DICȚIONARUL
LIMBII ROMÂNE

Copyright © Editura Academiei Române, 2006.
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5
050711, București, România
Tel. 4021 – 318 81 46, 4021 – 318 81 06
Fax: 4021 – 318 24 44
e-mail: ed.acad.@ear.ro
Internet: www.ear.ro

EDITAT CU SPRIJINUL AUTORITĂȚII NAȚIONALE PENTRU CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Dicționarul limbii române (DLR) : serie nouă / Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti", București. – București : Editura Academiei Române, 2006
vol.
ISBN (10) 973-27-0165-X; ISBN (13) 978-973-27-0165-2
Tomul I. Partea a 3-a : Litera D, D–Deînmulțit. –2006. – ISBN (10) 973-27-1393-3; ISBN (13) 978-973-27-1393-8.

I. Academia Română (București). Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti".

81'374.8=135.1

Redactor: MARIANA-LUCIA FOTA

Bun de tipar: 15.12.2006. Format: 8/61×86.
Coli tipar: 61
C. Z. pentru biblioteci mari 459 -3 = 59
C. Z. pentru biblioteci mici 459

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – AL. ROSETTI" DIN BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU" DIN CLUJ-NAPOCA ȘI DE INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE" DIN IAȘI.

ACADEMIA ROMÂNĂ

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE
(DLR)

SERIE NOUĂ

TOMUL I

PARTEA A 3-A

LITERA D

D – DEÎNMULȚIT

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

2006

Serie nouă, întemeiată de:
IORGU IORDAN
Membru al Academiei Române
ALEXANDRU GRAUR
Membru al Academiei Române
ION COTEANU
Membru al Academiei Române

Redactori responsabili:
Acad. MARIUS SALA — Acad. GHEORGHE MIHĂILĂ

Partea a 3-a a tomului I a fost elaborată în cadrul Sectorului de lexicologie şi lexicografie al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" din Bucureşti de următorul colectiv:

Redactori:

dr. Monica BUSUIOC	Anca GHERMAN	Zizi ŞTEFĂNESCU-GOANGĂ
Elena CIOBANU	Lidia IONICĂ	Ileana ZAMFIRESCU
Zorela CREŢA	Mioara MUNTEAN	Aurelia MIHAILOVICI

Au colaborat la redactare:
dr. Melania BĂDIC, Alina BĂILEŞTEANU, Anca BOLDEA, dr. Victor CELAC, dr. Liliana HOINĂRESCU, dr. Mihaela MARIN, dr. Cătălina MĂRĂNDUC, Nicoleta MIHAI, dr. Mihaela POPESCU, dr. Carolina POPUŞOI, Claudia SILIŞTEANU, dr. Radu TRIF, dr. Florin VASILESCU.

Articolul *DE*[1] a fost elaborat de dr. Monica BUSUIOC.

Revizori:

Zorela CREŢA	Anca GHERMAN	dr. Mircea SECHE
Ion DĂNĂILĂ	dr. Lucreţia MAREŞ	Tatiana ŢUGULEA
	Maria PĂUN	

Revizie finală:
Elena CIOBANU — Zizi ŞTEFĂNESCU-GOANGĂ

Au colaborat la operaţii de căutare în baza de texte, extragere de fişe şi introducere în manuscris, verificări de citate, corelaţii şi colaţionare: Persida ANDRONACHE, dr. Melania BĂDIC, Alina BĂILEŞTEANU, Anca BOLDEA, Valentina CĂRARE, dr. Victor CELAC, Ramona CORBEANU, Viorel DELIU, Garofiţa DINCĂ, Ionuţ GEANĂ, dr. Liliana HOINĂRESCU, dr. Mihaela MARIN, dr. Cătălina MĂRĂNDUC, Nicoleta MIHAI, dr. Raluca NEDEA, dr. Mihaela POPESCU, dr. Carolina POPUŞOI, dr. Doina SPARIONOAPTE, Gabriela STOICA, Oana TITEL, dr. Radu TRIF, dr. Florin VASILESCU, Violeta VIZIREANU.

Listele din *Anexele* la *Bibliografia Dicţionarului* au fost actualizate de dr. Cătălina MĂRĂNDUC şi revizuite de dr. Radu SĂGEATĂ de la Institutul de Geografie al Academiei Române.

Indicele de cuvinte în format electronic din baza de texte a fost realizat de dr. Victor CELAC.

Au fost consultaţi pentru etimologiile din acest tom: Andrei AVRAM, doctor docent, cercetător ştiinţific; Grigore BRÂNCUŞ, membru corespondent al Academiei Române, profesor, Universitatea din Bucureşti; Vladimir DRIMBA, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Bucureşti; Theodor HRISTEA, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Bucureşti; Gheorghe MIHĂILĂ, membru al Academiei Române; Marius SALA, membru al Academiei Române; Lucia WALD, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Bucureşti.

Pentru verificarea primelor atestări ale cuvintelor vechi a fost consultat dr. Alexandru MAREŞ, cercetător ştiinţific.

Pentru cuvintele cu răspândire regională au fost consultaţi: Doina GRECU, cercetător ştiinţific, şi dr. Ion MĂRII, cercetător ştiinţific, Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca.

Operare pe calculator: Mădălina CÂRSTEA, Maria CRUCERU, Daniela IONESCU, Georgeta Mihaela MANOLE, Daniela ROZMALIN, Roxana Andreea TEODORESCU. Au colaborat: Andreea DUMITRAŞCU, Mihaela DUNĂ, Dragoş LIXANDRU, Roxana NIŢULESCU.

Operare fază finală pentru tipar: Elena DOSAN.

Redactori responsabili ai tomului I, partea a 3-a
Acad. MARIUS SALA — Acad. GHEORGHE MIHĂILĂ
dr. MONICA BUSUIOC
Şef al Sectorului de lexicologie şi lexicografie

INTRODUCERE

Cu litera *D**, redactată la Bucureşti, precum şi cu literele *E, K, L, Q,* redactate la Iaşi şi la Cluj-Napoca, elaborarea *Dicţionarului limbii române* se apropie de sfârşit, încununând astfel eforturile susţinute de un secol, în pofida diferitelor vicisitudini, pentru definitivarea acestei opere de interes naţional, unice în cultura română.

La 1 ianuarie 1906, Academia Română a încredinţat lui Sextil Puşcariu misiunea de a elabora, împreună cu un colectiv, un dicţionar academic de tip general, care să oglindească starea reală a lexicului limbii române şi să corespundă cerinţelor ştiinţifice, culturale şi naţionale româneşti.

Dicţionarul limbii române, cunoscut şi sub numele de *Dicţionarul Academiei,* a reprezentat unul dintre cele trei deziderate formulate încă de la înfiinţarea acestei instituţii, alături de gramatică şi de ortografie. Bazat pe o concepţie largă în alegerea cuvintelor, *Dicţionarul* este adesea numit *tezaur*, graţie marii sale bogăţii lexicale.

Din prima parte a *Dicţionarului limbii române*, cunoscută sub sigla DA, au fost tipărite, mai întâi sub formă de fascicule (începând din 1907), şi apoi în volume, următoarele litere: Tomul I, Partea I, *A–B* (1913); Partea II, *C* (1940); Partea III, Fascicula I, *D–DE* (1949); Tomul II, Partea I, *F–I/Î* (1934); Partea II, Fascicula I, *J–LACUSTRU* (1937); Fascicula II, *LADĂ–LEPĂDA* (1940); Fascicula III, *LEPĂDA–LOJNIŢĂ* (1948).

Munca de elaborare a acestui mare dicţionar, întreruptă în timpul şi după cele două războaie mondiale, a fost reluată în 1949, de un colectiv condus de Iorgu Iordan, în cadrul Institutului de Lingvistică din Bucureşti. Activitatea a fost din nou întreruptă din 1952 până în 1959, răstimp în care s-au realizat *Dicţionarul limbii române literare contemporane* (în patru volume) şi *Dicţionarul limbii române moderne.* Din 1959 şi până în prezent, redactarea celei de a doua părţi a *Dicţionarului limbii române,* subintitulată *Serie nouă* şi cunoscută sub sigla DLR, s-a efectuat în paralel în cadrul sectoarelor de lexicografie şi lexicologie din institutele de profil din Bucureşti, Cluj-Napoca şi Iaşi.

Atunci când s-a hotărât reluarea *Dicţionarului*, Prezidiul Academiei a considerat că este util ca el să fie continuat de la litera *M*, iar, după încheierea ultimei litere din alfabet, să se treacă la elaborarea literelor neredactate sau redactate parţial din prima parte. În această perioadă s-au tipărit, având ca redactori responsabili pe Iorgu Iordan, Alexandru Graur şi Ion Coteanu şi, din anul 2000, pe acad. Marius Sala şi acad. Gheorghe Mihăilă, următoarele litere:

– La Bucureşti: Tomul VI, *Litera M* (iniţial, în 13 fascicule, în anii 1965–1968 şi, ulterior, în volum, în anul 1968); Tomul VIII, Partea 1, *Litera N* (1971); Tomul VIII, *Litera P* (în 5 părţi, în anii 1972–1984); Tomul X, *Litera S* (în 5 părţi, în anii 1986–1994) şi Tomul XIV, *Litera Z* (2000);

– La Cluj-Napoca: Tomul VII, Partea a 2-a, *Litera O* (1969); Tomul IX, litera *R* (1975); Tomul XI, Partea a 2-a şi a 3-a, *Litera T* (în anii 1982–1983); Tomul XII, Partea 1, *Litera Ţ* (1994) şi Tomul XII, Partea a 2-a, *Litera U* (2002);

– La Iaşi: Tomul XI, Partea 1, *Litera Ş* (1978) şi Tomul XIII, *Litera V* (în trei părţi, în anii 1997–2005).

În *Introducerea* la tomul VI, *Litera M*, redactorii responsabili, Iorgu Iordan şi Ion Coteanu, afirmă că această parte a *Dicţionarului limbii române* reprezintă continuarea în formă nouă a *Dicţionarului* început sub conducerea lui Sextil Puşcariu, dar că este, din unele puncte de vedere, diferită de cea a înaintaşilor. O afirmaţie similară se regăseşte şi în *Cuvântul-înainte* la tomul XIV, *Litera Z*, în care actualii redactori responsabili reamintesc de păstrarea, în mare parte, a principiilor de lucru stabilite de Sextil Puşcariu, modificate şi amplificate ca urmare a modernizării lexicografiei româneşti.

La o privire de ansamblu asupra celor două părţi ale *Dicţionarului*, se remarcă o continuitate, asemănările putând fi considerate mai numeroase şi mai importante decât deosebirile. În esenţă, ele privesc structura de ansamblu a oricărui dicţionar unilingv de tip

---

* Începând cu litera *D* din Seria nouă a *Dicţionarului limbii române*, numerotarea părţilor se face cu cifre arabe, în conformitate cu sistemul aplicat la celelalte litere.

istoric şi general: criteriile de alcătuire a listei de cuvinte, stabilirea formei-titlu a acestora, organizarea şi principiile de redactare a elementelor componente de bază în cuprinsul fiecărui articol şi, legat de aceasta, asigurarea unităţii dicţionarului. Deosebirile privesc modalităţile concrete de realizare a diverselor compartimente ale *Dicţionarului*.

În ceea ce priveşte ***lista de cuvinte***, în amplul *Raport* către Comisiunea Dicţionarului, publicat în Tomul I, Partea I din DA, sunt explicate criteriile de stabilire a acesteia. Folosind cu prudenţă dicţionarele anterioare, precum şi extrase variate din literatură şi texte din diverse epoci, Sextil Puşcariu şi colaboratorii săi înregistrează termenii vechi, populari şi regionali, precum şi cei de uz comun, acceptând şi unii termeni cu sens neprecizat, în schimb manifestă multă prudenţă în privinţa neologismelor, în spiritul recomandărilor Comisiunii Dicţionarului din acea vreme.

Ca dicţionar istoric şi general, DLR şi-a propus să înregistreze toate cuvintele atestate în limba literară şi în limbajul literaturii artistice, în vorbirea populară şi regională, în textele vechi, dar nu şi în terminologia tehnico-ştiinţifică detaliată, urmărindu-se reprezentarea tuturor epocilor scrisului românesc, a tuturor stilurilor limbii şi a tuturor regiunilor. În *Introducerea* la tomul VI din DLR, Iorgu Iordan şi Ion Coteanu arată că, în cazul neologismelor, se aplică un criteriu de selectare de natură ştiinţifică, pe baza căruia sunt incluşi în *Dicţionar* numai acei termeni din limbajul tehnico-ştiinţific care apar în cel puţin două stiluri diferite ale limbii, altfel spus dacă au pătruns sau au tendinţa de a pătrunde în limba literară standard, în limbajul literaturii artistice sau în limbajul popular.

Acest criteriu a fost modificat parţial în cazul literei *D*, pentru a-l pune la curent cu evoluţia actuală a limbii, când se înregistrează o avalanşă fără precedent de termeni. Mulţi dintre aceştia sunt foarte frecvenţi şi apar nu numai în mass-media, dar şi în limbajul oamenilor cultivaţi, în opere ştiinţifice sau de popularizare şi în literatura artistică. De aceea, am considerat că este preferabil ca aceşti termeni să fie înregistraţi în dicţionar, urmând ca ulterior uzul să decidă dacă se menţin sau nu în limbă.

Trebuie subliniat că opţiunea pentru un astfel de punct de vedere este similară cu cea adoptată în ediţia dicţionarului *Le Grand Robert de la langue française,* în 9 volume, publicat în 1992, în prefaţa căruia autorii afirmă: „Il est toujours malaisé d'anticiper le jugement du temps, mais il vaut mieux courir le risque d'un choix discutable parmi ses contemporains que de négliger par principe un démi-siècle de production littéraire" (p. IX).

Preocuparea pentru îmbogăţirea materialului lexical pe baza căruia s-a întocmit lista de cuvinte a fost constantă de la început, pentru a se putea ţine pasul cu dezvoltarea şi transformarea lexicului în decursul unei perioade de timp îndelungate, de mai bine de un secol. *Bibliografia* publicată la începutul literei *D* cuprinde un număr mare de lucrări, unele dintre ele în cele mai noi şi bune ediţii. S-a urmărit astfel echilibrarea diverselor epoci din istoria limbii române în ceea ce priveşte, pe de o parte, epoca veche, mai puţin ilustrată în DA, iar, pe de altă parte, perioada contemporană. Totodată, s-a avut în vedere şi completarea izvoarelor pentru secolul al XVIII-lea, şi acesta destul de puţin prezent în primele tomuri. Lista de titluri cuprinzând sursele din care s-au extras citate s-a augmentat periodic, de la 553 de titluri în DA, la 1 627 în *Bibliografia* publicată la litera *M* din DLR, la care se adaugă 440 de titluri din suplimentele publicate la literele *P*, *S* şi *Ţ*. În prezent s-a ajuns la 2 245 de titluri.

La redactarea literei *D* s-a utilizat pentru prima oară o bază de texte româneşti în format electronic, însumând un număr de texte vechi şi moderne, unele existente în bibliografia DLR, iar altele noi. Crearea unei astfel de baze, iniţiată la Institutul de Lingvistică din Bucureşti cu mai bine de un deceniu în urmă, s-a născut din necesitatea de a beneficia de metodele şi instrumentele de lucru pe care le oferă utilizarea calculatorului. Pentru moment, Institutul dispune numai de 80 de titluri (însemnând lucrări separate sau colecţii de documente), introduse în calculator de către cercetătorii de la Sectorul de lexicografie şi lexicologie şi de către operatorii de la cel de limbă literară, urmând ca operaţia să fie continuată prin scanare. Baza de texte va trebui să cuprindă în final toate sursele din *Bibliografia* DLR.

Baza de texte a devenit operaţională odată cu întocmirea unui index care cuprinde toate cuvintele din bază ordonate alfabetic. Indicele a permis într-o primă fază căutarea pe calculator a tuturor cuvintelor care încep cu litera *d* şi a tuturor contextelor în care acestea sunt atestate. Câştigul imediat al lucrului pe calculator a fost depistarea rapidă a unor cuvinte inexistente în

fişierul manual din arhiva Institutului, dar mai ales a unor atestări mai vechi (cu un secol şi chiar cu mai multe) sau a unor sensuri în plus pentru cuvintele existente în DLR. Faptul este de o importanţă inestimabilă pentru menirea acestui dicţionar, care este aceea de a prezenta evoluţia vocabularului românesc din cele mai vechi timpuri până astăzi.

Dacă în DA, numărul fişelor extrase manual din izvoarele bibliografice depăşea 1 milion, în 1969, Mircea Seche, redactorul responsabil de volum, vorbea de 3 milioane, iar în prezent se apropie de 6 milioane. Baza de texte va mări acest inventar la zeci de milioane şi va crea un material suficient, cantitativ şi calitativ, pentru realizarea istoriei unui vocabular estimat în jur de 175 000 de intrări (cuvinte şi variante) – estimare preluată din prefaţa *Micului dicţionar academic* (MDA), apărut în 4 volume, în anii 2000–2003, la Sectorul de lexicografie şi lexicologie al Institutului de Lingvistică din Bucureşti. S-ar putea ca în final numărul să fie mai mare, având în vedere că în porţiunea de la literele *M* la *Z* sunt înregistrate 92 881 de intrări în DLR.

Numele de localităţi în care s-au făcut anchetele de limbă direct sau prin difuzarea chestionarelor lingvistice, publicate în *Anexele* la *Bibliografia Dicţionarului,* au fost actualizate conform cu noile denumiri din lucrările de specialitate. Apartenenţa administrativă şi grafia numelor satelor şi oraşelor este în concordanţă cu organizarea administrativ-teritorială a României, existentă la 1 ianuarie 2006, pe baza actelor normative în vigoare. Spre deosebire de celelalte volume, *Anexele* de la litera *D* includ şi localităţile din *glosarele regionale* şi cele din care s-au trimis comunicări referitoare la diferiţi termeni regionali.

Propunându-şi, în *Prefaţa* la tomul II, să asigure lucrării o ***unitate*** desăvârşită, Sextil Puşcariu a reuşit acest lucru, modificând pe parcurs unele principii în organizarea materialului, fără a afecta însă ordinea şi proporţia elementelor componente ale fiecărui articol. În mare, acestea au fost păstrate de către Iorgu Iordan şi Ion Coteanu în aceeaşi ordine şi în DLR, şi anume: după cuvântul-titlu şi indicarea categoriei morfologice, urmează, atunci când e cazul, precizarea domeniului căruia îi aparţine cuvântul, indicaţiile referitoare la situaţia istorică, stilistică ori geografică a cuvântului, definiţia şi unităţile frazeologice, cu ilustrarea acestora prin izvoare aranjate cronologic, formele gramaticale, variantele lexicale şi, la sfârşit, etimologia.

În alegerea ***cuvântului-titlu*** dintr-o mulţime de variante lexicale excerptate din izvoare, criteriul ales în DA şi menţinut în DLR este cel al uzului, şi nu cel etimologic: forma-titlu aleasă este varianta lexicală cea mai cunoscută şi răspândită, chiar dacă nu reprezintă forma cea mai apropiată de etimon. În DLR s-a respectat indicarea unei singure forme drept cuvânt-titlu.

Precizările de domeniu care precedă definiţia şi care indică apartenenţa cuvântului sau a sensului la o anumită sferă semantică din cadrul limbajelor de specialitate tehnico-ştiinţifice sunt mai nuanţate şi mai numeroase în DLR, oglindind dezvoltarea cunoaşterii ştiinţifice.

În ce priveşte ***definiţia***, concluziile la care Sextil Puşcariu a ajuns treptat pe măsura elaborării *Dicţionarului*, expuse în studii sau în prefeţele la diferitele volume, s-au impus în practica lexicografică (necesitatea definiţiei într-un dicţionar explicativ; renunţarea la expunerea sub formă de naraţiune a sensurilor unor cuvinte vechi şi populare, din dorinţa de a avea o operă lingvistică şi nu una enciclopedică; explicarea derivatelor prin definiţii-tip legate de cuvântul de bază; clasificarea sensurilor în funcţie de vechime, şi nu de uz; ierarhizarea sensurilor şi a subsensurilor în cadrul filiaţiei semantice prin coordonare şi subordonare şi sistemul de notare cu cifre şi semne grafice).

Cu toate acestea, uneori cuvintele subsumate unui termen de bază în cadrul procedeului „cuiburilor" lexicale – adoptat în DA, începând cu partea a doua a literei *B* – apar fără nicio indicaţie semantică sau cu o explicaţie mult prea sumară, iar concentrarea cuvintelor derivate a dus şi la comprimarea sensurilor sub forma unor enumerări. Lărgirea definiţiei în spirit enciclopedic la unele sensuri ale cuvintelor vechi şi populare şi enumerarea unor elemente de ordin asociativ, exterioare cuvintelor de definit, au dus, în unele cazuri, la mici studii onomasiologice, care refac întregul câmp semantic al cuvântului respectiv, foarte interesante pentru un cercetător, dar care depăşesc limitele lexicografiei, intrând în domeniul lexicologiei.

În condiţii de lucru mult mai favorabile, beneficiind şi de o tradiţie lexicografică naţională, precum şi de progresele înregistrate pe plan ştiinţific în lexicografia internaţională, Iorgu Iordan şi Ion Coteanu şi-au propus tratarea în mod echilibrat şi unitar a tuturor cuvintelor din DLR, urmărind constant şi riguros ca fiecare cuvânt, cât de neînsemnat, să fie înregistrat ca articol independent şi să beneficieze de o definiţie. Exceptând cuvintele cu sens neprecizat, extrem de

puține (și la litera *D*), toți termenii au primit o definiție propriu-zisă, explicativă, redusă la elementele strict lingvistice, fără digresiuni extralingvistice. Tot în scopul de a asigura o unitate cât mai coerentă lucrării, s-au stabilit scheme de tratare unitare și obligatorii pentru cuvintele din aceeași serie semantică, precum și pentru cele aparținând aceluiași tip morfologic.

Fiind vorba de un dicționar istoric, criteriul avut în vedere în cadrul ***filiației semantice*** a fost cel etimologic. Ca urmare, vechimea sensului și nu uzul a primat în clasificarea înțelesurilor, fapt ce diferențiază *Dicționarul limbii române* de un alt dicționar, elaborat tot de Sectorul de lexicografie și lexicologie de la Institutul de Lingvistică din București, și anume *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX).

Unitățile frazeologice sunt bine reprezentate în *Dicționar*, fiind înregistrate în număr mare, cu toate variantele în care circulă, bine definite, cu explicații uneori de tip enciclopedic (în DA) și ilustrate cu numeroase izvoare. În DLR se observă mai multă rigoare și consecvență în tratarea lor în funcție de tipul de unitate frazeologică (compus, expresie, locuțiune, sintagmă), fie sub cuvântul-cheie, fie la primul element component, evitându-se, pe cât posibil, apariția și definirea acestora (în cazul trimiterilor) în două locuri.

Caracterul explicativ al *Dicționarului limbii române* este evidențiat prin aceea că el explică și definește toate cuvintele în toate accepțiile lor, în conformitate cu conținutul și cu modul de utilizare ale acestora. Procedeele de definire clasice (prin genul proxim și diferența specifică, cu ajutorul sinonimelor sau prin compararea termenului explicat cu termeni mai apropiați sau mai îndepărtați ca înțeles), precum și procesele întâlnite în cadrul evoluției semantice a cuvintelor (trecerea de la propriu la figurat, analogia, extensiunea, restrângerea, trecerea de la concret la abstract și invers, specializarea și generalizarea) sunt similare în cele două părți ale *Dicționarului.*

Deși în *Introducerea* la tomul VI se menționează că la instrumentele gramaticale definirea se face prin indicarea funcțiilor sintactice ale acestora (p. XI), această indicație a fost modificată ulterior în DLR. În 1970, odată cu redactarea prepoziției *pe,* din inițiativa și sub îndrumarea lui Ion Coteanu, regretatul Radu Michăescu și Monica Busuioc, au trecut la elaborarea pe baze semantice a articolelor consacrate elementelor de relație (prepoziții și conjuncții). Aceste părți de vorbire nu aveau o definiție propriu-zisă în dicționare, fiind tratate pe baza funcției lor gramaticale.

Definiția lexicografică a tuturor elementelor de relație în DLR cuprinde tot genul proxim și diferența specifică, cu mențiunea că genul proxim este reprezentat de valoarea fundamentală a elementului de relație și de tipurile de relație pe care le poate actualiza (suprapunere, deplasare, măsură, proiecție, proximitate, mediere, distribuție și corespondență), iar diferențele specifice, de variantele contextuale ale valorii fundamentale în funcție de domeniul diferit de aplicare a relației: spațial, temporal, conceptual. Astfel, întregul câmp semantic exprimat de un element de relație este organizat în cadrul unui sistem reticular, ale cărui elemente componente reflectă în planul vorbirii, sub aspectul unor variabile, asocierea dintre valoarea prepoziției și valorile tipurilor de relație, privite ca invariante la nivelul limbii.

Acest model de analiză semantică, fără a se recurge la sintaxă, a fost aplicat și articolului de dicționar *de,* cel mai frecvent (cca 40 000 de extrase din cele mai variate izvoare) și mai dificil cuvânt din limba română, care cumulează mai multe valori gramaticale (prepoziție, conjuncție și pronume relativ). Cuvântul a fost redactat și în DA, jumătate fiind publicat în fascicula *D–DE,* apărută în 1949, iar cealaltă jumătate rămânând în șpalt. Redactarea lui *de* din DLR a ținut seama de vechea redactare din DA, fiind apropiată din unele puncte de vedere de aceasta prin modul de înțelegere a universului semantic al acestui cuvânt, dar și prin modalitatea de definire. Similitudinea semantică între valorile prepoziției și cele ale conjuncției sau ale pronumelui relativ, precum și posibilitatea explicării și definirii lor pe baza unei etimologii comune au condus la redactarea în cadrul aceluiași articol din DLR a celor trei părți de vorbire, iar existența unei duble realizări a valorii fundamentale a prepoziției a fost urmărită în cadrul fiecărui tip de relație și a fiecărui domeniu.

Legată de diferitele aspecte ale ***definiției,*** în *Dicționar* apare problema ***ilustrării acesteia cu extrase din izvoare***. Rolul izvoarelor este acela de a demonstra în context și de a susține interpretările date cuvintelor, de a oferi o imagine despre frecvența și complexitatea lor și de a stabili locul care le revine în limbă. Prin intermediul citatelor se pot urmări atât vechimea și

extensiunea geografică a cuvintelor, cât şi apartenenţa la diferitele stiluri. Contextele ilustrative, selectate şi reduse la numărul necesar pentru înţelegerea sensurilor şi a subsensurilor unui cuvânt, sunt dispuse cronologic, începând de la cele mai vechi texte scrise în limba română până la cele moderne şi contemporane şi terminând cu izvoarele populare. Sursele cu caracter documentar şi informativ (dicţionare, glosare, materiale din atlase, din anchete dialectale etc.) au fost introduse, în ordine cronologică, printre citatele extrase din operele literar-artistice, iar MDA a fost indicat ca a doua sursă la acele cuvinte de la litera *D* (şi din cele care urmează), pentru care nu există decât un singur izvor. Deşi uneori pot părea că sunt în număr mare în DLR, izvoarele sunt proporţionale cu importanţa cuvântului şi cu numărul atestărilor existente, fiind o sursă de informaţie preţioasă pentru orice cercetător sau cititor avizat.

În DLR au fost înregistrate şi unele cuvinte uzuale sau aparţinând unei familii fără a fi ilustrate prin citate, dar a căror includere a fost considerată necesară pentru înţelegerea definiţiei sau a etimologiei celorlalte cuvinte din aceeaşi familie. De exemplu, în cazul cuvintelor care denumesc diferite operaţii tehnice, înregistrate în lexicoane şi redate printr-un infinitiv lung, s-a refăcut uneori şi forma de infinitiv scurt, urmată de o definiţie-tip. Situaţiile sunt rare, la fel ca şi cele în care unele sensuri frecvente au fost ilustrate prin contexte alcătuite de redactori, care se introduc printr-un semn grafic special „⌐", atunci când se despart de citatele din autori. În redarea contextelor ilustrative s-a respectat transcrierea interpretativă din ediţiile critice; în cazul celorlalte ediţii, textul este modernizat, respectându-se normele ortografice, ortoepice şi de punctuaţie în vigoare.

În partea nouă a *Dicţionarului* s-a renunţat la sistemul de concentrare a cuvintelor derivate în „cuiburi" lexicale, care îngreuna utilizarea dicţionarului. Beneficiind de rezultatele studiilor de gramatică, de formare a cuvintelor sau de etimologie, în redactarea cuvintelor s-au respectat următoarele principii: etimologii diferite → cuvinte diferite; derivate formate cu sufixe sau prefixe diferite → cuvinte diferite.

În ceea ce priveşte ***etimologia***, DA rămâne valoros prin siguranţa interpretării termenilor moşteniţi din latină, compararea cu celelalte limbi romanice şi cu dialectele române sud-dunărene (mai ales în cazul etimoanelor reconstituite), etimologia termenilor regionali, aplicarea principiului etimologiei multiple nu numai la neologisme, ci şi la multe cuvinte vechi, populare şi regionale, indicarea sensului etimonului acolo unde diferă de sensul cuvântului românesc, citarea primilor autori ai unor etimologii, discutarea originii cuvintelor cu etimologie controversată şi indicarea dubletelor lexicale.

Deşi principiile de bază ale etimologiei au rămas aceleaşi (internă, directă şi multiplă), în DLR ea a fost concentrată şi redusă la o indicaţie sumară, pe cât posibil precisă, graţie rezolvării în timp a unor etimologii controversate, dar şi din convingerea că astfel de explicaţii de amănunt sunt mai potrivite în *Dicţionarul etimologic al limbii române*, în curs de elaborare la Institutul de Lingvistică.

Caracterul normativ al *Dicţionarului* priveşte indicarea normelor literare de utilizare a cuvintelor. Având la dispoziţie lucrări de specialitate în domeniu, în DLR s-au aplicat normele ortografice, ortoepice şi morfologice valabile în momentul redactării, în ceea ce priveşte forma-titlu, accentul, pronunţarea, genul, pluralul, diateza etc. În cazul literei *D* şi a celor următoare, s-au respectat indicaţiile din a doua ediţie a *Dicţionarului ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* (DOOM), apărut în anul 2005. Prin aplicarea consecventă a normei se încearcă o unificare a acesteia în lucrările elaborate de Institutul de Lingvistică din Bucureşti, evitându-se existenţa unor forme diferite în DLR, DEX şi DOOM.

Trebuie subliniat faptul că toate indicaţiile de natură ortografică, ortoepică sau morfologică din DLR se bazează pe surse bibliografice. Dacă în cazul unor cuvinte regionale, vechi sau populare, care nu se pot norma, nu sunt atestate în surse genul, forma de plural sau de prezent indicativ, acestea nu au fost reconstituite. La fel s-a procedat şi în cazul abstractelor verbale şi al participiilor-adjective.

Variantele reprezintă o altă modalitate de redare a normei lingvistice, deoarece oferă imaginea transformărilor formale ale cuvântului-titlu. În *Introducerea* la Tomul VI se specifică faptul că în DLR se înregistrează variantele cele mai importante, îndeosebi cele care conţin o modificare fonetică accidentală (metateză, afereză, proteză, epenteză, asimilaţie, disimilaţie etc.). Ele se citează într-o anumită ordine, precedate de o paranteză conţinând indicaţii stilistice

şi geografice. Variantele grafice sau de pronunţare nu se menţionează. Cu toate acestea, problema stabilirii variantelor este uneori extrem de dificilă. Lipsa unor criterii obiective unitare, precum şi diferenţele între părerile specialiştilor fac imposibilă în anumite cazuri stabilirea cu certitudine a variantelor, observându-se unele inconsecvenţe între diferitele volume. Pentru variantele „descoperite" ulterior ale cuvintelor înregistrate în volumele deja publicate s-a găsit soluţia includerii lor cu semnul grafic „=" şi cu trimiterea la cuvântul de bază, prin menţionarea doar a sursei, fără repetarea definiţiei şi a celorlalte indicaţii morfologice sau etimologice.

Expunerea de faţă şi-a propus să evidenţieze diversitatea în unitate şi continuitatea dintre cele două părţi ale *Dicţionarului limbii române*. Structura de bază a *Dicţionarului* a rămas aceeaşi: o istorie a vocabularului românesc (incluzând şi etimologia), deci o lucrare cu caracter istoric, explicativ şi normativ. Pe tot parcursul elaborării DLR, se observă o organizare şi o delimitare mai riguroasă şi mai consecventă în atingerea obiectivelor propuse: îmbogăţirea bibliografică cu surse moderne de informaţie, tratamentul echilibrat al cuvintelor şi stabilirea unui punct de vedere clar în alegerea şi extensia acestora în cuprinsul dicţionarului. Totodată, DLR a putut fructifica multe dintre ideile şi principiile din DA, ajustându-le, desigur, în funcţie de noile cercetări din domeniu.

Dintre toate încercările de a elabora un dicţionar academic de tip general, cele două părţi ale *Dicţionarului limbii române* formează împreună cea mai bogată operă lexicografică din istoria lingvisticii româneşti, comparabilă cu dicţionarele similare ale altor limbi. *Dicţionarul* încearcă să răspundă intenţiilor celor care l-au iniţiat, dar şi exigenţelor celor care îl aşteaptă cu interes şi nerăbdare, autorii fiind conştienţi că lucrarea este perfectibilă.

Bucureşti, 1 septembrie 2006

Acad. MARIUS SALA Acad. GHEORGHE MIHĂILĂ Dr. MONICA BUSUIOC

AVANT-PROPOS

Avec la lettre *D**, élaborée à Bucarest, ainsi qu'avec les lettres *E, K, L* et *Q*, élaborées à Iaşi et à Cluj-Napoca, la rédaction du *Dictionnaire de la langue roumaine* touche à son terme, couronnant de la sorte les efforts fournis depuis un siècle, en dépit de vicissitudes diverses, pour parachever cette œuvre d'intérêt national, unique dans la culture roumaine.

Le premier janvier 1906, l'Académie Roumaine avait confié à Sextil Puşcariu, secondé par une équipe de spécialistes, la tâche d'élaborer un dictionnaire académique de type général, à même de refléter la situation réelle du lexique de la langue roumaine et de satisfaire aux exigences scientifiques, culturelles et nationales roumaines.

Le *Dictionnaire de la langue roumaine*, connu également sous le nom de *Dictionnaire de l'Académie*, a constitué, avec l'élaboration d'une grammaire et de l'orthographe, l'un des trois buts formulés dès la fondation de cette institution. S'appuyant sur une conception large dans le choix des entrées, le *Dictionnaire* est souvent appelé *thesaurus*, grâce à sa grande richesse lexicale.

De la première partie du *Dictionnaire de la langue roumaine*, connue sous le sigle DA, ont été imprimées, tout d'abord sous forme de fascicules (à partir de 1907), et ensuite en volumes, les lettres suivantes: Tome I, Ière Partie, *A–B* (1913); IIe Partie, *C*, (1940); IIIe Partie, Fascicule I, *D–DE* (1949); Tome II, Ière Partie, *F–I/Î* (1934); IIe Partie, Fascicule I, *J–LACUSTRU* (1937); Fascicule II, *LADĂ–LEPĂDA* (1940); Fascicule III, *LEPĂDA–LOJNIŢĂ* (1948).

L'élaboration de ce grand dictionnaire, arrêtée pendant et après les deux guerres mondiales, a été reprise en 1949, par une équipe dirigée par Iorgu Iordan, dans le cadre de l'Institut de Linguistique de Bucarest. L'activité a été interrompue à nouveau, entre 1952 et 1959, délai pendant lequel ont été réalisés le *Dictionnaire de la langue roumaine littéraire contemporaine* (en quatre volumes) et le *Dictionnaire de la langue roumaine moderne*. Depuis 1959 et jusqu'à présent, la rédaction de la seconde partie du *Dictionnaire de la langue roumaine*, portant la mention *Nouvelle Série* et connu sous le sigle DLR, a été élaborée parallèlement dans le cadre des secteurs de lexicographie et de lexicologie des instituts de spécialité de Bucarest, Cluj-Napoca et Iaşi.

Lorsqu'a été décidée la reprise du *Dictionnaire*, le Comité Directeur de l'Académie a jugé qu'il était plus utile qu'il fût continué à partir de la lettre *M*, et que l'on passât, après la conclusion de la dernière lettre de l'alphabet, à la rédaction des lettres non encore rédigées ou rédigées partiellement dans la première partie. Pendant ce temps, ont été publiées sous la direction de Iorgu Iordan, Alexandru Graur et Ion Coteanu et, à partir de l'an 2000, sous la direction de Marius Sala et Gheorghe Mihăilă, membres de l'Académie Roumaine, les lettres suivantes:

– À Bucarest: le Tome VI, *Lettre M* (paru d'abord en 13 fascicules, entre 1965 et 1968 et, par la suite, en volume, en 1968); le Tome VIII, Ière Partie, *Lettre N* (1971), *Lettre P* (parue en 5 parties, entre 1972 et 1984); le Tome X, *Lettre S* (parue en 5 parties, entre 1986 et 1994), et le Tome XIV, *Lettre Z* (2000);

– À Cluj-Napoca: le Tome VII, IIe Partie, *Lettre O* (1969); le Tome IX, *Lettre R* (1975); le Tome XI, IIe et IIIe Parties, *Lettre T* (1982-1983); le Tome XII, Ière Partie, *Lettre Ţ* (1994) et le Tome XII, IIe Partie, *Lettre U* (2002);

– À Iaşi: le Tome XI, Ière Partie, *Lettre Ş* (1978) et le Tome XIII, *Lettre V* (parue en 3 parties, entre 1997 et 2005).

Dans l'*Introduction* au tome VI, *Lettre M*, les rédacteurs responsables, Iorgu Iordan et Ion Coteanu, affirmaient que cette partie du *Dictionnaire de la langue roumaine* représentait la suite, dans une nouvelle forme, du *Dictionnaire* commencé sous la direction de Sextil Puşcariu mais que, sous divers aspects, elle diffère de l'œuvre des prédecesseurs. Une affirmation similaire est avancée également dans *l'Avant-Propos* du tome XIV, *Lettre Z*, où les rédacteurs responsables actuels, rappellent que les principes d'élaboration proposés par Sextil Puşcariu ont

---

* À partir de la lettre *D* de la Nouvelle Série du *Dictionnaire de la langue roumaine*, le numérotage des parties se fait en chiffres arabes, conformément au système appliqué pour les autres lettres.

été, en grande partie, gardés, tout en étant modifiés et développés suite à la modernisation de la recherche lexicographique roumaine.

À un regard d'ensemble sur les deux parties du *Dictionnaire*, on ne peut manquer de remarquer une continuité, les ressemblances étant plus importantes et plus nombreuses que les différences. Pour l'essentiel, elles concernent la structure d'ensemble de tout dictionnaire monolingue de type historique et général: les critères d'élaboration de la liste des entrées, la manière de déterminer la forme-titre de celles-ci, l'organisation et les principes de rédaction des composantes de base au niveau de chaque article et, dans ce sens, l'effort d'assurer l'unité du dictionnaire. Les différences concernent les modalités concrètes de réaliser les divers compartiments du *Dictionnaire*.

En ce qui concerne la **liste des entrées**, dans l'ample *Rapport* adressé à la Commission pour le Dictionnaire, publié dans le Tome I, Ière partie du DA, sont expliqués les critères ayant présidé au choix de celles-ci. Utilisant avec prudence les dictionnaires antérieurs, de même que divers extraits de la littérature des différentes époques, Sextil Puşcariu et ses collaborateurs ont enregistré les mots anciens, populaires et régionaux, de même que ceux appartenant à l'usage commun, acceptant également certains termes de sens incertain; en échange, ils manifestent une grande prudence vis-à-vis des néologismes, dans l'esprit des recommandations adressées par la Commission du Dictionnaire de ce temps.

En tant que dictionnaire historique et général, le DLR s'est proposé d'enregistrer tous les mots attestés dans la langue littéraire et dans le langage de la littérature artistique, dans les parlers populaires et régionaux, dans les textes anciens, mais non pas dans la terminologie technico-scientifique détaillée, dans l'intention de représenter toutes les époques de la littérature roumaine, tous les styles de la langue et toutes les régions. Dans l'*Introduction* au tome VI du DLR, Iorgu Iordan et Ion Coteanu soulignent que, pour ce qui est des néologismes, on a appliqué un critère de sélection de nature scientifique, en base duquel sont inclus dans le *Dictionnaire* les seuls termes du langage technico-scientifique présents dans au moins deux styles différents de la langue, autrement dit s'ils ont pénétré ou tendent de pénétrer dans la langue littéraire standard, dans le langage des belles lettres ou dans le langage populaire.

Ce critère a été partiellement modifié dans le cas de la lettre *D*, pour assurer une mise à niveau avec l'évolution actuelle de la langue, lorsque l'on enregistre une avalanche de termes sans précédent. Nombre d'entre eux sont très fréquents et apparaissent non seulement dans les médias, mais aussi dans la langue des gens cultivés, dans des œuvres scientifique ou de vulgarisation et dans les œuvres littéraires. C'est pourquoi nous avons jugé préférable d'enregistrer ces termes dans le dictionnaire, l'usage devant décider de leur présence ultérieure dans la langue.

Il faut souligner que l'option pour un tel point de vue est similaire à celle adoptée dans l'édition du dictionnaire *Le Grand Robert de la langue française*, en 9 volumes, publié en 1992, dans la préface duquel les auteurs affirment: „Il est toujours malaisé d'anticiper le jugement du temps, mais il vaut mieux courir le risque d'un choix discutable parmi ses contemporains que de négliger par principe un demi-siècle de production littéraire" (p. IX).

Le souci d'enrichir le matériau lexical en base duquel on a dressé la liste des entrées a été constant dès le début, pour pouvoir se mettre au pas du développement et de la transformation du lexique pendant une longue période de temps, de plus d'un siècle. La *Bibliographie* publiée en tête de la lettre *D* réunit un grand nombre d'ouvrages, parmi les plus récents et dans les meilleures éditions. On a essayé ainsi d'assurer l'équilibre entre les diverses époques de l'histoire de la langue roumaine, d'une part l'époque ancienne, moins présente dans le DA et, d'autre part, la période contemporaine. En même temps, on a voulu compléter les sources pour le XVIIIe siècle, lui aussi assez peu présent dans les premiers tomes. La liste des titres constituant les sources d'où ont été extraites les citations a augmenté périodiquement, depuis 553 titres dans le DA, à 1627 dans la *Bibliographie* publiée dans le volume de la lettre *M* du DLR, à quoi s'ajoutent 440 titres des suppléments publiés pour les lettres *P, S* et *Ţ*. À présent la liste compte 2245 titres.

Pour la rédaction de la lettre *D* on a utilisé pour la première fois une base de données de textes roumains en format électronique, réunissant un nombre de textes anciens et modernes, certains figurant dans la bibliographie du DLR, d'autres nouveaux. La création d'une telle base de données, lancée à l'Institut de Linguistique de Bucarest plus d'une décennie auparavant, est née de la nécessité de bénéficier des méthodes et instruments de travail offerts par l'utilisation de l'ordinateur. Actuellement, l'Institut dispose de 80 titres seulement (ouvrages distincts ou

collections de documents), saisis sur ordinateur par les chercheurs du Secteur de lexicographie et lexicologie et par les opérateurs du secteur de langue littéraire, activité qui doit être continuée par scanneur. La base de données devra réunir finalement la totalité des sources de la *Bibliographie* du DLR.

La base de textes est devenue opérationnelle par l'élaboration d'un index qui comprend tous les mots existant dans la base, dans l'ordre alphabétique. L'indice a permis, dans une première étape, la recherche sur ordinateur de tous les mots qui commencent par la lettre *d* et de tous les contextes où ceux-ci sont attestés. Le profit immédiat du travail sur ordinateur a été le repérage rapide des mots ne figurant pas dans le fichier manuel de l'archive de l'Institut, mais surtout d'attestations plus anciennes (remontant à un siècle sinon davantage) ou de sens supplémentaires pour les mots présents dans le DLR. Il s'agit là d'un fait d'importance inestimable pour le but de ce dictionnaire, qui est celui de présenter l'évolution du vocabulaire roumain depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours.

Si dans le DA, le nombre de fiches extraites manuellement des sources bibliographiques dépassait 1 million, en 1969, Mircea Seche, le rédacteur responsable de volume, en mentionnait 3 millions et, aujourd'hui, ce nombre s'élève à 6 millions. La base de données fera monter cet inventaire à des dizaines de millions et créera un matériau suffisant du point de vue quantitatif et qualitatif, pour réaliser l'histoire d'un vocabulaire se montant à 175 000 entrées environ (mots et variantes) – estimation empruntée à la préface du *Petit dictionnaire académique* (Micul dicţionar academic – MDA), publié en 4 volumes, entre 2000–2003, par le Secteur de lexicographie et lexicologie de l'Institut de Linguistique de Bucarest. Le nombre final pourrait dépasser cette estimation, compte tenu du fait que pour la section qui va des lettres *M* à *Z* on a enregistré 92 881 entrées dans le DLR.

Les noms des localités où l'on a fait des enquêtes linguistiques directes ou par la diffusion des questionnaires linguistiques, publiés dans les *Annexes* à la *Bibliographie* du *Dictionnaire,* ont été actualisés conformément aux nouvelles dénominations retenues dans les ouvrages de spécialité. L'appartenance administrative et la graphie des noms des villes et des villages se trouve en concordance avec l'organisation administrative-territoriale de la Roumanie, actualisée au 1er janvier 2006, conformément aux actes normatifs en vigueur. À la différence des autres volumes, les *Annexes* de la lettre *D* incluent aussi les localités des *glossaires régionaux* et celles d'où l'on a envoyé des informations concernant les divers termes régionaux.

En se proposant, dans la *Préface* au tome II, d'assurer à l'ouvrage une parfaite ***unité***, Sextil Puşcariu a réussi cette performance, modifiant en cours de route certains principes dans l'organisation du matériau, sans toutefois affecter l'ordre et la proportion des éléments composants de chaque article. En grandes lignes, ceux-ci ont été gardés par Iorgu Iordan et Ion Coteanu dans le même ordre que dans le DLR, à savoir: après le mot-entrée et la mention de sa catégorie morphologique suivent, selon le cas, la précision du domaine auquel le mot appartient, les renseignements concernant sa situation historique, stylistique ou géographique, la définition et les unités phraséologiques, illustrées par des sources disposées dans l'ordre chronologique, les formes grammaticales, les variantes lexicales et, pour finir, l'étymologie.

Dans le choix du ***mot-entrée*** d'une multitude de variantes lexicales extraites des sources, le critère retenu dans le DA et conservé dans le DLR est celui de l'usage et non pas de l'étymologie: la forme-titre choisie représente la variante lexicale la plus connue et la plus diffusée, même si elle ne représente pas la forme la plus proche de l'étymon. Le DLR retient une seule forme comme mot-entrée.

Les précisions de domaine qui précèdent la définition et indiquent l'appartenance du mot ou du sens à une certaine sphère sémantique des langages de spécialité technico-scientifique sont plus nuancées et plus nombreuses dans le DLR, reflétant le développement du savoir scientifique.

Pour ce qui est de la ***définition***, les conclusions auxquelles est arrivé Sextil Puşcariu au fur et à mesure de l'élaboration du *Dictionnaire*, exposées dans des études ou dans les préfaces aux différents volumes, se sont imposées dans la pratique lexicographique (la nécessité de la définition dans un dictionnaire explicatif; l'abandon de l'exposition narrative des sens de certains mots anciens et populaires, dans l'intention de faire œuvre linguistique et non pas encyclopédique; l'explication des dérivés par des définitions-type, rattachées au mot de base; la classification des sens selon l'ancienneté et non selon l'usage; la hiérarchie des sens et des sous-sens dans le cadre de la filiation sémantique par coordination et subordination et le système de notation par chiffres et signes graphiques).

Toutefois, les mots rattachés à un terme de base, selon le procédé des „nids" lexicaux – adopté dans le DA, à partir de la deuxième partie de la lettre *B* –, apparaissent parfois sans aucune indication sémantique ou accompagnés d'une explication beaucoup trop sommaire; d'autre part, la concentration des mots dérivés a mené aussi à la compression des sens, sous la forme d'énumérations. L'élargissement de la définition dans un sens encyclopédique pour certains sens des mots anciens et populaires et l'énumération d'éléments d'ordre associatif, extérieurs aux mots à définir, ont abouti, dans certains cas, à de petites études onomasiologiques, qui reconstituent la totalité du champ sémantique du mot, très intéressantes pour le chercheur, mais dépassant les limites de la lexicographie pour entrer dans le domaine de la lexicologie.

Dans des conditions de travail beaucoup plus favorables, bénéficiant aussi d'une tradition lexicographique nationale ainsi que des progrès enregistrés dans la science lexicographique internationale, Iorgu Iordan et Ion Coteanu ont essayé de traiter de manière équilibrée et unitaire tous les mots du DLR, se proposant d'enregistrer constamment et avec rigueur chaque mot, si insignifiant qu'il fût, comme article indépendant et de le faire bénéficier d'une définition. À l'exception des mots de sens incertain, très peu nombreux (y compris pour la lettre *D*), tous les termes ont bénéficié d'une définition proprement-dite, explicative, réduite aux éléments strictement linguistiques, sans digressions extralinguistiques. Toujours afin d'assurer une unité aussi cohérente que possible à l'ouvrage, on a établi des schémas de traitement unitaire et obligatoire pour les mots de la même série sémantique, ainsi que pour ceux relevant du même type morphologique.

Comme il s'agit d'un dictionnaire historique, le critère envisagé pour la ***filiation sémantique*** a été le critère étymologique. En conséquence, l'ancienneté du sens et non pas l'usage a été décisif dans la classification des significations, ce qui différencie le *Dictionnaire de la langue roumaine* d'un autre dictionnaire, élaboré toujours par le Secteur de lexicographie et de lexicologie de l'Institut de Linguistique de Bucarest, à savoir le *Dictionnaire explicatif de la langue roumaine* (DEX).

Les unités phraséologiques sont bien représentées dans le *Dictionnaire*, enregistrées en grand nombre, avec toutes les variantes en circulation, bien définies, avec parfois des explications de type encyclopédique (dans le DA) et illustrées par de nombreuses sources. Dans le DLR on peut remarquer plus de rigueur et de constance dans la manière de les traiter en fonction du type d'unité phraséologique (mot composé, expression, locution, syntagme), ou bien tout de suite après le mot-clé ou bien sous le premier élément composant, évitant, autant que possible, la double apparition et définition de ces unités (dans le cas des renvois).

Le caractère explicatif du *Dictionnaire de la langue roumaine* est mis en évidence par le fait qu'il explique et définit tous les mots, avec toutes leurs acceptions, en fonction de leur contenu et de leur mode d'utilisation. Les procédés classiques de définition (par genre de proximité et différence spécifique, à l'aide des synonymes ou par la comparaison du terme expliqué avec des termes plus proches ou plus éloignés comme sens), de même que les processus retenus dans le cadre de l'évolution sémantique des mots (le passage du sens propre au sens figuré, l'analogie, l'extension, la restriction, le passage du concret à l'abstrait et vice-versa, la spécialisation et la généralisation) sont similaires dans les deux parties du *Dictionnaire*.

Même si dans l'*Introduction* au tome VI on mentionne que, dans le cas des outils grammaticaux, la définition se fait par l'indication des fonctions syntaxiques de ceux-ci (p. XI), cette indication a été modifiée ultérieurement dans le DLR. En 1970, pour la rédaction de la préposition *pe*, à l'initiative et sous la direction de Ion Coteanu, feu Radu Michăescu et Monica Busuioc ont entrepris l'élaboration sur des bases sémantiques des articles consacrés aux éléments de relation (prépositions et conjonctions). Ces parties de discours ne bénéficiaient pas dans les dictionnaires d'une définition proprement-dite, étant traitées en base de leur fonction grammaticale.

La définition lexicographique de tous les éléments de relation dans le DLR comprend toujours le genre de proximité et la différence spécifique, avec la mention que le genre de proximité est représenté par la valeur fondamentale de l'élément de relation et par les types de relations qu'il peut actualiser (superposition, déplacement, mesure, projection, proximité, médiation, distribution et correspondance), et les différences spécifiques sont représentées par les variantes contextuelles de la valeur fondamentale en fonction du domaine différent d'application de la relation: spatial, temporel, conceptuel. Ainsi, la totalité du champ sémantique exprimé par un élément de relation est organisé dans le cadre d'un système réticulaire, dont les éléments composants reflètent dans le plan du discours, sous la forme de variables, l'association

entre la valeur de la préposition et les valeurs des types de relation, considérées commes invariants au niveau de la langue.

Ce modèle d'analyse sémantique, sans recours à la syntaxe, a été appliqué également à l'article *de* du dictionnaire, le mot le plus fréquent (40 000 occurrences environ, empruntées aux sources les plus variées) et le plus difficile de la langue roumaine, qui cumule plusieurs valeurs grammaticales (préposition, conjonction et pronom relatif). Le mot a été rédigé aussi dans le DA, la moitié ayant été publié dans la fascicule *D–DE*, parue en 1949, l'autre moitié étant demeurée à l'état d'épreuve. La rédaction de *de* dans le DLR a tenu compte de l'ancienne rédaction du DA, se gardant proche de celle-ci sous certains aspects, en ce qui concerne la manière de comprendre l'univers sémantique de ce mot mais aussi la façon de le définir. La similitude sémantique entre les valeurs de la préposition et celles de la conjonction ou du pronom relatif, ainsi que la possibilité de les expliquer et de les définir sur la base d'une étymologie commune ont abouti à la rédaction, sous la même entrée du DLR, des trois parties du discours; l'existence d'une double mise en œuvre de la valeur fondamentale de la préposition a été constamment montrée pour chaque type de relation et chaque domaine.

L'un des aspects de la ***définition*** dans le *Dictionnaire* se rapporte à ***l'illustration de celle-ci par des exemples tirés des sources.*** Le rôle des sources est de prouver par le contexte et d'appuyer les interprétations données aux mots, d'offrir une image de leur fréquence et complexité et de déterminer la place qu'ils occupent dans la langue. À travers les citations on peut suivre l'ancienneté et l'extension géographique des mots, ainsi que leur appartenance à divers styles. Les contextes illustratifs, choisis et limités au nécessaire pour la compréhension des sens et des sous-sens d'un mot sont disposés chronologiquement, en commençant par les plus anciens textes écrits en roumain jusqu'aux plus modernes et contemporains, et terminant par les sources populaires. Les sources de caractère documentaire et informatif (dictionnaires, glossaires, matériaux empruntés à des atlas linguistiques, à des enquêtes dialectales, etc.) ont été introduites dans l'ordre chronologique, parmi les citations extraites des œuvres littéraires, le MDA étant indiqué comme deuxième source pour les mots de la lettre *D* (et des suivantes), pour lesquels il n'y a qu'une seule source. Même si elles peuvent paraître abondantes dans le DLR, les sources sont proportionnelles à l'importance du mot et au nombre des attestations, constituant un réservoir précieux d'informations pour tout chercheur ou lecteur avisé.

Le DLR enregistre également certains mots usuels ou appartenant à une famille qui ne sont pas illustrés par des citations, mais que l'on a jugé utile d'inclure pour mieux faire comprendre la définition ou l'étymologie des autres mots de la même famille. Par exemple, dans le cas des mots définissant diverses opérations techniques, enregistrés dans les dictionnaires et restitués par un infinitif long, on a parfois reconstitué la forme de l'infinitif simple, suivie d'une définition-type. Dans de rares situations, ainsi que pour illustrer certains sens fréquents par des contextes forgés par les rédacteurs, on a utilisé un signe graphique spécial „▭", pour les distinguer des citations d'auteurs. Pour la restitution des contextes illustratifs, on a respecté la transcription interprétative des éditions critiques; pour les autres éditions, le texte a été modernisé, dans le respect des normes orthographiques, orthoépiques et de ponctuation en vigueur.

Dans la nouvelle partie du *Dictionnaire* on a renoncé au système de concentration des mots dérivés dans des „nids" lexicaux, qui rendait difficile l'utilisation du dictionnaire. Grâce aux résultats des études de grammaire, concernant la formation des mots ou l'étymologie, on a respecté dans la rédaction des entrées les principes suivants: étymologies différentes→ mots différents; dérivés formés à l'aide de suffixes et de préfixes différents→ mots différents.

Pour ce qui est de ***l'étymologie***, le DA reste précieux par la fiabilité de l'interprétation des termes hérités du latin, la comparaison avec les autres langues romanes et avec les dialectes roumains du sud du Danube (surtout pour les étymons reconstitués), l'étymologie des termes régionaux, l'application du principe de l'étymologie multiple non seulement aux néologismes mais aussi à beaucoup de mots anciens, populaires et régionaux, l'indication du sens de l'étymon là où celui-ci diffère du sens du mot roumain, la citation des premiers auteurs de certaines étymologies, la discussion de l'origine des mots à étymologie controversée et l'indication des doublets lexicaux.

Bien que les principes de base de l'étymologie soient restés les mêmes (interne, directe et multiple), celle-ci a été concentrée et réduite dans le DLR à une indication sommaire, précise autant que possible, grâce à la confirmation, dans le temps, d'étymologies controversées, mais procédant

aussi de la conviction que de telles explications de détail sont plus appropriées au *Dictionnaire étymologique de la langue roumaine*, en cours d'élaboration à l'Institut de Linguistique.

Le caractère normatif du *Dictionnaire* concerne la prescription des normes littéraires d'utilisation des mots. Disposant d'ouvrages de spécialité dans le domaine, on a appliqué dans le DLR les normes orthographiques, orthoépiques et morphologiques en vigueur au moment de la rédaction, concernant la forme-entrée, l'accent, la prononciation, le genre, le pluriel, la voix, etc. Pour la lettre *D* et les suivantes, on a respecté les prescriptions de la deuxième édition du *Dictionnaire orthographique, orthoépique et morphologique de la langue roumaine* (DOOM), paru en 2005. L'application ferme de la norme est censée assurer l'unité dans les ouvrages élaborés par l'Institut de Linguistique de Bucarest, en évitant l'apparition de formes différentes dans le DLR, le DEX et le DOOM.

Il faut également souligner le fait que toutes les prescriptions de nature orthographique, orthoépique ou morphologique du DLR se fondent sur des sources bibliographiques. Si dans le cas de termes régionaux, anciens ou populaires, qui ne peuvent être soumis à la norme, le genre, la forme de pluriel ou du présent de l'indicatif ne sont pas attestés, ceux-ci n'ont pas été reconstitués. On a procédé de même pour les abstraits verbaux et les adjectifs-participes.

Les variantes représentent une autre modalité de restituer la norme linguistique, parce qu'elles offrent l'image des transformations formelles du mot-entrée. L'*Introduction* au Tome VI précise que le DLR enregistre les variantes les plus importantes, surtout celles qui contiennent une modification phonétique accidentelle (métathèse, aphérèse, prothèse, épenthèse, assimilation, dissimilation, etc.). Celles-ci sont mentionnées dans un certain ordre, précédées par une parenthèse renfermant des précisions stylistiques et géographiques. Les variantes graphiques ou de prononciation ne sont pas mentionnées. Toutefois, le problème de la détermination des variantes est parfois extrêmement difficile. L'absence de critères objectifs unitaires ainsi que les différences entre les opinions des spécialistes rendent impossible dans certains cas la détermination certaine des variantes, ce qui conduit parfois à des inconséquences entre les différents volumes. Pour les variantes des mots enregistrés dans les volumes déjà publiés, „découvertes" ultérieurement, on a décidé de les inclure avec le signe graphique „=" et de renvoyer au mot de base, par la seule mention de la source, sans répéter la définition et les autres indications morphologiques ou étymologiques.

Cet avant-propos s'est proposé de mettre en évidence l'unité dans la diversité et la continuité entre les deux parties du *Dictionnaire de la langue roumaine*. La structure de base du *Dictionnaire* est restée la même: une histoire du vocabulaire roumain (y compris de l'étymologie), donc un ouvrage à caractère historique, explicatif et normatif. Au cours de l'élaboration du DLR, on peut remarquer une organisation et une délimitation plus rigoureuse et plus ferme en vue d'atteindre les buts proposés: l'enrichissement bibliographique par des sources modernes d'information, le traitement équilibré des mots et la mise en œuvre d'un point de vue clair dans le choix et l'extension de ceux-ci à l'ensemble du dictionnaire. En même temps, le DLR a pu valoriser beaucoup des idées et des principes du DA, en les adaptant, bien entendu, dans l'esprit des nouvelles recherches dans le domaine.

Parmi toutes les tentatives d'élaborer un dictionnaire académique de type général, les deux parties du *Dictionnaire de la langue roumaine* forment ensemble l'œuvre lexicographique la plus riche de l'histoire de la linguistique roumaine, comparable aux dictionnaires similaires des autres langues. Le *Dictionnaire* essaie de répondre aux intentions de ceux qui en ont eu l'initiative, ainsi qu'aux exigences de ceux qui l'attendent avec intérêt et impatience, les auteurs ayant la conscience que l'ouvrage est perfectible.

Bucarest, le 1er septembre 2006

MARIUS SALA
Membre de l'Académie Roumaine

GHEORGHE MIHĂILĂ
Membre de l'Académie Roumaine

MONICA BUSUIOC
Docteur ès lettres

Traduit par
MIHAELA VOICU
Professeur à l'Université de Bucarest

LISTA ABREVIERILOR

a.	= anul
absol.	= absolut
acuz.	= acuzativ
adj.	= adjectiv
adj. dem.	= adjectiv demonstrativ
adj. inter.-rel.	= adjectiv interogativ-relativ
adj. nehot.	= adjectiv nehotărât
adj. pos.	= adjectiv posesiv
adv.	= adverb
Aeron.	= aeronautică
Agric.	= agricultură
Agron.	= agronomie
alb.	= limba albaneză; albanezul
Anat.	= anatomie
aor.	= aorist
ap.	= apud
Apic.	= apicultură
A. plast.	= arte plastice
Arheol.	= arheologie
Arhit.	= arhitectură
arom.	= aromân
art.[1]	= articol; articulat
art. adj.	= articol adjectival
art. hot.	= articol hotărât
art. nehot.	= articol nehotărât
art. pos.	= articol posesiv
Astron.	= astronomie
Ban.	= Banat
bg.	= limba bulgară; bulgărescul
Biol.	= biologie
Bis.	= termen bisericesc
Bot.	= botanică
Bucov.	= Bucovina
cat.	= limba catalană; catalanul
cca	= circa
ceh.	= limba cehă; cehescul
cf.	= confer
Chim.	= chimie
com.	= comunicat de ... sau comunicare din ...
cond.-opt.	= condițional-optativ
conj.	= conjuncție
conjunct.	= conjunctiv
Cor.	= coregrafie
Cosm.	= cosmografie
Culin.	= artă culinară
cuv.	= cuvânt(ul) sau cuvintele
dalm.	= limba dalmată; dalmatul
dat.	= dativ
decl.	= declinare
def.	= defectiv
dial.	= dialect; dialectal
Dobr.	= Dobrogea
ebr.	= limba ebraică; ebraicul
Ec. pol.	= economie politică
engad.	= engadin
engl.	= limba engleză; englezescul
Entom.	= entomologie
esper.	= esperanto
et. nec.	= etimologia necunoscută
expr.	= expresie
f.	= feminin
fact.	= factitiv
Farm.	= farmacie; farmacologie
fig.	= figurat
Filoz./Filos.	= filozofie/filosofie
Fil.	= filologie
Fin.	= finanțe
Fiz.	= fizică
Fiziol.	= fiziologie
Fon.	= fonetică; fonologie
fr.	= limba franceză; franțuzescul
friul.	= friulan
gen.	= genitiv
Geogr.	= geografie
Geol.	= geologie
Geom.	= geometrie
ger.	= gerunziu
germ.	= limba germană; germanul
gr.	= limba greacă; grecescul
Gram.	= gramatică
h.	= harta
Hort.	= horticultură
ib.	= ibidem
id.	= idem
Iht.	= ihtiologie
imper.	= imperativ
imperf.	= imperfect
impers.	= impersonal
Ind.	= industrie
inf.	= infinitiv
interj.	= interjecție
intranz.	= intranzitiv
invar.	= invariabil
Ist.	= istorie
istr.	= istroromân
it.	= limba italiană; italienescul
Jur.	= științe juridice
lat.[2]	= (moștenit din) limba latină; latinescul
lat. pop.	= latina populară
lat. med.	= latina medievală

[1] Indicația (art.), între paranteze, arată că în izvoare a fost înregistrată numai forma articulată a cuvântului-titlu.
[2] Indicația «Din lat.» arată că un cuvânt a fost împrumutat din limba latină.

Lingv.	= lingvistică
Lit.	= literatură
loc.	= locuțiune
loc. adj.	= locuțiune adjectivală
loc. adv.	= locuțiune adverbială
loc. conj.	= locuțiune conjuncțională
loc. prep.	= locuțiune prepozițională
loc. vb.	= locuțiune verbală
m.	= masculin
magh.	= limba maghiară; maghiarul
Maram.	= Maramureș
Mat.	= matematică
Med.	= medicină
Med. vet.	= medicină veterinară
megl.	= meglenoromân
Meteor.	= meteorologie
m. gr.	= limba medie greacă; mediogrecescul
Mil.	= termen militar
Min.	= minerit
Mitol.	= mitologie
m. m. perf.	= mai-mult-ca-perfectul
Mold.	= Moldova
Munt.	= Muntenia
Muz.	= muzică
n.	= neutru
Nav.	= navigație
ngr.	= limba neogreacă; neogrecescul
nom.	= nominativ
n. pr.	= nume propriu
nr.	= număr
num.	= numeral
num. adv.	= numeral adverbial
num. card.	= numeral cardianal
num. col.	= nume colectiv
num. multipl.	= numeral multiplicativ
num. nehot.	= numeral nehotărât
num. ord.	= numeral ordinal
Numism.	= numismatică
Olt.	= Oltenia
Ornit.	= ornitologie
p. anal.	= prin analogie
part.	= participiu
perf. c.	= perfectul compus
perf. s.	= perfectul simplu
pers.	= persoană
p. ext.	= prin extensie
p. gener.	= prin generalizare
pl.[3]	= plural
pl. tant.	= pluralia tantum
pol.	= limba poloneză; polonezul
port.	= limba portugheză; portughezul
pref.	= prefix
prep.	= prepoziție
p. restr.	= prin restricție
prez.	= prezent
prez. conjunct.	= prezentul conjunctivului
prez. ind.	= prezentul indicativului
pron.	= pronume
pron. dem.	= pronume demonstrativ
pron. inter.-rel	= pronume interogativ-relativ
pron. întăr.	= pronume de întărire
pron. neg.	= pronume negativ
pron. nehot.	= pronume nehotărât
pron. pers.	= pronume personal
pron. pos.	= pronume posesiv
pron. refl.	= pronume reflexiv
prov.	= limba provensală; provensalul
Psih.	= psihologie
r	= recto
refl.	= reflexiv
refl. impers.	= reflexiv impersonal
refl. pas.	= reflexiv pasiv
refl. recipr.	= reflexiv reciproc
refl. unipers.	= reflexiv unipersonal
retorom.	= limba retoromană; retoromanul
rom.	= limba română; românescul
rus.	= limba rusă; rusescul
săs.	= săsesc
sard.	= limba sardă; sardul
sb.	= limba sârbă; sârbescul
scr.	= limba sârbo-croată; sârbo-croatul
sec.	= secolul
s. f.	= substantiv feminin
sg.[4]	= singular
sg. tant.	= singularia tantum
sicil.	= dialectul sicilian
Silv.	= silvicultură
slav.	= limba slavă; slavul
slavon.	= limba slavonă; slavonul
slov.	= limba slovenă; slovenul
s. m.	= substantiv masculin
s. n.	= substantiv neutru
SN	= serie nouă (a Atlasului lingvistic român)
sp.	= limba spaniolă; spaniolul
spec.	= prin specializare
subst.	= substantiv
suf.	= sufix
supl.	= supliment
Șt. nat.	= științele naturii
tăt.	= limba tătară; tătărescul
tc.	= limba turcă; turcescul
Tehn.	= tehnică
Teol.	= teologie
Text.	= industria textilă
Tipogr.	= tipografie
Top.	= toponomie
Transilv.	= Transilvania
tranz.	= tranzitiv
tranz. fact.	= tranzitiv factitiv
țig.	= limba țigănească; țigănescul
ucr.	= limba ucraineană; ucraineanul
unipers.	= unipersonal
v	= verso
v.	= vezi
v. (urmat de un nume de limbă)	= vechi
vb.	= verb
v. cuv.	= vezi cuvântul sau cuvintele
vegl.	= limba vegliotă; vegliotul
viit.	= viitor
voc.	= vocativ
v. sl.	= limba veche slavă; vechiul slav
Zool.	= zoologie

[3] Indicația (pl.), între paranteze, arată că în izvoare a fost înregistrată numai forma de plural a cuvântului-titlu.
[4] Indicația (sg.), între paranteze, arată că în izvoare a fost înregistrată numai forma de singular a cuvântului-titlu.

BIBLIOGRAFIE[1]

A

A I–IX = Material (manuscris) cules în anchetele dialectale efectuate de institutele de lingvistică ale Academiei Române în anii 1949 ş.u.: I (Valea Crişului Negru), II (Valea Sebeşului), III (Valea Jiului), IV (Ţara Haţegului), V (Valea Bistriţei), VI (Valea Moldovei), VII (Maramureş), VIII (Valea Sucevei), IX (Regiunea Bacău)[2].

AARON, A. = Vasilie Aaron, *Anul cel mănos, bucuria lumei.* Un cântec în stihuri îndemânatece... Sibii, în Privileghiata Tipografie a lui Ioan Bart, 1820.

AARON, P. = Vasilie Aaron, *Patimile şi moartea a Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos.* În stihuri alcătuite de... Braşov, în Tipografia lui Gheorghie de Şobel, 1805.

AARON, P. F. = Vasilie Aaron, *Praxisul forumurilor bisericeşti.* Alcătuit [sau tradus?] de... [Manuscris din 1805; Biblioteca Academiei Române, cota 862].

AARON, S. H. = Vasilie Aaron, *Istoria lui Sofronim şi a Haritei cei frumoase, fiicei lui Aristef, mai marelui din Milet.* Prin..., în versuri alcătuită, şi acum întâi tipărită. Sibii, în Tipografia lui Ioan Bart, 1821.

F. AARON, G. = Florian Aaron, *Manual de geografia cea mică pentru trebuinţa tinerilor începători.* Bucureşti, 1839.

F. AARON, I. I–III = Florian Aaron, *Idee repede de istoria Prinţipatului Ţării Româneşti.* Tomul I–III. Bucureşti, în Tipografia lui I. Eliad, I: 1835; II: 1837; III: 1838.

F. AARON, I. L. = F. Aaron, *Elemente de istoria lumii pentru trebuinţa tinerimei începătoare...* Bucureşti, Tipografia Colegiului, 1847.

P. AARON, P. = P. P. Aaron, *Păstoricească poslanie sau dogmatica învăţătură a bisericii Răsăritului...* Tipărită... în Blaj, 1760, de Petru Sibianul, tipograf.

T. AARON, S. A. = Theodor Aaron, *Scurtă apendice la Istoria lui Petru Maior...* La Buda, cu tipariul C[răieştii] Universităţi din Pesta, 1828.

AAT = [Fragmente de algebră, aritmetică şi trigonometrie; manuscris muntean de la începutul secolului al XIX-lea, fără titlu; Biblioteca Academiei Române, cota 1081].

ABC = *ABC sau alphavit pentru folosul şi procopsala şcoalelor celor normaleşti a neamului românesc.* Blaj, 1783.

ABC MAR. = *ABC marinăresc.* Vocabular de termeni marinăreşti în cinci limbi: româna, engleza, franceza, germana şi italiana. [f.l.], [f.e.], [f.a.].

ABC SĂN. = *ABC-ul sănătăţii.* Enciclopedie medicală populară. Bucureşti, Editura Medicală, 1964.

ABEŢEDAR = Gr. Pleşoianu şi Gh. Libriér, *Abeţedar greco-român...* Bucureşti, 1825.

ADAM, R. = Ioan Adam, *Rătăcire.* Roman. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", [1926].

ADAM, S. = Ioan Adam, *Sybaris.* Roman. Bucureşti, Editura Autorului, 1902.

ADEVĂRUL = *Adevărul.* Bucureşti, 1989 ş.u.

AETHIOPICA = *A lui Iliodor istorie ethiopicească. Cinci cărţi.* [Manuscris din 1773; Biblioteca Academiei Române, cota 355].

AFACERILE = Emilian M. Dobrescu, Valeriu Ioan-Franc, *Afacerile. Mică enciclopedie.* Bucureşti, Editura Expert, 1997.

AGÎRBICEANU, A. = Ion Agîrbiceanu, *Arhanghelii.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1956.

AGÎRBICEANU, D. Ţ. = Ion Agîrbiceanu, *De la ţară. Budapesta,* Institutul Tipografic şi de Editură „Luceafărul", 1906.

AGÎRBICEANU, L. T. = I. Agîrbiceanu, *Legea trupului* (*Povestea unei vieţi*). Roman. Bucureşti, Editura Librăriei Universala Alcalay & Co., 1926.

---

[1] În bibliografia de faţă sunt cuprinse toate cărţile şi periodicele din care a fost extras materialul pentru susţinerea definiţiilor, ilustrarea cuvintelor, sensurilor, formelor şi variantelor din întregul *Dicţionar al limbii române.* De asemenea, s-au adus precizări de datare la o serie de manuscrise ţinând seama de *Catalogul manuscriselor româneşti* de Gabriel Ştrempel. Vol. I–IV. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979–1992 şi de *Bibliografia românească modernă.* Coordonare generală: Gabriel Ştrempel. Vol. I–IV. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Encicopledică, 1984–1996.

[2] Cifra arabă care urmează după cea romană indică localitatea anchetată. Pentru aflarea corespondenţei cifrelor arabe cu numele localităţii, vezi *Anexa I.*

AGÎRBICEANU, O. I ş. u. = Ion Agîrbiceanu, *Opere*. [Vol.] I ş.u. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1962 ş.u.

AGÎRBICEANU, P. M. = I. Agîrbiceanu, *Popa Man*. Povestire după o legendă. Bucureşti, Editura Librăriei H. Steinberg, 1920.

AGÎRBICEANU, S. = Ion Agîrbiceanu, *Strigoiul*. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1969.

AGÎRBICEANU, S. P. = Ion Agîrbiceanu, *Schiţe şi povestiri*. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1954]. (Biblioteca pentru toţi).

AGRONOMIA (18...) = *Agronomia*. [Jurnal] de agricultură şi economia rurală. Bucureşti, 1859–1861.

AGROTEHNICA, I–II = G. Ionescu-Şişeşti – Irimie Staicu, *Agrotehnica*. Vol. I–II. Ministerul Agriculturii şi Silviculturii. Bucureşti, Editura Agro-Silvică de Stat, 1958.

AHILEU = [Metastasio], *Ahileu la ostrovul Sirului*. [Comedie tradusă – probabil de Al. Beldiman – în Moldova] „din limba grecească pe limba moldovinească". [Manuscris din 1783; Biblioteca Academiei Române, cota 1818].

ALAS = „Adevărul literar şi artistic". Seria a 2-a. Bucureşti, 1920–1939.

ALBINEŢ, M. = I. F. Sobernheim, *Macroviotica sau regule pentru păstrarea sănătăţei şi prelungirea vieţei*. Alcătuită în limba ghermană de..., iar pe cea românească tradusă de Ioan T. Albineţ... Ieşi, în Tipografia Albinei, 1838.

ALBOTEANU, GRAM. = *Gramatica românească*. Întocmită de... şi predată în Seminarul de la Socola. [Manuscris din jurul anului 1835; Biblioteca Academiei Române, cota 3609].

ALBOTEANU, GRAM. ROM. = *Gramatică românească*. Întocmită de... şi predată în Seminarul de la Socola începând cu anul 1804. [Manuscris din anii 1809–1810; Biblioteca Academiei Române, cota 539].

ALECSANDRI, F. = V. Alecsandri, *Farmazonul din Hârlău*. Comedie în trii acte... Iaşi, la Cantora Foaiei Săteşti, 1840. (Repertoriul Teatrului Naţional din Iaşi, nr. 1).

ALECSANDRI, I. S. = V. Alecsandri, *C. C. Iorgu de la Sadagura sau nepotu-i salba dracului*. Comedie în 3 acte. Iaşi, la Institutul Albinei, 1844.

ALECSANDRI, M. C. = V. Alecsandri, *Modista şi cinovnicul*. Comedie într-un act... Iaşi, 1841. (Repertoriul Teatrului Naţional din Iaşi, nr. 7).

ALECSANDRI, O. = V. Alecsandri, *Opere alese*. I: *Poezii*. Ediţie îngrijită de G. C. Nicolescu. Bucureşti, Editura pentru Literatură şi Artă, 1949.

ALECSANDRI, O. I–X = V. Alecsandri, *Opere*. [Vol.] I–III. Text ales şi stabilit de G. C. Nicolescu şi Georgeta Rădulescu-Dulgheru. Studiu introductiv, note şi comentarii de G. C. Nicolescu. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1966; [vol.] IV–VI. Text ales şi stabilit, note şi variante de Georgeta Rădulescu-Dulgheru. Bucureşti, Editura Minerva, 1974–1979; [vol.] VII. Text ales şi stabilit, note şi comentarii de Georgeta Rădulescu-Dulgheru. Indice şi glosar de Gheorghe Chivu. Bucureşti, Editura Minerva, 1981; [vol.] VIII–X. Ediţie îngrijită, traduceri, note şi indici de Marta Anineanu. Bucureşti, Editura Minerva, 1981–1985.

ALECSANDRI, O. P. = Vasile Alecsandri, *Opere complete. Proza*. A doua ediţie populară, Bucureşti, „Minerva", 1910. (Biblioteca scriitorilor români).

ALECSANDRI, P. I–III = Vasile Alecsandri, *Opere complete. Poesii*. Volumul I: *Doine şi lăcrimioare*; volumul II: *Mărgăritărele*; volumul III: *Pasteluri şi legende*[3]. Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Comp., 1875.

ALECSANDRI, POEZII = Vasile Alecsandri, *Poezii*. Vol. II. (*Opere complete*). Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Comp., 1896.

ALECSANDRI, P. P. = Vasile Alecsandri, *Poesii populare ale românilor*. Adunate şi întocmite de... Bucureşti, Tipografia Lucrătorilor Asociaţi, 1866.

ALECSANDRI, S. = V. Alecsandri, *Scrisori*. Publicaţie îngrijită de Il. Chendi şi E. Carcalechi. [Vol.] I. Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Comp., 1904.

ALECSANDRI, S. L. = V. Alecsandri, *Salba literară*... Iaşi, Tipografia lui Adolf Bermann, 1857.

ALECSANDRI, T. = Vasile Alecsandri, *Opere complete*. Partea întâia: *Teatru*. Volumul I: *Cânţonete comice, scenete şi operete*; volumul II: *Vodeviluri*; volumul III: *Comedii*; volumul IV: *Drame*. Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Comp., 1875.

ALECSANDRI, T. I–II = V. Alecsandri, *Teatru*. Cu o introducere de G. Orzea şi F. I. Bociort. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [vol. I] 1952, [vol. II] 1953. (Clasicii români).

ALEXANDRESCU, A. = Voltaire, *Alzira sau americanii*. Tragedie în cinci acte. Tradusă de Gr. Alexandrescu. Bucureşti, în Tipografia lui Eliad, 1835.

ALEXANDRESCU, E. N. = Florian, *Eliezer şi Neftali*. Poem tradus de Gr. Alexandrescu. Bucureşti, în Tipografia lui Eliad, 1832.

ALEXANDRESCU, M. = Grigore Mihail Alexandrescu, *Meditaţii, elegii, epistole, satire şi fabule*. Bucureşti, Tipografia Naţională a lui Ştefan Rassidescu, 1863.

ALEXANDRESCU, MEROPA = Voltaire, *Meropa*. Tragedie în cinci acte. Tradusă de Gr. Alexandrescu. Bucureşti, Tipografia C. A. Rosetti şi Winterhalder, 1847.

---

[3] Citatele din volumul al III-lea au fost extrase atât din ediţia din 1875 (paginată de la 1 la 194 şi, în continuare, de la 2 la 144), cât şi din *Opere complete. Poezii*, vol. II. Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Comp., 1896.

ALEXANDRESCU, O. I = Gr. Alexandrescu, *Opere*. [Vol. I]. Ediție critică, note, variante și bibliografie de I. Fischer. Studiu introductiv de Silvian Iosifescu. [București], Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957.

ALEXANDRESCU, P. = Gr. Alexandrescu, *Poezii*. Ediție completă. Iași, la Cantora Foaiei Sătești, 1842.

ALEXANDRESCU, POEZII = Gr. Alexandrescu, *Poezii*. București. Tipărite la Zaharia Carcalechi, 1838.

ALEXANDRESCU, S. = Gr. Alexandrescu, *Suvenire și impresii. Epistole și fabule*. București, 1847.

ALEXANDRIA = *Istoria lui Alexandru cel Mare*. A cincea ediție. București, tipărită la Iosef Copainig, 1850.

ALEXANDRIA (1746) = *Alexandrie a marelui împărat Alecsandru Machidon...* [Manuscris din 1746; Biblioteca Academiei Române, cota 438].

ALEXANDRIA (1784) = *Alexandria*. [Manuscris din 1784; Biblioteca Academiei Române, cota 1155].

ALEXANDRIA (1794) = *Istoria a Alexandrului celui Mare din Machedonia și a lui Darie din Persida împăraților*. Sibii, Tipografia lui Petru Bart, 1794.

ALEXANDRIA (1799) = *Viața și povestea și lucrurile marelui Alexandru Machedon*. [Manuscris din 1799; Biblioteca Academiei Române, cota 270].

ALEXANDRU, I. M. = Tiberiu Alexandru, *Instrumente muzicale ale poporului român*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956.

ALEXI, W. = Theochar Alexi, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch. Zweite verbesserte und vervollständigte Auflage*. Kronstadt [Brașov], Verlag von H. Zeidner, 1906.

ALEXICI, L. P. = Dr. G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, adunate de... Tomul I. Poesia tradițională. Budapesta, Editura Autorului, 1899.

ALGEBRA VIII = *Algebra*. Manual pentru clasa a VIII-a de Gh. Dumitrescu. București, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1962.

ALGEBRA IX = *Algebra*. Manual pentru clasa a IX-a de G. Dumitrescu. București, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1962.

ALGEBRA X = *Algebra* pentru clasa a X-a reală. Manual de Iacob Crișan și Alexandru Pop. București, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1962.

ALIL XVI ș. u. = *Anuar de lingvistică și istorie literară*. [Iași]. Tomul XVI–XXVII (1965–1979/80); *Anuar de lingvistică și istorie literară. A. Lingvistică*. Tomul XXVIII (1981/82) ș.u. Universitatea „Al. I. Cuza" Iași, Institutul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor, Editura Academiei.

AL LUPULUI, P. G. = Nicolaie Al Lupului, *Posada Gurenilor*. Povestiri din alte vremi. Craiova, Editura Tiparul „Prietenii Științei", [1929].

ALR I = *Atlasul lingvistic român*. Partea I. Material nepărit [din anchetele lui Sever Pop][4].

ALR I/I, I/II = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj, sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I (ALR I), vol. I: *Părțile corpului omenesc și boalele lui* de Sever Pop. Cluj, Muzeul Limbii Române, 1938; vol. II: *Familia, nașterea, botezul, copilăria, nunta, moartea* de Sever Pop. Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1942[5].

ALR II = *Atlasul lingvistic român*. Partea II. Material nepărit[6].

ALR II/I = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române, sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea II (ALR II), vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (și termeni înrudiți)*. B. *Familia, nașterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători* de Emil Petrovici. C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*. Sibiu, Muzeul Limbii Române. Leipzig, Otto Harrassowitz, 1940[7]; Partea II (ALR II), vol. I *Suplement: Termeni considerați obsceni* de Emil Petrovici, Sibiu, Muzeul Limbii Române. Leipzig. Otto Harrassowitz, 1942.

ALR – M I ș. u. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureș*. Vol. I ș.u. de Petre Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan. [București], Editura Academiei, 1969 ș.u.

ALR – MD = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia și Dobrogea*. Material nepărit[8].

ALR – MD I ș. u. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia și Dobrogea*. Vol. I ș.u. de Teofil Teaha (coordonator), Mihai Conțiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe. București, Editura Academiei Române, 1996 ș.u.

---

[4] Cifrele arabe de la numărător, care urmează după indicația părții, arată numerele întrebării, cele de la numitor, localitățile anchetate. Pentru aflarea corespondenței acestor din urmă cifre cu numele localității, vezi *Anexa a II-a*.

[5] Cifrele romane în fracție arată, la numărător, partea, la numitor, volumul; cele arabe arată, la numărător, numărul de ordine al hărții, la numitor, localitățile anchetate. Pentru aflarea corespondenței acestor din urmă cifre cu numele localității, vezi *Anexa a II-a*.

[6] Pentru valoarea cifrelor arabe care urmează după indicația părții, vezi nota 2.

[7] Pentru valoarea cifrelor romane și arabe care urmează după sigla lucrării, vezi nota 5. Indicația MN după parte și volum înseamnă «material necartografiat»; prima cifră indică aici pagina volumului, a doua, numărul chestiunii, iar a treia, punctul geografic.

[8] Cifrele de la numărător arată numărul întrebării, cele de la numitor, localitățile anchetate. Pentru aflarea corespondenței acestor din urmă cifre cu numele localității, vezi *Anexa a III-a*.

ALRM I/I, I/II = *Micul atlas lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj, sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea I (ALRM I), vol. I: *Părţile corpului omenesc şi boalele lui* de Sever Pop. Cluj, Muzeul Limbii Române, 1938; vol. II: *Familia, naşterea, botezul, copilăria, nunta, moartea* de Sever Pop. Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1942[9].

ALRM II/I = *Micul atlas lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române, sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea II (ALRM II), vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (şi termeni înrudiţi)*; B. *Familia, naşterea, copilăria, nunta, moartea, viaţa religioasă, sărbători*; C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule* de Emil Petrovici. Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1940[10].

ALRM SN I ş. u. = *Micul atlas lingvistic român*, serie nouă. Sub direcţia acad. Emil Petrovici. Redactor principal: Ion Pătruţ. Vol. I: A. *Agricultură*; B. *Morărit*; C. *Grădinărit*; D. *Pomărit*; E. *Viticultură*; F. *Cânepă*; G. *Albinărit*; H. *Creşterea vitelor*; I. *Carul, căruţa, sania*; J. *Păsări de curte*; K. *Păstorit*; L. *Lâna, torsul, ţesutul*; M. *Meserii*; N. *Pădurărit*. [Bucureşti], Editura Academiei, 1956[11]; vol. II ş.u. [Bucureşti], Editura Academiei, 1967 ş.u. (Academia Română. Institutul de Lingvistică al Filialei din Cluj-Napoca).

ALR SN I ş. u. = *Atlasul lingvistic român*, serie nouă. Sub direcţia acad. Emil Petrovici. Redactor principal: Ion Pătruţ. Vol. I: A. *Agricultură*; B. *Morărit*; C. *Grădinărit*; D. *Pomărit*; E. *Viticultură*; F. *Cânepa*; G. *Albinărit*. Vol. II: A. *Creşterea vitelor*; B. *Carul, căruţa, sania*; C. *Păsări de curte*; D. *Păstorit*; E. *Lâna, torsul, ţesutul*; F. *Meserii*; G. *Pădurărit*. Vol. III: A. *Plante*; B. *Câinele, pisica*; C. *Animale sălbatice*; D. *Păsări sălbatice*; E. *Vânătoare*; F. *Târâtoare, amfibii*; G. *Pescuit*; H. *Insecte*; I. *Timpul*; J. *Configuraţia terenului*; K. *Ape, umiditate, navigaţie*; L. *Comunicaţii*; M. *Naţiuni, categorii sociale, administraţie*. [Bucureşti], Editura Academiei, vol. I–II: 1956; vol. III: 1961; vol. IV ş.u.: 1965 ş.u.[12] (Academia Română. Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară. Filiala din Cluj-Napoca).

ALR – T = *Micul atlas lingvistic român pe regiuni. Transilvania*. Material netipărit.

ALR – T I ş. u. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania*. [Vol.] I ş.u. de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loşonţi. Bucureşti, Editura Academiei Române, 1992 ş.u. (Academia Română. Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" Cluj-Napoca)[13].

ALRT II = Emil Petrovici, *Texte dialectale* culese de... Suplement la Atlasul linguistic român II (ALRT II). Muzeul Limbii Române. Sibiu–Leipzig, 1943.

AMFILOHIE, E. = Amfilohie Hotiniul, *Elementi aritmetice arătate fireşti*. Iaşi, 1795.

AMFILOHIE, G. = Amfilohie Hotiniul, *De obşte gheografie pe limba moldovenească*. Scoasă de pe Gheografia lui Bufier... Acum întâi tipărită în zilele preluminatului şi preaînălţatului domnului nostru Alexandru Ioan Calimah Voevod... în Sfânta Mitropolie în Iaşi, 1795.

AMFILOHIE, G. F. = Amfilohie Hotiniul, *Gramatica fizicii*. [Traducere din limba italiană de...; manuscris de la sfârşitul secolului al XVIII-lea; Biblioteca Academiei Române, cota 1627].

AMIRAS, C. = *Cronica anonimă a Moldovei*. 1661–1729. (Pseudo-Amiras). Studiu şi ediţie critică de Dan Simonescu. Bucureşti, Editura Academiei Române, 1975.

ANANIA, R. = Valeriu Anania, *Rotonda plopilor aprinşi*. [Bucureşti], Cartea Românească, 1983.

AN. DOBR. I ş. u. = „Analele Dobrogei". Revista Societăţii Culturale Dobrogene. Director C. Brătescu. Constanţa. Anul I (1920) ş. u.

ANDRIEVICI, A. = Francisc Močnik, *Aritmetică*. Traducere din limba germană de Samoil Andrievici. Viena, 1850.

ANGHEL, Î. G. = D. Anghel, *În grădină*. Poem. Bucureşti, Atelierele Grafice I. V. Socec, [1905].

ANGHEL, P. = D. Anghel, *Poezii*. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", [1946]. (Pagini alese).

ANGHEL, PR. = D. Anghel, *Opere complecte. Proză*. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", 1924.

ANGHEL – IOSIF, C. L. = D. Anghel şi St. O. Iosif, *Cireşul lui Luccullus*. Bucureşti, „Minerva", 1910.

ANGHEL – IOSIF, C. M. I–II = D. Anghel şi St. O. Iosif, *Caleidoscopul lui A. Mirea*. Publicat de... Bucureşti, „Minerva", volumul I: 1908, volumul II: 1910.

AN. IST. NAŢ. I ş. u. = *Anuarul Institutului de Istorie Naţională*, publicat de Alex. Lapedatu şi Ioan Lupaş. Cluj. An. I (1922) ş. u.

ANON. CAR. = *Anonymus Caransebesiensis* [„Dictionarium valachico-latinum", vechi glosar român-latin, cca 1650], publicat de Gr. Creţu în revista „Tinerimea română", publicaţiune a

---

[9] Pentru valoarea cifrelor romane şi arabe care urmează după sigla lucrării, vezi nota 5.

[10] Pentru valoarea cifrelor romane şi arabe care urmează după sigla lucrării, vezi nota 5.

[11] Pentru valoarea cifrelor arabe care urmează după indicaţia volumului, vezi nota 5.

[12] Pentru valoarea cifrelor arabe care urmează după indicaţia volumului, vezi nota 5.

[13] Cifrele de la numărător arată numărul de ordine al hărţii, cele de la numitor, localităţile anchetate. Pentru aflarea corespondenţei acestor din urmă cifre cu numele localităţii, vezi *Anexa a III-a*.

Societății Literare cu același nume, sub direcțiunea lui Gregorie G. Tocilescu, noua serie, Tipografia Corpului Didactic, volumul I, fasc. III, p. 326–380.

ANTIM, O. = Antim Ivireanul, *Opere*. Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel. București, Editura Minerva, 1972.

ANTIM, P. = Antim Ivireanul, *Predice*, făcute pe la praznice mari de... 1709–1716. Publicate după manuscrisul de la 1781, cu cheltuiala Ministeriului Cultelor și al Instrucțiunei Publice de prof. I. Bianu. Cu notițe biografice despre Mitropolitul Ungrovlachiei Antim Ivireanul de P.S.S. episcopul Melchisedec. București, 1886.

ANTIPA, D. = Dr. Gr. Antipa, *Regiunea inundabilă a Dunării*. Starea ei actuală și mijloacele de a o pune în valoare. Cu 3 hărți, 106 figuri în text și 23 tabele fototipice. București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1910.

ANTIPA, F. I. = Dr. Gr. Antipa, *Fauna ichtiologică a României*. Cu 31 tabele în fototipie. București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1909. (Academia Română. Publicațiunile fondului Vasile Adamachi, no. XVI).

ANTIPA, P. = Dr. Gr. Antipa, *Pescăria și pescuitul în România*. Cu 403 figuri în text și 75 tabele. București, Librăriile Socec & Comp., C. Sfetea, Pavel Suru, 1916. (Academia Română. Publicațiunile fondului Vasile Adamachi. Tomul VIII. Nr. XLVI).

ANT. LIT. POP. I = *Antologie de literatură populară*. Vol. I: *Poezia*. [Întocmit de Institutul de Istorie Literară și Folclor]. [București], Editura Academiei, 1953.

ANTONESCU, D. = G. M. Antonescu, *Dicționar rumân. Mic repertor de cunoștințe generali...* București, Imprimeria Națională a lui Stephan Rassidescu, 1862.

C. ANTONESCU, P. = Prof. C. S. Antonescu, *Peștii din apele Republicii Populare Române*. București, Editura Agro-Silvică de Stat, 1957.

P. ANTONESCU, A. = Petre Antonescu, *Amenajamentul pădurei după munții statului. Mușuroaiele mari și mici din jud. Muscel*. (Extras din Buletinul Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerciului și Domeniilor). București, 1903.

P. ANTONESCU, S. = Petre Antonescu, *Studiu general pentru punere în exploatare de complexe forestiere*. (Extras din Buletinul Ministerului Domeniilor). București, 1902.

ANTROP. = P. Vasici-Ungurean, *Antropologhia sau scurta cunoștință despre om și despre însușirile sale*. În Buda, la Crăiasca Tipografia Universitatei Ungurești, 1830.

AO = *Anumirea ofițiilor sau caselor de vamă cele negutătorești în țările Galiția și Ladomeria și în ceale lângă dânsele adunate, de intrare...* Lemberg, 1778. [Foaie volantă].

AP = *Atlasul peștilor din apele R.P.R.* de Th. Bușniță – I. Alexandrescu. București, Editura Științifică, 1963.

APA MINER. = Dr. Vidmann, *Despre apa minerală de la Balta Albă. Descriere povățuitoare*. București, Tipografia lui C. A. Rosetti și Winterhalder, 1847.

APE MIN. = L. Steege, *Apele minerale de la Slănic, în Moldova. În privirea analoghiilor cu ape minerale streine și a lucrărei terapeutice*. Iași, Institutul Albinei, 1854.

APOLZAN, P. I. = Lucia Apolzan, *Portul și industria casnică textilă în Munții Apuseni*. București, Institutul de Științe Sociale al României, 1944. (Sociologia României. 5. Biblioteca de sociologie, etică și politică).

I. APOLZAN, U. = I. Apolzan, *Uneltele de mână de la lemnărit*. Partea primă. I. *Rândelele*. II. *Dălțile*. III. *Ferestraele*. Sibiu, Drotleff, 1908. (Biblioteca meseriașului, nr. 1).

APOSTOL, LEX. ZOOL. = Dr. Odiseu Apostol, *Lexicon zoologic*. Partea I. Cluj, Tip. „Ardealul", 1936. (Biblioteca cercetașului naturalist, no. 2).

AR (18...) = *Albina românească*. Gazetă politică-literală. Ieși, Tipografia Albinei, 1829–1850.

ARCHIRIE = *Istoria lui Anadam cu unchiu-seu Archirie*, [Manuscris din 1787; Biblioteca Academiei Române, cota 4104].

ARDELEANU, D. = C. Ardeleanu, *Diplomatul, tăbăcarul și actrița*. Roman. (Ediția II-a, a 10 mie). București, Editura „Cartea Românească", 1928.

ARDELEANU, U. D. = C. Ardeleanu, *Am ucis pe Dumnezeu*. Roman. București, Editura Cartea Românească, [1929].

ARDELEANU, V. P. = C. Ardeleanu, *Viermii pământului*. Roman. București, Adevărul, [1933].

ARGHEZI, B. = Tudor Arghezi, *Cu bastonul prin București*. [București], Editura pentru Literatură, 1961.

ARGHEZI, C. J. = Tudor Arghezi, *Cartea cu jucării*. Ediția a IV-a. București, Editura Tineretului, 1958.

ARGHEZI, C. O. = Tudor Arghezi, *Cântare omului*. Stihuri de... [București], Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956.

ARGHEZI, F. = T. Arghezi, *Frunze*. [București], Editura pentru Literatură, 1961.

ARGHEZI, L. = T. Arghezi, *Lina*. [București], Editura pentru Literatură, 1965.

ARGHEZI, P. N. = Tudor Arghezi, *Poarta neagră*. București, Cultura Națională, [1930].

ARGHEZI, P. T. = Tudor Arghezi, *Pagini din trecut*. [București], Editura de Stat pentru Literatură și Artă, [1955].

ARGHEZI, S. I ș. u. = T. Arghezi, *Scrieri*. Vol. I–XXII. București, Editura pentru Literatură, [1962–1969]; [vol.] 23 ș.u. [București], Editura Minerva, [1972 ș.u.].

ARGHEZI, S. P. = Tudor Arghezi, *Stihuri pestriţe*. [Bucureşti], Editura Tineretului, 1957.
ARGHEZI, T. C. = Tudor Arghezi, *Tablete de cronicar*. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1960.
ARGHEZI, V. = Tudor Arghezi, *Versuri*. Ediţie definitivă îngrijită de autor. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1936.
ARGHEZI, VERS. = Tudor Arghezi, *Versuri*. Cu o prefaţă de Mihai Beniuc. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1959.
ARH. FOLK. I ş. u. = *Anuarul Arhivei de folklor*. Publicat de Ion Muşlea. Cluj–Bucureşti, Academia Română. Anul I (1932) ş. u.
ARHIVA, I ş. u. = *Arhiva Societăţii ştiinţifice şi literare din Iaşi*. Iaşi. Anul I (1889) ş. u.
ARHIVA R. I–II = *Arhiva românească*. Subt redacţia lui M. Kogălniceanu. Iaşi, tom. I–II, 1841–1845.
ARH. OLT. I ş. u. = *Arhivele Olteniei*. Publicaţie trimestrială sub direcţiunea d-lui Dr. Ch. Laugier. Craiova, Anul I (1922) ş. u.
ARH. SOM. I ş. u. = *Arhiva someşană*. Revistă istorică-culturală. Năsăud. Anul I (1924) ş. u.
ARICESCU, A. R. = C. D. Aricescu, *Arpa română*. Bucureşti, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1852.
ARICESCU, F. = C. D. Aricescu, *Florica*. Bucureşti, Tipografia lui C. A. Rosetti şi Winterhalder, 1847.
ARICESCU, P. E. = C. D. Aricescu, *Procesul şi esilul meu la Snagov*. Bucureşti, Tipografia Jurn[alului] Naţionalul, 1859.
ARISTIA, PLUT. = C. Aristia, *Plutarh. Parallela sau vieţele bărbaţilor illustri*. Tradus din eleneşte de... Tomul I. Bucureşti, Tip. Colegiului Naţional, 1857.
ARISTIA, P. R. = C. C. Aristia, *Prinţul român*. Stanţe epice închinate românilor. Bucureşti, [Tipografia Colegiului Naţional Sfântul Sava], 1843.
ARISTIA, S. = Alfieri, *Saul*. Traducere de C. Aristia. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1836.
ARISTIA, V. = Alfieri, *Virginia*. Tragedie în cinci acte, tradusă de C. Aristia. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1836.
ARITM. (1805) = Gr. Obradovici, *Povăţuirea cătră învăţătura socoatei sau aritmetica*. La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universităţii din Peştiu, 1805.
ARITM. (1806) = *Povăţuire cătră aritmetică sau învăţătura numerilor*. Buda, tipărită cu cheltuiala Crăieştii Tipografii a Universităţei Ungureşti, 1806.
ARITM. (1823) = *Aritmeti[ca] sau ştiinţa socotelii*. [Manuscris din 1823].
ARTAXERXU = [Metastasio], *Artaxerxu*. [Traducere din neogreacă făcută, probabil, de Al. Beldiman; manuscris din 1808; Biblioteca Academiei Române, cota 445].
ARVINTE, TERM. = V. Arvinte, *Terminologia exploatării lemnului şi a plutăritului*, în „Studii şi cercetări ştiinţifice". Filologie. Anul VIII (1957), fasc. I, p. 1–185. (Academia Română. Filiala Iaşi).
ASACHI, ALGHEBRA = Gh. Asachi, *Alghebra*. Acea întâia oare scrisă în limba românească, spre folosul şi învăţătura junimei Moldovii, în anul 1817, de comisul..., mădulare Academiii de Roma. Iaşi, 1818. [Manuscris; Biblioteca Academiei Române, cota 1789].
ASACHI, A. LIT. = Gh. Asachi, *Adaos literar la Monitorul oficial a Moldovei*, de Anul nou 1861. Iassy, Institutul Albinei Române.
ASACHI, ARITMETICA = Gh. Asachi, *Aritmetica*. [Copie manuscrisă după cursul ţinut de... între 1814–1818; Biblioteca Seminarului Matematic din Iaşi, cota 1916/1].
ASACHI, E. I–III = Gh. Asachi, *Elemente de matematică* de aga..., mădular Academiei de Roma. Partea I: *Aritmetică*. Partea II: *Alghebră*. Partea III: *Gheometria elementară*. Ieşi, în Tipografia Albinei, 1836–1838.
ASACHI, E. D. = Gh. Asachi, *Elena Dragoş de Moldavia*. Dramă istorică originală. În 3 acte. Iaşi, 1863.
ASACHI, F. = Gh. Asachi, *Fabule*, întâie oară în limba română versuite de... A patra ediţie adăogită cu viaţa lui Esop. Iaşi, Institutul Albinei, 1862.
ASACHI, FABULE = Gh. Asachi, *Fabule*. Versuite de... mădular Academiei de Roma şi a mai multor soţietăţi învăţate. Ediţia a treia, adăogită. Iaşi, 1844.
ASACHI, G. = Gh. Asachi, *Elementurile gheometriei teoreticeşti*. [Traducere manuscrisă, copie după cursul ţinut de Gh. Asachi între anii 1814 şi 1818; Biblioteca Academiei Române, cota 2496].
ASACHI, I. = I. Kaidanov, *Istoria Imperiii rosiene*. Tradusă de aga Gheorghe Asachi, mădular Academiii de Roma. Partea I. Ieşi, în Privileghiata Tipografie a Albinei, 1832. Partea II-a, 1833.
ASACHI, Î. = Gh. Asachi, *Expoziţia stărei învăţăturilor publice în Moldova de la a lor restatornicire, 1828, până la anul 1843 şi o socotinţă pentru a lor îmbunătăţire*. Iaşi, 1845.
ASACHI, L. = Gh. Asachi, *Lexicon de conversaţie*. Prelucrat şi publicat de o soţietate literară supt direcţia agăi... Broşura I. [Iaşi, Institutul Albinei], 1842.
ASACHI, L. M. = Gh. Asachi, *Lupta moldovenilor cu cavalerii crucieri la anul 1423*. Iaşi, 1845.
ASACHI, M. = Gh. Asachi, *Elemente de matematică*. De postelnicul..., mădular a mai multor academii. Partea I: *Aritmetica*. [Ediţia a II-a], Iaşi, la Institutul Albinei, 1843.
ASACHI, M. H. = Gh. Asachi, *Mirtil şi Hloe*. Pastorală. Iaşi, Tipografia Institutului Albinei, 1850.

ASACHI, N. = Felice Romani, *Norma*. Tragedie lirică, compusă de... Tradusă de Gh. Asachi. Ieşi, la Institutul Albinei, 1838.

ASACHI, O. I–II = Gh. Asachi, *Opere*. [Vol.] I–II. Ediţie critică şi prefaţă de N. A. Ursu. Bucureşti, Editura Minerva, 1973.

ASACHI, P. = Gh. Asachi, *Poesii*. A lui..., mădular Academiei de Roma. Ieşi, Tipografia Albinei, 1836.

ASACHI, PED. = A. von Kotzebue, *Pedagogul*. Comedia-vodevil... prelucrată pentru Teatrul Naţional de aga G. Asachi. Ieşi, Tipografia Albinei, 1839.

ASACHI, P. R. = Gh. Asachi, *Petru-Rareş*. Dramă istorică în patru părţi de... Partea I. Iaşi, Institutul Albinei, 1853.

ASACHI, R. = Gh. Asachi, *Relaţie de starea învăţăturilor publice în Moldova, pe anul şcolar 1839/1840*. Iaşi, Institutul Albinei, 1841.

ASACHI, S. L. I–II = Gh. Asachi, *Scrieri literare*. [Vol. I şi II]. Ediţie îngrijită, cu prefaţă, note şi glosar de N. A. Ursu. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1957]. (Biblioteca pentru toţi).

ASACHI, T. B. = Gh. Asachi, *Turnul Butului*. Dramă originală în 3 acte, dupre tradiţii poporane. Iaşi, Tipografia Institutului Albinei Române, 1863.

ASACHI, Ţ. = Gh. Asachi, *Ţiganii*. Idil cu cântece de... Iaşi, Tipografia Institutului Albinei, 1856.

ASACHI, V. = Gh. Asachi, *Voichiţa de Romanie*. Dramă originală istorică de... Iaşi, Institutul Albinei Române, 1863.

D. ASACHI, T. = Dimitrie Asachi, *Topografia sau elemente de inginerie aplicate la hotărârea moşiilor*. Iaşi, Tipografia Institutului Albinei, 1854.

E. ASACHI, Î. = Silvio Pellico, *Despre îndatorirele oamenilor*. Tradus de... Ermiona Asachi. Iaşi, Institutul Albinei, 1843.

L. ASACHI, J. = *Jucăreia norocului sau istorisirea pentru prinţipul Menşcikov, carele pe vremea lui Petru cel Mare au fost slăvit în toată Europa*. Acum s-au tălmăcit pe limba românească, cu oarecare adăogite cuvinte spre podoaba limbii şi a bunei înţelegeri, prin... Lazăr Asachi. În oraşul Iaşului, la anul 1816.

LEON ASACHI, B. = B. de Saint-Pierre, *Bordeiul indienesc*... [Tradus] de Leon Asachi, arhimandrit a Mitropoliei Iaşului. Tipărit în Iaşi, 1821.

AŞEZ. = [*Aşezământul lui Iosif II pentru cadastru*]. Sibiu, 1786.

ATILA, P. = F. R. Atila, *Peştii şi pescuitul*. Bucureşti, Editura Librăriei Frăţilă, 1916.

AVRAM, C. E. = Andrei Avram, *Contribuţii etimologice*. Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1997.

AVRAM, N. C. E. = Andrei Avram, *Noi contribuţii etimologice*. Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001.

AVRAM, P. E. = Andrei Avram, *Probleme de etimologie*. Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2000.

AXINTE URICARIUL, C. = Axinte Uricariul, *Cronica paralelă a Ţării Româneşti şi a Moldovei*. Ediţie critică şi studiu introductiv de Gabriel Ştrempel. Bucureşti, Editura Minerva, 1993.

B

B (1938) = *Biblia adică dumnezeiască scriptură a Vechiului şi a Noului Testament*, tradusă după textele originale ebraice şi greceşti de preoţii profesori Vasile Radu şi Gala Galaction. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1938.

BABEŞ, O. A. I = V. Babeş, *Opere alese*. Vol. I. [Bucureşti], Editura Academiei, 1954.

BACALBAŞA, M. T. = Anton Bacalbaşa, *Moş Teacă. Din cazarmă*. Bucureşti, Editura Librăriei E. Graeve, 1893.

BACALBAŞA, S. A. I–II = Anton Bacalbaşa, *Scrieri alese*. [Vol] I–II. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965.

BACONSKY, V. = A. E. Baconsky, *Versuri*. Bucureşti, Editura Tineretului, 1964.

BACOVIA, O. = G. Bacovia, *Opere*. Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă, 1944.

BALADE, I–III = *Balade populare româneşti*. I–III. Ediţii critice de folclor – genuri. Introducere, indice tematic şi bibliografic, antologie de Al. I. Amzulescu, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964.

BANUŞ, P. = Maria Banuş, *Poezii*. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1958.

BANUŞ, Z. = Maria Banuş, *Ziua cea mare*. (În *Teatru*, vol. II, [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1951]).

BARANGA, I. = Aurel Baranga, *Iarbă rea*. (În *Teatru*, vol. I, [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1951]).

BARANGA, R. F. = Aurel Baranga, *Reţeta fericirii sau Despre ceea ce nu se vorbeşte*. Piesă în trei acte. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1957].

BARANGA, V. A. = Aurel Baranga, *Vocea Americii*. Bucureşti, Editura pentru Literatură şi Artă, 1949.

BARANGA – MORARU, F. = Aurel Baranga şi Nicolae Moraru, *Pentru fericirea poporului*. (În *Teatru*, vol. I, [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1951]).

BARASCH, B. = Iuliu Barasch, *Manualul de botanică silvică*. Bucureşti, Imprimeria Statului, 1861.

BARASCH, I. = Iuliu Barasch, *Cursul de igienă populară*. Seria I, partea generală, cuprinde 12 lecţiuni. Bucureşti, Tipografia Colegiului Sfântul Sava, 1857.

BARASCH, I. F. = Iuliu Barasch, Despre *unele din institutele filantropice în Europa*. Bucureşti, Tipografia Colegiului Naţional, 1853.

BARASCH, I. N. = Iuliu Barasch, *Istoria naturală potrivită pe înţelegerea copiilor, cu întrebări şi figuri*. De G. Beleze. Tradusă din franţuzeşte cu adnotaţii... Ediţia a doua. Bucureşti, Tipografia Colegiului Naţional, 1856.

BARASCH, M. I–III = Iuliu Barasch, *Minunele naturei*. Conversaţii asupra deosebitelor objecte interesante din ştiinţele naturale, fizică, himie şi astronomie, compuse de... Tomul I–III. Bucureşti, Tipografia Colegiului Naţional, 1852.

BARBU, G. = Eugen Barbu, *Groapa*. Roman. Ediţia a IV-a. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1968.

BARBU, I. I–IV = Eugen Barbu, *Incognito*. Ciné-roman. Bucureşti, I, Editura Albatros, 1975; II, Editura Eminescu, 1977; III, Editura Eminescu, 1978; IV, Editura Eminescu, 1980.

BARBU, P. = Eugen Barbu, *Prânzul de duminică*. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1962.

BARBU, PRINC. = Eugen Barbu, *Princepele*. Roman. [Bucureşti], Editura Tineretului, [1969].

BARBU, S. N. = Eugen Barbu, *Săptămîna nebunilor*. Bucureşti, Editura Albatros, 1981.

BARBU, Ş. N. = Eugen Barbu, *Şoseaua Nordului*. Roman. [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi Artă, [1959].

BARBU, Ş. N. I–II = Eugen Barbu, *Şoseaua Nordului*. Roman. Vol. I–II. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1967.

BARBU, Z. = Eugen Barbu, *Cât în 7 zile*. [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi Artă, 1960.

G. BARBU, A. V. = G. Barbu, *Arta vindecării în Bucureştii de odinioară*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1967.

I. BARBU, J. S. = Ion Barbu, *Joc secund*. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1966.

I. BARBU, O. = Ion Barbu, *Ochean*. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1964.

BARCIANU = Sab. Pop-Barcianu, *Dicţionar român-german şi german-român*. Partea I-a: *Română-germană*. Ediţia a treia. Revidat şi complectat de dr. P. Barcianu. Sibii, W. Krafft, 1900.

BARCIANU, V. = Sab. Pop-Barcianu, *Vocabulariu român-nemţesc*, Hermanstadt, Sibii, Tipariul şi Editura lui Teodoru Steinhausen, 1868.

BARIŢ I ş. u. = *George Bariţ şi contemporanii săi*. Vol. I ş. u. Ediţie de Ştefan Pascu, Iosif Pervain, Ioan Chindriş şi Titus Moraru. Coordonatori: Ştefan Pascu şi Iosif Pervain. Bucureşti, Editura Minerva, 1973 ş.u. (Studii şi documente)[14].

BARIŢ vezi şi BARIŢIU.

BARIŢIU, P. A. I–III = George Bariţiu, *Părţi alese din istoria Transilvaniei. Pre două sute de ani din urmă*. Sibiu, Tipografia W. Krafft, volumul I: 1889; volumul II: 1890; volumul III: 1891.

BARIŢIU, S. A. = Gheorghe Bariţiu, *Studii şi articole*. Cu o prefaţă de Dr. Ioan Lupaş. Sibii, Editura Asociaţiunii, 1912.

BAR. – MUNT., W. = Georg Baritz und Gabriel Munteanu, *Deutsch-romänisches Wörterbuch*. Bearbeitet und in dessen romänischem Theile mit etlichen Tausend Wörtern bereichert von ...Herausgeber und Verleger Rudolph Orgidan.[Band I–II], Kronstadt, Römer & Kamner. I: 1853; II: 1854.

BARONZI, C. I–VIII = Al. Dumas, *Contele de Monte-Cristo*. Traducere de G. A. Baronzi. Vol. I–VIII. Bucureşti, Librar-editor George Ioanid, 1857.

BARONZI, I. C. I–V = M. Guizot, *Istoria civilizaţiunii în Francia*. Ediţiune nouă. Traducere de G. Baronzi. Vol. I–V. Bucureşti, Tipografia Naţională a lui Romanov & Comp., 1856–1859.

BARONZI, I. G. = A. Dumas, *Iacobinii şi girondinii*. [Le chevalier de Maison-Rouge]. Traducere de G. A. Baronzi. Bucureşti, Librar-editor George Ioanid, 1855. (Biblioteca literară).

BARONZI, I. L. I–IV = Alexandre Dumas, *Isaak Lakedem*. Tradus de G. A. Baronzi. [Vol. I–IV]. Bucureşti, Tipografia Bisericească, 1855–1856.

BARONZI, L. = George Baronzi, *Opere complecte*. Vol. I: *Limba română şi tradiţiunile ei*. Galaţi, G. D. Nebunely şi fii, 1872.

BARONZI, M. I–II = Eugène Sue, *Matilda sau memoriile unei femei june*. Tradusă de George A. Baronzi. Vol. I–II. Bucureşti, Imprimeria Sfintei Mitropolii, 1853–1854. (Biblioteca literară).

BART, E. = Jean Bart (Eug. Botez), *Europolis*. Roman. Cu o prefaţă de G. Călinescu. Ediţia III-a. Bucureşti, Editura „Cugetarea", [1939].

BART, S. M. = Jean Bart, *Schiţe marine*. [Bucureşti], Editura Tineretului, 1953.

BASSARABESCU, S. N. = I. A. Bassarabescu, *Schiţe şi nuvele*. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1953].

BASSARABESCU, V. = I. A. Bassarabescu, *Vulturii*. Schiţe şi nuvele. Ediţia II. Bucureşti, Editura Cartea Românească, [1925].

BĂCESCU, P. = Dr. Mihai Băcescu, *Peştii, aşa cum îi vede ţăranul pescar român*. Studiu etnozoologic, zoogeografic şi bioeconomic de... Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1947. (Institutul de Cercetări Piscicole al României. Monografia nr. 3, 1946).

[14] BARIŢ I ş.u. a fost citat şi ca BARIŢIU, C. I ş. u.

BĂCESCU, PĂS. = Mihai C. Băcescu, *Păsările în nomenclatura şi viaţa poporului român*. [Bucureşti], Editura Academiei, [1961].

BĂLĂŞESCU, D. R.-FR. = Nifon Bălăşescu, *Dicionariu româno-frances*. Volum I. Fascicul I. Bucuresci, Tipografia Mitropolitului Nifon, 1859.

BĂLĂŞESCU, GR. = Nicolau Bălăşescu, *Gramatica română*. Pentru seminarii şi clase mai înalte (Gramatica daco-romana). Sibiu, în Privileghiata Tipografie a lui Gheorghi de Clozius, 1848.

BĂLCESCU, M. V. = Nicolae Bălcescu, *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, urmată de scrieri diverse de... Publicate de pre decisiunea Societăţii Academice Române şi însoţite cu o precuventare şi note de A. I. Odobescu. [Bucureşti], 1878.

BĂLCESCU, O. I–IV = N. Bălcescu, *Opere*. Ediţie critică de G. Zane şi Elena G. Zane. [Vol.] I–II: *Scrieri istorice, politice şi economice 1844–1847*, 1848–1852. Bucureşti, Editura Academiei, 1974–1982; [vol.] III: *Românii supt Mihai Voevod Viteazul*. Volum îngrijit de Daniela Poenaru. Bucureşti, Editura Academiei, 1986; [Vol.] IV: *Corespondenţă. Scrisori, memorii, adrese, documente, note şi materiale*. Bucureşti, Editura Academiei, 1990.

BĂLCESCU, P. A. = N. Bălcescu, *Puterea armată şi arta militară de la întemeierea principatului Valahiei până acum*. Iaşi, La Cantora Foaiei Săteşti, 1844.

BĂLTEANU, T. MAG. = Bălteanu, Valeriu, *Terminologia magică populară românească*. Bucureşti, Paideia, 2000.

BĂNULESCU, C. M. = Ştefan Bănulescu, *Cartea milionarului*. Roman. [Vol.] I. *Cartea de la Metopolis*. Bucureşti, Editura Eminescu, 1977.

BĂNULESCU, I. = Ştefan Bănulescu, *Iarna bărbaţilor*. Nuvele. Ediţia a II-a. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1966.

BĂNUŢ, T. P. = A. P. Bănuţ, *Tempi passati*. Umor şi satiră din Ardealul de ieri. Bucureşti, Editura „Bucovina", 1931.

BĂRAC, A. = Ioan Bărac, *Istoria prea frumosului Arghir şi a prea frumoasei Elena cea Măiastră şi cu părul de aur*. Adecă: O închipuire, subt care se înţelege luarea ţării Ardealului prin Traian chesariul Râmului. Bucureşti, 1852.

BĂRAC, A. E. = Ioan Popovici Bărac, *Istoria prea frumosului Arghir şi a prea frumoasei Elena cea Măiastră şi cu părul de aur*. Adecă: *O închipuire supt care să înţălege luarea Ţării Ardealului prin Traian, chesariul Râmului*... În Privileghiata Tipografie din Braşov, 1809.

BĂRAC, R. = Ioan Bărac, *Risipirea cea de pre urmă a Ierusalimului, care s-au împlinit după cuvîntul ce s-au zis că nu va rămânea piatră pe piatră*. Scoasă din cartea lui Iosif Flavie pre scurt şi în 9 cântări, în stihuri, alcătuită de... Bucureşti, 1821.

BĂRAC, S. = [*Scrieri în proză şi în versuri*]. Întocmite de Ioan Bărac. 1842–1845. [Manuscris; Biblioteca Academiei Române, cota 209].

BĂRAC, T. = I. Bărac, *Toată viaţa, isteţiile şi faptele minunatului Til Buhoglindă, cele de râs şi minunate la cetire, spre trecere de vreme, în zilele sau ceasurile omului cele de odihnă*, după limba nemţească tălmăcită şi acum a doua oară tipărită. Braşov, 1846.

I. BÂRSEANU, P. C. = Ion Bârseanul, *Primele cânturi*. Budapesta, 1906.

B. DARW. = *Bazele darwinismului*. Manual pentru clasa a XI-a de Traian Tretiu. Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1962.

BELDICEANU, P. = N. Beldiceanu, *Poezii*, cu un studiu introductiv de I. Vitner. [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi Artă a Uniunii Scriitorilor din România, [1950]. (Biblioteca pentru toţi).

BELDIMAN, A. = S. Gessner, *Moartea lui Avel*. De... Acum întâi tălmăcită din limba franţozească în cea românească. La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1818.

BELDIMAN, ALEXII = Fr. G. Ducray Duminil, *Alexii sau căsuţa din codru*. Acum întâi tălmăcită din limba franţuzească întru ce moldovenească de cel mai gios iscălit Aleco Beldeman. [Manuscris din 1806; Biblioteca Academiei Române, cota 1781].

BELDIMAN, E. = Vornicul Alecu Beldiman, *Eterie sau jalnicile scene prilejite în Moldovia din rezvrătirile grecilor, prin şeful lor Alexandru Ipsilanti, venit din Rusia la anul 1821*, de... Editată de banul şi cavaleriul Alecu Balica. Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1861.

BELDIMAN, IST. = Abatele Prévost, *Istorie cavalieriului de Grie şi a iubitii sale Manon Lesco*, care tălmăcindu-să de pe limba franţuzască în limba moldovenească prin osteniala şi osârdie dreptiei dumisale banului Aleco Beldiman, s-au prescris acum de mine, în anul 1815... Costachi Borş. [Manuscris; Biblioteca Academiei Române, cota 193].

BELDIMAN, Î. = Gh. A. Rückert, *Învăţătură sau povăţuire pentru facerea pâinii ceii de obşte mai neagră, pentru cea albă de casă, pentru făina cea spre întrebuinţarea bucatelor; pentru hrişi, şi altele, din cartofle, pentru sămănatul lor, lucrarea şi păstrarea lor. Alcătuită de cătră... în limba nemţească, acum întâi tălmăcită întru cea grecească de cătră Dimitrie Samurcaş*. Iaşi, în Tipografia Sfintei Mitropolii, 1818. [Tradusă, după textul lui D. Samurcaş, de Alex. Beldiman].

BELDIMAN, M. = J. Fr. Regnard, *Minegmii sau fraţii cei de gemine.* [Traducere din limba franceză făcută de Al. Beldiman în 1805; manuscris; Biblioteca Academiei Române, cota 3095].

BELDIMAN, N. P. I–II = Florian, *Istoria lui Numa Pompilie, al doilea crai al Romii.* Tălmăcită din limba franţozească de dumnealui postelnicul Alexandru Beldiman... Vol. I–II. Iaşi, 1820.

BELDIMAN, N. POMP. = Florian, *Numa Pompilii, al doilea crai al Râmului.* Tomul al doilea... Tălmăcită de pe franţuzâie de Alexandru Beldiman, paharnic, la leat 1795. [Manuscris; Biblioteca Academiei Române, cota 3192].

BELDIMAN, O. = Voltaire, *Tragodia lui Orest.* De preaînvăţatul... marele postelnic Alexandru Beldiman, acum întâi tălmăcită din limba franţozească în cea românească. La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1820.

BELDIMAN, S. = *Elisaveta sau cei surguniţi în Siberia.* [Dramă tradusă de Al. Beldiman în 1815; manuscris; Biblioteca Academiei Române, cota 437].

BELDIMAN, SAP. = [I. Fr. Regnard], *Tragodia lui Sapor.* Tradusă de Aleco Beldeman. Iaşi, 1801. [Manuscris; Biblioteca Academiei Române, cota 3106].

BELDIMAN, T. = [*Istoria lui Tarlo.* Traducere din limba franceză de Al. Beldiman; manuscris din 1786; Biblioteca Academiei Române, cota 25].

I. BELDIMAN, I. = Ioan Beldiman, *Istorie a celor mai gingaşe amoruri a Parisului.* Din ce grecească s-au tălmăcit în limba moldovenească, prin osteneala şi osârdie dreptii sale... S-au prescris de mine iscălitul la 1818, Costachi Borş. [Manuscris; Biblioteca Academiei Române, cota 126].

BELEA, P. A. = Dr. Octavian Belea, *Primul ajutor şi îngrijirea sănătăţii.* Pentru activul Crucii Roşii. Crucea Roşie a României, Bucureşti, 1959.

BENIUC, A. R. = Mihai Beniuc, *Un om aşteaptă răsăritul.* Versuri. [Bucureşti], Editura de Stat, 1946.

BENIUC, C. P. = *Cântece de pierzanie*, Colecţia abecedar. Sighişoara, 1938.

BENIUC, M. = Mihai Beniuc, *Mărul de lângă drum.* Versuri. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1954.

BENIUC, M. C. I = Mihai Beniuc, *Pe muche de cuţit.* Roman. [Vol.] I. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1959.

BENIUC, M. V. = Mihai Beniuc, *Materia şi visele.* Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1961.

BENIUC, P. = Mihai Beniuc, *Despre poezie.* Studii literare. [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi Artă, [1953].

BENIUC, S. = Mihai Beniuc, *Steaguri.* Poeme. [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi Artă, 1951.

BENIUC, V. = Mihai Beniuc, *Versuri alese.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi Artă, 1949.

BENIUC, V. A. I–II = Mihai Beniuc, *Versuri alese.* [Vol.] I–II. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1955. (Biblioteca pentru toţi).

BENIUC, V. CUC. = Mihai Beniuc, *În Valea Cucului.* Comedie în trei acte. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1959.

BERINDEI, D. = Mihai Berindei, *Dicţionar de jazz.* Cuvânt înainte de Mihai Brediceanu. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976.

BERTOLDO = G. Croce, *Viaţa lui Bertoldo şi a lui Bertoldino, feciorul lui, dinpreună şi a lui Cacasino, nepotul lui.* Acum întâi culeasă din cărţi istoriceşti foarte desfătătoare. Sibii, Tipografia lui Petru Bart, 1799.

BIANU, D. S. = Doctorul Vasile Bianu, *Doctorul de casă, sau Dicţionarul sănătăţii.* Buzău, Imprimeria Al. Georgescu, 1910.

I. BIANU, D. R. = Ioan Bianu, *Documente româneşti reproduse după originale sau după fotografii.* Partea I. Epoca dinainte de Matei Basarab (1632) şi Vasile Lupu (1634). Tomu I, fasc. 1–2 (1576–1632). Bucureşti. Inst. de Arte Grafice Carol Göbl, 1907. (Biblioteca Academiei Române).

BIBICESCU, P. P. = I. C. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania.* Culese şi adnotate de... Bucureşti, Imprimeria Statului, 1893.

BIBLIA (1688) = *Biblia, adecă dumnezeiasca scriptură ale cei vechi şi ale cei noao leage toate*, care s-au tălmăcit dupre limba elinească, spre înţeleagerea limbii rumâneşti cu porunca prea bunului creştin şi luminatului domn Ioan Şărban Cantacozino Basarab Voievod şi cu îndemânarea dumnealui Costadin Brâncoveanul marele logofăt... Tipăritu-s-au... în Scaunul Mitropoliei Bucureştilor... la anul 1688.

BIBLIA (1688)[2] I ş. u. = *Monumenta linguae Dacoromanorum.* Biblia 1688. Pars I: *Genesis*, Iaşi, 1988; Pars II: *Exodus*, Iaşi, 1991; Pars III: *Leviticus*, 1993; Pars IV: *Numeri*, 1994; Pars V: *Deuteronomium*, 1997, (Universitatea „Al. I. Cuza" – Iaşi, Albert-Ludwigs-Universität – Freiburg).

BIBLIA (1688)[3] = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament.* Tipărită întâia oară la 1688 în timpul lui Şerban-Vodă Cantacuzino, domnul Ţării Româneşti. Retipărită după 300 de ani în facsimil şi transcriere cu aprobarea Sfântului Sinod şi binecuvântarea Prea Fericitului părinte Teoctist, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988.

BÎRLEA, B. = Pr. I. Bîrlea, *Balade, colinde şi bocete din Maramureş.* Bucureşti, Editura Casei Şcoalelor, 1924.

BÎRLEA, C. P. = Pr. I. Bîrlea, *Cântece poporane din Maramureş. Descântece, vrăji, farmece şi desfaceri.* Culese de... Bucureşti, Editura Biblioteca Casei Şcoalelor, 1924.

BÎRLEA, L. P. M. I–II = Ion Bîrlea, *Literatură populară din Maramureş.* [Vol.] I–II. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1968.

O. BÎRLEA, A. P. I–III = Ovidiu Bîrlea, *Antologie de proză populară epică.* [Vol.] I–III. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1966.

BL I ş. u. = *Bulletin linguistique.* Faculté des Lettres de Bucarest. Publié par A. Rosetti. Bucureşti–Paris–Copenhague. Vol. I (1933) ş. u.

BLAGA, G. = Lucian Blaga, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea.* [Bucureşti], Editura Ştiinţifică, 1966.

BLAGA, H. = Lucian Blaga, *Hronicul şi cântecul vârstelor.* [Bucureşti], Editura Tineretului, [1965].

BLAGA, L. U. = *Din lirica universală.* Tălmăciri de Lucian Blaga. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1957.

BLAGA, M. M. = Lucian Blaga, *Meşterul Manole.* Dramă. Bucureşti, Editura Eminescu, 1977.

BLAGA, O. I ş. u. = Lucian Blaga, *Opere.* [Vol.] I ş.u. Ediţie critică de George Gană. Bucureşti, Editura Minerva, 1982 ş.u. (Ediţii critice).

BLAGA, P. = Lucian Blaga, *Poezii.* Un cuvânt înainte de George Ivaşcu. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1962.

BLAGA, POEZII = Lucian Blaga, *Poezii.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1966.

BLAGA, T. CULT. = Lucian Blaga, *Trilogia culturii. Orizont şi stil. Spaţiul mioritic. Geneza metaforei şi sensul culturii.* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1944 (Biblioteca de filosofie românească).

BLAGA, T. CUN. = Lucian Blaga, *Trilogia cunoaşterii. Eonul dogmatic. Cunoaşterea luciferică. Censura transcendentă.* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1943 (Biblioteca de filosofie românească).

BLAGA, T. VAL. = Lucian Blaga, *Trilogia valorilor. Ştiinţă şi creaţie. Gândire magică şi religie. Artă şi valoare.* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1946 (Biblioteca de filosofie românească).

BLAGA, Z. = Lucian Blaga, *Zări şi etape.* Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968.

BLANDIANA, P. = Ana Blandiana, *Poezii.* [Bucureşti], Editura Cartea Românească, [1974].

BLANDIANA, C. E. = Ana Blandiana, *Cine sunt eu?* (Un sfert de secol de întrebări). Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001.

BLANDIANA, P. T. = Ana Blandiana, *Proiecte din trecut.* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1982.

BO = *Buletinul oficial al Republicii Populare Române*; din 1965: *Buletinul oficial al Republicii Socialiste România*, [Bucureşti], 1952 ş.u.

BOBB, Î. = Ioan Bobb, *Înştiinţare... despre rădicarea capitulumului în Blaj la anul 1808...* Tipărită în Blaj, cu Tipariul Seminariului.

BOCĂNEŢU, T. A. = Al. Bocăneţu, *Terminologia agrară în limba română.* Studiu filologic – istoric – cultural (în revista „Codrul Cosminului", II–III, 1925–1926, p. 119–274).

BOCEANU, GL. = Ion Boceanu, *Glosar de cuvinte din judeţul Mehedinţi.* Bucureşti, 1913 (Analele Academiei Române. Tom. XXXV, Memoriile Secţiunii literare).

BOGDAN, D. ŞT. I–II = Ioan Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare.* Publicate de... Volumul I: Hrisoave şi cărţi domneşti 1457–1492. Volumul II: Hrisoave şi cărţi domneşti 1493–1503. Bucureşti, Socec şi Co., 1913.

BOGDAN, O. = I. Bogdan, *Documentul râzenilor din 1484 şi organizarea armatei moldovene în sec. XV.* Bucureşti, Carol Göbl, 1908. (Extras din Analele Academiei Române. Seria II-a. Tom. XXX. Memoriile Secţiunii istorice).

D. BOGDAN, GL. = Damian P. Bogdan, *Glosarul cuvintelor româneşti din documentele slavo-române.* Bucureşti, 1946. (Institutul de Studii şi Cercetări Balcanice. Seria filologică, nr. 1).

N. A. BOGDAN, C. M. = N. A. Bogdan, *Din trecutul comerţului moldovenesc şi mai ales al celui ieşan.* Productele solului, porturi, târguri şi iarmaroace... documente, memorii şi note culese şi comentate de... Tipărite din iniţiativa şi cu o prefaţă a d-lui N. V. Ştefăniu... cu 89 ilustraţii. Iaşi, Institutul Modern de Arte Grafice N. V. Ştefăniu & D. Staierman, [1925].

BOGZA, A. Î. = Geo Bogza, *Anii împotrivirii.* Reportaje, pamflete, articole 1934–1939. [Bucureşti], Editura Tineretului, 1953.

BOGZA, C. O. = Geo Bogza, *Cartea Oltului.* Bucureşti, [Editura Fundaţiilor], 1945.

BOGZA, M. S. = Geo Bogza, *Meridiane sovietice.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1953].

BOGZA, P. C. = Geo Bogza, *Pagini contemporane*, 1944–1956. Bucureşti, Editura Tineretului, 1957.

BOGZA, Ţ. = Geo Bogza, *Ţara de piatră.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1951].

BOGZA, V. J. = Geo Bogza, *Oameni şi cărbuni în Valea Jiului.* [Bucureşti], Editura de Stat, 1947.

BOJINCĂ, A. I–II = Damaschin T. Bojincă, *Anticile romanilor – Antiquitates Romanorum.* Acum întâia oară româneşte scrise. Vol. I–II. Buda, Tipariul Universitatei din Pesta. I: 1832; II: 1833.

BOJINCĂ, D. = Damaschin T. Bojincă, *Diregătoriul bunei-creştere. Spre îndreptarea multor părinţi şi bun-folosul tinerimei române*. Buda, Tipografia Universitatei Ungureşti, 1830.

BOJINCĂ, R. = Damaschin T. Bojincă, *Răspundere dezgustătoare la Cârtirea cea în Hale, în anul 1823 sub titula: Erweis, dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind (adecă arătare cum că românii nu sânt viţă de romani)*. Buda, în Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungureşti din Pesta, 1828.

BOLINTINEANU, B. = D. Bolintineanu, *Bătăliile românilor (Fapte istorice)*. De... Bucureşti, Tipografia Naţională a lui J. Romanov et Comp., 1859.

BOLINTINEANU, C. = D. Bolintineanu, *Călătorii în Palestina şi Egipt*. Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1856.

BOLINTINEANU, C. P. = D. Bolintineanu, *Cântece şi plângeri*. Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1852.

BOLINTINEANU, O. = Dimitrie Bolintineanu, *Opere*. Cu un studiu introductiv de Al. I. Ştefănescu. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură Ştiinţifică şi Didactică, 1951.

BOLINTINEANU, P. I–II = Dimitrie Bolintineanu, *Poezii*. Culegere ordinată de chiar autorul, cu o prefaţă de G. Sion. Vol. I: *Legende istorice, Florile Bosforului, Basme, Note*; vol. II: *Macedonele, Reverii, Diverse*. Bucureşti, Editura Librăriei Socec, 1877.

BOLINTINEANU, POEZII = D. Bolintineanu, *Colecţie din poesiile domnului...* Tipărite cu fondurile Asoţiaţiei Literare... Bucureşti, Tipografia lui C. A. Rosetti şi Vinterhalder, 1847.

BOLLIAC, M. = Cezar Boliac, *Meditaţii*. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1835.

BOLLIAC, O. = Cezar Boliac, *Opere alese*. [Bucureşti], Editura de Stat, 1950. (Clasicii români).

BOLLIAC, P. = Cezar Bolliac, *Poesii nouă*. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1847.

BORDEIANU, P. = T. Bordeianu, *Curs de pomologie*. Partea III-a. [Bucureşti], Editura Institutului Agronomic „N. Bălcescu", 1957.

BORZA, D. = Borza Al., *Dicţionar etnobotanic cuprinzând denumirile populare româneşti şi în alte limbi ale plantelor din România*. [Bucureşti], Editura Academiei, 1968.

BOTA, P. = Ioan Bota, *Culegere din cele mai frumoase poveşti*. Ediţia II. Brasso, Editura Librăriei Ciurcu, 1910.

BOTANICA = *Botanica*. Manual pentru clasa a VIII-a de I. Ciobanu – Eugen Ghişa – Traian Tretiu. Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1962.

BOTEZ, A. = Dr. Pagliano, *Arta vindecărei pentru părinţi sau Doctorul de casă*. Tradus din limba germană de S. Botez. Iaşi, Tipografia „Minervei", 1861.

D. BOTEZ, F. S. = Demostene Botez, *Floarea soarelui*. Versuri. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1953.

D. BOTEZ, P. A. = Demostene Botez, *Prin ani*. Versuri. [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi Artă, 1958.

D. BOTEZ, P. O. = Demostene Botez, *Povestea omului*. Versuri. [Iaşi], Editura „Viaţa Românească", [1923].

I. BOTEZ, B. I–II = Ioachim Botez, *Însemnările unui belfer*. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, [I]: 1935, [II]: 1939. (Scriitori români contemporani).

I. BOTEZ, ŞC. = Ioachim Botez, *Schiţe şi însemnări din şcoala de ieri şi de azi*. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1953].

ION BOTEZ, STR. = Ion G. Botez, *Strângerea şi păstrarea produselor agricole*. [Bucureşti], Casa Şcoalelor, [f. a.].

BOTEZAT, U. = A. von Kotzebue, *Uniforma feldmareşalului Velington*. Comodie în un act... Acum întâia dată tălmăcită şi tipărită în limba românească de Samuil Botezat. Iaşi, 1835.

BOTTA, S. I–III = Emil Botta, *Scrieri*. [Vol.] I–III. Ediţie îngrijită de Ioana Diaconescu. Prefaţă de Al. Piru. Bucureşti, Editura Minerva, 1980–1987.

BOUREANU, S. P. = Radu Boureanu, *Sângele popoarelor*. Poeme. [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi Artă a Societăţii Scriitorilor din România, [1948]. (Cartea poporului).

BR (18...) I ş. u. = *Bibliotecă românească*. Întocmită în 12 părţi după numărul celor 12 luni. Întâia oară tipărită pentru naţia românească, prin Zaharie Carcalechi, ferlegher de cărţi a Crăieştii şi mai marei Tipografii din Buda a Universitatei Ungariei. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1821, 1829, 1830, 1834.

BRAD, O. = Ion Brad, *Mă uit în ochii copiilor*. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1962.

BRAD, T. = Ion Brad, *Cu timpul meu*. Bucureşti, Editura Tineretului, 1958.

BRAN, S. = Emiliu Bran, *Graiul românesc din Selagiu* [Sălaj] *de lângă Someş*. (În ziarul „Tribuna", Sibii, a. VI 1889, nr. 121).

BRANDZA, D. = Dr. D. Brandza, *Flora Dobrogei*. Ediţiunea Academiei Române, îngrijită de Sabba Ştefănescu. Bucureşti, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1898.

BRANDZA, FL. = Doctorul D. Brandza, *Prodromul florei române sau enumeraţiunea plantelor până astăzi cunoscute în Moldova şi Valachia*. Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1879–1883.

BRĂESCU, A. = [Gh.] Brăescu, *Amintiri*. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", 1937.

BRĂESCU, M. B. = Maiorul Gheorghe Brăescu, *Maiorul Boţan*. Schiţe umoristice. Bucureşti, Editura „Viaţa Românească", 1921.

BRĂESCU, O. A. I–II = Gh. Brăescu, *Opere alese*. Text ales şi stabilit, studiu introductiv, note şi bibliografie de Niculae Gheran. Vol. I–II. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1962.

BRĂESCU, V. = Gh. Brăescu, *Doi vulpoi*. Schiţe umoristice. [Bucureşti], Alcalay & Calafeteanu, [1925].

BRĂESCU, V. A. = Gh. Brăescu, *Din vechea armată*. Schiţe umoristice. Ediţie îngrijită şi adnotată de G. C. Nicolescu. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1951].

I. BRĂESCU, M. = Ion Brăescu, *Măsurătoarea pământului la români, din vechime până la punerea în aplicare a sistemului metric*. Bucureşti, Atelierele Grafice Socec, 1913.

BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. = Ioan Al. Brătescu-Voineşti, *Întuneric şi lumină*. Nuvele şi schiţe. Iaşi, „Viaţa Românească", 1914.

BRĂTESCU-VOINEŞTI, L. D. = Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti, *În lumea dreptăţii*. Iaşi, 1926.

BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. = I. Al. Brătescu-Voineşti, *Proza. Întuneric şi lumină. În lumea dreptăţii*. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1957.

BRĂTIANU, E. = Gheorghe I. Brătianu, *O enigmă şi un miracol istoric: poporul român*. Cu 5 planşe şi 2 hărţi afară de text. Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", 1940.

BRĂTIANU, T. = Gheorghe I. Brătianu, *Tradiţia istorică despre întemeierea statelor româneşti*. Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de Valeriu Râpeanu. Bucureşti, Editura Eminescu, 1980.

BRÂNCUŞ, I. C. = Grigore Brâncuş, *Istoria cuvintelor. Unitate de limbă şi cultură românească*. Bucureşti, Editura Coresi, 1991.

BRÂNCUŞ, V. A. = Grigore Brâncuş, *Vocabularul autohton al limbii române*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983.

BREBAN, A. = Nicolae Breban, *Animale bolnave*. Ediţia a II-a. Bucureşti, Editura Tineretului, 1969.

V. BREBAN, D. = Vasile Breban, *Dicţionar al limbii române contemporane*. De uz curent. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980.

V. BREBAN, D. G. = Vasile Breban, *Dicţionar general al limbii române*. [Bucureşti], Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1987.

BREBENEL, GR. P. = I. B. Brebenel, *Graiul popular, în jurul ocupaţiunilor şi obiceiurilor ţăranului român de pe vatra Oltului în Transilvania*. (În jurnalul „Ţara Oltului", Făgăraş, 1907, nr. 25–30 şi 1909, nr. 12–36, 38, 44, 45).

BRESLAŞU, D. = Marcel Breslaşu, *Dialectica poeziei sau Cântece despre cântec*. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1957.

BREZOIANU, A. = Ion Brezoianu, *Curs elementar de agricultură şi de economia rurală*. Tradus de... I. Plugăria. Bucureşti, Tipografia lui C. A. Rosetti şi Vinterhalder, 1850.

BREZOIANU, Î. = Ion Brezoianu, *Învăţătorul primar sau poveţe şi sfaturi pentru a pregăti pe învăţătorii primari la cariera lor şi a-i călăuzi în lucrarea fonctiilor lor*. Tradus din franţozeşte de... Bucureşti, Tipografia lui C. A. Rosetti şi Vinterhalder, 1848.

BREZOIANU, R. = Ion Brezoianu, *Rudiment agricol universal prin întrebări şi răspunsuri sau Agricultura învăţată prin principii săi, aplicabili la a sa practică în toate ţările şi climele*. De D. marchisul de Travanet şi tradus în româneşte de... [Bucureşti], tipărit în Tipografia lui Iosif Copainig, 1850.

BUCAVNA = *ABC sau bucavna, spre folosul scolelor neamului romanesc*. Sibiu, 1783.

BUCOAVNA = *Bucoavna*. Bălgrad, 1699. Ediţie critică tipărită din iniţiativa şi cu binecuvântarea P. S. Emilian, episcop al Alba Iuliei. Episcopia Ortodoxă Română Alba Iulia, 1989.

BUCOVINA (18...) = *Bucovina*. Gazetă românească pentru politică, religie şi literatură. Cernăuţi, Tipografia lui Ioan Ekhardt şi fiu. Anul I (1848) ş.u.

BUCUŢA, R. V. = Emanoil Bucuţa, *Românii dintre Vidin şi Timoc*. Cu un adaus de documente, folklor, glosar, fotografii, hărţi de... Tip. Cartea Românească, 1923.

BUCV. = *Bucvar sau începere de învăţătură celor ce vor să înveţe carte cu slove slovenesti*. Tipăritu-s-au în chesaro-crăiasca cetate Beci... prin chir Iosif Lavrentie Curţbec, 1771.

BUCVARIU[15] = *Bucvariu. Pentru pruncii cei româneşti, carii să află în crăia ungurească şi hotarele ei împreunate*. S-au tipărit în Beci, la Iosif Curţbec, 1781.

BUD, P. P. = Tit Bud, *Poezii populare din Maramureş*, adunate de... Bucureşti, 1908. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii III).

BUDAI-DELEANU, LEX. = Ion Budai-Deleanu, *Lexicon românesc-nemţesc şi nemţesc-românesc alcătuit de Ioanu Budai, chesaro-crăiescul sfetnic la judeţul nemeşilor în Livău*. În patru tomuri. [Manuscris din 1818; Biblioteca Academiei Române, cotele 3728–3731].

BUDAI-DELEANU, M. = Metastasio, [*Temistocle*]. [Traducere manuscrisă fragmentară de I. Budai-Deleanu, făcută în jurul anului 1810; Biblioteca Academiei Române, cota 2427].

BUDAI-DELEANU, O. I–II = I. Budai-Deleanu, *Opere*. Ediţie critică de Florea Fugariu. Studiu introductiv de Al. Piru. Bucureşti, Editura Minerva, [vol.] I–II, 1974–1975.

BUDAI-DELEANU, T. GR. I–III = I. Budai-Deleanu, *Temeiurile gramaticii româneşti*. Partea I: *Ortografia*. Partea II–III: *Morfologia şi sintaxa*. [Manuscris de la începutul secolului al XIX-lea; Biblioteca Academiei Române, cotele 2425–2426].

[15] Citat uneori: BUCVARI.

BUDAI-DELEANU, T. V. = I. Budai-Deleanu, *Trei viteji*. Ediție și glosar de J. Byck, cu o prefață de I. Oană. [București], Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955. (Biblioteca pentru toți).

BUDAI-DELEANU, Ț. = I. Budai-Deleanu, *Țiganiada*. Ediție îngrijită de J. Byck. Studiu introductiv de Ion Oană. [București], Editura de Stat pentru Literatură și Artă, [1953]. (Clasicii români).

BUDAI-DELEANU, Ț.[2] = I. Budai-Deleanu, *Opere*, [vol.] 1. *Țiganiada*. Ediție critică de Florea Fugariu. Studiu introductiv de Al. Piru. București . Editura Minerva, 1974.

BUDAI-DELEANU, ȚIG. = [I. Budai-Deleanu], *Țiganiada sau tabăra țiganilor*. Poemation eroicomico-satiric, alcătuit din douăsprezece cântece de Leonachi Dianeu. Îmbogățit cu multe însemnări și luări-aminte: critice, filozofice, istorice, filologhice și gramatece, de către Mitru Perea și alții mai mulți. [Manuscris din 1800; Biblioteca Academiei Române, cota 2429].

BUGHICI, D. = Dumitru Bughici, *Dicționar de forme și genuri muzicale*. Prefață de Ion Dumitrescu. București, Editura Muzicală, 1974.

BUGNARIU, N. = Iuliu Bugnariu, *Dicționar poporal*. Cuvinte românești din jurul Năsăudului, de popor grăite și tot pentru popor alcătuite. Adunate de dascălul... (În ziarul „Gazeta de Transilvania", Brașov, 1887, nr. 251–265; 1888, nr. 48–49).

BUJOR, S. = Paul Bujor, *Scrieri alese*. [București], Editura pentru Literatură și Artă a Societății Scriitorilor din România, [1951]. (Biblioteca pentru toți).

BUJOREAN, B. L. = Dr. George Bujorean, *Boli, leacuri și plante de leac cunoscute de țărănimea română*. Sibiu, Editura Asociațiunii „Astra", 1936 (Biblioteca poporală a Asociațiunii „Astra", an. 26, nr. 229–233).

BUL. COM. IST. I ș. u. = *Buletinul Comisiei istorice a României*, publicat de Ioan Bogdan (vol. I–II), apoi de N. Iorga. București, Atelierele Grafice Socec. Vol. I (1915) ș. u.

BULET. GRĂD. BOT. I ș. u. = *Buletinul de informații al Grădinii botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj*. Cluj. Anul I (1921) ș. u.

BULETIN, F. (18...) = *Buletin*. Foaie oficială. Iași, 1833–1859.

BULETIN, G. (18...) = *Buletin*. Gazetă administrativă [ulterior: Gazetă oficială]. București, 1832–1859.

BUL. FIL. I ș. u. = *Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide»*. Universitatea din Iași. Director Iorgu Iordan. Iași. Vol. I (1934) ș. u.

BUSUIOC, M. R. I–II = Monica Mihaela Busuioc, *Munca și răsplata ei (secolele XVII–XVIII). Studiu de terminologie*. București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", 2001; [Vol. II] București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", 2002.

BUTURĂ, EB. I–II = Valer Butură, *Enciclopedie de etnobotanică românească*. [Vol. I]. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979; vol. II: *Credințe și obiceiuri despre plante*. Paris, 1988 (Sociétés européennes).

BUTURĂ, EG. = Valer Butură, *Etnografia poporului român. Cultura materială*. Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1978.

BUZNEA, C. = D. N. Darvar, *Culegere de înțelepciune*. Scrisă în limba grecească de..., iar acum tălmăcită în cea rumânească de Iancu Nicolae [Buznea] Moldovean. București, 1827.

BUZNEA, F. = Iancu Buznea, *Filosoful indian sau Chipul de a trăi cineva fericit în soțietate*. Acum întâia oară tălmăcit rumâneşte din cel franțuzesc de... Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1834.

BUZNEA, M. = Iancu Nicola [Buznea], *Manual de patriotizm*. Tălmăcit și mai adăogat de... Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1829.

BUZNEA, P. V. = *Pavel și Virghinia*. Alcătuită franțuzește de Bernarden de la Sen-Pier ... Acum întâia oară tălmăcită și tipărită rumâneşte de Iancu Buznea. Iași, 1831.

BUZURA, O. = Augustin Buzura, *Orgolii*, Roman. Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977.

BV I–IV = Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche 1508–1830*. București, Editura Atelierele Socec & Co. Tom. I (1508–1716), 1903. Tom. II (1716–1808), 1910. Tom. III (1809–1830), fasc. I–II, 1912; fasc. III–VIII [Ioan Bianu și Dan Simonescu], 1936. Tom. IV (Adăogiri și îndreptări) [Ioan Bianu și Dan Simonescu], 1944.

C

CABA, SĂL. = Caba Vazul, *Szilâgy vármegye román népe, nyelve és népköltészete*. Irta... Beci [= Viena], 1918.

CADE = I.-Aurel Candrea – Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*. Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi* de I.-Aurel Candrea. Partea II: *Dicționarul istoric și geografic universal* de Gh. Adamescu. București, Editura „Cartea Românească", [1926–1931].

CAF I ș. u. = *Caietele Arhivei de Folclor*. [Vol.] I ș.u. Iași, 1979 ș.u. (Universitatea „Al. I. Cuza" – Iași; Institutul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor; Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei).

CAIAN, P. = Demetrie Caian, *Predică despre statul milităresc și semnele lui de învingere*. [Blaj], 1927.

CAIET = *Caiet de istoria naturală şi botanică. Caiet pentru economia rurală* – care să paradoseşte de cătră d. D. Leon Filipescul. [Manuscris; note luate la lecţiile lui L. Filipescu de Ioan Cernătescu, în 1842; Biblioteca Academiei Române, cota 43].

CALAFATI, A. S. = Fr. Th. Marie de Baculard d'Arnaud, Adelson şi Salvini. *Poveste englezască sau jalnică tâmplare.* Tălmăcită de pe acea franţuzască pe limba moldovenească de Fotis Calafati. [Manuscris din 1806; Biblioteca Academiei Române, cota 558].

CALENDAR (18...) = *Calendar pentru poporul românesc* (devenit apoi *Calendar pentru români*). [Cu suplimentul *Almanah de învăţătură şi petrecere*]. Iaşi, 1847–1862. [Editat anual de Gh. Asachi].

CALENDAR (1841) = *Calendar pe anul de la Hristos 1841.* Iaşi.

CALENDAR BUC. (18...) = *Calendar* [apărut la Bucureşti], anul 1838 ş. u.

CALENDARI (1733) = *Calendari.* Acum întâi rumânesc alcătuit de pe cel sârbesc. Braşov, 1733.

CALENDARI (1802) = *Calendari românesc vechi a lui Iulian pă anul de la Hristos 1802... lângă care s-au mai adăogat Calendariul nou nemţesc a lui Gregorian.* Sibii, Tipografia a lui Ioann Bart.

CALENDARIU (1794) = *Calendariu la anul de la naşterea lui Hristos 1794, cari e prost, cuprinzând în sine 365 de zile.* Vienna, la Slaveno-Sârbeasca, Românească Privileghiata Tipografie.

CALENDARIU (1814) = *Calendariu ce slujeşte pre 100 de ani, începând de la anul 1814 până în anul 1914.* Acum întâi româneşte alcătuit... La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, [1814].

CALENDARIU (1820) = *Calendariu pe anul de la Hristos 1820, care este bisect şi să cuprinde din 366 de zile.* Întocmit pe gradurile şi clima marelui prinţipat al Ardealului şi a altor ţări învecinate. Sibii, Tipografia lui Ioann Bart.

CALENDARIU (1844) = *Calendariu pe anul de la Hristos 1844, întocmit pe gradurile şi clima ţării ungureşti a marelui prinţipat al Ardealului, a Ţării Româneşti şi a Moldaviei...* în Buda, la Crăiasca Tipografie a Universităţii Ungureşti.

CALENDARIU BUDA (18...) = *Calendariu pe anul de la Hristos 18...* În Buda, 1817 ş. u.

CALENDARIU IAŞI (18...) = *Calendariu pe anul de la Hristos 18...* Iaşi, 1821 ş. u.

CALIMACH = *Codul Calimach.* Ediţie critică. Lucrare întocmită de un colectiv condus de acad. Andrei Rădulescu. [Bucureşti], Editura Academiei, 1958.

CAMILAR, C. = Eusebiu Camilar, *Cordun.* Roman. Bucureşti, Editura Fundaţiilor, 1942. (Scriitori români contemporani).

CAMILAR, C. P. = E. Camilar, *Cartea poreclelor.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1957.

CAMILAR, N. I–II = Eusebiu Camilar, *Negura.* Roman. [Bucureşti], Editura de Stat, volumul I: 1949, volumul II: 1950.

CANDREA, F. = I.-Aurel Candrea, *Folklorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică.* [Bucureşti], Casa Şcoalelor, 1944.

CANDREA, Ţ. O. = I.-A. Candrea, *Graiul din Ţara Oaşului.* (Extras din „Buletinul Societăţii filologice", II). Bucureşti, Atelierele Socec, 1907.

CANELLA, V. = C. Canella, *Vocabular de câteva vorbe sinonime.* Tradus de... întâia ediţie. Bucureşti, Tip. Naţională, 1867.

CANTACUZINO, A. = *Montesquieu, Arsachie şi Ismenia.* Istorie din parte Răsăritului, scrisă după franţuzăşte de... Şi este tălmăcită de I[oan] C[antacuzino] la let 1794, iar de mine s-au prescris la let 1803. [Manuscris; Biblioteca Academiei Române, cota 3099].

CANTACUZINO, N. P. = Florian, *Numa Pompilius, al doilea crai al Romii...* Pă frantuzeşte scris de monsiul Florian şi tălmăcit de I[oan] C[antacuzino], 1796. [Manuscris de la începutul secolului al XIX-lea; Biblioteca Academiei Române, cota 1550].

CANTEMIR, D. = Dimitrie Cantemir, *Divanul sau Gâlceava înţeleptului cu lumea sau Giudeţul sufletului cu trupul.* Iaşi, 1698.

CANTEMIR, HR. = Principele Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, publicat sub auspiciile Academiei Române... de Gr. C. Tocilescu. (Cu un portret şi două facsimile). Bucureşti, Inst. de Arte Grafice Carol Göbl, 1901.

CANTEMIR, I. I. I–II = Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică.* [Vol.] I–II. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965.

CANTEMIR, IST. = Operele principelui Dimitrie Cantemir. Tipărite de Societatea Academică Română. Tom.VI: *Istoria ieroglifică.* (Operă originală inedită scrisă în limba românească la 1704). Bucureşti, 1883. [Editată de A. I. Odobescu].

CANTEMIR, O. V = Operele Principelui Demetriu Cantemir. Tipărite de Societatea Academică Română. Tom. V. Partea I: *Evenimentele Cantacuzinilor şi Brâncovenilor.* Partea II: *Divanul.* Publicate şi însoţite cu o prefaţă şi un glosariu de G. Sion. Bucureşti, Carol Göbl, 1878.

CANTEMIR, O. C. I, IV = Dimitrie Cantemir, *Opere complete.* [Vol.] I: *Divanul.* Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi comentarii de Virgil Cândea. Text grecesc de Maria Marinescu-Himu. Bucureşti, Editura Academiei, 1974; [vol.] IV: *Istoria ieroglifică.* Text stabilit şi glosar de Stela Toma. Prefaţă de Virgil Cândea. Studiu introductiv, comentarii, note, bibliografie şi indici de Nicolae Stoicescu. Bucureşti, Editura Academiei, 1973.

CANTEMIR, S. M. = D. Cantemir, *Scrisoarea Moldovei de..., care acum întâi s-au tipărit.* În Sfânta Monastire Neamțul, la anul 1825. [Traducere de Vasile Vârnav].

CANTUNIARI, L. M. = Dr. Șt. N. Cantuniari, *Lexic mineralogic petrografic.* București, Editura Tehnică, [f. a.].

CARABELLA, A. D. = A. D. Carabella, *Animale dăunătoare agriculturii.* [București], Casa Școalelor, [1943].

CARACOSTEA, E. = D. Caracostea, *Expresivitatea limbii române.* București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1942. (Biblioteca enciclopedică).

CARAFOLI, AERODIN. = Acad. Elie Carafoli, *Aerodinamica.* [București], Editura Tehnică, 1951.

CARAFOLI–OROVEANU, M. F. I = Acad. E. Carafoli și T. Oroveanu, *Mecanica fluidelor.* Vol. I. [București], Editura Academiei, 1952.

CARAGEA, L. = *Legiuire a prea înălțatului și prea pravoslavnicului domn și oblăduitori a toată Ugrovlahiia, Io Ioan Gheorghe Caragea* ... Vv. Tipărită în Privileghiata Tipografie... Mavrogheni, București, 1818.

CARAGIALE, M. = I. L. Caragiale, *Momente.* București, Editura Librăriei Socec & Comp., 1901.

CARAGIALE, N. F. = I. L. Caragiale, *Notițe și fragmente literare.* București, Editura Librăriei Stork & Müller, 1897. (Biblioteca pentru toți).

CARAGIALE, N. S. = I. L. Caragiale, *Note și schițe.* București, Editura Librăriei C. Sfetea, 1892.

CARAGIALE, O. I–VII = I. L. Caragiale, *Opere.* Vol. I–VII. [Ediție îngrijită de Paul Zarifopol (vol. I–III) și Șerban Cioculescu (vol. IV–VII)]. București, Cultura Națională și Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1930–1942.

CARAGIALE, S. = I. L. Caragiale, *Schițe.* (Traduceri și originale). Iași, Editura Librăriei Școalelor Frații Șaraga, 1897.

CARAGIALE, S. N. = [I. L.] Caragiale, *Schițe nouă.* București, Editura „Adevărul", 1910.

CARAGIALE, S. U. = I. L. Caragiale, *Schițe ușoare.* București, Editura Librăriei Carol Müller [1896]. (Biblioteca pentru toți).

CARAGIALE, T. II = I. L Caragiale, *Teatru.* Vol. II. Iași, Editura Librăriei Frații Șaraga, [1894].

M. I. CARAGIALE, C. = Mateiu Ion Caragiale, *Craii de Curtea-Veche.* București, Editura Cartea Românească, [1929].

M. I. CARAGIALE, O. = Mateiu I. Caragiale, *Opere.* Ediție, studiu introductiv și note de Barbu Cioculescu. București, Editura Fundației Culturale Române, 1994.

CARAMAN, COL. = Petru Caraman, *Colindatul la români, slavi și la alte popoare.* Studiu de folclor comparat. Ediție îngrijită de Silvia Ciubotaru. Prefață de Ovidiu Bîrlea. București, Editura Minerva, 1983.

CARAMAN, D. = Petru Caraman, *Descolindatul în orientul și sud-estul Europei.* Studiu de folclor comparat. Ediție îngrijită și postfață de Ion H. Ciubotaru. Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 1997.

CARAMAN, STUDII = Petru Caraman, *Studii de etnografie și folclor.* Ediție de Ovidiu Bîrlea și Ion H. Ciubotaru. Postfață de I. H. Ciubotaru. Iași, Editura Junimea, 1997.

CARCALECHI, C. = Zaharia Carcalechi, *Carte de mână împreună cu Calendariul pre anul 1825, carele se cuprinde din 365 de zile, cum și Ghenealoghia a împăraților, crailor și a prințipilor din Europa și alte folositoare lucruri și istorii.* Cu cinci icoane. Prin... Buda, în Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1825.

CARDAȘ, C. P. = Gh. Cardaș, *Cântece poporane moldovenești.* Editura Librăriei Diec., Arad, 1926. (Cu un glosar). (Biblioteca Semănătorul, nr.-le 157–159).

CARIBOLU, C. = C. Caribolu, *Carte de doftorii de orice boală, bună și încercată întru toate* de... [Manuscris de la sfârșitul secolului al XVIII-lea; Biblioteca Academiei Române, cota 4743].

CARTE DE BUCATE[16] = *O lume într-o carte de bucate. Manuscris din epoca brâncovenească.* Transcrierea textului, prefața și postfața de Ioana Constantinescu. Cu un studiu introductiv de Matei Cazacu. București, Editura Fundației Culturale Române, 1997.

CARTE TREB. I–II = *Carte trebuincioasă pentru dascalii școalelor de jos românești neunite, în chesaro-crăiștile țări de moștenire.* [Două volume]. Vienna, Iosif Curțbec, 1785.

CARTOJAN, ALEXANDRIA = N. Cartojan, *Alexandria în literatura românească. Noui contribuții (Studiu și text).* București, „Cartea Românească", Institutul de Arte Grafice Göbl-Rasidescu, 1922.

CARTOJAN, ILRV = N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi.* Vol. I-III. București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", 1940–1945.

CARTOJAN, C. P. I–II = N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească.* Vol. I: *Epoca influenței sud-slave.* București, Editura Casei Școalelor, 1929; vol. II: *Epoca influenței grecești.* Cu 15 planșe afară de text. București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", 1938.

CAS (18...) = *Curier de ambe sexe.* Jurnal literar, 1836–1849. A doua ediție. București, Tipografia Heliade și asociați, 1862.

CATANELE = Șt. St. Tuțulescu și P. Danilescu, *Monografia istorică, economică, culturală, socială a satului Catanele din districtul Dolj.* Craiova, Librăria și Stabilimentul Grafic Fane Constantinescu, 1908.

[16] CARTE DE BUCATE este aceeași lucrare cu MÂNCĂRILE.

CAT. MAN. I–III = *Catalogul manuscriptelor româneşti.* Ediţiunea Academiei Române. [Tomul I] întocmit de Ioan Bianu, Bucureşti, Inst. de Arte Grafice Carol Göbl. S-sor, Ioan St. Rasidescu, 1907; [Tomul II] întocmit de Ioan Bianu şi R. Caracaş, Bucureşti, Socec & C. Sfetea, 1913; [Tomul III] întocmit de Ioan Bianu şi G. Nicolaiasa, Craiova, „Scrisul Românesc" S.A., 1931; [Vol. IV], *Catalogul manuscriselor româneşti*, întocmit de G. Ştrempel, Fl. Moisil, L. Stoianovici. Bucureşti, Editura Academiei 1967.

CATON = [Metastasio], *Caton.* Dintr-ale lui... [Manuscris din jurul anului 1800; Biblioteca Academiei Române, cota 3454].

CAZABAN, V. = Al. Cazaban, *Din vremea ceea...* Schiţe şi nuvele. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1951].

CAZIMIR, GR. = Otilia Cazimir, *Grădina cu amintiri. Şi alte schiţe.* Bucureşti, Cartea Românească, [1929].

CAZIMIR, L. U. = Otilia Cazimir, *Lumini şi umbre.* Iaşi, Editura „Viaţa Românească", [1923].

CAZIMIR, P. = Otilia Cazimir, *Poezii.* Bucureşti, Editura Fundaţiilor, 1939.

CĂLĂTORIE I–IV = *A toată lume călătorie sau înştiinţare de lumea nouă şi cea veche.* Tomu I–IV. [Traducere a operei abatelui Delaporte; I–III manuscris din 1785. Biblioteca Universităţii Iaşi, cota IV–18; IV: manuscris din 1788, Biblioteca Academiei Române, cota 3771].

CĂLINESCU, B. = G. Călinescu, *Estetica basmului.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1965.

CĂLINESCU, B. I. = G. Călinescu, *Bietul Ioanide.* Roman. Ediţia a II-a. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1965.

CĂLINESCU, C. N. = G. Călinescu, *Cartea nunţii.* Roman. [Bucureşti], Editura „Adevărul" S. A., [1933].

CĂLINESCU, C. O. = G. Călinescu, *Cronicile optimistului.* Cu un cuvânt înainte al autorului. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964.

CĂLINESCU, E. = G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu.* Ediţia a treia revăzută. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1938. (Scriitorii români contemporani).

CĂLINESCU, E. O. I–II = G. Călinescu, *Enigma Otiliei.* [Vol.] I–II. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1946.

CĂLINESCU, I. = G. Călinescu, *Impresii asupra literaturii spaniole.* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1946. (Scriitorii români contemporani).

CĂLINESCU, I. C. = G. Călinescu, *Viaţa lui Ion Creangă.* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1938. (Scriitorii români contemporani).

CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. = G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent.* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1941.

CĂLINESCU, L. L. = G. Călinescu, *Lauda lucrurilor.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1963.

CĂLINESCU, N. = G. Călinescu, *Trei nuvele.* [Bucureşti], [1949]. (Colecţia Contemporanul).

CĂLINESCU, O. I ş. u. = G. Călinescu, *Opere.* [Vol.] I ş.u. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1965 ş.u.

CĂLINESCU, S. = G. Călinescu, *Scrinul negru.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1960].

CĂLINESCU, S. C. L. = G. Călinescu, *Studii şi cercetări de istorie literară.* [Bucureşti], Editura Tineretului, [1966].

CĂPĂŢINEANU, B. = Stanciu Căpăţineanu, *Bibliotecă desfătătoare şi plină de învăţătură.* Tradusă din franţuzeşte de... [Sibiu], 1830.

CĂPĂŢINEANU, M. = Stanciu Căpăţineanu, *Mitologhie pe limba românească.* [Sibiu], 1830.

CĂPĂŢINEANU, M. R. = Montesquieu, *Mărimea romanilor sau băgare de samă asupra pricinilor înălţării şi căderii lor.* Tradusă din franţozeşte de Stanciu Căpăţineanul. [Sibiu], 1830.

CĂPĂŢINEANU, S. = Voltaire, *Sadic sau ursitoarea*: Istorie asiatică de... Tradusă din franţozeşte de S. Căpăţineanu. 1831.

CĂRTĂRESCU, L. = Mircea Cărtărescu, *Levantul.* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1990.

CĂRTĂRESCU, N. = Mircea Cărtărescu, *Nostalgia.* Bucureşti, Editura Humanitas, 1993.

CĂRTĂRESCU, O. = Mircea Cărtărescu, *Orbitor. Aripa stângă.* Bucureşti, Editura Humanitas, 1996.

CĂRTĂRESCU, T. = Mircea Cărtărescu, *Travesti.* Bucureşti, Editura Humanitas, 1994.

CĂTANĂ, B. = Gheorghe Cătană, *Balade poporale*, din gura poporului bănăţean, culese de... Braşov, Editura Librăriei Ciurcu, 1895.

CĂTANĂ, P. B. I–III = Gheorghe Cătană, *Poveştile Bănatului*, culese din gura poporului bănăţan de... Tomul I–III. Gherla, Tipografia „Aurora", 1893–1895.

CÂMPEANU, GR. ROM. = P. M. Câmpeanu, *Gramatica românească.* Iaşi, Tipografia Institutului Albinei, 1848.

CÂRLOVA, P. = N. Nicoleanu, *Poezii şi proză.* Vasile Cârlova, *Poezii.* C. Stamati, *Poezii şi proză.* Publicaţie îngrijită de G. Bogdan-Duică. Bucureşti, „Minerva", 1906. (Biblioteca scriitorilor români).

CC I ş. u. = *Codrul Cosminului.* Buletinul Institutului de Istorie şi Limbă. Cernăuţi, Universitatea din Cernăuţi, Institutul de Arte Grafice şi Editura Glasul Bucovinei. Anul I (1924) ş.u.

CCM = *Condica criminalicească a Moldaviei.* Iaşi, 1838.

CCR = Tim. Cipariu, *Crestomatia sau Analecte literarie din cărţile mai vechi şi nouă româneşti...* Blasiu, 1858.

C. CRIM. = *Partea întâi şi a doua a Condicii criminaliceşti, ce s-au alcătuit în scurt pentru multa feliurime a faptelor criminaliceşti.* Iaşi, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1826.

CDDE = I. A. Candrea [şi] Ov. Densusianu, *Dicţionarul etimologic al limbii române. Elementele latine. (A–Putea).* Bucureşti, Socec, 1907–1914.

CERNA, P. = P. Cerna, *Poezii.* Bucureşti, „Minerva", 1910.

CERNE, D. M. = Titus Cerne, *Dicţionar de muzică. Voci şi instrumente.* Vol. I: *A–D*; Vol. II: *E–L.* Iaşi, „Viaţa Românească", [1934].

CF = *Cercetări filozofice.* Revistă de filozofie. Academia Română. Bucureşti. Anul I (1955) ş. u.

CHEIA ÎN. = *Cheia înţelesului.* Scoasă pre limbă rumânească. Bucureşti, 1678.

CHEIA ÎN.[2] = Ioannykij Haleatovskyj, *Cheia înţelesului.* Ediţie, indice de nume şi glosar de Rodica Popescu. Prefaţă de Alexandru Mareş, Bucureşti, Libra[R], 2000.

CHENDI, S. I–III = Ilarie Chendi, *Scrieri.* [Vol.] I–III. Ediţie, prefaţă, tabel cronologic, note şi comentarii de Dumitru Bălăeţ. Bucureşti, Editura Minerva, 1988–1990 (Scriitori români).

CHESARIE, M. octombrie (1776) = *Mineiul, luna lui octovrie*, care s-au tipărit acum întâi rumâneşte..., prin osârdiia Sfinţiii Sale iubitoriului de Dumnezeu Chesarie..., în Sfânta Episcopie a Râmnicului, la anul de la Hristos 1776.

CHESARIE, M. noiembrie (1778) = *Mineiul, luna lui noiemvrie*, care s-au tipărit acum întâi rumâneşte..., prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu Chesarie..., în Sfânta Episcopie a Râmnicului, la anul de la Hristos 1778.

CHESARIE, M. ianuarie (1779) = *Mineiul, luna lui ianuarie*, care s-au tipărit acum întâi rumâneşte..., prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu Chesarie..., în Sfânta Episcopie a Râmnicului, la anul de la Hristos 1779.

CHESARIE, M. februarie (1779) = *Mineiul, luna lui fevruarie*, care s-au tipărit acum întâi rumâneşte..., prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu Chesarie..., în Sfânta Episcopie a Râmnicului, la anul de la Hristos 1779.

CHESARIE, M. martie (1779) = *Mineiul, luna lui martie*, care s-au tipărit acum întâi rumâneşte..., prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu Chesarie..., în Sfânta Episcopie a Râmnicului, la anul de la Hristos 1779.

CHESARIE, M. decembrie (1779) = *Mineiul, luna lui dechemvrie*, care s-au tipărit acum întâi rumâneşte..., prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu Chesarie..., în Sfânta Episcopie a Râmnicului, la anul de la Hristos 1779.

CHEST. I–VIII = *Chestionar pentru un atlas lingvistic al limbei române. Chestionarul* I–VIII [Sub redacţia lui Sextil Puşcariu]. (I. *Calul.* Cluj, „Ardealul", 1922; II. *Casa.* Sibiu, „Dacia Traiană", 1926; III. *Firul.* Cluj, „Ardealul", 1929; IV. *Nume de loc şi nume de persoane.* Cluj, „Ardealul", 1930; V. *Stâna, păstoritul şi prepararea laptelui.* Cluj, „Ardealul", 1931; VI. *Stupăritul.* Cluj, „Ardealul", 1933; VII. *Instrumente muzicale.* Cluj, „Cartea Românească", 1935; VIII. *Mâncări şi băuturi.* Cluj, „Ardealul", 1937). Muzeul Limbei Române[17].

CHIM. AN. CALIT. = Acad. prof. Raluca Ripan, prof. Ervin Popper, prof. Candin Liteanu, *Chimie analitică calitativă. Semimicroanaliza.* Ediţia a doua. Bucureşti, Editura Tehnică, 1957.

CHIRIAC = *Călătoriile călugărului Chiriac de la Mănăstirea Secul.* Publicate cu introducere şi adnotări de G. Giuglea. Bucureşti, Tip. Cărţilor Bisericeşti, 1937.

CHIRIACOPOL, D. Î. = Necolaie Chiriacopol, *Doauăsprezece învăţături folositoare. Pentru fimeile acele îngreoate, pentru ceasul naşterii, pentru lehusia, pentru chipul a să hrăni copiii acei mici şi pentru boalele lor.* Alcătuite de doftorul... Iaşi, Tipografia Sfintei Mitropolii [a] Moldovei, 1827.

CHIRIŢĂ, P. = Dr. Const. D. Chiriţă, *Pedologie generală.* Bucureşti, Editura Agrosilvică de Stat, 1955.

CHIRIŢESCU, GR. = M. I. Chiriţescu, *Grănicerul.* Bucureşti, „Minerva", 1912.

CHREST. ROM. = Teodor Racoce, *Chrestomaticul românesc sau adunare a tot feliul de istorii şi alte făptorii, scoase din autorii di pe osebite limbi...* Parte întâia. S-au tălmăcit de către... Cernăuţi, Petru Ecart, 1820.

CIAUŞANU, GL. = G. F. Ciauşanu, *Glosar de cuvinte din judeţul Vâlcea.* Bucureşti, Imprim. Naţională, 1931. (Academia Română. Memoriile Secţiunii literare. Seria III. Tom. V. Mem. 6).

CIAUŞANU, R. SCUT. = G. F. Ciauşanu, *Răsuri scuturate.* Schiţe şi amintiri. Cu o prefuire de maestrul I. Al. Brătescu-Voineşti. Craiova, Tipografia „Speranţa", [f. a.].

CIAUŞANU, V. = G. F. Ciauşanu, G. Fira şi C. M. Popescu, *Culegere de folclor din jud. Vâlcea şi împrejurimi,* cu un glosar. Bucureşti, Cultura Naţională, 1928. (Academia Română. Din viaţa poporului român. XXXV).

CIHAC, I–II = A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane.* Vol. I. *Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes,* Francfort A/M., Ludolphe St. Goar;

---

[17] Cifra arabă de la numărător indică numărul chestiunii, cea de la numitor, numărul de ordine al localităţii (la CHEST. II–VIII). Pentru aflarea corespondenţei între acesta din urmă şi localitatea anchetată, vezi *Anexa a IV-a.* CHEST. I a fost citat după DR. V, p. 51 ş.u., unde a fost publicat; localităţile din CHEST. III sunt reproduse după CL 1968, p. 73 ş. u.

Berlin, A. Asher; Bucarest, Socec, 1870. Vol. II. *Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, Francfort, Ludolphe St. Goar; Berlin, S. Calvary; Bucureşti, Sotschek, 1879.

J. CIHAC, I. N. = J. Ch. Cihac, *Istoria naturală*. Întâia oară în limba românească compusă de doctorul medeţinei şi cavaler... Cu 20 stampe litografiate. Ieşi, Institutul Albinei, 1837.

CINEMA = *Cinema*. Revistă lunară de cultură cinematografică. Bucureşti. Anul I (1963) ş.u.

CIOCÎRLAN, P. P. = Ion Ciocîrlan, *Pe plai*. Schiţe de la ţară. Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „M. Eminescu", [1903].

CIOCULESCU, C. = Şerban Cioculescu, *Caragialiana*. Bucureşti, Editura Eminescu, 1974.

CIOCULESCU, I. C. = Şerban Cioculescu, *Itinerar critic*. Bucureşti, Editura Eminescu, 1973.

CIORAN, C. A. = Emil Cioran, *Cartea amăgirilor*. Bucureşti, Editura Cugetarea, [1936].

CIORAN, C. D. = Emil Cioran, *Pe culmile disperării*. Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", 1934 (Operele premiate ale scriitorilor tineri români).

CIORAN, R. = Emil Cioran, *Revelaţiile durerii. Eseuri*. Ediţie îngrijită de Mariana Vartic şi Aurel Sasu. Prefaţă de Dan C. Mihăilescu. Cluj, Editura Echinox, 1990.

CIORĂNESCU, D. ET. = Alexandru Ciorănescu, *Dicţionarul etimologic al limbii române*. Ediţie îngrijită şi traducere din limba spaniolă[18] de Tudora Şandru-Mehedinţi şi Magdalena Popescu Marin. Bucureşti, Editura Saeculum I. O., 2002.

CIPARIU, C. = Timotei Cipariu, *Compendiu de gramateca limbei române*. Blasiu, Tipariul Sem[inariului] diecesan, 1855.

CIPARIU, O. I, ş. u. = Timotei Cipariu, *Opere*. [Vol.] I ş.u. Ediţie îngrijită de Carmen-Gabriela Pamfil. Introducere de Gavril Istrate. Bucureşti, Editura Academiei, 1987 ş.u.

CIPRIAN, S. I–II = G. Ciprian, *Scrieri*. [Vol.] I: *Amintiri*. Măscărici şi mâzgălici; [vol.] II: *Teatru*. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1965.

CIŞMAN, FIZ. I–II = Prof. Alexandru Cişman, *Fizica generală*. [Vol]. I–II. Bucureşti, Editura Tehnică, 1956–1957.

CIUBOTARU, CAT. MOLD. I–III = Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*. [Vol.] I–III. Iaşi, Editura Presa Bună, 1998–2005.

S. CIUBOTARU, FOLC. MED. MOLD. = Silvia Ciubotaru, *Folclorul medical din Moldova*. Tipologie şi corpus de texte. Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2005.

S. CIUBOTARU, NU. = Silvia Ciubotaru, *Nunta în Moldova*. Iaşi, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", 2000.

CIUPALĂ, T. = I. Ciupală, *Terminologia întrebuinţată la plutăria lemnelor pe Bistriţa*. (În „Revista pădurilor", Bucureşti, XXVII, aug.–sept. 1913).

C. ÎNŢEL. = *Cartea înţelepciunii populare*. Proverbe. Ediţie îngrijită, prefaţă [„Despre proverbe"] şi bibliografie de Ion Dodu Bălan. Bucureşti, Editura Minerva, 1974.

CL = *Cercetări de lingvistică*. [Cluj], Academia Română. Filiala Cluj. Institutul de Lingvistică. Anul I (1956) ş.u.

CLEMENS = Andreas Clemens, *Kleines walachisch-deutsch und deutsch-walachisches Wörterbuch*. Hermannstadt, bei W. H. Thierry, Buch-und Kunsthändler, 1823.

CLIMESCU, A. = Constantin Climescu, *Aritmetica raţionată*. Curs de ştiinţile matematice pentru şcolile secundare. Ediţia II, corectată. Iaşi, H. Goldner, 1896.

CM I–II = *Cronicari munteni*. Ediţie îngrijită de Mihail Gregorian. Studiu introductiv de Eugen Stănescu. I: Stolnicul Constantin Cantacuzino. Anonimul Cantacuzinesc. Radu Popescu. II: Radu Greceanu. Anonimul Brâncovenesc. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1961.

CM^2 = *Cronicari munteni*. Texte selectate, studiu introductiv, note şi glosar de Liviu Onu. *Letopiseţul Cantacuzinesc; Cronica Bălenilor*; Radu Greceanu: *Viaţa lui Constantin Brâncoveanu; Anonimul Brâncovenesc* (sau *Cronica Anonimă Brâncovenească*); Radu Popescu: *Cronica lui Nicolae Mavrocordat*; Stolnicul Constantin Cantacuzino: *Istoriia Ţării Rumâneşti*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1970.

CME = [Circulară monetară], foaie volantă. [Cluj], 1811.

CMG = [Circulară monetară], foaie volantă. [Cluj], 1811.

C. MOLD. = *Cronici moldoveneşti*. Pseudo-Enache Kogălniceanu, *Letopiseţul Ţării Moldovii de la domnia întâi şi până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat Voevod (1733–1774)*; Ioan Canta, *Letopiseţul Ţării Moldovii de la a doua şi până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat Voevod (1741–1769)*. Ediţie critică de Aurora Ilieş şi Ioana Zmeu. Studiu introductiv de Aurora Ilieş. Bucureşti, Editura Minerva, 1987.

CN = *Cărticica năravurilor bune pentru tinerime*. Acum întâi de pre nemţie pre românie întoarsă. Sibii, Tipografia lui Ioann Bart, 1819.

COBÂLCESCU, G. = Gr. Cobâlcescu, *Eleminte de geologie pentru clasele gimnaziale*. Prelucrată după [F. S.] Beudant de... Iaşi, Tipografia lui Goldner, 1859.

COCEA, P. = N. D. Cocea, *Pamflete antidinastice*. [Bucureşti], Editura de Stat, 1949.

COCEA, S. I–II = N. D. Cocea, *Scrieri*. [Vol.] I–II. Bucureşti, [vol.] I: Editura pentru Literatură, 1969; [vol.] II: Editura Minerva, 1970.

---

[18] Înainte de apariţia ediţiei în limba română, a fost folosită ediţia în limba spaniolă: Alejandro Cioranescu, *Diccionario Etimológico Rumano*. Fasc. 1–7. Universidad de La Laguna, 1958–1966 (Biblioteca Filológica).

COD. BRATUL = *Codicele Bratul*. [1559–1560]. Ediţie de text de Alexandru Gafton. Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2003.

COD. CRIM. = *Codica criminală*. A doua oară tipărită ... Eşii, Tipografia Albinei, 1838.

CODEX STURDZ. = *Codex Sturdzanus*. [1580–1618]. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediţie de text şi indice de cuvinte de Gheorghe Chivu. Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993.

COD. PEN. R.P.R. = V. Papadopol, I. Stoenescu, V. Protopopescu, *Codul penal al Republicii Populare Române*. Adnotat. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură Juridică, 1948.

COD. PEN. R.S.R. = *Codul penal al Republicii Socialiste România*, comentat şi adnotat. Partea generală. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1972.

COD. PEN. R.S.R.[2] = Teo Vasiliu (coord.), Doru Pavel (coord.), George Antoniu... *Codul penal al Republicii Socialiste România*, comentat şi adnotat. Partea specială. Vol. I. Prefaţă de Emil Nicolcioiu. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1975.

COD. PUŞC. = Constantin Lacea, *Codicele Puşcaşul*. (Extras din „Revista filologică", Cernăuţi, a. I, 1927, nr.-le 1, 2, p. 67–84).

CODREANU, S. I–II = Mihai Codreanu, *Scrieri*. Vol. I–II. Ediţie de Constantin Ciopraga şi Ilie Dan. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968.

CODRESCU, C. I–II = Hariet Beecher Stowe, *Coliba lui Moş Toma sau Viaţa negrilor în sudul Statelor Unite din America*. Traducere de pe a lui León Pilatte de T. Codresco. Cu o ochire asupra sclaviei de M. Kogălniceanu. Tomul I–II. Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1853.

CODRESCU, D. P. = Thieres, *Despre dreptul proprietăţii*. Tradus de Teodor Codrescu. Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1850. (Suplementul „Zimbrului").

CODRESCU, GR. FR. = T. Codrescu, *Mică gramatică franţeză, pentru învăţătura tinerimei moldo-române*. Dupre Noël şi Şapsal. Publicată... de T. Codrescu. Partea I. Ieşi, Institutul Albinei, 1841.

CODRU-DRĂGUŞANU, C. = I. Codru-Drăguşanu, *Călătoriile unui român ardelean în ţară şi în străinătate* (1835–44). („Peregrinul transilvan"). Ediţie prefăcută în stilul literar de astăzi de Constantin Onciu, cu o prefaţă de N. Iorga. Vălenii de Munte, Editura Tipografiei Societăţii „Neamul Românesc", 1910.

CODRU-DRĂGUŞANU, P.[19] = Ion, Codru-Drăguşanu, *Peregrimul transilvan*. Ediţie îngrijită şi prefaţă de Romul Munteanu [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1956.

CODRU-DRĂGUŞANU, R. = Ioane Germaniu Codru [-Drăguşanu], *Rudimentele gramaticei romane*. Estrase din *Tentamen criticum* cu adaus de regule simple şi diverse anotăciuni pentru usul şcolarilor începători. Bucureşti, Tipografia Colegiului Săntu-Sava, 1848.

COD. SILV. = *Cel mai vechi cod silvic românesc. Orânduiala de pădure pentru Bucovina*, dată de împăratul Iosif al II-lea în 1786. Publicată cu introducere şi indice de Gh. T. Kirileanu. Bucureşti, Göbl, 1908.

COD. TOD. = Dr. Nicolae Drăganu, *Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu şi Codicele Marţian*. [secolul XVII-lea] Studiu şi transcriere de... Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Librăriile Socec et. Comp. şi C. Sfetea; Leipzig, Otto Harrassowitz; Wiena, Gerold et Comp., 1914.

COD. ŢIV. = *Codică ţivilă sau politicească a Prinţipatului Moldovii*. Ieşi, Privileghiata Tipografie a Albinei, 1833.

COD. VOR. = Ion al lui G. Sbiera, *Codicele Voroneţean*, [1563–1583], cu un vocabulariu şi studiu asupra lui, de... Cernăuţi, 1885.

COD. VOR.[2] = *Codicele voroneţean*. Ediţie critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mariana Costinescu. Bucureşti, Editura Minerva, 1981.

COLUMNA, I ş. u. = *Columna lui Traian*. Revistă mensuală pentru istorie, linguistica şi psicologia poporană. Sub direcţiunea d-lui B. P. Hasdeu. Bucureşti. Anul I (1870) ş. u.

COMAN, GL. = Petre Coman, *Glosar dialectal*. Bucureşti, Monitorul oficial şi Imprimeria Naţională, 1939. (Academia Română, Memoriile Secţiunii literare. Seria III. Tom IX, Mem. 5).

COMODIA = *Comodia ce s-au lepădat la vistierie, care s-au urmat între cei mai gios arătaţi, având nădejdi unii de Hangerliu a veni domn, şi alţii de Mihai-Vodă Şuţu, frică fiindu-le dă Calimah*. [Manuscris din 1821; Biblioteca Academiei Române, cota 5531).

COM. SAT. I ş. u. = *Comoara satelor*. Revistă lunară de folclor. Blaj, Anul I (1923) ş. u.

COMŞA, N. Z. = Prof. D. Comşa, *Nana Zamfira*. Îndrumări din economia casnică şi grădinărit. Cu 20 ilustraţii în text. Sibiu, Tipografia Cavaleriei, Editura Autorului, 1929.

CONACHI, L. = *Tragodia Lentor*. [Traducere din limba franceză de C. Conachi; manuscris din 1805; Biblioteca Academiei Române, cota 4746].

CONACHI, P. = Logofătul Costachi Konaki, *Poesii*. Alcătuiri şi talmăciri. Partea I. [Ed. II]. Iaşi, Editura Librăriei Fraţii Şaraga, [1886].

CONCORDIA = *Concordia*. Jurnal politic şi literar. Bucureşti, 1857.

[19] CODRU-DRĂGUŞANU, P. este aceeaşi lucrare cu CODRU-DRĂGUŞANU, C.

CONDICA = *Condica de comerciu cu anexele ei...* Acum întâia oară tipărită. Bucureşti, Tipografia lui I. Eliad, 1840.

CONDICA O. = *Condică penală ostăşească, cu procedura ei şi osebit suplement pentru starea de împresurare...* Bucureşti, Tipografia Colegiului Naţional, 1852.

CONOFAU, V. = Zisu Conofau, *Descriere pentru boala vărsatului celui mare, pentru întinderea şi primejdiile ei şi pentru mântuitoarea aflare şi întrebuinţare a vacţinei sau a altoiului cu puroi de vacă.* Alcătuită şi dată în tipar de... Bucureşti, Tipografia lui Eliade, 1833.

P. CONSTANT, O. = Paul Constant, *Oameni cu cioc.* Schiţe umoristice. Craiova, „Ramuri", 1939.

P. CONSTANT, R. = Paul Constant, *Râia.* Roman. Craiova, „Ramuri", 1936.

CONSTANTINESCU, S. I–VI = Pompiliu Constantinescu, *Scrieri.* [Vol.] I–VI. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, [vol.] I–II: 1967; [vol.] III: 1969; [vol.] IV: 1970; [vol.] V: 1971; [vol.] VI: 1972.

N. CONSTANTINESCU, R. I = Nicolae Constantinescu, *Relaţiile de rudenie în societăţile tradiţionale. Reflexe în folclorul românesc.* [Vol.] I. Bucureşti, Editura Academiei, 1987.

CONST. ROM. = *Constituţia României.* Ediţia a 2-a. Bucureşti, 1991.

CONST. R.P.R. = *Constituţia Republicii Populare Române.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură Politică, 1952.

CONST. R.S.R. = *Constituţia Republicii Socialiste România.* Bucureşti, Consiliul de Stat, 1980.

CONTA, O. C. = Vasile Conta, *Opere complete.* Volumul I. În româneşte de Ana Conta-Kernbach şi dr. P. Zosin. Bucureşti, Cultura Naţională, 1923. (Biblioteca filozofică).

CONTA, O. F. = Vasile Conta, *Opere filosofice.* Ediţie revăzută şi însoţită de o introducere de N. Petrescu. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", [1922].

CONTEMP. = „Contemporanul". Săptămânal politic, social, cultural. Seria a II-a. [Bucureşti], 1948 ş. u.

CONTEMPORANUL, I ş. u. = „Contemporanul". Revistă literară şi ştiinţifică. Redactori: V. G. Morţun şi I. Nădejde. Iaşi, Anul I (1881) ş. u.

CONTRIBUŢII, I–III = *Contribuţii la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea.* [Vol.] I–III. [Bucureşti], Editura Academiei, 1956 [I]; 1958 [II]; 1962 [III]. (Academia Română. Institutul de Lingvistică).

CONV. GEOM. = [A. Marin], *Moş Pătru sau învăţătorul de sat. Convorbiri asupra geometriei.* Bucureşti, Tipografia Colegiului Sfântul Sava, 1839.

CONV. LIT. I ş. u. = *Convorbiri literare.* Iaşi, apoi Bucureşti. Anul I (1867–1868) ş. u.

CONV. MEC. = [A. Marin], *Moş Pătru sau învăţătorul de sat. Convorbiri asupra mecanicei.* Bucureşti, 1842. (Biblioteca pentru tinerimea română. Tomul IV).

CORBEA, A. = Dumitru Corbea, *Anii tineri.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1951].

T. CORBEA, D. = Teodor Corbea, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione.* [Manuscris autograf din ultimii ani ai sec. al XVII-lea, ante 1703; Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj, cota 43].

CORCEA, B. = Avram Corcea, *Balade poporale*, culese de... Caransebeş, 1889.

CORESI, EV. = Diaconul Coresi, *Carte cu învăţătură* (1581), publicată de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici. Vol. I. Textul. Bucureşti, Atelierele Grafice Socec et Comp., 1914. (Comisia Istorică a României).

CORESI, L. = Diaconul Coresi, *Lucrul Apostolesc. Apostolul. Tipărit de... în Braşov la anul 1563.* Bucureşti, Cultura Naţională, 1930. (Academia Română. Secţiunea literară. Texte de limbă din secolul al XVI-lea, reproduse în fascimile, îngrijite de I. Bianu. IV).

CORESI, LIT. = *Liturghierul lui Coresi.* Text stabilit, studiu introductiv şi indice de Al. Mareş. Bucureşti, Editura Academiei, 1969.

CORESI, M. = Coresi, *Fragment din Molitvenicul diaconului... (1564).* În *Prinos lui D. A. Sturza.* Bucureşti, 1903, p. 235–276.

CORESI, PS. = Diaconul Coresi, *Psaltirea*, publicată româneşte la 1577 de... Reprodusă cu un studiu bibliografic şi un glosar comparativ de B. Petriceicu-Hasdeu. Ediţiunea Academiei Române. Tomul I: *Textul.* Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1881.

CORESI, PS. SL.-ROM. = Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparaţie cu psaltirile coresiene din 1570 şi din 1589.* Text stabilit, introducere şi indice de Stela Toma. [Bucureşti], Editura Academiei, 1976 (Academia Română. Comisia de texte româneşti vechi).

CORESI, T. EV. = Coresi, *Tâlcul evangheliilor şi Molitvenic rumânesc.* Ediţie critică de Vladimir Drimba. Cu un studiu introductiv de Ion Gheţie. Bucureşti, Editura Academiei Române, 1998.

CORESI, TETR. = *Tetraevanghelul* diaconului Coresi. Reimprimat după ediţia primă din 1560-61 de arhiereul dr. Gherasim Timuş Piteşteanu. Cu o prefaţă de Constantin Erbiceanu. Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1889.

CORESI, TETR.[2] = *Tetraevanghelul tipărit de Coresi.* Braşov, 1560–1561, comparat cu *Evangheliarul lui Radu de la Mănicesti*, 1574. Ediţie alcătuită de Florica Dimitrescu. Bucureşti, Editura Academiei, 1963.

CORNEA, E. I–II = Dionisie Piru Tesaleanul, *Encolpiul doctorilor sau medicina practică, cuprinzând 363 de boale numite elineşte, italieneşte şi româneşte, cunoştinţa patimelor, caracterul, cauzele (pricinele) şi vindecarea sau cura lor, fisiologhia şi anatomia*

trupului omenesc, materia sau medicina vindecării, dietetica (paza), ighiena (ţinerea sănătăţei). Adunate din cărţile osebiţilor doctori (medici) de... Tipărită de a doua oară în Atena la anul 1840, iară acum tradusă pe românie şi tipărită prin postelnicul D. Cornea. Tomul I–II. Iaşi, Tipografia Institutului Albinei, 1849.

COSERIU, M. B. = Eugen Coseriu, *Material lingvistic basarabean*, în „Arhiva". Revistă de istorie, filologie şi cultură românească. Organul Societăţii Istorico-Filologice din Iaşi, XLVII, 1940, p. 93–100.

COSERIU, S. E. = Eugenio Coseriu, *Semantisches und Etymologisches aus dem Rumänischen*, în *Verba et vocabula.* Ernst Gamilscheg zum 80. Geburtstag. Herausgegeben von Helmut Stimm und Julius Wilhelm. München, Wilhelm Fink Verlag, 1968, p. 135–145.

COSMOGRAFIE = *Această carte ce să cheamă Cosmografie, adecă izvodirea lumii*, s-au scris în zilele Măriii Sale Prealuminatului Io Scarlat Grigorie Ghica-Voievod... în anii de la zidirea lumii 7275, iară de la Hristos 1766. [Manuscris; Biblioteca Academiei Române, cota 1556].

L. COSTIN, GR. BĂN. = Lucian Costin, *Graiul bănăţean.* Studii şi cercetări. Timişoara, „Cartea Românească", 1926.

L. COSTIN, GR. BĂN. II = Lucian Costin, *Graiul bănăţean.* [Vol.] II. Turnu-Severin, Tipografia Luiza I. Niculescu şi Ion N. Bojneagu, 1934.

L. COSTIN, M. B. = Lucian Costin, *Mărgăritarele Banatului.* (Mare colecţie de folclor). Din popor adunate şi poporului redate. Ediţia I. Timişoara „Cartea Românească", [f. a.].

M. COSTIN, ap. GÎDEI = Al. Gîdei, *Studiu asupra cronicarilor moldoveni din punct de vedere al limbei, metodei şi cugetării...* Cu o prefaţă de V. A. Urechia. Bucureşti, 1898.

M. COSTIN, O. = Miron Costin, *Opere.* Ediţie critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1958.

N. COSTIN, C. = Antonio de Guevara, *Ceasornicul domnilor.* Traducere din limba latină de Nicolae Costin. Ediţie critică şi studiu introductiv de Gabriel Ştrempel. Bucureşti, Editura Minerva, 1976.

N. COSTIN, L. = Nicolaie Costin, *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601.* Ediţie cu o introducere de Ioan Şt. Petre. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1942. (Scriitori români vechi).

N. COSTIN, L.[2] = Nicolae Costin, *Opere.* [Vol.] I: *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601 şi de la 1709 la 1711.* Ediţie cu un studiu introductiv, note, comentarii, indice şi glosar de Const. S. Stoide şi I. Lăzărescu. Cu prefaţă de G. Ivănescu, Iaşi, Editura Junimea, 1976.

COSTINESCU = Ion Costinescu, *Vocabular româno-frances.* Bucureşti, 1870.

COŞBUC, AE. = P. Vergilius Maro, *Opere complete.* Partea I: *Aeneis.* Traducere în formele originale de George Coşbuc. Bucureşti, Editura Librăriei C. Sfetea, 1896.

COŞBUC, B. = George Coşbuc, *Balade şi idile.* Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Comp., 1893.

COŞBUC, F. = George Coşbuc, *Fire de tort.* Versuri. Ediţia II. Bucureşti, C. Sfetea, 1898.

COŞBUC, O. A. I ş. u. = G. Coşbuc, *Opere alese.* [Vol.] I–VI. Ediţie îngrijită şi prefaţă de Gavril Scridon. Bucureşti, Editura Minerva, 1966–1982; [vol.] VII–VIII. Ediţie critică de Gh. Chivu, prefaţă şi comentarii de Alexandru Duţu. Bucureşti, Editura Minerva, 1985–1988.

COŞBUC, P. I–II = G. Coşbuc, *Poezii.* [Vol.] I–II. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1953]. (Clasicii români).

COŞBUC, S. = *Sacontala.* Poemă indiană. Traducere liberă după Calidasa de George Coşbuc. [Bucureşti], Editura „Cartea Românească", [1897].

COTEANU, E. D. = I. Coteanu, *Elemente de dialectologie a limbii române.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961.

COTEANU, GRAM. = I. Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române.* Bucureşti, Editura Albatros, 1982.

COTEANU, PL. = I. Coteanu, *Prima listă a numelor româneşti de plante.* Bucureşti, Institutul de Linguistică Română, 1942. (Seria II. Studii 1).

COTEANU, R. L. = I. Coteanu, *Româna literară şi problemele ei principale.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961.

COTEANU, S. E. = I. Coteanu, *Structura şi evoluţia limbii române. (De la origini până la 1860).* Bucureşti, Editura Academiei, 1981.

COTEANU, S. F. I–II = I. Coteanu, *Stilistica funcţională a limbii române.* Bucureşti, Editura Academiei, [Vol.] I: *Stil, stilistică, limbaj*, 1973; [vol.] II: *Limbajul poeziei culte*, 1985.

COTEANU – SALA, E. L. R. = Ion Coteanu, Marius Sala, *Etimologia şi limba română.* Bucureşti, Editura Academiei, 1987.

COTRUŞ, V. = Aron Cotruş, *Versuri.* Antologie de Ovidiu Cotruş. Prefaţă de Ion Dodu Bălan. Bucureşti, Editura Minerva, 1978.

CP = T. Cipariu, *Principia de limba şi de scriptura.* Ediţiunea II revăzută şi înmulţită. Blasiu, 1866.

CPÎ II = *De lipsă cărtice pentru învăţători a neuniţilor rumâneştilor mai mici şcoale în împără[teştile] şi crăieştile ţări.* Partea a doua. Viena, Iosif Curţbec, 1785.

C. POP. I–II = *Cărţile populare în literatura românească.* Vol. I–II. Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Ion C. Chiţimia şi Dan Simonescu, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1963.

C. POP.[2] I ş. u. = *Cărţi populare*, [vol.] I: *Floarea darurilor*. Text stabilit, studiu filologic şi lingvistic, glosar de Alexandra Moraru (p. 15–193); *Sindipa*. Text stabilit, studiu lingvistic şi filologic, glosar de Magdalena Georgescu (p. 197–320). Bucureşti, Editura Minerva, 1996; [vol.] II: *Fiziologul*. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediţie şi glosar de V. Guruianu (p. 11–100); *Archirie şi Anadan*. Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Magdalena Georgescu (p. 101–168). Bucureşti, Editura Minerva, 1997; [vol.] III: *Călătoria lui Zosim la blajini*. Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Maria Stanciu-Istrate (p. 9–65); *Bertoldo*. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediţie şi glosar de Magdalena Georgescu (p. 67–244). Bucureşti, Editura Minerva, 1999; [vol.] IV: *Palia istorică*. Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Alexandra Moraru şi Mihai Moraru. Bucureşti, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, 2001; [vol.] V: *Alexie, omul lui Dumnezeu*. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediţie şi glosar de Maria Stanciu-Istrate (p. 11–106); *Lemnul crucii*. Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Emanuela Timotin (p. 107–199); *Disputa lui Isus cu Satana*. Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Liliana Agache (p. 201–250). Bucureşti, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, 2001; [vol.] VI: *Vedenia Sofianei. Viaţa lui Anastasie. Vedenia lui Chir Daniil*. Studiu introductiv, ediţie şi glosar de Andrei Timotin şi Emanuela Timotin. Bucureşti, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, 2002; [vol.] VII: *Istoria lui Poliţion şi a Militinei*. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediţie şi glosar de Florina Racoviţă-Cornet. Bucureşti, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, 2003; [vol.] VIII: *Cele douăsprezece vise în tâlcuirea lui Mamer. Învăţătură despre vremea de apoi a proorocului Isaia*. Studii monografice, ediţie şi glosar de Alexandru Mareş. Bucureşti, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, 2003; [vol.] IX: *Viaţa Sfântului Vasile cel Nou şi vămile văzduhului*. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediţie şi glosar de Maria Stanciu-Istrate. Bucureşti, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, 2004.

C. PRAV. I–II = *Carte de pravilă, ce cuprinde legele asupra faptelor răle şi a călcărilor grele de poliţie*. Partea întâi. *Carte de pravilă asupra grelilor călcări a politiceştilor orânduieli atingătoare de poliţie*. Parte a două. Cernăuţi, Peter Echard, 1807.

CR (18...) = *Curierul rumânesc*. Gazetă politică, comercială şi literară. Bucureşti, 1829 ş. u. Editori: I. Eliad şi C. Moroiu.

CRAINIC, P. A. = Nichifor Crainic, *Poezii alese 1914–1944*. Prefaţă de Ovidiu Papadima. Bucureşti, Editura Roza Vânturilor, 1990.

CRAINIC, PC. CARD. = Nichifor Crainic, *Puncte cardinale în haos*. Bucureşti, Editura Cugetarea, 1936.

CRĂINICEANU, IG. = Dr. Gheorghe Crăiniceanu, *Igiena ţăranului român. Locuinţa, încălţămintea şi îmbrăcămintea. Alimentaţiunea în diferite regiuni ale ţării şi în diferite timpuri ale anului*. Bucureşti, Carol Göbl, 1895.

CREANGĂ, A. = Ioan Creangă, *Scrierile lui...* Vol. II: *Diverse*. Iaşi, Tipolitografia H. Goldner, 1892. [Cuprinde *Amintiri din copilărie*, p. 1–129].

CREANGĂ, GL. = Al. Vasiliu şi Gh. T. Kirileanu, *Tălmăcire cuvintelor mai neobicinuite*, făcută de... [în formă de glosar la: Ion Creangă, *Opere complete*. Cu o prefaţă şi un indice. Ediţie nouă revăzută. Bucureşti, „Minerva", 1906].

CREANGĂ, O. = Ion Creangă, *Opere*. Ediţie critică cu note, variante şi glosar de G. T. Kirileanu. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1939. (Scriitorii români moderni).

CREANGĂ, O. I–II = Ion Creangă, *Opere*. [Vol.] I–II. Ediţie îngrijită, note, variante, glosar şi bibliografie de Iorgu Iordan şi Elisabeta Brâncuş. Studiu introductiv de Iorgu Iordan. Bucureşti, Editura Minerva, 1970.

CREANGĂ, P. = Ioan Creangă, *Scrierile lui...* Vol. I: *Poveşti*. Iaşi, Tipolitografia H. Goldner, 1890.

CREST. L. R. V. = *Crestomaţia limbii române vechi*. Vol. I (1521–1639). Coordonator Alexandru Mareş. Bucureşti, Editura Academiei Române, 1994.

CREŢEANU, M. = George Cretzianu, *Melodii intime*. Bucureşti, Imprimeria Sântei Metropolie, 1855.

CRITIL = *Critil şi Andronius*. Acum întâi tipărită... de pre limba grecească pre limba noastră moldovenească... Iaşi, în Sfânta Mitropolie, 1794.

CROHMĂLNICEANU, L. R. I–III = Ovid S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*. Vol. I–III. Bucureşti, Editura Minerva, 1972 ş.u.

CUCIURAN, D. = Gh. Cuciuran, *Descrierea celor mai însemnate spitaluri din Ghermania, Englitera şi Franţia, spre introducerea planului pentru urzârea unui spital central în Iaşi*. Compusă de... Iaşi, Institutul Albinei, 1842.

CUCIURAN, M. = Gh. Cuciuran, [*Memoriu pentru înfiinţarea spitalului de boli venerice*]. Iaşi, 1849. [Manuscris; Biblioteca Academiei Române, cota 4488].

CUCIURAN, P. = Gh. Cuciuran, *Povăţuiri pentru sătenii Moldovei la tâmplare de holeră*. Iaşi, 1848.

CUGETĂRI, I–II = Oxenstiern, [*Cugetări*]. [Traducere manuscrisă din limba franceză. Cartea I, 1779, Biblioteca Academiei Române, cota 2773; Cartea a II-a, 1780, Biblioteca Academiei Române, cota 96].

CUGETĂRI[2] = *Din vechile cărţi de înţelepciune la români: Cugetările lui Oxenstiern (sec. XVIII)* de Adriana Mitu. Bucureşti, Editura Atos, 1996.

CULIANU, A. = N. Culianu, *Curs elementar de algebră*. Ediţiunea a IV-a. Iaşi, 1890.

CULIANU, C. = N. Culianu, *Curs de cosmografie pentru usul şcoalelor secundare*. Iaşi, Tipografia Naţională, 1895.

CULT. C. = *Învăţătură despre cultura sau lucrarea cânepei*. Buda, Tipografia Universitatei din Pesta, 1828.

CUPARENCU, V. = Ioan Cuparencu, *Învăţătura practică a medicinei veterinare*. Iaşi, Tipografia H. Goldner, 1860.

CURENTUL (19...) = *Curentul*. Cotidian politic. Bucureşti, 11 ianuarie 1928 – 20 august 1944.

CURIOSUL (18...) = *Curiosul*. Gazetă de literatură, industrie, agricultură şi noutăţi. Bucureşti, [1836–1837].

CUV. = Fontenelle, *Cuvântări pentru mulţimea lumilor, alcătuite de Fontenel filosoful şi tâlmăcite pe limba rumânească*... [Manuscris de la începutul secolului al XIX-lea; Biblioteca Academiei Române, cota 1383].

CUV. D. BĂTR. I–III = B. Petriceicu-Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*. Bucureşti, Tomul I. *Limba română vorbită între 1550–1600*. Studiu paleografico-linguistic de... Cu observaţiuni filologice de Hugo Schuchard, 1878. Tomul II. *Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI*, în legătură cu literatura poporană cea nescrisă, 1879. Tomul III. *Istoria limbei române*. Partea I: *Principie de linguistica*, 1881.

CUV. D. BĂTR.^{2} I–III = B. Petriceicu-Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*. Tomul I. *Limba română vorbită între 1550–1600*. Studiu paleografico-linguistic de B. Petriceicu Hasdeu...; Tomul II. *Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI* ... ; Tomul III. *Istoria limbei române*. Partea I. *Principie de linguistică*. Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de G. Mihăilă. Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, [vol.] I–III, 1983-1987.

CV = *Cum vorbim*. Revistă pentru studiu şi explicarea limbii. Bucureşti. Anul I (1949) ş.u.

D

DA = (Academia Română) *Dicţionarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Tomul I. Partea I: *A–B*. Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1913; Tomul I. Partea II: *C*. Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul", 1940; Tomul I. Partea III. Fascicula I: *D – de*. Bucureşti, Universul, Intreprindere Industrială a Statului, 1949; [Fascicula II: *de–deştina*; şpalt, 1948]; Tomul II. Partea I: *F–I*. Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Naţională, 1934; Tomul II. Partea II. Fascicula I: *J – lacustru*. Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul" S. A., 1937; Tomul II. Partea II. Fascicula II: *Ladă–lepăda*. Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul" S. A., 1940; Tomul II. Partea II. Fascicula III: *Lepăda–lojniţă*. Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul" S. A., 1948.

DACIA LIT. = *Dacia literară*, subt redacţia lui Mihail Kogălniceanu. Ediţia a doua. Iaşi, 1859.

H. DAICOVICIU, D. = Hadrian Daicoviciu, *Dacii*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1965.

D. ADM. P. = Anton P. Parlagi, *Dicţionar de administraţie publică*. Ediţia a doua, revizuită şi adăugită. Bucureşti, Editura Economică, 2004.

DAMÉ, T. = Fr. Damé, *Încercare de terminologie poporană română*. Bucureşti, Stabilimentul Grafic I. V. Socec, 1898.

DAMÉ, T.^{2} = Frédéric Damé, *Nouveau dictionnaire roumain-français ... comprenant le lexique roumain-français et français-roumain de la terminologie paysanne*. Bucarest, Librairie Socec & Cie, 1900.

DA ms. = *Dicţionarul limbii române*, manuscris existent în arhivele Institutelor de Lingvistică ale Academiei Române.

D. DAN, S. = Dimitrie Dan, *Stâna la românii din Bucovina*. (Schiţă folclorică). În „Junimea literară", Cernăuţi, 1923.

DAN, U. = Pavel Dan, *Urcan bătrânul*. Nuvele. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1938.

DANIELOPOLU, F. N. I–II = Acad. D. Danielopolu, *Probleme de farmacodinamie nespecifică*. Vol. I. *Bazele „farmacodinamiei nespecifice" şi „terapeuticii nespecifice"*. Vol. II. *Medicamentele considerate ca având acţiune digitalică*. [Bucureşti], Editura Academiei, 1954.

DAP = Georgeta Stoica, Paul Petrescu, Maria Bocşe, *Dicţionar de artă populară*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1985.

DAS = *Ducere de mână către aritmetică sau socoteală, pentru treaba pruncilor rumâneşti celor neuniţilor ce se învaţă în şcoale cele mice*. Tipărită în Vienna, la Iosif, nobil de Curţbec, 1777.

D. ASIG. = Gh. D. Bistriceanu, Fl. Bercea, E. I. Macovei, *Dicţionar de asigurări*. Chişinău, Editura Logos, 1993.

D. ASTR. = *Dicţionar de astronomie şi astronautică*. Coordonator general Călin Popovici. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977.

DAVIDOGLU, C. = Mihail Davidoglu, *Cetatea de foc*. (În *Teatru*, vol. II. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1951]).

DAVIDOGLU, M. = Mihail Davidoglu, *Minerii*. Dramă în 3 acte. [Bucureşti], Editura de Stat, 1949.

DAVIDOGLU, O. = Mihail Davidoglu, *Omul din Ceatal*. Dramă în 3 acte (8 tablouri). [Bucureşti], Editura „Europolis", 1948.

DAVILA, V. V. = Alexandru Davila, *Vlaicu-Vodă*. Dramă în 5 acte, în versuri. Ediţia a VI-a. [Bucureşti], Editura „Cartea Românească", [1938].

DÂMBOVIŢA (18...) = *Dâmboviţa*. Foaie politică şi literară. Bucureşti. Redactor responsabil: Dimitrie Bolintineanu. Anul I (1858) ş. u.

D. BIOL. = Teofil Crăciun – Virginia Crăciun, *Mic dicţionar de biologie*. Bucureşti, Editura Albatros, 1976.

DC = *Dicţionar de chimie*. Elaborat de un colectiv sub coordonarea dr. Grigore Bălănescu. Bucureşti, Editura Tehnică, 1964.

DCR = Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente* (DCR). [Bucureşti], Editura Albatros, 1982.

DCR^2 = Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente* (DCR^2). Ediţia a II-a. Bucureşti, Editura Logos, 1997.

DDC = Mircea Costin, Mircea Mureşan, Victor Ursa, *Dicţionar de drept civil*. Redactor coordonator: Gheorghe Gheorghe. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980.

D. D. I. A. = Mircea N. Costin, *Dicţionar de drept internaţional al afacerilor*. [Vol.] I: 1996; [Vol.] II: 1998; [Vol.] III: 1998. Bucureşti, Editura Lumina Lex.

D. DIPL. = *Dicţionar diplomatic*. Bucureşti, Editura Politică, 1979.

DDRF = Frédéric Damé, *Nouveau dictionnaire roumain-français*. [Vol. I–IV]. Bucarest, Imprimérie de l'État, 1893–1895.

D. DR. I. = *Dicţionar de drept internaţional public*. Coordonator Ionel Cloşcă. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982.

D. DROG. = Jenică Drăgan, *Dicţionar de droguri*. Bucureşti, Editura Naţional, 2000.

D. E. C. = Marcel-Teodor Ban, Manuel Miclea, Alin-Tavi Mireştean, Cristian Miclea, *Dicţionar explicativ de calculatoare englez-român şi român-englez*. Bucureşti, Editura Tehnică, 1994.

D. ECOL. = Petre Neacşu, Zoe Apostolache-Stoicescu, *Dicţionar de ecologie*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982.

D. ECOL.^{2} = Zoe Partin, Melania Cristina Rădulescu, *Dicţionar ecologic*. Control ştiinţific: prof. dr. Marcian Bleahu. Bucureşti, Editura Garamond, 1995.

D. ECON. = *Dicţionar de economie*. Bucureşti, Editura Niculescu, 2001.

D. ECON. P. = *Dicţionarul complet al economiei de piaţă*. Bucureşti, Informaţia Business Books, 1994.

DEI = *Dicţionar enciclopedic ilustrat*. Bucureşti, Editura Cartier, 1999.

D. EC. POL. = *Dicţionar de economie politică*. Redactor responsabil: N.N. Constantinescu. Bucureşti, Editura Politică, 1974.

DELAMARINA, P. B. = Victor Vlad Delamarina, *Poesii bănăţeneşti*. Întocmiri. Adunate de dr. Valeriu Branişte. Lugoj, 1902.

DELAVRANCEA, A. = [Barbu] Delavrancea, *Apus de soare*. Dramă în IV acte. Bucureşti, Socec & Comp., 1912.

DELAVRANCEA, H. T. = [Barbu] Delavrancea, *Hagi-Tudose*. Tipuri şi moravuri. Bucureşti, Editura Librăriei Socec, 1903.

DELAVRANCEA, O. II = [Barbu] Delavrancea, *Opere*. Vol. II: *Teatru*. Ediţie îngrijită, prefaţă şi bibliografie de Aurel Martin. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1954]. (Clasicii români).

DELAVRANCEA, O.^{2} I–X = Barbu Delavrancea, *Opere*. Ediţie îngrijită, studiu introductiv, note şi variante, glosar şi bibliografie de Emilia Şt. Milicescu. [Vol.] I–V, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965–1969; [Vol.] VI–X, Bucureşti, Editura Minerva, 1970–1979. (Scriitori români).

DELAVRANCEA, S. = [Barbu] Delavrancea, *Sultănica*. Bucureşti, Tipolitografia St. Mihalescu, 1885.

DELAVRANCEA, T. = [Barbu] Delavrancea, *Trubadurul*. Bucureşti, Ig. Haimann, 1887.

DELAVRANCEA, V. V. = B. Delavrancea, *Între vis şi viaţă*. Bucureşti, Socec, 1903.

DEMETRESCU, O. = Traian Demetrescu, *Opere alese*. Ediţie îngrijită şi comentată de Geo Şerban. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1951]. (Biblioteca pentru toţi).

DEMETRIUS, A. = Lucia Demetrius, *Album de familie*. Nuvele, Bucureşti, Editura Fundaţiilor Regale, [1945]. (Scriitori români contemporani).

DEMETRIUS, C. = Lucia Demetrius, *Cumpăna*. Piesă în 3 acte. [Bucureşti], Editura de Stat, [1949].

DEMETRIUS, C. M. = Lucia Demetrius, *Cei de mâine. Trei generaţii. Arborele genealogic*. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1958].

DEMETRIUS, V. = Lucia Demetrius, *Vadul nou*. (În Teatru, vol. II. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1951]).

D. ENC. = *Dicţionar enciclopedic*. [Vol.] I: *A–C* (1993), [vol.] II: *D–G* (1996), [vol.] III: *H–K* (2000), [vol.] IV: *L–N* (2001), [vol. V]: *O–Q* (2004). [vol.] VI: *R–Ş* (2006). Bucureşti, Editura Enciclopedică.

D. ENC. ART. = Radu Florescu, Hadrian Daicoviciu, Lucian Roşu, *Dicţionar enciclopedic de artă veche a României*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980.

DENSUSIANU, L. = Ovid Densusianu, *Literatura română modernă. Şcoala latinistă. Începuturile literaturii poetice*. Ediţia a IV-a. Bucureşti, „Cugetarea" Georgescu Delafras, [1943].

DENSUSIANU, L. A. = Ovid Densusianu, *Limanuri albe*. Bucureşti, Editura „Vieţii Nouă", 1912.

DENSUSIANU, O. I ş. u. = Ovid Densusianu, *Opere*. [Vol.] I ş.u. Ediţie îngrijită de B. Cazacu, V. Rusu şi I. Şerb cu o prefaţă de B. Cazacu. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968 ş.u.

DENSUSIANU, Ţ. H. = Ovid Densusianu, *Graiul din Ţara Haţegului*. Bucureşti, Socec & Co., 1915.

D. E. PSIH. = C. Gorgos, *Dicţionar enciclopedic de psihiatrie*. [Vol.] I: 1987, [vol.] II: 1988, [vol.] III: 1989, [vol.] IV: 1992. Bucureşti, Editura Medicală.

DER = *Dicţionar enciclopedic român*. Vol. I: *A–C* (1962), vol. II: *D–J* (1964), vol. III: *K–P* (1965), vol. IV: *Q–Z* (1966). Bucureşti, Editura Politică.

DERS = *Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române*. 1374–1600. Redactor responsabil: Gh. Bolocan. Bucureşti, Editura Academiei, 1981.

D. ES. = *Dicţionar de estetică generală*. Coordonator: Valeriu Şuteu. Bucureşti, Editura Politică, 1972.

DESC. AM. = I. H. Campe, *Descoperirea Americii*. O carte foarte folositoare, alcătuită de... Acum întâi... pre românie tălmăcită şi dată afară la lumină. Tomul I, cu 4 figuri. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei din Peşta, 1816.

DESCR. APE = M. Wertheimer, *Descrierea tutulor apelor minerale din România şi unele din străinătate, cele mai cunoscute şi obicinuite, precum şi o indicaţie despre modul întrebuinţărei lor*... Bucureşti, Tipografia Sântei Mitropolii, 1853.

DESCR. AŞEZ. = Carol Munde, *Descriere cu de-amănuntul asupra aşezământului de cură cu apă rece şi asupra metodului de tămăduire a lui Prisniţ*... Tălmăcită din nemţeşte în româneşte. Bucureşti, Tipografia Colegiului Sfântul Sava, 1840.

DESEN. ARH. = Carol Valştain [=Wallenstein], *Elemente de deseniu şi de arhitectură*. Bucureşti, Tipografia lui I. Eliad, 1836.

DEŞLIU, C. = Dan Deşliu, *Ceva mai greu*. Versuri. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1958.

DEŞLIU, G. = Dan Deşliu, *Goarnele inimii*. Bucureşti, Editura pentru Literatură şi Artă a Uniunii Scriitorilor, 1949.

DEŞLIU, M. = Dan Deşliu, *Minerii din Maramureş*. Poem. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1951].

DEŞLIU, N. = Dan Deşliu, *În numele vieţii*. Poeme. [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi Artă a Uniunii Scriitorilor, [1950].

D. E. ŞT. = Măriuca Marcu, Ion Moga, *Dicţionar elementar de ştiinţe. Matematică, fizică, astronomie*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978.

D. ETNOL. = Romulus Vulcănescu, *Dicţionar de etnologie*. I. *Terminologie*. II. *Personalităţi*. Bucureşti, Editura Albatros, 1979.

DEX = *Dicţionarul explicativ al limbii române*. Conducătorii lucrării: acad. Ion Coteanu, dr. Luiza Seche, dr. Mircea Seche. Bucureşti, Editura Academiei, 1975.

DEX–S = *Supliment la Dicţionarul explicativ al limbii române*. Conducătorii lucrării: acad. Ion Coteanu, Ion Dănăilă, Nicoleta Tiugan. Bucureşti, Editura Academiei, 1988 (Academia Română. Institutul de Lingvistică din Bucureşti).

DEX^2 = *Dicţionarul explicativ al limbii române*. Ediţia a II-a. Conducătorii lucrării: acad. Ion Coteanu, Lucreţia Mareş. Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1998 (Academia Română. Institutul de Lingvistică din Bucureşti).

D. E. S. E. = *Dicţionar explicativ pentru ştiinţele exacte. Român-englez-francez*. Bucureşti, Editura Academiei Române, Editura AGIR, 2004.

D. FIL. = *Dicţionar de filozofie*. Bucureşti, Editura Politică, 1978.

D. FILAT. = Marcel Dănescu, *Dicţionar filatelic*. Bucureşti, Editura Sport–Turism, 1979.

D. FIT. = Ana Hulea, E. Rădulescu, Vera Bontea, *Dicţionar de termeni populari, tehnici şi ştiinţifici în fitopatologie*. Bucureşti, Editura Ceres, 1983.

D. FIZ. = *Dicţionar de fizică*. Coordonator: Ion Dima. Bucureşti, Editura Enciclopedică Română, 1972.

DGLR = *Dicţionarul general al literaturii române*. Coordonator general: Eugen Simion. Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic. [*A–B*: 2004; *C–D*: 2004; *E–K*: 2005; *L–O*: 2005; *P–R*: 2006]. (Academia Română)

D. GEOL. = Anastasiu, N., Mutihac, V., Grigorescu, D., Popescu, Gh. C., *Dicţionar de geologie*. Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R. A., 1998.

D. GEOMORF. = V. Băcăuanu, I. Donisă, I. Hârjoabă, *Dicţionar geomorfologic cu termeni corespondenţi în limbile franceză, germană, engleză, rusă*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1974.

DHLR I–II = Ovide Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*. Paris, Ernest Leroux. Tome premier: *Les origines*, 1901. Tome II: *Le seizième siècle*, 1938.

DIACONOVICI-LOGA, CH. = C. Diaconovici-Loga, *Chemare la tipărirea cărţilor romaneşti şi versuri pentru îndreptarea tinerilor*, făcute de... Buda, Tipariul Crăieştii Universităţi a Ungariei, 1821.

DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. = C. Diaconovici-Loga, *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor.* Acum întâia oară lucrată prin... Buda, Crăiasca Tipografie a Universităţii Ungariii, 1822.

DIACONOVICI-LOGA, O. = C. Diaconovici-Loga, *Ortografia sau dreapta scrisoare pentru îndreptarea scriitorilor limbii româneşti.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungare, 1818.

DIACONU, P. = Ion Diaconu, *Păstoritul în Vrancea.* Bucureşti, 1930. (Extras din „Grai şi suflet", revista Institutului de Filologie şi Folclor).

DIACONU, Ţ. V. I–IV = Ion Diaconu, Ţinutul *Vrancei. Etnografie. Folclor. Dialectologie.* [Vol.] I–II, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969; [vol.] III–IV: *Miorița.* Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Paula Diaconu Bălan. Bucureşti, Editura Minerva, 1989.

DIACONU, VR. = Ion Diaconu, *Ţinutul Vrancei. Etnografie. Folclor. Dialectologie.* Bucureşti, Atelierele Grafice Socec et Co., 1930 (Institutul de Filologie şi Folclor).

DIARIU (1817) = *Diariu sau zioariu pe anul de la Hristos 1817, cel ce are 365 de zile.* Acum întâia oară ... tipărit ... cu toată cheltuiala dumnealui Pashal Gheorg Ceapo... Buda, Chesaro-Crăiasca Tipografie a Universitatei din Pestu.

DICŢ. = Cuvânt atestat în dicţionare (contemporane).

DICŢ. EC. = *Dicţionar de economie.* Ediţia a doua. Bucureşti, Editura Economică, 2001.

DIETET. = P. Vasici-Ungurean, *Dietetica sau Învăţătura a păstra întreagă sănătate; a domoli boalele; a se feri de primejdia morţii şi a se mântui dintr-însa.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungureşti, 1831.

DIM = Valeriu Bărbuceanu, *Dicţionar de instrumente muzicale.* Bucureşti, Editura Teora, 1999.

DIMOV, T. = Leonid Dimov, *Texte.* Prefaţă de Mircea Iorgulescu. Bucureşti, Editura Albatros, 1980 (Cele mai frumoase poezii).

D. INF. = *Dicţionar de informatică.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981.

D. INTERNET = Victor Pakondi, *Dicţionar Internet & tehnologii world wide web.* Bucureşti, Editura Kondyli, 2000.

T. DINU, Ţ. O. = Titu Dinu, *Graiul din Ţara Oltului.* Bucureşti, Atelierele Socec et Co., 1923. Extras din revista „Grai şi suflet".

DIONISIE, C. = Dionisie Eclesiarcul, *Chronograful Ţării Rumâneşti, de la 1764 pana la 1815*, scris de... la anul 1814. [În TES. II, p. 159 ş. u.].

DIR = Ionaşcu, Ion et al., *Documente privind istoria României, secolele XIII–XVII.* Redactor responsabil: Mihail Roller. Bucureşti, Editura Academiei, 1951–1954.

DIV = *Dicţionar de istorie veche a României.* Coordonator: D. M. Pippidi. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976.

DÎ = *Pentru descoperirea a multor împărăţii şi locuri, care s-au descoperit şi s-au aflat de portugali.* [Manuscris din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea; Biblioteca Academiei Române, cota 3533].

D. Î. FUNC. = *Dicţionar de îmbunătăţiri funciare.* Bucureşti, Editura Ceres, 1987.

D. Î. LAT.-ROM. = Gh. Chivu, Emanuela Buză, Alexandra Roman Moraru, *Dicţionarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421–1760).* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1992 (Institutul de Lingvistică din Bucureşti).

DJP = *Dicţionar juridic penal.* Coordonare generală: Emil Nicolcioiu. Redactor coordonator: Gheorghe Gheorghe. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976.

DL = *Dicţionarul limbii române literare contemporane.* Sub direcţia prof. univ. Dimitrie Macrea şi acad. Emil Petrovici. Vol. I–IV. [Bucureşti], Editura Academiei. Volumul I: *A–C* (1955); volumul al II-lea: *D–L* (1956); volumul al III-lea: *M–R* (1957); volumul al IV-lea: *S–Z* (1958). (Academia Română).

D. LIT. ROM. = *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900.* Coordonare şi revizie : Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Dan Mănucă, Alexandru Teodorescu, Leon Volovici, Remus Zăstroiu. Bucureşti, Editura Academiei, 1979.

DLR = (Academia Română) *Dicţionarul limbii române.* Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur şi acad. Ion Coteanu. Din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala şi acad. Gheorghe Mihăilă. Bucureşti, Editura Academiei. Tomul VI. Litera *M*: 1965–1968; Tomul VII. Partea 1. Litera *N*: 1971; Tomul VII. Partea a 2-a. Litera *O*: 1969; Tomul VIII. Litera *P*: 1972–1984; Tomul IX. Litera *R*: 1975; Tomul X. Litera *S*: 1986–1994; Tomul XI. Partea 1. Litera *Ş*: 1978; Tomul XI. Partea a 2-a şi a 3-a. Litera *T*: 1982–1983; Tomul XII. Partea I. Litera *Ţ*: 1994 ; Tomul XII. Partea a 2-a. Litera *U*: 2002; Tomul XIII. Partea I şi a 2-a şi a 3-a. Litera *V* şi literele *W, X, Y*: 1997–2005; Tomul XIV. Litera *Z*: 2000.

DLRV = Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon. *Dicţionarul limbii române literare vechi (1640-1780). Termeni regionali.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1987.

DM = *Dicţionarul limbii române moderne.* Sub direcţia prof. univ. D. Macrea. [Bucureşti], Editura Academiei, 1958. (Academia Română, Institutul de Lingvistică din Bucureşti).

D. MAG. DEM. = Ivan Evseev, *Dicţionar de magie, demonologie şi mitologie românească*. Timişoara, Editura Amarcord, 1997.

D. MAN. = *Dicţionar de management. Aprovizionare. Depozitare. Desfacere*. Coordonare ştiinţifică: D. Fundătură. Bucureşti, Editura Diacon Coresi S.R.L., 1992.

D. MAR. = Anton Bejan – Mihai Bujeniţă, *Dicţionar de marină*. Bucureşti, Editura Militară, 1979.

D. MARKETING = Florin D. Frone, *Dicţionar de marketing (francez-englez-român)*. Bucureşti, Editura Oscar Print, 1999.

DMC = *Ducere de mână către cinste şi direptate adecă la copiii rumâneştii neuniţii, cei ce în şcoale cele mici să învaţă, spre cetanie rânduită cartea*. Beci, Iosif de Curţbec, 1777.

D. MEC. = C. Iacob, Gh. I. Ştefan, M. Soare, L. Dragoş, *Dicţionar de mecanică*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980.

D. MED. = *Dicţionar medical*. Redactori coordonatori: dr. A. Mincu, dr. G. Ionescu-Amza, dr. Stela Cărnaru. Vol. I–II, Bucureşti, Editura Medicală, 1969.

D. MUZ. = Iosif Sava – Luminiţa Vartolomei, *Dicţionar de muzică*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979.

DN = Florin Marcu – Constant Maneca, *Dicţionar de neologisme*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961.

DN^2 = Florin Marcu – Constant Maneca, *Dicţionar de neologisme*. Ediţia a II-a. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1966.

DN^3 = Florin Marcu – Constant Maneca, *Dicţionar de neologisme*. Ediţia a III-a. Bucureşti, Editura Academiei, 1978.

DOC. AGR. I–II = *Documente privind relaţiile agrare în veacul al XVIII-lea*. Vol. I: *Ţara Românească*. Vol. II: *Moldova*. [Bucureşti], Editura Academiei [1961].

DOC. EC. = *Documente privitoare la economia Ţării Româneşti, 1800–1850*. Culese de J. Cojocaru. Vol. I–II. [Bucureşti], Editura Ştiinţifică, 1958.

DOC. Î. (XVI) = *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*. Text stabilit şi indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniţă, Alexandru Mareş şi Alexandra Roman-Moraru. Introducere de Alexandru Mareş. Bucureşti, Editura Academiei, 1979.

DOFTORII = *Carte de doftorii foarte de mare folos cercate*. [Manuscris de la sfârşitul secolului al XVIII-lea; Biblioteca Academiei Române, cota 1171].

D. O. G. = Dr. Stelian Pană, dr. Stelian Pană jr., *Dicţionar de obstetrică şi ginecologie*. Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1995.

DOINAŞ, A. P. = Ştefan Augustin Doinaş, *Alfabet poetic*. Prefaţă de Aurel Martin. Bucureşti, Editura Minerva, 1978.

DOINE = *1000 Doine, strigături şi chiuituri*, culese de mai mulţi învăţători zeloşi. Culegere de doine, strigături şi chiuituri, ce se obicinuiesc la jocurile şi petrecerile noastre poporale. Braşov, Ciurcu, 1891.

DOMBROWSKI = Ritter von Dombrowski, *Materialien zu einer Ornis Rumäniens* (în „Buletinul Societăţii de Ştiinţe" din Bucureşti, XII, p. 296–336). Bucureşti, 1903.

DOMBROWSKI, P. = Robert Ritter von Dombrowski, *Păsările României (Ornis Romaniae)*. Descriere sistematică şi biologico-geografică, completată, ilustrată şi prelucrată. Traducere din limba germană, prelucrare şi completare de prof. Dionisie Linţia. Vol. I. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1946. (Biblioteca enciclopedică 1).

DONICI, F. = Al. Donici, *Fabule*. Cu o prefaţă de Emil Boldan. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1952]. (Biblioteca pentru toţi).

DONICI, F. I–II = Al. Donici, *Fabule*. Cartea I–II. Ediţia a doua. Iaşi, Cantora Foaiei Săteşti, 1842.

DONICI, Ţ. = A. Puşkin, *Ţiganii*. Tălmăcită din limba rosienească de Alexandru Donici. Bucureşti, 1837.

DOOM = *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* (Redactor responsabil: Mioara Avram). Bucureşti, Editura Academiei, 1982.

DOOM^2 = *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*. Ediţia a II-a revăzută şi adăugită. (Coordonator: Ioana Vintilă-Rădulescu). Bucureşti, Univers Enciclopedic, 2005.

DOSOFTEI, L. = Dosoftei, *Dumnezăiasca liturghie 1679*. Ediţie critică de N. A. Ursu. Cu un studiu introductiv de Înalt Prea Sfinţitul Teoctist, arhiepiscop al Iaşilor şi mitropolit al Moldovei şi Sucevei. Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1980.

DOSOFTEI, MOL. = D. Puşchilă, *Molitvelnicul lui Dosoftei*. Studiu de... Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1914. Academia Română. (Extras din Analele Academiei Române, seria II, tom. XXXVI, 1913–1914. Memoriile Secţiunii literare, p. 1–114).

DOSOFTEI, MOLIT. = Dosoftei, *Molităvnic de-nţăles*. Iaşi, Tiparniţa Sfintei Mitropolii, 7189 [1681].

DOSOFTEI, O. I = Dosoftei, *Opere*. [Vol.] I: *Versuri*. Ediţie critică de N. A. Ursu. Studiu introductiv de Al. Andriescu. Bucureşti, Editura Minerva, 1978.

DOSOFTEI, PAR. = Dosoftei, *Parimiile preste an*. [Iaşi], 7191 [1683].

DOSOFTEI, PS. = Dosoftei, mitropolitul Moldovei (1671–1686), *Psaltirea în versuri*, publicată de pe manuscrisul original şi de pe ediţiunea de la 1673 de prof. I. Bianu. Bucureşti, 1887, Ediţiunea Academiei Române.

DOSOFTEI, PS.[2] = Dosoftei, *Psaltirea în versuri 1693*. Ediție critică de N. A. Ursu. Cu un cuvânt înainte de Înalt Prea Sfințitul Iustin Moisescu, arhiepiscop al Iașilor și mitropolit al Moldovei și Sucevei. Iași, 1974.

DOSOFTEI, V. S. = Mitropolitul Dosoftei, *Viața și petreacerea svinților*. Iași, 1682.

DP = Ing. Zissu Karniol, ing. Carol Neumann, prof. Radu Țițeica, *Dicționar politehnic*. București, Editura Tehnică, 1957.

DP[2] = *Dicționar politehnic*. Ediție revizuită și completată sub conducerea prof. dr. docent Radu Țițeica. București, Editura Tehnică, 1967.

D. PARAPS. = Ioan Mamulaș, Corin Bianu, *Dicționar de parapsihologie*, București, Editura Corvin & Editura R.A.I., [f.a.]

D. P. B. A. = *Dicționar practic de biologie agricolă*. București, Editura Enciclopedică Română, 1974.

DPEA = *Dictionnaire de la presse écrite et audiovisuelle* (espagnol-français-italien-portugais-roumain). Avec index. Paris, La Maison du Dictionnaire, 1981.

D. PED. = *Dicționar de pedagogie*. Coordonare generală: Anghel Manolache, Dumitru Muster, Iulian Nica, George Văideanu. București, Editura Didactică și Pedagogică, 1979.

D. PISC. = Laurențiu Lustun, Ion Rădulescu, Vasile Voican, *Dicționar piscicol*. București, Editura Ceres, 1978.

DPM = Ernest Lupan, *Dicționar de protecția mediului*. București, Editura Lumina Lex, 1997.

D. POL. = *Dicționar politic*. Coordonare lexicografică: dr. Luiza Seche. București, Editura Politică, 1975.

D. PSIH. = Paul Popescu-Neveanu, *Dicționar de psihologie*. București, Editura Albatros, 1978.

D. PSIH. S. = *Dicționar de psihologie socială*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.

DR. I ș. u. = *Dacoromania*. Buletinul Muzeului Limbii Române, condus de Sextil Pușcariu. Cluj. Anul I (1920–1921) ș. u.; [vol. X] Comitetul de redacție: G. Giuglea, Șt. Pașcu, E. Petrovici, Al. Procopovici, S. Pușcariu ; [vol. XI] Directori: Șt. Pașca și E. Petrovici.

DR[2]. I ș. u. = *Dacoromania* [serie nouă]. Academia Română. Filiala Cluj. Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu". Anul I (1994–1995) ș. u.

DRAGOMIR, O. M. = Nicolae Dragomir, *Din trecutul oierilor mărgineni din Sălișteși comunele din jur*. Cluj. „Ardealul", 1926. (Extras din „Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj", vol. II, 1926).

DRAGOMIRESCU, T. P. = M. Dragomirescu, *Teoria poeziei cu aplicare la literatura română*. București, Tip. Gutenberg, 1906.

DRĂGANU, ROM. = Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX – XIV, pe baza toponimiei și a onomasticei*. București, Imprimeria Națională, 1933. (Academia Română. Studii și cercetări. XXI).

DRĂGHICEANU, C. = Mathei Drăghiceanu, *Elemente de cosmographia prelucrate în usul școalelor secundare*. Text + charta. București, H. C. Wartha, 1866.

DRĂGHICI, D. = V. Drăghici, *Doctorul și iconomul casnic sau Rețeti pentru tot soiul de boali omenești*. Iași, Tipografia lui Adolf Bermann, Podul Vechi, 1858.

DRĂGHICI, R. = Sardariul Vasile Drăghici, *Robinson Cruzoe, sau Întâmplările cele minunate a unui tânăr*, compus de Kampe și tradus pe românie de... Parte I (p. 1–136) – II (p. 137–338). Ieși, Tipografia Albinei, 1835.

M. DRĂGHICI, F. I, III = *Fizica sau știința firii*. Partea I, III. În limba românească tradusă de Meletie Drăghici. [Manuscris de la începutul secolului al XIX-lea; Biblioteca Academiei Române, cotele 3304–3305].

MANOLACHE DRĂGHICI, I. = Manuil [=Manolache] Drăghici, *Iconomia rurală și dumesnică sau învățătură pentru lucrarea pământului și îmbunătățirea gospodăriei de câmp și de casă*. Culeasă din cărți în limbi străine de postelnicul... Iași, Tipolitografia Albinei, 1834.

MANOLACHE DRĂGHICI, R. = Manolachi Drăghici, *Rețete cercate în număr de 500 din bucătăria cea mare a lui Robert, întâiul bucătar a curții Franției*. Potrivit pentru toate stările. Tradus de postelnicul... Iași, Tipografia Institutului Albinei, 1846.

D. R. E. I. = Coordonatori: George Marin, Alexandru Puiu. *Dicționar de relații economice internaționale*. București, Editura Enciclopedică, 1993.

DRESDA = *Trista întâmplare a cetății Dresda*. De la spargerea încoace a podului până la apărarea cetății. La Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungurești, 1814.

DREV = *Dicționarul limbii române pentru elevi*. Redactori responsabili: Luiza Seche și Mircea Seche. București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983.

DRH = M. Berza et al., *Documenta Romaniae Historica*, A. *Moldova*. Comitet de coordonare: Ștefan Pascu, Ștefan Ștefănescu, Alexandru Elian, Damaschin Mioc, Ioan Caproșu, Constantin Cihodaru, Aurel Răduțiu, Leon Șimanschi. București, Editura Academiei, 1969–1974. Volumul XIX (*1626–1628*) [volum întocmit de Haralambie Chirca]: 1969; volumul XXIII (*1635–1636*) [volum întocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat și Dumitru Agache]: 1969. B. *Țara Românească*. București, Editura Academiei, 1965–1974. Volumul XXI (*1626–1627*) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1965 ; volumul XXIII (*1630–1632*) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1969.

DRIMBA, C. E. = Vladimir Drimba, *Cercetări etimologice*. Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001.

DRLU = *Dicţionariu rumânesc, latinesc şi unguresc*. Den orenduiala excelenţii sale preasfinţitul Ioann Bobb, vladicul Făgăraşului... în două tomuri. Cluj, cu tipariul Tipografiii Colegiumului Reformaţilor, prin Stephan Török. Tom. I: *A–L*, 1822: tom. II: *M–Z*, 1823.

DS = *Dicţionar tehnic silvic* (român-francez-german-englez-italian-ungar-rus) de ing. Aurelian Ionescu şi ing. Ştefan Sprangate. Bucureşti, Tip. „Tirajul", 1936.

D. SEM. M. = Dan Georgescu, *Dicţionar de semeiologie medicală*. Bucureşti, Editura Naţional, 1999.

D. SOC. = *Dicţionar de sociologie*. Coordonatori: Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu. Bucureşti, Editura Babel, 1998.

DSR = Luiza Seche şi Mircea Seche, *Dicţionarul de sinonime al limbii române*. [Bucureşti], Editura Academiei, 1982.

D. STOM. = Ioan Lixandru, *Dicţionar de stomatologie. Termeni, simptome şi sindroame*. Bucureşti, Editura Naţional, 2000.

D. SUP. = *Datorinţele supuşilor cătră monarhul lor*. Pentru folosul şcoalelor româneşti celor din Ţara Ungurească şi din părţile ei împreunate. Buda, Tipografia Universitatei Ungureşti, 1806.

DŞL = Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană-Dindelegan, *Dicţionar general de ştiinţe ale limbii*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1997.

D. Ş. SOL. = Ana Conea, Irina Vintilă, Andrei Canarache, *Dicţionar de ştiinţa solului*. (Cu termeni corespondenţi în limbile franceză, germană, engleză, rusă). Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977.

DT = *Dicţionar tehnic*. [Bucureşti], Editura Tehnică, 1953.

D.T. EFB. = *Dicţionar de termeni economici financiari-bancari şi de bursă*. Alexandria, Editura Andreescu, 1992.

D. TERM. L. = *Dicţionar de terminologie literară*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1970.

D. T. JUR. = Ion Pitulescu, Pavel Abraham, Emil Derşidan, Ion Ranete, *Dicţionar de termeni juridici uzuali. Explicativ-practic*. Bucureşti, Editura Naţional, 1997.

DTL = *Dicţionar de termeni literari*. Coordonator: Al. Săndulescu. Bucureşti, Editura Academiei, 1976.

DTM = *Dicţionar de termeni muzicali*. Coordonator ştiinţific: prof. univ. Zeno Vancea. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984.

DTT = *Dicţionar de termeni tehnici*. Elaborat sub conducerea prof. dr. docent Radu Ţiţeica. Bucureşti, Editura Tehnică, 1972.

DUMISTRĂCEL, EXPR. = Stelian Dumistrăcel, *Expresii româneşti. Biografii – motivaţii*. Iaşi, Institutul European, 1997.

DUMISTRĂCEL, INFL. L. LIT. = Stelian Dumistrăcel, *Influenţa limbii literare asupra graiurilor dacoromâne*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978.

DUMITRACHE = Biv vel stol[nic] Dumitrache, *Istoria evenimentelor din Orient, cu referinţă la principatele Moldova şi Valahia, din anii 1769–1774*, scrisă de... şi editată, după copia lui Necolai Piteşteanul din anii 1782, de V.A. Urechia. Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1889. Extras din *Analele Academiei Române*. Seria II. Tom. X. Memoriile Secţiunei istorice, p. 351 ş. u.

DUMITRAŞCU, STR. = N. I. Dumitraşcu, *Strigoii*. Din credinţele, datinile şi povestirile poporului român. Bucureşti, Cultura Naţională, 1929. (Academia Română. Din viaţa poporului român XXXVIII).

A. DUMITRIU, E. = Anton Dumitriu, *Eseuri. Ştiinţă şi cunoaştere. Alétheia. Cartea întâlnirilor admirabile*. Bucureşti, Editura Eminescu, 1986 (Biblioteca Eminescu).

P. DUMITRIU, CRON. FAM. I–III = Petru Dumitriu, *Cronică de familie*. Vol. I–III. Ediţia a III-a. Postfaţă de Nicolae Manolescu. Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1993.

DUNĂREANU, CH. = N. Dunăreanu, *Chinuiţii*. Nuvele şi schiţe din viaţa de port. Bucureşti, „Minerva", 1907.

DUNĂREANU, N. = N. Dunăreanu, *Nuvele şi schiţe*. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1952].

DUNĂREANU, R. = N. Dunăreanu, *Răsplata*. Nuvele. Bucureşti, „Minerva", 1908.

DZ = *Dissertaţie a lui Ioann Burgher M. D. despre zahar, carele din must de tulei de cucuruz şi de jugastru se face*. Scurtată şi pre limba rumânească prefăcută. La Buda, Tipariul Crăieştei Tipografii a Universitatei Ungureşti din Peşta, 1813.

D. Z. M. V. = *Dicţionar de zootehnie şi medicină veterinară*. Coordonator: Eugen Paştea. Bucureşti, Editura Agrosilvică, 1969.

D. ZOOT. = *Dicţionar enciclopedic de zootehnie*. Sub redacţia lui Ion Dinu. Bucureşti, Editura Ceres, 1982.

E

EC. AGR. = *Probleme de economie agrară*. Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1957. (În ajutorul celor ce studiază probleme de economie concretă).

ECONOMIA = *Povățuire către Economia de câmp*, pentru folosul şcoalelor româneşti celor din Ţara Ungurească şi din părţile ei împreunate. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungureşti, 1806.

EFTIMIU, C. = Victor Eftimiu, *Cocoşul negru.* Fantezie dramatică în şase acte. Bucureşti, Editura „Viaţa Românească", 1920.

EFTIMIU, Î. = Victor Eftimiu, *Înşir-te mărgărite!... Strămoşii. Rapsozii.* Bucureşti, Editura Librăriei Socec, 1922.

EFTIMIU, N. = Victor Eftimiu, *O nuntă aristocratică.* Nuvele. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1952].

EG = *Elementuri de gheografie pentru trebuinţa tinerilor începători.* [Bucureşti], 1834.

EGT = *Elementuri despre gheometrie. Elementuri despre trigonometria dreptliniată.* [Manuscris dintre anii 1820–1830; Biblioteca Universităţii din Iaşi, cota III–11].

EL. AN. = *Elemente de anatomie descriptivă.* Bucureşti, 1857.

ELEM. ALG. = Hippolyte Sonnet, *Întâile elemente de alghebră a lui...* Traduse din franţuzeşte de D. P[aulid], cu un adaos din ale sale lucrări. Bucureşti, Tipografia Colegiului Naţional, 1852.

ELEM. G. = *Elementele gheografiei, cuprinzătoare preliminarelor şi descrierei ghenerale a cinci părţi a pământului.* Partea I. Iaşi, Tipografia S[fintei] Mitropolii, 1834.

M. ELIADE, C. = Mircea Eliade, *În curte la Dionis.* Cu un cuvânt înainte al autorului. Ediţie şi postfaţă de Eugen Simion. [Bucureşti], Cartea Românească, 1981.

M. ELIADE, C. B. = Mircea Eliade, *Cosmologie şi alchimie babiloniană.* [Bucureşti], Vremea 1937.

M. ELIADE, D. = Mircea Eliade, *Domnişoara Cristina.* Roman. Bucureşti, Editura Cultura Naţională. [1936].

M. ELIADE, M. = Mircea Eliade, *Maitreyi.* Roman. Ediţie definitivă. Bucureşti, Editura Cugetarea, [1933].

M. ELIADE, O. I ş. u. = Mircea Eliade, *Opere.* [Vol.] I. Romane. Ediţie îngrijită şi variante de Mihai Dascal şi Mircea Handoca. Studiu introductiv de Ion Bălu. Bucureşti, Editura Minerva, 1994.

E.L.R. = *Enciclopedia limbii române.* (Coordonator: Marius Sala). Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001.

EMINESCU, G. P. = M. Eminescu, *Geniu pustiu.* Roman inedit. Cu o introducere critică şi cu note de Ion Scurtu. Bucureşti, Editura „Minerva", 1904.

EMINESCU, I. V. = M. Eminescu, *Icoane vechi şi icoane nouă.* Vălenii de Munte, „Neamul Românesc", 1909.

EMINESCU, L. P. = M. Eminescu, *Opere complete.* Vol. I: *Literatură populară.* Scrieri inedite. Bucureşti, Editura „Minerva", 1902. [S-au extras citate din *Motive din popor,* p. 100–219].

EMINESCU, N. = Mihail Eminescu, *Nuvele.* Iaşi, Editura Librăriei Şcoalelor Fraţii Şaraga.[1894].

EMINESCU, O. I, IV = Mihai Eminescu, *Opere.* Ediţie critică îngrijită de Perpessicius. [Vol.] I: *Poezii tipărite în timpul vieţii.* Bucureşti, Editura Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1939; vol. IV: *Poezii postume.* Bucureşti, Editura Academiei, 1952.

EMINESCU, O. VI ş. u. = Mihai Eminescu, *Opere.* Ediţie critică îngrijită de Perpessicius. [Vol.] VI. Bucureşti, Editura Academiei, 1963; [vol.] VII ş.u. [Ediţie critică întemeiată de Perpessicius, îngrijită de un colectiv de cercetători de la Muzeul Literaturii Române], Bucureşti, Editura Academiei, 1977 ş.u.

EMINESCU, P. L. = Mihai Eminescu, *Proză literară.* Ediţie îngrijită de Eugen Simion şi Flora Şuteu. Cu un studiu introductiv de Eugen Simion. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964.

EMINESCU, S. P. = Mihai Eminescu, *Scrieri politice şi literare.* Manuscrise inedite şi culegeri din ziare şi reviste. Vol. I (1870–1877). Ediţie critică de Ion Scurtu. Bucureşti, „Minerva", 1905.

ENC. AGR. = *Marea enciclopedie agricolă.* Director C. Filipescu. [Vol. I–V]. Bucureşti, Editura P.A.S. Vol. I: 1937; vol. II: 1938; vol. III: 1940; vol. IV: 1942; vol. V: 1943.

ENC. ROM. = *Enciclopedia română,* publicată din însărcinarea şi sub auspiciile Asociaţiunii pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român, de dr. C. Diaconovici. Sibiu, W. Kraft. Tomul I: *A–Copenhaga,* 1898; tomul II: *Copepode–Keman,* 1900; tomul III: *Kemet–Zymotic,* 1904.

ENC. TEHN. I–III = Ing. Nic. P. Constantinescu, *Enciclopedia invenţiunilor tehnice.* [Vol. I–II]. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1939 (I), 1942 (II). (Biblioteca informativă); vol. III. Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă, 1946.

ENC. VET. = General veter. Gr. Hortopan, *Enciclopedie veterinară.* Creşterea şi boalele animalelor domestice. Ediţia II-a. Bucureşti, Tipografia „Revista Geniului", [f. a.].

EPISCUPESCU, A. = Şt. V. Episcupescul, *Apele metalice ale Rumâniii mari.* Cercetate, descrise şi însoţite cu o dietetică şi macroviotică... de... Buzău, Tipografia Sfintei Episcopii, 1837.

EPISCUPESCU, O. Î. = Ştefan Vasilie Episcupescul, *Oglinda înţelepciunii, cunoştinţa sineşului, coprinzătoare de antropologhie şi cosmologhie, spre aflarea puterilor omului şi ale naturii.* Bucureşti, Tipografia Colegiului Sfântul Sava, 1843.

EPISCUPESCU, PRACTICA = Ştefan Vasilie Episcupescul, *Practica doctorului de casă, cunoştinţa apărării ş-a tămăduirii boalelor bărbăteşti, femeieşti şi copilăreşti.* C-o prescurtare de hirurgie,

de materia medică şi veterinerie, pentru doctor şi norod. Bucureşti, Tipografia Colegiului Sfântul Sava, 1846.

EPISCUPESCU vezi şi PISCUPESCU.

EPURE, P. = Ioan Epure, *Poesii şi cântece poporale din Bănat*, culese de... Braşov, Ciurcu, 1892.

ER = [*Curs de economie rurală*]. [Manuscris moldovenesc de la mijlocul secolului al XIX-lea; probabil o traducere din limba franceză; Biblioteca Academiei Române, cota 785].

ESOP = *Viaţa lui Esop*. Studiu critic, ediţie şi glosar de Violeta Barbu. Bucureşti, Editura Minerva, 1999.

ETIMOL. = *Tretaj pentru tihnologia etimolog[hică]*. [Fragment de gramatică. Manuscris moldovenesc, semnat „Theofan, 1810"; Biblioteca Academiei Române, cota 3051].

EUSTATIEVICI, GR. RUM. = Dimitrie Eustatiev Braşoveanul, *Gramatica rumânească*. Braşov, 1757. [Manuscris; Biblioteca Academiei Române, cota 583].

EUSTATIEVICI, GR. RUM.[2] = Dimitrie Eustatievici Braşoveanul, *Gramatica rumânească 1757. Prima gramatică a limbii române*. Ediţie, studiu introductiv şi glosar de N. A. Ursu. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1969.

EUSTATIEVICI, I. = Dimitrie Eustatievici, *Scurt izvod pentru lucruri de obşte şi de chilin în scrisori de multe chipuri*. De pre limba slovenească pre limba rumânească scoasă... Sibii, Chesaro-crăiasca Rumânească Privileghiata a Răsăritului Tipografie a lui Petru Bart, 1792.

EUSTATIEVICI, P. = *Ducere de mână sau povăţuire către aritmetică sau socoteală, pentru întrebuinţarea pruncilor rumâneşti celor neuniţi ce să învaţă în şcoalele cele mici*. Îndreptată în limba românească prin Dimitrie Eustatievici... Sibii, Tip. Petru Bart, 1789.

EUSTRATIE, PRAV. = *Carte românească de învăţătură de la Pravilele împărăteşti şi de la alte giudeţe. Cu zisa şi toată cheltuiala a lui Vasile Voievodul... din multe scripturi tălmăcită din limba ilenească în limba românească*. Botoşani, 1875.

EUSTRATIE, PRAV. (1632) = Eustratie, *Pravila aleasă* [Manuscris din 1632; Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj, cota 41][20].

EVERAC, C. L. = Paul Everac, *A cincea lebădă*. (Seria Teatru comentat). Vol. I–II. [Bucureşti], Editura Eminescu, 1982.

EV. SL.-ROM. = *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu, 1551–1553*. Studiu introductiv filologic de acad. Emil Petrovici. Studiu introductiv istoric de L. Demény. Bucureşti, Editura Academiei, 1971.

E. ZOOCIN. = Mitică Georgescu, George Cristian Georgescu, *Enciclopedie zoocinegetică*. Bucureşti, Editura Albatros, 1996.

F

F (18...) = *Familia*, foaie enciclopedică şi beletristică cu ilustraţiuni. Pesta, apoi Oradea Mare. Redactor responsabil, proprietar şi editor: Iosif Vulcan. Anul I (1865) ş. u.

FABIAN-BOB = V. Fabian-Bob, *Gheografia elementară, cuprinzătoare preliminarelor şi descrierei ghenerale a celor cinci părţi a pământului*. Compusă de... Ediţia a doua. Iaşi, Tipografia Albinei, 1840.

FACTOR, M. = A. Factor, *Manualul meu. Carte de obşte folositoare pentru economii de casă şi de câmp*. Dată la lumină de... Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1837.

FAUNA R.P.R. I ş. u. = *Fauna Republicii Populare Române*. Vol. I ş. u. Bucureşti, Editura Academiei, 1958 ş. u. (Academia Română).

FAUNA R.P.R. Î. I = *Fauna Republicii Populare Române. Îndrumător*. Partea I. [Bucureşti], Editura Academiei, 1951. (Academia Română).

FĂTU, D. = Dr. A. Fătu, *Descrierea şi întrebuinţarea apei simple şi a apelor minerale din Moldova*. Compusă de... Iaşi, Tipografia Româno-Franceză, 1851.

FĂTU, M. = Anastasie Fătul, *Manual pentru învăţătura moaşelor*. Compus de banul... Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1852.

FD I ş. u. = *Fonetică şi dialectologie*. [Bucureşti], Editura Academiei. Vol. I. (1958) ş. u. (Academia Română, Institutul de Lingvistică din Bucureşti).

F. DUM. I–II = *Foaia duminecii, spre înmulţirea cei de obşte folositoare cunoştinţe*. Alcătuite de o soţietate de învăţaţi. [Partea I–II]. Braşov, Tipografia lui Ioan Gött, 1837.

FILARET, M. aprilie = *Mineiul, luna lui aprilie*, carele s-au tipărit acum întâi rumâneşte... prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu chir Filaret, episcopul Râmniculuí... la anul de la Hristos 1780.

FILARET, M. mai = *Mineiul, luna lui mai*, carele s-au tipărit acum întâi rumâneşte... prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu chir Filaret, episcopul Râmniculuí... la anul de la Hristos 1780.

[20] EUSTRATIE, PRAV. (1632) este alt text decât EUSTRATIE, PRAV.

FILARET, M. iunie = *Mineiul, luna lui iunie,* carele s-au tipărit acum întâi rumâneşte... prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu chir Filaret, episcopul Râmnicului... la anul de la Hristos 1780.

FILARET, M. iulie = *Mineiul, luna lui iulie,* carele s-au tipărit acum întâi rumâneşte... prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu chir Filaret, episcopul Râmnicului... la anul de la Hristos 1780.

FILARET, M. august = *Mineiul, luna lui august,* carele s-au tipărit acum întâi rumâneşte... prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu chir Filaret, episcopul Râmnicului... la anul de la Hristos 1780.

FILIMON, O. I–II = Nicolae M. Filimon, *Opere.* [Vol. I–II]. Ediţie, glosar şi bibliografie de George Baiculescu. Cu o introducere de George Ivaşcu. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1957]. (Clasicii români).

FILIPESCU, D. I–II = Leon Filipescu, *Dascalul agronomiei seau manoducătorul practic în toate ramurile economiei.* De pe limba ghermană, a D[I.O.] Schlipf, cu adaosuri pentru Prinţipate, prelucrat de... Partea I–II, cu figuri. Iaşi, Institutul Albinei, 1844.

FIS. = T. E. Ciocanelli, *Estract de fisiognomie, fisionomie şi patognomie.* După Lavater, Kiuro de la Şambru, la Porta, Lebrun şi alţi fisionomişti... întocmit de... Bucureşti, Tipografia Bisericească din Sfânta Mitropolie, 1855.

FIZIOGN. = Mihai Strilbiţki, *Curioznică şi în scurt arătare celor ce iubesc a cerca vrednice învăţături din Fiziognomie.* Tălmăcită di pe limba nemţască în cea rusască, cum şi pe limba această moldovenească. S-au tălmăcit şi s-au tipărit în tipografie cea politicească de popa... Iaşi, 1785.

FL (1838) = *Foaie literară pe I semestru al anului 1838.* Întocmită de redactorul Gheorghe Bariţ. Anul I-lea. Braşov, tipărită la Ioan Gött.

FL. A. = *Flori alese din poezia populară.* Antologia poeziei lirice. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1960.

FLACĂRA = *Flacăra.* Revistă social-politică şi literar-artistică. [Bucureşti], Piaţa Scânteii, 1963 ş. u.

FL. D. (1693) = *Floarea darurilor.* [Manuscris din 1693; Biblioteca Academiei Române, cota 1436].

FLECHTENMACHER, T. = I. Morison, *Tractaţie despre izvorul sănătăţii şi pricina boalilor.* [Traducere de Cr. Flechtenmacher, Iaşi; manuscris din 1829–1831; Biblioteca Academiei Române, cota 3687].

FLORA MOLD. I–III = I. Szabo, *Flora Prinţipatului Moldovei.* Iaşi. [Manuscris în trei volume, 1840–1842; Biblioteca Muzeului de Istorie Naţională al Universităţii din Iaşi, cota II 503].

FLORA R.P.R. I ş. u. = *Flora Republicii Populare Române.* Flora Reipublicae Popularis Romanicae. Vol. I ş. u. [Bucureşti], Editura Academiei, 1952 ş. u. (Academia Română).

FLOREA, T. F. = Ion A. Florea, *Terminologia fierăriei în mediul rural din Moldova şi Bucovina. Glosar.* Iaşi, 1981 (Universitatea „Al. I. Cuza" – Iaşi. Centrul de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor).

FLORESCU, G. = Florian, *Gemenii din Bergam.* Comedie într-un act, tradusă de la... de praporşcicul I. Florescul. Bucureşti, Tipografia lui I. Eliad, 1836.

FLORIAN, R. I–II = Mircea Florian, *Recesivitatea ca structură a lumii.* Vol. I–II. Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de Nicolae Gogoneaţă şi Ioan C. Ivanciu. Bucureşti, Editura Eminescu, 1983–1987.

FM (18...) = *Foaie pentru minte, inimă şi literatură.* Braşov, 1838–1865.

FN = Emil Vârtosu, *Foletul novel.* Calendarul lui Constantin-Vodă Brâncoveanu. 1693–1704. Bucureşti, 1942.

FOCHI, D. E. = Adrian Fochi, *Datini şi eresuri populare de la sfârşitul secolului al XIX-lea; răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densusianu.* Bucureşti, Editura Minerva, 1976.

FOLC. DOBR. = C. Brăiloiu, Emilia Comişel şi Tatiana Găluşcă-Cârşmariu, *Folclor din Dobrogea.* Bucureşti, Editura „Minerva", 1978.

FOLC. MOLD. I–II = *Folclor din Moldova.* [Vol.] I–II. Texte alese din colecţii inedite. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1969.

FOLC. OLT.– MUNT. I ş. u. = *Folclor din Oltenia şi Muntenia.* Texte alese din colecţii inedite. Vol. I ş. u. [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi apoi Editura „Minerva", 1967 ş. u.

FOLC. TRANSILV. I ş. u. = *Folclor din Transilvania.* Texte alese din colecţii inedite. Vol. I ş. u. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967 ş. u.

FONTANIN, C. = G. Mar. Fontanin, *Curs elementariu de geografia fisică şi matematică.* Cu o introducţiune în studiul geografiei. De... În usul tinerimii studioase. Bucureşti, Tipografia Colegiului Naţional, 1855.

FORM. CUV. I ş. u. = *Formarea cuvintelor în limba română.* Volumul I ş. u. Bucureşti, Editura Academiei, 1970 ş. u.

FRĂŢILĂ, S. Î. = Frăţilă Bene, *Scurtă învăţătură pentru vărsatul cel mântuitor.* Scrisă de... Dată a doua oară la lumină, mai avuţită. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei de la Pestu, 1817.

FRÂNCU–CANDREA, M. = Teofil Frâncu şi George Candrea, *Românii din Munţii Apuseni (Moţii).* Scriere etnografică cu 10 ilustraţiuni în fotografie. Bucureşti, Tipografia Modernă, 1888.

FRÂNCU–CANDREA, R. = Teofil Frâncu şi George Candrea, *Rotacismul la moţi şi istrieni.* Bucureşti, 1886.

FRIEDWAGNER, R. V. = Dr. Mathias Friedwagner, *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina.* I. Band: *Liebeslieder.* Mit 380 von Alex. Voievidca aufgezeichneten Melodien, 6 farbigen Bildern, einer Auswahl von 100 Liedern in deutscher Übersetzung und einer Karte herausgegeben von ... Würzburg, Konrad Triltsch Verlag, 1940.

FROLLO, V. = I. L. Frollo, *Vocabular italiano-român.* Partea I. Pesta, 1869.

FRUNZĂ, Z. = Eugen Frunză, *Zile slăvite.* Versuri. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1951].

FULEA, B. = Moisi Fulea, [*Bucoavnă de normă*]. De... Sibiu, [1815].

FUND. = *Fundamentalnice legi pentru graniţa militărească al Carlstadului, Varasdinului, Banalului, Slavoniei şi a Bănatului.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungureşti, 1808.

FUNDESCU, L. P. I–II = I. C. Fundescu, *Literatura populară, basme, oraţii, păcălituri şi ghicitori,* adunate de... Cu o introducere despre literatura populară de d. B. P. Hajdeu. Ediţiunea a IV, revăzută şi adăogită. Vol. I: *Basme.* Bucureşti, Tipolitografia Dor. P. Cucu, 1896. Vol. II: *Anecdote, păcălituri, ghicituri şi oraţii.* Bucureşti, H. Steinberg, 1896.

FURNICĂ, D. C. = Dum. Z. Furnică, *Documente privitoare la comerţul românesc 1473–1868.* Cu o scrisoare a d-lui profesor N. Iorga. Publicate de... Bucureşti, Tipografia România Nouă, Theodor I. Voinea, 1931.

FURNICĂ, I. C. = D. Z. Furnică, *Din istoria comerţului la români, mai ales băcănia.* Publicaţiune de documente inedite, 1593–1855. Bucureşti, Socec, 1908.

FURTUNĂ, C. = Dumitru Furtună, *Cuvinte scumpe.* Taclale, povestiri şi legende româneşti. Cu un glosar la sfârşit. Culese de... Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1914. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XXIII).

FURTUNĂ, V. = Dumitru Furtună, *Vremuri înţelepte.* Povestiri şi legende româneşti. Culese de... Bucureşti, Librăriile Socec & Comp., C. Sfetea şi Librăria Naţională, 1913. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XV).

G

GALACTION, A. = Gala Galaction, *Opere alese.* Vol. II: *Articole.* Ediţie îngrijită de Teodor Vîrgolici, cu o introducere de D. Micu. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1961.

GALACTION, O. = Gala Galaction, *Opere.* [Vol.] I. Bucureşti, Editura pentru Literatură şi Artă a Societăţii Scriitorilor din România, 1949.

GALACTION, O. A. I–II = Gala Galaction. *Opere alese.* I. *Doctorul Taifun. Roxana. Papucii lui Mahmud. Nuvele şi povestiri.* Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, vol. I: 1956; vol. II: 1958.

GALAN, B. I–II = V. Em. Galan, *Bărăgan.* [Bucureşti], vol. I, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1954]; vol. II, Editura Tineretului, 1959.

GALAN, Z.R. = V. Em. Galan, *Zorii robilor.* Roman. Ediţia a II-a. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1951].

GÁLDI, M. PHAN. = Gáldi Ladislas, *Les mots d'origine néogrecque en roumain à l'époque des Phanariotes.* Budapest, 1939.

GANE, N. I–III = N. Gane, *Novele.* Vol. I–III. Ediţia a VI-a. [Bucureşti], Editura „Viaţa Românească", 1921. (Biblioteca pentru toţi).

GANE, S. = Nicolae Gane, *Scrieri.* Ediţie îngrijită, note şi bibliografie de Ilie Dan. Prefaţă de Şt. Cazimir. Bucureşti, Editura Minerva, 1979.

C. GANE, TR. V. I–II = C. Gane, *Trecute vieţi de doamne şi domniţe.* [Vol.] I. *De la începuturile neamului la epoca fanariotă.* Bucureşti, Luceafărul S. A., 1932; [vol.] II. *Epoca fanariotă* (1714–1821). Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", 1935. (Scriitori români contemporani).

GAVRIL, NIF. = Chir Gavriil Protul, adecă mai marele Sfetagorei, *Viaţa şi traiul sfinţiei sale părintelui nostru Nifon, patriarhul Ţarigradului...* Scrisă de... Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1888.

GAVRIL, NIF.[2] = Gavriil Protul, *Viaţa şi traiul sfinţiei sale părintelui nostru Nifon, patriarhul Ţarigradului...* în *Literatura română veche (1402–1647).* Introducere, ediţie îngrijită şi note de G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu. Vol. I, Editura Tineretului, [1969], p. 66–99.

GĂMULESCU, E. S. = Dorin Gămulescu, *Elemente de origine sârbocroată ale vocabularului dacoromân.* Bucureşti – Pančevo, Editura Academiei, 1974.

GÂRLEANU, L. = Em. Gârleanu, *Din lumea celor cari nu cuvântă.* Ediţia IV. Bucureşti, Editura Librăriei Universala Alcalay & Co., 1927.

GÂRLEANU, N. = Em. Gârleanu, *Nucul lui Odobac.* Nuvele şi schiţe. Bucureşti, „Minerva", 1910.

GCR I–II = M. Gaster, *Chrestomaţie română.* Texte tipărite şi manuscrise (sec. XVI–XIX), dialectale şi populare, cu o introducere, gramatică şi un glosar româno-francez de... Vol. I: *Introducere, gramatică, texte (1550–1710).* Vol. II: *Texte (1710–1830). Dialectologie, literatură populară, glosar.* Leipzig – Bucureşti, F. A. Brockhaus – Socec & Co., 1891.

GENILIE, G. = I. Genilie, *Geografie istorică, astronomică, naturală şi civilă a continentelor în general şi a României în parte.* Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1835.

GENILIE, P. = I. Genilie, *Prinţipuri de geografie sau începuturi de geografie statistică, politică, fizică şi astronomică.* Bucureşti, Tipografia Colegiului Naţional, 1841.

GENILIE, PRINCIP. = I. Genilie, *Principe de geografie pentru tinerimea studioasă.* [Ediţia a doua]. Bucureşti, Tipografia Colegiului Naţional, 1851.

GEOGR. DAC. = V. Popescu-Scriban, *Mică geografie a Daciei, Moldaviei şi a Ţărei Româneşti.* Publicată de pitariu... Ieşi, Tipografia Albinei, 1838.

GEOGR. MAT. = *Gheografia matimatică, naturală, politică.* [Note manuscrise aparţinând lui Ioan Belciugăţeanu, datate: 1837, ianuarie 6; Biblioteca Academiei Române, cota 776].

GEOGR. N. = V. Fabian şi D. Gusti, *Geografia nouă pentru shoalele începătoare.* Partea astronomică şi fizică, de răposatul paharnic V. Fabian. Partea politică cu geografia Moldovei, de stolnicul D. Gusti. Ediţia a III-a. Iaşi, Institutul Albinei, 1843.

GEOLOGIA = *Geologia.* Manual pentru clasa a XI-a de Ion Băncilă. Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1962.

GEOMETRIA A. M. = Al. Costinescu, *Geometria pentru studenţii... din Academia mihăileană.* De paharnicul... [Manuscris de la mijlocul secolul al XIX-lea; Biblioteca Academiei Române, cota 1814].

GEOMETRIE VIII = *Geometrie.* Manual pentru clasa a VIII-a de Cezar Coşniţă şi G. D. Simionescu. Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1962.

GEOMETRIE IX = *Geometrie.* Manual pentru clasa a IX-a de G. D. Simionescu şi Cezar Coşniţă. Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1962.

GEOM. SP. = *Geometrie în spaţiu.* Manual pentru clasa a X-a reală de Cezar Coşniţă. Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1962.

GEORGESCU-TISTU, B. = N. Georgescu-Tistu, *Folclor din judeţul Buzău.* Bucureşti, Cultura Naţională, 1928. (Academia Română. Din viaţa poporului român. XXXIV).

GEORGESCU-TISTU, O. B. = N. Georgescu-Tistu, *Orientări bibliologice.* Bucureşti, 1938.

GHELASE, U. P. = Gh. I. Ghelase, *Tehnica pescuitului.* Vol. II: *Uneltele de pescuit şi confecţionarea lor.* [Bucureşti], Editura Tehnică, 1951.

GHEOGRAFIA, II = *Parte a doua a gheografiii pentru arătarea globului.* [Manuscris din 1802; Biblioteca Academiei Române, cota 1152].

GHEOGRAFIE = *Gheografie noauă, care cearcă de obşte toată faţa a sferii...* [Traducere manuscrisă din greceşte, făcută în Moldova pe la 1780; Biblioteca Arhivelor Statului –Iaşi, cota 121].

GHEOM.–TRIGON. = *Începuturile gheometriii a lui Volfii, a căria parte cea întâi arată începuturile a gheometriei ce să zice epipedos, adecă măsurare de câmp. Începuturile trigonometriii cei di pi câmp.* [Traducere manuscrisă din neogreacă, făcută în Moldova în jurul anului 1800; Biblioteca Academiei Române, cota 923].

GHEORGACHI, CER. (1762) = Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial. Condica lui Gheorgachi, 1762.* Studiu şi text de... Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1939. [Secţia istorică, III. Studii].

GHERASIM, IST. = Voltaire, *Istoria craiului Sveziei Carol 12.* [Traducere manuscrisă din limba franceză făcută de arhimandritul Gherasim din Iaşi, la 1792; Biblioteca Universităţii din Iaşi, cota IV –5].

GHERASIM, T. = Abatele Prau, *Taina francmasonilor,* care acum întâi s-au tălmăcit de pe limba franţozască pe limba moldovenească de chir Gherasim... la velet 1787, oct. 20. [Manuscris; Biblioteca Academiei Române, cota 451].

GHEREA, ST. CR. I–III = I. Gherea (C. Dobrogeanu) *Studii critice.* Volumul I, ediţiunea 2-a, Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Comp., 1890; volumul II, ediţiunea II, Bucureşti, „Viaţa Românească", 1923; volumul III, ediţiunea 3-a, Bucureşti, „Viaţa Românească", [1923].

GHERGHEL, O. = *Omu de lume sau sontice regule cuviinţiii, graţiei, mai alesului mod a vieţei şi a adevăratelor blândeţe, spre întribuinţarea tinerimei romaneşti.* Acum întâi pe limba dacoromană tradus şi adaus de Vasile Gherghely de Csokotis. Viena, Tipografia lui Dimitrie Davidovici, 1819.

GHEŢIE, R. M. = Ion Gheţie, *Dicţionar român-maghiar pentru şcoală şi privaţi. Román-magyar szótár.* Budapest, 1896.

I. GHEŢIE, B. I–II = Ion Gheţie, *Biruitorii.* [Vol.] I–II. Bucureşti–Chişinău, Editura Litera Internaţional, 2002.

I. GHEŢIE, B. D. = Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare.* Bucureşti, Editura Academiei, 1975.

GHIBĂNESCU, I. Z. I–VI = Gh. Ghibănescu, *Ispisoace şi zapise.* (Documente slavo-române). Vol. I–VI. Iaşi, Tipografia Dacia, 1906–1923; Huşi, 1924–1933.

GHIBĂNESCU, S. I. I–XXXV = Gh. Ghibănescu, *Surete şi ivzoade.* Publicate de... Vol. I–XXXV. Documente slavo-române. Iaşi, 1906–1933.

GHICA, A. = Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848.* Nouă scrisori către V. Alecsandri. Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Comp., 1889.

GHICA, C. E. I–III = Ion Ghica, *Convorbiri economice.* Ediţiunea a treia. Vol. I–III. Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Comp., 1879.

GHICA, S. = Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.* Ediţiune nouă. Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Comp., 1887.

GHICA – STURDZA, A. = Ion Ghika şi Dimitrie A. Sturdza, *Ajutorul comerciantului, al agricultorului şi al inginerului. Greutăţi şi măsuri.* Bucureşti, Socec şi Comp., 1873.

I. D. GHICA, P. = Molière, *Precioasele.* Comedie într-un act, tradusă de... Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1835.

GIUGLEA, C. L. = George Giuglea, *Cercetări lexicografice. Elemente latine în limba română.* I. Bucureşti, Inst. de Arte Grafice Carol Göbl, 1909.

GIUGLEA, U. = G. Giuglea, *Uralte Schichten und Entwicklungsstufen in der Struktur der dakorumänischen Sprache.* Centrul de Studii şi Cercetări privitoare la Transilvania. Sibiu, 1944.

GIUGLEA–VÂLSAN, R. S. = G. Giuglea, G. Vâlsan, *De la românii din Serbia.* Culegere de literatură populară. Cu hartă, fotografii, note, glosar de... Bucureşti, Tipografia Curţii Regale, F. Göbl Fii, 1913.

C. GIURESCU, I. R. = Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor.* Vol. I – II_{1-2} – III_{1-2}. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1933–1946.

C. GIURESCU, P. O. = Constantin C. Giurescu, *Istoricul podgoriei Odobeştilor din cele mai vechi timpuri până la 1918.* [Bucureşti], Editura Academiei, 1969.

GÎ = *Gazeta învăţământului.* Organ al Ministerului Învăţământului, Culturii şi al Uniunii Sindicatelor din Instituţiile de Învăţământ şi Cultură. [Bucureşti], 1961 ş. u.

GL = *Gazeta literară.* Organ săptămânal al Uniunii Scriitorilor. Bucureşti. Anul I (1954) ş. u.

GL. OLT. = *Glosar dialectal. Oltenia* întocmit sub conducerea lui Boris Cazacu. Bucureşti, Editura Academiei, 1967.

GLOSAR REG. = V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional.* [Bucureşti], Editura Academiei, [1961].

GL. V. J. = *Glosar din Valea Jiului.* [Material manuscris cules din Valea Jiului].

GM (18...) = *Gazeta de Moldavia.* Urma Albinei Româneşti, cu a ei foileton. Iaşi. Anul I (1850) ş. u.

GOGA, C. P. = Octavian Goga, *Ne cheamă pământul.* Poezii. Bucureşti, Editura „Minerva", 1909.

GOGA, P. = Octavian Goga, *Poezii.* Bucureşti, „Minerva", 1907.

GOGA, POEZII = Octavian Goga, *Poezii.* Text ales şi stabilit, prefaţă, note, bibliografie de I. D. Bălan. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1963.

GOLESCU, E. = Neofit Vamva, *Elementuri de filosofie morală.* Alcătuite de... şi tălmăcite în limba românească, spre folosul tinerilor români, de Constantin Radovici dintre Goleşti. Bucureşti, Tipografia de la Cişmea, 1827.

GOLESCU, Î. = Constantin (Dinicu) Golescu, *Însemnare a călătoriei mele, făcută în anul 1824, 1825, 1826.* Tipărită din nou şi însoţită de o introducere de Nerva Hodoş. Bucureşti, Tipografia „Cooperativa", 1910.

GOLESCU, P. = [Dinicu Golescu], *Adunare de pilde bisericeşti şi filosofeşti, de întâmplări vrednice de mirare, de bune gândiri şi bune năravuri, de fapte istoriceşti şi anecdote.* Tălmăcite de pre limba grecească în cea românească de Constantin din Goleşti. Deosibită în trei părţi. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1826.

GOLESCU, S. = Dinicu Golescu, *Scrieri.* Ediţie îngrijită, studiu introductiv, note, comentarii, bibliografie, glosar şi indice de Mircea Anghelescu. Bucureşti, Editura Minerva, 1990.

GOLESCU, T. = [Dinicu Golescu], *Adunare de tractaturile ce s-au urmat între preaputernica împărăţie a Russiii şi Nalta Poartă...* Tălmăcită de Constandin Radovici din Goleşti. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1826.

I. GOLESCU, B. = Iordache Golescu, *Băgări de seamă asupra canoanelor gramaticeşti,* de... Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1840.

I. GOLESCU, C. = *Condica limbii rumâneşti.* Alcătuită dă dumnealui... [Manuscris în şapte volume, circa 1832; Biblioteca Academiei Române, cotele 844–850].

I. GOLESCU, S. A. = Iordache Golescu, *Scrieri alese. Teatru. Pamflete. Proză. Versuri. Traduceri. Excerpte din Condica limbii româneşti şi din Băgări de seamă asupra canoanelor grămăticeşti.* Ediţie şi comentarii de Mihai Moraru. Tabel biobibliografic şi repere critice de Coman Lupu. Cuvânt înainte şi coordonare de Al. Rosetti. [Bucureşti], Cartea Românească, 1990. (Mari scriitori români).

GOLOGAN, C. R. = N. G. Gologan, *Cercetări privitoare la trecutul comerţului românesc din Braşov.* Bucureşti, 1928.

GORJAN, H. I–IV = I. Gherasim Gorjan, *Halima sau povestiri mitologhiceşti arabeşti, pline de băgări de seamă, şi de întâmplări foarte frumoase şi de mirare...* [Vol.] I–IV. [Bucureşti], tom. I şi II: 1835; tom. III: 1837; tom. IV: 1838.

GOROVEI, C. = Artur Gorovei, *Cimiliturile românilor.* Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1898.

GOROVEI, CR. = Artur Gorovei, *Credinţi şi superstiţii ale poporului român.* Bucureşti, Librăriile Socec & Comp., Pavel Suru, C. Sfetea, 1915. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XXVII).

GOROVEI, D. = Artur Gorovei, *Descântecele românilor.* Studiu de folklor. Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1931 (Academia Română. Din viaţa poporului român. XL).

GORUN, F. = Ion Gorun, *Goethe, Faust.* Tragedie. Traducerea de... Bucureşti, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1906.

GRAIUL, I–II = *Graiul nostru. Texte din toate părţile locuite de români*, publicate de I. A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. D. Speranţia. [Vol.] I: 1906; [vol.] II: 1908. Bucureşti, Socec & Co.

GRAM. MOLD. = *Verb-scrib-reguleta sau Gramatica moldov-românească*. Prescrise de-al doilea. Din cărţile D[sale] d-[lui] Gheorghe Dimitriu, în Seminaria Socola. [Manuscris din jurul anului 1840; Biblioteca Academiei Române, cota 528].

GRAM. ROM.[1] I–II = *Gramatica limbii române*. Coordonator: Dimitrie Macrea. Vol. I: *Vocabularul, fonetica şi morfologia*; vol. al II-lea: *Sintaxa*. [Bucureşti], Editura Academiei, 1954. (Academia Română).

GRAM. ROM.[2] I–II = *Gramatica limbii române*. I–II. Coordonare: acad. Al. Graur, Mioara Avram, Laura Vasiliu. Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită. Bucureşti, Editura Academiei, 1963. [Academia Română].

GRAM. ROM.[3] I–II = *Gramatica limbii române*. Coordonator: Valeriu Guţu-Romalo, Vol. I: *Cuvântul*. vol. II: *Enunţul*. Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005. [Academia Română].

GRANDEA, S. = Grigore H. Grandea, *Scrieri*. Prefaţă, text ales şi stabilit, note de Pavel Ţugui. Bucureşti, Editura Minerva, 1975.

GRAUR, A. E. = Al. Graur, *Alte etimologii româneşti*. Bucureşti, Editura Academiei, 1975.

GRAUR, E. = Al. Graur, *Etimologii româneşti*. [Bucureşti], Editura Academiei, 1963.

GRAUR, F. L. = Al. Graur, *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române*. [Bucureşti], Editura Academiei, 1954.

GRAUR, I. L. = Al. Graur [redactor responsabil], *Introducere în lingvistică*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1958.

GRAUR, N. P. = Al. Graur, *Nume de persoane*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1965.

GRAUR, S. L. = Acad. Al. Graur, *Studii de lingvistică generală*. [Bucureşti], Editura Academiei, 1955.

GRĂDIŞTEANU, D. P. = Molière, *Domnu Pursoniac*. Comedie în trei acte. Tradusă de d. Gr. Grădişteanul fiul... Bucureşti, 1836.

GR. BĂN. = Romul S. Molin, *Din graiul bănăţenilor*. (Glosar publicat în „Noua revistă română", Bucureşti, 1910, vol. VIII, nr-le 13–14, p. 191–196).

GRECEANU, Î. = Polyzois Contos, *Învăţături de multe ştiinţe, folositoare copiilor creştineşti cei ce vor vrea să înveţe şi să ştie dumnezeiasca scriptură*. Aşăzate de dascălul..., iar acum tălmăcite dupre cea grecească pre limba românească... [de] Nicodim Greceanul. Sibii, Tipografia lui Ioann Bart, 1811.

GRECESCU, FL. = Doctorul D. Grecescu, *Conspectul florei României. Plantele vasculare indigene şi cele naturalizate ce se găsesc pe teritoriul României, considerate sub punctul de vedere sistematic şi geografic*. Bucureşti, Tipografia „Dreptatea", 1898.

GRECU, P. = Vasile Grecu, *Cărţi de pictură bisericească bizantină*. Cernăuţi, Tiparul „Glasul Bucovinei", 1936.

GREGORIAN, CL. = M. Gregorian, *Graiul din Clopotiva*. (Extras din revista „Grai şi suflet", VII, Bucureşti, 1937).

GRIGORIE, L. = Ioan Damaschin, *Loghică, care acum întâi s-au tălmăcit în limba patriei, cu îndemnarea Preasfinţitului mitropolit al Ugrovlahiei chir Grigorie..., de carele iaste şi tălmăcită*. Bucureşti, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1826.

GRIGORIU, E. = S. Gessner, *Erast*. Povestire de o tragedie păstorească. Împărţită în două părţi şi tălmăcită din limba nemţească în limba grecească..., iar acum tălmăcită în limba moldovenească de cătră dumneaei sărdăreasa Zoiţa, din îndemnul soţului său... Costachi Grigoriu. [Iaşi], 1822.

GRIGORIU-RIGO, M. P. I–II = Gr. Grigoriu-Rigo, *Medicina poporului*. Memoriul I: *Boalele oamenilor*. Memoriul al II-lea: *Boalele vitelor*. Bucuresti, Göbl, 1907. (Extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XXX. Memoriile Secţiunii literare).

GRIGURCU, C. R. = Gheorghe Grigurcu, *Critici români de azi*. Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1981.

GR. R. (1835) = *Gramatică rumânească*. Tipărită cu cheltuiala din Casa Şcoalelor publice şi primită în clasurile de începători. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1835.

GR. R. (1853) = *Gramatică românească*. Primită în clasele de începători ale şcoalelor publice. A douăsprezecea ediţie. Bucureşti, Librăria lui A. Daniilopulul, 1853.

GR. R.-N. I–II = *Gramatică românească şi nemţască pentru tinerimea naţională*. Vol. I–II. Braşov, Tipografia lui Ioan Gött, 1838–1839.

GR. S. I ş. u. = *Grai şi suflet*. Revista Institutului de Filologie şi Folclor, publicată de Ovid Densusianu. Bucureşti, Atelierele Socec & Co. Vol. I (1924) ş. u.

GS = *Gheografie a tuturor stăpânirilor*. [Manuscris din 1834; Biblioteca Academiei Române, cota 2771].

GT (18...) = *Gazeta de Transilvania*. Redactor: George Barițiu. Braşov. Anul I (1839) ş. u.

GTN (18...) = *Gazeta Teatrului naţional*. Bucureşti. Anul I (1835) ş. u.

GULIAN, B. C. = Constantin I. Gulian, *Bazele istoriei şi teoriei culturii*. Bucureşti, Editura Academiei, 1975.

GUSTI, G. V. = D. Gusti, *Geografia veche*. Pentru clasele colegiale din Academia Mihăileană. Iaşi, Institutul Albinei, 1843.

D. GUSTI, P. A. = Dimitrie Gusti, *Pagini alese*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1965.

GYR, P. I–III = Radu Gyr, *Poezii*. I–III. Ediţie îngrijită de Simona Popa. Timişoara, Editura Marineasa, 1992–1994.

H

H I–XVIII = *Răspunsuri la Chestionarul lingvistic al lui B. P. Hasdeu.* (Manuscris legat în 18 volume)[21].

HALIMA (1783) = *Halima.* [Manuscris din 1783; Biblioteca Academiei Române, cota 2587].

HAMANGIU, C. C. = Const. Hamangiu, *Codul civil român.* Conform textului oficial. Precedat de Constituțiune și un index alfabetic. București, Carol Müller, 1897. (Biblioteca pentru toți).

HASDEU, I. C. I–II = B. P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor. Pământul Țărei Românești.* Volumele I–II. București, Imprimeria Statului și Tipografia Antoniu Mănescu, 1875.

HASDEU, I. C.^{2} = B. P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor.* Ediție îngrijită și studiu introductiv de Grigore Brâncuș. Studiu introductiv și note de Manole Neagoe. București, Editura Minerva, 1984.

HASDEU, I. V. = B. Petriceicu-Hasdeu, *Ion-Vodă cel Cumplit.* București, Imprimeria Ministerului de Resbel, 1865.

HASDEU, R. V. = B. Petriceicu-Hasdeu, *Răzvan și Vidra.* Poemă dramatică în cinci cânturi. București, Editura Leon Alcalay, 1909. (Biblioteca pentru toți).

HASDEU, S. I. = B. P. Hasdeu, *Sarcasm și ideal.* 1887–1896. Ultimii nouă ani de literatură. București, Socec, 1897.

HASDEU, T. C. = B. P. Hasdeu, *Trei crai de la răsărit.* Comedie în 2 acte. București, 1879.

HELIADE, A. = I. Eliad, *Aritmetica lui L. B. Francoeur.* Tradusă și pusă în lucrare în Școala Națională din Sfântul Sava de... București, Tipografia lui Eliad, 1832.

HELIADE, AMF. = I. Eliad, *Amfitrion.* Comedie în trei acte, de la Mollier. Tradusă de... București, Tipografia lui Eliad, 1835.

HELIADE, B. = I. Eliad, *Bărbatul bun.* Din povestirile morale ale lui Marmontel. Tradus de... București, Tipografia lui Eliad, 1832.

HELIADE, C. = I. Eliad, *Culegere din scrierile lui..., de proză și de poezie.* București, Tipografia lui Eliad, 1836. [Ediția cu 144 de pag.].

HELIADE, D. C. = I. [Heliade-] R[ădulescu], *Don Chischot de la Mancha.* Din scrierile lui M. Cervantes. Tradus în românește din franțozește după Florian, de... București, Tipografia lui Eliad, 1840.

HELIADE, D. J. = I. Eliade, *Don Juan.* De la lord Byron. Poemă epică, tradusă de... București, Tipografia lui Eliade, 1847.

HELIADE, F. = *Lucrările Soțietății Filarmonice de la 1 dechemvrie 1833 până la 1 aprilie 1835.* București, Tipografia lui Eliad, 1835.

HELIADE, F. B. = I. Eliad, *Femeia bună.* Din povestirile morale ale lui Marmontel. Tradusă de... București, Tipografia lui Eliad, 1832.

HELIADE, GRAM. = I. Eliad, *Gramatică românească.* [Manuscris anterior anului 1828; Biblioteca Academiei Române, cota 4796].

HELIADE, GR. P. = I. Eliad, *Regulile sau gramatica poeziii.* Traduse în rumâneșe de... București, 1831. (Adaos literal la „Curierul românesc", partea a II-a).

HELIADE, GR. ROM. = I. Eliad, *Gramatică românească.* De... [Sibiu], 1828.

HELIADE, GR. ROM.^{2} = Ion Heliade Rădulescu, *Gramatică românească.* Ediție și studiu de Valeria Guțu Romalo. București, Editura Eminescu, 1980.

HELIADE, HR. = I. Eliad, *Hristianismu la începutul său. Ecstract din Cele din urmă zile ale lui Pompei.* Imitație... de... București, Tipografia lui Eliad, 1836.

HELIADE, L. B. I–III = I. Eliad, *Din operile lui lord Byron.* Partea I–III. Traduse de... București, Tipografia lui Eliad, 1834–1839.

HELIADE, M. = Voltaire, *Fanatismul sau Mahomet proorocul.* Tragedie în cinci acte, tradusă de I. Eliad. București, Tipografia lui Eliad, 1831.

HELIADE, M. P. = I. Eliad, *Meditații poetice.* Dintr-ale lui A. de La Martin. Traduse și alăturate cu alte bucăți originale prin... [București], 1830.

HELIADE, O. I–II = I. Heliade-Rădulescu, *Opere.* Tomul I–II. Ediție critică, cu introducere, note și variante de D. Popovici. București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă. I: 1939; II: 1943.

HELIADE, O.^{2} I ș. u. = I. Heliade-Rădulescu, *Opere.* [Vol.] I–IV. Ediție critică de Vladimir Drimba. Cu un studiu introductiv de Al. Piru. București, Editura pentru Literatură, 1967–1985.

HELIADE, PARALELISM = I. Heliade, *Paralelism între limba română și italiană.* (Partea a II-a cu titlul: *Paralelism între dialectele român și italian sau forma ori gramatica aqestor două dialecte...*). Partea I–II. [București, Tipografia lui Heliade], 1840–1841.

HELIADE, V. = I. Eliade, *Vocabular de vorbe streine în limba română, adică: slavone, ungurești, turcești, nemțești, grecești etc.* București, Tipografia lui Eliade, 1847.

HEM = B. Petriceicu Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor.* Tomul I–III. București, Stabilimentul Grafic Socec și Teclu. Tom I–II: 1887; tom III: 1893. [Add. după numărul volumelor I–III înseamnă „Addenda"].

---

[21] Cifra romană indică volumul manuscrisului, cea arabă localitatea anchetată. Pentru aflarea corespondenței între cifrele arabe și localitățile anchetate, vezi *Anexa a V-a.*

HEM[2] = B. Petriceicu Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor.* Ediție îngrijită și studiu introductiv de Grigore Brâncuș. București, Minerva, 1976.

HEPITES, B.-A. = C. C. Epitis, *Însușire fisică a apei minerale numită Balta-Albă.* București, Tipărit de Zaharia Carcalechi, 1847.

HEPITES, Î. = C. Hepites, *Însemnări asupra pietrilor meteorice și asupra puțurilor arteziene.* Adunate de... Brăila. [Manuscris din 1835; Biblioteca Academiei Române, cota 2859].

HERODOT (1645) = *Herodot* (1645). Traducere românească publicată după manuscriptul găsit în Mănăstirea Coșula de N. Iorga. Vălenii de Munte, Tip. „Neamul Românesc", 1909[22].

HERODOT[2] = Herodot, *Istorii.* [Traducere de Nicolae Spătarul]. Ediție îngrijită de Liviu Onu și Lucia Șapcaliu. Prefață, studiu filologic, note, glosar de Liviu Onu. Indice de Lucia Șapcaliu. București, Editura Minerva, 1984 (Ediții critice).

HILL, GRAM. LAT. = Gheorghe Hill, *Începuturi de gramatică latină.* Pentru clasele de limba latină, în Colegiul Sfântul Sava. București, Tipografia Colegiului, 1842.

HODOȘ, C. = E. Hodoș, *Cântece bănățene.* Cu un răspuns d-lui dr. G. Weigand. Caransebeș [Editura proprie], [1898].

HODOȘ, P. P. = Enea Hodoș, *Poezii poporale din Banat.* Culegere I, publicată de... Caransebeș, editor Enea Hodoș, 1892.

HOGAȘ, DR. I–II = C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.* București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă. Vol. I: *Amintiri dintr-o călătorie în Munții Neamțului*, 1944. Vol. II: *Răzlețe și diverse,* 1947.

HOGAȘ, H. = Calistrat Hogaș, *Cuconul Ioniță Hrisanti.* București, „Cartea Românească", [1938].

HOGAȘ, M. N. = Calistrat Hogaș, *În Munții Neamțului.* Ediția III. București, Editura „Cartea Românească", [1937].

HOL = *Povățuiri pentru holeră.* [București; foi volante din 1829–1830].

HOLBAN, R. = Maria E. Holban, *Un raport francez despre Moldova (1828) al consulului Lagan.* Buletinul Comisiei istorice a României, vol. IX. București, Tip. „Datina Românească", 1930.

A. HOLBAN, O. I–III = Anton Holban, *Opere.* [Vol.] 1–3. Studiu introductiv, ediție îngrijită, note și bibliografie de Elena Beram. București, Editura Minerva, 1970, 1972, 1975 (Scriitori români).

HOREA, C. = Ion Horea, *Coloană în amiază.* Versuri. București, Editura pentru Literatură, 1961.

HOREA, P. = Ion Horea, *Poezii.* București, Editura pentru Literatură și Artă, 1956.

HRISOVERGHI, A. = Al. Dumas, *Antoni.* Dramă în cinci acte. Din compunerile lui... Tradus în românește de A. Hrisoverghi. București, Tipografia lui Eliad, 1837.

HRISOVERGHI, P. = A. Hrisoverghi, *Poezii.* Ediție completă. Iași, Cantora Foaiei Sătești, 1843.

HRISTEA, P. E. = Theodor Hristea, *Probleme de etimologie.* Studii, articole, note. București, Editura Științifică, 1968.

HUBOGI, Î. = I. Hubogi, *Oarecare învățături pentru căutarea boalelor și prăsirea vitelor domestice.* Alcătuite și întâia oară date la lumină în limba rumânească, pentru folosul de obște, de... București, Tipografia Colegiului Sfântul Sava, 1842.

HURMUZAKI, XI, XV = Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor.* Vol. XI (1517–1612), cuprinzând documente adunate, adnotate și publicate de Neculai Iorga, sub auspiciile Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice și ale Academiei Române. București, 1900; vol. XV. *Acte și scrisori din arhivele orașelor ardelene* (Bistrița, Brașov, Sibiiu), publicate după copiile Academiei Române de N. Iorga. Partea I: 1358–1600. București, 1911; partea II: 1601–1825. București, 1913.

HURMUZAKI–S, VI = *Documente privitoare la istoria românilor.* Urmare la colecțiunea lui Eudoxiu de Hurmuzaki. Suplement I. Volumul VI. 1827–1849. Documente adunate și coordonate de D. A. Sturdza și C. Colescu-Vartic. Publicate sub auspiciile Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice și ale Academiei Române. București, 1895.

I

IA I–II = *Istoria Americăi...* acum întâi tălmăcită în dialectul moldovenesc prin osteneala smeritului Gherasim, arhimandrit Mitropoliei Iașului. [Traducere manuscrisă din grecește; tom I: 1800; tom II: 1795; Biblioteca Universității din Iași, cota IV–17].

IACOB, MAT. SUP. = Caius Iacob, *Curs de matematici superioare.* București, Editura Tehnică, 1957.

IACOV, SYN. = Iacov, mitropolitul Moldovei, *Synopsis*, adecă adunare de multe învățături care acum întâi s-au tipărit întru acestași chip... Iași, 1757.

IARCU, D. S. I–II = J. Jaclot, *Doppia scriptură sau ținerea catastișelor, în partidă simplă și în partidă îndoită.* Alcătuită în douăzeci și una de lecții... [Traducere din limba franceză de D. Iarcu]. Partea I–II. București, Tipografia lui Eliade, 1844–1845.

IARCU, S. A. = Dimitrie Iarcu, *Mesuri și greuteți sau Aritmetica soțială.* Culeasă și tipărită de... București, Tipografia „Secolului", 1857.

[22] HERODOT (1645) nu se mai citează în DLR.

IBRĂILEANU, A. = G. Ibrăileanu, *Adela. Fragment din jurnalul lui Emil Codrescu (iulie–august 189...).* Bucureşti, Editura „Adevărul", [1933].

IBRĂILEANU, O. I–X = G. Ibrăileanu, *Opere.* Ediţie critică de Rodica Rotaru şi Al. Piru. Prefaţă de Al. Piru. Bucureşti, Editura Minerva, [vol.] I–X, 1974–1981.

IBRĂILEANU, S. = G. Ibrăileanu, *Scriitori români şi străini.* Iaşi, Editura „Viaţa Românească", 1926.

IBRĂILEANU, S. L. = G. Ibrăileanu, *Studii literare.* Bucureşti, „Cartea Românească", [1930].

IBRĂILEANU, SP. CR. = G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească.* Ediţia II. Iaşi, „Viaţa Românească ", 1922.

IC. LUM. (184...) = *Icoana lumei.* Foaie pentru îndeletnicirea moldo-românilor. Iaşi, 1840–1841; 1845–1846.

I. C., POEZII = I[oan] C[antacuzino], *Poezii nouă.* [Dubăsari sau Movilău, 1796?].

I. CR. I ş. u. = *Ion Creangă*, revistă de limbă, literatură şi artă populară. Bârlad. Anul I (1908) ş. u.

IEUD = *Manuscrisul de la Ieud.* [1621–1633] Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă şi indice de Mirela Teodorescu şi Ion Gheţie. Bucureşti, Editura Academiei, 1977.

IL = *Iaşul literar.* Revistă a Uniunii Scriitorilor din România. Filiala Iaşi. Anul I (1954) ş. u.

IMBERIE (1789) = *Imberie şi Margarona.* [Manuscris din 1789; Biblioteca Academiei Române, cota 1817].

I. NAT. = Gh. Şincai, *Istoria naturei sau a firei.* [Traducere manuscrisă din limba germană, după Helmuth, de pe la 1810; Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române, fondul Oradea, cota 40].

INST. FEUD. = *Instituţii feudale din Ţările Române. Dicţionar.* Coordonatori: Ovid Sachelarie şi Nicolae Stoicescu. Bucureşti, Editura Academiei, 1988.

INSTR. = [*Instrucţiuni pentru iertarea dezertorilor*]. Cluj, 1796. [Foaie volantă].

INSTR. D. = [*Instrucţiuni pentru iertarea dezertorilor*]. Cluj, 1797. [Foaie volantă].

INSTRUCŢIE = *Instrucţie pentru şcoalele romaneşti în Bănat.* Buda, Tipografia Universităţii Ungureşti, 1809.

INSTRUCŢII = *Instrucţii* [date de Iosif al II-lea, împăratul Austriei]. Sibiu, 1787.

INSTRUCŢIUNI = [*Instrucţiuni pentru evidenţa populaţiei*]. Sibiu, 1785. [Foaie volantă].

IOANOVICI, TEHN. = Dr. ing. Liviu Ioanovici, *Tehnologia mecanică.* Ediţia a VII-a [Bucureşti], Editura de Stat, 1949.

E. IONESCU, E. = Eugen Ionescu, *Eu.* Ediţie îngrijită de Mariana Vartic. Cu un prolog la *Englezeşte fără profesor* de Gelu Ionescu şi un epilog de Ion Vartic. Cluj, Editura Echinox, 1990.

G. IONESCU, C. T. = George Ionescu, *Călăuza tipografului.* Cu un rezumat din istoricul tipografiei de la invenţiune şi până în zilele noastre. Bucureşti, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1906.

I. IONESCU, B. C. = Ion Ionescu, *Calendar pentru bunul cultivator.* Ediţiunea a treia. Bucureşti, Tipografia Statului – Nifon, 1861.

I. IONESCU, C. = Ioan Ionescu, *Calendar pentru bunul gospodar.* Iaşi, Cantora Foaiei Săteşti, 1845.

I. IONESCU, D. = Ion Ionescu, *Agricultura română din judeţul Dorohoi.* Bucureşti, Imprimeria Statului, 1866.

I. IONESCU, F. = I. Ionescu de la Brad, *Ferma modelă şi Institutul de Agricultură în Moldavia.* Iaşi, Tipografia Institutului Albinei, 1847.

I. IONESCU, M. = Ion Ionescu, *Agricultura română din judeţul Mehedinţi.* Bucureşti, Imprimeria Statului, 1868.

I. IONESCU, P. = Ion Ionescu, *Agricultura română din judeţul Putna.* Bucureşti, Imprimeria Statului, 1869.

I. IONESCU, V. = I. Ionescu de la Brad, *Vitele albe din Englitera.* Traducţie. Iaşi, Institutul Albinei, 1842.

R. IONESCU, C. = R. Ionescu, *Cânturi intime.* Poesii, Bucureşti, Librăria A. Danilopol, 1854.

T. V. IONESCU, E. = Theodor V. Ionescu, *Electricitatea.* Curs... Bucureşti, Editura Tehnică, 1957.

IONESCU-BOTENI, S. N. = Ion Ionescu-Boteni, *Din satul nostru.* Nuvele şi schiţe. Bucureşti, „Minerva", 1908.

IONESCU-MUSCEL, FIL. = Prof. ing. Iosif Ionescu-Muscel, *Curs de filatură.* Bucureşti, Editura „Tehnica Textilelor", 1947.

IONESCU-MUSCEL, ŢES. = Prof. ing. Iosif Ionescu-Muscel, *Tratat de ţesătorie.* Bucureşti, Editura „Tehnica Textilelor", 1948.

IONESCU-RION, C. = Raicu Ionescu-Rion, *Culegere de articole.* Cu o prefaţă de Pompiliu Andronescu-Caraioan. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1951]. (Biblioteca pentru toţi).

IONESCU-RION, S. = Raicu Ionescu-Rion, *Scrieri.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1964.

IONESCU–TEODOSIU, J. Ş. = D. Ionescu şi Gr. Teodosiu, *Jocuri şcolare, pentru uzul familiilor şi al şcoalelor.* Ediţia a II-a. Bucureşti, Steinberg, 1905.

IONICĂ–CIOBANU, C. B. = Apostol Ionică şi Ion R. Ciobanu, *Compendiu de botanică,* Bucureşti, Editura Medicală, 1977.

IORDACHE, M. E. = Gheorghe Iordache, *Mărturii etnolingvistice despre vechimea meseriilor populare româneşti.* Studiu cu privire specială la Oltenia. Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1980.

IORDAN, G. = Iorgu Iordan, *Gramatica limbii române.* Bucureşti, „Cartea Românească", [1937].

IORDAN, L. M. = Iorgu Iordan, *Lexicul graiului din sudul Moldovei.* (În revista «Arhiva», organul Soc. istorico-filologice, Iaşi, anul XXVIII. 1921, p. 186–202).

IORDAN, L. R. = Acad. prof. Iorgu Iordan, *Limba română contemporană.* [Bucureşti], 1956. (Ministerul Învăţământului).

IORDAN, L. R. A. = Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor".* [Ed. a II-a]. Bucureşti, Editura Socec et. Co., [1948].

IORDAN, N. L. I = Acad. Iorgu Iordan, *Nume de locuri româneşti în Republica Populară Română.* Volumul I. [Bucureşti], Editura Academiei, 1952.

IORDAN, STIL. = Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române.* Bucureşti, Institutul de Linguistică Română, 1944. (Societatea Română de Linguistică. Seria II. Studii, 4).

IORDAN, T. = Iorgu Iordan, *Toponimia românească.* Bucureşti, Editura Academiei, 1963.

IORGA, A. I–II = N. Iorga, *Anciens documents de droit roumain.* Avec une préface contenant l'histoire du droit coutumier roumain. Volume I–II. Paris–Bucarest, 1930–1931.

IORGA, A. R. G. = N. Iorga, *Acte româneşti şi câteva greceşti din Archivele Companiei de comerţ oriental din Braşov.* Publicate cu o introducere despre istoria Companiei de ... Vălenii-de-Munte, 1932.

IORGA, B. R. = N. Iorga, *Braşovul şi românii. Scrisori şi lămuriri.* Bucureşti, Socec, 1905. [În Iorga, S. D. X].

IORGA, C. D. = N. Iorga, *Câteva documente de cea mai veche limbă românească. (Sec. al XV-lea şi al XVI-lea).* Bucureşti, Carol Göbl, 1906. (Extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XXVIII. Memoriile Secţiunii istorice No. 2).

IORGA, C. I. I–III = N. Iorga, *Istoria românilor în chipuri şi icoane.* Volumul I–III. Bucureşti, „Minerva", 1905–1906.

IORGA, D. B. I–II = N. Iorga, *Documente româneşti din arhivele Bistriţei. (Scrisori domneşti şi scrisori private).* Partea I–II. Bucureşti, Socec & Comp., 1899–1900.

IORGA, D. V. T. = N. Iorga, *Documente de pe Valea Teleajenului.* Publicate cu o introducere de ... Vălenii-de-Munte, Tipografia „Datina Românească", 1925.

IORGA, I. L. I–III = N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea, de la 1821 înainte. În legătură cu dezvoltarea culturală a neamului.* Vol. I–III. Vol. I: Bucureşti, Editura „Minerva", 1907; vol. II: Bucureşti, Editura „Minerva", 1908; Vol. III: Vălenii de Munte, Editura „Neamul Românesc", 1909.

IORGA, L. I–II = N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688–1821).* Vol. I–II. Bucureşti, Editura „Minerva", 1901.

IORGA, L. R. = N. Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688.* Bucureşti, Socec, 1904.

IORGA, N. R. A. I–II = N. Iorga, *Neamul românesc în Ardeal şi Ţara Ungurească.* Vol. I–II. Bucureşti, „Minerva", 1906.

IORGA, N. R. B. = N. Iorga, *Neamul românesc în Bucovina.* Bucureşti, „Minerva", 1905.

IORGA, O. = N. Iorga, *Orizonturile mele. O viaţă de om aşa cum a fost.* Ediţie îngrijită, note, comentarii de Valeriu Râpeanu şi Sanda Râpeanu. Bucureşti, Editura Minerva, 1984.

IORGA, P. A. I–II = N. Iorga, *Pagini alese.* [Vol.] I–II. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965.

IORGA, S. D. I–XXXI = N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor.* Vol. I–XXXI. Bucureşti, „Minerva", 1901–1916.

IORGA, S. N. = N. Iorga, *Scrisori de negustori.* Bucureşti, 1925.

IORGA, V. F. = N. Iorga, *Viaţa femeilor în trecutul românesc.* Vălenii de Munte, „Neamul Românesc", 1910.

IORGOVICI, O. = Paul Iorgovici, *Observaţii de limba rumânească...* Buda, Tip. Crăiasca Universitate, 1799.

IORGOVICI, O.[2] = Paul Iorgovici, *Observaţii de limba rumânească.* Prefaţă de Ştefan Munteanu, ediţie critică, studiu introductiv, note, bibliografie de Doina Bogdan-Dascălu şi Crişu Dascălu. Timişoara, Editura Facla, 1979.

IOSIF, A. P. = Alexandru Petöffi, *Apostolul şi alte poezii.* Traduceri libere de Şt. O. Iosif. [Bucureşti], Editura Librăriei „Universala", [1896]. (Biblioteca pentru toţi, nr. 99).

IOSIF, P. = Şt. O. Iosif, *Poezii* (1901–1902). Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Comp., 1902.

IOSIF, PATR. = Şt. O. Iosif, *Patriarhale.* Poesii. Bucureşti, Editura „Viaţa Românească", 1922.

IOSIF, T. = Şt. O. Iosif, *Tălmăciri.* Bucureşti, Editura „Minerva", 1909.

IOSIF, V. = Şt. O. Iosif, *Versuri.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1952]. (Biblioteca pentru toţi).

IOVESCU, N. = Ion Iovescu, *Nuntă cu bucluc.* Roman. Bucureşti, „Cugetarea", [1935].

IPOCRAT = *Alegerile lui Ippocrat.* [Manuscris din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea; Biblioteca Universităţii din Iaşi, cota VI–1].

IRIMIE, P. = Cornel Irimie, *Portul popular din zona Perşanilor. Ţara Oltului.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1958].

ISAC, O. = Emil Isac, *Opere.* Ediţie definitivă, îngrijită de Miron R. Paraschivescu. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1946.

ISANOS, P. = Magda Isanos, *Poezii.* Antologie, postfaţă şi bibliografie de Magda Ursache. Bucureşti, Editura Minerva, 1974.

ISANOS, Ţ. L. = Magda Isanos, *Ţara luminii*. Versuri. Bucureşti, Editura pentru Literatură şi Artă, 1946.
ISANOS, V. = Magda Isanos, *Versuri*. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964.
ISER = Andrei Iser, *Vocabular românesc-nemţesc*. Braşov, I. Gött, 1850.
ISIS (18...) = *Isis sau Natura*. Jurnal pentru răspândirea ştiinţelor naturale şi esacte în toate clasele. Redijat de doctor Iulius Barasch. Bucureşti, Imprimeria Naţională a lui I. Romanov et Comp. Anul I (1856) ş. u.
ISMINI = [Eumathios Macrembolites, *Întâmplările lui Ismini şi ale Isminiei*]. [Manuscris din 1789; Biblioteca Universităţii din Iaşi, cota II–69].
ISPIRESCU, L. = P. Ispirescu, *Legende sau basmele românilor*. Adunate din gura poporului. Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1892.
ISPIRESCU, M. V. = P. Ispirescu, *Isprăvile şi viaţa lui Mihai Viteazul*. Ediţiunea a doua. Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1885.
ISPIRESCU, O. I–II = P. Ispirescu, *Opere*. Ediţie îngrijită, note şi variante, glosar şi bibliografie de Aristiţa Avramescu. Studiu introductiv de Corneliu Bărbulescu. [Vol.] I. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969; [vol.] II. Bucureşti, Editura Minerva, 1971.
ISPIRESCU, U. = P. Ispirescu, *Din poveştile unchiaşului sfătos*. Basme păgâneşti întocmite de... Cu o precuvântare de A. I. Odobescu. Partea I. Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1879.
IST. AM. = *Istoria Americăi*... acum întâi tălmăcită în dialectul moldovenesc prin osteneala smeritului arhimandrit Gherasim... [Manuscris din 1795; Biblioteca Academiei Române, cota 40].
IST. A. Z. = Vincent Voiture, *Istoria lui Alţidalis şi a Zelidiei*. [Traducere manuscrisă din limba franceză, de la 1783; Biblioteca Academiei Române, cota 343].
IST. B. O. R. = *Istoria bisericii române*. Manual pentru institutele teologice. Vol. I (–1632) tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod şi cu binecuvântarea Prea Fericitului †Justinian, Patriarhul României. Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, 1957 (autori: Gheorghe I. Moisescu, Ştefan Lupşa şi Alexandru Filipaşcu).
IST. CAROL XII = *Istoria craiului Sfeziei Carol al XII-lea*, tălmăcită pe limba moldovinească de Sfinţia Sa... Gherasim, arhimandritul Mitropoliei Iaşului, despărţită în 8 cărţi. [Manuscris din 1805; Biblioteca Academiei Române, cota 4619].
IST. LIT. ROM. I ş. u. = *Istoria literaturii române* [Lucrare colectivă condusă de acad. G. Călinescu, apoi de acad. Emil Petrovici şi Alexandru Philippide]. Bucureşti, Editura Academiei, 1964 ş.u.
IST. L. ROM. I ş. u. = *Istoria limbii române* (Redactor responsabil: acad. A. Rosetti; redactori responsabili: [vol. I] acad. Al. Graur; [vol. II] prof. I. Coteanu). Bucureşti, Editura Academiei, 1965 ş.u.
IST. L. ROM. LIT. = *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)* de Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frîncu, Ion Gheţie, Alexandra Roman Moraru şi Mirela Teodorescu. Coordonator: Ion Gheţie. Bucureşti, Editura Academiei Române, 1997.
IST. M. = Ioan Albineţ, *Manual de istoria Principatului Moldaviei*... Partea I. Iaşi, 1845.
IST. NAT. = Gh. Şincai, *Vocabulari ce ţine de istoria naturei*. [Manuscris dintre anii 1804–1808; Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, fondul Oradea, cota 125].
ISTRATI–LONGINESCU, CH. = Dr. C. I. Istrati şi G. G. Longinescu, *Curs metodic de chimie şi mineralogie pentru licee şi cursuri speciale*. Ediţia IV. Bucureşti, Carol Göbl, 1908.
IST. R. M. = *Istorie lui Raimond şi a Mărinei, amorezaţi, şi a maică-sa Ameliei*. [Manuscris din 1808; Biblioteca Academiei Române, cota 445].
IST. ROM. I ş. u. = *Istoria României*. [Comitetul de coordonare: acad. P. Constantinescu-Iaşi, acad. Em. Condurachi, acad. C. Daicoviciu, acad. A. Oţetea, acad. D. Prodan ş.a.]. [Bucureşti], Editura Academiei, 1960 ş.u.
IST. T. I ş. u. = *Istoria teatrului în România*. [Lucrare colectivă sub îngrijirea acad. G. Oprescu]. [Bucureşti], Editura Academiei, 1965 ş.u.
IST. Ţ. R. = *Istoria Ţării Româneşti de la octombrie 1688 până la martie 1717*. Cronică anonimă. Ediţie întocmită de Constantin Grecescu. [Bucureşti], Editura Ştiinţifică, 1959.
IST. UNIV. I–IV = *Prescurtarea istoriii universale*. Tălmăcită după cea elinească în limba noastră românească... de chir Grigorie. Bucureşti. Vol. I–II: 1826; vol. III–IV: 1827.
IVASIUC, I. = Alexandru Ivasiuc, *Interval*. Roman. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968.
IVASIUC, P. = Alexandru Ivasiuc, *Păsările*. Roman. Bucureşti, Editura Minerva, 1977.
IVĂNESCU, I. L. R. = Gheorghe Ivănescu, *Istoria limbii române*. Iaşi, Editura Junimea, 1980.
IVELA, D. M. = A. I. Ivela, *Dicţionar muzical ilustrat*. Bucureşti, Editura Librăriei „Universala" – Alcalay Co., [1927].
IZV. I ş. u. = *Izvoraşul*, revistă muzicală şi populară. Turnu-Severin, Tipografia şi Legătoria de Cărţi Victor P. Măldărescu. Anul I (1920) ş. u.
IZVOADE = C. Giurescu, *Izvoadele lui Tudose Dubău, Miron Logofătul şi Vasile Demian*. Bucureşti, Atelierele Grafice Socec et Comp., 1915. (În „Buletinul Comisiei istorice a României", vol. I. Cu 6 planşe în fotocopie).

Î

ÎNCEPUTURI = *Începuturi temeinice ale istoriii de obşte.* Istorii vechi. Partea dintăi. Sibii, Tipografia lui Petru Bart, 1798.

ÎNDREPTAREA = *Îndreptarea dregătoriilor de ţinerea sănătăţii de grije purtătoare...* Cluj, 1831. [Foaie volantă].

ÎNDR. LEG. = *Îndreptarea legii* sau *Pravila cea mare.* Târgovişte, 1652.

ÎNDR. MORAL. = *Îndreptări moraliceşti, tinerilor foarte folositoare.* Cu cheltuiala jupânului Ioann Logofet. Buda, Tipografia Universitatei Ungureşti din Peşta, 1813.

ÎNSEMNARE = *Însemnare pentru câte doftorii să află întru această cărticică.* [Manuscris anterior anului 1788; Biblioteca Academiei Române, cota 3750].

ÎNS. IEŞ. = *Însemnări ieşene.* Revistă de cultură. Iaşi, 1 ianuarie 1936 – 1 octombrie 1940.

ÎNŞTIINŢARE = *Înştiinţare...* scoasă de Soţietatea Filosofească a Neamului Rumânesc în Mare Prinţipatul Ardealului. [Sibii, 1795].

ÎNTÂMPL. = *Întîmplările războiului franţozilor şi întoarcerea lor de la Moscva ş. c. l.* Tălmăcită de pre nemţie... Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungureşti, 1814.

ÎNV. ADEV. = A. Szöts şi J. Eckstein, *Învăţătură adevărată pre scurt a vindeca boala sfranţului.* Sibii, Petru Bart, 1803.

ÎNVĂŢĂTURĂ = *Învăţătură pentru ferirea şi doftoria boalelor ale vitelor celor cu coarne, precum şi a cailor, a oilor şi a porcilor.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1816.

ÎNV. DASC. = *Învăţături către dascalii normaliceşti a şcoalelor neunite din marele Prinţipat al Ardealului.* Sibii, 1809.

ÎNV. FRĂG. = L. Mitterpacher, *Învăţătură despre cultura sau creşterea frăgarilor şi a vermilor de mătasă...* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei din Peşta, 1823.

ÎNV. IN. = *Învăţătură despre semănarea inului, pentru Bohemia, Moravia şi Silezia.* Liov, 1804.

ÎNV. LUCR. = *Învăţătură pentru lucrătorii de tăbacă în Ţara Ungurească şi Galiţia.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei din Peşta, 1823.

ÎNV. POM. = Fr. Heintl, *Învăţătură pentru prăsirea pomilor.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungureşti, 1812.

ÎNV. ŞT. = *Mult de lipsă şi folositoare învăţături şi ştiinţe despre mai multe lucruri.* [Traducere manuscrisă din greceşte, din 1832; Biblioteca Universităţii din Cluj, cota 1938/85].

ÎNV. TAB. = *Învăţătură pentru sămănătorii de tăbac din Bucovina.* Liov, [circa 1800].

ÎNV. VIN. = Ludovic Mitterpacher, *Învăţătură despre agonisirea viţei de vie şi despre măiestria de a face vin, vinars şi oţet.* Întocmită de autorii Şaptal, Rozier, Parmentier şi Dussieux, şi întru acest chip scurtată de..., iară acum prefăcută în limba românească. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungureşti din Peşta, 1813.

ÎNV. ZĂH. = I. Neuhold, *Învăţătură de a face sirup şi zăhar din mustul tuleilor de cucuruz, după ce s-au cules cucuruzul de pre ei.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungureşti, 1812.

J

JAHRESBER. I ş. u. = Gustav Weigand [Leiter des Instituts], *Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig.* Leipzig, Johann Ambrosius Barth. Vol. I–XXIX, 1894–1921.

JARNÍK – BÂRSEANU, D. = Dr. Ioan Urban Jarník şi Andrei Bârseanu, *Doine şi strigături din Ardeal.* Date la iveală de... Bucureşti, 1885. (Ediţiunea Academiei Române).

JARNÍK – BÂRSEANU, D.[2] = Ioan Urban Jarník şi Andrei Bârseanu, *Doine şi strigături din Ardeal.* Ediţie definitivă (studiu introductiv, inedite, note şi variante) de Adrian Fochi. Bucureşti, Editura Academiei, 1968.

JEBELEANU, C. = Eugen Jebeleanu, *Ceea ce nu se uită.* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1945.

JEBELEANU, S. H. = Eugen Jebeleanu, *Surâsul Hiroshimei.* Ediţia a II-a. [Bucureşti], Editura Tineretului, [1966].

JEBELEANU, V. A. = Eugen Jebeleanu, *Versuri alese.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1954.

JIANU, C. = Nicolae Jianu, *Cumpăna luminilor.* Roman. [Bucureşti], Editura Tineretului, 1952.

JIPESCU, O. = Gligore M. Jipescu, *Opincaru, cum este şi cum tribuie să hie săteanu.* Scriere-n limba ţăranului muntean. Bucureşti, 1881.

JN = *Justiţia nouă.* Revistă juridică democratică. Bucureşti, Editura Cooperativei Justiţia Nouă. An I, 1945.

JOJA, S. L. = Ath. Joja, *Studii de logică.* [Bucureşti], Editura Academiei, 1960.

JUD. ROM. SOC. = *Judeţele României Socialiste.* Bucureşti, Editura Politică, 1969.

JUN. LIT. I ş. u. = *Junimea literară.* Revistă literară şi ştiinţifică sub direcţia unui comitet de redacţie. Editor şi redactor responsabil: I. Nistor. Cernăuţi, Suceava. Anul I (1904) ş. u.

JURN. LIT. = *Jurnalul literar.* Foaie săptămânală de critică şi informaţie literară. 1 ianuarie – 31 decembrie 1939.

K

KERNBACH, D. M. = Victor Kernbach, *Dicţionar de mitologie generală.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989.

KIRIŢESCU, G. = Alexandru Kiriţescu, *Gaiţele şi alte piese de teatru.* Studiu introductiv şi note de Valeriu Râpeanu. Bucureşti, Editura Eminescu, 1986.

KLEIN, D. = Gáldi László, *Samuelis Klein Dictionarium Valachico-Latinum.* (Erdélyi Tudományos Intézet). Budapest, 1944.

KLOPŞTOCK, F. = Sărmanul Klopştock, *Feciorul lui nenea Take Vameşul.* Biblia unui trecut 1879–1925. [Vol.] II, Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1935.

KOGĂLNICEANU, A. = M. Kogălniceanu, *Album istoric şi literar.* Ilustrat cu 12 litografii. Iaşi, Librăria Nouă, [1845].

KOGĂLNICEANU, C. = M. Kogălniceanu, *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie naţională în Academia Mihăileană, rostit în 24 noiembrie 1843.* Bucureşti, Editura Librăriei Socec et Co., 1909. (Biblioteca românească enciclopedică Socec, nr. 52).

KOGĂLNICEANU, O. I ş. u. = M. Kogălniceanu, *Opere.* [Vol.] I ş. u. Ediţie critică publicată sub îngrijirea lui Dan Simonescu. ş. a. Bucureşti, Editura Academiei, 1974 ş. u.

KOGĂLNICEANU, O. S. = M. Kogălniceanu, *Ochire asupra sclaviei.* Studiu introductiv la Hariet Beecher Stowe, *Coliba lui Moş Toma* ... (publicat în: CODRESCU, C. şi în: KOGĂLNICEANU, O. II, p. 483-500).

KOGĂLNICEANU, S. = M. Kogălniceanu, *Scrisori (1834–1849).* Cu o prefaţă, un indice de lucruri, de nume proprii şi de cuvinte de Petre V. Haneş. Bucureşti, „Minerva", 1913.

KOGĂLNICEANU, S. A. = Mihail Kogălniceanu, *Scrieri alese.* Omul. Opera. Comentarii. Ediţie îngrijită de prof. Al. I. Ştefănescu. [Bucureşti], Editura de Stat, 1948.

KOTZEBUE, U. = [August] Kotzebue, *Urârea de oameni şi pocăinţa.* [Traducere manuscrisă din 1816; Biblioteca Academiei Române, cota 2911].

KRETZULESCU, A. = N. A. Kreţulescu, *Manual de anatomie descriptivă.* Bucureşti, 1843.

KRETZULESCU, M. = F. E. Fodéré, *Manual pentru îngrijitorii şi îngrijitoarele de bolnavi, pentru îngrijitoarele de femei lehuze, pentru moaşe şi pentru mume de familie îndeobşte.* De... Tradus în româneşte [de N. A. Kretzulescu]. Bucureşti, Tipografia lui Eliade, 1842.

L

L = *Luceafărul.* Revistă a Uniunii Scriitorilor [Bucureşti]. Anul I (1958) ş. u.

LABIŞ, P. = Nicolae Labiş, *Primele iubiri.* Poezii. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1962.

LAMBRIOR, S. = A. Lambrior, *Studii de lingvistică şi folcloristică.* Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Ion Nuţă. Iaşi, Editura Junimea, 1976.

LAURIAN, F. = A. Delavigne, *Manual de filosofie.* Lucrat după programma Universităţii de la Paris din 1840... Tradusă de A. Treb. Laurian. Bucureşti, Colegiul Naţional, 1846.

LAURIAN, M. III = T. Laurian, *Manual de geografie pentru clasa III a şcoalelor primare din Moldavia.* Lucrat după metodul inductiv... Ediţiunea a doua. Iaşi, Tipografia lui Goldner, 1857.

LAURIAN, M. IV = A. T. Laurian, *Manual de geografie pentru clasa IV-a [ş]coalelor primare din Moldavia.* Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1857.

LAZARINI, M. = Prof. G. Lazarini, *Matematică.* Partea I-a. Iaşi, Tipografia Româno-Francesă, 1854.

LAZĂR, A. = Gh. Lazăr, *Aritmetică matematicească.* Bucureşti. [Manuscris din 1821; Biblioteca Academiei Române, cota 2787].

LAZĂR, P. T. = vezi POVĂŢUITORIUL.

LAZĂR, T. = Gh. Lazăr, *Trigonometria cea dreaptă.* Bucureşti. [Manuscris din 1821; Biblioteca Academiei Române, cota 2788].

LĂCUSTEANU, A. = *Amintirile colonelului Grigore Lăcusteanu,* publicate şi adnotate de Radu Crutzescu. Cu un comentar istoric de I. C. Filitti. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă..., 1935. (Biblioteca documentară).

LĂNCRĂNJAN, C. I–III = Ion Lăncrănjan, *Cordovanii.* Roman. I–III. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1963.

LĂZĂRESCU, S. = A. Lăzărescu, *Sanuto.* Dramă în cinci acte. Bucureşti, Tipografia lui C. A. Rosetti şi Vinterhalder, 1851.

LB = *Lesicon romanesc-latinesc-unguresc-nemţesc, care de mai mulţi autori, în cursul a trideci şi mai multor ani s-au lucrat,* seu: *Lexicon valachico-latino-hungarico-germanicum quod a pluribus auctoribus decursu triginta et amplius annorum elaboratum est.* Budae, 1825.

LECA, CR. = A. von Kotzebue, *Cruciaţii.* [Dramă tradusă de Constantin Leca]. Craiova, 1839.

LEG. COND. = *Învăţătură a însuşi stăpânitoarei măriri Ecaterinii II către orânduita epitropie preste alcătuirea arătării a unii noao Legiuitoare condică.* Tălmăcită pre limba moldovenească şi tipărită... de Toma II logofet, la anii de la Hristos 1773. [Iaşi].

LEG. EC. PL. = *Legislaţia economiei planificate.* Bucureşti, 1949.

LEGIUIRE = *Legiuire a prea înălţatului şi prea pravoslavnicului domn şi oblăduitoriu a toată Ungrovlahia, Io Ioan Gheorghe Caragea Vv.* Tipărită în Privileghiata Tipografie ... Mavrogheni, Bucureşti, 1818.

LEON, ST. = *Pentru ştiinţa stihiilor, unde să cuprindi şi alte ştiinţi...* [Tălmăcită de Preasfinţia Sa mitropolitu Leon din limba franţuzască în ce moldovinească...]. [Manuscris din 1814; Biblioteca Academiei Române, cota 194].

N. LEON, MED. = Dr. N. Leon, *Istoria naturală medicală a poporului român.* Bucureşti, 1903 (Extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XXV. Memoriile Secţiunii ştiinţifice).

LESNEA, A. = George Lesnea, *Argint.* Poezii. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", [1938].

LESNEA, C. D. = George Lesnea, *Cântec deplin.* Versuri. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1934. (Scriitori români contemporani).

LESNEA, I. = George Lesnea, *Izvod.* Poezii. [Bucureşti], Casa Şcoalelor, 1943.

LESNEA, P. E. = George Lesnea, *Poeme de Serghei Esenin.* [Traduse de...]. A treia ediţie. Iaşi, Cartea Moldovei, 1943.

LESNEA, VERS. = George Lesnea, *Versuri.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1964.

LET. I–III = M. Kogălniceanu, *Letopiseţile Ţării Moldovii,* publicate pentru întâiaşi dată de... Iaşi, [La Cantora Foaiei Săteşti şi Institutul Albinei Româneşti]. Tom. I: 1825; tom. II: 1845; tom III: 1846. [Indicaţia „A" după vol. I înseamnă „Apendicele" tomului I].

LET.[2] I–III = Mihail Kogălniceanu, *Cronicele României sau Letopiseţele Moldaviei şi Valahiei.* A doua ediţiune... Bucureşti, Imprimeria Naţională, tom. I–II: 1872; tom. III: 1874.

LEU, P. = Corneliu Leu, *Patriarhii.* Roman. Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1979.

LEXIC REG. = *Lexic regional.* [Bucureşti], Editura Academiei, 1960. (Societatea de Ştiinţe Istorice şi Filologice).

LEXIC REG. II = *Lexic regional.* [Vol.] 2. Redactor coordonator: Lucreţia Mareş. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1967.

LEX. MARS. = Dr. Carlo Tagliavini, *Il „Lexicon Marsilianum". Dizionario latino-rumeno-ungherese del sec. XVII.* Studio filologico e testo. Bucureşti, Cultura Naţională, 1930. (Academia Română. Études et recherches. V).

LEX. MIL. = *Lexicon militar.* Bucureşti, Editura Militară, 1980.

L. F. B. A. = Gheorghe D. Bistriceanu, *Lexicon de finanţe, bănci, asigurări.* Bucureşti, Editura Economică, 2001. [Vol.] I: *A–C,* [vol.] II: *D–O,* [vol.] III: *P–Z.*

L. F. C. I. = *Lexicon de finanţe-credit, contabilitate şi informatică financiar-contabilă.* [Vol. I–II]. Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1981.

LIICEANU, Î. = Gabriel Liiceanu, *Încercare în politropia omului şi a culturii.* [Bucureşti], Cartea Românească, [1981].

LIICEANU, J. = Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniş. Un model paideic în cultura umanistă.* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1983[23].

LIICEANU, U. I. = Gabriel Liiceanu, *Uşa interzisă.* Bucureşti, Editura Humanitas, 2002.

LINŢIA, P. II–III = Dionisie Linţia, *Păsările din R.P.R.* Vol. II–III. [Bucureşti], Editura Academiei, 1954–1955.

LIT. ANTIMONARHICĂ = *Din literatura antimonarhică.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi Artă a Uniunii Scriitorilor din România, [1950]. (Biblioteca pentru toţi).

LITINSCHI, M. = D. Litinschi, *Manual de agronomie practică pentru Moldova.* Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1853.

LIUBA – IANA, M. = Sofronie Liuba şi Aurelie Iana, *Topografia satului şi hotarului Măidan.* [Urmată de *Studiu despre celţi şi numele de localităţi,* de dr. At. M. Marienescu]. Caransebeş, 1895. [S-a utilizat numai *Topografia satului şi hotarului Măidan*].

LL I ş. u. = *Limbă şi literatură.* Bucureşti, Societatea de ştiinţe istorice şi filologice. Vol. I (1955) ş. u.

LM = A. T. Laurian şi I. C. Massim, *Dicţionariul limbei romane.* După însărcinarea dată de Societatea Academică Română. Elaborată ca proiect. Bucureşti, Noua Tipografie a Laboratorilor Români. Tomu I (*A–H*), 1871 [în realitate: 1873]; tomu II (colaboratori Iosef Hodoş şi G. Bariţiu: *I–Z*), 1876; tom. III: *Glossariu, care cuprinde vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor, cum şi cele de origine îndoioasă,* 1871 [în realitate: 1877].

LÖBEL, C. = Teofil Löbel (Löbel Efendi), *Contribuţiuni la stabilirea originii orientale a unor cuvinte româneşti.* Bucureşti, Inst. de Arte Grafice Carol Göbl, 1908. (Extras din *Analele Academiei Române.* Seria II. Tom. XXX. Memoriile Secţiunii literare).

LOVINESCU, C. I–IX = Eugen Lovinescu, *Critice.* [vol.] I. Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Co., 1909; [vol.] II. Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Co., 1910; [vol.] III. Bucureşti, Institutul de Editură şi Arte Grafice „Flacăra", 1915; [vol.] IV. Bucureşti, Tipografia „Gutenberg", 1916; [vol.] V. Bucureşti, Editura Viaţa Românească, S. A., 1921; [vol.] VI. Bucureşti, Editura Ancora, 1921; [vol.] VII. Bucureşti, Editura Ancora, 1922; [vol.] VIII. Bucureşti, Editura Ancora, 1923; [vol.] IX. Bucureşti, Editura Ancora, 1923.

LOVINESCU, C.[2] I–VII, X = Eugen Lovinescu, *Critice.* Ediţie definitivă. Bucureşti, Editura Ancora. [Vol.] I–VII: 1925–1929; [vol.] X: [1929].

[23] Unele citate folosite în DLR sunt extrase din ediţia a doua, apărută la Editura Humanitas, în 1991.

LOVINESCU, M. = E. Lovinescu, *Memorii* (1900–1916). Bucureşti, Cugetarea, [1930].
LOVINESCU, S. I ş. u. = E. Lovinescu, *Scrieri.* I ş.u. Ediţie de Eugen Simion. [Bucureşti], Editura pentru Literatură (apoi Editura Minerva), 1969 ş.u.
H. LOVINESCU, C. S. = Horia Lovinescu, *Citadela sfărâmată.* Dramă în 3 acte. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1955].
H. LOVINESCU, T. = Horia Lovinescu, *Teatru.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură , [1963].
LP = *Scurtă arătare despre luarea Parisului şi alte întâmplări.* De la un iubitori de pace. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungureşti, 1814.
L.R.C. I–II = *Limba română contemporană.* Sub coordonarea acad. Ion Coteanu. Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, [Vol. I]: 1974; [vol. II]. *Vocabularul.* [1975].
L. ROM. = *Limba română.* [Bucureşti]. Academia Română. (Institutul de Lingvistică). Anul I (1952) ş. u.
LTR = *Lexiconul tehnic român.* Bucureşti, Editura Tehnică, Vol. I: 1949; vol. II: 1950; vol. III: 1951; vol. IV: 1952; vol. V: 1954; vol. VI–VII: 1955.
LTR^2 = *Lexiconul tehnic român.* I ş. u. Elaborare nouă. Întocmită prin îngrijirea A.S.I.T. de un colectiv sub conducerea prof. Remus Răduleţ. Bucureşti, Editura Tehnică, 1957 ş. u.
L. TR. VĂM. = Gheorghe Caraiani (coordonator ştiinţific), *Lexicon de termeni în domeniul transporturilor şi vămuirii.* Bucureşti, Editura Lumina Lex, 2000.
LUC. I ş. u. = *Luceafărul.* Revistă literară. Vol. I (1902) ş. u. [Budapesta, 1901–1906; Sibiu, 1906–1914; Bucureşti, 1919–1920; Sibiu, 1934–1939].
LUCACI, M. = V. Lucaci, *Manual de epidemicile boale ale dobitoacelor.* Bucureşti, Imprimeria Santei Metropolie, 1855.
LUCR. FOL. = C. Vineţchi, *Această cărticică, cea acum întâiaşi dată s-au tipărit şi s-au tălmăcit după limba leşască pre limba rumânească, care cuprinde întru sine multe lucruri spre folosul a toată obştea, atât oamenilor cât şi dobitoacelor...* [Bucureşti], 1806.
LUCR. PĂMÂNT. = *Oarecare secreturi ale lucrării pământului şi ale meşteşugului sădirii.* Tălmăcite dintru o carte a unui dascal vestit şi iscusit în meşteşugul lucrării de pământ, adecă al plugului. [Bucureşti], 1796.
LUNGIANU, C. = Mihail Lungianu, *La Cruci. Icoane de la ţară.* Ediţia a II-a. Bucureşti. Editura „Cartea Românească", 1923.
LUNGIANU, CL. = Mihail Lungianu, *Clacă şi robot. Icoane din viaţa ţărănimii.* A III-a tipăritură, adăugită şi revăzută. Bucureşti, Socec & Co., 1921.
LUPAŞ, C. I. I–II = *Cronicari şi istorici români din Transilvania. Şcoala Ardeleană.* [Vol.] I–II. Ediţie comentată de I. Lupaş. Craiova, „Scrisul Românesc", [1933].
LUPTA DE CLASĂ = *Lupta de clasă.* Organ teoretic şi politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român. [Bucureşti], anul I (1950) ş.u.

M

M = *Muzica.* Revista Uniunii Compozitorilor din România şi a Ministerului Învăţământului şi Culturii. [Bucureşti]. Anul I (1951) ş.u.
MA = [Manuil Glyzounios Hiotul, *Manual de aritmetică practică*]. [Traducere manuscrisă din greceşte, din 1793; Biblioteca Academiei Române, cota 1316].
MACARIE^1, GRAM. = Macarie arhimandritul, *Gramatica mold[ovenească].* Iaşi. [Manuscris de pe la 1770; Biblioteca Academiei Române, cota 102].
MACARIE^2, I. = Macarie ieromonahul, *Irmologhion sau Catavasieri musicesc, care cuprinde în sine catavasiile praznicilor împărăteşti şi ale Născătoarei de Dumnezeu, ale triodului şi ale penticostariului...* Acum întâiaşi dată tipărită... Alcătuit româneşte... dupre cel grecesc, de smeritul... Viena, 1823.
MACARIE^2, T. = Macarie ieromonahul, *Teoriticon sau Privire cuprinzătoare a meşteşugului musichiei bisericeşti după aşăzământul sistimii ceii nooă.* Acum întâiaşi dată tipărită... Tălmăcită din greceşte pre limba românească de smeritul... Vienna, 1823.
MACAROVICI, CH. = C. Gh. Macarovici, *Elemente de chimie generală.* Cluj, Editura Cartea Românească, 1948.
MACAROVICI, CHIM. CANT. = Prof. dr. Const. Gh. Macarovici, *Manual de chimie analitică cantitativă. Gravimetria.* Bucureşti, Editura Tehnică, 1956.
MACEDONSKI, O. I–IV = Alexandru Macedonski, *Opere.* Ediţie critică cu studii introductive, note şi variante de Tudor Vianu. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă. Vol. I: *Poezii,* 1939; vol. II: *Teatru,* 1939; vol. III: *Nuvele, schiţe şi povestiri,* 1944; vol. IV: *Articole literare şi filosofice,* 1946. (Scriitori români moderni).
MACHEN = François-Thomas-Marie de Baculard D'Arnaud, *Istoria lui Machen.* Povestire englezască, scrisă de pe franţuzască de Abati Arno şi tălmăcită, aceasta cum şi cele ce urmează, de I[oan] C[antacuzino] la anul 1794. [Copie manuscrisă din 1803; Biblioteca Academiei Române, cota 3099].
MACREA, F. = Dimitrie Macrea, *Probleme de fonetică.* [Bucureşti], Editura Academiei, 1953.
MAER, I. = Gavriil Grigore Maer, [*Instrucţiuni la moartea Mariei Thereza*]. Blaj, 1780. [Foaie volantă].
MAGAZIN = *Magazin.* Revistă săptămânală. Bucureşti, 1956 ş.u.

MAGAZIN IST. = *Magazin istoric.* [Revistă de cultură istorică. Societatea de Ştiinţe Istorice şi Filologice din România]. Anul I (1967) ş.u.

MAG. IST. I–V = *Magazin istoric pentru Dacia.* Subt redacţia lui A. Treb. Laurian şi Nicol[ae] Bălcescu. Tom. I–V. Bucureşti, Colegiul Naţional, 1845–1847.

MAIOR, D. = P. Maior, *Dialog pentru începutul limbii română întră nepot şi unchi.* Buda, Typis Regiae Universitatis Ungaricae, 1819. [Anexă la *Ortographia romana sive latino-valachica* a aceluiaşi].

MAIOR, DIDAHII = Petru Maior, *Didahii, adecă învăţături pentru creşterea fiilor la îngropăciunea pruncilor morţi,* culease de Petru Maior de Dicio-Sămărtin. Paroh Sas-Reghinului şi protopop Gurghiului în Ardeal, precum şi la înălţatul crăescul locumtenenţiale Consilium al Ungariei crăesc cărţilor revizor. Buda, Crăiasca Tipografie a Universităţii Ungureşti, 1809.

MAIOR, I. B. = Petru Maior, *Istoria besericei românilor, atât a cestor dincoace precum şi a celor din colò de Dunăre.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei din Peşta, 1813.

MAIOR, IST. = Petru Maior de Dicio-Sân-Martin, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia.* Întocmită de..., iar acum pretipărită prin Iordachi de Mălinescu... Buda, Tipariul Crăieştei Tipografie a Universitatei Ungureşti, 1834.

MAIOR, P. = P. Maior, *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morţi.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universităţii Ungureşti, 1809.

MAIOR, PRED. = P. Maior, *Prediche sau învăţături la toate duminecile şi sărbătorile anului.* [Părţile I–III]. Buda, 1810–1811.

MAIOR, RĂSP. = [Petru Maior], *Răspunsul la cârtirea carea s-au dat asupra persoanei... autorului Istoriei ceii pentru începutul românilor în Dachia.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1814.

MAIOR, S. I–II = P. Maior, *Scrieri.* Vol. I–II. Ediţie critică alcătuită de Florea Fugariu. Bucureşti, Editura Minerva, 1976.

MAIOR, T. = Fénelon, *Întâmplările lui Telemah, fiului lui Ulise (Odisseyş), întocmite de...* Acum întâi de pre limba italienească pre limba românească prefăcute de Petru Maior de Dicio-Sămărtin. Tomul I. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei din Pestu, 1818.

MAIORESCU, CR. I–III = Titu Maiorescu, *Critice (1867–1892).* Ediţie nouă şi sporită. Vol. I–III. Bucureşti, Socec & Comp., 1892–1893.

MAIORESCU, CRITICE = Titu Maiorescu, *Critice.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1966.

MAIORESCU, D. I–V = Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare, cu priviri asupra dezvoltării politice a României...* Vol. I: (1866–1876); vol. II: (1876–1881); vol. III: (1881–1888); vol. IV: (1888–1895). Bucureşti, Socec, 1897, 1899, 1904; vol. V: (1895–1899). Bucureşti, Editura Minerva, 1915.

MAIORESCU, L. = Titu Maiorescu, *Logica.* Ediţia a cincea. Bucureşti, Socec & Comp., 1898.

MAIORESCU, O. I ş. u. = Titu Maiorescu, *Opere.* Ediţie îngrijită, variante, indice de Georgeta Rădulescu-Dulgheru şi Domnica Filimon. Studiu introductiv de Eugen Todoran. Bucureşti, Editura Minerva, [vol.] I–IV, 1978–1988.

MAIORESCU, P. F. = Titu Maiorescu, *Prelegeri de filosofie.* Ediţie îngrijită, note, comentarii şi indice de Grigore Traian Pop, Alexandru Surdu. Cuvânt înainte de Grigore Traian Pop. Craiova, Scrisul Românesc, 1980.

MAN. GÖTT. = Ştefan Paşca, *Manuscrisul italian-român din Göttingen* (în revista „Studii italiene", II, 1935, p. 119–136).

MANIFEST (1813) = *Manifestul Înălţiei Sale împăratului Austriei, craiul Ungariei şi al Bohemiei.* Buda, Tipariul Crăieştei Tipografii a Universitatei Ungureşti, 1813.

MAN. ING. AGR. = *Manualul inginerului agronom.* [Vol.] I. Bucureşti, Editura Agrosilvică de Stat, 1959.

MAN. ING. CHIM. = *Manualul inginerului chimist. Tabele fizico-chimice şi tehnice* [de] prof. dr. ing. Costin D. Neniţescu, ing. Viorica Ioan. Volumul I. [Bucureşti], Editura Tehnică, 1951.

MAN. ING. P. = *Manualul inginerului petrolist. Forajul sondelor de ţiţei şi gaze.* Partea III-a: *Metode speciale de foraj.* Bucureşti, Editura Tehnică, 1957.

MANIU, S. I–II = Adrian Maniu, *Scrieri. Versuri.* [Vol.] 1–2. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1968.

MANIU, V. P. = Adrian Maniu, *Versuri în proză. (Poeme în proză. Frunze moarte. Însemnări apoetice. Cartea păcii).* Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965.

MAN. ÎNV. = *Manuductor pentru învăţătorii sholasticeşti sau îndreptare către cuviincioasa împlinire a diregătoriei învăţătoreşti.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1818.

MAN. JUR. (1814) = *Manualul juridic al lui Andronachi Donici.* Ediţie critică. [Întocmită de colectivul pentru vechiul drept românesc al Academiei, condus de acad. Andrei Rădulescu]. (Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris). [Bucureşti], Editura Academiei, 1959.

MAN. LEG. = [*Mic manual de legi despre buna orânduială şi datoria fiecăreia din instanţele şi din slujbele Principatului Valahiei, privitoare la cârmuire...*] Bucureşti, 1780. [Text în limba neogreacă şi română; titlul dat numai în greceşte].

MANOLESCU, I. = Dr. N. Manolescu, *Igiena ţăranului.* Locuinţa, luminatul şi încălzitul ei, îmbrăcămintea, încălţămintea, alimentaţiunea ţăranului în deosebitele epoce ale anului şi în deosebitele regiuni ale ţărei. Scriere premiată şi tipărită de Academia Română, Bucureşti, Carol Göbl, 1895.

N. MANOLESCU, A. N. I–III = Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe.* Eseu despre romanul românesc. Bucureşti, Editura Minerva, vol. I: 1980; vol. II: 1982; vol. III: 1983.

N. MANOLESCU, C. M. = N. Manolescu, *Contradicţia lui Maiorescu.* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1970.

N. MANOLESCU, M. P. = Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei.* Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968.

MAN. SĂNĂT. = B. Raspail, *Manualul sănătăţii sau medicina şi farmacia domestice.* Tradus în limba română de I. B[rezoianu]. Bucureşti, Tipografia Sântei Mitropolii, 1852.

MARCOVICI, C. = Serdarul Simeon Marcovici, *Culegere din cele mai frumoase nopţi ale lui Yung.* A doua ediţie, îndreptată şi adăugită... Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1835.

MARCOVICI, D. = Paharnicu Simeon Marcovici, *Datoriile omului creştin. Întemeiate pe învăţăturile Sfintei Scripturi.* Bucureşti, 1839.

MARCOVICI, R. = Simeon Marcovici, *Curs de retorică.* Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1834.

MARCOVICI, V. = [M-me de Tencin], *Viaţa contelui de Comminj sau triunful virtuţii asupra patimii amorului.* Romanţ moral, tălmăcit din franţozeşte de Simeon Marcovici. Bucureşti, 1830.

MARCOVICI, VEL. = Marmontel, *Velisarie.* Scriere morală, compusă în limba franţozească de... şi tradusă slobod în cea rumânească de... Sim. Marcovici. Bucureşti, Tipografia Curţii lui Fr. Valbaum, 1843.

MARDARIE, L. = Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc şi tâlcuirea numelor din 1649.* Publicate cu un studiu, note şi indicele cuvintelor româneşti de Grigorie Creţu. Cu mai multe facsimile. Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Carol Göbl, 1900.

MARGELA, GRAM. I–II = Ştefan Margela, *Gramatică rusască şi rumânească.* Închipuită de... şi tipărită de Dipartamentul Opşteştei Învăţări. Tom întâi [şi al doilea]. Sankt Peterburg, 1827.

MARIAN, CH. = S. Fl. Marian, *Chromatica poporului român.* Discurs de recepţiune, rostit în şedinţa Academiei Române de la 12 martie 1882. Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1882. (Extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. V. Secţ. II: Memorii şi notiţii).

MARIAN, D. = S. Fl. Marian, *Descântece poporane române*, culese de... Suceava, Tipografia lui R. Eckhardt, 1886.

MARIAN, H. = Sim. Fl. Marian, *Hore şi chiuituri din Bucovina,* adunate de... Bucureşti, Socec & Comp., 1910. (Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. IX. Academia Română).

MARIAN, INS. = Sim. Fl. Marian, *Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor.* Studiu folkloristic. Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1903.

MARIAN, Î. = S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români.* Studiu etnografic de... Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, Litotipografia Carol Göbl, 1892.

MARIAN, NA. = S. Fl. Marian, *Naşterea la români.* Studiu etnografic. Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Litotipografia Carol Göbl, 1892.

MARIAN, NU. = S. Fl. Marian, *Nunta la români.* Studiu istorico-etnografic comparativ. Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Tipografia Carol Göbl, 1890.

MARIAN, O. I–II = S. Fl. Marian, *Ornitologia poporană română.* Tom. I–II. Cernăuţi, Tipografia lui R. Eckhardt, 1883.

MARIAN, P. P. = Simeon Fl. Marian, *Poesii poporale despre Avram Iancu.* Adunate şi publicate de... Suceava, Editura Autorului, 1900.

MARIAN, SA. = S. Fl. Marian, *Satire poporane române.* Adunate de... Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Comp., 1893.

MARIAN, S. R. I–III = Sim. Fl. Marian, *Sărbătorile la români.* Studiu etnografic. Vol. I–III. I: *Cârnilegile*; II: *Păresimile*; III: *Cincizecimea.* Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1898–1901.

MARIAN, S. R.^{2} I–II = Sim. Fl. Marian, *Sărbătorile la români. Studiu etnografic.* Ediţie îngrijită şi introducere de Iordan Datcu. [Bucureşti], Editura Fundaţiei Culturale Române, 1994.

MARIAN, T. = S. Fl. Marian, *Tradiţii poporane române din Bucovina.* Adunate de... Bucureşti, Imprimeria Statului, 1895.

MARIAN, V. = S. Fl. Marian, *Vrăji, farmece şi desfaceri.* Adunate de ... Bucureşti, Litotipografia Carol Göbl, 1893. (Extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XV. Memoriile Secţiunei literare).

MARIAN–ŢIŢEICA, FIZ. I–II = Victor Marian şi Radu Ţiţeica, *Curs de fizică generală.* Vol. I–II. Cluj, Editura Lepage, 1947–1948.

MARIN, F. = C. Pouillet, *Noţiuni generale de fizică şi de meteorologie spre usul junimei.* Traduse de A. Marin. Bucureşti, 1857.

MARIN, P. = A. Marin, *Prescurtare de cunoştinţe uzuale.* A doua ediţie. Bucureşti, Tipografia Colegiului Sfântul Sava, 1842.

MARIN, PR. I–II = J. Pelouze şi Ed. Frémy, *Prescurtare de himie.* Tradusă în limba română... de Alexie Marin. Bucureşti, tomu întâi, 1852; tomu II, 1854.

S. MARIN, C. B. = Sanda Marin, *Carte de bucate.* Ediţia a VII-a. Bucureşti, Editura Tehnică, 1969.

MARINESCU, P. A. = Gh. Marinescu, *Pagini alese din opera lui...* Cu studiu introductiv de prof. C. I. Gulian. [Bucureşti], Editura Academiei, 1955.

MARINO, D. I = Adrian Marino, *Dicţionar de idei literare.* [Vol.] I, [Bucureşti], Editura Eminescu, 1973.

MARKETING, D. EX. = Constantin Florescu, Petre Mâlcomete, Nicolae Al. Pop (coordonatori), *Marketing. Dicţionar explicativ.* Bucureşti, Editura Economică, 2003.

MARKI, E. = [Anton de Marki], *Auszug aus der für Normal-und Hauptschulen vorgeschriebenen deutschen Sprachlehre in deutscher und wallachischer Sprache, enthaltend das Wichtigste der deutschen und wallachischen Sprache...* Tschernowitz, Petrus Echardt, 1810.

MARŢIAN, S. = Dionisie Pop Marţian, *Studii sistematice în economia politică.* Partea primă: *Economia socială.* Bucureşti, Imprimeria Mitropolitului Nifon, 1858.

MAT. DIALECT. I = *Materiale şi cercetări dialectale.* [Vol.] I. [Bucureşti], 1960. (Academia Română. Filiala Cluj. Institutul de Lingvistică).

MATEESCU, B. = C. N. Mateescu, *Balade*, adunate de... Cu o prefaţă de N. Iorga. Vălenii de Munte, „Neamul Românesc", 1909.

MAT. FOLK. = *Materialuri folkloristice.* Culese şi publicate sub auspiciile Ministerului Cultelor şi Învăţământului Public prin îngrijirea lui Gr. G. Tocilescu. Volumul I (*Poesia poporană*, părţile I–II) – II. Bucureşti, Tipografia Corpului Didactic, 1900.

MAT. MEDIC. = M. Wertheimer, *Manual de materie medicală.* Bucureşti, 1858.

MĂN. SUCEVIŢA = M. A. Musicescu şi M. Berza, *Mănăstirea Sucevita.* [Bucureşti], Editura Academiei, 1958. (Monografii de monumente. I).

MĂRGĂRITARE = Ioan Gură de Aur, *Mărgăritare.* Ediţie îngrijită, indice de nume şi glosar de Rodica Popescu. Bucureşti, Libra, 2001.

MĂRGINEANU, C. U. = Nicolae Mărgineanu, *Condiţia umană. Aspectul ei bio-psiho-social şi cultural.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1973.

MĂRGINENII = *Mărginenii Sibiului. Civilizaţie şi cultură populară românească.* Coordonatori: Cornel Irimie, Nicolae Dunăre, Paul Petrescu. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1985 (Institutul de Cercetări Etnologice şi Dialectologice, Muzeul Brukenthal Sibiu).

MĂRII, N. S. E. = I. Mării, *Note şi studii de etimologie lexicală dacoromână.* Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

MĂS. GR. = *Măsurile şi greutăţile româneşti şi moldoveneşti în comparaţie cu ale celorlalte neamuri.* Bucureşti, Tipografia C. A. Rosetti şi Winterhalder, 1848.

MÂNCĂRILE = *Carte întru care să scriu mâncările de peaşte i raci, stridii, melci, legumi, ierburi şi alte mâncări de sec şi de dulce dupre orânduiala lor.* [Manuscris de la 1749; Biblioteca Academei Române, cota 1120; v. şi GCR II, 42 ş.u.].

MÂNDRESCU, I. G. = Simion C. Mândrescu, *Influenţa culturei germane asupra noastră. Influenţa germană asupra limbei române.* Iaşi, Tip. „Dacia", 1904.

MÂNDRESCU, L. P. = Simion C. Mândrescu, *Literatură şi obiceiuri poporane din comuna Râpa de Jos, comitatul Mureş-Turda (Transilvania).* Publicate de... Bucureşti, Tipografia F. Göbl fii, 1892.

MÂNDRESCU, UNG. = Simeon C. Mândrescu, *Elemente ungureşti în limba română.* Bucureşti, Tipografia F. Göbl fii, 1892.

MDA = *Micul dicţionar academic.* Vol. I–IV. Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic. Sub conducerea acad. Ion Coteanu. Redactori responsabili: acad. Marius Sala şi Ion Dănăilă. Volumul I: *A–C* (2001); volumul al II-lea: *D–H* (2002); volumul al III-lea: *I–Pr* (2003); volumul al IV-lea: *Pr–Z* (2003).

M. D. B. I. G. = Ştefan Brăgărea, *Mic dicţionar de biotehnologie şi inginerie genetică.* Editura Zecasin, 1995.

MDD = *Mic dicţionar diplomatic român.* [Lucrare colectivă]. Bucureşti, Editura Politică, 1967.

M. D. E. A. = Ileana Constantinescu, Gabriela Dijmărescu, Anne-Laure Stamminger, Elena Bălan-Osiac, Irina Adrian, *Mic dicţionar explicativ pentru afaceri.* (Român-francez-spaniol-italian-englez-german). Bucureşti, Editura Niculescu, 1997.

M. D. ENC. = *Mic dicţionar enciclopedic.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1972.

M. D. ENC.^{2} = *Mic dicţionar enciclopedic.* Ediţia a II-a revăzută şi adăugită. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978.

M. D. ENC.^{3} = *Mic dicţionar enciclopedic.* Bucureşti, Editura Enciclopedică [şi] Editura Univers Enciclopedic, 2005.

M. D. JUR. = Vladimir Hanga, *Mic dicţionar juridic.* Bucureşti, Editura Lumina Lex, 1999.

M. D. LINGV. = Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *Mic dicţionar de terminologie lingvistică.* Bucureşti, Editura Albatros, 1980.

M. D. MOD. = Doina Berchină, *Mic dicţionar subiectiv de modă contemporană.* Prefaţă de Victor Ernest Maşek. Bucureşti, Editura Nemira, 1998.

MDN = Florin Marcu, *Marele dicţionar de neologisme.* Ediţie revizuită, augmentată şi actualizată. Bucureşti, Editura Saeculum, 2002.

MDN^2 = Florin Marcu, *Marele dicţionar de neologisme.* Ediţia a VIII-a revăzută, argumentată şi actualizată. Bucureşti, Editura Saeculum I. O., 2006.

MDT = *Mic dicţionar tehnic.* [Bucureşti], Editura Tehnică, 1950.

MEC = *Mică enciclopedie de chimie.* Bucureşti, Editura Enciclopedică Română, 1974.

MEHEDINŢI, G. F. = S. Mehedinţi, *Geografia fizică pentru clasa V-a secundară.* Bucureşti, Socec, 1901.

MEHEDINŢI, P. = S. Mehedinţi, *Pământul.* Text-atlas pentru clasa IV primară urbană şi pentru divizia III, anul II al şcoalelor rurale. Bucureşti, Alcalay, 1905.

M. E. HORT. = *Mică enciclopedie de horticultură.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983.

MEITANI, C. = G. G. Meitani, *Cănturi intime.* Bucureşti, Imprimeria Anunţătorului Român, Hanu Greci, 1860.

MELIK, G. = I. M. Melik, *Elemente de geometrie.* Ediţiunea a IX-a. Iaşi, Tipolitografia H. Goldner, 1897.

MERA, L. B. = I. T. Mera, *Din lumea basmelor.* Cu 87 ilustraţiuni originale. Bucureşti, „Minerva", 1906.

MEŞT. DOFT. I–II = *Meşteşugul doftoriii.* [Cartea întâi]. *Meşteşugul doftoricesc.* [1760]. [Cartea a doua]. *Pax corporis.* [1760-1770; traducere manuscrisă din neogreacă a operei lui Fr. Páriz Pápai, Biblioteca Academiei Române, cotele 933 şi 4841].

MEŞT. MOŞ. = I. Sporer, *Meşteşugul moşârii pentru învăţătura moaşelor la Institutul Maternităţii din Bucureşti.* Bucureşti, Tipografia lui August Ruof, 1839.

MG I = *Monografia geografică a Republicii Populare Române.* I. *Geografia fizică.* Redacţia principală: acad. I. P. Gherasimov *et al.* [Bucureşti], Editura Academiei, 1960.

MH = Florian, *Mirtil şi Hloe.* Pastorala a lui... [Traducere manuscrisă; copie din 1820; Biblioteca Academiei Române, cota 2364].

MICU, C. = Samuil Micu, *Carte de rogacioni, pentru evlavia omului creştin.* Viena, tipărită de Joseph de Kurzbek, 1779.

MICU, L. = Baumeister, *Loghica, adecă partea cea cuvântătoare a filosofiei.* [Traducere de S. Micu]. Buda, Crăiasca Tipografie Orientalicească a Universitatei Peştii, 1799.

MICU, L. F. = Baumeister, *Legile firei, itica şi politica sau filosofiia cea lucrătoare.* În patru părţi împărţită şi întru acest chip aşăzată pre limba românească [de S. Micu]. [Partea întâi]. *Filosofiia cea lucrătoare a rânduialelor dreptului firei.* [Partea a doua]. Sibii, Tipografia lui Petru Bart, 1800.

MICU, P. = *Praxişul forumului bisericesc.* De Samuil Micul. [Manuscris din jurul anului 1800; Biblioteca Academiei Române, cota 414].

MICU, ST. = *Statuta sau legile scaonilor săseşti din Ardeal...* [Traducere manuscrisă de Samuil Micu; 1802; Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române, cota 184].

MICU, T. I–II = Samuil Micu, *Teologhia moralicească sau Bogoslovia, carea cuprinde învăţătura năravurilor celor bune şi a vieţii creştineşti... Cartea a doua a Teologhiei moralicesti, carea cuprinde învăţătura despre contracturi şi osibite detorii a fiştecărui stat, şi despre darul lui Dumnezeu şi tainele sfintei biserici şi celelalte.* Acum întâi tipărită. Blaj, 1796.

MIHAIL, L. = Mihail Logofătul, *Lexicon slavo-român,* întocmit în Târgovişte în anul 1683. [Manuscris; Biblioteca Academiei Române, cota 1348].

Z. MIHAIL, T. P. = Zamfira Mihail, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană.* Bucureşti, Editura Academiei, 1978.

MIHALE, O. = Aurel Mihale, *Ogoare noi.* Roman. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1953].

MIHALI, C. = Simeon Mihali, *Compediu de istoria naturală pentru începători.* Ediţia a II-a. Blaj, 1856.

MIHALIC, O. = C. Mihalic de Hodocin, *Observaţii asupra stărei pădurilor din Valea Bistriţei de Sus.* Iaşi, Institutul Albinei, 1840.

MIHALIC, P. = C. Mihailic [=Mihalic] de Hodocin, *Proiect pentru băi publice şi o shoală de înotat...* şi *Disertaţia despre folosul unui asemenea aşezământ...* Iaşi, Institutul Albinei, 1843.

MIHĂESCU, D. A. = Gib Mihăescu, *Donna Alba.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1968.

MIHĂESCU, O. I ş. u. = Gib Mihăescu, *Opere.* [Vol.] 1 ş.u. Ediţie îngrijită, studiu introductiv, note şi variante de Al. Andriescu. Bucureşti, Editura Minerva, 1976 ş.u. (Scriitori români).

MIHĂESCU, R. = Gib I. Mihăescu, *Rusoaica. Bordeiul pe Nistru al locotenentului Ragaiac.* Cu o prefaţă de Cezar Petrescu. Postfaţă de Marian Papahagi. Cluj, Casa de Editură Echinox, 1990.

D. MIHĂESCU, C. ET. = Doru Mihăescu, *Contribuţii etimologice şi lexicale.* Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

D. MIHĂESCU, C. R. = Doru Mihăescu, *Cronografele româneşti,* Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006.

H. MIHĂESCU, GR. = H. Mihăescu, *Influenţa grecească asupra limbii române până în secolul al XV-lea.* Bucureşti, Editura Academiei, 1966.

MIHĂILĂ, C. E. L. R. = G. Mihăilă, *Contribuţii la etimologia limbii române.* Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2002.

MIHĂILĂ, C. I. C. L. = G. Mihăilă, *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi.* Bucureşti, Editura Minerva, 1972.

MIHĂILĂ, C. L. R. V. = G. Mihăilă, *Cultură şi literatură română veche în context european. Studii şi texte.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979.

MIHĂILĂ, D. = G. Mihăilă, *Dicţionar al limbii române vechi* (sfârşitul sec. X – începutul sec. XVI). Bucureşti, Editura Enciclopedică Română, 1974.

MIHĂILĂ, Î. = G. Mihăilă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română.* Studiu lexico-semantic. Bucureşti, Editura Academiei, 1960.

MIHĂILĂ, OR. – OCC. = G. Mihăilă, *Între Orient şi Occident.* Studii de cultură şi literatură română în secolele al XV-lea – al XVIII-lea. Bucureşti, Editura Roza Vânturilor, 1999.

MIHĂILĂ, S. L. = G. Mihăilă, *Studii de lexicologie şi istorie a lingvisticii româneşti.* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1973.

MIHĂILĂ, S. V. S. = G. Mihăilă, *Slava veche şi slavona românească.* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1975.

MIJLOCIRI = Nils Nyström, *Mijlociri noauă aflate păntru stângerea focului.* Tălmăcit din limba şveţască în nemţască şi moldovenească. Liov, Tipariu lui Piller, 1794.

MILLE, V. P. = C. Mille, *Versuri şi proză.* Ediţie îngrijită, prefaţă şi bibliografie de G. C. Nicolescu. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1953]. (Biblioteca pentru toţi).

MILLO, A. = Matei Millo, *Aritmetica.* Arătare pentru pravilele întâie, pentru cele de alte feliuri, prifacere a celor mari în mai mici şi a celor mici în mai mari, cu povăţuiri la toate pravilele. [Manuscris din 1795; Biblioteca Academiei Române, cota 4566].

MILOSÂRDIA = [Metastasio], *Milosârdia lui Tit.* [Traducere manuscrisă din neogreacă, 1784; Biblioteca Academiei Române, cota 181].

MIL. TIT. = Metastasio, *Milostivirea lui Tit.* [Traducere manuscrisă din neogreacă, de la începutul secolului al XIX-lea; Biblioteca Academiei Române, cota 3454].

MINEIUL (1776) = Chir Chesarie, episcopul Râmnicului, *Mineiul*, luna lui octombrie, care s-au tipărit acum întâi rumâneşte... 1776.

MINERVA = *Minerva. Enciclopedie română.* Cu peste 1000 de clişee în text, 100 hărţi simple, 10 cărţi în colori şi 50 de planşe artistice. Cluj, Editura Comitetului de Redacţie al Enciclopediei Române Minerva, 1930.

MINULESCU, V. = Ion Minulescu, *Versuri.* Cu o postfaţă de acad. Tudor Vianu. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1957.

MINULESCU, VERS. = Ion Minulescu, *Versuri.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1964.

MIORIŢA = Adrian Fochi, *Miorița. Tipologie, circulaţie, geneză, texte.* Cu un studiu introductiv de Pavel Apostol. [Bucureşti], Editura Academiei, [1964].

MIRONESCU, S. = I. I. Mironescu, *Scrieri.* Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968.

MIRONESCU, S. A. = I. I. Mironescu, *Scrieri alese.* Cu o prefaţă de Sanda Radian. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1953]. (Biblioteca pentru toţi).

MISSAIL, A. = G. Missail, *Prescurtare de astronomie populară.* Tradusă din franţozeşte. Bucureşti, Tipografia August Ruof, 1839.

M. L. C. = *Mic lexicon de cadastru şi carte funciară.* Bucureşti, Editura All Beck, 2000.

MN (18...) = *Muzeul naţional.* Gazetă literală şi industrială. Suplement la „Curierul Românesc". [Redactor: I. Heliade-Rădulescu]. Bucureşti. Anul I (1836) ş.u.

MO (1860) = *Monitorul oastei.* Ziar oficial al Ţerii Româneşti. Imprimeria Buciumului Român. Iaşi. Anul 1860. Volumul I. Ediţiunea a doua.

MOGOŞ–IANC., C. = Gheorghe Mogoş şi Alexandru Ianculescu, *Compendiu de anatomie şi fiziologie a omului.* [Bucureşti], Editura Ştiinţifică, [1972].

MOLDOVAN, Ţ. N. = I. Silvestru Moldovan, *Ţara noastră.* Descrierea părţilor Ardealului de la Murăş spre miazăzi şi Valea Murăşului. Sibii, 1894.

MOLIN, R. B. = R. S. Molin, *Românii din Banat.* Timişoara, 1928. (Extract din revista „Arhivele Olteniei", 1927, nr. 33 şi 1928, nr. 34).

V. MOLIN, V. T. = Virgil Molin, *Vocabularul tipografului.* [Bucureşti], Editura Uniunea Camerelor de Muncă, 1940. (Biblioteca de tehnică şi artă meşteşugărească. Nr. 8).

MOLITVENIC (sec. XVII) = Nicolae Drăganu, *Un fragment din cel mai vechi molitvenic românesc.* (În revista „Dacoromania", II 1922, p. 254–326).

MOLNAR = [I. Molnar], *Wörterbüchlein deutsch und wallachisches. Vocabularium nemţesc şi românesc.* Sibii, 1822.

MOLNAR, D. = Ioan Molnar, *Deutsch-walachische Sprachlehre.* Wien, Joseph Edlen von Kurzbek, 1788.

MOLNAR, E. S. = Ioan Molnar, *Economiia stupilor.* Vienna, Iosif de Curţbec, 1785.

MOLNAR, I. = Millot, *Istorie universală, adecă de obşte, care cuprinde în sine întâmplările veacurilor vechi.* Întocmită prin... întâia dată tălmăcită în limba românească [de I. Molnar]. Tomul întâi. Buda, Crăiasca Tipografie Orientalicească a Universitatei Peştii, 1800.

MOLNAR, RET. = Ioan Molnar, *Retorică, adecă învăţătura şi întocmirea frumoasei cuvântări.* Acum întâi izvodită pe limba românească, împodobită şi întemeiată cu pildele vechilor filosofi şi dascali bisericeşti. Buda, Crăiasca Tipografie Orientalicească a Universitatei Peştii, 1798.

MON. IST. I ş. u. = *Buletinul Comisiunii monumentelor istorice.* Publicaţiune trimestrială. Bucureşti. Anul I (1908) ş.u.

MON. OF. = *Monitorul oficial.* Bucureşti, 1906 ş.u.

MONTAN, S. = Gh. Montan, *Străinul în Pesta.* Adecă o vorbire între un străin din Ţara Turcească şi între un cetăţean din Pesta... Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungureşti, 1816.

MORARIU, PL. = Iuliu Morariu, *Noi numiri populare româneşti de plante.* (În revista „Arhiva someşană". Năsăud, 1937, nr. 23, p. 453–468).

MOROIANU, S. = George Moroianu, *Chipuri din Săcele.* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, [1938]. (Col. Cartea satului, 29).

MOXA = *Cronica lui Mihail Moxa.* În *Cuvente den bătrâni*, I, p. 337 ş.u.

MOXA[2] = Mihail Moxa, *Cronica universală.* Ediţie critică, însoţită de izvoare, studiu introductiv, note şi indici de G. Mihăilă. Bucureşti, Editura Minerva, 1989[24].

MOZAICUL (18...) = *Mozaicul.* Editat de Constantin Leca. Craiova, 1838–1839.

MS. I ş.u. = *Manuscriptum.* Revistă trimestrială, editată de Muzeul Literaturii Române. Bucureşti, Anul I (1970) ş.u.

MUMULEANU, C. = Paris Mumuleanu, *Caracteruri.* Bucureşti, Tipografia de la Cişmeaua lui Mavroghene, 1825.

MUMULEANU, P. = Paris Mumuleanu, *Poezii ale lui...* Bucureşti, 1837.

MUMULEANU, PL. = Paris Mumuleanu, *Plângerea şi tânguirea Valahiei.* Buda, Tipografia Crăieştei Universitate din Pesta, 1825.

MUMULEANU, R. = B. P. Mumuleanu, *Rost de poezii, adecă stihuri.* Acum întâi alcătuite în limba românească... Bucureşti, în cea de nou făcută Tipografie, 1820.

MUNTEAN, P. R. = George Muntean, *Proverbe româneşti.* Antologie, text stabilit, glosar, indice tematic, postfaţă şi bibliografie de..., [Bucureşti], Editura Minerva, 1984.

MUREŞANU, I. = Cr. Salţman şi Carol Han, *Icoana creşterei rele cu mijloace de a o face şi mai rea.* Ca un îndreptariu pentru oricare părinte înţelept... tradusă şi prelucrată pentru români de Andrei Murăşanu. Braşov, Tipografia lui Ioan Bart, 1848.

MUREŞANU, P. = Andrei Mureşianu, *Din poesiele lui...* Braşov, cu Tipariul lui Ioane Gött, 1862.

MURGOCI–LUDWIG, M. = Dr. G. M. Murgoci şi dr. E. Ludwig, *Noţiuni de mineralogie.* Manual pentru clasa VI liceală... Bucureşti, Göbl, 1902.

MURNU, GR. = George C. Murnu, *Studiu asupra elementului grec antefanariot în limba română.* Bucureşti, Tipografia F. Göbl fii, 1894.

MURNU, I. = Omer, *Iliada. Douăsprezece cânturi,* traduse în versuri de George Murnu. Budapesta, Institutul de Arte Grafice şi Editură „Luceafărul", 1906.

MURNU, O. = Homer, *Odiseea.* În româneşte de George Murnu. [Bucureşti], Cultura Naţională, [1924].

MUSCEL = C. Rădulescu-Codin şi D. Mihalache, *Sărbătorile poporului, cu obiceiurile, credinţele şi unele tradiţii legate de ele. Culegere din părţile Muscelului.* Bucureşti, 1909. (Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. VII. Academia Română).

MUŞATESCU, T. = Tudor Muşatescu, *Teatru.* Postfaţă şi note de Mihai Vasiliu. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1958].

MUTSO, O. = Gh. Mutso, *Scurtă ortografie a limbei dacoromână, cu strămoşeştile, latineştile litere.* Pesta, 1829.

N

NAGY, P. = Nagy Jenö, *Portul popular maghiar din Trascău.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1958].

NALR – B = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat.* Material netipărit[25].

NALR – B I ş. u. = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat.* I ş.u. de Eugen Beltechi, Ion Faiciuc şi Nicolae Mocanu. Sub conducerea lui Petru Neiescu. Bucureşti, Editura Academiei, 1980 ş.u.

NALR – C = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Crişana.* Material netipărit[26].

NALR – C I ş. u. = *Noul Atlas lingvistic român. Crişana.* Vol. I ş.u. de Ionel Stan şi Dorin Uriţescu. Bucureşti, Editura Academiei Române, 1996 ş.u.

NALR – MB I ş. u. = *Noul Atlas lingvistic al României. Moldova şi Bucovina.* [Vol.] I ş.u. de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion A. Florea, Ion Nuţă, Adrian Turculeţ. Bucureşti, Editura Academiei, 1987 ş. u. (Academia Română; Universitatea „Al. I. Cuza"; Centrul de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor, Iaşi).

NALR – O I ş. u. = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia.* I ş.u. întocmit sub conducerea lui Boris Cazacu, de Teofil Teaha, Ion Ionică şi Valeriu Rusu. Bucureşti, Editura Academiei, 1967 ş.u.

---

[24] Ediţia critică a *Cronicii lui Mihail Moxa* a fost menţionată şi sub sigla MOXA, C.

[25] Cifrele de la numărător arată numărul întrebării, cele de la numitor, localităţile anchetate. Pentru aflarea corespondenţei acestor din urmă cifre cu numele localităţii, vezi *Anexa a III-a.*

[26] Cifrele de la numărător arată numărul întrebării, cele de la numitor, localităţile anchetate. Pentru aflarea corespondenţei acestor din urmă cifre cu numele localităţii, vezi *Anexa a III-a.*

NAPOLEON = *Napoleon Bonaparte, ce au fost şi ce iaste. O întocmită arătare despre viiaţa şi faptele lui, dimpreună cu bătaia ce s-au întâmplat la luarea Parisului până la ducerea lui în insula Elba.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1815.

NARCHIS = J. J. Rousseau, *Narchis sau îndrăgitul însuşi de sine.* Comedie de... tălmăcită de I[oan] C[antacuzino] la anu [1]794. [Copie manuscrisă din 1803; Biblioteca Academiei Române, cota 3099].

NATURA, I ş. u. = *Natura.* Revistă ştiinţifică de popularizare, publicată sub îngrijirea lui G. Ţiţeica şi G. G. Longinescu. Bucureşti. Anul I (1905–1906) ş.u.

NAUM, IST. ART. = Alexandru Naum, *Istoria artei, de la începutul creştinismului până în secolul al XIX-lea.* Volumul I: *Vechea artă creştină în apus.* Bucureşti, Tipografia „Cultura", 1925.

NĂDEJDE, C. V. = Sofia Nădejde, *Din chinurile vieţii.* Text ales şi stabilit, studiu introductiv şi bibliografie de Victor Vişinescu. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1968.

NDN = Florin Marcu, *Noul dicţionar de neologisme.* Bucureşti, Editura Academiei Române, 1997.

NDU = Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul dicţionar universal al limbii române.* Bucureşti – Chişinău, Litera Internaţional, 2006.

NEAGOE, ÎNV. = *Învăţăturile bunului şi credinciosului domn al Ţării Româneşti, Neagoe Basarab Vvd. către fiul său Teodosie Vvd.* Bucureşti, Tipografia Colegiului Sfântul Sava, 1843.

NEAGOE, ÎNV.[2] = *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie.* Text ales şi stabilit de Florica Moisil şi Dan Zamfirescu. Cu o nouă traducere a originalului slavon de G. Mihăilă. Studiu introductiv şi note de Dan Zamfirescu şi G. Mihăilă. Bucureşti, Editura Minerva, 1970.

NEAGU, F. N. = Fănuş Neagu, *Frumoşii nebuni ai marilor oraşe. Fals tratat despre iubire.* Bucureşti, Editura Eminescu, 1976.

NEAGU, Î. = Fănuş Neagu, *Îngerul a strigat.* Roman. Bucureşti, Editura Eminescu, 1975.

NECULCE, L. = Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei* şi *O samă de cuvinte.* Text stabilit, glosar, indice şi studiu introductiv de Iorgu Iordan. Ediţia a II-a, revăzută. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1959.

NECULUŢĂ, Ţ. D. = D. Th. Neculuţă, *Spre ţărmul dreptăţii.* Cu un studiu introductiv de Maria Banuş. [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi Artă a Uniunii Scriitorilor, [1950]. (Biblioteca pentru toţi).

NEGRUZZI, A. = Victor Hugo, *Angelo, tiranul Padovei.* Tradus de... C. Negruţţi. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1837.

NEGRUZZI, A. P. = C. Negruzzi, *Aprodul Purice.* Anecdot istoric. Ieşi, Tipografia Albinei, 1837.

NEGRUZZI, B. = Victor Hugo, *Ballade.* Traduse de C. Negruzzi. Iaşi, la Cantora Foaiei Săteşti, 1845.

NEGRUZZI, C. = C. Negruzzi, *Carantina.* Comedie-vodevil într-un act. Prelucrat de... Iaşi, Tipografia Franţezo-Română, 1851.

NEGRUZZI, M. T. = Victor Hugo, *Maria Tudor.* Tradusă de d. C. Negruţţi. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1837.

NEGRUZZI, O. I–III = C. Negruzzi, *Opere.* Ediţie critică cu studiu introductiv, comentarii şi variante de Liviu Leonte. Bucureşti, Editura Minerva, [vol.] I–III, 1974–1986.

NEGRUZZI, P. T. = C. Negruzzi, *Păcatele tinereţelor. Amintiri din juneţe. Fragmente istorice. Neghină şi pălămidă. Negru pe alb.* Iaşi, Tipografia lui Adolf Berman, 1857.

NEGRUZZI, S. I–III = Constantin Negruzzi, *Scrierile lui...* Volumul I: *Păcatele tinereţelor*; volumul II: *Poezii*; volumul III: *Teatru.* Bucureşti, Librăria Socec & Comp., 1872–1873.

NEGRUZZI, T. = V. Ducange şi M. Dinaux, *Triizeci ani sau viaţa unui jucători de cărţi.* Melodramă în trii zile. Tradusă din franţozeşte de căminariul C. Negruţţi. Ieşi, Tipografia Albinei, 1835.

I. NEGRUZZI, A. = Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea".* Bucureşti, Editura Viaţa Românească, 1921.

I. NEGRUZZI, S. I–VI = Iacob Negruzzi, *Scrieri complecte.* Vol. I–VI. I: *Copii de pe natură. Scrisori*; II: *Poesii*; III: *Mihai Vereanu. Primblări prin munţi*; IV: *Teatru*; V: *Pe malul mării. Din Carpaţi. Traduceri din Schiller*; VI: *Traduceri din Schiller.* Bucureşti, Socec & Comp., 1893–1897.

NEGULESCU, F. R. = P. P. Negulescu, *Filosofia Renaşterii.* Prefaţă de Răzvan Theodorescu. Ediţie îngrijită de G. Pienescu. Bucureşti, Editura Eminescu, 1986.

NEGULESCU, G. = P. P. Negulescu, *Geneza formelor culturii. Priviri critice asupra factorilor ei determinanţi.* Ediţie şi studiu introductiv de Z. Ornea. Bucureşti, Editura Eminescu, 1984.

NEGULICI = I. D. Negulici, *Vocabular român de toate vorbele străbune reprimite până acum în limba română, şi de toate cele ce sunt a se mai primi d-acum înainte, şi mai ales în ştiinţe.* Bucureşti, Tipografia Colegiului, 1848.

NEGULICI, E. I–II = L. Aimé Martin, *Educaţia mumelor de familie sau civilisaţia neamului omenesc prin femei.* Tradusă slobod după a patra ediţie de I. D. Negulici. Bucureşti, Tipografia lui Fr. Walbaum, vol. I: 1844; vol. II: 1846.

NENIŢESCU, C. O. I–II = Acad. ing. Costin D. Neniţescu, *Tratat elementar de chimie organică.* Ed. IV. Bucureşti, Editura Tehnică, vol. I: 1956; vol. II: 1958.

NEP. VIND. = Dr. P. Vasici-Ungureanu, *Neputința și a ei totală vindecare cu mijloace simple cercate prin esperiență și aprobate de mulți pătimași.* Brașov, Tipografia lui Ioan Gött, 1846.

NICA, L. VAM. = N. C. Nica, *Lexicon vamal,* cuprinzând: denumirea comercială (uzuală) a mărfurilor, prevăzute cu art. respectiv de taxare, cu taxele vamale și modul de taxare, conform tarifului vamal român din 1929. București, [Craiova, Tip. „Scrisul Românesc"], 1930.

NICHIFOR, P. = Em. I. Nichifor, *Allgemeine Handlungs- und Wechsel Ordnung* sau *Pravilă comerțială, care cuprinde regulile comerțiii, ale catastifelor și ale vexelilor și socoteala interesurilor ș.a.* Acum întâiași dată tălmăcită după cea germanicească, de... Brașov, Tipografia lui Johann Gött, 1837.

NICOLAU, P. = Pierre Blanchard, *Plutarh nou sau pe scurt scrierea vieților celor mai vestiți bărbați și muieri a toate neamurilor, din cele mai vechi vremi până în vremile noastre.* În limba franțozească de..., iar acum întâi pentru nația românească pre românie tălmăcită și dată la lumină. Tomul I, cu 26 chipuri. Cu toată cheltuiala d[umnealui] Nicola Nicolau. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1819.

NICOLEANU, P. = N. Nicoleanu, *Poezii și proză.* Vasile Cârlova, *Poezii.* C. Stamati, *Poezii și proză.* Publicație îngrijită de G. Bogdan-Duică. București, „Minerva", 1906. (Biblioteca scriitorilor români).

NICULIȚĂ-VORONCA, D. I–II = Elena Niculiță-Voronca, *Datinele și credințele poporului român, adunate și așezate în ordine mitologică.* Ediție îngrijită de Victor Durnea. Studiu introductiv de Lucia Berdan. [Vol.] I–II. Iași, Editura Polirom, 1998–1999.

NIȚESCU, ȘT. N. = A. von Kotzebue, *Ștefu Nerod sau ce știi, aceasta la ce e bună.* Farsă într-un act după a lui Kotzebue. Tradusă de I. Nițescu. București, Tipografia lui Eliad, 1835.

NOICA, D. = Constantin Noica, *Devenirea întru ființă.* Vol. I: *Încercare asupra filosofiei tradiționale.* Vol. II: *Tratat de ontologie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.

NOICA, R. = Constantin Noica, *Rostirea filozofică românească.* București, Editura Științifică, 1970.

NOICA, S. R. = Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei.* București, Editura Eminescu, 1978.

NOM. MIN. I–II = *Nomenclatura minimală a produselor și utilajului.* Vol. I–II. Vol. I: *Nomenclatura*; vol. II: *Indice alfabetic.* Ediția a II-a. București, Imprimeria Națională, 1949. (Comisiunea de Stat a Planificării. Institutul Central de Statistică).

NOM. PROF. = *Nomenclatura profesiunilor și întreprinderilor, cuprinzând și codul profesiunilor.* București, 1933. (Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale. Institutul de Demografie și Recensământ).

NORME ȘI PRECIZĂRI = *Terminologia științifică românească.* I: *Norme și precizări generale. Științe matematice și fizice.* București, Imprimeria Națională, 1940. (Academia Română).

NOVACOVICIU, C. B. I–II = Emilian Novacoviciu, *Cuvinte bănățene,* adunate de... Vol. I–II. Oravița, Tipografia Felix Weiss, 1925.

N. REV. R. I ș. u. = *Noua revistă română pentru politică, literatură, știință și artă.* București. Anul I (1900) ș.u.

N. TEST. (1648) = *Noul Testament sau împăcarea au leagea noao...* În cetatea Bălgradului, 1648.

N. TEST. (1648)^2 = *Noul Testament.* Tipărit pentru prima dată în limba română la 1648 de către Simion Ștefan, mitropolitul Transilvaniei. Reeditat după 340 de ani din inițiativa și purtarea de grijă a Prea Sfințitului Emilian, episcop al Alba Iuliei. Alba Iulia, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1988.

NUNTA = *Nunta la români.* Antologie din poezia ceremonialului nunții. Prefață de M. Beniuc. Ediție îngrijită de I. Moanță. București, Editura Minerva, 1977.

NUȚĂ, D. I = Ion Nuță, *Dicționar de termeni viticoli.* [Vol.] I: *Denumiri pentru soiuri de struguri.* Iași, 1989 (Universitatea „Al. I. Cuza" – Iași. Centrul de Lingvistică, Istorie, Literatură și Folclor).

O

OBLĂDUIREA = T. Thornton, *Starea de acum din Oblăduirea gheograficească, orășenească și politicească a prințipaturilor Valahiei și a Moldaviei...* Tipărită la Paris în anul 1812, iar acum tălmăcită în limba românească... Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1826.

OBRADOVICI, D. = Gr. Obradovici, *Datorințele a subdaților, adecă suptpușilor, către monarhul lor, spre întrebuințarea în școalele cele românești națională.* Traduse de pre limba cea nemțească, și cu nește adaogeri mai direse prin... Buda, Crăiasca Tipografie a Universității Ungurești, 1805.

ODOBESCU, O. I ș. u. = A. I. Odobescu, *Opere.* [Vol.] I. Ediție critică publicată sub îngrijirea acad. Tudor Vianu. Text critic și variante de G. Pienescu. Note de acad. Tudor Vianu și V. Cândea; [vol.] II. Ediție critică publicată sub îngrijirea prof. univ. Al. Dima. Text critic și variante de Marta Anineanu. Note de Virgil Cândea; [vol.] V_1. Studiu introductiv, comentarii de Alexandru Avram. Text stabilit și variante de Marian Ciucă; [vol.] VIII–XIII. Introducere de prof. univ. Al. Dima. Text stabilit, note și

indice de Nadia Lovinescu, Filofteia Mihai, Rodica Bichiu. Bucureşti, Editura Academiei, 1965–1996.

ODOBESCU, S. I–III = A. I. Odobescu, *Scrieri literare şi istorice ale lui...* Volumul I–III. Bucureşti, Editura Librăriei Socec, 1887.

OLLĂNESCU, H. A. P. = Quintus Horatius Flaccus, *Ad Pisones (Ars Poetica).* Traducţiune în versuri de Dumitru Constantin Ollănescu. Ediţiunea I. Bucureşti, Carol Göbl, 1891.

OLLĂNESCU, H. O. = Quintus Horatius Flaccus, *Ode, Epode, Carmen Saeculare.* Traducţiune în versuri de Dumitru Constantin Ollănescu. Volumul I. Bucureşti, Socec & Comp., 1891.

OLLĂNESCU, T. = Dimitrie C. Ollănescu, *Teatrul la români.* Bucureşti, Carol Göbl. Partea I. *Datine, năravuri, jocuri, petreceri, spectacole publice şi altele*, 1897. Partea II. *Teatrul în Ţara Românească*, 1798–1898. Întâiul memoriu, 1898. (Extrase din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XVIII şi XX. Memoriile Secţiunii literare).

ONCESCU, G. = N. Oncescu, *Geologia Republicii Populare Române.* Bucureşti, Editura Tehnică, 1957.

OPREA, T. F. = Ioan Oprea, *Terminologia filozofică românească modernă.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1996.

OPRESCU, A. M. = G. Oprescu, *Consideraţii asupra artei moderne.* Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită. Bucureşti, Editura Meridiane, 1969.

OPRESCU, I. A. I–IV = G. Oprescu, *Manual de istoria artei.* Vol. I–IV. Ediţia II-a. Bucureşti, Editura Universul, 1943–1946.

OPRESCU, S. = G. Oprescu, *Scrieri despre artă.* Bucureşti, Editura Meridiane, 1966.

ORÂND. P. = [*Orânduiala paraclisurilor împărăteşti*]. Iaşi, Tipografia cea Politicească a lui Mihail Strilbiţchi, 1789.

ORÂNDUIALA = [*Orânduiala căsătoriei soţiilor foştilor militari, morţi sau dispăruţi în timpul războiului*]. Sibiu, [1803]. [Foaie volantă].

ORBONAŞ, MEC. = I. Orbonaş, *Manual de atelier mecanic.* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă,1935.

OR. EC. = Gr. Obradovici, *Carte de mână pentru bineorânduita economie, lucrarea câmpului şi pentru plămădirea şi pândirea a vitelor şi a pasărilor celor casnice.* Tradusă de pre limba cea serbească prin... Buda, Crăiasca Tipografie a Universităţii Ungureşti, 1807.

ORESCU, T. = A. Orescu, *Tratăţie asupra geometriei descriptive.* Tomul I. Traducţie din franţuzeşte după Louis Etienne Lefevre de Fourcy. Bucureşti, 1851.

ORESTE = Voltaire, *Oreste, fiul Clitimnestrii şi a lui Agamemnon.* [Traducere manuscrisă de la începutul secolului al XIX-lea; Biblioteca Academiei Române, cota 3696].

ORG. SĂN. = *Organizarea ocrotirii sănătăţii.* Sub redacţia prof. dr. T. Ilea, prof. dr. L. Grom şi conf. dr. P. Pruteanu. Bucureşti, Editura Medicală, 1956.

ORTOGR. = *Ortografie sau scrisoare dreaptă, pentru folosul şcoalelor neamneceşti.* Vienna, Iosif Curţbec, 1784.

OŞTIREA = *Oştirea franţezilor în Rosia la leat 1812.* Cu adeogare de oareşcare cărţi împărăteşti, publicuite în vremea răzmiriţii. Tălmăcită după cea grecească în limba rumânească de Parascheva, clucerul de arie... Bucureşti, 1826.

OTESCU, CR. = I. Otescu, *Credinţele ţăranului român despre cer şi stele.* Bucureşti, [1907] (Analele Academiei Române. Memoriile Secţiunii literare. Seria II. Tom. XXIX).

OŢĂLEA, A. F. = Nicolae Oţălea, *Alese fabule.* Ediţie îngrijită şi prefaţă de Mircea Popa. Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1985.

OŢETEA, R. = Andrei Oţetea, *Renaşterea şi Reforma.* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1941. (Scriitori români contemporani).

OŢETEA, T. V. = A. Oţetea, *Tudor Vladimirescu şi mişcarea eteristă în Ţările Româneşti, 1821–1822.* Bucureşti, 1945 (Institutul de Studii şi Cercetări Balcanice. Seria istorică, nr. 5).

P

PALEOLOGU, S. L. = Alexandru Paleologu, *Spiritul şi litera. Încercări de pseudocritică.* Bucureşti, Editura Eminescu, 1970.

PALEOLOGU, T. = Alexandru Paleologu, *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu.* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1978.

PALIA (1581) = *Palia d'Orăştie.* (1581–1582). I: *Préface et livre de la Genèse*, publiés avec le texte hongrois de Heltai et une introduction par Mario Roques. Les premières traductions roumaines de l'Ancien Testament. Paris, Champion, 1925.

PALLADI, C. = Teodor Palladi, *Către toţi iubitorii de lumină compatrioţi, cinste şi închinăciune.* [Prospect la publicaţiunea „Împrumutată învăţătură"; Bucureşti, 1824].

PAMFILE, A. R. = Tudor Pamfile, *Agricultura la români.* Studiu etnografic, cu un adaus despre măsurătoarea pământului şi glosar. Bucureşti, Librăriile Socec şi C. Sfetea, Leipzig, Otto Harrassowitz, Viena, Gerold, 1913. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XVI).

PAMFILE, B. = Tudor Pamfile, *Boli şi leacuri la oameni, vite şi păsări, după datinile şi credinţele poporului român,* adunate din comuna Ţepu (Tecuci). Bucureşti, Librăriile Socec & Comp., 1911. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XII).

PAMFILE, C. = Tudor Pamfile, *Cimilituri româneşti.* Introducţiune şi glosar, Bucureşti, 1908 (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. II).

PAMFILE, CER. = Tudor Pamfile, *Cerul şi podoabele lui după credinţele poporului român.* Bucureşti, Librăriile Socec & Comp., Pavel Suru, C. Sfetea, Leipzig, Otto Harrassowitz, Viena, Gerold & Comp., 1915 (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XXVI).

PAMFILE, COM. = Tudor Pamfile, *Mitologie românească.* II. *Comorile.* Bucureşti, Librăriile Socec & Comp., 1916. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XXX).

PAMFILE, CR. = Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români. Crăciunul.* Studiu etnografic, Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, Leipzig, Otto Harrassowitz, Viena, Gerold & Comp., 1914 (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XX).

PAMFILE, C. Ţ. = Tudor Pamfile, *Cântece de ţară,* adunate de... Bucureşti, Socec, 1913. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XII).

PAMFILE, D. = Tudor Pamfile, *Diavolul învrăjbitor al lumii, după credinţele poporului român.* Bucureşti, Librăriile Socec & Comp., 1914. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XXV).

PAMFILE, DUŞM. = Tudor Pamfile, *Mitologie românească.* I. *Duşmani şi prieteni ai omului.* Bucureşti, Librăriile Socec, 1916. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XXIX).

PAMFILE, I. C. = Tudor Pamfile, *Industria casnică la români.* Trecutul şi starea ei de astăzi. Contribuţiuni de artă tehnică şi populară. Bucureşti, Tipografia „Cooperativa", 1910. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. VIII).

PAMFILE, J. I–III = Tudor Pamfile, *Jocuri de copii,* adunate din satul Ţepu (jud. Tecuci). [Bucureşti].Vol. I: (Analele Academiei Române. Tom. XXVIII. Memoriile Secţiunii literare), 1906; vol. II: (Analele Academiei Române. Tom. XXIX. Memoriile Secţiunii literare), 1907; vol. III: (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. VI), 1909.

PAMFILE, S. T. = Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români. Sărbătorile de toamnă şi postul Crăciunului.* Studiu etnografic. Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, Leipzig, Otto Harrassowitz, Viena, Gerold & Comp., 1914. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XIX).

PAMFILE, S. V. = Tudor Pamfile, *Sărbătorile de vară la români.* Studiu etnografic. Bucureşti, Librăriile Socec & Comp., C. Sfetea şi Librăria naţională, Leipzig, Otto Harrassowitz, Viena, Gerold & Comp., 1910. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XI).

PAMFILE, VĂZD. = Tudor Pamfile, *Văzduhul după credinţele poporului român.* Bucureşti, Librăriile Socec & Comp., C. Sfetea, Pavel Suru, Leipzig, Otto Harrassowitz, Viena, Gerold & Comp., 1916. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XXVII).

PAMFILE–LUPESCU, CROM. = Tudor Pamfile şi Mihai Lupescu, *Cromatica poporului român.* Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, Leipzig, Otto Harrassowitz, Viena, Gerold & Comp., 1914. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XXIV).

PANAITESCU, C. R. = P. P. Panaitescu, *Introducere în istoria culturii româneşti.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1969.

PANAITESCU, O. Ţ. = P. P. Panaitescu, *Obştea ţărănească în Ţara Românească şi Moldova. Orânduirea feudală.* [Bucureşti], Editura Academiei, 1964.

PANN, A. = Anton Pann, *Înţeleptul Archir şi nepotul său Anadam.* Ediţia a doua. Bucureşti, Tipografia lui Anton Pann, 1854.

PANN, E. I–V = Anton Pann, *Noul Erotocrit,* compus în versuri. Tomul I–V. Sibiu, Klozius, 1837.

PANN, G. M. = Anton Pann, *Mică gramatică musicală, teoretică şi practică, care coprinde în sine învăţătura a tuturor semnelor şi a scărilor musicii bisericeşti.* Bucureşti, Tipografia A. Pann, 1854.

PANN, H. = Anton Pann, *Nesdrăvăniile lui Nastratin Hogea.* Culese şi versificate de... Bucureşti, Tipografia lui Anton Pann, 1853.

PANN, P. V. I–III = Anton Pann, *Culegere de proverburi sau Povestea vorbei.* De prin lume adunate şi iarăşi la lume date. Bucureşti, Tipografia lui Anton Pann. Partea I: 1852; partea a II-a şi a III-a: 1853.

PANN, Ş. I–II = Anton Pann, *O şezătoare la ţară sau Călătoria lui Moş Albu.* Bucureşti. Tipografia lui Anton Pann. Partea I. A doua ediţie, 1853. Partea II. [Întâia ediţie], 1852.

PANŢU, PL. = Zach. C. Panţu, *Plantele cunoscute de poporul român.* Vocabular botanic cuprinzând numirile române, franceze, germane şi ştiinţifice. Ediţia II-a. Bucureşti, Editura Casa Şcoalelor, 1929.

I. PANŢU, C. = I. C. Panţu, *Curs complet de corespondenţă comercială cu esplicarea terminilor comerciali.* Ediţia a doua prelucrată şi augmentată. Braşov, Mureşianu, 1904.

I. PANŢU, PR. = I. C. Panţu, *Procent, promil, interese şi teoria conturilor curente.* Ediţia II-a... Braşov, Ciurcu, 1910.

PANU, A. I–II = G. Panu, *Amintiri de la „Junimea" din Iaşi.* Vol. I, Bucureşti, Editura Societăţii Anonime pe Acţiuni Adevărul, 1908; vol. II, Bucureşti, Noua Tipografie Brozer & Parzer, 1910.

PAPADAT-BENGESCU, C. = Hortensia Papadat-Bengescu, *Concert din muzică de Bach. Drumul ascuns.* Postfaţă de Silvian Iosifescu. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1957].

PAPADAT-BENGESCU, O. I ş.u. = Hortensia Papadat-Bengescu, *Opere.* [Vol.] I ş.u. Ediţie şi note de Eugenia Tudor. Prefaţă de Const. Ciopraga. Bucureşti, Editura Minerva, 1972 ş.u. (Scriitori români).

PAPADAT-BENGESCU, R. I–II = Hortensia Papadat-Bengescu, *Rădăcini.* Roman. [Vol.] I–II. Ediţie îngrijită, tabel cronologic şi note de Gheorghe Radu. Prefaţă de Dana Dimitriu. Bucureşti, Editura Minerva, 1974.

T. PAPAHAGI, C. A. = Tache Papahagi, *Cercetări în Munţii Apuseni.* Bucureşti, 1925. (Extras din revista „Grai şi suflet", vol. II).

T. PAPAHAGI, C. L. = T. Papahagi, *Contribuţii lexicale.* Bucureşti, Socec, 1939.

T. PAPAHAGI, M. = Tache Papahagi, *Graiul şi folclorul Maramureşului.* Bucureşti, Cultura Naţională, 1925. (Academia Română. Din viaţa poporului român. XXXIII).

PAPU, C. N. = Edgar Papu, *Din clasicii noştri.* Contribuţii la ideea unui protocronism românesc. Bucureşti, Editura Eminescu, 1977.

PARAB. = M. Wertheimer, *Curs de parabolanologhie pentru formare de garde malade (îngrijitori de bolnavi)...* Aranjată după d[umnealui] doctoru Schmidt, profesor de parabolanologhie, de... Bucureşti, Imprimeria Nifon Mitropolitul, 1857.

PARACLIS (1639) = N. Drăganu, *Cea mai veche carte rakóczyană. Paraclisul Maicii Domnului.* (În „Anuarul Institutului de Istorie Naţională" de pe lângă Universitatea din Cluj I, 1921–1922). Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul", 1922.

PARASCHIVESCU, C. Ţ. = M. R. Paraschivescu, *Cântice ţigăneşti.* [Bucureşti], Editura Tineretului, [1969].

PARHON, B. = Acad. C. I. Parhon, *Bătrâneţea şi tratamentul ei.* Problema reîntineririi. Bucureşti. Editura de Stat pentru Literatura Medicală, 1948.

PARHON, O. A. I = C. I. Parhon, *Opere alese.* Vol. I. [Bucureşti], Editura Academiei, 1954.

PAS, L. I–II = Ion Pas, *Lanţuri.* Roman. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, vol. I: 1950; vol. II: 1951.

PAS, Z. I–IV = Ion Pas, *Zilele vieţii tale.* [Bucureşti], Editura de Stat, vol. I–II: 1949; vol. III–IV: 1950.

PASCADI, A. = Ion Pascadi, *Arta de la A la Z.* Iaşi, Editura Junimea, 1978.

PASCU, C. = Giorge Pascu, *Despre cimilituri.* Studiu filologic şi folcloric. Partea I. Bucureşti, Librăria Socec & Comp., C. Sfetea şi Librăria Naţională, 1911. (Analele Academiei Române. Memoriile Secţiunii literare. Seria II. Tomul XXXIII).

PASCU, S. = Dr. G. Pascu, *Sufixele româneşti.* Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, 1916.

PAŞCA, GL. = Ştefan Paşca, *Glosar dialectal,* alcătuit după material lexical cules de corespondenţi din diferite regiuni. Bucureşti, Cultura Naţională, 1928. (Academia Română. Memoriile Secţiunii literare. Seria III. Tom. IV. Mem. 3).

I. PAŞCA, M. = *Meşteşugul lungimei de viaţă prin doftoreasca grije a trupului şi a sufletului.* [Traducere manuscrisă din limba latină, făcută de Iosif Paşca în 1815; Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române, fondul Oradea, cota 79 a].

PATAPIEVICI, C. L. = H. R. Patapievici, *Cerul văzut prin lentilă.* Bucureşti, Editura Nemira, 1995.

PAT. CHIR. = Dr. P. Protici, *Studiu de patologie chirurgicală.* [Curs manuscris copiat de studentul Vlădescu Vasile. Bucureşti, 1859; Biblioteca Academiei Române, cota 1707].

PATENT = *Patent pentru ţinerea sărbătorilor.* Blaj, 1787. [Foaie volantă].

PAULETI, C. = *Cântări şi strigături româneşti de cari cântă fetele şi feciorii jucând, scrise de Nicolaie Pauleti în Roşia, în anul 1838.* Ediţie critică, cu un studiu introductiv de I. Muşlea. Bucureşti, Editura Academiei, 1962.

PAULINI, GRAM. = V. Paulini, *Gramatica româno-latină. Partea etimologhică.* Prelucrată de... Ieşi, Institutul Albinei, 1840.

PAVEL, P. M. = Emilia Pavel, *Portul popular moldovenesc.* [Iaşi], Editura Junimea, 1976.

PAVEL, S. E. = Emilia Pavel, *Studii de etnologie românească.* Prefaţă de Romulus Vulcănescu. Iaşi, Editura Junimea, 1990.

PAVEL, S. Ţ. = Emilia Pavel, *Scoarţe şi ţesături populare.* Bucureşti, Editura Tehnică, 1989.

D. PAVEL, E. A. R. = D. Pavel, *Elemente de aritmetică raţională.* Bucureşti, Tipografia Colegiului Naţional din Sf. Sava, 1855.

PAVLESCU, E. = Eugen Pavlescu, *Economia breslelor în Moldova.* Bucureşti, Fundaţia „Regele Carol I", 1939.

PAVLESCU, M. N. = Eugen Pavlescu, *Meşteşug şi negoţ la românii din sudul Transilvaniei (sec. XVII–XIX).* Bucureşti, Editura Academiei, 1970.

PĂCALĂ, M. R. = Victor Păcală, *Monografia comunei Răşinari.* Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1915.

PĂCALĂ, R. = Victor Păcală, *Din etnografia comunei Răşinari.* Construcţiunea şi întocmirea locuinţei şi a celorlalte clădiri economice. (În revista „Transilvania", Sibiu, XLI 1901, p. 57–84).

PĂCURARIU, S. = Mircea Păcurariu, *Studii de istorie a Bisericii Ortodoxe Române.* Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

PĂMÂNTEANUL = *Pământeanul.* Publicaţie politică şi literară. Bucureşti, 3 iulie–25 septembrie 1839.

PĂSCULESCU, L. P. = Nicolae Păsculescu, *Literatură populară românească.* Adunată de... Cu 30 arii notate de Gheorghe Matei. Bucureşti, Librăria Socec, Viena, Gerold, Leipzig, O. Harrassowitz, 1910. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. V).

PĂTRĂŞCANU, C. = D. D. Pătrăşcanu, *Candidat fără noroc.* Ediţie, studiu introductiv şi note de Ilie Dan. [Iaşi], Editura Junimea, 1987.

PĂTRĂŞCANU, S. A. = D. D. Pătrăşcanu, *Schiţe şi amintiri.* Iaşi, „Viaţa Românească", 1909.

PĂUN-PINCIO, P. = Ioan Păun-Pincio, *Poezii, proză, scrisori.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi Artă a Uniunii Scriitorilor, [1950]. (Biblioteca pentru toţi).

PÂCLEANU, I. I–II = Torquato Tasso, *Ierusalimul liberat.* Poemă epică în două volume. Traducţie în proză... de Atanasie N. Pâcleanu. Tomul I–II. Bucureşti, Tipografia lui Iosef Kopainig, 1852.

PÂRVAN, G. = Vasile Pârvan, *Getica.* O protoistorie a Daciei. Bucureşti, Cultura Naţională, 1926. (Academia Română. Memoriile Secţiunii istorice. Seria III. Tomul III. Mem. 2).

PÂRVAN, I. F. = Vasile Pârvan, *Idei şi forme istorice.* Patru lecţii inaugurale. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", 1920.

PÂRVESCU, C. = Pompiliu Pârvescu, *Hora din Cartal.* Cu arii notate de C. M. Cordoneanu. Bucureşti, 1908. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. I).

PÂRVU, M. R. = Dr. Gogu Pârvu, *Minerale şi roci.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983.

PELIMON, C. I. = A. Pelimon, *Coliba indiană şi poesii diverse.* Bucureşti, Tipografia Iosef Copainig, 1850.

PELIMON, I. = Al. Pelimon, *Impresiuni de călătorie în România.* Bucureşti, Imprimeria Naţională a lui Iosif Romanov et Comp., 1858.

PELIMON, S. = Al. Pelimon, *Suliotul. Grecia liberă.* Poezii. Bucureşti, Tipografia lui Iosif Copainig, 1847.

PENESCU, M. = I. Penescu, *Manual de economia casnică sau datoriile morale şi materiale ale stăpâniei de casă.* Pentru învăţătura fetelor. Bucureşti, Tipografia lui Anton Pann, 1846.

PENESCU, PR. = I. Penescu, *Prinţipuri de agricultură, cu adăogire de cele patru lucrări din aritmetică cu numere întregi şi câteva sentenţii morale.* Prelucrată de... Bucureşti, Tipografia lui Anton Pann, 1845.

PERPESSICIUS, M. I–IV = Perpessicius, *Menţiuni critice.* Seria I (1923–1927), Bucureşti, Editura Literară a Casei Şcoalelor, 1928; II, Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă «Regele Carol II», 1934; III, Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă «Regele Carol II», 1936; IV, Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă «Regele Carol II», 1938.

PERPESSICIUS, O. I–XII = Perpessicius, *Opere.* Sub îngrijirea autorului şi a lui Dumitru D. Panaitescu. [vol.] I–II, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1966–1967; [vol.] III–XII, Bucureşti, Editura Minerva, 1971–1983.

PERPESSICIUS, S. = Perpessicius, *Scut şi targă.* Poezii. Bucureşti, Tipografia „Jockey-Club", Ion C. Văcărescu, 1926.

PETICĂ, O. = Şt. Petică, *Opere.* [Bucureşti], Imprimeria Naţională, 1938. (Scriitori români uitaţi).

CAMIL PETRESCU, B. = Camil Petrescu, *Bălcescu.* Dramă, 3 acte, 15 tablouri. [Bucureşti], Editura de Stat, 1949.

CAMIL PETRESCU, N. = Camil Petrescu, *Nuvele.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1953]. (Biblioteca pentru toţi).

CAMIL PETRESCU, O. I–III = Camil Petrescu, *Un om între oameni.* Roman. Vol. I–III. [Bucureşti], Editura Tineretului, I: 1953; II: 1955; III: 1957.

CAMIL PETRESCU, O^2. I ş.u. = Camil Petrescu, *Opere.* I ş.u. Ediţie îngrijită de Al. Rosetti şi Liviu Călin. Introducere, note şi variante de Liviu Călin. Bucureşti, Editura Minerva, 1973 ş.u.

CAMIL PETRESCU, P. = Camil Petrescu, *Patul lui Procust.* Roman. [Bucureşti], Editura Naţională Ciornei, [1933].

CAMIL PETRESCU, P. V. = Camil Petrescu, *Cei care plătesc cu viaţa.* Nuvelă. [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi Artă a Societăţii Scriitorilor din România, [1947]. (Cartea poporului, 35).

CAMIL PETRESCU, T. I–III = Camil Petrescu, *Teatru.* Vol. I–III. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, vol. I–II: 1946; vol. III: 1947. (Scriitori români contemporani).

CAMIL PETRESCU, U. N. = Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război.* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1946.

CAMIL PETRESCU, V. = Camil Petrescu, *Versuri. Ideea. Ciclul morţei.* [Bucureşti], Cultura Naţională, [1923].

C. PETRESCU, A. = Cezar Petrescu, *Aurul negru.* Roman. [Bucureşti], Editura de Stat, 1949.

C. PETRESCU, A. R. = Cezar Petrescu, *Ajun de revoluţie 1848.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1954].

C. PETRESCU, C. V. = Cezar Petrescu, *Calea Victoriei.* Roman. Bucureşti, Editura Naţională S. Ciornei, [1931].

C. PETRESCU, Î. I–II = Cezar Petrescu, *Întunecare.* Roman. Partea I–II. Craiova, Editura „Scrisul Românesc", 1928.

C. PETRESCU, O. P. I–II = Cezar Petrescu, *Oraş patriarhal.* Roman [Vol.] I–II. Bucureşti, Editura „Cugetarea", [f.a.].

C. PETRESCU, R. DR. = Cezar Petrescu, *Comoara regelui Dromichet.* Roman. [Bucureşti], Editura Naţională S. Ciornei, [f. a.].

C. PETRESCU, S. = Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeş.* [Bucureşti], Cultura Naţională, [1922].

PETRI, V. = S. Petri, *Vocabular portativ românesc-nemţesc şi nemţesc-românesc.* Sibiu, G. de Clozius, 1861.

PETROVICI, P. = Villaume, *Pedagoghia şi metodica pentru învăţătorii shoalelor orăşeneşti şi săteşti.* Acum întâi pre limba dacoromânească tradusă şi prefăcută de Naum Petrovici... Buda, Crăiasca Tipografia a Universitatei Ungariei, 1818.

E. PETROVICI, S. = Emil Petrovici, *Studii de dialectologie şi toponimie.* Volum îngrijit de I. Pătruţ, B. Kelemen, I. Mării. Bucureşti, Editura Academiei, 1970.

I. PETROVICI, I. = Ion Petrovici, *Introducere în metafizică.* Ediţia II-a complectată. Bucureşti, Editura Şcoalelor, 1929.

PHILIPPIDE, O. A. = Alexandru Philippide, *Opere alese. Teoria limbii.* Editate de G. Ivănescu şi Carmen-Gabriela Pamfil. Cu studiu introductiv şi comentarii de G. Ivănescu. Bucureşti, Editura Academiei, 1984.

PHILIPPIDE, O. R. I–II = Alexandru Philippide, *Originea românilor.* [Volumul întâi] *Ce spun izvoarele istorice.* Iaşi, Tipografia „Viaţa Românească" S. A., 1923; [volumul al doilea] *Ce spun limbile română şi albaneză.* Iaşi, Tipografia „Viaţa Românească" S. A., 1928.

PHILIPPIDE, P. = Alexandru Philippide, *Istoria limbii române.* Volumul întâi. *Principii de istoria limbii.* Iaşi, Tipografia Naţională, 1894.

AL. PHILIPPIDE, A. = Al. A. Philippide, *Aur sterp.* Poeme. Iaşi, 1922.

AL. PHILIPPIDE, S. I ş. u. = Alexandru Al. Philippide, *Scrieri.* Vol. I ş.u. Bucureşti, Editura Minerva, 1976 ş.u.

AL. PHILIPPIDE, S. F. = Al. A. Philippide, *Stânci fulgerate.* Poeme. Bucureşti, Cultura Naţională, 1930[27].

AL. PHILIPPIDE, V. C. = Alexandru Philippide, *Vis şi căutare.* Poeme. Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1979.

PILDE = *Pilde filosofeşti.* Sibii, Tipografia lui Petru Bart, 1795.

PILLAT, P. = Ion Pillat, *Poezii.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1965.

PILLAT, P. I–II = Ion Pillat, *Poezii.* Vol. I–II. Antologie de Dinu Pillat. Prefaţă de Mircea Tomuş. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967.

PIRAMIDA = *Vrednica de pomenire biruinţă, ce în vremea noastră s-au făcut, sau Piramida cea din tunuri înălţată în marea cetate Moscva...* La Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1815.

PISCUPESCU, M. = Şt. V. Piscupescu, *Mijloace şi leacuri de ocrotirea ciumii.* Alcătuite şi întocmite, spre ajutoriul şi folosul neamului românesc. Bucureşti, 1824.

PISCUPESCU, O. = Dohtorul Ştefan Vasilie Piscupescu, *Oglinda sănătăţii şi a frumuseţii omeneşti. Mijloace şi leacuri de ocrotirea şi de îndreptarea stricăciunilor.* Alcătuită şi întocmită spre folosul neamului românesc. Bucureşti. Tipografia de la Cişmea, 1829.

PITIŞ, ŞCH. = G. I. Pitiş, *Nunta în Şcheiu până pe la 1830.* (În „Revista nouă", I, p . 104–112 şi 150–156). *Jocuri de petrecere.* (În „Revista nouă", I, p. 231–236). *Comori* (În „Revista nouă", I, p. 434–437).

PLATON, M. = C. Platon, *Manual de gramatică română.* Compusă după scrierile celor mai buni autori. Iaşi, Institutul Albinei, 1845.

PLEŞOIANU, A. = Gr. Pleşoianu, *Abeţedar franţezo-românesc.* Pentru tinerii începători. Acum întâiu cules şi într-acestaşi chip cu rumâneşte întocmit. A doua ediţie. [Sibiu], 1829.

PLEŞOIANU, AB. = Gr. Pleşoianul, *Abeţedar înlesnitor pentru învăţătura copiilor.* [Sibiu], 1828.

PLEŞOIANU, A. L. = Marmontel, *Aneta şi Luben.* Istorie adevărată, din poveştile morale ale lui... Tradusă din franţuzeşte de G. Pleşoianul. [Sibiu], 1829.

PLEŞOIANU, A. M. = Gr. Pleşoianu, *Abeţedar moral şi religios sau lecţii scose din Sfânta Scriptură.* Acum întâi tradus din franţuzeşte şi adăugat, pentru învăţătura copiilor. [Sibiu], 1833.

PLEŞOIANU, C. = Gr. Pleşoianul, *Cele dintâi cunoştinţe pentru trebuinţa copiilor care încep a citi.* Traduse din franţozeşte şi adăogate de... [Sibiu], 1828.

PLEŞOIANU, GRAM. = M. Fournier, *Limba franţuzească şi ortografia ei, arătată prin prinsipuri în 24 de lecţii; au Gramatecă franţuzească, prin ajutorul căria poate să înveţe cinevaşi, singur şi fără dascăl, a vorbi ş-a scri regulat.* Acum întâi şi cu rumâneşte spre folosul tinerimii r[omâne], de G. Pleşoianul. [Sibiu], 1830.

PLEŞOIANU, T. I–IV = [Fénelon], *Întâmplările lui Telemah, fiul lui Ulise.* Acum întâi traduse din franţuzeşte de G. Pleşoianul. Ediţie în patru tomuri. [Sibiu], 1831.

PLEŞU, M. M. = Andrei Pleşu, *Minima moralia. Elemente pentru o etică a intervalului.* [Bucureşti], Cartea Românească, 1988.

PLEŞU, O. = Andrei Pleşu, *Ochiul şi lucrurile.* Bucureşti, Editura Meridiane, 1986.

PL. MED. = D. Gr. Constantinescu şi Elena Maria Haţieganu, *Plantele medicinale.* (Proprietăţile lor terapeutice şi modul de folosire). Bucureşti, Editura Medicală, 1979.

PLOPŞOR, C. = [C. S.] Nicolaescu-Plopşor, *Ceaur.* Poveşti oltenești. Craiova, Tiparniţa „Craiova", 1928.

PLOPŞOR, V. O. = C. S. Nicolaescu-Plopşor, *Vorbe oltenești.* [Bucureşti], Tipografia „Convorbiri literare", 1922. (Extras din „Convorbiri literare", anul 1922).

PLR I–II = *Presa literară românească.* Articole-program de ziare şi reviste (1789–1948). Ediţie în două volume, note, bibliografie şi indici de I. Hangiu. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1968.

---

[27] Al. PHILIPPIDE, S. F. a fost menţionat şi sub sigla AL. PHILIPPIDE, S.

PLUSC, D. = T. Plusc, *Dezertaţie sau descrierea apelor minerale de la Borca, din ţânutul Sucevii, în Moldova.* Acum dată la lumină... Ieşi, Tipolitografia Albinei, 1834.

PO = *Palia de la Orăştie 1581–1582.* Text – facsimile – indice. Ediţie îngrijită de Viorica Pamfil. Bucureşti, Editura Academiei, 1968.

PODARIU, FL. = Doctorul T. Podariu, *Flori de pe câmpie.* Poezii poporale, culese de... Sibiu, Asociaţiunea (Astra), 1929. (Biblioteca poporală a Asociaţiunii „Astra", nr. 16).

PODOLEANU – LUCA, C. B. = Lucia Podoleanu – Thea Luca, *Carte de bucate.* Bucureşti, Editura Ceres, 1980.

POEN. – AAR. – HILL, V. I–II = P. Poenar, F. Aaron, G. Hill, *Vocabular franţezo-românesc.* După cea din urmă ediţie a Dicţionarului de Academia Franţozească, cu adăogare de multe ziceri, culese din deosebite dicţionare de ... Bucureşti, Tipografia Colegiului Sf. Sava, Tomul I: 1840; tomul II: 1841.

POENARU, E. A. = P. Poenaru, *Elemente de algebră, după Appeltauer.* Tradus din latineşte, cu oarecare modificaţii, de... Bucureşti, Tipografia Colegiului Sfântul Sava, 1841.

POENARU, G. = P. Poenaru, *Elemente de geometrie, după Legendre.* Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1837.

POENARU, Î. = P. Poenaru, *Învăţături pentru prăsirea duzilor şi creşterea gândacilor de mătasă, adunate şi întocmite pe clima Ţării Româneşti.* Bucureşti, Tipografia C. A. Rosetti şi Winterhalder, 1849.

I. POENARU, D. L. = I. B. Henry (Des Vosges), *Curs elementariu de desemnul liniariu de agrimensură (arpentage) şi de architectură.* Tradus în româneşte de I. M. Poenaru. A 5-a ediţiune (cu littere). Bucureşti, Imprimeria Statului, 1865.

POGOR, HENR. = Voltaire, *Henriada.* Tradusă de comisul V. Pogor. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1838.

POLIZU = G. A. Polizu, *Vocabular româno-german,* compus şi întocmit cu privire la trebuinţele vieţei practice de..., înavuţit şi cores de G. Bariţ. Braşov, 1857.

POLIZU, H. = [G. A. Polizu], *Mica hirurgie.* Bucureşti, 1844.

POLIZU, P. = G. A. Polizu, *Prescurtare de anatomie descriptivă, cu scurte notiţe fiziologice, care desluşesc lămurit tot ce se petrece în om.* Bucureşti, Imprimeria Naţională a lui I. Romanov et Comp., 1859.

POLIZU, T. = G. A. Polizu, [*Tratat de mică chirurgie*]. Bucureşti, [1859].

POMPILIU, B. = Miron Pompiliu, *Balade populare române,* adunate de... Iaşi, 1870.

PONI, CH. = Petru Poni, *Curs de chimie elementară, fundat pe teoria atomică.* Ediţiunea a treia. Iaşi, 1891.

PONI, F. = Petru Poni, *Elemente de fisică.* Ediţiunea VII-a. Iaşi, Tipografia H. Goldner, 1897.

PONTBRIANT, D. = Raoul de Pontbriant, *Dicţionar româno-frances.* Bucureşti – Göttingen – Paris, 1862.

PONTURI = *Ponturi,* alcătuite prin obştească adunare de Preaosfinţitul mitropolit, cu dumnealor veliţii boieri, pentru urmarea ce are să se păzească a avaeturilor şi a împlinelelor i altele. 1815, ianuarie 1, [Iaşi].

POP. = Text popular (reprodus dintr-o culegere, dintr-un autor cult etc.).

A. POP, CHIRURG. = Prof. dr. Alexandru Pop, *Elemente de chirurgie.* Sibiu, Editura H. Welther, 1943.

D. POP, M. = Dariu Pop, *Mărturii strămoşeşti.* Note paleografice pe margini de cărţi bisericeşti sătmărene. Satu Mare, Athenaeum, 1938.

G. POP, A. = D. G. Popp, *Prescurtare de aritmetică spre întrebuinţarea şcoalelor începătoare.* Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1833.

G. POP, E. = G. Pop, *Elemente de aritmetică raţionată.* Tradus din franţozeşte de... Bucureşti, Tipografia Colegiului Sfântul Sava, 1850.

G. POP, G. = G. Pop, *Elemente de geometrie teoretică şi practică.* [Traducere din limba franceză]. Bucureşti, 1852.

I. POP, L. = Ioan Pop, *Lecţii de analisă logică...* Culese şi aşezate în româneşte, după alte asemenea lucrări, pentru trebuinţa şcoalelor elementare, de... Bucureşti, Tipografia lui Iosif Copainig, 1848.

T. POP, D. J. = Dr. Traian Pop, *Dicţionar juridic român-maghiar şi maghiar-român.* Cluj, „Ardealul", 1921.

POPA, B. = Victor Ion Popa, *Bătaia.* Bucureşti, Editura „Vremea", [1942].

POPA, S. = Victor Ion Popa, *Sfârleză cu fofează.* Ediţia a IV-a. [Bucureşti], Editura Tineretului, 1967.

POPA, T. = Victor Ion Popa, *Teatru.* Ediţie îngrijită de Ştefan Cristea. Cu o prefaţă de Sanda Radian. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1958].

POPA, V. = Victor Ion Popa, *Velerim şi Veler Doamne.* Roman. Bucureşti, Editura Cultura Naţională, [f. a.].

POPESCU, B. I–IV = N. D. Popescu, *Carte de basme.* Culegere de basme şi legende populare adunate de... Vol. I, II şi III, ed. II; vol. IV, ed. III. Bucureşti, Editura Librăriei H. Steinberg, 1892.

D. R. POPESCU, I. Ş. = Dumitru Radu Popescu, *Viaţa şi opera lui Tiron B.* [Vol.] I, *Iepurele şchiop.* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1980.

D. R. POPESCU, O. Î. = D. R. Popescu, *Oraşul îngerilor.* Bucureşti, Editura „Cartea Românească", 1985.

D. R. POPESCU, V. R. = D. R. Popescu, *Vânătoarea regală.* Roman. Bucureşti, Editura Eminescu, 1973.

I. A. POPESCU, O. = Ion Apostol Popescu, *Oraţii de nuntă. Colăcării, cântece şi strigături alese de pe Valea Someşului.* Ilustraţii de Călin Popescu şi Marin Muştea. Bucureşti, Editura Minerva, 1979.

R. SP. POPESCU, G. G. = Radu Sp. Popescu, *Graiul gorjenilor de lângă munte.* Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1980.

SP. POPESCU, M. G. = Spiridon Popescu, *Moş Gheorghe la expoziţie.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă a Uniunii Scriitorilor, [1950]. (Biblioteca pentru toţi).

POPORUL = *Poporul suveran.* Gazetă politică şi literară. Bucureşti, 1848.

POPOVICI, C. = Toma Popovici, *Tristă cuvântare la îngroparea strălucitului şi înalt învăţatului domn Naum Petrovici...* Buda, Tipariul Crăieştii Universitate din Pesta, 1824.

D. POPOVICI, P. E. = D. Popovici, *Poezia lui Mihai Eminescu.* Prefaţă de Ioana Petrescu. [Bucureşti], Editura Tineretului, [1969].

I. POPOVICI, R. D. I = Iosef Popovici, *Rumaenische Dialekte.* [Band] I: *Die Dialekte der Munteni und Pădureni im Hunyader Komitat,* Halle a. d. S. Verlag von Max Niemeyer, 1905.

N. POPOVICI, O. = Nicolae Horga Popovici, *Oglindă arătată omului înţelept...* Buda, Crăiasca Tipografie a Universităţii Ungureşti, 1807.

T. POPOVICI, S. = Titus Popovici, *Străinul.* Roman. Ediţia a II-a. [Bucureşti], Editura Tineretului, 1956.

T. POPOVICI, SE. = Titus Popovici, *Setea.* Roman. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1958].

TIM. POPOVICI, D. M. = Timotei Popovici, *Dicţionar de muzică cu mai multe ilustraţiuni.* Sibii, W. Kraft, 1905.

POPOVICI-BĂNĂŢEANU, V. M. = Ion Popovici-Bănăţeanu, *Din viaţa meseriaşilor.* Nuvele. Ediţia a doua. Bucureşti, Editura Librăriei Alcalay, [1895]. (Biblioteca pentru toţi).

A. POPOVICI–KIRILEANU, B. = A. Popovici şi Gh. T. Kirileanu, *Descrierea moşiei regale Broşteni judeţul Suceava.* Bucureşti, Instit. de Arte Grafice Carol Göbl, 1906.

I. POPP, T. = Ioan Popp, *Tractat de puntuaţiune.* Bucureşti, Christ. Ionnin et Romanov, 1858.

V. POPP, A. M. = Vasilie Popp, *Despre apele minerale de la Arpătac, Bodoc şi Covasna şi despre întrebuinţarea aceloraşi în deschilinite patimi...* Sibii, Tipografia lui Ioan Bart, 1821.

PORONCA DIV. = *Copii de pe poronca d[umnealui] deplin-împuternicitului prezident divanurilor către înaltul comitet a stârpirei boalei molipsitoare.* [Iaşi, 1829–1830]. [Foaie volantă].

PORŢILE DE FIER = Cornelia Cohuţ şi Magdalena Vulpe, *Graiul din zona „Porţile de Fier". I. Texte. Sintaxă.* Bucureşti, Editura Academiei, 1973.

PORUCIC, E. = T. Porucic, *Lexiconul termenilor entopici din limba română din Basarabia,* în „Arhivele Basarabiei", revistă de istorie şi geografie a Moldovei dintre Prut şi Nistru, sub conducerea d-lor T. G. Bulat şi C. N. Tomescu. Publicaţie trimestrială. Chişinău, Tipografia Eparhială Cartea Românească. Anul X (1930), p. 1–33, 186–202, 315–331, 467–476.

PORUNCĂ = [*Poruncă pentru depunerea jurământului de către locuitorii din Bucovina*]. Dată de Maria Thereza, împărăteasa Austriei. Tipografia Episcopiei Blajului din Ardeal, [1777]. [Foaie volantă].

POTECA, C. P. = Eufrosin Poteca, *Cuvinte panighirice şi moralnice.* Bucureşti, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1829.

POTECA, F. = Heineccius, *Filosofia cuvântului şi a năravurilor, adecă loghica şi itica elementare, cărora să pune înainte istoria filosoficească.* Scrise întâi latineşte... apoi traduse în limba elinească..., iar acum în limba românească de Eufrosin Dimitrie Poteca. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1829.

POTECA, G. = Dim. Darvar, *Mai nainte gătire spre cunoştinţa de Dumnezeu prin privirea celor ce sânt.* Tălmăcită din limba grecească de smeritul întru ieromonahi Eufrosin Dimitrie Poteca. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1818.

POTECA, I. = Eufrosin Poteca, *Ideile faptelor mele pă anul 1828, până la april 1829.* [Manuscris din 1829; Biblioteca Academiei Române, cota 1564].

POTLOG, D. A. = Alexe S. Potlog, *Dicţionar practic de agronomie.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979.

POTRA, D. = George Potra, *Documente privitoare la istoria oraşului Bucureşti (1594–1821).* [Bucureşti], Editura Academiei, [1961].

POV. = I. Seligher, *Povăţuire pentru curăţenia gurii şi păstrarea sănătăţii dinţilor şi a altor boale ale gurii.* Bucureşti, 1828.

POVĂŢ. (18...) = *Povăţuitoriul sănătăţei şi a economiei.* Foaie periodică pentru poporul românesc. Supt redacţia dr. C. Vârnav. Iaşi, 1844–1845.

POVĂŢ. ÎNV. = Gr. Obradovici, *Scurtă de mână povăţuire către modrul cel înainte scris de învăţătură, pentru învăţătorii cei de sate şi oraşă (vernaculi).* [Traducere manuscrisă din limba germană, 1810; Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române, fondul Oradea, cota 180].

POVĂŢUIRI = *Povăţuiri pentru holera morbus.* [Bucureşti, 1829]. [Foaie volantă].

POVĂŢUITORIUL = *Povăţuitoriul tinerimei către adevărata şi dreapta cetire.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei a Ungariei, 1826.

POV. HOL. = Mihail Chifalov, *Povaţă nouă împotriva holerii, adecă măsuri de pază şi lecuire.* Tradusă de... Bucureşti, Tipografia lui Iosif Copainig, 1847.

POV. ŢĂR. = *Povestea ţărilor şi a împărăţiilor câte-s în pământul Asiei. Cosmografie, ce să zice împărţeala pământului pre hotară şi pre alte semne ce sânt în cercurile ceriului.*

[Traducere manuscrisă fragmentară de pe la 1693–1703; Biblioteca Academiei Române, cota 1436].

PR. = *Păstrătorul prunciei şi tinereţii sau mijloace de a se întrebuinţa la creşterea copiilor, de la naşterea lor până în vârsta de pubertate (junie).* Tălmăcit din limba franţozească în cea românească spre folosul românilor. Bucureşti, 1835.

PRALE, P. = Ioan Prale, *Psaltirea proorocului şi împărat David.* În versuri alcătuită. Braşov, Tipografia Franţisc de Şobeli, 1827.

PRAV. = *Pravila Moldovei din vremea lui Vasile Lupu,* însoţită 1. de izvoarele sale, 2. de varianta sa muntenească întrupată în *Îndreptarea legii* a lui Matei Basarab, de S. G. Longinescu, 3. de tălmăcirea sa în franţuzeşte de A. Patrogneţ. (Vol. I din *Legi vechi româneşti şi izvoarele lor*). Bucureşti, Carol Göbl, 1912. [Varianta din paranteză, urmată de indicaţia MUNT., reprezintă textul sau forma corespunzătoare din *Îndreptarea legii*].

PRAV. COND. (1780) = *Pravilniceasca Condică (1780).* Ediţie critică. Bucureşti, Editura Academiei, 1957. (Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris).

PRAV. GOV. = *Pravila* aceasta iaste direptătoriu de leage, tocmeala sfinţilor apostoli tocmite de zece săboară către aceasta şi a preacuvioşilor părinţi învăţătorilor lumei. Tipăritu-s-au în Tipari prealuminatului domn Io Matei Basarab-Voievod a toată Ţara Ungrovlahiei în Mănăstirea Govora, v leat 7148, iară de la naşterea lui Hristos 1640.

PRAV. GOV.[2] = *Pravila bisericească* numită cea mică, tipărită mai întâi la 1640 în Mănăstirea Govora; publicată acum în transcripţiune cu litere latine de Academia Română [Editată de A. I. Odobescu]. Bucureşti, Tipografia Academiei Române (Laboratorii români), 1884.

PRAVILA (1788) = *Pravilă de obşte asupra faptelor rele şi a pedepsi[rii lor].* Tipărită în Vienna, cu tipariul lui Iosif de Kurţbec, 1788.

PRAVILA (1814) = *Adunare cuprinzătoare în scurt din cărţile împărăteştilor pravile.* Acum întâi tipărită... Alcătuită cu osteneala şi osârdia boiarului Moldaviei Andronaki Donici. Iaşi, 1848.

PRAV. LUCACI = *Pravila ritorului Lucaci.* Text stabilit, studiu introductiv şi indice de I. Rizescu, Bucureşti, Editura Academiei, 1971.

PRAV. MOLD. = *Carte românească de învăţătură de la pravilele împărăteşti şi de la alte giudeaţe,* cu zisa şi cu toată cheltuiala lui Vasilie Voivodul. Iaşi, 1646.

PR. DRAM. = *Primii noştri dramaturgi.* Ediţie îngrijită şi glosar de Al. Niculescu. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1956]. (Clasicii români).

PR. DREPT = *Principii de drept.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1959. (Ministerul Justiţiei).

PRECUP, P. = Emil Precup, *Păstoritul în Munţii Rodnei.* Cluj, Inst. de Arte Grafice „Ardealul", 1926. (Biblioteca „Dacoromaniei". Nr. 3).

PREDA, C. I. P. I–III = Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni.* [vol.] I–III. Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1980.

PREDA, D. = Marin Preda, *Desfăşurarea.* Ediţia II-a. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1954].

PREDA, DELIR. = Marin Preda, *Delirul.* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1975.

PREDA, I. = Marin Preda, *Intrusul.* Roman. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1968.

PREDA, Î. = Marin Preda, *Întâlnirea din pământuri.* Nuvele. [Bucureşti], Editura Cartea Românească, [1948].

PREDA, M. = Marin Preda, *Moromeţii.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1955].

PREDA, M. II = Marin Preda, *Moromeţii.* II. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1967.

PREDA, M. S. = Marin Preda, *Marele singuratic.* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1973.

PREDA, R. = Marin Preda, *Risipitorii.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, [1962].

PREDETICI, D. = Anton Predetici Nasodi, *Dictionarium trium linguarum. Germano-Latina et Daco-Romana.* [Manuscris autograf din 1793; Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj, cota 457–459].

PRETORIAN, D. C. = Alexandru Pretorian, *Noţiuni de drept constituţional şi administrativ, pentru usul şcoalelor publice din ţară.* Ediţiunea IV-a, corectată şi adăogită. Bucureşti, Alcalay, 1899.

PREV. ACCID. = *Prescripţiuni tehnice pentru prevenirea accidentelor de muncă.* Bucureşti, 1949.

PRIBEAGUL, P. R. = Petru Tincra Pribeagul, *Pietre rămase.* (Contribuţie la monografia judeţului Arad). Bucureşti, Imprim. Naţională, 1936.

PROBL. GEOGR. I–II = *Probleme de geografie.* Vol. I–II. [Bucureşti], Editura Academiei, I: 1954, II: 1955.

PROBL. LIT. N. = *Probleme ale literaturii noi în România.* Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1952].

PRODAN, I. I–III = Acad. D. Prodan, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVII-lea.* Vol. I–III. Bucureşti, Editura Academiei, 1967–1968.

PRODAN, R. H. I–II = D. Prodan, *Răscoala lui Horea.* Ediţie nouă, revăzută. Vol. I–II. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984.

PRODAN, S. = Acad. D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum.* Ediţie nouă, refăcută. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1967.

PRODAN – BUIA, F. I. = I. Prodan – Al. Buia, *Flora mică ilustrată a Republicii Populare Române.* [Ediţia a IV-a]. Bucureşti, Editura Agrosilvică, [1961].

PROPĂŞIREA = [*Propăşirea*]. *Foaie ştiinţifică şi literară.* Iaşi, 1844.

PROT. – POP., N. D. = E. Protopopescu şi V. Popescu, *Nou dicţionar portativ de toate zicerile radicale şi streine reintroduse şi introduse în limbă, coprinzând şi termeni ştienţifici şi literari.* Volumul I–II. Bucureşti, T. Teodorescu, 1862.

PSALT. = *Psaltirea scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte. [1573–1578].* Ediţiune critică de I. A. Candrea. I: *Introducere.* II: *Textul şi glosarele.* Bucureşti, Socec et Comp., 1916. (Comisia istorică a României). [Pentru variantele paralele citate se folosesc abrevierile editorului].

PSALT. (1651) = *Psaltirea ce să zice cântarea a fericitului proroc şi împărat David.* Bălgrad (Alba-Iulia), 1651. [După glosarul întocmit de Ion Popp şi publicat în „Jahresbericht", III, p.170–182].

PSALT. HUR. = *Psaltirea Hurmuzaki.* [cca. 1500–1510] [Manuscris de la începutul secolului al XVI-lea; Biblioteca Academiei Române, cota 3077].

PSALT. HUR.^{2} = *Psaltirea Hurmuzaki.* [cca 1500–1510]. Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Ion Gheţie şi Mirela Teodorescu. Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

PSALT. SCH. = *Psaltirea scheiană (1482),* publicată de prof. I. Bianu. Tomul I: *Textul în facsimile şi transcriere cu variantele din Coresi (1577).* [1573–1578] Bucureşti, Carol Göbl, 1889.

PSALT. VOR. = Constantin Găluşcă, *Slavisch-rumänisches Psalterbruchstück.* [1551–1558]. Halle, 1913.

PUŞCARIU, C. S. = Sextil Puşcariu, *Cercetări şi studii.* Ediţie îngrijită de Ilie Dan. Prefaţă de G. Istrate. Bucureşti, Editura Minerva, 1974.

PUŞCARIU, D. V. = Sextil Puşcariu, *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinereţe (1895–1906).* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1968.

PUŞCARIU, ET. WB. = Dr. Sextil Puşcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache.* I: *Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen.* Heidelberg, K. Winter, 1905.

PUŞCARIU, L. R. I–II = Sextil Puşcariu, *Limba română.* Vol. I: *Privire generală.* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1940. (Biblioteca enciclopedică); vol. II: *Rostirea.* [Bucureşti], Editura Academiei, 1959.

PUŞCARIU, M. = Sextil Puşcariu, *Memorii.* Ediţie de Magdalena Vulpe. Prefaţă de Ion Bulei. Note de Ion Bulei şi Magdalena Vulpe. Bucureşti, Editura Minerva, 1978.

PV = *Poeziile Văcăreştilor,* cu un studiu asupra poeţilor Văcăreşti de Al. Odobescu. Bucureşti, 1908.

R

RALEA, F. = Mihail Ralea, *Cele două Franţe.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1956].

RALEA, O. = Mihai Ralea, *În Extremul Occident. Note de drum din Antile, California, Canada.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1955].

RALEA, S. T. I–III = Mihail Ralea, *Scrieri din trecut.* [Vol.] I–III. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă. I: *În literatură,* 1957; II: *În filozofie,* 1957; III: *În literatură şi filozofie,* 1958.

RĂDULESCU, S. = Anton V. Rădulescu, *Silvicultură generală.* [Bucureşti], Editura Agrosilvică, 1956.

RĂDULESCU-CODIN = C. Rădulescu-Codin, *O seamă de cuvinte din Muscel,* cu o introducere de dr. Gustav Weigand. Ediţia I. Câmpulung, [1901].

RĂDULESCU-CODIN, Î. = C. Rădulescu-Codin, *Îngerul românului. Poveşti şi legende din popor.* Bucureşti, Librăriile Socec & Comp., 1913. (Academia Română. Din viaţa poporului român, Culegeri şi studii. XVII).

RĂDULESCU-CODIN, L. = C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiţii şi amintiri istorice,* adunate din Oltenia şi din Muscel de... Bucureşti, Librăriile Socec & Comp., 1910. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. X).

RĂDULESCU-CODIN, L. P. I = C. Rădulescu-Codin, *Literatura populară.* [Vol.] I: *Cântece şi descântece ale poporului.* Cu 50 arii populare. Ediţie critică de Ioan Şerb şi Florica Şerb. Studiu introductiv de Dan Simonescu. Bucureşti, Editura Minerva, 1986 (Ediţii critice de folclor).

RĂDULESCU-CODIN, L. TR. = C. Rădulescu-Codin, *Literatură, tradiţii şi obiceiuri din Corbii-Muşcelului.* Bucureşti, Atelierele Grafice Cultura Naţională, 1929. (Academia Română. Din viaţa poporului român. XXXIX).

RĂDULESCU-CODIN, M. N. = C. Rădulescu-Codin, *Muscelul nostru.* I: *Comuna Corbi şi locuitorii săi.* Istoric şi legende. Întindere, populaţiune. Portul, cântece, obiceiuri. Situaţia economică. Lămuriri asupra rostului şi cuprinsului monografiei judeţului şi a celor 63 de comune. Cu hărţi, vederi, figuri şi arii populare. Câmpulung, N. Vlădescu, 1922.

RĂDULESCU-MOTRU, P. = Constantin Rădulescu-Motru, *Personalismul energetic.* [Bucureşti], Editura Casei Şcoalelor, 1927.

RĂŞCANU, L. = Petru Răşcanu, *Lefile şi veniturile boierilor Moldovei în 1776.* Document de la Grigore A. Ghica Vv., publicat cu o introducere de... Iaşi, Tipografia Naţională, 1887.

RÂMNICEANU = [Naum Râmniceanu, *Introducere în gramatica grecească şi românească*]. [Manuscris grecesc şi românesc din 1805; Biblioteca Academiei Române, cota 1492].

RÂMNICEANU, H. = Naum Râmniceanu, *Hristoitie.* [Manuscris românesc şi grecesc de la începutul secolului al XIX-lea; Biblioteca Academiei Române, cota 1487].

RÂND. JUD. = *Rânduiala judecătorească de obşte.* Pentru Bohemie, Moravie, Silesie, Austrie de jos de Enţ şi de sus de Enţ, dimpreună cu hotarăle ei împreunată... Vienna, Iosif de Curţbec, 1787.

RÂND. N. = *Rânduiala despre neutralitate.* Sibiu, 1803. [Foaie volantă].

RÂNDUIALA = *Rânduiala căsătoriilor.* Sibiu, 1786. [Foaie volantă].

REBREANU, I. = Liviu Rebreanu, *Ion.* Roman. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1955].

REBREANU, N. = Liviu Rebreanu, *Trei nuvele.* Bucureşti, Cultura Naţională, [1924].

REBREANU, NUV. = Liviu Rebreanu, *Nuvele.* [Bucureşti], Editura Tineretului, 1957.

REBREANU, O. I ş. u. = Liviu Rebreanu, *Opere* I ş.u. Text ales şi stabilit, note, comentarii şi variante de Niculae Gheran şi Nicolae Liu. Studiu introductiv de Al. Piru. [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi apoi Editura Minerva, 1968 ş.u.

REBREANU, P. S. = Liviu Rebreanu, *Pădurea spânzuraţilor.* Roman. Ed. II. Bucureşti, „Cartea Românească", [1922].

REBREANU, R. I–II = Liviu Rebreanu, *Răscoala.* Roman. Volumul I–II. [Bucureşti], Editura „Adevărul", [1932].

REG. ORG. = *Regulamentul organic* [al Ţării Româneşti]. Bucureşti, 1832.

REG. ORG. MOLD. = [*Regulamentul organic al Moldovei*]. [Manuscris din 1831; Biblioteca Universităţii din Iaşi, cota VI – 61].

REG. SCOLAST. = *Regulele şcolasticeşti, care sânt orânduite şi aşezate pentru ţinerea şi procopseala şcoalelor româneşti celor din Ţara Ungurească şi din părţile ei împreunate.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungureşti, 1806.

REG. SHOLAST. = *Regulele sholastice, care sânt orânduite şi aşezate pentru ţinerea şi procopseala shoalelor româneşti celor din Ţara Ungurească şi din părţile ei împreunate.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungureşti, 1816.

REGULAMENT = *Regulament ostăşesc pentru miliţia pământenească a prinţipatului Valahiii.* [Bucureşti, 1832].

REGUL. ORG. = *Regulamentul organic, întrupat cu legiuirile din anii 1831, 1832 şi 1833, şi adăogat, la sfârşit, cu legiuirile de la anul 1834 până acum, împărţite pe fiecare an, precum şi cu o scară desluşită a materiilor.* Acum a doua oară tipărit. Bucureşti, tipărit la pitarul Z. Carcalechi, 1847.

REGUL. ORG. MOLD. = *Regulamentul organic a Prinţipatului Moldovei.* Ieşi, Tipografia Albinei, 1837.

RESMERIŢĂ, D. = Alexandru Resmeriţă, *Dicţionarul etimologico-semantic al limbei române.* Craiova, Institutul de Editură „Ramuri", 1924.

RETEGANUL, CH. = Ion Pop-Reteganul, *Cine nu ştie striga, cetească cartea asta, adecă chiuituri de care strigă feciorii...,* adunate din popor de... Ediţiunea II. Gherla, A. Todoran, 1897.

RETEGANUL, P. I–V = Ioan Pop-Reteganul, *Poveşti ardeleneşti.* Culese din gura poporului de... Partea I–V. Braşov, Editura Librăriei Nicolae Ciurcu, 1888.

RETEGANUL, P. P. = I. Pop-Reteganul, *Poveşti din popor.* Sibiu, 1895.

RETEGANUL, TR. = Ion Pop-Reteganul, *Trandafiri şi viorele.* Poesii populare culese şi ordinate de... Ediţiunea II, amplificată. Gherla, „Aurora", 1891.

RET. ROM. = *Retorica românească.* Antologie. Ediţie îngrijită, prefaţă şi note de Mircea Frînculescu. Bucureşti, Editura Minerva, 1980.

REŢ. HOL. = *Reţetă pentru boala ce să numeşte holera morbus.* [Iaşi], 1831. [Foaie volantă].

REŢ. MED. = [*Reţete medicale şi descântece*]. [Manuscris din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea; Biblioteca Academiei Române, cota 1320].

REV. CRIT. I ş. u. = *Revista critică literară.* Director Ar. Densuşianu. Iaşi. Anul I (1893) ş.u.

REV. IST. I ş. u. = *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie,* sub direcţiunea lui Gregoriu G. Tocilescu. Bucureşti. Anul I (1893) ş.u.

REV. NOUĂ I ş. u. = *Revista nouă.* Director B. P. Hasdeu. Bucureşti. Anul I (1888) ş.u.

REV. PĂD. XXVII = *Revista pădurilor.* Tom. XXVII. Sibiu, 1895.

RF I–II = *Revista filologică.* Organ al Cercului de studii filologice de pe lângă Facultatea de Filozofie şi Litere din Cernăuţi. Director Al. Procopovici. Cernăuţi. Vol. I–II, 1927–1928.

RL = *România liberă.* Bucureşti, 1952 ş.u.

ROGOZ, E. = Ion Rogoz, *Ecologia faunei acvatice din Câmpia Olteniei.* Bucureşti, Editura Academiei, 1979.

ROMANESCU, ZEŢ. = Vasile Romanescu, *Istoria unei cărţi.* I: *Zeţarul.* Bucureşti, „Cartea Românească", 1934.

ROMANIA = *Romania*. [Ziar]. Bucureşti, ianuarie–decembrie 1838.

ROMANO, B. I–II = Dionisie Romano, *Bibliotica tinerilor începători sau culegere de întâile cunoştinţele trebuincioase pentru învăţătura copiilor ce încep a ceti*. Tradusă din franţozeşte de ierodiaconul... Bucureşti, tipărită la Zaharia Carcalechi. Partea I: 1837; partea a II-a: 1838.

ROMÂNIA LITERARĂ = *România literară*. Săptămânal de literatură şi artă. Anul I (1968) ş.u.

ROMÂNUL (18...) = *Românul*. Ziariu politic, comercial, literar. Bucureşti. Anul I (1857) ş.u.

ROMÂNUL GLUMEŢ = *Românul glumeţ*. Basme, legende, tradiţiuni, oraţiuni de Anul Nou, de nuntă, cântece populare vechi, ghicitori, povestea vorbii sau proverburi etc. Partea I: *Proverburi şi ghicitori*. Bucureşti, Tipografia Thiel & Weiss, 1874.

ROM. LIT. = *România literară*. Foaie periodică, sub direcţia d-lui V. Alecsandri. Iaşi, Tipografia Franco-Română, 1855.

ROSETTI, B. = Alexandre Rosetti, *Lettres roumaines de la fin du XVI-e et du début du XVII-e siècle tirées des archives de Bistritza (Transylvanie), publiées par...* Bucureşti, Socec et Co., 1926. (Institutul de Filologie şi Folclor).

ROSETTI, I. L. R. = Al. Rosetti, *Istoria limbii române. De la origini până la începutul secolului al XVII-lea*. Ediţie definitivă. [Bucureşti], Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986.

ROSETTI, I. L. R. I = Alexandru Rosetti, *Istoria limbii române*. I. *Limba latină*. Ediţia a treia, revăzută şi adăugită. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1960.

ROSETTI, I. SL. = Acad. Al. Rosetti, *Influenţa limbilor slave meridionale asupra limbii române (sec. VI–XII)*. Bucureşti, Editura Academiei, [1954].

ROSETTI, L. R. I–IV, VI = Al. Rosetti, *Istoria limbii române*. [Vol.] I–IV, VI. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1938–1946.

ROSETTI, S. L. = Acad. Al. Rosetti, *Studii lingvistice*. [Bucureşti], Editura Academiei, 1955.

ROSETTI – BYCK, G. = Al. Rosetti – J. Byck, *Gramatica limbii române*. Ediţia a doua revăzută şi adăogită. Bucureşti, Editura Universul, 1945.

ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I = Acad. Al. Rosetti – B. Cazacu [– Liviu Onu], *Istoria limbii române literare*. [Vol.] I. De la origini până la începutul secolului al XIX-lea. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961.

ROSETTI – CAZACU – ONU, I. L. R.^{2} = Al. Rosetti – B. Cazacu, – Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*. Ediţia a doua, revăzută şi adăugită. Bucureşti, Editura Minerva, 1971.

C. A. ROSETTI, C. = C. A. Rosetti, *Ceasurile de mulţumire ale lui...* Bucureşti, Tipografia curţii a lui Fred. Walbaum, 1843.

C. A. ROSETTI, N. I. = C. A. Rosetti, *Note intime 1844–1859*, scrise zilnic... Adnotate şi publicate de Vintilă C. A. Rosetti. Vol. I. 1844–1846. Bucureşti, 1902. (Pagini din trecut).

ROŞCA, E. T. = D. D. Roşca, *Existenţa tragică. Încercare de sinteză filozofică*. Ediţie definitivă. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1968.

RT = *Romanul Troadei*. [Manuscris din 1766; Biblioteca Academiei Române, cota 2183].

RUDOW, XVII–XIX, XXII = W. Rudow, *Neue Belege zu türkischen Lehnwörter im Rumänischen* (În „Zeitschrift für romanische Philologie", Halle, vol. XVII–XIX). *Neue Belege zu rumänischen Wörtern nichttürkischen Herkunft* (ib., vol. XXII).

RUS, I. I–III = Ioan Rus, *Icoana pământului sau carte de gheografie*. Tom. I–III. Blaj, Tipografia Seminariului, 1842.

RUSET, E. = [Corneille], *Eraclie, împărat al Răsăritului*. Tragedie în cinci acturi de Corneil şi tradusă din franţozeşte de D. I. Roset. [f. l.], [f.t.], 1831.

RUSET, Z. = Molière, *Zgârcitul*. Comedie în cinci acte de la... Tradusă de I. Ruset. Bucureşti, Tipografia lui I. Eliad, 1836.

RUSSO, S. = Alexandru Russo, *Scrieri*. Publicate de Petre V. Haneş. Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1908.

RUSSU, L.T. = I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*. [Bucureşti], Editura Academiei, 1859.

S

S = *Steaua*. Revistă a Uniunii Scriitorilor din România. Cluj. Anul I (1954) ş.u.

SADOVEANU, A. L. = Mihail Sadoveanu, *Aventură în lunca Dunării*. [Bucureşti], Editura Tineretului, 1954.

SADOVEANU, B. = Mihail Sadoveanu, *Baltagul*. Roman. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", [1930].

SADOVEANU, D. = Mihail Sadoveanu, *Dureri înăbuşite*. Bucureşti, „Minerva", 1904.

SADOVEANU, D. P. = Mihail Sadoveanu, *Divanul persian*. Poveste orientală. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", [1946].

SADOVEANU, E. = Mihail Sadoveanu, *Evocări*. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1954]. (Studii literare).

SADOVEANU, F. J. = Mihail Sadoveanu, *Fraţii Jderi*. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1953.

SADOVEANU, Î. A. = Mihail Sadoveanu, *Împărăţia apelor*. Ediţie revăzută. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", [1947].

SADOVEANU, M. = Mihail Sadoveanu, *Mormântul unui copil*. Bucureşti, „Minerva", 1906.

SADOVEANU, M. C. = Mihail Sadoveanu, *Mitrea Cocor*. Ediţia a II-a. [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi Artă a Uniunii Scriitorilor, 1950.

SADOVEANU, N. F. = Mihail Sadoveanu, *Nada Florilor*. Amintirile unui pescar cu undiţa. [Bucureşti], Editura Tineretului, 1951.

SADOVEANU, N. P. = Mihail Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*. Povestire istorică. [Bucureşti], Editura Tineretului, [1952].

SADOVEANU, O. I–XXII = Mihail Sadoveanu, *Opere*. Vol. I–XVIII. Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1954–1959; [vol.] XIX–XXII. Bucureşti, Editura pentru Literatură [1964–1967] şi apoi Editura Minerva [1964–1973].

SADOVEANU, O. L. = Mihail Sadoveanu, *Ostrovul lupilor*. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", [1941].

SADOVEANU, P. = Mihail Sadoveanu, *Povestiri*. Bucureşti, Editura „Minerva", 1904.

SADOVEANU, P. C. = Mihail Sadoveanu, *Poezia cimiliturilor*. [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi Artă a Uniunii Scriitorilor din România, [1949]. (Cartea poporului, 62).

SADOVEANU, P. M. = Mihail Sadovenu, *Păuna Mică*. Bucureşti, Editura [Cartea Românească], [1948].

SADOVEANU, P. S. = Mihail Sadoveanu, *Povestiri de seară*. Bucureşti, „Minerva", 1910.

SADOVEANU, Ş. = Mihail Sadoveanu, *Şoimii*. Roman. Bucureşti, „Minerva", 1904.

SADOVEANU, T. F. = Mihail Sadoveanu, *Trenul fantomă*. Roman. Bucureşti, [f.e.], 1906.

SADOVEANU, V. F. = Mihail Sadoveanu, *Valea Frumoasei*. Ediţia a III-a. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", [1947].

SADOVEANU, Z. C. = Mihail Sadoveanu, *Zodia cancerului*. Roman istoric. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", [1946].

I. M. SADOVEANU, S. = Ion Marin Sadoveanu, *Sfârşit de veac în Bucureşti*. Ediţie îngrijită de I. Oprişan. Repere istorico-literare de Ana-Maria Sireteanu. Bucureşti, Editura Minerva, 1975.

SAHIA, N. = Alexandru Sahia, *Nuvele*. [Bucureşti], Editura de Stat, [1948].

SAHIA, S. A. = Alexandru Sahia, *Scrieri alese*. Cu un cuvânt înainte de G. Macovescu şi o postfaţă de Pompiliu Marcea. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1960.

SAHIA, U.R.S.S. = Alexandru Sahia, *U.R.S.S. azi*. [Craiova], Editura „Ramuri", [1935].

SALA, I. E. L. R. = Marius Sala, *Introducere în etimologia limbii române*. Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1999.

SANDU-ALDEA, A. M. = C. Sandu-Aldea, *Ape mari*. Nuvele şi schiţe. Bucureşti, „Minerva", 1910.

SANDU-ALDEA, D. N. = C. Sandu-Aldea, *Două neamuri*. Roman. Bucureşti, „Minerva", 1906.

SANDU-ALDEA, D. P. = C. Sandu[-Aldea], *Drum şi popas*. Note de drum. Schiţe. Bucureşti, „Minerva", 1904.

SANDU-ALDEA, S. = Constantin Sandu[-Aldea], *Selecţiunea metodică a cerealelor şi bazele ştiinţifice ale selecţiunii*. Bucureşti, „Minerva", 1907.

SANDU-ALDEA, U. P. = C. Sandu-Aldea, *În urma plugului*. Nuvele şi schiţe. Bucureşti, „Minerva", 1905.

SANIELEVICI, R. = Prof. Alex. Sanielevici, *Radioactivitatea*. (Fenomene şi legi generale). Vol. I. [Bucureşti], Editura Academiei, 1956.

SAVA, DOC. I–II = Aurel V. Sava, *Documente putnene*. Publicate cu un studiu introductiv de... Prefaţă de prof. N. Iorga. [Vol.] I–II. Chişinău, 1929–1931.

SĂGHINESCU, S. = V. Săghinescu, *Scrutare Dicţionarului universal al limbei române*, de Lazăr Şăineanu... Iaşi, 1898.

SĂGHINESCU, V. = V. Săghinescu, *Vocabular românesc de vreo câteva mii cuvinte, cu o critică minuţioasă şi cu îndreptar erorilor „Dicţionarului universal al limbei române" de Lazăr Şăineanu* etc. Iaşi, 1901–1902.

SĂM. I ş. u. = *Sămănătorul*. Revistă literară săptămânală. Bucureşti. Anul I (1901) ş.u.

SĂULESCU, GRAM. ROM. I–III = Gh. Săulescu, *Gramatică românească sau observaţii grămăticeşti asupra limbei româneşti*. Pentru şcoalele normale şi ghimnaziale. Partea I-ia etimologhică, II sintactică, III de prosodia limbei româneşti şi de versificaţie, la care s-au adaos mai multe exempluri de versuri. Iaşi, Tipografia Sfintei Mitropolii, partea I–II: 1833; partea a III-a: 1834.

SĂULESCU, HR. I–II = Gh. Săulescu, *Hronologhia şi istoria universală*. Prelucrată pe scurt de... Tom. I–II. Ieşi, 1837.

SĂULESCU, Î. = Gh. Săulescu, *Întâiele cunoştinţe de litere şi de idei, pentru tinerimea şcoalelor începătoare*. Ieşi, Tipografia Albinei, 1832.

SĂVULESCU, M. U. I–II = Acad. Traian Săvulescu, *Monografia uredinalelor din Republica Populară Română*. [Vol.] I–II. [Bucureşti], Editura Academiei, 1953. (Academia Română).

SĂVULESCU, PAT. VEG. = Acad. Traian Săvulescu, *Patologia vegetală*. Generalităţi, fitoterapie, viroze şi bacterioze. [Bucureşti], 1946–1947. [Curs litografiat].

SĂVULESCU, USTIL. I–II = Prof. Tr. Săvulescu, *Ustilaginalele din Republica Populară Română*. [Vol.] I–II. [Bucureşti], Editura Academiei, 1957. (Academia Română).

SB = *Scrisul bănăţean*. Revistă a Uniunii Scriitorilor din România. Timişoara. Anul I (1949) ş.u.

S. BĂRB. = D. I. Sebeni, *Sculamentul bărbaţilor şi femeilor, cu doctoriile sale apărătoare şi lecuitoare*. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1837.

SBIERA, F. S. = Dr. Ion G. Sbiera, *Familia Sbiera, după tradiţiune şi istorie* şi *Amintiri din viaţa autorului*. Cernăuţi, R. Eckhardt, 1899.

SBIERA, P. = Ion al lui G. Sbiera, *Poveşti poporale româneşti*. Din popor luate şi poporului date de... Cernăuţi, Editura Proprie, Tipografia Arhiepiscopală, 1886.

SCARĂ = *Scară a cuvintelor celor streine şi celor făcute din firea limbii, care cuvinte au cerut neapărat trebuinţa a să metahirisi în alcătuirea pravililor.* În Iaşul Moldaviei, 1815.

SCAVINSCHI, M. = Cr. W. Hufeland, *Macroviotică sau metodul a lungi viaţa ominiască.* Alcătuită prin... Acum întâia oară tradusă din limba ghermană întru această română prin spiţăriul D. Scavenschii. [Manuscris de la începutul secolului al XIX-lea; Biblioteca Academiei Române, cota 409].

SCAVINSCHI, O. = D. Scavinschi, *Odă din partea opştiei întru slava nunţii luminării sale prinţesii Elenco Sturza, ce să prăznuieşte astăzi, octomvrii 18. Anul 1825.* [2 foi].

SCÂNTEIA = *Scânteia.* [Bucureşti], 1952 ş.u.

SCL = *Studii şi cercetări lingvistice.* [Bucureşti], Editura Academiei. Institutul de Lingvistică din Bucureşti. Anul I (1950) ş.u.

SCLF = *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor.* Bucureşti, Editura Academiei Române. Anul I (1952) ş.u.

SCRIBAN, D. = August Scriban, *Dicţionaru limbii româneşti.* (Etimologii, înţelesuri, exemple, citaţiuni, arhaizme, neologizme, provincializme). Ediţiunea întâia. Iaşi, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună", 1939.

S. C. ŞT. (CLUJ) = *Studii şi cercetări ştiinţifice.* Academia Română. Filiala Cluj. Anul I (1950) ş.u.

S. C. ŞT. (IAŞI) = *Studii şi cercetări ştiinţifice. Filologie.* Academia Română. Filiala Iaşi. Anul I (1950) ş.u.

SCURTU, T. = Vasile Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română.* Bucureşti, Editura Academiei, 1966.

SEBASTIAN, J. = Mihail Sebastian, *Jocul de-a vacanţa.* Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964.

SEBASTIAN, T. = Mihail Sebastian, *Opere. Teatru,* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1946.

SERRURIE, P. = Grigorie Serrurie, *Collecţiune de poezii scrise în esiliŭ.* Bucureşti, Imprimeria Nifon Mitropolitul, 1858.

SEVASTOS, C. = Elena Didia Odorica Sevastos, *Cântece moldoveneşti.* Iaşi, Tipografia Naţională, 1888.

SEVASTOS, N. = Elena Sevastos, *Nunta la români.* Studiu istorico-etnografic-comparativ. (Ediţiunea Academiei Române). Bucureşti, Tipografia Carol Göbl, 1889.

SEVASTOS, P. = Elena D. O. Sevastos, *Poveşti.* Iaşi, Editura Librăriei Fraţii Şaraga, [1892]. (Colecţiunea Şaraga. No. 1).

SEVERIN, S. = C. I. V. Severin, *Sinonimele limbii române cu radicali diferiţi în raport mai cu seamă la lucrurile divine, la cult şi la terminologia eclesiastică.* Vol. I. Iaşi, „Viaţa Românească", 1923.

SFC I–VI = *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română.* Vol. I–III. [Bucureşti], Editura Academiei. Vol. I: 1959; vol. II: 1961; vol. III: 1962. (Institutul de Lingvistică din Bucureşti); vol. IV–V. [Bucureşti], Editura Academiei, 1967–1969; vol. VI [Bucureşti], Editura Academiei, 1972.

SG I–III = *Studii de gramatică.* Vol. I–III. [Bucureşti], Editura Academiei. Vol. I: 1956; vol. II: 1957; vol. III: 1961. (Institutul de Lingvistică din Bucureşti).

SIBINEANU, C. = Ioan Sibineanu, *Despre vestita cometa anului 1834 şi despre sistema soarelui.* Traduse de... Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1833.

SIHLEANU, A. = Al. Sihleanu, *Armonii intime.* Bucureşti, Imprimeria lui Ferdinand Om, 1857.

SIMA, M. = Gr. Sima al lui Ion, *Materialuri de limbă.* (În: „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie", vol. II, 183 ş.u.).

SIMB. PL. = Petru Moaler, *Simbolul plinelor de bucurie simţiri...* Buda, Tipariul Crăieştii Universitate din Pesta, 1829.

SIMION DASC., LET. = Simion Dascălul, *Letopiseţul Ţării Moldovei până la Aron Vodă (1359–1595), întocmit după Grigorie Ureche, vornicul, Istratie logofătul şi alţii...* Ediţie de Const. Giurescu, cu o prefaţă de I. Bogdan. Bucureşti, Socec et Co., 1916 (Comisia istorică a României).

SIMION, D. P. = Eugen Simion, *Dimineaţa poeţilor.* Eseu despre începuturile poeziei române. Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1980.

SIMION, S. R. I–IV = Eugen Simion, *Scriitori români de azi.* Bucureşti, Editura Cartea Românească, I: 1974; II: 1976; III: 1984; IV: 1989.

SIMIONESCU, FL. = Prof. I. Simionescu, *Flora României.* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1939. (Biblioteca enciclopedică).

SIMIONESCU, F. R. = Prof. I. Simionescu, *Fauna României.* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1938. (Biblioteca enciclopedică).

SINDIPA (1703) = *Sindipa filozoful.* [Manuscris din 1703; Biblioteca Academiei Române, cota 1436].

SINDIPA (1786) = *Istoria lui Sindipa.* [Manuscris din 1786; Biblioteca Academiei Române, cota 830].

SION, C. = Gh. Sion, *Ceasurile de mulţemire a lui...* Iaşi, Cantora Foaiei Săteşti, 1844.

SION, F. = George Sion, *101 Fabule.* Bucureşti, Imprimeria Naţională, Intr. C. N. Rădulescu, 1869.

SION, M. = A. de Lamartine, *Moartea lui Socrat.* De... Tradusă de Gheorghe Sion. Iaşi, Tipografia Institutului Albinei, 1847.

SION, P. = G. Sion, *Proză. Suvenire contimpurane.* Ediţie îngrijită, cu un studiu introductiv, glosar şi note de Radu Albala. Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1956. (Biblioteca pentru toţi).

SION, POEZII = George Sion, *Din poesiile lui...* Bucureşti, Imprimeria Naţională Iosif Romanov et Comp., 1857.

SIROE = [Metastasio, *Siroe*]. [Traducere manuscrisă din neogreacă, din 1784; Biblioteca Academiei Române, cota 181].

SIROIU = [Metastasio], *Siroiu*. [Traducere manuscrisă din neogreacă, de la începutul secolului al XIX-lea; Biblioteca Academiei Române, cota 3454].

SLAVICI, N. I–II = Ioan Slavici, *Novele*. Vol. I–II. Bucureşti, Editura Librăriei Socec. Vol. I: 1892; vol. II: 1896.

SLAVICI, O. I–II = Ioan Slavici, *Opere*. Vol. I: *Nuvele*. Vol. II: *Mara*. [Bucureşti]. Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1952.

SLAVICI, O.[2] I–XIV = Ioan Slavici, *Opere*. Sub îngrijirea unui colectiv. Prefaţă de D. Vatamaniuc. [Vol.] I–II, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967; [vol.] III–XIV, Bucureşti, Editura Minerva, 1970–1987 (Scriitori români).

SLAVICI, P. = Ioan Slavici, *Pădureanca*. Novelă. Sibii, Tipariul Tipografiei Archidiecezane, 1884. (Biblioteca poporală a „Tribunei". Nr. 1).

SLAVICI, V. P. = I. Slavici, *Vatra părăsită*. Nuvelă din popor. Bucureşti, Editura „Minerva", 1900.

SLĂTINEANU, A. = [Metastasio], *Ahileus la Schiro*. Fapta lui chir Metastazie, chesaricescului poetic. Acum întâi tălmăcită de pe grecie de către dumnealui Iordache Slătinean, vel paharnic, în Bucureştii Ţării Rumuneşti, la a[nul] 1797, iară la sfârşit s-au adăugat *Istoria lui Sofronim*... Sibii, Tipografia lui Martin Hohmaister.

SLOV. = *Bucvar sau începere de învăţătură celor ce vor să înveţe carte cu slove sloveneşti*, ce s-au tipărit acum întâi, cu porunca Preaosfinţitului mitropolit al Moldovii kir Iacov, în Sfânta Mitropolie, în Iaşi. Leat 1755.

SNOAVA, I–IV = *Snoava populară românească*. [Vol.] I–IV. Ediţie critică de Sabina-Cornelia Stroescu. Prefaţă de Mihai-Alexandru Canciovici. Bucureşti, Editura Minerva, 1984–1989 (Ediţii critice de folclor – genuri).

SOARE, MAŞ. = D. D. Soare, *Elemente de maşini*. Bucureşti, Institutul de Documentare Bibliografie şi Editură Tehnică, 1949.

SOBARU, EC. PLAN. = Al. Sobaru, *Economia şi planificarea comerţului socialist în R.P.R.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1957.

SOB. HRIS. = *Sobornicescul Hrisov* (1785, 1835, 1839). Ediţie critică. [Bucureşti], Editura Academiei, 1958. (Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris. IV).

SORBUL, T. = Mihail Sorbul, *Teatru*. Prefaţă de Florin Tornea. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1963.

SORESCU, D. = Marin Sorescu, *Descântoteca*. Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1976.

SORESCU, I. = Marin Sorescu, *Iona*. (Teatru). [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1968.

SORESCU, L. L. I–V = Marin Sorescu, *La Lilieci*. Poeme. [Cartea I] Bucureşti, Editura Eminescu, 1973. [Cartea a II-a] Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1977. [Cartea a III-a] Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1980. [Cartea a IV-a] Craiova, Scrisul Românesc, 1988. [Cartea a V-a] Bucureşti, Editura Creuzet, 1995.

SORESCU, P. = Marin Sorescu, *Poeme*. Versuri. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1965.

SORESCU, S. = Marin Sorescu, *Singur printre poeţi. Parodii*. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1964.

SORESCU, U. = Marin Sorescu, *Unde fugim de-acasă? (Aproape teatru, aproape poeme, aproape poveşti)*. [Bucureşti], Editura Tineretului, [1966].

SOVEJA, O. = Soveja [= S. Mehedinţi], *Oameni de la munte*. Ediţia II. Bucureşti, Socec, 1921.

SP I–II = *Gheografia sau scrierea pământului*. Întocmită după orânduiala cea mai nouo, aşezată pentru 4 părţi ale pământului, adecă: Europa, Asia, Africa, America, cu tot cuprinsul lor. Acum întâi... tălmăcită şi dată afară la lumină. Tomul I–II. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1814[–1815].

SPIC. I–IV = *Spicuitorul moldo-român*. Jurnal scientific, literar şi industrial, rediguit de o soţietate de literaţi. Iaşii, Institutul Albinei, 1841.

SPORTUL = *Sportul*. Ziar al Consiliului Naţional pentru Educaţie Fizică şi Sport. [Bucureşti], 1968 ş.u.

SP. POP. = *Sportul popular*. Bucureşti, 1959 ş.u.

STAMATI, D. = Pah. T. Stamati, *Disionăraş românesc de cuvinte tehnice şi altele greu de înţeles*. Întâia ediciune. Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1851.

STAMATI, F. = Teodor Stamati, *Fizica elementară pentru clasele colegiale din Prinţipatul Moldovei*. Compilată după F. Crişu de... întâia ediţie. Iaşi, Tipografia Institutului Albinei, 1849.

STAMATI, M. = T. Stamati, *Manual de istoria naturală, prescurtat pentru tinerimea românească*. Ieşi, Institutul Albinei, 1841.

STAMATI, V. = Pah. Teodor Stamati, *Vocabulariu de limba germană şi română, cu adăogirea celor mai obicinuite şi în conversăciune primite cuvinte străine*. Iaşii, Tipografia Buciumului Român, 1852.

C. STAMATI, G. = Florian, *Galatia*. Tragodie păstoriască a domnului... tălmăcită de pe limba grecească pe limba moldovinească de Constantin Stamate. Ieşi, 1808. [Manuscris; Biblioteca Academiei Române, cota 3502].

C. STAMATI, P. = N. Nicoleanu, *Poezii şi proză.* Vasile Cârlova, *Poezii.* C. Stamati, *Poezii şi proză.* Publicaţie îngrijită de G. Bogdan-Duică. Bucureşti, „Minerva", 1906. (Biblioteca scriitorilor români).

C. STAMATI, POV. = C. Stamati, *Povestea povestelor.* Iaşi, Cantora Foaiei Săteşti, 1843.

STANCU, C. = Zaharia Stancu, *Clopotul de aur.* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1939.

STANCU, D. = Zaharia Stancu, *Desculţ.* Roman. Ediţia a IV-a. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1952].

STANCU, M. I. = Zaharia Stancu, *Ce mult te-am iubit.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1968.

STANCU, P. S. = Zaharia Stancu, *Poeme simple.* 1923–1943. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1957.

STANCU, R. A. I–V = Zaharia Stancu, *Rădăcinile sunt amare.* [Vol.] I–V. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1958–1959].

STANCU, Ş. = Zaharia Stancu, *Şatra.* Roman. Ediţia a II-a. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1969.

STANCU, U.R.S.S. = Zaharia Stancu, *Călătorind prin U.R.S.S.* Note şi impresii de drum. Ediţia a doua. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1951].

STĂNCESCU, B. = Dumitru Stăncescu, *Basme, culese din gura poporului.* Cu o prefaţă de Ionnescu-Gion. Bucureşti, Haimann, 1892.

STĂNESCU, C. R. = Nichita Stănescu, *Cartea de recitire.* [Bucureşti], Editura Cartea Românească, [1972].

STĂNESCU, D. S. = Nichita Stănescu, *În dulcele stil clasic.* Bucureşti, Editura Eminescu, 1970.

STĂNESCU, O. C. I–II = Nichita Stănescu, *Ordinea cuvintelor,* vol. I–II. Cuvânt înainte de Nichita Stănescu. Prefaţă şi ediţie de Alexandru Condeescu, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1985.

STĂNESCU, R. = Nichita Stănescu, *Respirări.* Bucureşti, Editura Sport – Turism, 1982.

STĂNILOAE, O. = Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie şi românism.* Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1939.

STĂNOIU, C. I. = Damian Stănoiu, *Călugări şi ispite.* Scene din viaţa mănăstirilor. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", [1928].

STEAUA (18...) = *Steaua Dunării.* Jurnal politic, literar şi comercial. Sub redacţia lui M. Kogălniceanu. Iaşi. Anul I (1855) ş.u.

STEINHARDT, J. = N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii.* Ediţie îngrijită şi postfaţă de Virgil Ciomoş. Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1991.

STERE, S. = C. Stere, *Scrieri.* Ediţie, studiu introductiv şi note de Z. Ornea. [Bucureşti], Editura Minerva, 1979.

STERESCU, N. = St. Sterescu, *Nărojii.* (Poveste populară din Gorj, cu note lingvistice). (În revista „Convorbiri literare", XLVI 1912, p. 1044–1055 şi 1164–1168).

ST. INST. = [D. Ţichindeal], *Arătare despre starea acestor nouă întroduse sholasticesti instituturi ale naţiei româneşti, sârbeşti şi greceşti.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungureşti din Peşta, 1813.

STÎNCĂ, MED. SOC. = Ştefan Stînca, *Mediul social ca factor patologic,* cu un studiu introductiv şi adnotări de Samuil Iszak. [Bucureşti], Editura Academiei, 1956.

ST. LEX. = [Grămăticul Staicu], *Lexicon slavo-român.* [Manuscris de pe la 1660; Biblioteca Academiei Române, cota 312].

STOIAN, PĂST. = I. Stoian, *Păstoritul în Râmnicul Sărat.* (În revista „Grai şi suflet", VI 1934).

STOICA, VÂN. = Coriolan Stoica, *Călăuza vânătorului.* Cluj, „Cartea Românească", 1937.

N. STOICA, C. B. = Nicolae Stoica de Haţeg, *Cronica Banatului.* Studiu introductiv, ediţie, glosar şi indice de Damaschin Mioc. Ediţia a 2-a revăzută. Timişoara, Editura Facla, 1981.

STOICESCU, C. S. = Nicolae Stoicescu, *Curteni şi slujitori.* Contribuţii la istoria armatei române. Bucureşti, Editura Militară, 1968.

STOICESCU, D. = Nicolae Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova.* Sec. XIV–XVII. Bucureşti, Editura Enciclopedică Română, 1971.

STOICESCU, S. D. = Nicolae Stoicescu, *Sfatul domnesc şi marii dregători din Ţara Românească şi Moldova (Sec. XIV–XVII).* Bucureşti, Editura Academiei, 1968.

STOILOV, T. F. = Acad. S. Stoilov, *Teoria funcţiilor de o variabilă complexă.* Vol. I: *Noţiuni şi principii fundamentale.* [Bucureşti], Editura Academiei, 1954.

STREINU, L. U. = Vladimir Streinu, *Studii de literatură universală.* Ediţie întocmită şi prefaţată de George Muntean. Bucureşti, Editura Univers, 1973.

STREINU, P. C. I–III = Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară.* [Vol.] I–II. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968; [Vol.] III. Ediţie alcătuită de George Muntean. Bucureşti, Editura Minerva, 1974.

STREINU, V. M. = Vladimir Streinu, *Versificaţia modernă. Studiu istoric şi teoretic asupra versului liber.* Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1966.

STUDII = *Studii.* Revistă de ştiinţă, filozofie, arte. Bucureşti. Anul I (1948) ş.u.

STURDZA, M. N. = Dimitrie A. Sturdza, *Memoriu asupra numismaticei româneşti.* Bucureşti, Tip. Soc. Academice Române, 1878. (Extract din „Columna lui Traian", 1877, no. 10–11).

STURDZA, N. = Dimitrie Sturdza, *Numismatica română*. Bucureşti, Tipografia Naţională C. N. Rădulescu, 1878.

ŞŢ = *Cei de obşte articuli pentru soţietăţile şi ţehurile de supt crăimea Ungariei*. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungureşti, 1813.

SUCEVEANU, I. A. I–IV = W. Robertson, *Istoria Americii*. [Traducere din greceşte de C. Suceveanu. În patru volume manuscrise, Iaşi, 1818–1920; Biblioteca Universităţii din Iaşi, cota III – 23].

SUCIU, S. = Moise Suciu, *Semnul bucuriei şi a poftei inimei...* Buda, Tipariul Crăieştii Universitate din Pesta, 1829.

SUFL. OLT. I ş. u. = *Suflet oltenesc*. Culegeri şi cercetări folcloristice. Anul I (1927) ş.u.

Ş

ŞA I–II = *Şcoala Ardeleană*. [Vol.] I–II. Ediţie critică, note, bibliografie şi glosar de Florea Fugariu. Introducere de Dumitru Ghişe şi Pompiliu Teodor. Bucureşti, Editura Minerva, 1983.

ŞANDRU, F. = Dumitru Şandru, *Folclor românesc*. Ediţie îngrijită de Tudora Şandru Olteanu. Prefaţă de Ovidiu Bîrlea. Bucureşti, Editura Minerva, 1987.

ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA = D. Şandru şi F. Brînzeu, *Printre ciobanii din Jina*. Bucureşti, Socec, 1934. (Extras din revista „Grai şi suflet", vol. V, VI).

ŞĂINEANU = Lazăr Şăineanu, *Dicţionar universal al limbii române*. Craiova, [1896].

ŞĂINEANU^2 = Lazăr Şăineanu, *Dicţionar universal al limbii române*. A doua ediţiune cu totul prelucrată şi adăugită. Craiova, Institutul de Editură „Samitca", I. Samitca şi D. Baraş, 1908.

ŞĂINEANU, D. U. = Lazăr Şăineanu, *Dicţionar universal al limbei române*. A opta ediţiune. Revăzut şi adăogit la ediţia VI-a. Ortografia Academiei Române. [Craiova], Editura „Scrisul Românesc", [1930].

ŞĂINEANU, Î. = Lazăr Şăineanu, *Încercare asupra semasiologiei limbei române*. Studii istorice despre transiţiunea sensurilor. Cu o alocuţiune-prefaţă de B. P. Hasdeu. Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1887.

ŞĂINEANU, T. = L. Şăineanu, *Elemente turceşti în limba română*. Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1885.

ŞCHEI = *Acte, documente şi scrisori din Şcheii Braşovului*. Text ales şi stabilit, note de Vasile Oltean. Bucureşti, Editura Minerva, 1980.

ŞCOLERIU, L. = Toader Şcoleriu, *Lecţione, adecă cuvântare, scoase de la întâie parte a gramaticii...* Pentru învăţătura limbii moldoveneşti şi ruseşti. Ieşi, în Tipografie cea Politicească, 1789.

ŞEZ. I ş. u. = *Şezătoarea*. Revistă pentru literatură şi tradiţiuni populare. Director: Artur Gorovei. Fălticeni. Anul I (1892) ş.u.

ŞINCAI, C. = Gheorghe Gavriil Şincai, *Catehismul cel mare, cu întrebări şi răspunsuri*. Alcătuit şi întocmit pentru folosul şi procopsala tuturor şcoalelor normăleşti a neamului românesc. Blaj, Tipariul Seminariului, 1783.

ŞINCAI, HR. I–III = Georgie Şincai din Şinca, *Hronica românilor şi a mai multor neamuri, încât au fost ele aşa de amestecate cu românii, cât lucrurile, întâmplările şi faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie pe înţeles*. Din mai multe mii de autori, în cursul de 34 ani culeasă. [Tom.] I–III. Iaşi, 1853–1854.

ŞINCAI, HR., în CALENDAR (18...) = Gheorghe Şincai din Şinca, *Hronica românilor şi a mai multor neamuri, încât au fost aşa de amestecate cu românii, cât lucrurile, întâmplările şi faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie pre înţeles*. Din mai multe mii de autori în cursul de 34 de ani culeasă... Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungureşti din Pesta, 1808. [Tipărit ca adaos la *Calendarul de Buda* din 1808–1809].

ŞINCAI, Î. = G. Şincai, *Îndreptare cătră arithmetică*. Întâia parte... Blaj, Tipariul Seminariului, 1785.

ŞINCAI, ÎNV. = Gh. Şincai, *Învăţătura fireasc spre surparea superstiţiei norodului*. [Traducere manuscrisă din limba germană, după Helmuth, din anii 1804–1808; Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române, fondul Oradea, cota 39].

ŞINCAI, O. I–III = Gheorghe Şincai, *Opere. Hronica românilor*. Ediţie îngrijită şi studiu asupra limbii de Florea Fugariu. Prefaţă şi note de Manole Neagoe. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, [vol.] I–III, 1967–1969.

ŞINCAI, P. P. = Gh. Şincai, *Prima principia Latinae grammatices quae ad usum scholarum Valachico-nationalium propter majorem incipientium puerorum facilitatem, adjecta Valachica lingua, in hunc ordinem redegit...* Balasfalvae, Typis Seminarii Dioecesani, MDCCLXXXIII [= Blaj, 1783].

ŞIO I–II$_{1-2}$ = Lazăr Şăineanu, *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române*. I. *Introducerea*. II. *Vocabularul*. 1. *Vorbe populare*. 2. *Vorbe istorice*. Bucureşti, Socec, 1900.

Ş. TAINE = Eustratie, *Şeapte taine a besearicii*. Iaşi, 1644.

ŞTEFANELLI, D. C. = T. V. Ştefanelli, *Documente din vechiul ocol al Câmpulungului Moldovenesc*. Culese, adnotate şi publicate de... Cu mai multe iscălituri facsimilate în text şi 19

reproduceri facsimilate de documente originale. Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Socec, 1915.

ŞTEFĂNESCU, C. = Theodor Ştefănescu, *Curs de contablitate în partidă dublă.* [A patra ediţiune]. Bucureşti, 1896.

T

T = *Teatru.* Revistă lunară editată de Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă şi de Uniunea Scriitorilor. [Bucureşti], 1961 ş.u.

TAFRALI, S. = O. Tafrali, *Scene din viaţa dobrogeană.* Bucureşti, Niţeanu, 1906.

TAMÁS, ET. WB. = Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen (Unter Berücksichtigung der Mundartwörter).* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.

TAVERNIER, A. = Alcibiade Tavernier, *Amărunturi apărătoare şi highienice pentru miserere sau holera-morbus şi alte boale epidemice.* [Text bilingv francez-român]. În Privileghiata Tipografie din Bucureşti, 1831.

TÂMPEANUL, G. = Serdariul Scarlat Tâmpeanul, *Gheografia Ţării Rumâneşti.* Bucureşti, Tipografia pitarului Constandin Pencovici, 1840.

T. DIAL. B. N. = *Texte dialectale şi glosar. Bistriţa-Năsăud.* Publicate de Maria Marin şi Marilena Tiugan. [Bucureşti], 1987, Institutul de Cercetări Etnologice şi Dialectologice. Seria II. Texte şi glosar, 6).

T. DIAL. D. = *Texte dialectale şi glosar. Dobrogea.* Publicate de Paul Lăzărescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Nicolae Saramandu. [Bucureşti], 1987. (Institutul de Cercetări Etnologice şi Dialectologice. Seria II. Texte şi glosare, 5).

T. DIAL. M. I–III = *Texte dialectale. Muntenia.* I–III. Sub conducerea lui B. Cazacu, membru corespondent al Academiei. Bucureşti, Editura Academiei, I: 1973, II: 1975; [vol.] III. Publicate de Costin Bratu, Galina Ghiculete, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Ruxandra Pană, Marilena Tiugan, Magdalena Vulpe. [Bucureşti], 1976. (Institutul de Cercetări Etnologice şi Dialectologice. Seria II. Texte şi glosare, 4).

T. DIAL. M. B. = *Noul Atlas Lingvistic pe regiuni. Moldova şi Bucovina. Texte dialectale.* Culese de Stelian Dumistrăcel şi publicate de Doina Hreapcă şi Ion-Horia Bîrleanu. [Vol.] I, partea 1. Iaşi, Editura Academiei Române, 1993; [vol.] I, partea a 2-a. Iaşi, Editura Academiei Române, 1995.

T. DIAL. O. = *Texte dialectale. Oltenia.* Publicate sub redacţia lui Boris Cazacu, membru corespondent al Academiei, de Cornelia Cohuţ, Galina Ghiculete, Maria Mărdărescu, Valeriu Şuteu şi Magdalena Vulpe. Bucureşti, Editura Academiei, 1967.

TDR = *Tratat de dialectologie românească.* Coordonator: Valeriu Rusu. Craiova, Editura „Scrisul Românesc", 1984.

TDRG = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch.* [Band I–III]. Bukarest, Staatsdruckerei. I: 1903; II: 1911; III: 1924.

TDRG^2 = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch,* 2., überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron. [Band I–III]. Otto Harrassowitz. Wiesbaden. I: 1986; II: 1988; III: 1989.

TDRG^3 = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch,* 3., überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron und Elsa Lüder. Band I–III. Cluj-Napoca, Clusium. I: 2000; II: 2003; III: 2005.

TEAHA, C. N. = Teofil Teaha, *Graiul din valea Crişului Negru.* [Bucureşti], Editura Academiei, 1961. (Academia Română. Institutul de Lingvistică).

TEAHA, CUV. LAT. = Teofil Teaha, *Cuvinte latineşti moştenite în graiurile româneşti actuale.* Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

TEAMPE, O. S. = Radu Teampe, *Oglinda statului bisericesc şi politicesc sau învăţătura năravurilor celor bune şi a vieţii creştineşti.* Tom. I. Braşov, Tipografia Ioan Gött, 1835.

TEAMPE vezi şi TEMPEA.

TELEGRAFUL (18...) = *Telegraful român.* Ziar. Sibiu, 1853 ş.u.

TELEMAH, I–II = Fénélon, *Întâmplările lui Tilemah, fiul lui Odiseu.* Vol. I (cărţile 1–5); II (cărţile 6–10). [Traducere manuscrisă din neogreacă de la mijlocul secolului al XVIII-lea; Biblioteca Academiei Române, cota 262].

TELEMAHOS = Fénélon, *Întâmplările lui Telemac, fiul lui Ulises.* [Traducere manuscrisă din neogreacă de la sfârşitul secolului al XVIII-lea; Biblioteca Academiei Române, cota 1576].

TEM. GHEOM. I–II = *Temeiurile gheometriii.* [Manuscris din prima jumătate a secolului al XIX-lea, probabil o copie după cursul lui Gh. Lazăr; Biblioteca Academiei Române, cota 1189].

TEMPEA, GRAM. = Radu Tempea, *Gramatică românească.* Sibii, Tipografia lui Petru Bart, 1797.

TEODOREANU, C. B. = Ionel Teodoreanu, *În casa bunicilor.* Ediţia a III-a. Bucureşti, „Cartea Românească", [1942].

TEODOREANU, L. = Ionel Teodoreanu, *Lorelei.* Roman. Bucureşti, „Cartea Românească", [1935].

TEODOREANU, M. I–III = Ionel Teodoreanu, *La Medeleni.* Vol. I: *Hotarul nestatornic.* Vol. II: *Drumuri*; Vol. III: *Între vânturi.* Ediţia I. Bucureşti, „Cartea Românească", [1925–1927].

TEODOREANU, M. U. = Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor. Întoarcerea în timp.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1957].

TEODOREANU, U. C. = Ionel Teodoreanu, *Uliţa copilăriei.* Bucureşti, Editura „Cartea Românească", 1935.

TEODORESCU, P. P. = G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare române.* Culegere de... Bucureşti, Tipografia Modernă, 1885.

TEODORESCU, P. P.[2] = G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare române.* Ediţie critică, note, glosar, bibliografie şi indice de George Antofi. Prefaţă de Ovidiu Papadima. Bucureşti, Editura Minerva, 1962.

A. TEODORESCU, A. = A. Teodorescu, *Aritmetică sau învăţătura socotelilor.* Acum întâia oară întocmită... Iaşi, Tipografia Sf. Mitropolii, 1839.

TEODORI, A. = Al. Teodori, *Scurtă arătare despre om şi despre întocmirile lui.* (În calendarul *Carte de mână pentru naţia românească.* Buda, 1825).

TEODOROVICI, I. = Pavel Kengyllácz, *Istoria universală sau a toată lumea...* Acum întâia oară pre limba românească prefăcută şi aşezată de Ioann Theodorovici. Partea I, cu o mapă despre pământul făgăduinţei sau Palestina – Historia universalis, pars I. Buda, Crăiasca Universitate din Pesta, 1824.

TEODOROVICI, M. = Ioan Teodorovici, *Moralnice sentenţii sau folositoare pilde.* Traduse [de]... Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungureşti, 1813.

TEODOROVICI, P. = Leopold Simani, *Pruncii cei părăsiţi, ajutoriul lui Dumnezeu şi purtătorii de grijă a unei bătrâne şi credincioasă crescătoare încredinţaţi...* acum în limba românească aşăzată de Ioan Theodorovici. Cu o figură în aramă tăiată. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei din Pesta, 1830.

TES. I–III = A. Papiu Ilarian, *Tesauru de monumente istorice pentru România, atât de vechi tipărite, cât şi manuscripte,* cea mai mare parte străine, adunate, publicate cu prefaţiuni şi note ilustrate de... Tom. I–III. Bucureşti, Tipografia Naţională, 1862–1864.

TETRAEV. (1574) = *La versione rumena del Vangelo di Matteo, tratta del Tetraevanghelion del 1574* (ms. del Museo Britanico: Harley 6311 b), e publicata per la prima volta da M. Gaster, în „Archivio glotto-logieo italiano", vol. XII, p. 197–254; *Tetraevanghelul diaconului Coresi din 1561.* [Corectat de I. Bianu], prelucrat de dr. M. Gaster. Bucureşti, Imprimeriile Statului, 1929.

TEULESCU, C. = A. de Lamartine, *Istoria lui Cesar.* Tradusă de D. P. Teulescu. Bucureşti, Tipografia Naţională a lui Roman et C-nie, 1856.

TEULESCU, I. = George Sand, *Indiana...* [Tradusă] de P. Teulescu. Bucureşti, Tipografia lui C. A. Rosetti şi Vinterhalder, 1847.

TEXTE ROM. (XVI) = *Texte româneşti din sec. al XVI-lea.* Sub coordonarea lui Ion Gheţie. Bucureşti, Editura Academiei, 1982.

TEXTE ROM.[2] (XVI) = *Cele mai vechi texte româneşti.* Contribuţii filologice şi lingvistice. Coordonare de Ion Gheţie. Bucureşti, Tipografia Universităţii, 1982.

THEODORESCU, C. = Cicerone Theodorescu, *Un cântec din uliţa noastră.* Versuri. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1953.

THEODORESCU, V. I–II = Cicerone Theodorescu, *Versuri alese.* [Vol.] I–II. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1955.

TIMPUL (18...) = *Timpul.* Jurnal politic-comercial. Bucureşti, 1856–1857.

TIN. ROM. = *Sholasticescul fruct al tinerimei romane din libera crăiască cetate Pesta, carele în cursul de veară l-au făcut şi la publica examenare, în 2 septemvrie 1824, s-au arătat.* Buda, Tipariul Universitatei din Pesta, 1824.

TITULESCU, D. = Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice.* Bucureşti, Editura Politică, 1967.

T. LINGV. GEN. = *Tratat de lingvistică generală.* (Redactori responsabili: acad. Al. Graur, S. Stati, Lucia Wald). Bucureşti, Editura Academiei, 1971.

TOCILESCU, MON. I–II = Gr. G. Tocilescu, *Monumetele epigrafice şi sculpturali ale Museului naţional de antichităţi din Bucureşti,* publicate sub auspiciile Academiei Române. Partea I–II, colecţiunea epigrafică a Museului până la anul 1881. Bucureşti, 1902–1908.

TODORAN, GL. = Romulus Todoran, *Mic glosar dialectal.* Alcătuit după două manuscrise din Biblioteca Centrală de la Blaj din 1887. Cluj, „Cartea Românească", 1949.

TOMESCU, GL. = Mircea Tomescu, *Glosar din judeţul Olt.* Slatina, Tipografia „Tiparul Oltului", 1944. (Aspecte lingvistice şi folclorice din judeţul Olt. II).

TOMICI, C. A. = Ioan Tomici, *Cultura albinelor sau învăţătura despre ţinerea stupilor în magaţinuri.* Tradusă şi prin iscusinţa din mai mulţi ani cercată şi pentru folosul de comun întocmită prin... Buda, Tipariul Crăieştei Universitatei din Pesta, 1823.

TOMICI, C. B. = Ioan Tomici, *Cultura bombiţelor sau învăţătura despre ţinerea şi creşterea omidelor sau goangelor de mătasă.* Ca o adăogare mult folositoare lângă ţinerea stupilor în magaţinuri. Tradusă după manipulaţia cea mai nouă şi îndreptată a domn[ului] Iosif Blaşcovici... întocmită prin... Buda, Tipariul Crăieştei Universitatei din Pesta, 1823.

TOMICI, Î. = Ioan Tomici, *Scurte învăţături pentru creşterea şi buna purtare a tinerimei romană.* Buda, 1827.

TOPÎRCEANU, B. = G. Topîrceanu, *Balade vesele şi triste.* Ediţia IV-a. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", [1931].

TOPÎRCEANU, M. = G. Topîrceanu, *Migdale amare.* Versuri umoristice şi fanteziste. Ediţia IV-a. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", [1947].

TOPÎRCEANU, O. A. I–II = G. Topîrceanu, *Opere alese.* Vol. I–II. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1959.

TOPÎRCEANU, P. O. = G. Topîrceanu, *Parodii originale.* Ediţia III-a. Iaşi, „Viaţa Românească", 1927.

TOPÎRCEANU, S. A. = G. Topîrceanu, *Strofe alese. Balade vesele şi triste.* Iaşi, Editura „Viaţa Românească", 1920.

TRIBUNA = *Tribuna.* Săptămânal de cultură. Cluj. Anul I (1957) ş.u.

TRIGON. DR. = D. P[aulid], *Elemente de trigonometrie drept-liniată şi sferică.* Bucureşti, Tipografia Colegiului Sfântul Sava, 1850.

TRIGONOM. = *Trigonometrie.* Manual pentru clasa a X-a reală de O. Sacter. Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1962.

TRIGONOMETRIE = *Trigonometrie.* Manual pentru clasa a X-a umanistică de Popescu Gh., Schüszler Alfred. Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1962.

TUDORAN, O. = Radu Tudoran, *Al optzeci şi doilea.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1966.

TUDORAN, P. = Radu Tudoran, *Toate pânzele sus!* [Bucureşti], Editura Tineretului, 1954.

TULBURE, V. R. = Victor Tulbure, *Vioara roşie.* Poeme. [Bucureşti], Editura de Stat, 1948. (Biblioteca de buzunar, 72).

TURCU, E. = Ioan Turcu, *Escursiuni pe munţii Ţărei Bârsei şi ai Făgăraşului, din punctul „La om" de pe „Bucegi" până dincolo de „Negoiul".* Descrieri, întregite cu schiţe istorice despre castelele şi Ţara Făgăraşului. Braşov, Mureşianu, 1896.

TURNESCU, C. = N. Turnescu, *Curs de clinică chirurgicală.* [Copie manuscrisă de Vasilie Vlădescu, Bucureşti, 1859; Biblioteca Academiei Române, cota 1706].

TURNESCU, MED. OP. = N. Turnescu, *Curs elementar de medicină operatorie sau de operaţie.* [Copie manuscrisă de Vasilie Vlădescu, Bucureşti, 1857; Biblioteca Academiei Române, cota 1705].

TZARA, P. = Tristan Tzara, *Primele poeme ale lui ...* şi *Insurecţia de la Zürich* prezentată de Saşa Pană. [Bucureşti], Editura Cartea Românească, [1971].

Ţ

ŢICHINDEAL, A. M. = Dosithei Obradovici, *Adunare de lucruri moraliceşti, de folos şi spre veselie...* Acum în limba dacoromânească traduse prin părintele Dimitrie Ţichindeall. Partea întâi. Buda, Crăiasca Tipografie a Universităţii Ungureşti, 1808.

ŢICHINDEAL, F. = Dimitrie Ţichindeal, *Filosoficeşti şi politiceşti prin fabule moralnice învăţături.* Acum întâia oară culease şi întru acest chip pre limba românească întocmite. Buda, Tipariul Crăieştei Tipografii a Universitatei Ungureşti din Peşta, 1814.

ŢICHINDEAL, S. = Dosithei Obradovici, *Sfaturile a înţelejerii cei sănătoase...* Acuma întâia dată întoarse de pre limba serbească şi întru acest chip în limba dacoromânească aşezate. Buda, Crăiasca Tipografie Orientalicească a Universitatii Peştii, 1802.

ŢIPLEA, P. P. = Alexandru Ţiplea, *Poezii populare din Maramureş,* adunate de... Bucureşti, Carol Göbl, 1906. (Extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XXVIII. Memoriile Secţiunii literare).

ŢOIU, G. = Constantin Ţoiu, *Galeria cu viţă sălbatică.* Roman. Bucureşti, Editura Eminescu, 1976.

ŢOIU, Î. = Constantin Ţoiu, *Însoţitorul.* Roman. Bucureşti, Editura Eminescu, 1981.

ŢOPA, C. = Emilian Ţopa, *Contribuţiuni etnobotanice.* Cernăuţi, 1938. (Extras din „Buletinul Facultăţii de Ştiinţe din Cernăuţi", vol. XI, 1937, p. 217– 224).

U

UDRESCU, GL. = D. Udrescu, *Glosar regional Argeş.* Bucureşti, Editura Academiei, 1967.

ULIERU, C. = Dr. George Ulieru, *Din carnetul unui medic de plasă.* Însemnări. Bucureşti, Editura pentru Literatură şi Artă, 1948. (Scriitorii noştri contemporani).

UNIVERSUL (18...) = *Universul.* [Ziar]. Noutăţi din toată natura, cultura, literatura. Bucureşti, 1845–1848.

UNIVERSUL, I ş. u. = *Universul.* Cotidian de informaţie politică şi culturală, cu pagină literară. Bucureşti. 24 august 1884 – 20 iulie 1953.

URECHE, L. = Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei.* Ediţie îngrijită, studiu introductiv, indice şi glosar de P. P. Panaitescu. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1955.

URECHE, L.[2] = Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei.* Texte stabilite, studiu introductiv, note şi glosar de Liviu Onu. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1967.

URECHIA, I. R. = V. A. Urechia, *Istoria românilor.* Curs făcut la Facultatea de Litere din Bucureşti, publicat sub direcţiunea ... Vol. I–X_{A-B}–XIII. Bucureşti, 1891–1901.

URICARIUL, I–XXV = Theodor Codrescu, *Uricariul cuprinzetoriu de hrisoave, anaforale şi alte acte din suta a XV– XIX, atingătoare de Moldova.* Sub redacţiunea dsale... Vol. I–XXV. Iaşi, 1852–1895; pentru vol. I, II, III, v. şi ediţiunea a 2-a, Iaşi, 1871–1893.

URSU, C. = N. A. Ursu, *Contribuţii la istoria literaturii române. Studii şi note filologice.* Iaşi, Editura Cronica, 1997.

URSU, Î. L. = N. A. Ursu, Despina Ursu, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare (1760–1860).* [Vol. I.] *Studiu lingvistic şi de istorie culturală.* Iaşi, Editura Cronica, 2004.

URSU, T. Ş. = N. A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1962.

USC. CER. = Dr. Udelco, [*Învăţături pentru uscarea şi curăţirea cerealelor.* Cluj], 1788. [Foaie volantă].

V

VAHMANN, M. = I. Vahmann, *Principuri generale de muzică europeenească modernă.* Bucureşti, Tipografia C. A. Rosetti şi Winterhalder, 1846.

VAIDA = Vasile Vaida, *Material jargon de dialect sălăgian.* [În ziarul „Tribuna", Sibiu, 1890, nr. 83 ş.u.].

VALIAN, V. = I. A. Vallian [=Vaillant], *Vocabular purtăreţ rumânesc-franţozesc şi franţozesc-rumânesc, urmat de un mic vocabular de omonime.* Bucureşti, Tipografia lui Friderih Valbaum, 1839.

VARLAAM, C. = Varlaam, mitropolitul Moldovei, *Cazania (1643).* [ed. de J. Byck]. Bucureşti, Editura Fundaţiilor, 1943. (Scriitori români vechi).

VARLAAM, O. = Varlaam, *Opere. Răspunsul împotriva catihismului calvinesc.* Ediţie critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mirela Teodorescu. Bucureşti, Editura Minerva, 1984.

VARLAAM–IOASAF = *Varlaam şi Ioasaf.* [Manuscris din 1786; Biblioteca Academiei Române, cota 9].

VARLAAM–SADOVEANU = *De la Varlaam la Sadoveanu.* Studii despre limba şi stilul scriitorilor. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1958].

VARONE, D. = G. T. Niculescu-Varone, *Dicţionarul jocurilor româneşti.* Coreografie populară. Bucureşti, 1931.

VARONE, D.[2] = G. T. Niculescu-Varone şi Elena Costache Găinariu-Varone, *Dicţionarul jocurilor populare româneşti.* Bucureşti, Editura Litera, 1979.

VARONE, JOC. ROM. N. = G. T. Niculescu-Varone, *Jocuri româneşti necunoscute.* Cu un indice alfabetic şi bibliografic al tuturor jocurilor noastre populare. Bucureşti, Imprimeriile „Independenţa", 1930.

VARONE, J. R. = G. T. Niculescu-Varone, *Alte jocuri româneşti necunoscute.* Noi contribuţii la folclorul nostru coreografie. Bucureşti, 1931.

VASICI, M. I–II = Cr. W. Hufeland, *Macroviotica sau măiestria a lungi viaţa.* După... Tradusă şi întocmită pentru orice român cultivat de dr. Pavel Vasici. Tomul I–II. Braşov, Tipografia lui Ioan Gött, 1844–1845.

VASILIU, C. = Alexandru Vasiliu, *Cântece, urături şi bocete de-ale poporului,* adunate de... însoţite de 43 arii notate de d-na Sofia Teodoreanu. Bucureşti, 1909. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. IV).

VASILIU, P. L. = Alexandru Vasiliu, *Poveşti şi legende,* culese de... Bucureşti, Cultura Naţională, 1928. (Academia Română. Din viaţa poporului român. XXXVI).

E. VASILIU, I. = Emanuel Vasiliu, *Introducere în teoria textului.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1990.

VATRA = *Vatra,* foaie ilustrată pentru familie. Bucureşti. Directori: I. Slavici, I. L. Caragiale şi G. Coşbuc. Anul I (1894), ş.u.

VĂCĂRESCUL, GR. = Ianache Văcărescul, *Observaţii sau băgări dă seamă asupra regulelor şi orânduielelor grammaticii româneşti.* În tipografia Sfintei Episcopii a Râmnicului, 1787.

VĂCĂRESCUL, I. I–II = Ianache Văcărescul, *Istorie a preaputernicilor împăraţi othomani.* Tomul I–II. [Manuscris de la începutul secolului al XIX-lea; Biblioteca Academiei Române, cotele 2905 şi 2906].

VĂCĂRESCUL, IST = Ianache Văcărescul, *Istorie a preaputernicilor împăraţi othomani,* adunată şi alcătuită pe scurt... (în TES. II, p. 237 ş.u.).

VĂCĂRESCUL, IST.[2] = Ienăchiţă Văcărescu, *Istoria othmanicească.* Ediţie critică, studiu introductiv, note şi glosar de Gabriel Ştrempel. [Bucureşti], Editura Biblioteca Bucureştilor, 2001.

I. VĂCĂRESCUL, B. = [Racine], *Britannicu.* Tragedie de Ioan Rasin, 1669. De marele logofăt Iancu Văcărescul lucrată. [Manuscris din 1827; Biblioteca Academiei Române, cota 251].

I. VĂCĂRESCUL, E. = Fr. Ziegler, *Ermiona, mireasa lumei ceilalte.* Tragedie patetică în cinci acturi, tradusă din nemţeşte... de d[umnealui] I. Văcărescul. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1834.

I. VĂCĂRESCUL, G. = [A. von Kotzebue], *Gredinaru orb sau aloiul înflorit.* Comedie cu cântece în două acte, tradusă de d[umnealui] marele logofăt I. Văcărescul. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1836.

I. VĂCĂRESCUL, P. = Iancu Văcărescul, *Colecţie din poeziile d-lui marelui logofăt...* [Prefaţă de I. Voinescu II]. Bucureşti, Tipografia lui C. A. Rosetti şi Vinterhalder, 1848.

I. VĂCĂRESCUL, P. A. = Iancu Văcărescul, *Poezii alese.* Din ale marelui logofăt... [Bucureşti], 1830.
I. VĂCĂRESCUL, R. = Heinric Joseph von Collin, *Regulu.* Traghedie tradusă de Iancu Văcărescul. Bucureşti, 1834.
VĂTĂŞIANU, I. I = Virgil Vătăşianu, *Istoria artei feudale în Ţările Române.* Vol. I: *Arta în perioada de dezvoltare a feudalismului.* [Bucureşti], Editura Academiei, 1959.
VÂLSAN, O. A. = George Vâlsan, *Opere alese.* Sub redacţia prof. dr. docent Tiberiu Morariu, membru corespondent al Academiei Române. Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1971.
VÂN. PESC. = *Vânătorul şi pescarul sportiv.* Revista vânătorilor şi pescarilor sportivi din România. Bucureşti, 1960 ş.u.
VÂRNAV, F. = Rollin, *Frumuseţile a istoriei româneşti sau Tabla întâmplărilor cari au înveşnicit pe romani.* Acum întâieşi dată tălmăcită de pe limba franţuzască pe limba moldovenească prin serdariul Vasilie Vârnav. [Manuscris din 1823; Biblioteca Academiei Române, cota 175].
VÂRNAV, F. M. I–II = Muratori, *Filosofia moralicească.* [Două volume]. [Traducere manuscrisă din neogreacă de Vasilie Vârnav, făcută în 1825; Biblioteca Academiei Române, cotele 183 şi 189].
VÂRNAV, G. P. = Chesar Vecaria, *Pentru greşele şi pedepsi, politiceşte prăvite.* De pe limba grecească vulgare în moldove[nească tăl]măcită de banul Vasilie Vârnav. [Manuscris din 1824; Biblioteca Academiei Române, cota 185].
VÂRNAV, L. = Condillac, *Loghica sau întâile tălmăcirile meşteşugului de a să socoti cineva bine.* Scrisă de... şi acum întâieş dată de pe grecească pe limba moldovinească tălmăcită de banul Vasilie Vârnav. [Manuscris din 1825; Biblioteca Academiei Române, cota 425].
C. VÂRNAV, H. = Costachi Vârnav, *Despre holera epidemiască sau istoria ei în scurt, chipul în care să arată şi în care să lăţeşte, cât şi mijloacele de a să feri şi de a să vindeca de ea şi fără doftor.* Iaşi, Tipografia Institutului Albinei, 1848.
VEISA, I. = [Dr. Tollhausen], *Instrucţie în scurt de prinţipurile ighienismului sau a sistemii morizoniane şi de întrebuinţarea doftoriei universale de veghetaluri.* Aduse în limba moldovenească de pe acele franţuzeşti... tălmăcite [de căminarul C. Veisa] de pe însuşi cartea dumisale Morizon, ce au ieşit în limba germană. Iaşi, Tipografia S[fintei] Mitropolii, [1836].
VIANU, A. P. = Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români.* [Bucureşti], Editura Contemporană, 1941.
VIANU, E. = Tudor Vianu, *Estetica.* Ediţia a treia. Bucureşti, Editura Fundaţiilor, 1945. (Biblioteca de filosofie).
VIANU, L. R. = Tudor Vianu, *Studii de literatură română.* [Bucureşti], Editura Didactică şi Pedagogică, 1965.
VIANU, L. U. = Tudor Vianu, *Studii de literatură universală şi comparată.* Ediţia a II-a revăzută şi adăugită. [Bucureşti], Editura Academiei, [1963].
VIANU, M. = Tudor Vianu, *Problemele metaforei şi alte studii de stilistică.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1957].
VIANU, P. = Tudor Vianu, *Postume. Istoria ideii de geniu. Simbolul artistic. Tezele unei filozofii a operei.* Bucureşti, Editura pentru Literatură Universală, 1966.
VIANU, S. = Tudor Vianu, *Probleme de stil şi de artă literară.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1955]. (Studii literare).
VICIU, COL. = Alexiu Viciu, *Colinde din Ardeal.* Datini de Crăciun şi credinţe poporane. Culegere cu anotaţiuni şi glosar. Bucureşti, Librăriile Socec & Co., 1914. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XXII).
VICIU, F. = Alexiu Viciu, *Flori de câmp. Doine, strigături, bocete, balade.* Colecţie de folclor inedită, publicată, cu un studiu introductiv, note, indici şi glosar de R. Todoran şi I. Taloş. Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976.
VICIU, GL. = Alexiu Viciu, *Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal.* Adunate şi explicate de... Bucureşti, Carol Göbl, 1906. (Extras din Analele Academiei Române. Memoriile Secţiunii literare. Seria II. Tom. XXIX).
VICIU, S. GL. = Alexiu Viciu, *Suplement la Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal.* Adunate şi explicate de... Bucureşti, Cultura Naţională, 1925. (Academia Română. Memoriile Secţiunii literare. Seria III. Tom. III. Mem. 2).
VIDA, GRAM. = Gheorghe Vida, *Gramatică practică romano-franţozască.* Buda, Tipariul Crăieştii Universităţi, 1833.
VINEA, L. I–II = Ion Vinea, *Lunatecii.* [Vol.] I–II. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1965.
VINEA, O. I ş. u. = Ion Vinea, *Opere.* [Vol.] I ş.u. Ediţie critică şi prefaţă de Elena Zaharia Filipaş. Bucureşti, Editura Minerva, 1984 ş.u. (Scriitori români).
VINTILĂ, O. = Petru Vintilă, *Oamenii şi faptele lor. Poeme.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi Artă a Uniunii Scriitorilor din România, 1949.
VISSARION, B. = I. C. Vissarion, *Ber-Căciulă.* Povestiri. Ediţia IV. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", [1943].
VISSARION, FL. = I. C. Vissarion, *Florica şi alte nuvele.* Bucureşti, Librăria Nouă, 1916.
VISSARION, Î. = I. C. Vissarion, *Învietorul de morţi.* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură, [1935]. (Cartea satului).

VÎRCOL, M. = V. Vîrcol, *Din graiul popular al județului Mehedinți.* (În „Noua revistă română", Bucureşti, 1910, vol. VIII, nr. 3).

VÎRCOL, V. = V. Vîrcol, *Graiul din Vâlcea.* Bucureşti, Atelierele Grafice Socec, 1910. (Publicațiunile Societății filologice. I).

VLAHUȚĂ, CL. = A. Vlahuță. *Clipe de liniște.* (Nuvele). Bucureşti, Editura Librăriei Socec, 1899.

VLAHUȚĂ, D. = A. Vlahuță, *Dan.* Bucureşti, Graeve, 1894.

VLAHUȚĂ, N. = A. Vlahuță, *Nuvele.* Bucureşti, Stabilimentul Grafic Socec şi Teclu, 1886.

VLAHUȚĂ, O. A. = A. Vlahuță, *Opere alese.* Ediție îngrijită de Mariana Şora şi Silvian Iosifescu. [Bucureşti], Editura de Stat, 1949. (Clasicii români).

VLAHUȚĂ, O. A. I–III = Al. Vlahuță, *Opere alese.* Cu o prefață de Mariana Şora. Vol. I–III. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1952–1953]. (Biblioteca pentru toți).

VLAHUȚĂ, P. = Al. Vlahuță, *Poesii vechi şi nouă.* A treia ediție. Bucureşti, Editura Librăriei H. Steinberg, 1894.

VLAHUȚĂ, R. P. = A. Vlahuță, *România pitorească.* Ed. VI. [Bucureşti], Editura „Minerva", 1908.

VLAHUȚĂ, S. A. I–III = A. Vlahuță, *Scrieri alese.* Vol. I–III. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note, comentarii şi bibliografie de Valeriu Râpeanu. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1963–1964.

VLASIU, A. P. = Ion Vlasiu, *Am plecat din sat.* Bucureşti. Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1957.

VLASIU, D. = Ion Vlasiu, *Drum spre oameni.* [Bucureşti]. Editura pentru Literatură, 1961.

VLĂDESCU, M. = G. M. Vlădescu, *Moartea fratelui meu.* [Bucureşti], Editura Tineretului, [1965].

VOCEA OLTULUI = *Vocea Oltului.* Jurnal politic şi literariu. Craiova, 1857.

VOICULESCU, L. = V. Voiculescu, *Toate leacurile la îndemână.* [Bucureşti], Fundația Culturală, 1935. (Cartea satului. 4).

VOICULESCU, P. I–II = V. Voiculescu, *Povestiri.* [Vol.] I: *Capul de zimbru.* II: *Ultimul Berevoi.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1966.

VOICULESCU, POEZII, I–II = V. Voiculescu, *Poezii.*[Vol.] I–II. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1968.

VOINESCU II, B. = Molière, *Bădăranul boierit.* Comedie în cinci acte... tradusă de d[umnealui] căpitanul I. Voinescu [II]. [Bucureşti], Tipografia lui Eliad, 1836.

VOINESCU II, M. = A. von Kotzebue, *Misantropia şi pocăința.* Dramă în cinci acte... tradusă de d[umnealui] maiorul Voinescul II. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1837.

VORNIC, O. = Tiberiu Vornic, *Oameni sub patrafir.* Roman. [Bucureşti], Editura pentru Literatură şi Artă a Uniunii Scriitorilor din România, [1950].

VORNIC, P. = Tiberiu Vornic, *Sub pajura împărăției.* Roman. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1954].

VOROBCHIEVICI, A. M. = Is. Vorobchievici, *Manual de armonia musicală.* Cernăuți, Tipariul lui Rudolf Echardt, 1869.

VRĂNCEANU, G. D. I–II = Gheorghe Vrănceanu, *Lecții de geometrie diferențială.* Vol. I–II. [Bucureşti], Editura Academiei, 1951–1952.

VRĂNCEANU, GEOM. AN. = Gh. Vrănceanu, *Geometrie analitică şi proiectivă.* [Bucureşti], Editura Tehnică, 1954.

V. ROM. = *Viața Românească.* Revistă lunară, literară şi ştiințifică, Bucureşti, 1906 ş.u.

VUIA, P. = Romulus Vuia, *Portul popular al pădurenilor din regiunea Hunedoara.* [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [1958].

VUIA, PĂST. = Romulus Vuia, *Tipuri de păstorit la români (sec. XIX – începutul sec. XX).* [Bucureşti], Editura Academiei, 1964.

VUIA, Ț. H. = R. Vuia, *Țara Hațegului şi regiunea Pădurenilor.* Cluj, „Ardealul", 1926. (În „Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj", vol. II, 1924–1925, p. 35–152).

VULCAN, T. = *Tractat despre vindecarea morburilor poporului de la țară.* [Manuscris autograf al lui Samuil Vulcan de la începutul sec. al XIX-lea; Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române, fondul Oradea, cota 283].

VULCĂNESCU, D. = Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței. Schiță fenomenologică,* în *Izvoare de filosofie.* Vol. II, 1943. Culegere de studii şi texte îngrijită de Const. Floru, Const. Noica şi Mircea Vulcănescu. Bucureşti, Bucovina, 1944.

VULPESCU, P. = Romulus Vulpescu, *Poezii.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1965.

X

XENOPOL, I. R. I–XIV = A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană.* Ediția III-a îngrijită de I. Vlădescu. Vol. I–XIV. Bucureşti, „Cartea Românească", [1925–1930].

Y

YGREC, M. N. = Doctorul Ygrec, *Medicul nostru.* Dicționar enciclopedic medical. Consultații medicale, chirurgicale, higienă, medicină şi higienă socială... Bucureşti, „Adevărul", [1931].

Z

ZALOMIT, E. F. = A. Charma, *Elemente de filosofie.* Traduse... de I. Zalomit. Bucureşti, Tipografia Colegiului Naţional, 1854.

D. ZAMFIRESCU, A. = Duiliu Zamfirescu, *Romanul Comăneştenilor.* V. *Anna.* Craiova, „Scrisul Românesc", 1938.

D. ZAMFIRESCU, Î. = Duiliu Zamfirescu, *Romanul Comăneştenilor.* IV *Îndreptări.* Craiova, „Scrisul Românesc", 1937.

D. ZAMFIRESCU, O. I–VIII = Duiliu Zamfirescu, *Opere.* [Vol.] I–V, ediţie îngrijită, prefaţă, cronologie, note, glosar, indici şi bibliografie de Mihai Gafiţa; [vol.] VI, ediţie de Ion Adam şi Georgeta Adam; [vol.] VII–VIII, ediţie îngrijită de Al. Săndulescu. Bucureşti, Editura Minerva, 1970–1985.

D. ZAMFIRESCU, R. = Duiliu Zamfirescu, *În război.* Roman. Ediţiune populară. Bucureşti, Editura Tipografiei „Clemenţa", 1902.

D. ZAMFIRESCU, T. S. = Duiliu Zamfirescu, *Romanul Comăneştenilor.* II. *Tănase Scatiu.* Craiova, „Scrisul Românesc", 1936.

D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. = Duiliu Zamfirescu, *Romanul Comăneştenilor.* I. *Viaţa la ţară.* Craiova, „Scrisul Românesc", 1939.

G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I–II = George Mihail Zamfirescu, *Maidanul cu dragoste.* Roman. Volumul I–II. Bucureşti, Editura Naţionala Ciornei, [f.a.].

G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I–II = George Mihail Zamfirescu, *Sfânta mare neruşinare.* Roman. [Vol.] I–II. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", [1935–1936].

ZANNE, P. I–X = Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor.* Vol. I–X. [Bucureşti], Editura Librăriei Socec, 1895 – 1912.

ZANNE, P.[2] I–X = Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria şi Macedonia.* Vol. I–X. Ediţie îngrijită de Mugur Vasiliu. Bucureşti, Asociaţia Română pentru Cultură şi Ortodoxie, Editura Scara, 2003–2004.

ZARIFOPOL, A. L. I–II = Paul Zarifopol, *Pentru arta literară.* [Vol.] I–II. Ediţie îngrijită, note, bibliografie şi studiu introductiv de Al. Săndulescu. Bucureşti, Editura Minerva, 1971.

ZEITSCHRIFT, I ş. u. = *Zeitschrift für romanische Philologie,* herausgegeben von Dr. Gustav Gröber. Halle. Vol. I (1876) ş.u.

ZILOT, CRON. = Zilot Românul, *Scrierile inedite* ale lui... publicate de Gr. G. Tocilescu. (În „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie", vol. V, 1885, p. 58–88, 331–358).

ZILOT, CRON.[2] = Zilot Românul (Ştefan Fănuţă), *Opere complete.* Ediţie îngrijită, studiu introductiv, note, comentarii şi indici de Marcel-Dumitru Ciucă. Bucureşti, Editura Minerva, 1996.

ZIMBRUL (18...) = *Zimbrul.* [Ziar]. Iaşi. Anul I (1850) ş.u.

ZOBA, S. = Ioan Zoba din Vinţ, *Sicriul de aur.* Ediţie îngrijtă şi studiu introductiv de Anton Goţia. Bucureşti, Editura Minerva, 1984. (Restitutio).

ZOOLOGIA = *Zoologia.* Manual pentru clasa a IX-a de C. Bogoescu, Emil Sanielevici, C. Niţescu-Vernescu. Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1962.

ANEXE LA BIBLIOGRAFIA DICȚIONARULUI

(Denumirile localităților și ale orașului apropiat[1])

ANEXA I
ANCHETELE DIALECTALE

ANCHETA DIN VALEA CRIȘULUI NEGRU (A I)

Nr.	Localitatea	Orașul apropiat
12	Remetea	Beiuș
13	Pocioveliște	Beiuș
17	Finiș	Beiuș
20	Ferice	Ștei
21	Leleşti	Ștei
22	Totoreni	Beiuș
23	Lazuri de Beiuș	Beiuș
24	Tărcăița	Beiuș
26	Valea de Jos	Ștei
27	Brădet	Ștei
31	Câmpani	Ștei
34	Coleşti*	Vaşcău
35	Băița*	Nucet
36	Poiana	Vaşcău

ANCHETA DIN VALEA SEBEȘULUI (A II)

Nr.	Localitatea	Orașul apropiat
1	Sebeș	
2	Petreşti*	Sebeș
3	Sebeşel	Sebeș
4	Săsciori	Sebeș
5	Laz	Sebeș
6	Răchita	Sebeș
7	Purcăreți	Cugir
8	Loman	Sebeș
9	Căpâlna	Sebeș
10	Șugag	Cugir
11	Marga	Oțelu Roșu
12	Câlnic	Sebeș
13	Dumbrava	Sebeș

ANCHETA DIN VALEA JIULUI (A III)

Nr.	Localitatea	Orașul apropiat
1	Câmpu lui Neag*	Uricani
2	Uricani	
3	(Bărbătenii de Sus) Lupeni	
4	Lupeni	
5	Jiu-Paroşeni*	Vulcan
6	(Jiu-Coroieşti) Vulcan	
7	Iscroni*	Aninoasa
8	(Livezeni) Petroşani	
9	Aninoasa	
10	Dâlja Mare*	Petroşani
11	Dâlja Mică*	Petroşani
12	Dealu Babii*	Vulcan
13	Petroşani	
14	Petrila	
15	(Lonea) Petrila	
16	Câmpa*	Petrila
17	Jieț*	Petrila
18	Bănița	Aninoasa
19	Vulcan	

ANCHETA DIN VALEA HAȚEGULUI (A IV)

Nr.	Localitatea	Orașul apropiat
1	Petros	Aninoasa
2	Livadia	Hațeg
3	Valea Lupului	Lupeni
4	Hobița	Uricani
5	Râu Bărbat	Hațeg
6	Uric	Hațeg
7	Coroieşti	Hațeg
8	Paroş	Hațeg

[1] Listele din *Anexe* cuprind toate localitățile, atât cele în care s-au făcut anchetele privind limba română (dialectul dacoromân), cât și cele în care au fost difuzate chestionarele lingvistice ori cele care apar în glosare sau din care au fost trimise comunicările. Localitățile integrate, care nu mai există din punct de vedere administrativ, sunt scrise în paranteză, înaintea orașelor / municipiilor în care au fost integrate. Semnul „*" pus după o localitate indică faptul că aceasta este o localitate componentă / sat aparținător al orașului / municipiului apropiat. Semnul „†"pus înaintea unei localități arată că aceasta a fost desființată. Semnul „?" pus înaintea unei localități arată că aceasta nu a putut fi identificată.

ANCHETA DIN VALEA BISTRIȚEI (A V)

Nr.	Localitatea	Orașul apropiat
1	Cârlibaba	Câmpulung Moldovenesc
2	Ciocănești	Vatra Dornei
3	Vatra Dornei	
4	Iacobeni	Vatra Dornei
5	Dorna-Arini	Vatra Dornei
6	Neagra Șarului	Vatra Dornei
7	Șaru Dornei	Vatra Dornei
8	Drăgoiasa	Vatra Dornei
9	Coșna	Vatra Dornei
10	Dorna Candrenilor	Vatra Dornei
11	Gura Haitii	Vatra Dornei
12	Păltiniș	Vatra Dornei
13	Poiana Stampei	Vatra Dornei
14	Coverca	Vatra Dornei
15	Crucea	Vatra Dornei
16	Chiril	Câmpulung Moldovenesc
17	Crucea	Vatra Dornei
18	Prin sud-vestul județului	Suceava
19	Cojoci	Câmpulung Moldovenesc
20	Panaci	Vatra Dornei
21	Broșteni	
22	Holda	Broșteni
23	Holdița	Broșteni
24	Mădei	Broșteni
25	Sabasa	Broșteni
26	Borca	Broșteni
27	Soci	Piatra-Neamț
28	Pe teritoriul județului	Neamț
29	Pârâul Pintei Broșteni	
30	Pârâul Cârjei Broșteni	
31	Fărcașa	Ulmeni
32	Piatra Șoimului	Piatra-Neamț
32	Luminiș	Piatra-Neamț
33	Izvoru Alb*	Bicaz
34	Hangu	Piatra-Neamț
35	Buhalnița	Bicaz
36	Călugăreni	Broșteni

ANCHETA DIN VALEA MOLDOVEI (A VI)

Nr.	Localitatea	Orașul apropiat
1	Vatra Moldoviței	Câmpulung Moldovenesc
2	Fundu Moldovei	Câmpulung Moldovenesc
3	Ostra	Frasin
4	Negrileasa	Frasin
5	Stulpicani	Gura Humorului
6	Mălini	Fălticeni
7	Văleni	Bacău
8	Pâraie	Fălticeni
9	Humulești*	Târgu-Neamț
10	Slatina	Gura Humorului
11	Băișești	Fălticeni
12	?Valea Seacă	Târgu-Neamț
13	Sasca Mare	Fălticeni
13	Sasca Mică	Fălticeni
13	Sasca Nouă	Fălticeni
14	Poiana Mărului	Fălticeni
15	Bogata	Fălticeni
16	Baia	Fălticeni
17	Râșca	Fălticeni
18	Rotopănești	Fălticeni
19	Rădășeni	Fălticeni
20	Hârtop	Fălticeni
21	Ciumulești	Fălticeni
22	Boroaia	Fălticeni
23	Șoimărești	Târgu-Neamț
24	Tătărași	Dolhasca
25	Drăgănești	Târgu-Neamț
26	Drăgușeni	Pașcani
27	Cristești	Pașcani
28	Ungheni	Târgu-Neamț
29	Dumbrava	Târgu-Neamț
30	Urecheni	Târgu-Neamț
31	Bălțătești	Târgu-Neamț
32	Pipirig	Târgu-Neamț
33	Vânători-Neamț	Târgu-Neamț

ANCHETA DIN MARAMUREȘ (A VH)

Nr.	Localitatea	Orașul apropiat
1	Vișeu de Jos	Vișeu de Sus
2	Vișeu de Mijloc*	Vișeu de Sus
3	Vișeu de Sus	
4	Moisei	Vișeu de Sus
5	Moisei	Vișeu de Sus
6	Moisei	Vișeu de Sus
7	Borșa	
8	Repedea	Vișeu de Sus
9	Borșa	

ANCHETA DIN VALEA SUCEVEI (A VIII)

Nr.	Localitatea	Orașul apropiat
1	Brodina	Vicovu de Sus
2	Straja	Vicovu de Sus
3	(Laura) Vicovu de Sus	
4	Vicovu de Sus	
5	Putna	Vicovu de Sus
6	Vicovu de Jos	Vicovu de Sus
7	Frătăuții Noi	Rădăuți
7	Frătăuții Vechi	Rădăuți
8	Bilca	Vicovu de Sus
9	Gălănești	Vicovu de Sus
10	Voitinel	Vicovu de Sus
11	Hurjuieni	Rădăuți
12	Sucevița	Solca

ANCHETA LA CEANGĂI (A IX)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
1	Traian	Bacău
2	Valea Seacă	Bacău
3	Horgeşti	Bacău
4	Verşeşti	Târgu Ocna
5	(Malu) Oneşti	
6	Buciumi	Oneşti

ANEXA A II-A

ATLASUL LINGVISTIC ROMÂN I (ALR I, ALR I/I, ALR I/II, ALRM I/I, ALRM I/II)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
1	(Jupalnic) Orşova	
3	Batinac (rom. Batinţi)	(Serbia)
5	Berzasca	Moldova Nouă
9	Cărbunari	Moldova Nouă
10	Kovin	(Serbia)
11	Ovća (rom. Ofcea)	(Serbia)
12	Borlovenii Vechi	Anina
18	Cornereva	Băile Herculane
24	Brădişoru de Jos*	Oraviţa
26	Măru	Oţelu Roşu
28	Câlnic*	Reşiţa
30	Ferendia	Bocşa
35	Banloc	Deta
40	Checea	Jimbolia
45	Bucovăţ	Timişoara
49	Beba Veche	Sânnicolau Mare
51	Semlac	Pecica
54	Kétegyháza	(Ungaria)
56	Arad	
59	Şimand	Chişineu-Criş
61	Beliu	Ineu
63	Agrişu Mare	Lipova
65	Almaş	Brad
69	Şiştarovăţ	Lipova
75	Răchita	Făget
77	Vermeş	Buziaş
79	Jdioara	Lugoj
80	Câmp*	Vaşcău
85	Lăpugiu de Sus	Deva
87	Săvârşin	Făget
90	Prăvăleni	Brad
93	Arieşeni	Nucet
94	Avram Iancu	Câmpeni
96	Certege*	Câmpeni
98	Sălciua de Jos	Baia de Arieş
100	Mogoş	Abrud
103	Dupăpiatră	Abrud
107	Veţel	Deva
109	Orăştie	
112	(Zlaşti) Hunedoara	
116	Ştei	
118	Pui	Haţeg
122	Boiţa*	Tălmaciu
125	Sibiu	
129	Aciliu	Sălişte
131	Răhău*	Sebeş
136	Micești*	Alba Iulia
138	Ciumbrud*	Aiud
140	Biia	Blaj
144	Mediaş	
148	Lechinţa*	Iernut
150	Şoimuş	Ungheni
156	Daneş	Sighişoara
158	Mihai Viteazu	Cristuru Secuiesc
159	Mereşti	Odorheiu Secuiesc
160	Ighişu Vechi	Agnita
164	Fântâna	Rupea
166	Calbor	Făgăraş
170	Cârţişoara	Victoria
174	Breaza	Victoria
178	Şinca Nouă	Codlea
180	Braşov	
186	Întorsura Buzăului	
190	Arini	Sfântu Gheorghe
194	Miercurea-Ciuc	
200	Mărtănuş	Târgu Secuiesc
213	Coşna	Vatra Dornei
214	Păltiniş	Vatra Dornei
215	Şanţ	Sângeorz-Băi
217	Poiana Ilvei	Sângeorz-Băi
218	Mureşenii Bârgăului	Sângeorz-Băi
223	Şieuţ	Bistriţa
227	Stânceni	Topliţa
229	Hodac	Reghin
230	Praid	Sovata
231	Lăureni*	Miercurea Nirajului
243	Râciu	Sărmaşu
247	Mociu	Sărmaşu
249	Buru	Turda
251	Feleacu	Cluj-Napoca
255	Fundătura	Gherla
257	Bobâlna	Dej
259	Corvineşti	Bistriţa
266	Ciceu-Giurgeşti	Beclean
268	Năsăud	
269	Târlişua	Năsăud
270	Vima Mare	Târgu Lăpuş
273	Ciocmani	Jibou
278	Supuru de Jos	Tăşnad
280	Moigrad Porolissum	Zalău
283	Stupini	Zalău
285	Buciumi	Zalău
289	† Someşu Cald	Cluj-Napoca
290	Săcuieu	Huedin
295	Vadu Crişului	Aleşd
298	Cosniciu de Jos	Şimleu Silvaniei
302	Brusturi	Aleşd
305	Ceica	Beiuş
308	Meziad	Beiuş
315	Ciumeghiu	Salonta
320	Nojorid	Oradea
324	Nagy-Léta (rom. Leta Mare)	(Ungaria)
333	Pişcolt	Carei
335	Doba	Satu Mare
337	Asuaju de Sus	Ulmeni
339	Valea Vinului	Seini
341	Racşa	Seini
343	Cămărzana	Negreşti-Oaş
345	Moişeni	Negreşti-Oaş

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
347	Ieud	Dragomireşti
348	Petrova	Vişeu de Sus
350	Budeşti	Cavnic
351	Berbeşti	Sighetu Marmaţiei
352	Apşa (rom. Apşa de Jos)	(Ucraina)
354	Iapa*	Sighetu Marmaţiei
355	Firiza*	Baia Mare
357	Berinţa	Baia Mare
359	Lăpuş	Târgu Lăpuş
360	Romuli	Săliştea de Sus
361	Borşa	
363	Cârlibaba	Câmpulung Moldovenesc
364	Şipotele Sucevii	(Ucraina)
370	Pojorâta	Câmpulung Moldovenesc
375	Vatra Moldoviţei	Câmpulung Moldovenesc
378	Capu Codrului	Gura Humorului
381	Şcheia	Suceava
385	Volovăţ	Rădăuţi
387	Zvoriştea	Bucecea
388	Straja	Vicovu de Sus
393	Vijnicioara	(Ucraina)
394	Ibăneşti	Dorohoi
395	Broscăuţii Vechi	(Ucraina)
396	Iurcăuţi	(Ucraina)
397	Cernăuţi	(Ucraina)
398	Colicăuţi	(Ucraina)
400	Tărăsăuţi	(Ucraina)
401	Larga	(R. Moldova)
402	Păltiniş	Darabani
403	Clocuşna	(R. Moldova)
406	Gordineşti	(R. Moldova)
412	Nicşeni	Botoşani
418	Corni	Botoşani
420	Todireni	Botoşani
420	Cerneşti	Botoşani
424	Movila Ruptă	Săveni
424	Râşca	Săveni
428	Hâjdieni	(R. Moldova)
434	Sângerei	(R. Moldova)
436	Năduşiţa	(R. Moldova)
440	Plopi	(R. Moldova)
445	Cosăuţi	(R. Moldova)
451	Cuhureştii de Sus	(R. Moldova)
454	Stroieşti	(R. Moldova)
456	Cuizăuca	(R. Moldova)
458	Jura	(R. Moldova)
461	Peresecina	(R. Moldova)
464	Butur	(R. Moldova)
467	Ialoveni	(R. Moldova)
476	Chiţcani	(R. Moldova)
476	Nezavertailovca	(R. Moldova)
480	Coşcalia	(R. Moldova)
486	Gura Galbenă	(R. Moldova)
492	Vorniceni	(R. Moldova)
498	Leuşeni	(R. Moldova)
502	Corneşti-Târg	(R. Moldova)
504	Costuleni	(R. Moldova)
506	Leuşeni	(R. Moldova)
508	Grumezoaia	Huşi
510	Lipovăţ	Vaslui

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
512	Dăneşti	Vaslui
516	Iaşi	
518	Trifeşti	Iaşi
522	Mădârjac	Podu Iloaiei
526	Dumeşti	Negreşti
528	Mărăşti	Bacău
530	Şerbeşti	Bacău
532	Tazlău	Buhuşi
536	Miron Costin	Roman
538	Cozmeşti	Paşcani
540	Cepleniţa	Hârlău
542	Tătăruşi	Dolhasca
550	Târgu-Neamţ	
552	Baia	Fălticeni
554	Broşteni	Târgu-Neamţ
556	Piatra-Neamţ	
558	Gârcina	Piatra-Neamţ
571	Corbu	Borsec
573	Bicazu Ardelean	Bicaz
576	Voşlăbeni	Gheogheni
578	Făget	Bălan
582	(Văsieşti) Moineşti	
584	Hârja	Slănic-Moldova
588	Gura Văii	Oneşti
590	Muncelu	Panciu
592	Câmpuri	Panciu
594	Nistoreşti	Odobeşti
594	Nistoreşti	Focşani
595	Jitia	Râmnicu Sărat
596	Boloteşti	Panciu
600	Nicoreşti	Mărăşeşti
610	Lieşti	Tecuci
614	Adam	Tecuci
618	Stoişeşti	Bârlad
631	Cociulia	(R. Moldova)
632	Goteşti	(R. Moldova)
637	Cahul	(R. Moldova)
645	Aluatu	(R. Moldova)
647	Valea Perjei Veche	(R. Moldova)
652	Sadaclia	(R. Moldova)
658	Frumuşica Veche	(Ucraina)
660	Gura Roşie	(Ucraina)
665	Satul Nou	(Ucraina)
667	Borisauca	(Ucraina)
669	Taşlâc	(R. Moldova)
672	Ceamaşir	(Ucraina)
675	C. A. Rosetti	Sulina
677	Beştepe	Tulcea
679	Enisala	Babadag
680	Babele (General Averescu)	(Ucraina)
684	Niculiţel	Isaccea
690	Dăeni	Hârşova
691	Giurgiuleşti	(R. Moldova)
695	Făcăeni	Feteşti
700	Viziru	Însurăţei
704	Braniştea	Galaţi
708	Boldu	Râmnicu Sărat
710	Săgeata	Buzău
720	Poiana	Slobozia
725	Grindu	Căzăneşti

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
727	Tămădău Mare	Fundulea
730	Joseni	Buzău
735	Gura Teghii	Nehoiu
740	Bătrâni	Vălenii de Munte
744	Fântânele	Mizil
746	Balta Doamnei	Ploieşti
748	Păuleşti	Plopeni
750	Zidurile	Titu
760	Lazuri	Târgovişte
764	Trăisteni	Sinaia
768	Runcu	Fieni
770	Albeşti	Câmpulung
772	Fundata	Zărneşti
776	(Rădeşti) Câmpulung	
776	Piţigaia	Câmpulung
780	Valea lui Enache	Curtea de Argeş
782	Arefu	Curtea de Argeş
786	Budişteni	Topoloveni
790	Recea	Piteşti
792	Păduroiu din Deal	Piteşti
792	Păduroiu din Vale	Piteşti
795	Boişoara	Brezoi
798	Voineasa	Brezoi
800	Costeşti	Horezu
803	Bercioiu	Băile Govora
805	Dumitreşti	Drăgăşani
808	Lăpuşata	Berbeşti
810	Bulzeşti	Bălceşti
815	Vladimir	Ţicleni
820	Poienari	Berbeşti
825	Bumbeşti-Jiu	
831	(Livezeni) Petroşani	
835	Câmpu lui Neag*	Uricani
837	Cloşani	Baia de Aramă

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
839	Strâmba-Vulcan	Rovinari
839	Pieptani	Rovinari
840	Costeşti	Băile Herculane
842	Imoasa	Motru
846	Butoieşti	Strehaia
850	Cerneţi	Drobeta-Turnu Severin
856	Jiana	Vânju Mare
857	Bregovo (rom. Bregova)	(Bulgaria)
859	Halovo (rom. Alovo)	(Serbia)
860	Unirea	Băileşti
865	Ciupercenii Vechi*	Calafat
870	Bistreţ	Băileşti
874	Sărbătoarea	Craiova
878	Osica de Jos	Caracal
880	Mârşani	Şegarcea
885	Orlea	Corabia
887	Băbiciu	Drăgăneşti-Olt
890	Movileni	Potcoava
896	Drăgăneşti de Vede	Roşiori de Vede
898	Poiana	Turnu Măgurele
900	Ţigăneşti	Alexandria
922	Petroşani	Zimnicea
926	Drăgăneşti-Vlaşca	Alexandria
932	Mihăileşti	
934	(Militari) Bucureşti	
940	Frăţeşti	Giurgiu
954	Radovanu	Budeşti
960	Ulmu	Lehliu-Gară
980	Unirea	Călăraşi
984	Băneasa	
986	Cochirleni	Cernavodă
988	Sibioara	Năvodari
990	Limanu	Mangalia

ATLASUL LINGVISTIC ROMÂN II (ALR II, ALR II/I, ALRM II/I, ALRT, ALR SN I –VII, ALRM SN I – IV)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2	Pecinişca*	Băile Herculane
4	Ždrelo	(Serbia)
8	Sveti Majlo	(Serbia)
27	Glimboca	Oţelu Roşu
29	Secăşeni	Oravița
36	Ghilad	Deta
47	Vălcani	Sânnicolau Mare
53	Pecica	
64	Ineu	
76	Chizătău	Buziaş
95	Scărişoara	Câmpeni
102	Feneş*	Zlatna
105	Dobra	Deva
130	Poiana Sibiului	Miercurea Sibiului
141	Micăsasa	Copşa Mică
157	Vânători	Sighişoara
172	Arpaşu de Jos	Victoria
182	(Cernatu) Săcele	
192	Covasna	
219	Prundu Bârgăului	Bistriţa
228	Toplița	
235	Voiniceni	Târgu Mureş

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
250	Petreştii de Jos	Turda
260	Beclean	
272	Boiu Mare	Baia Mare
279	Bocşa	Şimleu Silvaniei
284	Sânmihaiu Almaşului	Zalău
310	Roşia	Beiuş
316	Sânnicolau Român	Oradea
325	Voivozi	Marghita
334	Moftinu Mic	Carei
346	Negreşti-Oaş	
349	Groşi	Baia Mare
353	Bârsana	Sighetu Marmaţiei
362	Borşa	
365	Ciocăneşti	Vatra Dornei
386	Marginea	Rădăuţi
399	Boian	(Ucraina)
405	Trebisăuţi	(R. Moldova)
414	Cristeşti	Botoşani
431	Recea	(R. Moldova)
455	Saharna	(R. Moldova)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
463	Onițcani	(R. Moldova)
478	Căuşenii Vechi	(R. Moldova)
514	Coropceni	Iaşi
520	Larga-Jijia	Iaşi
531	Măgura	Bacău
537	Mirceşti	Târgu Frumos
551	Pipirig	Târgu-Neamț
574	Mihăileni	Miercurea-Ciuc
605	Furcenii Vechi	Tecuci
646	Borceag	(R. Moldova)
666	Tuzla	(Ucraina)
682	Somova	Tulcea
705	† Piua Pietrii	Hârşova
723	Căzăneşti	Slobozia
728	Gura Sărății	Buzău
762	Valea Lungă-Cricov	Pucioasa
769	Ştefăneştii de Jos	Voluntari
769	Ştefăneştii de Sus	Voluntari
784	Nucşoara	Câmpulung
791	(Negreni) Scorniceşti	
812	Grădiştea	Berbeşti
833	Petrila	
836	Peştişani	Tismana
848	Strehaia	
858	Sveti Petăr	(Bulgaria)
872	Măceşu de Jos	Bechet
876	Balş	
886	Izbiceni	Corabia
899	Zimnicea	
928	Ghimpați	Mihăileşti
958	Turtucaia	(R. Moldova)
987	Topraisar	Techirghiol

ANEXA A III-A

ATLASELE LINGVISTICE ROMÂNE PE REGIUNI
NOUL ATLAS LINGVISTIC ROMÂN PE REGIUNI – BANAT (NALR – B)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
1	(Jupalnic) Orşova	
1	(Tufări) Orşova	
2	Eşelniţa	Orşova
3	Eşelniţa	Orşova
4	Dubova	Orşova
5	Berzasca	Moldova Nouă
6	Sichevița	Moldova Nouă
7	Coronini	Moldova Nouă
8	Pojejena	Moldova Nouă
9	Cărbunari	Moldova Nouă
10	Şopotu Nou	Moldova Nouă
11	Dalboşeţ	Moldova Nouă
12	Sasca Română	Moldova Nouă
13	Lescoviţa	Moldova Nouă
14	Slatina-Nera	Oraviţa
15	Bănia	Orşova
16	Pecinişca*	Băile Herculane
17	Prilipeţ	Anina
18	Berlişte	Oraviţa
19	Răcăşdia	Oraviţa
20	Borlovenii Vechi	Anina
21	Plugova	Băile Herculane
22	Pârvova	Băile Herculane
23	Vărădia	Oraviţa
24	Brădişoru de Jos*	Oraviţa
25	Luncaviţa	Măcin
26	Cornereva	Băile Herculane
27	Gârlişte	Anina
28	Secăşeni	Oraviţa
29	Văliug	Reşiţa
30	Armeniş	Caransebeş
31	Bucoşniţa	Caransebeş
32	Doman*	Reşiţa
33	Câlnic*	Reşiţa
34	Biniş	Bocşa
35	Lăţunaş	Gătaia
36	Gherman	Deta
37	Ferendia	Bocşa
38	Berzovia	Bocşa
39	Berecuţa	Gătaia
40	Denta	Deta
41	Banloc	Deta
42	Toager	Ciacova
43	Foeni	Ciacova
44	Ghilad	Deta
45	Şipet	Gătaia
46	Berini	Buziaş
47	Pădureni	Ciacova
48	Petroman	Ciacova
49	Pustiniş	Jimbolia
50	Checea	Jimbolia
51	Giroc	Timişoara
52	Chevereşu Mare	Buziaş
53	Bucovăţ	Timişoara
54	Herneacova	Recaş
55	Cemeteaz	Timişoara
56	Comloşu Mare	Jimbolia
57	Satchinez	Timişoara
58	Seceani	Arad
59	Mănăştur	Arad
60	Pesac	Sânnicolau Mare
61	Nerău	Sânnicolau Mare
62	Vălcani	Sânnicolau Mare
63	Beba Veche	Sânnicolau Mare
64	Igriş	Sânnicolau Mare
65	Munar	Pecica
66	Felnac	Pecica
67	Firiteaz	Arad
68	Delineşti	Caransebeş
69	Turnu Ruieni	Caransebeş
70	Măru	Oţelu Roşu
71	Băuţar	Oţelu Roşu
72	Rusca Montană	Oţelu Roşu
73	Glimboca	Oţelu Roşu
74	Constantin Daicoviciu	Caransebeş
75	Zgribeşti	Lugoj
76	Fârliug	Bocşa
77	Vermeş	Buziaş
78	Sacoşu Mare	Buziaş
79	Jdioara	Lugoj
80	Herendeşti	Lugoj
81	Lugojel	Lugoj
82	Boteşti	Lugoj
83	Gladna Română	Făget
84	Coşteiu	Lugoj
85	Chizătău	Buziaş
86	Şuştra	Recaş
87	Hisiaş	Recaş
88	Cliciova	Lugoj
89	Traian Vuia	Făget
90	Bucovăţ	Făget
91	Curtea	Făget
92	Răchita	Făget
93	Coşteiu de Sus	Făget
94	Căpălnaş	Făget
95	Ţela	Făget
96	Rădmăneşti	Făget
97	Cuveşdia	Lipova
98	Şiştarovăţ	Lipova
99	Chesinţ	Lipova
100	Chelmac	Lipova

NOUL ATLAS LINGVISTIC ROMÂN PE REGIUNI – CRIŞANA (NALR – C)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
101	Săvârşin	Lipova
102	Dumbrăviţa	Lipova
103	Şoimoş*	Lipova
104	Păuliş	Lipova

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
105	Mândruloc	Arad
106	Arad	
107	Pecica	
108	Semlac	Pecica
109	Şeitin	Nădlac
110	Macea	Curtici
111	Şimand	Chişineu-Criş
112	Sântana	
113	Şiria	Pâncota
114	Agrişu Mare	Lipova
115	Hălmagiu	Brad
116	Pleşcuţa	Sebiş
117	Almaş	Brad
118	Păiuşeni	Sebiş
119	Sebiş	
120	Dezna	Vaşcău
121	Aldeşti	Sebiş
122	Cărand	Sebiş
123	Beliu	Ineu
124	Ineu	
125	Seleuş	Pâncota
126	Berechiu	Ineu
127	Şepreuş	Chişineu-Criş
128	Sintea Mare	Chişineu-Criş
129	Socodor	Chişineu-Criş
130	Pilu	Chişineu-Criş
131	Tămaşda	Salonta
132	Ciumeghiu	Salonta
133	Criştioru de Jos	Nucet
134	Câmp	Vaşcău
135	Câmpani	Ştei
136	Pietroasa	Ştei
137	Budureasa	Beiuş
138	Lazuri de Beiuş	Beiuş
139	Pociovelişte	Beiuş
140	Meziad	Beiuş
141	Roşia	Beiuş
142	Răbăgani	Beiuş
143	Dumbrăviţa	Beiuş
144	Ceica	Beiuş
145	Cheşa	Beiuş
146	Ursad	Beiuş
147	Olcea	Beiuş
148	Râpa	Salonta
149	Gurbediu	Salonta
150	Homorog	Salonta
151	Ateaş	Salonta
152	Sânnicolau Român	Oradea
153	Girişu de Criş	Oradea
154	Nojorid	Oradea
155	Miersig	Salonta
156	Săcădat	Oradea
157	Vârciorog	Oradea
158	Vadu Crişului	Aleşd
159	Bulz	Huedin
160	Tinăud*	Aleşd
161	Brusturi	Aleşd
162	Ciuhoi	Săcueni

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
163	Chiraleu	Marghita
164	Popeşti	Marghita
165	Cosniciu de Jos	Şimleu Silvaniei
166	Valcău de Sus	Şimleu Silvaniei
167	Cizer	Şimleu Silvaniei
168	Buciumi	Zalău
169	Stupini	Zalău
170	Românaşi	Zalău
171	Meseşenii de Sus	Zalău
172	Cehei*	Şimleu Silvanei
173	Voivozi	Marghita
174	Văşad	Valea lui Mihai
175	Ghenetea*	Marghita
176	Săuca	Tăşnad
177	Cehal	Tăşnad
178	Bobota	Şimleu Silvaniei
179	Bocşa	Şimleu Silvaniei
180	Hereclean	Zalău
181	Dobrin	Jibou
182	Moigrad Porolissum	Zalău
183	Prodăneşti	Jibou
184	Bălan	Jibou
185	Ciocmani	Jibou
186	(Nadiş) Cehu Silvaniei	
187	Băseşti	Cehu Silvaniei
188	Babţa	Cehu Silvaniei
189	Stâna	Ardud
190	Supuru de Jos	Tăşnad
191	Pişcolt	Carei
192	Vezendiu	Carei
193	Căuaş	Tăşnad
194	Sânmiclăuş	Carei
195	Moftinu Mic	Carei
196	Doba	Satu Mare
197	Mădăraş	Ardud
198	Homorodu de Mijloc	Ardud
199	Asuaju de Sus	Ulmeni
200	? Mureşu Mare	Baia Mare
201	Boiu Mare	Sighetu Marmaţiei
202	Buteasa	Şomcuta Mare
203	Remetea Chioarului	Şomcuta Mare
204	Berinţa	Baia Mare
205	Ciocotiş	Cavnic
206	Groşi	Baia Mare
207	Firiza*	Baia Mare
208	Cicârlău	Tăuţii-Măgherăuş
209	Ardusat	Tăuţii-Măgherăuş
210	Valea Vinului	Seini
211	Odoreu	Satu Mare
212	Medieşu Aurit	Seini
213	Bătarci	Negreşti-Oaş
214	Turţ	Negreşti-Oaş
215	Cămărzana	Negreşti-Oaş
216	Bixad	Negreşti-Oaş
217	Călineşti-Oaş	Negreşti-Oaş
218	Racşa	Seini
219	Negreşti-Oaş	
220	Moişeni	Negreşti-Oaş

ATLASUL LINGVISTIC ROMÂN PE REGIUNI – MARAMUREŞ (ALR – M)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
221	Mara	Sighetu Marmaţiei
222	Budeşti	Cavnic
223	Giuleşti	Sighetu Marmaţiei
224	Berbeşti	Sighetu Marmaţiei
225	Vad	Baia Sprie
226	Iapa*	Sighetu Marmaţiei
227	Săpânţa	Sighetu Marmaţiei
228	Hoteni	Sighetu Marmaţiei
229	Onceşti	Sighetu Marmaţiei
230	Bârsana	Sighetu Marmaţiei
231	Strâmtura	Sighetu Marmaţiei
232	Rozavlea	Dragomireşti
233	Ieud	Dragomireşti
234	Dragomireşti	
235	Săcel	Sighetu Marmaţiei
236	Moisei	Vişeu de Sus
237	(Fântâna) Borşa	
238	Vişeu de Jos	Vişeu de Sus
239	Petrova	Vişeu de Sus
240	Rona de Sus	Sighetu Marmaţiei
240	Rona de Jos	Sighetu Marmaţiei

ATLASUL LINGVISTIC ROMÂN PE REGIUNI – TRANSILVANIA (ALR – T)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
241	Romuli	Sălişte a de Sus
242	Lăpuş	Târgu Lăpuş
243	Vima Mare	Târgu Lăpuş
244	Măgoaja	Târgu Lăpuş
245	Târlişua	Năsăud
246	Sângeorz-Băi	
247	Maieru	Sângeorz-Băi
248	Şanţ	Sângeorz-Băi
249	Lunca Ilvei	Sângeorz-Băi
250	Poiana Ilvei	Sângeorz-Băi
251	Mureşenii Bârgăului	Sângeorz-Băi
252	Tiha Bârgăului	Sângeorz-Băi
253	Rusu Bârgăului	Bistriţa
254	Feldru	Năsăud
255	Năsăud	
256	Chiuza	Beclean
257	Ciceu-Giurgeşti	Beclean
258	Gâlgău	Dej
259	Gârbou	Jibou
260	Bobâlna	Dej
261	Căşeiu	Dej
262	Beclean	
263	Blăjenii de Jos	Bistriţa
264	Satu Nou	Bistriţa
265	Buduş	Bistriţa
266	Şoimuş	Bistriţa
267	Chiraleş	Bistriţa
268	Cristur-Şieu	Beclean
269	Valea Măgheruşului	Bistriţa
270	Mintiu Gherlii	Gherla
271	Sânmihaiu Almaşului	Zalău
272	Vultureni	Cluj-Napoca
273	Dăbâca	Gherla
274	Fundătura	Gherla
275	Corvineşti	Bistriţa
276	Galaţii Bistriţei	Bistriţa
277	Măgurele	Bistriţa
278	Şieuţ	Bistriţa
279	Vătava	Reghin
280	Răstoliţa	Reghin
281	Meştera	Topliţa
282	Bilbor	Borsec
283	Topliţa	
284	Subcetate	Topliţa
285	Idicel	Reghin
286	Budeşti	Sărmaşu
287	Sucutard	Sărmaşu
288	Gădălin	Cluj-Napoca
289	Jucu de Sus	Cluj-Napoca
290	Sânpaul	Cluj-Napoca
291	Fildu de Jos	Huedin
292	Dumbrava	Huedin
293	Ciucea	Huedin
294	Săcuieu	Huedin
295	Mănăstireni	Huedin
296	† Someşu Cald	Cluj-Napoca
297	Feleacu	Cluj-Napoca
298	Mociu	Sărmaşu
299	Milaş	Reghin
300	Breaza	Reghin
301	Hodac	Reghin
302	Corbu	Borsec
303	Miheşu de Câmpie	Sărmaşu
304	Ceanu Mare	Câmpia Turzii
305	Ceanu Mic	Turda
306	Beliş	Huedin
307	Săcel	Cluj-Napoca
308	Petreştii de Jos	Turda
309	Tăureni	Luduş
310	Grebenişu de Câmpie	Târgu Mureş
311	Râciu	Târgu Mureş
312	Voiniceni	Târgu Mureş
313	Gorneşti	Târgu Jiu
314	Chiheru de Sus	Reghin
315	Voşlăbeni	Gheogheni
316	Izvoru Mureşului	Gheogheni
317	Livezi	Miercurea-Ciuc
318	Săcădat*	Sovata
319	Lăureni*	Miercurea Nirajului
320	Ungheni	
321	Lechinţa*	Iernut
322	Cheţani	Luduş
323	Luna	Câmpia Turzii
324	Măhăceni	Ocna Mureş
325	Buru	Turda
326	Mociu	Câmpia Turzii
327	Gheţari	Câmpeni
328	Avrămeşti	Vaşcău

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
329	Coceşti	Abrud
330	Lunca	Baia de Arieş
331	Valea Caselor*	Câmpeni
332	Lupşa	Baia de Arieş
333	Sălciua de Jos	Baia de Arieş
334	Sălcud	Iernut
335	Căpâlna de Sus	Târnăveni
336	Şoimuş	Ungheni
337	Sângeorgiu de Pădure	
338	Izvoare	Vlăhiţa
339	Plăieşii de Jos	Băile Tuşnad
340	Săcel	Cristuru Secuiesc
341	Nadeş	Sighişoara
342	Gogan	Dumbrăveni
343	Corneşti	Târnăveni
344	Fărău	Ocna Mureş
345	Ciumbrud*	Aiud
346	Valea Mănăstirii	Aiud
347	Mogoş	Abrud
348	Cărpiniş	Abrud
349	Giurgeşti	Brad
350	Prăvăleni	Brad
351	(Lunca) Brad	
352	Dupăpiatră	Abrud
353	Cetea	Teiuş
354	Peţelca*	Teiuş
355	Biia	Blaj
356	Crăciunelu de Sus	Târnăveni
357	Blăjel	Mediaş
358	Ernea*	Dumbrăveni
359	Daneş	Sighişoara
360	Vânători	Sighişoara
361	Bixad	Băile Tuşnad
362	Jimbor	Rupea
363	Paloş	Rupea
364	Mihai Viteazu	Cristuru Secuiesc
365	Apold	Sighişoara
366	Copşa Mare	Dumbrăveni
367	Glogoveţ	Blaj
368	Miceşti*	Alba Iulia
369	Feneş*	Zlatna
370	Crişcior	Brad
371	Zam	Făget
372	Vorţa	Brad
373	Fizeş	Deva
374	Mada	Geoagiu
375	Bulbuc	Zlatna
376	Secăşel	Blaj
377	Micăsasa	Copşa Mică
378	Valea Viilor	Copşa Mică
379	Stejărişu	Agnita
380	Retiş	Agnita
381	Viscri	Rupea
382	Mateiaş	Rupea
383	Augustin	Baraolt
384	Micfalău	Băile Tuşnad
385	Mărtănuş	Târgu Secuiesc
386	Zăbala	Covasna
387	Arini	Sfântu Gheorghe
388	Fântâna	Rupea
389	Văleni	Rupea

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
390	Toarcla	Agnita
391	Ighişu Vechi	Agnita
392	Buia	Copşa Mică
393	Loamneş	Ocna Sibiului
394	Presaca	Miercurea Sibiului
395	Ghirbom	Alba Iulia
396	Răhău*	Sebeş
397	Lancrăm*	Sebeş
398	Şibot	Cugir
399	Pricaz	Orăştie
400	Chimindia	Deva
401	Veţel	Deva
402	Dobra	Deva
403	Lăpugiu de Sus	Deva
404	Bătrâna	Hunedoara
405	Cerbăl	Hunedoara
406	Laz	Sebeş
407	Poiana Sibiului	Miercurea Sibiului
408	Aciliu	Sălişte
409	Sibiu	
410	Ţichindeal	Agnita
411	Ilimbav	Agnita
412	Calbor	Făgăraş
413	Şona	Făgăraş
414	Veneţia de Jos	Făgăraş
415	Covasna	
416	Barcani	Întorsura Buzăului
417	Băcel	Sfântu Gheorghe
418	Bod	Braşov
419	Vlădeni	Codlea
420	Şercăiţa	Făgăraş
421	Hurez	Făgăraş
422	Drăguş	Victoria
423	Arpaşu de Jos	Victoria
424	(Glâmboaca) Avrig	
425	Poplaca	Cisnădie
426	Arţi	Cugir
427	Sibişel	Orăştie
428	Dâncu Mare	Călan
429	Hunedoara	
430	Vadu Dobrii	Hunedoara
431	Dăbâca	Hunedoara
432	Vâlcelele Bune	Călan
433	Grădiştea de Munte	Călan
434	Râu Sadului	Tălmaciu
435	Boiţa*	Tălmaciu
436	Veştem	Cisnădie
437	Avrig	
438	Cârţişoara	Victoria
439	Breaza	Victoria
440	Copăcel	Făgăraş
441	Şinca Nouă	Codlea
442	Braşov	
443	Întorsura Buzăului	
444	Vama Buzăului	Întorsura Buzăului
445	Săcele	
446	Poiana Mărului	Zărneşti
447	Ştei	
448	Clopotiva	Haţeg

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
449	Sălaşu de Sus	Haţeg
450	Pui	Haţeg
451	Peştera	Zărneşti
452	Sohodol	Zărneşti
453	Crasna	Întorsura Buzăului
454	Fundata	Zărneşti
455	Câmpa*	Petrila
456	Crivadia	Aninoasa
457	Câmpu lui Neag*	Uricani
458	Dâlja Mare*	Petroşani
459	Dealu Babii*	Vulcan
460	Petroşani	

NOUL ATLAS LINGVISTIC AL ROMÂNIEI – MOLDOVA ŞI BUCOVINA (NALR – MB)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
461	Prăleni	Vatra Dornei
462	Coşna	Vatra Dornei
463	Cârlibaba	Câmpulung Moldovenesc
464	Izvoarele Sucevei	Borşa
465	Brodina	Vicovu de Sus
466	Straja	Vicovu de Sus
467	Argel	Câmpulung Moldovenesc
468	Deluţ	Câmpulung Moldovenesc
469	Ciocăneşti	Vatra Dornei
470	Argestru*	Vatra Dornei
471	Şaru Dornei	Vatra Dornei
472	Catrinari	Broşteni
473	Pojorâta	Câmpulung Moldovenesc
474	Vatra Moldoviţei	Câmpulung Moldovenesc
475	Sucevița	Rădăuţi
476	Vicovu de Jos	Vicovu de Sus
477	Frătăuţii Vechi	Rădăuţi
478	Marginea	Rădăuţi
479	Volovăţ	Rădăuţi
480	Solca	
481	Vama	Câmpulung Moldovenesc
482	Crucea	Vatra Dornei
483	Ostra	Frasin
484	Doroteia	Frasin
485	Mănăstirea Humorului	Gura Humorului
486	Cajvana	
487	Grăniceşti	Milişăuţi
488	Grămeşti	Siret
489	Dersca	Dorohoi
490	Ilişeşti	Gura Humorului
491	Capu Codrului	Gura Humorului
492	Găineşti	Gura Humorului
493	Horodniceni	Fălticeni
494	Şcheia	Suceava
495	Pătrăuţi	Suceava
496	Zvoriştea	Bucecea
497	Ibăneşti	Dorohoi
498	Oroftiana	Darabani
499	Broscăuţi	Dorohoi
500	Leorda	Bucecea
501	Dumbrăveni	Salcea
502	Bosanci	Suceava
503	Chilişeni	Liteni
504	Corni	Botoşani
505	Ipoteşti	Suceava
509	Conceşti	Darabani
510	Păltiniş	Darabani
511	Rădăuţi-Prut	Darabani
506	Nicşeni	Botoşani
507	Vorniceni	Săveni
508	Mileanca	Darabani
512	Coţuşca	Dorohoi
513	Ungureni	Botoşani
514	Răchiţi	Botoşani
515	Cristeşti	Botoşani
516	Gorbăneşti	Botoşani
517	Săveni	
518	Liveni	Săveni
519	Hăneşti	Săveni
520	Sulița	Flămânzi
521	Flămânzi	
522	Truşeşti	Ştefăneşti
523	Movila Ruptă	Săveni
524	Ştefăneşti-Sat	Ştefăneşti
525	Todireni	Botoşani
526	Santa Mare*	Ştefăneşti
527	Andrieşeni	Ştefăneşti
528	Trifeşti	Iaşi
529	Vlădeni	Iaşi
530	Larga-Jijia	Iaşi
531	Luceni	Iaşi
532	? Ciurchi	Iaşi
533	Comarna	Iaşi
534	Ciurea	Iaşi
535	Grozeşti	Iaşi
536	Coropceni	Iaşi
537	Boroşeşti	Negreşti
538	Voineşti	Iaşi
539	Dumeşti	Podu Iloaiei
540	Erbiceni	Podu Iloaiei
541	Belceşti	Târgu Frumos
542	Plugari	Hârlău
543	Poiana Mărului	Hârlău
544	Băiceni	Târgu Frumos
545	Ion Neculce	Târgu Frumos
546	Mădârjac	Podu Iloaiei
547	Mironeasa	Negreşti
548	Tansa	Roman
549	Gâdinţi	Roman
550	Mirceşti	Târgu Frumos
551	Cozmeşti	Paşcani
552	Sireţel	Dolhasca
553	Tudora	Liteni
554	Preuteşti	Fălticeni
555	Tătăruşi	Dolhasca
556	Moţca	Paşcani
557	Mirosloveşti	Paşcani
558	Ruginoasa	Paşcani
559	Dochia	Piatra-Neamţ
560	Hlăpeşti	Piatra-Neamţ
561	Humuleşti*	Târgu-Neamţ

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
562	Brusturi	Târgu-Neamţ
563	Săcuţa	Fălticeni
564	Baia	Fălticeni
565	Poiana Mărului	Fălticeni
566	Bălţăteşti	Târgu-Neamţ
567	Gârcina	Piatra-Neamţ
568	Vaduri	Piatra-Neamţ
569	Cracăul Negru	Târgu-Neamţ
570	Pipirig	Târgu-Neamţ
571	Tarcău	Piatra-Neamţ
572	Ceahlău	Bicaz
573	Poiana Largului	Bicaz
574	Farcaşa	Broşteni
575	Lungeni	Broşteni
576	Poiana	Piatra-Neamţ
577	Bicaz-Chei	Bicaz
578	Huisurez	Bălan
579	Palanca	Moineşti
580	Goioasa	Comăneşti
581	Bolătău	Moineşti
582	Tazlău	Buhuşi
583	Luminiş	Piatra-Neamţ
584	Podoleni	Roznov
585	(Văsieşti) Moineşti	
586	Dofteana	Dărmăneşti
587	Scorţeni	Bacău
588	Blăgeşti	Buhuşi
589	Miron Costin	Roman
590	Băluşeşti	Roman
591	Şerbeşti	Bacău
592	Măgura	Bacău
593	Livezi	Târgu Ocna
594	Gura Văii	Oneşti
595	Gioseni	Bacău
596	Odobeşti	Bacău
597	Tuleşti	Vaslui
598	Dumeşti	Negreşti
599	Negreşti	
600	Pungeşti	Negreşti
601	Mărăşti	Bacău
602	Petreşti	Bacău
603	Orbeni	Oneşti
604	Godineştii de Jos	Bacău
605	Buda	Bacău
606	Ivăneşti	Vaslui
607	Cănţălăreşti	Vaslui
608	Dăneşti	Vaslui
609	Micleşti	Vaslui
610	Muntenii de Sus	Vaslui
611	Corodeşti	Vaslui
612	Puieşti	Bârlad
613	Burdusaci	Bacău
614	Blaga	Adjud
615	Muncelu	Adjud
616	Băcani	Bârlad

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
617	Bogdăneşti	Bârlad
618	Lipovăţ	Vaslui
619	Olteneşti	Huşi
620	Tătărăni	Huşi
621	Ghermăneşti	Huşi
622	Stănileşti	Huşi
623	Grumezoaia	Huşi
624	Vutcani	Huşi
625	Stoişeşti	Bârlad
626	Vetrişoaia	Huşi
627	Fălciu	Murgeni
628	Epureni	Bârlad
629	Fruntişeni	Bârlad
630	Bereşti	
631	Cârja	Murgeni
632	Suceveni	Târgu Bujor
633	Oancea	Brăila
634	Vârlezi	Târgu Bujor
635	Fârtăneşti	Târgu Bujor
636	Cuca	Târgu Bujor
637	Frumuşiţa	Galaţi
638	Odaia Manolache	Galaţi
639	Braniştea	Galaţi
640	Piscu	Galaţi
641	Pechea	Galaţi
642	Costache Negri	Târgu Bujor
643	Cudalbi	Tecuci
644	Corod	Tecuci
645	Adam	Tecuci
646	Belceşti	Bârlad
647	Priponeşti	Bârlad
648	Tălpigi	Tecuci
649	Matca	Tecuci
650	Lieşti	Galaţi
651	Câmpineanca	Focşani
652	Umbrăreşti	Tecuci
653	Mirceştii Vechi	Focşani
654	Furcenii Vechi	Tecuci
655	Ionăşeşti	Mărăşeşti
656	Homocea	Adjud
657	Borşani	Adjud
658	Păuneşti	Adjud
659	Străoane	Panciu
660	Boloteşti	Panciu
661	Mera	Odobeşti
662	Vidra	Panciu
663	Pralea	Oneşti
664	Caşin	Oneşti
665	Rotileştii Mari	Panciu
666	Negrileşti	Panciu
667	Nistoreşti	Odobeşti
668	Nereju	Odobeşti
669	Soveja	Slănic-Moldova
670	Hârja	Slănic-Moldova

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
671	Boişoara	Brezoi
672	Mlăceni	Brezoi
673	Arefu	Curtea de Argeş
674	Nucşoara	Câmpulung
675	Albeşti	Câmpulung
676	Lereşti	Câmpulung
677	Rucăr	Victoria
678	Scăueni	Călimăneşti
679	Cepari	Curtea de Argeş
680	Muşăteşti	Curtea de Argeş
681	Boteni	Câmpulung
682	Cetăţeni	Câmpulung
683	Bercioiu	Băile Govora
684	Valea lui Enache	Curtea de Argeş
685	Mălureni	Curtea de Argeş
686	Piţigaia	Mioveni
687	Cotmeana	Piteşti
688	Racoviţa*	Mioveni
689	Păduroiu din Deal	Piteşti
689	Păduroiu din Vale	Piteşti
690	Ceauşeşti	Topoloveni
691	Picior de Munte	Găeşti
692	Hulubeşti	Găeşti
693	Scheiu de Sus	Târgovişte
693	Scheiu de Jos	Târgovişte
694	Gheboieni	Pucioasa
695	Brăneşti	Pucioasa
696	Gemenea-Brătuleşti	Pucioasa
697	Runcu	Fieni
698	Valea Lungă-Cricov	Pucioasa
699	Ghirdoveni	Moreni
700	Lazuri	Târgovişte
701	Tăriceni	Ploieşti
702	Măneşti	Ploieşti
703	Diţeşti	Moreni
704	Păuleşti	Plopeni
705	Băneşti	Câmpina
706	Talea	Comarnic
707	Şotrile	Breaza
708	Trăisteni	Sinaia
709	Măneciu-Pământeni	Slănic
710	Bertea	Slănic
711	Slon	Slănic
712	Bătrâni	Vălenii de Munte
713	Predeal-Sărari	Vălenii de Munte
714	Chiojdeanca	Vălenii de Munte
715	Nisipoasa	Boldeşti-Scăeni
716	Fântânele	Mizil
717	Cioceni	Urlaţi
718	Balta Doamnei	Ploieşti
719	Cioranii de Jos	Fierbinţi-Târg
720	Grădiştea	Fierbinţi-Târg
721	Andreiaşu de Jos	Odobeşti
722	Beciu	Odobeşti
723	Podu Lacului	Focşani
724	Jitia	Râmnicu Sărat
725	Urecheşti	Focşani
726	Gologanu	Focşani
727	Bordeasca Veche	Focşani
728	Râmniceni	Focşani
729	Nămoloasa-Sat	Galaţi
730	Siriu	Nehoiu
731	Gura Teghii	Nehoiu
732	Luncile	Nehoiu
733	Mihălceni	Râmnicu Sărat
734	Nehoiaşu*	Nehoiu
735	Odăile	Pătârlagele
736	Murgeşti	Râmnicu Sărat
737	Ariciu	Ianca
738	Cotu Lung	Brăila
739	Vadu Soreşti	Buzău
740	Boldu	Râmnicu Sărat
741	Gemenele	Ianca
742	Baldovineşti	Brăila
743	Valea Muscelului	Curtea de Argeş
744	Măgura	Pătârlagele
745	Galbenu	Făurei
746	Deduleşti	Râmnicu Sărat
747	Gura Sărăţii	Buzău
748	Săgeata	Buzău
749	Gropeni	Brăila
750	Bălteni	Făurei
751	Viziru	Însurăţei
752	Limpeziş	Buzău
753	Zăvoaia	Însurăţei
754	Stăncuţa	Însurăţei
755	Padina	Pogoanele
756	Dealu Lăunele	Băbeni
757	Olanu	Băbeni
758	Topana	Drăgăşani
759	Dienci	Drăgăşani
760	Alunişu	Scorniceşti
761	Poboru	Scorniceşti
762	Dumitreşti	Drăgăşani
763	Pădureţi	Costeşti
764	Negreni*	Scorniceşti
765	Comăniţa	Drăgăşani
766	Hârseşti	Potcoava
767	Bârca	Slatina
768	Mozăcenii-Vale	Potcoava
769	Movileni	Potcoava
770	Ulmi	Slatina
771	Balaci	Roşiori de Vede
772	Izvoarele	Drăgăneşti-Olt
773	Nicolae Titulescu	Roşiori de Vede
774	Stoicăneşti	Drăgăneşti-Olt
775	Mihăeşti	Roşiori de Vede
776	Călineşti	Drăgăneşti-Olt
777	Plosca	Roşiori de Vede
778	Plopii-Slăviteşti	Roşiori de Vede
779	Salcia	Roşiori de Vede
780	Saelele	Turnu Măgurele
781	Furculeşti	Alexandria
782	Dracea	Turnu Măgurele
783	Poiana	Turnu Măgurele
784	Piatra	Alexandria
785	Suhaia	Zimnicea
786	Budişteni	Topoloveni

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
787	Tigveni	Topoloveni
788	Gliganu de Sus	Costeşti
789	Răscăeţi	Găeşti
790	Recea	Topoloveni
791	Fierbinţi	Găeşti
792	Cătunu	Titu
793	Gratia	Videle
794	Tătărăştii de Sus	Videle
795	Baciu	Videle
796	Zâmbreasca	Roşiori de Vede
797	Talpa-Bâscoveni	Videle
798	Merenii de Jos	Videle
799	Drăcşenei	Roşiori de Vede
800	Moşteni	Videle
801	Vârtoapele de Sus	Roşiori de Vede
802	Drăgăneşti de Vede	Roşiori de Vede
803	Lăceni	Alexandria
804	Mavrodin	Alexandria
805	Toporu	Giurgiu
806	Teleormanu	Alexandria
807	Ţigăneşti	Alexandria
808	Cervenia	Alexandria
809	Pietroşani	Zimnicea
810	Zimnicea	
811	Nucet	Târgovişte
812	Gheboaia	Răcari
813	Bolovani	Titu
814	Teţcoiu	Găeşti
815	Butimanu	Buftea
816	Mereni	Titu
817	Ulieşti	Titu
818	Zidurile	Titu
819	Brezoaia	Răcari
820	Crevedia	Buftea
821	Crevedia Mare	Bolintin-Vale
822	(Militari) Bucureşti	
823	Uieşti	Videle
824	Mihăileşti	
825	Comana	Bucureşti
826	Ghimpaţi	Mihăileşti
827	Stoeneşti	Giurgiu
828	Radovanu	Budeşti
829	Drăgăneşti-Vlaşca	Alexandria
830	Băneasa	Giurgiu
831	Greaca	Oltenita
832	Chirnogi	Oltenita
833	Frăteşti	Giurgiu
834	Putineiu	Giurgiu
835	Malu	Giurgiu
836	Ciocârlia	Urziceni
837	Grindu	Căzăneşti
838	Miloşeşti	Amara
839	Valea Ciorii	Ţăndărei
840	Ciolpani	Otopeni
841	Dridu	Fierbinţi-Târg
842	Giurgeni	Hârşova
843	Grădiştea	Fierbinţi-Târg

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
844	Bărcăneşti	Urziceni
845	Butoiu	Urziceni
846	Căzăneşti	
847	Amara	
848	Frăţileşti	Ţăndărei
849	Baloteşti	Otopeni
850	Bucu	Slobozia
851	Făcăeni	Feteşti
852	Drăgoeşti	Fundulea
853	Poiana	Slobozia
854	Ştefăneştii de Jos	Voluntari
855	Albeşti	Slobozia
856	Tămădău Mare	Fundulea
857	Dor Mărunt	Lehliu-Gară
858	Stelnica	Feteşti
859	Perişoru	Slobozia
860	Gurbăneşti	Lehliu-Gară
861	Vâlcelele	Bolintin-Vale
862	Podu Pitarului	Budeşti
863	Borcea	Feteşti
864	Sohatu	Budeşti
865	Ulmu	Lehliu-Gară
866	Unirea	Călăraşi
867	Mânăstirea	Oltenita
868	Grădiştea	Călăraşi
869	Roseţi	Călăraşi
870	Ulmeni	Oltenita
871	23 August	Galaţi
872	C. A. Rosetti	Sulina
873	Luncavita	Măcin
874	Somova	Tulcea
875	Niculiţel	Isaccea
876	Turcoaia	Măcin
877	Cataloi	Tulcea
878	Beştepe	Tulcea
879	Crişan	Sulina
880	Agighiol	Tulcea
881	Dăeni	Hârşova
882	Topolog	Babadag
883	Enisala	Babadag
884	Lunca	Babadag
885	Ciobanu	Hârşova
886	Dulgheru	Hârşova
887	Râmnicu de Jos	Năvodari
888	Băltăgeşti	Hârşova
889	Târguşor	Năvodari
890	Seimenii Mari	Cernavodă
891	Sibioara	Năvodari
892	Cochirleni	Cernavodă
893	Dunăreni	Feteşti
894	Peştera	Medgidia
895	Ostrov	Călăraşi
896	Băneasa	
897	Adamclisi	Băneasa
898	Topraisar	Techirghiol
899	Chirnogeni	Negru Vodă
900	Limanu	Mangalia

NOUL ATLAS LINGVISTIC ROMÂN PE REGIUNI – OLTENIA (NALR – O)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
901	Câineni	Brezoi
902	Voineasa	Brezoi
903	Malaia	Brezoi
904	(Călineşti) Brezoi	
905	Bumbeşti-Jiu	
906	Novaci	
907	Vaideeni	Horezu
908	Costeşti	Horezu
909	Muereasca	Băile Olăneşti
910	Zmeurâtu	Băile Govora
911	Olteni	Râmnicu Vâlcea
912	Maghereşti	Novaci
913	Poienari	Bălceşti
914	Oteşani	Horezu
915	Scoarţa	Târgu Cărbuneşti
916	Alunu	Berbeşti
917	Băbeni	
918	Pojaru	Berbeşti
919	Lăpuşata	Berbeşti
920	Peşteana-Jiu	Ţicleni
921	Vladimir	Ţicleni
922	Băieşti	Aninoasa
923	Turburea	Turceni
924	Slăvuţa	Bălceşti
925	Ghioroiu	Bălceşti
926	Oveselu	Bălceşti
927	Prundeni	Drăgăşani
928	Văcarea	Târgu Jiu
929	Fratoştiţa*	Filiaşi
930	Bulzeşti	Bălceşti
931	Iancu Jianu	Balş
932	Pleşoiu	Slatina
933	Izvoru	Slatina
934	Balş	
935	Dobriţa	Târgu Jiu
936	Obârşia	Berbeşti
937	Cloşani	Baia de Aramă
938	Frâncesti	Tismana
939	Turcineşti	Târgu Jiu
940	Săuleşti	Ţicleni
941	Mărăşeşti*	Baia de Aramă
942	Godineşti	Tismana
943	Stolojani	Târgu Jiu
944	Costeşti	Băile Herculane
945	Cireşu	Băile Herculane
946	Şovarna	Motru
947	Pieptani	Rovinari
948	Iloviţa	Orşova
949	Crăgueşti	Motru
950	Imoasa	Motru
951	Slivileşti	Motru
952	Gârbovu	Motru
953	Cerneţi	Drobeta-Turnu Severin
954	Cerveniţa	Strehaia
955	Strehaia	
956	Butoieşti	Filiaşi
957	Hinova	Drobeta-Turnu Severin
958	Izvorălu	Vânju Mare
959	Seliştiuţa	Vânju Mare
960	Comănicea	Filiaşi
961	Crivina	Drobeta-Turnu Severin
962	Ostrovu Mare	Vânju Mare
963	Jiana	Vânju Mare
964	Iablaniţa	Vânju Mare
965	Gruia	Vânju Mare
966	Vlădaia	Vânju Mare
967	Salcia	Calafat
968	Verbiţa	Vânju Mare
969	Seaca de Pădure	Filiaşi
970	Beloţ	Filiaşi
971	Sărbătoarea	Craiova
972	Mărăcinele	Băileşti
973	Unirea	Băileşti
974	Galicea Mare	Băileşti
975	Maglavit	Calafat
976	Ciupercenii Vechi*	Calafat
977	Desa	Calafat
978	Rast	Băileşti
979	Urzicuţa	Băileşti
980	Bistreţ	Băileşti
981	Măceşu de Jos	Bechet
982	Şegarcea	
983	Malu Mare	Craiova
984	Drăgoteşti	Balş
985	(Piatra) Piatra-Olt	
986	Osica de Jos	Caracal
987	Castranova	Şegarcea
988	Radomir	Caracal
989	Mârşani	Şegarcea
990	Sadova	Bechet
991	Amărăştii de Jos	Dăbuleni
992	Băbiciu	Drăgăneşti-Olt
993	Studina	Caracal
994	Bechet	
995	Ianca	Dăbuleni
996	Orlea	Corabia
997	Izbiceni	Corabia
998	Izlaz	Turnu Măgurele

ANEXA A IV-A

CHESTIONARELE MUZEULUI LIMBII ROMÂNE DIN CLUJ
CALUL (CHEST. I)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
1	Gherteniş	Bocşa
2	Sacoşu Mare	Buziaş
3	Suştra	Recaş
4	Cerneteaz	Timişoara
5	Comloşu Mare	Jimbolia
6	Bărăteaz	Pecica
7	Satchinez	Timişoara
8	Seceani	Arad
9	Birchiş	Făget
10	Dobra	Deva
11	Mintia	Deva
12	Vărmaga	Deva
13	Gelmar	Geoagiu
14	Răchitova	Haţeg
15	Hăţăgel	Haţeg
16	Sântămăria-Orlea	Haţeg
17	Sânpetru	Haţeg
18	Peşteana	Haţeg
19	Băuţar	Caransebeş
20	Jdioara	Lugoj
21	Jupa*	Caransebeş
22	Slatina-Timiş	Caransebeş
23	Pârvova	Băile Herculane
24	Comoşteni	Băileşti
24/1	Comoşteni	Bechet
25	Izvoare	Băileşti
26	Mosna	Filiaşi
27	Balota	Drobeta-Turnu Severin
28	Sura	Strehaia
29	Câlnic	Târgu Jiu
30	Târgu Jiu	
31	Lupeni	
32	Vulcan	
33	Băieşti	Haţeg
34	Boşorod	Călan
35	Cugir	
36	Romos	Orăştie
37	Renghet	Geoagiu
38	Pianu de Jos	Sebeş
38/1	Pianu de Jos	Sebeş
39	Săsciori	Sebeş
40	Laz	Sebeş
41	Deal	Sebeş
41/1	Deal	Sebeş
42	Fântânele	Sălişte
43	Sebeşel	Sebeş
43/1	Sebeşel	Sebeş
44	Apoldu de Jos	Miercurea Sibiului
45	Nocrich	Agnita
46	Mag	Sălişte
47	Răşinari	Cisnădie
48	Racoviţa	Avrig
49	Avrig	
50	Colun	Avrig
51	Poieniţa	Victoria
52	Sărata	Avrig
53	Cârţişoara	Victoria
54	Cârţişoara	Victoria
54/1	Cârţişoara	Victoria
54/2	Cârţişoara	Victoria
55	Arpaşu de Sus	Victoria
55/1	Arpaşu de Sus	Victoria
56	Olteţ	Victoria
56/1	Olteţ	Victoria
57	Beclean	Făgăraş
58	Lisa	Victoria
59	Băile	Govora
60	Păuşeşti-Otăsău	Băile Govora
61	Făureşti	Bălceşti
62	Slatina	
63	Caracal	
64	Dăbuleni	
65	Titu	
66	Braniştea	Titu
66/1	Braniştea	Titu
67	Bălteni	Buftea
68	Băneşti	Titu
69	Pietrari	Pucioasa
70	Pucioasa	
71	Măţău	Câmpulung
72	Fundata	Zărneşti
73	Săcele	
74	Braşov	
74/1	Braşov	
75	Braşov	
76	Dumbrăviţa	Codlea
77	Sebeş	Făgăraş
78	Copăcel	Făgăraş
78/1	Copăcel	Făgăraş
79	Bucium	Făgăraş
80	Mândra	Făgăraş
81	Şercaia	Făgăraş
82	Crihalma	Rupea
83	Şoimari	Vălenii de Munte
84	Tudor Vladimirescu	Băneasa
85	Dobromiru din Deal	Băneasa
86	Lipniţa	Băneasa
87	Traian	Turnu Măgurele
88	Schela	Galaţi
89	Măstăcani	Târgu Bujor
90	Istria	Năvodari
91	Pantelimon	Hârşova
92	Frăţileşti	Ţăndărei
93	Topalu	Hârşova
94	Târguşor	Năvodari
95	Sibioara	Năvodari
96	Movila Verde	Negru Vodă
97	Baeram-Dede	(Bulgaria)
98	Mereni	(R. Moldova)
99	Voloavele	(R. Moldova)
100	Cerlina	(R. Moldova)
101	Zaluceni	(R. Moldova)
102	Mihailofca	(R. Moldova)
103	Cubolta	(R. Moldova)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
104	Cuşmirca	(R. Moldova)
105	Cotiugenii-Mari	(R. Moldova)
106	Ciutuleşti	(R. Moldova)
107	Sângeria	(R. Moldova)
108	Copăceni	(R. Moldova)
108/1	Copăceni	(R. Moldova)
109	Chistelniţa (Peşteln iţă)	(R. Moldova)
110	Flămânzeni	(R. Moldova)
111	Condrăteşti	(R. Moldova)
112	Sadova	(R. Moldova)
113	Miclăuşeni	(R. Moldova)
114	Străzeni	(R. Moldova)
115	Şireţi	(R. Moldova)
116	Suruceni	(R. Moldova)
117	Ruseştii-Noi	(R. Moldova)
118	Lăpuşna	(R. Moldova)
119	Cărpineni	(R. Moldova)
120	Hânceşti	(R. Moldova)
121	Costiugeni	(R. Moldova)
122	Băcioiu	(R. Moldova)
123	Răzeni	(R. Moldova)
124	Cazangic	(Ucraina)
125	Găneşti	Bereşti
126	Secuieni	Bacău
127	Glodeni*	Negreşti
128	Drăguşeni	Negreşti
129	Măgurele	(R. Moldova)
130	Bursuceni	(R. Moldova)
131	Glingeni	(R. Moldova)
132	Ciuciulea	(R. Moldova)
133	Cajba	(R. Moldova)
134	Iablona-Veche	(R. Moldova)
135	Funduri	(R. Moldova)
136	Bălţi	
137	Slobozia	(R. Moldova)
138	Pelinei	(R. Moldova)
139	Recea	(R. Moldova)
140	Duruitoarea-Veche	(R. Moldova)
141	Ivanuşca	(R. Moldova)
142	Râşcani	(R. Moldova)
143	Baraboi	(R. Moldova)
144	Antoneauca	(R. Moldova)
145	Popeştii de Jos	(R. Moldova)
146	Fântâna-Albă	(R. Moldova)
147	Parcova	(R. Moldova)
148	Ruseni	(R. Moldova)
149	Arioneşti	(R. Moldova)
150	Mahala	(Ucraina)
151	Cutul-Ostriţei	(Ucraina)
152	Boian-Hliniţa	(Ucraina)
152/1	Boian-Vatra	(Ucraina)
152/2	Boian-Centru	(Ucraina)
152/4	Boian-Lehăceni	(Ucraina)
152/5	Boian-Hliniţa	(Ucraina)
152/6	Boian	(Ucraina)
153	Seliştea	(Ucraina)
154	Tureni	(Ucraina)
155	Cosmin	(Ucraina)
155/1	Cosmin	(Ucraina)
155/2	Cosmin	(Ucraina)
156	Târnauca	(Ucraina)
157	Tereblecea-Veche	(Ucraina)
158	Pătrăuţi	Suceava

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
159	Botoşani	
160	Stroieşti	Suceava
161	Vânători-Neamţ	Târgu-Neamţ
162	Mateiaş	Rupea
163	Jimbor	Rupea
164	Roadeş	Rupea
165	Feleag	Cristuru Secuiesc
166	Cristuru Secuiesc	
167	Subcetate	Odorheiu Secuiesc
167/1	Subcetate	Odorheiu Secuiesc
168	Topliţa	
169	Stânceni	Topliţa
170	Răstoliţa	Reghin
171	Câmpulung Moldovenesc	
172	Poieni-Solca*	Solca
173	Arbore	Cajvana
174	Marginea	Rădăuţi
175	Rădăuţi	
176	Horodnic de Sus	Rădăuţi
176/1	Horodnic de Sus	Rădăuţi
177	Putna	Vicovu de Sus
177/1	Putna	Vicovu de Sus
178	Straja	Vicovu de Sus
178/1	Straja	Vicovu de Sus
179	Crasna-Putnei	(Ucraina)
180	Priscăreni	(Ucraina)
181	Carapciu	(Ucraina)
182	Cuciurul-Mare-Săliş te	(Ucraina)
182/1	Cuciurul-Mare-Săliş te	(Ucraina)
183	Ceahor	(Ucraina)
184	Mănăstiriş te	(Ucraina)
185	Buda	(Ucraina)
186	Stânca-Roşa	(Ucraina)
186/1	Cernăuţi	(Ucraina)
186/2	Roşa	(Ucraina)
187	Caliceanca	(Ucraina)
188	Broscăuţii-Noi	(Ucraina)
189	Lucavăţ	(Ucraina)
190	Petrova	Vişeu de Sus
191	Borşa	
192	Băiuţ	Cavnic
193	Şanţ	Sângeorz-Băi
194	Ilva Mare	Sângeorz-Băi
195	Rodna	Sângeorz-Băi
195/1	Rodna	Sângeorz-Băi
196	Maieru	Sângeorz-Băi
197	Măgura Ilvei	Sângeorz-Băi
197/1	Măgura Ilvei	Sângeorz-Băi
198	Leşu	Sângeorz-Băi
199	Poiana Ilvei	Sângeorz-Băi
200	Sângeorz-Băi	
201	Parva	Sângeorz-Băi
202	Rebra	Năsăud
203	Feldru	Sângeorz-Băi
203/1	Feldru	Sângeorz-Băi
204	Nepos	Năsăud
205	Rebrişoara	Năsăud
205/1	Rebrişoara	Năsăud
205/2	Rebrişoara	Năsăud
206	Năsăud	
206/1	Năsăud	
207	Năsăud	
208	Sava	Gherla

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
209	Coşbuc	Năsăud
210	Telciu	Năsăud
210	Telciu	Năsăud
210/1	Telciu	Năsăud
210/2	Telciu	Năsăud
211	Romuli	Săliştea de Sus
212	Suplai	Năsăud
213	Groşi	Baia Mare
214	Bichigiu	Năsăud
215	Alunişul	Năsăud
216	Poienile Zagrei	Năsăud
217	Ilişua	Beclean
218	(Runc) Borşa	
219	Zagra	Năsăud
219/1	Zagra	Năsăud
219/2	Zagra	Năsăud
220	Mititei	Năsăud
221	Mocod	Năsăud
222	Perişor	Năsăud
223	Sita	Năsăud
224	Spermezeu	Năsăud
225	Dumbrăviţa	Baia Mare
226	Chiuza	Beclean
226/1	Chiuza	Beclean
226/2	Chiuza	Beclean
227	Floreşti	Năsăud
228	Săsarm	Beclean
229	Nimigea de Jos	Năsăud
230	Tăure	Beclean
231	Minţiu	Năsăud
232	Bistriţa Bârgăului	Bistriţa
232/1	Bistriţa Bârgăului	Bistriţa
233	Livezile	Bistriţa
234	Rusu Bârgăului	Bistriţa
235	Josenii Bârgăului	Bistriţa
236	Mijlocenii Bârgăului	Bistriţa
237	Susenii Bârgăului	Bistriţa
238	Mureşenii Bârgăului	Bistriţa
239	Tiha Bârgăului	Sângeorz-Băi
240	Colibiţa	Bistriţa
241	Ragla	Bistriţa
242	Budacu de Sus	Bistriţa
243	Lunca	Bistriţa
244	Ruştior	Bistriţa
245	Bârla	Bistriţa
246	Buduş	Bistriţa
247	Simioneşti	Bistriţa
248	Chintelnic	Bistriţa
249	Ţigău	Bistriţa
250	Chiraleş	Bistriţa
251	Şieu-Măgheruş	Bistriţa
252	Şieu-Odorhei	Beclean
253	Caila	Bistriţa
254	Blăjenii de Jos	Bistriţa
255	Şintereag	Beclean
256	Coldău*	Beclean
257	Cristeştii Ciceului	Beclean
258	Hăşmaşu Ciceului	Beclean
259	Reteag	Beclean
260	Sânmărghita	Dej
261	Braniştea	Beclean
262	Măluţ	Beclean
263	Figa*	Beclean

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
264	Beclean	
265	Rusu de Sus	Beclean
266	Rusu de Jos*	Beclean
267	Unguraş	Beclean
268	Măleni	Târgu Lăpuş
269	Nuşeni	Beclean
270	Feleacu	Cluj-Napoca
271	Beudiu	Beclean
272	Viţa	Beclean
273	Fizeşu Gherlii	Gherla
274	Ţentea	Gherla
275	Chiochiş	Gherla
276	Lechinţa	Bistriţa
277	Râpa de Jos	Reghin
278	Ruşii-Munţi	Reghin
279	Monor	Reghin
280	Săcalu de Pădure	Reghin
281	Suseni	Reghin
282	Moruţ	Sărmaşu
283	Buza	Sărmaşu
284	Sântejude	Sărmaşu
285	Puini	Gherla
286	Lacu	Sârmaşu
287	Mociu	Gherla
288	Ercea	Reghin
289	Breaza	Reghin
290	Caşva	Reghin
291	Căcuciu	Reghin
292	Ceuaşu de Câmpie	Târgu Mureş
293	Şeulia de Mureş	Iernut
294	Tritenii de Sus	Câmpia Turzii
295	Tritenii de Jos	Câmpia Turzii
296	Cipăieni	Iernut
297	Sânger	Luduş
298	Bărboşi	Luduş
299	Papiu Ilarian	Luduş
300	Voiniceni	Târgu Mureş
301	Bărdeşti	Târgu Mureş
302	Sângeorgiu de Mureş	Târgu Mureş
303	Corunca	Târgu Mureş
304	Bolintineni	Târgu Mureş
305	Dileu Vechi	Iernut
306	Vaideiu	Iernut
307	Căpuşu de Câmpie	Iernut
308	Iclănzel	Iernut
309	Iclandu Mare	Iernut
310	Oarba de Mureş	Iernut
311	Ogra	Iernut
312	Lechinţa*	Iernut
313	Dătăşeni	Luduş
314	Luduş	
315	Cheţani	Luduş
316	Luncani	Câmpia Turzii
317	Bogata	Câmpia Turzii
318	Chinciuş	Târnăveni
319	Giuluş	Târnăveni
320	Lăscud	Târnăveni
321	Abuş	Târnăveni
322	Sub Pădure	Târnăveni
323	Corneşti	Târnăveni
324	Găneşti	Târnăveni
325	Săcel	Cristuru Secuiesc
326	Păucişoara	Târnăveni

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
327	Boian	Mediaş
328	Cerghid	Ungheni
329	Balşa	Zlatna
330	Oiejdea	Alba Iulia
331	Bucerdea Vinoasă	Alba Iulia
333	Câmpeni	
334	Certege*	Câmpeni
335	Lupşa	Baia de Arieş
336	Muncelu*	Baia de Arieş
337	Geamăna	Baia de Arieş
338	Baia de Arieş	
339	Poşaga de Sus	Baia de Arieş
340	Sălciua de Jos	Baia de Arieş
341	Poşaga de Jos	Baia de Arieş
342	Măgura Ierii	Turda
343	Gura Arieşului	Ocna Mureş
344	Grindeni	Luduş
345	Măhăceni	Ocna Mureş
346	Stejeriş	Turda
347	Bădeni	Turda
348	Urca	Câmpia Turzii
349	Viişoara	Câmpia Turzii
350	Turda	
351	Turda	
352	Turda	
353	Ceanu Mare	Câmpia Turzii
354	Micești	Turda
355	Cornești	Turda
356	Cheia	Turda
357	Petreştii de Jos	Turda
358	Ocolişel	Turda
359	Buru	Turda
360	Iara	Turda
361	Băişoara	Turda
362	Plaiuri	Turda
363	Agriş	Turda
364	Filea de Sus	Turda
365	Sălişte	Turda
366	Tureni	Turda
367	Mihai Viteazu	Turda
368	Vâlcele	Cluj-Napoca
369	Aiton	Turda
370	Pata	Cluj-Napoca
371	Cluj-Napoca	
372	Viştea	Cluj-Napoca
373	Mărgău	Huedin
374	Jucu de Jos	Cluj-Napoca
375	Sic	Gherla
376	Sântejude-Vale	Gherla
377	Săcălaia	Gherla
378	Bonț	Gherla
379	Iclozel	Gherla
380	Iclod	Gherla
381	Dăbâca	Gherla
382	Dârja	Cluj-Napoca
383	Tioltiur	Gherla
384	Livada	Gherla
385	Băiţa*	Gherla
386	Gherla	
388	Cubleşu Someşan	Gherla
389	Tiocu de Sus	Dej
390	Panticeu	Gherla
391	Sânmihaiu Almaşului	Zalău

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
392	Sângeorgiu de Meseş	Zalău
393	Treznea	Zalău
394	Stâna*	Zalău
395	Chichişa	Zalău
396	Chechiş	Jibou
397	Popteleac	Jibou
398	Ciubăncuţa	Dej
399	Gârbău	Cluj-Napoca
400	Răzbuneni	Dej
401	Băbdiu	Dej
402	Jichişu de Jos	Dej
403	Godor	Dej
404	Dej	
405	Nima	Gherla
406	Mintiu Gherlii	Gherla
407	Mica	Dej
408	Dej	
409	Mănăşturel	Dej
410	Cuzdrioara	Dej
411	Ciceu-Mihăeşti	Dej
412	Căşeiu	Dej
413	Sălişca	Dej
414	Câţcău	Dej
415	Gâlgău	Dej
416	Curtuiuşu Dejului	Dej
417	Fântânele-Rus	Dej
418	Ceaca	Dej
419	Cristolţel	Jibou
420	Preluci	Jibou
421	Şoimuş	Jibou
423	Bocşa	Şimleu Silvaniei
424	Lelei	Cehu Silvaniei
425	Sălsig	Ulmeni
426	Lozna	Jibou
427	Lemniu	Şomcuta Mare
428	Mesteacăn	Şomcuta Mare
429	Duruşa	Şomcuta Mare
430	Răstoci	Şomcuta Mare
431	Ileanda	Şomcuta Mare
432	Baba	Târgu Lăpuş
433	Drăghia	Târgu Lăpuş
434	Măgoaja	Târgu Lăpuş
435	Coroieni	Târgu Lăpuş
436	Dămăcuşeni*	Târgu Lăpuş
437	Târgu Lăpuş	
438	Răzoare*	Târgu Lăpuş
439	Peteritea	Târgu Lăpuş
440	Preluca Nouă	Şomcuta Mare
441	Preluca Veche	Târgu Lăpuş
442	Măgureni	Târgu Lăpuş
443	Cufoaia*	Târgu Lăpuş
444	Libotin	Târgu Lăpuş
445	Inău	Cehu Silvaniei
447	Cerneşti	Târgu Lăpuş
448	Copalnic-Mănăştur	Şomcuta Mare
449	Vad	Baia Sprie
450	Curtuiuşu Mic	Baia Mare
451	Berinţa	Baia Mare
452	Lăschia	Baia Sprie
453	Fânaţe	Târgu Lăpuş
454	Ciocotiş	Cavnic
455	Trestia	Cavnic
456	Făureşti	Cavnic

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
457	Cărbunari	Baia Mare
458	Şurdeşti	Cavnic
459	Berbeşti	Sighetu Marmaţiei
460	Satu Nou de Sus*	Baia Sprie
461	Buşag	Tăuţii-Măgherăuş
462	Groşi	Baia Mare
463	Finteuşu Mare	Şomcuta Mare
464	Satulung	Şomcuta Mare
465	Lucăceşti	Ulmeni
466	Iadăra	Şomcuta Mare
467	Chelinţa	Ulmeni
468	Biuşa	Cehu Silvaniei
469	Arduzel	Ulmeni
470	Ulmeni	
471	Tămăşeşti	Ulmeni
472	Asuaju de Sus	Ulmeni
473	Odeşti	Cehu Silvaniei
474	Stremţ	Cehu Silvaniei
475	Soconzel	Ardud
476	Cuţa	Ardud
477	Pomi	Tăuţii-Măgherăuş
478	Băiţa de sub Codru	Cehu Silvaniei
479	Cicârlău	Tăuţii-Măgherăuş
480	Săbişa*	Seini
481	Şomoştelnic	Târnăveni
482	Viile Apei*	Seini
483	Gherţa Mică	Negreşti-Oaş
484	Turţ	Negreşti-Oaş
485	Berindan	Satu Mare
486	Medieşu Aurit	Seini
487	Mădăraş	Ardud
488	Carei	
489	Ady Endre	Tăşnad
490	Eriu-Sâncrai	Tăşnad
491	Giungi	Ardud
492	Gerăuşa	Ardud
493	Supuru de Jos	Tăşnad
494	Giorocuţa	Tăşnad
495	Bobota	Şimleu Silvaniei
496	Zalnoc	Tăşnad
497	Ţeghea	Ardud
498	Supuru de Sus	Tăşnad
499	Tăşnad	
500	Sudurău	Tăşnad
501	Dindeşti	Carei
502	Andrid	Carei
503	Păgaia	Tăşnad
504	Boian	Câmpia Turzii
505	Camăr	Şimleu Silvaniei
506	Şimleu Silvaniei	
507	Badon	Zalău
508	Ratin	Şimleu Silvaniei
509	Meseşenii de Sus	Zalău
510	Tusa	Şimleu Silvaniei
512	Plopiş	Cavnic
513	Lugaşu de Jos	Aleşd
514	Vârciorog	Oradea
515	Ciucea	Huedin
516	Fildu de Sus	Huedin
517	Albac	Câmpeni
518	Scărişoara	Câmpeni
519	Codrişoru	Aleşd
520	Ponorel	Câmpeni
521	Şuştiu	Vaşcău
522	Prunişor*	Sebiş
523	Seleuş	Pâncota
524	Bârsa	Sebiş
525	Cil	Sebiş
526	Grohot	Brad
527	Buceş	Brad
528	Curechiu	Brad
529	Băiţa	Brad
530	Săvârşin	Făget
531	Nicolae Bălcescu	Lipova
532	Stejar	Lipova
533	Baia	Făget
534	Lalaşinţ	Lipova
535	Milova	Lipova
536	Lipova	
537	Păuliş	Lipova
538	Cicir	Arad
539	Mândruloc	Arad
540	Nadăş	Lipova
541	Arăneag	Lipova
542	Tauţ	Lipova
543	Pâncota	
544	Şomoşcheş	Ineu
545	Caporal Alexa	Sântana
546	Sântana	
547	Curtici	
548	Turnu	Pecica
549	Pecica	
550	Semlac	Pecica
551	Nădlac	

CASA (CHEST. II)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
1	Nerău	Sânnicolau Mare
2	Valea Mare	Lugoj
3	Sălciva	Făget
4	Dobra	Deva
5	Făget	
6	Jena	Lugoj
7	Jupa*	Caransebeş
8	Brădişoru de Jos*	Oraviţa
9	Răcăşdia	Oraviţa
9/a	Răcăşdia	Oraviţa
10	Pârvova	Băile Herculane
10/a	Pârvova	Băile Herculane
11	Globu Craiovei	Băile Herculane
12	Nadanova	Baia de Aramă
13	Câlceşti	Tismana
14	Negoieşti	Baia de Aramă
15	Prin fostul judeţ Mehedinţi	
16	Bala de Sus	Baia de Aramă
16/a	Bala de Sus	Baia de Aramă
17	23 August	Drobeta-Turnu Severin
18	Crăguești	Drobeta-Turnu Severin
19	Husnicioara	Drobeta-Turnu Severin
20	Jidoştiţa	Drobeta-Turnu Severin
21	Ghelmegioaia	Drobeta-Turnu Severin

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
22	Varodia	Strehaia
23	Plenița	Băileşti
24	Cetate	Calafat
25	Poiana Mare	Calafat
26	Băileşti	
27	Giubega	Băileşti
28	Bârca	Băileşti
29	Dranovățu	Slatina
30	Bucovăț	Craiova
31	Filiaşi	
32	Argetoaia	Filiaşi
33	Secu	Strehaia
34	Deleni	Strehaia
35	Butoieşti	Strehaia
35/a	Butoieşti	Strehaia
35/b	Butoieşti	Strehaia
36	Comanda*	Strehaia
37	Menți* (lipseşte caietul)	Strehaia
38	Strehaia (lipseşte caietul)	
39	Ciochița* (lipseşte caietul)	Strehaia
40	Lupşa de Jos	Motru
40	Lupşa de Sus (lipseşte caietul)	Motru
41	Corcova (lipseşte caietul)	Motru
42	Căpreni	Turceni
43	Săşcioara	Drăgăşani
44	Frâncești	Tismana
45	Runcu	Târgu Jiu
46	Vulcan	
47	Câmpu lui Neag*	Uricani
48	Hățăgel	Haţeg
49	General Berthelot	Haţeg
49/a	General Berthelot	Haţeg
50	Boşorod	Călan
51	Aurel Vlaicu	Geoagiu
52	Acmariu	Geoagiu
54	Pianu de Jos	Sebeş
54/a	Pianu de Jos	Sebeş
55	Sebeşel	Sebeş
56	Mag	Sălişte
57	Răşinari	Cisnădie
58	Nocrich	Agnita
59	Racovița	Avrig
60	Arpaşu de Sus	Victoria
60/a	Arpaşu de Sus	Victoria
61	Luța	Făgăraş
62	Lisa	Victoria
63	Săsciori	Făgăraş
64	(Dârste) Braşov	
64/a	(Dârste) Braşov	
65	Bran	Zărneşti
66	Şirnea	Zărneşti
67	Fundata	Zărneşti
68	Fieni	
69	Mățău	Câmpulung
70	Leiceşti	Curtea de Argeş
71	Băile Govora	
72	Păuşeşti-Otăsău	Băile Govora
73	Scundu	Băbeni
74	Bradu	Piteşti

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
75	Măgura	Găeşti
76	Băneşti	Titu
77	Costeşti	
78	Buzoeşti	Costeşti
79	Bircii*	Scorniceşti
80	Mogoşeşti*	Scorniceşti
81	Voiceşti	Drăgăşani
81	Voiceştii din Vale	Drăgăşani
82	Ştefăneşti	Drăgăşani
83	Şuşani	Bălceşti
84	Făureşti	Bălceşti
85	Cepari	Slatina
86	Izvoru	Slatina
87	Bărcăneşti	Slatina
88	Merişani	Roşiori de Vede
89	Scrioaştea	Roşiori de Vede
90	Băduleasa	Roşiori de Vede
91	Alexandria	
92	Gălăţeni	Roşiori de Vede
93	Satul Vechi	(Bulgaria)
94	Lehliu	Lehliu-Gară
95	Ştefăneşti	Urziceni
96	Coşereni	Urziceni
97	Tisău	Buzău
97/a	Tisău	Buzău
98	Verneşti	Buzău
99	Băeşti	Buzău
99	Aldeni	Buzău
100	Bozioru	Pătârlagele
101	Beciu	Buzău
102	Beceni	Râmnicu Sărat
102	Gura Dimienii	Râmnicu Sărat
103	Popeşti	Focşani
104	Făurei	Focşani
105	Jariştea	Odobeşti
106	Diocheți-Rediu	Panciu
107	Fitioneşti	Panciu
108	Crăieşti	Târgu Bujor
109	Târgu Bujor	
110	Tulucești	Galați
111	Pechea	Galați
112	Nămoloasa-Sat	Galați
113	Braniştea	Galați
114	Smârdan	Galați
115	Galați	
116	Oancea	Brăila
117	Plopu*	Ianca
118	Surdila-Greci	Făurei
119	Viziru	Însurăței
120	Tătaru	Însurăței
120/a	Tătaru	Slobozia
120/b	Tătaru	Slobozia
121	Lunca	Lehliu-Gară
122	Săveni	Țăndărei
123	Cosâmbeşti	Slobozia
124	Slobozia	
125	Munteni-Buzău	Căzăneşti
126	Ciochina	Căzăneşti
127	Independența	Călăraşi
128	Gălățui	Călăraşi
129	Caulia	(Bulgaria)
130	Oltina	Băneasa
131	Tudor Vladimirescu	Băneasa

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
132	Dobromiru din Deal	Băneasa
133	Caraomir	(Bulgaria)
134	Teche	(Bulgaria)
135	Gargalâie	(Bulgaria)
136	Mangalia	
137	Topraisar	Techirghiol
138	Crângu	Medgidia
139	Cara-Murat	(Bulgaria)
140	Cernavodă	
141	Seimeni	Cernavodă
142	Stelnica	Feteşti
143	Topalu	Hârşova
144	Saraiu	Hârşova
144/a	Saraiu	Hârşova
145	Istria	Năvodari
147	Ismail	(Ucraina)
147	Babele (General Averescu)	(Ucraina)
148	Cairaclia	(R. Moldova)
149	Taşbunar	(Ucraina)
150	Chitai	(Ucraina)
151	Dumitreşti (Dimitreşti)	(Ucraina)
151/a	Dumitreşti (Dimitreşti)	(Ucraina)
152	Galileşti	(Ucraina)
153	Măgurele	(R. Moldova)
154	Ştefăneşti	(Ucraina)
155	Gura Galbenă	(R. Moldova)
156	Boldureşti	(R. Moldova)
158	În R. Moldova – fără indicaţii precise	
159	Domulugeni	(R. Moldova)
160	Stohnaia	(R. Moldova)
161	Zaluceni	(R. Moldova)
162	Popeşti de Jos	(R. Moldova)
163	Bacsani	(R. Moldova)
164	Bădiceni	(R. Moldova)
165	Iarova	(R. Moldova)
166	Tătărăuca Nouă (Tătăruşii Noi)	(R. Moldova)
167	Arioneşti	(R. Moldova)
168	Tabani	(R. Moldova)
169	Ruseni	(R. Moldova)
170	Recea	(R. Moldova)
171	Duruitoarea	(R. Moldova)
172	Bobuleşti	Ştefăneşti
173	Rebricea (lipseşte foaia personală)	Negreşti
173	Crăciuneşti (lipseşte foaia personală)	Negreşti
174	Chetreşti	Vaslui
175	Bălţaţi	Huşi
176	Pădureni	Huşi
177	Ivăneşti	Huşi
178	Vutcani	Huşi
179	Idrici	Vaslui
180	Rânceni	Huşi
181	Dodeşti	Bârlad
182	Şuletea	Bârlad
182/a	Şuletea	Bârlad
183	Schineni	Bârlad
184	Băcani	Bârlad
185	Burdusaci	Bârlad
186	Corbasca	Adjud
187	Giurgioana	Adjud
188	Tălpigi	Tecuci
189	Cornăţel	Adjud
190	Coţofăneşti	Adjud
191	Borşani	Adjud
192	Borzeşti*	Oneşti
193	Buciumi	Oneşti
194	Dumbrava	Târgu Ocna
195	Mărgineni	Bacău
196	Secuieni	Bacău
197	Racova	Buhuşi
198	Rediu	Buhuşi
199	Roznov	
200	Siliştea	Buhuşi
201	Bârjoveni	Roman
202	Mărgineni	Piatra-Neamţ
203	Girov	Piatra-Neamţ
203/a	Girov	Piatra-Neamţ
204	Bârgăuani	Piatra-Neamţ
205	Cordun	Roman
206	Doljeşti	Roman
207	Hălăuceşti	Paşcani
208	Mogoşeşti-Siret	Paşcani
209	Nisiporeşti	Roman
210	Bodeşti	Piatra-Neamţ
211	Hangu	Piatra-Neamţ
212	Broşteni	
213	Borca	Broşteni
214	Crăcăoani	Târgu-Neamţ
215	Ghindăoani	Târgu-Neamţ
216	Vânători-Neamţ	Târgu-Neamţ
217	Ţibucani	Târgu-Neamţ
218	Cristeşti	Paşcani
219	Răuceşti	Târgu-Neamţ
220	Drăguşeni	Târgu-Neamţ
221	Tătăruşi	Dolhasca
222	Preuteşti	Fălticeni
223	Bogdăneşti	Fălticeni
223/a	Bogdăneşti	Fălticeni
224	Baia	Fălticeni
225	Berchişeşti	Gura Humorului
226	Deia	Câmpulung Moldovenesc
227	Câmpulung Moldovenesc	
228	Vama	Câmpulung Moldovenesc
229	Mănăstirea Humorului	Gura Humorului
230	Măzăneşti	Gura Humorului
231	Drăgoieşti	Gura Humorului
232	Stroieşti	Suceava
233	Bosanci	Suceava
234	Corocăieşti	Salcea
235	Lisaura	Suceava
236	(Burdujeni) Suceava	
237	Pătrăuţi	Suceava
238	Bălăceana	Gura Humorului
239	Humoreni	Gura Humorului
240	Arbore	Cajvana
241	Marginea	Rădăuţi
241/a	Marginea	Rădăuţi
242	Rădăuţi	
243	Vicovu de Jos	Vicovu de Sus
244	Vicovu de Sus	

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
245	Dumeni	Dorohoi
246	Drepcăuţi	(R. Moldova)
247	Buda	(Ucraina)
248	Boian	(Ucraina)
249	Cotul Ostriţei	(Ucraina)
250	Stânca	(Ucraina)
250/a	Roşa-Mănăstirişte	(Ucraina)
250/b	Roşa-Mănăstirişte	(Ucraina)
251	Ceahor	(Ucraina)
252	Corovia	(Ucraina)
253	Voloca	(Ucraina)
253/a	Voloca	(Ucraina)
254	Cireş	(Ucraina)
255	Crasna-Ilţchi	(Ucraina)
256	Banila	(Ucraina)
257	Borşa	
258	Runcu Salvei	Năsăud
259	Zagra	Năsăud
260	Rebrişoara	Năsăud
261	Sângeorz-Băi	
262	Maieru	Sângeorz-Băi
263	Poiana Ilvei	Sângeorz-Băi
264	Mureşenii Bârgăului	Sângeorz-Băi
264/a	Mureşenii Bârgăului	Sângeorz-Băi
265	Tiha Bârgăului	Sângeorz-Băi
265/a	Tiha Bârgăului	Sângeorz-Băi
266	Susenii Bârgăului	Bistriţa
267	Josenii Bârgăului	Bistriţa
268	Şieu-Măgheruş	Bistriţa
269	Reteag	Dej
270	Unguraş	Beclean
271	Buza	Sărmaşu
272	Galaţii Bistriţei	Bistriţa
273	Filea	Reghin
274	Căcuciu	Reghin
275	Ercea	Reghin
276	Corunca	Târgu Mureş
277	Bolintineni	Târgu Mureş
278	Drăguşeni	Rupea
279	Buneşti	Rupea
280	Saschiz	Sighişoara
281	Şoimuş	Ungheni
282	Lăscud	Târnăveni
283	Corneşti	Târnăveni
283/a	Corneşti	Târnăveni
285	Iclandu Mare	Iernut
286	Căpuşu de Câmpie	Iernut
288	Papiu Ilarian	Luduş
289	Frata	Sărmaşu
290	Ceanu Mare	Câmpia Turzii
291	Tritenii de Sus	Câmpia Turzii
292	Tritenii de Jos	Câmpia Turzii
293	Fărău	Ocna Mureş
294	Meşcreac	Aiud
295	Galtiu	Teiuş
296	Şeuşa	Alba Iulia
297	Oarda*	Alba Iulia
298	Pâclişa*	Alba Iulia
299	În judeţul Alba – fără indicaţii precise	
300	Benic	Teiuş
301	Cetea	Teiuş
302	Unirea	Ocna Mureş
303	Ormeniş	Ocna Mureş

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
304	Râmeţ	Aiud
305	Mogoş	Abrud
306	Geamăna	Abrud
307	Bistra	Câmpeni
308	Câmpeni	
309	Ponorel	Câmpeni
310	Vadu Moţilor	Câmpeni
311	Arieşeni	Nucet
311/a	Arieşeni	Nucet
312	Scărişoara	Câmpeni
313	Albac	Câmpeni
314	Poşaga de Sus	Baia de Arieş
314/a	Poşaga de Sus	Baia de Arieş
315	Muncelu*	Baia de Arieş
316	Lupşa	Baia de Arieş
317	Poşaga de Jos	Baia de Arieş
318	Măgura Ierii	Turda
319	Izvoarele	Aiud
320	Vălişoara	Aiud
321	Rimetea	Turda
322	Buru	Turda
322/a	Buru	Turda
323	Borzeşti	Turda
324	Mociu	Câmpia Turzii
325	Cacova Ierii	Turda
326	Săcel	Turda
326/a	Săcel	Turda
327	Agriş	Turda
328	Plaiuri	Turda
329	Petreştii de Sus	Turda
330	Cheia	Turda
331	Mihai Viteazu	Turda
331/a	Mihai Viteazu	Turda
332	(Poiana) Turda	
333	Turda	
334	Săndulești	Turda
335	Copăceni	Turda
336	Micești	Turda
337	Ceanu Mic	Turda
338	Aiton	Turda
339	Rediu	Turda
340	Vâlcele	Cluj-Napoca
413	Suceagu	Cluj-Napoca
342	Berindu	Cluj-Napoca
342	Topa Mică	Cluj-Napoca
343	Sic	Gherla
344	Iclozel	Gherla
345	Bonţ	Gherla
346	Gherla	
347	Ghirolţ	Gherla
348	Mănăşturel	Dej
349	Câţcău	Dej
350	Bobâlna	Dej
351	Popteleac	Jibou
352	Sânmihaiu Almaşului	Zalău
353	Sângeorgiu de Meseş	Zalău
353/a	Sângeorgiu de Meseş	Zalău
354	Fetindia	Zalău
355	Românaşi	Zalău
356	Chechiş	Jibou
357	Firminiş	Zalău
358	Popeni	Jibou
359	Jibou	

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
360	Târgu Lăpuş	
361	Cufoaia*	Târgu Lăpuş
362	Făureşti	Cavnic
363	Berinţa	Baia Mare
364	Fânaţe	Târgu Lăpuş
365	Vadu Izei	Sighetu Marmaţiei
366	Săpânţa	Sighetu Marmaţiei
367	Pomi	Tăuţii-Măgherăuş
368	Asuaju de Sus	Ulmeni
369	Tămăşeşti	Cehu Silvaniei
370	Giurtelecu Şimleului	Şimleu Silvaniei
371	Racova	Tăşnad
372	Corni	Cehu Silvaniei
373	Soconzel	Ardud
374	Giungi	Ardud
375	Mădăraş	Ardud
376	Eriu-Sâncrai	Tăşnad
377	Tăşnad	
378	Ţeghea	Ardud
379	Giorocuţa	Tăşnad
380	Supuru de Sus	Tăşnad
381	Bobota (lipseşte caietul)	Şimleu Silvaniei
382	Şimleu Silvaniei	
383	Marginea	Marghita
384	Bănişor	Şimleu Silvaniei
385	Tusa	Şimleu Silvaniei
386	Lugaşu de Jos	Aleşd
386/a	Lugaşu de Jos	Aleşd
387	Ortiteag	Aleşd
388	Marţihaz	Salonta
389	Cociuba Mare	Salonta

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
390	Ursad	Beiuş
391	Şomoşcheş	Ineu
392	Cusuiuş	Ştei
393	Şuştiu	Vaşcău
394	Sebiş	
395	Buteni	Sebiş
395/a	Buteni	Sebiş
396	Paulian	Sebiş
397	Gurahonţ	Sebiş
398	Brazii	Sebiş
399	Crişcior	Brad
400	Curechiu	Brad
401	Băiţa	Brad
401/a	Băiţa	Brad
402	Stejar	Făget
403	Baia	Făget
404	Nicolae Bălcescu	Lipova
405	Lalaşinţ	Lipova
406	Milova	Lipova
407	Minişu de Sus	Sebiş
408	Galşa	Pâncota
408/a	Galşa	Pâncota
408/b	Galşa	Pâncota
409	Sântana	
410	Macea	Curtici
411	Arad	
412	Pecica	
413	Secusigiu	Pecica
413/a	Secusigiu	Pecica
414	Semlac	Pecica
415	Zahareşti	Suceava

FIRUL (CHEST. III)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
14	Globu Craiovei	Băile Herculane
16	Pârvova	Băile Herculane
19	Nicolinţ	Oraviţa
20	Răcăşdia	Oraviţa
27	Ramna	Bocşa
48	Nerău	Sânnicolau Mare
51	Semlac	Pecica
52	Secusigiu	Pecica
66	Sebiş	
68	Musteşti	Sebiş
70	Lipova	
72	Galşa	Pâncota
74	Şoimuş	Beiuş
78	Stejar	Făget
80	Vărădia de Mureş	Făget
91	Brad	
95	Vadu Moţilor	Câmpeni
99	Curechiu	Brad
101	Costeşti	Călan
104	Tărtăria	Sebeş
108	Chişcădaga	Deva
110	Sălciva	Brad
110	Balomiru de Câmp	Cugir
113	(Bozeş) Geoagiu	
114	General Berthelot	Haţeg
115	Lupşa	Baia de Arieş
115/1	Geamăna	Baia de Arieş
117	Fărcădin	Haţeg

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
119	Fântâna	Rupea
120	Vaşcău	
122	Rimetea	Baia de Arieş
124	Sâncraiu	Huedin
126	(Boziaş) Târnăveni	
127	Nocrich	Agnita
130	Sâncel	Blaj
133	Şeuşa	Alba Iulia
134	Râmeţ	Aiud
135	Bălcaciu	Blaj
137	Benic	Teiuş
139	Meşcreac	Aiud
142	Ludoş	Miercurea Sibiului
145	Racoviţa	Avrig
146	Sebeşel	Sebeş
147	Câlnic	Sebeş
149	Marpod	Agnita
151	Voivodeni	Făgăraş
152	Luţa	Făgăraş
162	Mateiaş	Rupea
163	Crihalma	Rupea
164	Paloş	Rupea
165	Deal	Sebeş
172	Arpaşu de Jos	Victoria
179	Ungheni	
182	(Dârste) Braşov	
182/2	(Satulung) Săcele	
212	Voiniceni	Târgu Mureş

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
214	Apalina*	Reghin
216	Breaza	Reghin
217	Poiana Ilvei	Sângeorz-Băi
232	Cuşma	Bistriţa
234	Bistriţa	
238	Rodna	Sângeorz-Băi
245	Sic	Gherla
246	Petreştii de Sus	Turda
248	Coşbuc	Năsăud
249	Buru	Turda
250	Runcu Salvei	Năsăud
251	Oroiu	Târgu Mureş
252	Zagra	Năsăud
253	Sălicea	Cluj-Napoca
254	Salva	Năsăud
261	Borzeşti	Turda
262	Bonţ	Gherla
264	Răscruci	Cluj-Napoca
265	Mănăşturu Românesc	Huedin
274	Dumbrava	Huedin
275	Chichişa	Zalău
276	Morlaca	Huedin
277	Jibou	
281	Hereclean	Zalău
282	Popteleac	Jibou
286	Someş-Guruslău	Jibou
288	Giurtelecu Şimleului	Şimleu Silvaniei
292	Aghireş	Zalău
299	Criştelec	Şimleu Silvaniei
300	Tăşnad	
306	Lugaşu de Jos	Aleşd
330	Portiţa	Carei
336	Soconzel	Ardud
338	Tămăşeşti	Ulmeni
342	Mădăraş	Ardud
344	Văşad	Valea lui Mihai
348	Petrova	Vişeu de Sus
351	Vad	Baia Sprie
353	Bârsana	Sighetu Marmaţiei
356	Curtuiuşu Mic	Baia Sprie
358	Breb	Baia Sprie
376	Câmpulung Moldovenesc	
380	Stroieşti	Suceava
382	Udeşti	Salcea
384	Marginea	Rădăuţi
416	Dorohoi	

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
496	Ivăneşti	Vaslui
528	Tătăruşi	Paşcani
530	Paşcani	
531	Mirosloveşti	Paşcani
532	Răuceşti	Târgu-Neamţ
534	Ţibucani	Târgu-Neamţ
536	Războieni	Piatra-Neamţ
538	Crăcăoani	Târgu-Neamţ
540	Bodeşti	Piatra-Neamţ
542	Dobreni	Piatra-Neamţ
544	Bălăneşti	Piatra-Neamţ
546	Valea lui Ion	Buhuşi
548	Filipeni	Bacău
550	Băsăşti	Buhuşi
552	Costişa	Buhuşi
554	Cut	Piatra-Neamţ
558	Girov	Piatra-Neamţ
560	Mărgineni	Roznov
562	Piatra-Neamţ	
564	Bistriţa	Piatra-Neamţ
568	Hangu	Bicaz
570	Pipirig	Târgu-Neamţ
590	Scurta	Oneşti
592	Coţofăneşti	Adjud
630	Găneşti	Bereşti
742	Băneşti	Titu
766	Moieciu de Sus	Zărneşti
766	Moieciu de Jos	Zărneşti
770	Rucăr	Câmpulung
772	Fundata	Zărneşti
773	Măţău	Câmpulung
796	Făureşti	Bălceşti
798	Filiaşi	
800	Căpreni	Turceni
802	Beneşti*	Bălceşti
804	Cârlogani*	Bălceşti
806	Ştefăneşti	Drăgăşani
810	Scundu	Băbeni
816	Păuşeşti	Băile Govora
826	Vulcan	
835	Câmpu lui Neag*	Uricani
838	Valea cu Apă	Rovinari
844	Jidoştiţa	Drobeta-Turnu Severin
864	Pleniţa	Băileşti
894	Băduleasa	Turnu Măgurele
918	Talpa-Ogrăzile	Videle
946	Smârdioasa	Alexandria
986	Cernavodă	

NUME DE LOC ŞI NUME DE PERSOANĂ (CHEST. IV)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
15	Cornea	Băile Herculane
20	Feneş	Caransebeş
22	Răcăşdia	Oraviţa
29	Ramna	Bocşa
30	Gherman	Deta
42	Chişoda	Timişoara
46	Nerău	Sânnicolau Mare
49	Secusigiu	Pecica
62	Sebiş	
66/a	Gurahonţ	Sebiş
66/b	Brazii	Sebiş
68	Baia	Făget

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
70	Galşa	Pâncota
72	Păuşeşti-Otăsău	Băile Govora
73	Scundu	Drăgăşani
86	Sălciva	Brad
89	Stejar	Făget
91	Vaşcău	
99	Râmeţ	Aiud
101	Rimetea	Turda
102	Feneş*	Zlatna
106	Curechiu	Brad
109	Băiţa	Brad
110	Geoagiu	

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
113	General Berthelot	Haţeg
114	Fărcădin	Haţeg
115	Tărtăria	Sebeş
132	Călnic	Sebeş
136	Benic	Teiuş
137	Meşcreac	Aiud
139	Decea	Ocna Mureş
149	Ungheni	
159	Paloş	Rupea
161	Şoarş	Făgăraş
162	Boholţ	Făgăraş
164	Fântâna	Rupea
166	Calbor	Făgăraş
170	Cârţişoara	Victoria
170/a	Cârţa	Victoria
171/a	Porumbacu de Jos	Avrig
171/b	Porumbacu de Sus	Avrig
172/a	Arpaşu de Sus	Victoria
172/b	Nou Român	Victoria
172/c	Rucăr	Victoria
172/d	Şomartin	Victoria
173	Viştea de Jos	Victoria
174/a	Breaza	Victoria
174/b	Pojorta	Făgăraş
174/c	Iaşi	Făgăraş
174/d	Dejani	Făgăraş
174/e	Recea	Făgăraş
174/f	Berivoi	Făgăraş
175/a	Olteţ	Victoria
175/b	Voivodeni	Făgăraş
175/c	Voila	Făgăraş
175/d	Dridif	Făgăraş
175/e	Beclean	Făgăraş
175/f	Luţa	Făgăraş
175/g	Ludişor	Făgăraş
176/a	Ileni	Făgăraş
176/b	Mândra	Făgăraş
176/c	Râuşor	Făgăraş
176/d	Făgăraş	
176/e	Mândra	Făgăraş
176/f	Făgăraş	
176/g	Toderiţa	Făgăraş
177/a	Comana de Jos	Rupea
177/b	Părău	Făgăraş
177/c	Grid	Făgăraş
177/d	Bucium	Făgăraş
177/e	Şercaia	Făgăraş
178/a	Şinca Nouă	Codlea
178/b	Şinca Veche	Făgăraş
178/c	Perşani	Făgăraş
179	Zărneşti	
180/2	(Dârste) Braşov	
198	Poiana Sărată	Slănic-Moldova
232	Corunca	Târgu Mureş
236	Tăşnad	
244	Icland	Târgu Mureş
249	Buru	Turda
261	Jidoviţa*	Năsăud
262	Salva	Năsăud
264	Runcu Salvei	Năsăud
	(răspunsurile din Zilişteanca)	
265/1	Zagra	Năsăud
264/a	Coşbuc	Năsăud
270	Rebra	Năsăud

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
273	Ciocmani Jibou	
281	Aghireş	Zalău
292	Tritenii de Jos	Câmpia Turzii
296	Lugaşu de Jos	Aleşd
299	Criştelec	Şimleu Silvaniei
302	Brusturi	Aleşd
350	Budeşti	Cavnic
356	Vadu Izei Sighetu Marmaţiei	
362/1	Borşa	
369	Tămăşeşti	Cehu Silvaniei
371	Câmpulung Moldovenesc	
376	Stroieşti	Suceava
377	Udeşti	Salcea
377/1	Udeşti	Salcea
383	Vârfu Câmpului	Dorohoi
386/1	Marginea Rădăuţi	
387/1	Horodnic de Sus	Rădăuţi
387/2	Horodnic de Sus	Rădăuţi
393	(Oprişeni) Fălticeni	
394	Cireş-Opaiţ	(Ucraina)
396	Buda	(Ucraina)
424	Botoşani	
433	Copăceni	(R. Moldova)
437	Popeşti de Sus	(R. Moldova)
448	Şoimari	Vălenii de Munte
452	Rezina-Sat (R. Moldova)	
455	Stohnaia	(R. Moldova)
501	Măgureli	
502	Duruitoarea Veche	(R. Moldova)
503	Pereni-Nisporeni	(R. Moldova)
504	Schinoasa (R. Moldova)	
542/a	Tătăruşi	Dolhasca
542/b	Cristeşti	Paşcani
	(lipseşte caietul)	
542/c	Lespezi	Dolhasca
546/a	Miroslovești	Paşcani
546/b	Miclăuşeni	Târgu Frumos
546/c1	Dolješti	Roman
	(lipseşte foaia personală)	
546/c2	Dolješti	Roman
547	Poienari	Roman
548	Răuceşti	Târgu-Neamţ
550/a	Siliştea	Buhuşi
550/b	Săvineşti	Roznov
552	Blăgeşti	Buhuşi
556	Tarcău	Bicaz
556	Ardeluţa	Bicaz
558/a	Piatra-Neamţ	
558/b	Tupilaţi	Paşcani
558/c	Dobreni	Piatra-Neamţ
560	Bistriţa	Piatra-Neamţ
560/b	Dragomireşti	Piatra-Neamţ
566/a	Crăcăoani	Târgu-Neamţ
566/b1	Filioara	Târgu-Neamţ
566/b2	Filioara	Târgu-Neamţ
569	Borca	Broşteni
569/2	Borca	Broşteni
571	Corbu	Borsec
572	Tulgheş	Borsec
591	Coţofăneşti	Adjud
591	Lunca	Roman
592	Scurta	Oneşti
626	Crăieşti	Târgu Bujor

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
733	Cislău	Pătârlagele
740	Poseştii-Pământeni	Vălenii de Munte
740	Poseştii-Ungureni	Vălenii de Munte
742	Drajna de Jos	Vălenii de Munte
772/1	Fundata	Zărneşti
778	Mătău	Câmpulung
782	Băneşti	Titu
803	Călina	Drăgăşani
807	Cârlogani	Bălceşti
808	Oveselu	Bălceşti
816	Păuşeşti-Otăsău	Băile Govora
840	Lumnic (lipseşte caietul)	Strehaia
846	Vârtopu	Târgu Jiu
854	Cloşani	Baia de Aramă
856	Jidoştiţa	Drobeta-Turnu Severin
893	Ştefăneşti (lipseşte caietul)	Drăgăşani
916	Băduleasa	Roşiori de Vede
918	Talpa-Ogrăzile	Videle
962	Gălăţui	Călăraşi
982	Stelnica	Feteşti

STÂNA, PĂSTORITUL ŞI PREPARAREA LAPTELUI (CHEST. V)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
1	Arieşeni	Nucet
2	Băcel	Sfântu Gheorghe
3	Baia de Fier	Horezu
4	Bâlca	Adjud
5	Boloteşti	Panciu
6	Băneşti	Titu
7	Bârla	Bistriţa
8	Bârsana	Sighetu Marmaţiei
9	Beclean	Făgăraş
10	Blăgeşti	Buhuşi
11	Bonţ	Gherla
12	Boşorod	Călan
13	Bucium	Făgăraş
14	Buru	Turda
15	Câmpulung Moldovenesc	
16	Cărpinet	Vaşcău
17	Măzăroi	Baia de Aramă
18	Chiuza	Beclean
19	Corbu	Borsec
20	Colacu	Panciu
21	Costişa	Buhuşi
22	Crăcăoani	Târgu-Neamţ
23	Crăieşti	Târgu Bujor
24	Creţeşti	Huşi
24	Creţeştii de Sus	Huşi
25	Criştelec	Şimleu Silvaniei
26	Criştioru de Sus	Nucet
27	Curăţele	Beiuş
28	Dejani	Făgăraş
29	Recea	Făgăraş
30	Recea	Făgăraş
31	Felmer	Făgăraş
32	Fereşti	Sighetu Marmaţiei
33	Filioara	Târgu-Neamţ
34	Galşa	Pâncota
35	Gherman	Deta
36	Gligoreşti	Luduş
37	Globu Craiovei	Băile Herculane
38	Gologanu	Focşani
39	Hangu	Piatra-Neamţ
40	Hânguleşti	Focşani
41	Herendeşti	Lugoj
42	Jibou	
43	Lugaşu de Jos	Aleşd
44	Luţa	Făgăraş
45	Mădei	Broşteni
46	Miclăuşeni	Târgu Frumos
47	Mintiu	Năsăud
48	Năsăud	
49	Negreşti	Piatra-Neamţ
50	Nepos	Năsăud
51	Nimăieşti	Beiuş
52	Cârţişoara	Victoria
53	(Orbie) Buhuşi	
53/a	General Berthelot	Haţeg
54	Pârâul Cârjei	Broşteni
55	Jiu-Paroşeni*	Vulcan
56	Petroşani	
57	Poiana Sibiului	Sălişte
58	Poienari	Berbeşti
59	Pojorta	Făgăraş
60	Porumbacu de Sus	Avrig
61	Răcăşdia	Oraviţa
62	Râmeţ	Aiud
63	Râşca	Fălticeni
63/a	Râşca	Fălticeni
65	Romos	Orăştie
66	Runcu Salvei	Năsăud
67	Runcu Salvei	Năsăud
68	Sălătrucel	Călimăneşti
69	Sălciua de Jos	Baia de Arieş
70	Săliştea de Sus	
71	Sâmbotin	Târgu Jiu
72	Săpânţa	Sighetu Marmaţiei
73	Saraiu	Hârşova
74	Sarinasuf	Tulcea
75	Scurta	Oneşti
76	Sebeşel	Sebeş
77	Secuieni	Bacău
78	Secusigiu	Pecica
79	Sibiel	Sălişte
80	Şieu	Vişeu de Sus
81	Simeria	
82	Şimon	Zărneşti
83	Şimon	Zărneşti
84	Ciorăşti	Râmnicu Sărat
85	Şoimuş	Beiuş
86	Stăneşti	Târgu Jiu
86/a	Şinca Veche	Făgăraş
87	Stejar	Făget
88	Tătăruşi	Dolhasca
89	Tarcău	Bicaz
89	Ardeluţa	Bicaz
90	Târgu Ocna	
91	Ucea de Sus	Victoria
92	Vadu Izei	Sighetu Marmaţiei

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
93	Văleni	Bălceşti
94	Vidra	Panciu
95	Viştea de Jos	Victoria
96	Viştea de Jos	Victoria
97	Zagra	Năsăud
98	Zărneşti	
99	Vişeu de Sus	
100	Sălişte de Vaşcău	Vaşcău

STUPĂRITUL (CHEST. VI)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
1	Beclean	Făgăraş
2	Berivoi	Făgăraş
3	Câmpulung Moldovenesc	
4	Cârţa	Victoria
6	Crişteiec	Şimleu Silvaniei
7	Dejani	Făgăraş
8	Dridif	Făgăraş
9	Făget	
10	Făureşti	Bălceşti
11	Făgăraş	
12	Gherman	Deta
13	Globu Craiovei	Băile Herculane
14	Hârşeni	Făgăraş
15	Hurez	Făgăraş
16	Iaşi	Făgăraş
17	Luţa	Făgăraş
18	Mag	Sălişte
19	Mărgineni	Făgăraş
20	Nou Român	Victoria
21	Răcăşdia	Oraviţa
22	Râmeţ	Aiud
23	Sălişiea de Sus	
24	Sâmbăta de Sus	Făgăraş
25	Sebeşel	Sebeş
26	Secuieni	Bacău
27	Stejar	Lipova
28	Cârţişoara	Victoria
29	Toarcla	Agnita
30	Ucea de Sus	Victoria
31	Vad	Făgăraş
32	Vadu Izei	Sighetu Marmaţiei
33	Veneţia de Jos	Făgăraş
34	Voivodeni	Făgăraş
35	Zagra	Năsăud

MÂNCĂRURI ŞI BĂUTURI (CHEST. VIII)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2	Bărăştii Iliei	Brad
2	Bărăştii Haţegului	Haţeg
3	Berivoi	Făgăraş
4	Boroşneu Mic	Covasna
5	Boşorod	Călan
6	Buchin	Caransebeş
7	Zagra	Năsăud
8	Comana de Sus	Rupea
9	Costişa	Buhuşi
11	Dumitreşti	Râmnicu Sărat
12	Făureşti	Bălceşti
13	Gângiova	Şegarcea
14	Iaşi	Făgăraş
15	Ilva Mică	Sângeorz-Băi
16	Ludişor	Făgăraş
17	Luţa	Făgăraş
18	Mag	Sălişte
19	Nedeia	Şegarcea
20	Obreja	Caransebeş
21	Ohaba	Făgăraş
22	Pianu de Sus	Sebeş
23	Poiana Mare	Calafat
24	Turnu Roşu	Cisnădie
25	Sadova	Şegarcea
26	Rebrişoara	Năsăud
27	Runcu Salvei	Năsăud
28	Sălişte	
29	Tălpigi	Tecuci
30	Fărău	Ocna Mureş
31	Var	Caransebeş
32	Voivodeni	Făgăraş
33	Vulcan	
34	Hunedoara	

ANEXA A V-A

RĂSPUNSURI LA CHESTIONARUL LINGVISTIC AL LUI B. P. HASDEU (H I – XVIII)

VOLUMUL I (H I)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2	Curtea de Argeş	
3–4	Grebleşti	Brezoi
5–11	Câmpina	
5–11	Slobozia	Găeşti
13–14	Lespezi	Dolhasca
15–30	Brehuieşti	Botoşani
31–40	Călineşti	Bucecea
41–49	Cucorăni	Bucecea
50–81	Cristeşti	Botoşani
82–89	Poiana	Dorohoi
90–93	Fântânele	Liteni
94–113	Rânghileşti	Ştefăneşti
115–124	Cazasu	Brăila
125–164	Tufeşti	Însurăţei
165–184	Cotu Lung	Brăila
185–198	Filipeşti	Făurei
199–230	Lacu Rezii*	Însurăţei
231–250	Latinu	Brăila
251–257	Siliştea	Brăila
258–265	Ruşeţu	Făurei
266–291	Zăvoaia	Însurăţei
292–311	Stăncuţa	Însurăţei
292–311	Stanca	Însurăţei
312–321	Surdila-Greci	Făurei
322–337	Şuteşti	Făurei
338–357	Tătaru	Însurăţei
358–377	Tichileşti	Brăila
378–399	Viziru	Însurăţei
400–409	Indicaţia de localitate lipseşte. Aproximativ prin fostul judeţ Brăila	
410–445	Indicaţia de localitate lipseşte. Aproximativ prin fostul judeţ Brăila (în sud)	

VOLUMUL AL II-LEA (H II)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–7	Beceni	Râmnicu Sărat
8–19	Blăjani	Buzău
20–23	Boldeşti-Scăeni	
24–47	Chiojdu	Nehoiu
48–53	Cilibia	Făurei
54–75	Fundeni	Buzău
76–95	Găvăneşti	Buzău
96–113	Gherăseni	Buzău
114–123	Glodeanu-Siliştea	Urziceni
124–129	Lipia	Buzău
130–137	Maxenu	Buzău
138–163	Mărăcineni	Buzău
164–173	Pietroasele	Mizil
174–183	Pogoanele	
184–187	Săgeata	Buzău
188–201	Săruleşti	Râmnicu Sărat
202–205	Scurteşti	Buzău
206–211	Stâlpu	Buzău
212–215	Tăbărăşti	Buzău
216–237	Zărneşti de Slănic	Buzău
238–240	Aliman	Băneasa
241–248	Viile	Băneasa
249–260	Ciobanu	Hârşova
261–268	Dăeni	Hârşova
269–278	Gârliciu	Hârşova
279–284	Dunăreni	Feteşti
285–286	Oltina	Băneasa
287–294	Băneasa	
295–306	Rasova	Cernavodă
307–318	Satu Nou	Băneasa
319–320	Topalu	Hârşova
321–326	Luminiţa	Babadag

VOLUMUL AL III-LEA (H III)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–7	Băleni	Târgu Bujor
8–27	Balinteşti	Bârlad
28–41	Băneasa	Târgu Bujor
42–60	Bereşti	
61–82	Braniştea	Galaţi
83–92	Cuca	Târgu Bujor
93–99	Rediu	Târgu Bujor
100–105	Cudalbi	Tecuci
106–113	Cavadineşti	Bereşti
114–137	Rogojeni	Târgu Bujor
138–141	Drăguşeni	Târgu Bujor
142–147	Fârţăneşti	Târgu Bujor
148–189	Folteşti	Târgu Bujor
190–203	Frumuşiţa	Galaţi
204–223	Galaţi	
224–237	Găneşti	Bereşti
238–253	Jorăşti	Bereşti
254–277	Lupeşti	Bereşti
278–283	Măcişeni	Târgu Bujor
284–297	Măluşteni	Murgeni
298–301	Costache Negri	Târgu Bujor
302–321	Măstăcani	Târgu Bujor
322–339	Moscu*	Târgu Bujor
340–355	Oancea	Târgu Bujor
356–375	Piscu	Galaţi
376–381	Prodăneşti	Bereşti
382–395	Şiviţa	Galaţi
396–405	Slobozia Conachi	Galaţi
406–435	Smulţi	Târgu Bujor
436–445	Bereşti-Meria	Bereşti
446–459	Târgu Bujor	
460–467	Tuluceşti	Galaţi
468–483	Ţuţcani	Murgeni
484–493	Vârlezi	Târgu Bujor
494–509	Vlădeşti	Târgu Bujor

VOLUMUL AL IV-LEA (H IV)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–19	Băleni-Sârbi	Târgovişte
20–41	Băleni-Români	Târgovişte
42–49	Pucioasa	
50–71	Bilciureşti	Răcari
72–79	Bogaţi	Topoloveni
80–95	Cobiuţa	Găeşti
96–101	Corbişori	Curtea de Argeş
102–111	Cucuteni	Fieni
112–129	Finta	Răcari
130–137	Izvoarele	Pucioasa
138–141	Măneşti	Ploieşti
142–147	Pătroaia-Deal	Găeşti
142–147	Pătroaia-Vale	Găeşti
148–171	Pietroşiţa	Fieni
172–187	Comloşu Mare	Sânnicolau Mare
172–187	Comloşu Mic	Sânnicolau Mare
188–287	Raciu	Târgovişte
216–237	Runcu	Fieni
238–261	Săcueni	Târgovişte
262–309	Serdanu	Titu
310–315	Slobozia Moară	Răcari
316–331	Titu	

VOLUMUL AL V-LEA (H V)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–7	Prunet	Craiova
2–7	Leu	Craiova
8–13	Argetoaia	Filiaşi
14–26	Băileşti	
27–30	Bârca	Băileşti
31–44	Bodăieşti	Bălceşti
45–68	Boteni	Câmpulung
69–78	Breasta	Craiova
79–86	Bucovăţ	Craiova
87–96	Bulzeşti	Bălceşti
97–98	Calopăr	Şegarcea
99–110	Căpreni	Turceni
111–114	Catane	Băileşti
115–118	Stejerei	Rovinari
119–128	Cioroiaşi	Băileşti
129–130	Ciuperceni	Rovinari
131–132	Ciutura	Craiova
133–136	Comoşteni	Şegarcea
137–138	Coţofenii din Dos	Filiaşi
139–140	Coţofenii din Faţă	Filiaşi
141–142	Craiova	
143–156	Secui	Craiova
157–162	Dobridor	Băileşti
163–168	Drănic	Şegarcea
169–172	Cetate	Calafat
173–178	Filiaşi	
179–204	Floreşti	Motru
205–218	Galiciuica	Băileşti
219–232	Gângiova	Şegarcea
233–244	Gherceşti	Craiova
245–254	Goieşti	Craiova
255–264	Gogoşu	Filiaşi
265–270	Goicea	Băileşti
271–276	Ostroveni	Şegarcea
277–284	Gubaucea	Filiaşi
285–292	Işalniţa	Craiova
293–294	Locusteni	Bechet
295–300	Măceşu de Jos	Bechet
301–310	Maglavit	Calafat
311–316	Mălăeşti	Craiova
317–322	Melineşti	Bălceşti
323–328	Murgaşi	Bălceşti
329–348	Negoieşti	Filiaşi
349–364	Pieleşti	Craiova
365–372	Piscu Vechi	Calafat
373–378	Plenita	Băileşti
379–384	Plosca	Băileşti
385–388	Poiana	Turceni
389–390	Rovinari	
391–400	Unirea	Băileşti
401–402	Salcia	Slatina
403–405	Sălcuţa	Şegarcea
406–411	Scăeşti	Filiaşi
412–426	Seaca de Câmp	Băileşti
427–440	Seaca de Pădure	Filiaşi
433–440	Secui	Craiova
441–444	Siliştea Crucii	Băileşti
445–452	Şimnicu de Sus	Craiova
445–452	Şimnicu de Jos*	Craiova
453–470	Tălpaş	Bălceşti
453–470	Mierea	Bălceşti
453–470	Amărăşti	Filiaşi
453–470	Zăicoiu	Bălceşti
471–476	Tencănău	Craiova
477–480	Ţânţăreni	Filiaşi
481–486	Vela	Craiova

VOLUMUL AL VI-LEA (H VI)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–5	Sârbi	Săveni
6–13	Herţa	(Ucraina)
15–18	Albeşti	Vaslui
19–42	Viişoara	Adjud
43–46	Bohotin	Huşi
47–54	Boţeşti	Huşi
55–58	Buneşti	Huşi
59–72	Covasna	Iaşi
73–76	Cozmeşti	Huşi
77–88	Deleni	Vaslui
89–108	Dodeşti	Bârlad
109–110	Dolheşti	Huşi
111–122	Epureni	Huşi
123–127	Găgeşti	Bârlad

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
128–139	Grumezoaia	Huşi
140–147	Hurdugi	Huşi
148–169	Ivăneşti	Huşi
170–175	Mălăieşti	Huşi
176–179	Moşna	Huşi
180–185	Olteneşti	Huşi
186–195	Pâhneşti	Huşi
196–203	Roşieşti	Vaslui
204–213	Şişcani Huşi	
214–218	Stănileşti	Huşi
218–225	Stoişeşti	Bârlad
226–229	Zberoaia	Huşi
231–232	Bâlta	Tismana
233–234	Pârâu de Vale	Tismana
235–238	Polovraci	Novaci

VOLUMUL AL VII-LEA (H VII)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–21	Alexeni	Urziceni
22–45	Borăneşti	Urziceni
46–65	Broşteni	Urziceni
66–73	Grădiştea	Călăraşi
74–79	Ceacu	Călăraşi
80–93	Cegani	Feteşti
94–101	Bora	Slobozia
102–109	Ciochina	Căzăneşti
110–117	Borcea	Feteşti
118–125	Copuzu	Căzăneşti
126–141	Cosâmbeşti	Slobozia
142–167	Coşereni	Urziceni
168–179	(Dudeşti) Bucureşti	
180–201	Gârbovi	Urziceni
202–217	Grindu	Căzăneşti
218–241	Iazu	Amara
242–249	Ion Ghica	Slobozia
250–301	Lupşanu	Lehliu-Gară
302–309	Malu	Căzăneşti
310–323	Mărculeşti	Slobozia
324–331	Ograda	Ţăndărei
332–351	Perieţi	Amara
352–366	Borcea	Feteşti
367–378	† Piua Petrii	Hârşova
379–410	Poiana	Slobozia
411–432	Stejaru	Slobozia
433–474	Reviga	Căzăneşti
475–478	Slobozia	
479–500	Unirea	Călăraşi
501–517	Ţăndărei	

VOLUMUL AL VIII-LEA – partea I – (H VIII_1)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–3	Andrieşeni	Ştefăneşti
4–31	Aroneanu	Iaşi
32–93	Bădeni	Hârlău
94–105	Băiceni	Târgu Frumos
106–115	Belceşti	Târgu Frumos
116–131	Bivolari	Ştefăneşti
132–135	Ţigănaşi	Iaşi
132–135	Ţigănaşi	Iaşi
136–139	Bosia	Iaşi
140–147	Bucium	Roman
148–149	Bârleşti	Podu Iloaiei
148–149	Erbiceni	Podu Iloaiei
148–149	Spinoasa	Podu Iloaiei
150–153	Bulbucani	Podu Iloaiei
154–161	Bârnova	Iaşi
162–179	Cârjoaia	Hârlău
189–198	Chişcăreni	Hârlău
199–202	Ciurea	Iaşi
203–210	Comarna	Iaşi
211–222	(Copou) Iaşi	
223–230	Cornesti	Iaşi
231–234	Costuleni	Iaşi
235–240	Crucea	Podu Iloaiei
241–248	Cucuteni	Târgu Frumos
249–250	Cucuteni	Târgu Frumos
251–270	Cucuteni	Iaşi
271–280	Cucuteni	Târgu Frumos
281–285	Dădeşti	Târgu Frumos
286–292	(Galata) Iaşi	
293–304	Vâlcelele	Iaşi
305–312	Golăieşti	Iaşi
313–316	Goruni	Iaşi
317–346	Gropniţa	Podu Iloaiei
347–352	Hodora	Hârlău
353–362	Horleşti	Iaşi

VOLUMUL AL VIII-LEA – partea a II-a – (H VIII_2)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–5	Icuşeni	Iaşi
6–9	Lungani	Broşteni
10–19	Măcăreşti	Iaşi
20–23	Mânjeşti	Iaşi
24–49	Miroslava	Iaşi
50–53	Mogoşeşti	Iaşi
54–57	Moreni	Iaşi
58–63	Movileni	Podu Iloaiei
64–71	Osoi	Podu Iloaiei
72–77	Perieni	Podu Iloaiei
78–88	Podu Iloaiei	
89–94	Poieni	Iaşi
95–112	Popeşti	Podu Iloaiei
113–116	Podu Iloaiei	
117–120	Prisăcani	Iaşi
121–138	Rediu	Iaşi
139–148	Romăneşti	Podu Iloaiei
149–158	Rădeni	Podu Iloaiei

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
159–162	Roşcani	Podu Iloaiei
163–170	Sculeni	Iaşi
171–176	Sineşti	Podu Iloaiei
177–198	Şipote	Hârlău
199–202	Sârca	Podu Iloaiei
203–210	Stânca	Iaşi
212–216	Storneşti	Podu Iloaiei
217–232	Târgu Frumos	
233–242	Tomeşti	Iaşi
243–246	Ţuţora	Iaşi
247–248	Valea Adâncă	Iaşi
249–262	Voineşti	Iaşi
263–272	Voroveşti	Iaşi
273–294	Zaboloteni	Iaşi
295–304	Horleşti	Iaşi

VOLUMUL AL IX-LEA (H IX)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–15	Baia de Aramă	
2–15	Tismana	
16–21	Bistriţa	Drobeta-Turnu Severin
22–33	Branişte	Calafat
34–37	Cătunele	Motru
38–47	Cleşneşti	Târgu Jiu
48–53	Comăneşti	Târgu Jiu
54–57	Cosovăţ	Strehaia
58–65	Isverna	Baia de Aramă
66–79	Prunişor	Drobeta-Turnu Severin
80–111	Rudina	Motru
112–119	Şişeşti	Motru
120–134	Vânju Mare	
135–136	Prin fostul judeţ Muscel, plasa Dumbrava	
138–149	Albeşti	Câmpulung
150–161	Băjeşti	Câmpulung
164–191	Bălileşti	Curtea de Argeş
192–197	Cetăţeni	Câmpulung
198–209	Argeşelu	Mioveni
210–217	Coteşti	Câmpulung
218–227	Davideşti	Mioveni
228–239	Glimbocel	Topoloveni
240–261	Godeni	Câmpulung
262–275	Hârtieşti	Câmpulung
276–300	Măţău	Câmpulung
301–358	Micloşanii Mari	Fieni
301–358	Micloşanii Mici	Fieni
359–370	Mihăeşti	Câmpulung
371–380	Schitu Goleşti	Câmpulung
381–392	Poienari	Câmpulung
393–402	Rădeşti	Mioveni
403–412	Slănic	Câmpulung
413–426	Stâlpeni	Câmpulung
427–423	Ţiteşti	Piteşti
433–444	Bălileşti	Câmpulung
445–463	Valea Mare	Pucioasa
464–469	Văleni-Dâmboviţa	Câmpulung
470–479	Văleni Podgoria	Ştefăneşti
480–489	Vlădeşti	Câmpulung
490–505	Voineşti	Pucioasa
506	Vultureşti	Mioveni
508–511	Prin fostul judeţ Muscel	

VOLUMUL AL X-LEA (H X)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–13	Bălţăteşti	Târgu-Neamţ
14–17	Bârgăuani	Piatra-Neamţ
18–75	Bistricioara	Broşteni
76–79	Bodeşti	Piatra-Neamţ
80–83	Petricani	Târgu-Neamţ
84–89	Bozienii de Sus	Roman
90–93	Budeşti	Roman
94–101	Buhalniţa	Bicaz
102–127	Buhuşi	
128–139	Cârligi	Roman
140–145	Costişa	Buhuşi
146–196	Crăcăoani	Târgu-Neamţ
197–200	Davideni	Paşcani
201–242	Doamna*	Piatra-Neamţ
243–250	Dragomireşti	Târgu-Neamţ
251–256	Filioara	Târgu-Neamţ
257–272	Frumoasa	Buhuşi
257–272	Balcani	Buhuşi
273–286	Galu	Broşteni
287–302	Gârcina	Piatra-Neamţ
303–312	Grumăzeşti	Târgu-Neamţ
313–322	Hangu	Piatra-Neamţ
323–328	Târgu-Neamţ	
329–330	Lunca	Târgu-Neamţ
331–344	Războieni	Piatra-Neamţ
345–348	Târgu-Neamţ	
349–364	Negreşti	Piatra-Neamţ
365–370	Pângăraţi	Bicaz
371–381	Petricani	Târgu-Neamţ
382–385	Dumbrava	Târgu-Neamţ
386–393	Târpeşti	Târgu-Neamţ
394–397	Boiştea	Târgu-Neamţ
398–408	Petricani	Târgu-Neamţ
409–414	Preuteşti	Târgu-Neamţ
415–434	Ceahlău	Bicaz
435–438	Roznov	
439–462	Ghigoieşti	Piatra-Neamţ
463–488	Siliştea	Buhuşi
489–492	Talpa	Piatra-Neamţ
493–504	Tazlău	Buhuşi
505–508	Timişeşti	Paşcani
509–510	Topoliţa	Târgu-Neamţ
511–514	Urecheni	Târgu-Neamţ
515–552	Războienii de Jos	Piatra-Neamţ
553–564	Valea Albă	Piatra-Neamţ
565–575	Dumbrava Roşie	Piatra-Neamţ
576–577	Vânători-Neamţ	Târgu-Neamţ
578–593	Zăneşti	Roznov

VOLUMUL AL XI-LEA (H XI)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–13	Alimăneşti	Drăgăneşti-Olt
14–23	Bălăneşti	Drăgăneşti-Olt
24–35	Chilia	Piteşti
36–43	Constantineşti	Scorniceşti
44–49	Crăciunei	Drăgăneşti-Olt
50–53	Cucueţi	Drăgăşani
54–69	Vedea	Piteşti
70–83	Ibăneşti	Drăgăşani
84–85	Mereni	Scorniceşti
86–91	(Mogoşeşti)	Scorniceşti
92–105	Negreni*	Scorniceşti
106–111	Oteştii de Sus	Drăgăşani
112–123	Potcoava	
124–127	Rădeşti	Scorniceşti
128–141	Râjleţu-Govora	Piteşti
142–162	Săliştea	Piteşti
163–173	Scorniceşti	
174–185	Segarcea-Vale	Turnu Măgurele
186–209	Spineni	Drăgăşani
210–213	Movileni	Potcoava
214–217	Cungrea	Drăgăşani
218–225	Valea Merilor	Potcoava
226–243	Vaţa	Piteşti
244–257	Mărunţei	Drăgăneşti-Olt
258–263	Vlaici	Scorniceşti
265–270	Băicoi	
271–309	Brebu	Fieni
310–315	Călineşti	Băicoi
316–331	Drajna de Sus	Vălenii de Munte
332–348	Măgureni	Băicoi
349–354	Mălăieşti	Ploieşti
355–358	Măneşti	Ploieşti
359–370	Mărginenii de Sus	Moreni
371–376	Nedelea	Băicoi
377–386	Ploieştiori	Ploieşti
387–392	Proviţa de Jos	Câmpina
393–398	Nucşoara de Jos	Vălenii de Munte
399–406	Boldeşti-Scăeni	
407–414	Sinaia	
415–424	Starchiojd	Pătârlagele
426–431	Făurei	
432–465	Livezile	Panciu
466–481	Ireşti	Panciu
482–497	Năruja	Odobeşti
498–514	Paltin	Odobeşti
515–520	Răcoasa	Panciu

VOLUMUL AL XII-LEA (H XII)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–11	Bălăceanu	Râmnicu Sărat
12–89	Bogza	Râmnicu Sărat
90–103	Buda	Râmnicu Sărat
104–107	Budeşti	Nehoiu
108–131	Corbu	Pătârlagele
132–146	Deduleşti	Râmnicu Sărat
147–152	Mihail Kogălnicenu	Ianca
153–164	Jirlău	Făurei
165–190	Bordeasca Veche	Focşani
191–199	Răcoasa	Panciu
191–199	Pădureni	Odobeşti
200–211	Topliceni	Râmnicu Sărat
212–222	Coroteni	Râmnicu Sărat
223–232	Tâmboeşti	Râmnicu Sărat
233–252	Vişani	Făurei
254–256	Cilieni	Corabia
257–267	Rusăneşti	Corabia
268–269	Gostavăţu	Drăgăneşti-Olt
270–271	Leu	Craiova
273–280	Baia	Fălticeni
281–283	Bogdăneşti	Fălticeni
284–297	Borca	Broşteni
298–314	Broşteni	
315–318	Brusturi	Târgu-Neamţ
319–338	Dolhasca	
339–348	Dolheşti	Dolhasca
349–352	Dorna-Arini	Vatra Dornei
353–360	Fărcaşa	Ulmeni
361–362	Forăşti	Dolhasca
363–369	Găineşti	Gura Humorului
370–383	Giurgeşti	Liteni
384–389	Horodniceni	Fălticeni
384–389	Rotopăneşti	Fălticeni
390–399	Lămăşeni	Fălticeni
400–407	Lespezi	Dolhasca
408–425	Liteni	
426–449	Mălini	Fălticeni
450–460	Mirosloveşti	Paşcani
461–470	Paşcani	
471–494	Preuteşti	Târgu-Neamţ
495–502	Dolhasca	
503–544	Rădăşeni	Fălticeni
545–566	Ruginoasa	Paşcani
545–566	Vascani	Paşcani
567–575	Ruginoasa	Paşcani
576–581	Şaru Dornei	Vatra Dornei
582–595	Tătăruşi	Dolhasca
596–605	Ţoleşti	Dolhasca
606–613	Valea Glodului	Liteni

VOLUMUL AL XIII-LEA (H XIII)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–5	Barcea	Tecuci
6–19	Bogheşti	Adjud
20–21	Bârlad	
22–31	Brăhăşeşti	Adjud

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
32–39	Cleja	Bacău
40–45	Corbasca	Adjud
46–58	Matca	Tecuci
46–58	Corbiţa	Adjud
59–94	Corod	Tecuci
95–110	Cosmeşti	Mărăşeşti
111–112	Crăeşti	Bacău
123–140	Fundeni	Galaţi
141–164	Găiceana	Bacău
165–186	Recea	Bacău
187–190	Lehancea	Adjud
191–194	Glăvăneşti	Bârlad
195–203	Godineştii de Sus	Bacău
205–212	Homocea	Adjud
213–224	Huruieşti	Adjud
225–241	Ionăşeşti	Tecuci
242–245	Iveşti	Tecuci
246–253	Lespezi	Adjud
254–261	Motoşeni	Bârlad
262–283	Movileni	Tecuci
284–285	Muncelu	Adjud
286–299	Nărteşti	Tecuci
300–321	Neguleşti	Adjud
322–341	Nicoreşti	Tecuci
342–357	Ocheni	Adjud
358–367	Onceşti	Pucioasa
368–385	Onceştii Vechi	Bacău
386–397	Poiana	Adjud
386–397	Poiana	Adjud
398–413	Răchitoasa	Vaslui
414–419	Şendreşti	Bârlad
420–433	Lieşti	Galaţi
434–441	Spria	Bacău
442–459	Stănişeşti	Bârlad
460–465	Valea Mărului	Târgu Bujor
466–477	Ţepu	Tecuci
478–485	Ţigăneşti	Tecuci
486–488	Torceşti	Tecuci
489–493	Tudor Vladimirescu	Galaţi
494–499	Umbrăreşti	Tecuci
500–505	Costişa	
500–505	Costişa de Sus	Adjud
506–511	Vizureşti	Mărăşeşti
512–517	Buceşti	Galaţi

VOLUMUL AL XIV-LEA (H XIV)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–15	Stejaru	Roşiori de Vede
16–19	Băneasa	Roşiori de Vede
20–25	Brânceni	Alexandria
26–57	Caravaneţi	Roşiori de Vede
58–61	Mândra	Potcoava
62–70	Năvodari	Turnu Măgurele
71–74	Crângeni	Roşiori de Vede
75–78	Cucueţi	Roşiori de Vede
79–92	Dracea	Turnu Măgurele
93–98	Malu	Câmpulung
99–144	Turnu Măgurele	
145–155	Brebina	Roşiori de Vede
156–169	Teleormanu	Alexandria
170–182	Urluiu	Roşiori de Vede
183–192	Lunca	Turnu Măgurele
193–205	Scrioaştea	Roşiori de Vede
206–218	Socetu	Roşiori de Vede
219–232	Spătaru	Drăgăşani
233–238	Traian	Turnu Măgurele
239–278	Tufeni	Potcoava
279–280	Urlueni	Potcoava
281–292	Viişoara	Zimnicea
293–332	Voievoda	Alexandria
334–337	Jurilovca	Babadag
338–339	Cârjelari	Tulcea
340–341	Enisala	Babadag
342–351	Garvăn	Măcin
352–357	Greci	Măcin
358–361	Agighiol	Tulcea
362–369	Isaccea	
370–389	Luncaviţa	Măcin
390–391	Murighiol	Tulcea
392–412	Niculiţel	Isaccea
413–424	Peceneaga	Măcin
425–428	Sarighiol de Deal	Babadag
429–431	Sarinasuf	Tulcea
432–433	Satu Nou	Babadag
434–441	Traian	Măcin
442–451	Somova	Tulcea
452–459	Turcoaia	Măcin
460–470	Văcăreni	Măcin
471–504	Rândunica	Babadag

VOLUMUL AL XV-LEA (H XV)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–7	Avrămeşti	Vaslui
8–13	Băcani	Bârlad
14–21	Bălăbăneşti	Bârlad
22–47	Bârlad	
48–59	Blăgeşti	Murgeni
60–62	Bogdana	Vaslui
63–78	Bogdăniţa	Vaslui
79–86	Bogeşti	Bârlad
87–96	Brădeşti	Bârlad
97–104	Căbeşti	Bârlad
105–126	Lăleşti	Vaslui
127–134	Cărăpceşti	Tecuci
135–190	Cârjoani	Bârlad
191–196	Cârlomăneşti	Tecuci
197–210	Chilieni	Bârlad
211–228	Corodeşti	Vaslui
229–238	Costeşti	Vaslui
239–260	Docani	Bârlad
261–270	Dragomireşti	Bacău
271–294	Epureni	Bârlad
295–302	Floreşti	Vaslui
303–312	Fruntişeni	Bârlad

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
313–324	Gâlţeşti	Bârlad
325–340	Grăjdeni	Bârlad
341–350	Ibăneşti	Bârlad
351–356	Iveşti	Tecuci
357–366	Lungeşti	Bereşti
367–374	Mânzaţi	Bârlad
375–388	Ghergheşti	Vaslui
389–396	Obârşeni	Vaslui
397–404	Odaia Bursucani	Bârlad
405–422	Perieni	Bârlad
423–431	Plopana	Bacău
432–449	Pogoneşti	Bârlad
450–453	Prisecani	Bârlad
454–469	Puieşti	Bârlad
470–479	Puntişeni	Vaslui
480–488	Rădăeşti	Bârlad
489–494	Şendreşti	Bârlad
495–500	Stâncăşeni	Vaslui
501–504	Cociu	Bârlad
505–510	Vinderei	Bârlad

VOLUMUL AL XVI-LEA (H XVI)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–7	Ţepeşti	Bălceşti
8–19	Izvoru Rece	Horezu
20–27	Vaideeni	Horezu
20–27	Rugetu	Băbeni
20–27	Racoviţa	Brezoi
20–27	Slătioara	Horezu
28–33	Suteşti	Drăgăşani
34–61	Zăvoieni	Drăgăşani
63–72	Bârzeşti	Negreşti
73–92	Bereasa	Negreşti
93–100	Bodeşti	Iaşi
101–110	Cuza Vodă	Negreşti
111–114	Buda	Vaslui
115–122	Buhăieşti	Negreşti
123–126	Ciorteşti	Vaslui
127–140	Codăeşti	Vaslui
141–144	Cozmeşti	Huşi
145–143	Dăneşti	Vaslui
149–156	Deleni	Vaslui
157–166	Doagele	Negreşti
167–186	Dumeşti	Negreşti
187–192	Fereşti	Vaslui
193–214	Gârceni	Negreşti
215–220	Ipatele	Negreşti
221–230	Ivăneşti	Vaslui
231–234	Laza	Vaslui
235–244	Lipova	Bacău
245–254	Lipovăţ	Vaslui
255–264	Deleni	Vaslui
265–268	Micleşti	Vaslui
269–276	Mirceşti	Negreşti
277–284	Muntenii de Jos	Vaslui
285–292	Negreşti	
293–298	Poieneşti	Vaslui
299–302	Scheia	Târgu Frumos
303–306	Ştioborăni	Vaslui
307–318	Tungujei	Negreşti
319–324	Telejna	Vaslui
325–334	Ţibăneşti	Negreşti
335–342	Văleni	Vaslui
343–366	Zăpodeni	Vaslui
378–393	Gogoşu	Filiaşi
394–399	Dârmăneşti	Mioveni
400–401	Vânju Mare	
402–403	În Moldova – fără indicaţii precise	
404–409	În Moldova – fără indicaţii precise	
410–417	Prin Moldova – fără indicaţii precise	
418–441	Prin Muntenia – fără indicaţii precise	
442–449	Prin Moldova – fără indicaţii precise	

VOLUMUL AL XVII-LEA (H XVII)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–5	Blaj	
6–11	Clopotiva	Haţeg
12–45	Copăcel	Făgăraş
46–53	Cugir	
54–113	Haţeg	
114–131	Lisa	Victoria
132–137	Lodroman	Blaj
138–147	Mărgineni	Făgăraş
148–161	Ohaba	Făgăraş
162–248	Orlat	Sălişte
249–252	Ostrov	Haţeg
253–260	Păucineşti	Haţeg
261–265	Râu de Mori	Haţeg
261–265	Ostrovel	Haţeg
261–265	Valea Dâljii	Haţeg
266–267	Sâncel	Blaj
268–295	Sângeorz-Băi	
296–301	Scoreiu	Avrig
302–326	Cugir	
327–342	Jina	Miercurea Sibiului
343–346	Spini	Simeria
347–356	Dumbrăviţa	Codlea
357–384	(Tohanul Vechi)	Zărneşti
385–404	Recea	Făgăraş
405–408	Veştem	Tălmaciu
409–420	Veţel	Deva
409–420	Herepeia	Deva
409–420	Căoi	Deva
421–430	Viştea de Jos	Victoria
431–464	Voila	Făgăraş

VOLUMUL AL XVIII-LEA (H XVIII)

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
2–9	Comloşu Mare	Jimbolia
10–23	Bârsău de Jos	Baia Mare
24–31	Borlova	Caransebeş
32–37	Băuţar	Oţelu Roşu

Nr.	Localitatea	Oraşul apropiat
38–57	Bucova	Oţelu Roşu
58–64	Orăştie şi alte localităţi din jur	
65–84	Făget	
85–101	Gârceiu	Zalău
102–107	Sarmizegetusa	Haţeg
108–133	Lipova	
134–221	Brădişoru de Jos*	Oravița
222–237	Şugag	Cugir
238–255	Nevrincea	Lugoj
256–257	Oravița	
258–265	Orşova	
258–265	Mehadia	Băile Herculane
266–273	Srediştea Mică	(Serbia)
274–281	Timişoara	
282–286	Teregova	Caransebeş
287–292	Tincova	Caransebeş
293–296	Vermeş	Buziaş
297–318	Visag	Lugoj
297–318	Bobâlna	Orăştie
297–318	Baia de Criş	Brad

ANEXA A VI-A
COMUNICĂRI

Com. din ABRUD
Com. din AGRIŞU MARE – PÂNCOTA
Com. din BANAT
Com. din BĂLĂCEANA – GURA HUMORULUI
Com. din BĂLENI – TÂRGU BUJOR
Com. din BEIUŞ
Com. din BERZOVIA – BOCŞA
Com. din BILCA – VICOVU DE SUS
Com. din BISTRA – CÂMPENI
Com. din BISTRIŢA
Com. din BLAJ
Com. din BOCŞA
Com. din BORDEASCA VECHE – FOCŞANI
Com. din BRAN – ZĂRNEŞTI
Com. din BRAŞOV
Com. din BRĂDIŞORU DE JOS* – ORAVIŢA
Com. din BRUSTURI – ALEŞD
Com. din BRUSTURI – TÂRGU-NEAMŢ
Com. din BUCEŞTI – TECUCI
Com. din BUCOVINA
Com. din BUCUREŞTI
Com. din BUMBEŞTI-JIU
Com. din BUNGARD – SIBIU
Com. din BUZĂU
Com. din CAPU CODRULUI – GURA HUMORULUI
Com. din CÂLNIC – SEBEŞ
Com. din CENAD – SÂNNICOLAU MARE
Com. din CICLOVA ROMÂNĂ – ORAVIŢA
Com. din CIPRIAN PORUMBESCU – GURA HUMORULUI
Com. din CLUJ-NAPOCA
Com. din COJOCNA – CLUJ
Com. din COLEŞTI* –VAŞCĂU
Com. din CORBEŞTI – FĂGET
Com. din CORNĂŢEL – AVRIG
Com. din CRIŞCIOR – BRAD
Com. din CRUCEA – VATRA DORNEI
Com. din CUZDRIOARA – DEJ
Com. din DARABANI
Com. din DEDA – REGHIN
Com. din DOŞTAT– MIERCUREA SIBIULUI
Com. din DRĂGUŞENI – PAŞCANI
Com. din DRĂNIC – ŞEGARCEA
Com. din EZERIŞ – BOCŞA
Com. din FĂGET
Com. din FĂLTICENI
Com. din FINIŞ – BEIUŞ
Com. din fostul jud. TIMIŞ-TORONTAL
Com. din FRASIN
Com. din FRATA – SĂRMAŞU
Com. din GÂRBOVĂŢ – BĂILE HERCULANE
Com. din HERECLEAN – ZALĂU
Com. din HISIAŞ – RECAŞ
Com. din HORODNIC DE JOS – RĂDĂUŢI
Com. din ILIŞEŞTI – GURA HUMORULUI
Com. din IZBICENI – CORABIA
Com. din JINA – MIERCUREA SIBIULUI
Com. din jud. BIHOR
Com. din jud. DOLJ
Com. din jud. HUNEDOARA
Com. din jud. ILFOV
Com. din jud. SĂLAJ
Com. din jud. VÂLCEA
Com. din LAZURI DE BEIUŞ – BEIUŞ
Com. din LOMAN – SEBEŞ
Com. din LUGAŞU DE JOS – ALEŞD
Com. din LUPŞA – BAIA DE ARIEŞ
Com. din LUŢA – FĂGĂRAŞ
Com. din MARAMUREŞ
Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI
Com. din MĂGURA – PĂTÂRLAGELE
Com. din MITOC – SĂVENI
Com. din NOCRICH – AGNITA
Com. din ODVOŞ – LIPOVA
Com. din OLTENIA
Com. din ORAVIŢA
Com. din ORLEA – CORABIA
Com. din PARVA – SÂNGEORZ-BĂI
Com. din PĂDURENI – CLUJ-NAPOCA
Com. din PETROVA – VIŞEU DE SUS
Com. din PIANU DE JOS – SEBEŞ
Com. din PIATRA-NEAMŢ
Com. din PODENI – TURDA
Com. din POIANA SĂRATĂ – SLĂNIC-MOLDOVA
Com. din POIANA SIBIULUI – MIERCUREA SIBIULUI
Com. din POIANA – VAŞCĂU
Com. din RĂDĂUŢI
Com. din RĂHĂU* – SEBEŞ
Com. din RĂŞINARI – CISNĂDIE
Com. din REŞIŢA
Com. din RODNA – SÂNGEORZ-BĂI
Com. din ROGNA – DEJ
Com. din RUPEA
Com. din SASCA MONTANĂ – MOLDOVA NOUĂ
Com. din SĂCELE – BRAŞOV
Com. din SĂLAŞU DE SUS – HAŢEG
Com. din SĂLIŞTE
Com. din SÂMBOLENI – SĂRMAŞU
Com. din SCĂRIŞOARA – CÂMPENI
Com. din SEBEŞ – FĂGĂRAŞ
Com. din SEBEŞEL – SEBEŞ
Com. din SILIŞTEA – CERNAVODĂ
Com. din SOMEŞ-GURUSLĂU – JIBOU
Com. din SOMOVA – TULCEA
Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS
Com. din SUDRIAŞ – LUGOJ
Com. din ŞCHEIA – SUCEAVA
Com. din ŞEITIN – NĂDLAC
Com. din ŞPRING – MIERCUREA SIBIULUI

Com. din ŞUGAG – SEBEŞ
Com. din TĂRCĂIŢA – BEIUŞ
Com. din TĂŞNAD
Com. din TÂRGU CĂRBUNEŞTI
Com. din TEREBEŞTI – ARDUD
Com. din TIMIŞOARA
Com. din TRANIŞ – JIBOU
Com. din TRANSILV.
Com. din TURNU MĂGURELE
Com. din ŢEPEŞ VODĂ – CERNAVODĂ
Com. din UDEŞTI – LITENI
Com. din UNGHENI – IAŞI
Com. din URCA – CÂMPIA TURZII
Com. din ? VALEA JERULUI – URLAŢI
Com. din VALE – SĂLIŞTE
Com. din VÂLCELE – SFÂNTU GHEORGHE
Com. din VICOVU DE JOS – VICOVU DE SUS
Com. din VICOVU DE SUS
Com. din VLĂSINEŞTI – SĂVENI
Com. din ZAGRA – NĂSĂUD
Com. din ZAHAREŞTI – SUCEAVA
Com. din ZORLENI – BÂRLAD

ANEXA A VII-A

LOCALITĂŢILE DIN GLOSARELE REGIONALE CUPRINSE ÎN: ARH. FOLK., ARHIVA, ARH. OLT., COMAN, GL., COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN., CV, GL. OLT., GLOSAR REG., I. CR., LEXIC REG., LEXIC REG. II, L. ROM., MAT. DIALECT. I, PAŞCA, GL., ŞEZ., TODORAN, GL., VICIU, GL., VICIU, S. GL., TEAHA, C. N., UDRESCU, GL.

A

Abrud / VICIU, GL./
Aciliu – Sălişte
Acmariu – Sebeş / COMAN, GL. /
Adămuş – Târnăveni / VICIU, GL./
Aghireşu – Huedin / LEXIC REG. II /
Agrişteu – Sângeorgiu de Pădure / VICIU, S. GL./
Aiton – Turda / MAT. DIALECT. I/
Albac – Câmpeni / COMAN, GL., VICIU, S. GL./
Alba Iulia / COMAN, GL., CV, VICIU, S. GL./
Albeşti – Scornicești / UDRESCU, GL./
Albeştii Pământeni – Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./
Albota – Piteşti / UDRESCU, GL./
Aldeşti – Bereşti / I. CR., LEXIC REG. II /
Aleşd / VICIU, S. GL./
Alibunar – (Serbia) / L. COSTIN, GR. BĂN./
Aliceni – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK./
Alimpeşti – Berbeşti / CV/
Almaşu Mare – Zlatna / VICIU, GL./
Almăj – Craiova / L. COSTIN, GR. BĂN./
Alunu – Berbeşti /GL. OLT./
Amărăştii de Jos – Dăbuleni / L. ROM., GL. OLT./
Andrieşeni – Hârlău / GLOSAR REG./
Apadia – Caransebeş /L. COSTIN, GR. BĂN./
Apateu – Salonta / CV/
Ardeoani – Moineşti /I. CR./
Ardusat – Tăuții-Măgherăuş / LEXIC REG. II /
Arefu – Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./
Argeşelu – Mioveni / UDRESCU, GL./
Ariniş – Ulmeni / LEXIC REG. II /
Arpaşu de Sus – Victoria /VICIU, GL./
Aşchileu – Cluj-Napoca / VICIU, GL./
Aurel Vlaicu – Geoagiu / L. ROM./
Axente Sever – Copşa Mică / COM. SAT., VICIU, GL./

B

Babța – Cehu Silvaniei / VICIU, GL./
Bacova* – Buziaş / L. COSTIN, GR. BĂN./
Baia – Fălticeni / COM. SAT., GLOSAR REG., VICIU, GL., ŞEZ./
Baia Mare / CV, LEXIC REG., PAŞCA, GL./
Balaci – Roşiori de Vede / I. CR./
Balinteşti – Bereşti / I. CR./
Balş / L. ROM., GL. OLT./
Balşa – Geoagiu / VICIU, GL./
Balta Sărată – Roşiori de Vede/ UDRESCU, GL./
Banloc – Deta / L. COSTIN, GR. BĂN./
Baru – Lupeni / VICIU, GL./
Basarabia / ŞEZ./
Bascoavele – Curtea de Argeş / LEXIC REG. II, UDRESCU, GL./
Bascov – Piteşti / UDRESCU, GL./
Bata – Lipova / VICIU, GL./
Batin – Gherla / CV/
Bazna – Mediaş / VICIU, S. GL./
Băbana – Piteşti / UDRESCU, GL./
Băbeni /GL. OLT./
Băbiciu – Drăgăneşti-Olt /GL. OLT./
Bădăcin – Şimleu Silvaniei / VICIU, GL./
Băduleasa – Roşiori de Vede / COMAN, GL./
Băeşti – Buzău / COMAN, GL./
Băgău – Aiud / VICIU, GL./
Băiculeşti – Curtea de Argeş/ UDRESCU, GL./
Băileşti / CV/
Băişeşti – Fălticeni / GLOSAR REG./
Băişoara – Turda / VICIU, GL./
Băița – Brad / COMAN, GL., COM. SAT, VICIU, GL./
Băița* – Nucet / ARH. FOLK., L. ROM., TEAHA, C. N./
Băița – Tăuții-Măgherăuş / LEXIC REG. II/
Bălăceana – Gura Humorului / GLOSAR REG./
Bălăuşeri – Sângeorgiu de Pădure / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Bălteni – Potcoava/ UDRESCU, GL./
Bălțați – Târgu Frumos / COMAN, GL./
Bălțătești – Târgu-Neamț / I. CR./
Bănia – Orşova / ARH. FOLK., COM. SAT./
Băniţa – Aninoasa / VICIU, GL./
Bărăştii de Cepturi – Scornicești / UDRESCU, GL./
Bărăştii de Vede – Scornicești / UDRESCU, GL./
Bărăteaz – Timişoara / L. ROM./
Bărboşi – Luduş / TODORAN, GL./
Bătarci – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK./
Băuţar – Oţelu Roşu / TODORAN, GL., VICIU, GL., VICIU, S.GL./
Bârcea Mare – *Simeria / L. ROM./
Bârcea Mică – *Deva / L. ROM./
Bârgău – Baia Mare / VICIU, GL./
Bârlad / COMAN, GL./
Bârlogu – Costești/ UDRESCU, GL./
Beclean – Făgăraş / VICIU, GL./
? Bedeleu /VICIU, GL./
Beiuş / VICIU, GL./
Beldiu – Aiud / VICIU, GL./
Beleți-Negreşti – Ştefăneşti / UDRESCU, GL./
Beloț – Filiaşi /GL. OLT./
Benic – Teiuş / VICIU, GL./
Berbeşti – Sighetu Marmaţiei / CV, LEXIC REG./
Berchişeşti – Gura Humorului / L. ROM./
Beregsău Mare – Timişoara / L. COSTIN, GR. BĂN./
Beregsău Mic – Timişoara / L. COSTIN, GR. BĂN./
Bereşti / LEXIC REG. II /
Berevoieşti – Câmpulung / UDRESCU, GL./
Berghin – Teiuş / VICIU, GL./

Berința – Baia Mare / LEXIC REG. II /
Berislăveşti – Călimăneşti/ UDRESCU, GL./
Berzasca – Moldova Nouă / L. COSTIN, GR. BĂN./
Bica – Huedin /VICIU, GL./
Biia – Blaj / VICIU, GL./
Bilbor – Borsec / GLOSAR REG., VICIU, GL./
Bilca – Vicovu de Sus / GLOSAR REG., LEXIC REG./
Biniş – Bocşa / L. COSTIN, GR. BĂN./
Birchiş – Făget / VICIU, GL./
?Bistra /VICIU, GL./
Bistreț – Băileşti /GL. OLT./
Bistrița / COMAN, GL., VICIU, GL./
Bistrița – Drobeta-Turnu Severin / CV, LEXIC REG./
Bixad – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK., COM. SAT./
Blaj / COM. SAT., TODORAN, GL., VICIU, GL./
Blăjel – Mediaş / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Blândeşti – Botoşani / GLOSAR REG./
Blidari – Râmnicu Vâlcea / UDRESCU, GL./
Bobâlna – Dej / CV/
Bobuleşti – Ştefăneşti / ARHIVA /
Bocicău – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK./
Bociu – Huedin / VICIU, GL./
Bocşa / L. COSTIN., GR. BĂN., VICIU, GL., LEXIC REG. II/
Bogați – Topoloveni/ UDRESCU, GL./
Bogâltin – Băile Herculane / L. COSTIN, GR. BĂN./
Bogdana – Vaslui / LEXIC REG./
Bogdand – Cehu Silvaniei / VICIU. GL./
Bogdăneşti – Fălticeni / COMAN, GL., ŞEZ./
Boian – Mediaş / VICIU, GL./
Boineşti – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK./
Boişoara – Brezoi / UDRESCU, GL./
Boița* – Tălmaciu /VICIU, GL./
Boju – Cluj-Napoca / VICIU, S. GL./
Bolvaşnița – Caransebeş / L. COSTIN, GR. BĂN./
Bonț – Gherla / COMAN, GL., PAŞCA, GL./
Borcea – Feteşti / L. ROM./
Borzeşti – Turda / VICIU, GL. /
Boteni – Câmpulung / UDRESCU, GL./
Boureni – Băileşti / I. CR. /
(Boziaş) Târnăveni / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Bozioru – Pătârlagele / COMAN, GL./
Bozna – Zalău / VICIU, GL./
Bozovici – Anina / ARH. FOLK., L. COSTIN, GR. BĂN./
Brabeți – Dăbuleni / LEXIC REG./
Brad / PAŞCA, GL., VICIU, GL./
Bradu – Piteşti / UDRESCU, GL./
Bran – Zărneşti / VICIU, GL./
Braşov / PAŞCA, GL., VICIU, GL./
Brateiu – Mediaş / VICIU, GL./
Brădet – Ştei / ARH. FOLK./
Brăduleț – Curtea de Argeş/ UDRESCU, GL./
Brăila / COMAN, GL./
Brâncoveni – Piatra-Olt / L. ROM./
Breb – Cavnic / LEXIC. REG./
Brebu Nou – Caransebeş / COM. SAT./
Brebu – Reşița / L. COSTIN, GR. BĂN./
Brezoi / COMAN, GL., UDRESCU, GL., LEXIC REG./
Briheni – Ştei / L. ROM., TEAHA, C. N./
Brodina – Vicovu de Sus / GLOSAR REG., LEXIC REG./
Broşteni / GLOSAR REG./
Broşteni – Costeşti / UDRESCU, GL./
Broşteni – Dolhasca / ŞEZ./
Bucerdea Grânoasă – Blaj / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Bucium – Abrud / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Bucium – Făgăraş / VICIU, GL./
Bucium – Orăştie / VICIU, S. GL./
? Buciumeni /VICIU, GL./
Bucovina / ŞEZ., I. CR./
Bucureşci – Brad / VICIU, GL./
Budeasa – Mioveni / UDRESCU, GL./
Budeşti – Râmnicu Vâlcea / UDRESCU, GL./
Budeşti – Sărmaşu / TODORAN, GL./
Budeşti – Sighetu Marmației / LEXIC REG./
Bughea de Sus – Câmpulung / VICIU, GL./
Buhalnița – Bicaz / GLOSAR REG./
Bujoreni – Râmnicu Vâlcea /GL. OLT./
Bulzeşti – Bălceşti /GL. OLT./
Bulzeştii de Jos – Brad / COMAN, GL., PAŞCA, GL., VICIU, GL./
Bulzeştii de Sus – Brad / COMAN, GL., PAŞCA, GL., VICIU, GL./
Bumbeşti-Piţic – Novaci /GL. OLT./
Bursucani – Bereşti / I. CR./
Butoieşti – Filiaşi /GL. OLT./
Buzău / CV/
Buziaş / COM. SAT., CV/

C

Calbor – Făgăraş / VICIU, GL./
Caransebeş / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN., VICIU, GL./
Castranova – Şegarcea /GL. OLT./
Catane – Băileşti / ŞEZ./
Cavnic / MAT. DIALECT. I/
Căbeşti – Beiuş / PAŞCA, GL./
? Căboaia – Prin Transilv. / GLOSAR REG./
Căianu – Sărmaşu / PAŞCA, GL./
Călan / VICIU, GL./
Călanu Mic* – Călan / VICIU, GL./
Călata – Huedin / VICIU, GL./
Călimăneşti / UDRESCU, GL./
Călineşti-Oaş – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK./
Călineşti – Sighetu Marmației / LEXIC REG./
Călugăreni – Broşteni / GLOSAR REG./
Călugăreni – Răcari / CV/
Călugări – Vaşcău / ARH. FOLK., L. ROM., TEAHA, C. N./
Cămăraşu – Sărmaşu / VICIU, GL./
Cămărzana – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK./
Căpăţânenii Pământeni – Curtea de Argeş /UDRESCU, GL. /
Căpăţânenii Ungureni – Curtea de Argeş /UDRESCU, GL. /
Căpuşu de Câmpie – Iernut / TODORAN, GL., VICIU, GL./
Cărbunari – Baia Mare / ŞEZ./
Cărpinet – Vaşcău / ARH. FOLK./
Căstău – Orăştie / VICIU, S. GL./
Căşeiu – Dej / CV/
Cătеasca – Topoloveni / UDRESCU, GL./
Căvăran – Caransebeş / L. COSTIN, GR. BĂN./

Câineni – Brezoi / UDRESCU, GL./
Câinenii Mici – Brezoi /GL. OLT./
Câlnic* – Reşiţa / L. COSTIN, GR. BĂN./
Câmp* – Vaşcău / ARH. FOLK., L. ROM., ŞEZ., TEAHA, C. N./
Câmpeni / COMAN, GL., TODORAN, GL., VICIU, GL./
Câmpia Turzii / VICIU, GL./
Câmpofeni – Târgu Jiu / L. ROM./
Câmpulung / UDRESCU, GL./
Câmpulung Moldovenesc / COMAN, GL./
Cândeşti – Siret / LEXIC REG. II /
Cârcea – Craiova / L. ROM./
Cârlibaba – Câmpulung Moldovenesc / GLOSAR REG./
Cârneşti – Haţeg / VICIU, S. GL./
Cârţa – Victoria / VICIU, GL./
Ceahlău – Bicaz / GLOSAR REG./
Ceanu Mic – Turda / VICIU, GL./
Ceica – Beiuş / CV/
Cenade – Blaj / COM. SAT., CV/
Cepari – Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./
Cepari – Piatra-Olt / COMAN, GL./
Cerbeni – Drăgăşani / UDRESCU, GL./
Cerbu – Costeşti / UDRESCU, GL./
Cergău – Blaj / TODORAN, GL./
Cerghizel – Ungheni / VICIU, GL./
Cernăuţi / PAŞCA, GL./
Cerneţi – Drobeta-Turnu Severin /GL. OLT./
Certeze – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK./
Cerveniţa – Strehaia /GL. OLT./
Cetatea de Baltă – Târnăveni / VICIU, GL./
Cetăţeni – Câmpulung / UDRESCU, GL./
Cheia – Turda / VICIU, GL./
Chendrea – Zalău / VICIU, GL./
Chetreşti – Vaslui / COMAN, GL./
Chilia Veche – Tulcea / I. CR./
Chinciuş – Târnăveni / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Chintelnic – Bistriţa / PAŞCA, GL./
Chioag – Oradea / PAŞCA, GL./
Chiril – Câmpulung Moldovenesc / GLOSAR REG./
Chirileu – Ungheni / VICIU, GL./
Chisindia – Sebiş / L. ROM./
Chişcăreni – Podu Iloaiei / ŞEZ./
Chişcău – Ştei / ARH. FOLK./
Chiuza – Beclean / COMAN, GL., PAŞCA, GL./
Cib – Zlatna / VICIU, GL./
Ciceu-Corabia – Dej / PAŞCA, GL./
Ciocăneşti – Vatra Dornei / GLOSAR REG./
Ciofrângeni – Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./
Ciomăgeşti – Drăgăşani / UDRESCU, GL./
Ciorăşti – Bârlad / LEXIC REG. II /
Cipăieni – Luduş / VICIU, GL./
Ciprian Porumbescu – Gura Humorului / ŞEZ./
Cireaşa* – Oţelu Roşu / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN., ŞEZ./
Cireşu – Băile Herculane /GL. OLT./
Cisnădie / VICIU, GL./
Cistei – Teiuş / VICIU, GL./
Ciubăncuţa – Gherla / COMAN, GL./
Ciuguzel – Aiud / VICIU, GL./
Ciumuleşti – Fălticeni / GLOSAR REG./
Ciupercenii Vechi* – Calafat /GL. OLT./
Ciureşti – Bârlad / I. CR./
Ciuta – Caransebeş / L. COSTIN., GR. BĂN./
Cizer – Şimleu Silvaniei / VICIU, GL./
Cliciova – Lugoj / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN./
Clopodia – Reşiţa / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN./
Clopotiva – Haţeg / VICIU, GL./
Cloşani – Baia de Aramă / COMAN, GL./
Cluj-Napoca / L. ROM./
Cocu – Piteşti / UDRESCU, GL./
Cojocani – Zlatna / VICIU, GL./
Cojoci – Câmpulung Moldovenesc / GLOSAR REG./
Cojocna – Cluj / PAŞCA, GL., VICIU, GL./
Colteşti – Berbeşti / I. CR./
Colţirea – Tăuţii-Măgheruş / LEXIC REG. II /
Comlăuşa – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK./
Comloşu Mare – Jimbolia / VICIU, GL., LEXIC REG. II/
Copalnic-Mănăştur – Şomcuta Mare / LEXIC REG. II /
Copalnic – Şomcuta Mare / LEXIC REG. II /
Copăcel – Făgăraş / COM. SAT./
Copăceni – Berbeşti / I. CR./
Copăceni – Turda / VICIU, GL./
Corbi – Câmpulung / UDRESCU, GL./
Corbu –Slatina / UDRESCU, GL./
Cornăţel – Costeşti / UDRESCU, GL./
Cornea – Băile Herculane / L. COSTIN, GR. BĂN./
? Cornercoz – Prin estul Ban. / COM. SAT./
Cornereva – Băile Herculane / L. COSTIN, GR. BĂN./
Corneşti – Cluj-Napoca / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Corodeşti – Vaslui / I. CR./
Coroieni – Târgu Lăpuş / LEXIC REG. II /
Coroieşti – Haţeg / VICIU, GL./
Corunca – Târgu Mureş / PAŞCA, GL./
Corund – Cehu Silvaniei / LEXIC REG. II /
Costâna – Suceava / LEXIC REG. II /
Costeşti / UDRESCU, GL./
Costeşti – Băile Herculane /GL. OLT./
Costeşti – Horezu /GL. OLT./
Costeştii din Vale – Titu / L. ROM./
Costeşti-Vâlsan – Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./
Coşarii – Lipova / VICIU, GL./
Coşbuc – Năsăud / COMAN, GL./
Coşeiu – Zalău / VICIU, GL./
Coşeşti – Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./
Cotârgaşi – Broşteni / ŞEZ./
Cotmeana – Piteşti / UDRESCU, GL./
Coţuşca – Dorohoi / CV/
Coverca – Vatra Dornei / GLOSAR REG./
Craidoroľ – Ardud / LEXIC REG. II /
Crăciunel – Odorheiu Secuiesc / VICIU, S. GL./
Crăciuneşti – Târgu Mureş / VICIU, GL./
Crăgueşti – Motru /GL. OLT./
Crăieşti – Reghin / VICIU, GL./
Crângeni – Roşiori de Vede / UDRESCU, GL./
Crihalma – Rupea / LEXIC REG., LEXIC REG. II/
Cristeşti – Brad / VICIU, GL./
Cristeşti – Paşcani / GLOSAR REG./
Crişcior – Brad / PAŞCA, GL., VICIU, GL./
Crişti oru de Jos – Nucet / ARH. FOLK., L. ROM., ŞEZ./
Crişti oru de Sus – Nucet / ARH. FOLK., TEAHA, C. N., L. ROM., ŞEZ./
Crivadia – Aninoasa / VICIU, GL./
Crivina – Drobeta-Turnu Severin /GL. OLT./
Crivobara – Lipova / VICIU, GL./

Crizbav – Codlea / VICIU, GL./
Crucea – Vatra Dornei / GLOSAR REG./
Cruşovăţ – Băile Herculane / L. COSTIN, GR. BĂN./
? Csaki Corbo – Prin Transilv. / VICIU, GL./
Cuca – Piteşti / UDRESCU, GL./
Cugir / MAT. DIALECT. I/
Culpiu – Târgu Mureş / TODORAN, GL./
? Cuptoara – Prin sud-estul Ban. / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN./
Cuptoare – Băile Herculane / L. COSTIN, GR. BĂN., MAT. DIALECT. I /
Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./
Cuşma – Bistriţa / VICIU, GL./

D

Daia Română – Alba Iulia / VICIU, S. GL./
Dalboşeţ – Moldova Nouă / L. COSTIN, GR. BĂN./
Darabani / CV/
Dăbuleni / LEXIC REG./
Dăeşti – Băbeni / UDRESCU, GL./
Dăeşti – Călimăneşti /GL. OLT./
Dănicei – Băbeni / UDRESCU, GL./
Dâmbovicioara – Zărneşti / UDRESCU, GL./
? Dâmbu Colacului – Prin Mold. / GLOSAR REG./
Deagu de Jos – Costeşti / UDRESCU, GL./
Deagu de Sus – Costeşti / UDRESCU, GL./
Decea – Aiud / VICIU, GL./
Deda – Reghin / MAT. DIALECT. I, VICIU, GL./
Deduleşti – Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./
Deleni – Turda / VICIU, GL./
Delineşti – Caransebeş / L. COSTIN, GR. BĂN./
Delureni – Băbeni / UDRESCU, GL./
Densuş – Haţeg / VICIU, GL./
Desa – Calafat /GL. OLT./
Deseşti – Cavnic / LEXIC REG./
Deta / VICIU, GL./
? Dindeleag – Prin Transilv. / VICIU, S. GL./
Dobriţa – Târgu Jiu /GL. OLT./
Dobromiru din Deal – Băneasa / COMAN, GL./
Dobrovăţ – Iaşi / CV, GLOSAR REG./
Doclin – Bocşa / L. COSTIN, GR. BĂN./
Domaşnea – Băile Herculane / L. COSTIN, GR. BĂN./
Domneşti – Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./
Dorna-Arini – Vatra Dornei / GLOSAR REG., I. CR./
Doştat – Miercurea Sibiului / TODORAN, GL./
Dragomireşti / VICIU, GL./
Dragoslavele – Câmpulung / UDRESCU, GL./
Dragu – Zalău / VICIU, GL./
Drăgăneşti-Olt / UDRESCU, GL./
Drăgăneşti – Târgu-Neamţ / GLOSAR REG./
Drăgăşani / UDRESCU, GL./
Drăgoeşti – Drăgăşani / L. ROM./
Drăgoiasa – Vatra Dornei / GLOSAR REG./
Drăgoteşti – Balş /GL. OLT./
Drăguş – Victoria / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Drăguşeni – Paşcani / COMAN, GL., GLOSAR REG./
Drăuşeni – Rupea / COMAN, GL. /
Dretea – Huedin / VICIU, GL./
Dridif – Făgăraş / VICIU, GL./
Drobeta-Turnu Severin / L. ROM./
Dumasca – Negreşti / GLOSAR REG./
Dumbrava – Târgu-Neamţ / GLOSAR REG./
Dumbrăviţa – Lipova / VICIU, GL./
Duruitoarea (R. Moldova) / COMAN, GL./

E

Eftimie Murgu – Orşova / ARH. FOLK., COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN./
Epureni – Huşi / GLOSAR REG./
Ercea – Reghin / VICIU, GL./
Eşelniţa – Orşova / L. COSTIN, GR. BĂN./
Ezeriş – Bocşa / L. COSTIN, GR. BĂN./

F

Făgăraş / VICIU, GL./
Făget / L. COSTIN, GR. BĂN./
Făget – Blaj / VICIU, GL./
Fărcaşa – Ulmeni / GLOSAR REG./
Fâlfani – Costeşti / UDRESCU, GL./
Fânaţe – Nucet / ARH. FOLK./
Feisa – Blaj / VICIU, GL./
Feldru – Năsăud / LEXIC REG. II, VICIU, S. GL./
Feleacu – Cluj-Napoca / CV/
Feleag – Sighişoara / CV, VICIU, S. GL./
? Feleiud – Prin Transilv. / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Felmer – Făgăraş / VICIU, GL./
Feneş – Caransebeş / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN./
Ferice – Ştei / CV/
Fibiş – Recaş / LEXIC REG./
Fildu de Mijloc – Huedin / VICIU, GL./
Fildu de Sus – Huedin / VICIU, S. GL./
Filea – Reghin / COMAN, GL./
Filpişu Mare – Reghin / VICIU, GL./
Firiza* – Baia Mare / LEXIC REG./
Firminiş – Zalău / COMAN, GL./
Fizeş – Deva / TODORAN, GL./
Floreşti – Moineşti / GLOSAR REG./
Folteşti – Târgu Bujor / CV/
Forotic – Bocşa / CV/
Frata – Sărmaşu / PAŞCA, GL./
Fratoştiţa* – Filiaşi /GL. OLT./
Frătăuţii Noi – Rădăuţi / LEXIC REG./
Frătăuţii Vechi – Rădăuţi / GLOSAR REG., I. CR., LEXIC REG./
Frumoasa – Zimnicea / CV/
Fundu Herţii – Dorohoi / LEXIC REG. II /

G

Galda de Jos – Teiuş / VICIU, GL./
Galeş – Sălişte / VICIU, GL./
Galicea Mare – Băileşti /GL. OLT./
Galiciuica – Băileşti / I. CR./

Galu – Bicaz / GLOSAR REG./
Gavojdia – Lugoj / L. COSTIN, GR. BĂN./
Găbud – Ocna Mureş / VICIU, GL./
Gădălin – Cluj-Napoca / VICIU, GL./
Găeşti / UDRESCU, GL./
Găineşti – Gura Humorului / LEXIC REG. II /
Gălăneşti – Vicovu de Sus / GLOSAR REG., LEXIC REG./
Găneşti – Câmpeni / ŞEZ./
Gâlgău – Dej / L. ROM./
Gârbova – Miercurea Sibiului / VICIU, GL., TODORAN, GL./
Gârbovăţ – Orşova / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN./
Gârbovu* – Turceni /GL. OLT./
Geamăna – Piteşti / UDRESCU, GL./
Geoagiu / MAT. DIALECT. I /
Georocu Mare – Şegarcea / I. CR./
Gheja* – Luduş / VICIU, GL./
Ghelari – Hunedoara / TODORAN, GL./
Ghercești – Craiova / I. CR./
Gherla / PAŞCA, GL., VICIU, GL./
Gherteniş – Bocşa / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN./
Gherţa Mare – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK./
Gherţa Mică – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK./
Ghioroiu – Bălceşti /GL. OLT./
Ghirbom – Alba Iulia / VICIU, GL./
Ghirişu Român – Sărmaşu / VICIU, GL./
Giarmata – Timişoara / CV/
Gilău – Cluj-Napoca / VICIU, GL./
Giorocuţa – Tăşnad / VICIU, GL., LEXIC REG. II /
Girişu de Criş – Oradea / LEXIC REG./
Girişu Negru – Salonta / LEXIC REG. II /
Glâmbocata – Găeşti / UDRESCU, GL./
Glimboca – Oţelu Roşu / L. COSTIN, GR. BĂN., VICIU, GL./
Globu Craiovei – Băile Herculane / L. COSTIN, GR. BĂN./
Glodeni* – Negreşti / ŞEZ./
Godineşti – Tismana /GL. OLT./
Gohor – Adjud / LEXIC REG. II /
Goicea – Băileşti / I. CR./
Goleţ – Caransebeş / L. COSTIN, GR. BĂN./
Goruni – Iaşi / ŞEZ./
Gostavăţu – Drăgăneşti-Olt / UDRESCU, GL./
Grădiştea de Munte – Călan / MAT. DIALECT. I /
Grebenişu de Câmpie – Târgu Mureş / VICIU, GL./
Grid – Făgăraş / VICIU, GL./
Grojdibodu – Corabia / I. CR./
Gruia – Vânju Mare /GL. OLT./
Gruni – Băile Herculane / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN./
Gura Haitii – Vatra Dornei / GLOSAR REG./
Gurahonţ –Sebiş / COMAN, GL./
Gura Râului – Sălişte / VICIU, GL./
Gura Văii* – Drobeta-Turnu Severin / L. ROM./
Gura Văii – Făgăraş / TODORAN, GL./
Gurasada – Deva / VICIU, GL./
Gurghiu – Reghin / VICIU, GL., TODORAN, GL./
Gvardiniţa – Vânju Mare / I. CR./

H

Habic – Reghin / VICIU, GL./
Halmăşd – Şimleu Silvaniei / VICIU, S. GL./
Hamba – Sibiu / TODORAN, GL./
Hangu – Piatra-Neamţ / GLOSAR REG./
Haţeg / TODORAN, GL., VICIU, GL./
Hălăuceşti – Paşcani / COMAN, GL./
Hănţeşti – Bucecea / I. CR./
Hârseşti – Ştei / L. ROM., TEAHA, C. N./
Hârtop – Fălticeni / GLOSAR REG./
Henig – Teiuş / VICIU, GL./
Hereclean – Zalău / CV/
Hida – Zalău / VICIU, S. GL./
? Hidalmaş / VICIU, GL./
Hideaga – Tăuţii-Măgherăuş / LEXIC. REG./
Hidiş – Beiuş / VICIU, S. GL./
Hinova – Drobeta-Turnu Severin /GL. OLT./
Hinţeşti – Piteşti / UDRESCU, GL./
Hodac – Reghin / VICIU, GL./
Hodişu – Huedin / VICIU, GL./
Holda – Broşteni / GLOSAR REG./
Holdiţa – Broşteni / GLOSAR REG./
Holod – Beiuş / LEXIC REG., LEXIC REG. II/
Horea – Abrud / VICIU, GL./
Horodnic de Jos – Rădăuţi /LEXIC REG., LEXIC REG. II /
Horodnic de Sus – Rădăuţi / LEXIC REG., LEXIC REG. II /
Huedin / VICIU, GL./
? Hulca / VICIU, GL./
Humuleşti* –Târgu-Neamţ / GLOSAR REG./
Hunedoara / VICIU, GL./
Husasău de Criş – Oradea / VICIU, S. GL./
Husasău de Tinca – Salonta / VICIU, GL., VICIU, S. GL./

I

Iablanița – Băile Herculane / L. COSTIN, GR. BĂN./
Iablanița – Vânju Mare /GL. OLT./
Ianca – Dăbuleni /GL. OLT./
? Iancahida /VICIU, GL./
Iancu Jianu – Balş /GL. OLT./
Ianova – Recaş / CV/
Iarova (R. Moldova) / COMAN, GL./
Iaz – Caransebeş / L. COSTIN, GR. BĂN./
Ibăneşti – Reghin / VICIU, GL./
Iclod – Gherla / VICIU, S. GL./
Iclozel – Gherla / PAŞCA, GL./
Icoana – Potcoava / UDRESCU, GL., I. CR./
Idrici – Vaslui / COMAN, GL./
Ieud – Dragomireşti / VICIU, GL./
Ighişu Vechi – Agnita / VICIU, GL./
Ighiu – Alba Iulia / MAT. DIALECT. I, VICIU, GL./
Ileni – Făgăraş / VICIU, GL./
? Ilereni /VICIU, GL./
Ilişeşti – Gura Humorului / CV/
Ilişua – Dej / VICIU, GL./

Iloviţa – Orşova /GL. OLT./
Ilva Mare – Sângeorz-Băi / VICIU, GL./
Imoasa – Motru /GL. OLT./
Ineu / CV/
Inoc – Ocna Mureş / TODORAN, GL./
Iod – Topliţa / VICIU, GL./
Ion Creangă – Roman / I. CR./
Ipoteşti – Suceava / LEXIC REG./
Iscroni* – Aninoasa / VICIU, GL./
Islaz – Turnu Măgurele /GL. OLT./
Isverna – Baia de Aramă / CV/
Izbiceni – Corabia /GL. OLT./
Izbuc – Vaşcău / ARH. FOLK., L. ROM., TEAHA, C. N./
Izvin – Recaş / L. COSTIN, GR. BĂN./
Izvoare – Băileşti / COMAN, GL., PAŞCA, GL./
Izvoru Alb* – Bicaz / GLOSAR REG./
Izvoru – Slatina /GL. OLT./

J

Jabeniţa – Reghin / VICIU, GL./
Jamu Mare – Deta / L. COSTIN, GR. BĂN./
Jdioara – Lugoj / L. COSTIN, GR. BĂN./
Jebel – Ciacova / L. COSTIN, GR. BĂN./
Jiana – Vânju Mare /GL. OLT./
Jibou / VICIU, GL./
Jidvei – Blaj / VICIU, GL./
Jina – Miercurea Sibiului / COMAN, GL., PAŞCA, GL./
Jiu-Paroşeni* – Vulcan / VICIU, GL./
Jorăşti – Bereşti / I. CR./
Josenii Bârgăului – Bistriţa / VICIU, GL./
Jupa* – Caransebeş / L. COSTIN, GR. BĂN./
(Jupalnic) Orşova / L. COSTIN, GR. BĂN./

L

Lancrăm* –Sebeş / VICIU, GL./
Larga – Dărmăneşti / I. CR./
? Laţun /VICIU, GL./
(Laura) Vicovu de Sus / GLOSAR REG./
Lăcriţa Mare – Balş / L. ROM./
Lăcriţa Mică – Balş / L. ROM./
Lădeşti – Băbeni / UDRESCU, GL./
Lăpuşata – Berbeşti /GL. OLT./
Lăpuşel – Baia Mare / LEXIC REG./
Lăpuşnicel – Băile Herculane / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN./
Lăscud – Iernut / TODORAN, GL./
Lăţunaş – Gătaia / VICIU, GL./
Lăunele de Jos – Băbeni / UDRESCU, GL./
Lăunele de Sus – Băbeni / UDRESCU, GL./
Lechinţa – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK./
Leheceni – Vaşcău / ARH. FOLK./
Legii – Sărmaşu / VICIU, S. GL./
Lereşti – Câmpulung / UDRESCU, GL./
Leşile – Găeşti / UDRESCU, GL./
Libotin – Târgu Lăpuş / LEXIC REG. II/
Lipova / VICIU, GL./
Lisa – Victoria / LEXIC. REG., VICIU, GL./
Liteni / CV/
(Livezeni) Petroşani / MAT. DIALECT. I/
Livezile – Aiud / VICIU, GL./
Livezile – Vânju Mare / LEXIC REG./
Lodroman – Blaj / VICIU, GL./
Lompirt – Şimleu Silvaniei / VICIU, S. GL./
Ludeştii de Jos – Călan / MAT. DIALECT. I./
Ludoş – Miercurea Sibiului / VICIU, S. GL./
Luduş / VICIU, S. GL./
Lugoj / VICIU, GL./
Luna – Câmpia Turzii / PAŞCA, GL., VICIU, GL./
Lunca Banului* – Strehaia / CV/
Lunca – Bistriţa / PAŞCA, GL./
Lunca Cernii de Jos – Oţelu Roşu / VICIU, S. GL./
Lunca Cernii de Sus – Oţelu Roşu / VICIU, S. GL./
Lunca Târnavei – Blaj / VICIU, GL./
Lupşa – Baia de Arieş / VICIU, GL./
Lupu – Blaj / VICIU, GL./

M

Mada – Geoagiu / VICIU, GL./
Maghereşti – Novaci /GL. OLT./
Maglavit – Calafat /GL. OLT./
Maieru – Sângeorz-Băi / VICIU, S. GL./
Malaia – Brezoi /GL. OLT./
Mal* – Oţelu Roşu / L. COSTIN, GR. BĂN./
Malu Mare – Craiova /GL. OLT./
Mara – Sighetu Marmaţiei / LEXIC REG./
Mareş – Piteşti / UDRESCU, GL./
Marga – Oţelu Roşu / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN./
Marghita / PAŞCA, GL./
Marginea – Rădăuţi / COMAN, GL., LEXIC REG./
Marna Nouă – Carei / LEXIC REG. II /
Mateiaş – Rupea / L. ROM./
Măceşu de Jos – Bechet /GL. OLT./
Măciuceni – Bălceşti /GL. OLT./
Mădăraş – Ardud / COMAN, GL./
Mădei – Broşteni / GLOSAR REG./
Măgoaja – Târgu Lăpuş / CV/
Măgura – Oţelu Roşu / L. COSTIN, GR. BĂN./
Măgura – Ştei / ARH. FOLK./
Măgureni – Băicoi / I. CR./
Măhăceni – Ocna Mureş / VICIU, S. GL./
Mălini – Fălticeni / GLOSAR REG., LEXIC REG. II /
Mănărade* – Blaj / TODORAN, GL., VICIU, GL./
Mănăstireni – Cluj-Napoca / I. CR., L. ROM./
Mănăşturel – Dej / L. ROM./
Mărăcinele – Băileşti /GL. OLT./
Mărăcineni – Piteşti / UDRESCU, GL./
Mărăşeni – Vaslui / CV, LEXIC REG./
Mărăşeşti* – Baia de Aramă /GL. OLT./
Mărcuşa – Târgu Secuiesc / PAŞCA, GL./
Mărgăriteşti – Balş / L. ROM./
Mărgău – Huedin / COM. SAT., VICIU, GL./
Mărgineni – Făgăraş / VICIU, GL./

Măru – Oţelu Roşu / L. ROM./
Măstăcani – Târgu Bujor / LEXIC REG. II /
Măţău – Câmpulung / COMAN, GL., ŞEZ./
Mânăstireni – Botoşani / I. CR./
? Mândra – Prin Transilv. / VICIU, GL./
Mândreşti – Târgu Bujor / CV/
Mârghia de Jos – Costeşti / UDRESCU, GL./
Mârghia de Sus – Costeşti / UDRESCU, GL./
Mârşani – Şegarcea / LEXIC. REG., GL. OLT./
Mediaş / VICIU, GL./
Mehadia – Băile Herculane / L. COSTIN, GR. BĂN., VICIU, GL./
Mercheaşa – Rupea / L. ROM./
Meria – Hunedoara / VICIU, GL./
Merişor – Aninoasa / VICIU, GL./
? Mesteacăn – Prin vestul Transilv. / VICIU, GL./
Meşcreac – Aiud / VICIU, S. GL./
? Mica – Prin Transilv. / VICIU, GL./
Micăsasa – Copşa Mică / VICIU, S. GL./
Miceşti – Turda / VICIU, GL./
Miceştii de Câmpie – Sărmaşu / TODORAN, GL./
Miercuria – Prin Transilv. / VICIU, GL./
Mihail Kogălniceanu – Ţăndărei / L. ROM./
Mihalţ – Teiuş / VICIU, GL./
Mihăileni – Agnita / VICIU, GL./
Miheşu de Câmpie – Sărmaşu / VICIU, GL./
Milaş – Reghin / VICIU, GL./
? Mileşti / Prin Olt. / L. ROM./
Milova – Lipova / COMAN, GL./
Mioarele – Câmpulung / UDRESCU, GL./
Mioveni / UDRESCU, GL./
Mirceşti – Scorniceşti / UDRESCU, GL./
Mirceşti – Târgu Frumos / CV/
Miroslovești – Paşcani / GLOSAR REG./
Miroşi – Potcoava / UDRESCU, GL./
Mocira – Baia Mare / LEXIC REG./
Mociu – Sărmaşu / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN., VICIU, GL./
Mogoşeşti – Scorniceşti / UDRESCU, GL./
Moisei – Vişeu de Sus / GLOSAR REG./
Moişeni – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK./
Monor – Reghin / GLOSAR REG., VICIU, GL./
Morăreni – Reghin / GLOSAR REG./
Morunglav – Balş / L. ROM., LEXIC REG./
Moşoaia – Piteşti / UDRESCU, GL./
Movila – Ţăndărei / L. ROM./
Mozacu – Găeşti / UDRESCU, GL./
Mozăceni – Găeşti / CV, L. ROM., UDRESCU, GL./
Mozăcenii-Vale – Potcoava / UDRESCU, GL./
Muereasca de Sus – Băile Olăneşti /GL. OLT./
Muntele Băişorii – Baia de Arieş / VICIU, GL./
Muşeteşti – Bumbeşti-Jiu / UDRESCU, GL./

N

Nanov – Alexandria / ŞEZ./
Năoiu – Sărmaşu / VICIU, GL./
Năsăud / CV, MAT. DIALECT. I, VICIU, GL./
Neagra Şarului – Vatra Dornei / GLOSAR REG./
Negraşi – Găeşti / UDRESCU, GL./
Negreşti-Oaş / ARH. FOLK., LEXIC REG., VICIU, GL./
Negrileasa – Frasin / GLOSAR REG./
Negrileşti – Beclean / PAŞCA, GL./
Nemţişor – Târgu-Neamţ / I. CR./
Nepos – Năsăud / GLOSAR REG./
Nerău – Sânnicolau Mare / COMAN, GL./
Nicula – Gherla / VICIU, GL./
Nirăşteu – Prin Transilv. / VICIU, GL./
Nistoreşti – Odobeşti / L. ROM./
Nocrich – Agnita / COMAN, GL., PAŞCA, GL./
Novaci /GL. OLT./
Nucşoara – Câmpulung / UDRESCU, GL./

O

Oancea – Brăila / COMAN, GL./
Oarba de Mureş* – Iernut / VICIU, GL./
Oarja – Topoloveni / UDRESCU, GL./
Oarţa de Jos – Cehu Silvaniei / COM. SAT./
Obârşia-Cloşani – Baia de Aramă /GL. OLT./
Obislavu – Bălceşti / I. CR./
Obreja – Caransebeş / L. COSTIN, GR. BĂN., VICIU, GL./
Ocna Mureş / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Ocna Sibiului / PAŞCA, GL., VICIU, S. GL./
Oeştii Pământeni – Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./
Oeştii Ungureni – Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./
Odeşti – Cehu Silvaniei / PAŞCA, GL./
Oglinzi – Târgu-Neamţ / CV/
Ograda – Ţăndărei / L. ROM./
Ohaba – Făgăraş / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Ohaba Mâtnic – Caransebeş / L. COSTIN, GR. BĂN./
Ohabiţa – Caransebeş / L. COSTIN, GR. BĂN./
Oiejdea – Teiuş / VICIU, S. GL./
Oltina – Băneasa / COMAN, GL./
Onceşti – Sighetu Marmaţiei / GLOSAR REG./
(Oprişeni) Fălticeni / COMAN, GL./
Oprişoru – Vânju Mare / LEXIC REG./
Oraşu Nou – Seini / ARH. FOLK./
Oraviţa / CV, L. COSTIN, GR. BĂN./
Orăştie / MAT. DIALECT. I, VICIU, GL./
? Oreja – Prin Ban. / L. COSTIN, GR. BĂN./
Orhei (R. Moldova) / COMAN, GL./
Orlat – Sălişte / VICIU, GL./
Orlea – Corabia /GL. OLT./
Oroiu – Târgu Mureş / TODORAN, GL., VICIU, GL./
Orosfaia – Reghin / VICIU, GL./
Orşova / L. COSTIN, GR. BĂN./
Osica de Jos – Caracal /GL. OLT./
Ostra – Frasin / GLOSAR REG., LEXIC REG. II /
Ostrovu Corbului – Drobeta-Turnu Severin /GL. OLT./
Oteşani – Horezu /GL. OLT./

P

Panaci – Vatra Dornei / GLOSAR REG./
Papiu Ilarian – Luduş / VICIU, GL./
Pădureni – Huşi / COMAN GL./
Pădureţi – Costeşti / UDRESCU, GL./
Păduroiu din Deal – Piteşti / UDRESCU, GL./
Păduroiu din Vale – Piteşti / UDRESCU, GL./

Păiseni – Fălticeni / GLOSAR REG./
Pălatca – Sărmaşu / VICIU, GL./
Păltiniş – Caransebeş / L. COSTIN, GR. BĂN./
Pănade – Blaj / VICIU, S. GL./
Părhăuţi – Cajvana / LEXIC REG. II /
? Păştina /VICIU, GL./
Pătaş – Anina / L. COSTIN, GR. BĂN., ARH. FOLK./
Pătrăuţi – Suceava / I. CR./
Păuşeşti-Otăsău – Băile Govora / COMAN, GL./
Pâraie – Fălticeni / GLOSAR REG./
? Pârâu Borcii / Prin vestul Mold. / GLOSAR REG./
Pârâul Cârjei – Broşteni / GLOSAR REG./
Pârâul Pintei – Broşteni / GLOSAR REG./
Pârşcoveni – Piatra Olt / CV, L. ROM., LEXIC REG./
Pârteştii de Jos – Cajvana / L. ROM./
Pârvova – Băile Herculane / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN./
Pecinişca* – Băile Herculane / L. COSTIN, GR. BĂN./
Perieni – Bârlad / I. CR./
Peşteana-Jiu – Ţicleni /GL. OLT./
Peştişani – Tismana / L. ROM./
Petea – Sărmaşu / VICIU, GL./
Petnic – Băile Herculane / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN./
Petrila / VICIU, GL./
Petrilova – Oraviţa / CV/
Petroman – Ciacova / L. COSTIN, GR. BĂN./
Petros – Aninoasa / MAT. DIALECT. I, VICIU, GL./
Petroşani / MAT. DIALECT. I, VICIU, GL./
Petroşniţa – Caransebeş / L. COSTIN, GR. BĂN./
Peţelca* – Teiuş / VICIU, S. GL./
Pianu de Jos – Sebeş / PAŞCA, GL./
Piatra – Beclean / MAT. DIALECT. I/
Piatra-Neamţ / COMAN, GL./
Piatra-Olt / L. ROM., GL. OLT./
Picioru Lupului – Iaşi / GLOSAR REG./
Pieptani – Rovinari /GL. OLT./
Pintic* – Dej / VICIU, GL./
Pipirig – Târgu-Neamţ / GLOSAR REG./
Piscu Mare – Băile Olăneşti /GL. OLT./
Piteşti / UDRESCU, GL./
Plenita – Băileşti / LEXIC REG./
Pleşoiu – Slatina /GL. OLT./
Plugova – Băile Herculane / L. COSTIN, GR. BĂN./
? Poarta de Nord – Prin nordul Munt. / CV/
Pociovelişte – Beiuş / CV/
Podari – Craiova / I. CR./
Podu Dâmboviţei – Zărneşti / CV/
Pogăceaua – Sărmaşu / TODORAN, GL./
Poiana – Bicaz / GLOSAR REG./
Poiana Lacului – Piteşti / UDRESCU, GL./
Poiana Mare – Calafat / COMAN, GL./
Poiana Mărului – Fălticeni / GLOSAR REG., LEXIC REG. II/
? Poiana – Prin Transilv. / PAŞCA. GL./
Poiana Sibiului – Miercurea Sibiului / CV/
Poiana Stampei – Vatra Dornei / GLOSAR REG./
Poiana – Vaşcău / ARH. FOLK., L. ROM., TEAHA, C. N./
Poienari – Bălceşti /GL. OLT./
Poienarii de Muscel – Câmpulung / UDRESCU, GL./
Poieneşti – Vaslui / CV/
Poienita – Râmnicu Vâlcea / UDRESCU, GL./
Pojaru – Berbeşti /GL. OLT./
Pomârla – Dorohoi / CV, LEXIC REG. II/
Popânzăleşti – Balş / L. ROM./
Popeşti – Marghita / MAT. DIALECT. I/
Popeşti – Podu Iloaiei / CV/
Poplaca – Cisnădie / PAŞCA, GL., VICIU, GL./
Porumbacu de Sus – Avrig / VICIU, GL./
Posmuş – Bistriţa / VICIU, GL./
Poşaga de Sus – Baia de Arieş / VICIU, GL./
Potcoava / UDRESCU, GL./
Potoci* – Bicaz / GLOSAR REG./
Predeal – Vălenii de Munte / MAT. DIALECT. I/
Presaca – Miercurea Sibiului / VICIU, GL./
Priboieni – Topoloveni / UDRESCU, GL./
Prigor – Băile Herculane / L. COSTIN, GR. BĂN./
Prilipeţ – Anina / L. COSTIN, GR. BĂN./
Prilog – Seini / ARH. FOLK./
Prin Ban. / L. COSTIN, GR. BĂN., CV, VICIU, GL., VICIU, S. GL./
? Principele Ferdinand – Prin jud. Teleorman / I. CR./
Prin fostul judeţ Covurlui / CV/
Prin fostul judeţ Dorohoi, azi inclus în jud. Botoşani / I. CR./
Prin fostul judeţ Făgăraş / CV/
Prin fostul judeţ Muscel / CV, PAŞCA, GL./
Prin fostul judeţ Romanaţi / CV/
Prin fostul judeţ Someş / COMAN, GL., PAŞCA, GL., VICIU, GL./
Prin fostul judeţ Târnava Mică / VICIU, GL./
Prin fostul judeţ Timiş-Torontal / L. COSTIN, GR. BĂN., CV/
Prin jud. Alba / CV/
Prin jud. Argeş / L. ROM., CV/
Prin jud. Bacău / I. CR./
Prin jud. Bihor / CV, PAŞCA, GL./
Prin jud. Botoşani / I. CR./
Prin jud. Caraş-Severin / CV/
Prin jud. Dolj / COM. SAT., CV, PAŞCA, GL./
Prin jud. Gorj / COMAN, GL., CV, I. CR., PAŞCA, GL./
Prin jud. Ialomiţa / CV/
Prin jud. Mehedinţi / ARH. OLT., COM. SAT., CV, PAŞCA, GL., ŞEZ./
Prin jud. Neamţ / CV, I. CR./
Prin jud. Prahova / I. CR./
Prin jud. Suceava / I. CR., ŞEZ./
Prin jud. Teleorman / COM. SAT., CV/
Prin jud. Tulcea / ŞEZ./
Prin jud. Vâlcea / COMAN, GL., CV, I. CR., MAT. DIALECT. I/
Prin Maram. / CV, PAŞCA, GL., VICIU, GL./
Prin Mold. / L. COSTIN, GR. BĂN., I. CR./
Prin Munt. / CV/
Prin Munţii Retezat / VICIU, GL./
Prin nordul Mold. / ŞEZ./
Prin nordul Munt. / UDRESCU, GL./
Prin nord-vestul Munt. / UDRESCU, GL./
Prin Olt. / I. CR./
Prin sudul Ban. / L. COSTIN, GR. BĂN./
Prin sudul Transilv. / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Prin sud-vestul Transilv. / VICIU, GL./
Prin Transilv. /I. CR./
Prin vestul Munt. / UDRESCU, GL./
Prin vestul Transilv. / VICIU, GL./
Prisaca – Caransebeş / L. COSTIN, GR. BĂN./
Prundeni – Drăgăşani /GL. OLT./
Pusta – Şimleu Silvaniei / VICIU, GL./
Putna – Vicovu de Sus / GLOSAR REG., LEXIC REG./

R

? Racovița /VICIU, GL./
Racovița – Avrig / TODORAN, GL./
Racovița – Buziaș / L. COSTIN, GR. BĂN./
Racovița – Râmnicu Vâlcea / UDRESCU, GL./
Racșa – Seini / ARH. FOLK./
Radomir – Caracal / L. ROM., GL. OLT./
Radovan – Șegarcea / I. CR./
Ragla – Bistrița / VICIU, GL./
Rast – Băilești /GL. OLT./
Răcășdia – Oravița / COMAN, GL., L. COSTIN, GR. BĂN./
Răchita – Făget / L. COSTIN, GR. BĂN./
Răchita – Sebeș / VICIU, GL./
Răchitova – Hațeg / VICIU, GL./
Răchițele de Sus – Pitești / UDRESCU, GL./
Rădășeni – Fălticeni / GLOSAR REG./
Răhău* – Sebeș / COMAN, GL., PAȘCA, GL./
Rășinari – Cisnădie / COMAN, GL., VICIU, GL. VICIU, S. GL./
Răzoare – Sărmașu / VICIU, GL./
Râciu – Sărmașu / VICIU, S. GL./
Râmnicu Sărat / CV/
Râmnicu Vâlcea / LEXIC REG., UDRESCU, GL./
Râncăciov – Topoloveni / UDRESCU, GL./
Râșca – Fălticeni / GLOSAR REG./
Râșnov / VICIU, GL./
Râușor – Făgăraș / VICIU, GL./
Rebrișoara – Năsăud / VICIU, S. GL./
Rediu – Turda / TODORAN, GL./
Reghin / VICIU, GL./
Remetea – Beiuș / CV/
Remetea Oașului – Negrești-Oaș / ARH. FOLK./
Repedea – Vișeu de Sus / GLOSAR REG./
Reșița / VICIU, S. GL., L. COSTIN, GR. BĂN./
Reteag – Beclean / VICIU, GL./
Robănești – Balș / L. ROM./
Rodna – Sângeorz-Băi / CV, VICIU, GL./
? Rodna Veche – Prin Transilv. / VICIU, GL./
Rod – Sălișteа / PAȘCA, GL./
Roșa-St. (Ucraina) / COMAN, GL./
Roșia – Brad / VICIU, GL./
Roșia Montană – Abrud / VICIU, GL./
Roșiori de Vede / CV/
Rotopănești – Fălticeni / GLOSAR REG./
Rovina – Brad / VICIU, GL./
Rucăr – Câmpulung / UDRESCU, GL./
Rucăr – Victoria / CV/
Rudina – Motru / CV/
Ruginești – Bicaz / GLOSAR REG./
Ruginosu – Caransebeș / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN./
Runcușoru – Motru / VICIU, GL./
Rusca – Caransebeș / VICIU, GL./
Rusca Montană – Oțelu Roșu / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN./
Rușor – Hațeg / VICIU, GL./
Ruștior – Oțelu Roșu / PAȘCA, GL./

S

Sabasa – Broșteni / GLOSAR REG./
Sacu – Caransebeș / L. COSTIN, GR. BĂN./
Sadova – Bechet /GL. OLT./
Sadova Nouă – Caransebeș / L. COSTIN, GR. BĂN./
Sadu – Cisnădie / VICIU, GL./
Salcia – Calafat /GL. OLT./
? Saldorf /VICIU, GL./
Sanislău – Carei / LEXIC REG./
Sasca Română – Moldova Nouă / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN./
Satu Mare / COMAN, GL., PAȘCA, GL./
Sava – Gherla / VICIU, GL./
Săcădate* – Avrig / VICIU, GL./
Săcășeni – Tășnad / ARH. FOLK./
Sălașu de Jos – Hațeg / CV, MAT. DIALECT. I, PAȘCA, GL., ȘEZ., VICIU, GL./
Sălașu de Sus – Hațeg / CV, MAT. DIALECT. I, PAȘCA, GL., ȘEZ., VICIU, GL./
Sălătruc – Călimănești / UDRESCU, GL./
Sălicea – Cluj-Napoca / LEXIC REG. II/
Sălișteа / PAȘCA, GL., VICIU, GL./
Sălișteа de Vașcău – Vașcău / ARH. FOLK./
Sălsig – Ulmeni / LEXIC REG. II /
Sămara – Pitești / UDRESCU, GL./
Sănduleşti – Turda / TODORAN, GL./
Săpata – Costești / UDRESCU, GL./
Săpânța – Sighetu Marmației / LEXIC REG., VICIU, S. GL./
? Sărata de la Negrila /VICIU, GL./
Sărbătoarea – Craiova /GL. OLT./
Sărmaș – Topliță / VICIU, GL./
Sărmașu / VICIU, GL./
Sărmășel – Sărmașu / TODORAN, GL./
Săuleşti – Țicleni / PAȘCA, GL., ȘEZ., GL. OLT./
Sâmbăta de Jos – Făgăraș / VICIU, GL./
Sâmboleni – Sărmașu / COM. SAT./
Sâncel – Blaj / VICIU, GL./
Sâncraiu de Mureș – Târgu Mureș / VICIU, S. GL./
Sâncraiu – Huedin / COMAN, GL./
? Sângeorgiul Românesc – Prin Transilv. / COM. SAT., VICIU, S. GL./
Sângeorz-Băi / COMAN, GL., PAȘCA, GL./
Sânger – Luduș / VICIU, GL./
Sânmiclăuș – Blaj / COM. SAT./
Sânmihaiu Almașului – Zalău / COMAN, GL./
Sânmihaiu de Câmpie – Sărmașu / TODORAN, GL./
Sântana / VICIU, GL./
Sântioana – Gherla / VICIU, GL./
Sântu – Reghin / VICIU, GL./
? Săplac – Prin Transilv. / VICIU, GL./
Sârbești – Ștei / L. ROM., TEAHA, C. N./
Sârbova – Buziaș / L. COSTIN, GR. BĂN./
Scărișoara – Câmpeni / ARH. FOLK./
Scheia – Târgu Frumos / LEXIC REG./
Schitu Golești – Câmpulung / UDRESCU, GL./
Scoarța – Târgu Cărbunești /GL. OLT./
Scorniceşti / UDRESCU, GL./
Scrioaștea – Roșiori de Vede / COMAN, GL./

Seaca – Târgu Cărbunești /GL. OLT./
Sebeșel – Sebeș / LEXIC REG. II/
Sebeș – Făgăraș / VICIU, S. GL./
Sebeșu de Sus – Avrig / VICIU, GL./
Secaș – Lugoj / L. COSTIN, GR. BĂN./
Secaș – Sebiș / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Secu – Filiași /GL. OLT./
Seghiște – Știei / ARH. FOLK., L. ROM., TEAHA, C. N./
Seliștiuța – Vânju Mare /GL. OLT./
? Seplac – Prin Transilv. / VICIU, GL./
Sereca – Orăștie / MAT. DIALECT. I/
Severinești – Motru / CV, L. ROM./
? Sfântucrai – Prin Transilv. / VICIU, GL./
? Sfântuiacob – Prin Transilv. / VICIU, GL./
Sibiel – Săliște / LEXIC REG. II/
Sibiu / CV/
Sighetu Marmației / PAȘCA, GL./
Sighiștel – Știei / ARH. FOLK., CV, TEAHA, C. N./
Silișteni – Costești / UDRESCU, GL./
Silvașu de Jos* – Hațeg / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Silvașu de Sus* – Hațeg / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Slatina / I. CR., UDRESCU, GL./
Slatina – Gura Humorului / GLOSAR REG., LEXIC REG. II/
? Slatina Mică – Prin sudul Ban. / L. COSTIN, GR. BĂN./
Slănic – Câmpulung / UDRESCU, GL./
Slătioarele – Pitești / UDRESCU, GL./
? Slăvoca /VICIU, GL./
Slăvuța – Bălcești /GL. OLT./
Slivilești – Motru /GL. OLT./
Slobozia – Câmpulung / UDRESCU, GL./
Slobozia – Găești / UDRESCU, GL./
Smeura – Pitești / UDRESCU, GL./
Soceni – Bocșa / L. COSTIN, GR. BĂN./
Soci – Piatra-Neamț / GLOSAR REG./
Sohodol – Beiuș / ARH. FOLK./
Sohodol – Câmpeni / VICIU, GL./
Someș Guruslău – Jibou / VICIU, GL./
Soroștin – Copșa Mică / VICIU, GL./
? Spălnaca /VICIU, GL./
Spătac* – Blaj / VICIU, GL./
Stanciova – Recaș / VICIU, GL./
Stănești – Curtea de Argeș / UDRESCU, GL., L. ROM./
Stâlpeni – Mioveni / UDRESCU, GL./
Stânca – Iași / ȘEZ./
Stânceşti – Știei / ARH. FOLK./
Stejar – Făget / ȘEZ./
Stejari – Curtea de Argeș / UDRESCU, GL./
Stoiana – Gherla / VICIU, GL./
Stolna – Cluj-Napoca / LEXIC REG. II/
Stolnici – Costești / UDRESCU, GL./
Stolojani – Târgu Jiu /GL. OLT./
Straja – Vicovu de Sus / GLOSAR REG., LEXIC REG./
Strehaia / CV, GL. OLT./
Streisingeorgiu* – Călan / MAT. DIALECT. I/
Stroiești – Suceava / COMAN, GL./
Studina – Caracal /GL. OLT./
Subcetate – Hațeg / VICIU, GL./
Sub Pădure – Târnăveni / VICIU, GL./
Suceava / COMAN, GL., CV/
Sucevița – Solca / GLOSAR REG., LEXIC REG./
Suciu de Sus – Târgu Lăpuș / VICIU, GL./
Suplai – Năsăud / VICIU, GL./
Suseni – Gheogheni / VICIU, GL./
Suseni – Târgu Jiu / CV, LEXIC REG./

Ș

Șard – Alba Iulia / L. COSTIN, GR. BĂN., MAT. DIALECT. I, TODORAN, GL., VICIU, GL./
Șaru Dornei – Vatra Dornei / GLOSAR REG./
Șegarcea /GL. OLT./
Șeica Mare – Copșa Mică / VICIU, GL./
Șepreuș – Chișineu-Criș / VICIU, GL./
Șerbeștii Vechi – Galați / I. CR./
Șercaia – Făgăraș / VICIU, GL./
Șesuri – Brad / VICIU, GL./
Șeulia de Mureș – Târnăveni / VICIU, GL./
Șicula – Ineu / LEXIC REG. II/
Șieu-Măgheruș – Bistrița / MAT. DIALECT. I/
Șieuț – Bistrița / GLOSAR REG., VICIU, S. GL./
Șilea – Ocna Mureș / VICIU, GL./
Șimleu Silvaniei / VICIU, GL./
Șimon – Zărnești / VICIU, GL./
Șinca Veche – Făgăraș / VICIU, GL./
Șindrești – Baia Mare / LEXIC REG. II/
? Șlagna – Prin Ban. / VICIU, GL., L. COSTIN, GR. BĂN./
Șoimari – Vălenii de Munte / COMAN, GL./
Șoimoș* – Lipova / VICIU, S. GL./
Șomcuta Mare / PAȘCA, GL., VICIU, GL./
Șopotu Nou – Moldova Nouă / ARH. FOLK./
Șopotu Vechi – Moldova Nouă / L. COSTIN, GR. BĂN./
Șoșdea – Gătaia / L. COSTIN, GR. BĂN./
Șovarna – Motru /GL. OLT./
Șpring – Miercurea Sibiului / VICIU, GL./
Ștefănești / UDRESCU, GL./
Ștefănești – Drăgășani / ARH. FOLK./
Știei / VICIU, GL., ȘEZ., TEAHA, C. N., L. ROM./
Șugag – Cugir / PAȘCA, GL./
Șuncuiuș – Aleșd / COM. SAT./
Șura Mare – Sibiu / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Șutu – Cluj-Napoca / L. ROM., MAT. DIALECT. I/

T

Talpa-Ogrăzile – Videle / COMAN, GL./
Tarna Mare – Negrești-Oaș / ARH. FOLK./
Tașca – Bicaz / GLOSAR REG./
Tazlău – Buhuși / ȘEZ./
Tămășasa – Orăștie / MAT. DIALECT. I /
Tătărași – Dolhasca / GLOSAR REG., L. ROM., ȘEZ./
Tătârlaua – Copșa Mică / VICIU, GL./
Tăuni – Copșa Mică / COM. SAT./
Tăuții-Măgherăuș / LEXIC REG./
Târgu Lăpuș / COMAN, GL., VICIU, S. GL./
Târgu Mureș / VICIU, GL./
Târgu-Neamț / I. CR./

Târna Mare – Satu Mare / ARH. FOLK./
? Târnave – Prin Transilv. / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Târnăveni / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
(Târnăvioara) Copşa Mică / VICIU, GL./
Târşolţ – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK., VICIU, GL./
Teaca – Reghin / VICIU, GL./
Teche (Bulgaria) / COMAN, GL./
Teiuş / TODORAN, GL./
Temereşti* – Făget / L. COSTIN, GR. BĂN./
Teregova – Caransebeş / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN./
Ticvaniu Mare – Oravița / MAT. DIALECT. I/
Tigveni – Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./
Tiha Bârgăului – Sângeorz-Băi / GLOSAR REG., VICIU, GL./
Tilişca – Sălişte / VICIU, GL./
Timişoara / COM. SAT., VICIU, GL./
Timuş – Săveni / CV/
Tincova – Caransebeş / COM. SAT., L. COSTIN, GR. BĂN./
Tirimia – Ungheni / VICIU, GL./
Tisa – Brad / VICIU, GL./
Toarcla – Agnita / VICIU, GL./
(Tohanu Vechi) Zărneşti / VICIU, GL./
Tomnatec – Brad / PAŞCA, GL./
Topleţ – Orşova / L. COSTIN, GR. BĂN./
Topliţa / PAŞCA, GL./
? Topliţa – Prin Transilv. / VICIU, GL./
Topoloveni / UDRESCU, GL./
Totoeşti – Podu Iloaiei / GLOSAR REG./
Trestia – Jibou / VICIU, GL./
Trip – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK./
Tritenii de Jos – Câmpia Turzii / TODORAN, GL./
Tritenii de Sus – Câmpia Turzii /TODORAN, GL./
Tritenii-Hotar – Câmpia Turzii / TODORAN, GL./
Truşeşti – Ştefăneşti / I. CR./
Tufeni – Potcoava / UDRESCU, GL./
Tur – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK./
? Tur – Prin Transilv. / VICIU, GL./
Turburea – Turceni /GL. OLT./
Turcineşti – Târgu Jiu /GL. OLT./
Turdaş – Blaj / VICIU, GL./
Turdaş – Orăştie / COM. SAT./
Tureni – Turda / TODORAN, GL./
Turmaş – Orăştie / MAT. DIALECT. I/
Turnu Ruieni – Caransebeş / L. COSTIN, GR. BĂN./
Tuştea – Haţeg / VICIU, GL./
Tutana – Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./

Ţ

Ţagu – Sărmaşu / VICIU, GL./
Ţapu – Copşa Mică / COM. SAT./
Ţebea – Brad / VICIU, S. GL./
Ţelna – Alba Iulia / VICIU, GL./
Ţepu – Tecuci / CV, ŞEZ., LEXIC REG. II /
Ţicău* – Ulmeni / LEXIC REG. II /
Ţuţcani – Murgeni / I. CR./

U

Uda – Piteşti / UDRESCU, GL./
Uioara de Jos* – Ocna Mureş / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Uioara de Sus* – Ocna Mureş / VICIU, GL./
Ulma – Vicovu de Sus / LEXIC REG./
Ungheni – Costeşti / UDRESCU, GL./
Ungheni – Iaşi / ŞEZ./
Ungheni – Târgu-Neamţ / GLOSAR REG./
Unguraş – Beclean / COMAN, GL./
Ungureni – Botoşani / ŞEZ./
Unirea – Băileşti /GL. OLT., LEXIC REG./
Urecheni – Târgu-Neamţ / GLOSAR REG./
Uricani / VICIU, GL., VICIU, S. GL./
Urisiu de Jos – Reghin / VICIU, GL./
Urisiu de Sus – Reghin / VICIU, GL./
Urlueni – Potcoava / UDRESCU, GL./
Urluieşti – Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./
Urmeniş – Ulmeni / LEXIC REG. II /
Urzicuţa – Băileşti /GL. OLT./
Uşurei – Bălceşti /GL. OLT./
? Uzdrin – Prin Ban. / L. COSTIN, GR. BĂN./

V

Vad – Făgăraş / VICIU, GL., LEXIC REG. II/
Vaduri – Piatra-Neamţ / L. ROM./
Vaideeni – Horezu /GL. OLT./
Vaidei – Cugir / VICIU, GL./
Valcău de Jos – Şimleu Silvaniei VICIU, GL./
Valcău de Sus – Şimleu Silvaniei / VICIU, GL./
Valea Bistrei – Oţelu Roşu / COMAN, GL., L. COSTIN, GR. BĂN./
? Valea Brad – Prin Transilv. / VICIU, GL./
? Valea Bradului – Prin Transilv. / PAŞCA, GL./
Valea Crişului – Aleşd / CV/
Valea Danului – Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./
Valea de Jos – Ştei / CV/
Valea Hogei – Negreşti / I. CR./
Valea Iaşului – Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./
Valea Lungă – Blaj / VICIU, GL./
Valea Lupului – Lupeni / VICIU, GL./
Valea Mare-Bratia – Mioveni / UDRESCU, GL./
Valea Mare – Lugoj / COMAN, GL./
Valea Mare-Podgoria* – Ştefăneşti / UDRESCU, GL./
Valea Mare – Slatina / UDRESCU, GL./
Valea Mică – Bacău / CV/
Valea Seacă – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK./
? Valea Someşului – Prin Transilv. / PAŞCA, GL./
Valea Timişului – Caransebeş / L. COSTIN, GR. BĂN./
Vama – Negreşti-Oaş / ARH. FOLK./
Var – Caransebeş / L. COSTIN, GR. BĂN./
Varviz – Marghita / VICIU, GL./
? Vasas – Prin Transilv. / VICIU, GL./
Vaslui / CV/
Vaşcău / ARH. FOLK., L. ROM., ŞEZ./
Vatra Dornei / GLOSAR REG./

Vața de Jos – Brad / VICIU, GL./
Vața – Pitești / UDRESCU, GL./
Vălenii de Munte / ŞEZ./
Vălenii Şomcutei – Şomcuta Mare / LEXIC REG. II /
Văleni-Stânişoara – Fălticeni / GLOSAR REG./
Văliug – Reşița / L. COSTIN, GR. BĂN./
Vărădia – Oravița / L. COSTIN, GR. BĂN./
Vărmaga – Deva / VICIU, GL./
Vâlceaua – Rovinari / COMAN, GL./
Vâlcele – Cluj-Napoca / MAT. DIALECT. I/
Vâlcelele – Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./
Vânători – Botoşani / ŞEZ./
Vânători-Neamț – Târgu-Neamț / GLOSAR REG., I. CR./
Vârciorova – Orşova / L. ROM./
Vârşeț (R. Moldova) / VICIU, GL./
Vârteşcoiu – Odobeşti / I. CR./
Velț – Mediaş / VICIU, GL./
Veneția de Jos – Făgăraş / VICIU, GL./
Verbința – Vânju Mare /GL. OLT./
? Vereşmort – Prin Transilv. / MAT. DIALECT. I, VICIU, GL./
Veştem – Cisnădie / VICIU, GL./
(Veza) Blaj / VICIU, GL./
Vezendiu – Carei / LEXIC REG. II /
Vica – Brad / VICIU, GL./
Vicovu de Jos – Vicovu de Sus / GLOSAR REG., LEXIC REG./
Vicovu de Sus / GLOSAR REG., LEXIC REG./
Vidra – Câmpeni / VICIU, GL./
Vidrasău – Ungheni / VICIU, S. GL./
Viile Tecii – Reghin / CV/
Viişoara – Câmpia Turzii / VICIU, GL./
Vingard – Sebeş / VICIU, GL./
Visca – Brad / VICIU, GL./
Vişeu de Mijloc* – Vişeu de Sus / GLOSAR REG./
Vişeu de Sus / GLOSAR REG., VICIU, GL./
Vişinelu – Sărmaşu / VICIU, GL./
Viştea – Cluj-Napoca / VICIU, GL./
Vladimir – Țicleni /GL. OLT./
Vlaici – Scorniceşti / UDRESCU, GL./
Vlădaia – Vânju Mare /GL. OLT./
Voineasa – Brezoi /GL. OLT./
Voineşti – Iaşi / GLOSAR REG./
Voiniceni – Târgu Mureş / COMAN, GL., TODORAN, GL./
Voitinel – Vicovu de Sus / LEXIC REG./
Voloca pe Dârmăneşti (R. Moldova) / COMAN, GL./
Volovăț – Rădăuți / LEXIC REG./
Voşlăbeni – Gheogheni / VICIU, GL./
Vulcan / VICIU, S. GL./

Z

Zagra – Năsăud / COMAN, GL., L. ROM., PAŞCA, GL./
Zamostea – Siret / GLOSAR REG./
Zăgujeni – Caransebeş / L. COSTIN, GR. BĂN./
Zărand – Pâncota / VICIU, GL./
Zărneşti – Curtea de Argeş / UDRESCU, GL./
Zdrapți – Brad / VICIU, GL./
Zeicani – Hațeg / VICIU, GL./
Zgribeşti – Lugoj / L. COSTIN, GR. BĂN., VICIU, GL./
Zimnicea / L. ROM./
Zorleni – Bârlad / I. CR./
Zorlențu Mare – Bocşa / L. COSTIN, GR. BĂN./
? Zsibu – Prin Transilv. / VICIU, GL./
Zvoriştea – Bucecea / L. ROM./

D s. m. invar. A şasea literă a alfabetului limbii române şi sunetul corespunzător (consoană oclusivă dentală sonoră). *Sonora corespunzătoare lui t, adică d.* IST. L. ROM. I, 25, cf. MDA.

DA[1] adv. (În opoziţie cu „nu", uneori, popular, cu „ba") **1.** Exprimă o afirmaţie, un consimţământ legate de o acţiune, de o stare sau de o însuşire; desigur, fireşte, într-adevăr. Cf. ANON. CAR., HELIADE, O. II, 344, VALIAN, V. *Da, totul spânzură de voi.* NEGULICI, E. I, IV/16, cf. LM. *Da, în lumea fericită a artei timpul nu mai are putere.* MAIORESCU, CRITICE, 94. *Da, câştigul fără muncă, iată singura pornire.* EMINESCU, O. I, 151, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Da, de citit citesc cu oarecare uşurinţă.* ARGHEZI, S. XI, 83. *Da ... Va veni şi ziua-n care vom obosi.* MINULESCU, VERS. 11, cf. SCRIBAN, D. *Da, negrii din dumbrava africană ce dragi îmi sunt ei.* BLAGA, POEZII, 414. *Da, peste mine Timpul trece.* BENIUC, V. 22, cf. MIHĂILĂ, Î. 215, GRAM. ROM.[2] I, 301, 308, M. D. ENC. *Da, avem o flotă foarte modernă.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 348. *Da, ai dreptate.* CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 5/9. *Da, măriţi producţiile prin creşterea suprafeţelor.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 2, cf. DEX, ŢIPLEA, P. P. ✧ Loc. adv. **Aşa da,** exprimă aprobarea, acordul în legătură cu modul de desfăşurare a unei acţiuni. *Aşa da! Mai stăm de vorbă.* DA I, 284. ✧ Expr. **A zice** (sau **a spune, a rosti** etc.) **da** = a face o afirmaţie; p. ext. a aproba, a confirma. *Unii ziceau da, alţii ba.* CONTEMPORANUL, I, 111. *Nu le spuse nici da, nici ba.* CREANGĂ, P. 249. *Budulea a răspuns că da.* SLAVICI, O. I, 85. *Domiţian se mulţumea să zică da.* BASSARABESCU, V. 18, cf. CADE. *Mişu nu spuse nici da, nici ba.* REBREANU, R. I, 64. *Pisko zise da de zece ori.* ARGHEZI, S. XI, 122. *Dragă-mi este dragostea care zice: nu şi da.* BLAGA, POEZII, 294. *Da, mi-a răspuns, trebuie să-i iubeşti.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 6, cf. DEX. ✧ (Accentuează cuvinte sau construcţii pe care le afirmă) *Zadarnica nădejde de a afla aci fericirea ... da! ... fericirea.* MARCOVICI, C. 16/6. *În artă da, spiritualizarea până la extrem e nobilă şi rodnică.* LOVINESCU, C. IV, 27. *O femeie, da, o femeie cunoscută ca făcând parte din bandele de hoţi care terorizează capitala ... l-a atacat.* ARGHEZI, S. XI, 34. *Şi altul are cap, da, Dar, ca al meu ba-ba-ba!* ZANNE, P. II, 40. *Era cumva victima ... vreunei sminteli stranii? Eu unul am crezut că da şi mă îndoiesc ca o altă tălmăcire să fi părut mai firească.* M. I. CARAGIALE, C. 49. *Vroia să ştie dacă venisem la el cu un scop. Dacă da, era bine să intru direct în subiect.* PREDA, DELIR. 80. ✦ (Substantivat, n.) Afirmaţie, consimţământ. *N-apucă să zică fatalul său da.* HELIADE, O. I, 129. *Spune un da.* SION, POEZII, 164/1. *Zi un da şi voi rămânea mulţumit.* COSTINESCU. *Zi o dată un da hotărât.* CARAGIALE, O. VII, 267.

2. (De obicei în dialog, adesea cu valoare de propoziţie neanalizabilă) Exprimă răspunsul afirmativ la o întrebare. *Tu eşti Mircea? – Da-mpărate!* EMINESCU, O. I, 146. *Ştii să mânuieşti sabia? – Da! zise el.* id. P. L. 94. *Ai înţeles ce ţi-am spus? – Da, mămucă.* CREANGĂ, A. 6. *Aşa a spus? – Da.* SADOVEANU, O. IX, 173. *Şi să vin şi eu cu tine, nu? – Da! – mărturisi Felix.* CĂLINESCU, E. O. I, 222, cf. GRAM. ROM.[2] II, 46, 65, M. D. ENC., DEX. ✧ Loc. adv. **Ba da,** exprimă un răspuns afirmativ la o întrebare (în formă) negativă. Cf. I. GOLESCU, C. *Dumneavoastră nu ştiţi că biroul se deschide la şapte? – Ba da.* CARAGIALE, O. II, 34. *Nu te-am primit şi nu te-am ospătat supt acoperişul casei mele? – Ba da.* SADOVEANU, O. XIII, 201. *Da' domnu inginer a nostru nu pofteşte la masă? ... – Ba da, mătuşă Anghelină.* id. ib. XVII, 374. *Nu cred că locul din fabrică e pentru dumneata ... – Ba da, răspunse el pe româneşte.* ARGHEZI, S. XI, 82. *Nu eşti dumneata domnu' Dobre? – Ba da.* BARBU, Ş. N. 65, cf. GRAM. ROM.[2] II, 47. (Cu schimbarea construcţiei) *Zise unul dintre ei către celălalt: Nici mai ba! – Ba cam da! ... îi şopti fărtate-său.* SBIERA, P. 269. ✧ (Repetat, întăreşte răspunsul afirmativ) *Iară zmeul zice: Te jur pe marele proroc ca să te ţii de cuvânt; – Da, da, zice neguţetorul.* GORJAN, H. I, 28/1. *Da, da! Tocmai. Ian să vedem ce mai zice şi d-lui.* CONTEMPORANUL, I, 68. *Da, da! asta-i expresia! zise Francesco inspirat.* EMINESCU, P. L. 85. *Da, da ... e în cabinet! Poftiţi, intraţi.* BRĂESCU, O. A. I, 10. *Da, da, răspunse afectat inginerul.* ARGHEZI, S. XI, 121. ✧ (Uneori cu repetarea propoziţiei sau a unei părţi din propoziţie) *Da! Ţi-o voi da, cum nu!* CONTEMPORANUL, I, 688. *Îi auzi, Hoancă, omule? – Da, Georgiană, îi aud.* CAMILAR, N. II, 303.

– Din bg. да.

DA[2] conj. v. **dar**[1].

DA[3] prep. v. **de**[1]

DA[4] vb. I. (Pornind de la valoarea semantică proprie fiecărui subsens, formează numeroase locuţiuni verbale şi expresii) **I.** Tranz. **1.** (Folosit şi absol.) (Despre oameni; complementul indică, de obicei, obiecte, bunuri) A întinde sau a aduce, a pune în apropierea, la îndemâna ori în mâna, braţele, gura etc. cuiva, a încredinţa, a înmâna, a preda (**1**), a remite (**2**), (învechit) a încrede, a paradosi (**2**), a tinde (**I 5**); p. restr. a oferi (**1**), a servi de mâncat sau (şi) de băut. *Deaderă în loc de mâ[n]care mea fiare şi în seatea mea adăpară-me cu oţet.* PSALT. HUR.[2] 145. *Toate către tine aşteaptă, se dai mâncare loru în bură vreame.* PSALT. SCH. 216/9. *Dă-mi apă să beau.* CORESI, EV. 151. *Cine te va ucide în bucă, dă şi alaltă.* id., ap. GCR I, 19/32. *Deade mie den lemn şi mâ[n]cai.* PALIA (1581), 21/17. *Luând pâine în svintele Sale şi preacurate şi fără prihană mâni, deaca mulţămi şi blagoslovi, deaca svinţi şi frânsă, dete svinţilor Săi ucenici şi apostoli.* DOSOFTEI, L. 78. *Dediu paharul în mâna lui Farao.* BIBLIA (1688), 30[1]/50. *L-au pus pe un cal îndărăpt, cu faţa spre coada calului şi didese coada în mâini, de ţinea în loc de frâu.* NECULCE, L. 91, cf. ANON. CAR. *Nu după multă vreme, veni la mine Naghiseghi şi-mi dede o protestaţie.* ŞINCAI, HR. III, 201/17. *Dă de mâncat gândacilor.* ECONOMIA, 220/5. *Iacă să ştiţi că de-acu bucate Nu voi da.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 201. *Să dăm băutură celor însetaţi.* GRECEANU, Î. 12/18. *Au înţeles a cui iaste punga, o dusă şi o deateră aceluia.* ŢICHINDEAL, A. M. 15/1. *Dimineaţa îmi dă maică-mea de mâncare meare, peare şi struguri.* FULEA, B. 28/5. *Beutură ... să dea întâi la nun Să vază câtu-i de bun.* TOMICI, Î. 89/1. *Dă un scaun domnului.* ABEŢEDAR, 30[2]/20. *Să li să deie să beie.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 16/13. *Dând cartea în mânile împăratului.* GORJAN, H. I, 53/14. *Închipuieşte-ţi ... că-i dase supa fierbinte.* NEGRUZZI, S. I, 62. *Dacă* [copilul] *este năzărit a plânge pentru vreun lucru ce a cerut, muma ... să nu i-l dea.* PENESCU, M. 7/4. *Junele se apropie şi-i dete scrisoarea.* FILIMON, O. I, 100. *Îmi încredinţă părechea de metanii, şi mă rugă ca să o dau ... lui Abdalah.* ALECSANDRI, O. P. 280. *Am jurat ca peste dânşii să trec falnic, fără păs, Din pristolul de la Roma să dau calului ovăs.* EMINESCU, O. I, 147. *El îi dete o hârtie mâzgălită în linii strâmbe.* id. P. L. 96. *Îi dă paloşul să-l sărute.* CREANGĂ, P. 207. *Domnul din coridor dă discret biletul său.* CARAGIALE, O. I, 201. *Ia dă-mi toporul cela.* SLAVICI, O. I, 66. *Să-mi dea orzul fiert în lapte.* ISPIRESCU, L. 15. *I-am dat fragi.* COŞBUC, B. 9, cf. TDRG. *Mi-a dat pălăria şi bastonul.* IBRĂILEANU, A. 60. *Sora pastorului, fată bătrână şi mioapă, mi-a cerut exact suma pe care o puteam da.* M. ELIADE, O. I, 10. *Dă-mi degetele-ţi inelate să le sărut ca şi-altădată,* MINULESCU, VERS. 65. *Dă domnului magaziner biletul ăsta.* ARGHEZI, S. XI, 116. *Sătenii refuză să-şi izoleze păsările, ... fiindcă n-au ce să le dea să mănânce.* ADEVĂRUL 2006, nr. 4 825. *Şi-mi adă năsip în poală, Să dau la badea, să moară.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 107. *O masă aşezată gata, numai să dea bucatele.* STĂNCESCU, B. 75. *Îi dă iapa de căpăstru.* SBIERA, P. 50. *Dă-mi fusul de jos.* id. ib. 336. *Carne de pe ea tăia Şi în gură că îi da.* ALEXICI, L. P. 33. *Eu nemică nu ţi-am dat: Fără pită şi cu sare.* BÎRLEA, C. P. 74. *Eu de cină nu ţi-oi da, Că de-asară, din scăpătat Tu casa nu o-ai cotat.* FOLC. TRANSILV. I, 192. *Am o vacă pricană, la tot satul dă hrană* (Moara). SBIERA, P. 320. ✧ Loc. vb. **A da** (cuiva) **gura** sau (o) **gură** (ori **guriţa** sau **buzele**) sau **a(-şi) da o sărutare** (sau **sărutări**) = a (se) săruta (**2**).Cf. I. GOLESCU, C. *Un flăcău şi-o fată mare, De tot snopul îşi dau gingaş o furişă sărutare.* ALECSANDRI,

POEZII, 67. *Ea ... la copii dă sărutări.* id. ib. 572. *Ne-om da sărutări pe cale.* EMINESCU, O. I, 55. *Aş vrea să nu mai stai Pe gânduri totdeuna, Să râzi mai bine şi să-mi dai O gură, numai una.* id. ib. 174. *Spui vorbe dulci şi dai guriţă Unui pisoi.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 67. *Femeia îi dădu gura cu ochii închişi.* REBREANU, I. 105. *Iubite, dă-mi gura.* VOICULESCU, POEZII, II, 336. *Ori me lasă-n calea mea, Ori dă-mi dulce guriţa.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 45. *Cereai ... să-ţi dau păharul cu miere Şi io-ţi dam buzele mele.* id. ib. 258. *Dragul meu cel iubit, Pe care l-am părăsit ... Părăsit şi nu prea tare, Că-i dau câte-o sărutare.* id. ib. 402. *Eu cumpăr mândrei mărgele, Ea-mi dă gura pentru ele!* RETEGANUL, TR. 63. *Lelişoară de pe plai Spune-mi gura cui o dai?* ŞEZ. I, 270. *De când s-o dus dumnealui, N-am dat gură nimărui.* ib. III, 159. *L-aş da* [dorul] *cui îmi dă gură.* HODOŞ, P. P. 35. *Că-s tinără frumuşea, Şi-ţi dau gura cât îi vrea.* LUC. II, 216. *Zice badea să-i dau gură.* FOLC. TRANSILV. I, 491. *De dorul bădiţului N-am dat gură nimănui.* FOLC. MOLD. I, 73. **A da ţâţă** v. ţâţă (**I 1**). **A-i da** (cuiva) **să sugă** v. suge (**1**). ✧ Expr. **A-i da** (sau **a i se da cuiva**) **papucii** v. papuc[1] (**I**). **A nu da hăţurile din mână** v. mână[1] (**I 1**). ✦ (Complementul indică mese, petreceri) A organiza, a pregăti şi a oferi (în cinstea cuiva sau a ceva). *Deputaţii şi evgenistii dau astăzi un bal.* AR (1829), 18[1]/10. *Dă un ospăţ mare La toţi soţii.* HELIADE, O. I, 351. *Ne găteam să dăm un bal bunului nostru guvernator.* NEGRUZZI, S. I, 64. *Mâne dau masă mare boierilor.* id. ib. 147. *Să poată ... reprezenta ţeara cu demnitate ... să dea prânzuri, să dea baluri, să se arate ... şi la espoziţii.* GHICA, C. E. II, 346. *Mesele şi seratele ce dădea fanariotul apropiau în splendoare ... pe ale lui Caragea.* FILIMON, O. I, 114. *Îi plăcea să dea ceaiuri, mese, recepţii strălucite.* EFTIMIU, N. 133. *Am dat cina asta ca să-l onorez pe Spallazini.* CAMIL PETRESCU, T. II, 191. *Acum să dăm o petrecere, la care ... să chemăm şi pe Ber-Căciulă!* VISSARION, B. 74. *În scopul acesta el a dat ... o masă.* MOROIANU, S. 123, cf. DL, DM, DEX. *Tăiaţi junci cu carne grasă Să daţi ostaşilor masă.* TEODORESCU, P. P. 172. (Refl. pas.) *Balurile ... se dau de două ori pe săptămână.* ALECSANDRI, O. P. 252. *S-a dat ... „Un mare bal filantropic".* CARAGIALE, O. I, 209. *Pe iarnă câteva petreceri se dădură în casa coconului Costache.* MILLE, V. P. 144. *Într-o săptămână, Ana cunoscu tot oraşul. Se deteră câteva serate anume pentru dânsa.* BASSARABESCU, S. N. 155. *Seratele ... se dădeau la Filatură.* PREDA, I. 19. ✧ (Cu dativul etic) *Îi dete un ospăţ de să se ducă pomina.* ISPIRESCU, U. 32. (Refl. pas.) *A doua zi ... li se mai dă un mic ospăţ.* GHICA, C. E. II, 430. ✦ (Familiar; complementul indică băuturi, alimente etc.) A oferi cuiva (plătind, de obicei, consumaţia la un local) pentru a sărbători ceva; a face o trataţie; a face cinste. *Ţi-ai făcut casă nouă şi nu dai şi tu un pahar de vin?* PREDA, D. 66. *Sunt bun de cinste ... Dau o bere.* BARBU, Ş. N. 37. ✦ A oferi mai multora câte o parte dintr-un întreg; p. ext. a distribui; a repartiza (**1**). *Împarţ sau dau.* MARDARIE, L. 223/16. *Dând două, trei cărţi* [de joc]. NEGRUZZI, S. I, 85. *Care este mirele ... Să-şi ia postavurile. Cât Bogdan îl auzea ... Apoi le desfăşura, Şi le da pe la nuntaşi.* ALECSANDRI, P. P. 176. *Taie pâinea-n două Şi ne dă şi nouă.* TEODORESCU, P. P. 190. ✧ (Glumeţ) *Ori mori, neică, ori te scoală, Ori dă-mi şi mie din boală.* HODOŞ, P. P. 76. ✧ Expr. (Tranz. şi refl.; învechit şi popular) **A (se) da** (ceva) **în două** = a (se) împărţi (în mod egal). *S-au găsit 45 odgoane ... şi dându-se în două, s-au venit 22 pol odgoane pe partea de jos* (a. 1766). URICARIUL, XIX, 36. *Eşti mama lui Iorgovan, Mândrul nostru căpitan. Să ne fii mamă şi nouă, Care-am dat cu el în două Munca noastră de mulţi ani.* TEODORESCU, P. P. 559. (Refl. pas.) *Prin poronca căpitanului s-au dat mâncare şi băutură acelor mântuiţi.* DRĂGHICI, R. 23/17. *Ştiu că s-a împărţit la companii rachiu. L-ai dat oamenilor?* CAMILAR, N. I, 161. ✦ (Adesea construit cu verbe la conjunctiv sau la infinitiv) A încredinţa cuiva îndeplinirea unei activităţi; a încredinţa cuiva ceva spre păstrare, întreţinere sau prelucrare. *Eu, jupânul Hârjil Lucaciu ... dedu de le tipării* [Evangheliile] *în lauda Tatălui şi Fiiului şi Duhului Sfânt.* CORESI, EV. 1. *Dedu lui şi ucenicilor lui de să tipărească această carte.* id. ib. 6. *De va da neştine vreun dobitoc la vreun păstor boieresc să i-l pască, fără ştirea stăpânu-său, iară păstoriul va piiarde acel dobitoc ... acesta să fie slobod.* PRAV. 24. *Când vor avea neşte soţii bani împreună şi-i vor da la unul de să li-i ţie.* ib. 147. *Să păziţi visteariul ce vă s-au dat pre mână.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 9[r]/26. *Pomeneşte, Doamne, pre bunii credincioş ai noştri împăraţ, carii dedeş să-mpărăţască pre pământ.* id. L. 139. *Pământul cu bună roadă, să-i fie dat să-l lucreze* (a. 1760). GCR II, 71/10. *Planurile ... le-am dat spre cercare unor bărbaţi carii ştiu lipsele graniţii.* FUND. 4/6. *Cumpăra toată lâna din sat, o da la femei de o torcea.* GHICA, C. E. I, 263. *De-atunci îi dedese* [inelul] *de-l suflase cu aur.* id., ap. TDRG. *Îi porunci să dea careta la neamţ s-o dreagă.* FILIMON, O. I, 234. *I-a dat o misiune pe vară, să plece în Elveţia pentru a studia organizarea şcolilor rurale.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 59. *I-a dat lui Pala Sarcina să făptuiască ce-ntâi mie mi-a propus.* DAVILA, V. V. 148. *Dau să-mi facă un surtuc.* TDRG. *Astea ies dintr-o singură concesiune, pe care o daţi să fie executată de alţii.* ARGHEZI, S. XI, 50. (Refl. pas.) *Lucrători din mahalale, cărora li se dădea lucrul pe acasă.* IORGA, C. I. III, 133. *Asachi se impusese prin aptitudinile sale, aşa că, atunci când fu vorba de a se organiza seminarul de la Socola, lui i se dădu această însărcinare.* DENSUSIANU, L. 137. ✧ Expr. **A da** (ceva) **pe** (sau **în**, învechit **la**) **mâna** (cuiva) = a încredinţa ceva (spre păstrare); a lăsa ceva la dispoziţia, la bunul plac, în voia cuiva. *Eu, Şerban diiac, meşterul mare a tiparelor şi cu Marien diiac dându în mâna noastră ceaste cărţi* (a. 1582). GCR I, 38/6. *Dat-am scrisore mea la mâna jup[â]nului Gligorie* (a. 1680). IORGA, S. D. XII, 3. *Dă-mi mie puterea în mână şi ... ţi-oi îndoi producţiunea ţării.* GHICA, C. E. I, 126. *Boierii noştri ... se ţiu numai de zavistii (intrigi) ... crezând că cei noi, ce vor veni, îi vor pune în trebi mai mari sau le vor da ţara pe mână.* FILIMON, O. I, 193. **A-i da** (cuiva) **de lucru** (sau **de furcă**) = a pricinui cuiva bătaie de cap; a pune pe cineva în încurcătură. *Hai la treabă, cumătriţă, că lupul ţi-a dat de lucru!* CREANGĂ, P. 29. *Veştile astea ... dădeau grozav de lucru gurii lumii.* BACALBAŞA, S. A. 195. *O să ne dea încă de lucru până le vom vedea uscate.* AGÎRBICEANU, S. 534. *Nu uita cât ne va da de furcă duşmanul.* BENIUC, M. C. I, 460. *N-am să-ţi mai dau de lucru cu mine.* VINEA, L. II, 157, cf. DL.

2. A pune la dispoziţia cuiva ceva spre folosinţă sau pe cineva pentru ajutor; a face ca cineva să aibă, să beneficieze de ..., a acorda, a atribui. *Şi deade pământul lor parte, partea lu Israil, oamenrilor săi.* PSALT. HUR.[2] 200. *Partea celuia ce samănă pre locul altuia ... sânt a lui 9 snopi, şi a celuia ce au dat pământul un snop.* PRAV. 7. *Şi-i deade cheltuiale şi-l trimisă cu corabie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 156[r]/19. *Într-alte dzile n-au vrut frate-său să-i dea plugul.* NECULCE, L. 11. *Când se face de preoţi sfinţirea apei prin case, învăţătoriul va fi detoriu ... a le da prunci spre ajutoriu.* INSTRUCŢIE, 6/18. *Mă lăsarăţi şi pe mine a şedea în casa dumneavoastră, dându-mi toate cele spre hrană.* GORJAN, H. I, 101/31. *Le dete un loc ca să se hrănească.* F. AARON, I. L. 16/26. *Cazimir ... a dat lui Ştefan o însămnătoare parte de armie.* IST. M. 45/18. *Pământul ... Cele de folos dă lumei.* CONACHI, P. 264. *Toţi vecinii săi îi dau soldaţi.* PÂCLEANU, I. II, 117/2. *Trebuie acum să daţi ... mijloace pentru întreţinerea acestor şcoli.* MAIORESCU, D. I, 375. *Francesco îi dădu barca lui.* EMINESCU, P. L. 97. *Îi dară o cămară şi o lăsară singură.* ISPIRESCU, L. 19. *Dete fetelor pentru grădină un paznic neadormit.* id. U. 13. *Petrolul îl dădeau fetele, iar lemnele ... le aduceau feciorii.* AGÎRBICEANU, S. 20. *I-a lăiat, i-a ghilit şi le-a dat primeneli.* VOICULESCU, P. II, 320. *Ne-am îngrijit de plecarea Cuvioşiei Sale şi-i dăm slujitori care să-l petreacă până la. Dunăre.* SADOVEANU, O. X, 178. *Serviciile meteorologice ne dau prognoze precise.* BĂCESCU, PĂS. 391. *Lor sălaş le-ai dat.* BIBICESCU, P. P. 241. (Refl. pas.) *Ceaialaltă parte s-au dat,*

frăţini-său, lui Filip. ANTIM, O. 318. *Ni s-a dat un salon cu vedere pe piaţă.* GHICA, C. E. II, 352. *Chilia ce i se dedese era cu fereastra-nsprе grădină.* EMINESCU, P. L. 100. ✧ (Prin analogie) *Unii dădeau prestigiul numelui, ceilalţi puterea aurului.* EFTIMIU, N. 96. *Familia aceasta ... a mai dat neamului şi un primar bun gospodar.* MOROIANU, S. 45. ✧ (Complementul indică funcţii, ranguri, demnităţi sau însemnele acestora, ori drepturi, dovezi etc.) *Da-i-va giudeţul puteare să să hrănească cu venitul ce va fi dentru acele bucate.* PRAV. 180. *Mergând la Ţarigrad ..., temându-să să nu-i smintească domnia ce-i didese.* NECULCE, L. 51. *Cu o zi mai înainte de moarte ... testamentu de moştenire îi didease.* CANTEMIR, HR. 196. *Împăraţi în locul lui în Antiohia şi deade preoţiia lui Ioanathan.* ANTIM, O. 314. *Deaca nu iaste cavalleariu ... să dă tituluş care se cuvine ordinului lui.* EUSTATIEVICI, I. 110/7. *I se deade episcopului de la Ţarigrad cinstea aceaia.* MAIOR, I. B. 181/7. *Poate protopopul acesta să-i dea parohie şi fără ştirea vlădichei.* id. ib. 322/26. *Carte de ertare din bir ce să dau la negustori.* PONTURI, 5/12. *Nici ... monarhul cel ce dă vredniciile nu este nobil de nu va fi virtuos.* MUMULEANU, C. 10/1. *Adevăraţii creştini da drepturi egale femeilor.* HELIADE, O. II, 49. *Dau carte de slobozenie.* I. GOLESCU, C. *Dideseră supuşilor lor pravile drepte.* MARCOVICI, C. 132/2. [Cuza-Vodă] *legi mari la români dedea.* SION, F. 14. *Îţi dau timpul necesar ca să te gândeşti.* ALECSANDRI, O. P. 174. *Dă-mi un bilet să mă aleagă.* MAIORESCU, D. V, 119. *D[omnu]l Vedetot s-a abătut de la scopul revistei ce-i dăduse ospitalitate.* CONTEMPORANUL, I, 406. *Voieşte să dea femeilor aceleaşi mijloace de dezvoltare ca şi bărbaţilor.* ib. IV, 832. *Li dăduseră întinse drepturi de negoţ.* IORGA, C. I. I, 198. *Petru Şchiopu dădea o carte de trecere şi aşezare supuşilor englezi.* id. ib. III, 111. *Prefer postul de secretară ... dacă o vrea să mi-l dea.* CAMIL PETRESCU, T. I, 502. *Pentru recolta asta ne-au dat Steaua de Aur şi ne-au făcut eroi.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 14. *Dau-ţi carte de la mine Că nu m-oi lăsa de tine!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 380. *Mă-nchin la-naltul împărat Cu slujba care mi-a dat.* TEODORESCU, P. P. 107. (Refl. pas.) *La ţărmuru mării să pot da părţi de pământ mici ... la cetăţenii din obştele de aproape.* FUND. 10/5. *S-au luat toiagul de la dânsul şi s-au dat la altul mai vrednic.* OBLĂDUIREA, X/3. *La Blaj nici nu se dă titlul de doctor în filosofie.* MAIORESCU, D. I, 407. ✧ (Prin analogie) *Fiinţa funcţionarilor civili şi militari, toţi inmundiraţi, da acestei privelişti o pompă solemnă.* NEGRUZZI, S. I, 36. *O frunte naltă, ... ochii ..., îi da arătarea unui înţelept din vechime.* EMINESCU, P. L. 40. ✧ (Complementul indică idei, lămuriri, ajutoare, permisiuni, recompense etc.) *Pomeneaşte cuvâ[n]tul Tău şerbului Tău de ce me-ai nedejde dat.* PSALT. HUR.[2] 189. *Dă noao agiutoriu de grije.* PSALT. SCH. 115/5. *Sfeat dau ca miluit de la Domnul credincios să fiu.* CORESI, L. 303/19. *Vladul-Vodă ... dideasă ajutoriu turcilor.* URECHE, L. 97. *Nu-i vor fi dat agiutoriu la vreamea răpitului.* PRAV. 181. *Cela ce va sili fată sau vreo muiare ... să afuriseaşte şi i să dă canon.* ib. 200. *Dă-mi voie să grăiesc înaintea Ta.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 254/15. *Iar duşmani nu-i mai da răzbun niceodată.* NECULCE, L. 135. *De nime neîntrebat tuturor dă sfat.* CANTEMIR, I. I. I, 45. *Să ne lumineze mintea şi să ne dea ajutor.* ANTIM, O. 194. *Aicea dau sfat cumpărătorilor.* MOLNAR, E. S. 98/2. *Românii cei dincoace de Dunăre ... au dat ajutoriu românilor acelora de preste Dunăre.* MAIOR, I. B. 45/5. *Mulţimea pe el grămădită Nu-i dă răgaz nice într-o clipită.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 252. *Să-i deie răsplată cuvinită, ... Pentru-atâte morţi şi-atâta ocară.* id. ib. 422. *Omul carele au avut o dată vărsat, mai mult în toată viaţa lui nu se bubează ... tocma de i se va şi da prilegiu spre contagiu.* FRĂŢILĂ, S. Î. 13/13. *Pururea la cel beteag de vărsat ... să dea ajutoriu.* id. ib. 31/15. *Era ... o obicinuinţă veche la romani d-a da ajutor oricui va cere.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 64/23. *Puteai a-i da bune povăţuiri.* DRĂGHICI, R. 44/22. *Dă-mi voie să-ţi zic şi eu două cuvinte.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 423. *La cea întâi bătaie ce a urmat, polonii nu dădură nici un pardon prizonierilor moldoveni.* ASACHI, S. L. II, 94. *Să nu dea voie moaşa să mănânce acea femeie înaintea facerii bucate multe.* MEŞT. MOŞ. 31/7. *A venit la curtea Moldovei şi Urban Botiani, trimisul lui Ludovic ..., rugând pe Ştefan ca să-i deie ajutor.* IST. M. 143/21. *Această ochire ne va da înţelegerea revoluţiilor ei.* BĂLCESCU, M. V. 6. *A dat la câtiva pardon, opt însă au fost executaţi.* BARIŢIU, P. A. II, 259. *Trebuie să dăm mai întâi o lămurire despre acest rege.* NEGRUZZI, S. I, 177. *Pentru ce-mi dai aste sfătuiri?* id. ib. III, 476. *A lor umbră aievea-mi vine, Îmi dă povaţa ce se cuvine.* BOLLIAC, O. 157. *Dă povăţuire Acelor cari umblă pe cale de pieire.* ALEXANDRESCU, P. 83. *Şi un an vine, trece, ş-alt an îl moşteneşte, Şi ce nădejdi dă unul, acelalalt le ia.* id. O. I, 85. *Şi de dânşii* [judecători ce pradă] *dacă-i scrii Nu-ţi dau voie-a tipări.* SION, POEZII, 9/3. *[Î]n treacăt îi dă povăţuiele.* ALECSANDRI, POEZII, 287. *Aceste exemple ar fi de ajuns pentru a da o idee despre personificările poetice.* MAIORESCU, CR. I, 26. *Nu va avea timp să se gândească la pedeapsa ce să-i dea.* GANE, N. I, 23. *Părinţii pusnici ... mi-au dat canon să mănânc lapte numai de la o vacă.* CREANGĂ, P. 116. *Machiavelli ... dedea ... poveţe asupra artei de a guverna.* CARAGIALE, O. IV, 47. *Mi-a dat voie să plec.* SLAVICI, O. I, 83. *Tată-său, dacă văzu şi văzu, îi dete voie.* ISPIRESCU, L. 3. *Cotoşmanul nu-i dedu răspas să se mai gândească.* id. ib. 291. *Foamea nu-i da răzbun.* CONTEMPORANUL, V, 389. *Eu ţi-am dat coroana ţării, să te fac stăpân pe-o lume, Şi-acum asta-i răsplătirea ce mi-o dai?* COŞBUC, P. I, 121. *Uşor se găseşte cineva care să-ţi dea lămuriri.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 234. *Avocatul nu-i dădu răgaz să continue.* REBREANU, R. I, 35. *Titu îi dădu ceva lămuriri.* id. ib. II, 291. *Au simţit nevoia ... să dea lămuriri.* NEGULESCU, G. 77. *Da sfaturi şi consultaţii în chestii de salvare.* BART, E. 325. *După atâta cernere de ape, credeam că, în sfârşit, ploile ne vor da puţin răgaz.* SADOVEANU, O. VI, 556. *Faptul că era amintit ... dădea loc îndoitei ipoteze că avem a face ori cu un voievod român, ori de un stăpânitor.* BRĂTIANU, T. 180. *De câte ori te doare ceva, ea dă un sfat.* ARGHEZI, S. X, 139. *Să-mi daţi voie să vă ofer o ţigare de Cuba.* id. ib. XI, 33. *Este necesar să dăm câteva lămuriri.* DANIELOPOLU, F. N. I, 33. *Nici nu mi-a dat răgaz să-mbuc ceva.* VORNIC, P. 100. *Asta e răsplata pe care i-o dai?* PREDA, I. 70. *Disperat, a năvălit peste mine spre a-i da un sfat.* CONTEMP. 1969, nr. 1 183, 2/7. *Studierea întregului câmp de denumiri pentru o anumită noţiune dă posibilitatea să se întrevadă cauzele schimbărilor.* Z. MIHAIL, T. P. 35. *M-a făcut maica fecior Să dau taichii ajutor.* TEODORESCU, P. P. 292. *Mai dă-mi, voinice, răgaz Până joi după Ispas, Să-mi las lucru rânduit.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 62. *Dă sfat cui vrea.* SBIERA, P. 231. *Făr-a-i da răgaz în cale, De păr să-l apuci, Călare să-l aduci.* MARIAN, D. 285. *Ai să puşti pe oricine ar veni noaptea-n vie, nu-i iertat să dai la nime pardon; pricepu-tu-m-ai?* RETEGANUL, P. I, 19. *Tăţi o-mblat şi m-o-ntrebat, şi nădejde nu le-am dat.* ŞEZ. V, 47. *Cel ce iubeşte şi lasă, Dă-i, Doamne, pedeapsă-n casă.* ib. XII, 79. *Îi dădea răspas trebile împărăţiei.* STĂNCESCU, B. 153. (Refl. pas.) *Amară pedeapsă în dar mi s-a dat.* ALEXANDRESCU, O. I, 91. *Mi s-a dat prilej să mă introduc ... în viaţa meseriaşului.* I. APOLZAN, U. 3. ✧ Loc. vb. **A da lecţii** v. lecţie. **A da creştere** (sau **educaţie**) = a forma; a educa. *Sânteţi învăţători carii aveţi a da pruncilor creaştere.* PETROVICI, P. 9/1. *Dădu fiiului seu o educaţie bună.* ASACHI, L. 80[1]/23. *Vom putea da o mai bună educaţiune şi o învăţătură mai întinsă copiilor noştri.* GHICA, C. E. I, 67. *Dădură o creştere bună şi băieţilor, şi fetelor.* IORGA, C. I. II, 121. (Popular) **A da ocară** = a ocărî (**1**). *Te bate şi-ţi dă ocară.* CULIANU, C. 25. **A da ascultare** v. ascultare. **A da (un) impuls** = a impulsiona. *Scriirile a mai multor barbaţi şi mai cu samă a lui Petru Maior ... au dat un mare impuls naţionalităţei noastre.* IST. M. XXX/2. **A da (bună) învăţătură** (sau **învăţături**, rar, **învăţăminte**) = a învăţa; a sfătui (**1**). *Da învăţătură să nu să vânză alte bucate.* VARLAAM, C. 43. *Pravila dă învăţătură, cum greşeala, ce să va face cu mânie, să să cearte mai iuşur.* PRAV. 254. *La război mi-ai datu-mi bună-n văţătură.* DOSOFTEI, PS. 54/3. *A da*

învățătură unui om rău iaste ca cum ai da sabie în mâna unui nebun. PILDE, 104/15. *Despre prăsirea leamnelor celor înalte vă voiu da învățătură, fiindcă aceale nu poftesc măiestrie mare.* ÎNV. POM. 8/24. *Învățături nu-ți mai dau, căci e de prisos.* EMINESCU, P. L. 42. *Doftori îmbrăcați în haine albe, strânși roată în jurul unuia mai bătrân, care le dădea învățături cu glas domol.* MIRONESCU, S. 10. *Bunicul cumpăni și petrecu printre degete vânatul ..., dându-mi învățăminte.* SADOVEANU, O. IX, 372. ✧ E x p r . **A da (destulă** sau **puțină** ori **puțintică,** sau **o deosebită** ori **o mediocră**) **atenție** ori **îngrijire** sau **a nu da** (**nicio** ori **vreo**) **atenție** = a (nu) acorda (mare) interes, grijă, importanță; a (nu) se ocupa de ... *Ocărmuirea au dedat toată a sa îngrijire la acest obiect de mare cuviință* [agricultura] (a. 1846). HURMUZAKI - S, VI, 524. *Vă rog să-mi dați puțintică atenție.* GHICA, C. E. I, 212. *Nu dă nicio atenție descrierei animalelor.* CONTEMPORANUL, I, 158. *Părul e o podoabă a capului. De aceea se dă o deosebită atenție creșterii lui.* CANDREA, F. 34. *N-am dat Adelei atenția cuvenită.* IBRĂILEANU, A. 24. *Guvernanții din vremea aceea nu dădeau lumii rurale decât o mediocră atenție.* SADOVEANU, O. XX, 124. *Nimeni nu dădea vreo atenție unor asemenea tactice.* CĂLINESCU, C. O. 83. *Informații cărora eu le-am dat destulă atenție.* BENIUC, M. C. I, 170. (Învechit și popular) **A da iertare** = **a)** (și în forma *a da iertăciune*) a ridica pedeapsa pentru păcatul, vina sau greșeala cuiva; a ierta. *Să dea ertare de greșale sufletelor noastre.* MINEIUL (1776), 2^{r2}/5. *Împăratul, ca să nu piardă vremea altor mai trebuincioase biruințe și dobândiri, îi dete iertăciune.* VĂCĂRESCUL, IST. 257. *Cucoană, dă-mi iertare.* PR. DRAM. 360. *Cerând și dându-și c-un bun rămas iertarea, Se-mbrățișau în umbră iubirea și uitarea.* VOICULESCU, POEZII, I, 174. *Părinte, zise boierul ... să vii să mă spovedești și să-mi dai iertarea pentru necredințile mele.* SADOVEANU, O. I, 22; **b)** a scuza (**3**). *Fraților, să dați iertare, că am fost în turburare.* TEODORESCU, P. P. 106. (Cu inversarea construcției) *Iertare nu-i poate da.* RETEGANUL, P. IV, 33. **A(-și) da întâlnire** (sau **rendez-vous**) = a(-și) fixa o întâlnire. *Rendez-vous i-a dat în șură.* EMINESCU, O. I, 48. *Ne dăm întâlnire la nouă fără un sfert.* CARAGIALE, O. IV, 223. *Ne amintirăm buimaci că i-am dat întâlnire.* BRĂESCU, O. A. II, 71. *Cu o săptămână înainte dădusem întâlnire ... unui client foarte plicticos.* MIHĂESCU, D. A. 167. **A(-i) da legătura** = a face legătura telefonică. *Vreau să știu de unde vorbiți, ca să pot să vă dau legătura.* POPA, V. 197. *E aici cineva care așteaptă un telefon ... să-i dai legătura când o veni.* SEBASTIAN, T. 54. *Pune mâna pe telefon și dă-mi legătura cu comandamentul diviziei.* CAMILAR, N. II, 141. **A da cuvântul** v. c u v â n t . **A da** (cuiva sau la ceva) **frâu liber** (sau **slobod**) v. l i b e r , s l o b o d (**12**). **A da ocazie** v. o c a z i e (**1**). **A-i da cuiva revanșa** v. r e v a n ș ă . **A da nas** (cuiva) (sau, învechit) **obraz** v. n a s [1] (**1**), o b r a z (**1**). **A da** (cuiva) (**bună**) **pace** v. p a c e (**4**). **A** (**nu**) **da** (cuiva) **pas** v. p a s [2] (**I 1**). **A-i da** (cuiva) **pașaportul** v. p a ș a p o r t . **A-i da** (cuiva) **răvaș** v. r ă v a ș (**III 1**). ✦ (Urmat de determinări ca „în arendă", „în parte", „în" sau „cu chirie", rar, „în posesie" etc.) A încredința ceva spre folosință pe un timp limitat, în schimbul unei arende, al unei chirii etc. V. a r e n d ă , c h i r i e , p a r t e (**I 4**), p o s e s i u n e (**2**). *Acest loc stătătoriu a-l da în arândă ... sau câte o parte a-l vinde nu e slobod.* FUND. 15/9, cf. I. GOLESCU, C. *Până acum le-a fost dat în parte* [pământurile din țarină]. SLAVICI, O. I. 65. *Primăvara iar vin* [boierii] *la țară ... dacă nu și-au dat moșiile în posesie.* SP. POPESCU, M. G. 78. *Că am, părințele, pământ și-l dau în parte să-l muncească.* STĂNOIU, C. I. 65. *Dau moșiile în arendă.* C. PETRESCU, A. R. 40. *Dă odăi cu chirie.* STANCU, D. 245. *Moșia era dată în parte.* PREDA, M. 108. *Măi bărbate, nu mă bate, Că eu nu-s ca celelalte Să-mi dau cânepa în parte.* MARIAN, SA. 140. (A b s o l .) *Dă în chirie.* ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 212. (R e f l . p a s .) *Locurile care până la vreame s-au dat în arândă trăbuie să le descopere domnul acelora.* AȘEZ. 17/2. *Obiceaiul de a să da în arândă dăjdile ... este obștesc.* OBLĂDUIREA, 82/1. ✦ (Complementul indică vârsta cuiva) A aprecia cu aproximație. *Eu de-abia ți-aș fi dat șepte, mult opt ani.* CREANGĂ, P. 148. ✧ (Eliptic) *Ce vârstă aveți, domnișoară? ... – Dumneata cât îmi dai?* CĂLINESCU, E. O. II, 249. ✦ (Folosit și a b s o l .) (Complementul indică mai ales bani; urmat de determinări modale) A împrumuta. *În toate dzile miluiașe și împrumut dă dereptul și săm[â]nța lui în blagoslovenie va fi.* PSALT. HUR.[2] 118. *În toate zilele miluiașe și împrumut dă.* PSALT. 69/10. *Să nu dai în camătă fratelui tău.* CORESI, EV. 344. *Cine va lua niscare bani, de va da altuia împrumut, acela ... ca un fur să se pedepsească.* PRAV. 41. *Când va da bărbatul bani în camată și încă mai vrătos când va preaasupri cu camăta, atunce muiarea lui ... să nu aibă voie să se despartă de dânsul.* ib. 165. *Dare împrumut.* MARDARIE, L. 119/23. *Argintul tău să nu-l dai lui pre camătă.* BIBLIA (1688), 90[1]/44. *Nu da un ban cu datorie nimărui.* NECULCE, L. 337. *Nu da în datorie, pentru ca să trăiești slobod.* PILDE, 10/1, cf. I. GOLESCU, C. *Nu da împrumut, ca să nu-ți faci dușmani.* NEGRUZZI, S. I, 249. *Omul da bani cu împrumut.* CARAGIALE, O. III, 33. *Să-l roage să-i dea cu împrumut o mie de franci.* GALACTION, O. 176. *Ne ia-napoi cu grabă, ... Ce-a dat cu împrumut.* VOICULESCU, POEZII, II, 197. *Cine-i gazdă și avut, Toți îi dau bani împrumut.* JARNÍK - BÂRSEANU, D. 415. *Acul când îl dai împrumut, să-l înfigi în ceva.* ȘEZ. I, 19. *Mălai să nu dai împrumut, căci ai pagube.* ib. III, 44. ✦ (Învechit și popular) A restitui (**1**). *Ce da-voiu Domnului de toate ce deade* (*ce au datu* H) *mie?* PSALT. 246. *Cine va lua niscare bani, ... și de nu-i va da, acela ... ca un fur să se pedepsească.* PRAV. 41, cf. DL, DM, DEX. *Uite, maică, urâtul Cum îmi poartă inelul; Eu i-l tot cer să mi-l dee, El zice c-o să mă iee.* JARNÍK - BÂRSEANU, D. 274. *C-oi vini după-mprumut Și nu ți l-oi da mai mult.* MÂNDRESCU, L. P. 29. *Însuratu-i târg de țară, Ce cumperi nu poți da iară.* RETEGANUL, TR. 175. ✧ L o c . v b . **A da înapoi** v. î n a p o i . **A da îndărăt** v. î n d ă r ă t .

3. (Folosit și a b s o l .) A face cuiva un dar[2] (**I 1**); a dărui (**1**), a oferi (**1**); (învechit și regional) a prosfora[2], (învechit) a prosforisi. *Mai bunru e bărbatulu ce miluiașe și dă.* PSALT. HUR.[2] 184. *Că însuș dzise: mai ferice easte mai vârtos a da decâtu a lua.* COD. VOR.[2] 251. *Dea-ți Domnul după înrema ta.* PSALT. 32. *Ceriul ceriului ... e pământul deade fiilor oamenilor.* PSALT. SCH. 244/15. *Și mie nici dinioară nu-mi dedeși un ied.* CORESI, EV. 31. *Să nu-l ascunz în pământ, ce să-l dau și eu altor cui va fi lipsit* (a. 1632). GCR I, 79/15. *Un sat ce dedease Iacov lui Iosif fiiului său.* VARLAAM, ap. GCR I, 107/34. *Cine ceare de la tine, dă-i.* N. TEST. (1648), 7^{v}/24. *Deade mie D[o]mnul după dereptatea mea.* PSALT. (1651), 45^{r}/2. *Ștefan-Vodă au luat plugul fratelui celui bogat și l-au dat celui sărac, să fie a lui.* NECULCE, L. 11. *Eu Lupa femeia lui Ștefan ... am dat un loc de prisacă* (a. 1712). URICARIUL, XX, 87. *De ai și bucate multe, să dai și săracilor.* IACOV, SYN. 45^{r}/5. *De voiești să câștigi raiul, trebuie să dai avuțiia ta săracilor.* PILDE, 21/10. *Și întru adevăr dărnicia cea adevărată iaste când dai până trăiești.* MAIOR, I. B. 244/21. *Vlad-Vodă locuri de moșie Le dedusă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 79. *Datu-i-au bogății, i-au rădicat statuă.* ȚICHINDEAL, A. M. 9/16. *Greirile flămând au mers către dânsa și o ruga să-i dea puțin grâu.* CARCALECHI, C. 87/5. *Îi pare rău de orice da, să teme de pagubi.* PLEȘOIANU, T. I, 125/5, cf. I. GOLESCU, C. *Dete moșiile pământenilor la soldați.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 100/6. *Scosei un sorcovăț și dedei bătrânului.* SION, P. 372. *Eu i-am dat de ziua ei o păpușă.* EMINESCU, P. L. 66. *Stimate d-le doctor, de Heine am numai cele două volume ... pe care mi le-ai dat.* CARAGIALE, O. VII, 93. *Tată, a venit vremea să-mi dai ceea ce mi-ai făgăduit.* ISPIRESCU, L. 2. *I-a arătat un inel frumos de aur, dar nu vroia să-i spuie cine i l-a dat.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 200. *Dădu marea moșie Coțman mănăstirii din Rădăuți.* IORGA, C. I. I, 73. *Îi voi da totul, fără să-i cer nimic.* IBRĂILEANU, A. 176. *Muierile-i dădeau țigări.* ARGHEZI, S. XI, 27. *Creștinează și botează, Dă de fin câte-un tretin Și de fină O tretină.* ALECSANDRI, P. P. 81. *Spune-mi, bade, când te duci, Să-ți dau două mere dulci.* JARNÍK - BÂRSEANU, D. 118. *Dragostea-i la noroc, Ca și cărțile de joc, Unul*

dă, şi altul ia. ŞEZ. IV, 138. *Să te opresc la portiţă Ca să-ţi dau o garofiţă.* FOLC. TRANSILV. II, 39. *Cu o mână dă, şi cu alta adună.* I. GOLESCU, ap. DDRF. *De unde dai, milostivul Dumnezeu să-ţi deie.* CREANGĂ, P. 191. *Cine dă săracilor, împrumută pe Dumnezeu.* id. ib. 300. *Când îi dai, îi fată iapa; Când îi ceri, îi moare mânzul.* CIAUŞANU, GL. *Dai, n-ai.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 28. *Cine dă, nu uită, iar cine ia, cam uită.* ZANNE, P. V, 238. ✧ Fig. *Dă-mi-i mie ochii negri, nu privi cu ei în laturi.* EMINESCU, O. I, 155. *Dă-mi gândurile tale Să-mpodobească pe-ale mele.* DENSUSIANU, L. A. 11. *Dă-ne, Soare, suflet nou.* AL. PHILIPPIDE, A. 5. *Şi te-aş cerne prin sprâncene, Şi te-aş frământa-n inele, Şi te-aş da inimei mele.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 8. ✧ (Cu determinări modale) *Deacă nu va avea copii, ... să va da danie cuiva.* PRAVILA (1814), 80/6. *Dau în dar, adică-i dăruiesc.* I. GOLESCU, C. *Mi-or da feciorii, după moarte, de pomană.* CREANGĂ, O. 184. *Că e săracă şi golană, De ce nu vine ca să-i dau pomană.* COŞBUC, P. I, 127. *Murise un flăcău în mahala şi-mi „dase mă-sa lui" pantaloni de pomană.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 11. *Are taica şase boi ..., Doi mi-i dă mie de zestre.* RETEGANUL, TR. 98. *Îi dete în dar o gresie.* STĂNCESCU, B. 171. (Refl. pas.) *Am alcătuit o carte ... Să se dea de premium scholariului celui bun.* TOMICI, Î. VI/1. *Lumea moştenire-ntâmplărilor s-a dat!* ALEXANDRESCU, O. I, 87. *24 de „ceşti de argint suflate cu aur" ... i se dăduseră de zestre.* IORGA, C. I. I, 71. (Fig.) *Toată bucuria ce-o ai agonisită Putea-vei, fără murmur, s-o dai durerii dar!* VOICULESCU, POEZII, I, 177. ✧ Loc.vb. **A da naştere** v. naştere (**III**). **A da frumuseţe** = a înfrumuseţa. *Raluca, domniţa bălaie, da ... frumuseţă pădurilor.* SADOVEANU, O. I, 60. ✧ Expr. **A da viaţă** (sau **suflarea vieţii**) = a procrea; (fig.) a crea, a făuri; a face să fie viu; (fig.) a înviora. *Dumn[e]dzău vă deade viaţă şi dzile cu samă.* COD. TOD. 226. *Eu îţi voi fi în loc de tată până ce vei afla pre acela care îţi diede viiaţă.* MAIOR, T. 109/11. *Dai viaţă, pentru aceasta lumea te slăveaşte.* ABEŢEDAR, 27²/8. *Suflarea sa dă viaţă lumei.* BUZNEA, F. 1/17. *Paingul ... parcă dă viaţă la firul ce toarce.* CONACHI, P. 269. *Glob rubinos, nopţei dând mişcare şi viaţă.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Bătrânul Dan trăieşte ca şoimul singuratic ... Privind cu veselie cum soarele răsare, Dând viaţă luminoasă cu-o caldă sărutare.* ALECSANDRI, O. 206. *Închipuirea ... dă viaţă întâmplărilor trecute.* id. O. P. 244. *Lună, tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci Şi gândirilor dând viaţă suferinţele întuneci.* EMINESCU, O. I, 130. *Miresei dulci i-ar da suflarea vieţii.* id. ib. 202. *Te îndură – din văpaia vieţii tale dă-i viaţă.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 26. *Lipsea nu numai ea, dar şi acele obiecte care ... dau locuinţelor viaţă şi personalitate.* IBRĂILEANU, A. 213. *Doamna T. ar fi dat o viaţă neobicinuită rolurilor de femee adevărată.* CAMIL PETRESCU, P. 7. *Locomotiva se naşte sub ochii noştri ..., noi îi dăm viaţă.* SAHIA, N. 30. *Splendoarea-ţi luându-mi ochii, da cântecului viaţă.* VOICULESCU, POEZII, II, 261. *Ăst duşman al chlorozei Dă viaţă în câmpie şi viermilor, şi rozei.* PERPESSICIUS, S. 144, cf. DL. *Atâtea mii de stele ... Dau fermecată viaţă aceleiaşi tării.* LABIŞ, P. 346. *Tradiţionaliştii şi-l revendică* [pe Blaga] *prin puterea lui de a da viaţă miturilor vechi.* SIMION, S. R. II, 117. *De te-aud de dimineaţă, Îmi dai nitică viaţă.* TEODORESCU, P. P. 347. *El care nici la o muscă nu-i poate da viaţă.* RETEGANUL, P. IV, 31. **A(-şi) da (şi) cămaşa de pe el** v. cămaşă. **A-i da** (cuiva) **şi pe gură şi pe nas** v. nas[1] (**1**). **A-şi da cuvântul** v. cuvânt. **A(-i) da** (cuiva) **apă la moară** v. moară (**1**). **A-şi da osteneală** v. osteneală (**2**). **A-şi da parola** v. parolă (**1**). ✦ (Popular; în formule de salut) A spune (**2**); a ura[2] (**2**). *Femeile, ... luându-şi ziua bună de la lehuză, dau somn copilului.* MARIAN, NA. 139. *De întâlneşte un om ..., îi dă bun ajunsul.* SEVASTOS, N. 50 *Au uitat să-i dea bună noapte.* STANCU, R. A. I, 96. *Seara a-nserat şi noi bună-vreme n-am dat.* TEODORESCU, P. P. 168. *Şi-i dădură „bună vremea".* RETEGANUL, P. III, 56. ✧ Expr. **A(-şi) da bună ziua** (sau **ziua bună**) v. zi (**II 2**). **A da bună seara** v. seară (**I 1**). **A da bineţe** v. bineţe. **A da bună dimineaţa** v. dimineaţă. **A da bun întâlnişul** v. întâlniş. **A da noroc** v. noroc (**1**). ✦ (Cu determinarea „onorul") A saluta autorităţile cu ocazia unor evenimente deosebite sau fapte de arme, prezentând arma sau sunând din goarnă. *Gornistul de la corpul de gardă dă onorul cu sunete stridente şi prelungiri de alamă.* I. BOTEZ, B. I, 169. ✦ (Construit cu substantive care indică însuşiri morale) A insufla, a inspira (forţă, fermitate, avânt etc.); a întări. *Îndemna pre ai săi dându-le inimă de vitejie.* MUSTE, LET. III, 43/19. *Numa îi îmbărbătează şi le dă inimă.* BELDIMAN, N. P. I, 142/25. *Aceasta mi-a dat un oareşcare curaj.* DRĂGHICI, R. 116/9. *Compoziţiunea sa aduse ilaritatea pe faţa împăratului şi-i dete curagiu să asculte peste cinci sute de exametri.* FILIMON, O. I, 207. *Cine-mi dă curajul ... să dau piept cu recea moarte?* CONTEMPORANUL, I, 88. *Un zvon din sat în sat străbate Şi dă poporului curaj.* IOSIF, V. 105. *Zâmbetul lui de medic ... care vrea să dea curaj.* DEMETRIUS, A. 347.

4. (Folosit şi absol.) (Mai ales la forma pasivă; subiectul, exprimat sau subînţeles, este, de obicei, divinitatea sau o forţă supranaturală) A face sau a permite ca ceva să aibă loc, să se producă într-un anumit fel; a destina, a hărăzi, a hotărî, a predestina (**1**), a rândui[1] (**III 1**), a sorti[1] (**I 1**), a ursi (**1**), (livresc) a rezerva, (rar) a predetermina, a preursi, (învechit şi popular) a orândui (**4**), (popular) a noroci (**1**), a soroci (**3**), (învechit) a tocmi (**II 3**). *Dumnezeu trufaşiloru protiveaşte-se e smeriţilor dă bunrătate.* COD. VOR.[2] 356. *Viaţă cerşutu-Ţi-au, şi datu-i-ai lungi zile.* PSALT. SCH. 34/1. *O, Doamne, dă slugilor Tale ... să nu hie leaneşi!* VARLAAM, C. 249. *Moarte rea dau păcătoşii.* DOSOFTEI, PS. 113/11. *Soarelui i-ai dat de răsare.* id. ib. 247/6. *Şi dând Dumnezeu să bată pe tătari ... el cu toată ţara i s-a închina lui.* NECULCE, L. 139. *Dete Dumnezeu ciuma de la Caragea din 1812.* HELIADE, O. I, 259, cf. I. GOLESCU, C. *Dă-mi o moarte grabnică ca să scap o dată de atâtea dureri.* GORJAN, H. I, 66/28. *Norocul lor cel rău le dete nişte bărbaţi cu mult mai răi decât cei dintâi.* id. ib. 147/23. *Să deie Dumnezeu să n-aibă nevoie a face ceea ce a făcut Mircea-Vodă.* NEGRUZZI, S. I, 138. *Abia dete Dumnezeu de adormi, că n-a închis ochii de trei nopţi.* FILIMON, O. I, 265. *Facă Domnul orce-a vrea! Deie-ţi bine, deie-ţi rău ... Tu ascultă dorul tău.* ALECSANDRI, O. 116. *Mi-a fost dat Să mor fără de vreme.* CONTEMPORNUL, I, 63. *O, cere-mi, Doamne, orice preţ, Dar dă-mi o altă soarte.* EMINESCU, O. I, 177. *A dat Dumnezeu de am ajuns în Humuleşti.* CREANGĂ, A. 15. *Poftele cele curate sunt date omului ca să le astâmpere prin rodul muncii.* SLAVICI, O. I, 58. *Şi dând Dumnezeu un vânt bun, corăbiile mergeau ca săgeata.* ISPIRESCU, L. 24. *Se înduioşa la gândul că îi va fi dat să trăiască în linişte.* MACEDONSKI, O. III, 23. *Să-mi văd, o, dare-ar Sfântul, Cum cade iarba-n faţa mea Şi-mi bate-n plete vântul!* COŞBUC, P. II, 59. *Cât n-ar dori cei boieri să aibă aşa izvor pe la curţile lor, dar vezi, nu li-i dat.* SĂM. II, 55. *Se rugă inconştientă: Doamne, dă să moară!* LUC. II, 330. *Şi lovit de-o rază Ce i-e dat să vază Paşa Soliman? Vede pe Ştefan.* IOSIF, V. 124. *Furtunile şi moartea Tovarăşe să-mi fie. Mi-au fost de soartă date.* DENSUSIANU, L. A. 46. *O, dare-ar Dumnezeu să se sfârşească odată, că de atâta război ni s-a acrit sufletul şi ne-au secat lacrămile.* REBREANU, P. S. 47. *Să deie Dumnezeu noroc!* IBRĂILEANU, A. 143. *Metodele acestei colaboraţii ..., chiar de le-aş fi cunoscut ..., nu-mi era dat să vorbesc despre ele.* LOVINESCU, C. VII, 9. *Ni-i dat să ducem enigma vieţii mai departe.* MINULESCU, VERS. 10. *Pe moşia noastră ... şedea un pui de romăncă cum nu mi-a mai fost dat să văd.* SADOVEANU, O. I, 169. *Îi fusese dat să îndure.* TUDORAN, P. 113. *Nu le mai era dat acestor eroi să continue.* PREDA, I. 210. *Ieşenii plătesc şi „taxa pe apa pluvială", respectiv apa de ploaie, pe care Dumnezeu o dă pe pământ.* RL 2005, nr. 4 716. *De-i lua o sluţioară, Deie Dumnezeu să moară.* ALECSANDRI, P. P. 329. *Să dea Domnul, ca un sfânt, Apă multă, să ne ude.* TEODORESCU, P. P. 212. *Să te duci la fata lui Ler împărat, că acolo ţi-e ţie dat.* id. ib. 368. *Dară Domnul Sfânt va da Şi dealul s-o surupa.* JARNÍK – BÂRSEANU, D.

115. *Cine iubeşte şi lasă, Deie-i Dumnezeu pedeapsă!* id. ib. 281. *De-i gândi, bade, la mine Deie-ţi Dumnezeu tot bine.* RETEGANUL, TR. 147. *Cucul umblă că-i e dat, Dară eu sunt blestemat.* SEVASTOS, C. 18. *Hâju de babă, pân-amu o durmnit, ş-amu o da[t] dracu şi s-o trezit.* ŞEZ. IV, 202. *Am fost blăstămat ... Să mor înstrăinat, Că cătanii aşa-i dat.* HODOŞ, P. P. 210. *Fii tu, lume, cui eşti dată, Că de mine eşti lăsată.* BIBICESCU, P. P. 60. *La cătan' aşa-i de dat; Să moară moarte-mpuşcat.* BÎRLEA, B. 69. *Cerule dumnezeiesc, Mai dă-mi zile să trăiesc.* FOLC. MOLD. I, 119. *Aşa ţ-a fost scris şi dat Să mori în luptă-mpuşcat.* ib. II, 82. ✧ Loc. adj. şi adv. **Cum** (sau **din ce**) **dă Dumnezeu** = (în mod) sărăcăcios (**3**). *Trăim din ce dă Dumnezeu.* AGÎRBICEANU, A. 50. *Aveau prin casă doar un pat cum da Dumnezeu.* CĂLINESCU, I. C. 166. Loc. vb. (Învechit) **A da morţii** v. moarte (**4**). ✧ Expr. (Popular) **(Ş-apoi) dă, Doamne, (bine),** se spune despre ceva (mai ales despre un ospăţ, un chef) extraordinar. *După aceasta se începe nunta, ş-apoi dă, Doamne, bine!* CREANGĂ, P. 279, cf. DL, DEX. *Dă, Doamne, ce era acum în casa popii; bucuria, şi veselia, masa şi petrecerile ţinură o lună de zile.* ŞEZ. IV, 189. ✧ (Regional) **Cum** (sau **ce**) **a** (sau **o**) **da târgul şi norocul** v. noroc (**1**). ✦ Refl. impers. (Astăzi rar; în forma negativă) A se pomeni (**7**). *Ploaie streină ce nu s-a mai dat a vedea altă dată.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 110ᵛ/19. *Nu s-a dat pe faţa pământului o jupâneasă mai iscusită decât Angheluşa.* ALECSANDRI, T. 13. *Turbare de cap şi frântură de limbă ca la aceşti nefericiţi dascăli nu s-au mai dat a vedea.* CREANGĂ, A. 84. *Nu este dat să le vadă oricine.* BĂCESCU, PĂS. 299, cf. DL. *Făcură o nuntă mare, cum nu s-a mai dat pe faţa pământului.* FUNDESCU, L. P. I, 45.

5. (Folosit şi absol.) (Învechit şi popular; complementul indică bunuri) A vinde (**1**). *Îmblă neguţătorind pre la casele mueriilor, dece le dă tot mai eftin de cumu-i preţul.* PRAV. 172, cf. MARDARIE, L. 198/2. *Trebuie prăsit poame de iarnă, pentru că aceaste se pot ţinea mult şi preste iarnă poate căpăta vreame să le dea cu preţ.* ÎNV. POM. 51/12. *Cum sau cu cât dai pănura?* LB. *Vinul ce trimitem astăzi francezilor şi belgienilor îl dăm pe un preţ derizoriu.* GHICA, C. E. III, 71. *Pe mine mă ţine şapte sute de lei, dar pentru prea cinstitul obraz al panevgheniei tale le dau tot cu acest preţ.* FILIMON, O. I, 147. *Dator nu-s, că nu-mi dă nimene pe datorie.* CREANGĂ, A. 200. *Am ceva bun de tot ... – Cum îl dai?* CARAGIALE, O. III, 155, cf. CADE. *Ar mai fi cerut, dar ştia că Busuioc nu-i dă pe datorie.* REBREANU, R. II, 57. *Dau numai pe bani.* CAMILAR, N. I, 166. *Să-mi daţi, dacă vreţi, bomboane ... da să fie de alea bune.* DEMETRIUS, A. 281, cf. DL, DEX. *Mergem la Paţanghel, să vedem cum a dat porumbul.* PREDA, Î. 74. *Măi iaurgiu: ia stai! Cum dai cotul de iaurt?* TEODORESCU, P. P. 120. *De-ar fi târgul la Mica, Mi-aş mâna ibovnica, ... Şi o-aş da pe bani de lut, Numai să n-o văz mai mult!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 453. *La târg la Gârbovăţ, C-acolo le dai cu preţ.* FOLC. TRANSILV. II, 470. *Laptele nu-l dă pe bani.* FUNDESCU, L. P. I, 74. ✦ (Folosit şi absol.) (Complementul indică mai ales bani) A achita o obligaţie materială; a oferi cuiva pentru a obţine ceva; a plăti (**1, 2**). *Nădăiia-se că mită da-se-va lui de la Pavelu.* COD. VOR.² 292. *Ferice de cel ce dă ţie darea ta.* PSALT. SCH. 286/9. *Mi-au dat şi trei galbeni arăvonă.* VARLAAM, C. 392. *Dă mită pentru să poată călca mişeii.* COD. TOD. 219. *Vor fi dat cuiva mită şi-i vor lăuda.* NEAGOE, ÎNV. 242/26. *Frâncii da dajde lui Ioan Asean.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 65ᵛ/28. *Le dă-n viaţă direaptă plată.* id. PS. 48/8. *Şi-l dusă la bolniţă şi dede bolniceriului doi taleri* (cca 1750). GCR II, 63/37. *Lăcuitoriul are să dea zeciuială la stăpânul pământului.* PRAV. COND. (1780), 84. *Eu, popa Pătru din Criştor, am dat 15 florinţi* (a. 1786). IORGA, S. D. XIII, 83. *Domnul făgăduiaşte mai sus zisului voinic, pentru bunele şi credincioasele slujbele lui, doao sute de florinţi pe tot anul a-i da.* EUSTATIEVICI, I. 6/25. *Dajdie dă la Neapole, un leu pe tot anul.* AMFILOHIE, G. 128/6. *Am dat 10 zloţi camătă* (a. 1809). IORGA, S. D. XIII, 34. *Să dea Valahia cu cuvânt de haraci pre an câte 10 mii de galbeni.* OBLĂDUIREA, 15/5. *Compatrioţii noştri mai bucuros dau o sută de lei p-un mod nou să fie modist, decât zeace lei p-o carte să fie înţelept.* MUMULEANU, C. 39/1. *Dau arvună, adică arvunez.* I. GOLESCU, C. *Dete dejmă sacară amestecată cu orz* (a. 1828). IORGA, S. D. XXI, 425. *Iustin ... nu voia ... simbrie (stipendium) avarilor a le da.* T. AARON, S. A. 36/17. *Optsprezece lei am dat numai pe cărţi.* HELIADE, O. I, 278. *Dau dajdie, adică plătesc dajdie, bir.* I. GOLESCU, C. *Îi porunci să dea pescarului un bacşiş însămnător.* GORJAN, H. I, 60/3. *Au doară nu eşti mulţumit cu plata ce ţi s-a dat.* id. ib. 88/22. *Banii ce-i dăduse la suirea lui pe tron.* IST. M. 170/26. *De unde să tot dăm, că nu mai avem.* GHICA, C. E. I, 163. *Dă-mi o părăluţă că ţi-oi căuta în oglindă.* ALECSANDRI, O. P. 224. [Cererea de bani] *plictiseşte unele guverne care nu vor să dea.* MAIORESCU, D. V, 75. *Am fost silit ... să-i dau ca bir tot al zecelea din copiii supuşilor mei.* EMINESCU, P. L. 6. *Hai! cât să-ţi dau pe an ca să te tocmeşti la mine?* CREANGĂ, P. 150. *Comediile alea nemţeşti – nişte moşturi; dăm parale şi nu înţelegem nimica.* CARAGIALE, O. VI, 6. *E pagubă de banii pe care i-a dat pentru funda cea de panglică.* SLAVICI, O. I, 92. *Nu te mulţumeşti cu simbria ce-ţi dau?* ISPIRESCU, L. 231. *Pe la 1400, boierii cari luau pământ de la boieri ... dădeau bani străini.* IORGA, C. I. III, 77. *Dădu bacşişuri în dreapta şi în stânga.* EFTIMIU, N. 21. *Să dau ceva vreunui slujbaş să mă îndrumeze?* KLOPŞTOCK, F. 33. *Ce-mi dai, domnule magazioner, a întrebat într-o zi Ioniţă, să ţi-o pui pe picioare?* ARGHEZI, S. XI, 105. *Trebuie să-mi dea zilele astea arvuna ca să cumpăr materiale.* PAS, Z. I, 101. *Or să încerce să-ţi dea mită.* GALAN, B. I, 43. *Cât dă de o căruţă? – Cum cât dă? ... – Cât plăteşte?* PREDA, Î. 120. *Toată vara l-am rugat Să-mi dea bani pe adunat.* ALECSANDRI, P. P. 259. *Cât a dat tata pe cojoc?* TEODORESCU, P. P. 191. *A avut vreo câţiva lei Şi i-o dat pe doi viţei.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 181. *Unde a văzut el ca cineva să-i deie pe o sută de berbeci o sută de lei?* SBIERA, P. 216. *În oraş ... dai bani pe sălaş.* MÂNDRESCU, L. P. 63. *Tu, Măriucă, dă-mi două groşiţe pe făina asta.* RETEGANUL, P. IV, 27. *Să dea pe el o baniţă de galbeni.* STĂNCESCU, B. 240. *De s-ar afla cineva, Mie dorul să mi-l ia, I-aş da bani cu ghiutura.* HODOŞ, P. P. 35. *Întrebă pe un negustor câte parale îi dă pe pielea lupului.* ŞEZ. III, 113. *Cât ai dat pe ruminele Ţi-ai putut lua viţele.* FOLC. TRANSILV. I, 413. (Refl. pas.) *Dacă s-a întâmplat a se da arvonă ... partea ce se va căi ... dacă va fi vânzătoriul va plăti arvona îndoit.* PRAVILA (1814), 42/15. *Banii ca o marfă ... se dau cu dobândă.* GHICA, C. E. I, 98. *S-a fost dat arvună.* HAMANGIU, C. C. 360. ✧ Expr. **A da bir cu fugiţii** v. bir. ✦ A oferi ca plată; a propune ca preţ. *Să pot liţitălui, vinde cu doba, cărora ar da mai mult.* FUND. 16/33. *Oare vizirul şi capugi-başa vor fi găsit pre vreunul care dă mai mult pentru domnia acestei ţări?* FILIMON, O. I, 171. *Unul îi dă opt lei, altul zece, altul zece şi şase bani.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 91.

6. (Mai ales cu determinări introduse prin prep. „pe", „pentru" etc.) A înlocui cu altcineva sau cu altceva (de aceeaşi natură, de aceeaşi valoare, necesar etc.), a ceda pentru a primi în loc altceva (de aceeaşi natură, de aceeaşi valoare, necesar etc.), a schimba (**I 1**). *Omul nu poate da nemică schimb derept sufletul lui.* CORESI, EV. 74. *Dumnezeu au dat schimb pentru spăsenia noastră cinstit şi curat sânge al Fiului Său unul născut.* id. ib. *Ce-şi dă firea omenească Pre fire dobitocească.* DOSOFTEI, PS. 161/11. *A dat o clipă de viaţă trecătoare Pe alta mai ferice.* ALECSANDRI, POEZII, 330. *Ce e drept, nu dau societatea noastră pe cea franceză.* CARAGIALE, O. IV, 381, cf. DL, DEX. *Murguleţ ... pe mălai că mi te-oi da.* TEODORESCU, P. P. 351. *Vai, mândruţo, gura ta Pentru multe nu o-aş da.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 26. *Lelea cu ochii cei mari. Dat-o boii pe pieptariu Şi-o junincă Pe-o oglindă.* RETEGANUL, CH. 119. *Aste buze răpitoare Nu le-aş da p-un soare mare.* BIBICESCU, P. P. 34. *Bătrâneţe, bătrâneţe, Cum te-aş da pe tinereţe.* DOINE, 280. *Am avut o chită de in; O aduc ş-o dau pe vin.* ŞEZ. V, 14. *Iar dacă m-oi însura Şi haiducia oi lăsa, Pe mălai că mi te-oi da.* FOLC. MOLD. I, 152. *Nu da vrabia din mână pe cioara din par.* ZANNE, P. I, 700.

✧ Expr. **A da cinstea pe rușine** v. cinste. (Refl.) (Familiar) **A nu se da pe cineva** = a se prețui mai mult decât pe altul (sau pe alții); a se considera superior cuiva. *Să fi fost mai bine trăită, crede-mă că nu m-aș fi dat pe o copilă.* PR. DRAM. 282. *Nu m-aș da pe zece ca d-alde ăștia.* ISPIRESCU, L. 15, cf. DL, DM, DEX. *Hei! pipiric, pipiric, dară voinic, nu se dă pe orișicine!* SBIERA, P. 178. (Refl.) (Rar) **A nu se da pentru mult** = a se prețui mult. Cf. DL, DEX. *Toate ca toate, dar de asta să mă văd o dată scăpat, apoi nu m-aș da pentru mult.* BOTA, P. 7. (Regional) **A da toate pe una** = a rămâne cu o singură alternativă. *Împăratul, cât era de împărat, le dăduse acum toate pe una, și nici măcar aceea nu era bună: frica!* CREANGĂ, P. 86, cf. DL. ✦ A renunța la ceva de preț; p. ext. a sacrifica (**2**). *Ar da toată starea, ca să aibă un minut ... numai un minut de odihnă.* MARCOVICI, C. 19/5. *Câinele acesta zece ani a dat din viața lui ca să sară la porunca mea.* ISAC, O. 178. *Pentru-o palmă de pământ, Zilele mi-a dat în vânt.* ALECSANDRI, P. P. 227. ✧ (Însoțit de determinarea „viața", exprimă ideea de sacrificiu din devotament) *Oamenii carii ș-au dat viiața lor pentru numele Domnului.* N. TEST. (1648), 155ᵛ/6. *Sunt gata a-mi da viața pentru tine.* ISPIRESCU, L. 12. *Cu ce drag ți-ai da viața dac-ar fi să te omoare.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 74. *Pentru o cauză îmi dau bucuros și viața!* REBREANU, I. 274. *Mi-aș da viața ca să te apăr.* CAMIL PETRESCU, T. II, 23, cf. DL, DM, DEX. *Omul ... ar vrea să știe câte-un lucru pentru care și-ar da chiar și viața.* RETEGANUL, P. III, 30. ✧ Loc. vb. **A da jertfă** = a jertfi. *Au dat jărtvă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 130ᵛ/36. (Fig.) *A hotărât ca partea a doua a „Sufletelor moarte", consacrată regenerării lui Cicikov ..., să fie dată jertfă flăcărilor.* SADOVEANU, O. XX, 565.

II. 1. Tranz., intranz. și refl. (Învechit și popular) A (se) așeza (într-un anumit loc, într-o anumită poziție, într-un anumit mod). *Mă dedeiu într-o rână, la umbra altui copaciu.* GORJAN, H. I, 155/9. *Se dete p-o pernă, răzimându-și cotul.* PANN, P. V. I, 58/6. *Apoi dete în genunchi la vizirul Socoli, cerând mazilirea neamului domnesc din Țeara Românească.* ODOBESCU, S. I, 150. *Spune-i că te prinzi să dai în girezi tot grâul cât îl are semănat.* CREANGĂ, P. 155. *Se deteră spre odihnă.* ISPIRESCU, L. 4. *Gospodinele au și întins mâncarea la pământ pe frunze mari de căptalan ... Și s-au dat cu toții roată, ..., și au prins a sfâșia în mâini mădulare de miel.* MIRONESCU, S. 72. *Murgule, ... te-oi da lângă perete.* DOINE, 179. *Jupânul ... Puțintel s-a dat Cam la colț de pat.* TEODORESCU, P. P. 25. ✧ Loc. vb. (Regional) **A se da la culcare** = a se culca. *După cină, să dau la culcare.* RETEGANUL, P. III, 83. **A da credință** v. credință. ✦ Tranz. (Rar) A petrece (**I 1**). *Un domn scurt și gras, cu ochelari dați după ureche.* C. PETRESCU, Î. I, 12, cf. DL.

2. Intranz. (Despre ferestre, uși, încăperi etc.; urmat de determinări locale introduse prin prep. „în", „spre", „asupra", „pe", rar, „înspre") A fi orientat, a avea vederea spre ..., a se deschide spre ..., a comunica cu ... *Apartamentele nevestei lui ... da asupra grădinei.* NEGRUZZI, S. I, 73. *O tindă întunecoasă în care da ... ușile deosebitelor încăperi.* ODOBESCU, ap. TDRG. *Intrarăm prin ușa de din dos a casei, ce da în grădină.* EMINESCU, P. L. 140. *Trei ferestre mari dând spre curte.* CARAGIALE, O. IV, 122. *Îl vede pe fereastră, căci odaia ei da în grădină.* ISPIRESCU, L. 151. *Un iatac c-o ferestruie, ce dă în livadă.* VLAHUȚĂ, SĂM. I, 290. *Boierul ... păși ... spre fereastra care da spre râmnic.* SĂM. II, 604. *Ușa ce da în tinda cea întredeschisă.* AGÎRBICEANU, S. 189. *Din odăile neluminate ce dădeau în larga încăpere din mijloc se auziră șoapte, râsete înfundate, un suspin.* M. I. CARAGIALE, C. 119. *Ușa ... dădea din micul atelier în camera unde Simona dormea.* EFTIMIU, N. 115. *Mai la dreapta, o ușă cu geam ... dă înspre peron.* SEBASTIAN, T. 188. *O mică odăiță în fund dând spre o curte murdară.* CĂLINESCU, I. C. 281. *Camera lui, în fundul unei galerii izolate, da, de sus, cu ferestrele în grădina pământului.* ARGHEZI, S. XI, 115. *Camera de la hotel dă direct pe un splendid parc tropical.* RALEA, S. T. I, 255. *O ușă care dădea în pivniță.* BENIUC, M. C. I, 203. *În fața porții care da pe trotuar s-a găsit, din nou, față-n față cu un asemenea soare.* VINEA, L. I, 5. *Odaia ... dădea pe un coridor în care erau îngrămădite lemne.* DEMETRIUS, A. 59, cf. DL. *Își urmă gazda într-o odaie cu un geam mare care dădea chiar spre câmpie.* PREDA, R. 19, cf. DM. *Clădirea era un fel de hărăbaie întunecoasă, cu ferestre oarbe, dând spre o curte înghesuită.* BARBU, G. 208, cf. DEX. *Pridvor care da în grădina a frumoasă.* STĂNCESCU, B. 335. *Odaia ei da în grădină.* FUNDESCU, L. P. I, 67. ✦ (Despre terenuri) A ajunge, a se întinde până la ... *Făt-Frumos vede că șirul munților dă într-o mare verde și întinsă, ce trăiește într-o mie de valuri senine.* EMINESCU, P. L. 11. *Nimerise în grădini tăcute care dădeau în câmp.* CAMILAR, N. I, 102. ✦ (Despre lumină) A cădea într-o direcție. *Tainicele raze* [ale lunii], *dând pieziș pe o zidire.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Baba ... s-a ghemuit ... cu spatele la lună, să nu-i dea lumina-n ochi.* CARAGIALE, O. II, 245.

3. Tranz. (Cu determinări introduse prin prep. „cu") A acoperi cu un strat de substanță, de vopsea, de metal, a întinde pe deasupra; spec. a spoi (**2**), a vopsi (**I 1**). *Și puseră deasupra lui un clit de leamne și-l aprinseră, dându-i cu untură de delfin.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 130ᵛ/8. *Își răsucește mustețele și le dă cu cosmetic.* CONTEMPORANUL, VII, 489. [Compoziția] *s-o dea pe păr așa simplu?* CARAGIALE, O. VII, 5. *Casa părintelui ... e văruită până unde ajunge cerdacul, iar de acolo în jos e dată cu lut.* I. NEGRUZZI, S. I, 12, cf. TDRG. *O clopotniță hârbuită, dată cu humă galbenă.* I. BOTEZ, B. I, 181. *Lucu se pomenise într-o mansardă îngustă și dată cu var.* VINEA, L. I, 113. *Catargele erau gata, netezite, date cu ulei.* TUDORAN, P. 131. *Vopsitorii dădeau cu roșu obloanele.* id. ib. 518, cf. DL. *Măscuite, date cu roșu, parfumate cu odicolon.* BARBU, G. 369. *Le spală, le parfumează, le dă cu odicolon.* id. I. I, 222. *Își dă barba cu calacan, o-nnegrește el bini.* ȘEZ. IX, 19. *Casa ta-i dată cu var.* SEVASTOS, C. 138. ✧ Loc. vb. **A da sare** v. sare (**1**). **A da piper** = a pipera. *Să le dai ... și puțin piper, înfigându-i binișor ... cu vârful cuțitului.* MOROIANU, S. 76. **A da perdaf** v. perdaf (**1 a**). (Învechit) **A da cu suliman** v. suliman (**I 1**). **A da cu poleială** = a polei[4] (**1**). Cf. TDRG. **A se da cu săpun** = a se săpuni (**1**). Cf. ALR SN IV h 1 224. ✧ Expr. (Intranz.; popular) **A-i da** (cuiva) **cu ardei** (sau **cu chibritul, cu frunză de tutun, cu ceva**) **pe la nas** v. nas[1] (**1**). ✧ Refl. *Dacă fetele se dau cu salcie pe păr în ziua de Florii, le crește părul.* CANDREA, F. 35. *Se dau cu pomadă lipindu-și părul.* TEODOREANU, M. U. 270. ✧ Intranz. *Lapte cu care dete pe la ochii împăratului.* ISPIRESCU, L. 172. *Este păcat a da cu ceară prin casă.* GOROVEI, CR. 690. *Să-mi dau cu apă de izvor pe față.* D. BOTEZ, P. O. 16. *Da cu spuză pe fereastră.* ALECSANDRI, P. P. 346. *Dau cu apă să mă sting, Și mai tare mă aprind.* SEVASTOS, C. 42.

4. Tranz. A schimba poziția, locul etc.; p. ext. a împinge. *Cocostârcii ... Dau gâtul peste aripi torcând din ciocul lor.* ALECSANDRI, POEZII, 39. *Ea se sculă, își netezi părul de pe frunte și-l dete pe spate.* EMINESCU, P. L. 10. *Am băut prea mult! m-am gândit eu, dându-mi căciula mai spre ceafă.* CARAGIALE, O. I, 144. *Dând potcapul către ceafă.* IOSIF, V. 49. *Își dădu c-o zmâncitură căciula pe ceafă.* AGÎRBICEANU, S. 172. *Pe urmă, se mai scărpină în cap, mai dădu după ureche o viță de păr.* MIRONESCU, S. 18. *Își dăduse pe ochi pălărioara rotundă.* SADOVEANU, O. VI, 359. *Avea un fel al ei de a-și da capul pe spate.* BART, E. 48. *Purta ... o căciulă foarte șic, dată ușor pe ceafă.* PREDA, DELIR. 106. ✧ Expr. **A da cărțile pe față** v. carte. **A da ușa** (sau **poarta, fereastra** etc.) **de** (sau **la**) **perete** v. perete (**I 1**). (Popular) **A da dos** sau **dosul** ori **dosurile** (**la față**) v. dos.

III. 1. Tranz. (Complementul indică oameni) A pune în anumite circumstanțe; a supune unei activități sau acțiuni (organizate), a încredința cuiva în vederea unui scop; a lăsa la dispoziția cuiva; a preda (justiției) (v. denunța **1**). *Să nu fim dați în munca*

veacului. CORESI, EV. 62. *Avea preotul un frate ...* [îl] *deaderă la boiarin.* MOXA, ap. GCR I, 61/18. *Cela ce-şi dă roabele şi slujnicele de să dezmiardă bărbaţii.* PRAV. 171. *Şi-i deaderă la ocne, la băi, să paţă rău.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 21^{v}/11. *D-aceia-ţi dedeiu băiatul ca să-l faci desăvârşit.* PANN, P. V. II, 9/2. *Te dau la şcoala domnească să înveţi carte grecească.* FILIMON, O. I, 122. *Îl deteră pe la şcoli şi filozofi.* ISPIRESCU, L. 2. *Porneşte spre casă, urmat de câţiva ostaşi, în paza cărora l-a dat împăratul.* CREANGĂ, P. 84. *Dete pe fiu-său acestor vânători ca să-l înveţe meşteşugul.* id. ib. 183. *De nu l-or da la şcoala militară, îl dau la medicină.* CĂLINESCU, E. O. II, 297, cf. DL, DEX. *Roabă lui hanul m-a da!* ALECSANDRI, P. P. 106. *Mă dă lupului, să mă mănânce.* SBIERA, P. 57. *M-a dat la spânzurat.* TEODORESCU, P. P. 509. *Cine m-o dat dorului, Aibă casa cucului.* RETEGANUL, TR. 136. *Şi m-au prins şi m-au legat Şi la temniţă m-au dat.* SEVASTOS, C. 274. ✧ Refl. (Învechit) *În curvie se-au dat pre sine* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 340/19. ✧ (Învechit; cu complementul „război", care precizează sensul acţiunii) *Şi dând război, birui Ştefan-Vodă.* URECHE, L. 74. *Dând război leaşilor, nu-i putură dobândi* (a. 1650). GCR I, 150/7. *Mihai-Vodă ... ş-au ales locul de a dare războiu leşilor, pe apa Teleajinului.* M. COSTIN, O. 52. *Dându-le război, i-au înfrânt.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 121^{v}/2. *Bărbaţi ... oştesc ... dând război şi biruind.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/33. *Şi aşa dând război tare împăratul au poruncit viziriului şi altor paşi să treacă pă pod să să bată cu nemţii.* IST. Ţ. R. 90. *Dând război de îmbe părţile cu multă vărsare de singe.* N. COSTIN, L. 96. *Şi dând război ..., au biruit perşii.* NECULCE, L. 378. *S-au lovit cu vrăjmaşii, de au dat război* (a. 1705). GCR I, 358/5. *Să se ducă cu dânsul a da război asupra sclavilor.* MAIOR, I. B. 175/9. *Asupra multor sute* [de turci] *Dete război.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 183. *Au hotărât ... să dea război cu vrăjmaşii.* GRECEANU, Î. 31/12. *Din nenorocirea noastră, hotărăsc răsboi a da.* BELDIMAN, ap. GCR II, 243/25, cf. DRLU, LB. *Nu se vede în istorii ca oştirile româneşti ce da războaie într-atâtea clime să fie murit de boale.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 21/15. *Ani îndelungi au luptat şi dat-au război cu potrivnici Mult mai puţini decât ei.* MURNU, I. 28. ✧ Loc. vb. **A da faţă** v. faţă. **A da foc** v. foc. **A da greş** v. greş. (Învechit) **A-i da greş** (cuiva) v. greş. **A da formă** = a modela. (Refl. pas.) *Se dă lemnului anumite forme.* I. APOLZAN, U. 7. (Învechit şi regional) **A-şi da moarte** sau **a se da morţii** = a se sinucide. *O! de-aş fi volnică a-mi da moarte pentru ca să pun capet durerilor mele!* MAIOR, T. 179/18. *De iubita sa doreaşte, Morţii a să da voiaşte.* BĂRAC, A. E. 29^{v}/22. *Se dede morţii de bună-voia ei pentru dânsul.* ISPIRESCU, U. 67. *Dar şi-a dat singur moartea, răspunse Ana.* VINEA, L. II, 134. (Învechit) **A da moarte cuiva** = a omorî (1). *Învigătorii cei învinşi dau şi priimesc moarte.* PÂCLEANU, I. I, 182/25. *Braţul ce nu dă moarte când poate, multe poate.* ALECSANDRI, POEZII, 230. (Refl.; învechit) **A se da vinovat** = a se învinovăţi. *L-au dat vinovat să i se taie capul.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 188^{r}/11. *Singur să dă vinovat cela ce sileaşte să se îndereptează nepârându-l niminea.* PILDE, 39/13. **A da de pagubă** v. pagubă (1). **A da răscoală** v. răscoală[1] (4). (Familiar) **A da de cap** = a soluţiona, a rezolva (1). *Un lucru pe care ei nu-l pot rezolva cu argumente, un tânăr îi dă de cap, prin simpla lui prezenţă.* PREDA, I. 106. ✧ Expr. **A da de azi pe** (sau **până**) **mâine** v. azi. **A da zi după zi** sau **rând zilelor** = a amâna. *Ea nu-l băga în seamă, ci tot da zi după zi cu fel de fel de vorbe, a se cununa.* ISPIRESCU, L. 29, cf. DA. (Popular) **A-i da de cap** (cuiva) v. cap. **A (se) da platnic** v. platnic (1). **A se da rămas** v. rămas[2] (I 4). **A da rămas pe cineva** sau **a da rămas din judecată** v. rămas[2] (I 4). **A se da de ruşine** v. ruşine[1] (I 3). **A da** (pe cineva) **în judecată** v. judecată. **A da pe mâna justiţiei** v. mână[1] (I 1). **A da** (pe cineva sau ceva) **gata** v. gata. **A da pârjol** v. pârjol (I 1). (Regional) **A se da la pace** v. pace (4). ✦ (Popular; de obicei construit cu prep. „după", „la", „pe" etc. sau cu determinări ca „în căsătorie", „de soţie", „de nevastă", „de bărbat" etc.) A căsători. *Atuncea deade Mihail o ibovnică a lui după Vasilie* (a. 1620). GCR I, 61/33. *Nu vru să-şi dea pre hiică-sa după împăratul.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 44^{r}/28. *Am zis către Oprea să nu o dea, că nu va face nimic cu ea, că fata plânge de moarte* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 196. *L-au însurat dându-i muiare pre Rebeca.* GRECEANU, Î. 22/25. *Am aflat că vreau să te mărite, să te dea după un ţăran bătrân.* PR. DRAM. 388. *Împăratul ... a făcut sfat şi a găsit cu cale să deie fata după feciorul moşneagului.* CREANGĂ, P. 85. *Eu aveam de gând ... să-ţi dau pe fata mea ... de nevastă.* SLAVICI, O. I, 90. *Împăratul ... dete de bărbat fie-sei pe argat.* ISPIRESCU, L. 169. *Adicătelea de ce nu mi-o dai de nevastă?* VLAHUŢĂ, S. A. II, 13. *Am şi eu numai o fată, ... Cui o dau voiesc să-mi fie Om o dată.* COŞBUC, P. I, 103. *Mă pomenesc într-o zi cu el, ca să-i dau fata asta lui ... Şi i-am dat-o ... Am făcut nuntă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 121. *Pe Florica i-ar da-o vădana lui Maxim Oprea cu amândouă mâinile.* REBREANU, I. 78. *Un lucru visa coana Elenca: să-şi dea fata după unul de la gară.* BASSARABESCU, S. N. 73. [Vădana] *fusese dată fără voia ei după un grec.* SADOVEANU, O. I, 169. *„Moş Pavel, ce-ţi mai face, de-acum un an, Ileana?" „Boierule, am dat-o după un cârciumar".* PILLAT, P. 151, cf. DL, DEX. *M-a dat maica pe mine La rău mare de la bine!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 172. *Dă-mă, maică, unde trag, Să trăiesc traiul cu drag.* id. ib. 273. *Cin' ţi-o plăcea Bărbat ţi l-oi da.* TEODORESCU, P. P. 647. *Să ne dea fetele în căsătorie.* RETEGANUL, P. III, 74. *Îmi dă pe fli-sa de nevastă?* STĂNCESCU, B. 69. *Împăratul ... i-a dat pe fata cea mai mare de soţie.* ŞEZ. II, 55. *A sosit timpul de a le da la casa lor.* FUNDESCU, L. P. I, 67. ✦ (Învechit; cu determinarea „prin târg"; complementul indică răufăcători) A duce, a plimba cu forţa (sub pază) în semn de pedeapsă. *I-au înfierat şi i-au dat pen târg şi i-au dus la ocnă.* IST. Ţ. R. 45. *Îl dă pân târg însemnează o pedeapsă a vinovaţilor când, după osânda lor, să punea pă măgar cu faţa spre coadă şi-i trecea pân târg strigând.* I. GOLESCU, C. *Pe borfaşi îi dă prin târg bătându-i la spate.* GHICA, S. IX, cf. TDRG. ✧ (Refl. pas.) *Câţi să vor vădi martori mincinoşi, să să dea prin târg bătându-se.* LEGIUIRE, 85/26. *Câţi din măcelari sau brutari se dovedeau că vând cu cântare strâmbe ... se dedeau prin târg şi se ţintuiau de urechi pe la răspântii.* FILIMON, O. I, 191. *În acea zi era să se dea prin târg un falit fraudulos.* id. ib. 298. ✦ (Popular; complementul indică vite, mai ales oi) A mâna[1] (1). *Drăguţule bace, Dă-ţi oile-ncoace.* ALECSANDRI, P. P. 1. *Dă oile la strungă spre a le mulge.* H XII 261. *Niciodată nu mi-i ciudă, Ca când dau vacile-n ciurdă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 455. *Au dat oile la păscut.* SBIERA, P. 37, cf. ŞEZ. III, 189, V, 71. ✦ (Învechit, rar) A trimite (1). (Refl. pas.) *Să deade tocma la un loc al Asiei.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 28^{v}/8. ✦ (Învechit) A impune. *Iară acest lucru nu iaste nemărui dată cu vreo silă, cum să fie datoriu să facă acest agiutoriu.* PRAV. 122. (Refl. pas.) *Mearse la scaun unde i s-au dat.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 132^{r}/18.

2. Refl. (Popular) A ceda; a se supune (**I 2**); a se lăsa. *De să va prileji vreun om domnesc să îmble cu slujbă şi de să va lega de un direpţ, vrând să-l vatâme, şi cela nu să va da, ce-l va lovi şi-i să va prileji moarte, acesta ... să nu aibă niceo certare.* PRAV. 70. *O strujiră preste trup cu frecături ascuţite ... şi tot nu s-au dat.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 92^{r}/23. *Cu toate aceste, Sfântul ... nu se da.* NEGRUZZI, S. I, 225. *Cum nu se dă scos ursul din bârlog ... aşa nu mă dam eu dus din Humuleşti.* CREANGĂ, A. 116. *Mireasa nu se da vârâtă în casă.* SEVASTOS, N. 259. *Nu se dară mult poftiţi.* MARIAN, O. II, 188. *Laura nu se dădu bătută.* C. PETRESCU, Î. I, 9. *N-a mai avut ce spune şi s-a dat bătut.* SADOVEANU, O. XXI, 425. [Câinii] *nu se da să li tai cozile.* SBIERA, P. 15. ✧ (Cu dativul etic) *Fricosule ... nu mi te da, păcătosule.* ALECSANDRI, T. I, 117. ✧ Expr. **A nu se da cu una cu două** = a nu ceda uşor. *Chiriţa nu se dă cu una cu două.* ALECSANDRI, T. 70. *Flăcăul era chitit la capul său şi nu se da cu una cu două.* CREANGĂ, P. 142. **A da pasul** v.

pas[2] (I 1). ✦ Tranz. (Învechit, rar) A admite. *Să dăm că este aşa, cum zic ei.* MAIOR, IST. 97/12. ✦ Tranz. şi refl. (Învechit şi popular) A (se) preda (2). *Tatăl-său de-l va prinde şi să-l dea giudeţului, giudeţul va mai micşura certarea lui.* PRAV. 294. *Să le dea fărmăcătorii.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 29ᵛ/6. *Au gând să nu se dea, ce să se apere.* LET. II, 159/14. *Am încunjurat-o de toate părţile* [cetatea] *şi s-au dat, numai cetatea singură au remas, adecă am slobozit tatarii în pradă* (a. 1716). URICARIUL, X, 83. *Acestii, după puţin s-au dat robi şi cetăţuia s-au ars de franţezi.* KOGĂLNICEANU, S. 13. *Numai Timişoara mai este în mâna împrotivnicului, dar întru atâta înconjurată că în puţintică vreme trebuie să se dea.* GHICA, A. 306, cf. DL. *Dă-te de voia ta, Să ne scapi de vreo belea.* TEODORESCU, P. P. 292. ✦ (Despre femei; construit cu dativul) A avea, de bunăvoie, relaţii sexuale cu cineva; a se dărui (I 4). *Ce cruzime poate fi mai mare decât aceea de a bănui cinstea unei femei ce ţi s-a dat cu cea mai mare dragoste?* FILIMON, O. I, 153. *Tu vezi că ea* [Ana] *nu se dă de bună voie: aşa sunt muierile.* SLAVICI, O. I, 197. *O femeie ... se dă unui amant.* IBRĂILEANU, A. 97. *Ţigăncile ... se dădeau acolo parlagiilor şi măţarilor pe o băncuţă.* M. I. CARAGIALE, C. 62. *Eu ştiu c-ai să mă-nşeli chiar mâine ... Dar fiindcă azi mi te dai toată, Am să te iert.* MINULESCU, VERS. 22. *E nevoită de interes ... să se dea.* CAMIL PETRESCU, P. 56. ✦ (Popular; despre animale) A se împreuna sexual. *Câinele meu se vede că-i corciu de lup. De unde până unde, s-a dat, boala, c-o lupoaică!* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 2.

3. Refl. şi intranz. (Despre oameni; construit cu dativul sau cu prep. „la", învechit „după", „spre", „întru") A se lăsa atras, a se lăsa în voia ..., cuprins de ..., copleşit de ...; p. restr. a lua un obicei (rău), a se nărăvi (1). V. deda. *Odihnii cu totul s-au dat.* CANTEMIR, I. I. I, 96. *Turcii ascunşi în Iaşi pin pivniţi, ... daţi după băuturi şi jafuri* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 196/4. *Era om ... dat la desmierdări şi plăceri.* VĂCĂRESCUL, IST. 262. *Domiţian ..., în Misia ..., se deade spre deprinsele sale desfătăciuni şi răsboiul îl încredinţă lui Iulianus.* MAIOR, IST. 3/7. *Toţi cetăţenii sânt daţi spre negoţitorie.* id. T. 71/26. *De va începe învăţătoriul a se strica întru purtarea sa cea moralnică şi a se da beţiei ... unul ca acela diştrictualnicului director să se arate.* INSTRUCŢIE, 11/18. *Să dau preste măsură la patima cea desfrânată a jocului de cărţi.* OBLĂDUIREA, 90/8. *Îndată ce ne dăm noi cu totul la odihnă, cădem în somn.* POTECA, G. 7/11. *Ea se dete fără sfială la toate nebuniile.* CĂPĂŢINEANU, S. 84/21, cf. I. GOLESCU, C. *El din mica copilărie au fost dat către aceste.* DRĂGHICI, R. 73/23. *Tânărul princip se dedi la desfrânări.* IST. M. 180/17. *Petru-Vodă ... se dădu odihnei.* ARHIVA, I, 544. *Se dete cu totul la această patimă.* NEGRUZZI, S. I, 20. *Midas Împărat se dete la tot felul de desmierdări.* ISPIRESCU, U. 107. *Leneşa lor minte, dată pe gândiri uşoare.* VLAHUŢĂ, P. 134. *Se dăduse la băutură.* MILLE, V. P. 160. *Acolo se dă stricăciunii, cheltuieşte peste puterile lui, devine un Don Juan desfrânat.* SĂM. II, 331. *Dragul meu ... învaţă-te a munci, nu te da lenii.* HOGAŞ, DR. II, 47. *A fost bătaia lui Dumnezeu, părinte, că se prea dăduse lumea la beţii.* AGÎRBICEANU, S. 521. *După ce toate erau puse în rânduială, ne mai dădeam şi noi la odihnă.* MOROIANU, S. 105. *Mă voi da cu totul plăcerii.* PERPESSICIUS, S. 142, cf. DL. *Vai de mama lui cum mânca o pâine, că se dase la patima beţiei.* BARBU, G. 219. ✦ Refl. (Învechit) A se consacra. *Cu corpul şi cu mintea Se puseră-n travaliu, se deteră la arte.* HELIADE, O. I, 378. *Romanii, dându-se cu totul la războiu ..., puseră toate sălinţele ... ca să-l desăvârşască.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 17/4. *Grecii ... se dau la negoţu şi navigaţie.* GENILIE, G. 13/21. *Toată vremea mea era întrebuinţată în studii serioase asupra artei la care mă dasăm.* DACIA LIT. 269/30. *Tatăl meu ... se grăbeşte a părăsi cariera serviţiilor publice, spre a se da la agricultură.* SION, P. 343. *De se va da la un studiu serios, va reuşi desigur a se perfecţiona.* FILIMON, O. II, 211. ✦ Refl. (Învechit şi popular) A se deprinde (2). *Ai să te dai cu parfumurile.* I. CR. II, 179. *Calul bătrân greu se dă la umblet.* CONTEMPORANUL, V, 97. ✧ (Pleonastic) *Se dedease de era deprins cu cărţile svinţilor proroci.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 123ᵛ/25.

4. Refl. şi (rar) intranz. (Învechit şi popular) A trece în altă parte, în altă grupare, tabără etc. *Aceştia fiind daţi la credinţa lui Dumnedzău.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 147ᵛ/26. *Alexandru Mavrocordat ... era desăvârşit dat la enteresurile othomăneşti.* VĂCĂRESCUL, IST. 271. *S-au dat şi el dinpreună cu dânşii la o credinţă.* AMFILOHIE, G. 102/8. *Stă la chibzuiri, în care parte să se dea.* ISPIRESCU, U. 28. *Dacă s-a da cu ceilalţi, nu i se măreşte leafa.* I. NEGRUZZI, S. I, 21, cf. DL, DM, DEX. *Lasă legea creştinească Şi te dă-n legea turcească.* ALECSANDRI, P. P. 211. ✦ (Învechit şi popular; urmat de determinări introduse prin prep. „după") A se acomoda; a se adapta. *Năroadele ... se deaderă după neşte obiceaie a neşte fărmăcători.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 29ᵛ/26. *Eu gândesc că s-a da după mine şi s-a face şi ea bună.* CREANGĂ, P. 164, cf. DL. ✧ Expr. **A (se) da pe** (sau **la**) **brazdă** v. brazdă. (Popular) **A se da după păr** v. păr[1] (I 1). ✦ Tranz. (Învechit) A traduce (I 1). *Aceaste învăţături morale prin fabule, în limba românească a le da.* ŢICHINDEAL, F. 2/15.

IV. 1. Tranz. (De obicei în locuţiuni verbale; complementul indică, în special, ştiri, informaţii, explicaţii, dispoziţii, ordine etc.) A aduce la cunoştinţă; a face cunoscut; a anunţa, a arăta, a înştiinţa; a înfăţişa, a prezenta (2); (învechit) a răspunde de faptele sale. *Ipac [= aşijdere] dau ştire Domnie Tale za lucrul turcilor* (a. 1521). IORGA, S. D. X, 283. *Toţi vor sta în peliţele sale, să dea răspuns de lucrurele sale.* PSALT. SCH. 336/22. *Domnul nostru, căci datu e numele Tău pre tot pământul.* CORESI, ap. GCR. I, 11/17. *Cu aceastea cuvente de demult au dat veaste prorocul Ierusalimului de ... Hristos.* VARLAAM, C. 70. *Daţi ştire ca să viiu şi eu să mă închin Lui.* N. TEST. (1648), 4ʳ/26. *Că pildă dediu voao, ca cum făcuiu Eu voao, şi voi să faceţi.* ib. 124ʳ/21. *Cari se vor căsători, popa să dea ştire la besearică mai nainte cu o săptămână* (a. 1675). GCR I, 217/26. *Direpţii au dat veaste de venirea Domnului.* DOSOFTEI, V. S. [predoslovie] 3ʳ/25. *Măria Ta care la un norod întreg dai cuvântul lui Dumnedzău.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/12. *La această întrebare ... n-au putut da răspuns vizirului.* NECULCE, L. 164. *Acel agă turc împreună cu alalţi deaderă răspuns ... ca, fără zăbavă, să-şi rădice domn den ţară.* ANON. CANTAC., CM I, 218. *Pentru bunătatea Lui cea de margine să supune legii, cela ce au dat legia lui Moisi în muntele lui Horiv.* ANTIM, O. 31. *Arătându-l armaşul Domnii[i] Meale ca să i să dea poruncă.* PRAV. COND. (1780), 56. *Au dat acest vreadnic de pomenire răspuns.* CARCALECHI, C. 81/14. *În timpul învăţării, nu da singur răspunsul până nu va veni rândul la tine.* TOMICI, Î. 13/4. *Definiţii la toţi dau.* MUMULEANU, ap. GCR II, 251/10. *Să dau ordiruri pentru slobozirea banilor.* BULETIN, F. (1833), 63, 2/3. *Leul fără prelungire demision ei au dat.* DONICI, F. I, 56/14. *Ne dau semne de prietenie din acea întunecoasă ţară.* VASICI, M. II, 48/22. *Cei ce vor da semne de duh mai înalt ... să se aşeze în şcoala naţională.* REGUL. ORG. 355/8. *N-ai să-ţi deschizi gura să-i dai vro poruncă Că-ndată asupra-ţi ura îşi aruncă.* PANN, P. V. I, 55/25. *Se întârnă la Iaşi şi îşi dete demisiunea.* NEGRUZZI, S. I, 111. *Dete ordin să introducă în camera sa pe mesagerul postelnicului.* FILIMON, O. I, 131. *Bărbatul ei începuse a da semne de gelozie.* ALECSANDRI, O. P. 125. *Căpitanul ... da porunci ca să desbarce pasagerii.* id. ib. 208. *Pentru a da un exemplu din conversiunea simplă, ... nu am argumentat nimic, ci am exprimat numai aceeaşi idee prin alte cuvinte.* MAIORESCU, L. 69. *Dl Aron Florian ..., pentru cauză de sănătate, dă dimisiune din postul de profesor.* CONTEMPORANUL, I, 770. *Când oi veni eu, am să vă dau de ştire.* CREANGĂ, O. 11. *Să ne dai un semn şi nouă de mila Măriei Tale.* EMINESCU, O. I, 146. *Noi nu suntem puşi aci pentru ca să le dăm drumeţilor ştire despre cei ce vin şi cei ce trec.* SLAVICI, O. I, 122. *Răspunsul este foarte poetic, dar el nu ne dă ... definiţiunea poeziei.* MACEDONSKI, O. IV, 86. *Tălmaciul îi cheamă sus, le dă*

ordin să rămâie în spitalul de răniți ca servitori. SĂM. II, 285. *A doua zi mi-am dat dimisia din gazetărie.* LUC. II, 398. *Sluga singur dădea porunci.* AGÎRBICEANU, S. 477. *Dacă văz eu una ca asta dau de veste-n sat și pornim o bătaie mare.* LUNGIANU, CL. 55. *Dădeam d-nei M*** câteva explicații asupra regimului pe care îl urmează.* IBRĂILEANU, A. 92. *Dă ordine să-i adune gâște.* C. PETRESCU, S. 231. *Abia aștept să mă întorc acasă și dau divorș din prima zi.* MIRONESCU, S. 156. *Acum cred că ai să-mi dai d[umnea]ta explicații mie.* CAMIL PETRESCU, U. N. 130. *Mă-sa didese ordin să fie întinsă masă mare.* VISSARION, B. 318. *Măria Sa se sculase și dăduse poruncă slugilor să-l așeze în jilțul lui.* SADOVEANU, O. I, 23. *Să-ți dai demisia numaidecât, că, altfel, te destitui, nemernicule.* ULIERU, C. 47. *Capra neagră are, din instinct, teamă de el, dând semne de neliniște.* BĂCESCU, PĂS. 235. *Explicația poate fi dată ușor printr-un examen elementar.* CĂLINESCU, I. 15. *V-am chemat ca să vă dăm de știre porunca stăpânirii.* STANCU, D. 55. *Se mulțumea cu răspunsurile pe care i le dădea mămuca.* id. R. A. III, 209. *Relația de mai sus dă deci definiția generală.* SANIELEVICI, R. 63. *Pentru a preciza, să dăm următorul exemplu.* id. ib. 64. *Să terminăm cu gospodăria și îmi dau dimisia.* PREDA, D. 134. *Aș da un exemplu din psihologie.* LL 1972, nr. 2, 44. *O sută de trâmbițași erau în frunte, dând de veste poporului că trece padișahul.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 8. *Rudele victimelor au dat citire numelor celor dispăruți în tragedie.* RL 2005, nr. 4 716. *Trece-n jos, se duce-n sus, Nime nu-i dă un răspuns.* ALECSANDRI, P. P. 240. *Împăratul ... a dat veste în toată împărăția lui.* ȘEZ. IV, 169. *Ori și câte-o întrebat, Niciun răspuns nu i-ai dat.* FOLC. TRANSILV. I, 218. ◇ (Prin analogie) *Atât de dragă O dă portul îmbrăcându-l!* COȘBUC, B. 80. ◇ Refl. pas. *S-a dat veste lui Erotocrit, pe loc, ca să se-ntoarcă acasă.* PANN, E. I, 83/14. *Se dădu poruncă să fie aduși și toți invalizii de război și să fie așezați în frunte.* AGÎRBICEANU, S. P. 136. *Se dă următoarea succesiune a răpitoarelor: vultur, hultan, gaie.* BĂCESCU, PĂS. 209. ◇ Loc. vb. **A da la lumină = a)** (rar; despre stări sufletești) a dezvălui. *Nu-și desprinsese privirea sticloasă de la el, urmărindu-l ... ca pe o foarte curioasă experiență de laborator, menită să dea la lumină încă mai curioase fenomene.* C. PETRESCU, C. V. 24; **b)** (despre scrieri) a publica (**2**); a tipări (**1**). *Scurtă învățătură ... dată a doao oară la lumină, mai avutită.* FRĂȚILĂ, S. Î. 1/10. *Ca să mă fac autor, trebuie să dau cărți la lumină.* HELIADE, O. I, 246. *N-ar fi fost lucru de om cu minte ... d-a da la lumină această traducere.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 3/12. *Am arătat cartea mea la mulți profesori ... și ei m-au îndemnat ca să o dau la lumină.* KOGĂLNICEANU, S. 102. *Gheorghie Șincai ... a mai îndreptat pre ceea a sus-lăudatului Samuil Klein, dând-o la lumină tot sub titlu: Elementa ...* BĂLĂȘESCU, GR. XV/19. *Îl sfătuim ca să nu dea la lumină decât opere de acele care nu-i vor fi în detrimentul numelui D[omniei] Sale de poet.* CONTEMPORANUL, I, 58. *După ce dă la lumină o producere, umblă zi și noapte să strângă sufrajele amatorilor.* CARAGIALE, O. III, 79. *Tipografiile din Iași și Târgoviște dau la lumină ... câteva cărți românești.* IORGA, C. I. II, 126. *Numai gândul de a da la lumină opera sa îl oprea* [pe Șincai] *să dorească apropierea clipei care să pună sfârșit zilelor lui chinuite.* DENSUSIANU, L. 42. [Bălcescu] *dădea la lumină cronici, documente, atâtea izvoare care și astăzi pot fi folosite de cercetători.* id. ib. 349. *Într-adevăr, dădusem chiar un fel de carte, cum se zice, la lumină.* ARGHEZI, S. P. 51. (Refl. pas.) *Minunată carte ... de a să da la lumină* (a. 1794). GCR II, 151/5. *Scrisoarea aceasta s-au dat la lumină într-o carte.* MAIOR, I. B. 80/9. *Trebuința de a să tălmăci românește această Codică și a să da la lumină.* COD. ȚIV. VI/8. ◇ Expr. **A(-și) da** (sau, rar, **a se da**) **cu părerea** v. părere (**3**). (Familiar) **A-și da cu presupusul** v. presupus[1]. **A da dovadă** v. dovadă. **A da la iveală** v. iveală. **A da în vileag** v. vileag (**I 1**). **A da (o) replică** v. replică (**2**). **A (se) da pe față** v. față. **A (se) da de gol** v. gol. **A da rugă** v. rugă[1] (**2**). **A da rugăciune** v. rugăciune (**2**). **A da (un) exemplu de ...** = a se purta astfel, încât să constituie un model de urmat. *Trebuiai să dai exemplu de cinste și de cuminție ... Prin purtarea ta vei necinsti numele țării.* MIRONESCU, S. 7. **A da avertisment** = a atrage atenția să nu repete o greșeală; a avertiza. *Să le dăm avertismente ca la băieții din școală?* MAIORESCU, D. I, 365. *Am să-ți dau avertisment!* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 202. **A da** (cuiva) **în cărți** (sau **cu cărțile**) **în bobi** (ori **cu bobii**), **cu norocul, cu ghiocul** etc. = a prezice viitorul cu ajutorul cărților de joc, al bobilor etc.; a ghici, (învechit și popular) a trage în cărți, v. trage (**II 1**). Cf. I. GOLESCU, C. *Plămădea sulimanurile și dresurile cele mai sublimate ..., da cu cărțile, arunca cu bobii.* GHICA, C. E. II, 596. *Cucoanele ... vin la dânsa să le dea-n cărți.* CONTEMPORANUL, V_2, 142. *Să ne dai cu cărțile, să ne spui viitorul.* I. NEGRUZZI, S. IV, 500. *Face mereu pasiențe și dă în cărți.* IBRĂILEANU, A. 43. *Safta da în cărți și ghicea în palmă și cafea.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 32. *Până să apuce să le dea în cărți, o luă gura pe dinainte.* BARBU, G. 375. *Dați-mi ceva, cât de puțin, să vă dau cu norocul, să văd unde vă sunt părinții.* RETEGANUL, P. II, 38. *Știa să dea în bobi.* STĂNCESCU, B. 212. *Avea o șișcă de fată, ce da în cărți.* ȘEZ. IX, 118. (Eliptic) *Mi-am adus aminte că, punând mama o dată să-mi ghicească norocul, îmi dase că de toate fericirile am să am în viață parte, numai de dragoste nu.* M. I. CARAGIALE, C. 85. *Și pornind trenul lin, țiganca se mai ținea cu ghiocul după fereastra care plecase, dându-i fetei de bine.* ARGHEZI, S. XI, 72. **A(-i) da** (cuiva) **să înțeleagă** (sau **a înțelege, de înțeles**) v. înțelege. **A da semn** v. semn (**II 1**). **A da (o) telegramă** = a transmite un mesaj printr-o telegramă. *Am dat de ieri telegramă să ne rețină camerile.* C. PETRESCU, C. V. 11. *Dați-i o telegramă din partea mea să se intereseze ce-i cu depozitul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 66, cf. DL, DEX. **A da (un) telefon** v. telefon (**1**). **A-și da în petic** v. petic (**1**). **A da seamă** (sau **seama**) v. seamă (**I 2**). **A-și da seama** v. seamă (**III**). **A da (un) semn** (sau **semne**) **de viață** v. semn (**II 1**). **A (se) da semnalul** v. semnal (**2**). **A da sfoară în țară** v. sfoară (**1**). **A da parolă** v. parolă (**2**). **A da parola** v. parolă (**4**). **A da la tipar** v. tipar (**2**). **A da socoteala** v. socoteală (**3**). **A(-și) da (cu) socoteală** v. socoteală (**5**). **A-și da solia** v. solie (**2**). **A (se) da în stambă** v. stambă (**1**). (Învechit) **A da în** (sau **la**) **stambă** v. stambă (**1**). **A da startul** v. start (**1**). ✦ (Mai ales în limbajul bisericesc; cu complementele „laudă", „mulțumire", „mulțumită" etc.) A aduce; a mulțumi (**3**). *Căzu jos ... laudă deade.* CORESI, EV. 421. *Nu se întoarseră să dea laudă lui Dumnezeu.* id., ap. GCR I, 27/27. *Li se cade ... a da acea către D[umne]zeu mulțămită* (a. 1757). URICARIUL, IV, 6/17. *S-au bucurat ș-au dat laudă lui Dumnedzău.* NECULCE, L. 64. *Cu toții ... dăm laudă lui Dumnezeu c-avem vreme bună.* HELIADE, O. I, 273. *Sunteți datori a da laudă lui Dumnezeu.* DRĂGHICI, R. 159/4. *Dă mulțumită multă marelui proroc.* GORJAN, H. I, 6/23. *M-am bucurat că te afli sănătoasă, dând lauda Domnului* (a. 1836). IORGA, S. D. XXI, 225. *Și dau soartei mulțămire Că a făcut mijlocire A împlini dorul meu.* PANN, E. II, 125/4. *Dete laudă Domnului că-i ajutase asupra protivnicilor.* ISPIRESCU, L. 51. *Dete mulțămită Celui de Sus.* STĂNOIU, C. I. 22. *Să ne învrednicim a gusta din toate – dând laudă unde se cuvine.* SADOVEANU, O. IX, 447. *Dați laudă lui Dumnezeu.* RETEGANUL, P. I, 27. ◇ Loc. vb. **A da** (sau **a face**) **mărire** v. mărire (**IV 5**). ✦ (Complementul indică spectacole, concerte etc.) A interpreta, a prezenta în fața publicului. *Vreau să dau un concert.* ALECSANDRI, O. P. 327. *Spectacolele le da în aer liber.* SAHIA, N. 67. *Dăduse un concert în sala de teatru.* DEMETRIUS, A. 265. *Piesa de teatru pe care școala o dădea la sfârșitul anului.* PREDA, M. 149. *Ansamblul ... a dat spectacole din ce în ce mai complexe.* M 1974, nr. 7, 9. ◇ Refl. pas. *Abia avui vreme a-mi schimba hainele ca să nu scap reprezentația de la teatru. Se da „Est-ce un rève"?* NEGRUZZI, S. I, 67. *Această frumoasă reprezentațiune se dă totdeauna când vine vaporul.* GHICA, C. E. I, 40. *În sala Ateneului se va da un frumos concert.* SĂM. I, 30. *Se dădură mai*

multe reprezentații, aproape cu același repertoriu. DENSUSIANU, L. 196. *A doua zi, seara, se dă pe bordul „Elisabetei" o serbare.* BART, S. M. 25. *Se dădeau câte trei premiere pe lună din lipsă de spectatori.* BARBU, I. I, 85. ✧ Expr. **A se da în spectacol** v. spectacol (**1**). ✦ Refl. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de", „drept") A vrea să fie considerat, să treacă în loc de ..., în calitate de ...; a se prezenta ca .... *Să deade a fi om de oaste.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 25ᵛ/31. *Chirița: – Am să mă dau și eu de baroană, cum oi trece granița.* ALECSANDRI, T. 485. *Nu sunt liberale partidele ce se dau de liberale.* MAIORESCU, D. I, 154. [Agenții] *s-au ivit ... la han la Brătulescu, dându-se drept negustori de covoare.* POPA, V. 95. *Se dă drept chimist și maestru de dans.* CĂLINESCU, I. 143, cf. DL. *Unii dintre domni ... se dădeau drept fii ai unor domni.* STOICESCU, S. D. 97. *M-oi duce la curtea împăratului și m-oi da de doftor.* SBIERA, P. 301. *Se dădu drept fecior de împărat.* STĂNCESCU, B. 205. ✧ Expr. **A (-și) da aer** (sau **aerul**) v. aer. **A-și da** (sau **a-și lua**) **aere** v. aer. (Familiar) **A (nu) da bine** = a (nu) face impresie bună. *O competiție ... unde intrarea e liberă, ... nu dă bine.* RL 2005, nr. 4 617. ✦ Refl. (Prin nord-estul Olt.) A se destăinui. Cf. CIAUȘANU, GL.

2. Intranz. (Despre fenomene, stări, etape etc.) A începe să se arate, a apărea, a se ivi; a începe să se manifeste; a se declanșa, a izbucni, a se porni (**II 5**). *Deade de o parte vânt.* MOXA, 352/12. *Oile trebuesc scoasă la câmp îndată ce a dat iarba.* I. IONESCU, C. 68/4. *O ploaie ce dase în zioa trecută făcea porumburile a crește cu mare iuțeală.* PELIMON, I. 6/3. *Dar pe groapa lor cea sfântă, Cum dă vânt de primăveri, Două păsărele cântă.* BOLINTINEANU, O. 59. *În tabăra turcească Dat-au tusa măgărească.* ALECSANDRI, POEZII, 457. *N-a trecut mult și a dat în țara aceea o foamete grozavă.* CONTEMPORANUL, I, 445. *Apoi dete un îngheț.* CARAGIALE, O. IV, 29. *În urma ei, în fapt de-amurg Dau zori de dimineață.* COȘBUC, P. I, 108. *Dăduse-nghețul peste-un lac.* SĂM. II₂, 426. *Unde nu dădu peste noapte un ger, ... de-a înghețat carele în noroi.* LUC. VII, 528. *A dat azi-noapte o bură de ploaie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 74. *A suflat vântul de primăvară, au încolțit mugurii, a dat frunza, au spuzit florile.* DELAVRANCEA, O. II, 25. *De când dă colțul ierbii plugarul vine și-o privește cu dragoste.* AGÎRBICEANU, A. 101. *Dădu un ger cumplit, de pârâiau gardurile înghețând.* REBREANU, I. 339. *Mugurii au dat pe ram.* BACOVIA, O. 189. *Ciobanii ..., când plecau cu oile ..., nu-i mai vedeau fetele și nevestele decât când da zăpada.* GALACTION, O. 64. *Peste o lună dă primăvara.* C. PETRESCU, C. V. 149. *Am fugit repede la oglindă să cercetez dacă nu mi-au dat fire albe.* id. Î. II, 63. *Au dat frunzele și s-au făcut mai mari.* STĂNOIU, C. I. 124. *Doi flăcăi țigani, cărora le înfiera mustața și le dădea puful pe obraz.* SADOVEANU, O. I, 30. *Moș Spânu ..., cum dă înghețu, intră undeva într-o ghizunie și-și suge labele ca ursu.* id. ib. IX, 401. *Dă iarba-n câmp.* PILLAT, P. 263. *Buhele cântă mai ales primăvara, când dau ghioceii.* BĂCESCU, PĂS. 247. *Dacă-i îngropăm aici ... are să deie ciumă.* CAMILAR, N. I, 127, cf. DL. *„A dat ploaie" constată ... cu un glas foarte deosebit.* PREDA, M. 77. *Flăcău tânăr s-a-nsurat, Nici mustața nu i-a dat.* TEODORESCU, P. P. 622. *Dat-a frunza fagului.* id. ib. 289. *Badea meu, tânăr băiat, Nici mustața nu i-a dat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 39. *Cum dă cevași secetă, îndată seacă toate izvoarele.* RETEGANUL, P. I, 25. *Peste noapte, poate da un viscol.* id. ib. III, 83. *A dat frunza peste tot.* SEVASTOS, P. 307. *Sugă-mi-te șerpele Când ți-or da mustețele.* HODOȘ, P. P. 133. *Dete o ploaie cu vânt Și le trânti la pământ.* PĂSCULESCU, L. P. I, 15. *De-ar veni luna lui mai ... Să văd norii fulgerând, Ierbulița-n șesuri dând.* ANT. LIT. POP. I, 72. *Foaie verde micșunea, Începu primăvara-a da, Ierbulița-a se sălta.* BALADE, II, 156. *Roua de pe livezi, Când dă soarele, n-o vezi.* FOLC. TRANSILV. II, 21. ✧ Expr. (Popular) **A da peste cineva** = a veni, a se abate pe neașteptate asupra cuiva. *De mult ce dăduse peste dânsul, se făcuse cam hursuz.* CREANGĂ, P. 111. *A răcit, a dat oftica peste ea.* STANCU, D. 42. *N-au mers mult și iată c-au dat altă nevoie peste dânsa.* SBIERA, P. 208. *Deodată, dete peste ei o căldură, încât leșinau de sete.* RETEGANUL, P. III, 75. *Dădu o boală rea peste biata preoteasă.* STĂNCESCU, B. 211. **A dat răsfugu-n el** v. răsfug (**3**). ✦ (Despre sânge, lacrimi etc.) A începe să curgă, a porni (**II 6**); a țâșni (**1**). *Îmi dau lacrimile și plâng încet de bucurie.* CAMIL PETRESCU, U. N. 186. *Avea o senzație de durere fizică așa de intensă, că-i da lacrimile în ochi.* BART, E. 212. ✦ (Popular; despre vreme, fenomene în desfășurare) A trece, a intra într-o fază nouă. *Pin bătrân tot încă-i verde, Deși-n iarnă a dat.* ASACHI, S. L. I, 134. *Aici dăm în primăvară: când frumos – când urât.* CARAGIALE, O. VII, 461. *Vremea dădu în cald.* DELAVRANCEA, S. 50. *Când a ieșit din închisoare, da înspre toamnă.* COCEA, S. I, 38.

3. Refl. (Învechit și popular; cu valoare de semiauxiliar, construit cu verbe la infinitiv) A se apuca de ..., a începe să ... *Și cu aceasta cuvânt grăi lui și zise: această slugă jidov, carele ai adus, lăuntru întră la mine și vrea să mă rușineaze, ce când dediu a striga cu glas mare la mine-ș lăsă haina și fugi afară.* PO 136/9. *Se dăduseră bivolii a-l linge.* SBIERA, P. 123. *Mama la mine a venit și se dede a-ntreba: trăiesc io bine, ori ba ?* HODOȘ, P. P. 139. *El că la plug mergea, Ș-apoi dete a brăzda.* BIBICESCU, P. P. 290. ✧ (Construit cu substantive în dativ sau introduse prin prep. „la", „spre" sau „în") *Se deade postului.* VARLAAM, C. 366. *Lupul ... îndată-și fugăi se deade.* CANTEMIR, I. I. I, 95. *După această lecție astâmpărându-se și statornicindu-se, se dedi la lucrarea pământului.* SĂULESCU, HR. I, 112/10. *Satul, văzând că acest om nu se dă la muncă nici în ruptul capului, hotărî să-l spânzure.* CREANGĂ, P. 329. *Ana își călcă pe inimă și se dete la joc.* SLAVICI, O. I, 136. *Și cum se făcu ceva jăratec, unde nu se dădură nevestele, cu mânecele suflecate ... la pregătit de-ale mâncării.* MIRONESCU, S. 72, cf. DL. *Lasă boii, frățioare, Și te dă la vânătoare.* ALECSANDRI, P. P. 44. *La lucru s-au pornit Și la lucru mi s-au dat; Mi s-au dat la secerat.* TEODORESCU, P. P. 150. *Ea ... s-a dat la dezmierdăciuni cu zmeul.* SBIERA, P. 27. *Se dădu la mâncare, la băutură și la joc.* STĂNCESCU, B. 317. *Împăratu' se dă la căutat; da geaba, că nu-l găsi.* ȘEZ. IV, 204. ✧ Loc. vb. **A da în clocot** (sau **în undă**) = a începe să fiarbă, să clocotească. Cf. DL. (Fig.) *S-a depărtat al ploii ropot, Dar Râul Mic a dat în clocot Și spumegă de-a lungul văii.* DEȘLIU, M. 35. **A da în floare** = a înflori. *Muguri dau în floare.* LUC. VII, 549. *Cireșii au prins a da-n floare.* MIRONESCU, S. 209. **A da în mugur** = a înmuguri. *Copacii dau în mugur.* VLAHUȚĂ, O. A. 342. **A da (în) spic** (ori **a-i da, a-și da**) **spic(ul)** v. spic (**1**). ✧ Expr. (Învechit și popular) **A (se) da în vorbă cu cineva** = a începe o discuție; a intra în vorbă cu cineva. *Dându-se în voroavă cu părinții.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 110ᵛ/32, cf. DL, DEX. *Numai cât în vorbă se da, Secerele și gătea.* TEODORESCU, P. P. 142. *Mai de una, mai de alta, apoi dădură în vorbă cu Pahon.* RETEGANUL, P. V, 14. **A da în pârgă** v. pârgă (**1**). **A da în copt** = a da în pârgă, v. pârgă (**1**). **A da în pai** v. pai[1] (**1**). **A da în rod** sau **a se da pe rod** v. rod[1] (**1**). ♦ Intranz. (Cu valoare de semiauxiliar, construit cu verbe la conjunctiv) A fi pe punctul de a ...; a fi aproape să ...; a fi gata să ...; p. ext. a încerca. *Hatmanul și cu o samă de cazaci au dat să treacă Nistrul și mulți s-au înecat.* URECHE, LET. I, 128/37. *Bătându-să, au dat să-l lovească și n-au nemerit bine.* PRAV. 124. *Fără să-i vorbească Deteră să plece.* PANN, P. V. III, 76/6. *Un car acoperit cu o rogojină, ... dete să iasă în ulița mare.* NEGRUZZI, S. I, 31. *Dai s-o prinzi ... A scăpat.* ALEXANDRESCU, A. 91. *Doi brazi gingași de o samă, ... Ș-au crescut, ... pân-au dat să se lovească de fereastra împărătească.* ALECSANDRI, P. II, 185. *Am tot dat să mă riped pân-la dumneata acasă.* JIPESCU, O. 19. *Dă el să descuie ușa, nu poate.* CREANGĂ, P. 256. *Cănuță a dat să ridice coșul și n-a putut.* CARAGIALE, O. I, 132. *Mugește Bistrița toată, năpustindu-și valurile în năpraznicele ziduri și dă să le spargă.* VLAHUȚĂ, O. A. 415. *Când s-apropie de biserică și dau să intre cu mortul în curtea acesteia, atunci bocitoarele ... bocesc astfel.* MARIAN, Î. 283. *Am dat să-l prind ca să nu cadă Și-atunci căzui cu el grămadă.* COȘBUC, P. II, 41.

Îşi dezleagă de la iesle calul ..., pune pe el cele târguite şi dă să plece. LUC. II, 237. *Dădu să se întoarcă la coasă, când un glas plăcut răsună la spatele lui.* REBREANU, I. 54. *A dat să urce scările.* POPA, V. 25. *Cei slabi de înger dau să fugă.* VOICULESCU, POEZII, I, 41. *Am dat să suim în sus, printr-o râpă.* SADOVEANU, O. IX, 192. *Dădea să-i scoată femeii furca din brâu.* MOROIANU, S. 201. *Dădeam să-l ocolesc, dar m-a zărit ... M-a prins de braţ şi mi-a vorbit smerit.* ARGHEZI, S. P. 51, cf. CĂLINESCU, C. O. 12. *Lucu apropie scaunul de masă şi dădu să plece.* VINEA, L. II, 59. *Când dădu să iasă, se lovi nu ştiu cum cu cotul de clanţa uşii.* PREDA, D. 122. *Încotro dau să mă-ntorc, Ochii mei de plâns se storc.* ALECSANDRI, P. P. 386. *Voinicul ... dă să încalece.* SBIERA, P. 41. *Dă să se îmbrace, dar nu-şi găseşte pielea.* RETEGANUL, P. II, 47. *Când dă să o spintece, mreana îi scapă din mână.* id. ib. V, 45. *Bietul pui, cum da să zboare, cum pica; avea o aripă ruptă.* UDRESCU, GL. ✦ Intranz. (Familiar; adesea repetat sau construit cu dativul etic) A continua o acţiune; a nu se mai opri. *Şi-i dă şi-i dă cât îi e glasul ... o ţine una şi bună, chiar ca un palamar cu ison la biserică.* ALECSANDRI, T. I, 4. *Ne-am abătut pe la o ţuică ... pe urmă dă-i cu bere, dă-i cu vin, dă-i cu vin, dă-i cu bere.* CARAGIALE, O. I, 119. *Îi curgea sângele şiroi şi el îi da că n-are nimic.* SADOVEANU, O. I, 245. *Căluşeri de pe Târnavă ... Daţi, măi, daţi, Nu vă lăsaţi!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 416. *S-au luat amândoi pe urma cea de cenuşă îndărăpt, tot dă, dă, dă, tot dă, dă, dă, până ce au ajuns ... acasă.* SBIERA, P. 170. *Dă, dă, dă, pe drum să meargă.* MÂNDRESCU, L. P. 221. *Se pun dracii la lucru, şi dă-i şi dă-i pe întrecute.* MERA, B. 219. ✧ Expr. **A da cu paharul** = a bea mult. *A dat cu paharul pân-s-a-mbătat.* PANN, P. V. I, 118/6. **A da cu busuiocul** = a face aluzie la ceva. Cf. LEXIC REG. II, 95. ✦ (La imperativ, cu valoare de interjecţie) Hai(de)! *Vania, prietene, dă să te sărut.* CONTEMPORANUL, VI, 35. *Dă-i să fugim, dă-i să mergem!* ŢIPLEA, P. P. 108.

4. Tranz. (Despre oameni sau colectivităţi; complementul indică bunuri materiale) A realiza prin muncă; p. restr. a fabrica; a produce (**III 1**). *Mânile mele deprinse cu munca îmi dau prea cu lesnire o hrană simplă.* PLEŞOIANU, T. III, 45/1. *Din toate ţerile Braziliea dă mai multă cafea.* CONTEMPORANUL, III, 279. *Femeile care ţeseau, dădeau însă o stofă neplăcută la vedere.* IORGA, C. I. III, 160. *Masele de ţărani şi lucrători ... cu sudoarea frunţii lor ne dau pânea de toate zilele.* BENIUC, M. C. I, 12. *Prin făurirea vorbirii şi a uneltei, oamenii devin singurele fiinţe capabile să dea mai mult decât primesc.* V. ROM. februarie 1975, 23. *Tineri din secţia mecanică s-au angajat să dea, până la sfârşitul acestui an, o presă de 150 tone şi un compresor.* CONTEMP. 1975, nr. 1 512, 4/7. ✧ Loc. vb. **A da găuri** (sau **o gaură**) = a găuri. *Începu să ... dea găuri cu un burghiu.* C. PETRESCU, Î. II, 183, cf. DL, DEX. *S-a pus şi a dat o gaură în fundul corăbiii.* ŞEZ. III, 107. (Fig.) *Pe undeva un greier Cu sfredelu-i subţire Dă găuri în văzduhuri.* LESNEA, VERS. 347. **A da la lopată** = a săpa (6). *Au preferat să se uite la jandarmii care dădeau la lopată şi se înhămau la căruţe.* RL 2005, nr. 4 732. **A da cep** v. cep. ✦ (Despre bunuri; complementul indică venituri, câştiguri) A aduce prin tranzacţii; a produce (**III 3**), a realiza (**2**). *Cu cât face mai puţine bucate acest pământ arătoriu, cu atâta mai mult câştig dă din pomi.* ÎNV. POM. 35/1. *De va alerga la vânzarea domeniilor, ele dau statului un venit.* GHICA, C. E. I, 133. *Întreprinderea dădea beneficii serioase.* G. BARBU, A. V. 171. ✦ A produce, a aduce în urma prelucrării. *Strugurii carii, în Cile şi în alte ţinuturi, dau vin foarte ales.* RUS, I. III, 273/13. *Toate grâneţele dau tărâţe.* I. IONESCU, C. 229/9. *Numai călcat de soartă* [ciorchinul de strugure] *dă vinul şi puterea.* VOICULESCU, POEZII, I, 176. ✦ (Despre oameni; complementul indică scrieri, idei, concepţii) A realiza prin mijloace intelectuale (concepând, redactând); (complementul indică legi, documente etc.) a elabora şi a face cunoscut; a emite. *Cine va zice că de silă şi cu înşălăciune au dat carte, trebuie să dovedească sila şi înşălăciunea.* LEGIUIRE, 96/16. *Logofeţii sânt cei mai dântâi diregători ai canţelarii; ei ţin condicele obşteşti, dau hrisoavele.* OBLĂDUIREA, 78/10. *Au dat un decret la 20 martie pentru aceea de istov alungare din America a tuturor lăcuitorilor spanioli.* AR (1829), 7[1]/21. *Sultanul da vestitul manifest prin care denunţa ... pe împăratul Rusiei de duşman jurat al Islamului.* GHICA, S. 479. *După aceea dede mai multe proclamaţiuni.* FILIMON, O. I, 281. *Un judecător ... dă o ordonanţă de neurmărire.* MAIORESCU, D. V, 36. *Dăduse zapis în greceşte pentru furtul de care se făcuse vinovat.* IORGA, C. I. III, 139. *Un tânăr autor trebuie să aibă norocul să-şi înceapă activitatea literară într-un timp când un critic remarcabil mai dă încă opinii asupra contemporanilor.* CĂLINESCU, C. O. 198. *Soddy ... a dat cheia clasificării izotopice a substanţelor.* SANIELEVICI, R. 20. *Iatişev a dat o teorie riguroasă.* id. ib. 71. *Un hrisov dat de Vlad Ţepeş ... pomeneşte, pentru prima oară, de „Cetatea Bucureşti".* G. BARBU, A. V. 12. ✦ (Despre candidaţi, despre elevi etc.; complementul indică examene, concursuri, teze de licenţă, de doctorat etc.) A-şi prezenta cunoştinţele în cadru organizat pentru a obţine un titlu, o promovare etc.; a susţine (**5**). *Au luat diplome de învăţătură în examenul cel după urmă ce au dat.* CR (1829), 103[1]/6. *Am plecat să dau examen la Bucureşti.* BRĂESCU, O. A. II, 99. *Nu şi-a dat licenţa.* CĂLINESCU, C. O. 24. *Nu mi-ar strica să-mi dau licenţa.* BENIUC, M. C. I, 48. *Urma să-şi dea, cu această montare, examenul de stat.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 12. ✧ Fig. *Poporul nostru dă un examen de patriotism.* CONTEMP. 1975, nr. 1 496, 2/6. ✦ A fi pricina, cauza, mobilul a ceva; a cauza, a ocaziona, a pricinui (**1**), a prilejui (**2**), a produce[1] (**II 1**), a provoca (**3**), (rar) a prileji (**2**), (învechit) a pricini (**1**). *Munciia pre creştini ... pentru să dea groază în creştini.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 141[r]/10. *Dat-ai veselie în inima mea.* SLOV. 18[r]/6. *Lucrurile ceale noao dau mai multă supărare.* PILDE, 26/3. *Să ne ... dea toată satisfacţia ce avem dreptul de a-i cere.* CR (1829), 7[1]/29. *Curăţenia scoposului tău îţi va da o deosebită putere şi veselie.* BUZNEA, C. 3/4. *D-aţi vedea ranele mele Şi d-aţi şti ce dor dau ele, Mă veţi căi negreşit.* PANN, E. II, 11/18. *Vrei miros de lăcrămioare Ce dă visuri iubitoare?* ALECSANDRI, O. 102. *Ospătăm cu acea poftă de mâncare, ce dau călătoriile pe mare.* id. O. P. 321. *Doctorii nu mai dau nicio speranţă de scăpare.* CARAGIALE, O. I, 251. *Îmi da friguri.* MILLE, V. P. 162. *Parfumul ei are să mă farmece, ruja ei îmi va da gânduri frumoase.* SĂM. I, 234. *Mărturisirea lui stângace şi teatrală ... îi dădea nişte fiori feciorelnici.* REBREANU, I. 105. *Niciodată n-am simţit, ca astăzi ... emoţia pe care o dă o floare de câmp.* IBRĂILEANU, A. 71. *Conferinţa ţine foarte mult să dea satisfacţie Românieі.* TITULESCU, D. 163. *Mă sileam s-arunc ... câte-o privire fugară la apa Tazlăului ... alerga dându-mi fiori.* MIRONESCU, S. 66. *Sânt solitarul pustiilor pieţe Cu jocuri de umbră ce dau nebunie.* BACOVIA, O. 21. *Avea ... o voce cu inflexiuni sexuale, care dau unui bărbat ameţeli calde şi reci.* CAMIL PETRESCU, P. 8. *Dădeau spaimă cu făclia într-o mână şi sulița în alta.* SADOVEANU, O. XX, 602. *Ningea cu smocuri mari de lână, a căror cădere dădea o senzaţie de încetineală şi de pieirea orcărui om.* CĂLINESCU, E. O. II, 273. *Oasele acelea înşirate pe masă îmi dau greaţă.* STANCU, D. 13. *O durere abdominală intensă dată de o apendicită acută.* BELEA, P. A. 11. *Câte delicii îmi dădea, când eram copil, acest joc ... de a descoperi oraşul.* BĂNULESCU, I. 144. *Îţi da mare groază tot arnăutul.* TEODORESCU, P. P. 486. *Multă grijă îi dase trebile împărăţiei.* FUNDESCU, L. P. I, 66. *A cu boala-n poală mă trânti, mă zdrobi, îmi dete greaţă la inimă.* ALEXICI, L. P. 207. ✧ Loc. vb. **A da rod** v. rod[1] (**1**). **A da satisfacţie** v. satisfacţie (**1**). ✧ Expr. **A da loc** v. loc. **A da rezultat** v. rezultat. ✦ Intranz. (Popular) A vrăji (**1**); a dezlega de farmece. *Fac pe prostime a crede ... că s-au deochet sau că-i este dat.* DRĂGHICI, R. 182/28. *Descântă într-o astfel de apă, pentru ca să dea cuiva de urât.* ŞEZ. II, 102.

5. Tranz. A scoate din sine, a produce printr-un anumit proces. *Oile ... lână dau.* CORESI, EV. 38. *Şi albina iaste o gânganie proastă la vedeare, iar ... coşniţa ei dă miiare din destul.* PILDE, 52/19. *Vacile dau mai mult lapte.* I. IONESCU, C. 4/9. *Pe lângă fructe ... arburii dau flori.* PÂCLEANU, I. II, 99/23. *Astăzi sunt puţine pământurile care dau mai mult de o chilă de pogon.* GHICA, C. E. III, 67. *Mugurii dau frunză şi câmpii dau verdeaţă.* ALECSANDRI, P. III, 241. *Pomii dăduseră rod bun.* SLAVICI, O. I, 109. *Pământul întreg să-ţi dea roade din belşug.* ISPIRESCU, U. 24. *Socul n-a dat niciodată trandafiri.* DELAVRANCEA, A. 93. *Flori de fragă ce nu dăduseră rod.* BENIUC, M. C. I, 74. *Şapte ani oile nu vor da lapte.* ISAC, O. 94. *Ogorul ... grâu tot mai puţin ... dă.* LABIŞ, P. 352. *D-oi sta la cloşcă să le pui, Tot oul o să-mi dea pui.* POP. ap. GCR II, 360. *Dădea salcia roadă.* STĂNCESCU, B. 153. ✦ (Mai ales despre oameni şi animale; complementul indică sunete sau zgomote) A face să se audă; a emite; a produce[1] **(II 1)**; a scoate **(VI 4)**. *Cu mulţiia sunretului apelor glas deaderă nuorii.* PSALT. HUR.[2] 152. *Şi tură din ceriu Domnul, şi susul deade glasul Său.* PSALT. 26. *Picăturile ploii din nuori cu repegiune pre pământ căzdind, un huiet oarecare dau.* CANTEMIR, I. I. I, 41. *Glasuri de vaiete şi plângere dau.* ŢICHINDEAL, F. 2/15. *Sare din tronul său şi dă un ţipăt tremurând.* HELIADE, O. I, 31. *Când la pradă se răpede Dă un gemet, lungi mugiri.* id. ib. 292. *Didei un ţipăt şi mă deşteptai.* BĂLCESCU, în PR. DRAM. 132. *Dorobanţul meu dete podarilor un chiot.* PELIMON, I. 106/28. *Vicleana amantă dete un chiot şi căzu jos leşinată.* FILIMON, O. I, 120. *Alpi ... şi Pirinei dau o strigare.* ALECSANDRI, O. P. 541. *Paloşele ... dau aspre zingheniri.* id. POEZII, 227. *Femeia dă un răcnet.* CARAGIALE, O. IV, 117. *Catindatul (punând repede mâna pe falcă, dă un ţipăt).* id. ib. VI, 250. *Adormise şi da nişte sforăieli, de părea că mână porcii.* ISPIRESCU, L. 369. *El dete un ţipăt de durere.* id. U. 100. *O cucoană, în tribuna damelor, dădu un ţipăt de spaimă şi leşină.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 12. *Să dai un chiot când vei ajunge.* DELAVRANCEA, O. I, 110. *Plopii parcă dau hohot să-mi spună În râs ce nemernică sunt.* COŞBUC, B. 36. *În vaduri ape repezi curg şi vuiet dau în cale.* id. F. 5. *Hăitaşii, dând chiot, s-adună.* SĂM. I, 39. [Pasărea] *dând glas sfâşietor, căzu moartă.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 129. *Când chiot, surugiul mână.* IOSIF, V. 27. *Lelea Ana dădu un ţipăt din uşa tinzii.* AGÎRBICEANU, S. 542. *Căprioara dă un zbierăt adânc, sfâşietor, cum nu mai scosese încă.* GÂRLEANU, L. 26. [Moşul] *dădu spre noi un strigăt fără înţeles.* SADOVEANU, O. IX, 419. *El dă glas şi bate cu bâtul în poartă.* id. ib. X, 592. *Lumea oilor şi a berbecilor dete o behăire veselă.* ARGHEZI, C. J. 12. *Fauni vechi şi roşcovani Scâncet dau sub bolovani.* BLAGA, POEZII, 222. *Unii ies în prag şi dau chiot lung, hoţesc.* STANCU, D. 75. *Staţi să deie badea un chiot spre caii ceia.* CAMILAR, N. I, 309, cf. DL. *Precupeţii dădeau chiot şi ieşeau cu ciomegele.* BARBU, G. 254, cf. DEX. *Atunci balaurul, rănit de moarte, dădu un răcnet de se cutremurară munţii şi văile.* CONV. LIT. XX, 953. *Toţi ... dăm glas de mulţămire.* TEODORESCU, P. P. 119. *Morarul a dat numai un ţipăt.* SBIERA, P. 238. *O zbierătură puternică dete taurul.* RETEGANUL, P. IV, 42. *Două chiote să-mi dai, Să cunosc că eşti cioban.* GEORGESCU-TISTU, B. 263. (Refl.) *Oile s-o spăimântat, Mare răcnet că şi-o dat.* BIBICESCU, P. P. 252. ✧ Loc. vb. **A(-şi) da duhul** v. duh. **A-şi da sufletul** v. suflet **(I 3)**. (Învechit) **A da cu blesteme** = a blestema. *Iară tu nu grăieşti numai aceastea întru mânia ta vecinului tău, ce cu blăstemele tale gheenei şi dracului dai* (a. 1644). GCR I, 113/21. ✧ Expr. (Popular) **A da dintr-însul** (sau **dintr-însa**) **o vorbă** (ori **nişte vorbe**), se spune pentru a arăta admiraţia faţă de înţelepciunea sau măiestria vorbitorului. *Are un duh cât şapte şi dă dintr-însa nişte vorbe!* ALECSANDRI, T. I, 129. *Când da câte-o vorbă dintr-însul, vorba era vorbă.* CREANGĂ, P. 142, cf. DL. ✦ P. anal. (Complementul indică mirosuri, căldură, lumină etc.) A trimite în spaţiul înconjurător; a degaja (1), a emana. *Cărbuni ... s-aprind de dau raze.* DOSOFTEI, PS. 50/12. *Sălaşul în soare ... dă strălucoare.* id. ib. 57/17. *Florile ciale ce dau din sine mirazma.* MINEIUL (1776), 86[r1]/2. *Să acopere de flori care dau mii de mirosuri nepreţuite.* POTECA, C. P. 3/9. *Ochii acestei fiară lucesc noaptea ca a mâţei şi mirosul ce dă din sine este mai pătrunzătoriu.* AR (1829), 20[2]/28. *Floarea este iarăşi floare, Ce dă spirt, iar nu duhoare.* HELIADE, O. I, 138. *O candelă ... ardea neîncetat, dând o lumină slabă şi melancolică.* FILIMON, O. I, 265. *Priveşte-n lume măreţul soare ... El dă o rază învietoare De orice floare.* ALECSANDRI, O. 125. *În Olanda se găseşte prin multe case un miriapod ... care, când e zădărât, dă un miros foarte tare.* CONTEMPORANUL, III, 280. *Drugi de oţel dădeau o căldură de nesuferit.* ib. V, 268. *Scântei verzi din ochi îi da.* ALECSANDRI, P. P. 80. *Salcea bună, când i se rupe vrejul, dă din ea un soi de fum.* ŞEZ. IV, 182. *Vestmintele tale Dau-şi raze ca din soare.* BIBICESCU, P. P. 248. *Ori mă sădeai floare-n strat Că-nfloream şi-ţi dam miros.* FOLC. TRANSILV. II, 21. ✧ Loc. vb. **A da lumină** v. lumină. ✦ Intranz. (Învechit şi popular; mai ales cu determinări care indică instrumente muzicale, introduse prin prep. „în") A suna **(4)**. *Alexandru ieşi din pădure şi deateră în trâmbiţă şi în tâmpene şi-i loviră dindărăpt.* ALEXANDRIA (1794), 59/12. *Apoi dară în trâmbiţe şi în timpine şi se încăierară.* ISPIRESCU, M. V. 23. *Deteră în buciume şi în fanfare.* ib. id. 41. *Au poruncit vizirul de au făcut şinlăc, slobozind tunuri, puşti, dând în surle, în trimbiţe.* ARHIVA R. II, 68/18. *Oştile deteră în tâmpene şi în surle.* FUNDESCU, L. P. I, 72. ✧ Tranz. *Priimiţi cântec şi daţi tămpănă, psăltire frumoasă cu ceteri.* PSALT. 167.

V. 1. Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „din" sau „cu") A face o mişcare (repetată, ritmică) conştientă sau reflexă (cu diverse părţi ale corpului). Cf. I. GOLESCU, C. *Năvăleşte asupră-i şi îl împunge cu coarnele şi dă din picioare.* GORJAN, H. I, 16/24. [Măgarii] *da numai din urechi.* ALECSANDRI, O. P. 295. *Doctorul ... da din cap.* EMINESCU, P. L. 59. *Dădeau din umere, neştiind ce să răspundă.* CREANGĂ, P. 307. *Dete din cap, c-un zâmbet şiret.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 13. *Dă din cap, face gesturi de plictiseală.* MILLE, V. P. 193. *Ana-ngălbenea Şi din cap dădea.* COŞBUC, P. II, 153. *Dădu de mai multe ori din cap.* AGÎRBICEANU, S. 263. *Porni în goana mare, ... dând din mâini, ca o disperată.* REBREANU, I. 128. *Dete din mâini şi lepădă ţigarea.* M. I. CARAGIALE, C. 87. *Cântând, dădea din mâini.* C. PETRESCU, C. V. 53. *Dădeau din mâini, vorbind destul de tare.* MOROIANU, S. 169. *Nici nu dă din pleoape.* ARGHEZI, C. J. 189. *Marin da din umeri şi mângâia copiii.* id. S. XI, 15. *Dă din cap afirmativ, într-un gest contradictoriu, căci nu mai e stăpân pe el însuşi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 454. *Dădu din cap în semn că a înţeles.* PREDA, M. 189. *Fumează ţigară după ţigară, horcăie, râcâie, scuipă, răcneşte, dă din mâini.* VINEA, L. I, 330. *Caii noştri să bea Şi din capete să nu dea.* TEODORESCU, P. P. 176. *A început ... calul să se încordeze, să deie din picioare.* SBIERA, P. 93, cf. STĂNCESCU, B. 52. *Calul că-mi păştea, Din picior că da.* PĂSCULESCU, L. P. 153. ✧ Expr. **A(-i) da** (cuiva) **ochii** (sau **genele** ori **pleoapele**) **în gene** v. geană. **A da din coadă** v. coadă. **A da din gură** v. gură. **A da din** (sau **în**) **buze** (sau **buză**) v. buză. **A da din mâini şi din picioare** v. mână[1] **(I 1)**. **A (-şi) da ochii peste cap** v. ochi[1] **(I 1)**. **A da ocol cu ochii** v. ocol **(II 1)**. **A da rasol** v. rasol **(2)**. ✦ Refl. (Popular; cu determinările „în leagăn", „în scrânciob" etc.) A se legăna. *Lumea piere şi vecina se dă în leagăn.* BARONZI, L. 50. *În scrânciobul din culme se dau flăcăi.* ALECSANDRI, POEZII, 143. *Femeile ... se dădeau în scrânciob.* CONTEMPORANUL, III, 203. *Parcă mă dam în leagăn şi vedeam ... satul întreg.* STANCU, M. I. 233. *Acesta nu se dăduse în lanţuri.* BARBU, G. 275. (Fig.) *Ereţii ... se dădeau în scrânciobul aripelor câteva clipite şi căzdeau.* GALACTION, O. A. I, 49. ✦ Tranz. (Complementul indică mai ales băuturi alcoolice; urmat de determinările „pe gât", „de duşcă", „peste cap") A bea lacom, dintr-o dată, în cantităţi mari. *„Mă închin, băieţi, la faţa voastră cu sănătate" ... Şi dă paharul de duşcă.* CREANGĂ, A. 95. *Negoiţă a dat*

ţoiul repede pe gât. CARAGIALE, O. II, 236. *Mă duc să dau de duşcă câteva palice pline.* CONTEMPORANUL, III, 454. *Ca să nu ne strice hatârul, dă de duşcă ş-al treilea stacan de ţuică.* VLAHUŢĂ, O. A. 390. [Paharul] *îl dă de duşcă.* MARIAN, NA. 247. *Baba dădu rachiul pe gât şi se luă după fată.* SANDU-ALDEA, D. N. 194. *Dă-l de duşcă, prietene.* AGÎRBICEANU, S. 484. *Dădu restul de ceai călduţ pe gât.* C. PETRESCU, C. V. 130. *Aici boierul Dumitraşcu se opri, mai dădu de duşcă un palici de vin.* SADOVEANU, O. I, 100. *Popa Bulbuc dă cinzeaca pe gât dintr-o dată.* STANCU, D. 123. *Dădu pe gât ce mai rămăsese în paharul de coniac.* VINEA, L. I, 166, cf. DL. *Ţinea liniştit ceaşca sub bărbie, gata s-o dea pe gât.* PREDA, D. 167. *Acesta dăduse de duşcă votca.* BARBU, I. I., 27. *Parasca ... a dus apoi paharul la gură şi l-a dat peste cap, bărbăteşte.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 23, cf. M. D. ENC., DEX. *Turcul ...* [paharul] *peste cap o dată-l da.* TEODORESCU, P. P. 665, cf. GRAIUL, I, 315.

2. Tranz. (Complementul indică lovituri, bătăi etc. ori ameninţarea pentru acestea sau instrumentul cu care se face acţiunea) A aplica (cu putere); a bate, a lovi, a izbi, a trage (**IV 4**). *Un om de va fi încins cu arme şi de va da cuiva o palmă numai, ucide-l-va de tot cela cu palma şi nu să va certa.* PRAV. 114. *Şi-i deaderă palme preste obraz.* N. TEST. (1648), 36ʳ/27. *Le-ai dat bătaia-n grabă a pizmaşi.* DOSOFTEI, PS. 17/11. *I-au dat palme supt cortul craiului.* NECULCE, L. 140. *Au dat bici calului, şi au purces către Ţara Leşească.* AMIRAS, LET. III, 88/36. *Cine au dat palmă lui Hristos în vreme patimilor lui* (a. 1750). GCR II, 63/1, cf. I. GOLESCU, C. *În toate dimineţile vine la mine şi îmi dă acea bătaie sângeroasă.* GORJAN, H. I, 76/3. *Femeia mea se răpezi la dânsa* [biata copilă] *şi-i dete o palmă.* CR (1848), 27³/76. *Moş Nichifor ... dă bici iepelor.* CREANGĂ, P. 117. *Căci nu pot eu s-o ajung să-i dau o scărmănătură bună.* id. ib. 268. *Se repezi furios, îi dete două palme şi ieşi trântind uşa.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 66. *Atunci dete bice cailor, cari mergea repede ca vântul şi lin ca gândul.* ISPIRESCU, L. 225. *Îi dă vro două lovituri bune în cap.* id. ib. 371. *Sima ... dădu bici cailor.* SANDU-ALDEA, U. P. 35. *Ierotei le dădu zadarnic bici cailor.* AGÎRBICEANU, A. 70. *Dădu calului o palmă şi surul îşi luă vânt spre herghelie.* GÂRLEANU, N. 16. *Să-i daţi bătaie, să mi-l întrebaţi, de aia i-a dat medalii patria recunoscătoare, ca să iasă la drumul mare în fruntea răilor.* MIRONESCU, S. 5. *Moş Gavril ... dădu bici cailor.* id. ib. 103. *A dat bice cailor.* POPA, V. 270. *Surâde şi-i dă o uşoară palmă peste obraz.* SEBASTIAN, T. 164. *Surugiul îşi îndesă căciula bine pe cap, dădu fugarilor câteva bice.* SADOVEANU, O. II, 636. *Dă bici mai bine* [telegarilor] *şi drumului îi lasă.* PILLAT, P. 83, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 149. *Apoi a dat bici calului şi-a plecat însoţit de argaţi.* STANCU, D. 22. *Când ţi-oi da o palmă după ceafă ..., ameninţă omul.* PREDA, M. 11. *Dădu bice cailor, dispărând într-un vârtej.* BARBU, G. 386. *O palmă să-i daţi.* ALECSANDRI, P. P. 65. *Taica palmă că mi-a dat.* TEODORESCU, P. P. 281. *Voia să-l prindă şi să-i dea o sfântă de bătaie.* SBIERA, P. 195. *De când m-am măritat, Nici o palmă nu mi-o dat.* MÂNDRESCU, L. P. 106. *Dau bici la boi să ajungă curând acasă.* RETEGANUL, P. V, 47. *Urcând-o în căruţă, a dat bice, şi a intrat în goana cailor cu ea în curtea palatului împărătesc.* STĂNCESCU, B. 48. *Şi tu palme tot mi-ai dat, De nu le-am mai numărat!* FOLC. MOLD. I, 147, cf. ZANNE, P. I, 564. ✧ Loc. vb. **A da brânci** = a îmbrânci. *Pândia vreame, ca să-i dea brânci sf[i]ntei undeva să o surpe jos.* MINEIUL (1776), 181ᵛⁱ/24. *Îi dete brânci din curte afară.* FILIMON, O. I, 235. *Nu da brânci, domnule!* CARAGIALE, O. VI, 236. *Stai, dobitocule! ... răcni un domn bine îmbrăcat şi-i dete brânci.* SLAVICI, O. I, 327. *Dete brânci fiului acestui împărat din vârful turnului.* ISPIRESCU, U. 70. *Sus pe mal îl aşeza, Brânci în Dunăre că-i da.* TEODORESCU, P. P. 555. (Învechit) **A da în palme** = a aplauda. *Începură să dea-n palme.* PANN, E. II, 144/7. ✧ Expr. (Familiar) **A da lovitura** v. lovitură. **A(-şi) da coate** (sau **cu coatele**) v. cot. **A-i da** (cuiva) **peste nas** sau **(ceva) pe la nas** v. nas[1] (**1**). **A da (cuiva** sau **la ceva) cu piciorul** v. picior (**I 1**). **A-i da** (cuiva) **inima brânci** v. brâncă. **A da pinteni** v. pinten (**1**). (Regional) **A da cu şoldul** v. şold[1] (**1**). ✧ Intranz. *Cela ce va sprijini pre doi vrăjmaşi pentru să-i împarţă, cându să vor bate amândoi şi va da de-l va răni unul dentr-înşi ... acesta nu va avea niceo certare.* PRAV. 117. *I-a dat pân s-a săturat, Ş-atunci l-a făcut scăpat.* PANN, P. V. III, 24/16. *Nu da, păgânule, că-i copilul meu!* ALECSANDRI, T. II, 14. *Valeu! Nu da! Nu mă bate.* CONTEMPORANUL, I, 235. *Mi-ai dat cu frâul în cap, să mă prăpădeşti.* CREANGĂ, P. 196. *Dragul tatei, nu da, că eu sunt.* id. ib. 198. *Să nu dai, că fac scandal.* CARAGIALE, O. VI, 217. *Tu să dai? Să dai în mine?* CONTEMPORANUL, VI₁, 35. *Moise ... cu toiagu-n mare a dat.* SEVASTOS, N. 171, cf. DDRF. *Să nu te mişti, că dau.* DELAVRANCEA, O. II, 175. *Atunci l-am pleznit, şi i-am dat ca să se sature, şi cred că s-a săturat.* ARGHEZI, S. XI, 27. *Stăi, jupâne, nu mai da, că ţi-oi spune tot ce ştiu.* ALECSANDRI, P. P. 130. *Măi bădiţă, pentru tine Multe dau cu lemnu-n mine.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 69. *Stăi, soacră, şi nu mai da, Că eu nu sunt hiica ta.* id. ib. 178. *Oare n-ar fi mai bine ... să-i dau cu ceva-n cap?* SBIERA, P. 73. *Văzu o muscă înainte, dete cu pălăria în ea.* RETEGANUL, P. III, 80. *Cu pumnu-n masă a dat.* ŞEZ. IV, 9. *Să-mi dai de trei ori cu pintenii.* FUNDESCU, L. P. I, 40. ✦ Intranz. (Urmat de nume de instrumente introduse prin prep. „cu", rar „din", indică diverse procese de muncă) A lucra, a executa ceva cu mişcări repetate, ritmice. V. trage (**IV 1**). *Dând din sapă, doinea de parcă ţi se rupea inima.* LUC. II, 42. *Da cu sapa.* PAMFILE, A. 73. *Unde dă cu maiul Să crească mălaiul, Unde dă cu sapa Să curgă apa.* TEODORESCU, P. P. 210. *Mărita-m-aş, mărita ... Cu suveica nu ştiu da.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 427. *De jucat, aş şti juca, Da cu coasa nu ştiu da.* DOINE, 82. ✧ Loc. vb. **A da la piatră** (sau **pe amnar**) = a ascuţi. *Scoate bulicheriul din teacă, îl dă pe amânar.* CREANGĂ, P. 125. *Iordache (şade pe un scaun şi dă un brici la piatră, fredonând).* CARAGIALE, O. VI, 175, cf. DL. *Paloşul scotea, Pe amnar îl da, De şi-l ascuţea.* TEODORESCU, P. P. 450. **Cât ai da în amnar** v. amnar. **A da din vâsle** = a vâsli (**1**). *Tot au dat din vâsle, au dat, Şi corabia la mal au scos.* SEVASTOS, N. 127. **A da cu mătura** v. mătură (**1**). **A da** (sau **a trage** ceva) **la rindea** v. rindea (**1**). **A da la** (sau **în**) **darac** = a dărăci. ✧ Expr. **A da** (pe cineva) **la rindea** v. rindea (**1**). **A nu fi dat la rindea** v. rindea (**1**). ✦ Intranz. A veni în contact; a se lovi, a se atinge de ... *Calul fugea de da cu burta de pământ.* ISPIRESCU, L. 129. *Ajunsese la un munte mare ... al cărui vârf da la nori.* id. ib. 216. *A dat cu fruntea şi cu nasul de parchet.* ARGHEZI, C. J. 17, cf. DL. *Găinuşă ciuşă, Dă cu nasul prin cenuşă* (Luleaua). TEODORESCU, P. P. 506. ✧ Expr. **A se da cu capul de pereţi** (sau **de toţi pereţii**) v. perete (**I 1**). ✦ Tranz. A freca (izbind). *Răspunse ... dând chibritul de perete şi aprinzând un capăt de lumânare.* CONTEMPORANUL, VI₁, 43.

3. Intranz. şi refl. (Urmat de determinări care indică direcţia, locul sau modul) A se deplasa dintr-un loc în altul, a merge (**I 1**); a se pune în mişcare, părăsind ceva sau pe cineva, pentru a ajunge undeva, a se duce, a merge (**I 2**), a pleca (**B 1**), a porni (**I 1**); a se îndrepta, a o lua (spre ...); a se îndepărta, a se retrage (**3**). *Îl sfătuia boierii să se dee la loc strimt.* URECHE, LET. I, 130/11. *Să-l pripască să dea pre pod.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 17ᵛ/9. *Dându-se spre apusul soarelui în părţile nemţeşti, au descălecat.* N. COSTIN, LET. I, 88/34. *Au sărit femei şi copii din cară şi au dat în pădure şi au scăpat numai cu sufletel[e]* (a. 1731). IORGA, S. D. VII, 114. *Mă dedei şi eu pe lângă dânşii şi luai o hârtie ca să scriu.* GORJAN, H. I, 122/22. *Se trudea să se deie jos de pe vatră.* NEGRUZZI, S. I, 91. *Moţule, Măi moţule, Sai din munte, dă-te-n vale.* ALECSANDRI, P. II, 24. *Dă-te într-o parte, ţopârlanule!* id. T. 187. *El se da tot mai aproape.* EMINESCU, O. I, 101. [Iedul] *se dă după uşă.* CREANGĂ, P. 23. *Să dau prin apă, mă tem că m-oi îneca cu cal cu tot.* id. ib. 237. *Să ne refuze? Se poate? zice diplomata noastră, dându-se cu scaunul foarte aproape de mine.* CARAGIALE, O. II, 94. *Tată-său dete pe de altă parte şi-i ieşi*

înainte. ISPIRESCU, L. 16. *Daţi-vă mai încoace, ca să ne înţelegem mai bine.* id. U. 2. *Ian, măi oameni, daţi-vă la o parte.* CAMILAR, N. I, 208, cf. DL, DM, DEX. *Oştile purcesu-mi-au, Dar pe unde datu-mi-au?* TEODORESCU, P. P. 52. *Pe lângă mă-sa se da, Mâna-n brâu îi înfigea.* id. ib. 531. *Dădu dintr-o cămară într-alta.* SBIERA, P. 55. *După ce ieşi din sat, dete către casă prin o pădure.* RETEGANUL, P. II, 13. *Scoală mă, beţivule, de acolo că e calea strâmtă şi n-am pe unde da.* STĂNCESCU, B. 302. *Naiba se dăduse în dosu lui Dumnezeu.* ŞEZ. III, 6. *Băiatul ... se dete tocmai la urechea lui şi-i zise.* ib. 96. *El, mergând, dădea de-a dreptul peste ape, peste râpe.* ib. V, 148. ✧ (Prin analogie) *Dă soarele după deal şi noi tot pe loc stăm.* CREANGĂ, P. 128. *Soarele dă în asfinţit.* ISPIRESCU, L. 34. *Când soarele dădea-n apus, Veneau cadânele să plângă.* LESNEA, VERS. 223. ✧ Tranz. (Construit cu pronumele „o" cu valoare neutră) *Caii, obosiţi şi ei, simţind că li se slobod frânele, o deteră în pas domol.* SLAVICI, O. I, 215. ✧ Loc. vb. **A da perghel** v. perghel (**2**). **A da ocol** v. ocol (**II 1**). (Învechit) **A da** (cuiva) **goană** = a goni; a prigoni (**1**). *A-i acorda un azil ca să scape de goana ce-i da Mihai.* BĂLCESCU, M. V. 404. ✧ Expr. **A se da în lături** v. lătură. **A (se) da îndărăt** v. îndărăt. **A se da înapoi** v. înapoi. **A se da la o** (sau **într-o, de-o) parte** v. parte (**II 2**). **A da din colţ în colţ** v. colţ. **A se da jos** v. jos. **A (se) da de-a dura** v. dura. **A se da de-a berbeleacul** v. berbeleac. **A se da peste cap** v. cap. **A se da afund** v. afund. **A se da la fund** v. fund. (Popular) **A da pe ici, pe colo** (sau **încolo, încoace,** ori **pe dincolo** sau **la deal, la vale**) = a căuta o rezolvare; a se frământa pentru a găsi soluţia; a încerca mai multe alternative. *Baba ... dă la deal, dă la vale, dar n-are ce face; şi, de voie, de nevoie, nunta s-a făcut şi pace bună.* CREANGĂ, P. 8. *Iese afară spăriată, dă încolo, dă pe dincolo şi, când intră în bordei, ce să vadă?* id. ib. 11. *Dă pe ici, ba dă pe colo, cată.* CONTEMPORANUL, III, 886. *Dau încolo, încoace; dară nime nu poate chipzui.* SBIERA, P. 67. (Regional) **A nu şti încotro să dea,** exprimă o situaţie neclară, confuză. *Nevasta n-au ştiut încotro să deie de bucurie.* SBIERA, P. 229. **În ce ape se dă** = în ce ape se scaldă, v. scălda (**2**). *Administratorul chibzui să ispitească pe preot, să vadă cam în ce ape se dă.* STĂNOIU, C. I. 34. (Tranz.) **A da (o) roată** v. roată[1] (**6**). **A da rotocol** (sau **rotocoale**) v. rotocol (**2**). **A da târcoale** v. târcol (**1**). (Popular) **A da inima** (sau **duhul) din cineva** = a nu mai rezista efortului. *Începe a striga, de da duhul dintr-însa: „Ioane, Ioane, Ioane!" şi Ion – pace!* CREANGĂ, A. 64. *Aleargă săraca, de dă inima din ea, ş-o trec ameţeli.* VLAHUŢĂ, O. A. 369. ✧ Tranz. (Construit cu determinări ca „raită", „goană" etc., indică durata relativ scurtă a unei deplasări) *Băieţi, mai daţi o goană!* I. VĂCĂRESCUL, P. 338/21. *Chiajna ... hotărî să dea însăşi o raită prin oraşele olteneşti.* ODOBESCU, S. I, 160. *Atunci dracul dă o raită pe la talpa iadului să vadă ce lipseşte.* CREANGĂ, P. 147. *Să poată da o raită pe la vecine.* SLAVICI, N. I, 294. *Voinicul ... mergea la vânătoare, şi da şi câte o raită pe la zâna.* ISPIRESCU, L. 128. *Mă folosesc de vremea bună de azi şi dau o raită prin împrejurimi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 141. *Căţeluşa dete degrabă o raită printre cai.* MARIAN, O. II, 102. *A dat o raită pe la şcoală, unde avea să fie banchetul.* REBREANU, I. 477. *Anton îşi strânse sabia sub braţ şi porni să dea o raită pe la sentinele.* SADOVEANU, O. II, 431. *Voi să mai dea o ultimă raită pe locul unde trăise câtăva vreme.* CĂLINESCU, S. 787. *Să dea o raită prin lume.* STĂNCESCU, B. 189. (Intranz.) *Să dea-n goană după mine.* DOSOFTEI, PS. 231/7. ✧ Loc. vb. **A da o fugă** (sau **fuga**) v. fugă. **A da (un) ropot** (sau **o ropotă**) v. ropot (**1**). **A da pas** v. pas[2] (**I 1**). **A(-i) da zor** v. zor[1] (**2**). ✦ Refl. (Învechit şi popular; cu determinări introduse prin prep. „pe lângă") A se apropia de cineva; a fi mereu în preajma cuiva; a căuta compania cuiva (pentru a-i câştiga încrederea, bunăvoinţa, dragostea etc.). *Tilu ... s-a dat pre lângă dânsul cu lingări.* BĂRAC, T. 44/14. *Dacă ... vrun tinerel viteaz S-ar da pe lângă mine ..., Atunci cu voie bună I-aş da sufletu-n dar.* ALECSANDRI, T. 156. *Slutul se dete pe lângă fată şi începu s-o linguşească.* ISPIRESCU, L. 47, cf. DL, DM. *De ce nu te-ai dat o ţâră pe lângă hoheru ăla?* LĂNCRĂNJAN, C. I, 257, cf. DEX. *S-a dat Pepelea pe lângă mireasă.* SBIERA, P. 20. *Se dădu pe lângă ea şi o momi.* STĂNCESCU, B. 197. *Pe lângă turc că se da, Cu cuvântu-l mângâia, Pân-de fire îl muia.* PĂSCULESCU, L. P. 262. ✦ Refl. A se deplasa prin alunecare. *Nu mă dau pre gheaţă.* FULEA, B. 68/17. *Copiii ... cei mai mari tot se mai duc pe uliţă, de se dă cu sania.* CONV. LIT. XXXVII, 724. *Pe coada lacului copiii voioşi se dau nepăsători pe gheaţă.* LUC. II, 381. *Copilul care s-a dat cu săniuţa.* TEODOREANU, M. II, 105. [Copiii] *se dădeau cu săniuţele.* MOROIANU, S. 25. ✦ Intranz. (Învechit; despre ape curgătoare; cu determinări introduse prin prep. „în") A se vărsa (**5**). *Au despărţit din Milcovul cel mare o parte de pârâu ce vine pe lângă Odobeşti şi trece de dă în apa Putnii.* URECHE, LET. I, 128/13. *Vad de moară unde dă apa Vasluiului în apa Bârladului* (a. 1668). IORGA, S. D. VII, 76. *Unde dă Tisa în Dunăre.* CANTEMIR, HR. 64. [Pârâul] *dă în apa Zăbala* (a. 1792). URICARIUL, IV, 270/20. *Râul Tamisa ... dă în marea despre miazănoapte.* DRĂGHICI, R. 18/13. *Sosi către seară pe malul Sucevei, la locul unde dă în Siret.* ASACHI, S. L. II, 18. ✦ Intranz. (Învechit, rar; despre ape curgătoare) A curge. *Pârâul ce dă către Sangar.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 208ᵛ/15.

4. Refl. (Popular; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „la") A se repezi, a năvăli, a se năpusti asupra cuiva. *Leul se dete la dânsa să o sfâşie.* GORJAN, H. I, 127/16. *Ţine-l să nu se dea la mine.* CARAGIALE, O. II, 96. *Când se da armăsarul la Galben-de-Soare, muşca din pieile de bivol, iară când se da acesta la armăsar, muşca din carne vie.* ISPIRESCU, L. 28. *Pisoiul ... nici nu se gândea să se dea la* [pui]. DDRF, cf. TDRG. *Un spân îmbătrânit, cu o căutătură piezişe de câine ce se dă pe furiş.* CHIRIŢESCU, GR. 142. [Peştii] *se dau, umblă nebuni şi lacomi după hrană.* ATILA, P. 52. *Să sară asupra duşmanului, să nu se dea la noi.* BRĂESCU, O. A. I, 304. *Se dădură câinii ce se dădură şi apoi tăcură.* VISSARION, Î. 79. *Câini ... turbaţi de urgia vremii se dădeau acum la stăpânii lor.* MOROIANU, S. 109. *Încerca prostovolul ... la care peştele se dădea nebun.* id. ib. 145. *De când s-a însănătoşit* [câinele], *nu se mai dă la cerşetori.* ARGHEZI, S. XX, 20. *Umblam, adesea prin sat ... şi, când întâlneam vreunul care n-avea nici un chef să se dea la mine, mă dădeam eu la el.* PREDA, I. 89. *Iezişorii îi descuia uşa şi se da la ţâţe, la frunze.* SBIERA, P. 202. *Câinii ... au început ... să se dea la ea.* STĂNCESCU, B. 181. (Intranz.) *De va ucide neştine dulău păstoresc ... şi de se va prileji să dea lupii în oi ... cela ce au ucis dulăul ... să plătească şi preţul dulăului.* PRAV. 33. *Au dat toţi ca oile de la şanţuri la podul cetăţii.* M. COSTIN, O. 163. *Cazacii au şi dat la vale în lunca Prutului.* NECULCE, L. 189. *Doar nu dau tătarii.* ALECSANDRI, T. 288. *Lupii ... îndrăznesc să deie şi la urşi.* CONTEMPORANUL, III, 701. *V-aştept, ca să nu dea la voi cânele.* SADOVEANU, O. XXI, 464. *Zâna ... dă deodată la dânsul să-i scoată ochii.* SBIERA, P. 38. *Lupul dă după mine.* RETEGANUL, P. III, 33. *Cânele ce e bolnav ... e trist ..., doarme, nu dă la nimene.* ŞEZ. IV, 126. ✧ Loc. vb. **A da buzna** v. buzna. ✧ Expr. **A se da în vânt (ca) să ...** (sau **după ceva** ori **cineva**) v. vânt (**I 1**). ✧ Tranz. (Construit cu determinări ca „atac", „asalt", „năvală", care indică sensul) *Şi aşè da năvală în toate dzâlele moscalilor.* NECULCE, L. 341. *Să fie deşchis porţile şi fără veaste să fie dat năvală tătarilor.* CANTEMIR, ap. GCR I, 361/35. *Dedease năvală asupra cetăţii.* MINEIUL (1776), 161ᵛᴵ/32. *Boierii ce erau cu dânsul ... au tăiat frânghiile cortului sub carele el şedea şi, dând năvală, l-au ucis.* NEGRUZZI, S. I, 144. *Ce să fac? ... Ce să fac ? Să stric uşa şi să dau năvală în odaie ca să-mi răsbun ?* ALECSANDRI, T. 334. *O sumedenie de călugări ... deteră năvală în chilie.* ODOBESCU, S. I, 89. *Calul atunci dă năvală asupra ursului.* CREANGĂ, P. 198. *Răpitorii ... deteră năvală asupra lor.* ISPIRESCU, U. 64. *Le dădură voie să dea asalt.* CONTEMPORANUL, V, 411. *Din nou am dat asalt erou, Dar*

ne-am întors bătuți din nou. COȘBUC, P. II, 119. *Și cum starea oștii noastre o știa, fără-ndoială, Mikloș, chiar în acea noapte, peste noi dădu năvală.* DAVILA, V. V. 34. *Bătrâna ... e îmbrâncită până la ușă de lumea care dă năvală să iasă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 218. *Transfigurez o fiară visătoare Să dăm asalt Gomorei.* VOICULESCU, POEZII, II, 124. *Când e rănit sau strâmtorat de câni,* [cerbul] *se împotrivește cânilor și dă năvală chiar asupra omului.* STOICA, VÂN. 84. *Până-n seară trebuie să dăm atacul.* BENIUC, V. 52. *Haideți, mă, să dăm atacu!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 408. *Turcii toți năvală da.* ALECSANDRI, P. P. 146. *Slugi la el năvală da.* TEODORESCU, P. P. 523. *Ogarii dau năvală asupra cerbului.* RETEGANUL, P. 46. *Au dat năvală în palat.* STĂNCESCU, B. 88. *„Ho haram!" ... pentru a opri și a alunga vitele când dau năvală.* ȘEZ. III, 189. (Fig.) *P-a mea copilărie grijile dau năvală.* HELIADE, O. I, 166. *În fine, greaca hotărî să dea asaltul.* FILIMON, O. I, 132. *Cabotini ei înșiși, sunt fericiți când le dau asalt simpaticonii mai mult sau mai puțin fără voci.* LUC. VII, 289. *Din când în când își ștergea ochii de lacrimile ce dau năvală.* BASSARABESCU, S. N. 151. ✦ Tranz. (Învechit și popular) A arunca. *Cei ce aruncă, cei ce dau.* MARDARIE, L. 121/22. *Luară vasele besearicii ... și le deaderă în pământ.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 105ᵛ/17. *Să iei pielea cea de porc și în foc s-o dai.* CREANGĂ, P. 87. *Mă! ia cucoșul ist obraznic și-l dă în fântâna ceea.* id. O. 21. *Aleodor o ascultă și o dete în apă.* ISPIRESCU, L. 43. *Când o prind pe punte-odată O iau sus și-o dau în râu!* COȘBUC, P. I, 107, cf. DL, DEX. *Alelei, tâlhari păgâni, Cum o să vă dau la câni!* ALECSANDRI, P. P. 88. *Mai curând ... La aria cu-mblătitori O duceți, La-mblătitori în grabă Mii și fărâme s-o facă, Peste gardul țearinei s-o deaie.* TEODORESCU, P. P. 362. *Sângur mi-ai poroncit să-ți ajut a da pe preuteasa în apă.* SBIERA, P. 19. *A luat ochiul cel de foc și l-a dat în cel de apă și s-a stâns.* ȘEZ. I, 82. *Să ne tundă ca pe oi, Să ne dea păru-n gunoi.* SEVASTOS, C. 272. *Saracii di voi, măi perilor, cum v-a tăe mâni și v-a da cenușa-n vânt.* ȘEZ. IV, 204. *De l-oi găsi la masă, Să-l dai sub masă.* PĂSCULESCU, L. P. 141. (Fig.) *Această scânteie, după ce a ars Varșavul, ... s-au risipit și s-au dădat de către francezi peste toată Lehia.* DUMITRACHE, 363. ✧ Expr. (Intranz.) **A da afară** v. afară. **A da** (pe cineva sau ceva) **dracului** (sau **la draci, la dracul, la toți dracii**) v. drac. **A da pe gârlă** v. gârlă. **A da (palancă) la pământ** v. palancă[1] (1). **A da de râpă** v. râpă[1] (1). **A da** (ceva) **după spate** v. spate (I 1). **A da la pește** v. pește[2] (1). **A da uitării** v. uitare (I 2). (Tranz.) **A da vina (pe cineva)** v. vină (3). ✦ Intranz. (Popular; despre oameni, cu determinări introduse prin prep. „cu" sau „din"; instrumentul este o armă) A trage (**IV 5**). *Și apoi au dat den tunuri.* NECULCE, L. 372. *Dă cu pușca, adică împușcă.* I. GOLESCU, C. *Nuntașii ... dau din pistoale tot drumul.* DACIA LIT. 41/20. *Îmi vine să poruncesc să deie cu tunurile în prostimea aceea.* NEGRUZZI, S. I, 153. *Eram băiat de vreo treisprezece ani când am învățat să dau cu pușca.* ODOBESCU, S. III, 21. *Ne-au zărit dușmanii și dau în noi cu tunul.* REBREANU, N. 116, cf. DL, DEX. *Voi, vitejilor, ...! dați cu flintele.* ALECSANDRI, P. P. 65. *C-așa dau cu tunurile De se clătea dealurile.* RETEGANUL, TR. 68, cf. ZANNE, P. II, 755. ✧ Refl. impers. *Se dă cu pușca la casa logodnicului.* SEVASTOS, N. 63. ✧ (Despre obiecte, arme) *Nu dederă neci pușceli, nice dziseră surleli.* NECULCE, L. 129. *Tunurile au dat ca la o jumătate de ceas.* DIONISIE, C. 209. ✧ Tranz. (Complementul indică proiectilul) *Se luă după un iepure, dete o săgeată, dete două și nu-l nimeri.* ISPIRESCU, L. 8.

5. Intranz. (Urmat de determinări locale introduse mai ales prin prep. „pe", „pe la") A se abate pe undeva sau pe la cineva; a face o vizită (scurtă) cuiva; a se opri în treacăt undeva sau la cineva (părăsind drumul inițial); a trece (**I 7**). *Părintele mai în toată ziua da pe la școală și vedea ce se petrece.* CREANGĂ, A. 2. *Dete prin satele turcești și bulgărești.* ISPIRESCU, M. V. 17. *Părăsise cu totul gândul de a mai da pe la universitate.* VLAHUȚĂ, O. A. 257, cf. DDRF. *Tata nu mai dase pe acasă de trei săptămâni.* SĂM. I, 182. *Vreme de câteva luni n-a mai dat logofătul pe la han.* LUC. VII, 6. *Într-un târziu, îi veni în minte că azi n-a dat pe la cancelarie.* AGÎRBICEANU, L. T. 337. *Ne ducem să vedem de boi și de sanie și-om da pe la tine ... negreșit.* MIRONESCU, S. 11. *Mai făcea ce mai făcea, mai da pe la grădină să vază ce mai e cu semințele.* STĂNOIU, C. I. 123. *La conacul din vie li se pregătise și o odaie de dormit cu sofale, căci era de la sine înțeles că nu vor mai da pe acasă, până când nu se va alege într-un fel.* CAMIL PETRESCU, O. II, 103. *Domnul consilier n-a mai dat demult pe la noi.* VINEA, L. I, 34, cf. DL. *Nu mai dădu pe acasă toată ziua.* PREDA, M. 485, cf. DEX. *Vasile jupânu, De bine ce-i părea, Pe-acasă nu dedea.* TEODORESCU, P. P. 154. *Și pe la tine am dat.* PĂSCULESCU, L. P. 296. *Că mă duc la București Să-ți cumpăr cimbiri și fes, Și dau pe la „Hanul mare" Să-ți iau rochii și paftale.* BALADE, II, 152. ✦ (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau „peste") A întâlni în drum pe cineva sau ceva; a găsi, a descoperi ceva căutând sau din întâmplare; a ajunge la ...; p. ext. a ajunge într-o anumită situație, a avea parte de ... *Deade la una* [curte]. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 120ᵛ/26. *Și dând de multe greutăți ... cu darul Domnului H[risto]s le biruia toate.* id. ib. 180ᶠ/30. *Până mai pre urmă am dat peste un hronic bulgăresc.* CANTEMIR, ap. GCR I, 360/17. *Să nu deie peste vreo primejdie.* CANTA, LET. III, 201/28. *Să nu dea preste prăpăstii și adâncături.* PRAV. COND. (1780), 42. *Pururea ... bine te îndestulează, ca să nu dai de nevoe* (a. 1812). GCR II, 208/13, cf. I. GOLESCU, C. *Bietele dobitoace, neștiind cursa piste care era să dee, trecea fără grijă pe lângă acel copaciu.* DRĂGHICI, R. 65/22. *Acolo însă dete peste o armie de 30 000 turci.* F. AARON, I. II, 170/17. *Aceste doauă surori ... au dat păste bărbați răi și blestemați.* GORJAN, H. I, 146/31. *Când, după slobozirea apii, vom căuta pă acea femeie, dăm numaidecât de picerile copilului.* MEȘT. MOȘ. 106/14. *Unii de necaz când dau, Pierd și mintea ce o au.* PANN, P. V. III, 14/13. *În fundul șanțului vom da de lut.* I. IONESCU, C. 236/4. *Făt-Frumos ... dete peste un om care bea apă de la nouă scocuri de mori.* FILIMON, O. I, 462. *Dau peste un biet cioban care îmi spune că ... au trecut prin sat o mână de turci.* ALECSANDRI, O. P. 219. *Colonelul Cerchez, însoțit de coloneii Arion și Berendei ..., dau de Osman.* MAIORESCU, D. II, 107. *Dacă prin codri pătrunzi, dai de-o vale frumoasă și verde.* EMINESCU, O. IV, 179. *De ce mergi înainte, numai peste pustietăți dai.* CREANGĂ, P. 201. *Se rătăciseră și, tocmai după prânz, dăduseră de prăvălia lui.* CARAGIALE, O. III, 129. *Tu auzi cum latră câinii; au dat de vreo urmă.* SLAVICI, O. I, 128. *În cele mai de pe urmă, dete și peste calul tatălui său.* ISPIRESCU, L. 15. *Pe-acolo Doamna se plimba Și-a dat de Ana-n cale.* COȘBUC, P. I, 67. *Noroc măcar dac-ai avea Să dai de vreun stăpân milos.* IOSIF, V. 51. *Puiul de lup, când dă de sânge, lasă țâța lupoaicei și e lup!* DELAVRANCEA, O. II, 116. *Nicușor ... se uită și el din grădina prefecturii pe crăpăturile ulucilor; și tot încercând crăpăturile, a dat peste câteva prin care se poate vedea tot raiul din curțile boierului.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 25. [Oamenii] *n-au săpat mult și dădură de-o lădiță vopsită.* AGÎRBICEANU, S. P. 26. *Scotocind prin lăzile din antreu, a dat peste un roman.* REBREANU, R. I, 61. *Prin crângurile ... de sub dealul Ulmului, numaidecât trebuie să dăm peste lupii care ne cearcă stânile.* SADOVEANU, O. I, 155. *Cum colindam cu pași de plumb, Într-un ungher ascuns am dat de-un leagăn.* BLAGA, POEZII, 52. *Nu le fusese greu să dea de bordeiul lui Gligore Hergă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 194. *Așa a dat el de Matilda Feraru.* VINEA, L. I, 58. *Dădu peste un mic șipet.* TUDORAN, P. 64, cf. DL, DM. *Bagă tu un lat de cazma în pământul din curte și dai de apă.* BĂNULESCU, I. 18, cf. DEX. *Umblu după dragoste Și dau peste pacoste.* TEODORESCU, P. P. 273. *N-aș vrea să merg la stână, Să nu dau de vreo pricină.* id. ib. 596. *Călătorind mai departe au dat peste un alt om.* SBIERA, P. 2. *Se temeau ca nu cumva să deie peste vreun neam rău de oameni.* RETEGANUL, P. IV, 35. *Fluiera și asculta. Doar de soți el va mai da.* id. TR. 48. *Dăduse de trai bun.*

STĂNCESCU, B. 294. *Tândală săpând, dă de un poloboc pe jumătate cu galbeni.* ȘEZ. III, 131. *Merg ei cât merg și deodată dau de comoară.* ib. IV, 2. *Tu, cu nărăvia ta, O să dai, mări, de belea.* PĂSCULESCU, L. P. 259. ◇ Expr. **A da cu ochii de cineva** (sau **de ceva**) v. ochi¹ (**A I 2**). **A da ochii** (sau **ochi**) **cu cineva** v. ochi¹ (**A I 2**). **A da nasul cu cineva** v. nas¹ (**1**). **A da fața cu cineva** v. față. **A-și da sfârșitul** v. sfârșit¹ (**2**). **A-și da obștescul sfârșit** v. obștesc (**1**). (Despre lichide în fierbere) **A da în foc** = a se umfla și a se revărsa afară din vas. *Să nu cumva să dea ciorba în foc.* MACEDONSKI, O. III, 7. *Îi dădea mereu cafeaua în foc, încât rămânea fără spumă.* CĂLINESCU, I. C. 141. *S-a întâmplat să dea laptele în foc.* GALAN, Z. R. 38. *Să iei sama când fierbi laptele să nu dea în foc.* ȘEZ. III, 48. (Prin metonimie) *Oalele îi dădeau deseori în foc, umplând toată casa cu aburi și miros de rântaș ars.* REBREANU, I. 428. **A da de fund** = a ajunge până la fund; p. ext. a ajunge la greutăți, necazuri. *Cercați voi marea cu degetul, dar ia! să vedem, cum i-ți da de fund?* CREANGĂ, P. 260. *Cum dam de fund, nenea Scarlat ... îmi făcea numaidecât rost de împrumut cu dobânzi sălbatice.* M. I. CARAGIALE, C. 88, cf. DL. *Iar Vulcan se cufunda, Până ce de fund el da.* ALECSANDRI, P. P. 136, cf. ZANNE, P. III, 153. **A-i da** (cuiva) **de fund** v. fund. **A da de dracul** v. drac. **A da de urma** (cuiva sau a ceva) v. urmă (**1**). **A se da de ceasul morții** v. ceas. **A da faliment** v. faliment. (Învechit și regional) **A da de cineva** sau **de ceva că ...** = a băga de seamă, a constata, a observa despre cineva sau ceva că ... *Deade și de dânsă că-i mai vârtoasă decât piatra.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 95^{v}/13. *Tătarii peste noapte n-au dat că fuge oastea.* N. COSTIN, LET. II, 33/30. *Când a dat de copilă că nu-i, a început a-și smulge părul din cap.* CREANGĂ, P. 20. *Când îl scoți pe ușă, îți intră prin gard; când astupi gardul, dai că sare peste gard.* SLAVICI, N. I, 13, cf. DL. *Băgând sacii în moară, au dat că într-înșii nu-i grâu.* SBIERA, P. 16. *N-a ști nime un' m-am dus, Făr-or da de min' că nu-s.* MÂNDRESCU, L. P. 47. *Ciobanul dă că-i lipsesc oile.* MARIAN, T. 60. **A da de păcat** v. păcat² (**1**). **A da piept cu cineva** (sau **cu ceva**) v. piept (**I 1**). **A da de rost** v. rost¹ (**III 3**). ✦ A nimeri în ...; a cădea în ... *Pasărea vicleană dă singură în laț.* NECULCE, L. 129. *Un bou ... au fost dat într-o fântână* (a. 1731). URICARIUL, XXII, 343. *Cine sapă groapa altuia, dă el singur într-însa.* PAMFILE, J. I, 122. *S-azvârlea, nu s-azvârlea, Drept în paloșe că da.* TEODORESCU, P. P. 443. *Fuge de ploaie Și dă în noroaie.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 5. ◇ Expr. **A da în gropi** v. groapă. **A da din lac în puț** = a sări din lac în puț, v. sări² (**2**). **A da peste cineva** (**cu caii, cu droșca** etc.) = a lovi sau a răsturna din mers pe cineva. *Cine e acesta ce a să deie piste noi cu droșca ?* NEGRUZZI, S. I, 238. *Dedeau cu caii preste oamenii lui Ercule.* ISPIRESCU, U. 52, cf. DL. ✦ (Învechit și popular; despre obiecte ascuțite, lichide etc.) A intra, a pătrunde în diverse părți ale corpului producând durere, inconfort etc. *Deade o picătură de sânge a svântului în ochiul muierii.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 97^{r}/12. *Când mă pun pe cositură, Îmi dau miriștele-n gură.* RETEGANUL, CH. 167. *Un ghimpe ce mi-a dat în picior.* FUNDESCU, L. P. I, 134. (Expr. **A-i da cuiva în** (sau **prin**) **gând** (ori **prin minte, în** sau **prin cap,** rar **prin cuget**) ori **a-și da cu gândul** ori **cu mintea** = a se gândi, a-i veni în minte o idee, un gând neașteptat. *Dete romanilor în gând d-a duce războiul în Africa.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 43/19. *Când și când Află ce nu-i dă prin gând.* PANN, P. V. I, 171/12. *De unde să-i dea în gând ... că mucavaua poate înlocui cu avantagiu talpa și tocurile de cizme?* GHICA, C. E. II, 448. *Cum sta baba împietrită, dracul îi și dă în gând una.* CREANGĂ, P. 174. *N-avusese pân-acuma obicei nici vreme să numere ce avea-n ladă; acu i-a dat în cap să facă și asta, și nu i-a trebuit multă răbdare.* CARAGIALE, O. II, 230. *Mă mir cum ți-a dat în gând una ca aceasta.* ISPIRESCU, L. 50. *Și dacă lui nu-i dă prin gând, Ea blăstamă de nu-și dă rând.* COȘBUC, P. I, 129. *Trecătorii se opreau, măsurau din ochi grămada și-și dau cu gândul, ... cam câte căruțe de porumb să fi făcut «iestimp» Ion al Radului.* SĂM. IV, 75. *Cum de nu mi-a dat prin cap?* AGÎRBICEANU, A. 49. *Cum de i-a dat în cap imbecilului să-mi trimită telegrama?* C. PETRESCU, C. V. 111. *Maică-sa își dedea cu mintea că totuși se întâmplase ceva.* COCEA, S. I, 395. *Nimănui nu-i dădea prin minte să-i încredințeze vreo treabă.* TUDORAN, P. 337, cf. DL. *Dacă nu-i dă în gând ... să se răzgândească ..., este pierdut.* BARBU, I. I, 44. *Bine, Fenio, că ți-a dat prin gând să treci pe la noi.* BĂNULESCU, I. 18, cf. DEX. *Îndată i-a dat prin cuget că cineva i-a furat-o.* SBIERA, P. 55. *Acuma nu știu ce i-a mai dat în cap, că m-a trimes să chem pe însuși Dumnezeu.* id. ib. 162. *Nu ți-o da-n gând acu să te duci.* STĂNCESCU, B. 110. *Când îmi dă de mândra-n gând, Trei zile nu mi-s flămând.* HODOȘ, P. P. 60. *Își dădeasă cu gândul că ... trebuia să facă o ispravă.* PLOPȘOR, C. 13. *Îmi dă-n gând mie că-m treșe.* O. BÎRLEA, A. P. I, 123. *Ce-i trebuie îi trimite când nici nu-i dă lui prin gând.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 14.

– Prez. ind.: *dau,* pers. 4 și (regional) *darem* (ARH. FOLK. I, 196); imperf.: *dădeam* și *dam,* (popular) *dedeam;* perf. s.: pers. 1 *dădui,* (învechit și regional) *dedei,* și (învechit) *dediu, dedu,* (regional) *detei, didei,* pers. 2 și (învechit și regional) *dedeși,* pers. 3 și (învechit și regional) *dede, dete,* (învechit) *deade, dedi, diede,* pers. 4 și (regional) *deterăm,* pers. 6 și (învechit și regional) *deteră,* (învechit) *deaderă, deateră, dediră,* (regional) *dară;* m. m. c. perf.: pers. 1 *dădusem* și *dasem,* (regional) și *dedesem, detesem,* pers. 3 *dăduse* și *dase,* și (învechit) *dădeasă, dedease, didease, didese,* (regional) *dedese, detese,* pers. 4 și *dăduserăm,* pers. 6 și (învechit) *dideseră;* prez. conjunct.: pers. 3 și (regional) *să deie.* – Și: (învechit, rar), **dedá** vb. I.

– Lat. **dare.**

DAB s. n. (Prin Transilv.) Oală pentru turnat. Cf. LTR², MDA.

– Pl.: ?

– Et. nec.

DABÁ interj. (Regional) Exclamație care exprimă mirare amestecată cu îndoială. *Daba, Moș Crăciune, Și tu, Moș Adame, Și tu, Mamă Eva, Voi ați mai văzut Voi ați auzit Să iea sor pe frate, să facă păcate?* PAMFILE, CER. 130, cf. DA.

– **Da² + aba.**

DABALAZÁ vb. I. v. **dăbălăza.**

DÁBĂLĂ s. f. v. **dabilă¹.**

DABILÁR s. m. v. **dăbilar.**

DÁBILĂ¹ s. f. **1.** (Învechit) Impozit; bir. (Atestat prima dată în 1595, cf. DERS). *Să aibă a ne plăti de toate dabilele câte vor hi peste an* (a. 1617). PANAITESCU, O. Ț. 254. *Sânto răotăție în țeară, de dabilă forte rea șe fomente* (cca 1620). IORGA, D. B. I, 37. *Din pricina luăturilor (dabilelor) toți negustorii care erau cu putere și cu avere au fugit* (a. 1631). N. A. BOGDAN, C. M. 42. *Așijderea dabilile cu carile îngreuiasă țara.* URECHE, L. 206. *Întâi cu voia lui, turcii strângea dabilele cu dăbilarii, mai apoi nu-i putea opri.* SIMION DASC., LET. 269. *Plătise niște „dabile călărășești"* (a. 1652). IORGA, S. D. V, 31. *Au întors banii lui Sâmion pentru acele dabile* (a. 1668). BUL. COM. IST. IV, 186. *Ștefan-Vodă, aicea întru nenorocita țară multe și grele dabile strângea de la biiații lăcuitori.* N. COSTIN, L. 373. *Mulți, de răutăți și de dabile ce era, nici de hrană nu avea boi.* ȘINCAI, HR. II, 244/26. *O poruncă merge după alaltă Pentru angării, dabile, împlinele.* BUDAI-DELEANU, Ț. 362. *Au iertat feliuritele rămășițe de dabile (biruri) ce rămăsăse.* AR (1829), 13¹/11. *Împilând poporul cu dabile grele ... zece seminții se revoltară.* SĂULESCU, HR. I, 18bis/15. *Țiganii aurari scotea ... o mare*

câtime de fire de aur, ce era obiectul comerțului lor și cu care îi îndestula dabila (dajdia) lor. ASACHI, S. L. II, 17. *Împilați cu feliuri. de angării și dabile până la sapa de lemn.* IST. M. XXVIII/17, cf STAMATI, D., CONV. LIT. IV, 376, BARONZI, L. 106, LM, DDRF, BARCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Satele să prindă și să deie în mâna oștenilor Măriei Sale pe slujitorii păgâni care vor fi umblând în țară după dabile, peșcheșuri și plocoane.* SADOVEANU, O. XVIII, 382, cf. SCRIBAN, D., DM, DEX. ✦ Monedă (1). *Să-i cruțe de dajde și de zloți și de lei și de taleri și de orți și de alte dabile* (a. 1645). IORGA, S. D. V, 219. *Dabila iaste o monetă ci are număr de trei talere.* URECHE, ap. IORGA, S. D. III, 11.

2. F i g. (Prin nord-estul Olt. și prin nord-vestul Transilv.) Supărare (4). Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Pentru aceasta dabligă numai d-tale am de a-ți fi mulțămitor!* BUGNARIU, N. 52/420, cf. CIAUȘANU, V. 156. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) Pățanie. Cf. UDRESCU, GL. ✦ (Regional) Nebunie (4) (Scărișoara – Câmpeni). Cf. ALR II/I MN 55, 4 176/95. *O pățit dăbilă.* ib.

3. (Învechit și regional) Animal de povară foarte slab, schelet (1), mârțoagă. *Niști vitî a lui Tiron ce au perit diript mine, de dabile* (a. 1620). IORGA, S. D. XI, 90, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 89, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DR. IV, 880, VICIU, GL. ✦ P. a n a l. Persoană slabă. Cf. LB, POLIZU, BARCIANU, V., DDRF, SCRIBAN, D.

4. (Învechit) Stârv. Cf. PONTBRIANT, D., GHEȚIE, R. M.

– Pl.: *dabile.* – Și: **dábălă** (DR. IV, 880, SCRIBAN, D.), **deábilă** (LB, CIHAC, II, 89) s. f.

– Et. nec.

DÁBILĂ² s. f. (Prin Transilv. și prin nordul Mold.) Femeie mare, grasă, leneșă și lipsită de inteligență. Cf. DM, ȘEZ. XXIII, 44, ib. XXX, 168, PAȘCA, GL., COMAN, GL. *Mare cât o dabgilă.* Com. din TOPLIȚA, cf. LEXIC REG. II, 78. ✦ Casă urâtă (Bonț – Gherla). CHEST. II 49/345.

– Pl.: *dabile.* – Și: (regional) **dábulă** (ȘEZ. XXIII, 44, (Regional) ib. XXX, 168), **doábilă** (COMAN, GL.), **dóbilă** (ȘEZ. XXIII, 44) s. f.

– Din magh. **debella.** Cf. tc. d a v u l „tobă".

DÁBULĂ s. f. v. **dabilă².**

DAC¹, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care făcea parte din populația de bază a Daciei sau care era originară de acolo; (la m. pl.) popor care locuia în Dacia; (învechit) dacian¹ (1). *Traian întâi, împăratul, supuind pre dahii.* M. COSTIN, O. 42, cf. 255. *Iară dachii cu craiul său Decheval ... dând războiu de îmbe părțile, cu multă vărsare de singe, rămas-au izbânda la dați și luară toată tabăra râmlenilor.* N. COSTIN, L. 96. *Dachii, gheților rudă sunt, de vreame ce și unii și alții aceiași limbă au.* C. CANTACUZINO, CM I, 9. *Fură duși robi dintră dachi la Roma.* MAIOR, IST. 2/12. *Această poveste la neamul nostru au rămas de bună samă de la dați.* BUDAI-DELEANU, Ț. 78. *Dachii era cei mai războitori dintră oameni.* OBLĂDUIREA, 41/11. *Unii pe rumâni îi fac strenepoți ai dacilor.* HELIADE, O. II, 203. *Cei dântâi lăcuitori firești ai aceștii țări s-au numit dachi.* TÂMPEANUL, G. 17/5, cf. VALIAN, V. *Se arată răsboiul numitului împărat în contra dacilor.* RUS, I. I, 281/3. *Cea mai mare parte a dacilor ce era aice s-au ucis singuri.* IST. M. 7/2. *În vreamea de demult stăpânea Ardealul un neam puternic, anume dachi.* BĂRAC, A. E. 2/8. *Citeam ... despre puterea credinței dacilor în nemurirea sufletului.* GHICA, C. E. I, 45. *Zamolsc era zeul suprem al dacilor.* FILIMON, O. II, 30. *S-a auzit de veste de un viteaz mare de viță de dac.* CONV. LIT. III, 1, cf. COSTINESCU. *Dacii, vechii locuitori ai provinciei romane Dacia.* CONTEMPORANUL, I, 564. *Unii își închipuiesc că dacii au fost o semințe celtică.* ODOBESCU, S. II, 276. *Maior susține ... că dacii au fost cu totul exterminați de romani.* MAIORESCU, CRITICE, 79, cf. DDRF. *Aproape stinși sunt dacii săi.* COȘBUC, P. II, 303, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU². *Dacii au fost ... tot împinși de aici spre Tisa.* PÂRVAN, G. 226, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Povestește ... războaiele romanilor cu dacii.* IST. LIT. ROM. I, 408, cf. DER. *Încă la daci, obștile apar sub forma comunităților vicinale teritorializate.* PANAITESCU, O. Ț. 10. *Dacii cunoșteau scrierea.* H. DAICOVICIU, D. 5. *Influența limbii dacilor nu s-ar fi exercitat asupra limbii romanilor.* CL 1973, 8. *Au avut drept scop descoperirea și cunoașterea cât mai adâncită a civilizației dacilor.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 3, cf. DEX. *Piesa purtată de daci, reprezentată pe monumentul de la Adamclisi și pe Columna lui Traian, cămașa b[ărbătească] despicată în părți, nu se mai întâlnește pe alte monumente antice.* Z. MIHAIL, T. P. 46. *Chiar bărbații la daci ... utilizau astfel de tincturi, „corpora sua inscribunt".* BUTURĂ, EB. I, 13. [La Homorod] *s-au găsit vestigii datând din vremea dacilor.* RL 2005, nr. 4 717.

2. Adj. Care aparține Daciei sau dacilor¹ (1), privitor la Dacia sau la daci¹, originar din Dacia; dacic, (învechit, rar) dacian¹ (2), dacicesc, dăcesc. *În privința numelor pe cari le presupune ... a fi dace, ne mirăm foarte tare.* CONTEMPORANUL, IV, 257. *Trăia în acest bătrân ... nu mândria romană, cum i-ar fi plăcut lui, ci o neînvinsă încăpățânare dacă.* IORGA, P. A. II, 38. *Amestecul cu autohtonii nu prea s-a putut întâmpla, își zicea Petru Maior, nici prin căsătorii între coloniștii romani și femeile dace, pentru că mândria de rasă era una din însușirile strămoșilor noștri.* DENSUSIANU, L. 61. *Nu îndrăznește a atăca massa cea mare a națiunii dace.* PÂRVAN, G. 93, cf. CADE. *Cu mâinile pe bâte, dorm duși ciobanii daci.* LESNEA, VERS. 9. *Trecea furiș prin noapte spătosul rege dac.* VOICULESCU, POEZII, I, 186. *Din vârf în vârf se-alungă ecoul până tace Înmormântând chemarea din vremurile dace.* PILLAT, P. 101, cf. SCRIBAN, D. *Plecară iarăși voievozii daci Spre miazănoapte.* BLAGA, POEZII, 171. *Ciudat este acest ținut istoric al Hunedoarei, plin de munți de la o margine la alta, în mijlocul cărora regii daci și-au întemeiat vestita cetate.* BOGZA, V. J. 35, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *În perioada de înflorire a satului dac, dezvoltarea pomiculturii este atestată ... în toate așezările.* BUTURĂ, EB. I, 11. *Cultul soarelui este cunoscut de strămoșii traci și daci cu circa 1 000 de ani î.e.n., din epoca bronzului.* PAVEL, S. E. 59. ✧ *Limba dacă* (și substantivat, f.) = limbă indo-europeană vorbită de daci (1). *Nu se înțelegeau de ajuns oamenii în dacă, slavonă și latină?* ARGHEZI, B. 124. *Elementele de limbă dacă păstrate sunt puține și adesea nesigure sub raportul formei și valorii lor.* IST. L. ROM. II, 314. *Româna a păstrat ... cuvinte din limba dacă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 4/4.

3. S. m. (Prin Bucov.) Epitet dat unui tânăr nemanierat, grosolan. *Unele femei și fete ziceau flăcăilor care nu erau de treabă: Aista parcă-i un dac.* ȘEZ. VII, 108. *Am auzit pe unii flăcăi zicându-și în batjocură „măi dacule".* ib., cf. MDA.

– Pl.: *daci, -ce.* – Și: (învechit) **dah** s. m., **dachi, dați** s. m. pl.

– Din lat. **Dacus, -a, -um.**

DAC² s. n. v. **dah².**

DĂCA¹ s. f. (Rar) Armă caracteristică la daci, care avea forma unui paloș curbat. Cf. DER, MDA.

– Pl.: ?

– Et. nec.

DÁCA² conj. v. **dacă.**

DÁCA-NĂȘA s. f. (În limbajul copiilor) Dădacă. Cf. SCURTU, T. 246, FORM. CUV. I, 46.

– Pl.: ?

– Din [dă]**daca-naşa.**

DA CÁPO loc. adv. (Indică repetarea unui fragment dintr-o operă muzicală sau, p. e x t., a unei acțiuni, operații din alte

domenii) De la început; din nou; încă o dată. *În mai multe rânduri s-au aflat la cel mai înalt grad a culturii şi, prin revoluţiile pământului, au căzut iar în adâncimea neştiinţei spre a începe dacapo (de la capăt) lucrul ostinitori a îmbunătăţirei sale.* AR (1838), 393[1]/5. *Nu-ţi place să auzi d-a capo compunerile dumitale.* VOINESCU II, M. 131/2, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. *O altă opoziţiune se formează cu alte făgăduieli şi dantul se învârteşte de atâţia ani, reîncepând totdeauna d-a capo, joc vătămător şi periculos.* GHICA, S. 199, cf. COSTINESCU. *Când se văzu în picioare şi dete iar cu ochii de noi, se zbârli din nou gata să reia deacapul prietenoasa-i întâmpinare.* M. I. CARAGIALE, C. 26, cf. CADE. *Unchiu-meu fusese ales deputat, fără opunerea administraţiei, deşi, după cât ştim, avea deacapul simpatii junimiste ca mai toţi intelectualii desinteresaţi.* CONV. LIT. LXVIII, 283. *Ţi-aduc aminte ... când am ars toate notele? – Şi a doua zi am luat-o dacapo.* BARANGA, I. 171, cf. DER, DN[2], M. D. ENC., DEX. (*Da capo al fine* = indicaţie care reclamă repetarea unei lucrări muzicale, sau p. e x t., şi a altor acţiuni, de la început până la sfârşit. Cf. IVELA, D. M., M. D. ENC., DEX.

– Scris şi: *d-a capo, dacapo.* – Şi: (prin apropiere de *cap*) **de-a capul** (scris şi: *deacapul*) loc. adv.

– Loc. it. **da capo.**

DÁCĂ conj. (Semnifică ideea de condiţionare dintre două elemente).

1. (Exprimă condiţionarea încadrării unei acţiuni, a unui fapt etc. în funcţie de o circumstanţă temporală sau de o împrejurare care a avut sau are loc) *Şi deca dzise aceastea, sculă-se împăratu.* COD. VOR.[2] 310. *Deca muri Irod, iată îngerul Domnului în somn ivindu-se lu Iosif.* TETRAEV. (1574), 203. *Şi Domnul duse-se, deaca svârşi beseada cu Avraam.* PO 59/20. *În toate dzilele, daca apune soarele, toţi îngerii oamenilor ... merg la Domnul să se închine.* COD. TOD. 209. *Iară deaca să întoarsără ei, iaca îngerul Domnului să arătă în somn lui Iosif.* N. TEST. (1648), 4[v]/3. *Ce leavul, sumeţ şi fără crieri, n-au vrut să purcează mai devreme; ce atunce dacă se apropiesă oştile.* M. COSTIN, LET. I, 234/12. *Iară dacă s-au întorsu solul de la Poartă, cel leşescu ... au ales loc Cameniţâi ş-au hotărât toată Podolia să fie olat Cameniţâi.* NECULCE, L. 67. *Şi dacă s-au suit sus, La capegi-başa s-au dus* (a. 1777). GCR II, 115/17. *Deaca au venit, au aflat uşele încuiate.* VARLAAM – IOASAF, 38[v]/6. *Şi deaca mearsă acolo, învârti de doao ori roata.* ALEXANDRIA (1794), 28/3. *Dar dacă deşchise scrinul, nicăiri nu l-a găsit.* PANN, E. 101/21. *Acolo daca ajunse, bătu în poartă.* ISPIRESCU, L. 100. *Dacă are actele în regulă, să se ducă la subdirectorul Stănescu.* CAMIL PETRESCU, P. 261. *Nu durmi toată noaptea bietul om, iar dacă se făcu ziuă-şi luă iar copilaşii şi merse-n pădure.* RETEGANUL, P. I, 45. *Acolo, dacă s-a aşezat, n-a stat mult şi iacă s-a pomenit c-un vânător că întinde puşca să-l împuşte.* STĂNCESCU, B. 22. (În corelaţie cu *iară*) *Iar deaca se apropie lumina spăseniei noastre, iară noi cu bucurie ... să întrăm întru întâia deşchidere a ţineri[i] ei.* CORESI, ap. GCR I, 29/15. *A da pruncilor întâi bocovna cea mică, după aceaia cea mai mare, iaste lucru afară din socoteală, după aciasta ca deaca una nu va fi destul, iar ceialaltă tot atât va folosi* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 626. ✦ (Încadrarea unei acţiuni depinde de eventualitatea producerii altei acţiuni) *Iară deaca să va lăsa sfânta letorghie, de ciia să meargă acasă şi să se odihnească până luni dimineaţa* (a. 1640). GCR I, 89/35. *Daca va veni vreamea, poate şi sângur, fără giudeţ, să-ş ia aceale bucate.* PRAV. 60. *Înţelepciunea şi inima mare nu plătesc nimica, deaca norocul ne va părăsi.* PILDE, 110/24. *Iară varecarele nu va face porânca aceasta, dacă i să va tâmpla unuia ca aceluia moarte, preotul nice să-l provodească, nice să-l îngroape în ţintirim.* MAIOR, I. B. 381/18. *Dacă se rumpe vro nuia de altuit în proaspăt din oarecare pom, e bine timpuriu să se altuiască aceaia.* ÎNV. POM. 81/18. *Dacă o nenorocire neaşteptată ... ţi să înfăţişază, cu cât mai puţin o puteai prevedea, cu atâta mai vioaie va fi bucuria ta.* MARCOVICI, D. 12/19. *Lama ... dacă agiunge mai înainte la portiţă, îl aştepta până vine el să o discarce.* DRĂGHICI, R. 102/28. *Deaca vom scăpa lumea de dânsul, ne vom întoarce urgia în contra complicilor săi.* F (1870), 162. *Dacă Domnul va să cineze, îmi zise el, i-am gătit un hulodnoi minunat.* NEGRUZZI, S. I, 58. *Darnic când nu vreai niciuna Şi zgârcit dacă le ceri.* EMINESCU, O. I, 108. *Dacă ne mai vedem vreodată, am să-ţi spun o aventură a mea.* CARAGIALE, O. VII, 450. *Dacă, însă, moartea crudă Ca să-mi iasă-n drum ar vrea, Facă-şi pofta cât îi place, Voi muri în ţara mea!* MACEDONSKI, O. I, 8. *La aceste comori săpăm şi, dacă avem aur, el nu vine de aiurea.* IORGA, în PLR II, 77. *Răspund eu dacă n-are să fie bine.* AGÎRBICEANU, S. 477. *Dacă vrun nefericit s-ar fi rătăcit pe aci „să vadă" întăriturile noastre, ar fi fost arestat.* CAMIL PETRESCU, U. N. 6. *Dacă damblaua e uşoară, atunci se freacă bolnavul pe mâini cu spirt.* BUJOREAN, B. L. 86. *Dacă ai să te însori, ... să-ţi iei o nevastă care ştie tunde şi rade.* VINEA, L. II, 310. *Dacă este vorba de un şanţ, se aşază targa cu o treime peste el.* BELEA, P. A. 64. *Iar dacă-i zări, Dacă-i întâlni, Dacă-i auzi, Măicuţă bătrână ... De toţi întrebând ..., Tu de maica mea Nu te îndura.* ALECSANDRI, P. P. 9. *Acolo dac-om sosi, Ea frumos ne-a omeni.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 24. *Să spuneţi lui Parsion dacă s-a scula că, de vrea să mă mai vadă, să mă caute la cetatea cea nevăzută.* RETEGANUL, P. V, 63. *Ci nu vii să mă mai vezi Cât îs păpuşoii verzi, Că dacî or îngălbini Nici atâta nu-i vini!* MAT. FOLK. 1 427. ✦ (Încadrarea unei acţiuni este determinată sau motivată de declanşarea altei acţiuni) *Deaci deca vădzură varvarii spăndzurându şarpele de mânra lui, grăiia urulu către alaltu.* COD. VOR.[2] 324. *Isus ... deca vădzu narod, sui-se într-un deal şî şedzu.* EV. SL.-ROM. 4[r]/13. *Şi deca auzi acel împărat, el mânie-să spre ea* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 147/4. *Deaca vădzură că zăbăveşte, tremiseră la gazda lui să-l caote.* VARLAAM, C. 139. *Daca au gonit Ştefan-Vodă pre Iliaş-Vodă din ţară, s-au dus Iliaş la craiul leşescu.* URECHE, L. 75. *De va fura neştine vreun lucru ..., daca vor treace o dzi dooă şi va da atunce înapoi ..., să va certa ca un fur.* PRAV. 37. *Iară deaca văzură steaoa, să bucurară cu bucurie mare foarte.* N. TEST. (1648), 4[r]/30. *Vecinii deca simţiră glasul, se scularâ* (a. 1675). GCR I, 224/38. *Aşijdere şi slujitorii, dac-au audzit, au şi început o vini toţi de toate părţile.* NECULCE, L. 222. *Dacă au venit această veste ..., mult s-au amărât Nicolai-Vodă.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 175/28. *Dumnezeu iaste milostiv şi, deaca va vedea întoarcerea noastră şi pocăinţa cea bună, ne va ierta.* ANTIM, O. 27. *Deacă să va vedea cu dânsul, cu dragoste să va împăca.* IACOV, SYN. 12[r]/22. *Şi deacă vei şti cumva odinioară De fârşitul mieu ..., varsă-mi lăcrămioară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 138. *Împărăteasa, dacă au luat această înştiinţare, s-au ridicat din Crâm.* DIONISIE, C. 170. *Dacă puterile tale să vor sfârşi, Dumnezeu va veni întru ajutor şi te va mântui.* MARCOVICI, D. 17/1. *Să zic slujnicei să mă cheme, dac-ar veni Costachi.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 427. *Daca crima sau vina va fi însemnătoare, atunci se va raporta domnului de către şeful oştirei.* CONDICA O. 74/5. *Şi deacă se apropie* [Alexandru] *de Efrat, Darie auzi şi scrise oştile.* ALEXANDRIA, 57/8. *Atunci dac-a mea frunte galbenă, obosită, Dacă a mea privire s-o-ntoarce spre mormânt, ... Voi părăsi locaşul unde-am nădejduit.* ALEXANDRESCU, O. I, 88. *Pelita caldă ... care lăsa urme dac-o atingeai.* EMINESCU, P. L. 100. *Dacă nimeni nu putu, împăratul porunci iarăşi fetei ... să le mulgă* [iepele]. ISPIRESCU, L. 28. *Dacă eşti cinstit, n-ai teamă de duşman.* COŞBUC, P. I, 156. [Ghiveciul] *dacă-l pui pe un foc prea iute, s-a isprăvit, iese fiertură.* CAMIL PETRESCU, P. 69. *Dacă o modă s-a lansat, americanul nu mai poate rezista.* RALEA, O. 111. *Dacă bolnavul devine palid sau simte că va leşina în curând, vom administra analeptice.* BELEA, P. A. 10. *Nu vă miraţi dacă vor curge lacrămi de bucurie.* ISAC, O. 210. *Dacă videa şi videa, Biciu de sârmă el scotea Şi pe negrul opintia.* ALECSANDRI, P. P. 107. *Al nostru tânăr împarat De acest sfat dac-a aflat, ... Pe cal a încălicat.*

ŞEZ. III, 41. *Dac-o apuci a săruta, Nu te mai poţi sătura.* FOLC. TRANSILV. I, 139. ((Existenţa unui element se manifestă în eventualitatea nonexistenţei altui element) *Crăiasă dacă nu mai eşti, vei fi împărătească!* COŞBUC, P. I, 71. *Dacă n-ar fi fost ea, s-ar fi găsit alta, tot atât de melancolică şi de visătoare.* REBREANU, I. 143. ✧ (Manifestarea unei opţiuni se produce în eventualitatea unei alternative, implicite sau explicite) *Eu ţi-am spus curatul adevăr, şi, daca vrei luptă, alege-ţi: în săbii să ne tăiem, ... ori în luptă să ne luptăm.* ISPIRESCU, L. 42. *Dacă nu le place, facă ce-or şti; ducă-se de unde au venit.* SADOVEANU, O. XXI, 292. *Aveau să plece amândoi în lume, s-au mai văzut căsătorii desfăcute, şi, dacă nu, aveau să plece şi aşa, să fugă.* DEMETRIUS, A. 20.

2. (Exprimă virtualitatea săvârşirii unei acţiuni, a manifestării unei stări, a existenţei unui fapt etc. în funcţie de un element condiţional, real sau ipotetic) *Cela ce va cumpăra lucru de furat, şi, daca va şti, îl va întoarce înapoi.* PRAV. 67. [Preoţii] *încă au puteare a lega şi a dezlega, iară deaca vor lua şi ei puteare de la vlădicii lor, atunce vor face după cum vor fi datori.* EUSTRATIE, PRAV. 37/21. *Nu te teme de nimic, dacă ai îndestulă tărie de suflet ca să nu te temi de tine însuţi.* MARCOVICI, D. 16/20. *Să meargă la ţărmuri să facă o gustare cu stridii, dacă ar găsi.* DRĂGHICI, R. 51/8. *Dacă împăratul îmi va dărui viaţa numai până mâine, îţi voi povesti şi pe cealaltă* [povestire]. GORJAN, H. I, 26/22. *Ş-apoi ia zi ceva, dacă poţi, că-ţi sar în cap muma şi fata.* PR. DRAM. 208. *Cultive-şi limba lor spre acelaşi scop, dacă o află cultivabilă.* BARIŢIU, P. A. II, 32. *Niciunele nu sânt rele, dacă te deprinzi cu ele.* PANN, H. 6/10. *Octavian August, imperatorul, o petrecea sara pân-acasă, dacă-l iertau ocupaţiunile statului roman.* EMINESCU, P. L. 67. *Dacă te prinzi aşa, apoi mergi de-ţi adă feciorul încoace.* CREANGĂ, P. 81. *Slujba ... o voi împlini-o, dacă-mi vei da douăzeci de corăbii.* ISPIRESCU, L. 24. *Cum, Mişu nu e om bun? Ba e bun ... Dacă i-ar ieşi înainte şi l-ar ruga să-i arate şi lui pomul de Crăciun, – numai nitel.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 27. *Dacă aş scrie pentru alţii, m-aş desfăta zugrăvind ceea ce nu simt nevoia să descriu pentru mine.* M. ELIADE, O. I, 10. *Dacă eram jurat, şi eu îl achitam.* CAMIL PETRESCU, U. N. 9. *Dac-aş avea, aş plăti.* VLASIU, D. 32. *Dacă veniţi cu noi până la comună, o iai* [scrisoarea]. SADOVEANU, O. XXI, 309. *Dacă aţi fi un bun instrumentist şi nu un scârţâitor, v-aş recomanda ceva mult mai fin.* CĂLINESCU, C. O. 43. *Stăpâne, ia-mi vederea, Ori, dacă-ţi stă-n putinţă, împăienjeneşte-mi ochii C-un giulgiu, Să nu mai văd.* BLAGA, POEZII, 14. *Generaţia noastră, dacă îşi simte vreo chemare, va trebui să dea lupta pe terenul etic.* RALEA, în PLR II, 336. *Anul ăsta, dacă scăpăm de grindină, o s-avem două mii de deca şi mai bine.* VINEA, L. II, 199. *Poate mai scapă, dacă vine doctorul repede.* DEMETRIUS, A. 186. *Ceea ce înseamnă că fenomenul metamorfozei îşi justifică marea lui frecvenţă în basmul fantastic, dacă-l privim mai des funcţional.* LL 1974, nr. 1, 102. *Dacă ne daţi ce vrem, vă dăm ce vreţi.* RL 2004, nr. 4 440. ✧ (Elementul condiţional reprezintă totodată şi circumstanţa temporală în funcţie de care se încadrează o acţiune, o stare etc.) *Numai daca va arăta furtuşagul sângur furul ... atunce să dă giurământ celuia ce ş-au pierdut lucrul.* PRAV. 64. *Daca nedreptatea oamenilor te-a adăpat cu amărăciuni, ardică-ţi ochii către cer.* MARCOVICI, D. 15/10. *Şi daca ne-o ajuta Dumnezeu să scăpăm şi de dânsa, apoi suntem voinici.* ISPIRESCU, L. 6. ✦ (În construcţii negative, elementul condiţional reprezintă factorul indispensabil fără de care nu ar fi posibile săvârşirea unei acţiuni, manifestarea unei stări etc.) *Că mulţi scripturile le cetesc şi le văd, ci nu toţi înţeleg, deaca nu-i va îndirepta pre dânşii cineva sau să le arate lor.* ST. LEX. 217^{v}/8. *Eu nu aş fi sporit talantul deacă nu aş fi aflat pre Preaosfinţiia Voastră doritoriu binelui.* PRAVILA (1814), I/13. *Nu iaste bun dacă nu iaste drept.* CARCALECHI, C. 82/10. *Premisa dintâi nu poate să fie adevărată, dacă nu era de mai nainte ştiut că şi concluzia este adevărată.* MAIORESCU, L. 71. *Dacă nu-l ai în tine* [pe Dumnezeu], *nu există pentru tine şi în zadar îl cauţi.* EMINESCU, P. L. 53. *Şi dacă n-ar fi stat mai încolo să-şi aştepte boierii şi carăle cu merinde, acestea s-ar fi pierdut.* ISPIRESCU, L. 13. *Dacă nu te dăruieşti întreg artei în clipa creaţiei, nu vei zămisli decât monştri fără viaţă* (a. 1926). PLR II, 286. *Nu ştii, dacă nu-i apeşi genunchiul pe gât, nu ştii unde-i e capul.* CAMIL PETRESCU, P. 48. *Palatele şi statuile, zugrăvelile şi manuscrisele ar fi fost de mult sfărâmate şi sfâşiate, dacă oamenii nu le-ar fi privit cu slavă.* CĂLINESCU, C. O. 152. ✧ (Elementul condiţional reprezintă factorul suficient minimal pentru satisfacerea unei necesităţi, a unei dorinţe etc.) *Ea, dacă are brânză, nu-i mai trebuie nimic.* BRĂESCU, O. A. I, 52. ✧ (În construcţii negative, elementul condiţional reprezintă impedimentul, interior sau exterior, real ori posibil, care diminuează, anulează săvârşirea unei acţiuni, manifestarea unei stări, a unei calităţi) *Fericiţi cei ce nu se mai deşteaptă, dacă însă visurile spăimântătoare nu turbură şi ţărâna mormânturilor.* MARCOVICI, C. 7/5. *Era gata de a lăsa şi Dacia subt încurgerea varvarilor, dacă nu l-ar fi abătut de la un asemine plan prietinii lui şi ai poporului Romei.* IST. M. 9/18. *Prostimea ... şede împrăştiată pe câmp sau înşirată pe marginea unui odgon întins ce n-o lasă să se grămădească. Slabă stavilă, dacă n-ar fi sprijinită de jandarmii poliţiei!* NEGRUZZI, S. I, 35. *Grozav e Dincă Sârbu, şi ar fi şi mai grozav, dacă nu ar deveni ridicol în această descriere.* MAIORESCU, CRITICE, 156. *Pare că te-aş săruta ..., dacă nu m-aş teme că mi-ai da sărutarea înapoi.* EMINESCU, P. L. 89. *Dacă n-ar fi trăsurile cari se-nvârtesc mereu pe dinaintea otelului, aş auzi tot.* CARAGIALE, O. I, 76. *Aici stă singur resignat bătrânul Şi-ar plânge, dacă n-ar avea dispreţul De lacrimi.* DENSUSIANU, L. A. 61. *Şi multe încă aş mai fi văzut, dacă foamea nu mi-ar fi dat pinteni şi nu m-ar fi silit să sui scările lustruite ale arhondaricului.* HOGAŞ, DR. I, 12. *M-aş duce să o strâng de gât, dacă nu mi-ar fi ruşine.* ARGHEZI, S. XI, 37. *Dacă nu murea pe neaşteptate mama, ar fi fost altfel.* CĂLINESCU, E. O. I, 61. *Metafora ar rămâne o simplă speculaţie formală, dacă ea n-ar aduce, finalmente, în structura poeziei, o totală răsturnare de valori.* LL 1972, nr. 2, 141. ✧ (Precedat de „afară numai", impedimentul reprezintă factorul de excepţie care ar putea împiedica producerea unui fapt) *Împlineala să va lua de către oricare zapciu ..., afară numai deaca datornicul ... nu va vrea să plătească.* PONTURI, 15/14. ✦ (Elementul condiţional priveşte factorul mediator sau remediul real ori potenţial, prin intermediul căruia se poate obţine un anumit rezultat, un anumit efect etc.) *Deaca mă iubiţi pre Mine, poruncile Meale ţineţi.* N. TEST. (1648), 125^{v}/4. *Toate pre amănuntul dacă întrebă şi toate pricinele vrăjbilor dacă înţălească, nesăvârşită pizma Corbului, şi neînduplecată firea Inorogului cunoscu.* CANTEMIR, I. I. II, 225. *Deci, dacă ... în fieştecare om, carele încă n-au avut vărsat, vom altui acest vărsat, la toţi oamenii aceştia vom stinge plecarea cea spre primeşdioasa bubare de vărsatul cel de rând.* FRĂŢILĂ, S. I, 37/9. *Mai poftim şi alte cherţi, Unde dache mult înveţi, Te faci foarte procopsit.* ALECSANDRI, T. 21. *Şi tot astfel, dacă închid un ochi, văd mâna mea mai mică decât cu amândoi.* EMINESCU, P. L. 24. *Eu te voi lua, dacă tu mă alegi.* ISPIRESCU, L. 31. *Roţile sfârâiau cu o aşa repeziciune, încât – dacă ar fi fost ziuă – nu li s-ar fi văzut spiţele.* MACEDONSKI, O. III, 19. *Ei, dacă ai merge în case, în familii, s-ar schimba treaba, ai vedea câte subiecte ai găsi, ce tipuri!* M. I. CARAGIALE, C. 114. *Dacă la Londra se discută întreaga problematică a reparaţiilor, ... soluţiunea este simplă.* TITULESCU, D. 139. *Îmi scria că socoate că-mi va fi călătoria mai plăcută, dacă voi avea dinainte grămada de flori.* CAMIL PETRESCU, P. 37. *Dacă ai mai multe undiţi, poţi prinde mai mult peşte.* SADOVEANU, O. IX, 355. *Că omul, dacă munceşte, De greşală se plăteşte!* DEŞLIU, M. 47. *Dacă ei ar aduce sacrificii ..., ar dobândi mântuirea.* BARBU, PRINC. 161. *Dă-mi peana din pălărie, Să-mi fac un pic de leşie, Că, dacă m-oi leşia Cu frumoasa peana ta, Părul meu n-o mai cădea!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 88. *Dacă grinda o tăia, Necazul îi mai trecea.* PĂSCULESCU, L. P. 268. ✧ (Factorul mediator reprezintă echivalentul, dorit sau

intenţionat, în cadrul unui schimb) *O iau, dacă-mi dai vaca!* CĂLINESCU, C. O. 16. ◇ (Factorul mediator reprezintă modalitatea care ar fi putut împiedica producerea unei anumite stări de fapt negative) *Căci, dac-ar fi fost întrebate noroadele, n-ar fi fost atâtea războaie.* SADOVEANU, O. XXI, 403. *Dacă Iorgu ar fi fost mai aspru şi mai treaz, ... nu s-ar fi petrecut cele ce se petrecuseră.* DEMETRIUS, A. 9. *Dacă centrala intervenea din vreme, întreprinderea amintită nu se afla într-o atare situaţie.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 337. ((Factorul mediator reprezintă mijlocul de atestare care poate confirma sau infirma exactitatea, justeţea etc. unei afirmaţii) *Iar, dac-ar fi adevărat ce zice lumea ..., poate c-ar fi trăind şi astăzi.* EMINESCU, P. L. 23. *Numai în grădina ursului, dacă-i fi auzit de dânsa, se află sălăţi de aceste.* CREANGĂ, P. 211. *Dacă nu mă-nşel, domnul şi-a adus copila spre a o „plasa" într-un „pansion".* VLAHUŢĂ, S. A. III, 14. *Mai fără milă au fost ai noştri, dacă-i să vorbim cu dreptate.* REBREANU, P. S. 135. *Tovarăşii mei de primă tinereţă ... au eşuat, dacă stai să te gândeşti, lamentabil.* CĂLINESCU, C. O. 6. *Dar e vorba de miel, nu de viţel, dacă-mi dai voie.* VINEA, L. II, 305. *Dacă am fi dat crezare unor asemenea expuneri, astăzi ar fi trebuit să ne aflăm la cel mai înalt nivel de organizare a vieţii muzicale.* M 1974, nr. 7, 3.

3. (Exprimă justificarea prezumtivă a unui mod de acţionare, de manifestare, de existenţă etc. pe baza sau ca urmare a unei motivaţii, interioare sau exterioare) *Aşa sântem noi acmu, deaca ne dă Dumnezeu avuţie.* CORESI, ap. GCR I, 27/28. *Deaca vom cunoaşte voia lui Dumnedzeu, noi să-l cinstim.* PALIA (1581), 11/1. *Să va certa boiarinul şi muiarea, daca vor face ucidere.* PRAV. 86. *Deaca sânt oameni de rea viiaţă, lesne poate să-i arate mincinoşi.* MOLNAR, RET. 106/1. *Bolnavului i să cade a arăta patima lui la doftor, deaca voiaşte să se tămăduiască.* PILDE, 19/25. *Dacă preoţii şi arhiereii românilor acelora nu ştiia limba lătinească ..., missa şi tainele nu au putut să le slujească în limba lătinească.* MAIOR, I. B. 35/25. *Deacă ne-au ajuns treaba păn-la atâta, Fă întâi ca nunta să ne fie mâne.* BUDAI-DELEANU, T. V. 46. *Împăratul simte cum că Austria lipseaşte să se gate de războiu, dacă ale sale mijlociri spre a face pace nu de tot neputincioasă vor fi.* MANIFEST (1813), 14/25. *Să nu-şi chieltuiască aici vreamea în zadar, că o zi nu putem să întoarcem înapoi, deaca va treace fără de o face vreo faptă bună.* GRECEANU, Î. 62/5. *E datoriu a da pământul său ..., dacă e de lipsă pentru facerea unui drum.* FUND. 11/19. *Dacă îi sânt vestmintele rumpte, să-i poruncească ca după shoală să le împeatece.* PETROVICI, P. 25/24. *Deacă înveţi la shoală, grijeşte-ţi cărţile şi scrisorile ce ai de a învăţa întru acea zi.* TOMICI, Î. 7/11. *Părul, deacă se fearbe în apă fierbinte, pearde mult din putearea sa.* CARCALECHI, C. 61/24. *Mi să pare că am petrecut rău zioa, dacă n-am cetit niciun cap al vreunei bune cărţi.* ABEŢEDAR, 56^2/21. *Negreşit se vede că are dreptate, daca judecă omul bine toate întâmplările vremii de atunci.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 49/20. *Daca cerul să acoperă cu nori ..., nu te desnădăjdui.* MARCOVICI, D. 14/20. *Toată lumea să bucură, dacă să va înşăla.* BUZNEA, C. 40/1. *Dacă ne-am răzăma numai pe slabele noastre mijloace, puţine am putea ţinea din cele făgăduite.* KOGĂLNICEANU, în PLR I, 158. *Daca ostaşul, prin crima sau vina sa, va aduce şi pagubă statului ori vreunei feţe particulare, vinovatul, afară de pedeapsă, va fi supus şi la despăgubire.* CONDICA, O. 11/13. *Deacă fiecare naţie are o misie evangelică de împlinit pe pământ, să cercetăm şi să întrebăm şi pe această naţie română ..., ce a făcut.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Copil daca dobândeşte, Şi o doică-i trebuieşte.* PANN, P. V. II, 155/25. *Daca ambii rerunchi sânt aprinşi, atunci vasele creerilor sânt înecate de sânge.* LUCACI, M. 14/8. *Fă-te-n laturi, măi creştine, Dacă vrei să mergi cu bine, Să rămâi cu viaţă-n tine!* ALECSANDRI, O. 65. *Deacă critica mea va fi ... nedemnă şi nepotrivită pentru scrierea ce a provocat-o, ruşinea va rămânea numai pe seama mea.* ODOBESCU, S. III, 10. *Dacă ai muri tu, eu aş nebuni.* EMINESCU, P. L. 8. *Dacă până mâne demineaţă n-a fi podul gata, moşnege, are să-ţi steie capul unde-ţi stau tălpele.* CREANGĂ, P. 83. *Ne făgăduim chiar a ne jertfi, deacă aceasta va putea să-ţi aline oarecum mâhnirile.* ISPIRESCU, L. 12. *Dacă moartea mea ţi-ajută, vino, strânge-mă de gât.* COŞBUC, P. I, 121. *Dacă mă ascultai pe mine, azi erai departe şi nu duceai jindul după fericiri atât de ieftine.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 19. *N-ai să te superi dacă o să-ţi curm pentru câteva minute plăcerea de a sta de vorbă cu d-l Vrânceanu.* HOGAŞ, DR. II, 135. *Dacă izbuteşte, îi surâde fericirea.* REBREANU, I. 151. *Dacă plec fără plata cupoanelor la care cei de aici se aşteaptă, creditul general se va resimţi şi scăderea se va menţine.* TITULESCU, D. 70. *Dacă era o puşlama, îl dădeam afară pân-acum.* EFTIMIU, N. 81. *Dacă nu mi-o da un rol, îi las şi plec.* CAMIL PETRESCU, P. 57. *Du-te, te rog ..., dacă ţii la mine.* BRĂESCU, O. A. I, 249. *Să mi-l aduceţi la Nămoloasa! Iar dacă scapă, vă împuşc.* POPA, V. 186. *Dacă mai ţine mult aşa, ne tâmpim cu toţii.* SEBASTIAN, T. 15. *Dacă ridicam capul aşa, într-o doară, mi se părea că se răstoarnă casa pe mine.* VLASIU, A. P. 9. *Boieraşul nostru ... e iute şi putea să-l omoare, dacă zicea o vorbă de împotrivire.* SADOVEANU, O. I, 32. *Dacă va tăcea, stăpânul o să se supere.* ARGHEZI, C. J. 6. *Nu mai e a mea, dacă a rămas în părăsire.* TUDORAN, P. 74. *Dacă ţineţi neapărat să încep cu secţia mea, voi spune.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 4. [Eşti mulţumit aşadar] *dacî ţ-ai plătit datoria.* ALR SN VI h 1 849/365. ◇ (Indică circumstanţa care constituie argumentul pe baza căruia se pot deduce o acţiune, o stare etc.) *Aşadară ţeara voastră E departe de a noastră, Dacă de opt luni pornişi.* MONTAN, S. 6/21. *Şi dacă ramuri bat în geam Şi se cutremur plopii, E ca în minte să te am Şi-ncet să te apropii.* EMINESCU, O. I, 193. *Şi dacă mă vezi aşa de jigărit, este că n-are cine să mă hrănească ca el.* ISPIRESCU, L. 15. *Şi dac-a fost peţită des, E lucru tare cu-nţeles.* COŞBUC, B. 16. *Dacă nu-i poate lămuri nimic, e clar: e prost.* ARGHEZI, C. J. 15. *Dacă mi-amintesc, totuşi de ei în oarecare ordine, e pentru că în realitate nu eram chiar vesel.* PREDA, I. 89. ◇ (Deducerea unei concluzii este posibilă numai în cazul admiterii unei anumite premise) *Deaca sânt fii, sânt şi moşneani.* DOSOFTEI, V. S. I^r/21. *Deaca în gura a doi sau trei stă şi să află adevărul, cu cât mai mult, când cu mii de guri îl strigă lumea.* MOLNAR, RET. 100/7. *Adesăori au picioarile, în loc de gheare la vârf, o parte cornoasă, care, deacă este nedespicată, să numeşte copită.* J. CIHAC, I. N. 14/27. *Dacă istoria în general este pentru omenire atât de interesantă în rezultatele sale, cu cât mai vârtos trebuie să fie istoria patriei.* IST. M. I/15. *Dacă ... un neam ar fi dator, Când au greşit despoţii, nelegiuirea lor A o plăti, atuncea oraşul osândit Şi numele-i din lume de mult ar fi pierit.* ALEXANDRESCU, O. I, 68. *Dacă două unghiuri dintr-un triunghiu sunt egale, atunci sunt egale şi laturile opuse acelor unghiuri.* MAIORESCU, L. 139. *Dacă un actor bun i-ar fi auzit paşii severi ..., ar fi ştiut ... să-şi imagineze aproape caracterul omului.* EMINESCU, P. L. 91. *Dacă a fost pe vremea aceea cu putinţă o deşteptare a spiritului public, cu atât mai uşor s-ar putea acum* (a. 1902). PLR II, 36. *Dacă am admite părerea că păstrarea lui „e" din „deca" trebuie atribuită faptului că acesta ar fi fost întrebuinţat aton în frază ..., atunci n-am putea explica formele ulterioare „deaca", „daca", „deacă", „dacă", care presupun accentuarea.* DR. III, 278. ◇ (Justificarea prezumtivă reprezintă factorul delimitator la care se restrânge săvârşirea unei acţiuni, manifestarea unei stări etc.) *Dar mie prea puţin îmi pasă dacă stăpânul nostru este fermecat.* GORJAN, H. I, 21/3. *Capul logic din contra vrea să convingă mintea rece în mod statornic, indiferent dacă pune în joc emoţiunea trecătoare a simţimintelor şi plăcerea estetică.* MAIORESCU, L. 8. *Mama zice că-i destul dacă mergem la colindat!* AGÎRBICEANU, S. 176. *Să mă ierţi ... dacă ţi-am stricat tabietul.* TUDORAN, P. 15. *Părinte, Sfinţia Ta, Nu-mi cet-mie pravila, Că nu e mare greşea Dacă îmi sărut draga.* PAMFILE, C. Ţ. 109. ◇ (Factorul delimitator reprezintă amendamentul formulat în legătură cu o afirmaţie) *Produsul combustiunii trebuia să fie mai uşor decât înainte de ardere sau, cel puţin, tot aşa de greu, dacă acel phlogiston se*

admitea ca imponderabil. MAIORESCU, L. 13. *Vroiu să vă dau şi eu o veste bună, dacă nu bună, cel puţin plăcută: am găsit mătase pentru haină.* CARAGIALE, O. VII, 396. *Nu era zi în care să nu fi jucat, dacă nu altceva, cel puţin şase-şapte partide de pichet.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 37. *Totdeauna mă consider cel puţin egalul celor cu care vorbesc, dacă nu, în orice caz, din aceeaşi lume cu ei.* CAMIL PETRESCU, P. 48. *L-o ţinea cum o putea, numai să înveţe, dacă nu opt „glasă", barem patru.* BENIUC, M. C. I, 79. *Iarna, pe sub suman purtau cheptare cu poale fără mâneci, dacă nu benzi din piele de oaie.* PAVEL, S. E. 43. ✧ (Justificarea prezumtivă priveşte factorul de conformare la o anumită modalitate de săvârşire a unei acţiuni, de manifestare a unei stări etc.) *Dacă este aşa, apoi linişteşte-te: boala nu e grea; va fi destul să-ţi dai puţintel repaos şi să răsufli aerul câmpului.* NEGULICI, E. I, 9/34. *Să furăm dar, drăguliţă, Dacă moda e aşa.* SION, POEZII, 26/12. *L-ar fi sărutat de o mie de ori – ... dacă s-ar fi căzut.* EMINESCU, P. L. 68. *Dacă este că a lăsat Dumnezeu să fim mai mari peste alţii, ar trebui să avem milă de dânşii, că şi ei, sărmanii, sunt oameni!* CREANGĂ, P. 209. *Dacă-i aşa, urmă tot el, atunci să-i dăm pedeapsa care i se cuvine.* MIRONESCU, S. 5. *Noaptea asta aş sta la pândă ... – Bine; îi sta, dacă ţi-i voia.* SADOVEANU, O. I, 126. *Omoară-ne atunci, dacă este pe omorâte.* CAMIL PETRESCU, B. 10. *Stai acolo, dacă aşa îţi place.* PREDA, I. 212. *Izbândă să dea Dumnezeu, dac-aşa zise ciocârlanu.* STĂNCESCU, B. 62. *Dacă este vorba aşa, Na calul cu armele Ş-arată-mi potecele.* PĂSCULESCU, L. P. 227. ✧ (Justificarea prezumtivă reprezintă intenţia, scopul etc. avute în vedere) *Moşneagul a rămas pleşuv şi spetit, de mult ce-l netezise baba pe cap şi de cercat în spatele lui cu cociorva dacă-i copt malaiul.* CREANGĂ, P. 294. *Îşi controlă arma dacă-i încărcată.* CAMILAR, N. I, 98. ✧ (Justificarea prezumtivă reprezintă o anumită modalitate de consolare, de compensare sau de recompensare) *Daca până acum nu te-ai bucurat de o desăvârşită fericire, gândeşte că toate sânt trecătoare într-această lume.* MARCOVICI, D. 14/13. *Dacă cineva i le păzeşte bine* [iepele], *ea-l pune să-şi aleagă drept răsplată un mânz.* EMINESCU, P. L. 15. *Dacă l-oi găsi, al mieu să fie.* CREANGĂ, P. 194. *Dacă l-ai prăpădit* [pe feciorul tău] *în lumea aceasta, Dumnezeu ţi-l va da în cealaltă.* SADOVEANU, O. I, 20. *Dacă nu e colac, e bună şi pâinea.* ZANNE, P. IV, 43.

4. (Exprimă incertitudinea referitoare la săvârşirea unei acţiuni, la manifestarea unei stări, la existenţa unui fapt, la luarea unei decizii etc.) *Vă veţi putea încredinţa dacă fondurile mele sunt sigure sau nu.* HELIADE, în PLR I, 23. *Să-mi spui dacă mă iubeşti.* PR. DRAM. 100. *Să vadă ... dacă acele poame era de mâncare sau ba.* DRĂGHICI, R. 51/13. *Vorba este de a şti ce a fost făgăduit şi ce a fost dat, dacă darurile sânt deopotrivă cu trebuinţele.* NEGULICI, E. I, 232/16. *Numai aşa putem vedea dacă ea a fost şi este un capriciu sau o intrigă.* GHICA, C. E. I, 25. *Ne-ndoim dac-aşa oameni întru adevăr au stat.* ALEXANDRESCU, O. I, 73. *Istoria nu adaoge mai departe deacă păgubaşele s-au mulţumit numai cu această armonioasă desdăunare.* ODOBESCU, S. III, 10. *Cine ştie dacă n-a şi murit.* EMINESCU, P. L. 59. *Ia să te vedem dacă mi-i gâci tu cimilitura aceasta.* CREANGĂ, P. 150. *Nu mai simţea daca este ori nu mai este.* ISPIRESCU, L. 34. *Să văz dacă nu sunt căutat.* MILLE, V. P. 207. *Nu se poate spune sigur dacă trupul său a fost adus din oraşul de pieire.* IORGA, C. I. I, 47. *Băiatul care-mi adusese ţigările mă întrebă ... dacă mai doresc ceva.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 20. *De două zile ninsoarea încetase şi încă nu era hotărât dacă va începe din nou.* AGÎRBICEANU, S. 7. *Discutam ... dacă femeia va fi fost ori nu vinovată.* C. PETRESCU, S. 102. *Nici măcar nu suntem lămuriţi dacă moşia e de vânzare.* REBREANU, R. I, 133. *Andrei rămâne încă în picioare, neştiind dacă să se aşeze sau nu.* CAMIL PETRESCU, T. I, 12. *E de văzut dacă viaţa mai iartă o nouă şi mai îndelungată casnă dorită.* ARGHEZI, B. 14. *Stăteam în cumpănă dacă s-o mănânc sau nu.* STANCU, M. I. 230. *Nu ne interesează dacă demagogul Caţavencu a fost liberal sau conservator.* CONSTANTINESCU, S. II, 21. *Dacă aş pleca mâine, în zori, în loc să plec în noaptea asta?* DEMETRIUS, A. 77. *Nu-şi dădea seama dacă e mult sau puţin.* TUDORAN, P. 228. *Nu ştiu dacă o să te repartizeze!* PREDA, I. 85. *A ieşit să vadă Dacă nu cumva mă întorn.* ISANOS, V. 119. *Dac-am avut zile bune, Numai dorul poate spune.* FOLC. TRANSILV. II, 126. ✧ (Incertitudinea aparentă priveşte emiterea unei judecăţi de valoare, a unei aprecieri etc.) *Şi cine altul, deaca nu El* [Dumnezeu], *poate lucra prefacerea şi îndreptarea chiar şi a acelui mai mare păcătos.* MARCOVICI, D. XV/11. *Revoluţiunea de la 1821 ce este ea oare dacă nu vocea disperării rădicată în contra apăsării?* FILIMON, O. I, 285. ✧ (Indică o stare de incertitudine, o atitudine de indiferenţă rezultate în eventualitatea producerii unei circumstanţe, a apariţiei unui impediment; cu valoare retorică) *Unde aşază matca sămânţa, dacă nu găseşte găoci goale?* MOLNAR, E. S. 34/18. *Ce s-ar întâmpla întră oameni, deacă nu ar fi stăpânire?* OBRADOVICI, D. 10/14. *Deca voi goni şi pe acesta* [câine], *cine mă va mai iubi?* KOTZEBUE, U. 11^{r}/12. *Şi daca întâmplarea a putut întocmi aceste lucruri, cum nu se ivesc şi în zioa de astăzi asemenea întâmplări?* MARCOVICI, C. 12/27. *Ce-mi foloseşte mie acum viaţa, dacă am pierdut pe maică-mea!* DRĂGHICI, R. 27/26. *Ce ar fi ajuns patria astăzi, deacă strămoşii noştri ar fi dormitat şi ei!* BĂLCESCU, M. V. 580. *Ce-ţi pasă ţie, chip de lut, Dac-oi fi eu sau altul?* EMINESCU, O. I, 181. *Ei, Harap-Alb, zise atunci Ochilă, Dacă nu eram eu şi cu Păsărilă, ce făceaţi voi acum?* CREANGĂ, P. 269. *Apoi, dacă nu-l cunoşti, de unde ştii că-i bagabont?* CARAGIALE, O. VI, 4. *Ce să mai aştepte în viaţă, dacă ce i-e drag o părăseşte?* REBREANU, I. 117. *Dacă răstorni pe Ludovic, pe cine pui în locul lui?* CAMIL PETRESCU, T. II, 355. *Pentru ce s-ar fi temut, dacă nu ar avea o vină?* POPA, V. 333. *Cum să intru să-i număr, dacă încă-s vii?* CAMILAR, N. I, 444. *Dacă s-ar fi supărat, ţi-ar fi plăcut?* PREDA, I. 70. *Şi dacă nu va fi al tău? ... Atunci ce-ai să faci?* ISAC, O. 163. *Dar dacă va fi un război Şi noi nu vom face destul Să nu fie, ... Ce nopţi vom avea noi apoi?* LABIŞ, P. 53. *Ce folos va fi, Dacă voi peri?* PĂSCULESCU, L. P. 289. ✧ (Precedat de „ce", în construcţii cu valoare retorică) *Ce dacă s-au aşezat Oprea la odăile dărăbanilor?* (cca 1625). GCR I, 73/15. *Ei, şi ce dacă ai avut* [o tocmeală]? SADOVEANU, O. XXI, 316. *Ce dacă sunt mincinos?* PREDA, I. 20. ✧ (Incertitudinea priveşte enunţarea unei ipoteze, a unei supoziţii, a unei bănuieli etc.; cu valoare adverbială) *Dar deaca va minţi?* KOTZEBUE, U. 6^{r}/17. *Abiea deaca se aude, din timp în timp, câte un glas duios, cântând o doină tristă şi melancolică.* ODOBESCU, S. I, 23. *Şi azi abia dacă mai află de la străini de tine-o ştire.* ANGHEL, Î. G. 31. *Ea* [jupâneasa] *lâncezeşte în umbra iatacului ... şi rar dacă o duc paşii sfioşi, în lipsa stăpânului, pe potecile străjuite de lilieci şi tei.* SADOVEANU, O. I, 39. *Azi abia dacă mai sunt vreo douăzeci-treizeci* [firme]. MOROIANU, S. 172. *Dada Mândica: înaltă, smeadă, cu ochii cenuşii. Dacă are douăzeci de ani!* STANCU, D. 30. *Şi dacă ... iubito ... şi dacă ne mai rămâne una* [o zi]? DEMETRIUS, A. 85. *Din 10 autobuze ..., dacă circulă 5 – 7.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 329. *Tare-or fi îmbătrânit Şi tare or fi slăbit, Deacă n-or fi şi murit!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 310. □ *Unul din cei mai buni, dacă nu cel mai bun.* (Enunţarea unei dorinţe, a unei atitudini etc. poate avea consecinţe previzibile, explicite sau implicite) *Aceşti ochi! ... O, dacă i-ai fi văzut tu aceşti ochi vr-odată în viaţa ta, ţi s-ar fi părut că-i revezi în fiecare vânătă stea a dimineţei.* EMINESCU, P. L. 31. *Dacă ai şti cât mi-e de dragă!* SADOVEANU, O. I, 144. *Dacă nu te omor! scrâşni el.* PREDA, M. 12.✧ (Indică ipoteza în virtutea căreia ar fi posibilă săvârşirea unei acţiuni) *Dacă lumea este un vis – de ce n-am putea să coordonăm şirul fenomenelor sale cum voim noi?* EMINESCU, P. L. 25. ✧ (Adesea precedat de „chiar", indică factorul concesiv ipotetic avut în vedere, în ciuda căruia au loc săvârşirea unei acţiuni, manifestarea unei stări etc.) *Dacă voi nu mă vreţi, eu vă vreu, răspunse Lăpuşneanul.* NEGRUZZI, S. I, 139. *Chiar însă dacă păzeşte cineva bine iepele, totuşi ea-l vicleneşte pe om.* EMINESCU, P. L. 15. *Dacă tot se va afla o gură goală să trăncănească, vor fi ceilalţi care să adeverească cum a fost.* AGÎRBICEANU S. 46. *Şi dacă-am să cad pe covoare În tristul, tăcutul salon, – Tu cântă-nainte, iubito.* BACOVIA, O. 42. *Pescuitul ar fi o plăcere chiar dacă n-ar exista peşte pe lume.* SADOVEANU, O. IX, 367. *Şi, dacă*

povestea miroase a minciună şi minciuna este ticluită bine, povestea şi atunci le place mult. ARGHEZI, C. J. 8. *Dacă masacrul n-avu loc în asemenea proporţii, căzu, totuşi, un număr important de victime.* CĂLINESCU, S. 462. *Chiar dacă o fi să pierdem totul, mamă, noi nu ne mai despărţim.* VINEA, L. II, 237. *Chiar dacă, la început, avea să se împotrivească, îl iubea prea mult, ca să nu se înduplece.* DEMETRIUS, A. 20. *Se putea să fi şi murit, chiar dacă era băiat tânăr!* PREDA, M. S. 7. *Chiar dacă nu ne introduce în focul câmpului de luptă, atmosfera este tot apăsătoare.* V. ROM. mai 1975, 47. *Sfântul soare, dacă-i soare, Şi tot după tine moare.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 15. ✧ (Precizează o anumită diferenţă, un anumit contrast, uneori cu caracter compensator, dintre două elemente, în cadrul unei comparaţii ipotetice) *Daca, la numele a mai multor serbători, se văd oarecare schimbări, deosebirea este în fras, iar nu în materie.* HELIADE, PARALELISM, I, 53/2. *Dacă ştiinţa ne arată adevărul curat şi fără văl ..., arta ni-l înfăţişează prin imagini frumoase* (a. 1861). PLR I, 187. *Dacă port cu uşurinţă şi cu zâmbet a lor ură, Laudele lor desigur m-ar mâhni peste măsură.* EMINESCU, O. I, 141. *Părul meu brumat ... dacă atunci era un paradox şi o cochetărie involuntară, acuma începe să capete justificarea cronologică.* IBRĂILEANU, A. 43. *Dacă obiecţiile celui dintâi* [Aristotel] *erau de natură metafizică ... ale celui din urmă* [Cicerone] *erau mai mult de bun simţ.* NEGULESCU, G. 63. *Dacă nu e uniformistă, populaţia capitalei este, în schimb, dintre cele mai luxoase din Europa.* ARGHEZI, B. 54. *Dacă Titi era afabil, dar reţinut, Aurica, dimpotrivă, arăta faţă de Felix din ce în ce mai multă familiaritate.* CĂLINESCU, E. O. I, 69. *Dacă popoarele latine şi anglo-saxone au excelat în comportări de libertate şi individualitate, popoarele slave şi germanice s-au menţinut în forme de solidaritate colectivă, de comunitate organică.* RALEA, S. T. III, 8. ✧ (Particularizează o afirmaţie ipotetică cu caracter general la o anumită situaţie, la o anumită persoană etc.) *Mie unuia, deaca cumva mi-a plăcut vreo vânătoare, apoi a fost tocmai din acelea în care picioarele şi mânele au mai puţin de lucrat.* ODOBESCU, S. III, 15. *Dacă Cristina se mai putea gândi cu îmbătare la ceva, acel lucru era binevenit.* DEMETRIUS, A. 165.

– Şi: (învechit) **dáca, deáca, deácă, déca,** (regional) **dăcă** (ARH. FOLK. III, 143), **dâcă** (ARH. FOLK. III, 37, 45), **dícă** (ALR SN V h 1 379/574) conj.

– **De**[1] **+ că.**

DÁCHIC, -Ă adj. v. **dacic.**

DACHICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **dacicesc.**

DACHÍU, -ÍE adj. v. **dahiu.**

DACIÁDĂ s. f. (Ieşit din uz) Competiţie sportivă românească cu caracter de masă care se organiza din doi în doi ani, cu etape finale pe ţară. Cf. DEX, MDA.

– Pronunţat: *-ci-a-.* – Pl.: *daciade.*

– **Dacia** (n. pr.) + suf. *-adă.*

DACIÁN[1]**, -Ă** s. m. şi f., adj. (Învechit, rar) **1.** S. m. şi f. Dac[1] (**1**). *Românii cari locuiesc în vechea Dacie sunt daciani.* LM, cf. MDA.

2. Adj. Dac[1] (**2**). *Memoratoriul dacian va coprinde documente istorice despre Dacia* (a. 1845). PLR I, 105, cf. BARCIANU, RESMERIŢĂ, D.

– Pronunţat:*-ci-an.*–Pl.: *dacieni, -e* şi (învechit) *daciani,-e.*

– **Dacia** (n. pr.) + suf. *-an.*

DACIÁN[2]**, -Ă** adj., s. n. **1.** Adj. Care aparţine celui de-al treilea etaj al pliocenului din sud-estul Europei; caracteristic acestuia. *Zăcămintele de hidrocarburi se găsesc în formaţiuni de vârstă oligocenă, miocenă, meoţiană şi daciană.* ONCESCU, G. 219. *Formaţiunile daciene din regiunea Baraolt.* LTR[2], cf. M. D. ENC., DEX.

2. S. n. Al treilea etaj al pliocenului din sud-estul Europei, caracterizat prin anumite specii de lamelibranhiate, gasteropode şi mamifere şi printr-un complex de nisipuri, argile, gresii etc. bogate în zăcăminte de petrol şi de lignit. *Dacianul se întinde circa 1-2 km peste limita sudică a Ponţianului.* ONCESCU, G. 86. *În stratele de nisipuri ale dacianului se găsesc, de asemenea, bogate zăcăminte de ţiţei şi de gaze.* id. ib. 220. *În dacian s-au produs erupţii de lave acide.* LTR[2], cf. DL, DM, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX, D. GEOL.

– Pronunţat: *-ci-an.* – Pl.: *dacieni, -e.*

– Din fr. **dacien.**

DÁCIC, -Ă adj. Care aparţine Daciei sau dacilor[1] (**1**), privitor la Dacia sau la daci[1], originar din Dacia; dac[1] (**2**), (învechit) dacicesc. *După ce s-au întărit pacea, numiţii soli ... şi împăratul Traian au ţinut foarte frumos triumf de dachi, poreclindu-se şi dachic.* ŞINCAI, HR., în CALENDAR (1808), 14/5. *Traian îl iartă, face pace şi vine în Roma triumfând, numindu-se dacic.* GENILIE, G. 211/37, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Aci undeva în apropiare se afla, într-o vreme, un oraş dacic.* HASDEU, I. V. 138, cf. LM. *D. Tocilescu face critica părerilor d-lor Hasdeu şi Bolliac asupra alfabetului dacic.* MAIORESCU, CRITICE, 405. *Colonadele şi frontoanele de stil roman ce decoră unele cetăţi dacice.* ODOBESCU, S. II, 280, cf. ŞĂINEANU[2]. *Stâna trebuie să fie aceeaşi astăzi ca şi pe timpul păstoriei dacice.* HOGAŞ, DR. I, 57. *Elementul dacic era ... adânc implântat aici ... se reflectă ... în nepotrivirile fonetice dintre unele cuvinte dacoromâne şi albaneze.* PÂRVAN, G. 38, cf. 133, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Deosebirile dialectale care existau între graiurile trace, getice şi dacice.* PUŞCARIU, L. R. I, 272, cf. SCRIBAN, D., BRĂTIANU, T. 207. *El susţinea că acest cuvânt e de origine dacică.* BENIUC, M. C. I, 34. *În „Istoria critică" încearcă o punte de legătură cu vatra dacică.* IST. LIT. ROM. II, 672. *Orânduire care se arătase în forme începătoare şi la sfârşitul vieţii independente a regatului dacic.* PANAITESCU, O. Ţ. 18, cf. M. D. ENC. *Curând aveau să descopere cea mai mare necropolă dacică din ţară.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 1/2. *Ciobani îmbrăcaţi în sarici miţoase cu iţari strâmţi, cu cuşme dacice.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 5. *Prezenţa denumirilor dacice* [de plante] *nu este, desigur, întâmplătoare.* BUTURĂ, EB. I, 13. *Costumul moldovenesc păstrează elemente de tip general românesc, ca de exemplu cămaşa dacică încreţită la gât, cingători, sumane, cojoace, opinci.* PAVEL, S. E., 74. *Intre stilul „naţional" şi autentica ţărănie era cam aceeaşi legătură ca şi între mitologia dacică propusă de Asachi şi adevărată religiozitate getodacică.* PATAPIEVICI, C. L. 31, cf. D. GEOL. *În anul 245 d. H. acest limes s-a prăbuşit sub atacurile carpilor, puternic şi războinic neam dacic din estul Carpaţilor.* RL 2005, nr. 4 624. ✧ *Climat dacic* = climat danubian, v. d a n u b i a n (**2**). *Tipul acesta de climat continental ... a fost denumit climat danubian sau climat dacic.* AGROTEHNICA, I, 276.

– Pl.: *dacici -ce.* – Şi: (învechit) **dáchic, -ă** adj.

– **Dac**[1] + suf. *-ic.*

DACICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Dac[1] (**2**), dacic. *S-au gonit noroadele dachiceşti din Dachia şi ţara s-au făcut ţinut romanesc.* CANTEMIR, S. M. 231/18. *Cinstesc prin stihuri şi cântări nişte dumnezeiri necunoscute şi duhluitoare a idoli dachiceşti.* id. ib. 314/16. *S-au început tălmăcirea tomului întâi în anul 1822 ... şi s-au sfârşit ... în zilele certării neamului romano-dachicesc în ţinutul Hotinului.* BV III, 438. *Înaintând apoi Traian înlăuntrul statului dacicesc, supuind cetăţui şi tot ce întâmpina.* GENILIE, G. 211/31, cf. SFC I, 111.

– Pl.: *dacicești.* – Şi: (învechit) **dachicésc, -eáscă** adj.

– **Dacic** +suf. *-esc.*

DACÍSM s. n. **1.** Sentiment de admiraţie pentru daci[1] (**1**), de legătură, de comuniune cu dacii[1]. *La explicarea dacismului lui, atât de excepţional în literatura noastră, trebuie să adăugăm, la motivul de ordin naţional, şi iubirea lui pentru trecutul legendar şi romantic.* IBRĂILEANU, S. L. 218. *În rândurile ţărănimii ortodoxe pare însă a-şi face drum ideea continuităţii şi a dacismului.* BLAGA, G. 102.

2. Element lexical din limba dacă, v. d a c [1] (**2**). Cf. DEX[2], MDA.

– Pl.: (**2**) *dacisme.*

– **Dac**[1] + suf. *-ism.*

DACÍT s. n. Rocă vulcanică formată din cuarţ, andezit, biotit, feldspat etc., de culoare variată, mai frecvent cenuşie, utilizată ca rocă pentru pavaje şi, rar, ca piatră de construcţie. Cf. CANTUNIARI, L. M. *Dacitul se întâlneşte în munţii Apuseni, în regiunea vulcanică Baia Mare.* LTR[2]. *Dacitul ... are o structură de cristale mici.* GEOLOGIA, 20, cf. DER, DN[2], M. D. ENC., DEX, D. GEOL.

– Din fr. **dacite.**

DACÍTĂ s. f. Exploziv din grupul dinamitelor de siguranţă, folosit în minele de cărbuni negrizutoase sau în cariere. *Explozivi pulverulenţi şi gelatinoşi ..., dacită.* NOM. MIN. I, 216. *Dacită ... nu se mai foloseşte în minele grizutoase, ci numai în cele fără emanaţii sau în cariere.* LTR[2], cf. DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Din fr. **dacite.**

DACÍTIC, -Ă adj. Care conţine dacit; care se referă la dacit. *În acest complex ... se intercalează pachete de gipsuri ... precum şi bancuri de tufuri dacitice, care obişnuit nu depăşesc 2-5 m grosime.* ONCESCU, G. 185. *Se constată şi porţiuni de ziduri realizate din mari blocuri de tuf dacitic.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 3.

– Pl.: *dacitici, -ce.*

– **Dacit** + suf. *-ic.*

DACIZÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, astăzi rar) A coloniza cu populaţie dacă, v. d a c [1] (**2**). *Împăratul Aurelian au dacizat îmbele Mesii.* FM (1843), 115[1]/29, cf. MDA.

– Prez. ind.: *dacizez.*

– **Dac**[1] + suf. *-iza.*

DACIZÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a d a c i z a şi rezultatul ei. [Ţăranul] *ar fi avut nevoie de o orânduire politică proprie, constând fie din „dacizarea tuturor instituţiilor ţării" ..., fie din revenirea la „democraţia ţărănească de la 1300".* PATAPIEVICI, C. L. 102.

– V. **daciza.**

DACNOMANÍE s. f. Tendinţă patologică de a ucide sau de a muşca. Cf. DN[2], D. MED., DEX.

– Pl.: *dacnomanii.*

– Din fr. **dacnomanie.**

DÁCO-GET, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care făcea parte din triburile dacice care au populat în Antichitate spaţiul carpato-danubian; (la pl.) populaţia daco-getă din Dacia; geto-dac. *Nu putem şti câtă vreme şi în ce măsură a mai reuşit să se menţină limba daco-geţilor în faţa ... limbii latine.* RUSSU, L. T. 112. *Vom folosi fără discernământ denumirile de daci, geţi, daco-geţi şi geto-daci ca însemnând unul şi acelaşi lucru.* H. DAICOVICIU, D. 15.

2. Adj. Care aparţine daco-geţilor (**1**); privitor la daco-geţi; daco-getic. *Citindu-l* [pe Iordanes] *rămâi cu impresia că ... societatea daco-getă era compusă numai din războinici savanţi.* H. DAICOVICIU, D. 184. *Biserica ortodoxă română nu este nici prea mistică, asemenea celei ruseşti, nici prea raţionalistă, asemenea celei apusene. Este o sinteză, asemenea poporului român, care este sinteza spiritualităţii daco-gete şi a forţei civilizatoare române.* RL 2004, nr. 4 352.

– Pl.: *daco-geţi, -te.*

– **Dac**[1] + **get.**

DÁCO-GÈTIC, -Ă adj. Daco-get (**2**). *Am pornit cercetările pe teren privitoare la protoistoria daco-getică.* PÂRVAN, G. 2, cf. 101. *Numele diferit pe care-l întâlnim în izvoarele antice se datoreşte faptului că înainte ca neamul daco-getic să se fi grupat şi politicească într-o unitate, el era împărţit în numeroase triburi.* H. DAICOVICIU, D. 15. *Ceramica daco-getică din secolele V–IV î.e.n.* PAVEL, S. E. 59.

– Pl.: *daco-getici, -ce.*

– **Dac**[1] + **getic.**

DÁCO-ILÍR, -Ă adj. Comun dacilor şi ilirilor. *Asemănarea între costumul dacic, iliric şi cel românesc constituie dovada că geneza portului românesc este daco-iliră.* PAVEL, S. E. 74.

– Pl.: *daco-iliri, -e.*

– **Dac**[1] + **ilir.**

DÁCO-ROMÀN, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de limbă latină care s-a format pe teritoriul Daciei în timpul stăpânirii romane prin amestecul dacilor[1] (**1**) cu coloniştii romani. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Penetraţiile paşnice ale vechilor slavi au mişcat grupele dacoromanilor în măsura în care viaţa lor ordonată şi civilizată decădea.* SADOVEANU, O. XX, 382, cf. DER, M. D. ENC. [Romulus Vulcănescu] *susţine că la daco-romani a existat un cult al mărului.* PAVEL, S. E. 59.

2. Adj. Care aparţine daco-romanilor (**1**), privitor la daco-romani. Cf. DDRF, ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Satele nearmate ... reprezintă continuarea satelor autohtone daco-romane, sub forma organizaţiilor de obşti libere.* PANAITESCU, O. Ţ. 23. *Avem destule probe ale moştenirii păgâne, adică geto-dacice şi daco-romane la români.* PAVEL, S. E. 209.

– Scris şi: *dacoroman.* – Pl.: *daco-romani, -e.*

– **Dac**[1] + **roman.**

DACOROMANÍSM s. n. (Învechit, rar) Curent istorico-politic iniţiat în perioada prepaşoptistă de tinerii ardeleni care studiau la Roma şi Viena, şi care preconiza unirea tuturor românilor de pe teritoriul pe care se întindea vechea Dacie. *Ideea dacoromanismului se strecurase pe încetul chiar şi în creierii unor familii patriciene.* BARIŢIU, P. A. II, 579. *Dacoromanismul ... i-a atras în Viena.* SĂM. V, 344.

– **Dacoroman** + suf. *-ism.*

DACOROMANÍST, -Ă s. m. şi f., adj. (Învechit, rar) **1.** S. m. şi f. Adept al dacoromanismului. *I se scornise lui Şuluţiu că era dacoromanist înfocat, pentru că se provoca des la Roma.* BARIŢIU, P. A. II, 725, cf. MDA.

2. Adj. Care aparţine dacoromanismului, privitor la dacoromanism. *Nu-mi vorbi despre vreun plan dacoromanist.* BARIŢIU, P. A. II, 580, cf. MDA.

– Pl.: *dacoromanişti, -ste.*

– **Dacoroman** + suf. *-ist.*

DACOROMÂN, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Român din nordul Dunării. *Dacoromânii pribegi se întorceau la baştină.* SADOVEANU, O. XX, 613. *Studiul comparativ al celor patru dialecte româneşti l-a dus pe Philippide la concluzia că strămoşii dacoromânilor au venit ... din sudul Dunării.* L. ROM. 1959, nr. 3, 12, cf. DER, M. D. ENC., DEX. *Dacoromânii îşi numesc limba lor „limba românească" sau, dialectal, „rumânească", „rumâńască", iar în limba cultă şi „română".* IVĂNESCU, I. L. R. 30.

2. Adj. (Despre dialecte, graiuri, cuvinte etc.) Care aparţine dacoromânilor (**1**), privitor la dacoromâni; (rar) dacoromânesc. *Mângâie-mă, rogu-te cu câteva cuvinte dacoromâne, în singurătatea mea de aici.* CARAGIALE, O. VII, 11. *Suntem de aceeaşi limbă ..., vorbim şi acelaşi dialect (dacoromân, în opoziţie cu cel aromân).* LUC. II, 124. *Toţi adversarii continuităţii dacoromâne au rostit aceeaşi sentinţă nefavorabilă.* BRĂTIANU, T. 192, cf. DL, DM. *Studierea atentă a dialectului dacoromân l-a ajutat să stabilească o serie de corespondenţe.* L. ROM. 1959, nr. 3, 12. *Inovaţia s-a putut generaliza exact în aceleaşi condiţii în toate patru dialectele dacoromâne.* CL 1973, 209, cf. DEX. *Este necesar să se păşească la identificarea şi delimitarea, pe cât va fi posibil, ... a tuturor graiurilor dacoromâne, şi la clasificarea lor în dialecte şi subdialecte.* IVĂNESCU, I. L. R. 46. ✦ (Substantivat, f.) Dialect vorbit de dacoromâni (**1**), cel mai răspândit şi mai dezvoltat dintre dialectele limbii române. *Uzul s-a fixat la forma feminină: franceza, germana ... etc. Căci se subînţelege subst. limbă. Tot aşa când e vorba de graiurile provinciale ... dacoromâna, meglenita etc.* IORDAN, L. R. A. 104, cf. DL, DM. *În dacoromână apar, regional, forme ca „averuri" (averi), „basmuri".* LL 1955, 107. *Articolul feminin proclitic este o inovaţie a dacoromânei.* SCL 1956, nr. 1, 59. *Încercarea s-a făcut cu dacoromâna, cu aromâna, meglenoromâna şi istroromâna.* L. ROM. 1959, nr. 1, 8. [Gr. Silaşi] *consideră un avantaj al aromânei faţă de dacoromână folosirea timpurilor verbale simple.* CL 1973, 15, cf. DEX.

– Pl.: *dacoromâni, -e.*

– **Dac**[1] **+ român.**

DACOROMÂNÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) Dacoromân (**2**). *Sufixele „-ez", resp. „-esc"* [la verbe] *nu apar în toate graiurile dacoromâneşti subt acest aspect.* IORDAN, STIL. 167, cf. MDA.

– Pl.: *dacoromâneşti.*

– **Dacoromân** + suf. *-esc.*

DACRIOADENÍTĂ s. f. (Med.) Inflamaţie a glandei lacrimale. Cf. DN[2], D. MED.

– Pronunţat: *-cri-o-a-.* – Pl.: *dacrioadenite.*

– Din fr. **dacryoadénite.**

DACRIOCISTECTOMÍE s. f. (Med.) Ablaţiune a sacului lacrimal. Cf. DN[2], MDA.

– Pronunţat: *-cri-o-.* – Pl.: *dacriocistectomii.*

– Din fr. **dacryocystectomie.**

DACRIOCISTÍTĂ s. f. (Med.) Inflamaţie a canalului şi a sacului lacrimal. Cf. BIANU, D. S., DN[2], D. MED., M. D. ENC., DER, DEX.

– Pronunţat: *-cri-o-.* – Pl.: *dacriocistite.*

– Din fr. **dacryocystite.**

DACRIOLÍT s. n. Calcul lacrimal. Cf. DN[3], MDA.

– Pronunţat: *-cri-o-.* – Pl.: *dacriolite.*

– Din fr. **dacryolithe.**

DACRÍOPS s. n. Chist al glandei lacrimale. Cf. D. MED., DN[3].

– Pronunţat: *-cri-o-.* – Pl.: *dacriopse.*

– Din fr. **dacryops.**

DACRIORÉE s. f. (Med.) Lăcrimare abundentă. Cf. DN[2], DEX.

– Pronunţat: *-cri-o-.*

– Din fr. **dacryorrhée.**

DACRÓN s. n. (Text.) Fibră obţinută din polimeri sintetici poliesterici; terilenă. Cf. LTR[2], DN[2], DC, CL 1973, 25, DEX.

– Din engl. **dacron,** fr. **dacron.**

DACTÍL s. m. **1.** Picior de vers format, în metrica modernă, dintr-o silabă accentuată urmată de două silabe neaccentuate; (învechit) deget (**2**). *Dactilul, adecă deagetul, să alcătuiaşte dintr-o slovnire lungă şi din doao slovniri scurte.* MACARIE[1], GRAM. 134[v]/20. *Dactilos dintr-o slovnire lungă şi doauo scurte.* VĂCĂRESCUL, GR. 141/4. *Să cuprinde dintru şase pasuri a cărora patru sânt dactilii sau spondeii.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 118[r]/17. *Cu cât se înmulţesc dactilii în exametru, cu atâta versul devine mai răpede.* HELIADE, O. II, 164, cf. 165. [Versul] *având pe-ntâia silabă lungă şi următoarele două scurte ..., numit dactil seau deget.* SĂULESCU, GRAM. ROM. III, 16/26. *Cu dactili se formează mai cu seamă exametru ... şi pentametru.* HILL, GRAM. LAT. 138/7, cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *De ce dorm îngrămădite între galbenele file Iambii suitori, troheii, săltăreţele dactile.* EMINESCU, O. I, 141. *În vers e mântuirea când n-ai nimic de spus, Pe trepte de dactile vin vorbe mari de sus.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 190, cf. DDRF. *Eu cred că fac acum Mai buni dactilii.* COŞBUC, P. I, 86, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *În dactilele aedului anonim se recunosc şi acum o rasă şi un mileniu.* LOVINESCU, C. VII, 123, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DER, DN[2], M. D. ENC. ✧ F i g. *Pitpelacele, prin grânele verzi, îşi spuneau din guşe dactilii.* AGÎRBICEANU, L. T. 311. *Îşi vedea iubita-n veacuri Pe dactile legănată.* LABIŞ, P. 405. ✧ (Adjectival) *S-a putut observa că versurile sau emistihurile, de sunt terminate în vorbe sdruciule sau pede dactile, sunt isotone cu cele terminate în vorbe plane.* HELIADE, O. II, 165. *Măsura de trei timpi este sau dactilă ..., sau anapestă.* id. ib. 168. ✦ (În metrica antică) Picior de trei silabe, prima lungă şi celelalte două scurte. Cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], DEX.

2. (Învechit, rar) Deget (**1**). Cf. LM. ✦ S p e c. (Învechit, rar) Unitate de măsură echivalentă cu lungimea unui deget (**2**). *Pricina cea mai de aproape a holerii stă ... în oprirea deosebirei veninului prin holedoh în al doisprăzecilea dactil.* AR (1830), 433[1]/48, cf. HOL. 5[2]/26.

– Pl.: *dactili* şi (învechit, n.) *dactile.* – Şi: (învechit, rar) **dactílos** s. m.

– Din ngr. **δάκτυλος,** lat. **dactylus.**

DACTÍLIC, -Ă adj. (Despre versuri) Alcătuit din dactili (**1**); (învechit, rar) dactilicesc. Cf. SĂULESCU, GRAM. ROM. III, 38/3. *Versuri dactilice.* LM. [Oda în metru antic] *e scrisă în strofe de patru versuri trocheo-dactilice.* MAIORESCU, CRITICE, 560. *Săltăreţele versuri dactilice.* SCRIBAN, D., cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *dactilici, -ce.*

– Din fr. **dactylique.**

DACTILICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Dactilic. *Pentru stihirile dactilicesti* [Titlu]. VĂCĂRESCUL, GR. 141/7, cf. MDA.

– Pl.: *dactilicesti.*

– **Dactil** + suf. *-icesc.*

DACTILIOGLÍF s. m. (În dicționarele din trecut) Persoană care se ocupa cu gravarea de sigilii în metal sau în piatră. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.
– Pronunțat: *-li-o-*. – Pl.: *dactilioglifi.*
– Din fr. **dactylioglyphe.**

DACTILIOLOGÍE s. f. Ramură a arheologiei care se ocupă cu studiul inelelor și al pietrelor prețioase gravate. Cf. DN[2], MDA.
– Pronunțat: *-li-o-*.
– Din fr. **dactyliologie.**

DACTILIOMANȚÍE s. f. Ghicire a viitorului cu ajutorul unui inel. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, DN[2].
– Pronunțat: *-li-o-*. – Pl.: *dactiliomanții.* – Și: **dactilomanție** s. f. DN[2].
– Din fr. **dactyliomancie.**

DACTILIOTÉCĂ s. f. (Rar) Colecție de inele sau de pietre prețioase. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, DN[2], DEX. ♦ Casetă, sipet pentru păstrarea inelelor sau a pietrelor prețioase. Cf. COSTINESCU, DN[2], DEX.
– Pronunțat: *-li-o-*. – Pl.: *dactilioteci.*
– Din germ. **Daktyliothek.**

DACTILÍTĂ s. f. (Med.) Inflamație infecțioasă a (unghiei) unui deget; panarițiu. Cf. LM, D. MED., DN[3].
– Din fr. **dactylite.**

DACTÍLO s. f., adj. **1.** S. f. (Rar) Dactilografă (**1**). *Secretarul și șeful de cabinet în dragoste cu o vulgară și frumoasă Elvira, fostă dactilo.* ALAS 844 XVII, 1937, 17/4. *O creatură de o rară frumusețe, ... o dactilo ... așteaptă să fie luată în căsătorie de patronul său.* ib. 925 XVIII, 1938, 11/1.
2. Adj. invar. (Ieșit din uz) Dactilografiat[2]. *Textul avea 5 pagini dactilo.*
– Pl.: (**1**) *dactile*
– Din fr. **dactylo.**

DACTILOFAZÍE s. f. Dactilologie. Cf. DN[2], D. MED.
– Din fr. **dactylophasie.**

DACTILOGÍE s. f. v. **dactilologie.**

DACTILOGRÁF, -Ă subst. **1.** S. m. și f. (Rar la m.) Persoană care profesează dactilografia; (rar) dactilo (**1**). Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu lipsesc nici unele scene ... între ministru și nenorocitele dactilografe.* ALAS 844, 1937, 17/4. *Pe vremea aceea, a încercat să intre dactilografă la birourile din capitală ale fabricii noastre.* CAMIL PETRESCU, P. 331, cf. NOM. PROF. 4. *L-a găsit ... cu cafeluța dinainte și cu o dactilografă lângă dânsul.* COCEA, S. I, 284, cf. IORDAN, L. R. A. 228, SCRIBAN, D. *Între timp, dactilografa de la secretariat se apropie de ele.* V. ROM. septembrie 1955, 108. *Se plimba nervos ... printre dactilografele ce mitraliau la mașinile de scris.* BENIUC, M. C. I, 244. *N-am să te fac dactilografă.* VINEA, L. II, 93, cf. DL, DM, DN[2]. *Dactilografele bat la mașină și acte.* HRISTEA, P. E. 213, cf. M. D. ENC. *Am instalat-o acolo pe dactilografă.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 21. *Dactilografele care lucrează în încăperile zgomotoase ... dau randament mult mai slab.* CONTEMP. 1975, nr. 1 498, 3/12, cf. DEX. *Dactilografele au dispărut aproape pe nevăzute din peisajul meseriilor din România.* RL 2006, nr. 4 860.
2. S. n. (Rar) Mașină de scris. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Arta de a scrie cu dactilografu.* ȘĂINEANU, D. U.
– Pl.: *dactilografi, -e.* – Și: (rar) **dictalográfă** s. f. HRISTEA, P. E. 213.
– Din fr. **dactylographe.**

DACTILOGRAFIÁ vb. I. T r a n z. A scrie la mașina de scris; a bate la mașină. Cf. CADE, BUL. FIL. III, 259. *Alteori punea întrebări în legătură cu acțiunea pe care o dactilografia, chiar de față cu maestrul.* MIHĂESCU, D. A. 53, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Femeia susține că nu a citit cu prea mare atenție declarația dactilografiată de anchetatori.* RL 2005, nr. 4 694. ✧ R e f l. p a s. *Între 3 și 19 aprilie se dactilografiază, la redacția „Contemporanului", volumul de poezii.* FLACĂRA, 1976, nr. 37, 10.
– Pronunțat: *-fi-a.* – Prez. ind.: *dactilografiez.*
– Din fr. **dactylographier.**

DACTILOGRAFIÁT[1] s. n. Acțiunea de a d a c t i l o g r a f i a; dactilografiere. *După ce s-a scris dosarul de mână, s-a trecut la dactilografiat.* BARANGA, I. 205, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
– Pronunțat: *-fi-at.*
– V. **dactilografia.**

DACTILOGRAFIÁT[2], -Ă adj. Care a fost scris la mașina de scris; bătut la mașina de scris; (ieșit din uz) dactilo (**2**). *Omul care citea niște pagini dactilografiate o privește cu interes.* CAMIL PETRESCU, T. III, 245. *Pe masă se aflau mai multe foi dactilografiate și o broșură cu scoarțele roșii.* C. PETRESCU, A. 352. *Lucu se opri, rupse plicul și-și aruncă ochii peste rândurile dactilografiate.* VINEA, L. I, 319, cf. DL, DM. [Gazeta] *circula din mână în mână, în original sau în copii dactilografiate.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 1, 8, cf. M. D. ENC., DEX. *Ziariștii introduc paginile manuscriselor dactilografiate într-un mic aparat.* FLACĂRA, 1977, nr. 43, 20.
– Pronunțat: *-fi-at.* – Pl.: *dactilografiați, -te.*
– V. **dactilografia.**

DACTILOGRÁFIC, -Ă adj. Care se referă la dactilografie; care se obține prin dactilografiere. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DN[2], DEX.
– Pl.: *dactilografici, -ce.*
– Din fr. **dactylographique.**

DACTILOGRAFÍE s. f. **1.** Tehnica de a scrie la mașina de scris; meseria, îndeletnicirea dactilografei. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN[2], M. D. ENC. *În cele mai multe dintre fostele birouri de dactilografie au apărut afaceri cu copiatoare.* RL 2006, nr. 4 860.
2. (Rar) Dactilografiere. *Mașina de dactilografie era, până de curând, singura unealtă modernă care înlocuia, ocazional, creionul și tocul în procesul de redactare a dicționarelor.* L. ROM. 1965, 527, cf. MDA.
– Din fr. **dactylographie.**

DACTILOGRAFIÉRE s. f. Acțiunea de a d a c t i l o g r a f i a și rezultatul ei; dactilografiat[1], (rar) dactilografie (**2**). *Dactilografierea se face în contul editurii ... care a comandat lucrarea.* BO (1951), 475, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pronunțat: *-fi-e-*. – Pl.: *dactilografieri.*
– V. **dactilografia.**

DACTILOGRÁMĂ s. f. **1.** Amprentă digitală folosită ca mijloc de identificare în antropometrie. Cf. CADE, DN[2], FORM. CUV. I, 140, D. MED., DEX.
2. Text dactilografiat[2]. *Ridicând vorbele nu de pe dactilogramă, ci de undeva din adânc ... e o artă să știi să faci să vorbească tăcerea.* CONTEMP. 1975, nr. 1 498, 5/9. *Am adus cu mine dactilograma textului „Despărțirea de Noica".* LIICEANU, J. 107.
– Pl.: *dactilograme.*
– Din fr. **dactylogramme.**

DACTILOÍD, -Ă adj. (Rar) În formă de deget. Cf. DN[2], MDA.
– Pl.: *dactiloizi, -de.*
– Din fr. **dactyloïde.**

DACTILOLÓGIC, -Ă adj. (Rar) Care aparţine, care se referă la dactilologie. Cf. DN[3], MDA.
– Pl.: *dactilologici, -ce.*
– Din fr. **dactylologique.**

DACTILOLOGÍE s. f. Sistem de comunicare prin semne convenţionale făcute cu degetele, folosit de surdomuţi; dactilofazie. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, ALEXI, W., BARCIANU, DL, DM, DN[2], D. MED., M. D. ENC.
– Şi: **dactilogíe** s. f. D. MED.
– Din fr. **dactylologie.**

DACTILOMANŢÍE s. f. v. **dactiliomanţie.**

DACTILOMEGALÍE s. f. Hipertrofie a degetelor de la mâini sau de la picioare. Cf. D. MED., DEX[2], DN[3].
– Pl.: *dactilomegalii.*
– Din fr. **dactylomégalie.**

DACTILONOMÍE s. f. (În dicţionarele din trecut) Fel de a socoti prin folosirea degetelor. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Termeni tehnici precum: ... dactylonomia.* LM, I, 1 010.
– Scris şi: *dactylonomie.*
– Din fr. **dactylonomie.**

DACTILOPTÉR s. n. (La pl.) Gen de peşti care au aripile pectorale foarte mari; (şi la sg.) peşte care face parte din acest gen. *Termeni tehnici precum: ... dactilonomia, dactilopteru.* LM, I, 1 010, cf. CADE, DN[2].
– Pl.: *dactiloptere* şi (rar, m.) *dactilopteri.*
– Din fr. **dactyloptère.**

DACTÍLOS s. m. v. **dactil.**

DACTILOSCÓPIC, -Ă adj. Care se referă la dactiloscopie, privitor la dactiloscopie. Cf. CADE. *Indiciul ... apăruse împotriva lui, rezultat din expertiza dactiloscopică.* PREDA, M. S. 259, cf. DN[2], DEX.
– Pl.: *dactiloscopici, -ce.*
– Din fr. **dactyloscopique.**

DACTILOSCOPÍE s. f. Procedeu de identificare a unei persoane cu ajutorul amprentelor digitale, folosit în antropometrie şi în medicina judiciară. Cf. CADE, DL, DM, DER, DN[2], D. MED., M. D. ENC.
– Pl.: *dactiloscopii.*
– Din fr. **dactyloscopie.**

DACTILOTÉCA s. f. Gen de ferigă fosilă din carbonifer şi cambrian, care are sporangii în formă de degete. Cf. LTR[2], DER.
– Scris şi: *dactylotheca.* LTR[2].
– Din lat. **dactylotheca.**

DACUÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Bucov.) A acoperi casa cu şindrilă, olane etc.; a pune acoperiş. Cf. LEXIC REG. 101, SFC IV, 140.
– Prez. ind.: *dacuiesc.*
– **Dac[2]** + suf. *-ui.*

DADÁ s. n. Dadaism. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ (Adjectival) *Secretarul asociaţiei pentru studierea mişcării dada a relevat contribuţia celor ce au format nucleul dadaismului.* CONTEMP. 1966, nr. 1 022, 10/2.
– Din fr. [l'école] **dada.**

DADÁIE s. f. (Mold.) Dădacă. Cf. TDRG, PASCU, S. 204, CADE.
– Pl.: ?
– **Dadă[1]** + suf. *-aie.*

DADAÍSM s. n. Curent apărut în literatură şi în artă, denumit astfel în 1916, care se caracteriza prin negarea oricărei legături dintre gândire şi expresie şi prin folosirea arbitrară a cuvintelor; dada. *Europa apuseană este zguduită de teoriile ... dadaismului.* OPRESCU, A. M. 33. *Desfăcându-se de viaţă, adevăr şi sinceritate, artiştii europeni au trecut prin naturism, futurism, paroxism, dadaism.* CONTEMP. 1948, nr. 107, 9/3, cf. DL, DM, DER. *Secretarul asociaţiei pentru studierea mişcării dada a relevat contribuţia celor ce au format nucleul dadaismului.* CONTEMP. 1966, nr. 1 022, 10/2, cf. DN[2], M. D. ENC. *Ilarie Voronca a şi făcut dadaismului numeroase observaţii ..., decretându-l anacronic.* CL 1973, 155, cf. DEX.
– Din fr. **dadaïsme.**

DADAÍST, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Adept al dadaismului. Cf. CADE, DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.
2. Adj. Care aparţine dadaismului, care este caracteristic dadaismului, conform cu principiile dadaismului. *Realizările de artă suprarealiste se reduc la o neschimbată repetare a cercetărilor dadaiste.* în PLR II, 421, cf. DL, DM, DN[2]. *Poetul evită expresia total arbitrară de tip dadaist.* CL 1973, 155, cf. M. D. ENC. *Te poţi trezi peste trei ani, din cauza evoluţiei sculptorului, cu un metro dadaist.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 5/11, cf. DEX.
– Pl.: *dadaişti, -ste.*
– Din fr. **dadaïste.**

DADALÉŢ s. m. (Regional) Amant (Independenţa – Galaţi). Cf. GRAIUL, I, 327. *Dipi śi pleacî bărbat-su la moarî, ea s-apucî şî bagî un dadaleţ în casî şî numa iacî şî bărbat-su.* ib., cf. MDA.
– Pl.: *dadaleţi.*
– **Dadă[1]** + suf. *-aleţ.*

DÁDĂ[1] s. f. **1.** (Învechit şi regional; adesea însoţit de numele persoanei la care se referă) Termen de respect folosit (de obicei de cei mai tineri) pentru a vorbi cu (sau despre) o soră mai în vârstă, o mătuşă, o verişoară ori cu care o persoană (tânără) se adresează unei femei mai în vârstă sau vorbeşte despre aceasta; (regional) lele, nană[1], ţaţă (**1**), daică[1] (**1**), (învechit, rar) dadină. Cf. ANON. CAR., COSTINESCU, LM. *Zise fratelui său celui mai mic: – Taci cu dada, băieţelul dadei.* ISPIRESCU, L. 335, cf. 65. *Dadă Irină, să faci şi mamei foc că mult e bine la căldură.* DELAVRANCEA, S. 189. *Am ţesut bine, dadă Reveca.* id. A. 4. *Lasă, dado! nu mi-ţi toarce, că s-a pus Sân-Todor.* MARIAN, S. R. II, 46, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D. *Doda Sevastiţa, mătuşa mea, a venit călare, aducând desagi încărcaţi cu mere.* AL LUPULUI, P. G. 16, cf. CADE, BUL. FIL. I, 137. *Nici ăla, dodă Vleaşco! – se opuse unul mai tânăr.* IOVESCU, N. 140, cf. SCRIBAN, D. *Două cuvinte destul de răspândite în Banat: uină şi dodă, amândouă având sensul de „lele".* SCL 1957, nr. 2, 240. *Dumnezeu să-i primească, dodă.* STANCU, M. I. 176. *El o respecta spunându-i didă, învăţat de mic de părinţi.* PREDA, M. 368. *Aş pleca, dadă Fenia.* BĂNULESCU, I. 28. *Doi dintre băieţii dadei Priţa sunt doctori.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 21, cf. H II 256, 301, V 129, IX 82, 124, XII 262, XIV 378, 400, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 86, ALR I/II h 156/839, ib. h 164, ALRM I/I h 231, LEXIC REG. II, 13, 39, UDRESCU, GL., PASCU, C. 150. ✦ P. r e s t r. (Învechit, rar; în forma *dodă*) Doică. Cf. DDRF ✦ (Regional) Mamă vitregă (Strâmba-Vulcan – Rovinari). Cf. ALRM I/II h 217/839.

2. (Regional) Iubită. *Aolică, dodo fa, Au tu mi-ai făcut ceva De nu te mai poci uita?* TEODORESCU, P. P. 315. *Dar de ce eu nu muream, Când veneam de te iubeam ... Uite, dadă, n-am murit Şi-am trăit de te-am iubit.* MAT. FOLK. 252, cf. 430. *Ia-ţi boii de lângă vie, Că ţi-i duc la primărie, Doadă, ţaică fa.* I. CR. III, 153. *Foaie verde arţăraş ..., Puiu dadii, măi Marin, Drag ţ-a fos drumu la trin.* GRAIUL, I, 160. *Pe coasta cu fragile, Mână doda vacile.* FOLC. TRANSILV. II, 545. *Foicică foi de bob, Doda mea de peste Olt Cu moţişoru d-un cot.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 503, cf. 518.

3. (Regional; în forma *dodă*) Femeie care are părul lins, în dezordine, după spălat. Cf. CADE, ŞEZ. V, 70.

4. (Regional; în forma *dodă*) Dans popular în genul horei; melodie după care se execută acest dans. *O parte din horele ce se cântă şi se joacă în comuna Boureni – Dolj: alunelul ..., ciocârlia, de horă, doda, galaonul.* I. CR. I, 155.

5. (Învechit şi regional; în forma *dodă*; în sintagma) *Dodă nică cu furnică* = numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape. *Jocurile copilăreşti: popic, cureaua roşie, de poarca, de puişorii, doda nică cu furnică, ... mâţa oarbă.* HEM 609, cf. PAMFILE, J. III, 48, I. CR. IV, 17. ✦ (Regional) Termen de dezmierdare pentru mână de copil. Cf. CADE, VICIU, GL., PAŞCA, GL., LEXIC REG. 8.

– Pl.: *dade.* – Şi: (învechit şi regional) **dódă,** (regional) **dídă, doádă** s. f.

– Din tc. **dada.** Cf. sb. d a d a, ngr. νταντά „bonă".

DÁDĂ² s. m. (Ţigănism) **1.** Tată (**I 1**). *Auzit-am ... De la dada, Dumnezeu să-l ierte. Că mare nevoie va să pată Ahăla ... asupra căruia corbul zboară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 86. *Şi punea dada Punea pre el şaua.* CONTEMPORANUL, I, 621, cf. DR. IX, 472, CADE, BL II, 146, SCRIBAN, D. *V-am adus Dă la dada Hăl dă sus Hasta cărţulie.* MARIAN, SA. 222. *Mă bătea dada pă mine Să ţin arcuşul mai bine.* id. ib. 341. *Copii[i] l-or văzut şî s-or îndurat foarte tare că vine tată-său di la munte şî strâgau: Hai, dadă, mai tare.* DENSUSIANU, Ţ. H. 220. *Dada nost îi în cort; D-apoi cân m-am dus o fost mai mort.* T. PAPAHAGI, M. 155.

2. Bulibaşă. *„Ce să fie încârligata asta, dado" întreabă ţiganii pe cel mai bătrân dintre ei, care era vaivoda lor.* GT (1889), în SNOAVA, III, 205. *Dada hăl mai mare au sărit în sus ş-au dzâs că el a pleca după ele.* T. PAPAHAGI. M. 84, cf. 155.

3. Epitet depreciativ dat unui bărbat. Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS.

– Pl.: ?

– Din ţig. **dad.**

DADĂCÚM conj. (Regional) Cu atât mai mult; darămite (Piteşti). Cf. UDRESCU, GL. *Nu m-am sfetit eu cu alţii, dadăcum cu-n lifuroi ca el.* id. ib.

– **Dar**[1] + **dă**[1] + **cum.**

DÁDE s. m. (Învechit; în nord-vestul Munt.) Termen de respect folosit (de obicei de cei mai tineri) pentru a vorbi cu (sau despre) un bărbat (mai) în vârstă; (popular) bade, neică (**2**), (familiar) nene (**4**) (Căpăţânenii Pământeni – Curtea de Argeş). Cf. UDRESCU, GL. *Dade Negru-Vodă, Tu mă ispiteşti, Au cu drept vorbeşti?* id. ib.

– Cf. d a d ă[2].

DADINĂ s. f. (Regional) Dadă[1] (**1**) (Ciobanu – Hârşova). Cf. H II 256.

– Accentul necunoscut. – Pl.: *dadine.*

– **Dadă**[1] + suf. *-ină.*

DADOFÓR s. m. (În Antichitate) Purtător de torţă. Cf. DN², DEX.

– Pl.: *dadofori.*

– Din gr. **δᾳδοφόρος.**

DADÚC s. m. (În Antichitate) Preot care purta facla la ceremoniile oficiate în cinstea zeiţei Ceres. Cf. LM, DN².

– Pl.: *daduci.*

– Din lat. **daduchus.**

DADÚLEA s. m. sg. art. (Regional) Unul dintre numele dracului. Cf. BL II, 146, COM. SAT. III, 49. *Şi aici şi-a îmbârligat dadulea coada.* ŞEZ. XXIV, 14, cf. LEXIC REG. 29.

– Şi: **dădúlea** s. m. sg. art. ŞEZ. XXIV, 14.

– **Dadă²** + suf. *-ulea.*

DAERÁ s. f. v. **dăirea.**

DÁFENĂ s. f. v. **dafină[1].**

DÁFIE[1] s. f. (Regional) Snoavă (**1**). Cf. JAHRESBER. VIII, 314, ŞĂINEANU², CADE. *Ia, d-ta, ţărane, şi spune-ne o dafie.* VISSARION, FL. 80, cf. SCRIBAN, D., DM, GĂMULESCU, E. S. 125. ✧ Expr. **A spune dahii** = a vorbi în dodii; a bâigui; a spune lucruri fără importanţă. Cf. SCRIBAN, D., ZANNE, P. II, 847.

– Pl.: *dafii.* – Şi: **dáhie, dắhie** (SCRIBAN, D.) s. f.

– Din sb. **davija.**

DÁFIE² s. f. v. **dafin.**

DÁFIN s. m. (Bot.) **1.** Mic arbore mediteraneean din familia lauraceae, cu frunze lucitoare şi persistente totdeauna verzi, cu flori mici gălbui, dispuse în raceme axilare şi cu fructe mici negre, cultivat la noi foarte rar, ca plantă ornamentală; laur, (regional) biboi, ciumăfaie, ciuma fetei, frunzişoară, lurbăn, turbare (**II 2**) (*Laurus nobilis*). *Nu va maslini, dară caută dafin* (a. 1701). FN 98. *Lăcul la boală îi este: tri grăunţă de dafinu şi untdelemn* (cca 1750). GCR II, 66/35. *Cosiţele ... ceale din creaştet şi din frunte le încununa tinere stâlpări de dafin* (a. 1775). id. ib. 91/37. *Să se ia ... 2 funţi de sămânţă de dafin.* CALENDARIU (1814), 189/6. *Zăreaşte de departe o turmă fără de dulăi şi fără de păstoriu întru o pădure de dafne.* BELDIMAN, N. P. II, 66/23. *Bradul, chedrul, dafinul, cireşul, vişinul.* ABEŢEDAR, 13[1]/7, cf. LB. *Păstorii mergea încoronaţi cu iederă şi dafne spre cinstea dumnezeilor.* PLEŞOIANU, T. I, 107/14, cf. II, 64/15. *La umbră, lâng-un dafin, ... dormea prima femeie.* HELIADE, O. I, 368. *Dafinii şi portocalii ... răspândesc iarna mirosul plăcut.* CR (1830), 259²/33, cf. I. GOLESCU, C. *Dafinul ... are frunze lunguiete, totdeauna verzi, vârtoase şi aromatice.* J. CIHAC, I. N. 292/22, cf. BUZNEA, P. V. 66/16. *În* [apă] *... se stingea un tăciune de un lemn aromatic precumu-i dafinul.* ASACHI, L. 26²/44, cf. VALIAN, V. *Recomandă borboane de dafin aşa gătite.* FM (1843), 248[1]/27. *Ia ... 4 dramuri bobiţe de chedru sau de dafin sau de ionipere.* CORNEA, E. I, 174/36. *La o parte era dafin, cari în veac tot verzesc.* PANN, E. I, 74/3, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Pe deasupra* [coroanei] *i-au împletit frunză verde de dafin.* CONV. LIT. III, 3. *Brazii ... Parcă-ntind voios din munţi Crengi de dafini peste frunţi.* ALECSANDRI, POEZII, 572, cf. COSTINESCU, CIHAC II, 653, LM. *Deschide-te, dafin, acum pentru mine, Să m-adăpostesc.* BOLINTINEANU, O. 85. *Să sădesc dumbrăvi de dafin cu întunecoase cărări.* EMINESCU, N. 59. *Ea îi răsări deodată clară şi frumoasă ca o zână din dafin.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 132. *Stejarul ... e totdeauna verde ca şi dafinul, portocalul, lămâiul, curmalul şi alte plante iubitoare de căldură.* MEHEDINŢI, G. F. 107, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S. *Un zid încununat de-acante, de crengi de dafin şi liane.* ANGHEL, Î. G. 49. *Cei doi feţi ... În locu-acela unde-i îngropase, Doi dafini auriţi se prefăcură.* IOSIF, V. 143, cf. DHLR I, 94, RESMERIŢĂ, D. *Stâlpii capiştii în ruină răsăreau din crângul de dafini.* M. I. CARAGIALE, C. 39, cf. PANŢU, PL., CADE. *Pluta ... îşi răşchira frunzele de platină şi apoi le aducea la loc însemnând în undele aerului lucirile untoase ale dafinului.* KLOPŞTOCK, F. 27, cf. DS, BUJOREAN, B. L. 373. *A şaptea zi*

prin dafini amurgu-ncet se stinse. PILLAT, P. 16, cf. ENC. AGR. 251, SCRIBAN, D., LTR², BORZA, D. 97, DER, M. D. ENC., DEX. ◇*Foaie* (sau *frunză*) *de dafin* = frunză uscată de dafin (**1**)folosită în alimentație drept condiment sau la prepararea unor rețete în medicina populară. *Alifie de creșterea părului capului ... ia ... vârfuri de mugur de plopi uscați. Frunză de dafin.* PISCUPESCU, O. 306/14. *1 lot (5 1/2 dramuri) de frunze de dafin ... le vei lega într-un petec curat.* FACTOR, M. 31/13. *Piper cât iei cu trei degete, o foaie de dafin.* MAN. SĂNĂT. 37/8, cf. LM. *Foi de dafin sau de lurbăn să întrebuințează în bucătărie.* BIANU, D. S. *Cu foi de dafin și fripte înăbușit,* [prepelițele] *sânt delicioase!* BRĂESCU, O. A. I, 346. *Se ia vârfuri de muguri de plop uscați, frunză de dafin ... să se puie într-o tingire.* BUJOREAN, B. L. 80. *Se vor folosi condimente ... ca ... foile de dafin.* BELEA, P. A. 249. *Se mai adaugă măslinele opărite, boabele de piper, boabele de mușțar, frunza de dafin.* S. MARIN, C. B. 20, cf. 38. *Frunzele de dafin se pun și în bucate, de le dă gust bun.* ȘEZ. XV, 25, cf. ALR SN IV h 1 142. [La tobă] *punem iar așa: piper, foi de dafiie.* GL. OLT. *Unt (*sau *pomadă) de dafin* = alifie preparată din frunzele sau boabele de dafin (**1**), utilizată în medicină și cosmetică. *Ia: spirt de gândăcei ... 20 dram, unt de dafin ..., unt de corn de cerb ..., din fiecare câte 40 dramuri.* LUCACI, M. 145/7, cf. COSTINESCU. *Fanți de provincie cu figura năclăită în pomadă de dafin.* VLAHUȚĂ, D. 278, cf. BIANU, D. S. ✦ P. restr. Ramura sau frunzele acestei plante cu care erau împodobiți, mai ales în Antichitate, învingătorii; (fig.) glorie, slavă (**1**). *Unde răsărea dafine de biruință să răsară maslinul de pace că mai mult ne place* (a. 1703). FN 122. *Iacătă vrăjmașul la uși încununat cu dafin.* MOLNAR, RET. 32/22. *Aceste chiparisuri vă vor câștiga dafinii* (a. 1802). GCR II, 197/22. *Acum, sau moarte cu dafine, Sau izbândă; altă nu ne rămâne!* BUDAI-DELEANU, Ț. 169. *Cununile tale ceale de dafne sânt spălate cu lacrămile lor.* BELDIMAN, N. P. I, 183/18. *Ostașii ... a căpăta cununi de laură (dafină) apărând sfânta dreptate a patriei.* CULT. C. 10/20. *De curând au încununat cu ramure de dafin pe poetul Danemarcei.* AR (1829), 63¹/15. *Pronia cu nemuritoriu dafin l-au încununat.* ib. 231²/24. *A sa frunte seninată de dafne să-mpodobea, Iar în dreapta sa și schiptrul ... strălucea.* POGOR, HENR. 92/24. *După aceste ... au înfrumsețat fruntea ... cu nouă cununi de dafin.* ASACHI, I. 115/18. *Acolo au fost mormântul măririi și slavei sale ... dafinile sale s-au prefăcut pentru dânsul într-o cunună de spini.* id. ib. 425/26. *Mergeți pe calea dreaptă; ... Și dafinul ce voi luați Nu se mai veștejește.* I. VĂCĂRESCUL, P. 78/13. *Războiul e bici groaznec, care moartea îl iubește Și ai lui sângerați dafini națiile îi plătesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 73. *Auzit-ai tu vrodată sau cetit-ai undeva Că cu laure de dafin s-au încununat cândva Prezidenți de tribunale sau ispravnici iscusiți?* SION, POEZII, 240/6. *Mi se pare că întru atâta se cam mărginesc foile de dafin ce am putut culege în cariera mea cinegetică.* ODOBESCU, S. III, 22. *Pe tatăl meu, slăvitul, mult iubitu-l-ai, spătare, Și cules-ați împreună dafini mulți.* DAVILA, V. V. 151. *Pun cununi de dafini pe frunțile ticăloase ale ucigașilor.* SĂM. II, 370, cf. DL, DM, DEX.

2. (Olt. și prin Munt.: și în sintagma *dafin creț,* LEXIC REG. 41) Salcâm (**1**) (*Robinia pseudacacia*). Cf. HEM 126, DDRF, BRANDZA, FL. 89, JAHRESBER. VIII, 314, ȘĂINEANU², TDRG, BORZA, D. 148. *Salcâmul se mai numește dafin în Oltenia.* ȘEZ. XV, 118, cf. PANȚU, PL., CADE, SCRIBAN, D. *De iubit cât ne-am lăsat, Toți pomii s-au scuturat Și dafinii s-au uscat.* POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 388. *Ieși, Mariță, din război, C-o-nflorit dafinii tăi.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 511.

3. (Prin sud-estul Olt.) Gard viu; (regional) dafinaș (**2**), dafiniță. Cf. LEXIC REG. 41.

4. (Prin Ban.) Afin (*Vaccinium myrtilius*). *În Banat ... afinul se cheamă, pe alocuri, dafin.* HEM 439.

5. (Învechit, rar) Tamarin (*Tamariscus indica*). Cf. ALEXI, W.

6. (Prin Ban., în forma *dafine*) Plantă asemănătoare cu frăsinelul, cu fructe dulci și plăcute. Cf. H XVIII 315.

7. (Regional; și în sintagma *dafin mic,* DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 57) Tulichină (**1**) (*Daphne mezereum*). *Numele dafinului ... s-a dat la noi plântei „mezereum", mai numită altfel „tulichină".* HEM 438, cf. BRANDZA, FL. 109, BORZA, D. 57. ✦ (Și în sintagma *dafin mic,* BRANDZA, D. 57) *Daphne laureola.* Cf. BORZA, D. 57.

8. Compuse: (regional) **dafin-trandafir** = leandru (*Nerium oleander*). Cf. BARCIANU, BORZA, D. 116, FORM. CUV. I, 47; (regional) **dafin-mic** = popilnic (**1**) (*Asarum europaeum*). Cf. BORZA, D. 25; (regional) **dafin-sălbatic** = sălcioară (**I 2**) (*Elaeagnus angustifolia*). Cf. BORZA, D. 63.

– Accentuat și: *dafin* (ALR SN IV h 1 142/791, 836, 872, 886). – Pl.: *dafini* și (învechit, n.) *dafine.* – Și: (învechit și regional) **dáfină,** (învechit) **dáfne,** (regional) **dáfie** s. f., **dăfin** (BORZA, D. 148), **dáfine** s. m.

– Din lat. **daphinus,** ngr. δάφνη.

DAFINÁȘ s. m. (Prin sud-estul Olt.) **1.** Diminutiv al lui dafin (**2**). Cf. LEXIC REG. 41.

2. Gard viu; (regional) dafin (**3**), dafiniță. Cf. LEXIC REG. 41.

– Pl.: *dafinași.*

– **Dafin** + suf. *-aș.*

DÁFINĂ¹ s. f. **1.** Fructul comestibil al dafinului (**1**), de forma și mărimea unei măsline mici, de culoare neagră, cu gust acrișor și aromatic. *Duceți darure acelui om ... puținea miiare, aromat mir, nuci și dafine.* PO 152/4. *Bucatele noastre cele mai cu gustu era ... bunăoară dafine, smochine și struguri.* MAIOR, T. 47/16. *Finicili și dafenile le metaherisea la vesălii și la biruințăli cele cu laude purtătoare de biruințe* (a. 1808). GCR II, 198/11, cf. POLIZU.

2. (Prin Ban.) Afină. *În Banat ... afinul se cheamă, pe alocuri, dafin, iar borboanele lui cele dulci, dafine.* HEM 439. *Forma bănățeană dafină pentru afină ... ar putea fi o rămășiță izolată a formei primitive.* RF I, 103.

3. (Prin nordul Transilv.) Model ornamental în broderia țărănească. *Fețe de pânză albă de bumbac, cusute cu tot felul de flori de arniciu și de mătase precum ... stâlpari, dafini și altele.* FRÂNCU – CANDREA, M. 10. *Figurile ce compun florile sunt felurite și poartă diferite numiri ..., broduşcani, frăgari, stâlpari, dafină etc.* PAMFILE, I. C. 312.

– Pl: *dafine* și (regional) *dafini.* – Și: (învechit) **dáfenă** s. f.

– Din lat. **daphina.**

DÁFINĂ² s. f. (Regional) Năzbâtie (Beloț – Filiași). cf. GL. OLT. *Nu mai făcusâm io o dafinî, făcusăn ĉi' șasă dafiṅe.* ib.

– Pl.: *dafine.*
– Cf. d a f i e[1].

DÁFINĂ[3] s. f. v. **dafin.**

DÁFINE s. m. v. **dafin**

DAFINÍȚĂ s. f. (Prin sud-estul Olt.) Gard viu; (regional) dafin (**3**), dafinaș (**2**). Cf. LEXIC REG. 41.
– Pl.: *dafinițe.*
– **Dafin** + suf. *-iță.*

DAFINÚȚĂ s. f. (Rar) Nume de floare nedefinită mai de aproape, probabil floare de salcâm. Cf. PAMFILE, J. III, 87, SFC IV, 156, com. din DRĂNIC – ȘEGARCEA.
– Pl.: *dafinuțe.*
– **Dafină** + suf. *-uță.*

DÁFNE s. f. v. **dafin.**

DÁFNIE s. f. (Zool.; livresc) Purice (**I 4**) (*Daphnia*). Cf. LM, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *dafnii.*
– Din fr. **daphnie.**

DAFNÍNĂ s. f. Substanță sub formă de pulbere cristalină, de culoare albă, astringentă, cu gust amar, obținută din coaja unor plante și folosită la prepararea unor medicamente. Cf. LM, LTR[2].
– Pl.: *dafnine.*
– Din fr. **daphnine.**

DAFNOFÓR s. m. (Învechit, rar) Bărbat încoronat cu lauri. Cf. I. GOLESCU, C., MDA.
– Pl.: *dafnofori.*
– Din gr. δαφνοφόρος.

DAFNOMANCÍE s. f. v. **dafnomanție.**

DAFNOMÁNTIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care se referă la dafnomanție; care aparține dafnomanției. *Știința dafnomantică.* LM, cf. MDA.
– Pl.: *dafnomantici, -ce.*
– Din fr. **daphnomantique.**

DAFNOMANȚÍE s. f. (În dicționarele din trecut) Ghicire a viitorului prin mâncarea frunzelor de dafin sau prin arderea lor. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM.
– Și: **dafnomancíe** s. f. COSTINESCU.
– Din fr. **daphnomancie.**

DAGANÉU subst. (Regional) Unsoare (**I 1**) (Voșlăbeni – Gheorgheni). Cf. ALR I 827/576. *Aș unge caru cu daganeu, cu dohot.* ib.
– Pl.: ?
– Et. nec. Cf. magh. d e g e n y e g „dohot".

DAGASTĂU subst. (Maghiarism prin Transilv.) Frământător (Sânnicolau Român – Oradea). Cf. ALR II 3 991/316.
– Pl.: ?
– Cf. d a g a s t i.

DAGASTÍ vb. IV. T r a n z. (Maghiarism prin Transilv.) A frământa. Cf. CABA, SĂL. 96.
– Prez. ind.: ?
– Din magh. **dagosztani.**

DÁGĂ[1] s. f. (Învechit) Pumnal cu lama scurtă și groasă, în trei muchii și cu vârful ascuțit. *Pleacă lăsând în loc pe cele vechi sparte și scofâlcite de lovituri de dagă și de busdugan.* GHICA, S. 535, cf. CADE, DL, DM, DN[2], DEX.
– Pl.: *dăgi* și (învechit, rar) *dage.*
– Din fr. **dague.**

DÁGĂ[2] s. m. (Regional) Persoană care mănâncă mult, cu poftă, cu lăcomie, cu plăcere. Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS.
– Pl.: ?
– Et. nec.

DAGHEREOTÍP s. n. v. **dagherotip.**

DAGHEREOTIPÁ vb. I v. **dagherotipa.**

DAGHEREOTIPÍE s. f. v. **dagherotipie.**

DAGHERIOTÍP s. n. v. **dagherotip.**

DAGHEROTÍP s. n. **1.** (Învechit) Dagherotipie (**1**). *În cutia de pălărie lăsasem două portrete în daguerotip.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 568. *Acesta este temeiul artei picturei, cunoscută sub numire de dagherotip sau fotografie.* BARASCH, M. III, 158/22, cf. COSTINESCU, CADE. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Veți avea portretul daghereotip.* ALECSANDRI, O. P. 304.

2. Aparat de dagherotipie (**1**). *Daghereotipul este un ce luxos al științei.* UNIVERSUL (1845), 2/36. *Opinia mea ... va fi tot așa și în aceasta, răspunsă dama închizind dagheriotipul.* CODRESCU, C. I, 250/12. *Materiale trebuincioase pentru dagherotipe.* BARASCH, M. III, 18/10. *O nouă reformă se prepară pentru arta picturei prin daghereotipe.* id. ib. 158/29, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

3. Imagine obținută prin dagherotipie (**1**); (rar) dagherotipie (**2**). *În ele se reproduc, ca într-un daghereotip, toate întâmplările, toate opiniile zilei.* ROM. LIT. 67[2]/5, cf. RESMERIȚĂ, D. *Există câteva daghereotipe, câteva gravuri de familie, ... le ținea mama într-o casetă.* DEMETRIUS, A. 144, cf. DL. *Locuia în gazdă la familia unui magistrat ... într-o cameră încărcată de mobile, daguerotipuri și lucruri de prisos.* T. POPOVICI, S. 230, cf. DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Scris și: (după fr.) *daguerotip.* – Pl.: *dagherotipuri* și (învechit, rar) *dagherotipe.* – Și: (învechit) **daghereotíp, dagheriotíp** s. n.
– Din fr. **daguerréotype.**

DAGHEROTIPÁ vb. I. T r a n z. (Învechit) A obține imaginea unui obiect, a unei persoane, a unui peisaj etc. cu ajutorul dagherotipului. *Noi ni vom sili de a-l dagherotipa la Paris și nimică mai mult.* FM (1846), 181[2]/2, cf. ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

– Prez. ind.: *dagherotipez.* – Și: **daghereotipá** vb. I. ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.
– Din fr. **daguerréotyper.**

DAGHEROTÍPIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care aparține dagherotipiei; care este caracteristic dagherotipiei. *Lumina va produce peste această tăbliță o imagine fixă care să cheamă imagine daghérotipică.* BARASCH, M. III, 17/19, cf. MDA.
– Pl.: *dagherotipici, -ce.*
– **Dagherotip** + suf. *-ic.*

DAGHEROTIPÍE s. f. **1.** Procedeu învechit de fotografiere, prin care imaginea obiectului se obținea pe o placă de cupru argintată sensibilizată cu vapori de iod și de brom, cu ajutorul unei camere obscure; (învechit) fototipie, dagherotip (**1**). *I-oi vorbi de dagherotipie, de fizică, i-oi spune câți străini au întrat și au ieșit din capitalie.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 436. *Urma și încheierea daghereotipiei.* AR (1839), 63[1]/44. *Pe o făptuire hemică a luminei se razimă minunata aflare a lui Dagher numită daghereotipie sau fototipie.* STAMATI, F. 84/21. *Se întrebuiește mai ales la luciet petre, metale, la dagherotipie ș. a.* id. M. 8/15. *Acest fel de pictură nouă i-a dat numire de dagherotipie sau fotografie.* BARASCH, M. III, 17/2, cf. LM, ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, LTR[2], DL, DM, DER, DN[2], FORM. CUV. I, 141, M. D. ENC., DEX.

2. (Rar) Dagherotip (**3**). *Era o dagherotipie prea frumoasă nimerită; se înfățioșa pe Eva și pe părintele ei.* CODRESCU, C. I, 250/8, cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *dagherotipii.* – Și: **daghereotipíe** s. f.

– Din fr. **daguerréotypie.**

DAH[1] s. m. și f. v. **dac[1].**

DAH[2] s. n. (Prin Bucov.) Acoperișul casei. Cf. COMAN, GL., ALR I 665/364, 370, 375, 381, 391, 395, 397. *Dáhu la casa ŝeja îi făcut bine.* ALR II 2 980/365, cf. LEXIC REG. 101.

– Pl.: *dahuri.* – Și: **dac** s. n. COMAN, GL., LEXIC REG. 101.

– Din germ. **Dach.**

DÁHIE s. f. v. **dafie.**

DAHÍU, -ÍE adj. (Prin Munt.) Șiret[3]. *Avu dreptate, parc-a fost prioroc ori năzdrăvan ori dahiu.* JIPESCU, O. 16. *Cine-și schilodește limba și vorba e sec, dahiu, pădureț, căpiat, lud și va să-și vază sângili gâlgâind supt mușteaua dușmanului.* id. ib. 60, cf. DDRF, ȘIO II[1], 152, ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.

– Pl.: *dahii.* – Și: **dachiu, -ie** adj. DDRF.

– Din tc. **dâhi.**

DÁHOI adv. (Regional; în l o c. a d v.) **Dahoi nu** = cum să nu (Girișu Negru – Salonta). Cf. LEXIC REG. II, 85.

– Din magh. **dehogy.**

DAHOIÉT, -Ă adj. v. **dăulat.**

DAHOMEIÁN, -Ă s. m. și f., adj. (Ieșit din uz) **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a statului Dahomey (astăzi Benin); beninez. Cf. MDA.

2. Adj. Care se referă la Dahomey (astăzi Benin). *Să se pedepsească cu ștreangul acei ce ar pune alături în două coloane scrierile ... dahomeene cu acele streine sub cuvânt că ar fi copiate.* CONTEMPORANUL, I, 914, cf. DER II, 6, MDA.

– Pl.: *dahomeieni, -e.*

– Din fr. **dahoméen.**

DAHÓN adj. (În nordul Mold.; despre oameni) Lacom și urât. Cf. ȘEZ. II, 225.

– Pl.: *dahoni.*

– Cf. d a g ă[2].

DAHULHANEÁ s. f. v. **tabulhana.**

DAIÁC s. n. (Regional) Pilot[2] (**1**). *Cei doi piloți dinspre apă se numesc daeaci.* ANTIPA, P. 382. *De daeacul de sus e legată sârma ținătoare.* id. ib., cf. MDA.

– Pl.: *daiaci.*

– Din tc. **dayak.**

DAIADÉRĂ s. f. (Neobișnuit) Nume dat unui instrument muzical nedefinit mai îndeaproape. *Acești sclavi ..., buni făurari de arme și buni instrumentiști, cântând din flaute, țitere, tamburine și daiadere.* ALAS 1 XI 1936, 3/7, cf. MDA.

– Pl.: *daiadere.*

– Et. nec. Cf. d a i r e a.

DAIAREÁ s. f. v. **dairea.**

DÁIBĂR s. n. (Prin fostul județ Muscel) Unealtă de dulgherie nedefinită mai îndeaproape. Cf. H IX 510.

– Pl.: ?

– Et. nec.

DAIBÓJ s. n. (Familiar; în l o c. a d j. și a d v.) **Pe daiboj = a)** pe gratis, de pomană, gratuit; pe nimica toată. *Fir-ai al dracului de chiriaș pe daiboj.* BUL. FIL. IV, 170, cf. GR. S. VII, 113. *Ăsta cu ochii închiși face trei sute dă lei ... Nu vezi ce cal e ... Mai bine îl dau pe daiboj.* CAMIL PETRESCU, O. II, 48. *Mi-am luat lumea în cap de sărăcie, de ședere fără muncă, de muncă pe daiboj.* PAS, L. I, 146, cf. DL. *Nu-i dădea carnea pe daiboj, trebuia ... s-o momească-n daruri.* BARBU, G. 385, cf. COMAN, GL.; **b)** pe degeaba, fără nici un rost. *N-are rost să-i faceți sânge rău pe daiboj cârlanului de Maleș.* GALAN, B. II, 181. ✧ E x p r. **A umbla cu daibojul** (sau **daibojă**) = a trăi din mila altora; a cere de pomană. *Micu umbla cu daibojul prin New-York.* BUL. FIL. IV, 170. *Umbli așa pe daibojă.* ȘEZ. XXIII, 44, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Regional) **A fi-n daiboji** = a fi (bine) dispus. Cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *daiboji.* – Și: **daibójă** s. f.

– Din bg. **дайбоже** „dă, Doamne!"

DAIBÓJĂ s. f. v. **daiboj.**

DAIBOJEÁLĂ s. f. (Familiar) **1.** Gratuitate; pomană (**II 1**). Com. din SILIȘTEA – CERNAVODĂ. ✦ Lucru dat de pomană. Cf. COMAN, GL., GR. S. VII, 113. ✧ L o c. a d v. **Pe daibojeală** = gratis, gratuit. Com. din SILIȘTEA – CERNAVODĂ. ✧ E x p r. **A umbla cu daibojeala** (sau **cu daibojeli**) = **a)** a căuta să obții ceva la un preț avantajos. Cf. UDRESCU, GL.; **b)** a minți (**2**); a înșela. id. ib. **A da** (sau) **a face** (ceva) **pe daibojeală** = a da sau a face ceva pe datorie. id. ib. **A face** (ceva) **în daibojeală** = a face un lucru de mântuială. id. ib.

2. (Argotic) Răspuns improvizat, lipsit de conținut; bălmăjeală. Cf. BUL. FIL. IV, 143, cf. 171. ✧ E x p r. **A sta** (sau **a se da**) **la daibojeală** = a trăncăni[1] (**2**), a pălăvrăgi. Cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *daibojeli.*

– **Daiboj** + suf. *-eală.*

DAIBOJÍ vb. IV. T r a n z. (Argotic) A expune, a povesti; p. e x t. a bălmăji, a bodogăni, a minți (**2**); a înșela. Cf. BUL. FIL. IV, 143, cf. 171, MDA.

– Prez. ind.: *daibojesc.*

– V. **daiboj.**

DAICÁR s. m. (Regional) Cerșetor. Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS.

– Pl.: *daicari.*

– **Daică[2]** + suf. *-ar.*

DAICARÍȚĂ s. f. (Regional) Cerșetoare. Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS.

– Pl.: *daicarițe.*

– **Daicar** + suf. *-iță.*

DÁICĂ[1] s. f. **1.** (Transilv.) Doică (1). *Greşeaşte mama carea nu-şi apleacă pruncul său şi fără mare şi nencungiurată pricină îl dă la daică.* MAIOR, P. 300/6, cf. BARCIANU, V., DDRF, GĂMULESCU, E. S. 125, ALR I/II h 222.

2. (Munt. şi Olt.; adesea însoţit de numele persoanei la care se referă) Termen de respect folosit la ţară pentru a vorbi cu (sau despre) o soră mai mare, o mătuşă, o verişoară ori cu care o persoană (tânără) se adresează unei femei mai în vârstă sau vorbeşte despre aceasta; (regional) ţaţă (1), lele, dadă[1] (1), ţaică[2] (1). *Aşteaptă cu ochii bleoşdiţi să scoată daica Mitrana cartofii din spuză şi dovleacul roşu din căldare.* DELAVRANCEA, S. 40, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Ce te mai osteneai atâta, daică? ... zise Lenţa.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 544, cf. TDRG, CHIRIŢESCU, GR. 249, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., BL XIII, 99. *Când te întorci, să baţi, daică, în poartă.* STANCU, D. 437, cf. H IX 82, XII 262. *Foicică peliniţă, Daică, daică, dăiculiţă, D-aşi avé uă puiculiţă Cu milă şi cu credinţă.* TEODORESCU, P. P. 293. *Ia vin tu la daica-ncoa.* PĂSCULESCU, L. P. 242, com. din IZBICENI – CORABIA.

3. (Prin Olt. şi prin Mold.) Iubită. *Ioană, Ioană, daică Ioană, Naiba te scoase-n poiană, ... Frumoasă ca o icoană?* MAT. FOLK. 273. *Cântă, cuce, limba-ţ pice, S-o ia daica s-o dumice.* GRAIUL, I, 67. *Daica s-a măritat, Florile i s-au uscat.* ib. 82. *Floricelelor ... Să-nfloriţi, să-mbobociţi, Să-mi fiţi daicăi de gâteală.* PĂSCULESCU, L. P. 71. *Nu trimete atâta dor ... Că şi daica ţi-o trimete Într-o foaie de rug verde.* FOLC. MOLD. I, 531. *Bordeiaş făr-de coşare, Gaica cu rânduri la poale Mă fac să tot vin călare Ziua la ameazu mare.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 451.

– Pl.: *daici.* – Gen.-dat. şi: *daichii* (BL XIII, 99). – Şi: **gáică** s. f.

– De la **dadă[1]**. Cf. m a i c ă, t a i c ă.

DÁICĂ[2] s. f. sg. (Prin Bucov.; în e x p r.) **A umbla cu daica** = a cerşi. *Nu ţi-i ruşine a umbla cu daica, asta o fac numai ţiganii.* Com. din BILCA – VICOVU DE SUS şi din MARGINEA – RĂDĂUŢI, cf. LEXIC REG. II, 125.

– Din ucr. **дайка**.

DÁICĂ[3] s. f. v. **doică.**

DÁICOS s. n. sg. (Regional) Pomană (**II 1**). *După daicos, ca ţiganul, prin meleaguri trierând, Un ţigan, pe-un drum, se vede, întâmplatu-s-a-într-un rând O potcoavă să găsască.* CONTEMPORANUL, III, 126, cf. BL II, 147.

– Cf. d a i c ă[2].

DAIEREÁ s. f. v. **dairea.**

DÁIJA s. f. Depresiune închisă întâlnită în rocile argiloase din regiunile aride sau semiaride. Cf. DN[3], MDA.

– Pl.: *dáije*

– Din fr. **daija.**

DAILERÓI interj. v. **ler(-).**

DAILERÓM interj. v. **ler(-).**

DAILERÚI interj. v. **ler(-).**

DAILERÚRI interj. v. **ler(-).**

DAÍM s. m. v. **dam[1].**

DAIMIÓS s. m. v. **daimyo.**

DÁIMON s. m. v. **demon.**

DAIMONICITÁTE s. f. (Filos.) Calitatea de demon (6), daimonie. *În „Apologie" nu se vorbeşte despre „daimonul" lui Socrate, ci despre „daimonicitate" ..., înţeleasă îndeobşte ca instanţă păzitoare inhibitivă („nu face cutare lucru").* LIICEANU, J. 63.

– De la **daimon.**

DAIMONÍE s. f. (Filos.) Calitatea de demon (6), daimonicitate. *Din condiţia daimoniei nu ieşi decât dacă intri în ordinea supremă.* LIICEANU, J. 63.

– **Daimon** + suf. *-ie.*

DAIMYÓ s. m. Denumire generică a marilor seniori feudali din Japonia, care şi-au pierdut privilegiile în urma Revoluţiei din 1867–1868. *Daimiosii, seniorii şi soldaţii nu atârnă de şogun.* SĂM. III, 158, cf. DER, DN[3], M. D. ENC.

– Pl.: ? – Şi: (învechit) **daimiós** s. m.

– Cuv. japonez. Cf. fr. d a ï m i o, d a ï m y o.

DAINÁ s. f. v. **doină.**

DÁINĂ s. f. v. **doină.**

DAIÓR s. n. (Regional) Hârdău (Obârşia-Cloşani – Baia de Aramă). Cf. GL. OLT.

– Pl.: ?

– Et. nec.

DAIRÁ s. f. v. **dairea.**

DAIREÁ s. f. **1.** (Învechit) Suită (1) militară. *Ia cu dânsul două tunuri şi o mie de oşteni, Daiereoa lui mai toată şi delii şi tiuliumeni.* BELDIMAN, E. 86/34, cf. ŞIO II$_1$, 152.

2. Instrument muzical oriental de percuţie, asemănător tamburinei, alcătuit dintr-un cerc de lemn acoperit cu piele şi prevăzut cu discuri metalice, folosit, mai ales, la marcarea ritmului. *Ş-oi cânta şi eu cu daiereaua.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 56. *Hârca ..., o lăieşiţă cu o dairea în mână.* PR. DRAM. 390, cf. POLIZU. *Musica cea compusă de două vioare ş-o dairea începu a întona cântecile sale.* PELIMON, I. 265/25. *Mai adaogă la acestea pe ţiganii nomazi, ... cu prejudeţele lor, cu scripcele şi daererile lor.* FILIMON, O. II, 340. *Privia cum giuca ursul după sunetul daerelii şi, sara ..., se aduna grămadă cu ceilalţi copii.* ALECSANDRI, O. P. 67, cf. CIHAC, II, 571, LM. *Acolo sunt ... muscalagii cu naiul, cu dairaoa, cu ciumbalele, cu diblele şi cu surlele.* ODOBESCU, S. III, 111. *Harfele şi tamburele, alăutele şi dairelele începură o cântare.* CARAGIALE, O. II, 263. *Îi dădu un fel de tobă de aramă cam ca daiereaua.* ISPIRESCU, U. 44, cf. DDRF, BARCIANU, ŞIO II$_1$, 152, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Dairaua cu cimpoiul şi ghitara tac speriate.* IOSIF, P. 62, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Dansează indecent în sunetul a două viori şi al unei dairele.* CĂLINESCU, S. C. L. 74. *Dintre instrumentele muzicale pe care le găsim azi în mâna poporului nostru, cele vechi: duba, daireaua, drâmba ... sunt propriu-zis populare.* ALEXANDRU, I. M. 10. *Ei folosesc ... o dairea sau dara obişnuită, formată dintr-o membrană de piele întinsă pe un cerc de lemn.* id. ib. 34, cf. LTR[2]. *Ursul cu dairaua purtând cojocul veşted Şi dorul de pădure purtându-l în cojoc.* LABIŞ, P. 202, cf. DL, DM. *Jucau muieri sulemenite ..., îmbrăcate în rochii ... pline de sticle şi mărgele, de galbeni ţigăneşti ce iute zornăiau la lovitul unei dairale.* BARBU, PRINC. 245, cf. DER. *Ursul ... se ridica pe labele dinapoi şi dansa ritmic, ridicând alternativ picioarele, după bătaia în dairea a ursarului.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 19, cf. M. D. ENC., DEX. *A doua zi de dimineaţă să se ducă acasă la dânsul cu toată*

ţigănimea cântând din dairale. SEVASTOS, P., în SNOAVA, II, 200. *Daraua care este compusă dintr-un cerc de lemn ... pe care este aşezată pielea spre a putea răsuna.* H XI 150. *Un ţigan cu dairaua îl joacă* [pe urs], *îl duce pe la casele unde sunt strânşi mai mulţi oameni.* I. CR. IV, 81, cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *dairele.* – Şi: (învechit şi regional) **dairá** (pl.: *dairale*), (învechit), **daerá** (TDRG), **daiereá, dăireá** (PR. DRAM. 400), (regional) **daiareá** (CADE), **dará, dăreá** (DA), **deireá** (UDRESCU, GL.), **dereá** (id. ib.) s. f.

– Din tc. **daire** „tamburină".

DAÍS s. n. (Rar) **1.** Platformă pe care se aşeza masa pentru seniorii feudali. Cf. DN[3], MDA.

2. Lucrare suspendată deasupra unei statui, a unui tron etc., susţinută de coloane. Cf. DN[3], MDA.

– Pl.: ?

– Din fr. **dais**, engl. **dais.**

DAIÚR s. n. (Regional) Ciubăr (Obârşia-Cloşani – Baia de Aramă). Cf. GL. OLT.

– Pl.: *daiure.*

– Et. nec.

DAJÁLBĂ s. f. (Prin Transilv. şi prin nord-vestul Munt.) Capie. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 52, H IX 475, CHEST. V 167/83, 92.

– Pl.: *dajalbe.* – Şi: **degeábă** s. f. CHEST. V 167/83, 92.

– Cf. j a l b ă.

DAJD s. m. (Învechit, rar) Dajnic (**2**). *Arendaşii de moşii, de mori şi alţi oameni ... ce să neguţitoresc într-acel oraş şi umblă fără niciun căpătâi, de nu vor fi intraţi la nicio orânduială, să să aşaze între dajdii oraşului* (a. 1819). DOC. EC. 234, cf. MDA.

– Pl.: *dajdi.*

– Derivat regresiv de la **dajdie.**

DÁJDĂ s. f. v. **dajdie.**

DÁJDE s. f. v. **dajdie.**

DÁJDIE s. f. (Învechit) **1.** Tribut (**1**). *Acu cade-se să dăm dajde împăratului sau nu?* EV. SL-ROM. 85[v]/13-14. *Cade-se dajde a se da lu chesariu au nu.* CORESI, TETR. 50. *Mavrichie le tremease dajde şi legă cu dânşii pace.* MOXA, 373/35, cf. 400/24. *Acest Pătru-Vodă au izvodit întâi şi au început a da dajdea turcilor.* URECHE, L. 82. *Crai pământeşti de la carii iau dajde.* N. TEST. (1648), 23[r]/5. *L-au făcut să dea şi dajde grecilor.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 9[v]/31, cf. octombrie 65[v]/29. *O sumă de bani în chip şi de dajde, şi de dar, în toţi anii de la cămara împărăţiii lua.* CANTEMIR, HR. 81, cf. ANON. CAR. *Să nu piarză cetatea din carea lua multă dajde.* MINEIUL (1776), 145[v2]/23. *Ţara să-ţi dea numai tributul sau dajdea care atunci s-a legat a fi pe an.* VĂCĂRESCUL, IST. 255, cf. 251. *În vreme de pace ... sânt datori ... stăpânitoriului a da porţia, vama şi alte dajde.* OBRADOVICI, D. 32/8. *Iutungii, pe cari i-au învins Aurelian dincoace de Dunăre, înainte de aceaia romanilor da dajde.* T. AARON, S. A. 40/13. *După scăderea dajdei cu carea era însărcinat.* AR (1829), 38[2]/48, cf. HELIADE, O. II, 344. *Mă cinsti şi cu nume de vistier dăjdiilor ce plăteşte Arabia.* CĂPĂŢINEANU, S. 71/3. *Decheval ..., biruind pre Domiţian, chesariul Râmului, l-au silit ... să plătească dachilor dajde pre tot anul.* BĂRAC, A. E. 2/14, cf. POLIZU, LM, ALEXI, W., TDRG. ✦ (Învechit, rar) Corvoadă. *Feciorii lor cei rămaşi în pământ ... aduse pre ei Solomon în dajde* (i-a pus la c o r v o a d ă B 1938) *până în ziua de astăzi.* BIBLIA (1688), 251[1]/21.

2. Bir; impozit. *Au plătit multe dăjdii curteneşti pentru Gheorghe şi i-au pierit multe bucate pentru dânsul* (a. 1629). ap. PANAITESCU, O. Ţ. 206. *L-au plătit în patru ai de dajde curtenească* (a. 1631). IORGA, S. D. V, 19. *Să aibă a-i plăti dajdia şi toate greutăţile câte-s prespre an.* PRAV. 5. *Pentru greutăţile şi dăjdele ce sământ într-acel loc, să va duce aiuri.* ib. 167. *Vor fi ... iertaţi de bir de ţară ... şi de alte dăjdii şi mâncături câte vor fi peste an* (a. 1684). ap. HEM 3 213. *Scotè mulţime de orânduieli pe ţară şi pe mazâli dăjdii grele şi pe breslaşi greutate.* NECULCE, L. 101, cf. 327. *Dăjdile vlădiceşti ... să le strângă şi să le aduc[ă] la săbor* (a. 1696). IORGA, S. D. XII, 282, cf. ANON. CAR. *Aciastă dajde numai estimp va fi* (a. 1705). IORGA, B. R. 33. *Având noi mare păsul pentru a noastră dajde* (a. 1723). BUL. COM. IST. V, 238, cf. 251. *Ispravnicii să nu ceară de la lăcuitori nicidecum dăjdii sau alte angarii.* PRAV. COND. (1780), 154. *Dau dajde fieştecare pentru paza şi slobozenia lor.* AMFILOHIE, G. 9/20. *Acele poliţe s-au trimis dă ispravnici în datoria dăjdiilor numitului judeţ Mehedinţi* (a. 1811). DOC. EC. 87. *Şi s-a luat obacii în dajdia visteriei.* ZILOT, CRON. 85. *Această adunare va tocmi împărţirea birului şi a dăjdiilor.* REG. ORG. 17/3. *Partea finanţelor prin cea cu înlesnire intrare a dăjdiilor s-ar afla în cea mai bună stare.* CR (1832), 301[2]/22, cf. SĂULESCU, HR. I, XX/1. *Scrie-mi, mă rog, ... la cât se suie birul şi dajdiile care primeşte hazneaoa.* KOGĂLNICEANU, S. 110. *În ţara lui plăteşte dajdia, vama, trecătoarea şi orice drepturi ale statului.* TÂMPEANUL, G. 43/25, cf. PR. DRAM. 187. *Din dajdiile preoţilor se organiseră doă clase.* C. VÂRNAV, H. 82/31. *Să micşureze dăjdiile.* NEGRUZZI, S. I, 154, cf. ALEXANDRESCU, O. I, 130. *Vinăriciul, oieritul şi fumăritul erau dăjdii indirecte ce plăteau particolarii către stat.* FILIMON, O. I, 121, cf. CONV. LIT. I, 319, CIHAC, II, 90. *Din dajdie, din munca ta zilnică, îţi iau bani pentru ca să cumpăr tablouri.* MAIORESCU, D. I, 243. [Trebuie studiate] *acte privitoare la felurite dăjdii şi contribuţiuni ... la care, dupe vremi, au fost supuse monăstirile.* ODOBESCU, S. II, 7. *Îşi plătea dajdia, se avea bine cu toţi din sat.* ISPIRESCU, L. 205, cf. BARCIANU, V., DDRF. *Pe cel ce-mpilat-a cu dăjdii ... E gata să-l scape de-acum.* SĂM. IV, 312, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D. *Scoate banii! îi zise cel ce strângea dăjdiile.* VISSARION, Î. 31, cf. id. B. 336. *Părintele protopop ... avea în grijă mai mult dajdia în producte şi bani.* SADOVEANU, O. XX, 576, cf. SCRIBAN, D. *Ne-a topit stăpânirea cu dăjdiile.* STANCU, R. A. II, 349. *La strângerea dajdiei ..., îi vorbise despre corespondenţele omului.* BARBU, PRINC. 314. *Dajdia călărăşească ... era de 6 galbeni.* STOICESCU, C. S. 107. *Când se dădea dajdia ..., ea se strângea în natură de la stogurile aşezate pe câmp.* PANAITESCU, O. Ţ. 90. *Cu toate scutirile de dăjdii, îmbulzeala nu era prea mare către acest meşteşug.* G. BARBU, A. V. 26. *Marii proprietari braşoveni au beneficiat de scutiri chiar şi atunci când în ţară toţi plăteau „dajdia după dobitoace", aşa cum reiese dintr-o scrisoare din 1707 a lui ... Brâncoveanu.* BUTURĂ, EG. 216, cf. GRAIUL, I, 195, com. din FRATA – SĂRMAŞU, ALR I 384/165, 180, 190, 343, 401, 428, 436, 440, 720, A VI 25. ✧ F i g . *Nici un minut nu trece fără a-l îmbogăţi; stăpân al ceasurilor sale, pune asupra lor o dajdie, şi fieştecare dintr-însele trecând, îi lasă în urmă un venit nepreţuit.* MARCOVICI, C. 55/3. *Voi pune o dajde pe chinurile mele.* id. ib. 95/21. *Trăieşte în pădure mistreţul şi, dacă vine la porumb, dă dajdie pielea şi carnea.* SADOVEANU, O. XX, 109, cf. X, 396. ✧ E x p r . **A-l ajunge dajdia** = a-i reveni cuiva plata unei contribuţii. Cf. CV 1951, nr. 3, 36. **A se aşeza** (sau **a intra, a arunca**) **în dajdie** = a obliga pe cineva să plătească impozit. *Copiii lăcuitorilor dajnici ce să numesc holt[ei] nu întră în dajde mai-nainte dă a să însura* (a. 1811). DOC. EC. 94. *Câţi alţi să vor mai găsi peste această sumă ce s-au zis mai sus, fără osebire să să aşeze în dajdiie* (a. 1819). ib. 234. *Pandurii au fost aruncaţi în dăjdie.* OŢETEA, T. V. 161.

– Pl.: *dăjdii* şi (învechit, rar) *dajdii,* (regional) *dăjdiuri* (VÎRCOL, V.). – Şi: (învechit) **dajde** (pl. *dajde*), **dăjdie, dăjde, deájdie** (PONTBRIANT, D.), **déjdie** (IORGA, S. D. VII, 30), (regional) **dájdă** (ALR I 384/343) s. f.

– Din slavon. **даждь.**

DÁJDNIC, -Ă adj., s. m. v. **dajnic.**

DÁJNIC, -Ă adj., s. m. şi f. (Învechit) **1.** Adj. (Despre oameni) Care trebuie să plătească impozit în bani sau în natură; p. e x t. (despre obiecte, alimente etc.) care trebuia să fie dat, care este datorat cuiva; (f i g.) îndatorat. *Daţi tuturor cui seţi datori. Cine e dajnic, să dea dajde.* CORESI, L. 266/12. *Văzu odihna că ar fi bună şi acel pământ cum iaste de dulceaţă, ce umerele sale le plecă ... şi va fi sluga dajnică.* PO 174/23. *Veriunde să vor afla niscai bucate dajnice, ascunse în bucatele celor ce nu dau* (a. 1696). IORGA, S. D. V, 343. *Cunoscându-să trebuinţa dă o sumă multă dă saci ..., s-au orânduit ... ca să să împlinească dă la toate judeţele dă fieşcare lude dajnic câte un sac bun* (a. 1809). DOC. EC. 77. *Acest domn ... au făcut aşezământ ţării, adică catagrafie de lăcuitorii dajnici ai ţării* (a. 1811). ib. 93, cf. 94, I. GOLESCU, C. *Puse o dajdie nuoă asupra tuturor lăcuitorilor dajnici de obşte, numită năpaste.* F. AARON, I. II, 98/15, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Au închinat ... pentru mită, fără de voia şi fără de ştirea neamului, le-au supus metoaşe dajnice altor monastiri din Ţeara Grecească.* ODOBESCU, S. I, 435, cf. DDRF, ŞĂINEANU[2], DL, DM, DEX. ✦ (Despre documente) Care se referă la dăjdii. [Lei] *31 – de carte de jalobă ori legată ori daşnică, afară din cinci parale a scriitorului* (a. 1820). IORGA, S. D. XXII, 32.

2. S. m. şi (rar) f. Persoană care este supusă impozitării; contribuabil; (învechit, rar) dajd. *Banii vinăriciului, ce iaste ca să plătească daznicii cei ce vor avea vii într-acele dealuri* (a. 1749). IORGA, S. D. V, 494. [Banii] *ce ies ... de plătesc dajnici de vadră câte patru bani şi ploconul de nume* (a. 1782). id. ib. XIV, 110, cf. 134. *Un dajnic supus legilor pământului în care el trăieşte.* IORGOVICI, O. 85/18. *Unde sânt dajnicii şi supuşii cu învăţături luminate şi făcători de bine?* ŢICHINDEAL, F. 15/11. *Dajnicii oraşului ..., cu sălăşluirea prin satele judeţelor ..., să plătească acolo unde să află lăcuind* (a. 1819). DOC. EC. 234, cf. ZILOT, CRON. 77. *Se va împărţi suma trebuincioasă a banilor pe toţi dajnicii după analoghia taxei ce sânt orânduiţi a plăti.* REG. ORG. 22/31. *Şase lei de familie ce să cere şi de la ei precum şi de la toţi dajnicii* (a. 1837). DOC. EC. 663. *Boierii mari şi mici ... aveau şi privilegiul de a scuti un număr de dajnici.* GHICA, S. XV, cf. LM, DDRF, ALEXI, W. *Strângeau aşa-numitele dăjdii de zloţi ... la care erau supuse anumite categorii de dajnici.* IORGA, C. I. III, 220, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., CV 1951, nr. 3, 36, DL, DM, DEX.

3. S. m., adj. (Persoană sau colectivitate) care plăteşte tribut (**1**). *Dăm bani, numai deodată toţi nu putem să-i dăm, de vreme ce suntem dajnici şi turcilor.* IST. Ţ. R. 23, cf. ANON. CAR. *Să se numească tot crai, cu oştile sale oarece, însă supus Franciei şi dajnic sumă de aur.* DIONISIE, C. 215. *Vom căuta începutul acestii deosebiri dăruite grecilor de cinstire mai mult decât celorlalţi supuşi daşnici ai sultanului.* OBLĂDUIREA, 9/13. *Tractatul din Iaş au tocmit în scris o mai mare împresurare la sloboda stăpânire a Porţii asupra prinţipilor şi supuşilor dajnici.* ib. 98/3. *Au supus pe Rosia ... şi pe prinţipii ei i-au făcut a lor dajnici.* ASACHI, I. 56/23. *Nu vă temeţi, adăogi el, de această naţie ... de veacuri dajnică.* BĂLCESCU, M. V. 366.

– Pl.: *dajnici, -ce.* – Şi: **dájdnic, -ă** (LM), **dáşnic, -ă, déjdnic, -ă** (PONTBRIANT, D.) adj., s. m. şi f.

– **Dajdie** + suf. *-nic.*

DAKÓTA s. m. pl. Nume dat celor mai importante triburi de indieni din America de Nord, care ocupau bazinul fluviului Missouri şi preria până la Munţii Stâncoşi. Cf. DER, M. D. ENC., DEX[2].

– Din engl. **Dakota.**

DÁLA s. m. (Regional) Unul dintre numele eufemistice ale dracului (Crihalma – Rupea). Cf. LEXIC REG. 95.

– Cf. ă l a.

DALÁC s. n., s. m. **I.** S. n. **1.** (Med.; popular) Antrax. Cf. I. GOLESCU, C. *Oile dălăcindu-să să pot tămădui apucându-să în pripă să se strâcnească unde să va arăta capul dălacului.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 37/6. *Boalele dinnăuntru care se ivesc mai des la cai şi care, economul dacă va fi îngrijire şi luare aminte săngur le poate cunoaşte şi vindeca, sânt următoarele: gălci sau buba mănzului, colica, inflamaţie de plămâni ce-i zic dalac.* LITINSCHI, M. 150/26. *Vită moartă de dălac.* MAN. SĂNĂT. 248/2. *Locurile ivirei dalacului sânt pe toate părţile trupului ... şi la vaci pe uger.* LUCACI, M. 8/18, cf. POLIZU. *Un fel de dalac amestecat cu bubă, cu fierbinţeală şi cu moarte.* GHICA, S. 278, cf. BARCIANU, V., COSTINESCU. *Ciuma particulară rumegătoarelor ... la noi de vulg se numeşte dalac.* CONTEMPORANUL, I, 467. *Cătană şi-a descântat dălacul şi l-a stropit cu apă neîncepută.* DELAVRANCEA, S. 266, cf. DDRF. *Boii şi vacile zac de felurite boale şi anume: ... de dalac, umflarea splinei.* DAMÉ, T. 30, cf. ŞIO II$_1$, 152, ALEXI, W. *Dalacul (un fel de bubă neagră, rea, periculoasă, ...) este la om ceea ce-i cărbunele la animale.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 44, cf. ŞĂINEANU[2]. *Dalac, cărbune, băşica cea rea, bubă-rea, bubă-neagră, armurar, talan.* CANDREA, F. 223, cf. 227. *Dalac i se zice antraxului apărut la vitele cornute mari.* I. CR. II, 130, cf. BIANU, D. S., GOROVEI, CR. 436. *Buba dalacului ce ieşti. Io aşè te sorocesc, Şi cu mñiere te-ndulcesc.* PĂCALĂ, M. R. 247. *Dalacul (boala de cai) se vindecă.* ŞEZ. XV, 126, cf. RESMERIŢĂ, D. *Dălacul se manifestă în umflarea splinei şi se căpătă din iarbă prea grasă.* DRAGOMIR, O. M. 19. *Porcii se molipsesc ... mâncând din cadavrele animalelor moarte de dălac.* ENC. VET. 633, cf. CADE. *Cu eter se şterg buboaiele, dalacul, rănile.* VOICULESCU, L. 121. *Dalacul e un fel de bubă neagră, rea, periculoasă.* BUJOREAN, B. L. 84. *Aşternutul şi băligarul animalului bănuit că este bolnav de dalac, se va arde.* ENC. AGR. I, 258, cf. SCRIBAN, D. *Guţă ... a murit anul trecut de dalac.* STANCU, D. 38, cf. LTR[2], cf. DL, DM, DER. *Să se transforme în răspânditorul unei boli molipsitoare sau a unei epidemii (pestă porcină ..., dalac).* VÂN. PESC. octombrie, 1964, 21, cf. D. MED., M. D. ENC., H II 67, 83, 122, 155, 259, III 24, 414, IV 14, 91, IX 315, X 25, 37, 351, 491, 525, XIV 213. *Buba cu buboaica, Brânca cu brâncoaica, Dălacu cu dălacioaica ... Să piei, Să răspiei.* ŞEZ. I, 199, cf. III, 197. *Bubă de dălac, Bubă de năjit ..., Nu face carne rea.* PAMFILE, B. 17. *Tu bubă cu dălac, Tu bubă cu dălăcoaică ..., Tu de aici să ieşi!* ŞEZ. XIII, 4. *Buba cea rea sau dalac de regulă o capătă omul de la animale.* BÎRLEA, L. P. M. II, 401, cf. ALR I 1 658/510, 516, 522, 584, 594. *Bubă bună, Sor' cu dălacul Şi cu sfânta ciumă!* FOLC. MOLD. I, 207. ✧ (În imprecaţii; adesea glumeţ) *Hi, hi, da hi ..., lua-v-ar dalacul ... prohodi-v-ar cioarele!* ALECSANDRI, T. 394. *Un biet mănzoc beteag din vro şeizeci de cai ce are ciocoiul ..., darea-ar dalacul într-înşii!* CONV. LIT. X, 404. *Cum te cheamă, cum îţi zice: Doi dalaci să te mănânce!* FOLC. MOLD II, 368. ✧ (Adjectival) *Ieşi, bubă albă ..., Bubă veninată, Bubă d'alac, Buba bubelor, Sora ciumelor.* TEODORESCU, P. P. 358, cf. ALR I 1 658/510, 584, ALR II 4 221/848.

2. (Med. vet.; regional) Ariceală (Strehaia). Cf. ALR II 4 221/848.

3. (Prin Mold. şi prin nord-estul Munt.) Erizipel. *Vărsatu, dalacul nu au alt leac decât ... să-i dai în grabă inimî de cuţit.* STOIAN, PĂST. 62. ✦ Epitet depreciativ pentru un cal leneş. Cf. DR. V, 181. *Hii căluţ cu tetea! Haide, hii dălac, De-nnoptăm pe drumuri nu mâncaţi alac.* CONTEMPORANUL, II, 691. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de") *Un dalac de iapă.* ap. TDRG.

II. S. m. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu tulpină simplă, dreaptă, terminată la vârf cu o floare unică de culoare verzuie, cu fructul o bacă neagră-verzuie, foarte toxic, ale cărei frunze sânt folosite în medicina populară la vindecarea

dalacului (**1**); (regional) aişor, boaba-lupului, boaba-vulpii, bobiţă, buruiană-de-beşică, buruiană-de-bubă, buruiană-de-dalac, dălăcuţă, foaie-de-dalac, frunză-de-zgaibă, iarba-stelei, mărul-lupului (v. m ă r[1] **2 b**), mură-de-ghite, poala-vulpii (v. p o a l ă **IV 2**), răsfug (**5 b**), strugurul-lupului (v. s t r u g u r e **II 1**), turta-lupului (v. t u r t ă **II 2 b**), usturoiţă (*Paris quadrifolia*). Cf. DDRF, ŞIO II$_1$, 152, ŞĂINEANU[2]. *Poporul a numit-o ... dalac şi o socoteşte bună pentru vindecat dalacul.* CANDREA, F. 301, cf. RESMERIŢĂ, D., PANŢU, PL., CADE, BUJOREAN, B. L. 374, ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR[2], BORZA, D. 124, M. D. ENC., BUTURĂ, EB. I, 86, H IV 84, V 34.

2. (Regional) Spanacul-ciobanilor v. s p a n a c (**I 2**) (*Chenopodium bonus-henricus*). Cf. BORZA, D. 46, MDA.

3. (Prin Olt.) Pistornic (**2**) (*Abutilon theophrasti*). Cf. BORZA, D. 9, MDA.

4. (Regional; în forma *dălac*) Păpălău (**1**) (*Physalis alke-kengi*) (Sebeş). Cf. BORZA, D. 130, MDA.

5. (Regional; în forma *dălac*) Gheaţă (*Sedum spectabile*). Cf. BORZA, D. 158.

– Pl.: (**I**) *dalacuri*, (**II**) *dalaci*. – Şi: **dăláp** (ALR I 1 658/594) s. n.

– Din tc. **dalak.**

DÁLAI-LÀMA s. m. Nume purtat de conducătorul spiritual al budiştilor tibetani. Cf. STAMATI, D., COSTINESCU, ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *dalai-lama.*

– Cuv. mongol. Cf. fr. dalaï-lama.

DALAÍR s. m. (Cu sens neprecizat, în poezia populară). *Sus pe luciul Dunării, Îmi umblă un dalair, Dalair alai făcând, De Tănislav întrebând.* PAMFILE, C. Ţ. 74.

– Et. nec.

DALÁJ s. n. Pavaj, pardoseală sau placaj de zidărie, executat din dale de piatră naturală sau artificială. *Vestibulul avea tavanul în butie, ornat cu desene în stuc alb, pereţii în roşu pompeian şi un dalaj de plăci de travertin.* CĂLINESCU, B. I. 40. *Îngerul aşezat cu picioarele la nivelul dalajului ar fi călăuzit pe moartă spre poarta de metal.* id. ib. 77. *Dalajul folosit pentru placarea pereţilor se execută din plăci de piatră naturală sau artificială.* LTR[2], cf. DL, DM, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *dalaje.*

– Din fr. **dallage.**

DALÁN interj. (Regional; de obicei repetat) Cuvânt care imită sunetul produs de clopotul bisericii; balang (Lăpugiu de Sus–Deva). Cf. ALR I 353/85.

– Formaţie onomatopeică.

DALÁNGĂ s. f. = **talangă** (**1**). Cf. SCRIBAN, D.

DALAVÍR s. n. = **talaghir** (**1**). Cf. URICARIUL, X, 401.

DÁLĂ[1] s. f. **1.** (De obicei urmat de determinări care indică materialul) Placă, de obicei de dimensiuni reduse, folosită la executarea unor pardoseli, pavaje sau placaje de zidărie. *Dalle mari, ... din oarecare derâmături, stau culcate ici şi colea sub iarba care copleşise curtea.* BARONZI, M. I, 47/10, cf. id. I. L. I, 195/18, ALEXI, W. *Dale de gresie pentru pavaje şi pardoseli, pentru căptuşit pereţii, de orice grosime, cu sau fără reliefuri.* NICA, L. VAM. 77. *Se uita în jos şi nu-şi dezlipea privirea din dalele de piatră ale bucătăriei.* ARGHEZI, S. VIII, 242. *Porţiunea de trotuar, printr-o excepţie, era pavată cu dale de piatră.* CĂLINESCU, B. I. 53. *În sala de primire ..., paşii au început să-mi sune pe dalele de piatră.* STANCU, R. A. I, 125, cf. LTR[2], DL, DM. *În zori, spălat de ploi, oraşu-i nou Pe dale limpezi soarele dansează.* LABIŞ, P. 380. *Se ivi o uliţă pavată cu dale mari de piatră.* BARBU, PRINC. 124. *Garda patrula somnolent şi monoton pe dalele de piatră ale curţii.* id. Ş. N. II, 180, cf. DER, DN[2]. *Descoperă o vastă incintă înconjurată de o dublă centură, din dale verticale de piatră.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 93, cf. M. D. ENC. *Ne-am hotărât să aruncăm dale de ciment în apă.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 19. ◇ F i g. [Noaptea] *rămâne goală-n cer pe dalele seninătăţii.* VOICULESCU, POEZII, I, 167. *Şi bolţi în surpătură pe necioplite dale ... Vă răsăreau vedenii în lună şi în vis.* PILLAT, P. 99.

2. Placă de beton armat a unui planşeu, a unei bolţi etc. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX. *Modificările structurale locale ale dalelor de beton.* RL 2005, nr. 4 732.

3. (Rar) Lespede. Cf. SCRIBAN, D. *Se depune o muncă istovitoare pentru a se desţeleni dala mare de piatră, care, ea singură, acoperă ultima celulă a împăratului prizonier.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 9, 19.

– Scris şi: (după fr.) *dallă.* – Pl.: *dale.*

– Din fr. **dalle.**

DÁLĂ[2] s. f. v. **dalie.**

DÁLB, -Ă adj. (În limbajul poetic popular sau de inspiraţie populară) **1.** Alb, imaculat şi frumos. *Uitându-se la undă, A ei dalbe mâni a frânt.* ASACHI, S. L. I, 184. *Eu şedeam pe-o colinioară, Rai sădit cu dalbe flori.* CONV. LIT. I, 350. *Şi-n aer parfumul a florilor dalbe Plutea cu lucirea steluţelor albe.* ALECSANDRI, P. I, 126. *Sania-mi cea mică, murgul meu cel dalb Lăsau urme albe pe omătul alb.* id. ib. 220, cf. id. POEZII, 40. *De peste larg pridvor, Din dalb iatac de foişor Ieşi Zamfira-n mers isteţ.* COŞBUC, B. 20, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Pe cruci dalbe de fereastră Pătrunde lumina-n casă.* MUSCEL, 12. *Căpşorul blond ... Se razemă pe mâna dalbă.* IOSIF, P. 18, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Feciorul ... A doua zi sta lânced sub dalba desflorare.* VOICULESCU, POEZII, I, 102, cf. SCRIBAN, D. *Afară se clătina lin o creangă dalbă de cireş în floare.* C. PETRESCU, A. R. 47. *Câmpii-s dalbi şi frumoşi.* M 1975, nr. 1, 11. *Şi-am iubit o copiliţă Cu flori dalbe în cosiţă.* PAVEL, S. E. 195. *Ian întinde-o garofiţă Din a ta dalbă mânuţă.* POP., ap. GCR II, 295. *Un cal negru d'alb de spume.* TEODORESCU, P. P. 27. *Ochii cei vătămători ... Înveliţi să fie cu perdele albe, Să nu mai privească la obraze dalbe.* id. ib. 369. *Puiculiţă dalbă-n pene Şi subţire la sprâncene.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 249. *Câtu-i moşu dalb la plete, Totu-i stă firea la fete.* id. ib. 467. *Grădină cu nalbă dalbă, Vine badea şi mă-ntreabă.* DOINE, 74. *Să-mi bag mâna-n minteuţă, Să scot dalbă hârtiuţă.* BÎRLEA, L. P. M. I, 23. *Auzi, mândră, ce s-aude ... Trei miori dalbe, cornute.* FOLC. TRANSILV. I, 535. *Pe dalbe feţele mele, Ochii-mi varsă lăcrimele.* ib. II, 306. ◇ (În formule stereotipe din colinde) *Sculaţi voi, români plugari, Florile dalbe, Că vă vin colindători.* TEODORESCU, P. P. 20. *Sub poalele ceriului, Florile dalbe! ... Mândră masă e gătită.* POP., ap. GCR II, 330. ◇ (Ironic) *Zburâ din locurile străine Drept acasă în dalba ţigănie Unde pe toţi află în bucurie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 212. ◇ (Adverbial) *Am fost la Bicaz la începutul lunii dalb înflorite cu cele dintâi plăpânde şi gingaşe primăvăriţe ale lui martie.* IL aprilie 1960, 10. ✦ S p e c. (Despre oameni) Cu părul alb. *El din friptă tinereaţă Până-n dalbă bătrâneaţă.* MAT. FOLK. 94. ✦ (Rar) Alburiu. Cf. CABA, SĂL. 88.

2. Gingaş, graţios, atrăgător. *Alei! dragă zinişoară, Mărioară, Florioară, Mult eşti dalbă şi frumoasă.* ALECSANDRI, P. I, 95. *Nobilul castelan, subt ochii dalbei regine a cugetelor sale, se pornea călare ... ca să vâneze.* ODOBESCU, S. III, 54. *O dalbă fecioară adoarme.* EMINESCU, O. I, 4. *Ionel, Dalbul feciorel ..., Mai întâi zâmbea, Mai apoi râdea.* COŞBUC, P. 33, cf. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE. *Păsărică dalbă cu aripa albă.* POP., ap. GCR II, 338. *Dulce turturică, Dalbă păsărică.* ALECSANDRI, P. P. 7. *Lângă mândră fântâniţă, Trece-o dalbă copiliţă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 378. *Amândoi sunt tot de-o seamă ... Şi la dalbe frumuseţe.* PĂSCULESCU, L. P. 70. *Împrejurul mesei, Numai dalbe jupânese.* ŞEZ.

VIII, 109. *Într-o verde grădiniță Șade-o dalbă copiliță, Pe-așternut de calomfiri.* BALADE, III, 147. *Să s-aleagă din nuntași ... Și din dalbii coconași ... Să descuie porțile.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 131.

3. Strălucitor (**1**). *Frumoasă ca zorile, dalbă ca lumina soarelui.* CONV. LIT. III, 133. *O văpae albăstrie, Ce măreşte-n mezul nopții dalba luncii feerie.* ALECSANDRI, POEZII, 54. *Noaptea zeii se preîmblă în vestmintele lor dalbe.* EMINESCU, O. I, 44. *Luna revărsa printre arborii nînși și străluciți în haina lor argintie o lumină dalbă ca visul de vară.* id. P. L. 132, cf. ALEXI, W. *Lungi nopți de iarnă – atunci ce dalbe-ți par.* GORUN, F. 47. *Mândri heruvimi, Străjuitori la dalbe porți de rai.* VOICULESCU, POEZII, II, 184, cf. 67. *El în sân mâna-și băga, Dalb de paloș că scotea ... Și butucul deschidea.* ALECSANDRI, P. P. 91. *Iară noaptea lui e lină, Că-i cu-a stelelor lumină Și cu dalbă lună plină!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 76. *Înșir-te mărgărite cu dalbe flori aurite.* STĂNCESCU, B. 163. *La mijloc de case, Stă tot mese-ntinse, Făclii dalbe-aprinse.* PĂSCULESCU, L. P. 6. *Băgai mâna-n minteuță, Scosăi dalbă săbiuță.* BÎRLEA, L. P. M. I, 24. *În cine te-ncrezi mai bine, Ori în mine că ți-s frate, Ori în dalbele de arme?* FOLC. OLT. – MUNT. II, 337, cf. 86. ✦ (Substantivat, la pl.) Arme albe. *Dormiți, dormiți mari boieri, Cu dalbe la căpătâiu, Cu pistoale scumpe-n cuiu.* MUSCEL, 12.

4. (Despre zori) Luminos, limpede, clar. *Penele se scaldă în dalba dimineață.* ALECSANDRI, POEZII, 241. *Simțea că astfel cheful va ține până-n dalba ziuă.* REBREANU, I. 154. *De la ciniori Pân-la cântători. De la cântători Până-n dalbe zori.* TEODORESCU, P. P. 189. *De la mândră rujă creață, De la puica-mi albeneață Ca și dalba dimineață.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 322. *Uită-n sus și uită-n jos Uită-n dalbul răsărit Vede-un călăreț venind.* FOLC. TRANSILV. I, 93. ✦ (Substantivat; învechit, rar) Zori de zi; răsărit[1] (**II 1**). Cf. HEM 712, DDRF.

5. Neprihănit. Cf. HEM 710. *Așa erai, o, colilia mea cea dalbă.* CONV. LIT. III, 133. *Pală-n rochia ei albă, Sta fecioara ca un crin: Întrupare fină, dalbă Dintr-un vis de cheruvim.* PETICĂ, O. 34. *Inima poetului e de-a pururi dornică de crini și de toată tinerețea și de toată frumusețea care încap în dalbul lor simbol.* GALACTION, O. 342. *Lumei se arată O dalbă de fată, Albă, goală toată, Vie și frumoasă.* ALECSANDRI, P. P. 15. *Sus, mai sus l-om ridica, Sus, mai sus la reghioană, La dalba sfânta icoană.* TEODORESCU, P. P. 27.

6. Plăcut (**1**); minunat (**3**); p. e x t. vestit (**2**). Cf. HEM 711. *O dalbă de poveste Cum n-a fost și nu mai este.* ALECSANDRI, P. II, 176, cf. 108. *Visând o umbră dulce cu de-argint aripe albe, Cu doi ochi ca două basme mistice, adânce, dalbe.* EMINESCU, O. I, 32, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Să stau la foc, de somn să pic, Visând la vremea dalbă.* IOSIF, PATR. 29. *El să-ți dea, ca Oltul, apriga-i mânie, ... Dorul neatârnării, dalba viteție.* VOICULESCU, POEZII, I, 31. *Ș-acea dalbă de moșie Toată-n veci a ta să fie.* ALECSANDRI, P. P. 165. *În codrul cu veselie Și cu dalbă viteție.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 290. *Printr-o dalbă grădinuță Se plângea o nevăstuță.* BIBICESCU, P. P. 69. *Despre veselie Și despre dalbă beție, Mare prinsoare făcea.* PĂSCULESCU, L. P. 267. *Peste munți la dalbe curți.* BÎRLEA, L. P. M. I, 34. *Căutau loc de mânăstire Și de case bune, Fie moștenire În această dalbă lume.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 278, cf. 337.

– Pl.: *dalbi, -e.*
– **De**[1] + **alb.**

DALBAZÁNĂ s. f. (Regional; despre cireșe) Alb (Somova – Tulcea). Cf. ALR SN I h 208/682.
– Pl.: *dalbazane.*
– Cf. d a l b.

DALBĂNÉȚ, -EÁȚĂ adj. v. **dalbineț.**

DALBÉL adj. v. **albei.**

DÁLBEȘ, -Ă adj. (În poezia populară) Gingaș, grațios; plin de farmec. *Crișane, Crișane, Dalbeș Mureșane.* DR. V, 524, cf. DA.
– Pl.: *dalbeși, -e.*
– **Dalb** + suf. *-eș.*

DALBÍNĂ s. f. v. **dălbină.**

DALBINÉȚ, -EÁȚĂ adj. (Regional) Blond; albineț. *Hai mândruță dalbineață, Nu te ține așa făleață.* VICIU, S. GL. *Vine-o dalbă rusculiță, Dalbăneață la pieliță, Gălbioară la cosiță.* PĂSCULESCU, L. P. 48.
– Pl.: *dalbineți, -e.* – Și: **dalbănéț, -eáță** adj.
– **De**[1] + **albineț.**

DALBINÓS adv. = **tapinos.** Cf. DR. II, 659–660.

DALBOȘÉL, -EÁ adj. (Regional) Diminutiv al lui d a l b (**1**) (Scărișoara – Câmpeni). Cf. ARH. FOLK. V, 170. *C-acelea-z vaci cunoscut'e, Că la corni-s hed'eșele ... Șî la coadă dalboșele.* ib. 138.
– Pl.: *dalboșei, -ele.*
– **Dalb** + suf. *-șel.*

DALCAÚC s. m. v. **dălcăuc.**

DALCAUCÍ vb. IV. R e f l. (Învechit, rar) A se întrebuința. Cf. I. GOLESCU, C., MDA.
– Prez. ind. pers. 3: *dalcaucește.*
– Cf. d a l c a u c.

DALCĂLÁCI s. m. pl. v. **dalcâlâci.**

DALCÂLÁCI s. m. pl. (Învechit) Nume dat voluntarilor turci folosiți la operațiunile militare cele mai primejdioase. *Atunci vizirul porunci osebitei pedestrime ce-i avea dalcălaci sau iniceri dăsnădăzduiți.* DUMITRACHE, 27. *Sultan ... într-adins trămise* [săbii] *pentru dalcălaci, care nici apucând să le ia în mâinile lor, căzură pe seama cazacilor.* id. 98. *Au năvălit dalcâlâcii turci cu multă vitejie asupra muscalilor.* VĂCĂRESCUL, IST. 281, cf. ȘIO II_2, 44.
– Și: **dalcăláci** s. m. pl.
– Din tc. **dalkılıç.**

DALDISEÁLĂ s. f. (Învechit) Daldisire. Cf. POLIZU, COSTINESCU.
– Pl.: *daldiseli.*
– **Daldisi** + suf. *-eală.*

DALDISÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit) A urca miza (la jocul de cărți). Cf. POLIZU, ZEITSCHRIFT, XVIII, 74, DDRF, ȘIO I, CCLXXVI.
– Prez. ind.: *daldisesc.*
– Din sb. **daldisati.**

DALDISÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a d a l d i s i și rezultatul ei. Cf. POLIZU, COSTINESCU.
– Pl.: *daldisiri.*
– V. **daldisi.**

DALDÓN s. n. Cârlig mare, rudimentar, care se ataşa la carmace şi cu care se pescuiau morunul, nisetrul şi păstruga. *Vechile cârlige „daldon", lucrate de fierarii noştri, se înlocuiesc mai peste tot.* ANTIPA, P. 20. *Cârligele lor, numite daldon, ... sunt foarte mari ... şi grosolane.* id. ib. 334. *La mare, se întrebuinţează Carmace cu un singur rând ..., iar la Dunăre ... şi unele mai mari, numite daldon.* ATILA, P. 427, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., LTR[2].
– Pl.: *daldoane.* – Și: **daltón** s. n. LTR[2].
– Et. nec. C f. d a l t ă.

DÁLE[1] interj. v. **alei.**

DÁLE[2] interj. v. **ler(-).**

DALÉI interj. v. **ler(-).**

DALÉLE interj. v. **ler(-).**

DALELÉI[1] interj. v. **alei.**

DALELÉI[2] interj. v. **ler(-).**

DALELÉLE[1] interj. v. **alei.**

DALELÉLE[2] interj. v. **ler(-).**

DALEÓN[1] s. m. v. **talian**[1].

DALEÓN[2] interj. v. **ler(-).**

DALÉR interj. v. **ler(-).**

DALERÓ interj. v. **ler(-).**

DALERÓM interj. v. **ler(-).**

DALÉU[1]**, -ÉE** adj. v. **deliu.**

DALÉU[2] interj. v. **ler(-).**

DALGÁ s. f. (Învechit) Joc de lumini, ape, unduire, pe care le produc rândurile de fir ţesute (sau aplicate) pe o haină lungă de mătase. *Anteriu de selemie Cu dalgal'[e] de fir deschis! De se vede, credeţi mie, Sânu-i fraged ca prin vis!* BOLINTINEANU, P. I, 203, cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 74, ALEXI, W., ŞIO I, CCLXXXIII, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

– Pl.: *dalgale.*

– Din tc. **dalga.**

DALGÂCI s. m. (Ornit.; regional) Specie de cufundar nedefinită mai de aproape (Rasova – Cernavodă). Cf. BĂCESCU, PĂS. 78, H II 299.

– Pl.: *dalgâci.* – Şi: **dălgâci** s. m. H II 299.

– Din tc. **dalgıç[kuş]** „cufundar".

DÁLGRĂTĂ s. f. (Cu sens neprecizat, în poezia populară) *Măicuţa tot cicăleşte, Dalgrătă-mi bolboroseşte.* PAMFILE, C. Ţ. 118.

– Pl.: ?

– Et. nec.

DALHAÚC s. m. v. **dălcăuc.**

DALHOIÉT, -Ă adj. v. **dăulat.**

DALÍ[1] interj. v. **alei.**

DÁLI[2] interj. v. **ler(-).**

DALIÁN s. n. v. **talian**[1].

DALIBÁŞ s. m. v. **delibaş.**

DÁLIE s. f. (Bot.; regional) **1.** Plantă ornamentală din familia compozitelor, cu tulpina înaltă şi robustă, ramificată, cu frunze opuse, ascuţite, cu flori mari, variat colorate; gherghină, (regional) aliene, berbine, cartoafe, herenie, leordină, rugi, telenci (*Dahlia cultorum*). *Daliile îmbrăcate în bogatele lor rochii colorate şi gingaşii tamarini se legănau la adierea vântului.* NEGRUZZI, S. I, 223, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Mijlocelul ei se-ndoaie Ca o dalie în ploaie.* BARONZI, ap. CĂLINESCU, S. C. L. 112, cf. COSTINESCU, LM. *Două fete frumuşele Mi-a furat mintile mele: Una oacheşe şi naltă, Ca o dalie invoaltă.* ap. MAIORESCU, CR. I, 34, cf. DDRF, GRECESCU, FL. 303, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], BIANU, D. S., TDRG, RESMERIŢĂ, D., PANŢU, PL., CADE. *Florile-n grădini s-agită. Peste straturi, dalia, ca o doamnă din elită, Îşi îndreaptă talia.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 35. *În grădina tantei Ghenca înfloriseră ... daliile, legate la mijloc cu o sforicică.* CĂLINESCU, C. N. 13, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Fata povestise împăratului ei timp de o mie şi una de nopţi, ... ascunzând pe oamenii de pe poteci printre dălii şi stupi.* ARGHEZI, C. J. 7, cf. DL. *Legănaţi-vă ramuri, Strălucitori, fericite neamuri De dalii multicolore, Să fie vesele-aceste ore.* ISANOS, Ţ. L. 55, cf. DM, BORZA, D. 57. *Prin grădini şi parcuri se întâlnesc numeroase compozite decorative, cum sunt: crizantemele, ... gherghinele sau daliile.* BOTANICA, 158, cf. DER, DN[2]. *Mi se păreau daliile din curte atât de înalte, că atingeau cu creştetele gazul uşor al norilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 6, 3/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Dale cu florile cele mai plăcute de diferite culori.* H VI 9, cf. I 344, II 142, 243, IV 44, V 49, VII 48, 148, IX 153, 265, 396, 405, 493, XII 24, 217, XVI 42.

2. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*). Cf. GRECESCU, FL. 303, BORZA, D. 51.

3. C o m p u s: **dălii-galbene** = mărită-mă-mamă, v. m ă r i t a **(2)** (*Rudbeckia laciniata*). Cf. BORZA, D. 150, MDA.

– Pl.: *dalii* şi (popular) *dălii.* – Şi: (regional) **dálă, délie** (BORZA, D. 57), **tálie** (H IX 153, 396, 405, 493, XVI 42), **tălie** (ib. II 142, V 49, VII 148, IX 265) s. f.

– Din fr. **dahlia.**

DALÍNĂ s. f. (Chim.; ieşit din uz) Insulină. Cf. LTR[2].

– Din fr. **dahline**, engl. **dahline.**

DALIÓR adj. (În poezia populară) Auriu. *Jos în prundul mării dalbe Este-un măr dalior, Nu ştiu la măr ce s-a-nvăţat, Nu ştiu leu-i, Nu ştiu smeu-i, Câte mâncă, Câte strică.* VICIU, COL. 58, cf. DR. X, 290.

– Pl.: *daliori.*

– **De**[1] **+ alior.**

DALIVÁRĂ s. f. (Prin Olt.) Varietate de struguri care se coace devreme. Cf. LEXIC REG. 35.

– Cf. v a r ă.

DALMÁT, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de origine ilirică, romanizată, care a locuit, în trecut, pe teritoriul Dalmaţiei; (la m. pl.) populaţie ilirică, romanizată, care a locuit, în trecut, pe teritoriul Dalmaţiei; (rar) dalmaţian **(1)**. Cf. I. GOLESCU, C. *La Alburnum Maior ..., unde erau vestitele mine de aur ale Daciei, se afla o colonie întreagă de dalmaţi.* XENOPOL, I. R. I, 131, cf. DL. *În Antichitate, teritoriul ... a fost locuit de dalmaţi şi de alte triburi ilirice.* DER II, 8. *Anton Verancsics dalmatul, care descrie Moldova în timpul lui Petru Rareş, subliniază spiritul tradiţionalist ce există în concepţia ţăranului din Moldova.* PAVEL, S. E. 76.

2. Adj. Care aparţine Dalmaţiei sau dalmaţilor **(1)**, privitor la Dalmaţia sau la dalmaţi, originar din Dalmaţia; dalmatic, (rar) dalmatin **(2)**, (învechit, rar) dalmaticesc, dalmaţian **(2)**, dălmăţesc. Cf. I. GOLESCU, C. *Tot dalmat este şi numele satului ... din o tabulă cerată.* XENOPOL, I. R. I, 132. *În 1420, Veneţia a reuşit să*

pună stăpânire pe tot litoralul dalmat, cu excepția Dubrovnikului. DER II, 9. ✧ *Limba dalmată* (și substantivat, f.) = limbă romanică, dispărută în secolul XIX-lea, vorbită de dalmați (1). *Limba dalmată vorbită pe coastele răsăritene ale Adriaticei.* GRAUR, I. L. 203. *Un dialect care a devenit apoi o limbă romanică, limba dalmată.* id. ib. 262, cf. DL. *Limba dalmată – limbă romanică, astăzi dispărută.* DER, cf. M. D. ENC.

– Pl.: *dalmați, -te.*

– Din fr. **dalmate.** Cf. lat. D a l m a t a.

DALMÁTIC, -Ă adj. Care aparține Dalmației sau dalmaților (1), privitor la Dalmația sau la dalmați, originar din Dalmația; dalmat (2), (rar) dalmatin (2), (învechit, rar) dalmaticesc. Cf. LM. *Nu e decât un dublet dalmatic al triballicului Viminacium de la Dunăre.* PÂRVAN, G. 38, cf. DL, M. D. ENC., DEX. ✧ *Țărm dalmatic* = țărm format prin pătrunderea apelor mării printre culmile paralele cu linia litorală a unor regiuni muntoase; țărm de (sau cu) canale. Cf. LTR[2], DN[2], DER II, 8. *Regiune pe litoralul oriental al M[ării] Adriatice ..., cu țărm dantelat, dublat de numeroase ins[ule] alungite (țărm dalmatic).* M. D. ENC. 1 234, cf. DEX.

– Pl.: *dalmatici, -ce.*

– Din lat. **dalmaticus, -a, -um.**

DALMATICĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care este îmbrăcat în dalmatică (1). Cf. DRLU.

– Pl.: *dalmaticați, -te.*

– Din lat. **dalmaticatus, -a, -um.**

DALMÁTICĂ s. f. **1.** Veșmânt liturgic cu mâneci scurte, purtat de diaconii catolici. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

2. Tunică romană albă, cu margini de purpură (purtată de împărați). Cf. SCRIBAN, D., DN[2], M. D. ENC., DEX.

3. Manta specială de ceremonie purtată, în Evul Mediu, de regii Franței. Cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *dalmatici* și (învechit) *dalmatice* (DDRF, SCRIBAN, D).

– Din lat. **dalmatica,** fr. **dalmatique**.

DALMATICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Dalmatic, dalmat (2). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., MDA.

– Pl.: *dalmaticești.*

– **Dalmat** + suf. *-icesc.*

DALMATÍN, -Ă s. m. și f., adj. (Rar) **1.** S. m. și f. Dalmațian (1). Cf. EMINESCU, O. XV, 90. *A fost ideea fundamentală a grupului format din: boemi, dalmatini, galițieni, tirolezi, italieni, croați, sloveni.* LUC. VII, 323. *Dalmatinii, conștienți de sine, se preumblă gravi și serioși.* ib.

2. Adj. Dalmat (2). *S-a găsit, în Dacia, mai multe inscripții cari amintesc personaje de obârșie din Aequum, oraș dalmatin.* XENOPOL, I. R. I, 131, cf. BARCIANU. *El a scris pomenirea sa prin meșteri dalmatini.* IORGA, C. I. II, 28.

3. Adj. Dalmațian (3). *Danezul muscat dalmatin se întrebuințează la vânătoare în Dalmația.* ENC. AGR. I, 556.

– Pl.: *dalmatini, -e.*

– Din lat. **dalmatinus, -a, -um.**

DALMAȚIÁN, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a regiunii situate pe litoralul oriental al Adriaticei sau care este originară de acolo; (la m. pl.) populație care locuiește în această regiune, (rar) dalmatin (1), dalmat (1). Cf. DRLU, MDA.

2. Adj. (Rar) Dalmat (2). Com. din BUCUREȘTI.

3. S. m., adj. (Și în sintagmele *dog* sau *câine dalmațian*) Câine de vânătoare caracterizat printr-o talie mare, cu blana de culoare albă, presărată cu pete mici, negre sau maro, adesea uniforme ca întindere și repartiție; dalmatin (3). *Dog-ul dalmațian ... se întrebuințează la vânătoare în Dalmația.* ENC. AGR. I, 556, cf. DEX, NDN.

– Pronunțat: *-ți-an.* – Pl.: *dalmații, -e.*

– **Dalmația** (n. pr.) + suf. *-an.*

DÁLMĂ s. f. (Bot.; prin Bucov. și prin nord-vestul Munt.) Flămânzică (*Draba nemorosa*). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 61. *Frunzuliță viorea, Scoal' măicuță, nu ședea, Ia cotu și foarfeca Și-mi croește malotea Cu florile cât dalma.* MAT. FOLK. 1 113.

– Pl.: *dalme.*

– Et. nec.

DALORÓI interj. v. **ler(-).**

DALTÁN subst. (Regional) Anotimp (Borlovenii Vechi – Anina). Cf. ALR I 175/12.

– Pl.: ?

– Probabil **de alt an.**

DÁLTĂ s. f. **I. 1.** Unealtă de metal (mai ales din oțel) în formă de pană[1] (**II 1**), de obicei cu mâner, folosită la cioplirea, tăierea, scobirea sau crestarea unor materiale dure. *Pecetluind cu deagetul său sv[â]nt numele a lui D[u]mn[e]dzău, le-au pus ... în stană de piatră și ca cu dalta s-au închipuit.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 108[r]/4, cf. LB. *Carol-Cinci ... Să-și treacă din vreme, luă pila, dalta, Care decât sceptrul sunt mult mai ușoare.* HELIADE, O. I, 126, cf. I. GOLESCU, C. *Teslarilor* [le trebuie] *gealăie, dălți, săcuri, herestei, sfredele, piroane și altile.* DRĂGHICI, R. 45/7, cf. VALIAN, V. *Pagubă că Toderică n-a avut la el o daltă.* NEGRUZZI, S. I, 89, cf. POLIZU, PELIMON, I. 78/29. *Vedeam bucăți de marmură pe care a trecut dalta lui Praxitel.* GHICA, C. E. I, 48. *Dalta în mâna abilă a sculptorului dă pietrei brute și moarte o formă aproape egală cu idealul.* CONV. LIT. VI, 65, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 91. *Gravitatea subiectelor reclamă oarecare asprime în mânuirea daltei.* ODOBESCU, S. III, 75. *Lucește prea curat Un chip tăiat de daltă.* EMINESCU, O. IV, 430. *Întră și Chirică pe ușă, cu un ciocan, c-o daltă și c-o pereche de clești în mână.* CREANGĂ, P. 177, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Dălțile sunt unelte cu cari se scobește, încrestează, găurește ... și sculptează lemnul.* I. APOLZAN, U. 23, cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 77, CADE. *Cu dalta și ciocanul în ceară nu cioplești.* EFTIMIU, Î. 177. *Ce daltă de oțel Va trebui să-mi sape titlu-n stâncă.* MINULESCU, VERS. 253, cf. BRĂESCU, O. A. I, 224. *Întreabă aprig pietrele cu dalta.* VOICULESCU, POEZII, II, 150, cf. SCRIBAN, D., OPRESCU, S. 126. *O floare cioplită cu dalta.* CĂLINESCU, C. O. 190. [Oamenii] *îi păreau ... anevoie de cioplit chiar cu dalta.* C. PETRESCU, A. R. 88. *Oamenii pun mâna pe ciocan, pe daltă și pe dinamită.* BOGZA, A. Î. 161. *Săpa cu dalta în stâncă și sculpta cocori.* V. ROM. octombrie 1955, 155, cf. DL, FD I, 178, DM. *Las dalta când se cer arcușuri moi.* LABIȘ, P. 242. *Se suia pe schele ... ținând în mâini mistrii ușoare și dălți de scobit piatra.* BARBU, G. 172, cf. M. D. ENC. *La tot mai rara batere a dălții, Intrau statuile albind pe zare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 5/10. *Alte unelte folosite erau: spițe din oțel, bătute cu ciocanul, dălți de trei treimi, ciocane martel.* BUTURĂ, EG. 375, cf. ALR II 6 780/682, 762, ALR SN II h 546. *Cu ciocanul într-o mână ..., La subțioară cu o daltă.* FOLC. MOLD. I, 446. ✧ (Cu determinări care arată felul, folosirea) *Știa cum se răsucește, în fuioare subțiri, firul de cânepă și cum se mânuiește dalta de călăfătuit.* TUDORAN, P. 109, cf. LTR[2], DER, D. MED. ✦ (Prin metonimie) Sculptor. *Ici vezi un tablou de Tizian, colo altul de Salvatore Rosa, ... fără a mai numi magnificele statue de cele mai celebre dalte ale Italiei.* FILIMON, O. I, 308. *Breasla bărbierească mi-este foarte simpatică ... Briciul e rudă cu dalta, cu penelul, ... arcușul, condeiul.* CARAGIALE, O. III, 16.

2. P. a n a l. Nume dat unor unelte sau părți ale acestora, asemănătoare cu dalta (**I 1**):

a) (Regional) Pană[1] (**II 1**) (Topraisar – Techirghiol). Cf. ALR II/I MN 151, 3 940/987.

b) (Prin Transilv. și prin Mold.) Extremitate plată a tijei unei șurubelnițe; p. e x t. șurubelniță (**1**). Cf. ALR II 6 654/102, 192, 520, 6 655/520, ALR SN II h 563.

c) (Regional) Parte metalică și ascuțită a rindelei (Pecinișca – *Băile Herculane). Cf. ALR II 6 690/2.

d) (Prin nord-estul Munt. și prin nordul Dobr.) Un fel de ciocan folosit la crestarea sau zimțuirea unor obiecte. Cf. ALR II 6 780/682, 762.

II. (Iht.; prin nord-vestul Transilv.) Beldiță (*Alburnoides bipunctatus*). Cf. BĂCESCU, P. 28, cf. 116.

III. (Regional) Nume dat unui grup de stele (Rădești – Scornicești). Cf. H XI 125.

– Pl.: *dălți* și (învechit și regional) *dalte* (ALR II 6 657/8, ALR SN II h 546/872). – Gen.-dat. și: (învechit) *daltei*.

– Probabil de origine traco-dacă. Cf. alb. d a l t ë, v. sl. длато.

DALTÉRIE s. f. (Învechit) Act oficial, individual, în care erau consemnate hirotonisirile preoților și împrejurările în care ele erau făcute. *Întru acesta an s-au sfințit și Petru Partenie, episcop Muncaciului, prin arhiepiscopul Ștefan ..., a căruia dalterie așa sună.* ȘINCAI, HR. III, 52/13. *Eu însumi am văzut dalterii la preoți ..., cu care mărturisește a fi aceia de la dânsul hirotoniți preoți.* id. ib. 206/29, cf. KLEIN, D. *Bieții mitropoliți se află cu titlu de arhiepiscopi și de mitropoliți în toate actele ieșite de la ei ..., nu numai în cărți bisericești, ci și în hrisoave de ale lor și în dalterii.* BARIȚIU, P. A. I, 211.

– Pl.: *dalterii*.

– Din ngr. δελτάριο.

DALTÓN s. n. v. **daldon.**

DALTONIÁN, -Ă s. m. și f. (Rar) Daltonist. Cf. DN[3], MDA.

– Pronunțat: *-ni-an*. – Pl.: *daltonieni, -e*.

– Din fr. **daltonien.**

DALTONÍSM s. n. Tulburare a vederii care constă în imposibilitatea de a diferența unele culori, în special, roșu de verde. *Există o boală de ochi numită daltonism. Ochii cuprinși de ea văd culorile altfel; în loc de roșu văd verde bunăoară.* EMINESCU, O. XIII, 57. *Daltonismul să poate constata foarte ușor cu ajutorul unui instrument numit cromatometru.* BIANU, D. S., cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., LTR[2], DL, DM. *A descris fenomenul cunoscut sub denumirea de daltonism.* DER, cf. DN[2], D. MED., M. D. ENC., DEX.

– Din fr. **daltonisme.**

DALTONÍST, -Ă s. m. și f. Persoană care suferă de daltonism. *Daltoniștii văd verde în loc de roș.* CAMIL PETRESCU, U. N. 81, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Iată numai câteva exemple din domeniile interzise daltoniștilor.* FLACĂRA, 1976, nr. 45, 23. *Eroul filmului ... este un daltonist, proaspăt ieșit din închisoare.* RL 2005, 4 751.

– Pl.: *daltoniști, -ste*.

– Din fr. **daltoniste.**

DALVÁR s. m. v. **dulvur.**

DAM[1] s. m. (Învechit) Cerb lopătar (*Dama dama*). Cf. ȘINCAI, în DR. V, 557. *În privirea vânaturilor, se însămnează: ... cucoșul sălbatic, ... dama (un soi de cerb), rățile și gâștile sălbatice.* ALBINEȚ, M. 120/24. *În acest parc, curge apa Virginia și e plin de turme de dami ..., de căprioare, de iepuri.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 233. *După prânz, gonirăm un daim (căprior) până ce căzu.* id. ib. 248. *Porcul mistreț, cerbul, căprioara, damul locuiesc cea mai mare parte din păduri.* DRĂGHICEANU, C. 116/33. *Dama are coarnele late și palmate.* LM, cf. TDRG, CADE, DL, DM, DN[2], DEX.

– Pl.: *dami*. – Și: **dámă** s. f., **daím** s. m.

– Din lat. **dama,** germ. **Dam.**

DAM[2] s. n. **1.** (Munt.) Clădire foarte mare; palat[1]. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., CADE, DL, DM, DEX. *Niște case cât damu.* RĂDULESCU-CODIN. ✧ *Damuri de case* = **a)** rând de case. *Rumânu cu mintea-ntreagă hie-n bordeiu, hie în damuri de case nu se hiiește d-a trăi dumnezeiește.* JIPESCU, O. 112. *Trânti pe locul moștenesc niște damuri de case, de-ți era dragă lumea să te uiți la ele* (a. 1881). ȘIO II[1], 153, cf. DDRF, ȘĂINEANU[2], CADE. *Împăratul, zărind damurile de case ce-i arătă cotoiul că erau ale ginerelui său, nu-l mai încăpea pielea de bucurie.* POPESCU, B. III, 115; **b)** clădiri foarte mari, p. e x t. palat[1]. *Și-l ia de-l duce târâș după el, la niște damuri de case, în fundul pustietății.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 39. ✦ (Prin Olt. și prin Munt; mai ales la pl.) Dependință; acaret. *Casa fusese «cu acoperemântul ei prostu ... au tocmit și au coperit cu șindilă, ș-au îngrădit-o, ... ș-au făcut și alte damuri în ogradă, suind-o la bun preț»* (a. 1744). IORGA, S. D. VI, 254. *Case cu damuri, unde lăcuiesc cu familiile și cu tot avutul lor* (a. 1764). id. ib. V, 502. *Damul e un bordei părăsit, fără uși, fără ferestre, la marginea satului.* STANCU, D. 169, cf. 168, DL, DM, DEX. ✦ P. r e s t r. (Rar) Zid gros și vechi. Cf. CADE.

2. (Învechit și regional) Grajd (pentru vite). *Damuri ... sau țarcuri de vite* (a. 1874). URICARIUL, X, 401, cf. CONV. LIT. XLIV, 395, CADE, SCRIBAN, D. *Dam ... în care stau iarna bivolii, care sunt mai puțin rezistenți la frig.* CV 1950, nr. 5, 32. *În fiecare primăvară, tata săpa într-o altă parte a ariei un dam pentru vite.* STANCU, D. 486, cf. LTR[2], H XIV, 390, com. din TURNU MĂGURELE. *Du-te-n grajdul cailor; sus, în damul boilor.* ap. T. PAPAHAGI, C. L., cf. ALR I 415/675, 679, 988. *Rânesc baliga din dam di la vite.* ALR I 419/677, 679, 684. ✦ (Regional) Șopron (**I 1**). Cf. ALR I 415/677, ALR II 3 827/605.

– Pl.: *damuri*.

– Din tc. **dam.**

DAM[3] subst. **1.** S. n. (Prin Olt. și prin Munt.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. *Dura și damul se cunosc în jud[ețul] Gorj.* PAMFILE, J. III, 16, cf. VARONE, D. *Se sparge damul. A plecat băiatul cu fluierul.* STANCU, D. 170, cf. DL, H IX 116.

2. S. f. pl. (Regional; în forma *dame*) Joc specific în ajunul Anului Nou, care constă în deghizarea unui grup de băieți în fete, în bătrâni sau în bătrâne, cu scopul de a merge din casă în casă. (Bogdana – Vaslui). Cf. LEXIC REG. 60, MDA.

– Pl.: (**1**) *damuri*, (**2**) *dame*. – Și: **dámă** (VARONE, D., H IX 116), **dáná** (VARONE, D.) s. f.

– Et. nec.

DAMÁR s. n. (Chim.) Rășină naturală, de culoare alb-gălbuie, transparentă, secretată de unii arbori din Indonezia și Noua Zeelandă, folosită ca materie primă la fabricarea unor lacuri, în medicină etc. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., NICA, L. VAM. 77. *Rășina de dammar e întrebuințată în medicină, la fixarea preparatelor microscopice, la fabricarea lacului ... și a torțelor.* LTR[2], cf. DN[3].

– Scris și: (după fr.) *dammar*.

– Din fr. **dammar.**

DAMARHÍNDI s. f. pl. = **tamarin.** Cf. COTEANU, PL. 14.

DAMÁS s. n. v. **damasc.**

DAMÁSC s. n. **1.** (Text.) Țesătură de bumbac, de in, de mătase sau de lână cu desene mari, satinate, reprezentând flori, peisaje, figuri geometrice etc., pe un fond mat, folosită, mai ales, la confecționarea fețelor de masă, a lenjeriei de pat, a draperiilor sau la tapițerie etc. *I măhram[ă] de damasc* (a. 1747). IORGA, S. D. XII, 45, cf. I. GOLESCU, C. *D-ar nădăjdui el numai în oarecare folos al iconomiii, plugăriii ..., n-ar mai avea tavanuri poleite, nici canapele de damasc.* TÂMPEANUL, G. 54/10. *Acest steag foarte vechi ... era de damasc alb.* BĂLCESCU, M. V. 511. *La Lion ...* [firele] *se întind în catifea groasă, în gaz transparent ca cerul și strălucitor ca sideful, în atlas, în damasc și altele.* NEGULICI, E. I, 6/16, cf. POLIZU. *Canapele și scaune îmbrăcate în marochin și în damască de mătăsărie.* PELIMON, ap. CĂLINESCU, S. C. L. 75, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 1, LM. *N-am jețuri de damască pe droturi așezate, Am numai două laviți.* MACEDONSKI, O. II, 61, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Felurite haine de atlaz și damasc.* IORGA, C. I. I, 121, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Țesături de bumbac mercerizate: poplin, cașmir, damasc.* NON. MIN. I, 425. *Ferestre ascunse de draperii somptuoase de damasc de India.* CAMIL PETRESCU, O. II, 400, cf. 101. *În față, un fotoliu scund și mic, de damasc uzat.* VINEA, L. II, 124, cf. 319. *Pe masa mare, acoperită cu damasc, tacâmurile obișnuite fuseseră înlocuite cu altele, de argint.* T. POPOVICI, SE. 92, cf. LTR², DL, DM. *Pe un damasc albastru ca marea, unde zăceau alături: brânzeturi, poligale amare, trandafiri.* BARBU, PRINC. 17, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX. ✦ (La pl.) Sorturi de damasc (**1**). *Trimitea pahare de argint ..., postavuri zise leșești, atlazuri și damascuri.* IORGA, C. I. III, 45. *Cuferele pline ... cu sfeșnice, icoane, argintărie, damascuri, carpete au secat de tot.* VINEA, L. I, 127.

2. (Învechit) Lamă de oțel foarte dur, sudat (cu aspect moarat), folosită la confecționarea armelor albe; sabie confecționată din acest oțel. *Armă contopită din damascuri bune, Care nu se-înfrânge nici tăind în fier.* MUREȘANU, P. 143/7, cf. COSTINESCU. *Vin arabii cu tari damascuri.* ap. DDRF, cf. TDRG. ✧ (Adjectival; în forma *damas*) *Sabie damas.* TDRG.

– Pl.: *damascuri.* – Și: (învechit) **damáscă** s. f., (rar) **damás** s. n.

– Din it. **damasco.** – **Damas** < fr. **damas.**

DAMASCÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Învechit; complementul indică țesături) A damaschina (**2**). Cf. PONTBRIANT D., COSTINESCU, LM.

2. (Rar; complementul indică metale, mai ales oțel) A căli. Cf. ALEXI, W., MDA.

– Prez. ind.: *damaschez.*

– Din it. **damascare.**

DAMASCÁRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a d a m a s c a (**1**) și rezultatul ei; (învechit, rar) damascatură. Cf. PONTBRIANT, D., MDA.

– Pl.: *damascări.*

– V. **damasca.**

DAMASCÁT, -Ă adj. (Despre țesături) Care are aspect de damasc (**1**); care este lucrat în felul damascului. Cf. PONTBRIANT, D. *Pânză damascată.* COSTINESCU, cf. CADE.

– Pl.: *damascați, -te.*

– V. **damasca.**

DAMASCATÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Damascare. Cf. PONTBRIANT, D., MDA.

– Pl.: *damascaturi.*

– **Damasca** + suf. *-tură.*

DAMÁSCĂ s. f. v. **damasc.**

DAMASCÉN, -Ă adj. (Învechit) Care aparține orașului Damasc; privitor la Damasc; originar din Damasc; (despre obiecte) care prezintă incrustații sau (despre fier) care are un aspect moarat. Cf. STAMATI, D., POLIZU, LM, BARCIANU.

– Pl.: *damasceni, -e.* – Și: (învechit, rar) **damascín, -ă** adj. POLIZU.

– Din it. **damasceno.**

DAMASCHÉTĂ s. f. (Învechit) Stofă scumpă de mătase (cu flori de aur sau de argint), provenită din Veneția sau din Orient. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

– Din it. **damaschetto,** fr. **damasquette.**

DAMASCHÍN, -Ă s. n., s. f. **1.** S. n. (Obiect lucrat cu) incrustații de aur sau de argint, după modelul celor lucrate în Damasc; (învechit) damaschinură. Cf. BARCIANU. *Părintele Evtichie ținea patru* [săbii], *din acele arăbești, cu damaschinuri de argint, durdulii la trup și pâlnioase la gură, așteptând gata încărcate.* VOICULESCU, P. I, 246.

2. S. f. (Învechit, rar) Imitație de damasc (**1**). Cf. COSTINESCU, DA.

– Pl.: (1) *damaschinuri* și (învechit) *damaschine* (BARCIANU).

– Din it. **damaschino,** fr. **damasquine.**

DAMASCHINÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică metale sau arme, de obicei, lama sau mânerul acestora) A suda sau a prelucra cu scopul de a-i mări rezistența, dându-i în același timp un aspect moarat; a incrusta firicele de aur sau de argint. Cf. PROT.-POP, N. D., PONTBRIANT, D., LM, CADE, SCRIBAN, D., LTR², DN², DEX.

2. (Complementul indică țesături) A țese în felul damascului (**1**); (învechit) damasca (**1**). Cf. TDRG. ✦ (Rar) A îmbrăca în damasc (**1**). Cf. SCRIBAN, D., DN², DEX.

– Prez. ind.: *damaschinez.*

– Din it. **damaschinare,** fr. **damasquiner.**

DAMASCHINÁJ s. n. **1.** Procedeu (de origine orientală) de incrustare a unor fire de aur sau de argint într-un obiect de aramă, de fier sau de oțel; (învechit) damaschinărie. Cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Rar) Procedeu folosit în țesătorie, prin care se obține o țesătură cu desene satinate pe un fond mat. Cf. DN², MDA.

– Din fr. **damasquinage.**

DAMASCHINÁR s. m. (Învechit, rar) Persoană care se ocupă cu damaschinajul (**1**). Cf. LM.

– Pl.: *damaschinari.*

– **Damaschin** + suf. *-ar.*

DAMASCHINÁRE s. f. Acțiunea de a d a m a s c h i n a (**1**) și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DN², DEX.

– Pl.: *damaschinări.*

– V. **damaschina.**

DAMASCHINÁT¹ s. n. (Învechit, rar) Faptul de a d a m a s c h i n a. Cf. PONTBRIANT, D.

– V. **damaschina.**

DAMASCHINÁT², -Ă adj. **1.** (Despre oțel sau fier) Care are la suprafață un aspect moarat; (despre unele obiecte metalice, mai ales despre mânerele unor arme) care prezintă ornamente din incrustații de fire de argint sau de aur. Cf. PONTBRIANT, D. *Armă*

damaschinată. LM, cf. BARCIANU, ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D. *Sabie damaschinată.* SCRIBAN, D., cf. LTR[2]. *Căută repede samovarul, ... o piesă rară de Kiev cu lănţişoare fine de argint şi un horn damaschinat.* BARBU, I. I, 26, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. (Despre mobile) Îmbrăcat în damasc (**1**). *Se trânti pe o canapea damaschinată.* DELAVRANCEA, S. 113, cf. DL, DM, DN[2], DEX.

– Pl.: *damaschinaţi, -te.*

– V. **damaschina.**

DAMASCHINĂRÍE s. f. (Învechit) Damaschinaj (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

– Pl.: *damaschinării.*

– Din fr. **damasquinerie.**

DAMASCHINÚRĂ s. f. (Învechit) Damaschin (**1**). Cf. COSTINESCU, LM.

– Pl.: *damaschinuri.*

– Din fr. **damasquinure.**

DAMASCÍN, -Ă adj. v. **damascen.**

DÁMĂ[1] s. f. **I. 1.** (Astăzi rar) Femeie; doamnă. *Un cap coronat, pren mijlocul unii dame, face a înţeleage părerile sale* (a. 1699). FN 85. *Damele ... poartă nişte bani fără chipuri.* IST. AM. 69[r]/7, cf. 7[v]/14. *Damele, despre care grăisă de rău către craiul, să sfătuisă să-şi izbândească pentru defăimările care pusease Bertoldo asupra lor.* BERTOLDO, 23/10, cf. MARKI, E., 267/16, LB. *O damă în vârstă să opreşti.* BELDIMAN, ALEXI, I. I, 255[r]/1. *Fac horă rătundă bărbaţii şi muierile ..., damele acoperite de la umere şi până la brâu cu o blană.* OBLĂDUIREA, 61/10. *Damele romanele îl jelesc.* VÂRNAV, F. 50[r]/9. *Eu fac judecător pe oricare damă simţitoare să judece.* MUMULEANU, C. 41/15. *Boalele acelea ce dobândesc lăcuitorii du prin oraşe şi care le ridică întrebuinţarea mergerii pe picioare a damelor nobile.* PLEŞOIANU, A. L. 40/12, cf. CHIRIACOPOL, D. Î. 26/17. *De acum înainte damele turceşti să nu mai petreacă închise.* AR (1829), 28[1]/20, cf. 176[2]/10. *În această adunare, damele se înfăţişează acoperite la faţă.* CR (1830), 430[1]/19. *Vezi o damă pariziană învestită în costumul său naţional.* HELIADE, O. II, 336, cf. CĂPĂŢINEANU, S. 34/24, I. GOLESCU, C. *Văz că vine către mine o damă frumoasă şi nobilă.* GORJAN, H. I, 37/4. *S-a aşăzat între două dame frumoase.* ALBINEŢ, M. 20/12. *A clădit şi el băi pentru scăldat, întocmind una deosebită pentru dame* (a. 1840). G. BARBU, A. V. 174. *Adeseori se văd dame din căşi strălucite cu ţigară în gură.* RUS, I. I, 150/4. *O june damă ... se plânse într-o zi medicului ei de oarecare dureri la mitră.* MAN. SĂNĂT. 54/24, cf. PANN, P. V. II, 83/2. *Suntem politicoşi şi rezervaţi cu damile.* RUSSO, S. 20, cf. POLIZU. *Ciurul era instrumentul de festonat al damelor române.* FILIMON, O. I, 105, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM. *Tribuna damelor era plină.* MAIORESCU, D. V, 52. *Damele ... se uită cum şoimii se răped în aer.* ODOBESCU, S. III, 137. *Damele şi cavalerii l-au privit.* EMINESCU, O. I, 166. *Damele sânt dificile, pretenţioase, capriţioase.* CARAGIALE, O. I, 208. *Tinerimea era resfirată prin curte, ... damele făcându-şi vânt fiecare cu ceea ce avea la îndemână.* SLAVICI, O. II, 43. *Damele, mai ales, sunt aşa de romanticoase.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 203. *Damele cu deosebire au să-şi spuie întotdeauna ceva înteresant.* LUC. VII, 256. *Damelor le era ruşine să ştie bine româneşte.* IBRĂILEANU, SP. CR. 74, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Sub lumina rămuroaselor candelabre, un mare număr de dame în crinolină.* CĂLINESCU, I. C. 64. *Banii voştri îi dăm unei dame de la Crucea Roşă.* CAMILAR, N. II, 126. ✧ Loc. adj. (Sens curent) **De damă** = pentru femei; femeiesc. Cf. POLIZU. *O pălărie de damă se plăteşte cu o chilă de grâu sau şi cu trei.* CONTEMPORANUL, I, 655, cf. BARCIANU. *Titu îl nimeri bocănind de zor la un pantof de damă.* REBREANU, R. I, 63. *Dorobanţul ... ţinea asortiment de dame, aranjat mirese, voaluri şi centuri.* BARBU, G. 119, cf. DN[2]. *Se găseşte un chil de bijuterii de aur ascunse într-un ciorap de damă.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 21, cf. DEX.

2. S p e c. (Învechit) Soţie (**3**). *În grădina hotelului ... se strâng seara ... militari cu damele şi cu progeniturile dumnealor, mari şi mici.* GHICA, C. E. II, 352. *Te îmbrăţişez din tot sufletul, alăturând, pentru dama ta, respectele mele.* ap. GHICA, A. 599. *Iar cărările vieţii fiind grele şi înguste, Ei încearcă să le treacă prin protecţie de fuste, Dedicând broşuri la dame a căror bărbaţi ei speră C-ajungând cândva miniştri le-a deschide carieră.* EMINESCU, O. I, 137, cf. DL. ✧ (Mai ales în sintagma *damă de onoare* sau, învechit, *damă de onor*, învechit, rar, şi în sintagmele *damă de palat, damă de cinste*) = femeie (din aristocraţie) care se află în serviciul unei prinţese, al unei regine etc. *S-au primit de către crăiasca familie, de dregătorii statului şi de damele palatului.* AR (1829), 30[2]/46. *Ieste o damă de la curte care mă aşteaptă.* TÂMPEANUL, G. 72/12. *Mergea ... împăratul ... cu damele curţii în veşminte cu coadă.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 77. *Împărăteasa sculându-se, se găti, Şi luând câteva dame şi pe fica-ş, Areti, Se duseră împreună.* PANN, E. I, 83/17. *El făcu cunoştinţă cu acea volubilă şi capriţioasă principesă prin mijlocul unei dame a ei de onoare.* FILIMON, O. I, 103, cf. CONV. LIT. I, 106. *Damă de onor.* ALECSANDRI, ap. VARLAAM – SADOVEANU, 226, cf. BARCIANU. *O pot invidia multe dame de onoare.* LUC. VII, 134. *O damă de onoare ... spuse.* VISSARION, B. 34. (Eliptic) *Împrejuru-i are dame Şi curteni din neamul Cerb.* EMINESCU, O. I, 100. *Damă de companie* = femeie angajată cu scopul de a însoţi, de a se ocupa şi mai ales de a distra o persoană în vârstă. *Acum nu mai cad, pentru că merg totdeauna întovărăşită de dama mea de companie.* CAMIL PETRESCU, T. III, 196, cf. BUL. FIL. I, 139, DL, DM.

3. (Învechit) Iubită. [Cavaleria] *se luptă pentru frumuseţea damelor.* NEGULICI, E. I, 60/26. *Aceia se luptau ca să capete o ochire de la dama inimei lor, şi aceştia alergă ca să câştige 1500 de ruble.* NEGRUZZI, S. I, 36.

4. (Şi, ieşit din uz, în sintagma *damă publică;* azi, *damă de consumaţie*) Femeie de moravuri uşoare, femeie care practică prostituţia (**1**), c o c o t ă, f e m e i e d e s t r a d ă (v. s t r a d ă **1 d**), m a d a m ă (**5**), p r o s t i t u a t ă (**1**); (regional) t e a r f ă (**2**), t â r c o a c e (**2**), t â r c o a ţ ă (**2**), t â r f o a d ă, t â r f o s t i n ă; curvă, târfă[1] (**2**); (argotic) dameză. Cf. LB. *Flăcăii ... s-au dat în dragoste cu damele cele de la casele publice.* FILIMON, O. II, 337, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF. *Damă publică.* ALEXI, W., cf. RESMERIŢĂ, D. *Susţinea că, în materie de dame, Paşadia era nul.* M. I. CARAGIALE, C. 56. *Scandalizează pe ceilalţi chiriaşi aducând dame în casă, ... şi pune noaptea să-i cânte gramofonul.* REBREANU, NUV. 58. *E nedus la dame de multă vreme.* CAMIL PETRESCU, P. 221. *Se zice damă şi unei amante.* BUL. FIL. I, 139, cf. IORDAN, L. R. A. 69. *Vin rar pe acasă şi el şi dama.* BENIUC, M. C. I, 339. *S-a dus la dame: a rânjit el cu îngăduinţă.* VINEA, L. II, 301, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Toată lumea-mi zice damă, Că mă ţin cu o cătană, Şi mă ţin şi mă iubesc.* BIBICESCU, P. P. 214. *Cine iubeşte cătană Lumea, ţeara îi strigă damă.* FRÂNCU – CANDREA, M. 97, com. din ŢEPEŞ VODĂ – CERNAVODĂ.

II. 1. (La jocul de cărţi; adesea urmat de determinări) Fiecare dintre cele patru cărţi pe care este înfăţişată figura unei femei. Cf. STAMATI, D., COSTINESCU. *Noaptea zi o faci ... asul, popa, fante, damă, stos, maca ... atâta ştii.* CONTEMPORANUL, II, 26, cf. BARCIANU, ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Prin furtuna cărţilor de joc ... dame, valeţi, rigi, aşi.* TEODOREANU, M. II, 194. *Domniţa Catrina primi dama de treflă, îşi acoperi cu ea buzele ca rodia.* SADOVEANU, O. X, 221, cf. SCRIBAN, D., DR. XI, 144. *Pe masă, dama de cupă stătea zâmbind înghеţat între un as de treflă şi un valet de pică.* V. ROM. 1954, nr. 5, 40, cf. DL, DM. *Aruncă o carte peste umăr ..., ca să văd o damă de ghindă.* BARBU, G. 376, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. Piesă principală la jocul de şah, care poate fi mutată în orice direcţie, atât în linie dreaptă, cât şi în diagonală; regină (**3**). Cf. DDRF, CADE. *Eu am să mişc doi paşi pionul damei.* SADOVEANU, O. XI, 675, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

3. (De obicei la pl. şi, învechit, în sintagma *joc de dame*, BARCIANU, TDRG, CADE) Joc alcătuit din puluri albe şi negre care se mută după anumite reguli pe o tablă asemănătoare cu cea de şah; p. restr. pul. *Am învăţat în scurtă vreme de a giuca în dame.* AR (1829), 192[1]/41, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., STAMATI, D. *Care rachiu, vin, în gură ... n-a băgat, Şi care n-a jucat table, damă, sau ceva cu cărţi?* PANN, H. 20/5, cf. POLIZU, COSTINESCU, BARCIANU, ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✦ (Prin analogie; prin Bucov.) Model în ţesătura unui covor care constă într-un desen geometric, realizat în două culori, asemănător tablei de şah. Cf. PAMFILE, I. C. 304. *Covor „în dame" al Aglaiei Mitocariu.* id. ib.

– Pl.: *dame.*

– Din fr. **dame,** it. **dama.**

DÁMĂ[2] s. f. **1.** (Învechit, rar) Piesă de fontă care închide uşa creuzetului în marile turnătorii. *Creuzetul ... este terminat la partea sa anterioară printr-un părete A, numit damă.* PONI, CH. 219.

2. (Nav.) Scobitură în copastia unei ambarcaţii în care se sprijină manşonul vâslei. Cf. ABC MAR. 46. *Are, la interior, o întăritură de bronz şi e echipată cu un capac care închide dama când se scoate rama.* LTR[2], cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *dame.*

– Din germ. **Damm.**

DÁMĂ[3] s. f. v. **dam[1].**

DÁMĂ[4] s. f. v. **dam[3].**

DAMĂGÁ s. f. v. **danga[2].**

DÁMBĂ s. f. (Învechit, rar) Porţiune de piele de la animale, prelucrată de blănari, corespunzătoare zonei şoldului. Cf. URICARIUL, X, 402.

– Et. nec.

DAMBILÚŞCĂ s. f. (Rar) Un fel de jucărie asemănătoare cu sfârleaza. *Cei mari erau duşi la şcoală, dar ăştia, nesăraţii, scoteau dambiluştile şi biciul şi ţin'te joacă!* BARBU, G. 212. *Ene avea cea mai frumoasă dambiluşcă din groapa lui Ouatu, făcută de ta-său la Halta Griviţa, cu strungul ... Se învârtea o zi şi o noapte dacă o lăsai.* id. ib. 216, cf. MDA.

– Pl.: *dambiluşti.*

– Et. nec.

DAMBLÁ s. f. **1.** (Învechit şi popular; adesea precedat de verbe ca: „a lovi", „a veni", „a cădea", „a păli" etc.) Paralizie; apoplexie. *L-au lovit o ameţeală ce se zice damla.* NECULCE, LET. II, 425/36. *Cataroiul sau damblaua cea grea.* IPOCRAT, ap. URSU, T. Ş. 151. *Paralesi adică damla ... locul cel bolnav cu muştar alb să-l freci.* LUCR. FOL. 27/13. *Tată-său a fost răposat de dambla.* DIONOSIE, C. 206. *Fostul franţuzesc consul în Algir ... au murit de curând de gută sau damla.* AR (1829), 123[1]/42, cf. I. GOLESCU, C. *Puţin lipsi ca să îşi iese din minţi şi să îi cază dambla.* GORJAN, H. II, 157/7. *Vornicul Ioan Paladi cuprins de damla ... au fost cerut a să slobozi* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 126. *Mumele ... trebuie să ştie mijloacele de a căuta pe copii, fiind loviţi de apoplexie (dambla) sau de asfixie.* PR. 11/15. *La gât să nu-l strângă cu legăturica ..., să se închiză vinele gâtului şi să năvălească sângele în cap, încât să găsească pă copil vreo dambla.* MEŞT. MOŞ. 47/23, cf. VALIAN, V. *Emipligia va să zică lovirea apoplexiei (damlalei) pe giumătate de trup de sus până gios.* CORNEA, E. I, 63/14. *Vitele cornute ... cad la pământ lovite ca de damla.* LITINSCHI, M. 146/28, cf. FĂTU, D. 46/16. *Adeseori se arată semnele damblalei.* LUCACI, M. 13/5, cf. POLIZU, GHICA, C. E. III, 2. *El era lovit de dambla şi-şi pierduse minţile.* FILIMON, O. I, 253, cf. PONTBRIANT, D. *L-a lovit damla.* ALECSANDRI, T. 247, cf. id. O. P. 204, COSTINESCU, CIHAC, II, 571, LM. *Mă săgeată un gând sinistru: un atac de dambla.* CARAGIALE, O. II, 163. *Căzu jos de supărare şi, izbit de dambla, îşi dete în curând duhul.* MACEDONSKI, O. III, 57. *Altă boală care vine iarăşi, cam la o anumită vârstă, e ... apoplexia (damblaua).* CONTEMPORANUL, VII[2], 135, cf. DDRF, BARCIANU, ŞIO II[1], 153. *Bău acolea un ceai şi fu îndată lovit de o damla (gută) la crieri.* SBIERA, F. S. 397. *L-a pălit damblaua.* SĂM. II, 262, cf. LUC. II, 351, ŞĂINEANU[2], CANDREA, F. 224, IORGA, C. I. I, 25, BIANU, D. S., TDRG. *Fie-ţi milă ..., îmi cade dambla.* DELAVRANCEA, O. II, 277. *Cu riscul unui atac de dambla ..., trebuia ... să asculte teorii de drept.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 179, cf. RESMERIŢĂ, D. *În mintea mea aburită miji frica să nu mă fi lovit damblaua.* M. I. CARAGIALE, C. 8, cf. CADE, BRĂESCU, O. A. I, 120, VOICULESCU, L. 119. *Dacă damblaua e uşoară, atunci se freacă bolnavul pe mâini, pe tot corpul cu spirt.* BUJOREAN, B. L. 86. *Din supărare ..., poate să-ţi vină dambla.* CĂLINESCU, C. N. 234. *L-a pălit damblaua, zise părintele Ştefan.* SADOVEANU, O. I, 104. *Era să-l lovească damblaua pe năsosul de la căpităie.* TUDORAN, P. 171. *Numai când le loveşte câte o dambla ..., îşi aduc aminte de Dumnezeu.* BARBU, G. 181, cf. M. D. ENC. *Moşul aşternu zăblaiele şi mai-mai să-i vie dambla când văzu atâtea bogăţii.* STĂNCESCU, B. 285, cf. ALR I 1 639/180, 618, 932. ✦ (Învechit) Tetanos. *Moartea vine fără veste din dambla sau tetanosi (înţepenire).* HUBOGI, Î. 92/27.✦ P. ext. Acces de furie. *Pe grec îl apuca damblaua când auzea numele lui Spirea.* CONTEMPORANUL, VI[1], 117. *Am crezut că-mi vine damblaua.* CAMIL PETRESCU, P. 356.

2. Fig. (Familiar) Deprindere neobişnuită, ciudată; ciudăţenie. V. manie (**2**). *Asta-i damblaua dumisale, nu s-ar duce cu sticla s-o pici cu lumânarea.* SĂM. III, 169. *Nu mă cunoşti? Damblaua mea ... eu dăruiesc bilete.* BRĂESCU, O. A. I, 182. *Avea o dambla: umbla cu flori la rever.* BARBU, G. 125. *Gunoierii îi învăţaseră damblaua.* id. ib. 219, cf. DL, DM. *Ricuţa lui Pătru vorbea singură. Asta era damblaua ei.* SORESCU, L. L. III, 130, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ Expr. **A-(şi) face damblaua** = a(-şi) satisface o dorinţă sau un capriciu; a-(şi) face cheful. *Ian te uită, capia îşi face damblaua, cugetă el.* CHIRIŢESCU, GR. 12, cf. RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D. *Lasă-mă ... să-mi fac damblaua.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 297. (Regional) **A avea dambla** la ceva sau la cineva = a dori ceva; a îndrăgi pe cineva; a fi îndrăgostit de cineva. Cf. UDRESCU, GL. *Are dambla la fata aia, a pus ochii pe ea.* id. ib.

– Pl.: *damblale.* – Şi: (învechit) **damlá,** (regional) **dămblá** (ALR I 1 639/618), **dămlá** (ALR I 1 639/618) s. f.

– Din tc. **damla.**

DAMBLAGEÁLĂ s. f. (Popular) Paralizie (**1**). Cf. CANDREA, F. 224, CIAUŞANU, GL. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Enterita sau paraplegia ... sau meningoencefalita mieilor (damblageala).* ENC. VET. 563.

– Şi: (regional) **davlageálă** s. f. CIAUŞANU, GL.

– **Damblagi** + suf. *-eală.*

DAMBLAGÍ vb. IV. Intranz. şi refl. (Popular; despre oameni, despre corpul sau despre părţi ale corpului lor) A paraliza (**1**). *Celor ce au damblagit ... le punem des muştar pe mâini şi pe picioare.* VOICULESCU, L. 225, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ Tranz. fact. (În superstiţii) *Ielele ..., când trec ele în zbor pe deasupra lui, îi sucesc mâinile şi picioarele, îl damblagesc.* CANDREA, F. 160. *Ca să nu-l ia ... (să-l pocească, să-l damblagească) e bine ca omul să poarte pelin la gulerul cămăşii.* id. ib. 249. *Cu Rusaliile întâlnitu-s-a, Mâinile dămblăgitu-i-a, Vinele la picioare zgârcitu-i-a.* PAMFILE, S. V. 42. ✦ (Rar) A zăcea, a fi imobilizat (de dambla). *Pena Sârboaica – opt ani a damblagit pe cărămizile prispei, la soare – o iertă Dumnezeu şi închise ochii.*

KLOPŞTOCK, F. 210. ✦ Refl. (Familiar) A-şi pierde puterile, sănătatea; a se ruina din punct de vedere fizic. Cf. DEX.

– Prez. ind.: *damblagesc.* – Şi: **dămblăgí, davlagí** (CIAUŞANU, GL.) vb. IV.

– De la **damblagiu.**

DAMBLAGIÁT, -Ă adj. v. **damblagit.**

DAMBLAGÍE s. f. (Regional) Paralizie (**1**). Cf. CIAUŞANU, GL. *L-a lovit damblagía.* ALR I 1 639/595.

– Pl.: *damblagii.* – Şi: **davlagíe** s. f. CIAUŞANU, GL.

– De la **damblagi.**

DAMBLAGIOÁICĂ s. f. (Rar) Femeie care suferă de dambla (**1**). Cf. RESMERIŢĂ, D. *Ce să ştie bietu Habudeanu la o damblagioaică uitată de Dumnezeu.* KLOPŞTOCK, F. 39, cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *damblagioaice.*

– **Damblagiu** + suf. *-oaică.*

DAMBLAGÍRE s. f. (Rar) Acţiunea de a (s e) d a m b l a g i şi rezultatul ei; paralizare. Cf. DEX, MDA.

– Pl.: *damblagiri.*

– V. **damblagi.**

DAMBLAGÍT, -Ă adj. (Regional; despre oameni, despre corpul sau despre părţi ale corpului lor) Paralizat (**1**). Cf. d a m b l a g i. *Omul damblagit ..., singur el cere să i se facă masle.* GOROVEI, GR. 94, cf. ALR I 1 639/820, ALR II/I h 115/537, ALR II/I MN 42, 2 224/520, ib. 55, 4 178/531. [Am] *mâna damblagiată.* GL. OLT. ✦ (Familiar şi regional) Bolnav; ruinat din punct de vedere fizic. Cf. d a m b l a g i. Cf. DEX. *Îi dămblăgit, că dă din cap de slăbiciúne.* ALR II/I h 87/414.

– Pl.: *damblagiţi, -te.* – Şi: **damblagiát, -ă, dămblăgít, -ă, davlagít, -ă** (CIAUŞANU, GL.) adj.

– V. **damblagi.**

DAMBLAGÍU, -ÍE adj., s. m. şi f. **1.** Adj., s. m. şi f. (Popular) Paralitic. *Scăpă damblagii din foc, copii din fundul prăpăstiilor.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 157. *Damblagiul ... târăşte un picior.* ZEITSCHRIFT, XVIII, 74, cf. DDRF, BARCIANU, ŞIO II$_1$, 153, ALEXI, W., ŞĂINEANU^2, TDRG. *Bărbatul soră-mii cinci ani a zăcut pe spate damblagiu.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 119, cf. RESMERIŢĂ, D. *S-a urnit aşa ca un damblagiu spre mine ..., a încercat să mă momească.* KLOPŞTOCK, F. 35. *Bolnavul stă în casă mai ales dacă e damblagiu, ori moale de un picior.* VOICULESCU, L. 119. *Îi tremurau mâinile ca la un damblagiu.* BART, E. 204. *Cei surzi, cei naivi, cei sluţi, damblagiii şi cei cu feţele schimonosite au călcat pe urmele sau au băut apă din scăldătoarea lor.* ULIERU, C. 104. *Chel şi aproape damblagiu ..., abia îşi târâie picioarele prin tipografie.* PREDA, DELIR. 107. *N-a lipsit nicio zi de la datorie, chiar când ajunsese damblagiu.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 22, cf. M. D. ENC. *Când un om calcă pe urmele pe care au îmblat ursitoarele, rămâne damblagiu.* ŞEZ. III, 121, cf. CIAUŞANU, GL, ALR I 1 639/744. *Paralizat sau damblagiu.* ALR II/I h 115/514, 899. *Cine lucrează în această zi rămâne damblagiu.* FOLC. MOLD. I, 458.

2. Adj. (Învechit, rar) Care diminuează vigoarea firească a organismului; care moleşeşte. *Doarme ... rău face. Somnu lung e damblagiu.* ALECSANDRI, T. 948. ✦ (Familiar) Epitet depreciativ pentru o persoană fără caracter; p. e x t. ahtiat, împătimit. *Parcă văd cum stau la pândă, pătimaşi şi cârtitori Nevoiaşii noştri critici – spadasinii damblagii Care, neputând să muşte, morfolesc arta-n gingii.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 60. *Aţi lăsat să aleagă pe Neagu ..., damblagiul ăla, care, pentru o mită de 7 sfanţi, vinde pe tată-său.* PR. DRAM. 254. *Ce dar, mă, damblagiule? Hai mai bine să luăm o maşină şi să mergem la moară.* ALAS 5 I 1936, 6/2, cf. IORDAN, L. R. A. 158, SCRIBAN, D. *Prea multe ispite şi prea mulţi cheflii, damblagii şi ghiulbaharagii prieteni îi aţineau calea.* C. PETRESCU, A. R. 96. ✦ Epitet depreciativ pentru un om beat. Cf. RESMERIŢĂ, D.

– Pl.: *damblagii.* – Şi: **davlagíu, -íe** adj., s. m. şi f. CIAUŞANU, GL.

– **Dambla** + suf. *-agiu.*

DAMBLALÍU, -ÍE s. m. şi f., adj. (Învechit) Paralitic. Cf. I. GOLESCU, C. *Într-această populaţiune s-au găsit ... cu diferite defecte fisice şi anume: ... 348 smintiţi, 13 idioţi, 253 damlalii, 631 ciungi.* I. IONESCU, M. 188, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W.

– Pl.: *damblalii.* – Şi: **damlalíu, -íe** s. m. şi f., adj.

– Din tc. **damlalı.**

DAMÉZĂ s. f. (Argotic) Damă[1] (**I 4**). Cf. BUL. FIL. I, 139. *Pentru „femeie cu purtări rele" există termenii ... damă şi dameză.* ib. IV, 113, cf. BL XV, 12, MDA. ✦ Femeie frumuşică. Cf. BUL. FIL. IV, 134.

– Pl.: *dameze.*

– **Damă** + suf. *-ează.*

DAMF s. n. (Popular) **1.** Vapori de băutură alcoolică; p. e x t. orice miros caracteristic înţepător (neplăcut), iz. *Aceste împrumuturi ... pot deveni astfel termeni expresivi: ... „fain", „halt", „damf".* IORDAN, STIL. 23. *Când se destupă gropile de bucate, primăvara, iese un damf urât.* CV 1950, nr. 8, 32. *Dacă stai în velniţă, te îmbeţi numai de damfu rachiului.* ib. nr. 9, 33, cf. DL, DM. *Damful băuturii se risipise.* BARBU, G. 45. *Dinspre heleştee nu mai veneau damfurile nămolurilor.* id. PRINC. 31, cf. M. D. ENC., DEX, TOMESCU, GL. *Are un damf dă butoi.* ALR SN I h 239/8, 723, 769.

2. Tărie (**III 3**). *Oameni de treabă la care nu se suise în cap danful ţuicei.* VISSARION, FL. 169. *Să bea afară, la aer ..., să-i răcorească adierea vântului şi să alunge de pe creierii lor damful berei.* PAS, L. I, 173, cf. DN^2. ✧ F i g. *Nu puteam să strig? Păi de la mine le pornea damful, băiatule!* P. CONSTANT, R. 151. ✧ L o c. v b. **A lua damf** = a se îmbăta. *Aşa sânt eu: damblagiu. Când iau damf, s-a isprăvit.* BUL. FIL. VII – VIII, 225. ✧ L o c. a d v. **Cu damf** = cu pasiune; înfierbântat, aprins. Cf. BUL. FIL. VII – VIII, 225. *Apoi urmă cu damf.* ib. ✧ E x p r. **A fi** ori **a ajunge cu** (sau **a avea**) **damf** = **a)** a fi sub influenţa alcoolului, uşor ameţit; a fi bine dispus. *Cu sticle de vin, ... golite pe jumătate, să ajungă cu damf între feţele bogate, să poată spune ... cuvinte de spirit.* BARBU, PRINC. 140, cf. UDRESCU, GL.; **b)** a fi pornit pe ceartă; a fi arţăgos. Cf. UDRESCU, GL. **A da damf** = a intensifica; a accelera. *Dă-i damf cât mai mult.* COM. din LUPŞA – BAIA DE ARIEŞ. ✦ (Prin Transilv.) Zăpuşeală. *E mare danf aicea.* CV 1951, nr. 5, 25.

– Pl.: *damfuri.*

– Din germ. **Dampf.**

DAMGÁ s. f. v. **danga.**

DAMICÉLĂ s. f. (Învechit) **1.** Domnişoară. *Nu sămănaţi după vârstă să fiţi damigelă de măritat.* NEGRUZZI, în PR. DRAM. 484. *Cavatina ... rămase neesecutată, fără ca să se vază cel puţin o scuză din partea acelei damicele.* FILIMON, O. II, 210, cf. BARCIANU, V. *Delectările damicelei ... îl pasionează.* CONTEMPORANUL, I, 553. *Onorabilă damicelă, din momentul fatal în care ... am văzut acei răpitori ochi ..., inima mea palpită.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 332. *Şarmantă damicelă Cu ochi ca de gazelă ... Ai şic, eşti elegantă În tot al tău aspect Inspiri oricui respect.* I. NEGRUZZI, S. I, 79, cf. GHEŢIE, R. M. *Un amic mă prezintă damicelei şi ea-mi dădu mâna cu graţie.* F (1903), 40, cf. ALEXI, W. *Sărmanul papa, cum putea să fie atât de naiv, să vorbească un astfel de lucru unei damicele din era nouă?*

LUC. II, 129. ✧ *Damicelă de onoare* = domnişoară de onoare, v. d o m n i ş o a r ă. *Va rămâne şi fără răsplată, afară numai dacă damicela d-onoare nu se va fura dimpreună cu infanta.* HELIADE, D. C. 178/23. ✦ P. e x t. Femeie (mai ales) tânără. *Damicela (cuconiţă sau domnişoară) Sofia de Paskier ... a murit de curând în floarea tinereţilor sale.* CR (1829), 274[1]/4. *La damicela Alecsandrina R ...* [Titlu]. ARICESCU, A. R. 26. *Privind cununa cea mare a damicelelor, cu greu te-ai decide să preferi pe una din toate.* F (1883), 142.

2. (Rar) Damă[1] (**I 1**). *O damicelă-n samă l-a primit, Pe când în Neapol se plimba pe stradă, I-a dat, de toată viaţa le-a simţit, Credinţă şi iubire o grămadă.* GORUN, F. 132.

– Pl.: *damicele.* – Şi: (învechit) **damigélă** s. f.

– Din it. **damigella.**

DAMIÉR s. n. (Învechit) Tablă asemănătoare celei de şah, pe care se aşază piesele (pioni sau puluri) la jocul de dame[1] (**II 3**). Cf. ALEXI, W. *Pion dublu pe damier.* SCRIBAN, D. 387.

– Pl.: *damiere.*

– Din fr. **damier.**

DAMIGEÁNĂ s. f. **1.** Vas mare de sticlă, cu gâtul scurt, asemănător ca formă cu o sticlă (**1 a**) pântecoasă, de obicei, îmbrăcat într-o împletitură de nuiele, răchită, material plastic etc., folosit la transportul sau la păstrarea unor lichide. Cf. MO (1875), ap. TDRG, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Tot vinul şi-l vinde lăsându-şi, poate, câteva vedre într-o putinică, balercă, balercuţă sau dimingeană (sticlă mare, învălită în împletituri de răchită).* PAMFILE, I. C. 224, cf. RESMERIŢĂ, D. [Se vedeau] *clondirele goale de pe rafturi, demigenele, tejgheaua.* BUL. FIL. VII–VIII, 226. *Damigeană de sticlă de orice culoare, având o capacitate de la 2 l în sus.* NICA, L. VAM. 77, cf. CADE. *A fost atâta umblet cu butoaiele şi cu damigenele în preajma sfinţelor sărbători.* SADOVEANU, O. XX, 12, cf. SCRIBAN, D. *Damigene cu dop.* ARGHEZI, C. J. 125. *Se întoarse cu o roabă plină cu damigene.* CONTEMP. 1953, nr. 344, 4/5. *Şi mai au pe lângă ei Damigene, două-trei.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 77. *În vestibul, dădu peste o damigeană pântecoasă.* VINEA, L. II, 5. *Sosi în port într-o trăsură plină cu sticle ... şi cu damigene pântecoase.* TUDORAN, P. 390, cf. LTR[2], DL. *Să opăresc damigeana pentru ulei.* PREDA, D. 127, cf. DM, DN[2]. *Butoiul era plin. Mai avea şi o damigeană plină.* BĂNULESCU, I, 76, cf. M. D. ENC., DEX, CIAUŞANU, V., ALR II/I MN 147, 3 924, LEXIC REG. II, 80, GLOSAR REG.

2. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau „cu") Conţinutul unei damigene (**1**); conţinutul împreună cu vasul respectiv. *Scoate damigeana ... aceea cu ţuică şi un pahar.* TURCU, E. 142. *Se ridică, s-apropie de proră şi începu să tragă afară o dimigeană de vin.* DUNĂREANU, CH. 165. *Preotul ... puse la bătaie o damigeană de vin, nu-i mai lăsă să plece până dimineaţa.* REBREANU, I. 170. *Băiat de petrecere, harnic la treabă, ... luptând voinicește cu damigeana cu vin.* CAMIL PETRESCU, P. 45. *După ce-au sfârşit damigeana, Omu veni lângă doctor, ca bolnavul care nu poate vorbi decât de boala lui.* SADOVEANU, O. XXI, 492. *Reapăru cu o damigeană de vin, pe care o puse în mijlocul mesei.* CĂLINESCU, E. O. I, 190. *A adus ... câteva sticle de ţuică şi câteva damigene de vin.* STANCU, M. I. 29. *Luăm apoi de la mine şi o damigeană de vin, şi o roată de caş.* BENIUC, M. C. I, 195. *Cârciumarul luă o damigeană de ţuică şi porni să se cinstească cu ei.* BARBU, G. 49. *Să-mi vii cu damigeana de vin muscat de la naşu.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 16.

3. (Prin estul Munt.) Bidon de tablă în care se păstrează untură sau unt de oaie (la stână). *Când căzile s-au umplut, untul e topit şi pus în damigeni.* STOIAN, PĂST. 57. *Dimigeană dă tablă.* ALR SN IV h 1 042/514, 705, 723.

– Pl.: *damigene* şi (regional) *damigeni.* – Şi: (regional) **damijón** (pl. *damijoane* LEXIC REG. II, 80) s. n., **dămegeánă** (pl. *dămegeni* ALR II/I MN 147, 3 924/47), **dămioánă** (ib. 3 924/76) s. f., **dămijón** (ib. 3 924/53) s. n., **demegeánă** (ib. 3 924/2, 928), **demigeánă, demijánă** (ALR II/I MN 147, 3 924/886), **dimijánă** (ib. 3 924/876) s. f., **demijón** (ib. 3 924/53, 325, 334), s. n., **demingeánă** (ib. 3 924/414), **dimăgeáncă** (pl. *dimăgenci* ib. 3 924/872), **dălmejeáncă** (LEXIC REG. 53) s. f., **dimigeán** (pl. *dimigeni* ib. 3 924/769) s. n., **dimigeánă** (ib. 3 924/514, 520) s. f., **dimijón** (ib. 3 924/334) s. n., **dimingeánă** (ib. 3 924/514, 520, ALR SN IV h 1 042/514), **dilmigeánă** (pl. *dilmigene* LEXIC REG. II, 50), **temingeánă** (pl. *temingene* GLOSAR REG.), **deminjánă** (ALR II/I MN 147, 3 924/414, 537) s. f.

– Din it. **damigiana.**

DAMIGÉLĂ s. f. v. **damicelă.**

DAMIJÓN s. n. v. **damigeană.**

DÁMITE conj. v. **darămite.**

DAMIZÉLĂ s. f. v. **demoazelă.**

DAMLÁ s. f. v. **dambla.**

DAMLALÍU, -ÍE s. m. şi f., adj. v. **damblaliu.**

DAMN subst. v. **daună.**

DAMNÁ vb. I. T r a n z. (Livresc; complementul indică oameni) A condamna la chinurile infernului; p. g e n e r. a condamna, a reproba. *Dă, Doamne-acolo lacrim' şi graţia Ta toată, Împacă (de se poate) disgraţiatul suflet Damnat de sine însuşi turmentelor eterne.* HELIADE, O. I, 393, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Damnez o carte.* SCRIBAN, D. ✦ A blestema. Cf. DN[2], DEX.

– Prez. ind.: *damnez.*

– Din fr. **damner.**

DAMNÁBIL, -Ă adj. (Livresc) Care merită să fie condamnat; blestemat. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., DN[2], DEX.

– Pl.: *damnabili, -e.*

– Din lat. **damnabilis, -e,** fr. **damnable.**

DAMNÁRE s. f. (Livresc) Acţiunea de a d a m n a şi rezultatul ei; condamnare. Cf. COSTINESCU, LM, ŞĂINEANU, D. U., CADE. [Primii scriitori români] *hrăneau în umbra romantismului european ideea damnării poetului.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 156, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 46, 18/2.

– Pl.: *damnări.*

– V. **damna.**

DAMNÁT, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj., s. m. şi f. (În mitologia greco-romană şi în religia creştină) (Om) care este supus chinurilor infernului. *Scotea un urlet întocmai ca al damnaţilor din infern.* FILIMON, O. II, 175. *Muzica se face răsunătoare şi domină izbucnirile de durere ale damnaţilor.* MACEDONSKI, O. II, 278, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Suflet damnat.* ŞĂINEANU[2], cf. CADE. *Lăpuşneanu e un damnat, osândit de providenţă să verse sânge şi să năzuie după mântuire.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 205, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. Adj. (Despre oameni) Care şi-a atras disprețul opiniei publice; care este condamnat, reprobat, blestemat de societate. Cf. CADE. *Pentru ce a fost privit ca şef al şcoalei simboliste? Ca poet damnat?* LOVINESCU, S. I, 269. *Nu era cu nimic vinovată să sufere din pricina unei iubiri damnate.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 218, cf. DL. *Această teorie ... a artistului damnat a avut largă circulaţie în estetica idealistă burgheză.* V. ROM. iunie 1958, 1/127. *Forţa lui nu are nimic din forţa neagră a eroilor romantici, damnaţi, ci e pozitivă, o simţi că distruge ca să construiască.* T ianuarie 1966, 80,

cf. DM, DN[2], M. D. ENC, DEX. ✦ (Rar) Interzis. *Carte damnată.* SCRIBAN, D.
– Pl.: *damnaţi, -te.*
– V. **damna.**

DAMNATÍSM s. n. (Rar) Damnaţiune (**2**). *Analogiile cu Baudelaire şi Mallarmé se fac cu prudenţă şi ponderaţiune prin prisma desăvârşirii formei sau prin damnatism.* LL 1972, nr. 2, 264, cf. MDA.
– **Damnat** + suf. *-ism.*

DAMNÁŢIE s. f. v. **damnaţiune.**

DAMNAŢIÚNE s. f. **1.** (În mitologia greco-romană şi în creştinism) Condamnare la chinurile infernului; p. ext. suferinţă, blestem. *De când cu primii noştri părinţi, perechea mai frumoasă n-a fost expusă pericolului de a se împinge unul pe altul în păcat şi în damnaţie.* HELIADE, D. J. 170/17, cf. PROT. – POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 195/21, COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Dar care e adevărul, dacă este REM-ul o mântuire sau o damnaţiune, numai tu ai să afli.* CĂRTĂRESCU, N. 251.
2. Denumire simbolică a opoziţiei poetului romantic faţă de societate şi legile acesteia; (rar) damnatism. *Ideea damnaţiunii universale o stârneşte însă mai ales imaginea rutului infinit.* V. ROM. februarie, 1957, 168, cf. DN[2]. *Condiţionarea interioară a obsesiei bacoviene e poate mai greu de depistat, ea apare ca o fatalitate, ca o damnaţiune a poetului.* LL 1972, nr. 2, 143.
– Pronunţat: *-ţi-u-.* – Pl.: *damnaţiuni.* – Şi: (învechit) **damnáţie** s. f.
– Din fr. **damnation.**

DÁMNĂ s. f. v. **daună.**

DAMNÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Dăunător (**1**), păgubitor (**1**). Cf. BARCIANU, V., LM, GHEŢIE, R. M.
– Pl.: *damnoşi, -oase.*
– Din lat. **damnosus, -a, -um.**

DAMOURÍT s. n. Varietate de mică aparţinând genului muscovit, cu structură solzoasă, fină. *Pretutindenea, unde am încercat săpături, am aflat acest mineral în greziu odată cu damouritul.* CONTEMPORANUL, III, 609, cf. CANTUNIARI, L. M., LTR.
– Pronunţat: *damurit.*
– Din fr. **damourite,** germ. **Damourit.**

DAMOVÉŢI s. m. pl. v. **danavete.**

DAMTEÁ s. f. v. **dantelă.**

DAN[1], -Ă s. m. şi f. (Rar la f.) (Învechit) Danez (**1**). *Şi şvezii şi danii tot nemţi sânt şi un neam sânt.* M. COSTIN, O. 253. *Olandezu* [iaste] *scump, danul, iubitoriu de adevăr.* ABEŢEDAR, 89[2]/8. *El a bătut ... pe scoţieni, carii a voit a se uni cu danii.* ASACHI, L. 42[1]/45. *De* [biserica evanghelică] *ţin ... toţi danii, şvecii ... holanzii, englezii şi scoţii.* RUS, I. II, 103/9. *Danii au trup înalt, faţă albă, păr galbin şi ochi vineţi.* id. ib. 189/7.
– Pl.: *dani, -e.*
– Din lat. **Dani.**

DAN[2] s. m. (În artele marţiale) Grad acordat maeştrilor. Cf. DN[3], MDA.
– Pl.: *dani.*
– Cuv. japonez. Cf. fr. d a n.

DANÁC s. m. v. **dănac.**

DANÁI s. m. pl. (Învechit) Nume dat de către scriitorii latini grecilor din perioada războiului troian. Cf. DER II, 10. *Danaos al Argosului, care ar fi dat naştere neamului danailor.* ib.
– Din lat. **Danai.**

DANAÍDĂ s. f. (Tehn.) Deschizătură calibrată folosită la determinarea debitelor curenţilor sub presiune, având coeficient de debit determinat; p. e x t. porţiune finală a unei conducte de golire alese astfel încât să asigure vânei de lichid o forţă anumită. *Coeficientul de debit ... depinde, în general, ... şi de diametrul danaidei.* LTR[2].
– Pl.: *danaide.*
– Din germ. **Danaiden** (fass).

DANAMÍTĂ s. f. v. **dinamită.**

DANANÁ s. f. v. **dandana.**

DANAVÉTE s. m. (Regional) **1.** Cartof (*Solanum tuberosum*) (Blaj). Cf. VICIU, GL.
2. (La pl.; în forma *damoveţi*) Napi porceşti (*Helianthus tuberosus*). Cf. BORZA, D. 82.
– Pl.: *danaveţi.* – Şi: **damovéţi** s. m. pl.
– Et. nec.

DÁNĂ[1] s. f. **1.** Porţiune de-a lungul cheiurilor unui port sau, mai rar, în mijlocul apei navigabile, amenajată pentru acostarea navelor şi manipularea mărfurilor. Cf. ABC MAR. 46. *Cărătorii de la dana a doua.* ALAS 23 V, 1937, 8/3. *Vaporul a acostat la dana a treia.* SCRIBAN, D., cf. LTR[2], DL, DM. *Lungimea unei dane este egală cu lungimea celor mai mari nave care acostează de obicei.* DER, cf. M. D. ENC. *Cheiurile de acostare ... vor avea o lungime de peste două ori mai mare, numărul danelor operative sporind cu 60%.* RL 1972, nr. 8 660, cf. DEX. *Accidentul naval a avut loc la sfârşitul săptămânii trecute, în dana 64 a Portului Constanţa.* RL 2006, nr. 4 946. ✧ F i g. *Dionisie Mocanu ... trăsese la dana sentimentală a semănătorismului.* BARBU, I. I, 266.
2. Magazie pentru depozitarea mărfurilor într-un port sau la vamă. Cf. DN[2], DEX.
3. Grup de două sau mai multe nave acostate bord la bord la aceeaşi dană (**1**). Cf. LTR[2], DL, DER, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *dane.*
– Din ngr. **δάνα.**

DÁNĂ[2] s. f. v. **dam[3].**

DANCALÍC s. m. v. **dangalac.**

DANCE s. n. Gen de muzică electronică, cu orchestraţie simplă, compusă special pentru dans. Cf. DOOM[2]. ✧ (Adjectival) *Cu fiecare material discografic, ei încearcă să aducă o notă aparte în peisajul muzicii dance din România.* RL 2006, nr. 4 904.
– Pronunţat: *dens.*
– Din engl. **dance.**

DANCI s. m. (Popular) **1.** Copil de ţigan; (popular) parpandel, puradel, (regional) ciorciovel, gangur. *Moşneagului îi râdeau ochii de voinicia danciului.* CONV. LIT. X, 404. *Ce belşug la mine-acasă, cum pe danci am să-i hrănesc.* CONTEMPORANUL, I, 491. *Dancii înainte-i toţi ieşiră Şi cu cârdul, iuţi ca ulii peste trăişti năvăliră.* ib. III, 126, cf. DDRF. *Roata zboară, pe când dancii prin prejur se dau de-a tumba.* SĂM. III, 85, cf. ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D. *În apendice se mai dau: ciorciovel, danciu, gangur,*

ghiaur, graur, puradeu. DR. VII, 396, cf. CADE, BL II, 148. *Danciul însă nu era pentru aşa treabă.* GALACTION, O. 68. *Vin ţigăncile la crâng Să culeagă viorele, Vin cu fustele-n parâng Şi cu dancii după ele.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 336. *Dancii, cu arcuri şi praştii, prigoneau ţarcile şi ghionoaiele.* VOICULESCU, P. II, 103. *Câţiva danci perpeliţi miorlăiau împrejurul boierului.* SADOVEANU, O. I, 41, cf. SCRIBAN, D., DM, DEX, com. din STRAJA – VICOVU DE SUS.

2. Lăutar ţigan. Cf. RESMERIŢĂ, D. *Comandase fleici ... şi adusese doi danci viorişti să le cânte de dor.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 162. *Ia ascultaţi, dancilor, ... să-mi cântaţi o horă.* ŞĂINEANU, D. U.

– Pl.: *danci.* – Şi: **dánciu** (DDRF, ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., CADE), (regional) **dănci** (BL II, 149), **denci** (TDRG) s. m.

– Cf. ţig. d e n č i „daţi-mi ceva".

DÁNCING s. n. **1.** Local de petrecere unde se dansează. Cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Elefterescu strâmbase la început din nas când îşi văzuse casa transformată în dancing intermitent.* C. PETRESCU, C. V. 178. *Te pomeneşti la cincizeci de ani îmbrăcat ca un as de „dancing".* BRĂESCU, O. A. I, 85. *Bar alături de bodegă şi dancing.* DR. VIII, 392. *La restaurantul Krasnopolski – dancing.* SADOVEANU, O. IX, 255. *Ai ... covoare persane, dancinguri şi varieteuri.* ARGHEZI, B. 17. *Prin baruri şi dancinguri gâfâiau jazurile.* V. ROM. octombrie 1955, 119. *Ea ... mai putea să dea câte o raită prin dancingurile de lux.* VINEA, L. I, 198. *Preferă să se distreze în dancingurile ... Berlinului.* H. LOVINESCU, C. S. 24. *Ne informează ... despre dancinguri şi baruri.* TUDORAN, P. 99, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. P. e x t. Petrecere cu dans. *Rămâneam mult timp împreună cu fetele, în salon, şi adesea improvizam un dancing sărăcăcios.* M. ELIADE, O. I, 122.

– Pronunţat: *dánsing.* – Pl.: *dancinguri.*

– Din engl. **dancing** [house].

DÁNCIU s. m. v. **danci**

DANCIÚC s. m. v. **dănciuc[2].**

DANDANÁ s. f. **1.** (Învechit şi popular) Zarvă; p. e x t. petrecere zgomotoasă, t ă m b ă l ă u. Cf. POLIZU. *Pe atunci nunta era dandana mare.* GHICA, S. 33, cf. PONTBRIANT, D. *Ba nu, nu ... Eu nu sunt de dandana.* ALECSANDRI, T. 382. *Dacă moare un boier mare, Pun clopotele-n mişcare Şi fac mare dandana.* id. ib. 904, cf. CIHAC, II, 571, LM. *Noi ... purtăm fustanea, facem dandana.* I. NEGRUZZI, S. IV, 477, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Face chefuri în fiecare seară ..., dandanaua ţine până la ziuă.* STANCU, D. 346, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Porniră nuntă împărătească care ţinu şapte zile ..., iar după ce se sfârşi dandanaua, îşi luă ginerele mireasa.* STĂNCESCU, B. 155. ✧ (Învechit) *Clopot de dandana* = clopot de alarmă. *Se auzea sunetul clopotului de dandana.* NEGRUZZI, S. I, 284. *Se aude ... clopotul de dandana.* ALECSANDRI, T. 1 483, cf. CIHAC, II, 571, BARCIANU. *A răsunat clopotul de dandana.* ŞĂINEANU[2], cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 75, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

2. (Popular şi familiar) Păţanie, belea, bucluc; năzdrăvănie, minunăţie. *Cumpărătorul ceru cu paguba sa Să scape de supărare şi casele a-i lăsa. Decât să stea să mai umble-n dandanale, judecăţi.* PANN, H. 71/3, cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. *Mai pune bani izlazului, mai dijma, mai acsizu şi câte dandanale toate.* JIPESCU, O. 143. *Mâine avem alte dandanale, să ne odihnim deocamdată.* CARAGIALE, O. III, 203. *Tu totuşi ai crezut ..., căci altfel nu intrai în dandanaua asta.* SLAVICI, O. I, 390. *Se ţine numai de dandanale.* DDRF. *Uite, mă, dandanaua naibii, îmi ziceam eu, mergând spre casă.* LUNGIANU, CL. 197, cf. 28, RESMERIŢĂ, D. *Se osteni spre car. Aci altă dandana.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 75. *De la el să fi auzit dandanale de mahala şi de alegeri.* M. I. CARAGIALE, C. 59, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ţine-ne, Doamne, să vedem şi dandanaua asta.* LOVINESCU, M. 51. *Nu s-a mai pomenit aşa dandana.* STANCU, R. A. I, 116. *Uite, acum e o dandana cu nişte manifeste clandestine.* PAS, Z. IV, 212. *De-aci are să iasă mare dandanaua ... spune colonelul.* CAMILAR, N. I, 283, cf. DL. *După o lună de zile, altă dandana.* PREDA, Î. 116, cf. DM. *Suntem la începutul unei dandanale nemaivăzute ... Un război nu-i o joacă.* BARBU, Ş. N. 24, cf. M. D. ENC. *De data aceasta, dandanaua s-a întâmplat.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 11. *Am rătăcit, biet, căutându-l trei ani. Când l-am găsit, altă dandana.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 183, cf. ŞEZ. III, 91. *Că şi plugu-i dandana; Nişte lemne înşiruite, Nişte fiare ruginite, Nişte vite amărâte.* MAT. FOLK. 372, cf. GRAIUL, I, 113. *Să vă povestesc cum a făcut el dreptate unui om care intrase într-o mare dandana.* I. CR. III, 263, cf. A V 34, VI 26. ✧ E x p r. **A da de** (sau **peste o**) **dandana** = a avea o neplăcere; a se afla într-o situaţie critică, neaşteptată. Cf. SCRIBAN, D. *Am dat peste o dandana.* ŞEZ. XVIII, 292, cf. XXIII, 44. *Rabdă suflete cât poţi ... Fii voinic, nu te lăsa, C-apoi dai de dandana.* FOLC. TRANSILV. II, 323. ✦ (Impropriu) Pagubă (**1**). *Peste 250 000 de lei, o să vedem cine o să plătească dandanaua asta.* BARBU, I. I, 289.

3. (Prin nord-vestul Munt.; în formele *dandă, dangă, dangana, danjă*) Afacere comună cu cineva; p. e x t. treabă complicată şi de durată. *Am dandă cu el.* COMAN, GL. *Are dandă până s-o găti.* id. ib. *Aveam noi o dangă mai de demult.* UDRESCU, GL. ✦ Trăsătură de caracter negativă; viciu, năravă (**2**). Cf. COMAN, GL. *Aşa-i e danga lui.* UDRESCU, GL. ✧ E x p r. **A se da la dandă** = a se apuca de băutură şi de sporovăit. Cf. COMAN, GL.

– Pl.: *dandanale.* –Şi: (învechit) **dananá** (CIHAC, II, 571), (regional) **dándă, danganá** (COMAN, GL.), **dángă, dánjă** (COMAN, GL.), **dănănă** (A V 34) s. f.

– Din tc. **tantana** „fast, pompă".

DANDÁRIU s. n. (Maghiarism învechit în Transilv.) Brigadă militară. *Pre la 11 ceasuri au început bătaia şi dandariul lui Batori, carele era din 12 000 de ostaşi, au învins mai întâi pe români.* ŞINCAI, HR. II, 326/38, cf. POLIZU.

– Pl.: *dandariuri.*

– Din magh. **dandár.**

DÁNDĂ s. f. v. **dandana.**

DÁNDĂR s. m. (Regional) **1.** Străin îmbrăcat în haine orăşeneşti (Rodna – Sângeorz-Băi). Cf. VICIU, GL. *Ce dander mai e şi acela?* id. ib.

2. Lucrător la calea ferată (Poiana Sibiului – Miercurea Sibiului). Cf. DR. V, 753.

3. (La pl; în forma *danduri*) Oameni de nimic; târâie-brâu, hatalăi (Botoşani). Cf. I. CR. IV, 123.

– Pl.: *dandări.* – Şi: **dándur, dánder, dăndăr** (VICIU, GL.) s. m.

– Din săs. **dander** „om sărac".

DANDĂROÁIE s. f. (Regional) Străină îmbrăcată în haine orăşeneşti. Cf. DR. V, 755.

– Pl.: ?

– **Dandăr** + suf. *-oaie.*

DÁNDER s. m. v. **dandăr.**

DANDÍSM s. n. Comportare, ţinută de dandy. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DM, DN[2], DEX.

– Din fr. **dandysme.**

DANDÍST s. m. v. **dentist.**

DANDONÍ vb. IV. Tranz. (Prin Transilv.; complementul indică obiecte) A atârna, a suspenda. Cf. CV 1951, nr. 5, 25.

– Prez. ind.: *dandonesc.*

– Et. nec.

DÁNDORĂ s. f. v. **dârdoră.**

DÁNDUR s. m. v. **dandăr.**

DÁNDURĂ s. f. v. **dârdoră.**

DANDURÂIE s. f. (Regional) Titirez (**I 1**). Com. din ŢEPEŞ VODĂ – CERNAVODĂ.
– Accentul necunoscut. – Pl.: *dandurâi.*
– Et. nec.

DÁNDY s. m. Tânăr foarte elegant, îmbrăcat după ultima modă; p. e x t. bărbat de o eleganţă rafinată, adesea exagerată. *Reţete pentru un dandi (elegant).* AR (1844), 551/61. *Îl cerceta prin un binoclu (lornetă) cu un aer ce ar fi mirat şi pe un dandi de profesie.* CODRESCU, C. I, 248/18, cf. NEGULICI, STAMATI, D., COSTINESCU. *Doi dandy din cei mai corupţi ai oraşului ... râdeau.* EMINESCU, P. L. 147, cf. ŞĂINEANU[2], CADE. *Economist şi dansator modern, cam în vârstă, cu cioc mic şi mustaţă arcuită, de dandy demodat.* CAMIL PETRESCU, P. 129. *Îi cunoştea prea bine ... deşarta ahtiere pentru gloria de dandy valah.* C. PETRESCU, A. R. 16. *Rămân singur, dandy aristocrat.* VULPESCU, P. 93, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Scris şi: *dandi, dendi* ALEXI, W. – Pronunţat: *déndi.* – Pl.: *dandy.*
– Din engl. **dandy,** fr. **dandy.**

DANEMARCHÉZ, -Ă s. m. şi f., adj. (Învechit) **1.** S. m. şi f. Danez (**1**). *Se strânsese un mare număr de denimarchezi.* AR (1829), 63[1]/21, cf. I. GOLESCU, C. *Olandezii stăpânesc ... cetăţuia Emina ... danimarchezii, Hristiansburg.* ASACHI, L. 68[2]/27.
2. Adj. Danez (**2**). Cf. I. GOLESCU, C., MDA.
– Pl.: *danemarchezi, -e.* – Şi: **danimarchéz, -ă, denimarchéz, -ă** s. m. şi f.
– **Danemarca** (n. pr.) + suf. *-ez.*

DANÉZ s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Danemarcei sau care este originară de acolo; (la m. pl.) popor, naţiune care locuieşte în Danemarca; (învechit) dan[1], danemarchez (**1**). Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Orice danez aspiră la fericirea de a vedea productul aflărilor sale archeologice înavuţind tezaurele artistice.* ODOBESCU, S. II, 261, cf. DDRF, BARCIANU, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Danez crescut în Anglia.* BART, E. 109. *Danezul O. Jespersen a făcut ... inventarul cuvintelor.* VIANU, P. 138, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *În urma acestei vizite, danezii au fost interesaţi în a intensifica numărul de curse aeriene.* RL 2005, nr. 4 547.
2. Adj. Care aparţine Danemarcei sau danezilor (**1**); privitor la Danemarca sau la danezi; originar din Danemarca, ca al danezilor; (învechit) danemarchez (**2**), (învechit, rar) danic, danicesc, dănesc. Cf. I. GOLESCU, C. *Hamlet nu e specific danez.* MAIORESCU, CRITICE, 397. *Dacă cineva se simte anume dispus să trateze materie tragice ori comice ... îi recomandăm ... comediele cele poporale ale poetului danez Holberg.* EMINESCU, O. IX, 87. *S-au încuscrit cu dânsul, înrudindu-se cu familia regală daneză.* CONTEMPORANUL, VII[2], 65. *Căluţul lui danez urmat de doi câni ... zguduiau pământul.* ib. VII[2], 143, cf. BARCIANU. *În nordul danez, suedez, norvegian ... este o viaţă originală a spiritului.* SĂM. II, 336, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, ENC. AGR. 260, DL, DM. *Călătoria place din ce în ce mai mult scriitorului danez.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 88. *Place această producţie daneză.* CINEMA, 1968, nr. 6, III, cf. CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 3/4. *Avioane ale CIA ... au survolat ilegal de 20 de ori teritoriul Danemarcei după 2001, au declarat, joi, surse parlamentare daneze.* RL 2005, nr. 4 721. ✧ *Limba daneză* (şi substantivat, f.) = limba vorbită de danezi (**1**). *Daneza şi norvegiana se deosebesc cu mult mai mult decât dialectul ardelean de cel muntean.* LUC. II, 124. *Norvegienii scriu şi astăzi în limba daneză.* ib. *În Norvegia a servit ca limbă literară în secolul al XIX-lea o formă modificată a limbii daneze.* GRAUR, I. L. 199. *Islandeza, norvegiana, suedeza şi daneza ... provin din aceste dialecte.* id. ib. *Limba daneză, limbă germanică vorbită în Danemarca.* DER. *Forma „pund" ... o găsim şi astăzi în daneză, norvegiană, suedeză şi islandeză.* CL 1973, 260, cf. M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *danezi, -e.*
– Din it. **danese.**

DANG interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetul produs de un clopot sau de lovirea unui obiect metalic; balang, bam, bang. *Când s-a atins de mijlocul ei, dang: a plesnit cercul şi ea îndată a născut pruncul.* CREANGĂ, P. 101, cf. DDRF, ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Clopotele sună iarăşi dang, dang, dang.* STANCU, M. I. 18, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Într-o sară, iar încep clopotele de vecernie: ... danga! Danga !* FURTUNĂ, ap. CADE.
– Şi: (regional) **dánga** interj.
– Onomatopee.

DÁNGA[1] interj. v. **dang.**

DANGÁ[2] s. f. **1.** Semn (cifră, literă, desen) făcut cu fierul roşu sau cu o substanţă corozivă pe pielea unui animal domestic (pe gât, corn sau crupă) pentru a-l individualiza sau a-i marca proprietarul. *Din pieile ce le-au lucrat jupânul Patru, încărcai astăzi 112 turale, piei 1 120, şi ale dumnetali sânt tot cu trei damăgale, după cum mi-ai poruncit dumneata aşa le-am pus* (a. 1787). FURNICĂ, I. C. 140. *Făcea vameşii mari supărări şi necazuri tabacilor, ... puind şi dangale la piei, de le strica mărfurile* (a. 1824). DOC. EC. 332. *De multe ori se învoia cu vameşii peste an şi atunci lipsea damgaoa, plătind învoirea* (a. 1825). ib. 357, cf. CIHAC, II, 571, DDRF, ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D. *Numărul matricol şi dangalele ce se pun pe gât, spinare, coapsă.* ENC. VET. 154, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Fiecare herghelie are un sistem propriu de aplicare a dangalelor.* LTR[2], cf. DER, DL, DM, M. D. ENC., STOIAN, PĂST. 55. ✦ F i g. (Rar) Stigmat (**1**). *Dangaua infamiei.* SCRIBAN, D.
2. (Popular) Dungă, vargă pe spinarea sau burta cabalinelor. *În sânul acestei rase se găsesc mai multe linii de sânge ..., fiecare din aceste linii având dangaua ei specială.* ENC. AGR. III, 590. *Avea Tudor ş-avea Tot cinzeci de iepe breze Pintenoage la picioare, Cu dangale pă spinare, Rotoacale pă subt poale.* ŞEZ. III, 212. *Cu untdelemn că-l ungea, Cu basmaua că-l ştergea, Tot dangale că-l făcea.* MAT. FOLK. 148. *Pe şargul că mi-l scotea ..., Îi dă coama de pământ, C-acela fuge mai mult. Dangalale de sub poale, C-acela fuge mai tare.* PĂSCULESCU, L. P. 263. *Cu dangale pe spinare.* BOCEANU, GL., cf. CIAUŞANU, V. 156. *Numai neica la-nchisoare, ... Pentru gloabe de iepşoare, Cu dangale pe spinare.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 382.
3. Unealtă din fier cu ajutorul căreia se fac semnele distinctive pe capul animalelor domestice sau (în trecut) se făcea marcarea pieilor pentru tăbăcărie. Cf. DOC. EC. 1 048. *La ureche semnele se fac cu cuţitul, cu foarfeca, cu preduceaua şi cu dangaua.* STOIAN, PĂST. 55, cf. com. din ŢEPEŞ VODĂ – CERNAVODĂ şi din SOMOVA – TULCEA.
– Pl.: *dangale.* – Şi: (învechit) **damăgá, damgá,** (regional) **dangalá** s. f.
– Din tc. **damga.**

DANGALÁ s. f. v. **danga[2].**

DANGALÁC s. m. (Turcism învechit) Vagabond. *Manafi, arapi, anatoleni, dancalici şi giurgiuveni* (a. 1818). ŞIO II[2], 45. *Înfrânarea dangalacilor (turci fără căpătâi) ce se revărsa necontenit din sarhaturi* (a. 1857). id. ib.
– Pl.: *dangalaci.* – Şi: **dancalíc** s. m.
– Din tc. **dangalak.**

DANGANÁ s. f. v. **dandana.**

DÁNGĂ s. f. v. **dandana.**

DÁNGĂT s. n. Sunet prelung, caracteristic clopotului; dăngănit, (rar) bangăt. *Dangătul clopotului răsună rar, înduioşat.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 232. *A doua zi clopotul răsuna jalnicul şi obişnuitul lui dangăt.* CONTEMPORANUL, V, 296, cf. DDRF, BARCIANU. *Clopotele din vale m-au întovărăşit veşnic cu dangătul lor legănat.* ADAM, R. 272. *S-auzea dangătul duios al clopotelor.* LUC. II, 192, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG. *În dangătele clopotelor mari, călugării ... începură să-şi plângă viaţa.* IBRĂILEANU, A. 137, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, COCEA, S. I, 363. *Era o vreme dulce, cu aburi pe zăvoaie Şi dangăte de clopot în turlele de fier.* VOICULESCU, POEZII, I, 224. *Din depărtări veneau dangătele clopotelor.* SADOVEANU, O. I, 14. *Ne-am oprit din lucru tresărind în vraja dangătelor care înfiorau liniştea solemnă a golfului.* BART, S. M. 57, cf. SCRIBAN, D., CAMIL PETRESCU, O. II, 674, DL, DM, M. D. ENC. ✧ (Glumeţ) *Nu circula printre ele vreun dangăt, vreo frământare belicoasă.* V. ROM. ianuarie 1955, 244. ✧ Fig. *Sună pădurile cu verde dangăt.* LESNEA, VERS. 290. *Pe dealurile arse şi deşarte A nins rugina dangătelor moarte.* id. I. 72.

– Pl.: *dangăte.*

– **Dang** + suf. *-ăt.*

DANGLÍE s. f. v. **anglie.**

DANIÁN, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. Care aparţine ultimului etaj al cretacicului superior. *Unele curgeri de porfire din complexul banatitic sunt intercalate între depozitele daniene.* ONCESCU, G. 259, cf. M. D. ENC., DEX.

2. S. n. Ultimul etaj al cretacicului superior, caracterizat prin anumite specii de lamelibranhiate sau de echinide. *Fauna danianului cuprinde unele tipuri de echinoide cretacice.* LTR[2], cf. DL, DM, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX, D. GEOL.

– Pronunţat: *-ni-an.* – Pl.: *danieni, -e.*

– Din fr. **danien.**

DANIÁŞ s. m. v. **dăniaş[1].**

DÁNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Danez (**2**). *Abramson, poet danic, ... vrednic de însămnat pentru ale lui poeme didactice.* ASACHI, L. 16[1]/1, cf. MDA.

– Pl.: *danici, -ce.*

– **Dan[1]** + suf. *-ic.*

DANICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Danez (**2**). *La 8 ale acestia au urmat audienţia crăiescului danicesc ministru.* AR (1829), 95[1]/41, cf. MDA.

– Pl.: *daniceşti.*

– **Dan[1]** + suf. *-icesc.*

DÁNIE s. f. **1.** Acţiunea de a dărui un bun material; (concretizat) dar[2] (**I 2**), donaţie făcută (prin testament) unui aşează-mânt religios, unei instituţii, unei persoane etc.; p. ext. ofrandă; (învechit) dătătură (**1**). *Acestue* [lui Vasălii] *am dat danie şi dăruire a mea direptă ocină şi moşăi* (a. 1626). DRH, A, XIX, 32. *Catastiv de sate întregi ... de zestre şi de danie şi de miluire de la ... Gheorghe Ursache* (a. 1660). BUL. COM. IST. IV, 20. *Un sat întreg ... danie de la Vasilie-Vodă Măricuţii, fata lui Gheorghe* (a. 1669). ib. 25. *Şi toată dania ce va da omul domnului den toate ... câte are el, den om până în dobitoc şi den ţarina moşeei lui nu se va da, nice se va cumpăra.* BIBLIA (1688), 92[2]/31. *Să-şi stăpânească părţile de moşie ce ... le avea danii şi cumpărături de la nişte răzeşi* (a. 1741). BUL. COM. IST. IV, 232. *Am întărit dumnealui dania numitei moşii şi oraş* (a. 1783). ib. 121. *Datoriile le plătesc moştenitorii, iar nu acei ce le-au rămas ceva danii de la mortul.* PRAVILA (1814), 22/25, cf. HELIADE, PARALELISM, I, 64/31. *Să înflorească mănăstirile ... prin dănii şi închinări vecinice de moşii.* F. AARON, I. I, 187/2, cf. VALIAN, V. *Făgădui că va păstra constituţia ţării şi toate privilegiile, libertăţile şi dăniele nobililor.* BĂLCESCU, M. V. 401, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 90, LM. *Nu este vorba de danie ..., ci este vorba de un drept rezultând din două hrisoave.* MAIORESCU, D. V, 292. *A lăsat şi danii la Mănăstirea Snagovului.* ODOBESCU, S. I, 404, cf. DDRF. *Se făcu a se supăra pe ei pentru că ar fi întrecut hotarele danieî lor dintru început.* IORGA, B. R. 4, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG. *Nu-mi mai rămâne decât să împart mânăstirilor ... şi să le fac danii de prisăci, de ocine şi sate.* DELAVRANCEA, O. II, 90. *Cele mai vechi documente pomenesc de danii făcute de către unii domni.* PĂCALĂ, M. R. 37, cf. RESMERIŢĂ, D. *Orice prietenie se întemeiază pe o parţială, dar susţinută neînţelegere. În faptul ghicirii celuilalt se strecoară prea mult dania prietenului.* M. ELIADE, O. I, 33, cf. CADE. *Se cuvenea să-i duc stareţului o danie.* POPA, V. 254. *Biserica ... o şi sprijinea ... cu dania jirtfelnică a credincioşilor ei.* MOROIANU, S. 132, cf. SCRIBAN, D. *Patrimoniul bisericii s-a constituit din danii şi a crescut necontenit.* OŢETEA, R. 313. *A acordat un sprijin larg bisericii prin diverse danii de pământuri.* STOICESCU, S. D. 92. *Pentru dania sa ..., merită să fie pus alături de Grigore al II-lea.* G. BARBU, A. V. 170, cf. 160. *Acest fond e înfiinţat din banii adunaţi ... din cinstea sau dania binefăcătorilor.* FRÂNCU – CANDREA, M. 113. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Să cinstim chipul cel însufleţit ... pre Iusina, frumseţea cea păzită şi dania cea neărpită.* MINEIUL (1776), 9[r2]/18. *Începusem ... să-mi reconstitui întrebătoarea fiinţă sufletească a omului, care influenţase, prin incomparabila lui danie, întreg destinul vieţii mele.* CAMIL PETRESCU, U. N. 47. *A priceput că trebuiesc luate şi danie de jertfeală măcar o parte din viaţa pe care voise s-o jertfească întreagă.* POPA, V. 309. *De-am putea aranja nunta ..., ar fi o adevărată danie a lui Dumnezeu.* P. CONSTANT, R. 116. *Taci şi te miră – poate sânt fraţi! Înfricoşată taină şi danie.* PILLAT, P. 262. ✧ (Învechit) *Act* sau *hrisov de* (sau *pentru*) *danie* = act prin care se întăreşte în scris o donaţie; bun material obţinut printr-o donaţie sau printr-o moştenire. *S-au orânduit în hrisovul ce s-au făcut pentru ... dănii ce se fac prin diiată.* PRAV. COND. (1780), 104. *Pentru hrisov ce să va face din nou pentru vreo danie de moşie vor lua ... 40 scriitoriului.* PONTURI, 8/2. *Prin acturile de daniie sau şi de vânzare, să vă fi mărginit cu deslușire că povaţa şi duhul a dănieşului sau a vânzătorului au fost de a nu să supune lăcuitorii du pă locul dat sau vândut la ... unile din îndatoririle clăcaşilor către propriietar* (a. 1846). DOC. EC. 904. *Biserica ... avuse anume în arhiva sa mai multe hrisoave de dănii din partea domnilor.* LUC. II, 96. *Zilnic se făceau acte de întărire şi de danie.* IORGA, C. I. II, 118. *Hrisovul de danie pe care Constantin Racoviţă îl dă mănăstirilor.* BUL. COM. IST. II, 174. *Am adus cu mine actul de danie a schitului.* SADOVEANU, O. XI, 218. *Unele acte de danie regale se pot urmări până sub domnia lui Bela I.* BRĂTIANU, T. 219. *Acturile de danii domneşti pentru besearici şi mănăstiri.* BARBU, PRINC. 158, cf. M. D. ENC., DEX. *În primele acte de danii ... sânt menţionate şi livezi.* BUTURĂ, EG. 171. ✧ Loc. vb. **A (se) face** (sau **a da**) (**o**) **danie** = a dona; a dărui, a lăsa (ceva) cuiva; (învechit) a dănui, (regional) a dăni. *Parte din hotarul Popeştilor ... o avea zălogită ... şi în urmă o face şi danie la vornicul Iordache* (a. 1647). URICARIUL, XXII, 190. *Acea bucată de loc de moşie iaste dată danie de Rotompan cel bătrân* (a. 1710). IORGA, S. D. VII, 111. *Care zapis scria că au dat această jumătate de hotar danie la sfânta mănăstire* (a. 1725). BUL. COM. IST. II, 244. *Aveau pe moşiile lor vecinii daţi danie şi miluire împreună cu moşiile* (a. 1775). URICARIUL, I, 134. *Părinţii ţi-au făgăduit-o dacă moşi-tău s-a face danie ţie, dar moşi-tău nu vrea.* NEGRUZZI, S. III, 49. *Au voit mai în urmă să facă danii la mănăstiri.* GHICA, C. E. I, 204. *Pe seama sfintei biserici făcea dănii peste dănii.* LUC. II, 237. *La 5 februarie ...,*

domnul face o danie. STOICESCU, S. D. 10. **A (se) face danie** = a (se) oferi (**1**). *O singură dată, pe când eram între ei ..., pe loc m-au făcut danie hoheriului.* CONTEMPORANUL, V_2, 267. *Pentru tine danie dracului m-aș face de-aș ști că-i nevoie.* ib. 494.

2. Dare (**6**). *Cu mari danii dobândind aceasta de la turci.* MAIOR, IST. 200/8, cf. LB. *Duca-Vodă ... au lăsat țara în 6 luni de n-au scos nicio danie* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 40/12, cf. CIHAC, II, 91. *Din zece pești se lua unul pentru danie.* BARBU, PRINC. 69.

– Pl.: *danii* și (învechit) *dănii.*

– Din slavon. **данїе.**

DANIMARCHÉZ, -Ă s. m. și f. v. **danemarchez.**

DÁNJĂ s. f. v. **dandana.**

DANS s. n. **1.** Ansamblu de mișcări ritmice, variate, ale corpului omenesc, executate de obicei în ritmul unei melodii, cu caracter ritual, artistic sau de divertisment; joc, (învechit și regional) salt[2] (**1**), (învechit) săltare (**1**), săltătură (**1**); p. e x t. (învechit) șir, grup, ansamblu de oameni care execută aceste mișcări. V. j o c. *Întru el v-ați dezmierdat ce iaste năravul dracului ... mările și săltăturile și zbiarătele și danțurele* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 227/11. *Giocurile și danțurile veselea-l.* VARLAAM, C. 283. *Un vornic mare purta un cap de danțu.* NECULCE, L. 69. *Uneori poartă danțul și un om prost și fămeaie proastă* (a. 1699). GCR I, 330/15. *Iar șiimeanii, deacă văzură pre Esop, făcură jărtve și întinsără danțuri cu bucurie mare.* C. POP. I, 149. *Prunci – angelici ... cu arip' diafane ... cântați și trageți danțul.* HELIADE, O. I, 358. *Isprăvise cu danț – ungureana – ce jucase cu frumoasa prințesă.* CR (1833), 20[1]/21. *Tot sărind o ducea roaba, ca când parcă juca danț.* PANN, P. V. I, 105/3. *Începeau a învârti hora strămoșească și danțurile cele vesele.* FILIMON, O. I, 175, cf. II, 44. *Nuntă în adevăr domnească, cu bogăție, cu veselie, cu cântări și cu danțuri.* GANE, N. I, 32. *Și trag la danțuri, la hori, la brâuri.* ISPIRESCU, L. 376. *Sunau muzicele și se întindeau danțurile pentru bucuria de nuntă a domniței.* IORGA, C. I. I, 94. *Țiganca mică și plăpândă, Ce se-nvârte în danț vioaie, Cântând descântece de ploaie.* IOSIF, V. 33, cf. 34. *Se putea vedea petrecerea, dansul care se învârtea în cercul acela enorm.* AGÎRBICEANU, A. 113. *Toată această lume de fantasme ... ce într-un danț infernal se învârtea vijelios.* HOGAȘ, DR. I, 61. *Planurile ... se înșirau nesfârșite asupra toaletelor, dansurilor, cavalerilor.* REBREANU, I. 100. *O cobză și o vioară îndeamnă flăcăii piperniciți la dansuri.* BRĂESCU, O. A. I, 163. *Știa să danseze orice dans.* TEODOREANU, M. II, 174. *Mă gândeam cu un dispreț nemărginit la cheful de acasă și la danțurile întinse în melodiile scripcii.* SADOVEANU, O. I, 92, cf. XX, 308. *Dansa cu aceeași măiestrie dansurile tuturor epocilor.* VINEA, L. I, 224. *Locuitorii de la șes ... se folosesc, la dansurile lor, de nai.* ALEXANDRU, I. M. 71. *Se plictisea. Nici bal, nici cavaler, nici flori, nici danțuri, nici lăute.* ISAC, O. 187. *Bătăile versului am prins a deprinde Nu din cărți, ci din horă, din danț.* LABIȘ, P. 22. *Cucoană, hai să te mai fac un danț.* BARBU, G. 247. *Cântecul, dansul sunt strâns legate de textul oral.* IST. LIT. ROM. I, 16. [Petrecerile] *constau fie din spectacole de teatru, cântece și dansuri ..., fie din plimbări cu barca.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 3, 36. *Ansamblurile de cântece și dansuri.* M 1974, nr. 7, 16. *Și dans, în jur, de arlechini În largi costume monahale M-au cotropit.* DIMOV, T. 170. *Pe lângă gravele chipuri ale demonilor și zeilor fertilității, măștile africane cunosc și expresia grotescă, necesară unor jocuri și dansuri rituale.* PAVEL, S. E. 207. *La horă dacă se prinde, Inima ei se aprinde Și danțul mereu-ntinde.* ALECSANDRI, P. P. 350. *Jos la rădăcină, La verde tulpină, Frumos danț se trage.* POP., ap. GCR II, 331. *Nuntă că-mi făcea, Veseli petrecea, Danțuri dănțuia.* TEODORESCU, P. P. 687, cf. 78. *Când mireasa e gata și bucatele mâncate, ies din casă jucând primul „danțu".* I. CR. II, 96. *Jos la rădăcină, La dalbă tulpină, Danțul de boieri.* PĂSCULESCU, L. P. 47, cf. ALR II 4 336/365, 705, 876, ALR SN V h 1 266, ALRM SN III h 1 072. *Au lăsat fusu-n târnaț Și-au venit să joace-un danț.* FOLC. TRANSILV. I, 416. *Cine intră în danț, trebuie să știe juca.* ZANNE, P. IV, 335. *Danțul cu cimpoi se trage Și târgul cu bani se face.* id. ib. V, 626. ✧ (Cu determinări care indică tipul) *Danțurile românești au un sunet de moliciune.* OBLĂDUIREA, 47/19. *Danțele românești au urmat prânzului.* DACIA LIT. 132/14. *Danțul italian ce-i zic tarantela să cunoaște mai mult de nume decât din a sa însușire.* CR (1839), 315[1]/29. *Aideți dar să tragem un danț d-ale tătărești.* FILIMON, O. I, 195. *Trăsei ... un pui de danț românesc.* ODOBESCU, S. III, 251. *Avea ... acea vibrație melodioasă, calmă, pe care o au toți oamenii fruntași adevărați în activitatea lor, oricare ar fi ea: artă, politică, militărie, dans modern.* CAMIL PETRESCU, P. 39. *Astăzi sânt la modă dansul expresionist și muzica de jazz.* SADOVEANU, O. IX, 332. *Bogăția de folclor mitologic se pierde, dacă nu se strânge activ, cum se face în domeniul muzicii și dansurilor populare.* BĂCESCU, PĂS. 188. *Un alt grup de fete îi urmară îndată, aducând pe scenă minunatele dansuri caucaziene.* CONTEMP. 1953, nr. 351, 1/6. *Dintre cele mai vechi tipuri de dansuri fac parte dansurile rituale.* DER. *Dans clasic.* ib. *Dans istoric.* ib. *Dans de caracter.* ib. *Dans de salon.* ib. *În 1905 ... am pregătit, pentru prima oară, suita de dansuri și cântece populare ale țărănimii române din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 19. *Dansul azerbaidjan „Ciobanii".* M 1975, nr. 1, 25, cf. 29. *Danțu cel susu.* ALR II 4 336/310. *Danțu în sus.* ib. 4 336/316. *Danțu alăturea.* ib. *Danțu miresii.* ib. 4 336/346. *Danțu cel de-nvârtit.* ib. *Danțu-n patru.* ib. 4 336/349. ✧ F i g. *Cantemir-Vodă și Cufărești s-au mai apucat și de alt danț asupra muntenilor și muntenii asupra lor.* NECULCE, L. 113. *Priveau pe marea-ntinsă ... Jos danțuri de lumine și-al valurilor cânt.* CONV. LIT. II, 244. *Și râul repetă ca cântul de îngeri În repede danț.* EMINESCU, O. I, 5. *Oricum ți-ai prinde gândul, pe zor sau pe-ndelete, Și-n orice danț retoric tu nu uita, poete, Că vorba-i ca și omul.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 191. *Dulci arome împrăștie în aer danțul acesta ritmic de fantome.* ANGHEL, P. 17. *Urzeala florilor de ger ... pierind ... în dansul viforului.* KLOPȘTOCK, F. 26. *La capul lui s-au strâns la dans cobolzii.* VOICULESCU, POEZII, II, 123. *S-a mai uitat la danțul pe grătar ..., Și a plecat Măria Sa înseninată.* ARGHEZI, S. V, 226. *Siluete în ceață se ivesc și dispar după o clipă, într-un dans de imagini neclare.* BOGZA, V. J. 42. *Apa fierbea în dansul zvăpăiat a mii și mii de pești feluriți.* TUDORAN, P. 420. *Pădurile bătrâne-n dansul ploilor se prind.* LABIȘ, P. 395. *Dacă ai intrat în danț, trebuie să joci,* se spune când cineva se angajează la ceva fără posibilitate de a mai renunța. Cf. ZANNE, P. IV, 333. (Eliptic) *Trebuie ... însă să mă întorc la postul meu, adică în iadul băcălesc al Parisului ... Perspectiva nu-mi surâde nicidecum, dar ce să fac? Am intrat în danț ...* ALECSANDRI, S. 151. ✧ *Dansul albinelor* = mod diferențiat de zbor, prin care albinele semnalizează găsirea unei surse de hrană. Cf. DEX. ✦ Melodie după care se execută un dans (**1**). *De îi va porunci danțul, El îl cântă și ia sfanțul.* PANN, E. V, 144/1. *Dulci armonii de flaute, vioare Conduc un hor de danțuri săltătoare.* ALECSANDRI, POEZII, 264. *Oistrah, ținând seamă de caracterul de dans decent și lent, l-a interpretat fluid* CĂLINESCU, C. O. 164. *Lăutarii începuseră un dans săltăreț.* BARBU, G. 244. ✦ Doi sau trei butuci prinși în lanț unul de altul pentru a putea fi transportați cu boii. Cf. ARVINTE, TERM. 146.

2. Artă ale cărei mijloace de expresie sânt mișcările ritmice ale corpului omenesc. *Nu sunt dascăl nici de muzică, nici de danț.* HELIADE, O. II, 254. *Trebuie să știe și să cunoască muzica și danțul.* CR (1833), 228[2]/24. *Doamnele române au educație strălucită: limbi, muzică, danț și toaletă.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 60. *Muzica, zugrăvirea și danțul să desfăteze ceasurile cele fără lucru ale unei fete.* NEGULICI, E. I, 76/10, cf. 87/31. *Dacă aș fi putut să fac a se da școlarilor mei maisteri de danț ..., aș fi făcut-o.* BREZOIANU, Î. 79/2. *Aceea însă în care te întrece ... este danțul.* NEGRUZZI, S. I,

64. *Dantul, muzica, pădurea, Pe acestea le-ndrăgii, Nu chiliile pustii Unde plângi, gândind aiurea!* EMINESCU, O. I, 102. *Un glas puternic strigă ... Era comanda profesorului de dans.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 16. *M-am dus și la școala de dans.* VLASIU, A. P. 350. *Trupele noastre de teatru și dans vizitează, rând pe rând ovaționate, străinătățile depărtate.* ARGHEZI, B. 157. *Sunt profesor de dans.* id. ib. 183. *Gimnastica, dansul, muzica, poezia, pictura, fizica și geografia erau cunoștințele curente în care foarte mulți excelau.* RALEA, E. O. 22. *Exprimă, cu ajutorul mijloacelor specifice dansului, lupta plină de abnegație a constructorilor.* CONTEMP. 1953, nr. 373, 2/2. [Boierii] *să știe dantul cel mai ales.* BARBU, PRINC. 82. *Dansul este strâns legat de muzică, al cărei conținut îl ilustrează.* DER. *Dansul, această strălucită artă ..., se vede astăzi confruntat cu câteva întrebări hotărâtoare pentru destinele sale.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 1/6.

3. Acțiunea de a dansa; (învechit) dantare. *Alergarea, săriturile, dantul ..., în sfârșit, toate eczercițiile ghimnastice, trebuie să se întrebuințeze în locul doftoriilor.* PR. 36/27. *Ar fi un curs de vorbă prea serios pentru niște ascultători în rochii de bal și în toaletă de dant.* HRISOVERGHI, A. 82/19. *Stricarea somnului noaptea prin giocul cărților, prin dant și altele, este împotrivitoare curei.* FĂTU, D. 127/23. *Leneșul fuge de dant, ca și câinile de lant.* PANN, P. V. I, 106/11. *Fiii și fiicele acestora, inimați de pasiunea ce o au pentru dant, se formează în grupe și dantă pe lângă foc.* PELIMON, I. 66/6. *Provocarea la dant venea mai totdeauna din partea tinerilor.* FILIMON, O. I, 175. *Toate-n horă vesel prinse Și cuprinse De-ale dantului beții.* ALECSANDRI, P. P. 62. *Aide să mai vorbim despre petreceri, despre dans.* CONTEMPORANUL, I, 111. *Refuzase orice invitație la dant.* CARAGIALE, O. I, 125. *Ca adaus la plăcerile mâncării și băuturii, se făcu dant.* IORGA, C. I. I, 172. *Dansul e o manifestare primitivă a dragostei de viață.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 96. *Când veniră cei dintâi bărbați și femei în luncă, tineretul pornise dansul.* AGÎRBICEANU, A. 113. *Mare sindrofie ... cu lăutari, cu dant, cu ceai, cu cărți.* HOGAȘ, DR. II, 134. *Toți ... de-abia așteptau să înceapă dantul.* REBREANU, I. 142, cf. 144. *Un fel de umbrar pavilion ... slujea seara pentru dans.* CAMIL PETRESCU, P. 115, cf. id. T. II, 97. *Am venit să te invit pe dumneata la dans.* C. PETRESCU, C. V. 196. *Pot să-mi dau seama de avantajele dansului.* VINEA, L. I, 218, cf. 321. *Toate aceste crâmpeie știute de ei încep să li se amestece în priviri sub îndemnul vinului și al dansului.* PREDA, I. 176. *Pe ringul de dans perechile se mișcau într-un vârtej multicolor.* S ianuarie 1970, 42. *Am învățat să preferăm hotelurilor și stațiunilor moderne, sufocate de turiști, de automobile și de ringuri de dans, liniștea satului străvechi.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 18. *Să știi toarce și urzi, Cum știi dansul repedzi.* RETEGANUL, CH. 155. *De-aș ști da cu coasa-n laz, Cum dau cu picioru-n dant ... Fi-aș gazdă ca Bobutul, Nu coldău ca selecutul.* BUD, P. P. 64. *Dă-mă, mamă, după neamt, Doară m-oi hrăni cu dant.* BÎRLEA, C. P. 226. *Ochii cată după fete, Gura strigă după sete. La picioare dantu-i bai, Zi-ne, dară, măi Mihai.* FOLC. TRANSILV. I, 153. ✦ Petrecere la care se dansează. *Fetele boierilor mei ... stau la dansuri și la petreceri.* BARBU, PRINC. 214. *Mergeau la dans în saloanele cartierului.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 22. *Țucu-lu bărbatu meu Că mă lasă unde vreu, La dant și la fogădău.* FOLC. TRANSILV. I, 192.

– Pl.: *dansuri.* – Și: (învechit și popular) **dant** (pl. și *dante, dantură*) s.n., (învechit, rar) **dántă** (ARISTIA, PLUT.) s. f., **tant** (ȘĂINEANU[2]) s. n.

– Din fr. **danse. – Dant, dantă, tant** (după germ. *Tanz*).

DANSÁ vb. I. **1.** I n t r a n z. A executa (după muzică) un dans (**1**); a juca, (astăzi rar) a sălta (**1**), (popular) a sări[2] (**1**), (învechit și popular) a dănțui. *Să-mi înfățișezi pe acest tânăr ce dantă.* CR (1839), 93[2]/20. *La un bal de curte danța cu regina Angliei.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 224. *Ele încep a danța și forma un cerc în jurul mirtului și al eroului.* PÂCLEANU, I. II, 140/23. *Începu să dante.* PANN, Ș. II, 48/27. *N-a dăntat decât cu Arsenie.* NEGRUZZI, S. I, 65, cf. II, 244. *Fiii și fiicele acestora, inimați de pasiunea ce o au pentru dant, se formează în grupe și dantă pe lângă foc.* PELIMON, I. 66/6. *Am auzit o mulțime de melodii maghiare scrise pe modul minor, dar care ... făceau pe maghiar să dante ca un turbat.* FILIMON, O. II, 45. *Erau silite a danța numai cu scriitorul satului.* CONV. LIT. I, 106. *În ce constă educația noastră? În a vorbi franțuzește, danța, cânta.* CONTEMPORANUL, I, 3. *S-a dantat cu zelul obișnuit în Viena.* EMINESCU, O. XII, 65. *O stațiune ... unde te plictisești, până la înecăciune, dacă nu știi danța.* CARAGIALE, O. IV, 183. *Dantai mai adeseori cu ea.* SBIERA, F. S. 276. *Fiecare dansa cu câte o fată, dar se puteau vedea două fete la fecior.* AGÎRBICEANU, A. 114. *Iar d-ta îmi poți ... dovedi cum Shiva a creat universul dansând.* M. ELIADE, O. I, 82. *Îi plăcea să danseze mai mult ca orice.* REBREANU, R. I, 56. *Dansa fantastic, leneș, decadent.* BACOVIA, O. 208. *Roșcovana cu părul ondulat ... dansa-ntr-un cabaret.* MINULESCU, VERS. 287. *Aici petrecem admirabil. Dansăm, jucăm tot felul de gajuri.* CAMIL PETRESCU, P. 107. *Când ne-am luat ..., cine mai dansa ca el?* C. PETRESCU, Î. II, 247. *Se plimbă, mănâncă, dantează, râde.* SADOVEANU, O. XIX, 102. *Dansa, parcă plutind în aer.* BART. E. 147. *Am preferat să mă uit cum dansează celelalte fete.* ARGHEZI, S. XI, 69. *Copiii turci ... dantează indecent în sunetul a două viori și al unei dairele.* CĂLINESCU, S. C. L. 73. *Fetele primeau să danseze cu el duminica și-l priveau cu simpatie.* BENIUC, M. C. I, 281. *Matilda m-a sfătuit să renunț. Dansez ca un manechin.* VINEA, L. I, 217. *Fetele îmi plăceau ... și dansam cu ele.* PREDA, I. 19. *Am văzut zânile, Cum țineau deasupra capului mânile Și dansau în iarba cea nouă, Bucuroase că plouă.* ISANOS, Ț. L. 21. *Voi, cei ce-n jurul rugului dansați, Simțiți cum groaza-n piept vi se revarsă!* LABIȘ, P. 84. *Am adus un patefon. O să dansăm.* BARBU, Ș. N. 33. *Toate categoriile de public doresc să danseze.* M 1965, nr. 1, 5/1. *Poporul fremăta de bucurie, Cânta cântece patriotice. Dansa.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 5, 12. *Toți flăcăii care au jucat și dansat la „păzitul usturoiului" – veche și uitată superstiție, acum prilej de glume și veselie – merg de Anul Nou cu capra.* PAVEL, S. E. 197. [Președintele] *a dansat ... acompaniat de dansatoare profesioniste.* RL 2005, nr. 4 686, cf. ALR I 1 472/750, 960, ALR II 4 333/182, 762, 987, ib. 4 366/705, 848. ✧ R e f l. i m p e r s. *Pe malurile canalului se aflau numeroase localuri de petrecere, unde se dansa sub bolțile de viță de vie.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 3, 35. ✧ F i g. *Ochii de foc ai lumânărilor de ceară dantau prin aer în noaptea bisericei.* EMINESCU, P. L. 147. *Focul dansa înaintea ochilor noștri.* CAMIL PETRESCU, U. N. 374. *Umbrele ... dansau în șuvițele de lumini ale rampei.* KLOPȘTOCK, F. 96. *Dansa și se învârtea ca un firmament de stele.* ARGHEZI, S. XI, 86. *A dat de vreo două zile un polei strașnic ... Toată lumea trece dansând, alunecă, se răstoarnă.* CĂLINESCU, C. O. 13. *Cu vuiet de cascadă, ușa rotativă dansa neîntrerupt.* VINEA, L. II, 319. *Ploaia dansat-a pe sat și pe munți.* LABIȘ, P. 41. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Diptere străvezii la felinare Dansează hora, sus, peste uluci.* DIMOV, T. 177. ✧ (Cu complement intern) *Supraviețuia dantând dansul victoriei pe mormântul fiilor lor, cu lacremele de fată.* HELIADE, O. II, 53. *Toți cu sete dantă fantasticul dant.* CONV. LIT. IV, 150. *Știa să danseze orice dans.* TEODOREANU, M. II, 174. *Dansul trist al toamnei îl dansăm acum.* LABIȘ, P. 205. ✧ T r a n z. (Complementul indică nume de dansuri). *Dănță al doilea cadril cu prințul Olandei.* CR (1839), 272[2]/1. *Nu știe franțuzește, nici nu dansează bostonul.* CARAGIALE, O. II, 169. *În noaptea aceea Laura a visat numai pe Aurel, ... cu care părea că dansează cadrilul al doilea.* REBREANU, I. 135. *Dansează cancanul.* CAMIL PETRESCU, P. 52. *În ceaiurile dansante ... dansează foxtrot, schimmy, tango.* C. PETRESCU, C. V. 78.

2. T r a n z. (Complementul indică o persoană) A executa un dans (**1**) împreună cu cineva; a invita pe cineva la dans. *Mai danseaz-o și pe nevastă-ta.* BARBU, I. I, 336. *Ocupă-te de ea,*

distreaz-o, danseaz-o, spune-i bancuri. FLACĂRA, 1976, nr. 2, 16.

– Prez. ind.: *dansez.* – Şi: (învechit şi popular) **danţá** (prez. ind. *danţ* şi *danţez*), (învechit) **dănţá** vb. I.

– Din fr. **danser.** – **Danţa** (după germ. *tanzen*).

DANSÁNT, -Ă adj. **1.** Cu dans (**1**); unde se dansează (**1**). *Sânt invitaţi la o mică petrecere dansantă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 356, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *A fost foarte interesant intermezzul dansant din cauza splendidelor costume.* LUC. VII, 79. *Jocul pe catalige şi alte spectacole ambulante şi dansante de felul acesta.* IORGA, L. II, 50, cf. TDRG. *Balul din octombrie şi serata dansantă din februarie, ... erau distracţiile cele mai înalte.* REBREANU, I. 95, cf. 187, RESMERIŢĂ, D. *M-a întrebat ... dacă aş putea aduce fetele la un ceai dansant.* M. ELIADE, O. I, 112, cf. CADE. *Ar rămâne toată vremea preocupaţi cu mustrarea că se desfată la un ceai dansant, când tanti Matilda îşi dă poate sufletul.* C. PETRESCU, C. V. 171, cf. 78. *Aşteptam să se aprindă lumini colorate şi mici, de serată dansantă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 42. *M-am gândit să facem ceai dansant.* VLASIU, D. 154, cf. SCRIBAN, D. *Matilda nu-şi pierde chiar toată noaptea prin barurile dansante.* VINEA, L. I, 212, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. Care este caracteristic dansului (**1**); de dans. *Tema sinuoasă, cu alură dansantă, a finalului.* M 1974, nr. 7, 29.

3. (În sintagma) *Traversă dansantă* = grindă metalică aşezată între traversele intermediare ale cadrului unui boghiu de vehicul de cale ferată. *Sarcina traversei dansante se transmite printr-un sistem de legături elastice ... la cadrul de boghiu.* LTR.

– Pl.: *dansanţi, -te.*

– Din fr. **dansant.**

DANSÁRE s. f. Acţiunea de a d a n s a şi rezultatul ei; jucare, joc, (învechit) dănţuire. Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

– Pl.: *dansări.* – Şi: (învechit) **danţáre** (PROT. – POP., N. D.), **dănţáre** (PONTBRIANT, D.) s. f.

– V. **dansa.**

DANSÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Executat în ritm de dans. Cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *dansaţi, -te.* – Şi: **dănţát, -ă** adj. PONTBRIANT, D.

– V. **dansa.**

DANSATÓR, -OÁRE s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care dansează (**1**), j u c ă t o r, (învechit şi popular) dănţuitor; persoană a cărei profesiune este dansul (**2**). *Trăgea după sine cu o mână zdravănă tot lanţul dănţătorilor.* DACIA LIT. 107/13. *Dănţătorii fac diferite poze gimnastice pline de maiestate şi graţie.* FILIMON, O. II, 44. *Ridică ochii spre părechile de dansatori care se învârteau ca vijeliile.* AGÎRBICEANU, A. 139, cf. 114. *Castitatea dansatoarelor nu e pusă la îndoială aici.* M. ELIADE, O. I, 23. *Idealul ei ar fi fost să se facă dansatoare.* REBREANU, R. I, 56, cf. 58. *Adio, port ... Adio, cabareturi ... Adio, dansatoare.* MINULESCU, VERS. 14. *Privea ... afişele uriaşe, strigător vopsite, înfăţişând un dansator negru.* C. PETRESCU, Î. I, 4. *Răcoritoare ... pentru dansatori.* BRĂESCU, O. A. I, 39. *Nora rădea şi schimba dansatorii.* VLASIU, D. 96. *O dansatoare în stil ultramodern.* SADOVEANU, O. IX, 332. *Dansatorii sunt obligaţi să joace după cum îi taie capul şi în acelaşi timp să şi cânte.* ARGHEZI, C. J. 160. *Danţatoarea albă ... râzând s-a oprit Pe-un vârf de picior.* BLAGA, POEZII, 125. *Ele nu erau totdeauna cântăreţe, dansatoare sau actriţe.* VINEA, L. I, 97. *Ce s-a făcut frumoasa dansatoare Care-a plutit în rochia de bal?* ISANOS, V. 288. *În aceste strigături ... capătă expresie înseşi stările sufleteşti ale dansatorilor.* IST. LIT. ROM. I, 156. *O piesă în versuri albe şi care cere interpreţilor virtute de mimi, cântăreţi şi dansatori.* T ianuarie 1969, 123. *Măiestria dansatorilor şi cântăreţilor ... a fost răsplătită de premii şi distincţii.* CONTEMP. nr. 1975, nr. 1 510, 4/11. *Preselecţia pentru dansatori va avea loc miercuri.* RL 2005, nr. 4 532. ✦ (Ieşit din uz) Balerin. Cf. DSR.

2. Adj. (Rar) Care dansează (**1**). *E un amestec de biciclişti, automobilişti, perechi dansatoare.* LUC. VII, 458.

– Pl.: *dansatori, -oare.* – Şi: (rar) **danţatór, -oáre,** (învechit) **danţătór, -oáre** (ap. EMINESCU, O. XIV, 230), **dănţătór, -oáre** s. m. şi f.

– **Dansa** + suf. *-tor.*

DANSÂND, -Ă adj. (Învechit; în formele *danţând* şi *dănţând*) Care dansează. *Saloanele ... luceau în nimbi de aur şi grupele danţânde se părea că nu mai pot rezista puterii magice a muzicei.* F (1867), 210. *Şi din amestecul de vise dalbe, Dintre dănţândele fiinţe albe, lese ... Regina albelor nopţii regine.* EMINESCU, O. IV, 32, cf. SFC, IV, 258, 261.

– Pl.: *dansânzi, -de.* – Şi: **danţând, -ă, dănţând, -ă** adj.

– V. **danţa.**

DANSOMÉTRU s. n. Aparat folosit la măsurarea golurilor invizibile de sub traversele dansante (**3**) ale unei linii de cale ferată. *Dispozitive rulante pentru măsurători de cale (cărucioare, dansometre etc.).* NOM. MIN. I, 128. *Dansometrul e alcătuit din trei bare metalice, îndoite în unghi drept.* LTR[2].

– Pl.: *dansometre.*

– Din fr. **dansomètre.**

DANT subst. v. **dantelă.**

DANTEÁ s. f. v. **dantelă.**

DANTELÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică marginea unui obiect) A tăia, a cresta dându-i aspectul unei dantele (**1**). Cf. ALEXI, W. *La cheiurile de piatră, dantelate pe toată lungimea, apar în şir siluetele miilor de vase.* BART, S. M. 39, cf. SCRIBAN, D. *Ţărmurile, ... dantelate de istmuri înguste cu golfuri adânci, îşi ridicau povârnişurile stâncoase.* TUDORAN, P. 561, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Forfotea mulţime de marinari sub cerul dantelat de catargele vapoarelor.* TUDORAN, P. 53.

– Prez. ind.: *dantelez.*

– Din fr. **danteler.**

DANTELÁR s. m. (Astăzi rar) Persoană care făcea sau vindea dantelă (**1**); (învechit, rar) dantelist. Cf. NOM. PROF. 34, MDA.

– Pl.: *dantelari.*

– **Dantelă** + suf. *-ar.*

DANTELÁRE s. f. Acţiunea de a d a n t e l a şi rezultatul ei. Cf. M. D. ENC., DEX. ✦ S p e c. Operaţia de înfrumuseţare a marginii unei piese de încălţăminte, pe porţiunea de asamblare prin coasere. *Dantelarea e însoţită de perforarea marginii, cu orificii cu diametru diferit, într-un aranjament estetic.* LTR[2].

– Pl.: *dantelări.*

– V. **dantela.**

DANTELÁT, -Ă adj. **1.** (Despre unele articole de îmbrăcăminte, lenjerie, perdele etc.) Care este împodobit cu dantelă; care este confecţionat din dantelă; (regional) spiţărat. Cf. ALEXI, W. *Purta o bluză albă, dantelată şi o pălărie mică.* REBREANU, P. S. 165, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Scoase ... o batistă minusculă, dantelată, îşi dezmierdă nasul.* BRĂESCU, O. A. I, 152. *Ceea ce sporeşte impresia de fast ... este somptuozitatea draperiilor încrucişate ..., cu perdele albe, dantelate.* CAMIL PETRESCU, O. II,

410. *Cu batista dantelată şi parfumată, scoasă din manşetă, îşi ştergea de pe frunte broboanele de sudoare.* C. PETRESCU, A. R. 26. *Pătura nouă de pe pat nu era de toate zilele şi nici faţa aceea de masă dantelată.* V. ROM. aprilie 1956, 21. *S-a împresurat ... de batiste dantelate, pregătindu-se să le umple de lacrimi.* VORNIC, P. 171, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. P. a n a l. Care prezintă neregularităţi, crestături, sinuozităţi sau ornamente care-i dau aspectul unei dantele. *În cel palat de marmoră antică ... Opt mari fereşti, ogive dantelate, Cu lei pletoşi pe margine săpate Respând lumini şi zgomote de bal.* ALECSANDRI, P. III, 69, cf. ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D. *La dreapta apropiată, mărită încă, Piatra Craiului, cu aspectul ei de dom gotic, de stâncă dantelată.* CAMIL PETRESCU, U. N. 200. *Ciurciuvele dantelate s-au întâlnit în chiotoarea lor de bronz.* KLOPŞTOCK, F. 138. *Rotocoale de fum ... să se înconvoaie şi să se destrame în volbure cu margini dantelate.* COCEA, S. I, 231. *Gura e prevăzută ... cu mandibule fin dantelate şi maxile în formă de stilet.* ENC. AGR. I, 313. *Foile de cucută-s dantelate.* SCRIBAN, D. *Mărginaşii din Bucureşti se aprovizionează ... cu tot felul de porumbiei ... cu moţ de papagal, căpăţâni cu gluga penelor dantelate.* ARGHEZI, B. 44. *Hotelierul construise un chioşc, unde puteau ... să prânzească la umbra frunzelor dantelate şi lucii.* TUDORAN, P. 198. *Printre zidiri de piatră dantelată Văzduhul joacă dens şi albăstrui.* LABIŞ, P. 364, cf. 100, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *dantelaţi, -te.*

– V. **dantela.**

DANTÉLĂ s. f. Împletitură fină şi uşoară, cu găurele în ţesătură, executată în modele variate, manual sau mecanic, din fire subţiri de aţă, de mătase sau din fibre sintetice, şi folosită la confecţionarea unor obiecte de îmbrăcăminte, lenjerie, perdele etc. sau ca garnitură a acestora; (învechit) reţea (**1**), (regional) bagatelă, cârligei, cipcă, horbotă, şlingherai, şpiţ[3] (**II 1**). *S-au întâmplat la multe locuri să metahirisească damteale de mare cheltuială* (a. 1777). FURNICĂ, I. C. 56. *Ştia matroanele de pe atunci ce va să zică dantelele, fermoarele, coafiurele?* HELIADE, O. II, 322, cf. I. GOLESCU, C. *Într-un pat inundat de dantele, pe o pernă elegantă, sta ascuns ... un cap de acelea ce numai o dată în viaţa sa creează artistul.* FM (1847), 144[1]/6. *Îmbrăcată cu giuvaeruri, cu mătăsării şi cu dantele, ea se ducea plină de devoţie să audă pe predicatorul.* CODRESCU, C. I, 270/22. *Cocul este nimerit? Dar dantela cumu-ţi pare?* SION, F. 61, cf. COSTINESCU, LM. *Nu avea cu ce ... Să te-mbrace în dantele.* CONTEMPORANUL, I, 638. *Dantela de Bruxelles, galonul de pe chipiul generalului ... toate ne vin în schimbul grâului nostru şi acest grâu îl produce numai ţăranul.* EMINESCU, O. IX, 173. *Să vă puneţi şi d[umnea]voastră rochiile de dantele în cap.* CONTEMPORANUL, III, 216. *Sunt îmbrăcate în grenadină neagră şi dantelă prin care li se vede gâtul şi umerii.* MACEDONSKI, O. III, 38. *Mă gătea în haine de catifea înzorzonate cu dantele.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 301, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Femeile măritate pun şaluri şi văluri de dantelă pe cap.* IORGA, C. I. I, 136. *Umbrele căzute pe pajişte par mantii grele, Svârlite de dănţuitorii ce au rămas numa-n dantele.* ANGHEL, P. 18, cf. TDRG. *E o cocoană bătrână ... îmbrăcată în negru, pe cap cu o bonetă de dantelă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 205, cf. RESMERIŢĂ, D., NICA, L. VAM. 77, CADE. *Un dormitor cu sofa mare ..., al cărei aşternut seara era olandă şi dantelă.* CAMIL PETRESCU, P. 165. *Guţă Mereuţă porunci slujnicei cu şorţ de dantelă să stingă luminile.* C. PETRESCU, C. V. 237. *Strânse o dantelă şi o puse în şifonieră.* BRĂESCU, O. A. I, 6, cf. SCRIBAN, D. *Florăreasa ieşi înfăşurându-şi capul cu dantela neagră a broboadei uşoare.* ARGHEZI, S. XI, 25. *Scot cuţitul din curea, Ea, cămaşa cu dantea.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 45. *În faţa lor sta patul baroc şi alb ... cu dantelele lui imaculate.* VINEA, L. II, 19. *Uite-o ici ..., în rochiţă de dantelă, lungă.* DEMETRIUS, A. 5. *O bonetă plină de dantele.* TUDORAN, P. 362. *S-aşezau pe pernele mele, Pe lampă şi-n dantela din perdele.* ISANOS, V. 90, cf. DL, DM. *Lina, în rochia albă, lungă, cu dantele la poale ..., abia călca.* BARBU, G. 30, cf. DER, DN[2]. *Reface atmosfera staţiunilor balneare de altădată ..., dantelele şi fanfara militară cântând în foişorul parcului.* CONTEMP. 1975, nr. 1 470, 5/11, cf. M. D. ENC., DEX. *Ca să fie elegantă, această prostire se confecţiona din doi laţi de pânză, uniţi la mijloc cu dantelă albă, „horbotă", pe margine fiind decorată cu dantelă albă cu colţi.* PAVEL, S. E. 27. *Spatele* [rochiei] *este realizat din mătase şi organza, cu drapaje şi dantelă aplicată.* RL 2005, nr. 4 624, cf. ALR SN IV h 1 208, ALRM SN III h 1 025. *Doru ... De se leagă de-o fetiţă, Uită rostul de la iţă Şi dantela în igliţă!* FOLC. MOLD. II, 302. ✧ (Prin metonimie) *Toate fracurile atunci s-au potolit ... nicio dantelă nu s-a mai mişcat în loji.* KLOPŞTOCK, F. 97. ✧ (Prin analogie) *Cu stâlpii de diamant, Cu uşile de tămâie Şi policandru de dant Slujba sfântă Cine-o cântă?* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 76. *Sena se presimte după linia de piatră ... Notre-Dame, cu dantela turnurilor ei, ... cu arcurile uriaşe.* LOVINESCU, C. IV, 182. *Hulubii albi sburau în stoluri, ... în jurul turlelor cu dantelă de piatră şi sfinţi uriaşi în firide.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 192. *Privirile ... întâlnesc în zare, ca pe o dantelă de piatră, crestele Munţilor Făgăraş.* BOGZA, C. O. 274. ✧ F i g. *Din lună veneau, până în obrajii ei reci, dantele de foc.* KLOPŞTOCK, F. 268. *A îmbrăcat ţara cu parcuri, catifele, mătăsuri şi dantele de grădini.* ARGHEZI, B. 156. *Dantele de cărări s-ascund sub crengi.* LABIŞ, P. 110. ✦ (Rar; la pl. în forma *danteluri*) Dantelărie (**1**). *Din punct de vedere tehnic, ţesăturile se împart astfel: ţesături propriu-zise ..., împletituri ..., danteluri ... produse cu ajutorul a două sau mai multe sisteme de fire încrucişate.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 36. *Rochia ta, numai danteluri, ... Ne uimea.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 19.

– Scris şi: (după fr.) *dantellă.* – Pl.: *dantele* şi (rar) *danteluri.* – Şi: (învechit) **damteá, dintelă** (scris şi: *dintellă* COSTINESCU), **dentélă** (scris şi: *dentellă* id.) s. f., (regional) **dant** subst., **tantélă** (ALR SN IV h 1 208/682, 705, ALRM SN III h 1 025/682, 705), (neobişnuit) **danteá** s. f.

– Din fr. **dentelle.**

DANTELĂRÍE s. f. **1.** Cantitate mare de dantele; diferite feluri de dantele; (rar) danteluri, v. d a n t e l ă. *Una ... dansează cancanul îndoind picioarele ..., azvârlite din maldărul de dantelărie albă a „dessous-urilor".* CAMIL PETRESCU, P. 52. *Lumina posomorâtă de afară ... străbătea cu ţârâita prin dantelăriile ferestrei.* COCEA, S. I, 327. *Aceste dantelării şi aceste mătăsuri ... nu le vor purta niciodată burghezele care le privesc placid.* SADOVEANU, O. IX, 231, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. Ansamblu de crestături, sinuozităţi, ornamente care dau un aspect asemănător cu dantela. *Lopăţa cu gândul ... spre miazănoapte până la dantelăria insulelor egeice.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 67. *Elanul turlelor şi dantelăria complicată de marmoră îţi predispun sufletul spre poezie.* COCEA, S. I, 70. *În Harlem* [sunt] *frumoase dantelării de gotic tardiv în piaţa publică.* RALEA, S. T. I, 273. *Rămăsese doar un perete înalt, acoperit de o dantelărie neagră de fierărie.* T. POPOVICI, S. 26, cf. DL, DM. *Admirau cu respiraţia tăiată dantelăria de piatră a semeţei catedrale.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 44, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Dovedeşte ... însuşiri netăgăduite, învăluindu-şi descompunerea într-o spumoasă dantelărie de imagini.* CONSTANTINESCU, S. III, 48.

– Pl.: *dantelării.*

– **Dantelă** + suf. *-ărie.*

DANTELÍST, -Ă s. m. şi f. (Învechit, rar) Persoană care făcea sau vindea dantele; (astăzi rar) dantelar. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *dantelişti, -ste.*

– **Dantelă** + suf. *-ist.*

DANTELÚRĂ s. f. **1.** Ornamentaţie arhitectonică care constă din crestături, colţişori, zimţi etc. Cf. COSTINESCU,

ȘĂINEANU², CADE. *Dantelurile-s foarte uzitate în stilul gotic.* SCRIBAN, D., DL, DM, DN², DEX.

2. Totalitatea crestăturilor de pe marginea frunzelor. Cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D., DN², DEX.

– Pl.: *danteluri.* – Și: (învechit, rar) **dintelúră** s. f. COSTINESCU.

– Din fr. **dentellure.** – **Dintelură:** prin apropiere de *dinte.*

DANTELÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui d a n t e l ă. *Aneta își friza cu degetele neliniștite când danteluțele șorțului, când șuvițele bretonului.* TEODOREANU, M. II, 14, cf. DL, DM, SFC III, 188, DEX.

– Pl.: *danteluțe.*

– **Dantelă** + suf. *-uță.*

DANTÉR, -Ă adj. v. **dentar.**

DANTÉSC, -Ă adj. Care aparține lui Dante; caracteristic operei sau concepției lui Dante; în maniera operei lui Dante; (învechit, rar) dantic; (f i g.) sumbru, infernal. *În exemplul IV se vede ca un fel de terța rimă dantescă, prin care ... se leagă versurile.* HELIADE, O. II, 178, cf. CADE. *Pe strada fără lumină, păreau o ceată dantescă de penitenți.* P. CONSTANT, R. 199. *Te aflai deodată în fața unei bolgii dantești pe fundul căreia forfotea un bâlci.* CĂLINESCU, S. 33. *Tinzând spre elementarul dinamic, Delacroix ia în ajutor ... viziuni dantești.* BLAGA, Z. 92. *Unul singur își știrbea dantesca înfățișare de laureat, prin niște ochelari.* VINEA, L. I, 340. *E un mistic la modul dantesc, cu uriașe viziuni profetice.* IST. LIT. ROM. II, 284. *Tălmăcitorul fericit al capodoperei dantești a depășit ... limitele unei justificări a modului său de interpretare personală a textului.* CONTEMP. 1966, nr. 1 005, 3/4, cf. DN². *S-a vorbit statornic despre înrâuririle dantești asupra Rimelor.* CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 4/10. *Monografii solide ... evocă relațiile dintre viziunea dantescă și opera de pictor și de sculptor a autorului.* ib.

– Pl.: *dantești.* – Și: (rar, f.) **danteáscă** adj.

– Din it. **dantesco,** fr. **dantesque.**

DÁNTIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Dantesc. *Au făcut o limbă Dantică, Metastatică ..., iar nu populară.* HELIADE, O. II, 129.

– Pl.: *dantici, -ce.*

– **Dante** (n. pr.) + suf. *-ic.*

DANTÍSM s. n. **1.** Cultul operei și al personalității lui Dante. Cf. DN³, MDA.

2. (Rar) Dantologie. Cf. DN³, MDA.

– Din it. **dantismo.**

DANTÍST, -Ă s. m. și f. v. **dentist.**

DANTÍSTICĂ s. f. (Rar) Dantologie. Cf. DN³.

– Din it. **dantistica.**

DANTÍȚIE s. f. v. **dentiție.**

DANTOLÓG s. m. (Rar) Persoană specializată în analiza operei lui Dante. *Volumul pune în circulație un uluitor material, ca și necunoscut, care-l situează pe poetul român printre cei mai interesanți dantologi.* CONTEMP. 1966, nr. 1 005, 3/1, cf. FORM. CUV. I, 133.

– Pl.: *dantologi.*

– **Dante** (n. pr.) + suf. *-olog.*

DANTOLOGÍE s. f. Parte din istoria literară care studiază viața și opera lui Dante; (rar) dantistică, dantism (**2**). Cf. DN³, MDA.

– Din it. **dantologia,** fr. **dantologie.**

DANTURÁ vb. I. T r a n z. (Tehn.) A cresta dinți pe marginea unei piese, cu ajutorul unei freze speciale; a dința. Cf. DN², DEX.

– Prez. ind.: *danturez.*

– De la **dantură.**

DANTURÁRE s. f. Acțiunea de a d a n t u r a și rezultatul ei; dințare. Cf. LTR², DN², SFC IV, 318, DEX.

– Pl.: *danturări.*

– V. **dantura.**

DANTÚRĂ s. f. **1.** Totalitatea dinților din cavitatea bucală; felul în care sânt așezați dinții; dentiție. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Îmbătrânea. Stărui asupra cuvântului, dezmințit de părul negru, dantura puternică.* C. PETRESCU, Î. I, 10. *Râse femeia, arătând dantura cariată și pe alături știrbă de tot.* id. C. V. 22. *Smuci o mână în aer, ..., își țăcăni dantura cu o altă unghie, oftă.* KLOPȘTOCK, F. 321, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✦ (Și în sintagma *dantură falsă*) Proteză dentară. *Să mă împrumut la bangă Și să-mi pui dantura-ntreagă.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 50. *Un domn chel și cu dantura falsă, un profesor de bizantinologie.* BENIUC, M. C. I, 391. *Corpii străini (pământ, dantură falsă, alimente) ... închid drumul aerului.* BELEA, P. A. 142, cf. DL, DM, DEX.

2. Ansamblu format din dinții și golurile care alternează pe fețele exterioare, interioare sau frontale ale unor organe de mașini sau de utilaje. *Dantura e necesară la multe organe de mașini sau de utilaj, de exemplu la sculele așchietoare.* LTR², cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *danturi.* – Și: (învechit) **dentúră** (ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE), (învechit, rar) **dintúră** (PONTBRIANT, D.) s. f.

– Din fr. **denture.** – **Dintură:** prin apropiere de *dinte.*

DANȚ s. n. v. **dans.**

DANȚÁ vb. I v. **dansa.**

DANȚÁRE s. f. v. **dansare.**

DANȚATÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **dansator.**

DÁNȚĂ s. f. v. **dans.**

DANȚĂTÓR, -OÁRE s.m. și f. v. **dansator.**

DANȚĂÚȘ s. m. v. **dănțăuș.**

DANȚÂND, -Ă adj. v. **dansând.**

DÁNȚMAISTRU s. m. (Învechit) Profesor de dans. Cf. FORM. CUV. I, 63, MDA.

– Pl.: *danțmaiștri.*

– Din germ. **Tanzmeister** (după *danț*).

DANUBIÁN, -Ă adj. (Despre orașe, state etc.) Care aparține regiunii Dunării; referitor la regiunea Dunării; situat în regiunea Dunării; dunărean. *Miniștrii de Stat cu titlu de Mușir ... capitan-Pașa, ministrul de marină ... și, în același an, trimes extraordinar în provințiile danubiene.* CALENDAR (1851), V/15. *Ca să nu fim dar în urma celorlalte orașe danubiene ..., îndrăznim ... să ne primiți următoarele rugăciuni* (a. 1850). DOC. EC. 975. *După 2 000 de ani, rolul provințiilor danubiene este în totul același ca în timpul romanilor.* ALECSANDRI, S. L. 305, cf. COSTINESCU. *Terasa danubiană urmează laturea Dunării.* CONTEMPORANUL, IV, 260, cf. BARCIANU. *Regatul lui Burebista se arată a fi fost prin excelență danubian, având o principală reședință undeva prin Banat.* PÂRVAN, G. 81, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Peisajul danubian.*

ce se zărea ... era mai degrabă vienez. CĂLINESCU, S. 63. *Un domeniu estic sau danubian cu fundamentul de cristalin reprezentat de rocile metamorfice ... care alcătuiesc astăzi Cristalinul autohton.* ONCESCU, G. 283, cf. DL, DM, DN[2]. *Neantul în care se întretaie aromele tropicale cu cele danubiene.* BĂNULESCU, I. 135. *A făcut totul pentru a conserva monarhia danubiană.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 4, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ *Uniune danubiană* = uniune a statelor dunărene, bazată pe acorduri economice, creată în perioada dintre cele două războaie mondiale. *Am susținut Uniunea danubiană.* TITULESCU, D. 407. *Cristalin danubian* v. cristalin. *Climat danubian* = climat temperat (în regiunea cursului inferior al Dunării) cu diferențe mari de temperaturi între vară și iarnă și cu două perioade de secetă, primăvara și toamna; climat dacic, v. dacic (1). *Tipul acesta de climat continental cu diferențe mari de temperatură între iarnă și vară ... a fost denumit climat danubian.* AGROTEHNICA, I, 276.

– Pronunțat: *-bi-an.* – Pl.: *danubieni, -e.*

– De la n. pr. **Danubiu.** Cf. fr. danubien.

DANUFÍL s. n. Fibră textilă care se obține din celuloză și care se întrebuințează ca materie primă la fabricarea țesăturilor folosite la confecționarea unor obiecte de îmbrăcăminte, la decorare. Cf. LTR[2], M. D. ENC.

– Pl.: *danufile.*

– Denumire comercială.

DÁO subst. (În vechea filosofie chineză) Principiu suprem și impersonal al ordinii și unității cosmosului; ordine universală. Cf. DER.

– Cuv. chinezesc. Cf. fr. dao.

DAOCÉL s. m. = **ghiocel** (Scărișoara – Câmpeni). Cf. ALR II/95.

DAOÍSM s. n. Una dintre direcțiile principale ale filosofiei antice chineze, bazată pe noțiunea de dao. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, D. FIL. ✦ Religie practicată de chinezi până în secolul al XVII-lea, care a avut la bază transformarea noțiunii dao într-un principiu divin, accesibil oamenilor numai printr-un extaz mistic. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, D. FIL.

– Pronunțat: *da-o-ism.* – Și: **taoísm** s. n. M. D. ENC., DEX, D. FIL., NDN.

– Din fr. **daoïsme.**

DAOÍST, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Adept al daoismului. Cf. NDN.

2. Adj. Care aparține daoismului, care se referă la daoism, privitor la daoism. *Religia daoistă a transformat noțiunea de dao într-un principiu divin.* DER II, 16.

– Pronunțat: *da-o-ist.* – Pl.: *daoiști, -ste.* – Și: **taoíst, -ă** s. m. și f., adj. NDN.

– Din fr. **daoïste.**

DAOLEÁLĂ s. f. v. **aoleală.**

DAÓȘ, -Ă adj. (Regional; despre oi) Cu urechile foarte scurte (Șinca Nouă – Codlea). Cf. ALR I 1803/178.

– Pl.: *daoși, -e.*

– Et. nec.

DAOURÍT s. n. (Ieșit din uz) Rubelit. Cf. LTR[2].

– Pronunțat: *daurit.*

– Et. nec.

DÁPĂN s. n. v. **deapăn.**

DAPĂNÁ vb. I v. **depăna.**

DAPÂNÁ vb. I v. **depăna.**

DAPIFÉR s. m. (Învechit, rar) Persoană care avea obligația de a aduce și de a aranja felurile de mâncare la masă. *Urmau vreo 32 așa-numiți camarazi, vreo 26 dapiferi sau purtători ai bucatelor la mese.* BARIȚIU, P. A. I, 6. *Unul ... cu titulatura boieriei sale de magistru al dapiferilor sau de stolnic se găsește numit ca martur într-un trătat comercial.* SBIERA, F. S. 25.

– Pl.: *dapiferi.*

– Din lat. **dapifer.**

DAPINÁ vb. I v. **depăna.**

DAPLĂU s. n. v. **depleu.**

DAPLÉU s. n. v. **depleu.**

DAPRÓS s. n. (Învechit, rar) Interogatoriu. *Daprosul ce astăzi în 14 genarii s-au luat ... lu Andrei Jitar în satul Porcești.* în CONTRIBUȚII, II, 120.

– Pl.: *daprosuri.*

– Din rus. **допрос.**

DAR[1] conj., adv. (Semnifică ideea de opoziție, de diferențiere dintre două elemente)

I. Conj. **1.** (Exprimă opoziția dintre un grad de manifestare a unei acțiuni, a unei stări etc. într-o anumită împrejurare și un grad, de obicei potențat, al manifestării acestora într-o împrejurare diferită) *De iaste amu de o zi greu a te griji și rău, dară cum amu de mai multe să nu fie cu greu?* CORESI, EV. 221. *Nice vas n-ai și puțul iaste adânc. Dară de unde să aibi apă vie?* VARLAAM, ap. GCR I, 108/7. *De vreame ce pri ceia ce ne iubăsc ... tu dzici să-i omorâm, dară încă ce învățături vei da să facem celora ce ne vor urî și ne vor fi cu vrăjmășie?* PRAV. 285. *De vreme că cei mari nu-și țin giurământul, ce încă-ș aduc peire, dar cei proști cum l-or ținea?* NECULCE, L. 207. *Apa Iordanului, văzându-Te, au fugit de frica Ta înapoi, dară eu cum voi cuteza să Te botez?* ANTIM, O. 67. *Neaplecarea neîndoit iaste păcat, dar încă întru întâmplări de mare treabă iaste ea și păcat de moarte.* OBRADOVICI, D. 29/13. *Furul de lucruri sfinte din biserici să să osândească ca și cel ce fură de la particulari, dar mai strașnic.* LEGIUIRE, 84/8. *Mișcat fiind de dragoste mare și de firească aplecare cătră fratele său, dar mai vârtos de purtările sale ..., hotărî să-și împărțească împărăția cu acest frate.* GORJAN, H. I, 2/8. *Ars am fost de-a ta iubire ..., Dar această despărțire m-au aprins cu foc mai mare.* CONACHI, P. 102. *Pierzându-ți timpul tău cu dulci nimicuri, N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată; Dar și mai bine-i, când afară-i zloată, Să stai visând la foc.* EMINESCU, O. I, 119. *Mânia lui Dumnezeu, ce era afară: să nu scoți câne din casă, dar încă om!* CREANGĂ, P. 143. *Cuscră-mea Ilisafta zice că nici nu vrea s-o vadă, da de cum s-o guste* [cafeaua]. SADOVEANU, O. XIII, 820. *Sfântul soare, dacă-i soare, Și tot după tine moare; Dară eu, fecior sărac, Cum să nu mor de-al tău drag?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 15. *Bine-ți stă, mândră, gătată Tot cu haine de la șatră, Dară mai bine ți-ar sta, Dac-ar fi de mâna ta.* FOLC. TRANSILV. I, 73. *Mațile ... în om se ceartă, dar om cu om.* ZANNE, P. II, 270. ✦ (Opoziția privește două acțiuni, două stări etc. săvârșite sau suportate de subiecți diferiți ori de același subiect în aceleași circumstanțe sau în circumstanțe deosebite) *De ai uitat tu, dar eu n-am uitat.* NECULCE, L. 25. *Filosofia caută tăceare și să odihnească*

în privirea lucrurilor, dară ritorica va să tune şi cu limba. MOLNAR, RET. 55/17. *De ar fi lăcomit, aduna mii şi mii, Dar au murit mulţumit şi fără bogăţii.* BERTOLDO, 40/10. *Atunci ai avut bani d-ai vistieriei ..., dar acum ce să facem?* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 64. *August ridicase puterea norodului d-a face legi ...; dar îi lăsase, sau se făcuse că-i lasă, p-aceia d-a face dregători.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 136/30. *La Liunevil nu să învaţă pravilele, dară la Paris.* KOGĂLNICEANU, S. 65. *Răzi, domnule, dar eu nu râd.* NEGRUZZI, S. I, 49. *Ca plumbul surd şi rece el doarme ziua toată, ... Dar noaptea se trezeşte şi ţine judecată.* EMINESCU, O. I, 96. *Până acum toţi râdeau de Prepeleac, dar acum a ajuns să râdă el şi de dracul.* CREANGĂ, P. 51. *Ştefan, domn bun şi înţelept, bun mai ales pentru săraci, dară aspru către boieri, pentru că aceştia erau nedrepţi către sărăcime.* RĂŞCANU, L. XXXII. *Avea ades o voce scăzută, seacă, dar alteori cu mângâieri de violoncel.* CAMIL PETRESCU, P. 8. *Limbajul e social, dar folosirea lui originală şi creatoare este individuală.* V. ROM. februarie 1975, 24. *Dragă mi-i mândra micuţă, Că la câmp e hărnicuţă; Dară mândra bălăoaie, Dac-o duci-n câmp, se moaie.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 431. *Le făcea de se tocmea, Dar ştia socoteala, Cât cerea, atâta da.* PĂSCULESCU, L. P. 304. *La alţi oameni le cred, dară lui nu-i cred.* ALR SN VI h 1 753/53. ✧ (Opoziţia dintre două elemente priveşte contrastul evidenţiat prin raportare negativă la unul dintre ele) *Să dea ţăranii câte 4 bani, dar nu boierii.* NECULCE, L. 185. *Că eu nu-s Ducipal, nice Surană, Dară-s om, măcar că nu port dulmană.* BUDAI-DELEANU, T. V. 73. *Nu-s zâne, dar copile, a zânelor surori.* ALECSANDRI, POEZII, 52. *În criticile noastre vom spune nu ceea ce cerem noi, dar ceea ce gustul cere.* MACEDONSKI, în PLR I, 337. *Nu casa ceia, da astalantă e mai aproape de noi.* ALR SN VI h 1 726/172. ✧ (Opoziţia priveşte două elemente în cadrul unui schimb) *O, cere-mi, Doamne, orice preţ, Dar dă-mi o altă soartă.* EMINESCU, O. I, 177. ✧ (Opoziţia priveşte două alternative) *O primesc* [îmbărbătarea] *cu bucurie când îmi vine; Dar dacă nu vine, găsesc destulă în mine.* VISSARION, B. 348. *De m-o dori cineva, Înapoi m-oi întorna, Dar de nu mă va iubi, Înapoi n-oi mai veni.* FOLC. MOLD. II, 305. ✧ (Opoziţia reprezintă evidenţierea unui element printr-o trăsătură deosebită în raport cu celelalte elemente aparţinând unui grup, unei clase etc.) *Omul este pornit spre desfătări, precum orăşanul, şi ţăranul, dar mai mult ... sânt căzduţi orăşanii în dulcele dăsfrânări.* MUMULEANU, C. 2/9. *Chitul trăieşte în apă, ca şi peştii, dar are sângele cald.* MAIORESCU, L. 122. *Toate-au fost cum au fost ... Dar asta pică de coaptă.* CREANGĂ, P. 125. *Bătrânul, tăcut, visa şi el; dar el visa prăpăstii şi cumpene.* SADOVEANU, O. I, 27. *În curtea mea şi-au întins pânzele păianjeni de toate rasele, ... dar în special unul e remarcabil.* CĂLINESCU, C. O. 19. *Plângu-mi ochii amândoi, Da mai tare-mi plânge stângu.* FOLC. TRANSILV. I, 8. ✧ (Elementul care se evidenţiază este un factor suplimentar care se adaugă la altele de acelaşi fel) *De atunci au căzut ... tot greul asupra ţării Moldovii, de cară în toţi anii piatră şi bolovani, dară fân şi lemne.* N. COSTIN, LET. II, 69/30, în DA. *Traian ... nu s-a mulţumit numai cu atâta, dar a trimis armia în toate părţile.* IST. M. 7/8. *Rele-or zice că sânt toate câte nu vor înţelege ... Dar afară de acestea, vor căta vieţii tale Să-i găsească pete multe, răutăţi şi mici scandale.* EMINESCU, O. I, 134. *Dacă l-am iubit Nu-i numai că e chipeş, dar că-i bărbat cinstit.* ARGHEZI, S. III, 190. ✧ (Elementul care se evidenţiază priveşte un factor de excepţie sau un element omis, pierdut din vedere sau neluat intenţionat în consideraţie) *Ai omorât pe Castelmare. – Ştiu. – Ştii. Dar ceea ce nu ştii, poate, e că el e nepotul şi moştenitorul lui „podesta".* EMINESCU, P. L. 96. *Mâncaţi, beţi şi vă veseliţi, dar la fata împăratului Roş nici nu gândiţi.* CREANGĂ, P. 232. *La soare te puteai uita, dar la dânsul ba.* ISPIRESCU, L. 7. *Cini-o vre ca s-o săruti, Dumnedzeu să nu-i ajuti; Darî când m-oi duci eu, Sî-ñi agiuti Dumnedzeu.* MAT. FOLK. II, 1 436. *Hodiniţi, boieri, hodiniţi, Dar de noi, plugarii, nu gândiţi.* PĂSCULESCU, L. P. 25. *Maicile-şi petrec feciorii, Nevestele – soţiorii, Dar pe mine N-are cine, Că sunt singurel pe lume.* FOLC. TRANSILV. I, 167. ✦ (Adesea urmat de „(încă) şi" sau „nici", cumularea pe baza similitudinii relaţionale, la un mod de acţionare, de manifestare etc. comun este marcată prin semnalare voit distinctă) *Mult plecat, dară şi smerit, mă rog Mării[i] Tale* (a. 1693). FN 5. *Datornicii nu numai că nu caută chip de a-ş plăti datoriile lor, dar încă şi cu obrăznicie să arată.* PONTURI, 16/12. *Niciodată nu e slobod epitropul să vânză nemişcătoriu lucru al sărmanului, decât numai la o mare trebuinţă, dar şi atunci cu ştirea stăpânirii.* LEGIUIRE, 59/15. *Nu te teme prea mult de viitorime, dar nici nu nădăjdui cu prisos într-nsa.* MARCOVICI, D. 7/17. [Iertarea] *nu numai aduce de multe ori pe vrăjmaşul cel împăcat ca pre un prieten în braţile noastre, dar într-u aceiaşi vreme este şi o răsplătire prea măreaţă.* BUZNEA, C. 18/1. *Nu numai săracul ..., dar şi însuş bogatul nu poate să aibă aşa de îndată pe doftor.* C. VÂRNAV, H. V/5. *El înţelesese sensul, dar şi neputinţa realizării viselor lui.* EMINESCU, P. L. 55. *Nici pe dracul să-l vezi, da nici cruce să-ţi faci.* CREANGĂ, P. 28. *Şi-a făcut o situaţie ades criticată, dar mai ales pizmuită.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 18. *Mustrările d-tale sunt fără utilitate, ... dar, şi în scrisoarea trecută, ca şi acum, aproape mi-a slăbit voinţa de-a face efortul unei explicaţii.* CAMIL PETRESCU, P. 5. [Dumnezeu] *pedepseşte de multe ori ..., dar tot el răsplăteşte pe cel ce crede în el.* SADOVEANU, O. I, 22. *Nicolae Burcea e bun, dar şi Ilie e bun.* PREDA, D. 129. *Era o risipă, dar şi o dovadă de frică.* BARBU, PRINC. 17. *Autorii lirici să fie vigilenţi cu mesajul scrisului lor, dar, în egală măsură, cu forţa de comunicare.* V. ROM. octombrie 1975, 3. *Cercetătorii, dar şi ceilalţi angajaţi au ieşit în curtea institutului pentru a atrage atenţia în legătură cu managementul defectuos.* RL 2004, nr. 4 440. *Iertaţi-mă voi, veri şi vere, Dar şi voi mândrele mele.* BÎRLEA, L. P. M. I, 5.

2. (Exprimă diferenţierea prin evidenţierea unui aspect advers, a unei obiecţii, a unei interdicţii, a unui efect negativ care îngrădesc, diminuează sau anulează săvârşirea unei acţiuni, manifestarea unei stări, a unei circumstanţe etc.) *O izbândă, dară prea sângerată, nu lasă a strigarea, den toată inima: Viva! Viva!* (a. 1695). FN 60. *Şi această cetate este republică, dar cu dajdea la turci.* AMFILOHIE, E. 13/22. *Sânt creştini, dar se despart puţintel de la biserica veche a Reseritului.* IORGOVICI, O. 90/3. *Teatrul a fost cea mai de pe urmă a mea ocupaţie, dar aci trebuiau cheltuieli mari şi încurajare.* HELIADE, în PLR I, 43. *Câţiva particulari au făcut vase pentru navigaţia Dunării, dar numărul acestora este departe d-a împlini toate trebuinţele.* CR (1836), 61[1]/36. *Planul au fost mare, dar isprava mică.* DACIA LIT. 81/36. *Vrea să o ajute, dar nu poate, căci puterea îi lipseşte.* CONACHI, P. 86. *Se însură cu jupâneasa Mărica, minunată femeie, grasă şi frumoasă, dar cam prostană.* NEGRUZZI, S. I, 246. *Deşi totdeauna, dar acum de vro câţiva ani încoace se simte foarte tare lipsa ... unei gramatici.* BĂLĂŞESCU, GR. I/4. *Pentru atâta încredere, nu am cum să-ţi mulţumesc; dar, teamă mi-e că, ... n-ai nimerit tocmai bine.* ODOBESCU, S. III, 9. *Primele răspunsuri mai întinse le avem de la greci, dar le avem sub forma unei controverse. Am auzit de tine, da de văzut nu te-am văzut.* EMINESCU. P. L. 6. *Cel mai mare era harnic, grijuliu şi chiabur ..., dar n-avea copii.* CREANGĂ, P. 37. *Noi cumpărăm ori vindem, dar nu preţuim.* SLAVICI, O. I, 337. *Calul ... îi zise: Multe izbânzi am mai făcut noi amândoi, dară de când a îmbătrânit* [împăratul], *nici pe mine n-a mai încălecat altul.* ISPIRESCU, L. 15. *Ochii mari, dar stinşi, subt alba-i frunte i se adâncise.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 11. *Voi să vorbească ceva, dar cuvântul i se opri pe buze, într-o şoaptă neînţeleasă.* DUNĂREANU, CH. 29. *Am vrut mai de multe ori să-i spun, da mi-a fost ruşine.* AGÎRBICEANU, S. 463. *Tatăl ei o iubea, dar cu o iubire plină de toane.* REBREANU, I. 116. *Voiam să adorm. Dar somnul se desprinsese de mine.* C. PETRESCU, S. 24. *Era o zi de iunie, însorită, dar cu dogoarea potolită de suflarea codrului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 160. *Cum s-a mai bucurat sufletul*

ei, dar nu s-a arătat. BARBU, G. 359. *Sărace dragostele Ciripesc ca păsările Pe toate gardurile, ... Dară nu-s toate curate, Ci-s cu dracu mestecate.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 17. *Pintea lângă foc rămase, Dară somnul îl luase.* RETEGANUL, TR. 48. *Noi cu mândra ne-om lua, Da săm veri-al-doilea.* BÎRLEA, C. P. 36. *De frumoasă-ai fi, ce-ai fi, Dar nu te ştii îngriji.* FOLC. TRANSILV. II, 384. *Mierea e dulce la mâncat, dară pricinuieşte durere la inimă.* ZANNE, P. III, 671. ✧ (Diferenţierea priveşte o anumită precizare, o anumită nuanţare etc. în legătură cu săvârşirea unei acţiuni, cu manifestarea unei stări, a unei circumstanţe etc.) *Cartaga primi pacea, dar nu de la un vrăjmaş, ci de la un stăpân.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 44/3. *Foloseşte-te cu grabă, dar cu măsurată cumpătare, de toate prilejurile.* MARCOVICI, D. 12/2. *Învăţându-o cu destul bun sporiu în restimp de mai mulţi ani, dar numai în manuscris.* BĂLĂŞESCU, GR. I/20. *Spune-mi numai că mă iubeşti – spune-o! dar nu cu două înţelesuri.* EMINESCU, P. L. 70. *Era el ciubotar vestit, dar numai pentru încălţăminte groasă.* HOGAŞ, DR. II, 252. *Trimiteţi repede după moaşă; dar acu să vie, într-o clipă!* SADOVEANU, O. I, 28. *Ţi-o dau, maică, dar aşa, pe cuvânt, fără scris la mână.* CĂLINESCU, C. O. 16. *La toţi le dă de mâncare, Dar le dă de săturare.* PĂSCULESCU, L. P. 203. ✧ (Diferenţierea priveşte întreruperea sau continuarea unei acţiuni printr-o acţiune cu caracter opus) *Tătarăi trec unde nu s-ar cădea, dară să oprescu în ceaia parte mai jos* (a. 1693). FN 17. *Se-nalţă, dar recad Şi murmură-ntruna.* EMINESCU, O. I, 49. *Ies fulgere din suliţi, dar sulițele mor Zdrobite de pieptul puternicelor zale.* COŞBUC, P. I, 158. *De câteva ori pusese şi mâna pe clanţa uşii, dar mereu şi-a făcut calea întoarsă.* AGÎRBICEANU, S. 16. *Plecase pe jos, dar era de presupus că, la mică distanţă, se suise în alt automobil.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 22. ✦ (Diferenţierea priveşte condiţia de a cărei realizare sau acceptare depinde săvârşirea unei acţiuni, manifestarea unei stări etc.) *Domnul H. să leagă zidariului pentru facerea aceştii case 2000 şi jumătate bani mai înainte, dară jumătate după săvârşirea facerii casii a-i da.* EUSTATIEVICI, I. 8/8. *Vină tu, dar numai după ce voi muri.* EMINESCU, P. L. 82. *Fă ce vrei, dar astăzi vino-n atelierul meu.* id. ib. 88. *Iaca-ţi mai dau o dată carul, dar asta ţi-a fi cea de pe urmă.* CREANGĂ, P. 45. *A zis fetei să se suie în pod, să-şi aleagă de-acolo o ladă ..., dar să n-o deschidă pân-acasă la tată-său.* id. ib. 289. *Mergeam. Dar îţi aduci aminte că am avut o tocmeală cu sora lui Viţelaru.* SADOVEANU, O. XXI, 316. *Priveşte în jos! Priveşte-ndelung, dar să nu vorbim.* BLAGA, POEZII, 151. *Aş vrea să-ţi spun ceva, dar să nu te superi.* BENIUC, M. C. I, 37. *Averile nu se lasă, ele se pierd, dară mai întâi le dobândeşti.* BARBU, PRINC. 305. ✦ (Diferenţierea priveşte motivaţia nerealizării unei acţiuni, a unei intenţii, a inexistenţei unui fapt etc.) *Le-a poruncit zicând: Neguţătoriţi, până voiu veni. Pentru ce aceasta? poate să mira cineva. Dară nu era cu putinţă să lase la iubiţii lui mai trebuincioasă şi mai folositoare învăţătură.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/12. *Până la 20 de ani, a învăţat legile, filosofia şi teologia, dar firească aplecare la poezie ... l-au silit să părăsească celelalte învăţături.* MARCOVICI, C. 3/10. *Ar fi stat Făt-Frumos locului, dar scumpă-i era frăţia de cruce.* EMINESCU, P. L. 11. *A fost şi ea femeie ca toate femeile, dar blestemul părinţilor ... a făcut-o să fie gheonoaie.* ISPIRESCU, L. 4. *Mă culc s-adorm, dar somnul mi-e povară.* IOSIF, V. 25. ✧ (Motivaţia este prezentată sau invocată în scopul înlăturării unei anumite stări de spirit, a unei atitudini etc.) *Nu te teme de prisos: dar gândeşte că relele ce ai pătimit ... ţi s-au trimis din cer.* MARCOVICI, D. 15/22. *Cred că vei fi supărat, dar ... nu-s eu de vină.* PR. DRAM. 185. *Mă iartă, ... dar am venit să-ţi dau o carte de la băbaca dumitale.* FILIMON, O. I, 127. *Sunt sătul de-aşa viaţă ..., nu sorbind a ei pahară, Dar mizeria aceasta, proza asta e amară.* EMINESCU, O. I, 155. ✦ (Diferenţierea priveşte consecinţa săvârşirii unei acţiuni, a manifestării unei stări etc.) *Am voit să fac această onoare boierilor; dar, după o gândire serioasă, mi-am schimbat hotărârea.* FILIMON, O. I, 93. *Vezi, jupâneşică, cum pârâie de frumos gâtejele? – Văd, moş Nichifor, dar îmi tremură inima în mine de frică!* CREANGĂ, P. 130. *Râdeai de moarte prin bătăi, Dar ea te-a-nvins!* COŞBUC, P. I, 147. *Tu m-ai blestemat în râs, Dară de mine s-a prins.* RETEGANUL, TR. 65.

3. (Exprimă enunţarea unei restricţii concesive care compensează, corectează sau contracarează săvârşirea unei acţiuni, manifestarea unei stări, existenţa unui fapt, de obicei negative) *Era om mic de stat, dar întreg la minte.* NECULCE, L. 159. *Măcar că noi unul de altul sântem depărtaţi, dar tot eu ... cu inima mea la dumneata am fost.* EUSTATIEVICI, I. 74/21. *Cu toate că osândirea morţii nu este cu totul neobicinuită, dar este rar pusă în lucrare.* OBLĂDUIREA, 68/7. *De nu m-am cunoscut în deprinderea altor destoinicii, dar în trudirea cărţilor limbii patriei cu saţiu am petrecut.* GRIGORIE, L. 5/18. *N-avea nici-o pedestrime, dar avea o călărime minunată.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 151/20. *Mezinul cu mare neplăcere, dar ca un supus, omorî şi pe acesta.* GORJAN, H. I, 12/30. *Viforoase erau vremile cele vechi ..., dar oamenii se năşteau tari.* BĂLCESCU, M. V. 580. *Proşti, dar mulţi, răspunse Lăpuşneanul.* NEGRUZZI, S. I, 155. *Câmpu-Lungu stă situat pe o câmpie îngustă, dar foarte lungă.* PELIMON, I. 27/3. *Începem anul nou între grele împrejurări, dar cu inima neînfrântă* (a. 1868). PLR I, 292. *N-avem oşti, dară iubirea de moşie e un zid Care nu se-nfioreză de-a ta faimă, Baiazid!* EMINESCU, O. I, 147. *Glasul* [fetei] *era slab, nemelodios, dar nespus de înduioşător – un glas de copilă cerşetoare.* DEMETRESCU, O. 134. *Stâlpi nu erau, dar în schimb în fiecare copac atârnau oameni.* REBREANU, P. S. 66. *Prestigiul meu de om n-a câştigat nimic, dar mi-a descoperit ... că există straturi de viaţă normală mult mai jos decât mine.* CAMIL PETRESCU, P. 55. *Alături de această formă de căpetenie a „manticei" tradiţionale, se înşirau altele, mai puţin solemne poate, dar mai des întrebuinţate.* NEGULESCU, G. 63. *A fost odată un om zgârcit, dar care avea o foarte mare bogăţie.* VISSARION, B. 81. *Afară-i tot întuneric, dar lumina focului ajunge în prag.* SADOVEANU, O. I, 79. *Mizantropul, precum numele arată, poate fugi de oameni, dar cultivă furnicile şi muştele.* CĂLINESCU, C. O. 18. *Venea ... cu inima zdrobită, dar cu nădejdea vie.* BENIUC, M. C. I, 9. *Erau bocanci milităreşti, vechi, dar buni.* PREDA, D. 141. *Eu, frate, nu i-am văzut, Dar eu, frate-am auzit Că-s în târg.* PĂSCULESCU, L. P. 304. ✧ (Restricţia concesivă reprezintă factorul care ar fi trebuit ori ar fi putut să declanşeze, să favorizeze sau să împiedice săvârşirea unei acţiuni, manifestarea unei stări) *Umbla Alexandru călare pre un leu prin mijlocul cetăţii, dar cetăţeanii nu-l băgară în seamă.* ALEXANDRIA (1794), 59/8. *Focul era cam potolit, dară tot să vedea* (a. 1827). IORGA, S. D. XII, 212. *Supuşii săi se îngroza de el, dar nu-l ura.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 190/12. *Toate făpturile sale mărturisesc îndestul înţelepciunea sa; dar mintea omenească nu o poate bine pricepe.* BUZNEA, F. 2/9. *Facem dezbateri despre toate, dar despre nimic n-avem pricine.* NEGULICI, E. I, 19/16. *O, eşti frumos, cum numa-n vis Un înger se arată, Dară pe calea ce-ai deschis N-oi merge niciodată.* EMINESCU, O. I, 171. *Mai 'nainte, calea-valea; erai deprins a trăi singur, dar acum are să-ţi cadă greu.* CREANGĂ, P. 161. *Şi el ţi-a adus, Dar eu nu ţi-am spus, La grumazi mărgele, Pe deget inele.* COŞBUC, P. II, 144. *E-o zi de toamnă, pic de nor – Dar cât de triste-s toate!* IOSIF, V. 55. *Ies valuri de lumină pe ferestre, dar pomul* [de Crăciun] *nu se vede.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 27. *Victoria cea mai sigură în amor este fuga. – Dar n-o să fugi.* IBRĂILEANU, A. 77. *N-am terminat discuţia, dar ţin a-ţi da anume lămuriri asupra ei.* TITULESCU, D. 169. *Ne cunoşteam, dar nu ne vorbeam.* CAMIL PETRESCU, P. 150. *Mândru ... de singuru-i fecior ... pe care-l iubea cu sălbăticie, dar fără să-i arate asta vreodată.* SADOVEANU, O. I, 10. *Răspunderile noastre sunt grele, într-adevăr. Dar conştiinţa nu ne dă voie să fugim de ele.* ARGHEZI, B. 142. *Nu ştiu, dar zic.* PERPESSICIUS, S. 77. *Localurile mele sânt ca femeile de care ai vrea să scapi, dar nu te înduri.* VINEA, L. I, 143. *Oraşul a fost jefuit şi incendiat de turci. Dar după mai puţin de două decenii târgul ... a*

renăscut. G. BARBU, A. V. 14. *Poate că l-oi fi văzut, Dară nu l-am cunoscut.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 23. *Deşi umblu pieptănată, Netezită, îmbrăcată, Dar mi-e inima stricată.* FOLC. TRANSILV. II, 309.✧ (Restricţia concesivă reprezintă factorul care, deşi cunoscut, nu este luat în consideraţie sau nu este respectat) *Măcar că-i spune ... Că altă n-au fost făr' neşte câni de stână Şi doao femei, dară el nu caută, Ci să joară că văzu pe Anghelină!* BUDAI-DELEANU, T. V. 91. *Slobod va fi pârâtorul şi după ce va da jalba să se împace cu pârâtul, dar această împăcăciune nu face a înceta nici cercetarea, nici judecata.* CONDICA, O. 72/2. *Auzite şi ştiute mi-erau toate, dar ea nu ţinea socoteală de asta.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 11. *De mai multe ori îmi spusese prietenul că el are somnul la poruncă, dar nu-l crezusem.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 19. *Jurai aseară pe cruce Că la mândra nu m-oi duce. Dar fie ploaie, fie vânt, O să calc pe jurământ.* FOLC. TRANSILV. I, 139. ✧ (Restricţia concesivă priveşte un impediment care trebuie sau este depăşit) *La noi nu este acest feliu de obiceiu, dar noi o vom face astăzi.* ABEŢEDAR, 78[2]/24. *Copiii sânt supuşi rătăcirei, dar pururea să întorc cu lacrămi pe ochi.* MARCOVICI, D. 5/19. *Toate trec ... şi mor şi pier, Dar şi moartea este viaţă pentru cei care o cer!* CONACHI, P. 114. *La început se pare greu, dar te vei deprinde.* NEGRUZZI, S. I, 9. *Marea s-o-nvolbat, Tare a vărsat, Dar el a pornit Turma şi-a suit Sus pe munte în sus* (a. 1861). GCR II, 339. *Dar piară oamenii cu toţi, S-ar naşte iarăşi oameni.* EMINESCU, O. I, 177. *Tată-tău s-a împotrivi şi n-a vrea să te lase, dar tu stăruieşte pe lângă dânsul cu rugăminte, că ai să-l îndupleci.* CREANGĂ, P. 191. *A avut o viaţă grea şi plină de trudă, dar s-a ţinut totdeauna printre fruntaşi.* REBREANU, I. 56. *M-a mişcat durerea lui ..., dar m-am măritat cu celălalt.* CAMIL PETRESCU, P. 14. *Lumea merge înainte; merge şchiopătând nu se ştie bine unde, dar merge.* SADOVEANU, O. XX, 35. *Se poate să fie adevărat tot ce spui tu, dar ei sânt prietenii mei.* STANCU, M. I. 220. *Nici ei nu-i plăcea Manole, dar ea-l adusese.* DEMETRIUS, A. 11. *Scrâşni din dinţi, dar n-avea încotro.* TUDORAN, P. 19. *Două dealuri ne desparte. Dară Domnul Sfânt va da Şi dealul s-o surupa.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 115. *M-a pus maica la cernut Şi mi-o dat o sită deasă Să nu pot ieşi din casă, Dară făcui ce făcui Şi-o pusei cea deasă-n cui.* FOLC. TRANSILV. I, 49. ✦ (Enunţarea unei concesii priveşte imposibilitatea atingerii unui grad maxim de manifestare a unei stări, a unei însuşiri sau a obţinerii unui lucru, a realizării unui scop propus, a unui deziderat) *Cânele, gonind un iepure în câmp, veade altul mai mare şi aleargă după dânsul: dar vrând să prinză pe amândoi, nu prinde nici pe unul.* CARCALECHI, C. 86/7. *Aceastea, măcar că s-au cerut de multe ori de cei mai nainte stăpânitori sultani, dar nu s-au dat.* OBLĂDUIREA, 15/28. *Ia apă şi îl stropeşte, Dar în zadar.* CONACHI, P. 86. *Îţi dau catarg lângă catarg, Oştiri spre a străbate Pământu-n lung şi marea-n larg, Dar moartea nu se poate.* EMINESCU, O. I, 178. *Am văzut eu, moşule, feliurite pietre scumpe, dar ca aceasta, drept să-ţi spun, n-am văzut.* CREANGĂ, P. 217. *Împăratul a început să-i făgăduiască toate bunurile din lume, dar nici aşa n-a fost cu putinţă să-l facă să tacă.* ISPIRESCU, L. 2. *Necontenit îl sfătuia, Dar vorba-i se pierdea-n pustiu.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 114. *I-am dojenit, dar în zadar.* REBREANU, I. 200. *Am căutat prin casă di-amănuntu, dară nu l-am găsit.* ALR SN V h 1 334/414. *Mateiaş iară-ntreba, Dar răspuns nu căpăta.* BALADE, III, 140. *Ceriu-i mare, stele-s multe, Şi mai mari, şi mai mărunte, Dar cât sunt de luminoase, Nu-s ca scumpa de frumoase.* FOLC. TRANSILV. II, 368.

4. (Exprimă schimbarea ideii într-o comunicare prin trecerea la un subiect nou, diferit, reprezentând o continuare, o completare ori o explicare a acesteia). *Cela ce va face tocmală cu altul până în cutare vreame de nu-i va da cutare lucru, ca să ia cutare sat, dară de să va prileji satul să nu fie pre mâna lui, ce să-l ţie altul, atunce va putea cu voia lui să-l ia.* PRAV. 59. *Pre acel dascal Ovidius l-au făcut ... surgun ... Dară dascalul Ovidius au scris câteva cărţi, şezând la Cetatea Albă.* M. COSTIN, LET. I, 10/16. *Eu mă chiem acum Leon Dianeu ... Dar să ştii că acest nume, Leon Dianeu, ... cuprinde în sine întreg numele mieu.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 67. *Vicleşugul muieresc nu are asemănare cu nimic pe lume: Dar această întâmplare nu e cu mult mai presus decât ceea ce-au făcut muierile noastre?* GORJAN, H. I, 11/16. *Tu eşti uitat, uitat ca cum n-ai fi mai fost. Lăncerul şade toată ziua la ea; dar băiatul nu e aşa prost cât seamănă.* NEGRUZZI, S. I, 65. *Făt-Frumos ospătă ce ospătă, dar apoi, luându-şi buzduganul de-a umăr, merse pe dâra trasă de piuă.* EMINESCU, P. L. 7. *Poate vreun dor ascuns ... sau mai ştiu eu cum să zic, ca să nu greşesc? Dar ştiu atâta, că ei mergeau, fără a simţi că merg.* CREANGĂ, P. 276. *De-mi părea bine? Dar se înţelege că-mi părea bine.* SLAVICI, O. I, 70. *Aşa stăteau cu cumpărătura. Dar, în privinţa vânzării, ai noştri rămăseseră tot birnicii grecilor.* CHIRIŢESCU, GR. 156. *Nu mai e pustiu În casa mea înveselită De ciripitul lui zglobiu* [al puiului de rândunică]. *Dar iată ... soarele s-arată ... Pe frunze, picurii sclipesc.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 342. *Acest marş sălbatec ... îmi da, cel puţin provizoriu, o direcţie în viaţă ... Dar înainte de a porni într-aci, nu eram decât pur şi simplu o haimana, un vagabond.* MIHĂESCU, D. A. 6. *În faţă şes, cu ierbi, de om netunse. Dar cale nu-i. O-ncepe el, drumarul.* BENIUC, V. 19. *Crede că sunt farfuză de-a ta. Dar până la urmă ne-am împrietenit.* VINEA, L. I, 65. *Aplauzele şi acompaniamentul sălii au marcat deosebita receptivitate a publicului. Dar s-a mai petrecut ... un fapt ce merită subliniat.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 17. *Şi să mi-l omoare Pe cel moldovean, Că-i mai ortoman, Are oi mai multe ... Dară cea mioară De doi ani la vară, De trei zile-ncoace Gura nu-i mai tace.* ALECSANDRI, P. P. 9. (Cu nuanţă temporală) *La început se pare greu, dar te vei deprinde.* NEGRUZZI, S. I, 9. *Se duseră acasă la dânsa, unde gheonoaia ospătă pe Făt-Frumos ... Dar pe când se aflau la masă şi se chefuiau, ... deodată el îi scoase piciorul.* ISPIRESCU, L. 5. (În alternative) *Ce ţi-a ieşi înainte, întâi şi-ntâi, dar a fi om, da şerpe, dar, în sfârşit, orice altă jivină a fi, pune-o în traistă şi o adă acasă.* CREANGĂ, P. 74. ✧ (Trecerea la un subiect nou, diferit este marcată prin manifestarea unei stări de curiozitate, de interes sau de incertitudine ori nedumerire; cu valoare de interjecţie sau adverbială) *Dară voiu mânca carne de giuncu sau sânge de iedu voiu bea?* PSALT. HUR.[2] 129. *Cum va sta dară împărăţia Lui.* EV. SL.-ROM. 38[r]/8. *Ridică-Te, Doamne, cu a Ta tărie, ... Să vadă păgânii că-s oameni cu minte Şi să-Ţi înţăleagă sfintele cuvinte. Dară că ce, Doamne, Te mutaşi departe?* DOSOFTEI, PS. 32/1. *4 zidari fac o casă în 20 de zile, dar 10 zidari în câte zile o ar face?* ARITM. (1806), 75/25. *Creştinul reînnoieşte cariera sa şi să coprinde de nădejdi şi de temere. Dar cu ce sentimenturi întâmpina-va el întunecosul său viitor şi necunoscuta sa soartă?* MARCOVICI, D. 4/3. *Tot este gata. – Dar oare vor veni? – Vor veni.* DACIA LIT. 12/26. *Ah, moarte! numai la tine Scăparea mea poate fi, Dar la necaz moartea vine?* CONACHI, P. 106. *Să mă încred în voi? ... Veveriţă îmi este vechi duşman ... Spancioc este încă tânăr ... Dar tu, Moţoace? învechit în zile rele, deprins a te ciocoi ..., m-ai vândut şi pe mine.* NEGRUZZI, S. I, 141. *Lin vioarele răsună, iară cobza ţine hangul. Dar ce zgomot se aude? bâzâit ca de albine?* EMINESCU, O. I, 87. *Pe mine Negoiţă mă cheamă; da pe dumneata?* CARAGIALE, O. II, 232. *Zise împăratului să pună pe cineva să-i mulgă iepele ca să se îmbăieze amândoi, dară cine putea să se apropie de ele?* ISPIRESCU, L. 28. *Ce să fie asta, mă Ionică? – Poate că nu mai vine ..., Da-i departe?* VLAHUŢĂ, S. A. II, 157. *Să se întoarcă, dar cum?* MILLE, V. P. 137. *Numai ticăloşii sunt astfel loviţi în faţa lumii întregi. Dar el de ce e ticălos?* REBREANU, I. 78. *Cine ţi-a spus? ... – Da de ce întrebi?* POPA, V. 333. *Zice că doar în Târcălabă mi-e nădejdea. – Dar noi unde suntem? se oţârî Neculăieş.* SADOVEANU, O. XXI, 349. *Dacă i-ar fi propus alte cărţi, le-ar fi cumpărat. Dar cu asta, aruncată după răsfoirea rapidă pe tejghea, ce să facă?* ARGHEZI, B. 51. *Cucule, de unde vii? – De la nişte vii pustii! – Dar de badea ce mai ştii?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 119. *Merge un car înferecat, Da do-n car cine-i culcat?* RETEGANUL, TR. 31. (În întrebări retorice) *Dară nu grăiaşte Scriptu-*

ra că den sămânța lui David ... Hristos va veni? CORESI, EV. 188. ✧ (Trecerea la un subiect nou, diferit privește o anumită stare de spirit, o anumită atitudine, o anumită apreciere, un comentariu incident etc.; cu valoare de interjecție sau adverbială) *Omul de om păzește mânie și de la Dumnezeu caută vindecare. Fiind însuș trup, el păzește vrajba. Dară cine va curăți păcatele lui?* CORESI, EV. 48. *Trag de grabă ... ca niște lupi ... când răpesc niscare stârvi, dară căce fac așa? ca să poată să-i înșale* (a. 1642). GCR I, 95/17. *Și vărsându-să în lacrămi dzăcea. Dară cine sânt eu, un prostac, să-ndrăznesc?* DOSOFTEI, V. S. septembrie, 11[r]/28. *Vicleanii și mincinoșii ... sânt beați de norocirile ce le urmează ... dar această beție iaste plata.* PILDE, 17/6. *Nu-ți era îndestul de o rană, ci trei mi-ai trimis, și una după alta? Dar la ce oftez?* MARCOVICI, C. 19/25. *Mulți hultuiesc numai în coaje, dar nu este sigur.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 82/6. *Dar ce folos! că sânt numai traducții din alte limbi.* DACIA LIT. XI/17. *Fugea ... Dar vai de dânsul! că a dragostelor fire nu-i supusă nici la fugă.* CONACHI, P. 83. *Eu nu pot ceti românește. – Cum! apoi dar ce înveți tu?* NEGRUZZI, S. I, 4. *Trăiesc în durere ca-n elementul meu. Dar aș vrea să văz ziua pământului vestită Să răsuflu un aer mai slobod, mai curat!* ALEXANDRESCU, O. I, 87. *Nu departe stă Pepelea tupilat în flori de mai. Dar pe mine ce m-atrage, dar pe mine ce mă-ncântă E Ileana Cosânzeana!* ALECSANDRI, P. III, 20. *În orice alt loc al Bărăganului, vânătorul nu află alt adăpost ... decât umbra căruței sale. Dar ce vesele sânt acele întruniri* [ale vânătorilor] *de una sau două ore!* ODOBESCU, S. III, 17. *Pe acesta îl aleg eu, zise Făt Frumos, arătând la calul cel slab. Da cum, Doamne iartă-mă, să slujești tu degeaba?* EMINESCU, P. L. 18. *Unde se găsesc de aceste? La iad, Ivane, nu aici. – Măi! Dar ce sărăcie lucie pe aici pe la voi, zise Ivan.* CREANGĂ, P. 308. *Deschise ochii, se uită împrejur și zise: – Oh! soru-mea, dară greu somn dormii!* ISPIRESCU, L. 197. *Vezi, noi socotim bătrânii că pe niște dumnezei ... Vai! dar cui spun eu acestea? Ție, care n-ai idee.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 249. *Eu stau la covată și cânt, Dar singură nu știu ce cânt.* COȘBUC, P. I, 64. *Eu să-l rog pe Toma să-mi ia fata? Dar mai bine să-mi smulgă limba! murmură.* REBREANU, I. 193. *Simțea că acum o să-i pese și lui și vru să-l ajute. Dar ce? Putea ea, o păsărică, să lupte cu bolovanii?* BASSARABESCU, V. 50. *Nici prin gând nu-mi trece! ... Bine, dar asta e nemaipomenit!* EFTIMIU, N. 69. *Am îndemnat-o atunci să scrie ... Mă privea uimită ... – Dar e cu neputință ceea ce spui.* CAMIL PETRESCU, P. 9. *Bunăoară, ... hai! Da-i mult de atunci, – peste drum ... ședea un tinerel.* SADOVEANU, O. I, 76. *Du-te acasă și te culcă ... Un om cult n-are ce să caute la pungași ... – Mă, da frumoasă fată!* ARGHEZI, S. XI, 23. *E bine așa? – Bodaproste! ... E bine, maică ... Da dă ce-mi gâfâi în halul ăsta?* C. PETRESCU, A. R. 50. *Corabie mare ... – Da de unde, oameni buni? ... Care corabie?! Un barcaz nenorocit.* TUDORAN, P. 9. *Aștepți o lună, două, o jumătate de an, un an, dar cât vrei să mai aștept?* PREDA, D. 49. *Nu-ți place literatura lui, fiindcă ... nu-ți place un anumit gen de literatură. Da, dar ce să mai vorbim. L-ai folosit pe el ca să discreditezi un anumit gen.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 14. (Cu nuanță concesivă) *Ai dreptate, dar t-ascultă cineva?* PR. DRAM. 95. *Ție ți-e a glumi, dar nu-i de glumit.* ALECSANDRI, T. I, 440. *Să nu spun minciuni, dar Ipate se îmbogățise însutit.* CREANGĂ, P. 153. *Și el o fost tare mândru ... Nu i-a putut nime călca pe coadă ... Dară geaba te ții, dacă ești sărac.* POPOVICI, SE. 51. ✧ (Trecerea la un subiect nou sau diferit reprezintă manifestarea unui îndemn, a unui ordin, a unui avertisment, a unei amenințări etc.; cu valoare de interjecție sau adverbială) *Caută, apoi, că adunată au tabăra ... Dară, iată, privește, că abia s-au pus la cale ostașii* (a. 1703). FN 119. *Lumea ... dăruiește pre cei ce îi seamănă ei, dar vai de dânșii de să va înțelepți lumea vreodată.* PILDE, 108/15. *Este oare cu putință să nu simțiți îndurare? Să nu oftați? ... Dar îndrăzniți, că amoriul ... și ceartă, și miluiește.* CONACHI, P. 87. *Să deie Dumnezeu să n-aib' nevoie a face ceea ce a făcut Mircea-Vodă la munteni; dar ți-am mai spus, eu îi cunosc pre boierii noștri, căci am trăit cu dânșii.* NEGRUZZI, S. I, 138. *Tristeța fuge de mine, ca cumătru-meu de tămâie. Dar lasă asta ... hai în oraș cu mine.* EMINESCU, P. L. 74. *Cele două nurori, văzând pe cea tânără codindu-se la treabă, îi zic: Da nu te tot codi, că mămuca ne vede.* CREANGĂ, O. 5. *De la o vreme, respirația fetei se înteți. – Dar vino mai aproape ..., patu-i larg, este loc destul.* AGÎRBICEANU, S. 442. *Era să nu-l cunoască. „Bine, dar eu plec într-un oraș, de ce te-ai îmbrăcat așa?"* DEMETRIUS, A. 54. *Că mi-i gându să mă-nsor, Să iau fata lui Bujor ... Dară nu te supăra, Că și de m-oi însura, Eu deloc nu te-oi uita!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 365. ✦ (Schimbarea ideii privește o anumită ripostă, o anumită replică etc. date cuiva într-un dialog) *De-ț va gice: darră moșu-tău stepenă-ț iaste?* PRAV. LUCACI, 219[v]/18. *Și întrebă ighemonul, dară că era șeapte? unul ce să feace?* DOSOFTEI, V. S. octombrie, 73[r]/20. *Înțăleptul zisă: Dar păn când stăpânești această puteri?* (a. 1773). GCR II, 94/24. *Craiul au întrebat, dară ai muiare, și prunci, sau doară și frați?* BERTOLDO, 6/10. *Iară Aristotel zise: Dară vistieriile de la împărați unde sânt?* ALEXANDRIA 155/2. *Un străjeriu, cum vede pe moșneag că stă pe acolo, îl întreabă: – Dar ce vrei, moșule?* CREANGĂ, P. 80. *Auzind aceasta, împăratul s-a întristat foarte și i-a zis: Dar bine, fiule, de unde pot eu să-ți dau un astfel de lucru?* ISPIRESCU, L. 2. *Ea se folosi de pauza dintre două paragrafe ca să întrebe: Dar de ce tocmai de douăzeci și trei de ani?* VINEA, L. II, 305.

II. Adv. (Adesea în poziție postverbală, exprimă o anumită modalitate de concentrare a unei concluzii cu caracter deictic) Așadar, deci, prin urmare, (care) vasăzică, apoi; firește, negreșit, desigur. *Zise iară Iacov: Dă mie dară încă astădzi nașterea ta dentâiu.* PO 84/26. *Ce e dară credința ceaia ce noao trebuiaște să ne ispăsim?* (a.1607). GCR I, 41/4. *Să facem dară cu toții năvală, până n-au șanțuri.* M. COSTIN, O. 160. *Știut-ai dară atunci că vei să te naști?* DOSOFTEI, ap. GCR I, 267/37. *Precum să veade dară, puțină iaste vremea.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/34. *Spune-m, dară, ce feliu de roadă nădăjduiești vreodată să aibi tu?* (a. 1701). FN 92. *Și pentru aceaia, iată dară, că n-avem credință.* ANTIM, O. 25. *Învățătoriul dară să nu întârâte fără de lipsă aplecăciunile cele rele.* MAN. ÎNV. 133/2. *Cât de veninate sânt dară cășile de jocuri și făgădăiele, pline fiind cu mulți oameni.* CARCALECHI, C. 67/1. *Ce popor dară pot fi țereanii lăcuitorii locurilor acelora?* T. AARON, S. A. 20/3. *Fii dar povățuitorul meu.* MARCOVICI, C. 9/21. *Să ne întoarcem dar de unde am plecat.* GORJAN, H. I, 11/20. *După ce puse dară la cale interesele statului, Anca se făcu și nepoata domnitorului.* ASACHI, S. L. II, 43. *A trebuit dară să ne supunem.* DACIA LIT. 137/19. *Să aruncăm dar o ochire asupra trecutului acestei nații române.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Priimiți dar cu bucurie această scriere.* NEGULICI, E. I, V/23. *Ascultă dar cum s-a legat acest amor.* NEGRUZZI, S. I, 64. *Să revenim dar la obiectul cu care am început!* GHICA, C. E. III, 20. *Aș dori dar să aflu din gura Domniei Tale dacă te-ai mulțămit de mine ori ba.* FILIMON, O. I, 150. *Cunoști pe domnul Leonaș, care-o ținut moșia de alături? – ... Îl cunosc dar.* ALECSANDRI, T. 216. *Logica s-a născut dar din trebuința retorică de a produce convingerea în auditorii unui discurs.* MAIORESCU, L. 8. *Lucruri care numai în oraș se pot căpăta. La târg dară!* SLAVICI, O. I, 66. *Șezi acasă dară, răspunse împăratul.* ISPIRESCU, L. 14. *Era firesc, dar, ca plânsul acestei omeniri suferitoare să se simtă și în operele de artă.* BACALBAȘA, S. A. I, 297. *Ce ne pasă dar de soarte?* MILLE, V. P. 44. *Oare-n țară, Tot așa în orice loc? Dragostea-i numai de joc? Sunt sătulă de joc dară!* COȘBUC, P. II, 214. *Mi-am dat dar toată silința ca să scot lucrarea cât se poate de exactă.* I. APOLZAN, U. 5. *Ah, zi și noapte zboară, zboară trenul, Tot repetând în ropot viu refrenul: Adio dar!* IOSIF, V. 67. *Să tacă dar!* AGÎRBICEANU, S. 349. *Există dar o nevoie organică a cunoașterii.* NEGULESCU, G. 82. *Să mai așteptăm dar? ... – Să mai*

aşteptăm! VISSARION, B. 44. *Să fie dar iubirea o mască a durerii?* VOICULESCU, POEZII, II, 273. *Meşteşugul este, dar, de a păstra strofei curgerea discursului din proză.* CĂLINESCU, C. O. 54. *La ziua potrivită dară ... porniră spre locul numit Scroviştea.* BARBU, PRINC. 323. *Ne oprirăm dar pe loc Cu duşmanul să dăm foc.* RETEGANUL, TR. 68. *Scoală-te dar, te deşteaptă Şi vezi cine te aşteaptă.* FOLC. TRANSILV. II, 339. ✧ (Învechit şi popular, cu nuanţă emfatică; în construcţiile „dar însă", „ci dar", „deci dar") *Deci dară, pentru căce acel vrăjmaş noi-l lăsăm, iară trupurile noastre ne mâncăm.* CORESI, EV. 328. *Deci dară cum să nu cinstim pre ogodnicii şi priiatinii iubiţi?* DOSOFTEI, V. S. [predoslovie] II^r/13. *Ci dară iată că fapta aceasta iaste şi împotriva pravilii.* SOB. HRIS. 20. *Deci, dar, omule, cunoaşte înţeleapta bunătate.* CONACHI, P. 269. *Deci dar aceşti bărbaţi zeloşi foarte învăţaţi şi cu minte ... să cultiveze limba sa.* BĂLĂŞESCU, GR. XIV/19. *Sângele de martiri e plantă ce rodeşte Curând, târziu, odată, dar însă nelipsit.* ALEXANDRESCU, O. I, 79. *Dar însă şi eu am crescut pe câmpul Bărăganului!* ODOBESCU, S. III, 14. *Deci dar, prea iubite şi prea stimate, noi te aşteptăm cu toată plăcerea şi toată dragostea.* SADOVEANU, O. IX, 437. *Deci dară ia bine samă să nu sminteşti.* SBIERA, P. 28. (Cu nuanţă opoziţională) *Mie dar prea puţin îmi pasă dacă stăpânul nostru este fermecat.* GORJAN, H. I, 21/3. *Tu, dar, ce prin iubire ... Ai deşteptat în mine poetice simţiri, Primeşte-n altă lume aceste lăcrimioare.* ALECSANDRI, O. 124. (Cu nuanţă concesivă) *Eu dară sânt vierme, eară nu om.* N. COSTIN, LET. II, 112/33. *Unde te duci? – Spune-mi dară jertfa ce-ai a săvârşi. Sfânta dreptate ce sânge mai cere a răspândi? Zeid, nu mă lăsa astfel.* HELIADE, O. I, 427. *Contenesc dar de-a mă plânge.* CONACHI, P. 213. *Să-ţi spun eu dară, deşi n-am fost în pădure, ca tine.* CREANGĂ, P. 146. *Lasă-mă, dar, să mă sui Măcar la tine-n gutui.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 122. ✦ (Înaintea unui termen care se repetă într-o comunicare, marchează o anumită modalitate de insistenţă asupra acestuia) *Tot, dară tot, acum ce s-au întâmplat, Şi ce nou astăzi ni s-au arătat, În semn de bucurie e aşezat.* SUCIU, S. 7/9. *Acum a dat, de vreo două zile, un polei straşnic ... Ei bine, nimeni, dar nimeni nu aruncă nici măcar un pumn de cenuşă în faţa casei lui.* CĂLINESCU, C. O. 13. ✦ (Exprimă o anumită modalitate de întărire a unei afirmaţii în cadrul unui dialog) Da, aşa este. *Şi de voiţi a şti felul lor, şi cum să numesc vă voi spune. – Dar! ne şi rugăm de aceasta.* DRĂGHICI, R. 64/22. *Zice grădinarului: Adevărat este cum această slugă a ta cântă bine cu tambura şi din gură? – Dară, împărate, îi răspunse grădinarul.* GORJAN, H. IV, 27/5. *Caliopi: Ne cunoaştem de douăzeci de ani! ... Trohin: dar, dar, douăzeci de ani, dacă nu mai mult.* NEGRUZZI, S. III, 59. *El ţi-a dat scrisoarea? – Dar; l-am întâlnit la poartă.* ALECSANDRI, T. 304. *Auzit-aţi ce-am spus eu? – Dar, mămucă, ziseră iezii.* CREANGĂ, P. 20. *Acum, că zisese despre pământ, ţăranii aprobau şi pricepeau parcă orice, deci strigară şi aci: Dară ... dară ...* CAMIL PETRESCU, O. II, 185. *Nu-ţi vine să crezi? – Păi dar, vezi să nu!* PREDA, D. 128.

– Şi: (învechit şi popular) **da** conj., **dără** conj., adv., (învechit, rar) **deără** (PONTBRIANT, D.) conj.

– Et. nec. Cf. i a r.

DAR² s. n. **I. 1.** Obiect (sau numerar) primit de la cineva sau oferit cuiva ca manifestare a unor sentimente de admiraţie, de dragoste, de prietenie sau ca ajutor, fără a cere ceva în schimb; cadou, dăruială (**2**), danie, dăruire (**2**), (învechit, popular şi familiar) peşcheş (**1**), (popular) plocon (**2**), (învechit şi regional) dăruinţă, (învechit) cinste, dăruşag, prezent[1], prosforă[1]. *Aceasta gândia: dezmânia-voiu el cu darurile care înainte merg.* PALIA (1581), 132/11. *Muiaria văduă ... va piiarde numai darurile şi hainele toate, câtu-i va fi făcut bărbatul.* PRAV. 137. *Au avut acolo multă cinste şi dar de la mareli împărat al chitailor, şi multe lucruri de mirat au văzut.* NECULCE, L. 27. *Foarte cu dragoste darul primi.* CANTEMIR, I. I. II, 134, cf. ANON. CAR. *În loc de dar aduc pre mine singur cu rugăciune; ca, cu anul nou, bunăvoirea cea veache a dumitale către mine să o înnoieşti.* EUSTATIEVICI, I. 64/5. *Fiind făcut patricius şi cu mari daruri dăruit ... se înturnă acasă.* MAIOR, I. B. 15/9. *Ne încărcă de daruri şi ne înteţi a purcede.* id. T. 26/3. *Priimeşte dară în semnul vechii prietenii, ca un dar, pârga ostănelii mele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 66. *Mulţemirea să va propovedui pentru de-a pururea, darul să va mărturisi întru obştie, binele să va povesti întru adunarea multora.* PRAVILA (1814), I/9. *Acea împărţire de daruri fără direptate se făcu.* BOJINCĂ, D. 38/2, cf. I. GOLESCU, C. *Prieteşugul este ca şi darul, pe care mai lesne îl luăm decât îl dăm.* BUZNEA, C. 20/9. *Îl dărui cu daruri multe şi scumpe.* GORJAN, H. I, 48/15, cf. VALIAN, V. *Darul de la coconul ... de doi* [sfanţi] *cheltuiţi în parte pe stafide, măsline şi murături de pătlăgele ... nu putea să ţină mult.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 6. *Caută la inima dătătoriului ..., nu la preţul darului.* BĂLĂŞESCU, GR. 186/4, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Acel domn va fi dat mănăstirii ceva scutiri şi daruri.* ODOBESCU, S. I, 407. *Am să-ţi aduc ceva din casă ..., Un dar de ziua ta.* EMINESCU, P. L. 71. *Auzind de frumuseţea Ruxandrei şi de voinicia lui Timuş, le trimise frumoase daruri.* GANE, N. I, 32. *La Anul Nou, primim ... fiecare câte un mic dar spre suvenire.* CARAGIALE, O. IV, 294. *Îi făcuse copilului un dar de un pumn de galbeni.* SLAVICI, O. II, 248. *Vi le dăruiesc vouă, dar să nu credeţi că sunt un dar de mic preţ.* MACEDONSKI, O. III, 35. *Împachetează darurile, pregătesc pomul.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 355, cf. ALEXI, W. *Darurile boierilor au fost tot lucruri de Braşov.* IORGA, C. I. III, 54, cf. TDRG. *Se perindau şi-şi primeau darurile.* AGÎRBICEANU, S. 194, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pentru mine are importanţă nu darul, ci pornirea care dă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 354. *Bucuria nevesti-mii când ... le pregătea mici daruri, surprize.* CAMIL PETRESCU, U. N. 25. *O aştepta ... cu daruri şi găteli sclipitoare şi scumpe.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 68. *Primeşte şi darul meu.* VISSARION, B. 18. *Din cătetrele daruri ... Nu i-a rămas acuma nimic să-l mai mângâie.* VOICULESCU, POEZII, I, 84. *Ulcioare vechi pe care le am dar de la prietinul meu.* SADOVEANU, O. X, 71, cf. SCRIBAN, D. *Desagii i se încarcă de daruri.* ULIERU, C. 55. *Să mă scuteşti de aceste daruri simbolice.* VINEA, L. II, 15. *Dădu o fugă în oraş să cumpere ... daruri pentru nevasta şi copilaşii lui Gherasim.* TUDORAN, P. 342. *Îl auzea strigând: „Pământul meu" ... îi vedea punând semn de hotar, Ciopârţind, împărţind minunatul dar.* ISANOS, V. 121. *Magistratul a trimis domnitorului ... un dar în medicamente.* G. BARBU, A. V. 46. *Frumos dar mi-ai dăruit.* PĂSCULESCU, L. P. 37. *Mândruţă din depărtare, Ţi-aş trimite-un dar, nu mare.* FOLC. TRANSILV. I, 231. *Nemulţumitoriului i se iea darul.* BARONZI, L. 52. *Darul nu vine cu carul.* PAMFILE, J. I, 118. *Darul nu după mărime, ci după dragoste se preţuieşte.* ZANNE, P. VIII, 688. ✧ F i g . *Linguşitorii regilor sânt un dar funest al mâniei cereşti.* GHICA, C. E. I, 242. *An nuou! ... La darurile tale eu nu simţ bucurie.* ALEXANDRESCU, O. I, 87. *Parcă-i lipsea darul pentru tot anul dacă mai petrecea şi acum ca anul trecut.* SLAVICI, O. I, 191. *Luni de zile n-a bătut nici vântul, Nici ploi n-au scurs din nori al verii dar.* COŞBUC, P. II, 280. *Dorm mlaştinile ..., Dorm fără ca să ştie De darul de lumină Venit până la ele.* DENSUSIANU, L. A. 51. *Din lumi strălucitoare ..., Alcătuie-ţi genunea de daruri şi gândiri.* VOICULESCU, POEZII, II, 139. *Zidarul daruri tari aşează Şi creşte zidul din belşug.* PILLAT, P. 133. [Bătrânul pădurar] *Pădurii daruri fermecate toarce.* LABIŞ, P. 89. ✧ *Dar manual* = donaţie exceptată de la formele obişnuite cerute pentru validitatea donaţiei, având drept obiect bunuri mobile corporale şi efectuându-se prin predarea bunului de la mână la mână. Cf. HAMANGIU, C. C. LIII. *Darul manual scapă, deci, formalităţii autentificării.* PR. DREPT. 257, cf. M. D. ENC. ✧ L o c . a d j . **De dar** = primit gratuit. *A dat la popa Iosif, nepotul piscupului, 2 cai; şi unul a fost dă dar, iar unul a fost dă schimb* (a. 1725). IORGA, S. D. XIV, 25. *Măgarul de dar nu să caută pe dinţi.* PANN, P. V. III, 118/18. *Calul de dar nu se caută în gură.* NEGRUZZI, S. I, 249. ✧ L o c . a d v . **În dar** = fără plată, în mod gratuit; fără nimic în schimb, drept cadou; (învechit) pe foarte

puţin; p. e x t. degeaba, în zadar, în van, fără rost;fără vină. *Mare bucurie iaste, unde în dar, şi pentru puţină trudă atâta greutate de păcate se iartă.* VARLAAM, C. 207. *În dar aţi luat, în dar daţi.* N. TEST. (1648), 12^{v}/31, cf. GCR I, 194/24. *Nemică de la mine nu suferea să ia ce în dar şi fără plată tămăduind.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 98^{r}/26. *Ne-am adus aminte de peştii ce mâncam în pământul Eghipetului în dar.* BIBLIA (1688), 101^{2}/4. *Ce păcătuieşti la sânge nevinovat să omori pre David în dar.* ib. 210^{1}/47. *Au în dar se teme Iov de D[u]mnezeu?* ib. 363^{1}/36. *Să-i scoată să cumpere cu bani, iar nu-n dar.* NECULCE, L. 139. *A Te lăuda pre Tine, după vrednicie nepricepându-ne, în dar miluieşte-ne pre noi.* MINEIUL (1776), 207^{v2}/3. *Le lua tot ce avea, vânzându-le bucatele în dar; mai pe urmă îi şi omora* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 227/19. *L[u]ând sf[â]ntul de la împăratul în dar altă mie de galbeni, s-au dus la Palistina* (cca 1705). GCR I, 355/11. *Bucură-te ... şi-i dă lui mulţămită că toate pentru tine în dar le-au făcut* (a. 1785). id. ib. II, 147/27. *Robii cei de ţeară s-au slobozit numai în dar, cei de oaste cu cevaşi mic preţ.* ŞINCAI, HR. III, 259/1, cf. I. GOLESCU, C. *Le dedei de fiecare câte o mie de galbeni în dar.* GORJAN, H. I, 35/32. *Ţine spada mea în dar.* ALECSANDRI, O. 131, cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Frumos gătită zestrea să-i dăm atunci în dar.* CONV. LIT. IV, 87, cf. TDRG. *Am rugat-o să-mi facă graţia să primească în dar jucăria miraculoasă.* IBRĂILEANU, A. 69, cf. RESMERIŢĂ, D. *Fiindcă eşti vrednic, să ştii că ai în dar o păreche de juncani de la mine.* MIRONESCU, S. 73. *Să primească în dar un palat strâvechi.* EFTIMIU, N. 96. *Vameşul primea regulat un caşcaval sau o băşicuţă de brânză în dar.* MOROIANU, S. 48. *Scrie ... cu un toc vechi pe care l-a primit în dar.* DEMETRIUS, A. 167, cf. DAVIDOGLU, O. 75. *Ţi-l trimit în dar.* TUDORAN, P. 517. *Mă aşteptau ... oferindu-mi maşinile şi vilele lor somptuoase în dar.* PREDA, I. 59. *Toporaşi ... Ca nişte firimituri de cer lăsate-n dar De primăvară.* ISANOS, V. 272. *Era obligat să dăruiască domnului unul sau mai mulţi cai în cazul confirmării de către acesta a cumpărării, primirii în dar, moştenirii etc.* DER II, 16. *Să-şi dea el singur foc averii lui ce în dar şi fără ostenealâ a câştigat-o.* ŞEZ. I, 262. *Dragostea de lăutar Ca dulceaţa din sachar, Că-şi dă inima în dar, De nevoi n-are habar.* TEODORESCU, P. P. 338. ✧ L o c. v b. **A aduce** ori **a da, a duce** sau **a face, a lăsa** (cuiva) **dar(uri)** = a dărui. *Împăraţii Tarsisului ... darure (daruri H) aduc.* PSALT. 141. *Aduseră Lui dar: aur şi tămâie şi zmirnă.* TETRAEV. (1571), 3. *Luaţi den poamele acestui pământ ... de ceale mai bune în sacii voştri şi duceţi darure acelui om.* PALIA (1581), 180/2. *Să-I mulţumim şi să cădem Domnului şi să-I aducem Lui, în loc de mir, darure de carte.* COD. TOD. 192. *Aduceţi acele sarcine iuşoare şi rugăciuni cu alte darure dulci şi cinstite* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 416/4. *Aduseră Lui darure: aur şi tămâie şi zmirnă.* N. TEST. (1648), 4^{r}/33. *Le-au dat Nicolai-Vodă şi câtiva saci de făină şi de orz dar.* AXINTE URICARIUL, LET^{2}. II, 160. *Mi i-au dat dar preoţii fără venit di la popor* (a. 1776). IORGA, S. D. XIII, 84. *De vei cumpăra pe acealea doauă, pe aceasta ţi-o dau dar.* GOLESCU, P. 168/12. *Le-au făcut lor acele daruri scumpe.* PLEŞOIANU, T. I, 86/16. *Domnul Ştefan, viteaz mare ... Locaş sfânt creştinătăţei astăzi vrea să facă dar.* ALECSANDRI, P. I, 32, cf. LM. *Acum te răsplătesc pentru aceasta dându-ţi în dar iapa.* ISPIRESCU, L. 79. *Busuioc şi izmă-creaţă a adus cumătra dar.* GOGA, POEZII, 46. *Să nu fie siliţi să dea daruri finilor.* AGÎRBICEANU, S. 348. *Consulul aducea daruri: flori, ţigări şi biscuiţi.* M. ELIADE, O. I, 96. *I-am făcut ei dar un inel de preţ.* CAMIL PETRESCU, U. N. 239. *Nu-i pretinsese ... să-i facă dar casele din dosul spitalului.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 217. *Avea obiceiul să facă daruri ... cărţi.* CĂLINESCU, I. C. 53. *Face daruri din puţinul pe care-l are.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 16. *Iară mie dar mi-a dat Chiar ciălmăluţa din cap.* PĂSCULESCU, L. P. 262. *Firicel de busuioc, ... Astăzi te-am pus în pahar Şi te-am dat băditii dar.* FOLC. TRANSILV. II, 92. ✦ S p e c. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de") Cadou care constă în obiecte de valoare, în imobile sau într-o sumă de bani, făcut de soţi unul altuia cu ocazia căsătoriei; p. e x t. ceea ce primesc mirii la nuntă sau copiii la masa făcută cu prilejul botezului. *Darurile ce să vor dărui unul pre alt, la nunta mestecătorilor de sânge, nu vor fi întru nemică, ce să vor lua şi acestea domneşti.* PRAV. 218. *Poruncesc ... să-şi ia soţia mea cea după leage ... şi darurile ceale mai nainte de nuntă.* ANTIM, O. 392. *De se va mărita femeia în anul jalei, să piardă darul dinaintea nunţii* (a. 1818) ap. MARIAN, Î. 407, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Descărcară de pe catâri bogatele odoare sau daruri de nuntă ale peţitorilor greci.* ODOBESCU, S. I, 134. *Îi dete ca dar de nuntă ... cravată.* BRĂESCU, O. A. I, 280. *Starostele îi îndemna pe nuntaşi să aducă darurile de nuntă.* VLASIU, A. P. 67. *Apoi se strigară darurile.* BARBU, G. 43. *Sultanul trimise ca dar de nuntă un coş masiv de aur.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 4, 70. *La nunta fiului domnului Moldovei ... să ducă darul regal.* ib. 1974, nr. 2, 16. *Fiecare nuntaş primea câte o năframă în schimbul darurilor ce le ofereau tinerilor căsătoriţi.* PAVEL, S. E. 38, cf. ALR II/I MN, 80, 2 680. ✧ *Darul miresei* = sumă de bani pe care mireasa o primeşte personal în timp ce dansează o horă, asemănătoare periniţei. Cf. UDRESCU, GL., com. din BRAŞOV. *Darul bucătarului* = bacşiş. Cf. UDRESCU, GL. ✧ L o c. a d j. **Cu dar** = (despre ospeţele organizate la nunţi, botezuri etc.) la care cadoul se oferă în bani; cu plată. *Nunta cu dar ... botezul cu dar, cu vedete ale muzicii populare aduse de la oraş.* M 1975, nr. 1, 1. ✦ (Prin Mold. şi prin Bucov.) Diferite preparate culinare oferite la nuntă mirelui şi miresei, la naştere, mamei sau colindătorului cu ocazia sărbătorilor de iarnă; cinste, plocon (**2**). *Au intrat în casă punând darurile sau cinstea adusă pe masă dinaintea miresii.* MARIAN, NU. 309. *După terminarea colindei, feciorii intră în casă ..., iar pe masă e pusă cinstea (daruri): un colac mare din grâu curat, ... un fiorin şi câte o doniţă de vin.* PAMFILE, CR. 167. *Urarea directă apare ca o completare la sfârşit sau la unele daruri.* IST. LIT. ROM. I, 19. ✦ (Învechit şi regional) Logodnă. *Cei nevârstnici veri ce tocmeală şi dar vor face, fără adeverirea părintelui lor sau a epitropului este fără tărie.* LEGIUIRE, 2/14. *Logodna se numeşte dar.* ARH. FOLK. III, 52. ✦ F i g. Rod^{1} (**1**). *Pomul trainic ... Ce-n toamnă îşi aduce darul De mere grase, mari, domneşti.* ALECSANDRI, POEZII, 547. *Sunt darurile pământului şi am pus în ele inima noastră.* SADOVEANU, O. XXI, 338. *Semnalăm doar obiceiul de a dărui pentru sufletul morţilor primele fructe coapte ..., considerate ca daruri ale pământului.* BUTURĂ, EB. I, 12. *N-am ştiut că chin şi-amar Este al iubirii dar.* FOLC. TRANSILV. II, 338. ✦ S p e c. Moştenire (**1**). *Este permisă dispoziţiunea prin care o a treia persoană ar fi chemată a lua darul, ereditatea, sau legatul.* HAMANGIU, C. C. 191.

2. (Bis.) Ceea ce se oferă unei divinităţi, unui sfânt etc. (în semn de veneraţie, de mulţumire pentru împlinirea unei dorinţe, pentru realizarea unui scop etc.); p. e x t. orice donaţie făcută unor instituţii de cult; jertfă, ofrandă, prinos (**1**), (învechit) mântuire (**2**), plocon (**1**), (învechit, rar) primeală (**2**). *Den beseareca <Ta> în Ierusalim Ţie vor aduce împăraţii darruri.* PSALT. HUR.^{2} 144. *Lasă aciia darul tău înaintea altariului.* TETRAEV. (1574), 206. *Întăreaşte, Doamne, aceasta ce fapt-ai pentru noi Den beseareca Ta în Ier[u]s[a]lim Ţie aduce-vor împăraţii darure.* CORESI, PS. 175/9. *Când veri aduce darul tău la besearică.* id. EV. 48/35. *Avel aduse den fătaţi de-ntâi turmei lui den graşi şi caută Domnul cu milă pre Avel şi pre darurele lui.* PALIA (1581), 24/4. *Jărtve şi daruri nu vruseşi.* PSALT. (1651), 71^{v}/3, cf. MARDARIE, L. 160/26. *Mulţi giuruiesc daruri bune.* DOSOFTEI, PS. 19/1. *Dăruindu-i* [mănăstirii] *multe daruri scumpe.* IORGA, C. I. I, 5. *Străinii veneau, cu daruri bogate, să consulte oracolul.* NEGULESCU, G. 63. *Se puneau la cale şi unele interese ale mănăstioarei ..., scutire de plata păşunatului pentru vite şi oi, ba ceva daruri de icoane ... şi ajutoare în bani.* SADOVEANU, O. XXI, 428. *Biserica ... mai păstra, un secol mai târziu, darurile oferite de regele Ludovic.* BRĂTIANU, T. 112. ✦ (De obicei la pl., şi în sintagmele *Sfintele Daruri, Darul lui Dumnezeu*) Vinul şi prescura sfinţite pentru împărtăşanie în cursul liturghiei şi

purtate de preot în potir. *După sf[i]nţirea darurilor, să nu se lase liturghia nesăvârşită.* IACOV, SYN. 21ʳ/9. *Au intrat cu sfintele daruri în altar* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 238/28. *Când iase preotul cu darurile, toţi se se pleace cătră pământ sau se îngenunche.* ŞINCAI, C. 84/23. *Când poartă preotul darurile în vreamea cântărei heruvicului la pristol,* [poporanii] *să nu se închine acelora ca şi când ar fi acolo însuşi trupul şi sângele D[o]mnului H[risto]s.* MAIOR, I. B. 294/20. *Preotul, ieşind cu sintele daruri, făcând pomenirea fundatorilor şi ctitorilor sântului locaş, crezui că văz ... dinainte-mi secolii trecuţi.* PELIMON, I. 38/12. *Un ţigan ... se duse la biserică şi chiar atunci când preotul ieşea cu darul ... oamenii se sculau şi-şi plecau capetele.* SNOAVA, IV, 180. *După Heruvim ..., preotul a ieşit cu darurile.* SLAVICI, O. II, 76. *Începe ... a încunjura biserica şi a îngenunchia sub daruri.* MARIAN, NA. 3, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU². *Copilul e dus la biserică, pentru ca popa să treacă cu darurile peste el şi să-i facă maslu.* CANDREA, F. 17, cf. RESMERIŢĂ, D. *Împărţind pensioara cantaragiului cu părintele Nae pentru sfintele daruri.* KLOPŞTOCK, F. 51. *A rugat-o pe buna Palaghia să mă ducă la sfintele daruri.* VLASIU, A. P. 15, cf. SCRIBAN, D. *Îi luă capul între mâini cu solemnitate, ca şi cum ar fi ţinut sfintele daruri.* VINEA, L. I, 47, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. [Dracul] *fuge când iese preotul cu sfintele daruri.* ŞEZ. IV, 179. *Iesă cu darul lui Dumnezeu.* ALR II/I MN, 100, 2760/531. ✦ (La pl.) Untdelemn, vin şi pâine aduse de credincioşi la biserică spre a fi sfinţite şi care se împart întâi pentru biserică, iar ceea ce rămâne se dă credincioşilor. *Am adus un colac din darurile de la sfânta slujbă, răspunse ... scoţând de sub haină pâinea albă.* SADOVEANU, O. XXI, 299.

3. (Învechit; astăzi familiar sau peiorativ) Plocon (**2**); mită (**1**). *Să fie cu iertare spre toţi, nemânios, nefăţarnic, neprimitor de daruri.* EUSTRATIE, PRAV. 8/4. *Priveghează ... să pun în mijloc piadeci, aşa şi pren mijlocul darurilor* (a. 1699). FN 72. *Cel ce va mitui pre judecător cu daruri să-şi piarză judecata.* PRAV. COND. (1780), 66. *Craii elineşti să spăimântară şi mearseră la Alexandru şi i să închinară cu multe daruri şi cu haraciu de zeace ani.* ALEXANDRIA (1794), 62/10. *Doctorii din Ţara Românească nu vor bani, dar aşteaptă daruri* (a. 1804). G. BARBU, A. V. 208. *Au ieşit înaintea ungurilor desculţ, multe daruri aducând.* MAIOR, IST. 67/14. *Luând darurile puse la uşa salei de cătră oamenii doctorului.* LEON ASACHI, B. 31/4. *Au trimis vreo câţiva din boierii cei a ieşi cu daruri şi au adus înaintea lui supunerea locului.* OBLĂDUIREA, 14/27. *Asupra bunei orânduieli şi bunelor fapte nu mă vor îndatora să dau cuvânt înaintea tuturor pentru daruri ce voieşti să-mi dai.* GOLESCU, P. 352/12. *Nu voia mai mult obicinuitele daruri şi simbrie (stipendium) avarilor a le da.* T. AARON, S. A. 36/16, cf. 48/11. *Noroadele ce-i era prietene sau aliante se dărăpăna cu darurile cele mari care trimitea ca să ţie prieteşugul sau să-l mai adaoge.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 69/10, cf. 116/18. *Se grăbi a trimite la dânsul soli şi daruri.* F. AARON, I. I, 80/21. *I-am înfăţoşat şi alte asemene daruri din deosebite locuri: câteva moaşte de mult preţ.* ARHIVA R. II, 192/8. *Îi câştiga prin daruri.* FM (1843), 292²/36. *Daca santinela, subt verice pretext, va luoa bani sau daruri, se va pedepsi cu bătaie corecţională.* CONDICA O. 28/2. *A prinde împărăţiele cu daruri.* BARONZI, L. 45. *Decât vorbele, la protopopi darurile au mai mult înţeles.* SLAVICI, O. I, 54, cf. 152. *Îi socoteau de stăpâni cruzi, pe care-i împăcau prin rugăciuni şi-i mituiau prin daruri.* CONTEMPORANUL, V₁, 17, cf. IORGA, C. I. I, 119. *Prin linguşiri şi daruri cumpăram ţiitoarele regeşti şi ibovnicii împărăteşti.* M. I. CARAGIALE, C. 54. *Fruntaşii din popor vor căuta cu daruri să câştige bunăvoinţa ta.* B (1938), 575. *Au căutat să mă convingă ei pe mine că se cuvine să primesc ...: cum eu am refuzat darul, ei s-au retras.* SADOVEANU, O. XX, 128. *Pe el încă nu l-am corupt cu darurile mele.* BARBU, PRINC. 306. *Primea agalele turceşti ..., se îngrijea ... de înmânarea darurilor trimise de domn.* STOICESCU, S. D. 234. *Îi dete drumul şi-l trimise, încărcat cu daruri, la tatăl său.* H. DAICOVICIU, D. 66. *A reuşit ... să potolească mânia sultanului, trimiţându-i solii cu daruri bogate.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 5. ✧ L o c. v b. (Regional şi familiar) **A cădea la daruri** = a mitui; p. e x t. a face o investiţie; a plăti. *Să nu-mi cobeşti ... că o dată te blestem! Să nu cad la daruri, Chiriţo!* BARBU, G. 181, cf. LEXIC REG. II, 24.

4. (Învechit) Răsplată; s p e c. premiu (**2**). *Vor vedea slava svinţilor şi darurele şi minunată şi frămseaţe ..., dulceaţa şi bunătatea.* COD. TOD. 222. *Şi vor deşchide poarta ciătăţiei şi vor ivi comoarăle şi darurele împărăţiei ceriului* (a. 1590–1602). CODEX STURDZ. 266. *De va fi rob să nu-i dea alt dar, numai să-l slobozească, să nu mai fie rob.* PRAV. 78. *Cela ce va vădi la giudeţ pri cela ce scrie carte cu ocară asupra cuiva, acela va lua dar de la giudeţ.* ib. 250. *Daruri de biruinţe.* MARDARIE, L. 206/3. *Să tămădui şi cerşu dar nu altă, fără numai să-l iarte de la voinicie şi să şi meargă la dorita sănătstrie.* DOSOFTEI, V. S. februarie 73ᵛ/4. *Păcătosul trebuie să năzuiască la d[u]hovnicescul părinte ..., de voiaşte să se iarte şi să dobândească darul raiului.* PILDE, 20/2, cf. 60/15. *La aceste cuvinte fieştecare diede semne de întărire şi crezu că* [înţeleptul] *va lua darul pentru un răspuns aşa vrednic.* MAIOR, T. 135/11. *Mijlocirile, care şi le aleage shoala poporalnică şi naţionalnică bine întocmită, sânt: 1) leagile sholasticeşti, 2) mutarea sholarilor în mai mare clasă, 3) examentul, ... şi darurile.* MAN. ÎNV. 51/18, cf. 151/25. *Nu făgăduireţi pruncilor niciodată daruri pentru ca să vă asculte pre voi.* PETROVICI, P. 13/2. [Învăţătoriul] *datoriu iaste, ca prin daruri, să îndeamne pre ... prunc la învăţătură.* id. ib. 60/15. *De nu ar avea sufletul nostru slobozenie, nu ar fi toate legile fără folos ..., nu ar avea loc darul şi pedeapsa.* ANTROP. 280/12. *Un dar bun făgăduiaşte Cui ar duce veaste bună.* BĂRAC, A. E. 12ʳ/8. *Dacă-mi vei face acest bine, îţi voi da un dar frumos.* ap. LM. *Îmi arătase un abecedar franţuzesc zugrăvit cu băieţi care se jucau de-a valma cu profesori care împart daruri elevilor.* MILLE, V. P. 163, cf. 49. *Muzicanţii sunt răsplătiţi uneori prin daruri.* ALEXANDRU, I. M. 139.

5. Folos, avantaj; favoare, privilegiu. *Cela ce va fi scutealnic să nu plătească vamă, de vreme ce i-au dat Dumnedzău un dar ca acesta.* PRAV. 49. *Au spre cea mai multă parte pre cea de tot folositoare şi scumpă neguţitorie care i-au poruncit Dumnezău, neputând ea să tragă pre om la dânsa, nici darurile care-i pune înainte înţelepciunea când se apucă de dânsa.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/25. *Eu aflându-mă dezbrăcat de veşmânturile darurilor ştiinţii ... nici se cuvenia să-l povăţuiesc* [condeiul] *spre a împleti alcătuiri depărtate de dulceţia aceea.* VĂCĂRESCUL, IST. 245. *Tu mă înşelaşi! O, necredincios dar ce-mi dăduşi!* MAIOR, T. 179/10. *Toată suflarea românească se bucură de darul învăţăturei.* MARCOVICI, D. VII/8. *Căsătoria nu are numai aceste daruri: ea adaogă şi la fericirea oamenilor.* id. ib. 162/16. *Mare-i darul frumuseţii, nu-ncape vorbă.* CARAGIALE, ap. CADE. *Cu ochii uzi, cerşi-voi destinului un dar: Să nu cunoşti ce-i plânsul, copilă fără pată.* CERNA, P. 68. *Ce n-avem noi? Toate darurile tecnicei moderne.* IBRĂILEANU, SP. CR. 243. *Din darurile vechii mitologii, tu singur – Focul – nu ne-ai fost dat de bunăvoie.* MINULESCU, VERS. 162. *Să alergăm la ea şi să-i mulţumim Pentru darul şi folosul ei.* FOLC. MOLD. I, 223. ✧ E x p r. (Ironic) **A face darul cuiva** = a face o favoare cuiva. *Îmi face darul de a-şi lua drepturi asupra mea.* IBRĂILEANU, A. 161.

6. Bunăvoinţă, graţie (divină); p. e x t. ajutor. *Frumos dar al lui D[u]mn[e]zău iaste a şti în limbi.* PSALT. (1651), IIIᵛ/11. *Darul lui Dumnezeu nu se poate vinde pe bani* (a. 1701). RĂŞCANU, L. XXXVII. *Cunoscând împăratul acel dar de la Dumnezeu creştinilor ..., poroncind să nu se facă goană asupra creştinilor.* N. COSTIN, LET. I, 81/12. *Darurile şi pedepsele cu care Dumnezeu în viaţă m-au certat* (a. 1776). IORGA, S. D. XIII, 84. *Tuturor de aleasă vrednicie iubitori de fiinţă de la Dumnezeu toate darurile îndurătorilor* [Titlu]. MOLNAR, RET. 3/2. *Dumnezeu, ca să poţi păzi poruncile Lui şi să faci fapte bune, te ajută cu darul Său cel puternic.* MAIOR, P. 114/8. *După ce învăţătura au risipit întunea-*

recul şi au adus lumină întră oameni ..., aceasta e cel mai frumos dar de sus. FRĂŢILĂ, S. Î. 12/2. *Cerurile să privească ... Cu dar şi cu fericire Să crească întru mărire.* MONTAN, S. 28/14. *Izvorul bucurie[i] cei adevărate şi al tuturora darurilor n-a pierit din lume.* MARCOVICI, D. 15/6. *Spre întărirea şi suferirea lor cu inimă tare se răvărsă asupra lor un dar ceresc.* F. AARON, I. I, 24/10. *Întinderea şi lucrările minţei tale sânt daruri a mărirei şi a facerilor tale de bine.* BUZNEA, F. 2/27. *Părinte ..., Să cer a tale daruri, genunchi şi frunte nu plec, Spre ură şi blestemuri aş vrea să te înduplec.* EMINESCU, O. I, 116. *Cel de sus varsă darul Său şi peste cei neputincioşi.* CREANGĂ, P. 190. *Omul care, din vina sa, ... nu poate iubi viaţa şi, neiubind-o, dispreţuieşte ... acest înalt dar dumnezeiesc.* SLAVICI, O. I, 58. *Se luptă să deschidă desăvârşirii cale Şi tot mai mult împarte din darurile sale: Dă sufletului aripi şi trupului vigoare.* CERNA, P. 59, cf. RESMERIŢĂ, D. *Viaţa iese-n lume cu sfintele ei daruri.* VOICULESCU, POEZII, II, 194. *Ai socotit că darul lui Dumnezeu se câştigă cu bani.* B (1938), 1 229. *Eu mi le-am adunat* [averile] *Din darul Sfinţiei Sale, Din mila Măriei Tale.* ALECSANDRI, P. P. 204. *Eu îţi închin cu păharul, Dumnezeu fie cu darul.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 517, cf. ALR II 3 091. ◇ (Ironic) *Pe la noi pe la Heleu E darul lui Dumnezeu Patru boabe pe-un ştuleu.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 471. ◇ E x p r. (Prin Transilv. şi Bucov.) **(A fi) în starea darului** = (a fi) gravidă. *Femeia care se află în stare binecuvântată se numeşte în limba poporului ... şi în starea darului.* MARIAN, NA. 10, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

7. (Adesea urmat de determinări) Însuşire (naturală sau dobândită), calitate, trăsătură de caracter pozitivă; p. e x t. vocaţie; talent[1] (1). [Marco Antonin] *era plin de toată înţelepciunea şi ştiinţa, şi avea dar şi chip de omenie bună.* MOXA[2], 133. *Conoscător la oameni, şi la cine-i slujiè bine arata dar. Numai mânia ce o avè strâca celi bune a lui.* NECULCE, L. 196, cf. 340. *Musele pre cei ce de la inimă le iubăsc cu darul profiţiii îi împodobesc!* CANTEMIR, I. I. II, 95, cf. 288. *Darul învăţăturii este atăta şi atăta, ... şi ca un ... ceresc har luminează întru acestaş chip pre om* (a. 1765). URICARIUL, I, 272. *Sultanul Murat ... pentru ca să se arate că nu este mai gios decât tată-său la darul vredniciei, îndată stăpâni Evropa.* VĂCĂRESCUL, IST. 253. *Dintru împreunarea oamenilor celor buni şi de cinste poate câştiga omul o comoară de daruri foarte alease.* PILDE, 31/18. *Firea ... i se arăta a fi împodobită cu darul înţelepciunii.* BERTOLDO, 2/13. *Au simţit a să dăzvăli marele dar ce firea îl dedese la vârstă de optsprezece ani.* SLĂTINEANU, A. 101/20. *Îi învăţa a dobândi darul cel pentru cursu pus, a ucide cu săgeţile cerbii şi căprioarele.* MAIOR, T. 45/23. *Ce alte daruri fireşti are omul? ... Face ştiut celorlalţi socotealele lui prin cuvânt.* GRECEANU, Î. 55/16. *Poterea cuvântărei ... iaste darul naturei şi urmarea trupului sănătos.* MAN. ÎNV. 190/24. *Puţini din poetici au dobândit darul firei a se arăta vrednici de laudă.* BELDIMAN, A. 3/19. *Cel făr de nici o dregătorie ... nu are mijloc să-şi arate darurile.* GOLESCU, P. 21/17. *Doi episcopi ai Râmnicului, plini de învăţătură şi de daruri fireşti, au tălmăcit ... cele doauosprezece mineaie.* GRIGORIE, L. 4/2, cf. OBLĂDUIREA, 9/3. *Virtute curată şi fără pată, care este cel mai preţuit din toate darurile.* PLEŞOIANU, T. I, 149/26. *El n-avea nici măcar un dar sau vro virtute.* CĂPĂŢINEANU, S. 3/26. *De era îndestul să gândim numai, pentru ce am priimit şi darul vorbirei?* MARCOVICI, C. 39/7, cf. 68/18. *Dacă macar firea seau buna creştire l-ar fi împodobit cu vreun osebit dar, putea să urmeze acestii dorinţi.* DRĂGHICI, R. 5/1. *Un singur mijloc de a te face fericit în lume este a-ţi cruţa bine dariul cu care ceriul te-au înzestrat.* BUZNEA, F. 13/6. *Atâtea daruri ce în el poporul le slăveşte.* RUSET, E. 13/1. *Cât de înrăutăţit este darul ... d-a avea un suflet simţitor.* TÂMPEANUL, G. 105/19. *Era un zeu de lemn cu dar proorocesc, ... poveţi la tot poporul da.* DONICI, F. II, 41/4. *Alte daruri cu care au înzestrat pre om.* IST. M. II/7. *Aceasta-i a ta putere, Acesta-i darul ce-l ai.* CONACHI, P. 107. *Era frumoasă, plină de daruri, cât toţi de ea se mira.* PANN, E. I, 2/4, cf. POLIZU. *Şi peste aceste daruri fireşti, cântă din gură şi din tambură.* FILIMON, O. I, 117, cf. PONTBRIANT, D. *Şi darul poeziei În leagăn el ţi-a pus.* CONV. LIT. III, 103, cf. COSTINESCU, LM. *Au făcut greşala de a judeca preţul omului politic în primul rând după darul de a vorbi.* MAIORESCU, CRITICE, 515. *Pe lângă toate darurile, ea mai avea şi pe acela de a fi frumoasă.* ODOBESCU, S. I, 7. *Dumnezeu o împodobise cu toate darurile cele bune şi frumoase.* CREANGĂ, P. 283, cf. 269. *O, Apolo, de ce mi-ai refuzat darul sublimei poezii lirice?* CARAGIALE, O. VII, 261. *Simţeam ... întâietatea pe care i-o dedea vârsta, darurile fireşti şi cunoştinţele întinse.* SLAVICI, O. I, 104, cf. DDRF. *Documentează că e lipsit de darul vorbirii.* LUC. II, 122, cf. ŞĂINEANU[2]. *Ca dar al vorbirii fireşti, spontanee, nu voi uita minunata povestire a drumurilor lui de cercetător prin Asia Mică.* IORGA, P. A. II, 94. *A secat parcă puterea ... care mă făcea să mă pot bucura în alte vremuri de darul nepreţuit al vederii.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 209. *Avem daruri sufleteşti ce nu pot rămânea în umbră.* DENSUSIANU, L. 363. *Nu m-a înzestrat Dumnezeu cu un dar. Aş fi vrut să fiu un muzicant, un pictor, un poet.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 40. *Poeţii au, în adevăr, un dar.* IBRĂILEANU, S. L. 113, cf. RESMERIŢĂ, D. *N-au strălucit vreodată prin cine ştie ce daruri alese.* C. PETRESCU, S. 137. *Vitregia împrejurărilor i-a împiedicat să ajungă la treapta pentru care-i meneau preţioasele daruri ale minţii.* M. I. CARAGIALE, C. 50, cf. CADE. *Era darul colonelului să-i înveselească ... pe toţi cu ghiduşiile lui.* COCEA, S. II, 214. *Tu ai darul povestirii.* VLASIU, D. 183. *În scrierile realistice vede ceea ce ar fi văzut oricine fără vreun dar deosebit.* CĂLINESCU, I. C. 291. *I-a fost dată lui vitejia ca un dar al firii.* SADOVEANU, O. X, 146, cf. SCRIBAN, D. *Darurile lui scriitoriceşti trebuiesc căutate cu precădere pe alte tărâmuri decât ale imaginei.* VIANU, A. P. 99. *Am eu darul profeţiei?* ARGHEZI, C. J. 164. *Ciobanii ştiu despre darul pe care mâinile acestui om îl au.* BOGZA, C. O. 366. *Nu am darul versului decât în mică măsură.* BENIUC, V. 29. *Darul său de vorbitor electrizează textul.* IST. LIT. ROM. II, 53. *Din modestie nu-ţi valorifici darul pe care ţi l-a hărăzit providenţa.* VINEA, L. I, 363. *Costică ... nu avea darul vorbirii.* PREDA, M. S. 17, cf. id. DELIR. 276. *Avea toate darurile fizice pentru a juca acest rol.* S februarie 1970, 90, cf. M. D. ENC. *Pe bunicul lui ... l-am găsit pomenit în cartea despre darul cromatic al localnicilor.* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 2/1. *Darul ... povestirii pe care autorul e dispus să-l recunoască la un moment dat eroului său ... l-a îngropat.* V. ROM. august 1975, 32. (Prin analogie) *Acest oraş Linţ este unul dintr-acele mai frumoase ce am văzut, pentru multe daruri ce are, fiind şi pe marginea Dunării.* GOLESCU, Î. 111. *Nu se află nici o ţară în Europa înfrumuseţată ... de la fire şi înzestrată cu atâtea daruri spre nutrirea şi desfătarea lăcuitorilor.* RUS, I. I, 244/22. ◇ L o c . a d j . **Cu dar** = cu calităţi deosebite. *Să pici în sat de foame, om cu dar, cu meşteşug.* CONTEMPORANUL, I, 404. ◇ E x p r . **A avea darul să** ... (sau) **de a** ... ori **de** ... = a avea puterea, capacitatea, priceperea, calitatea, efectul ... să ...; a fi în stare de a ... *Avea darul de a înţelege limba dobitoacelor.* GORJAN, H. I, 15/18. *Creşterea vitelor are totodată darul de a îmbunătăţi pământul.* GHICA, C. E. III, 67. *De-aş avea încai darul să scriu de porunceală.* ALEXANDRESCU, M. 255. *Exerciţiile vânătoreşti au darul de a dezvolta într-un chip cu totul excepţional imaginaţiunea omenească.* ODOBESCU, S. III, 47. *Nu ai darul să înţelegi farmecul muzicei.* CARAGIALE, O. III, 320. *Inelul acesta are darul, ca, uitându-te la el, şi dorind, îndată se va înfăţişa înaintea dumitale doi arapi.* ISPIRESCU, L. 107, cf. 229. *Avea darul de a cânta frumos.* SĂM. II, 194. *Cei cu sprâncenele îmbinate au darul funest de a deochia.* CANDREA, F. 41. *Ideile conducătoare au darul sfânt de a apropia şi de a înfrăţi pe oameni.* IORGA, C. I. II, 50. *Acordul ... nu avu darul de a face să înceteze actele de samavolnicie ale funcţionarilor.* PĂCALĂ, M. R. 51. *Argumentele fetelor, fiind stropite cu lacrimi, avură darul să convingă pe Herdelea.* REBREANU, I. 171. *Ca istoriile acestea nimic n-avea darul să mă încânte.* M. I. CARAGIALE, C. 79. *Cred că am darul de a scrie.* GALACTION, O. 22.

[Termenii populari] *vor avea darul să arunce o nouă lumină de neîncredere în terminologia noastră populară.* BĂCESCU, PĂS. 184. *Păstorii ... au avut darul să se oprească în locurile vii, predestinate.* BOGZA, C. O. 240, cf. id. V. I. 102. *Chipul ei avea darul să i se pară tot mereu altul.* VINEA, L. I, 194. *Avea darul să acorde lucrurilor o importanţă imaginară.* DEMETRIUS, A. 193. *Avea darul să se lipească de sufletul tău.* PREDA, I. 84. *Primind mandatul de a reprezenta Uniunea Compozitorilor ... am avut prilejul a asista ... la numeroase spectacole şi concerte care au avut darul de a întregi şi concretiza dezbaterile teoretice.* M 1974, nr. 7, 15. *Cartea lui ... are darul de a fi prima de acest fel.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347. *A avut darul de a dezlănţui neaşteptate pasiuni şi intervenţii.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 20. *Fotografiile şi filmările aeriene făcute recent au darul să-i îngrozească pe toţi cetăţenii de bună-credinţă ai acestei ţări.* RL 2005, nr. 4 601. *Ăst cal, stăpâne, răspunse împărăţita, are darul de a potrivi laptele de cald.* POPESCU, B. I, 42. *Are darul tămăduirei.* Com. din PIATRA-NEAMŢ. *Se alesese ... cu darul de a cunoaşte pe dracu oriunde ar fi.* ŞEZ. IV, 1. ✦ (De obicei eufemistic; adesea glumeţ sau ironic; mai ales urmat de determinări în genitiv) Viciu. *Au mai lăsat* [în corabie] *şi câteva poloboace ... temându-să nu cumva să înnoiască iarăşi deprinderea acestui rău dar.* DRĂGHICI, R. 247/10, cf. POLIZU. *Nu e dar pe lume mai trist, înjositoriu, Ca darul de beţie la bietul muritoriu.* SION, F. 29, cf. LM. *Acesta-i ... vestitul Setilă ..., împodobit cu darul suptului.* CREANGĂ, O. 108, cf. id. A. 9. *Acriviţa mai căzuse şi la darul foiţelor: casa plină de jucători, masă lângă masă.* CARAGIALE, O. II, 225. *Năstase avea odată doi cocoşi pe care-i învăţase la darul beţiei, ... beţie cu rachiu.* id. ib. III, 196, cf. DDRF. *A început să ia încet, încet darul beţiei.* SĂM. V, 58, cf. ALEXI, W. *Nevasta mă lăsase, şi eu, de necaz, am luat darul beţiei.* DUNĂREANU, CH. 138, cf. ŞĂINEANU[2], TDRG. *Pe la unele case, cei ce au darul fumatului fac pungi pentru tutun din beşică de porc.* PAMFILE, I. C. 56. *După ce şi-a făcut luna de osândă a căzut la darul beţiei.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 139, cf. RESMERIŢĂ, D. *El cam avusese darul beţiei.* REBREANU, R. I, 149, cf. SCRIBAN, D. *Să-ţi vezi ... de treabă, să nu dai în darul beţiei.* PREDA, DELIR. 126. *Mai avea şi darul beţiei, ce câştiga băga-n el.* BARBU, G. 384, cf. CIAUŞANU, V. 156, CHEST. VIII 105/12.

II. 1. (În concepţiile religiei creştine; adesea cu determinarea „Duhului Sfânt" sau „lui Dumnezeu") Har divin dat oamenilor prin cea de a treia ipostază a Trinităţii, Duhul Sfânt. *Cinre cumu preemitu daru de la D[um]n[e]dzeu, înşivă întru sinre aşijdere slujindu.* COD. VOR.[2] 387. *Ce văm da noi împrotiva şi tocma, preînmulţitului darului Lui şi dulceţiei Lui.* COD. TOD. 192. *Au ajuns lauda acestor cuvinte luminate, acestui dar d[u]m[ne]zeiesc ce umblă acmu* (ante 1633). GCR I, 83/7. *Iară pentru credinţă şi direptate ... Dumnedzău le-au dăruit lor darul Duhului Svânt.* EUSTRATIE, PRAV. 3/19, cf. ST. LEX. 175[v]/2. *Cu a lui cuminecare de să feaceră din dar aceaia ce sângur ... D[umne]dzeu iaste ghiriş.* DOSOFTEI, V. S. [prefaţă] 2[r]/13. *Dumnezeiasca Scriptură care ... iaste ... den darul Duhului Sfânt.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 5/1, cf. ib. 4/35. *Legea pren Moisi fu dată, iar darul pren I[su]s H[risto]s fu* (a. 1693). GCR I, 309/15, cf. 309/11. *Se împle de groază şi, luminându-l darul Duhului Sfânt, cunoscu spurcăciunea păcatului.* MAIOR, P. 32/23. *Cu darurile Sf[â]ntului D[u]h l-au îmbogăţit.* TOMICI, Î. 4/3, cf. ABEŢEDAR, 24[2]/20. *Îi pecetlui cu pecetea darului D[u]hului Sf[â]nt, ca netemându-să ... de moarte să stea a pururea împotriva stăpâniilor întunearecului.* POTECA, C. P. 16/11, cf. LM, DDRF, ŞĂINEANU[2]. *Au rămas uimiţi văzând că darul Duhului Sfânt s-a vărsat şi peste păgâni.* B (1938), 1 233, cf. SCRIBAN, D. *Preoţi cu darul Duhului Sfânt.* VISSARION, B. 359. (Cu referire la Maica Domnului) *Bucură-te, ceea ce eşti plină de dar.* MINEIUL (1776), 198[rl]/5. *Bucură-te, cea plină de dar născătoare de D[u]mnezeu.* CALENDARIU (1814), 19/8. ✦ (Învechit) Credinţă; religie creştină. *În legea dariului a Mântuitoriului nostru D[u]mnezeu Iis[us] H[risto]s sf[â]nta bisearică ţine şapte taine.* IACOV, SYN. 1[r]/9. *Pomeneaşte ziua sâmbetelor (în darul nou dumineca) a o sfinţi pre ea.* SLOV. 24[r]/4. ✧ Fig. *O, Doamne, înfloreşte şi bietul nostru lut Cu raza pogorâtă din darurile Tale!* PILLAT, P. 56. *Lângă fântânile darului harului ... ţipă lăstunii. Plin este satul de-aromele zeului.* BLAGA, POEZII, 174.

2. Spec. (Şi în sintagma *darul preoţiei*) Har conferit preoţilor prin hirotonisire; p. ext. drept de a oficia actele de cult; funcţie de preot. *Darul de a lega şi dezlega, a ierta şi a ţinea numai la arhierei s-au dat.* IACOV, SYN. 37[r]/14. *Preoţii sânt îmbrăcaţi cu darul ca să slujească numai sf[â]nta liturghie şi alte taine ale preoţiei.* id. ib. 37[r]/19. *Să cerceteze pre cei ce vor să se preuţească sau să se diaconească şi să se vadă ca de vor şti darul deplin ... să le dea darul preuţiei* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 219/34. *Pre unii îi îndemnă nevrednicia, ticăloşia şi lenevirea, ca să răpască şi să apuce darul preoţiei* (a. 1764). URICARIUL, I, 309. *Poftim Domnia Mea şi pe Pre Osfinţitul mitropolit ... ca prin darul Arhieriei Sale, să lege şi să opriască volnicia.* RĂŞCANU, L. 6. *Oricare preot, prin ştiinţă nu va urma poruncii şi hotărârei aceştia, să se catherisească de darul preoţiei şi să se facă birnic visteriei domneşti.* SOB. HRIS. 28. *Nimine nu va lua darul preoţii[i] fără a nu lua mai întâi ... ezamenul după hotărârea acestor doi cinovnici duhovniceşti* (a. 1792). URICARIUL, IV, 298/26. *Cine va face aceasta fără ştirea episcopului a căruia este eparhiia să i se ia darul şi lui, şi celuia ce l-au hirotonit pe el.* MAIOR, I.B. 379/20. *Să fie vrednic, după sf[i]ntele canoane, a purta darul şi sarcina preoţiei.* id. ib. 396/18. *Am cerut de la dânsul în scris mărturia, ... dar n-au vrut să-mi dea, cu cuvânt că aceasta este împotriva darului său, fiind preot* (a. 1816). IORGA, S. D. XII, 172. *S-a orânduit învăţător al tinerilor ce se gătesc pentru darul preoţiei.* CR (1839), 261[1]/29, cf. LM. *Un popă de regiment muscal, fugit ... din ţara lui, unde fusese osândit la pierderea darului.* CARAGIALE, O. I, 5. *Cununia ... e o taină şi eu, preot ..., am darul de a-i lega pe toată viaţa.* SLAVICI, O. II, 159, cf. DDRF. *Bea şi dumneata, părinte, Dumnezeu să-ţi ţie darul Să mai poţi ceti psaltirea.* GOGA, POEZII, 52, cf. TDRG. *Darul preoţiei e acelaşi la toţi preoţii.* AGÎRBICEANU, S. 358. *Preotul, în ipostasul de deţinător al darului – deosebit de fiinţa comună care trăieşte ca toţi ceilalţi oameni.* IBRĂILEANU, S. L. 112, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *N-ai seminarul, o ştiu asta, dar ai darul de sus ca orişicare preot.* STĂNOIU, C. I. 13. *Popii nu-i cauţi faptele, ci numai darul pe care i l-a dat Dumnezeu.* KLOPŞTOCK, F. 127, cf. DL, DM, DEX.

3. Fiecare dintre cele şapte taine ale bisericii creştine. *Sufleteştile darure priimind şi cu trupul dumnezeiesc şi sânge cuminecându-se.* CORESI, EV. 28, cf. 306. *Şapte darure-s D[u]hului S[fân]t.* PARACLIS (1639), 252. *Le-am scos pre limba romunească ca să fie de treabă şi folos ... 7 învăţături sufleteşti tocma ca şi ceale 7 darure de folosinţă sufletească* (a. 1642). CCR 159/26, cf. BV I, 127. *Semînţia ce se face după darul svântului botedz.* PRAV. 220. *Jidovul, dacă să va botedza, de-are fi făcut căte păcate şi scărnăvii, pentru darul botezului toate să vor curăţi.* ib. 292. *Cei ce în boală priimesc botezul şi după aceia s-au însănătoşit, să înveaţe credinţa şi să cunoască că s-au învrednicit darului celui d[u]mnezeiesc.* MAIOR, I. B. 288/18.

– Pl.: *daruri* şi (învechit) *darure.* – Şi: (învechit) **dáriu** s. n.

– Din v. sl. **даръ**. Cf. d a[4].

DARÁ[1] s. f. **1.** Greutate a ambalajului, a recipientului, a vehiculului etc. în care se păstrează, se transportă sau se cântăreşte o marfă; tară[1] (**1**). *Ieşit-au butea de la Ion cârciumarul de la Neagra, vedre 72; dintr-aceştea scoţând alte darale, au rămas safi de plată vedre 66, oca po bani 4* (a. 1725). IORGA, S. D. XIV, 21, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, II, 511. *Butoiul cu oliu trage optzeci de livre; scăzând ... daraua vasului, care e de opt livre, rămân curate de plată şaptezeci şi două.* ap. LM, cf. DDRF. *Şi*

degetul ... lucrează făcând să bată daraua (a. 1897). ŞIO II$_1$, 155. *Daraua sau tara este greutatea materialului.* ŞTEFĂNESCU, C. 14, cf. BARCIANU. *Daraua ... este greutatea ambalajului.* I. PANŢU, PR. 4, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Şase ocale vechi, din care se scade trei litre daraua oalei, rămân cinci ocale şi o litră.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 117, cf. CADE, RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., LTR[2], M. D. ENC., DEX, ŞEZ. II, 225. ✧ Expr. **Mai mare daraua decât (sau ca) ocaua** sau **nu face daraua cât ocaua** = prea multă oboseală pentru obţinerea unui lucru neînsemnat. *Noi ... răspunserăm într-o doară că Centrul* [partidul] *este o nimica toată, un grupşor, ... mic la stat mare la sfat, mai mare daraua decât ocaua o nucă de jucărie cu coajă umflată şi lustruită dar fără miez.* EMINESCU, O. X, 352, cf. ŞIO II$_1$, 155, ALEXI, W., VISSARION, Î. 60, SCRIBAN, D. *Jumătate dau la gazetă şi cu ce mai rămân? Mai mare daraua.* ARGHEZI, S. XI, 44, cf. DL, DM, DEX. *Mai mare daraua ca ocaua.* I. CR. III, 118. **A lua daraua** = a cântări ambalajul, recipientul sau vehiculul în care se pune o marfă. Cf. DL. ✧ Fig. *Scoate daraua relelor ce are, Şi vezi ce rămâne cât mai e de greu* (a. 1897). ap. ŞIO II$_1$, 155, cf. TDRG. ✦ (Prin analogie; ironic) Pielea omului. *Lua-te-ar dracu mort* [ţigane], *cu dara cu tot.* ŞEZ. III, 37.

2. (Rar) Greutate la cântar. Cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *darale.*

– Din tc. **dara.**

DARÁ[2] s. f. v. **dairea.**

DARABÁN s. m. v. **dorobanţ.**

DARABANĂ s. f. v. **darabană.**

DARABÁNĂ s. f. **1.** (Popular) Tobă (mică). *Au trecut prin uliţile capitalei cu sunetul darabanelor şi a muzicii.* AR (1829), 75[2]/8. *Se întâmplă să treacă pe uliţi un regiment de soldaţi conduşi de sunetul darabanelor.* ALECSANDRI, O. P. 285, cf. CIHAC, II, 91. *Face iute o darabană; şi apoi ... iese cu dânsa afară şi începe a o bate ca de război: brr ... brr ...* CREANGĂ, P. 310. *S-ar întoarce el Ion de la poartă, dacă nu i-ar turui în cap vorbele astea, ca o darabană.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 200, cf. DDRF. *Meterhaneaua* [este] *compusă din două daule (dărăbani).* ZEITSCHRIFT, XVIII, 75. *La toate răspântiile Piteştilor bătea zgomotos dărăbana.* ap. TDRG, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *O darabană-n depărtare suna ca după bătălie.* ANGHEL, Î. G. 30. *În aer ţipa o trâmbiţă cu sunet rupt, în podul poeţii răsuna o darabană.* HOGAŞ, DR. I, 213, cf. RESMERIŢĂ, D. *Toate aceste preţuri erau aduse la cunoştinţa publică în acel timp atât prin afipte ..., cât şi prin batere de darabană.* N. A. BOGDAN, C. M. 140, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Moş Nicu ne umplea de daruri. Cai de lemn ..., săbii şi puşti, darabane cu care spărgeam urechile.* BRĂESCU, O. A. II, 29. *După rânduielile cele nouă ieşite de la stăpânire şi bătute cu darabana şi spuse de crainic şi la noi în sat, călindarul s-a schimbat.* SADOVEANU, O. X, 588. *Fanfara şi muzica de jaz au împrumutat satelor, o dată cu felurite instrumente de suflat, darabana şi toba mare.* ALEXANDRU, I. M. 35, cf. LTR[2], H I 3/2. *Primarul a adunat pe bătrânii satului la sfat şi au hotărât să deie de ştire cu darabana, că ţiganul a fugit cu piatra de moară.* SNOAVA, III, 213, cf. ALR SN IV h 962/514, ALRM SN II h 777/514. ✧ Fig. *Darabana ploii pe acoperişuri suna ca un cântec de izbândă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 86. *Ce darabană seara spre porţi închise bate?* PILLAT, P. 163. *La vârsta aceea prea băteau darabanele în capul meu o şarjă eroică şi ameţitoare.* VINEA, L. I, 366. ✧ Expr. **A bate darabana** (sau, rar, **o darabană cu degetele**) **în** (sau **pe**) **ceva** = a bate ritmic (cu degetele) într-un obiect (din nerăbdare sau din nervozitate), a bate toba (cu degetele), v. tobă (**1**). *Se oprea din povestit şi bătea darabana cu degetele pe masă, uitându-se în tavan.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 35. *Filibaş oftă, se gândi la şef bătând cu degetele darabanaua pe masă.* REBREANU, NUV. 70. *Vorbise rar, cu ochii în pământ, bătând darabana pe masă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 33. *A bătut mult o darabană nervoasă cu degetele ... pe sticla curată a biroului.* POPA, V. 193. *Bătând încet darabana pe scoarţa catalogului, Silvestru observa pe şcolari.* CĂLINESCU, C. N. 107. *Bătu darabana pe masă, cu degetele îmbelciugate în inele, părând că nu se grăbeşte deloc.* V. ROM. februarie 1955, 247. *Bătea cu degetele mâinilor darabana pe masă.* PAS, Z. III, 27. *Te frământi pe loc ca o apă fără scurgere, zise Rudi bătând darabana cu degetele în masă.* BENIUC, M. C. I, 493, cf. M. D. ENC., DEX. (Popular) **A bate darabana** (sau, rar, **darabanele**) = a divulga cele auzite, a nu păstra un secret, a bate toba, v. tobă (**1**). *Pesemne eu nu am alta de făcut decât să bat darabana.* NEGRUZZI, ap. TDRG, cf. ŞĂINEANU[2], CADE. *Până mâne seara să ţii clanţa ... Pe urmă bate darabanele cât vrei.* POPA, V. 269, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DL. **A bate darabana** (cuiva) = a vinde (cuiva) averea la licitaţie; p. ext. a sărăci (**2**). *Îi bate darabana ca mâne.* ZANNE, P. V, 251. **A vinde** (sau **a cumpăra**) **la darabană** (sau **cu darabană** ori, rar, **cu darabane**) = a vinde (sau a cumpăra) la licitaţie. *Cinurile bisericeşti, falnicile caftane Care se da după căderi, se vând cu darabane.* ZILOT, CRON. 82. *Cela care număra cu sutele de mii a ajuns să-şi vadă tot avutul vândut la darabană.* GANE, N. III, 80. *Las' părinte, nu te grăbi, mai ales că face nazuri, îi cumpăra-o la darabană.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 12, cf. CADE. *Dacă-i pune sechestru şi-l vinde la darabană?* C. PETRESCU, C. V. 27. **A face** (cuiva) **spatele darabană** = a bate foarte tare (pe cineva). Cf. DL, DEX. (Eliptic) *Ieşeau din mâinile mele cu părul vâlvoiu şi cu spatele darabană.* HOGAŞ, DR. II, 127.

2. (Regional; în forma *dărăbană*) Vas de metal, de formă cilindrică, fără fund, folosit la pescuit (Folteşti – Târgu Bujor). Cf. CV 1949, nr. 7, 33.

3. Spec. Roată de transmisiune din lemn, plină, care făcea parte din vechile instalaţii de foraj. Cf. LTR[2], DL, DM, DEX.

4. (Regional) Smoală sau păcură folosită la ungerea osiei (la căruţă). Com. DRĂGANU, cf. PAŞCA, GL.

– Pl.: *darabane.* – Şi: **darabaná,** (învechit şi regional), **dărăbánă** (pl. *dărăbăni,* ALR SN IV h 962/514), (învechit) **tarabánă** (SCRIBAN, D.), (regional) **barabánă** (RESMERIŢĂ, D.) s. f.

– Din tătar. **daraban,** rus. **барабан.**

DARABANCÍC s. m. (Învechit) Toboşar (**1**). *Un nenorocit, gol până la şale, legat cu frânghie lungă şi mânat din urmă de Gavril, călăul, precedat de un darabancic, încunjurat de slujitori cu săbiile scoase.* CONV. LIT. VI, 5, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., FD II, 87.

– Accentuat şi: *darabáncic.* – Pl.: *darabancici.*

– Din rus. **барабанщик.** Cf. darabană.

DARABANEÁ s. f. (Neobişnuit) Tobă mică. *Trotoarele erau negre de umbrelele umflate care se bălăbăneau şi răpăiau, ca nişte darabanele, sub bătaia picurilor de apă.* REBREANU, NUV. 5.

– Pl.: *darabanele.*

– **Darabană** + suf. *-ea.*

DARABANGÍU s. m. (Învechit) Toboşar (**1**). Cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., FD II, 87.

– Pl.: *darabangii.* – Şi: **barabangíu** (SCRIBAN, D.), **tarabangíu** (id. ib.) s. m.

– **Darabană** + suf. *-giu.* – **Barabangiu < barabană** + suf. *-giu.* – **Tarabangiu < tarabană** + suf. *-giu.*

DARABÁNT s. m. v. **dorobanţ.**

DARABÍNĂ s. f. (Regional) Suport uşor, în formă de scară, pentru uscat lâna sau hainele groase. *În tindă, sus, către cameră, era darabina, o scară deasă, pe care puneau lâna la uscat.* PAVEL, S. E. 36.

– Pl.: *darabine.*
– Et. nec.

DARABÚCĂ s. f. (Învechit, rar) Tobă cu o singură membrană şi cu corpul format dintr-un vas de lut ars cu fundul deschis. *Acompaniată de versul arabului ce stă în faţă şi tamburele şi darabucele mai multor femei artiste.* F (1872), 185. *„Zurla" din care mai cântă şi astăzi unii muzicanţi turco-tătari din Dobrogea, însoţindu-i sunetele nazale şi pătrunzătoare cu bătaia unui „daul" sau unui „darabukkî".* ALEXANDRU, I. M. 89.
– Pl.: *darabuce.*
– Din tc. **darbuka.**

DARÁC s. n., s. m. **1.** S. n. Unealtă pentru pieptănat sau scărmănat lâna, cânepa sau inul, formată dintr-un sistem de piepteni cu dinţii de oţel, montaţi pe un suport; (rar) dărăcitor (**2**). *Cat[asti]h dă rămasurile răp[o]sa[t]ul[ui] ... 2 sucăli dă her, 2 darace, 3 părechi pieptini dă câlţi* (a. 1812). IORGA, S. D. VII, 355, cf. VALIAN, V., STAMATI, D. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 572, LM, DDRF. *Părţile daracului sunt: 1) pat, 2) picioare, 3) scaun, 4) dinţi.* DAMÉ, T$_I$, 139, cf. BARCIANU, ŞIO II$_1$, 155, ALEXI, W., ŞĂINEANU^2, TDRG. *Daracul ... se compune dintr-un pat pe care sunt înfipte două rânduri de dinţi şi un scaun care leagă patul de picioare.* PAMFILE, I. C. 207. *Se mai ia[u] pieptenii daracului.* GOROVEI, CR. 361. *Fire de lână sure şi lungi ... stăteau acăţate de colţurile uscate, ţăpoase şi ascuţite ale ginginilor pânii, ca de dinţii unui darac.* HOGAŞ, DR. I, 235. *Scărmănăm lâna mărunt şi curat, ştii, ca din darac.* LUNGIANU, CL. 25, cf. RESMERIŢĂ, D. *Au făcut pentru rumâni ... colţari, dăraci, herde, topoare şi câte toate.* AL LUPULUI, P. G. 161, cf. CADE. *Pentru dărăcit, scămoşat, curăţit lâna se întrebuinţează un darac.* ENC. AGR. 261, cf. SCRIBAN, D. *Gherghina ... ieşi afară pe prispă şi începu să dea nişte lână la darac.* PREDA, D. 64. *Caii se întrebuinţează şi la mânarea daracului.* DR. V, 181, cf. LTR^2, DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. *În multe zone s-au folosit unelte mai evoluate, din pieptenii alăturaţi, înlocuiţi cu un şir continuu de dinţi, pe un suport special de scânduri, numit „darac".* BUTURĂ, EG. 291, cf. H II 244, 255, III 73, 299, IV 56, 281, V 338, VII 246, XI 341, XII 149, XVI 11. *Bată-l vântul şi seninul P-ăl de tot seamănă inul ... Nu i-ar mai ajuta dracul Ălui de face daracul: Când va lua şi-l va-ncepe Să cază-n el să se-nţepe.* TEODORESCU, P. P. 333. *La albie cu dărăcu am descântat.* ŞEZ. V, 48, cf. MAT. FOLK. 1 209. *Un ţigan mergea prin sate cu: ciurele, undrele, darace etc.* SNOAVA, IV, 160, cf. ALR II 5 820/728, 812, 872, 876, 5 822/605, 928, ib. 5 989/723, ALR SN I h 260, ib. II h 432/682, 434/791, 928, ALRM SN I h 170. ✧ (Prin analogie) *Osman se închisese în Plevna ca ariciul în daracul lui de ghimpi.* GALACTION, O. A. I, 265. ✧ L o c . v b . **A da la** (sau **în**) **darac** sau **a trece prin** (ori **pe sub dinţi de**) **darac** = a dărăci. *Plapăme umplute cu lână albă, trecută prin dărac şi dată la piepteni.* DELAVRANCEA, S. 8. *Lâna ... se numeşte „ciuki". Aceştia sunt daţi la darac, apoi la „k'epţănăi".* STOIAN, PĂST. 60. *O piele trecută pe sub dinţi de darac.* POPA, V. 280. *Se trântise pe nisip ... cu barba udă şi încâlcită ca un caier de lână dat la darac.* TUDORAN, P. 103, cf. ALR SN I h 261. ✧ E x p r . (Regional) **A pune** (cuiva) **nutreţ pe darac** = a face (cuiva) rău pe ascuns. Cf. ZANNE, P. V, 251. ✦ (Regional) Cantitate de lână, de in, de cânepă etc. care se pune o singură dată în darac (**1**). Cf. PONTBRIANT, D. ✦ (Învechit; prin analogie) Pieptene des. Cf. I. GOLESCU, C. *Umbrele, cheptini, darace, cheptinei.* JIPESCU, O. 69. *Se descântă în ... mălai ... muiat în lapte dulce cu dinţi de darac sau cu dinţi de pieptene.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 23.

2. S. n. Cardă constituită din două piese cu suprafeţe cilindrice şi cu dinţi în formă de cuie, folosită în industria textilă la destrămarea fibrelor de lână, de celofibră, sintetice etc. Cf. NICA, L. VAM. 77, DER, M. D. ENC., DEX.

3. S. m. (Rar; în forma *dărac*) Dărăcitor (**1**). *Adevăraţii întemeietori ai libertăţii conştiinţei moderne ...* [au fost] *umilii dăraci, ţesători şi tipografi care au preferat să moară pe rug decât să se supună unor practici pe care conştiinţa lor le osândea.* OŢETEA, R. 324.
– Pl.: (s. n.) *darace* şi (regional) *daracuri* (ALR SN II h 432/182). – Şi: **dărác** (pl. şi, m., *dărăci*) s. n., s. m., **dărág** (STAMATI, D.; pl. *dărągi* id. ib.) s. m.
– Din tc. dial. **darak.** Cf. bg. д а р а к .

DARADÁICĂ s. f. v. **taradaică.**

DARADÁTCĂ s. f. = **taradaică** (**1**). *Au poroncit să-l suie iarăşi în daradatca sa.* IST. CAROL XII, 75^r/12.

DARAGÍU s. m. (Învechit şi regional) Toboşar (**1**). *Chindia s-a întors de curând şi se cântă de lăutari, însoţiţi pe unele locuri de câte un toboşar sau daragiu* (a. 1893). ŞIO II$_1$, 404, cf. DL, DM. *Să-i zică daragiul, mă, s-audă lumea c-a început claca!* UDRESCU, GL.
– Pl.: *daragii.*
– **Dara**^{2} + suf. *-giu.*

DARAÍ s. f. (Învechit, rar) Ţesătură asemănătoare cu taftaua. *Vama cea mare precum s-au aşezat: darai turcească, cotul 5 bani, darai leşească de 14 coţi un leu să se ia* (a. 1726). N. A. BOGDAN, C. M. 159, cf. DDRF, ZEITSCHRIFT, XIX, 422, ŞIO II$_2$, 45, DA.
– Din tc. **darayı.**

DARALÁŞ s. n. (Prin nord-vestul Transilv.) Urluială. Cf. ALR SN I h 184, ALRM SN I h 122.
– Pl.:?
– Din magh. **darálás.**

DARALĂU s. n. **1.** (Regional) Râşniţă (**1**) (Girişu de Criş – Oradea). Cf. LEXIC REG. 69.
2. (Prin Transilv.) Urluială. *Porcul mănâncă daralău.* CV 1949, nr. 3, 34, cf. ALR SN I h 184/316, ALRM SN h 122/316, LEXIC REG. 69.
3. (Regional) Teasc (de stors strugurii) (Voevozi – Marghita). Cf. ALR SN I h 235/325. *Daralău care îi dărăleşte.* ib.
– Pl.: *daralauă* (LEXIC REG. 69). – Şi: **dărălău** (LEXIC REG. II, 89) s. n., **dărálă** (LEXIC REG. 69) s. f.
– Din magh. **daráló** „râşniţă".

DARAMÍT, -Ă adj. (Într-o poezie populară) Adormit. *Când fu soarele-n de seară Îndărăt că se-nturnară Găsi leul daramit, Daramit, Cu faţa-n sus. Să mi-l scoale, nu se-ncrede, Nu cutează să-l deştepte.* PAMFILE, CR. 82.
– Pl.: *daramiţi, -te.*
– Cf. a r o m i t.

DARAMNÍCA s. f. art. (Regional) Numele unui dans nedefinit mai îndeaproape; melodie după care se execută acest dans (Băuţaru – Oţelu Roşu). Cf. H XVIII 35.
– Et. nec.

DARANÁT, -Ă adj. v. **dărânat.**

DARÁR s. n. (Regional) Bară metalică, orizontală, care serveşte la suspendarea căldării deasupra focului. *Căldarea era susţinută deasupra focului de două furci ... având deasupra un drug cu poziţie orizontală numit darar.* VUIA, PĂST. 40. *Se întâlneau ... sisteme de suspendare a căldării deasupra focului: ... de un sul, dul, darar, drugă.* id. ib. 53.

– Pl.: *darare.*
– Et. nec.

DARÁT s. n. (Învechit, rar) Ceremonial (la curte). *Nu după multă vreme, s-a modificat daratul acesta al domniei.* MANOLACHE DRĂGHICI, ap. ŞIO II$_2$, 45. *Înjghebând tot daratul Curţii după obiceiul celor vechi.* id. ib., cf. MDA.
– Pl.: ?
– Din tc. **darat.**

DARAVÁR s. m. v. **dârvar.**

DARAVÉLĂ s. f. **1.** (Învechit; astăzi familiar; adesea construit cu verbe ca „a avea", „a face") Tranzacţie comercială; negustorie (**1**); p. ext. afacere (comercială). *Lăudat[ă] este urmarea d[u]m[itale], care ai făcut însărcinând pe prea-iubit fiu* [Zenobie] *şi pe chir Stancu cu toat[ă] daravera casăi* (a. 1809). IORGA, S. D. VIII, 48. *Au rămas să răspunză din toată socoteala ce au avut între ei daravere din zaraflâc şi polițe cu soroc de două luni* (a. 1826). DOC. EC. 364, cf. I. GOLESCU, C. *Toate lucrurile trupeşti şi netrupeşti prin care să face legiuita negoţiaţie (daravere) să pot lua în stăpânire.* COD. ŢIV. 53/18. *Nimeni nu va putea trece graniţa ... afară din lăcuitorii sălăşluiţi pe hotarăle Moldaviei ... care vor trece pentru cele din toate zilele daraveri ale lor.* REG. ORG. 50/2. *Să punea îndatorire cinstitei agii ca să privegheze a nu să urma de către speculanţi daravelurile lor cu piatră mai grea sau mai uşoară decât a visteriei* (a. 1834). DOC. EC. 763. *Să să aducă ... firfirice de câte trei craiţari ... şi împărţindu-să prin ţară să să înlesnească prin mijlocul lor daravelurile cele mărunte* (a. 1843). ib. 801. *Să poată învăţa de sine fără altă povaţă a-şi ţinea în bună orânduială socotelele şi daraverile sale.* FM (1843), 176^2/27. *Un neguţător vechi trebuie totdeauna să-şi aibă daravera sa bine lămurită.* PR. DRAM. 162, cf. STAMATI, D. *Guşaţii din Muscel îşi caută foarte bine singuri de afaceri şi de daraveri.* GHICA, C. E. II, 439. *El avea daraveri cu Ţarigradul şi cu Beciul, iscălitura lui ajunsese să aibă trecere chiar şi dincolo de Lipsea.* id. S. 498. [Traficantul] *caută a ţine pe oameni despărţiţi unii de alţii ..., ca el să fie totdeauna intermediarul indispensabil a orce tranzacţiune şi orce daraveri.* id. ib. 589, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Logofătul daravelilor străine.* JIPESCU, O. 102. *De trei zile popa alergase după daraveri de negustorie – vindea vite şi cumpăra porci.* CARAGIALE, O. I, 165. *Tactul diplomatic, atât de necesar când are cineva daraveri mari şi multiple.* id. O. II, 22. *Lică nu se bizuie pe nimeni, nu se dă aşa lesne de gol, nu se lasă în daraveri cu nişte oameni.* SLAVICI, O. I, 153. *Erau doi oameni cu care nu avusese nicio daravere mai-nainte.* id. ib. 150, cf. CONTEMPORANUL, IV, 505. *Era atât de expeditiv în alte daraveri.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 436, cf. 278. *Statul ... nu are nici un amestec hotărâtor în pomenitele daravere private.* CONV. LIT. XX, 686. *Toată adunarea se sculă şi protestă ... contra unui asemenea amestec vădit al turcilor într-o daravere internă.* ARHIVA, I, 537. *Cantemir se grăbeşte a-i da epitetul de târg, căci acolo, la Ocna, se făceau daraverurile cele mari cu sare.* ib. II, 610, cf. DDRF. *Ţinem moşii, stăpânim târle-ntinse, facem daraveri, uite aşa, mai mult cu răbojul.* SĂM. I, 61, cf. ŞIO II$_1$, 17, ALEXI, W., ŞĂINEANU^2, TDRG. *Nu putea suferi larma continuă, daraverile multe, învălmăşeala aceea necurmată care era la ei acasă.* AGÎRBICEANU, A. 130, cf. RESMERIŢĂ, D. *Moldovenii uniţi cu genovezii făceau daravere negustoreşti mai însemnate decât oricare alte naţii continentale.* N. A. BOGDAN, C. M. 10. *Membri cari să cunoască mersul daraverelor oricăror bresle.* id. ib. 45. *Spune-i să vorbească în daravera mea, să strângă şurubul, dar negreşit.* M. I. CARAGIALE, C. 100, cf. CADE. *Scoase din buzunar francul şi băncuţa ce-i căpătase bacşiş de la un boier ... care avusese nişte daravere pe la minister.* REBREANU, NUV. 69. *Socotelile moşiei însă şi câte daraveli toate ... le învârtea sângur-sângurel vechilul.* MIRONESCU, S. 51. *Faci plimbari cât îmi văd eu di daravelurili meli, ti-ntorci şî cu bani.* C. PETRESCU, Î. II, 199. *Toate treburile şi daraverile dintre noi le facem fără poliţi, chitanţe şi înscrisuri.* SADOVEANU, O. IX, 448, cf. XVII, 292. *Moşu Vasile îşi purta socotelile întinselor lui daraveri numai cu răbojul.* MOROIANU, S. 12, cf. 16, SCRIBAN, D., DR. XI, 196. *Ridică din umeri, neştiutor, de parcă n-ar fi fost pus acolo taman pentru asemenea daraveli.* TUDORAN, P. 233. *Ce m-amestic eu în daravelile lor!* PREDA, M. 53, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *După ce-şi mântui toate daraverile în târg, un ţăran se întorcea acasă.* SNOAVA, II, 272. *Cu rudele să mănânci, să bei, Daraveră să nu aibi cu ei.* PANN, P. V. III, 110/2, cf. ZANNE, P. IV, 571. ◇ Expr. (Învechit) **A fi în daraveri (de comerţ)** = a fi în relaţii comerciale. *Ţările cu care România este în daraveri de comerciu se clasează în privinţa exportului în modul următor.* GHICA, C. E. II, 495. ✦ P. ext. Orice fel de relaţie care se stabileşte între două sau mai multe persoane. Cf. STAMATI, D. *Pentru daravera ce iaste între noi, după eşirea dum[ita]le ne vom înţălege, şi, dac[ă] îţ place, şăz păn să va lumina desăvărşit, că şi aici o să cheltuim ca şi acolo* (a. 1822). IORGA, S. D. VIII, 64. *A fost o daravelă între ei. Se vede că se cunoşteau ... au băut, s-au îmbrăţişat: după aceea s-au dus după oi.* SADOVEANU, O. X, 593.

2. (Familiar) Încurcătură; neînţelegere, necaz (**1**). Cf. VALIAN, V. *Câte speculaţii, câte daraveri, câte încurcături am avut după vremi, toate le-am întors.* PR. DRAM. 148. *Lumea de tine au scăpat, aşadar între-amândouă dareaverea s-au curmat.* M. MILLO, în PR. DRAM. 360, cf. EMINESCU, O. XI, 314. *Ai vreo pricină? ... vreo daraveră ..., spune.* CARAGIALE, O. I, 46. *Nu-i spusese nimic de toate aceste daraveri băneşti.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 81. *Oamenii noştri uitaseră de daravela cu călugărul.* I. CR. III, 63. *Cârdurile stau sub îngrijirea scutarului, care răspunde de ele şi înaintea căruia ... se aduc daraverile dintre ciobani.* PĂCALĂ, M. R. 296, cf. RESMERIŢĂ, D. *Găseşte cu cale să spuie şi mitropolitului de daravera noastră cu castraveţii.* STĂNOIU, C. I. 125. *Nici n-am pomenit aşa daravelă.* BRĂESCU, O. A. I, 273. *La ce se amesteca judecătorul în daravera dintre mine şi Anica? Ce-l privea pe el păţania fetei?* COCEA, S. I, 192. *Încuiară uşa de la tindă – unde se petrecuse toată daravera asta.* MOROIANU, S. 116. *Să scap şi de daravera asta!* SCRIBAN, D. *Aici a fost daravelă mare, fraţilor.* TUDORAN, P. 626 cf. 344. *Ai nevoie de glasuri, de farfurii care se sparg, de certuri la bucătărie, de discuţii cu chelnerii, de daraveri cu fiscul.* VINEA, L. I, 144. *Era daravelă mare cu alde Vasile şi Gheorghe!* PREDA, D. 121, cf. id. Î. 49, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Stăpânirea vinia mai des noaptea şi trebuia să dai lozinca, c-altfel să făcea bucluc mare dă nu te mai cotoroseai dă daravelă.* GRAIUL, I, 203. *Care a păţit vreo daravelă.* ŞEZ. II, 47. *Sarsailă şi cu toţi dracii văzuseră toată daravela.* I. CR. IV, 168. ✦ Spec. (Jur.; şi în sintagma *daraveră judecătorească*) Proces (**I 1**). *Era ros de tribunale şi se pricepea la daraveli.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 112. *Procedura veche nu cunoştea principiul lucrului judecat, menit a aduce o stabilitate în daraverile judecătoreşti ... orice proces pierdut ... putea fi reînceput.* CONV. LIT. XX, 1 060. *Floarea nu ştia ce daraveri va fi avut.* AGÎRBICEANU, L. T. 154, cf. RESMERIŢĂ, D. *Vin la mata cu o daravelă, ... ş-am auzit că mata ai mare dar avocăţesc.* CAMILAR, N. II, 164, com. din TURNU MĂGURELE. ◇ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Am auzit ... că ar fi fost vorba în familie de o daraveră de proces, cu jurământ falş.* KLOPŞTOCK, F. 72.

3. (Popular; eufemistic; în forma *daravelă*) Penis. Cf. DR. V, 311. *Miorlăitule, n-oi avea daravelă!* BARBU, G. 226, cf. COMAN, GL.

4. (Bot.; regional; în sintagma) *Daravela popii* = cucurbeţică (*Aristolochia clematitis*) (Balş). Cf. ALR SN III h 657/876.

– Pl.: *daravele.* – Şi: **daravéră** (pl. *daraveri* şi, învechit, *daravere* şi *daraveruri*), (rar) **dărăvére** (DDRF), (învechit; rar) **daravére, dareavére** s. f.

– Din tc. **dalavera** (= *dalavere*) „înşelăciune; tertip; intrigă; poznă", ngr. **νταραβέρι (νταλαβέρι)** „schimb de mărfuri; legătură de afaceri". – **Dareavere** < it. **dare-avere.**

DARAVÉRĂ s. f. v. **daravelă.**

DARAVÉRE s. f. v. **daravelă.**

DÁRĂ[1] s. f. (Prin nord-vestul Transilv.) Problemă (**II 2**). Cf. PAŞCA, GL., COMAN, GL.

– Pl.: *dare.* – Şi: **dâră** s. f. COMAN, GL.

– Cf. d a r a v e r ă .

DÁRĂ[2] conj., adv. v. **dar**[1].

DÁRĂMITE conj. (Adaugă o idee nouă la cele spuse mai înainte) Mai mult decât atât, cu atât mai mult, dar încă. *Aici ... sânt vr-o patru cinci, darămite în tot coprinsul ţării.* GORJAN, H. II, 99, în DA. *Nu ştii, Tomo, că chinul trezeşte sufletele omului şi pe murind chiar durerile cele cumplite îl fac să mai trăiască, darmite ce trai?* EMINESCU, O. VII, 218. *De ce creştea d-aia se făcea mai frumos ... Darămite de învăţat? Învăţa ca nealţii pe lumea asta.* ISPIRESCU, L. 161. *Niciodată nu primea bucuros laude nici de la puţinii prietini ..., darmite pe ale acelei mulţimi de seci fără talent, judecată, nici sinceritate, cari se tot vâra în biata noastră literatură.* CARAGIALE, N. S. 17, cf. DL, DEX. [Drumeţului] *îi venea să mănânce şi cu ochii, darmite cu gura.* SNOAVA, IV, 167, cf. UDRESCU, GL.

– Şi: **dármite,** (regional) **dámite** (UDRESCU, GL.) conj.

– **Dar(ă) + mi + te.**

DARBÁC s. n. (Regional) Bici format dintr-o împletitură groasă, alcătuită din patru fire de piele sau sfoară (Cornu – Băileşti). Cf. PLOPŞOR, V. O. 7.

– Pl.: *darbace.*

– Cf. g â r b a c, t ă r b a c ă.

DARDÁ vb. I. T r a n z. (Franţuzism învechit; complementul indică darde[1] **1**) A azvârli (ca pe o suliţă). Cf. PROT. – POP., N. D. ✧ I n t r a n z . F i g . *Razele soarelui darda asupra acestor oameni morţi de foame ce se afla nemişcaţi în mijlocul undelor într-o apă stătătoare.* HELIADE, D. J. 122/13.

– Prez. ind.: *dardez.*

– Din fr. **darder.**

DARDÁN s. m. (Învechit) Troian[2] (**2**). Cf. LM. *Nici la danai nu găsesc un locaş, şi-acum m-ameninţă Chiar şi-amărâţii dardani şi pedeapsă cu sânge dorescu-mi!* COŞBUC, AE. 31, cf. ENC. ROM.

– Pl.: *dardani.*

– De la n. pr. **Dardanos.**

DARDANIÁN, -Ă s. m. şi f. (Învechit, rar) Troian[2] (**2**). Cf. LM, MDA.

– Pl.: *dardanieni, -e.*

– **Dardan** (n. pr.) + suf. *-ian.*

DARDÁNIC, -Ă adj. (Livresc) Troian[2] (**1**). *Până ce-a-lături de voi luptat-a măritul Ahile, Nu mai ieşeau din dardanice porţi niciodată troienii.* MURNU, I. 109, cf. MDA.

– Pl.: *dardanici, -ce.*

– **Dardan** (n. pr.) + suf. *-ic.*

DÁRDAR s. n. v. **dardăr.**

DÁRDĂ[1] s. f. **1.** (Învechit) Suliţă scurtă, prevăzută cu un vârf de oţel, folosită în Evul Mediu pentru împuns sau pentru aruncat. *Cu darde încunjurare.* MARDARIE, L. 131/16, cf. 135/6. *4 bărbaţi sta acolea ... şi naintea lor darde ascuţite de lucea.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 80[r]/17. *Şi bătut deasupra cu dărdzi ferecate şi-i pătrunsără capul cu ţăpuş de fier.* id. ib. decembrie 208[r]/20. *Zise Domnul ... întinde mâna ta cu darda care iaste în mâna ta asupra cetăţii.* BIBLIA (1688), 158[2]/10. *Stau fustaşii cu dardele a mână pe amândouă părţile, de la uşa Divanului celui mare până la uşa bisericii.* GHEORGACHI, LET. III, 298/10, cf. KLEIN, D. 174, LB, I. GOLESCU, C. *Din aceasta se informă armele precum lancea, darda şi, în sfârşit, săgeata.* SĂULESCU, HR. I, 28/15. *Săcuii ... încep a azvârli într-înşii cu săgeţi, suliţi, darde şi lănci.* BĂLCESCU, M. V. 386, cf. ARISTIA, PLUT. 6. *Când ar zice cineva astăzi „gintă", „cor", „columb", „dardă", „custochi", ... puţini l-ar înţelege.* NEGRUZZI, S. I, 258, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 91. *Străbătu în fuga mare un tărâm stufos şi mlăştinos, ameninţând cu darde scurte ... un mistreţ gata a se preda.* ODOBESCU, S. III, 74, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR[2], DM. *Pe amândouă părţile se înşirau, cu cât te apropiai de mitropolie, fustaşii cu dardile în mână.* BARBU, PRINC. 216, cf. DER, DN[2], DEX.

2. (Învechit) Săgeată (**I 1**). *Întinsa coardă vibră, şi răpezit-afară penata dardă zboară şi şueră în aer.* HELIADE, O. I, 331. *Aleu, mamă! iată mor, Cu o dardă-m face samă Acel şerpe zburători.* ASACHI, P. 37/16. *Întinzându-şi auritul arc, azvârle darde ucigătoare de se cutremură creştetul înalţilor munţi.* ODOBESCU, S. III, 53, cf. GHEŢIE, R. M. ✧ F i g . *Pre mine treaz mă farmecă Lovirea crudei darde.* ASACHI, S. L. I, 154. *Simţibilul amor ş-au stabilit lucrătoria înfocatelor sale darde în sânul vostru.* C. NEGRUZZI, în PR. DRAM. 481.

3. (Regional) Unealtă nedefinită mai de aproape, folosită la prelucrarea cânepii şi a lânii (Valea Mare – Pucioasa). Cf. H IX 452.

– Pl.: *darde* şi (învechit) *dărzi.*

– Din fr. **dard,** it. **dardo,** pol. **darda.**

DÁRDĂ[2] s. f. (Învechit, rar) Meteorit. *Bolis ori dardă.* AMFILOHIE, G. F., ap. URSU, T. Ş. 159.

– Pl.: *darde.*

– Cf. it. d a r d o.

DÁRDĂR s. n. Joc de noroc cu 32 de cărţi, la care iau parte doi (sau mai mulţi) jucători. *Se împacă c-o boabă de vişină în zeamă de zahăr ars până ce se iveşte vreun muşteriu de dardăr.* LUC. VII, 477. *Hai, mă Iorgule, până ne vine partida, să facem un dardăr.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 159. *Se încurca la dardăr cu Mehtupciu.* M. I. CARAGIALE, C. 61, cf. CADE. *Gheorghe se apucase să joace dardăr cu Oacă, Piele şi Bozoncea.* BARBU, G. 67, cf. H III 489, V 390.

– Pl.: *dardăre.* – Şi: **dárdar** s. n. H III 489.

– Din germ.-austriac **Tardl.**

DÁRE s. f. (Adesea în sintagme formate din locuţiuni şi expresii proprii verbului „a da") Acţiunea de a d a [3] şi rezultatul ei.

1. Faptul de a întinde sau de a aduce, de a pune în apropierea sau la îndemâna cuiva ceva; încredinţare, înmânare, predare (**1**), oferire, remitere (**1**), (învechit) încredere, paradosire (**2**). Cf. d a [3] (**I 1**). *Blagosloveaşte sufletul mieu Domnul şi nu uita toate darile lui.* CORESI, PS. SL.-ROM. 425. *După cum s-au arătat înapoi, în ziua Sfintei Naşteri, făcându-se şi polieleu, cu dare de făclii de ceară.* GHEORGACHI, CER. 285. *Adăogătoarele cele ce însemnează dorire sau nedorire, poftă sau nepoftă ... să încheie cu cea născătoare. Iară însemnând dare, cu cea dătătoare.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 78[v]/19. *Hotărâm darea dijmii porumbului* (a. 1813). BUL. COM. IST. III, 110. *Deputaţii erau porunciţi de Tomşa ca, neputând înturna pe Lăpuşneanu din cale, să-şi urmeze drumul la Constantinopol, unde, prin jalobe şi dare de bani, să mijlocească mazilia lui.* NEGRUZZI, S. I, 142, cf. CADE, DL, DM, DEX. *Prin dare de*

argint-viu la oamenii bolnavi, se însănătoşează. H III 25. ✧ *Dare de seamă* = **a)** raport, referat asupra unei activităţi, a unei gestiuni etc. Cf. ŞĂINEANU, CADE, C. PETRESCU, R. DR. 45, DL, DM, DEX. *Dări de seamă anuale* [Titlu]. RL 2006, nr. 4 933. *La darea de seamă Ţi se umple ochii de zamă* = plângi când nu ieşi bine cu socoteala de la stăpân. Cf. ZANNE, P. V, 544; **b)** prezentare critică a unei scrieri literare sau ştiinţifice; recenzie. *Era o dare de seamă asupra unei cărţi de curând apărută.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 40, cf. DL, DEX; **c)** relatare, mai ales în ziare, a unor întâmplări, fapte etc. *A venit să asiste la plecarea suveranilor, spre a face cuvenita dare de seamă în ziarul său.* CARAGIALE, M. 61, cf. DL, DEX. (Glumeţ) *Mioara, ... plictisită de darea de seamă cotidiană a Linei, tace mai departe.* CAMIL PETRESCU, T. II, 65. ✧ *Dare la semn* = tragere la ţintă. *Erau mult mai norocoşi patronii de la cortul de dare la semn.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 171, cf. DL, DEX. ✧ (Învechit şi popular) *Darea de mână* (sau *mâinii*), se face la încheierea unei afaceri, a unei logodne etc. *Românii din bunăvoia lor şi cu darea de mână aleaseră pre Tuhutum.* MAIOR, IST. 79/8. *La darea mâinii* [la logodnă] *n-am fost* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 195. ✧ Expr. **(A fi) cu dare de mână** v. mână[1] **(I 1)**. ✦ (Învechit) Transmitere **(5)**. Cf. PONTBRIANT, D. ✦ (Popular) Farmec, vrajă. *Să mă limpezească de toată ura ..., De toată darea, De toată făcarea.* MARIAN, Î. 15, cf. PAMFILE, B. 52.

2. (Învechit) Punere a ceva la dispoziţia cuiva spre folosinţă sau pentru ajutor. Cf. da[3] **(I 2)**. *Să-i fie de la domnie dare şi miluire şi uric de întărire* (a. 1660). IORGA, S. D. VI, 144. *Sorocul răspunderii acestui avaet să să înceapă la fieşcare fabrică în ziua ce prin darea chezăşii[i] i s-au dat voie de către Eforie a lucra* (a. 1824). DOC. EC. 324. *Se vor preda sculele şi obiectele sub dare de chitanţă, din parte-i, de primirea lor.* MON. OF. (1906), 10.

3. (Învechit) Dar[2] **(I 3)**; p. ext. mită **(1)**. *Preimit-ai darea (dare* H *dări* D*) în oameni.* PSALT. 128. *Plecaiu înrema mea să facă dereptatea ta în veac derept dare* (plată HD). ib. 261. *Dă darea trufaşilor.* CORESI, PS. 258/3. *Să nu strice darea frăţine-său* (a. 1620). GCR I, 62/3. *Vor lua zapisul cel cu dare.* PRAV. 59. *De va fi fost acea silă a featei ... cu dezmierdăciune şi cu zburdăciuni ... atunce să va certa vinovatul şi cu dări.* ib. 200. *Darea lu Dumnezeu.* MARDARIE, L. 137/8. *Iară Ilei vameşul i-au fost dare de la bătrânul Ştefan-Vodă* (a. 1657). GCR I, 174/1. *Lua slujbe cu dări şi cu mite de la greci.* NECULCE, L. 380. *Îi îndatoră cu destule dări de bani şi alte dăruieli.* GORJAN, H. I, 110/33. *Ca la-mpăratul mare-ngenunchiară şi cu scumpă dare se-nchinară.* TEODORESCU, P. P. 101. *Darea trece marea* = cu daruri poţi izbuti. ap. BARONZI, L. 61, cf. CADE. ✧ *Masă cu dare* = masă cu dar, v. dar[2] **(I 1)**. Cf. PAMFILE, J. II, 141. ✦ Bogăţie, avere. *Ştiţi dări bune a da fiilor voştri.* BIBLIA (1688), ap. TDRG.

4. (Învechit) Dar[2] **(I 6)**; har divin. *Blagoslovi sufletul mieu Domnul şi nu uita toată darea lui.* PSALT. HUR.[2] 171. *Toată darea bună şi tot darul desfârşit* [= desăvârşit] *de sus iaste.* COD. VOR.[2] 341. *Şi a doa dzi demăneaţa sculându-se jirtvă arzătoare feaceră, asupră de-acea şi jirtvă dăriei de har feaceră.* PO 287/1. *Ca să dobândim şi noi împărăţia cea de vecie cu bună darea Domnului nostru Is[us] Hr[istos]* (a. 1642). GCR I, 97/7. *Blagoslovenia şi darea, Care au fost la naşterea Domnului nostru Christos, Fie-vă de mult folos.* TEODORESCU, P. P. 119.

5. (Învechit) Denunţare; predare **(2)**. Cf. da[3] **(III 1)**. *Aceastea toate, ce am dzis, pentru daria tatălui pre fecior şi feciorul pre tată-său.* PRAV. 295. *Li s-au dat cărţi de la dumnealor boierii starosti ai Putni[i] după orânduială către dumnealor boierii ispravnici de la arătatili ţinuturi, pentru darea fugarilor* (a. 1819). DOC. EC. 119. ✧ *Dare în judecată* = intentare a unui proces. *După ce făceam cercetarea care mi se poruncise, dacă era caz de dare în judecată, ceream ca ...* [persoana] *să fie trimisă înaintea judecăţii.* GALACTION, O. 28.

6. Impozit, bir; spec. tribut **(1)**, (învechit, rar) dătom. *Suit-ai în sus, prădat-ai prada; luat-ai dare în oamenri şi amu carii se potrivescu a sălăşlui.* PSALT. HUR.[2] 143. *Dă-le dare* (plată HD) *după darea lor.* PSALT. 47. [Petru-Vodă] *face sfat cu boierii ţării ... cum vor putea rădica şi alte dări.* SIMION DASC., LET. 258. *Pătru-Vodă ... având dodeiale totdeauna de la turci cu dările, au strâns boierii şi ţara.* M. COSTIN, O. 94. *Corbul din mândria lui la cât s-au lăsat îi spunea şi precum atâta dare pre an să dea primeaşte îi dzicea.* CANTEMIR, I. I. II, 244. *Supt chipul a dării pre an ... cu daruri a patru mii de galbeni ... îndestulit a fi priimeaşte.* id. HR. 23, cf. ANON. CAR. *Voi toţi să aveţi a le da foarte bună pace loru şi bucatelor dumisale, de toate dările şi angariile* (a. 1711). BUL. COM. IST. II, 196. *Streini, mazuri de Ţeara Leşască,* [scutiţi] *de orice dare* (a. 1739). IORGA, S. D. VI, 438. *Până va fi neînsurat, să nu-l arunce pe cap în dare împărătească* (a. 1739). id. ib. XIII, 105. *Birul ce s-au luat de la Ţinutul Hotinului, patru dări* (a. 1807). id. ib. VI, 201. *Oricâte familii vor veni să fie nedajnice şi apărate de verice dare şi cerere în soroc dă 6 luni* (a. 1811). DOC. EC. 117. *Mazilii vor plăti la haznaua împărătească dări supt numiri de dajdie* (a. 1818). GCR II, 220/31. *Norodul uşurat-ai de dări?* NEGRUZZI, S. II, 187. *Înaltă nobilime! ... Săracii în lacrimi şi nevoi Se zbat ca să-ţi plătească la dări şi biruri noi.* MACEDONSKI, O. I, 375. *Ca un fel de rechiziţie, sub nume de dare de olaci.* N. A. BOGDAN, C. M. 118. *Bucatele tot n-au preţ, însă ni le-au ridicat pentru dări.* SAHIA, N. 118. *Oamenii împovăraţi de dăruri.* C. GANE, TR. V. II, 389. *Povestea începe cu dările grele pe care împăratul ... le-a pus.* BRĂTIANU, T. 61. *Alexandru Coconul îi scuteşte de dări şi slujbe pe locuitorii satului Luciani.* BUTURĂ, EG. 359. *Vinde-ţi, frate, nevasta Şi-mi plăteşte darea.* POMPILIU, B. 58. ✦ (Învechit) Amendă. *Când va prinde vitele sau când cel cu via stricată va face dovadă, precum şi cel ce va merge cu vita lui în via lui şi va paşte pă răzoare, nu are să să supere cu această dare; iar fiind vie streină, să plătească* (a. 1819). DOC. EC. 203.

7. (Învechit) Răsplată. *Şi toată călcarea şi neascultarea au luat direaptă dare de plată.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 263/2. *Spun oameni bătrâni de pre aceale vreami, cum să fie agiuns în câteva rânduri cu dare Ieremie-Vodă la Başte Giurgiu, pentru moartea lui Mihai-Vodă.* N. COSTIN, L. 56.

8. Cf. da[3] **(IV 1)**. (În sintagmele) *Dare la lumină* = publicare, tipărire. *Nu mă pot opri să vă împărtăşesc versuri din preţioasele mărgăritare ... a căror dare la lumină înavuţeşte literatura noastră populară.* MACEDONSKI, O. IV, 12. *Dare pe faţă* (sau *în vileag*) = divulgare, denunţare, demascare. *El, care totdeauna slujise de pildă vie, de cumpătare, se năpustise deodată la desfrâu. Era aceasta darea pe faţă a unei vieţi ce dusese şi până atunci în întuneric, sau reluarea unor vechi deprinderi.* M. I. CARAGIALE, C. 13, cf. DL.

9. Apariţie, ivire. Cf. da[3] **(IV 2)**. *În primăvară, până la darea colţului ierbii, să-şi strămute vitele.* I. IONESCU, C. 67/19. *Darea frunzelor.* PONTBRIANT, D.

10. Cf. da[3] **(IV 5)**. (Învechit; în sintagma) *Darea sufletului* = moarte **(1)**. *Şi m-am dat lui la darea sufletului mieu, ca s-aibă Molitfa Sa a mă griji şi a mă comănda de ce trebuie* (a. 1681). IORGA, S. D. VI, 145. *Diiata surdului ... şi a celui ce iaste ... asupra dării* (= gata să-şi dea) *sufletului.* PRAV. (1814), 130/11. *În Moldova, la darea sufletului ... se pune în mâna celui ce moare o lumânare de ceară galbină aprinsă.* MARIAN, Î. 28.

11. (Învechit, rar) Tradiţie, datină **(1)**. *Că ce treceţi voi cuntenitura lui D[um]nedzeu derept dare vostra.* EV. SL.-ROM. 52[v]/15.

– Pl.: *dări* şi (învechit) *dari,* (regional) *dăruri.*

– V. **da[4]**.

DAREAVÉRE s. f. v. **daravelă.**

DÁRIC s. m. (Învechit, rar) Monedă de aur care a circulat în Persia în timpul domniei lui Darius I, egală cu 20 de drahme de argint. *Manşoanele cilindrice prezintă raporturi ponderale cu daricii persani.* PÂRVAN, G. 19.
– Pl.: *darici.*
– Din fr. **darique.**

DÁRIE s. f. (Bot.) Nume dat mai multor plante erbacee: **a)** vârtejul-pământului (*Pedicularis verticillata*). Cf. BARCIANU, BORZA, D. 125; **b)** plantă cu tulpină simplă, înaltă (până la 1,50 m) cu frunze moi, de un verde închis, mari, lanceolate, cu flori galbene, dispuse într-un racem lung şi cu fructe capsule ovale, folosită în medicina populară (*Pedicularis exaltata*). Cf. BRANDZA, FL. 362, GRECESCU, FL. 444. *Decoctul dariei se bea.* N. LEON, MED. 37, cf. ALEXI, W., TDRG, PANŢU, PL., BORZA, D. 125, BUTURĂ, EB. I, 86. *Daria ... creşte prin pădurile munţilor.* ŞEZ. XV, 25; **c)** plantă cu tulpină simplă, erectă, cu frunze penate simplu sau dublu, cu flori de culoare galbenă, dispuse într-un spic lung, cu fructe capsule, oval-lanceolate (*Pedicularis comosa*). Cf. GRECESCU, FL. 445, PANŢU, PL., ENC. AGR., BORZA, D. 125, DEX. **d)** (*Pedicularis baumgartenii*). Cf. BORZA, D. 125; **e)** (*Peducularis palustris*). Cf. BUTURĂ, EB. I, 86.
– Pl.: *darii.*
– Et. nec.

DARÍRĂ s. f. (Învechit, rar) Pagubă (**1**). Cf. PROT. – POP., N. D.
– Pl.: ?
– Et. nec.

DÁRIU s. n. v. **dar²**.

DARLÓG s. m. v. **dârlog.**

DARLÓI s. n. (Regional) Unealtă de fierărie nedefinită mai îndeaproape (Ohaba – Făgăraş). Cf. H XVII 152.
– Pl.: *darloiuri.*
– Et. nec.

DÁRMITE conj. v. **darămite.**

DÁRNIC, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Căruia îi place să dea, să facă daruri (**I 1**), generos, mărinimos, culant, (învechit şi popular) dăruitor. *Lasă-şi domniia fiiu-său, lui Tit, om dumnezeesc şi prea voinic ... şi darnic.* MOXA², 130. *După puterea lor, (mărturisesc) că* [corinteanii] *au fost darnici.* N. TEST. (1648), 245ᵛ/1. *Om mare de stat, cu ochii ca de bou, harnic, darnic, milă făcea mare la streini, la slujitori.* NECULCE, L. 102, cf. 318, ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, Ţ. 342, LB, HELIADE, O. II, 345, VALIAN, V. *Cu inimă miloasă Vreun om, milos şi darnic, grijăliv şi voinic tare.* CONACHI, P. 300. *De n-ai poftă să putrezeşti în copac, drăguţă, trebuie să fii mai darnică.* NEGRUZZI, S. I, 90, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Vedem că se poate vorbi cu oarecare înţeles despre un om bun de inimă, milos, darnic.* MAIORESCU, CRITICE, 375. *Darnic când nu vrei nici una Şi zgârcit dacă le ceri.* EMINESCU, O. I, 108. *Mi-aş pune capul la mijloc. – Ba nu fi aşa de darnic, stăpâne.* CREANGĂ, O. 72. *Caimacamul ... e şi bogat, şi darnic.* CARAGIALE, O. II, 235. *Lică ... era vesel şi bun şi darnic, ţiganii ... prinseră slăbiciune de dânsul.* SLAVICI, O. I, 190, cf. DDRF. *O, paşă, cât de darnic eşti!* COŞBUC, P. I, 109, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU². *Să înveţe pe oameni a fi harnici, blânzi, fără vicii ..., primitori şi darnici.* IORGA, P. A. II, 15, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., M. I. CARAGIALE, C. 129, CADE. *Lumea nu mai este aşa darnică şi milostivă.* MOROIANU, S. 32. *Oamenii care nu dau nimic nimănui sunt foarte bine priviţi, iar cei darnici, detestaţi.* CĂLINESCU, C. O. 169. *Orice om sătul e darnic.* RALEA, S. T. I, 279. *Prea darnic şi risipitor eşti!* C. PETRESCU, A. R. 41, cf. STANCU, D. 34. *Pierduse un pasager darnic.* TUDORAN, P. 68. *Oamenii darnici, cu inimă largă, nu se uitau la bani.* BARBU, G. 87. *Darnic să fii.* POP, ap. GCR II, 366. *Fiul împărătesei este mai sumeţ şi mai darnic.* SBIERA, P. 121. *Se vede că e om foarte darnic.* RETEGANUL, P. II, 53. ✧ (Prin analogie) *Darie trimise iscoade la Alexandru şi mearsă şi văzură judecata lui dreaptă şi darnică, şi milostiv şi dulce la cuvânt.* ALEXANDRIA (1794), 78/9. ✧ (Prin metonimie) *Îndemnat de îngrijirea vrednică de laudă şi mărinimoasă, au prosforat prin darnica sa mână jărtfa aceasta bine primită* (a. 1856). URICARIUL, IV, 413/12. *Îi sărutase darnica mână.* BARBU, PRINC. 176. ✧ Fig. *Viaţa mai mult înnegurată decât darnică în încântări şi dându-i de atâtea ori prilej de surâsuri amare.* DENSUSIANU, L. 427. *Viaţa poate fi frumoasă şi darnică pentru toţi dacă ştim şi putem tot ce vrem.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 34. *O lampă cu-o privire a luminat în casă Ca sufletul tău darnic, deschis şi liniştit.* PILLAT, P. 160. *Nu a putut să nu remarce îndeosebi omenia locuitorilor de aici şi ospeţia lor bucuroasă şi darnică.* G. BARBU, A. V. 59.

2. Fig. Îmbelşugat, bogat, abundent; mănos (**1**); fertil; p. ext. generos. Cf. MARDARIE, L. 151/16. *Toamna mândră, harnică Şi de bunuri darnică A-mpărţit a ei comori.* ALECSANDRI, POEZII, 259. *Se deschid vinele pământului darnic.* LOVINESCU, C. VI, 166. *Şi morţii lor aşteaptă de la tine, An milostiv, în toate să fii darnic.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 291. *Ar fi aşa de bine să trăieşti şi să iubeşti în natura asta darnică şi largă.* COCEA, S. II, 428. *Şi lutul, şi calcarul, cum sunt în veci săracii, Azi fuseră mai darnici şi-n cel mai sterp ungher.* VOICULESCU, POEZII, I, 200. *Ţâţile darnice ale mamei.* ARGHEZI, C. I. 169. *Cel puţin dacă pământul muncit atât de greu ar fi mai darnic.* BOGZA, C. O. 272. *I se furişa o putere caldă şi străină ce izvora din acele mâini dătătoare de o viaţă darnică şi molipsitoare.* VINEA, L. I, 72. *Pământul nu era prea darnic, căci niciun copac nu ajungea statura unui om.* TUDORAN, P. 289. *Te-n-floresc, în noua primăvară ..., ca pe-o livadă bogată şi darnică.* DEŞLIU, G. 14. *Rupte-s blestemele astăzi şi-i cu noi pământul darnic.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 41. *Ce secol darnic în mizerii!* VULPESCU, P. 105. *Face parte dintr-o familie din Transilvania, venită aici în locurile din Bărăgan ca spre un pământ mai darnic.* BĂNULESCU, I. 136, cf. com. din LOMAN – SEBEŞ. ✧ (Adverbial) *Mai darnic, îşi răstoarnă crinul parfumul ce i-a mai rămas.* ANGHEL, P. 17.
– Pl.: *darnici, -ce.*
– **Dar²** + suf. *-nic.*

DAROVÁNIE s. f. (Slavonism învechit) Donaţie. *Nimeni nu va strica „această danie şi darovanie ce am dăruit"* (a. 1651). IORGA, S. D. XVI, 190, cf. SFC II, 106.
– Pl.: *darovanii.*
– Din slavon. **дарование.**

DARSÉNĂ s. f. (Învechit, rar) Schelă (**I 1**); doc. Cf. ALEXI, W.
– Pl.: *darsene.*
– Din it. **darsena.**

DÁRTOS s. n. (Anat.) Pătură subţire de fibre musculare netede, situată în ţesutul subcutanat al scrotului. Cf. D. MED.
– Din fr. **dartos.**

DÁRTRĂ s. f. (Învechit) Pecingine (**1**). *Băili de pucioasă sau cu fricsiunile escitante vindecă boalile de piele numite dartre (pecingini) şi spuzările.* DRĂGHICI, D. 32/2. *Ulcioarele sau buboaiele, elefantiazile, dartrele sau spuziturile au neapărat trebuinţă de ajunare spre a se vindeca.* CALENDAR (1854), 45/22, cf. BIANU, D. S.
– Pl.: *dartre.*
– Din fr. **dartre.**

DARUŞIFÁ s. f. (Turcism învechit) Sanatoriu (de alienaţi mintali), de obicei, pe lângă o geamie. CANTEMIR, ap. ŞIO II_2, 144. *Au bătut pe unguri, luându-le şi toată ordia, zaherelile, şi sumă mare de bani, cu cari au şi făcut geamia de la Andrianopoli cu darusâfa şi medrisea.* VĂCĂRESCUL, IST. 253.

– Pl.: ?
– Din tc. **darüşşifa.**

DARVÁR s. m. v. **dârvar.**

DARWINIÁN, -Ă adj., s. m. şi f. (Rar) **1.** Adj. Darwinist (**1**). *Reacţionarii s-au grăbit a se folosi de teoria darwiniană pentru a-şi sprijini ideile.* CONTEMPORANUL, I, 808, cf. EMINESCU, O. IX, 377. *Definiţia noblеţei după Nietzsche nu e altceva decât o metafizică lirică a concepţiei darwiniene.* RALEA, O. 333, cf. DN^2, DEX.

2. S. m. şi f. Darwinist (**2**). *Cu toată discuţia care urmează şi acum între lamarkişti şi darwinieni ..., ipoteza transformistă n-a putut fi înfrântă sau înlocuită.* RALEA, O. 54.

– Scris şi: *darvinian.* DN^2. – Pl.: *darwinieni, -e.*
– Din engl. **Darwinian,** fr. **darwinien.**

DARWINÍSM s. n. Concepţie evoluţionistă, formulată de naturalistul englez Charles Darwin, potrivit căreia speciile actuale de plante şi animale provin din transformarea treptată a altor specii care au trăit odinioară pe pământ, ca urmare a luptei pentru existenţă şi a selecţiei naturale. *Câte prelegeri despre darwinism, care a devenit aşa de universal!* CONTEMPORANUL, I, 5. *D. Maiorescu, vorbind despre darwinism, nu a zis că teoria evoluţiunii este ipotetică, pe când teoria selecţiunii şi a moştenirii ar fi „suficient demonstrată", ci, din contră, aceste din urmă sunt astăzi încă controversate între oamenii de ştiinţă, pe când evoluţiunea generală nu se mai poate tăgădui.* EMINESCU, O. XI, 414. *E un predecesor al darwinismului.* SĂM. II, 623, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Darwinismul se loveşte şi el de alte multe greutăţi.* RALEA, O. 57. *Îmbrăţişarea deschisă a pozitivismului şi darwinismului ... oferă „Contemporanului" premisele acceptării şi promovării pe plan estetic a realismului.* IST. LIT. ROM. II, 566, cf. DER, DN^2. *Darvinismul constituie baza ştiinţifică a biologiei generale ca ştiinţă despre legile apariţiei şi dezvoltării lumii vii.* M. D. ENC., cf. DEX, D. FIL.

– Scris şi: *darvinism.*
– Din engl. **Darwinism,** fr. **darwinisme.**

DARWINÍST, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine darwinismului, care se referă la darwinism; (rar) darwinian (**1**). *Nevoia de care vorbim constituie o rămăşiţă organică, din vremurile străvechi, când concurenţa vitală şi concurenţa sexuală, în sensul darwinist al acestor cuvinte, erau încă libere la oameni.* NEGULESCU, G. 111, cf. SCRIBAN, D. *Unele studii darwiniste mi-au căzut în mână tot atunci.* BLAGA, H. 89. *Admiţând variabilitatea darwinistă a organismelor, Miciurin şi Lâsenco au dezvoltat teoria variabilităţii, elaborând principiul diferenţierii a celulelor vii din acelaşi fel de ţesuturi.* CONTEMP. 1953, nr. 356, 7/4, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC. *Cartea ... este străbătută ... de ideea darwinistă a explicării întregii evoluţii a speciilor prin teoria selecţiei naturale.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 4/5, cf. DEX.

2. S. m. şi f. Adept al darwinismului; (rar) darwinian (**2**). Cf. SCRIBAN, D., CADE, DL. *Domnul Răducanu este un darwinist.* T. POPOVICI, S. 18, cf. DM, DN^2, M. D. ENC., DEX.

– Scris şi: *darvinist.* DN^2. – Pl.: *darwinişti, -ste.*
– Din engl. **Darwinist,** fr. **darwiniste.**

DÁSCAL s. m. v. **dascăl.**

DÁSCĂL s. m. **I. 1.** (Învechit, astăzi mai ales familiar) Persoană, de obicei cu calificare specială (iniţial, adesea şi angajată a bisericii), care învăţa carte pe cineva, care preda cunoştinţe elevilor (într-unul sau în mai multe domenii) dintr-o şcoală elementară (v. învăţător, institutor), dintr-un gimnaziu, dintr-un liceu sau, p.ext., studenţilor (v. profesor); (învechit) didascal. (Atestat prima dată în 1475, cf. DERS). *Eu, Ionu dascalu, amu scrisu cu zisa lui Ionu Badului* (a. 1592). DOC. Î. (XVI), 176. *Aceştia amândoi,* [feciorii lu Theod(o)sie] *când era coconaşi, ei învăţa carte la s(ve)ti Arsenie şi-i certa tată-său, să asculte de dascăl.* MOXA^2, 142. *Când va bate tatăl pre fecior, sau fratele cel mai mare, sau dascălul pre ucenic ..., să să pleace.* PRAV. 115. *Agiunge-i ucenicului să fie ca dascălul lui şi sluga ca domnul său.* N. TEST. (1648), 13^r/34, cf. MARDARIE, L. 271/4. *Şi cum îmi zic dascale, ca şi cu lucrul şi cu numele acesta să fiu plecaţilor ai miei ucenici întru învăţătura grammatichiei ... pre aceasta a o tâlcui am gândit.* ST. LEX. 217^v/8. *Dascăl nu să află aici întru moşia noastră să poată învăţa şi să-l înveaţe carte* (a. 1691). GCR I, 288/2, cf. ANON. CAR. *Octoihu ... l-am cumpărat ... când învăţam la dascălul Staicu şi la părintele popa Clain* (a. 1720). IORGA, S. D. XVII, 203, cf. XIII, 108. *Croitoriul nu poate să fie dator, nici ucenicul dascal, nici fiul tată.* IACOV, SYN. 37^v/21, cf. GHEORGACHI, CER. (1762), 213. *Şi-l luă Aristotel, dascalul, de mână şi-l dusă la şcoală.* ALEXANDRIA (1784), 8^v/12. *Fă ce ţi-i voia: ... au zis dascălul meu.* VARLAAM – IOASAF, 9^r/25. *Dascale Aristotele, să iai pre Alexandru mieu să-l înveţi cartea.* ALEXANDRIA (1794), 16/12. *Datoria cea mai mare iaste ceaia ce are ucenicul către dascalul său.* PILDE, 95/2. *Ţiitoarea una de alta numim câte între dânsele să ţin una de alta ..., ca cum: ucenic şi dascăl, tată şi fiu, stăpân şi slugă.* MOLNAR, RET. 59/14. *Bucuros eu voi fi dascălul tău.* SLĂTINEANU, A. 101/14. *Doauo limbi era latineşti, una carea o grăia poporul, şi aceasta o învăţa de la mumă-sa; alta a celor învăţaţi, şi aceasta o învăţa în shoală de la dascăli.* MAIOR, IST. 251/8, cf. id. I. B. 352/2. *Dă-m[i] smerenie şi răbdare, ascultare şi supunere la povăţuirile şi învăţăturile părinţilor şi dascălilor mei.* GRECEANU, Î. 4/28. *Mă duc bucuros în şcoală ..., mă închin mai întâi jupânului dascăl.* FULEA, B. 26/2. *Grecii s-au pus shoala să ni-o strice, între dascăli şi ucenici umblă să bage price.* ZILOT, CRON. 335. *Dacălii cei cu dureare de inimă ... pedepsesc pre ucenicii lor spre luminarea învăţăturilor.* OBLĂDUIREA, VII/5. *Trebuie să duc* [cartea] *la dascălul mieu de limba românească.* ABEŢEDAR, 35^2/10, cf. GOLESCU, P. 109/16. *Tatăl fiului iaste tată, dascălul ucenicului iaste dascăl.* GRIGORIE, L. 132/11, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Dascăl vor de franţozească.* PR. DRAM. 104. *Lasă o sumă mare de bani ca să zidească o şcoală ... şi să se plătească la dascăli din venitul acelor bani.* GORJAN, H. I, 28/33, cf. 111/1. *În pansion ... am tot felul de dascali care, între altele, mă învaţă istoria, gheografia, grămatica.* BUZNEA, P. V. 120/1. *Dascălul râde de băiat când îl aude zicând „liepure" şi-l sileşte să zică „iepure".* CR (1839), 141^1/2, cf. VALIAN, V. [Aradul] *are gimnasiu şi institut de pedagogie pentru dascălii rumâneşti.* RUS, I. II, 65/14. *Musiu Jean, dascăl de ghitară.* PR. DRAM. 207. *Cine ar putea tălmăci ceea ce se petrece în sufletul unui copil în ziua în care strălucitorii săi ochi întâlnesc ... asprele căutături ale dascălului.* NEGULICI, E. I, 36/10. *Nastratin era un hogea (dascăl sau învăţător) Care a rămas de basnu până astăzi tuturor.* PANN, H. 3/5, cf. id. Ş. I, 34/14. *Copilărise cu Ciubăr-Vodă, cu care învăţase carte la dascălul Pascal din Podul Iloaiei.* NEGRUZZI, S. I, 246, cf. POLIZU. *Toate învăţăturile din scoalele ce se aflau se predau tinerilor români de dascălii greci.* BĂLĂŞESCU, GR. XI/14, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 654, LM. *După ce ei vor fi citit multe, fără de a le fi învăţat la dascăli, ei vor crede că sunt foarte înţelepţi.* ODOBESCU, S. I, 189. *Tot mai gândeşti la anii, când visam în academii, Ascultând pe vechii dascăli cârpocind la haina vremii.* EMINESCU, O. I, 140. *V-a ieşit vorba la toţi dascălii că sunteţi mojici şi brutali, mai ales cu copiii de familie bună.* CARAGIALE, O. I, 286. *Cei mai mulţi erau foşti cântăreţi de strană care veniseră la preparandie ca să se facă dascăli.* SLAVICI, O. II, 46. *Şi-şi dete copiii la dascăl ca să înveţe carte.* ISPIRESCU, L. 269. *Dascălul, la tablă, Măsoară calea dintre stele.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 139, cf. DDRF, BARCIANU. *Elevii au nevoie de notele bune ale*

dascălilor. SĂM. II, 339, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Se supuseră acestui curent nou ... odată cu sosirea dascălilor de franţuzeşte.* IORGA, C. I. I, 187, cf. II, 119, TDRG. *Iarna mergea să înveţe buchiile la dascălul Drăgan, iar, cum se împrimăvăra, era luat la câmp.* CHIRIŢESCU, GR. 191. *Predând limba latină, geografia şi matematica ...,* [Asachi] *a fost nu numai dascăl, ci ... a căutat să propage ideile latiniştilor.* DENSUSIANU, L. 181. *Pleca bucuros de-acasă, dar dascălul i-a spus lui Petrea că n-a văzut-o niciodată în şcoală.* AGÎRBICEANU, S. P. 57. *Profesorul de matematici, „dascălul de răcan", care explica trei luni în şir la tablă.* IBRĂILEANU, A. 134, cf. RESMERIŢĂ, D. *S-a pomenit ... dascăl în capitala ţării.* CIAUŞANU, R. SCUT. 68, cf. CADE. *Stăpânirea doreşte probabil să aibă dascăli cu prestigiu.* REBREANU, R. I, 94, cf. MINULESCU, VERS. 263. *Îmi trebuiesc patru ani de aci înainte ca să iau licenţa în Litere şi să pot să câştig şi eu o pâine, ca dascăl.* GALACTION, O. 607. *O scrisoare de la fostul dascăl de limba şi literatura română îl înfăţişa ... ca o mare nădejde a viitorului.* C. PETRESCU, C. V. 30. *A condamnat la moarte pe Socrat, dascălul său venerat.* NEGULESCU, G. 99. *Ce-i cereau dascălii să ştie, nu ştia.* COCEA, S. I, 257. *Şcoala preparandală ...* [îşi] *propunea să dea o oarecare pregătire pedagogică viitorilor dascăli.* CĂLINESCU, I. C. 80. *Trebuie să învăţ la dascăli greceşti şi sârbeşti.* SADOVEANU, O. XIII, 43. *Au adus dascăl un cântăreţ de la biserică.* id. ib. XX, 576. *Ne vorbea răposatul meu dascăl ... de vechimea şcoalei noastre.* MOROIANU, S. 12, cf. SCRIBAN, D. *Primii cercetători care au simţit nevoia numelor populare de animale şi plante au fost ... dascălii de ştiinţe naturale.* BĂCESCU, PĂS. 9. *Dascălul trebuia să înveţe, el întâi, materia de predat.* ARGHEZI, S. XI, 78. *Faţă de mine dascălul manifesta o simpatie deosebită.* BLAGA, H. 69. *Primise să-l facă dascăl de franceză.* CAMIL PETRESCU, O. II, 9. *Organiza ... seminarul de la Socola ..., prin aducere de dascăli din Transilvania.* IST. LIT. ROM. II, 35, cf. 103. *În trăsuri închiriate soseau ... grămăticii şi dascălii de la Academia elinească, scribii şi poeţii cu plete lungi.* BARBU, PRINC. 140, cf. MAGAZIN IST. 1968, nr. 10, 4, M. D. ENC. *Noi, profesorii, am crescut în Conservator tinerele răsaduri de interpreţi, dascăli, compozitori, muzicologi.* M 1974, nr. 5, 8. *Am avut parte, în institut, de doi dascăli minunaţi.* CINEMA, 1975, nr. 9, 6, cf. DEX. *Dascăl înzestrat cu ... calităţi pedagogice, Dimitrie Cuclin, a predat ... armonie, contrapunct şi fugă.* FLACĂRA, 1978, nr. 1 184, 16/2. *Dascălu-nvaţă pruncii lucruri bune.* ALR II 3 734/53, 172, 284, 316, 833. *Şi şcolar de te-am făcut Carte mândră-ai învăţat, Dascăl mare te-am-nălţat.* BALADE, III, 99. ✧ (Învechit şi regional; determinat prin „de copii", „de băieţi", „de şcoală" sau „de dăscălie"). *Zacan Efrem, dascalul de dăscălie a Sebeşului.* PO 10/6. *Atâta cunoştinţă şi învăţătură şi de la dascălii de shoală se poate împlini.* ÎNV. POM. 59/23. *Altul e fratele lui Ion ..., dascăl de şcoală, ... sau cum se zicea pe atunci dascăl de copii.* IORGA, L. R. 12. *Se pregăteau pentru cariera lor învăţând carte elementară ... de la câte un preot sau dascăl de dăscălie.* PĂCALĂ, M. R. 375. *Dascăl de băieţi.* ALR I 1 510/960. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Cea mai bună maică ... este dascăl de moral fiilor săi.* MUMULEANU, C. 4/8. *Muma este cel dintâi dascal ..., de la dânsa începem a lua cele mai dântâi cunoştinţi.* CR (1830), 171[2]/44. ✧ F i g. *În instinct, tot dobitocul dascăl neînşelat are, Ce-i trebuie mai mult altă?* CONACHI, P. 293. *Nevoia e dascăl mare.* SLAVICI, O. I, 391. *Istoria pentru Şincai era dătătoare de învăţături ca şi pentru Micu, care o numea „dascălul tuturor lucrurilor".* DENSUSIANU, L. 48. ✧ E x p r. (Regional) **A sta** (cuiva) **dascăl pe cap** = a bate la cap, a cicăli (pe cineva). Cf. PAMFILE, J. II, 141. *Toată ziua îmi stă dascăl pe cap.* id. ib. ✦ (Astron.; regional; în sintagma) *Dascălu' cu cartea în mână* = nume dat unei constelaţii nedefinite mai de aproape (Oltina – Băneasa). Cf. H II 285. ✦ S p e c. (Învechit) Preceptor[1]. *Porunci să nu iasă necăirea, şi dascăl şi slugi puse lângă dânsul* (a. 1648). GCR I, 133/32, cf. MARDARIE, L. 221/17. *Crescând Ierotocrit, fiul vizirului mare, au poruncit împăratul dascalului de au scos pe Ierotocrit din haremul împărătesc* (a. 1800). GCR II, 178/17. *L-a ţinut cu fel de fel de dascăli, l-a trimis la Paris opt ani, tot prin şcoli bune.* GHICA, C. E. II, 355.

2. (Învechit) Persoană cultivată care activa sau crea într-un anumit domeniu al cunoaşterii, al culturii (îndeplinind, adesea, şi funcţia de dascăl **I 1**). *Era o besearecă aproape de sve[n]ta Sofia şi era strânse cărţi într-însa ..., de le ţinea 4 dascali plini de toată înţelepciunea* (a. 1620). GCR I, 60/25. *Iară după moartea lui Petru, stătu patriarhul în Alexandria anume Ahila, carele întoarsă pre Arie către credinţă şi-l hirotonisi protopopul Alexandriei şi-l puse şi dascal să hie la învăţătură în Alexandria.* VARLAAM, C. 134. *S-au nevoit Măriia Sa de-au cercat pre multe ţări până l-au îndireptat Dumnedzău de-au găsit oameni ca aceia, dascali şi filosofi, de-au scos den cărţi elineşti şi lătineşti toate tocmealele ceale bune.* PRAV. VI. *Când va dzice vraciul că iaste rana de moarte sau nu de moarte, îl vom creade mai vârtos când să va afla că vraciul iaste dascăl, cum le dzic acestora doftori ..., decât are fi altul mai prost, bărbiiariu sau descântătoriu.* ib. 129. *Prepune această îndreptare de leage dă pre limba elinească pre limbă proastă, rumânească ..., cu toată mintea, înţelepţia, arătarea, spunerea şi îndreptarea a cuviosului ... Ignatie Petriţi şi lui Pantelimon ..., dascali desăvârşiţi amândoi* (a. 1652). GCR I, 157/9. *Scrie de portul românilor iscusitul istoric ... care ... pomeneşte un dascal, anume Marţiales.* M. COSTIN, LET. I, 27/38. *Enea ... au cetit nişte stihuri a unui dascal, anume Ovidius.* id. O. 248. *Alăturându-le* [izvoarele] *cu cel elinesc al celor 70 de dascăli.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/46. *Au scris după aceaia unii dascali ai Răsăritului şi ai Apusului împotriva minciunii.* ib. 7/12. *Cartea care s-au scos ... o arătăm în lume a să vedea toată nevoinţa şi grije şi osârdie întru aflarea şi aducerea mărturiilor şi învăţăturilor a mulţi dascali şi istorici aleşi* (a. 1714). GCR II, 8/31. *Foarte înţelepţeşte au lucrat dascalii aceia carii au băgat tocma în sfârşit şi ... tabla leneşilor.* ARITM. (1806), 98/7. *Cărţile celor mai învăţaţi dascali latini ar trebui să le lepădăm.* MAIOR, I. B. 384/22. *Unii din dascalii altor limbi ... nu lipsesc a zice că cu neputinţă iaste a să muta filozofia în limba rumânească.* GRIGORIE, L. 6/1. *Eghipetul se socoate vatra ştiinţelor omineşti şi eghiptenii, întâii filosofi şi dascali ai grecilor.* SĂULESCU, HR. I, 5/26. *Neamul nostru ţine foarte din străbuni ... cele zise de-nţelepţii dascăli ce i-am avut: filosofii şi eroii, ai Eladei fii vestiţi.* PELIMON, S. 10/11. *Dascălii şi-au bătut capul cu probleme excentrice despre nemurirea sufletului.* MAIORESCU, CRITICE, 368. *Iar colo bătrânul dascăl cu-a lui haină roasă-n coate, Într-un calcul fără capăt, tot socoate şi socoate.* EMINESCU, O. I, 132. *Dascălul, ... doctor în medicină, e superior simplului vraci fără titlu.* DR. IV, 169. *Ardealul trebuia să aducă ... mari dascăli, mari gânditori, mari gospodari ai bunului public.* ARGHEZI, B. 53, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Persoană care a adus contribuţii valoroase într-un domeniu de activitate, într-o doctrină etc.; şef al unei şcoli; creator al unui curent; p. g e n e r. îndrumător; sfătuitor (**1**). V. m a e s t r u[2] (**1**), m e n t o r (**2**). *Păstorii şi învăţătorii sânt dascălii şi părinţii noştri cei sufleteşti* (a. 1632). GCR I, 76/27. *Pentru numele acestor sv[i]nţi şi dumn[e]zăieşti bărbaţi dascali şi a besearicii învăţători şi a altor pravoslavnicii împăraţi* (a. 1632). ib. 77/30. *Cei mai mulţi şi cei mai mari şi mai credincioşi dascali dzic, de să va face sânge amestecat între obraze ..., atunce certarea lor iaste moartea.* PRAV. 213. *Începătoriu şi aţâţătoriu acestui lucru să fie fost Marco, episcopul de Efes, carele, ca un dascăl, ... au dat de veste ... să nu primească nimenea acel săbor.* SIMION DASC., LET. 26. *Acesta sv[â]nt şi mare m[u]cinic Dimitrie era ... creştin şi dascal de credinţa d[o]mn[u]lui H[risto]s.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 86[r]/28. *Spun oarecarii dentru dascalii besearecii noastre, cum să fie chemat H[risto]s pre Petru.* CHEIA, ÎN. 7[v]/9. *Dascalii svintei bisearici zic că încă mai întâi decât ceriul şi pământul au zis D[umne]zău cu cuvântul şi s-au făcut putearnicii* (a. 1680–1695). GCR I, 312/10. *Să nu se sminteaască văzând pre dascălul lor*

pătimind pre cruce. ANTIM, O. 9. *Noi, lăsând basmele poeticilor, împărțim ritorica împreună cu dascalii acestui meșteșug în doauo părți.* MOLNAR, RET. 9/12. *Prea lung aș fi de-aș sta a număra pre cei mai dincoace dascali popistășești carii ... mărturisesc ... să se desfacă ... căsătoria.* MAIOR, I. B. 269/6. *Aceasta o credeam fără îndoială, că o încredințează cu un cuvânt toți d[u]mnezeiești părinți și dascali ai besearicii.* GRECEANU, Î. 52/25. *Latinii ... era în preajma Romei, căreia se împotriviră într-un chip deosăbit și se făcură dascălii ei cu împismuirea lor.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 14/26. *Ucenicii lui Petru Maior au răstălmăcit cuvintele dascălului.* RUSSO, S. 47. *Pentru ce, o tu, dascăle de vânătorie sistematică și rațională, n-ai suplinit lipsele legei?* ODOBESCU, S. III, 38. *Tocmai când ... hotărâsem un menu vrednic de-un epicurean inteligent ca tine, vechiul meu dascăl în publicistică, plecași fără să ne luăm ziua bună.* CARAGIALE, O. VII, 307. *Sadoveanu ... vede în el un adevărat dascăl literar.* VARLAAM - SADOVEANU, 119. *Un versificator în stil popular, ca Ioan Barac, a fost, în același timp, și primul dascăl de metrică al lui Heliade.* LL 1972, nr. 2, 69. *Înțelegi nobilul respect al clujenilor pentru dascăli și pentru discipoli.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 5. ✦ (Regional) Maistru (**1**). *Fiind om înțelept și desăvârșit cărtular bun, fu ales de fu mai mare drucar ..., ce se zice fu dascal și mai mare prespre tipariu* (a. 1632). GCR I, 78/4. *Cu multă usărdie am nevoit și dascali de tipografie am adus* (a. 1678). ib. 236/25.

II. 1. (Adesea determinat prin „bisericii" sau „de, la biserică") Cântăreț de biserică; (regional) cantor, diac, psalt, (învechit, rar) psaltichieș, psălticaș. *Au aflat dascalii besericii nostre, cântările psalmilor, cu glasuri cuvioase cântând cântece* (a. 1710). GCR I, 363/34. *A slujit la oraș de a fost dascăl la biserică* (a. 1772). IORGA, S. D. XII, 185. *Biserica de la Cristești ... totdeauna să se afle 2 preuți și 2 dascali la strâni, un țârcovnic* (a. 1822). URICARIUL, XI, 345, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Când moare un bogat, trag dascălii de funie să despice clopotele, iar când îi sarac, abia le hățăn.* CONV. LIT. V, 130. *Și-n țărna scormolită de-atâți dascali și popi De-a lor deșertăciune, un vierme hâdos râde ... Căci nu sunt viermi mai nobili în sânul negrei gropi.* CONTEMPORANUL, I, 136. *Drept dascăl toacă cariul sub învechitul mur.* EMINESCU, O. I, 69. *Un sat ... cu ... niște preoți și dascăli și poporani ca aceia de făceau mare cinste satului lor.* CREANGĂ, A. 1. *Nu te mai ții de casă, ba la popa, ba la dascalul.* CONTEMPORANUL, VII, 5, cf. BARCIANU. [Popa] *pleacă împreună cu dascălu ... după milă.* ADAM, R. 215, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *În bisericile cele mari, se cereau dascăli cu bun meșteșug de cetire și cântare.* IORGA, C. I. II, 117, cf. TDRG. *Era fiul dascălului Rizea de la Biserica Sfântul Gheorghe din Pitești.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. *Sunt și eu oleacă de dascăl de la oraș, zisei eu mândru ..., la biserica din deal.* HOGAȘ, M. N. 143. *Alături dascăli, un băiat cu cădelnița, doi oameni cu praporele și copii cu sfeșnicele cele mari.* LUNGIANU, C. 6, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Hai, dascăle, hai la datorie! murmură bătrânul preot fără să asculte pe fiică-sa.* REBREANU, R. II, 217. *La biserică, ... dascălul toacă meșteșugit.* BRĂESCU, A. 70, cf. id. O. A. I, 370. *Popa dedat cu enoriașii, cu dascălul și cu altarul lui, s-a mâhnit.* KLOPȘTOCK, F. 65. *Veșnică pomenire cântată pe nas de popi și de dascăli mahmuri.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 87. *Credincioșii lipseau, iar popa se certa cu dascălul.* VISSARION, B. 371. *Popa și-a luat dascălul, cădelnița, tipicul, Și-a purces să călăuzească dricul.* LESNEA, VERS. 47. [Preoții] *să fie cu toții în Poduri împreună cu dascălii lor, cu cădelnițe, cărți sfinte și cu toate cele trebuincioase pentru slujbă.* MOROIANU, S. 74, cf. SCRIBAN, D. *Părintele se duce și binecuvântează, dascălul pune în sac partea sfintei biserici.* SADOVEANU, O. XXI, 394. *La țară, dumineca, dascălul clopotește mult, curăță candelele, popa spune Evangheliile.* CĂLINESCU, I. 250. *Se cunoaște că-i ... dascălul de biserică.* CAMILAR, N. I, 141. *Pe nasul dascălului Sopron lacrimile se preling una cîte una și stropesc foile scripturilor.* GALAN, Z. R. 55. *Sosi și preotul ... cu dascălul, cărând cazanul sfințit, de aramă, al bisericii.* BARBU, G. 109. *Zi tu, dascăle, un molifțoi.* TEODORESCU, P. P. 130, cf. ALR I 580, 581, I 510/144, 194, 257, 266, 273, 278, 295, 298, 337, 341, 355, 677, 900. *Dascălu bisericii.* ALR II/I h 179/723. *Popa vine să-mi cetească, Dascălul să mă iubească.* FOLC. TRANSILV. II, 75. *Fie pomenire, Tot cu nouă popi, Și nouă vlădici Și dascăli mai mici.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 86. *Ui, săracu dascălu, Când audi clopotu Lasî coasa-n buruieni Șî ia sacu la pomeni.* FOLC. MOLD. II, 385.

2. (Învechit) Predicator (**1**). *Într-aceea vreame nescare dascăl vine, închinăsă lui greind că fecioreaște ista să va muri.* EV. SL.-ROM. 24[r2]/21. *Oricare dascăl făcând vreo învățătură în svânta biserică ... de va sudui sau va ocărî pre vreun vlădic ..., acesta să va certa.* PRAV. 245, cf. MARDARIE, L. 157/16.

III. (Bot.; prin Transilv.) Bălbisă (*Stachys silvatica*). Cf. PANȚU, PL. 14, ENC. AGR. I, 388, BORZA, D. 164, DEX[2].

– Pl.: *dascăli.* – **Și:** (învechit și popular) **dáscal** (accentuat și *dascál* ALR I 1 510/320, 337, 341, 360), **dáscăr** (DR. IV$_2$, 1 015, ALR I 1 508/24, 77, 93, 100, 103, ib. 1 510/24, 63, 65, 77, 80, 93, 100, 103, ALR II 3 734/29), **dáscâl** (ALR I 580/592, ib. 581/387, 550, 592, ib. 1 510/550), **dáscul** (ALR I 1 501/370) s. m.

– Din ngr. **δάσκαλος,** slavon. **даскалъ.**

DÁSCĂR s. m. v. **dascăl.**

DÁSCÂL s. m. v. **dascăl.**

DASCĂU s. m. (Iht.; prin sud-vestul Transilv.) Boiștean (*Phoxinus phoxinus*). BĂCESCU, P. 28, cf. id. ib. 71, MDA.

– Pl.: *dascăi.*

– Cf. sb. d a s c a „scândură".

DÁSCUL s. m. v. **dascăl.**

DASÍE s. f. (Ortografie; grecism învechit) Spirit aspru, v. s p i r i t (**II**). *Dasia, suflare groasă.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 15[v]/21, cf. 20[r]/16. *Pentru prosodie ..., să zic aceste ... viria ... dasia.* RÂMNICEANU, 23[r]/13, cf. DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 12/8. *Toată lumea se aruncase în dasii și perispomeni ca babele în căței.* NEGRUZZI, S. I, 3. *Toată lumea se silește din ce mai are să mai adaoge și să se mai îmbogățească, dar ei* [oameni fără gust, fără leac de ortografie]! *Ia uitați-vă că și din ce mai avem vor să lepede! Ait! S-a stricat!! S-aaa duuus acum și limba! Ei au lepădat oxiile și psila și dasia! O, drăguțele! Ca de ele de nimic nu-mi pare așa de rău, că parcă era niște floricele.* ap. EMINESCU, O. XII, 414, cf. CADE.

– Pl.: *dasii.*

– Din gr. δασεία.

DASÚPRA adv., prep. v. **deasupra.**

DAȘ s. m. (Învechit și regional) Miel (**I 1**). Cf. IORDAN, în BUL. FIL. VII-VIII, 228, RUSSU, L. T. 123, BRÂNCUȘ, V. A. 139. *Putem considera cuvântul „daș" un element autohton sigur în limba română.* L. ROM. 1989, 519.

– Pl.: *dași.*

– Probabil din traco-dacă. Cf. alb. d a s h .

DÁȘNIC, -Ă adj., s. m. v. **dajnic.**

DÁȘOTĂ s. f. v. **dașovă.**

DÁȘOVĂ s. f. **1.** (Prin nord-vestul Munt. și prin sudul Olt.) Glumă. *Câte dașote, câte prostii.* I. CR. IV, 251, cf. LEXIC REG. 29, UDRESCU, GL.

2. (Prin nord-vestul Munt.) Afacere; interes. Cf. UDRESCU, GL. *Am mâine o dașovă pe la tribunal.* id. ib.

– Pl.: *daşove*. – Şi: (**1**) **dăşotă** s. f.
– Et. nec.

DAT[1] s. n. **1.** Faptul de a d a[3]; (urmat de determinări introduse prin prep. „la") efectuare a anumitor operaţii de prelucrare. *Şi iar visteierele Pană mi-a luoat păntru suţu-miu haine şi scole ce au fust dature, preţ de patru povări* (a. 1631). DRH B, XXIII, 367, cf. CADE, DL, DM, DEX. ✧ (Învechit şi popular) *Datul de mână* (sau *mâinii*) = darea de mână (sau mâinii), v. d a r e (**1**). *Aşa s-au legat înaintea noastră cu datul de mână* (a. 1776). IORGA, S. D. XII, 92. *La încredinţare – datul mâinii – merg mirii, naşii şi rudele mai de aproape.* PĂCALĂ, M. R. 167. *Datul de har* = mulţumită (**2**). *Rugăciunea sau datul de har ce se zice după mâncare.* CORESI, ap. GCR I, 28/8. *Datul sufletului* = agonie. *Când au fost la datul sufletului său, au spus şi au mărturisit* (a. 1760). GCR II, 74/29. ✦ (Învechit) Informaţie. *Pe lângă aceasta să-ţi mai recomand aicia a căuta ... prin arhivele turceşti daturi despre dreptul nostru public.* GHICA, A. 101. *Datul istoric decisiv este că extrema limită a Munteniei despre Oriinte se oprea lângă Chilia.* HASDEU, I. C. 5.

2. Punct de la care pleacă un raţionament într-o discuţie, într-o argumentare; fapt din care rezultă sau se deduc altele; noţiune fundamentală. V. d a t ă[2] (**1**). *Aşadar acesta e datul, realitatea.* CAMIL PETRESCU, U. N. 31, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (Învechit şi regional) Dar[2] (**1**); p. e x t. mită (**1**). *Tot datul cel bun de la părintele luminelor să pugoară.* DOSOFTEI, V. S. [predoslovie] 2[v]/19. *Mult îndemna pre voievod şi pre grec să silească pre arhierei şi cu bine, şi cu dat să facă părtaşi.* CANTA, LET. III, 183/10. *Le-ai plătit de douo ori cu lucru şi cu daturili.* JIPESCU, O. 62. *Slugi înşelătoare ... la luat lacomi, la dat scumpi.* IORGA, I. L. I, 548. *În acelaşi timp cu datul, femeia primeşte şi dânsa alţi moşi.* PAMFILE, S. V. 9. *Se vede treaba c-am plecat numai pe dat.* ŞEZ. IV, 2. *Datu de la altu anevoie şi puţin ţine.* în DA I/III. ✦ (Prin sudul Transilv.; la pl.) Darurile pe care mireasa le face la nuntă mirelui şi familiei acestuia, exceptând zestrea. *Voatra dă de ştire părinţilor feciorului şi se înţeleg să se întâlnească la un birt undeva ... şi se înţeleg din zestre şi din date.* CONV. LIT. XXIV, 919. ✦ (Învechit şi regional) Plată (**1**). *Şi când a fost la datul banilor, n-au vrut să ni-i dea* (a. 1704). URICARIUL, XXI, 155. *Datoria iaste ... răfuită din alte socoteale de daturi.* PRAVILA (1814), 12/21. *Adusu-mi-ai bani de dat, Ori vinul ţi s-a ciuntat?* BIBICESCU, P. P. 294. ✧ *Dat* (sau *daturi*) şi *luat* (sau *luaturi*) = încasare şi plată. *Datul şi luatul ce se întâmplă între ţăranii cei proşti.* ap. TDRG. *Au fost ... trebuinţă ... de a revedi sămile luaturilor şi a daturilor* (a. 1831). URICARIUL, II, 217. *400 lei pre lună pentru doi contabili, unul însărcinat cu luaturile şi altul cu daturile.* I. IONESCU, M. 301. ✦ Dare (**6**). *Şi cum voi face darea şi datul să-l poci plăti?* CORESI, EV. 399, cf. ANON. CAR.

4. (Învechit şi regional) Soartă (**I 1**); datină (**2**). *Grăi omeneaşte din datul lui D[u]mnezău.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 85[v]/5. *Asta ţi-este datul tău.* CARAGIALE, T. I, 49. *Aşa-i datu fetelor.* DENSUSIANU, Ţ. H. 348. (Pleonastic) *Aşa mi-e datul sorţii, Să n-am eu pe băiatul meu La cap, în ceasul morţii!* COŞBUC, P. I, 193. ✦ (Popular) Farmec, vrajă; boală atribuită farmecelor, vrăjilor etc. Cf. HEM. *Copila să-nflorească, Pe loc să se curăţească De fapt, De dat, De pără, De ură, De-ntristare şi de vătămare.* ALECSANDRI, T. I, 366, cf. N. LEON, MED. 125, CADE, DL, DM, DEX, H II 122. *Să se spargă Toate pagubele, Daturile, Fapturile, Descântecile, Farmecele şi vrajele.* TEODORESCU, P. P. 385. *Şi frumos pe obraz m-am spălat De fapt, De dat.* MARIAN, D. 122, cf. I. CR. I, 15. *Mândru să mă curăţ de toate datele.* PÂRVESCU, C. 70. *Farmec, fapt, am dat.* PĂSCULESCU, L. P. 119, cf. 128, PAMFILE, B. 28.

5. (Învechit) Durată. *Pentru să nu mâiu însumi fără tine datul vieţii.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 242/9.

6. (Învechit) Dată[2] (**I 1**). *Veniturile ei de la datul acestora într-un an.* ŞINCAI, HR. I, 320/22.

7. Bătaie, lovire. *Se opri din dat.* STĂNCESCU, B. 299. *Avea băţ ca de nebun ... Ca la dat să fie bun.* ŞEZ. IV, 130. ✦ (Învechit) Tragere (**V**). *Au vestit fermanul cel despre întărirea Domniei Sale în Adunarea ţării între datul cu tunurile.* ŞINCAI, HR. III, 171/32.

– Pl.: (învechit şi popular) *date* şi *daturi* şi (învechit) *dature*.
– V. **da[4]**.

DAT[2], **-Ă** adj., s. f. **I.** Adj. Pus la dispoziţie, oferit, acordat; înmânat, transmis, dăruit. *Urmând sfatului dat, deşertă plosca.* NEGRUZZI, S. I, 245, cf. COSTINESCU, DL, DM, DEX. (Substantivat) *Nu ţi-i de dată, Cum ţi-i de nadă.* I. CR. III, 87. ✧ E x p r. **La un moment dat** v. m o m e n t (**2**). **În cazul dat** = în acest caz, în cazul de faţă. Cf. DL, DEX. **Dat fiind (că ...)** = ţinând seama de ... (sau că ...). Cf. DL, DEX. **Dat dracului** v. d r a c. **Dat uitării** = uitat, părăsit. Cf. DL, DEX. (Regional; despre fete) **A fi bună dată** = a fi bună de căsătorit. *Fost-am şi io-odată fată, Maica-a zis că-s bună dată.* VICIU, GL. (Regional) **A fi dat** = a fi îndrăgostit. Cf. ŞEZ. V, 69.

II. S. f. (Adesea, construit cu determinări care precizează sensul, formează locuţiuni şi expresii) Timpul sau momentul în care are loc un fapt sau o întâmplare. *Se aud lătrăturile unui câine de fiecare dată când vine sau pleacă lume străină.* CAMIL PETRESCU, T. I, 533. *A fost singura dată în trei luni când au vorbit atât de lung.* C. PETRESCU, C. V. 356. ✧ L o c. a d v. **Data viitoare** = într-o împrejurare viitoare, cu prilejul ulterior. *Să ştiţi că vă aduc data viitoare un ulcior cu ţuică.* SADOVEANU, O. XXI, 304, cf. DL, DM, DEX. **Data trecută** = în împrejurarea trecută, cu prilejul anterior. *Ca şi data trecută, aruncară făina pe jos.* ŞEZ. I, 66, cf. DL, DEX. **(De) data aceasta** (sau **asta**) ori **de** (sau **cu**) **astă dată** sau **în data aceasta** (ori **în această** sau **ceastă dată**) sau **această** (ori **astă** sau **cu astă**) **dată** = în împrejurarea în care ne găsim acum; acum. *Deci priimeaşte această dată atâta den truda noastră.* M. COSTIN, LET. I, 214/9. *Suiţi-vă în ceastă dată.* BIBLIA (1688), 186[2]/55. *Această dată au nemerit mai bine.* DRĂGHICI, R. 51/2. *De astă dată însă vă rog să-mi răspundeţi categoric.* VLAHUŢĂ, O. A. 431. *Data aceasta, Cantemir, furios pentru noua prădăciune a stăpânirii sale, urmări cu patimă pe dătătorii de foc ai craiului.* IORGA, L. I, 313. *Prin exagerаţie şi fanatism ... biruinţa se câştigă în data aceasta.* id. ib. II, 5. *De data aceasta n-ar fi o luptă, ci s-ar vedea simple trupuri ... cum aleargă mecanic, în dorul de viaţă.* SAHIA, N. 18. *În localitatea Voineasa ... s-a folosit termenul „mânecar" ..., de data aceasta cu sensul specializat de „cămaşă ... de la brâu în sus".* Z. MIHAIL, T. P. 58. *Aşa au scăpat şi cu astă dată de moarte.* SBIERA, P. 28. *Tot eu te voi scăpa şi de data asta.* ŞEZ. IV, 4. **Pe dată (ce ...** sau **cum ...)** = îndată, imediat (ce ... sau cum ...), numaidecât; în momentul când ... *Orice fecior o vedea Pe dată o şi-ndrăgea.* TEODORESCU, P. P. 152. *Ea, pe dată ce-auzea, Printre slugi se furişa.* id. ib. 501. *Dumnezeu ca un tată, Cu mila nemăsurată Nu se porneşte pe dată Cum facem rău să ne bată.* ŞEZ. IX, 167. **Întru** (sau **la**) **acea dată** = în acel timp, atunci; imediat. *La acea dată sfătuindu-se şi boierii ţării dempreună cu episcopii.* URECHE, LET. I, 180/23. *Iară de-şi va mai îngădui firei într-acea dată, şi va socoti ... să va apuca şi-l va ucide.* PRAV. 318. *Când o vor răpi* [pe fată], *într-acea dată au voie să-i ucigă.* ib. 395. *Şi aşa s-au curăţit ţara de turci întru acea dată.* M. COSTIN, LET. I, 219/30. (Regional) **De dată** = de mult, de când ştim, de totdeauna. *Noi suntem şchei, aşa ne-am pomenit de dată.* DR. V, 6. 23. **O (singură) dată** = într-un singur caz, rând etc. *Să mai sărut o dată pământul ţerei mele!* ALECSANDRI, P. III, 296. *N-am păţit eu asta numai o dată în viaţa mea.* CREANGĂ, P. 124. *Când era să iasă, îşi mai aruncă ochii o dată prin grajd.* ISPIRESCU, L. 3. *O singură dată a văzut marea.* M. ELIADE, O. I, 11. *Cercetătorii ... au*

despuiat toate textele o singură dată. Z. MIHAIL, T. P. 65. *Să nu ne mai întâlnim Numai sâmbăta o dată, Duminica ziua toată, Alte zile-arareori, Într-una de nouă ori.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 62. **Nu o dată** = în repetate rânduri, de multe ori, adesea. Cf. DL, DEX. **O dată** = în acelaşi timp ..., cu acelaşi prilej, concomitent, simultan. *Nu te ocupa de multe trebi o dată.* NEGRUZZI, S. I, 248. **Altă dată** = cu altă ocazie. *Am să te pui la o sută de lei amendă, ca să te învăţ minte altă dată să nu vrei să juri!* SNOAVA, IV, 63. **O dată pentru totdeauna** = definitiv. *Ei trebuie să înţeleagă odată pentru totdeauna că forţa braţelor noastre întrece forţa tuturor motoarelor.* SAHIA, N. 36. **Încă o dată** = din nou, iarăşi; a doua oară. *Încă o dată am iubit.* NEGRUZZI, S. I, 51. *Te rog încă o dată de vei veni ... să te faci că nici mă cunoşti.* id. ib. 62.

III. S. f. **1.** (Regional) Soartă (**I 1**). *Când se ridică de pe scaunul pe care a şezut* [preotul], *îl clătesc, anume ca să-şi clătească data.* MARIAN, S. R. I, 178. *Eu strig pe Lacu, Lacu pe Dracu, Dracu pe data mea.* PAMFILE, CR. 214. *Eu n-am mumă, tu n-ai tată, Amândoi suntem d-o dată.* BIBICESCU, P. P. 25. ✧ Expr. **Aşa-i** (sau **i-a fost** cuiva) **data** (sau **dată**) = aşa îi este sau i-a fost sortit. *La cătană aşa-i dată, Ca să steie ne-ngropată.* DOINE, 93. *Aşa nouă ne-a fost dată Să plec cale-ndepărtată.* ŞEZ. III, 155. *Aşa-i data fetelor Să scrie cătanelor.* HODOŞ, P. P. 208. *Aşa-i data la ficiori, Când li-i mai drag să trăiască ... Atunci casa-şi părăsesc.* id. ib. 218. **Cum e data** (cuiva) = cum îi este sortit (cuiva). *De băut în ce să-i dau? – În ciubărul porcilor, Cum li-i data robilor.* POMPILIU, B. 51. *Cum ţi-i data, aşa ai s-o păţeşti.* REV. CRIT. II, 122.

2. (Învechit) Obicei (**1**); lege, drept. *Aşezăturile şi datele lor.* CP 210. *Cum iaste dată* [= cum îi este îngăduit, după lege] *bărbatului să-şi lase muiarea, când o va găsi făcând preacurvie, aşa iaste dată şi muierii să-şi lase bărbatul.* PRAV. 142. ✧ Expr. (Regional) **Cum** (sau **precum**) **e data** = după obicei, cum se cuvine; în toată regula. *Cu lăutari s-aducem fata Cu vin şi chef, precum e data.* COŞBUC, P. I, 241. *Turta fu pusă pe vatră şi coaptă, cum e data.* RETEGANUL, P. I, 61. *Staţi ... până merg eu ... să mă gat, cum e data să meargă omul.* id. ib. III, 9. *El începu a slăbi, ba era slab cum e data.* id. ib. V, 3.

– Pl.: *daţi, -te.*

– V. **da**[4].

DATÁ vb. I. **1.** Tranz. (Complementul indică o scriere, un act, o scrisoare etc.) A pune data[2] (**1**). Cf. I. GOLESCU, C. *Raporturile comisiei şi anaforalele înaltului cler, datate de pe la sfârşitul aceluiaşi an, se unesc a înfăţoşa starea lucrurilor* (a. 1853). URICARIUL, IV, 432/24. *Din vama Sibiului datează el faimosul ordin de zi pe armată, o adevărată imprecaţiune în contra zavergiilor.* GHICA, S. 115. *Vei fi surprins, desigur, că-ţi mai scriu după o tăcere de aproape un an, şi ... că datez scrisoarea de la Luc-sur-mer.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 85, cf. ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., CADE. *Peste două sau trei zile, s-a mutat în frumosul palat al tatălui său de la Galata, de unde datează proclamaţia sa din 25 februarie.* OŢETEA, T. V. 180. ✧ Refl. pas. [Diploma] *se datează din 22 martie, anul 882 de la întemeiarea Romei* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 23/28.

2. Tranz. A stabili data exactă a unui eveniment sau a unui fapt din trecut. *Tradiţiunea şi manuscrisele datează întemeierea statului moldo-român de la uciderea bourului sălbatic de Dragoş-Vodă.* ASACHI, S. L. II, 45, cf. PONTBRIANT, D. *În epoca dintâi, ... pe care am datat-o de la Constituanta din 1866 până la Camerile revizioniste din 1884, darul vorbirii se preţuieşte ... în sine însuş.* MAIORESCU, CRITICE, 517, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *L-am datat în sec. V a[nte] Christos şi nu cred că trebuie să revin asupra acestei datări.* PÂRVAN, G. 18, cf. DN[2], M. D. ENC. *Dintre controversatele ipoteze ..., mai probabilă pare aceea care o datează* [opera lui Dioscoride] *pe la sfârşitul secolului al II-lea.* BUTURĂ, EB. I, 12. *Din epoca agresiunii avare datează prima atestare probabilă a limbii daco-romane (adică române, căci aportul slav nu a modificat structura limbii, care e latină, ci numai lexicul).* PATAPIEVICI, C. L. 111. ✦ Intranz. A fi perimat. *Nudul mi se pare formula însăşi care asigură eternitatea în artă ... Costumul datează.* CĂLINESCU, C. O. 204.

3. Intranz. (Adesea cu determinări introduse prin prep. „din", „de la", „de" etc.) A începe să existe, să se producă; a apărea, a exista, a avea loc. *Oraşul balnear Baden-Baden datează încă din zilele împăratului Traian.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 80. *Ideea uniunii ... datează la români din cea mai bătrână Antichitate ..., se află înscrisă pe fiecare pagină a istoriei noastre.* VOCEA OLTULUI (1857), 9[3]/25. *În Prusia ... organizaţiunea instrucţiunei poporului datează încă din secolul XVI.* GHICA, C. E. II, 397. *Inchiziţia datează în principiu de la Friederich Barbarosa.* FILIMON, O. II, 124. *Această dărnicie a ţărilor noastre ... datează până mai de ieri* (a. 1862). URICARIUL, V, 148/23, cf. PONTBRIANT, D. *Prelecţiunile populare care se ţin în sala Universităţii de Iaşi datează din anul 1863.* CONV. LIT. I, 12. *Este o bucată care nu datează de ieri numai şi care are autoritate pentru că se joacă în public.* BARONZI, M. 31/21, cf. LM. *Aceste numiri latine datează de la Boëthius, filozof.* MAIORESCU, L. 56. *Acolo era şi o colecţie de noue arme de foc numite sănete, de la care datează schimbarea tacticei rezbelice* CALENDAR (1855), 117/12. *Socialismul, ideea ca atare, datează din cele mai îndepărtate timpuri.* LUC. II, 51, cf. TDRG. *Din ziua aia datează prietenia lui Conu Mişu cu Nicuşor.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 25, cf. CADE. *Schimbarea directivei datează din aprilie.* TITULESCU, D. 153. *Constantin Lipan deschise capacul gravat al cronometrului de aur, cadou de logodnă datând de peste două decenii.* C. PETRESCU, C. V. 11. *Colecţie, care data de pe vremea lui Tarquiniu cel bătrân.* NEGULESCU, G. 63. *Din aceeaşi vreme datează traducerile lui Odobescu.* VIANU, L. R. 78, cf. DL, DM. *Ideea ... datează sub diverse forme din Antichitate.* COTEANU, S. F. II, 10, cf. DN[2]. *S-au găsit săbii de bronz datând din a doua jumătate a mileniului al II-lea î.e.n.* H. DAICOVICIU, D. 11, cf. G. BARBU, A. V. 14. *Într-o scrisoare datând din 1937, el precizează că ... a pornit pe un drum nou.* M 1974, nr. 12, 15, cf. M. D. ENC., DEX. *Un sarcofag datând din secolul al II-lea.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 14. *Din 1793 datează textul lui Johann Friedel ... despre portul din Banat.* Z. MIHAIL, T. P. 19. *Amintim însă că cele mai vechi ştiri despre ţesăturile de lână, denumite scoarţe, datează din secolul al XVI-lea, anume din vremea lui Despot-Vodă.* PAVEL, S. E. 214. *Biserica românească* [din Feldioara] *... datează din anul 1788.* RL 2005, nr. 4 547. ✦ (Rar) A deveni cunoscut. *Unele romane care datează de-a doua zi.* ALAS 25 VIII, 1935, 10/4.

– Prez. ind.: *datez.*

– Din fr. **dater.**

DATÁBIL, -Ă adj. Care poate fi datat (**1**). *Resturile arheologice scitice – databile – nu încep în sudul Rusiei decât în sec. VII.* PÂRVAN, G. 4. *Epica populară ... mai uşor databilă, datorită conţinutului ei, prezintă antagonismele sociale.* IST. LIT. ROM. I, 473, cf. DEX.

– Pl.: *databili, -e.*

– Din fr. **datable.**

DATÁRE s. f. Acţiunea de a data şi rezultatul ei. **1.** Cf. data (**1**). *Nuvela ..., după propria lui datare, spui şi eu după cum este şartul şi datina lui.* ODOBESCU, S. III, 197, cf. DDRF. *Cutremurul de la 1802 ... ajută din parte-i la această scriitorul o compune în 1829.* VIANU, A. P. 60. *Datarea unor tipărituri pe baza caracteristicilor grafice.* CL 1973, 171, cf. DEX.

2. Cf. data (**2**). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Evident că, pentru o operă literară lucrată astfel, orice încercări de datare sunt zădarnice.* IORGA, L. II, 568. *Aceasta din urmă împrejurare face foarte grea caracterizarea şi datarea satelor din*

bronzul IV. PÂRVAN, G. 454, cf. RESMERIȚĂ, D. *E un nou argument pentru datarea cronicei din timpul lui Bela al II-lea.* BRĂTIANU, T. 213. *Am căpăta o datare greșită.* CĂLINESCU, I. C. 113, cf. VIANU, A. P. 60. *Datarea e ... nu foarte sigură, deși unele aluzii fugare ... ne fac să înțelegem că ne aflăm cândva, în preajma celui de-al Doilea Război Mondial.* CONTEMP. 1975, nr.1 500, 4/10, cf. M. D. ENC., DEX, Z. MIHAIL, T. P. 27.

3. Cf. d a t a (**3**). Cf. DEX.

– Pl.: *datări.*

– V. **data.**

DATÁT, -Ă adj. **1.** (Despre scrieri, acte sau scrisori; p. e x t. despre obiecte) Care poartă dată[2] (**2**). Cf. d a t a (**1**). Cf. PONTBRIANT, D. *O scrisoare a răposatului Dimitrie datată din Neapol de la 12 ianuarie 1872.* MAIORESCU, D. I, 9, cf. DL, DM. *Scrisoare datată 26 iulie 1956.* M 1974, nr. 7, 22, cf. DEX. *Descoperă un covor datat 1874.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 4. *Uneori un singur pom ocupă întreaga suprafață sau grupuri de pomișori se repetă pe suprafața scoarței, după cum s-a constatat pe o scoarță datată 1847, din Bosia–Iași.* PAVEL, S. E. 60.

2. (Despre fapte, evenimente etc.) Căruia i s-a stabilit data[2] (**1**). Cf. d a t a (**2**). Cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *datați, -te.*

– V. **data.**

DÁTĂ[1] s. f. **1.** Timp precis (exprimat în termeni calendaristici) când s-a produs sau urmează să se producă un eveniment, un fapt etc. *Istoriografii pământeni și acii străini diferează în data acestui eveniment.* ASACHI, S. L. II, 45, cf. STAMATI, D. *Miron și alți hronicari au scris mai toți după tradiții, fără a îngriji datele.* NEGRUZZI, S. I, 202. *Dacă am cunoaște textul original al acestor documente și dacă am ști cu siguranță că data lor este a[nul] 1400, atunci am trebui să respingem numaidecât autenticitatea.* CONV. LIT. XX, 274, cf. CADE. *Data nașterii.* NEGULESCU, G. 67. *Niciun vapor românesc nu pleca la acea dată spre Rotterdam.* BART, E. 247, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *La data când s-a înființat târgul, în anul 1834, satul Bivolari exista ca așezare rurală.* PAVEL, S. E. 13. *Solicita amânarea dezbaterilor pentru o dată ulterioară.* RL 2005, nr. 4 600.

2. Indicație exactă a timpului (exprimat calendaristic) care apare pe un document, pe o scrisoare, pe o lucrare etc. *Pe volumul lor ai pus data 1878–1890.* MAIORESCU, CRITICE, 568. *Am găsit ușa închisă și biletul ăsta pe ușă ... Uite, scrie data 15 octombrie 1937.* CAMIL PETRESCU, T. III, 53.

– Pl.: *date.*

– Din fr. **date.**

DÁTĂ[2] s. f. **1.** (Mai ales la pl.) Fapt sau lucru dat sau stabilit (de știință) care servește ca bază pentru un raționament, ca punct de plecare pentru o cercetare etc. V. d a t[1] (**2**). *Numărul „boierilor dă neam" în catagrafie este de 515, iar după datele de la vistierie 518* (a. 1819). DOC. EC. 228. *Date asupra povernelor de rachiu, ceară, ulei, asupra săpunăriilor și „fabricilor" de testemeluri; rezumat* (a. 1832). ib. 518. *Aș putea, cu datele pe care le am despre viața și firea ta, să-ți dovedesc că „pesimismul" tău nu e deloc sincer.* VLAHUȚĂ, O. A. 326. *La datele adunate de Marinescu vin să se adaoge acelea pe care le găsim într-o broșură a lui Petru Maior.* DENSUSIANU, L. 49. *Împletirea amorfă, cu date cotidiene, cu analize amănunțite, aparține istoriei false, create de istorici.* M. ELIADE, O. I, 27. *Să reducem problema la datele ei cele mai simple.* NEGULESCU, G. 129. *Catolicismul atrage în desbaterea acestei probleme* [raportul dintre creștinism și națiune] *două noțiuni cari turbură enorm claritatea datelor problemei.* STĂNILOAE, O. 13. *Nu am datele necesare.* DA. *Datele științei au fost totdeauna controlate prin practică, prin experiență.* CONTEMP. 1951, nr. 224, 3/1. *Barocul ... nu face altceva decât să dezvolte datele prime ale clasicismului.* CĂLINESCU, I. 15, cf. 285. *Datele, cunoștințele pe care voi să le fixăm sunt mai întâi alese.* RALEA, O. 93. *Mi-ar fi trebuit date precise.* DAVIDOGLU, M. 90, cf. DL, DM, DEX. *Date etnografice prețioase privind costumul din alte epoci aduc informațiile scrise.* Z. MIHAIL, T. P. 18. *Se impunea sistematizarea și sintetizarea datelor numeroase și disparate.* BUTURĂ, EB. I, 7. *Despre vechimea acestui mobilier găsim date în studiile arheologice.* PAVEL, S. E. 25. *Nu va încerca oare acesta, umilit în toate datele fundamentale ale existenței sale, să le arate celorlalți, ... că, în ciuda a tot ceea ce i s-a întâmplat, el a rămas un om asemenea lor.* LIICEANU, J. 5. *Nu aveți acces la datele din judecătorie decât dacă sunteți avocat sau delegat notarial.* RL 2004, nr. 4 263. *Din datele de până acum, virusul nu s-a modificat.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 825. ✦ (Mat.) Fiecare dintre numerele, mărimile, relațiile etc. care servesc pentru rezolvarea unei probleme sau care sânt obținute în urma unei cercetări și urmează a fi supuse unei prelucrări logice sau matematice. Cf. M. D. ENC.

2. (Informatică) Reprezentare a unei informații sub o formă convențională, conform tratamentului calculatorului. *Cel interesat poate accesa baza de date din orice gară.* RL 2004, nr. 4 263.

– Pl.: *date.*

– Din fr. **donnée** (după *dată*[1]).

DÁTICĂ s. f. (Regional) Bucată de lemn lungă și subțire, folosită ca element de sprijin la un joc de copii; (regional) popic[2] (**I 1**) (Ghilad – Deta). Cf. ALRT II 36. *Îl punem pră daćică (ũ lìemn lung cam dă tri mietri).* ib.

– Pl.: ?

– Et. nec.

DÁTINĂ s. f. **1.** (Astăzi rar) Regulă (**2**); normă (**2**), rânduială (**I 1**), convenție; lege fixată și nescrisă. *De acea săritură a oștenilor lui Ștefan-Vodă, cum s-au și dat harțul lui Vasilie-Vodă înapoi, cum este dedina harțului ... au și plecat steagurile lui Vasile-Vodă înapoi fuga.* M. COSTIN, LET. I, 316/16. *Acum era datina ca toți episcopii să se facă dintră călugări.* MAIOR, I. B. 389/21. *Este datina românilor a pune articulii după nume.* id. ib. 244/15. *Unde fundul pământului e rău, acolo în vremea răsădirei leamnelor lipsește să sapi groapa mai mare de cum e datina.* ÎNV. POM. 42/4. *Datina de a ține săbor mare în tot anul a fost întărită și de principii Ardealului.* FM (1843), 27[1]/18. *Învățătorii au luat acea datină rea de lasă să silabisească și să cetească pruncii toți laolaltă.* PETROVICI, P. 174/2. *Din fire ori din datină sânt bărbătești ..., „părinte", „frate".* BĂLĂȘESCU, GR. 18/11. *Voi întreprinde dară ... a proba Preafericirei Voastre cu dreptul bisericei universale, cu sânte canoane în mână, cu dreptul, cu usul, cu datinele consacrate de seculi ale bisericei Daciei* (a. 1865). URICARIUL, X, 369. *Te cat pe tine, ca să ne prindem împreună frați de cruce ... cum e datina vitejilor.* ALECSANDRI, T. I, 444. *Este timp a vorbi despre oarecare datini ce sunt pe vapoare.* BOLINTINEANU, O. 289. *Dacă acest uz avea rațiunea de a fi ... astăzi, când s-a pierdut orice valoare ..., a rămas numai ca o datină.* CONTEMPORANUL, I, 500. *Rămâneți în umbră sfântă, Basarabi și voi Mușatini, Descălecători de țară, dătători de legi și datini.* EMINESCU, O. I, 149. *Alecsandri este și va rămâne pentru tot timpul o comoară de adevărată poezie, de limbă sănătoasă, de notații caracteristici asupra datinelor sociale.* MAIORESCU, CR. I, 120. *Ce să-i fac eu, dacă așa e basmul? Va să-l spui și eu după după cum este șartul și datina lui.* ODOBESCU, S. III, 197, cf. DDRF. *Cutremurul de la 1802 ... ajută din parte-i la această datină, care ar trebui cât mai iute desființată.* IORGA, C. I. II, 45. *Răsăritul ... dădea norme de arhitectură bisericească pe care le-au îmbinat pe încetul cu datinile deosebite ale Apusului.* id. ib. III, 10, cf. TDRG. *Așa era pe-atunci datina-n poiană: muncă-n devălmășie și-mpărțeala frățească.* MIRONESCU, S. 66. *Au rămas doar ciorile Să păzească morile – Morile ce macină După vechea*

datină. MINULESCU, VERS. 311. *Necunoscând datinele vânătoarei de lupi, am aşteptat liniştit semnalul de plecare.* COCEA, S. I, 9. *Datinile interpretate şi aplicate de boieri sunt înlocuite cu dreptul scris, care îngrădeşte într-o măsură oarecare arbitrarul boierilor.* OŢETEA, T. V. 35. *Mă simt legat prin sete de vietatea care va muri La ceas oprit de lege şi de datini.* LABIŞ, P. 38. *Pe vremea aceea existau nişte datini pe care erau nevoiţi să le respecte chiar şi domnitorii.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 64.

2. Obicei strămoşesc moştenit, consacrat prin vechime şi transmis din generaţie în generaţie, caracteristic unei colectivităţi umane; tradiţie (**1**). *Probus scrie că ..., dându-le pământuri de agonisit, i-au aşezat; Aceştii* [bastarnii] *de aci înainte pururea au trăit după legile şi datinile romanilor.* MAIOR, IST. 47/6, cf. id. I. B. 10/1. *Nu e datina sau obiceiul ca să aibă învăţătoriul şi grija aceaea, adecă: cum se poartă pruncii pe uliţă.* PETROVICI, P. 39/12, cf. LB. *Noi numele tragem, împreună şi datinele avem De la vechii romani.* SUCIU, S. 4/6. *Mois, crescut în Egipt, mai conserva d-acolo Şi datin' şi doctrine.* HELIADE, O. I, 383, cf. I. GOLESCU, C. *După moarte-i iară se dumică monarhia, împărţindu-se ţerile dupre datina epohei acelia.* SĂULESCU, HR. I, 214/3. *Dupre datina domnilor vechi, a zidit şi el o mănăstire.* ASACHI, L. 3^2/48, cf. VALIAN, V. *Dintre datinile lor mai însămnăm: ... a se arde văduvile cu bărbaţii ... morţi.* RUS, I. III, 90/21. [Românii] *păstrară a lor guvern propriu, naţionalitatea, religia, datinele şi limba.* IST. M. XXI/15, cf. POLIZU. *Ospitalitatea ... o găseşte în curăţenia inimei acelor români fideli datinelor şi limbei naţionale.* PELIMON, I. 91/6. *Ne-au stricat toate datinele şi obiceiurile noastre cele bune.* FILIMON, O. I, 184. *El află căile civilizaţiei în limba şi datinile poporului român* (a. 1861). IORGA, S. D. XVIII, 53, cf. PONTBRIANT, D. *Rezultară pentru toţi tradiţiuni energice, ce era columnele fundamentale pe care se răzima datinele nescrise înrădăcinate în popor.* CONV. LIT. I, 131, cf. ib. III, 3. *O ţară nu-şi schimbă datinile decât cu-ncetul, cu chibzuială.* ALECSANDRI, T. 1 365, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 74, LM. *Vom cerca într-astfel să lămurim oareşicum vechile noastre datine.* ODOBESCU, S. I, 192. *Acum, prins cu mâna în sac, ... după datinile noastre, cu moarte trebuie să mori.* ISPIRESCU, L. 76, cf. DDRF. *Doamnă, datina străbună e mai mult decât o lege.* SĂM. I, 205, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Iar după datina străbună ... El nu bea până ce închină.* IOSIF, V. 48. *Fu cinstit cu băutură şi cîţiva gologani, cum e datina.* REBREANU, I. 169, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Satul cu ideile lui, cu casa părintească, cu amintirile, cu datinele şi trecutul lui, rămâne în urmă.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 17. *Poporul, ... călcând peste datinele şi superstiţiile religioase, a îndrăznit să ridice un rug.* COCEA, S. I, 108, cf. VOICULESCU, POEZII, I, 12. *Mai presus decât trecătoarele stăpâniri lumeşti, l-a guvernat o lege nescrisă: datina.* SADOVEANU, O. XX, 352, cf. PILLAT, P. 95, BRĂTIANU, T. 87, BĂCESCU, PĂS. 185, ARGHEZI, B. 118. *Vine ca o datină Noaptea de coşmar.* LABIŞ, P. 179. *Dumneata strici datinile.* BARBU, G. 195, cf. STOICESCU, S. D. 73. *Dascălul ... cam amestecă datinile mai ales la nunţi.* BĂNULESCU, I. 117, cf. M. D. ENC., DEX. *Peisajul deluros din inima Transilvaniei, datinile de acolo ... sunt însăşi fiinţa lui lirică.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 1/10. *Datina străveche cerea ca o ceată de 7 sau 9 flăcăi să aducă bradul.* BUTURĂ, EB. I, 43. *Sărbătoarea Rusaliilor se potrivea cu datinile şi obiceiurile tracilor, care credeau în nemurirea sufletului şi aveau un foarte elaborat cult al strămoşilor.* PAVEL, S. E. 210. *Gospodarii din Giulvăz obişnuiau, după datina locului, să încingă hore.* RL 2005, nr. 4 603. *Datinele poporului român la înmormântări* [Titlu]. POP., ap. GCR II, 344. *Aşa ne-am pomenit! Aşa e datina noastră.* FRÂNCU – CANDREA, M. 56. *Cu pahar vin închina, C-aşa este datina.* PĂSCULESCU, L. P. 207, cf. ŞEZ. VIII, 173. *Şi după obiceiul de atunci, peţitorii întrebau întâi de părinţi ş-apoi urmau toate datinile.* SNOAVA, III, 98. *Foiţică ş-o lalea, Că te-om scăpa de belea Şi pe fina om lua, Ca să faci casă cu ea, După cum e datina.* BALADE, I, 407. (Prin analogie) *Se zice că atunci când înfloresc florile, femeia ce le înfloreşte* [florile] *... să nu se certe cu nimeni ..., de multe ori, deloc nu le poate înflori, căci aşa li-i dedina florilor.* MARIAN, CH. 30. ✧ Loc. adj. (Rar) **De datină** = tradiţional. *Bragagiii ... îşi strigau pe isonul de datină marfa la care jinduiau câţiva băieţi de prăvălie.* C. PETRESCU, A. R. 8. *Cotcodelul lor de la Paris, gazda de datină a tuturor festelor şi poreclelor.* id. ib. 55. ✧ Loc. adv. **După** (sau, învechit, **dupre**) **datină** (sau **datini**) ori **potrivit datinei** = conform tradiţiei, uzanţei. *M-am aşezat la masă făcându-mi cruce după datină.* CARAGIALE, O. I, 141, cf. VII, 54. *După datină ar avea* [drept la tron] *Ştefăniţă ..., fiul răposatului Alexandru.* DELAVRANCEA, A. 54. *După datină, creştinii aşteptau ajunând, cu bucatele pe masă, şi nu mâncau decât după ce erau sfinţite cu apă din căldăruşa de aramă.* AGÎRBICEANU, S. 248, cf. MIRONESCU, S. 72. *Frusina, după datină, gătită la cap ca o nevastă, a început să împartă darurile.* GALACTION, O. 128. *Să golim câte-un pahar în cinstea oaspetelui şi, potrivit datinei, să ne spălăm mâinile şi faţa.* COCEA, S. I, 229. *Printre flori i-au aprins lumânări, după datină.* LESNEA, I. 35. *S-a înfăţişat ... ca să mulţămească, după datină, pentru «pâine şi sare».* SADOVEANU, O. XVII, 222. *Să poată veni rudele să-şi vegheze morţii după datină.* CAMIL PETRESCU, O. II, 476. *Casa albă ... întocmită de el după datini vârtoase de culă oltenească, întru amintirea obârşiei gorjene.* C. PETRESCU, A. R. 68. *Mama şi soră-mea jeliseră mortul după datină.* STANCU, R. A. II, 95, cf. BARBU, PRINC. 120. [Naşa] *a scăldat-o pe micuţa Mihaela Cătălina, după datină, în apă cu busuioc, petale de trandafir, lapte, zahăr şi un ou.* RL 2006, nr. 4 821. ✧ Expr. (Învechit, rar) **A se lua datină** = a intra în obicei; a se încetăţeni. *În Biserica Răsăritului, prin călugări, ... s-au luat datină a se înălţa şi la scaunul patriarhesc, şi la orice altă episcopie ... multe deosebite ţeremonii.* MAIOR, I. B. 23/22.

3. (Învechit şi popular; adesea precedat de verbul „a avea") Deprindere, obişnuinţă. *Vopiscus ..., spre lauda lui Aurelian, de sânt şi mici lucruri, are datină cu covârşire a le adeveri sau din scriitori, sau din alte documenturi.* MAIOR, IST. 38/27. *Carea au fost datina în treaba aceasta am văzut mai sus din hrisovul craiului.* id. I. B. 167/10. *Unii au datină a face altuirea* [vărsatului] *pre coapsă.* FRĂŢILĂ, S. Î. 53/25. *A îndemna pre cineva cu sila a bea sau a mânca preste voia lui, aceaia iaste prea urât obiceai sau datină.* TOMICI, Î. 35/20. *Lucrul cel mai de lipsă la lucrarea cânepei .... iaste ca nu întâmplărilor sau datinei, ci cercaţilor, iscusiţilor şi lucrătorilor oameni această lucrare să se încredinţeaze.* CULT. C. 27/21. *A da omului ajutoriu că să dezvălească puterile cele fireşti ..., ca să fie el acela ce poate fi după datina firei, se cheamă ... a-l cultivi.* BOJINCĂ, D. 8/15, cf. BĂLĂŞESCU, GR. 197/25. *Învârtoşarea este în datinele populaţiunii rurale din munţii noştri.* I. IONESCU, M. 200. *Vecinii noştri maghiari au datina fiziologică că, vorbind româneşte, pronunţă diftongii „au" şi „eu" pretutindene ca „o".* CONV. LIT. V, 94. *Crunte războaie purta-va-n pământul italic, şi neamuri, Mari domoli-va, şi tari statori-va şi ziduri şi datini.* COŞBUC, AE. 17. *El însă avea datina, ca în călătoriile sale ... să iaie cu sine pre un fecior.* SBIERA, F. S. 12. *Devenise o persoană de tot de prisos, cum avea datina de a spune.* LUC. II, 117, cf. ŞĂINEANU^2. *Făcu o închinăciune adâncă, cum nu avea datina să facă decât foarte rar.* AGÎRBICEANU, A. 81. *Trebuindu-i veacuri ca să se plămădească, datina rămâne apanagiul exclusiv al sângelui.* M. I. CARAGIALE, C. 64. *Să-mi pierd cu minţile Şi datina, Să nu mai fiu cel care sunt Cu-adevărat.* MINULESCU, VERS. 325, cf. SCRIBAN, D.

4. (Învechit şi regional) Soartă (**1**). *Un om pământean va rătăci ca şi tine pe aicea ..., căci eu nicicând nu am datină să ies din aceste păduri.* MARIAN, T. 95. *Nu-i e detina.* RĂDULESCU-CODIN.

5. (Învechit, rar) Dată (v. dat^2 **II**). *Au împărţit în căprării tot câte şapte, ... au cântărit conştiinţele după datinele statistice ce aveau, plus comisionul, plus importanţa ipochimenului.* GHICA, C. E. II, 451. *În zadar ne vom sili a lumina cestiuni asupra cărora lipseau acum orice datine pozitive.* ODOBESCU, S. I, 417.

– Pl.: *datini* şi (învechit) *datine*. – Şi: (învechit şi regional) **dédină,** (regional) **détină** s. f.
– Din slavon. дѣдина (după *dată*, v. d a t[2] II).

DATÍV s. n., adj. **1.** S. n. (Şi, adjectival, în sintagmele *caz dativ*, învechit, *cădere dativă*) Caz al declinării a cărui funcţie specifică este aceea de complement indirect. *La* [substantivele] *bărbăteşti căderea dativă, „la"; şi căderea acuzativă, „pe", căderea vocativă „o", să punu dă apururea înaintea tuturor numelor şi pronumelor.* VĂCĂRESCUL, GR. 21/18. *În dativ, în loc de „illi"* [latinii cei vechi] *au zis „illui", şi de acolo apoi se născu „lui".* MAIOR, IST. 244/5. *Căderile* [sânt] *... cea dintâia să numească nominativă, a doua ghenitivă, a treia dativă.* ETIMOL. 2[v]/2, cf. I. GOLESCU, C. *Cazuri sânt ... nominativul, ghenetivul, dativul, acuzativul.* PLEŞOIANU, C. 129/8. *Declinaţia articolilor* [în dialectul macedoromân] *este întocmai ca a noastră, afară numai de cazul dativ.* HELIADE, O. II, 233, cf. id. PARALELISM, I, 64. *Cazurile, care sânt nişte chipuri de întrebuinţare ale substantivului ..., sânt şase: nominativul ..., dativul (de dare).* GR. R. (1835), 6/26, cf. VALIAN, V. *E mai bine a da numai una din aceste doauo forme dativului.* FM (1844), 209[2]/26. *Câte casuri au vorbele române? Vorbele române au cinci cazuri, adecă: 1. Numinativul; 2. Genetivul; 3. Dativul; 4. Acuzativul; 5. Vocativul.* CODRU-DRĂGUŞANU, R. 2. *Scopul scrierii acestuia nu este genitivul şi dativul ..., adică grămatica.* NEGULICI, E. I, 45/33. *Relativul care primeşte schimbări în cazurile genetive şi dative de toate genurile şi numerele.* GR. R. (1853), 31/1, cf. POLIZU. *Pronumele împreunătoriu ... este de doauo feluri: unul de dativ, iar altul de acuzativ.* BĂLĂŞESCU, GR. 59/18, cf. 12/31, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, MAIORESCU, CRITICE, 210. *Genitivul şi dativul se pierduseră.* CONTEMPORANUL, I, 917. *Mântuia de spus pe de rost ... pronumele conjunctive de dativ şi acusativ din gramatica lui Măcărescu.* CREANGĂ, A. 84. *Pentru cazul genitivului şi dativului există declinarea perifrastică.* CONV. LIT. XX, 776, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., CADE. *Dativul exprimă noţiunea căreia i se dă, i se ia ori i se adaugă ceva.* IORDAN, L. R. 253, cf. SCRIBAN, D. *Dativul ... e cazul complementului indirect.* GRAUR, I. L. 150, cf. VARLAAM – SADOVEANU, 144, DER. *Dativul s-a menţinut pe tot parcursul evoluţiei limbii latine.* IST. L. ROM. I, 242, cf. DN[2]. *Foloseşte greşit în textul slav forma de dativ.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 7–8, 51. *Dativul substantivului, realizat analitic în grai, este considerat ... identic şi pentru limba literară.* CL 1973, 59, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ *Dativ etic* = folosire a pronumelui neaccentuat de persoana I şi a II-a singular în cazul dativ pentru a marca participarea afectivă a povestitorului la desfăşurarea acţiunii. Cf. DER, GRAM. ROM.[2] I, 150. *Dativul adnominal* = construcţie în care un substantiv în dativ determină un nume şi are funcţia de atribut. Cf. DER, M. D. ENC. *Dativ posesiv* = **a)** construcţie care, în unele limbi (de exemplu în latină) exprimă posesorul cu funcţie de subiect logic. Cf. DER. *În limba română forme de d[ativ] posesiv apar în construcţii de tipul „mi-e foame".* M. D. ENC.; **b)** formă a pronumelui personal (şi reflexiv) neaccentuat în cazul dativ, folosit cu funcţie atributivă şi echivalent cu un adjectiv posesiv sau cu genitivul pronumelui personal. Cf. DER, M. D. ENC. *Dativ locativ* = construcţie în care substantivul în cazul dativ are funcţie de complement circumstanţial de loc. *În română dativul locativ e cristalizat într-un număr restrâns de expresii.* SCL 1960, 385, cf. GRAM. ROM.[2] I, 77.

2. Adj. (Jur.; despre tutore sau tutelă) Care este numit prin consiliul de familie sau, în unele cazuri, numit de tribunal şi care acţionează ca un consiliu de familie. Cf. ALEXI, W. *Tutorele dativ nu poate deveni subiect activ în infracţiunea de abandonare a familiei legea limitând această incriminare la tutorele legal.* COD. PEN. R. P. R. 482.
– Pl.: *dative.*
– Din lat. **dativus, -a, -um,** it. **dativo,** fr. **datif.**

DATOLÍT s. n. Mineral transparent, incolor, alb, uneori cenuşiu, verzui sau violet, din care se extrage borul. CANTUNIARI, L. M. 91, cf. LTR[2], D. GEOL.
– Pl.: *datolituri.*
– Din fr. **datholite,** germ. **Datholith.**

DATÓR, -OÁRE adj., subst. **I.** Adj. **1.** (Construit, mai ales, cu verbele „a fi" sau „a rămâne" şi urmat de determinări introduse adesea prin prep. „cu", arătând obiectul datoriei) Care are de plătit (cuiva) o datorie (**1**), de obicei o sumă de bani. *Dă-mi ce-mi eşti dator.* EV. SL.-ROM. 68[r2]/19. *Duse-se robul acela, află unul de megiaşii ai lui ce era datoriu lui o sută de bani, şi-l prinse şi-l suguşă el.* CORESI, EV. 280. *Datoriu iaste noao o sută de bani.* id. ib. 285. *Sânt la 8 ani de când i sint datoriu aceşti aspri* (a. 1610). ap. HEM 1 883. *Pentr-aceea, s-are veni spre noi şi scârbe diîntru socotinţa lui Dumnedzău, sintem datori să mulţămim ca şi de bine, şi să nu ni se supere în scârbe, ce să răbdăm cu blândeaţe.* VARLAAM, C. 183. *Ne-au fost noauo Pană vistearnicul cu câtăva sumă de bani dator* (a. 1631). GCR I, 75/23. *Să întâmplă săracilor într-acel an de nu fac şi n-au să le dea ce le sânt datori* (a. 1642). id. ib. 95/21. *Cela ce să va lega de vreun om, dzicând că iaste datoriu cu atâţia bani şi nu-i va fi cu nemică ..., pre acesta ca pre un fur să-l pedepsească.* PRAV. 43, cf. 91, 305. *Doi deatornici era unui om, unul era datoriu cu cinci sute de bani, iară altul cu cincizeci.* N. TEST. (1648), 76[v]/31, cf. 90[v]/31, GCR I, 195/16. [A] *fost datur dumisali iarăşi onchiu-meu* (a. 1670). IORGA, S. D. XXI, 260. *Câţi bani cerè muntenii el tot le da; mai că nu ştiè ce le-au dat şi cu ce le-au rămas dator.* NECULCE, L. 122, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 198. *Un om, când iaste dator cuiva cu niscare bani, până nu-i va plăti nu să ţine mântuit.* ANTIM, O. 100. *Dat-au o bute de vin roşu cu pelin ... dobânda unor bani ce au fost el dator mai-nainte* (a. 1725). IORGA, S. D. XIV, 25. *Să plătească datoriia celor ce este datoriu.* BERTOLDO, 39/1, cf. KLEIN, D. *Visteria ... au scăzut cu suma aceasta dă bani din suma ce era dator* (a. 1811). DOC. EC. 88. *Să va pune soroc hotărât ca să răspunză cei datori banii ce vor rămânea la împrumutători* (a. 1813). ib. 161. *Au pierdut în joc toţi banii săi şi încă au mai rămas datoriu 200 de galbeni.* ŢICHINDEAL, A. M. 103/10, cf. PONTURI, 17/25. *Cine e datoriu este îndatorat a-şi plăti datoria după învoială.* LEGIUIRE, 28/38. *Au izvodit o sumă dă datorie, ca când ar fi datoare ţara milioane piste milioane.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 79. *Au siluit ţara cu biruri ce nu era datoare.* OBLĂDUIREA, 71/12, cf. LB, HELIADE, O. II, 345. *Nu putea să plătească la cel dintâi război punicesc făr-a rămânea datoare.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 160/16. *Bani de hârtie ... se socotesc ca nişte dătorii pe care e dătoriu statul a le plăti.* RUS. I. I, 77/19. *Nu m-a lăsat până nu i-am dat răvaş că-i sunt dator treizeci de lei.* FILIMON, O. I, 162, cf. PONTBRIANT, D. *Omul e avut când nu e dator nimic.* BARONZI, L. 55, cf. CIHAC, I, 73, LM. *Rămăsese la Brăila dator unui hangiu grec 150 de galbeni.* CARAGIALE, O. I, 16, cf. 189. *Deocamdată e mai bine ca el să-mi fie dator mie.* SLAVICI, O. I, 124, cf. ALEXI, W., TDRG. *Dumitale ... îţi e datoare moşia.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 214. *Tata şi-a isprăvit şi banii ..., a trebuit să le rămână dator băieşilor.* AGÎRBICEANU, A. 417, cf. 34, RESMERIŢĂ, D. *Pierduse douăzeci şi cinci de poli şi mai rămăsese dator încă atât.* M. I. CARAGIALE, C. 25. *Eram dator la grădinar şi mi-am plătit datoria.* VISSARION, B. 29, cf. SCRIBAN, D. *N-avem bani la casă şi gazeta e datoare şase milioane.* ARGHEZI, S. XI, 44. *Am făcut Cum*

am putut ... La nimeni dator nu sunt. TEODORESCU, P. P. 287. *Fost-a taica băutor Ş-a rămas la birt dator.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 460, cf. SBIERA, P. 186. *Io la crâşmă nu-s datoare.* MÂNDRESCU, L. P. 159. *De trei ori era să mor, De trei ori dracu-i detor!* RETEGANUL, TR. 188. *Tatăl meu i-a rămas dator cu o căldare de galbeni.* ŞEZ. IV, 5. *Să nu ... mor, Să-ţi rămân, mândruţ, dator.* BÎRLEA, C. P. 89, cf. GR. S. VI, 236. *Vac-aş vinde-o, că mi-s ditori.* ALR I 253/85, cf. ALR II 3 628/27, 53, 95, 141, 705, 872, ALR SN IV **h** 1 006, ALRM SN II h 813, ib. **h** 814, A II 12, III 5. *La crâşmă nu-i dator Făr numai un pol sau doi.* FOLC. TRANSILV. II, 78. *La toată crâşma dator, Până-n târg, la negustor.* FOLC. MOLD. I, 135. *Oi mai vinde din copchii Ş-oi plăti din datorii. Muarti, atâta-s de datori Di n-am vremi niši sî morî.* GRAIUL, I, 466. ✧ L o c . v b. (Popular) **A (se) băga** sau (rar) **a (se) da dator** = a se îndatora (cuiva). *Sub cererile noastre nu putem cădea fără a ne da datori debitorilor noştri.* TITULESCU, D. 311. *Mă bag dator, dar tot nu mă las, casă trebuie să fac.* BARBU, G. 100. *De-ai fi, mândro, lucrătoare Precum eşti de băutoare, Nu te-ai mai băga dătoare Pe sare şi pă fuioare.* RETEGANUL, CH. 65. ✧ E x p r . (Popular şi familiar) (A fi) **dator vândut** = (a fi) plin de datorii (**1**). Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU. *Sărac lipit, dator vândut, respins de neamuri ..., el rămânea netulburat, îşi păstra înfumurarea, ifosele, ţâfna.* M. I. CARAGIALE, C. 121, cf. DR. IV, 732. *E dator vândut mie!* BARBU, PRINC. 123, cf. DM, M. D. ENC., DEX. **A scoate** (pe cineva) **dator** = a pretinde (cuiva) achitarea unei sume pe care nu o datorează. *Şi simbrie? Aş! De unde! Încă el m-a scos dator.* TDRG. (Cu schimbarea construcţiei) *Tu-i ceri să-ţi numere toate Şi el dator te mai scoate.* PANN, ap. ZANNE, P. V, 257. (Regional) **A face dator** (ceva) = a amaneta ceva. *Mâncai caii şi cocia Şi-mi făcui datoare via.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 376.

2. (De obicei urmat de un infinitiv sau de un conjunctiv) Care este obligat (moral, prin lege, nu printr-o învoială) să adopte o anumită poziţie sau să acţioneze într-un anumit mod, c o n s t r â n s , f o r ţ a t ; p . e x t . sortit (**1**). *Când veţi face acestea toate, ziceţi că netrebnici robi sântem, că ce-am fost datori să facem, făcut-am.* CORESI, EV. 19. *Dători sânt să îmble uşurei.* id. ib. 479. *Pururea iaste dator a avea grije de acea.* PRAV. LUCACI, 238^{r}/14. *Noi leage avăm şi pre leage noastră datoriu iaste a muri* (a. 1579). GCR I, 21/4. *Pentru acesta lucru iaste datoriu tot omul încă şi fără de voia lui să urmeze urma acestora* (a. 1632). ib. 77/16. *Iaste datoriu să hrănească şi cuconii celui mort.* PRAV. 90. *Vrednicul, când va vrea să preoţească pe cineva, iaste datoriu foarte să cerceteadze pre amănuntul pre acela om.* EUSTRATIE, PRAV. 29/8, cf. MARDARIE, L. 133/24. *Dătoriu eşti cu mijloace bune să aduci pre oameni la pace.* M. COSTIN, O. 316. *Dimineaţa, după ce veţi sfârşi cea datoare şi după obiceaiu rugăciune către D[u]mnezău, citiţi un cap ..., însă cu socotinţă* (a. 1700). GCR I, 338/1. *Era datoriu şi mai tare să se ferească de păcat.* ANTIM, O. 124. *Preotul ... datoriu este a sluji liturghie.* IACOV, SYN. 25^{v}/12. *Dumnealui este dator să răspundă la dat, precum şi la luat au fost* (a. 1779). URICARIUL, XXI, 350, cf. VĂCĂRESCUL, IST. 249. *Răzăşul ce va vre să schimbe sau să vânză partea sa de moşie ... să face datoriu a-şi alege şi a hotărî partea lui.* SOB. HRIS. 49. *Cărăuş să fie el datoriu a-i găsă ş[i] a-i tocmi di cu iarnă* (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 235, cf. AŞEZ. 7/23. *Să fie scutiţi de toată darea, numai să fie detori a se ridica cu voivodul asupra nemicilor ţării.* ŞINCAI, HR. I, 334/1. *Sânt datori la vreme trebuincioasă de a da ajutoriu ori bani.* AMFILOHIE, G. 90/2. *Părinţii sânt detori a creşte pre fii[i] sei.* IORGOVICI, O. 83/21. *Nu au făcut destul dragostei cu carea era datori spre cei viitori.* MAIOR, I. B. 162/7, cf. BUDAI-DELEANU, Ţ. 167. *Învăţătoriul ... iaste datoriu, prin însuşi modestia sa ..., a umili trufia sholarilor săi.* MAN. ÎNV. 34/22. *Pentru cât vor ave mai mult oi, stupi, râmători şi vin, sânt datori a plăti după aşăzământul ocârmuirii Moldaviei* (a. 1818). GCR II, 220/26. *Naţia li este datoare a le arăta mulţămire.* AR (1829), 124^{2}/39. *Mă socotesc dator de a mărturisi a mea desăvârşită recunoştinţă.* MARCOVICI, C. 5/7, cf. DRĂGHICI, R. 164/13. *Roma este datoare a-i mulţămi pentru facerea a trei apeducturi şi pentru Panteon.* ASACHI, L. 33^{1}/7. *Eu sânt dator să dau şi un curs de meşteşugul moşirii.* MEŞT. MOŞ. 7/11, cf. VALIAN, V. *Tot cantonul e dătoriu a da un anumit număr de ostaşi.* RUS, I. I, 237/29, cf. CONDICA, O. 46/7. *Acela care face un bine e dator să-l uite!* I. POP, L. 169/4, cf. PANN, H. 7/8. *Pleacă alergătorii, care într-o fugă sunt datori a face giurul pieţii de patru ori.* NEGRUZZI, S. I, 36. *Eu sunt dator să spui povestea şi vă rog să ascultaţi.* CREANGĂ, P. 248, cf. CARAGIALE, O. II, 225, SLAVICI, O. II, 82. *Omul este dator să-şi cerce norocul.* ISPIRESCU, L. 247. *Din zei de-am fi scoborâtori C-o moarte tot suntem datori.* COŞBUC, P. I, 257, cf. ŞĂINEANU^{2}. *Suntem datori a le lăsa urmaşilor* [ideile conducătoare] *fără lipsă şi neacoperite de ceaţa neîngrijirii.* IORGA, C. I. II, 51. *Cărturar care se crede dator să împărtăşească cât mai multora darurile minţii lui.* DENSUSIANU, L. 50, cf. HOGAŞ, M. N. 159. *M-am crezut dator să-ţi arăt situaţia din vreme.* REBREANU, I. 138, cf. IBRĂILEANU, SP. CR. 180. *Mă simt dator s-o spun iarăşi.* M. I. CARAGIALE, C. 51. *În general,* [Miss Roth] *iubeşte mai puţin plastica indiană decât ar fi datoare, cel puţin pentru o profesoară de istoria artelor plastice.* M. ELIADE, O. I, 84, cf. CADE. *Sunt dator să cer texte clare şi să exprim cereri netede.* TITULESCU, D. 134, cf. CAMIL PETRESCU, U. N. 57. *Malapert, în cartea sa ..., se credea dator să atragă atenţia că noţiunea de „temperament" ... e foarte vagă.* NEGULESCU, G. 74. *Eu mă cred dator ... să lămuresc lui cuconu Mihăiţă de ce ... eu totuşi m-am hotărât să rămân mâncător de peşte.* SADOVEANU, O. IX, 453. *Putem socoti ... că el era dator faţă de rege să dea şi ajutor înarmat.* BRĂTIANU, T. 176, cf. ULIERU, C. 37. *Mă întreb dacă sunt dator să te mint.* ARGHEZI, S. XX, 23, cf. BOGZA, C. O. 34. *Se simţea dator să iasă deputat sau senator din toate felurile de alegeri.* VINEA, L. I, 97, cf. TUDORAN, O. 153, BELEA, P. A. 201. *Omul e dator să muncească.* PREDA, M. 443, cf. M. D. ENC. *Neliniştea căutării ... fiecare din noi este dator s-o rostească lumii.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 5/8, cf. DEX. *Liderii partidului sunt datori să fie sinceri faţă de membrii de partid.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 827. *Pitulicea e datoare Să facă puiu să zboare.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 624. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Revista „Gândirea" s-a simţit datoare să ia ... atitudine faţă de această enormitate.* STĂNILOAE, O. 97. ✧ E x p r . **A (nu) rămâne** (cuiva) **dator** = a (nu) rămâne obligat, îndatorat faţă de cineva sau de ceva. *Maica nu i-a rămas datoare cu nimic.* IBRĂILEANU, A. 153. *Prefer să-ţi rămân dator; dumneata te arăţi inexorabil ca destinul.* SADOVEANU, O. XX, 298. *Vieţii nu i-am rămas dator niciun gând.* BLAGA, POEZII, 107. *Ministrul ... a rămas dator cu răspunsuri decisive.* RL 2005, nr. 4 614. *Nu vreau să rămân dator nimănui!* SNOAVA, IV, 124, cf. UDRESCU, GL. ✦ P . e x t . (Învechit) Răspunzător (**2**). *Bărbatul ... să nu margă după dânsa, că nu iaste bărbatul datoriu pentru vina muierei.* PRAV. 167.

3. (De obicei construit cu verbul „a fi") Care are datoria (**3**) de a mulţumi (cuiva) pentru un serviciu, pentru un sprijin etc.; care este îndatorat, plin de recunoştinţă. *Ţara n-au fost cu nimică craiului leşesc datoare.* N. COSTIN, LET. II, 59/31. *Poţi cunoaşte de ici bine Cu ce sântem noi datori Acestui străduitori.* MONTAN, S. 23/17. *Acest neguţător vă este dator mare mulţămită pentru că i-aţi scăpat viaţa.* GORJAN, H. I, 39/35. *Rumânii nu-şi uitară că ei sânt datori mult familiei lui Radu Negru.* F. AARON, I. I, 44/5, cf. id. I. L. 8/21. *Sântem datori o vecinică recunoştinţă filozofului genuvez.* PR. 1/16. *Cunosc cât de dator îţi sânt, mai mult decât oricare.* RUSET, E. 41/14, cf. 56/8. *Comandă la toţi şi este dator tuturor aceeaşi dreptate.* PÂCLEANU, I. I, 94/2. *Le sântem datori mare mulţămire pentru păstrarea limbei în aşa mare curăţenie.* BĂLĂŞESCU, GR. 42/18. *Oltule, vale frumoasă! Mult voi fi ţie detor, De mi-i trece către casă.* MUREŞANU, P. 20/20. *Voi veţi trăi: căci vouă Grecia e datoare, Căci voi aţi dat semnalul la libertatea sa.* ALEXANDRESCU, O. I, 81. *Îţi sunt dator mai mult decât cu viaţa, ... cu dezvoltarea calităţilor inimei mele.* ALECSANDRI, O. P. 124. *Nu vă simţiţi dator*

cu nimic neamului, ţării, societăţii în care trăiţi? VLAHUŢĂ, O. A. II, 232. *Actorul rămâne dator publicului.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 12.

4. (În loc. vb.) **A fi dator** = a datora (**3**). *Iubeşte p-acela căruia e dator toată fericirea.* PLEŞOIANU, T. I, 86/6, cf. III, 45/19. *Părinţi eu nu am ... – Ce fel? nu cunoşti la cine eşti dator naşterea ta?* HELIADE, O. I, 437. *O parte din biruinţa aceasta fu datoare vitejiii etolienilor.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 49/6. *Acum te iubesc ... ca pe acela căruia sânt datoare cinstea şi viaţa.* id. S. 4/19. *Ţie îţi sunt datoare mântuirea puilor mei.* ISPIRESCU, L. 90. *La bătălia de la Cosmin, l-am scăpat de furia alor noştri ... – A! ţi-e dator viaţa!* DELAVRANCEA, O. II, 193.

II. Subst. **1.** S. m. (Învechit; adesea cu referire la divinitate) Cel care dă; dătător. *Se ispitească împrumut deatoriu* (dătătoriul CC[2], împrumutătoriul H, datornicul D) *toate câte-s ale lui.* PSALT. 235. *Vinovaţi sântem multului şi marelui datoriu.* CORESI, EV. 285. *El îi dator a tot binele.* N. TEST. (1648), ap. CP 226. *Tu eşti dătoriul vieţii.* ib.

2. S. n. (Învechit) Datorie (**1**). *El nu vru, ce-l duse şi-l bägă el în temniţă până când deade datoriul lui.* CORESI, EV. 280. *Milostivi-Se Domnul robului aceluia şi lăsă pre el şi datoriul iertă-i.* id. ib. 283, cf. 285. *Şi de ce greşesc noauo fraţii către noi toate greşalele şi datoarele să iertăm* (a. 1581). GCR I, 30/18. *Să-i plătească deatoriul sf[â]nta domerică* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 52/6, cf. DDRF. ✧ Loc. adv. (Învechit şi regional) **În dator** = pe datorie, v. datorie (**1**). *Unul vine să cumpere, Altul să ceară în dator.* PANN, P. V. II, 73/22. *Cine cumpără în dator, plăteşte de două ori.* id. ib. III, 108/13, cf. DDRF. *Lunea nu se dă în dator şi nu se dă nimic din casă.* MUSCEL, 106, cf. ALRM SN II h 813, 814/872, 823/192, UDRESCU, GL.

3. S. m. (Învechit şi regional) Debitor. *Împrumutătoriu se zice cel care împrumută, datoriu cine să împrumutează.* LEGIUIRE, 28/20. *Moştenitoriul unui împrumutătoriu mort ... să va învoi cu datoriu ca să-i dea din datoria lui atâta.* ib. 50/1, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Mai în urmă, în loc de 4 000 iuzluci, datorul dă împrumutătorului 1 176 ½ iuzluci şi zice că s-a plătit.* TÂMPEANUL, G. 43/1. *Grijile-s la creditori Mai mult decât la datori.* PANN, H. 8/1. *Împrumutat sau debitor (dator, datornic).* I. PANŢU, PR. 29, cf. ALR SN IV h 1 006/872. ✦ Fig. (Învechit) Persoană care greşeşte faţă de cineva. *Şi ne iartă datoriile noastre, cum şi noi iertăm datorilor noştri* (a. 1680). în DA.

– Pl.: *datori, -oare.* – Şi: (învechit şi popular) **detór, -óare, dătór, -óare,** (învechit) **datóriu, -óare, datúr, -úrie, deatóriu, -ie, dătóriu, -ie,** (regional) **deatór, -óare** (ALR SN I h 1 006/95), **ditór, -óare** adj., subst.

– Lat. **debitorius, -a, -um** (după **da**[4]).

DATORÁ vb. I. Tranz. **1.** (Folosit şi absol.; complementul indică o sumă de bani sau un alt bun material) A avea de plătit; a fi obligat să restituie, să dea unei persoane sau unei instituţii; a fi dator (**I 1**), a avea o datorie (**1**). Cf. ANON. CAR., LB. *Au trecut toate* [milioanele] *de-a dreptul în mânile cămătarilor, cărora proprietarii le datorea cu ipotecă, cu poliţe şi cu alte înscrisuri.* GHICA, C. E. III, 48. *Tatăl meu îţi datoreşte bani, şi d[umnea]ta vrei fata lui.* EMINESCU, P. L. 75, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Avea apoi în sama lui strângerea şi plata haraciului pe care ţara-l datorea în fiecare an.* IORGA, C. I. II, 150. *Îmi datoreşti 100 lei.* ap. TDRG, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Vom continua mereu să datorăm 1,8 miliarde ca şi cum n-am fi făcut şi noi războiul?* TITULESCU, D. 73. *Poţi să-mi pasezi şi mie o hârtie de-o sută ... eu ţiu socoteală exactă cât şi cui datoresc.* C. PETRESCU, C. V. 55. *Avea încredinţarea fermă a cinstei şi consecvenţei celui ce îi datora.* KLOPŞTOCK, F. 125. *Nu-i datoresc nimica.* SADOVEANU, O. X, 613. *Se ducea ... cu marfă ..., să mai încaseze din ceea ce-i datorau unele şi altele.* MOROIANU, S. 201, cf. SCRIBAN, D. *Cât îţi datorez pentru struguri şi pentru miere?* STANCU, R. A. I, 49. *Le-am plătit ce le datoram şi am plecat.* id. ib. II, 402, cf. DL, DM. *Ce datorează domnul supuşilor săi? Hrană şi milă!* BARBU, PRINC. 105, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ Refl. pas. *Sfatul şi căpetenia oraşului luau măsurile de trebuinţă pentru a strânge ... suma ce se datoria domniei.* IORGA, C. I. III, 121. *Taxele de timbru se datorează de instituţii, intreprinderi şi organizaţii de orice fel, cum şi de populaţie.* BO (1955), 133. ✧ Fig. *Văd moartea viind spre mine zâmbitoare ... Nu datoresc nimărui nimic.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 275. *După ce ne-am ocupat de cugetător, îi datorăm şi o schiţare a fizionomiei poetului.* LOVINESCU, C. V, 137. *Dările către stat le plătesc ..., am avut iluzia să cred până astăzi că şi statul ... îmi datoreşte ceva.* SADOVEANU, O. IX, 501.

2. A fi obligat moral faţă de cineva; a avea o datorie (**3**); p. ext. a trebui să fie recunoscător cuiva. *Nu-mi scrie o scrisoare în care să nu jertfească cel puţin câteva rânduri acelei întâmplări, tânărului care i-a scăpat viaţa, recunoştinţii ce-i datoreşte.* CONV. LIT. I, 45. *Ştiu cât datoreşte părinţilor d-tale care l-au ajutat pe vremuri să ajungă aşa de sus.* CARAGIALE, O. II, 155. *Faţă de oricine te-a iubit, datoreşti cea mai desăvârşită discreţie.* IORGA, P. A. I, 5. *Câţi din mulţii pensionari din ziua de astăzi nu-i datoresc ... recunoştinţa lor?* ANGHEL, PR. 108. *E nebunia mea şi nu datorez nimănui nici o socoteală.* SEBASTIAN, T. 283, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Trebuie să ştii că tu datoreşti şi lui Dumnezeu mai mult ca la oameni.* SNOAVA, IV, 54. ✧ Refl. recipr. *Soţii îşi datoresc unul altuia credinţă, sprijin şi ajutor.* TDRG. ✧ Refl. impers. *Recunoştinţa ce se datoreşte acestor foi pentru serviciile aduse causei politice.* MAIORESCU, CR. I, 139.

3. (Construit cu subiectul logic în dativ) A-şi avea originea, a fi făcut sau provocat de ..., a se explica prin ..., a avea (pe cineva sau ceva) drept cauză, a fi dator (**4**), (învechit) a fi datornic (**2**). *Acest oraş datoreşte importanţa ce a dobândit lui Radu cel Frumos.* GHICA, C. E. II, 555. *Literatura noastră poetică cea mai bună este datorită, în mare parte, înrâurirei literaturei populare.* CONV. LIT. VI, 174. *Dacă am putut scăpa din aceste păsuri, asta nu o datorim decât întâmplărei.* CONTEMPORANUL, I, 82. *Muzeul nostru naţional din Bucureşti îi datorează* [generalului Nicolae Mavros] *preţioase monumente antice.* ODOBESCU, S. II, 410. *A povestit tot, cui îi datoreşte rana sa.* EMINESCU, P. L. 96. *Aceste lămuriri topografice le datoresc chelneriţei, care ... mi le dă scurt.* CARAGIALE, O. I, 75, cf. CONV. LIT. XX, 635. *Auzisem că aceasta şi-o datora în parte înfăţişării.* M. I. CARAGIALE, C. 11. *Toată situaţia lui o datoreşte lui Mitică.* BRĂESCU, O. A. I, 113. *A simţit ... cui datoreşte tocmirea în slujba de paznic.* POPA, V. 30, cf. TEODOREANU, M. III, 71. *Sunt amintiri speciale ... pe care le datoram contimporanilor mei.* SADOVEANU, O. XX, 316, cf. 134. *Fenomenul de epuizare este datorit unei scăderi sau unei suprimări a reactivităţii organului faţă de factorii excitatori.* DANIELOPOLU, F. N. I, 41. *Această demnitate o datora ... faptului că era un cărturar de seamă.* G. BARBU, A. V. 94. *Recunoscând ... ceea ce datorează lui Eitz şi şcolii ..., realizează o alcătuire de numiri elegantă, fluentă.* M 1975, nr. 1, 19. ✧ Refl. pas. *Nu ştia că acest monument se datoreşte celui mai mare sculptor.* MACEDONSKI, O. III, 72. *Lui i se datoreşte întemeierea Mitropoliei Ortodoxe din Argeş.* IORGA, C. I. I, 4. *Îl găsim în fruntea mişcării şi lui i se datoreşte proclamaţia de la Islaz.* DENSUSIANU, L. 260. *Se încurcase în enumărarea ... dezastrelor cari se pot datori alcoolului.* AGÎRBICEANU, A. 136. *Această poezie ... se datoreşte şi realităţii zugrăvite, şi felului cum luminează d-sa această realitate.* IBRĂILEANU, S. 19, cf. RESMERIŢĂ, D., REBREANU, R. I, 208. *Tot atât de just ar fi ca totul să se datorească actului de pocăinţă şi iubire prin care ne-am curăţit.* M. ELIADE, O. I, 38. *Criza economică se datoreşte, în principal, cheltuielilor militare.* TITULESCU, D. 101. *Cele mai înflăcărate descrieri ale voluptăţilor iubirii se datoresc amanţilor nefericiţi.* NEGULESCU, G. 152. *Alegerea lor se datorează ... clasei muncitoare* COCEA, S. I,

80. *Dispariția* [caprei negre] *nu se datorește degenerării sau bolilor.* SADOVEANU, O. XX, 223. *Dacă urmașii se deosebesc ..., aceasta se datorește misterioaselor capricii ale legii eredității.* STĂNILOAE, O. 6. *Aceluiași sentiment însă i se datoresc și accentele sale himnice.* VIANU, A. P. 28. *Chiar mașina cu aburi ... se datorește, în ultimă analiză, tot mâinii.* AGROTEHNICA, I, 13. *Vreau să fii lămurit că ... întâmplarea ți se datorește numai dumitale.* TUDORAN, P. 335, cf. BELEA, P. A. 13. *Rezultatele bune obținute se datoresc folosirii intensive a răsadnițelor.* SCÂNTEIA, 1965, nr. 6 589, cf. LL 1973, nr. 4, 795, M. D. ENC. *Faptul că s-a întârziat cu acest răspuns se datorește tărăgănării.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 15. *Diferențele dintre costume se datoresc și semnelor distinctive înzestrate cu valoare de simbol specifice unor colectivități.* Z. MIHAIL, T. P. 10. *Interesul ... pentru etnobotanica românească se datorește numărului mare al speciilor utile.* BUTURĂ, EB. I, 8. *Deosebirile tipologice, de croi, ornamentare și utilizare se datorează evoluției locale și influențelor survenite în decursul istoriei.* PAVEL, S. E. 113.

– Prez. ind.: *datorez* și (rar) *datoresc;* imperf. pers. 3 și (învechit) *datorea.* – Și: (învechit) **datorí** vb. IV.

– V. **dator.**

DATORÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a d a t o r a **(1)** și rezultatul ei. Cf. COSTINESCU, PHILIPPIDE, P. 72.

– V. **datora.**

DATORÁȘ s. m. **1.** (Învechit) Creditor. *Împrumut încă mult au luat de la boieri și de la mănăstiri, făgăduindu-le că azi, mâne le va înturna, dară ... ducându-l turcii, rămasără datoraşii în pagubă.* ȘINCAI, HR. III, 243/23. *Un vânzătoriu de aromate, de datoraşii lui fiind silit, era anevoit vreo cincizeci de oche de ... apă de trandafir fiecum a vinde.* ȚICHINDEAL, A. M. 65/23.

2. (Învechit și regional) Debitor. Cf. LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 73. *Se rupse firul pacienței mele și plecai să cerc pe detoriaşul meu.* F (1882), 185, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ALR SN IV h 1 006, ALRM SN II h 814.

– Pl.: *datoraşi.* – Și: (învechit și regional) **dătoráș** (ALRM SN II h 814), **detoráș** (LB, PONTBRIANT, D., ALRM SN II h 814), (învechit, rar) **detoriáș,** (regional) **ditoráș** (ALR SN IV h 1 006/105), **adetoráș** (ib. h 1 006/141) s. m.

– **Dator** + suf. *-aș.*

DATORÁT, -Ă adj., prep. v. **datorit.**

DATORÍ vb. IV v. **datora.**

DATORÍE s. f. **1.** Sumă de bani sau orice bun pe care cineva l-a luat cu împrumut sau pe care îl datorează cuiva; (învechit) dator **(II 2)**, (învechit, rar) debitorie. *Lasă-l și-i iartă datoria lui.* EV. SL.- ROM. 68^{r2}/10–11. *Datoriu iaste noao o sută de bani (ce se zice puținea și micșoară datorie către seama miei de talanți).* CORESI, EV. 285. *Am prinsu datoria cea veache tot într-acei ban[i], iar arbănașul să fie volnic* (a. 1596). CUV. D. BĂTR. I, 72/17. *Au fost luat ... 2 vaci cu viței pântru o deatorie ce au fost plătit Miloș Radului* (a. 1626). GCR I, 74/4. *Să dusă de-l bagă în temniță până când plăti toată datoria.* VARLAAM, C. 210. *Aflară turcii pre Aron-Vodă, căruia i-au dat țara cu multă datorie, că ... pre toți i-au umplut cu bani, luând bani cu camătă de la turci.* URECHE, L. 205. *Ceia ce vor lua ocine pentru datorii și mai vârtos pentru camătă ..., să socotească giudețul.* PRAV. 5, cf. 43, MARDARIE, L. 133/18. *La acea întrebare avem a răspunde cum în doao chipuri să află solire ... sau plătind datorie pentru oarecine, cine va fi supărat pre cineva.* CHEIA, ÎN. 6^{r}/5, cf. ANON. CAR. *Acestea au adus și pre alții și pre mine la datorie.* ANTIM, P. XXVIII. *Având datorii la nişte negustori* (a. 1706). IORGA, C. I. II, 193. *Datorie de bani ... doozeci de potori la Marcăș Ilie* (a. 1775). id. S. D. XIII, 44. *Datoria 500 de zloți care stă pă casă o ia asupra sa.* EUSTATIEVICI, I. 1/18. *Bărbatul său ... tot bea și face datorii și alte pagube* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 148, cf. 155, PONTURI, 16/12. *Cine e datoriu este îndatorat a-și plăti datoria după tocmeală.* LEGIUIRE, 28/31. *Plăteaşte deatoriile tale, căci cel ce ți-au împrumutat ceva se razimă spre a ta cinste.* TEODOROVICI, M. 59/27, cf. LB, PLEȘOIANU, T. I, 134/3. *Dobânzile acestei cumplite datorii înghit peste giumătate veniturile țerei.* AR (1829), 63^{2}/40. *Datoria aceea e rea, mare cangrenă, Din zi în zi tot creşte.* HELIADE, O. I, 222. *Mulțime de datorii nouă îl lănțuiesc din toate părțile.* MARCOVICI, D. 80/22, cf. DRĂGHICI, R. 306/31, VALIAN, V. *Dacă fonctionarul va fi datornic, suma datorii[i] se va împlini îndoit în folosul casei oştirei.* CONDICA O. 40/9, cf. IST. M. 201/1. *S-a oprit a-l întreba De ș-a plătit datoria.* PANN, H. 8/3, cf. POLIZU. *Datoriile s-au mărit foarte mult prin neplata dobânzilor.* FILIMON, O. I, 218, cf. COSTINESCU, LM. *Acum s-a plătit de datorii, a dres acaretul.* CARAGIALE, O. I, 139, cf. SLAVICI, O. I, 302. *Coerezii contribuiesc la plata datoriilor și sarcinilor succesiunei, fiecare în proporțiune cu ce ia.* HAMANGIU, C. C. 183, cf. COȘBUC, S. 122, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Se roagă de braşoveni ... să-i plătească o veche datorie, ca să scape și ea de datornicii ei.* IORGA, C. I. I, 99. *Datoria o uiți, dar ea pe tine nu.* PAMFILE, J. II, 141. *Dumneata mai ai și acum datorii de peste zece mii.* AGÎRBICEANU, A. 324, cf. LUNGIANU, CL. 52. *O găsi însemnată cu o datorie de peste două sute de coroane.* REBREANU, I. 209, cf. RESMERIȚĂ, D., M. I. CARAGIALE, C. 88. *Recunoșteam activând viața pe care o începusem, fără sens și fără datorii, viață liberă și de juisare.* M. ELIADE, O. I, 12, cf. CADE. *Și azi mai am datorii.* REBREANU, R. I, 36. *Murise după o viață foarte agitată ..., lăsând bruma de avere încărcată de datorii.* CAMIL PETRESCU, U. N. 27. *Eram dator la grădinar și mi-am plătit datoria.* VISSARION, B. 29. *Primea altă sumă care să adăuga la datoria veche.* SADOVEANU, O. XX, 133, cf. SCRIBAN, D. *Ștefan a făcut ... datorii deoarece, peste patru ani, Smaranda se găsea împovărată de 1 600 lei.* CĂLINESCU, I. C. 59. *Cine poate plăti datoria într-o lună!* STANCU, D. 41. *Nu era plăcut să ți se strige în gura mare că ai datorii.* PREDA, M. 161. *Mai târziu s-a plătit de datorii.* BARBU, G. 86, cf. id. PRINC. 179. *Moștenirea lăsată era aproape echivalentă cu datoriile contractate.* IST. LIT. ROM. II, 184. *De data aceasta putea, în fine, să-și plătească datoriile.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 37, cf. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 11. *Uzina de autoturisme de teren e tot mai plină de datorii!* RL 2004, nr. 4 490. *Am acasî și copchii Ș-o mn'ii di datorii.* GRAIUL, I, 466. *Și lungeşte-mi zilele, Să-mi scot datoriile, Și să-mi văd copilele.* PĂSCULESCU, L. P. 276. *Avem paşune frumoasă, numa că śe luom d'i pa ia dăm la d'etorii.* DENSUSIANU, Ț. H. 155. *Vreau să-mi plătesc o datorie la un cizmar.* SNOAVA, IV, 124, cf. ALR I 1 592, ALR SN VI h 1 849, FOLC. TRANSILV. II, 54. *Dintr-a lui avuție Mi-a rămas la datorie Și la dalbă sărăcie.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 171. ◇ (Învechit) *Carte* (sau *zapis*) *de datorie* = act în care este consemnată suma sau alt bun pe care-l datorează cineva cuiva. *Zapisu dă datorie al ispravnicatului să află la mâna negutătorului Marco, dă la carele s-au împrumutat* (a. 1811). DOC. EC. 88. *Cine va tăgădui vreo carte a sa de datorie și să va vădi, să îndatorează să plătească îndoit.* LEGIUIRE, 96/25. ◇ L o c . a d j . (Învechit) **În datoria** (a ceva) = în contul (a ceva). *Acele polițe s-au trimis dă ispravnici în datoria dăjdiilor numitului județ Mehedinți* (a. 1811). DOC. EC. 87. L o c . a d j . și a d v . **Pe** sau (învechit) **cu** ori (popular) **în datorie** (sau, învechit, **în datorii**) = (care este, care se efectuează etc.) pe credit. *Va dzice că i-au furat avuțiia sau banii ce au fost luat în datorie.* PRAV. 42. *Muntenii ... îl tot grăbiè de bani ce era ei chizeşi pentru dânsul, ce luas-în datorie.* NECULCE, L. 122. *Neguțitorii ..., simțindu de nepace, nu da un ban cu datorie nimărui.* id. ib. 337. *C-o să mergem la bărbierie Să ne ază pe datorie* (a. 1774). GCR II, 105/14. *Cine face vara ca furnica, nu ia pâine în datorii iarna* (a. 1779). ib. 121/25. *Am luat de la dumnealui în datorie de 550 lei* (a. 1781). URICARIUL, XX, 370. *Dator nu-s, că nu-mi dă nimene pe datorie.* CREANGĂ, A. 200, cf. TDRG. *De trei zile mâncam ... pe datorie.* HOGAȘ, DR. II, 51. *Ar mai fi*

cerut, dar ştia că Busuioc nu-i dă pe datorie, fiindcă mai e scris ... la catastif. REBREANU, R. II, 57. *N-a vrut să-mi dea pe datorie.* BRĂESCU, O. A. I, 128. *Duble cu chimen de la Iancu băcanu, pă datorie.* KLOPŞTOCK, F. 41. *Am luat, la strâmtoare, bucate pe datorie.* STANCU, D. 67. *O să trebuiască să mi-i dai pe datorie.* TUDORAN, P. 379. *Băcanul nu mai dădea pe datorie de când cu lipsurile.* BARBU, G. 156, cf. TEODORESCU, P. P. 121. *Am luat bani în datorie.* ALR I 1 593/842, cf. ALR SN IV h 1 018, ALRM SN II h 826, FOLC. TRANSILV. II, 393. *Cine bea în datorie se îmbată îndoit.* ZANNE, P. III, 454. *Au dughiană cu chirie Şi marfă pe datorie.* id. ib. V, 288. (Fig.) *Vacul nostru cu-mprumut dat în datorie; Ceriul cu gândurile noastre batejocurie.* M. COSTIN, O. 322. *Lelişoară de pe plai, Spune-mi gura cui o dai? Dă-mi-o mie în datorie Până la Sfânta Mărie.* ŞEZ. I, 270. ✧ Loc. vb. (Învechit, rar) **A cădea la datorie** = a se îndatora. *Au căzut mănăstirea la datorie de nu să poate plăti cu niciun chip* (a. 1823). DOC. EC. 282. ✧ Expr. **A (se) băga,** ori **a (se) îneca, a (se) îngloda** sau **a (se) încurca în (nişte) datorii** = a (se) împrumuta cu sume mari de bani care nu pot fi uşor restituite; a (se) îndatora, a fi dator vândut. Cf. LB. *A încărcat pe bietul tata în datorii, că nu s-o mai putut plăti pân' la moarte.* BUJOR, S. 63. *S-au încurcat în nişte datorii şi li se vindea locul şi casa.* VLASIU, A. P. 443. *Erau înglodaţi până-n grumaz în datorii la bănci.* BENIUC, M. C. I, 68, cf. DEX. (Cu parafrazarea expresiei) *Pe an ce trece ne găsim tot mai înglodaţi în datorii, de-am ajuns să ne vindem şi icoanele, plătind gloaba boierului.* MIRONESCU, S. 6. (Glumeţ) **A bate** (pe cineva) sau **a-i da** (cuiva) **pe datorie** = a bate fără justificare; p. ext. a bate foarte tare. Cf. ZANNE, P. IV, 275. *Las' că-i dau eu pe datorie.* I. CR. II, 213. ✧ (Urmat de determinări care arată felul) *Dintr-acel prisos să să plătească toată datoria ţării, din an în an câte puţinel, ca să nu mai scoatem alte dăjdii şi ajutoare în ţară.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 65. *Din acestea venituri se fac spesele sau cheltuielele ... plătirea usurelor de pe dătoriile publice.* RUS, I. I, 77/7, cf. id. ib. 156/11. *Conferinţa actuală nu are căderea de a se ocupa ... de datoriile de război.* TITULESCU, D. 150. *În Spania, datoria publică crescu de la 18 milioane ... la 99 milioane.* OŢETEA, R. 176. *Ministerul finanţelor ... organizează plasarea şi rambursarea împrumuturilor de stat şi serviciul datoriei publice.* LEG. EC. PL. 73 ✦ Spec. (Învechit şi regional) Sumă de plată; taxă; impozit. *Ieremie-Vodă ... pădzia şi datoriia sa ce avea spre împărăţie.* M. COSTIN, O. 47. *Cu acele schimbări multe a vezirilor ..., căzdusă ţara şi Grigorie-Vodă la o mare datorie.* NECULCE, L. 312. *Obiceai iaste ... ca tot cela ce ar duce roadă noao de vânzare iaste iertat de toată datoriia vămii lui.* ANTIM, O. 197. *Au plătit datoriile domniei la Ţarigrad* (a. 1769). GCR II, 81/35. *A cumpărat scule de 40.000 de taleri şi a făcut pe boieri să ia detoria pe ţeară.* ŞINCAI, HR. III, 102/14. *Acest câştig de bani ... v-ar cădea foarte bine ... ca să plătiţi ... şi porţia, şi alte deatorii ale voastre.* ÎNV. POM. 5/20. *Ieremia era liniştit, păzindu-şi cu sfinţenie datoria ce avea către Poartă.* IST. M. 215/22. *Datoriile cele mai grele apăsau, într-o vreme, asupra pământului crăiesc.* PĂCALĂ, M. R. 50. *Dear ce, mă, turcule, Cu datoria ai venit În Ţeara Românească?* TEODORESCU, P. P. 121. *Toată lumea să ştie C-ăle trei sate iscusate Nu dau araciu de domnie, Nici birul la-mpărăţie, Spune că n-au datorie.* PĂSCULESCU, L. P. 208. *Datoriile vitelor.* ALR I 384/510. *Cârpălabu să suia Şi pân sate-l trimetea Ca să scoaţă miria Şi toată datoria.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 497.

2. (Învechit) Ceea ce a fost dat (de către cineva); p. ext. dar[2] (**I 1**). *Şi de la ei ară fi cerşut despuitoriul datoriia, că târgarii cheamă-i ucenici.* CORESI, EV. 320. *Fericit carele va plăti ţie datoria ta care deadeşi noao* (a. 1697). GCR I, 315/18. *Gripsorul fulgerând al lu Zefsu zice: Un mare, de supt Trigonul Iunio, premejduiaşte a plăti firea datoriei sale* (a. 1701). FN 98, cf. LEX. MARS. 198. *Să aibă a-şi lua zestrea ei deplin ..., însă când nu va fi datorie făcută de bărbată-său.* PRAV. COND. (1780), 102. *Dătătoriul prin zălog e din destul bizuit pentru datoria sa.* FUND. 17/28. *Datoriile firii ajuta încă la fericirea soţietăţii lor, căci tăcutul lor prieteşug să înnoi.* BUZNEA, P. V. 16/16.

3. Ceea ce i se impune cuiva sau îşi impune cineva să facă într-o anumită situaţie sau într-un anumit scop, îndatorire, misiune (**I 1**), obligaţie (**1**); activitate, acţiune de o importanţă deosebită pe care trebuie s-o înfăptuiască cineva, misiune (**II**), responsabilitate morală sau materială; sarcină (**3**), (învechit şi regional) datorinţă. *Cunoscutu-mi-am datorie nepărăsită mai-nainte de a sosi sfârşitul.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/37, cf. GCR I, 279/32. *Vom arăta şi ce stimă au avut ţara încă de mai întâi de vinirea lui Traian, măcar că mai pre scurt de cum ar fi datoria să scriem.* N. COSTIN, L. 43, cf. CANTEMIR, I. I. II, 288. *Datorie omului iaste de a da şi a aduce unul altuia de pre putinţă şi avutul său ce va fi* (a. 1702). GCR I, 344/17. *Datoria noastră ceare ca aşa să chibzuim lucrul cât tot supusul ... să-ş deaie partea sa* [de dare] *numai după măsura puterii sale.* AŞEZ. 1/31. *Merge de aicea în Banat ca să cerceteaze rudeniile sale şi datoriile sale ceale lucrătoare acolo să caute.* EUSTATIEVICI, I. 22/22. *Are stupariul datoria adeaseori a cerceta coşniţăle şi a le mătura.* MOLNAR, E. S. 137/4. *Datoria cea mai mare iaste ceaia ce are ucenicul către dascălul său.* PILDE, 95/1. *Să aibă grije şi adetorie numitul Nicula a mătura biserica* (a. 1795). IORGA, S. D. XII, 294, cf. KLEIN, D. 328. *Nu sânt harnic să-ţi spun toate datoriile mele cu care sânt legat către dânsul.* MAIOR, T. 251/17. *Ascultarea către părinţi şi învăţători iaste o deatorie foarte aspră.* PETROVICI, P. 4/13. *Ne iaste deatoria ca să altuim şi în omul cel beteag vărsatul cel mântuitoriu.* FRĂŢILĂ, S. Î. 53/13. *Am hotătât să scriu ceva spre a împlini datoria către patrie.* MUMULEANU, C., ap. GCR II, 246/14. *Copia scrisorei adresate ... către Preosfinţia Sa împlinitoriul datoriilor de mitropolit al Ţărei Româneşti.* AR (1829), 157[1]/8. *Senatul vedea mai d-aproape purtarea ghenăralilor şi le scotea din cap orice gând împotriva datoriilor lor.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 87/11. *Îmbracă-mă cu virtutea şi fă-mă să-i plătesc toate datoriile ce din copilărie şi până acum, adăogându-se necontenit, s-au înmulţit foarte.* MARCOVICI, C. 9/25, cf. id. D. 53/26. *Eu nu cunosc altă faptă afară de datoria iubirii de oameni.* DRĂGHICI, R. 23/24, cf. F. AARON, I. II, 258/5. *Aceasta este datoria unei soţii şi maice.* HRISOVERGHI, A. 25/5, cf. BUZNEA, C. 78/19. *Morala este ştiinţa mumă a datoriilor şi a virtuţilor omului.* CR (1839), 256[2]/17, cf. VALIAN, V. *Datoria fiască nevoindu-l, au cerut de la poloni ca să-i deie pe Petru Aron, ucigătorul părintelui său.* IST. M. 83/22. *Omul ... A sale datorii numai le avea drept trebuinţă, Şi prin dragoste curată îi vestea a lui credinţă.* CONACHI, P. 302. *Nu-l învăţaseră nici drepturile, nici datoriile lui.* NEGULICI, E. I, 26/12. *Acum iar datorie am ş-altă grije în mine, Ca să te mărit.* PANN, E. IV, 16/14. *Din toate cea mai însemnată datorie este a împedeca întinderea boalei.* LUCACI, M. 71/13. *Îşi calcă datoriile sale de femeie.* NEGRUZZI, S. I, 48. *Mă reîntorc la datoriile mele de soţie şi mumă.* CONV. LIT. II, 322, cf. CANELLA, V. 96, COSTINESCU. *Să-i prezinte demisia cabinetului, datorie cu atât mai indicată ..., cu cât avea astfel un motiv constituţional intern.* MAIORESCU, D. V, 100. *Şi-i suduia cu aspre cuvinte, arătându-le că datoria lor este să alerge prin cetate.* ODOBESCU, S. I, 94. *Mai-marii lui, văzându-l că şi-a făcut datoria de ostaş, l-au slobozit din oaste cu arme cu tot.* CREANGĂ, P. 297. *În faţa datoriilor materne ..., trebuie să ne plecăm.* CARAGIALE, O. VII, 54. *O singură datorie are omul: să nu fie prost.* SLAVICI, O. II, 104, cf. MACEDONSKI, O. III, 12. *Staţi, cinstiţilor nuntaşi, Că asta ar' să remâie La tineri cu detorie, La bătrâni cu veselie.* MARIAN, NU. 789, cf. DDRF. *Despre drepturile şi datoriile respective ale soţilor* [Titlu]. HAMANGIU, C. C. 55. *Viaţa-i datorie grea Şi laşii se-ngrozesc de ea.* COŞBUC, P. I, 151, cf. ŞĂINEANU[2]. *Simţiră datoria de a tălmăci ... catehismul lui Luther.* IORGA, C. I. II, 123. *Locuitorii ... au ... datoria de a tăia şi duce lemne stăpânilor.* id. B. R. 344. *Cu câte jertfe ... se îndeplinesc datoriile ospitalităţii.* HOGAŞ, DR. I, 6. *Datoria lui e să trăiască şi să triumfe.* REBREANU, P. S. 112, cf. RESMERIŢĂ, D. *D-ra Axon nu mă lăsa niciodată singur şi credea că aceasta e datoria ei de gazdă şi de catolică.* M. ELIADE, O.

I, 51, cf. CADE. *Își plătește, în felul lui și prin mine, o datorie de recunoștință.* C. PETRESCU, Î. II, 237. *Conflicte între structura sufletească a oamenilor și datoriile profesionale, pe care le-au contractat fără voia lor.* NEGULESCU, G. 128. *Cu sănătatea lui șubredă, a stat neadormit la această datorie a vieții.* SADOVEANU, O. XX, 30. *Datoria tuturor creștinilor ar fi să scoată omenirea din această stare păcătoasă.* STĂNILOAE, O. 41. *Trebuie să începem a ne gândi la existență și la datoriile omului în societate.* ARGHEZI, C. I. 31. *Fetele, care s-au temut de mari datorii ..., au îmbătrânit celibatare.* CĂLINESCU, C. O. 6, cf. 43. *Am devenit pentru tine una din acele datorii pe care cauți să le îndeplinești cât mai exact.* VINEA, L. I, 95. *Datoria dumitale era să te îngrijești de dânșii.* TUDORAN, P. 614. *Le-a ținut și o predică ... despre datoriile femeii.* BARBU, G. 31, cf. PR. DREPT. 75. *Boierii mari aveau dreptul și datoria de a-l ajuta pe domn la conducerea țării.* STOICESCU, S. D. 52. *Este o datorie civică a noastră ... de a participa în număr cât mai mare la toate acțiunile.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346, cf. D. FIL. *Vai de femeia care nu se supunea datoriei sale.* BUTURĂ, EB. I, 73. ◇ Loc. adj. (Învechit, rar) **De datorie** = cuvenit. *A doua zi profesorul veni și, după acea de datorie bună dimineața, scoase din sân o broșură cartonată.* NEGRUZZI, S. I, 7. ◇ Loc. adv. **De** (sau **din**) **datorie** = din obligație, din necesitate; pentru că așa trebuie. *Om de acei carii ... își iubesc soția și copiii mai mult din datorie decât din amor.* NEGRUZZI, S. I, 221. *Făt-Frumos ... se duse, de! de datorie.* ISPIRESCU, L. 105. *Cele mai plăcute lucruri omul nu le face bucuros când e de datorie.* TDRG, cf. DL, DM, M. D. ENC. **La datorie** = la îndeplinirea obligațiilor. *Pe oameni poate cineva să-i supuie la datoriile lor numai cu cuvântul.* GOLESCU, P. 271/9. *Pe toți ne va chema la o aceeași datorie, ... la iubirea de patrie.* PELIMON, I. 11/13. *Eu ..., coane Fănică, zi și noapte la datorie.* CARAGIALE, O. VI, 80. *Toată lumea trebuie să fie la datorie.* REBREANU, P. S. 206. *Placarde roșii ... cheamă proletariatul la datorie.* COCEA, S. I, 125. *Chemate astfel la datorie, autoritățile ... au pornit să ia unele măsuri de îndreptare.* MOROIANU, S. 19, cf. VINEA, L. I, 29. *Te cheamă țara la datorie.* PREDA, M. 94. *N-a lipsit nici o zi de la datorie, chiar când ajunsese damblagiu.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 22. *A murit în 1829, la datorie, în timpul unei mari epidemii de ciumă.* G. BARBU, A. V. 85. *Să-i facă buni soldați, Să-nvețe militărie, Să meargă la datorie.* FOLC. MOLD. I, 528. (Învechit) **După datorie** (sau **datoria ...**) = cum se cade, cum se cuvine; conform uzanței, tradiției, obiceiului etc. *Hotărâre[a] cea biruitoare pentru vitejie și frumusețea tânărului toți o împărtășea după datorie* (a. 1773). GCR II, 91/3. *Împăratul ... năvăli cu ai săi cu armele în mâini ... tăia turcii fără milostivire, după datoria războiului.* VĂCĂRESCUL, IST. 258. *Pântru grâu a să face făină, Divanu îndăstul să silește, după datorie; și dă la părțile unde să află mori* (a. 1809). DOC. EC. 76. *Jos-iscălitu, după datorie, au făcut-o aceasta cunoscută la cinstita Logofeția mare dă Țara dă Sus* (a. 1817). ib. 181, cf. 188. *Nu trag nici o nădejde de a să-nsănătoșa, Care după datorie vrând supunere să dea, ... Cu prietinul îndată începu a se găti.* PANN, E. I, 100/17. ◇ Loc. vb. **A avea datorie** (sau **datoria**) (**să** sau **a ...**) = a fi obligat (moral să ...), a datora (**2**). *Am datorie să priveghiez ... pentru folosul și spășeniia tuturor de obște.* ANTIM, O. 7. *Avem datorie să priveghem ziua și noaptea* (a. 1741). GCR II, 28/3. *Hotărârea ce vor face după pravili să aibă datorie să o arate de față acolo atât pârâșului, cât și pârâtului.* PRAV. COND. (1780), 48. *Așișderea, să aibă datorie starostea cu epitropii ... a păzi rânduielile dreptății, după obiceiul vechi al lor* (a. 1823). DOC. EC. 289. *Și-aduse aminte că are datorie Să meargă la lăcașul cel sfânt.* C. A. ROSETTI, C. 256/9. *Am datoria să vă evit.* CAMIL PETRESCU, P. 380. *Am datoria să mă duc cel puțin până la Brăila.* SADOVEANU, O. XXI, 391. *Aveți datoria, cred, să luați apărarea dreptății.* ARGHEZI, S. XI, 47, cf. PREDA, M. 67. (Cu schimbarea construcției) *Ceteaște-o pentru datoria ce ți să cuvine a avea către cei neprocopsiți.* MOLNAR, E. S. 16/2. *Părinții mai cu de adins, auzind deatoria carea o au ei spre creașterea fiilor săi* (a. 1808). GCR II, 201/30. ◇ Expr. **A-și face** (sau **a-și împlini** ori **a-și îndeplini**) **datoria** sau **a-și face drept datorie** = a răspunde obligațiilor cerute de cineva sau de ceva, a fi foarte conștiincios; p. ext. (cu referire la diferite ramuri ale activității umane) a răspunde cerințelor de bază. *Domnului mieu mă închin datoria-m făcând* (a. 1703). FN 118. *Cât au fost în putința noastră, ne-am făcut datoria.* GOLESCU, P. 353/18. *Ceilalți cavaleri își făcură mai bine datoriile lor.* CĂPĂȚINEANU, S. 95/6. *Îți faci tu datoria ta precum ți se cade?* GORJAN, H. I, 60/25. *Eu nimic mai mult nu fac decât drept datorie.* RUSET, E. 33/9, cf. CONDICA O. 14/25. *Jurnalistica română nu și-a îndeplinit încă datoria ei către colecțiunea de poezii populare publicată de d[omnul] V. Alecsandri.* CONV. LIT. I, 301. *Pornește până te văd și-ți fă datoria cu sfințenie.* CREANGĂ, P. 316. *Fă-ți datoria, om al legii.* CARAGIALE, O. I, 15. *E însă atât de greu a-ți face datoria când nimeni nu te ajută.* SLAVICI, O. II, 63. *El și-a făcut datoria.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 204. *Cine ar putea zice că ni facem datoria?* IORGA, C. I. II, 45, cf. TDRG. *„Gazeta Transilvaniei" a fost sentinela vecinic trează, care și-a făcut cu neclintit eroism datoria.* în PLR I, 72. *Deocamdată nu-l slăbește armata; trebuie să meargă ca oricare să-și facă datoria.* GALACTION, O. 127. *Tu, ca un om ce și-a îndeplinit datoria, te târăști ... nevăzut și neștiut de nimeni.* LOVINESCU, C. IV, 38. *Și scriitorii, fiecare la locul său, și-au făcut datoria.* REBREANU, R. I, 83. *Își împlinea datoria, de nu-i găsea nimeni niciodată pricină.* MIRONESCU, S. 97, cf. BRĂESCU, O. A. I, 21. *Dumneata ... cum îți faci datoria?* ARGHEZI, S. XI, 25. *Noi ne-am făcut datoria.* CAMILAR, N. I, 290. *Lucrătoarele își fac datoria.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 7. *Vreau să-mi fac datoria față de țară.* RL 2005, 4 595. ◇ Fig. *Timpul începu să-și facă datoria.* AGÎRBICEANU, S. 556. *Pompele ... nu încetează să-și facă datoria.* BOGZA, V. J. 84. **A fi omul datoriei** = a fi foarte conștiincios. *Cu toate că e departe de a fi omul datoriei, el niciodată nu se va găsi... într-o asemenea situație.* VINEA, L. I, 36, cf. id. ib. 8. **A fi de datoria cuiva** sau (învechit) **întru datorie** = a fi obligația cuiva să ... *Divanu și țara întru datorie este a să sili ... ca să împlinească datoria sa* (a. 1809). DOC. EC. 77. *Această întrebare este de datoria noastră s-o facem.* DACIA LIT. 82/8. *Ca prietin vechi a cucoanei Nastasicăi îi de datoria mea să vin odată cu lăutarii.* ALECSANDRI, T. I, 155, cf. TDRG, M. D. ENC. *Este de datoria sa de a-și asuma toate responsabilitățile.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 329, cf. DEX. **A crede de datoria sa** sau (rar) **a-și ține de datorie să ...** = a se considera, a se socoti obligat să ... *Credem însă de datoria noastră de a ne adresa încă o dată direct către publicul cetitor.* I. NEGRUZZI, în PLR I, 236. *Eu mi-am ținut de datorie să-ți spun ce-am spus.* AGÎRBICEANU, A. 325. *Cred de datoria mea a vă comunica următoarele.* TITULESCU, D. 152. *Tata crezu de datoria lui să se veselească.* SADOVEANU, O. XI, 203. (Învechit, rar) **Nici datorie a lăsa** = a se achita de toate obligațiile, a nu lăsa altora ceea ce trebuia făcut. *Se vedea că am făcut și am adaos iar n-am stricat, iar nici datorie am lăsat.* ANTIM, P. XXIV. *Am ieșit cu cinste și ... nici datorie am lăsat, că așa ne-au slujit vremea.* id. ib. XXV. (Regional) **A te da** (sau **călca**) **datoria** = a fi îndatorat, obligat de lege sau de poziția socială să acționezi într-un anumit mod. Cf. CIAUȘANU, GL. *Te calcă datoria.* id. ib. (Învechit) **A plăti** (sau **a da**) **datoria cea de obște** v. obște (**1**). **A-și da** (sau **a-și plăti**) **datoria** (**firească** ori **lumească** sau **obștească datorie**) = a muri[1] (**1**). *Ș-au domnit puțin ... ș-au plătit și el datoria dup-obiceiul acestei lumi.* NECULCE, L. 116. *Ș-au plătit și el datoria lumească de-au murit.* id. ib. 182. *Ș-au dat obștească datorie, după rânduiala cea creștinească, și-l petreacem la groapă.* ANTIM, O. 225. *Fiind eu atâta de slab și cunoscând că, în scurtă vreame, îmi voi da datoriia firească, am făcut sfat* (a. 1724). IORGA, S. D. XIV, 20. *Peste puțintele zile își dete obștească datorie și-s-au îngropat în mitropolie.* DUMITRACHE, 20, cf. 25. **Datoria morții** (sau **omenească** ori **a firii** sau **firească** sau **cea de obște**) sau **darea datoriei de obște** = moarte (**1**). *La darea datoriei de obște,*

adecă la moarte, vechi obicei. M. COSTIN, O. 272. *L-au împiedecat datoria omenească, moartea, carea multe lucruri taie.* id. ib. 43. *Datoria firii.* CANTEMIR, I. I. II, 288. *Datoria cea obștească De pre firea omenească Împlinind prea fericitul* (a. 1752). IORGA, C. I. I, 54. *Au răscumpărat datoria firească cu lacrimi și întristare pentru rătăcitul său fiiu.* ASACHI, I. 286/11, cf. TDRG. ✧ (Pleonastic) *Datoriia morției ... ce sânt toți datori în toate zile a săvârși.* CORESI, EV. 69.

4. (Învechit; în religia creștină) Încălcarea obligațiilor față de Dumnezeu; p. ext. greșeală. *Și iarte noa[u]ă detoriile noastre, cum și noi lesem detornicilor noștri* (a. 1593). GCR I, 39. *Dumnedzău iartă omului mare și grea datorie, care ... face un tunearec de talanți.* VARLAAM, C. 214. *Datoriile datornicilor să le ierți.* SLOV. 26[r]/5.

5. (Popular) Obicei (**3**). *Tată-meu e om bătrân, Nu poate să-ți facă fân; Te-aș lăsa* [murgule] *la mândra mea, Nu-ți știe datoria.* ȘEZ. IV, 220. *Și boierii că privea. Vin cu ploștile că da, C-așa li-i datoria.* PĂSCULESCU, L.P. 203. *Cu pahar vin închina, C-așa este datina, Datina, datoria.* id. ib. 207.

– Pl.: *datorii.* – Și: (învechit și regional) **dătorie, detorie, deatorie, adetorie,** (regional) **ditorie** (ALR I 1 592/61, 63, 75, 85, 87, ALR SN VI h 1 849/105), **dotorie** (ALR I 1 592/320) s. f.

– **Dator** + suf. *-ie.*

DATORÍNȚĂ s. f. (Învechit și regional) Datorie (**3**). *Prințesa ... Anna nu s-ar fi amestecat în dregătoria și detorința bărbatului său.* ȘINCAI, HR. III, 122/18. *Dați pruncilor dojănire ... Spuneți-le datorințele.* OBRADOVICI, D. 2/3. *Substăpânirile au datorință a plini poruncile stăpânirei ceii mai înalte.* D. SUP. 11/2, cf. MAN. ÎNV. 20/5. *Datorința voastră cea de căpătenie iaste a învăța pre prunci.* PETROVICI, P. 3/2. *Sârguiaște-te a învăța datorințele tale ceale creștinești.* TOMICI, Î. 2/13. *Cearcă toate puterile, lipsele și legătuințele tale ... și așa vei afla deatorințele vieții.* TEODOROVICI, M. 10/11, cf. LB. *Cel ce cunoaște ... datorințele către sine însuși ... și către soțietate ..., acela se numește om iscusit.* BOJINCĂ, D. 3/9, cf. 12/2. *A lăpti pruncul, precum țiganei, așa și doamnei ceii mai mari este datorința.* ANTROP. 269/3, cf. SĂULESCU, HR. I, 132/6, cf. VALIAN, V. *Trebuie să mărturisim din datorința carea o avem către adevăr.* RUS. I. II, 294/27. *Aceste nații generoase, cărora atâtea interese le impune datorința de a trăi frățește împreună.* BĂLCESCU, M. V. 18. *Datorințele iobagilor către domnii lor se regulaseră ... prin legi.* BARIȚIU, P. A. I, 384, cf. POLIZU. *Pentru drept și detorință S-avem simț bun și curat.* MUREȘANU, P. 129/12, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Toate dătorințele față de fiii lor sufletești cari sânt numiți de către dânșii.* MARIAN, NA. 167, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *O revistă a tinerimii române este pentru noi o datorință de onoare.* LUC. II, 3, cf. 245, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG. *Domnul director vorbi ... despre datorințele care nu trebuiesc uitate față de școala care i-a crescut.* AGÎRBICEANU, L. T. 63, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Eu nu pot crede în ce spune el și am datorința să fiu cu grijă.* SADOVEANU, O. X, 119, cf. SCRIBAN, D. *Nu mult după aceea datorința a chemat-o pe femeie la târg.* SNOAVA, III, 33. ✧ Loc. adv. **După datorința ...** = după cum se cuvine, după cum se cere. *Am găsit un om flamând pe drum și l-am ospătat după datorința cea creștinească.* POPA, V. 86. ✧ Expr. **A-și face** (sau a **(îm)plini**) **datorința** (sau **datorințele**) = a-și face datoria, v. datorie (**3**). *După ce au plătit pe toți ostașii ..., i-au îndemnat ca să-și plinească deregătoriile și detorințele.* ȘINCAI, HR. III, 23/14. *Întru obștea care au fost, ș-au împlinit toată datorința sa desăvârșit.* ȚICHINDEAL, F. 229/20. *Dă să împlinim voioși deatorințele care le-ai pus preste noi.* PETROVICI, P. 207/7. *Apărători credincioși carii cu ... zel își împlinesc datorințele sale către aceia ce-I plătesc.* FM (1843), 308[2]/27. *Voi v-ați plinit ... sânta detorință, Când pentru-a patriii bine cu glorii v-ați luptat.* MUREȘANU, P. 72/13. *Să nu meargă în cealaltă lume negrijit, ci curat și împăcat cu cugetul că și-a împlinit până și cea mai de pe urmă datorință de creștin adevărat.* MARIAN, Î. 18. *Și-a făcut datorința lui de l-a rugat pe stăpân să-i facă socoteala.* POPA, V. 9. ✧ Expr. **A-și ține de datorință** = a considera de datoria cuiva să ... *Comitetul societății ... își ține de datorință a mulțămi și pe această cale.* LUC. II, 38.

– Pl.: *datorințe* și (regional) *datorinți* (Com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, în DA). – Și: **dătorínță,** (învechit) **deatorínță, detorínță** s. f.

– **Datori** + suf. *-ință.*

DATORÍȘ s. m. (Regional) Datornic (**2**). Cf. ARL SN IV h 1 006, ALRM SN II h 814.

– Pl.: *datoriș](i).* – Și: **dătoríș** (ALRM SN II h 814), **detoríș** (ib. h 814/325), **deatoríș** (ALR SN IV h 1 006/95) s. m.

– **Dator** + suf. *-iș.*

DATORÍT, -Ă adj., prep. **I.** Adj. **1.** (Despre o sumă de bani sau orice alt bun material; astăzi mai ales în forma *datorat*) Care trebuie dat, plătit, restituit (cuiva). Cf. I. GOLESCU, C. *I-a plătit totdeodată suma de 115 500 lei, anuitatea datorită pe cei 3 ani din urmă.* MAIORESCU, D. V, 82. *Cu ocaziunea inspecțiunei făcută casieriei generale a districtului Dolji ... s-a constatat că arendașii moșiilor statului, în mare parte, nu erau urmăriți pentru sumele datorite de ei.* EMINESCU, O. X, 117. *Am plăcerea a vă înmâna suma datorită, împreună, se-nțelege, cu dobânda legiuită.* CARAGIALE, O. VII, 69, cf. RESMERIȚĂ, D. *Fii, te rog, bun și înmânează suma datorită.* CAMIL PETRESCU, T. I, 544, cf. DL, DM, DEX. ✦ Care trebuie îndeplinit, făcut; care constituie o obligație legală sau morală, cuvenit. *Nu i-a făcut lucrul datorat.* I. IONESCU, D. 214, cf. DDRF. *Fetița ... stătea tot cu mine – cât îi permitea stricta poliție datorită altora.* IBRĂILEANU, A. 28. *Mi-am făcut anii datorați, am ieșit subofițer; am dat un examen special.* SADOVEANU, O. XXI, 358, cf. DL, DM. *Simulară sărutul datorat demnitarului.* BARBU, PRINC. 251, cf. DEX.

2. (Astăzi mai ales în forma *datorat*; construit cu dativul) Provenit din sau de la ...; cauzat; creat. *În iluzia optică, datorită slăbirii conștiinței, fiecare floare din părete devenise o imagine în miniatură a ei.* IBRĂILEANU, A. 192, cf. 103, RESMERIȚĂ, D. *Unii* [elevi] *încă ar mai avea șansa, datorită neprevăzutului desvoltării ulterioare, să poată crea în artă.* CAMIL PETRESCU, P. 7. *Vom pomeni ..., în treacăt, despre terapia plăgilor datorite armelor de foc.* G. BARBU, A. V. 40. *Studii cu caracter special, datorate unora dintre lingviștii și filologii noștri.* CL 1973, 21. *Discuri ... datorate unor muzicieni români.* M 1974, nr. 7, 7. *Numele din mijloc datorat deopotrivă tatălui și soțului.* FLACĂRA 1975, nr. 43, 18.

II. Prep. (În forma *datorită*, construit cu dativul) Mulțumită (**III**), grație; din cauza ... *Tot ce scriu aici par turburi și dezarticulate datorită nepriceperii mele de a le povesti cum trebuie.* M. ELIADE, O. I, 60. *Datorită acestei opere, gândurile tale au luat calea pe care o urmezi astăzi.* COCEA, S. I, 29. *Datorită orientării sale retorice, apar în romanul lui ... mulțimea acelor proverbe.* VIANU, A. P. 63. *La acest banchet a luat parte aproape toată oficialitatea medicală din capitală ..., datorită marei simpatii de care se bucură sărbătoritul.* ULIERU, C. 104. *Un strat de cărbune se desprinde de la locul lui și, începând să alunece, se aprinde, datorită presiunii enorme cu care se freacă de piatra muntelui* BOGZA, V. J. 166. *Datorită farmacodinamiei nespecifice, s-a arătat că multe substanțe ... au proprietatea de a influența acțiunea factorilor naturali.* DANIELOPOLU, F. N. I, 14. *În cazul solului, proporția de bioxid de carbon este mai mare, datorită descompunerii materiei organice.* AGROTEHNICA, I, 102. *Datorită deplasării organelor abdominale, diafragmul va fi împins.* BELEA, P. A. 83, cf. DL, DM. *El se îmbogățise datorită politicii.* PREDA, M. 213. *Societatea ... s-a transformat în cursul mileniilor, datorită*

dezvoltării forțelor de producție. H. DAICOVICIU, D. 29. *Datorită climatului umed, ... lunca Dâmboviței s-a dovedit prielnică statornicirii capitalei.* G. BARBU, A. V. 9, cf. S ianuarie 1970, 42, M. D. ENC., DEX. *Datorită ploilor care cad de două zile ... s-au produs inundații.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 342, cf. Z. MIHAIL, T. P. 7. *Datorită transformărilor care au loc, dispare construcția tradițională și, odată cu ea, interiorul și mobilierul.* PAVEL, S. E. 40. *Datorită proprietăților amintite, aceste ape medicinale își găsesc utilitatea terapeutică în afecțiuni ca: pancreatitele cronice, colitele de putrefacție, ... stări de malnutriție etc.* RL 2005, nr. 4 571.

– Pl.: *datorîți, -te.* – Și: **datorát, -ă** adj.

– V. **datori.**

DATÓRIU, -IE adj., subst. v. **dator.**

DATÓRNIC, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. (Astăzi rar) Creditor. *Se ispitească împrumut deatoriul* [dătătoriul CC[2], împrumutătoriul H, *datornicul* D] *toate câte-s ale lui.* PSALT. 235. *Datornicii lui, turcii, cu toții au mersu la veziriul de au strigat pentru dânsul.* URECHE, L. 208. *Cerceteaze datornicul toate câte sânt la el și jăfuiască streinii ostenealele lui.* BIBLIA (1688), 418[1]/9. *Iliaș-Vodă scotea bani din buzunar de la sine și plătia pe datornic.* M. COSTIN, LET. II, 7/19. *Mergè ... după oasăle tătâne-său la îngropare, cu multă grijă și frică de datornicii tătâne-său, să nu-l prindză, să-l închidză.* NECULCE, L. 39. *Au trimis pe Iordache ceauș de aproz(i) cu carul cu banii datornicilor la Țarigrad* (a. 1699). FN 190. *Datornicii să stăpânească moștenirea aceluia drept banii ce au a lua.* PRAV. COND. (1780), 152, cf. 134. *De nu e altă mijlocire de a plăti datornicilor, să pot liților, vinde cu doba, cărora ar da mai mult.* FUND. 16/32, cf. HELIADE, O. II, 345. *Când dimineața te vei scula și nu vei ști ce să mănânci și unde să te ascunzi de datornici, te încredințez că atunce vei avea prea puțin mintea dedată la învățătură.* KOGĂLNICEANU, S. 216. *L-a lăsat în sapă de lemn ... și mult-puținul ce i-a mai rămas o să se strige mâne-poimâne la mezat de către datornici.* FILIMON, O. I, 230. *Dezbătându-se cu datornicii unui soț risipitor pentru lucrurile frumoase.* IORGA, C. I. I, 78, cf. 99, TDRG, CADE. *Prin umbra lui a trecut cel dintâi datornic cerând partea de pământ sau bruma de lăscăi, amenințând cu toba.* KLOPȘTOCK, F. 288. *Fuseseră nevoite să părăsească în ghearele datornicilor casa cu tot ce se afla în ea.* SADOVEANU, O. IX, 160, cf. SCRIBAN, D. *Cu cele șaptezeci de lire sterline ... se liniștiseră numai o treime din datornici.* TUDORAN, P. 515, cf. DL, DM. *Pielea ți-ar fi luat-o datornicii, fără milă.* BARBU, G. 85, cf. DEX.

2. S. m. și f. Persoană care are de plătit o datorie (**I**); dator (**II 3**), debitor, (regional) datoriș. *Să fie învățat ca să fie milostivnic și el datornicului său, cine i-e datori.* CORESI, EV. 283, cf. 17. *Află un datornic al său ce-i era datoriu cu 100 de bani.* VARLAAM, C. 214, cf. GCR I, 95/41. *Cine să va face ispravnic vreunui om și va lua bani de la niscari datornici aceluia și acesta nu va fi ispravnic ..., să să cearte ca un fur.* PRAV. 43. *Adusără lui pre un deatornic cu zeace mii de talanți ... și-i iertă deatoria.* N. TEST. (1648), 24[r]/12. *Chemând câte unul pre fieștecarele den datornici d[o]mnului său* (cca 1650–1675). GCR I, 195/12, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 198. *Împlineala să va lua de către oricare zapciu ..., afară numai deaca datornicul ... nu va vrea să plătească.* PONTURI, 15/14, cf. LEGIUIRE, 29/3. *Și datoria aceea e rea, mare cangrenă, ... Se tot mulțesc datornicii.* HELIADE, O. I, 222, cf. CR (1833), 112[1]/31, MARCOVICI, D. 238/15. *Aceștia căuta adeseori creditori turci care să fie persoane ... interesate a ajuta, prin creditul lor la Poartă, pe datornicii lor spre a dobândi scaunul.* F. AARON, I. II, 107/1, cf. VALIAN, V. *De însemnat sânt totuși palatul ... și prinsoriea dătornicilor.* RUS, I. II, 164/11. *Daca fonctionarul va fi datornic, suma datorii[i] se va împlini îndoit.* CONDICA O. 40/8, cf. POLIZU. *Datornicul nu plătește niciodată suma împrumutată, ci o desface cu încetul.* GHICA, C. E. I, 114. *Muzele ... Nici chiar de un datornic nu știu să ne plătească!* ALEXANDRESCU, O. I, 180. *Scoți răpede în vânzare averea datornicilor slabi.* CONV. LIT. I, 25, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Umblase pe la datornici de-ai lui să scoată părale.* CONTEMPORANUL, III, 405. *Banii ... nu-i ținea el, îi dăduse cu împrumutare pe la alți oameni, însă de la el atârna când să-i înapoieze datornicii.* SLAVICI, O. I, 284, cf. DDRF. *Împrumutat sau debitor (dator, datornic).* PANȚU, PR. 29, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG. *Datornicul plătește-n toate zilele.* PAMFILE, J. II, 141. *Putea grânarul chiar să nu-l însemne la catastif ..., datornicul purta singur de grije.* CHIRIȚESCU, GR. 147, cf. RESMERIȚĂ, D. *Să nu poată pune zălog (sechestru) ... afară numai dacă cineva își va afla vreun datornic al său, atunci să-l pârască după lege.* N. A. BOGDAN, C. M. 25, cf. CADE, LOVINESCU, S. I, 93. *A făcut să vie aici, în casă, toți datornicii pe cari îi avea în sat ..., că le iartă datoriile la toți.* MOROIANU, S. 207, cf. SCRIBAN, D. *Cârciumarii ... nu mai deschid condicile cu datornici.* STANCU, D. 121. *Nu se află datornic să nu-l poți scoate la licitație.* VORNIC, P. 191. *Datornicii erau bătuți la falangă.* BARBU, PRINC. 156, cf. M. D. ENC., DEX. *Ministrul Finanțelor ... a amenințat datornicii la bugetul de stat cu executarea silită.* RL 2005, nr. 4 522. *La târg ..., apucară creditorii pe un minciunos de dătornic să li plătească datoriile.* SBIERA, P. 229, cf. ALR SN IV h 1 006, ALRM SN II h 814.

3. Adj. (Învechit) Necesar (**I 1**). *Cu datornica și întru tot vreadnica cinste și cu capul descoperit închinăciune făcând.* IACOV, SYN. 28[r]/15, cf. 31[v]/7. *Făcu pre dânșii slobozi ... și de dajdia cea legiuită care este a se plăti cu datornică datorie la visteria cea domnească* (a. 1764). URICARIUL, I, 310. *Care lucruri lesne s-ar fi putut feri prin datornica luare de samă a celuia care era îndatorit.* PRAVILA (1788), 113/4. *Eu, dumitale cu arătarea datornicului mieu reșpect, totdeauna supus rămâiu.* EUSTATIEVICI, I. 77/19, cf. 50/7. *Eu ... să-mi arăt datornica mulțămită pentru facerile de bine.* MOLNAR, E. S. 11/1. *Au așezat datornica supunere între ai săi supuși.* IST. ÂM. 37[v]/8. *Cu deatornică plecăciune mă rog preacinstitului conzistorium.* MAIOR, I. B. 335/16, cf. MANIFEST (1813), 3/7. *La întrebarea ce ni se face asupra rânduelelor giudecătorești, facem datornica noastră arătare* (a. 1819). URICARIUL, IV, 212/27. *Din deatornica mulțămire îți va fi credincios.* TEODOROVICI, M. 54/1, cf. LB. *Comisia ... va face datornica sa arătare către stăpânire, ca să li să orânduiască cuviinciosul agiutoriu.* COD. ȚIV. 38/28, cf. I. GOLESCU, C., DRĂGHICI, R. 177/18. *Cinstea cea datornică să li-o dea.* TEAMPE, O. S. 73/7. *Acel întâi act datornic a lui Svidrighelo au fost a da lui Neago, în fața lumei, recunoscătoarea sa sărutare.* ASACHI, S. L. II, 42. ◇ Expr. **A fi** (sau **a rămâne**) **datornic** = a fi îndatorat din punct de vedere moral. *Iar pentru multul bine ce acuma mi-ai făcut, Eu îți rămâi datornic.* C. A. ROSETTI, C. 100/6.

4. S. m. (Învechit; în religia creștină) Persoană care se face vinovată pentru o greșeală săvârșită. *Și ne iartă nouă datoriele nostre cum iartăm și noi datornicilor noștri.* EV. SL.-ROM. 11[r]/7. *Datoriile datornicilor să le ierți.* SLOV. 26[r]/5. *Și iarte noa[u]ă detoriile noastre cum și noi lesem detornicilor noștri* (a. 1593). GCR I, 39. *Și ne iartă noauă păcatele noastre că și noi iertăm tuturor datornicilor noștri* (a. 1746). id. ib. II, 36/35. *A ierta pre toți vrășmașii și dătornicii săi.* ȘINCAI, C. 127/9, cf. POLIZU, TDRG.

– Pl.: *datornici, -ce.* – Și: (învechit și regional) **dătórnic, -ă,** (învechit) **deatórnic, -ă, detórnic, -ă** s. m. și f., adj.

– **Dator** + suf. *-nic.*

DATORNICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Necesar (**I 1**). *I să va face lui știre și ce să va cădea amânduror părților de întăritura prieteșugului ..., după datorniceasca arătare, de toate vom face înștiințare.* N. COSTIN, LET. II, 105/11, cf. MDA.

– Pl.: *datornicești.*

– **Datornic** + suf. *-esc.*

DATORNICÉŞTE adv. (Învechit, rar) În mod obligatoriu. *Pentru folosul pruncilor ..., datorniceaşte te poftesc pre Sf[i]nţia Ta tuturor preoţilor şi dascalilor a le vesti ieşirea ei la lumină* (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 202, cf. MDA.
– **Datornic** + suf. *-eşte.*

DATÚR, -ÚRIE adj., subst. v. **dator.**

DÁTURĂ s. f. (Bot.; livresc) Ciumăfaie (*Datura stramonium*). Cf. LM, BRANDZA, D. 291, id. FL. 344. *Drept orişice vestmânt aveam O frunză de datura, Căci nudul se părea firesc.* ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 58, cf. 60. *Pulberea foilor de datură sau seminţele ei se dau în doză de 60–80 gr[ame] tot în ovăz sau sub formă de ceai.* ENC. VET. 58, cf. SCRIBAN, D., LTR[2], CONTRIBUŢII, II, 99.
– Pl.: *daturi.*
– Din lat. **datura.**

DATÚRIC adj. (În sintagma) *Acid daturic* = acid din seria acizilor acetici, care se obţine din grăsimi prin tratarea acestora cu o substanţă bazică; acid margaric. Cf. LM, LTR[2].
– Din fr. **daturique.**

DATURÍNĂ s. f. Substanţă alcalină obţinută din frunze sau seminţe de datură. Cf. LM, NICA, L. VAM. 77, LTR[2].
– Din fr. **daturine.**

DAU adv. (Prin Ban.) Darămite; chiar. *Frică mi-e că m-o-mpunge. Ceale lemne ... Dau nişte zile trecute!* GIUGLEA – VÂLSAN, R. S. 336, cf. JAHRESBER. III, 314. *Auzi, mândră, dau n-auzi Cum te strigă badea?* HODOŞ, P. P. 172.
– **Da[1] + au.** Cf. d a r[1].

DAUGÍU s. m. (Învechit, rar) Garant. *Pană, frate-său, iaste daugiu, precum şi la zapis îl arată* (a. 1728). IORGA, S. N. 113, id. B. R. 418.
– Pl.: *daugii.*
– Cf. d a v e g i u .

DAÚL s. n. (Învechit) Tobă mare cu două membrane, specifică formaţiilor de muzică militară turcească. *Are voie a face toate ale pompei, câte fac cei cu trei tuiuri, adică nouă calcanuri, nouă dauluri, şiese satâri, ciauşi, gavazi şi altele.* VĂCĂRESCUL, IST. 255, cf. CIHAC, II, 572, DDRF. *Meterhaneaua compusă din două daule (dărăbani).* ZEITSCHRIFT, XVIII, 75, cf. ŞIO II[2], 115. *Plecaseră şi circul cel mare, şi cele două berării de lux, cu ghirlande şi cu cadâne care jucau după daulă şi clarinet.* CAMIL PETRESCU, O. II, 113. *Sala, într-o încremenire mută, sorbea melodiile grave ale daulei ce se unduiau pentru prima oară în această încăpere.* CONTEMP. 1954, 406, 2/3. *Tobele erau „daule", tobe cu două membrane, „nagarale" sau „tumbelechiuri", un fel de timpane.* ALEXANDRU, I. M. 15, cf. 35.
– Pl.: *daule* şi *dauluri.* – Şi: **daúlă** s. f., **tabúl** (ŞIO II[2], 115) subst.
– Din tc. **davul.**

DAÚLĂ s. f. v. **daul[1].**

DAULGÍU s. m. (Învechit) Toboşar. *Vel-armaş dădu poruncă înălţând toiag şi daulgiii bătură din tobe.* SADOVEANU, O. X, 184, cf. MDA.
– Pl.: *daulgii.*
– Din tc. **davulcu.**

DAULHANÁ s. f. v. **tabulhana.**

DAULHANEÁ s. f. v. **tabulhana.**

DAÚN s. m. (În poezia populară) Numele unui arbore nedefinit mai îndeaproape. *Ce-am văzut, m-am bucurat: Trupuri mândre şi-nflorite ... Preste ele, floricele, Un pom mândru de daun.* MARIAN, Î. 468, cf. DOINE, 275.
– Pl.: *dauni.*
– Et. nec.

DÁUNĂ s. f. **1.** Pierdere materială adusă cuiva sau suferită de cineva; stricăciune care provoacă pierdere, pagubă; p. e x t . necaz (**1**), neplăcere (**2**). [Cutremurul] *nu a făcut nici o daună la Constantinopole.* AR (1829), 15[1]/7. *L-al armelor detunet ameninţări de spaimă Unind şi lângă damnă adaogă şi frica.* HELIADE, O. I, 315. *Dauna ce fac păsările este neînsemnătoare pe lângă folosul ce aduc.* J. CIHAC, I. N. 71/23. *Daunele căşunate prin venirea polonilor.* IST. M. 120/23, cf. NEGULICI. *Nu se poate crede ce daune enorme îşi causară domnii feudali prin acea fugă ticăloasă.* BARIŢIU, P. A. I, 578, cf. STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. *Ce daune (pagube) nereparabile a causat acolo.* BĂLĂŞESCU, GR. XXX/4. *Aceasta aducea daună moralului nepătat al casei.* CONTEMPORANUL, III, 741, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, V., CIHAC, I, 74, LM. *Dacă „î" nu are altă treabă ..., ar putea dispărea fără nici o daună şi din limba românească.* MAIORESCU, CRITICE, 260, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU[2], CADE, DS. *Asigurarea unui risc elementar – incendiu, grindină etc. – se mai zice asigurare de daună, prin opoziţie cu asigurarea de persoane.* ENC. AGR. II, 266, cf. SCRIBAN, D., DN[2], M. D. ENC. *Ajungând la mal, hai să caute în sac, nu care cumva e ceva daună.* POP., în F (1889), 110. *Neajunsuri şi daune de suferit.* MARIAN, T. 40. *Jupânul Pogan avea un cal năzdrăvan, care îi da de ştire când i să întâmpla ceva daună.* RETEGANUL, P. III, 46. *Mi-o făcut o daună cât a fi lumea de mare.* ALR SN IV h 992/531, cf. ALRM SN II h 800/531. ✦ (Neobişnuit) Vătămare, deteriorare. *Un măr de calitatea I se presupune a fi fără nici o daună.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 19. ✧ L o c . p r e p . **În** (sau, învechit, **cu** ori **spre**) **dauna** (cuiva sau a ceva) = în paguba ..., în detrimentul ..., în defavoarea ..., ştirbind calitatea, prestigiul, autoritatea etc. (cuiva sau a ceva). *La germani, omenirea îşi apără driturile sale cu dauna statului.* ROM. LIT. 381[1]/29. *Chiar din aceste convorbiri ..., în timpuri critice, pot căşuna nenorociri, spre dauna publicului.* CALENDAR (1856), 2/21. *Această specialisare ... permite a se da ... toate cunoştinţele grămădite la un loc, una în dauna celorlalte.* ODOBESCU, S. II, 63. *Presa noastră periodică ... în loc de a spori, din contră, ea a scăzut, spre dauna publicului cititor* (a. 1877). PLR I, 330, cf. CARAGIALE, O. IV, 239. *Pe această ţară* [Moldova] *înţelegea el ... s-o întindă cât mai departe în dauna Ţării Româneşti.* IORGA, C. I. II, 92. *Au criticat formele nouă, pentru că erau în dauna unor clase vechi, reacţionare.* IBRĂILEANU, SP. CR. 199. *A voit ... să păşească spre o artă mai intimă şi mai discretă ..., a făcut-o însă în dauna sa.* LOVINESCU, S. I, 58, cf. TITULESCU, D. 201. *Se dovedea, de pe atunci, bun camarad, statornic prietin, ... gata să realizeze farse în dauna tovarăşului nostru.* SADOVEANU, O. XX, 32, cf. OŢETEA, T. V. 37. *Dacă ar proceda altfel, forţele s-ar dezvolta în dauna forţelor mai slabe, înăbuşindu-le.* RALEA, S. T. II, 276, cf. VINEA, L. I, 370. *Nu ştiu cine favorizează, nu ştiu de ce, cutare sector în dauna altora.* PREDA, R. 128. *Preferinţa pentru termenul abstract, în dauna celui concret.* VARLAAM – SADOVEANU, 294. [Cantemir] *introduce în tratare forma dramatică a dialogului, în dauna scopurilor didactice.* IST. LIT. ROM. I, 63. *Asemenea abuzuri săvârşeau marii dregători nu numai în dauna ţăranilor, dar şi a mănăstirilor.* STOICESCU, S. D. 151, cf. DN[2]. *Înregistrăm ... interesul crescut*

pentru problemele metodologice, în dauna interesului pentru descriere. CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 3/5, cf. FLACĂRA, 1976, nr. 2, 9. *Porumbul s-a extins în dauna altor cereale.* BUTURĂ, EG. 161. [Deputatul] *are tot interesul să demonstreze alegătorilor că Guvernul nu este capabil să facă nimic în Vrancea fără sprijinul său. Asta în dauna sinistraților.* RL 2005, nr. 4 720. ◇ Loc. adv. (Învechit) **Spre** (sau **de**) **daună** = în defavoare, în pierdere. *Nu spre mică daună interesului Franției stătu și actul lui Ioan.* SĂULESCU, HR. I, 199/24. *Înțelegea că o descoperire prea timpurie nu putea decât a fi de daună interesurilor sale și ale ... țării.* ASACHI, S. L. II, 22. ◇ Expr. (Învechit; de obicei exclamativ) **(Ce) daună (mare) că ...** = păcat că ..., v. păcat[2] (**1**). *Daună mare că tinerimea studinte de la universitate nu poate avea toate manualele studiilor ce se propun.* F (1867), 24. *Ce daună că el a plecat chiar astăzi și nu-l putem întreba că aprobă planul nostru.* ib. (1871), 115. **A fi daună** = a fi periculos. *Ar fi daună să mergi pe acolo, că, Doamne, mulți voinici și-au pus capul.* RETEGANUL, P. II, 1.

2. (Jur.; și în sintagmele *daune interese* sau *daune și interese*) Sumă datorată creditorului de către debitorul care nu și-a achitat obligația; p. ext. despăgubire datorată de autorul unui delict în vederea reparării sau ameliorării prejudiciului cauzat. *Să piarză și o parte din moșie, dacă nu și toată, cu drept sau fără drept, plătind daune, spese și interese.* GHICA, C. E. I, 208. *Daunele interese pentru neexecutare nu pot coprinde decât dobânda legală.* HAMANGIU, C. C. 258, cf. 164, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Voi fi nevoit să mă adresez judecătorului și să cer daune, care ar putea întrece chiar prețul vânzării.* TUDORAN, P. 498, cf. BARBU, Ș. N. 77. *Practica lor vătămătoare nu a dat naștere la procese de daune și nici la prea multe măsuri.* G. BARBU, A. V. 251, cf. M. D. ENC., DEX. *Compania Națională de Autostrăzi ... ar trebui să plătească daune.* RL 2005, nr. 4 531, cf. ALR SN IV h 992/219, 362, 531, 605.

3. (Învechit, rar) Faptă regretabilă comisă de cineva; împrejurare neplăcută pentru cineva. Cf. POGOR, HENR. 227/20. *Se cunoștea că meditează vreo nouă moarte, vreo nouă daună.* NEGRUZZI, S. I, 143. *Astăzi este o nouă daună ... a mărturisit c-a fost pus să mă omoare.* id. ib. III, 338.

– Pl.: *daune* și (regional) *dăuni* (ALR SN IV h 992/362). – Și: (învechit) **dámnă** s. f., **damn** (ARISTIA PLUT., BARCIANU, V., LM, GHEȚIE, R. M.) subst.

– Din lat. **damna** (pl. lui *damnum*).

DÁUR s. n. v. **aur.**

DÁVA[1] s. f. Așezare dacică dezvoltată din punct de vedere economic și social, în care își avea reședința șeful unui trib; p. ext. capitală. *Neamurile daco-getice, cu așezările lor caracteristice numite davae, s-au întins ..., încă din vremi imemorabile spre nord.* PÂRVAN, G. 42. *Fiecare trib era condus de un șef militar și avea o așezare centrală, numită dava, apărată prin șanțuri și palisade.* DER II, 1. *În orașe se ridică atunci, ca în tot imperiul, o nouă clasă socială, aceea a meseriașilor liberi, care ia locul vechilor meșteșugari dependenți de curțile aristocratice ale davelor dacice.* PANAITESCU, C. R. 59, cf. M. D. ENC. *Tribul dacic al burilor locuia în subcarpații vâlceni, iar capitala lor – dava lor – era în această regiune.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 4. *A dezgropat la Brad o cetățuie dacică ..., identificată a fi ... una din cele trei dave de pe plaiurile moldovene.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 1/2.

– Pl.: *dave* (scris și *davae*).

– Izolat din nume de localități ca **Buridava, Capidava, Sucidava** etc.

DAVÁ[2] s. f. **1.** (Învechit) Proces (**I 1**); p. ext. ceartă; necaz (**1**). *Altele nenumărate de tot felul de dava, năpăști, de care pururea era învăluiți moldovenii.* AMIRAS, LET. III, 167/27. *Tătarii, cu mic cu mare, părăsindu-se de toată davaua și pricea ce au cu moldovenii ..., după socoteala legei și a judecății.* id. ib. 170/19. *De s-ar scula cinevaș din neamul nostru sau de alt neam pentru acest țigan să caute dava, noi să avem a răspunde, iar dumnealui să-și stăpânească țiganul.* CONV. LIT. XXII, 908. *Să aibă întărire nestrămutată otărârea domnului, fără de a nu să mai face apelație la davalile creștinilor i a turcilor.* DUMITRACHE, 112. *Să nu să sufere a să supăra și a să păgubi săraca raia pentru acest fel de mincinoase și împotriva dreptății davale și pâri* (a. 1802). IORGA, S. D. XXI, 38, cf. DDRF, I. BRĂESCU, M. 107. ◇ Expr. **A face dava** = a da în judecată. *Au făcut davagilâc stăpânii acelor locuri ..., făcând dava pentru trei ani trecuți și cerând plată peste măsură și peste cuviință* (a. 1827). DOC. EC. 382. (Regional) **A avea dava cu** (cineva) = a (se) certa, a avea discuții (cu cineva). *Du-i lucrul la timp, că altfel ai dava cu el.* CV 1950, nr. 1, 32.

2. (Învechit) Reclamație (**1**). *Au făcut doamna lui Mavrogheni dava la împăratul cu harzoval, cum că domnul ei a fost credincios împărăției.* DIONISIE, C. 181, cf. I. GOLESCU, C., TDRG, SCRIBAN, D.

3. (Prin Olt.; în forma *davă*) Femeie căreia îi place să se certe. Cf. ARH. OLT. VI, 108.

– Pl.: (**1, 2**) *davale*, (**3**) *dave.*

– Din tc. **dava,** sb. **dava.**

DAVAGEALÂC s. n. v. **davagilâc.**

DAVAGILÂC s. n. (Învechit) Reclamație (**1**). *N-au nicio dreptate, nu mai vor să facă supărare. Și socotesc că n-or mai face niciun davagilâc* (a. 1776). IORGA, S. D. XXI, 160. *Dacă el nu să mulțăme[a] cu ace carte pute[a] să facă davagilâc la maistrat și să scoată anerisis* (a. 1807). FURNICĂ, D. C. 234. *Rămâind în casa părintească, mult davagialâc s-au făcut* (a. 1808). IORGA, S. D. XII, 127. *Până a face eu davagilâc la isprăvnicat pentru paguba ce în silă umbla numitu să-mi facă ..., el a trimis la București și au dat jalbă cu pâri neadevărate* (a. 1811). BUL. COM. IST. V, 291. *Au dat la capan împărătesc caşcaval și telemea, după davagilâcu acelui vechi neguțător căşar* (a. 1818). DOC. EC. 186. *Domnind și atunci numai 13 zile (că după davagilâcul ce au făcut elciul rosesc la Poartă l-au mazâlit).* ZILOT, CRON. 65. *După davagealâcu ce au făcut obștea, viind mumbaşir ca să puie nard po parale opt ocaoa, precum obștea s-au mulțumit* (a. 1822). DOC. EC. 247. *Au făcut davagilâc stăpânii acelor locuri ... că pârgarii le-ar fi călcat și alte locuri de fânețe ale lor* (a. 1827). ib. 382, cf. POLIZU, TDRG, T. PAPAHAGI, C. L., SCRIBAN, D.

– Pl.: *davagilâcuri.* – Și: **davageálâc** s. n.

– Din tc. **davaculık.**

DAVAGÍU s. m. (Învechit) Reclamant. *Dar viind o sumă de popi de acolo și fiind davagiu și copilul den casă, cu multe cuvinte de împotrivire despre partea popii Pătru, că nu-l pohtescu, noi iarăși am orânduit ca să fie prot[opop] diacon[ul] Dumineacă* (a. 1754). IORGA, S. D. XIV, 227, cf. GHEORGACHI, CER. (1762), 221. *La aceasta să fii Sfinția Ta odihnit, că la cercetarea ce să va face puşcării[i], îi voi avea purtare de grijă și atunci voi face știre Sfinții[i] Tale cine-i iaste davagiu* (a. 1763). IORGA, S. D. XIV, 89. *În zadar să ostenește davagiu, că nu are nicio dreptate* (a. 1779). FURNICĂ, I. C. 99. *Advocatul și oricare alt davagiu de va cuteza a ocărî ... pre acela cu carele să judecă, dovedindu-l, să se necinsteaască.* PRAVILA (1814), 20/16. *La cine să te jăluiești, zice o vorbă românească, când judecătorul e davagiu?* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 79. *El este cel întâi davagiu de au dat jalbă ... asupra pârâșului Gheorghe* (a. 1826). DOC. EC. 370, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, ȘIO II$_2$, 45, TDRG, SCRIBAN, D. ◇ (Adjectival) *Unii din domni erau obicinuiți, până nu erau amândouă părțile davagii, ce se părea, față, se da poroncă pe unul singur la Divan să nu-l scoată.* GHEORGACHI, LET.[2] III, 327. *Nu poate cineva a fi și judecătoriu și advocat*

davagiu. PRAVILA (1814), 8/10. *Jeluitorilor davagii să li să zică să aibă îngăduială până se va face îndreptarea* (a. 1827). DOC. EC. 382.
– Pl.: *davagii.* – Şi: **dovagíu** s. m. SCRIBAN, D.
– Din tc. **davacı.**

DAVEGÍU s. m. (Turcism, învechit) Slujbaş însărcinat cu transmiterea unei dispoziţii sau invitaţii oficiale. *Sultanul a trimis îndată davegiu ca să invite pe vizir să intre cu armata sa în oraş.* ap. ŞIO II_2, 45, cf. DA.
– Pl.: *davegii.*
– Din tc. **davetçı.**

DAVÉT s. n. (Turcism învechit) Invitaţie (oficială). *Cum au dat ocârmuirea, a şi venit davetul domniei prin o carte vizirală.* MANOLACHE DRĂGHICI, ap. ŞIO II_2, 45. *Vizirul merse la sultan Mustafa III ... şi-i făcu davet de ghiuluş.* VĂCĂRESCUL, ap. ŞIO II_2, 45.
– Pl.: *daveturi.*
– Din tc. **davet.**

DAVETNAMÉ s. f. (Turcism învechit) Scrisoare (oficială) de invitaţie. *După ce a murit Mehmed, vezirul şi rigialii trimiseră davetname la Baiazid, chemându-l să vie să moştenească tahtul tătâne-său.* VĂCĂRESCUL, IST. 259, cf. ŞIO II_2.
– Pl.: ?
– Din tc. **davet name.**

DAVÍŢĂ s. f. (Iht.; prin nord-estul Dobr.) Văduviţă (*Leuciscus idus*). Cf. ANTIPA, F. I. 174. *Lipovenii din deltă îi zic jaltomeasa şi daviţa.* id. ib.
– Pl.: *daviţe.*
– Din rus. **вдовица.**

DAVIŢÍE s. f. (Regional) Poznă (**3**). *Ai grijă de copil, să nu facă vreo daviţie.* Com. din DEDA – REGHIN.
– Pl.: *daviţii.*
– Et. nec.

DAVLAGEÁLĂ s. f. v. **damblageală.**

DAVLAGÍ vb. IV v. **damblagi.**

DAVLAGÍE s. f. v. **damblagie.**

DAVLAGÍT, -Ă adj. v. **damblagit.**

DAVLAGÍU, -ÍE adj., s. m. şi f. v. **damblagiu.**

DAYÁC, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte dintr-un grup etnic din insula Borneo sau care este originar de acolo; (la pl.) popor care locuieşte în insula Borneo. *Reuşi ... numai mulţumită unui obuzieriu pe care îl trase ... în mijlocul unei sute de daiaci.* CONTEMPORANUL, III, 845, cf. IV, 813, DER., M. D. ENC., $DOOM^2$.
2. Adj. Care aparţine dayacilor (**1**), privitor la dayaci. Cf. $DOOM^2$. ✧ *Limba dayacă* (şi substantivat, f.) = limbă din familia malaiezo-polineziană vorbită de dayaci. Cf. $DOOM^2$.
– Scris şi: *daiac.* – Pl.: *dayaci, -ce.*
– Din fr. **dayak.**

DĂ[1] prep., conj., pron. rel. v. **de**[1].

DĂ[2] interj. v. **de**[2].

DĂBĂLÁ vb. I v. **dăbălăza.**

DĂBĂLÁNĂ s. f. (Prin Transilv.) Soi de prune mari, galbene. Cf. VAIDA, CABA, SĂL. 88.
– Pl.: *dăbălane.*
– Cf. b ă l a n ă.

DĂBĂLÁR s. m. v. **dăbilar.**

DĂBĂLÁRE s. f. v. **dăbălăzare.**

DĂBĂLÁT, -Ă adj. v. **dăbălăzat.**

DĂBĂLĂCIÚNE s. f. (Învechit, rar) Paralizie. *Paralisia esofagului (dăbălăciunea gâtlejului).* CORNEA, E. I, 120/3, cf. TDRG.
– Pl.: *dăbălăciuni.*
– **Dăbăla** + suf. *-ăciune.*

DĂBĂLĂŢÁ vb. I v. **dăbălăza.**

DĂBĂLĂU adj. (Regional; despre animale) Clăpăug (Borşa). Cf. ALR I 1 090/361.
– Pl.: ?
– **Dăbăla** + suf. *-ău.*

DĂBĂLĂZÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Popular; despre fiinţe; complementul indică buzele, urechile sau capul acestora) A lăsa (să atârne) în jos (de oboseală). [Calul] *îşi dăbălăzează ... capul şi urechile în jos.* CALENDARIU (1814), 161/13, cf. CREANGĂ, GL., POPOVICI, R. D., 165, TDRG, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Numai boala puturoasă ... Urechile* [vitelor] *le-o dăbălat.* MARIAN, D. 62. *Calul ... dăbălăză urechile.* id. O. II, 166, com. din STRAJA – VICOVU DE SUS şi din MARGINEA – RĂDĂUŢI. ✦ R e f l. (Despre părţi ale corpului omenesc) A se deforma. *Se îngrăşase în aceşti ani, formele ei i se muiară, i se dăbălară puţin.* AGÎRBICEANU, A. 532. ✦ R e f l. şi t r a n z. (Despre obiecte de îmbrăcăminte, pălării etc.) A (se) lăbărţa; a (se) pleoşti (**1**). *Cordelele colorate nu lipsesc. Cei mai practici le înlocuiesc cu nişte baiere ... ca să nu se dăbălăzeze pălăria.* PAMFILE, I. C. 194, MAT. DIALECT. I, 169. *El dabalazază pălăria.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.
2. R e f l. (Prin Transilv.; despre plante) A se veşteji. Com. din FRATA – SĂRMAŞU şi din ZAGRA – NĂSĂUD.
3. R e f l. (Învechit şi regional; despre oameni sau despre corpul lor) A slăbi (**1**); p. e x t. a paraliza. Cf. LB. *Trupul părăsit de suflet se dăbălează.* CORNEA, E. I, 183/11, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W., DL, DM, DEX. ✦ (Despre oameni sau despre puterile lor) Slab (**2**). *Ş-apoi mai umbla Pân'se debela, P-urmă odihnea.* MARIAN, INS. 342. ✧ F i g. *Aşa, cu cuscriia acestor doi împăraţi* [Ioann şi Asan], *cu totul s-au dăbălat mândriia latinilor.* MAIOR, S. I, 293. *Când se dăbălăzează legăturile formii acesteia ... murim.* SBIERA, F. S. 87.
4. R e f l. (Regional; în forma *dăbăla*) A se rezema (**2**) (Săvârşin – Făget). Cf. ALR I 2 038/87.
5. R e f l. (Învechit şi regional; despre oameni sau despre colectivităţi umane) A-şi pierde curajul, cheful; a se supăra (**3**). Cf. LB, PONTBRIANT, D., com. din ZAGRA – NĂSĂUD, FRÂNCU – CANDREA, M. 99.
– Prez. ind.: *dăbălăzez.* – Şi: (învechit şi regional) **dăbălá** (prez. ind. şi *dăbăl* (TDRG), *dábăl* (ALR I 2 038/87), (regional) **dabalazá, dăbălăţá** (SCRIBAN, D.), **debelá, dezăbălá** (SCRIBAN, D.), **dezbălăzá** (id. ib.), **dobolozá** (I. CR. IV, 402) vb. I.
– Pref. *de-* + **zăbală** (prin metateză).

DĂBĂLĂZÁRE s. f. (Învechit, rar; în forma *dăbălare*) Faptul de a s e d ă b ă l ă z a (**3**). [Emipligia] *vine şi aceasta*

din pricinele acele din care urmează și apoplesia, seau paralisia (dăbălarea) i atacul nervilor. CORNEA, E. I, 63/17, cf. PONTBRIANT, D.

– Și: **dăbăláre** s. f.

– V. **dăbălăza.**

DĂBĂLĂZÁT, -Ă adj. **1.** (Popular; despre buze, urechi, aripi, sprâncene etc.) Lăsat în jos (de oboseală), atârnat. V. clăpăug. *Omul acela ... avea niște urechi clăpăuge și niște buzoaie groase și dăbălăzate.* CREANGĂ, P. 239. *Vulpoi stetea cu urechile debelate și făcea zimbre.* SLAVICI, O. I. 220. *Uliul ... amețit de cap și cu aripile dăbălăzate.* MARIAN, O. I, 176. *O gură foarte lată și dăbălăzată.* id. ib. 420, cf. DDRF, ȘĂINEANU[2]. *Borză cu dinții rânjiți, cu ochii beliți, Cu urechi dăbălată, cu gura căscată.* PAMFILE, DUȘM. 274. *Obrajii ... erau mai lungi, mai dăbălați.* AGÎRBICEANU, A. 349. *Buza din jos îi era dăbălată.* id. ib. 353. *Doi câini tremurau lângă căruță, cu urechile dăbălate.* REBREANU, I. 151, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Spate tare cârjobate, Buze mari, dăbălăzate.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 343, cf. ALR I 1 090/129, 223, 227, 351, 354, 571, LEXIC REG. 101. ✦ (Despre oameni) Care este îmbrăcat neglijent, cu haine care atârnă pe el. ✧ (Adverbial) *Păcat că-i chipeș, dar umblă dăbălăzat.* COMAN, GL. ✦ (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Lăbărțat, lățit. Cf. DA, ȘEZ. XXIII, 44, MAT. DIALECT. I, 21, 169. ✦ (Rar; despre case, garduri etc.) Dărăpănat. *Nu lipsește nici țărănimea golașă, cu tainițele ei dăbălăzate.* IORGA, N. R. A. I, 278. ✦ (F i g.; despre copii; în forma *dezăbălat*) Obraznic (**2**). Cf. SCRIBAN, D.

2. (Regional; despre femei) Decoltat excesiv. Com. din TIMIȘOARA.

3. (Regional; despre plante, frunze) Veștejit. Cf. LB, com. din ZAGRA – NĂSĂUD și din TIMIȘOARA.

4. (Învechit și regional; despre oameni sau despre corpul ori părți ale corpului lor; în forma *dăbălat*) Slab (**1**); p. ext. paralizat. Cf. dăbălăza (**3**). *În urma unei boale mari, ... remăn oarecare mădulări ale trupului dăbălate, amorțite și mai nemișcătoare.* CORNEA, E. I, 91/7, cf. LM, DDRF, ALEXI, W., I. CR. II, 219, cf. 432, RESMERIȚĂ, D. ✦ (Despre oameni sau despre facultățile fizice ale acestora) Slab (**2**). Cf. LB. *Un stremur de conservare îmi stârni puterile dăbălăzate.* SBIERA, F. S. 226, cf. PAȘCA, GL.

5. (Prin Transilv.; despre oameni sau despre corpul ori părți ale corpului lor; în forma *dăbălat*) Slab (**1**); p. ext. deformat. Cf. dăbălăza (**3**). Cf. LM, DDRF, ALEXI, W., I. CR. II, 219. *Obrajii ... erau mai lungi, mai dăbălați.* AGÎRBICEANU, A. 349, cf. 432, RESMERIȚĂ, D.

6. (Regional; despre oameni) Supărat. Cf. LB. *Nu fi Ioa[ne], supărat, Așa tare dăbălat.* BÎRLEA, B. 30, cf. PAȘCA, GL.

– Pl.: *dăbălăzați, -te.* – Și: **dăbălát, -ă, dălăbăzát, -ă** (MAT. DIALECT. I, 21), **debelát, -ă, dezăbălát, -ă** (SCRIBAN, D.), **dezbălăzát, -ă** (id. ib.), **delăbăzát, -ă** (I. CR. II, 219), **tăpălăzát, -ă** (ALR I 1 090/227), **dălăbăiát, -ă** (ALR I 1 090/129) adj.

– V. **dăbălăza.**

DĂBĂLÓG, -OÁGĂ adj. (Regional; despre oameni) Lipsit de vlagă, moleșit (**1**) (Șercaia – Făgăraș). Cf. LEXIC REG. II, 50.

– Pl: *dăbălogi, -oage.*

– Cf. dăbăla.

DĂBĂLOGÍ vb. IV. Refl. (Regional; despre oameni) A pierde din putere, a se moleși (**1**) (Șercaia – Făgăraș). Cf. LEXIC REG. II, 50.

– Prez. ind.: *dăbălogesc.*

– De la **dăbălog.**

DĂBILÁR s. m. (Învechit) Perceptor. (Atestat prima dată în 1589, cf. DERS). *Iară de dăbilari, să știi dumneata că tuturoru toate pecetluituri[le] Dumniii-Tale s-au ținut în samă* (a. 1591–1592). DOC. Î. (XVI), 171. *Derept aceia și voi debilari de ținut și voi vătaji mari dobitocul lor printr-alți oameni sau printr-alte sate să nu luați* (a. 1621). HUȘ. 32, ap. BUSUIOC, M. R. II, 64. *Scriem Domniia Mea slugilor noastre, tuturor dăbilarilor câți veți îmbla cu slujba Domni[i] Meale prin ținutul Neamțului, să aveți a lăsa foarte în pace bucatele oamenilor din satele sventei mănăstiri a lui Aron-Vodă ... pentr-alți oameni sau pentr-alte sate, ce să-i lăsați în pace; numai să aibă ei a-ș plăti dabila lor ce va hi* (a. 1626). DRH A, XIX, 39. *Turcii trimitea de umbla cu dăbilarii.* URECHE, L. 206. *Nu îmbla numai dăbilarii singuri.* N. COSTIN, L. 265. *Fetele le rușina dăbălarii și turcii.* ȘINCAI, HR. II, 244/18. *A triimis prin țară turci împreună cu debilari (strângători de bir) ca să adune bani.* IST. M. 205/15. *Îmblau cu dăbilarii domnești pentru strângerea dăjdiilor.* BĂLCESCU, M. V. 26, cf. ȘĂINEANU[2]. *Un oier și un vinăricer, amândoi dabilari din banda lui Belu.* IORGA, L. II, 367, cf. TDRG. *Pe mișel îl poartă stăpânul său în sfârcul harapnicului; dăbilarii îl săcătuiesc; negustorii îl înșală.* SADOVEANU, O. XIII, 639, cf. ENC. AGR. II, 249, SCRIBAN, D., DL. *Adresându-se dăbilarilor din ținutul Neamț, Ștefan Tomșa le poruncește să nu turbure averea lui Păcurar vistiernicel.* STOICESCU, C. S. 56. *Dăbilarii schingiuiau copiii pentru a sili pe părinții acestora să dea birurile.* IST. LIT. ROM. II, 127. *Poruncește dăbilarilor să nu turbure vecinii jupânesei lui Goia.* PANAITESCU, O. Ț. 207, cf. DEX, CIAUȘANU, V.

– Pl.: *dăbilari.* – Și: **dăbălár, dabilár, debilár** s. m.

– **Dabilă**[1] + suf. *-ar.*

DĂBLÁIE s. f. (Regional) Țesătură de cânepă (Broșteni – Urziceni) Cf. H VII 46–65.

– Pl.: ?

– Et. nec.

DĂBUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A se năpusti asupra cuiva. *Ș-apui o dăbuit* [moroniță] *pă mine c-a dat de mine aco'n grajdu* (Feneș – Zlatna). Cf. ALRT II 61/102.

– Prez. ind.: *dăbuiesc.*

– Cf. magh. dob „a azvârli, a arunca".

DĂCĂ conj. v. **dacă.**

DĂCĂÍ vb. IV. Tranz. (Prin Ban.) A pronunța „dă" în loc de „de" la inițiala unor cuvinte. *Lăpușnicenii cam dăcăiesc.* L. COSTIN, GR. BĂN. 98, cf. KLEIN, D. 174.

– Prez. ind.: *dăcăiesc.*

– De la **dă**[1].

DĂCÂT adv., conj. v. **decât.**

DĂCÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) **1.** Dacic; dac[1] (**2**). *Cuprinzând romanii cetatea, trimiseră ... ostași asupra ... dachilor ca ... să șteargă de pre fața pământului sămânța dăcească.* MAIOR, S. I, 101. *Când voi pune pasul întâi pe glia romană, atunci să se prindă casa dăcească cea de pe urmă.* CONV. LIT. III, 24. *În țara dăcească erau grădini multe.* ib. 29.

2. (În forma *dățesc*) Românesc. *Șlice au de pâslă, pe limba noastră dățească: cuglă.* N. COSTIN, ap. GCR II, 3/30.

– Pl.: *dăcești.* – Și: **dățésc, -eáscă** adj.

– **Dac**[1] + suf. *-esc.*

DĂCÉȘTE adv. (Învechit, rar) Ca dacii[1] (**1**); în felul dacilor[1]; în limba dacă. [Maica] *l-ar învăța slavonește de ar fi slavonă, dăcește de ar fi dacă.* HELIADE, O. II, 204. *Se poartă dăcește.* LM.

– **Dac**[1] + suf. *-ește.*

DĂCÍNDEA prep. v. **decinde.**

DĂCRÍN s. m. (Bot.; regional) Larice (*Larix decidua*). Cf. BORZA, D. 96, MDA.
– Pl.: *dăcrini.*
– Cf. c r i n.

DĂCULÁ vb. I v. **decula.**

DĂDÁCĂ s. f. Femeie angajată, într-o familie, pentru îngrjirea copiilor mici. Cf. b o n ă, g u v e r n a n t ă. *Iar Aritusa asculta cu mare smerenie vorbili şi învăţăturili dadacăi ei Frosinii.* C. POP. II, 53, cf. I. GOLESCU, C. *Dadaca lui au vrut îndată să-l netezască.* DONICI, F. I, 35/18. *Dadaco! din toţi aceştia care-ţi pare mai frumos?* PANN, E. II, 81/12. *Astfel vorbea Zoe către Sanda, dadaca şi singura ei prietenă.* NEGRUZZI, S. I, 27, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Soarta generaţiunei nouă este lăsată ... pe sama dădacelor.* CONTEMPORANUL, I, 250. *N-avea voie să iasă ... fără dădaca ei.* ISPIRESCU, L. 120. *Cafeaua ... i se aducea de Marghioala, dădaca pe ale cărei mâini crescuse.* MACEDONSKI, O. III, 47, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *O desbrăca dădaca.* IBRĂILEANU, A. 19, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Dădaca mă îmbrăca.* BRĂESCU, A. 15. *Puşkin evocă ... pe bătrâna lui dădacă.* SADOVEANU, O. XX, 457, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Cinci dadaci mi-i tocmea.* VASILIU, C. 36. ✧ E x p r. **A face pe dădaca** = a-şi asuma rolul de a îngriji, de a îndruma (un copil). *Ei sunt artilerişti şi se pricep să tragă cu tunul ..., nu să facă pe dădacele pe lângă civili.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 348. *Îi plăcea să facă ... pe dădaca.* CAMIL PETRESCU, O. II, 294. **A-i trebui dădacă** = a nu şti să se poarte, a fi cam prostuţ. Cf. ZANNE. P. V, 246. **A-i sta** (cuiva) **dădacă pe cap** = a-l cicăli; a-l supăra cicălindu-l. Cf. DA.
– Pl.: *dădace.*
– Din tc. **dada, dadı** (după *babacă, neneacă, duducă* etc.).

DĂDĂCEÁLĂ s. f. (Ironic) Faptul de a d ă d ă c i (2). Cf. DL, DM, DEX.
– Pl.: *dădăceli.*
– **Dădăci** + suf. *-eală.*

DĂDĂCÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Complementul indică sugari, copii mici) A îngriji în calitate de dădacă. *A luat-o la casa ei, ca să-i poarte copiii în braţe şi să-i dădăcească.* SBIERA, F. S. 31. *Alături de părinţii mei, în inima mea îşi are locul mama Sia ..., femeia de încredere care i-a dădăcit şi crescut pe dânşii ca şi pe mine.* M. I. CARAGIALE, C. 73, cf. DL, DM, DEX.

2. (Familiar; complementul indică persoane adulte) A servi, a îngriji exagerat, ca pe un copil; p. e x t. a îndruma; a sfătui insistent, până la plictiseală. *Am cunoscut pe vestitul Kirkireu ..., care crescuse pe banul Manolache Băleanu şi l-a dădăcit până la moarte.* GHICA, S. 258. *Mama fierarului, natură nobilă, contesa pe care a dădăcit-o, estremamente nobilă, servitoarea, o bunătate de femeie, ... toate aceste într-o dramă în care se petrec lucruri grozave.* EMINESCU, O. IX, 292, cf. PAMFILE, J. III, 87. *Uită-te mata pentru ce s-a întors. Ca să gogească şi eu să stau şi să-l dădăcesc!* C. PETRESCU, O. P. II, 48, cf. DL, DM, DEX.
– Prez. ind.: *dădăcesc.*
– De la **dădacă.**

DĂDĂCÍRE s. f. (Rar) Acţiunea de a d ă d ă c i şi rezultatul ei.

1. Cf. d ă d ă c i (**1**). Cf. DA. ✧ F i g. *Ce rost ar mai avea deputatul şi senatorul, cu toată activitatea redusă la dădăcirea cererilor şi adreselor care circulă într-o administraţie publică?* C. PETRESCU, în DA, cf. MDA.

2. (Familiar) Cf. d ă d ă c i (**2**). Cf. DA, MDA.
– Pl: *dădăciri.*
– V. **dădăci.**

DĂDĂCÍT[1] s. n. (Rar) Faptul de a d ă d ă c i.

1. Îngrijire, ca dădacă, a unui copil; (rar) dădăcire (**1**). Cf. d ă d ă c i (**1**). Cf. DA, MDA.

2. (Familiar) Îngrijire excesivă (ca a unui copil) a unei persoane adulte; dădăcire (**2**). Cf. d ă d ă c i (**2**). Cf. DA, MDA.
– V. **dădăci.**

DĂDĂCÍT[2], -Ă adj. **1.** (Despre copii) Care este îngrijit de dădacă. Cf. d ă d ă c i (**1**). *Copiii trebuie cu grijă păziţi şi dădăciţi.* I. NEGRUZZI, ap. DDRF, cf. DA.

2. (Despre persoane adulte) Care este îngrijit excesiv (ca un copil); p. e x t. îndrumat, sfătuit insistent până la plictiseală. Cf. d ă d ă c i (**2**). Cf. DA.
– Pl.: *dădăciţi, -te.*
– V. **dădăci.**

DĂDĂJÓS adv. v. **dedejos.**

DĂDĂLCÍ vb. IV v. **dedulci.**

DĂDĂÓCHI s. n. v. **dedeochi.**

DĂDĂRÍE s. f. (Regional; cu sens colectiv) Copaci (îngemănaţi) (Mârşani – Şegarcea). Cf. ALR I 987/880.
– Pl: *dădării.*
– Et. nec. Cf. d a d ă [1].

DĂDĂŢÁL s. m. v. **dediţel.**

DĂDĂŢÉL s. m. v. **dediţel.**

DĂDĂÚŞ[1] s. m. (Ban.) „Cărăuş". Cf. DA, L. COSTIN, GR. BĂN., ŞEZ. XIX, 82.
– Pl.: *dădăuşi.*
– Et. nec.

DĂDĂÚŞ[2] s. n. v. **derdeluş.**

DĂDĂUŞÁ vb. I. R e f l. (Regional; despre copii) A se da pe gheaţă (Ciumbrud*–Aiud). Cf. ALR I 1 257/138.
– Prez. ind.: ?
– Cf. d â r d ă u ş.

DĂDÍCĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui d a d ă [1]; dădiţă. Cf. BUL. FIL. I, 135, MDA.
– Pl.: ?
– **Dadă[1]** + suf. *-ică.*

DĂDÍŢĂ[1] s. f. (Regional) Dădică. Cf. DDRF, TDRG.
– Pl.: *dădiţe.*
– **Dadă[1]** + suf. *-iţă.*

DĂDÍŢĂ[2] s. f. v. **dediţă.**

DĂDLÓG s. n. (Regional) Lemn gros pe care se aşază celelalte lemne când se face focul. Cf. PAŞCA, GL.
– Pl.: ?
– Et. nec.

DĂDÚCĂ[1] s. m. (Regional) Tătic (**1**). *Scăriţe din fier lucrate ... Punea dăduca.* CONTEMPORANUL, I, 621, cf. MDA.
– **Dadă[2]** + suf. *-ucă* (după *tătucă*).

DĂDÚCĂ[2] s. f. v. **duducă.**

DĂDULCÍ vb. IV v. **dedulci.**

DĂDÚLEA s. m. sg. art. v. **daduiea.**

DĂFENDELUÍ vb. IV v. **defendălui.**

DĂFILÁRE s. f. v. **defilare.**

DĂFIN s. m. v. **dafin.**

DĂFINÍME s. f. (Învechit, rar; cu sens colectiv) Mulțime de dafini. Cf. I. GOLESCU, C.
– **Dafin** + suf. *-ime.*

DĂGĂLÍ vb. IV v. **dâgăli.**

DĂGĂNÍT s. m. sg. (Prin nordul Transilv.) „Pământ bătut". Cf. PAȘCA, GL.
– Pl.: ?
– Et. nec. Cf. magh. d a g a n a t.

DĂGÂLÍ vb. IV v. **dâgăli.**

DĂGRÁBĂ adv. v. **degrabă.**

DĂHÁNIE s. f. v. **dihanie.**

DĂHĂINÁ vb. I v. **dăula.**

DĂHĂLÁ vb. I v. **dăula.**

DĂHÂRNÓG s. m. (Regional) Cal bătrân; gloabă (Răstolița – Reghin). Cf. DR. V, 180.
– Pl. ?
– Et. nec.

DĂHIE s. f. v. **dafie[1].**

DĂHOIÁ vb. I v. **dăula.**

DĂHOINÁ vb. I v. **dăula.**

DĂHOINÁT, -Ă adj. v. **dăulat.**

DĂHOLÁ vb. I v. **dăula.**

DĂHOLÁT, -Ă adj. v. **dăulat.**

DĂHÓR s. m. v. **dihor.**

DĂHUBÍ vb. IV v. **dehobi.**

DĂHUBÍT, -Ă adj. v. **dehobit.**

DĂHULÁ vb. I v. **dăula.**

DĂHULÁT, -Ă adj. v. **dăulat.**

DĂICULÍȚĂ s. f. (Regional) Dăicuță. *Foicică peliniță, Daică, daică, dăiculiță.* TEODORESCU, P. P. 293. *Dăiculiță fa, leliță Radă, că multe mai fuserăm orânduite să vedem!* GRAIUL, I, 213. *Dar bine, dăiculiță, așa, singurică cuc, nu ți-e urât?* PLOPȘOR, C. 54.
– Pl.: *dăiculițe.*
– **Daică[1]** + suf. *-uliță.*

DĂICÚȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui d a i c ă [1] (3); (regional) dăiculiță. *Văzui sfârca la o țâță, Și mă prăpădes[c], dăicuță.* JAHRESBER. VII, 68, cf. MDA.
– Pl.: *dăicuțe.*
– **Daică[1]** + suf. *-uță.*

DĂILÚȘ s. n. v. **dăinuș.**

DĂIMÁN s. n. v. **maidan.**

DĂINÁ[1] vb. I. **1.** T r a n z. și r e f l. (Popular) A (se) mișca, a (se) clătina într-o parte și în cealaltă, a (se) legăna (în leagăn sau în scrânciob). Cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, II, 90, PAMFILE, J. III, 87, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vorbeau aprins pe seama miresei și-și dăinăiau trupurile fiștave de la brâu înspre soare.* IOVESCU, N. 217, cf. SCRIBAN, D., DM. *Ieri toată ziua m-am dăinat cu scârciomu la gura văii.* VICIU, GL. *Văzu, supt un nuc mare, un leagăn de mătase și părintele stariț se dăinăia în el.* I. CR. IV, 284. *Vrei să ne dăinăim?* BOCEANU, GL. *Îi face vânt, dălnuindu-l și înainte, și îndărăt.* ȘEZ. XIII, 46. *Îmi reamintesc ce fiori simțeam ... când ... eram dălnăit prea repede.* ib. *Mulți le mișcă* [picioarele] *fără nici un rost, le dăinăie.* COM. SAT. I, 49, cf. CIAUȘANU, GL., COMAN, GL., ALR I 1 257/11, ib. 1 703/810, 842, ib. 1 704/103, 170, 842, 856, 865, ALR SN V 1 311/102, LEXIC REG. 53, 79. *Dăinăie oleacă ăl copil, c-așa adoarme el.* UDRESCU, GL., cf. GL. OLT. ✦ (Regional) A face o călătorie cu căruța, cu trenul etc. (Predeal). MAT. DIALECT. I, 254. ✧ I n t r a n z. *Dănănăiește din mâni.* Cf. DA.

2. R e f l. (Regional) A se da pe gheață sau cu sania. Cf. LB, ALR I 1 257/109, ALR SN V h 1 309/102, MAT. DIALECT. I, 254.
– Prez. ind.: *dăinez* și (învechit) *dániu* (LB), (regional) *dain* (MAT. DIALECT. I, 254). – Și: (regional) **dăinăí** (prez. ind. *dăinăiesc* CADE, SCRIBAN, D. și *dăinăi* LEXIC. REG., 53, UDRESCU, GL.), **dănănăí** (prez. ind. *dănănăiesc* ȘĂINEANU, D. U.), **dăndăní** (CIHAC, II, 91, ȘĂINEANU, D. U.) vb. IV, **dăniá** (ALR I 1 257/11, ALR SN V 1 311/102, CIAUȘANU, GL.) vb. I, **dăiní** (ALR I 1 704/170), **dăinăí** (prez. ind. *dălnăiesc, dălnăi* CIAUȘANU, GL.), **dălnuí, dălnăí** (GL. OLT.), **dâinâí** (LEXIC REG. II, 13, 35), **dâinăí** (LEXIC REG. 35), **dâlnâí** (prez. ind. *dâlnâi* UDRESCU, GL.) vb. IV.
– Cf. d â r d ă u ș, t â r l i u ș, d ă i n i[3].

DĂINĂ[2] vb. I v. **dăinui.**

DĂINĂRE s. f. (Prin Transilv.) Acțiunea de a (s e) d ă i n a [1] și rezultatul ei; clătinare; legănare (în scrânciob). Cf. PAMFILE, J. III, 41, MDA.
– Pl.: *dăinări.*
– V. **dăina[1].**

DĂINÁT, -Ă adj. (Regional) Care a fost plimbat, legănat în căruță (Petroșani). Cf. MAT. DIALECT. I, 254. *Mâncați din pâinea asta dăinată, că-i mai bună.* ib.
– Pl: *dăinați, -te.*
– V. **dăina[1].**

DĂÍNĂ s. f. (Regional) „Leagăn, legănuș" (Lisa – Victoria). Cf. LEXIC REG. 90.
– Pl.: *dăine.*
– Postverbal de la **dăina[1].**

DĂINĂÍ[1] vb. IV v. **dăina[1].**

DĂINĂÍ[2] vb. IV v. **dăinui.**

DĂINĂÍ[3] vb. IV v. **doini.**

DĂINĂIÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Faptul de a (s e) d ă i n a [1]; legănare, bâţâială. Cf. UDRESCU, GL. *Ce dăinăială e aia; stai frumos!* id. ib.
– Pl.: *dăinăieli.* – Şi: **dâlnâiálă** s. f. UDRESCU, GL.
– **Dăinăi**[1] + suf. *-eală.*

DĂINĂÍT s. n. (Regional) Faptul de a (s e) d ă i n a [1]; dăinăială (Săpata – Costeşti). Cf. UDRESCU, GL. *Mai lasă dăinăitul cu capul pe pernă, că te doare capul.* id. ib.
– Şi: **dâlnăít** s. n. UDRESCU, GL.
– V. **dăinăi**[1].

DĂINĂITÓR, -OÁRE adj. v. **dăinuitor.**

DĂINĂIÚŞ s. n. v. **dăinuş.**

DĂINĂLÍ vb. IV v. **doini.**

DĂINĂRÉŢ, -EÁŢĂ adj. (Regional) Mlădios (Bistriţa – Drobeta-Turnu Severin). Cf. LEXIC REG. 48.
– Pl.: *dăinăreţi, -e.*
– **Dăina**[1] + suf. *-ăreţ.*

DĂINĂRÍ vb. IV v. **doini.**

DĂINĂRÍT s. n. v. **doinit.**

DĂINĂÚŞ s. n. v. **dăinuş.**

DĂINEÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Dăinuire. Cf. COSTINESCU, MDA.
– Pl: *dăineli.*
– **Dăina**[2] + suf. *-eală.*

DĂINÍ[1] vb. IV v. **dăina**[1].

DĂINÍ[2] vb. IV v. **dăinui.**

DĂINÍ[3] vb. IV v. **doini.**

DĂINIE s. f. (Prin nordul Olt.) Scrânciob, leagăn. Cf. LEXIC REG. II, 24.
– Accentul necunoscut. – Pl.: *dăinii.*
– **Dăina**[1] + suf. *-ie.*

DĂINÍRE[1] s. f. v. **dăinuire.**

DĂINÍRE[2] s. f. v. **doinire.**

DĂINITÓR[1], **-OÁRE** adj. v. **dăinuitor.**

DĂINITÓR[2], **-OÁRE** adj., s. m. v. **doinitor.**

DĂINIÚŞ s. n. v. **dăinuş.**

DĂINUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Mai ales la pers. 3) A continua să existe; a se prelungi în timp; a dura, a se menţine (**1**), a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne (**3**), a sta (**VII 2**), a stărui (**1**), a trăi (**6**), a ţine (**VII 1**), (livresc) a subzista (**I**), a petrece (**II 2**), (astăzi rar) a via (**I 4**). *Ţine, dăineşte mulţi ani.* I. GOLESCU, C. *Mai multe ... alergături, cari au dăinuit vreo zece zile.* GHICA, S. 240, cf. COSTINESCU. *Aceste petreceri dăinuiră până după miezul nopţii.* BOLINTINEANU, O. 298. *Tot în Moldova dăinuieşte credinţa că strigoii morţi ies din morminte.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 172. *Eliad e autorul unui sistem mixt de scriere care a dăinuit câtva timp.* IORGA, L. II, 76. [Vremea] *va dăinui tot frumoasă.* ATILA, P. 52, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Moara cea veche ... şi acuma dăinuieşte.* SADOVEANU, O. I, 76. *Ludovic Elekes vede în ea* [această latură a tradiţiei noastre] *dovada unei conştiinţe „de a fi venit dinspre miazăzi"* [de dincolo de Dunăre], *care ar fi dăinuit încă în secolul al XVII-lea.* BRĂTIANU, T. 107, cf. SCRIBAN, D., cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, NOVACOVICIU, C. B. II, **9**. ✦ P. e x t. (Rar) A trăi (**1**). *Şi-o să petrec în pace prin lumile cu soare, În care-oi dăinui?* EMINESCU, O. IV, 39.
– Prez. ind.: *dăinui* şi (învechit şi popular) *dăinuiesc.* – Şi: (învechit, rar) **dăiná** (I. GOLESCU, C.) vb. I, **dăinăí** (COSTINESCU), **dăiní** vb. IV.
– Et. nec.

DĂINUÍRE s. f. Acţiunea de a d ă i n u i şi rezultatul ei; menţinere (**1**), păstrare, perpetuare, persistare, rămânere, stăruinţă (**1**), ţinere (**VII**), (livresc) subzistare (**1**), (rar) perpetuaţie, (învechit, rar) dăineală. Cf. COSTINESCU. *Noua administraţie se poate deci considera ca una ce nu va avea decât o dăinuire scurtă şi care va dispărea în ziua în care vor fi izbutit negociaţiile ce le urmăreşte d. Brătianu cu unele grupuri parlamentare.* EMINESCU, O. XI, 274. *Horaţiu se miră însuşi de dăinuirea ... patimei ce simţea pentru Glicera.* OLLĂNESCU, ap. TDRG, cf. RESMERIŢĂ, D., DL, DM, DEX.
– Pl.: *dăinuiri.* – Şi: (învechit, rar) **dăiníre** s. f. COSTINESCU.
– V. **dăinui.**

DĂINUITÓR, -OÁRE adj. Care dăinuieşte; durabil, persistent. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Darea aceasta ... prefăcută din estraordinarie şi momentanie în ordinarie şi dăinăitoare.* I. IONESCU, D. 218. *O temelie trainică şi vecinic dăinuitoare.* STURDZA, M. N., în DA. *Vânătorul ... să dea nevinovaţilor săi adversari un răgaz ce, în curând, îi va asigura, tot lui, o mai spornică şi o mai dăinuitoare isbândă.* ODOBESCU, S. III, 38. *Ferice de voi, care credeţi că toate sunt adevărate şi dăinuitoare!* SLAVICI, N. I, 243. *Doar eşti sătul de cruntul joc, vai, lung dăinuitor.* OLLĂNESCU, H. O. 29.
– Pronunţat: *-nu-i-.* – Pl.: *dăinuitori, -oare.* – Şi: (regional) **dăinăitór, -oáre, dăinitór, -oáre** (COSTINESCU) adj.
– **Dăinui** + suf. *-tor.*

DĂINÚŞ s. n. (Popular) **1.** Leagăn (în care se balansează cineva); scrânciob (**2**). Cf. CIHAC, II, 90, PAMFILE, J. III, 41, CADE, SCRIBAN, D., VICIU, GL. *Toată ziua m-am dat în dăinăuş.* BOCEANU, GL., CIAUŞANU, GL., ALR I 1 703/109, 125, 170, 810, 815, 820, 842, 846, 850, 856, 860, 874, LEXIC REG. 53, 79. ✦ Un fel de leagăn făcut dintr-o scândură aşezată de-a curmezişul unui butuc, pe ale cărei capete stau două persoane pentru a se legăna; scrânciob (**3**), (regional) ţiţeică[1] (**1**). ŞEZ. XIII, 39, ALR I 1 704/810, 820, 839, 846.
2. Săniuş (**1**); gheţuş (pe care se dau copiii cu sania, cu patinele etc.). PAMFILE, J. II, 80, cf. VICIU, GL., ALR SN V h 1 310/102, LEXIC. REG. II, 69. ✧ F i g. (Adverbial) *Vărsa lacrămi care se slobozeau dăniuş de pe faţa ei.* F (1884), 378.
– Pl.: *dăinuşe* (CADE, SCRIBAN, D., ALR I 1 703/820) şi *dăinuşuri* (ALR I 1 703/109). – Şi: **dăinăiúş** (ŞEZ. III, 39, ALR I 1 703/815, 842, 850, ib. 1 704/839, LEXIC REG. 79), **dăinăúş** (BOCEANU, GL., ALR I 1 703/856, 860, 874, LEXIC REG. 53), **dăiniúş** (VICIU, GL., ALR I 1 703/170), **dăilúş** (DA), **dăinăiúş** (CIAUŞANU, GL.), **dălnuiúş** (ALR I 1 703/810, ib. 1 704/810), **dănăúş** (PAMFILE, J. II, 80), **dăniúş** s. n.
– **Dăina**[1] + suf. *-uş.*

DĂIREÁ s. f. v. **dairea.**

DĂJDÁR s. m. v. **dăjdiar.**

DĂJDE s. f. v. **dajdie.**

DĂJDIÁR s. m. (Învechit) **1.** Persoană însărcinată cu încasarea dajdiei. *Pentru aceaia voi, dăjdeari ţărăneşti, şi voi, ilişiari, şi voi, slugiari ..., toţi să aveţi a le da pace* (a. 1674). IORGA, S. D. V, 43. *Dăjdiarii le făcea mare supărare pentru dajde.* DOSOFTEI, V. S. februarie 6^{v}/6. *Nu putea dăjdiarii să strângă orânduielele ce ieşea din visterie.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 150/13, cf. PONTBRIANT, D., LM, TDRG. *Acel care strângea dajdia ... se numea dăjdier.* ENC. AGR. II, 253.

2. Persoană care era supusă la plata dajdiei; dăjduitor. *Famelii săntem noi, dăjdeari răşinăreanii, care dăm dajde împăratului zeace sute* (a. 1735). IORGA, S. D. XII, 232, cf. PONTBRIANT, D. ✧ (Adjectival) *Feciorii dăjdieri* (a. 1759). IORGA, S. D. XV, 105. *Diaconi dăjdieri* (a. 1827). URICARIUL, VII, 93.

– Pl.: *dăjdiari.* – Şi: (regional) **dăjdiér, dăjdár** (com. din BRAŞOV) s. m.

– **Dajdie** + suf. *-ar.*

DĂJDIE s. f. v. **dajdie.**

DĂJDIÉR s.m. v. **dăjdiar.**

DĂJDUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică taxe, impozite etc.) A percepe (**2**). Cf. I. GOLESCU, C., MDA.

– Prez. ind.: *dăjduiesc.*

– **Dajdie** + suf. *-ui.*

DĂJDUÍT, -Ă adj. (Regional) Neglijent (**2**) (Talpa-Ogrăzile – Videle). Cf. COMAN, GL.

– Pl.: *dăjduiţi, -te.*

– Et. nec.

DĂJDUITÓR s. m. (Învechit) Persoană care era supusă la plata dajdiei; dăjdiar (**2**). Cf. I. GOLESCU, C. *Fă-te slobod, dăjduitoriu, credincios fiu al patriei.* FM (1843), 324^{2}/10.

– Pl: *dăjduitori.* – Şi: **dăjduitóriu** s.m.

– **Dăjdui** + suf. *-tor.*

DĂJDUITÓRIU s.m. v. **dăjduitor.**

DĂJGHINÁ vb. I v. **dezbina.**

DĂJUGÁ vb. I v. **dejuga.**

DĂLACAÍT s. n. (Regional) Văitat[1] (**1**). Cf. FOLC. OLT. – MUNT. I, 410.

– Cf. o l e c ă i t .

DĂLÁIE s. f. (Învechit, rar) Furuncul antracoid. Cf. ALEXI, W.

– Cf. d a l a c .

DĂLÁP s. n. v. **dalac.**

DĂLĂBĂIÁT, -Ă adj. v. **dăbălăzat.**

DĂLĂBĂZÁT, -Ă adj. v. **dăbălăzat.**

DĂLĂCEÁLĂ s. f. (Regional) Indispoziţie fizică sau psihică (Săpata – Costeşti). Cf. UDRESCU, GL. *Am aşa o dălăceală, n-am chef de nimic.* id. ib.

– Pl.: *dălăceli.*

– **Dălăci** + suf. *-eală.*

DĂLĂCÍ vb. IV. R e f l. **1.** (Învechit şi regional; despre oi) A se îmbolnăvi de dalac (**I 1**). *Oile dălăcindu-să, să pot tămădui.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 37/4, cf. TDRG. [Ciobanii] *merg cu ele* [oile] *noaptea ..., spre a nu se dălăpi sau însplina şezând.* H XI 505, cf. 489. ✦ (În descântece; cu sens neprecizat) *Dălac dălăceşte-te ... Din ce ieşti Să nu mai creşti; Să te tocheşti.* PĂCALĂ, M. R. 247, cf. A VI 26.

2. P. e x t. (Regional; despre oameni) A avea o stare proastă; a se moleşi (**1**) (Săpata – Costeşti). Cf. UDRESCU, GL. *M-am dălăcit, m-am făcut cofleaşcă stând toată ziua la soare.* id. ib. ✧ E x p r. **A se dălăci la vorbă** = a se întinde la vorbă, v. î n t i n d e . *Iar se dălăciră la vorbă şi iar băură şi iar făcură socotelile şi tocmiră averile.* IOVESCU, N. 92, cf. 41.

– Prez. ind.: *dălăcesc.* – Şi: **dălăpí** vb. IV.

– V. **dalac.**

DĂLĂCIOÁICĂ s. f. (În descântece) Augmentativ al lui d a l a c (**I 1**). *Dălacu cu dălăcioaica.* ŞEZ. I, 199. *Tu, bubă cu dălăcoaică.* ib. XIII, 4.

– Pl.: *dălăcioaice.* – Şi: **dălăcoáică** s. f.

– **Dalac** + suf. *-(i)oaică.*

DĂLĂCÍT s. n. (Regional) Dalac (**I 1**). Cf. H III 54, XI 153, MDA.

– Pl.: ?

– De la **dălăci.**

DĂLĂCÍŢĂ s. f., adj. f. **1.** S. f. (Bot.; regional) Dalac (**II 1**) (*Paris quadrifolia*). *La dalac e bună dălăciţa.* BUJOREAN, B. L. 86, cf. MDA.

2. Adj. f. (Entom.; regional) C o m p u s : **muscă-dălăciţă,** v. m u s c ă (**I 1**).

– Pl.: *dălăciţe.*

– **Dalac** + suf. *-iţă.*

DĂLĂCOÁICĂ s. f. v. **dălăcioaică.**

DĂLĂLUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, rar) A cânta. Cf. KLEIN, D. 124.

– Prez. ind.: *dălăluiesc.*

– Din magh. **dalol.**

DĂLĂNGEÁ s. f. v. **delungeală.**

DĂLĂNGEÁLĂ s. f. v. **delungeală.**

DĂLĂNGÍ vb. IV v. **delunga.**

DĂLĂNGÍLĂ s. m. (Prin nord-vestul Munt.) Poreclă dată unui om trândav, nepăsător. Cf. UDRESCU, GL.

– **Dălăngi** + suf. *-ilă.*

DĂLĂNGÍT, -Ă adj. v. **delungat.**

DĂLĂPI[1] subst. (Regional; la pl.) Găleţi în care se ţine laptele strecurat (Filioara – Târgu-Neamţ). Cf. CHEST. V 130/33.

– Accentul necunoscut.

– Et. nec.

DĂLĂPÍ[2] vb. IV v. **dălăci.**

DĂLBÁN s. n. v. **tulpan.**

DĂLBÍC, -Ă adj. (Regional) Diminutiv al lui d a l b (**2**). *Dragă turturică, Pasăre dălbică, Nu-mi fi duşmănică.* ALECSANDRI, P. P., 7, cf. DDRF

– Pl: *dălbici, -ce.*

– **Dalb** + suf. *-ic.*

DĂLBINÁ vb. I. Intranz. (Regional) A slăbi (**1**). Cf. DA. *Dălghinează vita de foame ... şi-i mai mare păcatu.* Com. din BRAŞOV. ◇ Expr. **A dălbina din ochi** = a slăbi văzând cu ochii. în DA.

– Prez. ind.: *dălbinez* şi *dălbin.*

– Cf. dalb.

DĂLBÍNĂ s. f. **1.** (Învechit şi popular) Bulboană. Cf. ANON. CAR., POLIZU, REV. CRIT. IV, 143, LIUBA – IANA, M. 103, I. BRĂESCU, M. 65. *Peste adânca dălbină Sar peştii în aerul tremurător.* BENIUC, V. 99, cf. H XVIII 137, POMPILIU, B. 1 009. *Nu stete el mult acolo şi auzi într-o tulpină (apă mare) lângă un arin ceva zgomot.* CĂTANĂ, P. B. 177, în DA, com. din TÂRCĂIŢA – BEIUŞ. *Nu te scălda în dulbină, că-i primejdie.* PAŞCA, GL.

2. Fig. (Regional) Burtă. *Maţăle şi le strânzeră Cam cu paie, cu gunoi, D-în tulbină le băgară.* ALEXICI, L. P. 36.

– Pl.: *dălbine.* – Şi: (regional) **dalbínă** (DA), **dâlbínă** (ib.), **delbínă** (ib.), **dolbínă** (CHEST. IV 39/198), **dulbínă, tulbínă, tulpínă** s. f.

– Din bg. **дълбина**, sb. **dub(lj)ina** „adâncitură".

DĂLBIÓR, -OÁRĂ adj. (Rar) Diminutiv al lui dalb (**3**). *Spre ei înainta O teleagă sprintioară, Aurită, dălbioară, Ca un cuib de zânişoară.* ALECSANDRI, O. 113, cf. DDRF.

– Pl.: *dălbiori, -oare.*

– **Dalb** + suf. *-ior.*

DĂLBOÁNĂ s. f. v. **dâlboană.**

DĂLCĂLÁCI s. m. pl. v. **dalcâlâci.**

DĂLCẮM s. m. (Învechit, rar) Lingău. Cf. ALEXI, W.

– Pl: *dălcămi.*

– Et. nec.

DĂLCĂÚC s. m. (Învechit; depreciativ) Persoană care obişnuia să mănânce permanent la mesele altora, lingău; (ieşit din uz) parazit (**2**); p. ext. bătăuş, scandalagiu, haimana. *Ai dreptate, ziseră deodată amândoi dalcaucii.* HELIADE, O. II, 427, cf. I. GOLESCU, C. *Având adunare cu toţi dalcaucii şi cu toţi linguşitorii.* GORJAN, H. II, 5/14. *Petrecea ca un dalcauc, bând şi mâncând pî la unii alţii, şi plimbându-se ca o haimana toată ziuliţa.* id. ib. IV, 135/8. *Jucătorii de cărţi, dalcaucii, lingăi din oraş ar merge de l-ar găsi şi acolo.* TÂMPEANUL, G. 52/12, cf. VALIAN, V., CAT. MAN. I, 337, POLIZU. *Vestita ceată de dalhauci politici.* JIPESCU, ap. ŞIO II_1, 153. *O ceată de dalcauci, de haimanale de-ale dv., în uliţă cu reteveiul.* CARAGIALE, O. I, 243, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 571, DDRF, GHEŢIE, R. M., ŞIO II_1, 153, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Meşterii sunt dălcăuţii mei de petrecere şi scandaluri.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 131, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, CONTRIBUŢII, II, 214. ◇ (Adjectival) *Unde vezi veselii mai multe, ... prieteni dalcauci mai mulţi intrând şi ieşind ..., acolo e ticăloşia cea mai mare.* GORJAN, H. IV, 9/25. ✦ Agent; cirac. Cf. SCRIBAN, D. *La corvoadă, mă! răcneau, trăgând de ei ipistaţii însoţiţi de dălcăucii din guardia civilă.* PAS, L. I, 128, cf. DL, DM.

– Pl.: *dălcăuci.* – Şi: **dalcaúc, dalhaúc, dălcăúţ, dălhăúc** (SCRIBAN, D.), **dălhăúţ** (id. ib.) s. m.

– Din tc. **dalkavuk.**

DĂLCĂÚCI s. m. v. **dălcăuş.**

DĂLCĂUCÍE s. f. (Învechit, rar) Desfrâu. Cf. POLIZU, MDA.

– Pl.: *dălcăucii.*

– **Dălcăuc** + suf. *-ie.*

DĂLCĂÚŞ s. m. **1.** Ajutor de cârmaci la plută. Cf. ŞEZ. II, 24. *După cum spunea ieri, la cercetare, cârmaciul care-l avusese dălcăuş, n-are ... decât o biată mamă bătrână.* SĂM. I, 325. *Cârmaciul şi dălcăuşul desprinseră pluta de mal.* CONV. LIT., ap. TDRG, 325, cf. PAMFILE, I. C., 108, CIUPALĂ, T., MAT. FOLK. 1 209, ALR II/365.

2. P. ext. (Regional) Conducător; mentor. Cf. PAMFILE, J. II, 141, id. ib. III, 87.

3. (Rar) Partizan politic. *Să te ridice dălcăuşii în braţe.* C. PETRESCU, Î. II, 138.

– Pl.: *dălcăuşi.* – Şi: (regional) **dălcăúci** (PAMFILE, J. III, 87), **dăltăúş** (ALR II/365) s. m.

– Cf. dalcauc.

DĂLCĂÚŢ s. m. v. **dălcăuc.**

DĂLCUŢÍE s. f. (Regional; cu sens neprecizat, probabil) Dalac (**1**) (Vultureşti – Mioveni). Cf. H IX 506. *Vitele zac de gură, de dălcuţii şi de boală.* ib.

– Pl.: *dălcuţii.*

– Cf. dalac.

DĂLDÚŢĂ s. m. v. **dăltuţă.**

DĂLGÂCI s. m. v. **dalgâci.**

DĂLHĂÚC s. m. v. **dălcăuc.**

DĂLHĂÚŢ s. m. v. **dălcăuc.**

DĂLMĂŢÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Dalmat (**2**). Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl: *dălmăţeşti.*

– **Dalmat** + suf. *-esc.*

DĂLMĂŢÉŞTE adv. (Învechit, rar) Ca dalmaţii (**1**), în felul dalmaţilor. Cf. I. GOLESCU, C.

– **Dalmat** + suf. *-eşte.*

DĂLMĂŢÍME s. f. (Învechit, rar; cu sens colectiv) Mulţime de dalmaţi. Cf. I. GOLESCU, C.

– **Dalmat** + suf. *-ime.*

DĂLMEJEÁNCĂ s. f. v. **damigeană.**

DĂLNĂÍ vb. IV v. **dăina[1].**

DĂLNĂITÚRĂ s. f. (Prin Olt.) Faptul de a (se) dălnăi; legănare. *Tot atât de important este dezvoltarea plămânilor prin munca de a aspira cât mai mult aer, în iuţeala dălnăiturii.* ŞEZ. XIII, 46.

– Pl.: *dălnăituri.*

– **Dălnăi** + suf. *-tură.*

DĂLNĂIÚŞ s. n. v. **dăinuş.**

DĂLNUÍ vb. IV v. **dăina[1].**

DĂLNUIÚŞ s. m. v. **dăinuş.**

DĂLÓG s. m. v. **dârlog.**

DĂLOGÉL s. m. v. **dârlogel.**

DĂLTÁR s. m. (Rar) Dăltuitor (**1**). Cf. SFC V, 27, MDA.

– Pl.: *dăltari.*
– **Daltă** + suf. *-ar.*

DĂLTĂÚŞ s.m.v. **dălcăuş.**

DĂLTÍCE s. f. (Învechit, rar) Dăltiţă (**1**). Cf. COSTINESCU.
– Pl.: ?
– **Daltă** + suf. *-ice.*

DĂLTICÍCĂ s. f. (Învechit, rar) Dăltiţă (**1**). Cf. I. GOLESCU, C., MDA.
– Pl.: *dălticele.*
– **Daltă** + suf. *-icică.*

DĂLTÍŢĂ s. f. Diminutiv al lui d a l t ă .
1. Daltă mică; s p e c . daltă mai mică folosită la lucrările de cizelare şi de gravare în lemn, în metal, în piatră etc.; (regional) dăltuş (**1**), dăltuţă (**1**), (învechit, rar) dăltice. *Vase şi alte odoare de metal lucrate cu dăltiţa.* ODOBESCU, S. I, 338. *Lucră neobosit ... când cu pinsula pictorului, când cu plumbul desemnatorului, când cu dăltiţa gravorului, ca să reprezinte cerbii vânaţi.* id. ib. III, 142, cf. BARCIANU, ALEXI W. *Pentru lucru dăltiţa se mânuieşte proptind mânerul de lemn în palmă.* LTR[2], cf. DL, DM. *Erau lucrate de mâini dibace ce visaseră în lemn cu dăltiţe nebune.* BARBU, PRINC. 69, cf. DER. *În mormintele ... de la Cernica s-au descoperit ... toporaşe şi dăltiţe de piatră, unelte de silex.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 30, cf. M. D. ENC., DEX, H IV 280, X 6, XVI 209.
2. P. a n a l . (Prin Mold. şi prin nord-estul Munt.) Daltă (**I 2 b**). Cf. ALR II 6 654/605, ALR SN II h 563.
3. (Regional) Potricală[1] (**1**) (Hangu – Piatra-Neamţ). A V 34. ♦ P. e x t . Potricală[1] (**2**) (Ostra – Frasin). Cf. LEXIC REG. II, 116.
– Pl.: *dăltiţe.*
– **Daltă** + suf. *-iţă.*

DĂLTÓI s. n. (Prin Olt.) Augmentativ al lui d a l t ă (**I 1**). Cf. H XI 82, 172.
– Pl.: *dăltoaie.*
– **Daltă** + suf. *-oi.*

DĂLTUÍ vb. IV. T r a n z . **1.** (Complementul indică materiale dure) A prelucra, a fasona cu dalta (**I 1**); s p e c . a sculpta (**1**). *Un templar lucrând zece ore face ... ferestre de orce dimensiuni spintecat, geluit, dăltuit şi încheiat metri lineari sau metri cubi.* GHICA – STURDZA, A. 283, cf. PONTBRIANT, D., LM, CIHAC, II, 91, DDRF, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX, com. MARIAN şi din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR II 5 650/514, 531, 705.
2. (Livresc; complementul indică imagini, figuri etc.) A reprezenta în relief, prelucrând (prin cioplire) un material dur; a sculpta (**2**). *Pescăriţa mea era de o armonie şi o frumuseţe care ar fi făcut gloria unui sculptor destoinic s-o dăltuiască în marmoră.* VOICULESCU, P. I, 15. *L-am găsit palid şi semeţ în jâlţul dăltuit în stâncă.* SADOVEANU, O. XII, 10. *Ultimul burlac, mare şi gros, masiv, era dăltuit de-a dreptul în stânca de calcar.* MIHALE, O. 511. *Niciun scriitor antic nu ne-a lăsat descrierea unor astfel de scene, niciun artist nu le-a dăltuit în piatră şi nu le-a pictat pe vreun vas.* H. DAICOVICIU, D. 46. ✧ F i g . *Eminescu şi-a modelat viziunea internă în marmura inertă a vorbelor neîncăpătoare, dăltuind o nouă fizionomie limbii poetice.* CONSTANTINESCU, S. II, 534. *Păşeau asemeni unei statui în care fusese dăltuită dragostea.* V. ROM. martie 1954, 125. *Este ţara mea ... Un vis întreg dăltuit cu iubire.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 4/1. *Tinereţea trecută în cerdacul dăltuit cu muşcate.* FLACĂRA. 1975, nr. 41, 18. ✧ (Prin analogie) *Masculul* [ciocănitoarei] *era la lucru, ciocănind şi dăltuind la scorbura începută.* LINŢIA, P. II, 54. ✧ A b s o l . F i g . *Vinovată-i mintea, ce arzând Scoate, stângace, numai moarte, dăltuind.* BLAGA, L. U. 74.
– Pronunţat: *-tu-i.* – Prez. ind.: *dăltuiesc.*
– **Daltă** + suf. *-ui.*

DĂLTUIÁLĂ s. f. **1.** (Rar) Dăltuire (**1**). Cf. COSTINESCU, MDA.
2. (Concretizat) Dăltuitură (**1**). Cf. COSTINESCU, MDA. ✦ (Regional) Scobitură (în lemn) care se face de obicei cu scopul de a îmbina între ele mai multe elemente ale unui obiect sau ale unei construcţii (Verneşti – Buzău). Cf. CHEST. II 109/98, ALR II 5 650/723.
– Pronunţat: *-tu-ia-.* – Pl.: *dăltuieli.*
– **Dăltui** + suf. *-eală.*

DĂLTUÍRE s. f. Acţiunea de a d ă l t u i şi rezultatul ei.
1. Cf. d ă l t u i (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D. *Maşina de rindelat ... folosită ... pentru rindelare şi dăltuire.* LTR III, 673, cf. DL, DM, M. D. ENC. ✧ *Dăltuire a metalelor* = operaţia de curăţire ori de degresare, de decupare sau de detaşare a unei piese sau a unei bucăţi de material. Cf. LTR[2]. *La dăltuirea metalelor dalta (dreaptă sau în cruce) se ţine înclinată spre suprafaţa de prelucrare.* ib. *Dăltuire a cuptorului* = operaţie în metalurgie, de desprindere a zgurii solidificate de pe căptuşeala cuptorului prin cioplire cu dalta (**I 1**). Cf. LTR[2].
2. Cf. d ă l t u i (**2**). (F i g .) *Compozitorul încredinţează orchestrei, corului şi soliştilor vocali dăltuirea treptelor istoriei.* M 1974, nr. 5, 20.
– Pronunţat: *-tu-i-.* – Pl.: *dăltuiri.*
– V. **dăltui.**

DĂLTUÍT[1] s. n. Faptul de a d ă l t u i (**1**); dăltuire (**1**). *Se apuca de cioplit şi dăltuit dulapul.* CONTEMPORANUL, în DA. *Apucăturile dulgherilor la lucru sunt: cioplit, dăltuit.* H I 49, cf. MDA. ✧ *Maşină de dăltuit* = maşină-unealtă pentru efectuarea de scobituri, cu secţiune dreptunghiulară, necesare realizării îmbinărilor cu cep a pieselor de lemn; (rar) dăltuitoare, v. d ă l t u i t o r (**2**). Cf. LTR[2], MDA.
– Pronunţat: *-tu-it.*
– V. **dăltui.**

DĂLTUÍT[2]**, -Ă** adj. Care este prelucrat, fasonat (cu dalta **I 1**); s p e c . sculptat[2] (**I 1**). Cf. PONTBRIANT, D. *Casa morii se compune din opt tălpi, pe care se pun mai mulţi amnari dăltuiţi la două părţi.* HEM 1 097. *Păstorul tânăr sta pe piatra albă Pe care dăltuit se mai vedea un chip de faun tânăr.* PILLAT, P. 191, cf. SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX. *Poarta la ei constă din doi stâlpi dăltuiţi, în care se vâră, cu capetele, pari de brad.* ŞEZ. I, 33. *Foaie verde mintă creaţă Bucură-te, fa mireasă, Că bota-i pe grindă-n casă Şi cioplită, dăltuită, De spinarea ta gătită.* ib. IV, 233, com. MARIAN. ✧ F i g . *Cine ar mai recunoaşte acum, sub înfăţişarea matură, dăltuită, ... chipul flăcăului.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 6, cf. DEX.
– Pronunţat: *-tu-it.* – Pl.: *dăltuiţi, -te.*
– V. **dăltui.**

DĂLTUITÓR, -OÁRE subst. **1.** S. m. şi f. Persoană care dăltuieşte (**1**); s p e c . sculptor; (rar) dăltar. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, RESMERIŢĂ, D., DL, DM, SFC V, 27, DEX.
2. S. f. (Rar) Maşină de dăltuit, v. d ă l t u i t[1]. *Dăltuitoare mecanice p[entru] prelucrarea fierului şi metalelor.* NICA, L. VAM. 77.
– Pronunţat: *-tu-i-.* – Pl.: *dăltuitori, -oare.*
– **Dăltui** + suf. *-tor.*

DĂLTUITÚRĂ s. f. **1.** Scobitură, crestătură făcută cu dalta (**I 1**); p. e x t. gaură făcută într-o piesă de lemn prin care se introduce un alt lemn pentru îmbinarea celor două piese; dăltuială (**2, 3**). *În dăltuitură* [la teasc] *se pun doage de un metru de nalte şi ţinute cu chingi.* I. IONESCU, P. 252. *„Amânare" la moară se numesc acele lemne care sunt în colţuri în număr de patru, fiind dăltuite, iar prin dăltuituri intră paianturile.* HEM 1 097, cf. DDRF. *Partea dinainte şi partea dindărăt a loitrelor se închide cu câte un drug de lemn prevăzut cu două dăltuituri sau găuri, zise urechi, ce intră în carâmbii de sus.* DAMÉ, T. 12, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, LTR[2], DL, DM, M. D. ENC., DEX, CHEST. II 227/48, ALR II 5 650/514, 520. ✦ (Regional) Firidă (Topliţa). Cf. ALRM II/I h 377/228.

2. (Prin nordul Transilv.) Potricală[1] (**2**). *Semnele se fac la o ureche sau la două şi se numesc ... furcuţă, ... furculiţă şi pană împreună, dăltuitură, teşitură.* PRECUP, P. 23, cf. MDA.

– Pronunţat: *-tu-i-*. – Pl.: *dăltuituri.*

– **Dăltui** + suf. *-tură.*

DĂLTULÍŢĂ s. f. (Învechit, rar) Dăltiţă (**1**). Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *dăltuliţe.*

– **Daltă** + suf. *-uliţă.*

DĂLTÚŞ s. n. (Regional) **1.** Dăltiţă (**1**). Cf. DDRF. *Fusul stâlpului e cu glafuri, lucrate în spirală, „sucitură făcută cu dăltuşul".* CONV. LIT. XLII, 105, cf. H IX 43, 155, XI 350, ALR II 5 650/130, ib. 6 657/833, ib. 6 678/130, ib. 6 678 bis/784, ALR SN II h 546.

2. Parte metalică şi ascuţită a rindelei; daltă (**I c**) (Poiana Sibiului – Miercurea Sibiului). Cf. ALR II 6 690/130.

3. Sulă (**I**) (Dealu Babii* – Vulcan). Cf. A III 12.

– Pl.: *dăltuşe* şi *dăltuşuri.* – Şi: **deltúş** (DDRF, ALR II 6 657/833) s. n.

– **Daltă** + suf. *-uş.*

DĂLTÚŞCĂ s. f. (Iht.; regional) Lătiţă (*Alburnoides bipunctatus*). Cf. BĂCESCU, P. 116, MDA.

– Pl.: ?

– **Daltă** + suf. *-uşcă.*

DĂLTUŞÍCĂ s. f. (Iht.; regional) Lătiţă (*Alburnoides bipunctatus*). Cf. BĂCESCU, P. 28, MDA.

– Pl.: *dăltuşici.*

– De la **dăltuşcă,** cu schimbare de sufix.

DĂLTÚŢĂ s. f. **1.** (Transilv., prin Maram. şi prin Olt.) Dăltiţă (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., LM, DAMÉ, T$_2$. *Am luat la întâmplare o dăltuţă.* VLASIU, A. P. 474, cf. DL, DM, M. D. ENC, DEX, CHEST. II 239/371, ALR II 6 657/272, 279, 284, ib. 6 658/272, 279, 284, ALR SN II h 546.

2. (Regional) Strungul[1] (**1**) rotarului (Bobâlna – Dej). Cf. ALR I 1 834/257.

– Pl.: *dăltuţe.* – Şi: **dăldúţă** s. f. ALR II 6 657/272, 279, 284, ib. 6 658/272, 279, 284, **dărdúţă** (CHEST. II 239/371) s. f.

– **Daltă** + suf. *-uţă.*

DĂLUNGEÁC s. n. (Regional) Plăcintă cu mere, rulată (Ghimpaţi – Mihăileşti). Cf. ALR SN IV h 1 079/928, ALRM SN III h 888/928.

– Pl.: ?

– Et. nec.

DĂLUNGEÁLĂ s. f. v. **delungeală.**

DĂLUNGÍ vb. IV v. **delunga.**

DĂLUNGÍRE s. f. v. **delungare.**

DĂLVĂRI s. m. pl. (Regional) Pantaloni (**1**). Com. din ŢEPEŞ VODĂ – CERNAVODĂ.

– Cf. ş a l v a r i.

DĂMÁN s. n. = maidan (**1**). *Cântă cucu colea-n deal, Frumos ca un căpitan: Ţaţa-mi suie la dăman.* MAT. FOLK. 277.

DĂMÂNCÁRE s. f. v. **demâncare.**

DĂMÂNCĂRÍ vb. IV v. **demâncări.**

DĂMÂNDÁ vb. I v. **demânda.**

DĂMÂNDĂCIÚNE s. f. v. **demândăciune.**

DĂMÂNDĂTÓRIU, -IE adj., s. m. şi f. v. **demândătoriu.**

DĂMÂNEÁŢĂ s. f. v. **dimineaţă.**

DĂMBLÁ s. f. v. **dambla.**

DĂMBLĂGÍ vb. IV v. **damblagi.**

DĂMBLĂGÍT, -Ă adj. v. **damblagit.**

DĂMBLICÍCĂ s. f. (Învechit) Diminutiv al lui d a m b l a. Cf. I. GOLESCU, C., MDA.

– Pl.: ?

– **Dambla** + suf. *-icică.*

DĂMEGEÁNĂ s. f. v. **damigeană.**

DĂMÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) De damă (**I**). Cf. I. GOLESCU, C., MDA.

– Pl.: *dămeşti.*

– **Damă** + suf. *-esc.*

DĂMFUÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. A scoate aburi, fum. Cf. BUL. FIL. VII–VIII, 225. *Maşina dămfuia să plesnească.* ib., cf. MDA.

2. R e f l. (Ironic) A se ameţi în urma consumului de alcool. Cf. SFC IV, 140, MDA.

– Pronunţat: *-fu-i.* – Prez. ind.: *dămfuiesc.*

– **Damf** + suf. *-ui.*

DĂMFUÍRE s. f. (Tehn.) Acţiunea de a d ă m f u i (1) şi rezultatul ei; curăţire cu aburi a unui recipient, pentru a elimina gazele sau alte produse care pot produce explozii; suflare cu abur. Cf. LTR[2], MDA.

– Pronunţat: *-fu-i-*. – Pl.: *dămfuiri.*

– V. **dămfui.**

DĂMFUÍT, -Ă adj. (Ironic) Ameţit de băutură. *A sosit şi Gheorghe, ostenit şi dămfuit.* BARBU, G. 64.

– Pronunţat: *-fu-it.* – Pl.: *dămfuiţi, -te.*

– V. **dămfui.**

DĂMICÁ vb. I v. **dumica.**

DĂMIJÓN s. n. v. **damigeană.**

DĂMÍME s. f. (Învechit, rar; cu sens colectiv) Mulțime de dame (**I**). Cf. I. GOLESCU, C., MDA.
– **Damă** + suf. *-ime.*

DĂMINEÁȚĂ s. f., adv. v. **dimineață.**

DĂMIOÁNĂ s. f. v. **damigeană.**

DĂMÍȘCĂ s. f. v. **dimișcă.**

DĂMÍȚĂ s. f. (Învechit, rar) Diminutiv al lui d a m ă (**I**). Cf. I. GOLESCU, C., MDA.
– Pl.: *dămițe.*
– **Damă** + suf. *-iță.*

DĂMLÁ s. f. v. **dambla.**

DĂMNICÁ vb. I v. **dumica.**

DĂMÓL, -OÁLĂ adj. v. **domol.**

DĂMOLÍ vb. IV v. **domoli.**

DĂN prep. v. **din.**

DĂNÁC s. m. **1.** (Dobr. și prin Munt.) Mânzat (**I 1**). Cf. PASCU, S. 377, JAHRESBER. IX, 225, H II 252, 281, 289, XIV 349, ALR I 1 080/677, 679, 690. ✦ (Regional) Vițel de bivoliță (Viile – Băneasa). H II 243.

2. P. a n a l. (Olt., Munt.) Băiețandru; p. e x t. flăcău. *În ziua de Joi-mari, dănacii și fetele se duc, dis-de-dimineață, la baltă.* ȘEZ. VI, 21. *Numai ce vedeai dănacii ... noaptea ... mugind ca boii.* PAMFILE, VĂZD. 129. *Un moșneag îndemna pe danacul babei să se facă negustor.* id. S. T. 166, cf. id. J. II, 141, GOROVEI, CR. 7, DUMITRAȘCU, STR. 27. [Copilul] *se făcuse mare, știi colea, dănac.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 12. [Noi, fetele] *Dăm paie vacilor Și gură dănacilor.* id. ib., cf. VÎRCOL, V. 92. *Hora mare, dănaci n-are, C-au murit de gălbinare.* BOCEANU, GL. *N-a mai sărit de când era dănac.* PLOPȘOR, C. 147, cf. ALR II/I h 155/872, ib. I/II h 252. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Se pomenește Năneasca cu un dănac de copil.* RĂDULESCU-CODIN, L. 73. *Fugea, pe marginea lacului, cât putea, un dănac de băiat.* I. CR. IV, 139.

3. (Regional) Burlac (în vârstă). Cf. L. ROM. 1960, nr. 5, 35, com. din LOMAN – SEBEȘ.
– Pl.: *dănaci.* – Și: **dănáciu** (DA), **danác** (JAHRESBER. IX, 225, H II 281, XIV 349, ALR I 1 080/679), **dânác** (H II 252) s. m.
– Din bg. **данак.**

DĂNÁCIU s. m. v. **dănac.**

DĂNAPÓI adv. v. **dinapoi.**

DĂNĂCÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A sta neînsurat. Cf. LEXIC REG. 35.
– Prez. ind.: *dănăcesc.*
– Cf. d ă n a c.

DĂNĂCÍE s. f. (Regional) Tinerețe (**I**) (Rast – Băilești). Cf. GL. OLT.
– Pl: *dănăcii.*
– **Dănac** + suf. *-ie.*

DĂNĂÍT s. n. (Rar) Zgomot; sunet. *Sunt țărani care au fonograf și, când cântă fonograful, se adună fetele și însoțesc cântările cu dănăitul monoton al clăcii.* ISAC, O. 267, cf. SFC IV, 299.
– Pl.: *dănăituri.*
– Et. nec.

DĂNĂNÁ s. f. v. **dandana.**

DĂNĂNÁIE s. f. **1.** (Regional) Minunăție (**1**), ciudățenie, năzdrăvănie (**3**). *Un soi de republicani calcă tot în picioare, zic că sunt slobozi! și ce dănănăi sunt alea?* HELIADE, O. II, 114. *Să supăra, zicând că nu-i vine în toate zilele să facă dănănăi.* BĂRAC, T. 64/30. *Ce dănănaie o mai fi și aceasta, că noi n-am auzit până acum vorbindu-se despre dânsa.* FILIMON, în DA. *Faci dananai, la cari nemene neci cu cugetul n-ar fi cugetat.* LM. *Faci dănănăi la care nimeni nici nu gândește.* DDRF, cf. CREANGĂ, GL. *Nu câmpie ca toate câmpiile, ci altă dănănaie* (a. 1883). ȘIO II$_1$, 154. *Când a făcut Dumnezeu pe bătrânica Eva, zice că s-a întâmplat o dănănaie.* VISSARION, FL. 65, cf. DL, DM, DEX. ✦ (Rar) Zgomot mare; vacarm. *Nu mai răzbate dănănaia din casă.* ALAS 23 IV, 1933, 7/6.

2. (Regional) Pacoste (**1**), necaz (**1**). *Te găsește-o dănănaie ori mai știi ce Dumnezeu.* CONTEMPORANUL, III, 887, cf. RESMERIȚĂ, D. *A-nceput dănănaia și spitalele nu sunt gata.* PAS, Z. III, 14, cf. DL, DM, DEX. *Da amu altă dananai.* ȘEZ. XXIII, 36.

3. (Regional) Furtună. Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS.

4. (Prin Mold.) Obiect (**5**) oarecare; (la pl.) catrafuse. *Irea un dănănău di drug di hier.* GRAIUL, I, 266. *Ia dănănăile ălea de acolo și descurcă locul.* BOCEANU, GL., cf. CIAUȘANU, V.
– Pl.: *dănănăi* (DOOM[2]) și *dănănaie* (CIAUȘANU, V.). – Și: **dănănắu** s. n.
– Cf. d a n d a n a. – **Dănănău:** sg. refăcut după pl.

DĂNĂNĂÍ[1] vb. IV v. **dăina[1].**

DĂNĂNĂÍ[2] vb. IV v. **doini.**

DĂNĂNĂU s. n. v. **dănănaie.**

DĂNĂOÁRĂ adv. v. **odinioară.**

DĂNĂPÓI adv. v. **dinapoi.**

DĂNĂÚȘ s. n. v. **dăinuș.**

DĂNÂOÁRĂ adv. v. **odinioară.**

DĂNCI s. m. v. **danci.**

DĂNCÍC s. m. (Regional) Dănciuc[1] (**1**). *Mai colo e Dăncicu, Joacă tanganica-n drum* (Galați). PĂSCULESCU, L. P. 29.
– Pl: *dăncici.*
– **Danci** + suf. *-ic.*

DĂNCINÉL s. m. (Regional) Diminutiv al lui d a n c i (**1**). *Țiganul vesel de târgul făcut, cu gândul la ce are să zică țiganca și dăncineii săi când l-or vedea, s-a pomenit în marginea satului – așa de repede mersese.* SNOAVA, III, 281.
– Pl.: *dăncinei.*
– **Danci** + suf. *-(in)el.*

DĂNCIÚC[1] s. m. (Popular și familiar) Diminutiv al lui d a n c i.

1. Cf. d a n c i (**1**). Cf. LM. *O țigăncuță cu un dănciuc aproape gol în brațe.* CARAGIALE, în DA, cf. DDRF. *Îi plac «cei*

mici» ... chiar dacă au pielița smolită a dănciucilor ce se luptă din arșice. SĂM. III, 531. *Vuind caleașca boierească, Dănciucii goi s-adună droaie.* IOSIF, V. 27, cf. TDRG. *O ducem la dănciuci, de fiertură!* LUNGIANU, CL. 177, cf. RESMERIȚĂ, D. *Dănciucii stau mereu în genunchi cu mânile a rugăciune.* CAMIL PETRESCU, U. N. 295. *În fiecare zi se vede câte un cârd de țigănci și de dănciuci cu oalele cu baieră, la ciorbă.* STĂNOIU, C. I. 40. *Dănciucii îl primeau cu alai de cum se arăta la marginea șatrei.* COCEA, S. I, 236, cf. SCRIBAN, D., MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 19. *După mine s-au luat Românii cu topoarele, ... Dănciucii cu copăile.* PĂSCULESCU, L. P. 37.

2. (În forma *dănciug*) Cf. d a n c i (**2**). *Dănciugul scărțâie din scripcă.* IOSIF, V. 34.

– Pl.: *dănciuci.* – Și: **dănciúg** (CIHAC, II, 91) s. m.

– **Danci** + suf. *-uc.*

DĂNCIÚC[2] s. m. (În dicționarele din trecut) Ordonanță (**II 1**); p. e x t. om lipsit de inteligență; om de nimic; pierde-vară. Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 91.

– Pl.: *dănciuci.* – Și: **danciúc** s. m. CIHAC, II, 91.

– Din rus. **денщик.**

DĂNCIUCÉL s. m. (Regional) Dănciuc[1] (**1**). Cf. BL II, 149, MDA.

– Pl.: *dănciucei.*

– **Dănciuc[1]** + suf. *-el.*

DĂNCIÚG s. m. v. **dănciuc[1].**

DĂNCIULÉȚ s. m. (Rar) Dănciuc[1] (**1**). Cf. DDRF, MDA.

– Pl.: *dănciuleți.*

– **Danci** + suf. *-uleț.*

DĂNCIULÍCĂ s. m. (Regional) Dănciuc[1] (**1**). Cf. BL II, 148, MDA.

– Pl.: *dănciulici.*

– **Danci** + suf. *-ulică.*

DĂNDĂNÁIE s. f. (Regional) **1.** Tărăboi. Cf. RESMERIȚĂ, D. *A fost dăndănaia dracului, intră iarăși în vorbă Turcu. Roaiba, când a auzit una ca asta, a bătut-o pe sor'sa.* PAS, L. I, 293, cf. DL, DM, DEX.

2. Pozn[1] (**2**). *Boierul, când mai vede și astă dăndănaie, crăpa de ciudă.* CREANGĂ, P. 67, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX. *Îi fi mai făcut vro dandanaie de-a tale.* ȘEZ. VII, 67.

– Pl.: *dăndănăi.*

– **Dandana** + suf. *-aie.*

DĂNDĂNÍ vb. IV v. **dăina[1].**

DĂNDĂR s. m. v. **dandăr.**

DĂNDĂRÁT adv. v. **dindărăt.**

DĂNÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Danez (**2**). *Dintre insulele Europei, mai de frunte sânt următoarele ... arhipelagul dănesc.* RUS, I. I, 91/20. *În ... Dania ..., au lăcuit craii dănești.* id. ib. II, 193/8. ✧ *Limba dănească* (și substantivat, f.) = limba daneză, v. d a n e z (**2**). *Limbile șveciască, dănească și norvegiască sânt trii surori de aproape.* RUS, I. II, 203/19.

– Pl.: *dănești.*

– **Dan[1]** + suf. *-esc.*

DĂNÉȘTE adv. (Învechit) În limba daneză. *Copenhaga ..., dăneșteKjöbenhavn, ... cet[ate] mare și frumoasă.* RUS, I. II, 191/20. *În englizește „first", dănește „firste" (cel dintâi), șeful gintei ori al tribului.* CONTEMPORANUL, IV, 859.

– **Dan[2]** + suf. *-ește.*

DĂNGÁ vb. I. T r a n z. (Regional; complementul indică animale) A marca cu dangaua (**2**); (regional) a dăngălui. Cf. CADE, SFC IV, 128, 131. ✦ P. g e n e r. (Complementul indică oameni sau părți ale corpului lor) A tatua. *Văzând că sunt în cinste cei din război răniți, Răbdă să-i ciunte nasul și pieptul își dăngă.* NEGRUZZI, S. II, 205, cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 75, TDRG.

– Prez. ind.: *dănghez.*

– V. **danga.**

DĂNGĂÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional; despre clopote) A dăngăni (Dănești – Vaslui). Cf. ALR I 353/512.

– Prez. ind. pers. 3: *dăngăiește.*

– **Dang** + suf. *-ăi.*

DĂNGĂLUÍ vb. IV. T r a n z. (Prin estul Mold. și prin nordul Dobr.; complementul indică animale) A marca cu dangaua (**1**); (învechit) a dănga. Cf. SFC IV, 128. ✧ R e f l. p a s. *După ce oile se tund, se dăngăluiesc, adică se marchează cu o literă.* CHEST. V 157/24, com. din SOMOVA – TULCEA.

– Prez. ind.: *dăngăluiesc.*

– **Danga** + suf. *-ălui.*

DĂNGĂLUÍT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre animale) Care a fost marcat; p. e x t. (despre obiecte) care are dungi, dungat. *Dimirlia cea dângăluită* (a. 1830). ap. T. PAPAHAGI, C. L, cf. MDA.

– Pl: *dăngăluiți, -te.* – Și: **dângăluít, -ă** adj.

– V. **dăngălui.**

DĂNGĂNÍ vb. IV. I n t r a n z. (Despre clopote) A suna (**4**). [Clopotul] *cel mare dăngăni încă de trei ori.* SADOVEANU, ap. CADE, cf. DL, DM, DEX.

– Prez. ind.: *dăngănesc.*

– **Dang** + suf. *-ăni.*

DĂNGĂNÍRE s. f. Acțiunea de a d ă n g ă n i și rezultatul ei. Cf. DEX, MDA.

– Pl.: *dăngăniri.*

– V. **dăngăni.**

DĂNGĂNÍT s. n. Faptul de a d ă n g ă n i; dangăt. *Ce aud? Sună trei ceasuri. Ce dăngănit sinistru!* CONTEMPORANUL, VII_2, 480. *Parc-aud și acu dăngănitul clopotelor de la boii și caii ce treceau.* SĂM. I, 11. *Auzi ... dăngănitul unui clopot dogit.* ib. 121, cf. CADE. *Nimic nu turbura această liniște ... afară ... de dăngănitul ... tălăngilor.* MOROIANU, S. 79, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *dăngănituri.*

– V. **dăngăni.**

DĂNIÁ vb. I v. **dăina[1].**

DĂNIÁȘ s. m. (Învechit) Donator. *Prin acturile de danie sau și de vânzare ..., povața și duhul a dăniieșului sau a vânzătorului au fost de a nu să supune lăcuitorii* (a. 1846). DOC. EC. 904, cf. PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W.

– Pl.: *dăniași.* – Și: **daniáș** (PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W.), **dăniéș** s. m.

– **Danie** + suf. *-aș.*

DĂNIÉȘ s. m. v. **dăniaș.**

DĂNIÍ vb. IV v. **dănui.**

DĂNÍLĂ s. m. (Prin Mold.) Om darnic. *Mare minune, Doamne! cum s-a prefăcut de vro şase luni! ... de unde era Sgârcilă, s-a făcut Dănilă.* ALECSANDRI, T. 1 728.
– Cf. d a n i e.

DĂNIOÁRĂ adv. v. **odinioară.**

DĂNIÚŞ s. n. v. **dăinuş.**

DĂNLĂÍ vb. IV v. **dăina**[1].

DĂNÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Darnic; risipitor (**2**). Cf. BARONZI, L. 98. *Munteanul îi om viclean; nu-i ca moldoveanul ortoman şi dănos la mână şi la suflet fălos.* ODOBESCU, S. I, 173, cf. BARCIANU, V., ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, SCRIBAN, D., DL, DM. *Să-l vinzi* [calul] *la un român Că-i om drept şi bun stăpân Şi de mână mai dănos Şi de suflet mai duios.* ALECSANDRI, P. P. 80.
– Pl.: *dănoşi, -oase.*
– **Dan**[ie] + suf. *-os.*

DĂNŢĂ vb. I v. **dansa.**

DĂNŢĂRE s. f. v. **dansare.**

DĂNŢÁŞ s. m. (Învechit, rar; prin Mold.; cu sens neprecizat, probabil) Cel care face un joc perfid, cel care unelteşte. (1516–1631). TEXTE ROM. (XVI)[2], 411.
– Pl.: *dănţaşi.*
– **Danţ** + suf. *-aş.*

DĂNŢÁT, -Ă adj. v. **dansat.**

DĂNŢAÚŞ s. m. v. **dănţăuş.**

DĂNŢĂLĂU s. n. sg. (Prin nord-estul Olt.) Augmentativ al lui d a n ţ; petrecere zgomotoasă; zaiafet, chef. Cf. CIAUŞANU, V.
– Contaminare între **danţ** şi **tămbălău.**

DĂNŢĂTÓR, -OÁRE s. m. şi f. v. **dansator.**

DĂNŢĂÚŞ s. m. (Regional) Flăcău care dansează bine. Cf. ALR I 1 471/270, 273, 280, 295, 298, 302, 335, 337, 339.
– Pl.: *dănţăuşi.* – Şi: **dănţaúş** (ALR I 1 471/270, 273), **danţăuş** (ib. 1 471/298) s. m.
– **Danţa** + suf. *-ăuş.*

DĂNŢÂND, -Ă adj. v. **dansând.**

DĂNŢUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit şi popular) A dansa (**1**). *Să dănţuiască, să petreacă.* VARLAAM, C. 266. *Să nu joace sau să dănţuiască* (a. 1652). ap. TDRG, cf. LB. *Cântaţi dară, fetelor, şi să dănţuim cu toate.* GORJAN, H. III, 42/15. *Toţi dar să ne bucurăm, Să dănţuim, să săltăm.* PANN, E. V, 110/11. *Pe fiecare noapte rupeau câte o pereche de conduri ... dănţuind.* ISPIRESCU, L. 232. *Cu ea în braţe dănţuind, porni spre uşă.* TEODOREANU, M. II, 17, ALR I 1 472/273. *Lelea joacă, dănţueşte, Iar bărbatu-i pătimeşte.* ZANNE, P. V, 382. ✧ (Glumeţ) [Deprinderea] *Chiar şi pe frângie a dănţui ne-nvaţă.* NEGRUZZI, S. II, 260. ✧ *Isaia-dănţuieşte* = troparul final din slujba cununiei, cântat de preot şi de dascăl, în timp ce înconjoară de trei ori iconostasul împreună cu naşii şi cu mirii, ţinându-se de mână; f i g. căsătorie. *Cântând Isaia horeve, ear pe limba românească Isaia dănţuieşte.* GHEORGACHI, LET. III, 290/32. *În sfârşit am prins doi în căpcană ... însă nu mi-o pominit nici bechiu de Isaia dănţuieşte.* ALECSANDRI, T. I, 132, cf. DL, DM, DEX. ✧ T r a n z. (Complementul indică un anumit dans). *Dănţuia felurimi de hore.* GORJAN, H. I, 141/7. *Polca, polca, vesel joc ... plini de foc, Vesel noi te dănţuim!* ALECSANDRI, T. I, 155. (Cu complement intern) *Mucenici ... dănţuind dănţurile sfinţilor.* MINEIUL (1776), 142[1v]/29. *Jupânul (cutare) danţuri dănţueşte.* TEODORESCU, P. P. 78. ✦ P. a n a l. A sălta (**3**). *Trăsura inginerului s-a apropiat cu caii dănţuind în ham.* GALAN, Z. R. 87. ✧ F i g. *Pătimaşul său trup, al lui Macarie (că aşia <îl> chema pre acel măcenic) fu îngropat în Solun, iar sufletul acum dănţuieşte cu îngerii în ceriu.* AXINTE URICARIUL, C. 122. *Între el şi râul de fontă topită, pe care dănţuia o creastă de flăcări, se mişcau umbrele negre ale topitorilor.* V. ROM. noiembrie 1950, 43.
– Prez. ind.: *dănţuiesc* (DOOM[2]) şi *dănţui.* – Şi: (învechit) **tănţuí** vb. IV. DA.
– **Danţ** + suf. *-ui.*

DĂNŢUIÁLĂ s. f. (Învechit) Dănţuire. Cf. DA.
– Pl.: *dănţuieli.*
– **Dănţui** + suf. *-eală.*

DĂNŢUÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a d ă n ţ u i şi rezultatul ei; petrecere, dans; (învechit) dănţuială. *De aceastea de toate să vor veseli şi să vor duce spre odihna şi spre răpausul cel ceresc, ... întru dănţuire nesfârşită.* VARLAAM, C. 25, cf. MARDARIE, L. 165/24, DEX[2].
– Pl.: *dănţuiri.*
– V. **dănţui.**

DĂNŢUÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Dansat. Cf. I. GOLESCU, C., MDA.
– Pl.: *dănţuiţi, -te.*
– V. **dănţui.**

DĂNŢUITÓR, -OÁRE s. m. şi f. (Învechit, astăzi rar) Dansator. *Fiind dănţuitoriu în ceriuri.* MINEIUL (1776), 25[v1]/32, ap. DA. *După deprinderea şi îndemânarea dănţuitorilor se fac felurimi de jocuri gimnastice.* FM (1843), 197[2]/27. *Lumea era răpită, dănţuitorii de vals zburau răpiţi şi fermecaţi, muzicanţii îşi mânuiau c-o demonică măiestrie instrumentele.* EMINESCU, O. VII, 291. *Umbrele căzute pe pajişte par mantii grele Svârlite de dănţuitorii ce au rămas numa-n dantele.* ANGHEL, P. 18. *Renumele minunatei dănţuitoare zburase peste oraşele Ahaei şi ajunsese până în Capitala Lumii.* GALACTION, O. 425. ✧ (Adjectival) *Perechile dănţuitoare alunecă în valuri de voluptate pe parchetul de oglindă.* GALACTION, O. 395. *În ploaie de confetti saltă Părechile dănţuitoare.* TOPÎRCEANU, B. 66. (Cu referire la ritmul dansului) *Olguţa-n frunte în trap dănţuitor.* TEODOREANU, M. II, 84.
– Pl.: *dănţuitori, -oare.*
– **Dănţui** + suf. *-tor.*

DĂNUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit; complementul indică bunuri materiale) A dona. *Ispisoc de la Ştefan Petru-Voievod prin care dănueşte hatmanului ... o bucată de loc din moşia Târgului Frumos* (a. 1673). BUL. COM. IST. IV, 84. *Numire de danie ... la acturile între vii, prin care o faţă dănueşte şi trădă în stăpânirea altuia vreun lucru fără nicio plată de bani.* SOB. HRIS. 31. *Înalta Poartă giurueşte şi se îndatoreşte a privighe ... ca privileghiile dănuite Moldovei şi Ţerei Româneşti nici într-un feliu să se jignească prin comendanţii ei.* AR (1829), 215[2]/12. *Unul posisuia Svabia ..., iară altul Franconia dănuită de moşul seu.* SĂULESCU, HR. I, 167/13, cf. 173/15. *Locul triumfului fu denumit Bourenii, care l-au dănuit bravului armaş.* ASACHI, S. L. II, 71. *I-am dănuit lacul Brutis cu olaturile sale.* id. ib. 116. *Toate patimile-aceste, între ele cumpănite, Pentru fericirea noastră lumei au fost dănuite.* CONACHI, P. 279. *Îi dănui şi un însemnător număr de moşii şi sate.*

NEGRUZZI, S. II, 142, cf. CIHAC, II, 90, DDRF, GHEȚIE R. M., BARCIANU, ALEXI, W. ◇ Refl. pas. *Aceşti de pe urmă pentru slujba lor se dănuia cu pământuri.* ASACHI, I. 208/29. ✦ Fig. (Regional) A meni (**4**). *Că ăsta l-a dăniit, De când a fost copil mic, Cu-un picior l-a legănat, Cu gura l-a blestemat.* MAT. FOLK. 12.

– Prez. ind.: *dănuiesc* şi *dănui.* – Şi: (regional) **dănií** vb. IV.
– **Danie** + suf. *-ui.*

DĂNUÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a dănui; donaţie. *Întărită fiind a lor dănuire* (a. 1785). URICARIUL, I, 119. *Precum rostirea acestor dănuiri* (a. 1844). ib. III, 42/25. *Adunarea să socoteşte datoare a mărturisi a sa cunoştinţă despre o parte la aducerea aminte a răposatului ... Gheorghie Codreanul pentru a sa dănuire în folosul învăţăturei publice* (a. 1847). HURMUZAKI-S, VI, 552. *Fă hârtia de dănuire s-o iscălesc.* NEGRUZZI, S. I, 302, cf. DL, DM.

– Pl.: *dănuiri.*
– V. **dănui.**

DĂNUÍT, -Ă adj. (Învechit) Care este donat; căruia i s-a făcut o danie (**1**). Cf. COSTINESCU.

– Pl.: *dănuiţi, -te.*
– V. **dănui.**

DĂNUITÓR, -OÁRE s. m. şi f. (Învechit) Persoană care face o danie (**1**); donator. *Săracii* [sânt] *celor săraci dănuitori* (a. 1785). URICARIUL, IV, 34/10. *Se adeverează din hârtiile întărite şi de către numitul dănuitoriu* (a. 1844). ib. III, 42/3. *Moştenirea fiind clauză principală a dănuitorului acestor moşii.* I. IONESCU, D. 417. *Sarcinile impuse tutulor mănăstirilor ... de către ctitorii şi dănuitorii lor.* ODOBESCU, S. II, 29, cf. DL.

– Pl.: *dănuitori, -oare.* – Şi: **dănuitóriu, -ie** s. m. şi f.
– **Dănui** + suf. *-tor.*

DĂNUITÓRIU, -IE s. m. şi f. v. **dănuitor.**

DĂNUMINĂTÓR s. m. v. **denominator.**

DĂOBÍ vb. VI v. **dehobi.**

DĂOBIT, -Ă adj. v. **dehobit.**

DĂOCAMDÁTĂ adv. v. **deocamdată.**

DĂOCHEÁ vb. I v. **deochea.**

DĂOCHEÁT, -Ă adj. v. **deocheat²**.

DĂOCHETÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. v. **deochetor.**

DĂÓCHI s. n. v. **deochi.**

DĂOGÁ vb. I v. **adăuga.**

DĂOINÁ vb. I v. **dăula.**

DĂOINÁT, -Ă adj. v. **dăulat.**

DĂOLEÁLĂ s. f. = **aoleală.** Cf. MAT. DIALECT. I, 169.

DĂOLÍ vb. IV v. **aoli.**

DĂOSEBÍ vb. IV v. **deosebi²**.

DĂOSEBÍRE s. f. v. **deosebire.**

DĂOSEBÍT, -Ă adj. v. **deosebit.**

DĂOSIBÍRE s. f. v. **deosebire.**

DĂPANÚŞ s. n. v. **depănuş.**

DĂPĂNÁ vb. I v. **depăna.**

DĂPĂNĂTÓR, -OÁRE s. m. şi f. v. **depănător.**

DĂPĂRÁ vb. I v. **depăra.**

DĂPĂRCIÓR adv. v. **depărcior.**

DĂPĂRTÁ vb. I v. **depărta.**

DĂPĂRTÁRE s. f. v. **depărtare.**

DĂPĂU s. n. v. **depou.**

DĂPÂNÁT, -Ă adj. v. **depănat²**.

DĂPÂNĂTÓR, -OÁRE s. m. şi f. v. **depănător.**

DĂPLĂU s. n. v. **depleu.**

DĂPLÉU s. n. v. **depleu.**

DĂPORTÁ vb. I v. **deporta.**

DĂPRĂÚNĂ adv. v. **dimpreună.**

DĂPRÍNDE vb. III v. **deprinde.**

DĂPÚNE¹ vb. III v. **depune¹**.

DĂPÚNE² vb. III v. **depune²**.

DĂPÚSĂ adj. v. **depusă.**

DĂRÁB s. n. (Învechit şi regional) **1.** Bucată de sau din ceva (considerată ca un întreg sau ca o unitate de sine stătătoare). *Derab de loc cositor* (a. 1780). IORGA, S. D. XII, 238. *Să dea Mircei ... mare dărab de ţeară de la greci.* ŞINCAI, HR. I, 374/15. *Blide de cusutor în derabe 33* (a.1803). id. ib. 146. *Îşi va închide un dărab de loc la vie.* ECONOMIA, 149/20. *Un dărab de loc de iarbă a mănăstirei, carele s-a fost vândut cu 16 vonaşi la alţii, l-au cosit baronul cu acea chiară făgăduinţă că însuşi va da preţul acela, şi aceaiaş iarbă şi an o au cosit baronul.* MAIOR, S. II, 366. *Trei dărabe de cărţi* (a. 1808). BV II, 524. *Astă fată de birău Su poale de lepedeu, C-un dărab de sac în cap – Ea gândeşte că-i bumbac.* EMINESCU, O. VI, 286. *Un dărab de sac.* MÂNDRESCU, L. P. 140, cf. ŞEZ. V, 71, cf. BUD, P. P., I. CR. IV, 123, VÎRCOL, V., ARH. FOLK. III, 148. ◇ Loc. adv. **Cu dărabul** = cu bucata. *Marfa să mi-o vânză cu dărabul.* BĂRAC, ap. TDRG.

2. P. ext. Parte tăiată sau ruptă din orice corp solid; frântură, fragment. Cf. LEX. MARS. 209. *Sgărieturile aceale cu un dărab de lemn ... a le freca.* CALENDARIU (1814), 182/16, cf. PAVEL, S. E. 177. *Cine ni-o despărţât, bade, Pice-i carnea de pe spate, Dărăburi şi sfăşii late.* RETEGANUL, TR. 145. *C-ai trebui omenit C-un dărab de lemn pârlit.* id. CH. 159. *S-a surupat un darab de munte.* T. PAPAHAGI, M. 157. ◇ Expr. **A face** (sau **a tăia**) **ceva** sau **pe cineva daraburi** (sau **darabe**) = a sparge sau a tăia în multe bucăţi. *Columnă ... în mai multe dărabe ruptă.* ŞINCAI, HR. I, 9/9. *Tot dărabe te voi*

face. ȚICHINDEAL, F. 445/7. *Am făcut căruța dărăburi.* CONV. LIT. XLIV, 132, cf. CIAUȘANU, V. *Paloșul că mi-l scotea, Mici dărăburi îl făcea.* REV. CRIT. II, 271. *Apoi du-te la cea poartă, Ș-o taie darabe toată.* SEVASTOS, N. 328. *Pe haiduc jos îl punea Și dărăpuri îl făcea.* PAȘCA, GL. ✦ Spec. Bucată tăiată sau ruptă dintr-un aliment solid; codru. *Un câine duce un dărab de carne în gură.* VARLAAM, C., în DLRLV. *Un dărab de hirean.* CALENDARIU (1814), 183/13. *Toarnă preste aceaste dărabe* [de hrean] *3 cupe de oțet.* ib. 183/14. *Îi pot momi câte c-un dărab de cârnați.* MARIAN, NA. 424, cf. CADE. *De mâncare îi aduse românul un dărab de mămăligă rece.* ȘEZ. VIII, 69. *O dărabă de slănină.* MÂNDRESCU, UNG. 65, cf. ALR II 3 417/2, 76, 284, 316, 334, ALR SN IV h 1 067, ib. 1 068/53, LEXIC REG. II, 76. ✦ Spec. Îmbucătură (mare). *Îmi numeri bucăturile, darăburile, care le bag în gură.* ȚICHINDEAL, F. 331/18. *Pui tri dărăburi de pituță și pe ele sare.* ALEXICI, L. P. 207. ✦ Resturi de mâncare. *Din ... dăraburi-și hrănesc porcii.* ȚICHINDEAL, ap. DDRF.

3. (Învechit) Trâmbă (**2**). *Niște dărăburi de pânză mai groasă* (a. 1752). IORGA, S. D. XII, 63.

4. Cap (de vită). Cf. DA. *Plătim câte o libră de dărab.* DENSUSIANU, Ț. H. 146. ✧ (Ironic; în sintagma) *Dărab de cal* = cal slab. DR. V, 107. ✦ (Eufemistic) Penis (la cal). Cf. DR. V, 311.

5. (La pl.) Alice. *Șarpele nu-l poți omorî cu plumb, numai cu dăraburi de argint.* PLOPȘOR, C. 29.

6. (Urmat de determinarea „de vreme") Interval de timp. *N-au cunoscut a să plăcea amândoi, că am ținut șăzătoare un dărab de vreame* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 206. *El* [Til Buhoglindă] *au lucrat și s-au purtat bine un dărab de vreme.* C. POP. I, 292. ✧ (Eliptic) [Apa] *după ce stă un dărab în cadă.* ECONOMIA, 122/3. *Pentru tine, mândră dragă, N-aș durmi o noapte-ntreagă, Numai tot câte-o dărabă.* ARH. FOLK. I, 173.

– Pl.: *dăraburi* și *dărabe.* – Și: **dărábă** s. f., **dărâp** (VÎRCOL, V., ARH. FOLK. III, 148), **dărắb, dărắp, derắb** s. n.

– Din magh. **darab**.

DĂRÁBĂ s. f. v. **dărab.**

DĂRÁC s. n. v. **darac.**

DĂRÁG s. m. v. **darac.**

DĂRAMÁ vb. I v. **dărâma.**

DĂRÁLĂ s. f. v. **dărălău.**

DĂRÁP s. n. v. **dărab.**

DĂRAPĂNÁ vb. I v. **dărăpăna.**

DĂRẮB s. n. v. **dărab.**

DĂRĂBÁN s. m. v. **dorobanț.**

DĂRĂBÁNĂ s. f. v. **darabană.**

DĂRĂBÁNȚ s. n. v. **tărăboanță[1].**

DĂRĂBĂLÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A dărăburi. Cf. VAIDA.

– Prez. ind.: *dărăbălesc.*

– **Dărab** + suf. *-ăli.*

DĂRĂBÉL s. n. (Regional) Dărăbuț. *O femeie lăuză pune câte un dărăbel* [de unghie] *în el* [în ou]. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 72. *Chichirezul e un darabel de lemn.* H XVIII 34.

– Pl.: *dărăbele.*

– **Dărab** + suf. *-el.*

DĂRĂBÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A dărăburi. Cf. ȘEZ. XXIII, 45.

– Prez. ind.: *dărăbesc.*

– De la **dărab.**

DĂRĂBOÁNȚĂ s. f. v. **tărăboanță[1].**

DĂRĂBÓC s. n. (Regional) Augmentativ al lui dărab. Cf. DA.

– Pl.: *dărăboace.*

– **Dărab** + suf. *-oc.*

DĂRĂBÓI[1] s. n. (Regional) Augmentativ al lui dărab. Cf. TDRG.

– Pl.: *dărăboaie.*

– **Dărab** + suf. *-oi.*

DĂRĂBÓI[2] s. n. v. **tărăboi.**

DĂRĂBÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre obiecte) Grosolan. Cf. MÂNDRESCU, UNG. 66, VAIDA.

– Pl.: *dărăboși, -oase.*

– **Dărab** + suf. *-os.*

DĂRĂBUÍ vb. IV. Tranz. (Folosit și absol.) (Regional) A dărăburi. *Bărdașii nu mai dărăbuie.* VAIDA, în DA.

– Prez. ind.: *dărăbui.*

– **Dărab** + suf. *-ui.*

DĂRĂBURÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Învechit și regional) A îmbucătăți, a fragmenta, a face dăraburi (**2**); p. ext. a bate, a trânti; (regional) a dărăbăli, a dărăbi, a dărăbui, a dărăbuți. Cf. ȘEZ. XIX, 82, LEXIC REG. 69, ib. II, 39, MAT. DIALECT. I, 66. ✧ Refl. pas. *Moldova atunci nu s-a dărăburit.* ȘINCAI, HR. I, 378/31. *Acest sistem ... ar putea să înceteze atunci când valoarea averii mobiliare a unui țăran ar întrece cu mult valoarea averii sale imobile, când dar împărțirea moștenirii între copii s-ar putea face fără pericolul de a vedea parcelele țărănești dărăburindu-se în fărmături neînsemnate.* EMINESCU, O. X, 454.

2. (Regional) A vorbi repede, furios, fără șir (Girișu de Criș – Oradea). Cf. LEXIC REG. II, 86.

– Prez. ind.: *dărăburesc.* – Și: **dărăporí** vb. IV. L. COSTIN, GR. BĂN. I, 98.

– **Dărab** + suf. *-uri.*

DĂRĂBURÍT, -Ă adj. (Regional) Care a fost făcut dăraburi (**2**). *Iară de mâncat numai iarbă vearde, și napi dărăburiți i se dau* [bolnavului]. ECONOMIA, 95/18. *Dimineață deteră păcurarii preste nemeș tot dărăburit.* FRÂNCU – CANDREA, M. 271.

– Pl.: *dărăburiți, -te.*

– V. **dărăburi.**

DĂRĂBURÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Regional; despre obiecte) Grosolan. Cf. MÂNDRESCU, UNG. 66, VAIDA.

2. (Despre oameni) Voinic; dintr-o bucată (Vâlcele – Cluj-Napoca). Cf. MAT. DIALECT. I, 66.

– Pl.: *dărăburoși, -oase.*

– **Dăraburi** (pl. lui *dărab*) + suf. *-os.*

DĂRĂBÚȚ, -Ă s. n., s. f. (Regional) Diminutiv al lui dărab; (regional) dărăbel. *Mice dărăbuțe* [de pământ] *le desghină, cât se pot amesteca cu sarea (acrită).* ECONOMIA, 9/24. *La prinsul roilor aceasta trebue să se țină: ... tae din altă coșniță un dărăbuț de fagur.* ib. 187/10. *Eu țesei un dărăbuț Și mă dusei la drăguț.* EMINESCU, L. P. 19. *Să zâce de trâi ori* [Tatăl nostru] *și tai*

de trâi ori trâi dărăbuță de boz. GR. S. VI, 228, cf. 236. *Pă unde o mărs fecioru', tăti i-o făcut dărăbuță.* ARH. FOLK. I, 162, ALR II 3 417/105.
– Pl.: *dărăbuțe.*
– **Dărab** + suf. *-uț.*

DĂRĂBUȚÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A dărăburi. Cf. ȘEZ. XXXI, 82, în DA.
– Prez. ind.: *dărăbuțesc.*
– De la **dărăbuț.**

DĂRĂCÁR s. m. (Învechit, rar) Dărăcitor (1). Cf. PONTBRIANT, D., MDA.
– Pl.: *dărăcari.*
– **Darac** + suf. *-ar.*

DĂRĂCEÁLĂ s. f. (Rar) Dărăcire. Cf. COSTINESCU, MDA.
– Pl.: *dărăceli.*
– **Dărăci** + suf. **-eală.**

DĂRĂCÍ vb. IV. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică lâna, cânepa, inul etc.) A scărmăna (**1**), a destrăma și a pieptăna cu daracul; a da la darac, a trece prin darac. *Torc, dărăcesc, țes* [membrii familiei]. GORJAN, H. IV, 239/33. *Găsi patru femei, dintre care două torceau, una dărăcea și cealaltă împletea un ciorap.* FILIMON, în DL. *A dărăci lână.* COSTINESCU. *Să vadă fetele ... cum să scarmene sau să dărăcească niște lână.* SEVASTOS, N. 2. *Crezi că munca prăfuroasă din fabricele de dărăcit lâna e mai ușoară?* CAMIL PETRESCU, T. I, 276, cf. M. D. ENC., DEX. *Femeile care nu dărăceau cânepa.* H IV 14. *Pentru ca lâna ... să se poată toarce, mai întâi trebuie dărăcită sau trasă prin dărac.* ib. V 338. *Drăcimea ... a dărăcit cânepa și lâna.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 189, cf. 339. [Cânepa] *a meliță-o, a sbicit-o, a dărăcit-o.* ȘEZ. XIII, 9, ALR SN I h 261, ib. II h 437. ✧ (Glumeț) *Ea începu să dărăcească prin părul lui conu Dinu.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. *Fugi, junghi, că te-njunghi ... Te chisez, te meliț, te dărăcesc.* în DA. ✧ R e f l. p a s. *Lâna, după ce se spală, se darâcește spre a se alege cea bună de cea rea.* I. IONESCU, M. 693. ✦ R e f l. (Prin nord-vestul Munt.; despre copii) A se juca stricându-și hainele; a se părui, a se hârjoni. Cf. UDRESCU, GL. *Toată ziua s-au dărăcit ca diavolii.* id. ib. ✦ (Prin analogie; complementul indică lâna sau părul de pe cap) A smulge (cu voie sau fără voie). Cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 339. ✦ F i g. A maltrata, a bate. Cf. ZANNE, P. V, 251.
– Prez. ind.: *dărăcesc.*
– V. **darac.**

DĂRĂCÍRE s. f. Acțiunea de a d ă r ă c i și rezultatul ei; dărăcit[1]; dărăceală. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *dărăciri.*
– V. **dărăci.**

DĂRĂCÍT[1] s. n. Dărăcire. *Torcătorile de lână pentru scărmănatul și dărăcitul lânei trebuincioase fabricațiunei unui kilogram de fir.* GHICA – STURDZA, A. 236. *Întâia operație este răghilatul sau dărăcitul.* PAMFILE, I. C. 207. *Mașină pentru dărăcit lâna.* DA, cf. DL, DM, DEX.
– V. **dărăci.**

DĂRĂCÍT[2], -Ă adj. (Despre lână, cânepă, in etc.) Care a fost scărmănat cu daracul. *O ață de cânepă dărăcită.* GRIGORIU-RIGO, M. P. 91, cf. DL. ✦ (Prin lărgirea sensului) *Preoteasa, băgând de seamă că oile vin fără lână, scărmânate și dărăcite ca vai de ele, trimite popa pe deal, să vază care e pricina?* RĂDULESCU-CODIN, Î. 249.
– Pl.: *dărăciți, -te.*
– V. **dărăci.**

DĂRĂCITÓR, -OÁRE subst. **1.** S. m. și f. Muncitor specializat în operația de dărăcit[1]; (învechit, rar) dărăcar. Cf. COSTINESCU, NOM. PROF. 35, DL, DM, DEX.
2. S. n. Darac. Cf. DL, DM, DEX.
– Pl.: *dărăcitori, -oare.*
– **Dărăci** + suf. *-tor.*

DĂRĂCITÚRĂ s. f. Cantitate de lână (sau alte fibre textile) dărăcită. Cf. COSTINESCU, DL, DM, DEX.
– Pl.: *dărăcituri.*
– **Dărăci** + suf. *-ură.*

DĂRĂDĂȘCĂ s. f. v. **rădașcă.**

DĂRĂGĂNEÁLĂ s. f. v. **tărăgăneală.**

DĂRĂJÁNȚ s. n. v. **diligență[1].**

DĂRĂLÁȘ s. n. (Regional) Urluială (Bocșa – Șimleu Silvaniei). Cf. ALR SN I, h 184/279.
– **Daralău** + suf. *-aș.*

DĂRĂLĂU s. n. v. **daralău.**

DĂRĂLÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Regional; complementul indică strugurii) A zdrobi la teasc (Voivozi – Marghita). *Daralău care îi dărălește* [strugurii]. ALR SN I h 235/325.
2. (Prin Transilv.). A toca (**2**); a măcina (**1**). Cf. LEXIC REG. 16. *Dărălim carnea pentru sarmale.* ib., cf. 69.
– Prez. ind.: *dărălesc.*
– De la **daralău.**

DĂRĂMÁ vb. I v. **dărâma.**

DĂRĂMÁRE s. f. v. **dărâmare.**

DĂRĂMÁT[1] s. n. v. **dărâmat[1].**

DĂRĂMÁT[2], -Ă adj. v. **dărâmat[2].**

DĂRĂMĂTÚRĂ s. f. v. **dărâmătură.**

DĂRĂP s. n. v. **dărab.**

DĂRĂPĂNÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Regional; complementul indică părul de pe cap) A smulge (de disperare, jale etc.). *Cozile mi-au drăpănat.* SEVASTOS, N. 13. *Față albă zârâind, Păr galben dărăpănând.* PAMFILE, S. T. 15. *Păr din cap dărăpăna Și cu jale tot zicea.* TEODORESCU, P. P. 536. *Intra-n casă suspinând, Ieșa afară tot plângând, Păr bătrân dărăpănând.* ȘEZ. VII, 57.
2. T r a n z. P. a n a l. (Regional; complementul indică pene, fulgi) A jumuli. Com. LIUBA. ✦ (Complementul indică frunzele copacilor) A smulge (**3**). *Frunza nu o dărăpăna.* POP, ap. TDRG.
3. T r a n z. (Învechit; în forma *drăpăna*) A zgâria (**1**); a sfâșia (**1**). *Pre svântul Ammon îl spândzurară și-l drăpănară preste coaste cu chiapteni.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 2[r]/20. *Spânzurat de o mână fu drăpănat* [glosat: *strujit*] *și didesupt pârjolit cu foc.* id. ib.
4. T r a n z. și r e f l. A (se) preface în ruină (**1**), a (se) ruina (**1**), a (se) degrada, a (se) nărui. *Ierusalimul ... să derăpănă cu totul.* MARCOVICI, D. 463/13. *Au început a-și așăza lucrurile țărâi ceale stricate și dărăpănate de alții* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 291/6. *O ploaie vijelioasă, de crezi că se dărapănă munții.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. DL, DM, DEX, ALR II/I h 274, ALRM II/I h 378. ✦ T r a n z. F i g. A ruina (**2**). *Aceste nemăsurate cheltuieli ale sale îl dărăpănară.* GORJAN, H. IV, 66/21.

5. T r a n z . F i g . (Învechit) A face să ajungă într-o stare de decadență fizică sau morală. *Durerile îl sfâșie, patimele îl turbură, brațele îl dărapănă.* MARCOVICI, D. 24/26. *L-au dărăpănat beția.* Com. LIUBA. ✧ (Prin extensie) *Lipsa ... dărapănă soartea* [sătenilor]. I. IONESCU, D. 377.

6. T r a n z . (Învechit) A nimici (**1**), a desființa. *Căzu stăpânirea și pă poslușnici a-i dărăpăna.* ZILOT. CRON. 84. [Teatrul] *însoțit cu învățătura publică este cel mai d-a dreptul și singur mijloc de a derăpăna obiceiurile cele urâte și a forma gustul unei nații.* HELIADE, ap. DENSUSIANU, L. 254. *A stârpit hrăpirile ..., a dărăpănat luxu' și dăsfrânarea.* MARCOVICI, C. 133/12. *Temerea poate să-ți derapene bărbăția.* id. D. 13/13. ✧ F i g . *În zadar se mai cercară unii din boierii pribegi ... să-i dârapene cu armele domnia.* ODOBESCU, S. I, 119. ✧ R e f l . p a s . *Se interesează a nu se dărăpăna și mistui ... averile* (a. 1833). URICARIUL, V, 343/22.

– Prez. ind.: *dărápăn* și (regional) *dărăpánez* (CHEST. II 13/81, 116, 245, 279, ALR II/I h 274/987). – Și: (învechit și regional) **dărapănă, dărăpănă** (DA, ALR II/I h 274/872), **dârăpănă** (ib.), **derăpănă, drăpănă** vb. I.

– Din bg. **драпам** „a pieptăna, a zgâria".

DĂRĂPĂNÁRE s. f. **1.** Acțiunea de a (s e) d ă r ă p ă n a și rezultatul ei.

1. (Învechit, c o n c r e t i z a t ; în forma *drăpănare*) Instrument de tortură cu care se rupea, se sfâșia carnea. *L-au strujit cu drăpănări de fier.* DOSOFTEI, ap. TDRG., cf. DL, DM, DEX.

2. F i g . Ruinare (**2**); decădere, distrugere. *Văzând lăcuitorii țării pă acești oameni streini ce vin din năuntru, că petrec în odihnă și nesupărați dă nimic, fug din satele lor și să duc de să amestecă și ei cu dânșii. Și cu aceasta, nu puțină slăbiciune și dărăpănare să aduce județelor* (a. 1811). DOC. EC. 118. *Desfrânare și dărăpănare de cinste și de averi.* GORJAN, H. II, 172/33. *Durerea ... ne sfâșie la privirea dărăpănării romanității.* NEGRUZZI, S. I, 204. *În mijlocul acestei cumplite dărăpănări a planurilor și a speranțelor sale, ce făcea oare Horia?* ODOBESCU, S. I, 540. *Critica nu se cuvine să fie pătimașă, să aducă „dărăpănare".* DENSUSIANU, L. 304. *Sub tavanul jos cu incrustațiunile vechimii și ale dărăpănării ... am trăit viața intensă și suavă a eternității ... iluziei.* KLOPȘTOCK, F. 105.

– Pl.: *dărăpănări.* – Și: (învechit) **drăpănáre** s. f.

– V. **dărăpăna.**

DĂRĂPĂNÁT, -Ă adj. **1.** (Regional; despre păsări) Jumulit. Com. LIUBA. ✦ (Despre frunzele sau ramurile copacilor) Care a fost rupt, smuls etc. (de vânt). *Crivețul cu-a sa suflare împrăștia pusteire, ... Și, sburând pest-a lor* [a copacilor] *vârfuri d'răpănate sau căzute ..., ducea pârjol.* STAMATI, în DACIA LIT. 140/13. ✦ (Prin analogie; despre oameni) Care are hainele rupte, zdrențăros. Com. LIUBA. *Un om care are haine rupte e dărăpănat.* H XVIII 137. *Ce umbli așa dărăpănat?* în DA. ✦ (Substantivat, m.) Om care a ajuns la decadență fizică sau (și) morală. *Bețivul e un dărăpănat.* Com. LIUBA.

2. (Despre construcții) Transformat în ruină (**1**); dărâmat, năruit. Cf. d ă r ă p ă n a (**5**). *Alt mijloc mai înlesnitor nu s-au putut găsi, făr-decât fabrica cea de zid, ce este aproape de spital, care să află cu totul dărăpănată înăuntru* (a. 1829). DOC. EC. 441. *Casa-i dărăpănată.* ALECSANDRI, T. 827. *S-au descoperit, adâncite în pământ, rămășițele unei cetăți dărăpănate, de pe vremea luptelor lui Traian cu dacii.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 133. *O cocioabă de casă dărăpănată.* ȘEZ. I, 259. *Gardurile strâmbe, șandramalele dărăpănate ... dădeau satului „balnear" o poezie nemeritată.* IBRĂILEANU, A. 15. *Casa mamei-mari era mohorâtă, dărăpănată, înecată în bălării uriașe.* GALACTION, O. 9. *Străbătură un loc larg și lung, unde stăteau, pe podvale, câteva zecimi de trireme, mai toate dărăpănate.* id. ib. 513. *Ultimul etaj al unei clădiri vechi, dărăpănate.* CAMIL PETRESCU, T. I, 307. *Comisariatul ... fusese instalat ... într-o casă dărăpănată și cenușie.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 359. *Și numai în sicriul dărăpănat și vechi I-or străluci cerceii căzuți de la urechi.* LESNEA, C. D. 63, cf. DL, DM, DEX. *Aceste comune ofereau priveliștea sărăciei întruchipate, cu școli dărăpănate.* BUTURĂ, EG. 423, ALR II/I h 256.

– Pl.: *dărăpănați, -te.* – Și: (regional) **derăpănát, -ă** adj. RUSET, E. 60/20.

– V. **dărăpăna.**

DĂRĂPĂNĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit și regional) Ruinător. *Să petreacă fără de grijă în desfătări dărăpănătoare de viață.* PISCUPESCU, O. 8/16–17. *Sufletul stăpânit de focul unei patimi dărăpănătoare se topește.* MARCOVICI, C. 41/2. *Spre a să precurma această speculație dărăpănătoare obștii, este trebuință a să aduce într-o cumpănă, încât să nu mai rămâie mijloc de a le specularisi și a trage cu dânsele galbeni din țară* (a. 1843). DOC. EC. 792. *Nu este ... moral ... a permite un negoț stricăcios și dărăpănător sănătății locuitorilor.* GHICA, S. 461. *Această manoperă asigură cestiunii israelite soluțiunea violentă cea mai derăpănătoare pentru naționalitatea și pentru statul român.* ODOBESCU, S. III, 481.

– Pl.: *dărăpănători, -oare.* – Și: **derăpănătór, -oáre** adj.

– **Dărăpăna** + suf. *-ător.*

DĂRĂPĂNĂTÚRĂ s. f. Ruină. *Cele două magazii mari, ce se înălțau în fața dărăpănăturii, lui i se păreau până la cer.* GÂRLEANU, ap. CADE.

– Pl.: *dărăpănături.*

– **Dărăpăna** + suf. *-ătură.*

DĂRĂPÂNÁ vb. I v. **dărăpăna.**

DĂRĂPORÍ vb. IV v. **dărăburi.**

DĂRÁPT adv. v. **drept.**

DĂRÁT adv. (În poezia populară) Îndărăt. *Aguș dărăt se uita.* TEODORESCU, P. P. 613. *Câinii va mușca-o, Dărăt s-o întoarcă.* GIUGLEA – VÂLSAN, R. S. 179.

– Cf. î n d ă r ă t .

DĂRĂTECÁ vb. I v. **deretica.**

DĂRĂTNÁ vb. I. I n t r a n z . și r e f l . (Prin nord-vestul Munt.) A (se) da îndărăt; p. e x t . a se lăsa pe tânjală, a amâna, a tărăgăna. Cf. UDRESCU, GL. *Am tot dat să viu pe la voi și (m)-am dărătnat de vreme, s-au pus ploile.* id. ib.

– Prez. ind.: *dărătnez.*

– Cf. î n d ă r ă t n a .

DĂRĂTNÁTIC, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Îndărătnic. Cf. UDRESCU, GL. *Așa e el dărătnatic, de când îl știu, dărătnatic l-am pomenit.* id. ib.

– Pl.: *dărătnatici, -ce.*

– Cf. î n d ă r ă t n i c .

DĂRĂÚȘ[1] s. m. (Prin vestul Olt.) Băiat care umblă noaptea prin sat; botaș. Cf. BOCEANU, GL., AVRAM, N. C. E. 92–93.

– Pl.: *dărăuși.*

– Cf. sb. d e r a v "ștrengar".

DĂRĂÚȘ[2] s. n. v. **derdeluș.**

DĂRĂVÉRE s. f. v. **daravelă.**

DĂRÂMÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Învechit şi popular; complementul indică ramuri, frunze, iarbă, muguri etc.) A tăia, a rupe (7); a smulge (1) (pentru hrana animalelor). *Dobitoacele nu avea ce paşte vara, de le-au fost dărămând frunză.* URECHE, LET. I, 203/27. *De va dărâma neştine în pădure, tăind crăngi den copaci şi ... va lovi vreo vită şi o va omorî fără de voia lui, acesta să dea vită drept vită.* PRAV. 18. *Acel stricăcios obicei, mai ales la munţi, de darmă, în vreme de iarnă, pentru oi şi capre, brad şi molidv şi le aruncă de hrană.* COD. SILV. 37. *Eu trag securea de la coapsă şi prind a dărma ramuri prinprejur.* ADAM, R. 275. *Pădurea serveşte* [ţuţuienilor] *de adăpost, fiindcă, atunci când sunt zăpezi mari, dărâmă ... crengi cu muguri pentru nutreţul oilor.* DR. II, 359, cf. DL. *Oile noastre mânca dân baltă numa mugur dă salcie, ce-l dărâma cu topoarele de pin salcii.* GRAIUL, II, 242, cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 61, UDRESCU, GL. (A b s o l.) *Să fie volnici a dărma în pădure* (a. 1767). ŞTEFANELLI, D. C. 94. ✦ (Complementul indică fân, cereale etc.) A tăia cu coasa; a cosi. Cf. DL. *Pe coasă s-aşeza; ... Mult fân că mi-au dărămat.* ŞEZ. II, 76. ✧ A b s o l. *Coasele dărâmau mereu, şi grâul rămânea în urmă în pologuri aurii.* SĂM. IV, 951. ✧ (Prin analogie) *Oamenii au ieşit cu lopeţile, ca să dărâme unele viscolituri din cotloanele sălaşului lor.* SADOVEANU, O. XXI, 406. ✦ (Popular; complementul indică fructe) A face să cadă (prin lovire cu pietre, bâte etc.); a rupe (7). *Asvârliu în nuc ca să dărâm câteva nuci.* FUNDESCU, L. P. I, 117.

2. T r a n z. şi r e f l. (Complementul şi subiectul indică forme de relief înalte, maluri, construcţii, elemente de construcţie etc.) A se lăsa sau a face să se lase spre bază (brusc, cu violenţă, cu zgomot etc.) dezmembrându-se, distrugându-se, măcinându-se; a (se) nărui (1), a (se) prăbuşi (1), a (se) surpa (1); (învechit, rar) a (se) dărmăni. *Dărămându-să acoperemântul, s-au sfărâmat şi o piatră.* DRĂGHICI, R. 116/27-28. *Vra ... să-l dărme de istov* [chioşcul]. id. ib. 162/14. *Episcopul Ioanichie o dărmase* [cetatea], *cu porunca domnului.* NEGRUZZI, S. I, 203. *Se darmă munţi, cetatea se darmă, omul pere!* ALECSANDRI, P. II, 135. *Acea casă s-a espropriat de către Direcţiunea Căilor Ferate, a fost dărâmată şi locul e proprietatea statului.* EMINESCU, O. XIII, 291. *Şi oraşul tău scump va pune să-ţi dărâme casa până la pământ.* MACEDONSKI, O. II, 287. *Vreme-i să darme-a lui Priam cetate.* MURNU, I. 25. *Iar dealul n-au să-l poată dărâma* [obuzele], *oricât l-ar zgudui.* CAMIL PETRESCU, U. N. 396. *S-a dărâmat* [casa] *de tot.* id. T. II, 167. *Apa chiar, vine să-mi dărâme casa?* VISSARION, B. 141. *Aşezaţi unul lângă altul, cât e abatajul de lung, minerii fac tot ce le e în putinţă să dărâme cât mai repede peretele de cărbune pe care îl au în faţă.* BOGZA, V. J. 118. *În loc să-şi vază de casă că se dărâmă, cumpără cai.* PREDA, Î. 115. *Am venit să vă anunţăm ... Că mâine ne prezentăm să vă dărâmăm casa.* SORESCU, L. L. V, 141. *Un troleibuz a dărâmat un restaurant-pensiune* [la Cluj-Napoca]. RL 2005, nr. 4 570. *Nu strica, Nu fărâma, Cetatea nu-mi dărâma.* TEODORESCU, P. P. 54. *Hei, Buzău, Buzău, Buzău, Dărâma-s-ar malul tău!* id. ib. 306. *Începuse a zidi o biserică ... Ce lucra ziua, noaptea se dărâma.* ŞEZ. IV, 169. *Porunci înşelatul principe ostaşilor săi să-ndrepte tunurile către castel, dărâmându-l până la pământ.* ib. 207. ✧ F i g. *În locurile pe unde au înflorit odinioară cetăţi frumoase pasc pe risipe turmele, şi ceea ce necesitatea au ridicat, ura au dărâmat.* EMINESCU, O. X, 77. *Aparenta lui stângăcie a dărâmat tot ce clădise.* CAMIL PETRESCU, T. I, 123. *Răspunsul lui Andrei îi dărâmă ultima icoană în suflet.* id. ib. 160. *Secolul „luminilor" a început să sape la temeliile tradiţiei şi să dărâme legendele.* BRĂTIANU, T. 12. *Prin stihii ce prind să se dărâme Farul meu va lumina cu sânge!* BENIUC, V. 41. ✧ R e f l. p a s. *Şi pă cât va ţinea binaoa, să aibă a stăpâni cu pace numiţii sau ai lor clironomi. Iar când să va dărâma acea bina ce vor face, atunci să fie datori a veni la mănăstire să facă de iznoavă învoire* (a. 1837). DOC. EC. 693. *Făcu semn şi corturile se dărâmară.* SADOVEANU, O. X, 293. *Într-adevăr, se dărâmase undeva ... câteva case vechi, în scopul de a se clădi un mare hotel.* CĂLINESCU, E. O. II, 144, cf. ALR I 395, ib. II/I h 274, ALR SN VII h 1 883. ✦ T r a n z. (Complementul indică construcţii vechi) A demola în vederea refolosirii materialului de construcţie. Cf. DL, M. D. ENC., DEX. ✦ T r a n z. (Complementul indică arbori sau obiecte aflate în poziţie verticală) A lăsa într-o parte brusc; a doborî, a răsturna (1), a surpa (1). *Glasul Domnului ... Chedrii îi derama.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *Copaciul, când să sfăramă Şi p-alţi mici cu el dărama.* PANN, P. V. II, 41/13. *Vânturile de nord ... fac stricăciune în păduri, daramând copacii.* I. IONESCU, P. 54. *În a mărei crunte larguri Arunc pânze şi tatarguri, Tot ce vântul a dărmat!* ALECSANDRI, P. II, 143. *Vântu-o darmat pomii.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, cf. ŞEZ. IV, 207. ✦ F i g. T r a n z. şi r e f l. A face să dispară sau a dispărea, a (se) distruge. *Drepturile sfintelor locuri, care ... să dirămă şi se desfiinţează* (a. 1833). URICARIUL, V, 350/16. *Pentru a fi într-adevăr folositor scolarilor mei, trebuia aceste doă lucruri: a dărâma năravuri agonisite într-un timp de cincisprezece ani şi a lovi de acum pe acelea ce ei ar putea să dobândească într-un timp de patruzeci sau cincizeci de alţi ani.* BREZOIANU, Î. 89. *Oricât un melc când lumea se dărămă Şi el rămâne calm în căsulie.* BENIUC, V. A. I, 58. *Gheorghe Păun ... Nu poate strânge pumnii, să-i facă ciocan Şi să izbească, să dărâme alcătuirea nedreaptă.* VINTILĂ, O. 32. *Prima imbecilitate care trebuie dărâmată este convingerea, extrem de răspândită, că poporul este precum codrul, o fiinţă vegetală, anonimă şi letargică.* PATAPIEVICI, C. L. 259.

3. R e f l. (Despre oameni) A cădea la pământ, a se prăbuşi (1), a se răsturna (2). *Nu fără demnitate, ştrarul se dărâmă la pământ.* SADOVEANU, O. X, 42. *S-a dărâmat în genunchi.* id. ib. 653. *Trăgându-se un pas înapoi, s-a dărâmat dintr-o dată, secat de puteri, pe uşa casei boiereşti.* GALAN, Z. R. 189, cf. DL. ✦ (Învechit, rar; despre corpul omenesc) A se desface în bucăţi; a se dezmembra. *Dacă trupul uomului nu ar avea oase, s-ar dărâma ca şi uo casă fără temeiu.* CALENDARIU (1814), 104/29. ✦ T r a n z. F i g. (Învechit, rar; complementul indică domnitori) A detrona. *Domnul, dacă a văzut ... că vor a-l dărâma, ..., Foarte mult s-a mâniat.* NEGRUZZI, S. I, 187. ✦ T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică oameni) A bate; a schilodi (1); a chinui. *Atâta-l zmâciră şi-l dărâmară, cât îl lăsară nume de mort.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 31^{r}/15, în DA, cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 9. ✦ T r a n z. F i g. (Învechit, rar; despre oameni) A face să-şi piardă forţele (fizice sau psihice); a distruge, a secătui (1). *De groaza ce văz aice, grija mă darmă de tot.* BELDIMAN, O. 71/1. *Foamea mă dărâmă cu totul.* Cf. BARCIANU.

– Prez. ind.: *dărâm.* – Şi: (învechit) **deramá, dirămá,** (regional) **dăramá, dărămá, dărmá** (prez. ind. *dărm, dărmez* ALR SN VII h 1 883), **dârmá** (prez. ind. *dârmez* ALR SN VII h 1 883/574), **derâmá** (ALR SN VII h 1 883/574) vb. I.

– Lat. ***deramare.** Cf. alb. d e r r m o j „a coborî".

DĂRÂMÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d ă r â m a şi rezultatul ei.

1. (Învechit) Cf. d ă r â m a (1). *Dărămarea copacilor ce se făcea până acum spre a-şi hrăni dobitoacele* (a. 1794). URICARIUL, IV, 47/23.

2. Cf. d ă r â m a (2). *Fără asalturi de palat, fără dărâmare de statui şi împuşcături pe uliţi, libertatea, egalitatea şi fraternitatea nu pot dura acolo* [în Spania] *şes[e] săptămâni.* EMINESCU, O. VI, 454. *Acum trei ani am cerut eu dărâmarea Bastiliei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 366. *Chiar printre incendiile şi dărâmările vremii ... oarecare documente au trebuit să rămână sub ochii întâilor povestitori.* BRĂTIANU, T. 27, cf. DL, DEX. ✧ F i g. *Stingerea ce va pricinui scăderea paralelor supt-însemnatelor corporaţii este o dărâmare şi celor mai mulţi va fi surparea caselor din temelie* (a. 1836). DOC. EC. 645. *România a adus jertfe mari de*

sânge şi bani; vitejia armatei sale a contribuit în mod foarte esenţial la dărâmarea părţii celei mai mari a domniei turceşti în Europa. EMINESCU, O. XII, 291. *Sunt alţii care, reconsiderând scriitorii trecutului, exercită adevărate acţiuni de „dărâmare".* CONTEMP. 1948, nr. 107, 5/3. ◇ L o c . a d j . **În dărâmare** = în curs de a se dărâma, gata să se dărâme, (aproape) dărâmat. *Se vede un turn negru-n dărămare.* NEGRUZZI, S. II, 84. *Ş-auzi tuşind o tusă-n sec, amară. – Prin ziduri vechi ce stau în dărâmare.* BACOVIA, O. 15.

– Pl: *dărâmări.* – Şi: **dărămâre,** (regional) **dărmâre** (DL, DEX) s. f.

– V. **dărâma.**

DĂRÂMÁT[1] s. n. (Învechit) Dărâmare (**1**). *Pentru dărmatul caprelor ... să să tocmască cu stăpânii moşiei* (a. 1767). ŞTEFANELLI, D. C. 94. *Dărămatul pentru oi şi capre ... acel stricăcios obicei, mai ales la munţi, de darmă în vreame de iarnă, pentru oi şi capre, brad şi molidv şi le aruncă de hrană.* COD. SILV. 37.

– Şi: **dărămát, dărmât** s. n.

– V. **dărâma.**

DĂRÂMÁT[2], -Ă adj. **1.** (Învechit; despre copaci, plante) Cu ramurile, cu frunzele rupte; p. e x t . despre locuri cu copaci, cu plante din care s-au rupt, s-au tăiat ramuri, frunze etc. Cf. d ă r â m a (**1**). *Cerbii lasă ... dumbrăvi dărâmate.* DOSOFTEI, PS. 87/19. *La fagu-ăl dărâmat, De scumpe arme-ncărcat.* în DA, cf. DEX.

2. (Despre forme de relief înalte, construcţii, elemente de construcţie etc.) Care este lăsat spre bază, culcat la pământ; năruit, prăbuşit (**1**), surpat (**1**). Cf. d ă r â m a (**2**). *Multe din aceste ... lacaşuri ... se află stricate şi daramate, altele de foc arse* (a. 1828). URICARIUL, VII, 115/4. *Palaturile dărâmate.* ISPIRESCU, L. 10. *Vede casa-i părintească şi cu straşinile-i late Pe sub care se agaţă cuiburile dărâmate.* MACEDONSKI, O. I, 86. *Trecătorul se rătăcea ... printre ... zaplazuri dărâmate, ziduri risipite.* SADOVEANU, O. X, 85. *Rădăcini rămase în malurile dărâmate ca nişte ghiare de dihanie.* GALACTION, O. 107. *Pe zidul dărâmat ... creşte în fiecare an o iederă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 580. *Bătrânul veni cu o căruţă întreagă plină cu cercevele, fereşti, uşi de la vreo casă dărâmată.* CĂLINESCU, E. O. II, 135. *Ilie, eu mă duc în grădină că am văzut ieri nişte glugi dărâmate.* PREDA, I. 177. *În casele dărâmate, nici jandarmii nu mai au curaj să intre.* RL 2006, nr. 4 916, cf. ALR II/I h 256. *O claie dărâmată.* GOROVEI, CR. 40. ◇ F i g. *În asemenea stare de lucruri, unde pentru reconstruirea edificiului dărâmat încap o mulţime de păreri diverse.* EMINESCU, O. XII, 342. ◇ E x p r . (Substantivat) **A da de-a dărâmata** = a lovi dărâmând; a zdrobi. *Şi dă ar hi vrăşmaşul cât un munte, Să dea pă dânsul dă-a dărămata.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 237. ✦ (Despre arbori sau obiecte aflate în poziţie verticală) Care s-a lăsat brusc într-o parte; doborât, răsturnat (**1**). *Vezi o cruce dărâmată, Ce de vânt e clătinată.* ALECSANDRI, P. I, 48. *Statui triste şi dărâmate.* BACOVIA, O. 74. *Să-i văz fagul dărâmat, Dărâmat şi răsturnat.* TEODORESCU, P. P. 504. ✦ (Regional; despre recipiente pline) Deformat. *Găsi de-o găleată neagră, De galbini dărâmată.* DIACONU, V. R. 31.

3. (Despre oameni) Care şi-a pierdut puterile; istovit; distrus. *Suita lui* [a mitropolitului] *după dânsul, Prutul trecând, i-au urmat, Dintre ei, care de care mai pătruns şi mai dărmat.* BELDIMAN, TR. 364.

4. F i g. (Învechit, rar; despre corpul omenesc) Chinuit, schilodit. *Svântul vas ... tot trupul dărâmat, deade sufletul.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 21[r]/12-13.

– Pl.: *dărâmaţi, -te.* – Şi: (învechit şi regional) **dărămát, -ă , dărmát, -ă** adj.

– V. **dărâma.**

DĂRÂMĂTÓR, -OÁRE s. m. şi f. Persoană care dărâmă (**2**). *Acum stau în dreptul casei mele ... şi nu o mai găsesc. Dărâmătorii o duc în tărăboanţe şi care, şi o varsă departe, desfăcută în cărămizi şi bârne.* ARGHEZI, P. T. 147, cf. DL, DEX.

– Pl.: *dărâmători, -oare.*

– **Dărâma** + suf. *-ător.*

DĂRÂMĂTÚRĂ s. f. (Mai ales la pl.) **1.** Grămadă de crengi, frunze tăiate sau rupte (de vânt) dintr-un copac şi doborâte la pământ; vreascuri. *Ardeau în vâlvătăi dărâmături de copaci.* SADOVEANU, O. X, 35. *Lângă gluga de coceni, o stivă înaltă de rădăcini amestecate cu dărâmături de sălcii scorburoase.* id. ib. XXI, 305, cf. DL, DEX, I. CR. VI, 218, H XI 516.

2. Grămadă de cărămizi, moloz, lemne etc. provenite din dărâmarea unei construcţii, a unui zid, din surparea unor stânci; ruină. *Gem asupra dărămăturilor templului.* MARCOVICI, C. 20/21. *Nu era greu de a scoate dărămăturile de pietre.* DRĂGHICI, R. 116/25. *Spre partea de la răsărit a muntelui ce se înalţă din dosul lui Port-Lui, a Ostrovului Franţiei ... vede cineva într-un pământ odineoară lucrat, dărâmăturile a doă mici colibi.* BUZNEA, P. V. 1/5. *Pe râuri plutesc dărâmăturile palatelor.* RUSSO, în DL. *Plantă ierboasă ...; creşte pe lângă case, prin dărâmături.* BUTURĂ, EB. I, 61, ALR I 395/932. ◇ F i g . *Zdrobiţi orânduiala cea crudă şi nedreaptă ... Ziditi din dărmături gigantici piramide Ca un memento mori pe al istoriei plan.* EMINESCU, O. I, 60. *Pe o grămadă de grinzi din dărâmături, două fetiţe priveau în jur parcă fără să priceapă ce s-a întâmplat cu casa şi cu bătătura.* RL 2006, nr. 4 916. ◇ F i g. *Împărăţia romeică din Europa se surpase prin covârşitoarea vitejie şi strategie a latinilor, se desfăcu în mai multe principate greceşti, cari se mai putură ridica din dărmăturile monarhiei şi se mânţinu numai parte cu parte.* EMINESCU, O. XIV, 99. ✦ P . e x t . Clădire dărâmată; ruină. *Ajunse la un oraş mare din care numai dărâmături rămăsese.* ISPIRESCU, L. 100. *Dar şi mai interesante ... erau pentru el vechile dărâmături romane.* GALACTION, O. 114, cf. DL, DEX. *Am dat de-o mănăstire veche, toată numai dărâmături.* RETEGANUL, P. I, 39.

– Pl.: *dărâmături.* – Şi: (regional) **dărămătúră, dărmătúră** (pl. şi *dărmături*) s. f.

– **Dărâma** + suf. *-ătură.*

DĂRÂMĂTURÍCĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui d ă r â m ă t u r ă . Cf. TDRG.

– Pl.: *dărâmăturici.*

– **Dărâmătură** + suf *-ică.*

DĂRÂMBÉTE s. m. (Regional; ironic) Copil (mic) care nu poate fi de ajutor. *Biata femeie, toată ziua cu dărâmbeţii după ea.* REV. CRIT. III, 122. ◇ (Urmat de determinări introduse prin prep „de", atribuie calitatea ca un adjectiv) *Are patru dărâmbeţi de copii.* ib. *Cine face vuiet? Nişte dărâmbeţi de copii.* ib.

– Pl.: *dărâmbeţi.*

– Et. nec.

DĂRÂNÁ vb. I. T r a n z. (Prin sudul Transilv.) A deşela. Cf. REV. CRIT. III, 122. *L-a bătut de l-a dărânat.* ib., cf. MDA.

– Prez. ind.: *dărân.*

– Et. nec.

DĂRÂNÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit; în forma *derânat*) Îndărătnic. Cf. LB.

2. (Regional; mai ales despre copii) Decrepit, ticălos (**2**), slab (**2**), blestemat, ştrengar (**2**). Cf. REV. CRIT. III, 122. *Ce prunc daranat.* L. ROM. 1961, 21, cf. ALR II/76. ◇ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de") *Un dărânat de băiat.* REV. CRIT. III, 122, cf. LEXIC REG. II, 36.

3. (Regional) Bădăran, prost crescut. Cf. PAŞCA, GL.
4. (Regional) Desfrânat. Cf. REV. CRIT. IV, 338.
5. (Regional; despre oameni) De nimic, v. n i m i c (**II**). Com. din BERZOVIA – BOCŞA.
6. (Regional; despre oameni) Care are ţinuta vestimentară neîngrijită, dezordonată; neglijent; deshămat (Şercaia – Făgăraş). Cf. LEXIC REG. II, 50.
– Pl.: *dărânaţi, -te.* – Şi: (învechit) **derănát, -ă,** (regional) **daranát, -ă** adj.
– V. **dărâna.**

DĂRÂNGĂ s. f. v. **dorângă.**

DĂRÂPÁ vb. I. R e f l . (Regional; într-o ghicitoare) A se rostogoli (în râpă) (Predeal). *Cine merge pe râpă Şi nu se dărâpă?* (Umbra). GT (1890), în MAT. DIALECT. I, 21.
– Prez. ind.: *dărâp.*
– Pref. *de-* + **râpă.**

DĂRDÁLĂ s. f. v. **dârdală.**

DĂRDĂÍ vb. IV v. **dârdâi.**

DĂRDĂIÁLĂ s. f. v. **dârdâială.**

DĂRDĂÍT s. n. v. **dârdâit.**

DĂRDĂITÓR, -OÁRE adj. v. **dârdâitor.**

DĂRDĂITÚRĂ s. f. v. **dârdâitură.**

DĂRDÚŢĂ s. f. v. **dăltuţă.**

DĂREÁ[1] interj. (Şi substantivat, f.) Strigăt cu care se cheamă, se alungă sau se mână caprele (sau oile); (regional) **şis**[1], **ţa**[1]. Cf. RĂDULESCU-CODIN, L.
– Et. nec.

DĂREÁ[2] s. f. v. **dairea.**

DĂRIÁ vb. I v. **dârâi.**

DĂRIŞÓR s. n. (Învechit, rar) Dar modest. *Însă măcar că acest al meu dărişor Mării[i] Tale nevreadnic şi netreabnic iaste.* CANTEMIR, în BV I, 360, cf. MDA.
– Pl.: *dărişoare.*
– **Dar**[2] + suf. *-işor.*

DĂRLÓG s. m. v. **dârlog.**

DĂRMÁ vb. I v. **dărâma.**

DĂRMÁRE s. f. v. **dărâmare.**

DĂRMÁT[1] s. n. v. **dărâmat**[1].

DĂRMÁT[2]**, -Ă** adj. v. **dărâmat**[2].

DĂRMĂNÁR s. m. Muncitor (în porturi) care trece cerealele prin dârmon. Cf. ALAS 6 XI, 1938, 7/3.
– Pl.: *dărmănari.*
– **Dărmon** + suf. *-ar.*

DĂRMĂNÍ vb. IV. T r a n z . (Învechit, rar) A dărâma (**2**). (R e f l . p a s .) *Taiganrocul cu alte casteluri de pe Marea Neagră să se dărmănească.* SĂULESCU, HR. II, 461/5.
– Prez. ind. pers. 3: *dărmăneşte.*
– Cf. d ă r â m a .

DĂRMĂTÚRĂ s. f. v. **dărâmătură.**

DĂRMELÍE s. f. v. **dimerlie.**

DĂRMÓI s. n. v. **dârmon.**

DĂRMÓN s. n. v. **dârmon.**

DĂRMOTÍN s. n. v. **dârmotin.**

DĂRMÓZ s. n. v. **dârmoz.**

DĂRNICÉŞTE adv. (Învechit, rar) Cu dărnicie (**1**). *Spitalul din Botoşani este ... înzăstrat de mai mulţi boeri, încă în viaţă, aşa de dărniceşte, încât epitropia centrală au fost în stare a porni ... o bina.* C. VÂRNAV, H. 77/5, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.
– **Darnic** + suf. *-eşte.*

DĂRNICÍ vb. IV. T r a n z . (Învechit, rar) A dărui (**1 1**). Cf. POLIZU.
– Prez. ind.: *dărnicesc.*
– De la **darnic.**

DĂRNICÍE s. f. **1.** Însuşirea de a fi darnic; generozitate, (livresc) liberalitate, (învechit) filotimie. *Podoabele toate prin zisul sol cu dărnicie i-au dăruit.* MAIOR, I. B. 42/9. *Să arătăm mila şi dărnicia noastră la toate aceste orânduieli întru care am pus pe lăcuitorii insuli[i] Samos.* CR (1833), 4[1]/2. *Aduceţi-vă amânte de dărniciea mea cea mare ce vă făceam când vă aveam pă lângă mine în casa şi la masa mea.* GORJAN, H. III, 33/26. *Trimise îndată soli la Iagelo, carii prin a lor dărnicie înduplică pe rigă şi Senat.* IST. M. 69/26. *Să le deie ajutoriul cu aceeaşi dărnicie.* CONACHI, P. 295. *Trist spectacol pentru o ţară care vede că un partid, fără scrupul şi fără nici un control, tocmai în timpi de mare lipsă, de foamete, împarte cu dărnicie banii publici favoriţilor săi.* EMINESCU, O. XI, 476. [Porumbeii] *azi nu sunt ai nimănui, şi trăiesc şi ei, ca mai toţi veneţienii, din dărnicia călătorilor.* SĂM. I, 330. *Cu dărnicia care-l caracteriza,* [Russo] *s-a gândit să pună* [manuscrisele] *la îndemâna lui Alecsandri, pentru culegerea lui.* DENSUSIANU, L. 374. *Natura m-a zămislit cu dărnicie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 597. *Cerşetorul rămase mirat d-aşa dărnicie.* VISSARION, B. 91. *Dascălul ... avea în el pornirea aceasta de dărnicie.* SADOVEANU, O. XXI, 297. *Preoţii ... cunoşteau bunătatea de suflet şi dărnicia moşului Vasile.* MOROIANU, S. 75. *Dărnicia are mâna slobodă şi uşa deschisă.* ZANNE, P. VIII, 688. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Pământul acest ... de feliu fiind sărac, numai pe alocuri arată dărnicie rodurilor lui.* BELDIMAN, A. 60/6. *E, în adevăr, un pământ mai sărac decât în orice altă parte, lipsit de orice dărnicie faţă de oamenii care îl locuiesc.* BOGZA, C. O. 269. *Dacă am primit din dărnicia acestui pământ ..., cât am restituit darului dăruit?* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 1/2, cf. DEX.
2. F i g . Abundenţă. *Care noi? se zăpăci omuleţul într-atâta dărnicie de voce câtă îndrepta Gheorghe Dima către dânsul.* GALAN, Z. R. 48.
– Pl.: *dărnicii.*
– **Darnic** + suf. *-ie.*

DĂRNICÍRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a d ă r n i c i şi rezultatul ei; dăruire (**1**). Cf. POLIZU.
– Pl.: *dărniciri.*
– V. **dărnici.**

DĂROBÁNŢ s. m. v. **dorobanţ.**

DĂRSTÁR s. m. v. **dârstar.**

DĂRSTĂ s. f. v. **dârstă.**

DĂRSTÍ vb. IV v. **dârsti.**

DĂRȘÁNĂ s. f. (Învechit, rar) Țap (**I 1**). Cf. ALEXI, W.
– Pl.: ?
– Cf. d a ș .

DĂRȘTINĂ s. f. v. **dârstină.**

DĂRUÍ vb. IV. **I.** T r a n z . (Folosit și a b s o l .) **1.** (Construit cu dativul sau, învechit, cu acuzativul persoanei; uneori cu determinări introduse prin prep. „cu") A face cuiva un dar[2] (**I 1**); a da[3] (**I 3**); (învechit, rar) a dărnici. *Eu nu mai cruțai, den aveare, ce-mi era dăruit de Dumnezeu.* CORESI, EV. 6. *De văm să fim dăruiți de cineva, să dăruim și noi împotriva puteriei alții, nu numai carei ne iubesc, ce și cei ce se adaug cu vrăjmășie către noi.* id. ib. 340. *Că nu ni se vor deșerta mațele dând și dăruind.* id. ib. 404. [Cărțile] *le dăruim voo, fraților rumâni.* PALIA (1581), ap. GCR I, 37/24. *Șe i-am dăruet loc de casă în polele vielor de sos* (a. 1634). DRH B XXIV, 243. *Acelora să agiutăm întru nevoia lor, în treaba lor, în treaba acelora să slujim, pre [a]ceia să-i dăruim.* VARLAAM, C. 132. *Îmblă neguțătorind pre la casele muierilor, de ce le dă tot mai ieftin de cumu-i prețul, și altele și dăruiașe.* PRAV. 172. *Mulțemire să chiamă deaca face greșeala cel vinovat când i-are dărui neștine vreun dar ceva.* ib. 330. *I-au dăruit un blid plin de pietri scumpe.* NECULCE, L. **28,** cf. ANON. CAR. *Hrisovul lui Grigorie Ioan Calimah V. V. cu care dăruește Mariei jitniceroaei mai mulți munți din ținutul Câmpulungului Moldovenesc* (a. 1761). ȘTEFANELLI, D. C. 63. *Să aibă a lua muerea din averea bărbată-său parte întocmai cât un copil al ei, care parte să o aibă pentru hrana vieții, iar nu cu desăvârșită stăpânire, adecă a o vinde sau a o dărui la alții.* PRAV. COND. (1780), 102. *Își dărui prieteni[i] și își luă zioa bună de la toți.* GORJAN, H. I, 29/6. *L-au dăruit cu o cană de bere.* BĂRAC, T., în DA. *Alexandru ... începu a-i dărui pre toți împărații.* ALEXANDRIA, 162/17. *Colonelul Enghel îmi dărui o pușcă cu două țeve.* ODOBESCU, S. III, 22. *Adunarea vrea să-i dăruiască prezidentului Consiliului cel mai mare domeniu al statului, domeniul Brăilei, care aduce un venit anual de 1 200 000 franci.* EMINESCU, O. XI, 120. *Și m-a dăruit și pe mine cu un ștergar.* ȘEZ. VIII, 134. *Ca să-și înduplece soțul părăsit să consimtă la despărțenie, îi dăruise două moșii.* M. I. CARAGIALE, C. 129. *Gore îi dăruise slăbănogului o pușculiță de pământ.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 222. [Pisoiul] *e bun și blând ca și bătrâna aceea care mi l-a dăruit.* SADOVEANU, O. XXI, 449. *El dăruește o moșie ... lui Merse, fiul lui Benedict.* BRĂTIANU, T. 70. *Semnalăm doar obiceiul de a dărui pentru sufletul morților primele fructe coapte.* BUTURĂ, EB. I, 12. *Ioan Zápolya i-a dăruit lui Petru Rareș cetatea Unguras.* RL 2005, nr. 4 547. *Dăruind chiar pe vizir Cu-armăsari de la Misir.* ALECSANDRI, P. P. 204. *Am dăruit și eu pi-un om sărac.* ALR SN VI h 1 574/836. ✧ F i g . *Turbând de-mpătimire, murind de gelozie, Te văd cum al tău zâmbet voioasă multor dărui.* EMINESCU, O. IV, 269. *O, gândurile mele-nstreinate, Cât ar fi vrut să-ți dăruiască altădată, Și ce târziu vii să le ceri lumină!* DENSUSIANU, L. A. 133. *Oftica i-a dăruit-o* [lui Octavian Bobletec] *Ardealul legat în lanțuri.* ISAC, O. 283. *Ian auziți cum ne strigă uzinele, Care ne dăruie seara luminile!* DEȘLIU, G. 34. ✧ R e f l . p a s . *Se mai dăruie, la îngropare, o pomneată, o batistă albă, care are legat într-un colț un ban de cinci.* STANCU, D. 336. ✧ R e f l . r e c i p r . *Junii pleacă a colinda, Juni pe juni să dăruia.* PĂSCULESCU, L. P. 64. ✧ (Prin lărgirea sensului). *Mâncarea e cu cumpăt, arareori se bea vin; în pâne bună și în poame, care arborii ca de sineștile dăruesc, și, în lapte de oi stă hrana lor cea de căpetenie.* MAIOR, S. II, 346. ✦ A da drept cadou la diferite ocazii (festive). *La botez, ciobanul dărui finului său o oaie fătătoare.* ISPIRESCU, L. 208. *Ginerile lua florile și dăruia pe mireasă, după cum îi da mâna și avea plăcere.* PITIȘ, ȘCH. I, 107. *Și-i puseră numele Pipăruș-Viteazul și-îl dăruiră cu un paloș.* RETEGANUL, P. V, 74. ✦ (Învechit) A face o danie (1); a înzestra. *Într-aceasta mănăstire s-afla și-n dzâlele lui Leon iconoborețului și atuncea prăvind ceale ce să lucra asupra svintelor icoane, ieși din oraș și mearse la un metoh ce-au dăruit el Svintei Mănăstiri și să încintă pre sine cu călugărașii cei mai de gios.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 63[r]/5. *Ioann Constantin Brancovan, prințip împărăției romanilor și a Țărei Muntenești vodă, au dăruit o moșie din Țeara Românească Arhiepiscopiei Bălgradului în Ardeal, care dăruire și cu scrisoare o au întărit.* MAIOR, S. II, 146. ✦ (Învechit) A oferi (**1**); a înmâna. *Iosif mormântul lui cel nou dărui-l lu Iisus, iară Nicodim mir mult aduse, și cu cinste și cu cheltuială îngropară pre Hristos.* CORESI, T. EV. 42. *Și chemând pre sutașul, întrebă pre el: Au murit-au de mult? Și înțelegând de la sutașul, dărui trupul lui Iosif.* N. TEST. (1648), 63[v]/206.

2. (Complementul indică diferite daruri) A da în schimbul unui serviciu, drept plată sau peste plata ce i se cuvine; a răsplăti, a recompensa pe cineva (drept mulțumire) cu un dar[2] (**I 1**). *De-aș putea face în vreun chip să găsesc vreun om sau și doi, să ucigă pre cutarele, le-aș plăti foarte bine și încă i-aș și dărui.* PRAV. 321. *Au descălecat oraște pren țară, tot pre locuri bune și le au ales sate și le au făcut ocoale pren pregiur ș-au început a dărui ocine pren țară a voinici ce făcea vitejii la oști* (a. 1676). în URECHE, L. 68. *Multe sate și cetăți au dăruit viteajilor lui* (cca 1660–1680). GCR I, 177/24. *Iară atunce viziriul au chemat pre toți pașii ce era la Poarta Împărătească și au sfătuit cu dânșii și li-au spus cum dăruiescu trii mii de pungi de bani, ca să-l omoară pre Vasilie-Vodă.* NECULCE, L. 20, cf. LB. *Această pungă ... ț-o dăruim spre sămnul mulțămirii noastre.* DRĂGHICI, R. 23/21. *Nu știa cum să mulțămească lui moș Nichifor. Cu ce nu l-au dăruit ei?* CREANGĂ, P. 135. *Aheii Te-or dărui întreit și-mpătrit.* MURNU, I. 7. *Când i se dăruia unui ostaș cu merite o moșie mai mare i se da și dreptul de a* [o] *coloniza.* EMINESCU, O. IX, 466. ✧ (Învechit; cu complementul „plată") *Dărui-mi-vei plată Pentru dereptate și milă bogată.* DOSOFTEI, PS. 52/1. ✧ (Ironic) *Să-l dăruiască c-o bătaie s-au găsit.* PANN, E. II, 144/18.

3. A pune la dispoziția cuiva ceva spre folosință sau pe cineva pentru ajutor; a face ca cineva să aibă, să beneficieze de ..., a acorda, a atribui; a da (**2**). *Vă pohtesc să-mi dăruiți puținică ascultare.* ANTIM, P. 180. *După a patra adeverință, a dărui pre norodul cu acest métodos la trebuințele cele întâmplătoare, cu prea milostivă voință și poruncă a să da tipăririi, întru starea săvârșirii lucrului acestuia.* EUSTATIEVICI, GR. RUM.[2] 4. *Dăruiți ...* [ascultare], *mă rog, dreptilor tânguiri a preaplecatii meli jalobii* [sic!] (a. 1821). IORGA, S. D. XXI, 365. *Adela mi-a dăruit privirile.* IBRĂILEANU, A. 108. *Vreau să-ți dăruiesc ... un sfat.* SADOVEANU, O. XV, 475. *Pe poporul român* [să ne sprijinim], *pe acest popor căruia îi dăruim libertatea și rodul muncii lui.* CAMIL PETRESCU, B. 137. ✧ (Complementul este viața, anii sau zilele de trăit) *Te știu* [moarte] *că ești bunișoară și că-mi vei mai dărui câțiva ani.* NEGRUZZI, S. I, 91. *Eu să ucid orfanul la sânul mieu purtat? L-am dăruit cu zile și vrei să-mi întorc darul?* ALECSANDRI, P. III, 345. *Dăruește-mi viață, Păsărilă!* CREANGĂ, P. 268. *Funiele că-i tăiia Și cu vieața-l dăruia.* TEODORESCU, P. P. 556. ✧ E x p r . (Învechit, rar) **A-i dărui** (cuiva) **numele** = a se recomanda. JIPESCU, ap. DDRF. (Prin lărgirea sensului) *Căldura soarelui are lucrare firească a dărui copacilor, erburilor, pietrilor scumpe și plodurilor pământului vieșuitoare, umejoasă și îngrășătoare puteare spre creștere.* ANTIM, O. 58.

4. (Complementul indică ființe) A pune cu totul la dispoziția cuiva; a preda (**2**). *Dărrui ție Dumnedzeu toți câți noată cu tinre.* COD. VOR.[2] 317. *Îi lega brațele-n cruci Și-l dăruia rob la turci.* ALECSANDRI, P. P. 135. ✧ F i g . (Cu complementul sufletul) *Sufletul meu care a întâmpinat bicele Vreau să-l dăruiesc cu amândouă mâinile.* TULBURE, V. R. 23. ✦ R e f l . A se închina; a se devota. *Ai murit, dăruindu-te tot ... dintr-o singură dată.* CAMIL

PETRESCU, B. 126. *Greu iese din trup sufletul celor ce s-au dăruit dracului.* ŞEZ. I, 242. ✧ Fig. *Virtutea fără silă şi numai cu inimă voioasă se dăruieşte.* R. GRECEANU, CM II, 8. *Frenetic şi deslănţuit, el* [Oltul] *se luptă cu munţii, dăruindu-li-se în acelaşi timp.* BOGZA, C. O. 163. ✦ Refl. (Despre femei; construit cu dativul) A avea de bunăvoie relaţii sexuale cu cineva; a se da[3] (**II 2**). *Ea te iubeaşte şi ţie să dăruiăşte.* BĂRAC, A. 18/9. *Cu sufletul deschis şi liniştit M-am dăruit, încrezătoare-n tine.* CAZIMIR, L. U. 96. *Alta, dăruindu-se în plinul unui râs hohotat.* CAMIL PETRESCU, T. II, 248. *Mi se dăruise cu totul.* id. U. N. 112, cf. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 211, PAS, Z. I, 312.

II. 1. Tranz. şi intranz. A înzestra pe cineva cu ceva plăcut sau neplăcut; a înfrednici pe cineva cu ceva; a hărăzi. *Însă lor le părea că numai om iaste Isus, dăruit cu puteare mai mare şi mai bună de la Dumnezeu decât alalţi oameni.* CORESI, EV. 62. *Cu mult bine ne dăruiaşte.* id. ib. 63. *Făcu Dumnezeu omul cu mâna lui, de lut, desăvârşitu-l feace, cu suflet viu, şi-i dărui minte slobodă şi precepătoare, pre chipul obrazului Său, şi-l puse să se sălăşluiască în Edem.* MOXA, 346/19. *Theodorit: de Dumnezeu dăruit.* MARDARIE, L. 272/5. *De-ar hi pentru folosul vostru sănătatea, dăruiască-o putearnicul Dumnădzău.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 72[v]/17. *Iar acum Dumnezeu dăruiaşte omului mila Sa, că au luat pre sine firea lui cea căzută, iar îngerului nu va să-i arate acea milă.* ANTIM, O. 120. *Dăruitu-ţi-s-au şi ceale peste fire lucruri.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/45. *Să stăpânească în veci Ion, fecior, nepoţi, câţi D[umne]zeu i-ar dărui* (a. 1761). URICARIUL, X, 159 *Dăruieşte Dumnezeu înţelepciune şi cunoştinţă fieştecăruia după greotatea puterii lui.* EUSTATIEVICI, GR. RUM.[2] 101. *Întorcându-se către Dumnezeu întru rugăciunea sa, se făgădui că, de-i va dărui milostivul Dumnezeu ei prunc, îl va da lui Dumnezeu, ca în toată viaţa lui să slujească lui Dumnezeu.* MAIOR, S. I, 61, cf. DRĂGHICI, R. 14/14. *Alte veţuitoare au de la natură dăruit un bold, cu care să se păzească.* CALENDARIU (1844), 67/6. *Ce suflet trist mi-au dăruit Părinţii din părinţi, De-au încăput numai în el Atâtea suferinţi?* EMINESCU, O. IV, 395. *Ursitele lor le dăruise cu patima jocului.* ISPIRESCU, L. 232. *Şi secolii ce au să vie ... dăruindu-i* [lui Dante] *nemurirea, Italia va fi chiar Dante.* MACEDONSKI, O. II, 299. *De-a lui Licaon fecior ascultare, de Pandaros, viteazul Cel arătos, dăruit cu arcul de însuşi Apolon.* MURNU, I. 47. *Intimitatea mea cu diavolul a durat mult şi m-a dăruit cu gânduri rari.* M. ELIADE, O. I, 27. *Într-un ostrov înflorit ... şade Sfânta Duminică, o muiere bună şi milostivă, dăruită de Dumnezeu cu putere mare.* MERA, L. B. 24. ✦ (Învechit, rar) A vindeca. (**1**) *Într-acel ceas vindecă mulţi de nevoi şi de rane şi de duhuri reale şi mulţi orbi dărui cu vedeare.* CORESI, TETR.[2] 110. ✦ Intranz. (Urmat de un conjunctiv sau de un infinitiv) A hotărî (soarta cuiva); a destina, a hărăzi. *Că acesta* [Hristos] *amu dărui oamenilor, unora apostoli a fi, alţii proroci.* CORESI, EV. 92. *Proslăvescu-Te, că-mi dăruişi să mă asamăn muncilor Tale.* VARLAAM, C. 64. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Şi viaţa veacilor noao dărui.* COD. TOD. 193. *Aceasta avuţie le deade că-i făcu cu mente slobodă şi într-un chip le deade suflet înţelegătoriu şi fără de moarte; şi împreună le dărui lumea şi toate câte sâmt într-însă.* VARLAAM, C. 14. *Pentru care, mai vârtos, şi cea nespusă şi veacinica împărăţia ceriurilor va dărui Mării Tale moştenire neclătită, şi lăcaş nemutat, şi peste fire, întru câştigarea dumnezăieştii desfătăciuni cei nestricate în veacii veacilor.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/54. *Că precum iaste numele Fiiului ei mai presus decât toate numele, după cum zice fericitul Pavel: „Şi i-au dăruit Lui nume care iaste preste tot numele".* ANTIM, O. 18.

2. Tranz. (Învechit) A da cuiva de milă, de pomană; a milui. *Răpausă ceia ce-au lucrat den al unsprăzeacelea ceas, ca şi ceia den ceasul dentâi ... Cela de apoi miluiaşte-l, şi cela dentâi îndulceaşte-l; acestuia-i dă, iară celalaltu-l dăruiaşte.* CORESI, EV. 118.

– Prez. ind.: *dăruiesc* şi (învechit) *dărui.*

– Din v. sl. **даровати, -оу** мг. Cf. dar.

DĂRUIÁLĂ s. f. **1.** (Rar) Dăruire (**2**). Cf. DEX. [La nuntă] *se face dăruială în cinstea ginerelui de către toţi meselnicii.* H XVI 13. ✧ Loc. adj. **De dăruială** = dat în sau de dar[2] (**I 1**), dăruit[2] (**2**); p. ext. în plus, pe deasupra. *Aşa „Pseudo-românul" de azi se preface că-i naiv, spune într-adins la platitudini despre valoarea bunelor relaţiuni între popoare, despre pacinica lor dezvoltare şi alte lucruri de acestea, foarte adevărate, dar cinsprezece la o para şi zece pe d-asupra de dăruială.* EMINESCU, O. XII, 377. *Când pleci, [băcanul] îţi mai dă şi trei dramuri [de tutun], de dăruială.* CARAGIALE, ap. TDRG, cf. DL, DEX. *Nu-mi e hatul de vânzare Să-mi dai galbeni şi parale, Mi-e hatul de dăruială, 'L dăruiesc Măriei Tale.* TEODORESCU. P. P. 613.

2. (Concretizat) Dar[2] (**I 1**). *Îi îndatoră cu destule dări de bani şi alte dărueli.* GORJAN, H. I, 110/33. [Grânarul] *îşi găsea socoteala în „dăruială", ce, obişnuit, ţăranul făcea din câtimea adusă.* CONV. LIT. XLIV[2], 77.

– Pronunţat: *-ru-ia-.* – Pl.: *dăruieli* şi (învechit, rar) *dăruiele.*

– **Dărui** + suf. *-eală.*

DĂRUÍNŢĂ s. f. (Învechit şi regional) Dar[2] (**I 1**); danie (**II 1**), donaţie. [Partea de moşie] *ce me-au fost şi mie dăruinţă de la Apostolachi Dura(c), ce au fost medelnicear* (a. 1671). IORGA, S. D. VI, 88, cf. DL, DM, DEX. *Îl rugară să primească dăruinţa: jumătate din vitele de la ei.* RETEGANUL, P. IV, 40.

– Pl.: *dăruinţe.*

– **Dărui** + suf. *-inţă.*

DĂRUÍRE s. f. Acţiunea de a (se) dărui şi rezultatul ei.

1. Ofertă în dar[2] (**I 1**); dăruit[1], (rar) dăruială (**1**), (învechit, rar) dăruitură, dărnicire. Cf. dărui (**1**). *Lucrul cela bunul de dăruire iară către cela ce-l dă întoarce-se.* CORESI, EV. 404. *Mai vârtos singur împăratul i îndemna către dăruire; că el foarte mulţi şi mari junci aduce la jârtvă.* VARLAAM – IOASAF, ap. GCR I, 132/36. *Aceste orânduite soroace de ani zece şi doaozeci a stăpânirii lucrului nemişcător sânt pentru lucrul acela ce să stăpâneşte cu bună credinţă, adică sau de cumpărare sau de dăruire, iar nu şi pentru lucrul ce să stăpâneşte cu hrăpire şi în silă.* PRAV. COND. (1780), 154. *Primirea românilor în armata romeică (romană-răsăriteană) şi răsplătirea fraţilor Petru şi Asan pentru silinţele lor de-a împăca lucrurile prin dăruirea unei moşii, nu tocmai productivă, lângă Em.* EMINESCU, O. XIV, 80. *Gelu, tulburat de această dăruire ... o priveşte totuşi cu un zâmbet neînduplecat.* CAMIL PETRESCU, T. I, 364. ✧ Fig. *Ţiţa (cu o dăruire liniştită a întregei vieţi) Voi fi sora ta.* CAMIL PETRESCU, B. 60. ✦ Răsplată. *Propoveduim dăruirea păzirei vechelor noastre obiceiuri* (a. 1815). URICARIUL, I, 240.

2. (Concretizat) Lucru dăruit; dar[2] (**I 1**). *Copiii mulţămiră de astă dăruire.* RETEGANUL, P. II, 35. ✦ (Învechit; rar, în compusul) **Dulce-dăruire** = mulţumire deosebită. *Pre acicea şi pretutindirea preemimu, ţinietoare Filixe, cu toată dulce-dăruirea.* COD. VOR.[2] 285.

3. Gest, act de devotament, de sacrificiu. *Mă uitam la Ivan ca odinioară la icoană, cu un sentiment de desprindere din mine şi de dăruire.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 104. *Se vedea pe sine, uscată, egoistă, lipsită de generozitate, crezând că dreptatea şi cinstea pot să înlocuiască bunătatea şi dăruirea.* DEMETRIUS, A. 315. *În interiorul trioului dansant* [dansatoarele] *evoluează cu talent şi dăruire.* RL 2005, nr. 4 520.

– Pl.: *dăruiri.*

– V. **dărui.**

DĂRUÍT[1] s. n. (Rar) Dăruire (**1**). [La nuntă] *dăruitu' se începea nu mult după aşezatu' la masă.* PITIŞ, ŞCH. I, 152.

– V. **dărui.**

DĂRUÍT[2], -Ă adj. **1.** (Popular şi familiar; despre bunuri materiale, obiecte etc.) Care este oferit ca dar[2] (**I 1**). *Eram pe drum spre casă şi ţineam cu o mână galeşă buchetul dăruit.* GALACTION, O. 60. *Logodnicul vine-n amurg ... Puneţi-mi rochii albastre, flori ... Unde-i inelul scump, dăruit?* ISANOS, Ţ. L. 37. *Calul dăruit nu se caută la dinţi.* ZANNE, P. I, 346. *Mai dulce e oţetul dăruit decât mierea cumpărată.* id. ib. IV, 32. *Lucru' la timp dăruit Preţuieşte îndoit.* id. ib. V, 252.

2. (Despre bunuri, obiecte, fiinţe etc.) Care este primit în dar[2] (**I 1**). *Punea hotar pământului dăruit culmele dealurilor.* NEGRUZZI, S. I, 273.

– Pl.: *dăruiţi, -te.*

– V. **dărui.**

DĂRUITÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. (Învechit şi popular) (Persoană) care face (cu plăcere) daruri, care dăruieşte; darnic, generos. *Să fiţi dăruitori şi miluitori cătră săraci* (a. 1642). GCR I, 96/33, cf. MARDARIE, L. 114/27. *Domnul ceriului şi pământului, ... Despuitoriule, de mare daruri dăruitoriule, priimeşte ş-acmu ce ne rugăm noi.* DOSOFTEI, L. 208/4. *Însă cu atâta îndestulit să nu fii, foarte bine cunoscând pre Dumnădzău a toate darurile deplin dăruitoriul, amândoi noi a-l ruga rămâne ca toată învăţătura loghicăi pre limba noastră în curând să vindem, carea învoind Putearnicul, în curând de la noi o nedejduieşte.* CANTEMIR, I. I. I, 7. *Simeon Şandru dărueşte preotului Vasile Mândrilă o moşioară, pentru ca acesta să-l pomenească pe dăruitor şi pe soţia sa, să slujească un sărindar şi să poarte de grijă de văduvă până la moartea ei* (a. 1802). ŞTEFANELLI, D. C. 305. *Ulise ... se pleacă şi sărută pământul drag, dăruitor de hrană.* MURNU, I. 94. *Dar aceşti trandafiri continuau, în conştiinţa mea, pe frageda lor dăruitoare.* GALACTION, O. 59. *Însă darurile le-ar fi primit, ca să nu-l jignească pe dăruitor.* CĂLINESCU, E. O. II, 138, cf. DL, DEX. *La vreme şi la zor Mult mi-a fost dăruitor.* TEODORESCU, P. P. 354. ✧ (Adverbial) *Sprâncene de corb mi-a dat dăruitor.* PĂSCULESCU, L. P. 131.

– Pl.: *dăruitori, -oare.*

– **Dărui** + suf. *-tor.*

DĂRUITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Dăruire (**1**). Cf. ANON. CAR.

– Pl.: *dăruituri.*

– **Dărui** + suf. *-tură.*

DĂRUŞÁG s. n. (Prin Mold. şi prin Bucov.) Dar[2] (**I 1**). *Nu-i vânzare, ci dăruşag.* SADOVEANU, O. XV, 407, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

– Pl.: *dăruşaguri.*

– **Dar[2]** + suf. *-uşag.*

DĂRVÁLĂ s. f. v. **dârvaiă.**

DĂRVÁR s. m. v. **dârvar.**

DĂRVĂLÍ vb. IV v. **dârvări.**

DĂRVĂREÁLĂ s. f. v. **dârvăreală.**

DĂRVĂRÍ vb. IV v. **dârvări.**

DĂRVĂRÍRE s. f. v. **dârvărire.**

DĂSÁG s. m. v. **desagă.**

DĂSÁGĂ s. f. v. **desagă.**

DĂSĂDÍ vb. IV v. **dosădi.**

DĂSĂDÍT, -Ă adj. v. **dosădit.**

DĂSĂGĂRÍŢĂ s. f. v. **desăgăriţă.**

DĂSĂGÉL s. m. v. **desăgel.**

DĂSĂGÍT, -Ă adj. v. **desăgit.**

DĂSĂGÚŢ s. m. v. **desăguţă.**

DĂSCĂLÁŞ s. m. Diminutiv al lui d a s c ă l. **1.** (Adesea depreciativ); (învechit) dăscăleci. Cf. d a s c ă l (**I 1**). *Un biet dascalaş cu 50 de lei pe lună, încunjurat de câţiva şcolari săraci.* HELIADE, O. II, 215, cf. I. GOLESCU, C. *Ori din ce ungheriu a României ar veni un dascalaş, chemat sau nechemat, preţuim ostenelile şi meritul.* RUSSO, S. 162. *Ce mai una-alta? De colea ar fi pentru tine, un dascalaş pârlit, pe timp de vară, cinci sute de lei?* CARAGIALE, O. I, 286. *Lichele centraliste, avocăţei şi dăscălaşi.* id. ib. III, 141. *Dacă ar comite asemenea păcate Bieţi dăscălaşii numai cei mici de pe la sate.* I. NEGRUZZI, S. II, 72, cf. DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX. *Şăd trii dascalaş[i] di scrii, Şi cân[d] scrii Mă mângâi.* VASILIU, C. 91. *Foaie verde mărăraş, Mă iubesc cu-n dăscălaş.* FOLC. TRANSILV. II, 346.

2. (Prin Mold. şi prin Bucov.) Cf. d a s c ă l (**II 1**). Cf. DL. *Şi eu m-oi face Un mic dăscălaş La cel sfânt locaş. Şi pe la icoane ... M-oi închina.* ALECSANDRI, P. P. 9. *Năframa de vătăjel S-o puie la prăpurel, Pânzătura de nănaş S-o deie la dăscălaş.* MARIAN, Î. 577. *Şi mă cere-un dascalaş După dascalaş n-oi mere, Că mă ţine cu pomene, Cu covrigi de la calici.* ŞEZ. III, 59.

– Pl.: *dăscălaşi.*

– **Dascăl** + suf. *-aş.*

DĂSCĂLEÁC s. m. (Învechit) Dăscălaş (**1**). Cf. POLIZU. *Un patriot ... care-şi bate joc de dascălii greci ce participară la mişcarea lui Ipsilanti, de „dăscăleacii cu cărţişoarele în mână".* IORGA, L. II, 363.

– Pl.: *dăscăleaci.*

– **Dascăl** + suf. *-eac.*

DĂSCĂLEÁLĂ s. f. Faptul de a d ă s c ă l i (**3**); cicăleală, (rar) dăscălie (**I 2**), dăscălit[1], dăscălitură. Cf. DL, DM, DEX. *Absolutul nu poate coborî până la mărunta dăscăleală de care are... nevoie inarticularea noastră pentru a evolua.* PLEŞU, M. M. 17, cf. CIAUŞANU, GL.

– Pl.: *dăscăleli.*

– **Dăscăli** + suf. *-eală.*

DĂSCĂLÉCI s. m. (Învechit) Dăscălaş (**1**). Cf. POLIZU. *Cu domniile fanarioţilor se introdusese în ţară o mulţime de dascaleci (loghiotati) ca institutori prin casele boiereşti.* GHICA, S. 258. *Să se ducă la dracu acest dăscăleci care ne-a stricat cheful cu iticaua lui.* FILIMON, O. I, 189. *Un dăscălici izbutise să-l scoată din minţi şi să-l facă să creadă că băiatul dă ... semne că are să ajungă un om cu totul deosebit.* MACEDONSKI, O. III, 57, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DEX. ✦ (Prin nord-estul Olt.; ironic) Om moralizator, pisălog (**3**). Cf. CIAUŞANU, GL.

– Pl.: *dăscăleci.* – Şi: **dăscălíci** s. m.

– **Dascăl** + suf. *-eci.*

DĂSCĂLÉL s. m. **1.** (Învechit, rar) Dăscălaş (**1**). Cf. LM.

2. (Regional) Dăscălaş (**2**). *Popa* [zise]*: – Măi dăscălele, Ia, caută-l tu pân-la piele, N-ei da de niscaiva mahmudele?* TEODORESCU, P. P. 130.

– Pl: *dăscălei.*

– **Dascăl** + suf. *-el.*

DĂSCĂLÉNCI s. m. (Învechit, rar) Dăscălaş (**1**). Cf. BARCIANU, MDA.

– Pl.: *dăscălenci.*
– **Dascăl** + suf. *-enci.*

DĂSCĂLÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** Care aparţine dascălului (**I 1**), care se referă la dascăl, de dascăl, al dascălului; (învechit) dăscălicesc. *Voiu învăţa a scrie iarăşi fără ajutorul dăscălesc.* NEGRUZZI, S. I, 12, cf. BARCIANU, V., CIHAC, II, 654. *Metod dăscălesc.* LM, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Era rea şi nedreaptă ... de teama directorului cu mii de antene nevăzute, ... din pricina nivelului aşa de josnic al vieţii noastre dăscăleşti de acolo.* I. BOTEZ, B. I, 100, cf. DL, DM, DEX.

2. (Rar) Care se referă la dascăl (**II 1**), al dascălului, caracteristic dascălului. *La împărţeala colivei, cerea o plată nepotrivită cu meritele lui dăscăleşti.* GANE, ap. CADE.

– Pl.: *dăscăleşti.*
– **Dascăl** + suf. *-esc.*

DĂSCĂLÉŞTE adv. În felul dascălilor (**1 1**), ca dascălii; autoritar; cicălitor; pedant; (familiar) în mod didactic. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., PONTBRIANT, D., CIHAC II, 654, LM. *Afară! strigă el dăscăleşte.* SLAVICI, O. II, 9, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Iese afară, opreşte săniuţa de la coadă şi apoi aşezându-se pe ea îşi dă vânt copilăreşte, vestind dăscăleşte că vrea să-nveţe pe mucoşi cum trebuie să cârmească cu piciorul sania la cotitură.* CĂLINESCU, I. C. 159, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– **Dascăl** + suf. *-eşte.*

DĂSCĂLÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Învechit; astăzi rar) A exercita profesiunea de dascăl (**I 1**), a funcţiona ca dascăl. Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., CIHAC, II, 654, LM. *Tata dăscăleşte aci de cincisprezece ani.* C. PETRESCU, Î. II, 169. *La şcoala de meserii, unde dăscăleau nu mai puţin de cinci femei.* I. BOTEZ, B. I, 100, cf. DL, DM, DEX.

2. Tranz. (Complementul indică oameni) A învăţa, a povăţui, a sfătui; p. ext. a mustra, a dojeni. *Când va îndemna neştine pre altul şi-l întărâtă de-l mânie sau îl descăleaşte, de-l învaţă să facă vreo răutate, acela să cheamă svătuitoriu răutăţii.* PRAV. 300, cf. POLIZU, LM. *Moartea, având bunătate a dăscăli pe Ivan, se pune în raclă.* CREANGĂ, P. 322. *I-a dăscălit pe larg ... în toate privinţele negoţului.* CARAGIALE, O. II, 230. *L-a dăscălit, l-a dăscălit mereu, până ce Radu ... şi-a pus strajă ochilor şi s-a dezbărat de năravul lui.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 46. *Eu mă duc să dăscălesc pe un alegător.* I. NEGRUZZI, S. IV, 350, cf. DDRF. *Deocamdată stai colea, să te dăscălesc niţel.* LUC. VI, 449. *Dăscălindu-mă întru cele înalte, ea a deşteptat în mine vechile năzuinţe.* M. I. CARAGIALE, C. 77, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Mătuşă-sa ... după ce a lăsat-o să plângă să se răcorească, a povăţuit-o, a dăscălit-o.* GALACTION, O. 125. *Ce-i de făcut, Vasile? ... Multe m-ai dăscălit ..., mai spune ceva.* SADOVEANU, O. I, 170. *Te-am dăscălit de atâtea ori, aci, în camera aceasta.* C. PETRESCU, A. R. 153, cf. DL. *Începu să-l înjure ... dăscălindu-l că vine între oameni şi nu ştie să se poarte.* PREDA, M. 144, cf. DM. *Se îmbrăcase în haine negre şi dăscălea lăutarii.* BARBU, G. 362, cf. DEX. *După ce povesti asta, de-i mai mări frica, dăscăli pe o femeie, ce e de făcut.* ŞEZ. I, 60. *Pe câte le-am dăscălit Râs-or şi m-or pomenit.* FOLC. TRANSILV. I, 531. ✧ (Prin lărgirea sensului) *„Românul" reproduce pasaje din ziarul nostru, apoi din cel englez şi la urmă ne dăscăleşte ca aşa să scriem şi noi dacă avem iubire de ţară.* EMINESCU, O. XII, 178. *Toate lighioile curţii îi ieşeau înainte parcă erau dăscălite.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. ✧ Fig. *Mintea noastră ... Este un înţelept sfetnic tocmit să ne dăscălească.* CONACHI, P. 281. *Prea ştie dăscăli cele îndoite,* se spune despre un om şmecher, şiret. BARONZI, L. 43, cf. ZANNE, P. V, 255.

3. Tranz. A insista, în mod supărător, cu reproşuri, sfaturi etc.; a cicăli; (învechit, rar) a dăscălui. *Cum prindea pe unul la strâmtoare, cum îl lua la dăscălit; că el aşa, că el pe dincolo.* GALAN, Z. R. 11, cf. DL, DM, DEX. *Maica mă tot cicăleşte, Dar geaba mă dăscăleşte Dragostea s-o las nu-mi vine.* ŞEZ. VIII, 190. *Muierea se puse pre el cu dăscălitura şi ... atâta-l dăscăli, până-l făcu de se duse.* CIAUŞANU, ap. CADE.

– Prez. ind.: *dăscălesc.* – Şi: **descălí** vb. IV.
– V. **dascăl.**

DĂSCĂLICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Dăscălesc (**I**). *Dăscăliceştile lui vorbe* (a. 1712). BV I, 486, cf. CIHAC, II, 654, LM. *Trece în liceu la carte dăscălicească.* ap. TDRG. *Scoase din buzunarul vestei un creion ... fără de care, din obişnuinţă dăscălicească, nu putea vorbi.* C. PETRESCU, Î. I, 15, cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *dăscăliceşti.*
– **Dascăl** + suf. *-icesc.*

DĂSCĂLÍCI s. m. v. **dăscăleci.**

DĂSCĂLÍE s. f. **I. 1.** (Învechit) Profesia de dascăl (**I 1**); p. ext. funcţia de dascăl. *Învaţă de la un dascăl ale căruia faptele nu să potrivesc cu învăţătura şi cu dăscălia lui.* PILDE, 34/15. *I[su]s au început dăscălia de când era de treizeci de ani.* ŞINCAI, C. 22/20.. *Shoală la Arad pentru învăţătura celor ce au a se găti la dăscăliile ceale de prin oraşe şi de prin sate.* MAIOR, IST. 260/30. *Spre slujba învăţătoriei (dăscăliei) era hotărâţi.* MAN. ÎNV. 3/10. *Să se ştie de când m-am luoat eu, Radu, de dăscălie* (a. 1819). IORGA, S. D. XIX, 82. *Oricâtă ocupaţiune însă îmi dam atât cu dăscălia, cât şi cu cavalcada, ... dorul de Bucureşti nu putea să-mi treacă.* SION, P. 366, cf. BARCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 654, LM. *Era o curată hoţie să ia băiatul ... depărtându-l de dăscălie.* SLAVICI, O. I, 87. *Văzând însă că norocul îi stă împotrivă ... se apucară iară de dăscălia lui.* ISPIRESCU, L. 276. *Cu aceste vorbe îl întâmpină, într-o dimineaţă de iunie ... colegul lui de dăscălie.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 173, cf. ŞĂINEANU[2]. *Anica, nepoata stareţei care l-a făcut să lase „dăscălia" de la Râmnicul-Vâlcii.* DENSUSIANU, L. 929. *De-acum zic să lași dăscălia, prietine!* AGÎRBICEANU, A. 448. *Titu avea groază de dăscălie.* REBREANU, I. 61, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *În cei din urmă ani de dăscălie, a primit vizita unuia din cei de sus.* SADOVEANU, O. I, 163, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Eu nu-s făcut pe popie, Nici măcar pe dăscălie, Ce-s făcut pe voinicie.* BÎRLEA, L. P. M. I, 28. ✦ (Învechit şi regional) Învăţătură, studii pe care trebuie să le aibă un dascăl (**I 1**); spec. şcoală normală; p. gener. şcoală. *Eu ..., Zacan Efrem, dascalul de dăscălie a Sebeşului ... şi cu Achirie, potopopul varmigiei Hunedoriei ţinum.* PO 10/6. *Xante ... zice ...: Nu să cade, o, oame, eu ce am fost la multe descălii.* ESOP, 185. *Fireasca sa răotate ... nu o au putut tămădui cu dăscălia.* GRECEANU, Î. 79/6. *Câteva fraze ruseşti şi câteva franceze, ... abia făceau pe părinţii noştri să creadă că noi profităm de dăscălia lui.* SION, P. 354. *Se pregăteau pentru cariera lor învăţând carte elementară ... de la câte un preot sau dascăl de dăscălie.* PĂCALĂ, M. R. 375.

2. (Rar) Dăscăleală. *Te rog, nu cuvinte; n-am umor s-ascult dăscălii; răspunsul meu ar fi fără replică.* NEGRUZZI, S. III, 155, cf. 132, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

II. (Învechit) Ştiinţă, erudiţie; (învechit, rar) didascalie; p. ext. pricepere, iscusinţă. *Mănăstirile întru o vreme au fost bune, nu ca acmu, că în iale au fost de dăscălie.* CORESI, ap. DHLR II, 323. *Moare ... fără dăscăliia scripturilor şi fără de învăţătura lor* (a. 1644). GCR I, 110/21, cf. MARDARIE, L. 271/5. *Cea ţară iaste acmu scamnul şi cuibul a toate dăscăliile şi învăţăturile.* M. COSTIN, LET. I, 8/29. *Toată dăscălia eghiptească au învăţat.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 6^{v}/13. *Cesta fiind vechiul şi multînvăţat om ... pre mulţi au străluminat cu dăscălia dogmatelor şi poruncilor de i-au adus la lumina cunoştinţelor.* id. ib. 24^{r}/18. *Gata sânt ... să-l învăţ toată dăscălia filosofască.* FL. D. (1680), 79^{r}/16. *În zadar cred în mine învăţând porunci omeneşti şi dăscălii.* BIBLIA (1688), 470^{1}/26. *Multe cărţi au scos în tipariu împotriva ereticilor cu filozofia*

dăscăliei lui, că era un om prea învățat. N. COSTIN, LET. II, 60/1. *De la un Antioh, marele filozof, învățătura să fie luat, cu a cui dăscălie au numai mai deștept de cum era întâi ... să fie fost.* CANTEMIR, HR. 87. *Mintea omului neavând învățătură și dăscălie a cuvântului celui direpț, care îi iaste lumină, iaste orb și nu simte ce pricepe.* ANTIM, O. 350. *Arhiereii ... era aur curat la petrecerea cea bună și la urmare, aur curat la dăscălie și la fire, aur curat la trup și la suflet* (a. 1742). GCR II, 32/11. *Și de câte ori, dacă ați vrea voi să chieltuiți cu o țiră ... mai înțelept, o dăscălie mai aleasă, o povață mai folositoare, și totuși voi, ca să cruțați banii, așa amar păgubiți pre fiii voștri?* MAIOR, S. I, 69. *Cum s-ar putea face mai cu treabă Ca să ne armăm cu vreo dăscălie?* BUDAI-DELEANU, Ț. 112. *Mai desăvârșit veți învăța la dăscălia cea firească a meșteșugurilor.* GRECEANU, Î. 152/18, cf. VALIAN, V., LM 1 099, CADE, DL, DM, DEX. ✧ Loc. adv. **Cu** (sau **pre**) **dăscălie** = corect, îngrijit; p. ext. meșteșugit, iscusit. *Cela ce va găsi vreo scrisoare cu sudălmi ... de-o va fi făcut vreun om de cinste și va fi scrisă cu dăscălie mare, de-o va ține și se va miera de aceale cuvinte tocmite cu filosofie ..., acela lucru nu iaste ertat, iară nice acesta lucru nu iaste iertat să-l facă.* PRAV. 249. *Dumitrașco-Vodă au dzis că n-a putè copilul scrie cu dăscălie, fiind tânăr.* NECULCE, L. 221. *De steag o boată Prelungă avea și cu dăscălie Făcută de maistor Pintilie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 95, cf. LB, TDRG. ✦ P. restr. Doctrină; teorie. *Am învățat toată dăscăliia de-afară a elinilor, am învățat și a noastră theologhie, adecă bogoslovie.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 192^{v}/3. *Să nu să citească cărțile ereticilor, nici dăscăliile și învățătura lor cea hulitoare să nu să asculte.* ANTIM, O. 375.

III. (Rar) Profesiunea de dascăl (**II 1**). *Îmbrățișe meșteșugul vânătoriei în locul breslei dăscăliei.* GANE, N. II, 133.

– Pl.: *dăscălii.* – Și: (învechit) **descalíe** s.f.

– **Dascăl** + suf. *-ie.*

DĂSCĂLÍME s. f. Mulțime de dascăli (**I 1**); totalitatea dascălilor. *Cu iuțimea vieții sale petrecu toată dăscălimea elinească.* DOSOFTEI, V. S., în SFC I, 70, cf. CIHAC, II, 654. *Cu toată dăscălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui ... degeaba!* CARAGIALE, O. VI, 76. *Aici e vorba de toate categoriile sociale, care întrupează formele nouă, reprezentându-le: profesiile liberale, intelectualii ... dăscălimea, ... micii funcționari.* IBRĂILEANU, SP. CR., 232, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DEX. ✦ (Rar) Mulțime, grup de elevi ai unui seminar teologic. *Am găsit o mulțime de dăscălime adunată de pe la catiheți, din toate județele Moldovei.* CREANGĂ, A. 128, cf. DL, DM, DEX.

– **Dascăl** + suf. *-ime.*

DĂSCĂLÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a dăscăli și rezultatul ei.

1. Cf. dăscăli (**1**). Cf. COSTINESCU, LM, DL, DM, SFC II, 135, DEX.

2. Cf. dăscăli (**2**). *Iute te-ai întors, vorbi celalt bând și trecând îndată rachiul lui Ilie ca el să poată reîncepe dăscălirea lăutarilor.* REBREANU, I. 21, cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *dăscăliri.*

– V. **dăscăli.**

DĂSCĂLÍSM s. n. (Învechit, rar) **1.** Profesorat. Cf. PONTBRIANT, D.

2. (Peiorativ) Pedantism. Cf. VALIAN, V.

– Pl.: (**2**) *dăscălisme.*

– **Dascăl** + suf. *-ism.*

DĂSCĂLÍT[1] s. n. (Rar) Dăscăleală (**1**). Cf. CADE, MDA.

– V. **dăscăli.**

DĂSCĂLÍT[2]**, -Ă** adj. (Despre oameni) **1.** Care este învățat; instruit. Cf. BARCIANU, V., DL, DM, DEX. ✦ Fig. (Învechit) Iscusit, meșteșugit. *Povestind a lui I[su]s minuni nu cu dăscălită voroavă, cu smerenie și fără meșteșug.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 150^{r}/30.

2. Care este povățuit, sfătuit; p. ext. cicălit. Cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *dăscăliți, -te.*

– V. **dăscăli.**

DĂSCĂLITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar; și substantivat) (Persoană) care dăscălește (**3**), cicălește (prea mult) pe cineva. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *dăscălitori, -oare.*

– **Dăscăli** + suf. *-tor.*

DĂSCĂLITÚRĂ s. f. (Rar) Dăscăleală. Cf. CADE, DL, DM, SFC II, 137, DEX. *Nu puse bine piciorul pe pragul ușii, până ce Săveta îl luă la goană și la dăscălitură.* CĂTANĂ, P. B. I, 43. *Muierea se puse pre el cu dăscălitura.* CIAUȘANU, ap. CADE.

– Pl.: *dăscălituri.*

– **Dăscăli** + suf. *-itură.*

DĂSCĂLÍȚĂ s. f. **1.** (Popular) Învățătoare (la țară); p. ext. (familiar) profesoară (**1**). *Cela ce-și va da fata la vreo dăscăliță, muiare, pentru să o înveață carte sau și alt meșteșug, ... atunce giudețul să-i facă leage.* PRAV. 171, cf. LB. *Când mi-ai fi tu dăscăliță, Ai vedea cum m-aș sili, De mine-ai fi mulțumită.* NEGRUZZI, S. III, 24, cf. CIHAC, II, 654. *Tu răsai în zare, A vremii noastre dreaptă muceniță, Copil blajin, cuminte prea devreme Sfielnică, bălaie dăscăliță.* GOGA, P. 29. *Sunt suplinitor universal ori de câte ori lipsește vreun dascăl sau vreo dăscăliță.* GALACTION, O. A. I, 158. *Se va face și ea dăscăliță, va fi directoarea vreunui institut particular.* id. O. 637. *Tactica de teroare a mai tuturor dăscălițelor frumoase nevoite să predea la elevi cărora le mijea mustața.* I. BOTEZ, B. I, 100, cf. DL, DM, DEX. *Trecui valea ș-o puntiță La fata de dăscăliță.* ALECSANDRI, P. P. 368, cf. DR IV, 1 015, GR. S. II, 46, 50, ALR I 1 509, ib. II 3 058/102, 141, 172, 833, 858, ALR SN VI h 1 658/833. ✧ Fig. *Apusenii de acel feliu de beserici apostolicești una avea, carea era în Roma, de la carele tot apusul împărtășesc învățătura Evangheliei și lor li era ca o maică și dăscăliță.* MAIOR, S. I, 14. *Dascăliță sărăcie 'nvață pe om meserie.* PANN, P. V. I, 135/23. *La om lucrul se schimbă. Poate să se stingă în bună voie ..., se va găsi totdeauna altul la loc, căci nevoia e o dăscăliță amară, care primește orice condiții.* EMINESCU, O. IX, 286.

2. (Familiar) Soție de dascăl (**I 1**). *Dăscălița și Ghighi lăcrimau când dădeau peste vreun lucrușor rămas de la dânsa.* REBREANU, I. 261. *Dăscălița Florica sosi cu dulceața.* id. R. I, 94. *Nu mă pot învoi ca s-o dau după feciorul ... dăscăliței lui Topor.* SADOVEANU, O. X, 663, cf. DL, DM, DEX, ALR SN IV h 912.

– Pl.: *dăscălițe* și (regional) *dăscăliți* (ALR I 1 509/51, 93, 96, 116, 118, 229, 283, 359, ALR SN IV h 912/219). – Și: (regional) **dăscărița** (GR. S. II, 50, ALR I 1 509/63, 77, 90, 98, 100, 103) s. f.

– **Dascăl** + suf. *-iță.*

DĂSCĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A dăscăli (**3**). Cf. I. GOLESCU, C.

– Prez. ind.: *dăscăluiesc.*

– **Dascăl** + suf. *-ui.*

DĂSCĂLÚȚ s. m. (Învechit, rar) Dăscălaș (**1**). *Fiiul vostru a-l da pre mâna unui slujitoriu cu naravuri rele sau pre mâna unui dăscăluț neînvățat, nu vă veți teme?* MAIOR, S. I, 70, cf. LM, SFC IV, 154, 183.

– Pl.: *dăscăluți.*

– **Dascăl** + suf. *-uț.*

DĂSCĂRÍȚĂ s. f. v. **dăscăliță.**

DĂSCHEULÁ vb. I. R e f l . (Regional; despre mobilă) A se descleia (Stăneşti – Câmpulung). Cf. L. ROM. 1959, nr. 3, 65.

– Prez. ind. pers. 3: *dăscheulează.*
– Cf. d e s c l e i a .

DĂSCOPERÍ vb. IV v. **descoperi.**

DĂSCOPERÍT, -Ă adj. v. **descoperit.**

DĂSCUBÍ vb. IV. T r a n z . (Regional; complementul indică oameni) A scăpa de o datorie. (Berzasca – Moldova Nouă). Cf. ALR I 1 451/5.

– Prez. ind.: *dăscubesc.*
– Cf. d e s p ă g u b i .

DĂSFRÂNÁRE s. f. v. **desfrânare.**

DĂSÍNEŞ, -Ă adj. (Învechit, rar; despre diateze) Reflexiv. (**1**). *Deci limba rumânească dă şase graiuri* [verbe] *proprii sau însuşite ..., carele sântu acestea: ative sau lucrătoare, (asolute sau dăsineş), (neutre sau dă niciunul), (neutre pătimitoare) şi imperzonale ... şi obştești.* VĂCĂRESCUL, GR. 59/12, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 430. ✦ C o m p u s : **dăsineş-pătimitoriu** = reflexiv reciproc. *Şi acestu graiu să numeaşte şi reciprocu sau dăsineş pătimitoriu.* VĂCĂRESCUL, GR. 60/22.

– Pl.: *dăsineşi, -e.*
– **De**[1] + **sineş.**

DĂSLÚT, -Ă adj. (Prin Olt.; şi adverbial) Sluțit din bătaie. *L-a lăsat dăslut.* LEXIC REG. II, 13.

– Pl.: *dăsluți, -te.*
– Pref. *de-* + **slut.**

DĂSPRE prep. v. **despre.**

DĂSTĂLNIȚĂ s. f. (Regional) Fiecare dintre scândurile laterale care încheie un pat. *Un pat mare, încheiat Cu scânduri de brad, Dăstălniți de fag.* PĂSCULESCU, L. P. 53.

– Pl.: *dăstălniți.*
– Cf. bg. д ъ ш т і ц а „scândurică".

DĂSTÂMPĂR s. n. (Regional) Întrerupere. *Nebunia lui era tot aşa de ciudată; cu dăstâmpăr, acu vorbea ca om zdravăn, peste un ceas era prost, peste altul zăltat, iar peste altul, iar om cu minte.* ALAS 29 III, 1931, 5, cf. BUL. FIL. VII–VIII, 231.

– Pl.: *dăstâmpere.*
– Pref. *de-* + **astâmpăr.**

DĂSÚPRA adv. v. **deasupra.**

DĂTĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") **1.** Adj., s. m. şi f. (Persoană) care dă[3] (**I 1**). Cf. d a[3] (**I 1**). *Să ispitească împrumut dătătoriul toate câte-s ale lui.* CORESI, PS. 311/19. *Iară Domnul Hristos nu aşea, ce ca un adevărat izbăvitoriu şi de viiață dătătoriu ne învață.* VARLAAM, C. 291. *Unulu-i dătătoriul legeei, carele poate piiarde şi poate izbăvi; iară tu cine eşti, de giudeci pre altul?* N. TEST. (1648), 179[r]/17. *Zachei din luătoriu fu dătătoriu.* id. ib. 382. *Dătătoriu de plată.* MARDARIE, L. 171/20. *Vistieriul bunătățâlor şi viață dătătoriule, vino şi te sălăşlueşte în noi şi curăţeşte-ne de toată imăciunea, şi mântuieşte, Bunule, sufletele noastre.* DOSOFTEI, L. 14/5. *Eu nu pociu să aşez între oameni aceste doaă lucruri prea sfinte şi dătătoare de viață îndelungată şi de sănătate întreagă, dar cei viitori, sânt prea încredințat, le va pune în lucrare, socotind părerile mele de bune şi de sfinte.* GORJAN, H. III, 236/6. *Grăind amândoi şi zicând: Dătătorule de lumină! Vino şi dă lumina Ta.* KOGĂLNICEANU, ap. GCR II, 111/17. *Generațiunile ce se ridică şi cresc cu repejune, încălzite fiind de dătătoarele de viață raze ale libertății.* I. IONESCU, M. 199. *Doamne, ... tu izvor eşti de vieți Şi dătător de moarte.* EMINESCU, O. I, 177. [Cuvântul] *aprinde-n inimi ură sau iubire, De moarte, de viață-i dătător.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 23. *Sub căldura soarelui dătător de viață, florile galbene, albastre şi roşii, ca trezite din somn, îşi rădicau încet către ceruri potirul lor strălucitor.* HOGAŞ, M. N. 180. *I-au povățuit cum să stoarcă acea mursă şi să facă din ea o băutură bună şi dătătoare de chef.* SBIERA, P. 306. ✧ (Învechit) *Dătătoriul cel mare* = Dumnezeu. *Pentru aceasta cu cunună de biruință au încununat capul tău Dătătoriul cel mare.* MINEIUL (1776), 167[r1]/5. *Dătător de foc* = incendiator. *Trebuie, prin urmare, ca să suferi ca fiul dumitale să fie pedepsit mai cumplit decât ucigaşii, decât dătătorii de foc.* KOGĂLNICEANU, S. 193. ✦ (Învechit, rar; la f.) Cazul dativ. *Paradigma sau arătarea plecării aceştiia ... cea următoare: Numărul cel unitori. Numitoarea: acest prunc. Născătoarea: a acestuia prunc. Dătătoarea: acestui prunc. Pricinuitoarea: pre acest prunc.* EUSTATIEVICI, GR. RUM.[2] 37.

2. Adj., s. m. şi f. (Persoană) care pune la dispoziția cuiva ceva de care să beneficieze. Cf. d a (**I 2**). *Urul easte leage-dătătoriu şi giudeţu.* COD. VOR[2]. 358. *Acela fuse cârmaciul şi de pravili dătătoriul.* CONACHI, P. 301. *Rămâneți în umbra sfântă Basarabi şi voi Muşatini, Descălecători de țară, dătători de legi şi datini.* EMINESCU, O. I, 149. *Asediază revistele ..., înşală pe câțiva dătători de brevete, şi într-o bună dimineață ... se fac avocați, deputați sau moşieri.* GALACTION, O. 488.

3. Adj. (Învechit) Care produce, care favorizează producerea a ceva. Cf. d a[3] (**IV 5**). *Cum în vreme de vară ploaia dătătoare de rod.* SLAVICI, ap. DDRF. *Nu se poate face filosofie fără transcendental, deci fără o tragere a lucrurilor în «dincoacele» sinelui dătător de temei.* LIICEANU, J. 60.

– Pl.: *dătători, -oare.* – Şi: **dătătóriu** s. m.
– **Dat**[2] + suf. *-ător.*

DĂTĂTÓRIU s. m. v. **dătător.**

DĂTĂTÚRĂ s. f. **1.** (Învechit) Danie (**1**). *Dă[m]u-vă ştire că ni s-au jeluit rugătorii noştri călugării de la sfânta mânăstire de la Păngărați, pre voi, dzicând că au doao sate în ținutul Neamțului, dătătură de la Pătru-Vodă, iar voi le învăluiți vecinii şi-i trageți cu ocolul şi sămtu scriş<i> la ținut şi plătesc dabila Domnii[i] Meale cu ținutul* (a. 1617). DIR A IV, 153.

2. (Popular) Farmec, făcătură. *Când se bănuieşte că bolnavul a călcat în nişte aruncături, făcături de rele sau alte boscoade, atunci i se întoarce bolnavului de dătături.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 46. *Şi [a] spălat-o, Limpezit-o, De ură, De pârâ ... De făpturi, Dătături.* MARIAN, V. 68. *Cum stai de-n murgeşte Şi legi şi închegi ... Aşa să potoleşti Uza, Urâciunea, Făcătura, Dătătura.* PĂSCULESCU, L. P. 118. *Cum n-oi fi întunecoasă? Că m-am întâlnit cu fărmăcătoare, cu fărmăcăturele, cu dătăturele.* PAMFILE, B. 71. *Nu întorc datu, ci fac să rămâie dătătura.* ŞEZ. II, 133. *Animalele care calcă întâi în dătăturile de fapt încă se îmbolnăvesc.* ib. I, 158. ✧ *Dătătură de har* = mulțumire. Cf. ANON. CAR.

3. (Popular) Lovitură, izbire. Cf. COSTINESCU. *Nu se gândeşte mult nepotul lui Faraon, ci ia paloşul lui Petru şi-i taie*

grumazul cu o singură dătătură. MERA, L. B. 108. ✧ *Dătătură de puşcă* = tragere cu puşca. Cf. PONTBRIANT, D.

4. (Regional) Aruncătură (a năvodului). *La o singură dătătură din acestea se pot prinde până la două vagoane de peşte.* ATILA, P. 138.

– Pl.: *dătături* şi (regional) *dătături.*

– **Dat**[1] + suf. *-ătură.*

DĂTINÁ vb. I. Refl. şi tranz. (Regional) A (se) obişnui cu ceva (Cosniciu de Jos – Şimleu Silvaniei). *M-am dătinat cu necazu.* ALR I 1 307/298.

– Prez. ind.: *dătinez.*

– V. **datină.**

DĂTÓM s. n. (Învechit, rar) Dare (**6**). *Rădnicu Acsenie au plătit la nemişu birao dătomol* (a. 1781). IORGA, S. D. XII, 262, cf. XIII, 330.

– Pl.: ?

– Din magh. **datom**(= **dátum**).

DĂTÓR, -OÁRE adj., subst. v. **dator.**

DĂTORÁŞ s. m. v. **datoraş.**

DĂTORÍE s. f. v. **datorie.**

DĂTORÍNŢĂ s. f. v. **datorinţă.**

DĂTORÍŞ s. m. v. **datoriş.**

DĂTÓRIU, -IE adj. v. **dator.**

DĂTÓRNIC, -Ă s. m. şi f., adj. v. **datornic.**

DĂTUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar; complementul indică dări) A fixa. *Nici să-i mai dătuieşti, nici să-i dijmuieşti, ci să ia sfânta mănăstire tot venitul ce se va afla într-acel hotar* (a. 1626). I. BIANU, D. R. 126, cf. T. PAPAHAGI, C. L. ✦ (Regional) A prinde asupra faptului. *Grigore Laiu o dătuieşte (o află, o prinde) schimbând galbenii.* CONV. LIT. XLIV, 267. ✦ (Regional) A afla. *Am căutat pretutindeni, dar n-am putut dătui ce s-a făcut.* Com. din ZAGRA – NĂSĂUD.

– Prez. ind.: *dătuiesc.*

– **Dat**[1] + suf. *-ui.*

DĂTURNÁ vb. I v. **detorni.**

DĂTURNÍ vb. IV v. **detorni.**

DĂŢÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **dăcesc.**

DĂU s. n. = **adău.** Cf. VAIDA, TEAHA, C. N. 219.

DĂULÁ vb. I. **1.** Tranz. şi refl. (Popular) A se speti (**I**). [Vinul] *dăulă trupul cu cutremur şi cu uimeală de simţire şi de minte.* PISCUPESCU, O. 200/3, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU. *Să mă lăsaţi să mă mai odihnesc şi eu puţintel acasă, că m-am dehulat de atâtea trebuşoare pe pământ.* CARAGIALE, O. II, 243. *Atâta sarcină-l dăhulase de tot.* ISPIRESCU, L., ap. TDRG, cf. DDRF, SCRIBAN, D., DA. *Munca la gară ... îl istovea şi-i dăula trupul puternic de bour.* STANCU, R. A. III, 221. *Ar veni tata şi i-ar dăula-n bătăi dacă ar afla că m-au stâlcit.* id. D. 203. *Mai lăsaţi-l, măi, că-l dăulaţi cu munca!* PAS, L. I, 97, cf. DL, DM. AVRAM, N. C. E. 93-94. *Ne-am doholat de tot.* AN. DOBR. IV, 102bis, cf. CIAUŞEANU, GL. *E dăoinat de tot, se zice de o vită căzută la ham.* DR. V, 180. *Am luat prea mult în spinare, prea greu, şi m-a dăhălat.* ARH. OLT. XXI, 263. *Caii au dăhăinat de tot, că prea i-am mânat mult.* CV 1949, nr. 8, 32, cf. ALR II/I MN 50, 2 273, UDRESCU, GL. *Cu măciuca mi-i căra, Oasele mi-i dăhula.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 226.

2. Refl. (Prin Transilv.; despre construcţii) A se apleca, a se înclina într-o parte; p. ext. a se lăsa în jos, a atârna. Cf. DA. *Cum o dăhoiat clădirea!* (claia sau căpiţa de fân) VICIU, GL. *Să dahoaie haina pa tińe.* TEAHA, C. N. 219.

– Pronunţat: *dă-u-.* – Prez. ind.: *dăulez* şi (învechit) *dăul.* – Şi: (regional) **dăhăină, dăhăiá, dăholá** (ALR II/I MN 50, 2 273/182), **dăhoiá, dăhoiná** (DR. V, 180), **dăolná, dăhulá, dehulá, dehoiá** (DA), **deulá** (ib.), **deolá** (ib.), **doholá, doolá** (AN. DOBR. IV, 102bis), **duhălá** (DA), **duhulá** (ALR II/I MN 50, 2 273/705) vb. I.

– Cf. hulă.

DĂULÁRE s. f. Acţiunea de a (se) dăula şi rezultatul ei.

1. (Învechit) Cf. dăula (**1**). Cf. PISCUPESCU, O. 212/2.

2. (Regional) Cf. dăula (**2**). Com. din TURNU-MĂGURELE.

– Pronunţat: *dă-u-.* – Pl.: *dăulări.*

– V. **dăula.**

DĂULÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit şi regional) Spetit. *Birtaşul nostru deholat de muncă şi de mofturile noastre.* I. BOTEZ, B. I, 72, cf. DR. V, 180, 181, 182, ALR II/I MN 50, 2 274/130, 172, 182, 723, 705, 762. ✦ Fig. Distrus, zdrobit (**III 2**); trist, supărat. *În suflet, trup de om renaşti puterea deulată.* I. VĂCĂRESCUL, P. 162/3, cf. LB. *Sufletu-mi dăulat ... în zadar cată odihna.* ODOBESCU, S. I, 167.

2. (Învechit şi regional; despre construcţii, obiecte etc.) Aplecat, înclinat; p. ext. stricat, dărâmat, ruinat. *Şaptalul dehulat de alergături a fost trimis ... în reparaţie.* GHICA, S. 401. *Zidurile, vai! de mult timp dăulate ... ale bisericei de la Argeş.* ODOBESCU, S. II, 514. *Ce stai aşa dalhoiet?* CV 1950, nr. 11–12, 38. *Stă pre dahoietă cameaşa pa tińe.* TEAHA, C. N. 219.

3. (Prin vestul Olt.) Dezordonat în îmbrăcăminte; neîngrijit, jerpelit. Cf. CIAUŞANU, GL. *Umblă tot timpul dehălat, căci nu-şi îngrijeşte hainele deloc.* CV 1950, nr. 9-10, 47. ✧ (Substantivat) *E o dehălată.* CIAUŞANU, GL.

– Pronunţat: *dă-u-.* – Pl.: *dăulaţi, -te.* – Şi: **dăhulát, -ă** (DR. V, 182, ALR II/I MN 50, 2 274/762), **dăholát, -ă** (ALR II/I MN 50 2 274/182, 723), **duhulát, -ă** (DR. V, 182, ALR II/I MN 50, 2 274/705), **dăhoinát, -ă** (DR. V, 180), **dăoinát, -ă** (ib.), (regional) **dehălát, -ă, deholát, -ă, dehulát, -ă, deulát, -ă, dahoiét, -ă, dalhoiét, -ă** adj.

– V. **dăula.**

DĂULĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Istovitor. *Aprinzeala să aţâţă ... din urdinare dăulătoare.* PISCUPESCU, O. 233/11.

– Pronunţat: *dă-u-.* – Pl.: *dăulători, -oare.*

– **Dăula** + suf. *-tor.*

DĂULÍ vb. IV v. **aoli.**

DĂÚN s. m. v. **tăun**[1].

DĂUNÁ vb. I. Tranz. A pricinui cuiva o pagubă, o suferinţă etc.; a fi nefolositor sau nepotrivit într-o anumită situaţie, a strica (**12**), a prejudicia, a vătăma. *Pe locuitorii români i-au dăunat de i-au stins acei bandiţi falsificatori.* BARIŢIU, P. A. I, 108.

Dacă lucrul împrumutat are așa defect, încât să poată dăuna pe cel ce se servește de dânsul, comodantele rămâne răspunzător de daune. HAMANGIU, C. C. 398. *Digul era trainic: ploile din toamnă și-au trecut șuvoaiele pe de lături, fără să-l dăuneze mai mult decât s-ar fi cuvenit.* GALAN, Z. R. 44, cf. DL. ◇ Intranz. *Această discordanță dintre firea scriitorului și atmosfera literară a veacului a dăunat și altora.* IBRĂILEANU, S. 109, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ciocoii lui Filimon ... o frescă în care semnificativul înăbușe esteticul, iar cronologicul dăunează compoziției.* LOVINESCU, C. IV, 6. *Omul a dăunat operei, iată cheia cu care s-au încercat unii să rezolve misterul tragediei literare a lui Macedonski.* id. ib. VI, 112. *În romanele cu substanță scoasă din actualitate, lipsa de psihologie, ca și calitatea lirică, dăunează.* id. S. VI, 185. *Să îndur campanii pe chestia asta? Să dăunăm teatrului ca s-o ținem?* CAMIL PETRESCU, P. 305. *Leul ridică ghiara asupra catârului cu blândețe, fără să-i dăuneze și jucându-se numai.* SADOVEANU, O. XV, 357. *Ca și meșterul olar* [scriitorul] *curăță amestecurile impure care ar dăuna artei.* id. ib. XX, 644. [Iradierea] *acționează asupra organului bolnav fără a dăuna țesuturilor ... sănătoase.* SANIELEVICI, R. 240. *Reeditarea acestor opere secundare, departe de a dăuna memoriei lor, le-o prelungește, dându-le un fel de reactualizare.* CONSTANTINESCU, S. II, 61, cf. DL. *În letopiseț influența scrisului latin îi dăunează în multe cazuri.* IST. LIT. ROM. I, 411, cf. DEX, DN[2]. *Spitalul a continuat să funcționeze în aceeași clădire, ceea ce nu putea decât să dăuneze îngrijirii bolnavilor.* G. BARBU, A. V. 164, cf. M. D. ENC. *Fumatul dăunează enorm și celor din jur.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344. *O serie de factori fizici sau chimici care dăunează în mod deosebit picturilor.* ib. 1975, nr. 10 348. *Dacă se va face un control, se vor descoperi practici necinstite, care dăunează hranei elevilor.* FLACĂRA, 1976, nr. 12, 16. *Nu aș dori să-mi pară rău că am venit la această competiție și a ieșit ceva care să dăuneze partidului.* RL 2005, nr. 4 595.

– Pronunțat: *dă-u-*. – Prez. ind.: *dăunez*.
– V. **daună**.

DĂUNÁRE s. f. Acțiunea de a d ă u n a și rezultatul ei; păgubire. *Eredele creditoriului ... nu poate să restituiască amanetul cu dăunarea coerezilor săi, încă neplătiți.* HAMANGIU, C. C. 424, cf. MDA.

– Pronunțat: *dă-u-*.
– V. **dăuna**.

DĂUNÁȘ, -Ă s. m. și f. (Regional) Păgubaș. *Cine a furat, să mai fure, pe dăunaș (păgubaș) să-l spânzure.* ZANNE, P. V, 469, cf. SFC I, 82.

– Pronunțat: *dă-u-*. – Pl.: *dăunași, -e*.
– **Daună** + suf. *-aș*.

DĂUNÁT, -Ă adj., s. m. și f. (Regional) Păgubit. *Dacă cineva făptuia un delict sau o crimă, atunci el putea să scape de ori și ce fel de pedeapsă, chiar și de moarte, rescumpărându-se prin darea de bani după însemnătatea vinovăției. Această sumă o răspundea atât părții dăunate, cât și judecătorilor.* CONV. LIT. VI, 236. *Când se certau doi oameni pentru hotar, fără să meargă la judecată, luau doi martori ... și zicea „dăunat" pârâtului.* DIACONU, P. 64. *Dacă dăunatul a fost asigurat contra daunei, atunci el va fi desdăunat, despăgubit, din partea societății de asigurare.* ENC. AGR. II, 266.

– Pronunțat: *dă-u-*. – Pl: *dăunați, -te*.
– V. **dăuna**.

DĂUNĂCIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Păgubitor (**1**). *Faptă foarte dăunăcioasă pentru limba noastră.* MARIAN, O. I, 40. *Vrabia ..., una din cele mai dăunăcioase paseri.* id. ib. 399, cf. SFC II, 127.

– Pronunțat: *dă-u-*. – Pl.: *dăunăcioși, -oase*.
– **Dăuna** + suf. *-ăcios*.

DĂUNĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. **1.** Adj. Care dăunează; păgubitor (**1**); vătămător (**I 1**); (rar) dăunos (**1**), (învechit) damnos, (învechit, rar) dăunăcios, (neobișnuit) dăunătos. *Această îndoită colorațiune nu e nici dăunătoare, nici vreun semn urâcios.* MAN. SĂNĂT. 151/25. *Orice violență nu poate fi decât dăunătoare.* MAIORESCU, CRITICE, 609. *Dacă aș ști ceva folositor familiei mele, dar dăunător patriei, aș căuta s-o uit.* CONTEMPORANUL, V, 395. *În special deochiul, ale cărui efecte sunt așa de dăunătoare sănătății omului, și cu deosebire a copilului, trebuie alungat prin scuipare.* CANDREA, F. 57. [Nicolae Mavrocordat] *sfătui pe boieri să se lase de simpatiile pentru catolici, care ar fi dăunătoare legii pravoslavnice.* IORGA, L. I, 58. *După scriitorii latiniști nu a fost epocă mai dăunătoare pentru limba română ca aceea din timpul culturii slavone.* DENSUSIANU, L. 16, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cu acest prilej, pentru a evita manevre dăunătoare nouă, cred că ar fi bine să întrebați pe Beneș din vreme asupra părerilor cu privire la compunerea consiliului.* TITULESCU, D. 194. *Această interdicție este valabilă pentru toate lucrările, chiar pentru „Mitică Popescu", unde orice ostentație de comedie e dăunătoare.* CAMIL PETRESCU, T. III, 523. *Această însușire apare ... la toate ființele vii, spre a le apăra în contra primejdiei ... de a consuma lucruri dăunătoare sănătății.* NEGULESCU, G. 89. *Pentru sănătatea fizică* [a poetului] *aceste petreceri erau dăunătoare.* CĂLINESCU, E. 394. *S-a arătat cât este de dăunător obiceiul înrădăcinat în popor de-a recurge la băuturile spirtoase în toate actele solemne ale vieții.* ULIERU, C. 25. *Șoim dăunător mai ales porumbeilor, dar nicăieri prea des la noi.* BĂCESCU, PĂS. 203. *S-a admis mult timp că doza maximă tolerabilă pentru om fără efecte dăunătoare este 0,1 r[öntgeni] ... pe zi.* SANIELEVICI, R. 237. *Multe din ciupercile dăunătoare au forma unor bășici tari și albicioase.* BELEA, P. A. 153. *E vorba, probabil, de o mlaștină dăunătoare, fiindcă secarea unui lac în zilele noastre, prin preajma Dunării, s-a dovedit o catastrofă.* PREDA, M. S. 277. *Tutunul este foarte dăunător organismului.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 9. *Nimic nu a fost mai dăunător decât laudele nestăvilite.* V. ROM. august 1975, 8, cf. DEX. *E profund dăunător pentru om să respingă sau să pună în prelungită paranteză gândirea critică, darul lui Lucifer.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 10/3. ◇ (Adverbial) *Frica atâță într-atâta de dăunător sistemul nervos, încât la copii produce resărituri prin somn, bânguială, țipete.* CONTEMPORANUL, V, 395.

2. S. m., adj. (Insectă sau animal) care pricinuiește pagube culturilor agricole. *Secțiunea de zoologie și entomologie agricolă ... studiază dăunătorii animali ai plantelor și în special insectele.* AGROTEHNICA, I, 55. *Asolamentul apare ca singurul mijloc de a scăpa de dăunători.* ib. 526, cf. LTR[2]. *Se lucrează pe suprafețe mari, putându-se astfel folosi ... aplicarea măsurilor de combatere a dăunătorilor culturilor de cereale.* BOTANICA, 178, cf. M. D. ENC. *Gândacul de Colorado, cunoscut dăunător al solanaceelor.* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 5/5. *Alături de speciile dăunătoare se numără speciile valoroase pentru carne, ca cerbul.* BUTURĂ, EG. 268. *S-au exprimat temerile de dăunătorii lor* [ai plantelor]. id. EB. I, 5. *Încep stropirile contra dăunătorilor vegetali.* RL 2005, nr. 4 674.

– Pronunțat: *dă-u-*. – Pl.: *dăunători, -oare*.
– **Dăuna** + suf. *-(ă)tor*.

DĂUNĂTÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Dăunător (**1**). *Sub înrâurirea unei culturi fragmentare și adeseori dăunătoase* [niște târgoveți] *au găsit de cuviință să înlocuiască numele popular al eroinei ... prin ... Rea-Silvia.* ȘEZ. I, 231, cf. MDA.

– Pronunțat: *dă-u-*. – Pl.: *dăunătoși, -oase*.
– Contaminare între **dăunător** și **dăunăcios**.

DĂÚNĂZI adv. v. **deunăzi.**

DĂUNĂZÍLE adv. v. **deunăzi.**

DĂUNẮZNIC s. n. (Gram.; învechit, rar) Timpul imperfect. *Vremile sânt şi la noi şase: acumnic, adecă batu, dăunăznic, adecă băteam, deneaornic, adecă bătui* (a. 1772). MACARIE[1], GRAM. 18[r]/15, cf. SFC IV, 89.
– **Dăunăzi** + suf. *-nic.*

DĂÚNE s. m. v. **tăun[1].**

DĂUNÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Rar) Dăunător (**1**). Cf. LB.
2. Lacom; pofticios. [Petru Şchiopul şi-ar fi păstrat cu greu domnia] *dacă n-ar fi stat la mijloc ... doamna Chiajna, muiere capeşă şi dăunoasă, care ştiu să doboare cu armele împotrivirea românilor.* ODOBESCU, S. I, 118. *Copiii sânt dăunoşi, femeile grele sunt dăunoase.* REV. CRIT. III, 122.
– Pronunţat: *dă-u-.* – Pl.: *dăunoşi, -oase.*
– **Daună** + suf. *-os.*

DĂÚŞ s. n. v. **derdeluş.**

DĂVĂLMÁŞ s. m. v. **devălmaş.**

DĂVĂLMĂŞÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **devălmăşesc.**

DĂVĂLMĂŞÍE s. f. v. **devălmăşie.**

DĂVĂRÁ vb. I v. **adevăra.**

DĂVĂSÍ vb. IV v. **adevăsi.**

DĂVĂSÍT, -Ă adj. v. **adevăsit.**

DĂVÂNCĂTÚRĂ s. f. v. **dovâncătură.**

DĂVÂRNÍRE s. f. (Regional) Coborâre a soarelui spre asfinţit (Gogoşu – Filiaşi). Cf. H XVI 383. *Răsăritul soarelui, prânzişor, prânz, amiază, dăvârnirea soarelui, chindie, chindiuţă şi seara.* ib.
– Cf. p o v â r n i r e .

DĂVOCÁ vb. I v. **devoca.**

DĂZBRĂCÁ vb. I v. **dezbrăca.**

DĂZGÂRNĂ s. f. (Regional) Loc unde se desparte un drum sau o cărare de alt drum sau de altă cărare (Răcăşdia – Oraviţa). Cf. SFC V, 40, CHEST. IV 14/22.
– Pl.: *dăzgârne.*
– Et. nec.

DĂZGHEŢÂ vb. I v. **dezgheţa.**

DĂZNĂDĂJDUÍ vb. IV v. **deznădăjdui.**

DĂZNĂDĂJDUÍRE s. f. v. **deznădăjduire.**

DĂZPOPOLÁ vb. I v. **depopula.**

DĂZRĂDĂCINÁ vb. I v. **dezrădăcina.**

DĂZRĂDĂCINÁRE s. f. v. **dezrădăcinare.**

DĂZVĂLUÍRE s. f. v. **dezvăluire.**

DĂZVEŞTÍ vb. IV v. **dezveşti.**

DĂZVOLTÂRE s. f. v. **dezvoltare.**

DĂZVULBÁ vb. I v. **dezvoalbe.**

DÂBĂ[1] s. f. = **tobă** (**8**). *Cărţile îs de patru colori: verde, roşu, ghindă şi dâbă.* MAT. DIALECT. I, 67.

DÂBĂ[2] s. f. v. **debă.**

DÂC subst. (Într-o ghicitoare, cu sens neprecizat, probabil) Nod (**I 1**) mic. *La cap dâc, Dinapoi madâc, La mijloc nemic* (Furnica). MARIAN, INS. 246, cf. GOROVEI, C. 163.
– Cf. n o d â c.

DÂCĂ[1] s. f. (Prin Transilv.) **1.** Pipotă (**1**). Cf. I. POPOVICI, R. D. 165, în DA.
2. (Anat.) Bilă. Cf. DDRF, ALEXI, W.
3. (Transilv.) Împotrivire, încăpăţânare, îndărătnicie; mânie[1] (**1**), supărare (**2**). Cf. ANON. CAR., LB, VALIAN, V., PONTBRIANT, D. *Nu era răutate în Busuioc, era însă dâca omului zăcaş.* SLAVICI, O. I, 288, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ce ai cu fata asta ...? – Am eu ce am! răspunse cu dâcă Dochiţa.* AGÎRBICEANU, A. 390, cf. CADE, REV. CRIT. III, 121, PAŞCA, GL., LEXIC REG. 8, ib. II, 45.
– Pl.: *dâci.* – Şi: **dícă** (PONTBRIANT, D.), **díhă** (VALIAN, V.) s. f.
– Et. nec.

DÂCĂ[2] s. f. sg. (Prin Munt. şi prin sud-estul Dobr.) Termen de respect adresat unei femei mai în vârstă sau unei surori mai mari; (învechit şi regional) dadă[1] (**1**), (regional) daică[1]. *O babă nepăsătoare se gâlcevea cu un flăcău, Ce te bagi, mă, în sufletul meu? ...Taci, dâco, ... că nu ţi-am făcut nimic!* TAFRALI, S. 9. *Mai vino pe la noi, dâcă Mario!* CV 1950, nr. 1, 32. *Aolică, dâcă Floare!* TEODORESCU, P. P. 307, cf. H II 256, 320.
– Cf. d a d ă[1], d a i c ă[1].

DÂCĂ[3] conj. v. **dacă.**

DÂCĂÍ vb. IV v. **dicăi.**

DÂCÓS, -OÁSĂ adj. (Transilv.) Încăpăţânat, îndărătnic; supărăcios, arţăgos, irascibil, certăreţ; care ţine supărarea, răutăcios. Cf. LB, PONTBRIANT, D., DAMÉ, T., GHEŢIE, R. M., REV. CRIT. III, 121, ALEXI, W. *Până şi cei mai dâcoşi şi mai colţoşi ajunseseră să recunoască ceea ce era de recunoscut.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 363. *Se iveşte fiindcă eşti dâcos tu.* id. ib. III, 446, cf. LEXIC REG. 8, MAT. DIALECT. I, 67.
– Pl.: *dâcoşi, -oase.* – Şi: **dicós, -oásă** adj. PONTBRIANT, D.
– **Dâcă[1]** + suf. *-os.*

DÂCOŞÁ vb. I. R e f l . (Regional) A se încăpăţâna (Crişcior – Brad). Cf. PAŞCA, GL.
– Prez. ind.: *dâcoşez.*
– De la **dâcos.**

DÂGĂ s. m. (Regional) Om mâncăcios. Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS.
– Pl.: ?
– Et. nec.

DÂGĂLÍ vb. IV. T r a n z . şi r e f l . (Prin nordul Transilv.) A (se) gâdila. Cf. VICIU, GL., CABA, SĂL. 88. *Fata pădurii ... te dâgăle[şte] ş-apoi, de-i râde, te duce-n deal.* ARH. FOLK. I, 218, cf. ALR II/I h 54/272, 279, 284, 310, 325, 346, ALRT II 137, LEXIC

REG. 8. *Dacă-i umbli cu mâna pe susuori, tare se dâgăle.* MAT. DIALECT. 67.

– Prez. ind.: *dâgăl* şi *dâgălesc.* – Şi: **dâgâlí** (ALR II/I h 54/310, 316), **dăgălí** (ALR II/I h 54/346), **dăgâlí** (VICIU, GL.) vb. IV.

– De la **gâdili,** prin metateză.

DÂGÂLÍ vb. IV v. **dâgăli.**

DÂGMÁI s. n. (Prin Transilv.) Săculeţ de cca 2–3 kg, în special pentru cereale. Cf. KLEIN, D. 228. *Sânt multe dâgmaie la moară.* VICIU, GL., cf. ALR II/I MN 152, 3 946/235.

– Pl.: *dâgmaie.*

– Et. nec.

DÂHA interj. v. **diha.**

DÂIE s. f. v. **dână.**

DÂINÁ adv. (Prin sudul Olt.; în expr.) **A se da dâina** = a se legăna. Cf. LEXIC REG. 35.

– Cf. d ă i n a.

DÂINĂÍ vb. IV v. **dăina**[1]

DÂINÂÍ vb. IV v. **dăina**[1].

DÂJDINÁT, -Ă adj. v. **dezbinat.**

DÂLBĂ s. f. (Regional) **1.** Băltoacă (Roşia – Beiuş). Cf. ALR SN III h 830/310, ib. h 831/310.

2. Bulboană. *Muscanul stă cu loitrarul la suprafaţa apei; îl găseşti numai la dâlbe (bulboane).* BĂCESCU, P. 184.

– Pl.: *dâlbe* şi *dâlbi* (ALR SN III h 830/310).

– Cf. d â l b i n ă.

DÂLBÍNĂ s. f. v. **dălbină.**

DÂLBOÁCĂ s. f. v. **dâlboancă.**

DÂLBOÁNĂ s. f. (Învechit) Bulboană. *Sosâm la strămnină cu dâlboană adâncă şi mare.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 79[v]/35, cf. MARDARIE, L. 45.

– Pl.: *dâlboane.* – Şi: **dălboână** s. f. MARDARIE, L. 45.

– Contaminare între **dălbină** şi **bulboană.**

DÂLBOÁNCĂ s. f. (Regional) Bulboană (Libotin – Târgu Lăpuş). Cf. LEXIC REG. II, 110, SCRIBAN, D., PASCU, S. 216, VICIU, GL. ✦ Loc unde se adună apa, prin zăgăzuirea unei vâlcele sau a unei gârle (Tăşnad). Cf. CHEST. IV 42/236. ✦ (În forma *dâlboacă*) Groapă mică cu apă de ploaie. Cf. CV 1951, nr. 3–4, 45, TEAHA, C. N. 221.

– Pl.: *dâlboance.* – Şi: **dâlboâcă** (TEAHA, C. N. 221), **duldoâcă** (SCRIBAN, D., PASCU, S. 216, VICIU, GL.) s. f.

– Cf. d â l b o a n ă.

DÂLBÓC s. n. (Regional) Vale strâmtă şi adâncă (Vaşcău). Cf. CHEST. IV 37/91.

– Pl.: ?

– Din bg. **дълбок** „adânc", sb. **dubok.**

DÂLBOCÚŢĂ s. f. (Prin vestul Transilv.) Diminutiv al lui d â l b o a c ă. Cf. TEAHA, C. N. 221, MDA.

– Pl.: *dâlbocuţe.*

– **Dâlboacă** + suf. *-uţă.*

DÂLCĂ s. f. (Prin Mold.; în expr.) **A avea de dâlcă** = a avea de lucru, a fi ocupat cu ... *Flăcăii au şi ei de dâlcă: au să se ducă cu capra, unii cu moşnegii, alţii cu uratul.* PAMFILE, CR. 2, cf. 241. **A avea în dâlcă** = a avea de furcă, v. f u r c ă. *Ia seama cu cine ai în dâlcă.* I. CR. II, 277.

– Pl.: ?

– Cf. rus. д е л к а.

DÂLDORĂ s. f. v. **dârdoră.**

DÂLG s. m. sg. (Regional, în expr.) **A se da dâlg în târg** = a se da veste, v. v e s t e. *Şi se dete sfoară-n ţară şi dâlg în târg, şi aci şi peste nouă ţări, că Alb-Împărat vrea să-şi mărite fetele.* VISSARION, B. 19. **A i se duce dâlgu** = a i se duce vestea, v. v e s t e. *I s-a dus dâlgu ca de popă tuns.* ARH. OLT. XXI, 263. **A da dâlg în târg** = a se certa cu glas tare, în auzul tuturor. *Despre o femeie rea şi gureşă, se zicea: Asta, barem, dă dâlg în târg.* H V 146.

– Et. nec.

DÂLM s. n. v. **dâlmă.**

DÂLMÁN s. n. (Regional) Mic dâmb (**1**) (cu multe ridicături mai mici în jur). Cf. VÎRCOL, M., GR. BĂN., CHEST. IV 90/176 a, ib. 92/846, L. ROM. 1975, 241.

– Pl.: *dâlmane.*

– **Dâlm** + suf. *-an.*

DÂLMĂ s. f. (Învechit şi regional; atestat prima dată în 1570, cf. DERS) **1.** Formă de relief cu aspect de deal mic, cu vârful rotunjit, neîmpădurit, care se găseşte, de obicei, în regiunile de câmpie; p. r e s t r. vârf de deal; latură de deal. V. c o l i n ă, g â l m ă, g o r g a n, m o v i l ă (**1**), m u ş u r o i[1] (**4**). *Unde iastia o fântânî, din gios de fântânî iaste o dălmă* (a. 1737). IORGA, S. D. XIII, 231. *Merge ... până la capul râuşorului şi de acolo se suie la o dălmă.* ŞINCAI, HR. I, 274/22, cf. KLEIN, D. 202. *Sânt mai călduroase ... şi văile dealurilor, care, prin dâlme de către miazănoapte, prin păduri sau cu alte împrejurări, se apără.* ÎNV. POM. 38/6, cf. LB. *Redicăturile pământului mai mici se zic dâlme sau dealuri.* RUS, I. I, 40/14, cf. CIHAC, II, 134, COSTINESCU. *Biserica se-nălţă maiestoasă pe o dâlmă de-a stânga.* F (1871), 402. *Într-un loc, sub o dâlmă de piatră, aflarăm ghiaţă şi zăpadă.* TURCU, E. 188, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Rămâne un dâmb, dâlm sau coamă de-a lungul bucăţii, căci ...* [grapa] *nu poate împrăştia cele două jumătăţi de brazdă.* PAMFILE, A. R. 63, cf. id. J. II, 141, DR. I, 231. *Iată în partea dreaptă, pe dâlmă, merii tineri, sădiţi de dânsul.* AGÎRBICEANU, în DA, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, DL. *Pe o dolmă strălucea în lumina soarelui un pâlc de plopi ca nişte săgeţi de aramă.* T. POPOVICI, S. 408. *Străbătu imaşul cel mare, se sui pe dolmă şi încet, porni spre sat.* id. SE. 589, cf. DM. *Undeva departe, în faţă, pe dolmă* [se vede] *silueta unui om.* V. ROM. august 1960, 25, cf. DEX, H II 176, VI 95, IX 387, XI 95, XIV 102, XVI 95. *Şede-n dâlmă şi mă-ntreabă.* MĂNDRESCU, L. P. 73, cf. CHEST. IV 80/176, 92/846, ALR SN III h 809/102, MAT. DIALECT. I, 254. *Nu zice hop, până nu ai trecut dâlma* = nu te lăuda înainte de a vedea rezultatul. ZANNE, P. IX, 458. ✦ Grămadă de pământ pietros, sub formă de căpiţă (Drajna de Sus – Vălenii de Munte). H XI 321.

2. Răzor[1] (**1**). Cf. PAMFILE, J. I, 1, id. A. R. 119, CV 1950, nr. 4, 34, ARH. FOLK. VII, 37, 121, cf. ALR I 948/840, 846, ALR SN I h 31, TEAHA, C. N. 220. ✦ Bucată de pământ cuprinsă între răzoare (Lazuri de Beiuş – Beiuş). Cf. A I 23. ✦ Şanţ făcut din holdă pentru a se scurge apa (Bilciureşti – Răcari). Cf. H IV 62. ✦ Loc în care se împreună două văi (Cobiuţa – Găeşti). Cf. H IV 82. ✦ Insulă (Cobiuţa – Găeşti). Cf. H IV 82.

3. Nume dat unor formaţiuni care au aspect de dâlmă (**1**):

a) (Med.) Nodul (**1**). Cf. COSTINESCU, ŞEZ XXIII, 44, com. din STRAJA – VICOVU DE SUS;

b) Vârful, partea cărnoasă a nasului. *Şeful Nae ... şi-a scos limba, bătând-o când de dâlmul nasului, când de beregată.* MIRONESCU, S. 378;

c) (Învechit) Perineu (la femei). ANTROP. 33/11;

d) (Bot.) Nod (**II 1**). *Ca să se aşeaze mai bine în lemnul cel ce se altuiaşte să nu se lase ţănduroase sau cu dâlme ... ci să se netezească bine.* ÎNV. POM. 98/23.

4. Întăritură de pământ făcută pe malul unei ape pentru a evita pagubele provocate de revărsarea acesteia. Cf. CHEST. IV 41/101, 302, LEXIC REG. 119.

– Pl.: *dâlme.* – Şi: **dâlm** s. n., **dâmlă** (DR. I, 231, DA), **dóimă** s. f.

– Probabil contaminare între **dâmb** şi **gâlmă.** – **Dâmlă,** prin metateză.

DÂLMÍNĂ s. f. (Prin Ban.) Loc ridicat. Cf. VÎRCOL, M.

– Pl.: *dâlmine.*

– **Dâlmă** + suf. *-ină.*

DÂLMÓC s. m. v. **dârmoz.**

DÂLMÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Deluros. Cf. LB, CIHAC, II, 134, LM, GHEŢIE, R. M.

– Pl.: *dâlmoşi, -oase.*

– **Dâlmă** + suf. *-os.*

DÂLMÚŢĂ s. f. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui d â l m ă (**1**). Cf. LB, CHEST. IV 90/244.

– Pl.: *dâlmuţe.*

– **Dâlmă** + suf. *-uţă.*

DÂLNÂITOÁRE s. f. (Regional) Leagăn (în care se balansează cineva) (Râmnicu Vâlcea). Cf. LEXIC REG. 79.

– Pl.: *dâlnâitori.*

– **Dâlnâi** + suf. *-toare.*

DÂLNÂÍ vb. IV v. **dăina**[1].

DÂLNÂIÁLĂ s. f. v. **dăinăială.**

DÂLNÂÍT s. n. v. **dăinăit.**

DÂLŢÁN subst. (Regional) Deal în formă de căciulă (Ludişor – Făgăraş). Cf. CHEST. IV 91/175.

– Pl.: ?

– Cf. d â l m ă .

DÂLVĂREÁLĂ s. f. v. **dârvăreală.**

DÂLVĂRÍ vb. IV v. **dârvări.**

DÂLVĂRÍRE s. f. v. **dârvărire.**

DÂLVĂRÍT, -Ă adj. v. **dârvărit.**

DÂMB subst. (Atestat prima oară în 1517, cf. DERS) **1.** s. n. Formă de relief mai mică decât dealul; colină, colnic, (regional) dâmbucă. *Au venit ... şi Petchi Iştuan cu oştile sale şi au descălecat pre dâmb.* M. COSTIN, O. 161. *Dâmbul ce easte în dreptul Bahnei* (a. 1711). URICARIUL, XVII, 194. *A fost hotar vechi de la iaz la dial în costişă într-un dămbu* (a. 1759). IORGA, S. D. XIX, 30. *Dacă fundaşul va sta în dâmb sau în dial ... atunci lanţul nu trebuie aşezat pe faţa pământului.* AŞEZ. 84/7. *I-au arătat ... o vale cu pădure între doauo dâmburi.* LEON ASACHI, B. 36/23. *Iarba scurtă, tare şi aromatică (mirositoare) ce creşte pre dâmburi săci.* AR (1829), 48[2]/15. *Îndrepta izvorul prin un dâmb mare.* DRĂGHICI, R. 165/20. *Biserica ... se afla pe un dâmb.* I. IONESCU, P. 455. *Vorbind astfel ne urcarăm pe alt dâmb, de unde aveam o privire şi mai frumoasă.* CONV. LIT. I, 117, cf. ALECSANDRI, POEZII, 297. *Din cerdacul casei noastre, care era zidită pe un dâmb, ... vedeai o luncă deasă.* CONTEMPORANUL, I, 828. *Iacătă-mă-s şi eu, de după un dâmb.* CREANGĂ, A. 54. *Fosta soţie a boierului ... văzu acolo pe un dâmb doi copilaşi.* ISPIRESCU, L. 66. *Furcele sunt dese şi pe vale şi pe dâmburi.* MILLE, V. P. 61. *Urcau alături, cu pas leneş, dâmbul ce ieşea ca o frunte din întunericul pădurii.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 76. *După un dâmb se iveşte Un cap nebunatic de fată.* SĂM. IV, 4, cf. ALEXI, W. *Jos, pe dâmb, mă tolănesc.* IOSIF, PATR. 19, cf. TDRG, I. BRĂESCU, M. 64. *Copoi alergând de colo-colo, pe dâmburi, prin mocirle.* DELAVRANCEA, O. II, 190. *Suii dâmbul şi apucai drumul de coastă, ce taie spre meazăzi.* HOGAŞ, DR. I, 197, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pârâul de care se ţinea Turcalete ... ocolea, pe sub nişte dâmburi şi pe sub nişte locuri de păşune, o moşioară întreagă.* GALACTION, O. 293. [Obuzele] *izbesc pereche, în dâmbul din spate, cu un fel de titanică nerozie, căci ... dealul n-au să-l poată dărâma.* CAMIL PETRESCU, U. N. 396. *Am mers ca două ceasuri, cu ocoluri, urcând şi coborând dâmburi şi gorgane, când spelbe, când încâlcite de păduri.* VOICULESCU, P. I, 112. *Ridicat pe un dâmb, călătorul se află în faţa unei privelişti măreţe.* CĂLINESCU, I. C. 62. *Am tresărit la răcnetul năprasnic al unui crainic care striga de pe-un dâmb sătenilor poruncă de sus.* SADOVEANU, O. X, 386. *Am urcat dâmbul târâş.* STANCU, R. A. I, 84. *Gavrilă a construit un fel de vilă elveţiană ... sus pe dâmb.* VINEA, L. I, 97. *O fată ... s-a repezit din drum pe dâmbul pe care stă băiatul, să vadă mai bine.* DEMETRIUS, A. 43, cf. LTR[2]. *Vâlceaua asta ... şi dealurile din jurul ei au tot felul de cotituri şi dâmburi.* PREDA, M. S. 341. *Speram că mârţoaga va merge aşa strâmb numai până după primul dâmb.* SORESCU, U. 46, cf. H X 353, BUD, P. P. 62, ŞEZ. XXI, 82, ALR I 387/388, ALR SN III h 809, FOLC. TRANSILV. I, 486. *Câte cară cu pohoară Tăte suie şi coboară, Numa carul dundului Şăde-n vârvul dâmbului.* FOLC. MOLD. I, 53. ✧ (Prin analogie) *Un câmp de bujori mişcători răsar ... după un dâmb alb de zăpadă, şi bujorii aceia erau fesuri.* ANGHEL, PR. 176. *Împingeau mâzga netrebuincioasă a roţilor îndârjite ... prin viile de păpuriş şi dâmburi de lalele sălbatece.* KLOPŞTOCK, F. 61. *Trepte şubrede scobite în dâmbul porţii duceau anevoios spre prispa împodobită cu ciorchini sălbateci.* id. ib. 84. *Se vedeau dâmburi de iarbă.* PREDA, I. 117.

2. S. n. Ridicătură de pământ la marginea unui şanţ, a unei ape, a unei gropi etc.; orice ridicătură de pământ de mică înălţime. *Păstorii ... spre a s-asigura de vărsările Eufratului ca şi cei din Egipt de Nil, râdicară dâmburi.* SĂULESCU, HR. I, 12/9. *În anul următor plugul n-are după ce să se conducă spre a urma în linie dreaptă. Totuşi rămâne un dâmb, dâlm sau coamă de-a lungul bucăţii, căci oricât de grea ar fi grapa, ea nu poate împrăştia cele două jumătăţi de brazdă.* PAMFILE, A. R. 63. *După ce culege florile, ...* [Adela] *se aşează pe dâmbul şanţului ..., le întocmeşte într-un buchet.* IBRĂILEANU, A. 48. *Tăcuţi, se aşezară pe un dâmb moale, cu iarba mare, deasupra malului nalt.* SADOVEANU, O. II, 199, cf. DL, M. D. ENC., DEX, ALR I 1 175/315, ALR SN III h 809. ✦ (Prin nord-vestul Transilv.) Semn de hotar între două moşii. Cf. ALR II 5 069/316, 334. ✦ (Regional) Răzor[1] (**1**). Cf. ALR SN I h 31.

3. S. f. (Regional; în forma *dâmbă*) Bătătură (în tălpi sau la mâini) (Prăvăleni – Brad). Cf. ALRM I/I h 188/90.

– Pl.: *dâmburi.* – Şi: (învechit şi regional) **dâmp** (ŞEZ. XXXI, 82, ALR SN I h 31, ib. III h 809) s. n., (regional) **dâmbă** (pl.: *dâmbe* ALR SN III h 809) s. f.

– Din magh. **domb.**

DÂMBÁC s. n. (Regional) Dâmbuleţ. *Cum am ridicat dâmbacul mi-a şi sărit un iepure de la picior.* COMAN, GL. 27.

– Pl. ?

– **Dâmb** + suf. *-ac.*

DÂMBÁN s. m. (Regional) Dâmb (**1**) mai mare (Mărăşeni – Vaslui). Cf. LEXIC REG. 63. *Şi-a făcut casa pe-un dâmban.* ib.

– Pl: *dâmbani.*

– **Dâmb** + suf. *-an.*

DÂMBĂ s. f. v. **dâmb.**

DÂMBĂU s. n. (Prin Maram.) Dâmb (**1**) mai mare. Cf. T. PAPAHAGI, M. 218.
– Pl.: *dâmbăie.*
– **Dâmb** + suf. *-ău.*

DÂMBEÁG s. n. (Regional) Dâmbuleț. *Se deșteptă în lumina de foc a răsăritului ce se strecura până la dânsul prin crengăria de cetină cernită a brazilor drepți de pe dâmbeagul dimpotrivă.* MIRONESCU, S. 200, cf. MDA.
– Pl.: *dâmbeaguri.*
– **Dâmb** + suf. *-eag.*

DÂMBÉȚ s. n. (Prin Maram.) Dâmbuleț. *Cine trece pe dâmbeț? Mândru meu cu păru creț.* BÎRLEA, C. P. II, 256, cf. ȘEZ. XII, 25.
– Pl.: *dâmbețe.*
– **Dâmb** + suf. *-eț.*

DÂMBICÁR s. n. (Regional) Răzor[1] (**1**) (Doljești – Roman). Cf. CHEST. IV 16/546.
– Pl.: *dâmbicare.*
– **Dâmb** + suf. *-icar.*

DÂMBLÁ vb. I. I n t r a n z . (În poezia populară) A umbla (**II 2**). *Iel atâta și-o dâmblat, Până moara și-o gătat.* GRAIUL, II, 37.
– Prez. ind.: ?
– Cf. î m b l a .

DÂMBÓC s. n. (Regional) **1.** Dâmbuleț. *Tot o-ntoarce la dâmboace Ca să-și pască bărbânoace.* BÎRLEA, L. P. M. I, 159, cf. ARH. FOLK. I, 177, ib. VI, 295, CV 1949, nr. 7, 33.
2. Teren cu multe ridicături de pământ mai mici (Lespezi – Dolhasca). Cf. CHEST. IV 92/542.
– Pl.: (**1**) *dâmboace* și (**2**) *dâmbocuri.*
– **Dâmb** + suf. *-oc.*

DÂMBÓS, -OÂSĂ adj. (Învechit) Cu multe dâmburi (**1**). (Substantivat) *Locuri sterpe precum păduroasă, mlăștinoasă, dâmboasă și paragine.* LITINSCHI, M. 16/11, cf. GHEȚIE, R. M. 121, BARCIANU, ALEXI, W.
– Pl: *dâmboși, -oase.*
– **Dâmb** + suf. *-os.*

DÂMBOVIȚEÁN, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a județului Dâmbovița sau care este originară de acolo; (la pl.) locuitori ai județului Dâmbovița. Cf. DEX.
2. Adj. Care aparține județului Dâmbovița ori dâmbovițenilor (**1**); privitor la județul Dâmbovița ori la dâmbovițeni. *Un dialect dâmbovițean nu există.* LUC. II, 274, cf. ib. 246. *Un succes al formațiunilor corale dâmbovițene.* M 1974, nr. 9, 5, cf. DEX, MDA. *Lehamite dâmbovițeană* [Titlu]. RL 2005, nr. 4 582.
– Pl.: *dâmbovițeni, -e.*
– **Dâmbovița** (n. pr.) + suf. *-ean.*

DÂMBOVIȚEÁNCĂ s. f. Femeie care face parte din populația de bază a județului Dâmbovița sau care este originară de acolo; dâmbovițeană, v. d â m b o v i ț e a n (**1**). Cf. DEX, MDA.
– Pl.: *dâmbovițence.*
– **Dâmbovițean** + suf. *-că.*

DÂMBÚCĂ s.f. (Regional) Dâmb (**1**) (Beclean). Cf. ALR SN III h 809/272.
– Pl.: ?
– **Dâmb** + suf. *-ucă.*

DÂMBULÉȚ s. n. Diminutiv al lui d â m b (**1**); dâmbușor, (regional) dâmbac, dâmbeag, dâmbeț, dâmboc, dâmburel, dâmbuț. *În mijlocul acelui eleșteu se ridica un dâmbuleț.* ISPIRESCU, L. 236, cf. CADE. *Pe un dâmbuleț, mai afară, o bisericuță de lemn ca o jucărie stricată.* REBREANU, R. I, 75. *Sălta ... pe câte un dâmbuleț.* POPA, V. 153, cf. DL, DM, DEX.
– Pl.: *dâmbulețe.*
– **Dâmb** + suf. *-uleț.*

DÂMBURÉL s. n. (Regional) Dâmbuleț. Cf. LEXIC REG. 11. *Om strânge nepoate și nepoțele, Îi vom pune pe dâmburi, pe dâmburele.* FOLC. MOLD. I, 305, cf. CHEST. IV 92/91.
– Pl.: *dâmburele.*
– **Dâmburi** (pl. lui *dâmb*) + suf. *-el.*

DÂMBURÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) **1.** Cu multe dâmburi (**1**). Cf. KLEIN, D. 123. *Căruța trece pe teren dâmburos.* DR. V, 84.
2. (Despre coaja copacilor) Noduros (**2**) (Fundătura – Gherla). Cf. ALR I 1 948/255.
– Pl.: *dâmburoși, -oase.*
– **Dâmburi** (pl. lui *dâmb*) + suf. *-os.*

DÂMBUȘOÁRĂ s. f. v. **dâmbușor.**

DÂMBUȘÓR s. n. Diminutiv al lui d â m b (**1**); dâmbuleț; (regional) dâmbac, dâmbeag, dâmbeț, dâmboc, dâmburel, dâmbuț. *Soldații se mutau din gropile frontului pe dâmburi și pe dâmbușoare.* CAMILAR, N. I, 370. *Se aruncau în cea dintâi scobitură de teren, după un dâmbușor sau pe loc întins și trăgeau.* V. ROM. noiembrie 1953, 155, cf. DL, DM, DEX, COMAN, GL. ✦ (Regional) Răzor[1] (**1**) (Furcenii Vechi – Tecuci). Cf. ALR SN I h 31/605.
– Pl.: *dâmbușoare.* – Și: **dâmbușoâră** s. f. ALR SN III h 809/514.
– **Dâmb** + suf. *-ușor.*

DÂMBÚȚ s. n. (Regional) Dâmbuleț. Cf. CHEST. IV 78/62, ib. 90/262, ALR SN III h 809.
– Pl.: *dâmbuțuri.*
– **Dâmb** + suf. *-uț.*

DÂMINEÁȚĂ s. f., adv. v. **dimineață.**

DÁMLĂ s. f. v. **dâlmă.**

DÂMP s. n. v. **dâmb.**

DÂMPCEÁN s. n. (Regional) Dâmb (**1**) mai mare (Baia – Făget). Cf. CHEST. IV 79/68.
– Pl.: *dâmpceanuri.*
– De la **dâmp.**

DÂN prep. v. **din.**

DÂNÁC s. m. v. **dănac.**

DÂNAPÓI adv. v. **dinapoi.**

DÂNĂ s. f. (Prin nordul Maram.) Pepene verde, v. p e p e n e . Cf. ALR SN I h 199/346, 353, ALRM SN I h 138/346. ✦ Pepene galben, v. p e p e n e . Cf. ALR I 857/343, 354. ✦ Dovleac

comestibil. Cf. ALR I 856/348, 347, 350, 351.
– Pl.: *dâne*. – Şi: **dâie** (pl. *dâi* ALR I 856/351), **dâne** (pl. *dâni* ALR I 857/343 şi *dâne* ALR SN I h 199/353) s. f.
– Din ucr. *диня*.

DÂNĂOÁRĂ adv. v. **odinioară.**

DÂNĂPÓI adv. v. **dinapoi.**

DÂNÂOÁRĂ adv. v. **odinioară.**

DÂNDĂRÁTELE adv. v. **dindărăt.**

DÂNDĂÚN s. m. (Entom.; prin Ban.) Gărgăun. *Viespile ceale mari sau dândăunii fac mare pradă în albini.* TOMICI, C. A. 34/23, id. ib. 47/2, 102/19, CHEST. VI/21 supl.
– Pl.: *dândăuni.*
– Cf. t ă u n, g ă r g ă u n, b ă r z ă u n.

DÂNDĂUNÍ vb. IV. Intranz. (Prin Ban.; despre albine, viespi etc.) A bâzâi. Cf. CHEST VI/21, 27 supl.
– Prez. ind.: ?
– De la **dândăun.**

DÂNE s. f. v. **dână.**

DÂNGÁNIE s. f. (Prin nord-estul Olt.) Pacoste (1). Cf. CIAUŞANU, V.
– Pl.: *dânganii.*
– Cf. d ă n d ă n a i e.

DÂNGĂ s. f. (Regional) Numele unui dans popular; melodia după care se execută acest dans (Bascoavele – Curtea de Argeş). Cf. LEXIC. REG. II, 18.
– Pl.: *dângi.*
– Et. nec.

DÂNGĂLUÍT, -Ă adj. v. **dăngăluit.**

DÂNS-DE-DEMÂNEÂŢĂ adv. v. **dis-de-dimineaţă.**

DÂNS-DE-DIMINEÁŢĂ adv. v. **dis-de-dimineaţă.**

DÂNSUL, DÂNSA pron. pers., subst. **I.** Pron. pers. art., învechit şi regional, nearticulat (Înlocuieşte, de obicei, nume de persoane şi, învechit şi regional, mai ales în Mold., şi nume de lucruri; pentru unii vorbitori şi cu o nuanţă de politeţe) Ţine locul persoanei despre care se vorbeşte. **1.** (La nominativ) El, ea.

a) (Cu funcţie de subiect, aşezat înaintea sau, rar, în urma predicatului, are rolul de evidenţiere a autorului acţiunii) *Tătarii ... au dat în urma oştilor celor protivnice şi, agiungându-se în Moldova la pădurea Băcăului, dânsele n-au stat la bătaie.* ŞINCAI, HR. II, 327/22. *Dânsul are să trăiască Şi mulţi ani să vieţuiască.* TOMICI, Î. VIII/7. *Feciorul lui Busuioc ... din când în când îi zicea câte-o vorbă, pe care numai dânsa putea s-o înţeleagă.* SLAVICI, O. I, 224. *Dar iată-i! Dânşii ies Mai mulţi! Erau o sută şi-acum ei sunt o mie.* COŞBUC, P. I, 158. *Ce hotărăşte dânsul, aia e sfânt.* BENIUC, M. C. I, 376. *Dintre toţi scriitorii noştri, numai dânsul, în vecii vecilor, nu va putea fi tradus într-o limbă străină.* LL 1972, nr. 2, 11. *Dânsul vrea numai să mă simt eu bine.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 7. *Dânsul ţine însă s-o facă cu orice sacrificiu.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 334. *O vinit dâns vreodată?* ALR II 3 111/95, cf. ALR I/II h 183, ALR SN VI h 1 656, ib. h 1 658/192, ib. h 1 662/682.

b) (Aşezat după predicate exprimate prin verbe de declaraţie sau în propoziţii incidente, are rolul de a marca insistenţa asupra autorului acţiunii sau de a evita repetarea acestuia) *O, şopteşte-mi – zice dânsul – tu cu ochii plini d-eres Dulci cuvinte ne-nţelese, însă pline de-nţeles.* EMINESCU, O. I, 82. *Mi-am pierdut cumpătul, îşi zise dânsul cu amărăciune.* REBREANU, P. S. 298. *Bietul meu Jeannot! exclamă dânsa.* EFTIMIU, N. 50. *Până atunci, cum zice dânsa, ne-o coace.* ARGHEZI, C. J. 32. *Agapia îl prigonea* [pe Mitrea]. *Zicea dânsa: Mai bine îl fătam mânz şi-l mânca un lup.* SADOVEANU, O. XVII, 171.

c) (Însoţit de „şi" adverbial, cu funcţia de reluare a subiectului) *Toţi arhiereii lumei şi dânşii sânguri trăbue să se chiame la sobor şi să hotărască dogmele credinţii, lăsând pre toţi ceilalţi afară, veri clirici, veri mireni.* MAIOR, S. I, 34. *Şi nu că o iubesc pentru altceva, căci şi dânsa este o muere ca toate celelalte, ci numai pentru credinţa şi cinstea ei, lucru cel mai scump din lume la o nevastă cu bărbat.* GORJAN, H. IV, 81/18. *Ioana plângea şi dânsa.* ODOBESCU, S. I, 8. *Ei vor aplauda desigur biografia subţire Care s-o-ncerca s-arăte că n-ai fost vrun lucru mare, C-ai fost om cum sunt şi dânşii.* EMINESCU, O. I, 134. *A murit şi dânsul.* MOROIANU, S. 7.

2. (La genitiv şi dativ; înlocuieşte numele unui atribut sau al unui complement indirect) *Crescând extensia vreunui concept scade intensia dânsului, şi scăzându-i intensia, îi creşte extensia.* EMINESCU, O. XV, 569. *Urmează ca doamna ministru să descâlcească ţiele urât încurcate de predecesorii dânsei.* RL 2005, nr. 4 503. □ *I-am dat dânsului.*

3. (La acuzativ; precedat de diverse prepoziţii, înlocuieşte numele unui complement indirect sau circumstanţial sau al unui atribut) *Că de la Dumnedzeu e mila multă, de la Dins mântuirea.* PSALT. HUR.[2] 198. *Intrămu în casa lui Filipu ... şi lăcuimu la dinsu.* COD. VOR[2]. 254. *Eu scoşu de la densu spata şi tăiaiu capul lui.* PSALT. 309. *Atunce aduseră la dâns prunci.* EV. SL.-ROM. 71[r2]/12–13. *Ceia ce cădea la Dinsul, iară-i priimiia şi bunătatea le da.* CORESI, EV. 405. *Şi de la El ce vrem ceare priimi-vrem de la Dinsul.* id. L. 198/5. *Cine e al Domnului vinie către mine. La Dinsu se strinseră derept însă toţi feciorii.* PO 289/11. *Se strânsără la Dâns gloate mari din Galilei.* VARLAAM, C. 258. *Câte temniţe am, toate sunt pline de dânşii.* URECHE, L. 62. *Orcine va cumpăra lucru de furat şi-l va da stăpânului a cui au fost, acela nu poate să-ş mai ceară banii de la dăns.* PRAV. 68. *Să-l aşteapte până într-un an, şi atunce să se cunune ... cu dânsa.* ib. 168. *Îngerul Domnului veni la dinşi şi slava Domnului străluci pregiur ei.* N. TEST. (1648), 67[v]/33, cf. MARDARIE, L. 277/20. *Frumos dar a lui D[u]mn[e]zău iaste a şti în limbi, numai să viiaze cu dinsele ca să înţeleagă şi alţii.* PSALT. (1651), III[v]/12. *Tu, acum ce vii la dinsile?* M. COSTIN, O. 316. *Şi aflând pre Ieremiia zăcând gios, rumpsără hainele pre dânşişi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 107[v]/2. *Va râde Domnul de dânşii.* id. PS. 14/6. *Din purcederea lor din ţară tot gâlcevi şi certi între dânşii au fost.* IST. Ţ. R. 17. *Şi s-au strânsu toată boierimea la dânsul şi oastea, ca puii de potârnichi.* NECULCE, L. 54. *Leul ... şi Vulturul ... după a firii sale simţire aşe să cunoscură, precum mai tari, mai iuţi şi mai putincioasă dihanie decât dânşii alta a fi să nu poată.* CANTEMIR, I. I. I, 29. *Să se mute de pre dânsa patimile.* ANTIM, O. 4. *Aciastă sf[â]ntă şi dumnezăiască carte este întru legătura sa M[o]l[i]tv[e]nic şi dumnezeieştile Leturghii – am făcut pe dinsa un sărindar* (a. 1730). IORGA, S. D. XIII, 141. *Atunci să-i leage şi pe dânşii înlăuntru pe câte unul.* PRAV. COND. (1780), 52. *Să isprăviască pentru dânşii lucrul acesta.* AŞEZ. 5/30. *Din dânşii aleasă doisprezeace Apostoli.* ŞINCAI, C. 23/4. *Tragem o leniie ... deci scriiem supt dânsa divizorul.* ARITM. (1805), 43/19. *Hârtia e răbdătoare, căci pe dânsa poţi scrie ce vrei.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 73. *Când gârla se află între doi sau mai mulţi stăpâni, atunci fieşcare dintre dânşii stăpâneşte partea gârlii cât ţine de la mal până în mijlocul ei.* LEGIUIRE, 6/27. *Mentor îl prinse de mână pornind cu dânsul către ţărmurii mării.* MAIOR, T. 189/6. *Frunzele* [cânepii] *le întrebuinţează pentru deşteptarea desfătării şi a bucuriei, şi de multe ori se îmbată de dânsele.* CULT. C. 14/16, cf. LB. *Ne învoim cu dânşii asupra pronunţaţiei lui u, j şi o.* HELIADE, PARALELISM, I, 4/5. *Căsătoria este legătura cea mai tare şi mai sfântă care uneşte două*

ființe între dânsele. MARCOVICI, D. 159/14. *Partea cea mai mare a nației ajunse, cu încetul, a se obicinui a suferi, căci nu cunoștea altă soartă mai bună pentru dânsa.* F. AARON, I. II, 7/17. *De nu mă vei duce la împăratul, eu îndrăznesc sângură a mă înfățișa la dânsul.* GORJAN, H. I, 21/23. *Nu vrem să ne punem mintea cu dânșii.* CR (1839), 22^2/9. *Am alcătuit această carte spre a mă sluji de dânsa.* MEȘT. MOȘ. 7/14. *Hronografurile Moldaviei ... nu se potrivesc nici cu autorii streini, nici macar între dânsele.* IST. M. XVI/14. *Unde a fost paza mai mare, acolo a fost și boala mai ră, și cine fugea de dânsa mai mult, pe acela îl apuca mai degrabă.* C. VÂRNAV, H. 40/5. *Se dă nume aliage la combinațiile metalelor între dânsele.* MARIN, PR. I, XIX/31. *Cucoana Caliopi a primit tustrele răvașele și a rămas încântată de dânsele.* C. NEGRUZZI, în PR. DRAM. 471. *Eșii împreună cu dânsul afară din bariera Podului Mogoșoai[i].* PELIMON, I. 5/21, cf. BĂLĂȘESCU, GR. 58/11, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Poporu-mpregiuru-i trist, cu-nfiorare, La el se uita ... Și-ncet lângă dânsul își șoptia.* ALECSANDRI, O. 72. *Să încredințăm pe români că aceste elecții sunt pentru dânșii o încercare la care îi supune Europa.* BOLINTINEANU, în PLR I, 174, cf. LM. *Acel pământ e pentru dânsul un obiect sfânt de adorație.* ODOBESCU, S. I, 25. *Baiazid privind la dânsul, îl întreabă cu dispreț.* EMINESCU, O. I, 146. *A iubi era ceva necunoscut pentru dânsa.* GANE, N. I, 17. *Numai iaca găsește o punguță cu doi bani ... o și ia în clonț și se întoarnă înapoi cu dânsa spre casa moșneagului.* CREANGĂ, O. 20. *Înaintea tribunii, cu spatele spre dânsa, alegători, cetățeni, public.* CARAGIALE, O. VI, 128. *Ana ... dormea ca un copil îmbăiat lângă dânsul.* SLAVICI, O. I, 117. *Zărind un cal ... se duse la dânsul.* ISPIRESCU, L. 3. *Nu știa cum să umble mai cu binișorul pe lângă dânsul.* id., în SNOAVA, II, 24, cf. DDRF. *Piatra se află în dreapta bisericii; abia se cunoaște, pe dânsa, câte o urmă de slove.* IORGA, C. I. I, 6, cf. TDRG. *Trăgea furios după dânsul, de funia boilor, un car învârfuit.* CHIRIȚESCU, GR. 170. *Expresul pieri în întunericul nopții, ducând cu dânsul parcă o parte din mine.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 18. *Nu-și putea da seama ce se petrece cu dânsul.* AGÎRBICEANU, A. 52. *Mă sileam a-l face să priceapă că numai pentru dânsul făceau cânii atâta gălăgie.* HOGAȘ, DR. I, 2, cf. IORDAN, G. 128. *Cu cât se răceau legăturile între dânșii, cu atât învățătorul simțea mai mult amenințarea.* REBREANU, I. 83. *Am rupt orice legătură cu dânsa.* IBRĂILEANU, A. 33, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Între dânșii exista o veche complicitate.* C. PETRESCU, C. V. 15. *Luaseră cu dânșii vreo câteva găini.* POPA, V. 13. *Pavel Nour sta în mijlocul ogrăzii, cu Alexandru lângă dânsul.* SADOVEANU, O. I, 11. *Lua totdeauna cu dânsul pe câte un nepot.* MOROIANU, S. 21. [Limba] *adusă să vibreze sub pana sa, cu accente necunoscute până la dânsul.* VIANU, A. P. 264, cf. SCRIBAN, D. *Totul nu e de dânsul* [de Homer] *în invențiune; dar fără el, nimic nu ar fi în redactarea de față* [a Iliadei și Odiseei]. BRĂTIANU. T. 25. *S-a scris mult despre această ... lucrare ... s-au făcut chiar broșuri după dânsa.* BĂCESCU, PĂS. 15. *Au putut cei de o seamă cu mine, muncitori și canoniți ai ideii, să se lepede de prizonierul tău, să-l alunge dintre dânșii.* ARGHEZI, B. 16. *Te invit să ai grijă de dânsul.* CĂLINESCU, E. O. II, 44. *De uitat, te uiți la dânșii.* TUDORAN, P. 162. *A intrat și s-a apropiat de dânsul.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 1, 19, cf. ALR SN V h 1 442. *Cine-n lume s-o aflat Ură-ntre dânșii o țipat.* RETEGANUL, TR. 30. *Tabachera o scosai, Tabac din dânsa luai.* PĂSCULESU, L. P. 159. *Te spăimânți de dânsu.* BÎRLEA, L. P. M. I, 17. *Maica mi-a făcut ochii Să mă stâmpăr cu dânșii.* FOLC. TRANSILV. II, 103. *Apoi calul că-l lua Și pe el încălica, Drumul mare c-apuca. Poterașii-ncremenea, După dânsul lung privea.* BALADE, II, 346. *Măduva la toți sugea, Lumea de dânsa fugea.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 222. (Învechit, rar; fără prepoziție, înlocuiește numele unui complement direct) *Și nu credzură jidovii dinsu c-au fost orb și veade.* VARLAAM, C. 121. ✧ (Învechit și regional; în construcții prepoziționale cu valoare de dativ) *Tremise la dinși mănăia cu băsăul său.* PSALT. HUR. 66^v/5. *Domnul auzi-mă-va când voiu străga către Dănsul.* PSALT. (1651), 5^v/14. *Au stătut strigând către dânsa unele ca acestea. Bucură-te prin care răsare bucuria.* GRECEANU, Î. 8/27. *Nu ceareți de la dânșii mai mult decât ce sânt ei în stare a face.* PETROVICI, P. 307/13, cf. ABEȚEDAR, 29^2/5. *Pasărea cea albă-ndată Către dânșii se arată.* ALEXANDRESCU, O. I, 223. *De mama lui Tănislav da Și către dânsa-mi grăia.* PĂSCULESCU, L. P. 244. ✧ (Învechit, rar; în construcții prepoziționale cu valoare de genitiv) *Au început a bate cetatea și au bătut pregiur dânsa trei săptămâni.* URECHE, L. 102. ✧ (Învechit, rar; fără prepoziție) *Ruga-se-vor dinsul în toate dzile și-l vor blagoslovi.* PSALT. HUR. 62^r/2-3. *Într-aceaia vreame vădzu Iisus pre Nathanail viind către sine și grăi dins: „Acesta cu adevărat iaste izrailtean".* VARLAAM, C. 31. ✧ (La dativ și acuzativ, reluat sau anticipat prin formele neaccentuate ale pronumelui personal „el", „ea") *Graba au pripit, de l-au ucis pre dâns în locul aceluia.* PRAV. 84. *Și o văzură boiarii lui Faraon și o lăudară pre ea către Faraon și o aduseră pre dânsa lui Faraon.* BIBLIA (1688), 8^2/30. *Au aședzat să-l puie pe dânsul leșii craiu.* NECULCE, L. 59. *Înțeleptul ... lasă lumea mai nainte de a-l lăsa pre dânsul lumea.* PILDE, 10/7. *Ei să numesc părinții patriei pentru că ei poartă grijă pentru subdații lor și îi apără pre dânșii.* OBRADOVICI, D. 23/13. *O vicleană politicească vedeare l-au amăgit pre dânsul* [Napoleon] *să creadă cum că el în Moscovia va dictălui.* MANIFEST (1813), 11/19. *Pre dânșii, dacă nu voesc, nu-i ascultă.* PETROVICI, P. 2/5. *Să ceară ca să-l întărească pe dânsul de prinț.* F. AARON, I. I, 207/14. *Densului îi era urât numai de trufia cea aristocratică.* BARIȚIU, P. A. II, 31. *Atâta pe dânșii adeseori îi mâhnea, Că un prunc spre mângâiere din trupul lor nu avea.* PANN, E. I, 2/7. *Sunt sprintenă ca vântul, pe dânsu-l vreu de mire.* ALECSANDRI, POEZII, 142. *Și de s-ar putea pe dânsa cineva ca să o prindă, Când cu ochii mari, selbateci, se privește în oglindă.* EMINESCU, O. I, 80. *Oricât s-ar întinde gustul de citit românește, pe dânșii nu-i va cuceri niciodată!* VLAHUȚĂ, în PLR II, 10. *Vremea a adus-o și pe dânsa în drumul vieții mele.* IBRĂILEANU, A. 187. *Pe dânșii de la asistența tehnică ar trebui să-i mai ... asiste câte cineva.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 329, cf. ALR I 295/160. ✧ (În comparații) *Nu-i atâta de mare păcatul, căci că-i om deopotrivă ca și dâns.* VARLAAM, C. 27. *Dezeartorii se pedepsesc în public ... pentru ca să se spăimânteaze și alții și să se teamă a lucra ca dânșii.* D. SUP. 51/9. *Și voi* [florilor] *treceți ca dânsul* [omul], *dar nu vă împărtășiți din dureri.* MARCOVICI, C. 71/13. *Mai toți suntem spirite universale, ca Pralea, și, ca dânsul, bărbați geniali.* MAIORESCU, CRITICE, 52. *Umbra ei, ce ca și dânsa stă în rugă-ngenunchiată.* EMINESCU, O. I, 51. *Am asigurat-o ... că nu țin la nimeni atât de mult ca la dânsa.* IBRĂILEANU, A. 85. *Versul meu L-o duce poate vreun cântăreț până la tine, Iar tu – Cântându-l ca și dânsul, ... Te vei gândi la adorata în cinstea căreia fu scris.* MINULESCU, VERS. 78. *Zice că el e cel dintâi lucrător și altul nu mai este ca dânsul pe lume.* SADOVEANU, O. XXI, 468. *Ești departe de a fi frumos ca dânsul, dar asta poate fi în avantajul dumitale.* VINEA, L. I, 270. *Mult mă-ntreabă cucuțu De ce n-am glas ca dânsul?* FOLC. TRANSILV. I, 482. ✧ L o c . a d v . (Învechit și popular) **Ca pe dânsul (sau ca pe dânsa)** = strașnic (**1**), grozav. *Spuind el prietenilor săi cum au umblat cu dânsul ... l-au râs ca pre dânsul.* BĂRAC, T. 57/12. *Trântește baba în mijlocul casei și-o frământă cu picioarele, și-o ghigosește ca pe dânsa.* CREANGĂ, P. 13. *Ercule ... Chemă pre Diomede la luptă, îl răpuse pre el și îl dete iepelor de-l mâncară ca pe dânsul.* ISPIRESCU, U. 48, cf. DEX.

II. Subst. **1.** S. m. și f. (Popular) Soț[1] (**2**), soție (**3**). *Să știi că dânsu-al meu e supărat!* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 103, cf. DL, DEX.

2. S. f. (Eufemistic, în credințele populare, mai ales prin Mold.; la pl.) Iele. *Stăi pe loc, ce, te-au apucat dânsele?* CONTEMPORANUL VII_2, 10, cf. BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W. *Dânsele sau ielele, spun babele, sunt foarte rele. Au putere de a lua cuiva mințile ... să-l facă din om neom.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 64, cf.

ȘĂINEANU[2], CANDREA, F. 158. *Ielele se mai chiamă și Nemilostive, Dânse.* PAMFILE, DUȘM. 260. *Zânele nu se numesc numai Rusalii, ci și ... Dânse.* id. S. V. 24, cf. DR. IV, 823. *Ielele. De dânsele se descântă.* BUJOREAN, B. L. 87, cf. H III 134, IV 91, ALR II 5 791/514. *Dânsele sau Ielele îs tot una.* FOLC. MOLD. I, 459.

3. S. f. (Popular; și în sintagma *de dânsele*) Boală (reumatică) despre care se crede că este provocată de iele. Cf. CHIRIAC, 167, DDRF, GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 64, id. ib.158, BIANU, D. S. 267, JAHRESBER. XIX–XX, 21, cf. 48. *Femeile știutoare din Bucovina spun că această plantă este bună pentru boala: „De-dânsele".* PANȚU, PL. 87. *„De dânsele" se numește un morb în feliul reumatismului, însă, după cum spune poporul, e cu mult mai periculos, fiindcă se întinde peste tot corpul.* MARIAN, D. 91. *L-au întâlnit ... Elele cu săgetături și cu ... de Dânsele.* PÂRVESCU, C. 80, cf. PAMFILE, B. 26. [Aliorul] *era folosit la „de dânsele", însoțite de dureri de mâini și de picioare, adeseori de răni pe tot trupul bolnavilor.* BUTURĂ, EB. I, 27, cf. H III 273, IV 268, VI 11, X 72, 483, XII 380, com. din STRAJA – VICOVU DE SUS, ALR II/I h 127.

4. S. f. (Bot.; prin Mold. și prin Bucov.; și în sintagma *de dânsele*) Numele unor plante erbacee folosite în medicina populară pentru tratarea bolii „de dânsele", v. d â n s u l **(II 3)**: **a)** *Equisetum palustre.* Cf. BORZA, D. 64; **b)** *Geranium phaeum.* Cf. PANȚU, PL. 87, BORZA, D. 76, H X 20, 67, ALR II 6 323/537.

5. S. m. (Popular; eufemistic) Lup (*Canis lupus*). *Românul din toate unghiurile țării, când e nevoit să vorbească de lup ... zice: dânsul, pădurarul sau hoțul.* CANDREA, F. 263.

– Pl.: *dânșii, dânsele.* – Gen.-dat.: *dânsului, dânsei.* – Și: (învechit) **dínsul, dínsa,** (învechit) **dénsul, dénsa, dânșuși** pron. pers.

– **De[1] + însul.**

DÂNSUȘI pron. pers. v. **dânsul.**

DÂNTÍST s. m. v. **dentist.**

DÂPĂ prep. v. **după.**

DÂPLĂ[1] s. f. (Prin sud-estul Transilv.) Loc scufundat în raport cu cele învecinate. Cf. DENSUSIANU, Ț. H.

– Pl.: *dâple.*

– Et. nec.

DÂPLĂ[2] s. f. (Prin nordul Transilv. și prin Bucov.) Murdărie (atârnând în țurțuri) pe părul oamenilor sau al animalelor. Cf. PAȘCA, GL. ✦ P. e x t. Persoană (mai ales femeie) cu părul unsuros, neîngrijită. Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS.

– Pl.: *dâple.*

– Et. nec.

DÂPLĂU s. m. (Regional) Om neîngrijit, neglijent. Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS.

– Pl.: *dâplăi.*

– **Dâplă[2]** + suf. *-ău.*

DÂPLÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Bucov.; complementul indică părul de pe cap) A unge cu grăsime prea multă; (complementul indică pereții casei) a unge cu lut prea gros, neregulat; p. e x t. a mânji (2). Com. din STRAJA– VICOVU DE SUS și din VICOVU DE SUS.

– Prez. ind.: *dâplesc.*

– De la **dâplă[2].**

DÂPLÍT, -Ă adj. (Prin Bucov.; despre oameni) Cu părul uns prea gros. Com. din VICOVU DE SUS.

– Pl.: *dâpliți, -te.*

– V. **dâpli.**

DÂPLÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre oameni) Neîngrijit, neglijent. Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS, cf. MDA.

– Pl.: *dâploși, -oase.*

– **Dâplă[2]** + suf. *-os.*

DÂR interj. (Mold.; de obicei pronunțat cu „r" prelungit, adesea cu valoare verbală) Cuvânt care imită zgomotul produs de o căruță în mișcare sau vorbirea repezită a cuiva. *Dârrrr! Haide, haide, haide, dăi, dăi, dăi ... S-a pornit moara.* ALECSANDRI, T. 1 658. ✧ E x p r. **Dâr la deal, dâr la vale** (sau **dâr într-o parte, dâr într-altă parte**) = a încerca de mai multe ori în direcții diferite. *Un flăcău tare bogat o pornit să să-nsoare. Dâr la deal, dâr la vale, dâr într-o parte, dâr într-alta, se duce într-un sat la un om ... care avea două fete.* ȘEZ. VII, 65. ✧ C o m p u s : **dâr-mâr** subst. = harabaură. Cf. CIHAC, II, 573.

– Onomatopee.

DÂRÁ vb. I v. **dârî.**

DÂRÁICĂ s. f. (Regional) Loc într-o pădure, de unde se dau lemnele la vale (Vârtopu – Târgu Jiu). Cf. CHEST. IV 30/846.

– Pl.: *dâraice.*

– Cf. d â r â i a l ă .

DÂRĂ[1] s. f. **1.** Dungă îngustă și continuă lăsată pe pământ, pe zăpadă, pe iarbă, pe apă, în aer etc. de un obiect târât sau tras ori de curgerea unui lichid, de grăunțe vărsate, de cenușă etc.; urmă (**1**); (regional) dârâitură. Cf. VALIAN, V. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Curgea o dâră lungă de sânge pământean.* ALECSANDRI, POEZII, 225, cf. COSTINESCU, CIHAC II, 96, LM. *Făt-Frumos, ... luându-și buzduganul de-a umăr, merse mereu pe dâra trasă de piuă.* EMINESCU, P. L. 7. *Ei se luase după dâra de mălai ce o presărase fata.* ISPIRESCU, L. 334. *Pe brațul Nataliei se vedea o dâră de sânge.* D. ZAMFIRESCU, R. 172, cf. ALEXI, W. *O dâră de sânge de la copcă până la cellalt mal și în capătul potecii iepurele se sbătea în gura copoiului.* LUC. II, 381, cf. ȘĂINEANU[2]. *Dihania dispăru sub unde, ... lâsând în urmă o dâră de sânge.* CHIRIȚESCU, GR. 56, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ieși, clătinându-se ca un beat, cu fața scofâlcită și cu dâre de sânge pe mustăți și pe bărbie.* REBREANU, R. I, 112. *Și bricul alb Sfâșie-n două covorul apelor albastre, Lăsând în urma lui o dâră de spumă creață.* MINULESCU, VERS. 15. [Călărețul] *n-a lăsat în urmă decât o dâră de sânge.* CAMIL PETRESCU, U. N. 320. *Un melc își târa casa rotundă în spinare, însemnând drumul cu o dâră argintie.* C. PETRESCU, R. DR. 156. *Sângele i se prelinsese pe bărbie și se scursese, în dâre subțiri, pe gât.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 294. *Pe drumul străbătut de dânșii, dârele de sânge erau neîntrerupte.* COCEA, S. II, 121. *Sudoarea rece ... se amesteca cu dârele de lacrimi.* POPA, V. 158. *Acest conviv ... lăsa dâre de glod pe covoare.* TEODOREANU, M. II, 99. *Dârele de ceață, ca niște șerpi, ... Se duc pe nesimțite și curg în depărtare Cu apele la vale.* VOICULESCU, POEZII, I, 64. *Îmi place să privesc printre gene, la suprafața apei, dâra sclipitoare lăsată de învârtirea helicelor în mers.* BART, S. M. 36, cf. SCRIBAN, D. *Lăsau dâre de fum negru în urma vapoarelor.* STANCU, R. A. II, 62. [Minerii] *au un mers obosit, greoi, un fel deosebit de a-și târî bocancii, din care, la fiecare pas, rămâne, pe mozaicul sălii, o dâră de cărbuni.* BOGZA, V. J. 48. *Îmi aduc aminte de bordul lui înalt de metal, prelins cu dâre de rugină.* CONTEMP. 1953, nr. 356, 6/6. *Dâra de ceață ... poate fi înregistrată fotografic.* SANIELEVICI, R. 73. *Praful se încrustase în dâre cenușii în parchetul mișcător și nesigur.* VINEA, L. I, 323. *Pe mâini comisarul are încă o dâră de sânge subțire.* V. ROM. mai 1957, 27. *În tribord ... se zări o dâră de fum.* TUDORAN, P. 185. *Își aruncă ochii la dâra înspumată.* id. ib. 181, cf. DL. *În urma cailor rămânea o dâră lungă de praf.* BARBU, G. 64,

cf. MIHĂILĂ, Î. 55. *Un avion ... zbura destul de jos peste câmp, târând după el dâre de fum.* BĂNULESCU, I. 81, cf. DEX. *Într-o iarnă se făcuse într-un sat o dâră pe o uliță, pe unde se dădeau copii cu săniuțele.* SNOAVA, III, 612, cf. ALR I 814/9, 932, ALR SN III h 865. *Și pe unde că mergea Dâră pe pământ făcea.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 101. ✧ (Prin analogie) *Dâra neagră a brazdei se deapănă de la un capăt la altul al lanului ca pe un mosor.* GÂRLEANU, L. 38. *Lăsase pe urma ei o dâră de miros de aer, pe care nasul Pisicuții, cu mult mai priceput decât al meu, o descoperise.* HOGAȘ, M. N. 94. *Și toți munții, pleșuvi, printre dârele de pășune și verdeață, par frământați din miez de pâine de secară.* ARGHEZI, C. I. 56. *Erau palizi amândoi, cu fețele încadrate într-o dâră de barbă nouă.* VINEA, L. I, 214. ✧ Fig. *Roza Lang lăsase o dâră de tristețe în sufletul lui Titu.* REBREANU, I. 271. *În urma lor rămase o dâră grea de tăcere.* id. P. S. 57. *Dâră măreață, dâra de fapte, Dureze punte peste zi și noapte.* VOICULESCU, POEZII, I, 265. *Apele lui* [ale Oltului] *trag în lungul pământului dâra adâncă ... a unui ireversibil destin.* BOGZA, C. O. 11. ✧ Expr. (Regional) **A umbla în** (sau **de**) **dâra cuiva** sau **a ceva** = a fi preocupat de cineva sau de ceva. *Copilul ... vede pe mama umblând de dâra mâncării.* MARIAN, NA. 346. *N-am îmblat niciodată în dâra fetelor.* REV. CRIT. I, 75, cf. SIMA, M. 183. *Ioniță ... umbla și el în dâra însuratului.* AGÎRBICEANU, S. 619. (Prin Transilv.) **A umbla în** (sau **de**) **dâra cuiva** = a se strădui să fie (sau să se facă) pe placul cuiva. *Dumitru ... ziua, prea umbla în dâra ei.* AGÎRBICEANU, S. 463, cf. TODORAN, GL. 13, MAT. DIALECT. I, 67. (Prin nord-vestul Munt.) **A (o) da-n dâră** (sau **a-i lua dâra**) = **a)** a descoperi cauza. Cf. UDRESCU, GL.; **b)** a găsi soluția id. ib. (Familiar) **A face dâră prin barbă** = **a)** a începe o acțiune. Cf. RĂDULESCU-CODIN, DL, DEX; **b)** a stabili un lucru (rău), a crea un precedent. *Să nu se facă dâră prin barbă.* SADOVEANU, O. XV, 372, cf. DL, DEX, ZANNE, P. II, 12. (Cu schimbarea construcției) *Unchiașul nu se lasă prin barbă să-i faci dâră.* MACEDONSKI, O. II, 67. ✦ Urmă lăsată de ființe (mai ales de animale) în timpul deplasării. *Iepurele fricos și vulpea vicleană ... se silesc a-și minți gonacii și a încurca dâra lor printre tulpinele despuiete.* ODOBESCU, S. III, 41. *Mi-ar place să străbat ... luncile cu richită, după umbra dârei de mistreț.* id. ib. 77. *Un copoi ... adulmecă dâra vânatului.* C. PETRESCU, A. R. 101, cf. DL. *Să iei dâra Oilor Până-n calea Furilor.* TEODORESCU, P. P. 515. ✦ P. ext. Șir (**A I 1**). *Adânc străbate-n gloată fulgerătorul voievod, lăsând dâră de morți pe unde trece.* VLAHUȚĂ, R. P. 24, cf. CADE. ✧ Fig. *Rusul, când intră în țară, își lasă dâră de bani.* CONTEMPORANUL, VII_2, 11. *Cei 90 fr[anci] pierduți* [la joc] *îi răsăriră înainte, cu o dâră de mizerii după dânșii: chiria casei, birtul.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG. ✦ (Prin Ban.) Potecă. Cf. ȘEZ. XXXI, 82.

2. Fascicul luminos; rază (**1**). *Prin dâra de lumină se vede o umbră înaintând cu pași grăbiți.* CARAGIALE, O. II, 50. *Pe ulițele satului începură să se vadă dâre de lumină.* AGÎRBICEANU, L. T. 239. *O dâră de raze albe scânteia pe crucea udată de furtună.* REBREANU, P. S. 191, cf. CADE. *Prin ușa întredeschisă, pătrundea, în odaia lui Mircea, dâra verde a lămpii.* TEODOREANU, M. II, 59. *Iazul este neclintit ... c-o dâră de lumină albă din fund până la mal.* SADOVEANU, O. I, 379. *Pe-o dâră de lumină, înaintăm prin foi, prin aur răvășit, prin brumă fină.* BLAGA, POEZII, 373. *Vâlvătăile focurilor repezeau dâre de lumină până peste valurile, acum domoale, ale fluviului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 173. *Un meteor se aprinse, ... lăsând o dâră de lumină.* BENIUC, M. C. I, 439. *Baron a plecat pe fascinanta dâră argintie răspândită de lună deasupra apelor.* TUDORAN, O. 430, cf. DL. *Când soarele putea să răzbată printre ramurile de sus, dâra lui aurie poleia trunchiurile albe și arunca bănuți de lumină.* V. ROM. septembrie 1958, 11. *Policandrele licăreau ... poleind curtea cu dâre galbene.* BARBU, PRINC. 32, cf. DEX. ✧ Fig. *I se păru că în minte i s-a deschis, deodată, o dâră luminoasă.* REBREANU, I. 110. *În inima lui ... s-a furișat o dâră de soare.* POPA, V. 25. *Oamenii ... care au lăsat o dâră de lumină sau de zbucium în trecutul bogat al Bihorului.* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 5/2.

– Pl.: *dâre* și (învechit și regional) *dâri* (TDRG, SCRIBAN, D., ALR SN III h 865/784).

– Din v. sl. **дира**.

DÂRĂ[2] s. f. v. **dară[1]**.

DÂRĂÍ vb. IV v. **dârâi.**

DÂRĂIÁ vb. I v. **dârâi.**

DÂRĂPĂNÁ vb. I v. **dărăpăna.**

DÂRĂÚȘ s. n. v. **derdeluș.**

DÂRÂÍ vb. IV. Tranz. (Învechit și regional) A zgâria (**1**); p. ext. a sfârteca (**1**). *Deaca se întoarse Menelai den cale și nu-ș găsi muiarea ... puse scârbă mare și-și dâriia fața și-și rumpea hainele.* MOXA, C. 115. *Mărăcinii ceia ce dâriia sfintele icoane de în rădăcină-i zmulseră.* id. ib. 171, cf. PHILIPPIDE, P. 87, CADE, SCRIBAN, D., DA, CANDREA, Ț. O. 49, ARH. FOLK. VI, 295. ✧ (Într-un descântec) *Albață spurcată, ... Cu unghiile dârăiată.* ARH. FOLK. VI, 253.

– Prez. ind.: *dârâi* și *dârâiesc* (PHILIPPIDE, P. 87). – Și: **dârăí** (SCRIBAN, D., ARH. FOLK. VI, 295) vb. IV, **dărăiá, dăriá** (DA) vb. I.

– Din slavon. **дврати, держ**.

DÂRÂIÂLĂ s. f. (Regional) Urmă pe care o lasă un lemn târât sau oile în timpul pășunatului (Porumbacu de Sus – Avrig). Cf. CHEST. V/60. *M-am luat după dârâială și l-am găsit.* ib.

– Pl.: *dârâieli.*

– **Dârâi** + suf. *-eală.*

DÂRÂIETÚRĂ s. f. v. **dârâitură.**

DÂRÂITÚRĂ s. f. (Regional) Dâră (**1**). *Pe unde trecea, lăsa în urmă-i o dârâitură destul de adâncă.* MARIAN, ap. CADE.

– Pl.: *dârâituri.* – Și: **dârâietúră** s. f. CADE.

– **Dârâi** + suf. *-tură.*

DÂRÂȘTE s. f. (Regional) Brazda rămasă în urma plugului. Com. din ORAVIȚA.

– Accentul necunoscut. – Pl: ?

– **Dâră[1]** + suf. *-iște.*

DÂRÂT, -Ă adj. (Popular; despre iarbă, flori) Strivit (**1**). *Vede flori păscute, Unele păscute, Mai multe dârâte.* TEODORESCU, P. P. 91.

– Pl.: *dârâți, -te.*

– V. **dârî.**

DÂRBÓMNIC s. m. v. **dumbravnic.**

DÂRBÓRNIC s. m. v. **dumbravnic.**

DÂRD, -Ă adj. v. **durd.**

DÂRDÁLĂ s. f. (Regional) **1.** Persoană care vorbește mult și fără rost; flecar, slodob la gură, v. slobod (**9**); p. ext. om de nimic, v. nimic (**II**). *Căci nici noi nu suntem nește dârdale Sau ha dă pă urmă lăpădătură.* BUDAI-DELEANU, Ț. 85, cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D. *Măi, ce dârdală*

praf. BARBU, G. 64, *mai eşti! Nici nu laşi pe om să vorbească.* GANE, ap. TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Bat-o pustia sucală, C-a umblat ca o dârdală Şi mi-a făcut pânza rară.* MARIAN, NU. 351, cf. DEX, ŞEZ. XXX, 292, MAT. FOLK. 1 209, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. ✧ Expr. **A ajunge slugă la dârdală** = a ajunge într-o stare de decădere, a ajunge slugă la dârloagă, v. dârlog (**2**). *În satul lui era împărat, şi-aici a ajuns slugă la dârdală!* VLAHUŢĂ, ap. CADE, cf. DEX. ✧ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de") *Ce dârdală de om, vorbeşte gura fără el!* ŞEZ. XXIII, 45. ✦ Om bătrân şi neputincios (Costâna – Suceava). Cf. LEXIC REG. II, 125. ✦ Om mare şi greoi, matahală (Ţepu – Tecuci). Cf. LEXIC REG. II, 95. ✦ (Rar) Femeie care nu toarce bine. Com. din DRĂGUŞENI – PAŞCANI.

2. P. anal. Cal slab, bătrân şi neputincios; mârţoagă, gloabă. Cf. LB, GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU[2]. *Când am ajuns la moară, păştea dârdala pe-o corhană.* I. CR. IV, 253, cf. CADE, DEX, ŞEZ. II, 226, DR. V, 181, H XII 309, com. din FRATA – SĂRMAŞU.

3. P. anal. Căruţă, trăsură veche şi hodorogită; p. ext. obiect uzat, lipsit de orice valoare. Cf. COMAN, GL., com din STRAJA – VICOVU DE SUS, LEXIC REG. II, 125.

4. P. ext. Amendă ce se aplică celui ce face o pagubă cu calul, în holda cuiva. Cf. CADE, DA, PAŞCA, GL., com. din FRATA – SĂRMAŞU.

– Pl.: *dârdale.* – Şi: **dârdeálă** (H XII 309), **dârdolă** (COMAN, GL.), **dârdoálă** (DR. V, 181), **dărdálă** (LB) s. f.

– **Dârd(âi)** + suf. *-eală.*

DÂRDÁR s. m. (În dicţionarele din trecut) Arcaş. Cf. BARCIANU, V., ALEXI, W.

– Pl.: *dârdari.*

– **Dardă**[1] + suf. *-ar.*

DÂRDĂ s. f. v. **durdă.**

DÂRDĂÍ vb. IV v. **dârdâi.**

DÂRDĂIÁ vb. I v. **dârdâi.**

DÂRDĂRÁ vb. IV v. **dârdâi.**

DÂRDÂÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor) A tremura (**1**) foarte tare din cauza frigului, a fricii, a emoţiei etc. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Dârdâie din toate-ncheieturile.* CARAGIALE, O. II, 236. *Toţi căzură în genunchi afară de cel din urmă, căruia îi dârdâiau picioarele.* DELAVRANCEA, ap. TDRG, cf. DDRF. *În bordeie dârdâieşte serăcimea ghem în ţoale.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 514, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Când pe bolnav îl scutură frigurile, să-l aşeze cineva sub un pom pe o rogojină şi, pe când el dărdâie, să vină o femeie ... cu o vadră de apă ... şi s-o azvârle pe bolnav.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 70. *Un fior neînţeles îl făcu să dârdâie din toate mădularele.* LUC. VII, 8. *Îşi făcu cruce dârdâind şi începu a murmura frânturi de rugăciuni.* REBREANU, N. 225. *Îi dârdâiau şi braţele, şi picioarele.* id. P. S. 283, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Noi dârdâiam de frică.* STANCU, D. 271. *Sentinela dârdâia de frig.* CONTEMP. 1955, nr. 460, 3/4. *Altă dată n-aş vrea să mai dârdâi ca acum.* BENIUC, M. C. I, 415. *Lucu strângea din spate, luptând să nu dârdâie.* VINEA, L. II, 310. *Începu să se plimbe cu paşi repezi ..., dârdâind cam speriat.* TUDORAN, P. 523. *Dârdâia de parcă ar fi suflat crivăţul peste el.* PREDA, M. 315. *Mă trezesc şi eu dârdâind Şi baltă de năduşeală.* SORESCU, L. L. V, 147. *Condrat vrea să ... se ghemuiască. Îi e frig. Dârdâie.* BĂNULESCU, I. 12. *Dârdâie de frig sub un pled.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 18. *Am venit acasă, dârdâind de frig.* SBIERA, P. 100. *Frică mare o coprindea De dârdâia* [ca] *piftia.* ŞEZ. III, 214. *Nici n-am mai pomenit aşa prăpăd, românico, se văita ţiganul dârdâind ca apucat de boală.* SNOAVA, III, 287, cf. ALR I 92/359, 378, 554, 614, 746, 750, 940, ib. 1 258, ALR II/I h 87/705, 769. (Fig.) *Făcu pe Roma să dârdâie de frică.* F. AARON, I. I, 21/12. ✧ Tranz. fact. *Gerul îi dârdâia carnea şi oasele, oboseala o istovea.* REBREANU, I. 191. ✧ Refl. *Când merge pe drum, se dârdâie carnea pe Mariţa ca piftiile.* IOVESCU, N. 69. ✧ Refl. impers. *Se dârdâie bine aici.* BARBU, Ş. N. 42. ✦ (Despre dinţi) A produce un sunet caracteristic când se lovesc unii de alţii (ca o consecinţă a fricii, a frigului etc.); a clănţăni. Cf. LB. *Şi aşa tremurau de tare, de le dârdâiau dinţii în gură.* CREANGĂ, O. 116. *Îi dârdâiau dinţii în gură de frig.* MARIAN, S. R. II, 98. *Şi-i dârdâie dinţii şi-i galben perit.* COŞBUC, F. 30. *Rătăcirea-n care ajunsese comandantul chefului mă făcu să-mi dârdâie dinţii de frică.* MIRONESCU, S. 164. *Le dârdâiau dinţii din gură, într-o spaimă vecină nebuniei.* POPA, V. 270. *Dinţii-n gură-mi dârdâesc.* SBIERA, P. 282, cf. ALR II/I h 40. ✧ (Prin lărgirea sensului; despre oameni) *Dârdâesc din dinţi, mă vere, – Lasă-i mă, că-şi fac putere.* COŞBUC, P. II, 48.

2. (Despre pământ, ferestre etc.) A se cutremura, a vibra (**1**), a dudui; a tremura (**3**). *Neacşa ... joacă hora şi bătuta, brâul şi chindia, de dârdâie pământul.* CARAGIALE, O. II, 317, cf. DDRF. *Dârdără pământul de lume.* PAMFILE, J. III, 87. *Un flăcău ... începu să chiuie de dârdâiau geamurile.* REBREANU, I. 33. *Zgomotele variate ... ale marilor generatoare centrale, de care dârdâia pământul până la poartă, urzeau ... un tărăboi de infern.* ARGHEZI, S. XI, 103. *Geamurile dârdâiră de ropotul aplauzelor.* CAMILAR, N. I, 421, cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 8. ✧ Refl. *Să dârdâia şi ceru din ţâţînile lui.* ŞEZ. III, 81.

3. (Învechit şi regional; despre oameni) A trăncăni[1] (**2**); a bârfi, a bombăni. (regional) a dârlâi (**2**). *El tot spune, spune, spune, Dărdăesc cât de mult ... Iar eu casc şi nu-l ascult.* NEGRUZZI, S. III, 24. *Ce mai dârdâeşte guleratu cel de ciocoiu?* ALECSANDRI, T. 80. *Mereu cere cuvânt şi vorbeşte, dârdâieşte.* id. ib. 104. *Dac-ar şti el ... de unde-am pornit astă-noapte ... n-ar mai dârdâi degeaba asupra căişorilor mei!* CREANGĂ, O. 249. *Ce dracu aveai nevoe să dârdâeşti de cucoana mare şi de fata ta?* I. NEGRUZZI, S. VI, 14. *Bre, femeie, ce tot dârdâieşti degeaba?* SĂM. IV, 750. *Ce tot dârdâi acolo? N-am vreme să te-ascult.* TDRG, cf. ŞEZ. II, 226. ✧ (Glumeţ) *Eu dârdâind atâtea multe satire n-oi putea face pe fămeile noastre să să dăprinză la cetit mai mult decât la plimbat?* MUMULEANU, C. 43/10.

– Prez. ind.: *dârdâi* şi (învechit şi popular) *dârdâiesc.* – Şi: (învechit şi regional) **dârdăí** (NOVACOVICIU, C. B. II, 8), (învechit) **dărdăí** vb. IV, (regional) **dârdără, dârdăiá** (prez. ind.: *dârdâiez* ALR II/I h 40/334) vb. I.

– **Dâr** cu reduplicarea consoanei + suf. *-ăi.*

DÂRDÂIÁLĂ s. f. **1.** Faptul de a dârdâi (**1**); tremur (**1**), tremurătură (**1**), dârdâire (**1**), (rar) dârdoră (**1**), (învechit şi regional) dârdâitură (**1**). Cf. POLIZU. *Cum s-a arătat Negoiţă în prag, până să-l întrebe cineva ce şi cum, tânăra s-a potolit din dârdâială.* CARAGIALE, O. II, 237, cf. DDRF. *Glasul ţiganului avea dârdâieli, ca şi când l-ar fi pocnit peste beregată.* SĂM. IV, 409, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Femeia s-a pitit lângă vatră şi, trecându-i dârdâiala, mătuşa i-a dat o haină.* ARGHEZI, C. J. 231, cf. DL, DM, DEX, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

2. (Despre pământ, ferestre etc.) Vibraţie (**1**), cutremurătură, dârdâire (**2**), dârdâit, (regional) dârdâitură (**2**). *Nici în casă, nici afară, Ia aşa, o dârdâială* (Fereastra). PAMFILE, C. 23, cf. PASCU, C. 112.

3. (Învechit) Vorbărie inutilă, flecăreală. *Nu băga seama la toată dărdăeala, cumătre!* I. NEGRUZZI, S. VI, 11.

– Pl: *dârdâieli.* – Şi: (învechit) **dărdăiálă** s. f. DDRF.

– **Dârdâi** + suf. *-eală.*

DÂRDÂÍRE s. f. Acţiunea de a d â r d â i şi rezultatul ei.

1. Cf. d â r d â i (**1**). Cf. ALEXI, W., DDRF. ✧ F i g. *E prea uşor ca declamatorul, prin natura jucătoare a ritmului troheic, să cadă într-o dârdâire a picioarelor de viers.* EMINESCU, O. XIV, 320. ♦ Clănţănit. *Îi auzea repede şi înăbuşită dârdâirea dinţilor.* TEODOREANU, M. II, 221.

2. Vibraţie (1), cutremurătură, dârdâială (**2**). Cf. d â r d â i (**2**). Cf. DDRF. *În dârdâirea crâşmei, măsuţa le juca sub coate.* CAMILAR, N. II, 198.

– Pl.: *dârdâiri.*

– V. **dârdâi.**

DÂRDÂÍŞ s. n. v. **derdeluş.**

DÂRDÂÍT s. n. Dârdâială (**1**); zvâcneală (**2**). *Să fi văzut* [la horă] *îndoiala rotundă a trupului şi dârdâitul vinelor sprintene.* DELAVRANCEA, S. 55, cf. DDRF, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Măcar dârdâitul, şi tot este o muncă.* TUDORAN, P. 611, cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *dârdâituri.* – Şi: (învechit) **dârdăít** s. n. DDRF.

– V. **dârdâi.**

DÂRDÂITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care vibrează, care tremură (**3**). Cf. DDRF. ✧ F i g . *În viaţa popoarelor vin minute aşa de dârdâitoare ..., cugetări aşa de-nalte, că Napoleoni[i] rămân uimiţi.* JIPESCU, O. 3.

– Pl.: *dârdâitori, -oare.* – Şi: (învechit) **dărdăitór, -oáre** adj. DDRF.

– **Dârdâi** + suf. *-tor.*

DÂRDÂITÚRĂ s. f. **1.** (Învechit şi regional) Dârdâială (**1**). Cf. POLIZU, LM, DDRF. *Îl apucase o dârdâitură de-i clănţăneau dinţi-n gură.* UDRESCU, GL.

2. (Regional) Dârdâială (**2**). *M-am trezit în dârdâiturile geamurilor.* UDRESCU, GL.

3. (Învechit) Vorbărie inutilă, flecăreală; şovăială (**II 1**). *Da ori ba! Ce atâta dârdâitură.* I. NEGRUZZI, S. V, 273.

– Pl.: *dârdâituri.* – Şi: **dărdăitúră** s. f. DDRF.

– **Dârdâi** + suf. *-tură.*

DÂRDÂRĂ s. f. (Regional) Parte a morii nedefinită mai de aproape, probabil titirez (Ceahlău – Bicaz). Cf. DA, H X 424.

– Accentul necunoscut. – Pl: *dârdâre.*

– Cf. d â r d o r ă .

DÂRDÂÚŞ s. n. v. **derdeluş.**

DÂRDEÂLĂ s. f. v. **dârdală.**

DÂRDIÍŞ s. n. v. **derdeluş.**

DÂRDIÚŞ s. n. v. **derdeluş.**

DÂRDOÁLĂ s. f. v. **dârdală.**

DÂRDÓC s. n. v. **dârlog.**

DÂRDOLĂ s. f. v. **dârdală.**

DÂRDORĂ s. f. **1.** (Rar) Dârdâială (**1**). *Clănţănind ca în durdura frigurilor, a şuierat: – „Unde-i?"* POPA, V. 116. *Cu negri viermi plini de lumină vie, Animaţi de dârdore şi mişcări lente ... Am privit cu nepăsare La rana aceea urât mirositoare.* DIMOV, T. 159.

2. (Adesea precedat de prep. „în" şi urmat de determinări care precizează sensul) Activitate febrilă, preocupare deosebită şi urgentă, grabă mare; toi (**4**), zor[1] (**1**). *Toată ţara ... era-n picioare la capu tău, în dârdora războiului.* JIPESCU, O. 88. *În dârdora mutatului, sunt expulsat.* CARAGIALE, O. VII, 57. *Voinicul de românaş în dârdora luptei nu băgă de seamă ce se făcu al treilea zmeu.* ISPIRESCU, L. 123. *După cât am auzit ... e în dârdora însurătorii.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 181, cf. DDRF. *Era în dârdora însurătorii.* SĂM. I, 24. *I-a abătut de dârdora însurătorii.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 169, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG. *Ai intrat în dârdora însuratului.* PAMFILE, J. III, 8. *Acum întreg satul e-n dârdora fânului.* LUNGIANU, CL. 52, cf. RESMERIŢĂ, D. *Fiecare-şi avea zorul lui, fiind în dârdora culesului de vii.* AL. LUPULUI, P. G. 7, cf. CADE. *Joseph se află în mare dârdore de plecare.* C. PETRESCU, R. DR. 99. *Rasul, ferchezuitul ne-a umplut cu zorul şi dârdora lor câteva ceasuri bune.* VOICULESCU, P. I, 307. *Nu v-am spus eu că este în dârdora actelor?* P. CONSTANT, R. 129. *În dârdora jocului nimeni n-are vreme.* STANCU, D. 189, cf. DL, DM. *Mărgăritarul şi aurul vorbeau ... de ... dinţii lacomi ai jupâniţelor ţinute în dârdora măritişului.* BARBU, PRINC. 171. *În dârdora celei mai febrile creaţii, scriitorul nu-şi începea lucrul material până nu dădea o raită pe la orătănii.* IL noiembrie 1960, nr. 11, 65, cf. DEX. *Când a dat în dârdură să moară i-a adus un duhovnic să-l spovedească.* GRAIUL, I, 202, cf. CIAUŞANU, V. *A intrat în dârdora-nsuratului.* ARH. OLT. XXI, 263, cf. LEXIC REG. II, 36, UDRESCU, GL. ✦ Perioadă la femele în care se manifestă dorinţa naturală de a se împerechea; călduri. *Are Tinculina ... o căţeluşă în dârdoră ... M-am făcut codoş de câini.* M. I. CARAGIALE, C. 18.

3. Necaz (1), încurcătură, păţanie, frică. *Ştiu că am tras o durdură bună căutându-te.* CREANGĂ, P. 268. *Am încăput într-o dârdoră.* I. CR. IV, 306. *S-a întâmplat o durdură mare, de-a fost omorât un negustor.* POPA, V. 262, cf. DEX, ŞEZ. IX, 150. *L-o trecut o dârdoră, da a scăpat.* ŞEZ. XXIII, 45. ✦ (Regional) Pricină (**2**), ceartă, neînţelegere. Cf. COSTINESCU. *Am o durdură cu el.* PAMFILE, J. II, 143.

4. (Regional) Afacere; scop[2]. Cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 9. *Ce cauţi pe la noi? – Umblu în dandora procesului.* Com. din ORAVIŢA. ✧ E x p r . (Învechit şi regional) **A da** (sau **a umbla**) **în dârdora cuiva** = a da de cineva, a găsi urma cuiva cu care are anumite probleme; a urmări pe cineva. Cf. COSTINESCU. *Că în dârdora Ungureanului am umblat eu.* AL. LUPULUI, P. G. 165.

– Pl.: *dârdori* şi (rar) *dârdore.* – Şi: **dârdură, dâldoră** (COSTINESCU, DEX[2]), **dúrdură,** (rar) **dârdore,** (regional) **dándoră, dándură** (NOVACOVICIU, C. B. II, 9, LEXIC REG. II, 36), **dóldoră** (UDRESCU, GL.) s. f.

– Din bg. **дърдоря.**

DÂRDORE s. f. v. **dârdoră.**

DÂRDURĂ s. f. v. **dârdoră.**

DÂREÁ s. f. v. **derea.**

DÂRG s. n. v. **drâglu.**

DÂRGĂ s. f. v. **drâglu.**

DÂRGEÁUĂ s. f. v. **dârjală.**

DÂRGLĂ s. f. v. **drâglu.**

DÂRGOÁLĂ[1] s. f. (Prin vestul Transilv.; în expr.) **A se da de-a dârgoala** = a se rostogoli. Cf. ALR I 367/59, ALR SN V 1 434/64.
– De la **dârgoli.**

DÂRGOÁLĂ[2] s. f. v. **dârlog.**

DÂRGOLÍ vb. IV. R e f l . (Prin Transilv.) A se rostogoli (**1**). Cf. PRIBEAGUL, P. R. 56. *Când se dârgoale calul să ascunzi brânzile (mânile), că-l dor unzile.* I. CR. II, 189, cf. TEAHA, C. N. 221.
– Prez. ind.: *dârgól* şi *dârgolesc.*
– De la **dârglă.**

DÂRGUÍ vb. IV. T r a n z . (Prin sudul Transilv.) A scoate jarul cu drâglul. Cf. CV 1950, nr. 4, 36, SFC IV, 140.
– Prez. ind.: ?
– **Dârg** + suf. *-ui.*

DÂRGÚŢ s. n. (Regional) Diminutiv al lui d r â g l u (Câmpulung Moldovenesc). Cf. CHEST. V 145/15.
– Pl.: ?
– **Dârg** + suf. *-uţ.*

DÂRÎ vb. IV. T r a n z. (Regional; despre fiinţe) A se deplasa lăsând în urmă dâre (**1**); a călca, a strivi în picioare. Cf. TDRG, T. PAPAHAGI, C. L., SCRIBAN, D., DL. *El* [cerbul] *unde că-mi paşte Şi ce flori dâraşte.* TEODORESCU, P. P. 67. *D-alei Ghiţă Cătănuţă, Cine dracul te-a adus, ... Să-mi calci tu locurile, Să-mi încurci Fânefele Să-mi dărăşti Livezile.* id. ib. 627, com. din ORAVIŢA.
– Prez. ind.: *dârăsc.* – Şi: **dârá** vb. I.
– De la **dâră**[1].

DÂRJÁ s. f. v. **dârjală.**

DÂRJÁLĂ s. f. (Popular) **1.** Lemn necioplit; băţ gros, ciomag, măciucă (**1 1**), bâtă; prăjină lungă, nuia subţire şi flexibilă; (regional) dârjău. Cf. ALEXI, W., TDRG. *Târboc, o prăjină (dârjă) lungă ... ce slujeşte la ghiontirea rădăcinilor ... ca să iasă peştele la leasă.* PAMFILE, I. C. 71. *Ne-am apucat şi l-am bătut până la ziuă cu dârjalele.* STANCU, D. 36. *A luat-o cu dârjala de-acolo. Şi dă-i! şi dă-i! Şi la urmă s-a luat şi după el unul c-o dârjală şi mai mare.* SORESCU, L. L. V, 84. *În pădure se ducea, D-o dârjală că lua, D-o dârjală mare, Sta să-l croiască-n spinare.* MAT. FOLK. 159. *Dă-mi mie o dârjală Să-ţi dau puşca ghintuită.* I. CR. III, 299. *Cal de căpăstru lua Şi-nainte că pleca, Miu-n urmă rămânea, Sta cu dârjala să-i dea.* PĂSCULESCU, L. P. 237, cf. ŞEZ. XXX, 291. *De m-oi pune cu dârjala pe tine!* PLOPŞOR, V. O. 7, cf. CIAUŞANU, V., COMAN, GL., LEXIC REG. II, 123, PASCU, C. 151. *Coborâţi la ţară jos, Colo-n câmpul cel mănos Şi vă faceţi voi dârjele Din tufe de răchiţele.* BALADE, II, 365, cf. FOLC. OLT. – MUNT. I, 412. ✦ F i g . Om înalt şi deşirat. Cf. I. CR. III, 377.

2. Parte a unor unelte care se ţine cu mâna; mâner (**1**), coadă (la sapă, la lopată, la secure etc.). Cf. CADE. *Unghiul ce-l formează leafa (fierul sapei) cu coada sau dârjala ei este aproape un unghi drept.* PAMFILE, I. C. 155. *A doua parte* [a sapei] *este coada sau dârjala, care este de lemn drept şi neted.* id. A. R. 74, cf. ŞEZ. XXXI, 82. *Zmicele împletite pe-o dârjală îngemănărată.* PLOPŞOR, C. 38, cf. ALR I 940, ib. 1 827, ALR II 5 023/2, 4, 8, 27, 29, 47, 105, ib. 5 219/4, 8, 29, 36, ib. 6 613/29, ib. 6 652/29, ib. 6 700/27, 29, LEXIC REG. II, 99, MAT. DIALECT. I, 254. ✦ Parte (mai lungă) **a** îmblăciului. *Îmblăciul ... este un ciomag ordinar făcut din lemn tare sau din două scurtături de lemn, numite odârje.* PAMFILE, I. C. 145. *Dârjeaua sau coada de care se poartă sau se ţine îmblăciul.* ib. A. R. 199, cf. REV. CRIT. IV, 145, TODORAN, GL., ALR I 922, ib. II 5 287, ALR SN I h 76, LEXIC REG. 93.
– Pl.: *dârjale* şi (regional) *dârjele* (PASCU, C. 151, ALR I 940/3, 5, 12, 28, 30, 75, 77, 85, 87, 116, ib. 1 827/3, 5, 12, 26, 75, 85, ALR SN I h 76/272, 279) şi *dârjeli* (MAT. FOLK. 101, CIAUŞANU, V., ALR I 940/56). – Şi: (regional) **dârjánă** (COMAN, GL.), **dârjáuă** (H I 62, ALR I 922/158, 218, 247, 257, 283, 339, 381, 385, 357, 573, ALR SN I h 76/325), **dârjá** (DA, ALR I 922/170), **dârjă, dârjeá, dârjeáuă** (ALR I 922/190, ib. 940/190), **dârgeáuă** (ALR I 922/144, 160), **dârjie** (LEXIC REG. 93), **dârşálă** (TODORAN, GL. 107), **odârjă, dârje** (ALR SN I h 76), **odârjeă** (ALR I 922/337), **odârjáuă** (ALR SN I h 76/250), **odârjíe** (ALR I 922/174, LEXIC REG. 93), **odrijáuă** (A I 20, 35), **odrigeá** (REV. CRIT. IV, 145), **odrânjeáuă** (A I 13), **ordâjálă** (ALR SN I h 76/95), **târjálă** (PĂSCULESCU, L. P. 236) s. f.
– Din v. sl. **дрѣмало.**

DÂRJÁNĂ s. f. v. **dârjală.**

DÂRJÁNCĂ s. f. (Prin vestul Mold.) Fâşie îngustă de pământ. Cf. CHEST. IV 96/377, A V 34.
– Pl.: ? – Şi: **dârjúncă** s. f. A V 34.
– Et. nec.

DÂRJÁUĂ s. f. v. **dârjală.**

DÂRJĂ s. f. v. **dârjală.**

DÂRJĂLÍ vb. IV. T r a n z . (Prin Olt.; complementul indică fiinţe) A bate cu dârjala (**1**). Cf. LEXIC REG. II, 69.
– Prez. ind.: *dârjălesc.* – Şi: **dârjelí** vb. IV. LEXIC REG. II, 13.
– V. **dârjală.**

DÂRJĂU s. n. (Regional) Dârjală (**1**). *El îi rade un dârjău.* PAMFILE, COM. 18, cf. I. CR. IV, 123, LEXIC REG. II, 123.
– Pl: *dârjáie* LEXIC REG. II, 123.
– **Dârjă** + suf. *-ău.*

DÂRJE s. f. v. **dârjală.**

DÂRJEÁ s. f. v. **dârjală.**

DÂRJEÁUĂ s. f. v. **dârjală.**

DÂRJELÍ vb. IV v. **dârjăli.**

DÂRJÉLNIC s. n. (Prin Ban.) Mai[2] (**II 2**) de bătut cânepa. Cf. ŞEZ. XIX, 82.
– Pl.: *dârjelnice.*
– **Dârjă** + suf. *-elnic.*

DÂRJÍ vb. IV v. **dârzi.**

DÂRJIE[1] s. f. v. **dârjală.**

DÂRJÍE[2] s. f. v. **dârzie.**

DÂRJOÁGĂ s. f. v. **dârjog.**

DÂRJÓG s. m. (Prin Mold.) Mârţoagă. Cf. DR. V, 181, ŞEZ. II, 226.
– Pl.: *dârjogi.* – Şi: **dârjoăgă** (pl. *dârjoage*) s. f. DR. V, 181.
– Contaminare între **dârlog** şi **bijog.**

DÂRJÚNCĂ s. f. v. **dârjancă.**

DÂRL s. n. v. **drâglu.**

DÂRLÁI[1] s. n. (Maram.) Doină; strigătură (la horă). Cf. ŢIPLEA, P. P. 33.
– Pl.: *dârlaiuri.*
– Postverbal de la **dârlâi.**

DÂRLAÍ[2] vb. IV v. **dârlâi.**

DÂRLĂ[1] interj. (Regional; în jocurile de copii) *Hai, d-a dârla, dârla, Să mărită cârna.* COMAN, GL
– Onomatopee.

DÂRLĂ[2] s. f. (Muz.; regional, mai ales în Transilv.) Bucium. *Buciumul, în unele părţi ale Ardealului, poartă numele de „hurgoiu", „hurnoiu", „dârlă", „drâmboiu".* PAMFILE, J. III, 37. *Instrumentul e numit bucium, corn, dârlă, dârloi, drâmboi, dudă, dudoi, hot, hurgoi, hurnoi, tulnec, tutoi sau tuturez.* ALEXANDRU, I. M. 44, cf. VICIU, GL. 39.
– Pl.: *dârle.*
– Postverbal de la **dârlâi.**

DÂRLĂÍ vb. IV v. **dârlâi.**

DÂRLĂÍT s. n. v. **dârlâit.**

DÂRLĂTÚRI s. f. pl. (Prin vestul Transilv.) Câlţi rămaşi în pieptene după ce s-a scos fuiorul. TEAHA, C. N. 221. *Ce rămâne di pa fuioare sî cheamă dârlături.* id. ib., cf. A I 35.
– Et. nec.

DÂRLĂU s. m. (Învechit şi regional) **1.** Persoană (mai ales tânără) care umblă fără rost; pierde-vară; p. e x t. persoană rea, nemiloasă. *Pre Svânta* [Teodosia] *un oarecare crudatec şi fără omenie dârlău o trasă la târgul bourului şi, apucând un corn de berbeace şi fără milă ucigându-o preste grumadzi, o omorî şi aşea dobândi cunună mucenicească, multe minuni făcând.* DOSOFTEI, V. S. mai 447[r]/28. *Mi-am fugărit preoteasa de la casă. Dacă o aveam, n-aveam nevoie să umblu ca dârlău.* CAMILAR, N. II, 36, cf. DL, COMAN, GL., ŞEZ. XXIII, 45. *Uită-te, că au trecut trei dârlăi pe uliţa noastră!* CV 1952, nr. 2, 37, cf. LEXIC REG. II, 118. *Mă, dârlăule, mai bagă-ţi minţile-n cap.* UDRESCU, GL.
2. Mârţoagă (Borşa). Cf. ALR SN II h 282/362.
– Pl.: (**1**) *dârlăi.*
– Cf. d â r l â i.

DÂRLÂÍ vb. IV. I n t r a n z. **1.** (Regional) A cânta dintr-un instrument muzical (sau din ceva asemănător unui instrument muzical); a zdrăngăni (**1 2**). *Şedeau care pe unde puteau; unul cu faţa-n sus pe-o laiţă dârlâia dintr-o trişcă.* CONTEMPORANUL, III, 202, cf. DR. IV, 1 079, V, 311, UDRESCU, GL. ✧ R e f l. i m p e r s. *Se dârlăieşte cu ajutorul unei foiţe de ţigară presată pe buze de latul dinţilor unui pieptene.* ALEXANDRU, I. M. 23.
2. (Regional) A cânta (încet), a fredona; a doini, a hori; a lălăi. Cf. CADE. *Îşi ia ziua bună de la cel bogat şi se tot duce spre casă, dârlâind.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 51. *În popor este vorba „a dârlâi" care însemnează ... „a fredona".* PAMFILE, C. Ţ. 14. *Parcă poate cânta? Numai cât dârlăieşte.* ŞEZ. XXIII, 45. *Am dârlait toată ziua.* CV 1951, nr. 3, 43. *Nici joacă, nici dârlăie(şte) Fără mânâncă şi bea.* BÎRLEA, C. P. 237, cf. PAŞCA, GL., ALR II/I MN 11, 6 887/362, LEXIC REG. II, 110. *Dârlăi-o-aş, dârlăi, Mă tem că m-or ocărî.* FOLC. TRANSILV. I, 525. ✦ (Transilv.) A flecări, a trăncăni, a bombăni, a dârdâi (**3**). *Ce-mi tot dârlâieşti aici, babo?* REBREANU, N. 265.
3. (Prin Mold.; despre gâşte) A gâgâi. *Gânsacul dârlăieşte.* H III 17. *Gâsca dârlăie.* ib. III 290.
– Prez. ind.: *dârlâi* şi *dârlâiesc.* – Şi: **dârlaí, dârlăí, dârluí** (KLEIN, D. 124) vb. IV.
– Cf. d â r l ă, d â r l o i, d â r n ă i.

DÂRLÂÍT s. n. (Regional) Faptul de a d â r l â i (**2**). *În vreme ce bărbaţii şi flăcăii sunt meşteri în şuierat şi fluierat, fetele şi femeile sunt neîntrecute la dârlăit.* ALEXANDRU, I. M. 23. *Prin dârlăit cântăreţii şi mai ales cântăreţele caută să imite felurite instrumente muzicale.* id. ib. 299, cf. UDRESCU, GL.
– Şi: **dârlăít** s. n.
– V. **dârlâi.**

DÂRLEÁZĂ s. f. v. **dârlez.**

DÂRLÉCI s. m. (Prin nord-estul Olt.) Poreclă dată unei persoane care dârlâieşte (**1**). Cf. CIAUŞANU, V.
– Pl.: *dârleci.*
– **Dârlâi** + suf. *-eci.*

DÂRLÉZ s. n. (Prin nord-estul Olt.) Unealtă de forma sapei, cu coadă lungă, pentru amestecatul varului în varniţă. Cf. H XVI 11, LEXIC REG. 79.
– Pl.: *dârleze.* – Şi: **dârleáză** s. f. H XVI 11.
– Et. nec.

DÂRLÍE s. f. = **târlie.** Cf. SCRIBAN, D.

DÂRLIÚŞ s. n. v. **târliuş.**

DÂRLOÁGĂ s. f. v. **dârlog.**

DÂRLÓG s. m. **1.** Parte a căpăstrului sau a frâului de sub bărbia calului de care se ţine cu mâna când se duce calul de aproape; cureaua de sub bărbia calului; capătul ştreangului unui căpăstru sau hăţurile frâului pentru călărie; p. e x t. frâu, hăţ, zăbală (**1**). *Nu fireţi ca calul şi mujdeiul cei ce n-au mente; cu zăbale şi cu frâu (dălogul D) falcile loru tragi.* PSALT. 55. *Legându-şi calul cu dălogul la piciorul său.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 118[r]/16. *I-au lovit din sineţ dârlogul de la şe, şi n-au putut să izbândească.* NECULCE, L. 94. *Cu ajutorul lui Dumnezeu să să ştie ce am tărguit: undelemn oca 300, căte bani 36, 220 ... 3 ibunce. 3 părechi de dărlogi* (a. 1700). IORGA, A. R. G. 18. *Călugării... i-au prins dologii calului şi l-au întrebat unde merge.* ŞINCAI, HR. I, 61/35. *Tâlharu-ncremenit, scapă dârlogii din mână.* NEGRUZZI, S. I, 127, cf. COSTINESCU. *Slujitorii apucară caii de dârlog.* ODOBESCU, S. I, 163. *Moş Nichifor apucă iepele de dârlog şi cârneşte căruţa.* CREANGĂ, P. 128. *Unul apucă caii de dârlogi şi mi ţi-i opri ca pe ei.* ISPIRESCU, L. 107, cf. DDRF. *Scatiu sta ghemuit ... cu dârlogii strânşi în mâna stângă.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 183. *Un ţăran dădu să puie mâna pe dârlogii calului lui Mândrea, dar acesta-l arse nemilos cu harapnicul.* SANDU-ALDEA, U. P. 94, cf. ŞĂINEANU[2], PAMFILE, I. C. 49. *Leagă dârlogii cailor de câte un stâlp.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 65. *Se întoarse şi se aşeză în drum aşa, ca să-mi poată apuca din fugă calul de dârlogi.* HOGAŞ, DR. I, 135, cf. RESMERIŢĂ, D. *Îi înşfăcă cnutul din gheare, îl întoarse şi-l croi cu năprasnică sete ... peste degetele încordate pe dârlogi.* C. PETRESCU, A. R. 63. *Ia caii de dârlogi şi fă-ne loc!* COCEA, S. II, 155. *Frânile sunt apucate de „dologi" de cel ce „mână caii".* PRIBEAGUL, P. R. 66. *Măria Sa făcu semn către paicii care purtau de dârlogi caii.* SADOVEANU, O. XIII, 32. *Calul ...* [îl] *ducea prin acele locuri prăpăstioase de dârlog unul din oamenii ce ne însoţeau.* MOROIANU, S. 45, cf. SCRIBAN, D. *Măgarul, călărit de un unchiaş, Îl duce fiul de dârlog.* ARGHEZI, S. P. 71. *Descălecară şi lăsară caii în voie, ţinuţi de dârlogi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 196, cf. GRAUR, E. 86. *Cei mai mulţi ţineau să-l vadă ..., ţinând de dârlogi un armăsar arăpesc.* BARBU, PRINC. 278. *Are*

un cal întins ... se lungeşte pe el şi doarme ..., picioarele şi le sprijină în inelele de la dârlogi. BĂNULESCU, I. 43. *Trece un copil, ţinând de dârlogi un cal.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 5. *Să ţii dârlogii cu dinţii.* SEVASTOS, P. P. 120. *Pusese mână pe dârlogi şi opri calul în loc.* POPESCU, B. III, 45. *Mâna pe dârlogi punea.* TEODORESCU, P. P. 523. *Mă trezii la iarmaroace Ţiind murgii de dârloage.* MARIAN, SA. 190. *Capetele frânelor ce sunt încătărâmate la căpuţanul calului se zic dologi.* RETEGANUL, P. P. 209, cf. ŞEZ. II, 225. *Calul de dârlogi îl lua Şi pe vale mi-l băga.* MAT. FOLK. 162. *O lua de dârdoc Şi-o ţipa iar la loc.* VICIU, COL. 193. *Roade poala codrului Să văz raza soarelui Şî coifu pistolului Şi dălogu frâului.* GRAIUL, I, 8. *Ia ie calu di dălog Şî-ntoarci potica-n loc.* VASILIU, C. 80, cf. ALR I 1 125/56, 131, 370, 528, 542, 550, 552, 554, 556, 780, 782, 792, 805, 808, 837, 840, 880, 887, 984, ib. 1 126/926, ALR SN II h 286, ib. h 293. *Să-mi văz coama murgului Şi dârlogii frâului.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 398. ✧ F i g. *Traian ... au luat chivernisala dălogilor împărăţiii.* CANTEMIR, HR. 186. *Vină, moară, de-i mânca! Ş-a amăgit-o pe-o portiţă Şi mi-a prins-o de dălog.* FOLC. MOLD. I, 298. ✧ (Glumeţ) *Foaie verde siminoc Duc bărbat la iarmaroc; Cine-a da un leu şi un zlot Îl dau cu dârlog cu tot.* SNOAVA, III, 779.

2. (Mai ales în forma *dârloagă;* şi în sintagma *cal de dârloagă*) Mârţoagă. *Calul de dârloagă fiind întotdeauna un cal mai prost, e mai puţin îngrijit decât ceilalţi.* ZANNE, P. I, 459, cf. H X 354, XII 569, DR. V, 181, com. MARIAN şi din STRAJA – VICOVU DE SUS. ✧ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de") *Dârloagă de cal.* DA. ✧ E x p r. **(A fi** sau **a ajunge, a se băga) slugă la** (sau, neobişnuit, **după**) **dârloagă** = (a fi sau a ajunge, din cauza sărăciei, a prostiei, a lenei) condus, comandat de un om nepriceput, nevrednic, inferior. *Nevoiaşul este: Slugă oloagă După dârloagă.* PANN, P. V. I, 102/6. *Am ajuns slugă la dârloagă.* CREANGĂ, P. 212. *O putoare! Un pierde-vară! ... o slugă la dârloaga vizitiului de la curte.* în DA. *Tănăsică era ... păgubaş din sărăcia lui de slugă la dârloagă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 52, cf. DL, DM, DEX. *Să-i sfarmi capul dacă nu vrei să fii slugă la dârloagă.* ŞEZ. V, 51, cf. CIAUŞANU, GL. (Regional) **A-i pune cuiva dârlogii de nas** = **a)** a ţine din scurt pe cineva; a înfrâna. Cf. UDRESCU, GL.; **b)** a duce de nas pe cineva, v. n a s [1] (**1**). ✦ (Regional; în forma *dârloagă*) Femeie decăzută, de moravuri uşoare, prostituată. *Şi-a luat şi el de nevastă o dârloagă.* PAMFILE, J. II, 141, cf. ŞEZ. V, 163, XXIII, 45.

3. (Prin Ban.; la pl.) Fiecare dintre cele două prăjini la trăsura (**1**) sau căruţa cu un cal, între care se înhamă calul. Cf. DA, GR. BĂN. 193.

4. (Regional) Cureaua de la îmblăciu sau sfoara ori cureluşa cu care se leagă biciul de codirişte. Cf. REV. CRIT. IV, 338, ŞEZ. VII, 186. *Îs cam subţiri dălogii ăştia la bici.* Com. din LUPŞA – BAIA DE ARIEŞ.

5. (Prin nordul Munt.) Sfoară cu care se leagă iţele de culmea războiului. Cf. UDRESCU, GL. *Dârlogii iţelor.* id. ib. ✦ (Regional) Sfoară sau sârmă de care se leagă clopotul care se pune la gâtul vitelor (Feneş – Zlatna). Cf. ALR II 5 670/102.

6. (Regional) Accesoriu format din două bucăţi de lână, îmbrăcate în pânză, legate printr-o sforicică, pe care le pun femeile pe cap, la dreapta şi la stânga, pentru a aşeza peste ele cozile; şnur sau panglică cu care îşi împletesc femeile cozile. *Pieptănătura cu „cormi" s-a întâlnit şi în alte zone etnografice, ca de exemplu Clisura Dunării, unde este denumită „dârlogi" sau „pleteri".* PAVEL, S. E. 164, cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 9. *Văduvili iera legate cu cârpa năpoi făcute cu dârlog.* ARH. FOLK. III, 53.

7. (Regional) Ciot (Vâlcele – Cluj-Napoca). Cf. MAT. DIALECT. I, 67. *Rupe dârlogu de la ciucalău.* ib.

– Pl.: *dârlogi* şi (regional, n.) *dârloage* (ALR I 1 126/926, ALR SN II h 293/705, MAT. DIALECT. I, 67). – Şi: (învechit şi regional) **dălóg, darlóg** (DR. V, 181), **dológ,** (regional) **dărlóg** s. m., **dârloágă, dârgoálă** (DR. V, 181), **dârlúgă** (ZANNE, P. IV, 603) s. f., **dârdóc** s. m., **târloágă** (PAMFILE, J. II, 168, ŞEZ. V, 163) s. f.

– Et. nec.

DÂRLOGÉL s. m. Diminutiv al lui d â r l o g (**1**). Cf. DA. *Mi-l ţin* [calul] *Vro cinci vornicei, Vro cinci comişei, Doi de dârlogei, Doi de dalbe scări.* TEODORESCU, P. P. 45.

– Pl.: *dârlogei.* – Şi: **dălogél** s. m. DA.

– **Dârlog** + suf. *-el.*

DÂRLÓI[1] interj. (Regional, în jocurile de copii) *Hai, dârloi, dârloi, Ne însurăm şi noi.* COMAN, GL

– Onomatopee. Cf. d â r l ă[1].

DÂRLÓI[2] s. n. (Regional) Bucium. Cf. CADE. *Buciumul, în unele părţi ale Ardealului, poartă numele de ... „hurnoiu", „dârlă", ... „dârloiu".* PAMFILE, J. III, 37. *Instrumentul e numit „bucium", „corn", „dârlă", „dârloi", „drâmboi".* ALEXANDRU, I. M. 44, cf. VICIU, GL., MAT. DIALECT. I, 254. ✦ Ţeava cimpoiului prin care se suflă; suflătoare (**I 5**). Cf. CADE. *Comprimând aerul din burduf, el iese prin două fluiere* [ale cimpoiului], *unul lung, numit ... „bârloni" sau „dârloni".* ALEXANDRU, I. M. 78, cf. ŞEZ. III, 8, DENSUSIANU, Ţ. H. 315.

– Pl.: *dârloaie.*

– **Dârlă**[2] + suf. *-oi.*

DÂRLU s. n. v. **drâglu.**

DÂRLÚGĂ s. f. v. **dârlog.**

DÂRLUÍ vb. IV v. **dârlâi.**

DÂRMÂ vb. I v. **dărâma.**

DÂRMĂ s. f. (Regional) Ramură. Cf. DA, DR. IV, 1 554.

– Pl.: *dârme.*

– Cf. d a r (â) m a .

DÂRMĂLÍT, -Ă adj. v. **dârvărit.**

DÂRMÁC s. n. v. **târmâc.**

DÂRMEÁ s. f. v. **dirmea.**

DÂRMÉI s. n. (Ban.; cu sens colectiv) Bucăţele, fragmente (dintr-un întreg). Cf. DA, H XVIII 173, com. LIUBA, ŞEZ. XIX, 82.

– Şi: **drimêi** s. n. H XVIII 173, com. LIUBA.

– **Dârmă** + suf. *-ei.*

DÂRMÍNĂ s. f. (Prin Olt.) Termen peiorativ pentru fete sau femei grase şi cu mişcări încete. Cf. TOMESCU, GL. 13.

– Pl.: *dârmine.*

– Et. nec.

DÂRMOÁX s. n. v. **dârmoz.**

DÂRMÓC[1] s. n. v. **târmâc.**

DÂRMÓC[2] s. m. v. **dârmoz.**

DÂRMÓI s. n. v. **dârmon.**

DÂRMOIÁ vb. I v. **dârmoni.**

DÂRMOIETÚRĂ s. f. (Învechit) **1.** Vorbă goală, fără temei. *Caută la dicționarul lui Moreri, câte fabule ca acestea aduce din Menburg, la numele Gotth, de acel fealiu de dârmoeturi.* CANTEMIR, HR. 221, cf. TDRG.

2. Ceea ce s-a trecut prin dârmon; ciuruitură. CANTEMIR, ap. CADE, SCRIBAN, D.

– Pl.: *dârmoieturi.*

– **Dârmoi**[1] + suf. *-tură.*

DÂRMOLÍ vb. IV v. **dârvări.**

DÂRMÓN s. n. (Învechit și popular) Ciur mare făcut dintr-o piele cu găuri mari prin care se cern boabele de grâu sau semințele de cânepă, pentru a fi separate de pleavă sau de paie. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 9, VALIAN, V., POLIZU, COSTINESCU, DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Sămânța de cânepă se vântură spre a se deosebi de pleavă sau se cerne printr-un ciur cu găuri mari, numit „dârmoi", „dârmon" sau „dârmoniu".* PAMFILE, I. C. 204, cf. id. ib. 50. *Dârmoane cu văcălii de toate mărimile ... până la ciururile de ciurari.* CHIRIȚESCU, GR. 197, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DER. *Ciur ... a cărei parte de jos e de sârmă subțire și deasă, pe când a ... dârmonului e de piele de oaie.* I. CR. II, 163, cf. COMAN, GL., LEXIC REG. II, 24. *Cuvintele privitoare la plugărie se numesc: plug ... furcă, dârmoi.* H I 40, cf. ALR I 711/451, 703, ALR II 5 309/405, 431, 463, 478, 605, 646, 666, 682, 769, 928, 958. *Ziua tăvă Și noaptea dârmoiu* (Cerul). PAMFILE, C. 20. ✧ F i g . *Este cert lucru și știut de toată lumea, trecută prin dârmonul științei, că producțiunile populare sunt pline de fantezie.* ȘEZ. VIII, 175. ✧ E x p r . **(Trecut) prin ciur și prin dârmon,** se spune despre cineva cu multă experiență. *A învățat carte până la glezne Și e trecut prin ciur și prin dirmon.* PANN, P. V. III, 153/22. *Iacă; cum dumneata, om cu destulă doxă la cap, trecut prin ciur și prin dârmon ... să faci greșeala de a lua de muiere o fată mare.* SNOAVA, III, 376. *Trecut prin ciur și prin dirmon.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 42. **Din ciur în dârmon,** se spune despre cineva care a ajuns în situații mai dificile decât cele anterioare. *O împingeau toți din ciur în dârmon și nu-și mai găsea deloc acioala.* IOVESCU, N. 148, ZANNE, P. V, 183. **A vedea ca prin dârmon** = a vedea ca prin sită, v. s i t ă **(I 1).** *Vă-ăz ca prin sită ... Vă-ăz ca prin ciur, ... Vă-ăz ca prin dârmon.* SĂM. IV, 772, cf. DA. ✦ (Folosit ca unitate de măsură) Cantitate de grăunțe, de obiecte etc. care este cuprinsă într-un astfel de ciur. *Luă o legătură de caiere și un dârmon de fuse.* VISSARION, B. 171. *Am venit să-mi dai un dârmon de făină.* BOCEANU, GL. *Dați-ńi v'on dârmoi di lapti dulśi.* ARH. FOLK. IV, 221. ✦ (Regional) Vas folosit la pregătirea mâncării (Băilești). Cf. H V 17.

– Pl.: *dârmoane* și (regional) *dârmonuri* (ALR I 711/595). – Și: (regional) **dărmón** (ZANNE, P. V, 183), **dârmói, dărmói** (ALR I 711/451, ALR II 5 309/666), **dârmóniu, dirmón, dermón** (ALEXI, W.) **drâmói** (ALR I 711/703) s. n.

– Din ngr. **δερμόνι.**

DÂRMONÍ vb. IV. T r a n z . (Învechit și regional; complementul indică boabe, semințe) A trece prin dârmon; a cerne. *Dârmoiară și cernură, nighina din grâu și bobul din madzire să aleagă nu putură.* CANTEMIR, I. I. II, 161. *Toate* [pravilele] *le dârmoniră și le aleaseră dă neghină și de pleavă* (a. 1652). GCR I, 163/7, cf. DDRF, TDRG, CADE, I. CR. III, 345, DR. IV, 811, SCRIBAN, D., ALR I 711/776, 857, 926, ALR II 5 309/431, com din FĂLTICENI. ✧ R e f l . p a s . F i g . *Sfaturile greale se zbătea și lucrurile mari se dârmoia.* CANTEMIR, I. I. I, 250, cf. id. I. I. II, 291.

– Prez. ind.: *dârmonesc.* – Și: (învechit) **dârmoiá** vb. I.

– V. **dârmon.**

DÂRMONÍT, -Ă adj. (Despre semințe sau despre boabe de grâu) Care a fost trecut prin dârmon. *Grâne dârmonite.* SCRIBAN, D.

– Pl.: *dârmoniți, -te.*

– V. **dârmoni.**

DÂRMÓNIU s. n. v. **dârmon.**

DÂRMORÍU s. m. v. **dârmoz.**

DÂRMÓSC s. m. v. **dârmoz.**

DÂRMOTÍN s. m. **1.** (Bot.; prin Olt. și în sintagmele *dârmotin puturos, dârmotin spinos*) Osul-iepurelui (*Ononis hircina* și *spinosa*), v. o s **(1).** Cf. BRANDZA, FL. 105, ALEXI, W., ȘĂINEANU. *Frunză verde dirmotin, Stanciule, vin' să ne iubim.* POP., ap. TDRG, cf. PANȚU, PL. 205, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Osul-iepurelui ... dârmotin, sudoarea-calului ..., crește prin pășuni, fânețe.* VOICULESCU, L. 236. *Se plămădește în rachiu rădăcină de osul epurelui (asudul-calului, dărmotin), ... apoi se dă bolnavului să bea.* BUJOREAN, B. L. 227. *Osul epurelui* [este *sinonim* cu] *dârmoteiu.* ENC. AGR. IV, 330, cf. SCRIBAN, D., BORZA, D. 120, 266, H IV 44, ib. IX 305, 338, 436, ȘEZ. XV, 25, 129.

2. (Regional) Cuscrișor (*Pulmonaria officinalis*). Cf. DDRF, PANȚU, PL. 86.

– Pl.: ? – Și: **dărmotín** (BRANDZA, FL. 105, BORZA, D. 120), **dermotin** (PANȚU, PL. 205), **dirmotín** (BORZA, D. 120) s. m.

– Cf. d â r m o x i n .

DÂRMÓX s. m. v. **dârmoz.**

DÂRMÓXĂ s. f. v. **dârmoz.**

DÂRMOXÍN s. m. v. **dârmoz.**

DÂRMÓZ s. m. Numele a două plante din familia caprifoliacee: **a)** arbust cu frunze ovale, acoperite cu peri stelați și cu inflorescențe terminale, multiflore, cu corola albă, cu fructe boabe, roșii-negre (*Viburnum lantana*). Cf. TDRG[2], COTEANU, PL. 18, CONV. LIT. III, 99, CIHAC II, 572, DDRF, DAMÉ, T. 187. *Vârșele se fac adeseori din nueluțe de „dârmoz".* ANTIPA, P. 136, cf. BRANDZA, FL. 242, GRECESCU, FL. 278, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Câteva ciubuce de dârmozi și de răchită.* TDRG, cf. RESMERIȚĂ, D., DR. V, 562, PANȚU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 30, 56, 344, 390, DS, ENC. AGR. II, 262, SCRIBAN, D., BUL. GRĂD. BOT. V, nr. 3–4, 69, XI, 52, BORZA, D. 179, id. ib. 229. *În Bihor, lemnul de „dâlmoc" se punea la jugul boilor, ca să nu-i deoache cineva.* BUTURĂ, EB. I, 88, cf. H XII 323, 328, ib. XIV 21, XVIII 138, 302, ȘEZ. XV, 25. *Se face bolnavului o scăldătoare, fierbând în apă dârmozie, frunze de nuc și năjiță.* PAMFILE, B. 11. *Frunză verde de dârmoz, Om ca Iancu n-o mai fost.* ANT. LIT. POP. I, 90, com. BRĂDIȘORU DE JOS* – ORAVIȚA; **b)** (regional; în forma *drimoc*) scoruș[1] (*Sorbus aucuparia*). Cf. COTEANU, PL. 18, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, FL. 242, PANȚU, PL., BORZA, D. 179.

– Pl.: *dârmoji* și (învechit) *dârmozi.* – Și: **dârmóc** (BORZA, D. 179), **dârmoáx** (BUL. GRĂD. BOT. XI, 52, BORZA, D. 179), **dârmoríu** (BORZA, D. 179), **dârmósc** (SIMIONESCU, FL. 30), **dârmóx** (BORZA, D. 179) s. m., **dârmóxă** (SIMIONESCU, FL. 56, 344, 390, BORZA, D. 179) s. f., **dârmoxín** (PANȚU, PL., H XIV 21) s. m., **dârmózie** s. f., **dâlmóc, dărmóz** (BORZA, D. 179, H XII 323), **deremócs** (COTEANU, PL. 18), **dremóc** (BORZA, D. 179), **dremós** (COTEANU, PL. 18), **drimóc, drâmóc** (DDRF), **drâmóz** (DR. V, 562), **drimós** (PANȚU, PL.), **drimóx** (BORZA, D. 179), **drimóz** (CONV. LIT. III, 99, CIHAC, II, 572) s. m.

– Din ngr. **δριμύσσων.**

DÂRMÓZIE s. f. v. **dârmoz.**

DÂRNĂÍ[1] vb. IV. Tranz. şi refl. (Prin Olt.) A (se) zgudui (**2**). Cf. VÂRCOL, V.
– Prez. ind.: ?
– Cf. sb. drmati se.

DÂRNĂÍ[2] vb. IV. Intranz. (Prin Transilv.; despre copii) A plânge smiorcăindu-se, pentru a obţine ceva. Cf. REV. CRIT. III, 122, MDA.
– Prez. ind.: ?
– Onomatopee.

DÂRNĂÍLĂ s. m. (Prin Transilv.) Nume dat unui copil plângăcios. Cf. REV. CRIT. III, 122, MDA.
– **Dârnăi**[2] + suf. *-ilă.*

DÂRNÂÍ vb. IV v. **dârni.**

DÂRNÍ vb. IV. Intranz. (Regional; cu determinări introduse prin prep. „la") A se atinge de ..., a ataca pe .... *Vulpea cea bătrână întâlnindu-se cu un lup, acesta s-a slobozit la dânsa ... ea au început a-l ruga să nu dârnească la ticăloasa bătrână, carea nemica are fără numai pielea şi oasele.* ŢICHINDEAL, F. 247/20, cf. CADE, SCRIBAN, D., GĂMULESCU, E. S. 127. ✦ Tranz. (Prin Ban.) A atinge demnitatea cuiva; a opri; p. ext. a da înapoi pe cineva. Cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 8.
– Prez. ind.: *dârnesc.* – Şi: **dârnâí** (SCRIBAN, D.), **dârnuí** (id. ib.) vb. IV.
– Din sb. **drmnuti, drnuti.**

DÂRNÍT, -Ă adj. (Regional) Atins. Cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 8.
– Pl.: *dârniţi, -te.*
– V. **dârni.**

DÂRNIÚŞ s. n. v. **derdeluş.**

DÂRNOMÉTE s. m. (Bot.; prin sudul Olt.) Ciulin (*Carduus nutans*). Cf. LEXIC REG. 35.
– Pl.: *dârnomeţi.* – Şi: **târnométe** s. m. DLR.
– Cf. bg. трошн, търи „ghimpe, mărăcine".

DÂRNUÍ vb. IV v. **dârni.**

DÂRPÍ vb. IV v. **dripi.**

DÂRPINĂ s. f. (Prin Olt.) Nume dat unei femei înalte, voinice şi, adesea, leneşe. Cf. L. ROM. 1960, nr. 5, 35, GĂMULESCU, E. S. 127.
– Pl.: *dârpine.*
– Din sb. **drtina.**

DÂRSĂ s. f. v. **dârstă.**

DÂRSÂNÍ vb. IV v. **dârsti.**

DÂRSÍ vb. IV v. **dârsti.**

DÂRSÍT, -Ă adj. v. **dârstit.**

DÂRSTÁR s. m. (Învechit şi regional) Piuar (2). *Adec(ă) eu, Petru ... dărstarul ot Schiai ... i-am vândut dărsta mea* (a. 1700). IORGA, S. D. X, 324. *Aceia cari lucrează la astfel de „fabrici" ... sau acei cari le au pe locul lor, ... se chiamă piuari sau dârstari.* id. C. I. III, 160. *Săricile şi ţolurile trebuiau să fie tăiate de pe război, spre a fi trimise la vâltoare şi la dârstari.* MOROIANU, S. 188. *Femeile ... cinstesc pe piuar şi pe dârstar.* LUNGIANU, CL. 73, cf. RESMERIŢĂ, D. *Dârstarii* [sunt] *posesorii piuălor, numite dârste.* DR. VII, 161, cf. ib. 160, ŞĂINEANU, D. U., CADE.
– Pl.: *dârstari.* – Şi: (învechit) **dărstár** s. m.
– **Dârstă** + suf. *-ar.*

DÂRSTĂ s. f. (Atestat prima oară în 1570, cf. DERS) **1.** (Învechit şi regional) Piuă (**3**); spec. construcţie rudimentară din scânduri (de fag), solid înfipte în pământ, pe fundul albiei unui râu, folosită la finisarea ţesăturilor din lână, prin expunerea lor la vâltoarea apei. *Venitul de la dărstă dup[ă] strae* (a. 1700). HURMUZAKI, XV, 1 479. *Adec(ă) eu, Petru ... dărstarul ... i-am vândut dărsta mea* (a. 1700). IORGA, S. D. X, 324. *Fac pe vadurile mănăstirii mari pive şi dârste* (a. 1752). id. ib. V, 197. *Listă de no. pivelor i a dârstelor, a ferăstrailor şi a fabricii de tabac* (a. 1850). DOC. EC. 979. [S-a dat] *menţiune onorabilă ... pentru herestrăul ... şi dârsta ce lucrau la grădină.* I. IONESCU, P. 555, cf. POLIZU, COSTINESCU. *În lungul apei, hierăstraie, mori, pive şi dârste.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 284, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG. *Femeile ... dobândeau o ştofă urâtă şi flocoasă care trebuia întinsă şi netezită la dârste sau piue.* PAMFILE, I. C. 253, cf. id. ib. 305. [Moara] *stă la un loc cu alte două cocioabe, cu dârsta şi cu piua.* LUNGIANU, CL. 71, cf. RESMERIŢĂ, D. *Ca industrie a Corbenilor se poate socoti ... tot ce agoniseşte cu braţele şi cu unelte pentru folosinţa casei şi a neamului nostru. Aşa: ţesutul cu: depănatul, urzitul, năvăditul ... şi darea la dârstă şi la piuă.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 106, cf. id. ib. LXVI. *Românii îşi clădesc singuri morile de măcinat, ... dârstele (vâltorile) şi altele.* GOLOGAN, C. R. 42, cf. CADE, SCRIBAN, D., MIHĂILĂ, Î. 35. *Straiele ... se prelucrau în dârste, instalaţii care scoteau părul ţesăturii şi o îngroşau.* BUTURĂ, EG. 298. [Lâna] *se ţese în două iţe şi apoi se duce la cuie, la dârstă.* PAVEL, S. E. 69. *Cioarecii, dacă sunt nedaţi la piuă (drâstă), se zic iţari.* H XII 220, cf. ALR I 1 727/782, LEXIC REG. II, 24. ✧ Expr. (Prin Olt.; în forma *dârsă*) **A da** (pe cineva) **la dârsă** = a pune (pe cineva) la muncă, a-l observa atent în activitatea sa. UDRESCU, GL. **A se da la dârsă** = a se obişnui cu munca, a se da pe brazdă id. ib.

2. (Prin Mold.) Loc bătătorit, bătătură. Cf. I. CR. VI, 218. *Îi în drâstă.* id. ib.
– Pl.: *dârste.* – Şi: (învechit) **dărstă, dérstă** (ALEXI, W.), (regional) **dârsă, drâstă** s. f.
– Cf. bg. дръста.

DÂRSTĂREÁSĂ s. f. (Regional) Femeie care lucrează la dârstă (**1**) sau care este proprietara acesteia. Cf. DA, MDA.
– Pl.: *dârstărese.*
– **Dârstar** + suf. *-easă.*

DÂRSTÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit şi regional; complementul indică ţesături de lână lucrate în casă) A da la dârstă (**1**). Cf. CIHAC, II, ALEXI, W., GR. S. I, 44, DIACONU, VR. LVII, UDRESCU, GL.

2. Tranz. şi refl. Fig. (Prin Olt.) A (se) obişnui, a (se) încadra, a (se) adapta la o nouă situaţie. Cf. COMAN, GL., UDRESCU, GL.

3. Tranz. Fig. (Regional) A chinui pe cineva, făcându-l să suporte toate greutăţile (Păuşeşti-Otăsău – Băile Govora). Cf. COMAN, GL.
– Prez. ind.: *dârstesc.* – Şi: (învechit) **dărstí** (ALEXI, W.), (regional) **dârsí** (COMAN, GL., UDRESCU, GL.), **dârsâní** (UDRESCU, GL.) vb. IV.
– De la **dârstă.**

DÂRSTINĂ s. f. **1.** (Învechit) Ţesătură foarte groasă şi aspră, făcută din lână de calitate inferioară, din păr de animale etc.;

p. ext. haină lucrată din această stofă, purtată în semn de jale sau de pocăință; sac (I 2). *Spart-ai sacul* [mieu] *(drăștina D) și încinseși-me cu veselie.* PSALT. 50. *Îmbrăcatu-m-am în dărștine.* VARLAAM, C. 27, cf. CUV. D. BĂTR. I, 275. *Și în loc de veșmente luminate, vor pune pre dinsele drăstine ... de jale* (a. 1642). CCR 155/17. [Bătăușii] *le potrecăliră spinările* [sfinților] *cu potricale de fier înfocate și, turnându-le asupră oțăt covăsât cu undelemn, și-i freca cu derștine de păr.* DOSOFTEI, V. S. aprilie 405[r]/27, cf. TDRG, SCRIBAN, D. ✧ Fig. *Astăzi, de dărștina cea veache a păcatului ne-am dezbrăcat.* MOLITVENIC (sec. XVII), ap. CCR. 138/25.

2. (Prin Olt.) Lână care rămâne după prelucrarea obiectelor de îmbrăcăminte; p. ext. lână de calitate inferioară. Cf. LEXIC REG. 90. ✦ (Regional) Păr sau puf desprins dintr-o țesătură de lână. Com. din BRAȘOV.

– Pl.: *dârstine.* – Și: (învechit) **dărștină, dérștină, drăstină, drăștină** s. f.

– **Dârstă** + suf. *-ină.*

DÂRSTÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit și regional; despre țesături) Care a fost trecut prin dârstă (1). Cf. GR. S. I, 44.

2. (Prin Olt.) Care a învățat dintr-o experiență dură; îndârjit. Cf. LEXIC REG. II, 24, UDRESCU, GL.

– Pl.: *dârstiți, -te.* – Și: **dârsít, -ă** adj. UDRESCU, GL., LEXIC REG. II, 24.

– V. **dârsti.**

DÂRȘÁLĂ s. f. v. **dârjală.**

DÂRT prep., conj. v. **drept.**

DÂRVÁLĂ s. f. **1.** (Învechit și popular) Muncă grea și istovitoare; corvoadă. *Cheltuiala vatavului de Divan Costachi Drăghici, mergând la unile din ținuturi pentru pornitul carălor di dărvală la armie de la Fălciiu* (a. 1807). IORGA, S. D. VI, 204, cf. BARCIANU, V., ALECSANDRI, T. 1 746, id. ib. 1 778, TDRG, DL, MAT. DIALECT. 67, com. din DRĂGUȘENI – PAȘCANI. ✧ **De dârvală = a)** loc. adj. (despre oameni) care prestează muncile cele mai grele și neplăcute. *Le-au fost puindu pe giupânese de au fost cărat var ... împreună cu țiganii cei de dârvală.* NECULCE, L. 52; **b)** loc. adv. de muncă grea, de corvoadă. *Crescuse de dârvală prin pragurile vecinilor bogați, păscându-le gâștele.* CAMILAR, N. I, 19; **c)** loc. adj. (despre obiecte de îmbrăcăminte) care se poartă la lucru; de tăvăleală, v. tăvăleală (3). *Românul are două rânduri de straie: unul pentru zile mari și altul de dârvală.* ȘEZ. V, 770; **d)** loc. adv. (despre lucruri) uzat, de nefolosit. *A rămas de dervală.* I. CR. III, 252; **e)** loc. adj. (despre cai) neîngrijit, slab, întrebuințat la munci grele. Cf. DR. V, 181. (Ironic) *De-acum intră la ham, cal de dârvală, și întinde-o până ți-or plesni grumajii, zece luni de zile (zice un funcționar după vacanța de vară).* VLAHUȚĂ, ap. TDRG, cf. DA; **f)** loc. adj. (despre oameni) care lucrează ca salahor (II). *Om de dârvală.* CADE. ✧ Expr. **A ajunge slugă la dârvală** = a ajunge slugă la dârloagă, v. dârloagă (1). *Să nu ajungi, vorba ceea, slugă la dârvală.* Com. FURTUNĂ. **A rămâne de dârvală** = a nu mai avea posibilități de trai, a rămâne pe drumuri. *Mi-au rămas de dârvală pruncii.* CAMILAR, N. I, 172. *Amară mi-i inima ... Acum am rămas cu totul de dârvală pe fața pământului.* id. ib. 318, cf. DL. **A lua la dârvală** = a impune cuiva să facă o muncă neplăcută; a cere să se supună. Cf. POLIZU. **A face** (pe cineva) **de dârvală** = a batjocori, a face de două parale, v. para[3] (1). *Pân'acuma'n țeara-aceasta Noi ne-am burzuluit creasta ... Dar acum fără sfială Ne fac puștii de dârvală.* ALECSANDRI, T. 38. *Ș-ai atacat vârtos pe miniștri? ... I-am făcut de dârvală.* id. ib. 1 650. **A face** (ceva) **de dârvală** = a face ceva de mântuială, v. mântuială (1); a strica. (1) Cf. CADE, com. din VLĂSINEȘTI – SĂVENI.

2. (Învechit și regional) Necaz (1). *Doamne, câtă dârvală am și eu cu omul meu, că-i tot bolnav.* Com. din BRAN – ZĂRNEȘTI. ✧ Expr. **A face** (cuiva) **dărvală** = a crea cuiva neplăceri. Cf. BARCIANU.

3. (Regional) Cantitate mare de lucru într-o gospodărie; neorânduială (2), dezordine. *Sâmbăta, când curăță și spală, se zice că are dârvală mare.* Com. I. PANȚU.

– Pl.: *dârvale.* – Și: (învechit) **dărválă,** (regional) **derválă, driválă** (DA) s. f.

– Postverbal de la **dârvăli.**

DÂRVÁLNIC s. m. Slujitor obligat să îndeplinească tot felul de munci grele. Cf. LEXIC REG. II, 125.

– Pl.: *dârvalnici.*

– **Dârvală** + suf. *-alnic.*

DÂRVÁR s. m. (Învechit) **1.** Slujitor care aducea lemne din pădure pentru curțile domnești sau boierești și avea grijă de încălzitul camerelor sau pentru stațiile de poștă. Cf. HURMUZAKI, X, 531. *Rânduiala carălor dă darvari car[e] car[ă] maldăr la povodnici domneșt[i]* (a. 1696). IORGA, S. D. V, 362. *Dobre a Vladii, fiind dârvar al beșleagăi, ... să află și el în curtea zabitului* (a. 1790). id. ib. II, 239. *Dumnealor boierii epistați ai Casii minzilurilor făcu arătare la Vistierie, cum că dumneavoastră ați fi supărând și pă rotarii i dârvarii poștilor, la orânduiala orzului grajdului gospod și al minzilhanelelor* (a. 1814). DOC. EC. 163. *Vătaful de dărvari.* RĂȘCANU, L. 77. *Cele patruzeci lude, scutelnici, pescari, ... vânători și dârvari, i-am împrăștiat în tot județul.* FILIMON, O. I, 101, cf. CIHAC, II, 92, ȘĂINEANU[2], T. PAPAHAGI, C. L., COMAN, GL.

2. Animal folosit la munci grele. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Boi dărvari la oi.* CIHAC, II, 92. *Cal dârvar.* SCRIBAN, D.

– Pl.: *dârvari.* – Și: **darvár, dărvár,** (regional) **daravár** (COMAN, GL.) s. m.

– Din slavon. **дрѣварь.**

DÂRVĂ s. f. (Prin sud-estul Munt.) Ciomag sau bâtă lungă și groasă; par[1] (1). Cf. CV 1951, nr. 1, 35. ✧ Expr. **A da dârva cuiva** = a elibera pe cineva dintr-o activitate; a-l concedia; p. ext. (despre soț) **a-și** alunga soția. Cf. REV. CRIT. III, 122, VICIU, GL.

– Pl.: *dârve.*

– Din bg. **дърво**"lemn".

DÂRVĂLÍ vb. IV v. **dârvări.**

DÂRVĂLÍT, -Ă adj. v. **dârvărit.**

DÂRVĂREÁLĂ s. f. (Învechit și regional) **1.** Faptul de a dârvări (1); muncă grea, trudă. Cf. POLIZU, DDRF, GHEȚIE, R. M. *Dâlvărelile* [sic!], *mișcarea, băgarea prin fel de fel de oameni în călătorie.* JIPESCU, ap. TDRG.

2. Uzare, tocire; frecare; p. ext. urâțire. Cf. POLIZU, DDRF, CIAUȘANU, V. ✧ Loc. adj. (În forma *dervreală*) **De dervreală** = (despre obiecte de îmbrăcăminte) de tăvăleală, v. tăvăleală (2); uzat. Cf. COMAN, GL. *Haină de dervreală.* id. ib. ✧ Expr. **A lua la dârvăreală** = (despre haine) a purta mereu, a toci. Cf. POLIZU. ✦ (Regional; despre femei) Fanare; (fig.) veștejire, ofilire. Cf. CIAUȘANU, V.

– Pl.: *dârvăreli.* – Și: (învechit) **dâlvăreálă, dărvăreálă** (POLIZU, BARCIANU, DDRF, GHEȚIE, R. M.), (regional) **derveleálă, dermeneálă** (CIAUȘANU, V.), **drămuiálă** (DA), **dremuiálă** (DA) s. f.

– **Dârvări** + suf. *-eală.*

DÂRVĂRÉȘTE adv. (Regional) În felul dârvarilor (**1**); de mântuială. Com. FURTUNĂ.

– **Dârvar** + suf. *-eşte*.

DÂRVĂRÍ vb. IV. (Popular) **1.** (Complementul indică ființe) T r a n z. A supune, a deprinde la munci grele, la efort deosebit. *I-au drămălitu-i atâta, cât i-au domolit de i-au făcut a-i sluji ca neşte robi.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 28^{V}/19. [Bărbatul] *poate să*[-i] *şi dârvărească* [pe ţiganii ce să coprind în foia de zestre], *fără de socoteală.* PRAV. COND. (1780), 98, cf. POLIZU, GHEŢIE, R. M., JAHRESBER. IX, 225, TDRG, CADE, LEXIC REG. 29. ✧ R e f l. p a s. *Din plai să nu ia nici un car, că îndestul s-au dârvărit în trei-4 rânduri câte 200 de boi, până au scos butucii dintre munţi* (a. 1812). DOC. EC. 140. ✦ (Regional; în forma *dermeli*) A îmblânzi (Ţepu – Tecuci). Cf. PAMFILE, B. 78.

2. T r a n z. (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A purta mult timp, a uza, a strica, a mototoli; p. e x t. (complementul indică iarba) a culca la pământ. Cf. SCRIBAN, D., I. CR. III, 219. *Iarbă dermelită.* PLOPŞOR, V. O. 7, CIAUŞANU, V., LEXIC, REG. 18. ✦ R e f l. (Despre femei) A se fana, a se trece (**IV 5**); (f i g.) a se veşteji, a se ofili. Cf. CIAUŞANU, V.

3. T r a n z. (Regional) A murdări; p. e x t. a urâţi. Cf. DDRF, DR. IV, 811, CADE, SCRIBAN, D., ŞEZ. V, 70, VICIU, GL., CIAUŞANU, V.

4. R e f l. (Prin Transilv.) A se necăji, a se chinui cu cineva; a se învrednici. Cf. CABA, SĂL. *Mă dârvălesc şi eu, sărmana de mine, toată ziulica, cu omu meu care-i bolnav.* Com. din BRAN – ZĂRNEŞTI.

5. R e f l. (Despre copiii mici) A se rostogoli (**1**) (Scărişoara – Câmpeni). Cf. ALR II/95. *Copilul în faşă să dârvăleşte în pat.* ib.

– Prez. ind.: *dârvăresc.* – Şi: (învechit) **dărvărí** (DDRF), **dărvălí** (GHEŢIE, R. M.), **dervărí** (POLIZU), **drămălí,** (regional) **dârvălí, dâlvărí** (CADE), **dârmolí** (DR. IV, 811), **dervelí** (SCRIBAN, D.), **dermelí, dermení** (CIAUŞANU, V.), **drevelí** (VICIU, GL.), vb. IV.

– De la **dârvar.**

DÂRVĂRÍRE s. f. (Învechit şi regional) Acţiunea de a d â r v ă r i (**1**) şi rezultatul ei. Cf. POLIZU, com. din TURNU MĂGURELE.

– Pl.: *dârvăriri.* – Şi: **dâlvărírе** (com. din TURNU MĂGURELE), **dărvărírе** (POLIZU), **drămuíre** (DA) s. f.

– V. **dârvări.**

DÂRVĂRÍT, -Ă adj. (Regional) **1.** (Despre ființe) Supus la munci grele. *Ţin să secătuiască cea din urmă picătură de vlagă a trupurilor dârvălite în zilele-i puţine de tihnă şi de rugăciune.* LUNGIANU, CL. 223. ✦ Obişnuit cu greutăţile, cu necazurile. Cf. I. CR. VI, 152. *Cal dermelit.* PLOPŞOR, V. O. 7.

2. Stricat^{2} (**1**); culcat la pământ. *Iarbă dermelită.* PLOPŞOR, V. O. 7.

3. Murdărit (puţin). *Nu mai poţi lua cămaşa asta, că-i cam dârmălită.* MAT. DIALECT. I, 282.

– Pl.: *dârvăriţi, -te.* – Şi: **dârvălít, -ă** (LUNGIANU, CL. 223), **dâlvărít, -ă** (I. CR. VI, 152), **dârmălít, -ă, dermelit, -ă** adj.

– V. **dârvări.**

DÂRVĂRITÚRĂ s. f. (Prin nord-estul Olt., în forma *dermenitură*) Dârvăreală (**2**). Cf. CIAUŞANU, V.

– Pl.: *dârvărituri.* – Şi: **dermenitúră** s. f.

– **Dârvări** + suf. *-tură.*

DÂRZ, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care îşi iese uşor din fire, care nu se poate stăpâni; care este foarte îndrăzneţ, curajos, cutezător, tenace (**2**); (despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor) care exprimă, care trădează îndrăzneală, curaj, cutezanţă etc.; semeţ (**2**). *Cu urgie şi cu mânie împlură-se, şi dârji arătară-se şi turburară-se, şi luară petri să arunce într-însul.* CORESI, EV. 168. *Era tânăr ... şi bun viteaz, dârz.* M. COSTIN, în LET. II, 300/15. *Ienicerii atunci era dârji în zorba.* id. ib. 307/21, cf. DRLU. *Dârji* [cuvânt]: *tenace (ce ţine tare), temerariu.* HELIADE, O. II, 346. *Din cei mai voinici, mai dârji şi mai crunţi oameni îşi alese o gvardie.* F. AARON, I. I, 107/13, cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., LM. *El se făcu dârz, începând a-şi teme nevasta.* ISPIRESCU, L. 385, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU^{2}. *Tăetorii ... izbeau din ce în ce mai dârji.* CHIRIŢESCU, GR. 27. *Asemenea închipuiri îl făceau însă mai dârz.* REBREANU, I. 217, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Plutaşii dârzi, în sforul apei, înfig prăjina, ca o lance.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 217. [Ziarul] *„Voinţa" se anunţa voinţa dârză a unei generaţii.* C. PETRESCU, C. V. 159. *Optimism de ţăran dârz.* id. S. 191. *Îngenuncheată, ţeapănă, dârză, nu sufla o vorbă, nu scotea un suspin.* COCEA, S. I, 247. *Trec monahi bătrâni, în cârji, Fraţi întunecoşi şi dârji.* LESNEA, VERS. 32. *Feciorii dârzi se războiesc ori ară.* VOICULESCU, POEZII, II, 125. *Era un moşneag uscat şi dârz.* SADOVEANU, O. XIII, 14. *Dârza purtare a românilor.* MOROIANU, S. 154, cf. SCRIBAN, D. *Mitul iberic serveşte ... ca o opoziţie dârză la acapararea năvălitorilor.* RALEA, O. 49. *Coboară dinspre Văcăreşti un vârtej ameninţător de oameni dârji.* CAMIL PETRESCU, O. II, 253. *Românii se uitau dârji în ochii colonelului.* STANCU, D. 162. *Şi sufletul meu, ameţit, se simte mai dârz.* BENIUC, V. 7. *Vor răsări ei toţi, ... mândri şi dârji.* TUDORAN, P. 127, cf. DL. *Îşi forma o credinţă a lui ... care îi făcea pasul ferm şi dârz.* PREDA, DELIR. 169. *Trebuie să fim cât se poate de dârji, domnule preşedinte.* VORNIC, P. 230. *Era mai tăcută, cu o privire dârză.* BARBU, PRINC. 301. *Coşbuc a fost ... un caracter dârz, neînfricat, de luptător.* IST. LIT. ROM. III, 773. *Eram amarnici şi dârji.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 38. *Meciul, o încleştare dârză şi în limitele sportivităţii, a fost şi o confruntare tactică.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 20, cf. DEX. *Nu are frumuseţea de ţărancă pietroasă şi dârză.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 21, 17/2. *Apoi dârz şi oţerit La fugă că m-am pornit.* MARIAN, SA. 102, cf. MAT. DIALECT. I, 11. ✧ (Substantivat) *Că moarte amu iaste acelora ce-s fără de omenie şi dârjilor ceia iuţii şi bogaţilor.* CORESI, EV. 366. *Dârzul ca un voinic s-arată, dar fără socotinţă.* ZANNE, P. VIII, 122. ✧ F i g. *Stăteam jos pe o pelerină întinsă, cu care biruisem iarba înaltă şi dârză.* IBRĂILEANU, A. 150. *Ca un far de piatră, turnul dârz biserica-şi ridică.* PILLAT, P. 60. *Primăvara cu flamuri, Goruni şi fagi şi alte dârze neamuri, Iar, mai în fund, mestecenii subţiri.* ISANOS, V. 204. ✧ E x p r. (Regional) **Dârz de băutură = a)** se spune despre un om care a băut prea mult şi care este gata de ceartă sau de bătaie. Cf. ISPIRESCU, U. 33, CIAUŞANU, GL., TOMESCU, GL.; **b)** se spune despre un om care nu a exagerat cu băutura. *A nu fi beat în neştire, ci numai aşa, dârj.* ARH. OLT. XXI, 264. ✧ (Adverbial) *Grecul se puse dârz în faţa armelor încărcate.* GHICA, S. 347. *Deschise uşa-n lături şi se-nţepeni dârz dinaintea bătrânei.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 13. *Ursul nu se apucă de om dacă-l vede stând dârz, fără sfială şi uitându-se drept în ochi.* SBIERA, F. S. 116. *În aspectul artistic contimporan, integralismul se va rosti dârz.* în PLR II, 422. *Se înalţă dârz în picioare şi fluieră lung din semnal.* COCEA, S. I, 36. *Nu pot trăi de nu mă ţin de mână* [la horă] *Flăcăii dârz şi fetele sfios.* PILLAT, P. 111. *Dumneata eşti Lina Florăreasa? – Eu! zise Lina, sculându-se în picioare dârz.* ARGHEZI, S. XI, 25. *Se înţepeni dârz locului.* C. PETRESCU, A. R. 194. *I-am spus, răspunse fata dârz.* PREDA, M. 496. *Călca dârz şi cânta cu vocea lui mare.* BARBU, G. 236. ✧ (Prin analogie) *Firea potolită a domnului Niţă l-a împiedicat până acum de la o politică dârză.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 147. *Cu toate că dârză şi pătimaşă, argumentaţia lui Alecsandri nu e mai puţin şubredă.* VARLAAM – SADOVEANU, 225. ✦ (Despre oameni şi despre manifestările, atitudinile lor) Aprig, înverşunat. *Suferisă cea mai dârjă împotrivire şi tractări barbare.* F. AARON, I. I, 7/25. *Un domn*

senator ... se plimba de colo până colo, țifnind și aruncându-mi căutături foarte dârze. CARAGIALE, O. VII, 296. *Am făcut o sforțare dârză să mă înfrâng.* CAMIL PETRESCU, U. N. 229. *Trei căpitani ... luptară dârji.* IOSIF, V. 115. *Acești transportatori aveau de susținut lupte dârze cu bandele străine.* N. A. BOGDAN, C. M. 12. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Va avea neștine un dulău tare și dârz și va mânca pre toți dulăii.* PRAV. 19. *Stau câinii dârzi.* VOICULESCU, POEZII, II, 182. *Bou blând nu-i dârz.* ALR II 3 512/310. ✦ P. e x t. (Învechit) Ager, vioi. [Picioarele] *nu dârze și sprintene a alerga spre reale și spre vărsare de sânge, ce să fie sprintene a alerga la besearecă.* CORESI, EV. 128.

2. Neînduplecat, neclintit (**2**); îndărătnic, încăpățânat. *Ci leșii, fiind dârji, n-au vrut să asculte.* URECHE, L. 80. *Văzându-l iară dârz cu cuvântul lui Dumnădzău, învață iarăși să-l bată.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 70^{r}/12. *Spune-m[i], dară, ce feliu de roadă nădăjduiești vreodată să aibi tu, pre urmă, mai mult dârzu fiind dicât înțelept* (a. 1701). FN 92. *Încă mai îndrăzneț îți stau înainte astăzi decât ieri, făcându-mă mai ager muncilor tale și mai dârz.* MINEIUL (1776), 186^{v2}/16. *Ce-o fi având oare feciorul meu de s-a făcut așa de dârz?* SLAVICI, O. I, 101. *Sârba hainã și dârjă care, pe patul morții, scuipase grijania în barba popii.* M. I. CARAGIALE, C. 51. *De aceea juca la loterie cu o patimă dârză.* REBREANU, NUV. 271. *M-am prins de grumazul vărului Sava ... grumaz ... de om dat afară din slujbă, leneș, dârz și nemuncit.* KLOPȘTOCK, F. 74, cf. id. ib. 48. *Femeie mai ciudată, mai dârză și mai neisprăvită ca ea nu era alta pe lume.* MOROIANU, S. 113. *Dârză și aprigă era ea, dar rea nicidecum.* CAMIL PETRESCU, O. II, 203. *Dar sufletul tău ... Tot dârz a rămas și tot nu se-ndoaie.* STANCU, C. 141. *Ion Ionescu de la Brad ... a continuat să fie apărătorul dârz al țăranilor.* AGROTEHNICA, I, 37. *Eu atât pot să-ți spun, mamă: aține-te dârză, aține-te până vin eu.* CAMILAR, N. I, 252, cf. DL. *Evanghelina ... tot dârză se ținea în firea ei de piatră.* BARBU, PRINC. 322. *Au opus o dârză rezistență tentativelor făcute de alte puteri europene.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 53. *Dolheștenii de felul lor se țin cam dârji în apărarea drepturilor.* ȘEZ. IV, 17. ✧ (Adverbial) *Nu mă tem că voi îngheța, răspunse baba dârz.* MARIAN, S. R. II, 108. *Mintea ei zăpăcită se împotrivește dârz.* LUC. VII, 586.

3. (Popular; despre oameni sau despre manifestările, atitudinea, ținuta etc. lor) Mândru (**I 3**), semeț (**1**), țanțoș, îngâmfat. *A, ce-m[i] grăiești așa dârză?* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 142^{r}/15. *Generarul cel mai falnic a dârjilor ungureni.* NEGRUZZI, S. I, 115. *Își făcuse teorii despre modul cum trebuie făcut curte ..., când trebui să fii supus și măgulitor, sau dârz și mândru.* I. NEGRUZZI, S. I, 173, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Trecu dârză pe lângă ceilalți, părăsind odaia.* SADOVEANU, O. X, 151. *Acest mers dârz ... nu mă poate înșela că nu aparține unui cvincvagenar.* MIHĂESCU, D. A. 96. [Avea] *o înfățișare dârză.* TUDORAN, P. 69, cf. DL, DEX. *Avuși, badeo, ochii dârji, Ș-acum ești cu trupu-n cârji.* ALECSANDRI, P. P. 338, com. din STRAJA – VICOVU DE SUS. ✧ (Substantivat) *Un sămăț și dârz purcease ca un dobitoc.* DOSOFTEI, V. S., în DA. ✧ (Adverbial) *Se legăna dârz pe picioarele sale îmbotforate.* GANE, N. I, 130. *Dar ce-ai pățit? ... – Ce să pățesc, zise Ivan dârz, iea, am căptușit niște iepuroi și am de gând să-i jumulesc.* CREANGĂ, P. 304. *Era umil și departe de a purta capul dârz.* C. PETRESCU, S. 178. *Ținea capul dârz și privea vioi.* SADOVEANU, O. IX, 450. *Nu sta așa plouat, stai mai dârz oleacă.* ȘEZ. XXIII, 45. ✧ (Prin lărgirea sensului; despre animale) *Dârz dulău și cu coada bârzoiată.* CANTEMIR, I. I. I, 225. *Pentru dânsul, toate zburătoarele, mândri păunași ..., șoimi dârji ..., toate picau ca fermecate.* ODOBESCU, S. III, 180. *Ne dă o întreagă listă de animale: ... șoimi dârji, ... dumbrăvence, ... dropii.* BĂCESCU, PĂS. 11. ✦ (Prin nordul Mold.; despre bătrâni) Care este încă voinic, în putere. Cf. ȘEZ. IX, 150.

– Pl.: *dârji, -ze* și (rar) *dârzi, -ze.* – Și: (învechit și regional) **dârj, -ă** adj.

– Din v. sl. **дрѣзъ.** – **Dârj**: sg. refăcut după pl.

DÂRZÁR[1] s. m. (Prin Ban.) Unul dintre oaspeții miresei care aduc zestrea acesteia la nuntă și merg la mire pentru a fi ospătați; (la pl.) totalitatea acestor oaspeți. Cf. ȘĂINEANU[2], CADE, H XVIII 35, 262, VICIU, GL. *Oaspeții mirelui formează o oaste ... iar oaspeții miresei asemenea formează o oaste și se numesc „dârzari".* DENSUSIANU, Ț. H. 235, cf. id. ib. 236, ARH. FOLK. III, 148. ✦ P. e x t. (Prin Ban. și prin Munt.) Nuntaș. Cf. ȘEZ. XXXI, 82, FOLK. OLT. – MUNT. I, 412.

– Pl.: *dârzari.*

– **Dârz** + suf. *-ar.*

DÂRZÁR[2] s. m., s. n. **1.** S. m. (Prin Ban.) Telal (**2**). Cf. ALR II 6 492/8, 27, 36, 76, 105, 833.

2. S. n. pl. (Prin Ban.) Preșuri făcute din zdrențe. Cf. VICIU, GL., CHEST. II 206/4.

– Pl.: (**1**) *dârzari,* (**2**) *dârzare.*

– **Dârză** + suf. *-ar.*

DÂRZĂ s. f. **1.** (Prin Ban. și prin vestul Munt.) Zdreanță (**1 1**). *Întru acest chip se pomeni muiarea cea nebăgătoare de samă, fiind jăfuită prin vecina ei de cămeșile ceale frumoase, numai cu niște dârză.* PETROVICI, P. 210/4, cf. MARIAN, S. R. II, 226, RESMERIȚĂ, D., CADE, CONTRIBUȚII, II, 201, VICIU, GL., CHEST. II 363/299, ALR II 4 123/27, 47, 833, ib. 6 492/47, ib. 6 493/8, 27, 36, 47, 76, 105, 833, ALR SN IV h 1 154/27, 36, VICIU, GL., FOLC. OLT. – MUNT. I, 412.

2. F i g. (Regional) „Femeie fără înfățișare, cârpă de (muiere)". Com. din BRAȘOV.

– Pl.: *dârze* și *dârzi* (ALR II 6 493/36).

– Cf. r â z ă[1].

DÂRZĂRÍE s. f. Loc unde se aruncă zdrențe, cârpe. Cf. DA.

– Pl.: *dârzării.*

– **Dârză** + suf. *-ărie.*

DÂRZĂU s. m. (Regional) Jneapăn (*Pinus mugo*). Cf. BORZA, D. 131, MDA.

– Pl.: *dârzăi.*

– Et. nec.

DÂRZÉNIE s. f. **1.** Fire sau manifestare de om dârz (**1**); îndrăzneală, curaj, cutezanță, tenacitate (**2**); (rar) dârzoșenie, dârzoșie, (învechit) dârzie (**1**). *La îngâmfarea străinilor să răspundem cu dârjenie.* ADAM, R. 136. *Toată suflarea, amețită de dârjenia cu care Stama vorbise, îl îndreptățea.* CHIRIȚESCU, GR. 184, cf. CADE. *Toată dârjenia lui s-a năruit.* POPA, V. 307. *Văzând dârzenia românilor ..., le-a răspuns că ... va întări paza graniței.* MOROIANU, S. 153. *Doamna Smaralda ... apăsa cu dârzenie podul palmei pe mânerul de argint al bastonului mitropolitan.* MIHĂESCU, D. A. 54. *O luă iar la drum, întinzând cu dârzenie pasul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 209. *Dârzenia din privirile bărbaților.* BOGZA, C. O. 302. *Își recăpătă dârzenia și avea simțământul că niciodată nu se va mai întoarce în foc.* CAMILAR, N. I, 303, cf. DL. *Nimeni n-ar ghici câtă dârzenie se ascunde în tine, Sonia.* T. POPOVICI, S. 121. *Își mai pierduse din dârzenia ei de altă dată.* BARBU, Ș. N. 15. *Ia uită-te unde stă cuibărită dârzenia!* LĂNCRĂNJAN, C. III, 102. *Procesele ... arată dârzenia obștii în lupta ei împotriva boierilor.* PANAITESCU, O. Ț. 257. *Luptă cu o admirabilă dârzenie pentru menținerea ziarului românesc.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 4, 3. *Al treilea ... este un dac, evident caracterizat prin costum și prin dârzenia atitudinii.* ib. 1974, nr. 3, 20, cf. DEX.

2. Neînduplecare, neclintire; îndărătnicie, încăpățânare. *La dârzenia lui se înverșună și ea.* AGÎRBICEANU, S. 59. *Neîndurători față de ei înșiși și față de pământul pe care s-au pomenit, l-au muncit cu dârzenie, silindu-l să se acopere de roade.*

BOGZA, C. O. 270. *Răsplata mea va fi însăşi dârzenia aceasta, care va înfiora duşmanul.* BENIUC, M. C. I, 142, cf. DL, DEX.

3. Mândrie (**4**), semeţie (**2**). *Dârzenie, da! dar fără ifose.* C. PETRESCU, A. R. 86. *În ciuda hainelor boţite şi rupte, în ciuda murdăriei înspăimântătoare care-i acoperea parcă şi ochii, îşi păstra neştirbită şi dârzenia, şi demnitatea.* GALAN, Z. R. 353.

– Pl.: *dârzenii.*

– **Dârz** + suf. *-enie.*

DÂRZÍ vb. IV. R e f l. (Învechit; în forma *dârji*) A se îndârji. *Deci mojâcii, vădzind acea voie, aşea s-au dârjit şi s-au însămeţit în toată ţara.* NECULCE, L. 195. *Turcii ... să prea semeţise şi să dârjise şi făcea multe răutăţi în ţeară şi pren târguri multe zulumuri şi nebunii.* R. GRECEANU, CM II, 203.

– Prez. ind.: *dârzesc.* – Şi: **dârjí** vb. IV.

– De la **dârz.**

DÂRZÍE s. f. (Învechit) **1.** Dârzenie (**1**). *Venea ... cum li-i firea leşilor, şi cu mare dârjie.* M. COSTIN, LET. II, 49/7. *La meidianul bătăii cu mare dârjie ieşiră.* CANTEMIR, I. I. I, 247. *Dârzia cai buiestri întreţeşte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 403, cf. HELIADE, O. II, 346, VALIAN, V. *Dârjia şi semeţia, zice Cantemir, este maica şi sora lor* [a moldovenilor]. BĂLCESCU, M. V. 656. *Ca un leu cu dârjie vrăjmaşul său aşteaptă.* PANN, E. II, 96/8, cf. POLIZU. *Nu arma ta mă domoleşte, ci dârzia ta faţă cu mine!* GHICA, S. 351, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V. *Eu cred că-a lui dârzie devine şi mai tare Văzând acum scăderea puterii de-apărare.* ALECSANDRI, T. II, 159, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., DL, DM, DEX. *Cum s-au înfăţişat înaintea boierului, i s-au închinat frumos şi i-au grăit cu dârjie.* SBIERA, P. 141.

2. Obrăznicie, aroganţă. *Alta-i dârjiia cea de păcat şi alta-i mintea cea de vitejie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 142[r]/16. *Dârzia nu va să ştie de nici o ruşine, de nici o sfială şi de nicio primejdie.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 122. *Tomşa! El te-a învăţat a vorbi cu atâta dârzie?* NEGRUZZI, S. I, 139. *Auzi dârzie! blăstămăţie! Obrăznicie Şi mojicie!* ALECSANDRI, T. I, 111, cf. TDRG, ŞĂINEANU[2], DL, DM, DEX.

– Pl.: *dârzii.* – Şi: **dârjíe** s. f.

– **Dârz** + suf. *-ie.*

DÂRZÍT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre mustăţi) Care este răsucit ferm; ţeapăn (**1**). *Cocişul, un ungur gras, cu mustăţile dârzite (= sumese, răsucite dârz) a nemeşie.* IORGA, în DA, cf. MDA.

– Pl.: *dârziţi, -te.*

– V. **dârzi.**

DÂRZÓI adj. (Învechit, rar) Exagerat de dârz (**3**); ţanţoş. *Aice eu* [Lăpuşneanu] *singur, eu am dreptul Să stau dârzoi cu capul, să stau umflat cu pieptul.* ALECSANDRI, T. II, 94, cf. DDRF, TDRG, SCRIBAN, D.

– **Dârz** + suf. *-oi.*

DÂRZÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Arţăgos (Jina – Miercurea Sibiului). Cf. GR. S. VI, 235. ✦ (Prin analogie; despre albine) Care înţeapă rău (Sebeşel – Sebeş). Cf. CHEST. VI 25/25a.

– Pl.: *dârzoşi, -oase.*

– **Dârz** + suf. *-os.*

DÂRZOŞÉNIE s. f. (Rar) Dârzenie (**1**). Cf. I. IORDAN, L. R. A. 170, SFC III, 170.

– Pl.: *dârzoşenii.*

– **Dârzos** + suf. *-enie.*

DÂRZOŞÍE s. f. (Rar) Dârzenie (**1**). Cf. SFC III, 170, MDA.

– Pl.: *dârzoşii.*

– **Dârzos** + suf. *-ie.*

DÂRZUÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Ban.) „A trage ca pe o dârză, treanţă". Cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 9, DA.

– Prez. ind.: *dârzuiesc.*

– **Dârză** + suf. *-ui.*

DE[1] prep., conj., pron. rel. (Semnifică ideea de contact dintre două elemente, considerat fie în mod retrospectiv, din direcţia primului element, fie în mod prospectiv, în direcţia celui de al doilea element)

A. Prep. **I.** (Exprimă contactul dintre două elemente în plan spaţial)

1. a) (Exprimă proveniența prin indicarea unui loc, a unui spaţiu etc. d e u n d e este originar, d e u n d e se trage cineva sau ceva) *Au şi tu den Galilei eşti? Sau ţi-e şi ţie moşiia de acolo?* CORESI, EV. 197. *Încă au fost atunci mulţi megiiaşi buni ... den Colibaş, Coica ... Drăgan cu fiiu-său Pătru, şi Stănciulea de acolea, şi Pitea ot Scoarţa, Vintil[ă] ot tam* (a. 1591). CUV. D. BĂTR. I, 58/3. *Mult mai varvari sânt acei de acolo, adevărat iaste, şi pentru starea şi tăria locului aceluia.* C. CANTACUZINO, CM I, 73. *Hm ... nu eşti de aici ... cum se vede.* EMINESCU, P. L. 109. *Când îl trase* [condurul] *la călcâi, pare că fu de acolo.* ISPIRESCU, L. 187. *Era o scrisoare de acasă.* REBREANU, R. I, 30. *Soldaţii aceştia au schimbat opincile sparte de-acasă, ... pe bocancii sparţi din armată.* CAMILAR, N. I, 39. *Numai să fie* [mahrama] *d-aici.* TEODORESCU, P. P. 181. □ *Acesta era sentimentul soldaţilor de oriunde.* (Urmat de determinări ale localizării introduse prin „de" sau „din", care precizează locul sau spaţiul) *Să se ştie că au cumpărat jupan Mărzea ... ocină în Berileşti ... Şă aldămăşari anume: ... Dragomir i Vladul de acole de sat de Berileşti* (cca 1608). CUV. D. BĂTR. I, 169/11. *L-au bătut nemţii de acolo de acea cetate.* MUSTE, LET. III, 8/7. *Mitrică e de-aici din sat.* PREDA, D. 48. (Cu valoare de calificare) *Soclul casei este din bolovani de râu trântiţi unul peste altul.* CĂLINESCU, S. 348. *În acest moment multe străzi sunt „pavate" cu pământ sau piatră de râu.* RL 2005, nr. 4 747. ✧ (Indică locul de unde sau unde se emite, se propagă un flux sonor) *Păsările cerului prămăndescu, ... de mijloc* [din piatră] *deade glas.* PSALT. SCH. 336/12. *Apoi d-aci le zice: vedeţi câte inele am?* GORJAN, H. I, 10/34. *Ce cer? ... Capul vornicului Moţoc ... Strigările lor se aud de aici.* NEGRUZZI, S. I, 154. *De undeva tictacul ceasornicului umple tăcerea.* VINEA, L. II, 20. *Taci, pruncule, nu mai plânge, C-aici e pădurea deasă, Ne aud hoţii d-acasă!* TEODORESCU, P. P. 663. *Prind cocoşii a cânta Şi de ici, şi de colea, Când mai gros, când mai subţire Despre-a noastră despărţire!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 163. *Auzâi cântând dźe culme, Mă sculai şî iău pe lume.* JAHRESBER. VII, 64. ✧ (Învechit, indică originea unei persoane dintr-o localitate, dintr-o ţară etc. anume indicate) *Deaci vereră cu noi ... ucenicii de Chiesariia.* COD. VOR.[2] 256. *Încă au fost atunci mulţi megiiaşi buni ... de Copăcioasa, Drăgan cu fiiu-său* (a. 1591). CUV. D. BĂTR. I, 58/1. *Eu, Ghiorghi, ficiorul lui Văsiiu, de sat Coţofăneşti, scriu şi mărturisescu cu acestu adevărat zapis precum am vândutu ... parte tătâne-meu* (a. 1592). ARHIVA, I, 248. *Acesta era ... de cetatea Larandron.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 18[v]/5. *Era foarte îmbrăcaţi bine în pilda haiducilor de Ţeara Leşească.* BĂLCESCU, M. V. 654. *Era logodită după un domn de Italia, anume Turnus.* N. COSTIN, L. 100. *Să stăpânească acea parte ... alţi moşteni de Bala* (a. 1745). IORGA, S. D. VII, 6. *Soţia contelui Paşchivici de Erivan.* AR (1829), 58[1]/3. *Românii, în urma declinării comitelui de Flandra* [să primească coroana], *au ales ... pe principele actual.* GHICA, C. E. II, 475. *Iată! lumea se deşteaptă din adânca-i letargie! ... Ah! treziţi-vă ca dânsa, fraţii miei de Românie!* ALECSANDRI, O. 90. ✦ (Indică originea sub aspectul sortimentului, al speciei etc., dintr-o localitate, dintr-o ţară etc. anume indicate; cu valoare de calificare) *Un stânginu de Viiena din lemn.* AŞEZ. 72/6. *Lâna, din care se face*

postav de Braşov (a. 1820). IORGA, S. D. XII, 176. *Acestea sânt mărfuri de Ţara Turcească, precum tabacul.* REG. ORG. 137/8. *Macaturile cu perinile patului erau numai* [din] *fîr ... de India.* GORJAN, H. I, 65/33. *I-am turnat pe gât ... apă de Colonia.* NEGRUZZI, S. I, 62. *Vin bun de Cotnar.* ALECSANDRI, T. 551. *S-o admiri ... Ca pe-o marmură de Paros.* EMINESCU, O. I, 157. *Două ... albituri într-o lădiţă de Braşov.* GANE, N. III, 184. *Puţine oglinzi de Veneţia, un singur scaun: tronul.* IORGA, C. I. I, 128. *Un negru nor, ce desemna pe cer o spadă de Toledo.* MINULESCU, VERS. 109. *Mirosul foilor ... galbene, ca tutunul de Havana, se răspândi puternic şi plăcut.* GALACTION, O. I, 120. *Să puie cele mai frumoase tacâmuri pe harmasarul cel negru de Misir.* SADOVEANU, O. XI, 293. *Să-mi daţi voie să vă ofer o ţigare de Cuba.* ARGHEZI, S. XI, 33. *Să-ţi dau rachiu de Ioneşti.* PĂSCULESCU, L. P. 211. ✧ (Indică punctul iniţial al unei demarcaţii) *Se dusă într-un sat al său şi acolo să pocăia ... Iară de-acolea era aproape o mănăstire.* VARLAAM, C. 380. *De acolo, nu departe, o fată am văzut stând.* BELDIMAN, O. 46/7. *Am să ar de aci înainte.* HELIADE, PARALELISM, II, 88. *Vale ... Ce se-ntinde ca o ceaţă Păn-în Dunărea măreaţă, Şi de-acolo-n depărtare păn-în Nistru.* ALECSANDRI, P. II, 10. *De-aici o uşă dădea direct spre popota mare.* REBREANU, P. S. 49. *De-aici pădurea începe cu scorburi şi cu cerbi.* AL. PHILIPPIDE, S. 81. (Învechit şi popular, în corelaţie cu „până" sau cu „la", raportează punctul final al unei demarcaţii la cel iniţial, pentru evidenţierea extinderii spaţiale) *Domnul grăi şi chemă pământul de răsăritul soarelui şi până la apus.* CORESI, EV. 37. *Câtă cale să fie d-aici ... până la balta aceea?* GORJAN, H. I, 64/4. ✧ (În legătură cu construcţii care indică spaţiul geografic, regiunea, teritoriul etc. din care este ales, recrutat sau, uneori, şi unde trăieşte sau se află cineva) *Să nu se încrează ţării şi lefegiilor de ţară.* URECHE, L. 206. *Preoţii cei de ţară.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/56. *Ceelaltă gloată de ţară, ce era luată ... în poghiaz era toţi gata.* NECULCE, L. 79. *După moartea lui Ştefăniţă-Vodă ... au trimes boierii ... la Poarta Împărăţiei cu rugăminte să le dea domn de ţară.* MUSTE, LET. III, 7/4. *Locuitorii de ţară.* MOZAICUL (1838), 250/21. *Oameni de ţeară cari cunoşteau bine căile munţilor şi ale pădurilor.* BĂLCESCU, M. V. 154. *Mă închinam respectuos înaintea celei mai elegante dame de provincie.* GHICA, C. E. I, 156. *Cum o să-mi dau fetele după nişte boierinaşi de ţeară?* ALECSANDRI, T. 420. *Sau visând cu doina tristă a voinicului de munte ... El deşteaptă-n sânul nostru dorul ţării cei străbune.* EMINESCU, O. I, 35. *Oştirea de ţară se alcătuia din boieri, curteni, slujitori şi gloate.* XENOPOL, I. R. IV, 146. *Nu e învăţătorul de sat, care ne-a pus întâia oară în mână abecedarul.* C. PETRESCU, S. 62. □ *Vânători de munte.* (Rar, indică localitatea iniţială a unui traseu, a unei rute etc.) *Se întorcea ca o furtună, trenul de Giurgiu.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 14. ✦ (Învechit şi popular, explicitarea unei origini sub aspect geografic, teritorial etc., indicate printr-un termen general, se face printr-o precizare introdusă prin „de la" sau „din") *Aceasta svântă şi preacuvioasă fecioară ... era de moşie din Epivat.* VARLAAM, C. 365. *Aceştia au fost ... de moşie den Galatiia.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 138[r]/3. *El era de locul lui din ţinutul Putnei.* NECULCE, L. 32. *Las' că era de la Piatră de locul ei, dar era şi îmbojorată Malca.* CREANGĂ, P. 114. *Noi suntem de loc din Bucureşti.* SEVASTOS, N. 112. *Ţinea pe o Marie, fiica unui boier Ghenea, de loc din Bulgaria, din Nicopol.* IORGA, C. I. I, 98. *Mărculescu, de loc din Focşani.* ŞEZ. III, 239. ✦ (În construcţia interogativă *de unde*, indică manifestarea unui anumit interes, a unei anumite curiozităţi etc. în legătură cu identificarea locului de origine a cuiva sau a ceva) *De unde eşti tu?* (a. 1579). GCR I, 21/6. *Cine eşti, de unde eşti? Pe la noi ce rătăceşti?* ALECSANDRI, P. II, 11. *Nevastă, de unde eşti? Cu bărbatul cum trăieşti?* MARIAN, SA. 3. *Dar dumneata de unde eşti?* CAMIL PETRESCU, N. 65. ✦ (Urmat de „la", indică proveniența geografică sau regională prin raportare la o limită reprezentată de o localitate, de o țară etc.) *Această svântă ... era de la Kesariia.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 3[r]/10. *Oameni proşti de la Ţinutul Fălciului.* NECULCE, L. 93. *Află pre un călugăraş de la Muntele Olimbului.* MINEIUL (1776), 180[v1]/37. *Era legate cozile vacilor de la Tibet.* LEON ASACHI, B. 58/2. *Eu sânt de la Italiia, din Roma.* ABEŢEDAR, 49[2]/19. *Noi sântem neguţetori de la Musul.* GORJAN, H. I, 144/11. *Am măritat-o după un cinovnic de la Tulcin.* NEGRUZZI, S. I, 59. *Acesta era un june grănicer de la satul Vişoiu.* PELIMON, I. 5/6. *S-a-mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta.* EMINESCU, O. I, 146. *Umerii, spălaţi cu săpun ... de la Paris.* MACEDONSKI, O. III, 38. *Ce păcat că n-a năvălit ... peste dumneata şi învăţatul dumitale de la Bucureşti.* HOGAŞ, DR. I, 167. *Judecată ce avea cu dârjii moşneni de la Toroipanu, pe Neajlov.* M. I. CARAGIALE, C. 90. *Un preot bătrân de la Egipet, care slujeşte Dumnezeului Osiris.* SADOVEANU, O. XV, 348. *Flori mărunte ... de la munte.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 77. ✦ (Urmat de „la", indică proveniența dintr-un teritoriu, prin raportare la persoanele care îl locuiesc) *Avem legături ... cu grecii de la noi.* IORGA, C. I. III, 53. *Prăpăditu ăsta e din sat de la noi, din Branişte.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 120. *Credeam că eşti de la noi.* SAHIA, N. 76. *Nu mai semeni cu nimeni de la noi.* DAVIDOGLU, M. 26. ✧ (Urmat de „la", delimitează o demarcaţie) *De la Nil să începe Africa* N. COSTIN, L. 130. *Legăturile cele rătunde ale mitrii ... să încep de la fundul mitrii, trec prin cele late, ies din pântece la vale.* MEŞT. MOŞ. 12/23. *Şi mergând el tot înainte prin codrii întunecoşi, de la un loc se închide calea.* CREANGĂ, P. 201. *De la poartă, pe dreapta ... se înşirau încăperi.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 24. *Sărută-mă de la vârful picioarelor.* CAMILAR, N. I, 190. *Cu păcură mi-o ungea, Foc de la picioare-i da.* TEODORESCU, P. P. 576. (Urmat de „la" şi în corelaţie cu „până (în) (la)", raportează limita finală a unei demarcaţii la cea iniţială, pentru evidenţierea extinderii spaţiale) *Înfăşură piciorul tot de la deagete până în sus toată glezna.* N. COSTIN, ap. GCR II, 4/1. *De la un semnu ... până la altu să să facă potecu.* AŞEZ. 78/29. *Astăzi ceriul şi pământul de la răsărit până la apus să bucură.* POTECA, C. P. 15/14. *De la scară şi pân-în sală se înfăţoşa o galerie luminată.* AR (1830), 444[1]/14. *Arată împăratului că de la buric în sus erea om.* GORJAN, H. I, 68/6. *Linea de la un pol până la altul ... se zice osiea pământului.* RUS, I. I, 23/6. *Pe un pat-sofa, de la sobă până la fereastră, dormea ... căpităneasa.* GHICA, S. A. 96. *De la mine pân' la tine, Numai stele şi lumine.* ALECSANDRI, O. 134. *Basarabi şi voi Muşatini ... cu plugul şi cu spada aţi întins moşia voastră De la munte pân-la mare.* EMINESCU, O. I, 149. *De la o margine până la alta a ţării se ţinură veseliile trei zile.* ISPIRESCU, M. V. 3. *De la Atlantic la Pacific, aceeaşi bucătărie.* RALEA, O. 8. *Oamenii sunt ... bătuţi cu ciomagul de la grumaz până la tălpi.* STANCU, D. 118. [Atelă] *care se întinde de la cot până dincolo de vârful degetelor.* BELEA, P. A. 117. *De la uşă până-n casă Numai ... mătasă.* PĂSCULESCU, L. P. 55. ✦ (Urmat de „pe", indică proveniența ca rezultat al unei suprapuneri) *Un plugar ce va fi semănat sămânţa sa în pământ strein ... să-şi piardză toată roada de pe acel pământ.* PRAV. 7. *Rodul lor de pre pământ piarde-l-vei, şi sămânţa lor dintre fiii oamenilor.* PSALT. (1651), 33[v]/5. *Domnul ... veade derepţii şi strâmbii de pre tot pământul.* DOSOFTEI, PS. 36/10. *Eu sunt de pe alte moşii.* ISPIRESCU, L. 341. *Lelea cu mărgele multe Amiroase-a flori mărunte De pe vale.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 77. ✦ (Urmat de „prin", indică proveniența prin aproximare dintr-una sau din mai multe părţi, zone etc. cuprinse nedefinit pe o suprafaţă anumită sau dintr-o multitudine de suprafeţe identice) *Toate femeile din sat şi de prin meleagurile vecine vorbeau despre soacra cu trei nurori.* CREANGĂ, P. 16. *Unguri de prin oraşele Moldovei.* IORGA, C. I. III, 109. *Boiernaşi de prin împrejurimi ... furnicau prin rumeneala zorilor.* SADOVEANU, O. I, 14. *Începu să primească lucru şi de prin alte sate.* PREDA, M. 117.

b) (Exprimă apartenența prin indicarea unui loc, a unui spaţiu etc. u n d e se află sau există, u n d e este situat ori este

localizat cineva sau ceva) *Lăudați Domnul de pământu, zmeii și toate fărăfundurele.* PSALT. SCH. 477/13. *Cea de pat a lui, Reuma, încă născu Teba și Gaham.* PO 72/21. *Un om de loc.* DOSOFTEI, V. S. februarie 246^{r}/23. *Să să știe ce ... vase s-au găsit de casă: tipsii 10, săhane 2, căldări mari 3* (a. 1730). IORGA, S. D. XIV, 48. *Se agiunsăse cu judecătorii cei de loc* (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 265/5. *Peste apa Neajlovului, la Vadu Lat ... este să se facă podul de acolo.* CR (1831), 117^{1}/17. *Așa numai să se mute ... știe și ... baba mea de acasă.* CREANGĂ, P. 130. *Tu de acolo, ești postit la dejun!* MILLE, V. P. 169. *Va crește voinic ... Ca puiul ... în peștera de munte.* COȘBUC, S. 90. *Mâni ne-ar întâmpina și ne-ar întreba răzășii la fiecare han și crâșmă, căci oamenii de aicea sunt prea doritori să afle cine-s drumeții.* SADOVEANU, O. XVIII, 138. *Era bătaie pe pepenii de aci.* CAMIL PETRESCU, O. III, 191. *A mai cumpărat ceva pentru ai săi de-acasă.* BARBU, G. 347. *I-am poruncit ... Să cine cu cei de-acasă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 179. [Murgul] *taie lunca de divale Și răchita din cărare, Ca să se deschidă cale Să treacă Iorgu calare.* ȘEZ. I, 13. (Urmat de determinări introduse prin „de", care precizează locul sau spațiul) *Biserica de sat de la Dobreni.* IORGA, C. I. I, 24. (Cu nuanță temporală) *Nu mi-ai spus așa de acasă, căci atunci știam și eu ce să fac.* ISPIRESCU, L. 47. *Își întocmise programul de-acasă în toate amănuntele.* REBREANU, R. I, 46. ✧ (Învechit, rar, indică localizarea unei acțiuni în fața sau înaintea cuiva considerat ca fiind situat în spațiu) [Diavolul] *uneori vinuiaște pre Dumnedzău înaintea oamenilor, alteori pre oameni înaintea lui Dumnedzău; cum făcu și de Iov și și de alți ... mulți, cum făcu tatăl pruncului acestuia, să hulească pre Dumnedzău.* VARLAAM, C. 52. ✧ (Învechit, rar, indică localizarea geografică a unui eveniment) *Au sosit Ștefan-Vodă la Roman, după izbânda de cetatea Suceavei.* M. COSTIN, O. 181. (Învechit, cu valoare denominativă) *Și-l pusă prins domnu pre toată țara de Rumele.* VARLAAM, C. 371. *Glașcov este într-un loc frumos și drăgălaș, pre care îl numesc raiul de Școției.* AMFILOHIE, G. 77/10. *Am ajuns la țărmurile Golfului de Bengal.* LEON ASACHI, B. 25/11. *Portul de Veniției să declarează francoporto.* AR (1829), 58^{2}/29. *Peste el* [Nilul] *cerul d-Egipet.* EMINESCU, O. I, 43. ✦ (Învechit, indică apartenența din punct de vedere administrativ, geografic etc. la o regiune, la un continent etc.) *Derept ocină a lor, ce au avut în sat în Plotonești de ținutul Cârlegăturiei ... cu tot venitul* (a. 1609). GCR I, 43/22. *Să poată a cuprinde locurile ceale mai bune de Ardeal.* M. COSTIN, O. 50. *Eghiptul nu-i de Asiia, ce iaste de Africa.* N. COSTIN, L. 130. *O sumedenie de sate care se țineau de Ciceu.* IORGA, C. I. II, 96. (Învechit, rar; cu valoare de posesie) *Cetatea Vinetiei este una din cele mai tari și mai bogate de a Evropii.* AMFILOHIE, G. 115/8. ✧ (Cu valoare de calificare) *Vreo cale și drum de țară ce s-ar afla.* AȘEZ. 65/11. *Paharele cu verbine, cu busuioc ... și alte flori de țară.* MACEDONSKI, O. III, 9. *Își făcu ... adăpost ... lângă o limpede apă de munte.* IORGA, C. I. I, 34. *Răsună-n zori mărunte Râul limpede, de munte.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 122. *Au fost închise 16 drumuri județene din zonele de șes.* RL 2005, nr. 4530. *Iese mândra pân-afară Și-mi arată-un drum de țeară.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 123. □ *Aer de munte. Sat de câmpie. Oraș de provincie.* ✧ (Indică mediul natural sau geografic ori localitatea, ținutul, țara etc. anume indicate, unde sau peste care se exercită o anumită autoritate, o anumită competență, o anumită jurisdicție etc.; cu valoare de posesie) *Că adecă împărații de pământu deștiseră depreunră.* PSALT. HUR. 40^{r}/23–24. *Costantin, fratele lu Dănișor, logofăt de Buzău* (cca 1608). CUV. D. BĂTR. I, 169/9. *Iară eu știu și mărturisesc că sâmt împăratului de ceriu slujitoriu.* VARLAAM, C. 427. *Ce treabă are stărostia de Cameniță cu greșealele ce să fac în Țara Frâncească?* PRAV. 278. *Nacul pârcălabul de ținutul Sucevei* (a. 1650). IORGA, S. D. VII, 102. *Au trimis soli ... și la papa de Râm.* M. COSTIN, O. 47. *Vasilie-Voievod, domnul de Țara Moldovei.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 65^{r}/1. *Pârvul, pârcălabul de Soroca, au sărit cu hânsarii după dânșii.* N. COSTIN, L. 560. *Căzacilor Brâncovanului, căror le era cap un moldovan, anume Costin, căpitanul de Focșeni.* NECULCE, LET. II, 262/36. *Teofan, episcopul de Rădăuți* (a. 1716). URICARIUL, V, 371/13. *Craiul de Maroco.* AMFILOHIE, G. 140/23. *Tu-mi cugeți bine să fiu împărat de lume.* ALEXANDRIA (1794), 49/8. *Zioa aniversală a nașterei Mărirei Sale împăratului de Rossia.* AR (1829), 66^{1}/31. *Frumosul grai al nostru printre bâlbâite graiuri și-l păstrau, murind sub steagul ducilor de Făgăraș.* SĂM. I, 6. *Nepotul unui patriarh de Antiohia.* IORGA, C. I. I, 154. (Ca particulă de noblețe) *Pe cine pui în locul lui? – Nu știu. – Ducele de Orleans?* CAMIL PETRESCU, T. II, 355. ✧ (Indică locul, instituția etc. unde se desfășoară o anumită activitate; cu valoare de posesie și de calificare) *Ierosilios să cheamă mai chiar fur de besearică.* PRAV. 196. *Arapii ... sânt cei mai mari tâlhari de mare.* AMFILOHIE, G. 140/14. *Mulți poeți de salon ar fi încântați când ar putea descoperi în fantazia d[umnea]lor idei.* MAIORESCU, CRITICE, 7. *N-avem oameni ce se luptă cu retoricele suliți În aplauzele grele a canaliei de uliți.* EMINESCU, O. I, 150. *Un biet vătaf de curte ... Povești turburătoare îți spune la urechie.* MACEDONSKI, O. I, 23. *Ne sfătuiesc să ne concentrăm toată activitatea în lupta de culise.* TITULESCU, D. 205. *Chelner de restaurant.* CAMIL PETRESCU, T. III, 11. *D-ta ești un minunat om de stradă.* id. ib. 353. *Își desfăcu ... platoșa, dându-o altui copil de casă.* SADOVEANU, O. XIII, 511. *Tatăl meu era doctor de târg și om cu stare.* MIHĂESCU, D. A. 6. *E un cerșetor de biserică.* ARGHEZI, B. 29. *Un mare bancher din centru lucrează printr-un bancheraș de periferie.* VINEA, L. II, 217. *Băieții de prăvălie dădură porțile la o parte.* BARBU, G. 379. □ *Ucenic de frizerie. Călăreață de circ. Paza de coastă. Poliția de frontieră.* ✧ (Indică locul unde se confecționează, se construiește etc. ceva; cu valoare de calificare) *Cumpăra toată lâna din sat, o da la femei ... și o țesea, făcea postav de țeară.* GHICA, C. E. I, 263. *Un ștergar de țară.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 101. *Case de țară fără farmec și fără mister, ... construite ... în inima pădurii sau pe câmp.* RALEA, O. 11. □ *Pânză de casă.* ✧ (Apartenența la un anumit mediu natural, la un anumit ținut etc. desemnează totodată și o anumită specie) *Păsările toate ce sânt zburătoare De vânt și de apă ce-s înotătoare.* DOSOFTEI, PS. 28/14. *Paserile de apă sânt aceli ce au a lor hrană pe apă.* AMFILOHIE, G. F. 292^{r}/6. *Dobitoacele ceale domeastice (de casă și blânde).* ECONOMIA, 97/18. *Ciute sprintene de munte.* EMINESCU, O. I, 101. *Paharele cu verbine și ... alte flori de țară.* MACEDONSKI, O. III, 9. *Mândră maic-am mai avut! ... M-a băiat cu flori de munte, Toți gura să mi-o asculte.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 362. (Cu valoare de posesie) [Dacă nu] *să va cunoaște lucrul, ce va fi ... de a besearicii au mirenești, atunce iarăși nu să va certa.* PRAV. 57. *O să te rog ... să trimiți o trăsură de-a fabricii să-i aducă bagajele.* ARGHEZI, S. XI, 116. (Rar, indică mediul natural în care se efectuează o acțiune) *Se pot face băi de mare.* RALEA, O. 20. ✦ (Apartenența privește asocierea unei anumite caracteristici sub aspectul culorii, al dimensiunii etc.; cu valoare de posesie) *Zafiro ... este o piatră de un albastru deșchis.* AMFILOHIE, G. F. 214^{v}/17. *Cetatea aceaia ni se păru de minunată lărgime.* MAIOR, T. 32/14. *Această parte însă cuprinde și câteva șăsuri de întindere însămnătoare.* RUS, I. I, 294/10. *Aurora, de o față roză, amestecă aurul razelor sale cu azurul.* PÂCLEANU, I. I, 187/9. *Printre garoafele albe, ... crește câte una de alt color.* NEGRUZZI, S. I, 45. *Fața ei e slabă, de-o paloare crudă.* EMINESCU, O. IV, 364. *Halva ... de dimensiuni gargantuești.* CARAGIALE, O. VII, 192. *Frontispiciul ... e semănat cu flori albe de o frumoasă tăietură.* IORGA, C. I. III, 37. *Ochii ei erau de-un verde închis.* AGÎRBICEANU, S. 512. *Era ... cu figura veștedă și părul de un alb murdar.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 33. *Improvizează liber, pe o temă, balade și poeme deseori de o lungime prodigioasă.* SADOVEANU, O. XX, 46. *Anticamera era de o înălțime considerabilă, ocupând spațiul celor două caturi laolaltă.* CĂLINESCU, E. O. I, 10. *Vasul scufundat e de proporții gigantice.* BOGZA, V. J. 75. *Purta o jachetă de culoarea jadului.* VINEA, L. II, 167. (Învechit, rar, indică

asocierea prin suprapunere) *Binevoise a-l gratifica cu un inel de briliant.* BARIȚIU, P. A. II, 32. ✦ (Urmat de „a", în legătură cu construcții care indică o anumită modalitate integrală de localizare, de situare sau de contact direct, nemijlocit pe o suprafață) *Mai bine este să se scrijae* [ramura] *de-a lungul cu cuțitul până la lemn.* POENARU, Î. 48/17. *De-a lungul ei* [al brazdei] *... se pun cartoflele.* I. IONESCU, C. 57/13. *Pe un pat-sofa ... dormea de-a lungul căpităneasa cu un copil la sân.* GHICA, S. A. 96. *Moldova ... nu era de-a dreptul mărginașă cu răsăritenii.* IORGA, C. I. I, 108. *Cântări ... Vor izbucni de-a lungul și de-a latul.* IOSIF, V. 66. *Flăcăii se pun d-a curmezișul drumului.* LUNGIANU, CL. 86. *Așa era* [Mima]: *acasă în tricou soios de-a dreptul pe piele.* M. I. CARAGIALE, C. 136. *Mă strângeau pantofii, mi se lipeau năduşite, de-a lungul piciorului, jaretierele.* CAMIL PETRESCU, P. 11. *O țigancă tânără ... își oferea albăstrelele de-a lungul peronului.* ARGHEZI, S. XI, 72. *Case de țară construite de-a dreptul în inima pădurii sau pe câmp.* RALEA, O. 11. *Uneori, un lemn mi se punea de-a curmezișul pieptului, părând că vrea să mă strivească.* BOGZA, V. J. 114. *Zăgazul era așezat de-a curmezișul, în albia Dâmboviței.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 1, 44. *Câtu-i drum de-a lungul, Ară badea cu plugul.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 279. ✦ (Urmat de „după", indică localizarea etc. într-un loc situat în spatele cuiva sau a ceva) *Hrisoavele ... sunt puse într-o cutie ... păstrată pe polița de după sobă.* ISPIRESCU, L. 196. (Urmat de „după", situarea, localizarea etc. sunt percepute cu ajutorul simțurilor) *O mănăstire ... încunjurată cu muri ... și de după muri vedeai, pe ici pe colea, câte un ... plop.* EMINESCU, P. L. 72. *De după stâlpi ... se auzea strigându-se: „Gore, Gorică"!* M. I. CARAGIALE, C. 141. *Fetele mă priveau de după perdele.* CAMIL PETRESCU, P. 16. *Și pocnește-n boi tus-șasă, Să te-aud, dragă, din casă, Din casă de după masă!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 83. ✦ (Urmat de „la", indică apartenența geografică, regională, administrativă etc., prin raportare la o limită reprezentată de o localitate, de o țară, de o instituție etc.) *Svântul Nicolae era dintr-o cetate de la Anadol, ce să chiamă Patara.* VARLAAM, C. 386. *Au zidit ceale de la Memfes piramide.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/36. *Dar Grigorie-Vodă, având mălaiu mult ..., da acelor oameni de la ținuturile den sus câte 6 potronici mierța.* NECULCE, L. 312. *Episcopul Nisis Kyr Mitrofan Tasitul, carele era sfetagoreț de la Mănăstirea Dionisiu.* ANTIM, P. XXIII. *Sânt siliți a ține o negustorie cu toate provințiile de la Peru.* IST. AM. 10[r]/9. *Împărat de la Eghipet ... iată cum ne sărăcește.* ALEXANDRIA (1794), 3/2. *Românii toți ... au fost supuși patriarhului celui de la Țarigrad.* MAIOR, I. B. 49/14. *Caii numai di la poște au fost răi.* KOGĂLNICEANU, S. 1. *Politiile întărite de la țărmul mării se afla pline.* IST. M. 37/18. *Amândoi păzeam tăcere gândind, el la Olga, eu ... la toaleta pentru balul de la club.* NEGRUZZI, S. I, 46. *Aceștia se întorc la curatele lor amoreze de la țară.* FILIMON, O. II, 337. *Din pristolul de la Roma să dau calului ovăs.* EMINESCU, O. I, 147. *Un neam al lui de la țară.* CARAGIALE, O. II, 367. *Era bâlciul de la Sărata ... la care oamenii se adună.* SLAVICI, N. I, 134. *Cei mai însemnați dintre ei ... stăteau ... la Cetatea Albă de la limanul Nistrului.* IORGA, C. I. II, 154. *Băiețelul arhivarului de la judecătorie, care stetea peste drum.* GÂRLEANU, N. 157. *Mi-au văzut odorul de la București.* C. PETRESCU, S. 147. *Am aranjat cu Gălășescu de la Spitale.* KLOPȘTOCK, F. 135. *Lucrătorii de la fabricile din împrejurimi mâncau pe cont.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 15. *Curțile cele din nou clădite, de la Babahan.* SADOVEANU, O. XV, 345. *Ca-n vila de la țară să fiți asediat.* CĂLINESCU, O. IX, 221. *Popa pomenește numele arendașului de la Băneasa.* STANCU, D. 30. *Sunt soldatul Vărvăroiu, de la plutonul I.* CAMILAR, N. I, 53. *Sub nasul omului de la isprăvnicie mâna lui Gheorghe Dima se desfăcu.* GALAN, Z. R. 44. *Sunt feciorul popii de la Cluj.* ISAC, O. 53. *Nu-i drăguț frumos c-al meu, Nici în sat, nici în oraș, Numa-n școala de la Blaj.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 30. (Urmat de „la", apartenența la un spațiu desemnează și un anumit specific local) *Viața de la țară e zugrăvită în trăsături tragice.* LOVINESCU, S. I, 31. ✧ (Urmat de „la", indică locul, obiectul unde este plasat, montat etc. sau de care aparține ceva ori cineva) *De la mormânt să nu lipsească candila* (a. 1774). IORGA, S. D. XIII, 62. *Și ascult cum învățișul De la cărți ei mi le rod.* EMINESCU, O. I, 105. *Strălucesc asupra maselor întunecoase vârfurile turnurilor și pânzele de la corăbii pe râu.* id. P. L. 93. *După ce s-a făcut și asta, s-a dat la o parte o perdea ... și s-a deschis ușa de la alt salon.* CARAGIALE, O. II, 270. *Zarzavaturile de la bucătărie.* ISPIRESCU, L. 14. *Zdrăngăneau coardele de la o cobză.* MACEDONSKI, O. III, 9. [Ușa] *duce în vestibulul de la intrare.* CAMIL PETRESCU, T. I, 7. *Birtașul era ... cu mânecile de la cămașa murdară sumese.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 15. *Am oprit-o și am vorbit cu un domn de la volan.* SEBASTIAN, T. 20. *O țigancă tânără ... își oferea albăstrelele ... pe subt geamurile de la vagoane.* ARGHEZI, S. XI, 72. *Furnicile ... se urcă ... în jurul săpunului de la lavoar.* CĂLINESCU, C. O. 17. *Cel dinaintea dumitale a spart ... și două lentile de la polarimetru.* id. E. O. I, 80. *De la cinci pâini miezul, și de la nouă colaci coaja.* ZANNE, P. IV, 51. □ *Acoperișurile de la biserici. Gulerul de la haină. Cheile de la uși.* ✦ (Urmat de „pe", indică situarea, localizarea etc. prin suprapunere, directă sau mediată, pe o anumită suprafață definită ori concepută ca un volum) *Iară ei prespre toată lumea Sfânta Evanghelie propoveduiră, și noao viața a ceriului, lăcuitorilor de pre pământ, învățară, credința și dragostea spuind.* CORESI, EV. 2. *Ep[i]sc[o]pul de pre aceale locure.* PRAV. GOV. 44[r]/14. *Ș-ar vrea* [pizmașii] *să-mi mănânce carnea de pre gârbă.* DOSOFTEI, PS. 81/8. *Această carte ... o am lăsat besaricii Feleacului de pe locul Clujului* (a. 1738). IORGA, S. D. XIII, 100. *Toate ceale de pre fața pământului sânt uscate.* ÎNV. POM. 4/10. *Vorbește ca un ministru și răspunde cu cuvânt Unui sol celui mai mare împărat du pre pământ.* HELIADE, O. I, 411. *Ofițăriu din flota de pe Marea Neagră.* AR (1829), 5[1]/17. *Ei aflară atunci că Sinan ... tăia toate podurile de pre râuri.* BĂLCESCU, M. V. 161. *Plăcerile vânătorii, cu tot cortegiul lor ... era numai petrecerea favorită a regilor și a fericiților de pre această lume.* ODOBESCU, S. III, 58. *Candela de pe mormânt.* ALECSANDRI, P. I, 10. *Dacă te-aș putea iubi ca pe-o stea de pe cer ..., da.* EMINESCU, P. L. 114. *S-au adunat toate vietățile: cele din ape, cele de pe uscat și cele zburătoare.* CREANGĂ, P. 92. *Vreascurile țiuiau, și chiar lemnele de pe foc pocneau.* id. ib 240. *Toți înțeleseră că aceasta era femeie de pe alte tărâmuri.* ISPIRESCU, L. 38. *Hainele de pe feciori sclipeau.* COȘBUC, B. 19. *De pe blidar un biet opaiț Își joacă para tulburată.* GOGA, POEZII, 109. *Părintele Palamon, ..., seamănă cu sfinții de pe pereții din biserica mânăstirii.* IBRĂILEANU, A. 129. *Toți ciulinii de pe vale Se pitesc prin văgăuni.* TOPÎRCEANU, B. 54. *Pe urmă întoarse ochii verzi-cenușii spre mosafirul de pe bancă.* C. PETRESCU, Î. II, 181. *Sărută iconița ... de pe pieptul feciorului său.* SADOVEANU, O. I, 17. *Slavă ție, nea de pe creste cărunte.* CĂLINESCU, L. L. 52. *Părul de pe piept ... e aproape alb.* STANCU, D. 117. *Și la lumina lumânării de pe scrin o văzuse pe Sultana.* DEMETRIUS, A. 19. *Un singur peștișor ... strălucea în buruienile de pe mal.* PREDA, M. 19. *N-am avut altă-avuție Decât prafu de pe tălpile noastre.* ISANOS, Ț. L. 53. *Cloșca de pe ou mâncau!* TEODORESCU, P. P. 486. *Păunaș de pe căruță, N-ai văzut pe-a mea drăguță?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 135. *Trimis-o-mpăratul carte La fetele de pe sate.* FOLC. TRANSILV. I, 17. *Apa de pe Cerna.* ZANNE, P. VI, 52. (Cu nuanță de aproximare) *E bine totdeauna ca pre unul ca acela să-l cureță omul de pre aci.* BĂRAC, T. 42/25. *Dar dumneata ... nu îmi pari de pe aici.* CAMIL PETRESCU, N. 65. *Au venit pentru o moștenire într-un târgușor de pe aici.* SADOVEANU, O. I, 95. *Înzestra băcăniile ... de pe aiurea.* MOROIANU, S. 6. *Nici ... termeni ai regiunii în care copilărise și din care păstra atâtea amintiri, nici îndeletnicirile oamenilor de pe-acolo nu îmbogățesc vocabularul lui.* VIANU, A. P. 122. *Vestea-n lume să pornească ... La boierii de p-aci.* TEODORESCU, P. P. 622. (Urmat de determinări introduse prin „de pe" sau „de prin", care precizează locul sau spațiul) *Numai ăștia pe care i-ați împușcat erau rude, că se trag de pe aici, de pe Olt.* STANCU, D. 112. *Amos a venit ... de pe*

undeva de prin Ardeal. id. ib. 405. (Urmat de „pe", situarea, localizarea etc. sunt percepute cu ajutorul simţurilor) *Sunetul de pre păraie şi a frunzelor mişcare, Până şi privighitoarea ne-ar fi fost ... supărare.* CONACHI, P. 268. *Priveam ... trupurile tinere de pe plajă.* BOGZA, V. J. 7. *De pe deal buciumul sună.* FOLC. TRANSILV. I, 423. ✧ (Urmat de „pe la", aproximează o situare, o localizare etc. prin raportare la o limită) *Egumenii de pre la mănăstirile câte sânt în ţară făcură mare judecată.* ANON. CANTAC., CM I, 195. *Sfinţiea Sa părintele mitropolitul cu arhierei de pe la scaune ... vor da ... un leu* (a. 1728). URICARIUL, I, 51. *Toţi slujitorii de pe la spatele boierilor, scoţând junghiurile, îi loviră.* NEGRUZZI, S. I, 152. *Vine câte vrun balaur la mine, mă lua cu dinţii de pe la spate.* ISPIRESCU, L. 303. ✦ (Urmat de „prin", indică răspândirea, diseminarea etc. într-una sau în mai multe părţi, zone etc. cuprinse nedefinit pe o suprafaţă anumită sau într-o multitudine de suprafeţe identice) *Lăudaţi pre Domnul toţi balauri ... şi zmei de prin gauri.* DOSOFTEI, PS. 492/18. *Judecătorii du prin sate.* REG. ORG. 161/1. *Florile cele frumoase de prin margenea pădurei ... împlu văzduhul.* CREANGĂ, P. 123. *Să le împartă averea de prin provincie.* CĂLINESCU, B. I, 152. *Lumea părea adormită, fiindcă lămpile de prin case erau stinse.* id. E. O. I, 8. *Un freamăt adânc ... se zbate şi sguduie ... tihna stătută de prin aste meleaguri.* DEŞLIU, G. 13. (Urmat de „prin", situarea, localizarea etc. sunt percepute cu ajutorul simţurilor) *Zbierăt, raget, ţipet ... se ridică de prin codri ..., de prin sate.* ALECSANDRI, P. III, 14. *De prin crâşme şi prăvălii pătrundea ... o lumină murdară.* EMINESCU, P. L. 26. ✦ (Urmat de „sub", indică contactul, direct sau mediat, cu un element situat dedesubtul cuiva sau a ceva ori într-un plan inferior aparţinând unui spaţiu circumscris sau conceput ca atare) *Şi despărţi* [Dumnezeu] *apele ce era de suptu tărie.* PALIA (1581), ap. GCR I, 34/8. *Şi măiestrul încă moare Ca tot omul de supt soare.* DOSOFTEI, PS. 160/20. *Au ucis ... calul de supt hatmanul Buhuş.* NECULCE, L. 58. *Au grăit cu dânsul de supt perdea.* MINEIUL (1776), 93[r1]/10. *Pe mâna lui sunt toate comoare De supt pământ, aurul şi banii.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 221. *Punctul roşu al unei candele, care ardea pe o policioară încărcată cu busuioc uscat şi flori de sub icoana îmbrăcată cu argint a Mântuitorului.* EMINESCU, P. L. 44. *Semne bune anul are ... Pentru brazda de sub plug.* PĂSCULESCU, L. P. 35. *Iarba de sub prun.* FOLC. TRANSILV. I, 340. (Urmat de „sub", contactul este perceput cu ajutorul privirii) *A sa mare putere se spune ochilor noştri prin toate de supt vedere.* CONACHI, P. 272. *Din pământ şi de sub mare s-aud sunete ce cresc.* EMINESCU, O. I, 45. *De sub mese se auzea strigându-se: „Gore, Gorică"!* M. I. CARAGIALE, C. 141. *Începu să mişte capul şi să privească pe doctor de sub gene.* CĂLINESCU, E. O. I, 302.

2. a) (Exprimă deplasarea, străbaterea, îndepărtarea, descinderea din direcţia a ceva sau a cuiva considerat ca fiind situat în spaţiu) *Şi de acolo mutămu-nă şi demânreaţa sosimu întru Anticri.* COD. VOR.[2] 245. *Cine va veni de acolo ... să spuie noao?* CORESI, EV. 370. *Tremeateţi afară tot omul de icea: şi nice un om nu era cu Iosif.* PALIA (1581), 188/9. *De-aicea se-au rădicat.* PO 175/13. *Nime nu poate să iasă de icea până la învierea a toată lumea.* VARLAAM, C. 382. *Cum s-au clătit hatmanul de acole, au şi deschis portiţa.* NECULCE, L. 80. *Au năvălit asupra nemţilor de-ncătro îi era oştile.* R. POPESCU, CM I, 396. *După ce l-au tăiat, s-au dus de acole* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 258/3. *Am avut astădzi* [muiere şi prunci], *când am purces de acasă.* BERTOLDO, 6/13. [Berbecele] *s-au depărtat de munte, unde din întâmplare l-au întâmpinat un cerb mare.* ŢICHINDEAL, F. 235/9. *El se depărtează de nenorociţi!* MARCOVICI, C. 6/8. *Acestea vorbindu-le, le zise să plece d-aci.* GORJAN, H. I, 11/6. *Trebuie să fie un trimis de undeva, numa pentru a iscodi casele oamenilor.* CREANGĂ, P. 233. *Am ieşit de acolo pocăit: m-am logodit şi m-am însurat.* CARAGIALE, O. I, 147. *Alergaseră cu urcioarele la un puţ ... şi veniseră cu apă de acolo.* MACEDONSKI, O. III, 15. *De aici trebuia să trecem prin mai multe camere.* MILLE, V. P. 216. *Şi-n ciuda bietei fete, Ea, vitrega, o dete Străinilor ... Veniţi de undeva.* COŞBUC, P. I, 278. *Titu venise îmbrăcat de-acasă: jachetă neagră, cam purtată, vestă foarte deschisă, cravată albă.* REBREANU, I. 139. *Du-te de aici.* SADOVEANU, O. I, 140. *A cincea zi o goni de-acasă.* CĂLINESCU, C. O. 16. *De aici plecau poterile contra piraţilor.* RALEA, O. 35. *Frate-meu Gheorghe a plecat ... de acasă.* STANCU, D. 32. *Tu să taci ... marş de-aici ..., îl repezea Vieru.* CAMILAR, N. I, 36. *Hâş! pasăre de-acolea Că doar nu eşti fi[i]ca mea.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 171. (Indică punctul iniţial al unei deplasări, al unei străbateri etc.) *E un punct însă, unde drumul nostru se bifurcă şi, de aici încolo, mergem pe căi diferite.* HOGAŞ, DR. II, 169. *De aici încolo, ... te caută tot mai des, îţi ajine calea.* FLACĂRA 1975, nr. 40, 14. (Urmat de determinări introduse prin „de la" sau „de peste", care precizează locul sau spaţiul) *Voi, slugile lui Ştefan comis, carei vor fi acii, să aveţi a ieşi de acii de la sat* (a. 1602). CUV. D. BĂTR. I, 116/16. *De undeva, de peste deal, a urcat la coşere.* SADOVEANU, O. V, 361. (Cu valoare de determinare locală) *Punctu-acela de mişcare ... E stăpânul fără margini.* EMINESCU, O. I, 132. *Sosit din nou în punctul de plecare, Îmi plimb privirea tristă împrejur.* BENIUC, V. 38. (Cu nuanţă cauzală şi valoare de complinire) *Fugi de faţa Avesaloma.* PSALT. HUR. 2[r]/12. *Se rădice-se de faţa Lui tot pământul.* PSALT. 200. *Carii mă vedea pre mine afară fugiia de mine.* PSALT. (1651), 50[r]/10. *De aceştia au dat dosul tabăra cea vicleană a dracilor.* MINEIUL (1776), 72[2], în DA. *Fugi d-acest pământ aspru şi blestemat.* PLEŞOIANU, T. I, 149/9. *Plecasem să mă duc la vreo sehăstrie, să fug de lume, şi mă trezii în Iaşi.* NEGRUZZI, S. I, 67. *O junâ doamnă ... fugând de cetele tartare.* ALEXANDRESCU, O. I, 15. *Nu-i altă cale ca să scapi ... decât fugind de această casă.* EMINESCU, P. L. 76. *Fetele fugeau de mine.* MILLE, V. P. 185. (În corelaţie cu „către", „(până) în", „(până) la", „până" sau „spre", raportează punctul final al unei deplasări la cel iniţial, pentru evidenţierea extinderii spaţiale) *Întoarse-se a Sveti Sisin de răsărit la Raviia* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 284/9. *D[umne]zeul D[umne]zeilor grăi şi chiemă pământul de răsăritul soarelui până la apus.* PSALT. 95. *Purcease de acolo la un deal.* PALIA (1581), 48/19. *Să-noate de acolea spre apus.* MOXA, 354/22. *Şi în puţină vreame, de marginea pământului până în margini o primblă.* ib. 361/2. *Mergea tot pe câmpu cu puţintei oameni de curtea lui păn' la conac.* NECULCE, L. 43. *Să rădică de acolo Alexandru cu oştile spre Ţara Leşască şi luo şi alte ţări multe.* ALEXANDRIA (1794), 69/7. *Stânce, dealuri, colnice* [la rând] *le iau pe toate Din margine la alta, d-apus la răsărit.* HELIADE, O. I, 76. *O mică ostenealâ ce faci cu stăpânul nostru, purtându-l d-aici pân-acasă şi d-acasă pân-a-ici.* GORJAN, H. I, 15/30. *Plecai singur d-aci către Monastirea Cozia.* PELIMON, I. 110/19. *Să ne ducă-n Beligrad, Şi de-acolo-n Ţarigrad.* ALECSANDRI, T. I, 305. *De aici pân' la Făgăraş, Nu-mi trebuie ceteraş.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 363. ✧ (Indică deplasarea, mişcarea dezordonată, fără ţintă precisă; în construcţiile *de (a)ici* sau *de (a)colo (până) colo(colea)*) *Nu sânt în stare a mă mişca de aici până colo.* GORJAN, H. I, 91/33. *Apele primblărete de ici colea s-au mutat.* CONACHI, P. 212. *Erau mai mulţi oameni umblând forfota de colo până colo.* CARAGIALE, O. II, 252. *Începu să ne mute pe câmp, de colo-colo.* MACEDONSKI, O. III, 28. *Niculăieş Mânecuţă se plimba cu nemulţămire de ici-colo.* SADOVEANU, O. II, 14. *Îmblă tot de ici colea ... şi nu se mai aşează nici într-un loc cu statornicie.* SBIERA, P. 282. ✧ (Învechit, indică traversarea printr-un spaţiu neprecizat dintr-o serie de spaţii similare; cu valoare partitivă) *Arie intră într-una de ieşitorile cetăţei.* VARLAAM, C. 138. ✧ (Indică detaşarea, separarea, extragerea, parvenirea etc. în raport cu ceva sau cu cineva considerat ca fiind situat în spaţiu) *De acolo vrumu se luomu Pavelu.* COD. VOR.[2] 245. *Nu preimescu de casa ta viţelu, nece de turmele tale ţapu.* PSALT. 96. *Derept aceaia rogu-mă voao, fraţilor, să nu rămâneţi de dumnezeiescul săbor.* CORESI, EV. 353. *Supse ră miare de piatră şi untu de vârtoasa piatră.* PSALT. SCH. 491/9.

Îngerii ... păzie sufletul lui, până cându-l luară di trup (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 422/9. *Acesta să cheamă c-au furat acel vas de besearică.* PRAV. 169. *Ne rugăm lui Dumnedzău să ne scoaţă de acea râpă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 79[r]/31. *Şi de acolo ... scrisori pe scrisori venea.* N. COSTIN, LET. II, 94/3. *Coborârea lui Orfeu la iadu, ca să scoaţă de acolo pre iubita sa Evridica.* MAIOR, T. 12/13. *Văzând lipsa stăpânî-său de acasă, venisă.* DRĂGHICI, R. 161/27. *Veniră şi sărbătorile Bairamului fără să am vreo veste de undeva pentru fiul meu.* GORJAN, H. I, 31/31. *Mă jurai ca oricui îmi va da drumul de aici să-i deschiz toate comorile pământului.* id. ib. 43/7. *Descuiaţi deodată de armurile lor ... şi de semnele lor feudale.* NEGULICI, E. I, 26/6. *Nu-şi poate scăpa braţul de lanţul ce-l strânge.* PÂCLEANU, I. II, 160/17. *Le dezbrăcă de hainele lor şi se îmbrăcă el şi fraţii lui cu dânsele.* FILIMON, O. I, 409. *Apoi, desfăcându-se de îmbrăţoşările ei, se avântă ... şi plecă în lume.* EMINESCU, P. L. 11. [Ieronim] *desprinse barca de ţărm.* id. ib. 97. *Acum ce să facă dracii ca să-l urnească de acolo?* CREANGĂ, P. 310. *Băieţii s-au desbrăcat de cojoace şi de cizme.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 103. *Eu voi fi silit în curând să lipsesc pe câtva timp de-acasă.* CARAGIALE, O. VII, 402. *Zise ... să-l îmbie să-şi aleagă ceva de acolo.* ISPIRESCU, L. 21. *Zmucindu-se să scape de braţul ce-i strângea mijlocul.* MACEDONSKI, O. III, 7. *Fu luat de acasă ... cu rădvane.* IORGA, C. I. I, 154. *Mamă! ... adă cutia ceea de colo.* SADOVEANU, O. I, 71. *Se dezlipi încet de fereastra cenuşie.* DEMETRIUS, A. 319. *A scos de undeva nişte îmbrăcăminte.* H. LOVINESCU, T. 178. *Lasă-mă, bade, de mână, Să mă bag în cea grădină.* MÂNDRESCU, L. P. 60. *Floare albă din grădină, Rupe-te-aş de rădăcină Să te dau la mândra-n mână.* RETEGANUL, TR. 98. ✧ (Indică evitarea, ferirea, apărarea etc. în raport cu ceva sau cu cineva considerat ca fiind situat în spaţiu; cu valoare de complinire) *Pentru acea, tot creştinul să să ferească* [să jure] *cum s-are feri de foc.* VARLAAM, C. 342. *Până când vei ascunde faţa ta de mine?* PSALT. (1651), 18[v]/10. *De arc să să apere cu toiag.* DOSOFTEI, PS. 195/14. *Pavăză ... cu care ne apără de săgeţile ciale aprinse cu foc.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/8. *Pământurile ceale arătoare ... apoi ... să lasă de păşune slobode.* AŞEZ. 26/13. *Întoarceţi faţa de această şcenă sfâşâitoare.* MARCOVICI, C. 22/18. *Ieşindu-mi cineva înainte, am cu ce să mă apăr de dânsul.* GORJAN, H. I, 65/22. *Acest concert nevăzut se ascunde de ochii răsbelnicului.* PÂCLEANU, I. II, 140/6. *Fereşte-te de babe.* NEGRUZZI, S. I, 251. *Şi cu crengi îl apăr pagii de muscuţe şi zăduf.* EMINESCU, O. I, 85. *Furişându-se de Ivan, iese cu dânsa afară.* CREANGĂ, P. 310. [Paturile] *de perete le fereau perne lungi ..., îmbrăcate în pânză albă, înflorită cu negru şi roşu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 93. *Asta nu scuteşte de glonţ populaţia.* CAMILAR, N. I, 84. *Şĕ ocoľĕşć dă mińe?* ALR SN V h 1 409/36. *Să ferească Dumnezeu Şi pe puiul şarpelui De mâna duşmanului.* FOLC. TRANSILV. I, 25. (Cu valoare de calificare şi cu nuanţă finală) *Au pavăză de foc cu care ne apărăm.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/8. *De frig îmi ţine* [cojocul]. CONTEMPORANUL, I. 567. *Foişorul de foc.* CARAGIALE, O. I, 76. *Încorsetată ca pe atunci cu turnură şi brasiere ..., cu umbreluţă de soare şi tocurile înalte.* VINEA, L. II, 106. ✧ (Indică eliminarea, curăţarea, privarea etc. de ceva; cu valoare de complinire) *Se fratele sau sora goli fi-voru şi lipsiţi fi-voru de hrana dzileloru.* COD. VOR.[2] 347. *Şi mi-ai şters ochii de lacrămi ertindu-mi greşeale.* DOSOFTEI, PS. 185/6. *Voinţa bună iaste mai pe deasupra, când neamul să lipseaşte de bunătăţi.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/31. *Besearica strigă către tine, de sângele dracilor curăţindu-se cu sângele cel curs din coasta ta.* MINEIUL (1776), 97[r1]/19. *Noi avem lipsă de pământ spre a agonisi bucate.* ÎNV. POM. 7/22. *Zic că ... nu ar avea lipsă de cărţi româneşti.* BOJINCĂ, D. 11/23. *Un vânt ... un arbure despoaie De verzile lui frunze.* PELIMON, S. 38/1. *Vânătă-i e buza, lipsită de sânge.* EMINESCU, O. IV, 364. *Îşi spălă frumuşel mânile de lut.* CREANGĂ, P. 288. *Tânărul ... se şterge de sudoare.* CARAGIALE, O. I, 45. *Ouăle erau sparte şi curăţate de coji.* MACEDONSKI, O. III, 23. *Un tânăr ... ras de mustăţi.* REBREANU, I. 23. *Nici de ştempele nouă nu mai are lipsă.* AGÎRBICEANU, S. 475. *El se sculă ... şi ... se scuturâ de zăpadă.* CĂLINESCU, C. O. 13. *Curăţă de cozi florile mari.* DEMETRIUS, A. 37. *Lângă salce o bătrână Cu trei caftane-ntr-o mână De sânge spălându-le.* ALECSANDRI, P. P. 135. *Să linse pe buze de dulceaţa şi grăsimea ce fu pe cerb.* RETEGANUL, P. II, 42. *Paloş îmi scotea, Şi-n butuc că mi-l trântea, De rugină mi-l ştergea.* FOLC. TRANSILV. II, 414. *A-l jupui de piele.* ZANNE, P. II, 419. ✧ (Indică separarea, distingerea dintre două elemente) *Deosebite sânt ceale despărţite unele de altele.* GRIGORIE, L. 224/2. *Se plimba în fundul livezii care despărţea conacul de pătratul şurilor.* CĂLINESCU, E. O. I, 115. *O piscină separată de mare cu ziduri înalte.* RALEA, O. 37. (Detaşarea, separarea, evitarea etc. sunt percepute cu ajutorul privirii) *Ne duseră într-o sfinţită pădure depărtată de vederea celor lumeşti.* MAIOR, T. 131/19. *Vezi ochii ei frumoşi, Se-ntorc acum de mine şi cată sperioşi Încolo!* COŞBUC, S. 142. *Iar ochii mei de cruce nu pot să-i mai desprind.* PILLAT, P. 28. ✦ (În construcţia interogativă *de unde,* indică manifestarea unui anumit interes, a unei anumite curiozităţi etc. în legătură cu identificarea locului de deplasare, de proveniență, de procurare, de extragere etc. a cuiva sau a ceva) *De unde amu ai apă vie?* CORESI, EV. 158. *De unde vii şi unde mergi?* PO 52/19. *De unde ai această carte?* HELIADE, PARALELISM, II, 9. *De unde au găsit el pânză ...?* DRĂGHICI, R. 57/13. *De unde a luat Adam şi Eva ac şi aţă?* NEGRUZZI, S. I, 13. *De unde să iei, dacă n-ai pus?* CREANGĂ, P. 125. *De unde a răsărit omul acesta?* CARAGIALE, O. I, 43. *Dar de unde aveţi iepure? L-aţi cumpărat?* BRĂESCU, O. A. I, 16. *Dă unde scăpaşi, maică?* C. PETRESCU, A. R. 49. *De unde aş putea cumpăra puţină pâine?* RETEGANUL, P. IV, 40. *Da d'e uńe-ai prins tu atâta peşt'e?* O. BÎRLEA, A. P. I, 115. ✦ (Urmat de „a", în legătură cu construcţii care indică o anumită modalitate integrală şi nemijlocită, de deplasare, de străbatere, de mişcare etc.) *Să păşască în urmă de-a dreptul pe calea Şumlei la Silistria în agiutorul acestei cetăţi.* AR (1829), 27[1]/39. [Ochiul] *primeşte nervele sale de-a dreptul din crieri.* ALBINEŢ, M. 192/5. *Căzu d-a berbeleacu.* GORJAN, H. I, 54/24. *Ajungând în oraş, se duse d-a dreptu la palatu împărătesc.* id. ib. 59/28. *El se credea apărat, ... când aceasta* [cavaleria] *... o ia de-a fuga.* BĂLCESCU, M. V. 220. *Am apucat de-a dreptul piste codri.* NEGRUZZI, S. I, 171. *Şi trecea, mări, trecea De-a lungişul munţilor.* ALECSANDRI, P. I, 106. *Noi luarăm câmpul de-a curmezişul.* EMINESCU, P. L. 128. *Pietrele turbate au şi trecut de-a roata pe deasupra capului meu.* GANE, N. III, 112. *Ş-apoi huştiuluc! şi eu în ştioalnă, de-a cufundul ... căci aşa ni era obiceiul să facem la scăldat.* CREANGĂ, P. 65. *Aşa ocupat cum am văzut că sunteţi, nu mai am curajul a veni de-a dreptul la dv. ca să vă deranjez.* CARAGIALE, O. VII, 239. *Nu se daseră de-a dura pe coastă.* MACEDONSKI, O. III, 10. *Calcă domol de-a lungul satului.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 87. *Închid ... nizamii gura, Iar noi îi dăm pe râpi de-a dura.* COŞBUC, P. II, 42. *Îl ţinea d-a-ndoaselea, părând că-l examinează cu mult interes.* SĂM. II, 779. *Începurăm iarăşi a urca, de-a curmezişul, ... coline lutoase şi seci.* HOGAŞ, DR. I, 10. *Am scoborât în tăcere ... când pe cărări, când de-a dreptul prin iarbă.* IBRĂILEANU, A. 151. [Fata] *lasă legătura jos şi d-a buşele se duse la uşă şi se uită înăuntru.* VISSARION, B. 173. *Apoi trecu împleticindu-se un om beat de-a latul şi de-a lungul.* TEODOREANU, M. II, 50. [Câinele] *mi-a adus ... un om voinic, de-a tăvălugul, până la picioarele mele.* ARGHEZI, S. VI, 153. *Feciorul din casă îi atrage atenţia că şi-a pus galoşul de-a-ndaratelea.* id. P. T. 102. *Nevastă-mea pipăi obstetrical ştiuca de-a lungul pântecelui.* CĂLINESCU, C. O. 11. *Dumitru, adus ... de-a dreptul la locul lui, ... avea acum timpul să-şi roteaască privirile.* BOGZA, V. J. 26. *Mâinile lui pipăie pernele, lunecă ... de-a latul cearceafului.* VINEA, L. II, 30. *Se mai închina o dată, ieşind de-a-ndăratelea.* BARBU, G. 180. *Scaunul s-a dus de-a dura, Fetelor le-am ţucat gura.* FOLC. TRANSILV. I, 144. *Banul este rotund, fuge d-a rostogolu.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 8. ✦ (Învechit şi popular, urmat de „a", indică o anumită modalitate de desprindere, de descindere

etc.) *Lua sluga tepsiia ... să o spele şi i să lunică de-a mână.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 117[v]/29. *Temându-se să nu-i scape de-a mână Telemah, ... măiestrii întribuinţa.* MAIOR, T. 178/12. *Coboară de-a munte ... cu şteandurile.* GR. S. V, 349. ✦ (Urmat de „după", indică deplasarea, desprinderea etc. dintr-un loc situat în spatele cuiva sau a ceva) *Numai tu de după gratii Vecinic nu te mai iveşti.* EMINESCU, O. I, 112. *Cucoana Mărioara se ivea de după colţul casei cu mânicile răsfrânte.* HOGAŞ, DR. II, 102. *A ieşit de după colţ şi s-a oprit.* SADOVEANU, O. XI, 313. ✦ (Învechit, rar, urmat de „fără", indică disocierea unui element dintr-un spaţiu nelimitat) *De fără fundul pământului scosu-m-ai.* CORESI, PS. 186/11. ✦ (Urmat de „la", indică deplasarea, străbaterea, îndepărtarea, descinderea etc. prin raportare la o limită reprezentată de un loc, de o localitate, de o instituţie sau de o fiinţă considerată ca fiind situată în spaţiu) *Mărturia la Iosif puse cându ieşi de la pământul Eghiptului.* PSALT. HUR. 69[2]/25. *Protiviţi-vă dracului, şi fugi-va de la voi.* COD. VOR.[2] 356. *Delungaţi-vă de la mere toţi lucrătorii fără-lege.* PSALT. 8. *Să-i gonim de la noi* [pe draci]. CORESI, EV. 76. *Duceţi-vă de la mine, blăstemaţilor, în focul veacilor* (a. 1579). GCR I, 18/36. *Şi-l rugă să să depărteadze de la uscat puţinel.* VARLAAM, C. 257. *Au fugit de la cetate şi s-au dus îndărăt.* IST. Ţ. R. 55. *Cei de la Moscu n-au venit, că nu putia.* NECULCE, L. 267. *Nu te depărta de la mine pentru faptele meale cele reale.* SLOV. 22[r]/3. *Au purces cu paşa de la Frumoasa.* GHEORGACHI, LET. III, 327/33. *Oarecând, pribăgisă Alexandru Fariz de la Troada şi mearsă la Menelau craiul.* ALEXANDRIA (1794), 75/18. *Corăbiile au sosit astăzi de la Franţa.* CR (1832), 128[1]/28. *Ne-am depărtat mult de la Robinson.* DRĂGHICI, R. 104/23. *Se întorcea de la vânătoare împăratul.* GORJAN, H. I, 5/29. *Însuşi guvernatorul se sculă de la cărţi şi veni s-o privească.* NEGRUZZI, S. I, 64. *El îi cuprinse talia, o ridică încetinel de la pământ.* EMINESCU, P. L. 88. *N-ai să ieşi cu mânele goale de la casa mea.* CREANGĂ, P. 288. *Am fi putut cădea de la trei stânjeni.* MILLE, V. P. 217. *Conu Mişu n-a sosit încă de la club.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 26. *Mă întorceam de la Prisaca Mărgineanului, scurtând calea.* C. PETRESCU, S. 19. *De la Bucureşti sosi o comisie medicală.* BRĂESCU, O. A. I, 143. *Câţiva flăcăi desculţi ... se întorceau de la baltă.* SADOVEANU, O. I, 40. *A venit acasă de la pădure.* ULIERU, C. 2. *După ce s-au potolit discursurile, lumea s-a ridicat de la masă formând grupe şi convorbind.* CĂLINESCU, E. O. I, 134. *O nouă stâncă se iveşte în drum, de pe creştetul căreia îşi dă iarăşi drumul în gol.* BOGZA, C. O. 95. *Unii, sărind de la pământ, se frângeau din şale.* CAMILAR, N. I, 48. [Fata] *spunea că îi e frică ... să plece singură de la domnul director.* DEMETRIUS, A. 46. [Maria] *îşi trage capul de la fereastră.* DAVIDOGLU, M. 17. *C-avea Costea turme multe Coborâte de la munte.* TEODORESCU, P. P. 514. *Mergând, mândră, de la tine, Plânge inimioara-n mine.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 113. *A sosit dî la munte acasă până când n-am adormit.* ALR II 3 201/816. *Vin di la defilari.* FOLC. MOLD. II, 145. ✧ (Urmat de „la", indică punctul iniţial al unui traseu) *Sta zâmbind ... pe genunchi scriind o carte, S-o trimiţă dragei sale, de la Argeş mai departe.* EMINESCU, O. I, 149. *Din şoseaua ce vine de la Cârlibaba ... se desprinde un drum alb.* REBREANU, I. 9. *De la marginea oraşului, obrazul câmpului alerga înainte, neted şi proaspăt.* SAHIA, N. 61. ✧ (Urmat de „la", indică transportarea, procurarea, extragerea, parvenirea etc. prin raportare la o limită) *Cum şi de la ei carrte luaiu.* COD. VOR.[2] 266. *E eu scoşu de la densu spata şi tăiaiu capul lui.* PSALT. 309. *Luo pre el de la staulul oilor.* PSALT. (1651), 150[v]/8. *Eu te-am scos de la Eghipet cătră bine.* DOSOFTEI, PS. 274/16. *Şi mai pe urmă ne-a închinat însuşi împăratul cu nişte vin al lui de la franţoji.* NECULCE, L. 232. *Nimeni ... de la ţară să nu fie adus la judecată aici pe vremea arăturilor.* PRAV. COND. (1780), 154. *Scrisori de la Neapol înştiinţează că la Pisa s-ar fi ivit ciuma.* CR (1830), 432[2]/25. *Ia pecetea de la gura vasului.* GORJAN, H. I, 45/29. *Ieri am primit banii ce aşteptam de la Moldova.* KOGĂLNICEANU, S. 230. *Vino! Joacă-te cu mine ... mi-aruncă De la sânul tău cel dulce floarea veştedă.* EMINESCU, O. I, 154. *Instinctiv, rupse mărgeaua pământului de la gâtul Mariei.* id. P. L. 54. *Apa încropită numai ca laptele când îl mulge de la oaie.* ISPIRESCU, L. 38. *Apa era caldă, parc-o luase de la foc.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 13. [Tatei] *i-am adus flori de la ţară.* SAHIA, N. 25. *Aştept un mecanic de la Gheorghieni.* SEBASTIAN, T. 18. *Uită-te cum scoatem noi apă de la adânc.* SADOVEANU, O. IX, 392. *Băiatul fusese închis pentru un corn furat de la franzelar.* ARGHEZI, S. XI, 17. *De băut, bea apă de la fântână.* STANCU, M. I. 266. *Cititori ... au citit cărţi de la bibliotecă.* SCÂNTEIA, 1954, nr. 2 886. *De la etaje-mi trimeteaţi saluturi.* JEBELEANU, C. 18. *De la fântâni fetele duc apă.* ISAC, O. 211. *Cu ferestre ... Aduse de la Ardeal.* FOLC. MOLD. I, 293. *A dezlega funia de la par.* ZANNE, P. V, 471. ✧ (Urmat de „la", indică separarea, curăţarea etc. prin raportare la o limită) *Şi-i tăiară degetele de la picioare.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 143[r]/27. *Cel ce au şters toată lacrăma de la toată faţa.* MINEIUL (1776), 89[v1]/38. *Să văz cum o să vorbească capul tău pe urmă fiind tăiat de la trup.* GORJAN, H. I, 53/28. *De la duzii cei pitici se poate culege frunza cu un an sau doi mai nainte.* POENARU, Î. 84/1. *Mult păr îmi trebuia de la tine, ca să-l afum!* CREANGĂ, P. 33. (Urmat de „la", desprinderea este percepută cu ajutorul privirii) *Trage-ţi mâna din cel joc ... Ş-ochii de la cele fete.* ALECSANDRI, P. I, 8. *Oaspeţii nu-şi mai luau ochii de la dânsa.* ISPIRESCU, L. 39. *Face câţiva paşi în curte ... neputându-şi dezlipi ochii de la lumina ferestrelor.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 28. *Ochii bărbatului nu se puteau desprinde de la mâinile arse.* C. PETRESCU, C. V. 20. (Urmat de „la" şi în corelaţie cu „către", „în", „la", „până" sau „spre", raportează limita finală a unei deplasări la cea iniţială sau intermediară, pentru evidenţierea extinderii spaţiale) *Mergând de la cetatea Neamţului în sus ... au mărsu pe la Voroneţ.* NECULCE, L. 10. *Să trimiseră aceşti prea înţelepţi de la cel ce era atuncia patriarh ... către ... împărat.* MINEIUL (1776), 63[v1]/10. *Au tocmit un măgar să-l ducă de la un sat la alt sat.* GOLESCU, P. 139/12. *Coborî de la Brăila spre Dunăre.* F. AARON, I. II, 169/23. *Pământul necontenit se mişcă ... de la apus spre răsărit.* ASACHI, L. 12[1]/15. *A făcut călătorie ... pe marginea Dunării, de la Celei până la Turnu Severin.* GHICA, S. 685. *Părintele Trandafir fu trimis de la Butucani la Sărăceni.* SLAVICI, O. I, 54. *Pitaru trecea de la unii la alţii.* MACEDONSKI, O. III, 6. *Femeile alergau de la o uşe la alta.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 34. *De la vapor, Neagu plecă întins la cimitir.* BART, E. 394. *Focul amurgului zbucni de la geam la geam.* CAMILAR, N. I, 169. *Ne ducea* [calul alb] *... De la gară pân-acasă.* ISAC, O. 120. *Împăratul se preumbla de la masă la masă.* RETEGANUL, P. II, 8. ✦ (Urmat de „pe", indică deplasarea, îndepărtarea, desprinderea etc. dintr-un contact iniţial) *Derept aceaia se rugară lu Hristos şi-i cerşură să se ducă de pre hotarul lor.* CORESI, EV. 242. *Va sminti solii de pre cale viind.* PRAV. 72. *Oşti ce să rădică de pre tot pământul.* DOSOFTEI, PS. 152/8. *De pe gios să răpedzie, şi-i săria pe tustrei* [caii] *pe sus.* NECULCE, L. 113. *Ar vrea oarecarii dintre dânşii* [iobagi] *a se muta de pre locul acela aiurilea.* ŞINCAI, HR. I, 347/15. *Vânturile cele line au început a goni de pe vârfurile munţilor negurile cele umede.* BELDIMAN, A. 77/18. *S-au dus acolo ca când ar fi sosit de pe drum.* BĂRAC, T. 32/31. *De pe muche, de pe stâncă, chipuri negre se cobor.* ALEXANDRESCU, O. I, 71. *Să vezi şoimul de pe stâncă Cum se-nalţă.* ALECSANDRI, P. I, 17. *Şi nu cumva să faci ... altfel, că te-ai dus de pe faţa pământului.* CREANGĂ, P. 233. *Lumea pe care ai găsit-o acum la revenirea ta de pe front.* GALACTION, A. 307. *Când mă întorc de pe câmp, mănânc ... la notar.* BRĂESCU, M. B. 62. *Vine de pe munte.* SEBASTIAN, T. 41. *Până nu plouă, peştii nu ies de pe fund.* PREDA, M. 20. *Dezertorii de pe front sunt scutiţi.* STANCU, D. 351. *De pe uliţă mă trag.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 36. *M-oi da di pe un corci Şi m-oi trage-ncet pe jos Ca s-o prind şi s-o sărut.* MARIAN, NA. 268. *Pjere lumina dú pe êer.* ALR SN III h 805/876. ✧ (Urmat de „pe", indică extragerea, eliminarea, separarea etc. dintr-un contact iniţial) *Şi iată, mulţi se sculară ... de pre uscat.* MOXA, 353/1. *Luară piiatra de pri groapă* (cca 1600–1650). GCR I, 140/16. *Luă trupul Sventiei Sale a*

Domnului lui Hristos de pre cruce. VARLAAM, C. 84. *Apă de pre pârâu va bea-n cale.* DOSOFTEI, PS. 389/13. *Şi sculându-să de pre scaunul acel ... a Svinţiii Sale şi până la dânşii pogorând.* id. V. S. octombrie 41[v]/32. *Când tocma cuminecăm, ne rădicăm de pe genunchi.* ŞINCAI, C. 114/9. *De pe cal îndată să pogoară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 186. *Căzu de pă scaun jos.* GORJAN, H. I, 54/24. *Fu aruncat jos du pe un pod în râul Niaslov cu atâta repeziciune, încât îi sări vreo câţiva dinţi din gură.* F. AARON, I. II, 193/2. *Pentru ca să nu-l îngreuneză mai mult, au aruncat haina de pe dânsul, sulița şi baltagul.* DRĂGHICI, R. 160/2. *Se rade uscata rămăşiţă ... de pe faţă.* FACTOR, M. 4/23. *Pentru ca să meargă vitelor bine şi să se îngraşe, trebuie să se adăpe de pe broaşte ţăstoase.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 17/15. *Ia-l de pe mine, că-l omor.* NEGRUZZI, S. I, 250. *Să curgă lavă, Să spele de pe pietre până şi urma sclavă.* EMINESCU, O. I, 60. *Stan ... chiar atunci luase ciaunul de pe foc.* CREANGĂ, P. 147. *Nişte zmei furaseră soarele şi luna de pre cer.* ISPIRESCU, L. 218. *Îşi mai ştergea sudoarea de pe frunte.* MACEDONSKI, O. III, 5. *De pe pereţii-ngălbeniţi Se dezlipeşte-n pături varul.* GOGA, POEZII, 5. *Şi mantaua, şi pătura ţi-o trage de pe tine dacă nu dormi ca iepurele.* BRĂESCU, V. 9. *Îşi desfăcu de pe el platoşa dându-o altui copil.* SADOVEANU, O. XIII, 511. *Din nou coboară sicriul de pe umeri să se odihnească.* SAHIA, N. 46. *Apucă tabloul şi-l scoase de pe cui.* CĂLINESCU, S. 71. *L-au dat jos de pe cal.* STANCU, D. 116. *Aş rupe cu dinţii cătuşele de pe mâini.* BENIUC, V. 25. *Se rostogoli de pe aşternut.* PREDA, Î. 162. *Se desprind frunze de pe copac.* ISAC, O. 80. *Utilajele au lucrat nonstop la înlăturarea zăpezii de pe arterele principale.* RL 2005, nr. 4 525. *De pe cal descălica, Un foc mare c-aprindea.* TEODORESCU, P. P. 535. *Plângea şi-şi smulgea părul de pe cap.* RETEGANUL, P. II, 55. *Am curat boabele dî pă ciocan.* ALR I 907/270. *Picá pĕl̦ia da pră om.* ib. 1 182/24. (Urmat de „pe"; cu nuanţă de aproximare) *Să strânsără la dâns gloate mari din Galilei şi din Capernaum şi de pre-aiurea.* VARLAAM, C. 258. *Voinici, Adunaţi toţi de pe-aici.* ALECSANDRI, P. II, 82. *Picat ... de pe undeva, Scarlat a găsit aci pe ultimul vlăstar feminin.* CĂLINESCU, E. O. II, 123. *N-avem linguri ... Şi le aduc băieţii şi fetele de pe acasă.* STANCU, D. 40. *Du-mă, Doamne, de pe aici.* JARNÍK - BÂRSEANU, D. 212. ✧ (Rar, urmat de „pe", indică locul de inspiraţie) [Pereţi] *pe care atârnau câteva mici picturi cu priveliști de pe Bosfor.* CĂLINESCU, E. O. I, 81. (Urmat de „pe", desprinderea este percepută cu ajutorul simţurilor) *Dintre canaluri Şi de pe maluri Se-nalţă-un cântic melodios.* ALECSANDRI, O. 88. *Un susur noptatic se înalţă de pre faţa pământului.* ODOBESCU, S. III, 17. *Vântu-i liniştit acum, Dar năvalnic vuiet vine De pe drum.* COŞBUC, P. I, 223. *Am ridicat ochii tulburi de pe ziar.* GALACTION, A. 328. *Nu-mi pot dezlipi ochii de pe obrazul ei.* VLASIU, D. 227. *Eu îmi luam privirile de pe discul soarelui.* BOGZA, V. J. 13. (Urmat de „pe" şi în corelaţie cu „în(tru)", „(până) la", „pe" sau „spre", raportează limita finală a unei deplasări la cea iniţială sau intermediară, pentru evidenţierea extinderii spaţiale) *Să înalţă de pre pământ în ceriu.* VARLAAM, C. 122. *Cându-i mearge mirul preste faţă, De pre barbă mearge pre veşminte.* DOSOFTEI, PS. 454/1. *Săriè de pe un cal pe altul.* NECULCE, L. 112. *Soarele rădică roua-n sus du pre pământ.* HELIADE, O. I, 99. *Mai întâi să-mi depui cercul ... de pe frunte la piciorele mele.* CONV. LIT. III, 28. *Painjeni au ţesut de pe o insulă până la malul opus un pod.* EMINESCU, P. L. 51. *Aşa, numai să se mute de pe vatră pe cuptor, ştie şi ... baba mea.* CREANGĂ, P. 130. *Ajunsese la priporul unde urma să se abată de pe drumul cel mare pe valea Plăviţei în jos.* MACEDONSKI, O. III, 8. *Locomotiva ... trece de pe o linie pe alta.* SAHIA, N. 31. *O balenă, ridicându-se încet şi lată, de pe funduri, la suprafaţă.* ARGHEZI, S. XI, 104. *Îşi mută căciula de pe o ureche pe alta.* STANCU, D. 43. *El a început a trece la oameni cu luntrea de pe un ţărmure al Dunărei pe celălalt.* RETEGANUL, P. IV, 74. ✧ (Urmat de „pe la"; cu nuanţă de aproximare) *De pre la Eghipet rugători să-ţi vie.* DOSOFTEI, PS. 221/5. *Şi au fost aşa vreo două, trei luni, până au venit boierii cei mari de pre la ţinuturi.* NECULCE, LET. II, 459/31. *Şi de pe la poartă începe a cânta: cucurigu!!!* CREANGĂ, P. 68. *De pe la toate casele erau duşi în câmpurile acelea fii şi părinţi.* CAMILAR, N. II, 19. *Şi mă scoate ... de pe la hoţi.* JARNÍK - BÂRSEANU, D. 318. ✦ (Urmat de „peste", indică depăşirea, traversarea unei limite, a unui obstacol dintr-o anumită direcţie) *Oameni den toată Ovreiia ... şi de prespre mare ... venise* (a. 1579). GCR I, 19/12. *De preste nouri, Doamne, Ti-i ivi-Te.* DOSOFTEI, PS. 221/15. *El aştepta oştile ungureşti să vie de preste munte.* NECULCE, L. 21. *Bălaia nopţii, stea amoroasă ... de peste dealuri trece măreaţă.* PELIMON, S. 43/4. *Vălul alb de peste toate Să-l înlăture puţin.* EMINESCU, O. I, 109. *Când Mihu dete să scoboare spre podeţ, văzu ivindu-se din dosul gardului, de peste pârâu, un om nalt şi gros.* SLAVICI, N. I, 110. *Tinerele-i plete de peste umeri cad Pe piept.* COŞBUC, B. 14. *Ce căuta italianul acesta la noi, de peste nouă ţări şi nouă mări?* SADOVEANU, O. VII, 547. *Se uită în jurul lui, se opri o clipă, ... apoi dădu drumul căpăstrului şi trase de peste cingătoare o frânghie, pe care o petrecu pe gâtul calului.* PREDA, Î. 138. *Bădiţă de peste deal Ar veni şi n-are cal.* JARNÍK - BÂRSEANU, D. 105. (Urmat de „peste", depăşirea este percepută cu ajutorul simţurilor) *Când strig ... de preste hotariu Tu, Doamne, să mă audzi la sfântul oltariu.* DOSOFTEI, PS. 197/9. ✦ (Urmat de „prin", indică deplasarea, detaşarea, extragerea, apariţia etc. dintr-unul sau din mai multe locuri, spaţii etc. desprinse de pe o suprafaţă anumită sau dintr-o multitudine de fiinţe identice, considerate ca fiind situate în spaţiu) *Şi iată mulţi se scularǎ de pren ostro[a]ve.* MOXA, 353/1. *Au împins oştile lui Sinan-Paşea di pen oraşe.* M. COSTIN, O. 48. *Îi tăe sv[â]nta direaptă mână de prin cot.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 111[r]/14. *Şi dezgropară pe paşi de pin biserici.* NECULCE, L. 146. *Să meargă asupra altora ... du pen toate părţile şi du pen toate ţinuturile.* C. CANTACUZINO, CM I, 45. *Au luat mulţi robi du pen sate.* R. POPESCU, ib. 283. *I-au deznodat mâinile şi picioarele de prin închieturi.* MINEIUL (1776), 186[v2]/21. *Călărime aleasă Făcu să să strângă de prin ţară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 159. *El izvoraşte de prin munţii Armeniei.* GORJAN, H. I, 160/35. *Aceste coşuri slujesc pentru a trage mai cu înlesnire toată duhoarea du prin încăperi.* POENARU, Î. 108/15. *Au sosit aici mulţi deputaţi du pren judeţe* (a. 1858). IORGA, S. D. XVI, 25. *Umbre nevăzute Ce vin de prin câmpii.* ALECSANDRI, O. 77. *Oastea lui zdrobită de prin văi s-adună.* BOLINTINEANU, O. 34. *Setilă sorbea apa de prin bălţi şi iazuri.* CREANGĂ, P. 247. *Începu a curge de prin încreţiturile hainei ... mărgăritare.* ISPIRESCU, L. 40. *Schimba apa de prin paharele cu verbine.* MACEDONKI, O. III, 9. *De prin curţi răsar femei cu câte un vas şi măresc puhoiul.* LUNGIANU, C. 5. *Din când în când, câte-o cucoană bătrână, de prin vecini ... Se abate pe la ei, pentru cafea.* BASSARABESCU, V. 102. *Prea ştia şi zicea bine limba noastră, ca să cred că venea de prin străini.* GALACTION, A. 116. *De prin balcoane Şi coridoare Albe tulpane Fâlfâie-n soare.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 4. *A trecut întâi o boare ... Şi-a furat de prin ponoare Puful păpădiilor.* id. B. 45. *Ş-am murit pentru-mpărat, Care ne-a strâns de prin sat.* FOLC. TRANSILV. I, 117. ✦ (Urmat de „printre", indică desprinderea, dispariţia etc. unui element dintr-o mulţime de elemente de acelaşi fel) *De printre doagele trunchiului ce scormoniră acum trei ... ostaşi.* CONV. LIT. III, 4. *Mergi să furi de pintre stele Un luceafăr luminos.* ALECSANDRI, P. I, 141. *S-a dus de printre vii.* TEODORESCU, P. P. 596. ✦ (Urmat de „sub", indică deplasarea, desprinderea, degajarea etc. dintr-un loc situat dedesubtul cuiva sau a ceva) *Şi au scos cuţitul de supt perină ... şi s-au lovit cu cuţitul în inimă.* N. COSTIN, L. 102. *Sânt unele cărţi care, îndată ce ies de sub teasc, umede încă, se împrăştie în publicul cetitor.* DACIA LIT. V/3. *Te voi goni îndată de subt aripioara mea.* CONACHI, P. 180. *Stâncă ce ieşea de sub apă.* EMINESCU, P. L. 72. *O dată se trezeşte că-i smuceşte cineva perna de sub cap.* CREANGĂ, P. 302. *Deodată ieşi de subt acel pod.* ISPIRESCU, L. 13. *De sub piatră curgea făină.* DDRF. *De sub şepcile murdare le ieşea părul întunecat.* BARBU, G. 8. *Iar Stanislav îi căta* [pe turci] *De subt pat Că mi-i scotea.* TEODORESCU, P. P. 572. *A-i trage rogojina de sub picioare.* ZANNE, P. III, 337. (Urmat de „sub" şi în corelaţie cu „până (la) (pe)", raportează limita finală a

unei deplasări, a unei degajări etc. la cea inițială, pentru evidențierea extinderii spațiale) *Și barba lungă, care curgea de sub adâncii umeri ai obrazului până pe pieptul întotdeauna cam plecat, îi da arătarea unui înțelept din vechime.* EMINESCU, P. L. 40. *De sub cununa ... vălul îi cobora până la călcâie.* ANGHEL, PR. 21. *Vino bădiță la noi, La cărarea de sub coastă ... Pân' la casa noastră.* RETEGANUL, TR. 81.

b) (Exprimă deplasarea, traversarea etc. într-o anumită direcție prin depășirea unei limite) *Slobodzi pri-nșii să să ducă pre-acasă-și și ucenicii săi mână-i să treacă în corabie de ceaia parte ... către lume.* VARLAAM, C. 197. *Și fu, deaca săvârși I[su]s porâncind ucenicilor săi celor doisprăzeace, trecu de Asiia ca să înveațe și să povestească pren orașăle lor.* N. TEST. (1648), 14[r]/11. *Au mai mers o sanie după dânșii, până au trecut de Iași leșii.* NECULCE, LET. II, 228/20. *Ai trecut de al lumii hotar.* EMINESCU, O. I, 37. *Trăsura trecuse în adevăr de pripor.* MACEDONSKI, O. III, 8. *De-mpărăția ta* [a moșneagului] *zbor mai departe.* BENIUC, V. 15. *Ce sunt zece? De zece Nu mai trece!* TEODORESCU, P. P. 256. ✦ (În formule de repetiție, indică succedarea prin acumularea progresivă a unor elemente similare) [Lăcustele] *unde cădea la mas, ca albinele ... dzăcea, nice cădea stol preste stol, ce trecea stol de stol.* N. COSTIN, ap. GCR I, 201/32. *Să-mi alegeți macul ... fir de fir.* CREANGĂ, ap. TDRG. *Punii veniră și dânșii, tot cete de cete.* COȘBUC, AE. 28. *N-ați plâns văzând cum trece-n zbor Spre miazănoapte nor de nor?* id. P. I, 90. *Dispar-o lume, tron de tron să ardă.* CERNA, P. 107. ✦ (În construcțiile *cât de* sau *oricât de;* cu valoare de concesie) *Scoți fagurul ... Cât de puțin în toată săptămâna.* MOLNAR, E. S. 109/9. *Să va întinde cât de lungă și de supțire fără a să rupe.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 30/6. *Și linxul ... prevede prin trupuri oricât de groase.* CONACHI, P. 269. *Strâmbă-Lemne, care lua stejarul cât de gros, îl îndoia cu mânile și-l făcea obadă.* NEGRUZZI, S. I, 245. *Buturuga mică răstoarnă carul cât de mare.* BARONZI, L. 53. *Căruța mea e largă; încape într-însa cât de mult.* CREANGĂ, P. 113. *Am o rață fără viață; Trece apa cât de mare Și te duce în spinare.* FOLC. MOLD. I, 391. ✦ (Urmat de „peste", indică situarea, localizarea etc. dincolo de un obstacol) *Au prădat țara de peste Olt foarte rău.* ANON. CANTAC., CM I, 149. *Război să gată Asupra hălor dă preste mare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 110. *Era nevoie ... a trămite oștile împotriva vrăjmașilor de peste hotare.* BĂLCESCU, M. V. 34. *Compatrioții noștri de peste Carpați introduc pe toate zilele în limba română o denaturare a spiritului propriu național.* MAIORESCU, CRITICE, 13. *Acte vechi și legale care să întărească ... proprietăți nemișcătoare în România, monăstirilor de peste hotare, în realitate nu aflăm.* ODOBESCU, S. II, 13. *În casa de peste drum perdelele albe erau încă lăsate.* EMINESCU, P. L. 54. *Să-mi aduci vasul cu botez care se păstrează într-o bisericuță de peste apa Iordanului.* ISPIRESCU, L. 29. *Ce-au scris acei uriași ai gândului cu care se mândresc popoarele de peste țări și mări?* GALACTION, A. 347. *Primăria de peste drumul îngust.* DEMETRIUS, A. 70. *Bădiță de peste deal.* FOLC. TRANSILV. I, 238. ✧ (Urmat de „peste", indică aplicarea transversală și mediată până dincolo de ceva) *Au zăbovit până în iarnă tot pentru grija ... podului de peste Nistru.* MUSTE, LET. III, 14/26. *Lăsară în urmă podul de peste gârlă.* BENIUC, M. C. I, 206. (În legătură cu determinări introduse prin „de", indică localizarea față în față) *Arunca din când în când câte o vorbă unei doamne de peste drum de el.* CĂLINESCU, S. 34. (Urmat de „peste", traversarea este percepută cu ajutorul privirii) *Visător și lung privește Casele de peste drum.* TOPÎRCEANU, P. O. 71.

3. a) (Exprimă delimitarea unei părți detașabile sau considerate ca fiind separată și p r o v e n i n d dintr-un întreg, dintr-un tot, dintr-un ansamblu concret; cu valoare partitivă și de complinire) *Am vândut eu a mea parte de ocină din Poeni* (a. 1581). CUV. D. BĂTR. I, 28/2. *Derept ocină a lor ce au avut în sat, ... a trei[a] parte de sat cu tot venitul* (a. 1609). GCR I, 43/22. *Alesu-ș-au șie Parte de moșie.* DOSOFTEI, PS. 153/22. *Ne-au arătat un ispisoc ... pre o bucată de pământ* (a. 1681). URICARIUL, XVI, 216/23. *O bucată de ladă au lovit pe Temuș peste un picior.* ANON. CANTAC., CM I, 160. *În acea parte de hotar vin ... pământuri neroditoare.* AȘEZ. 71/13. *Această parte de pământ să împarte iarăși în trei mari împărțiri.* AMFILOHIE, G. 6/20. *Odată văzu rămășițe de o corabie care se sfărmase.* MAIOR, T. 4/2. *Un dărab de loc pentru grădină ... pot câștiga.* FUND. 10/12. *O bucățică de friptură.* DRĂGHICI, R. 65/16. *Doar sloiurile par ca ruine de cetăți.* EMINESCU, O. IV, 430. *Ciotur de copac.* id. P. L. 43. *Să fi mers o bucată bună de drum.* CARAGIALE, O. I, 143. *Înfășură repede rămășițele de mâncare, le vârî în traistă și se sculă în picioare.* REBREANU, I. 94. *Tatăl meu era arendașul trupului de moșie Didești.* GALACTION, O. 7. *Medicii au lefuri umilitoare, internii trăiesc pe o bucată de pâine.* CAMIL PETRESCU, T. III, 169. *Am intrat în odaia văruită, așternută cu un petec de covor peste dușumele albe.* BRĂESCU, O. A. II, 50. *A venit ... ca să-i arate o mostră de stofă.* CĂLINESCU, E. O. II, 135. *O bucată de mămăligă.* BOGZA, V. J. 17. *Sfoară (funie) de moșie.* DEX[2]. *Scoate din buzunar o bucată de hârtie și începe să citească.* RL 2005, nr. 4531. *Felie de pepene.* TEODORESCU, P. P. 246. ✧ (Delimitarea privește o parte detașabilă a unei plante, a unui animal etc.; cu valoare de calificare) *Un grăunț de mușțariu.* CORESI, EV. 272. *Flori multe de vișini.* CALENDARI (1733), 61/12. *Piele de capră.* IST. AM. 94[r]/8. *Tărâță de grâu.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 19/1. *Sub icoana afumată ... Arde-n candel-o lumină cât un simbure de mac.* EMINESCU, O. I, 84. *Dintre ramuri de arin Melancolic cornul sună.* id. ib. 206. *Era boboc de trandafir din luna lui mai.* CREANGĂ, P. 276. *Oase de oameni.* ISPIRESCU, L. 4. *Limbile de porc afumate.* MACEDONSKI, O. III, 8. *Mirosul florilor de dafin ... se răspândi puternic și plăcut.* GALACTION, O. I, 120. *Cerul e-albastru Ca o petală De miozot.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 4. *În coama calului se împletește coajă de tei.* PRIBEAGUL, PR. 68. *M-a întrebat dacă vreau să primesc o piele frumoasă de vulpe.* ULIERU, C. 1. *Frunză verde de bujor.* ALECSANDRI, P. P. 90. *Pene de privighetoare.* JARNÍK - BÂRSEANU, D. 24. *A ținut ospățul 4 luni și s-a mâncat solzi de moruni.* ȘEZ. XXIII, 73. *Că mi-e cuibul lângă drum, Sub o creangă de alun.* FOLC. TRANSILV. I, 10. □ *O boabă de strugure. Foi de viță. Miez de nucă. Spic de grâu.* ✧ (În legătură cu construcții în care delimitează un anumit grad de extindere, de cuprindere etc. spațială) *Rădicare lu Dumnedzeu în grumadzul loru, și spate d-imbe părțile ascuțite întru mărule lor.* PSALT. 307. *Că Tu, Doamne, mi-ești nedeajde, Și mă scoate dintre lațuri Ce mi-au tins de toate laturi.* DOSOFTEI, PS. 475/14. *Că nu vor putea sta în București, că-i vor scoate tătarii numai cu focul ce vor da târgului de toate părțile.* IST. Ț. R. 29. *Stânjinul ... trebuie să să pecetluiască cu peceate autentică de amândoao capetele.* AȘEZ. 72/14. *Alexandru să mânie și zisă să bată cetatea de trei părți.* ALEXANDRIA (1794), 56/12. *Oltariul iaste încungiurat ... de amândouă părțile.* SLĂTINEANU, A. 1/6. *Căuta la ... sânul gol de jumătate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 287. *Au suflat vânt tare și stejariul, fiindcă să împotrivea la dânsul, s-au sfărâmat de tot.* CARCALECHI, C. 88/20. *Au răsturnat de istov toate lăcuințele.* AR (1829), 15[2]/1. *Curtea era de toate părțile dezgrădită.* HELIADE, O. II, 81. *Copaciul ... numai de o parte este găunos.* DRĂGHICI, R. 145/3. *Aducea ... o ladă foarte mare, încuiată de câte patru părți cu câte patru lacăte foarte mari.* GORJAN, H. I, 9/25. [Dacă] *stă cineva în un loc deschis, i se pare a ajunge ceriul de toate laturile pe pământ.* RUS, I. I, 20/19. *Vede crescând un măr de tot verde.* PÂCLEANU, I. II, 99/26. *Când deschise ochii, soarele era sus de tot.* EMINESCU, P. L. 21. *Prinși de toate părțile, azvârliră armele jos.* DELAVRANCEA, O. II, 29. *Lumânarea arsese de jumătate. Cercă să se ridice, s-o sufle.* AGÎRBICEANU, A. 52. *În fața ușilor o masă mare de tot.* CAMIL PETRESCU, T. I, 7. *Afară e întuneric de tot.* DEMETRIUS, A. 34. *L-a trântit de păr până ce i l-a jumulit de tot.* ZANNE, P. II, 518.

◇ (Delimitarea priveşte o porţiune infimă, o cantitate mică desprinsă din ceva concret sau un exemplar dintr-o specie, dintr-un ansamblu etc. de elemente identice; cu valoare de calificare indicând natura materiei din care se compune) *N-avea pre ce-ş cumpăra o picătură de apă să-ş ude limba.* VARLAAM, C. 307. *Până se va ţinea o foae de cartia aciasta* (a. 1781). IORGA, S. D. XIII, 150. *Picătura de sânge ce cură atunci o şteargem.* FRĂŢILĂ, S. Î. 57/22. *Nu sânt firele de cânepă toate asemenea coapte.* CULT. C. 32/23. *Şi rade uscata rămăşiţă de sare.* FACTOR, M. 4/23. *Am mâncat ... un mezelic de pastramă.* PANN, P. V. I, 17/14. *În dumbrava cea vecină, ... Vezi cea zare de lumină?* ALECSANDRI, O. 65. *Două umbre albicioase Ca şi fulgii de ninsoare.* EMINESCU, O. I, 13. *Ii! că în clondir se stinge căpeţelul de lumină!* id. ib. 49. *Reflectarea cerului înstelat într-un strop de rouă.* id. P. L. 25. *Ipate ... dă babei vro câteva gături de rachiu.* CREANGĂ, P. 171. *Nu se mai aflau decât vreo trei-patru fire de păr alb.* MACEDONSKI, O. III, 5. *Nu-i pic de vânt şi de căldură.* IOSIF, V. 33. *Dumneata ... n-ai da o bobiţă de rouă pe una de mărgăritar.* HOGAŞ, DR. I, 106. *Firul de praf îl urmărea şi înaripata molie.* ANGHEL, PR. 4. *Atenţia mea ... se concentra toată asupra unui fir de nisip.* BOGZA, V. J. 6. *Nici urmă de nori pe cer.* STANCU, D. 331. *Aţi visat rău ... îi spuse Costan Cimpoieşu, potrivindu-i mai bine sub cap grămăjoara de fân.* CAMILAR, N. I, 16. *Felinarele străzii jucau încă pe pereţi, micşorând petele de lumină, mărind umbrele, strâmbându-le.* DEMETRIUS, A. 73. *Alţii ... pot să pună câteva picături de apă pe limbă.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 22. *Pic de vin n-am mai gustat.* TEODORESCU, P. P. 518. *Pentr-o ţâr' de băutură Mânca-o-ar mormântul gură!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 386. *Ia scoate-o duşcă de vin.* PĂSCULESCU, L. P. 309. *M-aş face ... Firicel de iarbă mare.* BIBICESCU, P. P. 55. *Are-oleacă de gustare.* BÎRLEA, L. P. M. I, 6. ◇ (Delimitarea priveşte o cantitate mare, nedefinită, neorganizată etc. din ceva concret reprezentat de obiecte, lucruri sau fiinţe considerate ca fiind situate în spaţiu) *Să gătescu o mulţime de vase pre mare* (a. 1693). FN 20. *Decheval ... mulţime de oameni avea.* C. CANTACUZINO, CM I, 14. *Aceasta sumă de stângini să să scrie la rubrica lungimii.* AŞEZ. 87/28. *Grămezi de oameni morţi zăcea.* ÎNTÂMPL. 51/25. *Câinele dormea la amează zi în iasle deasupra unui maldăr de fân.* CARCALECHI, C. 87/14. *În tot minutul răsărea mulţime de steale.* LEON ASACHI, B. 64/1. *Până la amiază zi au făcut o îndestulă somă de cărămizi.* DRĂGHICI, R. 84/13. *Mulţime de raci.* EMINESCU, P. L. 17. *O sumedenie de sate.* IORGA, C. I. II, 96. *Se deschide ... uşa odăii din dreapta prin care năvăleşte o droaie de copii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 18. *O puse peste vraful de scrisori.* AGÎRBICEANU, A. 214. *Masa de invalizi stă acum cuminte în faţa mausoleului.* SAHIA, N. 19. *Adunam lângă mine un morman de pietricele.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 12. *Un număr incalculabil de tablouri.* CĂLINESCU, E. O. I, 54. *Mulţime copleşitoare de copii.* RL 2005, nr. 4 525. *Foc oraşului că da, Grămada de turci ardea.* TEODORESCU, P. P. 576. ✦ (Indică delimitarea cu sens partitiv a unei părţi neprecizate şi subînţelese dintr-un întreg de natură concretă sau dintr-un grup de elemente concrete identice) *Toţi cine vor bea de apa aceasta, însetoşa-se-va iară.* CORESI, EV. 152. *Ia de toate bucatele la tine ce se mănâncă şi veri strânge la tine cum să fie ţie mâncare.* PO 29/9. *Mănâncă de tot pomul raiului.* PALIA (1581), 19/4. *Luă cu mâna dereaptă de lacrămile ei şi unse ochii celui împărat* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. I, 150/11. *Împăratul ... dzise să se vânză de pânea lui câte 2 chile într-un galben.* MOXA, 394/4. *De o pâine gustăm şi dintr-un păhar băm.* VARLAAM, C. 240. *Şi-i va da de toate ce i-a trebui.* NECULCE, L. 75. *Au strânsu de acel mohor ... că să făcusă foamete în ţară.* N. COSTIN, L. 560. *Unde va Dumnezeu, sânt şi bani, şi prieteni, şi de toate.* NECULCE, L. 117. *Cel ce are bunătate are de toate.* PILDE, 18/18. *Să cumpăr de aceste bagateluri?* DRĂGHICI, R. 17/6. *Băui de acel vin ce se părea că este băutură dumnezăilor.* GORJAN, H. I, 117/1. *După ce văzu că nu mai are de niciunele, şi nici părinţi, se puse pe un plâns.* ISPIRESCU, L. 287. *Se găsea orice ai fi vrut să cumperi de îmbrăcăminte şi de casă.* BRĂESCU, A. 190. *N-avem de niciunele, măiculiţă dragă.* STANCU, R. A. I, 100. *La Ţarigrad ... De toate a cumpărat.* TEODORESCU, P. P. 164. *De aceste săbii ne trebuie nouă!* RETEGANUL, P. III, 69. *Când de acestea tu mi-i da: Mure coapte-n postu mare.* ŞEZ. I, 13. *Şi să-ţi dea părinţii de toate.* PĂSCULESCU, L. P. 55. ◇ (Indică tipul de mâncare potrivit ritualului ortodox; cu valoare de calificare) *Tănase se uită prin talerele tuturor, să vadă cine mănâncă de post şi cine de dulce.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 10. *I-am dat mâncare de post.* FOLC. TRANSILV. II, 17. ◇ (Învechit şi popular, delimitarea cu sens partitiv se face pe baza asemănării, a varietăţii sau a unei caracteristici de ordin fizic) *Hrăneaşte Domnul toate oasele lor, Unul d-inse nu se frânge.* CORESI, PS. 85/2. *Nu le dă platoşe, nice arc ..., nice altă nemică de armele vonicilor pământeşti.* VARLAAM, C. 44. *Arătând cu mâna sa meare, cerea de-acealea.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 14[v]/22. *Africa ... are jivini de destule feliuri.* AMFILOHIE, G. 136/15. *Mulţimea păsărilor de tot soiul şi feliuri ... ce cântă.* DRĂGHICI, R. 61/5. *Stau rânduite, peste un zăblău vărgat, arme de tot felul.* ODOBESCU, S. I, 66. *Fluturi mulţi, de multe neamuri, vin în urma lui un lanţ.* EMINESCU, O. I, 87. *Nepoate, mai mâncat-ai sălăţi de acestea?* CREANGĂ, P. 210. *Iau un merişor d-alea, îl bag în gură să-l mănânc.* ISPIRESCU, L. 244. *De asta* [floare] *mai am.* BRĂESCU, A. 50. *În curtea mea şi-au întins pânzele păianjeni de toate rasele.* CĂLINESCU, C. O. 19. *Şi turna ... Grâu mărunţel de cel roş.* TEODORESCU, P. P. 147. *Mai trimite-mi câte o carte ... Şi n-o scrie cu cerneală, Că de-aceia-i multă-n ţară.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 117. *Voia numaidecât să beie apă de cea fierbinte.* SBIERA, P. 105. *Atunci nu erau care de acestea cu foc, care să meargă fără cai.* RETEGANUL, P. I, 30. *Să pască iarbă d-a dulce.* DOINE, 70. *Câte-un handrălău de cei mari.* ŞEZ. III, 179. ✦ (Urmat de „la", indică delimitarea unei părţi prin raportare la întreg) *Cerul însă îi albăstreşte partea de la mijloc.* MACEDONSKI, O. III, 4. ◇ (Urmat de „la", indică delimitarea, prin măsurare, numărare etc. a unei distanţe, în raport cu o limită de referinţă) *De la lanţ cu vro câţva stângini să va trage într-o parte.* AŞEZ. 86/10. *De la noi a treia casă Supărată-i o nevastă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 175. ✦ (Urmat de „peste", indică gradul de extindere al unei acţiuni) *Să-i aduci domnului chimist, în laborator, probe de peste tot.* ARGHEZI, S. XI, 80.

b) (Exprimă delimitarea unei părţi, a unei zone etc. limitrofe, nedetaşabile, a p a r ţ i n â n d unui întreg, unui tot, unui ansamblu etc. concret; cu valoare de posesie şi de complinire) *Vârvuri de munte, Să s-aprindă să le meargă para, Să lăţască fum pre toată ţara.* DOSOFTEI, PS. 481/6. *În margine de târg era o casă mică.* DONICI, F. 44/8. *Ajuns-a el la poala de codru-n munţii vechi.* EMINESCU, O. I, 93. *Ea bătu cu pumnii în trunchiul de copac.* id. ib. 95. *Fă-te tu cerşitor la capătul ist de pod, şi eu la celalalt.* CREANGĂ, P. 298. *Tot da către fântână zor, Sub tei, la margine de drum, S-oprise pe rezor.* COŞBUC, F. 194. *Un corb, care stă pe o culme de munte.* IORGA, C. I. III, 14. *Se întrevedea un colţ de câmp.* C. PETRESCU, S. 7. *Dănuţ pipăi sfoara ca pe un tăiuş de sabie, cu vârful degetelor.* TEODOREANU, M. I, 5. *Văd bătrâna curte boierească ... cucuiată pe o muche de deal.* SADOVEANU, O. I, 39. *Se vedeau numai nişte vârfuri goale, înghe ţate, de plopi.* DEMETRIUS, A. 51. *La un cap de masă Mi-este-un jeţurel ... Cine-mi şede-n el? Bunul Dumnezeu.* TEODORESCU, P. P. 23. *Un purcel creţ Într-un fund de coteţ.* FOLC. TRANSILV. I, 435. ◇ (Delimitarea prin apartenenţă priveşte o parte componentă a unei fiinţe, a unui obiect, a unei construcţii; cu valoare de posesie) *Aciaste picioare nu-s de om, ce sâmtu de cei trei ce perdură Sodomul şi Gomorul* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 191/12. *În vreame când veni Domnul Hristos pre lume ..., foarte în multe trupuri de oameni întrase diiavolul.* VARLAAM, C. 203. *Aripi de porumbiţă.* DOSOFTEI, PS. 180/2. *O vrăbiuţă ce să încuibadză În streaşină de casă deacă să-nsăradză.* id. ib. 281/10. *Idol ... chip de bodz în piatră săpat sau în metal vărsat.* CANTEMIR,

I. I. I, 13. *Un ochi de fereastră.* LB. *Gerul ... pe fețe de copile înfloreşte trandafiri.* ALECSANDRI, POEZII, 12. *Un părete de vechi palat* [şopteşte] *inimei pe tăcute numele ... eroilor.* ODOBESCU, S. I, 374. *Ziua tologit în soare, pândind cozile de şoaric.* EMINESCU, O. I, 48. *În zidul lung şi înalt al monastirei, ... se văd fereşti cu gratii negre, ca ferestrele de chilii părăsite.* id. ib. 73. *Casa cu nebuni, strivită în adăpostul zidului uriaş de fabrică.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 12. *Ne-mpinse-n gloata sumbră sub un umbrar de rateş.* VOICULESCU, POEZII, II, 154. *Ochiuri de fereastră, cât pumnul, se uitau chiorâş la stăpân.* SADOVEANU, O. I, 40. *Vitraliu de catedrală.* CĂLINESCU, E. O. I, 8. *O subţire siluetă de brună.* VINEA, L. I, 7. *Paris e leagănul tău sfânt, Trăieşti în braţe de cocotă.* ISAC, O. 20. *Spate late de bărbat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 168. *Dulce-i gura de diac.* id. ib. 410. *Dragul meu cătană, vină loveşte coarnele acestea de cerb.* RETEGANUL, P. II, 15. *Piepţii dă cămaşă.* ALR II 3 295/886. *Tur de izmene.* ALR SN IV h 1 170/157. □ *Ochi de broască. Schelete de cal. Păr de cămilă. Frunte de copil.* ✦ (Delimitarea priveşte o subdiviziune, o fracţiune etc. care aparţine unui întreg de natură concretă) *Giumătate de cap.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 112[r]/13. *Bun sosit la noi, voinice, zise craiul cam cu jumătate de gură.* CREANGĂ, P. 197. *Cuconu Ioniţă scoase două sferturi de irmilic şi le dădu lui Gârneaţă.* HOGAŞ, DR. II, 99. *O jumătate de mustaţă.* BOGZA, V. J. 17. *Pe la jumătate de cale ... Mă-ntâlnii cu ceas rău.* PĂSCULESCU, L. P. 145. (Urmat de determinări ale întregului, introduse prin „de" sau „din") *Şi am dat a patra parte de sat din Rătupăneşti* (a. 1668). IORGA, S. D. VII, 104. *Întărim ... pre a lor drepte moşii, giumătate de sat de Frăsuleni, parte din gios şi cu giomătate de pod pe dubase piste apa Prutului ... şi pe a patra parte de sat de Miclăuşeni* (a. 1755). URICARIUL, XI, 363/17. *O jumătate de porţie de varză cu carne.* HOGAŞ, DR. II, 48. ✧ (Delimitarea priveşte porţiunea iniţială, centrală sau finală, aparţinând unui întreg de natură concretă, unui spaţiu conceput ca un interior ori unui grup de persoane considerate ca fiind localizate în spaţiu) *În mijloc de besearecă cântu Tinre.* PSALT. HUR. 17[v]/21. *Atunce stătu Pavelu prin mijlocu de ei şi dzise.* COD. VOR.[2] 316. *Trecea ... pre mijloc de casa mea.* PSALT. 206. *Păsări cădură pre mijloc de pâlcul lor.* CORESI, PS. 211/3. *Eu ţi voi spune sfântul nume Fraţâlor miei şi-n mijloc de lume.* DOSOFTEI, PS. 68/8. *În mijloc de codru-ajunse.* EMINESCU, O. I, 66. *Sosesc la mijloc de ţară, unde era durat satul împărătesc.* F (1888), 278. [Albul şoselei] *pare un început de apă care se afundă repede în pământ.* SAHIA, N. 24. *Căţei, câini şi dulăi, toţi latră. Omul trece paşnic prin mijloc de drum, nici măcar pe lângă porţile Domniilor Lor – dar ei latră!* CONTEMP. 1948, nr. 108, 2/4. *Dear, când am fost La mijloc de cale, De cale, de cărare, M-au întâlnit Vântoasele.* TEODORESCU, P. P. 361. □ *Sfârşit de drum.* ✧ (Delimitarea priveşte o zonă cu un anumit specific) *O regiune anumită de aer.* EMINESCU, P. L. 78. ✧ (Precizează poziţia în spaţiu sau într-o serie de elemente concrete) *Nu va putea purta grije a doo ţări, ce sunt de margine.* NECULCE, L. 164. *Precum arată scrisoarea sa la tabla de margini* (a. 1781). IORGA, S. D. XIII, 150. *Cel de mijloc între alb şi între negru să zice vânăt.* GRIGORIE, L. 156/5. *Termeni ... de margine ai proporţiei.* HELIADE, A. 88. ✧ (Învechit, rar, explicitează o unitate de măsură pe globul pământesc) *Bengala este supt gradul de lungime 103.* AMFILOHIE, G. 39/13. ✧ (Delimitarea priveşte specificarea unui anumit soi, a unui anumit sortiment etc.; cu valoare de calificare) *Grămădi Pavelu viţe de vie multe.* COD. VOR.[2] 324. *Viţă de vie, Tot învie Iară viţa de boz, Tot răgoz.* CREANGĂ, P. 210. ✦ (Delimitarea priveşte restrângerea localizării unei boli, a unei afecţiuni, a unui defect etc. la o anumită parte a corpului; cu valoare de complinire) *Să dusă ... la Tiverie împărat, carele era beteag de un ochiu.* VARLAAM, C. 105. *Iară sara să va afla boul ... de vreun ochiu orbit ... să giure văcariul cum n-au făcut el vreun vicleşug.* PRAV. 13. *Neputând sta pre picioare că era bolnav de picioare.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 94[r]/30. *L-au sluţit de nas şi de buze.* N. COSTIN, LET. I, A, 115/11. *Pot să fie folositoare împotriva durerilor ... revmatismale hronece seau de închieturi.* AR (1829), 68[2]/23. *El se bolnăvi de ochi.* NEGRUZZI, S. I, 54. *Statu-Palmă: Bătrâneţele m-au făcut olog de picioare.* ALECSANDRI, T. I, 430. *O apucă un ... leşin la inimă cu dureri de cap.* CARAGIALE, O. I, 113. *Se zice că boul e ciumpav de coadă, berc de coadă sau ciopârtac când are coada mai scurtă.* DAMÉ, T. 29. [Bădia] *era ... ursuz pentru că suferea de stomac.* BRĂESCU, A. 158. *Tocmai atunci intră şi baba Catinca, uscată şi adusă de şele, dar voinică încă.* SADOVEANU, O. I, 107. *El se văita de cap.* MOROIANU, S. 88. *O ruptură de pleoapă mai adâncă o mai cos, o mai cârpesc, cu ajutorul meşterului Esculap.* ARGHEZI, B. 6. *Un ţigan saşiu şi ştirb de gura toată o să-l bată toată ziua.* id. C. J. 27. *Eşti bolnav de inimă? ... – Şi eu cam sufăr de inimă.* CĂLINESCU, E. O. I, 100. *Trei jugănei gălbiori ... Pintenogi de trei picioare.* PĂSCULESCU, L. P. 309. (Cu nuanţă cauzală) *Dumnealui era foarte rău de frig.* AGÎRBICEANU, A. 459. ✧ (Indică restrângerea unui anumit grad de dificultate la un domeniu spaţial de referinţă) *Un granit greu de înlăturat.* EMINESCU, P. L. 97. *Mergea tot înainte prin locuri pustii şi cu greu de străbătut.* CREANGĂ, O. 105. ✧ (Indică evaluarea unei anumite înălţimi, a unei anumite grosimi etc. în ce priveşte corpul unei fiinţe; cu valoare de complinire) *Şi cerca să vadză pre Iisus cine iaste şi nu putea ..., că de stat era mic.* VARLAAM, C. 344. *Şi era Svinţia Sa ... pre chipul trupului de mare, mijlocii.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 42[r]/20. *Boii mari de trup.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 18/11. *De trup eşti mărunţel, nu-i vorbă, dar la fire eşti mare.* CREANGĂ, O. 189. *Mitropolitul ... era slăbuţ de trup.* CARAGIALE, O. II, 285. *Nalt e de statură Şi-ndesat păşeşte.* COŞBUC, P. II, 145. *Mititică eşti de stat Şi dulce la sărutat.* TEODORESCU, P. P. 312. ✧ (Învechit, indică evaluarea unei staturi medii; în construcţia *de mijloc*) *Era la stat de mijloc.* N. COSTIN, LET. II, 98/4. *La trup de mijloc supţire Şi nalt la a sa fire.* BĂRAC, A. 15/13. *Domnul B. era de mijloc la făptură.* RUSSO, S. 27. ✦ (Precedat de sau în combinaţie cu „aşa" sau „atât", măsoară un grad mare de intensitate sub aspectul mărimii, înălţimii, rapidităţii, culorii etc.; în corelaţie cu „cât" sau „încât", indică raportarea la o anumită consecinţă) *Pentr-aceea pasările zboară aşea de pre sus.* VARLAAM, C. 108. *Să părăsească o ... cetate atâta de mare.* MINEIUL (1776), 162[r1]/2. *Lănţugariul ... nu poate ridica lănţugul aşa de sus câtu ar trebui.* AŞEZ. 81/5. *Legarea ... aşa să fie de tare, cât să stringă tăieturile laolaltă, iară mugurul la lemn.* ÎNV. POM. 111/12. *Cum ar fi cu putinţă să fie numai un om viu în aşa oraş de mare, cu toţi oamenii împietriţi.* GORJAN, H. I, 151/10. *Atât de albă faţa-i şi-atât de nemişcată.* EMINESCU, O. I, 96. *S-a făcut în casă o duhoare aşa de grozavă, încât bărbatul pe loc s-a trezit înspăimântat.* CREANGĂ, P. 88. *Când venea ea, nene, dobora copacii: aşa de iute mergea.* ISPIRESCU, L. 5. *Pasărea ... scotea sunete atât de puternice.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 24. *Dacă te apropii aşa de mult, nu-ţi mai face impresie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 8. *Părinte, ... eşti aşa de gras şi voinic!* ŞEZ. IV, 185. (În comparaţii de egalitate) *Facem o tăietură crucişă aşa de lată pre cât e sâmburul mugurului.* ÎNV. POM. 109/6. *Floare tot aşa de rumână ca şi obrajii Dochiei.* SADOVEANU, O. I, 14. ✦ (Precedat de sau în combinaţie cu „cât" sau „ce", în construcţii exclamative; cu valoare cantitativă) *Ce de mai ţepi aş face, stejar, din codrul tău!* ALECSANDRI, P. III, 131. *Ce de oameni, apă!* LM. *Prin îndemnul său, ce mai de pomi s-au pus în ţinterim!* CREANGĂ, ap. TDRG. *D-apoi, acolo, aoleo! ce de păzitori mai sunt!* ISPIRESCU, L. 372. *Doamne, ... cât de late erau palmele!* CAMILAR, N. I, 20. *Cât de mare-i pământu, Ce-i mai rău ca urâtu?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 8. ✧ (În combinaţie cu „cât", echivalarea dintre două elemente sub aspectul unei dimensiuni se face prin raportare la un termen de comparaţie plasat înaintea termenului care indică dimensiunea) *Mitra este la o fată ... cât o pară de mare.* MEŞT. MOŞ.

12/1. *Ochii i-au ieşit afară din cap cât cepele de mari.* CREANGĂ, P. 53. *Făcu ... doui drugi cât casa de înalţi.* ISPIRESCU, L. 59. *Când stau pe stânci şi privesc drept Parcă-s cât munţii de înalt şi de semeţ.* VINTILĂ, O. 40. *Cât caşul de alb.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 14. *Un colac* [din grâu curat] *Tocmai cât masa de lat.* PĂSCULESCU, L. P. 39. *Să te bată Dumnezău Cu o botă-n patru dungi Cât ţi-s spatele de lungi.* FOLC. TRANSILV. I, 321. ✧ (Evaluează în mod subiectiv un anumit grad de măsură, de intensitate etc.) *Măgariul să stricasă mai rău, şi cu atât îl acoperisă muştele nespuse de multe.* BERTOLDO, 8/9. *Nu-i da niciodată destul de mâncare.* BĂRAC, T. 10/25. *Acei piticî nemărginit de mici aveau regii lor.* EMINESCU, P. L. 50. *Să facă baia mai potrivită de caldă.* ISPIRESCU, L. 32. *D-na D. era destul de durdulie şi cu greutate.* CAMIL PETRESCU, P. 13. *Băi exagerat de fierbinţi.* BOGZA, V. J. 13. *Îi puse confidenţial pe genunchi o mână surprinzător de mică.* VINEA, L. II, 212. *Văzu un şearpe uriaş de mare.* RETEGANUL, P. II, 41. ✧ (Indică delimitarea, prin calificare sau prin varietate, a unui anumit tip, a unui anumit sortiment, a unei anumite specii etc.) *Orice feal de dobitoc vrând să saie preste gard la vie ..., să nu aibă nice o pagubă cela cu gardul.* PRAV. 16. *Rodirea să va răduce spre ceale patru ... feliuri de funduri, precum: ţarini, fânaţe, vii şi păduri.* AŞEZ. 18/12. *Cetăţeanii şi orăşeanii ... fac tot fealiul de vase şi alte lucruri trebuincioase.* D. SUP. 20/12. *Alt fealiu de vieţuitoriu iaste cel cuvântătoriu şi alt fealiu cel necuvântătoriu.* GRIGORIE, L. 22/16. *Din lâna lor ... putea să facă un feliu de postav.* DRĂGHICI, R. 100/26. *Neîncetat vedem felurimi de mărfuri viind din Austria.* CR (1829), 68[1]/3. *Pesemne, boierule, ... ţi s-a făcut urât unde am tot spus anume toate soiurile de paseri şi de jivine care trăiesc pe la noi, la munte.* ODOBESCU, S. III, 197. *Ţi-oi face eu altfeli de bucate.* EMINESCU, P. L. 17. *Eşti un feliu de vrăbioi închircit.* CREANGĂ, P. 149. *Astfel de locuinţe nici vorbă că nu mai sunt astăzi.* MACEDONSKI, O. III, 33. *Fel de fel de pastrămuri ... spânzurate pe cârlige.* HOGAŞ, DR. II, 30. *Staurul nu are iesle ... şi e mai mult ... un fel de adăpost pentru oi în nopţi geroase.* PĂCALĂ, M. R. 447. *Nu se îndura să dea fetei niciun fel de zestre.* CĂLINESCU, C. O. 16. *Lângă vale se întindea un fel de crâng lat, mai mult un fel de iaz.* PREDA, M. 18. *O grădiniţă cu tot felul de sămânţă.* TEODORESCU, P. P. 451. ✦ (Delimitarea priveşte precizarea numerică a unei măsurări, a unei cântăriri, a unei capacităţi etc.) *Un vânt ... trece lărgime de 7 leghi pe fiiştecare ceas.* AMFILOHIE, G. F. 150[r]/11. *Să zice că are lemnul mărime de trei coţi.* GRIGORIE, L. 171/8. *Cea întâie corabie de 84 tunuri s-au slobozit în mare astăzi.* AR (1829), 166[1]/6. *Numărul oamenilor ... să socoteşte a fi de 800 milioane.* J. CIHAC, I. N. 18/2. *Staolul oilor nobile să fie cel puţin de 12 picioare înalt.* FM (1843), 253[1]/34. *Alergătorii ... sunt datori a face jurul pieţii ..., adecă o cale de douăsprezece verste.* NEGRUZZI, S. I, 36. *Când era soarele de două sulițe pe cer,* [Făt-Frumos] *a plecat în lumea largă.* EMINESCU, P. L. 4. *Aş fi voit să fiu mai degrabă de un stânjen sub pământ, decât în această ruşinoasă stare.* GANE, N. III, 100. *Dacă-i omul ... boier mare ..., se cunoaşte cale de-o poştă.* ISPIRESCU, L. 606. *Zăpadă de un cot.* DDRF. *Magdalena era de-o şchioapă.* SADOVEANU, O. I, 68. *Viteza de ... 125 km pe oră.* ARGHEZI, P. T. 142. *Şi pe Dunăre vâsliţi ... Cale de vro trei conace La vale.* TEODORESCU, P. P. 565. ✧ (Urmat sau, învechit, precedat de „câte" cu valoare distributivă) *Făcându-se din vrun metal doă globuri, a cărora diametrul (osie) ar fi câte de o palmă.* AR (1829), 67[2]/22. *Făcuse drum de câte şaizeci ... kilometri pe noapte.* CAMILAR, N. I, 32. ✧ (Precizarea prin măsurare, în unităţi spaţiale sau temporale, a unei distanţe se face prin raportare la un reper) *Iară denaintea scaunului împăratului, ca la cincidzeci ... stânjeni de departe, era o groapă a unui om mort elin.* VARLAAM, C. 446. *Preste 20 ... mile de aicea iaste părete.* MINEIUL (1776), 137[r1]/38. *Şi era stâlpii depărtaţi unul de altul 170 ... picioare.* ŞINCAI, HR. I, 6/6. *Era departe d-aci ca la paisprăzece stânjini.* GORJAN, H. I, 10/7. *Locul alergării este zece minute afară de oraş.* NEGRUZZI, S. I, 35. (Învechit şi popular, precizarea se face cu anticiparea termenului desemnând dimensiunea măsurată sau elementul numărat) *O râpă adâncă, de o zvârlitură de largă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 46[r]/5. *O prăjină tare până la 3 stânjini de lungă.* AŞEZ. 73/2. *Marea are numai 50 ... coţi de adâncime.* AMFILOHIE, G. 71/4. *O căsuţă singuratică pe care era crescut nişte muşchi pletos, de o podină de gros, moale ca mătasa.* CREANGĂ, P. 213. *De lotri era aice doauăzeci şi patru.* SBIERA, P. 276. ✦ (În legătură cu numeralele în a căror structură intră „de", precizează natura elementelor numărate, concrete sau considerate ca fiind situate în spaţiu) *23 de căldări* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 194/1. *Şi o sută de vonici era puşi ... straje pregiur groapă.* VARLAAM, C. 104. *Că a mea iaste toată fiara dumbrăviei şi dobitoacele întru mii de munţi.* PSALT. (1651), 90[v]/10. *S-au găsit prin lucrări că într-o mare furtună răpejune vântului nu esti mai mult decât 18 au 20 di leghi într-un ceas.* AMFILOHIE, G. F. 150[r]/10. *Alexandru întră în catarc cu treizeci de mii de oameni.* ALEXANDRIA (1794), 72/9. *Patru mii de călărime aleasă Făcu să să strângă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 159. *Le arată un şir cu noaăzeci şi opt de inele.* GORJAN, H. I, 10/32. *Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi.* EMINESCU, O. I, 147. *În fiecare an se clădesc sute de binale.* CARAGIALE, O. IV, 6. *Cere să-ţi dea douăzeci de corăbii.* ISPIRESCU, L. 23. *Pe zeci de mii de hectare, braţele Tamisei se desfac în nenumărate canaluri.* RALEA, S. T. I, 284. *Sute de dorobanţi aliniaţi pe două rânduri.* CAMIL PETRESCU, O. II, 189. *O vacă elveţiană care dă patruzeci de chile de lapte pe zi.* PREDA, D. 51. *Maşina mergea egal, rulând cu 80 de km la oră pe asfalt.* BARBU, Ş. N. II, 203. *Ia să-mi daţi cinzeci de iepe.* TEODORESCU, P. P. 481. ✦ (Învechit şi popular, în formule de repetiţie, indică acumularea excesivă sub aspect numeric sau îngrămădirea prin ataşarea, înşiruirea etc. unor elemente concrete similare) *Dumnedzăul tuturor, celuia ce i-i scaunul pre heruvimi, celuia ce-i dvorbăsc înainte mii de mii de voievodzi îngereşti şi-i slujescu întunearece de întunearece de îngeri.* VARLAAM, C. 71. *Sta muscalii din Cirimuş până în Ehorluc tot om de om.* NECULCE, L. 199. *Amândoi vajnici vânători ... colindau ... prin locurile acestea, – că prin locurile acestea erau codri de codri.* SĂM. IV, 836. ✦ (Indică natura elementului cântărit, măsurat, numărat etc. cu o anumită unitate de măsură specializată sau improvizată) *1 maje de morun* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 206/5. *Şi apoi l-am răscumpărat eu acel sat, împreună cu ... trei fălci de vie la Cotnar* (a. 1669). BUL. COM. IST. IV, 27. [I-a dat] *feardel(e) de mălai 4 pre vreame fometii* (a. 1685). IORGA, S. D. V, 126. *Au dat ... câte o ocă de miere.* NECULCE, LET. II, 303/8. *Agiunsese mierţa de mălai ... la 4 lei.* id. L. 312. [Datoria] *cuprindea atâtea pungi de bani* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 252/9. *O găleată de făriná se vindea în cetatea aceea cu o sută şi şepte ... florinţi.* ŞINCAI, HR. II, 78/33. *Va da popei ... o claie de grâu şi o fiardilă de ovăs.* MAIOR, I. B. 357/12. *Să-i dea un car de lemne la Crăciun.* LEGIUIRE, 25/11. *Omul din 8 funţi de mâncare şi beutură, carea au înghiţit-o ... pierde jumătate.* PETROVICI, P. 250/21. *Omul cel crescut cuprinde întru sine 251 bucăţi de oase.* CARCALECHI, C. 62/8. *I-am turnat pe gât câteva linguriţi de apă.* NEGRUZZI, S. I, 62. *Socoti ... cel mult 8 sau 10 chilograme de carne.* GHICA, C. E. II, 438. *O pălărie ... se plăteşte cu o chilă de grâu.* CONTEMPORANUL, I, 655. *Poţi zidi o lume-ntreagă, poţi s-o sfarămi ... orice-ai spune, Peste toate o lopată de ţărână se depune.* EMINESCU, O. I, 134. *Culege o poală de somnoroasă.* CREANGĂ, P. 214. *Douăzeci şi patru de stânjeni de lemne.* id. ib. 239. *Să-mi dea ... pe fiecare zi o baniţă de jaratec.* ISPIRESCU, L. 16. *Un sac de grâu.* CLIMESCU, A. 4. *Baba ... ieşi ... cu un braţ de lemne.* SADOVEANU, O. I, 75. *Să-mi trimiţi la curte o căruţă de pepeni, ai înţeles?* CĂLINESCU, E. O. I, 105. *Treizeci de prăjini de pământ ... în prunduri.* CAMILAR, N. I, 6. *Ş-o litră de lapte dulce ... să mănânce.*

TEODORESCU, P. P. 310. *Să te miluiesc şi eu C-o mânuţă de tărâţă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 261. *Până ţese-un cot de pânză Codrul nu mai are frunză.* id. ib. 423. *Şi cumpărară Nouă oca de fier, Nouă de oţel.* PĂSCULESCU, L. P. 20. ✦ (Popular, urmat de „a" şi precedat de „ce") *Şi dȩ-a uòi.* ALR II/365. ✦ (Urmat de „pe", în formule de repetiţie, indică aglomerarea prin suprapunere; în construcţia *lume(a) de pe lume*) *Lumea de pe lume s-a strâns.* CREANGĂ, P. 279. *În cafenea e lume de pe lume.* GÂRLEANU, N. 51. *Lumea toată de pre lume Ne-a şi pus urâte nume.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 65. ✦ (Urmat de „peste" şi de un determinant numeric, indică depăşirea prin raportare la o limită) *Să-i fie lui ..., tot satul, cu tot hotarul ... din câmpu, şi din pădure, şi din apă, şi din dealul cu viile. Însă această funie du preste tot hotarul, cât[ă] să va aleage du preste tot hotarul* (a. 1652). IORGA, S. D. XIV, 319. *Urcase zidul înalt de peste cincisprezece coţi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 60. *Auzeam zgomotul vâslelor, năvodului, clipocitul apei, deşi era la o distanţă de peste un kilometru.* S. ianuarie 1961, 43.

4. a) (Învechit, rar, exprimă orientarea manifestării unui fenomen natural d i n s p r e un reper spaţial, reprezentat de un punct cardinal) *Vântul de nord ... este primejdios pentru sănătatea multor persoane.* MAIORESCU, L. 151. (Orientarea este percepută cu ajutorul privirii) *De acolo pre toţi priveaşte.* DOSOFTEI, PS. 14/3. *Muntişoru ăla ce se vede d-aici.* GORJAN, H. I, 63/30. *De acolo o să vază toată curtea.* CR (1839), 411¹/1. [Ulicţele] *înfăţoşând la toţi zece paşi un nou punt de privire, arată o varietate drăgălaşă.* NEGRUZZI, S. I, 70. *Sunt frumoase puncte de vedere în acest parc.* ŞĂINEANU, D. U. ✧ (Învechit, rar, în corelaţie cu „către", orientarea priveşte sensul unei grafii) *Deci să scrie de stânga către direapta.* ARITM. (1805), 19/24. ✧ (Popular, rar, indică evidenţierea prin contrast a ceva imperceptibil în mod normal, observabil însă de la o mare distanţă) *Îi numără coastele de o poştă.* ZANNE, P. II, 91. ✦ (Învechit, urmat de „către", indică orientarea unei mişcări, a unei deplasări, a unei poziţionări etc. dinspre un reper spaţial sau dinaintea unei persoane considerate ca fiind situată în spaţiu) *Şi Duhul Tău cel Sfânt ce mă-nvaţă Să nu-l depărtedzi de către mine.* DOSOFTEI, PS. 170/5. *De către faţa Ta mă voiu ascunde.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3ᵛ/37. *Deci omorând pre frate-său Amon şi fugind de către tătâne-său, abiia s-au împăcat cu el.* ANTIM, O. 279. *Mlădiţele care au crescut din rădăcina frăgariului, aşa se sapă şi se deşdină de către rădăcină.* ECONOMIA, 210/11. *Văd multe urme către tine, iar de către tine nici una.* ŢICHINDEAL, F. 9/4. *Nepriiatenii ei cei slăbănogi au fugit de către faţa ei.* BELDIMAN, N. P. 174/19. *Îşi întoarce faţa de către dânsul, zicând: „ce mă foloseşti, ticălosule aur!"* DRĂGHICI, R. 81/15. *Vine un tren de către Braşov.* ALEXI, W. *Ana s-a întors pieziş de către el, observându-l o secundă cu coada ochiului.* SADOVEANU, O. XXI, 456. *Nica venea de către grădină.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 524. (Urmat de „către" şi în corelaţie cu „până la" sau „spre", raportează un reper, opus ca poziţie, celui iniţial) *Toate aceste planete se învârtesc pe după soare ... de către apus spre răsărit.* RUS, I. I, 8/13. *Suflă zioa de către mare spre uscat.* id. ib. 49/8. *De către vârf până la poale, trunchiul bradului e zdrelit.* SADOVEANU, O. XIV, 490. (Învechit, urmat de „către", orientarea este percepută cu ajutorul simţurilor) *Iară deacă audzi sunetul vântului şi întoarsă ochii săi de către Domnul şi căută către vânt, atunci îndată începu a să afunda.* VARLAAM, C. 200. *Se auzea de către graniţa Bohemiei ... o cumplită dare ... cu tunuri.* DRESDA 18/13. ✦ (Urmat de „la", indică orientarea unui fenomen natural sau, învechit, a unei poziţionări ori a unei mişcări dinspre o limită reprezentată de un punct cardinal) *Începe a să îndrăgi vatra, pentru un vânticel ce vine de la munte* (a. 1693). FN 14. *Frig şi vânt de la răsărit.* CALENDARI (1733), 23/6. *Vântul ce bătea de la miazănoapte.* AR (1829), 58²/7. *Italia e spre apus de la Grecia.* PLEŞOIANU, T. I, 236/12. *Acestea* [trupe] *fără veste lovirâ pe Mihaiu de la spate.* F. AARON, I. II, 190/9. *Vântul de la nord.* CARAGIALE, O. VII, 205. *Bate vântul de la sfinţit.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 499. (Urmat de „la", orientarea este percepută cu ajutorul simţurilor) *De la sfântul scaun din ceriu caută Domnul Cu ochii Săi cei sfinţi.* DOSOFTEI, PS. 36/8. *De la acest loc să vede muntele Athosului, care acum să cheamă Sf[â]ntul Munte.* AMFILOHIE, G. 16/24. *Eu, privindu-l din pădure, Las aleanul să mă fure Şi ascult de la răcoare Pitpalacul.* EMINESCU, O. I, 121. *De la fereastra mea văd bine ce se petrece peste drum.* CARAGIALE, O. II, 75. *Trage cioară Din vioară Să s-audă de la moară.* MACEDONSKI, O. III, 9. *Poate că se vede de la poartă prin ferestre.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 27. *De la uşă ... se auzea strigându-se „Gore, Goricǎ"!* M. I. CARAGIALE, C. 141. *Când eram noi stăpâni peste toate pământurile noastre, ... clopotul acesta nu se auzea de la hotarele moşiei.* SADOVEANU, O. V, 619. *Glasul bărbătesc de la capătul firului nu părea supărat sau mirat.* DEMETRIUS, A. 82. *Cântă, mândră, trăgănat, Să te-aud de la Bănat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 290. ✦ (Învechit, rar, urmat de „pe", indică contactul prin suprapunere dinspre un reper spaţial) *Au început moscalii a-i bate şi de pe apă, şi de pe uscat, cât i-au potopit.* NECULCE, LET. II, 440/36. (Urmat de „pe", contactul este perceput cu ajutorul simţurilor) *El era tras în trecut, vedea răsărind domni ... – îi asculta de pe tronurile lor, în învechitele castele.* EMINESCU, P. L. 37. *Daca răcneşte aşa, aude cineva de pe drum.* CARAGIALE, O. VI, 289. *Şi apoi, stând locului, de pe înaltul movilei am privit cu mulţumire la cele ce făcusem.* ANGHEL, PR. 9. *El nu-şi mai ia ochii de pe mişcările ei.* BASSARABESCU, V. 138. [Căţelul] *stă cu botul sub uşă ... vă simte de pe scară.* CAMIL PETRESCU, T. III, 238. *Felix îl zărise, de pe fereastra geamlâcului.* CĂLINESCU, E. O. I, 333. *De pe dealul acesta am văzut cândva ... focurile răscoalei ţărăneşti.* STANCU, R. A. I, 16. *Eu m-am uitat de pe prag, Până l-au jurat sub steag.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 296.

b) (Exprimă orientarea unui teritoriu, a unei ţări etc. î n s p r e un reper spaţial, reprezentat de un punct cardinal) *Coasta de est a Coreii.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Inundaţiile au lovit întreaga insulă şi îndeosebi partea de nord-est.* ib. *Coreea de Nord.* RL 2005, nr. 4 535. (Învechit, rar, indică orientarea în direcţia unui reper, a unui obiectiv etc.) *Rătăciră în pustie fără apă; calea de cetate io vor fi nu aflară.* PSALT. SCH. 356/13. *După înaltul ceriului de pământ învârtoşă Domnul milostea Sa.* CORESI, PS. 280/2. *La jug se prind întotdeauna doi boi; unul de „brazdă" ... şi altul „de om".* PRIBEAGUL, P. R. 70. ✦ (În legătură cu construcţii care indică impactul în raport cu ceva sau cu cineva considerat ca fiind situat în spaţiu şi ivit în mod neaşteptat, neprevăzut) *Să mergi pe Milcov mai în jos, unde vei da de tabăra noastră şi vei întreba unde staţionează fustaşii.* FM (1844), 361¹/16. *A da de vale.* COSTINESCU. *Numai iată ce dau de o fântână.* CREANGĂ, P. 204. *Îl căuta toată ziua şi ca să dea de dânsul, nicicât.* ISPIRESCU, L. 46. *La câmp dai de popă; la deal dă popa de tine.* SLAVICI, O. I, 59. *Am dat de ele* [cravatele] *adineauri, făcându-mi valiza.* SEBASTIAN, T. 163. *Porni spre fundul curţii spre a vedea dacă putea da de cineva.* CĂLINESCU, E. O. I, 9. *Şi te du pe cel pârâu Până-i da de făgădău, C-acolo-i locuţul meu.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 456. *Merg ei cât merg, şi deodată dau de o comoară.* ŞEZ. IV, 2. (Orientarea înspre un reper spaţial este percepută cu ajutorul privirii) *Dar când colo, dă iar cu ochii de Ivan.* CREANGĂ, P. 314. *Ridicându-mă în picioare, am dat cu ochii de harta ţării.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 22. *Când se văzu în picioare şi dete iar cu ochii de noi, se zbârli din nou.* M. I. CARAGIALE, C. 26. ✧ (Impactul implică atingerea unei limite) *Barba-n pământ i-ajunge şi genele de piept.* EMINESCU, P. 215. *Cercaţi voi marea cu degetul, dar ia! să vedem, cum i-ţi da de fund?* CREANGĂ, P. 260. *Ajungând de marginea eleşteului.* DDRF. *Sapă, frate, sapă, Sapă, Până când vei da de apă.* BLAGA, POEZII, 324. *Grâul care dă de grindă Doar cu plugul se colindă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 497, 4/8. *Pe cea vale nourată Merge-o fiară-n-cornorată: Suflet n-are, suflet duce, De pământ nu mai ajunge.*

[Luntrea] GOROVEI, C. 215. *Să-mi aleg un cal porumb, Scurt în gât şi lung în trup, Coama să-i dea de pământ.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 506. ✧ (Indică proiectarea dinamică sau orientarea în direcţia unui reper spaţial, cu atingerea acestuia) *Îl va bate cu capul de păreate, până-l va omorî.* PRAV. 85. *Marea valuri nalte urlând să rădice Şi să le izbască de munţi, să-i despice.* DOSOFTEI, PS. 151/6. *Îl trânti de pământ şi se puse pe şea în locul lui.* CĂPĂŢINEANU, S. 96/2. *Lovindu-să de o piatră, ... îndată ş-au deschis ochii.* DRĂGHICI, R. 34/19. *Când era-nspre sara zilei a treia, buzduganul, căzând, se izbi de o poartă ... şi făcu un vuiet puternic şi lung.* EMINESCU, P. L. 5. *S-o trăsneşti cu capul de păretele cel despre răsărit.* CREANGĂ, P. 13. *Apucă masa şi o trânti de duşumea.* CARAGIALE, O. I, 180. *Dete poarta de perete şi trecu înainte.* ISPIRESCU, L. 359. *Vei da cu dânsa de pământ.* MACEDONSKI, O. III, 35. *Înăuntru se deschide de părete uşa odăii din dreapta.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 18. *Şi ei abia apucau a se feri, izbindu-se unii de alţii.* CAMILAR, N. I, 8. *Se dă cu fruntea de parapet.* TUDORAN, P. 8. *Lângă salce o bătrână Cu trei caftane-ntr-o mână ... De petre bătându-le.* ALECSANDRI, P. P. 135. *Mă dau cu capul de scară.* TEODORESCU, P. P. 12. *Suflă vântul ş-o clătereşte, De toţi spinii mi-o loveşte.* DOINE, 417. *Trântise căciula tată-său de zid.* FUNDESCU, L. P. II, 29. *De grindă că îl izbea, La pământ că îl trântia.* PĂSCULESCU, L. P. 269. ✦ (Indică destinaţia pentru care sunt construite, pregătite, amenajate un spaţiu, un teren, o construcţie etc.; cu valoare de calificare) *Iară deaca vine sara, atunce ei să odihnesc pre pat de răpaos.* VARLAAM, C. 320. *Şi au ales loc de război la strâmtoare, la Valea-Albă.* URECHE, LET. I, 131/3. *Rătăciia în pustie ... şi oraş de lăcuire nu afla.* PSALT. (1651), 206ᵛ/15. *Să-ţ iai banii ce ai dat pre acel loc de casă înapoi* (a. 1694). IORGA, S. D. I, 282. *Sădesc pomii lor în pământurile ceale de arat.* ÎNV. POM. 131/4. *Veninate sânt dară căşile de jocuri şi făgădăiele.* CARCALECHI, C. 67/1. *Nu să ştia că drumul ... nu era de umblat pentru artilerie.* AR (1829), 27²/10. *Locul ce mi s-a hotărit de lăcaş nou.* MARCOVICI, C. 10/18. *La locul cel de luptă altul să vie chema.* PANN, E. II, 105/4. *Un loc de dormit între nişte ziduri deşerte şi umede.* BOLINTINEANU, O. 297. *Căruţa ... soseşte la locul de întâlnire al vânătorilor.* ODOBESCU, S. III, 16. *Un singur loc de intrare este.* EMINESCU, P. L. 84. *Avea un salonaş şi o odaie de culcare.* CARAGIALE, O. I, 7. *Sala de disecţii.* MILLE, V. P. 77. *Pe cele două versante ale dealului ... erau maidanele mele de haimanalâc.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 14. *Un turn de strajă, păstrat şi astăzi.* IORGA, C. I. I, 128. *M-am coborât să-mi cumpăr ţigări într-o staţie de încrucişare, în care trenul se oprea câteva minute.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 20. *El a purces pe jos, poftind să vadă Cetatea cea de scaun.* LESNEA, VERS. 17. *Eu i-am luat locul de caraulă în pătul.* VOICULESCU, P. I, 73. *Căruţele cu coviltir ... se îndreptau, grămadă, pe un drum de ieşire.* ARGHEZI, S. XI, 75. *Odăile de serviciu.* CĂLINESCU, E. O. I, 9. *Locuri de muncă.* BOGZA, V. J. 43. *Camera de culcare.* VINEA, L. II, 312. *Sala de mâncare.* DEMETRIUS, A. 33. *Sala de spectacole se umpluse până la refuz.* GRAM. ROM.² I, 377. *Primarul Focşaniului, ... a anunţat că a pregătit ... locuri de cazare în internatul liceului.* RL 2005, nr. 4 530. □ *Casă de sănătate. Post de observaţie. Scara de serviciu. Bandă de circulaţie. Pistă de avioane.* ✧ (Destinaţia priveşte un vehicul sau un animal folosit pentru deplasare) *Deci, singur pă un cal, au apucat muntele până n-au mai avut cale de cal.* R. POPESCU, CM I, 285. *Părăsi drumul de căruţă.* CĂLINESCU, E. O. I, 105. ✧ (Destinaţia priveşte locul, mediul, interiorul unde sunt prevăzute plasarea, păstrarea, purtarea etc. a ceva sau a cuiva; cu valoare de calificare) *Călugăriţa să cheamă şi iaste vas de besearică.* PRAV. 196. *O ladă de car* (a. 1811). IORGA, S. D. XII, 227. *Într-o flotă punea toată oastea de uscat.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 38/11. *Tata i-a dat un ceasornic frumos, mama – o besectea de toaletă.* EMINESCU, P. L. 66. *Pietrele de mormânt ale familiei domneşti lipsesc cu totul.* IORGA, C. I. I, 47. *Ema se uită la un ceas mare de perete.* CAMIL PETRESCU, T. II, 40. *Atunci e la locul lui şi sacul de spinare.* ARGHEZI, B. 88. *Creionul gros se ridica roşu în dreptul oglinzii de poşetă.* id. S. XVII, 26. *Îşi trase peste cap rochia uşoară de casă, rămânând într-un jupon.* CĂLINESCU, E. O. I, 41. *Pascalopul era îmbrăcat într-un costum de oraş.* id. ib. 111. *Pietrele de moară.* BOGZA, V. J. 14. *Înaintă ... înfăşurată într-un vast prosop de baie.* VINEA, L. II, 50. *Toţi au ceasornice mari ca nişte busole de submarine.* DEMETRIUS, A. 31. *Rufele de pat nu-s gata.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 442. □ *Cuţit de bucătărie. Orchestră de estradă.* ✧ (Destinaţia priveşte ocazia, prilejul, ceremonia etc. pentru care este pregătit ceva concret) *Văzu aciia un om neîmbrăcat în veşminte de nuntă.* CORESI, EV. 302. *Pe malurile Vienei, în faeton de gală Cezarul trece palid, în gânduri adâncit.* EMINESCU, O. I, 61. *Or să vie pe-a ta urmă în convoi de-nmormântare.* id. ib. 134. *Îi zise să ia inelul de logodnă ce se află în degetul Ileanei.* ISPIRESCU, L. 26. *Stau ... în haine scumpe de paradă.* IORGA, C. I. I, 156. *E darul ei de nuntă.* VINEA, L. II, 123. *Rochii de bal.* DEMETRIUS, A. 85. *Hainele de joacă ... erau acum folosite din plin.* RL 2005, nr. 4 525. *Găina care-i de nuntă Mai bine trebe ţinută.* FOLC. TRANSILV. I, 566. (Cu nuanţă temporală) *Am dat ... o oală cu sarmale de drum* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 207. *Gătindu-şi toate cele trebuincioase de drum, a doua zi ... s-au sculat.* DRĂGHICI, R. 154/21. *Aşeza lucrurile de călătorie.* ISPIRESCU, L. 13. *A sfârşit toţi banii câţi i-a luat de drum.* MARIAN O. II, 316. ✧ (Destinaţia priveşte utilitatea, funcţionalitatea unui obiect casnic, a unui aparat, a unei instalaţii, etc.) [Palestra] *armă de război.* CANTEMIR, I. I. I, 18. *Un lanţu de măsuratu.* AŞEZ. 72/7. *Peană de scris.* LB. *S-a făcut întâia cercare a sistemei cei nouă de luminare cu gas în piaţa Concordei.* CR (1839), 18¹/7. *Aveţi ... foarfecile, cotul, fierul de călcat.* BĂRAC, T. 72/31. *Găsi dalta şi uneltele de sculptură.* EMINESCU, P. L. 98. *Aveam o pasiune mare: mic cum eram, să lovesc sârma de telegraf.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 12. *Oamenii nu mai duelau cu găvanele pe deasupra maşinii de gătit.* ARGHEZI, S. XI, 96. *Pământ mărunt, trecut ca prin maşina de tocat.* CĂLINESCU, C. O. 17. *Roţi de transmisiune.* BOGZA, V. J. 17. *Totodată, colectiviştii au făcut şi un canal de scurgere a apei.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Colectivul ... a produs peste 250 site de cernut.* ib. 1954, nr. 2 886. *Unelte de muncă.* CAMILAR, N. I, 20. *Maşina de scris însoţea ... cascada cuvintelor lui Giuseppe.* VINEA, L. II, 305. *Un aparat de fotografiat.* DEMETRIUS, A. 31. *Aparat de radio.* id. ib. *Mijloace de transport improvizate.* BELEA, P. A. 11. *Utilajele de deszăpezire ... au ajuns cu mare dificultate.* RL 2005, nr. 4 530. *Strecurători di laptę.* A I 23. □ *Ţevile de apă. Cuţit de tăiat. Oală de fiert. Răzătoare de morcovi. Lingură de supă.* (Destinaţia reprezintă totodată şi un anumit mod în care este acţionat un dispozitiv) *Unelte de mână.* ✦ (Destinaţia priveşte utilizarea unui obiect textil, vestimentar, vegetal, a unui produs cosmetic, farmaceutic, a unui instrument muzical etc.; urmat de un infinitiv, destinaţia este indicată ca un act procesual ce urmează a fi efectuat) *Măhrămile ceale de şters ... să nu se speale ... cu alte rufe* (a. 1702). GCR I, 346/22. *Trebuie să te uiţi la lemnul cel de altuit.* ÎNV. POM. 98/3. *Trei rânduri feţe de perini* (a. 1813). URICARIUL, XIV, 234. *Buruieni de leac.* GORJAN, H. I, 47/3. *Să îţi arate locul şi lemnele cele mai bune de foc.* id. ib. 114/20. *N-aveam ... Nici ţol de-nvelit, Şi nicio putere!* ALECSANDRI, P. I, 41. [Făt-Frumos] *îşi puse-n brâul verde un fluier de doine şi altul de hore.* EMINESCU, P. L. 4. *Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu furtişag, fie lucru de purtat.* CREANGĂ, P. 45. *Pentru babă ... fata era busuioc de pus la icoane.* id. ib. 284. *Că brâul de-ncins mi-a fost lung, Dar brâul meu astăzi mă strânge.* COŞBUC, P. I, 64. *Mâncau pe cont, într-o încăpere aparte, cu hârtie de împachetat întinsă pe mese.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 15. *Câteva covoare ... de pus pe jos.* MOROIANU, S. 11. *Ghemuit în foaia de cort, sublocotenentul Măgură avea, pe faţa albă, prea tânără, un zâmbet şters.* CAMILAR, N. I, 16. *Duhneşte şi îmbălsămează a paciuli, apă de păr şi lavandă.* VINEA, L. II, 59. *Avea pantofi ... mici şi trainici, de cutreierat lumea în lung şi-n lat.* id. ib. 168. *Că n-am pânză de-a-nălbi.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 233. □ *Hârtie de scrisori. Funie de*

întins rufele. Cositor de lipit. Podoabă de cap. Cremă de mâini. Loţiune de faţă. Pastile de stomac. Ruj de buze. Lac de unghii. ✧ (Utilizarea priveşte obiectul la care se montează, se ataşează etc. ceva) *Cuiele de potcoavă.* BĂRAC, T. 38/29. *Strâmbă-Lemne ... lua stejarul ... îl îndoia cu mânile şi-l făcea obadă de roate.* NEGRUZZI, S. I, 245. *Vargă dă coasă.* ALR SN I h 52/316. ✧ (Indică destinaţia unui produs alimentar) *Bucate de mâncat* (a. 1661). IORGA, S. D. V, 35. *Gonind apele ceale amară, care nu era de băut.* MINEIUL (1776), 190[r1]/35. *Dimineaţa îmi dă maică-mea de mâncare meare, peare şi struguri.* FULEA, B. 28/5. *Am dobândit şi eu un os de ros.* ISPIRESCU, L. 40. *Furam câte un porumb de copt.* BRĂESCU, A. 96. *Doi caşi ... să ne fie de prânzare.* SADOVEANU, O. VIII, 539. *Trei-patru ouşoare, Să le aibă de mâncare.* TEODORESCU, P. P. 532. *Un berbece de frigare.* PĂSCULESCU, L. P. 211. *Altul nu găseşte apă de băut.* ZANNE, P. III, 445. □ *Pui de gătit.* (Cu nuanţă partitivă) *S-au apucat să facă ceva de gustare oaspelui său.* LEON ASACHI, B. 74/1. *Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu furtişag, fie lucru ... de-a mâncării, fie orice ... a fi.* CREANGĂ, A. 45. *Adă şi ceva de gustat.* SADOVEANU, O. I, 70. *Furnicile ... se aruncă orbeşte oriunde cred că e ceva de ciupit.* CĂLINESCU, C. O. 17. *Ceva de mâncat.* STANCU, M. I. 266. *Dă-mi ceva de mâncare Să nu plec cu supărare.* TEODORESCU, P. P. 593. *Cerşia câte una alta de ale gurii.* SBIERA, P. 282. *Îi dădu să cumpere de-ale mâncării.* RETEGANUL, P. 26. *Iarna poartă lemne-n spate, Vara taie grâu în parte, Şi tot are de bucate.* FOLC. TRANSILV. I, 126. ✧ (Destinaţia priveşte produsul obţinut, rezultat în mod natural sau fabricat, prelucrat, comercializat etc.; cu valoare de calificare) *Creşteam gândaci de mătasă foarte mulţi.* GORJAN, H. I, 147/10. *Puse acum în cele după urmă în mişcare şi fabrica de lumânări.* CR (1848), 25[2]/6. *Unde aţi cumpărat postavul de manta?* ALEXANDRESCU, O. I, 219. *Fabricile de postav.* IORGA, C. I. III, 194. *Atelierele uriaşe ale manufacturii de tutun Belvedere.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 13. *Are un debit de tutun.* CĂLINESCU, E. O. I, 142. *Spun oamenii c-au venit ... vagoane cu făină de pită.* DAVIDOGLU, M. 14. *Gospodăria va cumpăra 35 vaci de lapte.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 833. □ *Tiparniţa de bani. Sfeclă de zahăr.* ✦ (Indică obiectul folosit pentru păstrarea, depozitarea, transportarea etc. unui anumit conţinut) *La ieşirea din Buftea, staţia următoare, a deraiat un tren de marfă.* CARAGIALE, O. I, 294. *Un depozit de cărbuni.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 26. *Magaziile noastre de grâu erau fostele chilii.* GALACTION, O. 7. *Cutia roşie de pălării ... e jos în maşină.* SEBASTIAN, T. 107. *Privirea i s-a oprit asupra cutiei de scrisori, fixată între zăbrele.* VINEA, L. I, 6. *Uşa casei de bani.* DEMETRIUS, A. 46. *Şi minierii în abatajele de cărbuni Înmulţeau în safe-uri pachetele cu acţiuni.* VINTILĂ, O. 22. *Şteand de brânză.* JAHRESBER. X, 210. □ *Burduf de brânză. Oala de borş.* ✧ (Indică utilizarea unei plante, a unui animal în scopul reproducerii, al înmulţirii) *I-au vândut Gavril lui Iordache opt dimirlii orzu de sămânţă* (a. 1771). IORGA, S. D. VII, 95. *Cartoflele cele de sămânţă se culeg mai înainte.* I. IONESCU, C. 213/19. *Nu-i gâscă, ci-i gânsac, l-am cumpărat de semânţă.* CREANGĂ, P. 43. *Iepe de prăsilă.* MOROIANU, S. 9. *Bărboşi gospodari, peticiţi-vă sacii! ... A venit ... grâu bun, de sămânţă.* LABIŞ, P. 42. *Berbec de rudă.* DEX[2]. ✧ (Indică destinaţia provizorie, improvizată; în construcţia *a ţine loc de ...*) *Lumânări ... băgate în gâtul unui clondir, ce ţine loc de sfeşnic.* EMINESCU, P. L. 32. *Ţine loc de pieptar.* IORGA, C. I. I, 130. *Târgul e un sat mai răsărit ..., în care hanuri lipite cu lut pe jos ţin loc de hotele.* CĂLINESCU, I. C. 55. ✧ (Popular, în legătură cu construcţii care indică scopul unei acţiuni de evaluare; cu valoare de complinire) *Io-l întreb* [dacă e] *sănătos, El cată paru' de gros.* MÂNDRESCU, L. P. 113. *Aş zbura din creangă-n creangă Şi-aş căuta lumea de largă.* RETEGANUL, TR. 80. *Să ne măsurăm de lungi.* DOINE, 218. ✦ (Învechit şi popular, urmat de „către", indică poziţionarea înspre un reper spaţial, fără implicarea atingerii lui) *Purcease ... la un deal, ce era, ... pre partea de către răsărita soarelui.* PALIA (1581), 48/20. *De către picioare îl ardea cu jeratec.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 94[v]/34. *Eşti ca şi mortul de către trup.* id. ib. decembrie 192[r]/27. *Să nu mergi denapoia altor dumnezei, de către dumnezeii limbilor ce-s pren prejurul vostru.* BIBLIA (1688), 130[2]/18. *Au mai aflat şi la rărunchii lui de către stânga, alte doă pietre.* N. COSTIN, LET. II, 37/1. *Iar vel vist[fier] are obicinuită şidere în strana dreaptă de către scaunul Mitropolitului.* GHEORGACHI, ib. III, 297/23. *Lănţugariul care stă de către vale nu poate rădica lănţugul aşa ... sus câtu ar trebui.* AŞEZ. 81/4. *La jug boii cei leneaşi şi mai mici la coarne se pun de către om.* ECONOMIA, 82/2. *Odaia de către stradă, ... era foarte largă.* AGÎRBICEANU, S. 18. *Bădiţă de către deal, Ce laşi vreme-aşa uitată Şi nu vii la noi vreodată!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 158. ✧ (Învechit, urmat de „către", indică orientarea cu aproximaţie în apropierea unui reper geografic) *Lăcuia la ţară de către oraşul Pilusion.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 97[r]/1. *Hotarăle Moldovei ... au fost până la Sarafiniţi de către Horodinca* (a. 1782). URICARIUL, XI, 265/30. *Novomont ... e oraş de către Dunăre în Bulgaria.* MAIOR, I. B. 174/11. *Dând războire de către Bosna.* DIONISIE, C. 173. ✦ (Urmat de „la", indică orientarea, poziţionarea în direcţia unei limite reprezentate de un punct cardinal sau de un reper spaţial) *Rusia este „cnuta colosală de la nord".* MAIORESCU, CRITICE, 7. *Nu uita să laşi uşa de la drum deschisă.* CARAGIALE, O. III, 75.

5. a) (Urmat de „lângă", exprimă îndepărtarea, desprinderea prin raportare la un plan spaţial din imediata vecinătate a unui reper) *Şi atunce, depărtându-să de lângă curte, să dea năvala hatmanul cu ai săi.* NECULCE, L. 79. *Când vedea că dorm, se scula de lângă mine.* GORJAN, H. I, 69/13. *Trist se scula* [împăratul] *din patul împărătesc, de lângă împărăteasa tânără.* EMINESCU, P. L. 3. *Eu nu mă voi dezlipi de lângă tine până ce nu te-oi căpătui.* ISPIRESCU, L. 287. *Nu îndrăznise niciodată să se îndepărteze de lângă podul cu sălcii.* C. PETRESCU, S. 36. *O fată sprintenă se ridică de lângă foc.* SADOVEANU, O. I, 40. ✧ (Urmat de „pe lângă"; cu nuanţă de aproximare) *Va lua de pre lângă drum adăpătorile ce s-au făcut să să adape călătorii.* PRAV. 37. *I-au rupt dzaoa di pe lângă grumadz.* NECULCE, L. 94. [Baba] *pentru a nu răzleţii feciorii de pe lângă sine, mai dură încă două case alături.* CREANGĂ, O. 3. ✦ (Urmat de „pe", indică provenienţa dintr-un loc, dintr-un spaţiu din imediata vecinătate a unui reper spaţial) *Îşi luasă o fată a unei rachieriţe de pe Podul Vechiu.* NECULCE, L. 85. *Să-nveţe-amor ..., virtute Şi românul de pe Istru ş-al Carpaţilor muntean.* ASACHI, S. L. I, 118. *Tata culege ştiri despre neamurile noastre de pe valea Oltului.* STANCU, D. 108. *Minerii noştri harnici de pe Jii, Fărâmă muntele în cioburi mărunte.* DEŞLIU, G. 46. *Căluşeri de pe Târnavă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 416.

b) (Învechit, rar, exprimă situarea, localizarea în imediata apropiere a unui reper spaţial) *Plăiaşii şi satele de drum să dea pă jumătate* (a. 1696). IORGA, S. D. V, 354. *Masa e ... ca la cârciumile de drum mare.* CAMIL PETRESCU, U. N. 8. ✧ (În toponime, indică localizarea geografică în proximitatea unei forme de relief, a unei localităţi etc.) *Scrisă în Vălenii-de-Munte, în şcoala naţională.* GORJAN, H. I, [prefaţă] I/25. □ *Stâna de Vale. Baia de Arieş. Curtea de Argeş.* ✦ (Urmat de „a", indică o anumită modalitate de situare paralelă pe o suprafaţă în vecinătatea unui reper spaţial; în construcţia *de-a lungul*) *Urmează pe faţa pământului bătaia razelor soarelui ... din creştet chezişe şi paralelă seau de-a lungul cu orizonul.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 119/1. *Ea merse-ncetinel ... ajunse la o peşteră, ... intră mergând de-a lungul pârâului, şi deodată o panoramă cerească se deschise ochilor ei.* EMINESCU, P. L. 101. *Ţăranii ... au aprins de-a lungul Olteţului focuri sub râpa lui.* MACEDONSKI, O. III, 36. *Abia se târau de-a lungul şinelor.* C. PETRESCU, S. 37. *Promenadele ... se întind de-a lungul mării.* RALEA, O. 41. *A ghidat dezvoltarea oraşului de-a lungul unor artere drepte.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 7. ✧ (Urmat de „a" şi în corelaţie cu

„de", marchează reperul spațial față de care se face raportarea) *Și eu trec* [cu barca] *de-a lung de maluri, Parc-ascult și parc-aștept.* EMINESCU, O. I, 74. ✦ (Urmat de „la", delimitează locul în a cărui imediată vecinătate este localizată o formă de relief) *Valea adâncă de la picioarele Hăsmașului Mare.* BOGZA, C. O. 111. ✦ (Urmat de „lângă", indică situarea prin raportare la un plan spațial aflat în imediata vecinătate a unui reper spațial) *Iese în galeria de lângă iatacul său.* NEGRUZZI S. I, 77. *Toate păsările ies ... La voiosul luminiș, Luminiș de lângă baltă.* EMINESCU, O. I, 215. *La masa de lângă sobă, un căpitan ... sta.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 20. *Copacul de lângă zid.* C. PETRESCU, S. 9. *L-au îngropat în cimitirul de lângă curte.* GALACTION, O. 8. *Număram banii ... la o masă de lângă bucătărie.* ARGHEZI, S. XI, 26. *Frunză verde de salcâm, La puțul de lângă drum Casă-naltă Și frumoasă.* TEODORESCU, P. P. 616. ✦ (Urmat de „pe", indică apartenența la un loc, la un spațiu în imediata apropiere a unui reper spațial) *Vămășiile celi di pi margini tot ei le cuprinsesă.* NECULCE, L. 323. *Popa David din Berivoiu-Mic de pe baltă* (a. 1763). IORGA, S. D. XIII, 51. *Dată în tipariu cu cheltuiala lui Simeon Pantea din satul Sălcioa de pe Ariași* (a. 1802). id. ib. 145. *Merge la băile de pe Sena.* OPRESCU, S. 235. *În odaia pe care și-o păstrase în casa de pe Strada Lăpușneanu avea o mică bibliotecă.* CĂLINESCU, E. O. I, 44. *Vântul fluieră ... prin sălciile de pe șanțuri.* STANCU, D. 14. ✧ (Urmat de „pe lângă"; cu nuanță de aproximare) *Îndată alerga cei de pre lângă el și, încă fiind viu, îl dezbrăcară.* ÎNTÂMPL. 51/21. *Daca ... lăsa provințiile de pe lângă mare următorilor lui Antigon, împărăția perșilor nu s-ar fi biruit.* CĂPĂȚÎNEANU, M. R. 52/9. *A mai rămas puțină verdeață în frunzele sălciilor de pe lângă gârlă.* STANCU, D. 99. *Părâuaș de pângă moară, Cură limpede.* ȚIPLEA, P. P. 61. ✦ (Învechit și popular, urmat de „sub", indică situarea, localizarea etc. într-un plan inferior aflat în imediata vecinătate sau la baza unei localități ori a unei forme de relief) *Răsboiul cel mare de sup Poltava.* MUSTE, LET. III, 42/17. *Multe vechimi s-ar putea afla prin satele ceale de supt munți în Ardeal.* MAIOR, I. B. 161/2. *O prea frumoasă fecioară de sub munții cei mari ai Caucaziei.* SADOVEANU, O. XV, 346. ✧ (Învechit, rar, urmat de „pe sub"; cu nuanță de aproximare) *Cari plecasă fuga din ordie a-i prinde cazâlbașii cei supuș di pi supt munți.* NECULCE, L. 332. (În toponime) *I-au tot ucis la sateli Țurcanii de pe supt munte, la Cupca și la Rădăuți.* NECULCE, L. 189.

6. a) (Exprimă dependența unei acțiuni prin indicarea locului d e u n d e sau a obiectului d e c a r e se suspendă, se susține, se apucă etc. ceva; cu valoare de complinire) *Deci prinse calul de frâu.* MOXA, 388/39. *Au legat lama de un copaciu.* DRĂGHICI, R. 100/9. *Acest palat se ține printr-o gălărie lungă de palatu acesta în care mă aflu eu acum.* GORJAN, H. I, 75/33. *M-am ținut de strană ca să nu cad.* NEGRUZZI, S. I, 54. *A se ținea ca orbul de gard.* BARONZI, L. 46. *Cadrele-aurite ce de păreți sunt prinse Sub palidă lumină apar misterios.* ALECSANDRI, P. III, 3. *Se simți tras pe dindărăt, de mânica surtucului.* ODOBESCU, S. III, 46. *Încet trecu prin cerdacul cel lung, deasupra căruia streșinele ieșite erau suspendate de stâlpi albi.* EMINESCU, P. L. 44. *Înfipsei de căciula mea o pană roșie.* id. ib. 161. *Își ia boii de funie și pornește cu ei spre târg.* CREANGĂ, P. 39. *Muma Smeului ... se agață de ramure.* ISPIRESCU, L. 25. *Omul ... plecă desnădăjduit, trăgând de funie văcșoara.* SANDU-ALDEA, D. N. 246. *De-o grindă groasă atârna lampa cu petrol.* AGÎRBICEANU, S. 20. *Se duce la nuc, îl apucă bărbățește de trunchi, îl smulge cu rădăcini cu tot.* GÂRLEANU, N. 9. *Cu delicatețe ..., apucă de un colț o hârtie.* C. PETRESCU, C. V. 55. *Ber-Căciulă scoase din niște trăiști ... ce atârnau de șaua calului niște haine.* VISSARION, B. 49. *Cei prinși erau spânzurați de toți copacii.* SADOVEANU, O. I, 16. *Șede un bade c-o mândruță Ș-o ține de cingătoare.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 51. [Baba] *pune omului merinde-n traistă și-i dă iapa de căpăstru.* SBIERA, P. 58. *Zărește aninat de părete ceva: o icoană cu fața către părete.* RETEGANUL, P. II, 5. ✧ (Complinirea unei acțiuni de suspendare, de prindere etc. privește corpul unei ființe sau o parte a acestuia) *De mânră prinseră-me ceia ce era cu menre.* COD. VOR.[2] 268. *De mâni și de picioare fu legat și în matca focului fu aruncat.* VARLAAM, C. 246. *O va ținea de țițe.* PRAV. 103. *Să mă iai de mână și să fii povață.* DOSOFTEI, PS. 142/9. *O spânzurară de cosițe.* MINEIUL (1766), 176[v1]/18. *Aleargă ..., de genunchi ca să-l apuci.* BELDIMAN, O. 85/17. *Doi pași îl ținea de suptsuori după vechiul obicei.* AR (1829), 15[1]/17. *Îl cuprinse de mijloc.* CĂPĂȚÎNEANU, S. 96/2. *Cu mânule încleștate de ale tale picioare, Așteptam dorit respunsul.* CONACHI, P. 100. *Ei se agață unul de altul.* PÂCLEANU, I. II, 160/18. *Își pune șireangul de gât.* PANN, P. V. III, 77/10. *Lăpușneanu o apucă de mijloc și ... o puse pe genunchii săi.* NEGRUZZI, S. I, 145. *Fui în temniță azvârlit; purtai lanțul de picioare.* PELIMON, S. 4/4. *Cu brațele-amândouă de gâtul meu te-anini.* EMINESCU, O. I, 107. *Căciula parcă mă strângea de cap.* CARAGIALE, O. I, 38. *Când auzi împărăteasa ... se luă cu mâinile de păr.* ISPIRESCU, L. 121. *Se arunca de gâtul noii sosite.* MACEDONSKI, O. III, 29. *O apucă de cozi ... și-i astupă gura cu-n tulpan.* CONTEMPORANUL, VII[2], 10. *Copilul ... plecă grăbit, ținându-se cu o mână de brăcinarii pantalonilor prea largi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 25. *În fiecare copac atârnau oameni ... cu capetele goale și cu tăbliță de gât.* REBREANU, P. S. 66. *De piciorul drept din urmă al enormului muscoi era atârnată o minusculă furnică.* CĂLINESCU, C. O. 18. *Atenția mea ... se concentra toată asupra unui fir ..., prins de marginea unghiei.* BOGZA, V. J. 6. *Pruncul se căță̆ră de el* [de Silion] *ca un păianjen pleșuv.* VINEA, L. II, 154. *O lua ușor de talie când se plimbau.* DEMETRIUS, A. 8. *Maria se prinde de pieptul lui Anton.* DAVIDOGLU, M. 26. *Șerpii frumoși de mână m-au mușcat.* LABIȘ, P. 163. *Acasă când m-aduseră, Cercei de urechi îmi puseră.* TEODORESCU, P. P. 222. *Mere-o tinerea copilă Cu drăguțu ei de mână!* MÂNDRESCU, L. P. 60. *Pișc-o* [pe mândra] *țânțarii de mână.* DOINE, 9. *Un om ducându-se să fure un miel, l-a prins păgubașul și l-a trântit de păr până ce i l-a jumulit.* ZANNE, P. II, 518. (În formule de repetiție; cu nuanță de reciprocitate) *Să jucăm în giur, mână de mână.* BUDAI-DELEANU, Ț. 133. *Braț de braț pășesc alături, le stă bine laolaltă.* EMINESCU, O. I, 154. ✦ (Indică agentul extern ori factorul natural de care sau prin intermediul căruia este produsă, realizată etc. o acțiune ori este creat un anumit efect de ordin vizual, olfactiv, termic; cu valoare de complinire și nuanță finală ori instrumentală) *Cela ce se gândește asemănră-se undeei mariei, de vântu lepădată.* COD. VOR.[2] 338. *Să strângă troiane de vicol suflate.* DOSOFTEI, PS. 55/8. *Corabiia ... fu înghițită de unde.* MAIOR, T. 13/5. *Petrece întru liniștea nopții, luminat numai de lumina cea slabă a lunii.* BELDIMAN, A. 2/3. *Văd ... niște scânduri aruncate de valuri.* DRĂGHICI, R. 34/29. *Umările copacilor ... sădiți de natură.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 2/7. *Găsești pământ ars de focuri.* CONACHI, P. 114. *Umbrele nopții sânt aprinse de căldura zilei.* PÂCLEANU, I. II, 59/1. *Precum acele păsări ... Ce se abat în șesuri ... Strângând ale lor aripi căzute de lung zbor.* ALECSANDRI, O. 75. *Îndarn răsună vocea-mi de eco repetită.* EMINESCU, O. I, 25. *Făt-Frumos ... merse pe dâra trasă de piuă.* id. P. L. 7. *Iar în atmosfera grea de mirosul substanțelor închise în fiole, făclia arunca o lumină turbure.* id. ib. 40. *Vede o căsuță umbrită de niște lozii pletoase.* CREANGĂ, P. 288. *Hainele lor sunt murdare și terfelite de bucate.* ISPIRESCU, L. 40. *Se așterne o vale, ce e tăiată pe mijloc de apa Plăviței.* MACEDONSKI, O. III, 3. *Din apus să răsfira fierbând un nor de-un rece vânt adus.* COȘBUC, F. 77. *Și codrul s-a pătruns de soare.* IOSIF, V. 26. *Era o încăpere ... vara încropită de arșiță, în decemvrie zguduită de viscol.* C. PETRESCU, S. 5. *Livezile întinse, bătute de ninsoarea florilor.* SADOVEANU, O. I, 11. [Templele hinduse] *par piscuri calcaroase sau cloruroase sculptate de un lichid corosiv.* CĂLINESCU, I. 12. *Apăru ... cu o panama pe cap, zgârcită de ... multe spălări.* id. E. O. I, 44. *Câteva căldări acolo, pe scândurile crăpate și înnegrite de ploi, vreo două tipsii, și atâta tot.* CAMIL PETRESCU, O. II, 214. *Izlazul pârjolit de razele fierbinți ale soarelui.* SCÂNTEIA 1953, nr. 2 701. *Șovăi și se frânse ca un turn surpat de cutremur.* VINEA, L. I, 403. *Catifeaua ... pătată pe fețe de degete, de cerneală, de ceară.* DEMETRIUS, A. 5. *Orbiți de*

verdele-atâtor câmpii, ... Ne duceam în peşteră să dormim. ISANOS, Ţ. L. 6. *Zgomotele ... erau însă atenuate de vânt.* RL 2005, nr. 4 525. *Trandafir bătut de vânt, Te lăsai, maică, plângând.* FOLC. TRANSILV. I, 17. □ *Lovit de maşină.* ✧ (Complinirea priveşte corpul unei fiinţe sau o parte a acestuia) *Dzăcând ... dzua de soare ars.* VARLAAM, C. 283. *Era înfrumuseţaţi de un păr albu.* MAIOR, T. 132/2. *Cu faţa de frig învineţită Parcă te văd.* MILLE, V. P. 110. *Cu faţa ... stricată de vărsat.* IORGA, C. I. I, 94. *Rânji sub mandibulele puternice, ascunse de mustăţi uriaşe.* C. PETRESCU, C. V. 187. *Ochii ei mari, ... erau întunecaţi şi mai mult de umbra genelor lungi.* SADOVEANU, O. I, 25. *Capul ei era atins de o calviţie totală.* CĂLINESCU, E. O. I, 11. (Cu nuanţă cauzală şi instrumentală) *Îmi povesti cu ochii înecaţi de lacrămi cum că a căutat pe fiul său.* GORJAN, H. I, 108/3. *Ochii ei painjiniţi de lacrimi se îndreptară spre el.* EMINESCU, P. L. 58. *Înăbuşit de sânge,* [Castelmare] *au zis oamenilor să-l aducă la noi.* id. ib. 96. ✧ (Complinirea priveşte agentul de care este acţionat un mijloc de transport) *Un frumos landau ... venea înhămat de patru telegari roibi.* NEGRUZZI, S. I, 37. *Căruţe trase de căluţi slabi ... abia mişcau la dealuri.* CAMILAR, N. I, 9. ✦ (Indică elementul concret care este construit, rezultat sau supus unei anumite acţiuni etc.; cu valoare genitivală şi de complinire) *Aduceri de lumini.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/44. *Şi au pogorât ... pe vreamea seacerii de grâu.* ib. 622[2]/39. *Ardere de nişte corăbii, în mare* (a. 1693). FN 6. *Să nu fie adus la judecată ... pe vremea culesului de vii.* PRAV. COND (1780), 154. *Domnii locurilor ... trebuie să-ş areate rodirea de grăunţu, cu tragerea sau extractul sumii.* AŞEZ. 20/17. *Prin cetate sânt multe zidiri de casă.* AMFILOHIE, G. 115/22. *Începu iarăşi clădirea de mănăstiri şi biserici în Moldova.* IORGA, C. I. III, 33. *Nişte şănţuleţe ca pentru scurgere de apă ... erau botezate tranşee.* CAMIL PETRESCU, U. N. 5. *Prăvăliri lungi de terenuri spre văi.* CĂLINESCU, O. I, 11. *Ştii tu, mândră, ce ţi-am spus la sapă de cucuruz?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 245. □ *Cutremur de pământ. Priveam la cernerea de fulgi din jur.* (Cu nuanţă modală sau finală) *Se lăsase o ceaţă deasă, cu nori suri, prevestitori de zăpadă.* SAHIA, U.R.S.S. 219. *Se pornise un vânt aspru, prevestitor de ploaie rece.* REBREANU, R. I, 43. ✦ (Justificarea unei acţiuni, a unei stări etc. priveşte cauza de ordin fizic sau natural care le generează, le provoacă, le produce ori obstacolul sau persoana considerată ca fiind situată în spaţiu care împiedică realizarea acestora) *Cârma frângea-se de greaţa undeloru.* COD. VOR.[2] 322. *Alţii mulţi era goli şi degerând de ger şi de răceală înghemându-se.* CORESI, EV. 364. *Să topească ceara de faţa focului.* PSALT. (1651), 119[v]/9. *Şi cerea să vadză pre Isus cine iaste şi nu putea de năroade, că ... era mic.* VARLAAM, C. 344. *Să nu cândva poticneşti de piatră piciorul tău.* N. TEST. (1648), 5/27. *Şi leşinăm de putoare.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 79[v]/17. *Şi fiindu-le strâmt de mulţâme îi dete patriarhul loc ... şi face acolo mănăstire.* id. ib. 93[v]/7. *Au trecut viziriul cu câţiva, dar nu putea să treacă toţi de tunurile nemţeşti, care bătea în pod.* IST. Ţ. R. 90. *Şi podul încă s-au rumptu de năvala turcilor la mijlocul Nistrului.* NECULCE, L. 49. *Ca precum în borta pietrii brânca leului de groasă nu încape, aşa în întunearecul nopţii ochiul vulturului nu videa.* CANTEMIR, I. I. I, 207. *Să se ia sama la trupul soarelui fără ... a se vătăma ochiul de razile lui.* AMFILOHIE, G. F. 22[v]/8. *Pe poarta cea mare nu putea nimeni să iasă de norod* (a. 1821). URICARIUL, VII, 83. *Grădinele înflorite răsună de glasul pasărilor.* POTECA, C. P. 4/6. *Petrecurăm toată noaptea tremurând de frig.* PLEŞOIANU, T. I, 227/19. *M-am deşteptat de sunetul cel pătrunzător al clopotului.* MARCOVICI, C. 16/7. *Zăce copaci alămâi, carii de multă roadă atârna la pământ.* DRĂGHICI, R. 67/10. *Garduri s-au rupt de ghiaţă şi de ape multe* (a. 1838). IORGA, S. D. XIII, 74. *Toate rodurile ţărilor calde iernează afară, fără a pătimi ceva de frig.* RUS, I. I, 248/25. *Un copaciu stufos, Ce de nalt stăpânea crângu ne-a dat reazem sezând jos.* I. VĂCĂRESCUL, P. 13/15. *Abia vedeam de lacrimi.* CONACHI, P. 232. *Din acele câmpii ce fumegau de pârjol.* BĂLCESCU, M. V. 580. *Scârţie de vânt fereasta.* EMINESCU, O. I, 46. *Râul, împiedicat de stânci şi munţi, s-adună între codri.* id. P. L. 52. *Rămânea cu gâtul strâmb, de atâta uitat înapoi.* ISPIRESCU, L. 36. *Scările răsunau de paşii greoi ai soldaţilor.* MILLE, V. 151. *Adese stând la cină simt lacrimile des, Nu pot mânca de lacrâmi şi trebuie să es afară-n vânt.* COŞBUC, B. 25. *Paftale strălucesc de lumina soarelui.* IORGA, C. I. I, 131. *De căldură Pe câmp porumbul se usucă.* IOSIF, V. 57. *Viile se usucă de-un ... mucegai.* AGÎRBICEANU, S. 552. *De tropotele jucătorilor se hurducă pământul.* REBREANU, I. 12. *Pe-afară Te-năbuşi de fum.* BACOVIA, O. 10. *Şi simt cum de atâta ploaie Piloţii grei se prăbuşesc.* id. ib. 13. *La închisoare nu te puteai odihni de răul ploşniţelor.* BRĂESCU, A. 220. *Bine că a ieşit soarele, că nu mai puteai trece de zăpadă.* CĂLINESCU, C. O. 13. *Salcâmii trosnesc, le crapă coaja de ger.* STANCU, D. 96. *Şi hăuie pădurea de cântecul înalt Se bucură ţăranii şi-n suflet le e cald.* VINTILĂ, O. 26. *Era greu pământul de atâtea jivine.* RETEGANUL, P. V, 6. *Omule-s bolnavă moartă, Cânepa cade de coaptă.* BIBICESCU, P. P. 185. *Cum perë roua dë soarë!* ALEXICI, L. P. 211. ✦ (Justificarea priveşte consecinţa, rezultatul etc. acţiunii unui agent, a unui factor, a unui element natural) *Nenorocita Zulnie ... cu ochii muri de negreaţă.* CONACHI, P. 82. *Şi de-a soarelui căldură Voi fi roşie ca mărul.* EMINESCU, O. I, 55. *Se repede între jghiaburile verzi de mucegai.* MACEDONSKI, O. III, 3. *Pământul era sătul de ploi.* C. PETRESCU, S. 36. *Doi băieţi hliziţi au buzele şi degetele negre de nuci.* id. C. V. 28. *Printre vagoane, mişunau hamali ... murdari până în lumina ochilor de cărbuni.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 13. *Peste cinci minute paharul îţi va fi iar negru de furnici.* CĂLINESCU, C. O. 17. *La încetarea porumbiştilor, reapăreau miriştile sau lanurile ... cu paiul scurt şi aproape alb de uscăciune.* id. E. O. I, 104. *Cearşaful ... negru de murdar.* BENIUC, M. C. I, 66. *O hârtie roşă de sânge.* CAMILAR, N. I, 52. ✦ (Indică sursa din care iradiază un anumit flux de lumină, de căldură sau din care izvorăşte, provine o cantitate de apă ori de la care emană un miros etc.; cu valoare de calificare) *Cumu-i apa cea de ploae ce să pogoară din nuări pre pământ, în multe chipuri lucreadză.* VARLAAM, C. 113. *Ceialantă rămăşiţă au udat-o cu apă de mare.* DRĂGHICI, R. 88/14. *Fiind mare arşiţă de soare lăsă acest lucru.* id. ib. 149/7. *În fum vânăt de tămâie.* EMINESCU, O. I, 65. *Aud cântări şi văd lumini de torţii.* id. ib. IV, 338. *Un miros de mere şi de gutui.* CARAGIALE, O. I, 141. *Pe gât simţi un gust de rugină.* DELAVRANCEA, S. 152. *Pe ape lucire de lună Şi pace-n văzduhul senin.* COŞBUC, P. II, 93. *Pe deasupra voastră Împletesc cunună Razele de soare.* GOGA, POEZII, 94. *Zarurile zornăiau pe masă între cele patru capete strânse în jurul luminii de lampă.* CĂLINESCU, E. O. I, 25. *Majuri pântecoşi mestecau în cazane, din mers, cu linguroaiele – şi aburul de borş acru stăruia multă vreme pe cerul gurii soldaţilor.* CAMILAR, N. I, 9. *Îşi trecu braţul sub perne, îşi ascunse faţa în parfumul lor stins de lavandă.* VINEA, L. II, 209. *Şi lăsa un miros leşios de supă ..., de rântaş.* DEMETRIUS, A. 66. *Mirosul de untură.* PREDA, D. 74. *Şi peste frumuseţea din noi doi Curg delicate razele de lună.* LABIŞ, P. 384. □ *Apa de puţ e rece. Apă de izvor.* ✦ (Indică fiinţa sau agentul natural de la care provine, de la care rezultă etc. ceva; cu valoare de calificare sau de posesie) *Avram va să dea mie carne de berbece* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 330/1. *Mânca tot carne de vacă.* NECULCE, L. 57. *Brânză de oi proaspătă* (a. 1792). URICARIUL, IV, 133/15. *În lapte de oi stă hrana lor.* MAIOR, T. 117/24. *Aceasta este ... pricina semnelor de răni ce am pă piept.* GORJAN, H. I, 160/30. *Cărări vezi pe pietre roase? Urme de om însemnează.* CONACHI, P. 114. *Sângele de martiri e plantă ce rodeşte.* ALEXANDRESCU, O. I, 79. *Dar lăsaţi măcar strămoşii ca să doarmă-n colb de cronici.* EMINESCU, O. I, 151. *Ajunse la un bordei urât şi acoperit cu gunoi de cal.* id. P. L. 16. *Se ivea o îngerească umbră de om.* id. ib. 29. *Sub umbre rari De pom cu floarea albă Făcea ... Ana salbă.* COŞBUC, P. I, 68. *Trase prin aerul fetid o dâră paradisiacă de parfum.* CĂLINESCU, S. 187. *La fel naţiile mici ... pete de muşte pe harta lumii.* CAMILAR, N. I, 35. *Mănânc putregai de fag.* RETEGANUL, TR. 79. *Îl hrăni ... binişor:*

numai cu ... ouă de găini. ŞEZ. I, 53. *Pământul l-ai udat Tot cu sânge de soldat.* FOLC. TRANSILV. I, 117. □ *Miere de albine.* ✧ (Indică sunetul sau zgomotul emis ori produs de un instrument, de un aparat, de un organ sau de o fiinţă; cu valoare genitivală şi de complinire) *Ţipete de omini* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 228/10. *Acolo vor hi plânsuri şi scârşcări de dinţi.* VARLAAM, C. 158. *Au purces pe paşa ... şi când au fost în dreptul curţii şi a porţii domneşti, s-au făcut slobozire de toate tunurile.* GHEORGACHI, LET. III, 327/35. *La cântări de ceteră ş-în horă Să jucăm în giur.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 133. *Să aud huete de tunuri.* DRĂGHICI, R. 19/21. *Ea trecea prin frunza-n freamăt Şi prin murmur de albine.* EMINESCU, O. I, 66. *Îngâne-ne-vor c-un cânt Singuratece izvoare, Blânda batere de vânt.* id. ib. 75. *Scârţâirea de condeie dădea farmec astei linişti.* id. ib. 141. *Numai eată ce aude glas de om.* CREANGĂ, P. 198. *Se aude un sunet de bucium depărtat.* CARAGIALE, O. VI, 476. *Sună zgomot de zale.* COŞBUC, P. II, 112. *Ascultă salvele de puşti şi tunuri.* IORGA, C. I. I, 158. *Ţi-am dat feciorii şi bărbaţii Şi ţi-am dat plânset de femei.* GOGA, POEZII, 274. *Îi soseau în ajutor zgomote ... câte un huruit de motor.* REBREANU, P. S. 299. *Din somn m-a trezit un zvon de glasuri.* C. PETRESCU, S. 23. *Se auzeau sunete de pinteni.* SADOVEANU, O. I, 18. *Veni ..., în înserarea limpede, un boncăluit înăbuşit de taur.* id. ib. 41. *Urlete, mugete, şuierături, bubuituri de tun, dangăte de clopot se amestecau într-un concert sinistru, formidabil.* BART, E. 389. *Oamenii nu mai duelau cu găvanele pe deasupra maşinii ... nici cu stropiri de sifon în figură.* ARGHEZI, S. XI, 96. *O maimuţă care ar încerca sonorităţile unei muzici de gură, sufiând la întâmplare cu buzele strânse.* id. ib. 122. *Sunet de sirenă.* RALEA, O. 9. *Un duduit de călcâie goale pe parchet.* VINEA, L. II, 44. *Câte un foc de flintă slobozea pândarul.* DEMETRIUS, A. 19. *Semăna ... a muget de animal.* id. ib. 19. *Cântece de mierlă şi ciocârlii.* ISANOS, Ţ. L. 6. *Ia să-mi daţi ... iepe ... Strănutând de câte o nare.* TEODORESCU, P. P. 481. *Rumăgătură tě fliriz* ALR I 1 852/1. □ *Vuiet de valuri. Ropot de grindini. Foşniri de rochii. Freamăt de frunze. Urlet de lupi.* ✦ (Indică materia din care este fabricat, confecţionat, construit etc. ceva concret; cu elipsa termenului care desemnează acţiunea, cu valoare de calificare) *I potir de argintu cu discos, cu zveazdă şi cu lingure d-ergintu* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 195/4. *Zdrobi-vei pre iale cu toiag de fier.* PSALT. (1651), 3[v]/12. *Avuţii de aur şi de argint.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/48. *Să-i dea ... galbeni de aur* (sfârşitul sec. XVIII). MAG. IST. I, 280/22. *Era tinsă o masă de marmură.* MINEIUL (1776), 29[r2]/19. *Stânginul cel de lemn trebuie să să pecetluiască cu peceate autentică.* AŞEZ. 72/14. *Unele* [case] *sânt zidite de piatră, altele de cărămizi nearse.* IST. AM. 19[v]/11. *Corabia cea de lemne uscate facută şi bine răşinată o facură cenuşă.* MAIOR, T. 195/22. *Sfîâ ţntul Său trup s-au pus într-un mormânt de piatră.* GRECEANU, Î. 34/12. *Dă-m o foaie de hârtie, un condeiu şi călemări.* ABEŢEDAR, 42[2]/6. *Un surtuc de postav albastru.* REGULAMENT, 18/10. *Scaunul său de abanos.* MARCOVICI, C. 7/25. *Văzu că erea un palat foarte mare şi împodobit, carele erea zidit de marmur.* GORJAN, H. I, 65/9. *Acoperit cu o manta de purpură.* BĂLCESCU, M. V. 395. *Lumânări de stearină.* CR (1848), 25[2]/6. *Armurele lor de fier.* NEGULICI, E. I, 26/6. *Casa era de zid.* FILIMON, O. I, 264. *Hârtii galbene şi vestezite, legate cu fire de aţă albastră ..., le scoase, se uită la ele, apoi le puse pe masă.* EMINESCU, P. L. 61. *După ce s-a făcut şi asta, s-a dat la o parte o perdea de catifea şi s-a deschis uşa.* CARAGIALE, O. I, 270. *Ştergarele erau de mătase.* ISPIRESCU, L. 38. *Cismuliţe de brunel.* MACEDONSKI, O. III, 8. *Colac de grâu.* COŞBUC, P. I, 148. *Vălul de borangic îi cobora până la călcâie.* ANGHEL, PR. 21. *Cartuşele rugineau în ţevile de oţel.* C. PETRESCU, S. 13. *Pe coastă, la urcuş, Din căsuţa lui de humă A ieşit un greieruş.* TOPÎRCEANU, B. 54. *Trebuia să-i leg, strâns, cu un brăcinar de sfoară.* ZAMFIRESCU, M. D. I, 11. *Două mari uşi laterale de sticlă.* SEBASTIAN, T. 9. *Sărută iconiţa de argint.* SADOVEANU, O. I, 17. *Peste cămaşe poartă o flanelă spălăcită de bumbac.* STANCU, D. 105. *Îl pofti într-o sală despărţită printr-o vatră mare de ceramică.* VINEA, L. II, 306. *Colţurile de metal s-au coclit.* DEMETRIUS, A. 5. *O năframă de in.* TEODORESCU, P. P. 167. *Şi-i fac copârşău de nuc Şi-n groapă cu mine-o duc.* FOLC. TRANSILV. I, 43. □ *Ciorapi de lână. Scurteică cu guler de blană. Pălării de pâslă.* (Indică materia ca speţă) *Două crinte din lemn de tei.* MOROIANU, S. 8. (Învechit şi popular; cu nuanţă instrumentală) *O cădelniţă de argint poleită* (a. 1707). IORGA, S. D. XIII, 96. *Mânjéşti dă arjint.* ALR SN II h 572/316. ✧ (Indică materia, elementul fizic etc. din care este format sau din care rezultă, în mod natural, ceva) *Şi plănse, şi baltă de lacrămile se feace* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 150/10. *Tătarii ... slobozia altă pânză de foc.* AMIRAS, LET. III, 117/17. *Ocheanurile sânt mari adunări de apă.* AMFILOHIE, G. F. 169[r]/1. *Vărsa din ochii săi păraie de lacrămi.* MAIOR, T. 187/7. *Aceste clădituri de munţi alcătuiesc împreună coaja cea tare a planetei noastre.* AR (1830), 7[1]/32. *Un trup de ţărână.* MARCOVICI, C. 16/19. *Românii vărsară şiroae de sânge.* BĂLCESCU, M. V. 8. *Se-naltă ... P-ale ştejarilor vârfuri, piramide de verdeaţă.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *În unul din colţurile curţii era un puţ cu roată, lângă care se formase un lac de apă.* FILIMON, O. I, 264. *Îndată după detunătură, mase enorme de fum şi de foc ieşeau din neşte case din colţul piaţei.* F (1869), 129. *Zbura ca un gând, ca o vijelie printre volburele de năsip ce se ridicau în urmă-i.* EMINESCU, P. L. 18. *Din gurile lui* [ale balaurului] *eşia văpaiă de foc.* ISPIRESCU, L. 18. *Marea de spice galbene.* MACEDONSKI, O. III, 14. *Radem cu unghiile florile de gheaţă cari s-au pus pe geam.* VLAHUŢĂ, CL. 133. *Plutea peste tot decorul acesta un nor de praf ca o apăsare.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 14. *Pe faţa albă, sticleau ochii în bură de lacrimi.* SADOVEANU, O. I, 12. *Trupuri omeneşti ... de carne şi de sânge.* BOGZA, V. J. 5. *Faldurile pelerinei lăsau în urmă un val de frig.* CAMILAR, N. I, 11. *Hotărâseră pe urmă să treacă râul de ghiaţă pe jos şi trăsurile să vină pe urmă.* DEMETRIUS, A. 235. *Stratul de zăpadă rezistă peste ... an.* RL 2005, nr. 4 542. □ *Vârtejuri de nea. Sloi de gheaţă. Movilă de gunoi. Cărarea de prund. Torente de ploaie.* ✦ (Indică elementul sau elementele din care se prepară, se prelucrează etc. un produs alimentar, farmaceutic, cosmetic, industrial etc.; cu elipsa termenului care desemnează acţiunea, cu valoare de calificare) *Prescurile să fie din făină de grâu curată.* IACOV, SYN. 2[r]/16. *Zaharaoa să face de tărâţă.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 19/1. *Supă de linte.* BOLINTINEANU, O. 297. *Vom face plachie de porc.* CREANGĂ, O. 4. *Umerii, spălaţi cu săpun de Thridace ... cu care dă pe obraz şi împăratul.* MACEDONSKI, O. III, 38. *Insula produce zahăr de trestie.* RALEA, O. 39. *Opaiţele cu ulei de rapiţă.* C. PETRESCU, A. R. 180. *La noi în familie ... Crema de lapte e o tradiţie.* VINEA, L. II, 308. *Şi totuşi nimic nu se poate compara cu ... dulceţurile de fragi sau cireşe amare albe şi negre servite cu apă rece din fântână.* RL 2004, nr. 4 440. *Îl hrăni ... binişor: numai cu ... zămă de găini bogheteşti cucuiete.* ŞEZ. I, 53. *Úrdă să faće d'î zăru.* TEAHA, C. N. 185. *Găina ... trebe ţinută Cu pită de grâu ales.* FOLC. TRANSILV. I, 566. □ *Untdelemn de măsline. Mâncare de praz. Cărbune de lemn. Rachiu de secărică.* ✧ (Indică elementele concrete ori fiinţele, de acelaşi fel sau diferite, din care este constituit, compus etc. în mod natural ori din care rezultă prin aranjare, împletire etc. un ansamblu sau un tot; cu elipsa termenului care desemnează acţiunea, cu valoare de calificare) *Cu cunună de spini încununat.* VARLAAM, C. 84. *Când va avea neştine pâră cu altul pentru niscare tufe de vie ... şi va tăia aceale tufe ... să-i să tae mânule.* PRAV. 21. *Că era 12 rânduri dinpregiur în tot zidiul ca neşte 12 brâie de 12 pietri scumpe.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 46[v]/21. *Părechi de boi am cumpărat.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/31. *Să fie acoperişul ori de olane ori de şindrilă.* PRAV. COND. (1780), 144. *Mi s-au luat o herghelie de cai* (a. 1821). IORGA, S. D. XIX, 56. *Îmbrăcămintea se alcătuieşte de un surtuc.* REGULAMENT, 18/10. *Un chioşc alcătuit de*

frunză. DRĂGHICI, R. 160/25. *Le-au trimis spre agiutor o flote alcătuită de 28 vase şi de multe fregate.* ASACHI, I. 288/29. *Aceste cuiburi să alcătuiesc de două pieliţe.* MEŞT. MOŞ. 12/12. *Codri de copaci sălbatici.* CONACHI, P. 85. *Oastea sa se alcătuia de patru mii pedestraşi.* BĂLCESCU, M. V. 218. *Picase în nişte turme de ţapi furioşi.* id. ib. 392. *Buchetul de flori ce avea în mână.* NEGRUZZI, S. I, 43. *Parcul meu se compune de doi plopi.* id. ib. 96. *Această umbră luă o direcţiune către bolta de viţă.* FILIMON, O. I, 138. *Când vei da peste stoluri de grauri împuşcă.* ODOBESCU, S. III, 32. *Pe pieptu-i salbă De pietre scumpe.* EMINESCU, O. I, 95. *Priveşte asupra oraşului întreg, pe acest amestec strălucit de palate şi domuri, vezi cum ... strălucesc ... vârfurile tunurilor.* id. ib. 93. *Două rânduri de albituri într-o lădiţă.* GANE, N. III, 184. *Ş-apoi în urma lui veneau cârduri nenumărate de păsări.* CREANGĂ, P. 68. *Îi venea ... să adune câte un mănuchi de flori.* ISPIRESCU, L. 17. *Un zăvoi de plute şi de sălcii.* MACEDONSKI, O. III, 3. *Branişte de frasini.* id. ib. *Ieşit-a-n cale ales alai De sfetnici mulţi şi mult popor.* COŞBUC, P. I, 56. *Doi fraţi ... colindau cu potaia de câni prin locurile acestea.* SĂM. IV, 836. *Tufişuri dese de lemn câinesc.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 23. *Erau vreo opt clăi de fân.* AGÎRBICEANU, S. 8. *Începurăm iarăşi a urca ... un şir de coline lutoase şi seci.* HOGAŞ, DR. I, 10. *Zgomotul pătrundea greu ... prin cele două rânduri de geamuri.* BASSARABESCU, V. 87. *Colecţia de manuscrise şi documente a Bibliotecii Naţionale şi arhivelor franceze.* CAMIL PETRESCU, T. III, 516. *A luat în mână un şirag de mătănii ... încrustat cu aur.* id. O. II, 320. *Staţionează şiruri de căruţe.* SAHIA, N. 17. *În hall, scaune de nuia albă.* SEBASTIAN, T. 9. *Printre grădini cu gard de măcieşi El a purces pe jos.* LESNEA, VERS. 17. *Avea mustăţi pleoştite şi un mic smoc de barbă.* CĂLINESCU, E. O. I, 19. *Împrejurul ogrăzii erau straturi de flori.* id. ib. 34. *Avea ... o colecţie de taleri.* BLAGA, H. 100. *Garduri de sârmă ghimpată.* BOGZA, V. J. 7. *La o poartă, o ceată de copii se joacă în soare.* DEMETRIUS, A. 90. *Roiuri de raze ne joacă-n obraz, Proaspete vânturi ne scaldă cărările!* DEŞLIU, G. 38. *Dovezile se strânseră ca un mănunchi de nori nimbus deasupra capetelor.* S ianuarie 1 970, 36. *Recolta de cereale a fost ... bună.* RL 2004, nr. 4 494. *Un grup de schiori ... a traversat zona Clăbucet.* ib. 2005, nr. 4 542. *Ghiuluri de bumbac Teancuri de postav.* TEODORESCU, P. P. 85. *Cucule, peană pe cap, Du-te-n pădurea de fag Ş-adă flori.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 165. *Acolo era un covor, o căciulă, un baston şi o pereche de papuci.* FUNDESCU, L. P. I, 47. *Nu suntem pâlc de porumbei, Ci suntem stol de îngeri.* PĂSCULESCU, L. P. 17. *Holdă de grâu curat De tăicuţu semănat.* FOLK. TRANSILV. II, 15. □ *Livadă de vişini. Snopuri de flori. Aleile de arbori. Grădină de flori. Muşuroaie de furnici. Lan de grâu. Stup de albine. Legătură de ridichi. Funie de ceapă. Pălării de paie. Case înalte cu streşini de olane. Ghirlandă de flori. Diademă de spini. Suluri de postav. Ghem de fire.* (Ansamblul de elemente componente este perceput prin intermediul simţurilor) *Nu ştiu cât ţinu acest potpuri de vedenii, căci, când am deschis ochii, era zioa mare.* NEGRUZZI, S. I, 60. *Toată strânsura ... voioasă s-au prifăcut îndată într-o strânsură de bocete şi vaiete.* SBIERA, P. 129. ✦ (Urmat de „după", indică înlănţuirea prin spatele unui element) *Te-oi ţinea de după gât.* EMINESCU, O. I, 55. *Dochia cuprinse pe tânăr de după cap.* SADOVEANU, O. I, 36. *Şi m-apucă ... de după cap.* TEODORESCU, P. P. 280. ✦ (Urmat de „la", indică contactul prin raportare la o limită) *I se părea că-l trage cineva de la spate.* ISPIRESCU, L. 36. *De la cununa acesteia atârnă nişte podoabe.* IORGA, C. I. I, 116. [Oamenii] *mânaţi de la spate ... înaintau ca nişte somnambuli.* BRĂESCU, O. A. I, 80. ✧ (Urmat de „la", indică sursa emitentă sau de proveniență a ceva) *Lumina lunii e de la soare.* AMFILOHIE, G. F. 110ᵛ/2. *Şi prin somn auzi-vom bucium De la stânele* [cu oi]. EMINESCU, O. I, 101. *Se culcă ... cu faţa la părete ca să n-o supere lumina de la opaiet.* CREANGĂ, P. 6. *Ministrul aprinse o ţigare de la cealaltă.* C. PETRESCU, C. V. 107. *Proveniența mirosului era ... de la tablouri în ulei puse în rame grele, bronzate.* CĂLINESCU, E. O. I, 54. *Că mila* [străinului] *... E ca umbra de la spin.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 179. *Îl hrăni ... binişor: numai cu turtă, cu unt de la vacă.* ŞEZ. I, 53. *Grecu şi-a aprins ciubucu de la candela din biserică.* ZANNE, P. VI, 134. ✦ (Urmat de „peste", indică contactul prin aplicare pe o suprafaţă) *Să simt de peste brâu cuprins Trupşorul cel supţire-ncins Al unei fete.* COŞBUC, P. I, 199. *M-a strâns de peste braţe Să nu le pot mişca.* id. ib. 267.

b) (Exprimă dependenţa unei acţiuni prin indicarea locului u n d e se sprijină sau a obiectului l a c a r e aderă ceva ori cu care se ia contact direct; cu valoare de complinire) *Mearse ... şi se atinse de marginea veştmintelor lui.* CORESI, EV. 382. *Au făcut jurământ să nu se mai atingă de apă, până nu va învăţa întâiu să înoate.* CARCALECHI, C. 89/22. *Pedeapsa trădătorului fugit se va executa cu chipul următor: numele lui se va lipi de spânzurătoare.* CONDICA, O. 13/23. *De-a lui maluri sunt unite câmpii verzi şi ţeri ferice.* EMINESCU, O. I, 43. *Iarna, pe ger, mi se lipeau degetele de toarta ciuturei.* VLAHUŢĂ, CL. 6. *Obrazul şi-l lipeşte strâns De piatra cea din veac cioplită.* COŞBUC, P. II. 26. *Ne-am rezemat puştile de perete.* C. PETRESCU, S. 29. *Lungită acum ... fuma, cu amândouă coatele înapoi, sprijinite nervos şi delicat de spătarul albastru şi molatic.* CAMIL PETRESCU, P. 343. *La stradă, pe o parte a gangului şi lipită de fabrică, era simigeria lui Tino Stavros.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 14. *Dăm peste o femeie rezemată de zid.* STANCU, R. A. I, 20. *Îşi pipăie cravata de fular.* VINEA, L. I, 7. *Abia se atingea de bucate.* id. ib. II, 90. *De fereastră Se lipia.* TEODORESCU, P. P. 522. (Prin analogie) *Întunear[e]c gros ce te poţi râzima de el* (1600–1619). CUV. D. BĂTR. II, 228/9. *Cu zvâcnet tâmpla mi-o lipesc ades De pântecul materiei imens.* LABIŞ, P. 308. ✧ (Complinirea unei acţiuni de sprijinire, de alipire etc. priveşte corpul unei fiinţe sau o parte a acestuia) *Şi mearse, lipi-se de unul ce lăcuiia într-acea parte şi tremease el la satul lui să pască porcii.* CORESI, EV. 21. *Cine să atinse de mene?* VARLAAM, C. 295. *Ranele unele sâmnt* [mortale] *... mai vârtos aceaste rane, ce să ating de inimă sau de crierii capului.* PRAV. 125. *Şi o atinse de mână.* N. TEST. (1648), 104/9. *Să lipiră oasele meale de piialea mea.* PSALT. (1651), 190ᵛ/9. *Şi de om ce varsă sânge Ţi-i greaţă a te atinge.* DOSOFTEI, PS. 20/19. *Şi-l luară şi-l împingea de spate.* IST. Ţ. R. 6. *Nu cumva muscă sau altceva ... să să atingă de dânsele.* IACOV, SYN. 28ᵛ/6. *O barbă castanie rară şi transparentă ce-i fâlfâia uşor de piept.* ODOBESCU, S. I, 262. *După moarte i se cusu ... capul de trunchi.* IORGA, C. I. I, 41. *Otilia şi Felix erau cufundaţi într-o convorbire ... fără sfârşit, rezemaţi unul de altul, mână-n mână.* CĂLINESCU, E. O. I, 168. *Ana se strânse de el* [de Lucu Silion] *cutremurată.* VINEA, L. II, 110. *Mârtanul torcând se freca de umărul moşneagului.* RETEGANUL, P. V, 5. (Cu nuanţă instrumentală sau modală) *Eu astăzi trebuea să fiu lovit de o mână.* VĂCĂRESCUL, IST. 252. *Lancea mortală azvârlită de braţul cel puternic a lui Dragoş.* ASACHI, S. L. II, 71. *Te urmăreşte săptămâni ... O dulce strângere de mâni.* EMINESCU, O. I, 189. [Lupul] *se îndoaie de şele cam cu greu şi se pune pe chersin.* CREANGĂ, P. 24. [Abu-Hasan] *se ridică de mijloc şi privi ... zâmbind.* CARAGIALE, O. II, 263. *Cămaşa răsfrânge-o de mâneci, Să-ncepem alaiul.* GOGA, POEZII, 30. *Se îndreptă de spinare, şi scaunul pârâi sub el o dată cu râsul lui hurducat.* PREDA, M. S. 24. *Şi, de vârf Când le-ndoia, Bucăţele le făcea* [paloşele]. TEODORESCU, P. P. 571. *Măru-i mare şi rotat Şi de poale aplecat Cu vârful ajunge-n cer, Cu poalele pân-la mări.* MARIAN, Î. 175. (Cu nuanţă cauzală) *Au murit de mâinile păcătoşilor.* IACOV, SYN. 41ᵛ/15. *Să fârşiră cu moarte păgână De a lui Tandaler groaznică mână.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 417. *Îndată se cutremură acel palat ca o tufă de nişte mâni tari.* GORJAN, H. I, 117/24. ✧ (Indică mişcarea prin care se declanşează o rotire) *Numai eu unul am făcut un tur de valţ cu dânsa.* NEGRUZZI, S. I, 65. *Se face o mişcare de răsucire.* BELEA, P. A. 23. ✧ (Indică elementul concret particularizat de care este delimitat în mod natural sau care serveşte la delimitarea a ceva ori prin care se înfăptuieşte o acţiune; cu valoare de complinire şi

nuanță instrumentală; cu elipsa termenului care desemnează acțiunea, cu valoare de calificare) [Corăbiile] *le încărcăm de aur curat.* BIBLIA (1688), [prefață] 3/42. *Cară încărcate de haine și de multe lucruri.* NECULCE, L. 124. *Curtea Innia, premejduiaște a să îmbrăca de haine cernite pentru moartea unuia* (a. 1701). FN 108. *O cetate ... închisă ... de niște munți.* IST. AM. 75[r]/17. *Ostroavele sânt oarecare părți ... împregiurate de apa mării.* AMFILOHIE, G. F. 168[r]/14. *Aceia îmbrăcați de sărmă și de fir strălucesc ca nește sori.* MOLNAR, RET. 61/16. *Oltariul iaste încongiurat de bolte mari.* SLĂTINEANU, A. 1/6. *Pământuri nelucrate acoperite de scai și de spini.* MAIOR, T. 260/2. *Drumurile din Franța și Italia sânt încărcate de zăpadă.* CR (1 830), 431[2]/10. *O țară necunoscută acoperită de un nor întunecos.* MARCOVICI, D. 3/17. *În noaptea aceaia S-au încărcat bine de merinde și s-au cam mai dus.* BĂRAC, T. 12/25. *Sosise ... într-un loc numit Bogacea, îmbilșugat de vin.* BĂLCESCU, M. V. 484. *Un gazon verde este zmăltuit de flori.* PÂCLEANU, I. II, 92/28. *Purta uniformă ... și era armat de un colosal ciocan.* FILIMON, O. II, 176. *Un cer de stele dedesupt, Deasupra-i cer de stele.* EMINESCU, O. I, 176. *Văzu un băiat cu fața ovală, palidă cam slăbită, părul ... acoperit de o pălărie.* id. ib. 63. *Părul ... era încărcat de pere galbene ca ceara.* CREANGĂ, P. 290. *Ajunseră la un câmp numai de flori.* ISPIRESCU, L. 6. *Gârliciul ... se astupase de dărămăturile căzute.* id. ib. 10. *Pălării ... înconjurate de flori.* MACEDONSKI, O. III, 11. *Nartexul ce se adăogase la biserica lui Ștefan cel Mare și ocupat de cele două altare, grecesc și slavon, era în cea mai proastă stare.* CONV. LIT. XX, 973. *Mâinile ... acoperite de mantie numai deasupra umerelor.* IORGA, C. I. I, 114. *Să nu măturі cu mânele de aluat că face grâul tăciune.* GOROVEI, CR. 139. *În cameră era căldură mare și aer greu, îmbibat de sudoare.* AGÎRBICEANU, S. 80. *Avea ... un vas, ... strachină înțesată de viorele, ca o floarea-soarelui albastră închisă în smalț verde.* CAMIL PETRESCU, P. 37. [Se vedeau] *câmpiile mănoase, presărate de sate.* SADOVEANU, O. I, 25. *Se vedeau lucrând într-o sală vastă, mărginită ... de o masă cu un dulap ... funcționarii.* ARGHEZI, S. XI, 111. *Atmosfera era încărcată de un miros pătrunzător.* CĂLINESCU, E. O. I, 54. *Eram strâns înconjurat ... de unelte.* BOGZA, V. J. 17. *Pătura în care se înfășurase, căptușită de un cearșaf necusut, i se păru subțire și destrămată.* VINEA, L. II, 315. *Zidurile erau până la jumătate de faianță verde.* DEMETRIUS, A. 65. *Fuma ciubuc în odaia îmbâcsită de fum.* TUDORAN, P. 233. *Bucureștii erau străjuiți odinioară de codri.* G. BARBU, A. V. 8. *Întreținere a plantațiilor de pomi.* SCÂNTEIA, 1 975, nr. 10 342. *Vede casa înălbită De porumbei coperită.* PĂSCULESCU, L. P. 43. *Trandafir crescut în crâng, ... Mult ești negru, afumat De fabrici împresurat.* FOLC. TRANSILV. I, 224. ✦ (În legătură cu construcții care indică factorul prin care se generează, se produce ceva în mod natural) *Apa ce-i voi da eu lui va fi într-îns izvor de apă.* VARLAAM, C. 114. *Fiindu-i seate s-au coborât la un izvor de apă.* GOLESCU, P. 160/17. *Au văzut și un izvor de apă ce curge din munte.* DRĂGHICI, R. 49/10. *Un izvor de apă vie.* EMINESCU, P. L. 97. *Zăpada a acoperit sursele de hrană.* RL 2 005, nr. 4 525. □ *Sursă de apă.* ✦ (Indică instrumentul, mijlocul concret etc. folosite în săvârșirea unei acțiuni; cu elipsa termenului care desemnează acțiunea, cu valoare de calificare) *Vedzi palmele Meale pătrunse de cuie.* VARLAAM, C. 99. *Muiarea poate să ceară voe ... să să desparță cându o va bate* [bărbatul ei] *... și-i va face rane de arme.* PRAV. 152. *Căzacii ... au făcut focuri de carăle lor și de spini.* M. COSTIN, O. 155. *Luntrea ... încet înaintează în lovire de lopeți, Legănând atâta farmec și atâtea frumusețі.* EMINESCU, O. I, 154. *Prin vremea trecătoare lucește prea curat Un chip tăiat de daltă ... pururi adorat.* id. ib. IV, 430. *Și-i zboară capul dintr-o singură lovitură de paloș.* CREANGĂ, P. 278. *Numai lovitura de par îl biruise.* REBREANU, I. 40. *O lovitură de baston.* CADE. *Domnișoara s-a servit de ghionți.* ARGHEZI, S. XI, 26. *Lovitură de pumn în masă, tălmăci Lucu.* VINEA, L. II, 305. ✧ (Indică elementul utilizat pentru funcționarea sau acționarea a ceva; cu elipsa termenului care desemnează acțiunea, cu valoare de calificare) *Atunce, îndată, având pușci de apă, acei căzaci, leși și moldoveni au stâns focul.* NECULCE, L. 9. *Își trase ... un glonț de revolver în tâmplă.* BRĂESCU, O. A. I, 283. *Un Hermes ținea în locul caduceului o lampă de petrol.* CĂLINESCU, E. O. I, 10. *Băi de nămol.* BOGZA, V. J. 13. *O simplă învârtitură de buton.* id. ib. 15. *Două batoze acționate de un tractor.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. [Băiatul] *nu mai voia injecții de calciu.* DEMETRIUS, A. 45. □ *Lulea de tutun. Moară de vânt.* ✧ (Indică mediul natural favorizant) *Mântuiră-se de apă.* COD. VOR.[2] 384. *Folosindu-se de liniștirea și de întunericimea nopții mă târaște.* MARCOVICI, C. 20/14. *O femeie ... profitând de întuneric, l-a atacat.* ARGHEZI, S. XI, 34. ✧ (Indică alimentul, produsul, medicamentul etc. folosite) *Rădică-i spre vârtute pământului și satură ei de viptorile fsatelor.* PSALT. SCH. 491/9. *Un mișel era, numele-i Lazar, ce zăcea înaintea porții lui ... și jeluiia să se sature de fărâme ce cădea den masa bogatului.* CORESI, EV. 361. *Și când te cumeneci de svânta pâine ce să svențeaște în Svânta Leturghie, într-acea ... pâine tu să știi că guști trupul lui Hristos.* VARLAAM, C. 201. *Ne săturăm de ceale poame.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 79[r]/12. *Paserile ... să hrănesc de pești, de icre și alte.* AMFILOHIE, G. F. 292[r]/8. *Mă leg ca să te vindec fără nici o băutură de doctorii și fără nici o unsoare de aliftі.* GORJAN, H. I, 46/24. *Nu mă mai săturam de lapte rece cu mămăliguță caldă.* BRĂESCU, O. A. I, 245. ✦ (Indică elementul concret care servește drept conținut; cu nuanță finală și valoare de calificare) *I berbențe de rânze* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 206/5. *8 putine de brândză.* ib. 207/7. *O steclă di apă ..., un păhar di vin* (a. 1821). IORGA, S. D. VII, 262. *Dă-mi un pahar de rachiu și unul de rom, o sticlă de vin.* GHICA, C. E. I, 251. *Un fagure de miere.* EMINESCU, O. I, 31. *Țeapăn, drept, cu schiptru-n mână* [craiul] *șede-n perine de puf.* id. ib. 85. *Împăratul are obiceiu a bea în toată sara o cupă de lapte dulce.* CREANGĂ, P. 97. *Desfac un pachet de tutun.* CARAGIALE, O. I, 76. *Un clondir de țuică pe o tavă.* MACEDONSKI, O. III, 9. *Făcându-și ... treabă cu niște sticle de rachiu ce le tot învârtea.* ARDELEANU, U. D. 131. *Era un obiect care, pentru anume lume meschină, reprezenta o valoare mai mare decât săculețul de raci.* SADOVEANU, O. IX, 411. *Curg doniți de lapte.* TULBURE, V. R. 39. *Cutie de bomboane.* ARGHEZI, S. XI, 82. *Pe urmă puseră mâna și pe ploștile de vin.* CAMIL PETRESCU, O. I, 125. *Un rezervor de petrol.* BOGZA, V. J. 9. *Mănânci un covrig și bei o cofă de apă.* CAMILAR, N. I, 38. *Pe masa pe care îi așteptase pe amândoi prânzul și se răcise ... stăteau acum, lucioase, ceștile de ceai.* DEMETRIUS, A. 70. *Sunteți poftiți La un pahar de băutură.* FOLC. TRANSILV. I, 548. ✧ (În legătură cu construcții care indică elementul concret particularizat care reprezintă conținutul până la refuz; cu valoare de complinire) *Amu scăpat ... tăiatu și plenu de virmi* (înainte de 1600). CUV. D. BĂTR. I, 94/3. *Avea o rană rea și plină de puroi.* MOXA, 358/12. *Mormânt plin de oase.* DOSOFTEI, PS. 21/16. *Țe-am trimis doauă racle deșarte să le umpli de haraciu.* ALEXANDRIA (1794), 48/1. *Văz că ochii tăi să împlu de lacrămi.* BELDIMAN, A. 38/2. *Ceriul iaste plin de nori, peste puțin o să ploao.* ABEȚEDAR, 83[2]/25. *Îl porni la împărăția sa cu mare cinste și slavă și plin de daruri scumpe.* GORJAN, H. I, 12/14. *Must plin de otravă.* CONACHI, P. 269. *Sunt plini munții de oștire.* ALEXANDRESCU, O. I, 76. [Paloș, buzdugan] *toate pline de rugină.* CREANGĂ, P. 194. *Pivnița era plină de poloboace cu vin bun.* CONTEMPORANUL, IV, 212. *Sacul era plin de făină.* C. PETRESCU, S. 38. *Simigeria lui Tino Stavros, cu taraba plină ... de covrigi cu susan.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 14. *Dochia ... îi îmbrățișă* [bătrânului] *cizmele pline de pulbere.* SADOVEANU, O. I, 18. *Umplea brâul de pistoale.* PĂSCULESCU, L. P. 271. (Relația este percepută cu ajutorul simțurilor) *Busuioc și mint-uscată Împlu casa-ntunecoasă de-o mireasmă pipărată.* EMINESCU, O. I, 84. *Casele voastre vor fi pline și de lumină și de căldură.* BOGZA, V. J. 15. *Pașii răsunau pe parchet, umplând încăperea de un zgomot care venea din toate părțile.* VINEA, L. II,

306. ✧ (Indică elementul asociat) *Şoptia astfel un glas tânăr de-o ghitară-mpreunat.* ALECSANDRI, O. 148. □ *Ploi însoţite de descărcări electrice.* ✦ (În legătură cu construcţii care indică o anumită modalitate de săvârşire a unei acţiuni de natură spaţială) *Ş-o cuprinde de călare Ea se apără c-o mână.* EMINESCU, O. I, 67. *Pleacă-te să te sărut Să te sărut de călare.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 111. (Cu nuanţă finală) *Bietu hamal o tuli de fugă spre casa sa.* GORJAN, H. I, 145/16. *Îşi luă şlicul şi o împunse de fugă pe uşă.* NEGRUZZI, S. I, 13. *Adunătura de vagabonzi ... o rupse de fugă în toate părţile.* ARHIVA, II, 201. ✦ (Învechit şi popular, urmat de „a", în legătură cu construcţii care indică o anumită modalitate de sprijinire pe ceva) *Cu o piatră grea de-a grumadz legată o aruncară în mare.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 47ᵛ/24. *L-au purtat tot târgul cu lăcata de-a grumadzii.* NECULCE, L. 114. *Mă pominesc pă uşă cu găliganu ... cu toporu d-a spinare.* HEM 42. *Din Hotin şi pân-la mare, Vin muscalii de-a călare.* EMINESCU, O. I, 182. *El se urcă pe cal cu buzduganul de-a umere.* id. P. L. 18. *Noroc, noroc, Trifoane! strigă Leonte Orbişor din uliţă, oprindu-se o clipă, cu sapa de-a umăr.* REBREANU, R. II, 59. *Stau husarii de-a călare.* FOLC. TRANSILV. I, 21. ✦ (Urmat de „la", delimitează partea corpului unei fiinţe, care determină schimbarea unei poziţii) *Picioarele-i stau îndoite de la încheieturi.* SADOVEANU, O. I, 79. ✦ (Urmat de „pe", indică contactul prin suprapunere cu un element utilizat pentru săvârşirea unei acţiuni) *Ţ-om ascuţi bine cuţitul de pe tureac şi aşa gătit te-i duce acasă.* MERA, L. B. 218. ✧ (Urmat de „pe", în legătură cu construcţii care indică o anumită modalitate de executare a unei acţiuni) *Faci reclamă mergând sau de pe loc?* SAHIA, N. 104.

7. a) (De obicei urmat de un determinant cu sens distributiv, exprimă repartizarea succesivă a aceluiaşi fapt în legătură cu fiecare dintre elementele spaţiale ale unui ansamblu, ale unui şir etc.; cu nuanţă finală) *De tot carul şese boi Înjugaţi doi câte doi.* ALECSANDRI, P. II, 104. *Apoi, na, eşti ... poznaşă şi d-ta; prea des vrei să vie, că doar nu-i de tot copacul câte un lup.* CREANGĂ, P. 121. *Câte o strachină de căruţă, ... care era vărsată în nişte hambare anume şi vândută săptămânal în profitul comisiei, şi mai ales al comisarului.* CHIRIŢESCU, GR. 166. *Un berbece de căldare.* TEODORESCU, P. P. 593.

b) (În formule de repetiţie, exprimă contactul succesiv cu fiecare dintre elementele similare ale unui ansamblu, ale unui şir etc.) *Streinul nu se dete bătut. Din ce în ce mai stârnit, colindă ogradă de ogradă.* VOICULESCU, P. I, 219. □ *Au cercetat casă de casă.* ✧ (Indică repartizarea conform unei anumite ordini; în construcţia *de rând*) *Au păscut toate de rând.* PANN, ap. DDRF. *Pe când era de rând viteazul nostru să pândească, ieşi balaurul din groapă.* ISPIRESCU, L. 200. *Săptămâna aceasta, fiind eu de rând, am venit repede.* SADOVEANU, O. IX, 81. *Aduce zmăul pe tustrele fetele sale, le pune de rând şi apoi întreabă pe Făt-Frumos ... spune-mi care-i fata cea mică.* ŞEZ. I, 227. ✦ (În legătură cu numeralele de la „al doilea" sau „a doua" în sus, indică ordinea într-o succesiune de unităţi spaţiale de acelaşi fel) *Atunci rămasă şi acest bătrân de al treilea.* GORJAN, H. I, 30/6. *Pe fruntea celei de-a doua* [păpuşi scria]: *Gajus nu-şi are minţile toate.* EMINESCU, P. L. 71. *Tot în adaos este cea de-a treia uşe, mascată, care prin fund duce în interior.* CAMIL PETRESCU, T. I, 7. ✧ (Urmat de „câte", indică ordonarea în grupuri egale) *Scoase pachetele de câte o sută.* EFTIMIU, N. 54. *Mecanizatorii din S.M.T. Angheleşti ... şi-au luat angajamentul să realizeze patru cupluri de câte două batoze.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. ✦ (Urmat de „a", indică o anumită modalitate neîntreruptă de înşiruire, de ordonare etc.; în construcţia *de-a rând(ul)*) *Au fost stând de-a rând toţi polcovnicii ... ce-i făcuse Dumitraşco-Vodă din moldoveni.* N. COSTIN, LET. II, 114/9. *Stau ... cu vânatul lor pus de-a rândul gios.* GHEORGACHI, LET. III, 300/13. *Soţietatea casnică în America e întocmită ca în Europa, ba şi lăcuitorii vechi de-a rândul trăiesc în monogomie.* RUS, I. III, 245/22. *O dată Vaillant, după ce ne ia d-a rândul să-i recităm epistola lui Boileau către Molière ..., se îndreptează către noul venit.* GHICA, S. 657. *Vezi, de-atunci eu alergai Lumile de-a rândul!* COŞBUC, P. I, 260. *Flacăra-ncepea să joace De-a rândul pe pătule şi conace.* ARGHEZI, VERS. 449. *La un cap* [al mesei] *... Mi-este-un jeţurel ... Cine-mi şeade-n el? Bunul Dumnezeu Mai d-a rând cu el Bătrânul Crăciun.* TEODORESCU, P. P. 23.

8. a) (În legătură cu construcţii care exprimă contactul cu unul dintre planurile de raportare spaţială d i n s p r e un reper, exprimat sau subînţeles) *De altă laturi vor sta doi îngeri ai lu H[ristoJs* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 453/24. *Şi şedzu de direapta lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 332. [Îi] *strânseră pre toţi la un loc de pretitinderele.* URECHE, L. 62. *Cu lănci de departe Pre pizmaşi-i bate.* DOSOFTEI, PS. 157/21. *Bătându-l de afară cu tunuri.* R. POPESCU, CM I, 304. *Nimeni de afară ... să nu fie adus la judecată aici pe vremea arăturilor.* PRAV. COND. (1780), 154. *Năluca fugea de dinaintea lui.* PLEŞOIANU, T. II, 85/7. *Vor pleca la Marşa şi vor lovi de aproape cetatea noastră.* CR (1832), 182¹/31. *Au lăsat o portiţă ... care ... de dinafară nu se cunoştea.* DRĂGHICI, R. 102/23. *Îi trasă dă lături pântre nişte tufe.* GORJAN, H. I, 10/24. *Să schimbe des şi cârpele cele de dedesuptul aşternutului.* MEŞT. MOŞ. 43/13. *Via sa lumină De jur împrejur cu toate în ochii se înghină.* CONACHI, P. 259. *Mihaiu, ... lăsând de laturi Sibiiul, merge la Făgăraş.* BĂLCESCU, M. V. 517. *Apăsându-se cu mâna partea dreaptă a şoldului de dasupra ficatului vita arată durere.* LUCACI, M. 6/2. *O dată cu omorul de sus, începuse uciderea în curte.* NEGRUZZI, S. I, 153. *Perdeaua de vis-à-vis se dete puţin într-o parte.* EMINESCU, P. L. 54. *El era ... lăsat într-un jeţ; o femeie ..., de dinapoia jeţului, îi ţine ochii cu mâinile.* id. ib. 71. *Se duce Chirică la casa de alături şi aduce copilul.* CREANGĂ, P. 178. *Trebuie păzită foarte de aproape să nu dea foc.* CARAGIALE, O. I, 27. *Luară herghelia, mânând-o de dinapoi.* ISPIRESCU, L. 28. *Picioarele de dindărăt.* DELAVRANCEA, O. II, 30. *Alţii le adunau* [prunele] *de jos.* MACEDONSKI, O. III, 6. *Iată-mă-s în odaia de alături.* MILLE, V. P. 218. *De cealaltă parte sunt trei grinzi.* IORGA, C. I. III, 14. *Aburul, căldura dinăuntru, năvăleau încă şi acum pe sub pragul de deasupra.* AGÎRBICEANU, S. 11. *Văzu pe Vidor intrând în odaia de dincolo.* REBREANU, P. S. 233. *Mâinile-mi coboară ... îmbrăţişând femeia ... cu faţa de dinăuntru a braţelor şi avantbraţelor, cuprinzându-i şi simţindu-i talia.* CAMIL PETRESCU, P. 54. *Trase de dedesubt un cuţit înfipt într-un măr.* C. PETRESCU, Î. I, 13. *Muncitorii sunt împrejmuiţi de pretutindeni.* SAHIA, N. 45. *N-auzi că venim prea de departe?* VISSARION, B. 288. *Prin el putea să năvălească aici, ..., toată viaţa de dincolo.* SEBASTIAN, T. 74. *Etajul de dedesubt ... era mai jos ... mai întunecos.* C. GANE, TR. V. II, 430. *Acareturile care se întindeau de jur împrejur.* SADOVEANU, O. I, 11. *I-am dat, ştii, camera de sus.* ARGHEZI, S. XI, 116. *El se sculă înciudat de jos.* CĂLINESCU, C. O. 13. *De jur împrejurul acestor aspri şi singuratici munţi, se află ţara întreagă.* BOGZA, C. O. 416. *Se vine cu faşa pe sub urechea de partea bolnavă, se acoperă ochiul.* BELEA, P. A. 28. *Nicolescu ... descrie cu acest termen* [contăş] *haina descoperită în mormântul vornicului ... largă, lungă, asemănătoare anteriului de dedesubt.* Z. MIHAIL, T. P. 118. *Vai, mândruţă, de departe, Ce tot faci?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 142. *Pentr-un turc care cădea Zece de-afară venea.* id. ib. 494. □ *Partea de dincoace.* (Cu nuanţă temporală) *Acela de mai nainte trăbuie să stea gata lângă groapă.* ÎNV. POM. 132/20. ✧ (Indică contactul, prin raportare simetrică, cu unul sau cu cele două planuri opuse) *Voru alege toţi dereptii* [şi-i] *voru pune de dearepta lui H[ristoJs, iară strămăbii de stânga* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 456/24–25. *De dreapta stomahului, subt coastele ceale scurte, zace ficatul.* PETROVICI, P. 218/12. *Să-mi alegeţi macul de-o parte ... şi năsipul de altă parte.* CREANGĂ, ap. TDRG. *Matei-Vodă domneşte de o parte, Vasilie Lupu de alta.* IORGA, C. I. I, 154. *De o parte şi de alta, apa se răsfiră viclean.* C. PETRESCU, S. 55. *De o parte şi de alta a locului în care se desfăşoară această ... bătălie* [a cărbunelui], *se*

a locului în care se desfăşoară această ... bătălie [a cărbunelui], *se ridică munţi înalţi.* BOGZA, V. J. 74. *Iar Manole cu picioarele zvârlite înainte de o parte şi alta a mesei, îi trecea în catastife.* DEMETRIUS, A. 12. *Până nu te loveşti cu capul dă pragul dă sus, nu vezi pă cel dă jos.* ZANNE, P. III, 318. ✧ (Indică contactul prin alăturare sau distanţare) *Aciaste mănăstiri să-mpreunară supt un egumen, că-ş era uşe de uşe aproape.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 47[v]/6. *Deacă iaste departe un fir de altul, atunci capătă multe ramuri* [cânepa]. CULT. C. 13/22. *Doi copaci ce era aproape unul de altul.* DRĂGHICI, R. 58/28. *Stâlpuşori ... departe unul de altul.* NEGRUZZI, S. I, 36. (Contactul prin corespondenţă dinspre un reper este perceput cu ajutorul simţurilor) *Nu-l vor nice de departe Să-l audză.* DOSOFTEI, PS. 188/19. *Au zărit de departe un copaciu carile avea nişte poame.* DRĂGHICI, R. 51/10. [Luna] *pe deal mi se oprea şi cu drag, de sus, privea Jos, în valea tăinuită.* ALECSANDRI, P. I, 101. *Cântecul de afară i le încurcă* [gândurile] *şi mai tare.* CARAGIALE, O. I, 38. *Merserăm apoi în biserică, spre a vedea mai de aproape această zidire.* HOGAŞ, DR. I, 8. *În răstimpuri îi sosiau în ajutor zgomote de-afară, schimbarea sentinelei.* REBREANU, P. S. 299. *Câinele îl simţi de departe.* C. PETRESCU, S. 35. *Ba unii priveau şi de afară, peste gardul viu.* CAMIL PETRESCU, P. 116. *Mă urcam pe casă ... să văd omenirea de sus.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 13. *Ochii aceia mititei şi verzi mă priveau ţintă şi îndrăzneţ de deasupra unui nas pălit în sus.* SADOVEANU, O. IX, 376. *Mariano –, ţipă ea de departe.* CĂLINESCU, E. O. I, 41. *Dacă nu treci ... să te văd de jos ..., să ştii că nu mă culc.* DEMETRIUS, A. 10. *Vru să-l deae în cămară,* [colacul] *Noi strigarăm toţi d-afară: Dă-mi-l pe uşă afară.* TEODORESCU, P. P. 156. *Mai d-aproape le grăia.* PĂSCULESCU, L. P. 17. (În corelaţie cu „în" sau „până", raportează limita finală a contactului la cea iniţială, pentru evidenţierea extinderii spaţiale) *Iar de sus pân-în podele de painjăn ... A ţesut subţire pânză.* EMINESCU, O. I, 76. *Începe el a o măsura cu ochii de sus până jos, şi de jos până sus.* CREANGĂ, P. 163. *Muzicantele ... îmbrăcate de sus până jos numa-n borangic străveziu au venit mai aproape.* CARAGIALE, O. II, 269. *Un oblon mare, ..., care se închide de sus în jos.* SEBASTIAN, T. 9. (În corelaţie cu „de", marchează reperul spaţial faţă de care se face raportarea) *Apa ceia de pre mai sus de ceriu.* PSALT. HUR. 124[r]/22. *Aduse găteaje uscate de-mprejur de besearică.* MOXA, 380/19. *Pod pe dubase piste apa Prutului di iasta parte de Prut* (a. 1755). URICARIUL, XI, 363/18. *Într-unul din ulmii de dincolo de pârleazul prunăriei.* MACEDONSKI, O. III, 6. *Îşi apăsă iar în ureche scoica prin care marea îi vorbea prietenește de dincolo de zidul nepătruns.* C. PETRESCU, Î. I, 243. *Păstorii transilvăneni coborau pentru iernat pe şesurile de dincolo de Carpaţi.* PUŞCARIU, L. R. I, 216. *De laturi de crengurele cântă două păsărele.* HODOŞ, P. P. 185. ✧ (Învechit, indică contactul prin raportare directă; în construcţia *de faţă*) *Se loviră de faţă.* MOXA, 376/1. *S-au găsit acolea de faţă la acea ucidere.* PRAV. 315. *De faţă îl scoate, înainte îl pune.* CANTEMIR, I. I. I, 19. *Fiind de faţă şi Adrianul.* ANTIM, P. XXVI. *Toate rudele ce să vor întâmpla de faţă.* PRAV. COND. (1780), 148. *La vărsatul cel altuit ... să fie doftorul de faţă.* FRĂŢILĂ, S. Î. 15/22. *Umbra strămoşilor ... o văz că-mi stă de faţă.* RUSET, E. 42/7. *Flămânzilă a început ... a svârli cu ciolane în oamenii împărăteşti cari erau acolo de faţă.* CREANGĂ, P. 261. *Se obişnuise să le facă* [declaraţiile] *în şoaptă când Otilia nu era de faţă.* CĂLINESCU, E. O. I, 155. *Dădu mâna cu cei de faţă.* PREDA, D. 46. *Unde stă de faţă şi maică-sa.* SBIERA, P. 31. ✧ (Localizarea geografică prin raportare la un plan spaţial priveşte o anumită subdiviziune teritorială) *Purcesă cu mare alaiu pen mijlocul târgului de sus şi pen târgul de gios pân' la curţile domneşti.* NECULCE, L. 121. *Toate episcopiile din Dachia cea de mijloc au fost româneşti.* MAIOR, I. B. 180/16. *Lăcuia ... într-o parte a Misiii de jos.* T. AARON, S. A. 21/1. *În Italia de mijloc este stăpânirea Papii.* CR (1829), 171[1]/3. *Savai, Toma Alimoş, haiduc din Ţara de Jos.* TEODORESCU, P. P. 583. (În toponime) *Au vândut partea ei den Bala-de-Sus* (a. 1745). IORGA, S. D. VII, 6. *Toată averea îi era un biet bordei în fundul râpei Aripoaiei şi ... pământ în Lunca de Sus, în prunduri.* CAMILAR, N. I, 18. *Vine-un rac cam crăcănos Tocmai din Vadul-de-Jos.* TEODORESCU, P. P. 560. ✦ (Urmat de „a", indică o anumită modalitate simetrică de contact cu unul sau cu cele două planuri opuse, situate în prelungirea unui reper spaţial; în construcţiile *de-a dreapta* şi *de-a stânga*) *Şedzu de-a-dereapta Dfumne Jeului Tatăl.* PSALT. 336. *S-au rugat lui Hristos pentru fiii săi, să şază unul de-a direapta, altul de-a stânga întru împărăţiea Lui.* VARLAAM, C. 57. *Să vădzu la scaun ... Având de-a stânga şi de-a direapta cu preuţeşti podoabe şedzând.* DOSOFTEI V. S. noiembrie 149[r]/6. *Vedeam în partea de-a stânga ... oameni.* MINEIUL (1776), 28[r1]/26. *Până la venirea bulgarilor, romanii statorniceşte au stăpânit şi de-a stânga Dunărei.* ŞINCAI, HR. I, 30/16. *Mai dură încă două case alături, una la dreapta şi alta de-a stânga celei bătrâneşti.* CREANGĂ, P. 3. *Tatăl tău era un boier falnic ... chiar Măria Sa răposatul Bogdan-Vodă îl ţinea de-a dreapta sa.* SADOVEANU, O. I, 34. *Voievozii din văzduhuri trebuiau să stea de-a dreapta şi de-a stânga preotului îngenunchiat la jertfelnic.* ARGHEZI, B. 35. *'Nainte eşitu-le-a ... Cu clondirul d-a stânga Cu paharul d-a dreapta.* TEODORESCU, P. P. 52. (Învechit, urmat de „a" şi în corelaţie cu „de", marchează reperul spaţial faţă de care se face raportarea) *De-a stânga de sine vedea pre altul cu smerenie şi blândeaţe.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 149[r]/8. ✦ (Învechit, rar, urmat de „către", indică contactul cu un plan din direcţia unui reper spaţial) *Vedea de către direapta îngeri.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 149[r]/8. ✦ (Urmat de „din", indică contactul cu un plan conceput ca provenind sau aparţinând unui interior spaţial) *Estremitatea de din jos a osului se umflă.* MAN. SĂNĂT. 277/8. *Ieşirăm pe portiţa de din dos a teatrului.* EMINESCU, P. L. 139. *Urcă scările de din dos câte trei deodată.* TEODOREANU, M. II, 74. *În grădiniţa din faţa casei, în livada de din dos trăiră ... în zilele limpezi ale începutului aceluia* [al] *toamnei.* SADOVEANU, O. II, 220. *La biserica de din vale Se aude-o mare jale.* TEODORESCU, P. P. 206. *Prin tufanii după partea di din jos a pădurii.* PLOPŞOR, C. 11. (Urmat de „din" şi în corelaţie cu „de", marchează reperul spaţial faţă de care se face raportarea) *Şi sculându-să de pre scaunul acel de din sus de ceriuri a Svinţiei Sale şi până la dânşii pogorând.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 41[v]/32. *De din vale de Rovine Grăim, Doamnă, către Tine Nu din gură, ci din carte.* EMINESCU, O. I, 149. *Mahalaua ce vine în partea stângă de din dosul Academiei se numea Calicimea Domnească.* ŞEZ. VI, 168. *Púne dă din joś, nu púne dăsupra.* ALR I 339/12. ✦ (Urmat de „pe", indică contactul prin suprapunere cu un plan spaţial; cu nuanţă de aproximare) *Socotiţi cu frică curată viaţa voastră cu ce easte, nu cu împletiturile părului de pre afară şi cu podoabele aurului.* COD. VOR.[2] 379. *Pentr-aceaia păsările zboară aşea de pre sus şi peştii într-adânc fug.* VARLAAM, C. 108. *Într-o zi capra chiamă iezii de pe afară şi le zice.* CREANGĂ, P. 19. *O lungă haină, de pe deasupra, pe care ... o îmbracă, lăsând să se vadă numai mânecile.* IORGA, C. I. I, 113. *S-au aplecat rumânii, ... au cules de pe jos bulgări şi pietre.* STANCU, D. 123. *Fumul se strângea de pe deasupra pământului, urcând în văzduh.* CAMILAR, N. I, 387. *Câte flori de pe departe, Toate-mi roagă mie moarte!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 189. ✧ (Urmat de „pe de", indică contactul prin suprapunere cu un plan situat lateral) *Aici în Iaşi târgoveţii de pe de laturi s-au cărat cu totul.* N. COSTIN, LET. II, 48/32. *Cei de pe de lături aveau gârbacele în mână.* CAMIL PETRESCU, O. I, 136. ✦ (Urmat de „prin", indică contactul prin aproximare în cuprinsul unui plan) *Vecinilor di prin prejur.* URECHE, L. 67/15. *Domnul râsâpiaşte toate sfaturi A limbilor de prin toate laturi.* DOSOFTEI, PS. 109/10. *Curăţenia odăi[i] şi a aerului du pân prejur.* PISCUPESCU, O. 256/13. *Pătimesc o mare strâmbătate ... despre stăpânitorii moşiilor de prin pregiurul oraşului* (a. 1816). URICARIUL, II, 22/9. *Ardea cu iscusinţă toate ţările du prin prejurul oştirilor vrăjmăşeşti.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 152/2. *Ajungând vezirul pân satele*

I, 2/24. *Fraţii de prin prejurul Ardealului erau siliţi a suferi ameninţările.* BĂLĂŞESCU, GR. XIV/13. *Toată suflarea şi făptura de prin prejur îi ţinea hangul.* CREANGĂ, P. 240. *Întunecimea de prin prejur.* MACEDONSKI, O. III, 11.

b) (În legătură cu construcţii care exprimă contactul cu unul dintre planurile de raportare spaţială î n s p r e un reper; cu valoare de complinire) *Deaci venrimu în locul ... iuo era aproape de cetatiea Lasieei.* COD. VOR.[2] 313. *Pasări cu peane ... căzură ... împrejur de sălaşele lor.* CORESI, PS. 211/4. *Şi aşa au petrecut domnul pe paşa pân aproape de iazul Mitropoliei.* GHEORGAGHI, LET. III, 327/35. *Acum şezu într-un sat nu departe de ici.* BERTOLDO, 6/7. *La cetire nu voiu ţinea cartea prea aproape de obraz.* FULEA, B. 20/8. *Să află nu departe de Bombai.* LEON ASACHI, B. 20/2. *Goţii ... lăcuia dincoace de Dunăre.* T. AARON, S. A. 21/1. *Ajungând aproape de capitala Indiei, îl întâmpină fratele său.* GORJAN, H. I, 4/3. *O femeie ştie prea bine ce să întâmplă afară de casa ei.* CR (1839), 248[2]/30. *Vorbind aşa, au ajuns aproape de Tecuci.* NEGRUZZI, S. I, 138. *Pe un pat-sofa ... dormea ... căpităneasa cu un copil la sân, alături de culcuşul căpitanului.* GHICA, S. A. 96. *Şi-aproape de mine calul îşi opri.* ALECSANDRI, O. 73. *Departe sunt de tine şi singur lângă foc.* EMINESCU, O. I, 107. *Trecu afară de împărăţia tatălui său.* ISPIRESCU, L. 4. *Mălaiul îl turnă p-alături de sită.* DELAVRANCEA, S. 255. *Dincoace de Plăviţa, în poalele dealului se ridică, veche şi coperită cu şindrilă, biserica.* MACEDONSKI, O. III, 3. *Înşiruirea liniară a plopilor ce se îndrumau veşnic spre poartă, fără a putea trece niciodată dincolo de ea.* ANGHEL, PR. 8. *Mândre zâne ... Râd şi-n jur de mine, lin, Prinse-n horă, saltă.* IOSIF, V. 45. *Nu ţin să fiu chiar aşa departe de front.* CAMIL PETRESCU, U. N. 42. *Dincolo de podul primitiv aruncat peste o gârlă capricioasă, o companie îşi îndeplinise misiunea.* BRĂESCU, O. A. II, 166. *Preotul Sofronie se aşează alături de boier.* SADOVEANU, O. I, 22. *Pe cal o punea Şi cu ea pleca În josu de Cerna.* TEODORESCU, P. P. 418. *Pe din sus de casa voastră.* FOLC. TRANSILV. I, 31. (Cu inversarea termenului determinat) *Pe trei drumuri osăbite, toţi ne vom împreuna, De mormânt nu prea departe, locul ne va lumina.* BELDIMAN, O. 65/23. *Ci eu aş vrea ca unul, venind de mine-aproape, Să-mi spuie al tău nume pe-nchisele-mi pleoape.* EMINESCU, O. I, 127. *Şi pe Dunăre vâsliţi ... La vale de apă-ncoace.* TEODORESCU, P. P. 565. (Cu nuanţă temporală) *Ce când viiu eu, altul mainte de mene întră.* VARLAAM, C. 108. *Coborâseră înainte de oraşul spre care se îndreptau.* DEMETRIUS, A. 51. ✧ (Indică exceptarea unui element de natură spaţială în raport cu altele; în construcţia „afară de") *Afară de cel din stânga, toţi pereţii sunt îmbrăcaţi până la înălţimea frontonului.* CAMIL PETRESCU, T. I, 7. ✧ (Indică proximitatea unei situări, a unei localizări în raport cu un plan spaţial) *Nă apropiem de Chipru.* COD. VOR.[2] 252. *Nu apropie-se de Tire hicleanii.* PSALT. 6. *Deaca veni şi să apropie de casă, audzi cântări.* VARLAAM, C. 12. *Apropiindu-se de pat, unde socotea că este ibovnicul ei, ..., îngenuche în dosul patului.* GORJAN, H. I, 78/9. *El îşi apropie scaunul de fereastră.* EMINESCU, P. L. 36. *Nu se poate apropia nime de cerb.* CREANGĂ, P. 217. *Îşi apropiase obrazul de al ei.* MACEDONSKI, O. III, 7. *Călăul se apropie cu sfială de acest frumos viteaz.* IORGA, C. I. I, 41. *Când m-ai văzut coborând din maşină, te-ai apropiat de mine.* SEBASTIAN, T. 49. *Vrusei să mă apropii de vitrină.* CĂLINESCU, C. O. 13. *Războiul s-apropie de răsărit.* CAMILAR, N. I, 11. (Contactul înspre un reper este perceput cu ajutorul simţurilor) *Ajungând la muntişorul ce se vedea ... văzură dincolo de dânsu o câmpie foarte întinsă.* GORJAN, H. I, 64/10. *Văzu aproape de pădure un ţânţar.* EMINESCU, P. L. 15. *Privi în jur de sine să vadă dacă nu-l observă cineva.* AGÎRBICEANU, L. T. 368. *S-o audă vorbind cu glasul încet al nopţilor trecute, aşa cum o auzise mereu în telefon, s-o audă alături de obrazul lui.* DEMETRIUS, A. 57. ✧ (Indică o raportare sub aspect comparativ; în construcţia *faţă de*) *Şi-a depăşit angajamentul luat economisind până în prezent 350 kg oţel turnat, faţă de 300 kg cât prevedea angajamentul.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. ✦ (Compararea priveşte inegalitatea sub aspect dimensional, poziţional, cantitativ etc. dintre două elemente în cadrul unei comparaţii) *Ne împreunează cu Dumnezeu şi mai sus de ceriu înalţă-ne.* CORESI, EV. 123. *Mai mari de aceastea veri vedea.* VARLAAM, C. 31. *Aduceţi-mi o piatră mai mare de mine.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 107[v]/20. *În Africa se află o crăime, carea se chiamă Cuco, mai sus de Alghir.* ŢICHINDEAL, A. M. 22/3. *Îndată porunci ... să-i aştearnă niţel mai departe de patul surorii sale.* GORJAN, H. I, 23/27. *Suie-te cu Platon până mai presus de ceriuri.* CONACHI, P. 275. *Râurile ... ciorăiau mai în jos de brâiele melancolicelor stânce.* EMINESCU, P. L. 5. *Promoroacă mai groasă de-o palmă.* CREANGĂ, P. 240. *Peste porţi, mai dincolo de ele, stă palatul.* DELAVRANCEA, S. 246. *Vântul îi luase pe dedesubt fusta şi cămaşa, răsfrângându-i-se mai sus de genunchi.* MACEDONSKI, O. III, 6. *La câţiva kilometri mai sus de staţia lui ... era gară mare.* BASSARABESCU, V. 223. *Parterul – era mai jos de tavan, mai întunecos.* C. GANE, TR. V. II, 430. ✦ (Învechit, rar, indică echivalenţa dintre două elemente sub aspectul apartenenţei teritoriale sau includerea în acelaşi teritoriu) *Noroadele nicidecum n-avea între ele vreo legătură ... şi fără să fie de o patrie era toate ale romanilor.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 73/1. *Ştiu că sânteţi toţi d-o ţară Cu Ilaridim.* PANN, E. II, 63/10. ✧ (Indică explicitarea unei comparaţii prin evidenţierea elementului concret comun) [Lăcustele] *unde cădea la mas, ca albinele de gros dzăcea.* M. COSTIN, ap. GCR I, 201/32. *Armele lor le socotesc ca pe nişte pene de uşoare.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 17/26. *Aceşti patru lei turna pă gurile lor nişte apă întocma ca cristalul de limpede.* GORJAN, H. I, 66/3. *Ca marmura de albe, ca ea nepăsătoare, Prin aerul cel roşu, femei trec cu-arme-n braţ.* EMINESCU, O. I, 62. *Calul plecă ca săgeata de iute.* ISPIRESCU, L. 10. *Şi surâzi neştiutoare, ca o statuă de dreaptă.* PETICĂ, O. 48. ✦ (Compararea priveşte similitudinea cu un element concret pe baza unei caracteristici proprii acestuia; cu valoare de calificare) *Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt.* EMINESCU, O. I, 85. *N-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri.* id. ib. 202. *Aici e o căldură de cuptor.* CARAGIALE, O. VII, 397. *Chiar pasul şiret ... avea totuş un scrâşnet de automat cu sârme interioare.* ARGHEZI, S. XI, 88. *Mi-a plăcut strălucirea de lamé a solzilor* [ştiucii]. CĂLINESCU, C. O. 11. *S-a aşezat îngândurat într-un fotoliu, care reproduce celelalte scaune ..., dar la o scară de jilţ.* CAMIL PETRESCU, O. II, 325. *Tăcere ... strigă soldatul Vârvăroiu, abia întorcându-şi pe cealaltă parte trupul voinic de urs.* CAMILAR, N. I, 15. *Tudor rămânea ... pe o bancă ... cu spătar înalt de strană.* DEMETRIUS, A. 13. ✦ (Compararea dintre două elemente concrete, aparent incompatibile, se face pe baza unei caracteristici subînţelese) *La război mi-ai datu-mi bună-nvăţătură, braţe de aramă la săgetătură.* DOSOFTEI, PS. 54/4. *Se desfăcu marea într-o parte şi într-alta ca doi munţi mari de cristal.* GORJAN, H. I, 9/14. *Supt fecioara măiastră cea cu părul de aur să înţăleage Ardealul.* BĂRAC, A. E. 2[v]/13. *Din cenuşa lui se făcu un izvor limpede ce curgea pe un nisip de diamant.* EMINESCU, P. L. 13. *Licăreşte oglinda de argint a unei bălţi.* MACEDONSKI, O. III, 4. *Tu, mândră cu ochi de mure.* FOLC. TRANSILV. I, 297. ✦ (În legătură cu construcţii care indică domeniul concret de referinţă, destinat prin compatibilitate manifestării unei anumite calificări; cu valoare de complinire) *Vaca bună de lapte.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 16/10. *Să îţi arate locul şi lemnele cele mai bune de foc.* GORJAN, H. I, 114/20. *Ah! garafa pântecoasă doar de sfeşnic mai e bună!* EMINESCU, O. I, 46. *Pânze moi ... Albe ca zăpada ce cade în fulgi Dar, cum sunt cusute, sunt bune de giulgi.* id. ib. IV, 365. *Capra mea nu-i ... săritoare şi-i bună de lapte.* CREANGĂ, O. 28. ✦ (Compatibilitatea priveşte elementul concret utilizat ca destinaţie improvizată, ocazională; cu valoare de complinire) *Să găseşte nişte pământ ce slujăşte de doftorie la multe boale.* AMFILOHIE, G. 20/5. *A lor coadă* [a păsărilor] *le slujeşte de cârmă şi pentru sprijinire drumurilor lor când zboară.* id. G. F.

292[v]/10. *Umările copacilor ... slujesc păsăruicelor celor mai alese de leagăn.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 2/7. *Prăpăstii peste prăpăstii ... numai câte-o potică slujește ... de trecut cu mare frică.* CONACHI, P. 85. *În unul din colțurile curții era un puț cu roată, lângă care se formase un lac ... ce servea de scăldătoare.* FILIMON, O. I, 264. *Voi ... să-mi pui lira de căpătâi.* EMINESCU, O. I, 27. *Podurile saşilor serveau ... de păşunat turmele.* MOROIANU, S. 5. *Codru-i fie de mormânt Frunza de-acoperământ.* FOLC. TRANSILV. I, 392. *Bota mea cea luce Mi-o puneți de cruce.* ib. 538. ✦ (Popular, urmat de „pe", indică contactul prin suprapunere cu un plan de raportare spațială) *Cruce ... cu noi în casă! Departe de pe locurile aceste!* CREANGĂ, P. 160.

II. (Exprimă contactul dintre două elemente în plan temporal)

1. a) (Exprimă încadrarea durativă într-o unitate sau într-o perioadă temporală trecută, prezentă ori viitoare, prin precizarea momentului de când începe sau de când datează o acțiune, o stare, un fapt etc.) *De astăzi mă despart.* VARLAAM, C. 85. *Se deşteptară svinții ... cu totul proaspeți ... de asară culcați.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 76[v]/15. *Se spune pe înțeles Cum că de ieri sara n-au mâncat.* BUDAI-DELEANU, Ț. 128. *De astăzi să-nconteneze, noi nu suntem oameni mari.* PR. DRAM. 95. *Îți făgăduiesc că de poimâne nu vei mai vedea.* NEGRUZZI, S. I, 147. *Clasele scoalelor ... existente se vor înlocui treptat, începând chiar de estimp, prin clase ... reale.* ODOBESCU, S. II, 76. *Dă-mi înapoi pe-aceea ce moartea mi-a răpit Şi de-astăzi a mea viață la zeii tăi se-nchină.* EMINESCU, O. I, 93. *Eu cânt tot un cântec d-aseară Şi-aşa mi-e ... silă să-l cânt.* COŞBUC, P. I, 64. *De dimineață fete mai sărace, din vecini, joacă necontenit hora.* IORGA, C. I. I, 179. *Are să se despartă de mâni încolo.* MIRONESCU, S. A. 44. *De azi încolo – adio clubul.* EFTIMIU, N. 61. *Te rog de mâine să poftești regulat la serviciu.* BRĂESCU, V. 40. *A optsprezecea frunză de azi dimineață.* SEBASTIAN, T. 141. *De a doua zi căzuse la pat.* VINEA, L. II, 26. *De azi ești cineva în vale.* DAVIDOGLU, M. 77. *De mâine mai multe lumini prin uzine!* DEŞLIU, G. 38. *Începând de joi seară, circulația autovehiculelor ... a fost blocată.* RL 2005, nr. 4 530. *Am vorbit de ieri cu ea.* TEODORESCU, P. P. 339. *Şi e dus de astă iarnă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 321. *Rămâi, puică, sănătoasă, că mă duc de mâni la coasă.* ŞEZ. I, 141. *Frunzuliță usturoi! Că s-a dus badea de joi.* BIBICESCU, P. P. 35. *Gândește de astăzi şi pentru mâine.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 8. ✧ (Precizarea momentului de când începe o acțiune se face prin raportare la momentul vorbirii) *Sărutați-mă ... că cu voi de acmu nu voiu mai îmbla, că mă ducu eu unde acolo fățerie nu este* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 449/11. *Şi amu de aciia cu bucurie ne[s]fârşită bucura-se-vor, şi de-aciia nemică greață nu vor avea, nice mâhnire.* COD. TOD. 227. *Mic să chiamă până în 25 ... ai şi de acolia înainte să chiamă mare, să poate face tot lucrul.* PRAV. 258. *Şi să să teamă de cii tot omul Să pomenească ce-au făcut Domnul.* DOSOFTEI, PS. 205/15. *Rugăm ca şi de-acum înainte să fii a toată bunătatea ... pildă.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/50. *Când au fost în luna lui iunie ... au eşit şi Dumitraşco-Vodă înaintea moscalilor la Prut ... Iară în târg au dat poroncă ... căpitanilor să dea jac în turci. De acia înainte să vezi ispravă!* N. COSTIN, LET. II, 112/1. *Mărturisiră ... că de acum nu să va mai întoarce către păcat.* IACOV, SYN. 4[r]/2. *Deci de atunce să nevoia copilul.* MINEIUL (1776), 57[r2]/36. *Să facă de aici încolo ce vor şti.* MAIOR, I. B. 379/24. *De atunci încoace, usăbite țări am trăpădat.* BUDAI-DELEANU, Ț. 65. *De aci înainte se arătă cel mai credincios supus al lui Mihaiu.* F. AARON, I. II, 169/21. *Îmi porunci ca să-l ascult şi să mă supui poruncilor sale de acum înainte.* GORJAN, H. I, 42/27. *Trup şi suflet vă ertați Că de-acum aveți să fiți ... despărțiți!* CONACHI, P. 197. *Munca pe om niciodată nu-l lasă a flămânzi ... Aşadar d-aci-nainte să nu şedem lenevoşi.* PANN, P. V. II, 91. *Veți fi de-acum Ferice iară.* ALECSANDRI, T. 466. *Ține-te bine şi de aci înainte.* ODOBESCU, S. III, 63. *Cum n-oi mai fi pribeag De-atunci înainte M-or troieni cu drag Aduceri aminte.* EMINESCU, O. I, 220. *Îl rugau să locuiască de aci înainte cu dânsele.* ISPIRESCU, L. 7. *De atunci a rămas pătimaş.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 93. *Citisem prea de timpuriu biblioteca tatii.* MILLE, V. P. 177. *De-acum iubitul tău să fiu, iar tu iubita mea.* COŞBUC, F. 157. *E mult de-atunci ... e mult, nepoate.* IOSIF, V. 39. *De-acuma, eu nu mai am mult.* AGÎRBICEANU, S. 457. *Tulbur ... liniştea ..., eternă de-acuma-nainte.* IBRĂILEANU, A. 213. *Şi peste toate o să fie, de acuma, dânsul rege.* BASSARABESCU, V. 135. *Şi de atunci faci mereu genealogie.* CAMIL PETRESCU, T. I, 14. *M-a supt suferința şi m-au stors, de timpuriu, mizeriile.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 68. *Va scânteia durerea de-acuma şi mai tare.* VOICULESCU, POEZII, II, 99. *Am stat numai câteva ceasuri într-o şură, la o excursie şi, de atunci, otava mi se pare cel mai bun culcuş.* CĂLINESCU, E. O. I, 115. *Noi ştim de acum înainte ce preț avem în ochii noştri.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Pe lorgu îl avea de atunci pe lângă casă.* DEMETRIUS, A. 23. *Eu vreau să spun că altcum de-acuma* [tronul] *să-l priviți.* ISAC, O. 49. *De-atunci ele se cumpără, mai încet, fiindcă nu prea au fonduri.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 4. *Să se sfătuiască ce să facă de-acuma.* SBIERA, P. 27. *D-acum înainte nu vei mai scăpa.* FUNDESCU, L. P. I, 61. (Adesea în corelație cu „până (în) (de către) (la) (spre)", raportează momentul final al unei acțiuni la cel inițial, pentru evidențierea extinderii temporale) *Domnul ținrea-va intrarea ta şi eşirea ta de acmu şi pără în veacu.* PSALT. HUR. 110[r]/22. *Spunrea loru şi lă mărrturisiia împărăția lu Dumnedzeu şi în credința ei ... de demânreață pânră la seară.* COD. VOR.[2] 331. *Doamne ... ainte până codri nu fură şi să se facă pământul şi toată lumea, de veac şi până la veac Tu eşti.* CORESI, EV. 249. *S-au întunecat soarele de amiadzădzi până de către sară în trei ceasuri tocma.* VARLAAM, C. 78. *Zădar să trudeaşte de dzî până-n sară.* DOSOFTEI, PS. 130/4. *S-au sfădit de dimineață până seara.* ANON. CANTAC., CM I, 114. *Cât au să vânză ocaua de acum, până la anul viitor* (a. 1827). DOC. EC. 396. *De atunci şi până acum părăsindu-se cu totul de a mai scrie.* BĂLĂŞESCU, GR. XVI/26. *De atunci şi până astăzi colonii ... pierdute Vin din sure văi ... pe cărări necunoscute.* EMINESCU, O. I, 132. *De luni dimineața şi până sâmbătă seara n-o mai vedeai.* CREANGĂ, A. 29. *Câte ne mai aşteaptă de azi până mâine!* DELAVRANCEA, S. 214. *De dimineață pân' la prânz ... se ducea la cafeneaua din ulița mare.* HOGAŞ, H. 8. *Aceste case sunt locuite numai în week-end-uri de sâmbătă până luni.* RALEA, O. 11. *Muncesc de dimineața până seara.* STANCU, R. A. III, 24. *De dimineață până spre amurg, tinerii bucureşteni ... au luptat cu multă ardoare pentru victoria sportivă.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328. *A îmbrăcat pe dânsul haine noi Şi-au ținut de joi până mai apoi.* ZANNE, P. III, 178. (Cu nuanță justificativă) *Să lăsăm di acmu domnia a doa a lui Gligori-Vodă.* NECULCE, L. 340. *De-acum vie cruda moarte!* ALECSANDRI, P. I, 144. *De-acum nici asta nu rămâne.* EMINESCU, O. I, 212. *De-acum nu ne mai pasă ce are să se-ntâmple.* VOICULESCU, POEZII, II, 260. ✧ (Momentul inițial este marcat cu incertitudine) *Mâncând pre creştini ca pre neşte pâine, Ca să-i concenească de astădzi, de mâine.* DOSOFTEI, PS. 175/18. *Doar nu sămăn eu grâu de ieri de-alaltăieri.* CREANGĂ, P. 160. *Şi la această cugetare, un trecut de ieri de alaltăieri îi năvălea în minte.* MACEDONSKI, O. III, 22. *La ce, maică, mă dezmierzi Cu turtiți, cu mere verzi, Că de azi, mâne, mă pierzi.* MÂNDRESCU, L. P. 30. ✦ (Învechit, indică încadrarea într-o unitate temporală neprecizată dintr-un şir de unități similare; cu valoare partitivă) *Intru ura de sâmbăte adurară-se ucenicii.* COD. VOR.[2] 243. *Iară într-una de dzile ... grăi unul dintru arhierei.* VARLAAM, C. 137. *Într-una de zile se înfățişe la împăratul.* GORJAN, H. I, 48/25. ✧ (Indică încadrarea într-o anumită etapă, într-o anumită fază etc. de la începutul unei existențe sau al unei activități) *Luptară-se cu mere de tirereațele meale, se zică acmu Israil e însă nu putură mere.* PSALT. 275. *Aceştia sv[i]nți ... de cuconi mearseră la şcoală.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 23[r]/4. *Viind aice în țară de copil, au slujit la Vasilie-Vodă în casă.* NECULCE, L. 37. *Aciasta* [Sfânta Taisia] *de mică fu prăvălie drăciască din pricina maică-sa.* MINEIUL (1776), 45[r2]/6.

prăvălie drăciască din pricina maică-sa. MINEIUL (1776), 45^{r2}/6. *Sânt încă datori a creaşte ... pre pruncii lor, a-i povăţui de mici spre faptele ceale bune.* D. SUP. 22/27. *Junii să se însoare de tineri.* PLEŞOIANU, T. III, 55/15. *Cugetări tot omul poate avea dacă de mic nu va fi înzăstrat cu învăţătură.* DRĂGHICI, R. 30/11. *Sermanii gâgâlici, de cruzi s-au mai dus! Apoi dă ... se vede că şi lui Dumnezeu îi plac tot puişorii ... mai tineri.* CREANGĂ, P. 31. *Am părăsit amândoi de mici umilul acoperimânt părintesc.* CARAGIALE, O. VII, 245. *Voi ca ... să ştiţi şi voi de tineri atâtea câte am aflat eu dibuind.* ISPIRESCU, U. 3. *Îl învăţaseră de mic toate cele ce părinţii îi ascundeau.* MILLE, V. P. 122. *Patima ce-l stăpânia de copil.* DDRF. *Apoi, de mic copil, învăţasem de la Iftimi ... limbile tuturor dobitoacelor.* HOGAŞ, DR. II, 46. *Părăsise de căpitan oştirea.* BRĂESCU, M. B. 115 *Domniţa Ruxandra ... se mărită de tânără cu Alexandru Mano.* C. GANE, TR. V. II, 203. *Încă de mic, părinţii îl priveau ca lumina ochilor şi-i împlineau toate poftele.* CAMIL PETRESCU, O. II, 294. *Arză-te focu năcaz De tânăr copil te-am tras.* MÂNDRESCU, L. P. 19. *O omidă ... Mâncă frunza de crudă.* RETEGANUL, TR. 31. *Pică bruma subţirică, Te-am iubit de mititică.* SEVASTOS, C. 155. *Oaia asta se mârlise de cârlană.* Com. din BRAŞOV, în DA. (În corelaţie cu „până (în) (la)", raportează etapa, faza finală a unei existenţe, a unei activităţi la cea iniţială, pentru evidenţierea extinderii temporale) *D[umne]zeul mieu, ce înveţi-me de tirereaţele mele şi până acmu spuniu mirurile Tale.* PSALT. 138. *Omul ... treace ca o umbră rară, zădar să trudeaşte de dzî până-n sară.* DOSOFTEI, PS. 130/4. *Ca să ştiu că de prunc mic Pân' la moarte am fost voinic.* RETEGANUL, TR. 49. ✧ (Indică perioada din evoluţia, din existenţa etc. cuiva, de când datează o relaţie; cu valoare de determinare locală) *Tovarăşii lui de oaste.* CREANGĂ, P. 297. *Altă tovarăşă de pribegie ... era Elena Barnovschi.* IORGA, C. I. I, 89. *Colega de universitate.* IBRĂILEANU, A. 56. *Furnicile m-au autorizat să comunic tovarăşei mele stimabile de muncă literară, că ele n-au nimic împotrivă-mi.* CĂLINESCU, C. O. 18. □ *Camarad de şcoală.* ✦ (Învechit, în construcţia *de aci(i)a*, indică succesiunea în timp a două sau a mai multor situaţii, fapte etc.) *Însă să auzim de-aciia şi ale Evangheliei cuvinte.* CORESI, EV. 56. *Acolo era ... sealină multă; şi prândzind ei, unul gustă sealină, de aciia ş-altul şi ş-altul* (a. 1620). GCR I, 58/24. *Apoi i-au tăiat mânule ... şi de ciia şi capul.* CANTEMIR, HR. 332. ✦ (În construcţia *de când*, în interogaţii sau exclamaţii ori în replici într-un dialog, indică manifestarea unui anumit interes, a unei anumite curiozităţi, a unei anumite atitudini în legătură cu identificarea perioadei de început a unei acţiuni, a unei stări etc.) *De când mi-ai schimbat numele?* NEGRUZZI, S. I, 22. *De când m-am sculat eu.* LM. *De când porţi caftan jidovesc? – De când mă ţin minte.* EMINESCU, P. L. 78. *De când aţi pus voi stăpânire pe mine, zise Gerilă?* CREANGĂ, P. 203. *Crezi că moare? – Păi, tu nu vezi? Trimite repede după popa! De când îţi tot bat capul să-l aduci pe Sfinţia Sa.* AGÎRBICEANU, S. 75. *Îşi văzură gâturile rupte, murdare, păroase. De când nu s-au mai spălat?* SAHIA, N. 73. *Dar telefonul? De când nu mai avem telefon?* SEBASTIAN, T. 23. *De când spun eu că ne trebuie ... stăpânire germană.* BENIUC, M. C. I, 16. *Băiatul coboară o vale repede. De când n-a mai coborât! Ce plăcere să mergi repede!* DEMETRIUS, A. 42. *De când munceşti ... pe degeaba?* PREDA, M. 58.

b) (Exprimă încadrarea la începutul, în cursul sau pe parcursul unei unităţi sau al unei perioade temporale trecute, prezente ori viitoare, prin indicarea momentului c â n d a avut, are sau urmează să aibă loc o acţiune, o stare, un fapt etc.; cu valoare expletivă) *De noapte măreca-va duhul mieu către Tire, zeu.* PSALT. 323. *Şi Avraam foarte de demâneaţă să scula.* PO 63/4. *Iară de seară şi măniia părinţii.* PRAV. GOV. 838^{v}/5. *Sara când mă culc cu a Ta milă Să mă bucur şi de demineaţă Dzua petrecând cu bună viaţă.* DOSOFTEI, PS. 194/7. *Vom trece vara şi de toamnă la vii vom mearge, unde ni să va părea.* IST. Ţ. R. 87. *În ziua lui august 9 zile, ... de noapte ... către ziuă ... au fost cutremur.* N. COSTIN, LET. II, 23/37. *Iară de iarnă, tot întru acel an, vinit-au alt sol din Ţara Leşască.* NECULCE, L. 147. *Mergând un creştin foarte de noapte duse* [la biserică] *făclii.* MINEIUL (1776), 162^{v2}/5. *Judecătorii să se adune de dimineaţă la locul cel orânduit.* PRAV. COND. (1780), 52. *Furnica scotea iarna grâul din cămările moşuroiului, unde şi-l pusease de veara.* CARCALECHI, C. 87/3. *Ai venit prea de dimineaţă.* ABEŢEDAR, 52^{r}/17. *Adunările cinstitului comitet au aşezat a se face de joi la 4 iunie, în casele d[omnu]lui ... hatman.* CR (1829), 107^{1}/5. *Şi fiind încă de noapte s-au culcat.* BĂRAC, T. 16/27. *În ziua aceea era paradă domnească. De dimineaţă pompierii stropiseră podul.* NEGRUZZI, S. I, 29. *Jos în vale ... Nimerit-au, poposit-au Şi de noapte tăbărât-au Zece care mocăneşti Cu boi albi fălcieneşti.* ALECSANDRI, P. II, 104. *De amiează, când a veni cerbul aici la izvor să beie apă ..., să ieşi încetişor.* CREANGĂ, P. 225. *Unde mergi de vară, Mitică? – La munte.* CARAGIALE, O. IV, 404. *Era bâlciul de toamnă ... la care oamenii se adună.* SLAVICI, N. I, 134. *Îmbuca ceva de dimineaţă, îşi lua o carte, şi-o pornea vara pe dealuri.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 94. *Păi, dumneatale ... niciun peşte nu mi-ai prins şi eu să prind de prima seară Stuttgartul?* SEBASTIAN, T. 45. *De dimineaţă plouase în duminica aceea.* BARBU, G. 361. *Frunze de gorun ... tăiete de vară, uscate şi păstrate pentru capre.* H IX 84, în DA. *Doi meri ... De toamna sădiţi De vară-nfloriţi.* TEODORESCU, P. P. 78. *Când va fi de dimineaţă, Să te duci din astă viaţă!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 259. *Să poposească de-amiezăzi.* SBIERA, P. 67. *De mâne dimineaţă să fie fătate* [bivoliţele]. RETEGANUL, P. V, 50. (Indică localizarea spaţială a unei perioade temporale) *Pe fereastră, în noaptea de-afară, se vedea acelaşi foc.* SADOVEANU, O. I, 74. (Popular, indică încadrarea prin repetare a aceleiaşi acţiuni în aceeaşi perioadă temporală) *Că te culci de sara-n pat.* DOINE, 211. ✧ (Indică încadrarea într-un trecut îndepărtat, nedefinit; în construcţia *de demult*) *Într-aceasta Samariia petrecusă oarecând mai de demult şi Iacov.* VARLAAM, C. 116. *Alegând ... pre neştine să fie fur, carile mai di demult n-au fost fur.* PRAV. 38. *De demult Ţ-ai dat, Doamne, cuvântul În lume să vii să-Ţi vedzi pământul.* DOSOFTEI, PS. 133/7. *Acest pământ a Moldovii n-au fost aşezat de demult.* NECULCE, L. 3. *Soarele au apus de demult.* DRĂGHICI, R. 18/24. *Mai de demult era nevoie a se cumpăra cai din staturile vecine.* NEGRUZZI, S. I, 36. ✧ (Precizează încadrarea în partea de început sau de sfârşit a unei zile anume indicate; în construcţiile *de dimineaţă* sau *de noapte*) *A doua zi de dimineaţă ... s-au sculat.* DRĂGHICI, R. 154/21. *Era orele trei şi jumătate, foarte de dimineaţă.* PELIMON, I. 5/24. *Când s-a trezit a doua zi de dimineaţă – răsărea soarele.* CARAGIALE, O. V, 221. *Un cioban cum a intrat azi de dimineaţă în biserică, pasărea a început să cânte.* ISPIRESCU, L. 297. *Duminică de dimineaţă Mă sculai, Din somn mă deşteptai, În grădină intrai.* TEODORESCU, P. P. 393. *Mâne de noapte, până nu se va scula bine Pepelea, să apucăm lumea-n cap.* SBIERA, P. 17. ✧ (Indică individualizarea unei încadrări temporale prin opoziţie cu altele subînţelese) *Să va afla cum acel fur au fost învăţat şi de altă dată să fure.* PRAV. 305. *Filippopoiul încă l-au cuprins varvarii de acea dată.* ŞINCAI, HR. I, 22/25. *De astă dată nu-ţi fac nimica, dar de altă dată ... ţine minte!* EMINESCU, P. L. 12. *De astă dată şoseaua era bună şi n-avea să sfârşească decât în Bucureşti.* MACEDONSKI, O. III, 27. *De rândul acesta, boierul plătise!* EFTIMIU, N. 61. *Titu Maiorescu ... şi de data aceasta se arată, precum îl ştim, foarte lucid şi cu tact.* CĂLINESCU, C. O. 14. *Noi vrem de astă dată Să uiţi ce-ai suferit.* TEODORESCU, P. P. 537. (Cu valoare de calificare temporală) *Cu multă cinste şi în multe chipuri celora de demult părinţilor grăit-au pre proroci.* CORESI, EV. 2. *Românii ceşti de astăzi în Dachia sânt tot aceia romani pre carii Ulpia Traian i-au adus atuncea.* CANTEMIR, ap. HEM 1 893. *Senatul de atunci îndată au poruncit.* ŞINCAI, ap. GCR II, 205/17. *Acoloşi am vedit că românii cei de acum sânt strănepoţi ai aceloraşi din Dachia romani.* MAIOR, I. B. 4/1. *În Ţeara Românească de astăzi, era romanii lăcuitori.* T. AARON, S. A. 18/1. *Iubită sorioară, fă bine, te rog, a urma istoria*

va putea propune ... prefaceri la cel de acum statut (a. 1845). DOC. EC. 858. *Ce să vă spun vouă, oameni de ieri, eu omul veacului care port două sute ... ierne în spate?* NEGRUZZI, S. I, 245. *Astfel ştiinţa de astăzi a adoptat, cu câteva modificări, teoria limbei ca a unui produs natural al minţii omeneşti.* MAIORESCU, L. 24. *Pentru drumul cel de mâne ... te pregăteşte.* EMINESCU, O. I, 102. *Un biet vătaf ... El a slujit străbunii baronilor de azi.* MACEDONSKI, O. I, 23. *Lasă altora ... visul tău de-odinioară.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 46. *Pânea era numai de ieri.* AGÎRBICEANU, S. 409. *Întâlnirea de azi va fi hotărâtoare.* EFTIMIU, N. 66. *La spatele său, ... oaspetele de astă-noapte ... îşi cărase singur valizele.* C. PETRESCU, A. 297. *La marginea Bucureştilor de altădată.* SADOVEANU, O. I, 145. *Am citit articolul tău de aseară.* ARGHEZI, S. XI, 42. *Lecturile, planurile literare, unele realizări se adună treptat, prefigurând ... interesele statornice de mai târziu.* VIANU, L. R. 165. *Nu pot să uit nici patul de-atunci Patul acela fără saltele, Care-mi săpa gratii pe spate.* JEBELEANU, C. 14. *Norma de ieri, musai trebă-ntrecută!* DEŞLIU, G. 47. *Vreau ca să cânt cântecul meu de-nceput.* LABIŞ, P. 331. *Cum va arăta România de mâine?* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 342. *Mândra mea de astă veară Se roagă s-o iubesc eară.* RETEGANUL, TR. 155. *Pe cărarea de demult Iarbă mare a crescut.* FOLC. TRANSILV. II, 136. ✧ (Încadrarea priveşte o unitate, o perioadă ori o circumstanţă temporală; cu valoare de calificare) *Mărrturisescu voao în dzua de astădzi, că curatu-s.* COD. VOR.[2] 249. *Se vor duce ... în dzua de mâine.* PO 204/19. *Iară străluci dulce primăvară şi linişte mare într-această dzi de astădzi.* VARLAAM, ap. HEM 1893. *Să trudiră într-acest de-acmu veac.* DOSOFTEI, V. S. [prefaţă] I[v]/24. *Să nu rămâie cineva neluminat ... care vedem până în zioa de astăzi, că nu au rămas niciun neam, nicio limbă ... că să nu citească întru a lor limbă.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/57. *Nu alta aduc, fără cât un mic calandar, anume Foletul Novel, al anului de estimpu 1693* (a. 1693). FN 4. *Era pentru mine zioa de mâine un viitor foarte îndepărtat.* MARCOVICI, C. 15/20. *Cu atâţa dar am avut a face până în ceasul d-acum.* GORJAN, H. I, 11/1. *Nu-ţ rămâne o, omule muritor, decât a întrebuinţa bine vremea de faţă.* BUZNEA, F. 5/19. *Le apără şi le păzeşte până în ziua de astăzi.* BĂLĂŞESCU, GR. XXIII/5. *Obiectele vrednice* [pentru] *învăţat se înmulţesc în vremea de astăzi.* MAIORESCU, L. 99. *În locul lui menit din cer Hyperion se-ntoarse Şi, ca-şi-n ziua cea de ieri, Lumina şi-o revarsă.* EMINESCU, O. I, 178. *Îi vorbea spunându-i că ziua cea de azi nu e ca cea de mâine.* MACEDONSKI, O. III, 24. *Zilele ce trăim acum noi, fiii Europei, sunt ... aspre ca şi zilele de demult.* SADOVEANU, O. XV, 344. *În ziua de astăzi La (cutare) vă duceţi.* TEODORESCU, P. P. 382. ✦ (Indică încadrarea prin apartenenţă a unei unităţi sau subdiviziuni temporale într-o perioadă sau într-o circumstanţă supraordonată; cu valoare de calificare temporală) *Şi omul ... lucrează până-n seară Dzî de iarnă şi de vară.* DOSOFTEI, PS. 356/18. *În acel curs de vreme bietul doctor îşi pusă la orânduială toată casa sa.* GORJAN, H. I, 53/3. *În ceasul trist de noapte ... apriga furtună ... Se-nalţă.* ALECSANDRI, O. 82. *O clipă de timp* [se pierde] *în impărţibilitatea sa infinitezimală, care nu încetează în veci.* EMINESCU, P. L. 25. *E o seară aspră de toamnă.* CARAGIALE, O. I, 140. *Zi de August.* MACEDONSKI, O. III, 3. *Faţa mea pe care o răsfrângea oglinda în orele acestea târzii, de noapte.* ANGHEL, PR. 7. *După o noapte ... Sinaia se trezeşte pe o fermecătoare dimineaţă de vară.* BRĂESCU, M. B. 19. *Umplând de spaimă noaptea de primăvară.* SADOVEANU, O. I, 13. *Personalul se întorcea la un program ... în lunile de vară.* ARGHEZI, S. XI, 73. *Acele zile neuitate de august.* BOGZA, V. J. 5. *Strigat-am Trei zile de vară Trei de primăvară.* PĂSCULESCU, L. P. 218. ✧ (Apartenenţa priveşte asocierea unei anumite caracteristici referitoare la o perioadă temporală, la vârsta cuiva sau la vechimea a ceva) *Oameni de vârstă carii pre dânşii* [pe preoţi] *dacă nu voiesc, nu-i ascultă.* PETROVICI, P. 2/5. *Iarna este lungă şi de o asprime neobicinuită.* OBLĂDUIREA, 31/7. *Minutul întru care un an se sfârşaşte ... este de mare interes pentru toţi.* MARCOVICI, D. 3/7. *Dar nopţile-s de-un farmec sfânt Ce nu-l mai pot pricepe.* EMINESCU, O. I, 175. *Poarta ... de o vechime seculară, scările ... te făceau a crede că* [mănăstirea] *este mai mult o ruină.* id. P. L. 72. *Secolul luminilor de semnificaţie pur raţionalistă.* RALEA, S. T. III, 9. ✦ (Urmat de „la", indică încadrarea într-o unitate, într-o perioadă sau într-o circumstanţă temporală, considerate ca limită de demarcare a începutului unei acţiuni, al unei stări, al unui fapt etc.) *Nădeajde-mi eşti de la ţiţele maicii meale.* PSALT. (1651), 35[r]/5. *S-au rumpt şi podul de la o vreme.* NECULCE, LET. II, 288/11. *De la Ghenarie arată aşa. Întâi cu vânt.* CALENDARI (1733), 29/6. *Să numesc lunile de la anul nou începând: ianuarie, februarie.* FULEA, B. 26/11. *Încă de la tinereaţe să te înveţi în ţinerea curăţeniei.* TOMICI, Î. 11/14. *Limba noastră şi-a luat forma sa şi drumul său, atât în glăsuirea zicerilor, cât şi în mecanismul ei, încă de la strămoşii noştri.* HELIADE, în PLR I, 21. *De la o vreme nicio îmbucătură macar voea să mai mânânce.* DRĂGHICI, R. 27/6. *De la venirea mea cu a doua domnie ... am arătat asprime către mulţi.* NEGRUZZI, S. I, 149. [Amice], *cu drept cuvânt, te aşteptai să fii răsplătit, chiar de la început, prin laude meritate, pentru toate cercetările serioase ... ce ai depus în opera ta.* ODOBESCU, S. III, 10. *Stai s-o iau de la cap.* CARAGIALE, O. VI, 5. *De la o vreme încoace însă, nu ştiu ce avea, că era tot galeş şi dus pe gânduri.* ISPIRESCU, L. 2. *Ştiinţa e scopul pe care-l urmăreşte firea întreagă de la începutul începutului.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 21. *Încă de la 1848, între oamenii noi, există două curente, moderaţii ... şi revoluţionarii adevăraţi.* IBRĂILEANU, SP. CR. 129. *De la început îmi făcuse plăcere să-l văd.* M. I. CARAGIALE, C. 33. *Şi s-a pornit, de la un timp în şir, pe ploi.* BASSARABESCU, V. 100. *Începuse să bea lapte şi miere de la primele cuvinte.* EFTIMIU, N. 56. *Ca să nu-şi trimită copiii, de la început, tocmai la târg, tata* [lui G. Galaction] *a fost primul ctitor al şcoalei primare din Dideşti.* GALACTION, O. 10. *De la o vreme i-am permis din nou să vină.* CAMIL PETRESCU, P. 19. *O să mi se pară ... că-mi încep viaţa de la început.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 22. *De la zece ani, cum începu băiatul a se zburătăci, bătrânul puse pe el ... neînduplecată stăpânire.* SADOVEANU, O. I, 30. *De la o vreme, Aglae găsea că în casă sunt ... „boarfe", care încurcă odăile.* CĂLINESCU, E. O. II, 63. *Scrisoarea venise de la ora 10.* DEMETRIUS, A. 68. *Ce mult aş fi vrut Să le fac toate de la-nceput.* ISANOS, Ţ. L. 57. *Lectura ... impresionează de la primele pagini prin participarea mereu vie.* VARLAAM – SADOVEANU, 98. *În lingvistica americană, orientarea spre cercetarea fundamentală a avut, de la început, un aspect prescriptiv mult mai pronunţat.* LL 1972, nr. 2, 50. *De la un timp ... îi vorbea despre şcolile din oraşul apropiat.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 23. *Se îngroziseră de la o vreme.* RETEGANUL, TR. 86. (Urmat de determinări ale perioadei sau ale circumstanţei temporale introduse prin „de", care precizează încadrarea) *Doamne, cu nedeajde tare, De la vârstă de pruncie Îmi eşti radzâm şi tărie.* DOSOFTEI, PS. 230/9. *Cât au să vânză ocaua ... de la zi întâi de iunie* (a. 1827). DOC. EC. 396. *Ţărancă pe care o crescuse de la vârsta de cinci ani.* MACEDONSKI, O. III, 7. ✦ (Urmat de „la", indică datarea unui fapt, a unui eveniment, a unei perioade etc.; cu valoare de calificare) *Cinstita scrisoarea Sfinţii[i] Tale de la iuni 12 am luat-o* (a. 1747). URICARIUL, XXIV, 445. *Mi-au dat cartea care aţi binevoit a-mi adresarisi, cu data de la 28 mai* (a. 1828). DOC. EC. 406. *Ofiţeriu din flota ... de la 10 mai.* AR (1829), 5[1]/7. *În locul moşneagului de la 1835, ... roş şi ... vesel, mă întâmpină un neamţ.* NEGRUZZI, S. I, 67. *Caliopi Busuioc, ca şi Cucoana Chirita, ... sunt „Ziţele" epocei de la 1848.* IBRĂILEANU, SP. CR. 108. *Într-o seară de la începutul lui iulie 1909, ... un tânăr ... intra în strada Antim.* CĂLINESCU, E. O. I, 7. *Poposind pe şanţuri ..., se strângeau unii într-alţii, umăr în umăr, uitându-se drept înainte către scăpărările de la miezul nopţii.* CAMILAR, N. I, 10. *În revistele de popularizare de la sfârşitul sec. al XIX-lea apar deseori articole despre costumul popular.* Z. MIHAIL, T. P. 21. ✧ (Urmat de „la", indică localizarea geografică a unor evenimente petrecute în timp)

S-au dus frumoasele zile de la Aranjuez. DEMETRIUS, A. 102. (În corelație cu „la", „până (în) (la)", raportează momentul final al unei încadrări la cel inițial, pentru evidențierea extinderii temporale) *Am dormit somn cu odihnă până-n dzuă de la cină.* DOSOFTEI, PS. 17/2. *Și au căzdut* [iarna] *de la vinerea mare și au ținut pân'la Sfeti Gheorghie.* NECULCE, L. 376. *De la H[risto]s până acum.* CALENDARI (1733), 2/3. *Ne-au agiutat de la început până la sf[ă]rșitu* (a. 1813). IORGA, S. D. XIII, 73. *S-au început domnia țării, de la Radul Negru-Vodă până acuma.* GRIGORIE, L. 2/9. *De la 3 până la 5 mai au urmat ... cutremure tari.* AR (1829), 28[1]/9. *Părinții vor putea să vie a-și vedea fii[i] în toate zilele de la 12 ceasuri până la 2 și de la 4 până la 6.* CR (1832), 239[2]/38. *Cartea ... va cuprinde istoria bisericei daco-romane, de la descălecarea romanilor în Dacia până în zilele noastre.* DACIA LIT. 79/23. *De la venirea mea cu a doa domnie și până astăzi, am arătat asprime către mulți.* NEGRUZZI, S. I, 149. *În mișcarea politică cumpătată din Moldova de la 1840 până la 1860, numai un om ca Kogălniceanu ... a putut deveni reprezentativ.* IBRĂILEANU, SP. CR. 96. *Atragerea tuturor copiilor și a tinerilor (de la 6 la 30 ... ani).* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328. *Úmblî cu stțaua di la Crăsún sî păr la Bobotțáđâ.* ALR II/I MN 111, 2 825/520. ✦ (Urmat de „până", indică încadrarea prin limitare în cursul unei perioade sau al unei circumstanțe temporale) *Noua noțiune predicativă nu se afla în conținutul de pân-atunci al noțiunii subiectului.* MAIORESCU, L. 51. *Acest musafîr ... venise, poate, pentru a-i schimba viața monotonă, de până acum.* BACOVIA, O. 221. *N-ai înțeles tu ... că lumea de până ieri era prea mult: cu unii mumă și cu alții ciumă?* GALACTION, A. 308. *Timiditatea de până acum i se vindecă aproape toată dintr-odată.* CĂLINESCU, E. O. I, 287. *Și-și face voie bună, uitând ... toate supărările de până atunci.* RETEGANUL, P. I, 5. ✧ (Urmat de „până la", indică încadrarea prin limitare într-o unitate calendaristică) *Activitatea lui Odobescu de până la 1880.* IBRĂILEANU, SP. CR. 215. ✦ (Urmat de „pe", indică aproximarea unei încadrări sau a unei determinări temporale) *Iar aceștie de pre acmu, câte ciume și răutăți toate le-au scornit și le-au făcut.* NECULCE, L. 65. *Împăratul cel de p-atunci al Vavilonului obicinuia să umble noaptea tiptil ca să vază.* GORJAN, H. I, 95/21. *Hai de pe-acum voios să ne-necăm într-un antal.* ALECSANDRI, T. 551. *O simplă cântare tânguioasă ... prefăcută ... de pe vremuri a ajuns a se întrupa în cultul asiatic al soarelui.* ODOBESCU, S. I, 204. *Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale.* EMINESCU, O. I, 146. *Calului mieu de pe atunci, cine mai știe unde i-or fi putrezind ciolanele!* CREANGĂ, P. 193. *Îi cânta din chitară, arii de pe vremuri.* BASSARABESCU, V. 16. *Experții s-au ferit să fixeze de pe acum totalul reparațiilor germane.* TITULESCU, D. 140. *Era unul dintre elevii inteligenți și sârguincioși și, în lupta pentru cele trei premii ... de pe atunci, izbutea regulat.* GALACTION, A. 361. *În odaia pe care și-o păstrase ... avea, de pe acum, o mică bibliotecă.* CĂLINESCU, E. O. I, 44. *Lecturile ... se adună treptat, prefigurând, de pe atunci, interesele statornice.* VIANU, L. R. 165. *De pe acum, vechile forme ale civilizației ... cad în desuetudine.* BOGZA, V. J. 12. *Parcă e de pe vremea lui Caragea.* ZANNE, P. VI, 45. ✧ (Urmat de „pe la"; cu nuanță de aproximare) *Plugurile să le pornești de pe la 15 avgust.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 3/16. *Anaforalele ... datate de pe la sfârșitul aceluiași an* (a. 1828). URICARIUL, IV, 432/24. *S-a-nnorat de pe la miezul nopții.* CARAGIALE, O. I, 222. *Înserarea unei zile de pe la sfârșitul lui septemvrie.* MACEDONSKI, O. III, 17. *Articol de pe la începutul activității sale de ziarist la „Timpul".* IBRĂILEANU, SP. CR. 179. (Urmat de „la" și în corelație cu „până", raportează limita finală a unei încadrări la cea inițială, pentru evidențierea extinderii temporale) *De pe la aprinsul lumânărilor până despre ziuă, îl lăsaseră tinichea.* CARAGIALE, O. II, 231. ✦ (Urmat de „prin", indică încadrarea prin intermitență în cursul unei perioade sau al unei circumstanțe temporale) *D. Haret, ministrul Instrucției Publice, încă de prin mai trecut s-a adresat prin două circulări către artiștii și oamenii noștri.* CARAGIALE, O. III, 249. *Totul mi se trage de la o zi de curs, de prin noemvrie acum doi ani.* CAMIL PETRESCU, T. III, 222. *Birică ... era în vorbă cu Polina de prin iarnă.* PREDA, M. 33.

2. a) (Învechit, rar, exprimă separarea unei părți neprecizate dintr-o perioadă temporală; cu valoare partitivă) *Ce mai rămânea de dzî, lucra până la al șease ceas.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 110[v]/21. ✧ (Indică separarea dintre două unități temporale; prin analogie cu spațiul propriu-zis) *Domnul stăpân a toate ... Ce au despărțit cu glasul lumina zilei de noapte.* CONACHI, P. 283. ✧ (Separarea privește exceptarea unei perioade temporale în raport cu altele; în construcția *afară de*) *Poți să vii oricând afară de joi.* ✦ (Urmat de „la", indică perioada considerată ca limită de demarcare a sfârșitului unei încadrări temporale) *Subvențiile pentru depozitarea grâului încetează de la 1 martie.* RL 2005, nr. 4 549.

b) (Exprimă depășirea unei durate scurse prin raportare la o limită) *Nu vezi c-a trecut soarele de-ameaza-zi.* CREANGĂ, P. 154. *Trecut, cu mult, de miezul nopții, încă Urcam.* VOICULESCU, POEZII, II, 152. ✧ (Estimarea unei durate sau a unei vârste se face prin raportare la o unitate temporală ce este depășită; cu repetarea lui „de", în legătură cu numeralele în a căror structură intră această prepoziție) *Uneori sta și mai mult de un ceas în vorbă cu Papagalul.* DRĂGHICI, R. 150/1. *Aflându-mă eu în această mesărie mai bine de un an ..., zării un beciug.* GORJAN, H. I, 115/2. *Dacia noastră mai mult de opt secoli îi văzu trecând* [pe barbari]. BĂLCESCU, M. V. 6. *Ea se părea a nu avea mai mult de doăzeci ani.* NEGRUZZI, S. I, 44. *Măselele și dinții i-au căzut mai bine de-o mie de ani.* CREANGĂ, P. 52. *Dragostea noastră cea bună Nu ținu mai mult de-o lună.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 16. ✧ (Indică încadrarea sub aspectul nesiguranței; în construcțiile *de azi pe mâine* sau *de pe o zi pe alta*) *Își târâe viața de azi pe mâini.* ISPIRESCU, L. 12. *Trăim de pe o zi pe alta.* CĂLINESCU, S. 396. *Tu ai mai trăi de pe o zi pe alta.* RETEGANUL, P. V, 16. ✦ (În construcțiile *cât de* sau *oricât de*, indică încadrarea prin depășire a unei limite temporale extreme; cu nuanță concesivă) *Cât de târziu tot izbucnește.* M. COSTIN, O. 61. *Asemenea în eternitatea fără margini nu este orice bucată* [din timp] *oricât de mare sau oricât de mică, numai o clipă suspendată?* EMINESCU, P. L. 25. *La drum e bine să pornești cât de dimineață.* CREANGĂ, P. 119. *Zi de vară, cât de lungă vânătorul o alungă.* ALECSANDRI, P. P. 164. □ *Voi sta cu tine, oricât de târziu.* ✦ (Urmat de „a", în construcții care indică o anumită modalitate uniformă de încadrare în decursul unei mari perioade temporale scurse) *De-a lungul întregii tinereți.* IBRĂILEANU, A. 56. *De-a lungul veacului al XVIII-lea capitala a suferit ... transformări.* G. BARBU, A. V. 49. *Indiferent ce s-a întâmplat de-a lungul istoriei, au existat preocupări serioase în arta populară.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 4. ✦ (Urmat de „la", indică delimitarea prin separare a unei perioade temporale) *Adesea ieșia Aleodor la vânătoare ca să-și petreacă ceasurile ce-i prisosea de la trebile împărătiei.* ISPIRESCU, L. 42. ✦ (Urmat de „peste", indică prelungirea unei durate prin suplimentare față de o limită temporală precizată; cu repetarea lui „de", în legătură cu numeralele în a căror structură intră această prepoziție) *Să va vedea suma de peste 3 ani.* AȘEZ. 20/20. *Adesea țăranii, după o muncă de peste opt luni, se văd rămași datori pe anul următor.* CARAGIALE, O. V, 170. *Familia ei este stabilită în România de peste o sută de ani.* GALACTION, A. 453.

3. a) (Urmat de un determinant numeric ori cantitativ, exprimă delimitarea încadrării unei acțiuni, a unei stări etc., precizând de cât timp a început sau de cât timp durează desfășurarea, manifestarea etc. acestora; cu repetarea lui „de", în legătură cu numeralele în a căror structură intră această prepoziție) *De mulți ani fiindu tu giudețu dereptu limbiei aceșteia.* COD. VOR.[2] 287. *Unul ... nu umblase pre picioare de 38 de ai.* VARLAAM, C. 110. *Iară Măriia Ta lipsă de atâțea ani o ai adus la săvârșire*

desăvârşit, învăţând atâtea noroade să cugete zioa şi noaptea legea lui Dumnezău. BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/17. *Închisoare de multă vreame ai răbdat, cuvioase.* MINEIUL (1766), 91[r1]/1. *Pătimi ierarhia românilor cea de multe veacuri în Ardeal întemeiată.* MAIOR, I. B. 195/2. *Minunata orânduială a stelelor ... care de mii de ani păzesc între dânşii aceiaşi depărtare.* MARCOVICI, C. 12/24. *Lăcuieşte de câţiva ani în Viena.* CR (1838), 40[1]/1. *Vin avea ... neşte Cotnar uitat de vreo duzină de ani.* NEGRUZZI, S. I, 85. *De câtva timp aflându-se în Sibiu pentru tipărirea dicţionarului său.* BĂLĂŞESCU, GR. I/21. *Aş ... vrea Să pierz ideea tristă, de veacuri întărită, Că lumea moştenire întâmplărilor s-a dat!* ALEXANDRESCU, O. I, 87. *Bani n-am mai văzut de-un secol, vin n-am mai băut de-o lună.* EMINESCU, O. I, 46. *Dormea de o zi şi mai bine.* CARAGIALE, O, I, 34. *Sunt de mai multe zile cu voi.* ISPIRESCU, L. 8. *Costică, care de vreo două săptămâni îşi luase licenţa în drept.* MACEDONSKI, O. III, 5. *Acum mă caută cine ştie de câtă vreme.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 153. *Ştefan Tomşa avu o stăpânire de câteva luni numai.* IORGA, C. I. I, 40. *De un ceas se chinuieşte Ca să vâre aţă-n ac.* IOSIF, V. 26. *Se uita de câtăva vreme cu stăruinţă la cârnaţii spânzuraţi pe sârmă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 59. *De-atâta timp în spate port Trecutul mort!* AL. PHILIPPIDE, A. 76. *De o lună, ... o dusesem într-o băutură, un crailâc, un joc.* M. I. CARAGIALE, C. 8. *Bazându-mă apoi pe faptul că-l cunosc de destul timp, i-am cerut să-mi spună în mod deschis motivele.* TITULESCU, D. 78. *De câteva zile se pregătea ceva.* EFTIMIU, N. 76. *Impiegatul e în concediu de 64 ore.* C. PETRESCU, A. 277. *De trei sute de ani eram vestiţi că te vei naşte.* VISSARION, B. 238. *S-a întâmplat minunea care bucură pe călătorii singuratici de mii şi mii de ani.* SADOVEANU, O. XVIII, 30. *Lucrează de trei ani în România.* ARGHEZI, S. XI, 197. *De ceasuri, de zile veghez.* BLAGA, POEZII, 182. *De câteva ore mă aflu la Moscova.* STANCU, U.R.S.S. 9. *Iaca, aşa-i: mergem alături, de-o noapte, fără să grăim ... fără să ne ştim.* CAMILAR, N. I, 13. *Începuse să se plimbe pe alee de vreo douăzeci de minute.* DEMETRIUS, A. 29. *De trei nopţi şi de trei zile, Jugănaşii nu-mi mai vine.* TEODORESCU, P. P. 691. *Să-ţi spună taina ce o ascund de atâta vreme.* MERA, L. B. 218. *N-am jucat roata de-un an.* FOLC. TRANSILV. I, 123. ✧ (Cu elipsa termenului care indică circumstanţa temporală; în construcţia *de mult*) *De mult va fi fost furtişagul.* PRAV. 67. *Despre aceaste Înălţiia Sa încă de mult nu s-au tăinuit, ca nu cumva întru aşa întâmplare să aibă prilej ... a judeca.* MANIFEST (1813), 14/26. *Moaie pana în coloarea unor vremi de mult trecute.* EMINESCU, O. I, 32. *Nu te-am mai văzut de mult.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 18. *Iliuţ s-a odihnit de mult întru Domnul.* C. PETRESCU, S. 24. *Am bănuit de mult acest lucru.* CAMIL PETRESCU, T. I, 10. *Nu mai avea de mult rude apropiate de sânge.* CĂLINESCU, E. O. I, 12. *Seminţie ... pe care o cunosc mai de mult.* BOGZA, V. J. 16. *N-ai fost acasă de mult şi ştiam că noaptea asta ai să vii.* CAMILAR, N. I, 23. *Trăsura dispăruse de mult după colţ.* VINEA, L. I, 13. *De mult nu mai dormise lângă o femeie.* BARBU, G. 16. *Termenul legal a trecut de mult.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 319. *Spune-asară unde-ai fost? Eu de mult te-am aşteptat Pân cucoşul a cântat.* ŞEZ. I, 164. (Indică delimitarea incertă a duratei scurse) *Fiul meu s-a perdut de trei, patru luni.* GORJAN, H. I, 31/25. *S-a dus badea ..., Parca-i dus d-un an, de doi!* BIBICESCU, P. P. 35. ✧ (Urmat de un determinant cantitativ, în construcţii interogative sau exclamative ori în replici într-un dialog, indică manifestarea unui anumit interes, a unei anumite curiozităţi etc. în legătură cu delimitarea duratei unei acţiuni, a unei stări ori cu precizarea vârstei cuiva) *De cât tempu?* LB. *De mult eşti însurat, moşule? l-am întrebat.* NEGRUZZI, S. I, 58. *Cam de câţi ani îi fi tu?* CREANGĂ, P. 148. *A înnebunit de mult?* BRĂESCU, O. A. II, 314. *A ars* [hanul] *...?; de mult a ars?* SADOVEANU, O. I, 95. *De câtă vreme aveţi această dificultate la vorbire? – întrebă doctorul.* CĂLINESCU, E. O. I, 148. *Doamne ... de câte luni ... nu mai fusese în sat la dânsul!* CAMILAR, N. I, 18. □ *De câte zile ai aflat?* ✧ (Precizarea momentului de când începe derularea prin măsurare în unităţi temporale a unei perioade se face prin raportare la momentul vorbirii; cu repetarea lui „de" în legătură cu numeralele în a căror structură intră această prepoziţie) *O lună ... de acum nu mai dorm acasă.* NEGRUZZI, S. I, 30. *Altul, cu alt nume, trăind peste cinci sute de ani de acum înainte.* EMINESCU, P. L. 41. *Sunt de atunci treizeci şi trei de ani.* M. I. CARAGIALE, C. 28. *Ai văzut unde a dus mişcarea de acum o lună?* CAMIL PETRESCU, T. II, 349. *Şi iată, de atunci au trecut doi ani.* CAMILAR, N. I, 22. *Cu mândra de-acum un an Dintr-un măr mă săturam.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 155. ✧ (Popular, cu inversarea lui „câte"; cu valoare distributivă) *Şi-a ales cincisprezece iepe, Tot sirepe, Câte de zece ani sterpe.* TEODORESCU, P. P. 151. ✧ (Evaluează în mod subiectiv o anumită durată foarte mare scursă; în construcţia *de atât amar de vreme*) *Acolea se află Făt-Frumos pe care-l cauţi tu, de atât amar de vreme.* CREANGĂ, P. 95. ✧ (Indică planificarea exactă în unităţi temporale a unei acţiuni în raport cu un termen iniţial de referinţă) *Să dea Ursul Murguleţ aceşti bani toţi, de astăzi ... în patru săptămâni* (a. 1682). HEM 1 893. *De azi în trei zile plecăm.* ISPIRESCU, L. 4. *La 12 August de azi într-o săptămână.* SEBASTIAN, T. 79. ✧ (Delimitarea priveşte un fragment neprecizat ca durată, dintr-o perioadă sau dintr-o circumstanţă temporală) *Asemenea în eternitate fără margini nu este orice bucată de timp ... numai clipă suspendată?* EMINESCU, P. L. 25. *Şi-au ţinut firea până într-o bucată de vreme când au fost copleşit cu totul.* SBIERA, P. 59. (Cu valoare de posesie) *Zilele întregi şi o parte de a nopţilor treceam cântând împreună.* MAIOR, T. 46/23. ✧ (Învechit, rar, precizează o anumită oră din cursul unei zile) *Grăi Domnul Hristos cu samareanina la puţul lui Iacov în şease ceasuri de dzi.* VARLAAM, C. 113. [Îl] *provodiră şi-l îngropară în al treilea ceas de dzi.* id. ib. 380. ✧ (Delimitarea priveşte o cantitate mare, nedefinită de perioade sau de circumstanţe temporale) *Este o mulţime de vreme.* NEGRUZZI, S. I, 47. *O, mamă, dulce mamă, din negură de vremi, ... la tine tu mă chemi.* EMINESCU, O. I, 129. *În ce nefinire microscopică s-ar pierde ... infuzorii ... acelor cercetători, în ce infinire de timp ... şi toate acestea toate ar fi – tot astfel ca şi azi.* id. P. L. 25. ✦ (Popular, indică delimitarea cu sens partitiv, a unei categorii dintr-un grup mai mare, pe baza vârstei sau a unei calificări) *Papagalii cei bătrâni fiind mai cu multă isteţime decât dânsul fugea, iar de cei tineri pui nu vedea niciunul.* DRĂGHICI, R. 97/25. *O noapte de acele ce nu le poţi uita.* ALECSANDRI, P. I, 133. *Fiecare trece în viaţa lui printr-o epocă de astea.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 19.

b) (Urmat de un determinant numeric ori cantitativ, exprimă delimitarea încadrării unei acţiuni, a unei stări etc., precizând c â t timp durează desfăşurarea, manifestarea etc. acestora) *În sfârşitul măsurărâi de o zi trebuie să să iscălească toţi.* AŞEZ. 71/23. *Clăcaşul bez claca de doaosprezece zile, să are stăpânului moşiii.* LEGIUIRE, 25/10. *Un război de 6 ceasuri ce am avut cu dânsul* [vizirul]. CR (1829), 66[1]/14. *Pentru strânsul fânului şi clăditul în copiţi pe locul unde se coseşte, se va socoti un pogon lucru de o zi.* REG. ORG. 60/30. *Visul cel de un minut al aceştii vieţi.* MARCOVICI, D. 16/1. *O existenţă glorioasă de doi secoli.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Frumosul nu-mi mai place; iar ochii tăi – chiar ei – Abia mai au un farmec de-o clipă-n ochii mei.* CERNA, P. 69. *Protocolul cere obligator iarna o călătorie de o lună.* RALEA, O. 21. *În aceste popasuri de un ceas, oamenii se cunoşteau.* TUDORAN, P. 63. *Pregătirea trecerii la şcoala generală de 8 ani a constituit o preocupare principală.* GÎ 1961, nr. 630, 1/1. (Cu nuanţă finală) *Cearem pâinea noastră de toate zilele.* PSALT. (1651), XI[v]/4. *Domnul ... dă hrană-n ţară De iarnă şi de vară.* DOSOFTEI, PS. 462/8. *Cânepa ... iaste o plantă (buruiană) sau semănătură de tot anul.* CULT. C. 13/15. *Acmu să ne întoarcem iarăşi la slujba cea de toate zilile a lui Robinson.* DRĂGHICI, R. 151/19. *Orele petrecute o dată pe săptămână la „Junimea" steteau în cel mai mare contrast cu viaţa de toate zilele.* MAIORESCU, CR. II, 338. *Turc bătrân Îşi numără mătănii de-o mie şi una nopţi.* PILLAT, P. 211. *Frunze ...*

tăiete ... pentru capre de iarnă. H IX 84, în DA. ✧ (Indică delimitarea incertă a duratei) *A trimis turbatului o scrisoare, cerând, cu tot respectul, un concediu de două-trei zile.* CARAGIALE, O. I, 149. ✦ (Delimitarea duratei scurse privește o parte, o subdiviziune etc. aparținând unei unități temporale considerate ca întreg) *Un cutremur mare care a ținut un minut de ceas* (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 192/22. *Într-o clipă de ceas ne aflarăm în Vavilon.* GORJAN, H. I, 155/31. *Peste un sfert de ceas trimisul se întoarse.* MILLE, V. P. 151. *Mai avea o jumătate de ceas până să plece la gară.* AGÎRBICEANU, A. 36. *Peste o jumătate de oră ... telefonul nostru va funcționa.* SEBASTIAN, T. 17. *Ceasul ... rămâne în urmă cu jumătate de minut.* DEMETRIUS, A. 36. *Peste o jumătate de ceas lumina se stinse.* RETEGANUL, P. I, 12. ✧ (Indică delimitarea părții inițiale, de mijloc sau finale a unei unități, a unei circumstanțe temporale ori a unei activități petrecute în timp; cu valoare de posesie și partitivă) *Seara și demăreața și amiadzădzi de dzi ... vestescu.* PSALT. 106. *Că din zori de dzuă Domnul o întăriaște Sfânta sa cetate.* DOSOFTEI, PS. 151/13. *Auzi tu glasul tainic ce cântă-n miez de noapte?* ALECSANDRI, P. I, 137. *Ciocănesc din zori de zi până la apusul soarelui.* SLAVICI, N. I, 29. *Pe la miez de noapte, când somnul este mai dulce, Făt-Frumos zise.* ISPIRESCU, L. 76. *Fetele băteau curtea sub un început de horă.* MACEDONSKI, O. III, 9. *Cum a dat în fapt de zori, veniau cu fete și feciori.* COȘBUC, B. 18. *Început de ziuă.* C. PETRESCU, S. 11. *Pe un sfârșit de toamnă ..., domnul general ... face ultima inspecție.* BRĂESCU, O. A. I, 77. *Trăiră ... în zilele limpezi ale începutului aceluia de toamnă.* SADOVEANU, O. II, 220. *Sfârșit de iulie.* BARBU, Ș. N. II, 10. *Când a fost la mez de noapte vine trupa.* RETEGANUL, TR. 66. ✧ (Delimitarea privește o anumită fază din evoluția unui astru; cu valoare de apartenență) *Păsări ... ce se abat în șesuri la asfințit de soare.* ALECSANDRI, O. 75. *Spre apus de soare, Cam pe drumul mare, Trec ... voinici.* TEODORESCU, P. P. 91. □ *Răsărit de lună.* ✧ (Evaluează o anumită vârstă, o anumită vechime etc. prin restrângerea unei calificări la un domeniu temporal de referință) *Tânăr de vârstă și în credința D[o]mnului H[risto]s.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 17ʳ/9. *Acesta svânt avea ruda sa ..., bătrân de vârsta sa, pre carele îl cinstiră.* id. ib. noiembrie 130ᵛ/29. *Nu va putea șuvăi răpitoriul, dzicând că iaste mic de dzile ..., ce tot să va certa.* PRAV. 186. *Fată mare de vârstă.* ib. 199. *Era niște Odobesc* [vin] *vechi de zile și niște Cotnar.* NEGRUZZI, S. I, 85. *O, mag, de zile veșnic, la tine am venit Dă-mi înapoi pe-aceea ce moartea mi-a răpit.* EMINESCU, O. I, 93. ✦ (Restrângerea privește reluarea unei anumite estimări în ce privește vârsta cuiva, în scopul evidențierii) *Tu îi fi mare, ... dar de bătrânețe, sunt mai bătrân eu.* TEODORESCU, P. P. 26. ✦ (Delimitarea privește precizarea în unități temporale a vârstei cuiva sau a vechimii a ceva; cu repetarea lui „de", în legătură cu numeralele în a căror structură intră această prepoziție) *Când fu de 10 ani de vârstă mearsă ... la o beseareca.* VARLAAM, C. 365. *Fiind de 12 ai fetișoară ... fu bătută.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 20ʳ/13. *Era trecut cu bătrânețile, om de șeptezeci de ai.* NECULCE, L. 110. *La vârsta de 60 de ani.* MARCOVICI, C. 4/7. *Ar fi trebuit ca stăpânul nostru ... să-i lungească pă spinare un tufan de patru ani.* GORJAN, H. I, 20/35. *Altă biserică ..., veche de 315 ani.* ARHIVA R. II, 37/17. *Ne succedem generații și ne credem minunați; Muști de-o zi pe-o lume mică.* EMINESCU, O. I, 132. *Am un unchi bătrân de 999 de ani și 52 de septămâni.* CREANGĂ, P. 52. *Băiețandrul de optsprezece ani ... spunea.* MACEDONSKI, O. III, 6. *Eram de șapte ani și o lună.* MILLE, V. P. 161. *O cataveică veche de douăzeci de ani.* SADOVEANU, O. I, 73. *Pe la vârsta de 11 ani s-a produs apoi în mine ... o reacție împotriva unor atari sentimente.* BLAGA, H. 47. *Mai întâi, vârsta: o diferență de cincisprezece ani.* VINEA, L. II, 23. *Vinișor de nouă ai Cum e mai bun pentru trai.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 488. *Când era de o lună era ca alții de un an.* RETEGANUL, P. V, 27. ✧ (În construcții care indică prin aproximare vârsta cuiva) *Când eram de-o zi de două Furam pui și furam ouă.* RETEGANUL, TR. 32. ✧ (Învechit, rar, urmat de „câte" și cu repetarea pleonastică a lui „de"; cu nuanță distributivă) *Și la jârtva mântuirii: junce doao ... mielușale de câte de un an, cinci.* BIBLIA (1688), 100¹/6. ✧ (Delimitarea, exactă sau cu aproximație, în unități temporale privește durata unui interval de timp sau a unui parcurs; cu repetarea lui „de" în legătură cu numeralele în a căror structură intră această prepoziție) *Învățătură ... a sfântului post, ce e de patruzeci de zile vreamea.* CORESI, EV. 55. *Să meargem cale de trei dzile în pustie.* PO 192/15. *Și macar numai trei dzile ce veri pesti în iad, fiiul mieu, iară mie-m pare vreame de ai mulți.* VARLAAM, C. 87. *Și l-au aflat pre om în sus, pre apa Vasluiului, cale de patru ceasuri, având la o movilă.* NECULCE, L. 11. *Va muri și muerea pânu a nu să împlini acel soroc de doaozeci de ani.* PRAV. COND. (1780), 98. *A sa maiestate în timp de trei ani cu o neostenită greotate după aceaia s-au ostenit ... o ... trainică pace să dobândească.* MANIFEST (1813), 23/4. *Cu această rânduială, ... pitrecea Robinson în curgire de trii ani ..., în care vreme neîncetat lucra la copaciu.* DRĂGHICI, R. 154/1. *Îl roagă ca să-i dăruiască vreme de trei ceasuri.* GORJAN, H. I, 52/9. *Colonia romană în vreme de 160 de ani ajunse într-o stare foarte înfloritoare.* BĂLCESCU, M. V. 6. *Învățându-o cu destul bun sporiu în restimp de mai mulți ani, dar numai în manuscris.* BĂLĂȘESCU, GR. I/19. *Și căi de mii de ani treceau În tot atâtea clipe.* EMINESCU, O. I, 176. *După un drum de două zile, sosește ... la București.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 341. *A pus soroc de două săptămâni, până la nuntă.* GALACTION, O. 71. *Am umblat până la fântână, cale de un ceas.* SADOVEANU, O. XI, 294. *Dacă ele* [instrumentele] *nu se folosesc în timp de 2 ore ... este bine să nu mai fie folosite.* BELEA, P. A. 17. *Este necesar să fie cunoscute în mod aprofundat trecutul îndepărtat, de milenii, al poporului nostru, eroismul.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328. *Și pe Dunăre vâsliți Cale de vreo trei conace.* TEODORESCU, P. P. 565. *Pe atunci anul era de trei zile.* RETEGANUL, P. IV, 17. ✦ (În legătură cu numeralele în a căror structură intră prepoziția „de", precizează natura elementului numărat) *Să posti patrudzeci de zile și patrudzeci de nopți.* VARLAAM, C. 33. *Mic să cheamă până în 25 de ai.* PRAV. 258. *Au trăit 63 de ai.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 46ᵛ/36. *Calendariu ce slujește pre 100 de ani.* CALENDARIU (1814), 1/3. *Până la 20 de ani a învățat legile, filosofia și teologia.* MARCOVICI, C. 3/9. *Ce să vă spun ... eu, omul veacului care port sute de ierne în spate?* NEGRUZZI, S. I, 245. *Măcar să am ... o sută de vieți.* EMINESCU, O. IV, 432. *Când a răposat, mergea pe optzeci-și-opt de ani.* M. I. CARAGIALE, C. 76. *Am slujit cu credință treizeci de ani.* SADOVEANU, O. I, 24. *După aproape douăzeci de ani, se născu acest băiat dolofan.* CAMIL PETRESCU, O. II, 294. *Rânduim lumea pentru viitorii o mie de ani.* CAMILAR, N. I, 35. *Mi se pare o mie de veacuri până să-l văz.* BASSARABESCU, V. 147. [Ofițerul] *avea 94 de ani.* DEMETRIUS, A. 5. (Învechit, rar, utilizarea lui „de" privește și numeralele în a căror structură nu intră această prepoziție) *Unii lucrează pe an 104 de zile, iar cei din Ardeal ..., 198.* GOLESCU, Î. 13. ✧ (Urmat de subdiviziunea „zile", marchează caracterul îndelungat al unei durate exprimate în luni sau în ani) *Cânepa muerușcă aproape o lună de zile după cea bărbătușă se culege.* CULT. C. 25/10. *Să-l slujești taman trei ani de zile cu credință.* CREANGĂ, P. 146. *Alese ... merinde ca să-i ajungă un an de zile.* ISPIRESCU, L. 13. *Măcar o lună de zile trebuia lăsați în pace.* SADOVEANU, O. II, 220. *Construirea clădirii a început acum nouă luni de zile.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. ✦ (Indică datarea unei acțiuni, a unui eveniment în cursul unei zile calendaristice sau, învechit, al unui an calendaristic) [Duhul Sfânt] *în zioa de petdesetniță au deschis gura Sfinților Apostoli.* BIBLIA (1688), [prefață] 5/1. *În zioa de tăierea cinstitului cap a Sfântului Ioan Botezătorul, căzut-au o brumă mare.* NECULCE, LET. II, 456/28. *Scris-am eu popa ... în anii ... când au fost blagovesteniile în zua de Paști* (a. 1733). IORGA, S. D. XIII, 50. *S-au tipărit în sfârșitul*

Calendariului de anul 1807. ŞINCAI, HR. I, 7/11. *În ziua de 26 fevruarie eteriştii şi zavergiii ... pornesc în procesiune cu steagul alb pe care erau inscripţiunile ... cu crucea şi cu fenixul ieşind din flăcări.* GHICA, S. 103. *Nu i-au dat drumul până ce n-a făgăduit că vine pe ziua de Sfânta Maria, când era numele ei.* SLAVICI, N. I, 204. *În fiecare seară de Ajun, venea în sat la fratele său, cu toată supărarea nevestei şi a copiilor.* AGÎRBICEANU, S. 188. *A spurcat cu blastem sfânta zi de duminică.* SADOVEANU, O. X, 250. *A căzut la Mărăşeşti în iulie 1917, pe ziua de 15.* ARGHEZI, P. T. 149. *Ziua de joi dă o viaţă neînchipuită acelui târg mort.* CAMILAR, N. II, 305. *Până la orele prânzului zilei de 4 februarie ... au fost închise 16 drumuri judeţene.* RL 2005, nr. 4 530. *Să mă podobesc Rar la zile mari, Ziua de Crăciun.* TEODORESCU, P. P. 85. (Precizează orarul unui mijloc de transport) *Trenul de 10 dimineaţa l-a găsit în gară.* ARGHEZI, S. XI, 91. □ *Avionul de duminică.* ✧ (Delimitarea priveşte o anumită periodizare istorică; în construcţia *de mijloc*) *Istoriia se împarte în veache, de mijloc şi mai noao.* ABEŢEDAR, 90[2]/27. *Un popor ... care prin încurgerile barbarilor din vârsta de mijloc s-au stâns.* RUS, I. I, 227/15. *Istoria de mijloc.* IST. M. XXII/5. *Memoratoriul dacian va coprinde documente istorice despre Dacia, culese din autorii vechi greci, latini, bizantini, istorici din veacul de mijloc* (a. 1845). PLR I, 105. *Sfârşitul veacului de mijloc.* IBRĂILEANU, SP. CR. 2. ✧ (Delimitează perioada în care se încadrează ori se circumscrie manifestarea sau producerea unei anumite stări de spirit, a unei atitudini, a unui fapt, a unui fenomen natural etc.; cu repetarea lui „de" în legătură cu numeralele în a căror structură intră această prepoziţie; cu valoare de calificare) *Amară şi iute zi de mânie iaste zioa aceaia, zi de scârbă şi de nevoe.* CORESI, EV. 36. *Să nu mă-nfruntedzi, Doamne, la ceas de mânie. Când îmi vei lua sama cu a Ta urgie.* DOSOFTEI, PS. 22/18. *Vreame de grindine.* CALENDARI (1733), 15/16. *În vreame de lipsă şi un preot singur slujeaşte taina maslului.* MAIOR, I. B. 300/28. *Grăniţearii ... sânt îndatoriţi ... a face toată slujba militărească în vreame de pace.* FUND. 8/1. *Nădăjduieşte ... în ajutorul lui Dumnezeu şi al oamenilor în vreme de nevoie.* BUZNEA, C. 2/19. *Slujba militărească are mai multe neplăceri decât mulţămiri – şi mai vârtos în vreme de resboi.* NEGRUZZI, S. I, 39. *Încă zece ani de o asemenea convingere publică ... şi limba română poate deveni o ruină.* MAIORESCU, CRITICE, 13. *S-ar pierde clipa de bucurie.* EMINESCU, P. L. 25. *Daţi-mi voie să vă mulţumesc pentru ceasurile de fericire.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 20. *Staurul nu are iesle şi e mai mult un ... adăpost pentru oi în nopţi geroase şi în timp de vijelii.* PĂCALĂ, M. R. 447. *Trei luni de ploaie, mă!* CAMIL PETRESCU, T. I, 537. *Douăzeci de ani de muncă silnică.* id. U. N. 13. [Emma] *se găsea într-un moment de descurajare morală.* BRĂESCU, M. B. 12. *Sufletul ei tânăr, necontenit zbuciumat în acele vremuri de restrişte, ar fi vrut mai multă mângâiere.* SADOVEANU, O. I, 13. *Moşierul, după un moment de timiditate, se repezi şi-i sărută ... mâinile.* CĂLINESCU, E. O. I, 176. *După câteva zile de viaţă în Valea Jiului, încercam să mă ridic.* BOGZA, V. J. 17. *Se duseseră zilele de panică, de disperare, de fericire.* DEMETRIUS, A. 102. *Cartofor deprins cu cheltuiala nechibzuită ..., tocă, în primul an de căsnicie, ... banii ... soţiei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 18/3. *Montarea pe aeroport a unor aparate care să permită aterizarea pe timp de ceaţă.* RL 2005, nr. 4 526. *Că, zău, aş fi cumpărat Pe vro zi de secerat!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 445. (Cu nuanţă finală; urmat de un infinitiv, încadrarea este indicată ca un act procesual ce urmează a fi efectuat) *O, cum nu ne-m pocăitu, cum ne-am pierdut vreame de pocăinţe* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 456/30. *În vreamea de rugă mult folos dobândim.* CORESI, EV. 327. *După ceale 7 dzile de lucru a săptămânei ... să prăznuim înnoirea Învierei a Domnului.* VARLAAM, C. 98. *Nu iaste vreame de a o mai uciderea.* PRAV. 107. *În sentenţie trebuie să să pue totudeuna anume lungimea vremii de pedeapsă.* PRAVILA (1788), 14/9. *Zi de sărbare toţi romanii avem astăzi.* SUCIU, S. 3/5. *El caută minuturi de odihnă şi de singurătate ca să se sfătuiască.* MARCOVICI, D. 4/6. *Acum este vreme de a merge şi noi acasă.* DRĂGHICI, R. 18/22. *La vreme de săcere ... să va scurta* [grâul]. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 4/15. *Sufletul sub sân se bate ca la ceasul de sfârşit.* CONACHI, P. 98. *Au trecut vremile-acelea, vremi de fapte strălucite.* ALEXANDRESCU, O. I, 73. *O, eroi! care-n trecutul de măriri vă adumbriseţi.* EMINESCU, O. I, 149. *Ei, stăpâne, iaca chiar azi mi s-au împlinit anii de slujbă.* CREANGĂ, P. 178. *Tot mai am zile de trăit.* id. ib. 219. *Să-şi hotărască mai dinainte locul şi momentul de întâlnire.* CARAGIALE, O. I, 278. *Sunt în clipa de a-mi da obştescul sfârşit.* ISPIRESCU, L. 41. *Era vreme de poveşti!* AGÎRBICEANU, S. 533. *Foame nu mi-e şi după o zi aşa ... agitată, nimic mai bun decât un ceas de chaise-longue.* SEBASTIAN, T. 132. *Fata era virgină. Tânărul Popescu n-avusese vreme de ... prostii.* CĂLINESCU, C. O. 16. *Compresorul pufăia tot timpul, fără o clipă de răgaz.* BOGZA, V. J. 27. *Nu-i timp acum de cântece duioase.* BENIUC, V. 31. *E ora de siestă când Ana dormitează cu telefonul la căpătâi.* VINEA, L. II, 265. *Ceasul de aşteptare trecuse cu facerea valizei.* DEMETRIUS, A. 67. *Nu mai era timp de pierdut.* BARBU, G. 362. *Lasă, mândră, iubitul Ş-apucă chistornicul; Fost-a vreme de iubit Acum la călugărit!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 449. *I-o venit ceasul de căsătorie.* FOLC. TRANSILV. I, 547. ✦ (Precedat de „aşa" sau de „atât", măsoară un grad mare de intensitate sub aspectul vechimii, al frecvenţei, al duratei etc.) *Eu nu te aşteptam, aşa de noapte.* ABEŢEDAR, 52[2]/17. *Pentru ce omul să află atât de adesea în deosebite stări mâhnitoare.* MARCOVICI, D. 7/24. *Simţesc o supusă compătimire pentru soarta ei; atât de tânără şi ... nenorocită.* NEGRUZZI, S. I, 41. *Îndată cunoaşte ... palatul în care trăise ea cu Făt-Frumos aşea de puţin.* CREANGĂ, P. 95. *Niciodată n-au adormit seminariştii aşa de târziu!* CARAGIALE, O. I, 25. *O, m-am cuminţit ... râd aşa de-arare!* COŞBUC, F. 124. *N-a înţeles ce mă cheamă atât de des acolo.* C. PETRESCU, S. 111. *Când suferim înfrângerea, nu ajungem aşa de repede la seninătatea cea mare.* CĂLINESCU, C. O. 153. (În comparaţii de egalitate) *Nu aflai ... păduri aşa de vechi, ca şi pământul.* MAIOR, T. 260/2. *Evii lor pentru ei ar fi tot atât de lungi ca pentru noi ai noştri.* EMINESCU, P. L. 25. *Rămăsese tot aşa de tânăr ca şi când venise.* ISPIRESCU, L. 8. *Avu o stăpânire tot aşa de scurtă.* IORGA, C. I. I, 18. ✧ (În construcţiile *cât de* sau *ce de*, în exclamaţii) [Paingul] *cât de-ngrabă simte mâna ce-i atinge o frânghie!* CONACHI, P. 269. *Ce de ... timp pierdut!* LM. □ *Oh! Cât de mult te-am aşteptat!* ✧ (Evaluează în mod subiectiv un anumit grad de intensitate, de frecvenţă) *A fost o zi îngrozitor de fierbinte.* CARAGIALE, O. I, 288. *Puicuţa clipea din ochi ameţitor de des.* VINEA, L. II, 201. ✦ (În formule de repetiţie, indică încadrarea succesivă sau progresivă în unităţi sau în perioade temporale care se acumulează în timp) *Cel ce cu vedearea şi cu audzul dereptu viia întru ei, dzi de dzi sufletul dereptului cu fărădeleage lucrurele munciia.* COD. VOR.[2] 400. *Cela ce împarte şi dă mişeilor, direptatea lui va trăi întru veaci de veaci.* VARLAAM, C. 370. *Aştepta de zi în zi să meargă la Iaşi.* N. COSTIN, ap. TDRG. *Trup şi suflet vă iertaţi Că ... aveţi să fiţi În veci de veci despărţiţi!* CONACHI, P. 197. *Tu s-o amâi cu zi de zi Şi spune-i câte toate.* COŞBUC, P. I, 77. *Mă târăşte seară de seară prin toate localurile.* CAMIL PETRESCU, T. II, 102. *Veacuri de veacuri aceasta făcu omenirea.* LABIŞ, P. 335. *Ridicarea nivelului ideologic al cadrelor didactice se reflectă şi în munca lor de zi cu zi.* GÎ 1962, nr. 652, 2/1. ✧ (Învechit, indică încadrarea sub aspectul perseverenţei; în construcţia *de zi şi* (sau *de*) *noapte*) *Să va-nvăţa de dzî de noapte, să-i deprindză poruncile toate.* DOSOFTEI, PS. 12/1. *Îmbla de zi şi noapte după domnie* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 197/25. *Sta di zi, di noapte asupra lui numai să margă în Ţara Muntenească.* NECULCE, L. 327. ✦ (Urmat de „la", delimitează prin măsurare scurgerea unei perioade prin raportare la o limită de referinţă) *Să se mute până a cincisprezecea zi de la zioa statuţiei ... plătind alte datorii mai nainte.* ŞINCAI, HR. I, 347/15. *Dinţii cei dintâiu răsar mai cu seamă în a cincea lună de la*

naştere. CARCALECHI, C. 63/1. *Un an şi giumătate s-au încheiat de la publicaţia Gazetei în limba patriei.* AR (1830), 435/3. *Trecură trei ani la mijloc de la despărţirea acestor doi fraţi.* GORJAN, H. I, 2/17. *Abia trecură patru luni de la însurarea lui Ipolit ... Şi el se bolnăvi.* NEGRUZZI, S. I, 54. *Dacă ele* [instrumentele] *nu se folosesc ... 2 ore de la sterilizare, este bine să nu mai fie folosite.* BELEA, P. A. 17. ✧ (Învechit, urmat de „la", datarea se face prin raportare la un termen-limită de referinţă, considerat începutul lumii sau al unei noi ere) *Se-au început această carte a se tipări după întruparea Fiului şi Cuvântul lu Dumnezeu, la o mie 580, iar de la facere 7088 în luna lu dechemvrie.* CORESI, EV. 1. *Au oştit asupra Ghinovezilor pre la leatul 1125 de la H[risto]s.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/3. *Tipărită în Sfânta Mitropolie ... la anul de la zidirea lumii 7219.* ANTIM, O. 383. *Scris-am eu popa ... în anii de la H[risto]s 1733* (a. 1733). IORGA, S. D. XIII, 50. *Dată în cetatea noastră Viiena în zeace zile a lui februarie, în anul de la H[risto]s o mie şeapte sute optzeci şi şase.* AŞEZ. 8/17. ✦ (Urmat de „peste", indică încadrarea în tot cursul unei perioade sau al unei circumstanţe temporale) *Învăţătură ... a sfântului post, ... de prespre tot anul şi vreamea iaste tocmită.* CORESI, EV. 55. *Lăţimea ... să să măsoare şi să să scrie la a doa parte a lucrărilor de peste zi.* AŞEZ. 83/17. *Întinăciunea cea de preste iarnă* [a fagurilor mucezi]. MOLNAR, E. S. 102/10. *Adunarea celor 12 luni de preste an.* CALENDARIU (1814), 5/2. *Din cursul soarelui ... închipue totdeauna ceasurile de preste zi.* DRĂGHICI, R. 150/20. *Să corecteze lucrarea de peste an a comisiunii.* ODOBESCU, S. II, 388. *Zări pe bătrânul de peste noapte cu barbişon şi broboadă care broda mereu.* CĂLINESCU, E. O. I, 34. *Soarele de peste zi.* BARBU, Ş. N. II, 231.

4. a) (Exprimă încadrarea unei acţiuni prin raportare retrospectivă la un moment prestabilit) *Iară când fu de toamnă, întru acel an a domniei lui ... făcu nuntă.* NECULCE, L. 120. *Când a fost de sărutat Ea m-a pus la frământat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 105. ♦ (Învechit şi popular, urmat de „către (în)", exprimă încadrarea unei acţiuni prin orientare d i n s p r e un reper temporal) *În multe rânduri s-au dus la groapă ... şi mai de către dzuă şi în răsărita soarelui, până li s-au arătat şi Domnul Hristos.* VARLAAM, C. 105. *Veni muiarea de către demineaţă.* BIBLIA (1688), 189/2. *Cu 3 ceasuri de către ziuă ... au fost cutremur.* N. COSTIN, LET. II, 23/37. *Zicea oamenii că au înserat de către noapte.* id. ib. 49/28. [Pe trântori] *îi ... omoară albinele de către toamnă.* ECONOMIA 175/7. *De către seară se arată despre o parte o gură luminoasă.* CALENDARIU (1814), 81/20. *Să aştepte până în primăvara următoare, căci atunci, când îi ruga ea mai cu stăruinţă, era de către toamnă.* MARIAN, T. 217. *Ear când fu de către seară Într-un lagher ne-aşezară.* RETEGANUL, TR. 70. *De către dimineaţă însă, în revărsatul zorilor, aţipi.* CĂTANĂ, P. B. III, 86. *Şi iar au mers ... când a patra zi, colo de către-n seară.* MERA, L. B. 39.

b) (Exprimă încadrarea unei acţiuni prin proiectare î n s p r e un reper temporal; cu valoare de determinare sau de calificare temporală) *Făcătorii bire preimi-vor viaţă de veaci.* PSALT. 336. *În zioa de apoi, mare praznic, stătu Isus şi strigă grăind.* CORESI, EV. 188. *Să ne izbăvească din moartea de veaci.* VARLAAM, C. 71. *Stăpânul acelui pământ de pururea să fie biruitoriu asupra aceii case cu toate namestiile ei.* PRAV. 26. *Armenii ... au acea dreptate, a cumpăra moşii la ţară de vecie?* (a. 1782). URICARIUL, XI, 263. *Sfântul Duh, cel ce au strălucit în vremile ciale de apoi, pre pământ ca un soare mare.* MINEIUL (1778), 198[r1]/13. *Pâinea noastră cea de pururea dă-ne noao astădzi.* ABEŢEDAR, 22[2]/4. *Ca să se pomenească de veci astă întâmplare.* CONACHI, P. 88. *Dormire-aţi somnul cel de veci.* CREANGĂ, P. 251. *Locul cu bordeiul ţi l-am dat doar de veci.* N. REV. R. I, nr. 1, 66. *Să fi dormit de veci.* SBIERA, P. 123. ✦ (Indică prilejul sau ocazia pentru care sunt prevăzute sau cărora le sunt destinate încadrarea unei acţiuni, manifestarea unei stări, a unui fapt etc.) *Glas de zioa Domnului.* CORESI, EV. 36. *Au binevoit a se împărtăşi de cină.* AR (1829), 18[1]/7. *Chiemat de cină la o moşie.* I. VĂCĂRESCUL, P. 329/11. *Şi acuma ... am să-ţi aduc ceva din casă ... Un dar de ziua ta ... Aşa-i?* EMINESCU, P. L. 71. *Îţi trimit de Anul Nou câteva rânduri.* CARAGIALE, O. VII, 459. *De Bobotează, vodă iese la gârlă, cu tot alaiul.* IORGA, C. I. I, 160. *Aşa! M-aşteptaţi, vin şi eu cu voi, ... Să-ncepem alaiul, vrăjmaşul alai, De praznicul sfintei Dumineci.* GOGA, POEZII, 30. *Se duc să vază pomul de Crăciun.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 26. *Căutam un cuvânt duios de plecare.* C. PETRESCU, S. 238. *Gudin m-a întrebat dacă rămâi dă prânz!* KLOPŞTOCK, F. 236. *Cădelniţele de zile mari ... au fost aduse.* ARGHEZI, B. 26. *Le dădea de cină nişte roşii, nişte ardei.* BENIUC, M. C. I, 197. *Mielul se găteşte de Paşti.* VINEA, L. II, 305. *Când se auzea clopotul de prânz, ... oaspeţii pensiunii începeau să iasă.* DEMETRIUS, A. 29. *Să fie de sărbători La fete şi la ficiori.* MÂNDRESCU, L. P. 263. ✧ (Destinaţia priveşte sezonul, anotimpul, perioada etc. pentru care sunt caracteristice, specifice sau prielnice un anumit sortiment, o anumită varietate, un anumit produs etc.; cu valoare de calificare) *Câtu grăunţu seaceră el dentru sămănătura cea de iarnă şi cea de vară într-un an ... roditoriu?* AŞEZ. 19/18. *Şi aciasta să să ştie, că în anu 18[0]6, în luna lui fevruarie, au sămănat omini săcări de toamnă, neputând toamna sămăna* (a. 1806). IORGA, S. D. XIII, 141. *Ca şi frunzele de toamnă, toate stele- le-au pierit.* EMINESCU, O. I, 133. *Sub alba haină de noapte ... se trădau boureii sânilor.* id. P. L. 49. *Ştiu unde sunt! – Unde? – În jacheta mea a cenuşie de vară.* CARAGIALE, O. I, 150. *Flori de mai.* COŞBUC, P. 146. *Să-i arate o mostră de stofă de vară.* CĂLINESCU, E. O. II, 135. *Pe un fotoliu, ... ciorapii ... chiloţii şi cămaşa de zi a Tzulufei.* VINEA, L. I, 67. *Lepădau trenţele groase de iarnă.* BARBU, G. 368. *Harnică, nevasta mea, Harnică, dracu s-o ia! C-avem cânepă de vară Ş-o mâncă focul pe-afară, Eară cânepa de toamnă În şopron stă ca o doamnă!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 457. ✧ (Indică perioada de timp când este semnalată apariţia sau existenţa unui fenomen natural, a unui astru; cu valoare de calificare) *Hesper, steaoa ceaia căriia zicem noi Luceafărul cel de noapte.* M. COSTIN, O. 245. *L-au opritu-l o videnie foarte straşnică de noapte.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 115[v]/35. *A ta faţă, cu lacrimi – ca trandafirul în roua de dimineaţă, ... au zâmbit.* CONACHI, P. 100. *Iar pe ceriuri se înalţă curcubeele de noapte.* EMINESCU, O. I, 142. *Cerul de înserare era deasupră-i albastru.* id. P. L. 37. *Tu vânt de seară-n calea ta Nu l-ai văzut venind cumva?* COŞBUC, P. I, 283. *Dar unde sunt zăpezile de an?* BLAGA, L. U. 51. *Odată cu seceta de vară Viroaga seca.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *În iarba fierbinte mişuna vântul de vară.* BARBU, G. 7. *Pe blânde nopţi cu stele, pe soarele de-amiază.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 1. □ *Pasăre de noapte.* ✦ (Indică perioada, momentul, tura etc. pentru care sunt programate, proiectate sau rezervate desfăşurarea, valabilitatea, apariţia, funcţionarea etc. a ceva; cu valoare de calificare) *Ascultaţi, fraţi dragi, den învăţătura aceştii Evanghelii de astăzi!* CORESI, EV. 65. *În prevegherile meale de noapte mă gândesc.* PSALT. (1651), 112[v]/13. *Sfârşi sv[â]ntul pravila de noaptea* (a. 1691). GCR I, 288/18. *Aşa albinele care, pentru vreamea ernii era amorţite, încep a se deştepta ca dintr-un somn prin putearea căldurii soarelui şi doresc să se scoată în aşăzământul cel de primăvara.* MOLNAR, E. S. 101/6. *Paznicii de noapte trec, cu capetele înfundate în mantale albe.* EMINESCU, P. L. 39. *Mare bine mi-ar face un taifas de seară târzie, după atâtea necazuri.* CARAGIALE, O. VII, 145. *Ziarele noastre politice ... în mijlocul furtunoaselor lupte de zi ... au găsit mai toate loc ... poesiei sau altor scrieri literare.* MACEDONSKI, O. IV, 6. *Ce-i asta? – Un ziar de seară.* CAMIL PETRESCU, T. III, 164. *Boierul ... îşi murmura, în iatacul lui, rugăciunile de sară.* SADOVEANU, O. I, 10. *A mea e vina că te-ai logodit cu lăutari într-un local de noapte.* VINEA, L. II, 53. *Întârziară cu sania prin alei pustii, în faţa uşilor închise ale pensiunilor de vară.* DEMETRIUS, A. 52. *Sporturile de iarnă.* RL 2005, nr. 4 542. *Dă-mi-l pe uşă afară* [colacul] *C-aşia-i legea d-astă seară.* TEODORESCU, P. P. 156. *Fraţilor, mă duc eu dă*

noapte să păzesc [mărul]. RĂDULESCU-CODIN, Î. 321. *Mâncarea de dimineață.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 7. □ *Raidurile de zi. Ceaiul de după-amiază. Masa de prânz. Medicamentele de dimineață. Trenul de dimineață.* ✧ (Semnalează un anumit moment din derularea unui program, a unui orar etc.) *Seara, sună de mâncare, dar el nu se coborî la masă, că nu-i era foame.* VLAHUȚĂ, O. A. 106. *Se aprindea lampa la toacă și se stingea când fluera la Mandrea, „dă opt".* KLOPȘTOCK, F. 78. *Când cântau cocoșii de miezul nopții, era semn că Moșu avea să-și împlinească ... somnul dintâi.* VLASIU, A. P. 304. (Prevestirea unui anumit tip de perioadă temporală se face pe baza unui indiciu specific acesteia) *În curtea mea și-au întins pânzele păianjeni ... (semn de toamnă lungă).* CĂLINESCU, C. O. 19. ✦ (Indică proiectarea unei anumite atitudini, a unei anumite constatări, a unei stări sufletești etc. prin raportare la o perioadă temporală) *În sufletul lui crud rămase dragostea de noapte, de focuri roșii pâlpâind și fumegând prin întunecime.* SADOVEANU, O. I, 30. *E vai de zilele sale.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 506. ✦ (Urmat de „a", în legătură cu construcții care indică o anumită modalitate statornică de încadrare a unei acțiuni) *Numai aceia pohteași numai întru aceia a petreace de-a pururea să nevoea.* ANTIM, P. 12. *Poroncim ... ca toate aceste să fie întru statornicie de-a pururea în veci* (a. 1785). URICARIUL, IV, 31/20. *Unele dame poartă de-a pururea asemine colanuri, pentru ca să aibă o talie delicată.* ALBINEȚ, M. 159/6. *Pustiul și urâtul de-a pururi mă cuprind.* EMINESCU, O. IV, 432. *M-ai privit întotdeauna ca pe-o piedică din cale, Pentru ce-mi ascunzi de-a pururi taina gândurilor tale?* COȘBUC, P. I, 120. *Să uit de-a pururi vremea ce ne depărta.* CERNA, P. 53. *Izbânda strigătului meu ... De-a pururi tot mai sus se sue.* AL. PHILIPPIDE, A. 116. *Ceea ce se cheamă obișnuit moarte e pentru el* [Gorki] *viață de-a pururi.* SADOVEANU, E. 262. ✦ (Învechit, rar, urmat de „de", în legătură cu construcții care indică încadrarea nelimitată) *Și n-au cum se priceștui cândva de de pururea păcatele lui.* PRAV. GOV. 28[v]/13.

5. a) (În legătură cu construcții care exprimă încadrarea recentă într-un plan d i n imediata vecinătate a unui reper temporal) *Botezat de curund.* MARDARIE, L. 189/4. *Și când s-au suit într-acesta scaun ... de proaspăt să potolisă goana.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 232[r]/15. *Rădăcinile ceale de curând din pământ dezvălite ... se uscă.* ÎNV. POM. 133/10. *De-abie ne-am suit în barcă și am văzut ce deosebire.* DACIA LIT. 102/4. *De îndată ... s-au apropiat.* CONACHI, P. 87. *De abia apucasem a adormi, și un vis fantastic veni.* NEGRUZZI, S. I, 60. *Pomenirea de curând încetatului din viață Preasfînt[itului] părintelui ... Veniamin mitropolitului Moldaviei.* BĂLĂȘESCU, GR. XII/28. *Societatea română, pe la 1820, începu a se trezi din letargia ei, ... de-abia atunci.* MAIORESCU, CRITICE, 77. *Răspunsul ... nu veni de îndată.* ODOBESCU, S. II, 80. *Șire de grâu de curând secerat.* MACEDONSKI, O. III, 14. *E de-abia unu.* REBREANU, P. S. 282. *Ne-am împrietenit însă de îndată.* C. PETRESCU, S. 15. *Personalul se întorcea la un program ... de-abia isprăvit.* ARGHEZI, S. XI, 73. *Și e mititel, De curând născut.* TEODORESCU, P. P. 50. ✦ (Învechit, rar, urmat de „a", indică încadrarea în proximitatea unei perioade temporale) *Acește săntu ceia ce nu se-u sculat sfânta duminecă di-a dimineță* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 328/27. ✦ (Urmat de „cu", indică simultaneitatea cu momentul de început al unei perioade sau al unei circumstanțe temporale) *De cu noapte, au plecat fuga Ghica-Vodă den București.* M. COSTIN, LET. I, 349/3. *Se scumpise ... și vinul, că rămăsese viile de cu toamnă neîngropate, neputând oamenii să le lucreze.* NECULCE, LET. II, 456/32. *Iară către vredniciia slujirii și a împărtășirii cu Sfintele Taine,* [preotul] *împiedecă multa mâncare și băutură de cu sară.* IACOV, SYN. 4[r]/20. *Cărăuș să fie el datoriu a-i găsă ș[i] a-i tocmi, di cu iarnă* (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 235. *Pomișorii de cu bună vreame să se înveațe cu fierbințeala soarelui și cu vânturile ceale tari.* ÎNV. POM. 60/14. *Furnica-și strânge hrana de cu vară pentru iarnă.* PANN, ap. DDRF. *Pentru drumul* [ce va fi mâine] *De cu azi te pregătește!* EMINESCU, O. I, 102. *La biserică ne duceau apoi pe copii de cu dimineața* [pentru spovedit]. MACEDONSKI, O. III, 32. *De cu sară mititelul încetase să mai țipe.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 25. *Era bolnavă de cu dimineață.* MILLE, V. P. 120. *Noi ne scoatem din capete fiindcă afipim de cu vreme.* CHIRIȚESCU, GR. 135. *Și tot rostul gospodăriei, pentru ziua întreagă, îl regula cuconu Ioniță, de cu revărsatul zorilor.* HOGAȘ, DR. II, 88. *De cu noapte i-a dat schimburi albe.* C. PETRESCU, S. 44. *Un pomelnic, pe care-l dictase de cu seară moșu Vasile.* MOROIANU, S. 79. *Dumnealui simțise ceva de cu dimineață prin firul telefonului.* STANCU, D. 126. *Înălțatul ... 'mpărat De cu noaptea s-a sculat Și divan și-a adunat.* TEODORESCU, P. P. 605. *I se da de știre de cu bună vreme.* SBIERA, P. 195. (Urmat de „cu" și în corelație cu „până", raportează momentul final al unei încadrări la cel inițial, pentru evidențierea extinderii temporale) *Doarme fără a se trezi De cu zori și până-n seară, De cu seară până-n zori.* ALECSANDRI, P. III, 396. *Măi, ciobane, măi, Și te culci pe pat ... De cu seară până-n zori.* TEODORESCU, P. P. 111.

b) (În legătură cu construcții care exprimă încadrarea incipientă într-un plan î n imediata vecinătate a unui reper temporal) *Abia de ieri a ieșit soarele.* CAMIL PETRESCU, T. I, 37. ✧ (Indică iminența producerii unui fenomen natural) *Și tot ce mai avea acum era o blană, Păstrată prin prilej că Timpul sta de iarnă.* DONICI, F. II, 38/7. ✧ (Indică întrezărirea începutului de zi sau, mai rar, de noapte) *Începus-a să lumina de dzio.* NECULCE, L. 338. *Când se revărsea de zori, pornise pă drum.* GORJAN, H. I, 3/31. *Cum miji de zioă norodul se grămădi în biserică.* NEGRUZZI, S. I, 226. *A se crăpa de zio.* BARONZI, L. 42. *Căzu jos și dormi până ce mijea de ziuă.* EMINESCU, P. L. 17. *Se luminase de răsărit ... așa că, suind la deal ... a zărit un pâlc.* CARAGIALE, O. II, 232. *Când se crăpă de ziuă, se sculă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 125. *Se zărea de lună.* COȘBUC, F. 107. *Pleca din casă cum se lumina de ziuă.* BRĂESCU, O. A. I, 184. *Când se făcu de ziuă ... culese pe un tăier struguri.* RETEGANUL, P. II, 54. ✧ (Învechit și popular, indică încadrarea intermitentă a unei acțiuni iminente; în construcția *(de) când de* (sau *în*) *când*) *Când de când așteptau prilej ... să lovească în țară.* M. COSTIN, ap. TDRG. *Când de când era să ajungă pe Hasan-Pașa* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 231/11. *Stă tot gata, de când, de când să se răstoarne la pământ.* CALENDARIU (1814), 162/7. *Vom agiunge și noi de când în când a naște câte un clăsicișor.* RUSSO, S. 83. *Când de când să zboare-n lume.* HODOȘ, C. 58.

6. a) (Exprimă prognozarea unei evoluții ulterioare, prin intermediul unui stadiu incipient din existența unei persoane, din desfășurarea unei circumstanțe temporale etc.) *De mitiutel arătă cum va hi și deaca va creaște mare.* VARLAAM, C. 386. *Zioa bună de dimineață se cunoaște.* BARONZI, L. 53. ✦ (Indică agentul sau factorul temporal prin care ori din cauza căruia sunt provocate o acțiune, o stare, un fapt, un efect vizual etc.; cu valoare de complinire) *Fruntea-mi de vreme toat-a albit.* HELIADE, O. I, 78. *Înaintea patului – o masă murdară, al cărei lemn grunzuros de vechime era tăiat cu litere latine.* EMINESCU, P. L. 29. *Se diafaniză și se prefăcu într-un cer rumenit de apunerea soarelui.* id. ib. 37. *Senin îi e obrazul de vreme îmbrăzdat.* MILLE, V. P. 74. *Moara cea veche s-a măcinat de vreme.* C. PETRESCU, S. 24. *Inginerii stăteau ... îngrijorați de vreme.* CONSTANTINESCU, S. II, 9. *Îl găsise pe Giuseppe într-un halat ... pe alocuri tăiat de vechime.* VINEA, L II, 239. ✦ (Justificarea unei acțiuni, a unei stări, a unui fapt etc. privește circumstanța temporală care le determină, le provoacă, le generează etc.) *Mi-i sufletul în groază și-n grea turbureală De dzua cea de seamă și de sârguială.* DOSOFTEI, PS. 23/2. *Rămăsese viile ... neîngropate, neputând oamenii să le lucreze ... de earnă.* NECULCE, LET. II, 456/33. *De bătrân se cocoșa.* PANN, P. V. III, 11/7. *Se scutură salcâmii de toamnă.* EMINESCU, O. I, 129. *Păcătuit-a omul în vremuri fericite, Când n-avea a se teme de zile amărâte.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 3. *Bătrâna Manda toarce lână ... abia mai vede, de bătrână.*

ARGHEZI, S. P. 100. *Mor fetele de bătrâne.* ŞEZ. V, 15. ✦ (Indică elementele temporale din care sunt constituite sau formate o colectivitate, un grup, un şir etc.) *Ploi ce în torente de veacuri s-au vărsat, Sângele după pietre încă nu l-au spălat.* ALEXANDRESCU, O. I, 68. *Ai fi trăit în veci ... Şi rânduri de vieţi.* EMINESCU, O. I, 191. [Farmecul] *nu ţinu o zi nici două, ci un şir întreg de zile.* MACEDONSKI, O. III, 17. *După un mare număr de ani, mă aflam din nou pe aceste plăji.* BOGZA, V. J. 7. ✦ (Urmat de „la", indică circumstanţa temporală care delimitează provocarea unei anumite stări de fapt) *Totul mi se trage de la o zi de curs.* CAMIL PETRESCU, T. III, 222. (Urmat de „la" şi în corelaţie cu „la", în formule de repetiţie, indică variaţia unei stări, a unei situaţii etc. în funcţie de alternarea unor perioade de timp similare) *Adrian îşi schimba chipul şi sufletul de la clipă la clipă.* ARDELEANU, U. D. 216. *Vicisitudinile acestei idei umaniste variază de la epocă la epocă.* RALEA, S. T. III, 26.

b) (În legătură cu construcţii care exprimă recurgerea la o anumită modalitate de caracterizare sub aspect temporal – ritm, frecvenţă, rapiditate etc. – a unei acţiuni, a unei stări, a unui fapt etc.) *E ei aştepta elu că se va apriinde şi va cădea de năprasnă mortu.* COD. VOR.[2] 325. *De pripă ... mântuii pe voi.* CORESI, EV. 267. *Păcatul ce-i ertase iarăşi de iznoavă să întoarsă.* VARLAAM, C. 216. *Nimica alt nu chibzuim să fie acmu mai de pripă svintei besearici ..., numai îngruparea preoţească* (a. 1650). BV I, 176. *La al patrulea an de nou au giurat amândoi domnii craiului Vladislav.* ŞINCAI, HR. II, 3/34. *La începutul învăţăturii, după ce se roagă şcolarii de loc să se cetească catalogul, însemnând pre cei ce lipsesc.* INSTRUCŢIE, 5/7. *M-am îndemnat cu această scurtă învăţătură de nou a mă sârgui spre a face plăcere neamului mieu.* FRĂŢILĂ, S. Î. 4/4. *Patru cărţi analytica – de regulă împărţite în analytica priora şi posteriora.* MAIORESCU, L. 7. *Se pregătea de zor să-şi treacă examenul.* VLAHUŢĂ, N. 6. [Copilul] *îl pune pe un moment jos, de regulă sub masă.* MARIAN, NA. 53. *Irimie lucra de zor.* AGÎRBICEANU, S. 8. *De obicei e distrată.* IBRĂILEANU, A. 41. *Să telegrafiaţi de urgenţă care este propunerea lui.* TITULESCU, D. 442. *Citiţi de zor, până mai este vreme!* GALACTION, A. 397. *Ai să te măriţi ... Ilie de-abia aşteaptă.* SADOVEANU, O. I, 41. *Să-şi supravegheze gesturile ei aşa... nepăsătoare de obicei.* CĂLINESCU, E. O. I, 139. *Doi cojocari ... din comuna Vidra lucrează şi ei de zor pentru a oferi în dar cojoace specifice portului din comuna lor.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Dar de regulă ele* [tratamentele] *sunt în strânsă legătură.* BELEA, P. A. 12. *Stătea ... în locul unde stătea, de obicei, tatăl său.* PREDA, M. 440. *Pun talpă dă nou.* ALR SN IV h 1 192/316. ✧ (Învechit, indică nerespectarea unui termen; în construcţia *a rămâne de zi*) *Dup[ă] aceaia ş-au mai pus zi ... şi tot au rămas Iovan de zi* (a. 1644). IORGA, S. D. X, 176. ✦ (În legătură cu construcţii care indică elementul particularizat de natură temporală prin care se realizează o acţiune sau care reprezintă conţinutul până la refuz; prin analogie cu spaţiul propriu-zis; cu valoare de complinire) *Căzui la pământ acoperit de noapte.* MILLE, V. P. 217. *Viitorul nostru e plin doar de trecut.* VOICULESCU, POEZII, II, 291. *Bătrânul împărat era ... încărcat de ani, încât ... vedea, aşa, ca prin sită.* RETEGANUL, P. II, 26.

7. a) (Urmat de un determinant distributiv, exprimă încadrarea sub aspect iterativ, precizând d e c â t e o r i se repetă o acţiune; cu repetarea lui „de", în legătură cu numeralele în a căror structură intră această prepoziţie) *Spre toate gloatele, de multe ori muncindu ei, nevoiia-i se hulească.* COD. VOR.[2] 304. *Şi de multe ori el şi în focu-l aruncă şi în apă, să piarză.* CORESI, EV. 76. *Şi aducându-ş aminte de adeaseori ce-l fusease Sv[â]ntul Ioan dojenit.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 120[v]/12. *De puţine ori biruiţi ... să întorcea.* C. CANTACUZINO, CM I, 12. *Me-au scos sânge de doao ori.* ABEŢEDAR, 44[2]/14. *A unora istorie e mai vederoasă, ... şi mai de adeseori în cumpăna adevărului măsurată.* BOJINCĂ, R. 4/11. *De sute de ori ... printr-a gurilor lipire, Ţ-am adeverit amoriul.* CONACHI, P. 99. *De trei ori grăiaşte.* BĂRAC, A. E. 35[v]/10. *Să-i lungească pă spinare un tufan ... măsurând-o cu acesta de vro şaptezeci de ori.* GORJAN, H. I, 20/35. *Pământul ..., semănat o dată sau de două ori cu porumb sau cu cartofi, este foarte bun pentru semănătura seminţei de dud.* POENARU, Î. 15/18. *Ulciorul nu merge de multe ori la apă.* NEGRUZZI, S. I, 251. *Cezara ... şi-l săruta cu ochii pe jumătate închişi de nenumărate ori.* EMINESCU, P. L. 94. *Calul se şi scutură de trei ori.* CREANGĂ, P. 195. *Voind să aibă copii, a făcut de mai multe ori tot ce trebuia să facă pentru aceasta.* ISPIRESCU, L. 1. *Bate orologiul de douăsprezece ori.* MACEDONSKI, O. I, 23. *De trei ori cu pumnul bate Repede-n arama porţii.* COŞBUC, P. II, 70. *Îl mai văzuse el de câteva ori ... jucându-se cu alţi copii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 24. *Nici n-a mai venit la mine decât de puţine ori.* CAMIL PETRESCU, P. 27. *Creionul ... trecea de câteva ori pe buze.* ARGHEZI, S. XVII, 26. *Sucură o dată, de două ori, de trei ori, şi ... abia putură deschide uşa aceea.* RETEGANUL, P. II, 5. *E c-un lănţuş ... De cinci ori l-a cântărit.* PĂSCULESCU, L. P. 244. (În construcţii exclamative) *Ah! de câte ori voit-am Ca să spânzur lira-n cui.* EMINESCU, O. I, 105. *Sufletul îmi creşte Când te revăd, câmpie verde! ... În sfânta ta singurătate De câte ori n-am rătăcit.* IOSIF, V. 30. *De câte ori pe înserat În târgul mic te-am aşteptat!* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 15. ✧ (Precedat de „câte", cu nuanţă distributivă, indică periodicitatea repetării aceluiaşi fapt în fiecare dintre unităţile temporale care se succed) *În toate dzile câte de şeapte ori ... mă rugaiu Ţie.* VARLAAM, C. 222. *Tătarii din Bugeag ... câte de trei, patru ori pe an mergea în Ţara Leşească.* NECULCE, L. 106. *Scoţi fagurul ... în toată săptămâna de doa[u]o ori.* MOLNAR, E. S. 109/9. *Obiceaiu ... era mai-nainte în bisearică ca în fieştecare eparhie sau ţeară de doao ori în an să se adune toţi episcopii.* MAIOR, I. B. 224/28. *La aceste poşte în ceasuri hotărâte, de trei ori pă zi, să dau scrisori.* GOLESCU, Î. 31. *Şcolarii nu vor putea să meargă la părinţii lor decât numai de două ori pe lună şi duminicile.* CR (1832), 239[2]/29. *Aş fi fost mulţumit să moriu eu de mii de ori într-un minut decât ea o dată.* GORJAN, H. I, 119/35. *Mă bărbieresc de trei ori pe săptămână.* NEGRUZZI, S. I, 199. *Mai ajunsesem de două ori poate în viaţa mea, până la acest prag.* CAMIL PETRESCU, U. N. 16. *S-adaugă ajutorinţa care se percepea de două ori pe an pentru acoperirea deficitelor.* OŢETEA, T. V. 54. *S-o aduci la frăţiori Pe iarnă de nouă ori, Că-s mai multe sărbători.* ALECSANDRI, P. P. 154. *Să nu ne mai întâlnim, Numai sâmbăta o dată, Duminecă ziua toată, Alte zile-arareori, Într-una de nouă ori!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 62. (Cu nuanţă de aproximare) *Am fost şi eu logodită de vreo două, trei ori.* CAMIL PETRESCU, T. I, 501. ✦ (În operaţii aritmetice, leagă deînmulţitul de înmulţitor) *Cât face de opt ori nouă?* ARITM. (1806), 102/9. *De opt ori tot câte nouă Facu-mi şaptezeci şi două!* TEODORESCU, P. P. 624. ✦ (Indică încadrarea sub aspect distributiv a aceluiaşi fapt în unităţi temporale care se repetă) *Precum ... vor fi auzit, Nemaicercând cu amăruntul adevărul, ei au semnat aşa, precum mai de toate orile să întâmplă la ceştea scriitori.* C. CANTACUZINO, CM I, 11. *S-au orânduit prin art. 65 a capului finanţelor o sumă de fieşicare an.* REG. ORG. 118/22. *Mintea mea ... mă făcu să le adresez* [minerilor], *de fiecare dată, un mesagiu.* BOGZA, V. J. 13. ✧ (Învechit, indică repartizarea succesivă a unei plăţi în funcţie de o unitate temporală luată drept unitate de măsură; cu repetarea lui „de" în legătură cu numeralele în a căror structură intră această prepoziţie) *Le-au dat leafă câte 4 lei de lună.* NECULCE, L. 99. *Să-i dea de an câte 50 000 de galbeni* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 280/22. *Să li se dea câte şase bani de zi* [pentru mâncare]. ANTIM, O. 330. *Pentru vreo datorie să iaie osteneala lor câte douăzeci parale de tot ceasul.* PONTURI, 10/17.

b) (Urmat de un numeral, exprimă încadrarea sub aspectul ordinii numerice într-o succesiune, precizând a c â t a o a r ă se repetă o acţiune) *Cela ce va fura furtuşag mare, de oara dentâi să-l spândzure.* PRAV. 34. *Iară sila, ce i-au făcut de-ntâia*

dată, biruiaşte. ib. 201. *Pohărnit nărocul lui Decheval, iarăşi deade biruinţa romanilor şi de-a triia oară.* CANTEMIR, HR. 83. *Iar dalibaşii şi cu bumbaşirul ... şi-au luat leafa lor ... dăruindu-i domnul cu postaji şi cu alte daruri ... triimeţând de al doile şi paşei peşchiş* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 224/32. *De a doa oară să măsoare cu lănţugul.* AŞEZ. 75/22. *Pescarul ... îl băgasă de al doilea în vasul cel pecetluit.* GORJAN, H. I, 84/23. *Ercule căta acum să se însoare de a doua oară.* ISPIRESCU, U. 68. □ *De prima oară a reuşit.* ✧ (În legătură cu numeralele de la „al doilea" sau „a doua" în sus, indică ordinea într-o succesiune de unităţi temporale sau de evenimente de acelaşi fel) *Însă în masa trupească să şi bucate multe în multe chipure sânt, ce den ceale dentâi şi de al doilea rând ei se satură.* CORESI, EV. 263. *Stete o zi, stete două ... Când fu în ziua d-a treia, Verdeş-Împărat chemă slujitorii.* ISPIRESCU, L. 44. *Sfârşitul celui de al doilea război mondial.* BOGZA, V. J. 5. ✧ (Învechit, rar, în legătură cu construcţia *de rând,* indică încadrarea succesivă a unei acţiuni) *Pentru doftorii ... Să-i dai calului tri zile de rând.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 50/21. ✦ (Urmat de „a", în legătură cu construcţii care indică o anumită modalitate de încadrare neîntreruptă în perioade similare care se succed) *Multe nopţi de-a rândul, le vedea mereu prin somn înşiruindu-se pe dinaintea ochilor ei.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 17. *Patru luni d-a rândul ... s-au războit românii din îmbele ţări.* BĂLCESCU, M. V. 76. *Dar ce mai era în cutie? Păpuşile ce i le dăduse ... în doi ani de-a rândul.* EMINESCU, P. L. 94. *Şapte zile de-a rândul a ouat câte un ou.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 225. *Plesniturile ... au răsunat ... secole de-a rândul.* RALEA, O. 13. *Bădiţa ... mă-ntreabă: Fostu-i-am vreodată dragă? Eu răspund dintr-un cuvânt ... Că i-am fost trei ani de-a rând.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 44. ✧ (Învechit, rar, urmat de „a", în legătură cu construcţii care indică o anumită modalitate de reluare a unei acţiuni) *Când se văzu în picioare şi dete iar cu ochii* [peste noi], *se zbârli din nou, gata să reia de-a capul prietenoasa-i întâmpinare.* M. I. CARAGIALE, C. 26. ✦ (Învechit, urmat de „de", califică o anumită vârstă) *Învaţă păgânul să ucigă coconii nu numai întru Vithleem, ce şi în toate hotarâle lui, de de-al doile an şi mai jos* (sec. XVII). HEM 658. ✦ (Urmat de „pe", indică încadrarea pe ultimul loc într-o suită, într-o succesiune de fapte, de evenimente, de faze de acelaşi fel, desfăşurate în timp; în construcţia *de pe urmă*) *Împingând cei de pre urmă pre cei dinainte.* M. COSTIN, O. 163. *Dachii îl stăpâniia cu craii lor până la Decheval, cel mai de pre urmă craiul lor.* C. CANTACUZINO, CM I, 37. *După întinderea lănţugului cea de pe urmă ar mai rămânea încă ... o holdă.* AŞEZ. 76/6. *Robinson venisă în cel de pre urmă punct ... a-ş pierde şi el toate nădejdile.* DRĂGHICI, R. 210/14. *Aceste de pe urmă sânt părţile cele mai necesarii.* BĂLĂŞESCU, GR. IV/1. *Să împlinească voinţa cea mai de pe urmă a moşului vostru.* CREANGĂ, P. 184. *Cât despre vorba muierească cea de pe urmă, ca şi cea dintâi, tot fără noimă şi fără înţeles rămâne.* DELAVRANCEA, S. 87. *Să nu pomenim ... Acest de pe urmă eveniment.* MILLE, V. P. 221. ✧ (Urmat de „pe", încadrarea ultimă priveşte unităţi, perioade sau circumstanţe temporale) *Aici dară au rămas ... şi până în vremile de pre urmă s-au tras.* C. CANTACUZINO, CM I, 29. *Însă-n ceasul du pe urmă daţi-mi voi pe fiii mei, Să mor într-ale lor braţe, să-mi închiză ochii ei.* HELIADE, O. I, 447. *Aş vrea ca să mai petrec cu tine şi în noaptea cea mai de pre urmă a vieţii mele.* GORJAN, H. I, 22/30. *Zioa mea cea de pre urmă! Când viaţa mi se curmă.* BĂRAC, A. 67/7. *Simt aproape clipa de pe urmă.* GOGA, POEZII, 240. *Sara bună, mândră bună, Asta-i sara de pe urmă.* FOLC. TRANSILV. II, 449.

8. a) (În legătură cu construcţii care indică încadrarea retrospectivă într-unul dintre planurile de raportare temporală d i n s p r e un reper, exprimat sau subînţeles) *Au fost lui* [moşie] *mai de-ainte vreame* (a. 1602). CUV. D. BĂTR. I, 113/5. *De ainte cunoscui ... mărturiile tale, că în veac urzitu-le-ai.* CORESI, PS. 349/2. *Unul iaste Dumnedzău văcuitoriu de maintea începuturilor.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 163[v]/32. *Este datoare să le prevadă, ca după întâmplare, sau să le precurme de mai nainte.* MEŞT. MOŞ. 5/8. *Apucase a fi mai de înainte bine văzut şi la curtea imperială.* BARIŢIU, P. A. II, 32. *O greşeală îndreptată de mai nainte îndreptează ...* [multele] *exemplare.* MAIORESCU, L. 14. *Dragul meu, cărarea asta s-a bătut de mai nainte.* EMINESCU, O. I, 137. *Dacă voi redeveni personajul pozitiv de dinaintea scandalului, mă voi gândi la revenire.* RL 2005, nr. 4 526. (Încadrarea retrospectivă priveşte o perioadă sau o circumstanţă temporală) *Cugetai dzilele de ainte.* PSALT. SCH. 239/12. *Lăudat să fii, Dumnedzău Sfinte, Din veacii toţi, din cei de mainte.* DOSOFTEI, PS. 138/14. *În verile de dinaintea războiului ... o mare tristeţe mă cuprindea.* BOGZA, V. J. 5. (Urmat de determinări introduse prin „de", marchează reperul temporal faţă de care se face raportarea) *Mărturisi pre H[risto]s, D[u]mn[e]dzău de mainte de veaci.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 119[v]/9. *Datează de dinainte de despărţirea dialectelor.* PUŞCARIU, ET. WB. 285. (În corelaţie cu „până", raportează planul temporal final al unei încadrări la cel iniţial, pentru evidenţierea extinderii temporale) *Şi s-au bătut de mainte de apusul soarelui până au înnoptat.* URECHE, LET. I, 115/3. *Toată noaptea cea de-nainte de plecare până s-au revărsat zorile, m-am frământat cu gândul feliu şi chip.* CREANGĂ, P. 8. ✧ (Învechit, rar, încadrarea se face prin măsurarea exactă a distanţei temporale anterioare unui reper; cu repetarea lui „de" în legătură cu numeralele în a căror structură intră această prepoziţie) *De mainte cu treidzăci de dzâle de acel spurcat praznic, alegea pre un voinic tânăr.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 137[v]/10. ✧ (În legătură cu construcţii care indică aproximarea unei durate, a unei vârste etc.) *De aproape un ... veac ... trăiesc printre cărţi.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 17. □ *În vârstă de aproape cinci ani.*

b) (În legătură cu construcţii care indică încadrarea prospectivă într-unul dintre planurile de raportare temporală î n s p r e un reper; urmat de un infinitiv, încadrarea este indicată ca un act procesual ce urmează a fi efectuat; cu repetarea lui „de", în legătură cu numeralele în a căror structură intră această prepoziţie) *Înţeleasa amu ainte de tocmeala lumiei.* COD. VOR.[2] 371. *Dumnedzeu iaste din firea Tatălui ainte de veac născut.* PSALT. 336. *Aceştea au fost mainte de potop tremişi.* VARLAAM, C. 235. *Au fost mainte de săborul cel dintâi din Nichea.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 5[v]/23. *Iarba câmpului, mai înainte de a să face.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 2[1]/37. *Să să cerceteaze ... înainte de măsurare.* AŞEZ. 78/4. *Gheorghie Bradi, carele au fost înainte de Plinie Forest.* MAIOR, I. B. 160/4. *Înainte de toate trebuie să te uiţi.* ÎNV. POM. 98/2. *Turcii mai înainte de a fi loviţi ... se alungară până la locurile lor.* AR (1829), 18[2]/21. *Mai înainte de a răsări soarele, au pus lemne pe foc.* DRĂGHICI, R. 84/4. *Mai nainte de luna lui maiu nu trebuie să se facă această semănătură.* POENARU, Î. 17/12. *Mai nainte de a alege eu cu ce moarte să mă omori, te jur.* GORJAN, H. I, 44/4. *Trebuie să se cerce o bucăţică din caş dintr-un polonic mai înainte de a să tăia.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 30/1. *Ce încet bate inima mea acum, ce iute bătea înainte de 60 de ani.* EMINESCU, P. L. 109. [Călăreţul], *înainte de nămiez, are să ajungă la conac.* CARAGIALE, O. I, 219. *Înainte de a merge la cununie, să ne îmbăiem.* ISPIRESCU, L. 37. *Înainte de a se căsători cu mama îşi pierduse averea în două rânduri.* GALACTION, O. 8. *Într-o seară ..., cu puţin înainte de orele zece, un tânăr ... intra în strada Antim.* CĂLINESCU, E. O. I, 7. *Ultima generaţie ... care a mai fost nevoită să coboare în fundul pământului, înainte de era ce va să vină, a energiei atomice.* BOGZA, V. J. 15. *Ochii lui priveau parcă departe, dincolo de prezent.* BENIUC, M. C. I, 188. *Ar trebui să ne cânţi ceva înainte de culcare.* VINEA, L. II, 312. *Ci eu se cuvine să plec înainte De-a întomna în pădure.* ISANOS, Ţ. L. 45. □ *S-a pregătit în ajun de examen.* (Încadrarea prospectivă priveşte o perioadă sau o circumstanţă temporală) *Este hotărât ... ca firul zilelor noastre să se taie mai nainte de a să sfârşi anul în care trăim.* MARCOVICI, D. 17/27. *Într-o dimineaţă, miercuri înainte de Dumineca Mare, Moş Nichifor*

deciocălase căruța și-o ungea. CREANGĂ, P. 112. *În epoca dinainte de 1848, în Moldova critică, numai un om ca A. Russo ... a putut deveni reprezentativ.* IBRĂILEANU, SP. CR. 96. ✧ (În construcții care indică datarea prin raportare la o persoană sau la o perioadă considerate ca termen de referință) *La anul înainte de H[ristoș 253.* CANTEMIR, HR. 120. □ *Înainte de era noastră.* ✧ (În legătură cu construcții care indică încadrarea prematură a unui eveniment, a unui fapt etc.) *Ce e noao și Ție I[su]se. Venit-ai încoace ainte de vreame a munci noi.* TETRAEV. (1574), 212. *Miazănoaptea ... a căzut la pământ cu două ceasuri înainte de vreme.* EMINESCU, P. L. 19. ✦ (Învechit, indică încadrarea prin măsurarea exactă a distanței temporale înspre un reper) *Cu trei săptămâni încă mainte de aceia, adecă mainte de începerea postului, ne dau știre svenții.* VARLAAM, C. 8. *Așa au pățit Ștefan Ioșica, carele mai nainte de patru ani repusese pre Kovașoți.* ȘINCAI, HR. II, 268/26. *Amândoao părțile s-au învoit ca ..., după treacerea acestor trei ani, cu șase luni mai nainte de ieșire n-ar da veaste, atuncea acest contract încă pe alți trei ani să se îndelungeaze.* EUSTATIEVICI, I. 3/20. ✧ (Corespondența privește proximitatea unei încadrări prin raportare la un plan temporal) *Luă hotărâre ... a nu orândui nemic pentru împărțeală până aproape de moartea sa.* CREANGĂ, P. 4. *Și când, pe aproape de miezul noptei, fata împăratului se preface într-o păsărică și zboară nevăzută prin cinci străji.* id. ib. 267. *M-apropii de sfârșit.* VOICULESCU, POEZII, II, 85. *Tratativele ... referitoare la încheierea așa-numitului pact al securității mutuale se apropie de sfârșit.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Aproape de ora două.* □ *Aproape de Crăciun.* (Învechit, indică aproximarea unei durate) *Ea rămasă ca o moartă aproape de un ceas.* GORJAN, H. I, 98/34. (Aproximează o distanță prin măsurare în unități temporale) *O mănăstire ..., în apropiere de câteva ore.* EMINESCU, P. L. 100. ✦ (Învechit, corespondența privește inegalitatea sub aspectul vârstei, al vechimii etc. dintre două elemente în cadrul unei comparații) *Au price între sine cu nemții ... carii sânt mai vechi de dânșii.* M. COSTIN, O. 254. *Acest oraș* [Mantua] *este cel mai vechiu, nu numai din toate orașele Italii, ci și de multe alte orașe ale altora împărății.* GOLESCU, Î. 97. ✦ (Indică echivalența dintre două elemente în ceea ce privește vârsta, vechimea etc. sau includerea în aceeași categorie de vârstă) *Măcar că era de vârsta mea mă întrecea cu statu.* MAIOR, T. 25/6. *Am cules aceste mărturisiri din scriptori de o vârstă cu întâmplările despre care scriu.* T. AARON, S. A. 79/5. *Aveam prieteșug prea mare cu vărul meu ..., fiindcă eream tot de o vârste.* GORJAN, H. I, 104/6. *Nici camarazii de o vârstă cu dânsul nu ghiceau.* MACEDONSKI, O. III, 23. *Mă-sa îl răsfăța și nu-l lăsa niciodată să se joace cu băieți de seama lui.* VLAHUȚĂ, D. 30. *O, tineri dragi, ... V-ați cunoscut în luna lui april, Erați de-o seamă: vârsta îndrăgirii, Cu ochi cuminți.* SĂM. IV, 531. *Era de o seamă cu Oleana și, mici copii, se jucaseră împreună în șatra țigănească.* GALACTION, O. 68. *Alții, de seama mea, șed acasă.* CAMILAR, N. I, 13. *Mi se pare Că suntem de-o vârstă acum.* LABIȘ, P. 50. *Amândoi suntem de-o seamă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 75. ✧ (Indică explicitarea unei comparații prin evidențierea elementului comun, de ordin temporal) *Două femei una ca alta de tinere.* DDRF. ✦ (Învechit, în legătură cu construcții care privesc coincidența dintre o anumită dispoziție, o anumită decizie etc. și împlinirea unei anumite vârste) *Să le ție* [bucatele] *și să să hrănească cu dânse până în cutare vreame, până va fi cuconul de vârstă.* PRAV. 61. *Au luat voie ... ca să deie domniea fiu-său, ... că este Măria Sa ajuns de vârsta bătrâneților* (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 253/7. *Moștenitorii ei,* [când vor fi] *ajunși de vârstă, să aibă a-și cere acea dreaptă moștenire a zestri[i] ei.* PRAV. COND. (1780), 98. ✦ (Compararea privește similitudinea cu un element temporal pe baza unei caracteristici proprii acestuia; cu valoare de calificare) *Un vânt de toamnă.* PELIMON, S. 38/1. *Turnurile cele-nalte Ca fantome de mari veacuri pe eroii lor jălesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 73. *O liniște somnoroasă, un aer cald de vară, luna strălucită ... – iată tabloul!* EMINESCU, P. L. 48. [Are] *obraji de 18 ani.* CAMIL PETRESCU, T. II, 10. *Soarele cernea lumină de primăvară.* SADOVEANU, O. I, 19. *Când temperatura de primăvară s-a consolidat au apărut în curte ... mușuroaie.* CĂLINESCU, C. O. 17. ✦ (Compararea dintre două elemente aparent incompatibile se face pe baza unei caracteristici subînțelese) *Privesc zilele de-aur a scripturelor române.* EMINESCU, O. I, 31. *Amiaza de azur fierbinte A-nmărmurit pământ și mare.* VOICULESCU, POEZII, II, 158. ✦ (Învechit, în legătură cu construcții care indică domeniul temporal de referință, destinat prin compatibilitate manifestării unei anumite calificări; cu valoare de complinire) *Acest an iaste bun de așezare și de soțietate.* CALENDARI (1733), 14/11. *Zi rea de dohtorie.* ib. 63/12. ✦ (Compatibilitatea privește atingerea sau estimarea unei vârste, a unui stadiu etc. favorabile, potrivite, caracteristice pentru o anumită activitate, o anumită îndeletnicire etc.) *Cănuță a rămas orfan ... tocmai când se făcuse copil de-nvățătură.* CARAGIALE, O. I, 131. *E un adevăr istoric, pe care-l cunosc și copiii de școală.* VINEA, L. I, 266. *Dumneata mai ales, care ești băiat de liceu.* SEBASTIAN, T. 42. *Când se făcuse de armată, jupânul îi spusese: Du-te să te încalțe Lia.* BARBU, G. 13. *Dar* [fetele] *sunt mici, Nu sunt încă de voinici.* TEODORESCU, P. P. 329. *Și pe tufe bruma groasă, Și la șes iarba de coasă.* ȘEZ. I, 241. □ *Copil de țâță.* ✦ (Indică vârsta, perioada, circumstanța etc. corespunzătoare unei anumite etape din viața, din existența etc. cuiva sau a ceva ori conformă cu un anumit anotimp; cu valoare de calificare) *Iară Miron au răspunsu că nu-i bine să lasă oastea turcească, că este vreme de iarnă.* NECULCE, L. 46. *Uneori numai prin șesuri are lăcaș, supt o staulă, unde în timp de vară se adăpostea turmile.* ASACHI, I. 403/5. *Moșnegi bătrâni, care, pe când era mic, îi povesteau în timp de iarnă ... povești fantastice despre zâne.* EMINESCU, P. L. 37. *Tocmai la vreme de bătrânețe ... dobândi un ... copilaș.* ISPIRESCU, L. 41. *Ideile și ... activitatea lui Odobescu din perioada de formare a statului român.* IBRĂILEANU, SP. CR. 215. ✦ (Urmat de „după", încadrarea unei acțiuni se face prin raportare de posterioritate față de un reper) *Cu cutremur sfânta cuminecătură îndată o înghițim, apoi după ce ne-au șters preotul pe buze, luăm anafură și mergând la locul nostru facem ceale de după cuminecare.* ȘINCAI, C. 114/18. *Cultura lui franceză și liberală ... de după 1830.* IBRĂILEANU, SP. CR. 96. *Glia se gâdilă-n dans sub călcâie! Vinu-i puțin, dar ni-i cântecul plin – Hora noastră de după război cea dintâi e.* LABIȘ, P. 43.

III. (Exprimă contactul dintre două elemente în plan conceptual)

1. a) (Învechit, exprimă originea prin descendență a unui element din altul) *Întâiu pentru neam, pentru că cel părintesc să trage despre diregătorie de patrichii, și de sfeatnici împărățiii grecești.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/1. *Se trag de acel neam.* M. COSTIN, ap. CADE. *De Petru V Aron au rămas un fecior anume Elia.* ȘINCAI, HR. II, 102/29. ✧ (Învechit, rar, indică proveniența sub aspect matrimonial) *Aicia odihnește robul lui Dumnezeu Balagi Băju ...; lângă dânsul odihnesc și doo soții de I-a și a 2-a căsătorie a dumisale* (a. 1823). IORGA, S. D. XIII, 75. ✧ (Învechit, rar, indică originea sub aspect fizic) *Oricine-ș va găsi fata sa cea de trup curvind cu cineva, poate să-i facă moarte.* PRAV. 101. ✧ (Descendența privește un anumit grad sau un anumit tip de înrudire) *Nepot de văr* (a. 1677). IORGA, S. D. V, 223. *Sântem surori de amândoi părinții.* GORJAN, H. I, 146/16. *Nepot de soră lui Pândilă.* CREANGĂ, P. 244. *Un nepot de fiică al bătrânului tiran.* IORGA, C. I. I, 40. *Cine-n poală-mi doarme Nu mi-e frățior, Nu mi-e verișor, Nici nepot de sor'.* TEODORESCU, P. P. 85. ✧ (Învechit, rar, indică persoana de la care provine ceva) *În Roma, daruri ..., de un om mare* (a. 1693). FN 11. *Îi rămăsese mai mare avuție de tată-său.* ȘINCAI, HR. III, 272/23. ✦ (În legătură cu construcții care indică originea sub aspectul unei anumite calificări de ordin familial,

social, etnic, religios, lingvistic etc., indicate în mod explicit sau implicit) *E prea mândru şi înţelept, de rudă bună şi bogat.* CORESI, EV. 15. *Era ... de rudă measeră.* MOXA, 379/20. *Iară păgâna aceea nice era de acea semenţie.* VARLAAM, C. 252. *Această svântă ... era de rudă luminată şi vestită.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 3^{v}/1. *Isus iaste de împărătesc ... neam.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/36. *Acest domn Cantemir-Vodă au fost de oameni proşti.* NECULCE, L. 93. *Fiind doamna lui sârboaică, de neamul Despoţilor, fata lui Despot crai.* id. ib. 110. *Cinstiţi şi de neam bun boeri.* ANTIM, P. 4. *Nu era între creştini acea împărţire* [a legilor] *ca unii să se zică de leage lătinească ... alţii de leage grecească.* MAIOR, I. B. 181/11. *Eduard Jung, de neam englez.* MARCOVICI, C. 4/3. *Un popor ... de viţă celtească.* RUS, I. I, 227/14. *Luai ... bărbat pe unul de cele mai mari familii din Vavilon.* GORJAN, H. I, 157/5. [Era] *o astrologie mai mult de origine bizantină.* EMINESCU, P. L. 35. *Capul ei se ridica ... astfel cum şi-l ridică caii de rasă arabă.* id. ib. 77. *Poate-i fi auzit ce-au păţit alţii, mai de viţă decât dânsul?* CREANGĂ, P. 81. *Ghinărari de neam străin.* COŞBUC, B. 21. *Acest fenomen ... se manifestă la scriitori de diversă origine: munteni, moldoveni, ardeleni.* CONSTANTINESCU, S. II, 6. *Eram însă ... de familie. Cumnatul meu magistrat.* BRĂESCU, A. 244. [Constanza e] *foarte cruţată ..., fiindcă e fată de familie bună.* CĂLINESCU, I. 115. *Populaţia neagră numără 70 la sută negri de origină africană.* RALEA, O. 38. *Unde ar putea un bărbat să întâlnească o fată de familie mai înstărită, în vremea asta în Bucureşti.* CAMIL PETRESCU, O. II, 69. *N-ai ascuns niciodată că nu era de neam.* C. PETRESCU, A. R. 25. *Cititori de diferite naţionalităţi.* SCÂNTEIA, 1954, nr. 2 886. *Atunci .., e poate un suvenir de familie.* VINEA, L. I. 265. *Toţi aceşti termeni de origine latină erau obişnuiţi în stilul oficial rus.* VARLAAM – SADOVEANU, 132. *Karol Wojtyla a fost ales vicar al lui Cristos, primul papă de neam răsăritean.* RL 2005, nr. 4 581. *Dar fata de gazdă mare, Tot cu mâna dă parale.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 438. □ *Obligaţii de familie.* ✦ (Explicitarea unei anumite origini indicate printr-un termen general se face printr-o precizare introdusă prin „din" ori printr-o calificare; cu nuanţă modală) *Svântul Dimitrie ... ce era de naştere din cetatea Solunului.* VARLAAM, C. 371. *Fiind unul dintre sluji de rudă grec, anume Heraclu.* SIMION DASC., LET. 182. *Era oarecare om, ... Mavsima de nume, sirian de limbă.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 28^{r}/35. *Şi era grec ţărigrădean de felul lui.* NECULCE, L. 54. *Justin Cororopalat, născut din sora lui Justinian, de moşie trac.* CANTEMIR, HR. 325. *Acesta au fost eghiptean de rudă.* MINEIUL (1776), 24^{r2}/11. *Lăcuitorii acelor oraşe ... au fost de sânge romani.* T. AARON, S. A. 22/5. *Ei de neamul lor era americani.* DRĂGHICI, R. 27/1. *În vestita cetate a Atenei se afla un filosof, Leontie anume, nobil de părinţi, idolatru de credinţă, astrolog de profesie.* CR (1839), 90$^{bis\ 2}$/15. *Ei sunt ... cum o spun înşii, români de naştere, francezi în inimă.* EMINESCU, P. L. 111. *Datorită ... unui prietin ... de neamul său din Persia, am descoperit versiunea cea mai bună a acestei povestiri.* SADOVEANU, O. XV, 344. *Tata era de fel de la Gura Ialomiţei.* GALACTION, O. 8. *Îmi spune că e franceză de origine.* RALEA, O. 26. (Cu nuanţă de conformitate) *Pamântul acest ... de feliu fiind sărac, numai pe alocuri arată dărnicie rodurilor lui.* BELDIMAN, A. 60/4. *De soiul lor aceste dobitoace era foarte blânde.* DRĂGHICI, R. 87/7. ✦ (Învechit, rar, urmat de „la", indică descendenţa prin raportare la o limită reprezentată de o fiinţă) *Cum amu de la Adam au murit, aşia şi din H(risto)s toţi vor învia* (cca 1580). DR. II, 288. *Mă întrecea cu statu; deoarece ei se trăgea de la uriaşi.* MAIOR, T. 25/7. ✧ (Urmat de „la", indică originea unui sentiment, a unei atitudini, a unui fapt, a unui demers etc.) *Cu suspinări smeritea de la inimă* (a. 1600 – 1650). GCR I, 142/12. *Toate faptele ceale bune au începătură de la Dumnedzău.* VARLAAM, C. 187. *Literatura tuturor neamurilor au început de la poezie.* CR (1831), 37^{1}/13. *Numai de la această construire efectivă provine adevărul real al deducerilor geometrice corespunzătoare.* MAIORESCU, L. 140. *Orice progres pleacă de la o stare ... anumită* (a. 1906). PLR II, 130. *Şi pe mine m-aşteptau Tot cu foc şi cu lumânare Şi cu dor de la inimă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 169. ✧ (Învechit, urmat de „la", indică originea sau provenienţa unui obicei, a unei limbi, a unui cuvânt, a unui bun etc.) *Acest Zlatoust ... mi-au rămas de la socrul meu* (a. 1766). IORGA, S. D. XIII, 72. *Limba românească vine de la cea latinească.* IORGOVICI, O. 72/5. *Datinele avem de la vechii romani.* SUCIU, S. 4/7. *După nuntă, şi darurile de la logodnă, fireşte, urmează orânduielei darurilor dinaintea nunţii.* LEGIUIRE, 66/5. *Ar trage ... pe b o n i t a de la b o n i t a t e.* HELIADE, PARALELISM, I, 6/12. *Am împărţit deopotrivă între noi toată averea cea mare ce ne-a rămas de la dânsul.* GORJAN, H. I, 146/25. *Mulţemeşte-te cu zăstrea ce de la ceriuri ţi-i dată.* CONACHI, P. 268. *Buzduganul ista îl avem lăsat moştenire de la strămoşul nostru.* CREANGĂ, P. 57. *Îşi trăgea drepturile ... de la bunică-sa.* IORGA, C. I. I, 85. *Obiceiurile astea proaste ... eu socot că de la turci vă vin.* STANCU, D. 408. (Urmat de „la" şi în corelaţie cu „până la", indică extinderea completă a unei ierarhii, a unei scări de valori, a unei cronologii etc. între două limite extreme) *Încongiurară casa, de la mici toţi până la mari, toţi oamenii.* PALIA (1581), 69/14. *Slugile lui H[risto]s sânt de la domni şi de la împărat, toţi câţi sânt pre lume, şi până la cei mai mici.* VARLAAM, C. 245. *Letopiseţul* [Miron Costin şi Nicolae Costin] *au scris până la Dragoş-Vodă, şi de la Dragoş-Vodă l-au scris ... până la Aron-Vodă.* NECULCE, L. 3. *Împăratul chiemă a doa zi pe toată boerimea de la clucer ... şi până la ban mare.* GORJAN, H. I, 84/11. *De la străbunii săi până la strănepoţi, Au îndestulă minte.* DONICI, F. I, 42/8. ✦ (Învechit şi popular, urmat de „pe", indică originea unei înrudiri, provenienţa unui bun) *Moşiile n-au fost de pre Balica, ce au fost de pre Şcheaea Movileasca* (a. 1716). URICARIUL, V, 371/24. *Aceste moşii sânt drepte a lor, de pe strămoşul lor Toader* (a. 1740). IORGA, S. D. VII, 76. *Fiind casa părintească mai vârtos de pe tată-tău* (a. 1775). URICARIUL, VII, 33. *Pe Elefant l-au pus în codri la domnie; Şi de pe neam ei toţi ... Au îndestulă minte.* DONICI, F. I, 42/7. *Legătură veche ... de pe cei dintâi descălecători.* SADOVEANU, O. XII, 374.

b) (Exprimă originea prin ascendenţă a unei fiinţe; cu valoare de posesie şi de calificare) *Eu fariseiu sântu, fiiu de fariseiu.* COD. VOR.^{2} 275. *Vasilie, ce era ... fecior de oameni measeri.* MOXA, 388/21. *Feciori de domni.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/33. *Mulţi din feciorii de boieri se duceau la dânsa.* PR. DRAM. 127. *Am văzut un pui de leu, gonind.* BELDIMAN, A. 45/12. *O fecioară frumoasă la faţă, smerită la chip, înţeleaptă în cuvinte, cu adevărat fată de filozof.* CR (1839), 90^{2}/36. *Sunt ... Feciori de lele nebună.* ALECSANDRI, O. 65. *Alungat-o ai pe dânsa, ca .... În coliba împistrită ea să nasc-un pui de prinţ.* EMINESCU, O. I, 83. *Calul fiului de crai începe atunci a forăi.* CREANGĂ, P. 187. *Le spunea drumeţilor că are un fecior, care e dascăl pe doi copii de domn.* SLAVICI, N. I, 172. *Pui de mierlă.* MACEDONSKI, O. III, 6. *Va creşte voinic ... Ca puiul de leoaică.* COŞBUC, S. 90. *Povestea cu feciorul de împărat şi filosoful Sindipa e veche cât şi împărăţiile răsăritene.* SADOVEANU, O. XV, 343. *Asta-i fată de birău.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 442. ✦ (Popular, indică apartenenţa sub aspect matrimonial, sentimental etc.) *Place-mi mie ... a juca Cu drăguţa d-altuia.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 360. *Asta-i mândră de diac.* id. ib. 442. ✦ (În legătură cu construcţii care indică apartenenţa sub aspectul unei anumite calificări de ordin familial, social, etnic, religios, lingvistic etc.) *Petru şi Andrei, fratele lui, rudă de jidovi amu era.* CORESI, EV. 210. *Acest Leu era rudă de armean.* MOXA, 383/36. [Sfânta Scriptură] *o ai tălmăcit spre limba cea de moşie a locului, nu spre trufă.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/38. *Şi era grec ţărigrădean ..., neam de-mpărat creştinescu.* NECULCE, L. 54. *Şi-i deate ... şi pre Cosma, feciorul lui de suflet.* MINEIUL (1776), 88^{r1}/5. *Porunceaşte călugărilor şi tuturor celor de credinţă grecească ca pre zisul Hristofor să-l cunoască episcop.* MAIOR, I. B. 164/7. *Cel ce va lua*

fiică de suflet datoriu iaste ca să o înzestreaze. PRAVILA (1814), 116/9. *Părinții ... cei fireşti moştenesc dimpreună* [cu părinții sufleteşti] *... pre copilul de suflet.* LEGIUIRE, 74/2. *Un părinte de familie muncitor în mijlocul lucrătorilor lui.* MARCOVICI, D. 3/10. *Limba noastră după materia ei este şi ea o limbă de familia latină.* CR (1839), 135[1]/41. *Eu mai am o fată luată de suflet.* CREANGĂ, P. 270. *Dacă-i omul viță de boier mare ... se cunoaşte.* ISPIRESCU, L. 606. *Neam dă cazac!* KLOPŞTOCK, F. 74. *Neamuri ... de prinți.* ARGHEZI, VERS. 505. □ *Familie de nobili.* (Ca particulă de nobleţe, indică apartenența sub aspect patronimic) *Şi era grec ţărigrădean ... neam ... creştinescu de Catacozonești şi ştie rândul acestor ţări.* NECULCE, L. 54. *Cât va domni familia de Ghica, vor lipsi cu totul.* GORJAN, H. I, 58/34. *Domnul Alexandru de Sturza.* AR (1829), 45[1]/4. *Este nobil saxon, numit baronul de Stainberg.* CR (1839), 93[2]/11. *Napoleon III a avut totdeauna o afecțiune deosebită pentru ramul catolic al casei de Hohenzollern ... din cauza rudeniei sale cu principesa Josephina de Hohenzollern.* GHICA, C. E. II, 75. *Pe cine pui în locul lui? – Nu ştiu. – Ducele de Orleans?* CAMIL PETRESCU, T. II, 355. *Lilly de Georgiades era ... o curtezană.* CĂLINESCU, C. O. I, 146. ✧ (Indică apartenența sub aspectul unei calificări de ordin categorial; cu valoare partitivă; în construcția *d-alde*) *Acuma rămase să bea aldămaşul D-alde cuscru, socrul şi de-alde naşul.* PANN, P. V. II, 136/14. *I-a cam intrat în cap câte i-a descântat d-alde mătuşa.* PELIMON, I. 158/8. *De-alde tine, fătul meu, Mulți viteji ucis-am eu.* ALECSANDRI P. II, 23. *Mi-e dor d-alde tata şi d-alde mama.* ISPIRESCU, L. 124. *Mişălesc de-alde ei sub sfântu soare!* POPA, V. 337. ✧ (Indică apartenența unei ființe la un grup, la o colectivitate, la o organizație etc.) *Intrămu în casa lui Filipu ievanghelistul, cel ce era de cei şapte.* COD. VOR.[2] 254. *Era ... slujitor de oaste.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 61[r]/20. *Fac parte de o generație care s-a deprins din tinerețe cu studiul.* KOGĂLNICEANU, în PLR I, 159. *Bine, Ivane, du-te ... acum eşti de casa noastră.* CREANGĂ, O. 144. *Ilinca ... era de casa popei.* CONTEMPORANUL, VII, 4. *Sunt membru de partid.* DAVIDOGLU, M. 87. □ *Om de stat.* ✧ (Indică apartenența sub aspect administrativ, instituțional etc.; cu valoare de calificare) *Substăpânirile să numesc în comun deregătorii; iară deosebi se chiamă: carii sânt într-un sfat cu împăratul, ministri; carii sânt preste cănțelăriile ceale de curte.* D. SUP. 9/19. *Clasele şcoalelor ... existente se va înlocui treptat ..., prin clase de şcoale reale.* ODOBESCU, S. II, 76. *Am acoperire pentru a face față dobânzilor tuturor bonurilor noastre de tezaur.* TITULESCU, D. 71. *Domnul general, comandant al corpului de armată, face ultima inspecție.* BRĂESCU, O. A. I, 77. *Precum vezi, banca mea nici nu mai e bancă, e o biată colectură a loteriei de stat.* VINEA, L. II, 213. *Celule de partid.* M 1974, nr. 7, 9. □ *Buget de stat. Şedință de sindicat. Capitală de județ.* ✦ (Indică ființa, instituția etc. asupra sau în cadrul cărora se exercită o anumită autoritate) *Luca din eparhia Lycaonilor, al treile egumen de mănăstirea svintelor Preaobrajenii.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 10[v]/2. *S-au făcut episcopi de eparhie.* MAIOR, I. B. 158/17. *Vornicul de aprozi va lua împlineala la zeace bani unul.* PONTURI, 10/21. *Un căpitan de infanterie ... sta cu capul rezemat în palmă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 20. *Am cerut adesea ca directorii de teatru să încerce să-şi recruteze interpreții principali.* CAMIL PETRESCU, P. 5. *Un locotenent de artilerie ... galopa nebuneşte.* BRĂESCU, V. 73. *Dumneata ... care eşti un bătrân căpitan de vapor ... ai cunoscut poate multe întâmplări.* SEBASTIAN, T. 152. *Au fost chemați şi alții: primarele şi ... şeful de post.* SADOVEANU, O. XVIII, 294. *Conducători de laboratorii ori de cercetări pe teren.* D. GUSTI, P. A. 326. *Comandanții de mari unități, la prilejuri, strigau în fața frontului: – Băieți, Patria.* CAMILAR, N. I, 33. *Să-mi dai o sută ... lei C-ai ajunsu vătaf de oi.* TEODORESCU, P. P. 592. *Aram, bașă de voinici Peste patruzeci şi cinci.* id. ib. 627. □ *Şef de gară. Patron de restaurant.* ✦ (Indică apartenența sub aspect posesiv a unui obiect, a unei calități, a unei stări etc.; cu valoare de calificare şi nuanță finală) *Dereptu casa de Domnul Dumnedzeul nostru cerşii bine Ție.* PSALT. SCH. 424/8. *Să-l dea acel lucru stăpână-său ... când lucrul* [furat] *va fi de om bogat.* PRAV. 67. *Văzând multe casă de boiari mari* (a. 1689). IORGA, S. D. VII, 92. *Ce este odihna? Ea este o stare de un trup că rămâne pe câtăva vreme întru acelaşi loc.* AMFILOHIE, G. F. 49[v]/10. *Au intrat în lăcuințe de oameni săraci.* GOLESCU, P. 185/12. *Avea ... o iscusință de minte.* GORJAN, H. I, 13/23. *Se auzise că s-a dărâmat acea statuă de acel împărat.* id. ib. 135/27. *Purta uniformă de miner.* FILIMON, O. II, 176. *Operațiunea cu ele* [noțiunile] *este cea mai potrivită repejunii de mişcare în inteligența omenească.* MAIORESCU, L. 22. *Divinizarea frumuseții de femeie.* EMINESCU, O. I, 29. *Papuc de curtezană.* id. ib. 151. *În fundul pădurei, sub nişte stânci, se află o bizunie de urşi.* CREANGĂ, P. 52. *Rochia ei de mireasă.* MACEDONSKI, O. III, 17. *O viață de om.* REBREANU, P. S. 17. *Cercași toți armăsarii din grajdul de-mpărat.* VOICULESCU, POEZII, II, 145. *Un tânăr ... îmbrăcat în uniformă de licean, intra în strada Antim.* CĂLINESCU, E. O. I, 7. *Bine-am nemerit La casă de om cinstit.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 513. *Că-s un cap încoronat Şi cu sceptru de-mpărat.* RETEGANUL, TR. 28. ✧ (Indică posesia prin indicarea obiectului sau, învechit, a ființei posedate) *A fi singuri proprietari de pământ.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Femeie de cinci copii.* DDRF. *La patru ani şi jumătate, Mițu e proprietăreasă de ... lucruri.* ARGHEZI, C. I. 144. *Proprietari de mașini.* RL 2005, nr. 4 525. □ *Deținătorii de autoturisme.* ✦ (Indică includerea printre subordonații, rudele, relațiile etc. unei ființe sau ale unei instituții etc.) *Au mânat Simplichie 2 popi de-ai săi ... să margă să-mpraştie cenuşea.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 21[r]/5. *Acesta l-a pus în slujba Hatigii sau Hatige – văduvei de un bogat negustitor ce se negutiatoria la Syria.* VĂCĂRESCUL, IST. 247. *Mai mulți bătrâni de ai noştri în prunciia mea am auzit povestind.* MAIOR, I. B. 377/5. *Sunt roman şi sunt oştean De-a-mpăratului Trăian!* ALECSANDRI, P. II, 12. *Doamne! bine-ți mai şede, jupăneşică, parcă eşti una de-ale noastre.* CREANGĂ, P. 129. *Se întâlnir cu trei roabe de ale zmeului.* ISPIRESCU, L. 24. *Sunt rude de-ale mele.* CĂLINESCU, E. O. I, 82. *Militari de ai regenței şi ai lui Ludovic al XV-lea ... s-au amestecat cu populația indiană şi neagră.* RALEA, O. 14. *În fiecare* [ardelean] *văd un nepot de-al lui Horia, de-al lui Iancu.* BENIUC, V. 27. *Crede că sunt vreo farfuză de-a ta.* VINEA, L. I, 65. *Oameni de-ai primăriei.* DEMETRIUS, A. 135. *Un viteaz de-ai lui Mihai.* ALECSANDRI, P. P. 144. *Pe dealul Feleacului Merg feciori de-ai Iancului.* RETEGANUL, TR. 59. *Şi nu-s două păsărele, Că-s două surori de-a mele.* DOINE, 412. *Sus la vârfu muntelui Cânt-un pui de-a cucului.* ŞEZ. II, 9. *Amu-i ziuă şi se vede, N-ai mai fost de-a mami fete.* BÎRLEA, C. P. 62. ✧ (Indică includerea printre obiectele, produsele sau printre manifestările, creațiile etc. care sunt caracteristice sau care aparțin cuiva) *Ainte mărturisiia de ale lui Hristos strasti.* COD. VOR.[2] 368. *Şi cărora trebuiaşte de ale trupului trebuințe.* CORESI, EV. 43. *Văzu ... scaone de a corăbiiarilor rupte.* MAIOR, T. 4/3. *Locmale ... de ale mele. – De-ale tale?* ALECSANDRI, T. 136. *Ştiu eu năzdrăvănii de ale spânului.* CREANGĂ, P. 219. *Şi tot tavanul era scris Cu versuri d-a lui Dionis.* COŞBUC P. I, 86. *Nici nu cred că este alt advocat acolo în Peşta. Sunt vorbe de-ale lui.* AGÎRBICEANU, S. 475. *Şi-a târât restul trupului în fața direcției, cerând un drept de-al lui.* SAHIA, N. 36. *Fleacuri de-ale lor. Nu e nimic adevărat.* CĂLINESCU, O. I, 132. *Să opăresc un pui d-al tău.* TEODORESCU, P. P. 198. *Lacrimi de-a voinicilor.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 604. ✧ (Indică subordonarea unui anumit domeniu, unei anumite categorii etc.) [Dacă] *o va afla* [pe muiere] *în vreun lucru de a preacurviei ... nu să va certa întru*

nemică. PRAV. 158. *Dragostea însăşi e de categoria delirului.* CĂLINESCU, C. O. 14. *Cultura iudaică e de acest tip imanent.* RALEA, S. T. III, 16. *Instituţii stomatologice de tip ambulator şi staţionar.* ABC SĂN. 344. ✦ (Învechit, urmat de „la", indică apartenenţa prin raportare la o limită; cu valoare de posesie) *Autovehiculele militare de la unitatea de puşcaşi marini ... au fost trimise în ajutor.* RL 2005, nr. 4 530. *Iar în locul lor* [al copiilor] *puse doi căţei de la o căţea ce fătase.* FUNDESCU, L. P. I, 69. [Am ascuns] *clópu dă la frâti-mńĕu.* ALR SN V h 1 336/310. ✧ (Urmat de „la", indică localizarea prin delimitare a unei stări de spirit; prin analogie cu spaţiul propriu-zis) *Încordarea teribilă de la oficiul telefoanelor se sfârşise.* DEMETRIUS, A. 79. ✦ (Urmat de „pe", indică localizarea unei manifestări sau a unei stări sufleteşti; prin analogie cu spaţiul propriu-zis) *Câte numiri ar inventa el ... pentru un surâs de pe buzele ei, un surâs în trecere, umbra unei fericitoare cugetări.* EMINESCU, P. L. 57. *Citi tristeţea de pe chipul tovarăşului său şi-l copleşi şi pe el.* SAHIA, N. 32. *Ce piatră de pe inimă? ... Cum ai purtat-o până acum poţi s-o mai porţi un ceas!* C. PETRESCU, A. R. 110.

2. a) (Indică sursa de inspiraţie; prin analogie cu spaţiul propriu-zis) *De-acolea au luat şi poetul nostru aceste.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 77. *Le Sage a luat câteva episoade din Obregón şi elemente complete de aiurea.* CĂLINESCU I, 109. *Descoperire ce am făcut de mai multe isvoare istorice.* ARH. FOLK. I, 95. ✦ (Indică separarea, izolarea, alungarea, abandonarea etc. în raport cu cineva sau cu ceva de natură abstractă; urmat de un infinitiv, acţiunea este indicată ca un act procesual ce urmează a fi efectuat; cu valoare de complinire) *De fraţii săi dezdzise-se.* COD. VOR.[2] 230. *Derep-ce, Doamne, ... întorci faţa Ta de mere.* PSALT. SCH. 181/7. *Nu lepăda mere de faţa Ta.* PSALT. 99. *De cuvinte strimbe depărtează-te.* PO 255/5. *Fugă de ei toate duhurile reale* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 155/13. *Omul păcătos ... făcând voia dracului se depărteadză de Dumnedzău.* VARLAAM, C. 15. *Iară când au găsit vreme petrecere şi îndemân, l-au scos de domnie pe Constantin Duca-Vodă.* N. COSTIN, LET. II, 48/5. *Cei ce au gândit lucruri înstreinate de dânşii.* MINEIUL (1776), 68[v1]/33. *O, orbule Telemahe! Tu eşti gata acum a te lăpăda de Penelope care te aşteaptă.* MAIOR, T. 191/3. *Acelora păreare, carii zic cum că ... Dachia au rămas deşartă de romani.* T. AARON, S. A. 38/13. *Să fugă de monotonie.* HELIADE, PARALELISM, I, 3/22. *Aş dori ... să depărtez gândul meu de privirea relelor.* MARCOVICI, C. 9/19. *Hoţii m-au despoiat de bine.* BĂRAC, A. E. 15[v]/21. *Fugi de-a curţilor pohfală ...!* CONACHI, P. 258. *Nu voi a se disface de animalele carii îmbătrâniseră ... şi le lăsa să moară cu pace în staulii lor.* ARISTIA, PLUT. LX_2/1. [Lăpuşneanu] *ca să se sece influinţa boierilor, ... îi despoie de averi.* NEGRUZZI, S. I, 143. *Acela care fuge de cele şapte păcate ... trebuie, după legea noastră, să fie mântuit.* ODOBESCU, S. III, 60. *Şi aşa s-a păgubit sermana capra şi de cei doi iezi, da şi de cumătru-său, lupul.* CREANGĂ, P. 33. *Astăzi aceste idei sunt străine de atmosfera noastră literară.* DRAGOMIRESCU, în PLR II, 147. *Somnul se desprinsese de mine.* C. PETRESCU, S. 24. *Spunea că atunci înadins se sihăstreşte de noi, ca să se închine.* VOICULESCU, P. I, 93. *Să fundeze aici un stat independent de Ungaria.* OPRESCU, S. 190. *Vom face abstracţie, deocamdată, de sensul sociologic al comediilor lui.* CONSTANTINESCU, S. II, 21. *Nu s-a mai putut despărţi de ea, că avea copii.* ARGHEZI, S. XXII, 26. *Poposeau ... străini unii de alţii.* RALEA, O. 60. *Copiii cresc şi unii se despart De cei ce le-au dat viaţă din iubire.* LABIŞ, P. 130. *Binele de mine fuge Răul dinapoie vine.* FOLC. TRANSILV. I, 69. □ *Nu se izola de colectiv.* ✧ (Indică eliberarea, salvarea, vindecarea, mântuirea etc. în raport cu cineva sau cu ceva de natură abstractă) *Ştiindu că nu cu rrugirosul arrgintu sau auru izbăvitu-vă de deşarrta a voastră viaţă.* COD. VOR.[2] 370. *Mântuieşte-me de toţi gonitorii miei.* PSALT. 8. *Adecă measerul chiemă şi Domnul audzi elu, şi de toată scărbia lui spăsi elu.* PSALT. SCH. 99/9. *Eu viiu să mă vindec de betejala trupului.* CORESI, EV. 59. *Gice se ne izbăvească noi de oameni hicleane* (a. 1619). CUV. D. BĂTR. II, 125/5. *Veţi erta pre oameni de greşealele lor.* VARLAAM, C. 266. *Să roagă ... să-l izbăvească de boala lui.* PSALT. (1651), 8[r]/4. *De toţi pizmaşii mă va scoate-n grabă.* DOSOFTEI, PS. 49/15. *S-au bucurat, fiindcă au scăpat ţara de atâte cheltuieli.* CANTA, LET. III, 186/7. *Să ne izbăvim de nevoi şi de năcazuri.* SLOV. 13[v]/10. *Şi mă izbăveaşte de toate ispitele ce-m vin asuprâ.* MINEIUL (1776), 133[v1]/29. *Toţi oamenii sânt slobozi de păcat.* GRECEANU, Î. 42/1. *Şi ne curăţeaşte pre noi de toată spurcăciunea.* ABEŢEDAR, 21[2]/1. *A scăpa de Ieremia Movilă.* F. AARON, I. II, 228/24. *Docturii ... au cercat puterile tutulor buruienilor ca să-l tămăduiască de această patimă cumplită.* GORJAN, H. I, 46/12. *De gâlgâră să lecuiesc întâi ... cu drob.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 31/6. *Au scăpat de o osteneală obositoare.* CR (1839), 22[1]/30. *Românii ... putură răsufla de barbari.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Cum se scap de reu, de bine?* ALECSANDRI, P. II, 102. *De greul negrei vecinicii, Părinte, mă dezleagă.* EMINESCU, O. I, 177. *Boieriul a crezut că Ipate e nebun şi voia să se mântuie de dânsul.* CREANGĂ, P. 157. *O fetiţă blondă ... Geaba fuge nebuneşte Ca să scape de strengar.* IOSIF, V. 47. *M-am vindecat de meteahna poeziei.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 19. *Răstorni băiatu, Savule, şi nu te mai spală nici Dunărea dă Frusina!* KLOPŞTOCK, F. 75. *Am ajuns ... tocmai aici, în această zi sfinţită a liberării de orice pericol.* MIHĂESCU, D. A. 5. *A izbutit să se elibereze de presiunea retorică a vremii.* VIANU, A. P. 61. *Omoară-le, îneacă-le ... Dar o singură furnică, salvată de naufragiu, vesteşte numaidecât alte colonii.* CĂLINESCU, C. O. 17. *De moarte n-avem cum să scăpăm.* STANCU, M. I. 235. *Erau în sfârşit liberi. Şi de oameni şi de sfielile din ei.* DEMETRIUS, A. 63. *Să fie (cutare) deslegat Cum desleg eu. Aste nouă noduri: De toate să fie deslegat.* TEODORESCU, P. P. 389. *Doar aş scăpa de urât.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 167. *Şi cu carnea l-oi ungea; El de rău să lecuia.* PĂSCULESCU, L. P. 153. *Când frunza s-a scuturat De niciun dor n-am scăpat.* FOLC. TRANSILV. II, 126. ✧ (Indică ferirea, evitarea, ocrotirea etc. în raport cu cineva sau cu ceva de natură abstractă; urmat de un infinitiv, acţiunea este indicată ca un act procesual ce urmează a fi efectuat; cu valoare de complinire) *Postul iaste nu numai să ne ţinem de bucate, ce de toate păcatele.* CORESI, EV. 51. *Să fie alu ei satu anume Tismeana în pace de leaşi* (a. 1602). CUV. D. BĂTR. I, 127/1. *Pentr-aceea, tot creştinul să să ferească de giurământ.* VARLAAM, C. 342. *Să-i vie într-ajutor, să-l sprijinească de vrăjmaşii sei.* URECHE, LET. I, 181/25. *Să vă răbdaţi de poftele trupeşti.* N. TEST. (1648), 183[v]/4. *Ascundzi pre ei ca într-un cort de sfada limbilor.* PSALT. (1651), 51[r]/8. *Domnul ... nu poate să apere Moldova de turci şi de tătari.* M. COSTIN, O. 47. *Fereşte-mă, Doamne, de primejde.* DOSOFTEI, PS. 43/7. *Vădanii ghenărarul ... au şi poroncit lui Gligorii-Vodă să dea paci oamenilor den Siret încolo de bir.* NECULCE, L. 352. *De oameni mari să să ferească.* CALENDARI (1733), 59/3. *Pentru aceea cu totul să cade a să înfrâna de mâncare şi băutură.* IACOV, SYN. 4[r]/22. *Să se păzească de a lua mită* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 261/24. *A posti ... şi de apă şi de mirosuri.* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *De bubare în veaci îl scuteaşte.* FRĂŢILĂ, S. Î. 36/1. *Să ţiie şase oameni ... apărați de rândul dăjdiilor* (a. 1824). DOC. EC. 318. *Cât putem să ne ferim de rău şi să facem bine.* ABEŢEDAR, 58[2]/10. *Aşa puteam fi apărat ... de toate cele din protivă.* DRĂGHICI, R. 44/19. *Apoi ei îi făcură cunoscut că Mihai-Vodă nu se priveşte în Ardeal decât ca un guvernator spre a administra ţara şi a o păzi de năvălirile duşmanilor.* BĂLCESCU, M. V. 413. *Feriţi-vă de a vă obicinui să însuflaţi râs publicului prin*

schimonosiri necuviincioase. PR. DRAM. 200. *A se feri de toate neplăcerile şi asupririle, care ar veni.* BARIŢIU, P. A. I, 32. *Dumnezeu să vă apere de cele rele.* CREANGĂ, P. 20. *Şi i-au dat zeii-ndurători Un copilaş, ca el să-i fie Cea mai înaltă bucurie În traiul ei de rău scutit.* COŞBUC, P. II, 260. *O pâine, pe care o mânca furiş de gazdă, care îl credea om înstărit.* P. CONSTANT. R. 74. *Urma să păstreze tăcere, dorind ... să fie scutită de o prezenţă neplăcută.* SADOVEANU, O. XI, 80. *Trebuie ... să ne ferim de a identifica contradicţia cu opoziţia.* RALEA, S. T. III, 13. *Dezertorii ... sunt scutiţi de corvoadă.* STANCU, D. 351. *Pe izlazul pârjolit ... vitele slăbite răbdau de foame şi de sete.* SCÂNTEIA, 1953 nr. 2 701. *De urât te poţi ascunde, Dar de dragoste n-ai unde.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 9. (Cu nuanţă finală) *Iată am isprăvit de scris.* ABEŢEDAR, 43^2/8. *Mai şede moş Nichifor aşa pe gânduri, până-şi găteşte de băut luleaua.* CREANGĂ, P. 132. *Tocmai am isprăvit şi eu de râşnit.* N. REV. R. I, nr. 1, 33. *Să isprăvească întâi de cărat lemnele.* BRĂESCU, O. A. II, 279. *Am terminat şi noi de sapă şi aşteptăm să plouă iar, să băgăm rariţa în el.* PREDA, M. 170. *Mama ... Nu s-a lăsat până n-a gătat de văzut Toate minunile oraşului.* VINTILĂ, O. 42. *Cum gătăm de mâncat carnea ... osul îl aruncăm.* RETEGANUL, P. V, 30. ✧ (Indică separarea prin diferenţiere între două elemente) *Valea acea va cură şi va despărţi direptii de cei păcătoşi.* VARLAAM, C. 385. *Şi-i osăbiaşte* [pe pizmaşi] *de sfânta ceată.* DOSOFTEI, PS. 48/7. *Deosăbirea bolnavilor de sănătoşi.* C. VÂRNAV, H. 51/12. *Abia se poate distinge învingătorul de cel învins.* PÂCLEANU, I. II, 162/31. *Să distingem mai întâi însăşi ştiinţa de cărţile şi de prelecţiunile în care se propune.* MAIORESCU, L. 12. *Nu se mai ştie astăzi deosebi floare de floare.* CARAGIALE, O. III, 75. *Cinstea, cugetul curat, în sfârşit orice sentiment care deosebeşte pe om de dobitoc.* CONTEMPORANUL, V, 466. *Ştia să despartă dragostea de interes.* EFTIMIU, N. 71. ✧ (Indică interzicerea, renunţarea, întreruperea, privarea etc. în raport cu cineva sau cu ceva de natură abstractă; urmat de un infinitiv, acţiunea este indicată ca un act procesual ce urmează a fi efectuat; cu valoare de complinire) *Se-ş ţinie limba sa de rreu.* COD. VOR.[2] 381. *A şaptea zi Dumnezeu, deaca săvârşi toate lucrurile bune ale Lui, ... odihni de toate, şi le puse leage lor.* MOXA, 346/36. *Pentr-aceea Arie fu lepădat de diiaconiie.* VARLAAM, C. 134. *Toate pravilele împărăteşti dau voie muierii să-şi ia al doile bărbat când va rămâne de bărbat o ... vreame.* PRAV. 133. *Rădică-te, Doamne, cu a Ta tărie Să să părăsească omul de mândrie Să judeci păgânii cu Sfânta Ta Faţă.* DOSOFTEI, PS. 31/18. *D[umne]zău ... încetă de toate faptele Lui.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 2^r/30. *Turcii, înţălegând că va să vie Ştefan-Vodă cu oaste în gios, au lăsat şi ei Cetatea Neamţului de a o mai bate.* NECULCE, L. 10. *I-am zis cum că mă las de vlădicie.* ANTIM, P. XXIII. *Sărac de părinţi.* MINEIUL (1776), 24^{r2}/12. *Pre oamenii cei rei de-a face pagubă îi împeadecă stăpânirile ceale mai înalte.* D. SUP. 12/26. *Care popă sau mirean va sudui ... acela să să lipsască de preoţie.* MAIOR, I. B. 358/24. *Aceasta ar fi putut opri pre Napoleon de călătorie.* ÎNTÂMPL. 11/11. *Pruncii se dedau a face bine şi se dezvaţă de a face rău.* MAN. ÎNV. 135/3. *Mărturie iaste despărţirea carea să face de moarte.* GRIGORIE, L. 105/10. *Ne îngâmfăm în blane scumpe, peste dreptul merit, şi suntem goli de toată buna învăţătură.* MUMULEANU, C. 11/3. *Grecia ... fu lipsită de împăraţii săi.* PLEŞOIANU, T. I, 204/5. *Fiindcă nu-l declarase ... tiran, nu putea fi oprit de îngropăciune.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 118/4. *La fericire ne popreşte de a ne îngâmfa.* MARCOVICI, C. 5/5. *Contenesc dar de-a mă plânge, că ce-am fost, acum nu sunt.* CONACHI, P. 213. *Văduvă de duoi barbaţi la 21 ani, în cea mai înflorită frumuseţă!* NEGRUZZI, S. I, 57. *Până acum părăsindu-se cu totul de a mai scrie.* BĂLĂŞESCU, GR. XVI/26. *Lipsit de-a ta fiinţă ce zace în mormânt, Eu văd în nori ... icoana vieţii mele.* ALECSANDRI, O. 83. *Le distinge ... lipsa de orice artificiu.* MAIORESCU, CRITICE, 4. *Nu se putu opri de a-i lua capul între mâni şi de a-l mai săruta o dată.* EMINESCU, P. L. 95. *Cănuţă a rămas sărman de părinţi.* CARAGIALE, O. I, 131. *Cu lacrămile în ochi, îl rugau să se lase de a face călătoria aceasta.* ISPIRESCU, L. 4. *Ce vă pasă vouă Inimi văduvite de simţire.* MILLE, V. P. 79. *Pe cel care ajunsese lipsit de idei conducătoare, îl robeşte.* IORGA, C. I. II, 51. *Se lepădă ... de satana.* C. PETRESCU, S. 16. *Chihoteam în curte, toţi cu toţii, copii ai maidanului – orfani care de tată, care de mamă.* KLOPŞTOCK, F. 78. *Voinici Levinţi Străini de părinţi.* TEODORESCU, P. P. 492. *Eu de badea nu mă las.* FOLC. TRANSILV. II, 508. ✦ (În construcţia interogativă *de cine,* indică manifestarea unui anumit interes, a unei anumite curiozităţi etc. în legătură cu persoana în raport cu care are loc o îndepărtare, o separare etc.) *De cine fuge?* DEMETRIUS, A. 252. ✦ (În construcţia interogativă *de unde,* indică manifestarea unui anumit interes, a unei anumite curiozităţi etc. în legătură cu identificarea sursei de proveniență a ceva sau a cuiva, a limitei de la care începe ceva) *De unde sântu oştile şi sfadele întru voi?* COD. VOR.[2] 354. *De unde are stăpânirea puterea sa?* OBRADOVICI, D. 12/3. *D-unde voi lua cuvinte?* ASACHI, S. L. I, 62. *De unde-ai învăţat acest limbagiu?* EMINESCU, P. L. 96. *Ş-apoi de unde o să ştie tata daca noi am intrat au ba?* ISPIRESCU, L. 50. *De unde s-o începem? ... – De unde vrei tu. De unde-i mai repede.* SEBASTIAN, T. 50. *De unde ţi-ai luat dreptul şi cutezanţa să mă înfrunţi?* C. PETRESCU, A. R. 174. *Asta de unde-ţi mai vine?* DAVIDOGLU, M. 8. *Aici ar trebui puţină aviaţie, şi de unde naiba s-o luăm?* BARBU, Ş. N. II, 286. (Indică o atitudine de perplexitate în legătură cu ceva; în construcţia *de unde până unde*) *Şi de unde până unde Mitică? – E numele lui tata, că-aşa îl chema.* CAMIL PETRESCU, T. I, 513. ✦ (Urmat de „fără", indică disocierea de un element; cu valoare expletivă sau de calificare) *Aciasta-i fântâna de fără moarte, cruţată direptilor, iară noi ne-nchinăm la pământ slăvind pre D[u]m[ne]dzău.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 80^v/4. *Cum l-ar mai fi putut iubi pe el, atât de singur, atât de sărac, atât de fără viitor!* EMINESCU, P. L. 31. ✦ (Urmat de „la", indică îndepărtarea, respingerea, eliberarea, desprinderea, procurarea etc. prin raportare la o limită reprezentată de o fiinţă sau de ceva abstract) *De la bărbaţi strâmbi scoate-mea.* PSALT. HUR. 48^v/23. [Îngerii] *ducu lucrurile toate înaintea lu H[risto]s de la toţi oamenii* (cca 1550). GCR I, 1/11. *Neştinre* [dintre voi] *rrătăceaşte de la deadevăru.* COD. VOR.[2] 364. *Duhul Sfânt al Tău nu lua de la mere.* PSALT. 99. *Să lepădăm tot răul şi hitleniia de la inema noastră.* CORESI, EV. 47. *Am scăpat de la tătară tăiatu* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. I, 94/2. *Cine ... va arăta nevoinţă pentru spăseniia sa, acela va lua de la Dumnedzău ce va ceare.* VARLAAM, C. 223. *Cela ce va fura de la tată-său, ... la moartea lui să lase ceva.* PRAV. 51. *Că, Tu, Doamne, mi-eşti nediajde ... Să nu-mi sufletu desparţă De la a Ta Sfântă Faţă.* DOSOFTEI, PS. 475/12. *De la cei leaneş să scuture trândăviea şi răutatea.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/19. *Şi cine nu va iubi o bunătate ca aceasta, pentru care ... au gonit de la sine o mărire ca aceasta, ca să poată săvârşi mântuirea noastră?* ANTIM, O. 11. *Acest octoih l-am cumpărat ... de la popa David* (a. 1763). IORGA, S. D. XIII, 51. *Nimenea cel ce aleargă la Tine nu iase ruşinat de la Tine, curată Fecioară.* MINEIUL (1776), 209^{r1}/11. *Pornind împăratul armele în Evropa, merse însuşi şi luă Beligradul de la unguri.* VĂCĂRESCUL, IST. 260. *Grija gândire amară fugă ... De la toţi ce dănţuiesc, Nunta ce o prăznuiesc.* SCAVINSCHI, O. 4/6. *Creatorul ... stă şi-apoi ş-întoarce faţa de la tot cel muritor.* HELIADE, O. I, 84. *Mulţămescu-ţi! că n-ai depărtat de la mine agiutoriul tău întru nevoia me.* DRĂGHICI, R. 139/15. *Scapă un suflet de la osândă!* NEGRUZZI, S. I, 51. *De la mine puţin şi de la*

Dumnezeu mult. CREANGĂ, P. 19. *Vor să-şi răpească una de la alta pământ.* ISPIRESCU, L. 5. *Babele au obiceiul să scuipe ... după fiecare descântec ..., ca să se depărteze tot răul de la bolnav.* CANDREA, F. 64. *De la noi, au pierit patruzeci.* SADOVEANU, O. XXI, 421. *În vreo trei ani, izbuti să strângă bani pentru ... grădină de la vecina Midora.* CAMILAR, N. I, 22. *Ia-ţi nădejdea de la mine.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 338. *Treacă de la mine acest păhar!* ZANNE, P. IV, 41. □ *A-şi lua gândul de la ceva.* ✧ (Urmat de „la", în legătură cu construcţii care indică despărţirea de cineva sau de ceva) *Luându-şi zioa bună de la împărătească ..., ieşi spre seară din cetate.* GORJAN, H. I, 3/12. *Ivan ... luându-şi rămas bun de la tovarăşii lui ... porneşte la drum cântând.* CREANGĂ, P. 297. *Nu aşteaptă ultimul moment pentru ca să-şi ia adio de la tovarăşa vieţii şi de la copii.* MACEDONSKI, O. III, 21. *Cum întunecă, îşi luă noapte bună de la părinţi.* MIRONESCU, S. 21. *Şi ziua bună să-mi ieu ... De la dulcii mei părinţi.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 321. ✧ (Urmat de „la", indică reţinerea, interzicerea, absentarea etc. prin raportare la o limită) *L-au opritu-l de la curtenie o videnie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 115[v]/34. *Ş-au hotărât Sfinţia Sa şi blăstăm mare asupra cui ar lipsi aceste moşii de la mâna lui Constantin vist[ierul]* (a. 1755). URICARIUL, XI, 365/3. *Potoleşti toată lacrăma de la faţa pământeanilor.* MINEIUL (1776), 200[r2]/24. *Nice să îndrăznească* [învăţătoriul] *supt grea pedeapsă a lipsi de la şcoală.* INSTRUCŢIE, 8/6. *Pentru ce au oprit D[u]mnezeu pre om de la lemnul acesta* [pomul cunoştinţei binelui şi răului]? GRECEANU, Î. 17/10. *Fără să asculte pe unchiul său care vrea s-o abată de la hotărârea ei.* CR (1839), 324[1]/3. *Va pierde leafa pe câtă vreme a lipsit de la slujbă.* CONDICA, O. 21/2. *Să ne abţinem cu toţii de la orice ... agitaţie.* MAIORESCU, D. V, 9. *Va rămânea aşa ... tăcut, citind, cu desăvârşire absent de la tot ce se petrece în jurul lui.* SEBASTIAN, T. 46. *Omul inteligent nu se dă înapoi de la nici o greutate.* ARGHEZI, S. XI, 82. *Ne ademenesc cu cai verzi, ca să ne ieie ochii de la nedreptăţile din ţară.* CAMILAR, N. I, 268. (Urmat de „la" şi în corelaţie cu „la", indică transmiterea, contaminarea, varierea între două limite) *Pentru carii domni şi giudeţe şi împărăţii mută de la o semenţie la altă semenţie.* VARLAAM, C. 23. *Talandurile ceale duhovniceşti, când nu se zic talanduri se dau de la unii la alţii.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/25. *Flori închiagă, aşa cât nici se simteşte de la una păn' la alta feliul ce le despărţeşte.* CONACHI, P. 284. *De la cercetarea limbii, Maior ajunge astfel la reforma ei.* DENSUSIANU, L. 57. *Împăraţii trec de la sabie şi sânge la desmierdările păcii.* SADOVEANU, O. XV, 345. *Trecerea de la o speţă la alta nu e prăpăstioasă.* CĂLINESCU, C. O. 148. *Încercam uneori să mă ridic de la aceste imagini imediate până la perspectiva vastă cu care ... pornisem încoace.* BOGZA, V. I. 17. *Văd, maică, că eu m-am tras De la bine la năcaz.* FOLC. TRANSILV. I, 432. □ *Boala s-a luat de la om la om.* ✧ (În construcţia interogativă *de la cine,* indică manifestarea unui anumit interes, a unei anumite curiozităţi etc. în legătură cu sursa de proveniență a ceva) *De la cine ai căpătat tu scrisoarea asta?* EMINESCU, P. L. 58. ✦ (Urmat de „pe", indică îndepărtarea, desprinderea etc. dintr-un contact iniţial; prin analogie cu spaţiul propriu-zis) *Alte* [pravile] *dzic să şi-l scoată* [pre hotru] *... de pre locul şi eparhiia acelui giudeţ, ce vor fi ascultători.* PRAV. 169. *Fugiia boalele de pre oameni.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 33[v]/32. *Leapădă-ţ de pre tine toată boala.* id. ib. noiembrie 116[v]/10. *Au gonit de pre pământ întunearecul necunoştinţei.* MINEIUL (1776), 105[v2]/33. *Surpat-au pe cei putearnici de pre scaune Domnul.* ib. 108[v1]/31. *Amândoi ... se uscau de pe picioare.* CONACHI, P. 84. *Mare greutate i se ridicase de pe suflet.* CARAGIALE, O. I, 165. *De pe a căror frunte grijile păreau că se şterg.* MACEDONSKI, O. III, 15. ✧ (Învechit şi popular, urmat de „pe", indică perceperea, colectarea unei dări, a unei taxe, a unui câştig etc.) *Cela ce nu va chema vraci la boala muerii lui ... piiarde-va bărbatul tot venitul ce va avea de pre ocinile muierei.* PRAV. 94. *Să-şi ee ... şi goştină ... de pre moşiile sale.* NECULCE, LET. II, 337/27. *Noi în patrie vom culege, Avuţii de pre pământ.* AR (1830), 20[2]/30. *Hrana trebuiau s-o ridice raiterii de pe noroade.* SADOVEANU, O. XII, 371. ✧ (Urmat de „pe la"; cu nuanţă de aproximare) *Vadră domnească ... să lua ... de pe la locuitori* (a. 1764). URICARIUL, I, 294. *L-am răscumpărat eu acel sat, împreună cu Părjolta ... di pri la datornici* (a. 1669). BUL. COM. IST. IV, 27. *Mănca de pe la ţărani.* AMIRAS, LET. III, 109/13. *Să se păzească ... a lua mită de pe la săraci* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 261/24. *Le obţinuse cu bacşiş de pe la binale.* CĂLINESCU, E. O. II, 145. ✦ (Urmat de „prin", indică cu aproximare sursa de inspiraţie sau de informaţie) *Calchează pe hârtie figuri de prin cărţi.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 196. *Manolache auzise de prin argaţi ... cele petrecute.* POPA, V. 41. ✦ (Învechit, urmat de „sub", indică eliberarea, salvarea etc. în raport cu un element dominator) *Ca să ne izbăvească ... din robia diiavolului, de supt puterea iadului şi a muncilor.* VARLAAM, C. 71. *Călugăraş oarecare aflându-se în schit sub ascultarea unui părinte ... ieşi de supt ascultare.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 66[v]/34. *Căci Şerban-Vodă avea bună nedejde că va dezbate toată creştinătatea din Ţarigrad încoaci de supt mâna turcilor.* NECULCE, L. 88. *Au fost luând câte doă văcărituri pe an şi iară nu putea să iasă de supt datorie, fiindcă cuprindea atâtea pungi* [cu bani] (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 252/9. *L-au scos de supt stăpânirea grecilor.* MAIOR, I. B. 192/4. *Nu poate purta cuşma ... până când iasă de supt arme cu rânduială.* FUND. 29/11. *Dachia ... o au tras de supt jugu varvarilor.* T. AARON, S. A. 35/8. *A smulge Moldavia de subt influenţa lui Sigismund Batori.* F. AARON, I. II, 204/26. *Am fugit ... de sub scutul şi autoritatea părinţilor.* MIHĂESCU, D. A. 6.

b) (În legătură cu construcţii care exprimă depăşirea unei situaţii-limită) *Domnul ... a văzut Că de şagă s-a trecut.* NEGRUZZI, S. I, 186. *Arzi, cumătre, mori că nici viu nu eşti bun! ... abiea i-a mai trece băietului istuia de spăriet, că mult păr îmi trebuea ... ca să-l afum!* CREANGĂ, P. 33. *Mai bine să fi zăcut, Că de rău ţi-ar fi trecut.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 184. *Să-mi aduci o scrisorea ... Ca să-mi mai treacă de dor.* FOLC. TRANSILV. II, 17. ✦ (Precedat de „măcar (ori)cât(uşi) de"; cu nuanţă concesivă) *Cine miluiaşte, lu Dumnezeu dă, câtu de puţinel, cu mare ispravă plăti-i-va.* CORESI, EV. 40. *Cela ce va fura den casa stăpânu-său lucru macar cât de puţin, ... acesta să va certa mai cumplit.* PRAV. 34. *Nu îndrăznea să se împotrivească cât de puţin norodului romanesc.* CĂPĂŢÎNEANU, M. R. 71/4. *Aceasta nu mă va popri cătuşi de puţin a întovărăşi pe mântuitorul meu.* GORJAN, H. I, 83/21. *Sămânţa cât de bună, căzând pre petros pământ, ... va da numai poame-amare.* ASACHI, S. L. I, 65. *Ah! când cineva iubeşte, uită, eartă şi împacă greşala oricât de mare.* CONACHI, P. 80. ✦ (Urmat de „peste" şi de un determinant cantitativ, indică extinderea în totalitate sau în surplus a manifestării unei acţiuni, a unei stări etc.) *Neamul de peste-tot iaste când numirea lucrului aceaste trei, în trei semnări va priimi: acela, aceaia şi acel, cum ai zice: acela, aceaia şi acel deplin, acela, aceaia şi acel nebun.* ST. LEX. 228[r]/4. *Şi după ce ... de peste măsură mirare obosit ... puţin odihnă tuturor mădularelor să-mi dau.* CANTEMIR, I. I. I, 171. *Economii în valoare de peste 4100 lei.* SCÂNTEIA, 1953 nr. 2 701. *Tirajul de peste 200000 ... exemplare, la prima apariţie a unui disc ... este azi un fenomen obişnuit.* M 1975, nr. 1, 1.

3. a) (Exprimă delimitarea unei părţi, a unui număr etc. detaşabil sau considerat ca fiind separat şi p r o v e n i n d dintr-un tot, dintr-un întreg, dintr-un ansamblu etc. de natură abstractă; cu valoare de complinire) *Deci taie atunci 35 ... mii de cei vrăjmaşi ... şi scapă împăratul.* MOXA, 371/14. *Ce Sftitia ... coprinde o parte mare şi de Ţara Leşască.* URECHE, L. 59. *Am plătit partia lui de gorştină* (a. 1661). IORGA, S. D. V, 35. *Deci aceste două părţi de lume Evropa şi Aziia la părţile despre miazănoapte le desparte Donul.* N. COSTIN, L. 130. *Cea mai mare parte de lăcuitori*

sânt Evropei. AR (1829), 79[2]/25. *Desăvârşirea cea firească şi cea înţelegătoare a aceştii părţi de omenire.* PR. 1/15. *Lăsând la Memel numai o parte de oaste pentru păzirea acestei politii.* ASACHI, I. 333/17. (Învechit, rar; cu valoare de posesie) *Ispanie are stăpânire în toate cele patru părţi de-a lumii.* AMFILOHIE, G. 133/7. ✧ (În legătură cu construcţii care delimitează un anumit grad de săvârşire a unei acţiuni, de manifestare a unei stări etc.) *Cela ce să fereaşte, gice, de toate să să socotească.* PRAV. LUCACI, 237[r]/1. *Să ucigă de tot pre cela ce-i cade năpaste.* PRAV. 118. *Făcându-i pre voae de toate în toată pohta ca aceea.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 137[v]/13. *Au spre cea mai multă parte pre cea de tot folositoare şi scumpă neguţitorie care i-au poruncit Dumnezău.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/27. *Iar acel om a şvedului au dzis că sint nişte oameni proşti şi blăstămaţi de tot.* NECULCE, L. 200. *A lor datorie stă întru aceea, ca să fie ... ajutoriu moşinaşilor până ce să va isprăvi de tot acest lucru.* AŞEZ. 11/10. *Auzind deseori aceleaşi cuvinte, le începe a spune de jumetate.* IORGOVICI, O. 4/6. *Au cerut ca după trei zile să se poată bate cu Paţinakii, făgăduind că ... vor da prada de giumătate împăratului.* ŞINCAI, HR. I, 211/10. *Să drege diiata în parte şi nu să strică de tot: a) Când după diiată să va naşte copil.* LEGIUIRE, 77/5. *Petrecurăm toată noaptea, tremurând ... şi de jumătate morţi, fără să ştim încotro ne împinge furtuna.* PLEŞOIANU, T. I, 227/19. *Să se închiză târgul de tot pentru câteva zile.* AR (1829), 31[2]/21. *Cătră palat pleacă De tot cu inima seacă.* BĂRAC, A. E. 6[v]/10. *Era un vis misterios ... Şi prea era de tot frumos.* EMINESCU, O. I, 285. *Am ce pot, Nici bun prea-prea, nici rău de tot.* COŞBUC, P. I, 128. *Dacă El* [Dumnezeu] *ştie toate, cum să nu poată de toate?* VISSARION, B. 248. *Puse oala să se lea ... Şi-i uită de tot de ea.* TEODORESCU, P. P. 272. *Da-i şerpile-n sân la mine M-o mâncat de jumătate Pe la brău nu mă mai poate.* FOLC. TRANSILV. I, 203. ✧ (Delimitarea priveşte o anumită cantitate, un anumit număr din ceva abstract, dintr-o sumă de bani etc.) *Era datoriu lui o sumă de bani.* CORESI, EV. 280. *Mulţime de îngeri se ruga pentru Adam* (1600–1620). GCR I, 64/39. *Au făcut caimacami pe o samă de boieri* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 265/20. *Mare sumă de bani fac din vânzarea poamelor celor verzi.* ÎNV. POM. 5/1. [Turcii] *au predus rumilor mulţime de pricini ... a să plânge.* OBLĂDUIREA, 98/8. *Tot îmi azvârlea raze de veselie.* MARCOVICI, C. 15/13. *Îi părea foarte bine, cu nădejde că o să căştige mulţime de bani vânzând aşa peşte.* GORJAN, H. I, 59/12. *Toate generalizările ştiinţelor numai descriptive au un grad mai mic de siguranţă.* MAIORESCU, L. 148. *Domnia ei a fost aceea care – aşa încet – c-un pic de mânie şi nu prea: – Ermil!* EMINESCU, P. L. 69. *Se vede că tot mai ai oleacă de noroc.* CREANGĂ, P. 90. *Un strop de fericire.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 21. *Din curte ... se ridicau frânturi de cântece vesele.* AGÎRBICEANU, A. 32. *Bine, bine –, zise ea, cu un rest de orgoliu.* CĂLINESCU, E. O. I, 191. *O cultură ... are un număr de funcţiuni limitate.* RALEA, S. T. III, 7. *Aceasta* [opoziţia contrariilor] *s-a dezvoltat apoi în cultura europeană până la maximul ei de cuprindere.* id. ib. 11. *Se ivi şi ... o sexagenară oxigenată, cu buzele înroşite ... cu vădite urme de frumuseţe.* VINEA, L. II, 306. *Eu am niţel de lucru în bucătărie.* id. ib. 308. *O mulţime de dânşii se porniră asupra românilor.* MARIAN, T. 171. *Tot grămezi de bani făcea Şi la feciori împărţea.* RETEGANUL, TR. 43. ✧ (Învechit şi popular, indică delimitarea cu sens partitiv a unei părţi neprecizate şi subînţelese din ceva abstract) *Cântaţi noao de cântecele Sionului.* PSALT. 286. *Ceia ce suie ei sântu ceia ce-au născut pre noi, anume tatăl şi maica, moşul şi moaşea şi de-aceştia mai pre sus.* PRAV. LUCACI, 255[r]/4. *Deci, putu să schimbe blăstămul spre blagoslovenie, gustă de moartea cea cu blăstăm.* VARLAAM, C. 80. *Au aşezat săimenii ..., iar pre lângă Alexandru-Vodă, dându-i şi de boieri petrecători până la margine.* M. COSTIN, LET. I, 265/37. *Robinson de aceste, pe cât să vede, nici ave în cuget.* DRĂGHICI, R. 5/7. *Cine te-a pus să înşiri de aceste nume în Introducţiunea ta ...?* ODOBESCU, S. III, 62. *Ah? Sunt printre voi de-aceia, care nu cred tabla legii.* EMINESCU, O. I, 48. *Bate, Doamne, pe nana, Că ea mi-o făcut d-astea.* DOINE, 113. *De aceşti oameni există şi din norocire există chiar la noi.* STĂNCESCU, ap. TDRG. ✧ (Învechit şi popular, indică delimitarea cu sens partitiv a unui sau a unor elemente dintr-un grup de elemente identice) *Nece uruia de voi păru din capu nu-i va cadea.* COD. VOR.[2] 320. *Nimea de ceia nu-ţi pot agiuta* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 451/21. *Vineră cu noi şi alţi de ucenici den Kesariia.* CORESI, L. 102/3. *Unii de boiari ardea-i cu foc.* MOXA, 374/39. *Din tinereaţele noastre gândul hiecăruia de noi trage cătră păcat.* VARLAAM, C. 294. *Deade la un credincios de slugile sale două coşniţe.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3[r]/37. *Carele de noi va merge?* LB. *Unu de noi trébe să merem în târg.* ALR II 3 222/349. (Delimitarea cu sens partitiv se face pe baza asemănării, a varietăţii sau a unei caracteristici) *De cele relia nu aflară nemică la elu* (cca 1550). GCR I, 2/34. *Urii de ceia ce se nevoiia.* COD. VOR.[2] 232. *O cale de cealea ce duc pre noi în spăsenie iaste să nu ne aducem aminte* [greşalele]. CORESI, EV. 46. *Deci le trimise împăratul un popă de cei jidoveşti.* VARLAAM, C. 116. *Şi când va şti vreunul de aceştia ce am dzis mai sus, să va certa după voia giudeţului.* PRAV. 312. *Îngerii, ... sprejenind ş-agiutând altul altuia de acei oameni să nu cadză.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 41[v]/36. *Un lucru ce nu se face, nici se strămută la o biserică de cele proaste.* ANTIM, P. XXVIII. *Cu nevoie să vor potoli rocoşiturile într-acea crăie; ... Să una de aceastia nu să va vădi, vai acel stăpân împotriva căruia s-au făcut!* (a. 1703). FN 127. *Tot omul, de orice treaptă, ... tribuie să îmbrăţişeze munca după ce scăpătă din slavă şi din bogăţie şi este sănătos.* GORJAN, H. I, 129/37. *Această conversaţie se sfârşi ... prin jurăminte de cele ce întrebuinţează adesea amanţii.* FILIMON, O. I, 142. *Omul nostru era un om de aceia, căruia-i mâncau cânii din traistă.* CREANGĂ, P. 39. *Şi sunt mulţi de aceştia.* EMINESCU, P. L. 35. *Le puse o masă d-alea împărăteştile.* ISPIRESCU, L. 21. *Erau copii de toată mâna.* MACEDONSKI, O. III, 14. *Duce tutun de-l bun.* CAMIL PETRESCU, T. II, 75. *Otilia şi Felix erau cufundaţi într-o convorbire de aceasta fără sfârşit.* CĂLINESCU, E. O. I, 168. *Dacă ai averi de-acele, Nu-mi scoate ochii cu ele.* ALECSANDRI, P. P. 41. *Tot marfă d-a scumpă, Lucruri muiereşti.* TEODORESCU, P. P. 85. *Să nu fie lăcomoşi După oameni de-ai frumoşi.* DOINE, 202. ✦ (Urmat de „la" şi în corelaţie cu „la", indică extinderea unei numărători, a unei plăţi etc. între două limite) *Numerăm de la unul până la zeace.* ARITM. (1806), 4/2. *Să plătesc de la doi păn la tri galbini vita.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 13/5. *Bătae, de la una sută nuiele, până la doă sute.* CONDICA, O. 10/21. *Câştigă de la o sută până la trei sute ... pe lună.* ARGHEZI, P. T. 36.

b) (Exprimă delimitarea unei părţi abstracte, nedetaşabile, a p a r ţ i n â n d unei fiinţe; cu valoare de posesie şi de complinire) *Aflarea prafului a făcut un lucru ce n-ar fi trecut prin minte de om.* CĂPĂŢÎNEANU, M. R. 37/30. *Sufletul ei întreg era o reflectare umbroasă şi tristă a sufletului său de copil.* EMINESCU, P. L. 31. *Nici o ţipenie de om.* SEBASTIAN, T. 16. □ *Caracter de om.* ✧ (Delimitarea priveşte o subdiviziune, o fracţiune etc. aparţinând unui întreg de natură abstractă sau unei sume de bani) *Apa aceaia cu jumătate de preţ au cumpărat-o.* ŢICHINDEAL, A. M. 66/1. *Îşi va lua jumătatea de milion şi va pleca.* EFTIMIU, N. 67. *Cini i-a scăpa fata ... aceluia ... şi-i mai dă şi giumătî di-mpărăţâi.* ŞEZ. IV, 197. ✦ (În legătură cu construcţii care indică restrângerea manifestării unei însuşiri, a unei caracteristici etc. la un anumit domeniu de referinţă sau la o anumită parte a corpului unei fiinţe; cu valoare de complinire) *L-am cunoscut ... curat şi întreg de minte.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 155[v]/32. *Dobândă, pre mare, bogată de aur* (a. 1694). FN 32. *Limba noastră este foarte scurtă de cuvinte.* IORGOVICI, O. 77/21. *Eu auzând-o prea meşteră de cuvânt ..., mă înduplecai la cererea ei.* GORJAN, H. I, 37/8. *Boul acel tare de vână ... ţâne la drum.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 17/9. *Un popă bătrân şi de carte nu prea prost.* CONTEMPORANUL, I, 715. *Iară noi? noi, epigonii? ... mari de patimi, inimi bătrâne, urâte.* EMINESCU, O. I, 35. *Fapte rele şi mizerabile ... acomodate cu strâmtoarea de minte a celor mai*

mulți oameni. id. P. L. 81. *O babă avea trei feciori nalți ca niște brazi ... tari de vârtute.* CREANGĂ, O. 3. *Era buimac de cap.* id. P. 145. *Veselia lui ca a oricărui om bun de inimă era contagioasă.* AGÎRBICEANU, A. 78. *Mimi era vorbăreață, însă de nimicuri.* CĂLINESCU, S. 111. *Se văita la toată lumea că e greu de cap.* id. I. C. 83. *Voinici Levinți ... Mult mai buni De gură, Mult mai lungi De mână.* TEODORESCU, P. P. 492. □ *Slab de înger.* (Cu nuanță modală) *Tu m-ai tot cihait de cap până acum, să mă însor.* CREANGĂ, P. 57. ✧ (Restrângerea privește atribuțiile, domeniul, natura etc. unei dregătorii, ale unei funcții, ale unei specializări etc.; cu nuanță finală) *Eu sânt logofătul De taină a Mării Sale.* BUDAI-DELEANU, Ț. 225. *Ioan Molnar ... doctor de ochi* (a. 1797). IORGA, S. D. XIII, 80. *Însă nu pot toți să fie Doctori de filosofie.* MONTAN, S. 14/12. *Clucer de arie.* GORJAN, H. I, 84/11. *În toate duminicile ne ducem ... la domnul sfetnicul de taină Hufeland.* KOGĂLNICEANU, S. 74. *Nu vor fi fără ... interes pentru românii cei adevărat cercetători de toată țesetura limbei.* BĂLĂȘESCU, GR. III/28. *Era în acea zi primire mare la curte. Logofătul de obiceiuri îngrijise despre toate.* FILIMON, O. I, 109. *Fusese chemat ... ca dascăl de matematică și filosofie la Academia din Socola.* EMINESCU, P. L. 40. *Sunt peste trei mii ... oameni de drept, avocați, magistrați.* VLAHUȚĂ, O. A. I 224. *Avea o rudă logofăt de bresle.* IORGA, C. I. I, 132. *Am avut plăcerea să cunosc ... pe un simpatic profesor de desen și caligrafie.* SADOVEANU, O. XX, 19. □ *Comisar de poliție. Ministru de Finanțe.* ✧ (În legătură cu construcții care indică atribuirea sau asocierea unei caracteristici, a unei îndeletniciri, a unei denumiri etc.; cu valoare de calificare) *Oameni de credință.* PRAV. 188. *Boiari mari și mai de rându* (a. 1689). IORGA, S. D. VII, 92. *În Țeara Grecească, vești de treabă* (a. 1693). FN 10. *Videți ce sfat și lucru de nemic!* NECULCE, L. 126. *Când au făcut H[risto]s cina acea de taină* (a. 1699). GCR I, 330/33. *Munciia moașă-sa ca să o mărite după vreun om de cinste.* MINEIUL (1766), 180[r1]/16. *După vorbă și după seamne să descopere gândurile ceale mai de taină.* PILDE, 14/10. *Însămnarea celor mai de frunte și în țară întrebuințătoare monete, măsuri și cumpene cu despărțirea lor* [Titlu]. ARITM. (1805), 47/7. *În lapte de oi stă hrana lor cea de căpetenie.* MAIOR, T. 117/24. *Omul de omenie cu toți își ține vorba.* ȚICHINDEAL, A. M. 16/4. *Arăt pe scurt istoria vărsatului celui de rând.* FRĂȚILĂ, S. Î. 7/2. *Glasul să fie de mijloc, nici prea sus, nici prea jos.* TOMICI, Î. 46/1. *Sânt păstrate vredniciile ceale de cinste, dacă vreodată, la orânduirea lor, cinstea nu este împreunată cu lucrurile obșteșți.* OBLĂDUIREA, 9/8. *Personele ceale de stare ale acestei sholi* [Titlu]. TIN. ROM. 2[r]/8. *Arșitectura lor* [a caselor] *era de cel mai bun gust.* PLEȘOIANU, T. III, 38/7. [Sufletul] *este de o natură mai înaltă decât țărâna ce eu calc.* MARCOVICI, C. 14/14. *Poartă-te cu dragoste către cei de altă meserie.* id. D. 12/5. *Așternut cu cele mai frumoase covoară și cu perini de mult preț.* GORJAN, H. I, 87/25. *Și o minte de mijloc poate ... să-ți dea sfătuire bună.* BUZNEA, C. 52/14. *E zidită lângă strâmtoarea de acest nume.* RUS. I. I, 212/30. *Cerențelu era un tânăr de spirit.* NEGRUZZI, S. I, 110. *Să n-aibă limba română aceste daruri ... fiia cea mai de frunte a mumei acei limbi celebre clasice.* BĂLĂȘESCU, GR. XVIII/25. *Reprezintă dasupra patru turnuri: două mai mari și două mai mici; cele ... dinainte sânt de stil mauritan.* PELIMON, I. 73/6. *Puțini indivizi de o capacitate eminentă sunt în stare să anticipeze rezultatele științei.* MAIORESCU, L. 14. *Băiat din flori și de pripas ... Se furișează pânditor Privind la Cătălina.* EMINESCU, O. I, 173. *Este o operă foarte scumpă a unui artist de mare reputație.* CARAGIALE, O. III, 81. *Orice operă de gust ni se va aduce, îi deschidem cu bucurie aceste coloane.* MACEDONSKI, în PLR I, 337. *Cei ce pat pe urma acestei haiducii, cu dinamită și puști de ultim sistem, sunt turci.* SĂM. II, 563. *Veni în Țara Românească purtând scumpe haine de modă străină.* IORGA, C. I. I, 97. *Cuvânt ... de o mare vechime.* id. ib. III, 176. *Era birtul cel mai de seamă din oraș.* AGÎRBICEANU, A. 90. *Curtozzi însă era un om de o veselie proverbială.* HOGAȘ, DR. II, 196. *Omul de geniu este, pe pământ, un exilat.* GALACTION, O. 158. *Mă târâște ... prin toate localurile de lux.* CAMIL PETRESCU, T. II, 102. [Doamna T.] *de o tulburătoare feminitate uneori, avea ades o voce scăzută, seacă.* id. P. 8. *Crescuse ... un măr de toată frumusețea.* VISSARION, B. 10. *În dreapta, pe o etajeră, un telefon manual, de sistem vechiu.* SEBASTIAN, T. 9. *Aveau intrare numai oamenii de soi cu slujitorii lor.* SADOVEANU, O. I, 181. *Gospodari de frunte.* MOROIANU, S. 5. *Înfățișează o biserică în miniatură, de plan ortodox, însă cu ornamente gotice.* OPRESCU, S. 172. *O viziune de un realism acut.* CONSTANTINESCU, S. II, 5. *Sfântul mir, de o compoziție aproape secretă, necesar la ungerea noilor născuți și a domnitorului.* ARGHEZI, B. 31. *Un păduche mare, de sex feminin, ... stă numaidecât sub boboc.* CĂLINESCU, C. O. 18. *Principiul de bază.* RALEA, S. T. III, 8. *Ceea ce scăpa la percheziția făcută deținuților ... începea să joace un rol de o importanță care depășea posibilitățile lui obișnuite.* BOGZA, V. J. 19. *Ochii, verzi pe cât se pare, Smaragde două de valoare.* BENIUC, V. 68. *Formele-i robuste păreau cam la strânsoare într-un taior de fantezie.* VINEA, L. II, 250. *Totul era ... de o mizerie dureroasă.* DEMETRIUS, A. 78. *Specialiști de înaltă calificare.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 838. *Ai făcut un lucru de ispravă.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 376. *Dădu un dineu la care îi invită pe numeroși oameni de vază.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 22. *Postavurile italiene erau articolul de predilecțiune al comerciului genoves și venețian.* TEODORESCU, P. P. 56. □ *Stare de șoc. Era o adevărată operă de artă. Oameni de onoare.* ✧ (Indică restrângerea unui anumit grad de dificultate sau de ușurință la un domeniu conceptual de referință; cu nuanță finală) *Să fie lesne de înțeles ceale ce să zic.* GRIGORIE, L. 8/12. *Îți va arăta altă mesărie mai ușure de necazuri.* GORJAN, H. I, 114/13. *Lucrurile simple sunt cele mai grele de priceput și de primit.* MAIORESCU, CR. II, 132. *Lesne de explicat: Economia.* EMINESCU, P. L. 105. *E cam greu de călătorit singur.* CREANGĂ, P. 199. *Răspunsul e ușor de dat.* CARAGIALE, O. III, 217. *Lesne de vorbit.* DDRF. *Tu ai o carieră greu de făcut, trebuie să fii liber.* CĂLINESCU, E. O. I, 163. *Pansamentele ... trebuie fie simple și ușor de manevrat.* BELEA, P. A. 10. *Badeo, lesne-i de-a ierta.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 229. ✦ (Restrângerea privește reluarea unei anumite constatări în ce privește manifestarea unei acțiuni, a unei stări etc., în scopul evidențierii lor) *Am auzit ... da de văzut nu te-am văzut.* EMINESCU, P. L. 6. *Nu-i vorbă că, de greu, greu îi era.* CREANGĂ, P. 140. *Și apoi, de smei, smei, de voinici, voinici, dară se vede că erau cam nătăfleți.* ISPIRESCU, L. 256. *De vorbit nu poate vorbi.* DDRF. *De mâncat, mâncase pe apucate, unde-i îngăduiau călătoriile astea repezite.* CAMIL PETRESCU, O. II, 270. *De însurat a vrut să se însoare.* SADOVEANU, O. I, 169. *De dormit n-au mai putut dormi.* MOROIANU, S. 116. *De despărțit nu s-a mai putut despărți ... că avea copii.* ARGHEZI, S. XXII, 26. *De băut, bea apă de la fântână.* STANCU, M. I. 266. *E drept că la Ghioceoaia am fost numai în vara asta, dar de fost, am fost.* PREDA, D. 103. *De urcat însă mă voi urca, chiar până la dimensiunile maxime.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 19. *Că de venit or veni, Dar nu știu cum or porni!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 506. *Voia să se și însoare cu dânsa ..., pentru că, de cuminte, vedea că-i cuminte.* SBIERA, P. 218. *Și se deșteaptă ea de deșteptat – când era ... ziuă.* RETEGANUL, P. III, 57. *De dragă mi-a fost prea dragă.* ȘEZ. I, 107. *De frumoasă, ești frumoasă ... Dar te strică gurița Că-ți umblă ca melița.* FOLC. TRANSILV. I, 248. *De frate, frate să-mi fii, dar la noi mai rar să vii.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 51. (În construcții eliptice) *De venit eu la Lipsca, nici vorbă.* CARAGIALE, O. VII, 203. [Paraschiv] *e flăcău cuminte, ... de voinic și de frumos, slavă Domnului.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *De plâns era mai ușor.* AGÎRBICEANU, S. 120. *De foame ar fi ce ar fi, dar n-am cu ce mă-nveli.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 464. ✦ (Precedat de „așa" sau „atât", măsoară un grad mare afectiv în săvârșirea unei acțiuni, în manifestarea unei stări etc.; în corelație cu „de", „că", „cât" sau „încât", indică raportarea la o anumită consecință) *Atâta rămase de sărac ... cât n-avea pre ce să cumpere.* VARLAAM, C. 331. *N-ar fi fost atâta de greu unui*

înțelept a freca cu unghiile lui o marmură. PILDE, 110/12. *Așa era de răpit cât nu știia unde e, nici putea să asculte pre mentor.* MAIOR, T. 189/19. *Era atâta de bun om, încât ierta întocma pre cei răi.* CARCALECHI, C. 82/13. *Filip fu așa de mult strâmtorat, încât fu silit ... a face o negoțiație ce era mai mult o părăsire a puterilor.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 49/7. *Oameni atât de varvari, de să închină la foc ca la Dumnezău.* DRĂGHICI, R. 75/25. *Dar Aidin atât îl sili de mult, încât îl îndatora ca să-i împlinească voia.* GORJAN, H. I, 7/1. *Avea un aer așa de dulce, așa de încântător.* NEGRUZZI, S. I, 64. [Limba] *dizolvă în elementul său atât de delicat, atât de impresionabil orice coloare, orice nuanță ce întovărășește gândirea.* CONV. LIT. II, 210. *Ne spuneam atât de multe.* EMINESCU, O. I, 112. *Copilăria se uită așa de ușor.* MACEDONSKI, O. III, 10. *Era așa de adevărat, încât simțeam că mă roșesc.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 19. *Nu se poate să meargă așa de departe cu nerușinarea.* REBREANU, I. 266. *Felix fu atât de indignat, încât rămase nemișcat.* CĂLINESCU, E. O. I, 134. *Erai așa de neîndemânatec când făceai pe fata din casă.* VINEA, L. II, 220. *Se știau atât de puțin.* DEMETRIUS, A. 51. *Ș-așa mi-e mândra de dragă, Că n-o dau pe lumea-ntreagă.* FOLC. TRANSILV. II, 35. (Cu nuanță contrastivă și concesivă) *În atâta de proastă tină și lut ... deade atâta frumusețe și ghizdăvie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 164[r]/30. *Un zâmbet fin și cu toate astea atât de inocent trecu peste fața lui.* EMINESCU, P. L. 26. *Poporul român, atât de bine înzestrat, n-a avut ... onoarea să contribuie la formarea civilizației europene.* IBRĂILEANU, SP. CR. 1. *Doamne, cât soare, când oamenii sunt atât de triști!* DEMETRIUS, A. 88. (În comparații de egalitate) *Nici un lucru nu iaste atâta de supăralnic cât iaste sărăciia.* PILDE, 12/21. *Atâta de bine știe Lama drumul ca și Robinson.* DRĂGHICI, R. 102/27. *Lucrarea lor face o impresie tot așa de rece ca și reflecția din care a izvorât.* MAIORESCU, CRITICE, 4. *Avu o stăpânire tot așa de scurtă.* IORGA, C. I. I, 18. *Ești tot atât de voluptuoasă în gips, ca și în carne și oasă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 14. *Atâta-s de supărat Cumu-i ceriul înnorat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 220. ✦ (Învechit și popular, în construcția *cât (mai) de* potențează manifestarea unei acțiuni, a unei stări etc. de natură abstractă) *Să veseli ... Samuil ... cât de tare.* BIBLIA (1688), 202[2]/10. *Mi-a făcut-o cât de bună.* PANN, P. V. I, 168/19. *Neputând cineva să scoată cât de mic cuvânt din gura lor.* DRĂGHICI, R. 21/6. *Ciobanul i-a turnat și ei, silind-o să lepede cât mai de sârg tablaua cu mere pe masă.* SADOVEANU, O. XVII, 380. (Cu nuanță concesivă; în construcția *cât de cât*) *Să apuce, cât de cât, și din ovăs.* ECONOMIA, 90/2. *Învățătoriul trebuie totuși cât de cât și în limba nemțească să fie procopsit.* MAN. ÎNV. 18/20. *Cât de cât, tot muncesc și eu, adecă.* PAMFILE, în DA. ✧ (În construcțiile *cât de* sau *ce de*; cu valoare exclamativă) *Cât de veninate sânt dară cășile* [pentru jocuri], *pline fiind cu mulți oameni.* CARCALECHI, C. 67/1. *Cât de prost, și iarăși cât de înalt este omul!* MARCOVICI, C. 11/4. *Ce de mai haz are!* PANN, P. V. I, 86/26. *Cât de mare este diferința între vorbire și scriere.* BĂLĂȘESCU, GR. V/10. *Florin: I! ce de mai bălșug, mămulica me!* ALECSANDRI, T. 898. *Ce de viață! Și ce larm' asurzitoare!* IOSIF, V. 26. *Ah! cât de frumoasă e viața!* EFTIMIU, N. 74. *Ce de lume! Ce de avuții ai strâns, părinte!* VOICULESCU, POEZII, II, 214. ✧ (Evaluează în mod subiectiv un anumit grad de manifestare a unei însușiri, a unei stări etc.) *Of! ... Nu-ți era îndestul de o rană, ci trei mi-ai trimis.* MARCOVICI, C. 19/24. *A rămas neam din neamul său putred de bogat.* GORJAN, H. I, 84/27. [Cezara] *șoptea ... cuvinte dulci, nepomenit de dulci.* EMINESCU, P. L. 95. *Aceasta era ... foc de harnică.* CREANGĂ, P. 7. *Cărțile tipărite sunt ... uneori necrezut de scumpe.* IORGA, C. I. III, 56. *Are o mutră scandalos de fericită.* C. PETRESCU, S. 86. *Eu mă simt din cale-afară de mulțumit.* MIHĂESCU, D. A. 5. *Era curios de schimbat, mult mai slab decât pe iarnă.* CĂLINESCU, S. 107. *O savoare extrem de picantă.* RALEA, O. 18. *Regiuni excepțional de fertile.* OPRESCU, S. 189. *Este deosebit de important ca treierișul și colectările să nu se facă la întâmplare, ci să se desfășoare după un plan dinainte stabilit.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Se încredință, pipăindu-l, dacă a fost îndeajuns de cuminte să îmbrace un pulover.* VINEA, L. II, 306. *Acum, o simțea grozav de străină.* DEMETRIUS, A. 57. *Unii dintre cei mai fascinanți oameni ... devin teribil de plictisitori.* RL 2005, nr. 4 531. *El o iubia peste toată măsura de tare.* SBIERA, P. 26. *Îl hrăni destul de binișor.* ȘEZ. I, 53. ✦ (În legătură cu construcții care indică consecința manifestării într-un grad maxim sau ultim a unei acțiuni, a unei stări etc.; cu valoare de calificare) *Nece ura vină de moarrte nu aflară întru menre.* COD. VOR.[2] 329. [Dacă] *se va afla neștine bolnav de moarte, pre aceștia să-i boteze* (a. 1645). TDRG. *Nu mă lăsa, Doamne, să fiiu de perire.* DOSOFTEI, PS. 80/5. *Are întru sine păcat de moarte.* IACOV, SYN. 3[r]/16. *Era dușmani unul altuea de moarte* (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 260/14. *Au prins-o și au luat săcurea și au bătut-o de moarte, făcându-o tot sânge* (a. 1816). IORGA, S. D. VII, 16. *Cezar, fiind în orice vreme vrăjmaș Senatului, nu putu ascunde greața ce avea către trupul acesta, care ajunsese mai de râs.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 113/8. *Ființa cea mai de temut pentru om este însuși omul.* MARCOVICI, D. 16/11. *Lângă toate acestea avea o frumusețe foarte de mirare.* GORJAN, H. I, 13/24. *Frații ... erau siliți a suferi amenințările cele de moarte.* BĂLĂȘESCU, GR. XIV/13. *Ar fi ieșit ... și jignită de moarte din casă.* EMINESCU, P. L. 88. *Căprița ... face sărituri de necrezut.* CARAGIALE, O. I, 144. *Iscusința lui George ajunsese de poveste.* ISPIRESCU, L. 137. *Acum era de nerecunoscut.* CAMIL PETRESCU, U. N. 10. *Mă plictiseam de moarte.* SEBASTIAN, T. 48. *Mănâncă ceva de speriat, și slăbește!* CĂLINESCU, E. O. I, 258. *Evenimente ... de neprevăzut.* BOGZA, V. J. 9. *Are o sete de neînvins.* BELEA, P. A. 183. *Când de moarte ne luptam.* ALECSANDRI, P. P. 106. *Fost-am betiag de murit, Nici o mândră n-o venit.* BÎRLEA, C. P. 114. □ *Frumos de pictat. Zid de netrecut.* ✦ (În formule de repetiție, indică acumularea prin ataşarea, alăturarea etc. neîntreruptă a generațiilor) *Dzise întru înrema sa: nu se rădică de gintu și gintu.* PSALT. 14. *În rudă de rudă ... va face Preste toată lumea vrajbă și nepace.* DOSOFTEI, PS. 33/1. *Doamne, numele Tău să vestiaște În rod de rod.* id. ib. 456/20. *Neam de neamul mieu n-a mâncat așa bucate.* CREANGĂ, P. 9. *Se născuse, printre ogoarele din neam de neam ale Stămbulești.* MACEDONSKI, O. III, 12. *N-am mers să-i cer, aveam n-aveam Și n-o să-mi meargă neam de neam.* COȘBUC, P. I, 126. *Neam de neam, fuseseră luați în pieptul cailor și mânați la acea blestemată moșie.* CAMILAR, N. II, 6. ✦ (Indică delimitarea prin calificare sau prin varietate a unui anumit tip de natură abstractă) *Domnul Dumnezeu ... în multe chipuri de scripturi și de învățături dat-au oamenilor săi: întâi lu Moisi proroc leagea veache iudeilor dat-au.* CORESI, EV. 2. *Goneaște dracii și tot fealiul de boale.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 124[v]/13. *Acel feliu de milă are Brâncoveanul-Vodă pe țara noastră a Moldovei.* NECULCE, L. 150. *Arată ... ce feali de betejeli vor fi.* CALENDARI (1733), 4/10. *Câte fealiuri de stăpâniri se află pre pământ?* D. SUP. 7/10. *Fieșcare ... pune numai poftele sale obiecturi înainte, întrebuințând felurimi de mijloace spre lăcomiia nesățioaselor pofte.* MUMULEANU, C. 6/11. *Purtările sale cele înțelepte cu toate treptele de oameni.* GORJAN, H. I, 2/10. *Gândește-te bine până să nu dai o astfel de făgăduială.* CR (1839), 259[1]/24. *O femeie nu poate să isprăvească o acest fel de afacere singură.* MEȘT. MOȘ. 82/13. *Derivăciunea acestor doue tâmpuri aici este într-un fel de chip silită.* BĂLĂȘESCU, GR. 104/20. *Un fel de afecțiune ce făcea pe fanariot ... cel mai credincios și devotat dintre servitorii săi.* FILIMON, O. I, 123. *O astfel de moarte-i iadul.* EMINESCU, O. I, 53. *Întors în țară, era să apară în ochii părinților ca un fel de rușine a lor.* MILLE, V. P. 134. *Cu o astfel de stare sufletească m-am coborât să-mi cumpăr țigări.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 20. *Ce fel de cavaler ești dumneata?* SEBASTIAN, T. 38. *Mă năpădeau fel de fel de întrebări.* VLASIU, A. P. 7. *A i le refuza* [capriciile] *acum înseamnă să fiu un fel de tată denaturat.* CĂLINESCU, E. O. I, 174. *Este mai important al doilea fel de tratament.* BELEA, P. A. 12. *N-am neveastă, ... nici copii, Niciun fel*

de căpătâi. TEODORESCU, P. P. 277. ✦ (Delimitarea priveşte precizarea numerică a unei mărimi, a unei sume de bani; cu repetarea lui „de", în legătură cu numeralele în a căror structură intră această prepoziţie) *Am făcut pagubă de doi boi lui Vasilie Harhaz* (a. 1662). IORGA, S. D. V, 222. *Priimind arvună ... de 20 de galbeni.* EUSTATIEVICI, I. 1/15. *S-au orânduit prin art. 65 o sumă ... de lei 600 000.* REG. ORG. 118/22. *Un grup de 1 200 oameni.* CR (1832), 182[1]/29. *Lăsă o sumă mare de bani ca să zidească o şcoală mare.* GORJAN, H. I, 28/31. *Am pregătit pentru săracii dumneavoastră ... o modestă contribuţie de două mii lei.* ARGHEZI, S. XI, 35. ✧ (Precizează capacitatea unei unităţi de măsură, valoarea unei bancnote etc.) *Hotărâm a să lua dijmă ... patru baniţe porumbu grăunţe, însă baniţa de ocă doaozeci şi doao.* PRAV. COND. (1780), 156. *O para de 3 bani.* CALENDARIU (1814), 154/17. *Întreaga castitate mi-o ia pe-un ban de zece.* ANGHEL – IOSIF, C. M. 71. *Scoase o hârtie de o sută.* BENIUC, M. C. I, 42. ✦ (În legătură cu numeralele în a căror structură intră prep. „de", precizează natura elementului numărat) *Nu tu eşti eghipteaninu cel ce ... preavestişi şi scoseşi întru pustie patru mie de bărbaţi.* COD. VOR.[2] 264. *Era datoriu cu 100 de bani.* VARLAAM, C. 214. *Luară treizeci de arginţi, preţul celui preţuit.* N. TEST. (1648), 37[r]/3. *Am mai rămas datoriu o sută de florinţi.* EUSTATIEVICI, I. 15/7. *Testamântul ... elinesc a celor şeaptezeci de dascăli l-am tălmăcit* (a. 1795). GCR II, 156/3. *Pre mâne nu mai rămâne în casa lui mai mult decât 2 000 şi 500 de libre.* ŢICHINDEAL, A. M. 24/12. *La mai multe sute de oameni s-au întins veninul vărsatului.* FRĂŢILĂ, S. Î. 15/17. *Na, doaozeci şi cinci de parale.* ABEŢEDAR, 43[2]/27. *Se îndatoră a plăti o mie de talanţi în zece ani.* CĂPĂŢÎNEANU, M. R. 49/12. *A trimite mii de oameni la jertfelnicul nesăţioasei morţi.* MARCOVICI, C. 16/9. *26 de mari volumuri până la 700 pagini fiecare.* CR (1848), 23/37. *Toate cuvintele se derivă din vro 500 de rădăcine primitive.* MAIORESCU, L. 24. *Femeile ştiu să spună o mie şi o sută de nimicuri.* CARAGIALE, O. I, 231. *Sunt peste trei mii de oameni ... avocaţi, magistraţi.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 224. *Nuntaşi din nouăzeci de ţări S-au răscolit.* COŞBUC, B. 18. *În acest răstimp pieriseră milioane de oameni.* BOGZA, V. J. 7. *Să-mi dai o sută de lei.* TEODORESCU, P. P. 592. (Precedat de „câte"; cu nuanţă distributivă) *Să-i dea ... câte 50 000 de galbeni* (a. 1620). MAG. IST. I, 280/22. *Luarăm miras câte o mie de galbeni.* GORJAN, H. I, 35/14. *Luaţi fiecare dintre voi câte o sută de florini şi vă duceţi în lume.* CR (1838), 476[1]/16. ✦ (Indică restrângerea conţinutului unei acţiuni sau al unei creaţii cu caracter declarativ, informativ, expozitiv etc. la o anumită comunicare, la o anumită informaţie etc.; cu valoare de complinire) *Şi acie fraţii audziră de noi.* COD. VOR.[2] 327. *Cunoscui de mărturiile tale, că în veac urzitu-le-ai.* CORESI, PS. 349/2. *Dăm ştire Dumniia-Voastră de rândul acestui om Vâscan* (a. 1600). IORGA, D. B. I, 4. *Să spunem puţinel de Vasilie.* MOXA, 388/20. *Scris-am eu popa Stancfiu]lu de rândulu aceşti[i] cărţi* (a. 1626). CUV. D. BĂTR. II, 243/10. *Arhanghel Gavril, carele Mi-au adus veaste de naşterea Fiiului Mieu.* VARLAAM, C. 484. *Letopiseţul nostru cel moldovenescu ... nici de viaţa domnilor, carii au fost toată cârma, nu aleage.* URECHE, L. 58. *De morţi nu se cade a grăi rău.* ST. LEX. 237[r]/15. *Încă socotinţă avea giupâneasa lui şi cuconii de Moysăi-Vodă.* M. COSTIN, O. 105. *O slugă credzută carele au dat la izvod de toate patimile svântului.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 101[r]/29. *Spuseră de moartea lui Şărban-Voevod şi îl întrebară de sfat să vază cum vor face.* IST. Ţ. R. 4. *Constantin Duca-Vodă de acestu sfat nemic nu ştiu, nice pricepu.* NECULCE, L. 162. *Italio! Italio! Bune veşti de tine!* (a. 1694). FN 45. *Să ne spunem jalba ce avem de vrăjmaşul nostru.* ANTIM, O. 92. *Trăbuie să ia sama şi de aceale varmeghii care ei s-au încredinţatu-să.* AŞEZ. 5/11. *Când să vorbeaşte de împăratul ... atuncea trebuie a zice: a sa mărire sau mărirea sa.* EUSTATIEVICI, I. 111/21. *Începuiu de calul lui Alexandru, Ducipal, cum s-au născut.* ALEXANDRIA (1794), 22/1. *Nici nu te mira că de episcopii eparhiilor acelora puţină sau nemica cunoştinţă nu ne-au lăsat.* MAIOR, I. B. 162/4. *De aceasta nu ştia nimica şi gândea că ei au gonit pe munteni.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 207. *Voiu să zic ceva şi de aceale părţi din care iaste întocmit omul.* CARCALECHI, C. 77/6. *Aceastaş gazetă arată de înfiinţarea şi întocmirea oastei româneşti.* AR (1829), 7[1]/37. *Şi ce ai a ne mai spune de dânsul când el au murit?* DRĂGHICI, R. 137/13. *Neavând nici o ştire de dânsul încotro se află, am hotărât să iau lumea în cap după dânsul.* GORJAN, H. I, 34/3. [Băbacă] *cu poşta viitoare îţi voi da relaţie de călătoria me.* KOGĂLNICEANU, S. 41. *Sigismund înştiinţat de toate prădăciunile şi pustiirile ce a făcut Bogdan în hotarele statului seu, a hotărât ... a-i răsplăti cu asemine măsură.* IST. M. 132/18. *Te du pe ceea lume Ca să afli de-al meu nume.* ALECSANDRI, P. II, 25. *Numai de această convingere mijlocită este vorba ... în logică, în genere.* MAIORESCU, L. 10. *Să ne dai un semn şi nouă de mila Măriei Tale.* EMINESCU, O. I, 146. *Biblia ne povesteşte de Samson, cum că muierea Când dormea, tăindu-i părul, i-a luat toată puterea.* id. ib. 159. *Soacra nu trebuie să fie cu gura mare şi să tot cârtească de toate cele.* CREANGĂ, O. 4. *Mai nainte vreme nu prea întreba de zestre, ca acuma.* CONV. LIT. XXIV, 919. *Laie, înc-un cântec De-o cămaşă cu altiţă. Şi de-un drac cu ochii vineţi.* GOGA, POEZII, 50. *Se vorbea într-un loc de unul care a scris nişte poezii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 18. *Auzise ... de cele petrecute.* POPA, V. 41. *Părinte ... să nu mai vorbim de altă lume. Aşa a vrut Dumnezeu să rămân singur aici pe pământ.* SADOVEANU, O. I, 22. *Zi-mi de lapona Enigel!* I. BARBU, J. S. 89. *Anecdota din Biblie de miel vorbeşte.* VINEA, L. II, 305. *Numai de foame ştie.* DEMETRIUS, A. 6. *Nu auzise vreodată ... de corabia lui.* TUDORAN, P. 65. *Da de mândra ce mai ştii?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 118. *Vestea-n lume să pornească Şi de ei să pomenească.* TEODORESCU, P. P. 622. *De popă şi de birău Nici dracul nu zice rău.* FOLC. TRANSILV. I, 31. ✧ (Învechit, indică referirea la o situaţie existentă) *Şi când Lisie miiaşul veri-va, spure-voiu ce e de voi.* COD. VOR.[2] 290. *Iară de tocmala lui Toma fu aşea.* VARLAAM, C. 98. (Învechit, în titluri) *De posturile cele mari şi mici.* PRAV. GOV. 34[v]/16. *Cap. III. De Dachia.* M. COSTIN, LET. I, 15/2. ✧ (Restrângerea priveşte conţinutul unei acţiuni cu caracter intelectual, etic, afectiv etc. sau persoana la care se referă o învăţătură; cu valoare de complinire) *Cei ce de a voastră bunrătate prorociră.* COD. VOR.[2] 369. *Se învaţară şi înţeleaseră ce era taina de Hristos.* CORESI, EV. 501. *Cugetai de mene şi de ciudeasele meale.* VARLAAM, C. 32. *Nice era venită vreamea să cunoască păgânii de binele lui Dumnedzău.* id. ib. 252. *În prevegherile meale mă gândesc de Tine.* PSALT. (1651), 112[v]/13. *Îmbla ... propoveduind ... credinţa de Domnul H[risto]s.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 91[v]/16. *Şi păgânii ... îş aduc aminte de Dumnedzău şi-L roagă.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/17. *Împăratul gândeşte de campania cea viitoare* (a. 1693). FN 15. *Simţi şi Antohi-Vodă de vicleşugul boierilor.* NECULCE, L. 169. *Orice, ce iaste de numele aceştii Muisii, minciună au adevăr, că o numiia şi aşa, eu nu mai cerc.* C. CANTACUZINO, CM I, 11. *De cuvântul cel împreună fără ... început ... au învăţat.* MINEIUL (1776) 70[r2]/35. *Păstorii neaducându-şi aminte de colibile lor şi de turmele lor ... era ... neclătiţi împrejurul mieu.* MAIOR, T. 46/26. *Ţi-ai uitat de nalta vârtute.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 139. *Bucură-te mireasă carea nu ştii de mire.* GRECEANU, Î. 9/15. *Pentru mai multa siguranţie au închipuit să mai facă şi alte lucruri. Întru aceasta el să povăţue de înţălepciune.* DRĂGHICI, R. 164/10. *Văz că şi inima mea prea mult simte de tine.* RUSET, E. 21/10. *Trebuie să te fi îndoit vreodată în viaţa ta de ceva.* EMINESCU, P. L. 85. *Ce bine zici, mamă, ieaca mie, nu mi-a venit în cap de una ca asta.* CREANGĂ, P. 87. *Anco, spune drept, ce gândeşti tu de mine?* CARAGIALE, O. VI, 272. *Iată ai şi început să visezi de un ofiţer.* F (1884), 81. *Acum mi-aduc aminte de-a ta copilărie.* MILLE, V. P. 110. *Nu s-a interesat niciodată de el.* AGÎRBICEANU, S. 60. *Se vede că domnişoara se interesează ... de literatură.* CAMIL PETRESCU, T. II, 12. *Lucu avu răgaz să-şi dea seama de starea lui nouă.* VINEA, L. II, 214. *Să nu fie supărat Că eu nu m-am măritat, Nici de el nu mi-am uitat.* JARNÍK– BÂRSEANU, D.

122. *Tu mi-ţi bei şi-mi chefuieşti, De poteră nici gândeşti.* PĂSCULESCU, L. P. 279. (Cu valoare partitivă) *Ei povestiia de ale lor.* MINEIUL (1776) 131[r2]/24. *Iar în ceardacuri şed bătrânii vorbind de-ale lor.* EMINESCU, P. L. 39. *Ştiu multe şi de toate.* TEODORESCU, P. P. 107. (Cu nuanţă finală) *M-aş vedea-mă trecând pentre dânse Cu cântări de rugă şi cu jărtve aprinse.* DOSOFTEI, PS. 140/2. *Scoposul acestei poezii didactice este ... a da învăţătură de moral.* AR (1829), 19[2]/28. *Când prin luncă rătăcit, Cântai doina de iubit.* ALECSANDRI, P. I, 9. *Îmi cântă de mărire.* EMINESCU, O. I, 17. *Eu vreau cântări de veselie ... Tu eşti poet ... deci cântă!* VLAHUŢĂ, O. A. I, 27. *Cântă-ne de inimă albastră!* MILLE, V. P. 152. *Cântări de biruinţă Vor izbucni.* IOSIF, V. 66. *Ai trimis Elizei declaraţia de dragoste.* IBRĂILEANU, A. 9. *Cântece de dor.* SADOVEANU, O. I, 43. *Au prins voinicul să zică de joc ... Zâna prinde acuma a juca.* SBIERA, P. 36. *Tu le cânţi cu-atâta foc De dragoste şi noroc.* FOLC. TRANSILV. II, 108. ✧ (În legătură cu construcţii care delimitează obiectul unei acţiuni, al unei stări etc.; cu valoare partitivă şi nuanţă finală) *Au trimis sol la papa făcându-i ştire că are el de grije Muldovei.* M. COSTIN, O. 47. *Iară până unde vrea să să facă zio, ruga Pavel pe toţi, să ia de mâncat.* BIBLIA (1688), 854[1]/42. *I-au dat răspuns că nu va pute purta de grijă a două ţări.* NECULCE, LET. II, 304/18. *Cu purtare de grijă să se păzească.* IACOV. SYN. 3[r]/10. *Propoveduitorii preoţi ... au de lucru cu oamenii ... care nu-i ascultă.* PETROVICI, P. 2/5. *Vei fi având de gând să mai târguieşti şi altele.* GORJAN, H. I, 86/32. *L-au rugat să-i dea de lucru.* BĂRAC, T. 38/6. *Acest combatiment avea de scop să ocupe aripa dreaptă a ruşilor.* FILIMON, O. II, 104. *N-aveam nici de hrană, ... Şi nici o putere!* ALECSANDRI, P. I, 41. *Şi voea acum să ştie dacă-n ea e de mâncare.* CONTEMPORANUL, I, 131. *Simina îşi făcea mereu de lucru prin şopron.* CONV. LIT. XII, 429. *Nici acasă n-am de coasă ... Iea să mă mai odihnesc o leacă aste bătrâneţe!* CREANGĂ, P. 24. *Ipate li dă de băut, până le ameţeşte pe amândouă.* id. ib. 173. *Îngenunchind câteşitrele dinaintea lui Abu-Hasan ... i-au dat de spălat.* CARAGIALE, O. II, 269. *De grijă Dumnezeu vă poartă, Dormiţi, în linişte, dormiţi!* IOSIF, V. 35. *Făcându-şi de treabă cu nişte sticle.* ARDELEANU, U. D. 131. *Are de gând să-mi mănânce banii.* BRĂESCU, O. A. II, 276. *Dar era mult de lucru.* SADOVEANU, O. II, 19. *Familiile vor să le aducă aşternut, de mâncare, vor să-i vadă.* ARGHEZI, S. XI, 64. *Mamă-sa îşi făcea de lucru pe acolo.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 26. *Coboară din deal ... Că ţ-am gătit de mâncare!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 505. *Dă de mâncare.* RETEGANUL, P. I, 7. *Dar e mâine o zi mare, face taica d-o prânzare.* PĂSCULESCU, L. P. 159. *Aici a cerut băietul pe plată de mâncat.* COM. SAT. V, 95. ✧ (În legătură cu construcţii care delimitează obiectul unei necesităţi, al unei utilităţi etc.; urmat de un infinitiv, necesitatea este indicată ca un act procesual ce urmează a fi efectuat; cu valoare de complinire) *Această folositoare de suflet carte, Evanghelie cu învăţătură.* CORESI, EV. 2. *Va hi nevoie de preot* (a. 1652). GCR I, 161/10. *Şi pre mine cu rugăciunile tale mă întăreaşte împrotiva dracilor totdeauna şi a patimilor celor de suflet stricătoare.* MINEIUL (1776), 165[v1]/9. *Are trebuinţe de ajutoriul altora.* IORGOVICI, O. 3/18. *Întră nevoile ceale mai năcăjitoare de trupul omenesc, întră duşmanii cei mai mari a frumseaţei ... iaste boala vârsatului.* FRĂŢILĂ, S. Î. 3/2. *Aş fi avut trebuinţă de mâncare.* LEON ASACHI, B. 68/2. *Când să zugrăvia un leu, un cal, un bou şi altele ca aceasta, era trebuinţă de a le numi deasupra, ca să le cunoască cei ce le vedea.* GRIGORIE, L. 8/14. *Toţi părinţii începură a simţi ... necesitatea de a da fiilor o creştere după mijloacele şi cunoştinţele ce au.* HELIADE, în PLR I, 24. *Fericirea are trebuinţă de doă fiinţe.* MARCOVICI, C. 40/22. *Tătarii sosiră pe când garnizoana era în nevoia de a se preda.* BĂLCESCU, M. V. 66. *Toate ştiinţele ... au pentru educaţiunea noastră folosul ... de a da omului încredere în sine.* MAIORESCU, L. 11. *Eşti tare slăbit ... Ai nevoie de hrană.* CAMIL PETRESCU, O. III, 199. *Era nevoie de o nouă dovadă a ilegalităţii sentinţei.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *S-a alcătuit un plan privind necesarul de seminţe, îngrăşăminte, inventar etc.* GÎ 1962, nr. 652, 3/4. ✦ (Delimitarea priveşte individualizarea, explicitarea unei noţiuni, a unui termen cu caracter general, prin referire la un domeniu particular de referinţă, de aplicabilitate, de cunoaştere etc.) *Greşala mare, cumu s-are dzice, de hicleşug şi de vătămare spre ţară sau spre domnie, atunce sveatnicul să va certa tocma.* PRAV. 305. *Iară pentru pricinile şi judecăţile de ţigani ... să se urmeze tocmealelor.* PRAV. COND. (1780), 56. *Arăt ... toate câte ar putea da o idee pe deplin la cititori de ... ocârmuirea împăraţilor otomani.* VĂCĂRESCUL, IST. 246. *Craiul ... îşi dă titlu de împărat Africăi.* AMFILOHIE, G. 140/23. *Regula de tri e prin carea din trei numeri cunoscuţi ... aflăm pre al patrulea gheometriceaşte proporţionalnic.* ARITM. (1806), 68/2. *Să aibă cinste de arhiepiscop şi de mitropolit.* MAIOR, I. B. 167/28. *S-au dat Ardealului titulă de mare prinţipat.* CALENDARIU (1814), 4/22. *Propune temeiurile ceale speţiale care la fieştece obiect de învăţătură se întrebuinţează.* MAN. ÎNV. 7/10. *Întru această stare de neştiinţă neodihna sa fu adăogată prin vestirea că franţozii trimit o armie.* OBLĂDUIREA, 10/12. *Deci numărul de şapte iaste măsura ..., cu care măsurăm sau numărăm lunile şi anii.* GRIGORIE, L. 14/12. *Atâţia termeni de ştiinţe, arte şi meşteşuguri ştie.* HELIADE, PARALELISM. I, 53/24. *Şi au dat măreaţa numire de filosofi.* MARCOVICI, C. 12/14. *Cunoştinţa de sine este începutul înţelepciunii.* BUZNEA, C. 1/4. *Să fac moaşe fără a avea nici o ştiinţă de acest meşteşug.* MEŞT. MOŞ. 6/3. *Cunoştinţe de agricultură.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Acum întâiaşi dată vedem ideea de unitate arătându-se.* id. ib. 8. *Fu înaintat la rang de general-maior.* BARIŢIU, P. A. II, 30. *Alecsandri publică primele sale poezii ... care îl ridică îndată la titlul necontestat de întâiul poet naţional al României.* NEGRUZZI, S. I, 339. *Articlul de genul femeiesc ... este „a" şi „oa".* BĂLĂŞESCU, GR. 11/7. *Vrednic a purta mai bine nume de defăimător.* ALEXANDRESCU, O. I, 288. *Aceşti comentatori au dat ştiinţei expuse în Organon numele de logică.* MAIORESCU, L. 7. *Este-o slujbă-n sat, de vornic.* CONTEMPORANUL, I, 686. *Strigăte de Allah! Allah! se aud pe sus prin nori.* EMINESCU, O. I, 144. *Pe amândoi i-a tras aţa la Bucureşti pentru a îmbrăţişa cariera de copist.* CARAGIALE, O. I, 303. *E pedepsit cu titlul de doctor în medicină.* IONESCU-RION, S. 105. *Ştiţi bine Tot ce cuvântul sfânt de „a trăi" În înţelesul lui adânc ascunde.* DENSUSIANU, L. A. 111. *S-a schimbat raportul de forţe dintre noi.* IBRĂILEANU, A. 101. *Avem până azi ... peste şapte sute ... cazuri de holeră, dintre care o sută cinzeci mortale.* CAMIL PETRESCU, T. II, 313. *Se judeca ... o afacere de hoţie.* SADOVEANU, O. XX, 21. *Într-un limbaj fardat cu miere ... se comunicau discret direcţiei liceului observaţiile de psihologie.* ARGHEZI, S. XI, 88. *Romanticul are un sentiment de sine acut subiectiv.* CĂLINESCU, I. 21. *Nume proprii de regi şi regine.* RALEA, O. 10. *Structura juridică* [a lumii antice] *se învârteşte în jurul noţiunii de „persoană".* id. S.T. III, 9. *Un sentiment straniu, şi de fericire şi de ruşine.* BOGZA, V. J. 7. *Importanţa mare pe care o prezintă economiile de materiale.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Pauzele scurte care există în procesul de producţie.* BELEA, P. A. 178. *Pescuitul cu undiţa capătă ... într-un anunţ denumirea de pescuit staţionar.* L. ROM. 1959, nr. 5, 21. *Credem ... că şcolile respective să rămână cu statutul de liceu propriu-zis.* M 1968 nr. 4, 30. *Discuţii de principiu şi de fapt.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 3. *Şi te-am botezat ... ţi-am pus Nume de Isusu.* TEODORESCU, P. P. 24. □ *Proces de divorţ. Spirit de prietenie. Meseria de actor. Post de vânzător.* ✦ (În construcţia *de ce*, în interogaţii sau în replici într-un dialog, indică manifestarea unui anumit interes, a unei anumite curiozităţi etc. în legătură cu explicitarea unei acţiuni, a unei origini, a unei provenienţe etc.) *De ce neam eşti?* DOSOFTEI, V. S. septembrie 7[r]/18. *De ce mai stai pe gând?* BELDIMAN, O. 42/22. *De ce folos pute să-i fie, tată, papagalul?* DRĂGHICI, R. 144/14. [Românio] *şi de ce oare tu atunci să fii mai puternică decât acum, şi eroii Antichităţii tale mai bravi decât contimporanii noştri?*

(a. 1848). PLR I, 119. *De ce vătămații și păgubașii nu reclam și nu cer îndreptare și despăgubire?* GHICA, C. E. III, 41. *Ce-i asta, jupânească? de ce mă bați așa?* SION, F. 11. *De ce, dintre toate mumele, pe dânsa, ființă blândă și drăgăstoasă, să o dea ursita pe mânile unei mume neîmblânzite?* ODOBESCU, S. I, 132. *Unde mă duceți, visuri deșarte? De ce, luceafăr, te-afunzi în zare, Mă lași în urmă-ți tot mai departe.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 49. *Iar ea, cuminte fată, Se și-nvoiește-ndată De ce-ar și zice ba?* COȘBUC, P. I, 63. *De ce norocul câteodată-ncearcă Să dea acelor ce n-așteaptă minuni?* DENSUSIANU, L. A. 60. *De ce nu știu să moară femeile pe care le-am iubit întâi?* C. PETRESCU, S. 32. *Și chiar dac-aș avea, nu ți i-aș da, Jeannot, Nici prin gând nu-mi trece! De ce să-ți dau acești bani? Tocmai eu!* EFTIMIU, N. 69. *Până la opt n-am ce face. – De ce nu dormi puțin?* CAMIL PETRESCU, P. 144. *De ce să-i mai răscolesc durerile?* VLASIU, D. 227. *De ce-i bolnavă oare țara noastră?* BENIUC, V. 28. *De ce nu vine majorul ... să-l iee o dată?* CAMILAR, N. I, 140. *De ce râzi? Fiindcă nu găsești cuvânt să-mi răspunzi?* DAVIDOGLU, M. 26. *De ce până și-aici răsai din nou?* LABIȘ, P. 120. *De ce n-ai plecat ... unde oamenii așteaptă o statisticiană bine pregătită?* SCÂNTEIA, 1969, nr. 8 217. *De ce suntem așa cum suntem?* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 12. *Așa jalnic de ce cânți?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 106. *Măi bădiță negricios, Di ce stai tot mânios?* FOLC. TRANSILV. II, 450. ✦ (Învechit, rar, urmat de „a", indică o anumită modalitate de explicitare a conținutului unei comunicări) *Cuvântul Svântului Pavel apostol de-a ieșirea sufletelor* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 415/2. ✧ (Urmat de „a", indică o anumită modalitate potențiată de exprimare a unei multitudini) *Ce de-a cocoane mari și fete frumoase n-or să vrea ... ginere pe Radu al ei!* VLAHUȚĂ, O. A. I, 97. ✦ (Învechit și popular, urmat de „cu", indică asocierea unei caracterizări manifestate într-un grad maxim) *Învățătură pentru îndelungă răbdarea lui Dfumnedzău, cum priimește de cu milă păcătosul, deaca să întoarce.* VARLAAM, C. 13. *Iară pentru slujba oaspeților ... atâta să nevoia de cu osârdie, cât tuturor trecătorilor își ținea ușea deschisă.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 28[r]/5. *El trebui să se speale, însă așa îi căzu de cu rușine, cât mai mult nespălat la shoală n-au venit.* PETROVICI, P. 26/11. *Când a ajuns acasă, era ... așa de cu chef* CREANGĂ, P. 136. *Se uita ... cum mârțoaga îmbuca de cu lăcomie din jar.* RETEGANUL, P. II, 9. *Trage o cătană se moară Și așa trage de cu greu Că n-are nici copârșeu.* id. TR. 56. ✦ (Învechit, urmat de „pe", indică restrângerea unei informații, a unei comunicări într-o anumită privință, la un anumit punct de vedere etc.) *Voiu aduce armă pre voi, care va sta* [drept] *băsău de pre legătura mea care amu făcut cu voi* (a. 1560). GCR I, 5/5. *Scrie-se și aceasta ... Isac, Iosif ... și de pre Iosif cu bun năravul său.* PALIA (1581), 6/7. *De pre Izmail încă te-am ascultat, iaca blagoslovi-voiu pre el.* PO 55/11. *Uităm de pre binele lu Dumnezeu.* CORESI, ap. DHLR II, 277. *Iani, să grăim de pre basna celor zeace cuvinte ale lui Domnedzeu* (a. 1607). GCR I, 40/22. *Eu am murit de pre trup și ... m-am lepădat.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 192[r]/29. *De pe partea ei putea să fie vie sau moartă.* AGÎRBICEANU, S. 473.

4. a) (Exprimă locul sau sursa din direcția căreia ia naștere, se propagă, se emite etc. ceva de natură abstractă; prin analogie cu spațiul propriu-zis) *Mângâiere de nicăierea nu priimia.* CORESI, EV. 364. *De acolo lesne poate cunoaște fieștecarele câtă împărăție și până în câtă puteare au fost ajunși romanii.* C. CANTACUZINO, CM I, 12. *De aicea dară se cunoaște că acea schimbare a răposatului Barnovski-Vodă au fost ră* (a. 1716). URICARIUL, V, 371/24. *Episcopii șed în mănăstiri și de acolo povățuiesc eparhiile sale.* MAIOR, I. B. 165/14. *Urgia de-aci să întoarsă îndată.* BUDAI-DELEANU, Ț. 77. *În a cerului tărie De-acolo pre oameni cheamă la virtute* [profeta]. ASACHI, S. L. I, 118. *Neplăcerile și asupririle, care ar veni de ori și unde.* BARIȚIU, P. A. I, 32. *Rezulta de aici că produsul combustiunii trebuia să fie mai ușor decât înainte.* MAIORESCU, L. 13. *Dar tot veghez – de-aicea – iubirea ta plăpândă.* VOICULESCU, POEZII, II, 257. *Când o vibrație se produce, păianjenul ... se repede la centru și de acolo consultă firele centrifuge.* CĂLINESCU, C. O. 19. *Nu că îl înșelase pe Manole, nu că avea să urmeze de aici ceartă poate, ... o muncea.* DEMETRIUS, A. 19. (Cu valoare de calificare) *Întrebările lor mi-au deschis oarecare ... punturi de vedere.* BREZOIANU, Î. 51/29. *Din punct de vedere aristocratic.* CR (1848), 14[2]/30. [Dările] *se pot privi din mai multe punturi de vedere.* MO (1860), 361/2. *Cestiunea danubiană, din punct de vedere român, prea a fost neglijată.* GHICA, A. 164. *Vom fixa o epocă în dezvoltarea dreptului public al românilor ca punct de plecare.* CONV. LIT. I, 289. *A emite un nou punct de vedere în legislația penală.* SADOVEANU, O. XII, 675. *Hei, dacă Titi ar face plângere că a fost atras în cursă ... ar fi un punct de plecare pentru intentarea divorțului.* CĂLINESCU, E. O. I, 187. ✦ (Învechit, indică proiectarea accidentală a unui fapt) *Se tâmplă omului de cea boală, de cea betejală, cu mestecătură rea, ... ce nu iase den trup.* CORESI, EV. 82. *S-au rugat ca să i-l dăm* [vadul] *să facă herăstrau ... să-l stăpânească ... iar întâmplându-să de a-l face vânzător, să nu aibă voe ... a-l vinde până nu da știre la mănăstire* (a. 1807). DOC. EC. 74. ✦ (Învechit, urmat de „către", orientarea unei atitudini, a unei stări etc. privește abandonarea, evitarea, izbăvirea etc. în raport cu cineva sau cu ceva) *Întoarce fața de către păcatele meale și toate fărădelegile meale cură.* PSALT. 99. *Fiiul lui Dumnedzău ... află semenția omenească lepădată de către credința lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 232. *Fiii cei fățarnici ce mă-nstreinară de către priință.* DOSOFTEI, PS. 55/14. *Să mântuiră de către șerbie.* id. V. S. octombrie 54[r]/1. *Muncile cu care îl înfricoșază* [pe om] *înțelepciunea când să întoarce de către dânsa.* BIBLIA (1688), [prefață] 3/30. *Pre toț boierii moldoveni îi sărăciea și-i depărta de către mila domnească.* NECULCE, L. 319. *De către tot sfatul împăratului ... te-ai ferit.* MINEIUL (1776), 157[v2]/31. ✦ (Urmat de „la", indică modificarea unei atitudini prin raportare retrospectivă la o limită de referință) *De la d. Rebreanu, cu „Ion" și „Răscoala", s-a schimbat viziunea vieții rurale.* CONSTANTINESCU, S. II, 6.

b) (În legătură cu construcții care exprimă incidența cu o situație, cu un fapt etc. neprevăzute sau neașteptate) *Încă n-am dat în cale De numele țării sale.* BĂRAC, A. E. 3[v]/2. *Cum au dat de căldurică, pe loc li s-au muiet ciolanele.* CREANGĂ, P. 251. *Ai dat de termeni* [din carte]. – [Despre] *o parte din ei m-am achitat ..., cu ajutorul dicționarului.* ARGHEZI, S. XI, 102. *Te vede zgripțuroaica ... și dăm de dracu.* BENIUC, M. C. I, 415. *Să nu dea de vreo belea.* PĂSCULESCU, L. P. 265. ✦ (Indică proiectarea unei anumite atitudini, a unei anumite constatări, a unei imprecații etc. asupra cuiva sau a ceva) *Ferice de bărrbatul cela ce rreabdă năpasti.* COD. VOR.[2] 339. *Fiile Vavilonului, vai de iale.* PSALT. SCH. 446/12. *Ferice de blânzii, că aceia îndulci-vor pământul.* TETRAEV. (1574), 205. *Amar de ceia ce zidesc case cu sânge și zidesc cu nedireptăți!* VARLAAM, C. 308. *Rău iaste de mine păcătoasa!* MINEIUL (1776), 180[v1]/8. *Îl făcură să triumfeze de rivalul său.* BĂLCESCU, M. V. 619. *Cu ce puteri crede el că va triumfa de încongiurările nemice?* PÂCLEANU, I. II, 60/21. *Dar destul de această materie neplăcută!* MAIORESCU, CR. I. 245. *Aferim de bafta voastră.* CONTEMPORANUL, I, 291. *Vai ... Haram De-al tău suflet.* EMINESCU, O. I, 48. *Ai fi crezut că-i topenie de bietele femei.* GANE, N. III, 157. *Bat-o Dumnezeu, de babă, s-o bată!* CREANGĂ, P. 125. *Halal de nepoți ce are!* id. ib. 189. *Era mai mare jalea de dânsul.* ISPIRESCU, L. 287. *Dracul s-o ia de ploaie!* OLLĂNESCU, ap. TDRG. *Așa e, arde-l-ar focu' de grec!* N. REV. R. I, nr. 1, 28. *Mânca-i-ar ciuma și holera de hoți!* TDRG. *Ar fi păcat de firea și inima dumitale.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 192. *Eram sigură de gestul tău.* CAMIL PETRESCU, T. II, 15. *Pe vremea aceea era vai ș-amar de țară.* SADOVEANU, O. I, 167. *Era director adevărat, mă! Dar păcat de el că-i un stricat.* ARGHEZI, S. XI, 23. *Ce bine de tine că ești liber.* CĂLINESCU, E. O. I, 134. *Dați-le dracului de prejudecăți.* id. ib. 321. *Mama lor de trădători!* BENIUC, M. C. I, 11. *Vai de cine nu poate urî.*

CAMILAR, N. I, 35. *A mai cumpărat ceva pentru ai săi, ... vai de mama lui.* BARBU, G. 347. *Bată-l crucea de diac, Cumu-i, Doamne, ... buiac! Cu mânele pe psaltire, Cu ochii pe la copile.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 470. *N-o să fie bine, De mine, de tine.* PĂSCULESCU, L. P. 289. □ *Sigur de câştig.* ✧ (Învechit, rar, indică orientarea în sensul unui reper moral) *Voao să pomenească calea mea ce e de Hristos.* CORESI, L. 294/20. ✦ (Proiectarea priveşte destinaţia de natură spirituală, abstractă etc. a cuiva sau a ceva; cu nuanţă instrumentală şi valoare de calificare) *Fii-mi în Dumnedzeu agiutătoriu şi în casă de scăpare spăseşte-mă.* PSALT. 51. *Cai de olac* (a. 1602). CUV. D. BĂTR. I, 127/4. *Cine are urechi de audzit ca să audză.* VARLAAM, C. 280. *Dumnedzău ... din gunoi rădică pre cel sărac ... şi scaunul cel de mărire i-l face.* EUSTRATIE, PRAV. 11/9. *Mi-i Domnul ... Şi loc de scăpare şi de mântuinţă.* DOSOFTEI, PS. 49/9. *Lada săracilor de milă, ridicată la anul 1792.* IORGA, S. D. XIII, 95. *Voiu avea cheaia de toate ştiinţele.* LEON ASACHI, B. 25/6. *Câne de vânat.* LB. *În plasa Dâmboviţii este o mare pădure de vândut, cuprinzând 703 pogoane.* CR (1832), 20[2]/31. *Suhatul vitelor de negoţ nu trebuie să se slăbească.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 19/5. *Aceasta însă nu-i opreşte ... a avea mărfuri fine de vânzare.* GHICA, S. 319. *Noţiunile sunt aşadar elementele de compunere ale judecăţii.* MAIORESCU, L. 19. *Făclie de veghe.* EMINESCU, O. I, 37. *Astfel ţară după ţară drum de glorie-i deschid.* id. ib. 144. *Model de pictură.* id. P. L. 76. *Cal de călărie.* CREANGĂ, P. 185. *Cai de poştă.* MACEDONSKI, O. III, 16. *Să-ţi dau cărţi de citit.* MILLE, V. P. 195. *Acum e binecuvântarea cailor de luptă ... ca în străvechiul Bizanţ.* IORGA, C. I. I, 162. *Craiova e în acelaşi timp o vestită pepinieră de ziare şi reviste.* id., în PLR II, 16. *Ţară mică, ţară nouă, ţară de prefaceri.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 22. *Nici măcar nu suntem lămuriţi dacă moşia e de vânzare?* REBREANU, R. I, 133. *Furnicile nu sunt însă singure. Ca şi popoarele nomade, ele au adus cu ele vite de hrană.* CĂLINESCU, C. O. 17. *Furnicile n-au nici un instinct de conservare personală.* id. ib. *Oamenii înlocuiau animalele de muncă.* RALEA, O. 13. *Masă de manevră în mâna partidelor politice.* CAMILAR, N. I, 112. *Actuala problemă a forţei de muncă nu are un caracter temporar.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 329. *Locuri de muncă.* RL 2005, nr. 4 537. *N-am cal de izbândit!* POP., ap. GCR II, 294. *Ducea verde bosioc, Floricică de noroc.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 513. □ *Lăcaş de cult. Organe de reproducere. Mi-am cumpărat vite de arat. Teren de cumpărat. Monedă de schimb. Detector de minciuni. Agent de pază. Casă de amanet. Cărţi de joc.* ✧ (Destinaţia reprezintă totodată şi o anumită semnificaţie) *Lanţul de sclavie.* EMINESCU, O. I, 24. (În anunţuri) *De închiriat. De vânzare. Reportaj de senzaţie.* ✦ (Destinaţia priveşte ocazia, circumstanţa etc. pentru care se pregăteşte o acţiune; urmat de un infinitiv, destinaţia este indicată ca un act procesual ce urmează a fi efectuat) *Unii* [îngeri] *din ceriu să pogor de slujba Domnului său, cum au fost în Vicleem la naşterea Lui şi la pustii, când să posti.* VARLAAM, C. 33. *Au venitu soli cu daruri, poftindu-l de pace.* URECHE, L. 75. *Să gătescu ... vase pre mare, de a să trimite spre răsărit* (a. 1693). FN 20. *Şi au scos cuţitul ... gătit de acea treabă şi s-au lovit cu cuţitul în inimă.* N. COSTIN, L. 102. *Mişcare de o logodnă* (a. 1703). FN 139. *Făcând gătire de resboi, a purces asupra Valachiei.* VĂCĂRESCUL, IST. 255. *Dragomanul şi ceilalţi ce sânt pe lângă ambasada Franţii la Constandinopol au luat poruncă ca să se gătească de plecat acolo.* CR (1829), 66[2]/17. *Facu de prânziu.* LB. *Sunetul cel pătrunzător al clopotului de îngropare.* MARCOVICI, C. 16/7. *În genunchi, fără suflare ... aşteptam dorit răspunsul de-o plecare fericită.* CONACHI, P. 100. *Începu fără zăbavă să se gătească de drum.* PANN, E. I, 70/9. *Toderică ... îndată-i pofti* [pe musafiri] *în casă şi porunci de masă.* NEGRUZZI, S. I, 82. *Face degrabă leşie, pregăteşte de scăldătoare.* CREANGĂ, P. 76. *Şi repede coana Marghioala dă poruncă unei cotoroanţe să pue de masă-n odaie.* CARAGIALE, O. I, 140. *Se pregătiră de plecare.* ISPIRESCU, L. 9. *Fă focu şi pune de mămăligă.* N. REV. R. I, 27. *Făcu un mare chef de sărbătoare.* IORGA, C. I. I, 24. *Să puneţi să se sune clopotele de primejdie.* SADOVEANU, O. I, 11. *În ochii lui se aprinse o luminiţă de alarmă.* VINEA, L. I, 141. *Între prânz şi seară, Birică se îmbrăcă de horă.* PREDA, M. 180. *Doba-mi bate de pornit.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 302. *Să premenia, De târg să gătia.* PĂSCULESCU, L. P. 301. *Ieşi, mândră, până-n prilaz Să-ţi dau gură că te las, Şi mâna de despărţire.* FOLC. TRANSILV. I, 315. (Cu valoare expletivă) *Au început ... a-i pune de a lucra la cetate.* NECULCE, LET. II, 299/36. *Curgerea anilor nu înconteneaşte de a schimba ... pricinile vieţii ceale întâmplătoare.* PRAV. COND. (1780), 42. *Nu să îndueplecă să vă lase de a vă duce.* GOLESCU, P. 354/2. *Puterile naţii (!) era cheltuite în zădar împotriva unui oraş preste putinţă de a să lua.* OBLĂDUIREA, 10/7. *Fu ... strâmtorat încât fu silit d-a face o negoţiaţie ce era mai mult o părăsire a puterilor.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 49/8. *Mă socotesc dator de a mărturisi.* MARCOVICI, C. 5/7. *Ştefan ... a poroncit de a se proviziona şi a se întări cetăţile.* IST. M. 118/8. *Nu însemnează nimic de a muri mai curând sau mai târziu.* I. POP. L, 175/33. *Ne rămâne de a mulţumi d-lui Alecsandri.* CONV. LIT. I, 133. *Atunci nu mai rezista de-a le scrie pe hârtie.* EMINESCU, P. L. 32. *Sarcina grea a platonismului a fost de a concilia o filosofie a mobilităţii ... cu imobilismul imanent.* RALEA, S. T. III, 20. *Pleacă racul de-a peţi, De-a peţi, de-a logodi.* ANT. LIT. POP. I, 159. ✦ (Destinarea priveşte rostul, misiunea, sarcina, rolul etc. cuiva sau a ceva) *Această carte, Evanghelie, scrisă iaste de învăţătură.* CORESI, EV. 2. *Numai să fie* [satul] *de treaba sventei monastiri ce va fi* (a. 1602). CUV. D. BĂTR. I, 127/7. *Şi ... voinici era puşi de straje pregiur groapă.* VARLAAM, C. 104. *Tocmit-au şi boiari mari în sfat, de chivernisala ţărâi ş-a pământului Moldovii.* URECHE, L. 70. *Alegând ... pre neştine să fie fur, carile ... n-au fost fur, acestu să fie de certare.* PRAV. 38. *Plăiaşii să-l asculte şi să păzească, oprind a trece „hoţii sau oamenii de bir"* (a. 1653). IORGA, S. D. V, 120. *Că, Doamne-mi fuseşi de sprijineală Şi scăpare.* DOSOFTEI, PS. 194/9. *Iară pe Petriceico-Vodă l-au lăsat cu oastea sa, cu moldovenii, în Hotin, ca să fie de paza ţărâi.* NECULCE, L. 45. *Să fie de slujba bisericii cât va fi viaţa mea* (a. 1749). IORGA, S. D. XIII, 82. *A lor datorie stă întru aceea, ca să fie de agiutoriu moşinaşilor până ce să va isprăvi ... acest lucru.* AŞEZ. 11/10. *Asămine cântice ... îi era de mângâere la ticăloşiile sale.* DRĂGHICI, R. 47/30. *Mă jurai ... să-i dăruiesc pă toată zioa câte trei cereri ... şi să-i fiu pururea de tovărăşie.* GORJAN, H. I, 43/14. *Iată vine-un sol de pace.* EMINESCU, O. I, 146. *Ascultă-mă pe mine, eu îţi vorbesc de binele tău.* CARAGIALE, O. VI, 293. *Rămâne numai una de pândă.* ISPIRESCU, L. 29. *Printre noi, se găseau câţiva de serviciu pe clasă.* BRĂESCU, A. 146. *Şi-a întocmit ... câni de pază.* SADOVEANU, O. X, 505. *Toate acestea îţi vor fi de puţin ajutor.* VIANU, L. R. 10. *Era o problemă spălatul veselei, pentru echipa de servici.* PREDA, I. 83. *Rămânând apoi de pază pe pod.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 15. *Să-mi fie de însurare.* ALECSANDRI, P. P. 377. *Când eram de-ajutorie.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 301. (În formule de urare, de pomenire etc.) *Să-ţi fie de sănătate.* LB. *Să-ţi fie de bine, Măria Ta!* NEGRUZZI, S. I, 163. *Să-ţi fie de noroc!* ALECSANDRI, O. 101. *Dulci-s ochii umbrei tale, nu le fie de diochi!* EMINESCU, O. I, 80. *Numai pâne goală şi apă rece, din fântână, fie de sufletul cui a făcut-o acolo în calea trecătorilor.* CREANGĂ, A. 147. *I se dă să bea apă proaspătă din „ol"(ulcior), de noroc, în ştirea Domnului, de pomana morţilor, de prietenie etc.* PRIBEAGUL, P. R. 32. *Moş Vasile întinse un pahar babei: – Ia babă, de bine.* SADOVEANU, O. I, 92. *Să fie de sufletu mamii.* BARBU, G. 9. *Acum s-auzim de bine.* TEODORESCU, P. P. 406. *Trandafir verde-n cărare, ... S-o trudit şi l-o-ngrădit, Să fie de sănătate La fete şi la ficiori.* MÂNDRESCU, L. P. 26. ✧ (În legătură cu construcţii care indică intenţia avută în vedere, obiectivul propus, ţelul urmărit etc.) *De măritat nice într-un chip n-avea în gândul ei.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 139[r]/20. *De trecut în condică pentru orice pricini* [va lua] *câte cinci lei.* PONTURI, 10/7. *Fiecare naţie are o misie evanghelică de împlinit pe pământ.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Mai ai încă două lucruri de cerut, zise domnul nostru.* NEGRUZZI, S. I, 84.

Cea mai întâie îmbunătățire de făcut vitelor este a nu le lăsa să moară. I. IONESCU, P. 234. *Văzând că n-avea ce găsi de împotrivit bătrânului maestru se-nvoi.* EMINESCU, P. L. 83. *Puindu-şi drept ţel de ajuns nişte stânci.* id. ib. 101. *Iea mai sfârşeşte o dată cu lupul cela, altă ceva n-ai de vorbit?* CREANGĂ, P. 123. *Ea însă avea mai multe de spus.* CARAGIALE, O. I, 27. *Am de scris câteva scrisori.* id. ib. VII, 26. *Greutatea atâtor lucruri de învăţat poate să întristeze şi să îngrijorească până într-atâta sufletul băiatului.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 129. *Mâine mai am de luat încă pe atâta.* EFTIMIU, N. 55. *Mă întorc repede, că am de dus nişte grâu la oraş.* VLASIU, A. P. 494. *Schiţa acest gest când n-avea nici o emoţie intelectuală de înfruntat, automat şi preventiv în faţa oricărui obiect nou.* CĂLINESCU, B. I. 43. *Ea n-are poveşti de sugerat.* RALEA, O. 26. *Ai de hrănit două guri.* TUDORAN, P. 93. *Avuse De străbătut aceleaşi etape, pe alt plan.* LABIŞ, P. 139. *Nici am bani de numărat.* BÎRLEA, L. P. M. I, 16. □ *De rezolvat săptămâna viitoare. Aceasta este calea de urmat. Mai sunt multe de făcut.* (Cu nuanţă modală) *Deci astătu naintea Domnului de-ntrebare şi îndată-i dzâsă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie, 15[v]/27. *Stătu aci de vorbă cu acest vezir.* GORJAN, H. I, 3/16. *Mare dorinţă aş avea să mai stăm oleacă de taifas.* CARAGIALE, O. VII, 89. *Şezând Făt-Frumos cu fata de vorbă ... schimbară inelele.* FUNDESCU, L. P. I, 47. (Cu valoare de calificare) *Sânt nesimţit la toate aceste făgăduinţe de mărire.* MAIOR, T. 258/7. *Grecii nu-ş schimbară nici armele, nici metodul de bătaie.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 9/26. *El* [Bălcescu], *în anul 1845 sau 1846, a făcut o călătorie de cercetări istorice pe marginea Dunării.* GHICA, S. 685. *Un scriitor francez ... făcea exerciţii de ochire în grădină.* CAMIL PETRESCU, T. III, 191. *Eu le socot ... ca adevăratele criterii care ar trebui să înlocuiască examenul de admitere în şcolile teatrale.* id. P. 8. *Ceru sprijinul provizorului pentru un examen de bursă.* ARGHEZI, S. XI, 93. *Vechile planuri de fugă îl năvăliră.* CĂLINESCU, E. O. I, 334. *Agricultura, grădinăria, astea sunt acte de colaborare cu natura.* id. C. O. 12. *Suntem la începutul campaniei de strângere a recoltei, de treeriş şi colectări.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Între cele trei metode de investigaţie stilistică nu există contradicţii fundamentale.* LL 1974, nr. 1, 20. *Tratament de dezintoxicare.* RL 2005, nr. 4 525. □ *Cură de slăbire. Sistem de finanţare. Tentativă de omor. Lucrări de întreţinere.* ✦ (Indică destinaţia unei sume de bani, a unei taxe etc.) *Datu-am la o sabie a lui, bani de lucru* (a. 1619). IORGA, S. D. V, 14. *Am plătit ... gorştină de oi* (a. 1661). id. ib. 35. *Fece bolniţe* [pentru bătrâni] *cu ... venituri de hrana lor.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 13[v]/17. *Veţ avea plată de osteneala voastră.* id. ib. noiembrie 164[v]/21. *Şi i-au trimis câteva pungi şvedului de cheltuială.* NECULCE, L. 200. *Vama şi de oaie, şi de cai* (a. 1751). IORGA, S. D. I, 158. *Să li se dea câte şase bani ... de mâncare.* ANTIM, O. 330. *Să iai galbeni mulţi, de toată treaba ta.* ALEXANDRIA (1794), 26/15. *La judecătoria judeţului Ialomiţi[i] se vinde cu mezat pentru plată de datorii o cafenea.* CR (1832), 284[2]/19. *Îmi rămăsăsă numai zăci galbeni, pe care i-am întrebuinţat de a-mi cumpăra o canape.* KOGĂLNICEANU, S. 79. *Să-mi mai cerc astă rugină Şi să-mi fac bani de iernat.* ALECSANDRI, O. 67. *L-au slobozit din oaste ... dându-i şi două carboave de cheltuială.* CREANGĂ, P. 297. *Părinţii mei săraci se împrumutase ..., ca să poată da băieţilor lor parale de cheltuială şi de drum.* BUJOR, S. 38. □ *Taxă de şcolarizare. Bani de coşniţă.* ✧ (Indică destinaţia unui produs, a unui descântec etc.) *Farmece carele să vor afla de vătămare.* PRAV. 88. *Vru să-i dea o sticlă cu vinars ca să bea de osteneală.* MAIOR, I. B. 113/4. *Lucrul este foarte anevoie şi fără vrun leac de tămăduire.* GORJAN, H. I, 14/10. *Elesirul de maţe (visceral).* CORNEA, E. II, 5/7. *Remediuri ... vomitive (de vărsat).* PARAB. 77/8. *Mâne îţi voi da un leac de frică.* NEGRUZZI, S. I, 147. *Mă duc să chem baba, te-a descânta de spăriat.* CONTEMPORANUL, VII[2], 4. *Ţiganca ... Ce se-nvârtea în danţ vioaie, Cântând descântece de ploaie.* IOSIF, V. 33. *Ea* [coana Elencu] *ne freca de gâlci.* BRĂESCU, A. 28. *Îţi pică vorba domoală Ca descânticul de boală.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 24. □ *Ceai de tuse.* ✦ (În legătură cu construcţii care indică caracterul util sau necesar a ceva sau a cuiva) *Nici alalt trup nu-i era lui de folos.* CORESI, EV. 58. *Nimica alt nu chibzuim să fie acmu ... svintei besearici mai de treabă, numai îngruparea preoţească* (a. 1650). BV I, 176. *Craiul franţozescu înpărţeaşte boeriile de folos* (a. 1693). FN 13. *Această rânduială ... socotim că nu numai nu le va fi lor de stricăciune, ce încă şi spre îmbelşugare şi fericirea ţării* (a. 1775). URICARIUL, I, 136. *Învăţătura socoatei ... şi celui mai pregetat casnic de mare treabă iaste.* ARITM. (1805), 9/9. *Foarte de folos lucru ar fi ... o pace spre mai mulţi ani securizată.* MANIFEST (1813), 4/27. *Fii ai naturei şi fără alte cunoştinţe decât ale objetelor de întâia trebuinţă.* HELIADE, PARALELISM, I, 1/6. *Aceasta se socotea foarte de trebuinţă pentru binele republicii.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 85/6. *Multe de nevoi lucruri ... le câştigăm fără osteneală.* DRĂGHICI, R. 99/3. *Da, bădică, mâine ţi se-mplineşte anul, ia-mă şi pe mine cu d-ta, că ţi-oi fi de mare folos.* EMINESCU, P. L. 17. *Alexandru rândui să se încarce carăle cu lucrurile cele mai de trebuinţă.* SADOVEANU, O. I, 11. ✧ (Indică scopul unei testări) *Mehenghiu* [=] *piatră pe carea ispitesc aurul, argintul de bun.* CANTEMIR, I. I. I, 16. *Eu zic să guşti – aşa, de-o probă.* SADOVEANU, O. IX, 393. *Se gustă de sare.* S. MARIN, C. B. 97. *Luă într-o băsmăluţă Numai făină fără tărâţă Şi-o duse la dalba-i jupânească Să-i arate făina de frumoasă.* TEODORESCU, P. P. 143. *Să-ţi încerc vinul de bun.* PĂSCULESCU, L. P. 309. ✧ (Indică titlul, funcţia etc. râvnite) *Instrucţie care s-a dat dascălului Simeon ... pentru învăţătura candidaţilor de preoţie* (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 201. *Se ceartă pe un scaun vacant de deputat.* MINULESCU, VERS. 192. *Fusese aleasă la un concurs de frumuseţe pe judeţ.* VLASIU, A. P. 403. ✦ (Indică scopul pentru care sunt redactate, emise un document, o carte etc. sau pentru care sunt acordate, organizate o înţelegere, un aviz, un congres, o întrunire etc.) *Hrisov de vânzare* (a. 1609). GCR I, 43/22. *Carte românească de învăţătură dumenecele preste an.* VARLAAM, C. 1. *Zapisul cel de dare.* PRAV. 59. *Ne-au arătat un ispisoc de danie şi de miluire* (a. 1681). URICARIUL, XVI, 216/23. *Carte de stăpânire încă am făcut* (a. 1707). IORGA, S. D. XIV, 11. *Rânduială de slujbă a locuitorilor* (a. 1775). URICARIUL, I, 136. *Să arate ... foia de zestre.* PRAV. COND. (1780), 200. *Contract de facerea casii* [Titlu]. EUSTATIEVICI, I. 7/11. *Vecinii ... asculta pildele lui ceale de învăţătură moraliceşti.* BERTOLDO, 2/18. *Au avut românii ceva scrisori care vrea fi de întărire în credinţă.* MAIOR, I. B. 162/18. *La congresul de pace nici un meastec să nu poată avea.* MANIFEST (1813), 22/3. *Cercetările ce s-au făcut întru alcătuire de aşazarea birului* (a. 1814). URICARIUL, I, 186. *Prepuitoriu să cheamă cel ce porneaşte pâră de învinovăţire asupra unui nevinovat.* LEGIUIRE, 85/32. *Învăţătura istori[i] ... este îndreptar de vitii în viitor.* MUMULEANU, C. 3/8. *Scrisori ... vestesc că papa a primit jurăminte de credinţă.* CR (1832), 182[1]/29. *Veţi avea a vă ocupa în deosebite projecte de lege.* ib. (1838), 41[1]/28. *Rămaseră credincioşi ... tratatului de alianţă ce s-a fost încheiat în Bucureşti.* F. AARON, I. II, 171/12. *Hotărâre de răsboi sau de pace.* BĂLCESCU, M. V. 9. *Face o mică dare de seamă.* CONTEMPORANUL, I, 98. *S-a dus dracului tot planul meu de activitate literară şi câteva miişoare pe dasupra.* CARAGIALE, O. VII, 132. *Biletele de dus şi-ntors.* id. ib. 208. *Actul de naştere.* MILLE, V. P. 167. *Oierii ... sfat făcut-au de omor.* COŞBUC, B. 30. *Aveau legături de afaceri ... cu grecii.* IORGA, C. I. III, 53. *Tudoran ... mijlocise ca răzăşul Oarţă să fie deodată dăruit cu hârtii de boierie.* SADOVEANU, O. I, 152. *Personalul se întorcea la un program de muncă ... abia isprăvit.* ARGHEZI, S. XI, 73. *O carte de gospodărie scrisă pe capitole.* BLAGA, H. 201. *Regimul de economii – sarcină permanentă* [Titlu]. SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Plenara de producţie.* ib. *Din această pricină a şi zăbovit procurorul să dea învoirea de îngropăciune.* VINEA, L. II, 155. *În acest scop învăţătorii şi profesorii au folosit larg lucrările de control.* GÎ 1961, nr. 637, 3/1. *Exista părerea că, pe terenul şcolar, trebuie să se cultive absolut toate plantele prevăzute în programa de cunoştinţe agricole.* ib. 1962, nr. 652, 3/3. *Manifestare de solidaritate.* M 1974, nr. 7, 15. *Ziarul vă oferă*

... *anunțuri de mică și mare publicitate.* RL 2005, nr. 4 537. *Facturile de căldură vor crește din cauza temperaturilor scăzute.* ib. nr. 4 546. □ *Ghid de conversație. Buletin de identitate. Studiu de fezabilitate. Declarație de avere. Articol de fond. Foaie de titlu. Ordin de plată. Tichet de masă. Carte de muncă. Carte de credit. Teză de doctorat. Aviz de tipărire.* ✧ (Indică funcția, rolul, profilul, resortul etc. unei instituții, al unui organism etc.) *Maica învățăturilor, Academiile cele de multe învățături.* AMFILOHIE, G. 121/3. *Înalta curte de revizie.* CR (1833), 25²/40. *După ce omorâră pe Caligula, Senatul s-adună ca să așeze o formă de cârmuire.* CĂPĂȚÎNEANU, M. R. 146/4. *În curte erau așezate două bande de muzică instrumentală.* FILIMON, O. I, 110. *Clasele școalelor de comerciu existente se vor înlocui treptat.* ODOBESCU, S. II, 76. *Ministerul de Finanțe.* SEBASTIAN, T. 91. [Sindicatele] *le vor asigura, ... în forme statutare, organe de conducere.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 11/5. *Cercuri de recrutare.* CAMILAR, N. I, 13. *Pregătirea trecerii la școala generală ... a constituit o preocupare principală ... a organelor de învățământ.* GÎ 1961 nr. 630, 1/1. *Teatrul de operă.* M 1974, nr. 7, 3. *Sediul unei asociații de reabilitare a drogaților.* RL 2005, nr. 4 525. *Firmele de salubritate nu au ridicat nămeții.* ib. nr. 4 546. □ *Centre de plasament. Direcția de sănătate publică. Post de conducere. Școală de meserii. Institut de cercetare.* ✧ (Destinația privește domeniul de specializare într-o profesie, într-o îndeletnicire, într-o lucrare etc.) *Începură a scrie gramatici de limba română.* BĂLĂȘESCU, GR. XIV/23. *O! ce cruzi sunt oamenii de știință!* CARAGIALE, O. V, 200. *Credem a aduce un bun serviciu bărbaților de litere din România* (a. 1904). PLR II, 44. *Om de petrecere, fără voință.* IORGA, C. I. I, 25. *Udrițe ... cel dintâi cărturar de slavonește al timpului său.* id. ib. 93. *Se zice că o doctoroaie dă ochi ca serdăreasa Zinca asta nu se află în toată Țara Românească.* CAMIL PETRESCU, O. I, 365. *Tributarii mei, politicieni și oameni de afaceri, vor fi veseli că îi voi înzestra cu câte un arbore genealogic.* VINEA, L. II, 246. ✦ (Indică destinatarul, beneficiarul sau utilizatorul unei activități, al unei profesii, al unei instituții, al unui produs etc.; cu valoare de calificare sau de posesie) *Hrană de oaste.* URECHE, L. 100. *Fece ... case de oaspeți.* MARDARIE, L. 117/4. *Grăunți de cai* (a. 1661). IORGA, S. D. V, 35. *Bolnițe de bătrâni și mișei.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 13ᵛ/17. *Sfat de obște să facă.* CANTEMIR, I. I. II, 9. *O au întors spre cea ... de obște limba noastră românească* (a. 1700). GCR I, 340/20. *Să-l întrăbăm doară are erbi de feciori.* ALEXANDRIA (1794), 9/17. *Diregătoriia spre folosul și binele cel de obște hotărite și întemeiate sânt.* OBRADOVICI, D. 5/4. *Dreptul universal, adecă de obște.* MOLNAR, I. 321. *O gramatică de școală trebuie să fie în doaue foarme.* BĂLĂȘESCU, GR. VI/1. *O pălărie de damă.* CONTEMPORANUL, I, 655. *Stânele de oi.* EMINESCU, O. I, 101. *El muri în spitalul de alienați.* id. P. L. 30. *Trăgând către el undița de știucă, o înfipse în cârlige mari.* SADOVEANU, O. IX, 417. *N-am știut: faci azil de orfani.* CĂLINESCU, E. O. I, 19. *Desfășurarea muncii politice de masă nu e numai sarcina agitatorilor.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Colind de familie.* PĂSCULESCU, L. P. 43. *Drăguțule bace, Dă-ți oile-ncoace, La negru zăvoi, Că-i iarbă de noi Și umbră de voi.* BALADE, II, 464. □ *Tabără de refugiați. Fotoliu de ministru. Activitatea presei noastre de tineret și copii. Medic de familie. Croitor de bărbați.* ✦ (Indică persoana în interesul căreia sau obiectul pentru obținerea căruia se săvârșește o anumită acțiune; cu valoare de complinire) *Blagosloviți ceia ce vă blastemă. Rugați de ceia ce fac vouă obidă* (a. 1574). GCR I, *9/13. *De sănătatea slugei să roage.* CORESI, EV. 226. *Fu adus înainte Telemah, care se rugă de sălaș spunându-și numele său.* MAIOR, T. 249/11. *Vă rog de un lucru.* GORJAN, H. I, 96/28. *Vine un biet păcătos în casa ta ... te roagă de adăpost sub acoperământul tău, îți spune taina lui și tu ... spinteci omul!* CARAGIALE, O. VI, 291. *Colindă ... rugându-se de ospeție.* VOICULESCU, P. I, 219. *Părinte, rogu-te de iertare.* SADOVEANU, O. I, 22. ✧ (În legătură cu construcții care indică scopul unei preocupări, al unei îndeletniciri, al unei îndatoriri etc.; urmat de un infinitiv, acțiunea este indicată ca un act procesual ce urmează a fi efectuat; cu valoare de complinire) *Toată grija voastră arruncați spre elu, că acela grijaște-se de voi.* COD. VOR.² 391. *Cela ce nu caotă numai de binele și de folosul său ... ce să nevoiaște ș-altora să folosească, acela înmulțește talantul Domnu-său.* VARLAAM, C. 247. *Olăcarii și podvodarii ... să aibă a-i griji târgurile de fân și de grăunțe și de bucate* (a. 1661). IORGA, S. D. V, 35. *De noroade a purta grijă.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/41. *Nemții căuta la altă gătire ... că-i bătură și le luară cetatea Rușava și nu mai căuta de Țara Rumânească.* IST. Ț. R. 27. *Să nevoia copilul de învățătura cărții.* MINEIUL (1776), 57ʳ²/37. *Multă vreame numai de arme au avut grije.* MAIOR, I. B. 22/13. *Împărații îngrijăsc de bună lucrarea pământului.* POTECA, C. P. 21/19. *Se îndeletnicește de a putea afla dresul crăpatelor clopote.* CR (1830), 55²/13. *Încarcă pe cineva cu faceri ... și vei vedea că cea dintâi grijă a lui este d-a le păstra.* CĂPĂȚÎNEANU, M. R. 125/31. *Vornicul temniților se va orândui ... și va fi însărcinat osebit de strângerea birului.* REGUL. ORG. 279/2. *Dă-mi pace și-ți caută de treaba dumitale.* NEGRUZZI, S. I, 84. *Aide, băiete, cată-ți de drum și să nu te mai prinz prin grădină.* FILIMON, O. I, 140. *După îngrijirea de hrană* [a vitelor] ..., *vine și ținerea lor ... în grajduri și staule.* I. IONESCU, P. 234. *De explicarea argumentării ca fenomen al inteligenței omenești se ocupă o parte a psihologiei.* MAIORESCU, L. 10. *Și cum i-o dau* [pupăza] *în mână, ... se face a o căuta de ou.* CREANGĂ, A. 57. *Până ce Axinia să vadă de cai, noi ne așezarăm la ... masă.* HOGAȘ, DR. I, 125. *Asiria și Egipetul se însumează într-o preocupare mai generală, preocuparea de Orientul vechi.* IBRĂILEANU, S. L. 216. *Marin, ... preocupat de lumea lui.* CAMIL PETRESCU, T. II, 17. *Era totuși în căutare de știri despre Ana.* VINEA, L. II, 264. *El se ocupa de straturi.* DEMETRIUS, A. 160. *Mai mult decât până în prezent trebuie să se preocupe ... de ajutorarea cadrelor.* GÎ 1963, nr. 691, 3/5. *Mă ocup de carte, trăiesc printre cărți.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 17. *Bucureșteni cu suflet au grijă de necuvântătoare.* RL 2005, nr. 4 525. *Corbăcele, dragul meu! Ce mă blestemi așa rău? Că îmblu de rândul tău ... fără-ncetare.* ALECSANDRI, P. P. 141. *Dă-i vin cât a putea bea, Da de bani nu te-ngrijea.* BIBICESCU, P. P. 295. ✧ (Indică orientarea într-un anumit sens a unei tendințe, a unei tradiții, a unui drept etc.; urmat de un infinitiv, orientarea este indicată ca un act procesual ce urmează a fi efectuat) *Specula[n]ții ce vin ... pentru enteresuri de negoț, întrebuințează la alișverișul lor monedă europeană* (a. 1844). DOC. EC. 818. *Dreptul d-a profesa nesupărați religia lor.* BĂLCESCU, M. V. 9. *Și această libertate de alegere în ... cultură îl făcea să citească numai ceea ce se potrivea cu predispunerea sa sufletească.* EMINESCU, P. L. 27. *Cel ce are un drept de abitațiune pe o casă, poate ședea într-însa cu familia sa.* HAMANGIU, C. C. 142. *Își trăgea drepturile de domnie* [din partea bunicii]. IORGA, C. I. I, 85. *„Flacăra" nu rupe însă cu vechea ei tradiție de libertate* (a. 1922). PLR II, 378. *Avea și el un ideal de viață cosmopolită.* EFTIMIU, N. 63. *Acei care se iubesc au drept de vieață și de moarte.* CAMIL PETRESCU, U. N. 20. *Tendința de a inova duce adesea la ... dublete.* IORDAN, L. R. A. 236. *În acest spirit de prietenie ... noi vă propunem o întâlnire între reprezentanții organizațiilor noastre.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Am arătat în alte ocazii tendința nouă, pe plan mondial, de dezvoltare a marilor metropole.* CONTEMP. 1968 nr. 1 140, 7/4. □ *Libertate de spirit. Direcția de evoluție.* ✦ (Indică elementul particularizat spre care se orientează manifestarea unei stări sufletești sau de spirit, a unei atitudini, a unei capacități etc.; cu valoare de complinire; urmat de un infinitiv, orientarea manifestării este indicată ca un act procesual ce urmează a fi efectuat) *Dimitrie, aceasta nedeajde am nedejduit eu de tine.* VARLAAM, C. 373. *În ce chip dorește cerbul de izvoarele apelor, așa dorește sufletul mieu către tine.* PSALT. (1651), 74ᵛ/15. *Vasilie-Vodă îș pierdusă toată nedejdea de viiață.* NECULCE, L. 20. *Atâta dorea de păharul acesta a-l bea.* ANTIM, P. 11. *Aplecăciunea*

de a lucra după lege este virtute. IORGOVICI, O. 89/3. *Să nu aibă voe de a-l vinde* [vadul] *până nu da ştire la mânăstire* (a. 1807). DOC. EC. 74. *Cu adevărat doreşti de mântuiria sufletului tău.* MAIOR, P. 32/29. *Avu plăcere d-a privi statuile.* PLEŞOIANU, T. III, 43/11. *Grecii ... avea în oraşele lor cele mari nişte jocuri ... unde biruitorul câştiga cununi înaintea a toată Grecia, care pricinuia o emulaţie sau poftă de întrecere generală.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 56/21. *Statornica hotărâre de a nu vorbi rău* [despre ceilalţi]. MARCOVICI, D. 10/11. *Iubirea de om porunceşte ca să ajutăm pe aproapele nostru.* BUZNEA, C. 8/21. *Avea darul de a înţelege limba dobitoacelor.* GORJAN, H. I, 15/18. *Anca avu curagiu, în trecerea ei, de a lua cărticica aceea.* ASACHI, S. L. II, 39. *Iubirea de sine ... naşte pofte, desfătare, goneşte orice durere şi cere îndestulare.* CONACHI, P. 276. *Puterea d-a face legi.* BĂLCESCU, M. V. 9. *Olimpiiada iaste sănătoasă şi mult doreaşte de tine.* ALEXANDRIA, 152/5. *Bolnavul ... dă nădejde de o deplină însănătoşare.* C. VÂRNAV, H. 26/4. *Nicu Bălcescu avea o mare dorinţă de a învăţa.* GHICA, S. A. 141. *Până când să creadă lumea ... C-orice dor de libertate a perit?* ALECSANDRI, P. II, 6. *Întărirea şi înlesnirea, produse în lucrările gândirii prin deprinderea de a mânui formulele abstracte, ... au un efect foarte potenţat.* MAIORESCU, L. 14. *Nu cumva să se întâmple ca, vreunui cititor ... să-i vină rău gând de a lepăda cartea ta din mână.* ODOBESCU, S. I, 11. *Căci de-ar lipsi din inimi speranţa de răsplată, ... Aţi mai purta osânda?* EMINESCU, O. I, 59. *Îţi sărut mâna pentru voinţa ce ai de-a mă face fericit.* id. P. L. 86. *Am mai tăiat gustul de popie unuia care venise în gazdă la noi.* CREANGĂ, P. 235. *De mâncare n-avea părintele poftă.* CARAGIALE, O. I, 40. *Nu se aşteptase la onoarea de a fi primită până chiar şi cu copiii în salon.* SLAVICI, N. I, 315. *Prinse dragoste de el.* ISPIRESCU, L. 22. *Ai nenorocirea de a fi mai deştept ... decât alţii.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 93. *Îi venea gust de chef.* MILLE, V. P. 151. *Şi fata s-a-ndrăgit de el, Că doară tocmai Viorel i-a fost menit.* COŞBUC, P. I, 54. *Ura, setea de răzbunare a vecinului său Vasile Lupu s-au frânt.* IORGA, C. I. I, 22. *Dincolo judecă un om care n-are nici experienţa, ... nici putinţa de a pricepe dedesubturile pricinii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 48. *Peste ele se înalţă, ca un steag biruitor, dorinţa de-a cunoaşte, de-a găsi răspunsuri precise la toate întrebările tulburătoare.* REBREANU, P. S. 38. *M-am mustrat pentru slăbiciunea ce-am avut de asemenea fiinţe.* M. I. CARAGIALE, C. 33. *Ne luăm răspunderea de a amâna împrumutul.* TITULESCU, D. 69. *Ai simţit, poate, că lupta va fi peste puterile tale de rezistenţă.* GALACTION, A. 389. *Pornirile de bărbăţie mergeau vultureşte înainte.* SADOVEANU, O. I, 13. *Eu am dorit de bunurile toate.* ARGHEZI, VERS. 30. *I-a trimis vorbă că n-are chef de căsătorie.* CĂLINESCU, E. O. I, 330. *E o muncă zadarnică de a căuta în alcătuirea conştiinţei europene un fenomen dominant.* RALEA, S. T. III, 11. *Ce ţară, ce continent mai merită jertfa de a fi cucerite.* BOGZA, V. J. 6. *Mereu acelaşi dor de ducă.* BENIUC, V. 16. *A implorat să i se acorde favoarea de a achita.* VINEA, L. II, 52. *Fericirea de a fi singur.* DEMETRIUS, A. 37. *S-a boierit, nu-i mai place de noi! exclamă el.* PREDA, D. 110. *Interesul şi curiozitatea de a şti ce se întâmplă.* VARLAAM – SADOVEANU, 97. *Intenţia de a combate cultul vedetei.* T iunie 1964, 90. *Nu prea am chef de somn.* IL mai 1965, 16. *Refuzul Phenianului de a mai participa la negocierile în şase ... era anticipat.* RL 2005, nr. 4 535. *Drag mi-ar fi, mândră, de tine.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 60. *Rea bucată-i dragostea N-are cap a o lăsa Nici minte de-a o uita.* RETEGANUL, TR. 152. □ *Dezgust de lectură. Vis de răzbunare. Încăpăţânarea de a urma o cură.* (Cu nuanţă instrumentală) *Chipul de-a urma aceasta vor arăta pildele şi ... învăţătura care va da subtcomisiia în faţa locului.* AŞEZ. 89/19. [Turcii] *au predus rumilor ... pricini de a să plânge.* OBLĂDUIREA, 98/8. *Nu sânt împuţinate mijloacele de a silui pre lăcuitori.* ib. 98/25. *El învăţase ... meşteşugul de a le povăţui patimile.* NEGULICI, E. I, 65/20. *Efectul ... nemijlocit* [al bolii] *este de a umfla, de a îndesi şi a ciurui foile.* BREZOIANU, A. 282/20. *Sunt două moduri de a privi lumea.* MAIORESCU, CRITICE, 4. *Este un mijloc de a scăpa.* EMINESCU, P. L. 41. *Ea-şi pusese ceva în cap azi: o idee ... şi aceasta era modul cu care căuta pretexte de ceartă – şi aceste certe, ştia ea cum se sfârşesc oare?* id. ib. 70. *O lăudară pentru meşteşugul de a face bucatele.* ISPIRESCU, L. 22. *Am urmărit ... scopul de a răspândi numirile româneşti.* I. APOLZAN, U. 5. *Ca să iasă lucru bun trebuiau tainice condiţii de armonizare.* SADOVEANU, O. XX, 7. *Geneza modului nostru de a concepe şi aprecia existenţa.* RALEA, S. T. III, 14. *Fără îndoială că marele lor exemplu e un fapt de creaţie: masivele romane ale d-lui Liviu Rebreanu au lichidat, fără teorii şi manifeste, o eroare care a bântuit proza noastră.* CONSTANTINESCU, S. II, 7. □ *Ocazia de a pleda. Dă autorizaţia de a face cercetări. Şansă de reuşită. Formă de convieţuire. Figuri de stil. Motiv de divorţ.* ✧ (Indică elementul particularizat spre care este orientată manifestarea unei calităţi, a unei însuşiri, a unei înclinaţii naturale etc.; urmat de un infinitiv, orientarea este indicată ca un act procesual ce urmează a fi efectuat) *Era toţi gata de fugă.* NECULCE, L. 79. *Tânărul cel nerăbdător de a să azvârli în noianul vieţii.* MARCOVICI, D. 3/14. *Eram gata de pornire.* DRĂGHICI, R. 25/20. *Fu silit ... să se abată ... şi să îşi răcorească sufletul cel însătoşat de călătorie.* GORJAN, H. I, 24/32. *Trăi între cazacii beţivi, zgomotoşi şi lacomi de sânge.* IORGA, C. I. I, 94. *Afară, în ogradă, fetele şi flăcăii, nerăbdători de joc, înjghebară o horă.* BUJOR, S. 100. *Se găsea ... incapabilă de a se gândi serios, de a lua o hotărâre.* BRĂESCU, M. B. 12. *A devenit pentru aceşti preţuitori ... cu desăvârşire inapt de a face doi paşi pe dimensiunile vieţii practice.* CĂLINESCU, C. O. 93. *Antiteze contrarii, susceptibile de compensaţii, de combinaţiuni.* RALEA, S. T. III, 14. *Sprijinul tuturor popoarelor dornice de pace.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. □ *Apt de muncă. Capabil de efort. Conştient de dificultăţi.* ✦ (Învechit, urmat de „către", indică orientarea manifestării unei acţiuni, a unei stări, a unei atitudini etc. înspre cineva sau ceva) *Se sprejenea unii pre alţii de către vrăjmaşi.* MOXA, 404/9. *Veri să blastămi leanea ta ce te-ai lenit în ceastă lume de către Dumnedzău.* VARLAAM, C. 100. *Domnul ... Leage ne-au pus de către păcate.* DOSOFTEI, PS. 76/18. [Despre care fapte] *să laudă Moisi de către Dfumnejzău că s-au aflat credincios în toată casa lui Dumnezeu.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/45. *Să nu rămâie vezirul ruşinat de către împăratul.* NECULCE, L. 179. [Unii] *unguri fiind ficleni de către crai, s-au lipit lângă întâiul Ferdinand neamţul* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 167/26. *Dorosienscki cu cazacii se hainise de câtre împărăţie.* VĂCĂRESCUL, IST. 28. *Acel învăţător care isprăvindu-şi povăţuirile de către norod, adună destule părăluţe.* GORJAN, H. IV, 6/15. *Apără vitejeşte independenţa ţării sale de către poloni.* BĂLCESCU, M. V. 9. *Stăruiră pe lângă domn ca el să se declare pentru muscali, ... şi duseră fără rezerve şi într-un chip compromiţător politica pe care vodă o ducea cu socoteală şi cu pază de către turci şi spionii lor.* IORGA, L. I, 423. ✦ (Învechit, rar, urmat de „contra", indică proiectarea prin opoziţie a unei atitudini) *Neîncrederea este de contra dragostei.* BUZNEA, F. 9/27. ✦ (Învechit, rar, urmat de „pe", indică proiectarea unei acţiuni, a unei stări asupra cuiva sau a ceva) *Va vrea să-şi întoarcă mai cu asupră de pre dânşii.* URECHE, ap. GÎDEI, 183. *Radul-Vodă, după învingerea carea o au avut de pe Moise Sekeli, au trimis în Praga 40 ... steaguri.* ŞINCAI, HR. II, 302/27. *El începu a dori de pe tronul pierdut.* BĂLCESCU, M. V. 279. (Cu nuanţă cauzală; în construcţia *de pe urma ...*) *Şi boli să ne mai vie de pe urma lui?* GÂRLEANU, N. 37. *Toţi comandanţii mei s-au făcut generali de pe urma mea.* BRĂESCU, V. 122. *Măcar să mă aleg şi eu cu ceva de pe urma necazurilor pe care le am cu tine.* STANCU, D. 32.

5. a) (Urmat de „pe lângă", exprimă dependenţa sub aspect administrativ) *Comisia arhitecţilor de pe lângă Primăria oraşului Bucureşti.*

b) (În legătură cu construcţii care exprimă caracterul incoativ sau iminent al săvârşirii unei acţiuni; cu valoare de complinire) *Darurile care-i pune înainte înţelepciunea când să apucă de dânsa* [neguţătorie]. BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/27.

Trăbuie să te apuci de înmugurit. ÎNV. POM. 113/19. *Se grăbea nedumeritele pofte ale noroadelor ca să se apuce de harț.* MANIFEST (1813), 12/10. *Îndată m-am apucat de lucru.* BELDIMAN, A. 46/7. *Cu ajutoriul lui Dumnezeu s-au apucat ... de săpat.* DRĂGHICI, R. 164/38. *M-am apucat de cetit pre Tucidid și pre Xenofon.* NEGRUZZI, S. I, 61. *Când să-ți petreci și tu tinerețea, apucă-te de cărturărie.* CREANGĂ, A. 123. *Să lași pensionul și să te apuci de avocatură.* VLAHUȚĂ, D. 215. *Ne-om apuca de cusut.* AGÎRBICEANU, S. 15. *Doar n-ai să-mi ceri acuma, puiule, ... să mă apuc de agricultură?* REBREANU, R. I, 36. *Să știi că nu te mai iubesc dacă te apuci de chefuri.* CĂLINESCU, E. O. I, 296. *Și târziu, când s-a culcat, M-apuc și eu de cinat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 132. ✧ (Indică iminența producerii unei acțiuni, a unei stări, a unui fenomen natural etc.) *O muiare ... trăgea de moarte.* VARLAAM, C. 364. *Venit-au un nuoraș can mic și stropia de ploaie.* NECULCE, L. 244. *Fu pe punctul de a intra în casă.* HOGAȘ, DR. II, 79. *Casa era pe cale de a fi scoasă la licitație.* CĂLINESCU, S. 96. *Un accidentat ... nu va fi îngrijit sub un alt zid pe cale de dărâmare.* BELEA, P. A. 9.

6. a) (Exprimă condiționarea, dependența din punct de vedere moral, funcțional, administrativ etc. a cuiva sau a ceva; cu valoare de complinire) *Îi dă a mână episcopiia mănăstirei aceiia cu toate ceale ce se țin de dânsa.* MAIOR, I. B. 164/5. *Acestea ... se țin de funcțiile sufletului, cărora a le da definiție, las pre filozofi.* ANTROP. 189/25. *Suntem stăpâni pe destinele noastre și viitorul nostru atârnă numai de noi.* KOGĂLNICEANU, în PLR I, 70. *Mărirea-i e în taină legată de aceștia.* EMINESCU, O. I, 61. *Și totu-atârnă de-un cuvânt Șoptit pe jumătate.* id. ib. 189. *Ceea ce ținea de instinct ... a fost decretat inferior.* RALEA, S. T. III, 23. *Procedeul ține de tehnica literară.* VARLAAM – SADOVEANU, 476. ✧ (În legătură cu construcții care indică insistența, perseverența, consecvența etc. în urmărirea a ceva sau a cuiva) *Pân-a nu mă smeri eu greșisă, Pentr-aceaia mă ții de-a ta dzâsă.* DOSOFTEI, PS. 414/13. *Ține-te, săracă Moldovă, ... de jac și mâncari!* NECULCE, L. 100. *Eu m-am ținut de cuvânt și am făcut precum m-am făgăduit.* MINEIUL (1776), 192[v1]/19. *Să strică închirierea ... când stăpânul ori chiriiașul nu să ție de tocmeală.* LEGIUIRE, 23/31. *Rămasei în curtea sa într-o odăiță deosăbi și mă țineam de învățătură.* GORJAN, H. IV, 42/2. *O urmăriți, vă țineți ca niște duhuri necurate de ea.* NEGRUZZI, S. I, 48. *Începe a se ținea de fată, ca scaiul de oaie.* CREANGĂ, P. 167. *Ea s-a ținut de vorbă.* ISPIRESCU, L. 117. *Acum s-a agățat de tine. N-avea alt logodnic la îndemână.* VINEA, L. II, 205. ✦ (Învechit, indică dependența prin subordonare, prin obediență etc.) *Tu amu se nu asculți de ei.* COD. VOR.[2] 280. *De Moisi și prorocii nu vor asculta, nece să ară cineva den morți învie, nu va avea credință.* CORESI, EV. 362. *Cela ce nu ascultă de domnul înțelept ... n-ar fi pățit ce pățiră.* ALEXANDRIA (1794), 61/10. *Cel mai mic iaste datoriu a asculta de cel mai mare.* TOMICI, Î. 3/10. *Găsi vreme ... a o aduce subt ascultare de Polonia.* F. AARON, I. II, 204/26. *Zice: ascultați de mine.* BĂRAC, A. E. 35[r]/20. *S-ascult de glasul gurii mici O oară și să mor.* EMINESCU, O. I, 191. *În atâtea rânduri secuii au ascultat bucuroși de domnii noștri.* IORGA, C. I. II, 96. *Cât ai fost fecior în sat De părinți n-ai ascultat.* FOLC. TRANSILV. I, 272. ✦ (Indică autorul sau agentul de care este înfăptuită, realizată etc. o acțiune) *Tâmplă-se rrădicatu a fi elu de voinici.* COD. VOR.[2] 263. *Ierusalimul s-a cucerit de romani la anul 70 d. Hr.* PSALT. 448. *O fată ... fu apoi dată de Teodosie după ... împăratul* [din Rum]. MOXA, 366/26. *Atuncea Isus dus fu de Duhul în pustie.* N. TEST (1648), 5[v]/13. *Iară întâi descălecată* [țara] *de Traian împăratul Râmului.* M. COSTIN, O. 43. *Iară eu-s pus de Domnul crai în muntele Sionul.* DOSOFTEI, PS. 14/13. *Nu să uita la vorbele ce le zicea acei trimiși de Domnul.* IST. Ț. R. 22. *Ciaslov ... cumpărat de moșu-său* (a. 1768). IORGA, S. D. XIII, 138. *Să va înzăstra fata de părinții ei.* PRAV. COND. (1780), 98. *Țarigradul, ... să zice că s-ar fi zidit de Pauzan craiul.* AMFILOHIE, G. 14/13. *Leontie I și II, după ce s-au biruit de oastea augustului Zenon, se omoară.* ȘINCAI, HR. I, 92/21. *Avem și trei institute De un om mare făcute.* MONTAN, S. 16/6. *Vor fi priimiți de avocați cei ce au oarecare știință.* REG. ORG. 156/22. *Vezi ... pe tiran scârbit și părăsit de toți.* MARCOVICI, C. 19/3. *La râul Don împingându-se de turci veniră asupra Daciei.* F. AARON, I. I, 22/10. *Să o lași să se pască de vite măcar trii ani.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 3/24. *Sunt bunătăți pentru mine de densa în sân păstrate.* CONACHI, P. 265. *Acest regat se subjugă de Vasile II.* BĂLCESCU, M. V. 7. *El se credea apărat de cavalerie.* id. ib. 221. *De buna regină pe rând vizitate.* EMINESCU, O. I, 37. *Am fost întâmpinat de doamna directoare.* CARAGIALE, O. I, 204. *Dar butia fusese desfundată de argați.* MACEDONSKI, O. III, 9. *Hainele mele făcute de mama.* MILLE, V. P. 169. *El fu omorât ... de o rudă.* IORGA, C. I. I, 9. *Într-un punct anumit, mi se părea chiar că zmeurișul e vânzolit de o vietate puternică.* HOGAȘ, DR. I, 204. *Restaurantul ținut de el este ... și cel dintâi în specie.* GALACTION, A. 179. *Oamenii mânați ... de gradații care-i loveau ... înaintau.* BRĂESCU, O. A. I, 80. *E un palat clădit de salamandre.* VOICULESCU, POEZII, II, 171. *Agentul sanitar Hulub mi-a adus un sitar vânat de el.* ULIERU, C. 1. [Felix] *văzu pe Otilia în trăsura cu doi cai albi, care era închiriată de Pascalopol și ședea oricând la îndemâna ei.* CĂLINESCU, E. O. I, 78. *Se văzu sărutând genunchii Otiliei, sărutat delicat la rându-i de fată.* id. ib. 240. *Nu se mai plăteau sumele subscrise de sprijinitori.* CAMIL PETRESCU, O. II, 126. *Ulița, stropită de mine, răspândea o plăcută răcoare.* CAMILAR, N. I, 27. *Un pui mic, scos de cloșca ei.* DEMETRIUS, A. 175. *Trandafir verde-n cărare, Răsădit de fată mare.* MÂNDRESCU, L. P. 26. *Văcărescu face cea dintâi simplificare a alfabetului chirilic folosit de români, reducându-l cu 10 semne grafice.* LL 1973, nr. 4, 836. (Cu nuanță instrumentală) *Atuncea Isus dus fu ... în pustie să să ispitească de diavolul.* N. TEST. (1648), 5[v]/13. *Îndemnat de niște obraze mari bisericești ... au trimis la noi cu porunca.* ANTIM, P. XXIII. *Am privegheat ... ca învățătura aceasta să se aducă de învățători școlarilor acurat cu bună procopseală.* ARITM. (1805), 10/3. *Căutarea aceștii patimi să cade să să facă de un mamos sau de un hirurg.* MEȘT. MOȘ. 111/24. *Favorizată de împărații următori, ... colonia romană ... ajunse într-o stare foarte înfloritoare.* BĂLCESCU, M. V. 6. *Călăuzit fiind de oameni ... cari cunoșteau bine căile munților și ale pădurilor, trecuse înaintea turcilor.* id. ib. 154. *Acești resbelnici care, ajutați de mine, au triumfat.* PÂCLEANU, I. II, 128/7. *Malca, îmbărbătată de moș Nichifor, se suie în căruță și se culcă.* CREANGĂ, P. 130. *Văduvele de el erau ajutorate.* C. PETRESCU, S. 133. (Cu nuanță cauzală) *Desperat, era să ieie lumea-n cap, când deodată vede răsărind din fundul mării cei șapte cai, mușcați ... de raci.* EMINESCU, P. L. 17. *El deschise o carte veche legată cu piele și roasă de molii.* id. ib. 35. *Parcă pânze mari de paianjen se țeseau între fotolii, între plante, în jurul lor.* DEMETRIUS, A. 74. ✦ (Indică autorul de care sunt produse, create etc. o operă literară, artistică, științifică, un act etc.) *Această cântare în lature scrisă e de David.* PSALT. 309. *Acest obiceaiu au fost legiuit de legiuitorii cei bătrâni.* PRAV. 58. *Făcutu-s-au aciastă sf[ă]ntă iconă dă robu lui Dumnezeu Ioan sin Dumitru Croitoriu* (cca 1650). IORGA, S. D. XIII, 65. *Letopisețul Țării Moldovei ... Izvodit de Simeon Dascălul* (a. 1724). CAT. MAN. I, 399. *Cartea zodii[i] lui Eraclit împărat, scoasă pe luni de doisprezece filozofi* (cca 1750). GCR I, 66/8. *Să iaie ... izvod iscălit de ispravnici.* PONTURI, 13/4. *Tragedia Ermiona, tradusă din nemțește de d. I. Văcărescul, se află subt tipar.* CR (1834), 44[2]/46. *Cercetările lui asupra deosebitelor părți ale „Logicei" ... s-au împreunat la un loc de editorii și comentatorii lui și s-au numit „Organon".* MAIORESCU, L. 7. *Trăia izolat într-o chiliuță din oraș, pe care și-o împodobise cu flori și cu schițe zugrăvite de el.* EMINESCU, P. L. 88. *Povestea Sindipii, ... scrisă de mine, cuviosul Chesarie ieromonah.* SADOVEANU, O. XV, 344. *Sunt bogat decorate cu fresce pictate de artiști spanioli.* RALEA, O. 63. *În capitolul despre Andrei Mureșanu sunt prețioase sublinierile referitoare la articolele semnate de poet.* LL 1974, nr. 1, 201. (Cu nuanță

instrumentală) *Văz că-i făcut ceriul de mânule tale Cu toată podoaba.* DOSOFTEI, PS. 27/10. *O, câte nebunii nasc, de un cap ce zice: „Aşa voiu!"* (a. 1703). FN 153. *Cu a mea obicinuită peceate şi cu iscălitura de mâna mea întăresc.* EUSTATIEVICI, I. 16/12. *S-au tipărit de mâna dumisale: Ghiorghie Popovici* (a. 1810). IORGA, S. D. XIII, 88. *Călător care înaintează către vecie, povăţuit de mâna lui Dumnezeu.* MARCOVICI, D. 15/13. *Era o tânără damă blondă a căreia figură avea acea blăndeţe ce se vede învecinicită de penelul lui Rafael.* NEGRUZZI, S. I, 37. *Spusa ... de minţi era gândită.* EMINESCU, O. I, 35. *Vin bieţi ţărani munciţi de sapă.* GOGA, POEZII, 219. *Osânda de gura ta rostită E lege pentru mine.* VOICULESCU, POEZII, II, 258. ✧ (Cu elipsa termenului care desemnează acţiunea, indică apartenenţa sau posesia; cu valoare de calificare) *Se plagiază cărţile oamenilor şi apoi se pune deasupra de cutare.* CONTEMPORANUL, I, 740. *Pânză de Corregio.* EMINESCU, O. I, 157. *Cuiburi de rândunele.* MACEDONSKI, O. III, 3. *Pânzele de păianjeni, care începuseră a lua în stăpânire lojile, erau rupte din colţurile unde fuseseră urzite cu atâta măiestrie.* DEMETRESCU, O. 130. *Copia unui car cu boi, de Grigorescu.* EFTIMIU, N. 73. *Versuri de Al. Tulpină.* CAMIL PETRESCU, T. II, 12. *Tabloul mi l-a făcut un prieten italian, pe care l-am cunoscut acolo (la Bonn). Am şi alte lucruri de el la moşie, unde l-am invitat odată.* CĂLINESCU, E. O. I, 82. *Mă refer la ... tânărul pianist ..., solist al primului concert de Serghei Rahmaninov.* RL 2004, nr. 4 440. (Cu valoare genitivală) *Tot oraşul Chişinăului se adunase ca să privească alergarea de cai.* NEGRUZZI, S. I, 35. *Vezi bejănii de albine.* EMINESCU, O. I, 100. *Zbor de rândunele.* id. ib. 215. *O goană de ogari nebună.* IOSIF, V. 27. □ *Marş de copii.* ✧ (Indică autorul sau agentul de care este înfăptuit un act mental, moral ori de care sunt făcute o afirmaţie, o declaraţie sau de la care emană o atitudine, o stare etc.) *Sutaşul ... asculta mai vârtos ... cealea de Pavelu grăitele.* COD. VOR.[2] 314. *Rugaţi fumu de ei se lăcuimu în 7 dzile.* ib. 50[r]/10. *Că ceaea ce e în Hristos credinţă de proroci vesti-se şi de ei vestită fu cu sângele Lui izbăvire.* ib. 68[v]/12. *Atunce vine Isus ... la Iordan către Ioan a se boteza de el.* TETRAEV. (1574), 4. *Mărturisesc însumi pre mene cu cest zapis al mieu ... de nimene îmbiiat* (a. 1609). IORGA, S. D. V, 80. *Ucenicii ... era chemaţi de Domnul pre apostolie.* VARLAAM, C. 258. *Cine ... ar strica această scrisoare a mea, să fie afurisit şi de mine păcătosul* (a. 1747). IORGA, S. D. XIII, 70. *Acelaş sunet esti înţeles de mulţi oameni.* AMFILOHIE, G. F. 65[v]/8. *Aceastea nu de toţi se pot ţânea aminte totdeauna.* ARITM. (1806), 98/6. *Posturile tuspatru ce sânt într-un an ... să să ţie ... de toţi oamenii.* MAIOR, I. B. 382/24. *Răsipitorii să să tragă la judecată de rudele lor sau de prieteni.* LEGIUIRE, 3/10. *Toate sânt liniştite Şi de nime asuprite.* MONTAN, S. 12/4. *Un bolnav, întrebat fiind de un prieten al său pentru ce nu cheamă pre doctor, el au răspuns: fiindcă nu am încă poftă a muri.* CARCALECHI, C. 94/3. *Cât folos poate aduce naţiei această faptă se poate judica de oricine.* HELIADE, în PLR I, 23. *Temându-mă a nu fi hulit de dânşii.* MARCOVICI, D. 6/18. *Cel ce ştie cinsti pe sineşi, acela să va cinsti şi de alţii.* BUZNEA, C. 2/10. *Eram vestit la toţi şi slăvit de toţi.* GORJAN, H. I, 128/18. *Aceste state se văzură ameninţate ... când de unguri, când de poloni.* BĂLCESCU, M. V. 8. *Tu eşti făcut a fi cât vei trăi înşălat de femei.* NEGRUZZI, S. I, 63. *Având cea dintâie comisiune a datoriilor sale încredinţată de Eminenţia Sa.* BĂLĂŞESCU, GR. I/11. *Chestiunea danubiană ... prea a fost neglijată de Germania.* GHICA, A. 164. *Nevrednici, trăind în moliciuni, Se laud cu mari fapte făcute de străbuni.* ALEXANDRESCU, O. I, 68. *Vezi? prevestirea de tine, an făcută, S-a împlinit!* ALECSANDRI, T. II, 297. *Cea mai mare parte a oamenilor trebuie să înţeleagă teoria lucrărilor sale practice sau să aibă regule stabilite de aceia care au înţeles acea teorie.* MAIORESCU, L. 14. *Religia – o frază de dânşii inventată.* EMINESCU, O. I, 59. *Tot una-i dacă astăzi sau mâne o să mor ... Când voi să uiţi norocul visat de amândoi.* id. ib. 127. *Această fată bună era horopsită ... de mama cea vitrigă.* CREANGĂ, P. 283. *Declin onoarea a mă lăsa apoteozat de dumnealor.* CARAGIALE, O. VII, 427. *Urgisit de toţi să fii, Tu de-a pururea iubeşte.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 25. *Era temut de toţi elevii.* MILLE, V. P. 186. *Om temut, mândru ... respectat de turci.* IORGA, C. I. I, 26. *Crescuţi cu mare frică de mamele lor.* id. ib. 67. *Numeroşi elevi ... n-ar fi obligaţi de maeştrii lor să-i imite.* CAMIL PETRESCU, P. 7. *Aci e caricatura febrilă, bufoneria metafizică, nebănuită de neiniţiatul în ... filosofie a naturii.* CĂLINESCU, C. O. 222. *Era urât de ceilalţi ofiţeri.* CAMILAR, N. I, 32. *Conferinţa a fost audiată de membri ai Consiliului superior al şcolilor.* Gî 1961, nr. 634, 2/4. *Citesc cuvintele adresate de Ştefan cel Mare.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 19. *La început nu-mi venea să cred că sunt interpelată pe stradă de femei.* RL 2004, nr. 4 440. *Mult mai serioase par a fi doctoratele acordate de institutele ... din cadrul Academiei Române.* ib. 2005, nr. 4 542. *Soacră mică, fii voioasă, C-ai crescut fată frumoasă, Frumoasă şi aşezată, De tot satul lăudată.* FOLC. TRANSILV. II, 173. ✦ (Învechit şi popular, indică autorul sau agentul din partea căruia parvine sau din cauza căruia se produce ceva) *Câte sântu clevete de iudei ... pari-mi sinre fericatu.* COD. VOR.[2] 301. *Hristos toate le ştiia, necum să fie auzit el nainte de cineva.* CORESI, EV. 131. *Iară acmu noi vom pieri de voi că vă închinaţi cruciei.* MOXA, 373/27. *Să cade să să înveaţe toţi stăpânii de acest hotnog.* VARLAAM, C. 23. *Pace din toate părţile, numai de datornici turci mare strânsori şi sile.* M. COSTIN, O. 96. *Rămas-au bieţii oameni ... cum era mai rău şi mai amar, cum nu să poate nice a scrie, nice a să povesti caznele şi ucisurile lor ce au avut de tătari.* NECULCE, L. 57. *Nu puţine reale şi stricăciuni au simţit ţinuturile romanilor de dânsul.* C. CANTACUZINO, CM I, 15. *Andronie Paleologul ... Avea supărare de dânşii* [bulgari şi sârbi]. VĂCĂRESCUL, IST. 252. *Aceaste să cade să ne mângâie când ne vom ocărî de cineva, că adecă: nu vom să trăim în veaci.* PILDE, 30/10. *Ci n-au avut îndelungă odihnă de Euric, craiul visigoţilor, carele s-au sculat cu răsboi asupra lui.* ŞINCAI, HR. I, 90/29. *Fiul tău este în primejdie a îşi pierde viaţa de acest împărat.* GORJAN, H. I, 135/20. *Îţi va fi venit veaste ce păţim noi de mahedoneanii noştri, de feciorul lui Filip.* ALEXANDRIA, 77/24. *Băi, Ioane, aud de toţi că faci multe bazaconii.* CONTEMPORANUL, II, 10. *Trebue ... să omorâm pe smeu, ... căci până va fi acesta d-asupra pământului, pace de el nu veţi avea.* ISPIRESCU, L. 195. ✧ (Indică persoana, instituţia etc. de care este guvernat, de care este condus etc. cineva sau ceva) *Fieştecare cetate să stăpâneşte de lăcuitori şi căpiteniile cetăţilor* AMFILOHIE, G. 110/5. *Aceste să ocârmuesc şi de împăraţi.* DRĂGHICI, R. 65/11. *Aceste adunări se convocau de domn pentru facerea legilor.* BĂLCESCU, M. V. 9. *Deputaţii erau porunciţi de Tomşa ... să-şi urmeze drumul la Constantinopol.* NEGRUZZI, S. I, 142. *Au lucrat în ateliere sub direcţiunea de meşteri dibaci.* GHICA, C. E. II, 403. *Oştirile creştine de cruce insuflate Adesea se văzură aici împreunate.* ALEXANDRESCU, O. I, 80. *Te-ai adaos La cel cor ce-n operetă e condus de Menelaos?* EMINESCU, O. I, 140. (Cu nuanţă instrumentală) *Răsipitorii ... să să înfrâneze prin epitropii orânduiţi de judecată.* LEGIUIRE, 3/11. *Orice faptă poprită de lege.* CONDICA, O. 7/9. *Ei, îngrădiţi de lege, plăcerilor se lasă.* EMINESCU, O. I, 59. ✧ (Indică persoana care suportă manifestarea unei anumite stări, a unei anumite atitudini etc.) *Frica trasă de jupâneasa Malca.* CREANGĂ, P. 136. *Asta era pedeapsa meritată de Florica.* DEMETRIUS, A. 11. ✧ (Indică divinitatea sau persoana invocată în ajutor ori, învechit, persoana interpelată în scopul aflării unei informaţii) *Întrebând de oameni au doară l-au văzut, ştiură unde au intrat.* VARLAAM, C. 193. *Întrebând Ioan de Prohor din ce tâmplare că feace acea moarte-n feredeu.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 28[v]/38. *Te rogi frumos de dânsul.* EMINESCU, O. I, 109. *Se va ruga în genunchi ... de toţi oamenii.* GALACTION, O. 129. *Am să mă rog de ... mucenici că ei au putere mai mare.* FUNDESCU, L. P. II, 65. *Au început să plângă şi să se roage de Dumnezeu să se*

milostivească. ŞEZ. III, 192. ✦ (Indică elementul generat, rezultat, prelucrat, transmis etc. prin intermediul unei acţiuni ori supus intervenţiei unui agent; cu valoare genitivală şi de complinire) *Dătătoriul de toate bunătăţile.* CORESI, EV. 12. *De-ai hi vrut, Doamne, jărtvă, adecă dare de bani şi de dobitoc, vrutu-Ţ-am da.* VARLAAM, C. 309. *Ucidere ce să dzice moarte de om.* PRAV. 84. *Îndreptare de leage* (a. 1652). GCR I, 157/3. *Vărsări de sânge între creştini.* M. COSTIN, O. 50. *Duhovniceşti slujitori împărţitori de cereştile taine.* DOSOFTEI, PS. 4/22. *Ei pohtesc pre D[umne]zău ca pre un desăvârşit făcătoriu de bine.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/41. [Să vorbească despre o] *rădicare de ostaş* (a. 1703). FN 131. *Avându pe Cupăreştii cei bătrâni în Ţarigrad, purtători de trebile domnii[i].* NECULCE, L. 37. *Gonitoriu de vânt să cheamă* [o pasăre]. CANTEMIR, I. I. I, 13. *Stăpână de Dumnezeu născătoare.* ANTIM, O. 21. *Ucigătoriul de părinte.* MINEIUL (1776), 66r1/24. *Împăratul s-au arătat purtător de biruinţă.* VĂCĂRESCUL, IST. 255. *Substăpânirile au datorinţă ... a împedeca toată nedreptatea ... pedepsind aspru pre făcătorii de reale.* D. SUP. 11/8. *Supuşii cei de patrie vânzători se pedepsesc cu moarte.* ib. 40/3. *Nu era întră creştini acea împărţire de legi* [latinească şi grecească]. MAIOR, I. B. 181/11. *Se auzea ... către graniţa Bohemiei o completă dare de foc cu tunuri.* DRESDA, 18/14. *Nunta iaste tocmeala unirii bărbatului cu fămeia spre facere de copii.* LEGIUIRE, 42/17. *Câţi să vor vădi tăietori de bani să să osândească la moarte.* ib. 86/10. *Suponerea pruncilor voei altora iaste facere de bine pentru ei.* MAN. ÎNV. 135/22. *Meşteşugul doftoresc iaste ... păzitoriu de sănătate.* GRIGORIE, L. 37/1. [Turcii] *prin necontenite călcări de tractaturi au predus rumilor ... pricini ... a să plânge.* OBLĂDUIREA, 98/7. *O, moarte, maicilor aducătoare de întristare.* POPOVICI, C. 3/19. *Ei sânt mai toţi păstori sau lucrători de pământ.* PLEŞOIANU, T. II, 65/4. *La 1608 iarnă aspră în toată Evropa, moarte de vite prin grajduri.* AR (1830), 33²/45. *Izvorâtoriul de viiaţă Să ivască cu iubire, A sa presfinţită faţă.* SCAVINSCHI, O. 5/2. *Să ferească Dumnezeu ... a mă face eu aşa omorâtor de copiii miei.* GORJAN, H. I, 14/23. *Luarea de sânge strică foarte mult.* MEŞT. MOŞ. 30/20. *Pentru facerea de adeverinţe mincinoase ... vinovatul se va supune şi la pedeapsa, orânduită pentru plăsmuire.* CONDICA, O. 43/27. *A supune la un esamin riguros pe toţi aceia carii ies din cetate, spre a se asigura nu cumva să fie purtători de scrisori.* CR (1846), 87²/45. *Firea toată pentru mine de bunătăţi dătătoare.* CONACHI, P. 265. *Prietenia măgulitoare a unor mici pedanţi redactori de jurnale.* RUSSO, S. 66. *Pe lângă aceşti doi creatori de poezie antică s-au adăogit un al treile poet.* id. ib. 187. *Putem spera o aflare de adevăr peste ceea ce ne dă constatarea sensurilor.* MAIORESCU, L. 52. *Acte vechi şi legale care să întărească ... daruri de proprietăţi nemişcătoare în România monăstirilor ... nu aflăm.* ODOBESCU, S. II, 13. *Patrioţii! Virtuoşii, ctitori de aşezăminte, Unde spumegă desfrâul în mişcări şi în cuvinte.* EMINESCU, O. I, 150. *Moş Nichifor era şi giambaş de cai.* CREANGĂ, P. 106. *Nicolae Mavrocordat, cuminte scriitor de cărţi.* IORGA, C. I. I, 52. *Negustori de blănuri.* id. ib. 67. *Petru Rareş ... chemă meşteri de biserici.* id. ib. III, 33. *Consider centralizările de devize străine în mâinile statului drept o necesitate absolută.* TITULESCU, D. 69. *Îngânări uşoare de cântece ... se ridicau, ca suspine, în pacea nopţii.* SADOVEANU, O. I, 44. *Tendinţa ... duce adesea la crearea de dublete perfect sinonime.* IORDAN, L. R. A. 236. *Trădare de ţară.* CAMILAR, N. I, 84. *Nu erau şoapte, era numai o scoborâre de ton.* VINEA, L. II, 86. *Se impune ... luarea de măsuri speciale.* BELEA, P. A. 78. *Piesa se prezintă ca o incursiune ... în lumea jucătorilor de fotbal.* T iunie 1964, 90. *Necesitatea donării de sânge.* RL 2005, nr. 4 529. *Astă-dată a fost alegerea de împărat chiar în câmpul unde era omul nostru cu porcii.* RETEGANUL, P. II, 6. □ *Formator de opinie. Falsificatori de bani. Purtător de cuvânt. Luare de ostatici. Vânătoare de cerbi. Spălare de bani. Rotire de cadre. Deturnare de avioane. Întrerupere de sarcină. Creştere de preţuri. Scurgere de informaţii. Controlor de trafic aerian. Operator de telefonie mobilă. Consumator de droguri.* ✦ (Indică elementul care suportă sau asupra căruia se exercită manifestarea unei stări sufleteşti ori de spirit, a unei atitudini etc.; cu valoare genitivală şi de complinire; urmat de un infinitiv, acţiunea este indicată ca un act procesual ce urmează a fi efectuat) *Închinătorii de idoli.* CORESI, EV. 216. *Scoaseră ... acea eresă a celor luptători de icoane şi se sămănă pravoslaviia.* MOXA, 387/1. *Am curs către Tine, milostive despuitoare şi iubitor de oameni, Doamne.* VARLAAM, C. 10. *Cela ce va sminti solii ... sau ... le va lua cărţile ce aduc iaste adevărat suduitoriu de domnie.* PRAV. 72. *Iubitorului de H[risto]s Domnu.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/2. *Au făcut sinod, adecă sobor: 12 episcopi sânt purtători de grijă bisericii.* NECULCE, L. 293. [Oameni] *aducători aminte de rău.* CALENDARI (1733), 5/11. *Unii din clevetnici, făcând în voea luptătoriului de Dumnezeu, îi ziseră că acesta avea o icoană a Mântuitoriului.* MINEIUL (1776), 78r1/27. *Să aibă a cere acea zestre curetorii lor, adică cei ce le vor fi purtători de grijă.* PRAV. COND. (1780), 98. *Au făcut pre norod să priimească închinăciunea de idoli.* GRECEANU, Î. 29/10. *Părintele Grigorie de D[u]mnezeu cuvântătoriul.* CALENDARIU (1814), 17/25. *Iubitorii de albine.* MOLNAR, E. S. 9/3. *Gazda de furi să să pedepsească ca furul.* LEGIUIRE, 84/6. *Dragostea ... o făcea doritoare de a reţinea pre Telemahu.* MAIOR, T. 185/28. *Sânt iubitori de înţelepciune şi isteţi la măestrii mari.* CARCALECHI, C. 97/13. *Nu fi iubitor de argint.* BUZNEA, C. 39/10. *Răvnitor hojma de stare.* CONACHI, P. 275. *Răsuflând aerul cel mai curat şi fără nici o mustrare de cuget.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 1/25. *Am auzit că eşti urâtor de femei.* EMINESCU, P. L. 88. *Ce vorbeşti, nepoate, ... unul ca dânsul şi necunoscător de locurile acestea, cum crezi că ar putea face slujbă?* CREANGĂ, P. 211. *Suflet înţelegător de frumuseţă.* IORGA, C. I. I, 27. *Douăzeci la sută ştiutori de carte.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 19. *D. Buchhalter: amator de cancanuri politice şi alcov.* VINEA, L. II, 246. *Fă un efort de memorie.* STANCU, R. A. IV, 303. *Mai vinovată gazda de hoţi decât înşişi hoţii.* ZANNE, P. VIII, 182. (Cu nuanţă modală sau finală) *Lumea iaste ca o casă priimitoare de streini.* PILDE, 97/26. *Să încetez punerea în lucrare a cumplitei şi vărsătoarei de sânge prăvili.* GORJAN, H. I, 14/6. *Adăogându-se ... şi o tablă arătătoare de unele cuvinte române derivate şi compuse.* BĂLĂŞESCU, GR. III/23. *Acolo Domnul beu din apă şi-şi spălă faţa sa cea sfântă şi luminată şi mânile sale făcătoare de minuni.* EMINESCU, P. L. 3. *Cucoveica cobitoare Şi de rău prevestitoare.* MARIAN, O. I, 198. *Natura ... devine producătoare de venituri pentru unii, exploatatoare pentru cei mulţi.* RALEA, O. 7. *Era vocea lui, dramatică, prevestitoare de schimbări tragice sau sublime.* PREDA, R. 219. ✦ (Indică justificarea unei stări de spirit sau sufleteşti, a unei atitudini, a unei reacţii etc.; cu valoare de complinire; urmat de un infinitiv, justificarea este indicată ca un act procesual ce urmează a fi efectuat) *Lucrătoriul aşteaptă cinstitul rrodu al pământului şi lungu rreabdă de elu pănră dobândeaşte ploaie timpurie.* COD. VOR.² 360. *Se veselească-se Israil de cel ce feace Elu.* PSALT. 307. *Şi în veritul Lui toţi vor sta în peliţele sale, se dea răspunsu de lucrurele sale.* ib. 336. *Că toţi amu va să-i judece de toate şi de lucru, şi de cuvinte, şi de cugete, cum însuş Domnul grăiaşte ucenicilor Lui.* CORESI, EV. 40. *Milostiveaşte-Te de noi.* id. ib. 76. *Se temea de Mihail ... să nu se scoale să-i ia împărăţia.* MOXA, 384/10. *Nu să cade să se mire de aceastea, nice să caute spre mulţimea păcatelor.* PRAV. GOV. 20v/6. *Să nu te ruşinezi ... de marii pământului, nice de însuşi cela ce poartă stemă* (a. 1640). GCR I, 89/11. *Să vă pocăiţi de greşealele voastre.* VARLAAM, C. 10. *Fiicele Ierosalimului, nu plângereţi de Mine.* N. TEST. (1648), 101v/29. *Un om oarecare ..., îndrăgindu-o de frămseaţea ei ... năzui la Kiprian.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 40v/13. *Iară muncitorilor li să feace milă ... de munci şi bătăi ce o chinuia.* ib. noiembrie 141v/18. *Şi oamenii pătimesc rău de muştele acelea, însă nu mor.* IST. Ţ. R. 63. *Avea craii şi oblăduitorii lor şi nimănui supuşi nu era şi mulţi încă de dânşii să îngroziia şi vecinii lor foarte de dânşii să spăriia.* C. CANTACUZINO, CM I, 12. *S-au scârbit*

de puterea avuției. ANTIM, P. 2. *Nu pociu răbda de amar.* MINEIUL (1776), 201[vi]/32. *Lui Filip bine păru de cocon și-l luo în brață.* ALEXANDRIA (1794), 15/18. *Biruitoriul să cuvine să fie mulțămit de biruința sa.* PILDE, 8/24. *Văzând cetatea au plâns de dânsa.* MAIOR, P. 10/4. *Fie-vă milă Dă țigănia noastră săracă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 198. *Bucură-te de mine, tată! pentru că acum mă hrănesc cărțile.* CARCALECHI, C. 92/16. *Acei carii fiind sătui de viiața lumii acestia, adeaseori te rogă* [moarte], *să nu întârziezi a veni către dânșii.* POPOVICI, C. 3/7. *Să simțim și această bucurie de a ne făli în mâinile noastre cu gazeta patriei noastre* (a. 1829). PLR I, 18. *Se înfioră de toate câte auzea.* PLEȘOIANU, T. III, 38/1. *Fu curios d-a vorbi cu el.* CĂPĂȚINEANU, S. 99/9. *Nu mă turbur nici de una, nici de alta.* MARCOVICI, D. 2/15. *Atât nu mai pociu să-ți spui că râz de ceea ce a zis măgarul către bou.* GORJAN, H. I, 19/13. *De această pricină mă respectau foarte mult.* id. ib. IV, 142/32. *Nu-și bate joc de tine.* BUZNEA, C. 37/10. *Nu te vei căi de cele ce ai făcut.* id. F. 3/15. *Râde de toată lumea.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 427. *Prințul ca să-i răsplătească de bunele sale slujbe îl numi întâiul ministru.* CR (1839), 95[i]/27. *Se va îndura de lacrămile slugilor sale.* BĂLCESCU, M. V. 581. *M-am minunat de vederea nenumăratelor corabii.* NEGULICI, E. I, 5/13. *Zicându-i aste cuvinte, ce-l lăuda de voinic.* PANN, E. II, 146/2. *Te felicitez din toată inima ... de rangul ... în care te-au numit* (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 8. *Mulțămesc de compliment, am zis.* NEGRUZZI, S. I, 48. *Nu-mi prea bat capul de aceasta, zise Toderică.* id. ib. 83. *Fanariotul cunoștea foarte bine calitățile consoartei ... și asta îl făcea să fie gelos de dânsa până la delir.* FILIMON, O. II, 21. *De coate goale și de mațe flămânde nime nu se vaită.* BARONZI, L. 53. *De-a tot toarce nu-ți e lene? Lasă-ți furca-n buruene Și-mi sai iute cel pârău.* ALECSANDRI, P. I, 78. *Lângă cortu-i, unul dintre fiii falnicului domn Sta zâmbind de-o amintire.* EMINESCU, O. I, 149. *Nici nu-i pasă de Năstasă; de Nichita nici atâta.* CREANGĂ, P. 40. *Lehamite și de împărăție și de tot.* id. ib. 188. *Nu despera de îndreptarea relelor.* CARAGIALE, O. IV, 235. *Toți slujitorii s-au veselit de această întâmplare.* ISPIRESCU, L. 2. *Se înduplecă de rugăciunile negustătorului.* id. ib. 25. *Se înduioșa de cea mai mică suferință.* MACEDONSKI, O. III, 24. *Am răbdat de frig și foame.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 179. [Lenau] *începu să-și facă mari iluzii de această căsătorie.* IONESCU-RION, C. 69. *Să mă-ntrebi: „mă vrei tu, fată"? Și plângeam de supărată că tu nu te-ai priceput.* COȘBUC, B. 11. *Venise pentru a spune Annei să-l ierte de o mică întârziere la prânz din cauza unei comisiuni.* D. ZAMFIRESCU, A. 8. *Drept îi c-am înnebunit, dar nu de bine și de ședere ... ci de-amar și de nevoie!* MIRONESCU, S. 6. *Și a stat așa multă vreme, neputindu-se sătura de a o privi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 24. *Nimeni nu se poate plânge de mine.* CAMIL PETRESCU, T. II, 204. *Nu mă pot duce fă, la biserică, fiindcă nu pot răbda de tutun!* IOVESCU, N. 43. *Boierul mândru de neam și de trecut se socotea acum mai prejos decât cel din urmă rob al lui.* SADOVEANU, O. I, 20. *Simpatia lui ... sporea deopotrivă cu temerea de a înfrunta încercarea.* ARGHEZI, S. XI, 77. *Un vecin mi-a spus satisfăcut de înțelepciunea naturii: – Bine că a ieșit soarele.* CĂLINESCU, C. O. 13. *Nu ți-e teamă de blestemul celor din mormintele despre care îmi spuneai?* C. PETRESCU, A. R. 174. *Mă aflam din nou pe aceste plăji pe care ... mă îngrijorasem de soarta lumii.* BOGZA, V. I. 7. *Românul se sculă ..., fără să se sinchisească de cearșaful ... murdar.* BENIUC, M. C. I, 66. *Voi sunteți vinovați de toată grozăvia.* CAMILAR, N. I, 36. *Nu mi-e frică, dar mi-e greață: și de ei, și de mine.* VINEA, L. I, 20. *De Sultana ... se sperie.* DEMETRIUS, A. 21. *De vrăjmaș ce mult era Armașul se bucura.* ALECSANDRI, P. P. 204. *Că de păcatele mele oi da seama eu de ele.* TEODORESCU, P. P. 520. *Maria sfântă, Care așa cuvântă: – Iosif, mi-e greu De acest drum rău Vin să ne odihnim.* PĂSCULESCU, L. P. 11. *De tine nu mi-e dor.* BÎRLEA, C. P. 5. *Ș-o pierdût cúmpetu di tr̥iábă.* ALR SN V h 1 405/537. *De amarul vieții mele Și lui Dumnezeu i-i jele.* FOLC. TRANSILV. I, 11. (Cu valoare de calificare sau de determinare modală) *Frica de moarte cădzu pre menre.* PSALT. HUR. 43[v]/1. *Teame(re) de Dumnezeu.* MARDARIE, L. 111/9. *Vinit-au Dabije-Vodă în scaonul domnescu în Iași, tuturor cu bucurie de bună părere, pentru domnu bun.* NECULCE, L. 32. *Cu lacrimi de bucurie pe obraz împodobită.* CONACHI, P. 88. *Vei pierde dorul de părinți.* EMINESCU, O. I, 176. *Rândunica nu se spăimânta. Cine are aripi bune, nu știe ce e teama de pământ.* BASSARABESCU, V. 50. *Frică de păcat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 161. ✧ (Indică persoana invocată pentru justificarea a ceva) *Oare nu-i păcat de Dumnezeu, că mai trăim noi pe lumea asta?* CREANGĂ, P. 74. *Că-i păcat de Dumnezeu Să pice voinic ca eu.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 103. ✦ (Indică agentul extern, factorul sau mobilul interior de care sunt determinate, produse o acțiune, o stare, un fapt etc. ori de care este creat un anumit efect de ordin emoțional, vizibil prin schimbarea aspectului exterior; cu valoare de complinire și nuanță instrumentală sau cauzală) *Și păleaște împregiurul născutului nostru, pălitu de ghieenu.* COD. VOR.[2] 352. *Ce și tocma îngerii sâmt cuprinși de spaimă și de minune.* VARLAAM, C. 70. *Și după ce de multă cutreierare ... obosit ... puțin odihnă tuturor mădularelor să-mi dau.* CANTEMIR, I. I. I, 171. *Să fie întunecat și amețit de multă băutură.* IACOV, SYN. 2[v]/16. *Genele noastre ceale îngreuiate de somn s-au deșchis.* BELDIMAN, A. 51/15. *Fieșcare cârmuit de capriția sa, pune numai poftele sale obiecturi înainte.* MUMULEANU, C. 6/11. *Se sfădea doao muieri aprinse de mânie una asupra altiia.* BERTOLDO, 3/9. *Fiecare e umilit de răbdarea, munca și liniștea sa.* PLEȘOIANU, T. III, 41/22. *Viața mea fi-va oară chinuită de amărăciuni?* MARCOVICI, D. 2/13. *Amăgit de nădejdi plăcute.* DRĂGHICI, R. 8/5. *Fețile îngălbinite de foame.* id. ib. 26/11. *Deci, Aidin, mișcat fiind de dragoste mare și de firească aplecare către fratele său ..., hotărî să-și împărțească împărăția cu acest frate al său.* GORJAN, H. I, 2/7. *Îndemnat fiind de-naltele dispoziții cu care din fire sânteț înzăstrați ... iau îndrăzneală.* BUZNEA, F. [prefață] I/3. *Simțind că este turburat tiranul de mânie.* RUSET, E. 22/2. *A ta față, ... rumenă de rușinare.* CONACHI, P. 100. *Se văzură copleșiți de numărul dușmanilor.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Tu ești târât de chiar povara ta.* PÂCLEANU, I. II, 162/2. *Glasul ei era înecat de suspine.* NEGRUZZI, S. I, 50. *Ciuma, ca toate boalele mortale, ... devine puțin violentă la acei cari au mai fost loviți de ea.* GHICA, S. 31. *Treaz de vântul cel sălbatic.* EMINESCU, O. I, 32. *El șede astfel – de moarte uitat, bătrân.* id. ib. 93. *E silit de voință ca să argumenteze toate celea.* id. P. L. 81. *Era ... hămesit de foame, de atâta îmblat.* CREANGĂ, P. 145. *Mai toate țările erau bântuite de războaie grozave.* id. ib. 183. *Sunt zdrobit de osteneală.* CARAGIALE, O. VII, 202. *Multe zile am să fiu vesel până mi s-o întrema creierul meu slăbit de friguri.* DELAVRANCEA, T. 80. *Spiritul public e vecinic pus în mișcare de-o noutate emoționantă.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 11. *Oamenii li se par ... stăpâniți de prejudecăți.* IORGA, C. I. I, 150. *Măria Ta! Suntem bătuți de nevoi, La noi în zadar ară plugul.* GOGA, P. 59. *Am ajuns cu răsuflarea tăiată de fugă.* C. PETRESCU, S. 29. *Întreaga noastră evoluție literară e străbătută de ritmul formulelor.* LOVINESCU, în PLR II, 278. *El stă singur ... muncit de gânduri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 265. *Întrebă ... impresionat de atâta dezinvoltură.* EFTIMIU, N. 55. *Eu rămân mai în urmă, cuprins de o neagră presimțire.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 79. *Discuția ... iscată de o gazetă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 8. *Se vede că e prins puternic de acest examen.* id. T. I, 9. *Recruții ... trec la rând înveseliți de glumele majurului.* BRĂESCU, V. 10. *D-l Bogoiu iese pe terasă cu ochii cârpiți de somn.* SEBASTIAN, T. 10. *Fu trăznit de o idee.* CĂLINESCU, E. O. I, 338. *Aceste populații prăpădite sunt cotropite de superstiții fioroase.* RALEA, O. 31. *Soldați mâhniți de o înfrângere nemeritată.* BENIUC, M. C. I, 23. *Din automobile, ofițeri mânioși scoteau obrazuri roșii de mânie.* CAMILAR, N. I, 9. *Eram buimac de uimire.* VINEA, L. I, 418. *Văzuse lume cât nisipul mării, era mâncat și de bine și de rău.* BARBU, G. 9. *Apărea câte o muiere ... speriată de vederea mea.* PREDA, I. 16. *Menținerea în detenție pe termen*

nelimitat a persoanelor suspectate de terorism. RL 2005, nr. 4 502. *Copii încântaţi de ... zăpadă.* ib. nr. 4 525. *De jale sunt pătrunsă.* TEODORESCU, P. P. 347. *Au fost copleşit cu totul de somn.* SBIERA, P. 59. *Dar nu-i beat de beutură, Ci-i beat de fermecătură.* HODOŞ, P. P. 73. □ *Este constrâns de obligaţiile familiale. Ajutată de noroc. Mureau păsările secerate de o boală secretă. Încântată de cunoştinţă. Dispută pricinuită de refuzul tatei. Suflet rănit de-ndoială. Obosită de emoţie. Purtat de biruinţă.* ✦ (Justificarea unei acţiuni, a unei stări etc. priveşte cauza care le generează, le provoacă sau impedimentul ori persoana care împiedică realizarea acestora) *Puneţi într-înimile voastre frica lu Dumnezeu, nu de negândire şi de lene voastră să perdeţi dulceaţa ce-u gătit voao Domnul nostru I[su]s* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 424/19. *Smenti-se de urgie ochiul meu.* PSALT. SCH. 14/11. *Iară soţii lui de greu-l pârîră către ... împăratul Eghipetului, şi-i spuseră cum au apucat acea muiare cu bunătatea toată a lu Menelau.* MOXA, 352/29. *Torce sănto pre lă[n]gă vodă nomai, că ţene vodă pre lă[ngă] dă[n]sul Corte nomae torce şe grece ... Altă, sănto răotăţ în ţeară, de dabilă forte rea şe fomente* (a. 1620). HURMUZAKI, XV, 895. *Însuşi aşe au vrut. Nu de vro neputinţă sau de vro silă carea cumva au slobodzit pre jidovi asupra sa.* VARLAAM, C. 55. *Cela ce de mare sărăcie va fura ... să să iarte.* PRAV. 51. *Au murit de acea rană.* ib. 126. *Cu lacrimile meale ... mi s-au turburatu-mi vedearea de spaimă.* DOSOFTEI, PS. 23/13. *Îndată cum au băut, au mărmurit toţi de beţi.* NECULCE, L. 232. *De mare supărare ce avea domnii şi boierii ... au pribegit.* CANTA, LET. III, 181/4. *Mulţi boieri de groaza lui fugiră în Transilvania.* ANTIM, P. XVII. *Fiind în preajma oştilor, au ars* [episcopia] *de pradă şi de război* (a. 1714). URICARIUL, V, 250/10. *Să nu li să dea numaidecât crezământ, fiindcă poate sau de frica pedepsilor sau de urâciunea vieţii lor să mărturisească şi ceale ce n-au făcut.* PRAV. COND. (1780), 58. *Augustul Olivrie încă au murit ... de boală sau altmintrelea, nu se ştie.* ŞINCAI, HR. I, 90/16. *Cerescul must Să ne bucurăm bându-l şi închinând: De sete un păhar, altul pentru gust.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 135. [Oile] *nu de călbează au perit, ci de slabe.* CALENDARIU (1814), 191/10. *În a mea călătorie mult săltaiu de bucurie Prin oraşe, şi prin sate.* MONTAN, S. 13/7. *Bogăţiile se primejduesc ... de întâmplări.* MARCOVICI, C. 4/23. *De mânie au apucat şi au zmult ace buruiană.* DRĂGHICI, R. 62/25. *De multă osteneală uneori nu pociu nici să mai mănânc.* GORJAN, H. I, 16/4. *Se văzură iştia nevoiţi a-şi părăsi ţeara dă răul apărătorilor.* SĂULESCU, HR. I, 203/26. *Ţipă de durere.* CONACHI, P. 86. *Nu puteam trăi acolo de ei.* ALEXANDRIA, 98/1. *Unul te lasă de ostenit şi altul te ia de odihnit.* PANN, P. V. II, 147/19. *Eu o iubesc acum mai mult de milă.* NEGRUZZI, S. I, 47. *Om ... care moare de foame, deşi ştie să facă cea mai bună pâne.* GHICA, C. E. III, 5. *Caii ... Muşcând de neastâmpăr zăbala ce-i ţinea, ... pe câmp îşi lua zborul.* ALEXANDRESCU, O. I, 82. *N-ai încotro să te întorci de postelnici, logofeţi şi vistieri.* FILIMON, O. I, 126. *Abia umbli de slabă ce eşti.* ALECSANDRI, T. 1 582. *Unii făceau cruce; alţii, de mirare, Cu mâna la gură, capul clătina.* id. ib. *Numa-n casă să tot şezi ... te ia naiba de urât.* CONTEMPORANUL, I, 567. *Mă culcai iar; însă nu era cu putinţă să mai închid ochii de gânduri.* EMINESCU, P. L. 158. *Ieară soacra huzurea de bine.* CREANGĂ, P. 7. *Aduce, din când în când, aşa câte puţine* [sălăţi] *de poftă.* id. ib. 211. *Dacă n-aş tuşi de gutunar, aş fi complet fericit.* CARAGIALE, O. VII, 127. *De silă, de milă fu nevoit a mai aştepta.* ISPIRESCU, L. 82. [Dionis] *a râs de furie şi-a-nchis În turn pe critic.* COŞBUC, P. I, 85. *Să nu mai faci cum ai făcut S-aduni la tine satul De veselă că ţi-ai văzut Acasă iar băiatul!* id. ib. II, 58. *Căzu trăsnit de dambla.* IORGA, C. I. I, 25. *Cădeam ... de somn.* DELAVRANCEA, O. II, 343. *De ruşine, omul plecă din sat.* AGÎRBICEANU, S. 247. *Călătoreau numai de plăcere.* EFTIMIU, N. 124. *Mi se plânge că suferă de palpitaţii.* GALACTION, O. A. I, 43. *Gâze, flori întârziate! Muza mea satirică V-a-nchinat de drag la toate Câte-o strofă lirică.* TOPÎRCEANU, B. 52. *Niculache a murit „dă piept".* KLOPŞTOCK, F. 149. *Îţi vine, dragă, să crăpi de ciudă.* SADOVEANU, O. XII, 652. *Se îngheboşă, de întărâtat ce era, în jilţul lui.* CAMIL PETRESCU, O. II, 130. *De atâta vorbire, adormisem ... în somn.* CĂLINESCU, I. 405. *Plecase din casa părintească numai de ochii bătrânilor.* C. PETRESCU, A. R. 6. *Vitele ... nu vor mai suferi de sete.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Ai făcut-o latâ iar. Dramă de amor sau indigestie?* VINEA, L. II, 59. *Iorgu se încrunta numai aşa, de ochii Florichii.* DEMETRIUS, A. 11. *De obosit ce se simţea nici nu ştiu când îl cuprinse somnul.* PREDA, D. 47. *De teamă să nu se împotmolească iar, nu mai opreşte.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 10. *Nă-i fi mai putând de şeale.* TEODORESCU, P. P. 311. *De străin şi de sărac Nu ştiu seara und' să trag.* id. ib. 326. *De boală bolesc şi scap, Dar urâtu-i tot pe cap!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 180. *Nu se îndură de frumuseţea lui să-l ucidă.* SBIERA, P. 23. *I-a mers vestea de frumoasă, până-n Ţara cea Turcească.* BIBICESCU, P. P. 269. *Pe sub pat că să vâra De frică să pitula.* PĂSCULESCU, L. P. 268. *Ostenindu-se de joc, se pun pe cântate.* DENSUSIANU, Ţ. H. 277. *Vine mică turturică Şi se pune-n brazda mea Şi cântă de jalea mea.* FOLC. TRANSILV. I, 45. *Că dacă vi-ţi mărita, Aţi hori nu-ţi cuteza, De socru şi de soacra.* id. ib. 341. (Cu valoare de calificare) *Murise vecinul şi lăsase ... moştenire fiilor şi nepoţilor ura şi vrajba de sânge.* EMINESCU, P. L. 3. □ *Scandal de spionaj.* (Prin analogie) *Ţie toată lumea cu frică-Ţi slujeaşte, Că de-a Ta mânie fumul să lăţiaşte.* DOSOFTEI, PS. 50/10. *Apa Iordanului, văzându-Te, au fugit de frica Ta înapoi.* ANTIM, O. 67. *Ceriul ... se cutremura ... de-a inimei mele stare.* CONACHI, P. 101. *Pământul s-a clătinat de bucurie.* BĂLCESCU, M. V. 580. (Cu nuanţă instrumentală) *Lăcomia, ura ... vecinului său Vasile Lupu s-au frânt de voinicia lui înţeleaptă.* IORGA, C. I. I, 22. *Rodeşte spornic holda de muncă şi străduanii!* DEŞLIU, G. 6. (Cu nuanţă concesivă) *Mândra mea de mândră mare Nici obială-n cismă n-are, Că se-ncalţă cu hârtie, Ca să-mi fie dragă mie!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 393. (Cu nuanţă modală) *Sânt încredinţat că îmi vei plânge de milă.* GORJAN, H. I, 67/17. *Te uiţi în oglindă şi îţi plângi de milă.* EMINESCU, O. IV, 365. *Toţi i-au plâns de milă.* FUNDESCU, L. P. II, 29. ✦ (Indică dependenţa unei acţiuni, a unei stări etc. de o anumită condiţie care le motivează) *De bunăvoie noi încă ne-am pus peceţile pentru mai mare mărturie ca să să ştie* (a. 1581). CUV. D. BĂTR. I, 29/7. *De nevoie-m fu a scrie voao* (a. 1618). GCR I, 49/12. *Şi într-aceasta să arată mila lui Dumnedzău oamenilor şi mai vârtos celora ce de bunăvoia sa să întorc.* VARLAAM, C. 267. *Cu anevoie este a merge de bunăvoie.* M. COSTIN, O. 180. *Deci silindu-o, de voie, de nevoie, spusă povestea sa.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 41^{r}/35. *Au poroncit numai să-l pornească cu sila, dacă nu va de bunăvoie.* NECULCE, L. 270. *Rabzi lovituri cu palma preste obraz de a sa bunăvoie.* MINEIUL (1776), 101^{r1}/30. [Dacă] *nu vă veţi închina de voie* [lui Alexandru], *voi vă veţi închina de nevoie, după pagubă.* ALEXANDRIA (1794), 55/15. *Ia din lumea aceasta ceaia ce trebuie să iai de nevoie.* PILDE, 111/9. *Ce s-a făcut, de voie, de nevoie, s-a făcut ... prin felurite constrângeri şi nicidecum din convingere, din noblete sau onoare.* RL 2005, nr. 4 565. ✦ (Învechit, rar, indică exceptarea ipotetică a unei acţiuni în condiţiile prevederii unei derogări; în construcţia *alegând ... de*) *Şi nu e Dumnedzeu altu alegând de mine; eu ucig şi viu fac.* PSALT. SCH. 497/14. [Hristos] *alte toate le-au avut ca şi noi alegând fără numai de păcate.* VARLAAM, C. 100. *Pre aceste dzile a sfântului post ca să nu să boteze coconii alegând de mare nevoe* [dacă] *să va afla neştine bolnav ... pre aceştia să-i boteze.* TDRG. ✦ (Justificarea prezentată argumentativ priveşte concluzia unui fapt exprimat sau subînţeles; în construcţiile *de aceasta* sau *de aceea*) *Şi ... oameri încungiură-te. Şi de-aceaia pre sus întoarseră-se.* PSALT. 9. *După învierea Sa ... nu l-au ţinut nice zidiu, nice uşi încuiate, Că de-aciiea nu era trup lumăsc ... ce era dintr-altă lume.* VARLAAM, C. 96. *De-aceasta s-au cutremurat Antonie preste samă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 16^{r}/3. *Fieşcare el mai bun să ţine Decât pe ceialalţi; de-acie Tot însul trage pe întieţie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 343. *Se-ntristară foarte şi d-aceea nu se putea mângâia cu nimic pă lume.* GORJAN, H. I, 28/21. *Ea găsi că păcatul este plăcut şi că are vreme să se pocăiască, de aceea nici voi a înlocui pe postelnicul.*

NEGRUZZI, S. I, 79. *Intreprinderea-ţi fu dreaptă, a fost nobilă şi mare, De aceea al tău nume va fi scump şi nepătat.* ALEXANDRESCU, O. I, 72. *Am fost la un sculptor. De aceea ... am împlut suprafaţa pereţilor cu ornamente.* EMINESCU, P. L. 79. *Tu-n leagăn tot cu mâna stângă Mi-ai dat să sug, de aceea sunt Nătângă!* COŞBUC, P. I, 125. *Omul primitiv e bun şi drept şi credincios, de aceea e mult mai fericit ca omul civilizat!* REBREANU, P. S. 243. *Dna D. era ... durdulie şi cu greutate, de aceea, ziua, prefera înconjurul, pe cele două străzi.* CAMIL PETRESCU, P. 13. *D-aia zăpăcitul ăla bătrân ... n-are altă treabă decât să scrie pe tablă.* SEBASTIAN, T. 66. *Ce gentil eşti dumneata, domnule Pascalopol, vezi, de aceea te iubesc eu!* CĂLINESCU, E. O. I, 79. *Se temea ... şi de aceea l-au ascuns într-o clipă.* SBIERA, P. 53. ✦ (În construcţia *de ce*, în interogaţii sau în replici într-un dialog, indică manifestarea unui anumit interes, a unei curiozităţi etc. în legătură cu motivaţia justificatoare a unei acţiuni) *Pot să te întreb, tată ...? – De ce nu, fata mea?* FILIMON, O. I, 106. *După ce râsese – cine ştie de ce? – ea lăsă perdeaua să recadă.* EMINESCU, P. L. 55. *Fătul meu, zice împăratul supărat, asta nu se poate. – De ce, Măria-Ta?* CARAGIALE, O. I, 119. *Stai la îndoială. Iată una* [o carte] *pe care vrei s-o cetești ... şi nu ştii pentru ce n-ai reuşit încă, cu toate că o ai în bibliotecă pe aceasta, deşi ilustră, ai ocolit-o necontenit. De ce?* IBRĂILEANU, A. 8. *Hei? „de ce"? „de ce" întruna! Iacă, ... fiindcă-mi place! Uite-aşa.* EFTIMIU, Î. 90. *Ah, ce fericită trebuie să fii dumneata. – De ce?* CAMIL PETRESCU, T. II, 10. *Să nu vrea să-l primească „unchiul"? Dar de ce? Fără îndoială că nu a lămurit bine.* CĂLINESCU, E. O. I, 14. (În construcţii interogative corelative, marchează indiferenţa) [Anca] *Care va să zică, pleci?* – [Gheorghe] *Da.* – [Anca] *Rău îmi pare.* – [Gheorghe] *De ce?* – [Anca] *De ce, de ne-ce, îmi pare rău.* CARAGIALE, O. VI, 261. *De ce, de ne-ce, am plecat, plecat sunt.* UDRESCU, GL. ✦ (Indică elementul abstract din care este format, alcătuit etc. cineva sau ceva) *A fost o lume de nedreptate, de ură.* EMINESCU, P. L. 48. *Ochii lui zvârleau fulgere de mânie.* SADOVEANU, O. I, 24. *Sunt un monstru de egoism, recunosc.* VINEA, L. II, 198. ✧ (Indică elementele componente ale unei organizaţii, ale unei adunări, ale unui ansamblu, ale unui sistem etc.; cu elipsa termenului care desemnează acţiunea, cu valoare de calificare sau de posesie) *Şi săbor de oameri încungiură-te.* PSALT. 9. *Judecata cea dintâi să fie alcătuită de şase boieri.* PRAV. COND. (1780), 140. *Viteazul garnizon din Pravodea alcătuit de 6 batalioane.* AR (1829), 26[1]/7. *Au răspuns cu expediţie de oştiri.* ib. 79[2]/7. *Redacţia aceştii gazete va fi de o soţietate literară al căria cap este d. Aga Asachi.* CR (1829), 26[1]/2. *Ele* [adunările] *se compunea: 1) de clerul ... 2) de boieri ... 3) de deputaţii ...* BĂLCESCU, M. V. 10. *Esteriorul lor fizic se compune de ... antiteze.* FILIMON, O. II, 27. *În lumea fizică nu există noţiunea plantă, ci numai o plantă individuală ... cu suma ei de calităţi unice.* MAIORESCU, L. 21. *Răsturnat-ai val-vârtej Oştile leite-n zale de-mpăraţi şi de viteji?* EMINESCU, O. I, 147. *El era tras în trecut ... Vedea divanul de oameni bătrâni, poporul entuziast şi creştin.* id. P. L. 37. *Mănăstire de călugăriţe.* id. ib. 101. *Triburi de iranieni.* MACEDONSKI, O. III, 15. *Şi ca la mândre nunţi de crai, Ieşit-a-n cale-ales alai.* COŞBUC, P. I, 53. *A răsărit o lume sfrijită de oameni mărunţi.* HOGAŞ, DR. II, 110. *O companie de pionieri îşi îndeplinea misiunea.* BRĂESCU, O. A. II, 166. *Am avut ... sentimentul că ... se pierde un complex de experienţă şi frumuseţe.* CAMIL PETRESCU, P. 8. *Un sistem de observaţii ... simple.* D. GUSTI, P. A. 80. *O succesiune de impresii.* ARGHEZI, B. 6. *Se-nghesuiau într-un mormânt, Cu patru rânduri de părinţi.* id. VERS. 505. *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii.* BLAGA, POEZII, 3. *Pentru un grup de gânditori ... semnul distinctiv şi grija supremă a culturii europene au fost dezrobirea şi triumful personalităţii umane.* RALEA, S. T. III, 8. *O serie de atribute.* id. ib. 10. *Ultima generaţie de oameni care a mai fost nevoită să coboare în fundul pământului.* BOGZA, V. J. 15. *Colectivul de electricieni ... a înregistrat economii.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Dumnealui vine dintr-un lagăr de suspecţi din Bulgaria.* VINEA, L. I, 405. *Straniu amestec de bucurie şi durere.* M 1975, nr. 1, 37. *Începe să citească un şir de nume.* RL 2005, nr. 4 531. □ *Comisia de arhitecţi. Reţea de falsificatori. Scara de valori. Promoţie de subofiţeri.* ✦ (În construcţia interogativă *de cine*, indică manifestarea unui anumit interes, a unei anumite curiozităţi etc. în legătură cu autorul unei acţiuni) *De cine-n lume te temi tu mai mult?* EMINESCU, P. L. 6. *Biletul ... este iscălit de cine?* CARAGIALE, O. VI, 190. ✦ (Învechit, urmat de „către", indică persoana de care este înfăptuită sau din partea căreia ori prin intermediul căreia se manifestă o acţiune, o atitudine, o stare, un fapt etc.) *Bine să ştiţi că mare ruşine veţi păţi de către Domnie-Mea* (a. 1602). CUV. D. BĂTR. I, 127/19. *Nevoea şi strâmbătatea ce au avut de către tine.* VARLAAM, C. 100. *Suferind multe năpăsti şi dosădz de către necredincioş.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 124[r]/3. *Eu voi rădica toată cheltuiala de către mine.* N. COSTIN, LET. II, 57/9. *Nu putea să-ş răsplătască reutatea ce trăsăse de către munteni.* NECULCE, L. 133. *Şi noi am eşit dintr-acel prepus de către stăpân* (a. 1717). URICARIUL, IX, 157. *Ca să-m pue capul de către împărăţia noastră* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 257/2. *Să stăpânească acea parte cu bun[ă] pace de către alţi moşteni* (a. 1745). IORGA, S. D. VII, 6. *În cealelalte mai sus arătate ponturi ce am ştiut că să fac de către unii din creştini.* IACOV, SYN. 55[r]/13. *Mergând paşa voios, şi foarte mulţămit de către domn.* GHEORGACHI, LET. III, 327/36. *Ispitele ce-m vin asupră, de către văzuţii şi nevăzuţii vrajmaşi.* MINEIUL (1776), 133[v1]/30. *Să va osândi de către dânşii fără ... dreptate.* PRAV. COND. (1780), 44. *Darurile de către socri sânt desavârşit dar.* PRAVILA (1814), 110/16. *Întrebându-se vel-vistier de către comandiru, au zâs că nu i-au dat vodă respuns.* DIONISIE, C. 194. *Să-i daţi trebuinciosul ajutoriu, ca să poată statornici fabrica fără vro împotrivire de către cineva* (a. 1815). URICARIUL, I, 228. *Zapci[i] ... vor lua cât să va socoti şi li să va orândui de către dumnealui vel - logofăt.* PONTURI, 10/20. *Ţara Rumânească ... când mai ... avea răpaos de către năvălirile acelor neamuri nu lipsia a tălmăci Sfintele Scripturi.* GRIGORIE, L. 3/7. *Se cinstesc şi ei de către lume.* HELIADE, în PLR I, 21. *Noi întărim acest proiect cu îndreptările făcute de către acel cinstit Divan.* CONDICA, O. 3/11. *Asemene păţi de către români şi secuianul Wolfgang Corniş.* BĂLCESCU, M. V. 375. *Deciziunile se vor executa ... de către Sf. Sinod.* MAIORESCU, D. V, 28. *Dupre cum toate pentru pământ a fi zidite se arată de către înduratul Dumnezeu.* EMINESCU, P. L. 35. *Se judeca de către o curte cu juri ... o ... hoţie.* SADOVEANU, O. XX, 21. *Imaginaţia medicului ... era amplificată şi dusă până la ultimele consecinţe de către provizorul însuşi.* ARGHEZI, S. XI, 94. *Doamna aceea a plecat cu soţul ei la câteva minute după neizbutita dumitale asasinare de către el.* VINEA, L. II, 296. ✦ (Urmat de „la", indică dependenţa unei stări, a unui fapt etc. de ceva sau de cineva; prin analogie cu spaţiul propriu-zis) *Frumuseţea cânepei atârnă de la ploaie, carea cade întru întâia lună.* CULT. C. 24/3. *Toată fericirea unui neam atârnă de la buna creştere a tinerimii.* CR (1832), 229[1]/21. *Văz că toată a mea fericire spânzură de la dânsa.* MARCOVICI, D. 6/23. *Tăria statului atârnă de la mărimea întinderii lui, de la desimea lăcuitorilor.* RUS, I. I, 75/9. *Ele* [ideile] *sunt altceva decât mişcarea corpului, deşi atârnă de la ea.* EMINESCU, P. L. 80. ✧ (Urmat de „la", indică autorul sau agentul de care sunt înfăptuite ori provocate o acţiune, o stare sau de la care provine, se transmite, se emite etc. ceva) *Vinovăţi-va sufletul mieu că de la Acela* [Dumnezeu] *e rebdarea mea.* PSALT. HUR. 51[r]/10. *De la Elu-s tremişi.* COD. VOR.[2] 376. *Eu pusu sămtu împărat de la densu pre-a Sionului măgură.* PSALT. 2. *Dosăzi şi ... ocări ... ce vin noao de la alţii.* CORESI, EV. 19. *Oaminii şi săboarăle oamenilor iasă de la Tine.* PO 120/28. *De la Dumnezeu se născu* (a. 1579). GCR I, 20/24. *Cice argintul dat de la Pătru-Voevodă* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 203/14. *Ne-am pus şi peceţile într-acesta adevărat zapis de la noi* (a. 1641). GCR I, 92/1. *De la oameni nu să poate aceasta, iară de la Dumnedzău toate să*

pot. VARLAAM, C. 223. *Neguţătoriul iaste datoriu să le de banii de la sine.* PRAV. 43. *Să n-aibă nice o certare de la giudeţ.* ib. 162. *Şi să boteză de la Ioan în Iordan.* N. TEST. (1648), 41[v]/3. *De la gonaci căderea las să mi să tâmple Asupra mea pizmaşii mâniia să-şi umple.* DOSOFTEI, PS. 25/1. *De la puternica împărăţie sânt toţi ertaţi, oricine ce greşală ar fi făcut.* NECULCE, L. 83. *Dimitraşco, văzindu-se în cinste mare de la moscali, se vătnosise.* id. LET. II, 353/24. *Vor lua de la stăpân plata deplin, că este volnic pre al seu.* ANTIM, P. XXV. *Dă următoarele înştiinţări de la armia dinaintea Silistriei.* AR (1829), 18[2]/1. *Au luat voie de la împăratul ca să deie domniea fiu-său* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 253/6. *Pentru aceasta Te lăudăm, luând vindecare din destul de la moaştele Tale.* MINEIUL (1776), 117[r1]/25. *Aceşti vechili a lor să vor chiema de la comisiia mai mică (subtcomisia) fieştecărui comitat.* AŞEZ. 10/3. *De la un fecior al mieu voiu muri.* ALEXANDRIA (1794), 20/11. *Iară Roman, înţelegând că Petru, văru său, ... merge cu agiutorul de la Ioann Huniadi dat, ... au fugit în Podolia.* ŞINCAI, HR. II, 14/19. *Subderegătoriile sânt acelea care se orânduiesc de la stăpânirile ceale mai mari spre agiutoriul legiuirilor.* D. SUP. 8/9. *O îmbucurare ca aceasta de la un patriot spre binele şi înfrumuseţarea naţiei sale aplecat, au pricinuit tipărirea cărticichei aceştia.* ARITM. (1805), 11/15. *Fără ... slobozire autentică, de la poruncitorii lor nu le iaste învoit a jăfui şi a prăda.* OBRADOVICI, D. 39/24. *Aceaste mari folosuri putem să le aşteptăm de la altuirea vărsatului celui mântuitoriu.* FRĂŢILĂ, S. Î. 5/11. *De la o fată cultivită din shoalele mai mari se ceare ... să ştie bine şi formos scrie.* MAN. ÎNV. 90/12. *Cartaga primi pacea, dar nu de la un vrăjmaş, ci de la un stăpân.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 44/3. *Pentru ce aştepţi de la ceilalţi oameni o fericire ce-ţi poţi face însuţi?* MARCOVICI, D. 10/16. *Această faptă nu poate rămânea nerăsplătită cumplit de la Dumnezău.* GORJAN, H. I, 156/35. *Negreşit* [biletul] *este de la bărbată-meu.* HRISOVERGHI, A. 5/17. *Nu se vor priimi pâri, în pricini criminaliceşti, de la copii împotriva părinţilor.* CONDICA, O. 72/18. *El cere, vrea şi doreşte de la voi acea iubire, Care chiar înfiinţează pe două firi într-o fire.* CONACHI, P. 81. *Mircea ... reclamă de la turci această moştenire.* BĂLCESCU, M. V. 8. *Suferinţele ce am tras de la sexul dvoastră mi-au stricat inima.* NEGRUZZI, S. I, 47. *De la ochii ei cei tineri mântuirea s-o implore.* EMINESCU, O. I, 162. *De la o boală ce au avut, când eram mic, mi-au schimbat numele din Stan în Ipate.* CREANGĂ, P. 149. *Noroc de la Dumnezeu, că era o fată robace şi răbdătoare.* id. ib. 283. *Am să mă împrumut de la tine.* SLAVICI, O. I, 130. *O peţi de la tatăl ei, împăratul, şi învoiala se şi făcu.* ISPIRESCU, L. 33. *Îi spuneam de la mine că a întrebat dra Boiu cum îi merge.* CAMIL PETRESCU, T. I, 54. *Mă pomenesc cu ordin de la primărie.* BRĂESCU, O. A. II, 198. *Adevărul îl ştia numai Sultana, de la unul din ilfoveni.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 134. *Păstrăm comoara de la părintele nostru Sasan neştirbită.* SADOVEANU, O. XV, 346. *Un cadou de la preşedintele Canado.* ARGHEZI, S. XI, 33. *Am auzit-o* [povestea] *de la servitoarea popii.* BENIUC, V. 37. *Nu mai aveam ce afla de la ea.* PREDA, Î. 234. *Bade, dorul de la tine, Peste multe dealuri vine.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 115. *Aşa a fost să fie de la Dumnezeu.* ZANNE, P. VI, 687. (Cu nuanţă cauzală) *Într-o zi ne-am certat de la un nimic.* C. PETRESCU, C. V. 301. (Urmat de „la" şi în corelaţie cu „la", marchează atât persoana din partea căreia, cât şi persoana căreia i se adresează ceva) *De la noi toţi la dv. toţi, multă sănătate.* CARAGIALE, O. VII, 193. ✦ (Învechit, rar, urmat de „pe", indică autorul unei acţiuni prin raportare de reciprocitate) *Şi le-u datu* [cărţile], *întru pomenire lor şi pântru iertare lor şi de pu îmbe părţile a părinţilor lor, moşilor şi strămoşilor loru şi a toată rudenie loru până a şepte sămânţe sale* (a. 1743). IORGA, S. D. XVII, 120. ✦ (Urmat de „sub", indică dependenţa de o anumită autoritate, de o anumită stăpânire etc.) *Aceaia ce ceri tu* [dacă] *ar hi de supt oblastiia împărăţâei meale, ... ar fi cu păcat dezlegatul giuruitii.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 49[v]/27. *Multa bunătate ce avea spre cei de supt stăpânire.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/5. *Sunt fericit astăzi a putea anonsa trupelor de sub comanda mea, realizarea unei dorinţi* (a. 1866). URICARIUL, VII, 239.

b) (Exprimă ataşarea, aderarea, contaminarea etc. de sau cu ceva sau cineva; cu valoare de complinire) *Fiiul lui Dumnedzău ... află semenţiia omenească ... lipită de credinţa idolilor.* VARLAAM, C. 232. *Hatige ... s-a prins de dragoste asupra lui.* VĂCĂRESCUL, IST. 247. *După ce s-au legat de vacă veninul, vaca ... ureaşte mâncarea.* FRĂŢILĂ, S. Î. 18/13. *Fierbinte să zice cel ce să împărtăşaşte de fierbinţeală.* GRIGORIE, L. 137/18. *Nu m-am atins de multele câştiguri.* GOLESCU, P. 352/2. *Împărăteştile măriri, după ce au binevoit a se împărtăşi de cină, într-un târziu s-au tras.* AR (1829), 18[1]/17. *Să fiu şi eu părtaş de această bucurie.* GORJAN, H. I, 6/30. *Curând n-a lipsit a se molipsi de aerul acestui oraş.* NEGRUZZI, S. I, 20. *Şi-n orice întâmplare a vieţii mele-mi place La gândurile mele părtaş de a te face.* ALECSANDRI, O. 78. *El tremura-n oglindă, Căci o urma adânc în vis De suflet să se prindă.* EMINESCU, O. I, 168. *Nimeni nu s-a putut atinge de împărăţia mea.* ISPIRESCU, L. 12. *Morala lor se prindea de mine.* MILLE, V. P. 161. *Clasele ... se ating numai de cultura apuseană.* în PLR II, 130. *Se dau tot mai mulţi de partea lor.* AGÎRBICEANU, S. 68. *De crăişorii mei nu se atinge nimeni cât oi trăi eu!* REBREANU, R. II, 210. *Şi de prostia lor, era cât p-aci să mă molipsesc şi eu.* VISSARION, B. 163. *Mie nu mi s-a prea legat de inimă.* VLASIU, D. 30. *La domni, dreptatea trece de partea celui cu bani mai mulţi.* CAMILAR, N. I, 22. [Răule] *te-ai legat de capul meu.* FOLC. TRANSILV. II, 20. ✦ (Indică elementul abstract particularizat ori mijlocul, modalitatea cu care sau prin care se înfăptuieşte o acţiune, se produce un fapt etc.; cu valoare de complinire şi nuanţă instrumentală) *Vedzi! credinţa agiută lucrureloru lui şi de lucru se sfârşaşte.* COD. VOR.[2] 349. *Căndu dura corabia cea ce întru ea puţinei, acea gice 8 suflete, mântuiră-se de apă.* ib. 384. *Trimite-voi pre voi morte de ciumă şi de lingore* (a. 1560). GCR I, 5/7. *Acolo în lume ... de toate pohtele te-ai îndulcit pre voia inimiei lui.* VARLAAM, C. 285. *L-au sculatu-l D[o]mn[ul] H[risto]s de un cuvânt dându-i viaţă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 124[r]/26. *Alţii, fiind pedepsiţi de închisoari, îşi pierdusă şi mintea.* NECULCE, L. 133. *În besereaca românilor se îndulcesc de înţelesul cuvintelor celor sfinte.* MAIOR, IST. 256/25. *Ţara Rumânească n-au ajuns a să împodobi până acuma de ştiinţele cu care sânt împodobite cealelalte lucruri ale Evropii.* GRIGORIE, L. 2/6. *Dumnezeu înzestrase dobitoacele de o pornire necugetată.* MARCOVICI, D. 224/5. *Încep a se descheia corăbiile din toate cuiele lor ... şi smulgându-se de o putere nevăzută zboară toate.* GORJAN, H. I, 131/25. *Fu agiuns de lancea mortală.* ASACHI, S. L. II, 71. *Ciocoiul este totdeauna şi în orice ţară un om venal, ipocrit ... şi dotat de o ambiţiune nemărginită.* FILIMON, O. I, 95. *Înduplecată de rugăciunile împărătesei îngenunchiate, pleoapele icoanei reci se umeziră şi o lacrimă curse din ochiul cel negru al mamei lui Dumnezeu.* EMINESCU, P. L. 4. *Vezi ... cum îţi încarci sufletul de păcate!?* CREANGĂ, P. 134. *Nu prea se însufleţise de porunca stăpânei.* AGÎRBICEANU, S. 12. *Moşie mare şi bogată, ... lăsată pe mâna vechililor şi încărcată de ipoteci.* C. PETRESCU, Î. I, 11. *Cine de cuvânt nu înţelege, nici de ciomege.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 29. □ *Străduania a fost încununată de succes.* (Cu nuanţă cauzală) *Ucigaşii aceia de sabie periră.* VARLAAM, C. 228. *Popii lor căzură de armă şi văduole lor nu plânseră.* PSALT. (1651), 150[r]/10. *S-au osândit şi Timuş pentru prada şi jocurile ce au făcut pe la sfintele mănăstiri. Şi ş-au pus şi el capul de glonţu, precum scrie letopisăţul.* NECULCE, L. 20. *Rănindu-se de sabie, îşi priimi sfârşitul.* MINEIUL (1776), 124[v2]/4. *O inimă sfărmată de săgeţi şi de cuţite.* CONACHI, P. 86. *Să mor de puşcă-mpuşcat.* TEODORESCU, P. P. 589. *Să fie moarte de cuţit De cuţit fără rugină.* FOLC. TRANSILV. I, 201. ✧ (Rar, instrumentul utilizat reprezintă şi o anumită îndeletnicire; cu valoare de determinare modală) *Să fi rămas fecior de plug, Să fi*

rămas la coasă. GOGA, POEZII, 22. ✧ (Indică procedeul prin care se achiziționează, se obține, se procură etc. ceva; cu valoare de calificare) *Cela ce va priimi sau va ascunde lucru de furat ... să va certa după voia giudeţului.* PRAV. 317. *Cal de cumpărat* (a. 1691). IORGA, S. D. V, 365. *Lucrul ... de cumpărare.* PRAV. COND. (1780), 154. *Cu un strai unguresc încât pare că e de împrumut.* NEGRUZZI, S. I, 40. *Omul e bine să cumpere, când găseşte, de ocazie.* CĂLINESCU, E. O. II, 135. *Cu doi căluşei, Negri, mititei Şi nu-s de furat.* RETEGANUL, TR. 35. □ *Produse de panificaţie.* ✧ (Indică modalitatea prin care se stabilesc, se formează etc. o relaţie, o legătură etc.; cu valoare de calificare) *Relaţiile de prietinie cu Polonia.* IST. M. 215/23. *Legăturile sale de rudenie şi de amicie cu familia Bonaparte au contribuit mult la alegerea aceasta.* GHICA, C. E. II, 475. *Om lega frăţie de cruce pe cât om fi şi om trăi.* EMINESCU, P. L. 6. *Ca doi fraţi de cruce ... colindau.* SĂM. IV, 836. *Domn cuminte, ... părinte al boierimii tinere, frate de arme al celei îmbătrânite în lupte.* IORGA, C. I. I, 22. *Legătură veche de sânge.* SADOVEANU, O. XII, 374. *Nu mai avea de mult rude apropiate de sânge.* CĂLINESCU, E. O. I, 12. *Schimbarea forţelor de producţie provoacă şi schimbarea relaţiilor de producţie.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. □ *Spirit de echipă.* (În imprecaţii) *Care popă sau mirean va sudui de suflet ... acela să să lipsască* [din preoţie]. MAIOR, I. B. 358/24. *Cârligăţenii îi înjură de lună, de stele.* STANCU, D. 103. *El te sudue de cruce.* DOINE, 73. ✧ (Indică elementul utilizat într-o tranzacţie, într-un schimb, într-un furt, într-un joc etc.; cu valoare de complinire) *Jafurile ce au făcut de pâine şi de dobitoace nu poate om să le spue.* IST. Ţ. R. 28. *Au voit a să împrumuta de puţin pământ.* IST. AM. 88[r]/14. *Să nu faci multă turburare şi adaos de cuvinte.* PILDE, 28/8. *Să facă cu puceţii, noroade vecine, un schimb de toate lucrurile prisositoare.* PLEŞOIANU, T. III, 4/18. *Inventară un joc de cărţi.* EMINESCU, P. L. 52. *Făceau contrabandă de rachiu.* IORGA, C. I. I, 215. *Exportul de vite cornute.* id. ib. III, 99. *Am făcut câteva schimbări de cuvinte şi de fraze.* IBRĂILEANU, S. 1. *Foarte multe credinţe populare şi jocuri de cuvinte se bazează pe etimologiile populare.* PUŞCARIU, L. R. I, 18. *Formele ... schimbului de mărfuri dintre oraş şi sat.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *M-am împrumutat de vite.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 149. □ *Trafic de arme.* ✧ (În construcţii care indică elementul de care dispune, de pe urma căruia beneficiază, la care recurge etc. cineva) *Ce folosu-e de sângele mieu când deşting în putredzire?* CORESI, PS. 71/11. *Niceun folos nu ne iaste de avuţie aicia pre lume.* VARLAAM, C. 287. *Să n'aib ajutor de tine.* DOSOFTEI, PS. 82, în DA. *Ei pot dispune cum li-i voia de bunurile meale.* CALENDARIU (1794), 28/27. *Du-mă şi pe mine în locul unii fete, ca să mă învrednicesc şi eu de o aşa cinste.* GORJAN, H. I, 14/17. *Au alcătuit această carte spre a mă sluji de dânsa.* MEŞT. MOŞ. 7/14. *Să te foloseşti de ocazii şi să o aduci* [cartea]. PR. DRAM. 123. *Împăratul Austriei voind a se profita de această mişcare populară ... se declară ... cap al ei suprem.* FILIMON, O. II, 61. *Iar cărările vieţii fiind grele şi înguste, Ei încearcă să le treacă prin protecţie de fuste.* EMINESCU, O. I, 137. *Ea abuza într-un mod neiertat de această putere.* id. P. L. 91. *Ai avut mare noroc de mine.* CREANGĂ, P. 202. *A avut parte cine ştie ce alt drumeţ ... de patul cel curat!* CARAGIALE, O. I, 146. *Ura coloneilor pentru şeful lor se folosea însă de împrejurare.* MACEDONSKI, O. III, 22. *De bărbat bogat vei avea parte.* AGÎRBICEANU, S. 246. *Ema, profitând de prilej* [spune]: *Hai prin expoziţie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 13. *Ea se folosi de pauza dintre două paragrafe ca să întrebe.* VINEA, L. II, 305. *Masele populare dispun de nenumărate forţe creatoare şi talente.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *N-a avut niciodată parte de concediu.* CAMILAR, N. I, 36. *Beneficia şi de un tratament.* RL 2005, 4 525. *Ce folos de tine, dragă, că eşti albă şi spălată Şi trăieşti tot supărată.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 375. ✦ (În legătură cu construcţii care indică factorul prin care se generează ceva; prin analogie cu spaţiul propriu-zis) *Izvor de tămăduiri avându-Te, ne adăpăm.* MINEIUL (1776), 135[r2]/7. *O, cere-mi, Doamne, orice preţ, Dar dă-mi o altă soartă, Căci Tu izvor eşti de vieţi.* EMINESCU, O. I, 177. *Era ca un izvor de căldură, de frică, de bucurie, ceva preţios ca un giuvaer.* DEMETRIUS, A. 16. *Sursă de inspiraţie.* M 1974, nr. 12, 1. □ *Sursă de venit. Sursă de finanţare.* ✧ (Indică semnificaţia unui gest, a unui cuvânt, a unui sunet, a unei prevestiri etc.) *Nu vor fi avut nice dănăoară cuvinte ... de furtuşag.* PRAV. 31. *A nu să încredinţa cineva lesne, iaste semn de minte şi de înţelepciune.* PILDE, 76/15. *Iertarea este semn de blândeţe.* GOLESCU, P. 70/10. *Însuş craiul prânzea într-o zi cu plugarii săi, dându-le semne de cinste.* MUMULEANU, C. 8/2. *Îşi jălea nevasta şi copiii, zicând cuvintele cele mai de milă şi mai înduplecătoare spre lacrămi.* GORJAN, H. I, 26/7. *Simpla vecinătate era un titlu de prieteşug.* BUZNEA, P. V. 10/4. *Acest vis este un semn de rău.* BĂLCESCU, M. V. 392. *Îmi zâmbi, făcându-mi un semn de adio cu buchetul ... ce avea în mână.* NEGRUZZI, S. I, 43. *Glas de bătălie.* EMINESCU, O. I, 24. *Castelmare ieşi nemulţămit, aruncându-i o ultimă privire de ură neîmpăcată.* id. P. L. 99. *Îi dă paloşul să-l sărute ca semn de pecetluirea jurământului.* CREANGĂ, P. 207. *Invitaţii sunt primiţi cu strigăte de ura.* MILLE, V. P. 223. *Maiorul (cap dezolat, mâinile deschise, cu un gest de fatalitate).* SEBASTIAN, T. 18. *Dănuţ îşi stăpâni un zâmbet de superioritate.* TEODOREANU, M. I, 51. *În plângerile ei,* [Dochia] *amesteca vorbe duioase de dragoste.* SADOVEANU, O. I, 18. *Tatăl nu primise confidenţa nevestii fără un surâs de măgulire.* ARGHEZI, S. XI, 91. *Jurase Alexandru să nu mai dea niciodată semn de viaţă.* DEMETRIUS, A. 227. *Semne bune anul are. Semne bune, de belşug.* PĂSCULESCU, L. P. 35. ✧ (În legătură cu construcţii care indică elementul particularizat prin care se justifică o acţiune de consacrare, de recunoaştere etc.; cu valoare de complinire) *Încă să cade giudeţului să socotească, să nu dea voe nemărui să cearce casa celuia, ce iaste ... vestit de om bun.* PRAV. 31. *Vestit era acel han de războaie, care au avut război şi cu perşii, cu izbândă în câteva rânduri.* M. COSTIN, O. 44. *Binecuvântat eşti preste lume De sfântul Tău şi vestitul nume.* DOSOFTEI, PS. 104/16. *Alecul* [Văcărescul] *cunoscut de poeziile sale atât rumâneşti şi greceşti.* CR (1839), 326[2]/15. *Lela Maria era vestită de pricepută.* AGÎRBICEANU, S. 409. ✦ (Indică elementul abstract care constituie cuprinsul, conţinutul, profilul etc. unei lucrări, al unei opere, al unui spectacol etc.) *Patru cărţi de astronomie.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/36. *Să facă ... ceva cărţi de ştiinţe în limba patrii (!) pentru luminarea neamului.* MUMULEANU, C. 26/8. *Eu sânt dator să dau şi un curs de meşteşugul moşirii.* MEŞT. MOŞ. 7/11. *El deschise o carte veche ... un manuscript de zodii.* EMINESCU, P. L. 33. *Privi pereţii sculptaţi cu scene de amor.* id. ib. 98. *Ea a cheltuit pentru tipărirea unei cărţi de cântări.* IORGA, C. I. I, 93. *În cronicele mele de teatru ... am cerut adesea ... ca directorii ... să încerce să-şi recruteze interpreţii principali.* CAMIL PETRESCU, P. 5. *Mângâi lung un zodiac de vise.* VOICULESCU, POEZII, II, 189. *În cursul de psihiatrie al doctorului Obreja ... regăsesc un caz distractiv, vai, cum e ... nebunia.* CĂLINESCU, C. O. 13. *Tomuri de poeme.* LABIŞ, P. 120. *Concert festiv de muzică românească.* M 1975, nr. 1, 25. □ *Revista de onomastică. Operă de artă.* ✧ (În legătură cu construcţii care indică elementul abstract particularizat care reprezintă conţinutul până la refuz; cu valoare de complinire) *Audziră şi fură împluţi de urgie.* COD. VOR.[2] 237. *Plinu-i pământul de faptele Tale.* PSALT. (1651), 197[r]/11. *Gura i-i plină de amărăciune.* DOSOFTEI, PS. 33/3. *Iar până în trii ani s-au umplut ţara de oameni.* NECULCE, L. 17. *Această poveste e plină de moral.* GORJAN, H. I, 84/28. *Scrisoarea cea rău întocmită, neortografică şi plină de greşeli, ne dă să înţelegem ... că scriitorul a avut creştere rea.* BĂLĂŞESCU, GR. V/2. *O, şoptește-mi ... dulci cuvinte ne-nțelese, însă pline de-nțeles.* EMINESCU, O. I, 82. *Aruncând asupra lui o privire plină de dispreţ ... a ieşit.* CARAGIALE, O. II, 361. *Toată împărăţia era plină de jale.* ISPIRESCU, L. 4. *Om roşcovan, ... plin de voie bună.* IORGA, C. I. I, 96.

Era un spectacol grandios, plin de o puternică frumusețe. BOGZA, V. J. 9. *Doi tineri umpluse de rușine casa și neamul.* DEMETRIUS, A. 21. *Și trupul plin de păcate.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 75. ✧ (Indică elementul particularizat cu care este asociat cineva sau ceva; cu valoare de complinire) *În demâreață ieșiră cei ce era de Pavelu și verimu întru Chiesariia.* COD. VOR.[2] 254. [Lui Grigore-Vodă] *i s-au răslețit și oastea sa, ce avea de dânsul, și au rămas numai cu cincizeci ... oameni.* NECULCE, L. 34. *Orice plăcere este însoțită de ... amărăciuni.* MARCOVICI, C. 81/3. [Lăpușneanu] *intrase în Moldavia, întovărășit de șepte mii spahii.* NEGRUZZI, S. I, 137. *Înșiri ... aceste nume ... însoțindu-le de citațiuni latine.* ODOBESCU, S. I, 62. *Pornește spre casă, urmat de câțiva ostași.* CREANGĂ, P. 84. *Făcu drumul ... întovărășită de fiul ei Mihai.* IORGA, C. I. I, 86. *Ștefan intră pe poartă însoțit de un moșneag lung și drept ca un brad.* HOGAȘ, DR. II, 98. ✦ (În legătură cu construcții care indică o anumită modalitate de săvârșire, de evaluare a unei acțiuni sau de caracterizare a unei stări, a unui fapt etc.) *Era de toți bărrbații ca pânră la 12.* COD. VOR.[2] 231. *Și băsădui de biu la zori.* ib. 244. *Mențim și nu facem de-adevăr.* CORESI, L. 190/16. *Cât vor avea bogații de destul.* id. EV. 42. *Și se luară a bea și a mânca și a juca până-n noaptea, și adurmiră de greu.* MOXA, 353/41. *De puțin fuset credincioși, mai spre mult vă voi pune.* VARLAAM, C., în DA. *Robul ... să-l ardză în foc de viu.* PRAV. 198. *Prezviter a aleaseei giupunease și feciorilor ei pre carii eu cu de-adinsu îi iubăsc.* N. TEST. (1648) 197[v]/7. *Jidovul suspina ... de adânc pentru pagubă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 118[v]/20. *Grigorii-Vodă cu Petriceico-Vodă s-au îngrozit și de sârgu au ieșit ... afară.* NECULCE, L. 48. *Decheval ... carele foarte de rrău pre romani purtase.* CANTEMIR, HR. 166. *În zilele acestui domn, de altă, trăia boierii bine, numai avea mare mâhniciune că nu putea să deslege dajdea văcăritului.* CANTA, LET. III, 183/8. *Iarna friguroasă: zăpadă multă, la mijloc vânturoasă, pe urmă liniște de măsură.* CALENDARI (1733), 13/12. *Să nu lase calabalâcul cel de prisos a întra.* PRAV. COND. (1780), 50. *Domnii și boiarii lui nu suferiră acest lucru, socotindu-l că facu un lucru ce nu să cuvine slavei împărătești, însă neîndrăznind a-i împuta de față.* VARLAAM – IOASAF 23[v]/9. *Aspumează de un chip foarte groaznic.* IST. AM. 93[r]/14. *De obște se numesc factorul cel mai mare: multiplicand.* ARITM. (1806), 21/23. *Neguțătorii duc productele cele de prisosință afară din țară.* OBRADOVICI, D. 18/11. *Aceasta era o carte mare și de rând se ținea închisă într-un sicriu.* MAIOR, T. 133/1. *De bună samă, scoposul lui vodă era împlinit.* BUDAI-DELEANU, Ț. 192. *Noaptea să apropie și locul iaste de îndemână, spre a putea petrece acolo.* BELDIMAN, A. 44/6. *Lumea să împarte de comun în ceriu și în pământ.* ABEȚEDAR, 85[2]/15. *Deci numărul ... șapte iaste măsura aceea de obște, cu care măsurăm sau numărăm lunile și anii.* GRIGORIE, L. 14/12. *Sântem încredințați că după prințipiumul cel de comun, tote câte se află sub sore pre globul cel pământesc multor schimbări sânt subpuse.* TIN. ROM. 4[r]/7. *Să nu ajungă la o de față răzvrătire.* OBLĂDUIREA, 10/11. *Vorbescu pre cineva de rău.* LB. *Toți, căți brutari ne aflam, am dat pâine de îndestulare* (a. 1830). DOC. EC. 468. *Anibal vorbea prea puțin de bine în favorul lui Fabius și Marcelus împotriva sa însuși.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 42/25. *De obște tainele nu să păzesc nicăirea mai bine decât în inima noastră.* BUZNEA, C. 24/8. *Până când, vr-o dimineață, pe-acolo de întâmplare Vei trece.* CONACHI, P. 103. *Acei doi ... nu-l sfătuiau de rău.* NEGRUZZI, S. I, 185. *Să nu te mai prinz prin grădină că, pre legea mea, te jupoi de viu.* FILIMON, O. I, 140. *De asemine sânt și ... animale albe, precum: elefanți, bivoli, cai ... ș.a.* J. CIHAC, I. N. 17/27. *Curtezanii ... se silea ... să o șteargă ... de deplin din aducerea aminte a slabului rege.* ODOBESCU, S. I, 20. *La pornire ... Buhuș ne împerechie iaraș, de altfel, în trăsuri.* GANE, N. III, 94. *Am făcut și eu un praznic ... și am găsit de cuviință să te poftesc și pe d-ta.* CREANGĂ, P. 30. *Cu capra ți-ai pus în cârd? Capra ți-a venit de hac.* id. ib. 32. *Apoi să știu de bine că intru în cremenal!* CARAGIALE, O. VI, 4. *Planul lui Cassian izbuti de minune.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 153. *E cald ... Picioarele de-abia-l mai țin Și-i cale până-n sat.* COȘBUC, F. 69. *Mult i se părea tată-său de rău.* DELAVRANCEA, V. V. 25. *Să se scoată din pivniță vin de ajuns.* HOGAȘ, DR. II, 107. *De altminteri toți găsiră că așa se cuvine.* REBREANU, I. 134. *De altfel toți ceasornicarii sunt mai mult sau mai puțin filozofi.* IBRĂILEANU, A. 37. *Evitați epitetele de prisos.* GALACTION, A. 41. *Nu găsesc de nevoie să-mi mai pierd vremea.* STĂNOIU, C. I. 224. *De bine, de rău ... a fost fotografiat.* POPA, V. 109. *De altfel îi voi scrie și se va înțelege motivele mele.* TITULESCU, D. 71. *Am prins de minune mare parte din meșteșugul ... din marea lui artă juridică.* MIHĂESCU, D. A. 55. *De asemeni orașul păstrează obiceiurile franceze și iberice ale carnavalului.* RALEA, O. 16. *De fapt, ce vânt te-a adus?* BENIUC, M. C. I, 48. *Era de ajuns că fusese scrisă.* VINEA, L. I, 94. *Toată lumea ține la el și îl vorbește de bine.* PREDA, D. 62. *De asemenea este sensibil și la sonurile poeziei populare.* IST. LIT. ROM. II, 758. *Strofa întâi începe, de fapt, cu un enunț ce conține în germeni poezia întreagă.* LL 1972, nr. 2, 133. *De altfel, cultivarea plantelor ... a constituit ocupația ... poporului nostru.* BUTURĂ, EB. I, 5. *De greu ce-mi ofta Păhărelu vărsa.* TEODORESCU, P. P. 46. *În preajma celui prăpădit, s-a adunat lume și oameni ai legii ... ba și averea i-au vândut-o. De haram a fost averea, de haram s-a dus!* RĂDULESCU-CODIN, Î. 283. *Am fost d-o căliță la biserică, apoi am venit aici.* VICIU, GL. *Nu îmbla să-i iei pelea de viu.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 295. (Cu nuanță instrumentală) *Deaca vădzu că nu putu dobândi de sine ... ce să rugă ... începu a grăi.* VARLAAM, C. 286. *Când va avea neștine pără cu altul pentru niscare ... vie sau pentru vreun pom și cunoscând el cumu-i vine giudețul, ce să va scula sângur, de mintea sa ... și va tăia aceale tufe, ... să-i să tae mânule.* PRAV. 21. *De sine urmiază că întru acestaș chip binele cel adevărat ... nu să poate dobândi.* AȘEZ. 2/1. *Copăceii cad de sineși jos.* COD. SILV. 28. *Trei întrebări sânt care singure de sine se pun omului înainte, după ce au ajuns la adevărata priceapere.* CARCALECHI, C. 55/5. *Și prea bine se vede că republicile acestea fiind foarte mici nu putea să se ție de sine singure.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 50/14. *Se fac moașe de sineși, fără a avea nici o știință.* MEȘT. MOȘ. 6/2. *Își ia vioara și cânta de unul singur, pe când în minte îi flutură doi ochi negri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. *Noi vă propunem o întâlnire între reprezentanții organizațiilor noastre respective, după modalitățile care vor fi precizate de comun acord.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Și asta poate să dureze mult? Doar n-am venit de capul meu. Am fost chemat din provincie.* GALAN, B. I, 7. (Cu nuanță finală) *Și altele multe bune să să facă spre folos de opște.* R. GRECEANU, ap. GCR I, 290/30. *Numai prin această de obște strădanie și lucrare unită să pot plini gândurile noastre.* FUND. 6/6. *Văzum cum preface biata iubire ... Pe acel particularnic în acel de obște bine.* CONACHI, P. 304. ✦ (În construcția *de cum*, în exclamații ori interogații, indică manifestarea unui anumit interes, a unei anumite curiozități etc. în legătură cu modalitatea de săvârșire a unei acțiuni) *Cumu de ea să clevetească voi ca rrei-făcători.* COD. VOR.[2] 375. *Cum de ți-ai uitat ... nalta vârtute ... Și vruși a-ți curma dorita viață?* BUDAI-DELEANU, Ț. 139. *Cum de nu fui dat ..., decât astfel a trăi.* PELIMON, S. 16/25. *Și tu, spanchie, cum de te hlizești cu țiganii din curte, ha?* ALECSANDRI, T. 940. *Ah! ..., cum de ne amăgișî?* ISPIRESCU, L. 150. *Cum de n-a băgat de samă? Unde i-au fost gândurile?* AGÎRBICEANU, S. 458. *Cum de nu i-a fost silă?* CAMIL PETRESCU, T. I, 160. *Lângă tine Somnul cum de nu mai vine?* LESNEA, VERS. 28. *Cum de cutează ... să-l cenzureze pe el?* VINEA, L. I, 320. *Cum de voi n-ați auzit prin ce țară-i răspândit.* TEODORESCU, P. P. 560. ✦ (Urmat de „a", în legătură cu construcții cu sens modal) *Audziiu de-a fîrea cum aceasta zicea.* PO 128/16. *Boiarinul să va certa de-a tocma cu cei mai săraci.* PRAV. 289. *Bătându-se ... de-a țiișu cu sânețăle.* M. COSTIN, O. 78. *Măhrămile ... să nu se speale de-a valma cu alte rufe* (a. 1702). GCR I, 346/22. *Mă socoteam eu pre mine acum a fi un om de-a fire.* MAIOR, T. 61/23. [Eteriștii] *... să statornicesc de-a bine, cu strajă bună la porți.* BELDIMAN, SAP. 36[r]/16. *Eșind din închisoarea saraiului s-află în persoană la bătălii, luptându-se ...*

de-a valma cu ianicerii. SĂULESCU, HR. II, 356/10. *Forma fără fond nu numai că nu aduce nici un folos, dar este de-a dreptul pernicioasă.* CONV. LIT. II, 306. *Nu era de-a bună începerea sesiunii cu asemenea cuvinte!* MAIORESCU, D. V, 182. *Deşi ştiu c-a mea liră d-a surda o să bată.* EMINESCU, O. I, 23. *Nemţii ... au răscolit de-a fir-a-păr toate chiliile maicelor.* CREANGĂ, A. 74. *Dar tu nu cunoşti de-a-ntregul Neamul românesc!* COŞBUC, P. II, 105. *Cu prima lumină a dimineţii, adormi de-a binele.* D. ZAMFIRESCU, A. 177. *Se-ntoarse mai întunecat ... căci de-a surda se dusese la târg.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 182. *Cei mai mulţi dintre săteni ... veniră de-a una în luncă.* AGÎRBICEANU, A. 113. *Autorul va avea posibilitatea să cerceteze de-a dreptul colecţia.* CAMIL PETRESCU, T. III, 516. *Lespezi ... sub care zac de-a valma, din veac, strămunii mei.* LESNEA, VERS. 4. *Ce vrea el, să-i las totul de-a gata?* VLASIU, D. 240. *Aveam impresia ... că magistraţi, avocaţi şi legi de-a-mpreună, cu toţi şi cu toate şi-au dat mâna să orbească ... pe zeiţa cu un biet cântăraş.* MIHĂESCU, D. A. 19. *Intră în joc un personaj, de-a dreptul romantic.* CĂLINESCU, I. 234. *Cu gamelele în mâni, de-a gata, oamenii aşteptau ciorba.* CAMILAR, N. I, 40. *Ia uite la Ilie, gândi Anghel din nou, înveselit de-a binelea.* PREDA, D. 103. *Toţi aceşti oameni ai fructelor au o dragoste a meseriei devenită patimă de-a dreptul.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 19. *La mulţi ani cu sănătate, ... Şi cu bine-n aste case Să trăim toţi d-a-mpreună.* TEODORESCU, P. P. 71. *Se află de adevărate.* RETEGANUL, P. IV, 29. [Ion] *să su¸ĕ d'a l¸éNa pă d'al.* ALR SN V h 1 374/362. *S-a pus de-a doua.* LEXIC REG. 44. ✧ (Urmat de „a", în legătură cu construcţii prin care se denumesc anumite jocuri, mai ales de copii, anumite descântece etc.) *Oamenii ce stau în casă se jucau d-a cărţile, dar mama sta tot întinsă, tot nemişcată, tot galbenă.* EMINESCU, P. L. 123. *În ogradă ... copii se jucau de-a războiul.* REBREANU, P. S. 147. *Se cheamă jocul de-a vacanţa. Şi se mai cheamă jocul de-a uitarea.* SEBASTIAN, T. 66. *Toată ziua se joacă de-a fuga, umblând după cai verzi.* ARGHEZI, C. J. 14. *Pe treptele încă fierbinţi ... Stăteau vreo zece băieţaşi ce se jucaseră până atunci de-a soldaţii.* BARBU, Ş. N. II, 231. *Amin, aminată, sfinţitului sfinţită, De-a cucuruzata, De-a buburuzata.* BÎRLEA, C. P. 365. *Copiii să dau de-a capra.* ALR I 300/385. ✦ (Învechit, rar, urmat de „la", indică mijlocul, modalitatea ori agentul prin care se realizează sau se produce ceva) *Le arăta mărturisind împărăţiia lui D[u]mnezău şi adeverind lor ceale pentru I[su]s de la leagea lui Moisi şi a prorocilor.* BIBLIA (1688), 855¹/27. *Semne multe avea pe trup de la războaie, în cap şi la mâini.* NECULCE, L. 93. *Nicio regulă nu poate să le facă mai sigure decât sunt de la sine.* MAIORESCU, L. 10. *S-a produs apoi în mine, de la sine, o reacţie împotriva unor atari sentimente.* BLAGA, H. 47. ✦ (Învechit şi popular, urmat de „pe", indică mijlocul sau modalitatea de identificare, de evaluare, de beneficiere, de înrudire etc. a cuiva sau a ceva) *Deace se împart ce şi-s seminţii ... de pre sânge, pre spiţe ce suie şi pre acelea ce pogor.* PRAV. LUCACI, 254ᵛ/13. *Deci-l văzu împărăteasa atâta voinic, frumos şi cuvios, ... nu-ş cauta să-ş scumpere mâniea de pre Roman, ce-l şi îndrăgi cu râvne.* MOXA, 398/28. *S-ar învăţa cei mari de pre nişte muşte.* URECHE, ap. GÎDEI, 221. *Să să arate de pre alte seamne cum acesta va fi ştiut* [despre acea greşală]. PRAV. 318. *Să cerceteaze la carile au rămas folosul şi dobânda ce au venit de pre acea greşală pentru să poată înţeleage carele iaste adevărat şi mai întâi vinovat.* PRAV. MOLD. 166ᵛ/24. *Socotind acestea toate, ..., de pre aceea am socotit.* N. TEST. (1648), ap. GCR I, 126/1. *Războaie dese ... pentru sângele lui Urie ce au răscumpărat Dumnezău de pre casa lui David cu asuprî.* DOSOFTEI, PS. 172/2. *Obrânteala rănii de pre margini se cunoaşte.* CANTEMIR, I. I. II, 169. *Cunoaşte de pe făptură şi haină Pe drăguţa sa, pe mândra chireană.* BUDAI-DELEANU, T. V. 127. *Vaca bună ... să cunoaşte de pe dinţi.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 16/10. *Nu trebuie a crede că noi aci judecăm pe Mihai de pe ideile ... veacului nostru, iar nu de pe acelea ale veacului său.* BĂLCESCU, M. V. 401. *De pe vorbele tiranului înţelegea că nu mai este scăpare pentru el.* NEGRUZZI, S. I, 155. *De pe bici l-am cunoscut, Şi cum ţeseam, nici n-am ştiut Cum am sărit.* COŞBUC, B. 74. *Numai de pe înfăţişarea lui ... cineva, fără să-l cunoască, bănuieşte că e un învingător.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 18. *Asta îţi place ţie mai ales şi de pe asta am cunoscut eu că ai să fii în viaţa ta pescar.* SADOVEANU, O. IX, 373. *I¸é zalóg d'i pa pacurár^iu până .e platé¸st'e amé¸nda.* TEAHA, C. N. 174. ✧ (Învechit, urmat de „pe", indică modalitatea de relatare, de informare etc.) *Letopiseţul nostru cel moldovenesc aşa scrie de pe scurt* [că nice despre viaţa domnilor ... nu aleage] (cca 1625). URECHE, ap. GCR I, 69/9. *Ne descrie luna de pe auzite ... că n-a văzut-o niciodată.* CONTEMPORANUL, I, 19.

7. a) (Adesea urmat de un determinant cu sens distributiv, exprimă repartizarea sau perceperea unei dări, a unei taxe etc. pe baza unui criteriu egalizator; cu nuanţă finală) *Iar ei au dat de om câte un bou gras* (a. 1660–1680). GCR I, 177/38. *Să-ş ia cineş oaia, dupe casele rudenii, de casă oae.* BIBLIA (1688), 47¹/30. *Au dat ... de tot mascurul şi de un stup câte o ocă ... miere.* NECULCE, L. 163. *Aceştia toţi vor da ... şi un potronic de cruce răsură, iar altă nimică* (a. 1728). URICARIUL, I, 52. *Vadra domnească ... să lua de cramă* (a. 1764). ib. 294. *De fieşcare vită mare ce să va prinde ... să aibă a plăti.* PRAV. COND. (1780), 92. *Hotărâm a să lua dijmă de pogon câte patru baniţe porumbu grăunţe.* ib. 156. *Oamenii cei proşti ... nu dă cei trei zloţi de porţie pe cap.* MAIOR, I. B. 139/1. [Saci] *s-au rânduit ca să să împlinească ... dă fieşcare lude dajnic câte un sac bun* (a. 1809). DOC. EC. 77. *Va mai lua plata grosului ... câte douăzăci ... parale de om, iar nu mai mult.* PONTURI, 15/9. *Pune şi tutunu şi licenţia beuturilor şi timbrul şi tot nu ajungi la şaptesprezece lei nuoi pe an, nici şapte galbeni de familie.* GHICA, C. E. II, 347. *Plătind ... trei lei de prăvălie, străinii nu mai aveau pe urmă alte griji.* IORGA, C. I. III, 133. *Cunună, Şi-mpreună, Dând de fină O tretină, De finuţ Câte-un bănuţ.* TEODORESCU, P. P. 573. ✧ (Indică perceperea pe bază de procent) *Mănăstirea îşi va lua iarăşi dejma obicinuită de zăce căpiţi una* (a. 1803). URICARIUL, IV, 163/12. ✧ (Perceperea priveşte rata unei datorii, a unei obligaţii etc.) *Dobânda e de doi lei la pol pe săptămână.* ARGHEZI, P. T. 321. ✦ (Distribuirea priveşte contravaloarea în cadrul unui schimb, al unei tranzacţii, al unei plăţi etc.) *Să deie de tot polcovnicul câte o sută ... ruble ... şi aceşti bani să le fie dintâi* [pentru cheltuială]. NECULCE, L. 222. *I-au vândut ... opt dimirlii orzu ..., dându-i câte 18 parale de dimirlie* (a. 1771). IORGA, S. D. VII, 95. *Le dedei de fiecare câte o mie ... galbeni.* GORJAN, H. I, 35/31. *Câştigă ... până la trei sute ... lei, de familie, pe lună.* ARGHEZI, P. T. 36. *I-a făgăduit că-l va purta în spinare în toată călătoria, iar omul, drept plată, să-i dea câte-o para de fiecare vamă.* ŞEZ. I, V, 134. ✦ (Indică distribuirea sub aspect multiplicativ; cu repetarea lui „de", în legătură cu numeralele în a căror structură intră această prepoziţie) *Dă vecinilor noştri de şapte ori în sârul lor împutarea lor, ce împutară Ţie, Doamne.* PSALT. SCH. 260/5. *Diavolul ... înşală pre mulţi de multe ori.* VARLAAM, C. 16. *Ştefan-Vodă cel Bun şi cu fiiul său Bogdan-Vodă, de multe ori au avut războaie cu leşii.* NECULCE, L. 11. *De multe ori ostenim mult pentru ca să isprăvim vreun lucru.* PILDE, 8/26. *Patriarhul Antonie al Ţarigradului, a căruia carte e în hrisovul cel de multe ori pomenit a lui Uladislaus, craiului Ţărei Ungureşti.* MAIOR, I. B. 166/2. *Sampson ... de multe ori au supus pre filisteani.* GRECEANU, Î. 27/19. *Din ispitire se ştie că, de multe ori, în unele timpuri ale verei ... poamele sânt foarte frumoase.* ÎNV. POM. 4/4. *De multe ori ne jucăm ... în multe chipuri.* FULEA, B. 60/4. *Acum de trei ori ticălosul ... căzu la mare întristare.* GORJAN, H. I, 43/26. *De multe ori însă să întâmplă să fie acea femeie slabă.* MEŞT. MOŞ. 79/10. *Te ridicam ... De-atâtea ori, de-atâtea ori.* EMINESCU, O. I, 235. *În privinţa asta îi mai bună legea d-voastră de-o mie de ori.* CREANGĂ, P. 118. *Te chem de-atâtea ori, ... din sară până-n zori.* TOPÎRCEANU, B. 57. *Strămoşii-mi ... au învârtit ţepoiul, Eu mânuiesc azi pana de mii de*

ori mai grea. VOICULESCU, POEZII, 253. *De multe ori voioşia are înfăţişarea înşelătoare a durerii.* CĂLINESCU, C. O. 151. *Într-o săptămână preţul grâului se urcă de zece ori.* TUDORAN, P. 9. *Pentru a fi sigur că va fi înţeles, vorbitorul are tendinţa să spună de două ori acelaşi lucru, nu numai repetând aceleaşi cuvinte, ci folosind cuvinte diferite, dar cu acelaşi înţeles.* LL 1972, nr. 2, 38. *Cine cumpără pe datorie, plăteşte de două ori.* ZANNE, P. V, 259. ✧ (Indică multiplicarea prin raportare, explicită sau subînţeleasă, la ceva) *Să întoarcă înapoi de doo ori pre cât va fi luat.* PRAV. 7. *Şi-n „safe"-uri ferecate pachete mari ... cresc De două ori pe-atâta până se face seară.* VINTILĂ, O. 19. *O strâns armată, di douaî ori pe cât o fos cel dintâi.* ŞEZ. IV, 201. ✦ (Învechit, urmat de „a", indică o anumită modalitate de percepere a unei dări, a unei taxe etc.) *Trimis-au să ia a zeacea den boi în toată ţara ... să ia boi de a zeacea.* URECHE, ap. GÎDEI, 234. *Orcare vameş va ceare vamă den niscare lucruri ce n-au fost obiceaiul să se dea vamă, ... mainte să dea, drept ce au luat acea vamă, de-a una patru la visterie.* PRAV. 48. *Iar alţi oameni, streini, carii vor şidea pre moşiile lor, să le lucreze câte douăsprădzece dzile şi să dea şi de a dzecea.* NECULCE, L. 382. ✦ (Învechit, urmat de „la", indică repartizarea în perceperea unei dări, a unei taxe etc. prin raportare la o limită) *Am plătit ... gorştină* [pentru oi] *de la ţinutul Bacăului* (a. 1661). IORGA, S. D. V, 35. *Să ia fumăritul dă la tot omul, căţi vor fi lăcuitori pe baltă* (a. 1701). id. ib. 341. *S-au orânduit ... ca să să împlinească dă la toate judeţele* [sacii] (a. 1809). DOC. EC. 77. *Logofătul al treile va lua de la hrisoavele mănăstireşti ce vor fi pentru rădicături zăciuiala din soma rădicăturii.* PONTURI, 9/14. ✦ (Învechit, urmat de „pe", indică perceperea unei taxe în conformitate cu ceva) *Va mai lua treti logofăt, şi de pe hrisoavele ... mai jos arătate, acest avaet.* PONTURI, 9/17.

b) (Învechit şi popular, exprimă ordinea în cadrul unor grade de rudenie, al unei succesiuni de elemente similare, al unei scări de valori etc.; precedat de „cel", cu valoare de calificare sau de diferenţiere) *Născutul de-a prima asinului schimbă-l pre oaie.* PO 222/2. *Plecări* [declinări] *sânt cinci: de unul, de doo, a trea, a patra, a cincea.* ST. LEX. 237ʳ/20. *Acest vestit împărat avea doi feciori, din care cel dintâi se numea Aidin, iar cel d-al doilea Shazinan.* GORJAN, H. I, 1/20. *„Conul Leonida", jucat pe o scenă de a doua mână, nu a plăcut.* MAIORESCU, CR. II, 171. *Vasile i-a fost Irinei bărbat de al doilea.* DA. *Nice una nu-i amară Ca maica de-a doua oară.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 209. *Geaba, puică, mă mângâi Că ... o să rămâi, Ca la maică-ta di-ntâi.* SEVASTOS, C. 65. □ *Erau veri de-al treilea.* ✦ (Urmat de „pe", indică evaluarea ultimei poziţii într-o ierarhie sau a ultimului stadiu într-o evoluţie; cu valoare de calificare; în construcţia *de pe urmă*) *Familii avute au agiuns la cea mai de pe urmă sărăcie.* AR (1829), 15¹/41. [Căpitanul şi Robinson] *i-au aflat pe toţi ... în cea de pe urmă stare.* DRĂGHICI, R. 26/11. *El este apoi cel mai de pe urmă dintre toţi oamenii care cunoaşte cât preţuieşte.* BUZNEA, F. 4/20. *Avea să ducă pe soţul ei la locaşul de pe urmă.* MACEDONSKI, O. III, 16.

8. a) (În legătură cu construcţii care exprimă contactul cu unul dintre planurile de raportare sub aspect valoric, ierarhic, de înrudire etc. din direcţia unui reper de referinţă; prin analogie cu spaţiul propriu-zis) *Cântu numele Domnului de susu.* PSALT. 10. *Veselindu-se pururea întru împărăţiia acea de sus, unde sâmt toate.* VARLAAM, C. 158. *Slugă, ce să dzice om mai de gios.* PRAV. 36. *Atunci au venit din Ţara Ungurească în ţară, şi altă seminţie a Movileştilor, rudă mai de aproape* (a. 1716). URICARIUL, V, 370/18. *Pentru aceia să dau aceşti bani de mai sus arătaţ* (a. 1774). IORGA, S. D. XIII, 62. *Încuiarea sau sfârşitul scrisorii ... când scrie un domn mare la cei mai de jos ... dragule doamne prezident.* EUSTATIEVICI, I. 113/24. *Gâstinul, ca şi nucul, în pământ bun, ba şi în mai de jos se face.* ÎNV. POM. 47/18. *Stăpânii să privegheze de aproape toate mişcările supuşilor lor.* GORJAN, H. I, 129/33. *Leafa cinurilor de jos nu va fi supusă la nici o despăgubire.* CONDICA O. 11/27. *Făcuse cunoştinţă de aproape cu acel ministru.* BARIŢIU, P. A. III, 206. *A fi rudă de departe.* COSTINESCU. *Să intrăm puţin mai de aproape în starea internatelor statului nostru.* MAIORESCU, D. I, 473. *De deasupra tuturora se ridică cine poate.* EMINESCU, O. I, 133. *Oamenii se făleau că le-a fost dat de sus ca să trăiască în zilele lui.* ISPIRESCU, L. 42. *Se îmbunea cu gradele de jos, întemeia pe ele nădejdea militărească a ţării.* MACEDONSKI, O. III, 22. *De departe lucrurile stăteau altfel.* MILLE, V. P. 134. *Clasele de sus.* în PLR II, 130. *Ea nu răspunse nimic şi repetă operaţia de mai sus.* CĂLINESCU, C. O. 12. *Conducerea ... are datoria să ia măsuri severe împotriva celor care înăbuşe critica de jos.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. ✧ (Indică raportarea la o situaţie prezentă; cu valoare de calificare; în construcţia *de faţă*) *La începutul întregului studiu de faţă ne-am lămurit ... asupra înţelesului logicei.* MAIORESCU, L. 109. *Ea nu făcu nimica, ceea ce era mai cuminte în cazul de faţă.* EMINESCU, P. L. 77. ✧ (Raportarea priveşte orientarea sub aspect politic) *În recentele alegeri, poporul italian a votat pentru partidele de stânga, în frunte cu Partidul Comunist Italian.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Fostul preşedinte liberal ... a prezentat o moţiune privind ... realizarea unui pol politic de centru-dreapta.* RL 2005, nr. 4 531. ✦ (Popular, urmat de „pe", în legătură cu construcţii care indică o anumită modalitate superficială de efectuare a unei acţiuni; prin analogie cu spaţiul propriu-zis) *Se învăţase el, şiretul, a le alege aşa, de pe deasupra.* CREANGĂ, P. 167. *Pe dumiata te văd de pe deasupra că eşti cam mare şi fruntaş.* SBIERA, P. 123.

b) (În legătură cu construcţii care exprimă contactul cu unul dintre planurile de raportare sub aspect valoric, ierarhic etc. în direcţia unui reper de referinţă; prin analogie cu spaţiul propriu-zis) *Pocaania ... spre spăsenie-l duce şi aproape de Dumnezeu-l pune-l.* CORESI, EV. 15. *Departe-i de cei fără credinţă A Ta, Doamne, sfântă mântuinţă.* DOSOFTEI, PS. 424/20. *Se simte aproape de moarte.* MAIOR, P. 44/19. *Pururea în buza tunului ... meniţi poate a muri departe de ai voştri.* NEGRUZZI, S. I, 39. *Pericolul din Orient, departe de a fi înlăturat, creşte din zi în zi.* TITULESCU, D. 82. *Văzu că Otilia, departe de a fi în camera ei, se plimba în fundul livezii.* CĂLINESCU, E. O. I, 115. *Au ţinut ospăţul 4 luni ... şi aproape de saţ au crapat.* ŞEZ. XXIII, 73. ✧ (Cu nuanţă asociativă; în construcţia *alături de*) *Alături de versurile lui Alecsandri sunt alte două versuri.* COŞBUC, în JAHRESBER. X, 612. *Lilly de Georgiades era, alături de Mita Biciclista, o curtezană.* CĂLINESCU, E. O. I, 146. *Noi suntem alături din toată inima de lupta poporului german pentru realizarea unei Germanii unite, paşnice, democratice.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Mănâncă verdeţuri multe alături de felurile servite.* DEMETRIUS, A. 31. ✧ (Indică exceptarea unui element în raport cu altele; în construcţia *afară de*) *Puţine cărţi se află în limba noastră cea românească, din care să poată tinerimea trage vreun folos, afară de cărţile besericeşti.* TEODOROVICI, M. 3/8. *Răspunseră toţi cu un glas că aşa este afar de vezir, carele nu se amestecase în vorbele lor.* GORJAN, H. I, 99/25. *Cine dar poate – afară de Domnul stăpân a toate.* CONACHI, P. 283. *Afară de ochii negri, care erau ai ei, era el întreg.* EMINESCU, P. L. 31. *Dar nimeni, afară de el, n-a văzut exact cum s-a petrecut scena.* ARGHEZI, S. XI, 31. *Şi nu mi-am găsit Potrivă prin lume Afară de tine.* TEODORESCU, P. P. 411. ✧ (Indică cumularea unui element la altul; în construcţia *afară de*) *Afară de arhiepiscopii în zisul dihticon anumiţi, am mai aflat pre unul iaraşi.* MAIOR, I. B. 160/22. *Afară de alte multe cărţi bune şi folositoare începură a scrie gramatici.* BĂLĂŞESCU, GR. XIV/22. *Dar afară de acestea, vor căta vieţii tale Să-i găsească pete multe, răutăţi şi mici scandale.* EMINESCU, O. I, 134. *Afară de aceasta era buimac ... şi hamesit.* CREANGĂ, P. 145. ✧ (Indică proximitatea în raport cu un plan conceptual de referinţă) *Au început fieştecare a să apropia de filosofie.* GRIGORIE, L. 7/9. *Legăturile ce ne apropie de*

fericire şi viaţă. MARCOVICI, C. 16/22. ✧ (Indică raportarea unei atitudini, a unui sentiment etc. înspre cineva sau ceva; în construcţia *faţă de*) *Un debut cu totul remarcabil: observaţie lucidă şi directă a mediului ţărănesc, suficientă detaşare faţă de subiect.* CONSTANTINESCU, S. II, 5. *Un instinct însă făcea pe Otilia ca, faţă de Titi, să-şi supravegheze gesturile.* CĂLINESCU, E. O. I, 139. *Trează n-avea nici un gând ... faţă de chipul cum îşi plânsese sora iubindu-i bărbatul.* DEMETRIUS, A. 25. *Conducerea ... are datoria să analizeze în spirit critic şi autocritic atitudinea sa faţă de sesizările oamenilor.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 701. ✦ (Indică inegalitatea sub aspect valoric, calitativ, numeric etc. dintre două elemente în cadrul unei comparaţii) *Mulţiră-se mai mulţi de numărulu părului capului mieu.* PSALT. HUR. 34[v]/2. *Le va da cununi în capul loru mai luminate de soarele* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 461/18. *Era mai mulţi de patrudzeci.* COD. VOR.[2] 278. *Giudeaţele Domnului ... mai dulci de mierea şi stredea.* PSALT. 31. *Ce eu mai mult am lucrat de toţi.* CORESI, L. 332/16. *Mai frumoasă fată de aciasta n-am văzut* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 147/9. *Era mai ales de alţii şi cu statul şi cu vârtutea.* VARLAAM, C. 371. *Cel ce vine după mine mai tare de mine iaste.* N. TEST. (1648), 5[r]/24. *Domnul iaste-n Sion mare crai, de toţi domnii mai tare.* DOSOFTEI, PS. 337/10. *Au murit oastea mai bine de giumătate, înghеţată şi leşinată, că era pe la noiemvrii.* NECULCE, L. 107. *Învăţătura carea arată lucruri mai sus de fire.* CANTEMIR, I. I. I, 16. *Şi li s-au dat voie, cel ce va vrea ca să ia: şi mai multe fimei de una, cu a lor cununii.* AMFILOHIE, G. 10/4. *Răspunsul tău era mai curat ... de cel ce eu socoteam întru mine.* BELDIMAN, N. P. I, 24/20. *Văpsealele florilor să arăta mai vie de ceaia ce era mai înainte.* id. A. 49/16. *Nu am mai multu de unu florenu.* LB. *Dobânda aceştii datorii covârşaşte mai mult de jumătate veniturile.* CR (1829), 69[1]/12. *Avem un cler numai în Transilvania mai mare de 2 000 feţe.* RUS, I. I, IX/3. *Înţelepciunea şi valoarea ei o rădică mai presus de sceptre şi coroane.* PÂCLEANU, I. II, 130/26. *Joc numai vist şi nu mai scump de un leu fisa.* NEGRUZZI, S. I, 74. *Nu se poate socoti mai mult de 30 până la 40 000 000 chilograme.* GHICA, C. E. I, 438. *Poporul nostru, din cauza împrejurărilor istorice, a rămas cam înapoi de cultura europeană.* CARAGIALE, O. IV, 75. *Patria mai presus de orice.* CĂLINESCU, C. O. 45. *Tocă ... mai mult de jumătate din banii ... soţiei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 18/3. *Limba urâtă, mai ascuţită dă orice sabie ascuţită.* ZANNE, P. II, 220. ✦ (Indică echivalenţa dintre două elemente sub aspectul originii, al valorii etc. sau includerea în aceeaşi categorie) *Tot de un neam ... cu Şerban-Vodă.* NECULCE, L. 88. *Cel ce era de o limbă cu mine.* MINEIUL (1776), 34[r1]/1. *Ai biruit, cela ce eşti de un nume cu cel întâiu chemat.* ib. 101[r1]/34. *Nici să lase cea mai multă parte din averea lui la vreunul din rudele lui, ... Năpăstuind pe ceilalţi ce sânt tot de o treaptă împreună moştenitori.* PRAV. COND. (1780), 106. *Glumeaşte cu cei ce-ţi sânt de potrivă.* PILDE, 71/25. *Mai multe uniuni ce sânt de un fealiu luate împreună fac numer.* ARITM. (1806), 3/9. *Toţi cei sloboziţi ţigani sânt tot de o cinste cu cei slobozi supuşi, adecă cu birnicii domneşti.* LEGIUIRE, 5/11. *Cel de o fiinţă cu Tatăl.* ABEŢEDAR, 23[2]/5. *Nice nu s-ar putea mai mult laolaltă înţeleage şi cunoaşte cum că ei sânt de un sânge.* T. AARON, S. A. 76/1. *Muritorii sunt d-o seamă ... Numai singură virtutea poate a-i deosebi.* HELIADE, O. I, 409. *Amândoi suntem de-o mamă, De-o făptură şi de-o samă.* ALECSANDRI, P. II, 136. *Crezi c-ai pricepe ceea ce zic, dacă n-ai fi de fîrea mea?* EMINESCU, P. L. 42. *Te cunoşti ... Că eşti de-a maică-ta viţă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 249. *Câţi voinici de-a mea măsură.* id. ib. 304. *Cu oameni ... de-a mea onoară.* FOLC. MOLD. I, 56. ✧ (Indică explicitarea unei comparaţii prin evidenţierea elementului comun, de ordin abstract) *Auzii un glas, ce să părea de om citind cartea proroculuí.* GORJAN, H. I, 150/32. *Se visază că este ca Dumnezeu de puternic.* CONACHI, P. 274. *Pluteşti ca visul de uşor.* EMINESCU, O. I, 117. *E lung pământul, ba e lat, Dar ca Săgeată de bogat Nici astăzi domn pe lume nu-i.* COŞBUC, B. 16. *Pusese ochii pe una, Măriuca, ... ca şi el de sărmană.* CAMILAR, N. I, 21. *Sub brad este-o floricea Ca mine de frumuşea.* FOLC. TRANSILV. I, 489. (Neobişnuit, cu inversarea termenului care desemnează elementul comun) *Că-i de albă ca şi luna.* DOINE, 122. ✦ (Indică similitudinea cu un element pe baza unei caracteristici de ordin abstract proprii acestuia; cu valoare de calificare) *Nu va fi avut nice dănăoară cuvinte de om rău.* PRAV. 31. *El avea toate chipurile de un evropean, pelita albă şi perii galbeni.* CRITIL, 4/1. *Adevărat aceastea sânt seamne de domn, şi de împărat a toată lumea.* ALEXANDRIA (1794), 78/13. *S-au smerit pre Sineşi şi au luat chip de rob, pentru cea către om multa Sa dragoste şi milostivenie.* GRECEANU, Î. 40/1. *Durerile sânt adevărate de facere.* MEŞT. MOŞ. 34/21. *Inimă de un adivărat patriot.* PR. DRAM. 187. *Capul tău e de poet şi al lui de oştean.* NEGRUZZI, S. I, 64. *Literatura ... păşeaşte cu paşi de uriaş către desăvârşire.* id., în PLR I, 38. *Corpul gol ce râde Cu mutra de vândută, cu ochi vil şi viclean.* EMINESCU, O. I, 60. *Era nebună, ca un copil, rătăcit într-o grădină fermecată de basme.* id. P. L. 101. *Vin la voi cu dragoste de tată bun, ca la bunii mei copii.* CARAGIALE, O. VI, 482. *Om temut, mândru, cu apucături de rege.* IORGA, C. I. I, 26. [Nicuşor] *stă ... şi-şi face în gând socoteli de om mare.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 28. *Darurile lui de cuceritor.* EFTIMIU, N. 64. *Tulpină* [are] *o eleganţă reală de chelnăr.* CAMIL PETRESCU, T. II, 11. *Coboară treptele cu acelaşi aer de lene, de absenţă.* SEBASTIAN, T. 46. *Am avut câteva clipe o impresie de extraordinar, care m-a copleşit.* VOICULESCU, P. I, 88. *Ochii negri şi mari aveau luciri de nebunie.* SADOVEANU, O. I, 18. *Un tată ... cu o asprime de om fără noroc.* CONSTANTINESCU, S. II, 5. *Avea ... o prospeţime, la anii ei, de ducesă.* ARGHEZI, S. XI, 82. *Un instinct de fată însă făcea pe Otilia ca ... să-şi supravegheze gesturile ei ... nepăsătoare.* CĂLINESCU, E. O. I, 139. *Un futil incident prezumat care lua la el proporţii de tragedii.* RALEA, S. T. I, 92. *O senzaţie de gol în stomac. Era nemâncat din ajun.* VINEA, L. II, 102. *Mă persecuţi cu logica ta de gospodină.* id. ib. 306. *Patul ... dădea impresia de adăpost.* DEMETRIUS, A. 224. *Soarta ta e tot de câne.* ISAC, O. 32. *Eroii nu fac decât să parcurgă cu încetineală de melc un drum în care mai mult vorbesc decât acţionează.* VARLAAM – SADOVEANU, 175. *Convorbirile au decurs într-o atmosferă de lucru, de înţelegere reciprocă.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 337. *Bună ziua, Bădiuleasă Cu port De cârciumăreasă.* TEODORESCU, P. P. 539. *Umbletul şi boiul lui semănau de boier mare.* FUNDESCU, L. P. I, 96. □ *Vocaţie de descoperitor.* ✧ (Indică similitudinea cu o situaţie-tip) *Părintele P., tip desăvârşit de călugăr, ... seamănă cu sfinţii.* IBRĂILEANU, A. 129. *Caracterul de memorial romanţat este evident.* CONSTANTINESCU, S. II, 5. *O cultură e o formă închisă de viaţă.* RALEA, S. T. III, 7. *Un caz ... de crimă din gelozie.* VINEA, L. II, 82. □ *Roluri de personaj pozitiv.* ✦ (Compararea dintre două elemente aparent incompatibile se face pe baza unei caracteristici subînţelese) *Încet simţi cum se strecoară un somn de plumb prin toate vinele lui.* EMINESCU, P. L. 2. *S-a năruit iubirea de lut la temelie.* VOICULESCU, POEZII, II, 301. [Maria] *surâdea cu zâmbetul ei de cleştar şi neînţelegere.* DEMETRIUS, A. 25. □ *O muzică de vis. Avea o putere de fier. Femeie rea şi cu suflet de venin.* (În apelative) *Ioan Gură de Aur în epistola cea către Papa Inochentie ... spunea.* MAIOR, I. B. 177/21. *Liră de argint, Sihleanu.* EMINESCU, O. I, 31. ✦ (Cu inversarea termenului comparat desemnând o calificare, în scopul evidenţierii acestuia) *Jăluiaşte amu amărâtul de om să se sature.* CORESI, EV. 27. *Amar mie sângurata de mene!* VARLAAM, C. 85. *Bietul de suflet, vrând să Te vadză.* DOSOFTEI, PS. 201/2. *Să le dăm domn rău, să-i tirănească mai rău decât în zilele păgânilor de turci.* IST. Ţ. R. 15. *Această ticăloasă de ţară.* ANTIM, P. 46. *O, nenorocoşii de noi! pentru vulpe doară ne osteneam?*

CARCALECHI, C. 89/10. *Împăratul ... nepricepând vicleniile şiretului de vizir ... se încrezu cuvintelor sale.* GORJAN, H. I, 51/5. *Ş-acea dalbă de moşie Toată-n veci a ta să fie.* ALECSANDRI, P. II, 93. *Dihania de doctor zicea c-ar fi periculos pentru el.* EMINESCU, P. L. 63. *Chirică ... era bunătate de băiet.* CREANGĂ, P. 178. *Muscalul de geambaş îi vopsise.* MACEDONSKI, O. III, 40. *Se uita lung şi nepriceput la această namilă de femeie.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 91. *Odorul lor de Dinu.* MILLE, V. P. 164. *Mamele, privind-o-n horă, Se cotesc: „Olio, tu, leică, Ce mai drac frumos de noră!* COŞBUC, P. I, 97. *Bre! ce pari de lumânări!* DELAVRANCEA, H. T. 147. *Are şi conu Mişu trei îngeraşi de copii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 25. *Această brută de Gogu ... valsa dumnezeieşte.* C. PETRESCU, S. 115. *Apucătorul dă el, a luat domoleala mea drept îngăduinţă.* KLOPŞTOCK, F. 35. *Of-of! Sărmana de mine.* SADOVEANU, O. I, 17. *Zicala noastră despre hoţul de păgubaş.* RALEA, O. 62. *Te vede zgripţoroaica de proprietăreasă.* BENIUC, M. C. I, 415. *Că duşmanu-ţi de cumnat Chiar pe cruce s-a giurat.* ALECSANDRI, P. P. 130. *Voi, harnicelor de voi, ... Strângeţi-vă toată viţa.* TEODORESCU, P. P. 383. *Mă-nsurai să iau muiere, Mă bucurai la avere, Lăcomit-am ... la şase boi Ş-am luat hâda de gâzdoi.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 181. ✦ (În legătură cu construcţii care indică domeniul abstract de referinţă sau fiinţa destinate prin compatibilitate manifestării unei anumite calificări; cu nuanţă finală şi valoare de complinire) *Şi se întoarcă-se către Dumnezeu, făcându lucru dostoinicu de pocaanie.* COD. VOR.[2] 307. *Matei-Vodă au purces şi el den Târgovişte şi ş-au ales loc foarte bun de dânsul.* M. COSTIN, O. 150. *Măriia Ta, eşti vrednic de multe şi mari laude care o ai tălmăcit* [scriptura]. BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/37. *Multe şi vrednice de auzit istorii sunt.* IST. Ţ. R. 3. *Hulim pe cel de lăudat în şagă.* CANTEMIR, I. I. I, 14. *Aşa să vor face vrednici şi de alte trepte mai mari.* PRAV. COND. (1780), 54. *Să arată nemincinos Iraclis al besearicii şi vreadnic de a avea între ceialalţi schiptrul.* MOLNAR, RET. 50/11. *N-ar fi fost lucru de om cu minte ... a da la lumină această traducere.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 3/11. *În public l-au declarat nevrednic de cleronimia tronului.* ASACHI, I. 286/1. *Mărioara Florioara, ... Nici micuţă, nici năltuţă, Numai bună de drăguţă.* ALECSANDRI, O. 101. *Obiectele vrednice de învăţat se înmulţesc ... astăzi.* MAIORESCU, L. 99. *Tu vezi că sunt ... o femeie de defăimat.* EMINESCU, P. L. 86. *Nici tu nu eşti de împarat, nici împărăţiea pentru tine.* CREANGĂ, P. 186. *A! haraşo, haraşo! Aici e de mine!* id. ib. 309. *Vă canoniţi unul pe altul degeaba: nici tu nu eşti de ea, nici ea de tine.* CARAGIALE, O. VI, 257. *Fiecare zi ... dovedi temeinicia prezicerilor lui Mache Petrescu că nu face de avocat.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 194. *A avut norocul să dea tot peste oameni buni de plată.* BASSARABESCU, V. 95. *Nu sunt bun de arbitru.* SEBASTIAN, T. 96. *Lasă-mă să muncesc pentru tine, să-ţi fac un altar demn de frumuseţea ta.* CĂLINESCU, E. O. I, 314. *Acuma pe rouă Trifoiul e bun de tăiat.* BENIUC, V. 138. *Şi apoi nici el nu e un om ca toţi oamenii de însurat, e un ticălos, un beţiv.* DEMETRIUS, A. 225. *Într-o descriere a Moldovei din sec. al XVI-lea se consemna ca demn de reţinut faptul că moldovenii îşi respectau portul lor.* Z. MIHAIL, T. P. 12. *Buze dulci de sărutat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 168. *Murgu ... Bun de încălecat.* PĂSCULESCU, L. P. 40. *Nici maică-ta n-o fost ră, Că te-a făcut frumuşă: Cu ochi negri de ochit.* FOLC. TRANSILV. I, 338. ✧ (Indică domeniul de referinţă comun mai multor elemente; cu valoare de complinire) *Câţi* [fii] *... dintr-un tată şi deosebite mume să nasc, sânt vitregi (carii să şi zic buni de tată).* LEGIUIRE, 1/27. *O! vino încoa, fratele meu ăl bun de mamă şi de tată!* DELAVRANCEA, O. II, 188. ✦ (Compatibilitatea priveşte elementul abstract sau fiinţa cărora li se atribuie o destinaţie ocazională; cu valoare de complinire) *Aceste modificaţii generale ne vor sluji de normă la toate vorbele din vocabularul următor.* HELIADE, PARALELISM, I, 11/18. *Veşnicia nu-i slujaşte de hotar.* MARCOVICI, C. 17/3. *Precum în vechimea sfântă se junghiau odinioară Virginile ce stătură sculptorilor de modele.* EMINESCU, O. I, 160. *Să-l iau cu mine-n sat Să-mi slujească de argat.* TEODORESCU, P. P. 546. ✦ (Compatibilitatea priveşte conformitatea cu o anumită condiţie, cu o anumită calificare, cu o anumită apreciere de ordin moral, social etc.) *Toate pohtele să le omoară şi de nemică să le arate.* CORESI, EV. 70. *La toate greşealele ce va face ţăranul cel gros,* [dacă] *va face de grosimea lui, mai puţin să va certa.* PRAV. MOLD. 155[v]/10. *Cela ce va cumpăra un lucru carele nu iaste de meşterşugul lui, face prepus cum să fie ... furat.* PRAV. 67. *Slava aceştii lumi de râs şi de smenteală să o avem.* DOSOFTEI, V. S., în DA. *Care acele divanuri din amiazădzi în desară nu cădea toate prea de laudă.* NECULCE, L. 32. *Corabiia sa ... fu de batjocură vânturilor.* MAIOR, T. 13/5. *În toate bibliothecile împărăteşti şi crăeşti să află această grammatică ca un semn de laudă a neamului românesc.* CARCALECHI, C. 105/14. *Să vădeaşte fără fundament şi de minciună a fi acelora păreare, carii zic, cum că ... Dachia ... au rămas deşartă.* T. AARON, S. A. 38/12. *Nemulţumirea, moliciunea să se socotească de viţii necinstite.* PLEŞOIANU, T. III, 54/11. *Cu hotărâre acum duelul a ajuns de modă, căci au început şi femeile a îl întrebuinţa.* CR (1833), 17[2]/29. *Eu p-amândoă le găsesc de prea adevărate.* RUSET, E. 80/6. *Socotea de ruşine a să îndeletnici cu neguţitoria.* ASACHI, I. 286/20. *Zău, nu mi-ar părea de glumă Să mă văz că sânt o mumă.* BĂRAC, A. 42/21. *Au crezut de important a se adresa la sublima Poartă şi, în sfârşit, ... a-i supune nouă cereri* (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 12. *Îmi zice că nu e de cinstea mea să iau o fată săracă.* NEGRUZZI, S. I, 19. *Atunci era de bun ton a vorbi numai greceşti, nu o românească pestriţă.* id., în PLR I, 196. *Această teorie fundamentală este de un adevăr evident şi a fost de natură a introduce o întreagă reformă a astronomiei.* MAIORESCU, CR. II, 113. *Vorbele iubirii moarte ... Dovedite de minciună.* EMINESCU, O. I, 125. *O să fim de râs în sat.* ISPIRESCU, L. 28. *Carol Vogt ... declară de falşă legea biogenetică a paralelismului exact al filogeniei şi ontogeniei.* ARHIVA, II, 63. *Nu-ţi plânge ursita – de plâns e şi-a mea.* DENSUSIANU, L. A. 47. *Căutam să părem de familie.* BRĂESCU, A. 166. *E de datoria unor oameni ... să informeze ... asupra consecinţelor.* CĂLINESCU, E. O. I, 132. *Premenit acum, în câteva clipe era de ocară.* DEMETRIUS, A. 19. *Nu-i ... lucru de şagă.* TEODORESCU, P. P. 276. ✧ (Adesea cu nuanţă expletivă, conformitatea priveşte atribuirea, învestirea cu o anumită demnitate, o anumită autoritate, un anumit statut, real sau aparent etc.; cu valoare de complinire) *Eretici spurcaţi ... îl măriia pre Cain de patriarh lor şi zicea că cu cale au omorât Cain pre frate-său.* N. COSTIN, L. 54. *Deci fu ... cunoscut de împărat.* VĂCĂRESCUL, IST. 255. *Să arunce peste cel socotit de fărmăcat.* IST. AM. 94[r]/9. *Paris care mă alesă de mai frumoasă decât ea.* PLEŞOIANU, T. II, 81/2. *Pe Alexandru ce-l arată Irodian ... afemeiat, Lambridie îl descrie de cel mai viteaz.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 175/20. *Atunci mă mulţămesc a fi socotit de cel mai rău flecar.* MUMULEANU, C. 42/5. *Reşild Paşa trece de un om cu merit.* CR (1829), 8[1]/3. *Cărţile sale ... îl întăresc de sol extraordinar şi ministru plenipotent.* ib. (1833), 109[2]/34. *Vorbea foarte bine franţozeşte cu toate că pronunţia îl dovedea de strein.* ib. 263[2]/22. *L-am mai socotit odată de mort şi el era viu!* DRĂGHICI, R. 137/16. *Ca să despăgubească pe banul ... ce ţinea rangul cel dintâi între toţi, Boierii păşiră a-l alege pe dânsul de prinţ.* F. AARON, I. I, 41/3. *Pe urmă vesti de fiu al său şi de clironom al împărăţiei sale pe acel tânăr împărat.* GORJAN, H. I, 84/15. *Voiesc a vă fi de tată şi vă sfătuiesc ca să îndrăsniţi la mine despre orice păs veţi avea.* id. ib. IV, 171/10. *Pedeapsa trădătorului fugit se va executa cu chipul următor: ... dositul se va declara de trădător.* CONDICA, O. 13/23. *Lumea de stăpân îl ştie, Toate lui i se jertfesc.* I. VĂCĂRESCUL, P. 6/9. *Nu te-nchini la bani? Bre, Să nu te-auză cineva că te-ar lua de nebun.* PR. DRAM. 308. *Cine n-ar privi de un smintit pe stăpânul unei stări însemnate, a căruia plăcerea cea mare ar fi ... să arunce ... în mare ... comoara sa?* I. POP, L. 173/15. *Pe unii ca voi uşor îi aruncă de victimă.* BARIŢIU, P. A. III, 206. *Autorul aceştii gramatici ... la aşezarea sa de profesor în seminariul S. Mitropolii din Bucureşti.* BĂLĂŞESCU, GR. I/10. *Prea*

înduratul împărat ... binevoi a denumi de vicariu general pre ... Andreiu Şaguna. id. ib. II/3. *Un ministru palid ... cu glas duios ... îl tractează de perturbator de demagog.* GHICA, C. E. II, 369. *Românii ... au ales de suveranul lor pe principele actual.* id. ib. 475. *Toate aceste mici servicii le executa ... cu afecţiune ce făcea pe fanariot să-l crează de cel mai credincios ... dintre servitorii săi.* FILIMON, O. I, 123. *Consacră pe unul din fiii săi artei muzicale ... dându-i de profesor pe faimosul nostru violonist.* id. ib. II, 207. *Francisc Iosif întâi s-a încoronatu de rege al Ungariei* (a. 1867). IORGA, S. D. XVII, 203. *Toate mutrele acestea sunt pretinse de roman.* EMINESCU, O. I, 150. *Sistem care admite pământul de centrul arhitecturei lumeşti şi pe om de creatura pentru a carui plăcere Dumnezeu ar fi făcut lumea.* id. P. L. 33. *Boierul m-a luat de nebun.* CREANGĂ, P. 157. *Puţin îmi pasă dacă mă taxezi de Catavencu.* CARAGIALE, O. VII, 257. *Toţi te ţin de om drept.* ISPIRESCU, L. 27. *O să-l proclamăm de vicerector!* AGÎRBICEANU, A. 38. *Te ispiteşte să-l tratezi de „oriental" şi să-i găseşti analogii în literaturile orientale.* IBRĂILEANU, S. L. 136. *Numaidecât, numaidecât! consimţi doamna de gazdă mişcându-se vioi.* SADOVEANU, O. IX, 73. *Dacă îl scot de reacţionar au să-l scoată şi de chiabur.* PREDA, D. 218. *Nimic nu ţi-am stricat, Nu mă ştiu de vinovat.* TEODORESCU, P. P. 295. *Pe câţi îi vedem de prieteni.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 33. (Cu nuanţă finală) *Mi-a făcut cinste să mă ia de bărbat.* NEGRUZZI, S. I, 77. *M-a rugat să ţi-o cer de soţie* [pe fiica ta]. FILIMON, O. I, 112. *Taci, fiule, că ţi-oi da de soţie pe cutare fată.* ISPIRESCU, L. 2. *Ce ... cocoane mari şi fete frumoase n-or să vrea de ginere pe Radu al ei!* VLAHUŢĂ, O. A. I, 97. *Pe Gena a cerut-o de nevastă ... Lache.* STANCU, D. 42. (Cu nuanţă cauzală) *Să vor certa amândoi într-un chip de preacurvari.* PRAV. 137. [Într-alt chip dacă va urma], *atunce de înşelătoriu să se numească* (a. 1803). URICARIUL, III, 30/5. *Ne-a denunţat de cosmopoliţi.* MAIORESCU, în PLR I, 271. *Cine-a făcut crâşma-n drum, N-a făcut-o de nebun.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 385. ✦ (Conformitatea priveşte oportunitatea producerii unei acţiuni, a manifestării unui fapt etc.) *Deaca agiunge apa* [să împle gura, după aceea] *numai ce iaste de afundat.* VARLAAM, C. 207. [Dacă] *să va afla ..., că lucrul nu-i de-a creaderea, tot să să cearte ca un ucigătoriu.* PRAV. 99. *Era de-a murirea sv[â]ntul* [din cauza setei]. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 172[v]/2. *Ce iaste de temut că isprăvile vor eşi ... împotrivnice* (a. 1694). FN 27. *Crezând cuvântul aceluia, cum şi era de crezut şi pornindu-se toţi numaidecât la ziduri, aflară pre vrăjmaşi puind scările la ziduri.* MINEIUL (1776), 161[vi]/26. *Prin episcop neunit să se fi hirotonit arhiereu el, nu e de a se creade.* MAIOR, I. B. 377/14. *Ş-o necinste ca aceasta, nu mai iaste de iertat.* BELDIMAN, O. 34/12. *Îmi zise: „Fugi mai curând că eşti prăpădit în acest minut! nu mai este de scăpat".* GORJAN, H. I, 118/2. *Ar fi de dorit să ştim cine a fost aceea doamnă.* NEGRUZZI, S. I, 101. *E de sărutat schiţa mea.* EMINESCU, P. L. 90. *Cu lelea Maria nu-i de glumit.* AGÎRBICEANU, S. 12. *Este de observat ... că stilul tuturor operelor ... venea ... din Germania.* OPRESCU, S. 191. *Sunt multe de făcut în ţara noastră.* BENIUC, V. 26. *Anghel avea să afle mai pe urmă tot ce mai trebuia de aflat.* PREDA, D. 97. *Ar mai fi de strâns la un loc toate inimile tinere.* DEŞLIU, G. 10. *Nu este de găsit.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 15. (Învechit şi popular; cu nuanţă finală) *Acesta nu-ş va putea ucide muiarea, cându o va prinde curvă, că va fi de certare.* PRAV. 57. *Au sărit asupra stăpânului cu bucatele ş-au fost de-a-l uciderea.* ib. 107. *Cum i s-au primenit numele* [turnului] *este de mirat.* M. COSTIN, LET. I, 17/24. *De mirare lucru este cum mai am suflare dup-atâtea munci cumplite.* GORJAN, H. I, 66/31. *Dar cu slabele-ţi mijloace, faptele-ţi sunt de mirare.* ALEXANDRESCU, O. I, 72. *De mirare că ... Gorică nu înnebuni.* M. I. CARAGIALE, C. 119. ✧ (Indică conformitatea cu o situaţie dată) *Dacă-i treaba de-aşa, nevastă, atunci mă duc în târg să cumpăr şi slănină.* ŞEZ. V, 130. ✧ (Învechit, rar, indică conformitatea cu o normă) *Cela ce va sili vreo fată şi dup-acea cu voia ei o ... va ţinea în casă ... ca o curvă nu să va certa nice cum de pravilele ceale împărăteşti.* PRAV. 201. ✦ (În legătură cu construcţii care indică modalitatea de justificare sau calitatea în baza căreia se acordă, se oferă, se transmite etc. ceva; cu valoare de complinire şi cu nuanţă finală) *Dumnedzău ... din gunoi rădică pre cel sărac ... şi scaunul ... i-l face cum i-ar fi fost lui de moşie.* EUSTRATIE, PRAV. 11/9. *Zicând că i le-au dat lui acele case de zestre.* NECULCE, LET. II, 455/16. *A dat la popa Iosif, ... 2 cai; şi unul a fost dă dar, iar unul au fost de schimbu; ce s-au trimis schimbul, şi să să dea calul mănăstirii, că iaste la popa Iosif* (a. 1725). IORGA, S. D. XIV, 25. *Bărbatul are să stăpânească cu desăvârşită stăpânire copiii ţiganilor de zestre ai soţi[i] lui.* PRAV. COND. (1780), 98. *Aciastă Cazanie o am cumpărat ... ca să fie a mea şi a copiilor mei de moşie* (a. 1803). IORGA, S. D. XIII, 59. *Îl îmbia ca se primească de cinste doaozeci ... tăleri.* ŢICHINDEAL, A. M. 15/3. *Am alcătuit o carte ... Să se dea de premium, Sholariului celui bun.* TOMICI, Î. VI/1. *Murise vecinul şi lăsase de moştenire fiilor şi nepoţilor ura şi vrajba.* EMINESCU, P. L. 3. *Cerşitoarea căreia îi dăduse el un ban de pomană.* CREANGĂ, P. 213. *Ţine doi lei de parale, ca să ai ce mânca pe drum.* CARAGIALE, O. I, 224. *Între alte lucruri bune ce Junona aduse de zestre bărbatului său, fură şi nişte pomi.* ISPIRESCU, U. 12. *Să se facă praznic pentru săraci şi să se deie de pomană.* SADOVEANU, O. I, 23. *Dă-mi pe Vidra ta de vamă.* ALECSANDRI, P. P. 99. *Şi să-l ducă pe tipsie de peşcheş la împărăţie.* id. ib. 125. *Să dau lui Ion ţâţişoară Drăguţului mamei de hrană!* TEODORESCU, P. P. 472. ✧ (Justificarea priveşte o anumită situaţie, un anumit caz etc. invocate pentru ilustrarea unei idei; în construcţiile *de exemplu* sau *de pildă*) *Voi lua de exemplu titlul cel mai puternic al unei proprietăţi, cumpărarea prin mezat.* KOGĂLNICEANU, S. A. 146. *Tu întreprinzi o călătorie, cu iubita ta cu tot, în orice spaţiu al lumei ţi-ar plăcea ... în lună, de pildă.* EMINESCU, P. L. 47. *Acum înţeleg şi ceea ce nu înţelegeam înainte ... Înţeleg de pildă ce a gândit anume un mare romancier când a spus că ... infirmitatea îi face pe oameni mai inteligenţi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 69. *De pildă, în acest sat mare, care se cheamă Bucureşti, a nins deunăzi abundent.* CĂLINESCU, C. O. 12. ✧ (Justificarea priveşte fiinţa sau lucrul considerate responsabile de producerea a ceva; în construcţia *de vină*) *Eu sângur sânt de vină.* GORJAN, H. I, 17/13. *Tu eşti aicea de vină, Tu ai început pricină.* BĂRAC, A. E. 36[r]/11. *Cine e de vină că nu poţi pleca şi tu ca alţii?* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 18. *Pentru pagube numai leşii sunt de vină, Măria Ta.* SADOVEANU, O. I, 24. *Odaia e de vină, îşi spusese Raluca.* DEMETRIUS, A. 26. ✧ (Învechit şi popular, justificarea priveşte fiinţa, lucrul, situaţia etc. considerate necesare, indispensabile pentru cineva sau pentru ceva; în construcţia *de lipsă*) *D[u]mn[e]zăul mieu eşti tu, Bunătăţile meale nu ţi-s de lipsă.* PSALT. (1651), 21[v]/6. *De lipsă iaste ca fieştecare la spusa şi diriaptă măsurătura vecinului său să ia sama.* AŞEZ. 8/17. *Câţi numeri sânt de lipsă la o fracţie?* [Titlu]. ARITM. (1806), 53/10. *Să se scoată toată chieltuiala carea e de lipsă spre agonisirea acelora.* MAIOR, I. B. 354/2. *Datoare iaste fieştecarea comunitate ... a câştiga cărţi, cretă, bureate şi alte de lipsă spre învăţătură.* INSTRUCŢIE, 14/7. *Rădăcinile sânt ceale mai de lipsă părţi ale lemnului.* ÎNV. POM. 12/5. *Învăţătoriului ... este de lipsă ... o bibliotecă mică sholasticească.* MAN. ÎNV. 5/25. *Socotind pământul pentru cultura cânepei a nu fi bun, judecă că nu e de lipsă mai departe a cerca.* CULT. C. 5/9. *E de lipsă ţinerea unui sinod spre a delibera despre mijloacele prin care s-ar putea îndrepta defectele.* BARIŢIU, P. A. III, 148. *Cele ce-s de lipsă.* CREANGĂ, P. 269. ✦ (Justificarea priveşte explicitarea calităţii din care decurge un anumit drept, o anumită îndatorire etc. sau în baza căreia se exercită o anumită activitate) *Mai-marii lui, văzându-l că şi-a făcut datoria de ostaş, l-au slobozit din oaste.* CREANGĂ, P. 297. *Ca să-i faci mai răi pe oameni şi mai sceptici şi mai trişti? ... Asta vi-i chemarea sfântă de profeţi şi de artişti?* VLAHUŢĂ, O. A. 69. *Un scriitor poate să trăiască numai din munca lui de scriitor.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 19. *Articol ... pe la începutul activităţii sale de ziarist la „Timpul".* IBRĂILEANU, SP. CR. 179. *Dintru început îşi luă asupră-şi drepturi de soţie şi de mamă.* VINEA, L. II, 306. ✦ (Indică echivalenţa sub

aspect pecuniar sau moral în cadrul unui schimb, al unei tranzacţii etc.) *Dară noi ce vrem da lu Dumnezeu, de acestea ce-au dat El noao?* CORESI, EV. 116. *Au ei postavuri de cel puţin şaizeci ... galbini.* SADOVEANU, O. XII, 356. *N-află fier de trei parale.* TEODORESCU, P. P. 150. *Mă-ntâlnii c-o copiliţă, cerui gură de-o groşiţă.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 404. □ *Am cumpărat nuci de zece lei.* (Cu nuanţă opoziţională) *Au doară acestea ar face toate Domnul muzelor, de nu prea înalte I s-ar străluci a lui Nestor fapte, Şi dignitate.* SUCIU, S. 7/6. *În vindecarea ei* [a bolii] *... s-au făcut, de nu destule, dar multe dorite aflări.* C. VÂRNAV, H. VIII/17. *Ce este literatura de nu chiar expresia vieţii unei naţii?* RUSSO, S. 39. *Chipul seu era de nu frumos, dar plăcut.* NEGRUZZI, S. I, 16. *Să cânt ca tine, barde, De nu în viaţa-mi toată, dar cântecu-mi ... să-l cânt, apoi să mor.* EMINESCU, O. I, 17. ✦ (Învechit, rar, urmat de „a", indică raportarea la cel de-al doilea termen în cadrul unei comparaţii de inegalitate) *Mai mulţi de a cinci sute ... fraţi arătă-se Domnul.* CORESI, EV. 176. ✦ (Învechit, urmat de „la", conformitatea priveşte delimitarea sursei de inspiraţie într-o traducere sau a originii unei denumiri) *Carte românească* [pentru învăţătură] *de la pravilele împărăteşti şi de la alte giudeaţe ... tălmăcită.* PRAV. III/2. *Numele Indiei să prinde de la o apă ce să cheamă Indul.* AMFILOHIE, G. 37/20. *Zafiro ori zanfiro, numit aşa de la cuvântul evreiesc, este o piatră.* id. G. F. 214ᵛ/16. [C. Pleşoianu] *a tipărit încă şi o istorioară adevărată Aneta şi Lubin, tradusă din franţozeşte de la Marmontel.* CR (1829), 107¹/20. *Această împărăţie se numeşte a insulelor (ostroavelor) negre, care îşi are numirea de la cele patru dealuri ce o înconjoară.* GORJAN, H. I, 68/20. ✧ (Urmat de „la", conformitatea priveşte justificarea unei constatări, a unei pedepse) *Cela ce ucide om, Vasilie dă pocăinţă, post 15 ai, noi dăm, d[u]hovnici, 5 ai, a treia parte ispoveadnicilor de la toate păcatele lor.* PRAV. LUCACI, 204ᵛ/6. *Îi cunosc de la muncă.* STANCU, D. 119. (Urmat de „la" şi în corelaţie cu „la", conformitatea priveşte extinderea prin variere) *Vicisitudinile acestei idei umaniste variază ..., de la societate la societate, de la tip cultural la tip cultural.* RALEA, S. T. III, 26. *Trebuie să grăiesc ... de la om la om.* CAMILAR, N. I, 417. *Targa este din nou lăsată să stea pe obstacol sau pe pământ, de la caz la caz.* BELEA, P. A. 64. ✦ (Învechit, urmat de „pe", conformitatea priveşte originea sub aspect etnic, familial etc. sau gradul de înrudire) *Acest svânt ... au fost de pre tată capadoc, iară de pre maică palestin.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 100ᵛ/28. *De pre tată soră îmi iaste, iară nu den mumă.* BIBLIA (1688), 13²/42. *De pe tată să trage din Gheorghie Ghica-Vodă, care i-au fost strămoş.* AMIRAS, LET. III, 135/13. *Patrikiul Sekundin, cumnatul lui Anastasie de pe soră şi tatăl lui Ignatie, au căpătat slobod şi sănătos pre fiiul său.* ŞINCAI, HR. I, 96/29. *Iară Roman, înţelegând că Petru, văru său de pe tată, merge cu agiutorul ... dat, ... au fugit în Podolia.* id. ib. II, 14/19. ✧ (Urmat de „pe", conformitatea priveşte modelul avut în vedere sau urmat într-o traducere, într-o scriere, într-o denumire etc.) *Am scos această cinstită carte de pre limba grecească pre această limbă* (a. 1632). GCR I, 79/5. *De pre numele apei să zice şi acum ţărâi Moldova.* URECHE, LET. I, 97/25. *N-am vrut să scriu dă pre ceale tiparnice* (a. 1652). GCR I, 158/34. *L-au scris di pe isvodul lui Ureche.* NECULCE, L. 4. *De pe numele locului, ş-au schimbat şi ei numele.* CANTEMIR, HR. 71. *Calendari acum întâi rumânesc, alcătuit de pe cel sârbesc.* CALENDARI (1733), 1/3. *Antologion ... acum scris rumăneaşte de pe Mineiul care s-au tipărit întâi în sfânta ep[i]sc[o]pie a Rămnicului* (a. 1742). IORGA, S. D. XIII, 136. *Toate aceste ... s-au tălmăcit di pe sloveniia şi s-a şi scris pre limba noastră românească* (a. 1778–1779). CAT. MAN. I, 641. *De pre numele cetăţii lăcuitorii se numiră romanii.* IORGOVICI, O. 11/17. *O copie de pe un testament părea a fi* [scrisoarea]. EMINESCU, P. L. 30. *Povestea aceasta a lui Ercule este scoasă şi ea de pre cărţile unde spune despre zeii păgâneşti.* ISPIRESCU, U. 15. ✧ (Învechit, rar, urmat de „pe", conformitatea priveşte adaptarea la o situaţie, la o împrejurare sau la o motivaţie interioară etc.) *Toată sudalma să giudecă în doo chipuri. Sau mare sau mică, de pre aceaste lucruri ce stau pre-npregiur.* PRAV. 229. *Cât sânt făcuţ robi, care ca nişte miei nevrând să se împreune cu înpreunarea acea* [obştească] *de pe pohta altora* (a. 1703). FN 119. *Jafuri noao, gâlcevi, dăjdi şi apucări, sânt de pe obiciaiu* (a. 1703). ib. 155. *Nestatornic sunt din fire când viu de pe gustul meu.* CONACHI, P. 66. *Să fie sigur că toate se vor încheia de pe dorinţele sale.* BĂLCESCU, M. V. 272. *O simplă cântare tânguioasă ... prefăcută de pe ţeri.* ODOBESCU, S. I, 204. *Cinstiţi boieri, de pe voia d-voastră, vreau să cânt, să trăiesc şi să mor.* DELAVRANCEA, S. 99. ✧ (Învechit şi popular, urmat de „pe", corespondenţa priveşte justificarea unei acţiuni, a unei plăţi etc.) *A le reduce ... la legea papistăşească, de pre făgăduiala ce dedese papii.* BĂLCESCU, M. V. 337. *Mihai ... spre acest sfârşit, de pe spusa lui Bethleu, le trămise soli.* id. ib. 343. *Îmi număram banii de pe flori.* ARGHEZI, S. XI, 26. *Floricică ... Te-am îndrăgit de pe mers.* ALECSANDRI, P. P. 403. *Pă banii de pe raţă şi-o luat pudăr pă faţă.* FOLC. TRANSILV. I, 317. *Toată pasărea de pe limba ei pere.* ZANNE, P. I, 583.

B. Conj. **I. 1. a)** (În construcţia *de unde,* cu valoare de conjuncţie, identificarea locului sau a spaţiului din care provine sau de care aparţine cineva ori ceva se face prin raportare la un plan spaţial delimitativ în cadrul altei acţiuni) *Să-l întoarcă înapoi la satul lui de unde iaste.* PRAV. 6. *Cela ce să va împreuna trupeaşte cu călugăriţă ... să i să ia tot ce va avea, să să dea mănăstirii de unde iaste călugăriţa.* ib. 196. *Supt rece brâul zorilor ... De unde straşnicul vifor întinde aripi ... Laponul, deprins cu gerul, fericit se socoteşte.* CONACHI, P. 285. *La vale, De unde soare-răsare ... Vede o umbră.* PĂSCULESCU, L. P. 211. (Învechit, rar, cu nuanţă temporală) *Cela noao ne-au deşchis a voastră dragoste în d[u]h ...* [dintru] *aceaea zi d-unde noi am auzit.* CORESI, L. 456/1.

b) (În construcţia *de sub care,* cu valoare de conjuncţie, indică reluarea în cadrul altei acţiuni a elementului sub care este situat ceva) *Fusta ei de atlaz albastru deschis, de sub care se zărea un picioruş gras.* NEGRUZZI, S. I, 17. ✦ (În construcţia *de unde,* cu valoare de conjuncţie, identificarea locului sau a spaţiului în care este situat, localizat etc. cineva ori ceva se face prin raportare la un plan spaţial delimitativ în cadrul altei acţiuni) *Vede o zidire mare puţin departe de unde era.* GORJAN, H. I, 65/7. *Omul poate străbate lumea ca subt o fereastră de unde aşteaptă să-i pice o garoafă.* ARGHEZI, S. VI, 26.

2. a) (În construcţia *de care,* cu valoare de conjuncţie, indică reluarea în cadrul altei acţiuni a elementului de care este îndepărtat ceva) *Sunt alţi trântori, de care trebuie curăţit stupul.* NEGRUZZI, S. I, 141. *Gloanţe de care aceste trupuri nu vor fi ferite.* BOGZA, V. J. 6. ✦ (În construcţia *de unde,* cu valoare de conjuncţie, identificarea locului din care este direcţionată o acţiune se face prin raportare la un plan spaţial delimitativ în cadrul altei acţiuni) *Feciorul tău iarăşi duce-l voi acolo pre acel pământ, de unde tu ai ieşit.* PO 75/23. *Ce Dumnedzău te-a strica cu totul Şi te-a rumpe de unde ţi-i locul.* DOSOFTEI, PS. 173/18. *Şi-l blăstăma toţi să nu se mai întoarcă de unde mergea.* NECULCE, L. 71. *Şi au întrat iară în vii, de unde ieşise.* ÎNTÂMPL. 61/18. *Mă uitam spre răsărit, de unde în tot minutul răsărea ... steale.* LEON ASACHI, B. 64/1. *Dinaintea galeriei este bariera de unde pleacă alergătorii.* NEGRUZZI, S. I, 36. *Ivan ... scoase cele două carboave de unde le avea strânse.* CREANGĂ, P. 299. *S-a dus în odaia de unde venise.* CARAGIALE, O. II, 268. *Întârziau prin porumbi, de unde pe urmă erau ridicaţi cu ambulanţa.* MACEDONSKI, O. III, 22. *Rătăcirile ei au dus-o şi prin Veneţia, de unde veni în Ţara-Românească.* IORGA, C. I. I, 97. *De unde îi descărcase într-o dimineaţă ceţoasă transatlanticul, scrisese ... răvaşe înspăimântate.* C. PETRESCU, S. 87. *Eu vin de unde nimeni nu mai vine.* TOPÎRCEANU, O. I, 137. *Un băiat ... a căutat să intre în casă pe gaura de unde dărâmase păretele.* ARGHEZI, S. XI, 17. *Un tată care a fost în America, de unde s-a întors tot sărac.*

CONSTANTINESCU, S. II, 5. *Trandafirul rău tânjește, Deacă-l smulgi de unde crește.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 202. *Acum merge omul la biserică, de unde chiar atunci ieșau oamenii.* RETEGANUL, P. I, 26. *Ieși din țol, de unde era.* ȘEZ. I, 53. *Tot lucru să-l pui dă unde-a fost.* ALR I 297/898. ✧ (În construcția *de pe unde*, cu valoare de conjuncție; cu nuanță de aproximare) *S-au pornit și oștile Moscului toate în jos de pre unde au fost la iernatec.* N. COSTIN, LET. II, 109/17. *Cine de pe unde au fostu ..., toți au vinit, fără' cât numai Buhuș au rămas în Țara Muntenească.* NECULCE, L. 84. *Îi urmărisem pașii și impresiile adunate de pe unde fusese să-și caute sănătatea.* GALACTION, A. 329. *Pe urmă, tot pe noi o să ne trimită să alegem de pe unde s-o nimeri porumb cu bobul moale.* STANCU, D. 203. ✧ (În construcția *de ori (și) unde* sau *de ori (de) unde*, cu valoare de conjuncție; cu nuanță de concesie) *Neplăcerile ... care ar veni de ori și unde.* BARIȚIU, P. A. I, 32. *Ori de unde-i începe, răsfoind tot la a șeptea filă, o limpezime dumnezeiască e în fiecare șir.* EMINESCU, P. L. 43. *Ieși, deochi, ... De oriunde ești băgat.* TEODORESCU, P. P. 374.

b) (În construcția *de ce*, cu valoare de conjuncție, indică depășirea sub aspect general a unei acțiuni care se petrece în spațiu prin raportare la altă acțiune) *Trece de ce-i iese în cale.* ✦ (În construcțiile *cât de* sau *oricât de*, cu valoare de conjuncție, indică un raport de concesie dintre două acțiuni care se petrec în spațiu) *Nu este o bucată a lui* [a spațiului], *oricât de mare și oricât de mică ar fi, numai o picătură în raport cu nemărginirea?* EMINESCU, P. L. 25. *Vite* [dacă] *mi-ai da cât de multe, toate mi le mâncă șerpii.* RETEGANUL, P. V, 7. □ *Oricât de departe va fi, se va duce la ea.*

3. a) (În construcția *de ce*, cu valoare de conjuncție și în corelație cu „de ce" sau „de aceea", indică extinderea sub aspect progresiv a manifestării unei acțiuni care se petrece în spațiu în raport cu altă acțiune) *După starea plasei gardului, de ce merge, de ce se îngustează* (a. 1783). URICARIUL, V, 319/26. *Într-aceaste crengi care de ce – de ce se fac mai groase.* COD. SILV. 28. *Dacă îmbătrânește lemnul și inealele trupinei, de ce de ce se mai strâng laolaltă.* ÎNV. POM. 24/18. *Drumul, de ce mergeam, de ce se adâncea ... Și merserăm așa până pe buzele unei prăpastii.* DELAVRANCEA, O. II, 371. *Iară comoara, de ce te apropii cu sapa, de ce se dă mai afund.* C. PETRESCU, R. DR. 141. *Au luat-o prin pădure, doar vor putea ieși cumva la largul, dar de ce umblau, de aceea se înfundau mai tare.* RETEGANUL, P. II, 72.

b) (Învechit și popular, exprimă asocierea dintre două acțiuni săvârșite de același autor, care se petrec concomitent în spațiu; cu valoare de coordonare) *Dracii se adună aproape ..., de stau și aducu scrise toate păcatele tale* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 452/33. *Muieri frumoase când văd Strânse la vrun loc de șăd, Să pleacă, să gârbovesc.* MUMULEANU, C. 118. *Graurii ... se adună de petrec în stoluri.* ODOBESCU, S. I, 31. *Lumea ... s-a strâns de privea.* CREANGĂ, P. 279. ✦ (Învechit și popular, indică asocierea dintre două acțiuni săvârșite de același autor, care se petrec succesiv în spațiu, cea de-a doua reprezentând o destinație finalizată; cu valoare de coordonare) *Deaci se sui de frânse pânre și gustă.* COD. VOR.[2] 244. *Mearse pre dendărăt de se apropie.* CORESI, EV. 382. *Prendeți-u de o legați și răstigni-o-vrem în cruce ca și domnedzeulu ei* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 147/18. *Scula-mă-voi de mă voi duce la părintele mieu și voiu dzice.* VARLAAM, C. 12. *Un om va răpi vreo muiare ... den târg den Iași și o va lua de o va duce la Cameniță.* PRAV. 184. *Preste noapte veniră niște creștini cu un dubas de-i încărcară pre toț.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 6[v]/2. *Coborâtu-s-au ... de au vinit în târgu la București.* NECULCE, L. 108. *Cazacii se sloboziia cu luntri, de întra pă Marea Neagră.* R. POPESCU, CM I, 345. *Mersără de se ascunsără în palatul ce s-a zis mai sus.* GORJAN, H. I, 8/5. *Aristotel să sculă de scoase daruri.* ALEXANDRIA, 152/17. *Vezi ce drăgălaș surâde cu persoana ce veni de se puse lângă dânsa.* NEGULICI, E. I, 74/8. *Mă duceam de priveam Prutul cum curge.* NEGRUZZI, S. I, 61. *El se tot întorcea de se uita înapoi.* ISPIRESCU, L. 36. *Târziu, când plec de ies în stradă Și-i întuneric peste tot, Hei! unde-s ele să mă vadă.* IOSIF, V. 37. *P-atunci ieșea din casă, ... dar mai ieșea adeseori și seara, de mergea să joace preferanță la alt boier mare din oraș.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 21. *Bătrâna ... se duce de deschide ușa.* SADOVEANU, O. I, 79. *Mitrică închise ușa și veni de se așeză lângă Anghel.* PREDA, D. 48. *Atuncea au alergat Pepelea la dânșii de i-au prins și i-au legat în locul boilor la jug.* SBIERA, P. 11. *Veni o copiliță de luă apă într-o cofiță.* ȘEZ. V, 8. ✧ (Învechit și popular, indică asocierea dintre două acțiuni, care se petrec în spațiu, cea de-a doua reprezentând urmarea unei destinații subînțelese de a fi fost proiectată; cu valoare de coordonare) *Voi deșchide ceriul de voiu lăsa o ploaie* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 48/15. *Adusără clești și croiale de-i scoasără ciolanealele* [din] *cheeturi.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 95[r]/30. *Semănau ghindă de creșteau dumbrăvi, pentru ca să aibă strănepoții lemne.* NEGRUZZI, S. I, 246. *Un domn ... a și fixat orizontala mescioară a compartimentului, de am pus pe ea vasul ... care îți împrospăta respirația.* CAMIL PETRESCU, P. 37. *Porțile le deschidea Carâtele de intra, Toată nunta, asemenea.* BALADE, I, 405. ✧ (În construcții imperative sau exclamative; cu nuanță finală) *Du-te de purcede și eu voi veni.* IST. Ț. R. 48. *Doamne, eu mă voi face o moviliță, și vino de te sui pe mine și încalecă.* NECULCE, L. 10. *Mergi ... de te du în odaea ta.* GORJAN, H. IV, 94/5. *Uită-te de vezi paingul în umbrita sa chilie.* CONACHI, P. 269. *Haide! luați-l de-l dați norodului.* NEGRUZZI, S. I, 156. *Făt-Frumos, zise țântarul – ia-mă de mă du până-n pădure, că ți-oi prinde și eu bine.* EMINESCU, P. L. 13. *Mergi de-mi adu dosarul!* CARAGIALE, O. I, 160. *Bagă mâna în urechia mea – cea stângă de scoate gresia ce este acolo, și o aruncă înapoi.* ISPIRESCU, L. 25. *Mai stăi de mă alintă Cu mâna ta cea mică.* BACOVIA, O. 82. *Vin la mine de mă ia!* RETEGANUL, TR. 19. ✦ (Adesea în corelație cu „așa", „atât" sau „prea", indică consecința unei acțiuni care se petrece în spațiu sau a unei însușiri de natură fizică, manifestate într-un grad maxim, exagerat sau neobișnuit) *Și cum să pogoară ploaia pre troscot, de nu face sunet, așea și mărirea Lui au pogorât pre pământ și S-au întrupat din Svânta Fecioară.* VARLAAM, C. 123. *Toți săriră ... strigând bravo de răsuna sala.* NEGRUZZI, S. I, 6. *Să zicem o întâmplare, o dambla, ferește Doamne, că prea s-a îngrășat, de nu i se mai vede gâtul.* GHICA, C. E. III, 2. *Apa este mare de se coboară pre dânsa groșii (butucii).* I. IONESCU, M. 70. *Un țigan mergea ... și vroia să treacă o punte noaptea peste-o apă mare. Dar afară vijelie, de tuna și fulgera.* CONTEMPORANUL I, 634. *O lume mică de se măsură cu cotul.* EMINESCU, O. I, 132. *Când voia, așa se lățea ..., de cuprindea pământul în brațe.* CREANGĂ, P. 245. *Mult lictar aveți voi, de se mânjesc copiii ... tare.* SLAVICI, O. I, 59. *Îi dete o haină albă, de strălucea ca soarele.* ISPIRESCU, U. 91. *Ningea, și viscolul ridica omătul în valuri și-l spulbera în văzduh, de nu se mai vedea nici cer, nici pământ.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 38. *O privighetoare care cânta de răsuna grădina.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 23. *Trăsurile și automobilele intrau unele într-altele, de nu mai conteneau claxoanele și înjurăturile șoferilor.* CAMIL PETRESCU, P. 49. *Dar avem niște tutun galben și cu o foaie de te străvezi prin ea.* P. CONSTANT, O. 42. *Uneori ... seacă bălțile, de ajunge omul să le răscolească cu plugul și să samene în mâlul lor.* SADOVEANU, O. IX, 444. *Ce se vede la hotare De s-aude zgomot mare?* ALECSANDRI, P. P. 172. *Pe locul hotărât se adunase ... atâta lume, cătă frunză și iarbă, de nu se mai putea mișca.* TEODORESCU, P. P. 275. *Ar putea să-i ducă pe amândoi ... că-l văd gras de să sparge!* ȘEZ. V, 41. *Și-ți aprinde o flacăraie de nu prea puteai sta în apropierea ei.* MERA, L. B. 228. *O floare mirositoare, De întorci voinici din cale.* FOLC. MOLD. I, 107. (Cu nuanță cauzală) *Stăpâne, – adăogi calul – tu ai izbit miazănoaptea, de a căzut la pământ.* EMINESCU, P. L. 19. *Cățeluța a mușcat-o* [pe fată] *de i-a rupt degetele și n-a lăsat-o să puie mâna pe dânsa.* CREANGĂ, P. 294. *A băut apă și s-a umflat de a crăpat.* ISPIRESCU, L. 104. (Cu nuanță finală) *Au săpat de au făcut*

laz pre locul altuia. PRAV. 3. ✧ (Consecinţa reprezintă rezultatul unei acţiuni de acumulare în timp) *Aduna rodurile de le împlea* [tocitorile] *şi ... se bucura.* CORESI, EV. 144. *Apele fugi-vor de-a rămâne prundul.* DOSOFTEI, PS. 51/10. *Sângele se închega, de i-au crescut nasul la loc.* NECULCE L. 27. *Îi toarnă de-l opăreşte.* PANN, P. V. I, 98/15. *A căutat pe fiul său în nenumărate rânduri, de nu a mai rămas loc necăutat.* GORJAN, H. I, 108/5. *A pus-o într-o groapă, au aruncat ţărână deasupra ei de-au acoperit-o.* EMINESCU, P. L. 124. *Ele plângeau de udau pământul.* CREANGĂ, P. 175. *Începu a curge ... mărgăritare de umplu locul.* ISPIRESCU, L. 40. *Îi auzi? Bat mingea aia de o sfărâmă.* SEBASTIAN, T. 82. *Plouă şi iar plouă, şi plouă de varsă.* SEVASTOS, C. 616. ✦ (Precedat sau în combinaţie cu „cât", în construcţii cu valoare de conjuncţie, restrângerea conţinutului unei acţiuni se face prin raportare la un anumit grad de manifestare cantitativă a altei acţiuni) *Ia vezi cât de uşor pot a sări!* DRĂGHICI, R. 83/24. *M-a luat groaza când am trecut pe lângă lan şi l-am văzut câtu-i de mare.* CREANGĂ, P. 157. ✦ (În construcţia *de unde,* cu valoare de conjuncţie, restrânge conţinutul unei acţiuni la identificarea locului de proveniență a altei acţiuni) *Şi întrebară elu: de unde este?* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 190. *Pentr-aceea să cade ţie, o, oame, să ştii de unde vii şi unde te duci.* VARLAAM, C. 334. [Vom arăta] *ce neam au lăcuit pre aceaste locuri ... şi de unde au nemerit pre aceaste locuri.* N. COSTIN, LET. I, 38/21. *De unde sunt şi ce pre acelea locuri caut, mă întrebă.* CANTEMIR, I. I. I, 172. *După ce îl adusără, îl întrebă împăratul: De unde ai prins aceşti peşti?* GORJAN, H. I, 63/27. *Frumoasă copiliţă! Spune-mi de unde vii?* ALECSANDRI, P. I, 208. *Eu am să-l întreb în astă sară de unde-şi are calul.* EMINESCU, P. L. 14. *Şi uimit, se uita prin bordei, în toate părţile, să vadă de unde-a ieşit acel glas.* CREANGĂ, P. 79. *De unde sunteţi, moşule? întrebă el.* MIRONESCU, S. A. 32. *Sirene, fluiere, bubuituri se încrucişau repetate ... fără să ştiu de unde vin.* J. BART, E. 386. *Nu ştie încotro merge, a intrat de unde vine.* SADOVEANU, O. I, 507. *Parcă îl întreba: De unde era? Ce căuta în satul lor?* PREDA, I. 264. *Suflă vântul alinat, Io-l cunosc că nu-i curat Şi ştiu de unde-i mânat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 26.

4. a) (În construcţia *de unde,* cu valoare de conjuncţie, identificarea locului dinspre care se orientează o acţiune se face prin raportare la un plan spaţial delimitativ în cadrul altei acţiuni) *Hotarul cel după urmă al lumii, de unde priveşte armonia planeţilor.* MARCOVICI, C. 14/6. *A! Ştie el un loc de unde ar putea vedea!* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 27. *După ce totul se sfârşi, generalul Raskal se furişă după copacul de unde urmărise toată năprasna.* CAMILAR, N. I, 285.

b) (Exprimă impactul unei acţiuni care se petrece în spaţiu, acelaşi timp prin raportare la altă acţiune) *Că venia, mări, venia Pe balaur de-ntâlnia.* ALECSANDRI, P. P. 11. ✦ (Indică finalitatea unei acţiuni care se petrece în spaţiu prin raportare la altă acţiune) *Şi purceasără de să dusără pre glas până la groapă.* VARLAAM, C. 380. *Purciasă mai marele cărtularilor de veni în Elada.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 124[v]/20. *Deci au pornit cu toţii de le căra apă.* NECULCE, L. 244. *Au purces acei boieri hotarnici de li-au tocmit şi nişte pietre hotară* (a. 1741). URICARIUL, XXV, 313. *Porneşte desculţă prin rouă de culege somnoroasă.* CREANGĂ, P. 214. *Porneşte de-ţi du mai curând nevasta la adăpost.* SADOVEANU, O. I, 11. *Sufletele strigoilor fac sfat şi apoi ... pornesc prin lume de fac rele.* ŞEZ. III, 239. *O rup la sănătoasa de se ascund în desişul pădurii.* RĂDULESCU-CODIN, L. 23. ✦ (În construcţia *de ce,* cu valoare de conjuncţie, indică impactul sub aspect general dintre două acţiuni care se petrec în spaţiu) *Dă cu ochii de ce se întâmplă.*

5. a) (Exprimă un raport de dependenţă prin condiţionare dintre două acţiuni care se petrec în spaţiu) *Eu pe mândru-ţi l-oi aduce, ... Pintre şerpi şi pintre flori La cea baltă de mi-i duce.* ALECSANDRI, P. I, 11. ✦ (Indică virtualitatea săvârşirii unei acţiuni care se petrece în spaţiu, în eventualitatea producerii altei acţiuni) *De stă cineva în un loc deschis, i se pare a ajunge ... ceriul pe pământ.* RUS, I. I, 20/18. *De întâlnea vrun izvor, bea până i se oprea răsuflarea.* DELAVRANCEA, S. 14. *Pe-afară de stai Te-năbuşi.* BACOVIA, O. 10. ✦ (În corelaţie cu „unde" sau „de unde", indică manifestarea unui anumit interes, a unei anumite curiozităţi etc. în legătură cu localizarea unei acţiuni ieşite din comun) *De unde veniţi îngerii mei de aduceţi aceale sarcine iuşoare şi rugăciuni cu alte daruri dulci şi cinstite?* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 416/2. *Unde te visezi, de umbli cu porci după tine?* CREANGĂ, P. 83. *Vecinii o întrebau unde i s-a dus bărbatul de nu s-a mai întors.* SLAVICI, O. I, 332. *Apă de unde-ai băut De eşti grasă şi frumoasă.* PĂSCULESCU, L. P. 39. ✦ (În construcţia *de care,* cu valoare de conjuncţie, indică reluarea în cadrul altei acţiuni a elementului de care este suspendat ceva) *Taie frânghiile de care este suspendată grinda.* PANN, P. V. III, 77/10. *Dinaintea meselor de brad, de care atârnau cuţitele legate cu lanţ, ospătau drumeţii.* CHIRIŢESCU, GR. 167. *S-a bătut un cui de care e atârnată o sfoară.* RALEA, O. 8.

b) (Exprimă modalitatea de săvârşire a unei acţiuni care se petrece în spaţiu prin recurgere la altă acţiune) *Deştinse Pavelu şi căzdu spr-insu de-lu cuprinse şi dzise.* COD. VOR.[2] 244. *Grămădi Pavelu viţe ... multe de le punrea spre focu.* ib. 324. *Pe câmp se văd două fiinţe uşoare Săltânde pe-un cal, Pe care le-ncinge de flutură-n boare Subţire voal.* EMINESCU, O. I, 3. *Face o cruce şi-o înfige în pământ de însamnă locul.* CREANGĂ, P. 48.

6. (În construcţia *de ce,* cu valoare de conjuncţie, localizarea sub aspect general a unei acţiuni într-un plan de orientare spaţială se face prin raportare la altă acţiune) *E mai sus de ce se vede.*

II. 1. a) (Învechit, exprimă datarea unei acţiuni prin raportare retrospectivă la altă acţiune) *În vreme de sunt vro 60 ani după tătar[i], ce mă aflam copilandru, ... tatăl meu mergea şi cumpăra năemaşul* (a. 1811). IORGA, S. D. VII, 304. *Rămase fiiul meu văduv şi se duse într-o călătorie după neguţetorie, de sânt acuma atâţa ani, şi neavând nici o ştire ..., am hotărât să iau lumea în cap după dânsul.* GORJAN, H. I, 34/2. *Nici te-am văzut de sânt douozeci şi cinci ... ani.* ALEXANDRIA, 154/5. *Am mâncat ... pastramă ... de sânt patru zile mâne.* PANN, P. V. I, 17/16. ✧ (Învechit, rar, indică coincidenţa temporală dintre două acţiuni; cu nuanţă cauzală) *Şi de vădzu Sfânta Veneri că nu se poate apropiea nice cutiadză, ... ea luo apa cu mâna ... şi aruncă în obrazul celui împărat* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 150/1. ✦ (În construcţia *de când,* cu valoare de conjuncţie, identificarea perioadei de început a unei acţiuni, a unei stări, a unui fapt etc. se face prin raportare de concomitenţă sau de posterioritate la un plan temporal delimitativ în cadrul altei acţiuni) *Voi ştiţi că dintâniea dzi de cându venriu întru Asia ... fuiu lucrându Domnului.* COD. VOR.[2] 246. *Zise iară Moisi Domnului: rogu-Te, Doamne, tot dentâiu-şi nu ş-am fost grăitoriu frumos, ce nice den aceaia vreame de când grăieşti cu sluga Ta, că grăiesc cu greaţă şi am limbă grea.* PO 189/25. *De când a venit aici ... n-a supărat pe nimini.* PLEŞOIANU, T. III, 41/20. *Am luat-o* [ca muiere] *încă de când erea în vârste* [mică]. GORJAN, H. I, 30/31. *Cât jălesc vremea perdută, zicea cel mai vechi însurat dintre ei; îmi pare că trăiesc numai de când m-am căsătorit.* NEGRUZZI, S. I, 75. *De când eu eram copilă sânt ... uitată.* ALECSANDRI, P. I, 15. *Şi de când m-am depărtat, Multă lume am îmblat.* EMINESCU, O. I, 123. *Mai mâncat-ai sălăţi de aceste, de când eşti?* CREANGĂ, P. 210. *Găsi în sfârşit ... armele şi hainele tătâne-său de când era flăcău.* ISPIRESCU, L. 3. *Tânărul, de când plecase conductorul, se uita pe fereastra vagonului.* REBREANU, R. I, 13. *N-am avut concediu, deşi, ... de când cu zborurile, sunt* [disponibil]. CAMIL PETRESCU, P. 62. *De când eram prunc ştiu că la această împărăţie plac poveştile.* SADOVEANU, O. XV, 476. *I-am făcut într-atât toate capriciile de când era mică, încât a i le refuza acum înseamnă să fiu un ... tată denaturat.* CĂLINESCU, E. O. I, 174. *Gândeau la fel, în aceeaşi clipă, cum fusese ..., de când se cunoscuseră.* DEMETRIUS, A. 65. *De când*

te-ai întors nu mai semeni cu nimeni. DAVIDOGLU, M. 26. *Acuma însă, de când cu bubele acestea, şi lor începu a le cădea tare cu greu şi a le fi chiar ruşine cu dânsa.* SBIERA, P. 296. *Nu suntem de când cu basmele.* FUNDESCU, L. P. I, 74. *Dar îi şi cam somnoroasă Şi de când noi ne-am luat Pe cap nu s-a peptănat.* FOLC. TRANSILV. I, 148. (Învechit, rar; în titluri) *Letopiseţul Ţării Moldovei. De când s-au descălecat ţara* (a. 1724). CAT. MAN. I, 399. ✧ (În construcţia *de când,* cu valoare de conjuncţie, indică datarea străveche, incertă) *De când erau ca earba anticii codri deşi, ... Şi mici ca moşunoae Carpaţii urieşi, ... De când în lume lupii erau păstori* [la oi] *... De când purta-n cosiţe Ileana Cosinzană N-au fost copilă-n viaţă mai dulce, mai aleasă decât frumoasa Lia!* ALECSANDRI, P. III, 115. *A fost o dată ca niciodată ... de când făcea plopşorul pere şi răchita micşunele.* ISPIRESCU, L. 1. (Cu nuanţă cauzală) *Cu lacrimile mele îmi moi aşternutul, de când nu cerci* [despre mine]. DOSOFTEI, PS. 23/12. *De când te-am părăsit, nu mă odihnesc.* LB. *Greaţa ce avea către trupul acesta, ... de când nu mai avea putere.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 113/8. *Începu a tremura de când auzi* [numele unui proroc mincinos]. GORJAN, H. I, 44/34. *Şi ştii, dragă, ori nu ştii Că la munţi şi la câmpii Florile s-au veştezit De când tu le-ai părăsit?* ALECSANDRI, P. I, 109. *De când te-ai dus tu ... în ceea lume, ... nici tătucul nu-mi râde niciodată.* CONV. LIT. III, 129. *Dară de când a îmbătrânit* [împăratul] *nici pe mine n-a mai încălecat altul.* ISPIRESCU, L. 15. *Ce se întâmplă? De când stau singură şi aud atâta zvoană în jurul meu, mă întreb şi nu înţeleg.* SADOVEANU, O. I, 12. *Ea, de când realizase ... despărţirea, ar fi vrut să-l ţie strâns, într-o teribilă îmbrăţişare.* DEMETRIUS, A. 84. *Mândră, de când ne iubim, Vreme-i să ne şi hulim!* JARNIK – BÂRSEANU, D. 22. (În construcţia *de când* şi în corelaţie cu „până", raportează momentul final al asocierii la cel iniţial, pentru evidenţierea extinderii temporale a două acţiuni) *Rog ... a nu mă omorî, că nu am nici o vină, şi sânt foarte drept întru toate de când m-am născut până ... astăzi, iar după moarte nu mă pociu chezeşui.* GORJAN, H. I, 53/23. *Declară că ordinea cântecelor respectă o scară: de când sufletul începe să slujească lui Dumnezeu până-ce ajunge la ... perfecţie.* CĂLINESCU, I. 227. ✧ (În construcţia *de pe când,* cu valoare de conjuncţie; cu nuanţă de aproximare) *Semne multe avea pe trup ... şi la mâini, de pe când fusese slujitor în Ţara Leşească.* NECULCE, L. 93. *Aşa ni era obiceiul să facem la scăldat de pe când Adam – Babadam.* CREANGĂ, A. 65. *Năframa ... O scumpete pusă-n ladă de pe când era mireasă.* GOGA, POEZII, 46. *Începuturile lumii ... s-au întâlnit cu meditarea ... mea ... încă de pe când aveam zece ani.* GALACTION, O. 12. *Aşa, piatra stă aici de pe când nu erau oameni, nici diavoli.* SADOVEANU, O. X, 574. ✦ (Popular, în construcţia *de ce,* cu valoare de conjuncţie, indică încadrarea sub aspect general a unei acţiuni prin raportare la altă acţiune) *Care n-are noroc n-are De ce naşte până moare.* FOLC. TRANSILV. I, 180. ✦ (În construcţiile *de cum* sau, învechit, rar, *de cumuşi,* indică modalitatea de săvârşire a unei acţiuni prin raportare de simultaneitate la momentul de început al altei acţiuni) *Că de cumuşi se zmulse, den întâia sfătuire a se izbăvi ... nevoiia-se, ştiind că întoarcerei şi căirei ... iaste-i vina.* CORESI, EV. 334. *Sara de cum să răcea vremea, rămânea fieştecare pe acasă.* C. VÂRNAV, H. 59/17. *De cum miji ziua, norodul se grămădi în biserică.* NEGRUZZI, S. I, 226. *Se îndrăgosti ... de cum o văzu.* ISPIRESCU, L. 26. *Aceste gheţoaie se desprindeau fără veste de cum se ivea moina.* MACEDONSKI, O. III, 33. *Din zori, de cum s-aprind, Tot cântă rândunica, Sub streşini ciripind.* COŞBUC, F. 151. *Mitică, de cum a văzut pe Elisabeta ..., tot mai nefericit că îşi aduce aminte* [întâmplarea], *căuta să eschiveze prezentarea.* CAMIL PETRESCU, T. I, 479. *De cum venea primăvara, se căţăra pe toate gardurile.* I. BOTEZ, B. I, 138. *Zăpăcitul ăla bătrân, de cum se scoală, n-are altă treabă decât să scrie pe tablă.* SEBASTIAN, T. 66. *Urâi perfecţiunea de cum te-am cunoscut.* VOICULESCU, POEZII, II, 284. *L-am simţit eu, de cum am venit.* SADOVEANU, O. IV, 483. *Am venit, De cum luna s-a ivit.* ALECSANDRI, P. P. 360. (În construcţia *de cum* şi în corelaţie cu „până", raportează momentul final al asocierii la cel iniţial, pentru evidenţierea extinderii temporale a două acţiuni) *Ci muncesc şi mă ostenesc de cum se face zioă până în murgul sării.* GORJAN, H. I, 16/2. *Formam o păreche nedespărţită de cum răsărea lumina zilei până ce apunea.* GHICA, în CONV. LIT. XIV, 165. *De cum se strâng pânile şi până ce dă frigul ... se ţin lanţ ... sărbătorile.* I. IONESCU, C. 233/17. *Cine n-are noroc, n-are, De cum naşte până moare.* MÂNDRESCU, L. P. 27. *Această stafie iese ... în toată noaptea, de cum înserează bine şi până ce cântă cucoşii.* ŞEZ. I, 90.

b) (Învechit, în construcţia *de (a)ci(i)(e)(a),* cu valoare de conjuncţie, indică încadrarea unei acţiuni în continuarea altei acţiuni) *Să fie amu perirea lor, ca sodomleanii învăţă. De aciia învăţă întru năravi, şi se rugă* [pentru] *ei să fie întru învărtoşarea credinţeei Domnului* (cca 1569–1575). GCR I, *11/5. *Unii ... viaţa îngerească iubiră şi a pustiei lăcuită gustară ... şi de-aciia şi a trupului pohtire ... au răbdat.* CORESI, EV. 13. *Îi vor duce cu mult amar ... şi cu chinul iadului. Şi de aciia-i vor goni.* COD. TOD. 111. *Când fu la războiu el întâiu începu a fugi, de acii îndărătnici pre toţi a fugi.* MOXA, 369/8. *Întâi ... să facă bine, de aciia să aibă nedeajde că-i vor hi* [cu] *folos toate lucrurile.* VARLAAM, C. 347. *Iară deaca să va lăsa Sf. Liturghie, de ciia să mergă acasă şi să se odihnească* (a. 1640). GCR I, 89/35. *Acolo s-au veselit trei zile şi de acii s-au întors la Suceava.* URECHE, LET. I, 125/11. *Când va fura neştine ... întâiu să-l bată, de aciia să-l trimiţă la ocnă, să să pedepsească ... acolo.* PRAV. 33. *Să mâncăm întâi, de-aciia voi spune şi* [despre] *păcatele meale.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 82[v]/22. *Au zidit şi sfânta mănăstirea Cetăţuia ... cu cheltuială şi cu multe odoară, şi veşminte scumpe şi moşii bune înzestrându-o, de ciea au închinat-o Sfântului Mormânt.* N. COSTIN, LET. II, 7/31. *Merg la mormântu făcând cântece îngereşt[i] al[i][u]ia. De cie să cânte blajenile pre glas.* MOLITVENIC (sec. XVII), 307. *Leul, măgarul şi vulpea se însoţiră toţi împreună. De acii ieşiră la vânat* (a. 1705). GCR I, 353/6. *Învinsă pre turci şi de acia se luă a-i goni.* MAIOR, IST. 202/15. (Învechit, în construcţia *de (a)ci(i)(a)* şi reluat la începutul fiecărei acţiuni sau al unui paragraf, marchează continuitatea aspectelor narative ale unei expuneri unitare) *Ce mainte amu arătă-Se Mariei la mormânt şi alăltor mueri; de-aciia Se arătă lu Pătru; după aceaia lu Cleop şi Lucăi pre cale ...; de-aciia Se-au arătat împreună la a cinci sute ... fraţi ...; de aciia Se arătă lu Iacov ...; de-aciia celor şapte la marea Tiveriadei; după aceaia celor şaptezeci; de-aciia la codrul Eleonului.* CORESI, EV. 133. *El li se făgădui că-i va asculta, şi de-acii curând fu cunoscut ... şî sosi voevod răsăritului, şi-şi află agiutoriu ... un boiarin, de acii se rădică împărat.* MOXA, ap. GCR I, 60/1. *Ia racii, pune-i a moiu în oţet să stea ... ceasuri, apoi scoate-i* [şi-i] *pune într-o tingire, puindu-le oţet o parte ... şi o ceapă mare întreagă şi-i fiiarbe. De cii pune-le şi cimbir curat şi tăiat mărunt, sare şi piper. Di ci dupre ce vor fiiarbe bine, scoate-i ... în tipsie ..., apoi scoate ceapa şi-i stricoară zeama pentr-o sită* (a. 1749). GCR II, 43/16. *D-aci se dusă vezirul şi spusă către Halima, cum că o făgădui împăratului.* GORJAN, H. I, 22/6. (Cu nuanţă cauzală) *S-ară face omul toată dereptatea şi tot adevărul, şi se va întoarce* [şi] *va face păcat, de-aciia nu voiu mai pomeni dereptatea lui.* CORESI, EV. 23. *Să va certa şi nu va putea şuvăi, să dzică că „m-au suduit el întâi, de aciia l-am suduit şi eu".* PRAV. 239. *Deacă i se va zdrobi capul, de cii tot trupul lui va rămânea cu dânsul zdrobit şi sfărâmat* (a. 1654). GCR I, 167/5. *Oastea lui Mihail nici cât a sta n-au putut ... şi mulţi fără seamă au pierit; de ciia Mihail ... au părăsit împărăţia.* CANTEMIR, HR. 299. (Cu nuanţă conclusivă) *Aşijderea tremease alţi robi; ei şi pre aceia uciseră. De-aciia atunce pierdu pre ei.* CORESI, EV. 306. *Scula-mă-voi şi mă voi duce la părintele mieu şi-i voiu dzice: ... De-acii să sculă şi să dusă la părintele său.* VARLAAM, C. 18. *I-au zis: du-te unde ţi-e calea. De aciia s-au turnat sfântul şi au bătut pre gazdă* (a. 1675). GCR I, 222/31.

2. a) (În construcţia *de când,* cu valoare de conjuncţie, identificarea perioadei de început a unei acţiuni se face prin

raportare la un plan temporal delimitativ în cadrul altei acțiuni) *Ce mai faci, drăguțule, Că de când nu ne-am văzut Multă vreme a trecut.* EMINESCU, O. I, 123.

b) (În construcțiile *oricât de* sau *cât de,* cu valoare de conjuncție, exprimă un raport concesiv dintre două acțiuni care se petrec în timp) *Oricât de mult ai sta, tot nu rezolvi nimic. Te voi aștepta cât de mult ar dura. Cât de dimineață te-ai duce, tot nu apuci.*

3. a) (În construcția *de când,* cu valoare de conjuncție, identificarea duratei unei acțiuni, a unei stări etc. se face prin raportare la un plan temporal delimitativ în cadrul altei acțiuni) *Grăiia: Patrusprădzeace dzile suntu astădzi de cându așteptați nemâncați.* COD. VOR.[2] 320. *Of! ... câtă vreme este de când liniștirea nu s-a apropiat.* MARCOVICI, C. 7/3. *Atâția ani sânt, de când stau neclintit în stația mea.* FM (1844), 13[2]/1. *Sunt optsprezece secoli și jumătate de când Christus întreprinse a răsturna lumea vechie.* BĂLCESCU, M. V. 1. *Sunt acum câțiva ani de când trăia în orașul nostru o tânără damă.* NEGRUZZI, S. I, 43. *Mult, e mult, de când te-aștept!* ALECSANDRI, P. II, 91. *Cincizeci de ani de când împăratul purta război c-un vecin al lui.* EMINESCU, P. L. 3. *Mulți ani trecuse la mijloc, de când acești frați nu mai avuse prilej a se întâlni amândoi.* CREANGĂ, P. 183. *Cine-ar putea să spună Câți secoli au trecut ... De când nu te-am văzut?* TOPÎRCEANU, O. I, 83. *Uite, azi e a cincea zi de când n-a mai venit nicio scrisoare în pensiunea asta blestemată.* SEBASTIAN, T. 14. *Încă nu s-a împlinit anul de când am cununat pe răposatul boier Alexandru ... cu jupâneasa Dochia.* SADOVEANU, O. I, 22. *Când, târziu, ideea că ar fi trebuit să-i telefoneze Mariei îl fulgera, li se păru că trecuse foarte mult timp de când se îngropaseră aici.* DEMETRIUS, A. 85. *Astăzi îi o săptămână De când umblam prin grădină Cu iubita mea.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 82. (În construcția *de când,* cu valoare de conjuncție, indică un grad absolut în evaluarea unei durate prin raportare la altă acțiune) *Toate câte-i greși tu de cându ai născut* (a. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 453/14. *Au fost om rău, de cându-ș au fost.* PRAV. 169. *Pescarul ... nu mai văzusă în mâna sa atâța galbeni de când erea el.* GORJAN, H. I, 60/7. *Nu se spovedise de când era.* NEGRUZZI, S. I, 81. *Sunt și pe la noi țânțari, dar așa ... obraznici n-am văzut, de când mama m-a făcut.* CONTEMPORANUL, IV, 137. *Pe masa ta așez o foaie smultă, Ce de când e nici n-a visat Parnasul.* EMINESCU, O. IV, 333. *Nepoate, mai mâncat-ai sălăți ... de când ești?* CREANGĂ, P. 210. *Mai mult decât s-a știut de când lumea n-o să știm – acum și pururea și-n vecii vecilor.* CARAGIALE, O. IV, 248. *Pare că n-a fost de când lumea și pământul.* ISPIRESCU, L. 42. *De când clubul era, nu se văzuse atâta lume.* MILLE, V. P. 212. *Am să le scriu o scrisoare lungă, cum nu le-am scris de când sunt, să le vorbesc despre fabrică.* SAHIA, N. 30. *E un lucru vechi de când lumea, și anume: Peștele cel mare înghite pe cel mic.* CĂLINESCU, C. O. 12. *Voi însă știți că numai Pleșcuta Stă lângă sat de când veacul.* BENIUC, V. 22.

b) (Exprimă consecința unei acțiuni care se petrece în timp prin raportare la altă acțiune) *Că fiind el bolnav, el răbdă de-l suiră și-l lăsară cu funi, cu patul, unde ședea Hristos.* CORESI, EV. 59. *L-au rădicat ... și l-au ținut de ș-au venit în fire.* MINEIUL (1776), 162[v2]/20. *Și fugind moldovenii prin munți, prădă și robi Moldova de o pustii.* VĂCĂRESCUL, IST. 258. *Ar fi plâns de-ar fi murit.* EMINESCU, P. L. 89. *Vine și începe a mânca la jaratic, de n-a mai rămas.* CREANGĂ, P. 195. *Mă doctorea mama după sfatul babelor, dându-mi să beau toate buruienile din lume, de mă prindea greața.* VLASIU, A. P. 10. *Nici nu suie, nici coboară Bate boii de-i omoară.* SEVASTOS, C. 177. ✧ (Încadrarea treptată, progresivă a unei acțiuni este condiționată de succesiunea virtuală a etapelor altei acțiuni desfășurate în timp) *De-or trece anii cum trecură. Ea tot mai mult îmi va plăcè.* EMINESCU, O. I, 208. ✦ (Popular, încadrarea unei acțiuni se face prin asociere simultană cu momentul desfășurării altei acțiuni; cu valoare de coordonare) *Și pândind tocmai când era soarele în cruce, de se odihneau munții numai pentru o clipită, se răpede ca prin foc și ia trei smicele.* CREANGĂ, P. 273. *Pân-eram de nu iubeam, unde mă culcam dormeam.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 12. ✦ (În construcția *de când,* cu valoare de conjuncție, restrânge conținutul unei acțiuni la identificarea perioadei de început a altei acțiuni) *Și întrebă tatăl lui: „Câți ani sânt, de când aceasta fu lui?"* CORESI, EV. 76. *Să să știe de când au fost bătaia cu turcii ..., și de când s-au cutremurat pământu* (a. 1760). IORGA, S. D. XIII, 141. *De când te-aștept la masă – zise Otilia, auzindu-i pașii.* CĂLINESCU, E. O. I, 221. ✦ (În construcția *de cât,* cu valoare de conjuncție, restrângerea conținutului unei acțiuni se face prin delimitarea duratei altei acțiuni) *Spune-mi, bătrână de cât ai ești?* DOSOFTEI, V. S. septembrie 7[v]/18. *Ia spune-mi, cum te afli aici și de cât timp?* FILIMON, O. II, 41. *Uită-te în masa mea, acolo-s memoriile umbrei mele, a umbrei care-o vezi în părete, scrise de câtă vreme am fost în lună.* EMINESCU, P. L. 61. ✧ (În construcția *cât de,* cu valoare de conjuncție, delimitează sub aspect cantitativ durata unei acțiuni prin raportare la altă acțiune) *Adesea își închipuise el însuși cât de triști, cât de lungi vor trece anii vieții lui.* EMINESCU, P. L. 28.

4. (Exprimă încadrarea retrospectivă a unei acțiuni prin raportare la altă acțiune stabilită ca soroc) *Iar când a fost de s-a-mplinit ajunul zilei* [pentru nuntit] *... nuntași ... s-au răscolit.* COȘBUC, B. 8.

5. a) (În legătură cu construcții cu valoare de conjuncție, indică încadrarea recentă a unei acțiuni prin raportare la altă acțiune) *De îndată ci să va lumina, ... să strice toate acele.* DRĂGHICI, R. 162/11. *Auzi, cumătre, mori ... De abia i-a mai trece băietului istuia* [sperietura]. CREANGĂ, P. 33. *De abia când el îi luă capul în mâini ... avu o tresărire.* REBREANU, R. I, 245. *Și acum chiar, de îndată ce am sosit, fetele noastre s-au dus sus în camerele lor.* CAMIL PETRESCU, P. 125. *De îndată ce* [scamatorul] *începea să-și scoată săbiile lucitoare ... publicul devenea grav.* SAHIA, N. 66. □ *De bine ce ai sosit la noi, te punem la treabă.*

b) (În construcția *abia de,* cu valoare de conjuncție, indică caracterul incipient al încadrării unei acțiuni prin raportare la altă acțiune) *Abia de-a dat-o în folosință anul trecut și uite că anul acesta are bani să-și ridice un bloculeț.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 16. □ *Abia de se îndepărtează una, că vine cealaltă.* (Învechit, rar, în construcția *de numai cât,* cu valoare de conjuncție, iminența unei acțiuni reprezintă o consecință previzibilă a altei acțiuni) *Deci Cantemir-Vodă nu și-au socotit viiața lui, că era trecut cu bătrânețeli, ... de numai cât nu-i sosisă ceasul și lui.* NECULCE, L. 110.

6. (Exprimă prognozarea unei acțiuni prin intermediul altei acțiuni reprezentate de o circumstanță temporală) *De va fi la 2 zile vreame moale, apoi 4 săptămâni tot așa va fi.* CALENDARI (1733), 24/3. ✦ (Învechit, indică justificarea încadrării unei acțiuni în momentul producerii altei acțiuni) *Și de nu fură în credință elu-i pierdu, și îngerii de nu-șu ferirà al său început nu-i cruță* (cca 1569–1575). GCR I, *11/1. *De-i ... va fi cheltuit* [banii] *cela ce-i strânge și-i aduce, ... certarea lui să fie moartea.* PRAV. 44. *Iar de-ar hi venit atunce altu domnu, mai prost, ar hi fost prea rău* [pentru moldoveni]. NECULCE, L. 268. ✦ (Indică dependența prin condiționare a încadrării unei acțiuni în momentul producerii altei acțiuni) *De se va întâmpla să prisosiască ... acel fân poate să se și vândă* (a. 1803). URICARIUL, IV, 164/15. *Și de-ți va lua vesmântul și cămașa, nu-i apăra.* CORESI, TETR. 128. *De va veni un omu nebotedzatu și spurcatu, ... către creștini, și ară vrea să se botedze, iară creștinul va dzice că ești spurcatu, ... acela desparăte* [frații] (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 332/17. *Iar de greșesc, ca niște oameni greșesc și noi greșim toți ca dânșii.* C. CANTACUZINO, CM I, 11. *Ear de vei dzice Măria Ta ... pentru ce am îndatorat casa, ... le las și dzic că am cheltuit ca la o casă a mea.* ANTIM, P. XXVIII. *Geana dreaptă ... de se va clăti, un priietinu ce nu l-ai știut veni-ț-va* (a.

1779). GCR II, 123/37. *De-ţi vor zice mii, scrie ţifra carea se cuvine.* ARITM. (1806), 10/11. *Iară de să va tâmpla să fie foarte lipsit, unul ca acela să-şi afle duhovnicul.* MAIOR, I. B. 382/24. *De are vreun sat o jalbă dreaptă ... e slobod a să plânge la cei mai mari.* FUND. 15/10. *De iaste duminică, ... mânecă la sf[â]nta beserică.* TOMICI, Î. 7/15. *Cuscre, ascunde anaforaoa, să nu cumva să o vază, dă va veni.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 69. *Relele ... ţi s-au trimis din cer ... să te înveţe cum trebuie să te porţi, de să vor ivi iarăşi.* MARCOVICI, D. 15/28. *De te vor pofti la masă, tu nu te trage sub masă.* NEGRUZZI, S. I, 251. *Ochii tăi pe jumătate de-i închizi, mi-ntinzi o gură ... Fericit mă simt atuncea.* EMINESCU, O. I, 82. *Dar la toată întâmplarea, de-i vedea şi-i vedea că s-a trezit şi năvăleşte la tine, zvârle-i pielea şi apoi fugi încoace.* CREANGĂ, P. 215. *Eu de-am avut un singur ban, L-am împărţit cu tine.* COŞBUC, B. I, 54. *De-am fi la strâmtoare, nu ne-ar da un pahar* [cu apă]. CĂLINESCU, S. 490. *De-a fi să mor, ... Se spui ... Ca să mă îngroape Aici pe-aproape.* ALECSANDRI, P. P. 2. *Împărăteasa, d-auzia ... Şi din gură mi-i grăia: – Taci ... nu mai cânta.* TEODORESCU, P. P. 83. *Iar de-oi întâlni ciocoi ... să mi-l despoi.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 507. (Învechit, rar, în construcţii interogative; cu nuanţă consecutivă) *Şi de vi s-a întâmplat Cum aţi putut* [răbda]? I. VĂCĂRESCUL, P. 63/15. (Cu nuanţă cauzală) *De va întoarce amintrilea să fie lepâdat* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 212/15. *De vor treace* [măsura], *atunce acela ce l-au bătut sau l-au vătămat să va certa trupeaşte.* PRAV. 225. *De le trebuie o doagă, o sită, încă aleargă la Moldova.* N. COSTIN, LET. II, 60/32. *De va ieşi* [lucrul] *spre rău, fieştecarele va da greşala asupra-ţi.* PILDE, 6/27. *De nu se prinde mugurul cel băgat, cu socoteală bună se lapădă şi pleaga lesne i se vindecă.* ÎNV. POM. 115/4. *De mă voi duce la Hamburg, mă vor batjocuri.* DRĂGHICI, R. 15/10. *Sunteţi aşa ... ţigăriţi şi gingoşi încât de v-ar vedea străbunii noştri, ar plânge.* NEGRUZZI, S. I, 245. *Rece la gât când simţea Şi puţin de se mişca, Sfoara ... sărea.* TEODORESCU, P. P. 540. (Cu nuanţă concesivă) *Nu batjocori pă nimenea în orice stare proastă de s-ar afla.* ABEŢEDAR, 85[2]/3. *Un soare de s-ar stinge-n cer S-aprinde iarăşi soare.* EMINESCU, O. I, 178. ✧ (Învechit, rar, condiţionarea priveşte eventualitatea producerii unei circumstanţe temporale) *Şi rrăspunse: Ce acmu pasă; vreame de voiu dobândi, chiema-te-voiu.* COD. VOR.[2] 292. ✧ (Indică încadrarea unei acţiuni în eventualitatea producerii mai multor ipostaze temporale; cu nuanţă concesivă) *Mă usc, mamă, pe piceoare, De mă culc, de stau seau şed, Nicăiri n-aflu recoare.* MUREŞANU, P. 11/15. *Tânăra împărătească Care ochii fărmeca De zâmbea sau de juca.* ALECSANDRI, P. II, 180. *Că de-i vremea rea sau bună, Vântu-mi bate, frunza-mi sună, Şi de-i vremea bună rea, Mie-mi curge Dunărea.* EMINESCU, O. I, 123. ✦ (În construcţiile *de vreme ce* sau, învechit, rar, *de vreme că*, cu valoare de conjuncţie, justificarea încadrării unei acţiuni se face pe baza unei analogii sau a unei deducţii în cadrul altei acţiuni) *Voao tuturor slugilor Domnie-Meale, ... de vreame ce veţi vedea cartea Domnie-Meale, iară voi să aveţi a vă feri ... să nu-i bântuiţi* (a. 1602). CUV. D. BĂTR. I, 127/11. *Nu i să mai cuvine să aibă bucate, de vreme ce şi-au pierdut cinstea.* PRAV. 131. *De vreme ce întrebi, împărate, ... ascultă* (a. 1648). GCR I, 131/18. *Omul ... iaste o nemică De vreame ce treace ca o umbră rară.* DOSOFTEI, PS. 130/2. *Să nu te plângi căci ţi-au furat pâinea, de vreme ce ţi-ai lăsat casa deşchisă!* (a. 1694). FN 36. *Să deie domniea fiu-său, de vreme că este Măria Sa ajuns* [la bătrâneţe] (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 253/6. *De vreme ce culesul ... nu să întâmplă a să face numai o dată, nici lăcuitorii n-au putere a-l rădica deodată.* PRAV. COND. (1780), 156. *Cu ce dară să vor hrăni şi să vor împleţui pui[i], de vreame ce afară câmpul iaste fără ... miere.* MOLNAR, E. S. 106/13. *Ah! mă sparii, am strigat. Şi de vreme ce este aşa, iată făgăduiesc a nu iubi niciodată.* NEGRUZZI, S. I, 45. *Lumina la ei nu arde ... ei dorm duşi, ... vasăzică sunt liniştiţi, de vreme ce dorm şi lumina-i stinsă.* EMINESCU, P. L. 130. *P. este indiscret. De vreme ce mi-ai dat voie, m-apuc să-i citesc scrisorile.* CARAGIALE, O. I, 283. *Soţul ei, îşi zicea dânsa, trebuia să fie, în adevăr, cu totul în primejdie, de vreme ce fusese chemată cu atâta grabă.* MACEDONSKI, O. III, 16. *O lumină nu poate indica o poziţie de vreme ce nu i se poate determina locul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 389. *Erau tineri, era firesc să alerge către viaţă, de vreme ce le era posibilă.* DEMETRIUS, A. 226. (Cu nuanţă condiţională) *Nu-ş va piiarde muiarea dzeastrele sale, de vreame ce nu vor arăta la vedeare curviia ei deplin, să vadză toţi.* PRAV. 141. *Şi trebuia pe omul acesta să-l îmbrăţişeze, pentru că de vreme ce plecase cu el, buimacă, în lume, nu putea, n-avea rost să-l amâne sau să nu-l primească.* DEMETRIUS, A. 53.

7. (În construcţiile *(ori) de câte ori* sau *de multe ori*, cu valoare de conjuncţie şi adesea în corelaţie cu „de atâtea ori", indică încadrarea succesivă a unei acţiuni în raport cu altă acţiune care se repetă) *De câte ori amărâră elu în pustie, înteritară elu în pământu.* PSALT. SCH. 250/11. *Nevoiia-se, ştiind că întoarcerei şi căirei de multe ori iaste-i vina.* CORESI, EV. 334. *Nu să cade a număra dragostea creştinului de câte ori va ierta greşala deaproapelui său, ce de câte ori s-are greşi neştine împotriva noastră, de atâtea ori să ertăm.* VARLAAM, C. 27. *De câte ori să îmbracă dimineţile de atâtea ori dzicea.* M. COSTIN, O. 99. *De câte ori vei făgădui vreun lucru, să nu faci multă turburare.* PILDE, 28/7. *Orice abstracţiune bună ... trebuie să poată fi redusă la realitate de câte ori cere trebuinţa.* MAIORESCU, L. 12. *El singur n-o ştie, pentru că de câte ori s-a întrupat din nou, de atâtea ori a băut din apa fără gust şi uitătoare a Lethei.* EMINESCU, P. L. 46. *De câte ori în treacăt îi vede aruncându-i ocheade galeşe ... o apucă un fel de leşin la inimă.* CARAGIALE, O. I, 113. *Este adevărat că am izbutit ori de câte ori te-am ascultat.* ISPIRESCU, L. 21. *De câte ori nenorocul te-o azvârli mai jos, tu să te zbârleşti şi să te ridici tot mai sus.* MACEDONSKI, O. III, 35. *Niciodată nu m-a ascultat şi continua să mă facă să privesc în jurul meu, de câte ori mă oprea pe stradă.* CAMIL PETRESCU, P. 18. *Dar de câte ori se apropiase ..., parcă i se uscau buzele.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 22. *Se poate repeta ... în cursul unui pansament de atâtea ori, de câte ori o cere buna adaptare a feşei.* BELEA, P. A. 24. *Număra gâştele de câte ori pleca şi venea ţiganul cu ele.* FUNDESCU, L. P. II, 68.

8. a) (Învechit şi popular, în construcţiile *înainte de ce* sau *înainte de să*, cu valoare de conjuncţie, exprimă un raport de anterioritate temporală dintre două acţiuni) *Când ... ară fi văzând fraţii lui pre el, ainte de ce ară fi mers la ei, pre moartea lui se sfătuiia.* PO 128/21. *Mainte de ce sosise iale la groapă, fu un cutremur mare.* VARLAAM, C. 105. *Mainte di ce va veni vreamea lucrului să va părăsi.* PRAV. 8. *Să te blagoslovească sufletul mieu mai înainte de ce voiu muri.* BIBLIA (1688), 19[1]/35. *Mai înainte de ce nu vei cerca, nu huli.* N. COSTIN, LET. II, 62/11. *Să le ştergi ... dedesuptul coşniţălor cu o aripă mai înainte de ce le aşăzi.* MOLNAR, E. S. 102/5. *Înainte de ce vor treace trei zile vor cădea popoare varvare asupra ta.* MAIOR, T. 22/1. [Vei vedea] *mânz înainte de să fi văzut miel.* ŞEZ., ap. TDRG. (Învechit, rar, în corelaţie cu „până") *Această a lui Iustin socoteală deşchis ne dă să înţăleagem, precum ghetii cu domnul lor Barabista, mai deainte de ce a veni asupra bastarnilor, şi până a nu cuprinde locurile Dachiii, să fie fost tot dintr-o semenţie cu alalţi gheti.* CANTEMIR, HR. 71.

b) (Învechit, rar, exprimă un raport de posterioritate temporală dintre două acţiuni) *De venreră către elu, dzise către-înşii: ... Voi ştiţi că ... fuiu lucrându Domnului.* COD. VOR.[2] 246. *Atunce Fistu întrebă-se cu sveatnicii, şi rrăspunse: Chiesariu spregìci, către Chesariu se merrgi. De trecură oarecare dzile, Agripa împă-ratu şi Verrnichie deştinseră-se întru Chiesariia.* ib. 34[v]/4. *De treci codrii ... departe vezi albind. Ş-auzi mândra glăsuire a pădurii.* EMINESCU, O. I, 85. (Cu nuanţă condiţională) *De n-oi vedea-o însumi, nu poci să o crez.* GORJAN, H. I, 7/19. *De-aş muri – îşi zice în sine –* [bătrânul dascăl] *al meu nume o să-l poarte Secolii din gură-n gură şi l-or duce mai departe.* EMINESCU, O. I,

133. *Bucuria cea mare ne-ar fi să scape, că, de-a muri, îi rămâne pe urmă o fumeie sărmană.* MIRONESCU, S. 11. *Iar de va fi ca steaua mea să cadă ... Un alt fecior ... Va duce mai departe drumul meu!* BENIUC, V. 72. *De voi muri, ... Să nu plângi după mine.* ISAC, O. 78. ✦ (Învechit, în construcția *de când,* cu valoare de conjuncție, corelarea comparativă dintre două grade de manifestare a două acțiuni în două momente diferite se face prin raportare restrictivă la eventualitatea producerii uneia dintre ele) *Aşea şi întru noi nu va putea hi mai mare milă de când vom avea liubov către vrăjmaşii noştri.* VARLAAM, C. 265. *Oricine va face silă a fecioară micşoară ... să va certa mai rău de când are fi fost fată mare.* PRAV. 199. ✦ (În construcția *de cum,* cu valoare de conjuncție, indică raportarea comparativă dintre două moduri de manifestare a două acțiuni în două momente diferite) [Iară dacă să va afla] *cum s-au ştiut, că sământ rudă ş-au făcut nuntă, să să cearte mai mult şi mai cumplit de cum are fi făcut această greşală fără nuntă.* PRAV. 217. *Ţara Poloniei ... au scăzut de cum era stăpânirea ei din vechi.* AMFILOHIE, G. 79/8. *Fiind ţeara noastră mai demult cu mult mai lipsită ... de cum iaste acum.* MAIOR, I. B. 326/14. [Lucrurile] *nu mi-ar părea nici mai mari, nici mai mici de cum îmi par azi.* EMINESCU, P. L. 24. *Părintele Rafailă se-ntoarse mai întunecat de cum plecase.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 182. *Drumul i se părea mai uşor înapoi, la deal, de cum fusese înainte.* REBREANU, P. S. 275. *Mai nesuferit îi era Manole şi mult mai lesne uitat, când nu era acasă, de cum pleca.* DEMETRIUS, A. 19. ✦ (În construcțiile *de ce* sau *de după ce,* cu valoare de conjuncție, indică un raport de posterioritate sub aspect general dintre două acțiuni) *Acea ucidere s-au făcut puţinel mai apoi di ce au lipsit el.* PRAV. 315. □ *Zarva de după ce ai plecat, m-a năucit.*

III. 1. (În construcția *de la ce,* cu valoare de conjuncție, indicarea sub aspect general a originii unei acțiuni se face prin raportare la altă acțiune) *Să îndeplinim în mod scrupulos datoria ... Să plecăm de la ce este.* TITULESCU, D. 286.

2. a) (Învechit, exprimă evitarea, ferirea etc. prin raportarea unei acțiuni la altă acțiune) *Şi David împărat au fost bogat şi s-au spăsit, că nu-l opri pri însă avuţiia de nu să rugară lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 222. *Boierii carei au scăpat de nu i-au închis au eşit din leşi tot câte unul.* NECULCE, L. 166. *Pentru ca să ţâe vinul mult fără să se strice să arunci peatră acră în bute, că păzeşte pe vin, de nu să acreşte.* MANOLACHE DRĂCHICI, I. 60/21. ✦ (În construcția *de care,* cu valoare de conjuncție, indică reluarea în cadrul altei acțiuni a elementului separat, evitat etc.) *Dă-mi singurul al meu bine şi de care m-ai lipsit.* HELIADE, O. I, 414. [Nenorocirile] *acelea de care nu m-am putut apăra.* MARCOVICI, D. 5/8. *Nu mărturisea, dar nici nu ascundea tatălui ei iubirea ce-o cuprinsese şi de care nu putea să se despartă nici moartă.* REBREANU, I. 117. *Localurile mele sunt ca femeile de care ai vrea să scapi, dar nu te înduri.* VINEA, L. I, 143. ✦ (Învechit, rar, în construcția *de cât,* cu valoare de conjuncție, delimitează separarea, desprinderea etc. unei acțiuni prin raportare la altă acțiune) *Dar pentru încredinţare că astăzi mă despărţesc, ... de câte-ţi jăluesc, eată parola cinstită.* CONACHI, P. 123. [Orb dacă aş fi fost], *de cât amar scăpam!* EMINESCU, P. L. 56. ✦ (În construcția *de ce,* cu valoare de conjuncție, indică separarea, evitarea, distingerea etc. sub aspect general a unei acțiuni în raport cu altă acțiune) *Ia-me ... Dfumneʒeu, şi de ce se rădică spre mere scoate-me.* PSALT. 111. *Iară de ce ne ferim, aceia vine după noi.* VARLAAM, C. 108. *Bărbatul poate să-ş pue muiarea în hiare ... numai pentru doaă vine, de ce una iaste când o va afla făcând preacurvie.* PRAV. 160. *Am rămas şi rămânem prea străini de ce au produs ... alte literaturi.* în PLR II, 97. (În formule corelative; cu nuanță explicativă) *De ce ţi-e mai drag în lume, tocmai de aceea n-ai parte.* CREANGĂ, P. 31. *Lui Păcală şi lui Tândală li se făcuse inima cât un purice şi de ce ţi-e frică, nu scapi.* RĂDULESCU CODIN, Î. 248. ✦ (Învechit, rar, în construcția *de cine,* cu valoare de conjuncție, raportarea la elementul separat se face prin intermediul altei acțiuni) *Ce să ridici ... vina Şi să scap de cine mi-s cu greaţă.* DOSOFTEI, PS. 224/9. ✧ (În construcțiile *de la ce* sau *de la cine,* cu valoare de conjuncție, delimitează elementul la care se face raportarea în cadrul altei acțiuni) *Nici nu ştii de la ce te-am salvat.* SEBASTIAN, T. 36. *Stănică ciupea câte ceva de la cine-i ieşea în cale.* CĂLINESCU, E. O. I, 98. *M-am împrumutat ... de la cine s-a nimerit.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 149. ✦ (Învechit şi popular, în construcția *de unde,* cu valoare de conjuncție, identificarea sursei de la care provine, se procură etc. ceva se face prin raportare la altă acțiune) [Pentru că] *întrebi, împărate, începătura de unde-m fu mie a nu băga în seamă pre ceaste vremenice ..., ascultă* (a. 1648). GCR I, 131/18. *Eu sânt cel dentâiu, adecă dentru care sânt toate, de unde şi omul mai vârtos au luat începătura.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/11. *Au născuit acolo de unde mare agiutoriu îi gătise Cazimir.* RADU POPESCU, CM I, 249. *Să mă despăgubească de unde să va cuveni* (a. 1842). DOC. EC. 767. *De unde dai, milostivul Dumnezeu să-ţi deie.* CREANGĂ, P. 191. *La ce înseamnă tăcerea şi de unde o fi venind când glasul lui Mihai tăcea.* DEMETRIUS, A. 24. *De unde nu-i, nici Dumnezeu nu cere.* ZANNE, P. V, 19. ✧ (Învechit, rar, în construcția *de pe unde,* cu valoare de conjuncție; cu nuanță de aproximare) *Cela ce-i strânge şi-i aduce de pre unde sământ veniturile, ... certarea lui să fie moartea.* PRAV. 44. ✧ (Indică neputința sau imposibilitatea în obținerea, procurarea, aflarea etc. a ceva; în construcția *a (nu) avea de unde*) *Scriitorii noştri n-au avut de unde strânge cărţi, că scriitorii dintâi n-au aflat scrisori.* SIMION DASC., LET. 2. *Sânt neşte oameni împrăştiaţi şi săraci: pâinile nu li s-au făcut, nici fân au avut de unde face* (a. 1661). IORGA, S. D. V, 35. *Socoteli judecătoreşti pe care un profesor nu avea de unde să le ştie.* POPA, V. 206. *Mama ţesea, n-avea de unde ghici gândurile mele.* VLASIU, A. P. 35. *N-are de unde veni, Poate-n lume n-o mai fi!* TEODORESCU, P. P. 617.

b) (Exprimă un raport concesiv dintre două acțiuni; cu nuanță condițională) *De va ceare peaşte, doară şarpe da-va lui.* CORESI, TETR. 13. *De-ai şi cunoaşte că nu eşti luat amente ... şi* [Dumnedzău] *nu-ţ ascultă ruga ta, atunci să-ţ aduci amente că săvai eşti şi păcătos.* VARLAAM, C. 254. *Lăsa-m-oi pieitoriu cu aceşti pieitori ... De au şi greşit, ce Svinţiia Ta eşti Dumnedzăul celor ce să pocăiesc.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 88[r]/36. *Cela ce va crede în mine, de va şi muri, fi-va viu* (a. 1682). BV I, 248. *Pentru că şi de am grăit ... vreun cuvânt ... l-am grăit ... ca un păstor sufletesc.* ANTIM, P. XXIV. *De ne vor şi cumva prinde, ... să stăm bărbăteaşte.* MINEIUL (1776), 130[v1]/8. *Şi aşa învăţătoriului, de s-ar şi număra el între cei mai aleşi, calea către cultivarea sa i se închide.* MAN. ÎNV. 4/22. *Pomenirea ta să piară, sau şi de va mai ţinea, Pe minciuni să şovăiască.* HELIADE, M. 79/11. *Dar de va şi muri cineva, socotesc că nu supără.* DRĂGHICI, R. 72/17. *Calul de e cu patru picioare şi tot se poticneşte.* PANN, P. V. I, 79/1. *De aş şti că mă vei şi omori nu pot să tac.* NEGRUZZI, S. I, 147. *D-ai pune şi tutunu, şi licenţia beuturilor şi timbrul şi tot nu ajungi la şaptesprezece lei noi pe an.* GHICA, C. E. II, 347. *De peatră să fie o inimă, este o margine care s-o mişte, de venin să fie un suflet, sunt dureri care trebuie să-l îndulcească.* EMINESCU, P. L. 56. *Aşa e lumea asta, şi de-ai face, ce-ai face, rămâne cum este ea. Nu poţi s-o întorci cu umărul măcar să te pui în ruptul capului.* CREANGĂ, P. 223. *Nu-s piedici să-i oprească, de-ar creşte-n cale stânci.* VINTILĂ, O. 20. *Că vlădica, de-i vlădică, Şi tot are ibovnică.* TEODORESCU, P. P. 315. (Cu nuanță temporală şi opozițională) *Macar de şe-are pune bărbatul şi chizeaş, să nu-ş vatăme muiarea, pentr-aceaia tot poate să o bată cu măsură, cându-i va fi vinovată.* PRAV. 162. *Bucuroşi le-om duce toate, de e pace, de-i războiu.* EMINESCU, O. I, 146. [Omul merge înainte] *de mănâncă, de se odihneşte ori de doarme.* CĂLINESCU, I. 279. *Când eram la mama*

feată De munciam De nu munciam Maichii tot dragă-i eram. TEODORESCU, P. P. 271. *De poți, de nu poți te-alungă.* RETEGANUL, TR. 168. ✦ (Învechit, în construcții cu valoare de conjuncție, indică un raport concesiv sub aspect general dintre două acțiuni) *Macară de ce să ne văm usteni pentru dulceața ceștii lumi trecătoare, tot în deșertu-ne iaste.* CORESI, EV. 53. *Și n-au cum se priceștui cândva ... păcatele lui, măcar de nu se ară afla întru păcate grele.* PRAV. GOV. 28[v]/13. *Și cine vrea întra întâi după turburarea apei să sănătoșia, hie de ce boală vre hi ținut.* VARLAAM, C. 108. [Dacă] *să va prileji să moară pre cale, să-i dea doo vite drept una, orice feal de dobitoc va fi.* PRAV. 6. *Poate să îndeamne pre giudeț să cearte pre fiiu-său ... macar de-are fi sudalma ... micșoară.* ib. 225. *Măcar de v-ar și poronci ... năpăști să nu puneți.* NECULCE, L. 66. *Ori de ce să apucă cineva a face, înceaperi.* CANTEMIR, I. I. I, 13. *Să se pedepsească după vina lor, de orice treaptă vor fi.* PRAV. COND. (1780), 52. *Olătașilor și altor oameni de măcar ce stat și treaptă vor fi ... sănătate!* ȘINCAI, HR. I, 320/20. *Omul macar de va fi și sărac nu să defaimă.* PILDE, 107/3. *Chiar tot de ai fi pierdut, îți rămâne acela care toate le-a făcut.* MARCOVICI, D. 14/28. *Atunci răspunsă smeul: Firea mea este să fac tot rău, oricât de bine îmi va face cineva.* GORJAN, H. I, 42/11. *Cine ... minte nu prea are, Nu-i bine, cât de bun la inimă să fie.* DONICI, F. I, 42/5. *Oricât de bun ar fi, tot are câte un păcat.* SLAVICI, N. II, 85. *Chiar de am admite contestarea ... ea n-ar fi explicabilă.* LOVINESCU, C. V, 5. *Chiar de-aș zăcea în groapă cu lespedea pe mine, Tot m-aș scula din moarte ... ca să alerg la tine.* VOICULESCU, POEZII, II, 281. *Singura poezie ce învăluie „oameni, locuri, întâmplări" ... se naște din retrospecțiune și fireasca nostalgie pentru copilărie, oricât de grea ar fi.* CONSTANTINESCU, S. II, 5. *Mândră, eu te voi iubi, Chiar ... de m-ai orbi!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 384. *Măcar de-ar fi orice, tot mă duc.* DEX[2]. *Cât e baba de bătrână Tot dorește ziuă bună.* ZANNE, P. II, 2. ✦ (În construcția *de ce*, cu valoare de conjuncție, indică depășirea sub aspect general a unei acțiuni în raport cu altă acțiune) *Am trecut de ce-i mai greu.*

3. a) (Învechit și popular, în construcția *de care*, cu valoare de conjuncție, indică reluarea în cadrul altei acțiuni a elementului distins sau inclus între mai multe) *Nece urii ... fiindu de carea se putemu da cuvântu.* COD. VOR.[2] 241. *M-ai scos din pizmașii ce-mi țânia mânie, De carii să scoală într-a lor sămeție.* DOSOFTEI, PS. 56/4. *O vietate de care el niciodată încă nu mâncasă.* DRĂGHICI, R. 84/18. *Dacă însă păstorul, ce tu ni l-ai alege, Va fi tot ca păstorii de care-avem destui, – Atunci ... lasă în starea-i bătrâna tiranie.* ALEXANDRESCU, O. I, 87. *Femeia ... nu-i* [din] *acele de care gândești dumneata.* CREANGĂ, P. 171. *Călătorul, după chip și port, e un negustor, vreun orzar ori cirezar, de cari umblă p-în sate după daraveri.* CARAGIALE, O. I, 220. *Or face și ei fapte de cari ni plac noauă.* SBIERA, P. 306. ✧ (În formule de repetiție, distingerea între elemente de același fel se face în scopul unei întreceri) *Siliea care de care oastea s-apuce mai curundu la pod.* NECULCE, L. 141. *Se întrecea care mai de care să scrie mai frumos.* GORJAN, H. I, 122/21. *Senatul și poporul Romei se întreceau care de care să serbeze cu mai multă pompă binefacerile și triumfurile gloriosului împărat.* ODOBESCU, S. III, 72. *Nevestele ... încep a-i lua cu vorba și a-i dezmierda care de care mai măgulitoriu.* CREANGĂ, P. 14. *Râd cu lacrămi năpustindu-se în vorbă, care mai de care mai șiret la cuvânt.* DELAVRANCEA, H. T. 11. *În trăsuri și pe jos, ... cucoane, care de care mai gătite.* MACEDONSKI, O. III, 38. *Începusă a-i da care de care mai mulți bani.* SBIERA, P. 131. ✦ (În construcția *de cât*, cu valoare de conjuncție, indică delimitarea sub aspect cantitativ a unei acțiuni în raport cu altă acțiune; cu valoare partitivă) *Și mulți de câți au credzutu veriia.* COD. VOR.[2] 234. *Ia aminte la corabia ce iaste astăzi în vad că au adus marmuri de câte îți trebuiesc.* MINEIUL (1776), 161[r1]/11. ✦ (Învechit, rar, în construcția *de ce*, cu valoare de conjuncție, indică delimitarea sub aspect general a unei acțiuni în raport cu altă acțiune; cu valoare partitivă) *Postul adeverit iaste nu numai să topim trupul, ce de ce mâncăm noi să împărțim și altora să mănânce, să dăm mișeilor, ca să priimească hrană ... să se sature.* CORESI, EV. 50. *Iară vamâșul pentru ce să smeri dobândi de ce să rugă și plată pentru ruga lui dobândi.* VARLAAM, C. 11. ✦ (În construcția *de ce*, cu valoare de conjuncție și adesea în corelație cu „de ce", „de aceea", indică extinderea sub aspect progresiv a manifestării unei acțiuni în raport cu altă acțiune) [Bunătatea] *de ce o zleești, atâta se mai înmulțește și de ce se varsă, în tot mai sporește.* CORESI, EV. 264. *Ce Arie nu vru nice într-un chip să să întoarcă către credință, ce de ce vedea că-l roagă, de aceea să mai sălbătăciia.* VARLAAM, C. 134. *Și alte răutăți mult îl încungiurară și nu i să mai putea ușura nevoile, ci de ce mergea, de aceia-i mergea grijile mai cu greu.* ANON. CANTAC., CM I, 92. *Trebuie să se bucure tot românul când vede că de ce merge națiia sa dobândește bărbați învățați și bine crescuți.* CR (1829), 103[1]/23. *În piept inima ni se frânge de ce înaintăm cu povestirea către acea catastrofă groaznică, la care ne târâră aceste greșeli.* BĂLCESCU, M. V. 483. *Necontenitele chinuri să-nmulțea de ce trecea.* PANN, E. I, 44/5. *Și de ce căuta mai mult, fără să găsească nimic, de ce ochii ei se încruntau.* GANE, N. III, 38. *De ce petreci, De ce-ai mai petrece.* CREANGĂ, A. 96. *De ce creștea copilul, d-aceea se făcea mai isteț și mai îndrăsneț.* ISPIRESCU, L. 2. *De ce se îmbogățea, tot mai lacom era* [împăratul]. VLAHUȚĂ, O. A. 215. *Învață că, de ce străbate mai adânc în spăimântătoarea realitate omenească, de ce omul e mai indescifrabil.* C. PETRESCU, Î. II, 93. *Satana făcuse crâșmele și rachiul ... n-ar fi bine să aibă și apa tot în socoteala lui? căci dî, știi d-ta că de ce ai, de ce ai mai avea.* ȘEZ. III, 3.

b) (Învechit și popular, exprimă asocierea dintre două acțiuni concomitente, săvârșite de același autor; cu valoare de coordonare și nuanță finală) *Și Tu ședzi de giudeci după leage: și prespre leage treci că gici se me bată.* COD. VOR.[2] 274. *Vecinii lui văzură el mainte că era orb, grăiră: „nu iaste acesta ce ședea de cerea?"* CORESI, EV. 165. *O duse în svântul altariu, și acolo rămase Preacista de petrecu 12 ai.* VARLAAM, C. 384. *Din ceriu caută Domnul Cu ochii Săi cei sfinți, de cearcă-n tot omul. Veade pre cel miaser și pre tot lipsitul.* DOSOFTEI, PS. 36/8. *Atunce și boierii Moldovei sta acolo de aștepta să găsască vreme.* NECULCE, L. 168. *Făcând vreun lucru neplăcut, ... sta apoi de să judeca și îș găsî cusurul.* DRĂGHICI, R. 153/5. *Singuri voi, stejari, rămâneți De visați la ochii vineți, Ce luciră pentru mine Vara-ntreagă.* EMINESCU, O. I, 122. *Șezură de mâncară.* ISPIRESCU, U. 16. *S-au strâns țiganii de s-au sfătuit.* STĂNCESCU, B. 23. *Stătu puțin de cugetă.* FUNDESCU L. P. I, 75. ✦ (Învechit și popular, indică asocierea dintre două acțiuni succesive, săvârșite de același autor, cea de-a doua reprezentând o destinație finalizată; cu valoare de coordonare) *Se apropie către miiașu de spuse grăi: „Vedzi ce veri se faci"!* COD. VOR.[2] 272. *Vor sta doi îngeri ai lu H[risto]s și vor aduce toate faptele bune de le vor pune în cumpănă* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 453/24. *În toate dzile ... mă sculai de mă rugaiu Ție.* VARLAAM, C. 222. *Dumnedzău ... din gunoi râdică pre cel sărac de-l pune cu putearnicii omenești.* EUSTRATIE, PRAV. 11/9. *Și pândi de-l prinsă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 15[v]/23. *Agiuns-au cărnul din Sibir cu cărți la dânsul ..., de i-au făcut știre.* NECULCE, L. 28. *S-au dus la Argeș, de au făcut scaunul acolo, făcând curți domnești.* R. POPESCU, CM I, 228. *Măria Sa ... au trimis la noi cu poruncă mare ... de ne-au dzis.* ANTIM, P. XXIII. *Veni cucoana Amina și mă luă după dumneaei de târguirăm.* GORJAN, H. I, 101/28. *El merge de vizitează pe toți saracii din vecinătatea sa.* I. POP, L. 52/32. *Mulți din ... boieri se duceau la dânsa de-i cerea mâna.* PR. DRAM. 309. *Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă, Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă.* EMINESCU, O. I, 147. *Când văzură ei una ca aceasta, fuga la boieriu de-i vestiră.* CREANGĂ, P. 159. *Un pustnic vine pe la ele de le povățuește cele sfinte.* ISPIRESCU, L. 29. *Apoi Donciul se-ntorcea Anicuței de zicea.* ALECSANDRI, P. P. 114. *Intrau de-l*

îmbrăţişau. TEODORESCU, P. P. 18. ✧ (Învechit şi popular, indică asocierea prin contrast a două acţiuni) *„Adeveritul Dumnezeu" grăiaşte, derep'ce amu că ceia ce se închină idolilor, dumnezei se chema aceia, de minţiia, ce dumnezei nu era, ce hitleanilor şi oamenilor celora răilor şi a drăcească oblicire.* CORESI, EV. 185. *Nu cântă d'e zbârnăieşte.* A. I 20. ✦ (Învechit şi popular, indică asocierea dintre două acţiuni, cea de-a doua reprezentând urmarea unui ordin, a unui îndemn, a unui imbold, a unei rugăminţi etc. subînţelese de a fi fost date sau manifestate; cu valoare de coordonare) *Tremeaseră la elu de-lu rrugară se nu-ş dea sinre întru zborrişte.* COD. VOR.[2] 238. *Iară Hristos deaca-l vădzu, numai cu cuvântul ce-i dzise de să sculă.* VARLAAM, C. 109. *Şi au trimis soli la Ştefan-Vodă de i-au datu ... ştire.* URECHE, L. 100. [Uciderea] *grabnică să cheamă ... când cel ucis nu iaste uciderea a lui, ce au fost să ucigă pre altul, iară graba au pripit, de l-au ucis pre dâns în locul aceluia.* PRAV. 84. *Milostivitu-s-au Măria Sa de ne-au dat toate moşiile* (a. 1662). IORGA, S. D. V, 124. *Da-te-voi pre mâna a neşte ruşinători de te vor ruşina.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 16[r]/10. *S-au dat în tipografie de s-au tipărit* [cartea]. BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/52. *Au voit turcii de i-au dat domniea.* IST. Ţ. R. 11. *S-au îndemnat Alecsandru-Vodă ... de au făcut Mănăstirea Slatina.* NECULCE, L. 14. *Atâta s-au mâniat ..., cât îndată au pus dă i-au tăiat capul.* R. POPESCU, CM I, 434. *Domnul le zice de şăd pe laviţe.* GHEORGACHI, LET. III, 306/7. *Ceilalţi boieri şi catane care s-au îndurat de ne-au ajutat cu cât au vrut, pentru pomenirea lor* (a. 1767). IORGA, S. D. XIII, 150. *Când vor fi trebuincioşi* [dalibaşii], *va scrie Măriea Sa de-i va aduce* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 224/32. *Cerşu de-i deate galbeni ca să-şi ia ceale ce-i trebuiesc.* MINEIUL (1776), 34[v1]/30. *Scanderberg o apără despre turci şi-i făcu de au fugit.* AMFILOHIE, G. 18/2. *Feare i-au dat de au gustat Şi cu oţet L-au adepat.* TOMICI, Î. 119/17. *Doaă inimi ce-au voit Ceriul az de le-au unit.* SCAVINSCHI, O. 3/21. *Aţi trimis hoţi la mine De m-au despoiat.* BĂRAC, A. E. 15[v]/2. *M-a chemat de-am lucrat împreună toată noaptea.* GHICA, C. E. III, 10. *Tata mă lua cu dânsul prin judeţ de-i ajutam la taxidărie.* FILIMON, O. I, 122. *M-am rătăcit. Dumnezeu înse m-a povăţuit de-am nimerit la casa d-tale.* CREANGĂ, P. 288. *Mulţumesc împăratului că ... a stăruit de ne-a făcut oameni.* ISPIRESCU, L. 283. *Se înduplecă vodă de-l ertă.* id. M. V. 8. *Fetele dau zor de strâng pânzile.* SĂM. II, 296. *M-aţi pus eri de-am plătit raţa.* SEBASTIAN, T. 198. *A poruncit de au deşertat sacii.* SBIERA, P. 17. *Îl făcuse pe Solomon de să fugă-ncotro a vedea cu ochii.* ŞEZ. V, 135. *Eu îndrăznii de venii să-l dobor.* STĂNCESCU, B. 89. *Lână i-am cumpărat, De-o făcut un ţol pe pat.* ANT. LIT. POP. I, 211. (Învechit şi popular; cu nuanţă modală) *Nu să ceartă numai cela ce taie pomul cu mâna sa, ce şi cela ce învaţă sau îndeamnă pre altul de să tae pom.* PRAV. 21. *Şi a doa dzî învăţă de spândzurară pre dascal.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 6[r]/29. *Şi-ai învăţat şi o omidă De mâncă frunza ... crudă.* RETEGANUL, TR. 31. ✧ (În construcţii imperative sau exclamative; cu nuanţă finală) *Scoală de te boteadză.* COD. VOR.[2] 269. *Păsaţi de spuneţi.* CORESI, EV. 525. *Caotă de vedzi palmele meale.* VARLAAM, C. 99. *Vino de-Ţi pune mâna Ta spre ea şi va învie.* N. TEST. (1648), 12[r]/1. *Rădică-Te, Doamne şi Dumnedzău Sfinte, De-Ţi înalţă mâna.* DOSOFTEI, PS. 34/4. *Şi grăbeaşte de te scoală ca să te văz.* MINEIUL (1776), 61[v2]/13. *Dar să lăsăm astea la o parte şi fii bun de-mi explică o enigmă.* FILIMON, O. II, 41. *Ia poftim, puiculiţă, de cinsteşte dumneata întâi!* CREANGĂ, A. 97. *Du-te acuma de dormi liniştit şi vino mâine dimineaţă aici.* CARAGIALE, O. VI, 262. *Ce staţi de cugetaţi?* DDRF. *Ia grăbeşte, Irino, de fă focu.* N. REV. R. I, nr. 1, 27. *Hai de te spală şi te linişteşte.* SADOVEANU, O. XIV, 86. *Mămăligă Cu urzică, Şăzi, barbate, De mânâncă.* SEVASTOS, C. 143. *Poftieşti, agă, de şedeţi.* BIBICESCU, P. P. 264. ✦ (Exprimă consecinţa unei acţiuni prin raportare la altă acţiune; cu valoare de coordonare) *Se va ivi din ceriu răsticnitul lu H[risto]s cinstita cruce de va lumina presprea toate capetele pământului* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 455/25. *Deaci feaceră nuntă şi o cununară de fu împărătească.* MOXA, 366/25. *Domnul din scaun preste toţi prăveaşte De le înţăleage cine ce gândeaşte.* DOSOFTEI, PS. 40/13. *S-au ascuns de au scapat.* NECULCE, L. 207. *Aprinzându-se besearica de ardea.* MINEIUL (1776), 161[v1]/4. *Eu îl ascultai de rămasei în curtea sa într-o odăiţă.* GORJAN, H. IV, 42/1. *Şi umbra ta se pierde în negurile reci, De mă găsesc iar singur cu braţele în jos. În trista amintire a visului frumos.* EMINESCU, O. I, 213. (Cu valoare explicativă) *Temură-se ucenicii, au doară cumva pierdură ei bunătatea ce dedease lor Dumnezeu, de pentru aceaia nu puturâ goni dracul?* CORESI, EV. 82. *Pentr-acela păcat* [al lui Adam şi al Evei] *şi noi suntem supt blăstămul lui Dumnedzău de murim.* VARLAAM, C. 117. *Mare au fost taina durerilor tale, De-ai lăsat în lacrimi, de-ai lăsat în jale Patrie, soţie, rude şi copii Ce te plâng pe malul tristei vecinicii!* ALECSANDRI, P. I, 230. *Sunt rei şi arţăgoşi de-ţi pricinuesc atâta mâhnire?* ISPIRESCU, L. 11. *Că n-am pâne, n-am legume De stau să mă duc în lume.* FOLC. TRANSILV. I, 11. (Cu nuanţă cauzală) *Voiu fi pârât ... de voiu fi lepădat den săbor.* CORESI, EV. 137. *Era stearpă de n-avea cuconi, pentr-aceaia măhnindu-să la inemă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 10[v]/12. *Iar pe soltan Mehmet l-au pus la închisoare şi peste o săptămână l-au otrăvit de au murit.* NECULCE, L. 167. *Această fabrică s-au zidit cu cheltuiala mănăstirii, din care pricină au căzut mănăstirea la datoriie de nu să poate plăti cu niciun chip* (a. 1823). DOC. EC. 282. *Dar el a aflat şi cu marafeturile şi drăciile lui i-a pus pe toţi la închisoare, de li se prăpădesc bucatele pe câmp.* FILIMON, O. I, 158. (Cu nuanţă finală) *Numai pre Ioann şi Iacov şi Pătru lăsă de întrară.* CORESI, EV. 385. *Abia putu de-ş îndireptă limba încă a patra zi.* VARLAAM, C. 381. *Mulţi scriitori s-au nevoit de au scris rândul şi povestea ţărilor.* URECHE, L. 57. *Ştiură în toate limbile de propoveduiră.* PSALT. (1651), III[r]/2. *Şi o aruncară într-o groapă adâncă, din care cu anevoae puturâ creştinii de o scoasără.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 45[r]/29. *Miron logofătul au lăsat de n-au scris.* NECULCE, L. 4. *La vreme nu l-au urmat, ci au lăsat de au trecut vremea cea orânduită.* PRAV. COND. (1780), 68. *Am silit după putinţa mea ... de am lucrat în via Domnului.* ANTIM, P. XXV. *Am pus toată osârdia de am tălmăcit şi pre ceale mai nelesnicioase graiuri şi nume.* GRIGORIE. 6/6. *Prin acest chip aŭ putut de au răsturnat pre tatăl său.* OBLĂDUIREA, 12/27. *Noi ne gândim cum am putea să însuşim aceea ce stă în mâinele norocului şi lăsăm de ne scăpă aceea ce este într-ale noastre.* I. POP, L. 180/24. *M-am chinuit de l-am crescut şi l-am scos din toată nevoiea-i, şi acum ... parcă văd c-am să remân fără dânsul!* CREANGĂ, P. 81. *Se lasă de se răcesc.* ŞEZ. V, 138. (Învechit, rar; cu nuanţă conclusivă) *Şi zise cel împărat către ea: nu grăi aşa, ce mai bine te pleacă Domnedzeului mieu şi închină-te lui, de face-te-voiu domnă şi împărătească spre toate casele mele* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 147/14. (Cu nuanţă instrumentală) *Mulţi scriitori ... au scris rândul şi povestea ţărilor de au lăsat izvod pre urmă şi bune şi rele.* URECHE, L. 57. *Au strânsu ... acel mohor de ş-au scos sărăcimea foamea, că să făcusă foamete în ţară.* N. COSTIN, L. 560. *Şi-l întoarce* [pe domn] *cu blăndeţe de-l face ... bun.* NECULCE, L. 178. *Precum să să ştie că ... m-am însurat de mi-am luat soţie pre leage şi m-au cununat* (a. 1754). IORGA, S. D. XIII, 155. *M-au înşalat pe mine de le-am dat marfă pe credinţă* (a. 1810). URICARIUL, XIV, 240. *C-o vorbă Creatorul, într-un ceas trist, neplăcut Din seminţele lui Haos, ... lume-a zis de s-a născut.* HELIADE, O. I, 84. *Prin ademenirele voastre o faceţi de îşi calcă datoriile sale.* NEGRUZZI, S. I, 48. *Şi acela, el ştie ce face, ce drege, de-mi aduce din când în când, aşa, câte puţine sălăţi.* CREANGĂ, P. 211. *S-au dat peste cap de s-au făcut un păun.* SBIERA, P. 33. *Badiul meu ... Nu mi-ai făcut tu ceva, De nu te mai pot uita.* FOLC. TRANSILV. II, 36. ✦ (Uneori în corelaţie cu „aşa", „atât", „cât" sau „tot", exprimă consecinţa unei acţiuni, manifestată într-un grad maxim sau exagerat) *Că ... acolo* [în iad] *iaste ... şi ţivlete şi ţipete*

... de a nu le putearea spune (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 228/10. *Fu un cutremur mare şi străjerii să spăriară de fugiră.* VARLAAM, C. 105. *Cât mi-i leagea Ta, Doamne, ... dragă, De mă-nvăţ cu dânsa dzua întreagă.* DOSOFTEI, PS. 418/12. *Şi aşa cuprinsăse tot ţinutul Cernăuţilor, de-l ţinea şi altă treabă nu avea.* NECULCE, L. 106. *Ci aşa au fost plăcut înaintea stăpânului Dumnezeu şi au luminat pre Măria Ta ... de mi s-au făcut mutare dintr-un scaun într-altul.* ANTIM, P. XXV. *Biiata mumă-ta ajunsease de ea singură îş[i] spăla cămăşile* (a. 1741). IORGA, S. D. XII, 40. *Am ... un arţag ... de cam cert din gură.* PANN, P. V. II, 99/8. *Sunt oameni cu cap, n-avem ce zice, procopsiţi de n-au cum mai fi, harnici.* GHICA, C. E. II, 324. *Am prins pe Sinziana ... şi, prin vrăjirea soţiei mele, Promoroaca, am schimbat-o la faţă de samănă acum întocmai cu împărăteasa noastră cea fugară.* ALECSANDRI, T. I, 459. *A dat în ţara aceea o foamete grozavă, de se potopeau oamenii şi nimene nu se pricepe ci să facă.* CONTEMPORANUL, I, 445. *Şi străinul te tot paşte, De nu te mai poţi cunoaşte.* EMINESCU, O. I, 182. *Nevasta lui s-a desprins cu dânsul, de nu-i mai era acum aşa urât.* CREANGĂ, P. 86. *Ele ... furau de stingeau.* CARAGIALE, O. II, 225. *Se zăpăci până într-atâta, de nu ştiu deocamdată să zică nici două boabe legănate.* ISPIRESCU, L. 387. *Cânta de rupea pământul.* MACEDONSKI, O. III, 9. *Restul grădinii e numai tufişuri dese ... în care primăvara cântă privighetorile de e o frumuseţă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 23. *Am să fac o anchetă de să mă pomenească satele astea ... şi pe lumea cealaltă.* REBREANU, R. I, 98. *Baba Mătrăgună era ... harnică de n-o întrecea nimeni.* BRĂESCU, A. 53. *Mircea izbucneşte în plâns de i se scutură ghiozdanul în spate.* SAHIA, N. 52. *E o zăpadă, afară, de-a mai mare dragul.* SADOVEANU, O. I, 122. *Mănâncă de se istoveşte, cât îi dai.* DEMETRIUS, A. 6. *Mă, da' frumoasă fată! ... frumoasă de pică!* ARGHEZI, S. XI, 23. *Străină-s, Doamne, străină, De nici apa nu m-alină.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 207. *Au încremenit de nu mai ştia ce au zis.* SBIERA, P. 33. ✦ (Restrângerea conţinutului unei acţiuni priveşte o stare de incertitudine referitoare la producerea altei acţiuni) *Pilatu ... chemă vătahul, întrebă el, de ... au murit* [Isus]. CORESI, EV. 134. *Giudeţul are puteare să socotească foarte, de vor fi mărturiile întregi şi adevărate şi foarte bune.* PRAV. 141. *Domnul înţălege cine ce gândeşte, de cugetă bine.* DOSOFTEI, PS. 40/13. *Eu sânt cel dentâiu ... şi vei vedea şi cu socoteală de iaste adevărat aceasta.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/15. *Să-i întrebaţi pre dânşii de ştiu ... poruncile dintru aciastă cărţulie* (a. 1771). BV II, 196. *De s-au copt* [trifoiul] *se poate cunoaşte* [după păstăuţe]. ECONOMIA 71/8. *Apelaţiia ce face cineva cerând ca să fie şi alţi rânduiţi cu aleagere împreună judecători în cercetarea pricinii nu iaste pentru altceva, decât ca să cerceteaze de nu să urmează vreo greşală.* PRAVILA (1814), 16/12. *Nu ştiu de este obiceaiu în locul dumneavoastră să se bea întru sănătatea priiatenilor.* ABEŢEDAR, 78[2]/18. *Era la îndoială de a-l pute săvârşi încă după alţi trii ani!* DRĂGHICI, R. 154/4. *Să îmi spui ... de ai fost ... în acest vas.* GORJAN, H. I, 44/4. *Trebuie moaşa să caute bine ca să vază dă este toată.* MEŞT. MOŞ. 38/22. *Şi sărut a tale mâne, şi te-ntreb de poţi ierta.* EMINESCU, O. I, 30. *Uitaţi-vă la el, şi-mi spuneţi de nu-i ticăloşie? întrebă profesorul Marin pe colegi ... Nu-i ticăloşie ... ? S-a şi îmbrăcat în civil!* AGÎRBICEANU, A. 34. *Şi nu se desluşea de-i ... ziuă, ori cele dintâi întunecimi ale asfinţitului.* C. PETRESCU, S. 11. *Mă întreb de n-ai fost, Doamne, Tu.* VOICULESCU, POEZII, II, 212. *Fiindcă nu voiam să ne răsară lacrimile, ne uitam în vorbele lui de nu cuprindeau trebuincioasa ironie.* ARGHEZI, T. C. 24. *Toma se uită spre cer, ca să vadă de e târziu, dar nu se vedea decât o steluţă palidă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 233. *Te-a întreba de nu mai ştii ... vreun leac.* SBIERA, P. 27. *Nu ştiu de m-oi mai întoarce.* STĂNCESCU, B. 91. (Cu nuanţă finală) *Cu-a mele coate eu cerc vremea să văd de se-nmoaie.* EMINESCU, O. I, 46. *Treci la badea peste drum Să cercăm vinul de-i bun.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 373. *În bob se cearcă fetelor de au să se mărite, flecăilor de au să se însoare.* ŞEZ. III, 127. (Învechit, rar, urmat de „însă"; cu nuanţă justificativă) *Pilatu se miră de însă au murit.* CORESI, EV. 134. (Învechit, rar; cu nuanţă temporală) *Şi adevărat mi se pare că n-or fi alţi oameni în lume ... a avea atâta dragoste către craiul lor, cât de le-ar fi zis cineva tuturor să moară pentru folosul craiului lor, toţi pe loc ar fi murit.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 167/2. ✧ (Starea de incertitudine priveşte eventualitatea producerii a două alternative care se exclud) *Şi stă aceasta în voia giudeţului, să legiuiască de va fi cu măsură sau de nu va fi vătămătura.* PRAV. 225. *Şi şi-au chiemat toate slugile, ... şi-au împărţit toate averea lor, şi le-au dzis: de a peri, să fie averea aceea a lor; iar de nu va peri, să i-o de iarăş înapoi.* NECULCE, L. 20. *Azvârlii vasu ca să mă joc cu el şi să vedem, de te sperii tu sau ba.* GORJAN, H. I, 58/15. *Puiule, Secuiule! Na! te du pe ceea lume ... Spue-ţi morţii din mormânt De sânt om sau de nu sânt!* ALECSANDRI, P. II, 25. *În sicriu ... Niciun zgomot, nicio grijă; Viermii nu te mai întreabă de-ai fost aur, de-ai fost schijă.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 15. *Nu se simţia de-i mort sau treaz.* COŞBUC, ap. DDRF. *Să caut de sunt adevărate sau nu.* RETEGANUL, P. IV, 3. *Drag mi-e bădiţa, ori ba? ... De mi-i drag, de nu mi-i drag, Nu pociu spune peste sat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 70. ✦ (În construcţia *de care*, cu valoare de conjuncţie, indică reluarea în cadrul altei acţiuni a elementului la care se restrânge conţinutul unei acţiuni) *Şi într-aceasta dzi iaste praznicul şi sărbătoarea noastră aceia de caria prorocii ... au prorocit.* VARLAAM, C. 140. *De care* [fapte] *să laudă Moisi ... că s-au aflat credincios în toată casa lui Dumnezeu.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/45. *Scaunul împărăţiei tatălui meu erea acolo unde este balta aceea, de care mă întrebaş.* GORJAN, H. I, 68/23. *Convingerea minţii noastre se întemeiază pe conştiinţa că ideea, de care este să ne convingem, se află cuprinsă în ideile de care suntem convinşi.* MAIORESCU, L. 9. *El şezu pe o bancă, cu mâinile unite şi lăsate peste genunchi, cu fruntea plecată şi părul risipit peste ea, gândea lucruri de cari nu-şi da sama.* EMINESCU, P. L. 92. *Drezina fuge din ce în ce mai repede ... pe lângă cantoane de a căror fiinţă n-a bănuit până acum.* C. PETRESCU, S. 44. *Orice lucru ... de care-şi aducea aminte că are să se despartă ..., îi pricinuia o durere ascunsă.* MIRONESCU, S. A. 44. *Vasăzică d-ta eşti Felix de care ne-a vorbit atâta domnişoara Otilia.* CĂLINESCU, E. O. I, 17. ✦ (În construcţia *de cât*, cu valoare de conjuncţie, restrângerea conţinutului unei acţiuni se face prin delimitarea sub aspect cantitativ a altei acţiuni) *Îşi aducea aminte uneori, de câte i-au spus că au pătimit unii şi alţii.* CREANGĂ, P. 141. *Să-l întreb ... Şi de câte-oi avea parte.* TEODORESCU, P. P. 293. ✦ (În construcţiile *cât de* sau *ce de*, cu valoare de conjuncţie, restrângerea conţinutului unei acţiuni se face prin raportare la un grad mare de manifestare a altei acţiuni) *Cari Dumnedzeu ştii ce di greu era pi ţară.* NECULCE, L. 324. *Acel ofiţer au venit ... ca să vază ce de oaste este.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 159/38. *Forte tare îmi estă conoscut cât de nepotincioasă sântu.* TIN. ROM. 4[v]/7. *Cercaţi şi veţi pricepe cât de dulce este familiei şi următorilor aducerea-aminte despre strămoşii săi.* HELIADE, în PLR I, 21. *Să-i pot arăta cât de mult îl iubesc.* CAMIL PETRESCU, T. I, 11. ✦ (În construcţia *de ce*, cu valoare de conjuncţie, restrângerea sub aspect general a conţinutului unei acţiuni se face prin raportare la altă acţiune; cu nuanţă justificativă sau modală) *Ştia amu şi se învăţă, de ce se chinuia.* CORESI, EV. 27. *Să aveţ nedeajde pre noi ... întru tot vom nevoi să vă dăm ştere de ce vom şti* (a. 1616?). ROSETTI, B. 84. *De ce-i întreba ei, dracii răspundea.* VARLAAM, C. 204. *Ce-şi ţâne giurământul Şi nu-şi schimbă cuvântul Către soţ de ce dzice.* DOSOFTEI, PS. 42/19. *Înţălegând turcii de ce se lucrează în Moldova, cum au luat pe Duca-Vodă leşii, au pus domnu pe Dimitraşco Catacozino.* NECULCE, L. 83. *Ş-au luat mult bir auzind Grigorie-Vodă de ce s-au întâmplat lui Andoni, nu putem arăta câtă grijă avea Domnul, triimeţindu-i multe peşchişuri şi bani* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 196/38. *Luându-şi seama de ce făcu pentru venirea tătâne-său.* MINEIUL (1776), 192[r2]/15. *Nu ştie de ce să se apuce.* TEODOROVICI, M. 14/7. *Ce să văd? bietul Bibi era în spasmele agoniei. Oh! nu-ţi*

poţi face o idee de ce am cercat! NEGRUZZI, S. I, 62. *Iată de ce talente avem noi trebuinţă.* ALEXANDRESCU, O. I, 192. *Muierea, Când dormea, tăindu-i părul, i-a luat toată puterea ..., Ca dovadă de ce suflet stă în piepţii unei rochii.* EMINESCU, O. I, 159. *Când ne vom revedea, îţi voi explica de ce şi cum n-am putut merge să-ţi văd familia la Sinaia.* CARAGIALE, O. VII, 147. *Mă uitam la el şi mă gândeam: de ce o fi rămas căpitan până la o vârstă aşa ... înaintată?* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 20. *Nu mă întrebam de ce voiam să-mi chinui copilul.* M. ELIADE, O. I, 69. *Nimeni nu-şi închipuia de ce boierul se legase aşa ... strâns cu un răzăş.* SADOVEANU, O. I, 152. *Drept să vă spui ... nu prea văz dă ce e nevoie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 218. *Şi să-ntrebe de ce zac.* JARNÍK– BÂRSEANU, D. 104. ✦ (Popular, în construcţia *de cum,* cu valoare de conjuncţie, restrângerea conţinutului unei acţiuni se face prin raportare la modalitatea de săvârşire a altei acţiuni; cu nuanţă finală) *După ce tată-său o vădzu gata ... îi dete poveţile părinteşti de cum să se poarte, cum să facă ca să nu se descopere că e fată.* ISPIRESCU, L. 13. ✦ (Învechit, rar, în construcţia *cum de,* cu valoare de conjuncţie, exprimă consecinţa sub aspectul modalităţii) *Sămânţa ta aşa vârtos voi înmulţi, cum de mulţie nu se vor putea număra.* PO 52/27. ✦ (În construcţia *de unde,* cu valoare de conjuncţie, restrânge conţinutul unei acţiuni la identificarea sursei de proveniență a altei acţiuni) *Că năravul vracilor iaste întâi să întreabe pre bolnavul ... de unde-i iaste rădăcina boaliei şi a dureriei.* CORESI, EV. 60. *Dar povaţa mea, nu ştiu dă unde, larăşi stete înainte-mi.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 321. *Mult mă gândesc în mintea mea de unde ai atâta putere.* CREANGĂ, A. 162. *Mă întrebi de unde sunt banii?* CĂLINESCU, C. O. 38.

4. a) (Învechit şi popular, exprimă proiectarea accidentală a unei acţiuni prin raportare la altă acţiune) *Atunce se tâmplă de fu cutremur mare, cât se răsipiia besearecile.* MOXA, 389/37. *Era de lăcuia în Erusalim un om, anume Lazar.* VARLAAM, C. 330. *Cela ce va răni pre altul ... sau va fi făcut altă ceva împrotiva ranei, au va fi mâncat, sau băut, şi să va fi obrintit şi dentr-acia i să va fi tâmplat de va fi murit, cela ce l-au rănit nu să va certa ca un ucigătoriu, ce mai puţin.* PRAV. 88. *Năroc ul ţărâi că s-au tâmplat atunce de au venit Neculai-Vodă.* NECULCE, L.268. *Luminatul domn ... având prepus pentru nişte lucruri, ce le-au adus întâmplările vremii de s-au făcut.* ANTIM, P. XXIII. *Întunecarea ... soarelui să face când luna încungiură pământul şi să întâmplă de să pune între soare şi între pământ.* GRECEANU, Î. 119/22. *După puţină vreme se întâmplă de rămasă fiul meu văduv.* GORJAN, H. I, 34/1. *Pentru ce n-ai jucat rolul? – S-au întâmplat de m-am îmbolnăvit!* PR. DRAM. 196. *Agapiţa, după mai multe mustrări ... şi mai multe făgăduinţe ce îi dete, nu ştiu cum se întâmplă de căzu iar în ispită.* NEGRUZZI, S. I, 79. *Când fu de se sculară uriaşii sau novacii cu răsmiriţă asupra zeilor. Atunci ... omorî o mare mulţime.* ISPIRESCU, U. 47. *Se întâmplă uneori de seacă bălţile.* SADOVEANU, O. IX, 444. *Pân-eram de nu iubeam, Unde mă culcam dormeam.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 12. *Dar al vostru împărat Tot mergând pe la vânat Într-o seară s-a-ntâmplat Pe la noi d-a înnoptat.* TEODORESCU, P. P. 116.

b) (Învechit, exprimă oportunitatea producerii unei acţiuni prin raportare la altă acţiune) *Vru ... Dumnedzău de să pogorî din ceriu pre pământ.* VARLAAM, C. 59. *Lui Avraam i-au datu-i D[u]mn[ă]dzău pre lume, Şi în ceriu de să slăveaşte cinstitul lui nume.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 58[r]/11. *Binevoi Dumnezeu dă dăzlegă sterpiciunea Annei şi născu prin făgăduinţă.* ANTIM, O. 44. *I-a dat Dumnezeu în gând de a pus în boloboc, împreună cu dânsa, pe junele cu care ea s-a însoţit mai pe urmă.* ISPIRESCU, L. 356. *A dat Dumnezeu de nu petrecem Sfântu-Vasile singuri.* SADOVEANU, O. I, 91. ✦ (Învechit şi popular, indică finalitatea unei acţiuni prin raportare la altă acţiune) *Şi dzise* [miiaşul] *cu rrane se-lu întreabe elu de se înţeleagă dereptu care vină aşa strigă spr-insu.* COD. VOR.[2] 271. *Se leapădă den nedereptate, de face dereptate.* CORESI, EV. 69. *Să avemu răbdare de se ne rugăm cându vremu cădea* (a. 1619). CUV. D. BĂTR. II, 124/14. *Pre Tine am de mi-eşti nădejde.* DOSOFTEI, PS. 43/8. *El rugă pe Caragea de îl onoră cu rangul* [slugerului]. FILIMON, O. I, 149. *Îl ajută pe om de se îmbogăţeşte.* ŞEZ. I, 241. (Învechit şi popular, urmat de „să"; cu valoare expletivă) *Dedu lui şi ucenicilor lui, de să tipărească această carte.* CORESI, EV. 6. *Nu trimease Dumnezeu fiiul Său întru lumea de să judece lumea, ce să mântuiască lumea.* id. ib. 460. *Şi dzise arhaghel: aceşte săntu ceia ce nu se-u sculat sfânta duminecă ... de să meargă la beserecă, ce-u dzăcut ca şi morţii* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 328/27. *Când vor avea neşte soţii bani împreună şi-i vor da la unul de să li-i ţie şi el va cheltui acei bani ... pre acesta să-l gonească.* PRAV. 43. *Doamne, numele Tău să vesteaşte ... de să pomeneaşte.* DOSOFTEI, PS. 456/20. *S[ă] fie volnic cu această carte a Domnii Meal[e] dă să oprească pre tot omul ..., vericine cu ce ar fi* (a. 1684). IORGA, S. D. VII, 29. *Se răpezi asupra lupului cu paloşul în mână de să-l facă mici fărâmi.* ISPIRESCU, L. 17. *Am să fac o anchetă de să mă pomenească satele astea ... şi pe lumea cealaltă.* REBREANU, R. I, 98. *Şi el mi-l fierbea Pân-oasele cădea Jos cazanul da De să răcorea.* PĂSCULESCU, L. P. 153. ✧ (Indică finalitatea sub aspect intenţional) *Aş zbura lesne De-aş departa-mă La păduri dease ... Dumnedzău Sfinte, ş-aş aştepta-Te.* DOSOFTEI, PS. 180/3. *Face-m-aş privighetoare, De-aş cânta noaptea-n răcoare Doina cea dismierdătoare!* ALECSANDRI, O. 63. ✦ (În construcţia *de care,* cu valoare de conjuncţie, indică reluarea în cadrul altei acţiuni a elementului asupra căruia se proiectează o acţiune) *Lucrul acela de carele el mult înseta.* ANTIM, O. 14. *Acel de care norocul avu grijă.* EMINESCU, O. I, 61. *Gorică Pirgu n-ar fi făcut niciodată parte, dacă n-ar fi fost tovarăşul nedespărţit al lui Paşadia, de care aveam o evlavie nemărginită.* M. I. CARAGIALE, C. 11. *Aide să-ţi dau eu vacă ..., de care ţi-a plăcea.* ŞEZ. I, 6. ✦ (Învechit, în construcţiile *de cât* sau *de ce,* cu valoare de conjuncţie, delimitează sub aspect cantitativ sau general scopul unei acţiuni) *Oamenii ... să roagă de ce nu le iaste* [folositor]. VARLAAM, C. 198. *I-ai dat ce-i poftească inima şi-i ceare De câte să roagă.* DOSOFTEI, PS. 62/10. ✦ (În construcţia *de cine,* cu valoare de conjuncţie, raportarea la elementul asupra căruia se proiectează o acţiune se face prin intermediul altei acţiuni) *Du-te, du-te, n-ai mai fi, Dragă băieţele, Să n-am de cine dori.* TEODORESCU, P. P. 286. *De cine mi-i mie dor, Departe-i depărtişor.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 123. *De cine doru se leagă Nu este* [glumă]. FOLC. TRANSILV. II, 45. ✦ (Învechit şi popular, în construcţia *cum de,* cu valoare de conjuncţie, indică finalitatea sub aspectul modalităţii) *Sfat făcură farisei(i) pre Isus, cum de El să-l piarză.* în DR. III, 267. *Se luară* [să gândească] *bieţii ciobani cum de ... să dea ei peste o aşa pagubă.* ISPIRESCU, L. 397.

5. (Învechit şi popular, exprimă raportarea unei acţiuni cu caracter incoativ la altă acţiune, care este nu numai începută, dar şi terminată; cu nuanţă finală) *M-am apucat de-am scos această cinstită carte ... grecească pre această limbă* (a. 1632). GCR I, 79/5. *Va sudui la vreamea ceaia când să va apuca de să fie ispravnic.* PRAV. 237. *Şi întorcându-s-înapoi Ştefan-Vodă, s-au apucat de au făcut Mănăstirea Voroneţul.* NECULCE, L. 10. *M-am apucat şi eu ... de am săpat şanţ şi am adus bolovani* (a. 1724). IORGA, S. D. XIV, 18. *Îl văzu unde să pleca în jos, şi grăbind îl apucă de-l pogorî târâş.* MINEIUL (1776) 192[v2]/1. *Românii crezând a-şi asigura libertatea ..., se puneau de ucideau pe aristocraţi.* BĂLCESCU, M. V. 397. *Se apucă de le grijeşte bine.* CREANGĂ, P. 194. *Se puse de mulse epele.* ISPIRESCU, L. 29. *Cu învoirea lui Belciug, învăţătorul s-a apucat de şi-a zidit o casă proprie pe locul bisericii.* REBREANU, I. 83. *Ouşoare că scotea şi-ncepu de le-mpărţea.* TEODORESCU, P. P. 532. *Apucă de să rade.* DOINE, 35. *S-a apucat de a aşezat prin casă.* STĂNCESCU, B. 45. *Şezând Făt-Frumos cu fata ... începură de-şi schimbară inelele.* FUNDESCU, L. P. I, 47. *Mâna pe jugani punea, Căpestrele le-aşeza El pe unu-ncăleca Ş-apuca de pribegia.* PĂSCULESCU, L. P. 309. ✦ (În construcţii cu valoare de conjuncţie,

indică iminența unei acțiuni prin raportare la altă acțiune) *Priveşte, eaca focul se mântuie în vatră, Candela se sfârşeşte, puțin de nu s-a stins.* NEGRUZZI, S. II, 63. *Dracii ies afară din ieaz câtă frunză şi iearbă! Oleacă numai, de nu s-a răsipit bolta ceriului.* CREANGĂ, P. 54.

6. a) (Exprimă deducerea sau explicarea unei acțiuni pe baza sau ca urmare a altei acțiuni) *Şi răpită fu corabiia de nu putea se protivească-se vântului. Deaderă-se şi purrtați eramu şi currsemu pre lângă un ostrovu.* COD. VOR.[2] 315. *Au pare-ne noao că ne mai adaugem noi avuțiia au marha, de ne nevoim aşa şi pre Dumnezeu uităm.* CORESI, EV. 408. *Dimitrie, această nedeajde am nedejduit eu ... de te-am pus într-aceasta cinste: să ne cinsteşti.* VARLAAM, C. 373. *Pentru aceaia dară nu iaste minune ... de m-au rânduit şi pre mine Dumnezeu şi m-au pus, om mic fiind şi smerit, păstor mic, la mică turmă, la dumneavoastră.* ANTIM, O. 6. *Dumnezău ... avea bune şi înțălepte măsuri, de au lăsat pe toți ... să să înece.* DRĂGHICI, R. 37/17. *Muierea împărăteasa mea îmi face mare strâmbătate de nu mă iubeşte şi are alt ibovnic.* GORJAN, H. I, 69/9. *Calul tău ... precum văz, procunoştință are, De să opreaşte aşa-n loc şi nu-ți dă ascultare.* PANN, P. V. II, 152/20. *Dar vai, un chip aievea nu eşti, astfel de treci Şi umbra ta se pierde în veci.* EMINESCU, O. I, 213. *Se vede că tot mai ai ... noroc, de-ai nimerit tocmai la mine.* CREANGĂ, P. 90. *A făcut un păcat de a calcat pe moşia slutului.* ISPIRESCU, L. 43. *Fii liniştită, toate vor merge bine. Numai spune, mă rog, doamnă, primarele nostru e bolnav, de nu se arată.* CONTEMPORANUL, II, 214. *Câți blestemă de-a nu te fi putut uita.* MINULESCU, V. 49. *Poftiți şi şedeți la noi dacă ați ostenit de-ați venit.* BENIUC, V. C. 61. (Învechit şi popular; cu nuanță cauzală) *Se temea* [în privința lui Mihail] *de să nu se scoale.* MOXA, 384/10. *Pare-mi oricând foarte bine, De se tâmplă oarecine, Să-mi grăiască cu blândeațe.* MONTAN, S. 6/11. [Dacă] *ținea drumul mai lung, te miră de nu rămânea cu gâtul strâmb* [din cauza uitatului înapoi]. ISPIRESCU, L. 36. ✦ (Indică justificarea unei acțiuni în eventualitatea sau cu condiția producerii altei acțiuni) *Iară de văm fi fără credință ... şi ne văm pururea tăvăli în necurăție ... atunce înşine rădicăm noi mâniia lu Dumnezeu spre noi.* CORESI, EV. 113. *Că de aşi priceape că haina ... ştie gândul mieu, în foc o aş băga-o.* URECHE, L. 101. *De-au domnit mişeii, veni-i-va osândă.* DOSOFTEI, PS. 33/18. *De vor năzui aiurea vor peri.* BIBLIA (1688), [prefață] 6/14. *Că nu era mult acmu, De-ar hi năvălit moscalii, cum purcesese, niciun iniceriu nu ar fi rămas.* NECULCE, L. 246. *Şi de să va face vreun lucru în silă către Haricliia, mă vei vedea omorât mai înainte.* AETHIOPICA, 32[r]/4. *De te vei folosi ceva cu această învățătură, aceasta va fi bucuria mea.* MOLNAR, E. S. 18/1. *Într-alt chip de va urma, atunce ... înşălătoru să se numiască* (a. 1803). URICARIUL, III, 30/5. *De vei lua aminte vei afla că au grăit.* MAIOR, I. B. 294/17. *Şi de nu vor fi adevărate toate zisele mele, atunci mă mulțumesc a fi socotit ... flecar.* MUMULEANU, C. 42/2. *Bărbatul iar îi zice: De îți voi spune, soro, îmi primejduieşte viața.* GORJAN, H. I, 19/30. *De gândeai că a iubi este lucru uşurel ... Mult te greşeai, draga mea.* CONACHI, P. 221. *Ear de n-a vrea ca să vie,* [Făt-Frumos], *Dare-ar Duhul necurat Să fie-n veci fărmecat.* ALECSANDRI, P. I, 7. *Aş fi ferice, de-aş fi încă o dată În patria-mi iubită.* EMINESCU, O. I, 8. *De nu s-ar fi înduplecat, lupul nu i-ar fi mâncat!* CREANGĂ, P. 25. *Bine ai venit, că de mai întârziai şi eu mă prăpădeam.* ISPIRESCU, L. 10. *Vătaf puturos, de ne mânânci pâinea ... o să te tăiem.* BARBU, G. 9. *De-aş şti că m-aş mântui Ziua, noaptea-aş tot hori.* FOLC. TRANSILV. I, 180. (Cu nuanță temporală) *Şi anu întâi oameni scoase* [din Eghipet] *Domnul şi de nu fură în credință Elu-i pierdu* (cca 1569 – 1575). GCR I, *11/1. *De va fi cel rănit mâncat niscare bucate greale ... De va fi îmblat în soare, sau în vânt la răceală, atunce nu-i i moartea* [din cauza rănii]. PRAV. 128. *D-o fi să pei ..., La moartea mea ochi-ți vor lăcrăma.* I. VĂCĂRESCUL, P. 208/9. ✦ (Justificarea se face pe baza unei analogii) *Să amu bogatului de nu i-e lesne şi pre iuşor a întra întru ea* [în împărăția cerului], *dară camatnicul cum va intra?* CORESI, EV. 293. *Deci de-au ținut Măriea Sa leagea, fiind domn legei, dară cu cât mai vârtos să cade noao a ținea leagea lui Dumnedzău?* VARLAAM, C. 326. *Şi de are Ptolemeu împăratul Eghipetului mai mare laudă, care au tălmăcit Sfânta Scriptură den limba ovreiască spre cea elinească, ... cu cât mai vârtos Măriia Ta eşti vreadnic.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/34. *De crezi în poesie, ... Crede-n amorul meu.* ALECSANDRI, P. I, 130. *De nu există sufleteşte nici Tofana, nici Crina, ... cu atât mai puțin există Castriş, un tânăr bogat, care, hotărându-se să ia în căsătorie pe Tofana, ... e refuzat.* LOVINESCU, C. IV, 29. ✧ (În corelație cu „ce", „cine", „cum", în construcții interogative, indică manifestarea unui anumit interes, a unei anumite curiozități etc. în legătură cu justificarea unei acțiuni ieşite din comun) *Ce ți-e mare de fugişi şi tu, Iordane, că te întorseşi înderetu?* PSALT. HUR. 99[r]/10. *Răspunse Pavelu şi dzise: „Ce faceți plângându de-mi frângeți înrema".* COD. VOR.[2] 256. *Ce-au greşit acesta sau părinții lui de-au născut orb?* CORESI, EV. 165. *Şi iară zise Abimeleg lui Avraam: ce ai văzut, de ai făcut aceasta?* PO 65/20. *Ce folos e lor deaca popa grăiaşte ... sârbeşte, de nu înțeleg, sau pre altă limbă* (a. 1579). GCR I, 24/39. *Ce poate fi omul de-l aduci aminte? De cerci pentru dânsul folos înainte?* DOSOFTEI, PS. 27/16. *Ce socoteală ai tu de zici că nu sânt frumoasă* (a. 1773). GCR II, 95/17. *Ce ai, nene Terinte, de eşti ... posomorât?* NEGRUZZI, în PR. DRAM. 449. *Ce-ai pățit, unchiaşule, de încaleci pe mine?* ALECSANDRI, T. I, 430. *Dar voi ce dracul de vă miraţi aşa?* GANE, N. III, 140. *Dar cine eşti tu, zise Ivan cam sborşit, de te lauzi, că ştii toate?* CREANGĂ, P. 299. *Ce ai la sufletul tău de eşti tot fără chef şi mâhnit?* ISPIRESCU, L. 192. *Ce suntem noi, argați, de ne vorbeşti astfel?* MILLE, V. P. 210. *Ce sânge curge oare în vinele micului burghez, de-l face indolent ca o mlaştină?* CĂLINESCU, C. O. 12. *Da ce-i cu tine, omule, de te-ai întors aşa devreme?* CAMIL PETRESCU, B. 14. *Vai, mândruță, ... Ce tot faci de nu scrii carte?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 142. *Ce mai drege ... în grădină, de nu vine?* SBIERA, P. 180. *Ce-am făcut de-am zăbovit şi mi-am pus puica-n pământ.* SEVASTOS, C. 158. *Părinte, cum se face de eşti aşa de gras şi voinic?* ŞEZ. IV, 185. *Şi pă Mihu întrăba: «Ce bai Mihu de tăt strîž»?* ALEXICI, L. P. 191. *Cine pe tin' te-a adus Şi în calea mea te-a pus, De îmi calci livezile Şi-mi trânteşti rogoazele?* BALADE, I, 343. (Învechit şi popular; cu nuanță cauzală) *Cine a fost pricina de i-a surpat într-un minut fericirea?* MARCOVICI, D. 8/17. *Dar ce-i pricina de eşti vesel?* GORJAN, H. I, 6/5. *Ia spune-mi, flăcăule, ce este cauza de cântă pasărea măiastră cum pui tu piciorul în biserică?* ISPIRESCU, L. 299. ✦ (Învechit, indică anularea unei acțiuni cu condiția producerii altei acțiuni, care reprezintă o situație de excepție, o derogare de la o anumită dispoziție; în construcția *alegând de*) *Cine va ocoli locul acela unde să cade să plătească vamă ... alegând de-are fi cu ştirea vameşilor, iară într-alt chip de va lăsa drumul cel mare, tot negoțul ca să-ş piarză.* PRAV. 46. *El sângur iaste vinovat morții-şi; alegând de va fi rana* [mortală]. ib. 129. ✦ (Indică un raport de dependență prin condiționare dintre două acțiuni) *Şi la Isaia zice: De veți asculta pre mine, dulceața pământului mânca-veți!* CORESI, EV. 67. *De veri se cunoşti ce iaste Dumnedzău şi cum iaste a i se închina Lui, ascultă şi ia aminte.* PRAV. LUCACI, 190[r]/3. *De veri să hii desăvârşit, ... vino în urma Mea şi veri avea visteriu în ceriu.* VARLAAM, C. 218. *De voi fi eu om mare, te voi face ... mai mare în Chipru, giudecătoriu.* NECULCE, L. 24. *De voi scăpa viu, Făgăduiesc cu chizeşluire pace statornică.* AETHIOPICA, 64[v]/25. *De ar voi, poate să să povățuiască.* PRAV. COND. (1780), 42. *De se va putea împăca cu Poarta iarăşi, îl vor primi ... prinț.* ŞINCAI, HR. III, 76/37. *De ar fi avut craiul sfatul mieu înaintea lui, tu nu ai fi pierdut judecata.* BERTOLDO, 11/6. *De ar socoti omul sfârşitul lui ... cu adevărat ar vedea cum îl*

cutremură faptele lui. PILDE, 2/16. *Deci, de-i adevărat graiul tău, Ian jură-te pe Dumnezieu! „Iha: zieu!"* BUDAI-DELEANU, Ţ. 181. *De am auzit bine, ceasul cel după urmă a bătut pentru mine.* MARCOVICI, C. 10/11. *De voiţi, eu vă voi arăta.* DRĂGHICI, R. 55/12. *Zice: De-ţi este ţie slugă credincioasă, să-ţi fie ţie ca sufletul tău.* TEAMPE, O. S. 86/19. *De-i vre, îndată poţi.* CONACHI, P. 107. *De aş fi în locul dumitale, aş căuta s-o mângâi.* NEGRUZZI, S. I, 45. *Mâne vei pune işlicul în cap şi, de va vrea Dumnezeu cu tine, nu va trece mult şi vei avea moşii, ţigani şi averi nenumărate.* FILIMON, O. I, 126. *Filozof de-aş fi – simţirea-mi ar fi vecinic la aman!* EMINESCU, O. I, 48. *De-ar avea codrul ista gură să spuie câte a văzut, cumplită pătăranie ne-ar mai auzi urechile.* CREANGĂ, P. 119. *El rugându-se, se făgădui lui Sfântul Nicolae, ... hramul acelei biserici, să-i ridice o monastire pre numele lui, de-l va mântui; ceea ce şi făcu.* ISPIRESCU, M. V. 7. *De-ai chibzui puţin, ai vedea că eu n-am nici o putere.* REBREANU, P. S. 77. *De-aş putea să-ţi arăt, într-o dimineaţă, spânzurătorile iadului, ... ispita care te bântuieşte ar pieri.* GALACTION, O. 317. *Măria Ta, de porunceşti, pun tunurile să tragă.* CAMIL PETRESCU, B. 99. *De-om primi apă din plin, poate să ne vie ceea ce nădăjduim noi.* SADOVEANU, O. XXI, 476. *Şi de n-au murit, apoi trăiesc încă şi acum.* SBIERA, P. 34. *Hai să vii cu mine, De vei să fii bine!* TEODORESCU, P. P. 75. *Te-oi lua ... De mi-ei isprăvi: Pod pe Marea Neagră.* BALADE, I, 285. (Cu valoare restrictivă) *Putem, numai de vom vrea.* VARLAAM, C. 171. *Am multe de mi s-ar ţinea în seamă ... numai le las şi zic că am cheltuit ca la o casă a mea.* ANTIM, P. XXVIII. *Din ce oraş eşti? El zise: Dintr-acesta sânt, de iaste acesta Efesul.* MINEIUL (1776), 130^{v2}/28. *Cel mai puternic poate face rău şi violenţie numai de va vrea.* OBRADOVICI, D. 5/1. *Poamele sânt cea mai bună şi mai sănătoasă bucată la oameni, de le vei mânca bine coapte.* ÎNV. POM. 4/2. *În apă limpede, de va fi cu putinţă ... să se speale* [cânepa]. CULT. C. 46/6. *De era îndestul să gândim numai, pentru ce am priimit şi darul vorbirei?* MARCOVICI, C. 39/5. *Vie atunci cineva să-ţi ceară socoteala despre mijloacele prin care ai dobândit toate acestea. Vie, de va putea!* FILIMON, O. I, 126. *Ce ... cavaleri plăcuţi se uita la dumneavoastră, de nu v-ar deochia.* ALECSANDRI, T. 309. *Cartea ta într-adevăr minunată este! numai de n-ar ameţi mintea.* EMINESCU, P. L. 38. *Voi adormi ... de nu m-aş trezi numai iar.* id. ib. 82. *Eu sunt Sfânta Miercuri, de-i fi auzit de numele mieu.* CREANGĂ, P. 90. *Atunci şi cafenelele erau pustii şi numai prin căsuţe de se mai afla ceva veselie.* SĂM. VI, 376. *Inutil să adaug că voi face totul pentru a evita orice declaraţiune de va fi posibil şi a ne menţine intacţi pe poziţiunea din 1920, păstrată cu atâta grijă.* TITULESCU, D. 138. *Să vină de vor alţii ca să-nceapă A pescui.* BENIUC, V. 77. *Soţie ... De vrei să mă iei Mă scoate din stâncă.* ALECSANDRI, P. P. 15. *Că ce-oi avea tot voi da Sufletul de-mi veţi lăsa!* RETEGANUL, TR. 37. *Câte ştiu! De-aş şti carte să te scriu.* FOLC. TRANSILV. I, 7. ✦ (Condiţia reprezintă factorul absolut indispensabil sau minimal fără de care nu ar fi posibilă altă acţiune ori fără de care nu s-ar putea evita o anumită consecinţă) *Un bolnav* [îl purta] *patr-înşi ca pre un mort; nice leac puteare sau tărie întru sine n-avea, de nu-l vrea purta semenţiile lui.* VARLAAM, C. 180. *Niciodată nu să poate a fi despărţiţi cei prea iubiţi, de nu-i va popri vreo pricină întristătoare.* AETHIOPICA, 4^{r}/17. *Oamenii cei rei şi nemicii noştri de nu s-ar opri şi ţinea în frâu, ne-ar bate.* D. SUP. 12/19. *Sătano, de nu mi-ai fi părinte şi de n-aş fi întâi născută ţie ... Aş grăi cu tine almintre doară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 75. *De nu era doamna Maria, negreşit aşi fi murit.* KOTZEBUE, U. 10^{v}/16. *Eu nu aş putea vorovi de nu aş fi auzit niciodată.* FULEA, B. 22/7. *Nici sigur monarhul cel ce dă vredniciile nu este nobil de nu va fi virtuos.* MUMULEANU, C. 10/1. *Trei la o masă n-au nici un haz de nu va fi şi ... al patrulea.* GORJAN, H. I, 89/4. *Să nu care cumva să le găteşti plocon că nu primesc dânşii, dă nu ţe-or da ţie dar.* JIPESCU, O. 101. *Crezi că te-aş fi ales discipol al meu, de nu te ştiam vrednic şi adânc?* EMINESCU, P. L. 42. *Dormeai tu mult şi bine, Harap-Alb, de nu eram eu.* CREANGĂ, P. 279. *Şi domnesc şi ... astăzi de n-or fi murit.* ISPIRESCU, L. 32. *De roua n-ar fi-n lume, pământu-ar fi pustie.* MILLE, V. P. 109. *Îi dase ceasul rău în drum! De nu-mi ieşea atunci din casă, ... Că l-aş avea băiat şi-acum! Aşa ... mi l-a-nghiţit pământul.* COŞBUC, F. 95. *E vai şi amar ... de nu asculţi.* RETEGANUL, P. III, 31. (Cu nuanţă conclusivă) *Energia de va fi singură, atunci caracterul este mai mult aspru.* FIS. 36. *Dar de-i umbra ei aceea – atunci Ea un înger este.* EMINESCU, O. I, 51. *Mătuşă, de mi-i face acest bine, atunci să ştii că ai să ai mult bine.* CREANGĂ, P. 171. ✦ (Indică virtualitatea unei acţiuni, în eventualitatea producerii altei acţiuni care reprezintă o ipoteză, o supoziţie, o bănuială etc.) *De se sfiiască-se şi smentească-se toţi vrăjmaşii miei; întoarcă-se şi ruşireadze-se foarte curundu.* PSALT. 8. *Să neştine da-ş-va banii la priiatnicul său a ţinea, sau atare vase, şi din casa acestuia le vor fura şi de vor afla furul ... să plătească.* PO 251/8. *De iaste mirean să guste atunce sâmbătă şi duminică.* PRAV. GOV. 35^{r}/9. *De n-ai avea pre ce cunoaşte, puteare-ai să te îndoieşti.* VARLAAM, C. 461. *Gândi că de va merge la turci ... să nu care cumva să şi piară.* URECHE, L. 200. *Iară de să va prinde supt biruinţa Cameniţei, să va certa.* PRAV. 184. *O, ce ursire, de nu veţi face pace, ce veţi face?* (a. 1693). FN 17. *Dè scăpa viu, mâne, poimâni el ne omoară pe toţi.* NECULCE, L. 110. *La îngroparea morţilor ... de se face îngroparea în vreamea şcoalei, nice învăţătoriul a merge, nici şcolarii a trimite să nu cuteze.* INSTRUCŢIE, 6/1. *De aveţi lipsă a înmuguri pre căldura cea mai mare a soarelui foarte bine e a spânzura o frunză deasupra mugurului.* ÎNV. POM. 111/15. *De va fi acoperită* [cânepa] *nu va putea încolţi.* CULT. C. 21/23. *De ar întreba cineva ce este întrânseca fiinţă a trupurilor, eu aş răspunde că nu ştiu.* POTECA, C. P. 27/2. *Aşadar, de nu eşti încă fericit, cine te opreşte ... a fi.* MARCOVICI, D. 10/11. *Şi tu ai fi făcut aceasta pentru mine, de m-aş fi aflat în starea voastră.* DRĂGHICI, R. 23/26. *De vom vedea altă pildă mai mare decât aceea ce am văzut ... să ne întoarcem.* GORJAN, H. I, 11/23. *Sinul tău să-l răcorim, Şi de este se murim, Lângă tine se perim!* ALECSANDRI, P. I, 93. *Numărul adepţilor lui* [al dicţionarului academic] *de va fi fost vreodată mai mare, astăzi desigur scade pe zi ce merge.* MAIORESCU, CR. II, 266. *De mi-i da o sărutare Nime-n lume n-a s-o ştie Căci va fi sub pălărie.* EMINESCU, O. I, 55. *De ar şti omul ce-ar păţi, dinainte s-ar păzi.* CREANGĂ, P. 277. *Să se facă muiere de va fi bărbat.* ISPIRESCU, L. 30. *De-o fi murit, să-l ierte Dumnezeu!* COŞBUC, F. 73. *Că dacă pui cămaşa la uscat n-o mai găseşti, de nu stai lângă ea.* BRĂESCU, V. 9. *Juraţi, de ştiţi, pe cruce.* ISAC, O. 49. *Copila s-au măritat, De să mărita-n alt sat Nu era nici un banat.* SEVASTOS, C. 64. *De m-a lua cine-m-place, Verde cunună mi-oi face.* BÎRLEA, C. P. 5. ✧ (Ipoteza priveşte o anumită clauză sau o anumită dispoziţie prevăzute într-o lege, într-un contract etc.; cu nuanţă temporală) *Iară de va fi tată cu fata sa sau feciorul cu mumă-sa* [să curvească] *post 15 ai, noi dăm 5 ai.* PRAV. LUCACI, 204^{v}/12. *Cela ce ... va ascunde lucru ... furat, de să va găsi, ... să va certa după voia giudeţului.* PRAV. 317. *Iar de va muri şi muerea ... atunci moştenitorii ei ... să aibă a-şi cere acea dreaptă moştenire a zestrei ei.* PRAV. COND. (1780), 98. *De să va vinde lucrul la mezat pentru datorie ... atunci să ia săvârşire vânzarea.* LEGIUIRE, 21/11. *De va fi somă mai mică ... vor lua fieştecare pe jumătate.* PONTURI, 6/15. ✧ (Ipoteza priveşte o anumită dorinţă, o anumită intenţie, o anumită atitudine etc. în eventualitatea producerii cărora s-ar realiza altă acţiune; precedat de „doar", „măcar" sau „numai", cu valoare restrictivă) *De-aş avea aripi ... aş zbura lesne.* DOSOFTEI, PS. 180/1. *Ba înţăleaptă* [eşti] *di n-ar nebuni pre niminea înţălepciune ta* (a. 1773). GCR II, 95/15. *Măcară de s-ar îndrepta căile mele, ca să păzesc direptăţile Tale.* BIBLIA (1688), 118/5. *Iar te-ai cufundat în stele Şi în nori şi-n ceruri nalte? De nu m-ai uita încalte, Sufletul vieţei mele.* EMINESCU, O. I, 54. *Lapte, brânză, unt şi ouă de-am putea sclipui să ducem în târg.* CREANGĂ, P. 6. *Urcă-te, leică, într-un copaciu mare şi te uită în toate părţile, doară de vei vedea ceva aşa care să*

semene a sat. ISPIRESCU, L. 336. *Ah! de-ar sufla o vijelie În valuri s-aflu un mormânt.* MACEDONSKI, O. I, 59. *De nu ți i-oi da eu pe brazdă, să nu-mi zici pe nume.* SĂM. IV, 6. *Numai de s-ar grăbi, să nu fie prea târziu.* C. PETRESCU, S. 58. *Și pălește spaima ca un dor De s-ar ivi acum un zburător!* VOICULESCU, POEZII, II, 181. *De-ar fi ce gândesc eu! adăogi el, c-un suspin.* SADOVEANU, O. I, 24. *S-a luat Maria mai întâi cu binele pe lângă Ion, doar de-o scoate banii.* MOROIANU, S. 84. *De n-ar trebui s-așteptăm ... spuse careva.* CAMILAR, N. I, 88. *De-ar veni o dată noaptea, să se roage bătrâna.* DEMETRIUS, A. 96. *Hai c-am găsit ... o basnă, doar d-om câștiga ceva.* TEODORESCU, P. P. 588. (În exclamații, invocații, imprecații etc.; precedat de „barem", „doar", „măcar" sau „numai", cu valoare restrictivă) *De ni s-ar dezlega sterpia!* DOSOFTEI, V. S. decembrie 223[r]/2. *Doar Dumnedzău di a faci milă.* NECULCE, L. 354. *O! De ne-am vedea o dată scăpați!* MAIOR, T. 17/19. *De-aș cânta, ziua, la soare, Doina!* ALECSANDRI, O. 64. *O! de-ar fi înmărmurit astfel.* EMINESCU, P. L. 85. *De-ar crăpa o dată să crape și harabagiul care v-au adus.* CREANGĂ, P. 110. *Doar de or găsi puiu cu norocu ... în cuib.* MACEDONSKI, O. III, 6. *De-ai fi văzut cum au jucat copilele!* COȘBUC, B. 22. *O, de s-ar face-o dată primăvară!* IOSIF, V. 25. *Of, baremi de-am scăpa mai repede!* REBREANU, P. S. 13. *Măcar de n-ar fi o prevestire!* id. R. II, 239. *De-ar ști stejarul ghinda cui slujește.* VOICULESCU, POEZII, II, 171. *Ia uite ce vreme! ... Numai de nu i s-ar fi întâmplat ceva; ... oare unde-a fi?* SADOVEANU, O. I, 74. *Codrule, frunză rotundă, De mi-ai da puțină umbră!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 327. ✦ (Virtualitatea privește eventualitatea producerii a două alternative) *De vor vrea arhiereii și bătrânii omenești și cărtularii să înțeleagă putearea Lui și slava Lui ... și să se închine Lui, și iară, de nu vor vrea să înțeleagă, și mai mare osândă să fie lor.* CORESI, EV. 104. *De-i va fi giuruit și alții, piiarde-ș-va viața; iară de nu-i va fi giuruit altă nemică, atunci să va certa după voia giudețului.* PRAV. 187. *De am viclenit pre Măria Ta ... să fiu eu sub legătura afurisaniei; ear de nu, să fie cei ce au grăit rău.* ANTIM, P. XXIV. *Așa vă zice Alexandru împărat să vă închinați lui ... iară de nu vă veți închina ..., voi ve veți închina ... după pagubă.* ALEXANDRIA (1794), 55/15. *De-o fi ca ei să se stingă, se vor stinge și cu noi și fără noi – de nu, nu.* EMINESCU, P. L. 112. *De-i isbuti* [bine o să fie], *eară de nu, au mai pățit și alți voinici ca tine.* CREANGĂ, P. 187. *De am putea nemeri la vremea aceea, tocmai bine ar fi; de nu, cine știe cât avem a zăbovi.* ISPIRESCU, L. 29. *Pont-Neuf e barat cu tunuri. Hai, mai repede, că de nu, totul e pierdut.* CAMIL PETRESCU, T. II, 394. *Simioane, s-asculți bine și să bagi în cap, că de nu, unde-ți stă tidva au să-ți stea picioarele!* SADOVEANU, O. I, 21. *Albinuța gava Încunjură dumbrava De are unde, se bagă; De nu, șeade și rabdă.* GOROVEI, C. 9. (Cu nuanță concesivă) *De-o fi una, de-o fi alta ... Ce e scris și pentru noi, Bucuroși le-om duce toate.* EMINESCU, O. I, 146. *Vin la mama* [să mă ceri] *De m-a da, de nu m-a da, Peste noapte mi-i fura.* CREANGĂ. P. 168. ✧ (Indică eventualitatea unei anumite constatări, a unei anumite consecințe deduse pe baza unei anumite ipoteze) *De nu ar fi stăpânire, ar fi țara întru o neîncetată turburare și nepăciuire.* OBRADOVICI, D. 10/16. *De ar fi pământul lat, ar trebui se aibă undeva margini.* RUS, I. I, 16/8. *Noi credem că de-ar fi lumea pre placul nostru croită, Toate ar fi în unire și în stare liniștită.* CONACHI, P. 266. *De nu vă veți supune, în astă noapte cetatea va sălta în nori cu oameni cu tot.* ALECSANDRI, T. 1 512. *A fost odată ca niciodată; că de n-ar fi, nu s-ar mai povesti.* ISPIRESCU, L. 1. *Și de va alege vreo armă din cele împodobite, ... să știe că ea este fată.* id. ib. 21. *Aceasta ne arată ce lipsă mare reprezintă pentru un dicționar neindicarea precisă a provenienței cuvintelor; de erau locurile, M a r i a n ar fi observat imediat că, în Banat, corúi sau corui este într-adevăr un nume obișnuit pentru „Falco".* BĂCESCU, PĂS. 203. *De va fi strâmb și ciotos* [parul], *nici bărbatul nu-i va fi mai* [grozav]. ȘEZ. I, 145. *De-ar ști bărbatul câte știe satul, până-i lumea n-ar ține casa.* ZANNE, P. IV, 257. ✦ (În construcția *de care*, cu valoare de conjuncție, indică reluarea în cadrul altei acțiuni a autorului unei acțiuni sau a elementului de care depinde ori care justifică o acțiune) *Într-acestea cuvente a Domnului ... arată noaî cărora vom urma și De carile vom asculta.* VARLAAM, C. 267. *Auzii o vorbă ..., de care mi se îngrozi trupul.* GORJAN, H. I, 18/20. *Lucrul de care te miri în el, îl vei găsi în alții o sută.* NEGULICI, E. I, 220/27. *Toată această turburare îmi vine dintr-o durere ... de care sufăr.* FILIMON, O. I, 112. *Va fi o trecere molcomă și firească de care nu mă tem.* EMINESCU, P. L. 82. *Unde-i o speranță, de care să mă țin?* id. ib. 96. *Toate virtuțile și viciile timpului în care și națiunii de care e produsă această literatură sunt fidel esprese în ev.* CONV. LIT. V, 299. *Într-o noapte mă pusese în curentul literaturii germane, de care era încântat.* CARAGIALE, O. III, 2. *Întrebare grea de care se legau multe altele, tot mai încâlcite.* VLASIU, A. P. 8. *Iorgu e un om de care noi „artistele" avem nevoie.* CĂLINESCU, E. O. I, 286. *Niște șătrari de care nemții râd pe sub ochelari.* CAMILAR, N. I, 5. *Mulțumea lui Dumnezeu pentru binele de care l-a învrednicit.* RETEGANUL, P. I, 27. (Învechit; cu nuanță conclusivă) *Un grăunț ... deaca putredzează, primăvara cu puterea lui Dumnedzău răsare și înflorește ... De care lucru pentru mai mare credință l-au dat să-l pipăie, să vadză că nu-i altul.* VARLAAM, C. 96. *Pieri însă și Sinan-Paşa, de care foarte mult s-a întristat împăratul.* VĂCĂRESCUL, IST. 260. ✧ (În construcția *de la care*, cu valoare de conjuncție, delimitează elementul reluat de care depinde sau de la care provine o acțiune) *La splină melahonie de la care să scorneşte boală.* CALENDARI (1733), 5/18. *Această sfântă Parascheva era ... din părinți creștini, de la carii s-au usebit spre ceale dumnezeiești.* MINEIUL (1776), 88[1r]/24. *Părțile ceale căpetenii în floare sânt părțile ceale născătoare sau roditoare de la care atârnă rodirea.* ÎNV. POM. 30/2. *Nu se cuvine cineva să rădice viața acelora de la care ș-o țin.* PLEȘOIANU, T. I, 79/7. *Până ce ai ieși din slujba spânului, de la care ai să tragi încă multe năcazuri.* CREANGĂ, P. 222. *Are și conu Mișu trei ... copii de la care aude în fiecare zi ... nostimade copilărești.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 25. *O școală de la care pot învăța și alte școli.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 319. ✦ (În construcția *de cât*, cu valoare de conjuncție, justificarea sub aspect cantitativ a unei acțiuni se face prin raportare la altă acțiune) *Să vă spui s-aveți teamă ... De cât bine mi-au făcut și-mi face.* DOSOFTEI, PS. 211/13. *Și râd de câte-ascult.* EMINESCU, O. I, 71. *Moșneagul fiind foarte amărât de câte-i spunea baba, chiemă fata.* CREANGĂ, P. 285. *Amândoi o să-ți rămânem foarte recunoscători de câte ai făcut pentru noi.* CARAGIALE, O. VI, 246. (Învechit, rar; cu nuanță instrumentală) *Ce-nvață dreptatea Și de câte grăiaște Pre nime nu sminteaște.* DOSOFTEI, PS. 42/5. ✦ (În construcția *cât de*, cu valoare de conjuncție, justificarea unei acțiuni se face prin raportare la un grad mare de manifestare a altei acțiuni) *Uneori se miară însuși cătu-i de mintios.* CONACHI, P. 274. *Și cât de mult îmi pare rău Că nu mai sufăr încă!* EMINESCU, O. I, 184. ✦ (În construcția *de ce*, cu valoare de conjuncție, indică dependența sau justificarea sub aspect general a unei acțiuni prin raportare la altă acțiune) *Și când avăm în trup vreo nevoie, noi în toate chipurele cugetăm a întări el. Și de ce se întristează* [pentru neputință] *noi ne nevoim cum văm face să-l slobozim, să-i dăruim sănătate.* CORESI, EV. 57. *N-are di ce mai domni.* NECULCE, L. 47. *Eu, jupâni, aș tăcea, a nu vorbi* [despre oaste]! *Dară văzând în câmp frică, groază și cu omor, ... Nu poci să nu tac: de ce, că nu văz nici un colț al lumii să nu fie cu oaste, pe mare și pe uscat!* (a. 1703). FN 123. *Am învins monștrii ce o apărau* [pădurea], *tu poți trimite lucrători, ei n-au de ce piedici să se mai teamă.* PÂCLEANU, I. II, 143/14. *Nimeni nu a imputat geometriei, de ce pune în fruntea demonstrărilor ei acea listă* [cu adevăruri elementare]. MAIORESCU, L. 108. *Harap-Alb, îngrijit de ce i s-ar mai putea întâmpla în urmă, mergea tot înainte prin locuri pustii.* CREANGĂ, P. 237. *Când am deschis ochii, m-am speriat de ce-am văzut.* REBREANU, I. 137. *Nu mă mai tem de ce se petrece.* VOICULESCU, POEZII, II, 239. *Mult mă minunez eu de ce ies cucoanele sara pe uliță.* SADOVEANU, O. I, 583. *Nu pricepea de ce*

Ilincăi nu-i place pe dată băiatul acesta. DEMETRIUS, A. 233. *El un fecioraş avea Şi tot astfel îi zicea: Fecioraş, Gruiuţul meu! Ascultă de ce-ţi zic eu, Se nu cazi la vreun loc reu.* ALECSANDRI, P. P. 144. *Mă miram de ce slăbiam Şi pricina n-o aflam!* TEODORESCU, P. P. 303. *M-a blestemat măicuţa, De ce i-am călcat vorba.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 196. (Învechit; cu nuanţă conclusivă) *Cela ce va svătui să să facă vreo greşală, şi când să va căi, ce au făcut ... nu să va certa. De ce daca va faci aceastea toate, ce am dzâs mai sus nu să va certa sveatnicul.* PRAV. 306. *Hanul alta nu poftea, fără numai ca Racoţi cât mai curând să răscumpere robii cu banii săi. De ce tare spăriindu-se Rakoţi, mai pre urmă zise ca acela să răscumpere robii, carele au fost pricina mergerei în Polonia.* ŞINCAI, HR. III, 69/35. (Învechit, rar; cu nuanţă condiţională) *Aşa să ne nevoim şi noi să alergăm către-Însul, cu toată inema şi cu mare credinţă, şi să cearem să ne dezleage den păcate şi, de ce vine spre noi greaţă şi năpăşti, să ne scumpere şi să ne iarte.* CORESI, EV. 64. (În construcţii interogative) *De ce o parte a vieţei dumnealor* [a boierilor] *să o petreacă astfel numai în Bucureşti? ş-apoi trec otarele în streinătate.* PELIMON, I. 3/30. *De ce nu m-aş legăna, Dacă trece vremea mea!* EMINESCU, O. I, 214. *Să zicem că-i adevărat. De ce-ţi pare bine?* IBRĂILEANU, A. 75. *Tu de ce n-ai ţinut dreapta dacă eşti aşa ... meşter?* BRĂESCU, V. 60. *Să fie dar Iubirea o mască a durerii? Alt chip al ei, când poate adoarme şi visează? De ce atunci în mine rămâne pururi trează.* VOICULESCU, POEZII, II, 273. *El e mai deştept, mai socotit decât ea, de ce la asta nu s-a gândit?* DEMETRIUS, A. 15. ✦ (În construcţia *de cine*, cu valoare de conjuncţie, raportarea la autorul unei acţiuni se face prin intermediul altei acţiuni) *Arătând descălecarea ţării de cine-i descălecată şi pe ce vreme au venit Traian.* N. COSTIN, L. 42. *Cartea ar putea fi citită de cine ar dori să se documenteze.* GRAM. ROM.[2] II, 292. ✧ (În construcţia *de către oricine*, cu valoare de conjuncţie, indicarea autorului unei acţiuni se face prin raportare la altă acţiune) *Se înţelege de la sine, de către oricine a aflat ce e fondul principal ... în dicţionarul unei limbi.* GRAUR, F. L. 185. ✦ (În construcţia *de cum*, cu valoare de conjuncţie, indică o anumită modalitate de dependenţă sau de justificare a unei acţiuni prin raportare la altă acţiune) *Depinde de cum vedeţi chestiunea.* CĂLINESCU, E. O. I, 133. *N-or să te vază ochi-mi trişti ..., De cum zâmbeşti, de cum te mişti.* EMINESCU, O. I, 211. *De cum te zbuciumi, tu te stângi Şi inima din noi o frângi.* COŞBUC, P. I, 150. ✦ (În construcţia *cum de*, cu valoare de conjuncţie, justificarea sau restrângerea conţinutului unei acţiuni se face prin raportare la modalitatea de săvârşire a altei acţiuni) *Atunci îi zice zmeul cu asprime şi restit: „Cum de vorbeşti cu atâta obrăznicie, numindu-mă duh mut şi viclean?"* GORJAN, H. I, 42/2. *În adevăr am zis râzând – cum de nu cade trăsnetul să ardă pe nişte asemenea necredincioşi!* NEGRUZZI, S. I, 49. *Vă miraţi cum de minciuna astăzi nu vi se mai trece?* EMINESCU, O. I, 151. *Mă căesc, cum de să nu aflu mai dinainte, ca să-ţi viu întru ajutor.* ISPIRESCU, L. 54. *Se mira ..., cum de-l mai ţine.* AGÎRBICEANU, A. 58. *Nu ştiu cum de mai pot sta locului.* VINEA, L. II, 260. *Dă-ne noă bună semă cum de te-ai păcătuit.* ALECSANDRI, P. P. 169. *Rău m-ai scos, dragă, din fire ... mult mă mir cum de m-ai scos.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 61. ✦ (Învechit şi popular, în construcţia *de cumva*, cu valoare de conjuncţie, indică modalitatea de săvârşire a unei acţiuni în eventualitatea producerii altei acţiuni; cu nuanţă finală) *De cumva în vrun loc ar fi mai mulţi poşeşori* [!] *care întru sine nu s-ar putea înţăleage ... să trimită un vechil.* AŞEZ. 6/8. *Luând sama de cumva apa acelor îmbe locuri schimbă floarea.* AR (1829), 28[2]/12. *De cumva în legea despre reprezentaţiunea imperiului s-ar propune vreo modificaţiune, ... aţi binevoit a vă rezerva ca rezultatele pertractărilor să le propuneţi reprezentanţilor legali ai celorlalte regate şi ţări pentru ca să primiţi ... votul lor.* BARIŢIU, P. A. III, 427. *Dar de cumva adiectivul tot se va lua fără substantiv însemnând un întreg, atunci se declină ca substantiv.* BĂLĂŞESCU, GR. 34/14. ✦ (Învechit, în construcţia *de unde*, cu valoare de conjuncţie, identificarea provenienţei unei acţiuni este indicată drept condiţie sau justificare a săvârşirii altei acţiuni) *Cu gadinele sălbateci m-am muncit, ce folosu mie aceaea d-unde morţii nu se scoală.* CORESI, L. 335/10. *Grijind ... nu numai pentru ceale sufleteşti, de unde singur Dumnedzău cu mâna Sa cea puternică au arătat Măriei Sale spre acesta lucru îndereptătoriu.* VARLAAM, C. 5. (Cu nuanţă modală) *Bine, dacă a pierdut biletele, de unde ştie* [despre câştig]? CARAGIALE, O. I, 148. *Aş, de unde să faci tu ... astea ..., că eşti crudă!* CĂLINESCU, E. O. I, 253. (Cu nuanţă conclusivă) *Tâlc: mai luminat acum ... coprinde, de unde socotească că aşa să cuvine a să înţeleage* (cca 1700 – 1725). GCR II, 23/4. *De unde să cunoaşte că unde lipseaşte ea, acolo şi cealealalte toate să lipsască.* MOLNAR, E. S. 32/1. *De unde nu iaste a ne îndoi că şi fundament ... a fi acelora păreare, carii zic cum că această episcopie au fost a românilor.* MAIOR, I. B. 178/16. *Mai putem însă raţiona, dând premizei minore forma unei judecăţi particulare, de unde va rezulta şi o concluziune particulară.* MAIORESCU, L. 83. *Romanticul are un sentiment* [despre sine] *acut subiectiv, de unde orgoliul.* CĂLINESCU, I. 21. *De unde şi francheţea judecăţii critice.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 14. ✧ (Condiţionarea unei acţiuni este indicată sub aspect ultimativ; în construcţia eliptică *de unde nu*) *Le zisă binişor ca să se pogoare, iar de unde nu, deşteaptă pe zmeu.* GORJAN, H. I, 10/17. *Vei face acestea, de unde nu, vei fi pedepsit.* PONTBRIANT, D. *Dar să ştii că, la-ntoarcere, trebuie să găsesc şi copil în casă; de unde nu, pâine şi sare cu mine nu mai mănânci!* CARAGIALE, O. II, 149. *C-apoi, de unde nu, îmi voi întoarce armele asupra împăratului.* ISPIRESCU, M. V. 46. *Care te-oi purta bine, frumos, colea regulat cum ştiu eu, toţi vă duceţi acasă* [la Crăciun]. *De unde nu, dracu v-a luat.* BRĂESCU, V. 8.

b) (Învechit şi popular, exprimă modalitatea de săvârşire a unei acţiuni prin recurgere la altă acţiune) *Ei ... grămădesc păcate pre păcate de să spurcă cu rele lucrure* (cca 1550). GCR I, 2/4. *Mărturiseaşte de gice.* PRAV. LUCACI, 239[r]/10. [Dumnezeu] *a şaptea zi odihni şi le puse leage lor de le dzice.* MOXA, 346/36. *S-au îndurat Dumnedzău dintru mila Sa de ne-au dăruit ... acest dar* (a. 1643). BV I, 139. *Măriia Sa răspunse de grăi: „Nu iaste bine a lua pâinea cuconilor ş-a o arunca câinilor".* VARLAAM, C. 250. *Acestea cercând cu nevoinţă vornicul Ureche, scrie de zice că „nu numai letopiseţul nostru, ce şi cărţi striine am cercat, ca să putem afla adevărul".* URECHE, L. 58. *Cela ce va agiuta furului ... de-i da niscare lucruri* [ce sânt pentru treaba lui] *pre acesta ca pre un fur să-l cearte.* PRAV. 38. *Făcându-să călcătoriu legii a Moisi, fu osândit ... cu bun şi dirept giudeţ de s-au răstignit.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 125[r]/4. *Care nu puţintel lucru au făcut Neculai-Vodă atunce, de-u mersu la gazda lui Dumitraşco-Vodă.* NECULCE, L. 204. *Pentru ce am îndatorat casa, de am făcut cele ce am făcut.* ANTIM, P. XXVIII. *A slujit la oraş de a fost dascăl la biserică şi cu învăţătura copiilor* (a. 1772). IORGA, S. D. XII, 185. *Un eclisiarh, ... păzind la Sfântul Mormânt, de osteniia la aprinderea candelilor.* MINEIUL (1776), 162[vi]/13. *S-a învrednicit ţara dă a dobândit domn pământean.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 57. *Am luat îndrăzneală de am scris.* MUMULEANU, C. 31/9. *Vă făcuraţi pomană de mă lăsaraţi şi pe mine a şedea în casa dumneavoastră.* GORJAN, H. I, 101/30. *Ştia că a făcut un păcat de a călcat pe moşia slutului.* ISPIRESCU, L. 43. *Şi te-am botezat Nume de ţi-am pus.* TEODORESCU, P. P. 24. *Ce stai, bade, cât colea ... Da-ndrăzneşte de grăeşte C-a mea inimă voieşte!* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 46. (Popular; cu nuanţă consecutivă) *Eu-s beteagă de-s mai moartă.* RETEGANUL, TR. 762. (Învechit şi popular; cu nuanţă temporală) *Acest cuvânt ce grăi Hristos de zise: „O, rudă necredincioasă şi întoarsă! Până când voi fi cu voi, până când vă voi răbda pre voi?"* CORESI, EV. 80. *Bine au grăit Pavel apostol de-au dzis: „Nime să nu-ş pue nedeajdea într-avuţie nestătătoare".* VARLAAM, C. 289. *Noi greşim de zicem că cutare au fost nenorocit.* IST. AM. 86[r]/12. *Apoi bine face Dumnezău de iconomiseşte acest feliu lucrurile şi nu răsar gata din pământ.* DRĂGHICI, R. 50/18. *Apoi despre mine fie oricine ţi-a fi nănaş, dar ştiu c-a nemerit-o bine, de ţ-a pus numele Chirica: pentru că eşti un ... vrăbioi închircit.* CREANGĂ, P. 149. *Vez că tu eşti voinică, fata mea, şi bine ai făcut de ţi-ai luat calul ăsta, căci fără dânsul te-ai fi*

întors şi tu ca surorile tale. ISPIRESCU, L. 18. (Învechit şi popular; cu nuanţă condiţională) *De s-ar lăţi peste toată lumea, ... cu totul s-ar putea boala vărsatului desrădăcina.* FRĂŢILĂ, S. Î. 24/24. *De să va pune ceva în mijloc să fac unsprezeace şi nu zeace* [ziceri]. GRIGORIE, L. 125/15. *De vei îndrepta greşalele tale, de vei înfrâna relele năraviri, vei trage asupră-ţi dragostea.* MARCOVICI, D. 9/22. *Plugul de va fi sprinten, iconomiseşte boii întâi şi al doile face arătura măruntă şi bună la grăpat.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 3/6. *Eu gândesc, de mi-a ajuta Dumnezeu, pe după amiează, să-ţi pun nora în Pieatra.* CREANGĂ, P. 115. *Se tămăduesc, de va mânca un purcel.* ISPIRESCU, L. 128. *De-mi ajută Precista Eu robuţ nu l-oi lăsa!* RETEGANUL, TR. 32. ✦ (În construcţia *de care,* cu valoare de conjuncţie, indică reluarea în cadrul altei acţiuni a elementului care serveşte la realizarea unei acţiuni) *Partea militară câştigă din zi în zi în ochii musulmanilor acea preţuire de care ea este cinstită prin alte ţări ale Europei.* CR (1832), 1/4. *Caută îndarn să calme focul de care este aprins.* PÂCLEANU, I. II, 60/12. *Cu tine m-am deprins Să-mpart orice simţire de care sunt cuprins.* ALECSANDRI, O. 78. *A mea iubire e ... curată Ca farmecul de care tu eşti împresurată.* EMINESCU, O. I, 232.

7. a) (În construcţia *de unde,* cu valoare de conjuncţie, exprimă identificarea unei acţiuni ca fiind în raport de opoziţie cu altă acţiune) *Neştine i se pare că iaste ceva, d-unde el nu e nimica.* CORESI, L. 408/10. *De unde dormeam în pace, Îmbrăcat m-am pomenit.* I. VĂCĂRESCUL, P. 11/23. *Ian priveşte bănărit, de unde eram alif.* ALECSANDRI, T. 146. *De unde ceilalţi ... se ascundeau prin pivniţi, ... Aleodor se ascunse astfel încât fata intră la grije că a să fie biruită.* ISPIRESCU, L. 45. *De unde până aci Ana dorea să nu-i întâlnească, acum... voia să alerge după ei.* D. ZAMFIRESCU, A. 181. (Cu nuanţă concesivă) *De unde era iute, mai vârtos era el datoriu să poarte grijă.* CORESI, EV. 320. *A adus zece căpăţini de zahăr ... de unde făgăduise 12 căpăţini.* ALECSANDRI, T. 503. *Vezi să nu paţi şi tu ca simigiul şi de unde, cu drept cuvânt, te aşteptai să fii răsplătit, ... să nu capeţi ... decât un encomion fluturatic.* ODOBESCU, S. III, 10. *De unde până atunci mă duceam cu drag la şcoală, am început a umbla huciu-marginea.* CREANGĂ, P. 2.

b) (Învechit şi popular, exprimă echivalenţa dintre două acţiuni în cadrul unui schimb, al unei înţelegeri etc.) *Derept aceea, de te vei închina mie, ale tale vor fi toate.* N. TEST. (1648), 71ʳ/3. *Am preţuit o[a]ia câte un galbăn, şi li-am dat gialepilor pentru Irimie ... de am plătit partea lui* [din gorştină] (a. 1661). IORGA, S. D. V, 35. *P[ara]l[e] 22 dat iar la Bucureşti de au cumpărat ... călţuni Mariei* (a. 1713). id. ib. VII, 8. *De vor închina ţara ... vor dobândi privilegiile.* VĂCĂRESCUL, IST. 255. *Buruiană ... pe care* [dacă ar şti-o] *damele noastre ... şi-ar da şi cămaşa de ar cumpăra-o.* GORJAN, H. I, 69/34. *Ţi-l dau, stăpână, de mă laşi, Să te cuprind o dată!* COŞBUC, P. I, 67. *Să nu-mi mânce florile, Că azi-vară n-o plouat, Şi-am plătit de le-am udat.* FOLC. TRANSILV. II, 43. (Cu nuanţă opoziţională) *Den vreamea lui Băsărabă-Vodă şi a lui Dan-Vodă de nu avem istorii câţi nepoţi ... au domnit, însă avem ... alte istorii.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/30. *De n-am mătăsuri, am ce pot, Nici bun prea-prea, nici rău.* COŞBUC, P. I, 128. *De n-a diformat, a personalizat însă, ... adică a procedat prin metoda impresionismului.* LOVINESCU, C. IV, 145. ✧ (Indică modalitatea de comparare a unei acţiuni cu altă acţiune, ireală, ipotetică; cu nuanţă consecutivă) *Luna îşi vărsa lumina ... albind podelele de păreau unse cu cridă.* EMINESCU, P. L. 36. *Ivan ... o ducea tot într-un cântec, de parcă era toată lumea lui.* CREANGĂ. P. 299. *Sburau de parcă n-atingeau pământul.* ISPIRESCU, L. 38. *Şi baţi toaca de parcă baţi doba, ca-ntr-o oală spartă.* AGÎRBICEANU, S. 519. *Cu toate acestea noi ne-am bucurat De parc-ar fi venit întâia oară.* ISANOS, V. 271. *S-a cântat şi recitat cu atâta intensitate a emoţiei, de parcă membrii cenaclului cântau şi recitau pentru prima dată.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 17. *Şi-aşa cântă ... cu jale, De-ţi pare că lumea piere.* FOLC. TRANSILV. I, 57. (În construcţia *afară de ce,* cu valoare de conjuncţie, indică exceptarea unei acţiuni în raport cu altă acţiune) *Am înţeles tot afară de ce a spus la sfârşit.* (În construcţia *aproape de ce,* cu valoare de conjuncţie, indică proximitatea unei acţiuni în raport cu altă acţiune) *Sunt aproape de ce mi-am propus.* (Învechit şi popular, în construcţia *de cât* şi adesea în corelaţie cu „atât", indică modalitatea de comparare sub aspect cantitativ a două acţiuni; cu nuanţă de conformitate) *Cărora trebuiaşte* [ale trupului] *trebuinţe, de câtu ne e puterea să slujim trebuinţa lor.* CORESI, EV. 43. *De cât să strică omul nostru cel den afară, adecă trupul, cu atâta să înnoiaşte cel dinlontru, adecă sufletul.* VARLAAM, C. 184. *De cât mai mult îl munceaşte, de-atâta mai mult să-ntăriia ceialalţ tot sv[i]nţii creştini.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 157ʳ/3. *Şi cum scăpă, de cât îi scăpărau picioarele, aşa fuguliţă.* I. CR. III, 269. ✦ (Învechit, în construcţia *de ce,* cu valoare de conjuncţie, indică adaptarea, conformarea, echivalarea etc. sub aspect general a unei acţiuni în raport cu altă acţiune; cu nuanţă modală sau partitivă) *Şi ... elu şi în focu-lu aruncă şi în apă, să piarză elu. Ce de ce poţi, ajută noao.* CORESI, EV. 76. *Să mă slujească şi să mă pomenească ... de ce va trebui, aşa am lăsatu eu cu sufletul miu la moartea mea* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. I, 94/7. *Cela ce va svătui pre ucigătoriu să nu facă ucidere, iar când să va afla acolo ..., unde să va face uciderea, nu va nevoi di ce va putea, să-i desparţă să nu să facă ucidere, acela să să cearte tocma ca şi cela ce va fi făcut uciderea.* PRAV. 311. *Carii cu multă cinste cinstiră pre noi, şi purcezând ne pusără de ce ne trebiia.* N. TEST. (1648), 172ʳ/30. *Le da tot ... de ce li trebuia.* NECULCE, L. 103. *Tot am vrut eu să mă duc Unde-i plată şi nu-i lucru Şi-mi plăteşte de ce mânc.* F (1885), 307. ✦ (Învechit, în construcţia *de ce,* indică inegalitatea manifestării a două acţiuni în cadrul unei comparaţii) *Ce iaste mai vârtosu de ce e să fie.* CORESI, EV. 412. *Mai mult de ce vă să vine voaă nu luareţi.* VARLAAM, C. 412. (Cu nuanţă opoziţională concesivă) *E noi-l urâm şi zăcem leaneş, de ce ară trebui a-i mulţemi şi a ne ispovedi lui.* CORESI, EV. 150. ✦ (În construcţia *de cum* sau, învechit, *de precum,* cu valoare de conjuncţie, indică raportarea comparativă a modurilor diferite de manifestare, de conformare a două acţiuni) *Făţarnic amu iaste acela ce, de cum i-e obrazul, elu-l strămutează într-alt chip.* CORESI, EV. 49. *Iarră moşiul cu nepotul îşi sântu a doa stepenă de cumu a fost stepena naştireei.* PRAV. LUCACI, 219ʳ/18. *Să nu paţă mai rău de cum au păţit Iliaşu-Vodă cu frati-său Ştefan-Vodă.* URECHE, L. 77. *Nu va putea să şuvăiască, să nu plătească ş-alt preţ de cum vor preţui acel lucru.* PRAV. 58. *A doasprădzeace pricină ce îndeamnă pre giudeţ să înmicşureadze certarea celui vinovat, de cum scriu pravilele, iaste ruda cea aleasă, ce să dzice boieriia.* ib. 287. *Să nu dea apoi mai multu de precum or lua.* M. COSTIN, O. 201. *Orcare vameş ... făcându-le multă asupreală* [negustorilor] *şi luându-le mai mult de cum au fost obiceaiul.* DOSOFTEI, V. S. 166, în DA. *Acesta da îndoit di cum da Gligorie-Vodă.* NECULCE, L. 324. *Alte multe lucruri le povestesc mulţi într-alt chip de cum sânt.* C. CANTACUZINO, CM I, 11. *Nu îngrozi pre cineva niciodată că vei să-l pedepseşti mai cumplit de cum îi iaste vina.* PILDE, 27/26. *De cum se poate, te rog mult ... să nu refuzi rugarea mea* (a. 1865). PLR I, 215. *Cartea întâi, de precum însuşi şi* [Bălcescu] *însemnează pe această ultimă notă, a fost scrisă la Paris.* ODOBESCU, S. III, 496. *Sunt mai înţelept de cum arăt.* EMINESCU, P. L. 74. *Fiul a făcut altfel de cum făcuse tatăl.* CREANGĂ, P. 292. *Putea să şi-l închipuiască altfel de cum îl cunoscuse.* MACEDONSKI, O. III, 21. *Lasă-l, domnişoară Nevăstuică! ... Poate întrebările lui sunt mai cuminţi decât ce credem noi şi de cum par.* C. PETRESCU, A. 294. *Acuma s-au fost răzbunat ţiganca asupra împărătesei, poate şi mai aspru încă de cum credea.* SBIERA, P. 110. *Am să-i fac podul altcum de cum a poftit.* RETEGANUL, P. V, 9. (Învechit şi popular; cu nuanţă opoziţională) *De cum să mă lauzi, ci încă m-ai defăimat.* LB. *A ajuns împărătească mândră,* [încât] *nu era alta aşa ca ea nici între zâne, de cum între oameni.* MERA, L. B. 40.

C. Pron. rel. **I.** (Învechit, exprimă individualizarea unui element în cadrul unei acţiuni, care îl reia, desemnându-l ca loc, ca spaţiu etc. de situare, de localizare, de proveniență etc. a acesteia) *Şi atunci făcură tocitori de aduna rodurile.* CORESI, EV. 144. *Sufle[te], cunoşte-ţi trupul tău de ai eşit, destoinic eşti şi iară te vei întoarce în trupul tău* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 422/12. *Şi porunci să nu iasă din ceata featelor, ce să stea în besearică cu*

featele, unde li-i locul lor de stau. DOSOFTEI, V. S. septembrie 8ʳ/25. *Ei în Ţara Frâncească să duc, şi acolo ştiinţele învăţând, unii ca să folosească rodul lor cevaşi, înapoi să întorc şi pe alţii învaţă şi până astăzi pe alocurea să vede că au câte o şcolişoară de învaţă.* C. CANTACUZINO, CM I, 41. *Făcând cercetare, m-am pliroforisit cu jăluitorii aceştiia, aflându-să doisprezece la număr, cu prăvălii dă lucra meşteşugul croitorii[i]* (a. 1824). DOC. EC. 327. (Popular; cu nuanţă instrumentală) *Mulţi durară, după vremuri, peste Dunăre vr-un pod, De-au trecut cu spaima lumii şi ... norod.* EMINESCU, O. I, 147. *Şi dădui* [peste o] *cărăruşă De mergea la rai în uşă.* BIBICESCU, P. P. 352. (Popular; cu valoare de explicitare) *În oraş în Bucureşti, L-ale case mari domneşti De se văd în Stoeneşti, Mândră masă e întinsă.* ALECSANDRI, P P. 206.

II. (Învechit şi popular, exprimă individualizarea unui element în cadrul unei acţiuni care îl reia, desemnându-l ca perioadă, ca circumstanţă etc. de încadrare, reală sau virtuală, a acesteia) *Trei praznice au iudeii ... al doilea praznic, ... în luna lu prieru, de pomeniia cându le se deade leagea.* CORESI, EV. 144. *Şi avea Avram porure leage fără oaspe să nu mărânce; şi într-aceaia vreamia închise vrăjmaşul toate caile, să nu meargă oaspe la casa lui Avram, şi fură 5 dzile de nu mâncă nemică* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 189/16. *Răspunse ei: „Muiare, veni-va o vreame, de vor hi neşte închinători adevăraţi şi să vor închina părintelui ceresc, ... pretutinderea, în tot locul".* VARLAAM, C. 117. *Va treace vreame multă până va veni vreame de va face acel lucru.* PRAV. 305. *Şi la Mesteac[ăn] am fost preot în 6 ani de am slujit* (a. 1795). IORGA, S. D. XIII, 78. *Într-atât mă deprinsesem să-l văd că o zi de se întâmpla să nu-l văd îi simţeam lipsa.* M. I. CARAGIALE, C. 35. *La ibovnica asta ... venea în toate nopţile ... Azi aşa, mâine aşa, până când veni vremea de nu mai fu tot aşa.* ŞEZ. V, 20. *Aşa e lumea asta; să joacă cu oamenii ca pisica cu şoarecii şi ... vine un ceas de te urăşte.* MERA, L. B. 16. (Cu valoare de explicitare a perioadei prin referire la un eveniment) *Luptară bărbăteşte ostaşi[i] la bătălia de fu cu turcu.* JIPESCU, O. 87. ✧ (Învechit şi popular, individualizarea unui element se face prin atribuirea unei vârste, a unei durate etc.) *Iară acolo era un om de avea treidzeci şi opt ... ai întru boala sa.* VARLAAM, C. 108. *Eu sunt om de merg pe şaptezeci şi patru ... ani, dar pisică să facă din gât ca vrabia n-am auzit.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 87. *A făcut o nuntă împărătească de a ţinut şapte zile şi şapte nopţi.* STĂNCESCU, B. 54.

III. (Învechit şi popular, exprimă individualizarea unui element în cadrul unei acţiuni care îl reia, desemnându-l ca autor sau agent al acesteia) *Tu eşti însu împăratul mieu, de dziseş spăsenie la Iacov.* PSALT. 83. *Dumnezeu iaste de lucrează întru noi.* CORESI, EV. 16. *În vreamea aceaia, era unul de boliia, Lazar den Vitaniia den oraş.* id. ib. 94. *Blăstămatul Arie de au grăitu în pizmă credinţe strâmbe.* PRAV. LUCACI, 192ʳ/4. *Şi avea preutul un frate de slujea la un boiariu mare.* MOXA, 388/34. *Dintr-aceia bolnavi era unul de nu îmblase pre picioare.* VARLAAM, C. 110. *Ceia ce era de păzâia aşternutul lui Alexandru.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 45ᵛ/3. *Un popă Necula ... de luară pe Staico.* IST. Ţ. R. 41. *Au fost oameni neînvăţaţi, de n-au citit bine la istorii, că au defăimat pre moldoveni, scriind că sânt din talhari.* NECULCE, L. 3. *Au fugit în Ţara Nemţască şi au găsit acolo un doftor, de-i tot slobodziea sângeli din obraz, şi-l boţiea la nas.* id. ib. 27. *Iisus Hristos, adevăratul arhiereu, de au zidit a doua oară neamul omenesc şi să ruga lui Dumnezeu Tatăl pentru mântuirea lui Adam şi a necunoştinţei lui.* ANTIM, O. 42. *O sumă* [din] *într-armaţi de s-au aflat gata.* ZILOT, CRON. 66. *Tot înşir, flencănesc mult, Îi dor capul p-ăi d-ascult.* MUMULEANU, C. 150/4. *Ăl de se laudă seara.* PANN, P. V. III, 51/25. *Ăl de le-a scos că sunt leneşi n-a ştiut ce spune.* JIPESCU, ap. CADE. *Zâna porunci şi trase la scară o căruţă ferecată în aur, cu patru telegari de mâncau foc.* ISPIRESCU, L. 38. *Aşa e obiceiul ălor de şed aci.* id., ap. CADE. *Să-l trăznească Dumnezeu pe ăl de-a pus în gura lui măcar un cinzec.* ARGHEZI, S. XI, 106. *Nu e pentru cine se pregăteşte, ci pentru ăl de se nimereşte.* C. PETRESCU, A. R. 182. *Ţinea o nevastă slută, de vorbea şi nu mai isprăvea.* BARBU, G. 9. *Ăl dă omoară broaşte face un păcat mare.* ŞEZ. III, 25. *Bată-l maica Precista. Şi sfânta Dumineca P-ăl de-a-mpărţit dragostea Dragostea cu lingura Urâtul cu ferdela.* BIBICESCU, P. P. 21. (În construcţii interogative) *Cine este de-mi ajută la mâncare?* JAHRESBER. III, 288. (Învechit şi popular; cu valoare de apartenenţă sau de posesie) *Era un om de avea o rană rea.* MOXA, 358/12. *Boiarin mai mare ... de avea o slugă.* id. 368/28. *Se plânge şi ăl de are, Se plânge şi ăl de n-are Căci totdauna desfătarea Are sor pe întristarea.* PANN, P. V. I, 145/21. *Şi orăşanu şi săteanu să punem umăru la greu ... şi să ne-nsdrăvenim din zăcerea d-o avem.* JIPESCU, O. 109. *I se face faţa roşie* [fetei] *... numai că aude pronunţându-se numele unuia de poartă căciulă.* IOVESCU, N. 105. *Hainele de le avea se cam hărtăniseră.* BARBU, G. 21. (Învechit; cu valoare partitivă) *Rădăcina a tuturor realelor iaste cela ce iubeaşte avuţiia. Şi sânt aceia de nu le e milă.* CORESI, EV. 53. *Mulţi s-au găsit de-au făcut multe şi minunate lucruri în somn.* PRAV. 283. (Învechit şi popular; cu nuanţă instrumentală) *Ne-au dat noao Dumnezeu ... o lumină tuturor, de ne luminează împreună.* CORESI, EV. 339. *Şi atâta se bucura ... cât ... răbda crucea de-L muncea şi bătăile de-L căsnea şi spinii de-L încrunta şi durerile sufletului de-L chinuea.* ANTIM, P. 12. *Îl priveau ca pe un vătaf al lor. În sinea lui simţea şi el că al Glanetaşului are ceva de-l întrece în faţa oamenilor.* REBREANU, I. 115. *Mărul acesta era aşadară sămnul cel mai bun, de ştia baba când îi vine ficiorul acasă.* SBIERA, P. 23. (Învechit şi popular; cu nuanţă consecutivă şi cu valoare explicativă) *Frica lu Dumnezeu iaste izvorul vieţii, de face omul* [să se ferească]. CORESI, EV. 26. *Iară mai pe urmă i-au rămas ficiorul, de muriè* [din cauza foamei]. NECULCE, L. 59. *Un băet ... într-un surtuc lung de-i ajungia la călcâi ... schingiuea c-un arcuş.* EMINESCU, P. L. 27. *Venea o ceată ... pe nişte armăsari de mâncau foc.* ISPIRESCU, L. 246. *Se petrecuse un lucru care merita să te facă să scuipi pe lumea asta de rabdă atâtea strâmbăciuni.* BARBU, G. 213. *Craiu nou ... cu rază luminoasă di luminează preste toată lumea.* ŞEZ XVIII, 7. (Cu nuanţă temporală) *Robul ... de va face silă featei stăpânu-său, să-l ardză în foc.* PRAV. 198. (Învechit şi popular; cu nuanţă finală) *Şi zice: doamne împărate! venit-au o boerească în cetate de propovedueşte* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 147/2. *Iară Sfinţiia Lui trimise înger ... de ucise într-o noapte ... oştile lui.* MOXA, 350/19. *Purciaseră dup-îns aceşti doi orbi de striga şi să ruga, căci că prinseră ... veaste.* VARLAAM, C. 186. *Mădulările ... Divanului ... sânt numai de îşi pun iscăliturile la toate ceale scrise obşteşti fapte.* OBLĂDUIREA, 67/13. *Ieaca mi-a dat şi bani de-am adus acasă.* CREANGĂ, P. 161. (Învechit şi popular, individualizează un element în cadrul unei acţiuni pe care o suportă) *Că deaca întră Domnul Hristos în Capernaum, atunci adusără la dâns un bolnav de-l purta patr-înşi ca pre un mort.* VARLAAM, C. 180. *Cu nevoe să vor potoli rocoşiturile într-acea crăie; ... că sânt mulţi confederaţi de le mişcă* (a. 1703). FN 127. *Căuta Franţiosii să cuprinză aceste ţeri cu stăpânirea lor, să-şi deschidă drum printr-însele mai drept la America, ţeara cea noauă unde au şi ei parte de stăpânesc.* DIONISIE, C. 198. *Ne punem la o masă, ca să vedem şi noi comediile celea de le joacă Ionescu.* CARAGIALE, T. II, 8. *Noroc numai c-am găsit pe-o teşitură un boţ de-am mâncat, căci îmi gârâeau maţele.* CREANGĂ, P. 145. *Păi bine, fa nevastă, nu-ţi spusei că comedia asta o făcu oul ăla posnaşu de-l găsii eu azi în pădure?* ISPIRESCU, L. 268. *Am plătit raţa ... de-a călcat-o acceleratul.* SEBASTIAN, T. 198. *Tu eşti ăla de te purta tat-tău cu pantaloni cadrilaţi şi pantofi fără pingele?* P. CONSTANT, O. 6. *Pleacă cu pantoful şi inelul fetei de-i plăcuse.* STĂNCESCU, B. 52. *Frunză verde nucă sacă, Nu găsesc bade să-mi placă; Că badea de mi-a fost drag În cătane s-a băgat.* HODOŞ, P. P. 215. *C-un cojoc mare lăţos, De-l poartă vara pe dos.* PĂSCULESCU, L. P. 308. (Învechit, rar, individualizează un element în cadrul unei acţiuni care reprezintă o relatare despre el) *Lăsăm acmu povestea lui Gligorie-Vodă, de om scrie mai înainte, când i-a veni rândul.* NECULCE, L. 36. (Învechit şi popular, individualizează un element în cadrul unei acţiuni prin atribuirea unei identităţi, a unei caracteristici, a unei stări, a unei funcţii etc.) *Că mătuşe-mare şi unchiu-mare mulţi chiamă anume sora moşu-mieu şi fratele, de le dzic moşul şi moaşea.* PRAV. LUCACI, 264ᵛ/6. *Şi avu ... o fată anume,*

... de era prea frumoasă. MOXA, 366/14. *Veni o muiare văduo şi se jăluia pentru un postealnic de era rudă împăratului cum i-au luat toată avearea pentru niceo vină.* ib. 372/16. *Iară un sărac oarecine era de-l chema Lazar.* VARLAAM, C. 281. *Când să pornesc răii de sânt fără treabă, Atuncea-i o nedeajde slabă ... să margă* DOSOFTEI, PS. 40/13. *După ce sfârşi sv[â]ntul pravila ... avea obiceaiul de dormiia pre piatră* (a. 1691). GCR I, 288/18. *Când va muri vreun sărac sau vreo săracă, au obiceai unii de-i poartă pre uliţă.* ANTIM, O. 331. *Vadră domnească ... ce era obicei de să lua* (a. 1764). URICARIUL, I, 294/12. *Şi a doa dzi pusă Alexandru tot voinici tinerişi jucară un joc de să chiamă caruha.* ALEXANDRIA, 161/11. *Nu mele se pot declina ... numai prin ajutoriul prepusăciunilor de esprimă ghenitivul.* BĂLĂŞESCU, GR. 29/8. *Care rezervist? – Ăla de sămăna grozav cu Dumitru.* CARAGIALE, T. I, 39. *Are ... obicei de aruncă buzduganul.* ISPIRESCU, L. 85. *La hora întâi, de-i zice şi hora-miresei, era uneori obiceiul că se prindea tatăl mirelui şi juca cu leuca.* CONV. LIT. XXIV, 939. *Eu am undiţe sistematice, de se strâng, se fac baston.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 138. *Mare le fu mirarea când, la întrebările lor amănunţite, feciorul le răspunse că-i o fată fără nicio şcoală, una de-o cheamă Marina.* AGÎRBICEANU, A. 203. *M-a adus tuşa Porfira, a de-i bucătăreasa boierului ăl bătrân.* REBREANU, R. I, 92. *Magheru îi vesteşte că în zorii zilei Alecu Golescu, de-i zic prietenii Arăpilă, ... a stat ... în aşteptarea răspunsului lui Bibescu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 190. *Anton? ... Era la noi în sat un dascăl de-l chema la fel.* TUDORAN, P. 21. *Omul de-l văzuşi.* DEX. *Era obicei de veneau feciorii ... la horă.* STĂNCESCU, B. 49. *Vedeam pă mama şi pă a dă mă iubia.* ŞEZ. V, 89. *Boerul însă avea obicei de număra gâştele.* FUNDESCU, L. P. II, 68. *Am drăgucior de şti scrie, Cu domni în cănţălărie.* BÎRLEA, C. P. 29. *Sunt oameni dă ţân dujmănie şi şapte-opt ani.* ALR II 3 580/791. *Al de ştie carte are patru ochi.* ZANNE, P. V, 143.

– Şi: (învechit şi popular) **dă, di** prep., conj., pron. rel., (învechit şi regional) **du** prep., (regional) **dî, da** prep.

– Lat. **de.**

DE² interj. **1.** Cuvânt folosit pentru a exprima stări, sentimente, atitudini de: **a)** nedumerire, şovăială, nesiguranţă în faţa unei situaţii neclare, reticenţă în mărturisirea unui lucru, unui adevăr. *Dă, să vedem.* PETROVICI, P. 22/8. *Spune-mi, ce este mai mare acolo la voi? îi zice vizirul. „Apoi, deh! mai mare decât toţi la noi este vodă", răspunse Niculae.* GHICA, ap. TDRG. *Dă, poate-i mai bună iarba!* CONTEMPORANUL, I, 14. *Apoi, dă, spânule, nu ştiu cum să fac.* CREANGĂ, P. 203. *Ce să fie visul ăsta, domnule Iancule, înţelegi d-ta? – De, cucoană Marghioalo, am răspuns eu.* CARAGIALE, O. IV, 114. *De, e lucru foarte greu să spui cum te cheamă, când nu-ţi dă mâna să spui cine eşti.* SLAVICI, O. I, 333. *Apoi de, boierule, noi ce să spunem?* ISPIRESCU, L. 67. *Crezi că va vrea să plece? Dă! ... nădejdea ţine pe om.* CONTEMPORANUL, IV, 168. *Dar bine, vor zice mulţi: împrejurări ca acestea nu li se puteau întâmpla şi boierilor? ... De! eu le voi răspunde că nu, fiindcă boierii ... nu umblau iarna pe uliţi pe jos.* MACEDONSKI, O. III, 33. *Păi de, ştiu eu, cucoană?* MILLE, V. P. 121. *De, începu ea cu sfială, poate se va întoarce.* AGÎRBICEANU, S. 327, cf. RESMERIŢĂ, D. *Păi de, ce să vreu amu, domnule!* C. PETRESCU, S. 32. *Spune, Sămioane, fără sfială! ... – Dă, stăpâne ... au mai fost prăzi, nu-i vorbă.* SADOVEANU, O. I, 32. *De, Stănică, cum crezi şi tu.* CĂLINESCU, E. O. II, 95, cf. ALR II 3 253/791, 899. *Dar ce, nu descălicaţi? ... Vrem răspunsul să ni-l daţi, Că de! am descălica, Dară ni-i c-om însera.* TEODORESCU, P. P. 172; **b)** mirare, dezaprobare, supărare, mustrare, avertisment adresat cuiva. *Să nu-şi puie mintea cu dânsul, că nebunul, dă, nu se-ncurcă.* CR (1839), 247[1]/32. *M-o tuns chilug ... Dă! poftiţi de videţi ... cap de român i-aista?* ALECSANDRI, T. 4. *Să vezi că nu-l ascultă, că de! voi tinerii sunteţi cu minţile cam zburătoare.* FILIMON, ap. TDRG. *De! unchiaş, cine e de vină?* ISPIRESCU, L. 95. *Mă uitam la tine, adineauri ... Hm! de, băiete, cine e ...* [vinovat] *că nu poţi pleca şi tu ca alţii?* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 18, cf. DL, DEX. **c)** resemnare în faţa unei situaţii fireşti sau în faţa unor întâmplări neplăcute. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 275. *Tu mă temi ... şi ai dreptate: dar de! ce oi să fac?* FILIMON, O. I, 143. *Dec! Am greşit, albină, iartă!* CONTEMPORANUL, I, 803. *Ş-apoi vătavul dă! Şi el e om, face parte dreaptă, ştii mata, una mie, una ţie, una mie.* CONV. LIT. XIII, 26. *Apoi, dă, jupâneşică, văd şi eu că am greşit.* CREANGĂ, P. 134. *Căci de, orice s-ar zice, fiu îi era şi ăl mic.* ISPIRESCU, L. 37. *Le curgeau balele de poftă, căci dă, lor nu le venea, nici le dădea mâna să facă ca ele.* CONTEMPORANUL, IV, 502. *Pune-te în locul meu, puteam eu să las să se facă una ca asta? ... şi dă, eu ca eu, tot ar fi mers, dar nevasta ce-ar fi zis?* ib. VII, 506. *De! îşi zise ea, ce să-i faci? Aşa e omul.* SLAVICI, O. I, 137. *De ..., dacă nu-i noroc, nu-i, şi pace.* AGÎRBICEANU, A. 48. *Iau mia, o-mpăturesc, că de, bunu-i şi banu.* C. PETRESCU, S. 167. *Îi trimiţi o fotografie oarecare, dă, erai foarte distrată în clipa expediţiei.* TEODOREANU, M. II, 401. *Căci deh, la vârsta de aproape optzeci de ani ... se mai lăsau şi bieţii cioareci câte puţintel în jos.* MOROIANU, S. 22. *El nu-i numai marangoz, e şi fierar, meşter bun altminteri, de! Păcat că n-are şi minte în cap!* TUDORAN, P. 24, cf. ALR II 3 254; **d)** acceptare a unui lucru firesc, concesie în faţa unei situaţii deosebite, inevitabile sau cu valoarea unei afirmaţii. *De! Că te-om mărita.* PANN, P. V. II, 106/15. *Ne vor multe, dec! Ca la casă nouă.* JIPESCU, O. 137. *Istorie, geografie şi alte lucruri folositoare, de! Se înţelege.* EMINESCU, P. L. 89. *Dar dă, cearcă şi tu, să vezi cum ţi-a sluji norocul.* CREANGĂ, P. 187. *Ei mergeau, ... părându-li-se ... ziua ceas şi ceasul clipă; dă, cum e omul când merge la drum cu dragostea alăturea.* id. ib. 276. *Hainele de pe dânsul erau imoase, deh! Ce să zici, ca de văcar.* ISPIRESCU, L. 232. *Flăcăii se îmblau ... cu ţapul, cu mireasa, dă, cum se obişnuieşte la ţară.* CONTEMPORANUL, V_1, 100. *N-am mai păzit-o prea tare, că mă bizuiam şi pe tine, de!* REBREANU, R. I, 281. *Că la unii vine bietul popa Ghiţă, da la alţii nu vine, că de! E şi el întins în toate părţile.* STĂNOIU, C. I. 30. *Canalie! – De, Doamnă.* SEBASTIAN, T. 239. *I-a adus bărbatul o fată dinspre munte, să-i facă treburile în casă. Slugă, de!* STANCU, D. 92. *Vorba ăluia ... Că de! Suntem de-un sânge.* PREDA, M. 223. *Mulţi flăcăi cugetă la dânsa ca s-o iaie de nevastă, căci, dă! cine nu se lăcomeşte la o fată isteaţă!* SBIERA, P. 220. *Dec! şi plevusca peşte.* ZANNE, P. I, 606; **e)** nepăsare faţă de cineva care se află într-o anumită situaţie (încurcată sau neplăcută). Cf. ŞĂINEANU². *De, ce să-ţi fac!* Com. din BUCUREŞTI; **f)** ironie. *Fiindcă de! d-lor, a fost dat regatului român să vadă ca ministru ... pe d. Costică.* MAIORESCU, D. V, 225. *Lumea cleveteşte când vede un boieriu muncind muncă proastă. Dă, asta nu-i dat boierilor.* CONTEMPORANUL, VI_2, 218. *Dar asta de, pentru oameni fini, feciori de boier, nu pentru mitocani, adunătură.* M. I. CARAGIALE, C. 16.

2. Cuvânt care introduce replici în care este exprimată o atitudine de negare sau de dezaprobare. *Comisarul: Nu-i voie să umblaţi cu păpuşele şi cu irozii. Ion [Păpuşarul]: Dec! ... altă bazaconie acu!* ALECSANDRI, T. 57. *Dec! Nu cumva ai pofti să-mi iai viţica pentr-un cuc armenesc?* CREANGĂ, O. 210. *Să nu dai!* [Anca] *Dec! de ce să te bat ... ? du-te sănătos.* CARAGIALE, O. I, 250. *De, mă, neghiobilor, da ce, aici legaţi voi caii?* ISPIRESCU, L. 389, cf. DDRF, M. D. ENC., DEX.

3. (Strigăt cu care se îndeamnă caii la mers) Haide, hi, di! *De! Sileşte Te grăbeşte Agerul meu armăsar.* NEGRUZZI, S. II, 102, cf. COSTINESCU. *De! Murgule, de! De! De mi te-ngraşă Că eu n-am să te vând.* H III 81. *Dea, murgule, dea.* TEODORESCU, P. P. 686, cf. MAT. DIALECT. I, 254. *Un voinic mergea, Din gură zicea: – De, murgule, de! Că la deal te-oi bate, La vale te-oi paşte.* FOLC. MOLD. I, 67.

– Şi: (popular) **dec, deh, dea,** (regional) **dă** interj.

– Onomatopee.

DEA interj. v. **de²**.

DEĂBĂ s. f. v. **debă.**

DEÁBILĂ s. f. v. **dabilă**[1].

DEÁCA conj. v. **dacă.**

DE-A CAPUL loc. adv. v. **da capo.**

DEÁCĂ conj. v. **dacă.**

DEÁCE conj. v. **deci**[1].

DEACI conj. v. **deci**[1].

DEACÍNDEA adv., prep. v. **decinde.**

DEAD s. m. (Prin Munt. şi prin Mold.; mai ales în legătură cu nume proprii) Bunic; moş. *Deadiul Curălariul, care au fost la vlădica la Nichea* (a. 1709). IORGA, S. D. XI, 55. *Deadu (moşu-meu) se zgribuli.* BUL. FIL. VII–VIII, 232, cf. LEXIC REG. 119.
– Şi: **deádiu, dédi** (LEXIC REG. 119) s. m.
– Din slavon. **дѣдъ.**

DEÁDIU s. m. v. **dead.**

DEADWEIGHT s. n. Capacitate maximă de încărcare a unei nave comerciale, reprezentând rezervele de combustibil, de ulei şi de apă, proviziile şi încărcătura utilă (inclusiv echipajul şi pasagerii cu bagajele lor). Cf. DEX, MDA.
– Pronunţat: *déd-ueit.*
– Din engl. **deadweight.**

DEADWOOD s. n. Legătură realizată la proră şi la pupă între etravă şi, respectiv, etambou şi chilă. Cf. DN[3], MDA.
– Pronunţat: *déd-ud.*
– Din engl. **deadwood.**

DEAFENDESÍ vb. IV v. **diafendefsi.**

DEAFÉNDEVSIS s. n. v. **diafendepsis.**

DEAFERENTÁ vb. I. T r a n z. (Med.) A secţiona rădăcinile posterioare ale măduvei spinării pentru a întrerupe căile nervoase aferente. Cf. DN[3], MDA.
– Pronunţat: *de-a-.* – Prez. ind.: *deaferentez.*
– Din fr. **déafférenter.**

DEAFERENTÁRE s. f. (Med.) Secţionare a rădăcinilor posterioare ale măduvei spinării, cu scopul de a întrerupe căile nervoase aferente (care vin din diferite segmente ale organismului către creier). Cf. DER.
– Pronunţat: *de-a-.*
– V. **deaferenta.**

DEAFIRIME s. f. (Învechit, rar) Constituţie fizică. *Struţocamila, precum până acmu adevărat pasire au fost, aşea şi de acmu înainte pasire a fi vreadnică ieste ..., ce aşeaşi slăvită, lăudată şi în buni chedzi (auguri) luată, de vreame ce deosăbit de deafirimea trupului ce poartă, şi basna veache ..., că oarecare evghenie în neamul său are.* CANTEMIR, I. I. I, 55.
– Accentul necunoscut.
– Cf. f i r e .

DEAGEÁBA adv. v. **degeaba.**

DEAIÁNIE s. f. (Învechit) Carte din Noul Testament care cuprinde „Faptele apostolilor"; p. r e s t r. faptă a apostolilor. *Că zice Luca, la Deaanie, că se întoarseră amu şi apostolii bucurându-se, derep ce le se tâmplă ocărâţi a fi pentru numele Domnului.* CORESI, EV. 120. *Aflăm, în Deaaniia apostolilor.* id. ib. 393. *Zice sfânt Ioan Zlatoast la Deaanie, în a treia ... ucenie* (a. 1640). GCR I, 88/35. *Cum au făcut svântul apostol evanghelist Luca, scriindu-şi Sfânta Evanghelie şi Deaaniile sfinţilor apostoli.* DOSOFTEI, PS. 5/10. *Pentru aceaea şi Sfântul Ştefan, mucenicul cel dentâiu, cându-l ucidea ovreaii cu pietri, el să ruga pentru dânşii către Dumnezeu, grăind: „Doamne, nu le pune lor păcatul acesta", precum mărturiseaşte în Cartea Deaianilor apostoleşti, în 7 capete.* CHEIA ÎN. 40[v]/14.
– Scris şi: *deaaniie.* – Pl.: *deaianii.*
– Din v.sl. **дѣяникъ.**

DEÁISTVIE s. f. (Învechit, rar) Slujire (**II 2**). *Zăbăvim gândul nostru pren taină surdă. Surdă este pre o parte pentru nesimţirea ei cea den fire dată, iară grăitoare iaste pentru deistviia care isprăveaşte şi se face cinie cuvântului stătătoriu, fiind lucru a firei nestătătoare* (a. 1680). IORGA, S. D. III, 13, cf. BUL. COM. IST. I, 171.
– Pronunţat: *deais-tvi-e.*– Pl.: ? – Şi: **déistvie** s. f.
– Din slavon. **дѣйствиѥ.**

DEAISTVUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Slavonism învechit). A acţiona, a lucra; a organiza, a conduce, a stăpâni. *Aşea şi Hristos deodată şi în ceriu şi pre pământ ... ca un putearnic deaistvuiaşte cu puterea Sa cea dumnedzăiască.* VARLAAM, C. 36. ✦ I n t r a n z. şi t r a n z. S p e c. A oficia, a sluji (o liturghie). *Înger poate hi, au alt preut fără mene slujeaşte? Legea învaţă numai preutul sângur să deistvuiască.* VARLAAM, C. 460. *Şi strigă toţi totdeauna că deistvuesc rău şi nesebuit* [preoţii] *şi zic că am uitat cinurile* (a. 1651). BV I, 181. *A nu şti deistvui Sfânta Liturghie* (a. 1652). ib. 205, cf. L. ROM. 1975, 320. ✧ R e f l . p a s . *Pâinea carea să deistvuiaşte nu iaste chipul d[u]mn[e]zăescului trup* (1680 – 1700). GCR I, 244/36.
– Pronunţat: *deais-tvu-i.* – Prez. ind.: *deaistvuiesc.*– Şi: **deistvuí** vb. IV.
– Din slavon. **дѣйствовати, -оуѭ** ѫ.

DEÁJDIE s. f. v. **dajdie.**

DEAL s. n. Formă de relief de înălţime medie (între 200 şi 800 m), rezultată din încreţirea scoarţei terestre, din eroziunea apelor, din depuneri ale gheţarilor sau prin acţiunea vântului. *Iară merse cu el dracul într-un deal nalt.* EV. SL. – ROM. 1[v]/23. *Printre aceaste dealure ... sânt sate dease şi frumoase* (a. 1660 – 1680). GCR I, 178/18. *Dealurile, munţii pier ca o nemică.* DOSOFTEI, PS. 50/8. *Întâi au ridicat un idol mai mare ... într-un deal înalt lângă râul Buriul* (a. 1750). GCR II, 51/1. *Şi vor arde munţii şi dealurile* (a. 1815). ib. 219/1. *Dealurile ... era îmbrăcate cu vii.* DRĂGHICI, R. 28/15. *Fridec, târg despărţit în doă, o parte pe un deal şi alta pe şăs.* KOGĂLNICEANU, S. 9. *Precum o sentinelă, pe dealul depărtat Domneşte mănăstirea.* ALEXANDRESCU, O. I. 67. *Dealuri multe ei suiră.* ALECSANDRI, P. II, 92. *Călători ... pe dealuri ... îmblu.* CONACHI, P. 103. *Pe un deal răsare luna.* EMINESCU, O. I, 76. *Când să-l sue pe deal, sue-l dacă poţi.* CREANGĂ, P. 41. *Dă soarele după deal, şi noi tot pe loc stăm.* id. ib. 123. *Departe de Bucureşti, între două şiruri de dealuri ... se aşterne o vale.* MACEDONSKI, O. III, 3. *Dincolo de gard, în toate părţile, dealuri rotunde, cu dumbrăvi pe coamă.* VLAHUŢĂ, O. A. 424. *Şir de dealuri eu privesc.* COŞBUC, F. 124. *Dumnezeu ... a încreţit faţa pământului, dând cu chipul acesta naştere dealurilor şi văilor.* PAMFILE, CER. 1. *Dealuri se înălţau tot mai des.* AGÎRBICEANU, A. 46. *De jur împrejur, până-n zare, dealuri pleşuve, cenuşii, sinilii, roşietice.* IBRĂILEANU, A. 12. *Coada coloanei ... se desfăşură ... pe o sprânceană de deal.* BRĂESCU, V.

73. *Dealurile aspre se deşiră către zare – cu coamele înălbite.* SAHIA, N. 119. *Pe cele două versante ale dealului ... erau maidanele.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 14. *Expansiunea ... din părţile de apus şi miazăzi ale Ardealului spre Oltenia şi regiunea de dealuri a Munteniei ... coincide cu vechea tradiţie.* BRĂTIANU, T. 209. *Pe deal, Liniştită, Moara de vânt.* BENIUC, V. 107. *Unii, izbutind să urce buza dealului, se prăbuşeau deodată, străpunşi de gloanţe.* CAMILAR, N. I, 49. *Se lăsă dusă pe lângă ... aceleaşi coline goale ..., aceleaşi dealuri cu brazi.* DEMETRIUS, A. 93. *Şi-n vârful de deal râdea cu hohot un brad, parcă era om.* ISAC, O. 134. *În vârful dealului se petrecu ... ceva ciudat între cele două cârduri de oi.* PREDA, Î. 143. [Jale de câmp] *plantă ierboasă ... creşte prin fânețe, pe dealuri, pe lângă drumuri.* BUTURĂ, E B. I, 129. *Un deal s-a prăbuşit peste mai multe case din satul hunedorean Zdrapţi.* RL 2005, nr. 4 601. *Ciobanul mâna oile pe coastă, pe deal, prin păduri ... pe unde este iarbă bună şi curată.* H XV 116. *Dumnezeu ... a făcut dân tot pământu ce-i rămăsăse tot munţî şi dealuri.* ŞEZ. III, 26. *De s-ar face dealul şăs Şi valea bună de mers.* HODOŞ, P. P. 105, cf. ALR I 406, ALR SN V h 1 373, ib. h 1 374. *Deal cu deal se ajunge, dar încă om cu om,* se spune în nădejdea unei revederi posibile. CREANGĂ, P. 192, cf. ZANNE, P. I, 153. *Rău la deal, rău la vale, rău pe drum, rău pe cărare,* se zice despre cel veşnic nemulţumit. PAMFILE, C. 43. ✧ (Exprimă ideea de distanţă mare, de obstacol greu de trecut) *Când eşti voinic ţi-e dealu-ntins Ca şesul.* COŞBUC, P. I, 228. *Tânărul îndrăgostit îşi fură fata, fugind în satele de peste dealuri.* BOGZA, C. O. 278. *O, mândruţo, buze moi, Dragi ne suntem amândoi, Este-un deal mare-ntre noi!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 60. *Mă trecuşi măicuţă, dealu, ... să nu ne vedem cu anu.* id. ib. 174. ✧ (În comparaţii, sugerând ideea de înălţime) *O să mai crească încă pe atâta şi – apoi cât un deal.* SADOVEANU, O. XXI, 337. *Voi intra masiv şi greu în vreme Cu un car cât dealul de poeme.* BENIUC, V. 9. ✧ Loc. adv. (În opoziţie cu la vale) **Pe deal** (sau **spre deal**) ori **la deal** = în sus, în urcuş, sus. *Au mers aşa în lungul Bistriţei la deal, încet, pe drum de moină.* SADOVEANU, O. X, 571. *Joi ne-am dus spre deal în sus să pietruim un drum.* CAMIL PETRESCU, B. 11. *La deal urca o haraba plină de saci, trasă de un căluţ răblăgit.* CAMILAR, N. I, 113. *Nu mă da, maică, pe deal, Că se face grâul rar ... Ci mă dă, maică, pe şes, Că se face grâul des.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 273. ✧ Loc. prep. **La deal de ...** = mai sus de ..., în sus de ... *Au dus vătăjeii şi feciorii cu nepusă-masă pe oameni – şi i-au pus să are pe-o bucată de loc gunoios, la deal de târg.* SADOVEANU, O. IV, 255. **De către** (sau **dinspre**) **deal** = din sus. *Bădiţă de către deal, ... Nu vii la noi vreodată?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 158. *Bate-mi vântul dinspre deal, Vine-mi dor de la Ardeal!* id. ib. 200. ✧ Expr. **Dă la deal, dă la vale** v. vale. **Ce mai la deal, la vale** sau **ce tot la deal, la vale** v. vale. **A umbla şi-n deal, şi-n vale** sau **a sui în deal, a coborî în vale** = a umbla peste tot, pretutindeni (pentru a găsi pe cineva sau ceva). *În cale Ţi-am umblat şi-n deal, şi-n vale.* COŞBUC, B. 12. *Suie-n deal, coboară-n vale, Nicio mândră nu-i sta-în cale.* POP., ap. GCR II, 304. (Popular) **Mai e un deal ş-o vale** = mai sunt multe dificultăţi. Cf. ZANNE, P. I, 154. **A trecut un deal, o vale şi o limbă de pădure** = a depăşit anumite greutăţi. Cf. ZANNE, P. I, 154. **A trecut dealul** = a pierdut ocazia. ZANNE, P. IX, 467. **A grăi cam de peste deal** = a vorbi neclar, de neînţeles. ALECSANDRI, ap. TDRG. **A nu şti nici deal, nici vale** = a fi nepriceput. Cf. ZANNE, P. I, 155. **A se face cât dealul** = a se supăra foarte tare. Cf. CIAUŞANU, V. 157, ZANNE, P. IX, 458. (Mold.) **Parcă aduce picerele de după deal** = a merge alene. Cf. ZANNE, P. II, 407. (Regional) **A fi deal şi noapte** (sau **deal şi ceaţă**) **înaintea ochilor** = a nu putea suferi pe cineva, a nu vrea să-l vadă. Com. din ZAGRA – NĂSĂUD. ✦ (Învechit şi popular) Pădure. *Şi băgă-i în pădurea (deal* H, codrul V*) Sfinţiei Sale.* PSALT. 161. *Mă dusei în deal după lemne.* VICIU, GL. ✦ (Regional) Câmp, ogor, pământ arabil. *Mă duc la deal (=la câmp) să lucrez.* COMAN, GL. ✦ (Regional) Regiune de vii, podgorie aşezată de obicei în zonă deluroasă. Cf. SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✦ (Regional) Locul unde dorm peste noapte vitele (vara) (Lăpugiu de Sus – Deva). Cf. ALR I 1 122/85.

– Pl.: *dealuri şi* (învechit) *dealure.* – Şi: (regional) **deálă** (GL. OLT.) s. f.

– Din v. sl. дѣлъ.

DEÁLĂ[1] s. f. **1.** (Învechit şi regional) Creaţie, lucru înfăptuit; faptă săvârşită de cineva. *Pomeniiu zilele de ainte, învăţaiu-me în toate lucrurele (dealele* H). PSALT. 295. *Menţi-va deala* (lucrul CVD) *maslinilor.* ib 323. *A păstorilor fugire şi spunere, deala spăseniei, zăcea-le înainte ghergheseanilor.* CORESI, EV. 237. *Întru dealele mânilor sale legă-se păcătosul.* id. PS. 20/3, cf. BL XI, 89.

2. (Învechit) Faptă rea, vină, greşeală, păcat. *Că cine va lasa muiare sa foră dă deala curviei şi va lua alta, curveaşte.* EV. SL.-ROM. 70[v]/8. *Derept aceaia mai nainte grăit-au, ca şi prorociia să ne înţelepţească şi de ispitele dealelor (ce se zice păcatelor) să ne ferim.* CORESI, EV. 371. *Cela ce voi rătăceşte elu-ş va purta deala lui.* id., ap. DHLR II, 507. *De am eu făcut ceva cu nedereptul, nu-mi veghea voe nemică, ce mă ia den scaun de-m[i] fă pre dealâ.* MOXA, 372/26. *Pravile ... arătând certarea ce li să va da fieşcăruia după deala sa, carii vor umbla cu nedireptate.* PRAV. 1. *Vor peri toţi pre deala lor, iară cela ce i-au vădit să nu aibă niceo certare.* ib. 78. *O, vrăjmaş hiclean! Tu vinez[i] cu sacul Pre toţ[i], şi-i duci la moarte, pre mulţ[i] făr' de dealâ.* M. COSTIN, ap. GCR I, 204/27. *Vrând giudeţul să le facă pre deala lor, sv[â]nt[u]l să ruga pentru dânşii să li să iarte vina.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 148[r]/19.

3. (Regional) Grijă (**1**), păs (**2**) (Arpaşu de Jos – Victoria). Cf. ALR SN V h 1 392/172. *Ş-o dat tuate diélele.* ib.

4. (Regional) Defect fizic sau psihic. Com. din LOMAN – SEBEŞ. *Are o dealâ.* ib. ✦ (Regional) Epilepsie. *Epilepsia vine din frică ... şi se zice dealâ.* H II 320, cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 315, ALR I/I h 143/825. ✦ (Regional) Apoplexie (Bumbeşti-Jiu). Cf. ALR I/I h 128/825. *L-a lovit diala.* ib.

5. (Învechit, cu sens neprecizat, probabil) Obiect (**5**). *Şe au spos ... cătă pagobă ară, totă i-a forat-o casa: 40 dele: 80 de potro[ni]ce* (începutul sec. XVII). GR. S. II, 238.

– Pl.: *deale* şi *dele.* – Şi: **délă, diélă** (BL XI 89), **dílă** (ib.) s. f.

– Din slavon. дѣло.

DEÁLĂ[2] s. f. v. **deal.**

DEALBÁŢIE s. f. (Învechit) Transformare a vopselei negre în vopsea albă prin acţiunea focului. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM.

– Şi: **dealbaţiúne** s. f. LM.

– Din fr. **déalbation.**

DEALBAŢIÚNE s. f. v. **dealbaţie.**

DEALER s. m. **1.** Agent de bursă. Cf. NDN. *Banca Naţională a României ... a decis să oprească aprecierea monedei naţionale şi a intervenit în piaţa valutară interbancară prin ordine de cumpărare de euro estimate de dealeri la o valoare cumulată de până la 50 de milioane.* RL 2004, nr. 4 480.

2. Vânzător intermediar, distribuitor de valori mobiliare autorizat juridic; spec. vânzător (intermediar de droguri). *Spre surprinderea anchetatorilor, o parte dintre dealerii de stupefiante erau minori.* RL 2004, nr. 4 492. *Dealer auto vinde autoturisme rulate în stare foarte bună la preţuri deosebit de avantajoase.* ib. 2005, nr. 4 618.

– Pronunţat: *dílăr.* – Pl.: *dealeri.*

– Din engl. **dealer.**

DEALERGÁ vb. I. Intranz. (În poezia populară) A se duce undeva în fugă. *La stavă şi-o dealergat, Murguţu' şi l-o luat.* BÎRLEA, C. P. 131.
– Prez. ind.: *dealérg.*
– Pref. *de-* + **alerga.**

DEÁLNIŢĂ s. f. v. **delniţă.**

DEALÓG subst. (Regional; în sintagma *pă dealogu*) Dans executat numai de flăcăi, aşezaţi în linie dreaptă şi după înălţime (Căţelu – Jibou). Cf. VARONE, D. 121, id. J. R. 43.
– Din magh. **gyalog** „pe jos".

DEALOGÁŞ adv. (Prin nordul Maram.) Pe jos. Cf. LEXIC. REG. 14.
– Cf. dealog.

DEAMBULÁ vb. I. Intranz. (Livresc) A merge fără un scop anume. Cf. NDN. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Cu degetele am început să deambulez înspre caiet.* CĂLINESCU, C. O. 64.
– Pronunţat: *de-am-*. – Prez. ind.: *deambulez.*
– Din fr. **déambuler.**

DEAMBULÁRE s. f. (Livresc) Acţiunea de a deambula şi rezultatul ei. Cf. NDN. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Peştii fosili, cu memoria deambulării prin apele erelor geologice.* ROMÂNIA LITERARĂ 2005, nr. 33, 24. [Criticul] *observă „lenta deambulare" a personajelor care cuprinde „mai ales ratări, rătăciri inexplicabile, dispariţii ale unor prieteni apropiaţi care se evaporă fără urmă, întâmplări neverosimile".* RL 2006, nr. 4 994.
– Pronunţat *de-am-*. – Pl.: *deambulări.*
– V. **deambula.**

DEAMBULATÓRIU, -IE adj., s. n. **1.** Adj. (Livresc) De plimbare, care este în legătură cu plimbarea. Cf. DEX, DN[3].
2. S. n. Galerie semicirculară a unei biserici catolice, situată între altar şi absidă. Cf. DEX, DN[3].
– Pronunţat: *de-am-*. – Pl.: *deambulatorii.*
– Din lat. **deambulatorium,** fr. **déambulatoire.**

DEAMBULÁŢIE s. f. (Livresc) Mers; plimbare. Cf. DEX, DN[3]. *Impermeabil la realitatea prăpastiei ... ar fi, oricum, capabil să producă sofismul necesar pentru a transforma prăbuşirea într-o formă exotică a deambulaţiei.* LIICEANU, J. 164.
– Pronunţat: *de-am-*. – Şi: **deambulaţiúne** s. f. DEX.
– Din lat. **deambulatio, -onis.**

DEAMBULAŢIÚNE s. f. v. **deambulaţie.**

DEANĂPÓI adv. v. **dinapoi.**

DEÁOŞ, -Ă adj. (Învechit şi regional) Neaoş (1). *Pagubă, că au fost diaoş român!* ŞINCAI, HR. I, 42/8. [Nichita] *au fost născut în Remesiana, şi drept aceea diaoş român.* id. ib. 69/17, cf. ALR I 445/170, 592, ib. 446/170. ✦ (Adverbial) Tocmai, întocmai; exact, chiar. Cf. ALR I 446/122, 129, 170, 178.
– Pronunţat: *dea-oş*. – Pl.: *deaoşi, -e*. – Şi: **deaúş, -ă** adj. ALR I 445/170, 592, ib. 446/170.
– **De**[1] **+ auş.** Cf. neaoş, auş.

DEÁPĂN s. n. (Regional) **1.** Depănătoare (1), vârtelniţă (Luncaviţa – Măcin). Cf. H XIV 378, TOMESCU, GL.
2. (În forma *deapen*) Numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape (Luncaviţa – Măcin). Cf. H XIV 378, MDA.
– Pl.: *deapăne*. – Şi: **deápen** (H XIV 378), **dápăn** (TOMESCU, GL.) s. n.
– Postverbal de la **depăna.**

DEÁPEN s. n. v. **deapăn.**

DEÁRĂ conj. v. **dar**[1].

DEÁRDE vb. III. Tranz. (Învechit, rar) A arde, a mistui prin foc. *Tot atunci dearseră şi Zalăul.* BARIŢIU, P. A. I, 241. *Acolo* [la Târgu-Mureş] *el dearse una parte mare a oraşului.* id. ib. 247, cf. GHEŢIE, R. M. 106.
– Prez. ind.: ?
– Pref. *de-* + **arde.**

DEÁRDERE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a dearde şi rezultatul ei. *5 barb[aţi] şi 1 fem[eie] la dearderea satului omoraţi.* BARIŢIU, P. A. II, 499.
– V. **dearde.**

DEASÚPRA adv., prep. **I.** Adv. (În opoziţie cu dedesubt) În partea de sus, peste (ceva); sus. *Tremiseşi desupra şi me preimişi; luaşi-me de ape multe.* PSALT. 26. *Luaţi şi alţi bani cu voi, aceia încă-i duceţi carii aţi aflat desupra în saci.* PO 152/6. *Unul ameastecă cu arame, altu-l fac chiar de arame şi numai că ce-l spoiesc deasupra cu argint.* PRAV. 75. *Steaoa ... mergea înaintea lor, până veni de stătu desupra unde era coconul.* N. TEST. (1648), 4[r]/29. *Căci iadul va fi plin de oameni, unii vor fi deasupra, alţii vor fi la mijloc, alţii vor fi tocma la fund.* CHEIA ÎN. 99[v]/11. *Vulturul de sus şi deasupra privind, ..., ce vrăjmaşi ... a nu să simţi şi a să mistui va putea?* CANTEMIR, I. I. I, 144. *Numărătoriul să scrie desupra.* ARITM. (1805), 59/7. *Îi sileaşte să umble cu rasă călugărească, şi nu cu haină deasupra, cum poartă preoţii cei de mir.* MAIOR, I. B. 252/27. *Legarea ... deasupra mugurului poate fi mai tare decât dedesupt.* ÎNV. POM. 111/15. *Când să zugrăviia un leu, un cal, un bou ... era trebuinţă de a le numi deasupra, ca să le cunoască cei ce le vedea.* GRIGORIE, L. 8/14. *Să o laşi să stee, că să va alege deasupra tot untul.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 77/9. *Pământul ... se desgheaţă numai deasupra.* RUS, I. III, 11/21. *Un leopard ... veni la stârf, se aruncă dasupra fără a mai delibera.* FM (1843), 184[1]/25. *Răpede zvârle nişte coşolină în căruţă, aşterne deasupra o păreche de poclăzi, înhamă iepuşoarele.* CREANGĂ, P. 114. *Pentru redarea sunetului special românesc „ă",* [Petru Maior] *propunea pe „a", „e", cu un apostrof deasupra.* DENSUSIANU, L. 58. *În faţă orizontul, deasupra cerul nemărginit.* BRĂESCU, O. A. I, 101. *Ca să ieşi deasupra, o iei de dedesubt, de jos.* ARGHEZI, S. XI, 78. *Deasupra erau dormitoarele.* PREDA, DELIR. 74. *Acolo îi aruncau, presărând ţărână deasupra.* BARBU, PRINC. 21. *Patul fix, cu picioare bătute în pământ, avea deasupra o scândură.* PAVEL, S. E. 17. *Púńe điđejos nu đasúpra.* ALR I 339/1. *Púńe dă zós nu dăsúpra.* ib. 339. ✧ Loc. adj. şi prep. **De deasupra ...** = (care este situat) la suprafaţă (sau la suprafaţa a ceva), în partea de sus (a ceva). *Ca un îmbrăcămînt de deasupra vei învăli pre înş[i].* DOSOFTEI, ap. HEM 1 927. *Apăsându-se cu mâna partea dreaptă a şoldului de dasupra ficatului, vita arată durere.* LUCACI, M. 6/2. *Aburul, căldura dinăuntru, năvăleau încă şi acum pe sub pragul de deasupra.* AGÎRBICEANU, S. 11. *Mai mulţi bucureşteni au început ... să îşi construiască o casă la curte. Adică o mică oază de linişte şi verdeaţă, unde vecinul de deasupra nu te deranjează seară de seară cu petreceri zgomotoase.* RL 2006, nr. 4 964. **De pe deasupra**

(...) = a) l o c . p r e p . de pe suprafaţa a ceva. *Fumul se strângea de pe deasupra pământului, urcând în văzduh.* CAMILAR, N. I, 387; **b)** l o c . a d v . după înfăţişare, după aparenţe. *Se învăţase el, şiretul, a le alege* [pe fete] *aşa, de pe deasupra.* CREANGĂ, P. 167. *Pe dumneata te văd de pe deasupra că eşti ceva mare şi fruntaş.* SBIERA, P. 123. **(Mai) pe deasupra (de) (...) = a)** l o c . a d v . şi p r e p . peste (ceva), pe partea exterioară (a ceva). *Lanţul ... să areate o linie sau a* [sic!] *trăsură oablă pe desupra (horifontalem).* AŞEZ. 84/15. *Voi purta mâna plină de sare pre deasupra bucatelor.* MAIOR, I. B. 296/4. *Pe deasupra lor trasă Cu degete sfinte un semn de cruce.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 292. *Cânepa ... în murătoare ... pe deasupra să se acopere cu alt troscot sau cu altă iarbă.* CULT. C. 38/21. *Rugi de laure îşi mlădie capul lor pe dasupra apelor.* CR (1830), 151[1]/46. *Făcu şi un schiptru de lemn de livan, pe care îl căptuşi pă deasupra cu tinichea.* GORJAN, H. I, 47/6. *Ca nu cumva împingând aşa fără nici o rezămare pă dasupra să să rupă mitra.* MEŞT. MOŞ. 85/29. *Se încinse pe deasupra şalului cu o curea lată.* NEGRUZZI, S. I, 23. *Ş-acum mii de lănci şi săbii pe deasupră-i se-nvârtesc.* id. ib. 120. *Voci cobitoare se auzeau pe dasupra capului meu.* FILIMON, O. II, 28. *Pe deasupra bălţii nagâţii se-nvârtesc.* ALECSANDRI, POEZII, 27. *Pe deasupra de prăpăstii sunt zidiri de cetăţuie, Acăţat de pietre sure un voinic cu greu le suie.* EMINESCU, O. I, 76. *Au şi început a curge furnicile ... unele pe sub pământ, altele pe deasupra!* CREANGĂ, A. 264. *Norii ... treceau repede pe deasupra văii.* SLAVICI, O. I, 149. *Ca să trecem prin pădure, e peste poate, noi însă să ne silim, dac-om putea, să sărim pe deasupra.* ISPIRESCU, L. 6. *Laptele cu orez, cu zahăr şi scorţişoară pisată pe deasupra.* MACEDONSKI, O. III, 8. *Femeile ... poartă pe deasupra hainelor un fel de tartan lung până la genunchi.* SĂM. I, 331. *Un cârd de raţe sălbatice lunecau, fâlfâind din aripi, pe deasupra acestei privelişti ... Cea din capăt scoase un ţipăt stripezit.* CHIRIŢESCU, GR. 60. *A trecut întâi o boare Pe deasupra viilor.* TOPÎRCEANU, B. 45. *Ana, ... cu un halat pe deasupra, se aşează într-un fotoliu.* CAMIL PETRESCU, T. III, 129. *Năstase învârti hangerul pe deasupra capului.* SADOVEANU, O. I, 56. *Oamenii nu mai duelau cu găvanele pe deasupra maşinii de gătit.* ARGHEZI, S. XI, 96. *Olimpia puse picior peste picior pe deasupra plapomei, privind în gol peste tăblia patului.* CĂLINESCU, E. O. I, 313. *Trecem pe deasupra unui tunel de benzi.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 5. *Pe deasupra-i cu suman, Dar pe trup are caftan.* ALECSANDRI, P. P. 202. *Bate vântul vălurele, Pe deasupra casei mele, Şi-mi aduce dor şi jele, De la neamurile mele.* FOLC. MOLD. I, 56. **b)** l o c . a d v . în plus faţă de ceva, pe lângă altele, în afară de. *Prăpădi cât ai bate în palme, tot ce câştigase, şi moştenirea de la tată-său pe deasupra.* NEGRUZZI, S. I, 8. *Veneau sâmbătă noaptea câte cu un picior frânt ... şi acesta le era câştig pe deasupra.* CREANGĂ, A. 26. *Vinde ceasornice de aur cu doi lei bucata şi mai dă pe deasupra ca premiu un ac de cravată tot de aur.* IBRĂILEANU, A. 59. *Mai e şi timid pe deasupra.* CAMIL PETRESCU, T. I, 36. *Ba mai capeţi un leu pe deasupra!* POPA, V. 17. *Unii îşi câştigă mâncarea şi le mai rămâne ceva pe deasupra în casa tovărăşiei.* SADOVEANU, O. XXI, 379. *Şi pe deasupra nu-i lipsea niciodată ... o ploscă mare de vin bun.* MOROIANU, S. 41. *Mai găsisem doi scriitori ruşi care mă invitau la plecare: Gorki şi Gogol – şi cu ei în servietă şi cu Sadoveanu pe deasupra, am şters-o într-o bună zi.* MIHĂESCU, D. A. 6. *Reacţiunea sentimentului său de onoare ... este pe deasupra fanatică.* CĂLINESCU, I. 44. *Pe deasupra se mai simţea în drept să-i dea şi sfaturi ocrotitoare.* C. PETRESCU, A. R. 27. *Simţea că pe deasupra aveau să mai fie şi altele.* TUDORAN, P. 120. *Ceea ce apărea ca o primă însemnătate era nevoia de a demonstra că pe deasupra condiţiilor sociale istorice ... fiinţa omenească avea o serie de drepturi imprescriptibile.* RALEA, S. T. III, 33. *Mai dai ceva pe deasupra.* STANCU, D. 212. *Pe deasupra îi mai venise şi ideea nefastă de a-l da ... la şcoală.* PREDA, M. 457. *Îţi faci suma, şi asta pe deasupra.* BARBU, G. 94. *Ea foloseşte, pe deasupra, un ton de uşuratică zeflemea.* VARLAAM – SADOVEANU, 225. *Sub un titlu promiţător ... şi pe deasupra şi bombastic, ... adună mai multe eseuri.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 8. *Marişcuţă de la vamă, Taie-un pui şi ne fă zeamă; Cându-i trece pe la noi, Pentru unu ţ-om da doi, Pe deasupra, buze moi!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 395. **c)** l o c . a d v . mai mult, mai bine. *Pentru că aceştia mai pre deasupra cunosc pre Dumnedzău că iaste binele acela desăvârşit.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/25. **d)** l o c . a d j . şi a d v . (în mod) superficial. *Această ţesătură* [a personalităţii] *este mai întinsă ... mai îndesată sau mai pe deasupra, după cum este şi firea individului.* MAIORESCU, CRITICE, 352. *Sfaturile vor merge pe deasupra.* VOICULESCU, L. 4. *Aşa, pe deasupra, nu se putea cunoaşte nimic.* SADOVEANU, O. I, 450. *„Nu ştiaţi", „mergem", „ai fost acasă" ş. a. exprimă tot atât de bine, judecate pe deasupra (să zicem în scris, unde am neglija să punem semnele de punctuaţie cuvenite), şi un simplu enunţ şi o întrebare.* IORDAN, STIL. 73. (F i g.) *Alţii în publicum cu condeiul a înnegri zâorile, care cu ochi înveninaţi le văd răsărind pe deasupra naţii[i] româneşti, se străduiesc.* T. AARON, S. A. 12/5. *Se cade mai înainte de toate de a fi strânşi prin legămintele inimilor noastre, care să ne ţie împrejurul unei fiinţe ce se pune pe deasupra tuturor, care rezumă totul, care este totul, Naţiunea!* (a. 1861). PLR I, 191. *Multe lucruri bune mi-ar fi plăcut şi mie, ca oricărui muritor, pe lumea asta, însă nici unul mai mult ca vorba pe dasupra limpede, dar adâncă la înţeles.* CARAGIALE, O. VII, 159. L o c . p r e p . **Până deasupra ...** = până la suprafaţa sau până la limita superioară a ceva. *Dumnezeii te duseră ca de mână până desupra prepastiei.* MAIOR, T. 188/1. *Lampa atârnată de grindă, slobozită până deasupra mesei, pentru a se vedea mai bine, nu se mai zărea prin geamurile fără obloane.* AGÎRBICEANU, S. 63. *Poartă jachetă până deasupra genunchilor.* STANCU, D. 93. *Cu un ac lung introdus în aortă până deasupra arterelor ... studiem acţiunea diverşilor factori asupra adrenalinosecreţiei.* DANIELOPOLU, F. N. I, 145. *Atârnau ca nişte năvoduri până deasupra bibliotecii.* BARBU, Ş. N. 246. ✦ (Adjectival; învechit) De sus, superior; din exterior. *Acela ce-ţi ia veşmântul desupra, lasă-i şi cel de dedesupt.* N. TEST. (1648), 74[v]/29. *Să astupi urdinişul cel deasupra ca să iasă albinele numai pre urdinişul coşniţăi cei dedesupt.* MOLNAR, E. S. 125/3. *Buza deasupra este spintecată.* J. CIHAC, I. N. 35/3. *Doă rânduri de trepte ce duc la catul deasupra.* FM (1843), 301[1]/30.

II. Prep. (În formă articulată) **1.** (Exprimă situarea prin raportare de superioritate dintre două elemente aflate în contact direct) *Să arătă desupra lor un nuăr întunecat.* VARLAAM, C. 390. *Nu să poate ascunde cetatea pusă desupra dealului.* N. TEST. (1648), 6[v]/30. *Iară deasupra temeliii, până supt streaşinile ceale mai de gios, patru păreţi din patru marmuri de porfiră încheiaţi era.* CANTEMIR, I. I. I, 167. *Zace şi deasupra capului piatră grea.* ANTIM, O. 143. *Să poată sta doao coşniţă una desupra ceialalte pre poliţă.* MOLNAR, E. S. 60/3. *Semnul să pune deasupra fieştecăruia glasnică sau diftong.* ÎNV. DASC. 23/15. *Uneori în marginile ceale desupra ale unghiilor cailor răsar nicare răsfuguri şi bube.* FRĂŢILĂ, S. Î. 17/5. *Cânele dormea la amează̆zi în iasle desupra unui maldăr de fân.* CARCALECHI, C. 87/13. *Ea era dasupra unui car superb.* PÂCLEANU, I. II, 122/18. *Suntem nevoiţi a întrebuinţa şi noi tot soiul de accente, când deasupra, când dedesubtul literelor.* NEGRUZZI, în PLR I, 198. *Apa dezlocuită cântăreşte cât partea din corabie ce se află deasupra nivelului mării.* CONTEMPORANUL, I, 912. *Apoi Malca îşi ia ziua bună de la socri şi se suie deasupra saltelelor.* CREANGĂ, P. 117. *Apropiindu-şi iar de ochian pleoapele roşii, deasupra cărora nu se mai aflau decât vreo trei-patru fire de păr alb, se uita lung.* MACEDONSKI, O. III, 5. *Mâinile ... acoperite de mantie numai deasupra umerelor.* IORGA, C. I. I, 114. *M-am oprit în faţa unei case deasupra căreia nişte lucrători ... zoreau s-o dezvăluie.* ANGHEL, PR. 11. *Crainicul se sui cu repeziciune deasupra şelei.* SADOVEANU, O. XIII, 24. *E sătean în opinci, cu cămaşa scurtă, albă, deasupra iţarilor de dimie.* ARGHEZI, S. VI, 81.

Legarea se face deasupra articulației. BELEA, P. A. 25. *Sub valuri sau deasupra valurilor.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 5. ✧ (Indică aplicarea discontinuă peste ceva) *Sâmburii, ca și sadurile ceale de grădină, și deasupra stratului se pot presăra.* ÎNV. POM. 72/5. *O făcea ... să risipească piperul pe masă, deasupra căruia se grăbea să arunce sare – ca să nu iasă vreo ceartă.* MACEDONSKI, O. III, 7. ✦ (Indică situarea prin raportare de superioritate dintre două elemente aflate în contact mediat) [Dumnezeu] *despărți apele ce era de supt tărie de la cealea ce era desupra tăriei.* PALIA (1581), 14/3. *Carea besearică despărțitura cea dintâi, unde sta norodul, să închipuia ceriului carele stă deasupra noastră.* ANTIM, O. 42. *Semnul divisiei iastă doao puncturi care stau unul deasupra altuia (:).* ARITM. (1805), 21/18. *Luna se arată în vremea aceastî de două ori luminând deasupra orizonului.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 119/28. *Deasupra fiești cărui pat stă o tablă neagră.* C. VÂRNAV, H. 79/30. *Un negru nor deasupră-mi tot vine și iar trece.* ALECSANDRI, O. 81. *Un cer de stele dedesupt, Deasupra-i cer de stele.* EMINESCU, O. I, 176. *Mi se păru că sunt într-un pustiu uscat, ... nisipos ca seceta – dasupra căruia licărea o lună fantastică.* id. P. L. 117. *Lut la dreapta, lut la stânga, tufe de mesteacăni nevoiești deasupra capetelor noastre.* HOGAȘ, DR. I, 89. *Soarele deasupra pădurii mângâia viața cu dragoste caldă.* SADOVEANU, O. I, 59. *O sabie atârna deasupra capului lui Damocle.* SCRIBAN, D. *Partea de sus privea spre stradă, cu patru ferestre de o înălțime absurdă ..., deși deasupra lor zidăria scotea tot atâtea mici frontoane clasice.* CĂLINESCU, E. O. I, 9. *Deasupra dealurilor se aprinsese Luceafărul.* BARBU, G. 378. *Dovezile se strânseră ca un mănunchi de nori nimbus deasupra capetelor.* S ianuarie 1970, 36. ✧ (Indică localizarea unei poziții în dreptul unui reper spațial sau geografic) *Dar acum îmbătrânise, văduvise și sta mai mult la izvorul Iablanicioarei, deasupra caselor făcute întâi.* GALACTION, O. 157. *Regimentul XX ... se găsea pe frontieră, deasupra Dâmbovicioarei.* CAMIL PETRESCU, U. N. 6. ✧ (Relația este percepută cu ajutorul simțurilor) *Eva mai deasupra capului ei vede o pasăre slabă, a căriia pene era zburlite.* BELDIMAN, A. 52/13. *Deodată o detonațiune teribilă se auzi desupra capului său.* CONV. LIT. II, 94. *Ear în naltul cerului Deasupra mormântului, Țipă vulturul cu fală.* ALECSANDRI, P. II, 19. *Când mă uit și ... văd* [candelabrul] *deasupra capului tău, îmi dă un fel de amețeală* CAMIL PETRESCU, T. II, 190. *În decursul cântatului, fluierul de ison scoate o pedală invariabilă pe fa*[2], *în vreme ce melodia se desfășoară când deasupra, când dedesubtul ei.* ALEXANDRU, I. M. 308.

2. (Exprimă deplasarea, străbaterea, mișcarea etc. într-un plan situat prin raportare de superioritate față de cineva sau de ceva) *Lumea iaste aseamenea cu marea întru carea mărgăritariul să cufundă, iar mortăcina plutește deasupra apei.* PILDE, 97/2. *Pământul treace pre toată zioa o miră deasupra zodiei.* GRECEANU, Î. 117/21. *Pământul mi se pare un trup lat, în formă de disc, deasupra căruia se întorc în toate zilele stelele.* RUS, I. I, 15/1. *Dasupra capetelor sbor duoi alți îngeri, care negreșit stăteau sub picioarele Domnului Isus Christos.* ODOBESCU, S. I, 395. *Flori de tei deasupra noastră Or să cadă rânduri-rânduri.* EMINESCU, O. I, 75. *Ea simți amețeala ce simte porumbielul când se vede răpit de vultur și purtat în ghiare deasupra prăpastiilor.* GANE, N. I, 8. *Aburi ușori se ridicau deasupra mlaștinilor pustii.* DUNĂREANU, CH. 98. *După două ceasuri de un mers aproape neîntrerupt ieșirăm deasupra Agapiei vechi.* HOGAȘ, DR. 31. *Cel de pe catalige își mișca șarpele deasupra capetelor pietonilor, neluând în seamă pe nimeni.* SAHIA, N. 110. *Zmeul se înalță deasupra satului, mai sus decât dealurile, decât soarele.* TEODOREANU, M. I, 5. *Fulgi uriași deasupra țării cad.* LABIȘ, P. 25.

3. (Exprimă orientarea prin raportare la un plan situat în direcția unui reper spațial) *Au îngenunchiat înaintea preastolului, de i-au citit desupra capului moliftele de domnie.* IST. Ț. R. 4. *Ne plecăm gura deasupra potiriului.* ȘINCAI, C. 114/12. *Un soare fără căldură, căruia disc fără față de abie rădicat deasupra orizontului îngălbenește dinaintea orbitoarei sclipiri a pielei ce copere ... nemărginirea pustielor.* FM (1844), 286[2]/20. *Voi întrebuința gârbaciul pe care-l vei fi văzut poate atârnat dasupra sacnacsiului.* FILIMON, O. I, 133. *Și deasupra Romei nouă se înclină la pământ.* EMINESCU, O. I, 144. *La semnul crucii pe care Sfântul îl făcu deasupra palatului, acesta se risipi în fum.* DENSUSIANU, L. 101. *Deasupra orașului stau cimitirul și capela lui, ascunse sub copaci, iar la umbra lor doarme fără vise Maricica.* GALACTION, O. 359. *În timp ce d-voastră ... trăiți în vârtej ... eu petreceam nopți întregi deasupra mașinei de cusut.* CAMIL PETRESCU, P. 60. *Lianele ... atârnau în draperii deasupra havuzurilor.* SADOVEANU, O. X, 294. *Ieșiră amândoi pe galeria din fața ușilor, suspendată deasupra curții înguste.* DEMETRIUS, A. 58. *Aplecat deasupra lor* [a hărților], *iar începu să viseze.* TUDORAN, P. 64. *Ridică ciomagul deasupra capului.* PREDA, M. 189. *Se afla lângă gura unui pod, lipit de un perete, într-un unghi mort. O creangă veche de pom, uscată și neagră, spânzura deasupra capului.* BARBU, Ș. N. II, 264.

4. (Exprimă dominarea prin superioritate, autoritate, forță etc.) *Să vedea ... ceriul deșcheiat și deasupra ceriului pre sângur D[o]mn[u].* DOSOFTEI, V. S. septembrie 41[v]/11. *Vulturul deasupra tuturor împărățește ceale trebuituare slujitorilor porunciia.* CANTEMIR, I. I. I, 246. *Dar ți-a fost dat să fii deasupra Acestor inimi seci și strimte.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 32. *Trebuie ... să omorâm pe smeu, ... căci până va fi acesta dasupra pământului, pace nu veți avea.* ISPIRESCU, L. 195. *Am uitat că deasupra mea ... Tu stai totdeauna* [Dumnezeu]. ISAC, O. 195. ✧ (Dominarea privește situarea pe o poziție superioară în cadrul unei ierarhii, a unei clasificări etc.) *Neamul în fealiuri să desparte și iaste mai cuprinzătoriu decât fealiul, și cuprinde pre fealiuri și deasupra lor iaste.* GRIGORIE, L. 44/2. *De mari făgăduieli pentru viitorime este învățarea gramaticei, deasupra căria apoi ... sânt zidite celelalte științe.* BĂLĂȘESCU, GR. XXII/22. *Zoologia recunoaște deasupra indivizilor specii, deasupra speciilor genuri, deasupra genurilor familii.* MAIORESCU, L. 122. *Deasupra acestei pleve însă ... s-a ridicat, prin muncă și talent, o singură revistă: „Viața Românească"* (a. 1909). PLR II, 178. *Parlamentul nu este deasupra voinței poporului.* RL 2005, nr. 4 721. ✦ (Dominarea privește o anumită stare de spirit, un anumit sentiment, o anumită împrejurare etc. declanșate asupra cuiva sau a ceva) *Reale întâmplări îi stau deasupra, și nu numai lui, ce și norodului său* (a. 1693). FN 16. *Și ca să fie păziță și nestrămutată deasupra țării mila aceasta, s-au întărit cu hrisovul acesta* (a. 1768). URICARIUL I, 341/14. *V-ați învățat tot în lene și vă place să ședeți, Iar lipsa și sărăcia deasupră-vă n-o vedeți.* PANN, P. V. I, 141/22. *Dă va fi să o scoață* [moneda de argint] *printr-ascuns, să teme dă primejdia ce este deasupra lui* (a. 1811). DOC. EC. 97. *Să luptăm în contra pericolelor ce plană deasupra noastră* (a. 1873). PLR I, 315. *Deasupra mea ... Veghează neagra pronie a morții.* VOICULESCU, POEZII, II, 239. *O nouă întâmplare are loc deasupra munților.* BOGZA, C. O. 69. *Și e o mare pace deasupra lanului.* DEMETRIUS, A. 71.

5. (Exprimă impunerea unei poziții de superioritate prin depășire în importanță, în valoare etc.) *Traducerea d-lui Kotzebue ... se înalță cu mult deasupra celor mai multe lucrări de felul ei.* MAIORESCU, CRITICE, 393. *Mai ales că s-a mărtat cu un învățător, se simțea mult deasupra norodului.* REBREANU, I. 22. *Ceea ce e comun la toți creatorii mari și-i pune deasupra tuturor scriitorilor este această densitate de fapte externe ori interne.* IBRĂILEANU, S. L. 66. *Se credea obligată să facă tot ce e susceptibil să o ridice deasupra altor femei, ca o statuie divină.* EFTIMIU, N. 56. *Deasupra actelor reflexe și instinctive, conștiința se constituie ... atunci când funcționarea lor încetează de a mai fi automatică.* NEGULESCU, G. 142. *Această tendință a omului de a se înălța pe sine deasupra sa însuși.* SADOVEANU, O. XX, 176. ✦ (Învechit și popular, indică depășirea unei situații dominatoare, împovărătoare) *Până când a*

noastră şi a lui viaţă între muritori s-ar tăvăli, ochiul zavistiii, mâna izbândii şi inima vrăjmăşiii deasupra unuia ca aceluia să nu rădicăm. CANTEMIR, I. I. I, 236. *Priimeaşte, preote a lui Dumnezeu, pre această cocoană, ... pentru căci au făcut milă cu mine şi au ridicat deasupra mea hula norodului.* ANTIM, O. 45. *Acest rău obicei să-l ridicăm deasupra ţărei şi să-l stricăm* (a. 1712). URICARIUL, V, 249/9. *D-apoi de-acum suntem scăpaţi deasupra nevoiei; acuşi te pun în Piatră.* CREANGĂ, P. 124. *Ne ajutam şi ieşeam deasupra nevoilor.* REBREANU, R. II, 12. *Deasupra unei coincidenţe nu te poţi ridica.* CAMIL PETRESCU, T. I, 112. *Durere, soartă, moarte sânt partea celorlalţi, Deasupra lor, prin mine, transcenzi şi te înalţi.* VOICULESCU, POEZII, II, 300. *În zgomotele vântului auzeam un freamăt de război şi un glas mare, glasul lui, se ridica deasupra zbuciumului.* SADOVEANU, O. I, 135.

6. (Exprimă orientarea unei acţiuni, a unei stări în favoarea sau împotriva cuiva) *Acmu iară să ridica deasupra biruitorilor dintâi.* URECHE, L. 97. *Fără numai pentru urgia vrăjmaşilor, pentru ca să nu-ş lungească anii şi pentru ca să nu să puie deasupră-le vrăjmaşii.* BIBLIA (1688), 151[1]/11. *Dumnăzău încă nu-ş plinisă certarea deasupra ţărăi.* N. COSTIN, L. 569. *Mâna lui cea făcătoare de bine nu o râdicase deasupra noastră.* BELDIMAN, A. 50/13. *O mai dărui împăratul Aidin cu o mulţime de bănet ..., încredinţându-o despre dragostea sa cea pururea mare şi nestrămutată deasupra ei.* GORJAN, H. I, 162/16. *De-acum se născuseră alţi bărbaţi, alte femei la fel de frumoase. De ce-am fi plâns deasupra acelor oase?* ISANOS, Ţ. L. 6. *Plânge pământul sub mine. Şi eu plâng deasupra lui.* FOLC. TRANSILV. II, 16.

– Şi: (rar) **deasúpră** prep., (învechit şi popular) **dasúpra** adv., prep., (învechit) **desúpra** adv., prep., (regional) **dăsúpra** adv.

– **De**[1] **+ asupra.**

DEASÚPRĂ adv., prep. v. **deasupra.**

DEASUPRÍME s. f. (Mat.; învechit, rar) Suprafaţă (**1**). Cf. ASACHI, G. 95[r]/14.

– Pl.: *deasuprimi.*

– **Deasupra** + suf. *-ime.*

DEATÓR, -OÁRE adj., subst. v. **dator.**

DEATORÍE s. f. v. **datorie.**

DEATORÍNŢĂ s. f. v. **datorinţă.**

DEATORÍŞ s. m. v. **datoriş.**

DEATÓRIU, -IE adj., subst. v. **dator.**

DEATÓRNIC, -Ă s. m. şi f., adj. v. **datornic.**

DEAÚŞ, -Ă adj. v. **deaoş.**

DEAVÁRĂ s. f. (Prin nordul Olt.) Varietate de struguri ananas. LEXIC REG. 35.

– Cf. v a r ă .

DEAVĂLOMÍ vb. IV. R e f l. r e c i p r. (Învechit, rar) A se amesteca. *Vreame a mulţi ani au trebuit, în carea unii cu alţii deavălomindu-să, pecinighii, la limba lor cea rusască ..., cea moldovenească, precum cea leşească, să amestece, atâta cât din trei, una să facă.* CANTEMIR, HR. 363.

– Prez. ind.: *deavălomesc.*

– V. **valma.**

DEÁVĂR s. m. v. **dever**[1].

DEÁVUR s. m. v. **dever**[1].

DEBÁCLU s. n. Rupere şi pornire a gheţii prinse între malurile unui curs de apă. V. z ă p o r[1] (**3**). *Durata perioadei de debaclu e cuprinsă, în general, între două şi şase săptămâni.* LTR[2], cf. DEX, DN[3].

– Pl.: *debacluri.*

– Din fr. **débâcle.**

DEBALASTÁ vb. I. T r a n z. A descărca o navă de balast. Cf. DEX, DN[3].

– Prez. ind.: *debalastez.*

– Pref. *de-* **+ balast.**

DEBANDÁ vb. I. R e f l . (Livresc) A se desfăşura, a se îndepărta din rândul unei cete; a se risipi, a se împrăştia în dezordine. *Când convoiul se îndrepta pe uliţa Carantinei, ... prizonierii, făcându-şi semn, deodată se debandară.* SION, P. 280, cf. PROT. – POP., N. D. *Mă risipesc: trupele se debandară.* SCRIBAN, D. ✧ F i g . *La fel s-a debandat pe vremuri sălidaritatea română.* BUL. FIL. II, 224.

– Prez. ind.: *debandez.*

– Din fr. **débander.**

DEBANDÁDĂ s. f. Lipsă de organizare, de disciplină; dezordine, neorânduială (**1**), (franţuzism, rar) debandaj. Cf. z ă p ă c e a l ă (**1**). *Fac direct răspunzători pe comandanţii de companii, atrăgând pentru ultima oară atenţia domnilor comandanţi de batalioane că nu se mai tolerează nici o debandadă.* BRĂESCU, M. B. 98. *Cred că este vorba despre acte de debandadă de deosebită gravitate.* GALAN, Z. R. 155, cf. DL, M. D. ENC., DEX., DN[3]. *În camerele unde erau biblioteci bogate, acum e o debandadă de nedescris.* RL 2005, nr. 4 566.

– Din fr. **débandade.**

DEBANDÁGIU s. n. v. **debandaj.**

DEBANDÁJ s. n. (Învechit, rar; în forma *debandagiu*) Debandadă. *Se făcu în acea zi iarăşi un măcel şi un debandagiu înfricoşat.* BARIŢIU, P. A. II, 611. *Retragerea austriacilor de către seara se prefăcuse în fugă şi, cum zic francezii, în debandagiu.* id. ib. III, 373.

– Pl.: ? – Şi: **debandágiu** s. n.

– Din fr. **débandage.**

DEBANDAMÉNT s. n. (Învechit, rar) Neorânduială, tulburare. Cf. PROT. – POP., N. D., SCL 1950, nr. 1, 60.

– Pl.: ?

– Din fr. **débandement.**

DEBARÁ s. f. Încăpere mică, unde sunt depozitate lucrurile care se folosesc mai rar, vechiturile etc. *O altă uşă în stânga ... duce spre o altă încăpere (bucătărie, oficiu, debaras).* SEBASTIAN, T. 256. *Dintr-o debara cu pachete de sumane afumate ... i-a fost adus şi pachetul lui cu haine civile.* CAMILAR, N. II, 375, cf. LTR[2], DL, DM, DN[2], DEX.

– Scris şi: (după fr.) *debaras.* – Pl.: *debarale.*

– Din fr. **débarras.**

DEBARASÁ vb. I. **1.** R e f l. A se elibera, a se îndepărta, a scăpa de cineva sau de ceva care supără, care incomodează. *Trăind într-un alt mediu, nu poate să se debaraseze de anumite expresiuni.* BUL. COM. IST. I, 130. *Mi-am spus că poate ai părăsit Bucureştii din alte motive ... Ştiu eu! Datorii, creditori ... vreo legătură de care ai vrut să te debarasezi.* C. PETRESCU, O. P. I, 130,

cf. DL. *Lumile închipuite cu ajutorul limbajului poetic nu sunt complet debarasate de raporturile cu cealaltă lume.* COTEANU, S. F. II, 13, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Se debarasau la timp de „o serie de profitori".* RL 2005, nr. 4 614.

2. T r a n z. (Complementul indică lucruri nefolositoare) A arunca. Cf. MDA. ✦ (Complementul indică mese, mai ales într-un local de consum) A degaja de vesela folosită în timpul mesei, de resturile alimentare etc. Cf. MDA.

– Prez. ind.: *debarasez.*

– Din fr. **débarrasser.**

DEBARASÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e b a r a s a și rezultatul ei. *Orice joc cere însă, spre a începe, o debarasare de contingent, fie și momentană.* COTEANU, S. F. II, 92, cf. DN[3], DEX[2].

– Pl.: *debarasări.*

– V. **debarasa.**

DEBARASÁT, -Ă adj. (Despre spații, suprafețe) Care a fost degajat de lucrurile nefolositoare. Cf. DEX[2], MDA. ♦ (Despre mese într-un local de consum) Care a fost degajat de vesela folosită în timpul mesei, de resturile alimentare etc. Cf. DEX[2], MDA.

– Pl.: *debarasați, -te.*

– V. **debarasa.**

DEBARASĂMÂNT s. n. (Învechit, rar) Îndepărtare a piedicilor care stau înaintea cuiva. Cf. COSTINESCU.

– Pl.: ?

– Din fr. **débarrassement.**

DEBARASÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană care debarasează (2) mesele într-un local de consum. Cf. DN[3], DEX.

– Pl.: *debarasori, -oare.*

– Din fr. **débarrasseur.**

DEBÁRC s. n. (Învechit) **1.** Debarcare (1). *Cel întâi disbarc ci făcu anglii în America au fost sub Enric 7, la 1496.* SĂULESCU, HR. II, 391/11, cf. BARCIANU, V., COSTINESCU.

2. Debarcare (2); (învechit, rar) descălecare (2). *Desbarcul* [soldaților] *au urmat fără a întâmpina vreo împotrivire.* AR (1829), 50[2]/4. *Armia franțozească ... trebuie să aștepte a întâlni la țărmul unde va face desbarcul pe arabi.* CR (1830), 46[1]/17. *Ar fi așezat mai multe baterii pe țărmuri de la apusul Algirului unde se propune disbarcul.* AR (1830), 144[1]/27. *O ceată de trupe sosită de la Smirna la Scalanova să găti de a face un dizbarco (descălecare) la Samos.* ib. (1834), 225[1]/36.

– Pl.: *debarcuri.* – Și: **dezbárc** (scris și: *desbarc*), **dizbárc** (scris și: *disbarc*), (învechit, rar) **dizbárco** s. n.

– Postverbal de la **debarca. – Dizbarco** < it. **disbarco.**

DEBARCÁ vb. I. **1.** I n t r a n z. și t r a n z. A se da jos, a coborî pe uscat (chei, mal) de pe o navă; p. e x t. a coborî din tren, din avion sau dintr-un alt vehicul. *Dezbărcând întru această peninsulă au adus cel mai de pre urmă agiutoriu.* AR (1829), 80[1]/37. *Toți câți desbărcară acolo ... aduseră Cartrega la dăznădăjduire.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 34/13, cf. 43/20. *Pe la 1551 până 1300 î[nainte] de H[ristos] disbărcă colonii ale cultevitelor, nații din Africa și Asia.* SĂULESCU, HR. I, 26bis/26. *Hotărâi să nu mă arăt numaidecât la oamenii dintr-însa, de vor desbărca.* GORJAN, H. I, 134/1, cf. VALIAN, V. *La Pesta debarcarăm* [din corabie], *traserăm la otelul „La regele Ungariei" ... și șezurăm trei zile.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 51. *Îndată ce el desbarcă la chioșcul lui Baiazed, tunurile saraiului și pristavii ... vestiră moartea lui Murat.* BĂLCESCU, M. V. 79, cf. NEGULICI. *Dezbarcă bine. Dă drumul vâslașului.* NEGRUZZI, S. III, 285, cf. POLIZU. *Cu oarecare anevoință ... dezbarcarăm la mijlocul ostrovului.* PELIMON, I. 248/5. *După câteva ore de monotonă navigațiune am ajuns în portul în care voiam să dezbarc.* GHICA, C. E. I, 39. [Banda de pirați] *... desbarcase în insula Leros și se făcuse nevăzută într-o peșteră.* id. S. 346, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Fernand și frate-său Enric debarcă pe pământul african.* CONV. LIT. III, 348, cf. COSTINESCU. *Englezii au dezbarcat la Crâm.* ALECSANDRI, O. P. 203, cf. 208. *Echipajul unei șalupe ... debarcase pe teritoriul nostru.* CARAGIALE, O. II, 11. *Noul administrator ... cobora din vapor, în luntre, spre a debarca în Sulina.* MACEDONSKI, O. III, 64, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *În „Anale" talentul lui* [Tacit] *descriptiv ajunge la perfecție: ... Agripina, ținând în mâinile sale urna funerară și debarcând în mijlocul tăcerii.* LOVINESCU, C. VIII, 78. *Abia debarcat la Modon ... Chateaubriand și ia contact cu metodele pașei din Morea.* id. C. II, 103. *Tino o găsise* [pe Maro] *... când debarcase la Candia.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 68, cf. ABC MAR. *Ședea locului, dezorientat, ca un bagaj ... debarcat din greșeală într-o gară necunoscută.* TEODOREANU, M. II, 244. *Atunci debarcăm cu toate ale noastre imediat?* SADOVEANU, O. XVII, 257. [Evantia] *nu cunoștea limba țării în care debarcase.* BART, E. 102. *Cine ar fi bănuit vreodată că o plăpândă ființă, abia debarcată în port, ... ar putea dezlănțui furtuni de patimi omenești.* id. S. M. 85, cf. SCRIBAN, D. *Neamuri prehelenice au putut debarca pe litoralul salentin.* BRĂTIANU, T. 29. *Popoarele care fac atâta gălăgie în jurul cruzimilor spaniolilor în America sunt exact aceleași care merg pe coastele Africei, cumpără animale raționale de ambe sexe ... îi debarcă în America, îi vând în piața publică.* ap. CĂLINESCU, I. 381. *Ce fericită barcă ... Îndrăgostiți debarcă?* PERPESSICIUS, S. 12. *În insula aceea colonelul Paru a debarcat de cinci ori.* GALAN, Z. R. 48. *Când am debarcat de pe Achileion ... am găsit în casa mea pe Smaro cu un fleac de om, o nătăfleață de uscat.* DAVIDOGLU, O. 82. *Nu mai debarcă la Stambul.* TUDORAN, P. 185, cf. CONTRIBUȚII, II, 170. [Bălcescu] *debarcă la Turnu Severin și trece prin Caracal, Islaz și Giurgiu, luând contact, succesiv, cu Magheru, Pleșoianu și Tell.* IST. LIT. ROM. II, 510. *Au debarcat ... pe țărmurile golfului ... Sinoe.* H. DAICOVICIU, D. 27. *Debarcă o puternică armată în Cipru.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 84. *Debarcând la Tumbez, Pizzaro recurge la politica de curtoazie.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 5, 84. *Sânt preluați colegii omologi din Coreea și debarcați* [din avion] *cu ajutorul oficialilor din țara lor.* RL 2005, nr. 4 719. ✧ R e f l. *Desbarcându-se la scala orașului s-au dus pe gios până la geamie.* AR (1829), 15[1]/15. *136 ostași ... desbarcându-se din corăbiile lor în 7 șalupe ... au agiuns nevătămați la țărmurile numitei cetăți.* ib. 50[1]/44, cf. 58[2]/33. *Cât p-aci ereau să piară, dacă nu îi arunca vântul într-o insulă necunoscută; în care, pă când vreau să se desbarce, îi înconjurară o mulțime de feluci; din care ieșind o mulțime de oameni, intrară cu multă grabă în corabie la dânșii.* GORJAN, H. IV, 190/13. *Să-și facă idee de locul unde ea să va desbărca.* BUZNEA, P. V. 116/14, cf. 6/7. ✦ T r a n z. (Complementul indică mărfuri sau ființe) A descărca dintr-o navă sau vehicul pe uscat. *Flota franțuzească ... a debarcat 3 000 de ostași.* CR (1839), 32[1]/2. *Dezbarcându-și prizonierii, îi luă între puști ca să-i ducă să-i închidă în cazarmă.* SION, P. 279, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, CADE. *Vorbesc de vremea ... când în portul Romei vor debarca mărfurile din lumea întreagă.* COCEA, S. I, 114. *Între timp, câteva șlepuri debarcă trupe engleze în josul plajei.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 12, 14. ✧ F i g. *A făcut din materialul „Mioriții" o operă care ajunge ca să-l debarce dincolo de veacurile uitării.* SADOVEANU, O. XX, 280. ✧ R e f l. p a s. *După luarea Sevastopolului, când garda imperială franceză suferise mari pierderi, s-a debarcat un număr de recruți pentru împlinirea golurilor.* EMINESCU, O. XI, 105. *Încă câțiva pași mai departe, și se opriră la locul unde se debarcă cânii din trenuri.* MIRONESCU, S. 184. ✦ I n t r a n z. (Glumeț) A descinde într-o localitate sau într-un loc. *Îi povesti apoi pe îndelete*

cum a debarcat în capitală. REBREANU, R. I, 21. *Studenți, debarcaseră de la liceul lor, din provincie ... într-o cameră ieftină și îndepărtată, de cartier mărginaș.* C. PETRESCU, Î. I, 21, cf. DEX².

2. I n t r a n z. A ataca țărmul inamic cu trupe aduse pe nave (speciale). *Aflându-mă cu armada dezbărcată în insula cea mai depărtată, hotărâi ca să plec cu toată armada.* GORJAN, H. I, 130/17. [Amiralul] *mergea să ia comanda trupelor franceze, care desbarcau la Pyreu.* GHICA, S. 399, cf. 396. *Puse cei mai buni soldați pe gabare, pe scânduri, și apucând la dreapta portului, debarcă la Taenia.* CONTEMPORANUL, V, 410. *În 1944 anglo-americanii au debarcat fulgerător și fățiș în Franța nordică.* SADOVEANU, O. XX, 346. *Turcii vor debarca în câteva zile la Brăila și la Giurgiu.* CAMIL PETRESCU, B. 132, cf. DEX, DN³.

3. T r a n z. (Învechit; complementul indică corăbii) A acosta. *Au sosit la Rio numai una* [corabie] *cu 70 ofițeri: alta au fost sâlită a desbărca în insulile Canare.* AR (1829), 76²/39. *Sute de vasele Venea săltând pe unde, venea ca să dezbarce Pe văile-nflorite.* HELIADE, O. I, 353. *Corabia ... desbărcă oarece mai departe de copaciul în care eram ascuns.* GORJAN, H. I, 134/5. *Într-o dimineață ... pornesc spre portul cel mai spre apus al insulei, unde dam cu socoteala că au să debarce acele corăbii.* GHICA, S. 393, cf. DL.

4. T r a n z. (Familiar; complementul indică persoane) A înlocui dintr-o funcție, de la conducere; a da afară, a concedia. Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, M. D. ENC., DEX, DN³. [Președintele] *a fost debarcat de la conducerea partidului.* RL 2005, nr. 4 623.

– Prez. ind.: *debárc.* – Și: (învechit) **dezbarcă** (scris și: *desbarca*), **dezbărcá** (scris și: *desbărca*), **dizbărcá** (scris și: *disbărca*) vb. I.

– Din fr. **débarquer.**

DEBARCADÉR s. n. **1.** Loc pe malul unei ape navigabile sau pe o porțiune de chei dintr-un port, special amenajat și echipat cu utilaje adecvate pentru debarcarea și îmbarcarea călătorilor, a animalelor, a mărfurilor etc. *În fața spitalului și a biuroului este debarcaderul, compus din duoe poduri prelungite în apă și așezate pe câte un silepu plutitoriu.* I. IONESCU, M. 756, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ȘĂINEANU². *Ne oprirăm ceva mai la deal de debarcaderul Brăilei.* DUNĂREANU, CH. 130, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *O potecă scurtă și cu trepte cobora ... până la micul debarcader vechi și putred, unde stăteau priponite câteva luntrii.* GALACTION, O. 571. *Vrei să spui că nu avem debarcader și plajă proprie?* CAMIL PETRESCU, T. III, 22. *Trăsura regimentului va fi prezentă la debarcader.* BRĂESCU, O. A. I, 36. *Luli o condusese* [pe Gabriela] *la debarcader.* TEODOREANU, L. 23. *În negura nopții se profilă silueta unui vapor la debarcader, gata de plecare.* BART, E. 250, cf. SCRIBAN, D. *Debarcaderul s-a mistuit în ceață.* PERPESSICIUS, S. 65. *Căruța coboară ... în pantă spre debarcader.* V. ROM., 1954, nr. 4, 125. *A stăruit și a obținut să nu-l însoțească nimeni la debarcader.* VINEA, L. I, 103. *Du-te colea la debarcader, ia vaporașul.* TUDORAN, P. 197. *Pentru debarcaderele fluviale ... se folosesc, în general, pontoane tip.* LTR². *Umbla veșnic după el cu un cumnat care vara avea în primire debarcaderul cu bărcile.* PREDA, M. S. 221, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN³. [Pensiunea] *oferă cinci camere duble cu baie, TV prin cablu și terasă proprie, debarcader, bazin pentru copii.* RL 2005, nr. 4 732.

2. (Învechit) Gară. *Pe la opt de dimineață mă aflam în debarcaderul stradei ferate ce duce la Praga.* FILIMON, O. II, 99, cf. ALEXI, W.

– Pl.: *debarcadere.* – Și: (învechit, rar) **dezbărcădér** s. n. PONTBRIANT, D.

– Din fr. **débarcadère.**

DEBARCAMÉNT s. n. (Învechit, rar) Debarcare (**1**). Cf. STAMATI, D. *Este foarte dificil de a privighea un litoral așa de întins ca acela al Siciliei, al căria posițiune muntoasă ajută foarte mult într-alt feliu unor debarcamente nocturne.* TIMPUL (1856), nr. 1, 3/20, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU.

– Pl.: *debarcamente.* – Și: **dezbărcământ** (scris și: *desbărcământ* STAMATI, D., PROT. – POP., N. D.), **dezbarcământ** (scris și: *desbarcământ* COSTINESCU) s. n.

– Din fr. **débarquement.**

DEBARCÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e b a r c a și rezultatul ei.

1. Coborâre pe uscat (chei, mal) a echipajului sau a pasagerilor de pe o navă sau, p. e x t., din tren sau din alt mijloc de transport, (învechit, rar) debarcație, debarcament. Cf. d e b a r c a (**1**). *La aceste se mai adaog 7 piroscafe pentru desbarcarea oștilor.* AR (1830), 170¹/6, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU. *Dezbărcarea noastră pe pământul Africei este întâmpinată de o populație întreagă.* ALECSANDRI, O. P. 319, cf. LM. *La debarcare ne așteptau autoritățile și după îndeplinirea ... formalităților m-au lăsat să ies pre mal.* CONTEMPORANUL, IV₂, 133, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Nu s-a putut face nimic pentru ca să i se îngăduie debarcarea?* CAMIL PETRESCU, B. 218, cf. LTR², DER, M. D. ENC., DEX. *Se mai lansează două bandule ... pentru a ajuta la debarcarea echipajului aflat în pericol.* FLACĂRA, 1976, nr. 26, 14, cf. DN³. ✧ F i g. *Această debarcare, la un punct polar opus punctului de plecare, este soarta neînlăturată a tuturor mișcărilor istorice.* CONTEMPORANUL, VII₂, 43. ✧ *Stație de debarcare* = punct final al unei călătorii. [În metrou] *mai mult de jumătate din pasageri aveau deschisă în fața ochilor o carte pe care o închideau ... în momentul în care trenul se oprea în stația lor de debarcare.* STANCU, U.R.S.S. 20, cf. DEX². *Navă de debarcare* = navă special construită, cu prora plată și dreaptă, pentru a permite apropierea maximă de uscat în vederea debarcării (**1**) de trupe și materiale. Cf. DER, M. D. ENC., DEX. ✦ Descărcare de marfă. *Îndoiala noastră se află justificată prin debarcarea de arme.* TIMPUL (1865), nr. 1, 3/1, cf. LM, ALEXI, W. *Mai aproape de malul mării sunt magazii, căi ferate și cheiurile de debarcare ale portului.* LUC. VII, 260.

2. (Învechit) Atac al țărmului inamic cu trupe aduse pe nave (speciale); (învechit) debarc (**2**). Cf. d e b a r c a (**2**). *Flota franțeză ține cheia întrării în liman ... și să știe că ar lucra ca un dușman deacă ar înlesni dizbarcarea otomanilor.* AR (1837), 311¹/40. *Acre a fost cel mai însemnat port de desbărcare a cruciaților.* ASACHI, L. 73²/31, cf. VALIAN, V. *Încearcă, ajutat de flota sa, o debarcare în insulă.* PÂRVAN, G. 44. *S-au discutat cele mai fanteziste planuri – debarcare prin surprindere la Constantinopol, arderea flotei turcești, luarea arsenalului și capturarea sultanului.* OȚETEA, T. V. 126. ✦ (Învechit; în forma *dezbarcare*) Ocupare a unui teritoriu (de către armate străine). *Potopul de nații barbare ... ce trecuse peste pământul vechii Dacii de la dezbarcarea lui de romani nu-l putură deșirta de acești locuitori* [români] *cari prinsese rădăcină puternică.* BĂLCESCU, M. V. 248. *Principalul nume al Munteniei* [este] *meritat prin dezbarcarea legiunilor romane ale lui Traian la Severin și prin persistența de atunci și până astăzi a elementului latin.* HASDEU, I. C. I, 162, cf. DDRF. ✦ Aselenizare. *Fără calculatoare, actualele pregătiri de debarcare pe lună n-ar fi posibile.* PREDA, M. S. 147.

3. (Învechit) Acostare; debarcație (**2**). Cf. d e b a r c a (**3**). *Pentru desbarcarea vapoarelor de Constantinopol și Odesa la portu Brăila ...s-a orânduit comisia cheiului a pune în lucrare clădirea a doă poduri plutitoare* (a. 1847). DOC. EC. 925.

4. (Familiar) Înlăturare a cuiva sau a ceva dintr-o poziție sau funcție (de conducere). Cf. d e b a r c a (**4**). Cf. SCRIBAN, D. *Adăugă formula pe care toate partidele o întrebuințau în ajunul debarcării de la putere.* PAS, Z. IV, 157. *Conflictul ... s-a declanșat fățiș prin debarcarea și atacul executat prin surprindere.* MAGAZIN,

IST. 1974, nr. 5, 59, cf. DEX². *La o vestită plenară a CC al PCR ... s-a pus la cale debarcarea temutului torționar ... Alexandru Drăghici.* RL 2004, nr. 4 467.

– Pl.: *debarcări.* – Și: (învechit) **dezbarcáre** (scris și: *desbarcare*), **dezbărcáre** (scris și: *desbărcare*), **dizbarcáre** s. f.

– V. **debarca.**

DEBARCÁT, -Ă adj. **1.** Care a coborât dintr-o navă sau p. ext. dintr-un alt mijloc de transport. Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., LM, M. D. ENC. ✧ (Substantivat) *În portul blond bătrânii mateloți, Privesc tăcuți la noii debarcați.* MINULESCU, VERS. 116.✦ (Învechit, rar; despre mărfuri) Descărcat. Cf. LM.

2. (Despre armate) Care a coborât din nave pe țărm, pentru a ataca inamicul. *Abia s-au depărtat* [șalupele] *de trupele desbărcate, când terteirenii ... au eșit din pozițiile lor.* AR (1829), 127¹/21, cf. DDRF.

3. (Familiar; despre funcționari) Înlocuit dintr-o funcție (mai ales de conducere), îndepărtat din serviciu; concediat. Cf. M. D. ENC., MDA.

– Pl.: *debarcați, -te.* – Și: (învechit) **dezbărcát, -ă** (scris și: *desbărcat*) adj.

– V. **debarca.**

DEBARCÁȚIE s. f. (Învechit, rar) **1.** Debarcare (**1**). *De la Sevastopol să află că M. M. Sale împăratul și împărăteasa, îndată după a lor debarcație, au vizitat Mănăstirea Gheorghiev.* AR (1837), 352¹/22, cf. PROT. – POP., N. D.

2. Debarcare (**3**). *Paveaoa ulițelor ... s-a făcut până la locul debarcației vaselor* (a. 1841). HURMUZAKI–S, VI, 306

– Pl.: *debarcații.* – Și: **dezbarcáție** (scris și: *desbarcație*) s. f. PROT. – POP., N. D.

– Din rus. **дебаркация.**

DEBÁTER s. m. (Rar) Orator care își prezintă teza cu abilitate, răspunzând ușor obiecțiilor care i se aduc. [Courbet] *ni se arată mai mult ca un debater de bistro, debitant de replici sonore.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 2/3, cf. NDN.

– Pronunțat: *di-bei-tăr.* – Pl.: *debateri.*

– Din engl. **debater**, fr. **debater.**

DEBAVURÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică piesele metalice turnate sau matrițate) A îndepărta bavura prin ștanțare, dăltuire, polizare etc. Cf. DN², DEX. (Abs ol.) *Un robot ... taie, debavurează, șlefuiește, finisează.* RL 2005, nr. 4 737.

– Prez. ind.: *debavurez.*

– Pref. *de-* + **bavură.**

DEBAVURÁRE s. f. Acțiunea de a debavura și rezultatul ei. *Utilajul de debavurare poate fi constituit din: prese, ... mașini de polizat.* Cf. LTR², DEX, DN³.

– Pl.: *debavurări.*

– V. **debavura.**

DEBAVURÁT, -Ă adj. (Adesea urmat de determinări care indică piese metalice turnate sau matrițate) De pe care s-au îndepărtat bavurile. Cf. M. D. ENC.

– Pl.: *debavurați, -te.*

– V. **debavura.**

DEBAVURATÓR s. n., s. m. **1.** S. n. Unealtă folosită la debavurare. Cf. DN³.

2. S. m. Muncitor specializat în îndepărtarea prin ștanțare, dăltuire, polizare etc. a bavurii de pe piesele matrițate, turnate, laminate etc. Cf. DN³, MDA.

– Pl.: *debavuratori, -oare.*

– **Debavura** + suf. *-tor.*

DEBAZEIFICÁ vb. I v. **debazifica.**

DEBAZEIFICÁT, -Ă adj. v. **debazificat.**

DEBAZIFICÁ vb. I. Tranz. (Rar) A elimina caracterul bazic. (Refl. pas.) *Pe măsură ce se debazeifică, micela coloidală capătă un caracter acid.* AGROTEHNICA, I, 344, cf. SFC III, 102.

– Prez. ind.: *debazific.* – Și: **debazeifică** vb. I.

– Pref. *de-* + **bazifica.**

DEBAZIFICÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a debazifica și rezultatul ei. Cf. LTR², SFC IV, 311.

– Pl.: *debazificări.*

– V. **debazifica.**

DEBAZIFICÁT, -Ă adj. (Rar) Căruia i s-a eliminat caracterul bazic. *Solurile din regiunea nordică a Europei, de pildă, sunt mai debazeificate decât podzolurile noastre.* AGROTEHNICA, I, 346.

– Pl.: *debazificați, -te.* – Și: **debazeificát, -ă** adj.

– V. **debazifica.**

DÉBĂ s. f. (Învechit și regional) Instrument de tortură asemănător unui jug. *Și văzându-l nepremenit, învață de-l băgară cu mânule și cu picioarele în dibe, de-l țânură întins.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 136ᵛ/22, cf. CIHAC, II, 95, TDRG. *Un instrument de pedeapsă ..., pentru pedepsirea acelora ce făptuiau rele prin sate, este deaba.* I. CR. VI, 353. *Cel pedepsit stătea cu capul și mânile prinse în debă tot timpul slujbei.* ib. 354. *I se păinjineau ochii numai când se gândea că-i va ieși înainte tot satul ... s-o înjuge la debă în fața bisericei, să fie ocara lumii întregi, cum era obiceiul locului.* CONV. LIT. LVI, 197, cf. CADE, SCRIBAN, D.

– Pl.: *debe.* – Și: (învechit) **dâbă** (CIHAC, II, 95), **díbă,** (regional) **deábă** s. f.

– Din pol. **dyba,** ucr. **диби** (pl.).

DEBĂȘCĂLUÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Regional). A (se) separa (**1**), a (se) despărți unul de altul. *Turma lui, avere debășcăluită de a lui tată-său.* SANDU-ALDEA, U. P. 101.

– Prez. ind.: *debășcăluiesc.*

– Pref. *de-* + **bășcălui.**

DEBELÁ vb. I v. **dăbălăza.**

DEBELÁT, -Ă adj. v. **dăbălăzat.**

DEBENZOLÁ vb. I. Tranz. A efectua operația de debenzolare. Cf. DN³, MDA.

– Prez. ind.: *debenzolez.*

– Din fr. **débenzoler.**

DEBENZOLÁRE s. f. Operația de captare a benzenului brut din gazele de cocserie. *Debenzolarea gazului de cocserie prin spălare cu ulei.* LTR², cf. SFC IV, 318.

– Pl.: *debenzolări.*

– V. **debenzola.**

DEBÍL, -Ă adj. (Despre ființe) Lipsit de rezistență fizică, de vitalitate, de putere; firav, plăpând (**1**); p. ext. care are o structură fragilă, delicată, fină, (învechit, rar) debilar. *O! astă destinată în lume ne conduce, În veci nu se mai schimbă și noi așa trăim! Fericea să ne arate o dată ea ne duce, Dar iute ne-o răpește*

voind să suferim. Ce poate debil omul să facă contra soartei? R. IONESCU, C. 113/13, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Aspect limfatic, constituție debilă.* KLOPȘTOCK, F. 318. [Titi] *e foarte debil și mama nu vrea ca el să se obosească prea mult.* CĂLINESCU, E. O. I, 59. ✧ F i g . *Nu e în natura lucrurilor ca aceste elemente debile ... să rămâie în perpetuitate deasupra unui popor tânăr.* EMINESCU, O. XIII, 119. *Cât a lipsit judecătorul, mi-am pus luarea de minte la pândă și am prins un debil pretext de drum la el acasă.* GALACTION, O. 99. *Ea a rămas cu ochii plecați și c-un zâmbet debil pe gura tristă.* CAZIMIR, GR. 130. *Când Evantia își ridică ochii, recunoscu pe fața lui o expresie senină și un surâs debil fluturând pe buzele lui subțiate.* BART, E. 351. *Mă simt oricum vinovat – și tot ce fac este o debilă și târzie formă de recuperare – că zeci și zeci din întâlnirile mele cu Noica, risipite de-a lungul a peste zece ani, s-au dus pentru totdeauna.* LIICEANU, J. 39. ✧ (Prin lărgirea sensului) *La arbori, trunchiul este simplu, drept ... La tufișuri este mai mic, mai debile și nu merge totudauna dreptu.* BARASCH, B. 15. *Pitită printre tufele debile și gingașe ..., bunica înseila planurile morții.* KLOPȘTOCK, F. 53. ✧ *Debil mintal* = persoană care suferă de debilitate mintală. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. ✦ (Despre oameni sau despre caracterul, manifestările lor) Care este lipsit de tărie morală, de voință, de autoritate. [Piesa de teatru] *„Mioara" ... a fost totuși scoasă de pe afiș ... de un director debil, intimidat de campaniile de presă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 494.

– Pl.: *debili, -e.* – Și: **debíle** adj.

– Din fr. **débile,** lat. **debilis, -e.**

DEBILÁ vb. I. T r a n z . și r e f l . (Învechit, rar) A (se) debilita. *După ce se debilără împărățitorii franco-români ... se ivi în mijloc anarhia.* SĂULESCU, HR. I, 132/21.

– Prez. ind.: *debilez.*

– **Debil** + suf. *-a.*

DEBILÁR[1], -Ă adj. (Învechit, rar) Debil. Cf. STAMATI, D. *Bucatele grase și oleoase ... vatămă pre cei cu stomahul debilariu (slab).* CORNEA, E. II, 193/14. ✧ (Substantivat) *Dreptul celui mai puternic covârși pe a celor mai debilari.* SĂULESCU, HR. II, 324/2.

– Pl.: *debilari.* – Și: **debiláriu, -ie** adj.

– **Debil** + suf. *-ar.*

DEBILÁR[2] s. m. v. **dăbilar.**

DEBILÁRIU, -IE adj. v. **debilar.**

DEBILATÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Debilitant. *Oleozahar de mintă ... [se] între[buințează] la patimi debilătoare (istovitoare), la colică.* CORNEA, E. II, 169/24.

– Pl.: *debilatori, -oare.* – Și: **debilátór, -oáre** adj.

– **Debila** + suf. *-tor.*

DEBILĂTÓR, -OÁRE adj. v. **debilator.**

DEBÍLE adj. v. **debil**

DEBILÍRE s. f. (Învechit, rar) Debilitare. Cf. HELIADE, O. II, 358.

– Pl.: *debiliri.*

– Cf. d e b i l .

DEBILITÁ vb. I. T r a n z . și r e f l . A face să devină sau a deveni debil, slab; a (se) șubrezi; (învechit, rar) a (se) debila. Cf. CADE. *Boala debilitează organismul.* DL, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *debilitez.*

– Din fr. **débiliter,** lat. **debilitare.**

DEBILITÁNT, -Ă adj. Care debilitează, care slăbește; p. e x t . deprimant; (învechit, rar) debilator. Cf. BIANU, D. S., CADE, DEX, DN[3].

– Pl.: *debilitanți, -te.*

– Din fr. **débilitant.**

DEBILITÁRE s. f. Faptul de a (s e) d e b i l i t a ; debilitate, (învechit, rar) debilire. Cf. DL, DM, DEX. ✧ F i g . *Conservatori a ce? vom întreba ... Conservatori ai acelor privilegie pe care ni le garantează ... debilitarea patriei comune.* EMINESCU, O. X, 296. *La Hegel, „refuzul peratologic" provine din debilitarea antropologiei, care trebuie să-și afle consolarea într-un „adevăr mai înalt", unul însă care nu mai este al omului.* LIICEANU, J. 97.

– Pl.: *debilitări.*

– V. **debilita.**

DEBILITÁT, -Ă adj. Slăbit, anemiat; firav. Cf. DEX.

– Pl.: *debilitați, -te.*

– V. **debilita.**

DEBILITÁTE s. f. Stare de slăbiciune a organismului, însoțită de scăderea rezistenței la eforturi și la boli; (învechit, rar) deboleță. Cf. STAMATI, D., BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mortalitatea infantilă ... are trei cauze principale: debilitatea congenitală, gastroenterita și bronchopneumoniia.* ULIERU, C. 106, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ *Debilitate mintală* = formă de înapoiere mintală, mai puțin gravă decât idioția și imbecilitatea, în care individul nu poate depăși cunoștințele corespunzătoare primelor clase elementare. *Dacă am fi mai energici, am putea lua măsuri, știi, sunt destule, debilitate mintală, etcetera ... dar moșul e pezevenghi.* CĂLINESCU, E. O. I, 142.

– Pl.: *debilități.*

– Din fr. **débilité,** lat. **debilitas, -atis.**

DEBIROCRATIZÁ vb. I. T r a n z . (Complementul indică instituții, proceduri etc.) A înlătura caracterul birocratic; p. r e s t r . a înlătura suprareglementările din fostele state totalitare comuniste. Cf. NDN.

– Prez. ind.: *debirocratizez.*

– Pref. *de-* + **birocratiza.**

DEBIROCRATIZÁRE s. f. Acțiunea de a d e b i r o c r a t i z a și rezultatul ei. Cf. NDN. *Guvernul și-a rezervat o zi pe lună pentru a gândi și elabora măsurile necesare debirocratizării și descentralizării instituțiilor statului.* RL 2005, nr. 4 523.

– V. **debirocratiza.**

DEBIROCRATIZÁT, -Ă adj. (Despre instituții, proceduri etc.) Căruia i s-a înlăturat caracterul birocratic. [Cancelarul Germaniei] *pledează pentru o Europă apropiată de cetățeni, debirocratizată.* RL 2006, nr. 4 941.

– Pl.: *debirocratizați, -te.*

– V. **debirocratiza.**

DÉBIT[1] s. n. **1.** (Învechit) Desfacere continuă de mărfuri, cu vânzare permanentă; dever. *Fabrici care nu se pot ține decât cu un debit mare.* GHICA, ap. CADE.

2. (Ieșit din uz) Prăvălie, magazin unde se vând mărfuri cu amănuntul. *În loc de a pierde timpul ... guvernul s-ar fi pus ... să fi deschis în câteva locuri brutării și debite de carne.* EMINESCU, O. X, 159, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC. ✧ *Debit de băuturi spirtoase* =

cârciumă. *Rachierii mai denumeau debitele lor în epoca din urmă şi „cantor" (comptoar).* N. A. BOGDAN, C. M. 184, cf. CADE, DL, DEX. ✦ (Astăzi rar; şi în sintagma *debit de tutun*) Tutungerie. Cf. CADE. [Creangă] *dobândeşte şi un brevet pentru un debit de tutun în tovărăşie cu fratele său.* SADOVEANU, E. 93. *Moşu ... are debit de tutun pe care îl exploatează prin alţii.* CĂLINESCU, E. O. I, 142, cf. M. D. ENC., DEX, NDN.

3. Cantitate de fluid care se scurge sau este furnizată într-o anumită unitate de timp. Cf. CADE. *Valoarea debitului diferă de la un curs de apă la altul.* LTR², cf. SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX, DN³. *În susul râurilor se pescuia cu unelte de tipul celor folosite în apele de munte, adaptate la debitul lor mai mare.* BUTURĂ, EG. 262. *Majoritatea debitelor râurilor din judeţul Timiş sunt în scădere.* RL 2005, nr. 4 603. ✧ *Debit instalat* = valoare maximă a debitului (**3**) de apă care poate fi utilizat pentru producerea energiei de turbinele unei hidrocentrale. Cf. DEX. ✦ Cantitate de material sau de obiecte produse de o maşină sau de o instalaţie într-o unitate de timp. *Pe ansamblul de clapete circulă cantităţi mai reduse de bumbac faţă de debitul normal.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 108, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ✧ *Debit de energie* = energie furnizată de o instalaţie într-o unitate de timp. Cf. DEX. (Med.) *Debit cardiac* = cantitate de sânge expulzată de ventriculul stâng în aortă la fiecare contracţie a inimii. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Debit de informaţie* = cantitate de informaţii transmisă într-o unitate de timp, printr-un sistem de comunicaţii. Cf. NDN. (Mil.) *Debit de foc* = număr de lovituri trase de o gură de foc într-o anumită unitate de timp. Cf. M. D. ENC., DEX, NDN.

4. Manieră de a vorbi cu multe cuvinte într-un timp relativ scurt, flux verbal continuu; elocvenţă (exagerată). *A făcut ecou cu un deal dimpotrivă, ... încercând ... în zadar, cu toată repegiunea debitului, să obţie ecoul întreg al unui şi mai ascuţit „cucule".* IBRĂILEANU, A. 72. *Bădiţa Traian avea din naştere darul oratoriei, vorbea uşor c-un mare debit.* BART, E. 265. *Ofiţerul turc ..., stupefiat ... de debitul rapid al Bălăceanului ..., îl zvârle între arestaţi.* CAMIL PETRESCU, B. 167, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pl.: *debite.*

– Din fr. **débit.**

DÉBIT² s. n. **1.** Datorie a unei persoane fizice sau juridice creditate. *Asociaţii nu sunt solidari răspunzători pentru debitele sociale.* HAMANGIU, C. C. 385, cf. CADE. *Vă rog ... să deschideţi un cont la banca dv. pentru domnişoara Otilia Mărculescu, virând în creditul acestui cont, prin debitul contului meu, lei 100 000.* CĂLINESCU, E. O. II, 205, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN³. *Debitul Primăriei Piteşti faţă de UE ajunsese la 285 148 euro.* RL 2005, nr. 4 683.

2. Parte a unui cont unde sunt înscrise sumele datorate. Cf. ŞTEFĂNESCU, C. 23, CADE, SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pl.: *debite.*

– Din fr. **débit,** it. **debito,** lat. **debitum.**

DEBITÁ¹ vb. T r a n z. **1.** A spune, a vorbi (de obicei mult, repede, plictisitor); a recita, a declama (monoton). *Închipuiţi-vi-l pe „stupidul turc" venind în faţa scenii ... şi începând să ne debiteze o tiradă.* CARAGIALE, O. III, 257. *De câte ori îi întâlneşti, îţi debitează aceleaşi banalităţi pe care ţi le-au spus şi ieri.* VLAHUŢĂ, O. A. 434. *Critica zăpăcită de estetica transcendentală, în loc de analiza operelor artistice, debitează ... fraze abstracte.* GHEREA, ST. CR. II, 34. *Am cedat, ... debitându-i ridicula mixtură „prietenie pasionată".* IBRĂILEANU, A. 208. *A debita un discurs.* CADE. *Faimosul monolog* [al lui Hamlet] *e ridicul, dacă e considerat ca filosofie şi debitat ca atare.* CAMIL PETRESCU, T. II, 88. *Mă rog dumitale, bade Haralambie, s-a întors scandalizat colonelul, cui debitezi dumneata asemenea baliverne?* SADOVEANU, O. XVII, 562. [Fileno şi Alethio] *debitează cam toate argumentele ştiute pro şi contra femeii.* CĂLINESCU, I. 202, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *O adevărată invazie de „specialişti", de „clarvăzători", care s-au întrecut în a debita cele mai aiuritoare poveşti.* RL 2005, nr. 4 596.

2. (Complementul indică mărfuri) A vinde cu amănuntul. *Rachierii ... sânt un fel de toptangii, vânzând rachiuri cu vadra, ... fără a mai debita şi alte lucruri.* N. A. BOGDAN, C. M. 184, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Persoanele din gospodăriile particulare care mulg şi debitează laptele în consumaţie sunt obligate să se prezinte trimestrial la vizita medicală.* BO (1951), 1 122.

3. A furniza o anumită cantitate de fluid (lichid, gaz), de material pulverulent, de energie etc. într-un timp determinat. Cf. SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX, DN³.

4. (Tehn.; complementul indică lemn, tablă, piatră, marmură etc.) A tăia în bucăţi de forme şi dimensiuni adecvate pentru folosirea sau prelucrarea ulterioară; debitaj. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

– Prez. ind.: *debitez.*

– Din fr. **débiter.**

DEBITĂ² vb. I. T r a n z. A înscrie o sumă în debitul² (**2**) unui cont. *Bancherul plăteşte această sumă şi debitează pe Georgescu, cu ziua de 1 ianuarie, când face plata, compunând articolul în debit.* I. PANŢU, PR. 84, cf. CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX, DN³.

– Prez. ind.: *debitez.*

– Din fr. **débiter.**

DEBITÁJ s. n. (Tehn.) Debitare¹ (**4**). Cf. LTR².

– Pl.: *debitaje.*

– V. **debita¹.**

DEBITÁNT, -Ă s. m. şi f. (Ieşit din uz) **1.** Persoană, negustor care se ocupă cu vânzarea unor mărfuri, unor obiecte etc. (cu amănuntul). *Mi-a propus să fie debitantul operelor mele şi ne-am înţeles oarecum.* ALECSANDRI, S. 71. *Consiliul judeţean va interzice fără apel acelui d[omn] ... dreptul de a fi debitant de băuturi spirtoase.* EMINESCU, O. X, 262. *Debitant de sare.* NOM. PROF. 56, cf. DEX. ✧ F i g. [Courbet] *ni se arată mai mult ... debitant de replici sonore.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 2/3.

2. Tutungiu¹. Cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pl.: *debitanţi, -te.*

– Din fr. **débitant.**

DEBITÁRE¹ s. f. Acţiunea de a d e b i t a¹ şi rezultatul ei.

1. Vorbire, rostire (repede, plictisitoare); recitare, declamare. Cf. d e b i t a¹ (**1**). Cf. EMINESCU, O. X, 262. *Este o dramă de un scenariu strict şi de un lux de debitare superior.* CARAGIALE, O. III, 255, cf. DL, DEX, DN³.

2. Vânzare cu amănuntul. Cf. d e b i t a¹ (**2**). Cf. DL, DEX, DN³.

3. Furnizare a unei anumite cantităţi de fluid (lichid, gaz etc.), de energie etc. într-un timp determinat. Cf. d e b i t a¹ (**3**). Cf. DL, DEX, DN³.

4. (Tehn.) Tăiere a unui material (lemn, tablă, piatră, marmură etc.) în bucăţi de forme şi dimensiuni adecvate pentru folosirea sau prelucrarea lor ulterioară; debitaj. Cf. d e b i t a¹ (**4**). *Debitarea prin aşchiere se aplică la debitarea buştenilor în cherestea.* LTR², cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN³. *Rezultatele acţiunilor de control privind debitarea şi prelucrarea materialului lemnos.* RL 2005, nr. 4 684.

– Pl.: *debitări.*

– V. **debita¹.**

DEBITÁRE² s. f. Faptul de a d e b i t a²; înscriere a unei sume în debitul² (**2**) unui cont. Cf. DL, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *debitări.*
– V. **debita[2].**

DEBITÁT[1], -Ă adj. **1.** Rostit cu repeziciune, plictisitor, fără rost; recitat, declamat (monoton). Cf. DL, MDA.
2. (Despre mărfuri) Vândut cu de-amănuntul. Cf. DL, MDA.
3. (Despre fluide, energie, materiale pulverulente etc.) Furnizat într-un timp determinat. Cf. DL, MDA.
4. (Despre materiale) Tăiat în forme şi dimensiuni adecvate pentru folosirea sau prelucrarea ulterioară. Cf. DL, MDA.
– Pl.: *debitaţi, -te.*
– V. **debita[1].**

DEBITÁT[2], -Ă adj. **1.** (Despre mărfuri sau sume de bani) Înscris în debitul[2] (**2**) unui cont. Cf. DL, MDA.
2. (Despre conturi sau despre titulari de conturi) Căruia i s-a trecut o sumă la debit[2] (**2**). Cf. DL, MDA.
– Pl.: *debitaţi, -te.*
– V. **debita[2].**

DEBITÉZĂ s. f. Piesă din material refractar, prevăzută cu o deschidere longitudinală prin care se trage sticla topită, la fabricarea geamurilor. M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *debiteze.*
– Din fr. **débiteuse.**

DEBITMÉTRU s. n. Aparat de măsură, de control sau de reglaj al debitului[1] (**3**) unui fluid. *Debitmetrul indică valoarea instantanee a debitului.* LTR[2], cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Debitmetrele montate pe calorifer nu reprezintă baza de facturare pentru RADET.* RL 2004, nr. 4 473.
– Pl.: *debitmetre.*
– Din fr. **débitmètre.**

DEBITÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. **1.** Adj. (Despre sume de bani) Care se găseşte în debitul[2] (**2**) unui cont. *Sumele debitoare sau datorate nouă.* ŞTEFĂNESCU, C. 23, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Despre conturi) La care debitul[2] (**1**) depăşeşte creditul. Cf. DN[2], M. D. ENC.
2. Adj., s. m. şi f. (Persoană juridică sau fizică) cu datorie în bani sau în alte bunuri; datornic (**2**). *Ispravnicii nu au voie să scoată în vânzare pentru datorii averea vreunui debitor.* PRAV. COND. (1780), 170. *Reclamă îndată prin tribunalul de comerţ lichidarea acestei sume ... şi dacă debitorul va întârzia cu plata, cere lichidarea lui.* ALECSANDRI, O. P. 146, cf. NEGULICI, CLIMESCU, A. 265. *Creditorele unei obligaţiuni solidare se poate adresa la acela care va voi dintre debitori.* HAMANGIU, C. C. 247, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. MAN. *Această lege se aplică următoarelor categorii de debitori aflaţi în stare de insolvenţă iminentă: societăţile comerciale; societăţile cooperative.* RL 2006, nr. 4 914. ✧Fig. *Asachi îi este adeseori debitor de idei lui Heliade Rădulescu.* DENSUSIANU, L. 249. *Am socotit acum că e mai bine să le adăugăm* [paginile] *unui vechi capitol ..., chiar dacă nu le mai putem schimba structura ... şi rămânem astfel debitori orânduirii timpului.* CAMIL PETRESCU, T. III, 487.
– Pl.: *debitori, -oare.*
– Din fr. **débiteur,** it. **debitore,** lat. **debitor.**

DEBITORÍE s. f. (Învechit, rar) Datorie (**1**). *Cu aceasta făcu dum[itale] înştiinţare, pentru ticăloasa viaţa mea, care o petrecu întru această robie ... pentru debitoria ţuctausului* [= închisorii], *care suma a fost florinţ[i] ungureşti 70* (a. 1765). IORGA, S. D. XII, 76, cf. MDA.
– Pl.: *debitorii.*
– **Debitor** + suf. *-ie.*

DÉBLĂ s. f. v. **devlă.**

DEBLEIÁ vb I. T r a n z. A degaja un teren pentru realizarea unui debleu. Cf. DN[3], MDA.
– Prez. ind.: *debleiez.*
– Din fr. **déblayer.**

DEBLEIÉRE s. f. Ansamblul operaţiilor efectuate pentru a realiza un debleu. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX.
– Pronunţat: *-ble-ie-.* – Pl.: *debleieri.*
– V. **debleia.**

DÉBLEŞ adj. (Prin nord-vestul Transilv.; despre animale) Clăpăug. Cf. ALR I 1 090/295, 302.
– Pl.: ?
– Et. nec.

DEBLÉU s. n. Săpătură deschisă sub nivelul terenului natural, efectuată în vederea executării platformei unui drum, a unei căi ferate sau a construirii unui canal deschis. Cf. SCRIBAN, D. *Terenul în care se execută un debleu trebuie să fie stabil.* LTR[2], cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *debleuri.*
– Din fr. **déblai.**

DEBLOCÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică artere de circulaţie) A înlătura obstacolele pentru a reda circulaţiei. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W. *O simplă dispoziţie, aplicată fără excepţiuni, ar debloca strada, asigurând viaţa şi avutul cetăţenilor.* UNIVERSUL (1930), 11, 2/8. *Spărgătoarele de gheaţă deblochează Dunărea.* DL, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. ✦ Fig. A înlătura obstacolele care blochează un proces, o situaţie. *Ministrul ... a prezentat ... propunerea ţării sale menită să deblocheze impasul apărut pe tema adoptării viitorului buget.* RL 2005, nr. 4 789. ✦ (Complementul indică o cetate asediată, un port blocat etc.) A despresura. Cf. DN[2]. ✦ (Complementul indică mecanisme, maşini etc. sau părţi ale acestora) A repune în mişcare, în stare de funcţionare; a desţepeni. Cf. SCL 1953, 70, M. D. ENC. *Echipele de intervenţie au reuşit să deblocheze toate sistemele de pompare.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347, cf. DEX. *În momentul în care* [utilajele] *au încercat să deblocheze autobuzul ... s-au împotmolit şi ele.* RL 2005, nr. 4 530. ✧Refl. pas. *Din construcţia acestor burghii rezultă că în caz de înţepenire,* [burghiele] *se pot debloca învârtindu-le când într-un sens, când într-altul.* ORBONAŞ, MEC. 259.
2. (Complementul indică sume de bani sau alte valori băneşti) A ridica interdicţia de a folosi, de a dispune în mod liber (prin întrebuinţare, vânzare etc.) *Sume deblocate pentru intervenţii.* DL, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *A fost deja deblocată suma de 100 000 de euro.* RL 2005, nr. 4 614.
3. (Ieşit din uz; complementul indică funcţionari de stat, mai ales ofiţeri) A îndepărta din serviciu sau a pensiona înainte de termenul legal. Cf. SCRIBAN, D., DL. *Colonelul ... a fost deblocat.* PREDA, I. 135, cf. DM, DEX, DN[3]. ✦ (Complementul indică posturi) A scoate la concurs. *Ministerul a deblocat posturile.*
– Prez. ind.: *deblochez.* – Şi: (învechit) **dezblocá** (scris şi: *desbloca*) vb. I. PONTBRIANT, D., SCL 1953, 70.
– Din fr. **débloquer.**

DEBLOCÁRE s. f. Acţiunea de a d e b l o c a şi rezultatul ei.
1. Cf. d e b l o c a (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., LTR[2], DL, DM,

M. D. ENC., DEX. *S-au asigurat un număr important de autovehicule grele pentru deblocarea arterelor de circulaţie.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347. *Autorităţile au hotărât ca până la deblocarea drumului călătorii ... să fie adăpostiţi în şcoala din localitate.* RL 2005, nr. 4 530. ✦ F i g . Înlăturare a obstacolelor care blochează un proces, o situaţie. *Alegerea* [preşedintelui] *reprezintă o şansă pentru deblocarea procesului de pace israeliano-palestinian.* RL 2005, nr. 4 509. ✦ Despresurare. *Ali Paşa vrea să încerce deblocarea Plevnei.* MAIORESCU, D. II, 101. ✦ Repunere în mişcare, în stare de funcţionare; deştepenire. *Utilajele ... acţionează neîntrerupt pentru deblocarea centralelor termice.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346. *Dispozitiv pentru blocarea şi deblocarea unei uşi.* RL 2005, nr. 4 514.

2. Cf. d e b l o c a (**2**). *Se presupunea necesitatea aprobării Băncii Naţionale pentru deblocarea unei sume în lei în favoarea unei firme străine.* UNIVERSUL (1937), nr. 194, 1/8. *Pentru deblocarea conturilor furnizorilor şi constructorilor, ... Banca de Credit pentru Investiţii este autorizată să achite toate cererile de plată.* BO (1951), 453, cf. DL, DM, DER, DN², DEX. *Instanţa de judecată urmează să se pronunţe ... dacă este oportună deblocarea fondurilor FNA.* RL 2005, nr. 4 535.

3. Cf. d e b l o c a (**3**). Cf. SCRIBAN, D., DM, DEX, DN³.

4. (Tipogr.) Înlocuire a literelor blocate cu cele din textul cules, care lipseau sau nu au putut fi descifrate în timpul culegerii. Cf. LTR².

– Pl.: *deblocări.* – Şi: (învechit) **dezblocáre** (scris şi: *desblocare*) s. f. PONTBRIANT, D.

– V. **debloca.**

DEBLOCÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit) Cf. d e b l o c a (**1**). Cf. PONTBRIANT, D.

2. (Ieşit din uz; despre ofiţeri) Care a fost îndepărtat din serviciu. Cf. d e b l o c a (**3**). *Dacă visezi, visează şi ce e sus, la etajul unde stă un colonel deblocat.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 8/3. *Mă voi retrage din viaţa civilă în viaţa privată Cum şade bine unui colonel deblocat sudist.* VULPESCU, P. 90.

– Pl.: *deblocaţi, -te.* – Şi: (învechit) **dezblocát, -ă** (scris şi: *desblocat*) adj. PONTBRIANT, D.

– V. **debloca.**

DEBLOCÁŢIE s. f. (Învechit) Deblocare (**1**). Cf. PROT. – POP., N. D.

– Pl.: *deblocaţii.*

– **Debloca** + suf. *-ţie.*

DEBOLÉŢĂ s. f. (Învechit, rar) Slăbiciune, debilitate. *Deboleţile fimeieşti, prodigalităţile în gusturi sensuale şi părăsirea trebilor guvernului produsă nemulţumirea publicului.* SĂULESCU, HR. II, 340/7. *Ce te-a îndemnat să părăseşti pacinicele ocupaţiuni ale sexului tău ... ? – Motive grave ... de acelea ce fac pe femeie să uite deboleţa sexului ei.* FILIMON, O. II, 64.

– Pl.: *deboleţe.*

– Din it. **debolezza.**

DEBONÁR, -Ă adj. (Livresc) Blajin, indulgent; inofensiv. *Dragomirescu se proclamă şeful unei „şcoli noi", care a răsturnat curente şi scriitori, intronând pontificatul literar al debonarei sale persoane şi, fiindcă o crede, trebuie să fie aşa.* LOVINESCU, C. V, 49.

– Pl.: *debonari, -e.*

– Din fr. **débonnaire.**

DEBORDÁ vb. I. **1.** I n t r a n z. (Despre ape curgătoare) A trece peste maluri, a ieşi din albie; a s e r e v ă r s a (**1**); (despre lichide) a curge peste marginile unui recipient prea plin; (despre recipiente) a fi prea plin, a nu mai putea cuprinde conţinutul, a lăsa să curgă pe dinafară. Cf. CADE, SCRIBAN. D., DL, DM, DEX, DN³. ✧ F i g . *Menirea unei republice ar fi să debordeze chiar de pace şi de bun trai.* EMINESCU, O. XIII, 332. [Cartea] *debordează de mesaje pozitive, precum să ai încredere în tine şi în importanţa prieteniei şi a lucrului în echipă.* RL 2006, nr. 4 868. ✧ (T r a n z .; rar) *Ascultam clocotul surd ..., ce învolbura apa în canal şi o deborda ... peste marginile de ciment.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 44. ✧ F i g . *Prin simbolizare sunt inventate raportări impropii, care debordează natura proprie a obiectului simbolizat, denaturându-l.* PATAPIEVICI, C. L. 341. ✦ A-şi manifesta cu exuberanţă, cu intensitate sentimentele, emoţiile. *Am multe de spus, căci inima mea debordă. – Hai, dacă vrei ... Nu am nimic de refusat fidanţatului meu ... Dă-mi braţul.* ALECSANDRI, T. 282.

2. I n t r a n z. şi t r a n z. A vomita. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DN³, ALRM I/I h 204.

– Prez. ind.: *debordez* şi (învechit) *debórd.*

– Din fr. **déborder.**

DEBORDÁNT, -Ă adj. Care debordează (**1**). Cf. DEX, DN³. ✦ F i g . Care îşi manifestă cu exuberanţă, cu intensitate sentimentele, emoţiile. Cf. DEX, DN³, MDA. *Dar, cum două funcţii reprezintă un număr restrâns pentru calităţile sale manageriale debordante, iată, a fost numit şi redactor-şef.* RL 2005, nr. 4 544.

– Pl.: *debordanţi, -te.*

– Din fr. **débordant.**

DEBORDÁRE s. f. Acţiunea de a d e b o r d a (**1**) şi rezultatul ei; (învechit, rar) debordământ. Cf. DEX, DN³. *Când unda sa mânioasă se umflă ... nici un zăgaz, nici o barieră nu se poate opune desborderii sale.* PÂCLEANU, I. I, 18/25. ✦ F i g . Trăire intensă a unor sentimente; exaltare, exces. *Dacă turcul, persul ... s-ar reuni ca să te combată, ce stavili vei opune desbordării lor?* PÂCLEANU, I. I, 38/8. *E* [în cele două versuri] *o debordare de mulţumire şi bucurie pentru propria-i frumuseţă.* GHEREA, ST. CR. III, 261.

– Pl.: *debordări.* – Şi: (învechit, rar) **dezbordáre** (scris şi: *desbordare*) s. f.

– V. **deborda.**

DEBORDÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Revărsat² (**1**). *Eridanul desbordat, Gangiul şi chiar Nilul când îşi calcă ţărmurile şi umple Egiptul ... abia ar îndestula dorinţele lor.* PÂCLEANU, I. II, 59/16. *El vede valurile desbordate tulburându-se şi învârtindu-şi ... spumoasele lor unde.* id. ib. II, 139/21. ✧ F i g . *Opune torentului desbordat asupra-i o constanţă şi un curagiu intrepide.* PÂCLEANU, I. I, 157/22.

– Pl.: *debordaţi, -te.* – Şi: (învechit, rar) **dezbordát, -ă** (scris şi: *desbordat*) adj.

– V. **deborda.**

DEBORDĂMÂNT s. n. (Învechit, rar) Debordare. Cf. COSTINESCU.

– Pl.: ?

– Din fr. **débordement.**

DEBÓŞ s. n. (Franţuzism rar) Desfrâu. *Această detestabilă meserie ... este totdauna ultimul refugiu al acelora ce au avut stare, dar ş-au cheltuit-o în deboşuri.* FILIMON, O. II, 336, cf. DN³.

– Pl.: *deboşuri.* – Şi: **debóşă** s. f. DN³.

– Din fr. **débauche.**

DEBOŞÁ vb. I. T r a n z . f a c t . (Franţuzism rar; complementul indică oameni) A perverti, a corupe. Cf. DN³, MDA.

– Prez. ind.: *deboşez.*

– Din fr. **débaucher.**

DEBOŞÁRE s. f. Acţiunea de a d e b o ş a şi rezultatul ei; pervertire. *„Senatorul" îşi face o petrecere din deboşarea unui copil mic.* GHEREA, ST. CR. III, 108, cf. DN³.
– Pl.: *deboşări.*
– V. **deboşa.**

DEBOŞÁT, -Ă adj., s. m. şi f. (Franţuzism rar) (Persoană) care are înclinaţie spre desfrâu, spre vicii; pervertit. Cf. DN³, MDA.
– Pl.: *deboşaţi, -te.*
– V. **deboşa.** Cf. fr. d é b a u c h é.

DEBÓŞĂ s. f. v. **deboş.**

DEBOŞERÍE s. f. (Franţuzism rar) Deboş. *Un lucru rău plătit şi nopţi petrecute în orgie consumă pe bărbatul din popor, pe cel avut şi mai mult, căci el are mijloacele de a-şi procura cea mai rafinată deboşerie.* EMINESCU, O. XV, 84.
– **Deboş** + suf. *-ărie.*

DEBRANŞÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică circuite, conducte etc.) A suprima o legătură, o comunicaţie; s p e c. a întrerupe alimentarea unei locuinţe cu electricitate, gaz, agent termic de la sistemul centralizat. Cf. NDN. *Debranşaţi au fost 40 de abonaţi.* RL 2005, nr. 4 644. *Aproape 1 000 de angajaţi care lucrează în Casa Academiei au rămas fără apă. Aceasta nu s-a întâmplat din cauză că ar fi fost debranşaţi pentru neplata datoriilor.* ib. 2006, nr. 4 907.
– Prez. ind.: *debranşez.*
– Din fr. **débrancher.**

DEBRANŞÁRE s. f. Acţiunea de a d e b r a n ş a şi rezultatul ei. Cf. NDN. *După restricţionarea debranşărilor piaţa centralelor de apartament a căzut cu 40%.* RL 2004, nr. 4 483.
– Pl.: *debranşări.*
– V. **debranşa.**

DEBREIÁ vb. I. T r a n z. A desface, a suprima legătura dintre două piese cuplate printr-un ambreiaj. *Motorul poate continua să funcţioneze, fără a antrena vehiculul. În acest caz, se spune că maşina este debreiată.* SOARE, MAŞ. 167. *Transmisia principală va fi debreiată.* PREV. ACCID. 24, cf. DL, DM, DEX.
– Prez. ind.: *debreiez.*
– Din fr. **débrayer.**

DEBREIÁBIL, -Ă adj. Care poate fi debreiat. *Cuplele debreiabile sunt astfel făcute încât permit foarte uşor acuplarea şi decuplarea celor doi arbori.* SOARE, MAŞ. 106, cf. DN³.
– Pl.: *debreiabili, -e.*
– Din fr. **débrayable.**

DEBREIÁJ s. n. Debreiere. *Deosebim trei feluri de cuple: fixe, libere şi debreiabile (cu ambreiaj şi debreiaj).* SOARE, MAŞ. 99, cf. DEX, DN³.
– Pl.: *debreiaje.*
– Din fr. **débrayage.**

DEBREIÁT, -Ă adj. Care este decuplat de la un ambreiaj. Cf. MDA.
– Pl.: *debreiaţi, -te.*
– V. **debreia.**

DEBREIÉRE s. f. Acţiunea de a d e b r e i a şi rezultatul ei; debreiaj. Cf. LTR², DEX, DN³.
– Pl.: *debreieri.*
– V. **debreia.**

DEBREŢÍN s. n. Cârnat segmentat în porţiuni de circa 10 cm prin răsucirea intestinului în care a fost introdusă carnea tocată. Cf. LTR², DEX, DN³.
– Pl.: *debreţini.*
– Din germ. **Debreziner.**

DEBRIDÁ vb. I. T r a n z. (Med.) **1.** A suprima bridele care comprimă un organ. Cf. DN³, MDA.
2. A lărgi o plagă printr-o intervenţie chirurgicală. Cf. DN³.
– Prez. ind.: *debridez.*
– Din fr. **débrider.**

DEBRIDÁRE s. f. (Med.) Acţiunea de a d e b r i d a şi rezultatul ei. Cf. DN³, D. MED.
– V. **debrida.**

DEBRIEFING s. n. (Mil.) Interogatoriu luat la întoarcerea (unui soldat, astronaut, diplomat etc.) dintr-o misiune, pentru evaluarea rezultatelor obţinute şi a îndeplinirii misiunii; raport prezentat la întoarcerea dintr-o misiune. *După eliberarea ziariştilor români, la debriefingul acestora din 24 mai au participat şi agenţi ai serviciilor secrete franceze.* RL 2005, nr. 4 684.
– Pronunţat: *debrífing.* – Pl.: *debriefinguri.*
– Din engl. **debriefing,** fr. **débriefing.**

DEBUCLÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Rar) (Complementul indică părul) A desface buclele. Cf. NDN.
2. (Electricitate) A efectua operaţia de debuclare. Cf. NDN.
– Prez. ind.: *debuclez.*
– Pref. *de-* + **bucla.**

DEBUCLÁRE s. f. (Electricitate) Operaţie executată într-o reţea buclată, prin care se suprimă posibilitatea de alimentare cu energie electrică a unui consumator, pe una dintre cele două căi de alimentare. Cf. d e b u c l a (**2**). *Debuclarea se efectuează în staţiuni, în posturi de transformare, cutii de distribuţie sau de la tablouri, prin ... întrerupătoare automate.* LTR².
– Pl.: *debuclări.*
– V. **debucla.**

DEBUMBÁRE s. f. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Destrăbălare; stricăciune. *Se adânci iareş în debumbare şi în mişelie.* CALENDARIU (1794), 35/17.
– Et. nec.

DEBURÁ vb. I. T r a n z. **1.** A înlătura surplusul de material la burarea traverselor. Cf. MDA.
2. (Text.) A curăţa de impurităţi garniturile de ace ale cardelor. Cf. MDA.
– Prez. ind.: *deburez.*
– Din fr. **débourrer.**

DEBURÁJ s. n. **1.** Deburare (**2**). Cf. DN³.
2. Deşeuri obţinute prin deburare (**1**). Cf. LTR², DEX, DN³.
– Pl.: *deburaje.*
– Din fr. **débourrage.**

DEBURÁRE s. f. Acţiunea de a d e b u r a şi rezultatul ei.

1. Înlăturare a surplusului de material la burarea traverselor. Cf. MDA.

2. Operația de curățare a cardelor de impuritățile și de fibrele scurte rămase în urma cardării; deburaj (**1**). *Deburarea periodică se face cu ajutorul unui cilindru.* LTR², cf. DEX, DN³, MDA.

– Pl.: *deburări.*

– V. **debura.**

DEBURBÁ vb. I. T r a n z. f a c t. A face să se producă o deburbare. Cf. MDA.

– Prez. ind. pers. 3: *deburbează.*

– Din fr. **débourber.**

DEBURBÁJ s. n. **1.** Deburbare (**1**). Cf. DN³.

2. Deburbare (**2**). Cf. MDA.

– Pl.: *deburbaje.*

– Din fr. **débourbage.**

DEBURBÁRE s. f. **1.** Operația de limpezire a mustului înainte de fermentație; deburbaj (**1**). Cf. DEX, MDA.

2. Spălare a unui minereu; deburbaj (**2**). Cf. LTR², MDA.

– Pl.: *deburbări.*

– V. **deburba.**

DEBURSÁ vb. I. T r a n z. A cheltui, a plăti bani gheață. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX, DN³.

– Prez. ind.: *debursez.*

– Din fr. **débourser.**

DEBURSÁRE s. f. Acțiunea de a d e b u r s a și rezultatul ei. Cf. DN³, MDA.

– V. **debursa.**

DEBUSOLÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. A (se) dezorienta. Cf. DEX, NDN.

– Prez. ind.: *debusolez.*

– Din fr. **déboussoler.**

DEBUSOLÁRE s. f. Acțiunea de a (se) d e b u s o l a și rezultatul ei. Cf. DEX, DN³. *Schimbul de replici sintetizează toată involuția și debusolarea societății românești.* RL 2005, nr. 4 746.

– Pl.: *debusolări.*

– V. **debusola.**

DEBUSOLÁT, -Ă adj. Dezorientat. Cf. DEX, DN³. *Sunt reprezentanții unei generații debusolate, care aleargă după nou.* RL 2005, nr. 4 515. *Radiografia fără retuș a unor tineri de tranziție, debusolați și amorali.* ib. nr. 4 624.

– Pl.: *debusolați, -te.*

– V. **debusola.**

DEBUȘÁ vb. I. I n t r a n z. A ieși dintr-un loc îngust sau dintr-un loc acoperit. Cf. DEX, DN³.

– Prez. ind.: *debușez.*

– Din fr. **déboucher.**

DEBUȘÁRE s. f. Acțiunea de a d e b u ș a și rezultatul ei. Cf. DEX, DN³.

– V. **debușa.**

DEBUȘÉU s. n. Piață de desfacere a produselor, a mărfurilor, mai ales în alte țări; loc (în sens geografic) unde se poate vinde (în cantități mari). *Venitul carierii acestia poate să fie considerabil când se va deschide debușeuri productelor ei.* I. IONESCU, D. 451. *Comerțul de detaliu are ... a se adapta trebuințelor consumației, stimulând-o și câștigând mereu debușeuri nouă.* ANTIPA, P. 734, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Unele din marile firme ... în căutare de noi debușeuri ... au venit și ele să arate ce au de vânzare.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 6/2, cf. DL, DM, M. D. ENC., DN³. *Piața românească nu este una de neglijat, aflându-se în atenția furnizorilor în căutare de debușee.* RL 2006, nr. 4 906. ✧ F i g. *Cu cine să te lupți dacă alți concurenți au apărut în piață, în debușeul intelectual?* GHEREA, ST. CR. III, 76. *În ce mă privește, am reacționat în fața ...* [expoziției de pictură] *poate deformat: pe lângă bucuria plastică pe care nu știu și nu îmi place să o comentez, am privit-o ca pe un splendid debușeu pentru idee, și nici Andrei nu cred să fie departe de acest tip de incitație.* LIICEANU, J. 125. ✧ *Debușeul podului* sau *debușeul unui pod* = debitul maxim de apă care poate curge pe sub un pod fără a-l depăși. Cf. LTR², DEX, DN³.

– Pl.: *debușee* și (rar) *debușeuri.*

– Din fr. **débouché.**

DEBÚT s. n. Începutul unui lucru, al unei acțiuni, al unui fenomen. *Diagnosticul cu confuzia mentală ... se face prin debutul mai acut* [al demenței senile]. PARHON, B. 103. *Pentru debuturile directe ale scenelor și mișcarea acțiunii e posibilă o analogie cu teatrul shakespearian.* CĂLINESCU, I. 47. *Gripa are un debut acut și nu trebuie confundată cu răceala.* RL 2005, nr. 4 571. ✦ Primii pași într-o carieră, într-o activitate (literară, artistică); operă, lucrare cu care se face acest început. Cf. NEGULICI, DDRF, CADE. *Urmarea a fost ... adevăratul meu debut ... în toamna anului 1896.* GALACTION, O. 21. *Singura hârtie era manuscrisul unei schițe destinate să-mi asigure un debut glorios.* C. PETRESCU, C. V. 31. [Cântăreața de operă] *ar povesti debutul ei la Paris.* DEMETRIUS, A. 187, cf. DL, DM, DEX, DN³. *Abia după un sfert de secol de la debut, Sadoveanu a devenit cu adevărat Sadoveanu.* PALEOLOGU, T. 13. *Emil Cioran a scris, în vila unchiului lor, „Schimbarea la față", care împreună cu „Nu" a lui Ionesco și „Mathesis" a lui Noica a luat Premiul Scriitorilor pentru debuturi în 1934.* LIICEANU, J. 28.

– Pl.: *debuturi.*

– Din fr. **début.**

DEBUTÁ vb. I. I n t r a n z. A începe o acțiune, un lucru. *Am plagiat după „Guardia" chiar primul paragraf cu care debutai în discursul rostit înaintea profesorilor.* EMINESCU, O. XII, 30. *Ai debutat prin a corupe pe Lina și Vasile?* CAMIL PETRESCU, T. I, 322. *Începutul cronologic al vieții eroului se află în cursul romanului care debutează cu bătrânețea.* CĂLINESCU, I. 102. ✦ A-și face debutul într-o carieră (literară, artistică etc.), într-o îndeletnicire; (despre un autor) a publica prima lucrare. Cf. NEGULICI. [Alexandru Donici], *debutând prin „Căruța poștei" ..., traduse apoi „Țiganii" de Pușkin.* NEGRUZZI, S. I, 333. *Noul ambasador al Angliei debutase în cariera diplomatică în anul 1807, ca secretar de ambasadă la Constantinopole.* GHICA, S. 131. *Strofe ale unui june cu totul necunoscut ..., care debută ... la 1875.* MACEDONSKI, O. IV, 9, cf. DDRF. *Mihai Racoviță, după ațâția domni de partid, debuta, în sfârșit, ca un domn al țării.* IORGA, L. I, 353. *Visezi ... la diva, care a debutat la Neapole.* IBRĂILEANU, A. 9, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Acea șarjă de patru volume cu care a debutat așa de triumfător Sadoveanu marchează un regres estetic și intelectual.* PALEOLOGU, T. 13, cf. DN³. *Am debutat în istoria filosofiei sub auspiciile lui Descartes, Leibniz și Kant ... și am rămas multă vreme copleșit de istoria filosofiei.* LIICEANU, J. 15. *Ceea ce atunci era un mare noroc, acum îl văd altfel: aș fi preferat să debutez cu al doilea volum.* RL 2006, nr. 4 876. (P. a n a l.) *Seara a debutat printr-un spectacol avangardist.* RL 2005, nr. 4 631.

– Prez. ind.: *debutez.*

– Din fr. **débuter.**

DEBUTÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate debuta. *Redactorul de carte intervenea asupra textului pentru ca debutantul să devină debutabil şi cel puţin o poezie să pară „inspirată" de partid.* RL 2006, nr. 4 876.
– Pl.: *debutabili, -e.*
– **Debuta** + suf. *-bil.*

DEBUTÁNT, -Ă s. m. şi f. Persoană care îşi face debutul într-o carieră (artistică, literară), într-o îndeletnicire; începător, novice (1). *Ar fi trebuit să-mi aleg un subiect mai puţin greu de tratat, pentru ca ... să pot obţine măcar umbra unui succes, atât de trebuincios debutantului.* MACEDONSKI, O. IV, 3, cf. DDRF, CADE. [Radu Comşa se dovedise] *debutant în materie de propagandă electorală.* C. PETRESCU, Î. II, 139, cf. SCRIBAN, D. *Criticul are bucuria creatorului atunci când poemul prezentat de un debutant la redacţie va câştiga în urma sugestiilor sale.* CONTEMP. 1950, nr. 185, 4/1, cf. DL, DM, DEX, DN[3]. *Ceilalţi boxeri nu au fost la competiţii majore. Practic sunt debutanţi.* RL 2005, nr. 4 758. ✧ (Adjectival) *În prag de pensie, învăţătorul tot nu ajunge la salariul magistratului debutant.* RL 2005, nr. 4 544.
– Pl.: *debutanţi, -te.*
– Din fr. **débutant.**

DEBUTÁRE s. f. Acţiunea de a debuta şi rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., LM.
– V. **debuta.**

DEBUTONÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A descheia nasturii de la o haină. Cf. ALEXI, W.
– Prez. ind.: *debutonez.*
– Din fr. **déboutonner.**

DEBYE s. m. (Fiz.) Unitate de măsură a momentului dipolar electric. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX[2], DN[3].
– Pronunţat: *de-bái.*
– Din engl. **debye,** fr. **debye.**

DEC[1] interj. v. **de**[2].

DEC[2] s. n. v. **deca**[3].

DECA[1]- Element de compunere care înseamnă „zece" şi care serveşte la formarea unor substantive ca: decar, decalitru, decametru etc. Cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR[2], DEX[2].
– Din gr. **δέκα.**

DÉCA[2] s. n. invar. (Popular şi familiar) Decalitru. *În lumea oamenilor culţi apare ca invariabil: „un deca, două deca". Dar ... podgorenii ... zic „o decă, două deci".* BUL. FIL. VII–VIII, 232, cf. SCRIBAN, D. 393. *Anul ăsta, dacă scăpăm de grindină, o s-avem două mii de deca* [de vin] *şi mai bine.* VINEA, L. II, 199. *O decă de vin.* ALR SN IV h 1 031. *O sută de litri sau zece deca.* ib. h 1 032/192.
– Şi: **décă** (pl. *deci*) s. f.
– Prescurtare de la **decalitru.**

DÉCA[3] s. n. invar. (Regional) Decagram. *O jumăta' dă kilogram sau cinzeci dă deca.* ALR SN IV h 1 023/192. *Un sfert de kil, două'ş'cinci dă deca.* ib. h 1 024/192.
– Şi: **dec** (pl. *decuri* ALR SN IV h 1 025/365) s. n., **décă** (pl. *decuri* ALR SN IV h 1 025/325) s. f.
– Prescurtare de la **decagram.**

DÉCA[4] conj. v. **dacă.**

DECABRÍST, -Ă s. m. şi f. (Rar) Decembrist. Cf. DEX, DN[3]. ✧ (Adjectival) *Roadele educaţiei acelor ani de liceu s-au arătat ceva mai târziu în mişcarea decabristă, în rândurile căreia Puşkin avea mulţi prieteni.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 16/6.
– Pl.: *decabrişti, -ste.*
– Din rus. **декабрист.**

DECACÓRD s. n. Vechi instrument muzical cu zece coarde, asemănător harpei. Cf. DEX, MDA.
– **Pl.:** *decacorduri.*
– Din fr. **décachorde.**

DECADÁL, -Ă adj. (Rar) Referitor la o perioadă de zece zile. Cf. DEX, DN[3].
– Pl.: *decadali, -e.*
– **Decadă** + suf. *-al.*

DECÁDĂ s. f. **1.** Parte a unei lucrări compuse din zece capitole, zece cărţi etc. *Întâi Antonie Bonfinie, într-a doao decadă a a patra-i cărţi, zice aşa: den legheoanele lăcuitorilor ce de Traian şi alţii ai romanilor împăraţi era duse în Dachia, valahii au izvorât.* C. CANTACUZINO, CM I, 30. *Decadele lui Titu Liviu.* CADE, cf. STAMATI, ARISTIA, PLUT. ✦ (Învechit, rar) Zecime. Cf. STAMATI, ARISTIA, PLUT.

2. Perioadă de zece zile consecutive (dedicată unui eveniment, unei sărbători etc.). *Se obişnuieşte să se calculeze mediile climatologice pe decade.* LTR[2], cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].

3. Grupare de zece elemente identice ale unui sistem tehnic. Cf. LTR[2]. *Decadă de rezistoare.* ib., cf. NDN.

4. Deceniu. *Cerul din rădăcină nălţându-se decade, Târând cu sine timpul cu miile-i decade.* EMINESCU, O. IV, 63. *Fizica atomică şi fizica nucleară au fost întemeiate abia în a treia decadă a secolului nostru.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 7/4, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *decade.*
– Din fr. **décade.**

DECADÉNT, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care se află în decadenţă, în declin. *Simpatia acestor poeţi pentru clasa boierească decadentă ... trebuia să nască ... idealizarea feodalismului nostru.* GHEREA, ST. CR. III, 33, cf. CADE, DL, M. D. ENC., DEX, DN[3], PATAPIEVICI, C. L. 31.

2. Adj. Care prezintă caracterele decadentismului; propriu decadentismului; (rar) decadentist. *Literatura decadentă se caracterizează prin manifestări criminale şi macabre.* IONESCU-RION, C. 102. *Prima fază* [a literaturii române din veacul al XIX-lea] *e datorită influenţei literaturii clasice decadente franceze.* IBRĂILEANU, SP. CR. 56. *Arta ei de-a se îmbrăca şi pieptăna nu e rafinament decadent.* TEODOREANU, M. II, 379. *Poeţii decadenţi ... născocesc simboluri, exagerează conştient, împotriva legilor firii.* CONTEMP. 1953, nr. 348, 2/3, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ (Adverbial) *Ea ... dansa fantastic, leneş, decadent.* BACOVIA, O. 208.

3. S. m. şi f. Adept al decadentismului. *În jurul unei biete reviste ... se adunaseră tineri ce-şi ziceau decadenţi, cântăreţi ai ticăloşiilor sociale.* IORGA, C. I. II, 82.
– Pl.: *decadenţi, -te.*
– Din fr. **décadent.**

DECADENTÍSM s. n. **1.** Denumire generică dată unor curente literar-artistice de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, caracterizate prin respingerea regulilor, prin cultivarea stărilor de spirit pesimiste şi a inovaţiilor formale. *Simbolismul, ... fie el numit decadentism, ... pare în ajun să triumfe.* MACEDONSKI, O. IV, 100. *Decadentismul modern nu e*

altceva decât degenerarea liricei moderne înseşi. GHEREA, ST. CR. III, 178. *Misticism, egoism, efecte de formă, subiecte luate de prin nouri – iată decadentismul.* IONESCU-RION, C. 108, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, MDA.

2. Curent literar apărut în Franţa la sfârşitul secolului al XIX-lea, influenţat de naturalism şi de parnasianism, apropiat ca formă artistică de simbolism, în care se va dizolva. Cf. MDA.

– Din fr. **décadentisme.**

DECADENTÍST, -Ă adj. (Rar) Decadent (**2**). *Apărând în diacronia literaturii europene ca extremă dezvoltare şi criză a subiectivismului romantic, viziunea decadentistă a dramaturgiei lui Pirandello se situează pe direcţia insurecţiei expresioniste împotriva artei concepute ca mimesis.* LL 1974, nr. 1, 77.

– Pl.: *decadentişti, -ste.*

– **Decadent** + suf. *-ist.*

DECADÉNŢĂ s. f. **1.** Declin (**1**), regres social, economic, politic. *Cu toată decadenţa lor, boierii indigeni tot îşi păstrase ... obiceiurile şi tradiţiunile cele vechi.* GHICA, ap. CADE. *În vremurile de decadenţă naţională de la începutul veacului trecut, căpitanul de mazâli, nemaiavând ce face cu vitejia sa: „Bătea drumurile căutându-şi dragostele".* IBRĂILEANU, S. 15, cf. RESMERIŢĂ, D. *La început eram stânjenit de situaţie şi ... de decadenţa mea socială.* M. ELIADE, O. I, 41, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Am căutat îndelung o epocă de exces analitic şi de decadenţă politică.* CAMIL PETRESCU, T. III, 491, cf. DL, DM, DEX, DN³. ✧ (Prin lărgirea sensului) *La cultura pădurilor presinţia plantelor cryptogame ... în păduri dă silvicultorului indicii bune ce fel de arbori ... se află în stare de progres şi ce fel se află în stare de peire şi de decadenţă.* BARASCH, B. 190.

2. Decădere a artelor, a ştiinţei, a limbii etc. *Ne aducem aminte de decadinţa în care căzuserăm în privinţa limbei sub domniile străine.* NEGRUZZI, S. I, 337. *Se distinge ... literatura clasică de literatura decadenţei.* MAIORESCU, CR. I, 45. *Decadenţa modernă aparţine aceluiaşi curent pe care l-am studiat; e degenerescenţa lui.* GHEREA, ST. CR. III, 104. *Poezia neogreacă ... avea toate stigmatele decadenţei.* DENSUSIANU, L. 246, cf. ŞĂINEANU, D. U. *De obicei barocul urmează maturităţii clasicismului sau romantismului, e un stil de „decadenţă".* CĂLINESCU, I. 29, cf. DL, DM, DEX. *Deşi uneori în decadenţă, simbolismul artei populare rămâne totuşi un caracter de seamă al ei, pentru faptul, mai ales, că oglindeşte o mentalitate arhaică.* PAVEL, S. E. 65.

3. Degradare morală, decădere, depravare, corupţie. [Romanii] *ne desfăşură un tablou de corupţie şi de decadenţă, precum nu s-a mai văzut şi poate nu se va mai vedea în istoria Europei.* MAIORESCU, CR. III, 168. *În Muntenia, unde decadenţa era mai mare, piserii erau mult inferiori.* IBRĂILEANU, SP. CR. 33, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Cei nefericiţi pot fi îndopaţi cu vin ... Decadenţă ... Simbolism.* BACOVIA, O. 239, cf. DL, DM, DEX, DN³, cf. PATAPIEVICI, C. L. 113.

– Pl.: *decadenţe.* – Şi: (învechit) **decadínţă** s. f.

– Din fr. **décadence.**

DECADÍNŢĂ s. f. v. **decadenţă.**

DECADRÁJ s. n. Defect survenit la proiecţia unui film, care constă în apariţia pe ecran a două imagini alăturate, despărţite printr-o dungă neagră. *Decadrajul se remediază la proiecţie.* LTR², cf. DEX, DN³.

– Pl.: *decadraje.*

– Din fr. **décadrage.**

DECAÉDRU s. n. Poliedru cu zece feţe. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DEX, DN³.

– Pl.: *decaedre.*

– Din fr. **décaèdre.**

DECAFEINIZÁ vb. I v. **decofeiniza.**

DECAFEINIZÁRE s. f. v. **decofeinizare.**

DECAFEINIZÁT, -Ă adj. v. **decofeinizat.**

DECAGÓN s. n. Poligon cu zece laturi. Cf. CADE. *Împărţind raza cercului circumscris în medie şi extremă raţie, se obţin laturile decagoanelor regulate, convex şi stelat.* LTR², cf. DL, DEX, NDN.

– Pl.: *decagoane.*

– Din fr. **décagone.**

DECAGONÁL, -Ă adj. (Despre suprafeţe) În formă de decagon; (despre corpuri geometrice) care are ca bază un decagon; (învechit, rar) decagonic. Cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *decagonali, -e.*

– Din fr. **décagonal.**

DECAGÓNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Decagonal. [În centru] *se înălţa un templu decagonic (în 10 unghiuri).* AR (1835), 104/43.

– Pl.: *decagonici, -ce.*

– **Decagon** + suf. *-ic.*

DECAGRÁM s. n. Unitate de măsură pentru greutăţi, egală cu zece grame; (regional) deca³. *Greut[ăţi] sau ponduri ... hectogramu, decagramu.* GHICA – STURDZA, A. 2, cf. CADE, LTR², DEX, NDN, cf. ALR SN IV h 1 025/182.

– Pl.: *decagrame.*

– Din fr. **décagramme.**

DECALÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. A (se) distanţa în timp sau în spaţiu în raport cu ceva stabilit iniţial; a (se) produce un decalaj. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. *Preşedintele ... şi-a decalat plecarea ..., pentru a analiza consecinţele panei de curent.* RL 2005, nr. 4 623. ✦ T r a n z. A distanţa două sau mai multe sisteme tehnice ori organe ale aceluiaşi sistem tehnic în vederea asigurării condiţiilor optime de funcţionare. *Capetele pedalelor transmit mişcarea lor, alternativ şi decalată ... prin intermediul tijelor.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 345, cf. DL, DM, M. D. ENC, DEX.

– Prez. ind.: *decalez.*

– Din fr. **décaler.**

DECALÁJ s. n. Distanţare în timp a două sau a mai multor fapte sau evenimente; distanţare în spaţiu a două obiecte în raport cu poziţia iniţială a unuia faţă de celălalt. Cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN³. [Transmisii] *târzii de la Jocuri* [Olimpice] *cauzate de decalajul de fus orar.* RL 2006, nr. 4 886. ✦ F i g. Lipsă de concordanţă între situaţii, concepţii, evenimente sau fapte. *Această modalitate concretă urmărită oferea în cazul de faţă încă o zonă de studiu, şi anume gradul decalajului dintre actul de vorbire ... şi actul comportare.* CAMIL PETRESCU, T. II, 37. *Cauzele acestui decalaj* [dintre creaţiile individuale şi creaţia colectivă] *care se transformă în practică în manufacturarea unor spectacole hibride, lipsite de armonie scenică, de unitate de stil şi de concepţie sunt numeroase.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 11/4, cf. DL, DM, DEX. *Faptul ar fi neglijabil, dacă ... decalajul dintre limba vorbită de pătura cultă şi cea vorbită în popor nu ar pune într-o lumină stranie pretenţia primilor de a poseda definiţia ultimă a ţăranului român.* PATAPIEVICI, C. L. 102. *Decalajul dintre cele două partide aflate în guvernare s-a adâncit.* RL 2005, nr. 4 549.

– Pl.: *decalaje.*
– Din fr. **décalage.**

DECALÁRE s. f. Acțiunea de a (se) decala și rezultatul ei. Cf. M. D. ENC., DEX. *Modificările la Codul Fiscal prin ordonanță de urgență ... includ decalarea calendarului privind majorarea accizelor de la 1 iulie la 1 aprilie, eliminarea unor scutiri de accize și TVA.* RL 2005, nr. 4 571. ✦ Distanțare a două sau a mai multor sisteme tehnice, în mișcare sau în repaus. *Decalarea poate fi necesară pentru a realiza condițiile optime de utilizare a unui grup de mașini-unelte.* LTR², cf. DEX².
– Pl.: *decalări.*
– V. **decala.**

DECALÁT, -Ă adj. (Despre două sau mai multe corpuri, acțiuni, evenimente) Distanțat în spațiu sau în timp. Cf. M. D. ENC., MDA.
– Pl.: *decalați, -te.*
– V. **decala.**

DECÁLC s. n. **1.** Desen, model etc. reprodus pe o hârtie transparentă sau pe calc după un anumit desen, un anumit model etc. *Decalcuri topografice sunt folosite în scopuri militare, turistice sau economice.* LTR², cf. M. D. ENC., DEX, DN³.
2. (Lingv.) Calc. *Marea influență germană asupra românilor culți din Ardeal se recunoaște înainte de toate în decalcuri.* PUȘCARIU, L. R. I, 410. *Amintim aici numai sistemul nostru de numărătoare de la 11–19 și de la 20–99, care e un decalc după slavă.* L. ROM. 1953, nr. 3, 90, cf. DL, DEX, DN³.
– Pl.: *decalcuri.*
– Din fr. **décalque.**

DECALCÁ vb. I. Tranz. **1.** A efectua un decalc (**1**). Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX, DN³.
2. (Lingv.) A calchia. *A. Meillet citează cazul germanului „Gewissen" ... care este decalcat după latinescul „conscientia".* PUȘCARIU, L. R. I, 173, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.
– Prez. ind.: *decalc.*
– Din fr. **décalquer.**

DECALCÁRE s. f. Acțiunea de a decalca și rezultatul ei. Cf. LTR², DL, DM, DEX, DN³.
– Pl.: *decalcări.*
– V. **decalca.**

DECALCÁT, -Ă adj. **1.** (Despre desene) Copiat, reprodus întocmai după model, de obicei pe o hârtie transparentă suprapusă. Cf. DL, MDA.
2. (Lingv.) Calchiat. Cf. DL.
– Pl.: *decalcați, -te.*
– V. **decalca.**

DECALCIFIÁ vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde, din diverse cauze, calciul din țesutul osos sau din dinți. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ✦ Refl. (Despre țesuturi) A-și pierde o cantitate de săruri de calciu. Cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN³.
– Pronunțat: *-fi-a.* – Prez. ind.: *decalcifiez.* – Și: **decalcifică** vb. I. DEX.
– Din fr. **décalcifier.**

DECALCIFIÁNT s. m. **1.** Substanță folosită pentru eliminarea sărurilor de calciu din pieile aflate în procesul de tăbăcire. *Drept decalcifianți sunt întrebuințați: acizi anorganici, acizi organici.* LTR², cf. DL, DM, SFC II, 111, M. D. ENC., DEX, DN³.
2. Substanță folosită pentru micșorarea durității apelor calcaroase. Cf. DL, DM, DEX, NDN.
– Pronunțat: *-fi-ant.* – Pl.: *decalcifianți.* – Și: (rar) **decalcificánt** s. m. SFC II, 111.
– Din fr. **décalcifiant.**

DECALCIFIÁT, -Ă adj. Care nu mai are cantitatea de calciu suficientă, care a pierdut din calciu. Cf. DEX, MDA.
– Pronunțat: *-fi-at.* – Pl.: *decalcifiați, -te.* – Și: **decalcificát, -ă** adj. DEX.
– V. **decalcifia.**

DECALCIFICÁ vb. I v. **decalcifia.**

DECALCIFICÁNT s. m. v. **decalcifiant.**

DECALCIFICÁRE s. f. v. **decalcifiere.**

DECALCIFICÁT, -Ă adj. v. **decalcifiat.**

DECALCIFIÉRE s. f. Acțiunea de a (se) decalcifia și rezultatul ei.
1. Diminuare a cantității de calciu din țesutul osos și din dinți. [Osteomalacia este o] *maladie caracterizată prin ramolisția oaselor la adulți, datorită unei decalcificări.* ENC. AGR. IV, 328. *Unele boli influențează procesul de decalcificare.* LTR², cf. DL, DER, D. MED., M. D. ENC., DEX. *Calciul și magneziul ... previn decalcificările la nivelul oaselor.* RL 2005, nr. 4 667.
2. Operația de îndepărtare a sărurilor de calciu din piei, înainte de tăbăcire. *Decalcificarea se realizează cu ajutorul decalcifianților.* LTR², cf. M. D. ENC., DEX².
– Pronunțat: *-fi-e-.* – Pl.: *decalcifieri.* – Și: **decalcificáre** s. f. DEX.
– V. **decalcifia.**

DECALCOMANÍE s. f. Procedeu care permite transpunerea unor imagini colorate pe porțelan, sticlă etc. de pe o hârtie specială. *Imaginea pe o hârtie-suport folosită în decorarea prin decalcomanie.* LTR², cf. M. D. ENC., DEX, NDN.
– Din fr. **décalcomanie.**

DECALIBRÁ vb. I. Tranz. și refl. A (-și) modifica, a (-și) deforma, a (-și lărgi) calibrul. Cf. M. D. ENC., DEX, NDN.
– Prez. ind.: *decalibrez.*
– Pref. *de-* + **calibra.**

DECALIBRÁRE s. f. Acțiunea de a (se) decalibra și rezultatul ei. Cf. M. D. ENC., DEX, NDN.
– Pl.: *decalibrări.*
– V. **decalibra.**

DECALIBRÁT, -Ă adj. (Despre țevile armelor de foc) Modificat, deformat, lărgit în urma uzurii sau a unui accident de tragere. Cf. DEX, MDA.
– Pl.: *decalibrați, -te.*
– V. **decalibra.**

DECALÍTRU s. m. Unitate de măsură pentru volum egală cu zece litri; (popular și familiar) deca². *Măs[uri] de capacitate ... hectolitru, decalitru.* GHICA – STURDZA, A. 1, cf. LTR², DEX, cf. ALR SN IV h 1 031.
– Pl.: *decalitri.*
– Din fr. **décalitre.**

DECALÓG s. n. Denumire a celor zece porunci ale lui Dumnezeu date, potrivit Vechiului Testament, lui Moise, pe muntele Sinai. Cf. NEGULICI, DDRF, CADE, M. D. ENC., DEX. [Talentul

moral] *e trecerea de la negativitatea strictă a decalogului (ce să nu faci!) la actul etic afirmativ.* PLEŞU, M. M. 80. ✧ Fig. *Fane îl învăţase pe Ivan decalogul unei crime pasionale.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 180. *Europa trebuie să fie fondată pe valorile creştine şi să respecte decalogul (cele zece porunci).* RL 2005, nr. 4 508.

– Pl.: *decaloguri.*

– Din fr. **décalogue**, lat. **decalogus.**

DECALVÁNT, -Ă adj. Care produce căderea părului, chelirea. Cf. DEX, DN³.

– Pl.: *decalvanţi, -te.*

– Din fr. **décalvant.**

DECALVÁŢIE s. f. **1.** (Rar) Calviţie. Cf. DEX, DN³.

2. (Jur.; învechit) Măsură punitivă care constă în raderea părului de pe capul condamnaţilor. Cf. DEX, DN³.

– Pl.: *decalvaţii.*

– Din fr. **décalvation**, lat. **decalvatio, -onis.**

DECÁMBRI s. m. v. **decembrie.**

DECAMERÓN s. m. Operă literară epică conţinând povestiri narate pe parcursul a zece zile. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, GHEŢIE, R. M., DN. *Decameronul lui Boccaccio.* Cf. DEX.

– Pl.: *decameroane.*

– Din fr. **décaméron**, it. **decamerone.**

DECAMÉTRU s. m. Unitate de măsură pentru lungime egală cu 10 m. *Măsuri de lungime ... hectometru, decametru.* GHICA– STURDZA, A. 1, cf. DDRF, CLIMESCU, A. 202, LTR², DL, DM, M.D. ENC., DEX, DN³. ✦ Panglică sau lanţ de zece metri, care serveşte la măsurări de teren. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pl.: *decametri.*

– Din fr. **décamètre.**

DECAMPÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) (Complementul indică trupe sau armate) A muta dintr-un loc în altul. Cf. COSTINESCU.

– Prez. ind.: *decampez.* – Şi: **descampá** vb. I. COSTINESCU.

– Din fr. **décamper.**

DECAMPAMÉNT s. n. (Învechit, rar) Deplasare a trupelor sau a armatei dintr-un loc în altul. Cf. COSTINESCU.

– Pl.: ?

– Din fr. **décampement.**

DECÁN, -Ă s. m., s. f. **1.** S. m. Conducător, şef al unui colegiu de preoţi, al unei instituţii religioase sau al unui locaş de cult. *Fiindu-ne preposit Dominic, cantor Mihail, custod Lorand, protopop al Clujului şi nouă decan Nicolae.* ŞINCAI, HR. I, 256/14, cf. SCRIBAN, D. *Tânărul teolog ... îşi mărturiseşte ... faţă de unchiul său, decan de catedrală, sforţările ... pe care le face spre a izgoni imaginea ... tinerei văduve.* CĂLINESCU, I. 180, cf. DL, DM, DEX. *Liturghia a fost celebrată de cardinalul german Joseph Ratzinger ..., decanul colegiului cardinalilor şi apropiat al defunctului Papă.* RL 2005, nr. 4 584.

2. S. m. şi f. Persoana cea mai în vârstă sau cu vechimea cea mai mare într-un anumit corp constituit. Cf. NEGULICI, CADE. [Ahile Buzatul] *trata stabilirea preţurilor pentru descărcarea mărfei, în calitate de decan al hamalilor de la pontonul vapoarelor poştale.* BART, E. 299, cf. SCRIBAN, D. ✧ (Glumeţ) *Bucuros voi face ceva de ocazie pentru jubileul bătrânei decane a presei române.* CARAGIALE, O. VII, 218. *Din culmea catedrei a răcnit cineva: profesorul Constantin Nottara, decanul iluziei şi suveranul artei.* KLOPŞTOCK, F. 108.

3. S. m. şi f. Membru al corpului didactic universitar care conduce o facultate; grad deţinut de această persoană. Cf. DDRF, STAMATI, D., CADE. *Rectorul şi decanul au umplut cancelaria Institutului de fum de ţigare, aşteptându-te.* CAMIL PETRESCU, T. III, 302. *S-au sleit de ziduri şi fantomele cucoanelor în alb şi zâmbetul „decanei".* KLOPŞTOCK, F. 113, cf. SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX, DN³.

4. S. m. Avocat (ales de colegii lui) care conduce baroul avocaţilor pe o perioadă limitată. Cf. SCRIBAN, D., CADE, DEX, DN³. *Au luat cuvântul pe rând ... preşedintele Uniunii Naţionale a Barourilor din România ..., decanul baroului Bucureşti.* RL 2005, nr. 4 644.

5. S. m. Decurion. Cf. DEX.

– Pl.: *decani, -e.*

– Din lat. **decanus**, germ. **Dekan.**

DECANÁL, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. Privitor la decanat sau la decan, de decanat sau de decan, (învechit, rar) decanic, decanicesc. Cf. COSTINESCU, DEX, DN³.

2. S. f. Lucrare scrisă la facultăţile tehnice, cu valoare de examen parţial. Cf. DEX, DN³.

– Pl.: *decanali, -e.*

– Din fr. **décanal.**

DECANÁT s. n. **1.** (Învechit, rar) Colegiu de preoţi sau instituţie religioasă. *Pentru mai bună şi mai uşoară grije vrea să împartă toată eparhiia episcopiei Făgăraşului în decanaturi.* MAIOR, S. II, 186.

2. Demnitatea, funcţia de decan (**3**); birourile decanului (**3**) şi ale personalului ajutător. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX, DN³. ✦ Organul de conducere al unei facultăţi. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pl.: *decanate* şi (învechit) *decanaturi.*

– Din fr. **décanat.**

DECÁNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Decanal (**1**). *Voindu să-şi facă o poziţiune socială intră în serviciul ramului decanic.* CONV. LIT. I, 67. ✦ Judecătoresc. Cf. CIHAC, II, 655.

– Pl: *decanici, -ce.* – Şi: **dicánic, -ă** adj. CIHAC, II, 655.

– **Decan** + suf. *-ic.* – **Dicanic** < gr. **δικανικός.**

DECANICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Decanal (**1**). *Am slujit treizeci de ani în ramul decanicesc şi n-am fost scos din slujbă.* CONV. LIT. I, 22. ✦ Judecătoresc. Cf. CIHAC, II, 655.

– Pl: *decanicești.* – Şi: **dicanicésc, -eáscă** adj. CIHAC, II, 655.

– **Decan** + suf. *-icesc.*

DECANTÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică lichide) A purifica de particulele aflate în suspensie sau sedimentate, prin scurgerea în alt vas. V. filtra. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC. ✧ Refl. pas. *Se obţine un precipitat ..., se lasă să se repauzeze 2 zile şi se decantează lichidul.* ENC. TEHN. I, 426. ✦ Fig. A alege, a separa pe categorii. *Oraşul i-a macerat, i-a decantat, i-a filtrat* [pe candidaţii provinciali]. ARGHEZI, B. 56. ✦ Fig. A limpezi, a clarifica, a lămuri. [Autorul] *a reluat – decantând – tema fundamentală a întregii sale literaturi.* T ianuarie 1966, 40, cf. DEX. *A decanta poziţiile acestea ultra conservatoare, de nişte poziţii deschise.* RL 1995, nr. 1 460, 3/3. ✧ Refl. *Acel moment de răscruce în care valurile încep să se decanteze.* CINEMA, 1968, nr. 7, 5. *Adevărurile rostite de el nefiind, totuşi, chiar „simple", ci decantându-se ca şi fiinţa şi vatra strălucitoare a*

acestui pământ. FLACĂRA, 1975, nr. 47, 5. *Cu cât urcăm mai sus, acest vacarm se decantează.* ib. 1976, nr. 2, 21.

– Prez. ind.: *decantez.*

– Din fr. **décanter.**

DECANTÁRE s. f. Faptul de a (se) decanta; limpezire a unui lichid care conține particule solide în suspensie; (rar) decantație. *Dintr-un amestec solid-lichid, componenții se pot separa prin sedimentare, decantare, centrifugare, filtrare.* MACAROVICI, CH. 24. *Depozitele de decantare, parcul de vagoane-cisterne și stația de încărcare ... s-au întins pe o suprafață de zece ori mai vastă.* C. PETRESCU, A. 463, cf. LTR², DL, DM, DER, D. MED., DEX. ✧ *Bazin de decantare* = decantor. Cf. LTR². ✧ Fig. *Puterea decantării sociale O să stârpească răul tot, cândva.* LABIȘ, P. 237. *Nu-l tulbura deloc neliniștea anotimpului și schimbările orelor, când noroase, când luminoase, decantările zilei nesigure care începuse cu soare abia scăpat printre norii joși.* BARBU, Ș. N. 254. *În dramaturgie, cele mai bune pagini ale ...* [lui Iorga] *sunt dominate de seninătatea unui clasicism străvechi înfățișând fapte și pasiuni într-o decantare solemnă.* T ianuarie 1966, 32. *Cuvintele specioase, care denumesc fierul modern, cunosc aici metamorfoze neprevăzute prin decantarea sterilului tehnicist și intră în fondul perpetuu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 150, 6/2.

– Pl.: *decantări.*

– V. **decanta.**

DECANTÁT, -Ă adj. (Despre lichide care conțin particule solide în suspensie) Limpezit. (Fig.) *Marele scriitor i le restituie toate acestea prelucrate în opera de literatură, decantate și condensate într-o carte.* V. ROM. 1960, noiembrie, 75. *Viziunile lor deosebite, decantate, firește, artistic, asupra acestui „fin de siècle", se exprimă panoramatic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 7.

– Pl.: *decantați, -te*

– V. **decanta.**

DECANTÁȚIE s. f. (Rar) Decantare. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, DN², DEX.

– Pl.: *decantații.*

– Din fr. **décantation.**

DECANTÓR s. n. Aparat (sau instalație) care servește la decantare, format dintr-un recipient sau dintr-un bazin, camere de colectare și de evacuare. Cf. LTR², DL, DM. *Cele mai multe decantoare sunt alcătuite din rezervoare prevăzute cu dispozitive de evacuare a apei din stratele inferioare.* DER, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Produse petroliere separate și reținute în decantorul Schela Craiova.* RL 2005, nr. 4 694. ✦ Filtru la instalația pneumatică a unui avion, pentru eliminarea vaporilor de apă din aerul aflat în instalație. Cf. LTR², MDA.

– Pl.: *decantoare.*

– Din fr. **décanteur.**

DECAPÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică suprafețe metalice) A curăța de oxizi, de grăsimi, de vopsele etc. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Complementul indică terenuri sau pavaje de asfalt) A nivela prin înlăturarea unui strat subțire de la suprafață. Cf. DL, DN², M. D. ENC., DEX.

3. (Complementul indică blănuri sau piei de animale) A trata cu anumite soluții de acizi sau săruri în vederea conservării sau pentru prelucrări ulterioare. Cf. M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *decapez.*

– Din fr. **décaper.**

DECAPÁJ s. n. Decapare (**1**). Cf. PROT. – POP., N. D., LTR², DN², DEX.

– Pl.: *decapaje.*

– Din fr. **décapage.**

DECAPÁNT s. n. Dizolvant folosit la operațiile de decapare (**1**); decapator. *Decapanții folosiți în metalotehnică, la tratarea suprafețelor pieselor metalice sunt de obicei soluții acide sau alcaline.* LTR², cf. DER, DN², DC, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *decapante* și (m.) *decapanți.*

– Din fr. **décapant.**

DECAPÁRE s. f. Acțiunea de a decapa și rezultatul ei.

1. Operația de curățare a suprafețelor metalice de straturile de oxizi, de grăsimi, de vopsele etc.; decapaj. Cf. decapa (**1**). *Pentru piesele de fier sau oțel, decaparea se poate face în acid azotic.* ORBONAȘ, MEC. 437, cf. LTR², DER, DM, DN², DC, M. D. ENC., DEX.

2. Nivelare a unui teren sau a unui pavaj de asfalt prin înlăturarea unui strat subțire de la suprafață. Cf. decapa (**2**). Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DEX.

3. Operația de tratare a pieilor sau a blănurilor cu anumite soluții de acizi, săruri pentru a le conserva un anumit timp sau pentru a le prelucra ulterior. Cf. decapa (**3**). Cf. M. D. ENC., DEX, NDN.

– Pl.: *decapări.*

– V. **decapa.**

DECAPÁT, -Ă adj. **1.** (Despre suprafețe metalice) Care a suferit o decapare (**1**). *În privința calității materialului ... distingem: table pentru cazane, ... table decapate (curățate), table speciale etc.* IOANOVICI, TEHN. 147. *Tablă decapată.* NOM. MIN. I, 82, cf. LEG. EC. PL. 465, LTR, M. D. ENC.

2. (Despre terenuri sau pavaje de asfalt) Care este nivelat prin înlăturarea unui strat subțire de la suprafață. Cf. M. D. ENC.

3. (Despre blănuri sau piei de animale) Care este tratat cu anumite substanțe în vederea conservării sau a prelucrării ulterioare. Cf. M. D. ENC.

– Pl. *decapați, -te.*

– V. **decapa.**

DECAPATÓR s. n. (Chim.) Decapant. Cf. DN², DEX.

– Pl.: *decapatoare.*

– **Decapa** + suf. *-tor.*

DECAPENTASILÁB subst. (Rar) Vers alcătuit din 15 silabe. *Decapentesilabul plan ... este isoton cu alexandrinul.* HELIADE, O. II, 162, cf. 161, cf. MDA.

– Pl.: ? – Și: (învechit) **decapentesiláb** subst.

– **Deca**[1]**-** + **pentasilab**[ic].

DECAPENTASILÁBIC, -Ă adj., s. m. (Vers) care este alcătuit din 15 silabe. Cf. MDA.

– Pl.: *decapentasilabici, -ce.*

– **Deca**[1]**-** + **pentasilabic.**

DECAPENTESILÁB subst. v. **decapentasilab.**

DECAPITÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică ființe) A ucide sau a executa (ca urmare a unei pedepse) prin tăierea capului; a tăia capul; (învechit) a descăpățâna, (învechit, rar) a descăpui. *Nu mă voi astâmpăra nainte de a decapita pe șefii, partizanii săi.* ASACHI, E. D. 19/2. *Între acești prizonieri să aflau mulți cavaleri ...; dar toți, fără escepție, fură decapitați.* FILIMON, O. II, 20, cf. PROT. – POP., N. D. *Era încă foarte vecin timpul în care*

Vodă Ghica căzuse decapitat de un capugibaşa. MACEDONSKI, O. IV, 117, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *După ce a fost decapitat, s-a adus capul lui aici* (a. 1695–1754). BUL. COM. IST. II, 12. *Unele insecte au senzaţii chiar după ce sunt decapitate.* BART, S. M. 78. *N-ai pus Să-l decapiteze? ... Călăul pe care îl avem Nu a învăţat să taie capete.* CĂLINESCU, I. 62. *Mascurul e smuls cu un scripete ... decapitat, dezmembrat, deviscerat.* id. C. O. 259. *O parte dintre rudele lui fuseseră decapitate în timpul vânătoarei turceşti ... împotriva eteriştilor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 207. *Cadavrul zvârlit din nacelă şi decapitat e păzit de jandarmi.* id. P. 413. *Cadavrul lui Mihai* [Viteazul] *a fost apoi decapitat, trunchiul fiindu-i lăsat neîngropat pe câmp.* în DL, cf. BENIUC, M. C. I, 151. *Henric de Montmorency ... este decapitat la Toulouse, în 1632.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 7, 26. *Unul a fost vindecător şi după ce s-a convertit la creştinism a fost chinuit şi decapitat la Roma, în anul 270; celălalt* [martir] *a fost episcop de Terni.* RL 2005, nr. 4 546. *Unii au fost decapitaţi, iar alţii poartă urme de tortură.* ib. nr. 4 614. (Refl. pas.) [Eşafod se numeşte] *patul sau schela pe care se decapitează cei osândiţi la moarte.* NEGULICI, E. I, 42/32. *Ce este acest zgomot surd; ... un nenorocit se decapită. – Cerule! iartă-i crima şi priimeşte sufletul său.* LĂZĂRESCU, S. 148/30. ✧ (Prin analogie) *Se resemnă Să decapiteze cu dinţii vârful ţigării.* C. PETRESCU, Î. I, 3. ✧ Fig. *În fond vor să decapiteze pe ţărani, omorându-ne pe noi.* REBREANU, R. I, 263. *„Evenimentul zilei", decapitat şi realizat într-o nouă formulă.* RL 2004, nr. 4 496. (Refl. pas.) *Colegiul I ... s-a decapitat de predecesori.* MAIORESCU, D. III, 265.

– Prez. ind.: *decapitez;* pers. 3 şi (învechit) *decâpită.*
– Din fr. **décapiter.**

DECAPITALIZÁ vb. I. Tranz. A micşora sau a retrage parţial sau în întregime capitalul investit într-o întreprindere. Cf. NDN. *Firmele româneşti sunt decapitalizate.* RL 2005, nr. 4 679.

– Prez. ind.: *decapitalizez.*
– Pref. *de-* + **capitaliza.**

DECAPITALIZÁRE s. f. Acţiunea de a decapitaliza şi rezultatul ei. Cf. NDN. *Din cauza decapitalizării, salariile ... n-au ţinut pasul cu inflaţia.* RL 2005, nr. 4 681.

– V. **decapitaliza.**

DECAPITÁRE s. f. Acţiunea de a decapita şi rezultatul ei; (învechit) decapitaţie, descăpăţânare. Cf. NEGULICI. *După decapitarea lui ..., nevasta şi copiii lui s-au refugiat în România.* GHICA, C. E. II, 561. *Conspiratorii sunt prinşi, întemniţaţi şi osândiţi la decapitare.* FILIMON, O. II, 268, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Se ghicea vocea şovăită a preotului, ... ordinul juridic al gâdelui şef şi, în sfârşit, lovitura decapitării.* ARGHEZI, B. 9. *Această divergenţă ... a adus ruptura definitivă între Brâncoveni şi Cantacuzini, urmată de decapitarea domnului cu toţi fiii lui.* IST. LIT. ROM. I, 571. *Documentele menţionează ... arderea pe rug a incendiatorului ... şi decapitarea soţiei sale.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 9, 90. *Bărbaţi ucişi prin ... decapitare.* RL 2005, nr. 4 614. ✧ Fig. *Orgoliul omului suferă poate o decapitare atunci când înţelege că suferinţa lui este deopotrivă cu a musculiţei.* VIANU, A. P. 216.

– Pl.: *decapitări.*
– V. **decapita.**

DECAPITÁT, -Ă adj. Ucis, executat prin tăierea capului; căruia i s-a tăiat capul; (învechit) descăpăţânat. *Se întindea o câmpie acoperită ... de capiteluri sfărâmate, de bucăţi de statui decapitate.* GHICA, C. E. I, 48, cf. PROT. – POP., N. D., DDRF. ✧ (Substantivat) *Ileana Costin ... fu aproape reunită în moarte cu bărbatul ei ..., săvârşindu-se cu puţine zile numai înaintea lui ... şi fiind îngropată împreună cu decapitatul.* IORGA, L. I, 63. *Decapitaţii ... priveau cu ochi orbi noaptea plină de fantasme.* BARBU, PRINC. 24. ✧ Fig. *Sticlele de şampanie ... stau cu şervetele la gât, decapitate, ca o mărturie glorioasă a entuziasmului ce a cuprins pe comeseni.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 135. *Astfel stau, decapitaţi şi stinşi, cei trei foşti vulcani.* BOGZA, C. O. 162.

– Pl.: *decapitaţi, -te.*
– V. **decapita.**

DECAPITÁŢIE s. f. (Învechit) Decapitare. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D., DEX.

– Pl.: *decapitaţii.* – Şi: (învechit) **decapitaţiúne** s. f. COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D.

– Din fr. **décapitation.**

DECAPITAŢIÚNE s. f. v. **decapitaţie.**

DECAPITULÁRE s. f. (Neobişnuit) Capitulare. [Costin Postelnicul] *fu liberat după decapitularea lui Barnowski şi participă la alegerea unui domn în persoana lui Moise Movilă.* IORGA, L. II, 575.

– Pref. *de-* + **capitulare.**

DECAPÓD s. n. **1.** (La pl.) Ordin de crustacee cu zece picioare; (şi la sg.) crustaceu care face parte din acest ordin. *Raci (decapode ...), humari (raci de mare) ... să găsesc împietriţi.* I. CIHAC, I. N. 470/12, cf. 208/16. *Decapode ... raci cu cinci părechi de picioare de umblat sau de înotat, supt scutul peptului.* STAMATI, F. 131/13, cf. ŞĂINEANU², CADE. *Decapodele sunt crustaceii cei mai complet organizaţi.* SIMIONESCU, F. R. 431, cf. SCRIBAN, D., DL, DER, DN², M. D. ENC., DEX. *Crustaceul scos la suprafaţă ... este decapod ... şi face parte din marea familie a galatheelor.* RL 2006, nr. 4 867.

2. (La pl.) Ordin de cefalopode care au în jurul capului zece tentacule, dintre care două sunt braţe prehensile şi prezintă un rudiment de cochilie; (şi la sg.) moluscă din acest ordin. Cf. ENC. AGR., DER, DN², DEX.

3. Locomotivă cu aburi, prevăzută cu cinci osii motoare cuplate, folosită mai ales la tracţiunea trenurilor de marfă. Cf. DN², DEX.

– Pl.: *decapode.*
– Din fr. **décapodes.**

DECAPOTÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică automobile) A ridica sau a strânge capota. *Rămas de pază, şoferul decapotă maşina.* VINEA, L. II, 174, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind. *decapotez.*
– Din fr. **décapoter.**

DECAPOTÁBIL, -Ă adj., s. f. (Automobil) a cărui capotă poate să fie ridicată sau strânsă după necesitate. Cf. DN², M. D. ENC., DEX. [Persoanele din zodia Fecioarei] *nu se sfiesc să cheltuiască pentru fleacuri ... De exemplu, o decapotabilă în tonul eşarfei.* RL 2004, nr. 4 468. [Premierul] *îşi doreşte o maşină din anii '50 – '60, dacă se poate decapotabilă şi englezească.* ib. 2005, nr. 4 804.

– Pl.: *decapotabili, -e.*
– Din fr. **décapotable.**

DECAPOTÁRE s. f. Acţiunea de a decapota şi rezultatul ei. Cf. DN³, DEX².

– Pl.: *decapotări.*
– V. **decapota.**

DECAPSULÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică tulpinile de in recoltate şi uscate) A scoate, a lua capsulele, în

vederea obținerii semințelor și a fibrelor textile. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Med.; complementul indică rinichi) A îndepărta, pe cale chirurgicală, membrana care înveleşte rinichiul. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *decapsulez.*

– Din fr. **décapsuler.**

DECAPSULÁRE s. f. Acțiunea de a decapsula și rezultatul ei.

1. Separare a capsulelor de in de pe tulpini după recoltarea și uscarea plantelor. Cf. LTR², DER.

2. Înlăturare pe cale chirurgicală a membranei care înveleşte rinichiul; decapsulație. Cf. DER, D. MED.

– Pl.: *decapsulări.*

– V. **decapsula.**

DECAPSULÁT, -Ă adj. **1.** (Despre tulpini de in) Fără capsule. Cf. M. D. ENC., MDA.

2. (Med.; despre rinichi) Cu membrana îndepărtată chirurgical. Cf. M. D. ENC., MDA.

– Pl.: *decapsulați, -te.*

– V. **decapsula.**

DECAPSULATÓR s. n. Mașină cu ajutorul căreia se efectuează decapsularea inului. Cf. LTR², DN², M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *decapsulatoare.*

– **Decapsula** + suf. *-tor.*

DECAPSULÁȚIE s. f. Decapsulare (**2**). Cf. DN², DEX.

– Pl.: *decapsulații.*

– Din fr. **décapsulation.**

DECAPTIVÁ vb. I. Tranz. (În dicționarele din trecut; complementul indică oameni) A elibera din captivitate. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

– Prez. ind.: *decaptivez.*

– Din fr. **décaptiver.**

DECAPTIVÁRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a decaptiva și rezultatul ei; eliberare din captivitate. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

– V. **decaptiva.**

DECAPTURÁRE s. f. (Neobișnuit) Degajare. *Nefericita-i întâlnire cu Mușat ... echivala cu o bruscă decapturare de vapori, pentru cilindrul unei locomotive în mers.* GALACTION, O. 132.

– Pref. *de-* + **capturare.**

DECÁR[1] s. m. Unitate de măsură, pentru suprafețe de pământ, egală cu zece ari. *Posedă în total 5 400 000 decari de pământ.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 11/3, cf. DL, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *decari.*

– **Deca**[1]**-** + suf. *-ar* (după *hectar*).

DECÁR[2] s. m. Carte de joc notată cu zece puncte. Cf. CADE, DR. X, 196. *La jocul de cărți se spune „decar" cărții care reprezintă zece puncte.* IORDAN, G. 167, cf. id. L. R. A. 161, GRAUR, E. 129, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *decari.*

– Din ngr. **δεκάρι.**

DECARBONATÁRE s. f. Proces chimic opus carbonatării, care constă în scăderea cantității de carbonați. Cf. LTR², SFC IV, 318.

– Pref. *de-* + **carbonatare.**

DECARBONIZÁ vb. I. Tranz. (Ind.) A efectua operația de decarbonizare. Cf. ALEXI, W.

– Prez. ind.: *decarbonizez.* – Și: **descarbonizá** vb. I. ALEXI, W.

– Din fr. **décarboniser.**

DECARBONIZÁRE s. f. (Ind.) Operația de prelucrare a produselor petroliere distilate prin cocsarea păcurilor. Cf. LTR².

– Și: **descarbonizáre** s. f. ALEXI, W.

– V. **decarboniza.**

DECARBONIZÁȚIE s. f. (Învechit, rar) Decarboxilare. [Sângele] *se curățește de toate acele ... părți de aer ..., care lucrare se numește: decarbonizație.* ALBINEȚ, M. 63/1. *La persoanele ... care au înăduşeală, decarbonizația sângelui nu să face cu deplinire.* id. ib. 102/19, cf. MDA.

– Pl.: ?

– Pref. *de-* + **carbonizație.**

DECARBOXILÁ vb. I. Refl. A elimina bioxidul de carbon printr-o reacție chimică. *Acizii ... se decarboxilează ușor.* LTR² VI, 51, cf. MDA.

– Prez. ind. pers. 3: *decarboxilează.*

– Cf. fr. décarboxylation.

DECARBOXILÁRE s. f. Reacție chimică de eliminare a bioxidului de carbon; (învechit, rar) decarbonizație. Cf. LTR², DER, SFC IV, 318. *Decarboxilarea acizilor e folosită ca metodă de sinteză a unor combinații organice.* DC, cf. DN³.

– V. **decarboxila.**

DECARBOXILÁZĂ s. f. (La pl.) Grup de enzime care catalizează eliminarea bioxidului de carbon din unii acizi organici. Cf. M. D. ENC., NDN.

– Pl.: *decarboxilaze.*

– Din fr. **décarboxylase.**

DECARBOXILIZÁNT, -Ă adj. Care elimină bioxidul de carbon printr-o reacție chimică. *Bioxidul de carbon absorbit de rădăcină ... este pus în libertate datorită enzimei decarboxilizante.* AGROTEHNICA, I, 237.

– Pl.: *decarboxilizanți, -te.*

– Cf. decarboxila.

DECARBURÁ vb. I. Tranz. și refl. A(-și) micșora procentul de carbon dintr-un aliaj de oțel; a (se) realiza o decarburare (**2**). *O parte din metal ce trece în apropierea suflantelor se oxidează și se decarburează.* IOANOVICI, TEHN. 39, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *decarburez.*

– Din fr. **décarburer.**

DECARBURÁRE s. f. Acțiunea de a (se) decarbura și rezultatul ei.

1. Operația de reducere prin oxidare a conținutului de carbon din topitura metalică la elaborarea oțelului; decarburație. *Pentru controlul compoziției oțelului se iau din timp în timp probe ... pentru constatarea gradului de decarburare.* IOANOVICI, TEHN. 50, cf. LTR², DN², DC, M. D. ENC., DEX.

2. Micșorare a conținutului de carbon din stratul superficial al pieselor de oțel încălzite în cuptoare pentru tratamente termice. *Încălzirea oțelului la o temperatură ridicată produce decarburarea superficială a acestuia.* IOANOVICI, TEHN. 112. *Având*

în vedere că temperatura produsă prin șlefuire este destul de ridicată, pentru a evita decarburarea și deformarea suprafețelor, se recomandă răcirea. ORBONAȘ, MEC. 362, cf. LTR², DER, M. D. ENC, DEX.
– Pl.: *decarburări.*
– V. **decarbura.**

DECARBURÁT, -Ă adj. (Despre aliaje feroase) Cu un procent redus de carbon. *Procedeul Aston permite obținerea oțelului decarburat din convertisorul Bessemer.* Cf. LTR.
– Pl.: *decarburați, -te.*
– V. **decarbura.**

DECARBURÁȚIE s. f. Decarburare (1). Cf. ENC. AGR., DN², DEX.
– Pl.: *decarburații.*
– Din fr. **décarburation.**

DECARNÁT, -Ă adj. v. **descărnat.**

DECARTÁ vb. I. Intranz. (La jocul de cărți) A renunța la anumite cărți, păstrându-le pe cele necesare. Cf. DOOM².
– Prez. ind.: *decartez.*
– Cf. engl. discard.

DECARTELIZÁRE s. f. (Rar) Proces de desființare a unui cartel. Cf. SFC IV, 311, MDA.
– Pl.: *decartelizări.*
– Cf. fr. décartellisation.

DECASILÁB, -Ă adj. (Și substantivat, m.; despre versuri) Decasilabic. Cf. PROT. – POP., N. D., CADE, DEX.
– Pl.: *decasilabi, -e.*
– Din fr. **décasyllabe.**

DECASILÁBIC, -Ă adj. (Și substantivat, m.; despre versuri) Care este format din zece silabe, despărțite de cezură în două grupe după silaba a patra sau a cincea; decasilab. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *decasilabici, -ce.*
– Din fr. **décasyllabique.**

DECASTÉR s. m. Unitate de măsură folosită mai ales pentru volumul lemnelor, egală cu zece steri. *Măs[uri] de capacitate ... decasteru.* GHICA – STURDZA, A. 2, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Se întrebuințează un singur multiplu de al sterei, care este decasterul, care conține zece stere.* CLIMESCU, A. 205, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DN², FORM. CUV. I, 140, DEX. ✧ Fig. *Și-ți duc grija să nu-ți rupă ăia decasterul de oase reumatice, pe care le-ai pus cu ușurătate la bătaie.* P. CONSTANT, R. 65.
– Pl.: *decasteri.*
– Din fr. **décastère.**

DECASTERIÁL, -Ă adj. v. **dicasterial.**

DECASTÉRIE s. f. v. **dicasterie.**

DECASTÍL s. n. Templu grecesc cu zece coloane frontale. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, DN², FORM. CUV. I, 140, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *decastiluri.* – Și: (învechit) **decastúl** s. n. LM.
– Din fr. **décastyle.** – **Decastul** < ngr. **δεκάστυλος.**

DECASTÚL s. n. v. **decastil.**

DECASUTÁȘ s. m. (Învechit, rar) Centurion. *Deaca știu decasutaș, deade trupul lui I[su]s, iară Iosif cumpără pânză* (a. 1642). GCR I, 101/1, cf. DDRF.
– Pl.: *decasutași.*
– **Deca**[1]**-** + **sutaș.**

DECATÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică țesături din lână) A trata cu aburi sau cu apă fierbinte pentru a conferi fibrei plinătate, moliciune și stabilitate dimensională; (învechit, rar) a decatira. *Mașina de decatat cu apă fierbinte umflă mai bine fibrele din anumite categorii de țesături de lână.* LTR², cf. DN², M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *decatez.*
– Cf. decatir.

DECATÁRE s. f. Acțiunea de a decata și rezultatul ei. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, NDN.
– Pl.: *decatări.*
– V. **decata.**

DECATÉR s. n. v. **decatir.**

DECATÍR s. n. (Învechit) Operație prin care se obține flaușarea, lustrul sau apretul unei țesături (noi), sau se scoate luciul sau apretul acesteia; instrument cu ajutorul căruia se execută această operație. *Boiangerie cu decatir ... vopsește fețe și lustruiește* (a. 1840). DOC. EC. 736. *A da la decatir.* POLIZU, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. ✧ Expr. **A da la decatir** (pe cineva) = a certa, a mustrului (pe cineva). Cf. ȘĂINEANU², SCRIBAN, D.
– Pl.: *decatire.* – Și: (învechit) **decatér** s. n. POLIZU.
– Cf. fr. décatir, germ. Dekattierung.

DECATIRÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar; complementul indică țesături) A decata. Cf. COSTINESCU, MDA.
– Prez. ind.: *decatirez.*
– V. **decatir.**

DECATIRÁRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a decatira și rezultatul ei. *Rezistența culorii la decaturare. Se introduce proba în cilindrul de decaturare unde se tratează apoi cu aburi zece minute și se observă schimbarea culorii.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 61.
– Și: **decaturáre** s. f.
– V. **decatira.**

DECATIRÍE s. f. (Învechit, rar) Atelier în care se face decatarea unor țesături cu decatirul. *Decatirie ... scoate păr și lustru la postav* (a. 1840). DOC. EC. 736, cf. MDA.
– Pl.: *decatirii.*
– **Decatir** + suf. *-ie.*

DECATISÓR s. m. (Învechit, rar) Muncitor care lucrează la decatir. Cf. COSTINESCU, MDA.
– Pl.: *decatisori.*
– Din fr. **décatisseur.**

DECATLÓN s. n. Disciplină sportivă combinată din zece probe atletice, desfășurate în decurs de două zile. Cf. DER, DN², FORM. CUV. I, 140, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: (rar) *decatloane.*
– Din fr. **décathlon.**

DECATLONÍST, -Ă s. m. şi f. Sportiv care participă la probele din cadrul decatlonului. Cf. DN², FORM. CUV. I, 140, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *decatlonişti, -ste.*
– **Decatlon** + suf. *-ist.*

DECATÓR s. m. Muncitor specializat în operaţia de decatare. *Decator de fire şi bumbace.* NOM. PROF. 35, cf. MDA.
– Pl.: *decatori.*
– **Deca**[ta] + suf. *-tor.*

DECATRÓN s. n. Tub cu descărcare electrică în gaze, cu catod rece, utilizat în tehnica calculatoarelor electronice, în cea nucleară, a dispozitivelor de comunicaţie şi de comandă etc. ca dispozitiv de comandă. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX, NDN.
– Pl.: *decatroane.*
– Din fr. **décatron.**

DECATURÁRE s. f. v. **decatirare.**

DECAVÁ vb. I. R e f l. şi t r a n z. (Familiar) A pierde sau a face pe cineva să piardă toţi banii; a rămâne sau a lăsa pe cineva fără un ban; s p e c. a (se) ruina la jocuri de noroc (de cărţi, ruletă etc.). Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DN², M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *decavez.*
– Din fr. **décaver.**

DECAVÁNT, -Ă adj. (Rar) Ruinător. *Tocmai în miezul verii ... guvernul are proiectate decavante creşteri de accize.* RL 2006, nr. 4 893.
– Pl.: *decavanţi, -te.*
– **Decava** + suf. *-ant.*

DECAVÁRE s. f. (Familiar) Acţiunea de a (s e) d e c a v a şi rezultatul ei. *În Edgar Bostandaki e simbolizată decăderea, decavarea boierimii moldoveneşti.* IBRĂILEANU, S. L. 86, cf. M. D. ENC., DEX.
– Pl.: (rar) *decavări.*
– V. **decava.**

DECAVÁT, -Ă adj. (Familiar) Care a rămas fără bani, care a fost ruinat, care a pierdut toţi banii la jocuri de noroc (de cărţi, ruletă etc.). Cf. CADE. *Domnul Deleanu era la club, de unde se întorcea pe la opt ... decavat, bine dispus şi flămând.* TEODOREANU, M. II, 69. *Ana închină un respect duios boierimii decavate. S-ar părea că preţuieşte mai mult o avere pierdută decât o bogăţie actuală.* VINEA, L. II, 34, cf. DL, M. D. ENC., DEX. ✧ (Substantivat) *Tot ce-am avut am pierdut la ruletă, ... să cerem să ne dea bani de drum păn' la Bucureşti ... decavaţii au dreptul la bani de drum.* VLAHUŢĂ, CL. 95. ✧ (Prin lărgirea sensului) [Omul ăsta] *e decavat. Bea prea mult.* BARBU, Ş. N. 55.
– Pl.: *decavaţi, -te.*
– V. **decava.**

DÉCĂ[1] s. f. (Prin Bucov.) Pătură de învelit (caii). Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI şi din STRAJA – VICOVU DE SUS, cf. LEXIC REG. 101.
– Pl.: *decuri.*
– Din germ. [Pferde]**decke.**

DÉCĂ[2] s. f. v. **deca**[2].

DÉCĂ[3] s. f. v. **deca**[3].

DECĂDEÁ vb. II. I n t r a n z. **1.** A trece de la o stare sau de la o formă superioară de dezvoltare la una inferioară; a da înapoi, a regresa (**2**). *Artele* [din ziua de astăzi] *au decăzut.* HELIADE, O. II, 249. *Teatrul român începu a decădea.* NEGRUZZI, S. I, 346, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Trecură apoi ani ... când neamul decăzu.* SĂM. II, 23, cf. ŞĂINEANU². *Şcoala slavonă decăzu repede.* IORGA, C. I. II, 130. *Boerinaşii au început ... să decadă.* IBRĂILEANU, SP. CR. 85, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Decăzută dintr-o clasă socială mai înaltă, îşi păstrează vechile pretenţii şi purtări.* LOVINESCU, C. IV, 117. *Iaşul, zicea el profund afectat, a decăzut.* BRĂESCU, O. A. I, 367. *Ce înseamnă să decazi! Până şi călăul te face să aştepţi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 621. *Popoarele respective au dispărut sau au decăzut degrabă.* STĂNILOAE, O. 65. *Dacă, incapabil de a munci, ar fi decăzut cu desăvârşire, cu siguranţă că şi în zdrenţe ...* [Raoul Ypsilant] *s-ar fi prezentat altfel decât un vagabond.* MIHĂESCU, D. A. 46. *Cultura păsărilor de curte ... şi folosirea armelor ... au făcut să decadă această vânătoare primitivă.* BĂCESCU, PĂS. 359. *Oraşul decade atunci vertiginos, se provincializează.* CĂLINESCU, I. C. 72. *Geaba voiau să se lase priviţi în vestmintele proaspete ca să nu se zică cumva că au şi decăzut, ... nimeni nu le arunca nice o privire.* BARBU, PRINC. 344. [În sec. al XVII-lea] *unele din vechile dregătorii ale ţării decad.* STOICESCU, S. D. 55. *După moartea lui Venceslav al IV-lea, Hradul praghez este părăsit: încoronările regilor continuă, dar palatul decade.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 5, 87, cf. M. D. ENC., DEX. *Creşterea animalelor bazată pe transhumanţă a început să decadă după tratatul de la Adrianopol.* BUTURĂ, EG. 223, cf. PATAPIEVICI, C. L. 24. *„Politicianul cel mai popular al Germaniei" a decăzut ... din această postură confortabilă.* RL 2005, nr. 4 548. ✧ (Prin exagerare) *Au decăzut glasurile şi s-au uitat versetele.* BARBU, PRINC. 74. ✦ A ajunge într-o stare morală degradantă; a se declasa, a se deprava. Cf. SCRIBAN, D. *Să nu decadă în rând cu animalele.* PREDA, I. 287, cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Jur.; în e x p r.) **A decădea din drepturi** = a pierde un drept prin neîndeplinirea, în termenul prevăzut de lege, a unor condiţii sau a unor formalităţi. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. *A declarat-o ... nelegitimă şi decăzută din drepturile ei de moştenitoare legală.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 12, 56, cf. DEX.
– Prez. ind.: *decád.*
– Pref. *de-* + **cădea.** Cf. it. d e c a d e r e.

DECĂDÉRE s. f. Faptul de a d e c ă d e a.

1. Trecere la o stare sau la o formă inferioară celei avute anterior; declin (**1**), regres, degradare, decadenţă. Cf. d e c ă d e a (**1**). *Pe aice şi literatura, şi politica se află în periodul unei triste decăderi.* ALECSANDRI, S. 12, cf. COSTINESCU. *Pentru a mântui cultura noastră ştiinţifică de o decădere şi mai mare ..., trebuie să luptăm ... în contra ignoranţei.* CONTEMPORANUL, I, 1. *Decăderea sentimentelor ... pare în ajun de a-şi fi încheiat ciclul.* MACEDONSKI, O. IV, 108. *La toate popoarele au fost momente de decădere administrativă.* D. ZAMFIRESCU, R. 29. *Idealul de artă antic perise prin decăderea firească a însuşirilor sale.* IORGA, C. I. III, 5. *Istoriografia mai păstra aspectul ei cu desăvârşire medieval, şi încă cel mai palid, cel cu semnele deplinei decăderi.* DENSUSIANU, L. 119. *Ai fi zis că una din acele albe Magdalene, zugrăvite în zilele cele mai galeşe ale decăderii şcolii italieneşti, pogorâse însufleţită din cadră.* M. I. CARAGIALE, C. 73. *Ai văzut ce era în stare să facă ... într-o epocă de decădere ca aceea a fanarioţilor?* CAMIL PETRESCU, T. I, 34. *Don Quijote e aristocratul care neagă realitatea şi nu vrea să ştie de decăderea sa.* RALEA, S. T. I, 343. *Diversificările acestea* [ale omenirii în naţiuni] *manifestă cel mai adeseori o înnobilare a trunchiului de bază, nu o decădere a lui.* STĂNILOAE, O. 41. *Constatările lui despre starea de decădere care a ajuns pe otomani au o valoare politică.* IST. LIT. ROM. I, 626. *Principala cauză a*

decăderii curtenilor a fost impunerea lor la dări tot mai mari. STOICESCU, C. S. 26. *Nu există o redirecționare a religiei, ci pur și simplu o decădere masivă a autorității bisericești.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 3/4. *O dată cu decăderea Imperiului Otoman au scăzut și cerințele de oi.* BUTURĂ, EG. 223. *Din punctul meu de vedere, excursul asupra erorii se poate încheia aici, cu ideea că eroarea este o decădere din natura care permite surprinderea adevărului.* PATAPIEVICI, C. L. 24. *Asistăm la o decădere a PSD după înlăturarea* [președintelui]. RL 2005, nr. 4 611. ✧ F i g. *Un candelabru de sală de recepții într-un palat și exilat aici prin cine știe ce decăderi succesive.* VINEA, L. I, 263. *Socotim că avem de-a face cu decăderea peiorativă a unui cuvânt.* PANAITESCU, O. Ț. 21. ✦ Stare morală degradantă; corupție, depravare, declasare. *Ne înfățoșează îndoitul mister al decăderii omenești.* CONV. LIT. IV, 110. *Mi s-a părut că-și dă el singur seama de decăderea lui.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 37. *Civilizația aduce de la sine decăderea moravurilor.* LOVINESCU, C. IV, 63. [Meșterul ungur] *nu se înfiorase ..., ridicat prin gestul lui de voință și de sacrificiu de pe cea din urmă treaptă a decăderii umane.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 18. *E o rușine și o decădere să te recunoști singur sau să fii declarat de alții nerăspunzător.* COCEA, S. I, 132. *A observat predispoziția lui spre stricăciune și spre decădere iremediabilă.* MIHĂESCU, D. A. 179. *Felix își exageră situația, socotind-o ca o decădere morală.* CĂLINESCU, E. O. I, 326. *Nu-i plătesc! zice consăteanul meu. Și nu i-a plătit. Explică-mi această decădere! Beat nu era!* PREDA, R. 251. *Zvârli securicea în sus, ca o ultimă înfruntare și decădere desăvârșită.* PALEOLOGU, T. 202.

2. (Jur.; de obicei urmat de determinările „din dreptul" sau „din drepturi") Pierdere a unor drepturi prin neîndeplinirea, în termenul prevăzut de lege, a unor condiții sau formalități. *La primul termen de înfățișare, debitorul urmărit sau terții interesați sunt obligați să depună, sub sancțiunea decăderii, toate probele.* BO (1951), 1 172, cf. DL, DM. *Când legea cere îndeplinirea unui anumit act de procedură înăuntrul unui termen, nerespectarea acestui termen atrage decăderea din dreptul de a mai face actul.* PR. DREPT, 776, cf. DER, M. D. ENC. ✦ Lipsire a unei persoane de unele drepturi civile sau politice, ca urmare a săvârșirii unor infracțiuni. Cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: (rar) *decăderi.*
– V. **decădea.**

DECĂLÍ vb. IV. Tranz. A micșora duritatea unui metal sau a unui aliaj metalic printr-un tratament specific. Cf. DEX, MDA.

– Prez. ind.: *decălesc.*
– Pref. *de-* + **căli.**

DECĂLÍRE s. f. Acțiunea de a decăli și rezultatul ei. Cf. DL, DM, DER, DEX.

– Pl. *decăliri.*
– V. **decăli.**

DECĂRNÁ vb. I v. **descărna.**

DECĂSÍ vb. IV v. **dicăsi.**

DECĂZÚT, -Ă adj. **1.** Care a ajuns într-o stare de decădere (**1**), care este în declin, în regres. Cf. ALEXI, W. *Ultime urmări ale curentului latinist decăzut.* IORGA, C. I. II, 78. *Niciodată nu s-a văzut un factor politic mai decăzut decât senatul roman.* LOVINESCU, C. IV, 67. [Messerul] *îi vorbise ... despre eroarea ortodoxiei creștine care considera omul drept înger decăzut.* BARBU, PRINC. 313. *El poate fi foarte bine și un fost diplomat acum decăzut.* CINEMA, 1975, nr. 9, 6. ✧ (Prin analogie) *Probabil că în conștiința lui se credea un cal decăzut.* ARGHEZI, B. 78. *Pământ fertil abandonat mlaștinilor și unei vegetații decăzute și inutile.* BĂNULESCU, I. 133, cf. PATAPIEVICI, C. L. 325. ✦ (Despre oameni, colectivități etc.) Care este într-o stare de gravă decădere morală; declasat, depravat. *Ce vor deveni acești copii răsfățați... ai căror nervi delicați ... pompează din atmosfera caldă a buduarelor toată moliciunea și frivolitatea unei rase decăzute?* VLAHUȚĂ, S. A. II, 353. *Un fecior de la țară, trecut prin mizeriile târgului, decăzut și învins, își regăsește dragostea lui din tinerețe.* SADOVEANU, O. XX, 122. *Actorul bețiv și decăzut ... e o figură destul de cunoscută.* LOVINESCU, C. IV, 142. [Femei] *culese prin șanțurile acestei capitale nerușinate de către tineri decăzuți.* BARBU, PRINC. 304.

2. (Jur.; de obicei urmat de determinarea „din drepturi") Care a pierdut un drept prin neîndeplinirea, în termenul prevăzut de lege, a unor condiții sau a unor formalități. Cf. DL, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *decăzuți, -te.*
– V. **decădea.**

DECÂT adv. cu valoare prepoziționlă, conj. **I.** Adv. cu valoare prepozițională **1.** (Exprimă compararea dintre două elemente diferite în raport cu un termen comun de referință; urmat de un determinant cantitativ, compararea privește totalitatea elementelor comparate) *Mai ferice easte mai vârtos a da decâtu a lua.* COD. VOR.[2] 251. [Isus este] *dăruit cu puteare mai mare și mai bună ... decât alalți oameni.* CORESI, EV. 62. *Mainte decât alții au vădzut.* VARLAAM, C. 103. *De ... va face iarăși aceaia greșală, atunce să va certa mai mult decât ceaia dentâi.* PRAV. 261. *Nu iaste sluga mai mare decât domnu-său.* N. TEST. (1648), 124[r]/23. *Mai tari era decât mine.* PSALT. (1651), 26[v]/1. *La graiul unguresc mai înainte dzic porecla decât numele.* M. COSTIN, O. 310. *Giudețele-ți sânt ... și decât stredia mai dulce.* DOSOFTEI, PS. 59/6. *Mai cu cuviință decât toate să arată când să numească taland* [cuvântul lui Dumnezeu]. BIBLIA (1688), [prefață] 4/15. *Și nu era niciunul mai de cinste decât altul, că era mai tot un neam.* NECULCE, L. 282. *Cartea aceasta decât cerneala mai cu neagre pâri plină ... împodobită era.* CANTEMIR, I. I. II, 102. *Oști mari și greale au trimis asupra lor, cari mai de multe ori mai biruite decât biruind s-au întorsu.* C. CANTACUZINO, CM I, 13. *Ce feliu de roadă năddăjduiești vreodată să aibi tu, pre urmă, mai mult dărzu fiind dicât înțelept?* (a. 1701). FN 92. *Scris-am eu cel mai mult păcătos decât toată lumea Matei Voilean* (a. 1741). IORGA, S. D. XIII, 93. *Mai tare decât tunetul ai trâmbițat.* MINEIUL (1776), 1[rl]/25. *Mările sânt ... mai mici decât ocheanurile.* AMFILOHIE, G. F. 169[r]/5. *O, Maică prea lăudată, carea ai născut pre Cuvântul, carele iaste mai sf[â]nt decât toți sf[i]nții.* GRECEANU, Î. 9/17. *Ei* [dezertorii] *păcătuiesc mai rău prin călcarea jurământului decât furii și tâlharii.* OBRADOVICI, D. 46/9. *În fieștecare clas se pun trei țifre; în cel mai de pre urmă spre stânga pot fi mai puține decât trei.* ARITM. (1806), 8/4. *În ceale mai multe locuri stăpânea mai vârtos limba românească decât limba grecească.* MAIOR, I. B. 174/5. *Cine întru aceastea să va nevoi mai mult decât alții ... are a să bucura de cinste osebită.* FUND. 6/9. *Întră rădăcini mai totdeauna iaste una mai groasă decât cealelalte.* ÎNV. POM. 11/6. *Și fiindcă mulți au shoala Mai urâtă decât boala ... Pre aceștea-i dojenească.* MONTAN, S. 22/6. *Părul ... mai mult slujaște podoabei trupului decât îmbrăcămintului.* CARCALECHI, C. 61/11. *Cade-să cu adevărat să te fericim ... pre* [tine], *cea mai cinstită decât heruvimii.* ABEȚEDAR, 25[2]/8. *Învățătura este mai bună decât banii cei mulți.* GOLESCU, P. 322/2. *E mai învățatu ucenicu, decât dascalu.* LB. *Protezilas ... e ceva mai vârstnic decât mine.* PLEȘOIANU, T. III, 7/3. *Inima omului mai timpuriu să deșteaptă decâtu-i giudecata mintei sale.* AR (1829), 19[2]/15. *M-am apucat să fac un vocabular, și precuvântarea ieși mai mare decât dânsul.* HELIADE, O. II, 337. *O casă ... mult mai mare decât a noastră.* DRĂGHICI, R. 8/16. *Mie dar prea puțin îmi pasă dacă stăpânul nostru este fermecat și mai de nimic decât mine.* GORJAN, H. I, 21/4. *Cel înțelept are să-ș mulțămească mai mult îngrijirea sa decât*

toate legile cele politicești și morale. BUZNEA, C. 2/7. *Frunza care este mai slabă, dă mătasă mai subțire decât frunza cea grasă.* POENARU, Î. 123/10. *Fiare șubrede și sălbatice, și mai vătămătoare decât cele dân pustiu.* PR. II/8. *Cunosc cât de dator îți sânt, mai mult decât oricare.* RUSET, E. 41/14. *Nu avem sumeața pretenție să facem mai bine decât predecesorii noștri.* KOGĂLNICEANU, în PLR I, 83. *Toate sânt în analoghie mai mici decât pământul.* CR (1839), 90^2/24. *Canalul trupului este ceva mai lung decât un deget.* MEȘT. MOȘ. 11/17. *Pentru păstrarea apei urcioarele de pământ sânt mai bune decât cele de sticlă.* DESCR. AȘEZ. 76/23. *Gândesc că-i mai fudulă și mai boieroasă decât toate cucoanele din Iași.* PR. DRAM. 308. *Știa că-i mai puternic decât orice luptător.* PANN, E. II, 2/3. *Oile au o constituție cu mult mai delecată decât toate celelalte animale domesnice.* LUCACI, M. 92/3. *Slujba militărească are mai multe neplăceri decât mulțămiri.* NEGRUZZI, S. I, 39. *Puternicul duce ... avea oști mai numeroase și mai bine întocmite decât însuși regele.* ODOBESCU, S. I, 4. *Mi-ar părea cum că natura Toată mintea ei și-a pus, Decât orișice păpușă Să te facă mai presus.* EMINESCU, O. I, 100. *Așa mi se cade; ba încă și mai rău decât așa.* CREANGĂ, P. 253. *O dată te rădica mai sus decât smeul.* ISPIRESCU, L. 27. *Ai nenorocirea de a fi mai deștept, mai cinstit și mai simțitor decât alții.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 93. *Eram mai mult mort decât viu.* MILLE, V. P. 166. *Istoria noastră literară e mai greu de explicat decât oricare.* IORGA, în PLR II, 18. *Minciuna care poate salva o viață de om e mai prețioasă decât toate adevărurile!* REBREANU, P. S. 303. *Îndemnurile mele erau altele decât cele ale Isabelei.* M. ELIADE, O. I, 69. *Are șase ani mai mult decât vicontele.* EFTIMIU, N. 15. *Se lăsă peste pământ o liniște mai grea și mai înfricoșătoare decât urletul lupilor.* COCEA, S. I, 12. *Era mai mică decât frate-său.* VISSARION, B. 204. *Acolo are să fie mai bine decât aici.* SADOVEANU, O. I, 12. *Mițu e convinsă că tătuțu e mai prost decât este.* ARGHEZI, C. I. 15. *O istorie mai feroce decât chinurile inchiziției.* RALEA, O. 13. *Ținu cu îndârjire la părerea lui, arătând că o mână de oameni hotărâți pot mai mult decât mulțimile haotice.* CAMIL PETRESCU, O. II, 119. *Cei care aveau ceva mai mult decât nimic.* BOGZA, V. I. 19. *Vei străluci Mai mândră decât luna.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 151. *Mângâierile căminului Sunt poate mai plăcute Decât veșnica luptă.* BENIUC, V. 30. *Dârz, mai înalt decât toți.* CAMILAR, N. I, 392. *În grupul lui Sami Coter un băiat țipa mai tare decât toți.* GALAN, Z. R. 25. *Marea în față era mai mult cenușie decât albastră.* TUDORAN, P. 35. *Funcția era ... mai mare decât gradul.* PREDA, I. 201. *Era mai în vârstă decât ea, nu se mai putea numi un om tânăr.* BARBU, Ș. N. II, 19. *El considera ca hotărâtor elanul creator mai mult decât critica.* LL 1972, nr. 2, 11. *Grefele realizate ... sunt mult mai bine tolerate de organismul primitor decât venele și arterele artificiale.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 329. *Mai mult decât oricare alt termen, acesta* [camisia] *demonstrează prestigiul pe care l-a avut uniforma militară română printre localnici.* Z. MIHAIL, T. P. 50. *Eu nu cred că trăiești mai bine decât mine.* ȘEZ. IV, 185, cf. ALR I 245, ALR SN VI h 1 611. *Sănătate, bunătate, Căci mai bună-i decât toate!* FOLC. MOLD. I, 258. (Învechit, cu elipsa termenului care marchează comparația) *Îndrăgiiu ponrăcitele decât aurul și draghicamea.* PSALT. HUR. 107^v/14. *Decât aur ț-am iubitu-ți dzisa.* DOSOFTEI, PS. 421/18. *Veț fi mie norod ales decât toate limbile.* BIBLIA (1688), 56^1/9. *Vecinii ... asculta pildele lui ... decât ale altor dascăli.* BERTOLDO, 2/18. *Femeia are protie decât toți creditorii bărbatului.* PRAVILA (1814), 123/1. *Elefantule, ... decât alte dobitoace, o cât ești tu înainte!* CONACHI, P. 270. (În întrebări retorice) *Ce iaste mai mare decât aceasta ...?* CORESI, EV. 91. *Ce este mai iute decât umbletul?* BERTOLDO, 6/20. *Cine e mai gol decât pruncul când să naște?* BOJINCĂ, D. 31/16. *Cine altul poate mai bine decât o mumă să ne învețe a prețui cinstea?* NEGULICI, E. I, 39/13. *E oare un mijloc mai puternic ca să ne scăpăm de toată haotica năvălire a lumii întregi în bietul nostru suflet, decât divina muzică?* CARAGIALE, O. III, 16. *Ce este mai alb decât laptele?* TEODORESCU, P. P. 252. (Învechit, urmat de „ca"; cu valoare pleonastică) *Nimic nu poate fi mai bine și mai frumos decât ca musica, zugrăvirea și dantul.* NEGULICI, E. I, 76/10. ✦ (În construcții negative și uneori urmat de prepozițiile „la" sau „pe", compararea privește limita maximă, gradul ultim etc. de manifestare a unei acțiuni, a unei stări etc.) *Că mai mare vătămătură decât trufa și măriia nu iaste, nice mai iute decât măriia și trufa.* CORESI, EV. 12. *Mai mare și mai lăudat ... tituluș decât acesta nu s-au dat din veaci.* ANTIM, O. 17. *După aceea niciunul nu fu decât dânsul mai cu grije.* MAIOR, P. 32/26. *Mai mare și mai grea întrebare decât aceasta nu cunosc.* PETROVICI, P. 50/9. *Nemica nu mă veselește mai mult decât a te auzi cântând.* BELDIMAN, A. 6/1. *Nimic nu este mai dulce și mai frumos decât viața.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 1/4. *Scalpelul niciodată nu va ajunge mai departe decât la materie.* NEGULICI, E. I, 188/12. *Un asemene bărbat ... nu are nimic mai pregios decât cunoștința întâmplărilor acelora care face ființa sa și a nației sale.* IST. M. III/2. *Nemică nu folosăște mai mult decât lipitori la stomah.* C. VÂRNAV, H. 115/10. *Nu vă întindeți mai mult decât plapuma.* ALECSANDRI, T. I, 304. *Nu-i nimic mai iute decât gândul.* SLAVICI, O. II, 16. *Cuvântul liber nu va fi mai mult decât un îndrumător imparțial pe căile culturii* (a. 1924). PLR II, 290. *Nu se mai opri decât pe valea Bistriței.* TUDORAN, P. 96. *Omenirea nu dispune în prezent de un for mai larg, mai reprezentativ decât Organizația Națiunilor Unite.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 337. *Nimic nu conturează mai limpede o personalitate umană sau un organism artistic decât defectele sale.* V. ROM. august 1975, 8. *Mai mândruță decât ea Câmpul floare nu avea, Stea pe ceriuri nu era.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 491. ✧ (Urmat de un determinant cantitativ sau, învechit, rar, urmat de „numai" și uneori de o altă prepoziție, compararea cu caracter restrictiv privește estimarea unei cantități, a unei distanțe, a unei perioade, a unei vârste etc.) *De stupi iarăși ne spuse că mai mult decât 27 de stupi n-au găsit* (a. 1707). IORGA, S. D. XIV, 12. *Caminița nu-i mai departe de Hotin decât trei au patru ceasuri.* AMFILOHIE, G. 84/2. *Nu au lăcuitorii să plătească mai mult dăcât numai taleri 15 pă lună* (a. 1811). DOC. EC. 91. *Sânt mai mult decât șease luni.* LB. *Nu mai târziu decât mâine toată armia are să se pornească.* CR (1829), 66^2/1. *Comitetul nu poate mai mult a avea grijă de dânsele decât până la împlinirea acestor 40 de zile.* ib. (1830), 328^2/6. *Coșeriul pentru pusul popușoilor ... să nu-l faci mai lat decât șasă palme.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 9/2. *Nu erau mai mult decât două săptămâni de când se măritase.* CREANGĂ, P. 114. *Nu mai târziu decât de una zi.* MACEDONSKI, O. III, 17. *N-avea el mai mult decât trei ani, când s-a prăpădit ea.* DEMETRIUS, A. 6. ✦ (Urmat de o altă prepoziție, gradele inegale de manifestare ale unei acțiuni, ale unei stări etc. privesc localizări, orientări, motivări, asocieri, proveniențe, modalități, circumstanțe temporale etc. diferite) *Că ... această viață a noastră cu mai multă trudă înjugată iaste decât cu veselie.* CORESI, EV. 27. *Cuvintele ceale de svat mai mult să tâlcuiesc spre bine decât spre rău.* PRAV. 305. *Eu mă bat și cu franțujul, și acolo am mai mare bătaie decât cu turcul.* NECULCE, L. 143. *Anul mai mult cu uscăciune decât cu ploaie.* CALENDARI (1733), 20/18. *Pământurile ceale arătoare ... să lasă de pășune slobode ... mai cu samă ... din prisosința locurilor, decât din nerodirea pământului.* AȘEZ. 26/15. *Îi era mai mult să auză hotărârea judecății despre oglindă decât de mâncare.* BERTOLDO, 8/17. *Fiind oamenii cu mult mai tari decât acum.* BUDAI-DELEANU, Ț. 135. *La tocmealele ceale cu îndoială, căutăm mai mult la voința celor ce să tocmesc decât la vorbă.* LEGIUIRE, 95/20. *Mai mult place muselor a vorbi în fieștecare neam cu limba lui decât cu alta streină.* GRIGORIE, L. 6/14. *Arată mai mare plecare pentru viersuri decât pentru alte compoziții.* AR (1829), 19^2/18. *Ei* [romanii] *se temea mai mult de lene decât de vrăjmași.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 21/6. *Mai mult purta grijă pentru stăpâna ei decât de dânsa.* DRĂGHICI, R. 27/10. *Pare mai important decât oricând a apăra folosul logicei în contra atacurilor ce i se aduc.* MAIORESCU, L. 12.

Şi tot astfel, dacă închid un ochi văd mâna mea mai mică decât cu amândoi. EMINESCU, P. L. 24. *Niciodată n-a cântat mai frumos decât într-astă zi.* SLAVICI, O. I, 67. *Făt-Frumos înşelă şi înfrână calul, şi chinga o strânse mai mult decât altă dată, şi porni.* ISPIRESCU, L. 4. *Bizuindu-se mai mult pe memoria decât pe inteligenţa elevilor.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 16. *Natura-ntreagă astăzi reînvie Mai jalnică decât odinioară.* IOSIF, P. 14. *Din dumnealui zic şi eu că va ieşi un canonic ... mai în grabă decât din voi.* AGÎRBICEANU, A. 32. *Vechea cultură a fost mai puternică în Moldova decât în Muntenia.* IBRĂILEANU, SP. CR. 12. *Orice bărbat e gelos pe trecutul femeii, mai mult decât de prezent.* C. PETRESCU, Î. II, 261. *În ora lui stăteam mai mult în genunchi decât în bancă.* COCEA, S. I, 30. *Spune tu: nu-s eu destul de severă cu el? poate mai severă decât cu Olguţa!* TEODOREANU, M. I, 218. *Copiii, ca şi oamenii mari, sunt mai simţitori la vorbe decât la fapte.* ARGHEZI, C. I. 8. *Toată vara trecută am stat mai mult la mănăstire decât la Bălceşti.* CAMIL PETRESCU, O. I, 200. *Era un om mai aproape de cincizeci decât de patruzeci de ani.* BENIUC, M. C. I, 14. *„Carul cu bere" era plin de lume şi de fum şi glasurile ceva mai înăbuşite decât într-o gară.* PREDA, M. S. 9. *Funcţionează 248 de cinematografe ... de două ori mai multe decât în anul 1955.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 857. *În fapt, conjuncţia „şi" are nuanţe mai bogate în povestirea populară decât în limba literară.* LL 1973, nr. 4, 725. ✦ (Compararea priveşte două elemente aflate în contrast) [Luntrea] *fugea mai altfel decât se întâmplase la alte vânători de acest soi.* CHIRIŢESCU, GR. 57. *Dar gestul ei se integra unui alt fel decât aceluia al unei actriţe imitatoare.* CAMIL PETRESCU, P. 79. *Situa arta lui ... în alt sector decât al retoricii tradiţionale.* VIANU, A. P. 160. *Funcţionarii ... fac socoteli şi scripte, frământaţi de altceva decât apelul deşteptat.* ARGHEZI, B. 35. *Pe ţărm, jos, sălăşluieşte o altă populaţie decât sus în munte.* RALEA, O. 40. *Ionul feros ... are, de pildă, altă comportare chimică decât ionul feric.* SANIELEVICI, R. 11. *Dar i-au plăcut alte feluri de lucruri, şi cu alte pricini decât maică-sii.* DEMETRIUS, A. 22. *Pare a fi altfel decât noi.* ISAC, O. 165. *Debutanţii din acest al optulea deceniu scriu altfel decât cei din deceniul precedent.* V. ROM. octombrie 1975, 4.

2. (Exprimă preferinţa pentru un anumit element comparat cu un altul aflat în raport de opoziţie; plasat la începutul comunicării, cu nuanţă emfatică) *Că mai bunră e domniia ta decât viiaţa mea.* PSALT. HUR. 51^{v}/18. *Mai bunr-e amu binre făcându ... decâtu rreu a face.* COD. VOR.^{2} 383. *Mai dulce e mie leagea rostului tău decâtu mii de auru şi de argintu.* PSALT. SCH. 256/19. *Mai bine nume bun – zice o vorbă românească – dăcât bogăţia lumii.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 60. *E mai bine a tăcea, decât a vorbi.* LB. *Mai lesne fiindu-le oarece carte gata a critiza, adecă a judeca ce e bine şi ce e rău, decât singuri a scrie oareceva cu temeiu.* BOJINCĂ, R. 12/17. *Mai bine decât viaţa tu moartea ai dorit.* R. IONESCU, C. 16/4. *Mai bine este să fii cu un om vrednic la pagubă decât cu un mişel la dobândă.* NEGRUZZI, S. I, 248. *Decât un vis sarbăd, mai bine nimic.* EMINESCU, O. I, 40. *Mai bine să te tocmeşti întâi decât pe urmă.* CREANGĂ, P. 151. *Decât rob în cerul sfânt ... rămân mai bine pe pământ.* VOICULESCU, POEZII, I, 36. *Mai bine aşa lui Ionuţ, decât pe viaţă în ocnă.* DAVIDOGLU, M. 35. *Îi plăcea însă mai bine aici decât acasă la el.* DEMETRIUS, A. 9. *Frunză verde de alună, Decât c-un tată ş-o mumă, Mai bine c-o mândră bună.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 13. *Decât slugă, ori cociş, Mai bine la oi pe Criş.* FOLC. TRANSILV. I, 69. *Decât muierea rea, Mai bine fără ea.* ZANNE, P. IV, 464.

3. (Exprimă exceptarea unui element prin raportare restrictivă la un termen de referinţă) *Pentru darurile ceale de înaintea nunţii şi ipovolon nu să protimiseaşte femeia decât creditorii.* PRAVILA (1814), 123/6. *Fapta aceasta a lui Sigismund Batori nu privea decât un despotism nesuferit.* F. AARON, I. II, 174/11. *Ei nu putea să fie decât oameni literaţi.* PR. DRAM. 188. *Pentru dânsul dăstinul nu va avea decât un curs ferice.* PÂCLEANU, I. II, 62/15. *Fapta donatorului nu poate fi decât lăudabilă.* FILIMON, O. II, 8. *Nu există decât un singur eu pentru toate simţurile.* CONV. LIT. II, 56. *Nu vom critica însă decât ideile: niciodată persoanele.* BOLINTINEANU, în PLR I, 175. *Cuvintele nu pot însemna decât generalităţi şi, exact vorbind, nu sunt niciodată în stare să exprime individualitatea.* MAIORESCU, L. 25. *N-ar fi vrut să-i întrerumpă decât încet gândirile lui.* EMINESCU, P. L. 94. *El nu şi-a neglijat studiile decât foarte puţin.* CARAGIALE, O. I, 248. *Copii n-avea dascălul Pintilie decât doi.* SLAVICI, O. I, 53. *Nu voia să ştie decât adevărul.* MACEDONSKI, O. III, 27. *După ei arta nu poate să fie decât folositoare.* GHEREA, în PLR I, 356. *Alături de tine nu vezi decât tovarăşi de sărăcie.* MILLE, V. P. 164. *Că n-are-n lume bun şi drag Decât pe mine.* COŞBUC, P. I, 78. *Actul nu cuprinde mai departe decât măsuri pentru tăiarea pădurilor.* IORGA, C. I. II, 100. *Eu nu-s decât un sol.* IOSIF, P. 12. *Eu nu caut în lume ... decât mântuirea sufletului meu.* REBREANU, P. S. 149. *Nu i se cuvin decât huiduieli.* AL. PHILIPPIDE, A. 109. *Din toate cusururile ce-i găsea lumea, nu mă învoiam a-i recunoaşte decât unul singur.* M. I. CARAGIALE, C. 15. *Nu puteau fi ... decât două superbe exemplare umane.* EFTIMIU, N. 6. *Din ce-a putut să fie N-a fost decât un searbăd început.* MINULESCU, VERS. 270. *Să-ţi dovedesc că rezerva şi obscuritatea mea ... nu sunt decât gestaţiune.* GALACTION, O. 26. *Acum nu privea decât înainte.* CAMIL PETRESCU, P. 119. *Împrejurările, aşa cum le creează diferitele „medii" – social, politic, cultural etc. –, ... nu joacă totuşi decât un rol secundar.* NEGULESCU, G. 69. *N-a fost decât o pedeapsă bine meritată.* POPA, V. 19. *Scriitori ca Creangă nu pot apărea decât acolo unde cuvântul e bătrân, greu de subînţelesuri.* CĂLINESCU, I. C. 348. *Nu putem primi lângă noi decât bărbaţi fără şovăire.* SADOVEANU, O. XIII, 479. *Miercurile şi vinerile nu se mănâncă decât ciorbă de bureţi.* MOROIANU, S. 54. *Înainte de a porni într-aci, nu eram decât pur şi simplu o haimana, un vagabond.* MIHĂESCU, D. A. 6. *Îşi vede şi îşi aude eroii ... nu poate să scrie despre ei decât privindu-i.* VIANU, A. P. 134. *Preotul ... nu pricepe decât confuz ... ce spune Bălcescu.* CAMIL PETRESCU, B. 239. *Până acolo nu erau decât o sută, două de metri.* BENIUC, M. 333. *N-ar fi riscat decât un refuz amabil.* VINEA, L. I, 8. *O putere colosală, care îi străbătea şi îi poseda, pe care n-o puteau numi decât iubire.* DEMETRIUS, A. 50. *Nu se vedeau decât flăcări.* TUDORAN, P. 300. *Restul nu mai era decât aşteptare şi suferinţă.* PREDA, I. 256. *Nu am putut decât circumscrie aria de probleme ce pot servi acelora care-şi vor propune analiza ... conceptului de politică muzicală.* M 1974, nr. 7, 7. *Să nu se staţioneze pe partea carosabilă a drumurilor, decât în cazuri excepţionale.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 348. *N-apucă să scrie decât o frântură de frază.* V. ROM. august 1975, 29. *Că nu-l poate-ncălica Decât stăpân'su, Corbea!* TEODORESCU, P. P. 530. *Dă-mi, Doamne, ce-mi place mie Că nu-ţi cer împărăţie, Decât doi ochi şi-o guriţă.* FOLC. TRANSILV. II, 249. *Gura omului n-o astupă decât pământul.* ZANNE, P. II, 175. (În întrebări retorice) *Ce află-n lume omul decât tot suferinţi?* R. IONESCU, C. 32/1. *Căci pentru care altă minune decât tine Mi-aş risipi o viaţă de cugetări senine Pe basme şi minciuni?* EMINESCU, O. I, 232. *Care idealist a trăit vreodată pentru altceva decât pentru binele ţării sale?* (a. 1905). PLR II, 114. *De unde găsise alte cuvinte decât acelea din toate zilele?* C. PETRESCU, S. 66. *De cine puteau să se teamă ... decât de el?* POPA, V. 333. *Ce alt rost puteam găsi decât acela de a lucra?* VLASIU, D. 21. *Ce era el decât tot un biet ostaş?* CAMILAR, N. I, 153. ✦ (În construcţii negative, în corelaţie cu „(nici) (nimic) alt(ă) (ceva)" ori „mai" sau, învechit, urmat de „doar", „numai" ori „tot", evidenţiază caracterul exclusiv al elementului exceptat în raport cu toate celelalte elemente negate) *Galileanii, bărbaţi săraci şi prea proşti era, şi nemica alta nu ştiia decât de limba sirineiască.* CORESI, EV. 332. *Nu să vede altă frumuseţe decât geamiile.* AMFILOHIE, G. 15/3. *Aceasta nu este din alt, dăcât numai o dăpărtare cu tot la datoriia fieşcăruia* (a. 1813). DOC. EC. 151. *Această înşelare să pare că n-au avut alt temeiu decât numele cel*

vestit al Cantacuzineştilor. OBLĂDUIREA, 8/14. *El n-avea în peştera sa decât numai uneltele trebuincioase la cioplirea statuelor.* PLEŞOIANU, T. III, 42/16. *Îmbrăcămintea sultanului nu era alta decât o căciulă osteneaşcă roşie.* AR (1829), 15[1]/24. *Se întorcea în oraş cu jafurile noroadelor biruite, care nu era altceva decât snopi de grâu şi turme de vite.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 6/12. *Nu nădăjdui ... altă avere decât numai acelea ce vor fi rodul ... ostenelelor tale.* MARCOVICI, D. 10/25. *În cele dintâi şase luni după naştere copilul nu trebuie să aibă altă hrană decât laptele mumii sale.* PR. 15/14. *Inima omului pismătareţ nu este alt decât afion şi otravă.* BUZNEA, F. 8/5. *Până mai deunăzi n-am avut alte cărţi decât pe cele bisericeşti.* CR (1839), 2[1]/25. *Ah! şi scrisul nu-mi sporeşte decât numai către tine.* CONACHI, P. 104. *Eu nu cunosc pe altul decât pe tine.* PÂCLEANU, I. I, 84/7. *Fundamentul stilului celui bun nu este altul decât această parte.* BĂLĂŞESCU, GR. IV/19. *Nu aşteptam alta din mila cerească Decât a muri.* ALECSANDRI, O. 73. *Să nu ne mai avem în minte decât pe noi.* EMINESCU, P. L. 50. *Mahalaua e cufundată în deplină tăcere: nici o mişcare alta decât pâlpâiala rarelor becuri de gaz.* CARAGIALE, O. II, 63. *Era aproape de Moara cu Noroc: nu-i mai despărţea decât un deal.* SLAVICI, O. I, 160. *Urechile lor nu mai ascultau alte vorbe, decât vorbele ei.* ISPIRESCU, L. 39. *Şi n-a rămas acuma ... Nimica decât cuibul De fericiri ş-amor!* MACEDONSKI, O. I, 19. *Nu s-a mai interesat decât de ea.* AGÎRBICEANU, S. 568. *Războiul n-are altă filosofie decât norocul.* REBREANU, P. S. 78. *Nici n-a mai venit la mine decât de puţine ori.* CAMIL PETRESCU, P. 27. *N-a fost altceva decât gura lumii.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 31. *Şi trecu lume la întâmplare, până nu mai rămăsese decât doar slugile împărăteşti.* VISSARION, B. 34. *Nu se mai vedea decât un nor de praf.* SEBASTIAN, T. 44. *Nu se mai zăreau acum decât galbenele raze ale candelelor.* MOROIANU, S. 89. *Nu pleacă niciodată din Răşinari. Decât numai în munţi.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 5. *Cocoşii cântând devreme Seara, la culcuşul lor, N-avem de alt a ne teme, Decât de ploaie seau nor.* TEODORESCU, P. P. 398. ✦ (Adesea urmat de o altă prepoziţie, elementul exceptat priveşte o anumită localizare, orientare, provenienţă, asociere, circumstanţă temporală) *Acest fel de întreprindere nu se poate aduce la sfârşit decât cu destule şi grele cheltuieli* (a. 1829). PLR I, 19. *Silla, lăsând dictatura, se arătase ca cum n-ar vrea să trăiască decât subt însuş protecţia legilor sale.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 101/17. *Mihai-Vodă nu se priveşte în Ardeal decât ca un guvernator.* BĂLCESCU, M. V. 413. *Nu i s-a făcut* [revistei] *îndeobşte nicio altă critică decât asupra numelui.* I. NEGRUZZI, în PLR I, 255. *Decât în frumoasa noapte când plăpânda-i lină razâ A iubitei mele frunte cu vii umbre colora, O priveliţte c-aceea ochii-mi n-au putut se vază.* ALEXANDRESCU, O. I, 19. *Nu poate să se declare cu statornicie decât pentru una din aceste arte.* FILIMON, O. I, 114. *Nu era decât de paisprezece* [ani]. EMINESCU, P. L. 66. *Toate vorbele lui Francesco ea nu le lua decât de glumă.* id. ib. 77. *Eu nu scriu decât „din viaţa noastră şi pentru viaţa noastră", căci alta nu cunosc şi nici mă interesează.* CARAGIALE, O. VII, 505. *Nu i se destăinuiau decât după oboseli mari.* MACEDONSKI, O. III, 27. *Nu puteau fi privite decât cu ... respect.* IORGA, C. I. I, 110. [Stăpânul ţării] *nu putea fi decât dintre ei.* DENSUSIANU, L. 103. *La prânz nu vin decât sub o condiţie.* AGÎRBICEANU, A. 135. *Iubirea şi arta sunt eterne, ele nu se sfârşesc decât cu sfârşitul vieţii.* BUJOR, în PLR II, 57. *Herdelea îl îmbrăţişă şi-l sărută pe amândoi obrajii, ceea ce nu se obişnuia decât între neamuri.* REBREANU, I. 131. *Nu s-a gândit decât la tânărul ataşat de legaţie.* EFTIMIU, N. 62. *Şi nu le-am pus la inimă decât în măsura în care mi le garanta Tudor Arghezi.* GALACTION, O. 21. *Nu e obligatoriu decât pentru cei care nu sunt scriitori.* CAMIL PETRESCU, P. 9. *Şi noi n-am fost decât o dată în casa omului!* BRĂESCU, O. A. I, 3. *Pe nevastă n-o cunoşti decât de la brâu în jos.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 35. *Nici eu nu eram decât de două zile aici, dar mă plictiseam de moarte.* SEBASTIAN, T. 48. *Nu s-a supărat decât pe jumătate.* POPA, V. 9. *Şi vânatul nu contenea decât târziu, când cerurile deasupra mării se închideau încet, cu părere de rău parcă.* VOICULESCU, P. I, 18. *Oamenii locului nu-l cunoşteau decât pentru acest păcat.* SADOVEANU, O. XX, 51. *Felix nu văzuse pe Costache Giurgiuveanu decât cu mulţi ani în urmă.* CĂLINESCU, E. O. I, 13. *Nu cunoaşte decât din literatură drumul anevoios al caravanelor.* RALEA, O. 75. *Nu se scrie în aceste gazete decât despre biruinţele pe cari le au, pe toate fronturile, oştirile nemţeşti.* STANCU, D. 345. *Nu se fereau decât de agenţi.* BENIUC, M. C. I, 387. *Până n-a dat îngheţul cel mare, n-a mai ieşit din mlaştină decât pentru vremea somnului.* GALAN, Z. R. 43. *Cele două femei nu semănau decât la trupuri.* VINEA, L. II, 307. *Se simţea pe sine în prezenţa ei atât de autentic el, cum nu se întâlnise decât de câteva ori în viaţă.* DEMETRIUS, A. 55. *Nu poate fi decât în Stambul.* TUDORAN, P. 226. *Morfina nu va fi dată bolnavului decât de medic.* BELEA, P. A. 10. *Apa nu curgea decât câteva ore pe zi.* PREDA, I. 83. *Ea plânge, că nu mai ştiu privi decât la soare.* ISAC, O. 22. *Această vizită nu se poate explica ... decât prin nemulţumirile existente în rândurile armatei.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328. *Unde-s zânele acelea? ... – Prin alte locuri; pe aicea nu se află, decât pe muntele Rarău.* ŞEZ. V, 8. ✦ (Exprimă exceptarea unui element prin raportare cumulativă la un alt element) *E fără îndoială o mişcare în acest sens, şi ea se întâlneşte şi aiurea decât în revista noastră.* IORGA, în PLR II, 18.

4. (Învechit, rar, exprimă restrângerea unei calificări prin raportare adversativă la un aspect care o atenuează, o îngrădeşte etc.) *Nici bun, nici rău este omul decât pururi în parte.* CONACHI, P. 285.

II. Conj. **1.** (Exprimă diferenţierea sub aspect comparativ între două acţiuni) *Mai vrui să leapădu-me în casa D[umne]zeului mieu, decâtu se viu în fsatele păcătoşiloru.* PSALT. 174. *Cât vor avea bogaţii de destul, şi mai mult decâtu le trebuiaşte.* CORESI, EV. 42. *Mai mare lucru iaste să trimiţi pre cineva să facă greşala, decât să-l svătuieşti să facă.* PRAV. 301. *Mi-i mai bună mila Ta-n faţă Decât ce-aş duce trai fără greaţă.* DOSOFTEI, PS. 201/12. *Ptolomeu are mai mare laudă, care au tălmăcit Sfânta Scriptură, decât au zidit ciale de la Memfes piramide.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/35. *Şi făcè şi năpăşti mai mult decât era adevărate.* NECULCE, L. 267. *Superstiţios este acela carele să sileaşte să facă mai mult decât este putinţa omenească la poruncile bisericii.* OBLĂDUIREA, 66/25. *Aceste posesii a Spaniei, mai mari decât este Evropa, s-au dezbinat de Spania.* AR (1829), 7[1]/8. *S-a înturnat iarăşi în patria sa mai bolnav decât să dusese.* HRISOVERGHI, A. [precuvântare] 2/28. *Cel ce, având în păstrare bani şi lucruri ostăşeşti, cu precugetare va trece în venit sau cheltuieli mai mult sau mai puţin decât se cuvenea, se va pedepsi.* CONDICA O. 42/24. *O sută de morţi priimesc mult mai cu bucurie, Decât vreodată să zic că voi căsătorie.* PANN, E. V, 38/11. *Luând ... însutit decât li se ordona.* I. IONESCU, M. 253. *Asemenea adevăruri nu au trebuinţă de regule ştiinţifice ...; nicio regulă nu poate să le facă mai sigure decât sunt de la sine.* MAIORESCU, L. 10. *Toate micile mizerii unui suflet chinuit Mult mai mult îi vor atrage decât tot ce ai gândit.* EMINESCU, O. I, 136. *Pădurile şi satele ... le ghicea mai mult decât le vedea.* MACEDONSKI, O. III, 12. *I-am ţinut mâna ... mai mult decât trebuie.* IBRĂILEANU, A. 57. *Suntem mai înarmaţi în lupta de mâine ... decât eram ieri.* TITULESCU, D. 273. *L-am simţit mai mult decât l-am văzut, cutremurat de bucurie.* CAMIL PETRESCU, P. 22. *Un om energic ar putea scoate venituri întreite decât arată scriptele de anii trecuţi.* C. PETRESCU. Î. II, 67. *Viţelaru plecase mai curând decât se aşteptau tovarăşii lui.* SADOVEANU, O. XXI, 433. *Trăsura părea mai uşoară decât era într-adevăr.* CĂLINESCU, E. O. I, 102. *Cred că mai repede te convertesc eu la mahomedanism, decât tu pe mine la budhism.* BLAGA, H. 102. *Mariţa mănâncă, pe furiş, mai mult decât i se cuvine!* STANCU, D. 292. *Am vorbit mai mult decât trebuia.* BENIUC, M. C. I, 447. *Era mai dibaci decât îl crezuse.* DEMETRIUS, A. 54. *Lucrurile stau cu mult mai serios decât am fost informat.* DAVIDOGLU, M. 47. *Era mai greu decât îşi închipuise.* TUDORAN, P.

118. *O să mănânc mai mult decât o să câştig.* PREDA, I. 16. *Vorbind, oamenii pot să emită mai multă informaţie decât au receptat.* V. ROM. februarie 1975, 23. *Mai curând ţ-ar face rău dăcât dă să-ţ ajute.* ALR I 311/24. (Învechit, rar, cu elipsa termenului care marchează comparaţia) *Decât toţi de ceia ce mă-nvaţă Ţ-am înţăles leagea cu dulceaţă.* DOSOFTEI, PS. 418/17. ✦ (Rar, în construcţii negative, compararea cu caracter restrictiv dintre două acţiuni priveşte o limită maximă ce nu este depăşită) *El nu-i spusese niciodată mai mult decât: „vină!".* DEMETRIUS, A. 223. ✦ (Urmat de „(a)ceea ce" sau de „cel ce" ori, învechit şi popular, de „care" cu valoare relativă, reluarea termenului comparat se face în cadrul altei acţiuni) *Că* [iudeii] *cu ochii amu carii văd mai credincioşi sânt decât ceia ce aud.* CORESI, EV. 173. *După aceastea văzuiu cum alte şapte vaci mârşave, grodzave şi foarte reale vineră sus, decât carele mai grodzave ... n-am vădzut.* PO 141/10. *Ceia ce adevereadză mai de credinţă sâmt decât ceia ce tăgăduiesc.* PRAV. 158. *Nu iaste lucru mai aproape de căderе, decât cel ce iaste mai sus!* (a. 1695). FN 51. *Mai mulţi sânt cei ce te doresc, decât cei ce să tem de tine, Soartă!* MARCOVICI, C. 8/11. *Folosul fruptului este mult mai puţân decât acela ce aduce viţălul.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 14/14. *Această întâmplare nu e cu mult mai presus decât ceea ce-au făcut muierile noastre.* GORJAN, H. I, 11/17. *Aş fi dorit să întrebuinţez în această traducere o limbă mai bogată ... decât aceea ce am întrebuinţat.* NEGULICI, E. I, IX/5. *Mi-am luat soţie decât care alta nu se află mai frumoasă.* SADOVEANU, O. XV, 346. ✦ (Învechit, urmat de „când" sau de „cum" cu valoare relativă, compararea priveşte perioade sau circumstanţe temporale diferite de manifestare ale unei acţiuni, ale unei stări etc.) *Cela ce va fi cucon micşor sau fetişoară, şi de vor hotri cuiva ... să vor certa mai puţin decât cum are fi mari.* PRAV. 173. *Niciodată nu sânt în mai bună soţie decât când sânt singur.* ŢICHINDEAL, A. M. 6/12. *Nu am mai mare bucurie, decât când vorbeşti de Dumnedzău!* DRĂGHICI, R. 48/13. ✦ (Învechit, rar, urmat de „după cum" cu valoare relativă, compararea unei acţiuni este raportată la o modalitate de relatare a ei în cadrul altei acţiuni) *Lupta în Madrit a fost mai grozavă şi mai ucigătoare decât după cum scrie gazeta Madritului.* CR (1833), 235[1]/28.

2. (Exprimă preferinţa pentru o anumită acţiune prin comparare cu altă acţiune aflată în raport de opoziţie; plasat la începutul comunicării, cu nuanţă emfatică) *Mai vârtos ară vrea întru boala lor să moară decât a lor nevoie să o descoapere.* CORESI, EV. 244. *Şi mainte decât aceastea cuvinte svârşi, iaca ieşi Răveca.* PO 76/27. *Ai ales ce iaste mai bun decât ce e mai rău.* MINEIUL (1776), 95[r2]/34. *Soru-mea m-a rugat să o dau ei, decât să o vânz la altu* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 95. *Mai bine să fie într-o noapte mireasă a împăratului, decât să trăiască.* GORJAN, H. I, 21/32. *Mai bine mi-aş stoarce tot focul din inimă ca să se risipească în scântei decât să animez cu el o simţire.* EMINESCU, P. L. 87. *Şi decât n-a fi cum se cade, mai bine să nu fie.* CREANGĂ, A. 22. *Decât să-ţi încarci sufletul cu mine, mai bine ai face să-mi legi aripa.* ISPIRESCU, L. 43. *Mai bine să arză decât să ajungă de batjocura voastră!* REBREANU, R. II, 210. *Decât te-ai boci şi te-ai scărmăna pe cap, strigă doctorul, mai bine ai ajuta lui Tănase să-l scoboare de pe capră şi să-l ducă în casă.* SADOVEANU, O. III, 32. *Mai bine să vă văd morţi Decât să îngădui o asemenea josnicie.* CĂLINESCU, I. 39. *Decât să se ţie ... după mine ... dumnealui îşi ia un mic concediu.* CAMIL PETRESCU, T. I, 205. *Prefer să fie expresia bolovănoasă şi să spun într-adevăr ce vreau, decât să fiu şlefuit şi neprecis.* LL 1972, nr. 3, 457. *Ici doarme cu mâni la pept Ş-o să gioc să mi-l deştept. Dar decât l-oi deştepta, Oi giuca şi-oi tot cânta.* ALECSANDRI, P. P. 355. *Decât să tot vii la noi, Mai bin' meri, badeo, la boi.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 400. *Decât să-mi moară mândra, Mai bine-mi ardă casa.* FOLC. TRANSILV. I, 43. *Cât, mamî, mă logodeam, Mai bini, mamî, muream. Dicât nuntî mai jucai, Mai bini mă mormântai.* FOLC. MOLD. II, 320. ✦ (Învechit şi popular, evidenţierea unui grad mare de manifestare a unei acţiuni, a unei stări etc. se face prin raportare la altă acţiune reprezentând o consecinţă rezultată dintr-o comparaţie subînţeleasă) *Aceste corăbii sânt aşa de multe decât abia poate cineva să vază marea care le poartă.* PLEŞOIANU, T. I, 133/1. *Asta-i explicaţia îmbrăcămintei şi sulemenelilor dumisale şi, mai cu samă, a aerelor de cucoană pe care şi le dă, „decât îţi vine, dragă, să crăpi de ciudă".* SADOVEANU, O. XII, 652.

3. (Exprimă exceptarea unei acţiuni prin raportare restrictivă la altă acţiune) *Dacia* [literară] *nu poate decât să fie bine primită de publicul cetitor.* DACIA. LIT. X/21. *Amuţită de bucurie, ea nu putu decât să-ndrepte asupră-i ochii.* EMINESCU, P. L. 23. *Nu i-ar rămânea decât să plece.* MACEDONSKI, O. III, 23. *Tinerii români învăţând ... limba română nu puteau decât să se convingă mai bine de originea romană a limbii noastre.* DENSUSIANU, L. 14. *Nu facem decât să reluăm o veche activitate* (a. 1926). PLR II, 340. *Nu ştiu decât să râdă.* C. PETRESCU, S. 41. *N-aşteaptă decât să le dau de lucru.* EFTIMIU, N. 118. *Americanul şi fata nu cereau decât să muncească.* BART, E. 302. *Tânărul fiu al doctorului şi Otilia erau astfel în chip oficial intimi prin corespondenţă, şi desigur că dacă s-ar fi întâlnit, n-ar fi putut decât să continue stilul familiar din scrisori.* CĂLINESCU, E. O. I, 13. *Nu vreau decât Să-mi port curate Degetele răsfirate Prin părul ei.* BLAGA, POEZII, 71. *Nu fac decât să-mi amintesc învăţămintele tale.* C. PETRESCU, A. R. 174. *Nu cauţi decât să mă loveşti.* VINEA, L. II, 51. *Nu-i rămânea decât să-l aştepte, răbdător.* TUDORAN, P. 36. *Nu voia decât s-o vadă.* PREDA, M. 34. *Nu pot decât să aplaud.* M 1975 nr. 1, 7. ✦ (Urmat de „atât (cât)", exceptarea priveşte delimitarea unei acţiuni în raport cu altă acţiune) *Să nu-i laşi decât atât cât să răsufle.* BARBU, G. 14. ✦ (Urmat de „cel ce" sau de „ceea ce" cu valoare relativă, reluarea termenului exceptat se face în cadrul altei acţiuni) *Acest exemplu, luat dintr-o controversă a ştiinţei moderne, nu poate să fie bine înţeles decât de cei ce sunt familiarizaţi cu ordinea ştiinţelor după filozofia „pozitivă".* MAIORESCU, L. 32. *Pe el nu-l mişca, nu-l interesa decât ceea ce-ar fi putut constitui material pentru ziar.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 27. *N-am decât ce-i pe mine.* SADOVEANU, O. XXI, 329. *Nu pot să cred decât ce-am văzut.* DEMETRIUS, A. 239. ✦ (Urmat de „dacă", exceptarea unei acţiuni are loc numai în eventualitatea producerii altei acţiuni) *Nu se cuvine nici ea să moară, Măria Ta, decât dacă e găsită vinovată.* SADOVEANU, O. XV, 458. ✦ (Urmat de „că", exceptarea unei acţiuni priveşte explicitarea conţinutului altei acţiuni) *Nu-mi aduceam altceva aminte, decât că în ochii stinşi ... sunt eu.* ISAC, O. 200. *N-am făcut niciun păcat, Decât că m-am însurat.* PĂSCULESCU, L. P. 71. ✦ (Urmat de „(atunci) când", exceptarea unei acţiuni se face prin raportare la perioada de desfăşurare a altei acţiuni) *Zile mai norocite altele nu voi avea Decât când dreapta-ţi dorinţă împlinită voi vedea.* HELIADE, M. 7/14. *Azima să n-o arunci la cuptor decât când s-o zări trăsura.* MACEDONSKI, O. III, 8. *Aţi observat că un poet nu citeşte literatură decât când e bolnav?* M. ELIADE, O. I, 76. *Nu ieşea de-acolo decât când da poruncă bătrânul.* SADOVEANU, O. I, 26. *Nu poţi şti, decât când vezi rezultatul.* C. PETRESCU, A. R. 112. ✦ (În corelaţie cu „alt(a)(ă) (ceva) (fel) (nimic)" sau cu „mai", evidenţiază caracterul exclusiv al acţiunii exceptate faţă de toate celelalte acţiuni negate) *Toate le luase pre voiia lor, iară ei nemică decât au vrut ai noştri n-au primit.* N. COSTIN, LET. I, 106/11. *Alt nimic mai cu dor nu aştept, decât să văz pă dumneata la noi.* EUSTATIEVICI, I. 75/11. *Noi nu cugetăm alta decât să ne suim în corabii.* MAIOR, T. 49/17. *Nu putea să socotească altă decât că acesta era un vis.* DRĂGHICI, R. 160/16. *N-aş vrea altă fericire dăcât să mă norocesc Cu prieteşug şi stimă.* PR. DRAM. 98. *Ochii împărătesei ... nu mai vedeau nimica decât i se părea numai că ... vedea ca-n vis chipul mirelui ei iubit.* EMINESCU, N. 22. *Alta nu-i de făcut, decât să înşomoltăcim motanul*

ista al mieu cu niște petece, să-l punem în albiuță și apoi să dăm foc casei. CREANGĂ, P. 174. *Ca să scapi de pedeapsă, alt chip nu e decât să te duci să-mi aduci pe fata lui Verdeș-Împărat.* ISPIRESCU, L. 42. *Nu-mi mai rămânea decât să aflu despre ce e vorba.* C. PETRESCU, S. 87. *Niciunul din băietani nu făcuse altceva decât să strâmbe gura într-un rânjet sec.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 267. *Chelnărul greoi nu îngăduia ca lucrurile să se petreacă altfel decât așa cum știa el.* DEMETRIUS, A. 65. *Înduplecat nu de aceste vorbe, ci de hotărârea pe care o simțea în glasul străinului, de data asta omul nu mai zăbovi decât ca să-și ia traista.* TUDORAN, P. 21.

4. (Învechit și popular, exprimă restrângerea unei acțiuni prin raportare adversativă la altă acțiune care o îngrădește, o atenuează, o contracarează etc.) *Mergea ai noștri o samă mai bine, departe asupra taberii, decât tătarii și săimeanii îi bătea den sineațe.* M. COSTIN, O. 197. *Postelnicul ... mi-a vorbit despre fie-mea și nu m-am împotrivit; decât l-am făcut să înțeleagă că nu-i voi da-o de soție fără învoirea ei.* FILIMON, O. I, 112. *Florica: ... Mai frumoasă viață unde se dă? – Colivescu: Nu-i așa? – Florica: Mai așa! ... decât un singur lucru ne stinghereşte pe-amândoi.* ALECSANDRI, T. 905. *Lucrul merge bine; am obținut de la profesori nota dorită; decât, acuma, am nevoie să știu numele protejatului matale.* CARAGIALE, O. II, 114. *Știu la ce te gândești; decât nu merge altfel.* HOGAȘ, DR. II, 21. *Decât, vezi d-ta, nu pot.* RESMERIȚĂ, D. ✧ (Cu nuanță concesivă) *Duhul de partidă nu pieri cu totul decât se ascunse.* F. AARON, I. I, 210/3. *Afurisita de turbincă mă vâră în toate boalele ... Decât n-am încotro, trebuie să mă duc.* CREANGĂ, P. 314. *Mă gândeam să nu facă* [Mitică] *vreo nebunie; decât să mă țin scai* [de el] *iar nu-mi venea.* TDRG. ✦ (Cu valoare de interjecție; exprimă o stare de indiferență, de nepăsare etc.) *N-ai decât! Când strâmbi așa din buze, parcă ești Boțocan când musteceşte.* C. PETRESCU, C. V. 116. *N-are decât! exclamă Laura. Averea noastră îi aparține.* VINEA, L. I, 252. *Are să te bată; – N-are decât! Te-a făcut nebun; – Decât! ei! ce-mi pasă mie!* PAMFILE, C.

– Și: **dăcât, dicât, dicăt** adv., conj.

– **De**[1] **+ cât.**

DÉCE conj. v. **deci**[1].

DECEDÁ vb. I. I n t r a n z. A înceta să mai trăiască, a nu mai fi în viață; a muri[1] (**1**), a răposa (**2**). PROT. – POP., N. D., LM, ALEXI, W., CADE. *Părintele dumitale ... a decedat încă în cursul lunii august.* SADOVEANU, O. IX, 158, cf. SCRIBAN, D. *Roro s-a îmbolnăvit de gripă pulmonară și a decedat a treia zi.* VINEA, L. I, 392. *Extremitățile se răcesc și bolnavul decedează cu fenomene de comă.* BELEA, P. A. 151. *Decedă în 1806.* IST. LIT. ROM. II, 665, cf. DN[2]. *Un text ... menționează că a decedat la 29 august.* G. BARBU, A. V. 198, cf. M. D. ENC. *Decedează pe loc din cauza leziunilor.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 19, cf. DEX. *Potrivit cercetărilor preliminare ... de vină ar fi chiar șoferul care a decedat.* RL 2005, nr. 4 631.

– Prez. ind. pers. 3: *decedează.*

– Din fr. **décéder,** lat. **decedere.**

DECEDÁR s. n. v. **degetar.**

DECEDÁRE s. f. (Rar) Faptul de a d e c e d a; deces. Cf. DN[3], MDA.

– V. **deceda.**

DECEDÁT, -Ă adj., s. m. și f. (Persoană) care nu (mai) trăiește, căreia i-au încetat toate funcțiile vitale, care a murit; mort (**I 1**), defunct, răposat (**2**). *Ceremonia funebră au avut loc ... la locuința decedatului.* EMINESCU, O. IX, 401. *Întreaga lume civilizată își descopere capul cu evlavie în fața osemintelor decedatului pontifice.* LUC. II, 231, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D. *Au cerut Porții să numească ca domn pe mai marele fiu al decedatului.* BUL. COM. IST. II, 31, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Unul* [dintre frații lui Creangă] *e dat ca decedat.* CĂLINESCU, I. C. 29. *Decedatul profesor Ion Nemoianu din Caransebeș.* M 1974, nr. 5, 17. *În buzunarele șoferului decedat s-au găsit chitanțe în valoare de 250 lei.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 16. *Sunt înregistrați în evidențe: 1 058 de decedați.* RL 2005, nr. 4 617. ✧ F i g. *Câțiva vor jeli în tăcere decedatele slove.* SĂM. II, 307. *Această îndărătnicie de a cultiva în umbră obiectele decedate era caracterul esențial al familiei.* CĂLINESCU, C. N. 34.

– Pl.: *decedați, -te.*

– V. **deceda.**

DECELÁ vb. I. T r a n z. (Livresc) A descoperi ceea ce este ascuns; a dezvălui, a revela (**1**). Cf. M. D. ENC. *Modelul matematic actual are în mod obligatoriu un suport temeinic în realitatea obiectivă, ... acest suport trebuie decelat pe cale experimentală.* CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 1/7, cf. NDN. ✦ A distinge existența unei substanțe aflate în cantitate foarte mică, a unui fenomen sau a unui proces foarte puțin intens. Cf. M. D. ENC. *Ce satisfacții deosebite ne dădea ... să decelăm noi înșine soluțiile chimice pe care ni le dădea de identificat.* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 4/1, cf. DEX. *Un spirit exersat o poate printre rânduri decela* [erudiția lui Sadoveanu]. PALEOLOGU, T. 42, cf. NDN.

– Prez. ind.: *decelez.*

– Din fr. **déceler.**

DECELÁBIL, -Ă adj. (Livresc) Care poate fi decelat. Cf. M. D. ENC. *Baletul ... s-a înfățișat din toate punctele de vedere ca un lucru făcut în pripă ... într-o compunere scenică, având o finalitate greu decelabilă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 46, 18/3, cf. DEX, NDN.

– Pl.: *decelabili, -e.*

– Din fr. **décelable.**

DECELÁRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a d e c e l a și rezultatul ei. Cf. M. D. ENC. *Procesul de formare a unei științe presupune studiul fenomenului naturii ... decelarea și sesizarea unor corelații între diferite fenomene.* CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 6/2, cf. DEX. *Decelarea lor îl trimite pe comentator la surse cărturărești.* PALEOLOGU, T. 47, cf. NDN.

– Pl.: *decelări.*

– V. **decela.**

DECELÁT, -Ă adj. Dezvăluit, revelat. Cf. M. D. ENC. ✦ (Despre substanțe aflate în cantitate foarte mică sau despre fenomene și procese foarte puțin intense) A cărui existență a fost descoperită. Cf. M. D. ENC.

– Pl.: *decelați, -te.*

– V. **decela.**

DECELERÁT, -Ă adj. Care prezintă fenomenul de decelerație. *Expansiunea decelerată a universului conține în sine germenele fenomenului invers, care survine în momentul echilibrului dintre forțele de expansiune și forțele gravitaționale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 17, 23/2, cf. MDA.

– Pl.: *decelerați, -te.*

– Din fr. **décéléré.**

DECELERÁȚIE s. f. Micșorare a vitezei unui mobil, raportată la unitatea de timp; accelerație negativă. Cf. LTR[2], DER, M. D. ENC., DEX, NDN. ✧ F i g. *Creșterea costului petrolului ... erodează creșterea economiei mondiale ..., și așa în decelerație.* RL 2005, nr. 4 650.

– Pl.: *decelerații.*

– Din fr. **décélération.**

DECELÍT s. n. Material plastic asemănător cu linoleumul, folosit în poligrafie datorită proprietății de a primi și de a ceda ușor cerneala de imprimare. Cf. LTR[2], MDA.
– Pl.: ?
– Et. nec.

DECÉMBĂR s. m. v. **decembrie.**

DECÉMBERE s. m. v. **decembrie.**

DECÉMBRE s. m. v. **decembrie.**

DECÉMBRIE s. m. (Și în sintagmele *luna decembrie* sau *luna lui decembrie*) Ultima lună a anului, care urmează după noiembrie; (popular) undrea, (învechit și regional) ningău (2), (regional) neios. *Se au început această carte a se tipări ... la o mie 580 ... în luna lu dechemvrie, 14 zile.* CORESI, EV. I. *M[e]s[ea]ţu deche[m]vrie, ... 12 cornu de capră.* PARACLIS (1639), 254. *Luna dechevrie în doaâdzeci și cinci de dzile. Învățătură la svânta dzi a Născutului Domnului nostru lui Isus Hristos* [Titlu]. VARLAAM, C. 397. *Au venitu până la Bârlad, ... vineri dechemvrie 24.* URECHE, L. 91. *Decheavrie, luna lui Andria.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 186[r]/21. *De la iulie ... la dechevrie ... au iernat într-ace iarnă Ghica-Vodă în Suceavă.* M. COSTIN, O. 185. *Care fealiu de haine ...* [este] *bun de luna lui dechemvrie.* N. COSTIN, ap. GCR II, 3/29. *Iar în luna lui dechemvrii, bine nu s-au așădzat în Ieși, au și scos hârtii.* NECULCE, L. 360. *Ș-au întrat în Ieși în șesă dzile a lui dechevri, a Sfetei Neculaiu.* id. ib. 66. *Zioa de Svetâi Ștefan la 27 de zile a lui dechemvrie.* ANTIM, O. 388. *Dechemvrie. Întâi ploaie sau zăpadă, la 2 vine până la 8 liniște.* CALENDARI (1733), 10/6. *Au poroncit ca să înceapă de la luna lui dechembre.* IST. AM. 56[v]/7. *L-au dezbrăcat de porfiră Constantie II, în 25 zile ale lui dechemvrie.* ȘINCAI, HR. I, 50/1. *Anul 1808 a fost iarnă din 2 zile dechemvre și nu s-a mai înmuiat până la martie 26* (a. 1808). IORGA, S. D. XIII, 172. *Dăjdiile ce să împlinesc dă la lăcuitorii ot Focșani ... sânt acestea: diminia dă noemvrie și dichemvrie* (a. 1811). DOC. EC. 89. *Ostenit de necazuri în anul trecut 1811, în luna lui dechemvrie schimbă viața cu moartea.* MAIOR, IST. 158/20. *În anu 1778, dechemvrie în 8 au murit feata beiului de la Tunisi.* CARCALECHI, C. 95/18. *Felinarele ... să lumineze ulița cea întunecoasă într-o noapte plină de ceață a lunei lui dechemvrie.* CR (1833), 107[2]/42. *Răvașul dumitale din 17 dechemvri l-am primit de abia alaltăieri.* KOGĂLNICEANU, S. 224. *De la 10 iunie până la 10 decemvrie să ridică soarele cu 23 grade peste ecvator.* FABIAN-BOB, 9/21. *În una din nopțile lui decembriu ..., vântul sufla cu tărie.* FILIMON, O. I, 375. *Stă scris pe pagina a doua de propria mână a lui Eminescu în dreptul numelui său: „20 decembrie 1849, Botoșani".* MAIORESCU, CRITICE, 475. *La 12/24 decemvrie ... a anunțat că a liquifiat oxigenul și ocsidul de cărbune.* CONTEMPORANUL, I, 303. *Era ger straşnic în dimineața aceea de pe la mijlocul lui decembre.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 259. *În decembre al anului următor, Davila întemeiază ... un muzeu de anatomie și hirurghie.* SĂM. II, 677. *Te uită cum ninge decembre.* BACOVIA, O. 23. *Ziua aceasta de decemvrie fusese o zi frumoasă.* C. PETRESCU, C. V. 18, cf. SCRIBAN, D. *În pragul iernii, în decembrie fu eliberat din armată.* PREDA, I. 179. *În noaptea de 14 spre 15 decembrie ... cutezătorul Ștefan a dat ordin de atac.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 6. *În luna decembrie, Radiodifuziunea îi consacră un ciclu de patru emisiuni.* M 1974, nr. 7, 22. *Acatrinei face parte din lotul grațiat ... în luna decembrie a anului trecut.* RL 2005, nr. 4 608. *Dechembrie Sau Undrea Care-nțeapă și jilește, De sărac nu se-ngrijește.* PAMFILE, S. T. 148. *Dechemvrie cel cu barbă zbârlită, Lată și albă, El ziua de sus cerne.* MAT. FOLK. 1 198, cf. ALR I 211.
– Și: **decémvrie,** (rar) **decénvre** (SCRIBAN, D.), (învechit și popular) **dechémbrie, dechémvrie,** (popular) **decémbre,** (învechit) **decémbriu, dechémber** (MAN. GÖTT. 12), **dechémbre, dechémvre, dechémvri, dechévri, dechévrie, decheávrie, dichémvrie,** (regional) **decámbri** (COMAN, GL.), **decțémber** (BL VI, 201), **decémvre** (ALR I 211), **decémvere** (ib. 211/850), **decémvire** (ib. 211/837), **decémbere** (ib. 211/865), **dencémbre** (ib. 211/680), **dicémvre** (ib. 211/934), **decémbăr** (ib. 211/129), **dechémvere** (ib. 211/815, 860), **dechémvire** (ib. 211/522, 592, 840), **dețémbrie** (ib. 211/61, 247, 320, 333), **dețembre** (ib. 211/65, 148, 186, 190, 231, 249, 266, 290, 335, 348, 375, 397, 542, 571, 578), **decțémbăr** (ib. 211/218), **dețémber** (ib. 211), **dețémbăr** (ib. 211/3, 5, 24, 75, 77, 125, 131, 136, 174, 217, 223, 268, 360, 573, 576, 859), **dețémvrie** (ib. 211/54, 230, 315, 772), **dețémvre** (ib. 211/9, 59, 109, 215, 270) s. m.
– Din lat. **december.** – **Dechemvre** < slavon. **декемврий, dețember** < germ. **Dezember.**

DECEMBRÍST, -Ă s. m. și f. **1.** Revoluționar rus, de origine nobiliară, participant la răscoala armată, organizată la Sankt-Petersburg în decembrie 1825, împotriva absolutismului țarist; (rar) decabrist. *Stările de lucruri din Rusia țaristă, în care fuseseră jertfiți decembriștii, îl apasă.* SADOVEANU, O. XX, 566. *Opinia publică devenea tot mai puternică în ciuda supravegherii severe țariste, în ciuda faptului că mișcarea decembriștilor avusese un sfârșit atât de tragic.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 8/1. *Decembriștii, după cum se știe, au avut strânse legături cu problemele importante ale culturii ruse.* L. ROM. 1953, nr. 3, 82, cf. DL, DER, DN[2], HRISTEA, P. E. 164, M. D. ENC., D. FIL., DEX. ✧ (Adjectival) *Erau pe de altă parte concepțiile luptătorilor decembriști din Rusia, al căror ecou se făcuse auzit ... și la noi.* PR. DRAM. 8.
2. Revoluționar român participant la revoluția din 1989. ✧ (Adjectival) *Evenimentele din perioada revoluției decembriste se completează în fiecare zi cu noi informații.* RL 2005, nr. 4 617.
– Pl.: *decembriști, -ste.*
– **Decembrie** + suf. *-ist* (după rus. **декабрист**).

DECÉMBRIU s. m. v. **decembrie.**

DECÉMVERE s. m. v. **decembrie.**

DECEMVÍR s. m. Membru al unui colegiu roman format din zece magistrați, ale căror funcții au variat după epoci. Cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *decemviri.*
– Din lat. **decemvir.** Cf. fr. d é c e m v i r .

DECEMVIRÁL, -Ă adj. Care aparține decemvirilor, privitor la decemviri; care emană de la decemviri. Cf. DEX, DN[3].
– Pl.: *decemvirali, -e.*
– Din lat. **decemviralis, -e.** Cf. fr. d é c e m v i r a l .

DECEMVIRÁT s. n. Demnitatea de decemvir; funcția deținută de acesta; perioadă de timp în care era exercitată această funcție. Cf. TDRG, CADE, DEX, DN[3].
– Pl.: *decemvirate.*
– Din lat. **decemviratus.** Cf. fr. d é c e m v i r a t .

DECÉMVIRE s. m. v. **decembrie.**

DECÉMVRE s. m. v. **decembrie.**

DECÉMVRIE s. m. v. **decembrie.**

DECENÁL, -Ă adj. Care durează zece ani; care are loc din zece în zece ani. *D-sa* [N. Culianu] *a sfârșit ... exprimând dorința de a se perpetua și pe viitor această sărbare decenală.*

EMINESCU, O. IX, 204, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *decenali, -e.*

– Din lat. **decennalis, -e,** fr. **décennal.**

DECÉNIE s. f. v. **deceniu.**

DECÉNIU s. n. Răstimp, interval, perioadă de zece ani; decadă (**2**). *Paginile următoare cuprind un șir de cercetări critice asupra câtorva forme de cultură română din ultimele decenii.* MAIORESCU, CR. I, IV. *Deceniul care trecu poate fi considerat ca periodul proiectului.* ODOBESCU, S. II, 403. *Clipele vor fi decenii.* EMINESCU, N. 61. *Împrejurările politice de pe la finea deceniului al șaptele și începutul celui de al optule ... erau cam încurcate.* SBIERA, F. S. 256. *Se ... opreşte interpolatorul ... la al doilea deceniu din secolul al XVII-lea.* IORGA, L. II, 568. *Timp de atâtea decenii nu găsim nicio operă care să se impună prin oarecare originalitate.* DENSUSIANU, L. 245. *Deși au trecut câteva decenii de la moartea lui* [Eminescu], *lirismul român nu s-a ridicat nici astăzi deplin.* LOVINESCU, C. I, 132. *Au ținut să sărbătorească acest deceniu de la terminarea studiilor liceale.* GALACTION, O. 25. *Multă vreme, poate timp de decenii, nu se vor ivi asemenea interpreți.* CAMIL PETRESCU, T. III, 517. *În Franța publica, în ultimele decenii, asemenea „profeții" faimoasa M-me de Thèbes.* NEGULESCU, G. 67. *Convenise să accepte mâna lui Georges, cu o decenie și mai bine mai în vârstă decât dânsa.* MIHĂESCU, D. A. 43. *În deceniile trecute se luase obiceiul ca tinerii să-și zică între ei cu numele localității de unde erau originari.* GRAUR, N. P. 93. *Foiletonistica celor două decenii ultime însemnează cel mai impresionant inventar.* CONSTANTINESCU, S. II, 279. *Petru Maior ... a remarcat, cu câteva decenii înaintea lui Diez, deosebirea între cuvintele ... vechi ... și neologismele împrumutate.* IST. LIT. ROM. II, 64. *A locuit în București aproape două decenii.* G. BARBU, A. V. 116. *Tăcerea ce i-a înconjurat timp de aproape două decenii opera a fost în cazul lui* [Blaga] *rodnică.* SIMION, S. R. II, 111. *Deceniile din urmă ... au adus pretutindeni în lume, în primplanul vieții sociale, tineretul cu problemele sale.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 5. *În primele decenii au apărut mai ales lucrări descriptive, întreprinse din dragoste pentru producția populară.* Z. MIHAIL, T. P. 22. [Geniul lui Sadoveanu] *s-a constituit abia către finele deceniului al treilea.* PALEOLOGU, T. 13, cf. BUTURĂ, EG. 160. *În ultimele decenii, în Moldova și în zona Iașilor, pregătirea jocurilor tradiționale cu măști începe de la Lăsata Secului.* PAVEL, S. E. 211. *Această disociere nefastă va conduce în cele din urmă, în deceniul trei, la dizolvarea stilului politic tradițional.* PATAPIEVICI, C. L. 258. *Este prima vizită în Egipt a unui șef de stat rus în ultimile patru decenii.* RL 2005, nr. 4 600.

– Pl.: *decenii.* – Și: (rar) **decénie** s. f.

– Din lat. **decennium,** it. **decennio,** fr. **décennie.**

DECÉNT, -Ă adj. **1.** Care corespunde exigențelor minime; convenabil, suficient, corect; lipsit de pretenții. V. modest (**2**). *Nicio idee sănătoasă, niciun vers pe picioarele lui, nicio rimă decentă ... toate ca scrise de netoți.* HELIADE, O. II, 410. [Caragiale] *se instalase confortabil la Wilmersdorf ..., un cartier nou cu case decente de raport.* CĂLINESCU, C. O. 209. *În aparență totul părea decent și civilizat.* PREDA, DELIR. 111. *O moarte eroică avea toate șansele să înduioșeze oficialitățile, determinându-le ... să asigure Emmei ... un trai dacă nu îmbelșugat, măcar decent.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 5, 85. *S-a vădit la recitaluri că nu toți soliștii sunt capabili să susțină o autoprezentare cursivă, agreabilă și decentă.* M 1974, nr. 9, 9. *Oameni deprinși până nu de mult să ducă un trai decent.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 22. ✧ (Adverbial) *Rămășițele pământești ale lui Rousseau ... au fost scoase și înmormântate decent, într-un mormânt individual.* OPRESCU, A. M. 19. *În jurnalul lui Eckermann nemulțumește tocmai faptul că autorul lui nu e decât un documentarist, un partener fără destin la o aventură la care nu știe să asiste decât decent.* LIICEANU, J. 160. *Cum să supraviețuiești, decent, în interval*[ul dintre obnubilare morală și edificare]*?* PLEȘU, M. M. 8, cf. PATAPIEVICI, C. L. 300.

2. Care respectă buna-cuviință, conform decenței (**1**); cuviincios, pudic. Cf. ARISTIA, PLUT., LM. *„Trivial" este o impresie relativă din lumea de toate zilele, ca și decent și indecent.* MAIORESCU, CRITICE, 428. *Adela fugi pe ușă, lăsându-mă cu doamna M***, care o urmă imediat, decentă.* IBRĂILEANU, A. 120. *Germanii au avut o atitudine decentă.* TITULESCU, D. 154. *Luându-și angajament solemn față de părinți că nu o duce decât la filmele morale și decente.* C. PETRESCU, C. V. 89. *Ținuta clasicului e decentă, calmă, zeiască; a romanticului e vehementă.* CĂLINESCU, I. 21. *Articolul era destul de decent ..., se strecuraseră însă printre rânduri câteva aluzii.* STANCU, R. A. I, 266. *Au continuat să se bălăngăne fără rost într-o mișcare mai decentă.* VINEA, L. I, 230. *Acest repertoriu trebuie prezentat într-o ambianță corespunzătoare, onorabilă, decentă, fără stridențe.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 1/7. *Nu știa cum să găsească o formulă decentă pentru a preda cadoul.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 23. ✧ (Adverbial) *Iau act cu brutalitate de fapte care ... nu-i decent să mă privească.* IBRĂILEANU, A. 17. *Nu-i decent, când nu mai ești tânăr, să-ți arăți sânul gol.* CAZIMIR, GR. 153. *Sărmanul cântăreț din armonică care și-a lăsat pălăria în calea trecătorilor ... se înfățișează decent.* SADOVEANU, O. IX, 130. *Viața trebuie trăită decent.* ARGHEZI, S. XI, 98. *Tradiția cerea ca personajele reprezentate lângă locașul pe care l-au construit să fie redate în ținuta cea mai decentă, deci cu capul acoperit.* Z. MIHAIL, T. P. 16.

– Pl.: *decenți, -te.*

– Din fr. **décent,** it. **decenta.**

DECENTRALIZÁ vb. I v. **descentraliza.**

DECENTRALIZÁRE s. f. v. **descentralizare.**

DECENTRALIZÁT, -Ă adj. v. **descentralizat.**

DECENTRALIZÁȚIE s. f. v. **descentralizație.**

DECENTRALIZAȚIÚNE s. f. v. **descentralizație.**

DECÉNȚĂ s. f. **1.** Bună-cuviință, respect pentru bunele moravuri; pudoare. *El știa că înfățoșarea în public a soțiilor și a fetilor va înfrâna în marginile cumpenirii și deținției pe bărbați și pe părinți.* ASACHI, I. 252/23. *Oamenii umblă în îmbrăcăminte așa de ușoară, încât abia nu se vatămă decența în public.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 157, cf. NEGULICI. *Autorul, pentru a ne face să râdem, nu are nevoie să se coboare din regiunile decenței și a bunei-cuviințe.* CONV. LIT. II, 325, cf. LM. *Se poate găsi o mare decență ... în legătura dintre sexe.* MAIORESCU, CRITICE, 612, cf. ȘĂINEANU[2]. *Opinia publică e prea riguroasă cu acest bărbat de o relativă ... decență publică și privată.* LOVINESCU, S. I, 149. *Decența ne obligă să părăsim citatul.* CĂLINESCU, E. 233. *Există în lirica lui* [B. P. Hasdeu] *... eclipse ale decenței.* VIANU, L. R. 133, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Pe de altă parte, valorile individuale, precum decența, demnitatea, curajul, inteligența, joacă întotdeauna un rol decisiv în arta dizolvării tranzacționale a unui diferend.* PATAPIEVICI, C. L. 19. *Elevii să fie supravegheați în pauze, pentru a potoli pornirile zgomotoase, ... iar orele de sport să se desfășoare în limitele decenței.* RL 2005, nr. 4 603.

2. Lipsă de pretenții, simplitate; rezervă, tact, discreție. *Cu o așa respectuoasă decență a căutat autorul să priceapă generația care dispare din mijlocul nostru.* MAIORESCU, CRITICE, 599. [Mazâlul Neculai Isac] *are ... o decență aristocratică.* IBRĂILEANU, S. 16. *Opri mașina în fața unei case fără etaj ..., cu*

aparență de decență și confort. CĂLINESCU, C. N. 126. *Iubirea și decența să nu ne facă să uităm că scorul de puncte între noi și Scoția ... este, la noi acasă, de unu la patru.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 22.

– Pl.: (rar) *decențe.* – Și: (învechit) **deținție** s. f.

– Din fr. **décence,** it. **decenza,** lat. **decentia.** – **Deținție** < germ. **Dezenz.**

DECÉNVRE s. m. v. **decembrie.**

DECEOÁRĂ conj. v. **deoarece.**

DECEPTÍV, -Ă adj. (Livresc) Amăgitor, înșelător. *Însetate de materia lor deceptivă, nările se definesc prin aviditate.* PATAPIEVICI, C. L. 317.

– Pl.: *deceptivi, -e.*

– Din engl. **deceptive.**

DECEPTÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Înșelător, amăgitor, viclean (**1**). Cf. PROT. – POP., N. D.

– Pl.: *deceptori, -oare.*

– Din lat. **deceptor,** fr. **décepteur.**

DECÉPȚIE s. f. Faptul de a fi decepționat, dezamăgit în așteptările, în speranțele sale; ceea ce decepționează; dezamăgire, deziluzie. *Făcui nazuri, dar în multe locuri avui decepții.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 127. *M-am dus la vechea mea gazdă, unde mă aștepta cea întâi decepție.* NEGRUZZI, S. I, 67. *Provincialii, când aud vorbindu-se de grădina Cismegiului, s-așteaptă a găsi acolo ... cel puțin un mic Versailles. Descepțiune!* GHICA, C. E. II, 319. *I-am jărtfit toate palpitațiile inimii mele ... Ce descepție crudă! ce deșteptare fioroasă!* ALECSANDRI, T. 1 015. *Restul nu a fost decât decepție pentru cei mai mulți auditori.* MAIORESCU, CRITICE, 540. *Iată cum știe poetul să ne facă a simți chiar și decepțiunea vânătorului.* ODOBESCU, S. III, 82. *Publicul a rămas nepăsător ... Înc-o decepție în viața lui bietul Tiberie!* VLAHUȚĂ, S. A. II, 127. *Viața lui are să fie un șir de decepțiuni!* I. NEGRUZZI, S. III, 401. *Dorea însă o iubire mare prin care să se răzbune de toate decepțiile.* REBREANU, I. 104. *În epoca de decepție și reacție, numai un om ca d. Maiorescu ... putea deveni reprezentativ.* IBRĂILEANU, S. 96. *Mihail se va înșela dacă va înțelege această liniște legată de o decepție sau de o durere profundă.* M. ELIADE, O. I, 121. *Un jovial se poate ... despărți de viață pentru o decepție de inimă.* LOVINESCU, C. V, 146. *Decepțiunile tale mari și mici au fost sporite cu dureri de multe feluri.* GALACTION, O. 15. *Orice decepție devenea pentru el tragică.* NEGULESCU, G. 107. *Fiecare dibuială era o decepție.* BRĂESCU, O. A. I, 224. *O primă decepție în dragoste ... îl readusese ... lângă Safta.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 27. *Falsificarea teoriei sociale nu se traduce, când se aplică în practică, într-o nedreptate și o decepție?* D. GUSTI, P. A. 106, cf. STĂNILOAE, O. 262. *Călătorul o să-ncerce poate o decepție: în locul florilor, o să găsească lunca ... cultivată cu zarzavat.* ARGHEZI, B. 95. *Decepțiile se succedau una după alta, căci pretutindeni jefuitorii precedaseră pe arheologi.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 6, 53. *Insuccese și decepții repetate ... îl conduc, paradoxal, spre o concluzie optimistă extrem de simplă.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 16.

– Pl.: *decepții.* – Și: (învechit) **decepțiúne, descépție, descepțiúne** s. f.

– Din fr. **déception,** lat. **deceptio, -onis.**

DECEPȚIONÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică oameni) A face pe cineva să-și piardă iluziile, speranțele, încrederea; a pricinui cuiva o decepție; a dezamăgi, a deziluziona. Cf. TDRG, CADE. *Spuneam secretarului companiei, care mă decepționase: Mă duc în provincie.* CAMIL PETRESCU, T. III, 493. *În ochi i se așternuse o vagă ceață de mâhnire pe lume, parcă îl decepționa în sinea lui.* PREDA, M. S. 113. *Spiritul anacronic, medieval al cursurilor o decepționează.* IST. LIT. ROM. II, 629, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Rezultatele audierii i-au decepționat în primul rând pe membrii partidelor creștin-democrat și liberal din comisie.* RL 2005, nr. 4 601.

– Pronunțat: *-ți-o-.* – Prez. ind.: *decepționez.*

– **Decepție** + suf. *-iona.*

DECEPȚIONÁL, -Ă adj. (Rar; despre creații literare) Care decepționează. *Poetul deviază repede spre o poezie ... decepțională.* LOVINESCU, C. VI, 120.

– Pl.: *decepționali, -e.*

– **Decepție** + suf. *-ional.*

DECEPȚIONÁNT, -Ă adj. Care decepționează; dezamăgitor. Cf. DEX, NDN.

– Pronunțat: *-ți-o-.* – Pl.: *decepționanți, -te.*

– **Decepționa** + suf. *-ant.*

DECEPȚIONÁT, -Ă adj. Care a suferit o decepție; dezamăgit, deziluzionat. *În „Rolla", Musset zugrăvește un tip decepționat, un pesimist contemporan lui.* GHEREA, ST. CR. II, 319. *Cometa nu se ivi. O parte din lume plecă acasă decepționată.* MACEDONSKI, O. III, 90, cf. DL, M. D. ENC., DEX.

– Pronunțat: *-ți-o-.* – Pl.: *decepționați, -te.*

– V. **decepționa.**

DECEPȚIONÍSM s. n. Atitudine manifestată în arta și în literatura de la jumătatea secolului al XIX-lea, caracterizată prin pesimism, prin dezamăgire permanentă și prin lipsă de încredere în progres. *Pricina decepționismului la noi, ca și aiurea, trebuie căutată într-un complex de cauze, care se află în mediul social.* GHEREA, ST. CR. I, 203. *Oricât de multe cauze de decepționizm ar avea cineva, ele pot fi stăpânite de o voință puternică.* ARHIVA, II, 92. *Pentru a ni se dovedi decepționismul lui Vlahuță, vom auzi pe critic descriindu-ne poziținea umilită și săracă a artistului.* DEMETRESCU, O. 173. *A vedea însă în criza de pesimism de la jumătatea veacului trecut ... o criză de „decepționism", înseamnă a scoborî pesimismul.* LOVINESCU, C. VI, 72. *Decepționismul ultimului val romantic.* CONTEMP. 1949, nr. 138, 5/6, cf. DL, DER, SFC I, 125, 126, DN², DEX.

– Pronunțat: *-ți-o-.*

– **Decepțiune** + suf. *-ism.*

DECEPȚIONÍST, -Ă adj. (Despre literatură) Care are caracterele decepționismului; (despre oameni, mai ales despre scriitori) care se lasă stăpânit de decepționism, care a adoptat decepționismul ca atitudine de viață. *Pricinele curentului decepționist în literatura românească sunt întocmirile sociale, ori mai bine zis lipsurile, anomaliile acestor întocmiri.* GHEREA, ST. CR. I, 77. *Eroul nuvelei, Radu Munteanu, un tânăr cinstit, poet, ajunge decepționist ..., distrus de mediul social modern.* id. ib. 201, cf. DL, DEX.

– Pronunțat: *-ți-o-.* – Pl.: *decepționiști, -ste.*

– **Decepțiune** + suf. *-ist.*

DECEPȚIÚNE s. f. v. **decepție.**

DECEREBRÁ vb. I. T r a n z. (Med.; complementul indică emisferele cerebrale ale unor animale) A îndepărta experimental, în scopul studierii funcțiilor diferitelor părți ale creierului. Cf. NDN, MDA.

– Prez. ind.: *decerebrez.*

– Din fr. **décérébrer.**

DECEREBRÁRE s. f. Acțiunea de a d e c e r e b r a și rezultatul ei. Cf. M. D. ENC., DEX², NDN.

– V. **decerebra.**

DECEREBRÁT, -Á adj. (Med.) Căruia i s-au îndepărtat emisferele cerebrale. *Animalele decerebrate prezintă grave tulburări motorii, de sensibilitate, de echilibru, de orientare etc.* DER. ✦ F i g . Lipsit de inteligență, de rațiune. *Din unghiul acestei noi calități sufletești, nu ne va interesa ... nici o etică a emotivității decerebrate.* PLEȘU, M. M. 76. *O societate tot mai superficială, indiferentă și decerebrată, făcută să asculte de noi comandamente și să nu mai privească înapoi.* RL 2006, nr. 4 909.

– Pl.: *decerebrați, -te.*

– V. **decerebra.**

DECERNÁ vb. I. T r a n z . **1.** (Complementul indică decorații, premii, titluri etc.) A acorda, a conferi în mod solemn. *Perpetuă onoare ți-aduce-această faptă Și premiu te așteaptă ce regele-ți decerne.* HELIADE, O. I, 331. *Domnitorul a decernut autorului marea medalie de aur.* HASDEU, I. C. I, X, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *A cerut ... să decearnă „premiul Sorin Vasilescu".* CAMIL PETRESCU, P. 178, cf. DN[2]. *Cu zece ani în urmă, premiul Nobel pentru medicină era decernat unei echipe de biologi francezi.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 3/5, cf. DEX. *Cupa României a fost decernată de managerul Centrului Olimpic de excelență de la Sighișoara.* RL 2005, nr. 4 614. ✧ R e f l . p a s . *Recompensând lucrările care ... se vor crede cele mai bune la timpul când este prescris a se decerne premiul.* ODOBESCU, S. II, 356.

2. (Ieșit din uz; complementul indică pedepse) A fixa, a hotărî, a pronunța (**3**). Cf. ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

– Prez. ind.: *decernez* și (învechit) *decérn.* – Și: (învechit) **decérne** vb. III.

– Din fr. **décerner,** lat. **decernere.**

DECERNÁRE s. f. Acțiunea de a d e c e r n a și rezultatul ei. Cf. d e c e r n a (**1**). *Comisiunea nu crede că este oportun ... a refuza, nici chiar a amâna decernerea premiului propus.* ODOBESCU, S. II, 354. *Decernarea titlului ... presupune o judecată de apreciere.* RALEA, S. T. II, 215. *Întâietatea întrecerii și decernarea steagului stațiunii se discutau în ședința de producție.* MIHALE, O. 191, cf. DN[2], M. D. ENC. *Festivitatea de decernare a premiilor.* M 1974, nr. 9, 39. *Cu prilejul decernării premiilor.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 10. *Radio City Music Hall ... este duminică, 5 iunie, gazda celei de-a 59-a ediții a ceremoniei de decernare a premiilor Tony.* RL 2005, nr. 4 631.

– Pl.: *decernări.* – Și: (învechit) **decérnere** s. f.

– V. **decerna.**

DECÉRNE vb. III v. **decerna.**

DECÉRNERE s. f. v. **decernare.**

DECÉS s. n. Încetare a vieții; oprire a tuturor funcțiilor vitale; moarte (**1**); (rar) decedare. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Învălită în patrafir, cartea de molitve, vreo câteva cărți de rugăciuni ..., apoi protocoalele nașterilor și deceselor.* LUC. II, 181, cf. ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Am clienți care mă scoală noaptea din somn degeaba, ca să mă duc să constat decesul.* CĂLINESCU, E. O. II, 179, cf. DL, DN[2], D. MED., M. D. ENC. *Aproximativ 80 la sută din cazurile de deces prin cancer pulmonar ar putea fi evitate.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 9. *Din timpul vieții, omul nu hotărăște asupra destinației după deces a corpului său.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 4/5, cf. DEX. *Încheie contracte de întreținere prin care transferă cumpărătorului, după deces, drepturile asupra locuinței.* RL 2005, nr. 4 525. ✧ F i g . *În fond, actul din iulie 1682 sancționează decesul imaginarului Renașterii în reprezentările oamenilor culți.* PATAPIEVICI, C. L. 362. ✧ *Act* (sau *certificat*) *de deces* = **a)** act oficial prin care medicul (legist) constată decesul și cauza acestuia; **b)** document oficial în care se înregistrează decesul la Oficiul stării civile. *La moarte se știa însă că* [Ion Creangă] *avea 52 de ani și așa se scria în actul de deces.* CĂLINESCU, I. C. 37. *Ar trebui să mă duc pe la primărie și să mă fac secretar, să scriu acte de naștere și deces.* PREDA, DELIR. 24. *Actul de deces* [al lui Iancu Jianu] *este din 14 decembrie 1842.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 65. ✧ (Prin lărgirea sensului) *„Decesul" studioului Sahia.* RL 2005, nr. 4 686.

– Pl.: *decese.*

– Din lat. **decessus,** fr. **décès,** it. **decesso.**

DECHEÁVRIE s. m. v. **decembrie.**

DECHÉMBER s. m. v. **decembrie.**

DECHÉMBRE s. m. v. **decembrie.**

DECHÉMBRIE s. m. v. **decembrie.**

DECHÉMVERE s. m. v. **decembrie.**

DECHÉMVIRE s. m. v. **decembrie.**

DECHÉMVRE s. m. v. **decembrie.**

DECHÉMVRI s. m. v. **decembrie.**

DECHÉMVRIE s. m. v. **decembrie.**

DECHERÁ vb. I v. **declara.**

DÉCHES interj. *Hârca (împingând pe Chiosa): Pei, proclete, că te sugrum! – Chiosa (ferindu-se): Deches! da' ce te-a pălit, Hârco?* MILLO, în PR. DRAM. 410.

– Din țig. **dikhes** „(tu) privești".

DECHÉVRI s. m. v. **decembrie.**

DECHÉVRIE s. m. v. **decembrie.**

DECHIARÁ vb. I v. **declara.**

DECHIARÁRE s. f. v. **declarare.**

DECHIARÁȚIE s. f. v. **declarație.**

DECHIARAȚIÚNE s. f. v. **declarație.**

DECHIARĂCIÚNE s. f. v. **declarație.**

DECHIERÁ vb.I v. **declara.**

DECHÍLE s. f. pl. (Prin Transilv.) Scânduri groase de brad, cu care ciobanii podesc celarul de la stână. *Burdușii se așezau pe podile în celar, care era mai răcoros și podit cu „dechile" – scânduri groase – de brad.* DRAGOMIR, O. M. 15.

– Et. nec.

DECHINÁ vb. I v. **declina.**

DECHINĂCIÚNE s. f. v. **declinație.**

DECHÍS s. n. v. **dichis.**

DECHISÍ vb. IV v. **dichisi.**

DECHÍU s. m. v. **dichiu.**

DECI[1] conj., adv. **I.** Conj. **1.** (Învechit și popular; exprimă raportarea sub aspect continuativ sau consecutiv a unei acțiuni la altă acțiune) *Pavel încă lăcui dzile ... și nută întru Siriia ... Deaci pristoi întru Efesu și aceia lăsă acie, e însuș întră întru*

gloată. COD. VOR.[2] 230. *E ceia ce era cu menre lumiră văzură ... Deaci zişu: ce se facu?* (sec. XVI). GCR I, *2/34. *Că dracul invită omul întâiu cu trupu, deci cu beţiia şi cu râvniia, deci cu lăcomiia şi cu curviia, deci cu mânia, deci cu gândul trupului.* COD. TOD. 116. *Iară oamenii ... i-au ajuns, ... deci i-au tăiat şi i-au jecuit* (sec. XVII). ROSETTI, B. 59. *Şi o măritä după un boiariu anume Zinon; deci născu dentr-însa un cocon.* MOXA, 369/14. *Antiohii-Vodă l-au poftit pe sol la curtea domnească, la cinste. Deci acel sol să ţinea prea mare.* NECULCE, L. 215. *Şi îndată se începe şi vecerniea cea mare. Deci după săvârşirea vecerniei, merge şi doamna la numita mănăstire.* GHEORGACHI, LET. III, 318/2. *Strânse oaste ... şi merse asupra lui Baiazid, deci fu bătut de isnoavă.* VĂCĂRESCUL, IST. 259. *Au început a roade mreaja, şi câte puţin, câte puţin, au ros o sfoară, deci alta până s-au dezlegat mreaja.* ŢICHINDEAL, F. 37/18. *Această tânără văduvă mă iubeşte foarte ... alerg acum la ea să ţi-o aduc aici. Deci să întoarce la iubita lui; o găseşte şezând cu un ofiţer tânăr şi frumos.* TÂMPEANUL, G. 70/21. *Vladul au fost băut la o masă cu Şărbea ..., deci au fost lovit pe Şărbea cu un baltag* (a. 1624). HEM 3 065. *Dar apoi îşi aduse aminte că făgăduise a răpi pe fata Genarului, şi ceea ce făgăduieşte voinicul anevoie o lasă nefăcută. Deci se porni şi înspre sară ajunge la castelul Genarului.* EMINESCU, P. L. 181. ✧ (Învechit, reluat la începutul fiecărei acţiuni, marchează continuitatea aspectelor narative ale unei expuneri unitare) *Dici se-au sculatu Danu şi cu Micul şi au împresurat locurele noastre; ... dici noi am mersu înaintea domnului, lu Alixandru-Vodă la Divan ...; dici Arbănaşul nu s-au lăsat ...; dici noi n-am avut cu ce plăti* (a. 1596). CUV. D. BĂTR. I, 72/7–11. *Deciu m-au prinsu neşte sasi; deci a vrut să mă tae; eu m-am rugatu şi a<m> spu<s> că simt fecior Mogăldei; deci niu m-au perdut. Deaci eu amo tri<me>s carte la Andriiaş din Bistriţ<ă>, el au trimis la sas<i> de m-au cerşit* (înainte de 1600). ROSETTI, B. 52. *Să începem a scrie ... tăria şi putearea rumânilor de unde s-au început şi au ţinut pământul tot şi ţări. Deci după prada Troadei, Enea ... s-au sculat ... se mută ... în ţara Veneţiei ... Deci Enea ... feaceră vraje şi luară plăzuit ... Deci vrură să facă sfară, cu scroafă grasă, iara ea se smuci.* MOXA, 354/29. *Dumitraşco-Vodă, după ce au văzdut că s-au curăţit de leşi ..., s-au dus în scaon în leşi şi s-au aşedzat la scaon. Dece Dumitraşco-Vodă, temându-să de leşi ... scris-au la vizirul de au făcut ştire de toate de aceste, cum s-au tâmplat. Dece vizirul au poruncitu să iernedze tătari în ţară, pentru să apere şi pre dânsul şi raiaua.* NECULCE, L. 56–57. *Începu a dori Aidin să vază pe frate-său ... şi porunci vezirului său să se ducă la dânsul ... şi să-l poftească la India ... Deci ajungând vezirul, ... îi ieşi spre întâmpinare cu toţi sfetnicii ... Deci îndată* porunci *să întinză corturile cele împărăteşti.* GORJAN, H. I, 2/23. (Situat la începutul unui capitol, al unui paragraf, al unei strofe etc. sugerează aspectul continuativ al unei expuneri sau reluarea acesteia printr-o idee nouă) *Deaci, fraţii miei ceia dragii, să fie totu omul currundu a audzi.* COD. VOR.[2] 341. *Deaci zise: eu, pre Dſumneẓeu, sântu jidovinu* (sec. XVI). GCR I, *2/16. *Deaci Preacista aşea tângui şi plânse după Fiiul Său.* VARLAAM, C. 87. *Deci când au fost în luna lui iunie ... au ieşit şi Dumitraşco-Vodă înaintea moscalilor la Prut.* N. COSTIN, LET. II, 112/1. *Deci Ioachim şi Anna ... au dus darurile lor mai nainte decât alţii la besearică.* ANTIM, O. 43. *Deci după cincisprăzeace zile rumpându-şi acoperământul ies din găoci.* MOLNAR, E. S. 36/7. *Deci se scoală dimineaţa Arghir şi îşi spală faţa* (a. 1800). GCR II, 176/1. *Deci, după cheltuielile care să fac ..., putem zice că banii ce să strâng estimp de-abia să-i ajungă* (a. 1822). DOC. EC. 258. *Deci dacă din toate neamurile cele ce se străduiesc a se cultivi au făcut fundaţii, pentru ce să nu se afle şi naţia românească ... care să întemeieze spre nemuritoare pomenire şi lauda lor aceste fundaţii?* HELIADE, în PLR I, 20. *Deci naşterea noastră de creştini este cel mai slăvit din toate titlurile noastre.* MARCOVICI, C. 125/8. *Deci aflând că se întorcea de la vânătoare împăratul, fratele său se duse vesăl spre întâmpinarea sa.* GORJAN, H. I, 5/29. *Deci, timpul sosit-a! Semne s-au ivit pe cer.* BĂLCESCU, M. V. 581. *Deci, departe de a opri junimea de la amor, eu aş voi s-o cresc pentru acest simţământ.* NEGULICI, E. I, 54/13. *Deci văzând că coraj n-are niciunul din câţi era Hotărî-n cele din urmă el într-însul a intra.* PANN, H. 4/7. *Deci cum voieşti tu poţi urma cărarea. Fii bun şi mare, ori pătat de crime.* EMINESCU, O. IV, 338. *Deci luându-şi cuşma, a trecut puntea îngândurat, mergând în urma omului stăpânirii.* GALAN, Z. R. 51. *Deci sosind capigiul la Bucureşti, a mers la hanul beilicului, după obicei.* BARBU, PRINC. 335. ✦ (Învechit, urmarea unei acţiuni este motivată cauzal; urmat de „pentru aceea", accentuează ideea de cauzalitate) *Audziră şi fură împluţi de urrgie. Deaci strigară grăindu „mare e Arrtemida efeseiasca".* COD. VOR.[2] 237. *Şi văzură acea stea, şi nefiind ca alalte steale, ivindu-se aşa prealuminată minunată, deci se rădicară şi se duseră.* CORESI, EV. 501. *Îndemn pre fiecine să primească* [această cazanie], *căci ... iaste de folos ... Dece pentru aceaia şi voi toţi câţi veţi nemeri această cazanie ... să iubiţ învăţătura* (a. 1644). GCR I, 111/12. *Vrem să facem voroavă pentru rândul furtişagului; deci se cade să spunem nişte lucruri ... pentru ca să putem înţeleage.* PRAV. 29. *Acest pământ al Moldovii n-au fost aşedzat de demult de oameni, ... ce ... au fost şi pustiiu. Deci pentru aceea nu se află letopiseţe scrise de pământeni vechi.* NECULCE, L. 3. *Vezirul otcârmui lucrurile ca cum ar fi trăit Selim, şi cu mare grabă înştienţa curgerea pricinii lui Sultan Suleiman, care şi atunci se afla la Trapezund şi moartea lui Sultan Selim. Deci dându-se în public sosirea lui Suleiman, se descoperi şi moartea lui ... Selim.* VĂCĂRESCUL, IST. 260. *Se sili ... a se purta cu ... cele mai înţelepte purtări, ca doară va trage asupră-şi dragostea fratelui său, pe care o şi dobândi. Deci Aidin, mişcat fiind de dragoste mare, ... hotărî să-şi împărţească împărăţia cu acest frate al său.* GORJAN, H. I, 2/7. ✦ (Una dintre acţiuni reprezintă consecinţa sau rezultatul celeilalte acţiuni; urmat de „dar", accentuează ideea de consecinţă) *Vrum să se înmulţească în multe părţi ... cuvântul lu Dumnezeu şi să se adaugă spre învăţătura legiei creştinească. Deci deaca văzui că e lucru dumnezeiesc, iară eu nu mai cruţai den aveare, ... ce ded ... de să tipărească această carte.* CORESI, EV. 6. *Chematu-o-au unii şi Flachia, de pre Flac, hatmanul râmlenesc, ce scriu leatopiseţăle lătineşti că au bătut războaie cu schitii pre aceaste locuri; dece schimbându-se şi schimonosindu-i-se numele den Flachia, i-au zis Vlahia.* URECHE, LET. I, 97/8. *Atunce nu l-au putut sudui, temându-să de certare, iară după acia l-au aflat sângur fără de slujbă, dece l-au suduit.* PRAV. 70. *Şi altele multe n-or fi ştiut istoricii streini, ca să le pomenească toate. Deci o samă de istorii mai alese şi noi nu le-am lăsat să nu le scriem.* NECULCE, L. 4. *Deşchide gura ta şi giudecă cu direptate. Dăci socoteaşte pre săracul şi pre neputinciosul* (a. 1694). GCR I, 312/31. *Fiind eu în Eghipet ... s-au întâmplat ... că, trecând un glonţ de tun aproape, mi-au usucat un picior şi-am rămas învalid. Deci am luat slobozie de la slujba oştenească.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 66. *Însă părinţii tăi doresc ca să nu fii aşa greu pedepsit, ci şi tu încai ceva să înveţi. Deci, pentru dragostea lor, nu te voiu depărta de acea bunătate.* PETROVICI, P. 27/4. *Împăratul Franţiei au certătat* [sic!] *... casa unui curtean al său. Aceasta era foarte frumoasă şi mare, numai cuhna era prea mică. Deci s-au mirat împăratul.* CARCALECHI, C. 83/10. *Se află o turmă de oi spanioleşti ... cultivite cu atâta sporiu, încât li s-au vândut ... lâna drept 30 galbini în aur cântariul. Deci să face cunoscut tuturor celor ci vor dori a se îndeletnici cu acest folositoriu ram al iconomiei că la numitul proprietariu să pot cumpăra foarte ieftin berbeci.* AR (1829), 56[2]/29. *Tot omul ... îndreaptă ... faptele sale ... să se facă norocos. Deci toată sârguinţa omenească este întocmită spre ajungerea bunei norociri.* BOJINCĂ, D. 1/4. *Iubite frăţioare, scoate-mă din numărul celor ce merg la vânat, căce starea sănătăţii mele nu mă iartă a umbla întru aşa petreceri. Deci văzându-l Aidin că starea lui cerea liniştire, nu-l mai supără.* GORJAN, H. I, 4/22. *Omule, ... Mulţumeşte-te cu zăstrea*

ce de la ceriuri ţi-e dată ... Deci dar, omule, Cunoaşte înţeleapta bunătate. CONACHI, P. 269. *Deacă* [închiegătura] *astupă ţeapăn vasul de amândoă părţile, sângele ... va rămânea stătătoriu ... Deci sângele să descompune îndată ce încetează de a mai cercula.* MAN. SĂNĂT. 141/8. *Când auzea cântând păsări şi filomile în crâng, I să părea că pe dânsul îl tânguiesc şi îl plâng. Deci dar nici la vânătoare de a mai ieşi nu vrea.* PANN, E. I, 5/23. *Se aflau români ..., carii limba naţiunei sale văzându-o în periciune, se apucară ... să o mântuiască. Deci dar aceşti bărbaţi zeloşi, foarte învăţaţi şi cu minte ..., începură a scrie gramatici de limba română.* BĂLĂŞESCU, GR. XIV/19. *S-a dus amorul, un amic Supus amândurora; Deci cânturilor mele zic Adio tuturora.* EMINESCU, O. I, 184. *Totuşi la Londra sunt temeri serioase că germanii nu vor accepta şi deci toată conferinţa va da greş.* TITULESCU, D. 158. *Diaconii erau invidioşi pe aceşti clerici, ... deci căutau a le face mizerii.* CĂLINESCU, I. C. 87. *Am datoria să mă duc cel puţin până la Brăila. Spuneau astă-noapte ceilalţi că se schimbă vremea. Deci mi se schimbă şi mie starea şi dorinţa mea se va realiza.* SADOVEANU, O. XXI, 391. *Bucuria lui Petrea Piperiul că avea acum o sumuşoară bună de bani şi putea să-şi cumpere şi haine, şi arme. Deci dară nici n-au pregetat mult, ci s-au grijit şi de unele, şi de altele.* SBIERA, P. 132. ✧ (Învechit, exprimă consecinţa probabilă în eventualitatea producerii unei acţiuni; cu nuanţă justificativă) *Cela ce va arăta la giudeţ cum cutare martur ... nu iaste om de credinţă ... de vreame ce el iaste ... om cumu-i mai rău, dece de va arăta aceastea cuvinte, cum sâmt adevărate, nu să va certa ca un suduitoriu.* PRAV. 234. *Dzic să fie dzis viziriul lui Dumitraşco-Vodă, căndu l-au pus domn ...: De s-or apuca boierii să facă zapis la mâna viziriului ... va trăi cu pace în Ieşi; or rădica să nu iernedze tătarii în ţară. Dece o samă de boieri s-au fost apucând să facă zapis.* NECULCE, L. 56. *Deci de vei vedea că spre umegiune s-au plecat, desfă antiminsul pre Sfântul Prestol.* IACOV, SYN. 28[v]/1. *În sfârşit, stomacul, fiind un organ al mistuirii, cât a esercita funcţiunile sale pe cât viaţa le însufleţeşte; fiincă un organ oarecare funcţionă neapărat şi prin aceasta este organ. Deci deaca nu-i dă* [stomacului] *nimic a mistui, el se va mistui pe sineşi, se va roade, se va slăbi şi se va sinucide.* MAN. SĂNĂT. 322/27. ✦ (Învechit, exprimă concomitenţa dintre două acţiuni) *Diavolul ... ştie că în vreamea de rugă mult folos dobândim. Deci atunce cade el.* CORESI, EV. 327. [David] *până nu se ruga celui împărat ce ţine cerul şi pământul, nu putea să se izbăvească de vrăjmaşii săi ... Deci când veri vedea vrăjmaşii tăi spre tine, ... te roagă Celui de Sus.* PARACLIS (1639), 259. *Dece viindu primăvara, s-au rădicat tătarii din ţară.* NECULCE, L. 57. *I-au venit ... să meargă să vază şi el cetatea ... Deci mergând în Verona ... au început a să mira.* BERTOLDO, 3/5. *Deci ajungând până la zeace şi zeace, sau de doao ori zeace, grăim doaozeci.* ARITM. (1805), 14/11. *Aflând ... că îl poftеşte frate-său, ... îi păru ... bine. Deci îndată porunci să întinză corturile.* GORJAN, H. I, 2/30. *Deci gătindu-şi armia, întră fără de veste în hotarăle Moldavei.* IST. M. 94/15. ✧ (Cu nuanţă de conformitate) *Derep' ce amu că noao facere de bine feace, deci aşa şi noi unul alăltui ajutători ... să fim.* CORESI, EV. 395.

2. (Exprimă raportarea sub aspect conclusiv sau rezultativ a unei acţiuni la altă acţiune) *Dzise lui I[isu]s: – Deci slobodzi sâmt feciorii.* EV. SL. -ROM. 64[r]/10. *Întră mulţi în besearecă şi sfârşesc cu limba o mie de stihuri de rugă, şi când ies, ei nu ştiu ce-au zis ... Deci tu însuţi nu asculţi rugăciunea ta, oame.* CORESI, EV. 327. *Se nu se cumva tâmple a fi nuntă ... deace se cade cu ales a cerca.* PRAV. LUCACI, 224[r]/17. *Iară să va fi mâncat de gadine, adevereadze aceaia, deci nu plătească.* PO 252/11. *Pentru acesta iaste dator tot omul ... să urmeze pe urma acestora dumnezeieşti învăţători ... Dece tot ce ne-au lăsat învăţătură, se cade să facem* (a. 1632). GCR I, 77/20. *Cela ce va oblădui acel pământ, acela să oblăduiască şi casa, ... deci stăpânul acelui pământ de-a pururea să fie biruitoriu asupra casei.* PRAV. 26. *Împungea pizmaşii cu sulița-n coaste. Mergea fără frică şi fără de greaţă Că Tu, Doamne sfinte, le erai povaţă. Deci porunceaşte cu sfânta Ta silă Şi să să-ntărească pre noi a Ta milă.* DOSOFTEI, PS. 220/13. *Giumătatea ce rămâne în Struţ, ... să o cercăm şi iarăşi ... să o aflăm. Deci la acesta lucru întâi ca astrologii să facem să cade.* CANTEMIR, I. I. I, 113. *Vărsatul cel mântuitoriu numai întru acela loc iase unde s-au făcut altuirea. Deci fiindcă de obşte facem altuirea pe mână, numai acolo se iveaşte vărsatul.* FRĂŢILĂ, S. Î. 30/6. *Moldova încă n-au fost lipsită de epohe strălucite în carele au stătut prinţipi iroi în războaie, iară în timpuri de pace făcători de bine patriei şi supuşilor săi, deci faptele acelora să cuvine a fi cunoscute.* AR (1829), 23[2]/41. *Clevetitorii sânt cei mai răi ... şi cei mai primejdioşi oameni din lume Deci în toate chipurile fugi de adunarea lor.* BUZNEA, C. 10/21. *Luna se arată în vremea aceasta de două ori luminând deasupra orizontului câte 15 zile fieştecare dată. Deci rămâne numai o lună întuneric.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 119/29. *Nu se poate face acest obicei să se dea lucruri străine şi aflerosite, care nu s-au făcut niciodată, iar nici Moreea nu o vor da, că s-au luat cu vărsare de sânge. Deci cum le va fi voia.* ARHIVA R. II, 8/21. *Îşi spunea că nu poate, fiindcă mintea omului nu e în stare să născocească nimic în afară din ce a fost sau din ce are să fie. Deci, cam ce fel de minune prea afară din cale ar fi ca ... să se ivească iar unul sau doi phenixi.* MACEDONSKI, O. III, 54. *Creaţiunea artistului va exprima într-un feli ori în altul tendinţele epocii în care trăieşte, ale societăţei în care trăieşte. Deci artă fără tendinţe nici nu poate să fie.* GHEREA, în PLR I, 357. *Măria Sa îi dăduse ş-un pitac; deci îl socotea prietin al său.* SADOVEANU, O. XVIII, 117. *Nu-i rămâne nici o posibilitate de victorie, deci ori se supune, ori moare.* GRAM. ROM.[2] II, 241. [Virusul] *H5N1 n-a venit în contact cu virusul gripei umane, deci nu a ajuns capabil să se transmită pe cale aeriană.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 825. ✧ (Învechit, exprimă concluzia probabilă în eventualitatea producerii unei acţiuni) *Apoi de ne şi nevoim noi a le arăta lor folosul învăţăturei, totuş nu pot să-şi facă o idee lămurită despre dânsa, şi nice nu simt ei osăbit folosul şi lipsa învăţăturei. Deci dacă voim ca propunerile noastre să folosească ceva, atuncea trebuie să fie acelea răspicate şi interesante.* PETROVICI, P. 128/13. *Deci dacă istoria în general este pentru omenire atât de interesantă ... cu cât mai vârtos trebuie să fie istoria patriei.* IST. M. I/15. (Concluzia sub aspect justificativ) *Fericiţi sânt ceia ce plâng, că aceia se vor mângâia cu mângâiere de veci. Deci mi se cade a mângâia sufletele voastre cu aducerea aminte aceii fericite vieţi* (a. 1642). GCR I, 99/23. *Oricine va îmbla cu amăgituri şi nu va plăti vama cea domnească, acela iaste ca un fur, deci se cade să piardză tot negoţul.* PRAV. 46. *Deci neavând vas de lemn ca să facă unt, au pus laptile ce-l mulsăsă în oala ce mai mare ... şi ... au început a bate laptile până ce s-au ales untul.* DRĂGHICI, R. 140/19. *Nu avea nici ochi, deci nu-l putea vedea.* BENIUC, M. C. I, 102. (Concluzia sub aspect constatativ) *Ne oprim dar pe loc Cu duşmanul să dăm foc, ... C-aşa dau cu tunurile De se clătеau dealurile; Deci ca leii ne-am luptat Până noaptea ne-apucat.* RETEGANUL, TR. 68. (În construcţii interogative) *Cu foc vor grăi, ... toţi văm cunoaşte păcatele unul alăltui ca când ş-ară cineş de eluş ceti cărţile ce-s scrise. Deci cine va putea să rabde acea înfricoşată ... urgie?* CORESI, EV. 36. *De vreme ce tu nu poţi să ţii taina ta, deci ce dreptate ai să-ţi bănuieşti de o va vădi alt cinevaş.* PILDE, 48/2. (Indică solicitarea continuării unei comunicări apreciate ca fiind incompletă) *Deci?*

3. (Exprimă raportarea sub aspect deductiv a unei acţiuni la altă acţiune) *Ştiinţa iaste care nu greşaşte în nimic. Deci numai filozofia nu e greşită.* GRIGORIE, L. 10/20. *El este părintele tău, deci cată a-l respecta.* COSTINESCU. *Eu nu cred şi deci nu trebuie să mă duc.* MILLE, V. P. 197. *O luptă-i viaţa, deci te luptă Cu dragoste de ea, cu dor.* COŞBUC, F. T. 10. *Se înrudeau, deci se detestau.* EFTIMIU, N. 57. *Soarele, deşi a trecut spre apusul cardinal şi deci a ajuns pieziş, spre ferestrele dormitorului ... e încă sus şi pătrunde prin*

storurile de pânză gălbuie. CAMIL PETRESCU, P. 153. *La filosofi, interesul pur teoretic se asociază cu unele porniri fundamentale, şi deci foarte puternice, ale naturii omeneşti.* NEGULESCU, G. 83. □ *Cuget, deci exist.* (Învechit, exprimă raportarea sub aspect adversativ a unei acţiuni la altă acţiune) *Aşa era* [Sf. Scriptură] *ca o grădină încuiată ... la cei ce ştia numai limba românească. Deci acum, tălmăcindu-se pre limba românească, s-au dat în stambă, cu bună socotinţă şi chieltuiala a prea Sfinţiei Sale* (a. 1765). GCR II, 78/23. *Boii de soiul moldovenesc sânt făcuţi grei şi ciolănoşi, dar mai scurţi în trup, decât soiul unguresc, şi cu coarnele mici şi rău făcute, din care pricină de multe ori să strică figura lor: Deci soindu-să cu ungureşti, să fac şi arătoşi şi grei.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 14/5.

4. (Exprimă raportarea sub aspect explicativ a unei acţiuni la altă acţiune) *Aceasta iaste «meargerea după el»: când se leapădă cineva de sineş ... şi se leapădă de mândriia trupului (deci: «ia crucea»).* CORESI, EV. 70. *Această împărţire cade împreună cu acea a popoarelor, deci că grupele omenirei ce le-am studiat sub numele de popoare sunt totodată acele care înţeleg aceeaşi limbă.* CONV. LIT. II, 211. *Se făcuse ora şase şi deci era momentul suprem să se gătească pentru diseară.* REBREANU, R. I, 32. *Despre petrecerea morţii Principelui, cronicarul scrise mai târziu: Deci prea milostivul Dumnezeu, auzind strigarea săracilor ..., n-au mai putut suferi pe nesăţiosul domn.* BARBU, PRINC. 335.

II. Adv. **1.** (În poziţie postverbală, exprimă o anumită modalitate cu caracter continuativ sau consecutiv de efectuare a unei acţiuni) *Nu voiu întreprinde a descrie frumuseţele dnei B., pentru că ... aş călca hotărârea ... de a spune adevărul ... Nu voi vorbi deci ... de farmecul ochilor ei.* NEGRUZZI, S. I, 38. *Ea-şi aruncă deci o cârpă peste umeri şi grăbi la uşă.* SLAVICI, O. I, 339. *Îşi aduse aminte de vitejiile tatălui său ... şi de calul său. Se duse deci la grajd.* ISPIRESCU, L. 15. *Se sculă deci în picioare.* REBREANU, I. 105. *Am urcat deci printre vilele cu acoperişul de ţiglă roşie.* C. PETRESCU, S. 183. *Trecu deci Dâmboviţa de sârg, pe podişca îngustă.* LOVINESCU, A. R. 6. *În cazul acesta, stâlpii care susţin pereţii ar fi fost mai lungi, ar fi suportat deci o presiune mai mare, şi s-ar fi rupt mai uşor.* BOGZA, V. J. 112. *Prea milostivul Dumnezeu ... n-au mai putut suferi pe nesăţiosul domn, care a zis în inima lui că nu este Dumnezeu să răsplătească. Dat-a deci gând împăratului să-i curme viaţa.* BARBU, PRINC. 335. (Cu nuanţă justificativă) *Grija se năpustise deci peste Iaşi, când veni în a treia domnie Constantin Nicolae Mavrocordat.* CONV. LIT. XXI, 14. (Cu valoare de evidenţiere a autorului unei acţiuni) *Soţii Lang deci au fost bucuroşi când au cunoscut pe Titu, singurul om cu care puteau vorbi mai ca lumea.* REBREANU, I. 63.

2. (În poziţie postverbală, exprimă o anumită modalitate cu caracter concluziv sau rezultativ de constatare, de apreciere etc. a unei acţiuni) *Adună-ţi deci toate darurile fiinţei tale pentru ca să iubeşti.* HRISOVERGHI, A. 60/17. *Iartă-mă, deci, cetitoriule ... dacă am greşit tipărind aceste file.* C. VÂRNAV, H. IX/12. *Dar încă tot nu suntem lipsiţi de simţul auzului, şi prin urmare ne place a asculta poveşti frumoase din vremile trecute. Ia deci în braţe cea ploscă burduhoasă şi-ţi recoreşte gâtlejul.* NEGRUZZI, S. I, 245. *Iată deci că ne-nchinăm Şi-n glas mare îţi urăm: Să trăiască-a ta mărire Ani mulţi, plini de strălucire!* ALECSANDRI, P. II, 110. *Pleacă capul deci, moşnege.* MILLE, V. P. 57. *Încredinţez, deci, lucrarea mea dragostei lor.* I. APOLZAN, U. 6. *Orice mişcare a domnului e deci un fel de sărbătoare a ochilor.* IORGA, C. I. I, 175. *Aşteptă deci să stăruiască şi ceilalţi.* REBREANU, I. 36. *Era deci încă o dată nevoie de un spirit critic.* IBRĂILEANU, SP. CR. 21. *I-am lăsat, deci, satisfacţia acestei uşoare răzbunări.* C. PETRESCU, S. 234. *Mărturisim, deci, că tăcerea d-lui Ibrăileanu ... ne-a impresionat plăcut.* LOVINESCU, C. VII, 20. *S-ar părea dintru început, deci, că prima meritâ toată atenţiunea noastră.* TITULESCU, D. 88. *Eram, deci, în strâmtul şi proaspătul orăşel de munte, cea mai frumoasă fată.* CAMIL PETRESCU, P. 13. *Copila mea, fii binecuvântată, Ia-ţi deci puteri şi-ntoarce-te-napoi!* VOICULESCU, POEZII, I, 17. *Vă invit deci să facem împreună o şezătoare de taină.* SADOVEANU, XX, 49. *Balanţov Eugen era deci ucenicul bătrânului Grigore Alexandrovici.* id. ib. O. XXI, 370. *Mai are deci de aşteptat.* RALEA, O. 27. *Ştia deci mai multe decât cei de faţă, dar tăcea anume ca să vadă ce gândeşte lumea despre revoluţie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 91. *Intra deci oricine în curtea interioară, pe care o străjuia marea poartă medievală cu turn cu clopot.* PREDA, M. S. 28. *Era vorba deci despre tifos.* G. BARBU, A. V. 209. *Este deci deosebit de important să se realizeze de la început o pronunţare cât mai corectă.* LL 1972, nr. 3, 504. *În sfârşit, deci, din nou un om potrivit la locul potrivit.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 4. ✧ (Modalitatea de tip conclusiv reprezintă o afirmaţie cu caracter sentenţios, emfatic, imperativ etc.) *Tradiţia va fi deci urmată şi întărită în toate direcţiile potrivit cu nevoile timpului* (a. 1907). PLR I, 247. *Consider deci de mare preţ realizarea actualelor mele negocieri.* TITULESCU, D. 70. *Nu are, deci, nici o valabilitate obiecţia care mi s-a adus.* CAMIL PETRESCU, P. 6. *Instinctul e, deci, în mod necesar specializat, nefiind altceva decât utilizarea, pentru un scop determinat, a unui instrument determinat.* RALEA, O. 194. *Suntem deci ... obligaţi să conchidem că nu există electroni în nucleu.* SANIELEVICI, R. 38. *Problema cultivării limbii este, deci, de o reală actualitate.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346. *Originea ideilor nu este, deci, transcendentă, nici transcedentală, ci lingvistică, omenească.* V. ROM. februarie 1975, 23. (Cu valoare de potenţare a unei anumite afirmaţii) *Noi, ... de bună voia noastră, deci am vândut direapta ocină a noastră* (a. 1610). GCR I, 45/3. *Acum deci această mobilă nu se mai aducea de peste hotare.* IORGA, C. I. III, 203.

3. (Adesea în poziţie postverbală, exprimă o anumită modalitate deductivă de caracterizare) *Era un negustor, deci un om demn de încredere.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 313. *Cu o filosofie stenică asupra omului, deci fără mizantropie ..., vom construi viitorul cel falnic.* CĂLINESCU, C. O. 7. *Se-ntorc cirezi de la păşune, din viaţă deci o zi în minus.* PERPESSICIUS, S. 111. *Era vorba de o baie publică, „cu vama ei", deci aducătoare de venituri.* G. BARBU, A. V. 20. *Arterele vor fi agrementate cu magazine care vor însuma 14 000 mp, deci de trei ori mai mult decât actualul spaţiu comercial.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 7. *Deducem, deci, că în cultele autohtone aceste animale erau socotite sacre, figurări ale zeilor vegetaţiei.* PAVEL, S. E. 214. (Cu nuanţă cauzală) *Supus legilor naturii ... Deci dator, înainte de orice, de a încerca să cunoască felul de funcţionare a acestor legi.* V. ROM. ianuarie 1975, 9. ✦ (Precedat sau urmat de „şi", modalitatea de tip deductiv priveşte includerea unui element particular într-o categorie generală pe baza unei similitudini) *Omul în general, deci şi artistul, e un product al împrejurărilor cosmice.* GHEREA, în PLR I, 354. *Matei, boierul din Brâncovenii Oltului, oltean şi el deci.* IORGA, C. I. I, 22. *Peizanul de la Dunubiu era în proza mijlocie, occidentală, românul şi, deci, bucureşteanul din Bucureşti.* ARGHEZI, B. 7.

4. (În poziţie postverbală, exprimă o anumită modalitate cu caracter explicativ de caracterizare a unei acţiuni) *Ca să o înveţi* [limba românească] *cum se cade, trebuie să începem de la început. Vei şti deci că limba românească are 41 de slove.* NEGRUZZI, S. I, 8. *Erau la un pas de mărturisire, deci de părulală crâncenă ori de împăcare în conştiinţă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 19. *Cauzele care duc la această stare, deci microbii, au fost descoperiţi abia în sec. XIX.* BELEA, P. A. 13.

III. (Învechit; substantivat) Parte a unei sentinţe conţinând rezoluţia juridică. *Orice deci de judecată lasă la o parte rana nevindecată. Ce nedomerire de deci?! când s-ar cere dovezi de cel adevărat părinte al copilului.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 692. *Noroc că se mulţămia a le cunoaşte* [anaforalele] *numai de la deci în jos.* GHICA, S. 266.

– Şi: (învechit) **deaci, déce, deáce, dici** conj.

– **De[1] + aci.**

DECI²- Element de compunere care înseamnă „a zecea parte" şi care serveşte la formarea unor substantive ce denumesc submultipli de zece ai unităţilor de măsură: d e c i g r a m, d e c i l i t r u, d e c i m e t r u. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX.

– Din fr. **déci-.**

DECIÁR s. m. Unitate de măsură pentru suprafeţe egală cu a zecea parte dintr-un ar. *Împărţim pe fiecare* [număr] *în zece părţi şi le numim decimetru, deciar, decigram.* HELIADE, A. 58/21, cf. I. GOLESCU, C. *Măsuri agrarii sau de suprafaţă ... ar,.. deciar ..., centiar.* BREZOIANU, A. 630/7.

– Pronunţat: *-ci-ar.* – Pl.: *deciari.* – Şi: (învechit) **deciáră** s. f. I. GOLESCU, C.

– Din fr. **déciare.**

DECIÁRĂ s. f. v. **deciar.**

DECIBÉL s. m. Unitate de măsură a intensităţii sunetului, care corespunde unei zecimi de bel, reprezentând cea mai mică variaţie de intensitate care poate fi percepută de urechea umană. *Intensitatea sonoră maximă, suportată de ureche, are nivelul de 140 de decibeli.* CIŞMAN, FIZ. II, 73, cf. LTR², DER, DN², D. MED., M. D. ENC. *Cercetările au stabilit „pragul de alertă" – impunând acţiuni preventive imediate – începând de la 90 decibeli.* CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 5/5, cf. DEX. *Au fost aduşi peste zece mii de ostaşi, care să răcnească la comandă, spre a se vedea dacă pereţii şi, mai ales, plafonul rezistă la o asemenea năvală de decibeli.* RL 2005, nr. 4 619.

– Pl.: *decibeli.*

– Din fr. **décibel.**

DECIBELMÉTRU s. n. Voltmetru de curent alternativ, gradat în decibeli, utilizat ca instrument de măsură în instalaţiile electroacustice. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *decibelmetre.*

– Din fr. **décibelmètre.**

DECIDÁ vb. I v. **decide.**

DECIDABILITÁTE s. f. (Logică) Caracter al unui sistem ipotetico-deductiv noncontradictoriu şi complet. Cf. DN³, MDA.

– Din fr. **décidabilité.**

DECÍDE vb. III. **1.** T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) şi r e f l. (Despre oameni) A lua o hotărâre, alegând între mai multe posibilităţi, a se opri la una dintre alternativele posibile; a hotărî. [Coribut] *decise să meargă în Moldova sub un nume strein.* ASACHI, S. L. II, 11, cf. id. A. LIT. 12, NEGULICI. *Cel puţin aşa pusesem de gând acu un an, dar rămâne a mă decide la anul viitor.* LĂZĂRESCU, S. 78/3. *Prudenţa lui* [Godefroa] *decidă ca ei singuri să dea generosului Dindon un succesor.* PÂCLEANU, I. I, 82/9, cf. STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. [Domniţa Manda] *răspundea că nu se poate decide a se despărţi de el* [tatăl său]. NEGRUZZI, S. I, 106. *În sfârşit, primejdia fiind mare, se decidară, ca generalii ... să facă apel la junii de bonne volonté.* id. ib. 342. *Nepotul său, decizându-se a emigra, apucă drumul Romanului.* SION, P. 238. *După multă chibzuire şi reflecţiune,* [bietul om] *se decise a o pune* [pe femeie] *sub privegherea unui Argus.* FILIMON, O. I, 124. *După o înţelegere prealabilă ce au avut cu tatăl meu ..., s-au decis ca amândoi cârmuitorii să fugă.* LĂCUSTEANU, A. 33. *Sperăm că d. ministru ... se va decide lesne a îmbogăţi muzeul nostru.* CARAGIALE, O. IV, 221. [Scriitorul] *nu se putea decide pentru nimic.* SĂM. I, 14. *Pân' mă decid să scriu un vers, Mă pomenesc că iarăşi trece luna.* IOSIF, V. 163. *Nu se credea îndreptăţit să decidă nimica în privinţa ei.* REBREANU, R. II, 307. *Rolul meu e să pregătesc terenul, să informez guvernul, nu să decid.* TITULESCU, D. 134. *Să nu mai voiesc să vreau să mă decid nici spre stânga, nici spre dreapta.* GALACTION, O. 194. [Fred Vasilescu] *nu se decisese să-mi scrie întâmplarea aceasta care-l tulburase atât.* CAMIL PETRESCU, P. 407. *Fosta cântăreaţă ... se decisese ... să renunţe la viaţa zbuciumată.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 202. *Şi după cum se decideau pentru prima parte a alternativei, sau pentru a doua, erau monofiziţi sau nestorieni.* STĂNILOAE, O. 61. *M-am decis să apelez la inima dumitale nobilă care înţelege toate.* CĂLINESCU, E. O. I, 97. *M-am decis, mormăi el, zilele astea mă operez.* VINEA, L. I, 85. *Muncitorii tipografi din Capitală au decis să înceapă o grevă generală la 13 decembrie.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 38. *Are ... un roman în manuscris şi nu se poate ... decide să*[-l] *arate editurii.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 14. *Nu aşa de uşor se decideau să dea bolnavilor şoldina, deoarece mulţi din cei care o luau înnebuneau, câteva ceasuri, o zi, şi apoi îşi reveneau.* BUTURĂ, E.B. I, 162. *Poţi decide, în mod liber, să fii agentul ordinii universale.* PLEŞU, M. M. 45, cf. PATAPIEVICI, C. L. 252. *Fotbalistul echipei Real Madrid, Ronaldo, şi modelul Daniella Cicarelli au decis să se despartă.* RL 2005, nr. 4 611. *Juriştii din partid au decis să lase lucrurile aşa, sperând că această încălcare a propriului statut nu se va observa.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 830. ◇ T r a n z. f a c t. *Această din urmă idee decise pe fanariot şi ... porunci să-i puie armăsarii la butcă.* FILIMON, O. I, 173. *Ea ... îşi puse în lucrare tot spiritul, toate linguşirile spre a o decide să n-o părăsească.* BARONZI, M. II, 410/20. *Aibi milă de o nefericită şi decide-l să se însoţească cu mine!* MACEDONSKI, O. II, 404. *Scrisoarea asta l-a decis* [pe Herdelea]. REBREANU, I. 83. ◇ I n t r a n z. (Astăzi rar, construit cu prep. „de" sau „asupra") *Tânărul Mişuz ... nu întârzia să inspire Porţiei una din acele pasiuni care decid de viaţa unei femei.* CARAGIALE, O. II, 119. *Am insistat asupra imposibilităţii absolute de a însărcina arbitrii, adică câteva persoane ... să decidă de soarta unor regiuni întregi.* TITULESCU, D. 168. *Comisiunea de reparaţiuni decide de noi fără de noi, ca mandatara noastră* [să ia aminte măsuri]. id. ib. 253. *Consiliul comunei va vota detronarea ... cerând convocarea unei Convenţii care să decidă de tronul Franţei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 376. *Numai medicul decide asupra tratamentului.* BELEA, P. A. 174.

2. T r a n z. A emite o hotărâre definitivă; a soluţiona în mod definitiv; a determina o evoluţie viitoare; a hotărî, a stabili (2). *Instanţa de apel n-a violat legea când a decis că ... moştenitorii soţului au dreptul să reţie darul.* PRAV. COND. (1780), 214. *Statul a decis să aservească şi pe aceştia, transformându-i în coloni aşezaţi pe moşii boiereşti.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 66. *Să ne pregătim de o luptă care trebue să deciză soarta Azii.* PÂCLEANU, I. II, 183/8. *Majoritatea glasurilor decide chestiunile cele mai importante în viaţa populilor.* BARASCH, I. 155/12. *Decizând Soţietatea literară ... ca operatul meu să se mai cerceteze ... l-am supus* [manualul] *unei reviziuni totale.* VOROBCHIEVICI, A. M. VII. *Camera decide ... să dea Comitetului său ... toate atribuţiile.* MAIORESCU, D. II, 28. *El are dreptul de a hotărnici şi de a decide pricinile de moşii.* BUL. COM. IST. V, 102. *Mitropolitul ... decide: „se va scrie superiorului de a-l suspenda de serviciu".* LOVINESCU, C. X, 43. *A decis atunci ca partea sudică a ţării să fie pustiită şi golită de oameni.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 9. *Instanţa va decide după audierea mai multor martori.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 827. ◇ R e f l. p a s. *Se decide ca pârâşii să aducă pe acei negustori* (a. 1815). IORGA, D. V. T. 94. *Facă soarta şi viaţa mea ceea ce s-a decis prin decretele celeste.* PÂCLEANU, I. I, 104/11. *Aici* [la Mantua] *era să se decidă soartea acelei campanii.* BARIŢIU, P. A. II, 16. *Vreun criteriu formal, după care să se poată decide, care judecăţi merită certitudine şi care nu, nu există.* MAIORESCU, L. 108. ◇ R e f l. i m p e r s. *Se decide ... ca postul să fie format din plotonul meu.* CAMIL PETRESCU, U. N. 338. *Se*

decidea, după lungi dezbateri, transformarea mantalelor vechi în pantaloni noi, pentru recruți. BRĂESCU, V. A. 155. *Progresele mecanicii cuantice au pus la îndemâna experimentatorilor criterii teoretice care permiteau să se decidă în problema existenței electronilor.* SANIELEVICI, R. 32. ◇ Intranz. *Hasdeu este un luptător ... pentru unirea forțelor populare, și cere vot universal, care să decidă în treburile de stat.* IST. LIT. ROM. II, 675.

– Prez. ind.: *decid,* pers. 3 și (învechit, rar) *decídă*; conjunct. pers. 3 și: (învechit) *deciză.* – Și: (învechit) **decidá** vb. I. ASACHI, A. LIT. 12.

– Din fr. **décider,** lat. **decidere.**

DECIDÉNT, -Ă adj., s. m. și f. (Persoană, instituție etc.) care decide (**2**). *Se domoli activitatea epitropiei, fiindcă printe membrii ei decidenți se iviră neînțelegeri asupra unor măsuri de luat.* SBIERA, F. S. 369, cf. NDN. *Decidenții Uniunii Europene ar mai putea aduce ca argumente în susținerea unui refuz* [privind acordarea statutului de economie de piață] *și o serie de alte motive.* RL 2004, nr. 4 421.

– Pl.: *decidenți, -te.*

– **Decide** + suf. *-ent.*

DECÍDERE s. f. (Învechit) Acțiunea de a decide și rezultatul ei; hotărâre. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Contele luă pe loc o decidere supremă.* ALECSANDRI, O. P. 146.

– Pl.: *decideri.*

– V. **decide.**

DECIFRÁ vb. I v. **descifra.**

DECIFRÁRE s. f. v. **descifrare.**

DECIGRÁD s. n. Unitate subdivizionară de măsură pentru diverse mărimi, egală cu a zecea parte dintr-un grad. Cf. DEX², NDN.

– Pl.: *decigrade.*

– Din fr. **décigrade.**

DECIGRÁM s. n. Unitate subdivizionară de măsură pentru masă, egală cu a zecea parte dintr-un gram. [Aceste măsuri] *le socotim subtîmpărțite într-alte unimi, adică împărțim pe fiecare în zece părți și le numim decimetru ..., decigram, decilitru.* HELIADE, A. 58/21, cf. I. GOLESCU, C., BREZOIANU, A. 630/28, PROT.–POP., N. D., COSTINESCU. *Submultiplii gramului sunt: decigramul sau un pond de o zecime de gram.* CLIMESCU, A. 209, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DN², DC, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *decigrame* și (învechit) *decigramuri* (I. GOLESCU, C.). – Și: (învechit) **decigrámă** s. f. PROT. – POP., N. D.

– Din fr. **décigramme.**

DECIGRÁMĂ s. f. v. **decigram.**

DECILÍTRĂ s. f. v. **decilitru.**

DECILÍTRU s. m. Unitate subdivizionară de măsură pentru volum, egală cu a zecea parte dintr-un litru. *Aceste măsuri sânt ... decigram, decilitru.* HELIADE, A. 58/21, cf. I. GOLESCU, C. *Decilitru* [se numește] *a zecea parte a litrei.* G. POP, E. 96/18. *Se face o cocă homogenă cu ... 1 decilitru și jumătate până la 2 decilitruri de oțet tare.* MARIN, PR. II, 341/27, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Se bea o amestecătură de 1 decilitru de oloi de floarea-soarelui și 1/2 litru moare de curechi.* BUJOREAN, B. L. 143, cf. SCRIBAN, D., LTR², DN², DC, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *decilitri* și (învechit, s. n.) *decilitruri.* – Și: **decilítră** s. f. PROT. – POP., N. D.

– Din fr. **décilitre.**

DECIMÁ vb. I. Tranz. **1.** (Despre războaie, epidemii etc.; complementul indică mai ales oameni) A face să piară în număr foarte mare, a ucide în masă, a extermina; a nimici (**1**). *Rezbelele decima muncitorii clasei de gios.* ROM. LIT. 84[1]/29. *Multe din boalele care au decimat națiunile antice ... s-au împuținat.* BARASCH, I. 94/15. *Brigada 1 ... și îndeosebi regimentul 8 sunt decimate.* MAIORESCU, D. II, 96, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Boalele epidemice ... decimează populațiunea.* PĂCALĂ, M. R. 351, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Oamenii primitivi ... nu numai că decimau animalele respective, dar le împiedicau să se reproducă.* NEGULESCU, G. 154, cf. SCRIBAN, D. *Trei regimente de infanterie au fost decimate.* CAMILAR, N. I, 39. *Oricât îi decima, rezistența lor creștea.* BENIUC, M. C. I, 277, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Bolile decimează populația Europei.* RL 2005, nr. 4 765. ◇ Fig. *S-a dovedit o lichea patentată, i-a decimat toate economiile și s-a dus.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 16.

2. (În Roma antică și în Evul Mediu; complementul indică mai ales unități militare) A pedepsi executând pe fiecare al zecelea soldat. Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARCIANU, DN², M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *decimez.*

– Din fr. **décimer,** it. **decimare,** lat. **decimare.**

DECIMÁL, -Ă adj. (Mat.; rar; adesea substantivat) Zecimal (**1**). Cf. I. GOLESCU, C., cf. GEOMETRIE, A. M. 21[r]/8. *Un palmac cubic decimal de Paris de apă trage 557 grăunțe.* STAMATI, F. 56/17. *Sânt încurcat într-o socoteală foarte grea și care nu mă eartă să mă ocup de d-ta. Astă dată eram jertfit unei fracții de crăițar și unei decimale de centimă.* ROM. LIT. 89[2]/25, cf. LM, DDRF, ȘĂINEANU², CADE. *Latina a moștenit din indo-europeană sistemul de numărătoare decimal.* IST. L. ROM. I, 160, cf. DL, M. D. ENC., DEX. ◇ *Număr decimal* = număr zecimal v. zecimal (**1**). Cf. TDRG, LTR². *Fracție decimală* = fracție zecimală v. zecimal (**1**). Cf. NEGULICI, BARCIANU, SCRIBAN, D. *Sistem decimal* = sistem zecimal, v. zecimal (**1**). Cf. SCRIBAN, D., ENC. AGR., LTR. *Balanță decimală* (și substantivat, n. și f.) = balanță în care echilibrarea greutății corpurilor se realizează cu greutăți-etalon de zece ori mai mici; balanță zecimală, v. zecimal (**1**). Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 77, LTR², DL, DER, DEX.

– Pl.: *decimali, -e.* – Și: (învechit) **dețimál, -ă** adj. GEOMETRIE, A. M. 21[r]/8.

– Din fr. **décimal,** germ. **dezimal.**

DECIMÁN, -Ă adj. (Med.; despre febră) Care revine în mod intermitent la zece zile. Cf. DN², DEX.

– Pl.: *decimani, -e.*

– Din fr. **décimane.**

DECIMÁR s. m. (Învechit, rar) Slujbaș care încasa decima (**1**). Cf. LM.

– Pl.: *decimari.*

– **Decimă** + suf. *-ar.*

DECIMÁRE s. f. Acțiunea de a decima și rezultatul ei.

1. Ucidere în masă; (rar) decimație[1]. Cf. decima (**1**). Cf. BARCIANU, ALEXI, W., DN², DEX².

2. (În Roma antică și în Evul Mediu) Pedeapsă care consta în a executa un soldat din zece (îndeosebi în caz de rebeliune); (rar) decimație[1]. Cf. decima (**2**). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D.

– Pl.: *decimări.*

– V. **decima.**

DECIMÁT, -Ă adj. **1.** (Despre colectivități) Care a suferit o decimare (**1**), care a rămas în număr foarte mic în urma decimării (provocată de războaie, epidemii etc.); nimicit (**1**). *Cu simțurile grele de dezastre, Ca o turmă Decimată, risipită pe șosea ... Grăbim.* CAMIL PETRESCU, V. 86. *Au venit repede înfrângerile ..., refugiul armatelor decimate.* COCEA, S. II, 182. *Cântecul porni adânc ..., chemând parcă umbrele tuturor diviziilor decimate.* CAMILAR, N. II, 29.

2. Care a fost executat prin decimare (**2**). Cf. PONTBRIANT, D., LM.

– Pl.: *decimați, -te.*

– V. **decima.**

DECIMATÓR s. m. (Învechit) Persoană însărcinată cu încasarea decimei (**1**). *„S" apăsat, adica „ș", notat dedesubt cu semnul unei semiluniță, se pronunță ... ca un „j" francez, de ex. : ... „dișmasu", „decimator" etc.* MAIOR, S. II, 296. *Popii românilor iară reclamă la principele în contra decimatorilor, a prefecților preste dominiile fiscali.* BARIȚIU, P. A. I, 143, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU.

– Pl.: *decimatori.*

– **Decimă** + suf. *-tor.* Cf. fr. d é c i m a t e u r .

DECIMÁȚIE[1] s. f. (Rar) Decimare (**1, 2**). Cf. COSTINESCU, LM, DN[2], DEX.

– Pl.: *decimații.* – Și: (învechit) **decimațiúne** s. f. COSTINESCU.

– Din fr. **décimation.**

DECIMÁȚIE[2] s. f. (Învechit) Faptul de a încasa decima (**1**). Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU.

– Și: **decimațiúne** s. f. COSTINESCU.

– Din **decimă** + suf. *-ație.*

DECIMAȚIÚNE[1] s. f. v. **decimație**[1].

DECIMAȚIÚNE[2] s. f. v. **decimație**[2].

DÉCIMĂ s. f. **1.** (Învechit, în Transilv.) Zeciuială (**1**). [Noi] *de toată darea decimelor ... să-i scutim* [pe români]. ȘINCAI, HR. III, 82/14. *Iobagiul era datoriu să transporte el însuși decima în curtea sau bătătura domnului său.* BARIȚIU, P. A. I, 650, cf. 385, PROT. – POP., N. D., DDRF. *Preoții nu strâng decima de la popor.* LUC. II, 286, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Principala bogăție a țării, lâna, care forma materia primă a industriei textile flamande, a fost pusă la dispoziție regelui, care a obținut și de la cler plata unor decime.* OȚETEA, R. 93.

2. (Învechit, rar) A zecea parte dintr-o unitate monetară. Cf. PROT. – POP., N. D., MDA.

3. (Învechit, rar) Grup de zece persoane, de zece obiecte etc. de același fel. *Ați trăit și voi cât trăiește roza, cât trăiește poezia decimelor muze.* HELIADE, O. I, 483, cf. MDA.

4. (Adjectival; rar; în sintagma) *Rimă decimă* = rimă formată din zece în zece versuri. *Rima decimă și duodecimă este în întregime rodul inventivității sale* [a lui Coșbuc]. IST. LIT. ROM. III, 810, cf. MDA.

5. (Muz.) Interval care cuprinde zece trepte, format dintr-o octavă plus o terță. *Spre a nu ne lărgi cu vorba, nu ne vom ocupa aicia de contrapuntul duplu în decimă și duodecimă.* VOROBCHIEVICI, A. M. 193, cf. TIM. POPOVICI, D. M., CADE, DL, DM, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✦ (Rar) A zecea treaptă de la o treaptă dată. Cf. DL, DM, DN[2], DEX.

– Pl.: *decime.*

– Din lat. **decima,** it. **decima,** fr. **décime.**

DECIMĂRÍT s. n. (Învechit, rar) Zeciuială (**1**). *Birurile țerei le-au mai înălțat, adecă oieritul și văcăritul, ci decimăritul l-au luat după obiceiul vechi.* ȘINCAI, HR. III, 294/36, cf. MDA.

– **Decimă** + suf. *-ărit.*

DECIMÉTRIC, -Ă adj. De ordinul decimetrului. Cf. LTR[2], DEX[2].

– Pl.: *decimetrici, -ce.*

– Din fr. **décimétrique.**

DECIMÉTRU s. m., s. n. **1.** S. m. și (învechit) n. Unitate de măsură pentru lungime egală cu a zecea parte dintr-un metru. *Aceste măsuri ... le numim decimetru ..., decigramu.* HELIADE, A. 58/21, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Decimetru se numește a zecea parte a metrului.* G. POP, E. 96/16. *Pentru carbonizația în gropi, se face o groapă de 3 metre de lungă și 12 decimetre de adâncă.* MARIN, PR. II, 38/25, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Aceste tufe sunt foarte lungi, până la 4 decimetri.* CONTEMPORANUL, I, 815. *Către bază* [dealul] *e alcătuit din bancuri de 8 la 12 decimetri.* ib. IV, 316, cf. DDRF, ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR[2], DN[2], DC, M. D. ENC., DEX.

2. S. n. Riglă gradată cu lungimea de zece centimetri. Cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR[2], DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl.: (s. m.) *decimetri* și (s. n.) *decimetre.*

– Din fr. **décimètre.**

DECIMOLÉT s. n. (Muz.) Figură ritmică alcătuită din zece note, a cărei durată este egală cu aceea a opt note obișnuite. Cf. NDN, DTM.

– Din it. **decimoletto.**

DECIMUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică vite, produse etc.) A zeciui (**1**). (R e f l . p a s .) *Vite și marfe, care s-au obicinuit a se decimui și a se da fiscului.* ȘINCAI, HR. III, 82/22, cf. LM.

– Prez. ind.: *decimuiesc.*

– **Decimă** + suf. *-ui* (după *dijmui*).

DECINĂ s. f. **1.** (Învechit) Mulțime de zece obiecte. Cf. LM.

2. (Text.) Unitate de măsură egală cu zece perechi de ciorapi sau de mănuși, folosită pentru a exprima capacitatea de producție a unei mașini de tricotat, a unei secții sau a unei fabrici de tricotaje. Cf. LTR[2].

– Accentul necunoscut. – Pl.: *decine.*

– Din it. **decina.** Cf. fr. d i z a i n e.

DECÍNDE adv., prep. (Învechit) **1.** Adv. Dincolo, de cealaltă parte. *Vădzu I[su]s narod mult împregiur el, dzise se meargă decinde.* EV. SL.-ROM. 19[v]/10. *Într-aceea vreame vine I[su]s decinde în părțile Gherghesiiului.* ib. 20[v]/19. *Să leage tot însul arma sa sus la sine, și treaceți decinde pren tabără, de la o poartă până la ceaialaltă.* PO 289/14. *Cealaltă oaste ... care era decindea, văzând patima celorlalți, toate corturile ... le-au lăsat* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 227/7, cf. I. GOLESCU, C., PAMFILE, J. III, 87. [Turcul] *dă multe ori ne trecea decindea cărându-le cine știe ce. Fel dă fel dă belele.* GRAIUL, II, 196. ✧ (Pleonastic) *Pe dincoace, Pe dincolo, Pe dincolo decindea, Umblă turcii d-aiurea.* MATEESCU, B. 71. ✧ L o c . a d j . **De decinde** (sau **de decindea**) = care se află de cealaltă parte. *Orice sare s-ar dovedi trecută peste Dunăre ca să să vânză la cei de deacindea se supune pravililor dă controbant în folosul nostru* (a. 1836). DOC. EC. 619. *Soldații ... sapă mereu cu opincele în tină și în sloată, fluierând doina de decindea, pe când glonțele le șuieră ascuțit dasupra capului.* ODOBESCU, S. III, 565. ✧ L o c . a d v . **Din decindea** sau **pe decinde** = de dincolo. [Negustorul] *voește acum*

a să îngădui să aducă din decindia iarăşi ... 220 boi şi vaci (a. 1846). DOC. EC. 897. *Mai rămăsese fixă-ntre oglinde O amintire a ultimei imagini: De mediile apei şi paragini Învins, Narcis pierise pe decinde.* VULPESCU, P. 30.

2. Prep. (Adesea în construcţii cu altre prepoziţii, formează locuţiuni prepoziţionale) Dincolo de ..., la partea cealaltă a ..., în josul ... *Şi vine în parţile iudeilor decinde de Iordan.* EV. SL. -ROM. 69^{v}/6. *Părinţii noştri toţi supt nuor au fost, şi toţi pre decindea de mare trecură.* CORESI, L. 311/26. *Au mai lovit cazacii din sus de Tighinea, pre decindea de Nistru, nişte sate.* SIMION DASC., LET. 253. *Altul mergea ... decinde preste Ariaş, până într-o cetate pustie* (1660–1680). GCR I, 176/31. *Şi neaflându-l hiiu-său Ioan, s-ascundea decinde de Iordan.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 8^{r}/25. *Acestea-s cuvintele carele au grăit Moisi la tot Israilul, dicindea de Iordan în pustiiu cătră apus aproape de Marea Roşie.* BIBLIA (1688), 124^{2}/9. *Sânt şi astăzi lăcuitori, pe decinde de Dunăre, de la gură până la pragurile ei.* CANTEMIR, HR. 230. *Alţii trecură în Ostrov, şi de acolo Dunărea dăcindea în Rusciuc.* DUMITRACHE, 374. *Dar aceste lăudabile silinţe se văd cam deş nimicite prin aplecări stranii ale traducătorului către unii provincialismi neautorizaţi, aparţinând uneori ţinuturilor de peste Milcov, alteori s-ar crede chiar graiului românilor de decindea Dunărei.* ODOBESCU, S. II, 492. *Banul Mihalcea ... dete în jaf şi pradă toate cetăţile decindea Dunării.* ISPIRESCU, M. V. 17. *Pe decindea Dunării la vale, ... Trece-n baltă, legănat agale, Un chervan.* VOICULESCU, POEZII, I, 192. *Tunetul a huruit prelung decindea de Dunăre, în lunci şi bălţi.* SADOVEANU, O. XIII, 864.

– Şi: **deacíndea**, **decíndea** adv., prep., **dicíndea**, **dăcíndea** prep.

– Lat. **de ecce inde.**

DECÍNDEA adv., prep. v. **decinde.**

DECINÉPER s. m. Zecime de neper = unitate de măsură a nivelului de transmisiune a unui semnal electric, acustic etc. Cf. DN^{3}, MDA.

– Pl.: *decineperi.*

– Din fr. **décinéper.**

DECINORMÁL, -Ă adj. (Chim.; în sintagma) *Soluţie decinormală* = soluţie cu o concentraţie de zece ori mai mică decât aceea a unei soluţii normale. Cf. MACAROVICI, CH. 88, LTR^{2}, DN^{3}.

– Pl.: *decinormali, -e.*

– Din fr. **décinormal.**

DECIOCĂLÁ vb. I v. **desciocăla.**

DECIOCĂLÁT s. n. v. **desciocălat^{1}.**

DECIOCOLÁ vb. I v. **desciocăla.**

DECIOCOLÍ v. IV v. **desciocăla.**

DECÍS, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Ferm în principiile, în convingerile sau în acţiunile sale; hotărât, rezolut; (despre manifestările oamenilor) care denotă hotărâre. Cf. NEGULICI. *Decis a cerca o altă apărare, el lasă puntea eroului, care îl goneşte.* PÂCLEANU, Î. II, 154/28, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D. *Ştii cât sunt de decis şi ce aş fi în stare să fac pentru tine.* CONTEMPORANUL, I, 68. [Corina] *face semn din cap că nu. Gest blând, dar decis.* SEBASTIAN, T. 154. *Bravi învinşi ... au ştiut să-şi dea sufletul pe zăpadă, fără să geamă, cruzi şi decişi până la urmă.* ARGHEZI, C. I. 157. *Cu situaţia şcolară limpezită poetul se înscrie la facultate, decis de astă dată să-şi vadă serios de carte.* CĂLINESCU, E. 223. [Moromete] *dădu bice la cai ... foarte decis ca s-o ia la trap mărunt.* PREDA, DELIR. 54. ✧ Fig. *David Oistrah ... la arcuşurile decise şi vehemente scutura în mişcări scurte capul.* CĂLINESCU, C. O. 163. ✧ (Adverbial) *Alte cuvinte cari răspică mai apriat modul esecutării ...* [concentrats =] *concentrat, puternic* [deciso =] *decis.* VOROBCHIEVICI, A. M. 13. *Marea Britanie a luat decis atitudine în acest sens.* TITULESCU, D. 120. [Moromete] *se urcă pe cutie şi apucă decis hăţurile în mână.* PREDA, DELIR. 60. *Calităţi de interpretare care îl impun tot mai decis.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 8. ✧ Fig. *Barometrul ... cobora încă din ajun, deşi nu tocmai decis.* TUDORAN, P. 433.

2. (Rar) Fixat, stabilit dinainte. *În seara decisă pentru acest divertisment muzical, ... Paganini ... se duse numaidecât în camera sa.* FILIMON, O. II, 323.

3. (Rar) Construit, format, conturat. [Verdi] *... încă din etatea adolescinţii sale da semne de un gust decis.* FILIMON, O. II, 297.

– Pl.: *decişi, -se.*

– V. **decide.**

DECISÍV, -Ă adj. **1.** Care decide, care este de natură a determina un rezultat definitiv; hotărâtor, (învechit) decizător. *Bătălia aceasta fu decisivă* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 265/1, cf. NEGULICI. *Pangermaniştii din Viena aflaseră despre retragerea lui Radetzky de la Milano şi ... ferirea în cele două luni de orice bătălie decisivă.* BARIŢIU, P. A. II, 17. *Acest combatiment avea scop să ocupe aripa dreaptă a ruşilor şi să o tragă departe de Câmpia Pratzen, unde era să se dea lovitura decisivă.* FILIMON, O. II, 104. *Datul istoric decisiv este că estrema limită a Munteniei despre Oriinte se opria ... până la ... pământul moldovenesc.* HASDEU, I. C. I, 5. *El se hotărî dară să facă un pas decisiv, se duse la mătuşa Rebeccăi, o corupse şi-i dete o scrisoare.* CONV. LIT. II, 309. *Cuvântul crud şi decisiv al tuturor doctorilor, care-i striga mereu.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 63. *Dar prin ele* [modificările] *se creia în favoarea lui Enache Kogălniceanu o dovadă decisivă, în faţa căreia nimeni nu se putea îndoi.* BUL. COM. IST. II, 138. *Mi-am dat ... seama că momentul e decisiv.* IBRĂILEANU, A. 205. *Greva generală e instrumentul deciziv al revoluţiei sociale.* LOVINESCU, C. I, 193. *Fostul ministru se oferi să aducă un argument decisiv cu blândeţe retorică.* CAMIL PETRESCU, P. 241. *Istoria fatidică nu durase sub paşii popoarelor o altă răspântie mai decisivă.* COCEA, S. I, 370. *Mai multe din aceste mărturii arheologice au un caracter decisiv.* BRĂTIANU, T. 21. *Clipele pe care le trăiesc acum sunt decisive pentru viaţa mea.* CĂLINESCU, E. O. I, 97. *Vorbitorul sau emiţătorul este considerat adesea factorul decisiv pentru determinarea stilului.* COTEANU, S. F. I, 54. *Cezar plănuise o ... decisivă expediţie împotriva dacilor.* H. DAICOVICIU, D. 119. *Jurământul ... intervine autoritar în declanşarea actului decisiv.* T ianuarie 1969, 68. *A fost o victorie decisivă.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 42. *Drumul spre adevăr al unui personaj aflat la vârsta opţiunilor decisive.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 1/9. *Golul acela decisiv pe care i l-am marcat ... trebuia să ne ducă ... mai departe decât ne-a dus.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 22. *Se va dovedi destoinic în momentele decisive finale.* PALEOLOGU, T. 115. *Repartizarea ornamentelor, dinamica alternanţei dintre suprafeţele decorate şi cele nedecorate, materialul, al cărui efect asupra ansamblului este uneori decisiv, sunt factorii definitorii din punct de vedere artistic şi estetic.* PAVEL, S. E. 56. *Se va putea menţiona înaintarea decisivă a procesului de privatizare în sistemul bancar.* RL 2004, nr. 4 421. ✧ (Adverbial) [Actele] *arată decisiv că n-am dreptate.* SĂM. II, 361. *Morala unui filosof ne arată, decisiv şi definitiv, ce este el.* NEGULESCU, G. 115. *Voronca adânceşte metafora transparentă, apropiind-o decisiv de metafora propriu-zisă.* CL 1973, 155. *Ar contribui decisiv la promovarea unor mărfuri de calitate.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 18. *Umanismul ştiinţei ... depinde direct şi decisiv*

de măsura contribuției lor la soluționarea marilor probleme actuale ale omenirii. CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 1/1. *Ceea ce este decisiv în discuția de față e acceptarea ideii că – la nivel morfosintactic – enunțul se desparte cu folos în grupuri constitutive.* COTEANU, S. F. II, 97, cf. PLEȘU, M. M. 40. *Poate începusem chiar înainte ..., dar decisiv am simțit schimbarea după ce l-am reluat pe Platon în original și am văzut că-l pot „citi" altfel.* LIICEANU, J. 15.

2. (Rar; despre figura oamenilor) Care exprimă decizie (**2**). *Amicul care mă găzduește ... mă întâmpină cu fața decisivă, cu zâmbetul pe buze.* PETICĂ, O. 250.

– Scris și: *deciziv.* – Pl.: *decisivi, -e.*

– Din fr. **décisif.**

DECISTÉR s. m. Unitate subdivizionară de măsură pentru volumul lemnelor, care reprezintă a zecea parte dintr-un ster. *Măsuri pentru vinderea lemnelor: ster ..., decister.* BREZOIANU, A. 630/19. *Măsuri de volum ... Sterul (10 decistere) pentru lemne.* GHICA – STURDZA, A. 10, cf. PROT. – POP., N. D., SCRIBAN, D., DN², DEX.

– Pl.: *decisteri.*

– Din fr. **décistère.**

DECITÁR s. n. v. **degetar.**

DECIURICÁ vb. I. Tranz. și refl. (Regional) „A (se) desprinde; a (se) goli". Com. din ZAGRA – NĂSĂUD. *Creanga se deciurică.* ib. *Creanga ... o deciurică de poame.* ib.

– Prez. ind.: *deciúric.*

– Et. nec.

DECIZĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Decisiv (**1**). *Aceasta era să fie decizătoare peste viața lui.* F (1871), 342. *Lupta decizătoare se statori pe noaptea următoare.* ib. (1882), 145. *Sperăm să ... efectuim o selecțiune a tinerimii noastre, care fără pretenția de a crea „curente" decizătoare, are în tot cazul dragoste și entuziasm pentru literatura românească.* LUC. II, 198. *Nu împrejurările și nu întâmplarea e decizătoare.* ib. 330.

– Pl.: *decizători, -oare.*

– **Decide** + suf. *-ător.*

DECÍZIE s. f. **1.** Hotărâre luată de către un organ al administrației de stat, de către o autoritate sau de către un organ de jurisdicție; document care conține o astfel de hotărâre. [S-a] *respins recursul contra deciziei Curții de Apel din Craiova.* PRAV. COND. (1780), 212. *Deciziona aceasta judecoasă este aceea care mă despoie de numele mieu cel bun.* CALENDARIU (1794), 32/29. *Decisiunile acestor trei Comiții poartă toate numele oficial de leges.* CONV. LIT. I, 292. *Toate cărțile de judecată sunt pronunțate de judecătorii de pace, ... toate decisiunile de Curți.* MAIORESCU, L. 45. *Ortografia cu care au fost scrise până acum publicările Academiei Române se întemeiază pe o decizie luată de Societatea Academică.* id. CRITICE, 312. *Această decisiune se va tipări pe una din paginele copertei a fiecării fășioare din opera actualei comisiuni lexicografice.* ODOBESCU, S. II, 335. *Ei* [colegii] *comentează decizia Curții în procesul asasinatului și complotului.* CARAGIALE, O. II, 55. [Prefectul] *a poruncit atunci să se dea ordinul învățătorului și decizia popii.* LUNGIANU, CL. 182. *Consistoriul îi ridică darul* [lui Creangă] *prin decizia din 22 sept. 1871.* LOVINESCU, C. X, 37, cf. 50. *Dacă astfel de cazuri, care n-au făcut până acum obiectul unei decizii judiciare, s-ar fi produs ..., ar fi fost examinate cu toată justețea.* TITULESCU, D. 113. *Președintele mă felicitase în plină ședință, înainte de a se retrage în dezbateri, anticipând astfel oarecum asupra deciziei.* MIHĂESCU, D. A. 158. *Se publica ... decizia prin care* [Bodnărescu] *era numit provizoriu profesor ... de drept constituțional.* CĂLINESCU, C. O. 229, cf. DL. *Hotărârile instanțelor prin care se pronunță asupra recursului sau recursului în supraveghere se numesc decizii.* PR. DREPT, 876, cf. DER, M. D. ENC., DEX. *Am primit de la unitatea unde lucram o decizie prin care mi se aducea la cunoștință că sunt transferat.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 5/8. *N-am primit decizie de numire în termen legal.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 8, cf. D. MAN. *Decizia de revocare ... n-a fost semnată însă de secretarul CJ.* ADEVĂRUL 2006, nr. 4 825. ✦ Posibilitate, drept de a da o rezoluție, o hotărâre etc. *Eu însă cel mult pot să propun, decizia e în alte mâini.* REBREANU, P. S. 115. *Între primele măsuri pe care le-am întreprins la I. T. B .... a fost aceea de a coborî nivelul de decizie al multor probleme administrative.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 9. *Se pare că toate jocurile au fost făcute de Consiliul de Securitate al Federației, ... legislativul și executivul nefiind solicitate în luarea deciziilor.* RL 1995, nr. 1 452. *Decizia CEDO ... creează o jurisprudență extrem de utilă victimelor regimului comunist, dar și instanțelor de judecată.* ib. 2005, nr. 4 684.

2. (Adesea construit cu verbul „a lua") Stabilire a atitudinii cuiva, a proiectelor sau acțiunilor viitoare, în urma alegerii între două sau mai multe alternative; hotărâre. Cf. STAMATI, D. *Radul neclintit în decisiunea sa, ordona să se pregătească serbarea nunței.* NEGRUZZI, S. I, 107. *Mă duc să anunț domnului poliței deciziunea ta de a intra în onorabilul corp al spionilor.* FILIMON, O. I, 387. *Am luat o serie de deciziuni în privința tipăririi.* LOVINESCU, C. X, 120. *Am nevoie să mă gândesc, înainte de a decide ... – Nu e vorba de nicio decizie!* C. PETRESCU, Î. II, 172. *Aci* [la cazarmă] *se luau deciziunile ce aveau să orienteze regimentul.* BRĂESCU, O. A. I, 95. *Dl. Sextil Pușcariu, dimpotrivă, exprimă cu toată decisiunea punctul de vedere creștin.* STĂNILOAE, O. 127. *Felix îi strânse mâna și avu o clipă impulsiunea de a i-o săruta, însă fata i-o trase cu mult înainte de a lua o deciziune.* CĂLINESCU, E. O. I, 16. *Dacă scrierile lui Thucydides și ale lui Gibbon se încadrează în literatură, cum consideră J. R. Searle, decizia sa a fost luată pe temeiul unui anumit fel de retorică.* COTEANU, S. F. II, 14. *Dincolo chiar de decizia artistului, limba capătă învestitura „masei vorbitoare".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 41, 2/3. *O dată luată decizia ... cele o sută de paturi ale pediatriei au fost transferate.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 14. *De multe ori nu poți lua decizia cea mai bună într-o problemă sau alta.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 2/8. *Acțiunea ei trebuie asumată printr-un act de îndrăzneală, printr-o decizie.* PALEOLOGU, T. 30. *Decizia etică nu e obiectul unei reflexiuni libere.* PLEȘU, M. M. 32. *Tot ce-am gândit în acele momente a fost subliminal, așa cum „gândești" când ești, de exemplu, în mare pericol sau când trebuie să iei fulgerător o decizie.* CĂRTĂRESCU, N. 88. *Compromis este un act prin care admitem să ne supunem deciziei unui terț.* PATAPIEVICI, C. L. 17. *Airbus Industrie își va grăbi decizia de a introduce în fabricație noul model.* RL 1995, nr. 1 528.

3. (Rar) Fermitate. *Robespierre, cu o decizie rece* [spune] ... CAMIL PETRESCU, T. II, 368, cf. DL. *Dobândește treptat puritate morală ... pentru ca să ajungă la cea mai logică decizie sufletească.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 13.

– Pl.: *decizii.* – Și: (învechit) **deciziúne** (scris și *decisiune*) s. f., (învechit, rar) **deciziónă** s. f.

– Din fr. **décision,** lat. **decisio, -onis.**

DECIZIONÁL, -Ă adj. **1.** Care (are dreptul să) ia decizii (**1**). Cf. MDA. *Coaliția guvernamentală ar putea avea patru foruri decizionale.* RL 2005, nr. 4 518.

2. Care ține de decizie (**1**); referitor la decizie. Cf. DN³, MDA.

– Pronunțat: *-zi-o-.* – Pl.: *decizionali, -e.*

– Din fr. **décisionnel.**

DECIZIÓNĂ s. f. v. **decizie.**

DECIZIÚNE s. f. v. **decizie.**

DECIZÓRIU, -IE adj. (Jur.) Decisiv (1), hotărâtor. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Absența șefilor de guvern francez și german ridică de la început întrunirii din Londra caracterul decizoriu ce trebuie să aibă.* TITULESCU, D. 414, cf. NDN. ◇ *Jurământ decizoriu* = jurământ judiciar impus de o parte adversarului acesteia în cursul unui proces civil și de care depinde soluționarea litigiului. *Jurământul decisoriu poate fi dat în orice fel de contestațiune.* HAMANGIU, C. C. 303, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D.
– Scris și: *decisoriu.* – Pl.: *decizorii.*
– Din fr. **décisoire.**

DECK s. n. Magnetofon, casetofon etc. fără amplificator de putere. Cf. DEX – S, MDA.
– Pl.: *deckuri.*
– Din engl. **deck.**

DECLAMÁ vb. I. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) **1.** A rosti ceva (cu emfază) pe un ton declamator retoric, cu patetism; (învechit, rar) a declămălui. *Apolonie ... auzi o dată pe Țițero declamând, (vorbind) și rămase adâncit întru tăcere, când fieștecare lăuda pre el.* NICOLAU, P. 237/12. *Iasmă e creștinul Ce îți declamă legea ce să te tragă-n cursă.* HELIADE, O. I, 229. [Ciocoiul] *a declamat, fără a le simți, toate virtuțile din lume.* FILIMON, O. I, 98. *Cum să indigna* [Lina], *când începeam să-i declam pomelnicul cel mare de secături!* CONTEMPORANUL, I, 71. *Frazele solemne ... ni le declamați cu atâta emfază.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 441. *Uriașul declama că s-ar prinde de piept cu Dumnezeu.* AGÎRBICEANU, A. 412. *„O, dac-ar fi ea, în amurgul acesta blând, în singurătatea aceasta amețitoare!" declamă dânsul patetic.* REBREANU, I. 103, cf. 238. *Se făcea cerc în jurul lui* [bădița Traian] *la cafenea, de câte ori începea să declame, apărând pe Stamati.* BART, E. 266. *Eminescu ... îi va fi declamat, cu glasul lui profund, privind în grindă, lucruri ce-l dureau și pe Creangă.* CĂLINESCU, I. C. 188. *În fața lui Dumnezeu – declamă clamoros Stănică – suntem uniți pe vecie!* id. E. O. I, 91. *Fane se opri, de teamă să nu declame își stinse glasul.* VINEA, L. I, 374. *Aceste critici au fost declamate sub formă de recomandări.* RL 2005, nr. 4 616. ◇ R e f l. p a s. *Pretutindeni se declama cu emfas numele de Patriotism.* DACIA LIT. 65/7.

2. A rosti cu voce tare un text literar (în versuri), marcând prin intonație sensul și accentul cuvintelor; a recita. Cf. I. GOLESCU, C. *Polimnia, muza elocvenții, poartă împrejurul templurilor o cunună de dafne, ... trupul și-l ține într-o stare ca când ar declama.* CĂPĂȚINEANU, M. 63/22. *Ceilalți sânt niște nerozi; declamează ... nu știu să sporăiască versurile și să se oprească pe la locurile frumoase.* I. D. GHICA, P. 32/17. *De rost puteai a spune tragedii însemnate, ... Declamându-le toate cui vrea să te asculte?* ALEXANDRESCU, O. I, 191. *Rapsozii nu declamau numai, ci se serveau și de oarecare mijloace materiale spre a atrage luarea aminte a spectatorilor.* CONV. LIT. IV, 145. *Eram cu toții în vârsta aceea în care urli arii din opere, declami pasaje din autorii clasici.* EMINESCU, P. L. 126. *Horațiu declama poezia sa.* SĂM. II, 107. *Ghighi ... se oferi să declame fiecăruia câte o strofă care i se potrivește mai bine.* REBREANU, I. 99. *Declamai, galant, ... versul antic.* IBRĂILEANU, A. 160. *Am declamat ... cu toții „Latina gintă".* LOVINESCU, C. VI, 6. *El declama o poezie macabră de Alexandrescu.* VLASIU, A. P. 381. *Tătuțu (joacă, și se strâmbă, și declamă ca un actor).* ARGHEZI, C. J. 64. *Actorul ... începu să declame prin casă tirade întregi din rolele învățate la școală.* CAMIL PETRESCU, O. II, 126. *Te-ai pomenit pe urmă rostindu-le ...* [versurile] *tare, cu gesturile tânărului care le declamase.* PAS. Z. I, 319. *Unii repetau cântece, alții declamau.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 10, 70. *Cei care l-au ascultat declamând își amintesc că își trăia poeziile.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 4. ◇ F i g. *Pe scenă, zefirii șagalnici ... Declamă un act de iubire.* E. IONESCU, E. 24.
– Prez. ind.: *declám* și (învechit) *declamez.*
– Din lat. **declamare,** fr. **déclamer.**

DECLAMÁBIL, -Ă adj. (Despre versuri) Care se poate declama (2). Cf. DN³, MDA.
– Pl.: *declamabili, -e.*
– Din fr. **déclamable.**

DECLAMAGÍU s. m. (Peiorativ) Persoană care vorbește mult, emfatic sau cu patos. Cf. BL IX, 54, IORDAN, L. R. A. 158, SFC IV, 187, VI, 73.
– Pl.: *declamagii.*
– **Declama** + suf. *-giu.*

DECLAMÁRE s. f. Acțiunea de a d e c l a m a și rezultatul ei.

1. Rostire cu emfază, pe ton declamator (1). Cf. d e c l a m a (1). *Acei publiciști s-au mărginit mai mult a imita declamările celorlalte scoale în contra concurenței.* GHICA, C. E. I, 307. *Este în Racine vreo declamare națională?* MAIORESCU, CRITICE, 424. *Altele se dau în vânt după declămări și curteniri.* CONTEMPORANUL, I, 71, cf. RESMERIȚĂ, D.

2. Rostire a unui text literar (în versuri) cu marcarea prin intonație a sensului și a accentului cuvintelor recitate. Cf. d e c l a m a (2). *Se pot îndoi și întrei consonele spre declamarea verbelor, când vrem să le dăm un grad de covârșire.* HELIADE, PARALELISM, II, 152, cf. I. GOLESCU, C. *Declamarea unei copilițe de opt ani ... ce juca rola Margii.* CR (1830), 29²/13. *Declamarea, disputarea, cântarea din gură ... întăresc plămâile.* ALBINEȚ, M. 162/22. *Primul bas ... a pus mult natural și maiestate în declamare.* FILIMON, O. II, 196, cf. PONTBRIANT, D. *Să vii ... să-ți dau câteva lecții de declamare.* ALECSANDRI, O. P. 130. *Este vorba de accentul mult mai important al înțelesului ..., de acea declamare naturală a cuvintelor.* MAIORESCU, CRITICE, 273, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *declamări* și (învechit) *declămări.*
– V. **declama.**

DECLAMÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit) Declamator (1). *Ciocoiul ... esclamă cu voce declamată.* FILIMON, O. I, 286. *Cât de puțin muzicabile este libretul ... din cauza situațiunilor dramatice, scrise într-un stil întrerupt și declamat, negreșit că nu am putea pretinde mai mult decât ceea ce ne-a dat ... Donizetti.* id. ib. II, 292, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D.

2. Recitat. *Mitică Filipescu ... auzea doar versurile declamate.* CAMIL PETRESCU, O. I, 317, cf. MDA.
– Pl.: *declamați, -te.*
– V. **declama.**

DECLAMATÍV, -Ă adj. (Rar) Declamator (1). Cf. LM, SCL 1960, nr. 2, 184, SCF IV, 104. *Stilul lui Bolliac face impresia unei însuflețite mișcări ... fraza e bogată și declamativă.* CONTRIBUȚII, I, 103.
– Pl.: *declamativi, -e.*
– Din fr. **déclamatif.**

DECLAMATIVÍSM s. n. (Rar) Caracter declamativ. Cf. DEX – S, MDA.
– **Declamativ** + suf. *-ism.*

DECLAMATÓR, -OÁRE adj. **1.** (Mai ales despre scrieri, stil, ton) Care are un caracter retoric, bombastic, emfatic; (rar) declamativ; (învechit) declamat (1). *Poetul dinastic nu se mulțumește numai ... în rasolirea imnurilor pe o muzică nouă, ci mai celebră încă niște asemenea evenimente ... în poezia declamatorie.* HELIADE, O. I, 471, cf. PONTBRIANT, D. *Dacă* [oamenii] *produc pe alocurea impresia unei mari adâncimi sufletești, nu este*

prin exagerarea declamatorie a frazei, ci ... prin simplicitatea cuvintelor. MAIORESCU, CRITICE, 595, cf. 418. *Afară de un prim articol declamator, gazeta nu mai conținea decât știri și iar știri.* CARAGIALE, O. I, 214. *Gândurile mele, răspunse Edgar cu ton declamator, sunt scufundate în poesie.* CONV. LIT. II, 87. *Rezultatele ... să fie supuse analizei epocei următoare, care le găsește naive, declamatoare, goale și așa mai departe.* CONTEMPORANUL, VII, 210. *Pasagiile declamatoare și patetice au contribuit la stabilirea unei reputațiuni a acestei drame.* SĂM. II, 480. *„Venere și Madonă" e prea declamatorie.* IBRĂILEANU, S. L. 203. *Stănică vorbea sonor, rotund, cu gest artistic și declamator.* CĂLINESCU, E. O. I, 91. *Filme* [vechi] *care astăzi ni se par simpliste și prea împăcate cu ele însele, declamatorii.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 13. ✧ (Adverbial) [Aghiotantul] *încruntă din sprâncene și vorbi declamator, dar fără asprime.* REBREANU, P. S. 261. [George Georgescu] *conducea „cald", chiar declamatoriu, viorile prime.* M 1974, nr. 12, 23. ✧ (Substantivat, n.) *Oamenii Teatrului de Artă au pornit la luptă împotriva manierismului și a declamatoriului.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 11/1. *Lunecarea în mecanic și declamator, în clișeu stilistic și inexpresivitate congenitală, ating mortal veleitățile acestor spirite enciclopedice.* CONSTANTINESCU, S. III, 119.

2. (Rar) Care se referă la declamație (**1**), care ține de declamație; de declamație; (învechit) declamatoric. Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Ridicându-se în fața școlii declamatorii a lui Aristia și Caragiale ... preconizează o artă simplă și o dicțiune naturală.* SADOVEANU, E. 7. ✦ (Despre scrieri) Care se pretează să fie declamat (**2**). *Poezia d-lui Minulescu e prin excelență declamatoare.* LOVINESCU, S. I, 393.

3. Care declamă (**2**), care recită. *El nu era ... un bard declamatoriu, ... care ... alunecă repede la recitarea propriei opere.* CĂLINESCU, E. 253. ✧ (Substantivat) *El smulge pe copil de la prăvăliea părintelui său pentru a face din el un jurnalist mediocru, un declamator mediocru.* NEGULICI, E. I, 150/21. *Un bun declamator este pentru o limbă aceea* [ce] *este și un bun artist muzicant pentru executarea unei bucăți muzicale.* CR (1834), 282[1]/43, cf. PROT. – POP., N. D. *S-ar părea că au dreptate metafizicienii și toți declamatorii de fraze goale.* CONTEMPORANUL, VII, 440. *Produs al școalelor retorice, declamator și versificator pe teme date și pe subiecte mitologice, Ovidiu n-a cântat dragostea ca pe o pasiune.* LOVINESCU, S. I, 103.

– Pl.: *declamatori, -oare.* – Și: **declamatóriu, -ie,** (învechit) **declamătór, -oáre** (I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D.), **declamătóriu, -ie** (PONTBRIANT, D.) adj.

– Din fr. **déclamateur, déclamatoire,** lat. **declamatorius, -a, -um.**

DECLAMATÓRIC, -Ă adj. (Învechit) Declamator (**2**). *Artiștii români ar trebui să pronunțe limba noastră în general cu mai multă îngrijire declamatorică, cu voace curată.* CONV. LIT. V, 277. [Actorul] *nu cetia în stil declamatoric, cu gesturi și cu mari modulațiuni de tonuri.* F (1884), 69.

– Pl.: *declamatorici, -ce.*

– **Declamator** + suf. *-ic.*

DECLAMATÓRIU, -IE adj. v. **declamator.**

DECLAMÁȚIE s. f. **1.** Arta de a declama (**2**) cu măiestrie; p. e x t. ansamblul regulilor acestei arte. *Orator, oratia, declamația* (cca 1700). în SCL 1954, 35. *Învățătoriul singur să fie viu în propoanerea învățăturilor sale, prestă tot prin declamație a lucra să se sârguiască.* MAN. ÎNV. 176/24. *Declamație (voroavă ritoricească) ... ca să se deosebe[ască] de cântecul măsurat.* VÂRNAV, F. 208[r]/1. *S-au exersat școlarii la declamație, dându-li-se înainte mai multe scrieri în proză și în versuri.* HELIADE, O. II, 59, cf. I. GOLESCU, C. *Bine ar fi fost însă a se deprinde școlari și întru citirea și declamația celor mai alese și mai frumoase bucăți din autori și poeți clasici.* CR (1833), 173[2]/15. *Declamația sau citirea cea bună trebue să facă în duhul ascultătorului aceeași întipărire și ispravă care muzica o săvârșește în inima lui.* ib. (1834), 282[2]/10, cf. VALIAN, V., NEGULICI, STAMATI, D. *Impresarii noștri se făcură profesori de declamație și de mimică.* NEGRUZZI, S. I, 343, cf. PROT. – POP., N. D. *Când îi venea furia declamațiunii, ne recita oare întregi poesii, gesticulând din mâni.* CONV. LIT. II, 111. *Tot ce se chiamă aparat teatral e întrebuințat ... după regula strictă a școalei – costum, plastică, declamație.* CARAGIALE, O. III, 81. *Întâi să-i facă dl Velescu câteva lecții de declamație.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 124. *Costache Caragiale ... ia lecții de declamație de la C. Aristia.* CĂLINESCU, S. C. L. 51. *Gestul teatral, de spectacol de operă, se îmbină cu declamația de stil desuet.* T septembrie 1962, 74. *În această lucrare cântul este înlocuit cu declamația.* M 1974, nr. 12, 15. *Rostirea versurilor n-a fost totdeauna fără cusur, pe alocuri ivindu-se semne ale insuficientei stăpâniri a complexei arte a declamației.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 1/9. ✧ *Școală de declamație* = instituție de învățământ în care se studia în trecut arta dramatică; (învechit, rar) declămăluire. *S-a găsit cu cale a se forma o tovorășie sau Soțietate filarmonică, ale căria mădulare fieștecare va contribui câte un ce pe an, spre a se întocmi o școală de literatură, declamație și muzică vocală.* CR (1834), 281[1]/22. *Urmară zile grele pentru elevele și elevii bursieri ai școalei de declamație.* CAMIL PETRESCU, O. II, 126. *Filarmonica a deschis o școală de artă dramatică și declamație.* IST. LIT. ROM. II, 238. ✦ (Învechit) Recitare; spectacol care cuprinde recitări. *S-a împărțit programa îndeletnicirei academice, ce a urmat în declamație de versuri în 42 de limbi.* DACIA LIT. 69/25. *După cină ori se plimbă, ori rămâne în sală ca să fie la un concert sau la o declamație.* DESCR. AȘEZ. 81/5. *Mai urmară vreo zece declamații, recitări și dialoguri.* REBREANU, I. 141.

2. Vorbire cu ton și gesturi teatrale exagerate; întrebuințare de expresii și de fraze emfatice, în vorbire sau în scris; p. e x t. discurs. *Când face oratorul cu mâna și arată multe lucruri întru oratiia sau declamațiia sa.* T. CORBEA, D. 125[r], în D. Î. LAT.-ROM. *Gonii ... toată exercițiia de stil nefolositor sau de deșartă declamație.* BREZOIANU, Î. 70/32. *Declamația-aceasta pompoasă, îngâmfată, De vreți, poate să fie despoților iertată.* ALEXANDRESCU, O. I, 235. *Cei ce râvnesc la muze ... vor să arate cu orce preț suferințe sentimentale și dureri patriotice. De aici multă simulare și declamație.* MAIORESCU, CRITICE, 589. *Toată această declamațiune politică este numai o introducere pentru a ajunge la esprimarea dorinței.* CONV. LIT. I, 21. *Cuvântarea ținută ... a fost ... o declamațiune pompoasă atât de încărcată cu înfloriturі, încât jicnea cu totul chiar cererile gustului ales.* ib. IV, 214. *O declamațiune solemnă și ritуală ne poate trezi o emoție estetică.* LOVINESCU, C. III, 61, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Pentru a înceta o dată cu penibilele declamații patriotic-laudative la adresa țărăniei românești, ... trebuie să reînnodăm o tradiție și să denunțăm câteva pacturi ale ignoranței noastre pioase și, firește, bine intenționate.* PATAPIEVICI, C. L. 103. *Discursul politic ... este înțesat ... de o grămadă de metafore, abstracțiuni și declamații retorice.* RL 2005, nr. 4 636.

3. (Învechit) Vorbire însuflețită și emfatică; perorație. *Declamația aceasta a comisarilor împărătești ca să lase Transilvania a supărat foarte mult pe Mihaiu.* F. AARON, I. II, 278/19–20. *Socotesc că cineva va fi prea puțin atins de declamațiile lui Rousseau asupra aceea ce lui i-a plăcut a numi starea naturală.* NEGULICI, E. II, 90/14, cf. PONTBRIANT, D. *Declamațiunile contra absolutismului, reflecțiunile manierate asupra divinității ... nu ating cuprinsul lor* [al poeziilor] *sentimental.* CONV. LIT. I, 305. *Sfios față de plăsmuirile poetice, Weiss nu voia să le vadă prefăcute în teme de declamații sociale, pline de antiteze și de tirade.* LOVINESCU, C. IV, 167.

– Pl.: *declamații.* – Și: (astăzi rar) **declamațiúne,** (învechit) **declamățiúne** (PONTBRIANT, D.) s. f.
– Din lat. **declamatio, -onis,** fr. **déclamation.**

DECLAMAȚIÚNE s. f. v. **declamație.**

DECLAMĂTÓR, -OÁRE adj. v. **declamator.**

DECLAMĂTÓRIU, -IE adj. v. **declamator.**

DECLAMĂȚIÚNE s. f. v. **declamație.**

DECLANȘÁ vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) pune în acțiune, brusc (și puternic); a face să înceapă sau a începe, a face să apară sau a apărea rapid (și cu putere); a (se) dezlănțui. *Muncitorimea din lumea întreagă va declanșa revoluția.* CAMIL PETRESCU, T. I, 186. *Vă rog a-mi răspunde la o serie de întrebări ... declanșate astăzi de articolul dumneavoastră.* SADOVEANU, O. XX, 390. *A bănuit atunci Tudor Buzescu că ea a declanșat aventura fără să-l avertizeze.* MIHĂESCU, D.A. 196. *O mișcare asemănătoare s-a declanșat în Sicilia.* CONTEMP. 1949, nr. 162, 14/3. *Nu se produce în niciun moment o insuficiență de irigație sanguină a miocardului care să declanșeze accesul anginos.* DANIELOPOLU, F. N. II, 248. *Secetele s-au agravat din cauza despăduririi și desțelenirii exagerate, care au declanșat procesul de eroziune.* AGROTEHNICA, I, 28. *Reușeam să declanșăm un război.* BENIUC, M. C. I, 60, cf. DL. *Se vedea că totul era simulat și că totul fusese declanșat printr-un semnal.* PREDA, R. 210, cf. DM. *Ca mod de insistență destinat să pună în relief un element al mesajului, repetiția nu declanșează automat funcția poetică.* COTEANU, S. F. II, 72. *Cele mai complicate pricini care declanșau conflicte puternice între rude erau acelea privind moștenirile.* STOICESCU, S. D. 122, cf. DN². *Un întreg cortegiu de semnale preventive se declanșa.* T ianuarie 1969, 118. *Opoziții între atmosfere și situații diferite ... declanșează reacția comică.* LL 1974, nr. 1, 91, cf. M. D. ENC., DEX. *Cam o dată la un secol se declanșează în regiunea noastră un cutremur.* FLACĂRA, 1975. nr. 45, 15. *Competiția pentru valoare și pentru calitate declanșează ambiții.* ib. 1976, nr. 33, 4. *Se însărcinează să declanșeze un incendiu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 10/2. *Poliția japoneză a declanșat, joi, o operațiune de urmărire la scară națională a liderului sectei.* RL 1995, nr. 1 546. *O enormă represiune împotriva imaginarului capabil de viziune conștientă a fost declanșată în Europa, prin identificarea magiei care ține de imaginar cu formele degradate și vulgare ale vrăjitoriei.* PATAPIEVICI, C. L. 359. *Conducerea societății ... a declanșat o acțiune în instanță pentru recuperarea unui prejudiciu.* RL 2005, nr. 4 624. *Operațiunea* [de dezmembrare a bandei] *a fost declanșată în noaptea de marți spre miercuri.* ib. 2006, nr. 4 879. ◇ Refl. pas. *Ieri s-a declanșat operațiunea de identificare* [a victimelor]. RL 1995, nr. 1 527. *Liderul social-democrat crede că, de fapt, campania împotriva lui s-a declanșat pe data de 4 noiembrie.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 830.

2. Tranz. (Complementul indică mecanisme, procese tehnice) A determina (prin comandă) să intre în funcțiune, să înceapă. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *S-a construit un dispozitiv electronic care declanșează un aparat electronic.* FLACĂRA, 1977, nr. 9, 11. *A realizat și brevetat un robinet cu închidere rapidă, declanșat de însăși unda seismică.* RL 2004, nr. 4 500. ◇ (Prin analogie) *Tensiunea declanșează mecanismul asociativ al subconștientului care caută termeni de referință.* LL 1972, nr. 2, 142. ◇ Refl. *În clădirea teatrului este instalat un sistem de stingere a incendiilor, dar nu se știe dacă acesta s-a declanșat.* RL 2005, nr. 4 502.
– Prez. ind.: *declanșez.*
– Din fr. **déclencher.**

DECLANȘÁRE s. f. Acțiunea de a (se) declanșa și rezultatul ei.

1. Punere în acțiune, brusc (și puternic); început, apariție, manifestare bruscă (și violentă); dezlănțuire. Cf. declanșa (**1**). *Această legislație, întreprinsă înaintea declanșării războiului mondial, ... avea să fie continuată și realizată în 1917.* TITULESCU, D. 174. *Cu trei zile înaintea declanșării conflictului.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 1/5. *Monopolurile germane ... au fost unul din factorii care au determinat declanșarea celui dintâi război mondial.* ib. nr, 35, 6/3, cf. DL, DM. *În ajunul momentului ales pentru declanșarea mișcării,* [Bălcescu] *e trimis la Telega.* IST. LIT. ROM. II, 511, cf. DN². *Alexandru a putut trece la ... declanșarea expediției sale antipersane.* H. DAICOVICIU, D. 64. *Jurământul ... intervine autoritar în declanșarea actului.* T ianuarie 1969, 68. *Declanșarea furtunii se apropie.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 2, 27, cf. M. D. ENC., DEX. *Asistăm la un șir de revelații în conștiință ... și implicit la declanșarea sub impulsul lor ... a unui mic cutremur.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 2/10. *Profesorul ... a urmărit ritmul declanșării și cazuistica bronșitei acute cauzate de smog.* FLACĂRA, 1976, nr. 38, 8. *La trei zile de la declanșarea sinistrului, brigada ... își îngăduie ... câteva ore de răgaz.* ib. 1977, nr. 10, 16. *Sindicatul a hotărât declanșarea conflictului de muncă.* RL 1995, nr. 1 542, 9/1. *Declanșarea războiului împotriva terorismului.* ib. 2005, nr. 4 616. *Liderul liberal a subliniat că nu ia în calcul declanșarea, în cursul acestui an, a alegerilor anticipate.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 825.

2. Punere în funcțiune a unui mecanism, a unui aparat, a unui proces tehnic. Cf. declanșa (**2**). *O frază ... fu ca declanșarea unui circuit electric într-un incendiu.* CAMIL PETRESCU, N. 22. *A se evita declanșările accidentale.* PREV. ACCID. 78, cf. LTR², DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *declanșări.*
– V. **declanșa.**

DECLANȘÁT, -Ă adj. **1.** Care a apărut, care s-a dezlănțuit. Cf. declanșa (**1**). *Radu* [era] *alarmat ca un soldat care, așteptând să se ivească pericolul, îl vede ... declanșat.* CAMIL PETRESCU, T. II, 138, cf. M. D. ENC.

2. (Despre mecanisme, procese tehnice) Care a început să funcționeze. Cf. declanșa (**2**). Cf. M. D. ENC.
– Pl.: *declanșați, -te.*
– V. **declanșa.**

DECLANȘATÓR, -OÁRE adj., s. n. **1.** Adj. Care (se) declanșează (**1**). *Este necesară o mică provizie de oxigen numit oxigen declanșator, pentru ca fenomenul de reducție al nitraților să poată porni.* AGROTEHNICA, I, 375. *Răzbat ... frecvent niște semnale declanșatoare.* T ianuarie 1969, 124. *Nu putem trece cu vederea poezia mai puțin tradițională, dar mai vie ... declanșatoare a unui ecou mai vast.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 1/3. *Turcia nu pare a fi în pericol să devină „focarul declanșator" al unei molime.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 825.

2. Adj. Care determină declanșarea (**2**). *Factorul declanșator l-a constituit o dereglare a mecanismului de comandă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 5/5, cf. MDA.

3. S. n. Dispozitiv acționat manual sau automat care provoacă declanșarea unui mecanism; declanșor. Cf. LTR², DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Spre deosebire de acțiunea conservatoare a virtuții, viciul are rolul declanșatorului care dinamitează ordinea împietrită.* PATAPIEVICI, C. L. 336.
– Pl.: *declanșatori, -oare.*
– **Declanșa** + suf. *-tor.*

DECLANȘÓR s. n. Declanșator (**3**). Cf. LTR², DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *declanşoare.*
– Din fr. **déclencheur.**

DECLARÁ vb. I. **1.** T r a n z. A face cunoscut cu hotărâre, a afirma deschis şi categoric, a susţine cu convingere, cu fermitate. *Îi declară părintelui că, de va lua el vreo femeie fără voia sa, el va lăsa tot binele său fratelui celui mai mare.* CALENDARIU (1794), 31/16, cf. I. GOLESCU, C., CĂPĂŢINEANU, M. R. 65. *Când declarăm că suntem pentru buna rânduială, prin aceasta nu pretindem a recomanda ceva nou în ţările noastre.* KOGĂLNICEANU, în PLR I, 156. *Un bărbat energic ... declara ... că învăţătura colegiilor este mai jos decât veacul.* NEGULICI, E. I, 142/23, cf. STAMATI, D. *Am declarat că nu mai voiesc să mă amestec.* GHICA, A. 526, cf. LM, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Nu numai nu mă supăr, dar îţi declar că şi eu în locul tău tot astfeliu aş face.* CONV. LIT. II, 137. *Mă grăbesc a declara că acel cititor va fi adevăratul păgubaş.* ODOBESCU, S. III, 11. *Permiteţi-mi a vă declara că mie unuia nu mi-e încă cu totul indiferent cu cine împărtăşesc onoarea de a colabora la una şi aceeaşi publicaţiune.* EMINESCU, în PLR I, 327. *Şi-ţi declar că nu-ţi voi mai vorbi tot astfel.* CARAGIALE, O. II, 60. *Ne vedem siliţi să declarăm de la început că opera noastră nu va fi completă.* BACALBAŞA, S. A. II, 217. *El declară că nimeni nu se mai putea urca în trăsură.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 69. *Îţi declar că n-ai făcut niciun păcat.* AGÎRBICEANU, A. 268. *Herdelea ... îi declară limpede că nu poate să dea Laurei niciun ban zestre.* REBREANU, I. 138. *În articolul program, el declară că poporul român trebue să se împărtăşească de cultura Apusului înaintat.* IBRĂILEANU, SP. CR. 45, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ţin să declar de la început că nu am căutuşi de puţin intenţia să deschid în niciun fel o dezbatere politică retrospectivă.* TITULESCU, D. 171. *I-am declarat* [comediantului] *că pun în chestiune onoarea bisericei.* GALACTION, O. 231. *Ladima se îmbufna şi declara că nu mai discută cu mine.* CAMIL PETRESCU, P. 324. *Herzberg declară ... că numai acele idei filosofice sunt hotărâtoare – pentru fiecare filosof în parte ... care îi satisfac pornirile fundamentale ale naturii lui.* NEGULESCU, G. 115. *Ne silea ... să tropăim pe loc, până când izbucneam în plâns, declarând că „nu mă mai joc".* BRĂESCU, A. 21. *Vă declar că, oricât m-aţi îndemna, nu voi răspunde atacurilor.* SADOVEANU, O. XX, 184, cf. SCRIBAN, D. *Admirăm muzica lui Beethoven sau Bach şi prin aceasta declarăm întreg poporul german de foarte muzical.* STĂNILOAE, O. 77. *Stănică – declară solemn Olimpia – nu-şi poate lua sarcina unei familii.* CĂLINESCU, E. O. I, 91, cf. DN². *Pentru astfel de metehne, noi n-avem leacuri, declară doctorul.* VINEA, L. I, 31. *Să ştii că te votez! declară el.* PREDA, M. 139. *El declara că este în vârstă de 55 ani.* G. BARBU, A. V. 196. *Declar de la început că am luat cuvântul ca să merg împotriva curentului.* LL 1972, nr. 3, 367. *Maiorescu ... declară că se foloseşte de definiţia hegeliană a frumosului.* V. ROM. iulie 1975, 35. *Regizorul filmului declară că parcul Măgura şi sculpturile sale constituie un ambient halucinant.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 15. *Minerii declaraseră că au stări de greaţă şi o senzaţie de usturime ... a ochilor.* ib. 1977, nr. 43, 11. *Lirica lui ... e o heraldică a iubirii, cum însuşi o declară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 25, 10/1. *Orgoliul are, uneori, subtilitatea de a le îngădui să-şi declare, fără sfială, incompetenţa.* PLEŞU, M. M. 11. ◇ R e f l. *La 1776, învingând* [Anglia] *agiunse numitele colonii a se declara pre sine neatârnate.* AR (1829), 79²/12. ✦ R e f l. (Învechit, rar) A-şi spune părerea, a se pronunţa despre ...; (1) (învechit, rar) a declărălui (2). *Mihai-Vodă ... se declara făţiş asupra turcilor.* ASACHI, L. 3¹/47. ✦ (Prin nord-estul Olt.) A calomnia. Cf. CIAUŞANU, V. 157.

2. T r a n z. A comunica din partea unei autorităţi, a anunţa (ceva) ca persoană oficială; a proclama (**1**); (învechit, rar) a declararisi (**1**), a declărălui (**1**), a declărui. V. v e s t i. *Am trimis să declăreze celor vechi lăcuitori ... că eu le-aş da voe numai până la 3 ceasuri după amează.* AR (1829), 100¹/37. *Senatul declară (vesti) că, d-aci înainte fieşce oraş să se cârmuiască de sine singur.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 65/22. *Meemet a declarat că nu voeşte a iscăli pacea decât la Constantinopol.* CR (1833), 43¹/1. *Curtea au declarat că cu pedeapsă să vor certa numai acii mai vinovaţi.* ASACHI, I. 234/29. *Înalta Poartă declară ... a nu se împotrivi.* CR (1839), 292¹/14. *Mehmed Ali ... au şi dechiarat ... că nu va întreprinde nicio vrăşmăşie în contra sultanului.* GT (1839), 192¹/29. *Ştefan a cerut pe Petru Aron, ucigaşul părintelui seu, declărând rigăi prin ai sei trimişi, că el este gata de a începe resboi, dacă nu i se va împlini cererea.* IST. M. 122/22. *Adunarea a dechiarat că discusiunea va fi liberă.* BARIŢIU, P. A. III, 72. [Osman] *le declară predarea sa* [ofiţerilor români]. MAIORESCU, D. II, 107. *Carp ar fi declarat ... că e gata să ia puterea.* CARAGIALE, O. VII, 82. *Consimt să declarăm deschis că ne luăm răspunderea de a amâna împrumutul de război.* TITULESCU, D. 69. *Deputaţii ţărănimii în Divanul ad-hoc ... declarau că muncitorii ţărani sunt pe lume ca nişte orfani.* SADOVEANU, O. XX, 574. *Alguazilul declara în biserică cum că bulele sânt false.* CĂLINESCU, I. 96. *Preşedintele Franţei declară că toxicomania a devenit un flagel naţional.* FLACĂRA, 1977, nr. 19, 21. *Primul vorbitor, Honduras, a declarat că sprijină proclamarea unui an internaţional al tineretului.* ib. 1978, nr. 43, 20. *Reprezentanţii firmei au declarat că aparatul ar fi funcţionat normal.* RL 1995, nr. 1 527, 4/4. ✦ (Complementul indică războaie, greve, stări conflictuale sau excepţionale, demersuri juridice) A anunţa oficial începutul, a începe în mod oficial. *Acesta* [Ioan Albert], *declărând războiu domnului Ştefan de Moldova, fu bătut cumplit de moldoveni.* SĂULESCU, HR. II, 341/11. *Împăratul Austriei ... au declarat Franţii războiu.* ASACHI, I. 430/19. *Eu ... mă obleg a plăti lui Androniţă G .... una sută ruble, daca el ... va putea mijloci ca Austria să dechiareză resboiu Turciei.* FM (1843), 293²/37. *Prinţul Transilvaniei se găteşte în unire cu moldovenii şi cu turcii se-i declereze rezboi.* IST. M. 219/2. *Care naţie va putea declara resboi împotriva altei naţii?* NEGULICI, E. I, 289/25. *Rusia era să declare război turcilor.* GHICA, S. 98. *Rusia declară formal războiul.* MAIORESCU, D. II, 52. *Cel mai bun lucru de făcut ... este să declarăm războiul cât de curând.* VISSARION, B. 313. *Era bine să se unească* [muncitorii] *şi să declare grevă.* BARBU, G. 154. *Trei zile mai târziu, România declara starea de război cu Imperiul Otoman.* FLACĂRA, 1977, nr. 19, 12. *Preşedintele a declarat starea de urgenţă în Oklahoma City.* RL 1995, nr. 1 542, 9/2. *Că muscalul blăstemat, Cu sârbul el* [= cel] *ne-nfricat, Ei război ne-au declarat.* FOLC. MOLD. I, 476. *Structura creată la Palatul Cotroceni a lucrat fără încetare ..., a declarat ministrul.* RL 2005, nr. 4 600. ◇ R e f l. p a s. *Războiul cu Turcia se declară.* SĂM. I, 100. *Războiul se declarase.* BRĂESCU, O. A. I, 46. *Îi explici* [locotenentului] *că s-a declarat războiul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 261. *Se declarase războiul.* CĂLINESCU, I. C. 196. *S-a constatat că aveţi dreptate. Ca urmare, s-a declarat recurs extraordinar.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 11. ◇ F i g. *Amorul mi-a declarat resbel.* PÂCLEANU, I. I, 123/20. *Această opiniune...declară răsboi tuturor învăţaţilor ..., căci ea răstoarnă cu totul credinţele lor de până acum.* CONV. LIT. XX, 84. *Generaţia s-a asociat şi ne declară război.* ARGHEZI, C. J. 214.

3. T r a n z. A face o comunicare oficială în faţa unei autorităţi. *Daca pârâtul va declara că arătările martorului sânt neadevărate, aceasta se va cerceta cu scumpătate.* CONDICA O. 99/17, cf. NEGULICI. *Domnule Jorj, desigur, nu vei declara unde ai petrecut noaptea de vineri spre sâmbătă.* CARAGIALE, O. II, 190. *Dobitocul ... declarase sincer – cu o sinceritate, după opinia procurorului, revoltătoare la un om în uniformă, că i se muiaseră picioarele de frică.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 347. *Trebuia să le declare* [chiriaşilor] *numele la poliţie.* DEMETRIUS, A. 86. *Trebuie să declaraţi că locuiţi la adresa respectivă.* RL 1995, nr. 1 516, 4/2. (A b s o l.) [Tatăl tău] *trebuie să fi avut moară, ori moşie mare, Ori batoză, ceva foarte important. De ce n-aţi declarat?* SORESCU, L. L. V, 90. ◇ R e f l. p a s. *Naşterea copilului se va declara de tată.* HAMANGIU, C. C. 24.

4. T r a n z. A da pe față; a destăinui, a dezvălui, a mărturisi (7); (învechit, rar) a declararisi (2). *El făcu parte de neodihnirile sale ... Declărând ei că el ar suferi tot în lume mai curând decât a se desperți de ea.* CALENDARIU (1794), 28/7–8. [Domnul V.] *îi declarează* [damei cu ghirlandă] ... *că prietinia lui s-a prefăcut într-un amor înflăcărat.* ALECSANDRI, O. P. 200. [Boierul] *s-a hotărât să capete o întâlnire ca să-și declare focul.* CARAGIALE, O. I, 7. *L-am surprins la picioarele Anetei declarându-i amor.* MACEDONSKI, O. II, 402. *Acest cleric sfios ... va ști declara o dată și dragoste alesei inimii sale.* AGÎRBICEANU, A. 105. *A avut curajul să-și declare fără înconjur sentimentele adevărate.* REBREANU, I. 214. *Pentru spiritul ei realist de femee, poezia este „exagerare și falsificare", incomprehensiune pe care ea o declară, dar pe care cele mai multe femei o ascund.* IBRĂILEANU, A. 62, cf. CADE. *Poetul își declară ... durerea.* LOVINESCU, C. V, 138. *Admiți d-ta să ucizi o femeie care-ți declară că nu te poate iubi?* CAMIL PETRESCU, U. N. 12, cf. 128. [Grefierul] *îmi declară că o să-și ia lumea în cap.* COCEA, S. I, 172. *Trebuie să vă declar că n-am o memorie tocmai credincioasă.* SADOVEANU, O. IX, 319. *Am să-ți declar că nu cu acest gând te-am adus.* BENIUC, M. C. I, 137. [O graficiană] *îi declară că se simte măgulită de atenția lui.* PREDA, M. S. 34. *Exprimi unele rezerve sau ... declari că nu ți-a plăcut cartea.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 14. *Poetul declară neputința de a „străbate-n șa necunoscutul".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 20/2. ✧ R e f l. *Ea dorea în sine ca el să se dechiareze, dar cât pentru dânsa tot să credea neînduplicată.* CR (1833), 110²/37. *O femeie ... nu se declară, ci sugerează.* LOVINESCU, C. VII, 84. ✧ F i g. *Frumoșii săi ochi* [ai Mărgăritei] ... *declarau că a lor stăpână muria de dor.* ALECSANDRI, O. P. 108.

5. T r a n z. A atribui o caracteristică, o calitate, un statut etc. cuiva sau la ceva; a a p r e c i a, a c o n s i d e r a, a s o c o t i (2), a g ă s i; a recunoaște oficial calitatea de ..., statutul de ..., demnitatea de ... etc. [Sadic] *fu declarat de biruitor.* CĂPĂȚINEANU, S. 97/16, cf. id. M. R. 66/19, 118/3. *El voește să răpească de la fie-sa tronul ..., dechiarând-o de bolnavă.* CR (1833), 260¹/13. *Kievenii au declarat de mare ducă pe dușmanul său.* ASACHI, I. 39/12. *Noblesa Castiliei vechi au declarat pe craiul Enric IV nevrednic de tron.* id. L. 21¹/38. *Eu am fost dechiarat de nebun de către judecată.* CR (1839), 97²/18. *Fostul domn ... au declarat duelul de o faptă oprită.* ROM. LIT. 400²/3. *Președintele ia dosarul în mână ... și mai totdeauna declară o scăpare de formă.* GHICA, C. E. III, 50. *Fabulele lui Esop ... filosofii timpului le declarară demne de toată veneratiunea.* SION, F. IX. *Amici de ai lui* [de-ai Jianului] ... *pot declara de fabule toate peripețiile din această piesă.* FILIMON, O. II, 347. *Vorbirăm ... despre bastoanele cu cari te ajuți a sui și a coborî munții, pe care le declarăm practice.* CONV. LIT. II, 84. *Coloarea galbenă fu declarată de modă chiar din ziua serbării de la Longchamp.* ALECSANDRI, O. P. 142. *Kant ... declară timpul și spațiul forme de intuiție aprioriică.* MAIORESCU, L. 113, cf. id. D. V, 84. *Să nu ne grăbim dar a declara geniul națiunii române ca osândit la o deplină amorțire în tot timpul domniei fanarioților.* ODOBESCU, S. II, 310. *Aduseră un doctor și-l declarară de smintit.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 67. *Judecătorii numiți pe atunci nu puteau fi declarați inamovibili.* CONV. LIT. XX, 724. *Aceste legi ... papa le dechieră de nule și neavenite.* SBIERA, F. S. 213. *Constantin-Vodă ... avu îndrăzneală să declare pe țerani liberi.* IORGA, C. I. I, 53. *O să te declar nebun în fața Curții.* REBREANU, P. S. 303. *Într-un loc ferit din cărare, unde patru bănci alcătuesc un pătrat, care închide la mijloc o masă și pe care ea îl declară „salon", mă înștiință că vom sta mai mult.* IBRĂILEANU, A. 155. *Vechea știință ... declara livrescul o simplă poză superficială.* CAMIL PETRESCU, T. II, 116, cf. III, 511. *Comisarul l-a declarat* [pe Rel]... *arestat în numele legii.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 73. *E o rușine și-o decădere să te recunoști singur sau să fii declarat de alții nerăspunzător.* COCEA, S. I, 132. *Țările lor* [ale celor trei încăpățânați] *le declar ale tale. Să le stăpânești fără frică.* VISSARION, B. 53. *Această biserică declarată după Unire de monument istoric, îți dă, când intri în ea, părerea unei catedrale.* MOROIANU, S. 68. *Întreprinderile industriale ale statului nu vor putea fi chemate nici declarate în stare de faliment.* LEG. EC. PL. 190. *Am uzat așa de mult de documentație ... încât nu pot să declar în chip simplist că cercetarea exhaustivă este de osândit.* CĂLINESCU, C. O. 217. *Voi ... îl declarați* [pe Mitu Palade] *mare scriitor.* BARBU, I. I, 272. *L-a declarat pe Antim scelerat.* IST. LIT. ROM. I, 536. *Dintr-un corp de clădire declarat insalubru s-au mutat doi locatari.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 9. *Am fost declarat respins.* ib. nr. 45, 15. *Codrul secular Slătioara ... este declarat monument al naturii.* ib. 1976, nr. 36, 9. *Cel ce nu a primit nimic ... poate solicita să fie declarat moștenitor.* RL 1995, nr. 1 543, 6/3. ✧ R e f l. p a s. *Portul de Veneția să declărează francoporto adecă: scală slobodă.* AR (1829), 58²/30. *Numele lui se va lipi de spânzurătoare și ... se va declara de trădător.* CONDICA O. 13/23. *Noi nu începem lucrările decât cu un băieș, cu doi, ca baia să nu se declare închisă.* AGÎRBICEANU, A. 425. ✦ R e f l. A comunica despre sine că este ..., a se recunoaște ca ..., a-și proclama statutul de ... [Octavie] ... *ducându-și oștirea la Roma, se declară consul.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 120/28. *Iar împăratul Chinei îi restatornici în scaunul lor cel răpit de vrăjmași, trimeținд amerințeri și îngroziri împăratului Casmir, ca să le dea înapoi scaunul, iar de nu, se va dechera vrăjmaș al său până la moarte.* GORJAN, H. III, 152/24. *Arghir ... se declarează cavalerul Rucsandei.* ASACHI, S. L. II, 23. [Ea] *să declară ades ca un mentor contimporan.* FM (1843), 174¹/18. [Despot] *s-a declarat de prizonier.* IST. M. 175/7. *Acel sistem* [ortografic] *este dator sau a învinge noua opositiune prin arguminte mai tari sau a se dechiara pe sine de învins.* CONV. LIT. I, 137. *Împăratul ... s-a declarat rege al Daciei.* ODOBESCU, S. III, 538. *Parisul se declarase și el comună independentă.* CARAGIALE, O. I, 263, cf. VII, 455. *Nu înțeleg printr-asta să mă declar ateu.* MACEDONSKI, O. I, 386. *Platamonu se declară foarte încântat de cunoștința cu Titu Herdelea.* REBREANU, R. I, 104, cf. 242. *M-am declarat gata să-i furnizez* [lui Gwin] *elementele unei analize obiective a situației politice.* TITULESCU, D. 78. *Amândoi ... se declară gata ... să-ncerce aventura.* CAMIL PETRESCU, T. III, 344. *Noi ne declarăm învinși.* C. PETRESCU, Î. I, 6. *Mă declar în mine însumi mulțămit și fericit.* SADOVEANU, O. IX, 410. *Ambasadorul Rusiei ... se declară dispus să facă o declarație publică de dezavuare a mișcării revoluționare din Principate.* OȚETEA, T. V. 200. *Te declari mulțumit?* BENIUC, M. C. I, 417. *Țările Românești se declaraseră neatârnate.* TUDORAN, P. 60. *I. Ghica, C. A. Rosetti și N. Kretzulescu ... s-au declarat gata să-l urmeze* [pe Bălcescu]. G. BARBU, A. V. 281, cf. 231. *El este omul care nu se declară mulțumit.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 1/1. *La sfârșitul meciului ... cei doi antrenori se declarau mulțumiți de joc.* FLACĂRA, 1976, nr. 36, 24. *Se declară mulțumită numai de optzeci la sută din produsele pe care le expune.* ib. 1977, nr. 2, 18. *Astfel, cine se declară admirator incondiționat al tuturor faptelor ilustrului voievod poate fi declarat patriot.* PATAPIEVICI, C. L. 252. *Declarându-se surprins, dar și onorat de misiunea încredințată.* RL 1995, nr. 1 516, 8/1. ✦ R e f l. (Adesea urmat de prepoziții ca „împotriva", „contra", „pentru" etc.) A-și anunța atitudinea, sprijinul sau opoziția față de ceva sau de cineva. *Bărbierul din partea locului se dechiarase curat că el ține cu cavalerul.* CR (1839), 230¹/34. *Sveția tot în aceiaș nădejde să țină de aleanția Franției, și în urmă s-au declarat împotriva Prusiei.* ASACHI, I. 333/1. *Să auzim ... cum el se declărează în favorul propunerei mele?* FM (1843), 115²/1. *Clerul se va declara pentru unirea cu biserica Romei.* BARIȚIU, P. A. I, 166. *El ... nu poate să se declare cu statornicie decât pentru una din aceste arte.* FILIMON, O. I, 114, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Se*

declarase pe față pentru guvern. CARAGIALE, O. III, 161. *El se declară din capul locului contra amândurora.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 39, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. [Briand] *asupra fondului s-a declarat de acord cu noi.* TITULESCU, D. 321. *M. Costin se declară împotriva puterii nelimitate a domnului.* IST. LIT. ROM. I, 402. *Hasdeu ... se declară împotriva neologismelor.* ib. II, 700. *Criticul ... se declară integral de acord cu teoria invariantelor teoretizate în această lucrare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 22, 23/4.

6. R e f l. (Despre fenomene, procese) A lua naștere, a apărea, a se ivi, a începe. *Frigurile tifoide se declară, uneori fără veste.* MAN. SĂNĂT. 215/11, cf. 54/7, ȘĂINEANU[2]. *Pesta cea bovină S-a declarat odată ... prin comune.* ANGHEL - IOSIF, C. M. I, 13, cf. CADE. *În lupta care ... se declarase, dușmancele țigăncii nu s-au mulțumit numai cu intriga.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 122. *Alergam ... când se declara un incendiu.* id. ib. 65, cf. DL, DM, DN[2], DEX.

– Prez. ind.: *declár* și (învechit) *declarez.* – Și: (învechit) **declără, declerá, decherá, dechiará, dechierá** vb. I.

– Din lat. **declarare,** fr. **déclarer. – Dechiara** < it. **dichiarare.**

DECLARÁBIL, -Ă adj. Care poate sau trebuie să fie declarat. Cf. CADE, DN[3], DEX.

– Pl.: *declarabili, -e.*

– Din fr. **déclarable.**

DECLARÁNT, -Ă s. m. și f., adj. (Persoană) care face o declarație (în fața unei instanțe judecătorești, la ofițerul stării civile etc.). *Cu toți germanii din Austria se vor înțelege declaranții boemi mai curând ... decât cu germanii din Boemia.* EMINESCU, O. IX, 91, cf. CADE, DN[2], DEX. *Importatorul ... prin declarantul vamal SC Royal Speed Trans România ... a declarat în fals.* RL 2005, nr. 4 686.

– Pl.: *declaranți, -te.*

– Din fr. **déclarant.**

DECLARÁRE s. f. Acțiunea de a (se) d e c l a r a și rezultatul ei.

1. Comunicare, afirmare, susținere hotărâtă și convingătoare a unor opinii, aprecieri, intenții etc.; declarație (**1**). Cf. d e c l a r a (**1**). Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *După această declarare patriotică nu ne îndoim că d. Popfiu ... va deveni ... membru al Academiei Române.* MAIORESCU, CRITICE, 56. *Iată o declarare foarte lămurită, pe care o dovedim îndată.* id. ib. 127, cf. DDRF, DL, M. D. ENC., DEX.

2. Anunțare, comunicare, scrisă sau orală, a unor hotărâri oficiale; proclamare (**1**); declarație (**2**). Cf. d e c l a r a (**2**). Cf. COSTINESCU. *Declararea de obstrucțiune arată pretutindeni unde se întâmplă (și ... s-a întâmplat în multe parlamente) că opoziția este hotărâtă ... a zădărnici o lucrare.* MAIORESCU, CRITICE, 543. *Prin declarările ... noului conducător* [al guvernului] *Partidul Național Liberal se însărcinează cu marile misiuni.* id. D. V, 5. *Declararea poartă semnătura deputaților.* id. ib. 96. *„Libertatea de la miezul nopții" este titlul lucrării consacrată zilelor premergătoare declarării independenței Indiei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 29, 23/3.

3. Comunicare a unor fapte, date etc. către autorități; declarație (**3**). Cf. d e c l a r a (**3**). Cf. POLIZU, ALEXI, W. *Trebuie de îndeplinit formalitățile, declărarea la primărie, apoi amănuntele îngropăciunei.* CONTEMPORANUL, III, 366. *Termenul de declarare la Oficiul stării civile.* COD. PEN. R. P. R. 522. *A doua zi, gazda le spusese că amână ... declararea lor la poliție.* DEMETRIUS, A. 98, cf. DL. *Declararea cazurilor de ciumă rămânea obligatorie.* G. BARBU, A. V. 179, cf. M. D. ENC., DEX. *Deputații solicită guvernului amânarea declarării averilor.* RL 2005, nr. 4 600. *Intrarea în vigoare a legii privind declararea averilor demnitarilor.* ib. nr. 4 716.

4. (Învechit) Declarație (**4**). *Este și rar exemplul unui om de stat, care ... să fi făcut în parlement ... declarări de evlavie.* MAIORESCU, D. V, 23. *Fetele sunt amăgite cu făgăduieli și propoșițiuni, cu declarări și jurăminte.* CONTEMPORANUL, I, 498. *N-a avut loc declararea de amor.* GHEREA, ST. CR. I, 184.

5. Apariție, ivire, început, manifestare a unor acțiuni, a unor fenomene, procese etc. Cf. d e c l a r a (**6**). Cf. DL. *O caracteristică a acestei forme de șoc este că ea trece ... la scurt timp după declarare.* BELEA, P. A. 178. *De aceea, fără declarări formale, adevărul se punea din ce în ce mai deslușit asupra boalei.* LL 1972, nr. 3, 385, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *declarări.* – Și: (învechit) **declărâre, dechiarâre** (STAMATI, D.) s. f.

– V. **declara.**

DECLARARISÍ vb. IV. (Învechit, rar) **1.** T r a n z. A declara (**2**). [Ei] *înarmaseră pe aceștia ... dar aceștia și cei mai îngrozitori dușmani, ei declararisiră război.* VÂRNAV, F. 6[v]/12, cf. BULETIN, F. (1833), 3[2]/23. *Neguțătorii sânt îndatoriți ca, pentru toate acele mărfuri, ... să declararisască vămii feliuri și câtimea lor.* AR (1837), 118[1]/23, cf. HRISTEA, P. E. 60.

2. R e f l. A declara (**4**). *Trebuie numaidecât să te declarariseşti astăzi, s-o uimești cu cuvinte de amoriu.* ALECSANDRI, T. 1 411.

– Prez. ind.: *declararisesc.*

– **Declara** + suf. *-arisi.*

DECLARÁT, -Ă adj. **1.** Care a fost anunțat, comunicat în mod public și categoric. Cf. d e c l a r a (**1**). *N-am nicio ură declarată pentru articolul român.* BARONZI, L. 36, cf. ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. *Un moment important în istoria ALM ... îl constituie acest Saggio dell'ALM, cu un evident și declarat caracter și scop experimental.* CL. 1973, 177, cf. 338. *Cu declarată dorință de înțelegere și împăcare, dedic această cronică de sfârșit de an actorilor teatrului din Constanța.* FLACĂRA, 1977, nr. 1, 20. *Importantă este intenția declarată a lui Bombardier de a-și extinde sistemul de producție în întreprinderi românești.* RL 1995, nr. 1 526, 18/1. ✦ (Regional) Renumit, vestit. Cf. PĂSCULESCU, L. P. 223, cf. 335.

2. Care a fost anunțat oficial. Cf. d e c l a r a (**2**). [Miniștrii] *țin discursuri înaintea domnitorului și-l felicită pentru independența declarată.* MAIORESCU, D. II, 73.

3. Care este afirmat, recunoscut, considerat, socotit ca ..., cu statutul de ... Cf. d e c l a r a (**5**). Cf. LM. *Eminescu este de o așa de covârșitoare inteligență, ajutată de o memorie, căreia nimic din cele ce-și întipărise vreodată nu-i mai scăpa (nici chiar în epoca alienației declarate).* MAIORESCU, CR. II, 295. *Persianul cel bogat Ariobarsanes este favoritul declarat.* EMINESCU, O. VIII, 445. *Nu există nici măcar un singur conflict latent sau declarat* TITULESCU, D. 295. *Toți fug îngroziți și cei ajunși de pe urmă sunt ... declarați robi, trimiși la muncă ori puși să le sape șanțuri de apărare.* VISSARION, B. 327. *Disputa de idei fusese preluată ... de către revistele cu program declarat socialist.* IST. LIT. ROM. III, 560. *Prin programarea cu prioritate a lucrărilor cu mesaj militant declarat noua stagiune a căpătat semnificația unei mai temeinice ancorări în preocupările actuale.* M 1974, nr. 12, 4, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 17, 20/3. ✦ Care s-a recunoscut public ca atare, care și-a proclamat statutul de ...; mărturisit, vădit. Cf. PONTBRIANT, D. *Triumvirii erau partizani declarați ai vechiului domn.* GHICA, C. E. II, 604. *Suntem amicii declarați ai Austro-Ungariei și ai Germaniei.* CARAGIALE, O. IV, 151, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Însuși Spiru Haret, ateu declarat, dar om de știință și de prestigiu, închidea ochii când banii ortodoxiei noastre porneau la Ierusalim.* ARGHEZI, B. 32. *Raționalist declarat ..., d. Cioculescu nu este totuși un dogmatic rigid.* CONSTANTINESCU, S. II, 38. *Suntem partizanii declarați ... ai*

unei arte militante. FLACĂRA, 1976, nr. 31, 23. *Vechi și declarat prieten al lui Tudan, iată-l din nou alături de acesta.* ib. 1977, nr. 1, 21.

– Pl.: *declarați, -te.*

– V. **declara.**

DECLARATÍV, -Ă adj. **1.** Care are valoare de declarație (**1**). Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D. *Împărțeala succesiunei ... este declarativă și nu atributivă de proprietate.* EMINESCU, O. XII, 344. *Prezența declarativă a vreunuia din ei pe ecran n-ar fi echilibrat „dozajul".* CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 3/9. *Valoarea declarativă a unei aprecieri.* CL 1973, 248. *O reconciliere transatlantică de ordin declarativ ... urmează să fie confirmată de fapte.* RL 2005, nr. 4 546. ✧ (Adverbial) *Oamenii teatrului constănțean dovedesc, nu numai declarativ, ci și prin puterea faptei concrete, că slujesc teatrul cu loialitate.* FLACĂRA, 1976, nr. 16, 14. *Promisiunile lor vor fi doar declarative.* RL 2005, nr. 4 707.

2. Care conține o declarație (**2**); (rar) declarativist. Cf. PROT. – POP., N. D., SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DEX. ✧ *Ton declarativ* = ton ferm, sentențios, categoric. Cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *declarativi, -e.*

– Din fr. **déclaratif,** lat. **declarativus, -a, -um.**

DECLARATIVÍSM s. n. Caracter declarativ al unui discurs. *Declarativismul, stereotipia exprimării nu au ce căuta în asociere cu un asemenea sentiment.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 1/6, cf. NDN.

– **Declarativ** + suf. *-ism.*

DECLARATIVÍST, -Ă adj. (Rar) Declarativ (**2**) (exagerat). Cf. DEX², MDA.

– Pl.: *declarativiști, -ste.*

– **Declarativ** + suf. *-ist.*

DECLARATÓR, -OÁRE s. m. și f. (Rar) Persoană care declară (**1**). Cf. NEGULICI, CADE.

– Pl.: *declaratori, -oare.*

– **Declara** + suf. *-tor.*

DECLARÁȚIE s. f. **1.** Afirmare, susținere deschisă și categorică a unor opinii, convingeri, intenții; ceea ce se afirmă de către cineva, afirmație verbală sau scrisă; declarare (**1**). Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *D. ministru ... face declarațiunea ... juvenilă: nu vom face procese de presă.* MAIORESCU, D. II, 490. *M-am văzut silit a face de la început următoarea declarațiune.* ODOBESCU, S. II, 149. *Vom repeți dechiarațiunile făcute în organul nostru de atâtea ori, privitoare la instituțiunea pompiarilor.* CARAGIALE, N. S. 72, cf. DDRF, ȘĂINEANU². *Aceasta impune declarațiilor și scriselor noastre o altă măsură.* IORGA, în PLR II, 22, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Voi face totul pentru a evita orice declarațiune.* TITULESCU, D. 138. *Asta, după declarațiunile sale chiar, n-avea nicio importanță.* BRĂESCU, O. A. I, 143. *Declarațiile* [colonelului] *i-au apărut în mai toate ziarele de tiraj.* COCEA, S. II, 50. *Vă dăm declarații de dorințele noastre.* VISSARION, B. 357. *Romanistul W. Meyer-Lübke a făcut o dată o declarație în această privință.* VARLAAM – SADOVEANU, 10, cf. DN². *Această declarație are semnificația unei arte poetice.* LL 1974, nr. 1, 71, cf. DEX. *O singură declarație a ambelor echipe: batem!* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 20. *Nu-și îngăduie nicio declarație.* ib. 1977, nr. 19, 7. *În privința poeziei, declarațiile lui Rabindranath Tagore din scrisorile sale alcătuiesc temeiul unei arte poetice proprii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 23, 20/2. ✧ *Verb de declarație* (sau *al declarației*) = verb care denumește acțiunea de „a vorbi" sau de „a gândi". Cf. DL. *Lipsa verbului declarației poate duce la false forme de introducere.* CL 1973, 132, cf. DEX.

2. Comunicare scrisă sau orală cu caracter oficial făcută de o autoritate; textul unei astfel de comunicări; declarare (**2**). *Fieștecării sentențiu osânditoare ... să să adauge declarația: cum că făcătoriul de rău cu persoana lui s-au lipsitu de toate ... drepturile.* PRAVILA (1788), 23/9. *Consiliu[l] ... au fost deliberat spre declărația aceasta.* CALENDARIU (1794), 31/10. *În 6 august au căpătat acești plenipotențiari o noao declarație.* MANIFEST (1813), 22/18. *Rei-Efendi să înfățoșă înaintea sultanului cu declarațiile ambasadorului.* AR (1829), 79¹/21, cf. 44²/27. *Bucata următoare ... coprinde ființa unii declarații ofițiale dată din partea guvernului.* CR (1832), 178²/36. *Seimul polon au dat o declarație.* ASACHI, I. 345/6. *După cele mai proaspete declarații ale miniștrilor turcești, ar răsări o nădejde noauă de pace.* GT (1839), 67¹/42. *În 1843 domnului Mihail Cuza se împărtăși o declarație a Legațiunei rusești din Constantinopoli* (a. 1855). URICARIUL, IV, 435/1. *Această declarație solemnă a fost adresată către lume în anul 1776.* NEGULICI, E. II, 200/10, cf. STAMATI, D. *Primul punct care a atras atențiunea Pre Fericirii Voastre, este declarațiunea înscrisă în capul legii noastre organice* (a. 1865). URICARIUL, X, 371. *Dacă guvernul a făcut declarațiune, este de presupus că are țara în urma lui.* MAIORESCU, D. II, 189, cf. DDRF. *Declarațiunea drepturilor omului (1789).* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Declarațiile anterioare fac acest lucru dificil în ochii opiniei publice.* TITULESCU, D. 117. *Ambasadorul Rusiei ... se declară dispus să facă o declarație publică de dezavuare a mișcării revoluționare din Principate.* OȚETEA, T. V. 200, cf. DN², DEX. *Plenara adunării se deschide printr-o declarație a președintelui.* FLACĂRA, 1978, nr. 43, 20. *Secretariatul O.N.U. editează de asemenea importante declarații guvernamentale.* ib. 1979, nr. 2, 20. *Potrivit declarațiilor președintelui Camerei de Comerț și Industrie „nici la această dată nu s-a clarificat statutul juridic al spațiilor și terenurilor".* RL 1995, nr. 1 543, 4/4. ✦ (De obicei cu determinări care precizează sensul) Anunțare oficială a instaurării unei stări de lucruri; textul anunțului. *Frideric încălcă Sacsonia fără mai nainte formală declarație de războiu.* SĂULESCU, HR. II, 425/28. *Vrășmășiile se vor începe după 21 de zile de la datul acestei dechiarații.* FM (1843), 311²/26. *Declarația stării de împresurare se va face din singura poruncă a domnului.* CONDICA O. 115/11. *Ce s-a mai petrecut pe aice? Ce mai vești, ce mai noutăți? – Declarații ... – De ce, de resbel?* CONTEMPORANUL, I, 65. *Cu o sălbatecă hotărâre ca o declarație de război.* CAMIL PETRESCU, T. III, 142, cf. SCRIBAN, D. *Principiile declarației de la Ialta.* RL 2005, nr. 4 607.

3. Comunicare, relatare (orală sau scrisă) făcută în fața unei autorități sau adresată unei autorități; declarare (**3**). *Ben Gelu ... au făcut ... o declarație dând vinovat pe marocanul căpitan ce s-au atins de bandiera Austriei.* AR (1829), 50¹/28. *Această declarație dată de către d. general ... în mâna președintelui ... s-a depus întru păstrarea arhivelor.* CR (1833), 3²/16. *Dragă nevestică ... de s-o mai întâmpla asta și altă dată, îmi am declarația gata.* VOINESCU II, M. 131/11. *De aș fi avut bani bătuți, tot nu i-aș fi trimis prin poștie; ar fi trebuit ... să fac declarații și multe alte formalități.* GHICA, C. E. I, 92. *Declarațiunea despre nașterea unui copil se va face la ofițerul stării civile.* HAMANGIU, C. C. 24, cf. 453. *Care cum se învoeau, o porneau spre comisie, ca să facă declarația.* CHIRIȚESCU, GR. 166. *Apărătorul d-tale ... ne-a comunicat că mai ai de făcut niște declarații de mare importanță.* REBREANU, P. S. 304, cf. id. R. I, 110. *Tocmai așa am motivat și eu, când mi-a luat declarația mai adineaori șeful de post.* MIRONESCU, S. 148. *Dă-le această declarație.* CAMIL PETRESCU, T. II, 287. *Birtașul și meșterul ...* [au fost] *... invitați la comisariat să facă o declarație.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 315. *Slugile palatului își închipuie că îmi vor închide gura cu aceeași ușurință cu care vor înăbuși declarațiile martorilor.* COCEA, S. II, 579. *Poftim declarațiile.* POPA, V. 189. *Nu poate infirma declarațiile celorlalți martori.* COD. PEN. R. P. R. 526. *Medicul ... i-a luat o declarație* [agentului sanitar] *că primește să i se oprească câte trei sute de lei.*

ULIERU, C. 44. *Justificarea exportului se va face de către societățile de stat de import export ... cu declarația de export a punctului vamal unde s-au îndeplinit formalitățile de export.* LEG. EC. PL. 156. *Dacă dă pe-acas', să vie la circă, să dea declarație.* V. ROM. noiembrie 1950, 86. *Protoiereul C. Bușureanu ... raportă cazul mitropolitului, desvăluind pe criminali, cărora li se cerură numaidecât declarațiuni.* CĂLINESCU, I. C. 107. *Arestatul ... de-a dreptul la închisoare. Declarația ... mâne dimineață.* CAMILAR, N. I, 188. *Salariul dumitale ... e o simplă expresie contractuală, bună doar pentru declarația la fisc.* VINEA, L. I, 368. *Scrise o declarație, pe care judecătorul o întări.* TUDORAN, P. 344. *Nu-i fac nimic, îi iau declarație.* PREDA, M. 205. *Marsille a depus o declarație.* G. BARBU, A. V. 200. *Pot să vă dau și copii legalizate după declarațiile vecinilor.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 5. *Rezultatele obținute în urma expertizei medicale au confirmat întru totul declarațiile victimei.* ib. 1977, nr. 5, 18. *Ofițerul de poliție nu ajunge să citească declarația.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 9/2. *O simplă formalitate: o declarație a fiecăruia legată de prezența lor la această adresă.* RL 1995, nr. 1 516, 2/1. *Declarațiile de avere vor fi evaluate rapid și corect.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 825. ✦ (Și în sintagma *declarație-tip* FORM. CUV. I, 57) Declarație (3) făcută prin completarea unui formular; formularul de completat. *Declarația se va completa cu cerneală de către cel ce are dreptul la cartele pentru el și pentru membrii săi de familie nesalariați.* BO (1951), 1 180, cf. DL, DN², DEX.

4. Mărturisire a unor sentimente, a unor stări intime; comunicare, relatare a unor date, a unor fapte cunoscute direct, trăite; ceea ce este mărturisit sau relatat (verbal sau scris); (învechit) declarare (4). *Prințul ... a știut înăduși ... declarația a tot sentimentul patriotic* (a. 1848). URICARIUL, X, 4, cf. NEGULICI. *Eu vă fac dechiarăciunea că asupra acestor materii de un ordin înalt mi-am convincciunele mele formate prin observăciune.* GHICA, C. E. I, 166, cf. COSTINESCU, DDRF. *Laura îl asculta ... foarte mișcată, neobișnuită cu declarații atât de fățișe.* REBREANU, I. 146. *Am început să-i fac Adelei declarații că sânt bătrân.* IBRĂILEANU, A. 43, cf. CADE. *Discreția contemporanului a făcut loc datoriei istoricului de a cerceta, ajutată ... și de declarațiile tuturor celor ce au colaborat incidental cu D. Anghel.* LOVINESCU, C. VII, 10. *Scria ... declarații înflorite Frusinei.* GALACTION, O. 124. *I-am scris* [doamnei T.] *... cu voluptatea ... de a mă umili în declarație de robire absolută.* CAMIL PETRESCU, P. 294. *Muzica aceasta continuă și azi, întovărășită de flamuri și de declarații lirice.* SADOVEANU, O. XX, 136. *Felix răspunse cu francheță: – Mă simt foarte bine. Aurica nu înregistră această declarație.* CĂLINESCU, E. O. I, 55. *Declarația avea în ea un sentiment care înfrângea orice rezistență.* PREDA, M. S. 20. *Patriotismul lui Neculce nu se rezumă la simple declarații, ci ia forma unor strigăte de durere, psalmodice.* IST. LIT. ROM. I, 658, cf. DN². *El a prezentat o declarație scurtă, care exprimă starea de spirit reală ce domnea printre muncitori.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 31. *După cum rezultă și din declarațiile autorului, compoziția aceasta s-a născut ca o reacție împotriva „trunchierii" istoriei.* M 1974, nr. 5, 20. *Redactarea ambelor opere ... va fi făcută la Amasia, după anul 7 î. e. n., având în vedere declarația expresă a autorului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 19/1. *Potrivit declarațiilor unor martori, prăbușirea* [avionului] *a fost precedată de „două bubuituri".* RL 1995, nr. 1 527. ✧ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" care arată felul) *Să asculți la un actor Care face-n rumânește declarații de amor?* PR. DRAM. 113. *O fată bătrână și nebună ... socoate că nu-i poți zice bună dimineața fără să-i faci o declarație de amor.* NEGRUZZI, S. III, 50. *George îi răspunse printr-o declarație de iubire.* REBREANU, I. 173. *Adela îi făcea declarații de amor* [mâței]. IBRĂILEANU, A. 83. *Scena declarației de dragoste a Gelsominei ... e de o rară delicatețe.* LOVINESCU, C. IV, 117. *Îmi promiți deci că n-ai să-mi mai răpești timpul cu declarațiile d-tale de dragoste?* CAMIL PETRESCU, T. I, 102. *Face declarații de dragoste.* BENIUC, M. C. I, 373.

– Pl.: *declarații.* – Și: (învechit) **declarațiúne, declărăție, dechiarăție, dechiarațiúne, dechiarăciúne** s. f.

– Din fr. **déclaration,** lat. **declaratio, -onis.** – **Dechíarație, dechiarațiúne** < it. **dichiarazione.**

DECLARAȚIÚNE s. f. v. **declarație.**

DECLARĂRUÍ vb. IV v. **declărălui.**

DECLARUÍ vb. IV v. **declărui.**

DECLASÁ vb. I. Refl. **1.** A decădea din punct de vedere moral sau social. V. degrada. Cf. BARCIANU, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ✧ Tranz. *Arbitrariul cel mai desfrânat a generat un soi de bovarism al profunzimii care a declasat, prin prezumție și falsitate, întreaga noastră percepție adecvată.* PATAPIEVICI, C. L. 341.

2. Tranz. și refl. A nu mai face parte sau a face să nu mai facă parte dintr-o anumită clasă, categorie etc., trecând la o clasă, categorie (inferioară). *Rolul partidului e de a declasa indivizi și-n acest rol mulți găsesc superioritatea partidului roșu asupra celorlalte.* EMINESCU, O. XIII, 145, cf. NDN.

– Prez. ind.: *declasez.*

– Din fr. **déclasser.**

DECLASÁRE s. f. Acțiunea de a (se) declasa și rezultatul ei.

1. Decădere morală sau socială. *Venirea roșilor la putere e totuna cu o declasare generală.* EMINESCU, O. XI, 241, cf. DEX.

2. Trecere la o clasă, la o categorie inferioară. *Curtea de Apel a anulat declasarea Parcului Carol ca monument istoric.* RL 2004, nr. 4 490.

– Pl.: *declasări.*

– V. **declasa.**

DECLASÁT, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care a decăzut din punct de vedere moral sau social. *Unii din cei considerați ca oratori ... devin oarecum declasați.* MAIORESCU, CRITICE, 538. *E firesc lucru ca aceste elemente declasate* [plebea politică] *ridicate din întuneric și din ocupațiuni adesea maloneste, intrate odată în atmosfera luminată de razele coroanei, să și vrea să rămâie acolo.* EMINESCU, O. XIII, 214, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Avem, așadar, astăzi o armată de muncitori ai condeiului, adevărați declasați sociali.* LOVINESCU, S. I, 192. *Sunt un oropsit de soartă, un declasat, un tolerat!* GALACTION, O. 659, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Mi-a fost cunoscută ... populara dramă Azilul de noapte ... o pivniță sordidă în care locuiesc borfași, un baron declasat, lucrători șomeri.* CĂLINESCU, C. O. 239. *Oamenii serioși te-au părăsit, eu nu văd în jurul tău decât declasați și pierde-vară.* VINEA, L. I, 17, cf. DL, M. D. ENC. *Întâlnește și ... un exemplar uman declasat.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 2/9, cf. DEX, NDN.

2. Adj. (Despre materii prime) Care este necorespunzător din punct de vedere calitativ. Cf. LTR². *Se sudează tocmai într-un nod al brațului macaralei niște țevi declasate, adevărate rebuturi.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 18.

– Pl.: *declasați, -te.*

– V. **declasa.**

DECLASIFICÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică date, informații, documente etc.) A declara în mod oficial că nu mai are caracter secret sau confidențial. *Arhivele Naționale declasifică unele documente după 30 de ani.* RL 2005, nr. 4 795.

– Prez. ind.: *declasific.*
– Cf. engl. d e c l a s s i f y.

DECLASIFICÁRE s. f. Acţiunea de a d e c l a s i f i c a şi rezultatul ei. *Sunt documente importante ... a spus preşedintele ... anunţând că va merge până la a cere declasificarea lor.* RL 2005, nr. 4 687. *Toate e-mail-urile ... le vor putea accesa după declasificarea lor.* ib. nr. 4 746. *Ministerul Apărării are un regim propriu de declasificare* [a documentelor din arhivă]. ib. 2006, nr. 4 936.
– Pl.: *declasificări.*
– V. **declasifica.**

DECLASIFICÁT, -Ă adj. (Despre date, informaţii, documente etc.) Căruia i s-a înlăturat caracterul secret sau confidenţial. *Volumul documentelor declasificate se ridică anual la mii de dosare.* RL 2005, nr. 4 795. *Reprezentanţii SRI şi CNSAS au avut ieri o primă întâlnire, în care au stabilit predarea cartotecii, a dosarelor declasificate, a microfilmelor ... şi a altor documente.* ib. 2006, nr. 4 913.
– Pl.: *declasificaţi, -te.*
– V. **declasifica.**

DECLĂMĂCIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Declamator. Cf. I. GOLESCU, C., MDA.
– Pl.: *declămăcioşi, -oase.*
– **Declama** + suf. *-ăcios.*

DECLĂMĂLUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A declama (**1**). *De declămăluit această declămăluire.* T. CORBEA, D. 77^{v}, în D. Î. LAT.- ROM.
– Prez. ind.: ?
– Cf. lat. d e c l a m a r e (după modelul verbelor formate cu suf. *-ălui*).

DECLĂMĂLUÍRE s. f. (Învechit, rar) Declamaţie (**2**) discurs. *De declămăluit această declămăluire.* T. CORBEA, D. 77^{v}, în D. Î. LAT.-ROM.
– V. **declămălui.**

DECLĂRÁ vb. I v. **declara.**

DECLĂRÁRE s. f. v. **declarare.**

DECLĂRÁŢIE s. f. v. **declaraţie.**

DECLĂRĂLUÍ vb. IV. (Învechit, rar) **1.** T r a n z. A declara (**2**). *Muscalii va să declărăluiască turcilor bătae* (a. 1821). IORGA, S. N. 169.
2. R e f l. A se exprima, a se pronunţa; a se declara (**1**). *Ne declărăruim în ceale următoare* (a. 1824). TAMÁS, ET. WB.
– Prez. ind.: *declărăluiesc.* – Şi: **declarăruí** vb. IV.
– **Declara** + suf. *-ălui.*

DECLĂRUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A declara (**2**). *Împuternicitul Măriei Sale împăratului Rossiei... au declaruit.* AR (1829), 40^{2}/35. [Înalta Poartă] *declărueşte trecerea prin canalul de la Constantinopole ... cu totul slobodă.* ib. 212^{1}/35.
– Prez. ind.: *declăruiesc.* – Şi: **declaruí** vb. IV.
– **Declara** + suf. *-ui.*

DECLERÁ vb. I v. **declara.**

DECLÍC s. n. **1.** Dispozitiv (în special la aparatul de fotografiat) în formă de pârghie, cu cârlig la una dintre extremităţi, care permite eliberarea unei piese imobilizate în raport cu alta, prin desfacerea legăturii mecanice dintre piese. *Contactul stabilit la liberarea paletei releului ... face să libereze pe timp scurt declicul C.* ENC. TEHN. I, 187. *Declicul este folosit la mecanisme de distribuţie.* DER, cf. DL, DN^{2}, M. D. ENC., DEX.
2. Zgomot provocat de funcţionarea declicului (**1**). *Doctorul ... îşi pierdu bunăvoia, cu răceala ivită din nou în privire, brusc, ca declicul unui aparat restabilit la punct.* C. PETRESCU, C. V. 207.
– Pl.: *declicuri.*
– Din fr. **déclic.**

DECLIMATÁ vb. I. T r a n z. (Livresc; complementul indică animale, plante etc.) A scoate din mediul sau din climatul obişnuit; (învechit, rar) a declimatiza. Cf. COSTINESCU, NEGULICI, LM, DN^{2}, DEX.
– Prez. ind.: *declimatez.* – Şi: (învechit) **desclimatá** vb. I. LM.
– Din fr. **déclimater.**

DECLIMATÁRE s. f. (Livresc) Acţiunea de a d e c l i m a t a şi rezultatul ei. Cf. DN^{3}, DEX^{2}.
– V. **declimata.**

DECLIMATIZÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A declimata. Cf. LM.
– Prez. ind.: *declimatizez.* – Şi: (învechit) **desclimatizá** vb. I. LM.
– Pref. *de-* + **[a]climatiza.**

DECLIMATIZÁT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre animale sau plante) Care este scos din mediul obişnuit. Cf. LM.
– Pl.: *declimatizaţi, -te.* – Şi: (învechit) **desclimatizát, -ă** adj. LM.
– V. **declimatiza.**

DECLÍN s. n. **1.** Diminuare puternică a forţei, a valorii, a strălucirii, a gloriei etc. cuiva sau a ceva; decadenţă (**1**), decădere (**1**), regres. *Lumea ... se mulţămeşte şi cu talente în declin, căci în floarea lor nimeni nu riscă a le sacrifica climei periculoase.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 189, cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM. *Declinul unui scriitor nu se poate judeca după câte bune* [fapte, întâmplări] *nu le scrie, ci după câte le scrie proaste.* CARAGIALE, O. III, 222. *Şi fiindc-am numai drojdie-n butoi, Fireşte că e lumea în declin.* GORUN, F. 186, cf. ŞĂINEANU^{2}. *Autoritatea comunităţii era în declin.* PĂCALĂ, M. R. 52, cf. CADE. *Clădirea joasă şi tristă ... având ceva din nota infinitei bunătăţi şi a unei nobleţi în declin, ocrotea ... pe cei nechemaţi ca şi pe cei aleşi.* KLOPŞTOCK, F. 104. *O adiere de vânt trecu, feminină, lăsând o presimţire de flori de tei în declin.* TEODOREANU, M. II, 39. *Cu mâini învineţite de umblet lung prin ger Voi reintra în mine când va veni declinul.* BARBU, J. S. 19. *Flavio Biondo ... începe istoria declinului Imperiului Roman cu anul 410.* OŢETEA, R. 26. *Declinul general al Spaniei este judecat cu multă pătrundere de Cervantes.* LL 1951, 131. *„Venea o moară pe Siret" e epopeea declinului unei clase.* RALEA, S. T. I, 17. *E ca şi cum ar fi renunţat în sfârşit la tot şi la toate, în schimbul unui dulce declin.* VINEA, L. I, 85. *Faza următoare activităţii lui Antim Ivireanul ... este ... o fază de declin a literaturii religioase.* IST. LIT. ROM. I, 547. *Declinul religiozităţii este însoţit şi de proliferarea unor mişcări şi tendinţe conservatoare şi reacţionare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 4/4. *Genul liric ... îşi epuizează ultimele posibilităţi expresive ..., experimentele ulterioare apucând ... pe panta declinului.* M 1975, nr. 1, 24. *S-au accentuat influenţele orăşeneşti, şi o dată cu acestea a început declinul portului tradiţional.* BUTURĂ, EG. 306. *Trebuie*

încă subliniat că această lume nu era câtuşi de puţin atinsă de declin biologic. PATAPIEVICI, C. L. 133. *Aflată într-un declin evident, şcoala este percepută doar de 19% dintre chestionaţi ca ajutor prin activităţile şi elementele de cultură şcolară.* RL 2005, nr. 4 571.

2. Coborâre a unui astru spre apus; asfinţire, (popular) scăpătare (**1**). *Declinul lunii.* LM. *Era tristeţea de a nu cunoaşte altă limbă, cu care să fi vorbit cu luna în declin.* BACOVIA, O. 206. *Orionul şi-a isprăvit călătoria şi va ieşi curând din cerul nostru. Aprilie e luna de declin.* GALACTION, O. 621, cf. LTR², DM, DN², M. D. ENC., DEX. (Loc. adj. şi adv. **În declin** = (care este sau se face) în pantă. *Alba lună, după dealuri ... alunecă-n declin.* MACEDONSKI, O. I, 30. *Scobită-n adânc, cu trepte-n declin, Era o podgorie, poate un han.* LABIŞ, P. 182.

– Pl.: *declinuri.*

– Din fr. **déclin.**

DECLINÁ vb. I. **1.** Tranz. (Folosit şi absol.; complementul indică substantive, adjective, pronume, numerale sau articole) A trece prin toate cazurile gramaticale; (învechit, rar) a apleca. *În locul dativului „Illi", pentru ca să se declinească nominativul „Illi", se văd a fi băgat „Illui".* MAIOR, S. I, 305. *Declinând, zicem: cioc, a ciocului.* HELIADE, O. II, 229. *Cei de-a treia zic „glorie" şi declină glorie, a gloriei.* CR (1839), 135³/4, cf. VALIAN, V., STAMATI, D., PROT. – POP., N. D. *Eu am declinat tot cu articolul la urmă fără ca să li se pară* [vorbitorilor] *lucru străin.* CONV. LIT. VI, 143. *Chipul de a declina substantivele bărbăteşti s-a întins la istrieni la cele femeieşti.* CONTEMPORANUL, IV, 682. *Cu mult înainte de a veni la şcoală, ei au declinat, au conjugat şi-au făcut fraze destul de bune.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 360. *Ştia să decline şi să conjuge la latină.* TEODOREANU, M. II, 174. *Au ... toţi aceeaşi oboseală când declină.* PERPESSICIUS, S. 70.(Refl. pas. *În limba latinească şi articulu şi nomele se decline.* IORGOVICI, O. 35/6. *Aci se declină toţi substantivii masculini şi feminini terminaţi la singular în „e".* HELIADE, PARALELISM, II, 12. *Deci articul se poate numi articul sau încheietura, prin care se declină sau se apleacă părţile cuvântului cele declinive ... omul, omului.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 24/25. *Asemine se declină: schola shoală, luna lună.* PAULINI, GRAM. II, 29/23. *Substantivele şi adjectivele române nu se dechină de sine decât prin gen şi număr.* CODRU-DRĂGUŞANU, R. 3/17. *„Vreun", fem. „vreo", se declinează ca şi „un" din care se fac.* GR. R. (1853), 35/24. *Numele în limba română în casuri rămân nemutabile ..., numai articlul cel unit cu dânsul se declină.* BĂLĂŞESCU, GR. 12/35. [Cuvântul] *se va declina după regulile existente ale substantivelor în limba de adopţie.* MACREA, F. 17. *Existau şi hipocoristice ... care, fără îndoială, se declinau ca femininele.* CL 1973, 81.

2. Tranz. (Complementul indică numele, calitatea, profesia etc.; construit cu pronumele în dativ) A face cunoscut. *De cum se arată, îşi declină numele şi zic: Sânt Orest.* DACIA LIT. 57/25. *Amicul şi camaradul său de arme ... îşi declină numele: ofiţerul Zalic, fiul doamnei Eliad.* GHICA, A. 644. *Ducă-se toţi dinaintea forurilor competente! Decline-şi acolo toate titlurile la aplauzele contemporanilor.* CARAGIALE, O. V, 189. *Îi luai cuvântul din gură* [femeii] *şi-mi declinai numele.* IBRĂILEANU, A. 148. *Declinându-mi îndată numele şi primindu-i invitaţia, am dat prilej domnului Cantaraga să fie fericit.* SADOVEANU, O. X, 572. *Îmi declin scopul vizitei şi madam Matilda mă invită îndată.* MIHĂESCU, D. A. 110. *Doamna Silion îşi declină identitatea.* VINEA, L. II, 116. *Spune când ţi-ai declinat identitatea?* RL 1995, nr. 1 516, 4/2.

3. Tranz. (Complementul indică răspunderi, onoruri, sarcini etc.) A nu lua asupra sa, a nu accepta ce i se oferă, a nu consimţi la ceva; a refuza (**1**), a respinge (**3**). *Constantin Negruzzi a declinat onoarea de a face parte* [din Societatea Academică Română] *din causa sănătăţii.* CONV. LIT. I, 197. *Şi ... scurt ... am declinat onoarea* [de a fi ales]. GANE, N. III, 187. *Declin onoarea a mă lăsa apoteozat de dumnealor.* CARAGIALE, O. VII, 427. *Îmi declinam această onoare.* SBIERA, F. S. 282. *Eu mi-am declinat de mult orice răspundere.* REBREANU, R. I, 182. *Dacă durează,* [cei de la Siguranţă] *îşi declină orice răspundere.* C. PETRESCU, C. V. 229. *D-l Breteuil îl pofti* [pe spătarul Enăchiţă] *la balul de la Ambasada Franceză ..., onoare pe care Văcărescu fu nevoit s-o decline.* C. GANE, TR. V. II, 129. *La avisul consiliului său, Ion al II-lea declină propunerea.* OŢETEA, R. 128. *Se vede silit să decline această invitaţie graţioasă.* T. POPOVICI, S. 314. *Din discreţie, mareşalul ar fi declinat invitaţiile ..., acceptând însă a mânca din când în când cu bătrânii Petrescu.* CĂLINESCU, S. 148. *Nu o dată ... redactorul „Convorbirilor literare" declină onoarea de a fi preconizat vreun „sistem limbistic".* VARLAAM – SADOVEANU, 227. *Aviaţia Utilitară Petroşani s-a grăbit ... să-şi decline orice responsabilitate.* RL 2005, nr. 4549. ✦ (Rar) A îndepărta. *Poesia în special trebue să ne decline spiritul de la înlănţuirea ... nexului causal.* MAIORESCU, CR. I, 54.

4. Tranz. (Complementul este competenţa) A pune la îndoială; a tăgădui (**1**), a nega. *Daţi-ne voe să ne declinăm orice competinţă.* SĂM. I, 416, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Am avut onoarea a le declina competenţa* [judecătorilor]. LOVINESCU, C. X, 47, cf. SCRIBAN, D. *În această materie ... nu pot decât să-mi declin competenţa.* VINEA, L. I, 130. *Cei prezenţi la masa tratativelor şi-au declinat orice competenţă.* RL 1995, nr. 1 462.

5. Intranz. (Despre aştri) A coborî spre asfinţit, a apune; a se depărta de ecuatorul ceresc. *Un soare ce declină, din nou renaşte soare.* ALECSANDRI, POEZII, 496. *Luna în pustiul tăcutelor aleie Declină printre ramuri spre ultimul pătrar.* PILLAT, P. 41. *Pe cerul cu fioruri multiple de helice Un reflector e Vesper ce majestos declină.* PERPESSICIUS, S. 114. *Berzele ... mergeau prin terenul mlăştinos, aurit pe margini de razele soarelui, declinând.* CĂLINESCU, S. 186.

6. Intranz. A scădea în intensitate, a fi pe sfârşite; a slăbi (**3**). V. apune. Cf. PONTBRIANT, D., RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D. *Mergem prin palidă lumină ce pune ton de toamnă pe ziua ce declină.* PERPESSICIUS, S. 168. *Calda strălucire a lunilor toride Va prinde să decline.* I. BARBU, J. S. 10, cf. DN². ✧ Fig. *În lungi suspine viaţa-mi se duce şi declină.* HELIADE, O. I, 111. *Văz că juneţa, a vârstei primăvară, Declină coperită d-al întristării nor.* CONV. LIT. I, 145. *Atenţia publicului declină în actul ultim.* LOVINESCU, C. VII, 107. *Inteligenţa şi talentul lui Sanielevici, fără să decline, au evoluat în direcţia ideilor fixe şi delirului de personalitate.* PALEOLOGU, T. 20.

7. Intranz. (Învechit; despre acul magnetic al unei busole) A avea o declinaţie magnetică, v. declinaţie (**6**). *Acul* [magnetic] *declină către Orient.* MARIN, F. 12/26, cf. PROT. – POP., N. D.

– Prez. ind.: *declín* şi (învechit) *declinesc, declinez.* – Şi: (învechit) **dechiná** vb. I.

– Din fr. **décliner,** lat. **declinare.**

DECLINÁBIL, -Ă adj. **1.** (Gram.; despre părţile de vorbire flexionare) Care poate fi declinat (**1**); (învechit, rar) decliniv. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 64. *Substantivele şi adiectivele române nu se dechină de sine decât prin gen şi numer, ear prin casuri numai cu ajutorul pronumenilor, cari sunt singurele vorbe în adevăr declinabili.* CODRU-DRĂGUŞANU, R. 3/17, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU², TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Cuvinte declinabile.* CL 1973, 185, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Gram.; învechit, rar; despre verbe) Flexionar. *Verbul este parte a cuvântului declinabilă, care se apleacă în moduri, în timpuri şi la persoane.* BĂLĂŞESCU, GR. 65/13.

– Pl.: *declinabili, -e.*
– Din fr. **déclinable,** lat. **declinabilis, -e.**

DECLINÁNT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care declină (6); care decade (1). *Putere declinantă.* SCRIBAN, D.
– Pl.: *declinanți, -te.*
– Din fr. **déclinant.**

DECLINÁRE s. f. Acțiunea de a d e c l i n a și rezultatul ei.

1. Trecere a unui substantiv, a unui pronume, a unui adjectiv, numeral sau articol prin toate cazurile; totalitatea modificărilor suferite de forma unui substantiv, a unui pronume, a unui adjectiv, numeral sau articol pentru exprimarea cazurilor la singular și la plural; (învechit) declinație (1), (învechit, rar) aplecare, cădere, înduplecare, plecare (I 4). Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 64. *La nume ... sânt următoare șase semne, adică neam, chip, formă, număr, cădere și înduplecare sau aplecare sau declinare.* I. GOLESCU, B. 104/4. *Tuturor părților declinive în limba noastră românească, organ al declinării li este articul.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 24/21. *Declinarea ei* [a limbii române] *în cazuri ... face o deosebită gramatică.* CR (1839), 135²/1. *Trebuie fișcare începătoriu a ave îndestulă exerciție în declinarea cuvintelor.* PAULINI, GRAM. I, 26/25. *Căderea este schimbarea numelui la declinare.* BĂLĂȘESCU, GR. 11/28. *Unele cuvinte ... sunt ... variate în declinare.* MAIORESCU, CRITICE, 242, cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Îi făcea praf pe toți la matematici ..., la declinări pe latinește.* COCEA, S. II, 131. *Întrebării, dacă declinarea este sau nu o categorie gramaticală, trebue să-i acordăm deci un spațiu mai mare.* PUȘCARIU, L. R. I, 137. *Aceste clase de cuvinte, cuprinse sub termenul nume, au comună declinarea.* GRAUR, I. L. 139. *Declinarea, conjugarea sau derivația cuvintelor sunt legile organizării interne ale limbii.* MACREA, F. 18. *Simplificarea declinării și apariția articolului sunt două aspecte diferite ale determinării numelui.* SCL 1958, 29, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Categorie, clasă de nume care folosesc aceleași elemente, morfeme la realizarea flexiunii; (învechit) declinație (2). *Sunt multe cazuri în care cuvintele noastre ... se refer la substantive latine de a 3-a declinare.* MAIORESCU, CRITICE, 136. *Pentru declinarea a treia ... în toate limbele romanice se întrebuințau la singurit două forme.* CONTEMPORANUL, IV, 947, cf. 747. *La începutul cursului superior ne da alfabetul ca repetiție, apoi declinarea întâia.* SĂM. IV, 47. *În latină, temele cuprinse în declinarea a II-a devin, în marea lor majoritate, masculine.* GRAUR, I. L. 148. *Declinare a II-a este vie și productivă în latinește.* IST. L. ROM. I, 135. *Eustatievici numește declinările „plecări".* IST. LIT. ROM. I, 756.

3. Refuz (1). *Românii, în urma declinării comitelui de Flandra de a priimi coroana României, au ales de suveranul lor pe principele actual.* GHICA, C. E. II, 475. *Să fie oare o declinare deliberată a capacității autorilor de muzică ușoară de a ancora în problematica esențială a vieții sociale?* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 2/6.

4. (În sintagma) *Declinare de competență* = trimitere a unei cauze la organul competent, în temeiul hotărârii prin care un organ de jurisdicție constată necompetența sa. Cf. DER, DN². *Aceștia au studiat cu atenție dosarul preluat de la PNA (prin declinare de competență, deoarece faptele de corupție nu au fost descoperite).* RL 2005, nr. 4 623.
– Pl.: *declinări.*
– V. **declina.**

DECLINÁT, -Ă adj. (Gram.; despre părțile de vorbire flexionare) Flexionat după caz și număr. Cf. PONTBRIANT, D., DN³, DEX².
– Pl.: *declinați, -te.*
– V. **declina.**

DECLINATÍV, -Ă adj. (Gram.; învechit, rar) Care prezintă declinare (1). Cf. LM.
– Pl.: *declinativi,-e.*
– Din lat. **declinativus, -a, -um.**

DECLINATÓR s. n., adj. **I.** S. n. Busolă pentru determinarea declinației magnetice, utilizată în topografie. *Sunt niște instrumente cunoscute sub numire de declinatoriu și înclinatoriu, care arată în tot timpul mărimea declinațiunii și a înclinațiunii în grade.* BARASCH, M. III, 59/20, cf. DEX, NDN.

II. Adj. (Jur.; în forma *declinatoriu*) Care declină competența unei instanțe sau contestă o jurisdicție. Cf. DEX – S, NDN. ((Substantivat, n.; în sintagma) *Declinatoriu de competență* = hotărâre prin care o instanță își declină competența și trimite cauza la o instanță competentă. Cf. DEX – S, NDN.
– Pl.: *declinatori.* – Și: (învechit) **declinatóriu, -ie** s. n., adj.
– Din fr. **déclinatoire.**

DECLINATÓRIU, -IE s. n., adj. v. **declinator.**

DECLINÁȚIE s. f. **1.** (Învechit) Declinare (1). *O cădeare a declinațiilor, dătători.* T. CORBEA, D. 76ᵛ, în D. Î. LAT. – ROM. 165. *Autorul ... au arătat deosebirea declinațiilor, a comparației și a conjugațiilor.* MAIOR, S. II, 235. *Când un substantiv se zice în ambe numerele și în câte șease cazele; această numerație ... se numește declinație.* HELIADE, PARALELISM, II, 9. *Ortografia noastră trebue făcută cum o cere declinația și conjugarea zicerilor.* CR (1839), 134²/12, cf. VALIAN, V. *Substantivele sânt numenile persoanelor și lucrurilor, și nu au dechinăciune proprie.* CODRU-DRĂGUȘANU, R. 12/13. *În ce chip scriu unii procopsiți scriitori români ... terminație, declinație.* BĂLĂȘESCU, GR. 145/19, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Acest prospect înfățoșează ... toate schimbările flecționare, adecă ... declinațiunile substantivelor, adjectivelor, articulului.* CONV. LIT. I, 98. *În zădar se ostenește dl Z. a-mi face tabele de declinație cu așa articulație caraghioază.* CONTEMPORANUL, I, 668.

2. (Învechit) Declinare (2). *Tote nominele românești cele ce vin din limba veche românească, și sânt a 3-lea declinație, se pronunție în limba noastră în cazu nominativ, ca în limba cea veche.* IORGOVICI, O. 34/19. *Și la sloveni sânt trei declinații.* MAIOR, IST. 245/8. *La articole cercetăm ca și la adiective, numere, genuri, cazuri și declinații.* GR. R. (1853), 43/18. *Gramaticii ... nici s-au îngrijit mult din ce declinație le vin cuvintele.* RUSSO, S. 53. *Vel. Long. vorbind despre ortografia declinației întâi, zice că se poate scrie „ae".* MAIORESCU, CRITICE, 210.

3. (Învechit, rar) Conjugare. *Am păstrat verbul cu declinația lui, și am greșit.* NEGRUZZI, S. I, 259.

4. (Învechit, rar; prin apropiere de *declamație*) Mod de a citi, de a intona. *Datorința învățătoriului a se sârgui a învăța pre prunci și cetire cu afect, către aceasta de lipsă iaste, iară mai vârtos practicească îndreptare și deprindere în declinația a vreunei cărți ..., a psaltirei, carea întâiu învățătoriul singur trebue să o cetească, arătând temeiuri pentru ce așa nu altmintrea cetește.* MAN. ÎNV. 207/10.

5. (Învechit, rar) Faptul de a-și declina (2) numele. *Te rog să mă noroceși cu declinația numelui d-tale.* ALECSANDRI, T. 1 002.

6. Unghiul format de ecuatorul ceresc cu raza vizuală care duce spre un astru sau spre un punct de pe cer. *Declinația Soarelui de la ecuator de câte grade este într-acea zi.* GENILIE, G. 102/16. *La ecuinoxuri, trebuie să cunoaștem declinațiunea acestei astre, adică distanța ei de la ecuatorul ceresc în momentul observațiunei.* DRĂGHICEANU, C. 58, cf. LM. *Unghiul ... format de raza visuală a astrei cu proiecțiunea sa pe ecuatoriu se numește*

declinațiune a astrei, CULIANU, C. 29, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ✦ (Și în sintagma *declinație magnetică* sau, învechit, *declinațiune a magnetului* sau *declinația acului magnetic*) Unghiul format de direcția acului magnetic al busolei cu direcția geografică nord-sud, datorită faptului că polii magnetici nu corespund cu cei geografici. *Declinația acului magnetic este abaterea lui de drept pol.* GENILIE, G. 99/24. *Unghiul înformat de această direcție cu liniea miazăzilei se numește abatere magnetică ori dechinăciune.* STAMATI, F. 131/13. *Această tragere la o parte se chiamă declinațiunea magnetului, care nu este tot de această mărime în toate locurile.* BARASCH, M. III, 58/8. [Mihu] *asculta lămuririle lui Anton Lupan despre nordul geografic și nordul magnetic, despre declinație.* TUDORAN, P. 247, 45, cf. LTR², DER, DN², M. D. ENC., DEX. ✧ *Unghi de declinație* sau, învechit, *de declinațiune* = unghiul pe care îl formează acul magnetic cu meridianul locului. *Ambele meridiane, geografic și magnetic, nu se confundă; ele formează între dânsele un unghi ... care se numește unghi de declinațiune.* PONI, F. 242, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Acul magnetic face cu meridianul geografic unghiul de declinație.* CIȘMAN, FIZ. II, 345.

– Pl.: *declinații.* – Și: (învechit) **declinațiúne, declinățiúne** (PONTBRIANT, D.), **dechinăciúne** s. f.

– Din fr. **déclination,** lat. **declinatio, -onis,** it. **declinazione.**

DECLINAȚIÚNE s. f. v. **declinație.**

DECLINĂȚIÚNE s. f. v. **declinație.**

DECLINÁND, -Ă adj. **1.** (Învechit, rar) Decliv. *Prin poziținea lor* [a stâncilor] *declinândă spre albia fluviului pare că amenință a strivi pe călători.* FILIMON, O. II, 17.

2. (Rar; despre aștri) Care apune. Cf. MDA.

– Pl.: *declinânzi, -de.*

– V. **declina.**

DECLINÍV, -Ă adj. (Învechit, rar) Declinabil (**1**). *Deci articul se poate numi articul sau încheietura, prin carea se declină seau se apleacă părțile cuvântului cele declinive ... omul, omului.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 24/25.

– Pl.: *declinivi, -e.*

– **Declina** + suf. *-iv.*

DECLINOGRÁF s. n. Aparat cu ajutorul căruia se înregistrează variațiile declinației magnetice într-un anumit punct al scoarței pământului. Cf. LTR², DER, DEX.

– Pl.: *declinografe.*

– Din fr. **déclinographe.**

DECLINOMÉTRU s. n. Aparat cu ajutorul căruia se determină unghiul de declinație magnetică. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pl.: *declinometre.*

– Din fr. **déclinomètre.**

DECLÍV, -Ă adj. (În dicționare) Care coboară în pantă; înclinat, povârnit² (**2**); (învechit, rar) declinând. Cf. COSTINESCU, LM, DN³.

– Pl.: *declivi, -e.*

– Din fr. **déclive,** lat. **declivis, -e.**

DECLIVITÁTE s. f. **1.** Înclinare (pe o porțiune limitată) a unui teren, a unei șosele, a unei căi ferate etc. față de planul orizontal; p. ext. pantă (**1**). Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 64, NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. Unghi format de o dreaptă înclinată cu planul orizontal. Cf. LTR², DM, DN², DEX.

– Pl.: (rar) *declivități.*

– Din fr. **déclivité,** lat. **declivitas, -atis.**

DECLIVOMÉTRU s. n. Instrument cu ajutorul căruia se măsoară panta unui teren sau a unei suprafețe plane înclinate. Cf. DEX, DN³.

– Pl.: *declivometre.*

– Din fr. **déclivomètre.**

DECLORIZÁ vb. I. Tranz. A curăța apa de clorul rămas după dezinfecția acesteia. Cf. DEX – S, DN³.

– Prez. ind.: *declorizez.*

– Din fr. **déchloriser.**

DECLORIZÁRE s. f. Reducere (până la dispariție) a cantității de clor rămase după dezinfecția apei cu ajutorul clorului. Cf. D. MED., DN³, DEX – S.

– Pl.: *declorizări.*

– V. **decloriza.**

DECLORIZÁT, -Ă adj. (Despre apă) Curățat de clorul rămas după dezinfecție. Cf. MDA.

– Pl.: *declorizați, -te.*

– V. **decloriza.**

DECLOROFILIZÁ vb. I. Refl. (Rar; despre frunze) A-și pierde clorofila, a se îngălbeni. *Frunzele se veștejesc, se declorofilizează, numai atunci când n-au ozon, când n-au lumină.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 8, cf. MDA.

– Prez. ind. pers. 3: *declorofilizează.*

– Pref. *de-* + **clorofilă** + suf. *-iza.*

DECLORURÁ vb. I. Tranz. A îndepărta clorurile din unele substanțe organice. Cf. DN³, MDA.

– Prez. ind.: *declorurez.*

– Din fr. **déchlorurer.**

DECLORURÁRE s. f. Acțiunea de a declorura și rezultatul ei. Cf. DN³, MDA.

– Pl.: *declorurări.*

– V. **declorura.**

DECLORURÁT, -Ă adj. (Despre alimente, despre regimuri alimentare etc.) Lipsit (total) de sare de bucătărie. *Pune-l* [pe bolnav] *la regim declorurat și administrează-i digitalină.* GALACTION, O. A. I, 48. *Regimul declorurat este un regim unde, indiferent de alimentele date, acestea vor fi pregătite fără sare de bucătărie.* BELEA, P. A. 238, cf. 249.

– Pl.: *declorurați, -te.*

– V. **declorura.**

DECOAFÁ vb. I. (Franțuzism; în dicționare) **1.** Tranz. (Complementul indică podoabe) A scoate (de pe cap). Cf. COSTINESCU.

2. Tranz. și refl. A(-și) strica o coafură, a (se) ciufuli. Cf. COSTINESCU, PONTBRIANT, D., DN², DEX.

– Prez. ind.: *decoafez.* – Și: **decoifá** (COSTINESCU), **descoifá** (COSTINESCU, PONTBRIANT, D.) vb. I.

– Din fr. **décoiffer.**

DECOAFÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (se) d e c o a f a (**2**) și rezultatul ei; ciufulire. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DN².

– Și: (învechit) **descoifáre** s. f. PONTBRIANT, D.

– V. **decoafa.**

DECOAFÁT, -Ă adj. (Rar) Ciufulit. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

– Pl.: *decoafați, -te.* – Și: (învechit) **descoifát, -ă** adj. PONTBRIANT, D.

– V. **decoafa.**

DECOAGULÁRE s. f. Lichefiere a sângelui prin fibrinoliză la câteva ore după coagularea petrecută în urma decesului, sub acțiunea anumitor fermenți. Cf. D. MED, MDA.

– Pl.: *decoagulări.*

– Pref. *de-* + **coagulare.**

DECÓCT s. n. Fierbere (îndelungată) în apă a unor plante pentru a extrage principiile active din acestea; lichidul astfel obținut; (astăzi rar) decocție. *Decocta, adecă apă de buruieni fierte.* MEȘT. DOFT. II, 41^{r}/15. *Scărpinătura cu oareșice decoct o vom spăla.* CALENDARIU (1814), 182/3. *Cei mai noi veterinari ... dau întăritoare ... decoctu, adecă zamă fiartă de scoarță de stăjearíu, de salce, cu vinu.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 51/19. *Fierturile, decocturile de îndulcirea sângelui ... ca niște deșărtăciuni sânt a să părăsi.* PISCUPESCU, O. 211/15. *Dacă treburile se mai prelungesc ... să li se pue ceva clistire cu un ușure decot de căpățână de mac.* PR. 14/7. *Decoctul rădăcinei și a frunzelor să poate întrebuința ca și soponul la spălat, iar rădăcina la mediținâ.* J. CIHAC, I. N. 294/26, cf. I. GOLESCU, C. *Iară ca să frângem puterea veninului spre a nu putea împrăștia furioasa sa lucrare în tot trupul, avem următoarele mijloace ... decopt de nalbă mare sau mică.* FM (1843), 217^{2}/16. *La emoroidele dinăuntru folosește luarea sângelui ... decoctul numit de lemne.* CORNEA, E. I, 11/30, cf. STAMATI, D. *Răbdarea e o altă doftorie, Ca la orice patimă e dicoft și-alifie.* PANN, E. IV, 36/15. *Scavinschi în toată dimineața ... bea câteva pahare de dicoct.* NEGRUZZI, S. I, 207. *Aplicăm injecțiile cu apă ... sau cu un decoct emolient.* TURNESCU, C. 22^{r}. *Să treci pe la spițerie ca să-i aduci decoctul acesta.* ALECSANDRI, T. 1 638, cf. DDRF, BARCIANU, N. LEON, MED. 156, ALEXI, W. *Buba neagră se spală cu decoct de brustur.* PĂCALĂ, M. R. 254, cf. RESMERIȚĂ, D. *Infuziile și decocturile se păstrează la rece.* BELEA, P. A. 219, cf. DER, M. D. ENC. *După un tratament cu decoct de plante ... bolnava se prezintă total vindecată.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 17. *Ceaiul și decoctul se mai luau în bolile de stomac.* BUTURĂ, EB. I, 28. ✧ (Glumeț) *Decocturile vor face din Zevzekydis român și din Pehlivanoglu patriot.* EMINESCU, O. XII, 299.

– Pl.: *decocturi.* – Și: (învechit) **decóctă** s. f., **decópt, decót, dicóct, dicóft** s. n.

– Din lat. **decoctum,** germ. **Dekokt.**

DECÓCTĂ s. f. v. **decoct.**

DECÓCȚIE s. f. (Astăzi rar) Decoct. *Să iea bolnavul o simplă decocțiune de rădăcină de rubie.* MAN. SĂNĂT. 149/6, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W., BIANU, D. S., CADE, VOICULESCU, L. 96, ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR², DN², DEX. ((Prin analogie) *Apa curată și dulce a Dâmbovițfi] s-a prefăcut într-o decocțiune de spurcăciune.* GHICA, C. E. II, 572.

– Pl.: *decocții.* – Și: (învechit) **decocțiúne, decópție** (ALEXI, W.), **decopțiúne** (PONTBRIANT, D.) s. f.

– Din lat. **decoctio, -onis,** fr. **décoction.**

DECOCȚIÚNE s. f. v. **decocție.**

DECODÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică coduri, mesaje etc. codificate) A transpune în limbajul sau în alfabetul obișnuit; a descifra (**1**), a decodifica. Cf. DN², M. D. ENC., DEX. ✦ (Complementul indică texte) A analiza conținutul după un cod stabilit între emițător și receptor; a înțelege. *În definitiv, dativul conține și el ideea de posesiune. Prin urmare versurile în discuție se pot decoda simplu.* COTEANU, S. F. II, 63. *Cititorul ... se străduiește în zadar să decodeze mesajul.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 10/1. *Portul și arta populară, în general, sunt ca o carte din care se pot afla datele cele mai complexe despre viața unei comunități umane, cu condiția ca cel ce studiază să încerce să-i descifreze limbajul, să-l decodeze în interesul generațiilor viitoare.* PAVEL, S. E. 57. (F i g . *Îl întreb pe Noica ... cum de are sunetul ultimelor lucruri, mărunte chiar; de unde capacitatea de a decoda oameni și situații străine, în fond ticurile generației lui.* LIICEANU, J. 17.

– Prez. ind.: *decodez.*

– Din fr. **décoder.**

DECODÁJ s. n. Operația de transformare a semnalelor de telecomunicație, inversă codajului, prin care se urmărește reproducerea semnalelor inițiale; decodare, descifrare, decodificare. Cf. LTR, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *decodaje.*

– Din fr. **décodage.**

DECODÁRE s. f. Acțiunea de a d e c o d a și rezultatul ei; decodaj, descifrare, decodificare. *Dificultatea cea mai mare a decodării se află în ultimul vers.* COTEANU, S. F. II, 25, cf. M. D. ENC., DEX, MDA. *Partea de decodare a algoritmilor poate fi încorporată în scannerul unui sistem multifuncțional.* RL 2005, nr. 4 778.

– Pl.: *decodări.*

– V. **decoda.**

DECODÁT, -Ă adj. (Despre coduri sau mesaje codificate) Descifrat. Cf. MDA.

– Pl.: *decodați, -te.*

– V. **decoda.**

DECODÉR s. n. v. **decodor.**

DECODIFICÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică coduri, mesaje etc.) A transpune în limbajul sau în alfabetul obișnuit; a descifra (**1**), a decoda. *Cuvântul codificat pe bandă perforată poate fi decodificat printr-un alt aparat.* L. ROM. 1960, nr. 1, 4. *Peste o sută de colaboratori ... pregătesc textele ce vor fi codificate pe fișe perforate pentru a fi, apoi, decodificate.* CL 1973, 360. *Mesajele radio nu au putut fi decodificate de experții români.* RL 2006, nr. 4 846. ✧ F i g. *Bill Murray ... e ... adorabil în postura de monstru ... ale cărui priviri aparent goale scanează tot ce-i în jur fără speranța de a putea decodifica realitatea într-o formulă optimistă.* ib. nr. 4 861.

– Prez. ind.: *decodífic.*

– Pref. *de-* + **codifica.**

DECODIFICÁRE s. f. Acțiunea de a d e c o d i f i c a și rezultatul ei; decodaj, decodare, descifrare. *Descifrarea mesajului constituie decodificarea.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 5/2, cf. DEX – S. *Decodificarea acestui limbaj simbolic este descifrată de bătrâni între 70–80–90 de ani.* PAVEL, S. E. 75, cf. NDN. *Pentru vehiculele înmatriculate în România, încadrarea în clasa de emisii poluante se face pe baza decodificării ultimelor două caractere alfanumerice ale numărului de omologare.* RL 2005, nr. 4 723.

– Pl.: *decodificări.*

– V. **decodifica.**

DECODIFICÁT, -Ă adj. (Despre coduri, mesaje) Care a fost descifrat. Cf. DEX – S, MDA.
– Pl.: *decodificați, -te.*
– V. **decodifica.**

DECODÓR s. n. Dispozitiv pentru decodaj automat, care permite receptarea unor programe de televiziune sau accesul la unele servicii. Cf. DN³. *Programele interesante pot fi vizionate și prin piratarea decodoarelor.* RL 2004, nr. 4 468.
– Pl.: *decodoare.* – Și: **decodér** s. n. DN³.
– Din fr. **décodeur.**

DECOFEINIZÁ vb. I. T r a n z. (Complementul este cafeaua) A extrage cofeina din boabele de cafea în vederea obținerii cofeinei sau a cafelei dietetice. Cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN³, DOOM².
– Pronunțat: *-fe-i-.* – Prez. ind.: *decofeinizez.* – Și: **decafeinizá** vb. I. DL, M. D. ENC., DEX, DN³.
– De la **cofeină.** Cf. fr. d é c a f é i n e r.

DECOFEINIZÁRE s. f. Acțiunea de a d e c o f e i n i z a și rezultatul ei. *Decafeinizarea boabelor de cafea destinate consumului.* LTR², cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN³.
– Pronunțat: *-fe-i-.* – Pl.: *decofeinizări.* – Și: **decafeinizáre** s. f.
– V. **decofeiniza.**

DECOFEINIZÁT, -Ă adj. (Despre cafea) Din care s-a extras cofeina. Cf. DL, M. D. ENC., DEX. *Un consum constant de cafea decofeinizată mărește riscul apariției unor boli de inimă.* RL 2005, nr. 4 800.
– Pronunțat: *-fe-i-.* – Pl.: *decofeinizați, -te.* – Și: **decafeinizát, -ă** adj. DL, M. D. ENC., DEX.
– V. **decofeiniza.**

DECOFRÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică piese, materiale de construcție etc.) A scoate, a demonta cofrajul. Cf. DN², M. D. ENC., DEX, MDA.
– Prez. ind.: *decofrez.*
– Din fr. **décoffrer.**

DECOFRÁJ s. n. Decofrare. Cf. DN³, MDA.
– Pl.: *decofraje.*
– Din fr. **décoffrage.**

DECOFRÁRE s. f. Acțiunea d e a d e c o f r a și rezultatul ei; decofraj. LTR², DER, M. D. ENC., DN³, DEX.
– Pl.: *decofrări.*
– V. **decofra.**

DECOFRÁT, -Ă adj. (Despre piese turnate, elemente de beton ale unei construcții) De pe care s-a scos cofrajul. Cf. MDA.
– Pl.: *decofrați, -te.*
– V. **decofra.**

DECOIFÁ vb. I v. **decoafa.**

DECOJÍ vb. IV v. descoji.

DECOJÍRE s. f. v. **descojire.**

DECOJÍT, -Ă adj. v. **descojit²**.

DECOLÁ vb. I. I n t r a n z. (Despre avioane, hidroavioane, elicoptere) A se desprinde de sol (sau de suprafața apei) și a se înălța în aer; a-și lua zborul, v. z b o r [1] (**2**). *Avionul a decolat la ora patru.* DL, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Avionul ... decolase din Austin, Texas.* RL 2005, nr. 4 550. ◊ F i g. *Logica acestui cuplu decola spre zonele rarefiate ale delirului.* RL 2005, nr. 4 623.
– Prez. ind.: *decolez.*
– Din fr. **décoller.**

DECOLÁJ s. n. (Rar) Decolare. *Ne chinuia amintirea decolajului nocturn.* UNIVERSUL (1933), 1/1, în DA.
– Pl.: *decolaje.*
– Din fr. **décollage.**

DECOLÁRE s. f. Acțiunea de a d e c o l a și rezultatul ei. Cf. DL, LTR², DER, DN², M. D. ENC., DEX. *Decolarea și aterizarea se realizează fără aruncări de balast.* CONTEMP. 1975, nr. 1 500, 5/5. *Un avion de tip C. 130 ... s-a prăbușit imediat după decolarea de pe aeroportul orașului Pisa.* FLACĂRA, 1977, nr. 10, 9. *La puțin timp după decolare, a fost semnalat un incident la unul dintre motoarele aeronavei.* RL 2005, nr. 4 594. ◊ F i g. *Putem spune că viitorul își are pista de decolare în prezent.* CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 4/3.
– Pl.: *decolări.*
– V. **decola.**

DECOLETÁ vb. I. T r a n z. **1.** (În dicționare; complementul indică materiale în formă de bare) A transforma în piese prin tăieri succesive (la strung). Cf. DN², DEX, MDA.
2. (Complementul indică coletul și frunzele la plantele rădăcinoase) A îndepărta prin tăiere. Cf. DN², DEX, MDA.
– Prez. ind.: *decoletez.*
– Din fr. **décolleter.**

DECOLETÁRE s. f. Acțiunea de a d e c o l e t a și rezultatul ei.
1. Transformare a materialelor în formă de bare în piese, prin tăieri succesive. Cf. d e c o l e t a (**1**). Cf. LTR², M. D. ENC., DEX, DN³. ✦ Șănțuire. Cf. LTR².
2. Tăiere a coletului și a frunzelor la plantele rădăcinoase. Cf. d e c o l e t a (**2**). Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DEX, DN³.
– Pl.: *decoletări.*
– V. **decoleta.**

DECOLMATÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică bazine, canale etc.) A îndepărta materialul aluvionar depus de apele curgătoare. Cf. DN³, DEX – S, MDA.
– Prez. ind.: *decolmatez.*
– Pref. *de-* + **colmata.**

DECOLMATÁJ s. n. Decolmatare. Cf. DN³, MDA.
– Pl.: *decolmataje.*
– Din fr. **décolmatage.**

DECOLMATÁRE s. f. Acțiunea de a d e c o l m a t a și rezultatul ei; decolmataj. Cf. DN³, DEX – S, MDA. *Dragarea și decolmatarea râurilor.* RL 2005, nr. 4 619.
– Pl.: *decolmatări.*
– V. **decolmata.**

DECOLMATÁT, -Ă adj. (Despre canale, bazine etc.) Care a fost curățat de aluviuni. Cf. DEX – S, MDA.
– Pl.: *decolmatați, -te.*
– V. **decolmata.**

DECOLONIZÁ vb. I. T r a n z. (Cu complementul „colonii") A acorda independență, a face să acceadă la statutul de stat independent. Cf. DEX., DN³, MDA.

– Prez. ind.: *decolonizez.*
– Din fr. **décoloniser.**

DECOLONIZÁRE s. f. Acțiunea de a d e c o l o n i z a și rezultatul ei; încetare a statutului de colonie al unei țări; proces prin care o colonie devine independentă. Cf. CL 1973, 25, M. D. ENC. *O dată importantă în procesul decolonizării și afirmării independenței.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 46, 2/1. *Când se vorbește despre decolonizare ..., se vorbește implicit și despre lichidarea urmărilor colonialismului cultural.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 5/4, cf. L. ROM. 1975, 177, DEX, DN[3].
– Pl.: *decolonizări.*
– V. **decoloniza.**

DECOLONIZÁT, -Ă adj. (Despre colonii) Care și-a dobândit independența, care are statut de stat independent. Cf. DEX, MDA.
– Pl.: *decolonizați, -te.*
– V. **decoloniza.**

DECOLORÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Complementul indică obiecte colorate) A face să-și piardă aspectul inițial prin estomparea, diminuarea culorii; a face să-și piardă (parțial) culoarea. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *Piatra se arunca grămadă s-o decoloreze ... soarele.* AGÎRBICEANU, A. 209. *Din Humulești, am intrat ... în Vânători – sat lung ..., plin de copii murdari, ... cu părul decolorat de soare.* IBRĂILEANU, A. 127. *În toate părțile, anunțuri care „interzic intrarea f. s." alături de tablouri și programe caligrafiate, dar decolorate de vreme.* BRĂESCU, O. A. I, 9. *O fată ... se opri la jumătatea drumului, potrivindu-și șuvițele decolorate de soare.* id. ib. 211. *Fotografii decolorate de umezeală.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 14. *Le bătea soarele până le decolora* [cărțile]. STANCU, R. A. II, 17.

2. R e f l. (Despre obiecte colorate) A-și pierde culoarea. *Acest iodur* [de amidon] *se decoloră la temperatura de 70° până la 80°.* MARIN, PR. I, 24/28. *Crida ... se descolorează.* STAMATI, ap. URSU, T. Ș. 183, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *O floare pe un covor se decolorează.* ANGHEL, PR. 3, cf. SCRIBAN, D. *Uitați-vă la pantaloni (erau scurți) cum mi i-au decolorat.* CĂLINESCU, E. O. II, 48. *În Vrancea, la Nereju, după ce se vopsea lâna, se punea în decoctul de frunze și fructe, să nu se decoloreze.* BUTURĂ, EB. I, 61. ✧ F i g. *Când în regiunea inteligenței totul decade și se decoloră, atunci epoca morții ... nu e departe.* EMINESCU, O. XIV, 929 *Cutare notă veselă se stinge încetul cu încetul, se decolorează, se pierde-n nourul trist ce-nvăluie sufletul.* CONTEMPORANUL, VII[2], 320. *Imaginile se decolorară și muriră o dată cu ultima licărire a conștiinței.* IBRĂILEANU, A. 192. *Noaptea ... s-a făcut viorie, verde, s-a decolorat cristalin ca bobul de rouă.* C. PETRESCU, R. DR. 49. *Sângele celor mai mulți ... s-a decolorat, transformat în otravă.* ARGHEZI, C. J. 158.

3. T r a n z. și r e f l. A face să devină sau a deveni palid (**1**). *Fața ei fără să îngălbenească se descoloră și se face și mai albă.* PÂCLEANU, I. I, 28/7. *Era o făptură vibrantă de energie. De o energie contagioasă, care îi încorda trăsăturile obrazului, îi decolora buzele.* C. PETRESCU, C. V. 207. *Fața ei bălaie ... se decolorase.* PREDA, I. 153.
– Prez. ind.: *decolorez,* pers. 3 și (învechit) *decolóră.* – Și: (rar) **discolorá** (SCRIBAN, D.), (învechit) **descolorá** vb. I.
– Din fr. **décolorer.**

DECOLORÁNT, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. (Despre anumite substanțe) Care are proprietatea de a decolora (**1**), care produce o decolorare (**2**); (învechit, rar) decolorator. *Se întrebuințează rar chlorul slobod, ci se combină cu calcele și potassa spre a forma chloruri decoloranți.* MARIN, PR. I, 21/17. *Corpul acesta are proprietatea decolorantă într-un grad mare.* id. ib. 50/4, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. S. m. Material, substanță sau agent chimic, folosit în operațiile de decolorare. Cf. LTR[2], DER, DN[2]. *De obicei decoloranții sunt substanțe oxidante sau reducătoare.* DC, cf. M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *decoloranți, -te.* – Și: (rar) **discoloránt, -ă** (SCRIBAN, D.), (învechit) **descoloránt, -ă** (id. ib.) adj., s. m.
– Din fr. **décolorant.**

DECOLORÁRE s. f. Acțiunea de a (se) d e c o l o r a și rezultatul ei.

1. Faptul de a face să-și piardă total sau parțial culoarea; (rar) decolorație. Cf. d e c o l o r a (**1**). Cf. PONTBRIANT, D. *Cea mai importantă întrebuințare a apei oxigenate este... întrebuințarea ei ca mijloc de decolorare.* MACAROVICI, CH. 256. *Lipsa de fosfor dă culoare purpurie tulpinilor ... Această decolorare este o indicație a acumulării zahărului care nu este asimilat.* AGROTEHNICA, I, 187, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ✦ Operație care are ca scop îndepărtarea unei substanțe colorante sau colorate, în vederea purificării, albirii, vopsirii, imprimării etc. a unor produse textile cu ajutorul unui decolorant (**2**). Cf. LTR[2], DER, M. D. ENC., DEX.

2. Pierderea, totală sau parțială, a culorii proprii; (rar) decolorație. Cf. d e c o l o r a (**2**). Cf. PONTBRIANT, D., DM, DEX. ✧ F i g. *Asta înțelegeam adineaorea prin discolorarea, dispersonalizarea artistului în crearea operei lui.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 406. *Colț rupt te-mpiedică pătrat perfect să fii, iar suferința o vădește lânceda-ți decolorare.* E. IONESCU, E. 29.
– Pl.: *decolorări.* – Și: (rar) **discoloráre,** (învechit) **descoloráre** (PONTBRIANT, D., COSTINESCU) s. f.
– V. **decolora.**

DECOLORÁT, -Ă adj. **1.** (Despre obiecte, lucruri etc.) Care și-a pierdut (total sau parțial) culoarea. Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Femeia ... iată-o ajunsă în starea unei flori veștede, decolorată, fără parfum și fără viață.* ALECSANDRI, O. P. 114, cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. [Vagoanele] *îți aduceau aminte de convoiul nesfârșit de robi, prinși cu arcanul, în toate uniformele, toate vechi, decolorate.* AGÎRBICEANU, S. P. 175. *L-am întâlnit pe drum ... cu un geamandan de pânză decolorată.* IBRĂILEANU, A. 143. *Aveam dinainte un tânăr într-un palton prea mare ... cu gulerul soios și decolorat.* CAMIL PETRESCU, P. 15. *Oglinda fusese spartă ... Jumătatea absentă era înlocuită cu o coală de hârtie verde, decolorată.* C. PETRESCU, C. V. 47. [Mamaia] *păstra ... cărți ... în care se odihneau, închise pe veci, flori decolorate.* BRĂESCU, A. 184. *Același ritm ... de muzicuță mecanică, picurând într-un salon cu mobile decolorate.* TEODOREANU, M. II, 39, cf. SCRIBAN, D. *Își trase un colț al basmalei ei subțiri și decolorate.* PREDA, M. 345. *După recoltare se vor îndepărta părțile înnegrite și decolorate* [ale plantelor medicinale]. BELEA, P. A. 297. *Peste el* [pat] *abia acoperindu-l, ...* [era] *o pătură verde, decolorată.* BARBU, Ș. N. 40. ✧ F i g. *Descoloratul și tristul trai al pribegiei.* BĂLCESCU, M. V. 382. *Aceste numiri nu erau nemică prin sine cum nu-s nemică pentru cugetarea noastră descolorată.* CONTEMPORANUL, V, 110. *Prin care lumi trăiși coșmarul nepovestitelor povești Și-n care stea găsiși coloarea decoloratei nebunii?* MINULESCU, VERS. 5. *Imaginea însăși a cinematografului mondial apare grav sărăcită, decolorată, nedreptățită.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 13. ✦ (Despre față sau despre părți ale feței) Care este fără culoare, lipsit de rumeneală; p. e x t. (despre oameni) cu fața fără culoare; palid (**1**). *Când văzu acea față descolorată, fără strălucire, dar senină încă ... genuchile i se muiară.* PÂCLEANU, I. II, 40/32. *Oftă, își împătură buzele decolorate și trecu în camera vecină.* AGÎRBICEANU, A. 476. *Fețele erau decolorate, subte, ca în visul unui bolnav.* M. ELIADE,

O. I, 71. *Ceea ce a fost (odată) realitate ... Iaşul ... cu oameni cam decoloraţi şi vagi ... dar foarte năzuroşi ... – devine numai un cuvânt: a fost.* TEODOREANU, M. U. 13. ✦ (Despre păr) Care are o culoare mai deschisă decât cea naturală, în urma acţiunii unor agenţi fizici sau chimici. *Numele necunoscutei – Boeme ... În ale cărei bucle blonde, Decolorate sau pudrate, A cunoscut întâia oară Parfumul cupelor de crin.* MINULESCU, VERS. 147. *Obrajii îi erau ofiliţi, buzele, veştejite, aurul părului, decolorat.* COCEA, S. II, 244. *Cu părul parcă decolorat şi năpârlit ... arunca oamenilor priviri blânde.* TUDORAN, P. 463.

2. (Despre culori) Care este puţin intens; (despre lucruri) care are o culoare puţin intensă; deschis, pal[2] **(3)**, palid **(3)**, spălăcit[2] **(1)**, stins[2] **(6)**, şters[2] **(I 4)**. *I s-a părut, chiar, că pe buzele lui de un roşu decolorat flutura un zâmbet.* VINEA, L. I, 150. *Cerul e senin, şi apa albastră, acel albastru stins pe care-l ia toamna, decolorat parcă, şi obosit de soarele verii.* TUDORAN, O. 65. *Sub linia cerului decolorat treceau stoluri negre de păsări.* BARBU, G. 310. ✦ (Despre ochi) De culoare puţin intensă; p. ext. lipsit de strălucire şi de expresie. *Are ochii căprui, acum uscaţi şi decoloraţi.* IBRĂILEANU, A. 34. *Pe figura ... cu ochii decoloraţi şi cu subţiri cute în jurul buzelor, trecu o lumină de destindere.* C. PETRESCU, C. V. 9, cf. id. A. 304. *Portarul deschise ... nişte ochi ale căror irisuri decolorate se încercuiau cu două inele de var, ca la găini.* VINEA, L. I, 33.

– Pl.: *decoloraţi, -te.* – Şi: (rar) **discolorát, -ă** (SCRIBAN, D.), (învechit) **descolorát, -ă** adj.

– V. **decolora.**

DECOLORATÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Decolorant **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *decoloratori, -oare.* – Şi: **descolorătoriu, -ie** adj. PONTBRIANT, D.

– **Decolora** + suf. *-tor.*

DECOLORÁŢIE s. f. (Astăzi rar) Decolorare. *Chlorul se întrebuinţează foarte mult în industrie pentru decoloraţiea pânzelor, a cocăi pentru hârtie.* MARIN, PR. I, 21/14, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

– Şi: (învechit) **decoloraţiúne** (COSTINESCU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., CADE), **descoloraţiúne** (SCRIBAN, D.), **discoloraţiúne** (id. ib.) s. f.

– Din fr. **décoloration.**

DECOLORAŢIÚNE s. f. v. **decoloraţie.**

DECOLTÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A răscroi partea care acoperă gâtul şi umerii, a croi astfel încât să lase descoperit gâtul, dezgolind o parte a pieptului sau a spatelui. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. [Emilia] *poartă o rochie cafenie decoltată la gât.* CAMIL PETRESCU, P. 71, cf. DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Din faţă poate părea o rochie office, foarte serioasă, în timp ce spatele este decoltat cu obrăznicie ca la o ţinută de ocazie specială.* RL 2006, nr. 4 954.

– Prez. ind.: *decoltez.*

– Din fr. **décolleter.**

DECOLTÁJ s. n. (Rar) Decolteu. *Cine-i va lămuri* [doamnei T.], *în minte, ameţitor umerii mobili ca merele în decoltajul mătasei.* CAMIL PETRESCU, P. 282, cf. SFC I, 61.

– Pl.: *decoltaje.*

– Din fr. **décolletage.**

DECOLTÁRE s. f. Acţiunea de a decolta şi rezultatul ei. Cf. DN[3], MDA.

– V. **decolta.**

DECOLTÁT, -Ă adj. **1.** (Despre obiecte de îmbrăcăminte, p. ext. despre părţi ale acestora) Cu decolteu (mare). *Sânul ieşea vergin, rotund şi mic din haina decoltată.* EMINESCU, O. VII, 138. *O copiliţă purta o toaletă încântătoare ... lăsând să se vadă ... nişte piepţi decoltaţi şi cu horbote.* CONTEMPORANUL, III, 3. *Rochie de bal decoltată şi codată, pantofi, mănuşi ... Te loveşte ameţeala numai înşârându-le.* ib. 221. *Purtai mândră rochiile decoltate.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 320, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Mă-mbrăcai în grabă cu o rochie ... decoltată în patru colţuri.* LUC. VII, 333, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Olimpia se plimba prin casă ... exercitându-se ... să arunce cu piciorul ... trena de la rochiile decoltate în formă de inimioară.* BRĂESCU, A. 41. *În costumul ei tirolez decoltat ... şi cu un şorţ roşu cu volanul creţ, ea povesteşte agitată.* ARGHEZI, C. J. 111. *Veniseră moşierese în rochii decoltate.* DEMETRIUS, A. 202, cf. DR. VI, 472. [Donatorii] *sunt reprezentaţi cu capul gol şi cu caftane, iar femeile poartă o tunică decoltată, lungă până peste şolduri.* Z. MIHAIL, T. P. 16. ✦ (Despre femei) Care poartă haine, rochii etc. cu decolteu. *Să spui unei femei că-i şade foarte bine decoltată.* VLAHUŢĂ, D. 110. *Nu ştia la ce să se uite mai întâi ... o ramă mare cu fotografii de cântăreţe decoltate ... cinci portrete ... de luptătoare de circ, şi câte-or mai fi fost acolo îl pironi pe loc câteva minute.* SĂM. I, 75. *I se păru şi mai frumoasă, decoltată adânc şi cu braţele goale cum era.* REBREANU, R. I, 219. *Aş fi putut colinda ... în noaptea asta, când toate femeile erau decoltate şi împodobite.* CAMIL PETRESCU, P. 283. *Nevasta şefului de gară să stea sus la fereastră, şi să privească trenul răzimată în cot. Să fie decoltată şi frumoasă şi să se pieptene cu cozi.* ARGHEZI, C. J. 69. ✦ (Despre părţi ale corpului, mai ales despre gât, umeri, sâni, spate etc.) Dezgolit, neacoperit, gol. *Femeia îi dădu gura ... întinzând puţin gâtul alb, decoltat.* REBREANU, I. 105. *Bluza ta pe sânu-ţi decoltat Părea un peplum de mătase.* MINULESCU, VERS. 71, cf. SCRIBAN, D. *Domniţa nu mai scutură din umerii ei decoltaţi şi marmoreeni.* MIHĂESCU, D. A. 55. *O înfăţişează ... zveltă, cu umerii decoltaţi, cu părul auriu.* C. PETRESCU, A. R. 88. ✧ (Prin analogie) [Fetele] *mi-au făcut o vizită în toaletă pariziană ... cu rochiţe foarte economisite, ciorapi à-jour şi pantofi decoltaţi.* SADOVEANU, O. IX, 238.

2. (Familiar) Indecent, necuviincios, impudic. *Câteva pasage decoltate îi atrag toată luarea-aminte.* CONTEMPORANUL, I, 798. *Muza de la oraş a continuat ... să cultive moravurile decoltate.* SĂM. III, 280, cf. ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *decoltaţi, -te.*

– V. **decolta.**

DECOLTEÁ s. f. v. **decolteu.**

DECOLTÉU s. n. Răscroitură de diferite forme, la un obiect de îmbrăcăminte (feminină), care lasă descoperită, mai mult sau mai puţin, partea de sus a bustului (umeri, gât, spate); (rar) decoltaj. *Cu decolteul în formă de inimă şi braţele de gospodină, goale până la cot – era aceia care ar fi putut fi lângă mine totdeauna.* IBRĂILEANU, A. 196. *Pălării de paie şi decolteuri dezvelind sâni de toate dimensiunile, umeri fardaţi şi coliere de perle* [se vedeau pe Calea Victoriei]. C. PETRESCU, Î. I, 12. *Când Rodica se aplecă mai tare, prin decolteul bluzei de vară, vedea îmbinarea arcurilor albe.* TEODOREANU, M. II, 261. *Rochia ei ... era încărcată prin adaos cu tot ceea ce aduseseră modele ... din prima jumătate a veacului: ... gulere ridicate de dantelă scumpă, combinate cu decolteuri din vremea imperiului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 507. *Vedeam bărbaţi în haine negre şi femei în toalete cu decolteuri.* PAS, Z. II, 170. *Ochii* [lui Mustea] *... se opriră la sânii*

plini [ai Martei], *a căror îngemănare apărea în decolteul rochiei.* BENIUC, M. C. I, 118, cf. DEX. *Mărgele lungi împodobesc rochiile de seară, dar purtate invers la spate, pe un decolteu ultrageneros.* RL 2006, nr. 4 954. ✦ Parte a corpului care apare din răscroiala de la gât a unei haine femeieşti. *Cu cine am fericire de a vorbi? a întrebat preacuviosul înfigându-şi privirea în decolteaua cucoanei preutese.* CONTEMPORANUL, IV, 527. *Nicăieri femeile nu sunt mai frumoase, decolteul mai gustos şi culorile unui corsaj mai transparente.* ARGHEZI, B. 83. *Marga se suie ... pe genunchii mamei şi începe s-o sărute de la decolteu la bărbie.* DEMETRIUS, A. 177. *Aceste substanţe de nouă generaţie* [Matrisoft şi Matridur] *sunt folosite mai ales pentru remodelarea estetică a feţei, decolteului şi mâinilor.* RL 2006, nr. 4 957.

– Pl.: *decolteuri.* – Şi: (învechit, rar) **decolteá** s. f.

– Din fr. **décolleté.**

DECOMANDÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică invitaţii, ordine, comenzi etc.) A contramanda, a anula. Cf. CADE, DN², DEX.

– Prez. ind.: *decománd.*

– Din fr. **décommander.**

DECOMANDÁRE s. f. Acţiunea de a d e c o m a n d a şi rezultatul ei; anulare a unei comenzi, a unei invitaţii, a unui ordin etc. Cf. DEX², MDA.

– Pl.: *decomandări.*

– V. **decomanda.**

DECOMANDÁT, -Ă adj. **1.** (Despre comenzi, invitaţii, ordine etc.) Contramandat, anulat. Cf. DN³, DEX – S.

2. (În sintagma) *Cameră decomandată* = cameră cu intrare separată. *Apartament cu 2 camere decomandate.* RL 1967, nr. 7 001. *Toate camerele sunt decomandate.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 10, cf. DEX, DN³.

– Pl.: *decomandaţi, -te.*

– V. **decomanda.**

DECOMPENSÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. A suferi sau a face să sufere o decompensare. Cf. DN², M. D. ENC., DEX. [Pancreasul], *la un moment dat, este decompensat.* RL 2005, nr. 4 770.

– Prez. ind.: *decompensez.*

– Din fr. **décompenser.**

DECOMPENSÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e c o m p e n s a şi rezultatul ei; pierdere a capacităţii de adaptare la eforturi mecanice, biochimice etc. a unui organ al corpului omenesc, în special a inimii, datorită epuizării sau depăşirii resurselor funcţionale; (rar) decompensaţie. *Acest medicament este indicat în afecţiunile circulatorii în stare de decompensare.* DANIELOPOLU, F. N. II, 111. *Regimul dietetic este cel mai bun tratament al decompensărilor cardiace.* BELEA, P. A. 241, cf. DN², DER, D. MED., M. D. ENC., DEX. *Consecinţele* [consumului mâncărurilor intens condimentate] *pot fi dramatice: ... pusee hipertensive ..., decompensarea unor insuficienţe cardiace etc.* RL 2006, nr. 4 902. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Vom lua măsuri pentru ... decompensarea bolii.* BELEA, P. A. 391.

– Pl.: *decompensări.*

– V. **decompensa.**

DECOMPENSÁT, -Ă adj. (Med.) Care şi-a modificat starea de echilibru funcţional. *Weickner publică observaţiile a 15 cardiaci decompensaţi.* DANIELOPOLU, F. N. II, 146. *Când presiunea sângelui ... scade sub normal vorbim de şoc decompensat.* BELEA, P. A. 175.

– Pl.: *decompensaţi, -te.*

– V. **decompensa.** Cf. fr. d é c o m p e n s é.

DECOMPENSÁŢIE s. f. (Rar) Decompensare. Cf. DN², DEX².

– Pl.: *decompensaţii.*

– Din fr. **décompensation.**

DECOMPOZÍŢIE s. f. **1.** Separare a unui obiect în elementele care îl alcătuiesc; determinare, prin analiză, a caracteristicilor unui obiect; descompunere (**1**). *Descompoziţiunea organismului în elementele chimice e o schimbare* EMINESCU, O. X, 100, cf. SCRIBAN. D., DEX², NDN. ✧ F i g. *Studiul gândirii a ei înseşi este mai important decât decompoziţia formei sale logice.* BREZOIANU. Î. 200/8.

2. (Învechit) Descompunere (**2**). *Toate păcătoşiile şi macaroanele franceze şi italiene, în gura lor se aude, în versurile lor se vede, în desmăţatele lor descompoziţiuni figură.* HELIADE, O. II, 410. *Descompoziţiunea socială începe a se întinde în sânul întregii naţiuni.* EMINESCU, O. X, 365.

3. (Învechit) Descompunere (**3**). *Moartea se căşună prin molipsire, îndată ce produsul otrăvit al unei astfel de descompoziţiuni a găsit mizlocul d-a se străcura în torentul cerculaţiunii.* MAN. SĂNĂT. 120/26, cf. PROT. – POP., N. D., SCRIBAN, D.

– Scris şi: *decomposiţie.* – Pl.: *decompoziţii.* – Şi: **descompoziţie** (scris şi: *descomposiţie* PROT, –POP., N.D.), (învechit) **decompoziţiúne** (DEX), **descompoziţiúne** (scris şi: *descomposiţiune*) s. f.

– Din fr. **décomposition.**

DECOMPOZIŢIÚNE s. f. v. **decompoziţie.**

DECOMPRÉSIE s. f. v. **decompresiune.**

DECOMPRESIÚNE s. f. **1.** Reducere (lentă) a suprapresiunii; micşorare sau anulare a comprimării; decomprimare. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. Reducere a presiunii dintr-un cilindru al unei maşini, dintr-un recipient etc. prin stabilirea unei comunicaţii cu mediul exterior. Cf. LTR², DER, DN², M. D. ENC., DEX.

3. Micşorare treptată, în timp, a presiunii exercitate asupra unui scafandru sau asupra unui echipaj submarin scufundat la ieşirea acestuia la suprafaţă, pentru a evita embolia gazoasă. *Tulburările ... pot fi preîntâmpinate dacă decompresiunea se face treptat.* BELEA, P. A. 181, cf. LTR², D. MED., M. D. ENC., DEX. ✧ *Cameră de decompresiune* = recipient cu închidere etanşă în care se introduce o persoană care a lucrat la presiuni înalte, pentru a se preveni posibilitatea unei embolii gazoase. Cf. LTR². *Boală de decompresiune* = maladie care constă în formarea de bule intravasculare şi tisulare de azot, care provoacă embolia gazoasă. *Şerpii de mare pot plonja la 35 m adâncime şi reveni apoi la suprafaţă fără a fi afectaţi de aşa-zisa boală de decompresiune.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 5/5.

– Pl.: *decompresiuni.* – Şi: (rar) **decomprésie** s. f. DN².

– Din fr. **décompression.**

DECOMPRESÓR s. n. **1.** Aparat care serveşte pentru decompresiune (**3**). Cf. DN³, MDA.

2. Supapă a unui motor cu ardere internă care facilitează pornirea sau frânarea motorului. Cf. DN³, MDA.

– Pl.: *decompresoare.*

– Din fr. **décompresseur.**

DECOMPRIMÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică fluide) A reduce (în mod lent) suprapresiunea; a micşora sau a anula o comprimare. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *În tot ce scrie criticul percepem accentul angajării totale, răsfrângerea unei naturi pasionate, decomprimată în gesturi care iau, câteodată, forme excesive de aprobare sau respingere.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr.5, 11/2.

– Prez. ind.: *decomprim.*
– Din fr. **décomprimer.**

DECOMPRIMÁRE s. f. Acțiunea de a d e c o m p r i m a și rezultatul ei; decompresiune (**1**). Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *decomprimări.*
– V. **decomprima.**

DECOMPRIMÁT, -Ă adj. (Rar) Căruia i s-a redus sau anulat comprimarea, presiunea. Cf. MDA. ✧ F i g . *În tot ce scrie criticul percepem accentul angajării totale, răsfrângerea unei naturi pasionate, decomprimată în gesturi care iau, câteodată, forme excesive de aprobare sau respingere.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 11/2.
– Pl.: *decomprimați, -te.*
– V. **decomprima.**

DECOMPÚNE vb. III v. **descompune.**

DECOMPÚNERE s. f. v. **descompunere.**

DECOMPÚS, -Ă adj. v. **descompus.**

DECOMUNIZÁ vb. I. T r a n z . (Rar) **1.** A trece o proprietate comună în proprietate privată; a privatiza. Cf. NDN.
2. A înlătura urmările comunismului din viața socială, politică și economică a fostelor state comuniste.
– Prez. ind.: *decomunizez.*
– Pref. *de-* + **comun** + suf. *-iza.*

DECOMUNIZÁRE s. f. Acțiunea de a d e c o m u n i z a și rezultatul ei.
1. Cf. d e c o m u n i z a (**1**).
2. Cf. d e c o m u n i z a (**2**). [Curtea Constituțională din Bulgaria] *a respins pe baza neconstituționalității o serie de acte normative prin care se încerca decomunizarea societății bulgare.* RL 2006, nr. 4 948.
– V. **decomuniza.**

DECONCÉRT s. n. (Muz.; învechit, rar) Alterare a unei armonii vocale sau instrumentale. Cf. PROT. – POP., N. D.
– Pref. *de-* + **concert.**

DECONCERTÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică oameni) A face să-și piardă siguranța de sine; a tulbura. *El însuși cu faimosul Urhazi și cu colonelul Betzmann, desconcertați de supărare și rușine, au părăsit acel loc.* BARIȚIU, P. A. II, 325. *Faptul a deconcertat pe prințul Bazil Șerban, care ... a început să se retragă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 126, cf. DL, DM, DN[3], DEX.
– Prez. ind. *deconcertez.* – Și: (învechit) **desconcertá** vb. I.
– Din fr. **déconcerter.**

DECONCERTÁNT, -Ă adj. Care deconcertează; tulburător. Cf. DL, DM, DN[3], DEX[2]. *Faptul la, prima vedere deconcertant, pare o refutare clară a ipotezei inteligenței machiavellice.* PATAPIEVICI, C. L. 27. *El lucrează degajat, cu explozie de forme, linii și culori deconcertantă.* RL 2005, nr. 4 704.
– Pl.: *deconcertanți, -te.*
– Din fr. **déconcertant.**

DECONCERTÁRE s. f. Acțiunea de a d e c o n c e r t a și rezultatul ei; uimire, surprindere, neîncredere; dezorientare. Cf. PONTBRIANT, D. *Am pus-o* [pe copila înamorată] *lângă mine. Deconcertare și o dulce resignație. Un profil îngeresc.* EMINESCU, O VII, 127. *Mai ales că insistența comportă riscul deconcertării cititorului.* COTEANU, S. F. I, 32. *Turnul Eiffel este o creație inginerească privită la început cu deconcertare, pentru ca, ulterior, el să devină simbolul Franței.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 16.
– Pl.: *deconcertări.*
– V. **deconcerta.**

DECONCERTÁT, -Ă adj. Dezorientat, tulburat. *Bine, dar Grigoriță e în divorț cu ea, Miroane! obiectă d-na Constantinescu deconcertată.* REBREANU, R. I, 254, cf. DL, DN[3], DEX.
– Pl.: *deconcertați, -te.*
– V. **deconcerta.**

DECONÉCI s. m. (Prin nordul Olt.) Diminutiv al lui d i a c o n . *Că eu când m-oi spovedi Șeapte popi mi-o trebui: Șeapte popi și-un potropop, ... Și să fie și un deconeci.* MAT. FOLK. 490.
– Pl.: *deconeci.*
– **Diacon** + suf. *-eci.*

DECONECTÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Complementul indică circuite electrice, lucruri conexe) A suprima o conexiune; a separa. Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.
2. T r a n z. (Complementul indică mașini sau aparate electrice) A desface legătura cu un circuit sau cu o rețea electrică. V. d e c u p l a[1]. Cf. M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Utilitățile publice (companiile de electricitate, gaze, apă, căldură) îi vor deconecta pe cei ce nu plătesc.* RL 2004, nr. 4 463. *Medicii au cerut acordul părinților pentru ca ... să fie deconectat de la aparatele care-l țineau în viață.* ib. 2006, nr. 4 876. ✦ (Rar; complementul indică odgoane) A dezlega, a desprinde. Cf. DN[2].
3. R e f l . F i g . A se relaxa (**1**), a se destinde, a se calma. Cf. DEX, MDA. *O șuetă între două stewardeze, deconectate după decolare.* RL 1995, nr. 1 528.
– Prez. ind.: *deconectez.*
– Din fr. **déconnecter.**

DECONECTÁNT, -Ă adj., s. n. (Medicament) cu acțiune calmantă asupra sistemului nervos central. Cf. DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *deconectanți, -te.*
– Din fr. **déconnectant.**

DECONECTÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e c o n e c t a și rezultatul ei. Cf. LTR[2], DL, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Distribuțiile de gaze și, în parte, și cele de electricitate sunt private și vor trece la deconectări.* RL 2004, nr. 4 463.
– Pl.: *deconectări.*
– V. **deconecta.**

DECONECTÁT, -Ă adj. **1.** (Despre circuite electrice) A cărui conexiune a fost suprimată. Cf. MDA.
2. (Despre mașini sau aparate) A cărui legătură cu circuitul sau rețeaua electrică a fost desfăcută. Cf. MDA.
3. F i g . (Despre oameni) Relaxat, destins. Cf. MDA.
– Pl.: *deconectați, -te.*
– V. **deconecta.** Cf. fr. d é c o n n e c t é.

DECONFITÚRĂ s. f. (Învechit) Insolvabilitate a unui debitor care nu e comerciant. *Debitorele nu mai poate reclama beneficiul termenului, când este căzut în deconfitură.* HAMANGIU, C. C. 244. *Deconfitura este starea de insolvabilitate a unui necomerciant, după cum falimentul este aceea a unui comerciant.* id. ib., cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D., D. MAN.

– Pl.: *deconfituri.*
– Din fr. **déconfiture.**

DECONGELÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică produse congelate) A readuce la temperatura normală. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *decongelez.*
– Din fr. **décongeler.**

DECONGELÁRE s. f. Acțiunea de a d e c o n g e l a și rezultatul ei; operație sau proces prin care se restabilesc proprietățile inițiale ale produselor congelate; (rar) decongelație. Cf. LTR², DER, DN², DEX.
– Pl.: *decongelări.*
– V. **decongela.**

DECONGELÁT, -Ă adj. (Despre corpuri, produse congelate) Care este adus la starea de dinaintea congelării. Cf. M. D. ENC. *Carne congelată, decongelată și vândută.* RL 2005, nr. 4 757.
– Pl.: *decongelați, -te.*
– V. **decongela.** Cf. fr. d é c o n g e l é.

DECONGELÁȚIE s. f. (Rar) Decongelare. Cf. DN², DEX.
– Pl.: *decongelații.* – Și: **decongelațiúne** s. f. DN², DEX.
– Din fr. **décongelation.**

DECONGELAȚIÚNE s. f. v. **decongelație.**

DECONGESTIONÁ vb. I v. **descongestiona.**

DECONGESTÍV, -Ă adj., s. n. (Medicament) care descongestionează. Cf. DN³, DEX².
– Pl.: *decongestivi, -e.*
– Din fr. **décongestif.**

DECONSIDERÁ vb. I v. **desconsidera.**

DECONSIDERÁRE s. f. v. **desconsiderare.**

DECONSIDERÁȚIE s. f. v. **desconsiderație.**

DECONSIDERAȚIÚNE s. f. v. **desconsiderație.**

DECONSILIÁ vb. I. T r a n z. (Livresc; complementul indică oameni) A sfătui să procedeze în sens contrar intențiilor avute, a povățui să nu facă un anumit lucru; (învechit și regional) a desfătui. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, CADE, SCRIBAN, D. [Juan Eusebio Nieremberg] *pe o mamă bigotă o deconsiliază de a sili pe fete la prea multe demonstrații de evlavie.* CĂLINESCU, I. 355, cf. DN², DEX. ✧ Absol. *Demonicul socratic e un glas ascuns care deconsiliază și ocazional te reține de la un pas greșit.* BLAGA, Z. 225.
– Pronunțat: *-li-a.* – Prez. ind.: *deconsiliez.* – Și: (rar) **desconsiliá** (SCRIBAN, D.), **disconsiliá** (id. ib.) vb. I.
– Din fr. **déconseiller** (după *consilia*).

DECONSILIÁT, -Ă adj. (Despre oameni) Care a fost sfătuit să procedeze în sens contrar intențiilor avute; povățuit să nu facă un anumit lucru. Cf. DA.
– Pronunțat: *-li-at.* – Pl. *deconsiliați, -te.*
– V. **deconsilia.**

DECONSILIÉRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a d e c o n s i l i a și rezultatul ei. Cf. DEX.
– Pronunțat: *-li-e-.* – Pl.: (rar) *deconsilieri.*
– V. **deconsilia.**

DECONSOLIDÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică elemente de construcție, mai ales grinzi) A face să-și piardă soliditatea, rezistența. Cf. DN², DEX.
– Prez. ind.: *deconsolidez.*
– Din fr. **déconsolider.**

DECONSOLIDÁRE s. f. Acțiunea de a d e c o n s o l i d a și rezultatul ei. ' S p e c. Pierdere a legăturilor solide de coeziune dintre particulele unei roci. Cf. LTR², DN², DEX.
– Pl.: *deconsolidări.*
– V. **deconsolida.**

DECONSPIRÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică secrete, conspirații etc.) A face cunoscut, a dezvălui; a descoperi. *Surprizele de acțiune nu lipsesc, (dar nu are nici un sens să le deconspirăm aici).* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 1/9, cf. DN³, DEX – S. *Mi se părea că toți știu asta, că sunt deconspirat și că toți vor începe să-și bată joc de mine.* CĂRTĂRESCU, N. 91. *A fost ulterior deconspirat ca informator.* RL 2005, nr. 4 514. ✦ R e f l. A-și dezvălui identitatea ascunsă, a se trăda. Cf. DN³, DEX – S.
– Prez. ind.: *deconspir.*
– Din fr. **déconspirer.**

DECONSPIRÁRE s. f. Acțiunea de a (se) d e c o n s p i r a și rezultatul ei. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Încercând mereu rolul celui chemat să organizeze o mare ofensivă împotriva aliaților, locotenentul se află deseori la un pas de deconspirare, de moarte, deci.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 17, 10/4. *Toată lumea așteaptă, pe bună dreptate, deconspirări ale politicienilor, ale ziariștilor și liderilor de opinie din zona societății civile, ale revoluționarilor, ale diplomaților etc.* RL 2006, nr. 4 993.
– Pl.: *deconspirări.*
– V. **deconspira.**

DECONSPIRÁT, -Ă adj. Al cărui secret a fost dezvăluit. Cf. DEX – S. *Plan deconspirat* [Titlu]. RL 2006, nr. 4 931.
– Pl.: *deconspirați, -te.*
– V. **deconspira.**

DECONSTRÚCȚIE s. f. (Livresc) Proces prin care un ansamblu construit, structurat, mai ales de natură abstractă, este detaliat, analizat în părțile lui componente. *Lectorului i se oferă alternativa participării active la construcția și deconstrucția romanului, încât, pe bună dreptate, „Patul lui Procust" participă la estetica operei deschise.* LL 1972, nr. 3, 422.
– Din fr. **déconstruction.**

DECONSTRUÍ vb. IV. R e f l. (Învechit, rar; despre un întreg) A se desface în părțile componente. Cf. PROT. – POP., N. D.
– Prez. ind.: *deconstruiesc.*
– Din fr. **déconstruire.**

DECÓNT s. n. Justificare amănunțită, pe bază de acte, a modului de folosire a unei sume de bani (primite); (concretizat) document, formular etc. cu ajutorul căruia se face justificarea unor cheltuieli. Cf. M. D. ENC., DEX. *Decontul de taxă pe valoarea adăugată.* RL 2005, nr. 4 624. *De la 1 ianuarie, fiecare pacient care pleacă din cabinetele medicale sau din spitale trebuie să obțină decontul de cheltuieli.* ib. 2006, nr. 4 818. ✦ Echivalent în bani al unor cheltuieli făcute în contul unei instituții sau pentru o instituție.

N-a primit ... niciun fel de recompensă bănească, măcar ca decont al numeroaselor deplasări efectuate. FLACĂRA, 1975, nr. 48, 15. *Veniturile şi deconturile, la vedere.* RL 2005, nr. 4 554. ✦ (Rar) Defalcare în părţile componente a unei sume plătite sau care urmează să fie plătită. Cf. DL, DN².

– Pl.: *deconturi.*

– Din fr. **décompte.**

DECONTÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică sume de bani primite sau provenite dintr-o operaţie oarecare) A justifica pe baza unor acte sau documente; a primi echivalentul în bani al unor cheltuieli efectuate (pentru deplasări). *Te prezinţi la Călăraşi ... îţi ridici leafa din urmă, decontezi călătoria, deplasarea.* GALAN, B. I, 9, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ✧Fig. *„Dovada"* [filmul] *te face poate să te întrebi cum poţi deconta încrederea pe care le-o acorzi celorlalţi.* RL 2006, nr. 4 865. ✧Refl. pas. Fig. *În tragedia zilelor de astăzi, se decontează multe din erorile trecutului recent.* RL 2005, nr. 4 600. ✧Refl. (Rar) *Hai domnule ..., te decontezi pe urmă din primul salariu?* PREDA, I. 71.

2. (Complementul indică obligaţii de plată) A lichida prin efectuarea anumitor operaţii (bancare). *Unele sucursale ... decontează facturile cu întârziere.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 849. *Guvernul ... a fost nevoit să deconteze ieri măririle electorale de salarii.* RL 2005, nr. 4 505.

– Prez. ind.: *decontez.*

– Din fr. **décompter.**

DECONTAMINÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică factori contaminanţi) A face să dispară, a îndepărta, a înlătura. Cf. DN³. ✦ Spec. (Complementul indică particule radioactive) A elimina radioactivitatea nocivă prin îndepărtarea (spălarea, fierberea, filtrarea etc.) din încăperi, de pe obiecte etc. Cf. M. D. ENC., DEX, NDN.

– Prez. ind.: *decontaminez.*

– Din fr. **décontaminer.**

DECONTAMINÁRE s. f. Acţiunea de a decontamina şi rezultatul ei. Cf. LTR², D. MED., M. D. ENC., DEX. *După 48 de ore de la încheierea operaţiunilor de decontaminare, se poate ridica starea de carantină.* RL 2005, nr. 4 746.

– Pl.: *decontaminări.*

– V. **decontamina.**

DECONTÁRE s. f. Faptul de a deconta.

1. Cf. deconta (**1**). Cf. DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

2. Cf. deconta (**2**). *Plata prin decontare constă în ... transferarea ... unor sume de bani din contul unei unităţi sau instituţii în contul altei unităţi sau instituţii.* PR. DREPT, 344. *Unele sucursale ale Băncii ... nu acordă suficientă atenţie decontărilor în termen a facturilor trimise spre încasare.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 849. *Directorul ... să accepte decontarea cu prioritate ... a lucrărilor efectuate.* RL 2005, nr. 4 683.

– Pl.: *decontări.*

– V. **deconta.**

DECONTRACTÁ vb. I. Tranz. şi refl. (Livresc; despre muşchi) A (se) destinde, a (se) relaxa după o contracţie, a face să-şi revină sau a-şi reveni la forma normală; (rar) a (se) decontractura. Cf. DN³, DEX².

– Prez. ind.: *decontractez.*

– Din fr. **décontracter.**

DECONTRACTÁRE s. f. Relaxare, destindere; (rar) decontracturare, decontracţie. Cf. DL, DM, DEX. ✧Fig. *Textul avea sprinteneală, neprevăzut şi un anumit farmec al decontractării.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 5/8.

– Pl.: *decontractări.*

– V. **decontracta.**

DECONTRACTÁT, -Ă adj. **1.** (Despre muşchi) Care s-a destins, s-a relaxat după o contracţie. Cf. DEX², MDA.

2. (Despre oameni) Destins. Cf. DEX², MDA.

– Pl.: *decontractaţi, -te.*

– V. **decontracta.** Cf. fr. décontracté.

DECONTRACTURÁ vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) decontracta. Cf. DN³, MDA.

– Prez. ind. pers. 3: *decontracturează.*

– Din fr. **décontracturer.**

DECONTRACTURÁNT, -Ă s. n., adj. (Metodă, medicament) care decontractează. Cf. DN³, MDA.

– Pl.: *decontracturanţi, -te.*

– Din fr. **décontracturant.**

DECONTRACTURÁRE s. f. (Rar) Decontractare. Cf. D. MED., DN³, MDA.

– Pl.: *decontracturări.*

– V. **decontractura.**

DECONTRÁCŢIE s. f. (Rar) Decontractare. Cf. DN³, MDA.

– Pl.: *decontracţii.*

– Din fr. **décontraction.**

DECOPERTÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică construcţii, artere de circulaţie etc.) A scoate, a desface, a îndepărta acoperişul sau stratul de asfalt de la suprafaţă în vederea înlocuirii acestora. Cf. DEX², NDN. *Constructorul nu a făcut tratamentele la rost, iar asfaltul s-a vălurit în două zone. Soluţia de remediere ar fi ca asfaltul să fie decopertat şi apoi înlocuit.* RL 2006, nr. 4 992.

2. (Complementul indică zăcăminte) A dezveli, îndepărtând rocile sterile (în cazul unei exploatări la suprafaţă). Cf. DEX², NDN.

– Prez. ind.: *decopertez.* – Şi: **descopertá** vb. I. DEX², NDN.

– Pref. *de-* + **coperta.**

DECOPERTÁRE s. f. Acţiunea de a decoperta şi rezultatul ei; decopertă. Cf. DEX², NDN. *Straturile intemediare de asfalt ... au avut nenumărate porţiuni slabe calitativ. Lucru care a dus la decopertarea asfaltului pe anumite porţiuni.* RL 2005, nr. 4 624.

– Pl.: *decopertări.* – Şi: **descopertáre** s. f. DEX².

– V. **decoperta.**

DECOPERTÁT, -Ă adj. (Despre construcţii, artere de circulaţie etc.) Care are acoperişul sau stratul de asfalt de la suprafaţă scos, desfăcut, îndepărtat. Cf. DEX², MDA.

– Pl.: *decopertaţi, -te.* – Şi: **descopertát, -ă** adj. DEX².

– V. **decoperta.**

DECOPÉRTĂ s. f. Decopertare. Cf. DEX², NDN.

– Pl.: *decoperte.* – Şi: **descopértă** s. f. DEX², NDN.

– Pref. *de-* + **copertă.**

DECOPIÁ vb. I. Tranz. (Astăzi rar) A copia. *Avu... fericita idee de a pune să-l decopieze* [portretul]. ODOBESCU, S. I, 262, cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., NDN.

– Prez. ind.: *decopiez.*
– Pref. *de-* + **copia.**

DECOPIÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Copiat. Cf. DDRF.
– Pl.: *decopiați, -te.*
– V. **decopia.**

DECOPIÉRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a d e c o p i a și rezultatul ei. Cf. DDRF.
– V. **decopia.**

DECÓPT s. n. v. **decoct.**

DECÓPȚIE s. f. v. **decocție.**

DECOPȚIÚNE s. f. v. **decocție.**

DECÓR[1] s. n. **1.** Element ornamental făcut din motive sculptate, pictate etc., aplicate pe clădiri, pe obiecte etc., o r n a m e n t (**1**), p o d o a b ă (**1**); totalitatea elementelor ornamentale ale unui obiect, d e c o r a ț i e (**2**); obiect care servește ca podoabă (**1**). *Decor mai admirabil, Flori, vițe în festoane, cum nu produce arta.* HELIADE, O. I, 372. *Un așezământ public ... se întrece ... asupra marei cuviinți a decorurilor (împodobirilor).* CR (1838), 19[1]/9, cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *La unul din tasuri, decorul din centrul cavității s-a perdut.* ODOBESCU, S. I, 394, cf. BARCIANU. *Sta în mijlocul odăiei privindu-se melancolic într-un ciob de oglindă ce mai rămăsese spânzurat într-un colț, singur decor al zidurilor goale.* SĂM. I, 276. *Aceste icoane ... ajung apoi a forma decorul caselor închinate lui Dumnezeu.* LUC. II, 143, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], CADE, SCRIBAN, D. *Din felul cum și-a alcătuit mobilierul ... se vede bine că ... e un maestru al decorului.* VINEA, L. I, 125, cf. LTR[2]. *Decorul exterior al bisericii ... creează impresia de frumos.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 10, 47. *Decorul* [vaselor de ceramică din perioada elenistă] *este realizat din benzi paralele (uneori sub formă de valuri), verticale sau orizontale.* ib. 1974, nr. 2, 5. *În Moldova lăzile pictate erau cumpărate din târguri și, aici, se remarcă o îndepărtare treptată de decorul pieselor originale brașovene.* PAVEL, S. E. 25. ✧ F i g. *Modestia este decorul talentelor tinere.* CARAGIALE, O. III, 307. *Copacii și-au scuturat decorul.* ARGHEZI, S. XVI, 20. ✧ L o c. a d j. **De decor** = **a)** care servește ca ornament; p. e x t. inutil. *Se află curând că ... Barbăalbă era ... element de decor.* PREDA, M. S. 28; **b)** (f i g.) care este făcut de formă, pentru a salva aparențele, care nu îndeplinește un rol efectiv, util, real. *Eroismul nu era gratuit sau de decor.* IST. LIT. ROM. III, 895. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Numeroase sortimente din acest tip de hârtie, cum ar fi: hârtie decor.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 5. ✦ (Învechit, rar, la pl.) Figuri de stil. *Găsim o culoare mai românească, un stil mai natural și fără decoruri într-adevăr.* BARONZI, L. 18.

2. Ansamblu de elemente (pânze pictate, paravane mobile, draperii etc.) care servesc la crearea ambianței necesare desfășurării acțiunii unui film, a unui spectacol de teatru, de operă, de balet etc.; (învechit) decorație (**3**). *Greul era teatrul român, pentru care trebuia creat tot: decoruri, piese, personal.* NEGRUZZI, S. I, 342. *Am avut neplăcerea a vedea pe „Nabucodonosor" ... în mijlocul unor scene sau decoruri de stil gotic.* FILIMON, O. II, 190. *Câtă deosebire între decor și natură!* CONV. LIT. II, 107. *Dacă s-a ales această piesă ... nu era destul frumusețea și majestatea decorului, ci trebuia să concure mai cu seamă frumusețea și frăgezimea personificatorilor.* EMINESCU, O. XI, 362. *Părăzi, decor de teatru, luminații.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 39. [Autorul] *ajunse la capătul coridorului ce dă pe scenă și ... se strecură neîndemănatec printre stâlpii decorurilor.* SĂM. I, 13. *Un italian ... a izbutit să mulțumească pe toți, petrecându-și tot timpul în teatru și gata să ajute în cele mai neașteptate încurcături: electricitate, decoruri, croitorie, dansuri.* M. ELIADE, O. I, 108. *Cea dintâi piesă pe care o vom juca va fi ... într-un singur decor, cu proiectoare și recuzită modernistă.* CAMIL PETRESCU, P. 186. *Decoruri și cortină erau zugrăvite de pictorul italian Livaditi.* SADOVEANU, E. 65. *Scena rulantă are menirea să ușureze ... schimbarea decorurilor.* CĂLINESCU, C. O. 125. *Văzu cum se croiesc și se vopsesc decorurile.* STANCU, R. A. II, 335. *Tot lui* [Asachi] *i se datoresc sugestiile pentru decor și costume.* IST. LIT. ROM. II, 358. *Atât regizorul, cât și scenograful nu pot concepe fizionomia personajelor sau decorul.* T septembrie 1962, 67. *Dansurile, decorurile și costumele contribuie la edificarea unui sens, a unei acțiuni dramatice.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 12. *Se vor acorda premii la ... costume și decoruri.* RL 2005, nr. 4 631. ✧ (Prin analogie) *Fotograful își strânsese decorul de carton și-l vârâse într-o magazie din apropiere.* BARBU, Ș. N. 13.

3. Mediu, cadru, ambianță în care se petrece ceva, în care trăiește cineva, cu care cineva ia cunoștință etc. V. p e i s a j (**1**), t a b l o u (**3**). *Ei bine, privește viața ca o comedie – cine-o aranjează? ... Privește natura ca un decor – cine-o zugrăvește?* EMINESCU, O. VII, 286. *Raze de soare Coboară mângâioase din bolta cea albastră, Decor de sărbătoare.* IORGA, în CONTEMPORANUL, VII[2], 351. *Călătorii ... nu fac altceva decât să înșire aparențele pe care le-au văzut, decorul țerii.* IORGA, C. I. I, 219. *Chiparoși păzesc intrarea În decor de cimitir.* DENSUSIANU, L. A. 141. *Pașadia era menit să trăiască în acel decor aristocratic, atât de potrivit cu ființa și cu sufletul său.* M. I. CARAGIALE, C. 63. *Siluetele lui Hogaș de călugări ..., în decorul naturii vegetale aduc prelungirea necesară a unei umanități simple, dar reale.* LOVINESCU, C. V, 7. *Zidurile ... înnegrite ... alcătuiau un decor funerar parcă înadins pregătit.* REBREANU, R. II, 289. *Copacii negri Stau goi în parcul solitar: Decor de doliu, funerar.* BACOVIA, O. 11. *Pe Valea Prahovei Decorul E-același peste tot când plouă.* MINULESCU, VERS. 126. *Plutea, peste tot decorul acesta de muncă și încovoieri, în arșița verii, un nor de praf, ca o apăsare.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 14. *După decorul ăsta nordic ... se așterne ... valea înflorită a Florenței.* COCEA, S. I, 85. *Acestor note trebuie să le urmeze o întâmplare idilică, foarte potrivită cu decorul și împrejurările.* SADOVEANU, O. XX, 204. *O lume întreagă, un întreg decor, în câteva cuvinte!* VIANU, A. P. 235. *Treptat, ochii lui se împrieteniră iarăși cu decorul știut.* VINEA, L. I, 50. *Veniseră aici atrași de decorul exotic.* TUDORAN, P. 52. *Dragostele noastre ... Prea mult le contemplasem Ca pe-un decor străin.* LABIȘ, P. 177. *„O noapte pe ruinele Cetății Neamțu" ... dezvoltă tema ruinelor în decorul romantic convențional.* IST. LIT. ROM. II, 586. *Omul simplu ... să apară totuși în decorul vieții și trebăluirilor lui obișnuite.* M 1974, nr. 12, 21. *I s-a părut că face parte firească din acel decor de basm.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 23. *Toate decorurile sunt reale și există și azi.* CĂRTĂRESCU, N. 63. *După retragerea legiunilor și administrației romane, daco-romanii devin un soi de decor al invaziilor.* PATAPIEVICI, C. L. 111. *Vatra Dornei se află amplasată într-un decor de vis, indiferent de anotimp.* RL 2005, nr. 4 780.
– Pl.: *decoruri.*
– Din fr. **décor.**

DECÓR[2] s. n. v. **decorum.**

DECORÁ vb. I. T r a n z. **1.** A adăuga accesorii destinate să înfrumusețeze; a aplica, a așeza, a pune decoruri[1] (**1**), obiecte ornamentale; a împodobi, a orna, a ornamenta. *De gât decora pieptul Colana cea de aur.* HELIADE, O. I, 231, cf. I. GOLESCU, C. *Domnitorilor și bărbaților celor mari, în osebirea și arătarea virtuței lor, li se privilighie a-și decora (împodobi) cununile seau*

coifurile lor. SĂULESCU, GRAM. ROM. II, 158/14. *Pământul nu este un loc de osândă, ci ... un templu ceresc aruncat în spațiu și decorat de o mână dumnezeească.* NEGULICI, E. II, 276/29. *Substanțele ce se întrebuințează spre a decora olăriile pot fi divisate în patru clase.* MARIN, PR. II, 169/35, cf. STAMATI, D. *Niște peisage de un deosebit caracter, decorate cu plante streine.* BARASCH, M. III, 18/6, cf. POLIZU. *Tu vei avea, fii sigur, o statuă bogată, Al cării bust cu lanțuri eu am să-l decorez.* ALEXANDRESCU, O. I, 291, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Inițialele în cărți scrise pe atuncea cu mâna sunt astfel decorate ... cu zugrăvituri în miniatură.* CONV. LIT. VI, 63. *Biserica e decorată – dupe un mod foarte usitat la orientali în vechime – cu un șir de glafuri în formă rotunjită.* ODOBESCU, S. I, 388. *Îndată după leturghie în ziua Sântei Marii se va decora mormântul lui Ștefan cel Mare cu cununi de flori și cu lauri.* EMINESCU, O. IX, 444. *Peronul gării, decorat cu împletitură de brad, cu marca județului ..., este înțesat de lume.* CARAGIALE, O. I, 80. *Vița de vie ce decora pereții abia se mai cunoștea.* AGÎRBICEANU, A. 47. *Copacii îi decorează cu trandafiri de hârtie.* TEODOREANU, M. II, 75. *Privesc atent grupa de statui care decorează frontonul.* SADOVEANU, O. IX, 239. *Câteva din ele* [oalele de lut] *... decorează ca niște statui ale dibăciei inteligente grădinile publice.* ARGHEZI, B. 104. *Coada acestei păsări* [acvile] *are deja 7 pene care, pe un fond sur, sunt decorate cu benzi brune întunecate, în formă de zigzaguri.* LINȚIA, P. II, 166. *Lăicerele ce decorau aceste interioare sunt din lână în două ițe, țesute în culori naturale sau lână vopsită vegetal.* PAVEL, S. E. 28. *Tramvaiul va fi decorat cu simboluri specifice sărbătorilor de iarnă.* RL 2004, nr. 4 489. ◇ Fig. *În multe gramatici române se vede genetivul în esemplele de dechinăciune decorat cu prepusăciunea „a"; mulți din confrații transilvani și moldavi nici nu-l scriu altmintrele.* CODRU-DRĂGUȘANU, R. 13/24. *Societatea lui era căutată, decorând maiestos atât saloanele, cât și reuniunile solemne și științifice.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 4, 86. ◇ Refl. *Arborii (copacii) și arbricelele (tufele) se decoară cu flori albe ca zăpada.* BARASCH, M. III, 42/10. (Fig.) *Aceștia sunt mai cu seamă oamenii nuoi care se decoră cu numele pompos de partid conservator.* GHICA, C. E. II, 339. ◇ Refl. pas. *A pus să se decoreze cuferele și armele sale cu scene de bătălie.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 6, 56.

2. (Complementul indică oameni, organizații, instituții etc.) A răsplăti cu o decorație (**4**). V. medalia. *Îi ieșise întru întâmpinare și pentru audiență episcopul Ioan Bob de la Blaj, cunoscut împăratului ... de când îl decorase.* BARIȚIU, P. A. I, 560. *Acuma Stoian are bani la dobândă și moșii, este decorat, a fost și căftănit.* GHICA, C. E. II, 600, cf. PROT. – POP., N. D. *Pentru a-l răsplăti de noile sale servicii, îl decoră cu Cordonul Ordinului Sântului Iacob.* CONV. LIT. III, 327. *Nu te teme, că ești decorat! Rădică nasul mai sus, frate!* ALECSANDRI, T. I, 84. *O să vă decorez pe toți.* LĂCUSTEANU, A. 90. *Dacă vroești să te decoreze n-ai decât să te ații și să ajuți vreunui ministru la pus paltonul.* CONTEMPORANUL, I, 924, cf. EMINESCU, O. XIII, 236. *Dacă, drept recompensă, ar fi citat sau decorat, ce ușor ... s-ar putea duce la generalul Karg!* REBREANU, P. S. 82. *E drept, am fost și decorat!* PARASCHIVESCU, C. Ț. 101. *A luptat pe frontul întregirii naționale, fiind decorat pentru vitejia sa.* BARBU, Ș. N. 173. *Este decorat de domnitor în 1873 cu marea medalie de aur pentru munca în domeniul „istoriei naționale".* IST. LIT. ROM. II, 676. ◇ Refl. pas. *Pentru care fapte viteze se decoră de către Rodolf II cu cele mai mari titluri ale împărăției* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 81/9. (Prin lărgirea sensului) *Mai întâi să se decoreze națiunea română (bineînțeles cu drepturi politice și cu libertățile naționale)!* LUC. II, 4. ' (Învechit, rar) A învesti. *Decorat cu titlul de mare intendant a serbărilor regești, Calderon remase în această sarcină până la moartea lui Filip IV.* CONV. LIT. III, 328.

– Prez. ind.: *decorez*, pers. 3 și (învechit) *decoără*.

– Din fr. **décorer**, lat. **decorare**.

DECORÁRE s. f. Acțiunea de a (se) decora și rezultatul ei.

1. Adăugare de accesorii destinate înfrumusețării; împodobire, ornare, ornamentare, decorat[1], (rar) decorație (**5**). Cf. decora (**1**). Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, LTR[2], DL, DM. *Propunem organizatorilor ... decorarea tribunelor cu pinguini, foci și vulpi polare, care să mai înveselească amărâtele suflete ale spectatorilor.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 20, cf. DEX. *În organizarea și decorarea interioarelor din unele zone s-au folosit piese cu elemente de proveniență orășenească.* BUTURĂ, EG. 48. *Salbele de mărgele, panglicile și hurmuzul pentru decorarea caprei sunt adunate din sat de flăcăii care umblă „cu legătura".* PAVEL, S. E. 198.

2. Conferire de decorații (**4**); decorat[1]. Cf. decora (**2**). *În orice caz, dacă pentru tăria unui decret de numire, înaintare, decorare, se cere semnătură capului statului, acesta e în drept de-a o refuza, de-a opune legitimul său veto unei propuneri incorecte sau imorale a ministrului său.* EMINESCU, O. XI, 439, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Singura pedeapsă ce li se dă este decorarea cu Bene-merenti.* CONTEMPORANUL, I, 913, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *S-au făcut ... niște decorări la cenzură.* BENIUC, M. C. I, 428, cf. DL. *Propunea decorarea a 276 de ofițeri și soldați.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 10, 85.

– Pl.: *decorări.*

– V. **decora.**

DECORÁT[1] s. n. Faptul de a decora; decorare. Cf. MDA.

– V. **decora.**

DECORÁT[2]**, -Ă** adj. **1.** Care a fost înfrumusețat cu decoruri[1] (**1**); împodobit, ornat, ornamentat. *Teatru era strălucit decorat și illuminat.* CR (1833), 257[1]/18. *Când se apropie mezul nopții toate saloanele se golesc în profitul unui singur, cel mai decorat și mai luminat din toate.* GHICA, C. E. II, 430, cf. PROT. – POP., N. D. *Salonul era splendid decorat și mai toți invitații se adunase.* CONV. LIT. II, 179, cf. LM. *Se întrebă când luase ființă aceste magazine de coloniale și cafele ... cu vitrine extrem de îngrijit decorate.* CĂLINESCU, B. I. 166, cf. DL, DM, DEX.

2. Care a primit, care are o decorație (**4**), cu decorație (**4**). V. medaliat. *Era însoțit de câțiva ofițeri turci, toți decorați, dar foarte triste figuri.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 22, cf. STAMATI, D. *Din numărul acestor din urmă, văzurăm pe unii ... decorați, lăudați.* PELIMON, I. 174/12, cf. PONTBRIANT, D. [Oameni] *ce prin trădări ... sunt astăzi mari, bogați, Poate și decorați.* ALEXANDRESCU, O. I, 317, cf. DDRF. *Fixându-mi apoi butoniera decorată, mă arată către un grup de femei din popor.* LOVINESCU, C. IV, 180, cf. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 223, DEX. *În Tatra e împușcat Printr-o mână și prin cap Și cu pieptul decorat.* FOLC. TRANSILV. II, 212. ◇ (Substantivat) *Cei decorați se bucură de anumite avantaje.* DER II, 34. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Am văzut un Magariu mare Decorat și corporat, Zicând că-i politic tare Și că-i vrednic om de stat.* SION, P. 33/18.

– Pl.: *decorați, -te.*

– V. **decora.**

DECORATÍV, -Ă adj. **1.** Care decorează (**1**), care produce un efect estetic, care servește la ornat, care este propriu pentru decorare (**1**); ornamental, ornant. *Scenele de vânătoare au fost foarte mult întrebuințate ca subiecte decorative de către sculptorii Antichității.* ODOBESCU, S. III, 69. *Desenuri cari ne reamintesc motivele decorative celtice.* CARAGIALE, O. III, 91. *Un covor de flori decorative.* IORGA, C. I. III, 38. *Cel mai ingenios artist n-ar fi putut să găsească motive mai decorative.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 232. *Motivele decorative sunt esențial altele decât cele de la Boian.*

PÂRVAN, G. 430. *Am ajuns cel mai documentat critic și, cu teza mea de doctorat asupra motivelor decorative în Asia, am câștigat premiul „Natorp" al școlii.* M. ELIADE, O. I, 26. *Pădurea-și desfășoară bogatele-i panouri Cu galbene alaiuri în stil decorativ.* VOICULESCU, POEZII, I, 158. *Atât arborii, cât și arbuștii sunt decorativi prin florile sau frunzele lor.* ENC. AGR. IV, 305. *Toată lumea strălucește ca o ogradă de fazani, păuni și alte păsări brodate și decorative.* ARGHEZI, B. 28. *O mare plită țărănească ... avea un rost mai mult decorativ.* CĂLINESCU, E. O. I, 112. *Fabricanții de țesături colorate ... o iau* [ancora] *adesea ca motiv decorativ.* TUDORAN, P. 559. *Podoabele care se pun bradului ... sânt astăzi simple elemente decorative.* IST. LIT. ROM. I, 47. *Expoziția este un prilej de a admira ... talentul lor de a reliefa frumosul în piese utilitare sau decorative.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 11/4. *Colecție extraordinară de rochii cu elemente decorative ale zonei.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 21. *Nu pun niciun carton decorativ și urmez în filmare procesul tehnologic.* CINEMA, 1975, nr. 9, 7. *Speciile geniului Tamarix se cultivă ca plante decorative.* BUTURĂ, EB.I, 61. *În afară de funcția utilitară, în cadrul interiorului, ea* [prostirea de perete, confecționată din pânză de bumbac] *avea și funcție decorativă.* PAVEL, S. E. 19. *Au fost plantați arbori, arbuști decorativi, conifere.* RL 2005, nr. 4 631. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Oricât de seducătoare ar fi hainele ce se aruncă asupra lui, cu oricâte vorbe mari am îmbrobodi adevărul, în fața unui schelet de cifre ni se ia albeața de pe ochi și vedem că partea decorativă ascunde foarte rău ruina societății române.* EMINESCU, O. XII, 170. *Simțurile lui* [ale suveranului] *sunt uimite de partea decorativă a vieții publice.* id. ib. 169. ✧ *Arte decorative* = ramuri industriale sau artizanale (ceramică, tapiserie, orfevrărie etc.) care produc elemente de decor, obiecte care au în același timp o valoare utilitară și un rol decorativ. *Prima expoziție ... a realizat astfel definitiva contopire a artelor decorative cu surorile lor mai mari, pictura și sculptura.* SĂM. II, 167, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Plecăm la Paris să vizităm expoziția de arte decorative.* C. PETRESCU, Î. II, 258, cf. SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DEX. ✦ (Neobișnuit) Care se referă la ceea ce împodobește. *Lola apărea în ușă cu schimbări decorative de fiece zi: aci într-un chimono lung de mătase ..., aci în pijama albă.* CĂLINESCU, O. I, 152. ✦ (Despre opere artistice) Care produce impresii de suprafață, exterioare, superficiale. V. u ș o r[4] (5). *Am spart o lucrare pe care o credeam prea decorativă.* VLASIU, D. 42. ✧ (Substantivat) *Arta noastră a căzut în decorativ.* PREDA, M. S. 135. ✦ Care este legat de decor[1] (3), care se referă la decor[1] (3). *Caracterul decorativ și feeric al prozei lui Anghel și viziunea ei plastică sunt scoase în evidență cu multă aplicație.* CONSTANTINESCU, S. I, 37. *Poezia lui e plină de reflexe romantice, mergând de la religiozitatea lamartiniană până la evocările decorative.* VARLAAM – SADOVEANU, 219. (Substantivat) *Nu vrem să spunem ... că ar fi un simplu decorativ, căci liricul transcende totdeauna materialitatea.* CONSTANTINESCU, S. I, 70.

2. (Despre oameni sau despre prezența, apariția lor) Care are o ținută sau un aspect plăcut, pitoresc, care reușește să facă strălucirea unei adunări, a unui spectacol etc.; p. e x t. care are o importanță secundară, care nu îndeplinește un rol util, efectiv. *Un moș decorativ cocea păpușoi la un foc aromat de vreascuri și coceni.* TEODOREANU, M. I, 196. *Ce avea de făcut altceva un nobil spaniol, când vătavii vânau ușor aurul prin sclavi negri și-l ofereau pe tavă acestor nemernici decorativi? – Evident, dueluri.* V. ROM. aprilie 1954, 68. *Prea mare era plăcerea lor de a putea prezenta ... pe această decorativă și scăpătată rudă.* VINEA, L. I, 206. *De ce o actriță atât de sensibilă ... să fie redusă la condiția unei apariții mai degrabă decorative?* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 12.

– Pl.: *decorativi, -e.*

– Din fr. **décoratif.**

DECORATIVÍSM s. n. Tendință exagerată de decorare (1) a unor obiecte, lucrări arhitectonice etc.; exces de ornamente. Cf. DN³, DEX². *Stil caracterizat în primul rând prin funcționalitatea fiecărei piese și în al doilea rând prin decorativismul de factură geometrică.* BUTURĂ, EG. 405.

– Din fr. **décorativisme.**

DECORATIVITÁTE s. f. Caracter decorativ (1) al unui obiect, al unor lucrări arhitectonice etc. Cf. DN², DEX.

– **Decorativ** + suf. *-itate.*

DECORATÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană care se ocupă cu decorația (2); specialist în efectuarea unor lucrări de decorație. *A-toate-Creatorul, principiul frumuseței, A fost decoratorul când a plantat Edenul.* HELIADE, O. I, 373, cf. NEGULICI. *Antreprenorul va fi dator a avea ... 1 decorator și orice alte persoane trebuincioase.* FILIMON, O. II, 242, cf. PROT. – POP., N. D. *Pictorul Popescu ... va fi un prețios decorator.* SĂM. I, 13. *Amurgul sau zorii, ca niște decoratori fantastici, pot trece pe ape schimbând la nesfârșit fața valurilor.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 214, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Decorator de porțelan.* NOM. PROF. 43, cf. SCRIBAN, D. *Decorator sticlă și porcelan.* LEG. EC. PL. 293, cf. LTR², DM, DN², M. D. ENC., DEX. ✧ (Adjectival) *Între ghirlandele care împodobesc capacul, artiști decoratori de talent au așezat coroana imperială tăiată în alamă.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 79. *La început a fost pictor decorator.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 12. ✦ Persoană specializată în efectuarea unor decoruri[1] (2) sau în scenografie. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU. *Este pricepere, dibăcie și experiență în micile lucrări ale d-lui Romeo Girolamo, decoratorul teatrului.* SĂM. II, 287, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. [Piesa] *a constituit piatra de încercare a câtorva actori, a doi regizori și a unui decorator.* CONTEMP. 1949, nr. 162, 12/3. *Decoratorul va trebui să sugereze că aceste trei despărțituri au și o valoare simbolică.* CAMIL PETRESCU, B. 91, cf. LTR², DL, DM, DEX.

– Pl.: *decoratori, -oare.*

– Din fr. **décorateur.**

DECORÁȚIE s. f. **1.** (Învechit, rar) Podoabă (1). *Un ordin seau cavalerie, a căruia decorație seau podoabă să se împartă admiralilor, șefilor și ofițerilor.* AR (1829), 170²/5.

2. Totalitatea elementelor ornamentale care servesc la înfrumusețarea, la împodobirea obiectelor, a construcțiilor etc.; decor[1] (1) *Un teatru în miniatură împodobit cu decorații.* CR (1830), 108¹/34, cf. I. GOLESCU, C. *În decorația oláriilor, se deosibește despre o parte coloratia cocei lor și despre alta aplicațiea colorilor.* MARIN, PR. II, 170/27, cf. STAMATI, D., COSTINESCU. *Este o decorațiune cinegetică cum se obicinuiau foarte mult pe timpul imperiului mijlociu al romanilor.* ODOBESCU, S. II, 188. *Decorația cea nouă apare, podidește din toate părțile.* IORGA, C. I. II, 36. *De câteva ori au trecut pe lângă localul petrecerii ... ce împodobire minunată, ce decorații, ce oglinzi!* AGÎRBICEANU, S. P. 89. *Sala tronului ... este cea mai împodobită, printr-o decorațiune „empire" copiată după apartamentul lui Napoleon.* CAMIL PETRESCU, O. II, 403. *Balustrada avea decorații cu înfloriturí de piatră.* MAGAZIN IST. 1976, nr. 6, 80. *Prin decorație cămașa este martora influențelor diverse care s-au exercitat de-a lungul vremii.* Z. MIHAIL, T. P. 48. *Tot femeile executau decorația pirogravată.* BUTURĂ, EG. 369. *Pe lângă materialele obișnuite, precum metal, lemn, sticlă, hârtie etc., folosite la fabricarea decorațiunilor, la fel de interesante pot fi și cochiliile de scoici și melci.* RL 2004, nr. 4 487.

3. (Învechit) Decor[1] (2). *Nu eram lipsiți într-acest teatru nici de decorațioane, nici de luminații.* BUZNEA, P. V. 67/20. *Decorații ca în actul I.* VOINESCU II, M. 71/2. *Vin mașiniști să așeze decorațiile pe diseară.* PR. DRAM. 184, cf. POLIZU. *Iluminarea teatrului cerem să fie mai bine îngrijită ..., iar manipularea*

decorațiunelor să se opereze cu mai multă rapiditate și preciziune. FILIMON, O. II, 220. *Când jocul actorilor, ... este prost, decorațiile costumele măcar ar trebui să fie frumoase și analoge cu coprinsul pieselor.* EMINESCU, O. XIV, 215. ✦ (Învechit, rar) Arta de a realiza decorurile[1] (**2**). V. s c e n o g r a f i e. *Toți cei ce vor intra în cariera aceasta a teatrului să știe atât pentru decorație, cât și pentru deosebitele costume ..., se va face și un curs de mitologie.* HELIADE, C. 8/12.

4. Ordin sau medalie care se conferă unei persoane, unei instituții sau unei colectivități pentru merite deosebite într-un anumit domeniu de activitate, pentru fapte eroice, servicii excepționale aduse statului etc. Cf. I. GOLESCU, C. *Această audiență ... întru care D. Blak a luat decorația semnului cinstei este asemenea o întâmplare extraordinară.* CR (1833), 4[1]/19. *Decorațiile se pune de gât cu un lanț de aur, sau la piept, ori se spânzură de umere cruciș.* GENILIE, G. 141/20. *A priimit de la sultanul decorația ordinului otoman.* CR (1839), 285[1]/16. *Un zurgalău la gât țaranul i-au legat: Magariu s-au făcut măreț și îngâmfat (De decorații el pesemne auzise Că pre se fudulise).* DONICI, F. I, 37/12. *M-ați înălțat în serviciul vostru, m-ați împovărat de decorații.* LĂZĂRESCU, S. 147/18. *Mă trezii atunci într-o sală unde erau numai boieri cu decorații.* NEGRUZZI, P. T. 333/26. *Îi admira mica decorație ce acela o purta la geroc.* PELIMON, I. 264/19. *Muzica de la această operă ... aduse compozitorului decorația Legiunei de Onoare.* FILIMON, O. II, 276. *Mă voi abține să nu creez nicio ordine sau decorațiune* (a. 1866). URICARIUL, X, 366. *Căpătă din partea regelui o medalie ..., el primi această decorațiune cu o bucurie copilărească.* CONV. LIT. I, 182. *Lipsa de orice distincții convenționale, de premieri academice, de decorații ... par a da vieței sale o coloare romantică.* MAIORESCU, CRITICE, 461. *Țarul ... primește decorațiunea și medalia Virtuței a statului român.* EMINESCU, O. X, 34. *Te vor îngropa ... cu alai frumos, cu perne de catifea încărcate cu decorații.* CARAGIALE, O. IV, 235. *După dric, trăsura domnească, decorațiuni pe sute de piepturi.* MACEDONSKI, O. III, 17. *O admirabilă ... fotografie – cu pieptul scos afară de încordarea trufiei, acoperit de decorații.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 325. *Cui oare – or mai ținea prelegeri Cu pieptul plin de decorații?* ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 51. *Ar trebui să porți decorațiile! Le-ai dobândit prin sânge și vitejie.* REBREANU, P. S. 262. *Ștefan Furtună ... purta la piept cinci decorații prinse de sumanu-i rupt.* MIRONESCU, S. 4. *Celebrul profesor saluta încovoindu-se ..., cu pletele în ochi, cu decorațiile verticale.* BRĂESCU, O. A. I, 21. *Colonelul s-a prezintat în uniformă și cu decorațiile pe piept.* ARGHEZI, C. J. 239. *Un stat-major de piepturi, cârpite-n decorații, Urmează de aproape.* PERPESSICIUS, S. 61. *Ofițeri cu șepci și decorații.* BARBU, G. 32. *A făcut tot războiul, l-a bătut pe turci, a primit și-o decorație.* SORESCU, L. L. V, 11. *Reglementarea și ierarhizarea valorică a stimulentelor morale: diplome, decorații, titluri.* M 1974, nr. 9, 25. *Pe ... piept străluceau numeroase decorații.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 74. *Al doilea* [ins] *își avea pieptul împodobit cu decorații.* SNOAVA, IV, 176. ✦ (Rar) Decorare (**2**). *Probabil ai să fii propus pentru decorație.* C. PETRESCU, Î. II, 17.

5. Decorare (**1**). *Toate dedicațiunile ... au produs cea mai vie plăcere, precum și minunata decorațiune a salonului.* EMINESCU, O. XII, 65. *Predilecția venețiană pentru colorit s-a manifestat în decorația bisericilor.* OȚETEA, R. 287. *Acest sistem de decorație precum și crăpăturile pereților dădeau încăperii un aer de ruină.* CĂLINESCU, E. O. I, 11. ✦Arta, măestria de a decora (**1**). *Să cerceteze mai profund desenul și motivele noastre de decorație, să le stilizeze, simplificând artistic vechimea lor.* SĂM. I, 13. *Sfinții făcuți cu multă ușurință de condei, cu simț pentru decorație.* IORGA, C. I. III, 69. ✧ L o c . a d j . (Învechit) **De decorație** = cu caracter pur formal, valabil doar sub aspectul formei. *Poesie cu totul materială, poesie de decorație și de îngrozăvire, fără poveațe pentru viață, morală.* NEGULICI, E. I. 145/8.

– Pl.: *decorații.* – Și: **decorațiúne,** (învechit, rar) **decorațioánă** s. f.

– Din fr. **décoration,** lat. **decoratio, -onis,** it. **decorazione.**

DECORAȚIOÁNĂ s. f. v. **decorație.**

DECORAȚIÚNE s. f. v. **decorație.**

DECORELÁRE s. f. (Telecomunicații) Operație prin care se reduce dependența dintre elementele unui semnal, pentru a obține o sporire a informației. Cf. LTR².

– Pl.: *decorelări.*

– Pref. *de-* + **corelare.**

DECORNÁ vb. I. T r a n z . (Med. vet.) A îndepărta coarnele (la taurine). Cf. DN³, MDA.

– Prez. ind.: *decornez.*

– Din fr. **décorner.**

DECOROMANÍE s. f. (Rar) Manie pentru decoruri[1] (**1**) sau pentru decorații (**2**) excesiv de multe. Cf. DEX, DN³.

– Din fr. **décoromanie.**

DECORÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Care are sentimentul propriei valori, valoros; p . e x t. prestigios (**2**), demn. Cf. LM, DN³.

– Pl.: *decoroși, -oase.*

– Din it. **decoroso.**

DECORTICÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică boabe de cereale, anumite fructe etc.) A înlătura coaja, învelișul pentru a face să fie comestibil. V. d e s c o j i. Cf. SCRIBAN, D. *Intreprinderile de decorticat cereale.* LEG. EC. PL. 29. *Am decorticat orzul.* DL, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX. ✦ (Complementul indică arbori) A curăța de scoarță pentru a îndepărta insectele sau ouăle de insecte vătămătoare. *A decortica arbori.* LM, cf. DM, DN², DEX.

2. (Med.; complementul indică membrana care învelește un organ) A înlătura (total sau parțial) prin mijloace chirurgicale. Cf. DM, DN², DEX.

– Prez. ind.: *decortichez.* – Și: (învechit) **descorticá** vb. I. LM.

– Din fr. **décortiquer,** lat. **decorticare.**

DECORTICÁRE s. f. Acțiunea de a d e c o r t i c a și rezultatul ei; decorticat[1], (rar) decorticație.

1. Cf. d e c o r t i c a (**1**). *Decorticarea orezului.* Cf. DL, DM, DEX.

2. Cf. d e c o r t i c a (**2**). Cf. DL, DEX.

– Pl.: *decorticări.*

– V. **decortica.**

DECORTICÁT[1] s. n. Faptul de a d e c o r t i c a; decorticare. Cf. MDA.

– V. **decortica.**

DECORTICÁT², -Ă adj. (Despre boabe de cereale, anumite fructe etc.) Care a fost supus decorticării. *Ricin, boabe decorticate.* NOM. MIN. I, 5. *Orezul decorticat se folosește în bucătărie, fiind ușor digestibil.* ENC. AGR. IV, 291. *Boabe decorticate.* DL, cf. DM, DEX. *Din fructele culese înainte de coacere, se obține piperul negru, iar din cele coapte și decorticate, se obține piperul alb.* BUTURĂ, EB. I, 187. ✧ (Prin analogie) *Sacrificarea porcilor e dramatică ... mascurul e ... opărit, pârlit, decapitat, dezmembrat, deviscerat, decorticat.* CĂLINESCU, C. O. 259.

– Pl.: *decorticați, -te.*

– V. **decortica.**

DECORTICATÓR s. n. Maşină cu ajutorul căreia se efectuează decorticarea. Cf. LTR², DN², M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *decorticatoare.*
– **Decortica** + suf. *-tor.*

DECORTICÁŢIE s. f. (Rar) Decorticare. Cf. LM, SCRIBAN, D., DN², DEX.
– Şi: **decorticaţiúne** s. f. LM, SCRIBAN, D.
– Din fr. **décortication,** lat. **decorticatio, -onis.**

DECORTICAŢIÚNE s. f. v. **decorticaţie.**

DECÓRUM s. n. **1.** (Livresc) Ansamblul regulilor de bună-cuviinţă şi al convenienţelor folosite într-o societate aleasă. Cf. COSTINESCU. *Îşi domina brusc iritaţia şi niciodată în public n-a fost văzut făcând scandal, călcând câtuşi de puţin decorul.* CĂLINESCU, B. I. 88.
2. (Cu sens colectiv) Totalitatea regulilor de bază pe care trebuie să le respecte o operă literară clasică. Cf. NDN.
– Şi: **decór** s. n.
– Din lat. **decorum,** fr. **décorum.**

DECOSITORÍRE s. f. Proces de recuperare a cositorului de pe deşeurile de oţel cositorite prin procedee chimice, electrolitice etc. Cf. DER.
– Pref. *de-* + **cositorire.**

DECÓT s. m. v. **decoct.**

DECOVÍL s. n. **1.** Cale ferată îngustă (provizorie) alcătuită din panouri de şine care se aşază direct pe teren şi care se pot monta şi demonta cu uşurinţă, folosită pentru exploatări locale şi temporare. Cf. NICA, L. VAM. 77, LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Două linii decauville, apropiate, îngreuiază umbletul.* ARDELEANU, V. P. 33.
2. (Impropriu) Tren care circulă pe o astfel de linie ferată. Cf. RESMERIŢĂ, D., DER, DEX. ✦ Cale ferată îngustă, stabilă. Cf. DL, DM, DER, DEX.
– Scris şi: (după fr.) *decauville.* – Pl.: *decovile* şi (rar) *decoviluri* (DN²).
– Din fr. **décauville.**

DECOZÍNĂ s. f. Alcaloid extras din nemţişor (**II 1 a**) (*Delphinium consolida*), care ajută la scăderea tensiunii arteriale şi la încetinirea ritmului cardiac. Cf. DER, DEX, DN³.
– Pl.: *decozine.*
– Din fr. **décozine.**

DECREDIBILIZÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică persoane, instituţii etc.). A face să-şi piardă credibilitatea; a discredita. *Acuzaţii menite să decredibilizeze această instituţie.* RL 2006, nr. 4 844.
– Prez. ind.: *decredibilizez.*
– Din fr. **décrédibiliser.**

DECREDIBILIZÁRE s. f. Acţiunea de a d e c r e d i b i l i z a şi rezultatul ei. *Ţinta* [campaniei] *a fost de fapt decredibilizarea discursului preşedintelui.* RL 2005, nr. 4 759.
– V. **decredibiliza.**

DECREDITÁ vb. I v. **discredita.**

DECREMÉNT s. n. (Mat.) Diminuare a valorii unei mărimi variabile. Cf. DEX, MDA. ✧ *Decrement logaritmic* = logaritmul natural al raportului dintre două amplitudini de acelaşi sens, consecutive, ale unei oscilaţii amortizate etc. Cf. DER, M. D. ENC., DN³.
– Pl.: *decremente.*
– Din fr. **décrément.**

DECREPÍRE s. f. (Neobişnuit) Decrepitudine. *Poate-i era ruşine s-o ştie martoră la această decrepire.* C. PETRESCU, O. P. II, 49.
– După fr. **décrépir.**

DECREPÍT, -Ă adj. (Despre oameni; p. e x t. despre starea lor) Care este atins de decrepitudine; rablagit (**2**), ramolit, (regional) mârced (**3**). *Ţara ... e nouă, nu însă şi locuitorii: aceştia-s decrepiţi.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 56, cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM. *Mai bine rob sub dominaţiunea unui popor onest decât egal cu aceste canalii fizic şi moral decrepite.* EMINESCU, O. XIII, 339, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cocoşul îşi pierduse tot imperiul şi se clătina ca un sultan decrepit în faţa cadânelor lui nedumerite.* ANGHEL, PR. 97. *La petreceri ... au şansa să dea peste bancherul bătrân şi decrepit.* CAMIL PETRESCU, P. 57. *Să câştige ... simpatia unui bătrân decrepit, fălos şi desigur inutil.* C. PETRESCU, C. V. 72, cf. SCRIBAN, D. *Dandanache ... bătrânul decrepit ... este „agreatul" centrului.* CONSTANTINESCU, S. II, 22. *Trăieşte o lungă bătrâneţe decrepită.* V. ROM. ianuarie 1960, 78, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Bătrâna societate burgheză, decrepită şi halucinantă, se admira pe ea însăşi.* COCEA, S. I, 372. *Luau fiinţă numai chipuri şi peisagii, uneori vetuste, alteori decrepite.* PERPESSICIUS, M. IV, 316. *Un amurg sumbru, decrepit, învăluie scena.* T ianuarie 1966, 39. *Luând subt braţ carpeta decrepită, M-am tras cu ea din bivuac în lături.* VULPESCU, P. 67. ✧ (Substantivat) *Fiecare gest al acestui decrepit respiră acelaşi egoism.* IBRĂILEANU, S. 75. *Cunosc o familie care ţinea o decrepită de asta numai pentru că ştia că are bani.* CĂLINESCU, E. O. II, 27. *Vorbiţi de decrepiţi! O asemenea existenţă animalică nu-i de dorit.* id. S. 398. ✧ (Prin lărgirea sensului) *În organismele decrepite ce ni se prezintă-n spital, ni se arată jărtfele presiunii economice.* EMINESCU, O. IX, 185.
– Pl.: *decrepiţi, -te.*
– Din fr. **décrépit,** lat. **decrepitus, -a, -um.**

DECREPITÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. A (se) produce o decrepitare. Cf. PROT. – POP., N. D., M. D. ENC., DEX. I n t r a n z. *Cristalele acestea sânt anhidre şi decrepită foarte tare când le încălzeşte cineva la 200° sau 300°.* MARIN, PR. II, 57/24.
– Prez. ind.: *decrepitez,* pers. 3 şi (învechit) *decrepită.*
– Din fr. **décrépiter.**

DECREPITÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e c r e p i t a şi rezultatul ei; rupere a cristalelor unor săruri prin ridicarea bruscă a temperaturii lor, datorită dilatării inegale pe diferite direcţii; (învechit, rar) decrepitaţie. Cf. MACAROVICI, CH. 344, LTR², DN², SFC IV, 318, DC, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *decrepitări.*
– V. **decrepita.**

DECREPITÁŢIE s. f. (Învechit, rar) Decrepitare. Cf. PROT. – POP., N. D., MDA.
– Pl.: *decrepitaţii.*
– Din fr. **décrépitation.**

DECREPITÚDINE s. f. Stare de slăbire excesivă şi de pierdere (totală) a forţelor fizice, caracteristică, de obicei, bătrâneţii avansate; ramolire, ramolisment; p. e x t. stare de degradare morală sau intelectuală; (neobişnuit) decrepire. *Locuitorii se ofilesc ... şi par osândiţi decrepitudinei şi unei morţi premature.* GHICA, C. E. I, 265, cf. COSTINESCU, LM. *Cum vedem, decrepitudinea morală şi intelectuală de care suntem izbiţi merge în paralel cu degenerarea fizică; una serveşte de complement celeilalte.* EMINESCU, O. XIII, 235, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU², BIANU, D. S. *„Zaharia Trahanache"*

şi prin nume şi, mai ales, prin pronume ... sugerează bătrâneţea şi chiar decrepitudinea. IBRĂILEANU, S. L. 76, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Trupul i-a păstrat ascuţirea minţii intactă şi rece, în ciuda anilor şi a decrepitudinii.* C. PETRESCU, O. P. I, 173. *Mai mult, mai jalnic decrepitudinea robitului Samson se datora tunsorii.* TEODOREANU, M. II, 410, cf. SCRIBAN, D., DN². *Viaţa individuală este destinată fatal decrepitudinii şi morţii.* ARGHEZI, S. IX, 66. *Ioanide se indispunea nu de nuanţa părului, ci de insinuarea de decrepitudine.* CĂLINESCU, B. I. 47. *Starea de decrepitudine se ivise în ciuda frugalităţii lui Cezar în materie de hrană şi băutură.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 2, 40, cf. M. D. ENC. *Decrepitudinea biologică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 46, 4/3. *Falstaff e parabola absolută a lumii: corporalitate supraabundentă ..., supralicitarea pântecului ... cu corolarul decrepitudinii şi al morţii.* PLEŞU, M. M. 55. ✧ Fig. *Limba în această etate de decrepitudine ia nume de ... jargon.* HELIADE, O. II, 381. *Prin gazete a dezvăluit o dată mai mult pustiul intelectual al unora, decrepitudinea morală a altora.* SĂM. I, 56. *Coloritul este strident, provoacă greaţa. Totul se traduce prin decrepitudine.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 12. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Plantele sunt corpuri organice ce cresc în pământ, născând prin seminţe sau spore (criptogame), nutrindu-se prin assimilaţiune şi murind de decrepitudine.* BARASCH, B. 1.

– Din fr. **décrépitude.**

DECRESCÉNDO adv., s. n. **1.** Adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Descrescând treptat din intensitate; diminuendo. Cf. ANTONESCU, D., SCRIBAN, D., DL, DM, DER, M. D. ENC, DEX, DN³, DSR.

2. S. n. Scădere progresivă a intensităţii sunetelor emise cu vocea sau cu un instrument muzical; parte dintr-o compoziţie muzicală cântată în acest mod. Cf. ANTONESCU, D., SCRIBAN, D., DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³, DSR. ✦ Fig. Descreştere (**4**). *Respectarea ordinei reale a momentelor istorice e necesară ... pentru asigurarea acelui crescendo şi descrescendo ... care nu poate fi despărţit de firul istoriei.* V. ROM. ianuarie 1954, 202.

– Şi: **descrescéndo** s. n.

– Din it. **decrescendo.** – **Descrescendo:** prin apropiere de **descreşte.**

DECRESCÉNT, -Ă adj. v. **descrescent.**

DECRESCÉNTE adj. invar. v. **descrescent.**

DECRESCÚT, -Ă adj. v. **descrescut.**

DECRÉŞTE vb. III v. **descreşte.**

DECRÉŞTERE s. f. v. **descreştere.**

DECRÉT s. n. **1.** Act juridic emis de organul suprem al puterii de stat prin care se reglementează situaţii generale şi impersonale sau situaţii individuale concrete; (învechit) ucaz. *Alta, mai poftim pe dumneavoastră pentru trei vite de oi cu mei, car[e] au giuruit oamenii dumilorvoastre dumisale lui Dimideschi pentru decret, şi s[ă]ntu oamen[i] noştri chizeş la Dimideschi* (a. 1672). HURMUZAKI, XV, 1 350. *În milostenia decretumului Înălţimei Sale ne face părtaşi* (a. 1698). LUPAŞ, în D. Î. LAT.-ROM. *De la unul trimiţându-i dicret de întărire şi de la celalalt trimiţându-i-să fermanu şi caftanu de stăpânire* (a. 1748). BV II, 106. *Au dat decretul prin care au scutit pe preoţii româneşti de tot feliul de decime.* ŞINCAI, HR. III, 116/1. *Cu decreturi crăieşti iaste întărit.* MAIOR, I. B. 60/11. *Cinstitul Kraizamt prin decretul înalt slăvitului gubernium ... bine au voit a înşteinţa şi a pozvoli de a să ara după cum ace poroncă în copie o aninăm aice* (a. 1813). ŞTEFANELLI, D. C. 447. *Printr-un decret al prezidentului, Grecia acum este împărţită în 13 departamenturi.* CR (1829), 12¹/12, cf. I. GOLESCU, C. *Se vor face cunoscute către deosebitele departamenturi ... toate decreturile domnului.* REG. ORG. 101/6. *Alţi şese ... era însărcinaţi cu ... redacţia decretelor şi cu a no[u]ălor legiuiri.* SĂULESCU, HR. II, 12/3. *Iată, prin acest domnesc decret arătând a noastră mulţămire despre stăruitoare îndeletnicire în acel post* (a. 1836). IORGA, S. D. VII, 87. *Decretul de monarh osânda-i porunceşte.* RUSET, E. 41/8. *Afară de decretele (ucazurile) a cărora folosinţă se întinde în feliuri de partnice obiecturi ..., au însămnat a ei domnire cu alte ... legiuiri.* ASACHI, I. 375/29. *Au dat un decret înştiinţetor ... că domnul Valahiei este un ghiaur.* ARHIVA R. II, 303/3. *Mai mult au făcut femeile pentru potrivirea stării soţiale decât toate decretile adunărilor noastre naţionale.* NEGULICI, E. I. 73/3, cf. R. IONESCU, C. **1.** *De eşti tu executor înaltelor decrete, Mai dă-ne un mic termen.* ALEXANDRESCU, O. I, 270. *Hatmanul cel mare era esecutorul tuturor decretelor domneşti.* FILIMON, O. I, 240. *Societatea Literară Română, convocată în Bucureşti prin decretul domnesc din 2 iunie 1867, no. 5 041, se constituie în ... Societatea Academică Română.* CONV. LIT. I, 197. *Mai mulţi bărbaţi români s-au distins în această ramură, luând parte la redactarea legiuirilor ... şi la decretele ce le publicau prinţii.* ODOBESCU, S. II, 316, cf. EMINESCU, O. IX, 94. *Devotaţii împăratului se declară gata să-i pună în vedere decretul de expulzare.* SĂM. II, 86. *Va fi o surpriză numirea ta ... Săptămâna viitoare apare decretul.* C. PETRESCU, C. V. 110. *E numit. Trimite-i decretul şi porunca.* VISSARION, B. 325. *Aş vrea ca întâiele noastre decrete să fie acelea pe care le-am hotărât în Comitetul Frăţiei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 317. *Decretele sunt acte juridice emise de Prezidiul Marii Adunări Naţionale ..., având caracter general sau individual.* PR. DREPT, 12. *Decretul de numire era adunat într-un cilindru de argint.* BARBU, PRINC. 200. *Prezentul decret ... să se aşeze în agora.* H. DAICOVICIU, D. 69. *Decretul de numire a fost semnat de Heliade Rădulescu.* G. BARBU, A. V. 281. *A semnat în grabă decretul de învestire.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 9. *N-am aşteptat decret împărătesc Să ne numim români.* CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 2/1. *Această obligaţie este consacrată şi de decretul nr. 468/1971.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 11. *Un decret prezidenţial anunţă crearea de comisii pentru reorganizarea armatei.* RL 1995, nr. 1 454, 8/1. *Preşedintele României ... a semnat decretul de desemnare a noului premier.* ib. 2004, nr. 4 494.

2. (Învechit) Hotărâre a providenţei; voinţă a Dumnezeirii. *A cerului decrete acum sunt cunoscute lui Mihail cel Mare.* HELIADE, O. I, 214. *Facă soarta cu viaţa mea ceea ce s-a decis prin decretele celeste.* PÂCLEANU, I. I, 104/11. *Fără se calce decretele celeste, elle pot locui în arburii ce le încrede vrăjitorul.* id. ib. II, 49/24, cf. STAMATI, D. *Provedinţa, în decretele sale cele nepătrunse de mintea omenească, voise a-i lăsa neatinse toate facultăţile.* FILIMON, O. I, 297, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W.

– Pl.: *decrete* şi (învechit) *decreturi.* – Şi: (învechit) **decretúm, dicrét** s. n.

– Din lat. **decretum,** fr. **décret.**

DECRETÁ vb. I. Tranz. **1.** A hotărî, a ordona, a stabili prin decret (**1**) sau, p. ext., printr-o decizie a unei autorităţi; (învechit, rar) a decretui. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C. *Ochiul ne e ţintă la viitor, cum am zice la nuoile legiuiri şi îmbunătăţirea – decretată de însuşi puterile Europei să se facă asupra soartei ţereanului.* PELIMON, I. 127/25. *Locotenenţa princiară ... decretă a se deschide o subscriţie.* FILIMON, O. II, 10, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Pe urmă vom decreta o lege ca să se lege cot la cot pe toţi proprietarii.* CONV. LIT. II, 45. *Senatul şi poporul ... îi decretară tot felul de clădiri comemorative.* ODOBESCU, S. III, 72. *Guvernul a decretat şi a promulgat în Monitorul Oficial cultura României prin Societatea Academică.* MAIORESCU, CRITICE, 115. *Statul să decreteze ... monopolul tutulor spectacolelor.* CARAGIALE, O. III, 114, cf. BARCIANU. *O sentinţă de moarte în bloc era repede decretată.* ANGHEL, PR. 110. *Buckingham n-ar fi decretat blocusul Angliei, numai pentru siguranţa unei*

scrisori. IBRĂILEANU, A. 177. *Senatul ... decretează rugăciuni publice în toate templele.* LOVINESCU, C. IV, 70. *Articolul 10 decretează împărţirea egală a pământurilor din 26 sate – colonii.* TITULESCU, D. 180. *Convenţia ... decretează că Tribunalul revoluţionar va continua instrucţia relativă la conspiraţia lui Danton.* CAMIL PETRESCU, T. II, 605. *În anul 1700 ... Petru I a decretat folosirea oficială a erei noastre.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 12, 61, cf. LIICEANU, J. 176. *În secolul al VII-lea, episcopul de Canterbury decreta că orice persoană care se va deghiza în cerb sau în taur la calendele din ianuarie ... va suferi de o interdicţie de trei ani.* PAVEL, S. E. 207. *Acest fapt este decisiv în repulsia naturală a sistemului capitalist faţă de voluntarism sau de tipul de ordine decretată prin comandă.* PATAPIEVICI, C. L. 273. *Curtea Constituţională nu s-a arătat dispusă să decreteze neconstituţionalitatea legislaţiei care a permis aceste discriminări pozitive* [acordarea privilegiilor unor categorii de pensionari]. RL 2006, nr. 4 916. ✧ Refl. pas. *Ca să venim la fapte, vom spune că prefectura ce se decretase la Noua Silistră a trebuit prin forţa lucrurilor să se retragă şi să se aşeze la Cernavoda.* EMINESCU, O. X, 158. *Asemenea măsuri revoluţionare nu se pot decreta.* REBREANU, R. II, 216. *Se decretase starea de asediu.* BARBU, G. 147. *Să se decreteze votul universal şi împroprietărirea ţăranilor.* IST. LIT. ROM. II, 231.

2. A afirma, a stabili, a hotărî, a decide în mod sentenţios şi categoric. *Decretă-napoierea orientalei spaime.* HELIADE, O. I, 205. *Căci nu mai am răbdare, Şi justa-mi resbunare, S-eclate-am decretat!* R. IONESCU, C. 40/9. *Anglia ... decretă pierderea lui Napoleon.* FILIMON, O. II, 102. *A decreta academiceşte alte cuvinte în loc este cu neputinţă.* MAIORESCU, CRITICE, 343. *Deocamdată Academia decretă că vocalele a, e, i, o, u ar fi primitive şi ă, î, ŭ, ĭ, derivate din cele primitive.* CONTEMPORANUL, I, 343. *Cu aerul cel mai solemn posibil decretezi: incontestabil că e un talent.* SĂM. I, 287. *Cineva ... a decretat că oamenii trebuie să fie aşa şi aşa.* REBREANU, P. S. 113. *Imposibilitatea ei* [a iubirii] *a fost decretată de la începutul universului.* IBRĂILEANU, A. 172, cf. RESMERIŢĂ, D. *Nu se putea să nu dai dreptate obşteştii păreri care-l decretase nebun.* M. I. CARAGIALE, C. 47. *A mutilat pe Eminescu ... decretându-l un optimist deviat spre pesimism.* LOVINESCU, C. VI, 106. *Religia a fost decretată drept fanatism criminal.* CAMIL PETRESCU, T. II, 550. *O decretase pe Safta cucoană.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 25. *Decretaseră singura soluţie salvatoare: nebunia.* TEODOREANU, M. III, 138. *Această ordine, decretată ca singura valabilă, se poate schimba.* RALEA, S. T. I, 28. *Apoi decretă, imitându-l pe Lucu: tot ce e serios e şi trist.* VINEA, L. I, 256. *Doina şi cântecele doinite ... au fost decretate de unii într-o vreme „depresive".* M 1975, nr. 1, 3. *Se entuziasma de talentele copilului, decretându-l ... copil minune.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 16. ✧ Refl. pas. *Deveni părteanul Spurcatelor resplanuri ce-aicia se decretă.* HELIADE, O. I, 314. *S-a decretat despărţirea lui Lotar şi voia a se însoţi cu alta.* ASACHI, L. 5[1]/24. *I se decretă ca diagnostic „delirium tremens".* CĂLINESCU, E. 405. ✧ Refl. impers. *În articolul polemic al democratului nostru nu se judecă, se decretează.* ANGHEL, PR. 152.

– Prez. ind.: *decretez,* pers. 3 şi (învechit) *decrétă.*
– Din fr. **décréter.**

DECRETÁL, -Ă adj. (Învechit, rar) Care are caracter de decret (**1**). Cf. GHEŢIE, R. M., MDA.
– Pl.: *decretali, -e.*
– **Decret** + suf. *-al.*

DECRETÁRE s. f. Acţiunea de a decreta (**1**) şi rezultatul ei. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Tot în această zi ... era să apară în gazeta oficială „Srbsky Novine" decretarea stării de asediu asupra Serbiei.* EMINESCU, O. IX, 132, cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D. *Ar fi nejust să credem că ... dispariţia limbilor naţionale se va produce ... pe calea unor decretări de sus.* CONTEMP. 1949, nr. 159, 7/4, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3]. [Partidul] *cere decretarea stării de urgenţă.* RL 2005, nr. 4 728.
– Pl.: *decretări.*
– V. **decreta.**

DECRETÁT, -Ă adj. Care este hotărât, ordonat printr-un decret sau stabilit printr-o decizie a unei autorităţi. Cf. PROT. – POP. N. D., LM. *Dacă generalul Mezenţof n-ar fi călcat datoriile sale, nimeni nu l-ar fi făcut răspunzător pentru ofense comise de alţii şi el ca persoană, nu ca şef al jandarmilor a suferit pedeapsa decretată.* EMINESCU, O. X, 135, cf. DDRF, M. D. ENC. ✧ (Prin lărgirea sensului). *Vă spuneam că avem, decretate ca atare, în urma unor temeinice studii, câteva centre de artă viabile.* FLACĂRA, 1978, nr. 44, 15.
– Pl.: *decretaţi, -te.*
– V. **decreta.**

DECRETUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A decreta (**1**). (Refl. pas.) *Nici o pedeapsă di moarte nu s-au decretuit* (a. 1841). HURMUZAKI – S, VI, 306.
– Prez. ind.: *decretuiesc.*
– **Decreta** + suf. *-ui.*

DECRETÚM s. m. v. **decret.**

DECREŢÉL s. m. (Fam.) Copil (nedorit) născut în urma decretului din anul 1966. *„Decreţeii", în regia lui Florin Iepan, va fi prezentat ... la New York.* RL 2005, nr. 4 757.
– Pl.: *decreţei.*
– **Decret** + suf. *-el.*

DECRIPTÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică texte cifrate) A descifra (**1**). Cf. DEX, DN[3]. *Renumele său* [al filologului William Newbold] *a fost distrus atunci când afirmaţia sa de a fi reuşit să decripteze cartea s-a dovedit lipsită de fundament.* RL 2005, nr. 4 797. *Imensa arhivă predată de SRI şi dusă în depozitele de la Popeşti-Leordeni nu poate fi decriptată fără cartoteci.* ib. 2006, nr. 4 900.
– Prez. ind.: *decriptez.*
– Din fr. **décrypter.**

DECRIPTÁRE s. f. Acţiunea de a decripta şi rezultatul ei. *Decriptarea acestora le sporeşte imens cuprinderea şi eficienţa estetică.* PALEOLOGU, T. 24, cf. DN[3], DEX[2], MDA. *Decriptarea textului poate continua până la punctul ei final.* RL 2005, nr. 4 596.
– Pl.: *decriptări.*
– V. **decripta.**

DECRIPTÁT, -Ă adj. (Despre texte cifrate) Tradus, decodat, descifrat. Cf. DEX[2], MDA.
– Pl.: *decriptaţi, -te.*
– V. **decripta.**

DECRISPÁRE s. f. (Rar) Deconectare (psihică). Cf. DEX[2], MDA. ✦ Relaxare a tensiunilor apărute într-o relaţie. *Între Statele Unite şi Uniunea Europeană se fac simţite semne prevestitoare ale unei decrispări a relaţiilor transatlantice, afectate de criza irakiană.* RL 2004, nr. 4 487.
– Pl.: *decrispări.*
– Pref. *de-* + **crispare.**

DECROMÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică forme de tipar) A înlătura stratul de crom. Cf. LTR[2], DN[2], DC, DEX.
– Prez. ind.: *decromez.*
– Pref. *de-* + **croma.**

DECROMÁRE s. f. Acţiunea de a d e c r o m a şi rezultatul ei. Cf. LTR², DEX, DN³.
– Pl.: *decromări.*
– V. **decroma.**

DECROMÁT, -Ă adj. (Despre formele de tipar) De pe care a fost înlăturat stratul de crom depus. Cf. DEX–S, MDA.
– Pl.: *decromaţi, -te.*
– V. **decroma.**

DECRÓŞ s. n. Retragerea sau ieşirea în afară a unui element arhitectural faţă de aliniamentul ansamblului. Cf. NDN.
– Pl.: *decroşuri.*
– Din fr. **décroche.**

DECROŞÁ vb. **1.** T r a n z. (Complementul indică obiecte, piese etc.) A desface, a desprinde din locul în care a fost agăţat, prins. Cf. DL, V. ROM. februarie 1960, 181, DN², M. D. ENC. ✦ (Complementul indică receptorul telefonului) A deconecta. *Şi apoi, parcă răspunzi vreodată? Decroşezi mereu telefonul.* VINEA, L. I, 168.
2. R e f l. (Despre aparate, maşini electrice) A ieşi din regimul de funcţionare normal; a se opri din mers. Cf. DN², M. D. ENC, DEX.
3. R e f l. (Despre strate geologice) A se deplasa în plan orizontal în scoarţa pământului de-a lungul unei fracturi. Cf. DL, DN², M. D. ENC., DEX².
– Prez. ind.: *decroşez.*
– Din fr. **décrocher.**

DECROŞÁJ s. n. Decroşare (**1**). Cf. DEX², NDN.
– Din fr. **décrochage.**

DECROŞÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e c r o ş a şi rezultatul ei.
1. Desfacere, desprindere, decroşaj. Cf. DL. *Câteva urmăriri şi muşcături slabe şi două agăţări urmate de decroşare înainte de a ajunge la mincioc.* VÂN. PESC. septembrie 1961, 7, cf. M. D. ENC., DEX, NDN.
2. Oprire. Cf. DEX², MDA.
3. (Geol.) Fractură în scoarţa terestră de-a lungul căreia s-a produs deplasarea orizontală a stratelor. *La N de Predeal printr-o decroşare puternică formaţiunile ... încalecă şi mai mult peste stratele de Sinaia.* ONCESCU, G. 149. *Formarea decroşărilor se explică prin ... deplasarea orizontală a maselor de roci.* LTR², cf. DER, M. D. ENC., DEX², NDN.
– Pl.: *decroşări.*
– V. **decroşa.**

DECTATÓRIU s. m. v. **dictator.**

DECŢÉMBĂR s. m. v. **decembrie.**

DECŢÉMBER s. m. v. **decembrie.**

DECÚBIT s. n. (Med.) Poziţie a corpului întins pe plan orizontal. Cf. BIANU, D. S., DER, DN², M. D. ENC., DEX. ✦ Rană (cangrenată) care apare uneori la bolnavii siliţi să stea mult timp culcaţi în pat, e s c a r ă; regiune a corpului unde apar astfel de răni. Cf. BIANU, D. S. *Din cauză că bolnavul este obligat să stea timp îndelungat în pat, apar leziuni pe decubit.* BELEA, P. A. 127, cf. DN², DEX.
– Pl.: ? – Şi: **decubitus** s. n. DN².
– Din lat. **decubitus,** fr. **décubit.**

DECÚBITUS s. n. v. **decubit.**

DECUÍ vb. IV. T r a n z. şi r e f l. (Prin Bucov.) A (se) aşeza bine, a (se) adăposti; a (se) ascunde. Cf. LEXIC REG. 101, SFC IV, 139.
– Prez. ind.: ?
– Din germ. **decken.**

DECULÁ vb. I. T r a n z. (Învechit şi regional; în Transilv.; complementul indică oameni) A bate foarte tare, a doborî la pământ (ca urmare a unor lovituri); p. e x t. a nimici (**1**). V. d e ş e l a, s p e t i (**I**). *Şi cu ce arme proaste cu căpătat a mână pre toţi i-au deculat, doară zece au doisprezece de au scăpat.* ŞINCAI, HR. II, 281/32, cf. KLEIN, D. 228. *Într-aceea Găvan pe Ghiţu-l omoară, Cocoloş pe Titirez dăculă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 415, cf. LB. *Toţi vrăşmaşii nerăniţi rămaşi înapoi să fie dezarmaţi ca să nu mai poată lupta, iară dacă s-ar opune, să fie deculaţi.* BARIŢIU, P. A. II, 303. *Aleargă tigrul prin munţi, setos de sânge Şi tot ce-i iese-n cale deculă la pământ.* MUREŞANU, P. 99/14, cf. POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *De nu-mi vii acasă, înaintea slugii te decul cu bătaia.* LUC. II, 68, cf. CADE, SCRIBAN, D., com. din ZAGRA – NĂSĂUD. *I-o diculat de pe faţa pământului.* LEXIC REG. II, 73. ✧ F i g. *Sânt arme cu care ne poate el decula mândria noastră.* MAIOR, P. 153/2.
– Prez. ind.: *decúl* şi *deculez* (CIHAC, II, 93, GHEŢIE, R. M.). – Şi: **dăculá, diculá, deculcá** (LM) vb. I, **deculcí** (LUC. II, 68) vb. IV.
– Cf. d ă u l a.

DECULÁRE s. f. (Învechit, în Transilv.) Acţiunea de a d e c u l a şi rezultatul ei. Cf. LB. *Bătălia fu din cele mai crunte şi s-a terminat cu spargerea castrelor şi decularea armatei turceşti.* BARIŢIU, P. A. I, 265, cf. LM.
– Pl.: *deculări.*
– V. **decula.**

DECULÁT, -Ă adj. (Învechit) Care este doborât la pământ (în urma unor lovituri puternice). V. d e ş e l a t. Cf. LB, GHEŢIE, R. M., DDRF, DR. V, 182.
– Pl.: *deculaţi, -te.*
– V. **decula.**

DECULATÓR s. n. Aparat folosit în industria hârtiei pentru îndepărtarea aerului din pasta de hârtie. *Principiul deculatorului consistă în proiectarea pastei de hârtie într-un rezervor etanş ... în care se menţine un vid înaintat.* LTR², cf. DN³.
– Pl.: *deculatoare.*
– Cf. fr. d é c o u l e u r.

DECULCÁ vb. I v. **decula.**

DECULCÍ vb. IV v. **decula.**

DECÚM s. n. v. **decung.**

DECUMÁN, -Ă adj. (În Imperiul Roman, despre terenuri cultivate) Care aparţinea statului şi pentru care colonii plăteau a zecea parte din venit. Cf. LM, DN². ✧ *Poartă decumană* = poarta principală din spate a castrului, în dreptul căreia se afla cohorta a zecea. Cf. NEGULICI, DN².
– Pl.: *decumani, -e.*
– Din lat. **decumanus, -a, um.**

DECÚMG s. n. v. **decung.**

DECUMPĂNÍ vb. IV v. **descumpăni.**

DECÚNG s. n. (În nord-vestul Transilv. și în Ban.) Tranșee. *La dofior nu mă mâna ... Leacu mn'eu e pă vârvuri Lăcueşte-n d'ecunguri.* T. PAPAHAGI, M. 24, cf. ALR SN IV h 966, LEXIC REG. II, 80, MAT. DIALECT. I, 66.

– Accentuat și: *décung* (ALR SN IV h 966). – Pl.: *decunguri.* – Și: **decúm** (ALR SN IV h 966), **decúmg** (ALR SN IV h 966/272) s. n.

– Din germ. **Deckung,** magh. **dekkung.**

DECUPÁ vb. I. T r a n z. **1.** A tăia urmând un anumit contur sau un model oarecare; a tăia dintr-un întreg. Cf. TDRG. *Se pomeni examinând fotografiile decupate dintr-un film.* C. PETRESCU, O. P. I, 14. *Îi decupez articolele de fond.* TEODOREANU, M. II, 436. *Îi silea pe redactori, în fiecare seară, să-şi decupeze contribuţia la gazetă şi s-o pună în plic.* PAS, Z. I, 286, cf. DL, DM, DEX. *Poeta şi-a scris cartea, folosind o foarfecă pentru a decupa cuvinte dintr-o revistă.* RL 2005, nr. 4 694. ✧ F i g . *Neagă pretenţiile cunoaşterii raţionale discursive, care decupează lumea în fragmente pentru a ajunge apoi la sinteze.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 2/4. *Actori şi figuranţi se mişcă lejer şi graţios ... ca decupaţi dintr-un balet modern.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 12. (R e f l . p a s .) *Rățoi şi maşini se decupează în şarade animate.* CINEMA, 1975, nr. 9, 10. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Acţiunea e decupată pe zile.* T ianuarie 1971, 42. *Ar putea fi decupate fără probleme sume din rezervele valutare ale ţării pentru programe de susţinere a economiei.* RL 2005, nr. 4 730.

2. R e f l. (Neobişnuit) A se ramifica. *Piciorul ... se decupează la cefalopode în lobi prevăzuţi cu ventuze.* ENC. AGR. IV, 50.

– Prez. ind.: *decupez.*

– Din fr. **découper.**

DECUPÁBIL, -Ă adj. Care poate fi decupat. (F i g .) *Temeritatea are un profil uşor decupabil, ca şi laşitatea.* PLEŞU, M. M. 67.

– Pl.: *decupabili, -e.*

– **Decupa** + suf. *-bil.*

DECUPÁGIU s. n. v. **decupaj.**

DECUPÁJ s. n. **1.** Decupare. *Toate aceste exerciţii se fac dupre o rănduială metodică, proporţionând elementul plastic cu etatea copiilor ...: modelajul, pliajul, decupagiul ... şi desenul linear.* CALENDAR (1862), 55/13, cf. TDRG, DM, M. D. ENC., DEX. ✦ (Concretizat) Ceea ce a fost decupat. (F i g .) *Orice operă de artă, chiar şi cele mai naturaliste, reprezintă ... o selecţie, un decupaj inevitabil limitat.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 9/1. ✦ F i g . Conformaţie, structură. *Trecând de la specificul construcţiei generale a romanului la decupajul materiei sale fundamentale, vom constata că aceasta reia organizarea de ansamblu.* LL 1972, nr. 3, 422.

2. Operaţie care constă în împărţirea unui scenariu cinematografic într-un anumit număr de scene, prevăzute cu indicaţiile tehnice necesare. Cf. LTR², DN², M. D. ENC., DEX. ✦ Scenariu regizoral. Cf. M. D. ENC.

3. (Rar) Operaţie care constă în trasul lânii la maşină sau scărmănarea resturilor de ţesături cu maşini speciale. Cf. ENC. AGR.

– Pl.: *decupaje.* – Și: **decupágiu** s. n.

– Din fr. **découpage.**

DECUPÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e c u p a și rezultatul ei; decupaj (**1**), decupat[1]. Cf. LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ✧ F i g . *Obsesia pentru decuparea monotonă a unui conglomerat de structuri n-a anulat nevoia de raportare la gândirea marxistă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 3/4. ✦ (Tehn.) Tăiere a unei piese metalice în două bucăţi. Cf. LTR², DL.

– Pl.: *decupări.*

– V. **decupa.**

DECUPÁT[1] s. n. Decupare. Cf. DL, DM, DEX², NDN.

– V. **decupa.**

DECUPÁT², -Ă adj. Care a fost tăiat după un anumit contur sau după un anumit model; tăiat dintr-un tot sau dintr-un întreg; din care s-a tăiat o parte. Cf. DL, DM, DN², DEX. *Nu au abandonat niciodată ideea de a face filme de animaţie ... cu păpuşi, cu cartoane decupate.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 1/8. *Un principiu a fost respectat cu sfinţenie, acela de a lucra numai carton decupat.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 12. ✧ F i g . *Două siluete frumos decupate, sunt aparițiile lui Laurenţiu ... şi Nicolae.* T ianuarie, 1969, 91. ✧ *Pantofi decupaţi* = pantofi fără ştaif, fixaţi de călcâi cu ajutorul unei barete. Cf. DL, DN², DEX.

– Pl.: *decupaţi, -te.*

– V. **decupa.**

DECUPATÓR s. n. Maşină pentru decupat[1]. Cf. DEX², NDN.

– Pl.: *decupatoare.*

– **Decupa** + suf. *-tor.*

DECUPLÁ[1] vb. I. T r a n z. (Complementul indică elementele unor sisteme tehnice) A desface legătura dintre ... V. d e c o n e c t a (**2**). *Stabilizatori cari să răspundă* [condiţiei] *de a decupla forţele capabile restatornicirei avionului.* ENC. TEHN. I, 175. *Braţul (a_1) al pârghiei (h') ..., care va decupla motorul şi urzitorul, se va opri automat.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 97, cf. LTR², DL, DER, DN², M. D. ENC, DEX. ✧ F i g . *Nesistemic înseamnă în fapt să studiezi ... învăţământul decuplat de cercetare şi producţie.* CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 1/5. *România este decuplată de la procesul european de dezvoltare.* RL 2004, nr. 4 446.

– Prez. ind.: *decuplez.*

– Din fr. **découpler.**

DECUPLA² vb. I. T r a n z . (Învechit, astăzi rar) A multiplica cu zece, a î n z e c i ; p . e x t . a mări ceva foarte tare, a creşte considerabil intensitatea a ceva. Cf. LM. *Oamenii muncii ... îşi vor decupla vigilenţa, pentru ... orice lovitură.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 11/1.

– Prez. ind.: *decuplez.*

– Din fr. **décupler.**

DECUPLÁRE s. f. Acţiunea de a d e c u p l a [1] şi rezultatul ei; desfacere a legăturii dintre elementele unui sistem tehnic. V. d e c o n e c t a r e . *Dacă împingem braţul pârghiei spre stânga, se va produce decuplarea.* SOARE, MAŞ. 165. *Un dispozitiv ... prevăzut cu o piedică ... trebuie să evite cuplarea sau decuplarea accidentală.* PREV. ACCID. 10, cf. LTR², DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³. *Orice schimbare a parametrilor unuia dintre motoare, care periclita zborul, ar fi dus automat la decuplarea lui.* RL 1995, nr. 1 526. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Noul guvern a reuşit decuplarea firmelor clientelare de la sursa bugetară din care ... şi-au alimentat conturile.* RL 2005, nr. 4 550.

– Pl.: *decuplări.*

– V. **decupla[1].**

DECUPLÁT[1], -Ă adj. (Despre elementele unor sisteme tehnice) Separat de celelalte elemente ale ansamblului. *Maneta are două poziţii: „cuplat" şi „decuplat".* SOARE, MAŞ. 188.

– Pl.: *decuplaţi, -te.*

– V. **decupla[1].**

DECUPLÁT², -Ă adj. (Învechit, rar) Multiplicat cu zece; înzecit. Cf. LM.

– Pl.: *decuplați, -te.*
– V. **decupla**[2].

DECUPRÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică stereotipuri) A înlătura stratul de cupru depus. Cf. LTR[2], DEX, DN[3].
– Prez. ind.: *decuprez.*
– Pref. *de-* + **cupru.**

DECUPRÁRE s. f. Acțiunea de a decupra și rezultatul ei. Cf. LTR[2], DN[3].
– V. **decupra.**

DECÚRE vb. III v. **decurge.**

DECURÉNT, -Ă adj. (Despre frunze) Cu limbul prelungit până la tulpină. Cf. DEX, MDA.
– Pl.: *decurenți, -te.*
– Din fr. **décurrent.**

DECÚRGE vb. III. Intranz. **1.** A avea o anumită desfășurare, o anumită evoluție, a se produce într-un anumit fel; a se întâmpla, a se desfășura, a se petrece (**II 5**), a avea loc. *Cu cât mai cu pricură (mai cu primejdie) decură această boală, cu atântu mai lesne se vor scuti vitele.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 64/10. *Lupta dintre catolici și protestanți decurgea în tot coprinsul țării.* BARIȚIU, P. A. I, 174. *Veți afla ...cum au decurs și cum stau lucrurile.* SBIERA, F. S. 241. *Nu am nicio ezitare să-ți spun ... cum au decurs discuțiunile.* TITULESCU, D. 255. *Totul va decurge de acum în ordinea firească.* CAMIL PETRESCU, T. III, 114. *Comșa își recapitulă cum avea să decurgă explicația.* C. PETRESCU, Î. I, 37. *Cu solicitatorii, conversația decurgea obișnuit.* BRĂESCU, O. A. I, 23. *Pe urmă ... îmi povesti cum decursese întrevederea.* MIHĂESCU, D. A. 183. *Operația a decurs în cele mai bune condiții.* STANCU, R. A. II, 196. *Amonificarea și nitrificarea decurg mai bine în mediul cald.* AGROTEHNICA, I, 288. *Viața la bord decurgea neschimbat.* TUDORAN, P. 527, cf. DL. *Căsnicia tinerilor a decurs fără incidente.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 12, 54. *Procesul decurge fie în circuit limitat, fie concentric.* CL 1973, 154. *Viața decurgea fără incidente notabile.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 22. *Vom lua o decizie finală în funcție de cum decurg evenimentele.* RL 2005, nr. 4 616.

2. (De obicei în legătură cu determinări introduse prin prep. „din") A apărea drept consecință logică; a rezulta (**1**), a reieși, a urma. *O formă foarte archaică, din care decurg la noi toate poreclele cu finalul „-escu".* HASDEU, I. C. I, 31. *Fiecare obiept, fie el și cel mai greu, trebue să se arete ușor după un studiu sârguincios și sistematic, căci toate regulele acestea decurg din natura musicei înseși.* VOROBCHIEVICI, A. M. 79. *Un nou șir de reflecțiuni decurge din acest paralelism între poesie și simțimânt.* MAIORESCU, în CONV. LIT. I, 64. *Această rea stare de lucruri decurge de la o nedreptate flagrantă.* id. D. I, 67. *Nominal în statele primitive tot pământul e considerat ca pământ domnesc și din această suveranitate asupra oamenilor și averilor decurg până și titulaturele monarhice.* EMINESCU, O. X, 311. *Din această lipsă de bogăție și de mlădiere a limbii decurge în mod firesc nesiguranța ... cu care e nevoit să-și prezinte capitalul lui de cunoștințe.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 235. *Talentul lui Galaction ... decurgea dintr-o perspicacitate și bărbăție unică.* LOVINESCU, C. V, 74. *Să demonstreze intenția de a se sustrage obligațiilor ce decurg din pact.* TITULESCU, D. 222. *E un anume soi de bunăvoie elegantă ... care decurge din principiul superiorității sufletești.* CAMIL PETRESCU, P. 317. *Toate decurg din însușirea precumpănitoare a artei sale orale, făcută mai mult pentru a fi ascultată.* VIANU, A. P. 112. *Ne-ar fi ușor să arătăm cum decurge răspunsul ortodox din aceste premise.* STĂNILOAE, O. 13. *Nu poate exista o adevărată critică și, deci, nici folosul decurgând din ea, dacă criticul este detestat.* CĂLINESCU, C. O. 186. *Este normal să găsim și alte lacune ale spectacolului, decurgând firesc din pierderea viziunii lui globale.* CONSTANTINESCU, S. II, 54. *Forma de materializare a gândirii umane ... decurge ca o necesitate obiectivă din însuși miezul ideilor pe care le exprimă.* VARLAAM – SADOVEANU, 139. *Din identificarea mesajului cu stilul decurge ipostazierea mesajului.* COTEANU, S. F. I, 87. *Alt aspect care va decurge din apropiata punere în funcțiune a combinatului.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 19. *Decurge ... logic că educația pentru muncă este eficientă când se face prin muncă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 4/6, cf. PALEOLOGU, T. 43. *Ornamentica populară exprimă o mare bogăție de sentimente și un deosebit gust artistic al poporului român, decurgând din însăși legătura nemijlocită care există între artă și viață.* PAVEL, S. E. 57. *Dumnezeu, spre pildă, nu face compromisiuni; îngerii deja fac, deoarece admit să își supună acțiunea unei decizii diferite de aceea care decurge din natura lor.* PATAPIEVICI, C. L. 18. [Arieratele] *decurg ... din tolerarea politică a neplății obligațiilor financiare de către întreprinderile de stat.* RL 2004, nr. 4 421.

3. (Rar) A trece, a se strecura. Cf. STAMATI, D., RESMERIȚĂ, D.

4. (Regional; în forma *decure;* despre păr) A cădea pe spate, a fi despletit. Cf. DR. I, 321. *Mergea ... Cu lacrimi pân' la pământ, Cu fața albă sgâriind Cu păr mare decurând.* PAMFILE, S. T. 20, cf. 21.

– Prez. ind.: *decúrg.* – Și: (regional) **decúre** vb. III.
– Pref. *de-* + **curge** (după fr. *découler*). – **Decure** < lat. **decurrere.**

DECÚRGERE s. f. Acțiunea de a decurge și rezultatul ei; desfășurare. Cf. decurge (**1**). Cf. STAMATI, D. *Acoardele cele întoarse se pot întrebuința numai în decurgerea compusăciunii.* VOROBCHIEVICI, A. M. 98. *Musica bisericească orientală se compune din cântări dumnezeești, cari se numesc horale și se cântă în decurgerea Sfintei Liturgii la mominte mai însămnate.* id. ib. 206. *Epopea antică ... dezvoaltă acțiunea înainte-ne mai mult în decurgerea ei liniștită, și de-aceea ea cere o liniște mai mare și o claritate sensibilă în declamațiune.* EMINESCU, O. XIV, 327, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
– V. **decurge.**

DECURIÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A împărți în decurii; a forma fațiuni. Cf. LM.
– Prez. ind.: *decuriez.*
– Din lat. **decuriare.**

DECURIÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Împărțit în decurii. Cf. LM.
– Pl.: *decuriați, -te.*
– Din lat. **decuriatus, -a, -um.**

DECÚRIE s. f. **1.** Subdiviziune în armata romană formată din zece soldați. Cf. PROT. – POP., N. D., ȘĂINEANU[2], CADE, SCRIBAN, D., DM, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. Grupare de zece cetățeni romani cu funcții administrative în municipii sau în colonii. Cf. PROT. – POP., N. D. *Mai întâi întâlnim colegiul fierarilor ..., împărțit în mai multe decurii.* XENOPOL, I. R. I, 189, cf. 190, CADE, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *decurii.*
– Din lat. **decuria.** Cf. fr. décurie.

DECURIÓN s. m. **1.** Ofițer roman care comanda o decurie (**1**). *Purta în resboaie arme ușoare și slujea pe decurioni și țenturioni.* ASACHI, L. 83[1]/28, cf. PROT. – POP., N. D. *Mai aflăm un*

Trevir ... cu numele gallic de Ibliomarus, ca decurion, deci în poziție însemnată. XENOPOL, I. R. I, 134, cf. ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D., DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

2. Membru al consiliului municipiilor și coloniilor din Imperiul Roman. Cf. PROT. – POP., N. D. *Decurionii erau de trei soiuri: patroni, cei mai cu vază din colegiul lor, ... ordinari și ... onorifici.* XENOPOL, I. R. I, 171, cf. SCRIBAN, D., DER, DN², M. D. ENC.

3. Șef al unui serviciu din administrația palatului imperial roman. Cf. DER, M. D. ENC, NDN.

– Pronunțat: *-ri-on.* – Pl.: *decurioni.*

– Din lat. **decurio, -onis.**

DECURIONÁT s. n. Demnitatea, funcția sau rangul de decurion. *Obțineau, ca răsplată a jertfelor făcute pentru binele obștesc, privilegiile și onorurile decurionatului.* XENOPOL, I. R. I, 171, cf. NDN.

– Pronunțat: *-ri-o-.*

– Din lat. **decurionatus.**

DECÚRS[1] s. n. **1.** (Cu referire la o perioadă de timp; în l o c . p r e p .) **În decurs de** ... sau **în** (ori, rar, **prin**) **decursul** = în curgerea ..., pe durata ..., pe parcursul ..., în răstimpul ... *Prin tot decursul acestor timpuri ... au știut a disputa dritul heridităței lor.* IST. M. X/20, cf. STAMATI, D. *În decursul Anticității și până'ntr-al XV-lea secul d. Hr. se întrebuințau scările moi, în carile drept că se afla terța cea mică, dară între septimă și optavă nu era un semiton, ca în scara dură, ci un ton întreg.* VOROBCHIEVICI, A. M. 59. *Modelul de formă generală, după care se fac apoi miile de argumentări individuale în decursul vieții.* MAIORESCU, L. 14. *Aceste nenorocite fenomene în decursul anului 1899 ... au adus tânărul stat suveran la marginea unui abis.* id. CRITICE, 551. *Am studiat cu de-amănuntul în decursul secolilor și în întinsul țărilor din vechime, toate motivele ornamentale.* ODOBESCU, S. III, 633. *Celulele nervoase nu se ating; le desparte un mic interval, care în decursul somnului se lărgește.* LUC. II, 32. *În decursul procesului urbarial ... se determină o graniță între cele două teritorii, al Sibiiului și al Rășinariului.* PĂCALĂ, M. R. 51. *Numitul diacon în decursul a mai mulți ani a avut pletele întregi.* LOVINESCU, C. X, 42. *Oamenii ceilalți nu există pentru noi decât în măsura în care le cunoaștem ... actele și atitudinea în decursul vieții.* CAMIL PETRESCU, U. N. 65. *Nu e nevoie să înregistrăm toate părerile, schițate numai în decursul timpurilor, asupra condițiilor în care poate ajunge omul la cugetarea filosofică.* NEGULESCU, G. 78. *Discuția felului cum s-au făcut aceste culegeri în decursul timpului n-are rost.* SADOVEANU, O. XX, 69. *Prăvălia lui ... în decurs de vreo șaizeci de ani avusese un rost de frunte.* MOROIANU, S. 137. *Prin ce faptă din decursul vieții mele, ... m-am făcut eu vinovat, născându-mă ca membru al unei națiuni.* STĂNILOAE, O. 151. *Aceste elemente primitive sunt acoperite de straturi mai recente, adăugate în decursul vremii de scriitorii succesivi.* BRĂTIANU, T. 39. *Europa a fost universalistă în decursul Evului Mediu.* RALEA, S. T. III, 8. *De câteva ori în decursul acestei altercații a fost vădit că Găină șovăia.* VINEA, L. I, 407. *Arta descriptivă a lui Macedonski a evoluat în decursul lungii sale cariere.* IST. LIT. ROM. III, 479. *În decursul secolului ... stăpânirea a folosit o serie de medici.* G. BARBU, A. V. 35. *De puține ori în decursul îndelungatei sale istorii, stilistica a fost atât de intens cultivată ca astăzi.* COTEANU, S. F. I, 7. *În decurs de numai o lună pe afiș au apărut încă două noi titluri.* CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 1/9. *În decurs de un sfert de secol de activitate n-a produs decât 21 de strunguri-carusel.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 6. *Deosebirile tipologice, de croi, ornamentare și utilizare se datorează evoluției locale și influențelor survenite în decursul istoriei.* PAVEL, S. E. 113. *Dacă nu ar fi existat Biblia, savanții ar fi descoperit de foarte mult timp, și anume imediat, toate adevărurile condamnate în decursul timpului de biserică.* PATAPIEVICI, C. L. 344. *Este al doilea incendiu în decurs de trei zile, precedentul soldându-se cu moartea a 17 africani.* RL 2005, nr. 4 706.

2. (Învechit, rar) Desfășurare (**3**), curs. *În numărul nostru de vineri..., ne-am permis a reproduce... o corespondență ... a cărei însemnătate nu constă deloc în indicațiunile materiale ce le făcea, al căror adevărat decurs publicul îl cunoștea din zilnica citire a gazetelor, ci în aprecierile pe cari le făcea corespondentul.* EMINESCU, XI, 144

– V. **decurge.**

DECÚRS[2]**, -Ă** adj. (Învechit, rar) Care s-a desfășurat, care a avut loc. *Resbelul decurs a produs și o invențiune nouă.* F (1871), 239.

– Pl.: *decurși, -se.*

– V. **decurge.**

DECURSÍV, -Ă adj. (Rar; în opoziție cu a n t i c i p a t i v) Care este în continuare; ulterior. *Socotire decursivă, când interesele se plătesc la sfârșitul terminului.* I. PANȚU, PR. 30.

– Pl.: *decursivi, -e.*

– **Decurs**[2] + suf. *-iv.*

DECUSÁȚIE s. f. Încrucișare în formă de X a două fascicule simetrice de fibre nervoase. Cf. D. MED., DEX, DN³.

– Pl.: *decusații.*

– Din fr. **décussation.**

DECUSCUTÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică lucerna, trifoiul etc.) A înlătura semințele de cuscută. *Mașină pentru decuscutat.* NOM. MIN. I, 12. *O instalație modernă de decuscutat pe cale electromagnetică trifoiul și lucerna se compune din următoarele agregate.* LTR² VI, 71, cf. DM, DER, DN², M. D.ENC., DEX.

– Prez. ind.: *decuscutez* și (rar) *decuscút* (DEX).

– Din fr. **décuscuter.**

DECUSCUTÁRE s. f. Acțiunea de a d e c u s c u t a și rezultatul ei. *Instalația de decuscutare e echipată cu dispozitive automate.* LTR², cf. DL, DM, DER, DEX.

– Pl.: *decuscutări.*

– V. **decuscuta.**

DECUSCUTÁT, -Ă adj. (Despre lucernă, trifoi etc.) Ale căror semințe au fost separate de cuscută. *Semințe de trifoi și lucernă selecționate și decuscutate.* UNIVERSUL (1934). 10/1, în DA.

– Pl.: *decuscutați, -te.*

– V. **decuscuta.**

DECUSCUTATÓR s. n. Mașină electromagnetică pentru separarea și eliminarea semințelor de cuscută din loturile de semințe ale unor culturi furajere. *Semințele de cuscută mari se îndepărtează cu ajutorul unor mașini speciale ... numite și decuscutatoare.* LTR² VI, 71, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *decuscutatoare.*

– **Decuscuta** + suf. *-tor.*

DECUVÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică vinul) A extrage din tocitoare și a pune în butoaie. Cf. DEX², NDN.

– Prez. ind.: *decuvez.*

– Din fr. **décuver.**

DECUVÁJ s. n. Faptul de a d e c u v a . Cf. ENC. AGR., LTR², DM, DN², SFC I, 56, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *decuvaje.*

– Din fr. **décuvage.**

DEDÁ[1] vb. I. **1.** Refl. şi intranz. (Despre oameni; astăzi, de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „cu") A-i intra (cuiva) în obicei (prin repetare), a-i deveni familiar; a se obişnui (**1**), a se deprinde, a se familiariza, a se învăţa. *Când să vor dedea-să petrecând cu pace, Le va veni veste precum nu le place.* DOSOFTEI, PS. 176/3. *De n-a pune cetăţei străj Domnul, În zădar ş-a pierde strajea somnul. Zădar veţ mâneca de la cină, Mâncând pita cea de durori plină, Dedaţ să-ş doarmă somn cum le place, Iubiţâlor Domnului, pre pace.* id. PS.[2] 235[r]/18. *Tuturor le au mai plăcut pacea, mai vârtos cu omul carele era dedat cu pădurile.* ŞINCAI, HR. II, 20/11. *Aşa ne-am dedat, cât de spunem altuia ceva, lesne sau mai adăogăm sau mai scădem ceva.* MICU, L. 169. *Până nu se dedau cu dânşii, puţin îi pot priceape ce vorbesc.* MAIOR, IST. 237/7. *Cu aceale* [haine] *nu va putea mearge la bătae, nefiind dedat cu eale.* CALENDARIU (1814), 121/22. *Pruncii se dedau a face bine şi se desvaţă de a face rău.* MAN. ÎNV. 135/2. *Precum pruncii, aşa şi cei de vârstă uşor se pot deda spre toate cealea.* PETROVICI, P. 47/12. *În aceastea toate să te deprinzi şi să te dedai ca încă de la tinereaţe să te înveţi în ţinerea curăţeniei.* TOMICI, Î. 11/13. *Frigurile galbeni împărăţesc mai vârtos ... în Antile, unde ele secer mai vârtos pă soldaţii noştri şi pă lăcuitori care nu au avut vreme a să dăda cu clima.* CR (1832), 168[1]/29. *Apucaseră a se deda cu lectura română.* BARIŢIU, P. A. I, 638. *El acestea foarte bine le ştia, Că era dedat la luptă.* PANN, E. II, 67/14. *Omul bând des o medicină cât de tare, cu vreme se dedă încât nu-i mai face nici o lucrare.* MUREŞANU, I. 143/21. *O mare parte din artiştii din zilele noastre ... s-au dedat cu muzica lui Verdi cea zgomotoasă.* FILIMON, O. II, 248. *Căuta să consoleze pe mamă-sa prin vorbe de speranţă, cerca să o dedea cu ideea morţii.* BOLINTINEANU, O. 460. *Cât de grea-mi părea mie vieaţa fără tine, eu, care mă dedasem să te văd în toată ziua.* F (1874), 302. *Acele mişcări ... se termină cu izbucnirea de veselie ce din recunoştinţă pentru vioiciunea geniului antic ne-am dedat a o numi un râs homeric.* MAIORESCU, CRITICE, 61. *Ochii săi mici ... dovedeau ... acea minte iscusită şi dedată cu intrigile şi cu batjocura, care sunt ca o însuşire a neamului grecesc.* ODOBESCU, S. I, 133. *Şezu acolo câteva zile, mai dedându-se cu lumea.* ISPIRESCU, L. 148. *Copilul mic abia umblând, abia dedat vorbirii, Se ia la joc cu alţi copii.* OLLĂNESCU, H. A. P. 21. *Se lăsă ... atârnat de marginea podişcii cu picioarele spre apă ... să se dădeze, şi-şi dete drumul de tot.* SĂM. III, 446. *O să se cam codească tovarăşii, dar pe urmă se dedă rumânul cu toate.* PETICĂ, O. 215. *O sapă, când o iei întâi, nu ţi se pare la-ndemână, până te dedai cu ea.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 121. *Încetul cu încetul s-a mai dedat cu lucrul bărbătesc.* VLASIU, A. P. 142. *O treabă cu care neam de neamul lui nu fusese dedat.* TUDORAN, P. 100. *S-a dedat mai apoi ... şi a început să mă urmeze peste tot.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 423. *Îs catane tinerele, Nu-s dedaţi la drumuri grele.* ALECSANDRI, P. P. 296. *Mi-oi căuta una care să fie dedată cu copiii.* RETEGANUL, P. I, 43. *Tot la sân a fost dedat.* BIBICESCU, P. P. 28. *Abia se dedase însă cumsecade omul cu hodorogeala roatelor, când iată că intră conductorul.* SNOAVA, III, 698, cf. ALRM SN III h 1 246. *Că nici mie nu-mi plăcea Până m-am dedat cu ea.* FOLC. TRANSILV. I, 527. *Cu plânsu-s învăţat, Cu striinii sânt dedat.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 416. ✧ Expr. (Regional) **A-i fi** (ceva) **dedat** = a-i fi (ceva) sortit, a-i fi (ceva) menit. *La cătan-aşa-i dedat Să moară moarte-mpuşcat.* BÎRLEA, B. 69, cf. L. P. M. II, 483. ✧ Tranz. *Unii ... i-au îndemnat a lăsa limba rumanească şi a-i deda în cea grecească* CARCALECHI, C. 104/17. *Niciodată a fi supuşi poporului roman nu era dedaţi.* T. AARON, S. A. 40/20. *Pumnii ... sânt dedaţi a purta numai arcul şi sulița.* FM (1843), 212[2]/20. *Dedă-l cu plăcerile binefacerii care sânt pricepute de toate vârstele.* BREZOIANU, Î. 128/10. *Prietenii îl dedară să joace cărţi.* CĂLINESCU, E. 76. ✦ Refl. Spec. (Învechit, rar; despre plante şi despre animale sau despre părţi ale acestora) A se aclimatiza. *Oile ceale alease din călduroase ţinuturi ale Ispaniei aduse pre la noi încă pre încet s-au dedat la locurile noastre ceale mai friguroase munteneşti.* ÎNV. POM. 36/25. *Trăbuie din sământă să prăsască lemnuţe ... ca de tinere să se dedea la aerul locului.* ib. 37/11. *Răsadurile ceale tinere ... măcar la ce aşezare lesne se dedau.* ib. 134/27.

2. Refl. şi intranz. (Despre oameni; de obicei cu determinări în dativ sau introduse prin prep. „la" sau, învechit, „cu") A se consacra unei activităţi, unei idei sau unei anumite îndeletniciri; a se dedica (**2**), a se îndeletnici. *El se bucura de a vedea iareş patria sa în nădeajde de se deda fără opreală nestetoriei sale.* CALENDARIU (1794), 27/5. *Să înveţe o lună, dar în adevăr puţini se dedau cu ştiinţele şi aşa mult va trece până va ieşi lucrul la ţintă.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 63. *Folositoarea lucrare cu care mă dădasem de timpuriu a asigurat de necrezut desvoltarea facultăţilor mele.* BREZOIANU, Î. 15/10. *Idraot se didese la arta divinilor (ghicitorilor).* PÂCLEANU, I. I, 66/5. *Societăţile acele care produc mai mult decât consumă ... au ajuns la acumulaţiunea unei avuţii destul de însemnate spre a permite unui mic număr de indivizi măcar de a se deda la studiu.* CONV. LIT. I, 81. *Pentru dragostea ei s-au dedat poeziei şi armoniei.* ALECSANDRI, O. P. 195. *Romanii ... se dedară la navigaţie.* id. P. II, 193. *Cam greu ar fi de admis că vreunul dintre d-nii profesori s-ar deda în ticnă la împlinirea funcţiunei de biciuitoriu public.* CONTEMPORANUL, I, 375. *În zadar caută un popor în întinderi teritoriale, în cuceriri, în războaie ceea ce-i lipseşte în chiar sufletul lui; sub nicio zonă din lume nu va găsi ceea ce Dumnezeu i-a refuzat sau mai bine zicând ceea ce Dumnezeu a voit ca să fie rezultatul muncii a multe generaţii dedate la lucru.* EMINESCU, O. X, 74. *Boierii noştri odinioară, afară de rare excepţiuni, nu se prea dedau la învăţătură de carte.* CARAGIALE, O. III, 220. *Huţu ... mai era şi dedat călugăriei din creştet până în călcâi.* SLAVICI, O. I, 104. *Răutatea omenească l-a trimis într-o instituţie de corecţiune, unde se dedă la reflexiuni amărâte asupra nestatorniciei lumei acesteia.* SĂM. II, 375. *Abia în timpurile mai nouă ei au început să se dedea cu negoţul.* IORGA, C. I. III, 156. *Ion Ghica ... se dedă cu totul politicei.* IBRĂILEANU, SP. CR. 16. *Platon ... a călătorit ca să cunoască lumea ... fără să se fi dedat la vreo îndeletnicire practică.* NEGULESCU, G. 93. *Omul nu se mai dedă sportului sângeros al uciderii.* SADOVEANU, O. XX, 341. *Avea răgazuri nesfârşite de a se deda studiilor sale.* CĂLINESCU, E. 246. *Ciprian se dedă acum magiei.* id. I. 238. *S-a dedat numai rezidirii spirituale a lumii.* D. GUSTI, P. A. 192. [Opera] *scriitorului dedat de la o vreme studiilor de ştiinţe naturale.* VIANU, A. P. 209. *Ei se dedau la alte îndeletniciri.* PREDA, I. 95. *La colegiu s-a dedat cu totul cercetărilor de istorie.* IST. LIT. ROM. II, 48. *În principiu, din boşiman ar trebui să rezulte, pe cale de consecinţă legică, neoliticul dedat agriculturii, apoi constructorul de cetăţi al epocii bronzului, şi aşa mai departe.* PATAPIEVICI, C. L. 125. ✦ Refl. (Învechit, rar) A se încumeta. *Mulţi patriciani saşi ... se dedaseră a prevedea pentru naţiunea lor un viitoriu mult mai strălucit decât fusese cel din trecut.* BARIŢIU, P. A. III, 37.

3. Intranz. (Despre oameni şi atributele lor; de obicei urmat de determinări în cazul dativ) A se simţi înclinat, a fi atras, a fi pornit spre .... *În veacul acelu să fi fost vreunii în Moldova lăcuitori dedaţi înşelăciunilor păgâneşti.* MAIOR, I. B. 26/9. *Când dimineaţa te vei scula şi nu vei şti ce să mănânci ... te încredinţez că atunce vei avea prea puţin mintea dedată la învăţătură.* KOGĂLNICEANU, S. 216. *Ispanii sânt ... dedaţi dezmerdărilor trupeşti.* RUS. I. I, 148/5. *Cei fericiţi sunt mai puţin dedaţi gândului şi observaţiei decât cei nefericiţi.* GALACTION, O. 461. *Sultanul ..., om dedat plăcerilor.* VIANU, A. P. 35. *Ei creează analogii, cele mai adesea fictive, dedaţi unei excesive imaginaţii.* BLAGA, Z. 162. ✦ Refl. (Învechit, rar) A se lăsa cuprins de ... *Fiind în căldătoare ... somnului ... să nu ne dedăm.* FĂTU, D. 130/13.

4. Refl. şi tranz. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „la" sau „cu") A lua sau a face să ia un obicei

(rău); a (se) nărăvi (3). *Boierii ... dedați fiind la rău și vicleni Așa trăisă de multe veacuri.* BUDAI-DELEANU, Ț. 151. *Mai umblate sânt cârcimele și pivnițele, în care norodul cel prost este foarte dedat la fapte de tot fealiul de desfrânare.* OBLĂDUIREA, 84/24. *S-au dedat relilor deprinderi, făcându-să aspru și sălbatic.* ASACHI, I. 118/33. *S-a dedat la cărți, la beție ca să se amețească.* GANE, ap. CADE. *Crește-n el o lucire surdă ... De parc-ar geme un făt în burtă, Dedat la rele și nebunii.* DIMOV, T. 115. *Cum o să mă las de rele, Că-s de mic dedat cu ele.* TEODORESCU, P. P. 603. ✦ R e f l. A săvârși, a comite fapte, acțiuni (reprobabile); a fi în stare să ..., a s e p r e t a. *Se dedau la manifestări zgomotoase în favoarea Turciei.* MAIORESCU, D. II, 117. *I-a dăscălit ca un părinte și ei totuși s-au dedat la ticăloșii.* REBREANU, R. II, 221. *Era îndeobște cunoscută frenesia crudă cu care acesta se deda la o anume voluptate.* M. I. CARAGIALE, C. 156. *Multcausticul Chendi se dedă acum la o vie propagandă mihalachistă.* LOVINESCU, S. I, 168. *O descreierată ... se dedă unui dezgustător șantaj.* CAMIL PETRESCU, T. II, 217. *Nimeni nu e în stare să conceapă la ce se poate deda o femeie adânc jignită în orgoliul ei.* BRĂESCU, M. B. 14. *Dacă pedagogul s-ar depărta un moment de lângă el s-ar deda îndată la blestemății.* STĂNILOAE, O. 32. *Cu excesele și cu destrăbălările la care se deda nu mai putea s-o ducă mult.* STANCU, R. A. I, 165. *Clevetirile ... întrec chiar bârfa crâncenă la care se dedau comesenii.* VINEA, L. I, 385. *Să aibă totuși grijă ca anumiți agenți provocatori să nu profite de sărbători și să se dedea la tulburări.* PREDA, DELIR. 157. *Epistatul s-a dedat la grave abuzuri.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 12, 83. *Adeseori dedându-se la grosolănii în vorbă și în faptă.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 14. *Până la ora 16 „minerii" ... s-au dedat și la devalizări.* RL 2005, nr. 4 603.

5. T r a n z. (Regional; complementul indică animale) A dresa (1). *O, Doamne, Măria ta, Dă-mi cușma din capul tău Să dedez pe roșul meu.* MATEESCU, B. 43.

– Prez. ind.: *dedáu* și (regional) *dedez.* – Și: (învechit) **didá** vb. I.

– Lat. **dedere** (refăcut după *da*[4]).

DEDÁ[2] vb. I v. **da[4]**.

DEDÁL s. n. **1.** (Livresc) Labirint. Cf. VALIAN, V. *Parisul este în lumea noastră ... Dar, zău, și un geniu s-ar cufunda în acest dedal.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 90, cf. NEGULICI. *Ochiul trebuia să fie deprins spre a descifra acel tainic și măiestreț dedal.* FILIMON, O. I, 200, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Galeriile ... se întind monotone în lungime și formează un adevărat dedal și sunt așa de înguste, că abia pot merge doi oameni unul lângă altul.* NAUM, IST. ART. 38, cf. CADE. *E un dedal de săli, de gropi și coridoare.* VOICULESCU, POEZII, I, 113, cf. SCRIBAN, D. *Prin dedalurile de străzi grămădite ... răsar din când în când, brusc, vestigii ale măreției trecute.* RALEA, S. T. I, 340. ✧ (Prin analogie) *O barcă ... ne duse la vapor prin un dedal de corăbii.* ALECSANDRI, O. P. 289.

2. F i g. Ceea ce este confuz, încurcat, lipsit de claritate. *Soțietatea-ntreagă e dedal, negru haos.* HELIADE, O. I, 207. *Fără aceasta, te vei perde într-un dedal de fapte esterioare.* BREZOIANU, Î. 209/21. *Vanitatea. E haosul erroarei, dedalul abuzării. Desfrâul arroganței, stupidul epifan.* R. IONESCU, C. 60/15. *Nu vom afunda spiritul nostru în acest dedal nedescurcat, în acest labirint tortuos.* CONV. LIT. II, 28. *În acest dedal, noi avem însă câteva punte luminoase.* ODOBESCU, S. II, 247. *Sperăm că cititorul se va orienta ușor în acest dedal de forme și de credințe.* CANDREA, F. 15. *Ion ... agitându-se în dedalul complicațiilor pentru a pune mâna pe pământ, este totuși mai inexistent sufletește decât contemplativul care s-ar întreba despre enigma corpurilor cerești.* LOVINESCU, S. I, 366. *Adună doar nume din Banat ... tocmai din lipsa unui index, un fir al Ariadnei, care să-i orienteze în dedalul terminologiei „populare".* BĂCESCU, PĂS. 181.

– Accentuat și: (rar) *dédal* (SCRIBAN, D). – Pl.: *dedaluri* și (învechit) *dedale.*

– Din fr. **dédale.**

DEDALIÁN, -Ă adj. (Rar) Dedalic. (F i g .) *Dorel ... știa să calce – nu numai pantalonii bărbătești – dar și mânecile tunicelor și bluzele și dedalienele guleraşe feminine.* TEODOREANU, M. II, 174, cf. NDN.

– Pl.: *dedalieni, -e.*

– Din fr. **dédaléen.**

DEDÁLIC, -Ă adj. (Rar) Care se aseamănă cu un dedal, care are caracteristicile unui dedal; (rar) dedalian. Cf. LM. *Nu ne inminunau nici obuzele grele, nici cuirasatele uriașe ... nici trașeele dedalice cu sârmă țepoasă.* LOVINESCU, S. I, 129. ✧ F i g. *Dedalicul tău suflet locaș mi l-am ales.* VOICULESCU, POEZII, II, 263.

– Pl.: *dedalici, -ce.*

– **Dedal** + suf. *-ic.*

DEDÁNIE s. f. (Învechit) Obișnuință (1). Cf. LB, PONTBRIANT, D., DDRF, SFC II, 103, 106.

– Pl.: *dedanii.*

– **Deda[1]** + suf. *-anie.*

DEDÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e d a și rezultatul ei. *Cel mai mare bine la criteni stă ... în dedarea spre osteneală, în urgisirea leneviei.* MAIOR, T. 118/12. *Obicinuire, deprindere, dedare, învățare.* HELIADE, O. II, 353. *Vezi, bine, că și dedarea aicea mult face.* FM (1843), 211[1]/18. *Ca „dare" se conjugă și compusul „dedare", însă în formă reciproacă „me dedau"; alte compuse ale sele țin de terța conjugăciune.* CODRU-DRĂGUȘANU, R. 65/25. *Dădarea cu o mare curățenie păru așa de bună.* BREZOIANU, Î. 56/21, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

– V. **deda[1].**

DEDÁT, -Ă adj. Care a căpătat un obicei, o deprindere; obișnuit, deprins. *Oarecari tineri ce știu două buchi poartă numele de „candidați", – zic: oamenii cam dedați, câte patru, cinci ani, ... merg la școala normală a districtului să învețe o lună.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 62, cf. LM, DDRF, CADE, DL, DM, DEX.

– Pl.: *dedați, -te.*

– V. **deda[1].**

DÉDEA s. m. (Rar) Nene (4). *Un glas de copil ... : – Dedea Spiru, dedea Spiru! Fedia a găsit un cuib. Hai! Repede!* DAVIDOGLU, O. 17.

– Din rus. **дядя.**

DEDÉCOR, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Respingător, diform; rușinos, dezonorant. Cf. PROT. – POP., N. D., LM, ALEXI, W.

– Pl.: *dedecori, -e.*

– Din lat. **dedecor.**

DEDEJÓS adv. (Prin Olt. și prin Munt.) Dedesubt. *Cuțitul nu-i pe laviță, e înfipt dedejos.* CV 1951, nr. 1, 35, cf. CIAUȘANU, GL. *Pune dădăjos, nu dăsupra.* ALR I 339/890, 896, 898.

– Și: **dedijós** (ALR I 339/865), **didijós** (CIAUȘANU, GL.), **dădăjós** adv.

– **De[1]** + **de[1]** + **jos.**

DEDEMNÁ vb. I v. **dezdăuna.**

DEDEMNÁRE s. f. v. **dezdăunare.**

DEDEMNÁȚIE s. f. v. **dedignație.**

DEDENTÍȚIE s. f. (Rar) Pierdere a dinților, mai ales în perioada de bătrânețe, ca rezultat al atrofiei alveolelor maxilarelor. Cf. DEX², NDN.

– Din fr. **dédentition.**

DEDEOCHEÁ vb. I. Tranz. și refl. (Cu sens intensiv) A deochea (1). *Derivatele avute în vedere pot denumi: ... acțiuni cu caracter magic: „a boboni", „a bosconi", „a bosurca", „a (se) dedeochea".* BĂLTEANU, T. MAG. 89.

– Pronunțat: *-de-o-*. – Prez. ind.: *dedeóchi.*

– Pref. *de-* + **deochea.**

DEDEÓCHI s. n. (Regional; în superstiții) **1.** Deochi (1). *Eu te trimet ... să o curățești ... de cei răi pe didiochiu, de cei răi pe pismă.* HEM 1626, cf. CADE. *De sugel (sugiu) nu se descântă. Boala vine din didiochi.* BUJOREAN, B. L. 258. *Roșeață crăpăcioasă, Roșeață prin didiochi.* PĂSCULESCU, L. P. 143. *Buba rea se face numai prin dedeochiu.* PAMFILE, B. 20, cf. 70. *Una-i oarbă de un ochi Nu-i fie prin dedeochi.* BÎRLEA, C. P. 295. *Dedeochi necurat du-te dincătrău ai plecat.* ALR II/I h 128/29.

2. Deochi (2). *Dedeochi din cer, dedeochi din nouri.* MAT. FOLK. 1 513. *Ieși, dădăochi, dintre ochi, din coadele ochilor, din fața obrazului.* UDRESCU, GL. ◇ Expr. **A se întrece cu dedeochiul** = a se obrăznici. *Ăra! d-apoi aveți la știință, că vă prea întreceți cu dediochiul.* CREANGĂ, A. 38, cf. ZANNE, P. VI, 540.

– Pronunțat: *-de-ochi.* – Pl.: *– dedeochiuri.* – Și: (regional) **dedióchi, dădăóchi** s. n.

– **De**[1] + **deochi.**

DEDESÚBT adv., s. n., prep. **I.** Adv. (În opoziție cu deasupra) În partea de jos, din jos, sub (ceva); jos. *Fu ... didesupt pârjolit cu foc.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 8[r]/10. *Celelalte cărți să se iscălească numai de către judecător, însemnându-să dedesupt și logofețelul.* PRAV. COND. (1780), 80. *Ca să nu năvălească alte albine când le hrănești, să le pui seara mierea dedesupt.* MOLNAR, E. S. 107/3. *Punturile înseamnă: cel dintâiu de-a dreapta, atâtea mii câte unimi cuprinde în sine țifra carea stă dedesupt.* ARITM. (1806), 9/3. *Preoții cei neuniți toți au câte un rând de haine lungi, ca și cei sârbești: una dedesupt, încinsă cu brâu, alta deasupra în loc de rasă.* MAIOR, I. B. 362/1. *Lângă rădăcini și dedesupt să vină pământ mărunt.* ÎNV. POM. 133/26. *Aceaste ape, curgând în adâncimile pământului, întâlnesc aprinderi de foc, din multe fealuri de unsuroase metaluri ..., a cărora aprindere dedesupt ... pricinuiaște cutremur.* GRECEANU, Î. 141/19. *Să se așeze peste dânsul* [peste dud] *în fundul gropii pământul care a fost deasupra și peste acesta să se pue acela care a fost dedesubt.* POENARU, Î. 56/13. *Au făcut niște butucei rătunzi de care, când rădica caicul, pune unul de aceștia dedesupt.* DRĂGHICI, R. 202/29. *De vei săpa dedesupt, aci unde dormi, vei găsi un arc cu săgeți.* GORJAN, H. I, 132/17. *Epurele de câmp ... este sur-mohorât, coada deasupra neagră, dedesupt albă.* J. CIHAC, I. N. 38/25. *Diamantul tăiat în rosă este neted dedesubt și dasupra înalt și ascuțit.* MARIN, PR, I, 41/20. *Pe cât șlicul se urca în lățime și în lungime, cu atâta capul aflat dedesupt era tare și mare.* RUSSO, S. 18. *Deasupra ninsoare, dedesubt udeală.* CREANGĂ, A. 31. *Scurmă până la buza cazanului, apucă marginile lui cu putere și ridică pentru ca pământul de dimpregiur să cadă peste banii ce se aflau dedesubt.* SLAVICI, O. I, 369. *Dedesubt am scris două strofe din Eminescu.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 245. *Sporite neguri hrană dau pieririi, De-a-valma geme-ntreg cuprinsul firii, Și nu mai știi ce-i sus și dedesupt.* COȘBUC, P. II, 73. *Stau gata să m-arunc afară, să nu mă prindă camionul dedesubt în caz de răsturnătură.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 82. *Cicatricile rămân palide fiindcă dedesubt nu mai circulă sângele.* C. PETRESCU, Î. II, 85. *Podinele slavei parcă s-ar fi rupt Și huruie pământul dedesupt.* VOICULESCU, POEZII, I, 123. *Odată o mașină mare a prins-o dedesubt și i-a scâlciat obrazul.* ARGHEZI, C. J. 86. *Îi e grozav de cald în fracul lui cenușiu cu jiletcă groasă dedesubt.* CAMIL PETRESCU, O. II, 182. *Podul palmelor simte dedesupt asprimea stâncilor.* BOGZA, V. J. 33. *Cam trage aici, e o pivniță dedesubt.* VINEA, L. II, 311. *Dar nu vreau să știu prea limpede cine a locuit dedesubt.* DEMETRIUS, A. 122. *Lemnul ... putrezea dedesubt.* TUDORAN, P. 36. *E apă dedesubt până la osia pământului.* BĂNULESCU, I. 18. *Ulițele ... aveau dedesubt canaluri de lemn pentru scurgerea apelor.* FILIMON, ap. G. BARBU, A. V. 120. *Gura, dedesubt, avea un dispreț cumva indecent.* CĂRTĂRESCU, N. 68. *Să foiește ca să iasă didisupt.* ALR II 3 591/605. *Și-n pemniță o băgat, În pemniță dedesubt Unde șerpi și broaște sânt.* FOLC. TRANSILV. I, 205. *Când eu dedesubt, când el dasupra.* ZANNE, P. II, 535. ◇ Loc. adj. **De pe mai dedesubt** = care este situat în partea cea mai de jos. *Că e mila Ta mai mare pre menre; mântuit-ai și sufletul mieu de iadulu de pre mai dedesupt.* PSALT. HUR². 160. Loc. adj. și adv. **De dedesupt** = (care este situat) în partea de sub (ceva). *Geana dreaptă de dedesupt ... să va clăti* (a. 1779). GCR II, 123/37. *Etajul de dedesubt – parterul – era mai jos ..., mai întunecos.* C. GANE, TR. V. II, 430. *Trase ... de dedesubt un cuțit înfipt într-un măr.* C. PETRESCU, Î. I, 13. *Ca să ieși deasupra, o iei de dedesubt, de jos.* ARGHEZI, S. XI, 78. *Își aduse aminte ... de râurile înghețate de dedesubt.* BARBU, Ș. N. 11. *Nicolescu ... descrie cu acest termen* [contăș] *haina descoperită în mormântul vornicului ... largă, lungă, asemănătoare anteriului de dedesubt.* Z. MIHAIL, T. P. 118. Loc. adj., adv. și prep. **Pe dedesubt(ul)** = (care este situat) pe partea de sub (ceva), în partea de jos (a ceva), pe dinăuntru(l a ceva). *Nu se asc[un]se osul mieu de Tinre, de acealea ce mi-a[i] faptu într-ascuns și trupul mieu pre dedesuptul pământului.* PSALT. HUR.² 203. *Cu stânga pe didesupt să-l ție și să nu rădice mânule.* IACOV. SYN. 24[r]/4. *Să le așăze* [podinile] *pă câte patru urși, cu șanțuri pe dedesupt, căptușât de podini din cele vechi* (a. 1827). DOC. EC. 390. *Pe dedesubt se vede o pădure mare de chedri.* PLEȘOIANU, T. I, 131/25. *August ... când mergea în Senat purta o za pe dedesubt.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 128/24. *Toate trebuiesc aruncate pe fereastră, adunate purcoiu în mijlocul curții și să le dea foc pe dedesubt.* CR (1839), 240[1]/5. *Aceste panglice fiind bine legate pe dedesupt, bolnavul poate să se întoarcă cum va voi fără a se putea desvăli.* DESCR. AȘEZ. 24/21. *Aceste ulițe ... aveau pe dedesubt canaluri de lemn pentru scurgerea apelor.* FILIMON, O. I, 145. *Bietul om ... având sumanul rupt și o cămașă ruptă bucăți pe dedesupt, Pășea.* ALECSANDRI, POEZII, 445. *Vântul îi luase pe dedesubt fusta.* MACEDONSKI, O. III, 6. *Apele mâncaseră măgura pe dedesubt.* CHIRIȚESCU, GR. 18. *Spre a ajunge ... acolo* [la peșteră], *trebui ... să ne vârâm pe dedesubt sau să sărim, ca în zbor, pe deasupra stâncilor.* HOGAȘ. DR. I, 19. *Zăgazul ... era ... întărit pe dedesubt cu oasele acelora pe care îi ispitiseră comorile Satanei.* GALACTION, O. 44. *Apa Nemțișorului fugea pe dedesubt.* SADOVEANU, O. XIII, 30. *Și am simțit atunci lacrimile ei pe mâna cu care îi mângâiam fața pe dedesubt.* ARGHEZI, S. VIII, 93. *Bătrânii spuneau că ... pe dedesubtul bârnelor circulau turme de șobolani.* ARGHEZI, B. 109. *Aici, în subsolurile uzinei, cărbunii trec cu o încetineală de ace de ceasornic pe dedesubtul cazanelor.* BOGZA, V. J. 80. *Aburi albăstrii țâșneau pe dedesubt.* PREDA, R. 5. *Pe dedesubt are o flanelă ruptă în coate.* id. ib. 42. *Legăturile se fac, de fapt, pe dedesubt.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 18. *Rochia pi d'id'asúpt.* ALR II 3 320/102. (Fig.) *Dintr-aceștimulți, unii vor fi fost negreșit pătrunși de sfințenia lucrului, dar cea mai mare parte a fost săpată pe dedesupt de patimi* (a. 1848). PLR I, 124. *Delegația sârbă era și ea îngrijorată de lucrarea pe dedesubt a lui Beneš.* TITULESCU, D. 201. *Lenș vede că a pierdut, de aceea îi spune acru, ca să-i strice*

așa, pe dedesubt, cheful. CAMIL PETRESCU, O. II, 609. *Parcă-l mânca un vierme pe dedesubt.* BARBU, G. 370. L o c . p r e p . (Învechit) **În dedesubtul ...** = în interiorul a ceva. *Ceia ce caută a piiarde sufletul mieu intra-vor în dedesupțul pământului.* PSALT. (1651),113^{r}/4. L o c . p r e p . (Învechit) **Dedesubt sub ...** = în partea de sub ceva. *Prepusul să face încă și când vor găsi pre cineva unde s-au făcut furtușagul sau de-l va fi vădzut cineva scoțând ceva, sau țiind didesupt supt haine.* PRAV. 65. ✦ (Adjectival, învechit) De jos, inferior; de dinăuntru. *Puseră-mă în groapă dedesupt Întru untunearec și în umbra morției.* CORESI, PS. 239/5. *Că cumu e piatra în unghiul zidului dedesupt, de ține amândoi părețîi, așa și Hristos întru o credință toți-i împreună.* id. EV. 300. *În prăpastea dedesupt se coborî.* CANTEMIR, I. I. II, 71. *Coșnițele ceale cu albine puținteale să se așeaze în rândul dedesupt.* MOLNAR, E. S. 65/7. *Aste lacrimi strecurându-se pe lângă sbârciturile nasului ... ajungeau sub buza dedesubt.* NEGRUZZI, S. I, 6. *Gura dulce cu buza dedesubt puțin mai plină, părea că cere sărutări.* EMINESCU, P. L. 77. *Larma creștea mereu ... din coridorul dedesubt.* AGÎRBICEANU, A. 32.

II. S. n. (De obicei art.) Partea cea mai de jos, partea cea mai adâncă, cea mai profundă a unui lucru; ceea ce se află dedesubt (**I**). *Dumnezău, Dumnezăul nostru ..., Ție ne rugăm ... că Ție să pleacă toate genunchele cereștilor și pământeștilor și a dedesupturilor, și toată dihania și zidirea laudă neagiunsa Ta slavă.* DOSOFTEI, L. 258/16. *Clopotnița are trepte făcute din drugi mari de lemn, prin intersecțiile cărora vezi ... dedesubtul.* CĂLINESCU, C. O. 159. *Un tunel ... colectând mai multe ape ale munților, vor fierăstrui Țara Hațegului pe dedesubturi.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 7. ✦ F i g . (De obicei la pl.) Parte ascunsă, tăinuită (și necinstită) a unei afaceri, a unei situații etc. *Judecă un om, care n-are ... putința de a pricepe dedesubturile pricinii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 196. *Negruzzi ... a făcut parte dintre fundatorii societății* [Junimea] *... și a cunoscut toate dedesubturile lucrurilor.* IBRĂILEANU, S. 113. *Darea în vileag a dedesubtului acelei „afaceri".* M. I. CARAGIALE, C. 150. *În anumite seri, doctorul o privește atent* [pe Isabel], *iar frazele lui, deși incorecte, au dedesubturi cari îi îmbogățesc visele.* M. ELIADE, O. I, 22. *Cei care cunoșteau toate dedesupturile nefericitei căsnicii deplângeau soarta Mălinei.* COCEA, S. II, 49. *Nu învățam nimic interesându-mă de supărările și dedesubturile din traiul ticălos și necăjit al celor mai bătrâni.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 193. *Nu mă lăsa să bănui că toată spontaneitatea caldă a gesturilor și a vorbelor lui de la urmă n-a avut alt dedesubt.* MIHĂESCU, D. A. 173. *Cu toată vârsta mea, am început să bănuiesc de pe acum toate dedesubturile vieții.* CĂLINESCU, S. 78. *Asupra obiectivelor răscoalei lui Horia și asupra dedesubturilor ei avem astăzi mai multe informații.* BLAGA, G. 79. *A înțeles dedesubturile politicii lui Iosif al II-lea.* V. ROM. ianuarie 1954, 206. *Lucu refuză cu un „țț" plictisit. Cunoștea dedesubturile propunerii.* VINEA, L. I, 171. *Nu-i era plăcut să-i dezvăluie dedesubturile adevărate ale arestării țăranilor.* VORNIC, P. 180. *Romanul tinde să zugrăvească dedesubturile societății bucureștene.* IST. LIT. ROM. III, 15. *Nimeni din cei versați în dedesubturile prohibiției ... nu îndrăznise să se gândească.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 22. *Am vrut să aflu de la domnul Sârcă dedesubturile acestei măsuri îndreptate împotriva editurii.* RL 2005, nr. 4 716.

III. Prep. **1.** (În formă articulată) (Exprimă situarea prin raportare de inferioritate dintre două elemente aflate în contact direct) *Nu se asc[un]se osul mieu de Tinre, de acealea ce mi-a[ți] faptu într-ascuns și trupul mieu pre dedesuptul pământului.* PSALT. HUR.^{2} 203. *Dedesuptul acestora* [al scândurilor] *să fie 40 de talpe de argint, cade-se a ști, amu supt toată scândura câte doao talpe, după cepurile lor.* PO 265/23–24 *Direptii sâmt prespre ceriu, în mâna lui Dumnedzău, iară păcătoșii sâmt dedesuptul pământului, în iad.* VARLAAM, C. 285.. *Așijdere, și sintul Iulian, sărutând trupurile sinților, fu băgat și el dedesuptul focului.* DOSOFTEI, V. S. februarie 70^{r}/3–4. *Amândoao aceaste numere după rândul număru lui său peste tot trăbuie ținute și numărul care stă dedesuptu liniii.* AȘEZ. 71/2. *Ca să nu să opăcească albinele a căra afară pre ceale moarte, să le ștergi de pretutindinea dedesuptul coșnițălor.* MOLNAR, E. S. 102/3. *Dedesubtul acestor odăi se află pivniță* (a. 1829). DOC. EC. 442. *Dedesuptul acestor* [cuvinte] *au scris: „Ertați pe nesocotitul vostru fiiu Robinson".* DRĂGHICI, R. 89/23. *Să i se facă poclit cu un polog bun de pânză dedesuptul căruia să poată încape un om.* VEISA, I. 73/12. *Să schimbe des și cârpele cele dedesuptul așternutului.* MEȘT. MOȘ. 43/13. *Dedesubtul epidermei găsim un alt înveliș de țesetură moale.* BARASCH, I. N. 113/3. *Suntem nevoiți a întrebuința și noi tot soiul de accente, când deasupra, când dedesubtul literelor.* NEGRUZZI, în PLR I, 198. *Dedesubtul rogojinei românești ... încolțesc și dau rod semințele rafinate ale horticulturii olandeze.* ARGHEZI, B. 40. *Această compresiune se va face ... dedesubtul plăgii.* BELEA, P. A. 100. ✦ (Indică situarea prin raportare de inferioritate dintre două elemente aflate în contact mediat) *Dedesuptul a tot ceriului e începătura Lui și lumina Lui.* BIBLIA (1688), 379^{1}/31. *Câte sânt în ape dedesuptul pământului.* SLOV. 23^{v}/12. *Stă dedesuptul porții împărății tale.* BERTOLDO, 8/6. *Pantofii miei sânt dedesuptu patului.* ABEȚEDAR, 80^{2}/15. *Dedesuptul chipului de viteaz stă scris.* IORGA, C. I. I, 12. *Omul se cade să nu hie dedesubtul copacului, care-i prost și nu înțălege.* POPA, V. 135. *Își făcu un pat de scânduri dedesubtul mărului.* VISSARION, B. 11. *Și dedesubtul cerului micșorat și coborât așa cum ar fi vrut Dănuț, să fie un covor luminat de flăcările sobei.* TEODOREANU, M. I, 269. *Ochii lui, neînchipuit de albaștri dedesubtul sprâncenelor incolore, ... râdeau numaidecât.* ARGHEZI, S. XI, 75. *Trăiau dedesubtul acestor acoperișuri.* PREDA, I. 28. (Relația este percepută prin intermediul simțurilor) *Vedem ce iaste deasupra noastră și dedesuptul nostru.* CHEIA ÎN. 4^{v}/11. *Căuta să vadă mai bine dedesubtul ciocului care se mișcă odată cu gura.* ARGHEZI, S. XI, 81. *În decursul cântatului, fluierul de ison scoate o pedală invariabilă pe fa^{2}, în vreme ce melodia se desfășoară când deasupra, când dedesuptul ei.* ALEXANDRU, I. M. 308.

2. (Indică plasarea unui eveniment, a unui fapt, a unei stări etc. într-o zonă, într-o parte invizibilă dincolo de aparențe) *Metternich ... spusese foarte clar că alături și dedesuptul luptelor politice ale Europei oficiale, împărțite în state, se văd începuturile unei mișcări sociale care va îngropa în valurile ei formațiunile actuale.* EMINESCU, O. XI, 384. *Dedesubtul acestui poem în aparență jovial, ca și în piesa „Revizorul", zace durerea aspră a celui ce-și iubește cu putere poporul.* SADOVEANU, O. XX, 567. *Fără să priceapă ce se ascunde dedesubtul acestui cuvânt pronunțat cu desperare.* ARGHEZI, C. J. 107. *Important începe să fie aici ceea ce se întâmplă dedesubtul conflictului vizibil.* CINEMA, 1975, nr. 9, 3.

– Pl.: (**II**) *dedesubturi.* – Și: (învechit și popular) **dedesúpt** adv., prep., **didesúpt** adv., (regional) **didasúpt, didisúpt** adv.

– **De^{1} + de^{1} + subt.**

DEDESÚPT adv., prep. v. **dedesubt.**

DEDEȚÉL^{1}, -EÁ adj. (Regional) Mic, mărunt (Bragadiru – Zimnicea) *Vine marea râurând, ... Pietricele dedețele.* MAT. FOLK. 1 486.

– Pl.: *dedeței, -ele.*

– Et. nec.

DEDEȚÉL^{2} s. m. v. **dedițel.**

DEDEȚÍU, -ÍE adj. (Prin Mold.; despre cai sau despre părul lor) Care are culoarea albastru-cenușiu. Cf. DDRF, DAMÉ, T. 48, ȘĂINEANU^{2}.

– Pl.: *dedeții.* – Și: (rar) **dediții, -íe** adj. DDRF.

– Cf. d e d e ț e l^{2}.

DÉDI s. m. v. **dead.**

DEDIÁ vb. I v. **dedica.**

DEDICÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Complementul indică opere proprii, de obicei scrieri) A oferi cu dedicație (**1**); (învechit) a hărăzi, (învechit, rar) a dedicălui. *Pe care lucrare o și dedic în calitate de slujitor recunoscător.* ANTIM, O. 401. *Preamilostivului arhiereu și patron a seu dedică cartea aceasta în cea mai adâncă umilințe, autorul.* IORGOVICI, O. IV/4. *Îndrăznesc dar a-ți dediia cartea aceasta.* OR. EC. III/10. *Eu, voind a vă fi către aceaia întru ajutoriu, vă dedicăz (jertvesc) această carte.* PETROVICI, P. 3/8. *Marelui Mețenas a culturei românești ... dedică această cărticică, spre veșnicul semn al mulțumirei, autorul.* DIETET. IV/9, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. *Vouă și numai vouă dedic această slabă și neînsemnată scriere.* FILIMON, O. I, 94, cf. PROT. – POP. N. D., PONTBRIANT, D. *Păretele din mâna dreaptă a intrătorului e ocupat numai cu tablouri dedicate de către D. Negri.* CONV. LIT. I, 9. *Am primit scrisoarea D-Voastre împreună cu frumoasa poesie ce mi-ați dedicat.* ALECSANDRI, S. 48. *Aceste versuri minunate le dedică ... lui Victor Hugo.* MAIORESCU, CRITICE, 104. *Să-mi atrag luare-aminte a bărbaților din țară, Să-mi dedic a mele versuri la cucoane, bunăoară.* EMINESCU, O. I, 137. *Nu adormi decât după ce mai reciti de câteva ori improvizația ce-i dedicase poetul.* CARAGIALE, O. III, 274. *Va publica o carte, pe care va dedica-o reginei.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 372, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Și-i spusei cui a dedicat poetul aceste cuvinte.* IBRĂILEANU, A. 160, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ea Nu mi-a cerut – ca alte dansatoare – Bani Și m-a rugat doar să-i dedic Un madrigal.* MINULESCU, VERS. 288. *Am citit câteva poezii dedicate inițialelor mele.* CAMIL PETRESCU, P. 18, cf. SCRIBAN, D. *Poeți ... îi dedicau versuri sau chiar volume.* PREDA, DELIR. 182. *Ei îi dedică ... un sonet.* IST. LIT. ROM. II, 356, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *A venit la stadion și pentru Steaua, căreia îi dedică melodia „Din toate florile din lume".* RL 2005, nr. 4 721. ✧ (Ironic) *Celor de la Mitropolie ... le dedică o ură nestinsă.* CĂLINESCU, I. C. 129. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Lângă templu se aflau și bazele sportive dedicate întrecerilor.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 9, 7. *În sala mare de conferințe a Muzeului Militar Național se va deschide simpozionul național dedicat anului „Ștefan cel Mare – 2004".* RL 2004, nr. 4 488. ✧ R e f l. p a s. (Învechit) *Mult onoratului domn Nicolae Popovici ... se dediază această carte ca un semn al prețuirei ceii adevărate.* PETROVICI, P. 3/8. *Am hotărât: nimănui mai potrivit ... se putea dedica această carte, decât ... Domniei Tale.* BOJINCĂ, A. I, VI/9. *Domnului ... și alesului cetățean ... se dedică cărticica aceasta.* TOMICI, Î. III/11-12. ✦ (În dicționarele din trecut; complementul este un templu, o biserică etc.) A consacra cultului divin, unui sfânt etc.; a sfinți prin slujbă religioasă; a târnosi. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

2. T r a n z. și r e f l. A (se) consacra unei idei, unei activități sau unei îndeletniciri. *De obște dimineața totdeauna au fost sfințită sau dedicată învățăturilor.* ȚICHINDEAL, A. M. 85/16. *El se dedica cu totul afacerilor imperiului.* BARIȚIU, P. A. I, 454. *M-aș dedica cu totul la acea viață contemplativă.* FILIMON, O. I, 310, cf. BARCIANU. *Eu îl sfătuiam să se dedice romanisticei.* M. ELIADE, O. I, 69. *Băiat bun și el, mai ales că s-a dedicat carierei părintești.* REBREANU, I. 176. *Acesta se dedicase și mai amplu ... avocaturii* MIHĂESCU, D. A. 141. *Trebuie ... să se dedice operei de construcție.* CĂLINESCU, C. O. 145. *Se dedică gospodăriei.* STANCU, R. A. I, 315. *Se dedică organizării școlilor ... și pregătirii învățătorilor.* IST. LIT. ROM. II, 106, cf. DN². *Va deveni ... omul care se dedică studiului teoretic.* T ianuarie 1969, 85, cf. M. D. ENC. *Țel pentru realizarea căruia ... și-a dedicat întreaga-i forță și capacitate.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 56. *Adună mai multe eseuri dedicate liricii actuale.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 8. *Am simțit ... că m-aș putea dedica cu.toate forțele cercetării științifice.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 4/1, cf. DN², DEX. *S-a dedicat unor monografii tematice de artă țărănească.* PAVEL, S. E. 10. *Newton și-a dedicat anii cei mai rodnici ai activității sale studiului alchimiei și exegezei biblice.* PATAPIEVICI, C. L. 311. *Studiile dedicate filmului.* RL 2005, nr. 4 616. ✧ F i g. *Românul biciuiește cu satira lui orice entuziasm dedicat utopiei și orice pornire aventuroasă.* STĂNILOAE, O. 84. ✦ T r a n z. (Învechit, rar) A pune sub protecția dumnezeiască. Cf. PROT. – POP., N. D. ✦ T r a n z. (Învechit, rar) A sacrifica. *Avea un fiu ..., la a căruia educațiune își dedicase toate plăcerile și repaosul vieței.* FILIMON, O. I, 343. ✦ T r a n z. (Rar) A destina.

– Prez. ind.: *dedic* și (învechit) *dedicăz.* – Și: (învechit, rar) **dediá** vb. I.

– Din lat. **dedicare,** fr. **dédier.**

DEDICÁNT, -Ă adj. (Rar; despre oameni) Care face o dedicație (**1**). *În fragmentele de care se dispune până în prezent, nu s-a păstrat numele împăratului dedicant.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 23.

– Pl.: *dedicanți, -te.*

– V. **dedica.**

DEDICÁRE s. f. Acțiunea de a (se) d e d i c a și rezultatul ei; dedicație. *Dedicarea acestei scrieri este de un merit foarte neînsemnător în comparațiune cu ceea ce ați făcut pentru mine.* LĂZĂRESCU, S. 5/10, cf. STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Primește ... dedicarea celei întâi scrieri a mele în limba patriei.* ALECSANDRI, O. P. 32. *După o dedicare „La patria mea" ... și o scurtă notiță literară a editoarei, cartea cuprinde 36 de poezii.* MAIORESCU, CRITICE, 387. *În Alba Iulia, în sfârșit, s-a mai găsit o inscripție care conține dedicarea unui templu, ridicat din pământ de către un colegiu.* XENOPOL, I. R. I, 132, cf. ALEXI, W.

– Pl.: (rar) *dedicări.*

– V. **dedica.**

DEDICÁT, -Ă adj. **1.** (Mai ales despre opere proprii) Închinat, oferit în semn de omagiu sau de afecțiune. Cf. LM, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Autorului i-a fost frică să nu i se imite iscălitura, chiar pe o fotografie dedicată.* CAMIL PETRESCU, P. 84. ✦ (Învechit, rar; despre temple, biserici etc.) Sfințit, târnosit. Cf. PROT. – POP., N. D.

2. (Despre oameni) Care se consacră unei idei, unei activități. Cf. DEX. ✦ (Învechit, rar; despre persoane) Devotat. *Mulți se arăta lui a-i fi prieteni ... cu trupul și cu sufletul dedicați.* ȚICHINDEAL, A. M. 94/24.

– Pl.: *dedicați, -te.*

– V. **dedica.**

DEDICATÍV, -Ă adj. (În dicționarele din trecut; despre texte) Care are caracter de dedicație (**1**); în semn de dedicație (**2**). Cf. LM, ALEXI, W.

– Pl.: *dedicativi, -e.*

– Din lat. **dedicativus, -a, -um.**

DEDICATÓR, -OÁRE adj. v. **dedicatoriu.**

DEDICATÓRIU, -IE adj. (Despre opere proprii sau despre texte) Care conține sau care reprezintă o dedicație. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Scrisoare dedicatorie.* SCRIBAN, D. *De la inscripție dedicatorie, numele omagiaților trece în chiar economia nuvelelor.*

PERPESSICIUS, M. III, 148, cf. DN², DEX. ✦ (Substantivat; învechit, rar) Persoană care dedică (**1**). Cf. COSTINESCU, LM. ✦ (Substantivat; învechit, rar) Persoană care se dedică (**2**). Cf. NEGULICI.

– Pl.: *dedicatorii.* – Și: (învechit) **dedicătóriu, -ie** (PONTBRIANT, D.), **dedicatór, -oáre** (NEGULICI, COSTINESCU) adj.

– Din fr. **dédicatoire.**

DEDICÁȚĂ s. f. v. **dedicație.**

DEDICÁȚIE s. f. **1.** Text scris pentru cineva pe o carte, pe un album, pe o fotografie etc., în semn de omagiu ori de afecțiune sau ca autograf. *La închinarea sau dedicația cărții iaste iascălit: Simeon Ștefan, arhiepiscop.* MAIOR, I. B. 147/17, cf. STAMATI, D., PANN, în CONTRIBUȚII, I, 47. *Perzând atâta vreme c-un lucru chiar netrebnic, Și dând de prost dovadă cu dedicața lui.* NEGRUZZI, S. II, 227, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., LM. *Răspunsul ei la dedicația poetului.* MAIORESCU, CRITICE, 608. *Trăiesc încă vii amintirile Buzeștilor, păstrate pe pisanii sau dedicațiuni murale, pe lespezi mormântale.* ODOBESCU, S. II, 426. *Titlul era scris latinește ... și cu o dedicațiune „celui întru ființa sa nemărginit".* EMINESCU, N. 45. *Coroane și panglici cu dedicațiuni cordiale.* CARAGIALE, O. IV, 235, cf. DDRF. *Iată ... o sumedenie de versuri cu dedicații.* SĂM. I, 79, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU. *Nu mai sunt de acum decât dedicații versificate în slavonește.* IORGA, L. R. 185, cf. TDRG. *Știi ce-am mai descoperit în volumul ce mi-ai trimis? O dedicație.* AGÎRBICEANU, A. 150, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Smulsesem și fotografia ... din marginea oglinzii, ca să citesc dedicația.* CAMIL PETRESCU, P. 84, cf. VOICULESCU, POEZII, II, 208, SCRIBAN, D. *Nu ceteam decât primele rânduri ... cum cetesc și cărțile ... oferite cu dedicație.* TEODOREANU, M. II, 385. *În cutie prințul a dat de ... fotografia cu dedicație a unei doamne din lumea mare.* MIHĂESCU, D. A. 181. *Nu sunt obișnuit să scriu dedicații pe cărți.* BENIUC, M. C. I, 444. *Și-a vândut libretele cu dedicațiile lui Gounod.* DEMETRIUS, A. 188. *O culegere plurilingvă de versuri care cuprinde, pe lângă dedicațiile latine și imitațiile germane, 10 versuri săseși.* IST. LIT. ROM. I, 476, cf. DN², M. D. ENC., DEX². *Un portret ... care purta o dedicație.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 7, 31. *În biblioteca ei se afla un exemplar al „Istoriei limbii și literaturii Bengalului" ... de dr. Sen, cu o lungă și flatantă dedicație a autorului.* M. ELIADE, O. I, 91. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Este un caiet de licitație cu dedicație, care îi scoate din cursă pe ceilalți competitori.* RL 2005, nr. 4 704.

2. P. e x t. Omagiu adus cuiva de către un autor, prin opera sa; dedicare, hărăzire, ofrandă. *Prea Înnălțate Doamne! Mărirea Voastră binevoind ați priimit dedicație Bibliotecei pentru Tinerimea Română, dovedind prin această faptă de încurajare sprijinirea ce faceți Mărirea Voastră oricăriea întreprinderi ce privește spre întinderea învățăturei obștești.* MISSAIL, A. 1/3. *Scrisoarea de dedicație a traducătorului către mume.* NEGULICI, E. I, 295/2, cf. STAMATI, D., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. ✦ (Învechit, rar) Sfințire, târnosire a unei biserici, a unui templu etc. Cf. PROT. – POP., N. D.

– Pl.: *dedicații.* – Și: (învechit) **dedicațiúne,** (învechit, rar) **dedicățá** s.f.

– Din lat. **dedicatio, -onis,** it. **dedicazione.** – **Dedicață** < fr. **dédicace.**

DEDICAȚIÚNE s. f. v. **dedicație.**

DEDICĂLUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A dedica (**1**). *Esop scornitoriul și tatăl fabulelor, ale sale împăratului Lidiei au dedicăluit.* ȚICHINDEAL, F. [Prefață], 1/9, cf. MDA.

– Prez. ind.: *dedicăluiesc.*

– Cf. lat. d e d i c a r e (după modelul verbelor formate cu suf. *-ălui*).

DEDICĂTÓRIU, -IE adj. v. **dedicatoriu.**

DEDIFERENȚIÉRE s. f. (Med.) Proces de pierdere a caracteristicilor specifice ale unui țesut. *Însuși țesutul nervos este, cel puțin în unele stări patologice, capabil de dediferențiere.* PARHON, B. 126, cf. D. MED.

– Pl.: *dediferențieri.*

– Pref. *de-* + **diferențiere.**

DEDIGNÁȚIE s. f. (În dicționarele din trecut) Dispreț, nesocotire. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., LM, COSTINESCU, ALEXI, W.

– Pl.: *dedignații.* – Și: **dedemnáție** s. f. NEGULICI, LM, COSTINESCU.

– Din lat. **dedignatio, -onis.**

DEDIJÓS adv. v **dedejos.**

DÉDINĂ[1] s. f. (În Țările Române, în Evul Mediu) Avere moștenită de la înaintași, stăpânire feudală ereditară. Cf. DER.

– Pl.: *dedine.*

– Din slavon. **дѣдина.**

DÉDINĂ[2] s. f. v. **datină.**

DEDINÍȚĂ s. f. (Bot.; prin estul Mold.) Ruscuță primăvăratică (*Adonis vernalis*). Cf. BORZA, D. 11, MDA.

– Pl.: *dedinițe.*

– De la **dediță.**

DEDIÓCHI s. n. v. **dedeochi.**

DEDÍȚĂ s. f. (Bot.) **1.** (Prin Mold. și prin Bucov.) Dediței (**I 1**) (*Pulsatilla*). *Apele ce să fac din ierburi mirositoare, ... apa de soc, apa de dediță.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 76/20. *Un covor verde împestrițat de dedițe „pulsatilla" și de brânduțe.* NEGRUZZI, S. I, 96, cf. CONV. LIT. III, 99, BARONZI, L. 132, CIHAC, D. II, 89. *Frunze de dedițe care se numesc și găgățele.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 183, cf. PASCU, S. 145, PANȚU, PL. *Verdele se face cu dediță, care pe atunci* [la Paști] *e înflorită.* ap. CADE, cf. BORZA, D. 140, DEX. [Lintea neagră] *se bea cu rachiu sau cu apă, cu lozincă (Solanum dulcamara), teișor și dediță contra vătămăturii.* BUTURĂ, EB. I, 137. *Dediță pestriță mușcă de peliță; peliță-i de os să fie de folos.* ȘEZ. I, 124. *Cu dediță boiesc țărancele ouăle la Paști.* ib. XV, 25.

2. (Regional) Ruscuță primăvăratică (*Adonis vernalis*). Cf. BORZA, D. 11.

3. (Regional) Oiță (**III 2**) (*Anemone silvestris*). Cf. BORZA, D. 19.

– Pl.: *dedițe.* – Și: (rar) **dădíță** s. f. CIHAC, II, 89.

– Cf. d ă d i ț ă[1].

DEDIȚÁL s. m. v. **dediței.**

DEDIȚÉL s. m. **I. 1.** (La pl.) Numele mai multor plante erbacee din familia ranunculaceelor, cu frunze și flori mari, de culori diferite (*Pulsatilla*): **a)** (și în sintagmele *dediței mare,* BORZA, D. 140, *dediței mari* id. ib., *dediței de pădure* id. ib., *dediței vineți* id. ib.) plantă cu tulpina acoperită de peri lungi, albi, cu frunzele adânc crestate, cu flori în formă de clopot, solitare, foarte mari, violete, păroase la exterior, având proprietăți colorante și farmaceutice; (regional) adormite, adormițele, brebenel, dediță (**1**), găgățele, sisinei, suflețele, vânturele, floarea-Paștelui, floarea-ursului, floarea-vântului, iarba-vântului (*Pulsatilla vulgaris*). Cf. EMINESCU, O. XV, 173, BRANDZA, FL. 26, PANȚU, PL., BORZA, D. 140, BUTURĂ, EB. I, 86; **b)** (și în sintagmele *dediței albaștri* BORZA, D. 140, *dediței vineți* id. ib.) plantă cu tulpina acoperită de peri lungi și moi, cu frunzele trifoliate, cu flori solitare, de culoare violet închis; degețel (**II 5**), pisicei (*Pulsatilla montana*). Cf. BORZA, D. 140, FLORA R.P.R. II, 528, DER; **c)** (și în sintagmele *dediței de livede*

BRANDZA, FL. 26, PANȚU, PL., ENC. AGR. 279, *dediței mieilor* BORZA, D. 140, *dediței negri* id. ib., *dediței vineți* id. ib.) plantă erbacee cu tulpina păroasă, uniformă, cu frunzele alungite și cu flori de culoare violet deschis; găinușă, sisinei, zlace, floarea-Paștilor, floarea-păsărilor (*Pulsatilla pratensis*). Cf. DL, DM, ENC. AGR. BORZA, D. 140, DEX; **d)** (rar; și în sintagma *dediței Alpilor*) BRANDZA, FL. 26, sisinei-de-munte (*Pulsatilla alba*). Cf. I. GOLESCU, C. *Iacă după perdelele aceste albe, dediței, viorele și lăcrămioare.* NEGRUZZI, S. I, 322, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 132. *June flori de primăvară, Dediței și viorele, brebenei și toporași.* ALECSANDRI, O. 175. *Ici iată brânduțe și colea dedeței.* ODOBESCU, S. III, 173, cf. BRANDZA, FL. 26, GRECESCU, FL. 28, ȘĂINEANU[2], PAMFILE – LUPESCU, CROM. 83, PĂCALĂ, M. R. 22, DR. I, 326, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., CADE. *Ieși într-un luminiș în mijlocul cărui un stejar lăsa brațe noduroase și bătrâne peste un norod de dediței.* GALACTION, O. 46. *Pe coastele colinelor joase de la marginea stepei se vede păinjenișul argintat al frunzelor de dediței.* SIMIONESCU, FL. 182. *Ceaiul de dediței băut fierbinte înainte de masă este un leac bun.* VOICULESCU, L. 113, cf. DS, SCRIBAN, D. *Odată cu zorile Cădea-vor întâi nu oameni, ci florile, Dediței aceștia cu bluze albastre, Păpădii cu coifuri de aur ca ale noastre!* BLAGA, POEZII, 178, cf. DL, DM, BORZA, D. 19, 140, DER. *În covorul ei mătăsos se ivesc ... stânjenei și dediței.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 341, cf. M. D. ENC., DEX. *Când vor crește dedeței Și m-oi tângui la ei Ca la niște frați ai mei.* BIBICESCU, P. P. 91. ✧ (În formule stereotipe din poezia populară) *Foaie verde dodoțăl, La pământ și mărunțăl ... Și pe loc, pe loc, pe loc, Să v-arete neica joc.* PĂCALĂ, M. R. 237. *Foaie verde dedeței, Cine trece prin Muscel? Păunel ăl frumușel.* MAT. FOLK. 175. *Foaie verde dideței, Tot pi deal, pi colnicel, S-a ivit un voinicel.* FOLC. MOLD. II, 126. ✧ (Cu sens colectiv) *Colea-n vale-n dedeței Mă culcai să dorm nițel.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 373.

2. Numele mai multor specii de anemone: **a)** (în sintagma) *dediței albi* (sau *sălbatici*) = floarea-Paștilor (*Anemone nemorosa*). Cf. BORZA, D. 19; **b)** (și în sintagma *dediței galbeni* GRECESCU, FL. 26, BORZA, D. 19) păștiță (**4**) (*Anemone ranunculoides*). Cf. BORZA, D. 19; **c)** (și în sintagmele *dediței de pădure (Anemone silvestris).* Cf. GHICA – STURDZA, A. 133, GRECESCU, FL. 27, PANȚU, PL., BORZA, D. 19, *dediței sălbatici* BRANDZA, FL. 27, PANȚU, PL., BORZA, D. 19) oiță (**III 2**) (*Anemone silvestris*). Cf. BORZA, D. 19. ✦ (Învechit, rar) Specie de anemonă nedefinită mai îndeaproape. Cf. VALIAN, V.

3. (Bot.; în sintagma) *Dediței galbeni* (sau *primăvăratici*) = ruscuță primăvărătică (*Adonis vernalis*). Cf. BRANDZA, FL. 26, BORZA, D. 11.

4. (Bot.; la pl.) Cocoșei (*Erythronium dens-canis*). Cf. DAMÉ, T. 186, BORZA, D. 66.

5. (Bot.; învechit, rar) Ciuboțica-cucului (*Primula veris*). Cf. ȘINCAI, în DR. V, 560.

II. (Zool.; la pl.; în sintagma) *Dediței-de-mare* = actinii. Cf. DER, DEX.

– Pl.: *dediței.* – Și: (popular) **dedețél,** (regional) **dediță̆l** (PĂCALĂ, M. R. 22), **dădăță̆l** (BORZA, D. 140), **dădățél** (CIHAC, II, 89), **dideță̆l, didițél** (BARONZI, L. 132), **dodoță̆l** s. m.

– **Dediță** + suf. *-el.*

DEDIȚÍU, -ÍE adj. v. **dedețiu.**

DEDÓI subst. Dans popular românesc de perechi, răspândit în Banat, cu mișcare rapidă, uneori însoțit de strigături sau comenzi; melodie după care se execută acest dans. Cf. PAMFILE, J. III, 9, DER, M. D. ENC., DEX.

– Scris și: *de doi.* PAMFILE, J. III, 9,

– **De**[1] + **doi.**

DEDRAMATIZÁRE s. f. (Rar) Estompare a caracterului dramatic al unei piese de teatru. *De aici echivalarea teatralității cu dedramatizarea.* ROMANIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 16/2.

– Pl.: *dedramatizări.*

– Pref. *de-* + **dramatizare.**

DEDUBLÁ vb. I. R e f l. A se împărți în două, a avea (simultan sau succesiv) două stări, două aspecte sau două forme diferite. *Dan avea atunci conștiința exactă a unui inextricabil echilibru de puteri intelectuale, se dedubla clar.* VLAHUȚĂ, D. 104, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. *Găsi o minunată soluție care împăca ... nevoia lui Svetoslaw de a se dedubla.* EFTIMIU, N. 157. *Necesitatea ca artistul să se „dedubleze", opunându-se pe sine însuși, ca observator, propriilor sale sentimente, pe care trebuie să le observe.* NEGULESCU, G. 152, cf. IORDAN, L.R.A. 196. [Digitoxina] *se dedublează în digitoxigenin ... și două molecule de digitoxoză.* DANIELOPOLU, F. N. II, 13, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ T r a n z. Cf. TDRG, ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. ✦ T r a n z. și r e f l. A (se) dubla. Cf. SCRIBAN, D. *Liniile spectrale se dedublează sau se triplează, când sursa luminoasă e introdusă într-un câmp magnetic.* CIȘMAN, FIZ. II, 559.

– Prez.: ind.: *dedublez.*

– Din fr. **dédoubler.**

DEDUBLÁRE s. f. Acțiunea de a s e d e d u b l a și rezultatul ei; împărțire în două. *În oarecare cazuri s-a observat o dedublare a eului secundar.* ARHIVA, II, 354. *O dedublare a personalității sale morale o făcea să aspire cu o parte către fericire, iar cu alta către moarte.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 94. *Cea mai mare parte din aceste documente primesc ușor o altă explicație ... prin dedublarea temporară a dregătoriilor.* BUL. COM. IST. V, 130, cf. CADE. *O dedublare stranie se făcuse într-însul.* COCEA, S. I, 260. *Opoziția dintre realitate și idealul acesta le împrospătează* [locuitorilor] *felul de a fi, scoțându-i din pasivitatea dinainte de această dedublare.* D. GUSTI, P. A. 283. *La un moment dat am avut o senzație bizară de dedublare.* PREDA, R. 52. *Romantică este și dedublarea, prin contrast, a eroului.* IST. LIT. ROM. II, 642. *Deplasând temporar atenția către înlănțuirea sonoră numită „cuvântul cutare", artificiul despre care vorbeam la început produce o dedublare și prin aceasta o reconstituire de valori.* COTEANU, S. F. II, 163, cf. DN[2], D. MED., M. D. ENC. *Autentica integritate morală nu poate fi exprimată prin dedublarea atitudinii în viață.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 335. *Poemul dedublării dialectice între poet și eul său de vis.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 40, 713. *În „Cratylos" sunt enumerate următoarele trăsături: refuz al angajării normale în dialog, luarea în derâdere, dedublarea forului interior și, în fine, reluare a discursului sub cheia persuasiunii.* PATAPIEVICI, C. L. 14. ✧ *Dedublarea personalității* = tulburare psihică care constă în disocierea personalității, la același individ, în una normală și alta morbidă, fiecare dominând alternativ și determinând caracterul comportamentului. Cf. CADE, DER, M. D. ENC., DEX. ✧ *Dedublarea unicului* = noțiune a dialecticii marxiste, care reflectă esența procesului dezvoltării contradicțiilor interne ale unui fenomen sau obiect dat. Cf. DER.

– Pl.: *dedublări.*

– V. **dedubla.**

DEDUBLÁT, -Ă adj. (Despre oameni sau manifestări ale acestora) Care are (simultan sau succesiv) două stări, două aspecte sau două forme diferite; împărțit în două. *Cu șapte-opt ani înainte aveam ... o viață dedublată.* C. PETRESCU, Î. II, 256. *În locul hotărârilor energice ..., la plecare, o dedublată ființă a lui îi luase locul.* id. O. P. I, 107, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *dedublați, -te.*

– V. **dedubla.**

DEDÚCE vb. III. T r a n z. **1.** (Complementul este o judecată particulară, un fapt etc.) A deriva, a desprinde, a trage o concluzie pe calea deducției, din două sau mai multe premise. Cf. IORGOVICI, O. 46/8. *Că acela e cu adevărat virtuos, carele temeiurile ceale îndemnătoare din însaşi virtute, din preţul ei cel dinlontru le deduce.* MAN. ÎNV. 138/23, cf. I. GOLESCU, C., TRIGON. DR. 11, NEGULICI, STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Lesne deducem următoarele trei puncturi principale.* HASDEU, I. V. 145. *Trebuie să ezaminăm ... dacă acele împrejurări, deduse din alte fenomene, permit sau nu, ca un corp să fie solid.* CONTEMPORANUL, I, 179, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU², TDRG. *Acest pasagiu cred că ne îndreptăţeşte să deducem că autorul e moldovean.* BUL. COM. IST. II, 11, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Nu cred că trebuie dedus însă din acest fapt imposibilitatea unui acord.* TITULESCU, D. 135. *Valeria ..., când observă că gândesc, deduce, pare-se, că sunt tulburat.* CAMIL PETRESCU, P. 64. *Credea ... foarte mult în bunul simţ şi principiul lui, dedus din experienţa-i de şcolar.* CĂLINESCU, I. C. 139, cf. SCRIBAN, D. *Medicul francez ... atrage atenţia asupra celor două expresiuni ... şi deduce de aici două redactări.* BRĂTIANU, T. 17. *Instanţa de fond este în drept ... să deducă intenţiunea frauduloasă.* COD. PEN. R.P.R. 427. *Vom încerca să stabilim câteva modalităţi expresive, deduse din însăşi structura socială şi psihologică a personagiilor.* CONSTANTINESCU, S. II, 146, cf. DL. *Scria cu pasiune, ... căutând să deducă, să prevadă ce va urma.* BENIUC, M. C. I, 227. *După câte am dedus eu, ... nu eşti o rudă îndepărtată a patronului.* PREDA, DELIR. 73, cf. DM. *Dintr-o scriere ... putem deduce că el începuse să-şi scrie întâia poveste încă la sfârşitul anului 1870.* IST. LIT. ROM. III, 410. *Trebuiau să deducă după întrebările puse cam ce ştia şi ce nu ştia.* BARBU, Ş. N. 158. *Poetul afirmă că izvorul este istovit şi trist, iar noi deducem că, în realitate, nu despre izvor este vorba, căci el nu are stări sufleteşti decât dacă a fost personificat.* COTEANU, S. F. II, 115, cf. DN², M. D. ENC. *Deduci sau unul sau altul din termenii ecuaţiei.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 5/4, cf. DEX. *Deducem, deci, că în cultele autohtone aceste animale erau socotite sacre, figurări ale zeilor vegetaţiei.* PAVEL, S. E. 214. *James Clerck Maxwell a dedus din modele mecanice false ecuaţii perfect adevărate şi, estetic vorbind, superbe.* PATAPIEVICI, C. L. 375. ◇ R e f l. p a s. *Toate aceste se deduc din un singur adevăr.* CONV. LIT. II, 211. *Silogismul ... arată regulele, după care se deduce o conclusiune din premise.* MAIORESCU, L. 137. *Noi avem însă câteva pun[c]te luminoase ... nu vom lipsi de a trage folos din indicaţiunile positive ce se deduc din ele.* ODOBESCU, S. II, 247. *Se putea deduce de la prima vedere că a mâncat dulceaţă de vişine.* C. PETRESCU, Î. II, 154. *Pluralitatea de persoane în Dumnezeu se deduce cu absolută necesitate logică.* STĂNILOAE, O. 109. *A fost înclinat spre învăţătura ... cărţilor. Acest lucru se deduce din ştirile cronicii sale.* IST. LIT. ROM. I, 385. ✦ T r a n z. şi r e f l. (Gram.; învechit) A proveni, a se trage; a deriva (din ceva). *Avem ... 17 vorbe din care putem deduce din fiecare până la 19 alte vorbe, schimbând terminaţia.* HELIADE, PARALELISM, I, 61/29. *Gintele particulare sau abătătoare sânt acele care se deduc din cele de căpetenie.* BOJINCĂ, R. 4/1. *Limbile ... care se deduc dintr-altele se cheamă derivative.* BĂLĂŞESCU, GR. 3/28.

2. A scădea (**3**). Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., ŞĂINEANU², RESMERIŢĂ, D., CADE. *Asemenea se contestă dreptul Franţei de a deduce cheltuielile de ocupaţiune.* TITULESCU, D. 128. *Din suma cheltuită ... deducem acontul.* IORDAN, L.R.A. 189, cf. SCRIBAN, D.

3. (Învechit, rar) A conduce. *Acest feliu de idei ştienţifice dedusă pre om către o mai adivărată idee.* SĂULESCU, HR. I, 43/18. [Erau] *îndămânatici şi grabnici a se războ, lucru ci-i deduse la practica duelului.* id. ib. 131/8.

– Prez. ind.: *deduc.*
– Din lat. **deducere**, fr. **déduire.**

DEDÚCERE s. f. Faptul de a d e d u c e.

1. Cf. d e d u c e (**1**). *Aceasta este genetica deducere a dicţionariului.* FM (1843), 90²/20, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., LM. *Tocmai faptul acestei deduceri exacte dovedeşte că asemenea definiţiuni ... cuprind intuiţia unei construcţiuni tipice.* MAIORESCU, L. 139. *Ca o deducere, ... ca un corolar, se aplică ideea că tot aşa este bine să se întindă inamovibilitatea şi la celelalte instanţe.* id. D. V, 156. *Am urmărit cu acest mijloc al deducerei transcendentale noţiunile spaţiului şi a timpului până la izvoarele lor şi am esplicat şi fixat valabilitatea lor apriorică obiectivă.* EMINESCU, O. XIV, 401. *De l-aş fi cunoscut în totul* [volumul] *mi-ar fi dat mult material ... pentru deducerile mele.* GHEREA, ST. CR. I, V, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pentru deducerea celor vreo câteva date ... ne servim de observaţiuni făcute pe apucate.* PĂCALĂ, M. R. 9. ✦ (Gram.; învechit) Derivare. *În compunere şi în deducerea vorbelor, aceste două limbi au mai aceleaşi prepoziţii şi terminaţii.* HELIADE, O. II, 253. *Deducerea cuvintelor româneşti din cealea latineşti ar trebui să se facă după o dreaptă regulă.* ANTROP. 211/23. *Etimologhia este parte a gramaticii care ne arată deducerea cuvintelor din rădăcina lor.* BĂLĂŞESCU, GR. 5/22.

2. Scădere (**3**). Cf. d e d u c e (**2**). Cf. COSTINESCU, LM. IORDAN, L.R.A. 189. *Cota unică de impozitare a veniturilor ... va conduce la majorarea valorii deducerilor acordate pentru salarii brute de până la 10 milioane.* RL 2005, nr. 4 500. *Persoanele care au investit ... în reabilitarea termică a locuinţei pot beneficia de deduceri la calcularea venitului anual impozabil.* ib. nr. 4 548.

3. (Învechit) Cf. d e d u c e (**3**). Cf. IORGOVICI, O. 46/8. *Sup deducerea medicului Procida, ucise pe toţi franţezii.* SĂULESCU, HR. I, 185/7.

– Pl.: *deduceri.* – Gen.-dat. şi (învechit): *deducerei.*
– V. **deduce.**

DEDUCTÍBIL, -Ă adj. **1.** Care poate fi dedus (uşor). Cf. d e d u c e (**1**). *Diateza reflexivă şi diateza pasivă* [sunt] *uşor deductibile din diateza activă.* SCL 1964, 198, cf. HRISTEA, P. E. 46, DEX².

2. Care poate fi scăzut. Cf. d e d u c e (**2**). *Pentru anul fiscal 2006, nivelul deductibil al ratei dobânzii anuale pentru împrumuturile în valută de la societăţile nonbancare este de 6%.* RL 2006, nr. 4 912. *Prima de asigurare, deductibilă la plata impozitului pe venit* [Titlu]. ib. nr. 4 930.

– Pl.: *deductibili, -e.*
– Din fr. **déductible.** Cf. engl. d e d u c t i b l e.

DEDUCTIBILITÁTE s. f. Caracter deductibil; deducţie (**2**). Cf. NDN. *Singura cale de a scoate la suprafaţă aceste venituri* [nedeclarate] *este de a introduce deductibilităţi fiscale.* RL 2004, nr. 4 457.

– Pl.: *deductibilităţi.*
– **Deductibil** + suf. *-itate.* Cf. engl. d e d u c t i b i l i t y.

DEDUCTÍV, -Ă adj. Care se poate deduce (**1**); care procedează prin deducţie (**1**), care foloseşte deducţia. *Societăţile antice ar fi perit ... din causa metoadei deductive întrebuinţate de ele în cercetarea ştiinţifică.* CONV. LIT. III, 283, cf. LM, DDRF. *Această metodă deductivă ... introduce în sistemizarea ştiinţelor matematice forma demonstraţiunii.* MAIORESCU, L. 112. *Astfeliu dar, o metodă deductivă a fost unica sau principala cale care a provocat progresul biologiei.* ARHIVA, II, 271, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU², TDRG, CADE. *Deductiv, sentimentul religios al poetului este, aşadar, produsul unui conflict dintre ilogismele vieţii şi splendoarea spectacolului naturii.* LOVINESCU, S. I, 293, cf. SCRIBAN, D. *Hristos, fiul lui Dumnezeu cel Întrupat, care*

scandalizează mintea filosofului ca ceva ce nu rezultă deductiv din înlănțuirea naturală a imanenței, ar fi înlocuit cu o construcție ridicată spre cer ... de rațiunea omenească. STĂNILOAE, O. 111. *Din internatul deșert, ... Trestie a fost alungat de raționamentul deductiv și logic al provizorului.* ARGHEZI, S. XI, 92, cf. DL, DM. *Prin urmare, analiza este atât deductivă, cât și inductivă.* JOJA, S. L. I, 134 *Expunerea deductivă e înlocuită prin aglomerări sugestive.* CONTEMP. 1966, nr. 1 033, 1/5, cf. DN², M. D. ENC. *Metoda euristică se deosebește de cea deductivă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 4/2. [Cercetarea] *poate permite formularea deductivă a unor soluții de principiu sau metodologice.* LL 1972, nr. 2, 50. ✧ (Adverbial) Cf. RESMERIȚĂ, D. ✦ (Gram.; învechit, rar) Derivat. Cf. LM.

– Pl.: *deductivi, -e.*

– Din fr. **déductif.**

DEDÚCȚIE s. f. **1.** Consecință, concluzie a unui raționament; deducere (**1**). *Rația* [cuvântul] *este deducția lucrurilor până la unitatea lor.* NEGULICI, E. I, 287/24, cf. STAMATI, D. *Deducțiile greșite ale unor analogii au alunecat ... talentul și inima vrednicilor oameni.* RUSSO, S. 58, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Eroarea rămâne aceeași chiar în afară de orice deducțiune.* MAIORESCU, L. 145, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Trebue deci să ne mulțumim cu datele aflate într-însa și să recurgem la probabilități și deducțiuni.* BUL. COM. IST. II, 10. *N-a greșit ... Deducție, intuiție, observație directă?* IBRĂILEANU, A. 73, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Avem încă o deducție care ne dă dreptul să ne mândrim că suntem români.* SADOVEANU, O. IX, 350, cf. SCRIBAN, D. *Mai rămâne să-mi adauge Irma pe ce temei întocmise ea suita asta de deducții.* MIHĂESCU, D. A. 130. *Rubrica observațiilor generale încuraja la opiniuni și deducții.* ARGHEZI, S. XI, 94. *Nu văzuse mare lucru, dar putuse să facă unele deducțiuni după natura sgomotelor.* CĂLINESCU, E. O. II, 197. *Rezultatele cercetărilor întreprinse, urmând acest drum, permit ... numeroase deducții terapeutice.* DANIELOPOLU, F. N. I, 15. *Nu e o profeție, ci o deducție logică.* BENIUC, M. C. I, 227. *Era însă pe urmele unei foarte subtile deducții în legătură cu teoria inimii artificiale.* DEMETRIUS, A. 160. *Tăcerile, oricât de lungi, nu stinghereau deducția.* PREDA, M. 120, cf. DL, DM, CONTRIBUȚII, I, 187. *Pauza nu-și arată caracterul decât prin deducție.* VARLAAM – SADOVEANU, 479, cf. DEX. *Cât de departe putem merge cu deducțiile logice în relațiile cu ceilalți și cu noi înșine?* RL 2006, nr. 4 865. ✦ Raționament prin care se obține o judecată nouă din două sau mai multe premise. Cf. COSTINESCU. *Încep a dovedi cu silogisme, inducțiuni, deducțiuni.* CONTEMPORANUL, VII₂, 337, cf. ȘĂINEANU². *Catastihul acesta va arunca o nouă lumină asupra stării noastre economice din secolul al XVIII-lea și, prin deducție, asupra celei din secolele anterioare.* BUL. COM. IST. I, 220, cf. RESMERIȚĂ, D. *În istorie ... nu putem aplica metoda deducției, care pleacă de la o premisă generală.* D. GUSTI, P. A. 82, cf. SCRIBAN, D., DER. *Metoda deducției este ... mult folosită în geologie.* GEOLOGIA, 3, cf. DN², M. D. ENC. *La acest punct înalt se încinge apoi și jocul probabilităților, lăsând inducției ... și deducției căi de viitor.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 4/9, cf. D. FIL. *Exact ca și pentru Kant în deducțiile sale transcedentale, criteriul adevărului constă în refacerea unității persoanei.* PATAPIEVICI, C. L. 250. ✦ (Gram.; învechit, rar) Derivare. *Vorbele unei limbi, unele sunt după imitația naturei, altele după convenție, altele prin deducție și altele ... prin împrumutare.* HELIADE, O. II, 321.

2. (Învechit) Scădere (a unei sume din altă sumă); deducere (**2**). Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D.

– Pl.: *deducții.* – Și: **deducțiúne** s. f.

– Din lat. **deductio, -onis,** fr. **déduction.**

DEDUCȚIÚNE s. f. v. **deducție.**

DEDULCEÁLĂ s. f. sg. (Regional) Mâncare de dulce (Vâlcele – Cluj-Napoca). MAT. DIALECT. I, 66. *Dacă posteşti, rămâne dedulceala.* id. ib.

– **Dedulci** + suf. *-eală.*

DEDULCÍ vb. IV. R e f l. **1.** (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „la" sau „cu") A se deprinde cu ceva plăcut, a descoperi un lucru bun, a prinde gust de ceva, a se deda cu binele. *Dachii dedulcindu-se cu darurile ce li se da de la romani, din zi în zi mai multe poftea.* ȘINCAI, HR. I, 3/33. *După ce s-a dădulcit jupâneasa la marșandă, mereu schimba la mode.* PR. DRAM. 255, cf. POLIZU. *Te-ai dedulcit de la moșia Răsucita, dar nu este în toate zilele Paști.* FILIMON, O. I, 240. *Se dedulcește la câștig.* PONTBRIANT, D. *Veniră să se așeze ... Ares ... și Dionisiu cel mult dedulcit cu ospețele și cu cupele de vin.* ODOBESCU, S. III, 288. *Hoții ... veniră iarăși fiindcă se dedulciseră ca calul la tărâțe.* ISPIRESCU, L. 372, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Mergea-ncetinel, gudurător spre cei peste cari căzuse norocul să se dedulcească.* LUNGIANU, C. 80. *Titu propuse oaspeților să-i plimbe puțin. Lang, dedulcindu-se la rachiu, firește, se codi.* REBREANU, I. 170, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, RĂDULESCU-CODIN, L. 23, CIAUȘANU, GL. *Eu când m-am ciobănit Și tu că te-ai dedulcit.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 273. ✧ (Ironic) *Cine i-a strâns vreodată pă țigani să-i puie prin sate și să-i facă a se dădulci cu munca câmpului?* HELIADE, O. I, 272. ✦ T r a n z. (Învechit, rar) A îndulci. Cf. LB. ✦ R e f l. A se deprinde cu un viciu. Cf. RESMERIȚĂ, D. Cf. *Se mai dedulcise, e adevărat, și la alte slăbiciuni. ... Ciubucul, cafeaua.* C. PETRESCU, A. R. 104.

2. A mânca de dulce în zile de post; a nu ține postul, a se spurca (mâncând de dulce); p. e x t. a mânca bine și lucruri foarte bune, a se înfrupta. Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ținea înainte post negru, fără abatere, silind cu aspra-i pildă pe nemernicii frați să nu se dedulcească la mâncare.* VOICULESCU, P. I, 149. *Mergea cu sgârcenia până acolo, că nici pe-ai lui nu-i lasa să se dădălcească din ce răgăduia.* ȘEZ. XX, 103. *Nu m-am dedulcit deloc în postul Paștilor.* CIAUȘANU, GL. ✦ T r a n z. A hrăni bine, cu mâncăruri gustoase. *Pe orice creștin ... să-l dedulcesc cu brânzișoară, cu lăptișor.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 53. ✧ F i g. *De câte ori se duce prin părțile acelea, prefectul doarme la maici. Sunt câteva tinerele și frumoase printre ele. Acum îl duce și pe Bărbuță să-l dedulcească.* STANCU, R. A. I, 190.

– Prez. ind.: *dedulcesc.* – Și: (învechit) **dădulcí,** (regional) **dădălcí** vb. IV.

– Pref. *de-* + **dulce.**

DEDULCÍRE s. f. Acțiunea de a s e d e d u l c i și rezultatul ei. Cf. POLIZU, COSTINESCU, PONTBRIANT, D., LM, RESMERIȚĂ, D.

– Pl.: *dedulciri.*

– V. **dedulci.**

DEDULCÍT, -Ă adj. (Despre oameni) Deprins, obișnuit cu un lucru plăcut. Cf. PONTBRIANT, D. ✦ (Rar) Deprins cu un viciu. Cf. RESMERIȚĂ, D.

– Pl.: *dedulciți, -te.*

– V. **dedulci.**

DEDURIZĂ vb. I. T r a n z. (Rar; complementul este apa) A purifica, a curăța de sărurile dure. Cf. M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *dedurizez.*

– Pref. *de-* + **dur** + suf. *-iza.*

DEDURIZÁRE s. f. (Chim.; și în sintagma *dedurizarea apei* DEX) Metodă de eliminare din apă a sărurilor de calciu și de

magneziu, care dau apei duritate. *Dedurizarea se realizează prin tratare cu diverse substanțe.* LTR², cf. DER, DC, D. MED., M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *dedurizări.*

– V. **deduriza.**

DEDÚS, -Ă adj. (Despre idei, principii) Care este stabilit prin deducție (**1**). Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✦ (Gram.; învechit, rar; despre cuvinte) Care este format prin derivare. [Cuvinte] *derivate sau deduse sânt care purced de la alte părți ale cuvântului.* BĂLĂȘESCU, GR. 110/3. ✧ (Substantivat) *Trebuie deci să păzim următoarele lucruri: 1) ca noțiunile să fie pure și nu empirice ... 3) să fie noțiuni elementare, bine distingându-se de cele deduse sau compuse.* EMINESCU, O. XIV, 393.

– Pl.: *deduși, -se.*

– V. **deduce.**

DEETANIZÁRE s. f. Operația de distilare a hidrocarburilor ușoare, prin eliminarea etanului. *Deetanizarea se face prin distilare fracționată.* LTR², cf. SFC IV, 318, DC, DN³.

– Pl.: *deetanizări.*

– Pref. *de-* + **etanizare.**

DEF s. n. (Regional) Numele unui instrument muzical nedefinit mai îndeaproape (Niculițel – Isaccea). H XIV 401.

– Pl.: ?

– Din tc. **def** (= **tef** „dairea").

DE FÁCTO loc. adv. (Jur.; în opoziție cu d e j u r e) În fapt; prin însăși existența unui lucru. *Având domnii Moldovei stăpânire pe toată întinderea țării, recunoscută „de jure" prin acest tratat formal, avutu-l-au și „de facto"?* EMINESCU, O. X, 61. *Nemaifiind soția mea „de facto", voi face să nu mai fii nici „de jure".* CĂLINESCU, E. O. II, 305. *Națiunile politice din Transilvania ... caută să-și refacă nu numai de facto, ci și de drept, situația anterioară.* BARBU, G. 117, cf. DN³.

– Loc. lat.

DEFAIÁNȚĂ s. f. (Med.; rar) Lipotimie. Cf. BIANU, D. S.

– Pl.: *defaianțe.*

– Din fr. **défaillance.**

DEFAIMÁ vb. I v. **defăima.**

DEFÁIMĂ s. f. (Învechit) Defăimare (**2**). *Pentru defaima ce au defăimat pă chir Nicola* (a. 1783). IORGA, S. D. XII, 106. *Să ni mântui prin minune, De defaimă a scăpa, Fulgerul să ni detune.* ASACHI, S. L. I, 181, cf. HELIADE, O. II, 355. *Dușmanii, de pizmă, într-ale lor șoapte, Născocesc defaime.* PANN, E. IV, 151/6, cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. *Ura ce persecută virtutea nu este o defaimă, ci o glorie.* ZANNE, ap. DDRF, cf. ROSETTI, I. L. R. I, 165. *Decât purtat în gura lumii cu vorbe de defaimă, mai bine ciormolit în focul iadului.* SNOAVA, II, 69. *Care ascultă la ușă își aude defaima.* ZANNE, P. III, 420.

– Pl.: *defaime* și (învechit, rar) *defăimi* (POLIZU). – Și: (învechit, rar) **defámă** (PONTBRIANT, D., LM) s. f.

– Derivat regresiv de la **defăima.**

DEFAIMĂTÓR, -OÁRE adj. v. **defăimător.**

DEFAIUMÁ vb. I v. **defăima.**

DEFALCÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Învechit, rar) A cosi. (R e f l. p a s.) *Livezile ..., când iarba încă e în floare ..., să se defalce, adecă să se cosască.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 9/4.

2. (Complementul indică sume de bani sau părți ale unui întreg) A desprinde, a separa, a scoate dintr-un tot, dintr-o cantitate, a scădea (dintr-un întreg). Cf. PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W. *A defalca din avere datoriile.* ȘĂINEANU², cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *M-am gândit că n-ar fi rău ... să defalcăm „parchetul" de jos, de la șosea, cu nucii și casa cea veche.* VINEA, L. II, 236, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Sumele defalcate din taxa pe valoarea adăugată.* RL 2005, nr. 4 598.

3. (Complementul indică un întreg) A împărți în mai multe părți; p. r e s t r. (complementul indică lucrări, planuri, proiecte) a repartiza pe etape, pe persoane etc. *Putem defalca repede planul pe suprafețele reale?* V. ROM. martie, 1954, 87. *Planul anual ... va fi întocmit pe ministere și regiuni și defalcat pe trimestre și luni.* în DL, cf. DM, DN², M. D. ENC. *Normele de consum energetic nu sunt defalcate pe secții.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 319, cf. DEX.

– Prez. ind.: *defálc* și (rar) *defalchez* (BARCIANU). – Și: (învechit, rar) **defălcá** vb. I. PONTBRIANT, D.

– Din fr. **défalquer.**

DEFALCÁRE s. f. Acțiunea de a d e f a l c a și rezultatul ei.

1. Cf. d e f a l c a (**2**). Cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D.

2. Cf. d e f a l c a (**3**). *Defalcarea planurilor de cultură pe unități agricole nu poate fi o lucrare „de birou".* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 767, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *defalcări.* – Și: (învechit, rar) **defălcáre** s. f. PONTBRIANT, D.

– V. **defalca.**

DEFALCÁT, -Ă adj. (Despre sume de bani sau despre părți ale unui întreg) Care este desprins, separat, scos dintr-un tot, dintr-o cantitate; scăzut (dintr-un întreg). Cf. PONTBRIANT, D., LM. ✧ (Adverbial) *Lucrarea apărută ... o ia cătinel, cu definirea tracului ... după care se ocupă, defalcat, de tracul la examene.* RL 2006, nr. 4 891.

– Pl.: *defalcați, -te.* – Și: (învechit, rar) **defălcát, -ă** adj. PONTBRIANT, D.

– V. **defalca.**

DEFALCATÓR, -OÁRE, adj. (Învechit, rar) Care defalcă (**2**). Cf. LM.

– Pl.: *defalcatori, -oare.*

– **Defalca** + suf. *-tor.*

DEFALCÁȚIE s. f. (În dicționarele din trecut) Defalcare (**1**). Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

– Pl.: *defalcații.* – Și: (învechit) **defalcațiúne** (LM, BARCIANU, SCRIBAN, D.), **defălcațiúne** (PONTBRIANT, D.) s. f.

– Din fr. **défalcation.**

DEFALCAȚIÚNE s. f. v. **defalcație.**

DEFAMÁ vb. I v. **defăima.**

DEFÁMĂ s. f. v. **defaimă.**

DEFAMILIARIZÁ vb. I. R e f l. (Rar) A se dezobișnui de ceva, a pierde o anumită deprindere; a se înstrăina. *M-am defamiliarizat de termenii ăia juridici, pe care nu pot să-i sufăr.* BARBU, I. I, 110, cf. MDA.

– Pronunțat: *-li-a-.* – Prez. ind.: *defamiliarizez.*

– Pref. *de-* + **familiariza.**

DEFANSÍV, -Ă adj. v. **defensiv.**

DEFAVOÁRE s. f. (În opoziție cu f a v o a r e) Situație, împrejurare neprielnică (în raport cu altă împrejurare), dezavantaj; lipsă de favoare, dizgrație, discredit. Cf. NEGULICI. *Domnul Ion Petrescu a adus un defavor atât de mare asupra statisticei.* I. IONESCU, M. 16, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *A aruncat multă desfavoare asupra advocaților.* LM. *Aceasta numai îi va feri de pusilanimitate în concepție* [pe dirigenții scenei] *și li dă curagiul de-a lupta chiar cu desfavoarea împregiurărilor.* EMINESCU, O. XIV, 362, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Unii domină o clipă momentul istoric, și alții stau în minoritate opozantă. Apoi vine rândul acestora din urmă și primii se retrag în defavoare.* RALEA, S. T. III, 18, cf. DN². ◇ E x p r. **În defavoarea** (sau **defavorul**) **cuiva** (sau **a ceva**) = în dezavantajul cuiva (sau a ceva); împotriva interesului cuiva. *Comisiunea tot a reușit ca să termine operatul său, cu multe defecte mai vârtos în defavoarea poporațiunii rurale.* BARIȚIU, P. A. I, 562. *Banchitul ... a lăsat vreme a se împrăștia intrigile în defavorul unirii* (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 23. *Total cel puțin 43 până la 50% în defavorul fabricei române.* GHICA, C. E. II, 541. *Acesta e un argument în defavoarea scrierii lui* [î]. MAIORESCU, CRITICE, 260. *Și de ar fi și această compărare în defavorul nostru, tot n-aș ceda câmpul de luptă.* CONTEMPORANUL, I, 472. *Tabelul de membri ... era cu totul în desfavoarea noastră.* ODOBESCU, S. I, 496. *Nu voesc a deduce din această modă a zilei ceva în disfavoarea gustului nostru.* CONV. LIT. XI, 331. *Ședința adunării se prelungi până târziu, când votul se dădu în disfavoarea ministeriului.* I. NEGRUZZI, S. I, 273, cf. DDRF. *El cunoscuse ... luptele marelui împărat cu cerbicosul rege al dacilor și știa că lupta se sfârșise în defavorul acestuia.* XENOPOL, I. R. II, 108, cf. BARCIANU. *Cine îmi va crede că eu am scris-o, când comparația cu scriitorul ... ar fi, la tot casul, în defavorul meu?* LUC. II, 49, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Atunci ... Nadina n-a vrut să trateze. Azi situația s-a schimbat în defavoarea ei.* REBREANU, R. II, 51. *Tu să nu mă judeci după aparență. Aparența poate e uneori în defavoarea mea.* C. PETRESCU, C. V. 107. *Ei văd legea crescând urias în defavorul vieții libere.* STĂNILOAE, O. 240, cf. SCRIBAN, D. *Această potrivire fusese interpretată în defavoarea întregii tradiții istorice ce se întemeia pe asemenea relațiuni.* BRĂTIANU, T. 98. *Ideea din dativul interesului se realizează curent în poezie prin pronume, care condensează automat un „pentru mine, în favoarea mea", ori invers, „în defavoarea mea" etc.* COTEANU, S. F. II, 145, cf. DN², M. D. ENC. *Șase goluri la zero în defavoarea F. C. Petrolului Ploiești – până acum, scorul campionatului!* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 20, cf. DEX. *Negocierile au fost încheiate în defavoarea României.* RL 2005, nr. 4 598, H IV 58. ◇ E x p r. (Învechit, rar) **A cădea în defavoarea cuiva** = a pierde favoarea, bunăvoința cuiva. Cf. LM.

– Și: **defavór,** (rar) **desfavór** (PROT. – POP., N. D., BARCIANU) s. n., (învechit) **desfavoáre, disfavoáre** s. f.

– Din fr. **défaveur. – Disfavoare** < it. **disfavore.**

DEFAVÓR s. n. v. **defavoare.**

DEFAVORÁ vb. I. T r a n z. (Învechit) A defavoriza. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Circumstanțele mă desfavoresc.* LM.

– Prez. ind.: *defavorez.* – Și: **defavorí** (LM), **desfavorí** vb. IV, **desfavorá** (NEGULICI) vb. I.

– De la **defavor.**

DEFAVORÁBIL, -Ă adj. Care este contrar intereselor cuiva, în dezavantajul, în defavoarea cuiva; nefavorabil, neprielnic. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Un moment desfavorabil.* LM. *Ceea ce a sporit încă simțimântul defavorabil al auditorului este ușurința cu care ... făcea unele afirmări.* MAIORESCU, CRITICE, 541. *Reușiră să producă în cercurile înalte un curent defavorabil amicului Manolache.* CARAGIALE, O. I, 69. [Medicii] *se fac apărătorii unei teorii ce duce la încheieri atât de defavorabile asupra rolului lor în omenire!* CONTEMPORANUL, VII₂, 424, cf. BARCIANU. *Mi-e frică să nu fie îndreptățită această judecată defavorabilă.* SĂM. II, 287, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Printre factorii cari le sunt defavorabili animalelor sălbatice sunt a se socoti cu deosebire vânătorii.* PĂCALĂ, M. R. 28, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Au intervenit secrete de culise care aruncă o lumină defavorabilă asupra trecutului ilustrelor familii.* EFTIMIU, N. 12. [Avizul] *defavorabil ar putea ... crea complicațiuni politice.* TITULESCU, D. 221. *Corpurile astronomice sunt bombardate neîncetat de felurite radiații ... defavorabile vieții, ba chiar capabile s-o nimicească.* CAMIL PETRESCU, P. 398, cf. SCRIBAN, D. *Ortodoxia, în special, nu poate fi nici ea liberă de pecetea națională, ca un sector de viață nedeterminat de națiune și deci indiferent sau defavorabil naționalismului.* STĂNILOAE, O. 147. *Un element de informație ... ar fi fost poate susceptibil de interpretări din cele mai defavorabile.* BRĂTIANU, T. 31. *Văzându-mă cu lopata de lemn în mână, m-a măsurat de jos până sus într-un chip foarte defavorabil.* CĂLINESCU, C. O. 132, cf. DANIELOPOLU, F. N. I, 160. *Dacă se acumulează* [nitriți] *... în cantitate apreciabilă, ei devin defavorabili pentru plante.* AGROTEHNICA, I, 180. *Aprecierile defavorabile făcute asupra literaturii culte sunt desigur exagerate.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, 116, cf. DL, DM. *Iorga ajungea la concluzii din cele mai defavorabile.* VARLAAM – SADOVEANU, 222, cf. DN². *Punctele de acuzare s-au formulat în jurul unor coincidențe defavorabile.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 9, 89. *Situația internațională căpătase aspecte defavorabile.* G. BARBU, A. V. 167, cf. M. D. ENC. *S-au confruntat păreri ... defavorabile ideii continuității eforturilor.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346, cf. DEX, PATAPIEVICI, C. L. 278. *Intenția pesediștilor a fost ... să-i pună într-o lumină defavorabilă pe guvernanți.* RL 2005, nr. 4 732. ◇ (Adverbial) Cf. NEGULICI. *O linie de graniță (mai pe urmă defavorabil fixată).* MAIORESCU, D. II, 126, cf. RESMERIȚĂ, D. *Este defavorabil să ai să examinezi probleme așa de esențiale.* TITULESCU, D. 237. *Aerisirea este compromisă și solul evoluează defavorabil.* AGROTEHNICA, I, 398. *Absența tineretului s-a repercutat defavorabil asupra rezonanței și efortului educativ ale manifestărilor respective.* CONTEMP. 1975, nr. 1 470, 3/8.

– Pl.: *defavorabili, -e.* – Și: (învechit) **desfavorábil, -ă** adj.

– Din fr. **défavorable.**

DEFAVORÍ vb. IV v. **defavora.**

DEFAVORITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar; în forma *disfavoritor*) Care defavorizează; dezavantajos. *Cugetând de a tractarisi și a-și dobândi oarecare tocmele mai puțin disfavoritoare.* AR (1829), 107¹/34.

– Pl.: *defavoritori, -oare.* – Și: **disfavoritór, -oáre** adj.

– **Defavorí** + suf. *-tor.*

DEFAVORIZÁ vb. I. T r a n z. A lipsi pe cineva de o favoare, de un avantaj, de o șansă, a dezavantaja; (învechit) a defavora. Cf. I. GOLESCU, C., PROT. – POP., N. D., DN², M. D. ENC., DEX. *Acest tip de comportament a făcut posibilă acumularea de capital, pe care vechea morală seniorială, axată pe generozitate și risipă, o defavoriza complet.* PATAPIEVICI, C. L. 294. *Rezultatul meciului cu Dinamo defavorizează Steaua.* RL 2005, nr. 4 723.

– Prez. ind.: *defavorizez.* – Și: (rar) **desfavorizá** vb. I. PROT. – POP., N. D.

– Din fr. **défavoriser.**

DEFAVORIZÁRE s. f. Faptul de a d e f a v o r i z a. Cf. DN³, DEX.

– V. **defavoriza.**

DEFAVORIZÁT, -Ă adj. (Despre oameni) Care este lipsit de o favoare, de o şansă, de un avantaj; dezavantajat. Cf. DEX. *Mai mult, păturile defavorizate sunt în mai mare măsură ajutate economic de goana după plăceri a bogătaşilor „vicioşi".* PATAPIEVICI, C. L. 336. *Copiii defavorizaţi au mai primit şi dulciuri şi bucate tradiţionale sărbătorilor de iarnă.* RL 2004, nr. 4 480. *Anchete sociale pentru persoane defavorizate* [Titlu]. ib. 2006, nr. 4 941. ✦ (Despre regiuni, zone economice) Care are o economie subdezvoltată; sărac (5). *Zonele defavorizate vor începe să dispară după 2008.* RL 2004, nr. 4 468.

– Pl.: *defavorizaţi. -te.*

– V. **defavoriza.**

DEFAZÁ vb. I. T r a n z. A realiza un defazaj. *Viteza este dată de o curbă cosinus de timp; zicem că viteza e defazată faţă de deplasare cu un sfert de perioadă.* MARIAN – ŢIŢEICA, FIZ. I, 27, cf. M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *defazez.*

– Din fr. **déphaser.**

DEFAZÁJ s. n. (Fiz.) Diferenţa dintre fazele a două mărimi sinusoidale de aceeaşi frecvenţă. *Traiectoria eliptică apare pentru orice defazaj diferit de zero.* CIŞMAN, FIZ. II, 16. *Defasajul armonicelor ... se traduce în mod grafic prin forma curbei reprezentative a sunetului.* MARIAN – ŢIŢEICA, FIZ. II, 58, cf. LTR[2], DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Scris şi: *defasaj.*

– Din fr. **déphasage.**

DEFAZÁRE s. f. Proces prin care se realizează un defazaj. *Această ... defazare între intensitatea curentului şi forţa electromotrice se datoreşte selfinducţiei maşinilor.* ENC. TEHN. I, 121, cf. LTR[2], SFC IV, 318, DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Sibienii ... au putut urmări în ultima perioadă o uşoară „defazare" a indicaţiilor orare ale cadranelor ceasului din turn.* RL 2005, nr. 4 631.

– Pl.: *defazări.*

– V. **defaza.**

DEFAZÁT, -Ă adj. (Despre mărimi sinusoidale) Care au aceeaşi frecvenţă, dar prezintă o diferenţă între valori la fiecare moment considerat; decalat. Cf. MDA.

– Pl.: *defazaţi, -te.*

– V. **defaza.** Cf. fr. d é p h a s é.

DEFAZÓR s. n. Reţea electrică cu patru borne, care introduce un anumit defazaj între semnalul de la ieşirea şi cel de la intrarea sa. Cf. M. D. ENC. *Defazoare goniometrice.* LTR[2], cf. DEX.

– Pl.: *defazoare.*

– **Defaza** + suf. *-or.*

DEFĂIMÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Învechit; complementul indică oameni) A îndepărta cu dispreţ, cu dojană; a dispreţui, a desconsidera, a înjosi. *Şi de bogaţi dă să nu defaime mişeii la băseareci.* COD.VOR.[2] 336. *Dumnezeu risipi oasele omugoditorilor; ruşirară-se că Zeu defăimă* (u r r i i H) *ei.* PSALT. 102, cf. CORESI, PS. 139/12, MARDARIE, L. 248/4. *Ferecaţii săi* [Domnul] *nu-i defaimă, Ci le trimite veşti bune.* DOSOFTEI, PS. 227/9. *Despuitoriule Omiubitoriule, slăbeşte, slobozeşte, iartă păcatele şi fărălegile, ... Celea ce, ca un om ce poartă trup şi-ntr-această lume lăcuind, au călcat sau au greşit, ... pre cineva au anătimisit, sau au procleţât, sau au defăimat, sau au micşurat, sau au osândit.* id. L. 304/13. *Că zice proorocul: Inima zdrobită şi smerită nu o va defăima D[u]mn[e]zeu* (a. 1654). GCR I, 170/15. *Văzu pre împăratul David jucând şi zicând cu lăuta înaintea Domnului şi defăimă pre el întru inima ei.* BIBLIA (1688), 224[1]/41. *Deci preutul defăimă pre fămeaia pentru căci era sărac(ă) şi văduvă* (a. 1692). GCR I, 300/16. *Nici îngustez, nici defaim rolul osmanliilor ... printre locuitorii creştini bulgari.* ODOBESCU, S. III, 569. ✧ R e f l. *Le sânt dator numai cu ură ..., m-aş defăima pre însumi din zioa în care un om m-ar sili să-l iubesc.* HRISOVERGHI, A. 45/19, cf. NEGULICI, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DL, DM, DEX. ✧ R e f l. p a s. (Rar) *Omul macar de va fi şi sărac, nu să defaimă.* PILDE, 97/4. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Căutat-au spre rugaciunea celor smeriţi şi n-au defaimat cererea lor* (a. 1801). GCR II, 186. *Învaţă câte cinci, şase* [cuvinte] *franţozeşti sau şapte, opt elineşti şi îndată să umflă, căscând gurile spre a-ş[i] defăima limba sa cea de patrie* (a. 1826). id. ib. II, 253/3. *Atâta îl defăima* [aurul] *încât nici îl putea privi.* DRĂGHICI, R. 81/20. *Defăimând deşert onorul cărui gloatele se-nchină, Ţ-ai ales pentru urmare a virtuţei greaua cale.* ASACHI, S. L. I, 162.

2. T r a n z. (Complementul indică oameni sau, p. e x t., acţiuni, manifestări etc. ale acestora) A vorbi de rău, a pune (cu rea credinţă) într-o lumină defavorabilă, a blama, a calomnia, a denigra, a discredita. *Ev[anghe]lia aceasta de astăzi pomeneaşte pre un om carele ... fără de toată cuviinţa au defăimat pre H[risto]s.* CHEIA ÎN. 39[r]/8. *Pe lăcuitorii ei rău îi defaimă şi multe hule le găsesc.* C. CANTACUZINO, CM I, 8. *Caznile iadului sânt fără de număr, pentru că faţa carea o defaimă păcătoşii iaste peste seamă* (a. 1700). GCR I, 338/14. *Au defăimat pă chir Nicola Păposi* (a. 1783). IORGA, S. D. XII, 106. *Istoria bălăceneasca îi defaimă* [pe Cantacuzini] *în cât poate.* ŞINCAI, HR. III, 125/21. *Spionul ... defăimă pre români.* MAIOR, IST. 76/30, cf. LB. *Unii cu asprime mare difăima tare pe greci.* BELDIMAN, E. 102/16, cf. I. GOLESCU, C. *Egoistul defaimă pe râsipitorul bogat.* MARCOVICI, D. 134/8, cf. VALIAN, V. *Înălţimea Sa foarte crud a defăimat pe nenorocitul Roland.* CR (1839), 330[2]/18. *El se va-nsura, te-ncredinţez eu, şi-l vor defăima şi pe dânsul alţii.* PR. DRAM. 218. *M-a defăimat foarte tare Şi m-a dus la-nvierşunare.* PANN, E. II, 107/10, cf. POLIZU, BARCIANU. *Mă defăimaţi în obşte şi vorbiţi rău de mine.* ALEXANDRESCU, O. I, 242, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Tu vezi că sunt o femeie de defăimat.* EMINESCU, P. L. 114, cf. DDRF, ALEXI, W. *Erori de tipar ... pentru care să nu ne defaime.* LUC. II, 39, cf. ŞĂINEANU[2]. *Doamne, Cum oamenii pe zei îi tot defaimă! Şi-nchipuie că de la noi vin toate Necazurile lor.* MURNU, O. 2. *De ce trebuie ... condamnat cutare că linge cismele celui care l-a defăimat?* PREDA, I. 278, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Îi defăimez, le trimit ibovnici nevestelor ca să-i am la mână.* BARBU, PRINC. 53, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ A b s o l. *E tu împenseşi şi defăimaşi, Lepădaşi unsul tău.* CORESI, PS. 246/13. *Unde merg nicicum nu spun De vrun om vrun cuvânt bun, Ci la toţi găsesc ceva Ş-începe a defăima.* MUMULEANNU, ap. GCR II, 250/16. *Cei înţelepţi niciodată nu defaimă.* PANN, ap. DENSUSIANU, L. 224. ✧ R e f l. p a s. *Iar după aceea, văzând că nu poate isprăvi nimic, ce încă să şi defaimă de către cetăţeni, să va duce cu ruşine* (a. 1773). GCR II, 92/16. *După ţircumstanţiile ei, sau să se laude sau să se defaime.* PETROVICI, P. 45/16. *Toţi sânt vinovaţi şi nimeni nu să poate defăima.* MARCOVICI, D. 88/17. ✧ R e f l. r e c i p r. *Încep a să defăima unul pre altul.* BELDIMAN, N. P. I, 97/4. *Aceşti puternici principi se ceartă, se defaimă.* SION, F. 81. *Nu vedeţi, neruşinaţi, Cât o să vă defăimaţi?* TEODORESCU, P. P. 105. ✧ (Prin lărgirea sensului) [Amândouă bisericile] *una pre alta huleşte şi defaimă.* URECHE, L. 73. *Viaţa-n pământ să-mi calce atocma cu pravul Şi slava să-mi defaime.* DOSOFTEI, PS. 25/6. *Ce, tu defaimi ale mele Bunătăţi ce ai văzut?* HELIADE, O. I, 91. *Ei mă judeca ...; defăima viaţa mea cea singuratică.* BUZNEA, P. V. 133/13. *Defăimau din mult în mai mult petrecerile holteiei.* NEGRUZZI, S. I, 75. *Mulţi defaimă cărţile pe care nu le înţeleg.* BĂLĂŞESCU, GR. 113/29. *Ironie ... la adresa acelora care defăimau limba poporului simplă şi frumoasă.* VARLAAM –

SADOVEANU, 239. ✧ Refl. A se compromite, a se strica (**11**), a decădea. *Pre aşa feliu de copilandru rău şi nebun ... nu-l pot mai mult răbda în shoala aceasta, pentru că printr-însul s-ar putea defăima şi strica toată shoala.* PETROVICI, P. 70/17. *De am greşeală, se va desfăima şi un filosof grec din cei vechi (Tales) care m-au învăţat să moriu pentru patrie.* ODOBESCU, S. I, 302, cf. DL, DM, DEX. (Tranz.) [Revista] *spre a defăima chiar şi titlul rivalei sale, tipăreşte ... felurite poveşti vrednice de vânătorul cel cu coada vulpii.* ODOBESCU, S. III, 103. ✦ (Învechit) A profana, a pângări (**1**). *Defaimă protivnicul numele Tău pără în cumplit.* PSALT. 147, cf. CORESI, PS. 197/1. *Cine nu le cinsteaşte* [icoanele] *şi le defaimă, iaste adevărat eretic.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 193^{v}/24. *Mânca carne ... şi defăima legea creştinească şi posturile.* MUSTE, LET. III, 20/5. *Şi cuvântul iaste de la D[u]mnezeu, ca să se teamă norodul şi să nu defăimeze ceale zise* (a. 1700–1725). GCR II, 20/19. *Tot care nu sâmte libovie Mult defăimează legea firească Şi nu e vrednic să mai trăiască.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 131.

3. Tranz. (Învechit) A critica cu tărie, a învinui, a condamna. V. stigmatiza. Cf. MARDARIE, L. 143/24. *Fost-au împărat precum cu biruinţele războaielor lăudat, aşe cu tirănia asupra creştinilor de defăimat.* CANTEMIR, HR. 231. *Toată Italia va defăima pre Numa, de va lua soţie din neamul Magilor.* BELDIMAN, N. P. II, 113/15. *Eu nu zic că este Constantin, Alexandru, Frideric ..., ci numai pe singură patima o defaim.* MUMULEANU, ap. GCR II, 246/23. *Procuratorul va avea trei zile soroc ca să defăimeze hotărârea, scriind împotriva ei către judecătoria cea mai mare.* REG. ORG. 166/9. *Nu ne-ar defăima pentru că nu ne-am ţinut de făgăduinţă?* DRĂGHICI, R. 108/29. *Omul ... Când laudă, când defaimă a isprăvei lui lucrare.* CONACHI, P. 284. *Aceasta dar istorie ... să fie plăcută, iar nu defăimată de către cei înţelepţi critici.* PANN, E. I, IX/3, cf. LM. *Ei au defăimat ferocitatea moravurilor, fanatismul religios.* CONV. LIT. III, 326. *I se părea că e bun şi ceea ce nu e bun, pe una o defăima, pe alta o lăuda.* ODOBESCU, S. I, 188. ✧ Refl. pas. *Se defaimă obiceaiul acela unde învăţătura se începe mântenaşi la un ceas după amează zi.* MAN. ÎNV. 43/27. *Făcu un lucru care totdeauna se va defăima de cei viitori.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 109/13. *Acest însămnat bărbat ... mai înainte de aceasta fiind prieten cu Boris, la asemene împregiurare, s-au defăimat şi s-au arestuit.* ASACHI, I. 138/14.

4. Tranz. (Învechit, rar; complementul indică acte, scrisori etc.) A anula. *Cel ce va da zapis pe datorie şi ... nu va lua bani ..., are voie ... să-şi defaime zapisul său.* ap. TDRG.

5. Refl. (Regional; în forma *desfăima*) A lua altă formă, a se schimba, a se preface (Orlea – Corabia). PĂSCULESCU, L. P. 335. *Cucul jos să da Şi să desfăima Şi fetei grăia: – Nu căuta că sunt cuc, Că eu sunt tânăr, voinic.* id. ib. 166.

– Prez. ind.: *defăimez* şi (învechit) *defáim*, (învechit, rar) *defăim* (LB). – Şi: (învechit şi popular) **desfăimá, difăimá, defămá** (PONTBRIANT, D., COSTINESCU), **defaimá, defaiumá** (MARDARIE, L. 143/24), **defamá** (PONTBRIANT, D.) vb. I.

– Lat. ***diffamiare (= diffamare).**

DEFĂIMÁNT, -Ă adj. (Franţuzism; în forma *difamant*) Defăimător (**2**), compromiţător. Cf. NEGULICI, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DN^{3}.

– Pl.: *defăimanţi, -te.* – Şi: **difamánt, -ă** adj. NEGULICI, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DN^{3}.

– Din fr. **diffamant.**

DEFĂIMÁRE s. f. Acţiunea de a defăima şi rezultatul ei.

1. (Învechit) Înjosire, decădere (**1**); degradare (**1**), umilire. Cf. defăima (**1**). *Deci voind a şti cine fu cel care Întră în cârcima cu doao jupânese, Căutând la toţi cu multă defăimare.* BUDAI-DELEANU, T. V. 108, cf. ST. LEX. 169/2. [Pentru ce] *nu primeşti şi tu ... câteva nevoinţe dupe mii de dezmierdări deşarte; oarecare puţină defăimare, dupe atâta mândrie* (a. 1750). GCR II, 47/31. *Altă mai multă defăimare nu poate a fi la un norod ... decât a vieţui fără de pravili* (a. 1780). ib. 124/15. *Şi socoteşte însuşi câtă defăimare este pentru dum(nea)ta a fi în giudecăţi pentru asămine pricini* (a. 1815). IORGA, S. D. XI, 96. *O viaţă târâtă în defăimare este singurul supliciu ce ar putea egala nelegiuirea mea.* PÂCLEANU, I. II, 39/29.

2. Calomniere, denigrare, discreditare, (învechit) defaimă, defăimăciune, (învechit, rar) defăimătură. Cf. defăima (**2**). Cf. MARDARIE, L. 268/17. *Defăimarea n-au trasu după sine vreo urmare şi pagubă.* PRAVILA (1788), 67/5. *Damele despre care grăisă de rău către craiul să sfătuisă să-şi izbândească pentru defăimările care pusease Bertoldo asupra lor.* C. POP. I, 249. *Rudele din jos şi din sus sânt slobode a porni pără ... pentru orice defăimare va fi având.* LEGIUIRE, 78/9. *Nu scoate din gura ta defăimarea această pătrunzătoare carea îmi turbură sufletul.* BELDIMAN, A. 26/14, cf. LB. *Ei prin defăimare vor Să-şi arate duhul lor, Să-i laude toţi că ştiu, Cunosc p-alţii de-i descriu.* MUMULEANU, ap. GCR II, 251/5, cf. HELIADE, PARALELISM, I, 31. *Este mai bine să trecem cu vederea o greşală decât să o mărim ... şi să o socotim ca o defăimare cinstei noastre.* MARCOVICI, D. 165/5. *Câtă hulă şi defăimare voi trage asupră-mi!* DRĂGHICI, R. 15/8. *O crudă defăimare ... asupra femeii sale şi a fiiului său au prefăcut pe hatmanul credincios în neamic ne-mpăcat.* ASACHI, S. L. II, 8, cf. VALIAN, V. *Descoperita cârtire împotriva şefilor şi defăimarea lor ... se va judeca dupe împrejurări.* CONDICA, O. 58/24. *O, femei! este dar adevărat că pretutindenea nesocotiţii bărbaţi vă osândesc la nenorocire şi la defăimare.* NEGULICI, E. I, 68/17, cf. POLIZU. *Astă femeie ... câte umiliri rabdă, câte defăimări sufere.* NEGRUZZI, S. I, 323. *Defăimările, răutatea şi intrigile străinilor ... apăsaseră şi amăgiseră pe toţi.* BĂLĂŞESCU, GR. XIV/1, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Se temea de asprimea tată-său şi de şugubeaţa defăimare a oamenilor!* CREANGĂ, O. 47. *Nu-ţi e urât să mai ceteşti? Eu una nici nu pot arunca ochii pe asemenea defăimări.* I. NEGRUZZI, S. IV, 212, cf. DDRF, BARCIANU, PHILIPPIDE, P. 20, ALEXI, W., ŞĂINEANU^{2}, RESMERIŢĂ, D. *Nu se da înapoi de la nimic: iscodirea, defăimarea, bârfeala, zâzania, pâra.* M. I. CARAGIALE, C. 20, cf. CADE. *Îndeamnă la defăimare prostimea împotriva unui om onest.* SADOVEANU, O. XX, 185, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC. ✧ Expr. (Învechit, rar) **A lua în defăimare** = a lua în derâdere, a batjocori, a zeflemisi. *Ruda sa ce are Nu o ia-n defăimare.* DOSOFTEI, PS. 42/12. ✦ (Învechit) Compromitere, discreditare. *Nu i-au fost nici de un folos ... ce mai mare defăimare şi necinste.* N. COSTIN, LET. II, 61/13.

3. Cf. defăima (**3**). *Nu ar putea ieşi la lumină fără riscul unei aprige defăimări.* FM (1843), 174^{1}/14–15. *Mi se pare că sânt mai vrednică de lacrămi decât de defăimare.* GORJAN, H. I, 156/16–17.

– Pl.: *defăimări.* – Şi: (învechit) **defămáre** (PONTBRIANT, D.), **difamáre** (LM), **difăimáre** (COSTINESCU) s. f.

– V. **defăima.**

DEFĂIMÁT, -Ă adj. **1.** (Despre oameni sau, p. ext., despre acţiuni, calităţi, manifestări etc. ale acestora) Care este ponegrit, calomniat, hulit; p. ext. ticălos, nemernic. Cf. defăima (**2**). *Tot lucrul necinstit şi defăimat au pierdut.* BIBLIA (1688), 206^{1}/17. *Să păzească cinstea neamului lor, adecă de a nu le mărita după obraze proaste şi defăimate.* PRAV. COND. (1780), 94. [Ţiganii] *sunt ca şi pe la noi, adecă defăimaţi şi urgisiţi.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 65. *Iaste un indian de aşa defăimată tagmă, încât noi avem voie ca să-l ucidem.* LEON ASACHI, B. 38/3. *Sărăcia noastră proastă şi defăimată nu mişcă lacomia soldatului.* PÂCLEANU I. I, 129/6. *Erai vrednică şi lăudată ... şi agiunseşi defăimată.* RUSSO, S.

142, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC. *Milostive Ziditoriule! dacă să fie vieața mea așa de nimica, ticăloasă și defăimată, ... fie-ți milă și-mi mai cioantă din vreamea vieții 20 de ani.* POP., ap. GCR II, 358. ✧ (Prin analogie) *Omul iaste mai ales decât toate zidirile și câinele iaste mai defăimat.* PILDE, 45/13. ✧ (Adverbial) [Copilul] *de mic încă trebuiește înfrânat, Arătându-i ce e bine și ce este defăimat, Ca să știe și să fugă de păcatul neiertat.* PANN, Ș. I, 50/2. ✧ (Substantivat) *Defăimatului să ține ocrotitu dreptul satisfacției și a despăgubirii.* PRAVILA (1788), 68/4. ✦ Care are o reputație proastă, un prost renume; p. ext. decăzut, imoral. *Agripina ... una din cele mai defăimate femei care cunoaște istoria.* ASACHI, L. 33[1]/50. *Au oprit multă vreme persoanele ce „știa carte" de a intra într-un loc defăimat prin însăși marca sa.* ALECSANDRI, O. P. 187, cf. DL, DM, DEX. ✦ (Prin sudul Olt.; despre oameni) Într-o ținută vestimentară necorespunzătoare. *Călugăru că-mi era Tot descins, cam desfăimat, Numa-n paftale lăsat.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 262, cf. 675. ✦ (Învechit și popular) Care face rău, care aduce nenorocire; blestemat. *Eu că am văzut, Astfel dă voinic! Iar tu să te duci, La cei braji înalți, Nalți și defăimați ... Acolo-i căzut Dân luptă rănit.* MAT. FOLK. 1 232.

2. (Învechit; despre acțiuni ale oamenilor) Condamnabil. Cf. defăima (**3**). *I-au propus să lasă acest defăimat mesteșug a hoției și se vie la dânșii, spre a se bate cu dușmanii creștinității.* ASACHI, I. 124/3. *Nu poci suferi să văz o faptă defăimată.* PANN, E. III, 22/14. *Îți mulțămesc că m-ai oprit de a face o faptă defăimată.* NEGRUZZI, S. I, 174.

– Pl.: *defăimați, -te.* – Și: (învechit) **defămát, -ă** (PONTBRIANT, D.), **desfăimát, -ă, difamát, -ă** (LM, ALEXI, W.) adj.

– V. **defăima.**

DEFĂIMÁȚIE s. f. (Franțuzism) Defăimare (**2**). Cf. NEGULICI. *Miluiaște noi, Doamne, ... că multu împlumu-nă de ocărire* (urriciunri H, *defăimăciuni* D). PSALT. 271, cf. COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D.

– Pronunțat: *-ți-e.* – Pl.: *defăimații.* – Și: **difamáție** (NEGULICI, LM, SCRIBAN, D.), **difamațiúne** (LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D.), **defăimăciune** s. f.

– Din fr. **diffamation,** lat. **diffamatio, -onis.**

DEFĂIMĂCIÚNE s. f. v. **defăimație.**

DEFĂIMĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. **1.** Adj. (Învechit; despre cuvinte, gesturi etc.) Care exprimă lipsă de considerație, disprețuitor, sfidător; (învechit, rar) defăimeț. Cf. defăima (**1**). *Cu cuvinte defăimătoare și spre întărtare striga den cetate, bătându-și joc de dânsul* (a. 1773). GCR II, 92/12. *Cu o zâmbire defăimătoare îi întreabă.* BELDIMAN, N. P. I, 86/21. *Creatorul ... Stă, ș-apoi ș-întoarce fața de la tot cel muritor, Ș-îl asvârle din nainte c-un picior defăimător.* HELIADE, O. I, 84.

2. Adj. Care vorbește rău despre cineva sau despre ceva; care lezează cinstea, bunul nume, reputația cuiva; calomnios, bârfitor. Cf. defăima (**2**). *Ce lucru supărător E omul defăimător!* MUMULEANU, ap. GCR II, 249/29. *Preaînălțate Doamne,... mulți s-au arătat cătră Maria Voastră cu pâri defăimătoare* (a. 1837). DOC. EC. 697, cf. VALIAN, V. *Auza multe vorbe defăimătoare asupra cinstei și bravurei franțezilor.* FM (1843), 333[1]/8. *Șeful care în poruncile sale va întrebuința cuvinte defăimătoare cinstei subalternilor ofițeri se va pedepsi dupe gradul vinei.* CONDICA, O. 36/2, cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. *Unul din elementele constitutive ale delictului de șantaj este ca amenințarea cu publicitatea să aibă ca obiect ... imputațiuni difamatorii.* COD. PEN. R.P.R. 535, cf. DL, DM. *Istoria, ca și critica literară, nu se cuvine a fi nici apologetică, nici difamatorie.* V. ROM. august 1963, 54, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ (Substantivat) *Defăimătorii limba de batjocuri, de tot nu și-o contenesc.* T. AARON, S. A. 12/15. *Cei mai răi defăimători ... sânt aceia care ... laudă cu engomie.* BUZNEA, C. 12/12, cf. POLIZU. *Vrednic a purta mai bine nume de defăimător.* ALEXANDRESCU, O. I, 288, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], CADE. *Terfelit cu plăcerea drăcească a defăimătorului.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 9. *Și aici ... sunt minți limpezi care-și dau seama de scopurile defăimătorului, de nedreptatea acuzațiilor sale.* CONTEMP. 1975, nr. 1 502, 4/10. ✦ Compromițător, degradant. *Mă trag eu din o castă în țara mea socotită așa de defăimătoare, neputând să fiu indian.* LEON ASACHI, B. 43/25. *Am văzut vreo câțiva nelegiuiți dintru acestea întorcându-să ca de la un triumf de la defăimătoarea pedeapsă.* OBLĂDUIREA, 66/3. *Veri ce hotărâre a înaltului Divan prin care osândește la vreo pedeapsă trupească ori defăimătoare să va face cunoscută domnului.* REG. ORG. 180/26. *Cu marinimie nu s-au spus a ischili acel act defăimător.* ASACHI, I. 166/25. *Nu se vor priimi pâri ... de la fețe osândite pentru fapte criminale la pedepse trupești sau defăimătoare.* CONDICA, O. 72/20. *Au o orbire și o înderetnicire ridicoală sau blamabilă (defăimătoare).* FIS. 9/3. *Scrisoarea cea rău întocmită ... arată ignoranța (neștiința) cea de tot defăimătoare.* BĂLĂȘESCU, GR. V/6. *Puteam numiri defăimătoare În gândul meu să-ți iscodesc.* EMINESCU, O. I, 212.

– Pl.: *defăimători, -oare.* – Și: (rar) **defămătór** (PONTBRIANT, D.) s. m., (învechit) **defămătóriu, -ie** (PONTBRIANT, D.), **defaimătór, -oáre** (DDRF), **difaimătóriu, -árie** (COSTINESCU), **difamatóriu, -ie** adj.

– **Defăima** + suf. *-tor.*

DEFĂIMĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Defăimare (**2**). *Toți cei mari ... înmulțiră a defăima defăimături după toate urâciunile limbilor și au pângărit casa D[om]nului.* BIBLIA (1688), 334[1]/36, cf. MDA.

– Pl.: *defăimături.*

– **Defăima** + suf. *-(ă)tură.*

DEFĂIMÉȚ, -EÁȚĂ adj. (Învechit, rar) Defăimător (**1**). *Un armat întrând, stete lor în față, Cu privire în giur căutând defăimeață.* BUDAI-DELEANU, T. V. 105, cf. MDA.

– Pl.: *defăimeți, -e.*

– **Defăima** + suf. *-eț.*

DEFĂLCĂ vb. I v. **defalca.**

DEFĂLCÁRE s. f. v. **defalcare.**

DEFĂLCÁT, -Ă adj. v. **defalcat.**

DEFĂLCAȚIÚNE s. f. v. **defalcație.**

DEFĂMÁ vb. I v. **defăima.**

DEFĂMÁRE s. f. v. **defăimare.**

DEFĂMÁT, -Ă adj. v. **defăimat.**

DEFĂMĂTÓR s. m. v. **defăimător.**

DEFĂMĂTÓRIU, -IE adj. v. **defăimător.**

DEFĂPTÍV, -Ă adj. v. **defectiv.**

DEFECÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică lichide) A limpezi, provocând depunerea substanţelor care se află în suspensie. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ✦ (Complementul indică albuminele dintr-o soluţie) A precipita cu ajutorul unui reactiv chimic pentru a purifica soluţia. Cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Complementul indică zemurile din industria zahărului) A purifica prin tratare cu lapte de var. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Complementul indică materii fecale) A evacua din organism. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *defechez.*

– Din fr. **déféquer.**

DEFECÁNT s. m. (Chim.) Reactiv chimic de precipitare a substanţelor proteice din soluţii; dezalbuminant. Cf. LTR², DN², DC, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *defecanţi.*

– Din fr. **déféquant.**

DEFECÁRE s. f. Acţiunea de a d e f e c a şi rezultatul ei.

1. (Chim.) Operaţia de purificare a unor lichide; defecaţie (**1**). Cf. COSTINESCU, LM, DL, DM, DC, DEX. ✦ (Tehn.) Procedeu de extragere a zahărului din sfeclă; defecaţie (**1**). Cf. ENC. AGR., LTR². ✦ (Chim.) Operaţia de îndepărtare, prin precipitare, a substanţelor albuminoide dintr-o soluţie, cu ajutorul unui reactiv chimic; dezalbuminizare. *Defecarea e folosită ... în analiza ... sângelui şi a urinei.* LTR², cf. D. MED.

2. Eliminare a materiilor fecale din organism, pe cale naturală; defecaţie (**2**). Cf. D. MED.

– Pl.: *defecări.*

– V. **defeca.**

DEFECATÓR s. n. Aparat pentru limpezirea lichidelor. Cf. DN², DEX. ✦ (Ind.) Cazan în care se efectuează defecarea (**1**) zemii de difuziune la fabricarea zahărului. Cf. LTR².

– Pl.: *defecatoare.*

– Din fr. **défécateur.**

DEFECÁŢIE s. f. **1.** Defecare (**1**). Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DN². ✦ (Tehn.; învechit) Procedeu de extragere a zahărului din sfeclă; defecare (**1**). *Calcele este întrebuinţat ... în fabricaţiea saharului, pentru operaţiea ce poartă nume de defecaţiune.* MARIN, PR. II, 118/37.

2. Defecare (**2**). Cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., SCRIBAN, D. *Un om care mănâncă, doarme, are defecaţie şi micţiune, în fine, toate manifestările vieţii fiziologice.* CĂLINESCU, C. O. 60. *Simptomul principal ... sunt hemoragiile în timpul defecaţiei.* BELEA, P. A. 242, cf. M. D. ENC., DEX. *Zonele genitale sunt modificate* [după naştere], *ducând la disconfortul urinar şi al defecaţiei.* RL 2006, nr. 4 957.

– Pl.: *defecaţii.* – Şi: (învechit) **defecaţiúne** s. f.

– Din fr. **défécation.**

DEFECAŢIÚNE s. f. v. **defecaţie.**

DEFÉCT s. n., adj. **I.** S. n. **1.** Stare a cuiva sau a ceva care este imperfect, imperfecţiune (morală), cusur, insuficienţă, lacună, meteahnă (**3**), neajuns[1] (**1**), păcat[2] (**2**), scădere (**6**), slăbiciune (**5**), viciu, (livresc) carenţă, racilă (**1**), tară[2] (**2**), (popular şi familiar) beteşug, (învechit) greşeală, nedesăvârşire, (regional) hibă, madea (**I 3**), ponos[1] (**3**), teahnă (**2**). *Cum poţi dumneata să gândeşti că poate naţia noastră să se nobileze prin defeturile şi greşalele naturii?* HELIADE, O. II, 189, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Vinul de masă ... are un gust aspru şi cam acru ... Poate cineva să-l scape de defectul (cusurul) său.* MAN. SĂNĂT. 42/27, cf. STAMATI, D. *Pentru arătarea unui înţeles..., a unei nedepliniri şi defect ..., atunci se pune înduplicarea semnului de întrebare.* BĂLĂŞESCU, GR. 218/8. *Tu ştii ce se întâmplă când se aude-n lume Că cinevaşi s-apucă defecturi să arate.* ALEXANDRESCU, O. I, 194. *Întoarcem privirea asupra vaporului nostru, ca să vedem cu ce fel de oameni călătorim, ce caracter au fiecare în parte şi ce defecte.* FILIMON, O. II, 18, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Eu, ca şi multe alte bătrâne, am un defect: defectul de a stărosti.* CONV. LIT. I, 52. *Nu mergem cu nebunia până la gradul de-a nu recunoaşte defectele ... societăţei.* ALECSANDRI, O. P. 89, cf. COSTINESCU. *Inichitatea e poate defectul cel mai mic al legii.* EMINESCU, O. XIII, 219. *Mulţimea celor de rând crede că ... oamenii rari nu au voie să aibă şi ei defecte.* CARAGIALE, O. III, 4, cf. DDRF, BARCIANU. *Ni se arată ... ca un zugrăvitor ironic al defectelor omeneşti.* SĂM. II, 428, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU², TDRG. *În loc de calităţile şcoalei latiniste, unii cultivă încă defectele ei.* DENSUSIANU, L. 27. *Într-un roman, un personagiu principal trebuie redat ... cu calităţile şi defectele lui.* IBRĂILEANU, S. 95, cf. RESMERIŢĂ, D. *D-ra Axon adăoga multe, multe alte defecte* [d-rei Roth], *concludând că, dacă nu şi-a găsit încă un soţ, trebuie să fie un motiv.* M. ELIADE, O. I, 114, cf. CADE. *Aţintit cu deosebire asupra defectelor şi micimilor omeneşti, a văzut, desigur, şi slăbiciunile femeii.* LOVINESCU, C. VII, 52. *Nu-ţi place dansul şi de aceea îi găseşti toate defectele!* REBREANU, R. I, 252. *Se interesau mai mult de persoana, de calităţile şi defectele soţiei.* EFTIMIU, N. 63. *Am de la fiecare moştenire Câte-un defect ori câte-o calitate.* CAZIMIR, L. U. 68. *Calităţile şi defectele părinţilor le moştenim.* VISSARION, B. 377, cf. SCRIBAN, D., STĂNILOAE, O. 28. *Nu sunt ... neajunsuri sau diformităţi sociale, ci defecte general omeneşti.* VIANU, A. P. 276. *Risipa, luxul şi înstrăinarea de pământ erau principalele defecte ale boierilor din vremea lui.* OŢETEA, T. V. 62. *De ce impresia aceasta de organism fără defect?* CONSTANTINESCU, S. II, 23, cf. SCL 1960, 239. *Miron Costin pune deasupra omul şi umanitatea, caracterul lui, calităţi sau defecte, indiferent dacă i-a fost prieten sau duşman.* IST. LIT. ROM. I, 402, cf. DN², FORM. CUV. I, 135, D. MED., M. D. ENC. *Iată calităţi sau defecte care nu există în sine, ci doar în practică.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 5/4, cf. DEX. *Proza lui Sadoveanu nu are nimic comun cu cantabilul, care nu e decât o complezenţă, deci un defect.* PALEOLOGU, T. 14. *Un caragialesc personaj lăuntric e gata neîncetat să-şi atribuie toate defectele.* PLEŞU, M. M. 12. ✧ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") *Căci aci se produc numai defecte de articulaţie, când ... se emite un sunet străin.* MAIOR, S. II, 263. *Până la sesiunea curţii cu juraţi ..., se poate să se caute un defect de formă, lipsa vreunui martur sau alte lipsuri.* MAIORESCU, D. I, 172. *Puţinele pete roşii care-i ieşiseră pe trup, erau ... numai urmările unui defect de circulaţie a sângelui.* AGÎRBICEANU, S. 556. ✧ (Fiz.) *Defect de masă* = diferenţa dintre suma maselor protonilor şi neutronilor componenţi ai nucleului de atom şi masa reală a nucleului acelui atom. *Un defect de masă ... corespunde unei degajări de energie.* SANIELEVICI, R. 42, cf. LTR², DER, DC.

2. Imperfecţiune fizică; anomalie, infirmitate, malformaţie. *Un defect, rezultat din tifos, adecă surzirea deplină de amândouă urechile, îl făcea impropriu pentru însărcinări publice de o activitate mai întinsă.* EMINESCU, O. X, 85. *Spălătorii de aur se recrutau din oamenii mai neputincioşi ..., cari aveau un defect ori altul.* AGÎRBICEANU, A. 408. *Nume care se referă la defectele fizice individuale: Butea, Ciuntul.* VARLAAM – SADOVEANU, 171. *Cele mai frecvente afecţiuni* [boli de inimă] *la bebeluşi sunt defectele septale ventriculare.* RL 2006, nr. 4 933. ✦ (Rar) Pornire nestăpânită spre rău; patimă (**4**), viciu. *De care defect te-ai lecuit tu astăzi? La ce viţiu te-ai împotrivit?* I. POP, L. 178/13–14.

3. Lipsă de calitate a unui produs, în raport cu calitatea cerută; deranjament, stricăciune (**1**) care împiedică buna funcţionare a unei maşini, a unui aparat etc.; stricăciune (**1**),

defecţiune (2), defectare, dereglare, (învechit) stricătură (1). *Să vorbim de-astă brăţară. Are numai un defect, Că ridică prea mult creţii hainei.* EMINESCU, O. VIII, 460. *Răspunse simplu că, deocamdată, nu poate scoate maşina fiindcă are un defect de magnetou.* REBREANU, R. II, 101. [Binoclul] *în interior mai are un defect.* ARGHEZI, C. J. 182, cf. LTR², DL, DM, DN², DEX.

4. Ceea ce nu este conform unor reguli stabilite sau nu este corespunzător într-un domeniu de activitate, într-o operă (literară) etc., (rar) defecţiune (3). *Un sonet fără defect valorează singur cât o poemă lungă.* HELIADE, O. II, 173. *Scrierile lor aveau şi ele defecte.* NEGRUZZI, S. I, 337. *Vă vorbesc acum mai întâi de câteva mici defecte din acest proiect.* MAIORESCU, D. V, 252. *Marele defect al tuturor versurilor noastre.* MACEDONSKI, O. IV, 59. *Un alt defect al dramei îl găsim în alcătuirea caracterelor, cari sunt nişte rarităţi de inconsecuenţe.* SĂM. II, 480, cf. TDRG, SCRIBAN, D. *Schematismul e un defect al conţinutului, un mod viţios de a concepe.* CĂLINESCU, C. O. 141, cf. DEX, DN³. ◇ Expr. (Rar) **A cădea în defectul ...** = a greşi (într-o anumită privinţă). *Scriitorii ... cad în defectul analisei prea amănunţite, a deschiderilor prea lungi şi obositoare.* CONV. LIT. XX, 544. ✦ Dezavantaj, inconvenient, neajuns. *Oştirile permanente au îndoitul defect de a fi prea costisitoare şi de a răpi fără folos atâtea braţe agriculturii şi industriei.* BĂLCESCU, O. I, 39. *A avut numai un defect, adică ... s-a născut cu 300 ani mai nainte decât când trebuia.* BARASCH, M. I, 36/18. *Angelica, deşi modestă, tânără şi frumoasă, avea un defect mare; nu avea zestre!* NEGRUZZI, S. I, 109, cf. DEX.

II. Adj. Care s-a stricat, care nu mai funcţionează; defectat. *Fetiţa târa prin casă, cu sfoară, un automobil de tablă defect.* C. PETRESCU, Î. II, 152, cf. RESMERIŢĂ, D., CV 1951, nr. 6, 31. *Prin înlocuirea a 1 300 de izolatori defecţi se evită scurgerea în pământ a unor energii electrice.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 850, cf. DN², M. D. ENC. *Chioşcuri de răcoritoare, cu aparate defecte.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 8, cf. DEX.

– Pl.: *defecţi, -te* şi (învechit, n.) *defecturi.* – Şi: (învechit, rar) **defét, defépt** (STAMATI, D.) s. n.

– Din (I) lat. **defectus,** germ. **Defekt,** (II) lat. **defectus, -a, -um.**

DEFECTÁ vb. I. R e f l. (Despre maşini, aparate etc.) A nu mai fi în stare de funcţionare din cauza unei defecţiuni (2) sau a unui defect (I 3); a se strica (1), a se deranja, a se deregla. *Ba s-a înfundat o bujie, ba s-a defectat motorul, ba nu-i benzina bună.* MIRONESCU, S. 84. *Ascensoarele se defectaseră de două ori.* V. ROM. februarie 1954, 120. *Nu mai merge ... S-a defectat motoraşul.* VINEA, L. II, 240, cf. DL. *Ocazia nu se ivise încă să mă pot oferi eu dacă s-ar fi defectat ceva.* PREDA, I. 153. *Daţi ordin să se defecteze toate aparatele de telegraf, să se pună în imposibilitate de funcţionare centrala telefonică.* T. POPOVICI, S. 366, cf. DM. *Maşina neagră ... se defectase.* BARBU, Ş. N. 154, cf. DN², M. D. ENC. *Ne-a ajutat cu pricepere la o mai bună sonorizare a sălii, staţia adusă de noi defectându-se.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 17. *Instalaţia care s-a defectat fusese cumpărată de curând.* RL 2005, nr. 4 631.

– Prez. ind.: *defectez.*

– De la **defect.**

DEFECTÁRE s. f. Acţiunea de a se defecta şi rezultatul ei; defect (I 3), defecţiune (2), deranjament, dereglare. Cf. LTR². *Defectarea unei maşini micşorează producţia.* DL, cf. DM, DN², DEX. *Defectarea unuia dintre robinetele aferente sistemului de oprire rapidă.* RL 2005, nr. 4 528.

– Pl.: *defectări.*

– V. **defecta.**

DEFECTÁT, -Ă adj. Care nu mai funcţionează bine, care s-a stricat; defect (II). *Fanfara circului, larmă de tobă şi instrumente defectate cânta un marş.* P. CONSTANT, R. 67, cf. DEX.

– Pl.: *defectaţi, -te.*

– V. **defecta.**

DEFECTÍBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate avea multe defecte (I 1), imperfect. *Omul e defectibil.* SCRIBAN, D.

– Pl.: *defectibili, -e.*

– **Defect** + suf. *-(i)bil.*

DEFECTÍV, -Ă adj. (Despre cuvinte flexibile, mai ales despre verbe) Care are flexiunea incompletă, lipsit de unele forme gramaticale, care nu se întrebuinţează la toate formele gramaticale. Cf. BUDAI-DELEANU, T. GR. II, 73V/1. *Asemenea verbi se numesc „defectivi", adică cu lipsă.* HELIADE, PARALELISM, II, 113. *Verburi defăptive sânt: acele lipse în timpuri precum: blem, pas, aide.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 101/6. *Două verbe ale acestei conjugăciuni ... sânt şi defective.* CODRU-DRĂGUŞANU, R. 69/9, cf. NEGULICI. *Astă zicere ... este un fel de verb defectiv.* I. POP, L. 56/20. *Verburi defective sânt acelea care n-au toate modurile, tâmpurile, persoanele ori numerii.* BĂLĂŞESCU, GR. 98/13, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU², TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *În hârţoage vechi am descoperit mai multe formaţii sintactice fermecătoare, mai multe tipuri care au fost uitate, apoi conjuncţii, prepoziţii şi adverbe, şi chiar două moduri noi, deşi defective.* EMINESCU, în L. ROM. 1953, nr. 5, 17. *Ancheta făcută are însă neajunsul de a fi insistat să obţină forme de la verbe necunoscute de informatori sau de la verbe defective.* SCL 1956, 136, cf. DER, DN², SFC IV, 90, M. D. ENC., DEX. ✦ P. g e n e r. Care este incomplet, imperfect; căruia îi lipseşte ceva. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W. ◇ F i g. *Spiritele artistice care săvârşesc revoluţii în oralitate sunt defective în ideal.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 8. ✦ (Despre scara muzicală) Care nu cuprinde toate notele octavei. *Unele scări defective ori netemperate se pot modifica în decursul cântatului.* ALEXANDRU, I. M. 84. *O scară diatonică de multe ori defectivă şi cu unele sunete intonate mai sus ori mai jos.* id. ib.

– Pl.: *defectivi, -e.* – Şi: (învechit, rar) **defăptív, -ă** adj.

– Din lat. **defectivus, -a, -um,** fr. **défectif.**

DEFECTIVITÁTE s. f. (Învechit) Starea, însuşirea a ceea ce este defectiv. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM.

– **Defectiv** + suf. *-itate.*

DEFECTOLÓG, -Ă s. m. şi f. Specialist în defectologie. Cf. DEX, DN³.

– Pl.: *defectologi, -ge.*

– De la **defectologie.**

DEFECTOLOGÍE s. f. Disciplină care studiază din punct de vedere psihologic şi pedagogic persoanele cu deficienţe senzoriale, intelectuale etc. Cf. DER, HRISTEA, P. E. 125, M. D. ENC., D. MED., DEX.

– Din rus. **дефектология.**

DEFECTÓS, -OÁSĂ adj. v. **defectuos.**

DEFECTOSCÓP s. n. Aparat folosit în defectoscopie, cu ajutorul căruia se examinează piesele metalice pentru a se descoperi defectele de material. *Se folosesc defectoscoape la care detectarea obiectelor se obţine prin impulsii reflectate.* LTR² VI, 80, cf. DL, DM, DER, DN², DC, FORM. CUV. I, 135, M. D. ENC. *Cercetătorii ... au realizat un defectoscop protonic ale cărui imagini sunt mult superioare celor obţinute cu dispozitivele clasice.* CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 5/5, cf. DEX.

– Pl.: *defectoscoape.*

– Din fr. **défectoscope.**

DEFECTOSCOPÍE s. f. Ansamblu de procedee folosite pentru examinarea materialelor şi a pieselor în vederea descoperirii defectelor acestora. *Pe acelaşi principiu se bazează defectoscopia ultrasonoră: un fascicul de unde ... ne permite ... să localizăm defectele.* CIŞMAN, FIZ. II, 91. *Defectoscopia cu petrol se foloseşte în special la piesele prelucrate neferomagnetice.* LTR², cf. DER, DN², DC, FORM. CUV. I, 22, DEX.

– Pl.: *defectoscopii.*

– Din fr. **défectoscopie.**

DEFECTUÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Care are defecte (**1 1**), cu lipsuri; greşit, necorespunzător. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Astăzi igiena publică, atât de defectuoasă sub raportul fisic, este nulă ... sub raportul moral.* MAN. SĂNĂT. 78/20, cf. BARIŢIU, P. A. III, 428. *Esaminând cu scumpătate sistemul urmat de dânsul, ne permitem ... a mărturisi că a fost defectos.* FILIMON, O. II, 189, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU², TDRG. *Cine e stăpân pe o bună metodă va întrece pe acela care se serveşte de o metodă defectuoasă.* BUL. COM. IST. I, 8, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Dacă se va constata ulterior că este defectuoasă* [procedura], *se va putea reveni asupra ei.* TITULESCU, D. 144, cf. SCRIBAN, D. [Natura umană] *se închirceşte într-o viaţă subnaturală, oarbă, defectuoasă.* STĂNILOAE, O. 17. *Construcţia defectuoasă a zidului de cărămizi dărâmat ... arată limpede ce împrejurări au descoperit pe apărătorii Ierihonului.* BRĂTIANU, T. 21. *Alţi autori au arătat că ... metoda lui Boer era defectuoasă.* DANIELOPOLU, F. N. II, 182, cf. DL, DM. *Obiectul care alimentează atitudinile critice ale celor două tendinţe este comun: defectuoasa organizare economico-administrativă.* IST. LIT. ROM. III, 560. *Metoda folosită este defectuoasă.* PANAITESCU, O. Ţ. 9, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Informarea complet defectuoasă a consumatorilor privind introducerea unui nou sistem de tarifare.* RL 2005, nr. 4 619. ✧ (Adverbial) Cf. SCRIBAN, D. *Pătrunderea apei în sol se face defectuos.* AGROTEHNICA, I, 405. *Vânzarea produselor la magazinul alimentar se face defectuos.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 15.

2. (Despre fiinţe şi corpul acestora) Care prezintă anomalii, malformaţii etc. Cf. d e f e c t (**I 2**). *Dacă individul* [actorul] *are atâta putere creatorie ... regiunea comicei fantastice ... ar fi aşadar singurul teren unde un corp din natură defectuos nu prezintă un obstacol neci chiar pentru prestaţiuni ... remarcabile.* EMINESCU, O. XIV, 255. *Se cunosc animale ... atât de defectuoase şi de greşit făcute.* CAMIL PETRESCU, P. 405.

3. (Despre aparate, maşini etc.) Care împiedică buna funcţionare, care prezintă un defect (**I 3**), un deranjament, o stricăciune. *Am cumpărat de la dumneata un binoclu defectuos ... Vede răsturnat.* ARGHEZI, C. J. 181. *Funcţionarea felinarelor continua să fie defectuoasă.* G. BARBU, A. V. 139. *Circulaţia defectuoasă a autobuzelor.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 9. *Autorităţile din ţările afectate de cutremur nu au reuşit să lanseze avertismente publice imediat după seism din cauza sistemelor de comunicaţii, defectuoase.* RL 2004, nr. 4 497. ✧ (Adverbial) *Asemenea unui ceasornic defectuos reglat, calendarul rămânea în urmă.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 8, 61.

4. (Despre versuri, opere literare etc.) Care nu este conform unor reguli. Cf. d e f e c t (**I 4**). *Fie forma versurilor uneori defectuoasă, ele îmi par mie poleite cu razele geniului.* RUSSO, S. 194. *Versificaţia cu totul defectuoasă.* CONTEMPORANUL, I, 58. *Versul al doilea însă e cu desăvârşire defectuos.* MACEDONSKI, O. IV, 54. *Prin dramele sale, defectuoase din punctul de vedere al teoriilor de dramaturgie modernă, dar cu multe scene reuşite ...* [Alecsandri] *stabileşte definitiv stilul tragediei române.* SĂM. II, 800. ✦ (Despre pronunţări, exprimări etc.) Care este greşit, incorect. *Nouă ne e uşor a curăţa limba de toate formele defectuoase.* CODRU-DRĂGUŞANU, R. 14. *Fraţii noştri din Moldova găsesc defectuos modul nostru de a pronunţa pe „e".* BARONZI, L. 158. *Nici duşmănia guvernului nu-i va opri de-a vorbi deocamdată poate defectuos, dar totuşi numai româneşte.* EMINESCU, O. IX, 80. *O comunicare defectuoasă ... anulează orice bune intenţii.* RL 2005, nr. 4 541.

– Pronunţat: *-tu-os.* – Pl.: *defectuoşi, -oase.* – Şi: (învechit, rar) **defectós, -oásă, defeptuós, -oásă** (BARIŢIU, P. A. III, 428) adj.

– Din fr. **défectueux.**

DEFECTUOZITÁTE s. f. Stare a ceea ce este defectuos (**1**), stare de defecţiune; defect (**I 1**). Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. [Regimurile politice] *au fost adoptate de popoarele Anticităţii ..., cu toate viciile şi defectuozităţile acelui sistem.* CONV. LIT. II, 38. *Combateţi atunci mijloacele, domnul meu, combateţi-le în defectuozitatea lor, şi nu persoana, individul, principiul său cel bun.* EMINESCU, O. IX, 82. *Să preţuiască modul nostru de a lăuda cu maturitate, întemeind fiecare laudă şi cercetând fiecare defectuozitate.* MACEDONSKI, O. IV, 45. *Am cunoscut defectuositatea documentului şi reaua lui traducere.* CONV. LIT. XX, 271, cf. ŞĂINEANU², RESMERIŢĂ, D., CADE. [Omul] *nu-şi mai are natura lui în plenitudinea şi senzul ei firesc, el are o natură ştirbită, în care s-a introdus defectuozitatea.* STĂNILOAE, O. 16, cf. SCRIBAN, D., DL, DN², DEX.

– Pronunţat: *-tu-o-.* – Scris şi: *defectuositate.* – Pl.: *defectuozităţi.*

– Din fr. **défectuosité.**

DEFÉCŢIE s. f. v. **defecţiune.**

DEFECŢIÚNE s. f. **1.** Refuz de a îndeplini o misiune, fugă de la datorie; dezertare; părăsire a unui crez, a unui partid. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D. *Când adjunge la defecţiunea celor cinci regimente de cavalerie, el se fereşte măcar de a menţiona numele purcalabului.* HASDEU, I. V. 167, cf. COSTINESCU, LM. *Dar până acum nu e dovedit că această influenţă va fi suficientă pentru a compensa defecţiunea elementelor liberale disidente.* EMINESCU, O. XI, 274, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU², RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Soldaţii, mai ales rezerviştii, sunt siguri? Căci, poate ştiţi, pe-alocuri au fost mici defecţiuni şi n-aş dori să avem şi noi surprize.* REBREANU, R. II, 228. *Înregistrasem defecţiuni mari. Ivirea neaşteptată a colonelului ... fusese dezastruoasă.* BRĂESCU, O. A. II, 85. *Cneazul încearcă, după defecţiunea boierilor, să câştige masele largi ale poporului.* OŢETEA, T. V. 194, cf. CV 1951, nr. 4, 28. *Se deslănţui greva mecanicilor ... Muncitorii de pretutindeni s-au bucurat, mai cu seamă că nu se aşteptaseră ca tocmai aceştia să facă începutul. Se temuseră, dimpotrivă, de o defecţiune.* PAS, Z. IV, 222, cf. DL, DN².

2. Deranjament, stricăciune (**1**) care împiedică buna funcţionare a unei maşini, a unui aparat, a unui mecanism, desfăşurarea normală a unei acţiuni etc.; defect (**I 3**), defectare. Cf. IORDAN, L.R.A. 187, DN², M. D. ENC. *Au executat lucrări de slabă calitate sau piese cu defecţiuni.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 5, 28. *O altă defecţiune a reţinut acelaşi tren peste două ore.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 6, cf. DEX. *Au apărut defecţiuni tehnice ale agregatului frigorific care stochează vacccinurile.* RL 2005, nr. 4 544.

3. (Rar) Defect (**I 4**). *S-a pornit de la experienţa anilor trecuţi, în dorinţa de a ... înlătura greşelile, defecţiunile din planurile anterioare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 501, 1/6.

– Pl.: *defecţiuni.* – Şi: (învechit) **defécţie** s. f. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, DN².

– Din fr. **défection,** lat. **defectio, -onis.**

DEFÉL adv. Nicidecum, deloc. *Emoraghiile ce vin dintr-această din urmă pricine sânt prea defel de întâmplare.* MEŞT.

MOŞ. 78/23. *Luai pui de drac, Tocma după plac, N-am frică defel De nimeni cu el.* PANN, P. V. III, 55/29. *Zi de vară pân-în sară am tot mers fără să stau defel.* EMINESCU, P. L. 152. *Era însă un lucru, care defel nu se potrivea.* SLAVICI, O. I, 63. *Dar când mergea, domnul Vucea nu era defel ca ceilalţi oameni.* DELAVRANCEA, H. T. 99. *Călătoria defel neplăcută sau obositoare.* IORDAN, L.R.A. 373, cf. BL XI, 88, BUL. FIL. XI–XII, 515. *Nu şedea locului defel.* CĂLINESCU, E. O. I, 251. *Nu era defel moţiuros.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 22, cf. DEX. *Îmi extrag din ceea ce spune doar ce mă interesează, iar restul nu mă mai impresionează defel.* RL 2005, nr. 4 692. *Un om se însoară cu o fată care nu se pricepe defel la treburile gospodăriei.* SNOAVA, II, 43.

– **De**[1] + **fel.**

DEFEMINIZÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. A-şi pierde sau a face să-şi piardă caracterele, aptitudinile, însuşirile de femeie; p. e x t. a deveni mai puţin feminină. Cf. DN[2], DEX.

– Prez. ind.: *defeminizez.*

– Din fr. **déféminiser.**

DEFEMINIZÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e f e m i n i z a şi rezultatul ei. *Pentru a ajunge de la defeminizare la punctul iniţial, al adevăratei virilizări a femeii în teatrul nostru, trebuie să mergem la Odobescu.* LOVINESCU, S. I, 80. *Din concepţia Ancei nu reţinem însă ... decât defeminizarea ei.* id. C. VII, 62, cf. D. MED., DEX.

– Pl.: *defeminizări.*

– V. **defeminiza.**

DEFEMINIZÁTĂ adj. (Rar) Care şi-a pierdut caracterele, aptitudinile, însuşirile de femeie. *Prin această eroină literatura română s-a mai îmbogăţit cu o femeie defeminizată.* LOVINESCU, S. I, 85.

– Pl.: *defeminizate.*

– V. **defeminiza.**

DEFENDÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. (Învechit) A (se) apăra, a (se) opune; a (se) defendălui. *La unele tulpine ... se află oarecare ghimpi ..., armele plântei, cu carele se defendează.* CORNEA, E. II, 199/26, cf. ARISTIA, PLUT., PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., SCL 1950, 60.

– Prez. ind.: *defendez.* – Şi: (învechit) **deféndе** vb. III. ARISTIA, PLUT., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W.

– Din lat. **defendere.**

DEFENDÁBIL, -Ă, adj. (Franţuzism învechit) Care poate fi apărat. Cf. PROT. – POP., N. D., MDA.

– Pl.: *defendabili, -e.*

– Din fr. **défendable.**

DEFENDĂLUÍ vb. IV. T r a n z. şi r e f l. (Învechit) A (se) apăra, a (se) opune; a (se) defenda. *Cu vitejie să defendăluiaşte* (a. 1699). FN 86. *Sânt mari şi lungi socoteale, între doi putearnici, mai mult pentru acel care va, cu armele, să dăfendeluiască direptatea sa* (a. 1701). ib. 97. ◇ R e f l. p a s. *Cu tărie să loveaşte o cetate, dară cu vitejie să defenduluiaşte* (a. 1703). ib. 135. ✦ A opri, a stăvili. *Aceale ţări friguroase să gătescu a defendului pohta lor* (a. 1701). FN 98.

– Prez. ind.: *defendăluiesc.* – Şi: **defendeluí** (FN 92), **defenduluí, dăfendeluí** vb. IV.

– Cf. lat. d e f e n d e r e (după modelul verbelor formate cu suf. *-ălui*).

DEFÉNDE vb. III v. **defenda.**

DEFENDELUÍ vb. IV v. **defendălui.**

DEFÉNDERE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a (s e) d e f e n d a şi rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *defenderi.*

– V. **defende.**

DEFENDIVSÍ vb. IV v. **diafendefsi.**

DEFENDÓR, -OÁRE s. m. şi f. (Jur.; rar) Pârât, intimat, acuzat. Cf. TDRG, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], CADE, SCRIBAN, D., DN[2], DEX.

– Pl.: *defendori, -oare.*

– Din fr. **défendeur.**

DEFENDULUÍ vb. IV v. **defendălui.**

DEFENEFSÍ vb. IV. R e f l. (Învechit, rar) A se apăra, a se ocroti, a se feri. *Cu îmbrăcămintea căutăm să ne defenefsim de frig.* POTECA, G. 124/12, cf. MDA.

– Prez. ind.: *defenefsesc.*

– Et. nec.

DEFENESTRÁ vb. I. T r a n z. (Franţuzism, rar; complementul indică oameni) A arunca pe fereastră. Cf. SCRIBAN, D., NDN.

– Prez. ind.: *defenestrez.*

– Din fr. **défenestrer.**

DEFENESTRÁRE s. f. (Franţuzism, rar) Acţiunea de a d e f e n e s t r a; (rar) defenestraţie. Cf. SCRIBAN, D., DN[3].

– Pl.: *defenestrări.*

– V. **defenestra.**

DEFENESTRÁŢIE s. f. (Franţuzism, rar) Aruncare a cuiva pe fereastră; defenestrare. *Din toate aceste încăperi* [ale castelului] *se deosebesc ... sala ispaniolă, celebră pentru cruzimele întâmplate într-însa pe timpul defenestraţiii sau mai bine* [zis] *a rezbelului religios.* FILIMON, O. II, 117, cf. SCRIBAN, D., DN[3].

– Pl.: *defenestraţii.* – Şi: **defenestraţiúne** s. f. SCRIBAN, D.

– Din fr. **défenestration.**

DEFENESTRAŢIÚNE s. f. v. **defenestraţie.**

DEFENOLÁRE s. f. (Chim.) Îndepărtare a fenolilor din apele reziduale rezultate în industriile carbochimice (cocserii, semicocserii, generatoare de gaz etc.). *Procedeele de defenolare cu recuperarea fenolilor sunt următoarele: antrenarea fenolilor cu abur, extracţia şi adsorpţia fenolilor cu cărbune activ.* LTR[2], cf. SFC IV, 318.

– Pl.: *defenolări.*

– De la **fenol.**

DEFENSÁ vb. I. T r a n z. (Învechit) A ocroti, a apăra. Cf. NEGULICI, LM.

– Prez. ind.: *defensez.*

– Din fr. **défenser.**

DEFENSÁBIL, -Ă adj. v. **defensibil.**

DEFÉNSĂ[1] s. f. (Zool.) Fiecare dintre cei doi colţi ai elefantului; fildeş. Cf. M. D. ENC, DN[3].

– Pl.: *defense.*

– Din fr. **défense.**

DEFÉNSĂ[2] s. f. v. **defensie.**

DEFENSÍBIL, -Ă adj. (Franţuzism învechit) Care serveşte pentru apărare; care poate fi apărat. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

– Pl.: *defensibili, -e.* – Şi: **defensábil, -ă** adj. PROT. – POP., N. D.

– Din fr. **défensible,** lat. **defensibilis, -e.**

DEFÉNSIE s. f. (Latinism învechit) Apărare, sprijin (făcut în scris sau verbal) în favoarea cuiva. [Luteranii] *în aseminea împregiurări adunându-se în Smalcada se uni pentru a lor defenzie într-o confederaţie.* SĂULESCU, HR. II, 273/13. *Enric ... scrise defensii catolicismului în contra luteranilor.* id. ib. 326/21, cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., LM, I. NEGRUZZI, S. I, 241, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. ✦ Interdicţie, opreliştе. Cf. PONTBRIANT, D. *Cine nu-şi aduce aminte ... de acele hotărâri de a fi serioşi în amor, că-i pe viaţă acea defensiune în paragrafe a copilei, ca să nu-i zică pe nume, să n-o tutuiască sau să n-o sărute.* EMINESCU, P. L. 67.

– Scris şi: *defenzie.* – Pl.: *defensii.* – Şi: **defensiúne, defénsă** (NEGULICI, I. NEGRUZZI, S. I, 241) s. f.

– Din lat. **defensio, -onis.** – **Defensă** < fr. **défense.**

DEFENSÍSM s. n. (Livresc) Atitudine adoptată de unele state în timpul primului război mondial, care urmărea atragerea maselor în acest război pentru apărarea statelor respective. Cf. DER, DN[3].

– **Defensă** + suf. *-ism.*

DEFENSÍST, -Ă adj. (Livresc) Care se referă la defensism. Cf. DN[3], MDA.

– Pl.: *defensişti, -ste.*

– De la **defensism.**

DEFENSIÚNE s. f. v. **defensie.**

DEFENSÍV, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. Care este făcut pentru apărare împotriva unui atac, care apără, de apărare. *Până acum semăna războiul rosesc a fi difensiv.* VĂCĂRESCUL, IST. 297. *Întăile staturi începătoare războaielor nu avea alte arme defensive, fără numai piei de fiară cu carele ... făcea scuturi.* SĂULESCU, HR. I, 50/1. *O aliaţie ofenzivă şi defenzivă.* AR (1829), 47[1]/21, cf. ASACHI, L. 3[2]/2. *Au încheiet ... un nou tractat ofenziv şi defenziv.* IST. M. 122/14. *Războiul defensiv se perfecţionă mult la moldoveni.* BĂLCESCU, O. I, 126, cf. NEGULICI, POLIZU. *Alianţă ofensivă şi defensivă.* FILIMON, O. II, 182, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Aripa dreaptă ... prin lac şi prin tunuri era tare în priivinţa defensivă.* HASDEU, I. V. 145, cf. COSTINESCU, LM. *Acele arme defensive ale dacilor ... erau nişte bogate obiecte de artă, îmbrăcate cu aur.* ODOBESCU, S. II, 283. *Principele Nikita ... notifica guvernului său încheierea unui tractat de alianţă ofensivă şi defensivă între Serbia, Muntenegru, România şi Grecia.* EMINESCU, O. IX, 115, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG. *Duelul dintre pasiunea mea mută şi instinctul ei defensiv.* IBRĂILEANU, A. 202, cf. RESMERIŢĂ, D. *Rezerva mea în timpul vizitelor, ţinuta sobră şi defensivă, nu scăpase profesoarei.* M. ELIADE, O. I, 87, cf. CADE. *Pericolul revizuirii tratatelor ... ar putea să grăbească reacţiunea defensivă necesară prin gruparea ţărilor mai direct ameninţate.* TITULESCU, D. 169. *Răutatea Emiliei nu e agresivă, ci probabil, crâncen defensivă.* CAMIL PETRESCU, P. 164. *Ca măsură defensivă, tanti Laura scoase ... o ţigaretă.* C. PETRESCU, Î. I, 4, cf. SCRIBAN, D. *Cu cât sunt armele ofensive mai periculoase cu atât se găsesc arme defensive mai ingenioase pentru a le face inofensive.* STĂNILOAE, O. 309. *Vom prezenta acum un caz de adaptare defensivă.* CĂLINESCU, C. O. 72, cf. DL, DM, DN[2]. *A fost construită o linie bine organizată de turnuri, un sistem defensiv conceput ... într-un mod foarte ingenios.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 4, 57, cf. M. D. ENC. *Jucătorul său n-ar fi avut sarcini defensive, ci ar fi avut misiunea de a-l marca strâns pe atacantul mureşan.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 20. *Lucrez ... la perfecţionarea unei arme, deocamdată defensive.* BARBU, I. I, 183, cf. DEX. *Expediţia militară organizată de Vitoria este, în fond, incursiune defensivă.* PALEOLOGU, T. 65. *Jocul a suferit mult atât în faza ofensivă, cât şi în cea defensivă.* RL 2005, nr. 4 623. ✧ (Adverbial) *Era gata a susţinea, ofensiv seau defensiv, pe oricare din aripele seale.* HASDEU, I. V. 145, cf. SCRIBAN, D. *Suferă de o secretă şi zâmbitoare temere de a nu muri de foame şi se adaptează defensiv.* CĂLINESCU, C. O. 72. *Nu poţi să nu te întrebi ... al cui este totuşi pământul? Şi apoi ... defensiv şi prudent adaugi.* RL 2005, nr. 4 698.

2. S. f. Stare sau poziţie de apărare, atitudine de a se apăra fără a ataca. *Trupele noastre din defenzivă (apărare) au păşit spre ofenzivă (năvălire), şi au silit pe duşman a se trage spre Luvartov.* AR (1831), 62[1]/15, cf. I. GOLESCU, C. *Astăzi se mulţumeşte a se ţinea numai în defensivă.* CR (1837), 38[1]/31, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Ne silesc să ne punem în defensivă.* MAIORESCU, D. II, 367. *Delegaţii muntenegreni erau aşteptaţi ... în Constantinopole, iar ieri, marţi, era să deie ordin trupelor munte[ne]grene şi celor turceşti de a se ţine în defensivă.* EMINESCU, O. IX, 327, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Dimitrie trecu deci de la defensiva prudentă la o pătimaşă ofensivă.* IORGA, I. L. I, 337, cf. TDRG. *Până atunci ele sunt în defensivă, au spiritul mai liber decât oricând.* IBRĂILEANU, A. 191, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Simţi cu intensitate această izolare în defensivă.* EFTIMIU, N. 49. *Socotea că în faţa unui adversar de mai înainte pregătit cea mai bună tactică era defensiva.* VINEA, L. I, 141, cf. DL, DM, CONTRIBUŢII, II, 89, DER, DN[2], M. D. ENC. *Jucătorii ... buni de data aceasta nu numai la defensivă, ci şi la finalizare.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 20, cf. DEX.

– Scris şi: *defenziv.* – Pl.: *defensivi, -e.* – Şi: (învechit) **difensív, -ă, defansív, -ă** (I. GOLESCU, C.) adj.

– Din fr. **défensif.**

DEFENSÓR s. m. Persoană care apără, care protejează pe cineva; apărător; avocat, (învechit, rar) defenzitor. Cf. NEGULICI. [Napoleon] *apucă calea Vienei şi, ajungând pe generalul Kutuzof, defensorul ei, se făcu stăpân pe dânsa.* FILIMON, O. II, 102, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Pe lângă autoritatea municipală şi peste ea era „patronul" oraşului, numit şi „defensor", care avea rolul de a apăra interesele cetăţei.* XENOPOL, I. R. I, 172, cf. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], DEX. ✧ Fig. *Foaia noastră va fi dar defensorul intereselor naţionale* (a. 1848). PLR I, 132. ✦ Funcţionar bisericesc care cercetează abaterile preoţilor şi face oficiul de procuror pe lângă un consistoriu eparhial. Cf. RESMERIŢĂ, D. *Era liceanul Gr. Pişculescu, care avea să devină ... defensorul eclesiastic de azi Galaction.* LOVINESCU, C. V, 197. *Ştia că ... anchetele în lumea bisericească se fac numai de către două persoane – un obraz din partea chiriarhiei, protopopul sau exarhul, şi un defensor din partea Casei Bisericii.* STĂNOIU, C. I. 75.

– Accentuat şi: *defénsor.* BARCIANU. – Pl.: *defensori.*

– Din fr. **défenseur,** lat. **defensor.**

DEFENZITÓR s. m. (Învechit, rar) Defensor. *Confederându-se cu electorul Moreţ de Sacsa, unul din defenzitorii luteranismului, învinsă pe Carol.* SĂULESCU, HR. II, 308/12, cf. MDA.

– Pl.: *defenzitori.*

– **Defenzie** + suf. *-tor.*

DEFÉPT s. n. v. **defect.**

DEFEPTUÓS, -OÁSĂ adj. v. **defectuos.**

DEFERÁ vb. I v. **deferi**[1].

DEFERÁNT, -Ă adj. v. **deferent.**

DEFERÁNȚIE s. f. v. **deferență.**

DEFERÁRE s. f. v. **deferire.**

DEFERÉNT, -Ă adj. (Despre oameni) Plin de deferență, respectuos, condescendent, binevoitor. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 66, LM, ALEXI, W. *Cel dintâi omagiu ... a fost moartea oportună și deferentă a lui Teoharie Antonescu.* LOVINESCU, S. II, 50. *Deferenți și serviabili, strict corecți.* RALEA, O. 122. *Răspunsul la salut pare oarecum deferent, în orice caz îmi acordă însemnătatea.* MIHĂESCU, D. A. 70, cf. DN[2], M. D. ENC. *Teatrul ... dispune azi de un public nemaipomenit de deferent.* T ianuarie 1971, 44, cf. DEX. *Argumentelor lui H. H. Stahl li se cuvine o deferentă atenție.* PALEOLOGU, T. 95. ◇ (Adverbial) Cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *deferenți, -te.* – Și: (învechit, rar) **deferánt, -ă** (ALEXI, W.), **deferénte** (HELIADE, PARALELISM, I, 66) adj.

– Din fr. **déférent. – Deferente** < it. **deferente.**

DEFERÉNTE adj. v. **deferent.**

DEFERÉNȚĂ s. f. Respect, stimă, considerație deosebită; condescendență, bunăvoință. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 66. *Diferința mea pentru luminele scaunului ecumenic* (a. 1865). URICARIUL, X, 372, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *La dezbaterea adresei ... nu am luat parte din deferență.* MAIORESCU, D. II, 471. *Auditorului priceput ... i s-arată îndată deferienta cea mare.* EMINESCU, O. XIV, 279, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG. *De spiritul satiric, mai ales femeile se simt chiar ofensate. Simt în el ... o primejdie, o amenințare, posibilitatea unei lipse de deferență.* IBRĂILEANU, S. L. 45, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Convocă imediat pe primul-procuror ..., mai mult însă ca un gest de deferență pentru justiție.* REBREANU, R. II, 226. *O obligație de deferență față de Parlament cere să mă prezint în persoană în fața lui.* TITULESCU, D. 477. *Să le vorbești cu un pic de deferență. Chiar dacă n-ar fi decât ca aparență.* CAMIL PETRESCU, T. III, 391. [Dă] *mai multă importanță misiunii sale decât deferență stăpânului.* BRĂESCU, O. A. I, 104. *Academia Română va avea larga posibilitate de lucru ... prin deferența statului și a opiniei publice.* D. GUSTI, P. A. 218, cf. SCRIBAN, D. *Lipsind această formalitate de deferență, rudele lui ... refuzară să-l viziteze.* CĂLINESCU, E. O. II, 79, cf. DL, DM. *Între cele două reviste există relații de deferență, aprecieri, deși reci, totuși pozitive.* IST. LIT. ROM. III, 559, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Este o chestiune legată de Justiție și care sunt convins că va fi rezolvată cu respectul și deferența cuvenite unui fost șef de stat.* RL 2005, nr. 4 636. ◇ Loc. adv. **Cu deferență** = în mod respectuos, amabil. *Propunerile ei* [ale Angliei] *să fie primite cu deferență.* EMINESCU, O. XI, 176. *Danton, cu deferență, prietenos* [spune]. CAMIL PETRESCU, T. II, 374. *La universitate era privit cu deferență.* TEODOREANU, M. II, 528.

– Pl.: *deferențe.* – Și: (învechit) **deferínță** (HELIADE, PARALELISM, I, 66, PONTBRIANT, D., ALEXI, W.), **deferiénță, deferánție** (COSTINESCU), **deferénție** (LM), **diferínță** s. f.

– Din fr. **déférence.**

DEFERÉNȚIE[1] s. f. v. **deferență.**

DEFERÉNȚIE[2] s. f. v. **diferend.**

DEFERÉRE s. f. v. **deferire.**

DEFERÍ[1] vb. IV. Tranz. **1.** (Complementul indică titluri, demnități, distincții etc.) A da, a acorda, a atribui, a conferi; a decerna. *Maiorul ... își înalță vesel sabia în sus, mulțumind cu entusiasm colonelului că a deferit lui și muscelenilor săi această onoare.* ODOBESCU, S. III, 583. *Succesiunile sunt deferite copiilor și descendenților ... și rudelor sale colaterali, în ordinea și după regulele mai jos determinate.* HAMANGIU, C. C. 158, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], DEX. ◇ Refl. pas. *Succesiunea se defere ște sau prin lege, sau, după voința omului, prin testament.* HAMANGIU, C. C. 156.

2. (Complementul indică persoane, situații, circumstanțe etc.; urmat de determinări în dativ) A trimite în judecată, a supune spre judecare unui organ de judecată sau de urmărire penală. *După aparență s-ar crede că s-au acordat garanții mai mari deferind acele cause tribunalelor ordinare.* CONV. LIT. XX, 873, cf. DDRF. *Domnul I. L. Caragiale a hotărât a deferi cazul justiției.* SĂM. I, 30, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DN[2]. *Prizonier de război, Maximilian este deferit unui tribunal militar.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 21, cf. M. D. ENC., DEX. *Șapte persoane ... au fost deferite justiției pentru înșelăciune și fals.* RL 2005, nr. 4 505.

3. (Jur.; în sintagma) *A deferi jurământ* = a cere cuiva să jure înainte de a face declarații sau depoziții. *Cei cărora vor fi opuse aceste prescripțiuni pot deferi, celor ce li se opun, jurământ asupra cestiunei de a se ști dacă lucrul s-a plătit în adevăr.* HAMANGIU, C. C. 483, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DN[3].

– Prez. ind.: *defér* și (învechit) *deferesc, deferez.* – Și: **deferá** vb. I. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2].

– Din fr. **déférer,** lat. **deferre.**

DEFERÍ[2] vb. IV v. **diferi.**

DEFERIÉNȚĂ s. f. v. **deferență.**

DEFERINȚÁ vb. I v. **diferența.**

DEFERÍNȚĂ s. f. v. **deferență.**

DEFERÍRE s. f. Acțiunea de a deferi[1] și rezultatul ei. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 66, COSTINESCU, DDRF, DEX, DN[3].

– Pl.: *deferiri.* – Și: (învechit, rar) **deferáre** (COSTINESCU), **deferére** (LM) s. f.

– V. **deferi**[1]. Cf. it. deferire.

DEFERÍT, -Ă adj. Care e trimis în judecată. (Substantivat) *Cei deferiți comisiei de anchetă la început au fost închiși.* PREDA, DELIR. 145.

– Pl.: *deferiți, -te.*

– V. **deferi**[1].

DEFERIZÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică ionul de fier) A îndepărta, parțial sau total, din apa potabilă sau din apa industrială, pentru a-i îmbunătăți calitatea. Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ◇ Refl. pas. *Apele potabile se deferizează prin aerare.* DC 225.

– Prez. ind.: *deferizez.*

– Din fr. **déferriser.**

DEFERIZÁRE s. f. Acțiunea de a deferiza și rezultatul ei. *În cazul deferizării apei minerale, eliminarea fierului nu trebuie să schimbe decât foarte puțin compoziția chimică a apei.* LTR[2], cf. DC, D. MED., DEX, DN[3].

– Pl.: *deferizări.*

– V. **deferiza.**

DEFERLÁ vb. I. Intranz. (Despre valuri) A se rostogoli și a se sparge, împrăștiindu-se. Cf. ABC MAR. *La funduri mici și cu stânci, valul se sparge fără a deferla.* LTR[2] VI, 80, cf. DN[3].

– Prez. ind. pers. 3: *deferlează.*
– Din fr. **déferler.**

DEFERLÁRE s. f. Acțiunea de a deferla și rezultatul ei. *Deferlarea se produce numai la funduri mici netede, cu pantă mică și regulată.* LTR², cf. DER, SFC IV, 318, DN³.
– Pl.: *deferlări.*
– V. **deferla.**

DEFERTILIZÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică pământ, terenuri) A face să devină neproductiv, nefertil prin cultivare irațională; a provoca pierderea fertilității. *Ars până în miezul lui, și defertilizat, pământul s-a prefăcut iremediabil în cărămizi.* BOGZA, C. O. 225, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ Refl. Cf. M. D. ENC.
– Prez. ind.: *defertilizez.*
– Din fr. **défertiliser.**

DEFERTILIZÁRE s. f. Acțiunea de a defertiliza și rezultatul ei. *O groaznică acțiune: defertilizarea pământului.* BOGZA, C. O. 222, cf. LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *defertilizări.*
– V. **defertiliza.**

DEFERTILIZÁT, -Ă adj. (Despre terenuri) Care a devenit neproductiv, nefertil. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *defertilizați, -te.*
– V. **defertiliza.**

DEFERVESCÉNȚĂ s. f. Perioadă de scădere sau dispariție a febrei în cursul unei boli. *Scăderea acestui raport în cursul febrei și câtva timp după defervescență ... este cauza dispariției sindroamelor.* DANIELOPOLU, F. N. I, 183, cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.
– Pl.: *defervescențe.*
– Din fr. **défervescence.**

DEFÉT s. n. v. **defect.**

DEFETÍSM s. n. **1.** Opinie, părere, atitudine a celui care nu are încredere în reușita unei acțiuni sau în justețea unei cauze, pe care o crede pierdută; lipsă de încredere, scepticism. *Vedea în el defetismul individualismului care bântuia în ultimul timp.* TEODOREANU, M. II, 527, cf. DN², M. D. ENC., DEX.
2. (Jur.) Infracțiune care constă în lansarea, răspândirea sau publicarea, în timp de război, de zvonuri sau de informații false, exagerate sau tendențioase și alarmiste, cu privire la situația economică, politică și socială a unei țări. Cf. M. D. ENC., DEX.
– Din fr. **défaitisme.**

DEFETÍST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care ține de defetism (**1**), referitor la defetism, conform defetismului. *Imaginea exclusiv negativă și sarcastică a realității este deci nu numai falsă, dar și defetistă.* GL 1958, nr. 2, 3/4, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.
2. Adj. Care ține de defetism (**2**), referitor la defetism, conform defetismului. *Sunt doamne care ... creează o atmosferă defetistă. Doamnele acestea n-au lucrat pentru binele patriei, ele nu i-au îngrijit pe răniții și bolnavii din spitale.* PAS, Z. III, 260. *Societatea română ... va privi uimită în urmă la discursul lor demoralizant și defetist.* RL 2005, nr. 4 623.
3. S. m. și f. Adept al defetismului (**1**). Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *defetiști, -ste.*
– Din fr. **défaitiste.**

DEFETIȘIZÁ vb. I. Tranz. (Complemetul indică obiecte, idei etc.) A face să-și piardă caracterul de fetiș. Cf. DEX², MDA.
– Prez. ind.: *defetișizez.*
– Pref. *de-* + **fetișiza.**

DEFETIȘIZÁNT, -Ă adj. Care defetișizează. Cf. DEX², MDA.
– Pl.: *defetișizanți, -te.*
– **Defetișiza** + suf. *-ant.*

DEFETIȘIZÁRE s. f. Acțiunea de a defetișiza și rezultatul ei. Cf. DEX², MDA.
– V. **defetișiza.**

DEFETIȘIZÁT, -Ă adj. (Despre obiecte, idei etc.) Care și-a pierdut caracterul de fetiș. Cf. DEX², MDA.
– Pl.: *defetișizați, -te.*
– V. **defetișiza.**

DEFÉU s. n. (Rar) Remunerație acordată actorilor pentru interpretarea unui rol, în cazul în care titularul rolului respectiv este indisponibil; p. ext. remunerație acordată actorilor pentru prestarea unei munci suplimentare în teatru. Cf. IORDAN, în BUL. FIL. VII–VIII, 233, MDA.
– Pl.: *defeuri.*
– Cf. fr. feu.

DEFIÁ vb. I. Refl. (Franțuzism rar) A nu avea încredere, a fi neîncrezător. *Dacă și în urma acestei definițiuni* [a politicii] *... s-ar găsi încă persoane care s-ar defia de politica ce se va face în coloanele „Revistei" noastre, ... ei vor trebui negreșit să fie dintre partizanii teoriilor lui Machiavelli* (a. 1845). PLR I, 218.
– Prez. ind.: *defiez.*
– Din fr. **défier.**

DEFIBRÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică materiale fibroase, textile) A efectua operația de mărunțire și desfacere în fibre (în vederea obținerii viscozei). Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ Refl. pas. *Operație ... de obținere a viscozei, prin care se mărunțesc și se defibrează foile de alcalicelulozǎ.* LTR² VI, 81.
2. (Complementul indică materiale lemnoase) A transforma în fibre pentru a obține pasta de lemn din care se fabrică hârtia sau pasta pentru plăci fibrolemnoase. Cf. DL, DM, DN².
– Prez. ind.: *defibrez.*
– Din fr. **défibrer.**

DEFIBRÁRE s. f. Acțiunea de a defibra și rezultatul ei.
1. Cf. defibra (**1**). *În timpul defibrării, acțiunea mecanică a cuțitelor dințate dezvoltă căldură, care influențează negativ calitatea scamei de alcalicelulozǎ.* LTR² VI, 82, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³.
2. Cf. defibra (**2**). *Defibrarea se realizează prin apăsarea lemnului, cu o anumită forță.* LTR², cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³.
– Pl.: *defibrări.*
– V. **defibra.**

DEFIBRATÓR s. n. Aparat, mașină sau agregat folosit pentru operația de defibrare (**1, 2**). *O deștămare mai completă și*

mai uniformă necesită întrebuințarea unor mașini analoage cu 2-8 tambure desfibrătoare. IONESCU-MUSCEL, FIL. 282. *Morar la defibratoare.* LEG. EC. PL. 295. *Se deosebesc defibratoare care efectuează defibrarea prin răzuire.* LTR², cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *defibratoare.* – Și: (rar) **desfibrătór** s. n.

– **Defibra** + suf. *-tor* (după fr. *défibreur*).

DEFIBRILÁ vb. I. T r a n z. A efectua operația de defibrilare. *Dacă ar fi fost vorba de o tulburare de ritm cardiac ventricular și ar fi fost defibrilat în timp util și apoi resuscitat, viața lui ... ar fi fost salvată.* RL 2006, nr. 4 907.

– Prez. ind.: *defibrilez.*

– Din fr. **défibriller.**

DEFIBRILÁRE s. f. Oprire a fibrilației atriale sau ventriculare și restabilire a ritmului cardiac normal. Cf. D. MED., MDA.

– Pl.: *defibrilări.*

– V. **defibrila.**

DEFIBRILATÓR s. n. (Și în sintagma) *Defibrilator cardiac* = aparat electronic generator de stimuli electrici ritmici, de intensități și durate reglabile, folosit în tratamentul fibrilației atriale sau ventriculare. Cf. D. MED., DEX. *Cea mai bună soluție este implantul de defibrilator, aparatul asigurând o rată de supraviețuire de aproape sută la sută.* RL 2005, nr. 4 728.

– Pl.: *defibrilatoare.*

– Din fr. **défibrillateur.**

DEFIBRINÁ vb. I. T r a n z. (Biol.; complementul este sângele) A elimina fibrina din plasmă sau din exudatele sangvine. Cf. DN³, MDA.

– Prez. ind.: *defibrinez.*

– Din fr. **défibriner.**

DEFIBRINÁRE s. f. (Biol.) Acțiunea de a d e f i b r i n a. *Defibrinarea se execută cu defibrinatorul.* LTR², cf. D. MED., DN³.

– Pl.: *defibrinări.*

– V. **defibrina.**

DEFIBRINATÓR s. n. Aparat folosit la defibrinarea sângelui în abatoare. *Defibrinarea se execută cu defibrinatorul.* LTR², cf. MDA.

– Pl.: *defibrinatoare.*

– **Defibrina** + suf. *-tor.*

DEFICIÉNT, -Ă adj. **1.** Care are lipsuri; cu greșeli, cu defecte. Cf. LM, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., DL, DM. *Romanul, deficient din punct de vedere compozițional, ... e interesant ca atmosferă.* IST. LIT. ROM. II, 556, cf. DEX, PLEȘU. M. M. 57. ◇ *Număr deficient* = număr pentru care suma divizorilor săi e mai mică decât el însuși. Cf. LTR². ✦ Care este în deficit, în pierdere, în pagubă, care produce mai puțin decât trebuie. *Producție deficientă.* DL, cf. DM, DN².

2. (Și substantivat) (Persoană) care este lipsită de anumite facultăți fizice sau psihice. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Rezultatele cercetărilor în domeniul defectologiei sunt aplicate în practică în cadrul școlilor speciale pentru copii deficienți.* DER II, 38, cf. DN². *Un deficient mintal.* DEX, cf. DN³.

– Pronunțat: *-ci-ent.* – Pl.: *deficienți, -te.*

– Din fr. **déficient.**

DEFICIÉNȚĂ s. f. Scădere, lipsă, greșeală; rămânere în urmă; neajuns. Cf. LM. *Ezitau să atace deficiențele prezentului.* EFTIMIU, N. 15. *Trebuie să întocmim de asemenea bilanțul deficiențelor și inventarul erorilor comise.* GUSTI, P. A. 365. *Nu găsim repede, imediat, numele noțiunii, fie din cauza unei deficiențe momentane a memoriei, fie pentru că nu știm cum i se spune.* IORDAN, STIL. 131, cf. SCRIBAN, D. *Oamenii de talent profund își desăvârșesc mereu opera și-și dau seama de deficiențele ei.* CĂLINESCU, C. O. 199. *Critica nuvelelor lui ... a pus la punct aproape complet deficiențele de limbă și de construcție melodramatică ale scriitorului.* CONSTANTINESCU, S. II, 116, cf. DL, DM. *Socotim că este o deficiență a noului dicționar faptul că etimoanele grecești n-au fost transcrise cu litere grecești.* L. ROM. 1959, nr. 3, 93. *Trece cu vederea anumite deficiențe de exprimare.* VARLAAM–SADOVEANU, 309. *Pornind de la deficiențele versificatorilor timpului ..., simte nevoia să ridice pe scurt problema structurii operei poetice.* IST. LIT. ROM. II, 700. *Cu ocazia asta ... au ieșit la iveală și alte deficiențe.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 287, cf. DN². *Platforma vădise și unele deficiențe care, treptat, se repercutaseră negativ asupra activității forțelor democratice.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 2, cf. M. D. ENC. *S-a plâns într-o scrisoare adresată redacției de existența unor deficiențe serioase în organizarea transporturilor.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 8. *A făcut critica ..., a explicat care sunt deficiențele.* M 1975, nr. 1, 18. *Se lucrează la îndepărtarea deficienței* [lipsa apei]. RL 2006, nr. 4 907. ✦ Lipsă în integritatea anatomică și funcțională a unui organ; absență a anumitor facultăți fizice sau psihice. *Deficiența lor* [a glandelor endocrine] *se manifestează de obicei prin apatie, slăbiciune, melancolie.* NEGULESCU, G. 192, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Maternitățile din Timișoara au fost alese ca centre-pilot în țară pentru depistarea deficiențelor de auz la nou-născuți.* RL 2004, nr. 4 504.

– Pronunțat: *-ci-en-.* – Pl.: *deficiențe.*

– Din lat. **deficientia,** fr. **déficience.**

DEFICÍT s. n. Sumă cu care cheltuielile întrec veniturile; lipsă (bănească) la un bilanț financiar; pierdere; p. g e n e r. orice lipsă (la un calcul). *Cheltuielile sânt supuse la toată economia putincioasă și chibzuite după împregiurări și calități, spre a nu cerca defițit* (a. 1845). HURMUZAKI–S, VI, 501, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Budgeturile, cât de regulate, tot vor da deficituri.* RUSSO, S. 156. *Bilanțul zilei ... se solda totdauna cu un galben sau doi deficit.* GHICA, C. E. III, 7, cf. DDRF, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Deficitul de nerodire se acopere cu escendentul de prețuri.* I. IONESCU, D. 260, cf. COSTINESCU. *Este un deficit momentan în budget.* MAIORESCU, D. I, 548. *Acoperirea, în parte, a deficitului bugetar.* CARAGIALE, O. IV, 22, cf. ȘĂINEANU². *Cercetătorii deficitelor ... n-ar trebui să cerceteze numai importul și exportul.* IORGA, C. I. I, 194, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Totdeauna are deficite pe care el, firește, trebuie să le acopere.* REBREANU, R. I, 58. *Dacă vă faceți balanța, nu vi se pare că rezultă un deficit?* SADOVEANU, O. XX, 228, cf. SCRIBAN, D. *S-adaugă ajutorința care se percepea de două ori pe an pentru acoperirea deficitelor.* OȚETEA, T. V. 54. *Operația ar fi foarte corectă dacă unii deponenți n-ar avea tendințe de abuz, provocând deficite la casă.* ARGHEZI, C. I. 245. *Deficitul ... face parte din afacere, e planificat dinainte.* V. ROM. martie 1954, 35. *Mai bine un vechil vulgar și hoț ... decât un majestuos intendent care îți prezintă necontenit incontestabile deficite.* VINEA, L. I, 206, cf. GRAUR, E. 105, DL, DM, DER, DN². *Statul român nu putea cunoaște veniturile și cheltuielile liniilor de pe teritoriul său, trebuind să suporte deficitele pretinse de companie.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 1, 7, cf. M. D. ENC. *Exporturile lor ... nu ajung să acopere mai nimic din deficitul cronic și crescând.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 3/12, cf. DEX, D. MAN. *Deficitele bugetare ... au urmat cu strictețe recomandările FMI.* RL 2004, nr. 4 421. ◇ F i g. *La lumina celor discutate până aici, să vedem dacă nu mai există și alte cauze ale deficitului de individualizare a femeii în opera de artă.*

IBRĂILEANU, S. L. 43. *Teatrul de moravuri trăieşte, în genere, din deficitul moral al societăţii.* LOVINESCU, S. I, 232. *În năvalnica lui forţă de ardoare, iubeşte totul, dar mai ales umanizează şi înfrumuseţează deficitele naturii ori ale vieţii.* RALEA, S. T. III, 169. *În ciuda deficitului de subtilitate psihologică,* [creaţia lui Zola] *a exercitat ... o considerabilă influenţă asupra dezvoltării romanului.* DER IV, 946. *Dacă există un deficit al omului modern faţă de alte specii culturale, acesta este aici: în noţiunea recesivă, împuţinată, abstractă pe care o are despre lumea ideilor.* PATAPIEVICI, C. L. 379. ✧ (Meteor.) *Deficit de saturaţie* (sau *de umiditate*) = diferenţa dintre tensiunea vaporilor care saturează aerul la o temperatură dată şi tensiunea vaporilor existenţi. *Vântul şi deficitul de saturaţie din atmosferă măresc transpiraţia* [florii-soarelui]. AGROTEHNICA, I, 169, cf. LTR[2]. *Deficit de populaţie* = aspect negativ al dinamicii populaţiei, rezultat din faptul că mortalitatea generală depăşeşte natalitatea. Cf. D. MED. ✧ Expr. **A fi în deficit** = a fi în pierdere, a avea cheltuieli mai mari decât veniturile. *Am aflat că averea sa e în deficit.* ALECSANDRI, O. P. 145. *Nu ştia nici el singur, cum se face de e veşnic în deficit cu leafa pe-o lună.* VLAHUŢĂ, D. 45. *Societatea se împotrivea spunând că este în deficit fiindcă statul nu-i plăteşte aurul luat.* PAS, Z. IV, 217, cf. DN[2]. ✦ (Med.) Desfăşurare defectuoasă a activităţii unui organ, a unei funcţii fiziologice; deficienţă. *După 2–3 zile ... dispărea deficitul pulsului, paralel cu dispariţia fenomenelor de insuficienţă cardiacă.* DANIELOPOLU, F. N. II, 209.

– Accentuat şi: (învechit) *déficit.* BARCIANU, ALEXI, W. – Pl.: *deficite* şi (învechit) *deficituri.* – Şi: (învechit) **defiţít** s. n.

– Din fr. **déficit. – Defiţit** < germ. **Defizit.**

DEFICITÁ vb. I. Intranz. A avea un deficit. *Balanţa economică deficitând.* BUL. FIL. II, 224, cf. GRAUR, E. 105.

– Prez. ind. pers. 3: *deficitează.*

– De la **deficit.**

DEFICITĂR, -Ă adj. Care are deficit, a cărui balanţă economică este în deficit. *Comerţ deficitar. Întreprindere deficitară.* Cf. DL, DEX. ✦ Care este insuficient; care are lipsuri. *Prin cumpărături de pe piete se completau cerealele deficitare.* BUTURĂ, EG. 283. *Arbori foioşi, plantaţi în zonele deficitare ca vegetaţie.* RL 2004, nr. 4 477. ✧ Fig. *Din secolele următoare relatările sunt tot mai multe, dar deseori deficitare.* Z. MIHAIL, T. P. 19. *Sancţiunea morală nu e decât consecinţa mecanică a actului comis, bună dacă actul e valabil etic, rea dacă actul e deficitar etic.* PLEŞU, M. M. 32.

– Pl.: *deficitari, -e.*

– Din fr. **déficitaire.**

DEFIDÉNT, -Ă adj. v. **defient.**

DEFIDÉNŢĂ s. f. v. **defienţă.**

DEFIDÍNŢĂ s. f. v. **defienţă.**

DEFIÉNT, -Ă, adj. (În dicţionarele din trecut) Neîncrezător. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, ALEXI, W.

– Pl.: *defienţi, -te.* – Şi: **defidént, -ă** adj. COSTINESCU.

– Din fr. **défiant. – Defident** < lat. **diffidens, -ntis.**

DEFIÉNŢĂ s. f. (În dicţionarele din trecut) Neîncredere. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Dar astfel îngrădind numai mintea făr-a o hotărî, el* [David Hume] *naşte numai o (neîncredere) defienţă generală, însă nu o cunoştinţă siguranţă a inevitabilei noastre neştiinţe.* EMINESCU, O. XIV, 433, cf. ALEXI, W.

– Pl.: *defienţe.* – Şi: **defidénţă** (COSTINESCU), **defidínţă** (NEGULICI) s. f.

– Din fr. **défiance. – Defidenţă, defidinţă** < lat. **diffidentia.**

DEFÍGE vb. III. Tranz. (Învechit) **1.** (Complementul indică privirea, ochii) A aţinti, a îndrepta, a fixa. *Ar fi o bajocură foarte mare pentru acel semn de bătaie* [steagul], *când ar cuteza careva din noi a-şi defige ochii asupră-i.* FM (1843), 295[1]/28.

2. A stabili, a hotărî; a fixa. *Se încercase mai întâiu ... a defige cel puţin numărul zilelor de lucru pe care aveau iobagii să le facă la domni.* BARIŢIU, P. A. I, 384, cf. STAMATI, D. *Nu poţi defige mijlocul unei linii până ce nu vei fi aflat punctele ei cele extreme.* EMINESCU, S. P. 68, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M. *Înaintea intrării tutorilor în administraţiunea tutelei, consiliul de familie va defige suma pentru care se va lua inscripţiunea ipotecară.* HAMANGIU, C. C. 443, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D. ✧ Refl. pas. *S-a defipt suma, ... proporţiunea, în care este datoare şi Ungaria să contribuie la plătirea intereselor şi amortizărilor.* BARIŢIU, P. A. III, 478. *Cele 120 de tonuri muzicale se împărţesc în 10 optave carile se deosebesc unele de altele prin ... înălţime de son ce se defige după proporciunea de optava cea dintâi.* VOROBCHIEVICI, A. M. 29. *Comisiunea ... crede de a sa datorie să schiţeze, în câteva răpezi trăsuri, caracterul ce-i pare de cuviinţă a se defige învăţăturilor care vor face obiectul şcoalelor reale.* ODOBESCU, S. II, 71. *Se preţuieşte valoarea fondului supus usufructului, se defige în urmă câtimea cu care urmează a contribui la plata datoriilor în proporţiune cu valoarea zisului fond.* HAMANGIU, C. C. 138.

– Prez. ind.: *defig.* – Şi: (învechit, rar) **defínge** vb. III. STAMATI, D.

– Din lat. **defigere.**

DEFÍGERE s. f. Acţiunea de a defige (**2**) şi rezultatul ei. *La defigerea numerului trupelor avem să fim pre cât se poate mai rigoroşi.* BARIŢIU, P. A. II, 417. *Astă dată însă nu se făcu decât verificarea protocolului şedinţei ... şi defigerea deputaţiunii ce lua misiunea a duce petiţiunea la împăratul.* SION, P. 329. *Pentru defigerea tuturor intervalelor se ia de bază şirul tonurilor din scara diatonică unde tonul cel de dedesubt este tonul fundământal.* VOROBCHIEVICI, A. M. 32, cf. LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.

– Pl.: *defigeri.*

– V. **defige.**

DEFIGURÁ vb. I v. **desfigura.**

DEFIGURÁRE s. f. v. **desfigurare.**

DEFIGURÁT, -Ă adj. v. **desfigurat.**

DEFILÁ[1] vb. I. Intranz. (Despre trupe sau despre mulţimi) A trece în pas cadenţat (de marş) în coloană prin faţa comandanţilor, a autorităţilor pentru a da onorul, cu ocazia unei parade, a unei serbări etc. *Ofiţerii, subofiţerii şi soldaţii ... asemine au defilat (au trecut) aşăzaţi fiind în şirurile reghementilor gvardiei.* AR (1834), 323[1]/11. *Defilară ... grănicerii cari veniseră din ţinuturile ce era mai puţin amerinţate.* FM (1843), 309[1]/17. *Defilează artileria.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 449, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cetele arămii se adună, defilează şi pleacă înaintea duşmanului.* IORGA, L. II, 478, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Regimentul defila impecabil.* TEODOREANU, M. II, 91. *Au defilat cu şcolile şi armata veteranii, – oştenii de la 77, răniţi şi rămăşiţile regimentelor glorioase.* SADOVEANU, O. VI, 303. *Frontiştii ... erau gata să pornească în marş, să defileze.* STANCU, R. A. I, 227. *Ţiganii ... defilează, pe cete, în faţa domnitorului.* IST. LIT. ROM. II, 72. *Detaşamentele se întorceau prin spatele tribunei şi defilau din nou.* BENIUC, M. C. I, 192, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Brigada „Vlad Ţepeş" defilează de la Arcul de Triumf.* RL 2004, nr. 4 475.

✦ P. a n a l. (Despre persoane, cortegii) A trece (în şir) prin faţa cuiva sau a ceva; a se perinda (1). *Într-o zi cu soare ne pomenirăm cu fraţii austriaci ... defilând pe uliţele Bucureştilor.* FILIMON, O. II, 181. *Cu toţii au trecut; au defilat şi s-au închinat dinaintea copilului.* CARAGIALE, O. IV, 205. *În mintea-mi sacă ... Defilă omenirea, fiinţă cu fiinţă.* MILLE, V. P. 41, cf. ŞĂINEANU[2]. *Şi apoi defilară miniştrii ... Oameni şi locuri apăreau şi dispăreau.* ANGHEL, PR. 120. *În salon fetele defilară în faţa oglinzii dintre ferestre, potrivindu-şi care o buclă răzvrătită, care o sprânceană.* REBREANU, I. 96, cf. RESMERIŢĂ, D. *Era un cortegiu foarte impunător ... tramvaiele se îngrămădeau imobilizate, aşteptându-l să defileze.* C. PETRESCU, C. V. 293, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Prin noroiul de pe străzi Defilau numai o sută, Doar o sută de bărbaţi.* LABIŞ, P. 45, cf. DN[2], DEX. *Bulevardul ... pe care duminica după masă defila cam toată suflarea oraşului.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 23. *Pe podium ... a defilat, în calitate de invitat special, Catrinel Menghia, ... sosită pentru acest eveniment de la Paris.* RL 2005, nr. 4 624. ✧ (Ironic) *În faţa trenului ... defilau tăvile cu şpriţuri.* TEODOREANU, M. II, 201. ✦ F i g. A se succeda. *E ... o pierdere de timp să urmăreşti toate numele ... ce defilează, încrezute, printre rândurile greoaie ale unei prose de plumb.* SĂM. II, 401. *Încep să defileze vitrinele mondene.* ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 146. *Planurile acestea veneau multe ..., defilau pe dinainte aşa de clare, încât fiecare i se întipărea în minte.* AGÎRBICEANU, A. 493. *Nopţile cu lună îmi apăreau acum ca un cortegiu al verii, care defilase repede.* IBRĂILEANU, A. 211. *Clipele Matildei defilau încărcate de voluptăţi simple, ca nişte ostaşi care îşi poartă trofeele în triumf.* VINEA, L. I, 197. *Palidele abstracţiuni care ... defilează în poezia minulesciană.* LOVINESCU, C. VII, 13. *Mă uit pe fereastră ... întreg peisajul defilează în fund mai încet.* PREDA, I. 66. *Se entuziasmează adesea la frumuseţile care defilează pe maluri.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 88.

– Prez. ind.: *defilez*, pers. 3 şi (învechit) *defilă*.
– Din fr. **défiler.**

DEFILÁ[2] vb. I. R e f l. (Învechit; rar; despre mărgele, fire) A se deşira. Cf. COSTINESCU. ✧ T r a n z. *A defila mărgelele.* LM.

– Prez. ind.: *defilez.*
– Pref. *de-* + **fila.**

DEFILÁRE s. f. Acţiunea de a d e f i l a[1] şi rezultatul ei; trecere în pas cadenţat (de marş) în coloană, a unei trupe, a unei mulţimi etc., prin faţa comandanţilor, a autorităţilor pentru a da onorul, cu ocazia unei parade, a unei serbări etc.; (învechit, rar) defilat (1). Cf. d e f i l a[1]. Cf. COSTINESCU. *Cine nu-şi aduce aminte ... „de vicleimu, cu craii de la răsărit" ai lui Kogălniceanu, pentru a semnala defilarea junilor deputaţi.* MAIORESCU, CRITICE, 516. *Publicul aplauda cu mare zgomot ... defilările dorobanţilor.* EMINESCU, O. X, 7. *Începe defilarea: muzica, ofiţerii cu pampoane roşii.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 449, cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D. CADE. *Mahalalele desfundate revarsă gloata să caşte gura la defilările filmate.* C. PETRESCU, C. V. 80. *După câteva ore de marşuri şi defilări, gusta lacom, din fruntea cazanului.* BRĂESCU, O. A. I, 335, cf. SCRIBAN, D. *Defilarea se terminase.* PREDA, DELIR. 86. *Nici pasul de defilare nu-l cunoşti.* BARBU, Ş. N. 70. *Înconjuraţi de toţi demnitarii, primiră defilarea trupelor.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 4, 70, cf. HRISTEA, în CONTRIBUŢII, II, 224, M. D. ENC. *Trompeţii ,vor anunţa mai întâi defilarea.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 20. *Jandarmeria Română participă la defilarea trupelor de la Arcul de Triumf cu un detaşament.* RL 2004, nr. 4 475, cf. ALR SN IV h 959, A III 17. [Maica mea] *m-a blăstămat la lunî, Să mă plimb cu arma-n mânî ..., Di-mi şterg faţa di sudoari, Şi ochii di lăcrămioari, Când vin di la defilari.* FOLC. MOLD. II, 145. ✦ P. a n a l. Trecere (în şir) a unor persoane sau cortegii prin faţa cuiva sau a ceva; perindare, (învechit) defileu (2). *Priveliştea era imensă ... defilarea logodnicilor care se ţineau de braţ prin dreptul terasei noastre.* CAMIL PETRESCU, T. III, 256. *Nici public numeros, nici fotografi, nici reporteri, nici defilare de martori.* VINEA, L. II, 80. *Defilarea* [localnicilor] *avea loc pe grupuri.* BRĂTIANU, T. 32. ✧ (Ironic) *Iei săpăliga şi haida-hai, o porneşti la defilare pe hotar.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 130. ✧ F i g. *Ani după ani se duc însă şi poema urmează fără a se sfârşi. Acelaşi haos, aceleaşi defilări de oameni sub alte chipuri.* MACEDONSKI, O. IV, 91.

– Pl.: *defilări.* – Şi: (regional) **dăfiláre** (ALR SN IV h 959/928) s. f., **defilírung** (ib. h 959/141), **defilír** (HRISTEA, în CONTRIBUŢII, II, 224) subst.; **difiláre** (ALR SN IV h 959/235, A III 17), **difilárie** (ALR SN IV h 959/987) s. f.
– V. **defila[1].** – **Defilirung** < germ. **Defilierung.**

DEFILÁT s. n. **1.** Faptul de a d e f i l a[1]; defilare. *Defilatul se făcu în cea mai frumoasă ordine.* LM, cf. MDA.
2. (Învechit, rar) Defileu (1). Cf. LM.
– V. **defila[1].**

DEFILEÁ s. f. v. **defileu.**

DEFILÉU s. n. **1.** Vale transversală îngustă, adâncă şi lungă, cu versanţi abrupţi, săpată de o apă curgătoare în regiunile muntoase; pas[3] (2), poartă[1] (3), trecătoare, (învechit, rar) defilat (2). *Spre ... a fi gata de a înfrânge pe duşman atunce când ar fi voit să izbucnească prin defileoa Nevezei.* AR (1829), 27[1]/10. *Zamoisky se temu ca tătarii să nu voiască a trece Prutul ...; de aceea, poruncind a puşcări cu tunurile defileul duşmanului, totdeodată porneşte o seamă de oşti cu artilerie.* BĂLCESCU, M. V. 211, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D. *N-am întâlnit nici un trecător şi iată, acum, în defileu câţiva inşi într-o căruţă.* C. PETRESCU, U. N. 238, cf. SCRIBAN, D., CADE. *Puncte ornitologice în defileul Dunării.* BĂCESCU, PĂS. 24. *Alt tablou ... reprezintă pe ducesă ... la marginea unui râu bolovănos, ... în defileu de tip american.* CĂLINESCU, I. 286. *Ţărmurile defileului sunt dantelate în uriaşe amfiteatre de piatră cioplită.* RALEA, O. 85. *De o parte şi de alta a dramaticului defileu, ..., stejarii au crescut.* BOGZA, C. O. 252. *În defileul Oltului ... se dezvoltă calcare recifale, zaharoide, masive sau stratificate.* ONCESCU, G. 133. *Se găsea undeva prin defileul Mureşului, pe la Lipova.* BENIUC, M. C. I, 115, cf. LTR[2], DER, DN[2], M. D. ENC. *Circulaţia auto ... se desfăşoară cu mare greutate ... pe defileu*[l Jiului] *s-au prăbuşit cantităţi mari de zăpadă şi pietre.* RL 2005, nr. 4 555. ✦ F i g. (Învechit, rar) Situaţie încurcată, ananghie. Cf. COSTINESCU.
2. (Învechit) Defilare. Cf. ŞĂINEANU[2], TDRG, CADE. ✧ F i g. *După ce întreg convoiul de amintiri îşi făcu cuvenitul defileu pe dinaintea subscrisului, mă trezii iarăşi nas în nas cu mine însumi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 534. *De dimineaţa până sara, sala Ateneului e un neîntrerupt defileu, inteligent şi impunător, de entuziaşti admiratori.* SĂM. I, 92.

– Pl.: *defileuri* şi (rar) *defilee* (SCRIBAN, D.). – Şi: (învechit, rar) **defileá** s. f.
– Din fr. **défilé.**

DEFILÍR subst. v. **defilare.**

DEFILÍRUNG subst. v. **defilare.**

DEFINÁ vb. I v. **defini.**

DEFINĂCIÚNE s. f. v. **definiţie.**

DEFÍNGE vb. III v. **defige.**

DEFINÍ vb. IV. Tranz. **1.** A pune un nume (**1 1**), a da o denumire (**1**), a da o definiție; a numi[1] (**1**). *Acea părută idee a filosofilor de slobozenia omului nu o poate defina.* EPISCUPESCU, O. Î. 226/12. *Ia plantele d-a rândul, se uită la văi, dealuri ... În toate se-nțelege și dup-a lor natură Prin nume le define.* HELIADE, O. I, 365, cf. I. GOLESCU, C. *Noua lege a instrucțiunii ... vine a consacra în mod legal aceste institute și le definează cu terminii următori.* ODOBESCU, S. II, 68. *Nici cel mai competent psihiatru n-ar putea să definească mai bine nebunia.* SLAVICI, O. I, 387. [Definițiile] *în loc să definească ceva, substituiesc un termen altui termen.* MACEDONSKI, O. IV, 129, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG. *Del Monte definește pe ban astfel: „După principe este banul".* BUL. COM. IST. V, 47. [Filosoful antic] *definea omul „un animal cu două picioare și fără pene".* LOVINESCU, C. V, 155. *Definește inteligența drept însușirea de a te pune în punctul de vedere al altuia.* SADOVEANU, O. XX, 394, cf. SCRIBAN, D. *Eminescu ... definea științele drept „ochi ai muncii".* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 3/3. ✦ (Complementul indică cuvinte, sensuri ale acestora, noțiuni etc.) A explica, a face să se înțeleagă, a spune ce înseamnă. *Când arătăm ceva, vasăzică că hotărâm sau definim că acuesta și nu altul.* HELIADE, PARALELISM, II, 41, cf. NEGULICI. *Pe fieștecare dintr-acestea* [verbe] *îl vom defini, arătându-i adevăratele lui semnificări proprii și figurate.* BĂLĂȘESCU, GR. 122/33, cf. ȘĂINEANU[2], CADE. *Sensul propriu al noțiunii pe care-o definește cuvântul ... devine pentru ermetici un balast.* V. ROM. ianuarie 1954, 165, cf. DEX. *Vom schița problematica ... etnobotanicii, care ... poate fi definită ca „știința raporturilor" dintre om și lumea vegetală".* BUTURĂ, EB. I, 8. ✧ Absol. *Cel ce definește arată sau ceea ce este un lucru sau numai ceea ce însemnează numele lui.* MAIORESCU, L. 126. ✧ Refl. pas. *Ceea ce vă zic rezultă nu numai din etimologia cuvântului ..., căci nu se poate defini decât prin sine însăși.* GHICA, C. E. III, 11.

2. A stabili cu precizie, a caracteriza, a determina, a preciza, a hotărî, a răspica (**3**), (învechit) a mărgini (**3**). *Tot aici este definită și procedura judecătorească.* BARIȚIU, P. A. II, 24, cf. STAMATI, D. *Noi ... vom defini cu cea mai posibilă claritate talentul și calitățile maestrului Verdi.* FILIMON, O. II, 304, cf. PROT. – POP., N. D. [Aceste elemente] *formează în fiece popor acele diferințe radicale atât de greu de definit, însă existente.* CONV. LIT. II, 197, cf. COSTINESCU, LM. *Toate le făcusem pe neștiute, dominat de-o dorință pe care eu singur nu mi-o puteam defini.* EMINESCU, P. L., 160. *Le lipsea o calitate pe care nu o puteam defini, calitatea indispensabilă – nu erau lucrări de artă.* CARAGIALE, O. III, 104. *Alt simțimânt penibil, pe care nici nu-l putea defini ce este, îl oprea.* AGÎRBICEANU, S. 306. *Forme curioase ... de diferite culori, pe care Adela le definea comparându-le cu pietre prețioase.* IBRĂILEANU, A. 59, cf. CADE. *Să accepte a defini în mod prealabil sancțiunile ce s-ar impune ... în caz de neexecutare a planului.* TITULESCU, D. 135. *I-am dat mâna ... Mi-a sărutat-o intimidat și a căutat să-mi definească parfumul.* CAMIL PETRESCU, P. 11. *Herzberg nu definește „personalitatea emoțională" nici în sine, nici în mod diferențial.* NEGULESCU, G. 123. *Procurorul ... simțise, în atmosferă, ceva suspect, pe care nice el singur nu-l putuse defini.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 350. *Desigur e greu de definit matematic și indiscutabil specificul din sufletul și din manifestările românismului.* STĂNILOAE, O. 72. *Avea un chip special al lui de a defini o operă și de a justifica astfel de ce îi place sau nu.* MIHĂESCU, D. A. 45. *Aceste ieșiri critice, oarecum întâmplătoare, definesc bine rolul lui ... în desvoltarea prozei literare.* VIANU, A. P. 93. *Caragiale a fost definit de critica națională ca pictorul contrastului dintre fondul nostru oriental și formele civilizației apusene.* CONSTANTINESCU, S. II, 17. *Nuvelistul definește astfel întreaga lui speță.* CĂLINESCU, I. C. 314. *A încercat să definească ... anumite aspecte ale eroilor și ale situațiilor.* VARLAAM – SADOVEANU, 158. *Încercările de a defini literatura prin actele de limbaj (acte de vorbire) pe baza teoriei lui J. L. Austin merită atenție.* COTEANU, S. F. II, 14, cf. DN[2]. *Indiferent de materialul din care sunt confecționate ... țesăturile definesc stilul decorativ al interiorului dintr-o anumită zonă.* PAVEL, S. E. 27. ✧ Refl. pas. *Nici blonde, nici brunete, fața lor era coloarea aceea intermedie care nu se poate defini.* AGÎRBICEANU, A. 453. *Între doisprezece și optsprezece ani se puteau defini caracteristicile.* ARGHEZI, S. XI, 93. *Traseul aerian se definește totuși și de la sol.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 13. ✧ Refl. *Tipurile lui Caragiale se definesc în fiecare vorbă a lor.* IBRĂILEANU, S. 59. *Pe toată întinderea cerului, care se sfâșie pe crestele munților, ... nu se definesc norii.* SAHIA, N. 29. *Nu trebuie să lași pe alții să descopere ceea ce reprezinți ... Definește-te singur.* CĂLINESCU, C. O. 83. *Personajele principale se definesc de fapt în acțiuni secundare.* CONTEMP. 1953, nr. 330, 4/4. *Ibrăileanu s-a definit, în critică, un glosator sociologic și un spirit dogmatic.* CONSTANTINESCU, S. III, 186, cf. DM. *Gherea se definește în ansamblu ca un spirit interesat de multe și variate probleme ale literaturii și ale criticii contemporane.* IST. LIT. ROM. III, 628. *La poporul român, specificul național s-a definit și conturat de-a lungul multor secole.* M 1974, nr. 5, 6, cf. M. D. ENC. *Intențiile vizibil programatice și alegorice* [ale poetului Geo Dumitrescu] *se definesc în reluarea din final.* COTEANU, S. F. II, 159. *O lume întreagă se definește într-o singură haină.* CINEMA, 1975, nr. 9, 15, cf. DEX. *Natura morală se definește prin dimensiunea încrederii în posibilitatea perfecționării de sine.* PLEȘU, M. M. 46.

– Prez. ind.: *definesc*, pers. 3 și (învechit) *define*. – Și: (învechit) **definá** (prez. ind. *definez*) vb. I.

– Din fr. **définir**, lat. **definire**.

DEFINÍBIL, -Ă adj. Care poate fi definit (**2**), caracterizat; (rar) definisabil. *Nici Buckle ... n-a putut defini ce este civilizația, atât de varie este ea în formele ei, dar presupunând că ea este definibilă, că s-ar găsi o formulă generală care să cuprindă civilizația greacă alături cu cea chineză și bizantină, teza rămâne neadevărată, căci civilizația e intelectuală, fără cuprins moral, de aceea ea poate fi coruptă.* EMINESCU, O. IX, 311. *Limba omenească ... ar fi de mult redusă la un fel de algebră cu semne convenționale, strict definibile.* BLAGA, Z. 153. *Gustul public, greu definibil, are o specială supremație a lui.* CONTEMP. 1975, nr. 1 500, 2/7.

– Pl.: *definibili, -e*.

– **Defini** + suf. *-(i)bil*.

DEFINICIÚNE s. f. v. **definiție**.

DEFINÍRE s. f. Acțiunea de a (se) defini și rezultatul ei; definiție, determinare, precizare, stabilire, caracterizare. Cf. PONTBRIANT, D. [Acel loc], *după definirea unui prieten al meu, este tronul egalității.* ALECSANDRI, O. P. 246, cf. LM. *Că nașterea sau geneza unei asemenea noțiuni este reală, nu rezultă din operația analitică a definirii.* MAIORESCU, L. 139. *Germania dorește o definire a priori a cestiunilor de principiu și a celor administrative.* EMINESCU, O. XII, 307. *Ea aducea însă după sine și o nouă definire a însemnătății cuvintelor în vers.* PETICĂ, O. 397, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ideea se exprimă prin definire și dezvoltare; poezia se valorifică prin organizare și compoziție.* LOVINESCU, S. I, 425. *Dar care putea fi nebunia asta? Nici el poate n-o formulase încă ..., poate că ar trebui să-i ușurez eu însumi definirea ei.* MIHĂESCU, D. A. 163. *Școlarii erau inapți pentru operația definirii.* CĂLINESCU, I. C. 55. *După fiecare zguduire prin care trece, conștiința europeană își pune însăși problema definirii culturii pe care a creat-o.* RALEA, S. T. III, 7. *Definirea ... exactă a gradului de detentă este esențială.* SANIELEVICI, R. 74, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC. *Definirea limbii literare prin prisma funcționalității.* CL 1973, 167. *Definirea conceptului de muncă culturală de masă.* M 1974, nr. 9, 3, cf. DEX. *La această adevărată sărbătoare a cărții s-a*

încercat să se contureze o definire a acestei noțiuni sau entități. RL 1980, nr. 11 090. *Confruntarea cu realitatea a răspunsurilor (atât la anchetele directe, cât și la cele indirecte) este singura modalitate a unei juste definiri.* Z. MIHAIL, T. P. 31. *Departamentul american al Justiției a adoptat criterii mai severe și mai riguroase în definirea torturii.* RL 2005, nr. 4 505.

– Pl.: *definiri.*

– V. **defini.**

DEFINISÁBIL, -Ă adj. (Rar) Definibil. *Se pornește de la un mod de a concepe categoriile greu definisabile ca o stare de grație, care nu cunoaște grade, nuanțe, amestecuri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 19, 19/4.

– Pl.: *definisabili, -e.*

– Din fr. **définissable.**

DEFINÍT[1] subst. Element component al unei definiții conținând noțiunea care se definește (**1**). *Definiția se compune din două elemente: definitul, adică noțiunea de definit, și definitorul.* DER II, 39, cf. D. FIL. 132.

– V. **defini.**

DEFINÍT[2]**, -Ă** adj. **1.** Stabilit cu precizie, determinat, fixat, hotărât. Cf. NEGULICI. *Rădăcina* [cuvântului] *... are însemnare, dar nu cea hotărâtă și definită, care o au cuvintele cele de nou făurite și ieșite dintr-însa.* BĂLĂȘESCU, GR. 133/3. *Măsura solidelor străbme și a corpurilor care nu au forme geometrice definite* [Titlu]. GHICA - STURDZA, A. 220, cf. COSTINESCU. *Staminele în număr definit.* GRECESCU, FL. 11, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Formația lui literară era prea definită pentru a fi influențată.* LOVINESCU, C. V, 113. *Danton ... acum definit și calm* [spune:] *– Cetățene, de aici nu plecăm!* CAMIL PETRESCU, T. II, 464. *Obiecte fără formă definită, dar de întrebuințare sacrală.* RALEA, S. T. III, 116, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ (Adverbial) *Articlul* [se lasă afară] *... înainte de zilele săptămânei, când le esprimăm definit.* BĂLĂȘESCU, GR. 174/15, cf. SCRIBAN, D. ✧ (Gram.) *Articol definit* = articol hotărât, v. h o t ă r â t . *În cazul nominativ articulul definitu se pune la sfârșitul cuvântului.* IORGOVICI, O. 30/22. *Și românii au articulii definiți în limba lor, carii sânt: îl, le, lu.* MAIOR, IST. 241/14, cf. ȘĂINEANU[2], TDRG, SCRIBAN, D. *Se ajunge ... ca articolul definit enclitic să nu mai îndeplinească concomitent cele două funcții.* SCL 1953, 139, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. (Învechit, rar) *Săvârșitul definit* = perfectul compus. HELIADE, GR. ROM. 92/11.

2. (Despre cuvinte, noțiuni, concepte etc.) Care are o definiție, o explicație; explicat. Cf. LM, EMINESCU, O. X, 90, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

3. (Bot.; despre organe) Care prezintă o creștere limitată. Cf. DN[3].

– Pl.: *definiți, -te.*

– V. **defini.**

DEFINITÍV, -Ă adj. Care este fixat, stabilit, hotărât, dat, făcut etc. pentru totdeauna (sau pentru multă vreme), fără a se mai reveni. *Această comisie au propus congresului ... o definitivă sau hotărâtoare socotință despre toate aceste ponturi.* AR (1829), 151[1]/9, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *După aceea se face esperiența definitivă.* MARIAN, PR. I, 59/27, cf. STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Întotdeauna i-e greu să ia o hotărâre definitivă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 204, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG. *Pentru superiori e ... foarte greu să-și facă o judecată definitivă asupra clericilor.* AGÎRBICEANU, A. 40. *Am stabilit că această scriere nu era o lucrare definitivă.* BUL. COM. IST. II, 103, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Am răspuns că forma în care a fost dată publicității este un anteproiect și că se așteaptă textul definitiv.* TITULESCU, D. 137. *Întorc privirea și-i surâd binevoitor, dezolat parcă de caracterul definitiv și aproape involuntar al disprețului meu.* CAMIL PETRESCU, P. 81. *Renunțarea, deplină și definitivă, la viața lumească.* NEGULESCU, G. 102. *Ce era scris era sfânt și definitiv.* SADOVEANU, O. XX, 175, cf. SCRIBAN, D. *Noțiunea absolutului conceput ca ceva definitiv și fix.* RALEA, S. T. III, 41. *Se despart în înțelesul cel mai adânc și mai definitiv al acestui cuvânt.* TUDORAN, P. 94, cf. DL, DM. *În loc de „formă" citim „formă definitivă" sau „închegată", ori considerată astfel de artist.* COTEANU, S. F. II, 17, cf. DN[2], M. D. ENC., Z. MIHAIL, T. P. 49. (F i g .) *În șiruri rare vom urca, Cu pași definitivi.* CAMIL PETRESCU, V. 32. *Un brad începe să se clatine ... și, într-un salt definitiv, se aruncă în golul de dedesubt.* BOGZA, C. O. 58. *Câmpiile baladei Cu pași definitivi mi-ai măsurat.* LABIȘ, P. 284, cf. SFC IV, 96. ✧ *Profesor (învățător* sau *institutor) definitiv* = profesor (învățător sau institutor) care (în urma examenului de definitivat) devine de obicei titularul postului pe care îl deține (fiind angajat permanent). *Se făcea o deosebire ... între salariile profesorilor definitivi, a celor provizorii și a suplinitorilor.* MAIORESCU, D. V, 253. *În această zi s-au prezentat doi concurenți, și anume: d-nul Achil Pallade, actual institutor definitiv al claselor I și II ... cerând să fie permutat la locul vacant din Târgul Neamțului.* EMINESCU, O. XVI, 71. *Sfârșise medicina când unii din colegii săi erau ajunși profesori definitivi.* BART, E. 120, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ L o c . a d v . **În definitiv** = pentru a trage concluziile, pentru a spune ceea ce este esențial, spre a nu mai lungi discuția (sau actul de gândire). Cf. EMINESCU, O. XII, 279. *Și, în definitiv, băiat frumos sunt, înfățișare am, viitor strălucit am, de ce nu m-ar iubi?* VLAHUȚĂ, O. A. 201. *Dar, în definitiv, ce însemnează arta asta izolată, scoasă din rândul nevoilor omenești?* BACALBAȘA, S. A. I, 233, cf. ȘĂINEANU[2]. *În definitiv, n-am ce ascunde.* IBRĂILEANU, A. 42. *Își revenea în fire zicându-și că, în definitiv, el e invitatul lui Grigore.* REBREANU, R. I, 101. *În definitiv, de ce nu m-am făcut eu violonist?* EFTIMIU, N. 102. *Nu înțeleg tot ce spune, căci nu spune nimic în definitiv.* CAMIL PETRESCU, P. 255. *S-ar fi resemnat, în definitiv, la tot ce-i contrariase proiectele romantice.* C. PETRESCU, C. V. 45. *Între naștere și moarte, în definitiv, nu-i decât săgetarea unei rândunele.* SADOVEANU, O. XX, 50, cf. SCRIBAN, D. *În definitiv, rămâne incidentul pălăriei, mult mai puțin compromis prin comparații folclorice.* BRĂTIANU, T. 31. *În definitiv, de unde nevoia de a numi toate speciile unui gen cu un nume comun?* BĂCESCU, PĂS. 200. *Și, în definitiv, datoria condeiului nu e numaidecât să tot înșire și să spuie.* ARGHEZI, B. 6, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *În definitiv, să nu uite că l-a luat de bărbat pe Emil Popescu la bine și la rău.* CĂRTĂRESCU, N. 304. *În definitiv, atunci când vedem cu adevărat ceva, ne putem încrede fără greș în sinceritatea ochiului nostru.* PATAPIEVICI, C. L. 332. ✦ (Adverbial) Pentru totdeauna (sau pentru multă vreme), în mod irevocabil. *Spre seară, ajunserăm definitiv în țară.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 4, cf. NEGULICI. *Nu se pronunță definitiv pentru nicio doctrină politică.* FILIMON, O. I, 98. *Oameni definitiv acuzați, dar indefinit judecați.* MAIORESCU, D. II, 46. *Asociațiunea nu trebuie să o adopte definitiv* [ortografia]. ODOBESCU, S. I, 489, cf. DDRF. *Procesul ... este definitiv încheiat.* SĂM. I, 235. *Intervenția împăciuitoare a lui Toma însă l-a hotărât definitiv.* REBREANU, I. 77, cf. RESMERIȚĂ, D. *Prietenul meu ... păsise definitiv în altă lume.* C. PETRESCU, S. 190. *Minteam; știam că sportul și fizica lui Tom sunt sincer și definitiv neremuneratorii.* M. ELIADE, O. I, 43. *Nu există instanță recunoscută pentru a rezolva definitiv conflictele de natură politică.* TITULESCU, D. 294. *Ne va-mpăca definitiv.* MINULESCU, VERS. 216. *Ceea ce-l pierdu definitiv pe Constantin fu tocmai faptul că era soldat fără ... convingere.* GALACTION, O. 152. [Pesimismul] *a pus definitiv stăpânire pe făptura mea.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 79. *Morala unui filosof ne arată, decisiv și definitiv, ce este el.* NEGULESCU, G. 115. *Trebuie să vie un*

timp când omul va ridica definitiv fruntea în lumină. SADOVEANU, O. XX, 10, cf. SCRIBAN, D. *S-au constituit ... definitiv disciplinele denumite „acustică", „optică".* SANIELEVICI, R. 11. *Totul se transformă într-o apă, îngropând definitiv aşezările omeneşti.* CONSTANTINESCU, S. II, 9. *Eliade desparte ... definitiv fantasticul de poezie.* SIMION, S. R. II, 336. *Totul s-a repetat pentru a pregăti din timp reîntâlnirea cea bună cu un loc pe care încă de pe-acum îl simt aşezat definitiv în mine.* LIICEANU, J. 23. *Nimic nu e definitiv pierdut şi nimic nu e definitiv câştigat.* PLEŞU, M. M. 65. *Ion Chelcea, distins etnograf şi muzeograf, a fixat definitiv profilul muzeului etnografic al Moldovei.* PAVEL, S. E. 216. *Elena păruse să-l fi uitat definitiv.* CĂRTĂRESCU, N. 312. *Încheierea negocierilor deschide definitiv uşa Uniunii Europene pentru România.* RL 2004, nr. 4 494. ✦ (Substantivat, n.) Ceea ce durează, ceea ce nu se schimbă. *Să puie durabilul, definitivul, clădirea de piatră acolo unde erau numai table acoperite cu afişe.* SĂM. II, 643. ✦ (Rar; despre oameni) Care este neînduplecat, inflexibil în hotărârile luate, care are o atitudine ce nu mai admite replică; hotărât, decis, categoric. *Mitică, definitiv în felul lui: – Puţin îmi pasă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 478. *Eşti definitivă şi nepăsătoare.* VINEA, L. II, 168. ✦ Spec. (Jur.; despre sentinţe, judecăţi etc.) Care nu mai admite nici o cale ordinară de atac (apel, recurs etc.). *Până ce dobândeşti ... o sentinţă definitivă, a mai trecut un an.* GHICA, C. E. III, 52, cf. LM. *Îndată ce se va da o hotărâre, fie pregătitoare, fie definitivă, procurorul va trimite copie ... spre a se publica.* HAMANGIU, C. C. 39. *N-am mai fost osândit niciodată cu sentinţă definitivă.* COCEA, S. I, 133, cf. SCRIBAN, D. *Hotărârile judecătoreşti ... nu erau definitive.* STOICESCU, S. D. 115, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *I s-a ridicat o poruncă din adâncurile fiinţei, ca o judecată definitivă.* AGÎRBICEANU, S. 388. ✦ Spec. (Despre moarte; în opoziţie cu aparent, clinic) Care este confirmat din punct de vedere biologic. *Centrul respirator încetează să mai funcţioneze, iar moartea este definitivă.* BELEA, P. A. 82. ✦ (Gram.; învechit; despre adjective sau articole) Hotărât, definit[2] (1). *Ajjectivii metafisici se subîmpart în morali şi definitivi sau de hotărâre.* HELIADE, PARALELISM, II, 37, cf. SFC IV, 107. ((Substantivat, n.) *Ajjectivii posesivi ... iau articolul sau definitivul „al".* HELIADE, PARALELISM, II, 44.

– Pl.: *definitivi, -e.* – Şi: (învechit, rar) **definiţiu, -ie** adj. STAMATI, D., SFC IV, 96.

– Din fr. **définitif,** lat. **definitivus, -a, -um.**

DEFINITIVÁ vb. I. Tranz. A da o formă definitivă, a stabili cu precizie; p. ext. a duce la bun sfârşit, a încheia, a termina, a sfârşi (1). *Prima grijă ... a lingviştilor, a redactorilor ... este aceea de a ... definitiva şi generaliza numai termenii aflaţi şi în popor pentru cutare sau cutare specie.* BĂCESCU, PĂS. 398, cf. DL, DM. *Forme vechi ... persistă alături de forme noi, uneori prea noi pentru a fi definitivate.* VARLAAM – SADOVEANU, 141, cf. DN[2]. *Secretarul literar ... să definitiveze principiile.* T ianuarie 1969, 85, cf. M. D. ENC. *Propun ca lucrarea să nu fie definitivată fără avizul reprezentanţilor autorizaţi.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 5, cf. DEX. *În curând raportul Curţii de Conturi va fi definitivat.* RL 2005, nr. 4 705. *Lista uniunilor de creaţie de utilitate publică ... urmează să fie definitivată.* ib. 2006, nr. 4 916 ✧ Refl. pas. *Proiectele se definitivează spre sfârşitul verii.* T februarie 1969, 91. ✦ (Complementul indică oameni) A numi definitiv într-un post; a acorda titlu definitiv. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✦ Refl. (Rar; despre oameni) A se stabili undeva cu domiciliul pentru totdeauna ori pentru multă vreme. *Unde lucrezi, după ce te definitivezi la Bucureşti?* BENIUC, M. C. I, 464.

– Prez. ind.: *definitivez.*

– De la **definitiv.**

DEFINITIVAMÉNTE adv. (Învechit) În final; în mod definitiv. *Aşadar, căldura latentă este definitivamente 620-80 sau 540 calorii.* MARIN, F. 206/4. *Garnett ... a demonstrat definitivamente că orice genitiv în orice limbă nu este decât un adjectiv.* HASDEU, în CUV. D. BĂTR. II, 621, cf. SFC II, 195.

– Cf. fr. définitivement.

DEFINITIVÁRE s. f. Acţiunea de a definitiva şi rezultatul ei. *Limba ... n-a ajuns la definitivare, încât generaţia de azi are încă un teren vast de muncă artistică.* SADOVEANU, O. XX, 518. *Rămâne la aprecierea scriitorilor ... definitivarea acestei alegeri.* BĂCESCU, PĂS. 187, cf. LTR[2], DL, DM, DN[2], M. D. ENC. *Măsura definitivării planului de sistematizare a oraşului.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 9. *Va urma perioada de finisare, de definitivare a lotului.* RL 1980, nr. 11 073. *După anul 1955, cercetarea de teren şi achiziţiile au fost continuate pentru a se completa golurile tematice, în vederea definitivării lucrărilor şi deschiderii muzeului.* PAVEL, S. E. 219. *Ieşirea la lumina istoriei a maselor ţărăneşti prin votul universal a favorizat decisiv ... definitivarea scindării sufleteşti de care am vorbit mai sus.* PATAPIEVICI, C. L. 258. *Definitivarea în învăţământul preuniversitar.* RL 2005, nr. 4 673. ✦ (Rar) Numire definitivă într-un post. *Ordinul de definitivare n-a venit de la minister.* CĂLINESCU, I. C. 105.

– Pl.: *definitivări.*

– V. **definitiva.**

DEFINITIVÁT[1] s. n. Faptul de a definitiva. *Citeşte ... lucrările noi asupra conciliilor şi cu cât crede mai mult în definitivat, cu atât bizara lui bucurie creşte.* M. ELIADE, O. I, 73. *Las toate aceste zidiri ale creaţiei dintâi, încă măreţe şi nestricate; şi subt ele o lume încă nestatornică şi încă neintrată în definitivat.* SADOVEANU, O. IX, 211, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Viciul cel mai grav e tocmai fanatismul definitivatului.* PLEŞU, M. M. 65. ✦ (Şi în sintagma *examen de definitivat.* DL) Examen dat în scopul obţinerii numirii definitive în învăţământul elementar sau mediu. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. DN[3]. *Pe site-ul respectiv se găsesc subiectele şi baremurile de la probele scrise ale examenelor de bacalaureat ..., definitivat şi gradul II care au avut loc anul trecut.* RL 2005, nr. 4 519.

– V. **definitiva.**

DEFINITIVÁT[2], -Ă adj. Care a fost stabilit, hotărât în mod definitiv. Cf. DN[2], M. D. ENC. *A predat manuscrisul în versiunea definitivată.*

– Pl.: *definitivaţi, -te.*

– V. **definitiva.**

DEFINITÓR s. m. v. **definitoriu.**

DEFINITÓRIU, -IE adj., s. m. **1.** Adj. Care ajută, care serveşte să definească ceva, care conţine o definiţie, p. ext. caracteristic, specific (1); reprezentativ (1), elocvent. Cf. LM. *Doreau în artă o manifestare sinceră, originală şi definitorie a personalităţii lor.* OPRESCU, A. M. 10. *Tezei despre constanţa vitezei luminii Einstein îi dă putere definitorie.* BLAGA, Z. 144. *Latâşev ... a calculat canalul definitoriu prin care se mişcă electronii, în aşa fel ca să se elimine erorile.* SANIELEVICI, R. 71. *Din formularea de mai sus, nu se înţelege dacă proprietatea de a avea două teme ... e o trăsătură caracteristică, definitorie.* SCL 1960, 228, cf. DN[2]. *Dincolo de optimismul definitoriu al comediei, se află un scepticism devorant, amar.* T septembrie 1966, 88. *Definitorie pentru fizionomia sa spirituală este pasiunea pe care o nutreşte pentru cinematograf.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 130, 9/2. *Trăsătură*

definitorie. CL 1973, 178. *Ar mai fi, desigur, și alte fapte demne de menționat, bunăoară prezența dominantă și definitorie a grupurilor nominale în poezie.* COTEANU, S. F. II, 169. *Un proces încă viu și definitoriu pentru lumea satelor noastre.* M 1975, nr. 1, 7. *Acest limbaj este definitoriu pentru spectacol.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 1/7. *Patriotismul adevărat are un conținut concret, înmănunchind o seamă de trăsături definitorii.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 337, cf. M. D. ENC., DEX, Z. MIHAIL, T. P. 47. *Cele două piese sunt definitorii pentru costumul femeiesc din Vlașca.* BUTURĂ, EG. 317. *Mentalitatea magică a impregnat adânc conștiința omului modern și a rămas definitorie pentru structura acesteia.* PALEOLOGU, T. 43. *Prigitoarea ca și cămașa era o piesă de port definitorie.* PAVEL, S. E. 41. *Dezinvoltura cu care presa noastră ... se avântă în zona speculațiilor mi se pare una din notele ei definitorii.* RL 2005, nr. 4 596. ✧ (Adverbial) *Societatea noastră socialistă este – definitoriu și programatic – o societate educațională.* M 1974, nr. 9, 22. ✦ (Rar) Hotărâtor, decisiv (**1**). *Poporul nostru a avut de străbătut într-un timp scurt etape istorice definitorii pentru existența sa.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 8.

2. S. m. (În forma *definitor*) Element component al unei definiții, conținând noțiunea care definește (**1**). *Definiția se compune din două elemente: definitul ... și definitorul, adică noțiunea care definește.* DER II, 39, cf. D. FIL. 133.

– Pl.: *definitorii.* – Și: **definitór** s. m.

– Din fr. **définitoire.**

DEFINÍȚIE s. f. Operație logică prin care se arată, se explică conținutul unei noțiuni, sensul sau sensurile unui cuvânt, indicându-se genul proxim și diferența specifică; enunțul prin care se exprimă această operație; p. ext. determinare a însușirilor proprii unui lucru, unei activități, unui fenomen etc. *Dobitoacele care se cuprind în definiția (tâlcuirea) aceasta sânt de două feliuri, adecă selbatece și blânde, sau de casă.* ECONOMIA, 73/10. *Nu se deslușaște și nu se înțelege cu această definiție.* EPISCUPESCU, O. Î. 218/20. *Niciunul nu a putut să înnemerească cea potrivită și fără greșală a lui definiție.* HELIADE, O. II, 27, cf. I. GOLESCU, C. *Definiția ... veninului este numai relativă.* FM (1843), 211[1]/3. *Această importantă definiție care rezumă toate principurile acestui uvragiu.* NEGULICI, E. II, 190/29, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D. *Reproduce prețioasa definițiune a teritoriului muntean.* HASDEU, I. C. I, 5, cf. BARCIANU, COSTINESCU. *În deosebire de descriere, definițiunea este o arătare completă, dar resumată, a conținutului unei noțiuni înăuntrul unui sistem.* MAIORESCU, L. 124. *Și atunci când nu existau drumuri de fier definițiunea că negoțul ridică valoarea unui produs prin transportul dintr-un loc într-altul era aceeași.* EMINESCU, O. XIII, 151. *Definițiunile termenilor de știință să fie toate rectificate dupe starea actuală a cunoștințelor omenești.* ODOBESCU, S. II, 347. *Autorul s-a vârât într-un labirint de definițiuni.* SĂM. I, 78, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Pe cine socotești tu de Dumnezeu al tău? ... Fă-i definițiunea să cunosc și eu pe D[umne]zeul tău.* VISSARION, B. 374. *Noul autor didactic își însemnase definiția neologismului.* CĂLINESCU, I. C. 140. *Acest cuvânt ... va continua totuși să aibă pentru oameni ... o sumă de definiții.* SADOVEANU, O. XX, 190, cf. SCRIBAN, D. *Definițiunea formală a naturalului poate fi aceeași.* STĂNILOAE, O. 16. *În lumina celor expuse aici, ... nu putem afla definiție mai bună ... a întemeierii statelor românești.* BRĂTIANU, T. 229. *În sfârșit, face o definiție, ca la școală.* ARGHEZI, C. J. 244. *E necesar să-i definești obiectul. Definiția fenomenului social esențial e prima sarcină a sociologului.* RALEA, S. T. III, 139. *O asemenea definiție este, evident, convențională.* SANIELEVICI, R. 144. *Definiția mi se pare amuzantă, dar nu rezistă unui examen serios!* VINEA, L. I, 117, cf. DL, DM. *Cele două părți ale unei definiții, genul și diferența (latinește genus și differentia),* [Cantemir] *le numește neam și deosebire.* VARLAAM – SADOVEANU, 137. *Definiția legendei este, în primul rând, de ordin funcțional.* IST. LIT. ROM. I, 93, cf. DER. *Cercetarea pe care o facem aici este în funcție de definiția limbajului poetic.* COTEANU, S. F. II, 59, cf. DN[2]. *Definiția actuală a cuvântului ... ar uimi, desigur, pe mulți.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 15, cf. M. D. ENC., DEX, D. FIL. [Iahve] *este cu neputință de cuprins, de înțeles, de formulat; prin urmare el este în același timp „milostiv" și „nedrept": e un mod de a spune că nici o definiție nu poate să-l circumscrie, nici un atribut nu-l epuizează.* LIICEANU, J. 59, cf. PATAPIEVICI, C. L. 22. *Un al doilea memoriu ... a fost prezentat în vara aceluiași an, acesta reformulând definiția torturii în cadrul interogatoriilor.* RL 2005, nr. 4 505. ✦ (Mai ales în legătură cu verbul „a da") Stabilire cu precizie, conturare, caracterizare (a unei persoane). *Cunosc p-alții de-i descriu Și cu elocvenții au, Definiții la toți dau.* MUMULEANU, ap. GCR II, 251/10. *Mulți literatori au scris despre sublim și s-au încercat a da definiția lui.* HELIADE, O. II, 27. *Acestea ... se țin de funcțiile sufletului, cărora a le da definiție, las pre filosofi.* ANTROP. 189/25. *Va învăța ... a da patriei, patriotului și patriotismului definiții lămurite.* FM (1843), 169[1]/27. *Toți naturaliștii au recunoscut că este foarte greu a da o definițiune strictă.* BARASCH, M. I, 25/10. *Plinius Junior îl distinge prin definăciunea de homo sociabilis.* GHICA, C. E. I, 166. *Face o scurtă introducere, în care dă câteva definiții asupra materiei.* CONTEMPORANUL, I, 48. *Este cazul de a da o definiție mai limpede naturalismului.* CĂLINESCU, C. O. 144. *Autorii evită să dea o definiție.* DANIELOPOLU, F. N. II, 79. ✧Loc. adv. **Prin definiție** = prin însăși natura lucrului, decurgând în mod necesar din totalitatea notelor sale caracteristice. *Ca exemple de absurditatea metodei de a procede prin definiție și prin teză dată, profesorul citează un pasaj dintr-un discurs de filosofie.* EMINESCU, O. XI, 415. *După d. Streitman un prietin este prin definiție un om care nu se simte bine decât numai atunci când te clevetește.* IBRĂILEANU, S. 220. *O carte în care sălășluiesc 250 de poeți e, prin definiție, o închisoare irespirabilă.* LOVINESCU, C. V, 78. *Revoluțiile economice sunt pașnice prin definiție.* RALEA, S. T. III, 69. *Vocativul este prin definiție mult mai mult folosit pentru numele de persoane.* GRAUR, N. P. 137. *Mitică este sociabil prin definiție, căci își debitează verva între amici.* CONSTANTINESCU, S. II, 36, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC. *Conștiința ... opusă prin definiție inerției și rutinei.* CINEMA, 1975, nr. 9, 3. *Aceștia din urmă sunt, prin definiție, ... imuni la amețeala înălțimilor.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 11, cf. DEX. *Timpul ... e, prin definiție, o instanță temporară.* PLEȘU, M. M. 55.

– Pl.: *definiții.* – Și: (învechit) **definițiúne,** (învechit, rar) **definiciúne** (STAMATI, D. 65), **definăciúne** (GHICA, C. E. I, 166) s. f.

– Din lat. **definitio, -onis,** fr. **définition.**

DEFINIȚÍU, -IE adj. v. **definitiv.**

DEFINIȚIÚNE s. f. v. **definiție.**

DEFÍPT, -Ă adj. (Învechit; despre unități temporale) Care este fixat, stabilit (**1**), hotărât. *Așa cum au fost, membrii s-au prezentat pe ziua defiptă.* BARIȚIU, P. A. I, 583. *La ziua defiptă iar vii cu ... advocatul gata să-ți arăți dreptățile.* GHICA, C. E. III, 50. *Într-o seară defiptă, ei sosiră cu trupele lor.* F (1870), 116, cf. LM, DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

– Pl.: *defipți, -te.*

– V. **defige.**

DEFIȚÍT s. n. v. **deficit.**

DEFLAGRÁ vb. I. Intranz. și refl. (Învechit, astăzi rar) A arde, a se aprinde, a se consuma prin ardere. Cf. LM, MDA.

– Prez. ind.: *deflagrez.*

– Din lat. **deflagrare.**

DEFLAGRÁNT, -Ă adj. (Despre combustibili sau despre materiale explozive) Care are proprietatea de a arde intens, prin deflagrație. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *deflagranți, -te.*
– Din fr. **déflagrant.**

DEFLAGRÁȚIE s. f. Ardere vie a unui corp însoțită de proiectarea explozivă a fragmentelor acelui corp; explozie. V. detonație. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Când deflagrația se produce în spațiu deschis ..., ea nu e însoțită de niciun efect acustic caracteristic.* LTR², cf. DN². *Deflagrația este inițiată de acțiunea unei flăcări sau a unei scântei, mai rar de un șoc mecanic.* DC, cf. M. D. ENC., DEX. *Un camion cu azotat de amoniu explodează în apropierea localității buzoiene Mihăilești. Deflagrația produce 18 victime.* RL 2004, nr. 4 494. ◇ *Deflagrație mondială* = război mondial. Cf. DEX.
– Pl.: *deflagrații.* – Și: (învechit) **deflagrațiúne** s. f. COSTINESCU, LM.
– Din fr. **déflagration,** lat. **deflagratio, -onis.**

DEFLAGRAȚIÚNE s. f. v. **deflagrație.**

DEFLÁȚIE s. f. **1.** (Fin.) Retragere din circulație a unei cantități de bancnote în timpul unei inflații, pentru a face să crească puterea de cumpărare a banilor. Cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., DER, DN², M. D. ENC., DEX, D. MAN.
2. (Geol.) Proces de răspândire prin intermediul vântului a materialului fin rezultat în urma eroziunii. Cf. LTR², DER, DN², M. D. ENC., DEX, D. GEOL.
– Pl.: *deflații.* – Și: (rar) **deflațiúne** s. f. SCRIBAN, D.
– Din fr. **déflation.**

DEFLAȚIONÍST, -Ă adj. Care aparține deflației, care se referă la deflație. Cf. DEX.
– Pronunțat: *-ți-o-.* – Pl.: *deflaționiști, -ste.*
– Din fr. **déflationniste.**

DEFLAȚIÚNE s. f. v. **deflație.**

DEFLECTÓR, -OÁRE adj., s. n. **I.** Adj. Care servește la producerea deflexiunii. [Pulsurile de tensiune] *sunt aplicate ... uneia din perechile de plăci deflectoare ale osciloscopului catodic.* SANIELEVICI, R. 115, cf. LTR², M. D. ENC., DEX.
II. S. n. **1.** Dispozitiv utilizat pentru modificarea direcției unui curent de fluid. *Deflectorul ... servește la protejarea sau la îmbunătățirea condițiilor de funcționare a unui sistem tehnic.* LTR², cf. DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.
2. Dispozitiv utilizat la ventilația aerului în încăperi, montat în exteriorul clădirilor, care folosește energia cinetică a vântului. Cf. LTR², DN², M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *deflectoare.*
– Din fr. **déflecteur.**

DEFLÉCȚIE s. f. v. **deflexiune.**

DEFLECȚIÚNE s. f. v. **deflexiune.**

DEFLEGMÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică vaporii rezultați dintr-o distilare) A condensa parțial pentru a îndepărta o parte dintre componenții grei din vapori. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, DN², M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *deflegmez.*
– Din fr. **déflegmer.**

DEFLEGMÁRE s. f. Acțiunea de a deflegma și rezultatul ei; (învechit) deflegmație. Cf. COSTINESCU. *Distilarea ... se face cu mai multă siguranță dacă se întrebuințează așa-numitele ... coloane de deflegmare.* MACAROVICI, CH. 25. *Acțiunea deflegmării depinde de următorii factori: ea crește cu căldura transportată de vapori.* LTR², cf. DER, DC, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *deflegmări.*
– V. **deflegma.**

DEFLEGMATÓR s. n. Aparat cu care se realizează deflegmarea. *Aparate, mașini și materiale specifice pentru utilaj în distilării și rafinării, ... deflegmatoare diferite.* NOM. MIN. I, 180. *Deflegmatorul e un aparat folosit în unele instalații de distilare.* LTR². *Distilare, prin intermediul unui dispozitiv (deflegmator) așezat între ... coloana de distilare și condensator.* DER II, 40, cf. DN², DC, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *deflegmatoare.*
– Din fr. **déflegmateur,** germ. **Dephlegmator.**

DEFLEGMÁȚIE s. f. (Învechit) Deflegmare. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU.
– Pl.: *deflegmații.* – Și: **deflegmațiúne** s. f. COSTINESCU.
– Din fr. **déflegmation.**

DEFLEGMAȚIÚNE s. f. v. **deflegmație.**

DEFLÉX, -Ă adj. (Latinism învechit) Aplecat, înclinat, curbat (în jos). Cf. LM. *Foile involucrale dilatate au ... acumenul foarte scurt și ușor deflex.* GRECESCU, FL. 98.
– Scris și: (învechit, rar) *defless.* LM. – Pl.: *deflecși, -xe.*
– Din lat. **deflexus, -a, -um.**

DEFLÉXIE s. f. v. **deflexiune.**

DEFLEXIÚNE s. f. **1.** Abatere a unui curent de fluid din direcția lui de curgere, cu ajutorul unui deflector (**II 1**). Cf. LM, LTR², DL, DM, DER, M. D. ENC., DN², DEX.
2. (Fiz.) Schimbare a traiectoriei unui fascicul de particule încărcate electric, care se mișcă în vid sau într-un gaz rarefiat, cu ajutorul unui câmp electric sau magnetic exterior; deviere. *Deflexiunea e utilizată la tuburile catodice folosite în osciloscrafe, la tuburile videocaptoare.* LTR², cf. DER, M. D. ENC., DEX.
3. (Optică) Abatere, deviere a unor raze de lumină. *Bobine de deflexiune verticale și orizontale H, care au scopul să devieze fascicolul de lumină explorator.* ENC. TEHN. I, 159.
4. (Aeron.) Schimbare a direcției unui curent de aer în urma interacțiunii lui cu o aripă, cu un sistem de aripi sau cu alt obstacol reprezentat de avion. *Deflexiunea se produce când într-un curent paralel e introdus un corp oarecare.* LTR², cf. DER.
– Scris și: (învechit, rar) *deflessione.* LM. – Pl.: *deflexiuni.* – Și: (rar) **defléxie** (DN²), **deflécție** (ib.), **deflecțiúne** (ib.) s. f.
– Din fr. **déflexion,** lat. **deflexio, -onis.**

DEFLOCULÁ vb. I. Tranz. (Chim.) A efectua o defloculare. Cf. DC, M. D. ENC., NDN.
– Prez. ind.: *defloculez.*
– Cf. fr. déflocu lation.

DEFLOCULÁRE s. f. Proces de solubilizare a unor precipitate amorfe sau a unor soluții coloidale prin adăugare de electroliți; peptizare. Cf. LTR², DER, DC, M. D. ENC., NDN.
– Pl.: *defloculări.*
– V. **deflocula.**

DEFLORÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică fecioare) A face să-și piardă virginitatea; a dezvirgina. Cf.

COSTINESCU. *Ştefan Slăvescu, judele de pace al ocolului Horez deflorează pe cumnatele sale.* EMINESCU, O. XII, 399, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., COD. PEN. R.P.R. 455, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Dar acum ce am? Acest suflet deflorat de un mizerabil.* EMINESCU, O. VII, 328. *Adunase un maldăr de coli, abia deflorate, în dreapta lui.* COCEA, S. II, 166. *Pădurile nămeţite dormeau nepătrunse, Doar lupii desflorau alba lor taină.* VOICULESCU, POEZII, I, 252. *Viaţa nu se prezintă în faţa sa deflorată ori veştejită de revelaţia infamiilor ei.* RALEA, S. T. III, 167. ✦ Tranz. şi refl. (Învechit, rar; complementul indică plante) A (se) scutura de flori. Cf. LM, MDA.

– Prez. ind.: *deflorez.* – Şi: **desflorá** vb. I.

– Din fr. **déflorer,** lat. **deflorare.**

DEFLORÁRE s. f. Acţiunea de a deflora şi rezultatul ei; deflorat, (învechit) defloraţie, dezvirginare. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Tot procurorul a constatat că deflorarea s-a comis de Slăvescu.* EMINESCU, O. XII, 399, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., DM. *Deflorarea fără consimţământ constituie viol.* D. MED., cf. M. D. ENC., DEX. *Probele biologice au dovedit că ... deflorarea avusese loc cu mai mult timp în urmă.* RL 2005, nr. 4 631. ✧ Fig. *Feciorul meu cel mare ... A doua zi sta lânced sub dalba desflorare.* VOICULESCU, POEZII, I, 102.

– Pl.: *deflorări.* – Şi: **desfloráre** s. f.

– V. **deflora.**

DEFLORÁT[1] s. n. Deflorare. Cf. MDA.

– V. **deflora.**

DEFLORÁT[2]**, -Ă** adj. (Despre fecioare) Care şi-a pierdut virginitatea; dezvirginat. Cf. DDRF, ALEXI, W. ✦ (Învechit, rar; despre plante) Despuiat de flori. Cf. LM.

– Pl.: *defloraţi, -te.*

– V. **deflora.**

DEFLORATÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care deflorează florile. Cf. LM.

– Pl.: *defloratori, -oare.*

– **Deflora** + suf. *-tor.*

DEFLORÁŢIE s. f. (Învechit) Deflorare. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. ✦ Scuturare sau cădere a florilor; p. ext. perioada în care cad florile. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D.

– Pl.: *defloraţii.* – Şi: **defloraţiúne** (COSTINESCU, LM), **desfloráţie** (NEGULICI) s. f.

– Din fr. **défloration,** lat. **defloratio, -onis.**

DEFLORAŢIÚNE s. f. v. **defloraţie.**

DEFLORÍ vb. IV v. **desflori.**

DEFLUÁ vb. I v. **deflui.**

DEFLUÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar; în forma *deflua*) A se goli, a se scurge (**III 1**). *Defluează tot sucul din corp.* LM. ✧ Fig. *Defluară anii şi noi rămasem în mizerie.* ib. ✦ (Despre mase de oameni) A ieşi dintr-un loc, dintr-un spaţiu cu o mişcare sugerând ideea de scurgere. *Grupuri mari de oameni au defluit dinspre Piaţa Palatului.*

– Prez. ind. pers. 3: *defluieşte.* – Şi: **defluá** vb. I.

– Din it. **defluire.**

DEFLUÍRE s. f. (Rar) Acţiunea de a deflui şi rezultatul ei. Cf. NDN.

– V. **deflui.**

DEFLUORÁRE s. f. Operaţia de eliminare totală sau parţială a fluorului din apa potabilă. *Un asemenea specialist în defluorarea apei ... a adus servicii notabile sănătăţii publice.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 4/12.

– Cf. fluor.

DEFOCALIZÁRE s. f. Focalizare defectuoasă a fasciculului electronic dintr-un tub catodic, în televiziune. *Chiar dacă dispozitivul de focalizare funcţionează normal, apare un efect de defocalizare din cauza forţelor de repulsie.* LTR², cf. SFC IV, 318.

– Pl.: *defocalizări.*

– Pref. *de-* + **focalizare.**

DEFOLIÁ vb. I. Tranz. şi refl. A pierde sau a face să-şi piardă frunzele (cu ajutorul substanţelor chimice, în vederea grăbirii coacerii şi pentru facilitarea lucrărilor mecanizate de recoltare); a (se) desfrunzi, a (se) despuia. Cf. COSTINESCU, LM, DS, DN², M. D. ENC., DEX.

– Pronunţat: *-li-a.* – Prez. ind.: *defoliez.* – Şi: **desfoliá** vb. I. LM.

– Din lat. **defoliare.**

DEFOLIÁNT s. n. Substanţă chimică utilizată pentru defolierea plantelor. *Înrudite cu ierbicidele sunt şi substanţele chimice pentru desfrunzirea bumbacului înainte de strângerea recoltei, aşa numiţii defolianţi.* CONTEMP. 1948, nr. 2, 5/4. *Cauza* [apariţiei zonelor lipsite de vegetaţie] *constă în utilizarea excesivă a defoliantelor ... fără a se întreprinde măsuri de împădurire.* RL 1977, nr. 10 102, cf. DN³.

– Pronunţat: *-li-ant.* – Pl.: *defoliante.*

– **Defolia** + suf. *-ant.*

DEFOLIÁT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre plante) Care şi-a pierdut frunzele. Cf. LM.

– Pronunţat: *-li-at.* – Pl.: *defoliaţi, -te.* – Şi: **desfoliát, -ă** adj. LM.

– V. **defolia.**

DEFOLIATÓR, -OÁRE adj. Care determină căderea frunzelor, care defoliază. *De câteva zile ... a început combaterea omizilor defoliatoare.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 836. *Defolierea se face prin stropirea plantelor cu diferite soluţii speciale, defoliatoare; se practică mai ales în cultura bumbacului.* DER II, 40.

– Pronunţat: *-li-a-.* – Pl.: *defoliatori, -oare.*

– **Defolia** + suf. *-tor.*

DEFOLIÁŢIE s. f. Defoliere. Cf. CADE, M. D. ENC., DN², DEX.

– Pronunţat: *-li-a-.* – Pl.: *defoliaţii.* – Şi: **defoliaţiúne** s. f. CADE, DN².

– Din fr. **défoliation.**

DEFOLIAŢIÚNE s. f. v. **defoliaţie.**

DEFOLIÉRE s. f. Acţiunea de a (se) defolia şi rezultatul ei; defoliaţie. *Defolierea se face prin stropirea plantelor cu diferite soluţii speciale.* DER, cf. DN², DEX².

– Pronunţat: *-li-e-.* – Pl.: *defolieri.*

– V. **defolia.**

DEFOLIÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Cădere a frunzelor. Cf. COSTINESCU.

– Pl.: *defoliuri.*

– **Defolia** + suf. *-ură.*

DEFOMÉTRU s. n. (Chim.) Aparat pentru măsurarea indicilor de plasticitate ai cauciucului şi ai amestecurilor de cauciuc. Cf. LTR². *Defometrul ... se compune dintr-o cameră de încercare ..., menţinută cu ajutorul unor lămpi la o temperatură constantă.* ib.
– Pl.: *defometre.*
– Cf. germ. D e f o m e t e r.

DEFÓRM, -Ă adj. v. **diform.**

DEFORMÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică mai ales părţi ale corpului) A modifica înfăţişarea, a strica forma; a desfigura, a sluţi (**2**), a urâţi (**1**), a poci (**1**); p. r e s t r. a vătăma (**I 1**). *Nu mai putea să vază acel scump, sacru sânge ... Lipindu-i în desordin pe frunte şi pe tâmple Şuviţele lugubre şi-l desforma atâta.* HELIADE, O. I, 395, cf. id. ib. 208, I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Trebuie a cruţa nişte organe încă slabe, a nu întipări prea multe mişcări la nişte resorturi atât de tinere şi pe care le-ar desforma, şi a nu cere de la inteligenţa lui o luare-aminte carea i-ar slăbi trupul.* BREZOIANU, Î. 111/9, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU², TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Madam Papaiani, ... cu urechile deformate de cercei uriaşi de aur.* BRĂESCU, O. A. I, 315. *Alcoolul pur ... diformă o clipă faţa suptă şi scrijelită a moşneagului.* BART, E. 32, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC. *Mâinile lui deformate de atâtea unelte şi meserii.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 1, cf. DEX. ✧ R e f l. *I s-au deformat mâinile.* Com. din BUCUREŞTI. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Înainte de 1855 chiar ea* [Tismana] *era diformată prin înnădirea la dreapta a unei veşmântării fără rost.* IORGA, C. I. II, 12. *Difuzia electronilor ... deformează distribuţia energiei în spectrele obţinute.* SANIELEVICI, R. 77. ✧ F i g. *Sub ploaia care curgea oblic, deformată de vânt, pomii, frânturile de cer siniliu ... păreau decoruri de teatru.* T. POPOVICI, S. 238. *Cum şi-a putut pierde trei-patru ani buni de tinereţe citind Freud, un lucru cu care nu ştie şi nu are ce face, şi care te şi deformează pentru toată viaţa.* LIICEANU, J. 27.

2. (Complementul indică cuvintele, scrierea, limba etc.) A schimba forma corectă, logică; a pronunţa sau a scrie incorect; a stâlci (**2**), a altera. *Regiunea temporală e numită, în cea mai mare parte a ţării „tâmplă", ... care apare în câteva puncte din teritoriul ţării deformat în „plântă".* CANDREA, F. 41. *Trebuie redat limbii române ... caracterul ei originar prin alungarea a tot ce venise să o deformeze.* DENSUSIANU, L. 72. *Tendinţa merge până la a deforma împrumuturi mai recente, latino-romanice, în sensul adaptării lor la forma grecească.* VARLAAM – SADOVEANU, 145.

3. (Complementul indică un corp solid) A modifica forma sau dimensiunile (fără a desprinde material din el, ci numai prin influenţa unor forţe interioare sau exterioare). *Urmele copitelor a unor cai vârtoşi s-au găsit imprimate într-însa* [în zăpadă] *şi chiar deformase munţii ei gigantici.* EMINESCU, O. IX, 118. *Prin încălzirea corpului exterior se produce explozia încărcăturii care deformează capul interior al nitului, formând al doilea cap.* IOANOVICI, TEHN. 156, cf. KLOPŞTOCK, F. 179, DEX. ✧ R e f l. *Cristalul se măreşte egal în toate dimensiile sale fără a se deforma.* MARIN, PR. I, XXXVIII/32. *Mihai avu senzaţia că în pieptul lui se topeşte ceva şi, diformându-se, începe să curgă cum se topesc figurile de ceară.* CAMIL PETRESCU, N. 60. ✦ R e f l. (Rar) A-şi pierde forma primitivă. Cf. DN², MDA.

4. A prezenta altfel decât este în realitate, a reproduce inexact; a altera, a denatura (**2**), a falsifica, a măslui (**2**), a mistifica, a răstălmăci (**1**). *Dară, întipărind în nişte resorturi încă tinere o mişcare prea repede şi prea iute, nu numai primejduieşti a le rupe şi a le deforma; dar opreşti propăşirea intelectuală care atârnă de elasticitatea lor.* BREZOIANU, Î. 120/18. *O şcoală literară ... a falsificat felul de a gândi, ...a denaturat şi a deformat talente reale.* CARAGIALE, O. III, 175. *Veşti cumplite, umflate de panică, deformate de groază, aruncau stupoare în sufletele pacinicilor târgoveţi.* COCEA, S. II, 116. *Unghiul sub care e privit faptul ori persoana e adeseori diformat de pasiune.* SADOVEANU, O. IX, 524. *Trebuie să ne ferim ... de fantastic, de tot ce deformează natura.* CĂLINESCU, C. O. 148. *Nu ştii să preţuieşti lucrurile ..., le deformezi dramatic, le urâţeşti.* DEMETRIUS, A. 311. *Caragiale ... observă la rece structura morală a societăţii contemporane lui, surprinzându-i omenescul deformat de optica satirei.* CONSTANTINESCU, S. II, 17, cf. DL, DM. *Informaţiile lui sânt nesigure şi chiar deformate de ideile lui politice.* IST. LIT. ROM. I, 623, cf. DN². [Filmele] *se inspiră din legende, care deformează realitatea.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 10, 79, cf. DEX. *Puterea unică a cinematografului ... de a deforma, voit sau nu, raporturile reale dintre posibil şi imposibil.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 13. *Biografii ..., dramatizând importanţa geniului individual, adeseori au deformat şi minimalizat importanţa grupului.* CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 1/5. ✧ R e f l. p a s. *Ştirile acestea trebuiesc primite cu multă rezervă. Trecând din om în om, toate se deformează şi se exagerează.* REBREANU, R. II, 225. *Puterea de a zugrăvi mulţimea ... se deformează chiar o dată cu evoluţia scriitoarei.* LOVINESCU, C. IV, 113. *Totul se deforma în conştiinţa ei, nimicind proporţiile firesti.* PREDA, R. 85.

– Prez. ind.: *deformez.* – Şi: **diformá** (prez. ind. pers. 3 *diformă*), (învechit) **desformá, disformá** (HELIADE, O. I, 208) vb. I.
– Din fr. **déformer,** lat. **deformare.**

DEFORMÁBIL, -Ă adj. (Despre corpuri solide) Care se poate deforma (**2**). *Fabricantul de micrometre livrează la cerere şi tampoane disc ... pentru măsurat corpuri uşor deformabile (cauciuc, hârtie).* ORBONAŞ, MEC. 84, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *deformabili, -e.*
– Din fr. **déformable.**

DEFORMÁNT, -Ă adj. **1.** Care deformează (**2**), care determină o deformaţie (**2**); (învechit, rar) deformativ. Cf. LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ✧ *Regim deformant* = regim al unei reţele electrice de curent alternativ, în care curentul, uneori şi tensiunea, nu variază sinusoidal în timp. *Regimul deformant poate fi agravat de prezenţa condensatorilor în reţea.* LTR² XIV, 308, cf. M. D. ENC.

2. F i g. Care deformează (**3**), care denaturează (**1**); (învechit, rar) deformativ. *Expresionistul se consumă în sintetică viziune creatoare şi diformantă.* BLAGA, Z. 143. *A trecut la organizarea temeinică a unei lupte pe care mulţi o vedeau doar prin prisma diformantă a entuziasmului romantic.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 57. *În unele cazuri, evenimente şi figuri dintr-un trecut încă nu prea îndepărtat sunt zugrăvite în culori deformante, străine adevărului.* CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 4/6, cf. DEX. [Femeia] *apare figurată prin tot ceea ce inconştientul masculin deformat şi deformant poate produce.* RL 2005, nr. 4 704.
– Pl.: *deformanţi, -te.* – Şi: **diformánt, -ă** adj.
– Din fr. **déformant.**

DEFORMÁRE s. f. Acţiunea de a d e f o r m a şi rezultatul ei.

1. Modificare a înfăţişării, a aspectului unei persoane sau a unei părţi a corpului; deformaţie (**1**), desfigurare, pocire, sluţire (**2**), strâmbare (**1**). Cf. d e f o r m a (**1**). *Toate aceste cercări nu numai că fac mergerea copiilor nesigură, dar pot aduce chiar strâmbare şi desformare părţilor mişcătoare.* CALENDAR (1851), 98/1, cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Ai să cunoşti ... misteriul acel înfricoşat a deformării mele şi chipul nelegiuit prin care eu ... am fost despărţit pentru totdeauna de podoabele mele.* ALECSANDRI, O. P. 49, cf. COSTINESCU, LM. *Deformarea craniului.* CONTEMPORANUL, III, 329, cf. DDRF. *O încercare de acest fel poate duce la deformarea şi mai pronunţată a oaselor.* BELEA, P. A. 109, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Scriere sau pronunțare incorectă, într-o formă greșită, a unor cuvinte, a unei limbi etc.; alterare, denaturare (**1**), pocire, schimonosire (**3**), scâlciere (**2**), stâlcire (**2**), stropșire (**5**). Cf. d e f o r m a (**2**). *A publicat d. Alecsandri „dicționarul" său „grotesc", unde își bate joc ... de diformările limbistice la noi.* MAIORESCU, CRITICE, 140. *Ortografia este chemată a-l pune* [stăvilar] *... deformării termenilor prin o pronunție greșită.* MACEDONSKI, O. IV, 123. *Ce poate să însemneze cuvântul „istiță" sau celelalte deformări ale acestui cuvânt pe care le-am citat?* CANDREA, F. 331.

3. Modificare a formei sau a dimensiunilor unui corp; deformație (**2**). Cf. d e f o r m a (**3**). *Șlicele lor erau espuse a se turti ... și pentru a le feri de o deformare inevitabilă, bieții boieri se îndemnau a rămânea numai în fesuri.* CONV. LIT. VI, 8. *Cred că n-am întâlnit nicăieri o mai perfectă expunere și o mai justă explicație a deformării trupului indian în sculptura budistă din Anam.* M. ELIADE, O. I, 90, cf. DS. [Sculptorii] *renunță la proporțiile normale și recurg chiar la deformări, pentru a obține efecte puternice.* OȚETEA, R. 264. *Picătura execută vibrații de deformare, trecând periodic de la forma sferică la cea de elipsoid.* SANIELEVICI, R. 136. *Între aceste armături ... se observă o deformare a lamei.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 66, cf. LTR[2]. *Distingeam ... coaja lui groasă și plină de noduri și alte deformări atât de întortocheate, prin care se formaseră scorburi.* PREDA, I. 261. ✦ (Învechit, rar) Schimbare a proporțiilor unui obiect. Cf. COSTINESCU.

4. Reproducere inexactă a unor evenimente, a unor știri, afirmații etc., prezentare în alt mod decât cel real etc.; alterare, denaturare, falsificare, mistificare, răstălmăcire. Cf. d e f o r m a r e (**4**). *Ceea ce vă cere lumea nu e să-i luați ochii cu formări, deformări și reformări; muncă vă cere.* EMINESCU, O. XIII, 98. [Lupta] *ducea atât la exaltarea unor adevăruri, cât și la diformarea unilaterală a unor aspecte ale trecutului istoric.* BLAGA, G. 136. *Esteticul este numai o deformare inutilă și limitată.* LOVINESCU, C. V, 112. *Temeiul istoric ... era incontestabil, oricâte adaosuri sau deformări poetice ar fi suferit mai târziu.* BRĂTIANU, T. 34. *Ultimul stil se afirmă prin deformarea naturii căreia i se suprapune creația absolută, viziunea personală.* CONSTANTINESCU, S. I, 251. ✧ *Deformare profesională* = deformație profesională, v. d e f o r m a ț i e (**3**). *Un caz tipic de deformare profesională. Nu mai poți accepta natura decât în decorul pentru actul III.* C. PETRESCU, C. V. 267, cf. DL. *Dintr-o veche deformare profesională, avocatul vorbea neîntrerupt.* PREDA, R. 187, cf. DM, DEX. *Deformare sufletească* = trăsătură negativă de caracter; defect, viciu. *Caragiale, mult mai adânc și mai tăios, deși limitat la un număr restrâns de deformări sufletești.* LOVINESCU, S. I, 226. *Au făcut un salt, îndreptându-se cu hotărâre spre eliberarea de deformările sufletești ale trecutului.* SADOVEANU, E. 264. *Deformarea* [psihică] *pe care o aduce cu sine reflexivitatea: lipsa de acces la imediat, deci la vârsta copilăriei și a tinereții, la timpul simțit în instantaneitatea lui.* LIICEANU, J. 83. *Deformare plastică* = procedeu de prelucrare a unui material, bazat pe producerea unor modificări plastice în scopul obținerii unor forme și dimensiuni dorite. *Prelucrările prin deformare plastică pot fi clasificate după diferite criterii.* LTR[2] VI, 91, cf. DEX.

– Pl.: *deformări.* – Și: **diformáre,** (învechit) **desformáre** s. f.
– V. **deforma.**

DEFORMÁT[1] s. n. Deformare. Cf. MDA.
– V. **deforma.**

DEFORMÁT[2], -Ă adj. **1.** (Mai ales despre ființe, plante sau părți ale corpului acestora; p. e x t. despre obiecte) Cu forma inițială schimbată; desfigurat, pocit[2] (**1**), schimonosit (**1**), slut (**1**), strâmb (**I 1**), urât (**II 1**), urâțit. *Un asemenea arbore se numește diformat sau degenerat.* BARASCH, B. 71. *La acesta să numără momițele care seau nu au deget mare, seau este dezformat.* I. CIHAC, I. N. 20/26, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF. *De acolo figurile și figurinele cinchite, diformate ..., pline de tot felul de învârtituri și sucituri.* IORGA, P. A. II, 190. *Eroinele sale n-au feminitate, nici duioșie; pretutindeni chipuri deformate și grotești.* LOVINESCU, S. I, 233. *Perinele, una pictată avea culoarea cojită acum, iar alta diformată și cu conținutul grămădit într-un colț.* CAMIL PETRESCU, P. 59. *Corpurile deformate și firave sunt rezultatul muncilor supraomenești la care erau supuși strămoșii.* RALEA, O. 37. *Acum era obosită, cu cearcăne sub ochi, ... trecută, deformată.* DEMETRIUS, A. 249. *Dacă fractura este gravă, partea respectivă a corpului este și ea deformată.* BELEA, P. A. 108, cf. DL. *Un soare deformat și pătat bătea în ferestre.* PREDA, R. 65, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Despre cuvinte, scrieri, limbă etc.) Care este pronunțat sau scris incorect; pocit[2] (**2**), schimonosit (**3**), scâlciat (**2**), stâlcit (**2**), stricat[2] (**7**), stropșit (**4**). *Puținele exemplificări, menite să ușureze sezisarea exactă a sensului cuvintelor mai greu de identificat din cauza aspectului lor deformat, sunt insuficiente pentru a aprecia valoarea artistică excepțională a creației caragialiene.* VARLAAM – SADOVEANU, 398.

3. Prezentat altfel decât este în realitate, reprodus inexact, denaturat (**1**), falsificat; fals, mistificat, răstălmăcit. *Diformate și voit falsificate ne parveneau unele știri care cuprindeau numai o mică parte de realitate.* SADOVEANU, O. XX, 356. *El deosebește basmul autentic care se reazămă pe o întâmplare istorică reală, chiar deformată, ... de acel închipuit.* BRĂTIANU, T. 13. *S-a mărginit să ia informații ... comunicând poporului din când în când impresiile diformate, din ședință.* ARGHEZI, C. J. 239. *Aduce în epica și în teatrul său situații fantastice și reflexul lor și mai deformat.* T februarie 1969, 85. ✧ (Adverbial) *A-l privi pe Eugen Ionescu disparat, parțial sau la întâmplare, înseamnă de fapt ... a-l recepta schematic, deformat, unilateral.* T februarie 1969, 50. *În ce mă privește, am reacționat în fața ei* [a expoziției] *poate deformat.* LIICEANU, J. 124.

– Pl.: *deformați, -te.* – Și: **diformát, -ă,** (învechit, rar) **desformát, -ă** (scris și: *dezformat*) adj.
– V. **deforma.**

DEFORMATÍV, -Ă adj. (Învechit, rar) Deformant. Cf. LM.
– Pl.: *deformativi, -e.*
– **Deformat** + suf. *-iv.*

DEFORMATÓR, -OÁRE adj. **1.** Care deformează (**1**). Cf. LM. *Instrumente de precizie sau instrumente deformătoare în mare sau în mic.* LOVINESCU, C. IV, 56.

2. Care deformează (**4**); care denaturează (**1**), care măsluiește (**2**); măsluit[2] (**2**), mistificat, (învechit, rar) răstălmăcitor. *Viziunea sa artistică, tehnica spiritului și a expresiei sânt ale unui poet care-și depășește obiectul, înlocuindu-l cu imaginea deformatoare a subiectului.* CONSTANTINESCU, S. I, 90. *Formulele critice – oricând riscate – devin deformatoare în cazul operei sadoveniene.* V. ROM. noiembrie 1960, 184. *Cât de anostă și deformatoare poate fi o morală bazată pe nemijlocirea „experimentală" a „vieții" o demonstrează cartea unui talentat gânditor de la sfârșitul secolului trecut.* PLEȘU, M. M. 31.

– Pl.: *deformatori, -oare.* – Și: (rar) **deformătór, -oáre** adj.
– **Deforma** + suf. *-tor.*

DEFORMÁȚIE s. f. **1.** Modificare, stricare a formei originare, naturale a unei ființe sau a unei părți a corpului acesteia

etc.; deformare (1), desfigurare, pocire, schimonosire (1), slutire (2), urâțire. *O mică deformație a piciorului.* TURNESCU, C. 53[r], cf. COSTINESCU, LM. *Gustul tatuării ... cu atât domnește mai mult, cu cât omul e mai selbatec ... Tot la o asemenea închiere ne va duce studiul deformațiunilor și al ciuntirilor.* CONTEMPORANUL, III, 297. *Despre deformațiune și mutilațiune.* ib. 298, cf. ȘĂINEANU[2]. *Dintre toate organele, cel care prezintă mai multe ... diformațiuni este capul.* BIANU, D. S., cf. RESMERIȚĂ, D. CADE, SCRIBAN, D., DN[2]. *Numita Amaru Elena prezintă în luna iunie 1972 următoarele deformațiuni.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 17, cf. DEX. ◇ Fig. (Urmat de determinări care indică felul) *Categoria sa satirică însumează variabilele deformației psihice, derivate din comicul profesional.* CONSTANTINESCU, S. I, 376. *Caragiale ... care-a surprins ... atâtea dure deformații ale egoismului uman.* id. ib. II, 73.

2. Modificare a formei sau a dimensiunilor unui corp solid datorată unor forțe interioare sau exterioare; deformare (3). *În aplicații prezintă interes și deformațiile pe o anumită porțiune din suprafața de separație a unui corp.* LTR[2], cf. DER, M. D. ENC., DEX. *Vor fi măsurate deformațiile elastice efective ale structurii de rezistență sub sarcină* [ale pasajului rutier de la Otopeni]. RL 2006, nr. 4 932.

3. (În sintagma) *Deformație profesională* = manieră de a gândi sau de a se comporta mecanic, obișnuință dobândită în exercitarea unei profesiuni și aplicate abuziv în viața de toate zilele.

– Pl.: *deformații.* – Și: (învechit) **deformațiúne, diformațiúne** s. f.

– Din fr. **déformation,** lat. **deformatio, -onis.**

DEFORMAȚIÚNE s. f. v. **deformație.**

DEFORMĂTÓR, -OÁRE adj. v. **deformator.**

DEFORMITÁTE s. f. v. **diformitate.**

DEFORTIFICÁ vb. I. Tranz. (Învechit; complementul indică construcții fortificate) A dărâma fortificațiile (2), a distruge. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

– Prez. ind.: *defortific* și *defortificez* (NEGULICI). – Și: (învechit, rar) **disfortificá** vb. I. COSTINESCU.

– Cf. fr. défortifier.

DEFORTÚNĂ s. f. (Învechit, rar) **1.** Nenorocire (1), adversitate; restriște. Cf. COSTINESCU.

2. Dizgrație. Cf. COSTINESCU.

– Pl.: ?

– Pref. *de-* + **fortună.**

DEFOSFORÁ vb. I. Tranz. (Complementul este topitura metalică) A elimina fosforul în procesul de elaborare a oțelului în cuptoarele cu căptușeală bazică. Cf. DN[2], DEX.

– Prez. ind.: *defosforez.*

– Din fr. **déphosphorer.**

DEFOSFORÁRE s. f. Acțiunea de a defosfora și rezultatul ei. *Defosforarea oțelului e necesară, fosforul micșorând rezilienta și mărind fragilitatea la rece a materialului.* LTR[2], cf. MDA.

– Pl.: *defosforări.*

– V. **defosfora.**

DEFRAUDÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică instituții publice) A lua, a-și însuși prin fraudă bani; a delapida (1), a frauda, a frustra. Cf. ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], DEX.

– Pronunțat: *-fra-u-.* – Prez. ind.: *defraudez.*

– Din it. **defraudare.**

DEFRAUDÁNT s. m. (Învechit, rar) Defraudator, delapidator. Cf. ALEXI, W.

– Pl.: *defraudanți.*

– Din germ. **Defraudant.**

DEFRAUDÁRE s. f. Acțiunea de a defrauda și rezultatul ei; delapidare, fraudă, fraudare, frustrare. *Apucase a descoperi o mulțime de abuzuri, defraudări și disordine.* BARIȚIU, P. A. I, 371, cf. DEX, MDA.

– Pronunțat: *-fra-u-.* – Pl.: *defraudări.*

– V. **defrauda.**

DEFRAUDÁT, -Ă adj. (Despre bani) Însușit prin fraudă; sustras, delapidat; (despre instituții sau persoane) păgubit, frustrat. Cf. DL, DM, DEX.

– Pronunțat: *-fra-u.* – Pl.: *defraudați, -te.*

– V. **defrauda.**

DEFRAUDATÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană care defraudează; delapidator. *Defraudatorii sunt pedepsiți.* DL, cf. DM, DEX.

– Pronunțat: *-fra-u-.* – Pl.: *defraudatori, -oare.*

– **Defrauda** + suf. *-tor.*

DEFRAUDÁȚIE s. f. (Învechit, rar) Defraudare, delapidare. Cf. ALEXI, W.

– Pl.: *defraudații.*

– Cf. germ. Defraudation.

DEFRÂNÁ vb. I. Tranz. A efectua operația de defrânare. Cf. MDA.

– Prez. ind.: *defrânez.*

– Pref. **de-** + **frâna.**

DEFRÂNÁRE s. f. Operația de suprimare a forței de frânare care acționează asupra organelor de frână ale unui vehicul, ale unui aparat de ridicat etc.; desfacere a frânei. Cf. LTR[2].

– Pl.: *defrânări.*

– V. **defrâna.**

DEFRIȘÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică păduri, vegetație spontană etc.) A înlătura prin tăiere sau ardere, spre a elibera terenul și a-l face propriu pentru agricultură, pășunat, construcții etc. sau pentru a-l împăduri din nou. *Pădurile se dau și în tăiere curat numai pentru a le defrișa.* I. IONESCU, M. 43. *Dacă o pădure ... este defrișată fără măsuri de regenerare, în locul ei se instalează, durabil, vegetația ierboasă de stepă.* AGROTEHNICA, I, 462, cf. DL, DM, DN[2], DEX. *Angajații de la Direcția de mediu și cei de la Direcția* [de] *parcuri decid, după vizionarea pe teren, dacă este oportun să fie defrișat un copac sau nu.* RL 2006, nr. 4 870. ✦ (Complementul indică terenuri) A curăța de arbori sau de alte plante lemnoase; a despăduri, (regional) a lăzui, p. ext. a desțeleni. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W. *În loc de „defrișa" avem cuvântul „lăzui".* PUȘCARIU, L. R. I, 398, cf. SCRIBAN, D. *Defrișează noi ținuturi, tăind pădurile, fără să angajeze ... salariați.* RALEA, O. 120. *Trebuie să facem un ocol de 22 de kilometri din cauza acestor zece, pe care vrem să-i defrișăm.* BARBU, I. I, 107. *Pământul defrișat cu topoarele de fier și desțelenit de plugul cu brăzdar de fier devine proprietatea familiilor care-l lucrează.* H. DAICOVICIU, D. 81. ◇ Refl. pas. *La un kilometru de lagăr se defrișase, de către aceeași echipă, un mare loc viran.* BARBU, I. I, 144. *În ultimii ani „s-a defrișat barbar și bruma de perdele de protecție" care existau.* RL 2005, nr. 4 705.

– Prez. ind.: *defrișez.*
– Din fr. **défricher.**

DEFRIȘÁBIL, -Ă adj. Care poate fi defrișat. Cf. DEX, DN[3].
– Pl.: *defrișabili, -e.*
– **Defrișa** + suf. *-bil.*

DEFRIȘÁRE s. f. Acțiunea de a defrișa și rezultatul ei; înlăturare a arborilor sau a altor plante (lemnoase), prin tăiere sau ardere, spre a elibera terenul și a-l face propriu pentru agricultură, pășunat, construcții etc. sau pentru a-l împăduri din nou; defrișat[1]. Cf. defrișa. *Locurile de muncă sporesc în tot anul prin defrișarea pădurilor și de aceea munca este mai căutată.* I. IONESCU, M. 350, cf. DS. *Pentru agricultură le dă un impuls la pioneratul defrișării pădurilor dinspre nord.* RALEA, O. 125. *Defrișarea unei păduri e admisă numai în anumite cazuri bine justificate.* LTR[2], cf. DL, DM. *N-a obținut nici până acum aprobarea pentru defrișarea pădurii.* BARBU, I. I, 200, cf. DER, DN[2]. *Un destul de intens proces de defrișare ... a putut avea loc într-un trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat.* CL 1973, 232, cf. M. D. ENC. *Pe unde a trecut pârjolul defrișărilor iresponsabile ... s-a făcut pe mii de hectare transplantație tânără.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 9, cf. DEX. *Acum 100 de ani casele se construiau cu lemn de pe loc prin defrișarea pădurilor de brad ce se găseau pe locul unde astăzi se află satul.* PAVEL, S. E. 34. *Municipalitatea a înăsprit condițiile impuse pentru defrișarea copacilor și a semnat foarte puține avize de tăiere în acest an.* RL 2006, nr. 4 870. ✦ Curățare a unui teren de arbori sau de alte plante lemnoase; despădurire, (regional) lăzuire; p. ext. desțelenire. Cf. ALEXI, W. *Defrișarea locului și facerea drumurilor.* BART, E. 281, cf. ENC. AGR. *Datorită toporului și sapei de fier a fost posibilă defrișarea unor întinderi mari de pădure.* H. DAICOVICIU, D. 31. *Defrișarea suprafeței ce urma să se cultive se făcea în ianuarie – februarie.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 6, 75. ✧ Fig. *Spaima ... în fața acțiunii de defrișare a sufletului omenesc.* V. ROM. februarie 1960, 118/2. ✦ (Rar) Acțiunea de exploatare și valorificare a bogățiilor naturale. *A închinat ... oferindu-se să slujească, poate cu riscuri și cu sacrificii, această primă operă de defrișare a bogățiilor de atâta vreme ignorate.* C. PETRESCU, R. DR. 248, cf. MDA.
– Pl.: *defrișări.*
– V. **defrișa.**

DEFRIȘÁT[1] s. n. Defrișare. Cf. MDA.
– V. **defrișa.**

DEFRIȘÁT[2]**, -Ă** adj. (Despre terenuri) Redat agriculturii, pășunatului etc. prin tăierea și înlăturarea arborilor sau a altor plante lemnoase. *Satele de pe valea Putnei sunt așezate pe înălțimi defrișate, pe vremuri împădurite.* DIACONU, VR. XLII. *Țăranii ... fură în fiecare an pădurilor din nord câte o porțiune defrișată.* RALEA, O. 121. *Pe suprafețele ocupate altădată de păduri de stejar ..., iar astăzi defrișate, se întâlnește varietate de sol brun-roșcat de pădure.* ONCESCU, G. 95, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *defrișați, -te.*
– V. **defrișa.**

DEFRIȘATÓR s. n. Mașină de defrișat[1]. Cf. DEX, DN[3].
– Pl.: *defrișatoare.*
– **Defrișa** + suf. *-tor.*

DEFRIȘĂMÂNT s. n. (Învechit, rar) Defrișare. Cf. COSTINESCU.
– Pl.: *defrișăminte.*
– **Defrișa** + suf. *-(ă)mânt.*

DEFRIȘÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană care efectuează defrișări. Cf. COSTINESCU, DN[2], DEX.
– Pl.: *defrișori, -oare.*
– Din fr. **défricheur.**

DEFRIZÁ vb. I. Tranz. (Învechit; complementul indică părul, frizura etc.) A deranja. Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., COSTINESCU.
– Scris și: (după fr.) *defrisa.* PONTBRIANT, D. – Prez. ind.: *defrizez.* – Și: (rar) **desfrizá** (scris și: *desfrisa*) vb. I. PONTBRIANT, D.
– Din fr. **défriser.**

DEFRIZÁRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a defriza și rezultatul ei; stricare a frizurii. Cf. PONTBRIANT, D., MDA.
– Pl.: *defrizări.* – Și: **desfrizáre** (scris și: *desfrisare*) s. f. PONTBRIANT, D.
– V. **defriza.**

DEFRIZÁT, -Ă adj. (Despre păr, frizură etc.) Deranjat; p. ext. (despre oameni) cu părul deranjat, nepieptănat. Cf. PONTBRIANT, D. *În salon, cucoanele defrizate își îndreaptă rochiile.* BRĂESCU, O. A. I, 43.
– Pl.: *defrizați, -te.* – Și: (învechit, rar) **desfrizát, -ă** (scris și: *desfrisat*) adj. PONTBRIANT, D.
– V. **defriza.**

DEFRUPTÁ vb. I. Refl. (Învechit, rar) A mânca de dulce, a nu respecta postul. *Eu am gândit că iaste mai mare păcat a să defrupta în zile de post decât a fura ceva.* BUCVARI, în CL 1973, 39, cf. REV. CRIT. III, 122.
– Prez. ind.: *defruptez.* – Și: **defruptí** vb. IV. REV. CRIT. III, 122.
– Pref. *de-* + **frupt.**

DEFRUPTÍ vb. IV v. **defrupta.**

DEFTÉR s. n. = **tefter.** Cf. ȘIO I, XLIV, I. BRĂESCU, M. 64.

DEFTERDÁR s. m. v. **tefterdar.**

DEFTERÉU s. m. v. **defteriu.**

DEFTERGÍU s. m. v. **teftergiu**

DEFTERIU s. m. (Învechit; în limbajul bisericesc) Al doilea cântăreț (ca grad sau cel din strana stângă). *Cucernicul eclesiarh de la Curtea-veche ... cu ceilalți, i dascăli, i protopsaltis, i diftereon i cu toți ceilalți cântăreți ... să fie în pace și iertați de toate dăjdiile* (a. 1793). ap. GÁLDI, M. PHAN. 172. *Psalmodierile ... deftereului de la strana stângă.* TDRG. *Cânt duminicele în strană ca cel mai bun defteriu.* N. REV. R. I, 168.
– Pl.: *defterei.* – Și: **deftereu, diftereón** s. m.
– Din ngr. **δευτερεύων.**

DEFTERÓS num. ord. (Învechit, rar) Al doilea (într-o ierarhie). *Evghenidis: – Protos. Neamuș: – Defteros.* ALECSANDRI, T. 1 422, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 354.
– Din ngr. **δεύτερος.**

DEFULÁ vb. I. Refl. (Psih.) A se elibera de constrângeri, de tensiune (**5**), de stres; a face risipă de energie. Cf. DN[3], DEX[2].
– Prez. ind.: *defulez.*
– Din fr. **défouler.**

DEFULÁRE s. f. (Psih.) Acțiunea de a se defula și rezultatul ei. Cf. DN[3], DEX[2].

– Pl.: *defulări.*
– V. **defula.**

DEFULÁT, -Ă adj. (Psih.; adesea substantivat) Eliberat de constrângeri, de tensiune (**5**), de stres; care face risipă de energie. Cf. DEX².
– Pl.: *defulați, -te.*
– V. **defula.**

DEFÚNCT, -Ă adj., s. m. și f. **1.** (Persoană) care a decedat; mort (**I 1**), răposat² (**2**). Cf. LM. *Domiciliul unei succesiuni este domiciliul cel din urmă al defunctului.* HAMANGIU, C. C. 37, cf. BARCIANU. *Făcea comerț defunctul.* SĂM. II, 776, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Un prieten al meu defunct.* IBRĂILEANU, S. L. 71, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Devenise blondă ca defuncta madame Dori.* EFTIMIU, N. 127. *Tu pari a fi venită dintr-un regat strein ... Și straniu ca surâsul defunctelor regine!* MINULESCU, VERS. 137. *După lichidarea averii defunctului ..., fuseseră nevoite să părăsească în ghearele datornicilor casa cu tot ce se afla în ea.* SADOVEANU, O. IX, 160, cf. SCRIBAN, D. *Obișnuiește să lăcrimeze ... gândindu-se concentrat la marele ei părinte defunct.* ARGHEZI, S. XI, 34. *Defunctul dumneavoastră părinte ..., se află azi într-o lume mai bună ca a noastră.* VINEA, L. I, 158, cf. DL, DM, DN². *Defunctul avea la dispoziția sa vase de parfum și de alifii, cu forme delicate.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 6, 56. *Moștenitorii lui Tănase bărbierul au scos la mezat locuința defunctului.* G. BARBU, A. V. 190, cf. M. D. ENC. *Niciunul din cei a căror amintire se păstrează aici nu sunt defuncți în conștiința noastră.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 3/11. *Pe una din fețele sarcofagului este gravat numele defunctului.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 14, cf. DEX. *Liturghia a fost celebrată de cardinalul german Joseph Ratzinger ... apropiat al defunctului Papă.* RL 2005, nr. 4 584. ✧ Fig. *Departe ... munții, ... răscolind în adâncurile ancestrale spaime, nostalgii, mitologii defuncte.* IBRĂILEANU, A. 11. *Și-aud gemând amorul meu defunct.* BACOVIA, P. 28. *Sta absorbit, defunct în gândurile sale.* CĂLINESCU, E. 350. *Fotografia din părete înfățișează o pasiune a lui de mult defunctă o frumusețe rară.* MIHĂESCU, D. A. 179. *I se păru ... o jignire cinică adusă defunctei iubiri.* VINEA, L. I, 239. *Mizeria inerentă mentalității generate de un mod social de existență, propriu timpurilor defuncte.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 1/10.

2. Adj. (Despre obiecte) Care nu mai este întrebuințat, devenit inutil; uzat, învechit, demodat. *Imaginea femeii e redată ... cu nuanțe de melancolie a lucrurilor defuncte.* IBRĂILEANU, S. 135. *Biserica schitului defunct și cimitirul satului au fost printre primele cunoștințe ale copilăriei mele.* GALACTION, O. 7. ✧ Fig. *Nu se sătura niciodată de senzația de odihnă, de parfumul defunct, de invitația la reverie și reculegere.* VINEA, L. I, 54. *Fără această plenitudine, legea rămâne o prescripție vidă, un reziduum defunct.* PLEȘU, M. M. 37.
– Pl.: *defuncți, -te.*
– Din lat. **defunctus, -a, -um,** fr. **défunt.**

DEFUZÓR s. m. v. **difuzor.**

DEGÁGE vb. III v. **degaja.**

DEGAGEAMÉNT s. n. v. **degajament.**

DEGAGEMÉNT s. n. v. **degajament.**

DEGAJÁ vb. I. **1.** Tranz. (Complementul indică diferite emanații) A împrăștia în toate părțile, a răspândi (**2**), a emana, a exala. *Alte corpuri degage (sloboade) lumina din sineși liber.* BARASCH, I. N. 13/16, cf. PROT. – POP., N. D. *În timpuri ... de secetă aceste râuri scad, lăsând bahne de ape stagnante cari, sub influența căldurilor, degajă miasme deletere, aducând cea mai mare vătămare salubrității publice.* EMINESCU, O. XI, 165, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CADE. *Lunecușul lucios degajează cu adevărat un vag curent electric.* CAMIL PETRESCU, P. 259. *Procesele radioactive degajă energii ... mai mari decât energiile proceselor chimice.* SANIELEVICI, R. 208, cf. SCRIBAN, D. *Ca rezultat al oxidării, planta degajă bioxid de carbon.* AGROTEHNICA, I, 105. *Când un corp primește sau degajă căldură, nu variază numai temperatura ... lui.* MARIAN – ȚIȚEICA, FIZ. II, 102, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. ✧ Tranz. fact. *Toto ... se opri la o altă mașină. – Degajează gazurile* [din țeava de eșapament a mașinii], *băiate. Șoferul, alb ca varul de frică, învârti de-un șurub.* MIRONESCU, S. 90. ✧ Refl. Fig. *Despre ce parfum de loc și de vreme se degajează din această lucrare, voi avea plăcerea să mai stau de vorbă cu d-ta.* CARAGIALE, O. VII, 172. ✦ Refl. Fig. (Despre idei, sentimente, impresii, senzații etc.) A se desprinde, a reieși, a rezulta dintr-un text, dintr-o operă literară, dintr-un fapt etc. *Filozofia ... care se degajează din această poemă e și un nou procedeu artistic* GHEREA, ST. CR. III, 388. *Cetind nuvelele d-lui Brătescu, simți o înduioșare ce să degajează din varietatea subiectelor tratate.* LUC. II, 225 *Sadoveanu e un romantic prin sentimentul ce se degajă din opera sa.* IBRĂILEANU, S. 27. *Se degaja, din toată făptura uriașă a rusului, o bunătate apostolică.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 104. *Se degajă necesitatea ca numărul filierelor, deținute de cele două filaturi existente, să fie mărit.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 29. *Din paginile lui se degajă afecțiunea pentru cei apropiați.* IST. LIT. ROM. II, 449. *O primă impresie se degajă din reprezentațiile artiștilor.* T ianuarie 1969, 72. ✧ Tranz. *Scopul exprimării poetice este să degajeze sentimente.* VIANU, M. 66. [Gestul] *mă fascina prin elanul de iubire pură ... pe care o degaja.* PREDA, I. 290. *Nu pot uita impresia de extraordinară forță fizică pe care o degaja.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 4, 70. *Își întrece stăpânul în inteligență, degajă ... multă simpatie, iar inocența lui este desăvârșită.* T ianuarie 1969, 108. *Analiza poeziei a degajat suficiente elemente care ne permit să-l integrăm pe Bacovia unui anumit gen.* LL 1972, nr. 2, 143. *Furia pe care a degajat-o din scrisoare m-a molipsit și pe mine.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 8. *Ne propunem ca, dintr-o scurtă istorie critică și selectivă, să degajăm principiile importante pe care trebuie să le respecte o solmizație corectă.* M 1975, nr. 1, 17. *Am degajat astfel sensul cel mai primar al erorii: nepotrivirea.* PATAPIEVICI, C. L. 22. ✦ (Complementul indică gaze) A elimina, a scoate dintr-o combinație chimică. Cf. PROT. – POP., N. D., TDRG. *O soluție apoasă de clorură de sodiu degajă oxigenul la anod și hidrogenul la catod.* CIȘMAN, FIZ. II, 262, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ Refl. *Apa se descompune, oxigenul ei se combină cu ferul spre a forma oxidul de fer magnetic și se degage hidrogenul.* MARIN, PR. I, 9/23. *Din orice preparație radiferă se degajă („emană") un gaz radioactiv.* SANIELEVICI, R. 30. *Bulele de aer care se ridică spre suprafața unui lichid, adesea nu izbutesc să se degaje.* CIȘMAN, FIZ. I, 349. *Își introduce partea bolnavă în aburii care se degajă.* BELEA, P. A. 332. ✦ (Învechit, rar; complementul indică zgomote, sunete) A emite, a produce. *Apropiindu-se un inamic către dânsele ...* [animalele] *degagează (slobod) un fel de zbucnitură ca dintr-un tun.* BARASCH, M. III, 100/12.

2. Tranz. și refl. A (se) elibera de ceva care supără, de o sarcină, de o îndatorire, de o răspundere etc.; a (se) debarasa (**1**), a (se) dezbăra (de o povară, de o dificultate etc.). [Miniștrii] *cer audiență la rege pentru a-i aduce la cunoștință ... necesitatea de a degaja Coroana de faptele d-lui Sturdza.* MAIORESCU, D. V, 95. [Bubico] *scoate capul cu panglicuțe ... Mamița-l degajează din țoalele în care dospește-nfășurat.* CARAGIALE, O. II, 96, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Se degajase de un bagaj inutil: „credința".* BRĂESCU, M. B. 17, cf. SCRIBAN, D. *Toate*

sforţările lui Strogonof de a degaja răspunderea Rusiei în tulburările din Ţara Românească se năruiau. OŢETEA, T. V. 199, cf. DL, DM. *Putem să înţelegem aceste fenomene ... dacă le studiem direct, degajându-ne de traducerile simpliste.* CL 1973, 172, cf. M. D. ENC. *Întâia lui grijă* [a lui Tudor Vianu] *este să pună ordine, să degajeze locul de ierburile confuziei şi să creeze astfel spaţiul trebuitor pentru afirmarea soluţiei adevărate.* SIMION, S. R. II, 369, cf. DEX.

3. T r a n z. (Complementul indică străzi, terenuri etc.) A elibera de obstacole, a curăţa, a descongestiona; a debloca (**1**). Cf. RESMERIŢĂ, D., DL, DM, DN². *S-a făcut un apel către toţi cetăţenii ... să degajeze trotuarele, să înlăture zăpada de pe terase.* SCÂNTEIA, 1973, nr. 9 448. *Grija deosebită a comandamentului a fost să degajeze în primul rând o reţea stradală de majoră importanţă.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 11, cf. DEX. *Autospecialele ... au încercat să degajeze partea carosabilă.* RL 2005, nr. 4 555. ✧ R e f l. F i g. *Faceţi asta şi drumul spre împăcare se va degaja.* PREDA, DELIR. 272. ✦ (Complementul indică obstacole) A da la o parte, a înlătura, a ridica pentru a curăţa. Cf. RESMERIŢĂ, D., DN², M. D. ENC. *Mulţi aşteaptă ca alţii să le cureţe trotuarele, să degajeze zăpada din faţa casei.* SCÂNTEIA, 1973, nr. 9 448. *Alte utilaje sânt concentrate pe toate drumurile ... pentru a degaja troienele.* ib. nr. 9 449. *După ce îl tăiau* [bradul], *pentru a degaja vasele de sevă, îl curăţau de scoarţă şi de ramuri, până către vârf, unde le mai lăsau.* BUTURĂ, EB. I, 41. ✦ (Tehn.; complementul indică piese) A curăţa de surplusul de material pentru a înlesni o operaţie ulterioară sau pentru a obţine o suprafaţă netedă. Cf. DL, DM, DEX.

4. T r a n z. (Sport; complementul este mingea, balonul etc.) A trimite, a expedia departe de poarta proprie (la fotbal, la hochei etc.) pentru a evita o acţiune periculoasă a adversarului. Cf. DL, DM, DN². *Tabela de marcaj s-a modificat ... într-o fază în care apărătorul ieşean intenţiona să degajeze balonul din faţa porţii.* SCÂNTEIA, 1970, nr. 8 360. *Vrând să degajeze balonul ... l-a lovit defectuos, trimiţându-l imparabil în propria-i poartă.* ib. nr. 1 064, cf. M. D. ENC. ✧ A b s o l. *Degajează cu mingi înalte, fără adresă, spre mijlocul terenului sau spre tuşă.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 943. *Apărătorul ... a ezitat să degajeze şi Mustaţă ... a profitat de această greşeală, marcând unicul gol al partidei.* SPORTUL, 1970, nr. 1 057, 3/1. ✦ (La scrimă) A desprinde floreta unui scrimer de cea a adversarului său. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

5. T r a n z. (Complementul indică obiecte amanetate) A lua înapoi, a retrage. Cf. PROT. – POP., N. D., CADE, DN². ✦ R e f l. A-şi lua cuvântul înapoi; a se dezice. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, ŞĂINEANU², RESMERIŢĂ, D., CADE.

– Prez. ind.: *degajez,* pers. 3 şi 6 şi: *degájă;* conjunct.: pers. 3 şi 6 şi: *să degáje.* – Şi: (învechit, rar) **degáge** vb. III.

– Din fr. **dégager.**

DEGAJAMÉNT s. n. **1.** (Învechit) Degajare (**1**). *Spre a determina degagementul hidrogenului, este destul a turna câteva dramuri de acid sulfuric în pâlnie.* MARIN, PR. I, 10/24, cf. PROT. – POP., N. D.

2. Încăpere care serveşte ca spaţiu de comunicare între camerele unui apartament ori ale unei clădiri publice sau între interiorul şi exteriorul ei; coridor, vestibul (**1**); anticameră.. Cf. LTR², DN². *Câteva substantive exprimă ... locul unde se petrece acţiunea: amplasament, cantonament, comandament, degajament etc.* SFC V, 53, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Porţiune, spaţiu situat în capătul şi pe marginile scenei, care serveşte pentru depozitarea decorurilor, recuzitei etc. Cf. DEX, MDA.

– Pl.: *degajamente.* – Şi: (învechit, rar) **degagemént, degageamént** (PROT. – POP., N. D.) s. n.

– Din fr. **dégagement.**

DEGAJÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e g a j a şi rezultatul ei.

1. Răspândire, împrăştiere de diferite emanaţii; emanare, exalare, (învechit) degajament (**1**), degajat[1]. Cf. RESMERIŢĂ, D. *Această degajare de oxigen este însoţită de o absorbţie de anhidridă carbonică, furnizată plantei de atmosferă.* ENC. AGR. I, 331. *Un defect de masă ... corespunde unei degajări de energie.* SANIELEVICI, R. 42. *Această condensare se face cu degajare de căldură.* AGROTEHNICA, I, 90, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. *Modelul experimental (care-şi propune detectarea degajărilor de gaze toxice) este preconizat de a se verifica.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 8, cf. DEX. ✧ F i g. *Elevii noi primeau o porţie de vin pentru degajarea sinceităţii.* ARGHEZI, S. XI, 94. ✦ F i g. Desprindere a unor idei, sentimente, impresii etc. dintr-un text, dintr-o operă, dintr-un fapt etc. *Ceea ce am putut obţine din observaţiile introductive de mai sus a fost degajarea a două elemente primordiale în orice idee despre individ.* RALEA, S. T. II, 101. *Studiul experimental al grupurilor mici a permis degajarea unor idei care pot fi utile.* CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 2/5. *Degajarea elementelor specifice* [ale costumului popular] *se va putea face numai prin aportul disciplinelor înrudite.* Z. MIHAIL, T. P. 25. ✦ Atitudine, comportare liberă, firească, nestânjenită; dezinvoltură, nonşalanţă. *Tipătescu (venind din stânga turburat şi dându-şi aer silit de degajare) – Salutare, salutare stimabile!* CARAGIALE, O. VI, 90. *Strângea câte o mână ... cu aceeaşi degajare pe care i-o cunoşteau toţi şi cu care îşi domina contemporanii.* EFTIMIU, N. 80. *Îşi pregătise ... o figură pe care căuta să fie zugrăvită ... mândria şi totodată degajarea.* PAS, Z. IV, 7. *Colegul nostru nu mizează pe degajare, pe spontaneitate, pe umor.* CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 5/9. *Tonul de degajare şi resemnare nu putea ascunde tristeţea.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 23.

2. Eliberare, debarasare (de o sarcină, de o restricţie etc.). *Voinţa e semnalul libertăţii, e degajarea noastră din subordonarea materiei.* RALEA, S. T. III, 175, cf. DL, DM, DEX. ✦ Desprindere dintr-un cadru general, dintr-un tot, dintr-un grup etc.; separare, izolare. *Lunecau baletistele albe ... Degajări de puternice forme Albe, în faţa lumii enorme.* BACOVIA, O. 79. *Caracterizarea voinţei se face prin ... degajarea tipurilor de corelaţii între manifestări.* D. GUSTI, P. A. 118.

3. Eliberare, curăţare de obstacole a unui drum, a unui teren, a unei căi de acces etc.; curăţare, descongestionare, deblocare (**1**). Cf. DL, DM. *Se lucrează pretutindeni ... la degajarea arterelor de circulaţie.* SCÂNTEIA, 1973, nr. 9 448. *La centralele hidroelectrice se vor lua măsuri de ... degajare a căilor de acces.* ib. nr. 9 449. *S-au mobilizat cetăţenii şi lucrează la degajarea rigolelor, a gurilor de canalizare.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 11. *Degajarea spaţiului dintre linii de resturile de minereu.* ib. nr. 22, 5. *Prioritatea este degajarea şoselelor şi căilor ferate.* RL 2004, nr. 4 497. ✦ (Tehn.) Operaţia de îndepărtare a unei porţiuni de material de pe o piesă, de pe un teren etc. în vederea unei operaţii ulterioare. Cf. DL, DM, DER, DEX. ✧ *Unghi de degajare* = unghi pe care îl formează faţa de aşchiere a unei unelte de tăiat cu planul perpendicular pe suprafaţa pe care o prelucrează. Cf. DL, DM, DEX. ✦ (Concretizat) Canelură circulară realizată prin aşchiere la exteriorul sau în interiorul unei piese cilindrice. Cf. DEX.

4. (Sport) Trimitere a mingii departe de poarta proprie, la fotbal, la hochei etc., pentru evitarea unei acţiuni periculoase a adversarului. Cf. DL. *O descriere a fazelor nu are rost, deoarece acţiuni încheiate n-au fost ..., jocul fiind „tăiat" de ... degajări şi pase greşite.* SPORTUL, 1970, nr. 1 092, 3/7. *Apărarea ... rezistă, uneori cu preţul degajărilor fără adresă.* ib. 1977, nr. 8 556, 3/4.

– Pl.: *degajări.*

– V. **degaja.**

DEGAJÁT[1] s. n. Degajare. Cf. MDA.
– V. **degaja.**

DEGAJÁT[2], -Ă adj. **1.** Eliberat, scutit (de o îndatorire). *Creditul Mobiliar e cu desăvârşire degajat de orice răspundere faţă cu publicul şi cu acţionarii.* EMINESCU, O. XII, 275, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Despre oameni) Liber în mişcări; nestingherit, dezinvolt, nonşalant. *Un artist care execută o compoziţie a sa e mult mai degajat.* FILIMON, O. II, 211, cf. BARCIANU, ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D. *Încercând să glumească, încercând să fie degajată, dar, în fond replica lui Ştefan a lovit just.* SEBASTIAN, T. 98, cf. SCRIBAN, D., DL. *N-avea să reuşească niciodată să fie chiar atât de degajat ... cum fusese tatăl.* PREDA, R. 15, cf. DM, DN[2], M. D. ENC. *Toţi fiind vioi, degajaţi, dezinvolţi.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 4. ✦ (Despre părţi ale corpului) Descoperit, lăsat liber pentru a fi pus în valoare. *Tabloul* [lui William Shakespeare pictat de John Taylor] *degajează o impresie de forţă: figură ovală, frunte înaltă şi degajată, nas drept.* RL 2006, nr. 4 954. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care se produce în mod liber, cu naturaleţe, nesilit, firesc. *Madam Piscopesco, cu un gest degajat, ne poftieşte în salonul cel mare la ceai.* CARAGIALE, O. I, 235. *Îşi înăbuşi neplăcuta surpriză, îşi luă un aer degajat, surâse tuturor.* EFTIMIU, N. 21. *Are un aer degajat de om care nu prea pune la inimă.* CAMIL PETRESCU, P. 100. *Se vede deja o poziţie mai degajată* [a echipei speciale de militari], *o licărire de viaţă.* BRĂESCU, M. B. 167. *Surprinde plăcut tonul degajat, cerebral.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 17. ✧ (Adverbial) *Vorbeşte şi gesticulează degajat, chiar cu multă volubilitate.* CARAGIALE, O. II, 78, cf. CADE. *Spun deci senin şi degajat ... – Frumoasă rochie.* CAMIL PETRESCU, P. 65. *Se apropie degajat de tablă şi scrie vizibil.* BRĂESCU, O. A. I, 261, cf. SCRIBAN, D. *Felul de a vorbi degajat şi net al lui Radu ... mă încuraja să-l descos cu multă abilitate.* MIHĂESCU, D. A. 44. *Regizorii ... au început să cunoască şi să dispună degajat de mijloacele specifice ale televiziunii.* T septembrie 1966, 89. [Popescu] *poate fi văzut conversând degajat ... cu avocaţii, cu medicii.* BĂNULESCU, I. 138. *Criticul scrie degajat şi bine ritmat epic.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 14. *El lucrează degajat, cu o explozie de forme, linii şi culori deconcertantă.* RL 2005, nr. 4 704.

3. (Despre străzi, terenuri etc.) Eliberat de obstacole; descongestionat. *Teren degajat.*

4. (Despre organe sau părţi ale corpului omenesc) Eliberat, uşurat de ceea ce deranjează, jenează. *O vizicătoare se aplicase, stomacul era degajat, se aştepta ... o criză şi fericitele efecte ce se sperau de la ea asupra mersului maladiei.* EMINESCU, O. XII, 124.

5. (Arhit.; despre coloane sau pilaştri) Situat în apropierea unui zid şi detaşat de acesta. Cf. LTR[2], DL, DM, DEX.
– Pl.: *degajaţi, -te.*
– V. **degaja.**

DEGARNISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A lăsa fără podoabe; a despodobi. Cf. COSTINESCU, MDA. ✦ A goli, a elibera. *Se cere Italiei ... să permită Franţei, pe de o parte, să degarnisească de toate trupele militare frontiera ei dinspre Italia.* TITULESCU, D. 655.
– Prez. ind.: *degarnisesc.*
– Pref. *de-* + **garnisi** (după fr. *dégarnir*).

DEGARNISÍRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e g a r n i s i şi rezultatul ei. ✦ Pierdere a ramurilor roditoare de pe ramurile-schelet, ca efect al îmbătrânirii celor dintâi, al umbririi etc. Cf. LTR[2].
– Pl.: *degarnisiri.*
– V. **degarnisi.**

DEGARNITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Degarnisire. Cf. COSTINESCU.
– Pl.: *degarnituri.*
– Pref. *de-* + **garnitură.**

DEGAZÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică spaţii închise sau suprafeţe solide) A îndepărta, a curăţa de gaze (toxice), a purifica. *Un suport de platină ... – în prealabil degazat la 1000° – este acoperit cu un strat foarte subţire de Be^7, depus prin evaporare în vid.* SANIELEVICI, R. 113. *Recipientul de degazat e încălzit la temperaturi cât mai înalte.* LTR[2] VI, 104, cf. DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. (Complementul indică adăposturi, încăperi, îmbrăcăminte etc.) A îndepărta gazele toxice de luptă prin ventilaţie sau cu ajutorul substanţelor neutralizante. Cf. DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *degazez.*
– Din fr. **dégazer.**

DEGAZÁRE s. f. Acţiunea de a d e g a z a şi rezultatul ei.
1. Îndepărtare a gazelor toxice dintr-un spaţiu închis sau de pe o suprafaţă solidă. *Degazarea se efectuează prin pomparea cu pompe de vid.* LTR[2], cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX.

2. Operaţia de înlăturare a substanţelor toxice de luptă persistente, dintr-un adăpost, dintr-o tranşee, de pe corp etc. *Degazarea adăposturilor, a tranşeelor etc. se face fie mecanic, prin ventilaţie, fie chimic, prin neutralizarea gazelor cu substanţe neutralizante.* LTR[2], cf. MDA.
– Pl.: *degazări.*
– V. **degaza.**

DEGAZÁT, -Ă adj. **1.** (Despre spaţii închise sau suprafeţe solide) Din care sau de pe care au fost îndepărtate gazele (toxice). Cf. M. D. ENC, DN[3].

2. (Despre adăposturi, încăperi, îmbrăcăminte etc.) Din care au fost îndepărtate gazele toxice de luptă prin transformare fizico-chimică în substanţe inofensive. Cf. M. D. ENC.
– Pl.: *degazaţi, -te.*
– V. **degaza.**

DEGAZATÓR s. m. Substanţă cu ajutorul căreia se efectuează degazarea. *Se deosebesc degazatori fizici şi ... chimici.* LTR[2], cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *degazatori.*
– **Degaza** + suf. *-tor.*

DEGAZEIFICÁ vb. I v. **degazifica.**

DEGAZEIFICÁRE s. f. v. **degazificare.**

DEGAZEIFICÁT, -Ă adj. v. **degazificat.**

DEGAZEIFICATÓR s. n. v. **degazificator.**

DEGAZIFICÁ vb. I. T r a n z. (Cu complementul „cărbuni") **1.** A îndepărta, a scoate gazele, materiile volatile etc. prin distilare, la temperaturi înalte, în afara contactului cu aerul. Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✦ R e f l. (Despre metale) A se purifica (de gaze). *Datorită rotirii cuptorului, fonta fiind în continuă mişcare, se degazeifică, devine mai omogenă, rezultând o calitate superioară.* IOANOVICI, TEHN. 105.

2. (Complementul indică fluide) A îndepărta, a scoate prin agitare, împroşcare etc. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. (Complementul indică noroiul de foraj) A îndepărta, a scoate gazele, materiile volatile pentru a-l putea folosi din nou. Cf. DL, DM, DEX.

– Prez. ind.: *degazific.* – Şi: **degazeificá** vb. I.

– Pref. *de-* + **gazifica.**

DEGAZIFICÁRE s. f. Acţiunea de a (se) degazifica şi rezultatul ei. *Prin degazeificare se obţine un reziduu degazat, poros.* LTR², cf. DER. [Rocile eruptive] *prin contact sau degazeificare produc zăcăminte metalifere.* GEOLOGIA, 22, cf. SFC IV, 318, DC, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *degazificări.* – Şi: **degazeificáre** s. f.

– V. **degazifica.**

DEGAZIFICÁT, -Ă adj. **1.** (Despre cărbuni) Din care au fost îndepărtate materiile volatile prin distilare la temperaturi înalte în absenţa aerului. Cf. M. D. ENC., DN³, MDA.

2. (Despre fluide) Din care au fost îndepărtate gazele prin agitare, împroşcare etc. Cf. MDA.

3. (Despre noroiul de foraj) Din care au fost scoase gazele, materiile volatile pentru a putea fi folosit din nou. Cf. MDA.

– Pl.: *degazificaţi, -te.* – Şi: **degazeificát, -ă** adj. M. D. ENC., DN³.

– V. **degazifica.**

DEGAZIFICATÓR s. n. Aparat pentru captarea unei părţi din gazele conţinute în noroiul de foraj. *Se cunosc următoarele degazeificatoare mai importante.* LTR². *Astfel, în două echipamente, respectiv un degazeificator şi un comprimator de gaze* [de la centrala nuclearelectrică de la Cernavodă] ... *au fost descoperite două fisuri.* RL 2006, nr. 4 910.

– Pl.: *degazificatoare.* – Şi: **degazeificatór** s. n.

– **Degazifica** + suf. *-tor.*

DEGAZOLINÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică gazele obţinute în exploatările petroliere) A separa gazolina printr-un procedeu special. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *degazolinez.*

– Din fr. **dégazoliner.**

DEGAZOLINÁRE s. f. Acţiunea de a degazolina şi rezultatul ei; operaţie la care sunt supuse gazele după extragerea lor din sondele de ţiţei şi de gaze, pentru a separa şi a recupera gazolina; dezbenzinare. *Instalaţii de degazolinare a gazelor de sonde.* NOM. MIN. I, 43. *După fenomenul fizic care stă la baza operaţiei, se deosebesc: degazolinare prin compresiune, degazolinare prin absorbţie şi degazolinare prin adsorbţie.* LTR², cf. DER, SFC IV, 318, DC, M. D. ENC.

– Pl.: *degazolinări.*

– V. **degazolina.**

DEGAZÓR s. n. Aparat folosit pentru eliminarea gazelor din apa de alimentare a cazanelor cu abur, a reţelelor termice etc. *Degazoarele termice sunt cele mai răspândite.* LTR², cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *degazoare.*

– Din fr. **dégazeur.**

DÉGE s. f. v. **dejă.**

DEGEÁBA adv. **1.** Fără folos, fără (niciun) rost, în mod inutil, zadarnic² (**2**), în zadar v. zadar² (**1**), nefolositor, netrebuincios, steril (**3**), (livresc) inoperant, oţios (**2**), superfluu, (învechit şi popular) (de-a) surda v. surd (**II**), (popular) geaba, (învechit) îndarn, (regional) heba. Cf. HELIADE, O. II, 345. *O încredinţaiu prin feliuri de poveţi şi istorii cum că toată vina era a acelui ... călugăr, dar mă căsnii degeaba.* GORJAN, H. III, 135/12, cf. VALIAN, V. *Mă spăl, mă raz, mă cureţ, îmi strâng mijlocul bine, Dar toate sânt degeaba, căci tot urât rămâi.* C. A. ROSETTI, C. 196/8. *Aideţi să vorbim degeabă, Că tot n-avem nicio treabă.* PANN, P. V. I, 3/6, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Vă fac scuzele mele pentru timpul ce vi l-am răpit degeaba.* MAIORESCU, D. V, 153. *Degeaba-i spun c-am amăgit-o, C-am vrut să râd de ea ..., nu crede.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 48. *Popa ... caută să se dezlege, holbează ochii ..., degeaba.* CONTEMPORANUL, VII₂, 9, cf. DDRF. *Piciorul tău scurmă Degeaba pământul.* COŞBUC, P. II, 28. *Nimic n-ai împlinit şi tu pe lumea asta ...; degeaba ai trăit.* SĂM. I, 103, cf. BARCIANU, ŞĂINEANU², TDRG, RESMERIŢĂ, D., DR. XI, 46. *Întâi să se schimbe, să nu-şi strice degeaba hainele cele bune.* REBREANU, R. I, 62. *Am văzut de la o vreme că degeaba mai umblăm cu omenie.* MIRONESCU, S. 6. *Ei, ai văzut, domnule, că te enervaşi degeaba?* CAMIL PETRESCU, U. N. 55. *A cheltuit tataia o mulţime de parale degeaba ... cu şcoala, ... cu drumurile.* BRĂESCU, O. A. I, 15. *Degeaba se învârtea după treburi ..., crâşmarul nu mai avea o vorbă bună pentru dânsul.* COCEA, S. I, 41, cf. SCRIBAN, D. *Ce să-i mai spui, pierzi vremea degeaba.* STANCU, D. 105. *Degeaba le făcea alteori mâncare fără cusur, că ei tot nu ştiau să spună nimic.* TUDORAN, P. 112. *Se zbătea degeaba în sârmă, ca peştele în undiţă.* BARBU, G. 304. *Îşi pierd timpul degeaba şi beau inutil cafea după cafea.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 22. *Mulţi sunt vinovaţi, dar acum degeaba îi căutăm pe ei.* RL 2005, nr. 4 614. *Deageaba îl mai aştepţi.* ALR SN V h 1 441. *Vorbeşte cam degeaba.* ib. h 1 477, cf. ALR SN III h 775. *Da-arză-te focul de minte, Dacă n-ai fost înainte. Acuma degeaba-mi eşti, Că nemic nu-mi foloseşti.* FOLC. TRANSILV. II, 89. *Ai scos apă şi cu iarbă, Dacă n-ai noroc, degeabă.* FOLC. MOLD. II, 491. (Cu valoare de interjecţie) *Degeaba, domnule, orice-i faci, nu poţi scăpa de ei.* GHICA, C. E. I, 259. *Drepţi! strigă el când ajunse în dreptul măcelăriilor ... Nu ştiţi cine e mai mare peste piaţă? ... Dar degeaba, nimeni nu-l bagă în seamă.* BACALBAŞA, S. A. I, 18. *Degeaba, nicio umbră ca umbra de nuc.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 60. *Degeaba, asta nu-i treabă de militar.* REBREANU, P. S. 13. *Degeaba, slujitorii au catastifuri mai puţin bune ... decât în vremea veche.* SADOVEANU, O. XIII, 12. *Ieşi mai repede ... – Nu plec până la ziuă! Degeaba! răspunse omul, care nu se putea ţine drept.* ARGHEZI, S. XI, 22. *Degeaba, motivele se ţin, an de an, de mână.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 8. *Mai sus, spre clopotniţi, degeaba, Îi mâna dragostea, îi mâna graba.* DIMOV, T. 63. *Nu mai căuta, nene, degeaba, căci ştiu eu bine că nu suntem tovarăşi.* SNOAVA, IV, 133. ✧ (Întărit prin adverbul „tot") *Făcu plimbarea aceasta de zece ori, de douăzeci de ori, şi tot degeaba.* REBREANU, I. 38. ✧ (În construcţii negative care au sens pozitiv) *Picioarele ei nu umblă degeaba dintr-un loc într-altul.* BUZNEA, F. 23/6. *Dar ce să-i faci? Nu-i degeaba cornet la cavalerie.* ALECSANDRI, T. I, 67. *Nu degeaba era fiică de domn.* GANE, N. I, 30. *Şi vodă ne va da dreptate Că nu degeaba-i de pe Rin.* ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 53. *Şi-a împlinit chemarea ..., n-a trăit degeaba.* LUNGIANU, CL. 123. *Nu degeaba eşti poet român! zise studentul.* REBREANU, I. 214. *Nu degeaba purta ea numele acelei înţelepte şi învăţate domniţe.* M. I. CARAGIALE, C. 143. *Mulţumim lui Dumnezeu că nu degeaba a căutat el dreptul lui.* VISSARION, B. 154. *Lighioanele ... nu sunt puse degeaba pe lume.* ARGHEZI, C. J. 42. *Nu degeaba spuneam că amândoi sunt prinşi în treburi mai importante.* S ianuarie 1970, 37. *Problema noastră este că râul a făcut ravagii după ce a înghiţit degeaba banii.* RL 2005, nr. 4 606. ✧ Loc. conj. (Regional) **Degeaba că ...** = măcar, deşi. *Are să-ţ dę toate hęlea, degeaba că-i sărac* (Petrila). ALRM SN III h 1 238/833. ✧ Expr. **A sta** (sau **a şedea**) **degeaba** (sau **degeabă**) = a nu face nimic, a nu avea ocupaţie, a nu desfăşura nicio activitate. *Tatăl nostru când vede că şidem degeaba, totdeauna ne găseşte lucru.* DRĂGHICI, R. 252/30. *Dacă şade el degeabă Gândeşte că toţi*

n-au treabă. PANN, P. V. III, 5/24. *Gârla colea, gheaţa de pomană, boii stau degeaba iarna.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 59. *Parcă mă şi doare să stăm degeaba.* REBREANU, R. II, 60. (Cu parafrazarea expresiei) *Nici degeaba nu se putea să stea. Era doar om în toată firea.* id. I. 61. *Mai întâi că la părinţi ea nu stătuse niciodată degeaba.* PREDA, R. 12. **A mânca pâinea degeaba** v. pâine (**1**). **A face** (sau **a ţine**) **umbră pământului degeaba** v. pământ (**1**). **A purta căciula degeaba** v. căciulă. **A-şi răci gura (degeaba** sau **în zadar, de pomană, de-a surda)** v. răci (**1**). ✦ Fără motiv, fără temei. *Ioane, tu stai degeaba închis.* CARAGIALE, O. VI, 281.

2. Fără nicio plată (**1**); gratuit. *Fieştecare fămee ... d(e) va da la niscai fămei lucrătoar(e) o leg(ătură) de făină, ... nu dă degeaba, ce ori pentru torturi, pentru ţesut ori pentru înălbit* (a. 1816). IORGA, S. D. VII, 16, cf. HELIADE, O. II, 345, VALIAN, V., POLIZU. *Da cum, Doamne iartă-mă, să slujeşti tu degeaba? ... Cum să nu-ţi iei tu dreptul tău?* EMINESCU, N. 22. *Noi am mâncat degeaba şi banii pentru pâne îi avem în pungă cu prisos.* CREANGĂ, A. 145. *Nu ştii ... că mănânci degeaba şi că trebuie să te supui?* MILLE, V. P. 165, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Nu, femeie, boii ţi-i dau degeaba.* BRĂESCU, V. 47. *Păi? ... Coastă mult? – Asta e degeaba, moş Petrache!* POPA, V. 104, cf. DL, DM. *Eu dau banii cu dobândă. Ţie n-am să-ţi iau cine ştie ce, ... dar nici aşa, degeaba!* BARBU, G. 92. *Cinci săptămâni că umbla Şi degeaba haiducea, Nimic că nu-mi câştiga.* PĂSCULESCU, L. P. 271. *Cinci galbeni ţie ţi-oi da, Nu ţi-o fi calea degeaba.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 204 ✧ Loc. adv. **Pe degeaba = a)** gratis. *M-ar interesa întrucâtva. Atârnă şi de preţ. – Dacă ţi-oi spune că-s pe degeaba* [hainele], *... te superi.* SADOVEANU, O. XXI, 397. *Când e vorba de fân pe degeaba ..., îşi scoate din ascunziş nevasta.* BĂNULESCU, I. 55; **b)** în mod nejustificat. *Jupânul ţine la ban şi ţine ca banii să nu fie cheltuiţi pe degeaba.* STANCU, D. 352. *Sunt în stare să-i apuce primăvara ca să câştige pe degeaba banii.* PREDA, I. 79.

– Şi: (învechit şi popular) **degeábă,** (regional) **deageába** adv.

– **De**[1] **+ geaba.**

DEGEÁBĂ[1] adv. v. **degeaba.**

DEGEÁBĂ[2] s. f. v. **dajalbă.**

DEGEBÚŢA adv. (Popular) Diminutiv al lui degeaba (**1**). Cf. PASCU, S. 158, SFC IV, 159. *M-ai batjocorit degeaba, degebuţa.* MARIAN, O. I, 405. *Vii degebuţa ... pe la mine.* PAMFILE, C. 44.

– **Degeaba** + suf. *-uţa.*

DEGELATINÁT, -Ă adj. (Rar; despre oase) Căruia i s-a extras, prin procedee chimice specifice, gelatina. *Aceleaşi oase degelatinate sunt întrebuinţate în stare solidă – la fabricarea periilor, nasturilor etc.* ENC. AGR. IV, 322.

– Pl.: *degelatinaţi, -te.*

– De la **gelatină.**

DEGELIFICÁ vb. I. Tranz. şi refl. A efectua sau a suferi operaţia de degelificare. Cf. DN[3], MDA.

– Prez. ind.: *degelífic.*

– Cf. fr. dégélification.

DEGELIFICÁRE s. f. Operaţia de transformare a gelurilor coloidale în minerale cristalizate. Cf. LTR[2], DN[3], MDA.

– Pl.: *degelificări.*

– V. **degelifica.**

DEGENĂRĂCIÚNE s. f. v. **degeneraţie.**

DEGENĂRĂŢIÚNE s. f. v. **degeneraţie.**

DEGENERÁ vb. I. Intranz. **1.** A pierde, total sau parţial, unele însuşiri morfologice sau funcţionale caracteristice rasei, genului sau speciei, în urma acţiunii unor factori de mediu sau ereditari. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D. *Sângele la munte păstrează tipul cel frumos strămoşesc şi n-a degenerat ca la câmp.* NEGRUZZI, S. I, 308, cf. POLIZU. *Sângele lor se corumpe şi neamul degenerază prin mulţimea boalelor.* GHICA, C. E. I, 272. *Lumei să arătăm că nu am degenerat.* ALEXANDRESCU, O. I, 171, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Natura părinţilor degenerase cu desăvârşire.* HASDEU, I. V. 172. *Este o plantă care ... creşte numai în aerul liber al munţilor, iar în cultura artificială degenerează.* CONV. LIT. IV, 366, cf. COSTINESCU, LM. *Societatea ... lasă ca jumătate din omenire să degenereze.* CONTEMPORANUL, I, 85, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. [Maimuţa] *a degenerat ... fiindcă n-a mâncat carne.* BRĂESCU, O. A. I, 189, cf. SCRIBAN, D. [Băştinaşii] *au început ... să degenereze sub povara unor boli misterioase şi a unei triste abrutizări.* RALEA, O. 87, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ Refl. Cf. I. GOLESCU, C. ✧ Tranz. *Rachiul otrăvitor ... va degenera nuoile generaţiuni, tâmpindu-le şi înecându-le cu această fatală beutură!* PELIMON, I. 275/3.

2. A se schimba, a ajunge într-o stare (mai) rea, (mai) gravă, pierzând aspectul sau caracterul iniţial; a decădea (**1**). *Religia a degenerat la toţi populii.* F. AARON, I. L. 15/23, cf. NEGULICI. *Zelul degenerâ în patimă şi patima în nedreptate.* RUSSO, S. 183, cf. POLIZU. *Pictura, ca toate artele cele frumoase, după căderea grecilor şi romanilor degenerâ până la gradul cel mai estrem.* FILIMON, O. II, 77. *Patriotismul esagerat degenerează în ferocitate şi în fanatism.* CONV. LIT. III, 67, cf. COSTINESCU, LM. *Definiţiunea, pentru a fi precisă şi a nu degenera în descriere, trebuie să se ferească de note derivate.* MAIORESCU, L. 128. *Nici prin gând nu-i trecea că discuţia ar putea degenera în ceartă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 176, cf. BARCIANU, ŞĂINEANU[2]. *Diferite petreceri, cu sau fără muzică, cari cele de mai multe ori degenerează în scandaluri sau bătăi.* N. A. BOGDAN, C. M. 184, cf. CADE. *Arta bătrânului de a însufleţi cele mai ciudate paradoxe ... degenerase într-o simplă atitudine mecanică.* LOVINESCU, S. I, 240, cf. SCRIBAN, D. *Solemnitatea a degenerat.* ARGHEZI, C. J. 241. *Nervozitatea degenerează în deznădejde.* CĂLINESCU, C. O. 41. *Asta e soarta iubirilor când degenerează în prietenie.* VINEA, L. I, 168, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC. *Discuţia începută atât de promiţător ... degenerează.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 21, cf. DEX. *Mişcările de stradă au degenerat în adevărate lupte.* RL 2005, nr. 4 603. ✧ Refl. (Învechit, rar) *Prin corupţie libertatea se degenerâ în desfrâu.* HELIADE, O. II, 84.

– Prez. ind.: *degenerez,* pers. 3 şi (învechit) *degénerâ.*

– Din fr. **dégénérer,** lat. **degenerare.**

DEGENERÁRE s. f. Faptul de a degenera.

1. Pierdere totală sau parţială a unor însuşiri morfologice sau funcţionale caracteristice rasei, genului sau speciei în urma acţiunii unor factori de mediu sau ereditari; degenerescenţă (**1**), degeneraţie, degenerat[1]. *Ce va se zică degenerarea arborilor?* BARASCH, B. 71, cf. ARISTIA, PLUT., POLIZU. *În industrie şi în comerţ vom găsi mijloacele care depărtează boalele şi înlătură degenerarea rasei.* GHICA, C. E. I, 273, cf. PONTBRIANT, D. *Se arătase un simptom de degenerare.* MAIORESCU, D. III, 71. *Reprezenta ultima fază de degenerare a uneia din cele mai vechi şi mai aristocratice familii din ţară.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 60. *Acei regi care aveau mai multă putere aveau şi sute de femei, ceea ce condiţiona însă degenerarea lor sexuală.* GHEREA, ST. CR. II, 318, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., CADE. *E un bine, e un progres că am ajuns să nu mai semănăm deloc cu părinţii şi cu*

strămoșii noștri, ori e un rău și o degenerare? GALACTION, O. 222, cf. DS. *S-a produs un proces de scădere și degenerare a acestui popor.* SADOVEANU, O. XX, 392, cf. ENC. AGR. *Decăderea spirituală aduce cu sine o degenerare trupească și viceversa.* STĂNILOAE, O. 48. *Efectele obținute sunt regresive, ... degenerarea și hemoliza nucleelor celulare, dezvoltarea insuficientă a rădăcinilor și mugurilor.* SANIELEVICI, R. 238, cf. LTR[2], DER, DL, DM, DN[2]. *Boală constând într-un fel de degenerare a măduvei din oase.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 10, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ Stare a celui degenerat (**1**). Cf. ȘĂINEANU[2]. *Se înfundă deci tot mai adânc în sărăcie și degenerare.* IORGA, C. I. II, 220. ✧ (Personificat) *Degenerarea ... roade cu dinți ascuțiți și veninoși în formele sculpturale și clasice ale populațiunii.* HOGAȘ, DR. II, 172.

2. Schimbare în (mai) rău, în (mai) grav prin pierderea aspectului sau caracterului inițial; degenerescență (**2**), decădere (**1**). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Cititorii ... să judece înșii, în cunoștință de cauză, despre dreptatea unei împotriviri critice în contra degenerării limbei.* MAIORESCU, CRITICE, 45. *Reprezentațiile trupei italiene sunt aspru criticate pentru ... degenerarea lor în întreprindere comercială.* DENSUSIANU, L. 380. *Scriitorul ... nu se ridică atât împotriva retoricei, cât împotriva degenerării ei caricaturale.* VIANU, A. P. 93. *Exemplar contemporan al degenerării tuturor valorilor spirituale.* T februarie 1969, 85, cf. DEX.

– Pl.: *degenerări.*

– V. **degenera.**

DEGENERÁT[1] s. n. Degenerare. Cf. MDA.

– V. **degenera.**

DEGENERÁT[2], -Ă adj. **1.** Care și-a pierdut însușirile morfologice sau funcționale caracteristice rasei, genului sau speciei în urma acțiunii unor factori de mediu sau ereditari. *Natura este atât de puternică ... și omul, atât de degenerat.* NEGULICI, E. II, 230/6. *Ai fi plâns ... gândind la trecuta mărire a strămoșilor ... de care nu suntem vrednici, noi, pigmei degenerați.* NEGRUZZI, S. I, 270, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *O, voi... strănepoți degenerați!* ALECSANDRI, O. P. 152, cf. LM, DDRF. *Câinii sunt animale degenerate, devenite lichele.* IBRĂILEANU, A. 104, cf. RESMERIȚĂ, D. *Copil degenerat ... Ieri, a murit în delir.* BACOVIA, O. 118. *E drept, sunt o ramură colaterală și degenerată a Ghiculeștilor.* C. PETRESCU, C. V. 70. *Degenerați și piperniciți, vechii autohtoni indieni fac slujba de chelneri.* RALEA, O. 88. *Miocardul (care este degenerat) obosește brusc.* DANIELOPOLU, F. N. II, 232. *Vrei să spui că, în comparație cu titanii din jurul dumitale, par niței degenerat.* VINEA, L. I, 270, cf. DL, DM, CONTRIBUȚII, II, 147, M. D. ENC., DEX ✧ (Substantivat) *E prost, dar nu și mojic, e prin urmare un degenerat!* CARAGIALE, O. VII, 447. *Mi se va spune că ... pe lume există și degenerați.* PREDA, I. 289, cf. SFC III, 279. *Colindând printre proscrișii ..., dezmoșteniți ai sorții, atleți și degenerați.* CINEMA, 1975, nr. 9, 4.

2. Schimbat în (mai) rău, în (mai) grav. *Pridvorul e sprijinit pe patru coloane de piatră în care forma primitivă greacă e foarte degenerată.* PETICĂ, O. 377. *Degenerate și devenind regulamente și ordonanțe, ele* [legile] *sunt inspirate de tot ce poate fi mai primejdios în om.* ARGHEZI, S. XI, 101. *Idealismul este un realism degenerat, care pretinde a elimina din natură urâtul.* CĂLINESCU, C. O. 147.

– Pl.: *degenerați, -te.*

– V. **degenera.**

DEGENERATÍV, -Ă adj. Care produce degenerare (**1**), cu caracter de degenerescență (**1**). Cf. LM. *S-a constatat că fenomenele degenerative nu țin de scăderea substanțelor alimentare.* PARHON, B. 134. *Leziunile degenerative ... au ajuns la un grad destul de înaintat.* DANIELOPOLU, F. N. II, 232. *Vom face din rețetele acestei cărți meniuri raționale care pot preveni bolile ... degenerative.* S. MARIN, C. B. 14. *Argumentată prin existența unor forme și fenomene pretins degenerative ... care ar preceda dispariția, „moartea" speciei găsește azi susținători printre geneticieni.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 2/5, cf. DEX. *În Marea Britanie a început procesul unui fost militar care și-a ucis fiul atins de o maladie degenerativă.* RL 2005, nr. 4 552.

– Pl.: *degenerativi, -e.*

– Din fr. **dégénératif.**

DEGENERATÓR, -OÁRE adj. **1.** Care face să se piardă, total sau parțial, unele însușiri morfologice sau funcționale caracteristice rasei, genului sau speciei, în urma acțiunii unor factori de mediu sau ereditari. Cf. PROT. – POP., N. D., LM.

2. (Învechit; despre persoane) Care ajunge într-o stare (mai) rea, (mai) gravă. Cf. PROT. – POP., N. D.

– Pl.: *degeneratori, -oare.*

– Pref. *de-* + **generator.**

DEGENERÁȚIE s. f. Degenerare (**1**). *Tot românul parcă-și vede nația ca renăscându-se din degenerație.* AR (1830), 203[1]/10. *Tot rumânul pare că-și vede nația sa renăscându-se din însuși înfruntata moștenire și degenerație în care o adusese intrigile streine.* CR (1830), 109[1]/10, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Litera „î", ... în unele cuvinte, e degenerația lui „a".* MACEDONSKI, O. IV, 36. ✦ (Învechit) Stare a unei ființe degenerate. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D.

– Pl.: *degenerații.* – Și: (învechit) **degenerațiúne** (COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DN[2]), (învechit, rar) **degenerăciúne** (STAMATI, D.), **degenărățiúne** (PONTBRIANT, D.), **deghenerăție** s. f.

– Din fr. **dégénération,** germ. **Degeneration.**

DEGENERAȚIÚNE s. f. v. **degenerație.**

DEGENĂRĂȚIÚNE s. f. v. **degenerație.**

DEGENERESCÉNT, -Ă adj. **1.** Cu aspect de degenerescență (**1**), în curs de a degenera (**1**), cu tendință spre degenerare (**1**). Cf. DEX, DN[3].

2. Cu aspect de degenerescență (**2**). *Pașadia, Pantazi și Pirgu, adunați laolaltă într-o singură întruchipare; noblețe degenerescentă și dezmăț plebeu.* PLEȘU, M. M. 49.

– Pl.: *degenerescenți, -te.*

– Din fr. **dégénérescent.**

DEGENERESCÉNȚĂ s. f. **1.** Degenerare (**1**); spec. modificare patologică regresivă, anatomică și funcțională, a unui țesut sau a unui organ, ca urmare a suprimării legăturii lor cu sistemul nervos sau cu circulația sangvină, a unei intoxicații grave a organismului sau a unui deficit de metabolism; degenerare (**1**), degenerație. *Întrebuințarea medicamentelor mercuriale lasă de moștenire la copii ... desgenerescența tutulor țesăturelor.* MAN. SĂNĂT. 245/15, cf. CADE, 390. *Întrebuințarea permanentă a alcoolului adeseori produce așa numita degenerescență grăsoasă a mușchiului cardiac.* DL, cf. DEX, DN[3].

2. Schimbare în (mai) rău, în (mai) grav prin pierderea aspectului sau caracterului inițial; degenerare (**2**), decădere (**2**). *Decadența modernă aparține aceluiași curent pe care l-am studiat; e degenerescența lui.* GHEREA, ST. CR. III, 104. *Clasa stăpânitoare a burgheziei contimporane poartă stigmatele degenerescenței ... în lipsa de principii și de ideal.* COCEA, S. II, 310. *A fost înfățișată în opera sa ... degenerescența așa-zisei „societăți bune".* D. GUSTI, P. A. 95.

3. (Mat.) Existența mai multor funcții proprii corespunzătoare unei singure valori proprii a unui operator

matematic. *De obicei, interesează ... degenerescența valorilor proprii.* LTR², cf. DN³.

4. (Fiz.; în sintagma) *Degenerescență de schimb* = existența mai multor stări distincte care corespund aceleiași valori a energiei. *Această degenerescență nu apare niciodată când se tratează riguros mecanica unui sistem cu particule identice.* LTR².

– Pl.: *degenerescențe.* – Și: (învechit, rar) **desgenerescénță** s. f.

– Din fr. **dégénérescence.**

DÉGER subst. (Rar) Îngheț. (Fig.) *Privirea lui* [a gerului] *e deger crud.* TDRG, cf. MDA.

– Pl.: ?

– Postverbal de la **degera.**

DEGERÁ vb. I. Intranz. **1.** (Despre ființe sau despre părți ale corpului lor, mai ales despre extremități; urmat adesea de determinările „de frig", „de ger") A suferi o degerătură (**1**), a suferi leziuni grave sau a muri din cauza frigului, a amorți de frig, a îngheța. *Alții mulți era goli și degerând de ger.* CORESI, EV. 364. *Dzua de soare ars, noaptea de ger degerat, de toți părăsit.* VARLAAM, C. 283. *Au și fost silită în vreme de iarnă a mânea prin ... crânguri, încât i-au degerat picioarele* (a. 1816). IORGA, S. D. VII, 16, cf. LB. *Au degerat doi oameni, din care unul au și murit* (a. 1828). DOC. EC. 425, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Mama se bucura că n-am degerat pe drum.* SLAVICI, O. I, 88, cf. DDRF. *A degerat bietul moșneag, De când nebun aleargă, Printre copacii troieniți.* CONTEMPORANUL, VII₂, 15, cf. ALEXI, W., BARCIANU, ȘĂINEANU², TDRG. *Era să degerăm pe drum, zise tânărul.* AGÎRBICEANU, A. 468, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nu-i mai rămâne decât să degere culcat într-un gang ori pe o bancă în Cișmigiu.* C. PETRESCU, C. V. 122. *Savule, degeră copilu!* KLOPȘTOCK, F. 74. *Pot să degere, pot să se îmbolnăvească, pot să moară cu toții, nu importă.* COCEA, S. I, 149. *Dacă am pune gheață de-a dreptul, pielea ar degera, s-ar înnegri.* VOICULESCU, L. 264, cf. SCRIBAN, D. *Mâinile degeră pe scule și mașini.* ARGHEZI, B. 149. *Picioarele îi degeraseră și o osteneală mare îl îndemna parcă să se așeze jos.* BARBU, G. 391, cf. M. D. ENC., DEX. *Era capra sigură că iezișorii săi ... n-or degera.* SBIERA, P. 202. (Prin exagerare) *Creierii le sunt degerați de multul ger.* HELIADE, O. II, 72. *Nu te duc la mahala, În bordeiul mieu, desigur glasul tău ar degera.* CONTEMPORANUL, I, 559. *Astă vară pe săpat, șapte fete-o degerat.* BÎRLEA, C. P. 220, cf. ALR I/I h 149, ALR SN III 800/92, 272. *Cântă, cântă, cucule. – Nu mai poci, voinicule, C-am mai cântat la Stâncuța Și mi-a degerat gurița.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 633. ✧ Expr. **A-i îngheța** (sau **a-i degera** cuiva) **măduva-n oase** (sau **în ciolane** etc.) (**de frig**) v. măduvă (**I 1**). ✧ Tranz. (Rar) *Pe cine nu-l pârlește soarele, nu-l degeră nici gerul.* DELAVRANCEA, ap. CADE.

2. P. ext. A-i fi cuiva foarte frig, a tremura de frig, a răbda de frig. *Muncește de trei ani și degeră iarna în prăvălie.* PR. DRAM. 256, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Mai bine stau aice; deși deger iarna-ntregă.* CONTEMPORANUL, I, 558. *Când degerând atâtea dăți, Eu mă uitam prin ramuri Și așteptam să te arăți La geamuri.* EMINESCU, O. I, 187. *Nu știu ce fel de împărat e acesta, de ne lasă fără scânteie de foc în vatră să degerăm aicea.* CREANGĂ, O. 116. *Ne plimbarăm prin cimitir, degerarăm, dar ne întoarserăm mulțumiți.* MACEDONSKI, O. I, 406, cf. DDRF. *Iartă-mă, te-am lăsat să degeri.* VINEA, L. II, 312, cf. DL, DM.

3. (Despre plante, legume, fructe etc.) A se strica prin îngheț, a se degrada din cauza gerului. *Piersecul cel galben ... în vânturile ceale tari foarte curând deageră.* ÎNV. POM. 44/18, cf. LB. [Orzul] *să samănă în mustul omătului și nu degeră.* I. IONESCU, C. 64/19, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Degeră cartofii în pivniță!* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 243. *Plantele ... sunt expuse să degere.* AGROTEHNICA, I, 98, cf. DL, DM, DEX, ALR I 880. ✧ Tranz. (Regional) *Omătul le-a digera* [garoafele], *Puiul meu nu le-a lua.* ȘEZ. I, 15.

4. (Despre suprafața solului) A se întări din cauza înghețului. *Să rămână așa preste iarnă, ca să deagere pământul cel săpat.* ECONOMIA, 116/22. *Dacă pământurile nu sânt acoperite cu troene de omăt, degeră.* I. IONESCU, C. 241/20. *Arătura de toamnă „degeră" iarna.* AGROTEHNICA, I, 415, cf. ALR I 880.

– Prez. ind.: *déger,* și (regional) *degerează* (ALR I/I h 149/85). – Și: (regional) **digerá** (ALR I 880/85, 394, 400, 420, 464, 480, 516, 536, 542, 552, 554, 590, 614, 618, 632, ALR I/I h 149), **degirá** (ALR I 880, ALR I/I h 149), **diderá** (ALR I/I h 149/35), **gegerá** (ALR I 880, ALR I/I h 149, ALR SN III h 800/272), **gegirá** (ALR I 880/10, ALR I/I h 149/49), **gigerá** (ALR I 880/54, 61, 63, 65, 87, ALR I/I h 149), **gigirá** (ALR I 880/59), **gederá** (ib. 880/270, 347, 348, 350, 351, 352, 354, ALR I/I h 149), **ghigerá** (ib. 880/26) vb. I.

– Lat. ***degelare** (< lat. **de** + **gelare**).

DEGERÁRE s. f. Acțiunea de a degera și rezultatul ei. Cf. degera (**1**). *Frigul, în cel mai mare grad, pricinuiește și moarte prin degerare.* ALBINEȚ, M. 95/12, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *La îmbolnăvirile de pân-acum se adaugă degerările.* MAIORESCU, D. II, 98, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *degerări.*

– V. **degera.**

DEGERÁT[1] s. n. Faptul de a degera.

1. (Învechit) Degerătură (**1**). Cf. degera (**1**). *Unde nu sânt grajdiuri, să nu fie mielul supus primejdiilor de degerat.* LITINSCHI, M. 133/6, cf. LM. *Degeratul picioarelor.* id. ib.

2. Cf. degera (**3**). [Copăceii] *vor fi mai mult supuși la degerat și la alte asemenea vătămături.* POENARU, Î. 31/5. *Degeratul florilor.* LM.

– V. **degera.**

DEGERÁT², -Ă adj. **1.** (Despre ființe sau părți ale corpului, mai ales despre extremități) Care are leziuni grave sau a amorțit din cauza frigului, a gerului, cu degerături (**1**); înghețat. *Degerați au mai prins ca 20 de oameni ... și pre toți i-au spândzurat.* AMIRAS, LET. III, 118/30. *De acolo se trage durerea dinților ..., înflamația ochilor, apoi mâni și picioare gegerate.* PETROVICI, P. 256/7, cf. LB. *Catagrafie de toate vitele ce au murit într-acest județ ... de oameni degerați, morți* (a. 1829). DOC. EC. 452, cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D. *Aceste picioare, ce urme glorioase Lăsat-au pe tărâmul redutelor fioroase Sunt goale, degerate!* ALECSANDRI, POEZII, 474, cf. LM. *Nu mai e chip să mergem înainte, caii prăpădiți; noi, degerați.* CARAGIALE, O. I, 177, cf. DDRF. *Am venit acasă cu hainele ude și cu degetele degerate.* LUC. VII, 457. *Ei* [soldații] *vin degerați și nu scapi de ei, ca de cerșetori.* AGÎRBICEANU, S. P. 38, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mădularul degerat cangrenează și cade.* VOICULESCU, L. 50. *Să puie pe locul degerat fiere de porc cu varză acră.* BUJOREAN, B. L. 88, cf. DL, DM. *Umflarea temporară a regiunii degerate.* DER II, 41, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Bate la fereastră iarna degerată. Fruntea ei de țurțuri este încărcată.* ALECSANDRI, POEZII, 553. ✧ (Adverbial) *Plângea degerat: – Mă prăpădesc, fraților.* BARBU, G. 390. ✧ (Substantivat) *Și tu, mojicule, ce stai în capră ca un degerat și nu zici surugiilor să meargă?* ALECSANDRI, T. 110. *Ca la toți degerații, îi era somn și lui.* EMINESCU, P. L. 131. *Degeratului îi face bine răceala.* VOICULESCU, L. 50. *Acordarea primului ajutor se reduce la învelirea celui degerat.* BELEA, P. A. 97. ✦ (Prin exagerare) Care este pătruns de frig, care tremură sau rabdă de frig *Na, cumpără lemne cu bani adunați, Că vezi, copilașii sunt mai degerați.* CONV LIT. I, 194. *Eram mic ca voi, cu nasul, cu urechile și cu unghiile. degerate.*

ARGHEZI, C. I. 270. *Se auzea un ropot mărunt de picioare degerate.* BARBU, G. 259.

2. (Despre plante, legume, fructe etc.) Stricat prin îngheț, degradat din cauza gerului. Cf. LM. *Șezând pe pat cu ochii la rămurelele degerate de afară, ... începu să fredoneze un cântec.* REBREANU, P. S. 115. *Și-a îndreptat bulbucătura ochilor, mari și apoși ca două cepe degerate, ... spre ministru.* COCEA, S. I, 350. *Ceapa degerată n-are valoare, pentru o rațiune biologică, fiind germen mort.* CĂLINESCU, C. O. 112, cf. ALR I 880/103. ✧ Expr. **A nu face** (sau **a nu plăti,** învechit, **a nu ajunge**) **(nici) (cât) o ceapă degerată** (sau, rar, **nici două cepe degerate**) = a nu valora nimic, a nu avea nicio valoare. *Ghicituri desvânate și care nu ajung o ceapă degerată sânt acele.* MAIOR, IST. 270/29, cf. BARONZI, L. 46. *Una fără alta, aceste bulendre nu fac nici două cepe degerate.* ISPIRESCU, L. 215. *Nevasta ... trebuie să umple casa de copii! Altfel nu plătește o ceapă degerată!* AGÎRBICEANU, S. 561. *Toate astea nu plătesc cât o ceapă degerată.* REBREANU, I. 147. *Scumpul nostru viconte, ca bărbat, nu face cât o ceapă degerată.* EFTIMIU, N. 17. *Mărcile astea ... peste câteva luni nu vor mai face nici cât o ceapă degerată.* COCEA, S. II, 662. *Capul lui nu plătește cât o ceapă degerată.* ZANNE, P. II, 37. **A nu da pe cineva** sau **pe ceva nici (cât pe) o ceapă degerată** (sau **nici două cepe degerate**) = a considera (pe cineva sau ceva) lipsit de valoare, fără importanță; a disprețui. *Nu mai dau copiii pe tine nici cât pe-o ceapă degerată.* AGÎRBICEANU, S. 231. *Pe vorbele lui ... ea nu dă nici două cepe degerate.* GALAN, Z. R. 234. *Ție îți trebuie o femeie ... care ... să nu dea pe tine nicio ceapă degerată.* PREDA, M. S. 36. (Cu schimbarea construcției) *A preda pruncilor săteneşti tabelele cunoașterei literilor ..., nicio ceapă gegerată nu ajunge.* PETROVICI, P. 29/15. (Regional) **A mânca o ceapă degerată** = a nu izbuti într-o afacere, a nu o duce la un bun sfârșit. Cf. ZANNE, P. III, 518.

3. (Învechit, rar; despre apă) Înghețat. *Dunărea și toate râurile ... rămân degerate în interval de șase săptămâni.* HASDEU, I. C. I, 169.

– Pl.: *degerați, -te.* – Și: (învechit și regional) **gegerát, -ă,** (regional) **gigerát, -ă** (ALR I 880/103) adj.

– V. **degera.**

DEGERĂTÚRĂ s. f. **1.** Faptul de a degera (**1**); alterare, leziune, inflamație, rană provocată de acțiunea frigului asupra țesuturilor; înghețare, (învechit) degerat (**1**); p. ext. parte a corpului care a degerat (**1**). V. cangrenă. Cf. LB, I. GOLESCU, C. *Degerătură se zice o umflătură, care se face iarna la picioare, la mâni, la nas și la urechi.* CORNEA, E. I, 169/24. *Degerăturele se arată mai cu seamă la estremități, la picioare, la mâini, la vârful nasului și al urechilor.* MAN. SĂNĂT. 250/26. *Băile de mâni ... se întrăbuințază ... la degerătura ... mânelor.* FĂTU, D. 26/13, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU. *Nu poate răbda, deoarece are bube de degerături la mână.* SĂM. II, 84, cf. ALEXI, W. *De degerătură nu se descântă, însă babele învață pe bolnavi fel de fel de leacuri.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 47, cf. CANDREA, F. 224, BIANU, D. S., TDRG. *Fierea de porc servă și ea la vindecarea degerăturii.* PĂCALĂ, M. R. 256, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, VOICULESCU, L. 14. *Rănile provocate de degerături se acopăr cu foi de varză acră.* BUJOREAN, B. L. 88. *Dacă degerătura s-a produs, datoria celui ce acordă primul ajutor este să procedeze la reîncălzirea treptată ... a regiunii atinse.* BELEA, P. A. 97, cf. DL, ENC. AGR., DM, DER, D. MED., M. D. ENC., DEX. *Pe arsuri se puneau boabe de fasole pestrițe, pisate cu boabe de porumb, iar pe degerături, boabe de fasole albă fierte și făcăluite.* BUTURĂ, EB. I, 96. *Frigul crește riscul apariției ... degerăturilor.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835. *Fierbi ramuri de măcieș și cu zeama oblojești degerăturile.* PAMFILE, B. 28. *Pentru degerături la mâni și la picioare, se fierb castanele și în zama lor ... se ține câteva minute membrile degerate.* ȘEZ. XV, 18. ✦ (Regional) Boală de vite nedefinită mai îndeaproape (Lipova – Bacău). Cf. H XVI 241.

2. (Prin Transilv.) Arătură de toamnă. Cf. ALR II 5 096/228, 235, MDA.

– Pl.: *degerături* și (învechit) *degerături.* – Și: **digerătúră** s. f. ALR II 5 096/228.

– **Degerat** + suf. *-(ă)tură.*

DEGERMINÁ vb. I. Tranz. A efectua operația de degerminare. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *degerminez.*

– Pref. *de-* + **germina.**

DEGERMINÁRE s. f. Operația de separare a embrionului din boabele de cereale în procesul de obținere a mălaiului, a crupelor și a făinurilor. *Degerminarea se efectuează și în procesul tehnologic de obținere a făinurilor de grâu.* LTR², cf. DER, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *degerminări.*

– V. **degermina.**

DEGERMINATÓR s. n. (Industria alimentară) Mașină specială cu ajutorul căreia se efectuează operația de degerminare a porumbului. *Degerminator pentru porumb.* Cf. LTR².

– Pl.: *degerminatoare.*

– Pref. *de-* + **germinator.**

DEGERÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Geros (Segarcea). Cf. GRAIUL, I, 70. *Cât fu vara de vărosă Și iarna de degeroasă, Nu pusăi picior la coasă.* ib..

– Pl.: *degeroși, -oase.*

– **Degera** + suf. *-os.*

DÉGET s. n. **I. 1.** Fiecare dintre prelungirile mobile, alcătuite din falange cu care se termină mâna (**I 1**) sau talpa piciorului la om ori laba la unele animale, rar, la păsări. *[Lucru]l deageteloru Tale, lunra și stealele, ... Tu le urdzișI.* PSALT. HUR.² 91. *Blagoslovit ... cel ce învață mărule meale în hrăborie, deagetele (degetele* S, *degetelor* H*) meale în războiu.* PSALT. 297. *Iară cu degetele lor nu vor se le atângă.* EV. SL.-ROM. 88^{v2}/12. *Văzu ceriul lucruli deagetelor Tale.* CORESI, PS. 16/7. *Că ei zic și nu fac. Că leagă sarcine greale și ... nece cu deagetele lor nu vor să le clătească.* N. TEST. (1648), 30^{r}/3. *Iată eșiră deagete de om și începură a scrie* (a. 1683). GCR I, 271/34. *Înfășură piciorul ... de la deagete până sus, toată glezna.* N. COSTIN, ap. GCR II, 4/1. *Ș-au scos inelul de aur din deagetul lui* (cca 1760). id. ib. 68/30. *Pe deasupra lor trasă Cu degete sfinte un semn de cruce.* BUDAI-DELEANU, Ț. 292. *Până întru atâta au ținut focul în mână, până când au ars deagetele lui* (a. 1809). GCR II, 204/31, cf. LB, I. GOLESCU, C. *La acest ordin* [de animale] *să numără toate feliurile de momițe care la picioarile denainte și denapoi au câte un deget mare.* J. CIHAC, I. N. 18/8, cf. VALIAN, V. *Se arată și cârcei, mai întâi pin pulpe, călcâi și degete.* C. VÂRNAV, H. 22/13. *Se uita la cer cu ochii și cu deștul arăta.* PANN, H. 22/4, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *De câte ori* [fluierul] *a răsuna voios sub degitele tale, a fi semn că eu sunt bine și te doresc.* CONV. LIT. I, 37. *Degitele lui ... se rătăcia pe strunile mandolinei.* ALECSANDRI, O. P. 31, cf. LM. *Degetele repezi poartă acul fin.* EMINESCU, O. IV, 364. *Pune degetul pe butonul soneriei.* CARAGIALE, O. II, 101. *Să ia inelul de logodnă ce se află în degetul Ilenei ... și să-l arunce.* ISPIRESCU, L. 25, cf. DDRF. *Punând degetul pe frunte A zâmbit bătrânul preot.* COȘBUC, P. I, 74, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Iar gândul ăst păgân îmi paște mintea, Ascultă-l tu cu degetul pe buză.* GOGA, POEZII, 146, cf. TDRG. *Ar fi iarăși băiat de șase ani și ar adurmi în mângâierile mamei, care-și poartă domol degetele prin părul lui.* AGÎRBICEANU, A. 42. *Prietenii lui Ion porniră să chiuie și să pocnească din degete, în semn de izbândă.* REBREANU, I. 30, cf. RESMERIȚĂ, D. *Dă-mi degetele-ți inelate – Poeme-n pietre nestemate.* MINULESCU, VERS. 65. *Ia*

degetele din gură, toanto! BRĂESCU, O. A. I, 153, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Inelul strecurat pe deşti Sărută-l când ţi-l scoţi şi când citeşti.* ARGHEZI, S. III, 23. *Degetele sunt destul de bine încălţate cu pene.* LINŢIA, P. II, 108. *Căutat-ai, cu degetele amorţite, o bucată de pâine?* ISAC, O. 203. *Lemn roş de tisă, lemn însângerat, ... Pe degete răşina ta o simt.* LABIŞ, P. 104. *Păsări răpitoare ... cu picioarele acoperite cu pene până la degete şi înarmate cu gheare foarte puternice.* DER I, 29, cf. COTEANU, S. F. II, 143. *Era un tânăr subţirel, cu degete lungi şi fine.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 8, 29, cf. DEX. *Cergile se făceau din 9–10 kg de lână toarsă, groasă cât degetul.* PAVEL, S. E. 69. *Mâna aceea ... se opri cu degetul aţintit între sprâncene.* CĂRTĂRESCU, N. 116. *Dragostele tinerele Nu se fac din floricele, Ci din buze subţirele, Din degete cu inele.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 79. *Tot acasă se ducea, Deştiu cheie că-l făcea Şi lada c-o descuia.* MAT. FOLK. 46. *Să nu pui fluier, fus şi lingură în foc, că-ţi coc degetele toate.* ŞEZ. XII, 156. *Na inelu ăst de aur, Pune-l în degetul tău.* BÎRLEA, L. P. M. II, 112, cf. ALR I 1 470, ALR I/I h 50, ib. h 149, ALR II 2 185/399, ib. 2 186/399, ib. 3 437/399, ALR II/I MN 30, 2 178, ALR SN III h 800, ib. V h 1 473, ib. VI h 1 629. *Secerai cât secerai, La un deget mă tăiai.* FOLC. TRANSILV. II, 491. *Sunt cinci degete la o mână şi nu seamănă unul cu altul,* se zice despre neasemănarea oamenilor, în special a fraţilor, între ei. Cf. CREANGĂ, O. 11, ISPIRESCU, ap. TDRG, PAMFILE, J. I, 119, ZANNE, P. II, 105. *Cine umblă cu miere îşi linge degetele,* se zice despre cei ce trag foloase, profitând de anumite poziţii, funcţii înalte ori de împrejurări favorabile. Cf. NEGRUZZI, S. I, 249, AGÎRBICEANU, A. 57, SADOVEANU, O. IX, 468. *Îi dai un deget şi-ţi ia mâna toată,* se zice despre cei lacomi. Cf. ZANNE, P. II, 103. *Te loveşti la un deget şi te doare trupul tot,* se zice despre lucrurile mici care au influenţă asupra celor mari. Cf. id. ib. 106. *Lătăruşcă Ruşcă, De bagi deştiul, te muşcă* (Pieptenii de lână). GOROVEI, C. 287. ✧ (Urmat de determinări care arată felul) Cf. RESMERIŢĂ, D. *I-au pus ... feştile de lumânări între degetele picioarelor.* COCEA, S. I, 288, cf. SCRIBAN, D. *A jucat 70 de minute cu două degete fisurate la picior.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 23. *Frunzele crude se mai puneau între degetele de la picioare.* BUTURĂ, EB. I, 32. *Mama ... apucă streamţa cu degetul piciorului drept, fără ca să fie văzută de cineva.* PAMFILE, B. 54. ✧ Fig. *Degetul tăcerii este pus pe buzele ei.* BUZNEA, F. 23/27. *Scăpat-au din robie, Prin degetele morţii trecând cu vijelie.* ALECSANDRI, POEZII, 200. *Pe pleoape Se lasă degetele serii.* AL. PHILIPPIDE, A. 9. *Destui pescari ... fixează numai pluta undiţii, aşteptând degetul nevăzut al norocului.* SADOVEANU, O. IX, 465. *Nu înţelese nimic de la soare, care-şi vârâse degetele de aur printre zăbrele.* ARGHEZI, P. T. 110. *Cu degetele amintirii Mi-am pipăit Încet, Încet, Trecutul, ca un orb.* BLAGA, POEZII, 52. *Degetul fatalităţii apăsase încă o dată asupra nenorocitei familii.* IST. LIT. ROM. III, 499. ✧ *Degetul (cel) mare* sau (regional) *degetul cel scurt (şi gros)* ori *degetul cel mic* = degetul cel mai gros al mâinii sau al piciorului, format din două falange (şi care, la mână, se opune celorlalte degete; policar **2**). Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE. *Cuprinzându-şi tâmplele între degetul cel mare şi arătător, se gândea la ceva.* GALAN, B. I, 54. *Îmi scrântisem umărul stâng Şi degetul mare de la picior.* DIMOV, T. 161, cf. ALR II/I h 52, A IX 2, 5. *Degetul arătător* sau (regional) *degetul (cel) dintâi, degetul (cel mai) mic, degetul (cel) mare, degetul mijlociu, degetul cel lung* ori *degetul nasului* = degetul al doilea de la mână (cu care se arată); arătător. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., DDRF, CADE, ALRM II/I h 108. *Degetul mijlociu* sau *degetul (cel) din* (sau *de*) *mijloc* (ori regional), *degetul cel (mai) mare, degetul al treilea, degetul cel (mai) lung, degetul cel gros* = degetul mijlociu situat între degetul arătător şi cel inelar. Cf. LB, I. GOLESCU, C. *Na inelu ăsta şi îl pune în mâna stângă în degetul cel din mijloc.* GORJAN, H. I, 47/13, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W., TDRG, CADE, ALR II/I MN 32, 2 186. *Degetul inelar* sau (învechit şi regional) *degetul al patrulea, degetul al treilea, degetul al doilea (din mijloc), degetul cel (mai) mic, degetul inelului* ori (învechit) *degetul de inele* = degetul situat între degetul mijlociu şi cel mic, pe care se poartă, de obicei, inelul; inelar. Cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W., CADE, ALR II/I MN 32, 2 187. *Degetul (cel) mic* sau (regional) *degetul al cincilea, degetul al patrulea, degetul cel mititel, degetul cel micuţ* = degetul cel mai scurt şi mai subţire al mâinii. *Şi tremeate Lazăr să-şi ude cel deaget mai mic într-apă.* CORESI, ap. GCR I, 31/1, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Degetul mânii drepte au pus mai întâi pe închietura degetului mic.* DRĂGHICI, R. 55/17, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Şi inelul scump i-l scoate de pe degetul cel mic.* EMINESCU, O. I, 79, cf. ALEXI, W., TDRG, CADE. *Ca român, nu mă simt atins nici de obiecţia celor cu degetul mic răsucit în sus, care susţin că vitalitatea este o virtute plebee.* PATAPIEVICI, C. L. 120, cf. ALR II/I MN 32, 2 188, A IX 5. *Buricul degetului* v. buric. ✧ Expr. **A se ascunde** (sau **a se da**) **după (propriul) deget** ori **după degetul (cel) mic** = a căuta în zadar să-şi ascundă o vină evidentă, a fugi de răspundere. Cf. BARONZI, L. 48. *Să nu ne ascundem după propriul nostru deget.* MAIORESCU, D. III, 223. *Ia nu te mai da după deşt, notarule.* PETICĂ, O. 238, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *N-are niciun rost să ne mai ascundem după! degetul mic* LĂNCRĂNJAN, C. II, 422, cf. M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. II, 110. **A şti** (sau **a cunoaşte** ceva) **(ca) pe degete** = a şti sau a cunoaşte ceva foarte bine. Cf. CADE. *Citirea cronicarilor şi a tuturor poeţilor români pe care îi cunoştea pe degete, nu i se părea un material îndestulător.* CĂLINESCU, E. 155, cf. DL, DM, M. D. ENC., I. CR. II, 213, ZANNE, P. II, 110. **A purta** (sau **a duce, a învârti,** ori **a juca**) (pe cineva) **pe deget(e)** = **a)** a face ce vrei din cineva, a duce pe cineva de nas. *De gândeai ... că-i purta pe amor pe deget ca pe inel, ... Mult te greşeai.* CONACHI, P. 221. *În cine te mai încrezi de-acum, dacă şi fetele te gioc pe degite!* ALECSANDRI, T. 636 *Tu să mi-o prinzi ... şi să-i strâmbi gâtul oleacă, să se înveţe ea de altădată a mai purta lumea pe degete.* CREANGĂ, O. 121, cf. CADE. *Alcaz are relaţii. Îi învârte pe toţi pe degete.* C. PETRESCU, C. V. 54, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Te joacă pe degete ca pe fraieri.* BARBU, G. 229, cf. M. D. ENC., DEX. [Preşedintele] *îi joacă în continuare pe degete pe pesedişti.* RL 2005, nr. 4 611, cf. ZANNE, P. II, 112; **b)** a conduce, a desfăşura cu multă dibăcie o acţiune. *Eu învârtesc politica pe degete.* SĂM. III, 263. *La secţia a 3-a a Curţii de Apel, ... dusesem toată şedinţa pe degete timp de trei ore.* MIHĂESCU, D. A. 157. **A număra** (sau **a putea număra**) **pe degete** (sau **pe degetele mâinilor**) v. număra[1] (**1**). **A merge, a umbla, a păşi, a se înălţa** etc. **în** (sau **pe**) **vârful** (sau **vârfurile**) **degetelor** (sau **în degete**) = (a merge, a umbla, a se înălţa etc.) cu corpul sprijinit numai pe vârful picioarelor; p. ext. fără zgomot, tiptil, încet. *Calcă mai încet şi moale Tot în vârful deagetelor.* BĂRAC, A. E. 12[v]/1. *Moş Nichifor ... se scoală bineşor şi se duce în vârful degetelor, lângă căruţă.* CREANGĂ, P. 132. *Apoi se urca tot în vârful degetelor, precum şi coborâse.* GANE, N. III, 15. *Umbla pe vârful degetelor.* SLAVICI, O. I, 105. *Pâş, pâş, în vârful degetelor intră în cămara zmeului.* ISPIRESCU, L. 20. *Ieşi iar în tindă, călcând rar pe vârful degetelor.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 14. *Mergeau în vârful degetelor.* MILLE, V. P. 120. *Lina pe furiş, ca dorul, Păşia-n degete pridvorul.* COŞBUC, B. 9. *Slujnica, intrată în vârful degetelor ..., văzând că nu doarme, îl înştiinţează.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 213. *Ioniţă se înalţă în vârful degetelor.* AGÎRBICEANU, S. 463, cf. CADE. *Merseră după boier cu mare sfială, călcând în vârfurile degetelor pe covoarele groase.* VISSARION, B. 189. *Ochi şi urechi aşteptând ..., paşi furişaţi în vârful degetelor.* C. PETRESCU, A. R. 143, cf. DL, DM, ALR II 3 437. (Cu parafrazarea expresiei) *Pe-a degetelor vârfuri, în etacul tăinuit, Intră.* EMINESCU, O. I, 76. **A aluneca** (sau **a scăpa, a (se) strecura**) **printre degete** = a scăpa, a (se) strecura pe neobservate, pe nesimţite. Cf. CADE. *Uriaşul le scăpa printre degete.* POPA, V. 203, cf. SCRIBAN, D. *Ne lipseşte o armă, domnule director: mărturisirea. Ne scapă băieţii printre degete.* ARGHEZI, S. XI, 88, cf. DL, DM. *Le scăpa printre degete.* BARBU, G. 405, cf. M. D. ENC. [Cei urmăriţi] *au scăpat pur şi simplu printre degetele poliţiştilor sau chiar cu*

scăpa printre degete. BARBU, G. 405, cf. M. D. ENC. [Cei urmăriți] *au scăpat pur și simplu printre degetele polițiștilor sau chiar cu ajutorul acestora.* RL 2005, nr. 4 695, cf. ZANNE, P. II, 109. (F i g.) *Munceau pământul ... dar belșugul li se strecura printre degete.* VLASIU, D. 27. **A pune** (sau **a trage cu** sau, învechit, **a întări cu**) **degetul** (sau **degetele**) = a aplica amprenta digitală în loc de iscălitură. *Pentru credința pusu-ne-am ma[i] jos în loc de peceți și deagetele* (a. 1591). CUV. D. BĂTR. I, 58/7. *Pentru adevărată credență ne-am pus mai jos degiteli* (a. 1695). IORGA, S. D. XII, 7. *Pentră mai mare credința dau zapisul în mâinile dumnealui, și întăresc zapisul cu degetul mieu* (a. 1729). id. ib. 33. *Neștiind a scrie, ... am întărit cu degetul nostru* (a. 1813). DOC. EC. 162. *Și neștiind noi să ne iscălim ... ne-am pus degetele în loc de pecete* (a. 1825). ib. 358, cf. PAMFILE, J. II, 141, DL, DM, M. D. ENC., ZANNE, P. II, 113. **A se trage în degete** (ori **în deget**) sau **a trage degetul cu cineva** = a se pune, a se măsura (în putere) cu cineva; a se lua la ceartă cu cineva. Cf. LB. *Se trage în degete cu Lică.* SLAVICI, O. I, 123. *Rămăsese acum femeia să se tragă în degete cu diavolul.* SĂM. V, 276, cf. CADE. *Cu Ana vor ei să se tragă-n deget.* BENIUC, V. CUC. 64, cf. DL. *Ce ne-a poruncit statul, aceea am făcut și aceea om face. Ni-s prea mici să ne tragem în degete cu statul.* T. POPOVICI, S. 343, cf. DM. *Cine a rămas în lume nerăzbunat care a voit a trage degetul cu noi?* RETEGANUL, P. III, 39, cf. ZANNE, P. II, 111. *Cu cei mari nu mânca cireșe, nici nu te trage în degete.* id. ib. IV, 428. **A arăta** (ceva sau pe cineva) **cu degetul** v. a r ă t a. **A avea degete lungi** sau **a fi lung în** (sau **la**) **degete** = a fi hoț, a avea obiceiul de a fura. Cf. DL, DM, ZANNE, P. II, 113. **A nu mișca** (**măcar**) **un** (sau **din**) **deget** = a rămâne pasiv când trebuie să rezolvi o problemă sau să acorzi cuiva un ajutor; a nu face nimic pentru a schimba lucrurile (în bine). *Pretinse că ei* [fracționiștii] *nu voiră să miște măcar din deget.* CĂLINESCU, I. C. 123. *A patronat un atelier la modul pur platonic, adică nu a mișcat un deget pentru a-l dota.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 4. **A-și da cu degetele** (sau **cu degetul**) **în ochi** = **a)** a nu vedea nimic (din cauza întunericului). Cf. PAMFILE, J. 119, CADE. *Era întuneric de să-ți dai cu degetele în ochi.* STĂNOIU, C. I. 136, cf. DL, DM, M. D. ENC., RĂDULESCU-CODIN, Î. 40; **b)** (rar) a fi pe o cale greșită, a se înșela foarte tare. Cf. CADE. **A-și linge degetele,** se spune pentru a arăta că o mâncare este foarte bună. Cf. CADE, DL, DM. *Bună mâncare, de-ți lingi degetele după ea.* CIAUȘANU, GL., cf. ZANNE, P. II, 112. (Rar) **A nu ști să-și numere degetele** = a fi prost, lipsit de învățătură. Cf. ZANNE, P. II, 109. **A fi** (sau **a ajunge,** ori **a rămâne gol**) **ca degetul** (sau **ca degetul de gol**) = a fi sau a ajunge, a rămâne foarte sărac. *Am rămas tot ca degetul de gol.* REBREANU, I. 227, cf. DL, ZANNE, P. II, 107, id. ib. III, 170. **A fi** sau **a rămâne (numai) cu degetul** (**în gură**) = a fi sau a rămâne foarte sărac. PANN, ap. ZANNE, P. II, 107, BARONZI, L. 44. **A sta** (sau **a ședea, a fi**) **cu degetul** (ori **cu degetele**) **în gură** = a pierde vremea, fără să facă nimic. Cf. CADE, ZANNE, P. II, 107. *Ședea toată ziua cu degetul în gură.* MOROIANU, S. 202, cf. DL, DM, M. D. ENC., ZANNE, P. II, 107. (Prin Bucov.) **A da** cuiva **cu degetele în ochi** = a spune cuiva lucruri neplăcute, fără ocolișuri. Cf. ȘEZ. IX, 148. (Rar) **A da din deget** = a trăi, a viețui. *Cât voi da eu din deget, n-are să se întâmple nimic.* ZANNE, P. II, 111. (Rar) **A-și mușca degetele** = a fi zgârcit. Cf. ZANNE, P. II, 113. (Regional) **A da cu degetul** = a voma. *Oamenii beau și se îndopau până dădeau cu degetul.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 219. (Prin nord-estul Olt.) **A da** pe cineva **după deget** = **a)** a înșela, a păcăli pe cineva. Cf. CIAUȘANU, V.; **b)** a întrece pe cineva în privința situației materiale, a poziției sociale etc. Cf. ZANNE, P.-fi, 110. (Prin sudul Transilv.) **A fluiera în degete** = a rămâne păgubaș. *Fata ... o să se-nvețe cu binele. Și tu o să fluieri în dește!* LĂNCRĂNJAN, C. I, 173, cf. com. din SEBEȘ. (Învechit și regional) **A bate cu degetul** = a amenința (printr-un gest semnificativ). [Și] *văzându-l* [pe sultan], *bătea cu degetul zicându-i dușman, dând și bacșiș la inicerii carii îl păzia* (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 250/1, cf. ZANNE, P. II, 111, com. din POIANA SIBIULUI – MIERCUREA SIBIULUI. (Rar) **A atinge** (ceva) **cu degetele** = a fi foarte aproape (în spațiu sau în timp). Cf. CADE. (Rar) **A nu rămâne loc nici să pui degetul** = a nu rămâne niciun pic de loc. *N-a mai rămas loc curat, nici să pui deștiu.* VLASIU, A. P. 41. **A nu-i ajunge cuiva nici la degetul cel mic** = a fi cu mult inferior cuiva. Cf. ZANNE, P. II, 108. **Degetul lui Dumnezeu** = voința divină. Cf. CADE, SCRIBAN, D. **A încerca marea cu degetul** v. m a r e [2] (1). **A pune degetul pe rană** v. r a n ă [1] (1). **A-și mușca degetele** v. m u ș c a (1). **A strânge degetele floare** v. f l o a r e. **A avea** (pe cineva) **la degetul (cel) mic** v. m i c (I 1). **A avea** (sau **a fi** ceva) **în degetul (cel) mic** v. m i c (I 1). **A lăsa** (pe cineva) **la degetul cel mic** v. m i c (I 1). **A pune** (pe cineva) **la degetul cel mic** sau **a schimba** (pe cineva) **cu degetul cel mic** v. m i c (I 1). ✦ (La mănuși) Fiecare dintre prelungirile care îmbracă degetul (**I 1**). Cf. CADE. *Purta mănuși de mătasă cu degetele retezate.* VINEA, L. I, 10. *Să zicem că croitorul îți face o mânecă strâmtă cât un deget de mănușă.* CĂLINESCU, C. O. 140.

2. Veche unitate de măsură pentru lungimi, cu valoarea de 25,4 milimetri, având aproximativ lățimea unui deget (**I 1**). *De lungă era 4 coți fără trei degite și la față frumoasă.* HERODOT (1645), 24. *Scândura ... să fie înaintea urdinișului cu doao sau trei deaște mai lungă.* MOLNAR, E. S. 50/13. *Cel mai înalt om pe lume se află ... la Pitna ... Înălțimea lui este ... de 9 palme și 5 degete.* AR (1829), 172[1]/14, cf. I. GOLESCU, C. [Dudul de Padova] *are frunză subțire foarte lată: de la 8 până la 9 degete.* POENARU, Î. 2/7. *La dușele damelor apa cade de la o înălțime de la 10 până la 12 degete.* DESCR. AȘEZ. 53/7. *Era o ferestriță largă numai ca de opt degete pătrate.* FM (1843), 7[2]/14. *Saboți groși de doă, trei degete* NEGULICI, E. II, 129/28. *Zgura de-un deșt să vedea.* PANN, E. II, 30/7. *O rochie de atlas verde ... lăsa în urmă-i o coadă de trei coți, un ciupag de două degite.* GHICA, C. E. I, 156, cf. COSTINESCU, LM, DDRF. *Stânjenul muntenesc ... se împarte în 8 palme, palma în 10 degete.* CLIMESCU, A. 213. *Peste pudra groasă de-un deget ce le-acoperă fața, ... câte neamuri de „condee" negre!* SĂM. I, 14, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU[2]. *I-am dat eu un pahar de vin, de a băut el ca la un deget dintr-însul.* ANGHEL, PR. 177. *Tot la trei-patru zile, neaua creștea de câteva degete.* AGÎRBICEANU, S. P. 29. *De Pintea își aducea aminte mai ales că e cu vreo două degete mai scund ca dânsa.* REBREANU, I. 85, cf. CADE. *Îi răspunse ridicând numai de-un deget pălăria-i de paie.* MIRONESCU, S. 139. *Rochiile se mai scurtaseră încă de un deget.* C. PETRESCU, C. V. 56, cf. ENC. AGR. IV, 423, SCRIBAN, D. *Bruma, groasă de un deget, scârțâie sub picioarele noastre goale.* STANCU, D. 63. *N-a îndrăznit să vină la ... o poartă masivă de fier forjat și sticlă opacă groasă de un deget.* VINEA, L. I, 262. *E apă de vreo trei degete.* TUDORAN, P. 172, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Italia și Anglia au fost la un deget de război.* TITULESCU, D. 695. *Nu au voit să înțeleagă profunzimea de un deget a vorbei despre supunerea sub vremi.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 5/4.

3. (Învechit, rar) Dactil. *Dactilul, adecă deagetul, să alcătuiaște dintr-o slovnire lungă și din două slovniri scurte.* MACARIE[1], GRAM. 134[v]/20. *Stihul cel adonicesc să alcătuiaște dintru un deaget și dintru un spondiu.* id. ib.

4. (Tehn.) Piesă componentă a aparatelor de tăiere la cositori, secerători, combine de cereale etc., care separă și sprijină plantele în momentul tăierii. *Suprafața inferioară a degetului e netedă, pentru a aluneca pe sol.* LTR[2] VI, 110, cf. DER, M. D. ENC., DEX.

II. (Bot.) **1.** (Rar) Golomoz (*Dactylis glomerata*). Cf. BARCIANU.

2. C o m p u s e: (regional) **deget-roșu** = degețel-roșu, v. d e g e ț e l (*Digitalis purpurea*). Cf. PANȚU, PL. **88,** FORM. CUV. I, 78, BORZA, D. 60; **cinci-degete** sau **iarba-degetelor,** v. c i n c i.

– Pl.: *degete* și (rar) *degeturi* (BUL. FIL. III, 260). – Și: (popular) **deșt, dești,** (învechit) **dégit,** (învechit, rar) **dejt** (DDRF) s. n.

– Lat. **digitus.**

DEGETÁR s. n. **I.** Obiect în formă de trunchi de con, confecționat din metal, os, material plastic etc. gol pe dinăuntru și cu adâncituri pe suprafața exterioară, în care se introduce, în timpul cusutului, vârful degetului care împinge acul, pentru a-l feri de înțepături; (învechit și popular) năpârstoc (**1**). Cf. LEX. MARS. 237, LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Degetare de aur.* IORGA, C. I. I, 121, cf. TDRG. *De-i băiat cel de curând născut, i se mai pune o pungă cu bani ..., iar de-i fată, un degetar, foarfece ș. a.* PAMFILE, DUȘM. 7. *Am găsit un degetar stricat.* IBRĂILEANU, A. 214, cf. RESMERIȚĂ, D. *Degetare argintate, aurite ori combinate cu materii fine.* NICA, L. VAM. 78, cf. CADE. *Eram trist ... că nu mă lăsau să spăl rufele și să le cârpesc, mai ales că Fana îmi cumpărase un degetar pe măsură.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 48. *Vă dăm un degetar plin de pureci, a mai strigat starostele.* VLASIU, A. P. 63, cf. SCRIBAN, D. *Pe marginea mesei zări un degetar și o păpușă.* CĂLINESCU, E. O. II, 18, cf. LTR[2], HRISTEA, P. E. 44, D. MED., M. D. ENC., H I 385, V 390, VI 215, X 508. *Vai de mine ce păcat! Dosul, să iertați, mi-i față, După mine curg tot mațe Și cinstitu-s de vărsat* (Degetarul). ȘEZ. XXI, 72, cf. ALR I 1 751, ib. II 6 620. ✧ (Ca termen de comparație, arătând dimensiunile foarte mici ale unui obiect, ale unei ființe etc.) *Cafeaua se servește în ceșcuțe ca degetarele.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 34. *O odăiță cât un degetar.* POPA, V. 286. *Încerca să se obișnuiască să tragă dintr-o lulea cât un degetar.* CAMIL PETRESCU, O. II, 347. *Un pahar cât degetarul.* TUDORAN, P. 472. *A scos o sticlă și două pahărele mici cât un degetar.* PREDA, I. 43.

II. (Și în sintagma *degetar-roșu*) Plantă erbacee otrăvitoare, cu frunze acoperite cu peri moi, cu flori mari, galbene sau roșii-purpurii; (popular) degetariță (**I**), (regional) degetăruț (**2**), degețel (**II 2**), degetărel (**2**), degetărică (**2**), clopoțele, degețel-de-pădure, floarea degetarului, iarba degetarului, iarbă de plămâni, iarbă de tripăl, țâța-oii (v. ț â ț ă **I 1**), urechea-boului (v. u r e c h e **A I 4**). (*Digitalis grandiflora* și *purpurea*). *Degetariul roșu ... are frunze lungurețe ovale.* J. CIHAC, I. N. 302/14. *Pătimașilor ... să li se dee hapuri de ghiață, degetar roșu.* CORNEA, E. I, 8/24, cf. BARASCH, B. 208. *Digitarul, clopoțelul, ... macu[l].* NEGRUZZI, S. I, 100, cf. DDRF, BRANDZA, D. 350, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], BIANU, D. S., TDRG, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., CADE, ENC. AGR., DL, DM, BORZA, D. 60, H XI 327, ALR II 6 323/157.

– Pl.: *degetare* și (regional) *degetaruri* (ALR I 1 751/333). – Și: (învechit și regional) **digitár,** (învechit) **degetáriu,** (regional) **degitár** (COSTINESCU, ALR I 1 751, ALR II 6 620/414, 520, 531, 537, 551), **digetár** (ALR 1 751/ 227, 381, ALR II 6 620/105, pl. și *digetaruri* ALR II 6 620/228), **degistár** (ALR I 1 751/420), **decedár** (ALR II 6 620/762), **deiștár** (ALR I 1 751/516), **diditár** (ALR II 6 620/29), **decitár** (ALR I 1 751/467, ALR II 6 620/405), **deicitár** (ALR I 175/428), **tigitár** (ALR II 6 620/666), **gegetár** (ALR I 1 751, ALR II 6 620/8, 36, 47, 64, 76, 284, 310, 316, 848), **gegitár** (ALR I 1 751/10), **gigetár** (ALR I 1 751/11, 49, 381, ALR II 6 620/349), **gigitár** (ALR I 1 751/12, 393, ALR II 6 620/2), **gedetár** (ALR I 1 751/270, 347, 348, 350, 351, 352, 354, 359, ALR II 6 620/353), **ghegetár** (ALR I 1 751/26, 75, 79, 112, ALR II 6 620/27) s. n.

– **Deget** + suf. *-ar.*

DEGETÁRIȚĂ s. f. (Bot.) **1.** (Popular) Degetar (**II**) (*Digitalis grandiflora*). Cf. GRECESCU, FL. 434, BIANU, D. S., PĂCALĂ, M. R. 17, PASCU, S. 256, PANȚU, PL., CADE, DL, DM, BORZA, D. 60, DEX[2], ȘEZ. XV, 25.

2. (Popular) Degețel (**II 1**) (*Digitalis purpurea*). Cf. GRECESCU, FL. 435, PANȚU, PL., CADE. *Tot înaltă, cu vârful ciucură de flori e degetărița.* SIMIONESCU, FL. 398, cf. DL, DM, BORZA, D., M. D. ENC., DEX.

3. (Regional) Degetăruț (**1**) (*Soldanella major*). Cf. BARCIANU, DDRF.

4. (Regional) Cucență (*Digitalis lanata*). Cf. BORZA, D. 60.

– Pl.: *degetarițe.* – Și: (popular) **degetăríță** s. f.

– **Deget** + suf. *-ariță.*

DEGETÁRIU s. n. v. **degetar.**

DEGETÁȘ s. n. (Învechit) Degețel (**I 1**). Cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D.

– Pl.: *degetașe* și (rar) *degetașuri* (PONTBRIANT, D.).

– **Deget** + suf. *-aș.*

DEGETÁT, -Ă adj. v. **digitat.**

DEGETÁȚIE s. f. v. **digitație.**

DEGETĂRÉL, -EÁ, -ÍCĂ s. m., s. f. (Bot.; regional) **1.** Degetăruț (**1**) (*Soldanella major*). Cf. PANȚU, PL. *Mătrăguna, ... degetărelul ... sunt leacuri primejdioase.* VOICULESCU, L. 5, cf. BORZA, D. 162, H XVIII, 41.

2. (Și în sintagma *degetărel-roșu*) Degetar (**II**) (*Digitalis grandiflora* și *purpurea*). Cf. BORZA, D. 60. ✧ C o m p u s : **degetărel-roșu** = degețel (**II 1**) (*Digitalis purpurea*). Cf. BORZA, D. 60.

– Pl.: *degetărele.*

– **Degetar** + suf. *-el.*

DEGETĂRÍME s. f. (Învechit, rar; cu sens colectiv) Mulțime de degetare (**1**). Cf. I. GOLESCU, C.

– **Degetar** + suf *-ime.*

DEGETĂRÍȚĂ s. f. v. **degetariță.**

DEGETĂRÚȘ s. n. (Bot.; regional) Degețel (**II 1**) (*Digitalis purpurea*). Cf. BORZA, D. 60.

– Pl.: *degetărușe.*

– **Degetar** + suf. *-uș.*

DEGETĂRÚȚ s. m. **1.** Plantă erbacee din familia primulaceelor, cu flori albastre-violete în formă de clopot, dispuse câte 1–8 în vârful tulpinii, care crește în regiunile muntoase; (rar) degețel (**II 6**), (regional) degetărel (**1**), degetariță (**3**), potiraș[2] (**2**), măcrișul-caprei (v. m ă c r i ș **5**) (*Soldanella major*). Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 411, BARCIANU, ALEXI, W., PANȚU, PL., CADE, SCRIBAN, D., DM, BORZA, D. 162, SFC IV, 156, M. D. ENC., DEX.

2. (Regional) Degetar (**II**) (*Digitalis grandiflora*). *Frumos la înfățișare este și degetărițul.* Cf. SIMIONESCU, FL. 93.

– Pl.: *degetăruți.* – Și: (regional) **degetărúță** s. f. SFC IV, 149.

– **Degetar** + suf. *-uț.*

DEGETĂRÚȚĂ s. f. v. **degetăruț.**

DEGETÚȚ s. n. (Popular) Degețel (**I 1**). *I-au trecut degetuțele prin căpățâna omului.* ODOBESCU, ap. CADE, cf. MARIAN, NA. 343, DL, DM, SFC IV, 145, DEX. *Ineluș, Învârtecuș, Pe-a cui degetuț te-am pus?* MARIAN, Î. 201, cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *degetuțe.* – Și: (regional) **digetúț** (MARIAN, NA. 343), **deștiúț** (UDRESCU, GL.), **deștúț** (id. ib.) s. n.

– **Deget** + suf. *-uț.*

DEGEȚÉL s. n., s. m. **I. 1.** S. n. Diminutiv al lui d e g e t (**I 1**); (popular) degetuț, (învechit) degetaș. *Negri și mângâioși ochii ..., supțiri degețelele.* CANTEMIR, I. I. I, 138, cf. I. GOLESCU, C., LM. *Degețelele lui cu cari apucă orice poate ajunge ..., îi ajută spiritului lui a face cei întâi pași.* CONTEMPORANUL, I,

485. *Ea se opri dinaintea voinicului ... arătându-i între degețele un bob mărunțel de mărgăritar alb.* ODOBESCU, S. III, 201, cf. DDRF. *Când pasagiul povestit îi plăcea, ridica degețelul dreptei.* SĂM. II, 357, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Strângea* [banul] *și-l răsucea între degețelele lui.* POPA, V. 47, cf. SCRIBAN, D. *La noi în familie, luă cuvântul doamna Giuseppe, ținând degețelele în văzduh.* VINEA, L. II, 308. *Dragile mele degețele N-or mai face găurele.* MARIAN, Î. 567. *Apă-n gușă mi-a luat, Pietricele-n degițele.* PĂSCULESCU, L. P. 58, cf. id. ib. 60. *Și-i drumul cu pietricele, Mă taie la degețele.* FOLC. TRANSILV. II, 521.

2. S. m. (Regional) Un fel de gogoși crestate pe margine cu cuțitul. Cf. SCRIBAN, D. ✦ (Regional) Fel de mâncare nedefinită mai îndeaproape (Tătaru – Însurăței). Cf. H I 349.

II. S. m. (Bot.) **1.** (Și în sintagma *degețel-roșu*) Plantă erbacee bienală din familia scrofulariaceelor, înaltă de 30–100 cm, cu corola florilor tubuloasă, de culoare roșie-purpurie, cultivată ca plantă medicinală; digitală, (popular) degetariță (**2**), (regional) degetăruș, degetăruț, năpăstrocel, deget-roșu (v. d e g e t **II 2**), degetărel-roșu (v. d e g e t ă r e l **3**), țâța-oii (v. ț â ț ă **I 1**). (*Digitalis purpurea*). Cf. PANȚU, PL., CADE. *Digitala (degețel-roșu), buruiană foarte otrăvitoare, se dă în boalele de inimă și rinichi.* VOICULESCU, L. 115, cf. ENC. AGR. IV, 133, DL, DM, BORZA, D. 60, DER, M. D. ENC., DEX. *Substanțele active tonicardice sunt glicozizii care se găsesc din abundență în speciile degețel-roșu și degețel-de-câmp.* RL 2006, nr. 4 933.

2. (Popular; și în sintagma *degețel de pădure* BORZA, D. 60) Degetar (**II**) (*Digitalis grandiflora*). Cf. BIANU, D. S., PANȚU, PL., DL, DM, BORZA, D. 60.

3. (Și în sintagmele *degețel lânos, degețel-de-câmp*) Cucență (*Digitalis lanata*) Cf. BORZA, D. 60. *Au fost puse la punct ... noi tehnologii pentru degețelul lânos (extrem de căutat pentru bolile de inimă).* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 18, cf. RL 2006, nr. 4 933.

4. (Regional) Planta *Primula columnae.* Cf. BORZA, D. 137.

5. Dediței (**I 1b**) (*Pulsatilla montana*). Cf. BORZA, D. 140.

6. (Rar) Degetăruț (**1**) (*Soldanella major*). Cf. DDRF.

7. (Regional) Varietate de ciupercă comestibilă nedefinită mai îndeaproape (Brădișorul de Jos* – Oravița). Cf. H XVIII 169.

– Pl.: (n.) *degețele* și (m.) *degeței.* – Și: (regional) **degițél, digițél** (PĂSCULESCU, L. P. 60) s. n.

– **Deget** + suf. *-el.*

DEGHENERÁȚIE s. f. v. **degenerație.**

DEGHERMEÁ s. f. v. **dirmea.**

DEGHIZÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. **1.** A (se) îmbrăca în așa fel încât să nu poată fi recunoscut; a (se) travesti[2]. *Domnișorul se deghizasă acum în hainele simple și fără bănuială ale munteanului, ear munteanul se împodobise ca un cuconaș.* CALENDAR (1853), 102/4, cf. PONTBRIANT, D. *Sinuciderea este și ea un fruct al materialismului deguisat sub frumosul nume de simțibilitate.* CONV. LIT. II, 58. *Actorii acestei procesiuni, suiți în care, cu fața unsă cu drojdii de vin, deghizați în dobitoace, ... adresau spectatorilor sarcasme.* ib. IV, 163. *Linescu era însuși d-șoara Lina, care s-a fost deghizat.* CONTEMPORANUL, I, 113. *În vremea carnavalului mă deghizez.* EMINESCU, P. L. 85. *Mă dezbrăcam iute de viața mea chinuită ca de niște zdrențe murdare-n care aș fi fost deghizat.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 270, cf. BARCIANU. *Actorii deghizați în costume din cele mai felurite se învârteau țanțoși în jurul regisorului.* SĂM. I, 14, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Unul singur dintre ei a rămas ... deghizat ca servitor.* LUC. VII, 131, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nici situația, nici vârsta mea, nu-mi permite să mă deghizez și să apar în public.* EFTIMIU, N. 156, cf. SCRIBAN, D. *Hoții de mare marcă, deghizați în industriași sau oameni de finanțe.* ARGHEZI, S. XI, 52. *Agenți deghizați în muncitori.* RALEA, O. 144. *Era ... bărbat destul de bine deghizat în femeie.* BENIUC, M. C. I, 257, cf. DL, DM. *Ei își seamănă unii altora până într-atât, că par a deghiza sub numele diferit același personaj.* IST. LIT. ROM. III, 289, cf. DN[2]. *Acest sistem îi face pe mulți ... să se deghizeze.* T ianuarie 1969, 7, cf. M. D. ENC., DEX. *Episcopul de Canterbury decreta că orice persoană care se va deghiza în cerb sau în taur la calendele din ianuarie ... va suferi o interdicție de trei ani.* PAVEL, S. E. 207. *Eroina ... vrea să ajungă la inima unui tânăr ... nimic n-o împiedică să se prefacă îndrăgostită de acesta, ba și, deghizată în bărbat, de sora sa.* RL 2005, nr. 4 772. *Înspre Sf. Vasile copiii și flăcăii umblă cu plugul, se deghisează făcându-se moșnegi, babe etc.* H II 264.

2. F i g. A (se) prezenta sub altă formă decât cea adevărată, a (se) ascunde, a (se) masca (**2**), a (se) disimula, a (se) camufla. *Vanitatea ta Cu merit patriotic voiești a deghiza.* BOLINTINEANU, O. 135. *Era sigură, sporirea mai tutulor impozitelor sub forme mai mult sau mai puțin deghizate.* MAIORESCU, D. II, 402. *Dispozițiunile* [testamentare] *în favoarea unui incapabil sunt nule, fie ele deghizate sub forma unui contract oneros.* HAMANGIU, C. C. 193, cf. ȘĂINEANU[2]. *Frica ... deghizează poate o lașitate.* IBRĂILEANU, A. 209, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Ana mai are un amant, pe prezidentul unei amabile escrocherii, deghizată sub firma unei societăți de binefacere.* CONSTANTINESCU, S. II, 384. [Șuvița] *deghizând tâmplele și fruntea, dă o iluzie de păr tinerese.* ARGHEZI, C. I. 265. *Aceasta e numai aparența, ... veșmântul sub care se deghizează poftele.* T ianuarie 1969, 92. *Nu poate admite ... tâlhăria, oricât de abil ar fi deghizată.* CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 4/2.

– Scris și: *deghisa* și (după fr.) *deguisa.* – Prez. ind.: *deghizez.*

– Din fr. **déguiser.**

DEGHIZAMÉNT s. n. Ceea ce servește pentru a (se) deghiza (**1**). *Pregătește-ți deghizământul și armele.* PÂCLEANU, I. II, 170/7. *Dați-i un deghizament, un costum de bal mascat.* ARGHEZI, S. X, 12. *Doi anacronici, mai precis doi medievali, în ciuda deghizamentului lor semiartistic.* VINEA, L. I, 407, cf. SFC V, 47. ✧ F i g. [Despre Pantazi] *știam acum ... că nu era decât un deghizament vremelnic, menit a fi peste puțin lepădat pentru totdeauna.* M. I. CARAGIALE, C. 96.

– Pl.: *deghizamente.* – Scris și: (după fr.) *deguisament* ALEXI, W. – Și: (învechit) **deghizământ** s. n.

– Din fr. **déguisement.**

DEGHIZÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e g h i z a și rezultatul ei.

1. Travestire; deghizat[1], (regional) deghizătură. Cf. d e g h i z a (**1**). *El scăpase de urgia domnească numai prin fugă și deghizare.* FILIMON, O. I, 294, cf. RESMERIȚĂ, D., LM. *Ar fi cu neputință să nu recunoaștem pe Edgar sub deghizarea „Sărmanului Tom".* LOVINESCU, S. I, 100, cf. DL, DM, DEX, LIICEANU, J. 80. *Nu numai acțiunile și personajele reprezentate în joc, dar chiar elementele de deghizare teatrală s-au schimbat.* PAVEL, S. E. 197.

2. F i g. Disimulare, camuflare, prefăcătorie. Cf. d e g h i z a (**2**). *Între prieteni nu există deghizare mai mare decât aceea de a nu pricepe.* TITULESCU, D. 670, cf. MDA.

– Scris și: *deghisare.* LM. – Pl.: *deghizări.*

– V. **deghiza.**

DEGHIZÁT[1] s. n. Deghizare. Cf. MDA.

– V. **deghiza.**

DEGHIZÁT², -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Îmbrăcat astfel încât să nu poată fi recunoscut; travestit². *Mă strecurai deghizat, singur și fără confident.* PÂCLEANU, I. II, 29/23. *Scutierul regal ... arată mulțimei pe regele deghizat.* FILIMON, O. II, 261. *Un tânăr care a găzduit o regină deghizată.* ALECSANDRI, T. 1 261, cf. ALEXI, W., CADE. *Treceau ... sublocotenenți cu aer de liceeni deghizați.* TEODOREANU, M. III, 31. *Pașa se plimba adesea deghizat prin oraș.* OȚETEA, T. V. 318. *Eram deghizați și noi, eu și Ionescu.* SADOVEANU, O. XXI, 368 cf. DL, DM. *Plecarăm cu colindul, deghizați, mici și mari.* ARGHEZI, C. J. 273. *Poetul s-ar fi făcut vinovat de a fi pătruns deghizat în sanctuarul zeiței.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 9, 57, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Fig. Care este ascuns, mascat (**2**), disimulat, camuflat. *Trimiterea lui ca ambasador la Paris a fost ca un fel de exil deghizat.* GHICA, S. 160. *Nu-i în lume nemic sincer, totu-i falș și deghizat!* CONTEMPORANUL, I, 377. *Generozitatea n-ar fi decât o ambițiune deghizată.* ARHIVA, II, 647. *În mutismul ăsta deghizat, suspinele se strecoară ca picăturile norilor.* KLOPȘTOCK, F. 326. *Opinia maestrului ... ar fi putut fi și un îndemn deghizat pentru dânsul personal la muncă serioasă.* MIHĂESCU, D. A. 91. *Oare în toate împrejurările, metafora este simbolul deghizat al unei tendințe respinse de conștiință pentru un motiv oarecare?* VIANU, M. 60. *Normele acestea sunt, ca și iluzionismul ..., o apărare deghizată a naturalismului în artă.* BLAGA, Z. 51. *Sinecurismul, pozitivismul mai mult sau mai puțin deghizat trebuie scoase în afara legii noastre.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 8.

– Scris și: *deghisat.* ALEXI, W. – Pl.: *deghizați, -te.*

– V. **deghiza.**

DEGHIZĂMÂNT s. n. v. **deghizament.**

DEGHIZĂTÚRĂ s. f. (Regional) Deghizare (**1**) (Dăeni – Hârșova). Cf. H II 264. *Barboasele se zice la deghizeturile ce se fac de flăcăi înspre Sf. Vasile.* ib.

– Pl.: *deghizături.* – Și: **deghizetúră** s. f.

– **Deghiza** + suf. *-(ă)tură.*

DEGHIZETÚRĂ s. f. v. **deghizătură.**

DEGIPSÁRE s. f. (Geol.) Proces de dizolvare a gipsului din unele roci, sub acțiunea apelor subterane. Cf. LTR², SFC IV, 286, 311, DN³.

– Pl.: *degipsări.*

– Pref. *de-* + **gips** + suf. *-are.*

DEGIRÁ vb. I v. **degera.**

DEGISTÁR s. n. v. **degetar.**

DÉGIT s. n. v. **deget.**

DEGITÁR s. n. v. **degetar.**

DEGITÁT, -Ă adj. v. **digitat.**

DEGIȚÉL s. n. v. **degețel.**

DEGIUGÁ vb. I v. **dejuga.**

DEGIUGHEÁN, -Ă adj. (Regional; despre ființe) Chipeș, frumos (împodobit); p. ext. voinic (**II 1**). Cf. DR. IV, 829. *Tudor dobrogean, Din cap degiughean.* ȘEZ. III, 212. *Plimbă, mi se plimbă Un om c-o leliță ... Pe doi cai de munte, ... Unu-i cal bugean, Unu-i degiughean.* PAMFILE, C. Ț. 43, cf. FOLC. OLT. – MUNT. II, 324, 675. ✦ (Rar; despre oameni) „Cu dare de mână". Cf. FOLC. OLT. – MUNT. II, 675.

– Pl.: *degiugheni, -e.*

– Et. nec.

DEGIURĂTÓR s. m. v. **dejurător.**

DEGIVRÁ vb. I v. **dejivra.**

DEGIVRÁJ s. n. v. **dejivraj.**

DEGIVRÁRE s. f. v. **dejivrare.**

DEGIVRÓR s. n. v. **dejivror.**

DEGLACIÁȚIE s. f. (Geol.) Retragere a ghețarilor ca urmare a modificării condițiilor climatice. Cf. DN³, MDA.

– Pronunțat: *-ci-a-.* – Pl.: *deglaciații.*

– Din fr. **déglaciation.**

DEGLICERINÁRE s. f. (Chim.) Proces de hidroliză (scindare, dedublare) a grăsimilor, conducând la acizi grași și la glicerină. Cf. MDA.

– Pl.: *deglicerinări.*

– Pref. *de-* + **glicerinare.**

DEGLUÍ vb. IV. Refl. (Prin nord-vestul Transilv; despre animale) A muri (**1**). Cf. ALRM SN I h 207/346, MDA.

– Prez. ind. pers. 3: *degluiește.*

– Cf. magh. döglik.

DEGLUTÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A mânca sau a înghiți cu lăcomie; a devora. Cf. LM.

– Prez. ind.: ?

– Din lat. **deglut(t)ire.**

DEGLUTINÁ vb. I. **1.** Tranz. (Învechit, rar) A detașa, a desface. Cf. LM.

2. Intranz. și refl. (Lingv.; despre elementele unui cuvânt) A (se) separa (**1**). Cf. DN³, MDA.

– Prez. ind. pers. 3: *deglutinează.*

– Din fr. **déglutiner.**

DEGLUTINÁRE s. f. Acțiunea de a (se) deglutina și rezultatul ei.

1. Detașare, desfacere.

2. (Lingv.) Separare a elementelor unui cuvânt. *Simțul analitic instinctiv al subiectelor vorbitoare dă uneori greș. Atunci se ivesc cazurile de analize greșite, cunoscute din cele mai multe limbi. De acest fel sunt deglutinările, ca în cazul lui „buric", „târtan", despărțite greșit din *umburic (lat. umbilicus), *untârtan (din germ. Untertan, propriu «supus austriac»).* PUȘCARIU, L. R. I, 105, cf. DN³, MDA.

– Pl.: *deglutinări.*

– V. **deglutina.** Cf. fr. déglutination.

DEGLUTINÁT, -Ă adj. **1.** Detașat, desfăcut.

2. (Lingv.; despre elementele unui cuvânt) Care s-a separat. Cf. MDA.

– Pl.: *deglutinați, -te.*

– V. **deglutina.**

DEGLUTÍȚIE s. f. (Med.) Act fiziologic reflex prin care bolul alimentar trece din gură, prin esofag, în stomac; înghițire. Cf. PROT. – POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Prezintă tulburări de deglutiție, se îneacă adeseori cu lichide.* PARHON, O. A. I, 270, cf. BELEA, P. A. 392, DER, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *deglutiții.* – Și: **deglutițiúne** (BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DN²), **deglúție** (D. MED.), **degluțiúne** (DEX) s. f.
– Din fr. **déglutition.**

DEGLUTIȚIÚNE s. f. v. **deglutiție.**

DEGLÚȚIE s. f. v. **deglutiție.**

DEGLUȚIÚNE s. f. v. **deglutiție.**

DEGOMÁ vb. I. Tranz. și refl. A efectua sau a suferi operația de degomare. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *degomez.*
– Din fr. **dégommer.**

DEGOMÁRE s. f. Acțiunea de a degoma și rezultatul ei; eliminare totală sau parțială a sericinei, pentru obținerea unei calități superioare a produselor. *Pierderea cantitativă prin degomare depinde de gradul de degomare.* LTR² VI, 114, cf. DER, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *degomări.*
– V. **degoma.**

DEGONFLÁ vb. I. Tranz. și refl. (Franțuzism; adesea fig.) A (se) dezumfla. Cf. DN², DEX.
– Prez. ind.: *degonflez.*
– Din fr. **dégonfler.**

DEGONFLÁRE s. f. (Franțuzism) Acțiunea de a (se) degonfla; dezumflare. Cf. DN², MDA.
– Pl.: *degonflări.*
– V. **degonfla.**

DEGORJÁRE s. f. (Ind.) Operație specială de eliminare a impurităților din sticlele de vin, folosită la fabricarea vinului spumos. Cf. LTR², SFC IV, 287, 311.
– Pl.: *degorjări.*
– Cf. fr. dégorger.

DEGRÁBĂ adv. **1.** (În opoziție cu încet, domol) Repede (**I 1**), iute, la repezeală. *Cu toții s-au tras degrabu spre Țara Leșască.* URECHE, L. 81. *Au lovit ... fără veaste pre Ghica-Vodă și așea degrabă, cât cu noaptea au plecat fuga din scaun.* M. COSTIN, O. 194. *El știe să îndeplinească ... poruncile ce i se dă și toate acestea degrab, cu dreptate și cu judecată.* NEGULICI, E. I, 177/22. *Ai, măi, cu mine degrabă să aducem ceva plocoane boierului.* PR. DRAM. 353. *Rușinat de mirarea cu care toți trecătorii se uita la mine, alergam degrabă acasă.* ALECSANDRI, O. P. 18. *Și-n treacăt o cuprinse lin Într-un ungher degrabă.* EMINESCU, O. I, 174. *Moșneagul ... prinde iute și degrabă cucoșul și-i dă o bătaie bună.* CREANGĂ, O. 20. *Atunci să mergem degrabă la preotul satului.* REBREANU, P. S. 235. *Veniți în jurul meu degrabă Și-n cântul lirelor de aur, Porniți cu mine.* MINULESCU, VERS. 7, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, UDRESCU, GL., ALR I 340, ALR II 3 139. ✧ Expr. (Învechit și regional) **În** (sau **cu, întru**) **degrabă** = în mare grabă, grabnic. *Să vă așezați și nemică în degrabă să nu faceț.* N. TEST. (1648), 161ʳ/24. *Iară în dăgrabă voi veni singur în persoana me să caut turma me* (a. 1732). IORGA, S. D. IV, 84. *Întorcând ochii, văzu cu degrabă Pe un arap vrăjmaș alergând călare.* BUDAI-DELEANU, T. V. 123. *Să-mi trimată copârșău ... Că mi-i moartea-ntr-o degrabă.* BÎRLEA, L. P. M. I, 46. ✦ Cu repeziciune, fără a-ți da seama, pe nesimțite. *O! cât de degrabă a trecut vremea!* GANE, N. I, 51. *Așa umblă treburile în astă lume degrab-trecătoare.* SADOVEANU, O. XIII, 717. ✦ (În opoziție cu greu) Ușor, cu ușurință, fără efort. *Cânepa răsare foarte degrabă și crește cu o iuțeală nespusă.* I. IONESCU, C. 77/6. *Aiasta-i urzeală făcută în pripă; se rupe degrabă.* POPA, V. 101. ✦ (Învechit, rar; în opoziție cu rar **I 4**) În ritm rapid. *Eu voi putea tocma așa degrab ceti precum să voroveaște.* FULEA, B. 27/3.

2. Curând, devreme, îndată; repede (**I 2**). *Doriia și spre aceaia degrab', ca să sosească.* ANTIM, O. 111. *Ce? Așa dăgrab să cer banii?* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 77. *Pronia ... va aduce degrabă minutul în carele toată monarhia mântuită va da laudă purtărilor voastre.* AR (1829), 62²/10. *Vor auzi că atâta de degrabă m-am întors din călătorie ce am făcut și ... nu m-am învrednicit a videa nici macar Londra.* DRĂGHICI, R. 15/5. *Cel ce va întreba faptele voastre și cugetele voastre le va cerca, groaznic și degrab să va arăta voao.* TEAMPE, O. S. 98/9. *Te-i duce la stoler, și-i zice să-mi gătească mai degrabă măsuța ce i-am dat să-mi facă.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 423. *Destul de degrabă îi vor veni grijile vieții publice.* DACIA LIT. 133/28. *Degrab muma își va regăsi pe fiica sa.* NEGULICI, E. I, 110/27. *Căta mereu la ceasornic. Voia să se ducă mai degrab ca să-și pună planul în lucrare.* CONTEMPORANUL, I, 70. *Sper să ne vedem iar mai degrab decât crezi tu.* CARAGIALE, O. VII, 259. *Să ne luăm tălpășița mai degrabă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 160. *Ca să ajungă mai degrabă acasă, o taie prin prunii boierești.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 93. *Se întâmpla ca vreo păreche să plece mai degrabă din șezătoare.* AGÎRBICEANU, S. 37. *Să mănânce lapte ... pentru ca să nu îmbătrânească degrabă.* IBRĂILEANU, A. 64. *Ne vom vedea cât de degrabă.* SADOVEANU, O. X, 101, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR SN V h 1 346. *Mânce-l focu măritat, Degrabă m-am săturat De soacră și de barbat.* FOLC. TRANSILV. I, 127. *Foae verde fir și nalbă, Răsai, lună, mai degrabă.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 436, cf. UDRESCU, GL. ✧ Expr. **Mai degrabă** = (de obicei în corelație cu decât) mai curând, mai ușor, mai lesne; mai bine. *Și negreșit că mai degrabă alegea pe cinstitul baron ... decât pe sărmanul Antoni!* HRISOVERGHI, A. 44/2. *Mai degrabă ți-aș frânge gâtul, decât să fii tu femeia lui Ștefan.* GANE, N. I, 40. *Mai degrabă poți să zici despre un lemn că nu simte chinuri, pentru că lemn este.* IBRĂILEANU, A. 39. *Mai degrabă rupe cu toată familia orice relație decât să se despartă de iubita lui.* REBREANU, R. I, 29. *Eu zic să luați p-ăștia ... sau mai degrabă p-ăia.* BRĂESCU, O. A. I, 352, cf. SCRIBAN, D. *Mai degrabă însă, față de înțelesul obișnuit al cuvântului, ... credem că ... aluzia privește pe clericii italieni.* BRĂTIANU, T. 200. *În privința asta nu seamăn cu el în niciun caz, mai degrabă cu mama.* CĂLINESCU, S. 560. *Doctore, în cazul acesta aș fi mai degrabă un calambur decât o definiție.* VINEA, L. I, 160, cf. DL, DM. *Mai degrabă gândesc că ți s-o fi făcut foame, d-aia te-ai amărât.* TUDORAN, P. 200. *În orice caz, nu era urâtă, era mai degrabă frumoasă.* PREDA, I. 106. *Stările de lucruri au mai degrabă o existență ciudat de ireală.* COTEANU, S. F. II, 15. *În ciuda acestei victorii, bilanțul politico-militar ... apare mai degrabă negativ.* H. DAICOVICIU, D. 65, cf. M. D. ENC. *În „Bietul Ioanide" pierderea copiilor este mai degrabă un act de penalizare din partea istoriei, consecința unui determinism.* SIMION, S. R. II, 223. *Ne gândim mai degrabă la valorile de conținut ale operei.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 23, cf. DEX. *Examinând cu atenție costumația acestor statuete care sânt îmbrăcate în rochii clopot „ne dă dreptul să socotim că nu este vorba nici de o rochie propriu-zisă, nici de niște foi, ci mai degrabă de partea inferioară a unei cămăși lungi".* PAVEL, S. E. 147, cf. ALR I 311. (Rar) **A-i fi cuiva degrabă** = a fi foarte grăbit. *Tare ți-e degrabă! – îi grăiește popa.* SLAVICI, O. I, 67, cf. ALR I 311/156.

– Și: (învechit) **dăgrábă,** (regional) **digrábă** (UDRESCU, GL., ALR I 311, ib. 340, ALR II 3 139 ALR SN V h 1 346), **degrábe** (ALR I 311/30, 79, ib. 340/1, 35, ALR II 3 139/27, ALR SN V h 1 346/27), **degreábe** (ALR I 311/77, ib. 340/230), **degrábi** (ALR I 311/840, ib. 340/18, 840, ALR II 3 139/8,886) adv.
– **De**[1] **+ grabă.**

DEGRÁBE adv. v. **degrabă.**

DEGRÁBI adv. v. **degrabă.**

DEGRADÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Complementul indică oameni) A aduce într-o stare de decădere, de înjosire, a pune într-o situație inferioară (nemeritată); a înjosi, a desconsidera, a umili. *Curat îl degradă cineva făcând dintr-însul* [din stilul temperat] *un objet copilăresc și o nevinovată jucărie.* HELIADE, O. II, 37. *Întocmirile ... prin care se ridică și se renaște un neam, și ... purtările acelea care-l degrădează și-l dărapănă cu totul.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 3/17, cf. I. GOLESCU, C. *Blestemată patimă! Cum degradezi junimea!* PR. DRAM. 136. *Voi izbi numai dogmele ..., rătăcirile care ne degradă.* NEGULICI, E. II, 236/11. *Suferi-vei ... ca un laș să te înjosească și să te desgrade?* PÂCLEANU, I. I, 203/18, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Nu știu până la ce punt ... poate degrada pe un om* [frica]. NEGRUZZI, S. I, 212. *Când unuia-i surâde cu-o minte prea sublimă, Pre altul* [natura] *îl degradă de barbar, crud, tâmpit.* MUREȘANU, P. 55/12. *Această pasiune cerească sau infernală ... uneori ne înalță, iar alteori ne degradează.* FILIMON, O. I, 114, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Scruteanu poate cel mult degrada această gingașă ființă prin amorul său.* CONV. LIT. II, 288, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D., CADE, SCRIBAN, D. *Iată-mă aci, în acest loc care mă degradează.* MIHĂESCU, D. A. 136, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Partea este înnobilată de întreg, dar nu se poate ridica la nivelul întregului. Mizeria panteismului este că înnobilează și totodată degradează partea.* LIICEANU, J. 150. [Băşcălia] *este un soi de sofism sufletesc, prin aceea că degradează în mod iresponsabil raportul nostru cu veracitatea.* PATAPIEVICI, C. L. 15. (A b s o l.) *Ei nu se gândesc niciodată la plăceri care desgradă.* BREZOIANU, Î. 83/20. *Vițiul degradă.* ȘĂINEANU². (R e f l.) [Prin] *legile pe care le facem, noi bărbații ... ne degradăm noi înșine.* HELIADE, O. II, 51, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DEX. *Principiile neutre se degradează în vicii când sunt practicate de naturi lipsite de vlagă volitivă.* PLEȘU, M. M. 77. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Tu ai înveninat inima sa cu scârboasele vițiu, ce degrădează pe a ta; tu l-ai tras la desonoare.* NEGRUZZI, S. III, 188.

2. T r a n z. (Complementul indică oameni) A deposeda de un rang (social), de un titlu, de o funcție etc. (și a trece într-un rang inferior), a d e s t i t u i; s p e c. (Mil.) a pedepsi prin retragerea gradului, a lua gradele; (învechit, rar) a degradelui, a degradarisi. Cf. NEGULICI. *Îi dete decretul împăratului, prin care fu degradat din toate funcțiunile și rangurile.* BARIȚIU, P. A. I, 16. *Colegii ... îi disputau locul de prim-violoncelist, nu puteau înțelege că aș fi fost cel din urmă care să lovesc, degradându-l, pe un vechi prieten.* EFTIMIU, N. 88, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Colonelul l-a chemat pe major amenințându-l că-l degradează.* VLASIU, A. P. 431, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Am fos și când a degrădeat pă Cuzea.* GRAIUL, I, 136. *Ciocoii s-au ridicat, Pe Știrbei l-au degradat.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 353. ✧ R e f l. p a s. *Cine va defăima pe șeful său cu cuvinte de ocară ... se va degrada în soldat.* CONDICA O. 17/14. (F i g.) *Stăruințele ... pentru a face din Mizil capitala unuia dintre cele trei județe limitrofe au rămas infructuoase: era peste putință a se degrada ... Ploieștii, Buzăul ori Călărașii.* CARAGIALE, O. I, 263.

3. R e f l. (Despre sisteme tehnice, obiecte, materiale, substanțe organice etc.) A pierde însușirile sau aspectul inițial (prin acțiunea agenților fizici, prin întrebuințare îndelungată etc.); a se strica, a se uza, a se deteriora. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Majoritatea plantelor ... n-au voie să stea grămezi ... căci se degradează.* BELEA, P. A. 298, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. *Studiul diverselor obiecte de sticlă din Antichitate a arătat că nisipul cuarțos nu se degradează de-a lungul mileniilor.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 319. *Cărbunele, sortat cu multă trudă, se degradează.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 5. *La câteva ore celulele se degradează ireversibil.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 3/5, cf. DEX. ✦ (Despre oameni) A se deteriora (fizic sau psihic). *Un om purtat într-o noapte cu salvarea de la un spital la altul, în vreme ce starea lui se degradează până la comă.* RL 2005, nr. 4 616. ✦ (Despre clădiri, construcții, orașe etc.) A se dărăpăna, a se ruina. *Iată cum s-a degradat bietul oraș! abia unde și unde se mai vede câte un palat vechi cu beciuri boltite, cu ferestre cu gratii.* NEGRUZZI, S. I, 71. *Acest schit, odinioară adăpost de călugărițe, era acum părăsit și începea a se degrada.* ALECSANDRI, O. P. 156, cf. LM. *Usufructul poate înceta ... prin abusul ce face usufructuarul de folosința sa, ... lăsându-l să se degrade din lipsă de întreținere.* HAMANGIU, C. C. 140, cf. CADE. ✧ T r a n z. [Apa] *se infiltrează în ziduri și degradează casa.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 5. *Dacă imprimanta rămâne nefolosită pentru o perioadă mai mare de timp, calitatea imprimării nu este degradată.* RL 2005, nr. 4 694.

4. T r a n z. și r e f l. A pierde sau a face să-și piardă fertilitatea, a deveni neproductiv. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Locurile sau câmpurile deschise ... s-au extins treptat ..., pe măsură ce o parte din terenuri s-au degradat.* BUTURĂ, EG. 130.

5. T r a n z. (În dicționarele din trecut; complementul indică lumină, umbră, culori etc.) A slăbi treptat în intensitate. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D., CADE.

– Prez. ind.: *degradez* și (învechit) *degrád,* pers. 3 și 6 *degradă;* prez. conjunct. pers. 3 și 6 *să degrade.* – Și: (învechit) **dezgradá** (scris și: *desgrada*), **dezgrădá** (PONTBRIANT, D.), (regional) **degrădeá,** (învechit, rar) **degrădá** vb. I, **degrădí** (STAMATI, D.) vb. IV.

– Din fr. **dégrader,** lat. **degradare.**

DEGRADÁBIL, -Ă adj. Care se poate degrada (**3, 4**). *Deoarece nu este un material natural, PVC nu este degradabil.* RL 2006, nr. 4 995.

– Pl.: *degradabili, -e.*

– **Degrada** + suf. *-bil.*

DEGRADÁNT, -Ă adj. Care degradează (**1**); înjositor, degradator (**1**). Cf. KOGĂLNICEANU, O. S. XI. *După emigrația popoarelor în timpul de mizloc sclăvia se transformă în șerbie, instituție, deși mai puțin degradantă, dar tot barbară.* ROM. LIT. 70/41, cf. ALEXI, W. *Era un spectacol lamentabil de ridicol, degradant până la dezgust.* VOICULESCU, P. I, 316, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN². [Contrariile] *zvâcnesc în conștiința eroului ... mânate de aspirații ... degradante.* T februarie 1969, 80, cf. M. D. ENC., DEX. *Viața nu a fost niciodată mai respirabilă, mai demnă, mai umană, mai puțin degradantă pentru marele număr (din care, nefiind de viță nobilă, fac parte) decât în capitalism.* PATAPIEVICI, C. L. 293. *Privatizarea distribuțiilor de gaze și electricitate va pune capăt ... consumului de energie fără plată, cea mai grea povară pentru contribuabilul cinstit și cea mai degradantă expresie a concurenței neloiale.* RL 2004, nr. 4 494. ✧ (Adverbial) *E degradant, continuă Fane apăsând pe cuvinte.* VINEA, L. I, 110, cf. MDA.

– Pl.: *degradanți, -te.*

– Din fr. **dégradant.**

DEGRADÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e g r a d a și rezultatul ei.

1. Situație de înjosire, de desconsiderare, de umilire; p. e x t. deteriorare, decădere (**1**); (învechit) degradație (**1**). Cf. d e g r a d a (**1**). [Unele sufixe] *arată o micșorare spre batjocură, degradare, cum: „omuțu", „muierușcă".* HELIADE, PARALELISM, II,

65. *Parisul ... în care clasele sociale prezintă mizeria şi degradarea speţei noastre.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 91, cf. STAMATI, POLIZU. *Vor contribui, dar, a cultiva ş-a o redica această naţiune de la orice degradare.* PELIMON, I. 275/25, cf. PONTBRIANT, DDRF. *Viaţa literară a unui popor ... s-ar coborî la cea din urmă degradare.* MAIORESCU, CRITICE, 195, cf. BARCIANU, ŞĂINEANU², RESMERIŢĂ, D., CADE. *Nu ştia cum să facă să-l ridice ... din degradarea morală în care căzuse.* D. ZAMFIRESCU, R. 196. *Amorurile inspirate de aceste femei – de obicei pasiuni tiranice până la degradarea bărbatului, fiindcă nu sunt provocate şi de impresii estetice, ci numai de cauze biologice – sunt privite ca nişte nebunii.* IBRĂILEANU, A. 132, cf. SCRIBAN, D. *Pentru el nu există noţiunea degradării sufleteşti.* CONSTANTINESCU, S. I, 8, cf. DL, DM, DN². *Încearcă să reabiliteze ... degradarea etică.* T februarie 1969, 86. *Priveam ... spectacolul halucinant al degradării unui om.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 5/4. *E semnul sigur al degradării unei iubiri.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 8. *Niciun politician nu şi-a asumat această degradare a sistemului.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 827. ✦ Pierdere a însuşirilor fizice specifice. *N-am ştiut ce vrea să zică sleirea puterilor, lenta degradare şi topire a organismului.* COCEA, S. II, 653. *Nu ne-ajung bolile, accidentele, degradările fizice de tot felul.* ARGHEZI, S. XI, 57. *Eroul trăieşte fizic procesul degradării ireversibile, ... egală ... cu moartea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 141, 8/2. *Vaticanul a anunţat brusca degradare a stării de sănătate a Suveranului Pontif.* RL 2005, nr. 4 578.

2. (Şi în sintagma *degradare militară*, DER, M. D. ENC., DEX) Pedeapsă care constă în retragerea gradului militar, a dreptului de a purta uniformă, în excluderea din armată etc.; (învechit) degradaţie (**2**). Cf. d e g r a d a (**2**). *Pedepsele ostăşeşti ... Degradarea în soldat, cu îngăduire şi fără îngăduire de a-şi redobândi rangul.* CONDICA O. 10/25, cf. POLIZU, ALEXI, W., ŞĂINEANU². *Încheiam bilanţul sinistru al acelei petreceri, ca un general înfrânt şi fugărit, promis degradării şi exilului.* CAMIL PETRESCU, U. N. 125, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. ✦ (Şi în sintagma *degradare civică*, DL, DM, DER, DEX) Deposedare de un rang social, de un titlu, pierdere sau suspendare a unor drepturi cetăţeneşti. *Au şi fost pedepsiţi aspru câţiva popi prin degradări şi închisori.* BARIŢIU, P. A. I, 224, cf. POLIZU, ALEXI, W., ŞĂINEANU².

3. Pierdere a însuşirilor sau a aspectului iniţial; stricare, uzare, deteriorare; (învechit) degradaţie (**3**). Cf. d e g r a d a (**3**). *Să se ia măsuri spre a se opri degradarea ce face râul Putna în malul drept.* I. IONESCU, P. 133, cf. ŞĂINEANU², SCRIBAN, D. *Mantaua asta apăra de ultima degradare unicul rând de haine al lui Fane.* VINEA, L. I, 107, cf. LTR², DER. *Deoarece la degradarea veşmintelor făcute din acest material* [în] *ele se transformă într-o pulbere neagră, rămăşiţele arheologice nu sunt probante.* Z. MIHAIL, T. P. 52. ✧ F i g . *Arta sunetelor fu ... condamnată la degradare.* FILIMON, O. II, 253. *O literatură falsă şi urâtă este cel dintâi pas spre degradarea culturei.* CONV. LIT. I, 105. *Ultimul deceniu a cunoscut ... teatrul ... obţinut printr-un şir de succesive degradări ale realismului clasic.* T ianuarie 1969, 93. *Gândiţi-vă ce însemnă un asemenea lucru într-o lume bântuită nu numai de degradarea curentă a cuvântului, ci şi de asceza pe care o aduce cu sine filozofia analitică anglo-saxonă.* LIICEANU, J. 203. *William Cobbet ... vedea în generalizarea consumului de ceai semnul degradării alimentaţiei.* PATAPIEVICI, C. L. 285. ✦ Dărăpănare, ruinare a unei clădiri, a unei construcţii. *De ce a îngăduit degradarea în halul acesta a localului?* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 16.

4. Pierdere a fertilităţii solului, micşorare a valorii unui sol, a unui teren, a unui zăcământ etc. Cf. d e g r a d a (**4**). *Principiul contradicţiei sau al dinamismului intrinsec ... apare ... în degradarea şi progradarea solului.* AGROTEHNICA, I, 19. *Factorii care favorizează degradarea terenurilor sunt procesele fizico-geologice naturale.* LTR², cf. DL, DM, DER, DN², M. D. ENC. *Acţionându-se energic împotriva fenomenelor de risipă sau de degradare a terenurilor, s-a reuşit ca ... suprafaţa arabilă a judeţului să crească.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 358, cf. DEX. *Impresionează în mod deosebit podgoriile care acoperă acum coastele părăginite mai demult, expuse degradării.* BUTURĂ, EG. 201. *Cine plăteşte pentru degradarea zonei?* RL 2005, nr. 4 549.

5. Slăbire treptată a intensităţii (luminii, umbrei, culorii etc.); (învechit) degradaţie (**4**). Cf. d e g r a d a (**5**). *Efectele sunt produse numai printr-o savantă alăturare şi succesivă degradare a culoarei.* SĂM. II, 169, cf. ŞĂINEANU², SCRIBAN, D. *Am aşteptat degradarea vânătă totală a luminii.* ARGHEZI, S. VI, 61.

– Pl.: *degradări.* – Şi: (învechit, rar) **dezgrădáre** (scris şi: *desgrădare* PONTBRIANT, D.), **dizgrădáre** (scris şi: *disgrădare* STAMATI, D.) s. f.

– V. **degrada.**

DEGRADARISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A degrada (**2**). (R e f l . p a s .) *Dacă un evghenic s-ar afla în vreo faptă ră ... criminalicească ..., întâi să va degradarisi ... şi apoi să va pedepsi după pravilniceasca hotărâre.* REGUL. ORG. MOLD. VIII, 23/13.

– Prez. ind.: *degradarisesc.*
– **Degrada** + suf. *-(a)risi.*

DEGRADÁT, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care a ajuns într-o stare de decădere (**1**), de înjosire, de inferioritate, de declin fizic, moral sau social; corupt. Cf. d e g r a d a (**1**). *Nu au greşit nimic ca să vază omenirea degradată, căzută în osândă.* CR (1832), 299¹/12. [Boierii] *corupţi şi degradaţi, ... pierdură până şi virtuţile militare cu care se făleau odinioară.* BĂLCESCU, în DL. *Luând un aer de ipocrizie, ce demonstră mai totdeauna pe omul degradat şi înrăutăţit, ne răspunse cu cel mai perfect sânge rece.* FILIMON, O. II, 12, cf. RESMERIŢĂ, D., DN². *Către sfârşitul părţii a doua ... stilul devine lipsit de relief, adesea dovedindu-se un scriitor degradat moraliceşte.* LL 1972, nr. 2, 101, cf. DEX. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care exprimă decădere morală; degradator (**1**). *O idee fericită pusă-n versuri de-un poet ..., Sufletele degrădate poate a le îndrepta.* SION, POEZII, 240/18. *Pentru simţirea ta degradată, o, cetatea mea iubită, când se va cutremura pământul, ca să te doboare şi să te învieze pură?* ARGHEZI, B. 22. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Vai, cum a căzut* [biserica], *cum a ajuns a străluci de ignoranţa cea mai groasă ...! Biserica e atât de degradată, încât nimănui nu-i insuflă respect.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 61. [S-a răsculat] *pentru ca să scape ţara de o domnie tirană şi degradată.* ALECSANDRI, O. P. 152. *Ei nu ştiu că ruşinea, că viaţa degradată A ţării lor, pe dânşii d-odată îi lovesc.* BOLINTINEANU, O. 192. *Iar de aici* [cultura] *a trecut tot prin imitaţie ..., la protipendada satelor, ajungându-se ca satul să fie „culturalizat" prin elemente care i-au aparţinut şi care acum îi veneau degradate.* PATAPIEVICI, C. L. 31. ✦ (Învechit) Degenerat (**1**). *Sunt feliuri de vieaţă în cari indivizii cei mai degradaţi* [ai unei specii] *pot reuşi.* CONTEMPORANUL, I, 12. ✦ (Despre limbă) Care şi-a pierdut aspectul iniţial, care s-a deformat (**1**). *Adepţii Şcolii Ardelene au considerat că limba română e o formă degradată a limbii latine, care trebuie adusă mai aproape de forma ei originară.* GRAUR, I. L. 26.

2. (Despre oameni) Care este deposedat de un rang (social), de un titlu (şi ajunge într-un rang inferior), d e s t i t u i t; s p e c . care este pedepsit prin retragerea gradului militar, a dreptului de a purta uniformă, care este exclus din armată etc.; (învechit, rar) degradator (**2**). Cf. d e g r a d a (**2**). Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM. *Tatăl meu s-ar fi crezut degradat în profesiunea sa ... dacă în şcoală ar fi făcut politică.* MAIORESCU, D. I, 237. [Căpitanul] *un om bun, cinstit, fericit până ieri, şi azi – degradat, închis.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 232, cf. DDRF, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., DL, DN², M. D. ENC., DEX. ✧ (Substantivat) *Acei*

degradați, deși vor redobândi rangul, vor ieși din slujbă fără pensie. CONDICA O. 12/3. *Cum era să mai iese el pe uliți, la cafenea, în lume, ca un degradat, ca un oficer cu tresele smulse.* LUC. VII, 479. *Nu era acesta un nemulțămit, un degradat, un fost mare-logofăt, care ... pomenea în semnătura sa numai vechiul titlu de cinste?* IORGA, L. I, 313.

3. (Despre sisteme tehnice, obiecte, materiale etc.) Care și-a pierdut însușirile sau aspectul inițial (prin acțiunea agenților fizici, prin întrebuințare îndelungată etc.); stricat, uzat, deteriorat. Cf. d e g r a d a (**3**). Cf. LM. *Astăzi toată acea decorațiune externă* [a edificiului] *este foarte degradată.* ODOBESCU, S. II, 210, cf. RESMERIȚĂ, D. *Într-un colț ... mama moțăie într-o scurteică degradată.* KLOPȘTOCK, F. 325, cf. DL, DM, DN², DEX.

4. (Despre terenuri, zăcăminte etc.) Care și-a pierdut fertilitatea, care a devenit neproductiv. [Trebuie modernizată agricultura prin] *îmbunătățiri ale terenurilor degradate, punerea în valoare a șesurilor fertile supuse inundației.* SADOVEANU, E. 31. *Cele mai bogate* [în azot] *sunt cernoziomul propriu-zis ... și cernoziomul degradat.* AGROTEHNICA, I, 183. *Un rol important s-a atribuit geologiei în legătură cu lucrările ... de ameliorare a unor terenuri degradate.* GEOLOGIA, 5, cf. DL, DM, DN², DEX. *Terenuri degradate au reintrat în domeniul pădurii.* BUTURĂ, EG. 131. ✦ (Despre apă) Care și-a pierdut însușirile, proprietățile; poluat. *Apele degradate devin neigienice și improprii pentru piscicultură.* DER II, 42. *Am deschis sticla și am constatat că apa este degradată.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 5. ✦ (Despre aer, miros etc.) Viciat. *Băuse cafele și fumase mult, în încăpere stăruia mirosul specific, degradat, al acestor stimulenți.* PREDA, R. 114.

5. (Despre lumină, umbră, culoare etc.) Slăbit treptat în intensitate. *În rochie ... de culoarea fragilor degradată ..., lua masa împreună cu o doamnă.* CAMIL PETRESCU, P. 127. *Rozul florilor de gutui și de trandafiri degradate.* ARGHEZI, B. 45. ✦ (Rar; despre sunete) Care se aude din ce în ce mai slab. *Se răzima ... de-o margine de masă și gemea un suspin degradat.* ARGHEZI, S. XI, 123. ✦ (Adverbial) În descreștere, în scădere. *„Instinctul cercetării" care definește pe om ..., se manifesta degradat.* T ianuarie 1969, 102.

– Pl.: *degradați, -te.* – Și: (învechit) **degrădát, -ă, dezgrădát, -ă** (scris și: *desgrădat* PONTBRIANT, D.) adj.

– V. **degrada.**

DEGRADATÓR, -OÁRE adj., s. n. **1.** Adj. (Despre acțiuni sau manifestări ale oamenilor) Care exprimă sau provoacă degradarea (**1**); degradant (**1**). *Nobila lui inimă nu putea suferi a le trimite ajutorul său într-un chip degradator.* FILIMON, O. I, 346, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Dezvoltă în înimele copiilor egoismul cel mai degrădătoriu.* CONTEMPORANUL, I, 166. *Scandalele se-nmulțesc și iau formele cele mai degradătoare.* EMINESCU, O. XIII, 229. *O mână nevăzută târăște treptat o ființă către manifestările degrădătoare și ruinătoare ale alcoolismului.* ARHIVA, I, 425, cf. BARCIANU. *Este ceva mai degradator decât gelozia?* D. ZAMFIRESCU, A. 115, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. Adj. (Învechit, rar) Degradat (**2**). Cf. PROT. – POP., N. D.

3. S. n. Hârtie neagră, folosită în tehnica fotografică, decupată astfel încât să permită obținerea unei imagini cu anumite contururi, la copierea filmului. Cf. CADE, DN², DEX.

– Pl.: *degradatori, -oare.* – Și: (învechit) **degradătór, -oăre, degrădătór, -oáre, degrădătóriu, -ie, dezgrădătóriu, -ie** (scris și: *desgrădătoriu* PONTBRIANT, D.) adj.

– Din fr. **dégradateur.**

DEGRADÁȚIE s. f. (Învechit) Faptul de a (se) d e g r a d a; degradare.

1. Degradare (**1**). *Rău[l] are cinste a se numi un bine; a cării faptele sânt o singură degradație a omenirei.* CR (1830), 172¹/15. *Deșteaptă-te, române! ... câlcâiul* [lui Ahile] *te va apăra de urmele servilismului și ale degradației.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 240. *Cafeneaoa și cârciuma, zic, sânt ... locuri de degradație, fiindcă acolo* [omul] *... se perde pe sine.* BREZOIANU, Î. 80/12. *Oriunde este degradație de om, este călcare de legile naturei, adecă călcare de dreptate.* NEGULICI, E. II, 193/27. [Pătura robită] *fuge împinsă ... de glasul slobozeniei, ce-i strigă rușinea și degradația.* RUSSO, S. 156, cf. STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Socotind ... degradația ce face ... limbei latine numind-o dialect al celei grecești, ... nu putem tăce.* FM (1843), 83¹/4. ✦ (Concretizat) Faptă care degradează (**1**). *Este oare dubităciune că degradăciunele ce vedem ... nu vin din legislăciunile despotico-aristocratice.* GHICA, C. E. I, 166. ✦ Pierdere a însușirilor fizice specifice; degenerare (**1**). *Nenorocirea cea mare a satelor noastre este degradația femeilor prin lucrul care este al bărbaților.* NEGULICI, E. II, 120/25.

2. Degradare (**2**). Cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W.

3. Degradare (**3**). Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM. *Usufructul poate înceta ... aducând stricăciuni fondului sau lăsându-l să se degrade din lipsă de întreținere. Creditorii ... pot propune repararea degradațiunilor făcute.* HAMANGIU, C. C. 140.

4. Degradare (**5**). Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

– Pl.: *degradații.* – Și: **degradațiúne, degradăciúne, dezgradățiúne** (scris și: *desgradățiune* PONTBRIANT, D.) s. f.

– Din fr. **dégradation.**

DEGRADAȚIÚNE s. f. v. **degradație.**

DEGRADĂCIÚNE s. f. v. **degradație.**

DEGRADĂTÓR, -ÓARE adj. v. **degradator.**

DEGRADÉ s. n. (Franțuzism) Estompare, diluare treptată a intensității unei culori, a unei lumini. Cf. DEX, DN³. ✧ L o c. a d j. **În degrade** = care are culoarea din ce în ce mai estompată. *Material în degrade.*

– Pl.: *degradeuri.* – Și: **degradéu** s. n. DEX.

– Din fr. **dégradé.**

DEGRADELUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A degrada (**2**). *O judecată ostășască l-au degradeluit și l-au judecat pre el la robie pre doi ani.* F. DUM. I, 52²/35, cf. MDA.

– Prez. ind.: *degradeluiesc.*

– **Degrada** + suf. *-elui.*

DEGRADÉU s. n. v. **degrade.**

DEGRÁS s. n. Grăsime semisolidă rezultată de la tăbăcirea cu untură de pește a pieilor, folosită în industria pielăriei, la ungerea acestora. *Pretutindeni, pe unde cu ochii te uitai, scule, piei ... butoaie cu untură de pește, „degraz", seu.* ARDELEANU, D. 102. *Degras pentru tăbăcărie chiar conținând până la 15% uleiuri minerale.* NICA, L. VAM. 78. *Degrasul e absorbit ușor în piele, chiar când aceasta e în stare semiumedă.* LTR², cf. DER, DN², DC, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *degrasuri.* – Și: (rar) **degráz** s. n.

– Din fr. **dégras.**

DEGRÁZ s. n. v. **degras.**

DEGRĂBÍ vb. IV. R e f l. (Prin nord-vestul Transilv.) A se grăbi; a se pripi. Cf. ALR SN h 1 345/279, 284.

– Prez. ind.: *degrăbesc.*

– Pref. *de-* + **grăbi.**

DEGRĂDÁ vb. I v. **degrada.**

DEGRĂDÁT, -Ă adj. v. **degradat.**

DEGRĂDĂTÓR, -OÁRE adj. v. **degradator.**

DEGRĂDĂTÓRIU, -IE adj. v. **degradator.**

DEGRĂDEÁ vb. II v. **degrada.**

DEGRĂDÍ vb. IV v. **degrada.**

DEGREÁ vb. II. Tranz. A demonta echipamentele care servesc la manevrarea velelor unei nave. Cf. DN³, MDA.
– Pronunțat: *-gre-a.* – Prez. ind.: *degreez.*
– Din fr. **dégréer.**

DEGREÁBE adv. v. **degrabă.**

DEGRÉS s. n. (Învechit, rar; în loc. adv.; în opoziție cu progres) **În degres** = în declin, în regres (**2**). [Starea literaturii se află] *în degres, în raport cu trecutul.* EMINESCU, în L. ROM. 1961, nr. 1, 52, cf. MDA.
– Pl.: *degrese.*
– De la **degresiv.**

DEGRESÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică pielea omului sau suprafața unor obiecte fabricate din piele, din metal etc.) A curăța (prin spălare, frecare etc.) de petele sau de stratul de grăsime. *Curelele trebuiesc ferite de unsori și uleiuri minerale și degresate dacă e cazul.* ORBONAȘ, MEC. 153, cf. DL, DM. *În fiecare seară, fața trebuie curățată și degresată cu o soluție slab alcoolizată.* ABC SĂN. 12, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ✧ Refl. pas. *Uneori se degresează și deșeurile de piele* [care] *... pot fi întrebuințate la fabricarea pielii artificiale.* LTR² VI, 119.
2. (Complementul indică alimente, mâncăruri) A extrage grăsimea în scopuri dietetice sau tehnologice. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *degresez.*
– Din fr. **dégraisser.**

DEGRESÁJ s. n. Faptul de a degresa; degresare. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *degresaje.*
– Din fr. **dégraissage.**

DEGRESÁNT, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. Care degresează (**1**). [Degresarea] *se poate efectua prin: sablare ... tobare (dare la tobă) cu materiale degresante, frecare cu peria de sârmă.* LTR² VI, 118, cf. M. D. ENC., DEX.
2. S. m. Substanță întrebuințată pentru degresare (**1**). [Înmuiem] *piesele mai mici în benzină sau alt degresant comun.* ORBONAȘ, MEC. 436. *Dozarea degresantului în șarja de cocsificare se face ... în funcțiune de cantitatea de materii volatile.* LTR², cf. SFC II, 111, DER, DN², M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *degresanți, -te.*
– Din fr. **dégraissant.**

DEGRESÁRE s. f. Acțiunea de a degresa și rezultatul ei.
1. Curățare (a pielii, a unor obiecte etc.) de stratul de grăsime. Cf. degresa (**1**), degresaj, degresat[1]. *Degresarea se poate face înmuind piesele mai mici* [ale motorului] *în benzină.* ORBONAȘ, MEC. 436. *Acest oxigen ... efectuează o degresare a motorului.* ENC. TEHN. I, 315, cf. LTR², DL, DM, DER, DN², DC, M. D. ENC., DEX.
2. Eliminare a grăsimii din alimente. Cf. degresa (**2**). Cf. LTR², DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *degresări.*
– V. **degresa.**

DEGRESÁT[1] s. n. Degresare. Cf. MDA.
– V. **degresa.**

DEGRESÁT[2]**, -Ă** adj. **1.** (Despre pielea omului, suprafața unor obiecte) De pe care a fost îndepărtat stratul de grăsime. Cf. degresa (**1**). Cf. MDA.
2. (Despre alimente, mâncăruri etc.) Căruia i s-a scos grăsimea, care nu mai are grăsime, care este slab (**1**). Cf. degresa (**2**). Cf. M. D. ENC. *Întreprinderea ... își îndreaptă eforturile spre producerea laptelui degresat.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 15, cf. DEX.
– Pl.: *degresați, -te.*
– V. **degresa.**

DEGRÉSIE s. f. v. **digresiune.**

DEGRESIÚNE s. f. Micșorare treptată, gradată. Cf. DN², DEX.
– Pl.: *degresiuni.*
– Din fr. **dégression.**

DEGRESÍV, -Ă adj. (Rar; în opoziție cu progresiv) Care este în descreștere treptată, care se reduce, care scade. V. regresiv (**1**). Cf. DN², M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *degresivi, -e.*
– Din fr. **dégressif.**

DEGRESÓR, -OÁRE s. m. și f., s. n. **1.** S. m. și f. Persoană care degresează. Cf. ALEXI, W., DN², DEX.
2. S. n. Aparat folosit la degresarea (**1**) anumitor materiale sau obiecte. Cf. DN², DEX.
– Pl.: *degresori, -oare.*
– Din fr. **dégraisseur.**

DEGREȚÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A demonta arboretul, tachelajul (unui velier). Cf. ALEXI, W.
– Prez. ind.: ?
– Et. nec.

DEGREVÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică oameni, colectivități sau instituții) A reduce o parte dintre sarcinile sau obligațiile impuse; a scuti. Cf. ALEXI, W., CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. [Firmele fantomă dispărute] *vor degreva sistemul de un balast care ... a împiedicat dezvoltarea unui mediu concurențial real.* RL 2005, nr. 4 755. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Acest nume* [lăcari] *trebuie păstrat și pentru că degrevează oarecum prea larga noțiune de privighetoare.* BĂCESCU, PĂS. 309.
– Prez. ind.: *degrevez.*
– Din fr. **dégrever.**

DEGREVÁNT, -Ă adj. (Rar) Care degrevează. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ✧ (Substantivat; prin lărgirea sensului) *Principalele articole din această fibră au înlocuit mari cantități de bumbac și, prin urmare, mătasea artificială joacă un rol de degrevant.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 29.
– Pl.: *degrevanți, -te.*
– **Degreva** + suf. *-ant.*

DEGREVÁRE s. f. Acțiunea de a degreva și rezultatul ei; degrevat[1]. Cf. LOVINESCU, C. V, 31, ENC. AGR., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *CNH ar putea exporta huilă pentru belgieni după degrevarea acesteia de subvenție.* RL 2005, nr. 4 614.
– Pl.: *degrevări.*
– V. **degreva.**

DEGREVÁT[1] s. n. Degrevare. Cf. MDA.
– V. **degreva.**

DEGREVÁT[2]**, -Ă** adj. (Despre oameni, colectivități sau instituții) Care este scutit, descărcat de o parte dintre sarcinile sau obligațiile impuse. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Directorul unității de învățământ preuniversitar este ... degrevat total sau parțial de norma didactică.* RL 2005, nr. 4 603.
– Pl.: *degrevați, -te.*
– V. **degreva.**

DEGRINGOLÁ vb. I. Intranz. A cădea treptat, a se prăbuși; a pierde treptat din importanță, din valoare; a decădea (1) (treptat). *De la Conachi până azi aceste nume au degringolat, rămânând numai în clasele de jos.* IBRĂILEANU, S. L. 77, cf. DN[3].
– Prez. ind.: *degringolez.*
– Din fr. **dégringoler.**

DEGRINGOLÁDĂ s. f. Prăbușire, rostogolire rapidă, cădere; devalorizare. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Eventualitatea renunțării la euro și la Uniunea Monetară în urma degringoladei monedei unice.* RL 2005, nr. 4 631. ✦ Decădere, degradare (1) progresivă, ruinare. [Congresul] *intrat în panică în urma degringoladei catastrofalei crize din 1929 era dispus să accepte orice legislație care ar fi stabilizat cât de cât situația.* V. ROM. februarie 1961, 187, cf. DN[2], M. D. ENC. *Alexandru ... e atât de tarat, marcat de atâtea ticăloșii, încât degringolada lui își pierde cu totul dimensiunea tragică.* CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 3/10, cf. DEX. *Am acceptat colegial să ajut la redresarea unui teatru aflat în degringoladă ... pentru că era un caz special.* RL 2006, nr. 4 914. ✧ (Urmat de determinări care indică felul) *Repetatele susțineri despre „degringolada feroviară" i-au fost dezmințite.* V. ROM. ianuarie 1960, 157. *A izbutit să schițeze ... fondul cinstit, pur al docherului, ca și degringolada sa morală.* T ianuarie 1966, 64. *Degringolada sportivă s-a transformat curând în degringoladă morală.* SPORTUL, 1978, nr. 8 796, 4/6. *Românescul nu se rezolvă numai în balcanism și în degringoladă parlamentară.* LIICEANU, J. 138.
– Pl.: *degringolade.*
– Din fr. **dégringolade.**

DEGROSÁ vb. I v. **degroșa.**

DEGROSÁJ s. n. v. **degroșaj.**

DEGROSÁRE s. f. v. **degroșare.**

DEGROSISÁ vb. I. Tranz. A reduce suspensiile mai mari în procesul de purificare a apei. Cf. DN[3], MDA.
– Prez. ind.: *degrosisez.*
– Cf. fr. dégrossir.

DEGROSISÁRE s. f. Acțiunea de a degrosisa și rezultatul ei. Cf. DN[3], MDA.
– Pl.: *degrosisări.*
– V. **degrosisa.**

DEGROSISÓR s. n. Sistem de filtre alcătuit din pietriș mărunt, folosit într-o instalație de limpezire parțială, preliminară a apei, pentru reținerea impurităților de dimensiuni mari. *Viteza de filtrare a degrosisoarelor e de circa 4 ... 8 m/h.* LTR[2], cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *degrosisoare.*
– Din fr. **dégrossisseur.**

DEGROSÓR s. n. v. **degroșor.**

DEGROȘÁ vb. I. Tranz. (Tehn.; complementul indică piese brute) A prelucra prin așchiere, aducând la o formă și la o dimensiune apropiate de cele finale. *Primul burghiu degrosează, al doilea completează și al treilea finisează filetul.* ORBONAȘ, MEC. 257, cf. LTR[2], DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *degroșez.* – Și: **degrosá** vb. I.
– Din fr. **dégrossir,** prin apropiere de *îngroșa.*

DEGROȘÁJ s. n. (Tehn.) Degroșare. *Frezele ... se întrebuințează pentru lucrări de degrosaj.* IOANOVICI, TEHN. 303. *La degrosaj, tensiunile introduse sunt atât de mari, încât piesa se cojește.* ORBONAȘ, MEC. 59. ✧ Fig. *Textul se complace, tot timpul, în sugestie și eboșă, rămânând, nu o dată, la stadiul de degrosaj.* PLEȘU, M. M. 9.
– Pl.: *degroșaje.* – Și: **degrosáj** s. n.
– Din fr. **dégrossage.**

DEGROȘÁRE s. f. (Tehn.) Acțiunea de a degroșa și rezultatul ei; degroșaj. *Degrosarea se va face cu așchii groase, deci avans mare și viteze de tăiere mai reduse.* ORBONAȘ, MEC. 292. *Degroșarea se deosebește de finiție (netezire).* LTR[2], cf. DER, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *degroșări.* – Și: **degrosáre** s. f.
– V. **degroșa.**

DEGROȘÓR s. n. (Tehn.) Unealtă întrebuințată pentru degroșare. [Alezoarele] *se întrebuințează în serii de câte trei: degrosor, mijlociu, finisor sau în combinație cu un burghiu în trepte.* ORBONAȘ, MEC. 254. *Sculele de degroșare (degroșoare) se deosebesc de cele de netezire prin dimensiuni.* LTR[2].
– Pl.: *degroșoare.* – Și: **degrosór** s. n.
– **Degroșa** + suf. *-or.*

DEGUDRONÁ vb. I. Tranz. (Complementul este gudronul) A separa de gazele produse la distilarea cărbunilor fosili. Cf. DEX, DN[3].
– Prez. ind.: *degudronez.*
– Din fr. **dégoudronner.**

DEGUDRONÁRE s. f. Acțiunea de a degudrona și rezultatul ei. *Degudronarea poate fi primară ... când se produce depunerea cantitativă de gudroane.* LTR[2], cf. SFC IV, 318, DEX, DN[3].
– Pl.: *degudronări.*
– V. **degudrona.**

DEGUDRONATÓR s. n. Aparat sau utilaj cu ajutorul căruia se realizează degudronarea. *Degudronatorul mecanic se bazează pe separarea suspensiilor de gudron din gaze.* LTR[2], cf. DN[2], DEX.
– Pl.: *degudronatoare.*
– **Degudrona** + suf. *-tor.* Cf. fr. dégoudronneur.

DEGURGITÁ vb. I. Tranz. (Folosit și absol.) (Rar) A vărsa, a vomita. *Stăpânul animalului suferind* [fu silit] *să bea de la un anume izvor apa scoasă de dânsul și în atâta cantitate ..., până ce a degurgitat.* IORGA, L. I, 408, cf. MDA.

– Prez. ind.: *degurgitez.*
– Din fr. **dégurgiter.**

DEGUSTÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică vinuri, lichioruri etc.) A gusta pentru a aprecia proveniența produsului, calitatea etc. *Când această preparație îi fu turnată, el o luă, o examină cu de-amănuntul ... și se pusă de a o degusta ca un adevărat gastronom.* CODRESCU, C. I, 92/8. *Am plecat lăsând pe interlocutorul meu a desgusta în pace cel dupe urmă pahar de rum.* GHICA, C. E. I, 275, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Era în culmea admirației, nu putea înțelege tăria omului aceluia care-și lua cafeaua și-și degusta cognacul cu atâta liniște sufletească.* CARAGIALE, O. III, 136, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Consuma ... câteva fisticuri sărate, ca să poată degusta un păhăruț.* EFTIMIU, N. 109, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN². *Fac ce fac, degust mâncărurile și merg mai departe.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 17, cf. M. D. ENC., DEX. *S-a decis ca primarii să deguste zilnic respectivele produse* [laptele și cornul]. RL 2005, nr. 4 552. ✧ A b s o l. *Când îl văd degustând ca un adevărat cunoscător și pe urmă mâncând cu credință ..., mă simt emoționată.* SADOVEANU, O. X, 479. ✦ (Complementul indică produse alimentare solide sau lichide) A mânca sau a bea pe îndelete și cu plăcere; a savura; s p e c. a aprecia din punct de vedere senzorial. *Domnul director binevoiască ... Ca să deguste cafea turcească.* ALECSANDRI, T. 881. *Cuminți să stăm de vorbă În timp ce oamenii degustă ... Meridiana ciorbă.* PERPESSICIUS, S. 118. *O molfăia* [țigara] *... degustându-i sucul amărui.* TUDORAN, P. 11. ✧ F i g. *Cititorul degustă farmecul lucrurilor.* VIANU, A. P. 213.

– Prez. ind.: *degúst.* – Și: (învechit, rar) **dezgustá** (scris și: *desgusta*) vb. I.
– Din fr. **déguster,** lat. **degustare.**

DEGUSTÁRE s. f. Acțiunea de a d e g u s t a și rezultatul ei; degustație, degustat. Cf. PONTBRIANT, D., ȘĂINEANU². *Boierii, cari cu vremea se resignară a intra și în frac, găsiră plăcere în degustarea punchului și fumarea... ciubucului.* IORGA, L. II, 49, cf. ENC. AGR. *Prin degustare se pot determina: caracterul vinului, eventualele boli sau defecte, concentrația alcoolică, aciditatea, zahărul nefermentat, vârsta aproximativă, soiul strugurilor.* LTR². *După degustare se dă vinului o notă convențională.* ib., cf. SFC IV, 306, DN², M. D. ENC. *Specialiști vest-germani au realizat un aparat electronic pentru „degustarea" vinurilor.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 5/5, cf. DEX. *Degustările de vinuri.* RL 2005, nr. 5 431. ✧ F i g. *Există, într-adevăr, riscul ca talentul să întoarcă spatele înțelepciunii, adormind în vidul degustării de sine.* PLEȘU, M. M. 84.
– Pl.: *degustări.*
– V. **degusta.**

DEGUSTÁT[1] s. n. Faptul de a d e g u s t a; degustare. Cf. MDA.
– V. **degusta.**

DEGUSTĂT[2]**, -Ă** adj. (Învechit; despre mâncăruri sau băuturi) Apreciat prin degustare. Cf. PONTBRIANT, D., LM.
– Pl.: *degustați, -te.*
– V. **degusta.**

DEGUSTATÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. v. **degustător.**

DEGUSTÁȚIE s. f. Faptul de a d e g u s t a; degustare. Cf. COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DN², DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Somnul ... începea după masă ... în urma unui păhăruț de rachiu și unei degustații de ciubuc.* IORGA, L. II, 34.
– Pl.: *degustații.* – Și: (învechit) **degustațiúne** s. f. COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D.
– Din fr. **dégustation.**

DEGUSTAȚIÚNE s. f. v. **degustație.**

DEGUSTĂTÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană care se ocupă cu degustarea alimentelor sau a băuturilor, mai ales a vinurilor, pentru a le determina calitățile. Cf. COSTINESCU, LM. [Vinul de Cotnari] *îl declară principele, un degustator emerit, superior vinului de Tokay.* IORGA, L. I, 407, cf. NOM. PROF. 48, ENC. AGR. II, 281, SCRIBAN, D. *Ciripoi, pe post de degustător, ... gustă prudent, plesni din limbă și aprobă.* BARBU, I. I, 222, cf. DN², M. D. ENC. *Un cititor de poezie ..., asemenea unui degustător generos, ține să-și asocieze pe cât mai mulți la bucuriile procurate de lectură.* CONTEMP. 1975, nr. 1 512, 1/10, cf. DEX. *Zece degustători experți au confirmat dispariția gustului neplăcut.* CONTEMP. 1980, nr. 1 754, 4/3. *Degustător de vinuri.* RL 2005, nr. 4 531. ✧ F i g. *Era ... un degustator fin al vechii literaturi de cumpătare.* SĂM. II, 483.
– Pl.: *degustători, -oare.* – Și: **degustatór, -oáre** s.m. și f.
– **Degusta** + suf. *-(ă)tor.*

DEH interj. v. **de**[2].

DEHÁI adv. v. **dihai.**

DEHĂMETE s. f. v. **dihamite.**

DEHANĂ interj. (Regional) Cuvânt prin care se exprimă o dezaprobare (Baia – Fălticeni). Cf. ȘEZ. XXIII, 45. *Dehana, urâtule!* ib., cf. MDA.
– Cf. tc. d e h a n „gură".

DEHÁNIE s. f. v. **dihanie.**

DEHĂIMÁT, -Ă adj. v. **deshămat**[2].

DEHĂINÁ vb. I v. **dihăni.**

DEHĂINÁRE s. f. (Prin nord-vestul Munt.) „Stare generală proastă; leșuială, deprimare". Cf. UDRESCU, GL.
– V. **dehăina.**

DEHĂLĂT, -Ă adj. v. **dăulat.**

DEHĂMÁT, -Ă adj. v. **deshămat**[2].

DEHĂULÁ vb. I. R e f l. (Regional) A se dezbrăca de hainele vechi și rupte (Păușești-Otăsău – Băile Govora). Cf. COMAN, GL., MDA.
– Prez. ind.: *dehăulez.* – Și: **deshăulá** vb. I. COMAN, GL.
– Et. nec.

DEHIDRÁRE s. f. (Chim.; în sintagmele) *Dehidrare aerobă* = dehidrogenare în mediu aerob. Cf. LTR². *Dehidrare anaerobă* = dehidrogenare în mediu anaerob. Cf. LTR², MDA.
– Pl.: *dehidrări.*
– Cf. engl. d e h y d r a t i o n.

DEHIDRÁZĂ s. f. (Chim.; mai ales la pl.) Enzimă care determină transferul atomilor de hidrogen de pe un substrat pe altul; dehidrogenază. *Fenomenul de oxidare în respirația celulară este activat de anumiți fermenți, numiți dehidraze.* MACAROVICI, CH. 639. *Dehidrazele se găsesc în celulele organismului animal.* LTR², cf. DC, D. MED., DER.

– Pl.: *dehidraze.*
– Din fr. **déshydrase.**

DEHIDROGENÁ vb. I. T r a n z. (Chim.; complementul indică molecule ale compușilor organici) A face să nu mai conțină hidrogen, a elimina hidrogenul prin procedee termice sau catalitice. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *dehidrogenez.* – Și: **deshidrogená** vb. I. DEX, DN³.
– Din fr. **déshydrogéner.**

DEHIDROGENÁRE s. f. (Chim.) Acțiunea de a d e h i d r o g e n a și rezultatul ei; (învechit) dehidrogenație. *Procesele de dehidrogenare ... se realizează de cele mai multe ori în prezența catalizatorilor.* LTR², cf. URSU, T. Ș. 186, SFC IV, 318, DC, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.
– Pl.: *dehidrogenări.* – Și: **deshidrogenáre** s. f. URSU, T. Ș. 186, SFC IV, 318, DN³.
– V. **dehidrogena.**

DEHIDROGENÁȚIE s. f. (Învechit) Dehidrogenare. *Așadar chlorul va putea să se întrebuințeze aci ca un agent de oxidație, aci ca un agent de deshidrogenație.* MARIN, PR. I. 18/8.
– Pl.: *dehidrogenații.* – Și: **deshidrogenáție.**
– Din fr. **déshydrogénation.**

DEHIDROGENÁZĂ s. f. (Chim.; mai ales la pl.) Enzimă care determină transferul atomilor de hidrogen de pe un substrat pe altul; dehidrază. Cf. DER. *Prin scindarea hidrogenului, dehidrogenazele produc în același timp oxidare.* LTR². *Dehidrogenazele dețin rol important în procesele de oxidoreducere.* D. MED., cf. M. D. ENC.
– Pl.: *dehidrogenaze.*
– Din fr. **deshydrogénase.**

DEHISCÉNT, -Ă adj. (Bot.; despre fructe, antere etc.) Care se deschide spontan când ajunge la maturitate, punând în libertate semințele. *Conurile sunt atuncea oacheșe, dehiscente, (deschizându-se), însă totu remâne în arbore până în primăveara anului fiitoriu.* BARASCH, B. 79, cf. BARCIANU. *Staminele* [sunt] *indefinite, anterele longitudinale, dehiscente.* GRECESCU, FL. 11, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Fructele uscate dehiscente mai des întâlnite sunt: ... păstaia, silicva și capsula.* BOTANICA, 78, cf. DN², M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *dehiscenți, -te.*
– Din fr. **déhiscent,** lat. **dehiscens, -ntis.**

DEHISCÉNȚĂ s. f. (Bot.) Deschidere de la sine a unui fruct, a unei antere sau a unui sporange când ajung la maturitate. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DS, ENC. AGR., SCRIBAN, D., DER, DN², DEX.
– Pl.: *dehiscențe.*
– Din fr. **déhiscence.**

DEHLEMETÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se dispensa de ceva sau de cineva, a se lipsi de ..., a renunța la ... (Țepu – Tecuci). Cf. CV 1950, nr. 4, 43. *Decât așa, mai bine mă dehlemetesc de el și știu că am pace.* ib., cf. MDA.
– Prez. ind.: *dehlemetesc.*
– Cf. l e h ă m e t i.

DEHOBÍ vb. IV. **1.** T r a n z. și r e f l. (Prin Olt.) A (se) speti (**I**). *Mă dehobi lemnu ăla de greu ce fu.* BOCEANU, GL. *Rufele astea m-au dehobit.* CIAUȘANU, GL. *M-am dehobit de atâta cale cu traista asta.* COMAN, GL. *Mă dehobii cărând la saci.* CV 1950, nr. 5, 31, cf. MAT. DIALECT. I, 226, UDRESCU, GL.

2. I n t r a n z. (Prin nordul Munt.; în forma *dehupi*) „A-i rupe inima cu o greutate oarecare". RĂDULESCU-CODIN.
– Prez. ind.: *dehobesc.* – Și: **dăhubí** (UDRESCU, GL.), **dăobí** (SCRIBAN, D.), **deshobí** (COMAN, GL.), **dehupí** (RĂDULESCU-CODIN) vb. IV.
– Et. nec.

DEHOBÍT, -Ă adj. (Prin nord-estul Olt.) Care este obosit peste măsură, care este sleit (de puteri). Cf. MAT. DIALECT. I, 226, UDRESCU, GL.
– Pl.: *dehobiți, -te.* – Și: **dăhubít, -ă** adj. UDRESCU, GL., **dăobít, -ă** (LEXIC REG. 29) adj.
– V. **dehobi.**

DEHOIÁ vb. I v. **dăula.**

DEHOLÁT, -Ă adj. v. **dăulat.**

DEHULÁ vb. I v. **dăula.**

DEHULÁT, -Ă adj. v. **dăulat.**

DEHUPÍ vb. IV v. **dehobi.**

DEI s. m. Titlu purtat de conducătorul Algeriei în feudalism; persoană care avea acest titlu. *Deiul a priimit pe parlamentariu după cuviință.* AR (1829), 64²/34. *Deiul foarte aspru l-a întrebat dacă are vreun răspuns la scrisoarea sa.* CR (1830), 38²/9. *Ajungând, în fine, corsarii la Algir, împărțiră prăzile între ei, dând o parte deiului.* FILIMON, O. I, 225, cf. COSTINESCU, ALEXI, W. *În sec. al XVIII-lea* [Algeria] *a devenit stat feudal independent, condus de un dey.* DER I, 85.
– Scris și: *dey.* – Pl.: *dei.*
– Din fr. **dey.**

DEICÍD s. m., s. n. (Livresc) **1.** S. m. (În concepțiile religioase) Ucigaș al unui zeu sau al lui Dumnezeu; s p e c. ucigaș al lui Isus, fiul lui Dumnezeu. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DN².
2. S. n. (Rar) Ucidere a unui zeu sau a lui Dumnezeu; s p e c. răstignire a lui Isus Hristos. Cf. DN², MDA.
– Pronunțat: *de-i-.*
– Din fr. **déicide.**

DEICITÁR s. n. v. **degetar.**

DEÍCTIC, -Ă adj. (Gram.; despre părți de vorbire) Care are funcția de a arăta, de a demonstra. *Ce sunt particulele deictice „-șa" și „-ia" (aici-șa, acolo-ia)?* L. ROM. 1959, nr. 4, 42. *Suita accentelor se desfășoară capricios și neașteptat, lovind negațiile ..., formele pronominale sau deictice.* ib. 1965, 459, cf. DN². *Prin ... termeni deictici, nume proprii și presupoziții ... se conturează semnificația enunțului.* CL 1973, 359, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Substantivat) *Relațiile discutate dintre deictice și persoane pot fi reprezentate prin următoarea schemă.* SCL 1959, 490. *Deicticele limbii române se grupează în două sfere.* ib.
– Pronunțat: *de-ic-.* – Pl.: *deictici, -ce.*
– Din fr. **déictique.**

DEIFÁCE vb. III. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică oameni) A deifica. *Severă deitate, a crimelor pedeapsă Ce vizitezi pământul să deifaci pe oameni.* HELIADE, O. I, 200. *Ș-am încarnat cuvântul, să deifac pe omul.* id. ib. 208, cf. CONTRIBUȚII, I, 64.
– Pronunțat: *de-i-.* – Prez. ind.: *deifác*
– Contaminare între **deifica** și **face**.

DEIFĂCĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care deifică. (Fig.) *Prin raza ceea vie Şi deifăcătoare a spiritului – ştiinţei ..., În sânul curăţiei, virginităţii sacre, M-am conceput de sine.* HELIADE, O. I, 207, cf. MDA.

– Pronunţat: *de-i-*. – Pl.: *deifăcători, -oare.*

– **Deiface** + suf. *-(ă)tor.*

DEIFICÁ vb. I. Tranz. (Livresc) A zeifica. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D. *Deificat în inima ei – el dispare.* EMINESCU, O. VIII, 239, cf. ŞĂINEANU², RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DEX. ✧ Refl. *Principii familiei domnitoare ... agiunse ... a se deifica ca alţi Nabohodonosori.* SĂULESCU, HR. II, 354/17. *Capetele aprinse de amorul omenirii s-au deificat pe pământ.* BOLLIAC, în CONTRIBUŢII, I, 96. ✧ Fig. *Iubeam pe cei ce în gura mare Patriotismul deifica; Şi speram multe.* SION, POEZII, 172/2, cf. ŞĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D.

– Pronunţat: *de-i-*. – Prez. ind.: *deífic* şi (învechit, rar) *deificez* (NEGULICI).

– Din lat. **deificare,** fr. **déifier.**

DEIFICÁRE s. f. (Livresc) Faptul de a (se) deifica; zeificare, (învechit) deificaţie. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pronunţat: *de-i-*. – Pl.: *deificări.*

– V. **deifica.**

DEIFICÁŢIE s. f. (În dicţionarele din trecut) Deificare. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. – POP., N. D. *Cu ocaziunea acestei deificaţiuni* [a ermitului de la Florica], *toate dobitoacele apocalipsei au devenit fiinţe inteligente.* EMINESCU, O. XIII, 222.

– Pronunţat: *de-i-*. – Pl.: *deificaţii.* – Şi: (învechit) **deificaţiúne** s. f.

– Din fr. **déification,** lat. **deificatio, -onis.**

DEIFICAŢIÚNE s. f. v. **deificaţie.**

DEIONIZÁNT s. m. Element care înlesneşte deionizarea. *Printre cei mai eficienţi deionizanţi sunt răşinile sintetice „schimbătoare de ioni".* D. MED. I, 398, cf. MDA.

– Pl.: *deionizanţi.*

– Pref. *de-* + **ionizant.**

DEIONIZÁRE s. f. Proces fizico-chimic de eliminare a ionilor dintr-un produs. *Deionizarea are un rol important în stingerea arcului electric.* LTR², cf. SFC IV, 318, D. MED.

– Pl.: *deionizări.*

– Pref. *de-* + **ionizare.**

DEIREÁ s. f. v. **dairea.**

DEÍSM s. n. (În opoziţie cu *ateism*) Credinţă în existenţa unei divinităţi, fără a accepta o anumită religie sau o anumită dogmă religioasă; teism. Cf. I. GOLESCU, C. *Religiile se împart în două clase, ateism şi deism.* GENILIE, G. 144/15, cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Deismul şi ateismul erau problemele filosofice discutate de aceşti profesori.* SĂM. I, 44, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU², TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Toland ... cu al său „creştinism fără mistere" pregătea diversele forme ale deismului de mai târziu.* BLAGA, G. 111. *A treia parte ... pune problema ... deismului (după creaţie, creatura urmează legile sale proprii şi fără intervenţia superioară).* IST. LIT. ROM. I, 616. *Este mărturisită deschis concepţia filozofică pe care Şincai o împărtăşea: un deism luminat, un materialism mecanicist.* ib. II, 55, cf. DER, DN². *Deismul lui ... e lipsit de putere de convingere.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 5, 73, cf. M. D. ENC., D. FIL., DEX.

– Pronunţat: *de-ism.*

– Din fr. **déisme.**

DEÍST, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Adept al deismului; teist. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D., COSTINESCU, LM, ŞĂINEANU², TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *A conserva pe Dumnezeu într-o formă mai compatibilă cu ştiinţa şi raţiunea, iată preocuparea principală a deiştilor.* RALEA, F. 167, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ✧ (Adjectival) *Din liberal şi deist, cum fusese cunoscut ..., mai târziu devenise şi el foarte netolerant.* BARIŢIU, P. A. III, 4.

2. Adj. Care susţine deismul, privitor la deism. Cf. COSTINESCU. *Această concepţie şi aceste sentimente sunt însă deiste.* GHEREA, ST. CR. I, 213, cf. SCRIBAN, D. *Astfel de teze deiste s-au bucurat de o mare circulaţie în vremea lui Cantemir.* CF 1961, nr. 1, 158, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

– Pronunţat: *de-ist.* – Pl.: *deişti, -ste.*

– Din fr. **déiste.**

DEÎSTIC, -Ă adj. (Rar) Care aparţine deismului, relativ la deism. Cf. LM. *Cugetăm pe Dumnezeu deistic – din efectele fostelor Lui lucrări – şi-L simţim panteistic.* STĂNILOAE, O. 189.

– Pronunţat: *de-i-*. – Pl.: *deistici, -ce.*

– **Deist** + suf. *-ic.*

DÉISTVIE s. f. v. **deaistvie.**

DEISTVUÍ vb. IV v. **deaistvui.**

DEIŞTÁR s. n. v. **degetar.**

DEITÁTE s. f. (Învechit, rar) Zeitate. *Severă deitate, a crimelor pedeapsă, ... Să fulgeri tirania!* HELIADE, O. I, 200, cf. NEGULICI.

– Pronunţat: *de-i-*. – Pl.: *deităţi.*

– Din it. **deitàte.**

DEÍXIS subst. (Rar) Totalitatea mijloacelor lingvistice de specificare a raporturilor spaţiale şi temporale din comunicare. *Între mijloacele de orientare trebuie socotită şi demonstraţia prin cuvinte care înlocuiesc gesturile* (*deixis*). PUŞCARIU, L. R. I, 117.

– Din gr. **δεῖξις,** fr. **deixis.**

DEÎMMULŢÍT s. n. v. **deînmulţit.**

DEÎMPĂRŢÍT s. n. (Mat.) Primul termen al unei împărţiri, care urmează să fie împărţit la cel de-al doilea termen. *Numerul carele trăbuie împărţit se chiamă divideant sau dempărţit.* ŞINCAI, Î. 27/21. *Dacă împărţitorul este număr, câtul va fi omogen cu deîmpărţitul.* POENARU, E. A. 22/27. *Împărţirea nu se poate face ... daca împărţitorul ar coprinde o literă care nu se află la deîmpărţit.* ELEM. ALG. 33/3, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, LTR², SFC I, 181, DER, FORM. CUV. I, 119, M. D. ENC., DEX. ✧ (Adjectival) *Împărţim confactorul monomului deîmpărţit prin confactorul monomului împărţitor.* ELEM. ALG. 32/20.

– Pl.: (rar) *deîmpărţituri* (LTR²). – Şi: (învechit) **dempărţít** s. n.

– **De**[1] + **împărţit.**

DEÎMPREGIÚR adv. v. **dimprejur.**

DEÎMPREÚNĂ adv. v. **dimpreună.**

DEÎMPUŢINÁT s. n. (Mat.; învechit, rar) Descăzut. *Numărul cel mare, din carele se scoate numai o dată unul mai mic, se zice minuend (demicşorat, deîmpuţinat)* (a. 1806). ARITM. 17/18, cf. FORM. CUV. I, 119.

– **De**[1] + **împuţinat** (după modelul lui *deînmulţit*).

DEÎNMULŢÍT s. n. (Mat.) Primul factor al unei înmulţiri, care urmează să fie înmulţit cu cel de-al doilea termen. *Ceal mai mare* [factor] *... se numeaşte multiplicand sau demulţit.* ŞINCAI, Î. 22/19. *Adunarea deîmmulţitului ... se repetează de atâtea ori de câte ori se coprinde unimea în înmulţitor.* POENARU, E. A. 11/30, cf. CADE, LTR², SFC I, 159, DER, FORM. CUV. I, 41, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: (rar) *deînmulţituri.* (LTR²). – Şi: (învechit) **deîmmulţít, demulţít** s. n.

– **De**[1] + **înmulţit.**